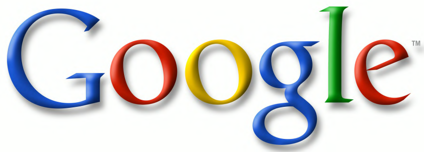

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
1817

LIBRARIES

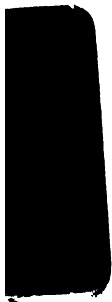

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

Босанска Вила

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ,

СА 12 СЛИКА.

УРЕДИО:

НИКОЛА Т. КАШИКОВИЋ

ВИТЕЗ ОРДЕНА МЕЏИДИЈЕ ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА.

ГОДИНА ДВАДЕСЕТ ДРУГА.

1907.

САРАЈЕВО

ИСЛАМСКА ДИОНИЧКА ШТАМПАРИЈА.

Сарадници „БОСАНСКЕ ВИЛЕ“ у 1907. год.

Авдо Карабеговић, пјесник у Напуљу.
Алекса Р. Шантић, српски пјесник у Мостару.
Богољуб Николић, хоровођа у Чајничу.
Божидар М. Јовановић, питомац војн. акад. Београд.
Божидар С. Поповић, учитељ у Карану.
Божа Весић, учит. приправник у Јагодини.
Бор. Л. Ценић, цариник у Смедереву.
Брана Цветковић, књижевник у Београду.
Васо П. Орешчанин, учитељ у Моровићу.
Васо Кондић, књижевник у Бањој Луци.
Вељко Петровић, у Сомбору.
Витомир Р. Јовановић, артиљ. наредник у Шапцу.
Владимир Х. Петровић, учит. у Лесковцу.
Владимир Г. Даскаловић, учитељ у Власотинцима.
Владимир Ћоровић, филозоф у Бечу.
Владимир Станимировић, пјесник у Београду.
Војислав Ј. Илић, књижевник у Београду.
Гајо Грубор, учитељ у Дабар пољу.
Дамјан Плавшић, трговац у Високом.
Даница Бандићка, учитељица у Вел. Кикинди.
Димитрије Глигорић, учитељ у Рипњу.
Димитрије Митриновић, филозоф у Мељинама.
Димитрије Јовичић, учитељ у Ужицу.
Др. Александар Митровић, адвокат у Книну.
Др. Милош Перовић, професор у Скопљу.
Драгослав Илић, пјесник у Београду.
Драгољуб Ј. Филиповић, учитељ у Каменову.
Д. М. Јовановић, питомац војне акад. у Београду.
Душан Пелеш, адвокат у Петрињи.
Душан Таминџић, професор у Мостару.
Душан Ј. Лазичић, у Госпићу.
Душан Р. Михајловић, учитељ у Баричу.
Ђорђе Поповић, филозоф у Минхену.
Жарко Лазаревић-Петропољац, књижевн. у Београду.
Живан Живановић, држ. савјетник у Београду.
Живојин М. Радосављевић, учитељ у Салашу.
Живојин В. Прокић, учитељ у Рибарима.
Звездан Чебинац, окруж. шумар у Краљеву.
Зорка Хоркова, књижевница у Прагу.
† Јаков Р. Шантић, пјесник у Лошињу,
Јела Спасићка, пјесникиња у Београду.
Јелица Беловићева, књижевница у Сарајеву.
Јела Остојићева, трг. помоћник у Д. Тузли.
Јелена Илекова, учитељица у Башину.
Јелена Димитријевић, пјесникиња у Београду.
Јован Д. Пешика, рачуноисп. гл. контроле у Београду.
Јово Ј. Мутић, финанц у Сребреници.
† Јово Тркља у Мостару.
Јово Загора, у Подгорици.
Јован А. Дучић, чин. мин. спољ. посл. у Београду.
Јован Миодраговић, професор у Београду.
Кирило Јовичић, архимандрит у Београду.
Кристина Ђорђевићева, срп. учитељица у Мостару.
Крста Димитријевић, учитељ у Лесковцу.
Коста Миленовић, професор у миру у Београду.
Лазар К. Мишковић, учитељ у Делиграду.
Љубомир С. Јоцић, учитељ у Пироту.
Љуб. Јанковић, гимн. у Бањој Луци.
† Мара Ст. Самарџићка, учитељица у Пљевљима.
Маринко Петровић, учитељ у Вошановцу.
Марко Цар, књижевник у Задру.
Милорад М. Петровић, учитељ у Младеновцу.
Милан Ј. Максимовић, адвокат у Доњој Тузли.
Мита Димитријевић, књижевник у Београду.
† Милан М. Трифуновић, у Модричу.
Милан М. Делић, књижевник у Загребу.
Милка П. Кочићка, у Бањој Луци.
Милан Недељковић, професор у Срем. Карловцима.
Милан Витомировић, порезник, у Владимирцима.
Милош Анђелковић, прото и професор препарандије у Јагодини.
Милан С. Врчевић, чиновник на Цетињу.
Милка Иличићка Козловићева у Новом Саду.
Милош Ј. Тубиновић, филозоф у Јени.
Милош Шкарић, учитељ у Карловчићу.
Милорад Павловић, професор у Београду.
Миладин К. Николић-Расински, новинар у Београду.
Милан Ј. Гајић, професор у Зајечару.
Мита Живковић, професор у Београду.
† М. М. Пантелић, студ. дух. акад. у Кијеву.
Миодраг Ј. Стевановић, пит. војн. акад. у Београду.
Михајло Д. Максимовић, учит. у Бранковини.
Михајло Ђорђевић, филозоф у Београду.
Мих. Ј. Заставниковић, учитељ у Гунцатима.
Михајло П. Крагуљевић, учитељ у Чикагу.
Мићун М. Павићевић, судија на Цетињу.
Мулутин Јовановић, пјесник у Ћуприји.
Монах Валеријан Бошњаковић, суплент. богосл. св. Саве.
Недељко Миладиновић, официјал у Д. Тузли.
Никола Јанковић, књижевник у Београду.
Никола Т. Кашиковић у Сарајеву.
Павле Поповић, проф. универзитета у Београду.
Павле Софрић, проф. у Нишу.
Павле Лагарић, књижевник у Бечу.
Павле Ј. Мајзнер, проф. у Београду.
Петар Кочић, књижевник у Бањој Луци.
Петар С. Иванчевић, игуман ман. Моштанице, Бањалука.
Пера С. Талетов, књижевник у Београду.
Радован Казимировић, кандидат богословља у Јабуковцу.
Радојка М. Стефановић, учитељица у Пожаревцу.
Рикард Николић, пјесник у Трогиру.
Ристо М. Поповић-Чупић, свешт. загарачки у Данил Граду.
Ристо Л. Мирковић, учитељ у ....
Родољуб Стојаковић, учен. теологије у Черновици.
Сава Теодосијевић, чинов. мин. просвјете Београд.
Сава М. Руменић, учитељ у Батинцу (Србија).
Сарџан Бурлица у Власеницама.
Светозар Н. Ћоровић, књижевник у Мостару.
Светозар Л. Ћулибрковић, учитељ у Ст. Мајдану.
Славко М. Косић, српски учитељ у Мостару.
Софија Пупић Плетикосић, у Требињу.
Спира Калик, професор у Београду.
Спасоје Ј. Илић, учитељ у Црнајци.
Станоје М. Мијатовић, учитељ у Пољни.
Сима Пандуровић, чиновник у Београду.
Стеван Б. Зимоњић у Гацку.
Стеван И. Самарџић, учитељ у Пљевљима.
Стеван Симић, професор у Солуну.
Стеван Крстић, учитељ у Лугавиној.
† Стеван Сремац, књижевник у Београду.
Стеван Витас, царин. ревизор у Сењ. Руднику.
Стоја Н. Кашиковић у Сарајеву.
Тадија П. Костић, прото и књижевник у Нишу.
Тане Ковачевић, трг. помоћник у Ужицу.
Хранислав Прибаковић, учитељ у Мустапићу,
Шпиро Желалић, филозоф у Бечу.

САДРЖАЈ.

Слике и животописи:

Умјетне пјесме:

Умјетне приповијетке:

Поучни чланци:

Српске народне умотворине:

Пјесме.

Приповијетке:

Листак:

Оцјене и прикази:

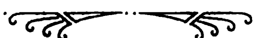

Број 1. САРАЈЕВО, 15. јануара 1907. Год. XXII.

МИЛОРАД М. ПЕТРОВИЋ

— СРПСКИ ПЈЕСНИК —

Мода „пјевања" хвата све јаче свој коријен. С много претензија а мало дара свакодневно ничу „пјесници", који вам у стиху и слику, с муком састављају и износе своје „идеје", замршено, нејасно, — е би што загонетнији изгледали. И тој „пјесничкој" инвазији, без циља и пута, мора се човјек чудити; али у толико више мора се пак човјек зарадовати кад на другој страни види правог пјесника, мора се веома зарадовати извору праве поезије, као што рекох, због тога што су лијепо име поезије многи профанисавали, покушавајући да се и без ногу и без духа попну на Олимп. Једно видно мјесто међу нашим признатим пјесницима заузима и чувени пјесник добро познатих „Сељанчица" Милорад М. Петровић. То вам је у истини прави пјесник, одушевљена срца, префињених пјесничких манира, — који вас одмах одушевљавају, освајају; то је пјесник који вам мелодијом и топлином осјећаја, у својим пјесмама, обујми срце неким лаким велом заноса. У његовом пјевању имате један прилагодан, нов жанр, имате неусиљено и топло изражавање, имате пуно природног опажања и тачних опсервација. Одрастао слободно, у природи, у животу, гдје се разлијеже глас космајског славуја, меки глас фруле и двојнице пастиреве, гдје се разлијеже умиљата пјесма веселе сељанчице, он се на самом врелу у тој мјери напојио и одушевио за природу, за околину, да и његове пјесме теку исто тако природно и весело, као што је све око њега, оне теку тако лако и глатко, да их мо-

изгледа као да нас нада и воља гоне да их тамо оставимо. А неки пут је то напријед толико далеко, да изгледа као да га нема. И онда је оно најсилније, готово бијесно; па као да се замрсило у нашим мислима и осјећајима шиба их немилосрдно и гони негдје, а ми не знамо гдје, јер је толико несхватљиво, непојмљиво! Тад су нам погледи страшни, као да се све што се у томе напријед може наћи сручило у нашу душу.

И тако једном идемо. Зову нас наши, па изгледа као да је ту крај тога напријед. Вјетар је звиждао око нас, а ми смо притајени корачали уз брдо. Он нас је лупао у прса и ми смо се са напором пробијали кроз његово напредовање. Он га је савлађивао, откидао један по један дио; ми то осјећамо, па онда као да чујемо како се то наше откинуто напријед удаљава од нас брзо, остављајући за собом трагове бјесомучном звиждању, које га носи далеко, далеко, може бити тамо, гдје ћемо ми доћи, да га нађемо. А кроз вјетар провијавају ситне кишне бодљикаве капи, које нас убадају својим ударом, сишући из крви нашу снагу, нашу моћ. И савлада нас; као да нам је ишчупан и посљедњи дјелић наше тежње за напријед; малаксавамо изнурени и испражњени; као да је тога напријед нестало и у нами и свуда око нас; као да му је ту, гдје смо, дошао крај.

— Ах, мајко Маћедонијо! — викну један четник и малаксао сроза се на камену плочу. И сви полијегасмо. Ћутимо. А то напријед изгледа као да се сакрило, стало, па чека на нас. Отпочиње да се разголићава, појављује, прво у нами, у изненадном смијеху, па у шапату, комешању; затим у погледима који постадоше толико оштри, да засијецаху дубоко у ноћ и да га виде далеко, далеко, тамо гдје нам се чини да га је вјетар однио. А вјетар и даље звижди, кишне капи и даље шибају око нас, али сад само као да нам враћају оно што су нам отели, истргли.

— Напријед! — викну војвода и пође.

— Къ!.. Къ!.. узвикнуше четници један другоме.

Пођосмо. Па сви желимо да видимо војводу. Чини нам се да је то напријед у њему. Пратимо му сваки покрет и као да се сваким кораком откида по комад тога напријед.

Већ до нас допире лавеж паса, из даљине са трла, па се разноси по околу некако чудновато, тако чудновато, као да засијеца у наше напријед, засијеца и прекида га, те ми застајемо и ослушкујемо. Излазе сељани у сусрет. Згрчени, тихо, зазирући прилазе; гледају нам у очи и онда пригушено поздрављају. Улазимо у куће и тад видимо како њихови погледи блуде; час изгледа као да стрепе, час као да се надају, или као да нешто траже и чекају; а увијек су наперени негдје далеко, далеко напријед и ми као да видимо даљину тога њиховога напријед, па нам се чини да је и наше тамо гдје и њихово; да су се оба нашла, спојила и загрлила, и да једно друго покреће још даље, још у напријед, далеко напријед!

И одмах видимо да ни њихово ни наше напријед није оставило ни један дјелић од себе ондје гдје смо. Све је празно, безизразно, а чини нам се да је било ту кад смо дошли и да је одлетјело кад смо сјели. И питамо се, али су мисли далеко; и мислимо, али су жеље још даље. Као да из сваког краја ниче неко ново напријед, које се расипа на све стране, као сунчани зраци, грлећи нас.

И то напријед бјесомучно нас гони и зауставља. Зачикава, па бјега. Као да нам се руга, као да жели да је увијек ту код нас и баш онда кад мислимо да смо га се дотакли, оно утекне од нас, као сунчани зраци прекинути облацима.

Сељани гледају кад ми полазимо, па им се чини да и од њих заједно са нами одлази нешто, откида се, те их боли, жао их је.

— Оти така брго? — питају они испраћајући нас.

— Седите со здравље! — одговарамо и одлазимо.

Тако сваки дан. Из села у село, из планине у планину, једнако напријед и напријед. И кад дођемо тамо гдје смо пошли, чини нам се као да се помјерило, утекло и то брзо, као да га сунчани зраци преносе својим трептањем; а кад пођемо, изгледа као да га исти зраци враћају назад на исто мјесто; па нас зачикава, зове, дражи, и ми желимо да се вратимо, а кад се вратимо, као с неким болом од разочарења помишљамо: „Није ту!“ —

Оно узлијеће далеко, високо као орао. Њега уздижу и удаљују, привлаче и приближују наше мисли, које узбуђене осјећајима, покрећу нас онамо, гдје је прва мисао пала. Његове су границе растегљиве, шире се и сужавају заједно са нашим мислима и осјећајима. Крај му је у нашим кућама, кад мислимо њима; у селу, у које нас зову и чекају; у мајци Србији, гдје су нам све наде; у Српству, које изнад свега свога, шири своја крила и обухваћа, заклања све. У свему почиње и у свему се свршава. Изгледа да се ондје свршава гдје почиње, а по неки пут изгледа, као да му само појимамо почетак, јер га наше мисли доносе; а свршетак му је у далекој неизвјесности, коју не могу ни наше мисли да приближе. Па се погледима питамо: „Гдје је то — напријед?!“ — И нико не умије да га каже, ниједна мисао да изрази. Као да је сваки нови дах, поглед или свака нова мисао и жеља један његов дио, или да смо сви ми дио тога огромнога напријед, које нас је прогутало.

Сва села, сви сељаци, све планине изгледају исте, готово једнаке са неким неразумљивим утиском туге и неповјерења; али све то дише другачијим дахом, живи другим животом, говори другим мислима. Као да нас свако за себе вуче, да нам у повјерењу шапне своју тајну, коју други не смије да зна. И све је то један дио тога напријед, и ми долазимо и одлазимо све са истим жељама, истим тежњама, које се мијењају код сваког села, сељака, сваке планине, појачавајући тежњу за напријед...

Одмарамо се у пећини, кад бану сељак, викнувши узбуђено:

— Војвода Стеван се тепа со аскер! — Лице му се згрчило од умора, из погледа бљешти потајна ватра од страха и наде.

— Каде? — упита га наш војвода.

— Код Бенче, — одговори. Бенча бјеше далеко од нас. До ње треба проћи пет села. Поскакасмо и пођосмо у помоћ. И као да се то напријед опвичи, огради, другачије но до сад. Пролазимо села, али их не гледамо, само осјећамо како нас нешто из њих додирује, привлачи, али тако слабо, немоћно! Све нас зачуђено гледа; и сељаци, и села и планине, као да нашим проласком откидамо од њих ону свијест о нами, која их одржава. Пуцањ се чује, разлијеже и иде далеко, далеко! А са њиме као да нешто одмиче, зато убрзавамо кретањ, јер изгледа да то напријед јури заједно са пуцањем, разлијежући се свуда по околу са неким пријетећим праском, који ни једно напријед до сада није имало. Одскаче од брда до брда, код свакот мало застане, зато, да јаче одјекне код другог, као да му је ту крај. Па онда престаде. Не разлијеже се по планинама као да је стао и сакрио се иза неке букве... и ми се узбуђено осврћемо да га видимо кад плане, чујемо кад одјекне.

У даљини видимо неке сјени. Оне иду нами све ближе и ближе. Притајисмо се, док нас не покрену пјесма:

— Нели те жалба за твоја мајка.

Војводо, бре...

Глас је био силан као и природа кроз коју се пробијаше. Од њега се таласаше ваздух и ми смо чули како он дрхти од ове пјесме; од њега се узбунише наше мисли и осјећаји и они нас помамно гоњаху напријед за звуцима ове пјесме, који лутаху по планинама да стигну оне, што их је пуцањ разносио, да стигну и угуше, јер их је било доста у земљи ових мученика.

Војвода Стеван иде напријед, за њим остали. Сви су насмијани, другачији но што смо их до сад гледали. Њих су грлили звуци пјесме, која је из њихових грла потицала, а ти звуци бјеху силни и моћни трептаху око њих бљештећи кроз сунчане зраке, те изгледаху горди, поносити. У природи је нешто тајанствено корачало око њих, као да је напријед нашло крај у њиховој побједи, па их сад не пушташе. То није било око нас.

— Шта је било? — упита га наш војвода, кад стигоше.

— Ништа! Потепасмо се со аскер. Тројицу убисмо, ми смо хвала Богу сви здрави. — одговори Стеван.

— Гдје ћемо сад? — упита га наш војвода.

— Сад да бјегамо!... Аскер нас гони!... — Напријед!.. командова он. Четници пођоше. Четник Алекса запјева, а за њим остали:

— Моја је мајка, шума планина,

Четници, бре!...

А глас је одмицао напријед. Ми смо узбуђени корачали за њим и гонили га. А за нами се ниже аскер и гледа како ми заједно са пјесмом весело и без бриге одмичемо напријед!.. напријед!.. што он није могао стићи.

Моме сину.

Данас ти је равно девет година, љубави моја! Часовник више твога кревеца, за чије си сказаљке често пружао малене ручице, избија поноћ. Кроз отворени прозор види се небо, окићено сјајним звездама — небо ведро и плаво као око твоје, а руже румене као усне и ланита твоја, шаљу ти мирис. Твоја глава почива мирно, а сан, здрав сан, креће ти равномерно груди. Месечева зрака игра се на плавој ти косици, а ја обасипљем пољупцима малене ти ножице, које вире испод покривача. Овака иста ноћ била је и оног дана, кад ти је била година дана. Иста срећна и непромењена природа, равнодушна на спрам нас сићушних мрава! Исто небо, исти месечеви зраци играју се на глаткој површини реке. Стене су и онда биле пуне дубоког ћутања и мира. Таке су биле хиљадама година раније, а таке ће и остати за навек. Све је исто само ја и ти имамо један гроб више; а ти још и једну милошту мање. Ти си још мален, и не разумеш ништа, а већ те живот није прихватио нежно.

Моје груди још су довољно јаке да те сачувају од удара судбине! Али ипак приближује се дан, када ћеш се морати ухватити у коштац са животом. Терет, огроман терет пашће ти на прси. Твоје нежно тело повијаће се под њиме. Његова тежина заустављаће ти дах. Осећаћеш како свакога дана са крунице твога живота бура откида лист по лист, а ти, немоћан да то спречиш, чекаћеш са страхом последњи удар. Године страдања оставиће страшан траг у души твојој. Крвљу ћеш својом плаћати сваки успех у животу своме. Твоје идеале, твоје наде и жеље разораваће ти живот. И тада ти, који још ништа не знаш, разумећеш како си заштиту изгубио у оном гробу. А ја, сама шта ћу моћи да ти дам у томе тренутку....

Ну и ако си остао без заштите свога бабајка, спавај безбрижно, моје дете, јер моја љубав даће ти увек снаге да се смело опреш свакој незгоди у животу. Даће ти срца да савладаш све препоне. Даће ти моћи да из таме изађеш на светлост. Научиће те да презиреш све што је лажно и подло, и да примаш само оно што је човека достојно, те да са светлим и уздигнутим челом пролазиш кроз живот. Моја љубав биће увек моћна да од тебе створи човека и Србина!

10./8. 1906. г. **Јела.**

Зима у Кључу.

Пејсаж.

Кључ!

Мало соколово гнијездо (са старом градином посљедњег босанског краља Томашевића) на путу од Варцара до Приједора сакривено у брдима, а далеко од жељезнице. Кад чујем то име „Кључ“ озвоњава ми у уху тон, као од звонцета мале заборављене црквице.

Кључ! Мислим на тихо, слатко прољеће, које траје овдје врло дуго. Видим гдје цвату трешње пред мојим очима, трешње усред младих свјеже зелених јелика. Тако сам их гледала врло дуго. Заиста, тамо је прољетна зелен много трајнија, него ма гдје у овој нашој лијепој Босни. Тамо дрвеће мирисније цвате, а и ружице прије донесу пупове. Љетне ноћи не гуше се у спарини, а пуне су чара и славуљева милопоја, који не смијеш сувише гласно славити, јер ће га нестати попут лепирових шара код додира људских прстију.

А тек Кључ у зими!

Од снијега посве притиснуто легло је мало мјестанце у дô као оријашка играчка, а са пећина из близа пријете бијеле, душманске, тајне силе. Сам снијег и снијег, куд погледаш снијег. Неисказано чезнуће прати моју шетњу кроз сњежни, чисти дивни крај драге домовине. Гледам у тајновите загонетке, с којима ме мами гора и шума. Гледам у те бијеле плахте, које су пале по укоченој природи.

Најљепши је пут уз сребропјену Сану покрај старих и нових млинова, пут који је модерна рука расјекла у тврдој пећини, тик уз воду, над којом се, мјестимице супротне пећине желе да љубе. Жеља као уз инад човјеку, чије је срце често тврђе од тих пећина.

Пут је узак, а данас бијели дувак сакрива интимитете. Уз извор-воду доље, само вити бор диже се из магле као рука, која опомиње. У обилној маси снијега закопан је мали, стари сликовити млин, а иза малих прозора видим пламенове са огњишта. Иначе је све пусто. Самоћа. Ни живе душе.

Мрве зебем, али идем даље. Проћи ћу кроз камена врата пећине. Сјетим се Дантеовог «Inferno»: па ми машта живо послује и упреда се у чаробне нитке језе. Ту горе близу старе Томашевићеве градине види се у пећини једна карика, дебела и гвоздена. На њој је — кажу био мост, с једне пећине на другу преко Сане. Мора да је то било дивно! Осјећам опет зеленило прољећа, видим сребрне мјесечеве ноћи, чујем шапат бијелих вила и проклињање злобних вјештурина, осјећам љетни мирис јелике и бора и наслушкујем гласове бајке и приче славне прошлости драгог рода!

Небо је нада мном мрко, а над пећином висе крпетине облака, грозни софити, иза којих чучи вијор и бура и чекају на знак, да се баце на ледену сцену. А Сана ларма, галами, весели се, трчи. Пробија се кроз снијег и камење, а издише ледено дисање из кристалне површине своје. Како се пјенуши, као да вари и врије неке народне одварке!

Готово да је већ мрак пао. Још видим близу бијеле ликове грмља и малог дрвећа, али далеко горе разабирам само још мрке, безличне масе, које се губе у тешке паре. Али жеља ме гони, да идем и даље. Тако је красно! Мало је мјеста на свијету, где је оволико љепоте!

Сасвим близу мене из пећине цури вода, чиста и сјајна, а посве у танком млазу. Са врха чујем гдје нешто стење, јауче, кука. То сједи уклета душа, а онај млаз чисте воде: њене су сузе. „Тешко оном, кога народ куне!“ — шапћем, и идем даље. Крај мене уздахне млада јела, па се пригиба мени, као да ми жели нешто рећи. Знам, врло добро знам: многи су се огријешили о драги српски народ мој, па сада као проклетници обилазе овим крајем. Ужас ме уједа за срце. Бијеле пећине приступају ближе, натоварено дрвеће леденим гранама нешто дебатује, доказује, а снијег у повеликим крпицама игра око мене врзино коло, па ми баца кристале своје у лице и у очи, а моја машта ради као у грозници. Гледам у гротеске и саблазни, а неке авети хоће да ме прождру... Наједном осјећам гдје из пароксизма ниче визија: са старе градине спушта се бијела вила, голема и сјајна. Посве јасно разабирем бисер-низу на њеним скутима, видим и златни вез око рукава и танки ширлит у орнаментима завичајним. Не осјећам више зиму, не чујем буку Сане, не гледам вртлог сњежних крпа. Љубав за живот, љубав за српски народ кличе у мом срцу, дрхће у мојим жилама и хоће да ме дигне високо, високо. Зато у Вилу упорно гледам и посве јасно разабирем: како је дигла руку и благосиља овај крај... Тада се раздријешие сива вела, а над главом виле засја прва звијезда вечерница.....

Јелица Беловићева.

Мрак

Новела: Thury Zoltan.

Господине професоре! Нијесам дошао к вама, да са мном шалу збијате. Шта мислите реците ми отворено, искрено, без завијања. Ако ми је здрава памет, здрава, хвала вам, ако није, ни то ме неће бацити у очајње, спреман сам и на то. Отићи ћу куда у хладно купатило, излијечнћу се, јер ми болест не може бити опасна. Никада нијесам нагињао лудилу... Али ипак, јесам једном, па и то је више комично, но пред вама нећу ништа затајити. Једном сам мислио да ме гоне. Био сам онда већ старији ђак, седмог или осмог разреда... У осталом то и не спада на ствар.

„Да вам причам? Добро, причаћу вам, али сте ме збунили, јер ме тако чудновато гледате, као да заиста сумњате у моју памет. Не пијем никада. Немојте мислити, да сам дошао овамо напит. Онај случај, тако се догодио, да сам се ја на улици помијешао у једну гомилу људи. Сјећам се да их је било врло много, хиљаду, ваљда и више, викали су, млатали штаповима, кат-кад је зазврјао који разбијен прозор; али шта су хтјели, то већ не знам. Послије је дошла једна чета оружника и војника, пуцали су, ми смо се разбјегли и ја сам био без свијести утрчао у гимназију, сваки се час освртао гледајући, да ми коњ за леђима не лупа. Тамо сам пао, такоi ме нашли под капијом и ја сам непрестано бунцао. Није ни истина, нијесам ја друго говорио, него оно, што ми се по глави врзло, али разумије се, други то нијесу знали, већ мишљаху да сам полудио. Ја сам се само бојао, што да тајим, бојао сам се свакога, ко носи уза се сабљу, пушку или револвер. Увијек сам виђао за собом војнике како ме гоне и дуго ме је мајка до школе пратила, па и кашње до свеучилишта. Смијете се? А то баш није за смијање. Човјек има само једног искреног пријатеља, а то је мајка. Она је осјећала моју биједу, а да је жива, не бих био дошао к Вама, господине професоре, већ њој. Како ме је знала лијечити! Само да је дахнула на мене, већ ми је било боље.

А и био сам искључиво на њу упућен. Бијах веома слабуњаво, плаво момче, са прозрачном кожом. Једва сам имао у себи нешто мало крви, а кости су ми све звечале. Уз то сам непрестано жеднио за непознатим, вазда сам књиге претурао, хтио сам свашта знати, једила ме даљина, узрујавала бескрајност небеснога свода, које се пркосно затворило испред ока човјечијег и неће ни једанпут да бар за тренутак пукне, да и ми завиримо. Био сам болесник, живи мученик, што не могу све да сазнам. Мајка је страховала због мене. Рекоше јој, да би овако прекомјерно учење било убитачно и за једно здраво сеоско дерле, а камо ли за овако њежног господичића. Сакрила ми је књиге, воде је усула у лампу мјесто петролеума, па кад сам послије због тога почео горко плакати, долазила би мени, сјела уза ме, загрлила ме, тјешила и успавала. Кад би се ноћу иза сна тргао и онда је још сједила на мом кревету и шапутала:

— Господе Боже, помози му. Господе Боже, немој му разум одузети!

Послије овог догађаја са војницима, када сам одлежао болан шест недјеља и страшне ствари натрабуњао, вратила ми је књиге и лампу и сјећам се, да се онда много шушкало у оближњој соби. Из појединих ријечи разабрао сам, да хоће да ми избију из главе књиге и војнике. Али бадава. Ја сам онда већ знао, да ме ови грозни људи гањају. Покушавао сам свашта, само да ме не би познали. Носио сам разноврсно одијело, бријао се и шишао на више начина, а једном сам — сјећам се — храмао на десну ногу, само да их заведем, па све узалуд. Кад би се с каквим састао, исколачио би очи на мене, да ме пресијече, знао сам, да одем на другу страну свијета и тамо ће ме наћи. Кад сам с тим био на чисто, онда сам први пут осјетио у мозгу притисак, као ово сада и сваки сам час помишљао: Шта ће бити са мном, ако полудим. Сјећам се, да сам онда израдио био неки план, како ћу овако, или онако радити, — отићи ћу куда с мајком мојом и она ће ме непрестано миловати по глави.

Све ово сам само онако споменуо, јер ово и не сматрам за тако важно. Држим, да мене други јади бију. Нешто није код мене у реду, нешто друго. Молим вас, прегледајте ме. Кажу, ви имате тако око, да прозирете у човјека, као да сте му на прсима кожу раздерали, па и месо и саму кост размрскали. Прозрите тако и у мене, јер то ћете ми тек вјеровати, да ми је стало до тога, да сазнам јесам ли луд или нијесам. Тајна је, али ћу је вама ипак рећи. Али сад ћу вас оставити, јер сам се уморио, спавао бих. Спавао бих дуго, онаким сном, као кад човјек не осјећа свога разума, не осјећа ништа, само утрне. Кад год дуго говорим, увијек сам овакав. Видите, у оваким случајевима била ми је мајка веома мила. Имађасмо једно велико отрцано канабе у задњој соби и то сам јако волио. Она је сјела на један крај, а ја бих јој метнуо главу у крило. То је било чудновато, па сам њен глас када је говорила: — Спавај чедо, спавај чедо, — али прекинимо овај разговор, јер ме узрујава..... Да пијем много млијека и да се шетам? То и чиним, па више и не вјерујем ни у млијеко, ни у чист ваздух, али кад ви велите, Бог му, а душа му.....

*

Прошли пут сам спомињао неку тајну и од онда ми је ова непрестано у памети. Бојим се мислићете, да је ријеч о каквом безобразлуку. Но ово би ме јако бољело. Ја се уздам у вас, поштујем ваше знање, поштујем у вами човјека, па би ме љутило, да имате о мени рђав појам. Цијела ствар није тако важна, да би се од ње могла прича створити, али човјеку, који

има мало пријатеља, ипак је непријатна. Јелте да је то истина?

Што је дискретно у овој ствари, то је само, да још није јавна, па се не пристоји говорити о њој. Нашао сам дјевојку која јако личи на моју мајку. Баш такав јој је израз лица, такав јој је и поглед; док остари биће исти мој добри, стари анђео. Е, па ову ћу дјевојку узети. Ако је сирота, не мари, ако је богата, па и ја сам, то на пошљетку и није тако важно. Узећу је, а то је најглавније.

Хоћу мира. Већ ме је сасвим уморило ово гањање. Сустала би и права луда. Што сам једанпут полупао неколико прозора, то још није довољан разлог, да ме из друштва протјерају. Припшануђу вам нешто, само не треба о томе даље говорити. Човјек би мислио, да је љубав себичност, а то није истина. Дјевојка. како чујем има стрица пуковника, неки уважен војник, чија ријеч много вриједи. Тај би ми човјек требао. Кад овај уђе у касину и сазове све официре па им каже: Чујте другови, има овдје једно сирото момче, према ком сте ви неправедни. Отјерасте га у смрт. Овај сиромах младић узео је моју синовицу и сад престаје свака грубост, јер ко ће га и на даље гонити, тај ће са мном имати посла.

Толко тек могу од њега очекивати, зар не? Дабоме, знао сам, да ћете ми одобрити. Човјек треба само трезвено да мисли. Зато ме немојте криво разумјети. Дјевојка је лијепа, паметна, добра.. Да ли сам се разговарао с њом? Нијесам, а и како ћу говорити, та све дотле не могу изаћи на улицу. док се ова' ствар не рашчисти.

Све што сам до сада наговорио, узмите као да ништа нијесте ни чули. Беспослица, било, па прошло. Од онда се ствар у многом промијенила. Знам сад већ за извјесно да сам луд. Један ми је пријатељ рекао, да ће говорити с пуковником. Има томе већ двије недјеље и још се ништа није промјенило. Чини ми се, да ми више ни он не може помоћи. Глупост је бринути се толико о том, та човјек мора једном умријети, само ме ипак боли, што се толко срдё на мене.

О дјевојци немојте више ни говорити. Оставите, томе је већ крај..... Та бар толико сам могао очекивати од њене породице. Без тога се нећемо погодити. Хтио бих, да могу мирно овамо-онамо ходати, куд год хоћу, а да ме нико не дира, сви да ме воле. Мислио сам да ћу то на овај начин постићи. Но али ово је глупост, ово је ништа, овоме је крај. Говорићемо још о овоме, кад већ све буде прошло. Боли ме, дира ме још, кад се тога сјетим. Еј, да је могла моја бити ова дјевојка и онај мајур! Онда бих се ја данас с вама друкчије разговарао, али махнимо се тога, јер ми свака жила набрекне, кад се сјетим мога ослобођења. Ваљда ћемо се још једанпут разговарати, а дотле махнимо.

*

Господине професоре, ја сам се код вас склонио. Хоће да ме убију. Сједим код прозора, кад онуда прође много њих, сами војници, ред по ред, један мргоднији од другога, погледаше ме и на једанпут сви уперише пушке на мене, сви, сви. Официр први..... Официр, велите, нема пушке?.... То ви не знате. Има, има, на сваком рамену по једну. Прво је скинуо ону с десног. опалио, па ону с лијевог рамена, па онда сви, сви почеше пуцати кроз прозор и викати; готово да полудим. страшно је било, свиснућу. Утекао сам и то ми је помогло. Хоћу да живим, да живим. Господине професоре, ви сте честит човјек, дошао сам к вама, сакрите ме, говорите с њима, реците им, да ја никог не дирам, да ме пусте на миру, да живим. Реците им, реците. --- Пуковник, шта говорите о пуковнику. У њега се више не могу уздати, да је шта хтио учинити, не бих био допао овога, ове биједе.

С маџарског: **К. Ђ.**

Српска дјевојка, српска љуба и српска мајка

у срп. нар. пјесмама, говорио на светосавској бесједи 1900. г. у Д. Тузли

Милан Ј. Максимовић.

Многопоштовани зборе!

Ваљда никада српско срце не бије тако као на данашњи дан, као у овом тренутку. И чеду у колијевци мајка тепа: данас је св. Сава српска слава. И изнемоглом старцу, који је већ једном ногом у гробу, заигра срце, слушајући од унучића пјесме, које се вију у славу св. Саве, па и он кроз сузе протепа: данас је српска слава св. Сава. Од нејаког српског чеда до изнемоглог ђеда све плива у радости на данашњи дан. И нејако српско ђаче, које тек зна неколико слова и опробани стари научник једну пјесму пјева, једном пјесмом прославља свога, српског просвјетитеља „Ускликнимо љубављу светитељу Сави!“ чује се на данашњи дан и из уста онога. који тек почиње говорити, и из уста онога, који већ престаје зборити. И онај који је прошао кроз двери обадва, св. Савом утврђена храма — кроз двери срп. школе и срп. цркве, и онај који је прошао само кроз ове пошљедње, зна ко је њихов утемељач, ко је српски просвјетитељ. Ђаче из књиге казује неуком старцу о понизном краљевићу, смиреном калуђеру, највећем свештенику и првом срп. просвјетитељу и учитељу; а неуки старац из главе прича причу и пјева пјесму, у којој велича име св. Саве и његових родитеља. И са овога мјеста чули су се гласови, који су говорили о данашњем светитељу. И да тога није било, ипак се осјећам слаб говорити о ономе, по кога је сам Свевишњи послао анђеле, да га носе „у божије свијетле и огњене дворе“.

Смјерност и понизност, вјерност и оданост своме узвишеноме позиву, брига о напретку српске цркве и српске школе јесте највећа одлика св. Саве, која је служила и служи и данас његовијем потомцима као узор. Срећан је онај народ, који има тако славних предака; блажен је, који њиховим стопама иде. Историја је њихова имена забиљежила, а народно предање од кољена до кољена, живом ријечју предаје их познијем нараштају. Српска народна пјесма најбоље нам је изнијела и уоквирила огледала наша. Она нам је опјевала све, од највећег владара до најмањег отрока. Из тога перивоја, препуна сваковрсног цвијећа, вадим три цвијетка, да закитим наше дичне Српкињице. Нека ми опрости сјен св. Саве, што ћу прећутати нар. пјесме, које узносе њега и његово славно име, него ћу прелистати оне, које кажу каква је и каква треба да је: српска дјевојка, српска љуба и српска мајка. Клонећи се мјеста, гдје коров расте, заустављаћу се на онијем мјестима, гдје само мирисно цвијеће цвјета.

Најљепши цвијетак што краси груди срп. дјевојке, осим њене љепоте, јесте још и стид и понос народни. Прву црту — љепоту дјевојачку врло лијепо описује нар. пјесма. Она припушта дјевојци те дјевојка сама себе описује. Кад је момче пита: „окрени се амо доље, да ти видим лице твоје“, она му одговара:

„О јуначе румен био!
Јеси л' иш'о у чаршију?
Јес' видио лист артије?
Онако је лице моје.
Јеси л' иш'о кад у крчму?
Јес' видио рујно вино?
Онаке су јагодице.
Јес' ишао низ то поље?
Јес' видио трњинице?
Онаке су оке моје.
Јеси л' иш'о покрај мора?
Јес' видио пијавице?
Онаке су обрвице.“

Томе лицу бијеломе као артија, јагодицама руменијем као рујно вино, очима као трњинама, обрвама као пијавицама додајте још врлину, која краси „Милицу ђевојку“, па ћете видјети цвијетак, кога влажи непресушни извор, да никад не увене. А каква је „Милица ђевојка“?

У Милице дуге трепавице,
прекриле јој румен-јагодице,
јагодице и бијело лице;
ја је гледах три године дана,
Не могох јој очи сагледати,
црне очи и бијело лице,
већ сакупих коло ђевојака,
и у колу Милицу ђевојку,
не бих ли јој очи сагледао.
Када коло на трави играше,
бјеше ведро, па се наоблачи.
По облаку зас'јеваше муње,
све ђевојке к небу погледаше,
ал' не гледа Милица ђевојка,
већ преда се у зелену траву.
Ђевојке јој тихо говорише:
„Ој Милице, наша другарице!
ил' си луда ил' одвише мудра,
те све гледаш у зелену траву,
а не гледаш с нама у облаке,
ђе се муње вију по облаку.“
Ал' говори Милица ђевојка:
„Нит' сам луда нит' одвише мудра,
нит' сам вила да збијам облаке,
већ ђевојка да гледам преда се.“

Љубав према својој домовини, своме народу, понос дјевојачки сачуваће тај цвијетак, да га црв не подгризе. И ту карактерну црту придаје нар. пјесма српској дјевојци. Остати вјеран својој колијевци, своме народу, поносити се његовијем именом, краси свакога човјека, а камо ли тако лијепу и стидљиву дјевојку! Кад Маргити дјевојци Рајко војвода казује „све војеводе и градове редом“, па ударајући се ножем по сред срца жива — довикује јој: „Све то бјеху наше војеводе, све су били па су преминули,« — слутећи она сирота, да ће морати напустити своју прадједовску вјеру, погазити понос народни, нариче за њима:

„Браћо моја, српске војеводе!
Како бисте, како преминусте,
а како ли робље остависте!“
— — — — — — —
Па довати Рајкове ножеве,
удари се посред срца жива,
мртва тужна покрај Рајка паде.

Не идући даље, те нам три пјесме најбоље цртају срп. дјевојку. Али не сачињавају киту само три цвијетка. Искинућу још који цвјетић из тог народног перивоја. (Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

Булатовић Вук и тридесет кавааза.

Пију пиво до три побратима
У ономе Скадру бијеломе,
У тавници паше Скадарскога.
Сва три ћу ти казат' по имену:
Једно ти је Драшко Поповићу,
А друго је Пиперине Живко,
А треће је Булатовић Вуче.

Пију пиво, разговарају се.
Онда вели Булатовић Вуче:
Јадна моја оба побратима,
Да сад дође тридесет каваза
И пред њима два мрка џелата,
Да погубе наске сву тројицу,
Шта би коме најжалије било?
А говори Пиперине Живко:
„Мени, браћо, најжалије било,
У Пиперим' своје танке куле,
И на кули остарјеле мајке,
А и моје вјеренице љубе.“
А говори Драшко Поповићу:
„И мени је браћо најжалије,
Најжалије пребијеле куле.
И на кули остарјеле мајке,
А и младе вјеренице љубе,
А и моје секе Анђелије.“
Њима вели Булатовић Вуче:
„Луда ти сте оба побратима,
А мени је браћо најжалије,
Најжалије браћо, умријети,
Веће моја оба побратима,
Кад би Бог дô и срећа од Бога,
Да с' опростим леднога зиндана,
Ја бих само Брдим каменијем,
Па бих бијелу начинио цркву.
О свом трошку и ашлуку своме.“
Истом они у ријечи били,
Док тавници полећеше врата,
Док ево ти тридесет каваза,
И пред њима два мрка џелата,
Па говоре два мрка џелата:
„Ко је овђе Пиперине Живко?
Нек изађе из тавнице мрачне,
Дошли су му сви Пипери редом
И његова остарјела мајка,
Донијели за откупе благо.“
А јадан се обрадова Живко,
Па полеће тавници на врата.
Дочека га тридесет каваза,
Јадну Живку руке савезаше,
Не виђеше оба побратима,
Одведоше пашину шатору,
Сједоше га на студену ст'јену.
Облијећу два мрка џелата,
Замахују, а не ударају,
Јадну Живку јаде задавају.
А док једном оба ударише,
Јадну Живку главу уграбише
Па се они опет повратише,
Па их ето опет пред тавницу.
Опет вичу два мрка џелата:
„Ко је овђе Драшко Поповићу,
Дошла му је остарјела мајка,
Донијела големе одкупе.“
А јадан се Драшко обрадова,
Па полеће тавници на врата.
Дочека га тридесет каваза,
А пред њима два мрка џелата,
Јадну Драшку руке савезаше,
Одведоше пашину чадору,
Сједоше га на студену ст'јену
Облијећу два мрка џелата,
Замахују па не ударају,
Јадну Драшку јаде задавају,
А док једном оба ударише,
Јадну Драшку главу посјекоше.
Па се они опет повратише,
Па говоре два мрка џелата:
„Ко је овђе Булатовић Вуче?
Нек изиђе из тавнице амо,
Дошла му је остарјела мајка,
Донијела големе откупе,
За откупе небројено благо.“
А јадан се обрадова Вуче,
Све се Вуче по тавници вуче,
Па удари тавници на врата.
Дочекаше, па га уфатише,
Па његове руке савезаше.
Одведоше пашину чадору,
Сједоше га на студену ст'јену.
Облијећу два мрка џелата,
Замахују, а не ударају,
Јадну Вуку јаде задавају.
Виђе Вуче да је погинуо,
Па на себи стеге растргнуо,
Па он скочи на ноге лагане,
Па џелата ногом ударио.
Колико га лако ударио,
Три пута се џелат претурио,
Из руку му сабља испанула,
Узе сабљу Булатовић Вуче.
У џелате јуриш учинио.
Исијече тридесет каваза,
Посијече два мрка џелата,
Па побјеже на ћуприју пусту,
На ћуприју, на воду Бојану,
На ћуприји Мула и Кадија,
Па он Мули осијече главу,
А Кадија у воду скочио.
Па га ето пољем Скадарскијем
Док се за њим Турчин отиснуо,
На дорату коњу од мејдана,
А од Скадра Скадранин Алија.
А све виче грлом бијелијем:
„Стани курво, Булатовић Вуче,
А да си ми јуче побјегнуо,
Данас би те јунак достигнуо.“
Причека га Вуче на мејдану,
Па га руком за прси јамио,
И Турчином о тли ударио,

Закла њега као јање мало,
Па његова прифати дората,
Отиште га преко поља равна.
Обзире се Булатовић Вуче,
Па говори грлом бијелијем:
„Јадна моја оба побратима,
А да ви се сада подигнути,
Добро ти сам васке осветио,
За двојицу тридес' и двојицу,
Осим Муле и осим Кадије,
И у пољу од Скадра Алије.“
Оде Вуче брдим каменијем.
Што је рек'о, то је урадио.

Челебић. Забил. **Јово Мутић.**

Циганин и млада.

Једном млада тек што је ољуштила јаје и цело стрпала у уста да поједе, а на вратима се појави њен свекар. Она се од стида збуни, јаје застаде у грлу и — задави се. Свекар види да је снаха већ мртва, сакупи цео комшилук, али снаха ни да крене. У оно доба нису задржавали мртваце, већ одмах сахрањивали. Од превелике жалости за снахом нису јој са грла скидали ђердан већ је заједно са њим сахране. То опази неки Циганин па ноћу отиде на гроб у намери да узме ђердан. Раскопа гроб, ухвати ђердан и повуче да откине, у том јаје из грла излети, млада скочи на ноге, а Циганин од страха на мјесту остане мртав. Млада одмах отрчи кући. Сви се поплаше од снахе, али она им исприча шта се са њом збило. Сутрадан отиду гробу и нађу мртва Циганина, коме беше суђено да замени младу, која, ваљда, беше и од веће потребе.

Пирот, 1903. год. Забележио **Љуб. С. Јоцић**, учит.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Светислав Стефановић: **Песме,** оригиналне и преведене. Трећа књига. Издање Мале Библиотеке. 12°. Стр. 120. Мостар. Св. 109/10.

У лијепој књижевности, као и у животу, има појава, које за радозналост с којом бивају предусретане, често имају да захвале само својој необичности, па чак и бизарности. У животу интересовање за такве појаве није дуга вијека: оно траје онолико колико је потребно, да им се приближимо, и задовољимо радозналост; по том их предајемо заборављу. У књижевности пак, у којој се необичност и чудњачка особеност каткад узимају као похвална оригиналност, и погрјешно сматрају као врлина, то интересовање траје дуже: све дотле, докле ту необичност буде наткриљавао нимбус тајанствености. Чим посредством објективне критичке анализе, буде објелодањена суштина књижевног дјела, одмах тим самим и пишчев значај бива стављен на своје право мјесто. На жалост, због стања наше данашње књижевне критике, која је дијелом, недовољно активна, а дијелом, декламаторска и недорасла свом позиву, то редовно бива касно. Код некојих писаца то никако и не бива. Помињемо само Др. Драгишу Станојевића. Он је са волуминозним томовима својих превода ушао чак и у издања Српске Књижевне Задруге, продро у редакције књижевних листова, и, бар код необавјештеније читалачке публике, стекао реноме као преводилац. Међутим, да је наша књижевна критика била на достојној висини, Др. Драгиша би већ послије прве свеске свога „Бијесног Роланда“ био на чисто о својим појетским изгледима. На његов преводилачки рад не би се тада гледало као на сјајно свједочанство његове умне гипкости и савитљивости већ као на производ џиновских тјелесних напора, као на тријумф тешке атлетике. Тада би се и озбиљни Др. Драгиша можда био обрнуо свом правом позиву: написао би одвећ потребну, ручну књигу српским пјесницима — рјечник сликова, а оставио би био на миру блажене успомене Дантеа, Ариоста, Аде Негри и Милтона.

Та историја понавља се у извјесном смислу и са г. Стефановићем. И послије треће књиге његових пјесама наша књижевна критика још је у недоумици, шта да каже о њему као пјеснику. Докле му једни уписују у заслугу што је „унио један нов, здрав и снажан акценат у српску умјетну поезију“, дотле други сматрају, да му је обезбијеђено име пјесника већ и самом „изванредно мисленом садржином његове поезије.“ А и једни и други налазе, да је сад, тако израна, још тешко и доносити правилан суд о његову пјевању. Али то не стоји; то би била капитулација српске књижевне критике, полагање оружја пред најобичнијим тешкоћама свога позива. Књижевна критика мора водити рачуна о томе, да читалац од ње изискује тачан суд о свима истакнутијим књижевним радницима, и да ће га он сам себи створити, кад му га она не би дала. Нека је он иоле литерарно васпитан, нека располаже својим критичким критеријумом, и нека уз здрав књижевни укус, има и извјесну дозу познавања вјештине прављења стихова, и он ће бити кадар да створи тачно мишљење и о поезији г. Светислава Стефановића.

Прије свега, одмах по прочитању књиге бива се на чисто с тиме, да г. Стефановић није пјесник. Он то није ни по осјећању, ни по спољашњој страни својих пјесама. Колико је мало осјећања у г. Стефановићевим пјесмама, доказ су баш оне неколике његове

пјесме, које би са интимности мотива, требало да су пуне најтоплијих и најдирљивијих лирских мјеста, а које су одјевене у једну хладну, студену, укочену форму. Примјера ради узимамо пјесму „Ретко уживање“. Са једним тако персонелним лирским мотивом, као што је: лебдење драге над пјесником, који болан, лежи у постељи, г. Стефановић, — да располаже пјесничким осјећањем и макар и осредњим талентом, — дао би једну импресивну пјесмицу. Мјесто тога, он почиње ту пјесму оваком строфом:

„Седиш крај мене немоћног и болна,
Мислећ' на нешто што наступит не сме.
И ко под чаром од мистичне песме
Спушта се на ме сета неутолна“...

У пјесми „Једна жеља“ пјесник, опет, хоће да представи какву би смрт он желио, па ту жељу овако поетски изражава:

„До досаде ја не бих рад да живим,
„Да врећам живот погледима кривим
„Пре нег ме свет у читуљу записа.
„Већ кад се дух на новог спрема виса,
„Да смрт ме отме у пуној лепоти, —“
— — — — — — — — — — — — — —

У даљој једној пјесми („На самрти“) пјесник би био рад да представи своје душевно расположење у тренуцима пред саму смрт. И, док читалац, прочитавши натпис пјесме, очекује дирљиве стихове, из којих кипи искрено осјећање, ево шта му г. Стефановић нуди:

„Дошо сам с тугом до ивице гроба.
„Под акордима заносног а мола
„Умуко сам пред величанством бола,
„**Опљачкан свију нада** ко Нијоба.“

И шта даље? Одмах у трећој строфи исте пјесме заборављајући да је у првом стиху казао, како с тугом стоји пред самртним часом, пјесник упада у контрадикцију, па вели:

„И силна срећа мога измирења
„Са смрћу, власном те највеће жртве,
„Сласт је што ништа не може ми стрти.“

Кад тако најинтимније стране свога душевнога живота г. Стефановић описује са толико оскудице у су осјећању, онда се, према томе, може судити, колико језовито-студене оне његове пјесме, у којима пјева о Коринтском Галијону, о Магдалени и др.

Па ипак, и поред све те оскудице у осјећању, у пјевању г. Стефановићевом има нешто необично за нашу најновију лирику, а то долази од сталне његове тежње, да свакој својој пјесми да што више мислене садржине. Он и успијева у томе; — но на жалост, само у томе. Интересовање за његову „пјесничку филозофију“ не траје дуже него колико је потребно да се пажљивим читањем само једне једине му пјесме прозре у тајну његова стихотворства, — и онда одмах отпада изглед сваке необичности. Бивамо свјесни тога да имамо пред собом једног образованог, начитаног човјека, који живи у заблуди, да је за пјесничко стварање довољно само располагати извјесном дозом расуђивања, човјека без иоле интензивнијег осјећања и без и мало живе фантазије. Не може се спорити да сваки пјесник треба да је интелигентан човјек, али је бесмислено вјеровати да је сваки интелигентан човјек уједно и пјесник. За потврду овог пошљедњег имамо, управ, сјајан примјер у г. Стефановићу. Ма да, при писању, редовно ангажује све своје интелектуалне способности, ма да за стварање има све олакшице које даје јака књижевна ерудиција, он ипак до сада није могао дати ни једну емотивнију лирску стварчицу.

Чак ни рефлексије, које чине његову најјачу особину, не остављају никакав утисак због неестетичне форме у којој бивају изражаване. Као врло лош мајстор у техници стиха, г. Стефановић, да би савладао техничке тешкоће сонета, којим се он иначе најрадије служи, прибјегава једном врло незахвалном средству: у сваки стих уноси мноштво излишних, безначајних уметака. На тај начин, истина, задовољава захтјеве слика — ма било и по цијену сликовања: јаука — сандука; још о! — дошо; живота — скота, — али, уједно, ткиво својих мисли толико развуче и истањи, да се ове, притијешњене и испрекидане том излишном „орнаментиком“, често једва дају и разазнати.

Наводимо за то неколико примјера, у којима су сви таки излишни умеци, ради боље уочљивости, истакнути курзивом. Тако, на стр. 22., у пјесми „Једна сугестија“, читамо:

„И кука, плаче, гласом монотоним
„О својој беди, о спасу у смрти
„У оном бунару. Њевин глас *тај крити*
„*Гле, да* и мени и људима оним
„Натура: да смо *неком ћуди снажном*
„Ко у бунару узаном и влажном!...“

На стр. 23., у пјесми „Питање“, читамо:

„Живи од љубави и Бога и људи.
„А свакога дана, гласом ко из гроба
„Молио би смерно да *у неко доба*
„*Ко би хтео стати ни пут такој жуди!*

Као што се види, само из потребе за сликом написана је — цијела једна половина строфе! И то строфе сонета, пјесничког облика, који претпоставља највећу виртуозност у фактури стиха и концизност у изражавању!

Ти наказни умеци нијесу могли изостати ни у завршној строфи тог сонета која гласи:

„Ја се питах тад: Зар тако много треба,
„Па да човек буде тако жедан Бога
„Да љубављу живи, лишен свега свога?“

На стр. 41., у пјесми »Сукоб и измирење«, прве двије строфе гласе:

„Не замери ми, драга, што се ја бавим
„У крајевима душе за тебе страним.
„Не мисли да тим ја препреке измећ нас правим
„Нити да чедност твоју ја хоћу тим да раним!“
—
„Сви смо ми, сваки за сваког питање тајно,
„На истом путу живота путници равни.
„Најближи што су, далеко су бескрајно
„К'о сводови неба што дању изгедају равни.“
—

Излишно је нарочито истицати, да су пошљедњи стихови обију строфа дошли из потребе за сликом. То је, пак, код г. Стефановића, редовно неодољива, очајничка потреба. Да њу задовољи, жртроваће и захтјеве естетике и смисао.

Но, највјернију илустрацију г. Стефановићеве технике имамо у строфама, које налазимо на стр. 16.:

„На очима ми гробна, тешка тама,
„Ал' ипак кроз њу још могу назрети
„Твој бол к'о срце дубоки и свети —
„Нег ја у гробу бићеш више сама.“

на стр. 29.:

„Кроз мреже снова ко облаке прашне
„Назрем срца свога све дубине.
„У њима силе зала, што се чине
„Ко сезане авети. Али баш не“

на стр. 30.:

„Животом палу, тешку или лаку.
„Црвених снова доста сам јој дао
„И смеру многом да би се сурвао
„Навући моро сам лудачку јаку.“

на стр. 51.:

„Високо сам, виадем, и све више летим
„Од лепоте лета пролази ме страва.
„Кад, гле, да ми, — за што? не смех да се сетим
„Земља тако близу, да већ шуми трава."

на стр. 113.:

„Анђеле и богове држиш, духове и тела
„Ко капље росе у десној руци ти, па л' их
„Ко времена храмове, тврђе, речи и дела
„Рушиш да подигнеш нове уместо палих."

Најгори одјељак у цијелој збирци, подједнако несрећан како у погледу технике, тако и у погледу поетског осјећања, то је онај који носи натпис „Музичке визије". Четири пјесмице, за које је тешко рећи која је од које — гора. Чисто је невјероватно, да је један интелигентан човјек, који је упознат са дјелима највећих европских пјесника, и који би, према томе. требао да зна шта је за штампање, а шта не, могао оставити у својој збирци, намијењеној за јавност, и оваку једну строфу:

„И животу што је ко низ односаја
„Међу бројевима равних величина,
„Тад број сваки има чезнуће бескраја
„И тон сваки мре сред небесних висина
(стр. 41. „Музичке визије".)

То већ више није поезија! То су алгебарске формуле стављене у стихове! Али, пођимо даље!

У даљим двјема пјесмама „Музичких визија" сретамо један искључив проналазак г. Стефановићев. Кад му, за пластично сликање извјесних предмета или појава недостиже у његовој пјесничкој ризници израза, шта он ради? Он тражи и налази помоћи у свом памћењу. Затреба ли му, рецимо, да наслика мртве дворе, усамљене на морском гребену, па нема израза којима би могао то постићи, он се присјећа да ли није на такву слику наишао, ма то било и у другој врсти умјетности, и, чим се сјети да је гледао један такав пејзаж од Доре-а, он, сав срећан, баца лиру, и малодушно тражи помоћи од Доревое кичице. Сликар треба да спасава пјесника. И г. Стефановић мирне савјести исписује оваке стихове:

. . . .
„Усред њега стоји црња, нег што машта

„Замислити може, и пространа степа
„Окомита, гола, гвоздене коре, а
„На гребену њеном од црног камена
„Мртви двори, ко у слици од Доре-а."

Имајући да дâ слику једног пејзажа, пјесник у горњим стиховима, призива у помоћ сликара, Доре-а, а опет у другој својој пјесми, гдје има да представи „јецање, струјање и дрхтање мјесечине," он позива у помоћ музичара — Шопена. У мјесто да сâм, као пјесник, ријечима опише то дрхтање мјесечине, он се извлачи, и, обилазећи око тешкоће, даје нам једну оваку строфу:

„Расклапљу се у сну очаране шкољке,
„Извире површјем ко од злата пена
„И с немоћи тихом једне слатке бољке
„Дрхти месечина звуцима Шопена."

Тај начин малодушног избјегавања техничких тешкоћа пјесништва, осим тога што представља извјесно унижавање пјесништва пред сликарском и музичком умјетношћу, још има и ту рђаву страну што дјелује као заразан примјер на млађе писце. За сад је г. Стефановић, у том погледу, добио само једног сљедбеника — Милутина Јовановића. Овај пошљедњи у једној својој пјесми (штампаној у „Српском Књижевном Гласнику"), у којој је хтио да опише љепоту своје драге, умјесто да то учини живим потезима и живописним изразима, претпоставио је много краћи пут: ограничио се само на то да напише ову компарацију:

„Као лик мадоне Сандра Ботичели."

И сад би читалац, да би стекао појма о тој мадони, требао да учини огроман пут — чак до сликарских галерија!

У осталом, излишно је даље истицати сву погрјешност таког апеловања на сликарску и музичку умјетност. У мјесто тога довољно је само нагласити, да је то, у ствари, то исто, као кад би један романсијер, који треба да, у свом роману, опише извјесну двоспратну зграду, умјесто сваког описивања кратко казао: „Као кућа Ристе Миленковића, Кнез-Михајлова улица број 99."

У својим преводима Тениса, Росети-а и Свинберна г. Стефановић нема ни мало више среће него и у оригиналима.

То је у осталом, и разумљиво. За лако и вјерно превођење, савршенство у техници стиха то је conditio sine qua non. А, међутим, техника стиха то је баш оно, чиме се г. Стефановић најмање може похвалити. Због ње је принуђен, да, често и у преводима, као и у оригиналима, упада у нелогичности и бесмислице. Тако у пјесми „Блажена Дева", онај израз „воде вечерњих тишина" то је чисто г. Стефановићев изум, јер га у Росети-а нема. Таких примјера има доста. У опште, може се рећи, да од свега, што је г. Стефановић до сад превео, једино се превод „Тамнице у Редингу", красне баладе Оскара Вајлда, може с лакоћом читати.

Да би још већма ослабио и иначе слаб утисак својих пјесама, г. Стефановић гријеши и у језику. Од колике су замашности те погрјешке, може се видјети из ових примјера: На стр. 15. налазимо: „опљачкан свију нада"; на истој страни читамо стих: „Сласт је што ништа не може ни стрти"; на стр. 40. читамо: „дуси згаснутих **глоба**". На стр. 77. налазимо дословце написано: „а пак спреда пуко је широк кланац..." и т. д. и т. д.

Какви су пак, поетски изрази г. Стефановићеви лако се може увидјети из ових мјеста:

„**Мирише** ваздух топлим, дубоким **уздахом снова**
„Земља **дише душом чежње** страсне, ванајне.")
(стр. 39.)

„Остај ми увек жељâ кутија **МЛАДА**."
(стр. 73.)

„И глас што се чује, кроз прозоре жуте
„Кô мртвачка лица, има лик јаука"
(стр. 50.)

и т. д. и т. д.

Послије свега овога, читаоци ће, надамо се, и сами моћи оцијенити колико је основано схватање оних књижевних критичара, који у г. Стефановићу налазе заметак „будућег великог пјесника."

Градиште. **Синиша.**

Ђачко Коло, лист за дјецу, излази сваког првог у мјесецу, у школској години, а стоји на годину 2 кр. Власник и издавач „Учитељско друштво за Босанску Крајину" у Бањој Луци. Лист уређује главни управни одбор. Одговорни уредник И. Штимац. Штампарија С. Угреновића.

Наша дична српска Босна и Херцеговина напредује полагано, особито у ово пошљедње доба. Листови се покрећу на све стране и политички и књижевни, па ето и дјецу не заборављамо. Први покушај са дјечијим листом учинише покојни Сава Савић и Шпиро

Боцарић са „Ђачким Илустрованим Свијетом“, али тај покушај пропаде одмах у почетку. И не нађе се нико од Срба и српских учитеља да продужи са тим или покрене какав други дјечији лист у Босни и Херцеговини. Можда би то учинило „Српско Учитељско Удружење“, али оно још није потврђено, а ни конституисано. Бојећи се тога, неко је намигнуо крајишничком удружењу комуналних учитеља и још брже му дао концесију, те нас усрећише са овим недоношчетом, међународним дјечијим листом „Ђачким Колом“.

Већ сама та биљка „међународност“ није за ово земљиште. Говорити о земљи и народу, а не казати који је то народ, врло је смијешно и будаласто. Још је будаластије писати и говорити тим народним језиком, а не казати му имена. То је у море воде приспипати да се ђаволи смију. А тако се данас ради по свима комуналним школама у нашој српској Босни, тако се ради по гимназијама, трговачким школама, реалкама и свима другим школама, којима влада заповиједа. Кукавичлук је то, крити своје име, којим се српски народ поноси и које они никад не могу занијекати, па макар покренули стотинама листова и платили још кога универзитетског професора да измишља имена за језик и народ у овим српским земљама. Овдје ми падају на ум ријечи главног шефа школства у Босни и Херцеговини: „Ми хоћемо да васпитамо народ без народности“, а то би били волови или коњи.

Такав дух провијава и кроз „Ђачко Коло“, које доноси и пјесме и приповијетке и поучне чланке и све друго замотано, завијено, фарисејски. Јер оно, што не иде човјеку из срца, из душе, како може о томе писати друкчије, него мора узети улогу. Не пита се хоће ли он тиме користити или шкодити, главно је да се постигне онај циљ, који годи нашем непријатељу. За то се паметан и способан човјек никад неће примити таке улоге. А да људи око „Ђачког Кола“ нијесу дорасли ономе, у што су се уплели, види се из њихова рада. Набацали неколико причица, од којих су неке биле и у Читанкама као „Лакоми пас“ (а не Лаком пас); „Пас и пуж“ (код нас је спуж); „Роб“ и „Наочарка“. Нашли су и два дјечија „списатеља“ Србина: Чика Васу Љубисава и Исаију Митровића, да и они, на жалост, послуже овој срамној идеји. Има у листу и нешто ћирилице, али је натпис прво латиницом, да се зна да је то „државно писмо“ и да оно носи културу. За то је ваља да сваки састав у листу дужи латиницом — ето случајно се тако омакло. А што су се показали као добри знаци језика, ни иди, ни питај. Овако што не би урадио ни онај чобанин иза коза, а не народни учитељи, јадна им мајка. И таквима нас власт усрећава, да уче и васпитавају нашу дјецу, а они треба да уче језик од својих ђака. Ево да вам набројим неколико наказа од језика, које смо летимице уочили У чланку уредника Штимца, на стр. 2. 3. 4. 5. и 6.: погибељ, сурвста, наочарка (у 2. падежу множине), завину, пако (или пако ако се вилице), отровања, без да, дјелатности, осјетила, посвемашна, наочарку је нађи, сижућим на море, јербо, кише падају, усљијед најпре, прогутне, до сита наждере, тједана, да жеђа ако прем, слиједећа, акопрем, дркће на свем тијелу, око стражњих ногу краве, назочност, ког си бијаше удесила, на крову шталском, пардонисао, нису, шест на броју, зајутрак, зуриле, без да се је помицао, проти, али проти шест је несмисао, нису пограбиле, сврнуло позорност змија на себе, сад се је сматрао сигурним, кипуће млијеко, покрајну собу, спаси се од сигурне погибељи. У причици Роб, на стр. 7. и 8.: ревност, ја нијесам *али* заборавио, ако жедна напоји га; каково, на слободу. У чланку „Халвеџија и Бузаџија“, стр. 9. и 10.: опакости, знали су малиши (малишани), купити слаткише, танауша, примамио, био то, џамадан претегао појасом (изгледа као да је на терезији џемадан претегао, а он хоће да каже како га је притегао), ноге је омотао вуненим чарапама (дакле није их назуо) и обуо у чакшире (дакле ноге се обувају у чакшире) мјесто хлаћа (добро кад није гаћа) носи чакшире, требао је до куће тамо у Арнаутску, шећериће, да су се мала дјеца огледавала, дао му пити, некога дана, софра на глави, буза у буренцету, руке затакнуте у џепове, накреће, Бож'ји. На стр. 12., 13., 14. и 15.: до опредијељеног циља дотрчати, *исмјехавати*, кад вече бијаше тргне се, дахтајућем псу, у посјед обећаног им драгог камена дошли, без да му је и једног хелера фалило, јелте (три ријечи уједно) што си имао и требао чинити, одврати, тушити, предадо, да му наплатим (мјесто платим) све увреде, толи, ја тога нијесам учинио, нагнињу лијеношћу, почме, би смо (треба бисмо), крух. На стр. 16. лаком пас, посећег комада. На стр. 18. било је али и циганкиња, пограби тањир, узме за слугу, премећао, чује ударати, можете си мислити.

Ето каквим је језиком писан први број „Ђачког Кола“. Па реците, зар је тако писање за нашу дјецу, да и не питам за таке учитеље незналице? Ово је отров за нашу јадну дјецу, јер неће моћи ништа разумјети. А реченице да знате какве су? Већином глагол на крају, као у њемачком.

Па што нас је зачудио аритмогриф на стр. 21. гдје почетна слова „читана одозго“ доље дају име нашег знаменитог педагога. Ма, чијег нашег - православног, католичког, муслиманског, јеврејског? И знате ко је то? Љубоје Длустуш то треба дјеца да знају на нашем језику и нашим словима, нашег педагога — а под том ријечи наш крије се све друго, само не српски.

По свему се види да овај лист ништа не ваља, те га не можемо никоме препоручити. Учитељско друштво боље би било да се лати озбиљнијег посла, него да у беспослицу траћи вријеме и брука се у јавности.

Књижевне и културне биљешке.

Мали ђачки календар. Михајло М. Станојевић, учитељ у Биограду и уредник „Учитеља“ штампао је нарочити календар џепни за ђаке. У њему су, осим календарског дијела, школске молитве, правила за владање ђака, дужности редареве, таблица множења, распоред часова, рубрике за оцјене, рубрике за опомене, које учитељ саопштава родитељима, рубрике за напомене родитеља учитељу, распоред идења у цркву, мјесто за биљешке о штедњи, разна здравствена правила за ђаке и све пјесме које се уче у основној школи. Уз календар има и један листић, који учитељ испуни и то служи ђаку као легитимација. Календар има 6 штампаних табака, увезан је у платно и стаје 40 пара, или потура.

Српско-турски рат. Тако ће се звати нова књига, коју издаје књижарница Игњата Даничића у Биограду. У њој су успомене Владана Ђорђевића из тих ратова. Дјело ће имати двије књиге, а најније 60 табака. Биће подијељено у 12 свезака. Мјесечно ће

излазити по двије књиге, почевши од јануара. Цијело дјело стаће 10 динара или круна, иначе свака свеска 1·20 кр.

Практична библиотека за свештенике. Васа Николајевић, свештеник у Иригу и Драгутин Драгојевић, свештеник у Крушедолу покрећу од нове године „Практичну библиотеку за свештенике", која ће излазити у свескама у облику „Богословског Гласника". Уредници су, веле, спремили грађе за 5 свезака, а имају лијепа одзива у свештенству. Колико је годишња цијена, не каже се.

Академијине награде. На прошлом скупу Академије Наука досуђене су двије награде из задужбине пок. Марије и Мијаила Миливојевића, којом Академија рукује, и то: Г. Лази Комарчићу, књижевнику и новинару 500 дин., а г. Мати Радосављевићу, књижевнику 350 динара. — Нека је слава племенитим завјештаоцима.

Друштво Српски Соко у Д. Тузли. Поред „Душана Силног" у Сарајеву и „Обилића" у Мостару — ево се основало и треће гимнастичко друштво „Српски Соко" у Д. Тузли. Друштво је одржало прву главну скупштину и овако се конституисало: Старјешина Перо Стокановић, трговац; подстарјешина (замјеник) Мишко Јовановић, трговац; четовођа Стево Жакула, професор; благајничар Ристо Пантић, трговац; економ Михајло Н. Михајловић, посједник; тајник Вељко Чубриловић, срп. учитељ. Ревизори: Васо Ристић, наставник трг. школе; Владимир Периновић, предавач и Милан Максимовић, столар. Овака гимнастичка друштва врло су важна и потребна у овим српским земљама. За то их треба свуда оснивати.

Nuova Rasegna о Србима. У 9. и 10. свесци овога лијепог талијанског часописа налазимо у одјељку „Српско-хрватске књижевности" лијепу студију о Војиславу Илићу, од Умберте Графини под натписом „Велики српски лиричар". За тим Стјепко Илић пише „О хрватској жени у историји", а Шпиро Герун некролог Стевану Сремцу. Срећко Домић превео је 6 нар. пјесама и оцјењују се неке српске и хрватске књиге.

Југословенска читаоница у Софији. Јануара 7. отворена је најсвечаније југословенска читаоница у Софији и то у дворници Словенског друштва. Задатак је читаонице да новинама, списима, књигама и предавањима шири идеју југословенског зближења. При отварању држао је предавање предсједник читаонице Стеван Бобчев. Тема је била: „Босна и Херцеговина некад и сад". Говор је изазвао силно одушевљење и слушаоци су замолили говорника да штампа говор, како би био приступачан и широј публици. Тако се међу браћом Бугарима шири све више интересовање о српској Босни и Херцеговини, а то баш и ваља, јер користи српској идеји.

Српкиње у међународном савезу женскиња. Одавно постоји међународни савез женских друштава, који сваке године одржава по један конгрес. Такав конгрес биће и ове године у Лисабону. Главни одбор тога савеза обратио се женским удружењима у Србији и позвао у савез и Српкиње. Женско друштво изабрало је г-ђу Савку Суботићку и још неке које су се највише истакле на јавном пољу. Њихове слике и биографије послате су томе савезу. Српкиње су учествовале и у изложби женских рукотворина у Паризу. Тада је чувени енглески лист „Тајмс" донио слике и животописе угледних Српкиња, а тако исто и париски лист „Реви Слав".

Награда Буквара за самоуке. Одбор задужбине дра Љубе Радивојевића расписао је стјечај, по коме ће се наградити најбољи „Буквар за самоуке". Буквар треба да је намијењен неписменима, који су ради научити сами, без туђе помоћи. Буквар не смије бити већи од три штампана табака, оне величине као његова издања за народ. На крају може бити неколико чланчића о грађанским правима и дужностима или друга каква грађа као прво штиво. Буквар ће се штампати у много хиљада примјерака и поклањати народу. Награда је 500 динара. Рок стјечају до 1. септембра ове год. Рукописи се шаљу одбору у Биоград, Браће Недића ул. 32.

Двадесетпетогодишњица. Петроградски днев. лист „Свјет", који уређује прослављени руски ђенерал Висарион Висарионовић Комаров, навршио је и лицем на нову годину прославио двадесетпетогодишњи јубилеј. Сва руска штампа учествовала је у прослави. Свјет излази сваки дан у 500.000 примјерака и одлично заступа словенску идеју, окупљајући све Словене око њихове заједничке мајке Русије, а његов уредник борио се у српско-турском рату као главни заповједник српске војске. И ми смо поздравили јубилеј, а то је можда била једина честитка из српске Босне и Херцеговине.

Четрдесетогодишњица. Архимандрит морачког манастира Михајло Дожић прославио је у очи Божића четрдесетогодишњицу свештеничке службе. Слављеник је задужио своју јуначку отаџбину и као јунак и војсковођа на бојном пољу, јер је учествовао у свима биткама и јуначки се држао, задужио је и као народни добротвор, јер је све своје имање од 12.000 круна строшио на поправку манастира Добриловине и грађење моста на Морачи. Одликован је од кнеза Обилића медаљом и Даниловим орденом III. ст., а од руског цара орденом св. Ане IV. ст. Слава му!

Награда за сточно љекарство. Одбор задужбине дра Љубомира Радивојевића расписао је награду од 500 динара за најбоље дјело, које ће носити натпис „Сточно љекарство". Дјело треба да је написано за народ, како би га разумио и сељак. Ту треба изложити све сточне болести, знак по којима се познају, узроке и начин лијечења, а нарочито како се болесној стоци указује прва помоћ и даље њега док не оздрави. Величина књиге треба да износе 5—6 табака. Рок стјечају до 1. септембра. Рукописи се шаљу одбору у Биоград, Браће Недића ул. 32.

Нове књиге и листови.

Књижевни прилог. Службени „Сарајевски Лист" донио је, приликом муслиманског празника „Курбан бајрама", нарочити књижевни прилог уз број 9. У њему има шест причица све од самих Муслимана. Ова новина врло је добра, коју би требали завести и остали политички листови, нарочито они, који симпатишу Муслиманима. Само би приче требале имати друкчији садржај, а

Тасин дневник. Изашла је нова књига Тасина дневника. Ово је друга књига из трећег кола. У њој су ове приче: Отац и син, Сељачки сеир, Краљ и официри, У министарству, Официрска завјера, Једна дужност, Из бележнице. Све су ове приче мање више криминалне и политичке, које се данас врло радо читају, за то и ову књигу топло препоручујемо читаоцима.

Посљедње турско доба у Босни. Тако се зове нова књига на њемачком језику, у којој су биљешке дра Ј. Кечета од 1875.—1878., дакле најбурније доба у Босни. Издање је К. Пача у Бечу. Ту су подаци о историји херцеговачког и босанског устанка и клетој окупацији Босне, ако нијесу удешавани по духу времена.

„Народ". У Мостару излази од првог јануара велики српски недјељни лист „Народ", око кога су се окупиле млађе снаге, све сами домаћи синови, за то лист дивно напредује. Сваки му је број све бољи од бољега. Ту се претресају домаћа питања, јер сваки уводни чланак бави се нашим невољама и потребама. Лист је и иначе разноврстан, пун новости из свега Српства и Словен-

ства, а још да није несрећне цензуре, био би још бољи и једрији. Само да излази чешће, много би више користио српској идеји у овим српским земљама. Да је бар у пола мањи, па да излази двапут недјељно и то би више користило. Шта нам се највише свиђа скроз је демократски, никога не уноси и никоме не ласка, држећи се оне старе српске: ни по бабу ни по стричевима, већ по правди Бога истинога. Уређује га Ристо Радуловић, а власник му је др. Урош Круљ. Годишња цијена 10 кр. Овај лијепи српски лист сам се препоручује и треба да има што више претплатника како би му се омогућило што чешће излажење.

Нова библиотека. У Новом Саду почела је излазити библиотека одабраних романа под именом „Забавник". У овој библиотеци сада излази роман Емила Габорјоа «Вјереница Жака од Боаскорана», а за тим ће излазити романи из свјетске и словенске књижевности, па ће изаћи и Милоша Цветића „Златно срце", роман из српског живота. Поједине свеске „Забавника" могу се добити у књижарама и код продаваца по 10 новч. а може се претплатити на 5 св. са 1 кр., на 10 св. са 2 кр., на 20 св. са 4 кр. Једна свеска шиље се сваком на захтјев бесплатно. Адреса: Zabavnik, Novi Sad.

Нова књига. Издањем трговине Јевте М. Павловића и комп. у Бюграду изашла је нова књига дра Луја Војиновића: „Дубровник, једна историјска шетња са 55 слика". Садржај је књиге како пишу листови, врло богат и може добро послужити писцима, који наначавају Дубровник. Цијена је књизи 3 динара.

Нови листови. У Загребу излази од нове године нов јеврејски лист, који се зове «Židovska Smotra». У Будимпешти излази хрватски лист на мађарском језику и зове се „Croatia" — заступа слогу српско-хрватску с Мађарима. У Риму у Италији излази словенофилски лист «L' Italia all Estero», који одлично пише о Словенима, а нарочито Србима и Хрватима. У Горњем Милановцу, у Србији, излази педагошко-књижевни лист у мјесечним свескама „Школски Радник". Уређује га Јован М. Поповић. Годишња цијена 8 круна изван Србије. У Сарајеву излази орган друштва „Просвјете", мјесечни лист, који носи исто име. Уређује га Шћепан Грђић, предсједник друштва. У Јагодини излази лингвинистички лист «Бранич» српскога или хрватскога језика. Уређује га Милош Анђелковић, професор. Лист излази мјесечно и стаје годишње 4 круне. У Дубровнику излази „Српска Зора", лист за просвјету и привреду као орган друштва „Српске Зоре". Уредник Никола Л. Бркић. Излази двапут мјесечно и стаје за чланове 2 кр., а за нечланове 2.50 кр. У Нишу излази од нове године «Глас Епархије Нишке», службени црквено-књижевни лист за поуку и књижевност. Уређује га прото Тадија Костић. Излази двапут мјесечно и стаје годишње 10 дин. У Поли излази „Narodna Prosvjeta", мјесечник за школство, књижевност и просвјету као орган друштва Народне Просвјете. Уредник Ернест Јелушић. Годишња цјиена 4 кр. У Подгорици (Црна Гора) наскоро почиње излазити нов политички лист «Слободна Ријеч», орган акционарског друштва.

Стечај за драму. Краљевско-српско позориште у Београду расписало је стјечај за драму из српске историје, или српског живота. Награде су три. Прва је 1500 динара, друга 800 дин, а трећа 400 дин и 15% тантијеме од сваке преставе награђеног дјела. Прва два дјела морају бити већа и испунити читаво позоришно вече, а треће не мора. Рукописи се шаљу управи позоришта до 1. септембра 1907. Комади ће се преставлјати ове позоришне сезоне, али писац нема права комад прије штампати, или уступити другом позоришту.

ЧИТУЛА.

Паја Марковић-Адамов. Из Сријемских Карловаца добисмо 12. јануара два брзојава, у којима нам се јавља тужна вијест, да је прослављени српски књижевник и главни уредник „Бранкова Кола" — Паја Марковић-Адамов — подлегао тешкој болести запаљења плућа и растао се с овим варљивим и лажним свијетом ноћу 11. јануара у 52. години живота, а 28. професорске службе. То је велик и тежак удар за српску књигу, још тежи и осјетљивији за лијепи српски књижевни лист „Бранково Коло", које је покојник покренуо и уређивао пуних 12 година, потстичући и распаљујући њиме онај стари и скоро утрнули књижевни жар у Српској Војводини. Послије одличних приповједача Јанка и Сремца ево усуд позва и трећега, а првога покретача и зачетника приповједака са села. Тако се, ето, све више проређује ово и онако мало коло српских приповједача, а српска књига за дуго ће осјећати празнину тако ријетких и генијалних писаца.

Војвода Жарко Љешевић. У Ужицу, у Србији преминуо је 8. јануара чувени борац из Вукаловићева устанка, дична старина војвода Жарко Љешевић, свештеник. Покојни војвода родом је из Херцеговине. Још у младости учествовао је у свима покретима за крст часни и слободу златну, а у вријеме устанка Луке Вукаловића прославио се на бојном пољу. Послије угушеног устанка војвода Жарко пређе у мајку Србију, гдје се за вријеме српско-турског рата такође борио с Турцима и постао војвода у добровољачком кору. За своја јуначка дјела одликован је од српских владара разним ратним медаљама и орденима. Поживио је 90 година, али оде с раном у срцу, јер не видје очима спасење рода свога јуначкога. Покој му родољубивој души! Слава његовом свијетлом помену у народу српском!

„Босанска Вила" излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, профером; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић, књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Ловница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ђуковић, окр. шумар; Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез. одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић, учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић**, Дударева ул. 2., Пехливануша ул 47. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 2. **САРАЈЕВО, 31. јануара 1907.** **Год. XXII.**

Жарко Лазаревић — Петропољац.

На рушевинама идејализма...

Стварност! — И опет груба стварност проткана свакодневном монотонијом...

— Нијемо. Нигдје ни једног гласа, само што ваздух струји и некако сањиво роси киша на пољу. Преда мном чкиљи лампа и догоријева. По каткад затрепери пламичак и опет настане она једноставна, полублиједа свјетлост, која још суморније сјаји него свијећа над самртничким одром. Чује се монотоно капање кишнице испод стреха, а с времена на вријеме прекинуо би ову мртвачку тишину лавеж каквог пса-чуваркуће из сусједства.

Влажно, суморно вријеме да не може ни једна весела мисао да те загрије.

У души тако једноставно, мукло као и на пољу. Нека сјета и туга овладале ме и стегле грчевито да их се не могу отрести. Узалуд се трудим да одагнам ове суморне мисли, али узаман. Морао сам се предати послије узалудног опирања.

Цигарета за цигаретом сагоријеваше пред мојим очима, а ја бих жудно увлачио дим за димом...

Глуво доба... Откуцава на стародревном сату поноћ некако мукло и језовито, да се чисто стресох. Мисли ми блуде кроз мрачну ноћ, а туга извија неку плачну пјесму и мами уздах за уздахом...

Наступило неко грозно разочарење, кроз које се као узалуд бораше нада, она празна, варљива, плавоока вила да га ублажи...

И заиста осјетих како ми се мало по мало отапа лед по замрзнутим жилама стварности — прозе. Милозвучан њен глас ме опијаше, а она сањиво и благо миловаше ме својом бијелом руком по коси, која као замршена паучина стршаше од свакидање збиље.

Тепајући, причаше ми неку бајку из давно минуле романтике, узносећи ми дух и осјећаје у више сфере...

Постадох идејално сањало. Гледах све са љепше украшеније стране...

— Ох, како је дивно живјети у овом лијепом свијету, пуном блаженства, пуном најљепших врлина!..

Позва ме собом и ја гоњен инстиктом неким пођох и потпуно се предадох њој...

Водила ме дуго — дуго!

Мирис шарених цвјетића опијао ме, а жубор шедрвана, гдје се прелијеваху капљице као бисер-сузе из драгиног ока, успављивао ме као најљепша фантазија страсти обдареног композитора који кроз њу дисаше...

Лутали смо као мајушни краљевићи из давног идејалног времена, док ме не доведе у најљепши кут овог лавиринта.

— Овдје је вјечито прољеће! — причаше ми она, док Нимфе и лакокрили бијели лептирићи, пуни живота, облијетаху око нас, додирујући ме својим златним крилима; а крин и бијеле невине ружице развијаху своје пупољке, издисаху мирис, који, помијешан са мирисом вјечито каћене измирне ревносно миомир разношаху.

Задивљен стајах не вјерујућ' својим очима, док ме она не помилова својом меком, кадифастом руком

и не погледа управљеним на ме великим, плавим очима које говораху: Зар ни својим очима не вјерујеш, груби проваиСто?...

У том зајеча труба, а она показавши ми мјесто иза једног бокора рујевих ружа са ријечима „скри се“ — изгуби се — нестаде је...

Настаде нека журба — трубе објављиваху долазак творца васионе, тако ми говораше једна травка крај које се скрих. — Данас је дан када се полаже успјех за минуло извјесно доба... Вјечни судија очекује своје најмилије кћери да их ободри и утјеши да истрају у свом тешком послу...

Кад се заорише по трећи пут трубе, чији се звук сливаше у неку божанствену мелодију; сиједи творац, праћен легијом својих божанских бића, ступаше ведрог чела до свог престола.

Ја се пригрлих још ближе уз моје рујно скровиште и нетремице гледах овај најљепши призор, који ми не бијаше у стању створити некадања идејална машта.

— Зовите ми кћер! — рече благо, достојанствени творац, а божанствене трубе зајечаше и на једном појави се у црвеној, пурпурној одори, са црним очима и као растопљена смола црном косом његова прва кћер, а цвјетићи и сва околна бића климнуше њежно својом милом главицом у знак поздрава.

Она ступаше тромо и уморено, а на лицу и сјајним очима блистаху се сузе и опажаху се трагови бола...

— Љубави, чедо моје! поче забринуто творац, угледавши је биједну и измучену...

— Оче мој!... Мој добри оче!.. — Зајеца Љубав и паде у наручја творца... Допусти ми да се бар крај тебе мало одморим, јер не имађах до сад гдје...

— Кћери моја мила!.. Зар си толико страдала међу људима, међ' онима, којима дадох облик и слику своју?

— Не питај ме, оче мој!... љубави нема — љубави су избројани часи, оче мој... Залуду је усађивах у неплодна срца људска — она је венула, за њу не бијаше мјеста... Моје је мјесто заузела Пакост и Злоба,.. Оне су моћније од мене, оне су јаче.. Ја се борих до пошљедњег часа, али ето каква ти кћи пред очи излази... Љубави има, оче, још гдје-гдје у непоквареном млађаном срцу, али ће је и ту нестати, скоро, врло скоро.. Јачи ми је противник, он се брже усађује у срце људско... Зајеца биједна Љубав и сруши се поред забринутог оца...

— Хвала ти кћери моја! — Ти си своју дужност савјесно вршила, иди одмори се! Отац твој наградиће труд твој...

Отпратише уморну и биједну Љубав, а творац ћуташе за трен пун туге, за тим рече: — Зовите ми другу кћер!..

Опет зајечаше трубе и не потраја дуго, а ступаше још бједнија и суморнија у бијело одјевена његова друга кћер. Она клецаше, а очи, оне лијепе, сентименталне очи, бијаху пуне крвавих суза...

— Вјеро, мила кћери моја!.. Јеси ли ти то?.. протепа испрекиданим гласом творац.

— Јесам оче!.. Зар ме не познајеш? — одврати благо Вјера... Много сам се измијенила оче!...

Једва доклецах да ти се потужим...

— Говори чедо моје! Говори Вјеро... Зар нема вјере у човјека? Зар нијеси усадила у срце и душу човјекову вјеру?...

— Оче мој! Мој мили оче!.. Вјероваше ли људи сину твоме, кога разапеше на крст?.. — Узалуд је оче мој труд — ја се борих за добро човјека, али остадох побијеђена. Моје мјесто заузеше Лаж и Превара. Не вјерују ми оче мој!.. Залуд говор, залуд дјела — нема вјере ни међ најближим сродницима. Брат свом брату више не вјерује... А пријатељство, оно искрено, потребно пријатељство и не постоји, то нико и не зна шта је — ни име му се није сачувало, изблиједило, изгубило се... Али оче, опрости им, они не знају шта раде. То ти је поручио и син твој...

Затресе сиједом главом творац, па опет благо поче: Вјеро мила! — Иди одмори се, иди сестри својој Љубави и она је биједна и неутјешна таке исте среће међу људима, иди и тјеши је...

Однијеше Вјеру, а отац опет благо проговори:

— Зовите ми моју најмлађу кћер. Зовите је брзо да ми не пропадне...

Зајечаше опет трубе још силније и јаче, али узалуд... Посла отац гласнике по њу, они је дуго и дуго тражише, па се повратише жалосног лица пред творца...

— Гдје ми је кћер?.. Зајеца отац.. Гдје ми је Нада?...

— Нема је! — Ње је нестало!.. одговорише снуждени гласници...

— Ох, Надо, моја мила кћери!. Завапи творац...

Ти си се жртвовала, ти једина остаде да бар у њина срца улијеваш наду за вјечна времена!..

Буди блага, као што ти је отац и кријепи их и снажи. — Устаде а затим...

— Удари неко силно и разби једно окно на прозору моје мрачне собице, и ја се тргох...

— — — — — — — — — — —

— Ако немаш иди па узајми! — разлијегаше се глас неког пијаног биједника...

— Та ово је само сан!.. уздахнух очајно... Погледах око себе. Каква иронија!.. Мјесто бокора ружа, сједио сам на жутој, чамовој столици, а соба бјеше хладна као леденица... И опет наступи груба стварност.

— Нијесам се љутио на пијаног биједника. Напио се, да би и он сањао и гледао овај свијет са лажне, ружичасте идејалније стране.

Лампа је догоријевала. Затрепери жижак тужно, па се угаси, баш као живот у самртника, а мени остаде опет само нада, лажна, варљива нада...

Мостар, 26.—I.—907.

Дођи...

„Дођи брате, слатки брате!
Наша мајка нагло вене;
Још за један часак само
Склопиће се очи њене...“

„Можда никад више нећеш,
Сагледат' јој плачне, зјене;
Самртнички час се ближи —
Наша мајка нагло вене...“

„Нека вене, нека вене,
Нек' јој други, боле блаже...
Њена чеда гола, боса,
По туђини хљеба траже.

Зворник. А. Карабеговић.

Моја туга.

Све загонетка гања једна другу —
Лутању моме догледа ни краја...
Хаос незнања!... Мутно — нигдје сјаја!
Ћутим сву нашу биједу и тугу.

Ја не знам речи шта ме тада боли,
Но зато душа знаде како ми је.
Ах, тешко, тешко!... Неће да утоли:
Дубље! Све дубље загонетка рије!

Дубоко ћутим трагику човјека,
Све катастрофе природе и душе —
Но свему томе још не нађох смисла!

То мене тишти вас дан и ноћ дугу!
Магла незнања дух ми је притисла,
И душа ми се завила у тугу.

М. Димитријевић.

Жарко Лаз. Петрољањац.

Мрнар

Запљускују риву пенушави вали,
К'о узбуркан бисер и сјајни кристали,
Губећи се жудно у дубину мора.
Врелог сунца зраци позлаћују бурну
Бескрајну пучину бесну и азурну
Блештећ' к'о горућа маслинова гора.

Разлеже се песма са пучине нека
Заносно и страсно. Мрнар драгу чека,
У лакој гондоли да с' насрче сласти.
Док са вреле крви обоје изгоре
Ко блештеће сење узбуркано море
У демонској жудној успламтелој страсти.

Нија се гондола, носе је таласи
По азура хучној разбукталој маси
И мрнар не преза од буре, циклона
Уљуљкана у сне, чекајући драгу,
Стварајућ' пред собом њену слику благу
Носе га таласи ка гори цитрона.

Завиди му небо, завиди му море,
Уплакани жали, хриди, стене, горе,
А гондола даље своме циљу јури.
Сневајућ' о драгој чедо океана
Не боји се страшне буре и оркана,
Радосно се смеши раждљућеној бури.

Макарска — Далмација 1906.

У албум.

Златна књига, ал' сва скоро
Исписана!
Срећом, надом и сном дише
Свака страна.

Па и ја ћу да унесем
Дарак тајни, —
Ево љубав уписујем,
Цветак бајни!

Сад надања, љубав, снови,
Сви ту стоје,
Само, само, где л' се крије —
Срце твоје?...

Сокољанин.

* * *

Тамо за плава брда она
Где влада свечан мир,
Где брује увек сетно звона
Лежи мој манастир.

Уморан хитим издалека
Враћам се у мили стан...
Тамо ме црква мала чека
И отац игуман.

Прво ћу сетан да похитам
У храм, Господњи дом;
И молитву ћу да прочитам
За покој духу свом.

А старцу, оцу игуману
Казаћу жељу моју,
Да у тихом самостану
Доживим кончину своју.

Затворићу се у ћелију,
Да плачем и ридам сам...
И проклињаћу сву ноћ тију.
Зашто? То знадем сам...
То само ја један знам.

Ман. Јошаница. Монах Валеријан.

Почетак зла у свијету.

— Пјесма у прози —

Морска пучина, узрујана буром, ломи се у огромним валима, а громадна маса водена потрешена силином бијесног оркана, покреће са морског дна сав живот водених свијетова... Нигдје знака од свјетлости, па ипак, с маха на мах, таласи као да сијевну нечим; као да нека чудновата свјетлост прожиже муљ морскога дна, што их је обузео... То сатана сједи у средини дубине морске, рукујући силом пакосних зала својих... пркосећи моћи природиној... И, притиснут бригом својом, не могући је добринути, у пакости, злоћом, сијеваху очи његове, те од тог сијева свјетлуцаху морски таласи кроз тмину бурне ноћи.

Што се већма ближаше поноћ, бура бјешњаше бијесном помамом све већма и већма... Небесна грмљавина и швигар муња што параху небо, утркиваху се са фијуком хучног вјетра и шумом узаврелог мора — а сатана, не могавши се довити циљу бриге своје... изби на водену површину!... Његове паклене мисли, не даваху му мира — мисли: којом ће мрежом својих паклених конаца обухватити људски род; какво ће среcтво пронаћи, којим ће моћно владати људима и тиме доказати Божанству, да је свијет у његовој руци и његовој власти... Те га мисли бјеху опхрвале и ђаволску истрајност окупале грашкама зноја... Па, ношен брзином морских таласа, кад стиже мјесту, гдје се они о литице стијења морске обале уз помамну хуку цијепају и ждеру у пјенушаву масу — сатана једним покретом остави се мора, гдје не живе људи, већ појури копну, да на њему окуша потражити мотиве бризи својој... И, на врху највише стијене, о коју се понајвећма ломљаху морски таласи — чучну ђаво!... Швигар муња са громовним треском шибаше оштре стране и врх стијенин, а ђаво без бојазни, занијет мислима, мрачног лица, а ужагреним погледом, забленуто гледаше у ноћну тмину и блијесак муњин... Тек, у кратким тренутним периодима, када би гром моћју пустоши потресао узбуркане слојеве атмосферске; када, по том завлада гробна тишина и помрчина, тада сатана свој управљени поглед на земљу везиваше горе за небо... Чисто као да жаљаше што му силе и даље не допираху...

Поноћ је.

Гром за громом рикаше, а небо од силних муња бјеше у пламену. Изгледаше, као да долази крај животу... У то запламћело небо, ђаво, одвојивши поглед од земље, гледаше нетремице... И од једном, чисто се трже, прену: захори се његов смијех и ђаволски кикот, који продираше и надмашиваше сву узаврелост небесних стихија... Нашто му тај смијех... рад какве ли се радости смије и кикоће.. коме ли је божјем створу гроб души ископан?!..

Авај — људима!..

Јер, у злаћеном блијеску муња огњених нађе мотив бризи својој... Пронађе жељену мрежу и доскочи једновремено и божанству и људима... Уз тај пакосни крик и смијех, злобним и побједоносно ликујућим погледом, гледећи у небо — метну руке у џепове и пуним шакама баци у свијет — злато!*)

Јена. **Жив. М. Радосављевић.**

Невоља.

Већ се у велико почело смркавати, кад стигох до пободеног стуба, на коме се црвени уска таблица са бијелим натписом: „пут за ловачку зграду“! Одавде до зграде нема ни пуних пола сата хода, а пут води благом узбрдицом кроз мрачну јелову шуму.

Ушљед подужег хода неравним путем, испресијецаним честим дубодољама и потоцима, осјећао сам се прилично заморен. Газио сам тромо прљавом сњежном пртином, ослањајући се лијено о дрвену палицу и изгледајући са пуно чежње у правцу зграде, која се за видне љетње ноћи, на пропланку бјеласа као лабуд на тамном огледалу тихог језера.

Изгледа ми, да ми се никада није дужи овај пут учинио, но данас. Међутим, ноћ је сновала своје тамне нити, а предмети су постајали све то нејаснији. Озго, са високих пропланака, слијетала је тешка, планинска магла, која гуши и кочи дах у грудима; тлачи и прикрива све на шта нађе, као каква авет раширених крила, која хоће и пошљедњи дах живота са

*) сиже руске пјесмице.

земље и под њоме, да ишчупа и прикупи у своја студена њедра.

Томе свему пријатељски хармонира дубок непрекидан шум, пун језе и студи, који долази скривен у магли, ширећи се нагло око мене и свуда у наоколо, до глухоће, те ми се чини, да и не осјећам врели дах са усана, нити чујем бат тромих ногу и шкрипут замрзле пртине по којој газим.

А у сред те несносне глувоће зазвони ужасан прасак намрзнуте јелике. И живци онда плахо прену из неке тупе укочености, да се опет, послије неколико корачаја живљег хода уљуљушкају у дубоком, непрекидном шуму сухопарне атмосфере.

Идући тако нијесам ни примијетио, да се ту, преда мном, можда на два три корака од мене, креће погружена људска прилика, коју сам тек онда спазио, кад је навлаш заостала, ваљда осјетивши мене. И она се полако и скрушено склони с пута, да ја прођем. Не знам шта ми је било, тек ме овај сусрет толико изненади, да сам сав цептио неким страхом, који дубоко прожима тијело и кости до саме сржи. Нијесам вјеровао самом себи и чинило ми се, за све ово, што се са мном збива, да је вјешто удешено изненађење, које је самоћа приредила замореној уобразиљи.

Прилика, као да је разумјела моју неодлучност, промешкољи се, па прозбори, слабим, промуклим гласом:

— Ти си се, канда, уплашио. Не бој се, ја сам, идем баш теби... послом.

— Послом. Ноћу!

— Јес', ноћу. Мени је дан исто што и ноћ: црн као гавран, а ружан као авет. Зар ојађена и потамњела душа мари за свјежим сунчаним зраком!

— Али ја те не познајем.

— И не мораш ме познавати. Невољник се никада не тражи, он се сам јавља. А твоје је: хоћеш ли га прихватити, или одгурнути од себе, да скапа као скот на сувом мразу.

Посљедње ријечи звоњаху ми некако чудновато, загонетно...

Саучешће туге, милосрђа наспрам створа, који пати, трпи, па још можда и од неправде људске, створиле су се у моменту код мене и ја приђох ближе прилици, у намјери, да јој, ако то устреба, и помоћ укажем.

И тек тада сам опазио да је преда мном некаква старица. Била је необичног изгледа. Убрађена посве извјешталом шамијом. Лице ситно и спржено, на ком стрчи шиљаст нос; очи упале и мрачне, без икаква знака живота. Тијело јој погрбљено и смежурано, на коме рогобатно виси похабано рухо. Дрхтала је као прут и шкргутала зубима, скривајући коштуњавим рукама своје испијене груди.

— Теби је зима?

— Да, зима, страшна зима, зајеча она боно, тапшући по снијегу сва тресући се.

— Онда пођи са мном.

— Не браним, одврати готово нечујно, па наже путем као да је вјетар понесе, а ја за њом у стопу.

Ишли смо манитим ходом, ћутке. Мраз је све више стезао, а снијег је несносно шкрипао под нашим ногама.

У један мах она застаде и показа, нијемо, руком на слабо освијетљену зграду.

Ја приђох да отворим вратнице. Она се склони нешто мало у страну.

Позвах је унутра.

Она махну немарно руком.

— Не, то не могу, рече одлучним гласом, па приђе мени те својом леденом руком дотаче се мога образа, а из уста јој пирну кужан и мемљив дах.

Сав се стресох.

— Зар ти нећеш нама?

— Не. Тамо је теби мјесто. Ја морам на пут, далек пут. Сјети ме се! Збогом! Журим се другом у походе.

И ишчезе на једном, попут лаког плина, у расплинутој магли, којом се већ бјеху просули блиједи зраци пунога мјесеца.

Краљево. **Звјездан Чебинац.**

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

Тако Иван поглади брке, погледа мало у страну и рече:

— Хвала вама који сте ви дошли да поједемо залогај хлеба у мојој кући, а за нешто друго... како је рекао, Бог, онако ће и бити.

Ту заћута мало па настави:

— Ја, брате и пријатељу Стјепане, не маниием ни теби, ни твоме дому, ни некоме твоме... Ето деце, па ако је суђено, нека буде све у намеру у коју сте дошли. А ето, Бо'ме, и Крсманије.

— Право велиш, коншија! — виче чича.

— То је лепо, куд ћеш лепше! — дода онај други сусед.

— Да чујемо пријуǃ — вели Радисав.

— Шта ће рећи прија! — дода Спасенија.

Домаћица рече брзо:

Све добро, ако Бог да! Шта ћемо рећи кад је судба довде довела. Шта се може друго рећи, но да вршимо посла.

Затим се окрете девојци:

— Узми, дете, обиљежје!

Стјепан муну Јосифа да јој да̂ кутију са два огледала. Он се прокртољи, затим полако узе кутију и мало подиже руку од астала. Девојка се устеже, снебива, гледа преда се и чепа.

Сви ћуте и погледају у момка и девојку, а домаћин повика:

— Нема ту стида и снебивања. Тако је рек'о Бог!

Девојка приђе Јосифу и он јој пружи кутију, те је узе и даде мајци. Затим зареда озго, по реду, те изљуби у руку све. Стјепан тада извади кесу, одброја десет дуката и нареда их по колачу у марами.

Радисав устаде, извади кубуру иза појаса и потпраши јој табан. А домаћин махну руком на њега:

— Стој, да речемо још по једну!

Радисав се врати и седе на своје место.

— Боље да се споразумемо сад, но да буде речи доцније! — виче Иван.

— Јес'! Бевбели! — вичу сви за совром.

— Боље је споразумети се у дну њиве но на врху! — објашњава чича.

Домаћин се мучи, трља руке, суче брке и погледа у своју Крсманију.

— Реци, брате, шта тражиш још; видим ја о чему је ствар! — рече Радисав.

Иван се осмену:

— Ето нека каже она; у томе се она више разуме но и ја!

Домаћица метну леву руку на образ, нави мало главу у страну и поче:

— Даћеш два дуката братскога...

— Да дам. Што онај вик'о... негде се то узима а негде не узима; али да дам и то — рече Стјепан.

— То је поштено с ваше стране! — виче чича.

— Човек даје што је редно — потврдише и остали око совре.

Домаћица продужи:

— Што си намеран набавити које коме у кући, ти набави; нико ти неће рећи речи за то... Твој образ ће знати...

Стјепан слеже вратом. Само што не рече: па шта имам да вам набављам.

А Крсманија продужи:

— А што је ред да се набави вођевини, то јој се мора набавити. О томе, опет, не сме бити речи.

Стјепан се узврда:

— Што онај вик'о ја ка' велим, нек свак' своје дете ођене како може и уме. Од моје стране је доста! — рече и погледа у оне дукате.

Они се згледаше и осмехнуше.

— То већ ако је код вас такав обичај да младожења не купи венчано одело за девојку! — подсмехну се Крсманија.

— Бога ми да купиш, но како! — виче чича.

— Ако је оденеш, своје ћеш дете одепути! — зева онај са испуцаним рукама и гледа у таван.

Крсманија продужи:

— Да јој купиш лебаду и вистан...

То или рече, ил' не рече, а Стјепан и Спасенија цимнуше овад и зинуше од чуда. Јосиф саже главу још ниже.

— Ћути, црна пријо, какву црну лебаду! — дрекну Спасенија.

— Зар је вистан за наша брда и наше чалије! — дрекну Стјепан.

— Бог с тобом, пријатељу, неће она ићи с вистаном у грање и на воду, те да није вистан за ваше чалије. Ако га понесе трипут у години, где на сабору, и то јој је све — брани их чича.

Девојка се застиђе још више и стаде трљкати прстом низ окињачу у руци.

— То не помињите, слободно! — виче Спасенија: — Каква лебада, какав вистан! Нама треба каљогажа као што смо и ми... Да смо хтели помодарку, ми би је нашли ближе, а не би ишли толико од куће.

— Имамо ми једну помодарску кућу и тамо — примети Радисав.

— Узели би једну „Мајсторкушу" па нам боља помодарка не треба — дода Спасенија.

На те речи Јосиф се трже, зацрвење и лако уздахну. „Мајсторкуша! Што је помињу сад... шта им је она на путу!" помисли. За-

тим зевну и крадом погледа по онима за совром: учини му се да ће сви у њега погледати. Али нико га и не погледа већ се и даље препираху око девојачке ношње. Домаћин доказује како треба да се распознаје домаћинска ћер и да се види да иде у домаћинску кућу. Крсманија, опет, реда по имену све другарице њене ћери, које су се разудавале прошле јесени, и прича шта је која понела на венчање, па виче како неће дозволити да њена ћер буде последња. Чича, такође, нешто прича.

(Наставиће се.)

Једно вече премијере.

Утисци писца.

Дакле у осам сати. За пет минута завеса ће се дићи. Декоратори, редитељи сви су на своме месту. Глумци првог призора намештају се, заузимају положаје. Погледам последњи пут кроз рупу на завеси. Сала препуна; хиљаду пет стотина глава поређаних у полукруг, смеју се и покрећу на светлости. Има их неколико које нејасно распознајем; али њихова физиономија изгледа ми потпуно промењена. Ту су усиљене мине, надувени догматични изгледи, лорњети већ управљени, који ме погађају као пиштољи. Тамо у углу има истина неколико драгих лица, бледих од зебње и очекивања: али колико равнодушних, злобољних!

И све то што ти људи доносе с поља, ту масу брига, растројености, предубеђења, сумње... Па још требало би све то разагнати; проћи кроз ову средину досаде, неповерења, дати овој множини бића једну заједничку мисао, и да моја драма може опстати само ако ужегне живот свима овим паровима неумољивих очију... Хтео бих још чекати, спречити да се завеса дигне. Доцкан! Три ударца откуцаше, оркестар почиње... Затим дубока тишина, и један глас, кога ја чујем иза кулиса, потмуо, удаљен, изгубљен у неизмерности сале. То мој комад почиње. Ах! несрећник, шта сам учинио?...

Ужасан тренутак. Не знам куд да идем, шта да чиним. Да останем тамо, прислоњен на подупирач, напрегнута слуха, стегнута срца; да храбрим глумце кад би и мени самом требало охрабрења, да говорим не знајући шта да кажем, да се смешим, а у очима се јасно види одсутност мисли...

До ђавола! Волим више увући се у салу и гледати у очи опасности.

Сакривен у дну једне ложе у партеру, покушавам да се поставим у положај издвојеног, немарног гледаоца, као да нисам гледао пуна два месеца сву прашину ових дасака како кружи око мог дела, као да нисам ја сам удесио све оне покрете, све оне гласове и најмање детаље инсценирања, од механизма врата до јачине гаса. Необичан је то утисак. Хтео бих да слушам, али не могу. Све ми смета, све ме узнемирава. Ту су досадни кључеви на вратима ложа, столице, које се померају, наступи кашља, који се храбре, одговарају, говор иза лепеза, шуштање штофова, мала граја, која ми изгледа огромна; па онда и непријатељски покрети, положаји, леђа која изгледају незадовољна, лактови који се са досадом издужују, изгледа да заклањају свеколику декорацију.

Преда мном неки младић са бинoклом правећи важан поглед на ме:

„Детињасто“.

У ложи са стране разговарају тихо:

„Знате да је то сутра

— Зар сутра?

— Да, сутра, извесно.“

Изгледа да је сутра врло важно за све људе, а ја, ја мислим само на данас!... Кроз ову збрку ни једна од мојих речи не прави утисак. Место да се пењу, да испуне салу, гласови се глумаца заустављају на ивици рампе и мукло падају на шаптачу уз бурни пљесак клике.

Зашто ли се љути онај господин, тамо горе? Зацело, мене је страх. Одлазим.

Ево ме напољу. Киша пада, мрачно је, али ја то слабо опажам. Ложе, галерије окрећу се још преда мном са њиховим редовима осветљених глава, а призор у среди, као нека стална, сјајна тачка, која се све више мрачи, у колико се ја удаљавам. Узалуд сам ишао, удаљавао се, ја га увек видим, тај проклети призор, и комад кога ја на памет знам, продужава да се игра да се тужно вуче у дубини мога мозга. То је као неки рђав сан што га носим собом и у који мешам људе које сретам, дар-мар и уличну ларму. На углу булевара звиждање ме заустави и учини да побледим. Глупак! та то је само омнибус... И ја корачам, а киша удвојила. Чини ми се да тамо доле такође пада на моју драму, да се све одлепљује, лабави и да моји јунаци постиђени и очајни газе за мном блато по тротоарима, блиставим од гаса и воде.

Да би се отргао од ових црних мисли, уђем у кафану.

Покушам да читам; али слова се укрштају, играју, издужују, ковитлају.

Не знам више шта речи значе, изгледају ми све чудне, без смисла. То ме опомиње на једно питање кад сам био на мору пре неколико година, једнога дана кад је било бурно време. У собици поплављеној водом, где сам се био шћућурио, бејах нашао једну енглеску граматику, и тамо, између таласа и отргнутих катарака, да не бих мислио на опасност, да не видим гомиле зеленкасте воде, које падаху на кров ширећи се, ја сам се удубљивао свим силама у проу-

чавање th енглескога; али сам узаман читао гласно, понављао и викао речи, ништа не могаше ући у моју главу, пуну хуке морске и оштрог звиждања горњака међ гетрилским моткама.

Новине које држим у овом тренутку изгледају ми тако исто неразумљиве као моја енглеска граматика. Међутим, силом држећи овај велики развијени лист пред собом, ја видим између кратких, збијених врста сутрашње чланке у којима се моје јадно име копрца кроз гомиле трња и таласе горког мастила..... На једном се гас утули, затварају кафану.

Већ?

Који ли је то сат?

.....Булевари препуни света. Излазе, враћају се из позоришта. Укрштам се без сумње са људима, који су видели мој комад. Желео бих питати, дознати, и у исто време пролазим брзо да не чујем гласно размишљање и претресање на сред улице. Ах, како су срећни сви ови, који се враћају кући и који нису писали комаде... Ево ме пред позориштем. Све затворено, угашено. Заиста, вечерас ништа нећу дознати, али осећам велику жалост пред украшеним објавама и светиљкама, које светлуцају још пред вратима. Ова велика зграда, коју сам мало час видео да шири шум и светлост на целом углу булевара, мрачна је, црна, пуста, из ње се види слика као после пожара... Хајдмо! свршено је. Шест месеци рада, снова, умора, надања све је сагорело, изгубљено, све је прошло на гасном пламену једне вечери.

С француског превела
Алфонс Доде. **Косара.**

Српска дјевојка, српска љуба и српска мајка =

у срп. нар. пјесмама, говорио на светосавској бесједи 1900. г. у Д. Туали

Милан Ј. Максимовић.

(Наставак.)

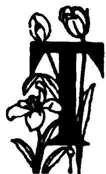

Та и послушност и поштовање својијех родитеља најбоље показује жалост родитељска, кад им се одбије бисер-грана од јоргована. За њом мајка виче: »Врати се натраг, мајка те зове; мајка те зове, дарове даје.“ — „Јаој моја Ано, на срцу рано! Ко ће ти мајци рано ранити; рано ранити, дворе помести; дворе помести, воде донијети!“ А како да не жали кад дјевојка са сунцем разговара, сунце братими и моли да је причека, јер се још није нарадила.

„Богом сунце, Богом брат да си ми,
почекај ме, сунце, на заходу,
да навезем брату зарукавље;
оба краја крила паунова,
на сриједи очи соколове.“

А за све то најљепша јој је награда љубав родитељска и њена скромна жеља. А шта жели српска дјевојка?

»Да сам јадна студена водица,
ја бих знала ђе бих извирала,
извирала драгу под пенџером,
ђе се драги свлачи и облачи;
не би л' ме се драги напојио,
не би ли ме на срцу носио.“

Је ли јој оправдана жеља и како она преставља своје драго? Њено је драго само оно што јој је за срце прирасло. Што јој је мило, оно је и лијепо.

„Кад ће оно красно вр'јеме доћи
и момци се продавати поћи!
За два плава не бих гроша дала,
за млинара не бих ни динара;
а за једно младо црнооко,
дала б' за њ га хиљаду дуката.
Јао тужна! гријешну ти рекох!
У мога су драга очи плаве!
Јесу плаве, ал' су мени драге.
Друге моје молите га за ме,
врло мало ако вам је драго;
ја сам млада, молићу га сама.“

И ако би за црнооко дала хиљаду дуката, не би себе дала, него за онога који јој је мио, па ма и не био црноок. „Није благо ни сребро ни злато, већ је благо што је срцу драго!“ Тако узвикује српска дјевојка, јер јој то срце говори. Тијем се показује несебичност дјевојачка и њена приправност дијелити са суђенијем и зло и добро. Отргнеш ли јој драго, ишчупао си и њено срце. Тужно она нариче. Кад јој поубијају све свате, а међу њима и ђувегију:

она писну као гуја љута,
па савила скуте и рукаве,
међ' мртве је свате загазила,
љуби свата једног до другога,
па најпошље Аврама спаију,
па је онда њему бесједила:
„Ој, Авраме, несуђени друже!
А што си се на ме расрдио?
Медна уста, што ме не љубите?
Б'јели зуби, што се не смијете?
Б'јеле руке, што ме не грлите?
Црне очи, што ме не гледате?
А зар сте се на ме расрдиле,
да ја тужна мало дара носим?
А ја јадна доста дара носим:
Сваком свату везену мараму,
а тебека златна бошчалука,
твојој мајци од мака кошуљу,
више злата, него танка платна,
под грлом јој пуце јадиково,

јадиково и чемериково,
кудгод оди нека јадикује,
а гди стаје да чемерикује,
„ово ми је од снаје кошуља,
поведене а недоведене;
двори су јој среди горе чарне!“

Само таква дјевојка може љубити само Србина. Све ће запоставити своме, српском војну. Кад је просе аге и бегови обричу јој учинити је госпођом, да је служе слуге и слушкиње, српска дјевојка им мудро одговара:

„Влахиња сам, прилика ти нисам,
већ ти тражи за себе Туркињу.
ја сам цура давно испрошена,
испрошена у кршне Котаре,
за сокола Смиљанић Илију.“

Тако мудар и одлучан говор може дати само она дјевојка, која и своме брату може утолити срџбу кад овај кори своју љубу, што је потијо бесједила заовици: „Да лијеп ти је Руменииловићу, не бих га се за дан нагледала.“ Заовица прима на се снајину кривицу и одговара брату:

»Ој, бога ти, мој рођени брате!
Јеси л' био младо нежењено?
Је л' ти, брате, млада мила била?
Када видиш младу, неудату,
Бога молиш, да ти љуба буде;
тако, брате, и ја сад дјевојка,
када видим младо, нежењено
Бога молим, да ми рабар буде.“

Научена држати равнотежу у кући својијех родитеља, таква ће дјевојка донијети само слогу и мир у кућу свога драгога. Само ће таква дјевојка, при ступању у нови дом, моћи одговорити своме драгоме на питање: „Што ме гледаш драга душо моја?“ – „Ја те гледам, суђен господару, како ћу ти мајци угодити? — какав ћеш ми сада наук дати.“

Благо оној свакој дјевојци, која са таквјем мислима скида дјевојачко, а облачи на се невјестинско рухо! За таквом ће дјевојком зажалити рођена мајка, а са раширенијем рукама ће је дочекати и добродошлицом поздравити војинова мајка. Само таквој дјевојци причиниће пјесма:

„Радуј ми се војинова мајко!
Иде војно и води дјевојку;
до јако си пила синотницу,
напуњену трућем и пепелом.
Од јако ћеш пити јутрашњицу,
напуњену смиљем и босиљем!“

Само таки цвијетак може красити српскога војна. Само така дјевојка може бити вјерна љуба српском јунаку и ступити у ред оних љуба, које нам народна пјесма у најљепшем руху износи. Опростивши се часно са дјевовањем, само ће така дјевојка уживати онај епитет, којега народна пјесма даје одличнијем љубама. Народна пјесма придаје јој врло лијеп назив. Кад год је војно позива, он јој каже: „вјерна моја љубо!“ Неколико примјера оправдаће овај назив.

Првога часа, када на се меће невјестински вијенац, када од српске дјевојке постаје српска љуба, она улијева наду, да ће бити и остати честита. Кад је дјевер пита:

„Снахо моја, од злата јабуко!
Кад ти тако добро у род бјеше,
Чему си се удавала млада?“

Она му на то одговара:

„Мој ђевере, злаћани прстене!
Ја се млада бољем добру надам.
Од свекрова мудрој запов'једи,
од свекрва мудру сјетовању,
од ђевера далеку шетању,
од заова драгу миловању,
од јетрва на рукама сину.“

Миловати се може само онај, који је за миловање. А зар није за миловање овака љуба, која најприје обриче, да ће слушати нове родитеље, а за то само жели и награду иште: од заова миловање, а од јетрва — да јој придрже чедо, док она изврши заповиједи старијих? За таком се љубом може зажалити.

Оправдана је жалост за снахом мајке Јанковић Стојана. Кад је Јанковић Стојан робовао девет година и већ се није ни знало за њега, његова је љуба чекала га и стару му мајку дворила. Кад је већ прошла девета година, од толикијех просаца једва је једни добију и она се преудаје. Мајка је Стојана већ и заборавила, али снахе никада. Она нариче:

Ој Стојане, јабуко од злата!
Мајка те је већ заборавила,
снаје Јеле заборавит' не ћу;
снао Јело, неношено злато!
Ко ће стару дочекати мајку?
Ко прод мене стару ишетати?
Ко ће стару запитати мајку:
„Јеси ли се уморила, мајко?“

Одмах у том тренутку већ нам се посвједочава доброта и вјерност те љубе. Још нијесу свати отишли и одвели је, а долази из ропства Јанковић Стојан. Пјева пјесму, коју нико не разумије осим његове вјерне љубе. Она виче заовицу:

„Заовице, рођена сестрице,
ето т' браца, господара мога!“

(Свршиће се.)

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

Шесто писмо. „Опште приступачни универзитет Вјесника Знања“ о Србима и њиној култури… „Икота“ у Печорском крају.

Ради задовољења најнужнијих савремених, научних потреба и да би свјетлосни зраци науке допрли и у најудаљеније и најтамније кутиће народа и пролетаријата, — у Русији је поклич: „Универзитет за све“ нашао на бурни одјек. Научна испитивања природе, човјека и друштва излазе из кабинета научника и мало по мало почињу проникавати у широку народну масу, а нарочито у раденичким круговима — у виду „самообразовања“. — Знање је сила и моћ, а нарочито када оно није патентирано, као што је било у средњем вијеку и кад није достојанство само „изабраних«. Према томе идеја популарисања науке ради широке народне масе, може уродити једино добрим плодом.

У чувеној редакцији „Вјесника знања“, који уређује неки В. В. Битнер, излазе сваког мјесеца и књижице Опште приступачног универзитета. Поменута је редакција примила на се улогу, да у току неколико година тим својим опште приступачним универзитетом пружи релативно сва знања, које данас савремени европски универзитети стављају на расположење својим редовним студентима. Благодарећи том свом циљу — Вјесник Знања је данас најпопуларнији, најраспрострањенији мјесечни часопис у Русији. Редовно пратећи сваки његов додатак, нама је до руку дошао и додатак IX. броју за 1905. г., у чијем смо трећем (посљедњем дијелу) наишли и на географију Словена. При читању ми смо наишли и на неке куриозе, који се нас тичу, с тога их овдје и износимо: Прије свега ваља напоменути, да при излагању географије словенских народа ми Срби заузимамо посљедње мјесто, по овоме реду: Бугари, Чеси, Пољаци, Русини, Црногорци (??) и Срби… При читању смо са особитом пажњом тражили узрок такој класификацији, али га не нађосмо, јер не знамо чиме се писац, кријући се под псеудонимом, руководио при поменутој класификацији. Мислили смо најприје, да је Србија заузела то мјесто с тога, што је у просвјети заостала „не само од западно-европских народа, већ и од Румуна и Бугара на Балкану“ Но ако би ово било фактом, то ипак не разумијемо, зашто је Бугарска заузела прво мјесто… Мислили смо даље, да је одјељак о Славенима саставио и популарно разјаснио какав „Блгарин“, али смо и од тог мњења одустали, чим прочитасмо да је Бугарин по спољашњости неодређеног типа и да се често пута виђају лица, „која силно напомињу лица турског, па чак и циганског типа…“ Но ипак не треба крити, како се писац руководио и чисто политичким принципима, по којима су Бугари ближи Русима, благодарећи свом одиста вјештом политичком лавирању… С тога није ни чудо, што писац говорећи о Бугарској — Македонију признаје дијелом кнежевине Бугарске, но која само засада још није њој присаједињена… О српском елементу у Македонији ни помена… Интересантно је и то, што о убиству каквог бугарског комитетлије амо ударају на сва звона, док се међу тим убиство каквог Србина региструје, како су: „међу осталим Бугарима погинули и још неки хришћани!… О Бугарима се констатује да је то „народ веома вриједан необично досјетан и способан“…

О Црној Гори пишу, како су у њој занати у рукама иностранаца јер „Црногорац презире сваки занат“, пошто се он не слаже са његовим достојанством. Кад је једном књаз Никола предложио Црногорцима, вели писац, да изуче бар обућарски занат“, — ови су му тада одговорили: „Господару, наши су прађедови Турке сјекли а не чизме шили! Ако нас ко натјера да радимо, ми ћемо сви до једног побјећи у Турску!“… Но, примјећује даље писац, — Црногорац бива и амал и уопште ради на страни све послове, које се стиди радити код своје куће. Интересантно је и то, да ће ријетко који Рус знати, како смо ми и Црногорци један исти народ. У колико смо у друштву могли опазити, — по њином је мишљењу диференција између нас и Црногораца, т. ј. у крви и језику, но мања од диференције између нас и Бугара!… Ах, колико је то незнање географије, историје и фолклора Словенству уопште нашкодило. Жалостан је факт, да ми Словени још себе и своју културну историју не знамо и да је чак и Нијемци, куд и камо боље знају!…

О нашој народној просвјети читамо ове ретке:

„У посљедње вријеме, број се основних школа у Србији почео знатно увеличавати и уједно с тим и писменост распрострањавати, али је писменост по селима ипак 11%.“ — Затим: „Србија је у том погледу заостала не само од западно-европских народа, већ и од својих сусједа Бугара и Румуна. И ако је основна настава бесплатна и обавезна, — сељани засад ипак сазнају само то, да школа одвикава дјецу од пољопривредног рада па се зато: листом брину да обманама и неправдама обиђу школски закон и оставе дјецу код куће… Српски Универзитет у Биограду, у престоници Србије, не даје озбиљне спреме. Студенти те тако зване „Велике Школе“ ступају по свршетку те школе већином у државну службу. Остали пак, који желе добити боље спреме, обично иду на страну, у Русију, Аустрију или Њемачку“…

„О земљорадњи се нашој наглашује, како нема особито-богатих земљорадника, али да је сиротих земљорадничких породица не мање од 38.900, које немају ни волова ради орања, па би с тога често пута у јарам морали презати жене!“…

„Србија је необично богата шумом, дивним браницима, али их глупа сјеча само сатире и Србија, која је раније располагала најбогатијим браницима у Европи,

сада је више од половине исјекла своје шуме. Но шта ти још на благородном српском земљишту нарасти неће?!... Тако н. пр. овдје дивно успијевају бијели дудови и могле би се подићи богате свилене фабрике, али за то у Србији нити има капитала, нити способности да на рад прену!...“ Што се тиче наше политичке историје, то и овдје наилазимо на непојамну тактику наше браће Руса. За вријеме владе пређашње наше народне династије — Обреновића, њени се чланови нијесу штедили, сада пак односно Карађорђа читамо, да је 1813., као побијеђен од Турака утекао у Аустрију (sic) а врховним вождом постао „умни и енергични Милош Обреновић... — У овом популарном издању „Опште приступачног Универзитета“ имаде још неких дефеката, које би у осталом било илузорно наводити...

Трећи се одјељак завршује историјом наше најближе прошлости т. ј. дворском трагедијом од 29. маја 1903., и констатује се, како су краљ Александар и краљица Драга те ноћи били на звјерски начин убијени...“

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

Колико ђевојка чини да се уда.

(Из Мостара).

Јово Мару умиљато зове,
Она му се охоло озивље:
„Што ме зовеш, не ожени се! —
„Што ме кунеш ти се неудала,
„Док на мушком крилу не заспала,
„Док не роди јавор јабукама,
„Суха врба грожђем бијелијем.
„Док не никну по пољу босије,
„Док не чујеш, како риба пјева!“
Луда била племенита Мара,
Луда била, па се преварила,
Накитила јавор јабукама,
Суху врбу грожђем бијелијем,
Посијала по пољу босије
На братову крилу поспавала,
Три дни ишла крај мора зелена,
Она слуша, како риба пјева.
Риба пјева: „Не лудуј, ђевојко,
„Удаћеш се и покајаћеш се,
„За јунака трипут ожењена,
„Од сваке му ђеце остајало,
„Спомињаћеш ђевојачко царство!

Мајка Лазу клела.

(Из Мостара).

Мајка Лазу у неђељу клела;
„Бог т' убио, мој Лазаре сине!
„Ко ти труни ружу по узглављу?
„Ал' ђевојка, али удовица,
„Ал' невјеста скоро доведена?“
Лазо јој се право кунијаше:
„Није мајко, живота ми мога.
„Ни ђевојка, нит' је удовица,
„Нит невјеста скоро доведена.
„Дођи мајко, у очи неђеље,
„Па ћеш виђет' ко ми ружу труни!“
Једва чека Лазарева мајка,
Кад ће доћи у очи неђеље.
Кад је било у очи неђеље,
Оде мајка Лази под пенџере.
Кад јој Лазо сједи за асталом,
На крилу му књига Еванђеље,
На рамену два божја анђела,
Па му труне ружу по узглављу.
Мајка Лази тихо проговара:
„Опрости ми, мој Лазаре сине,
„Што те мајка права потворила!“
Лазо мајци тихо одговара:
„Ја бих теби опростио мајко,
„Ама неће два божја анђела.“

Смрт сестре за браћом.

(Из Гацка).

Свакуд ведро, кано чисто сребро,
Изнад Маре мрачно и облачно.
Проговара материна Мара:
„Боже мио, на свему ти фала!
„Свакуд ведро кано чисто сребро,
„Изнад мене мрачно и облачно.
„Боже мио да је мени знати
„Је ли мени у животу мајка?
„У то доба материна слуго.
„А бога ти, материна слуга.
„Је ли мени у животу мајка?
„А бога ми, материна Маро,
„Жива ти је твоја мила мајка

„И она је теби поручила,
„Да ти идеш одма роду своме.
„Твоја браћа хоће да се жене.
„Синоћ ти се оженио Марко,
„Синоћ Марко, а јутрос Маринко,
„По Анђушу сватови долазе.“
„Причекај ме, материна слуго,
„Док сакујем од злата пршћење!“
Проговара материна слуга:
„Ајде одма, материна Маро,
„Не требају бурме ни пршћење!“
Тада су се они подигнули,
А кад су се двору примицали,
Проговара материна Мара:
„Ој бога ти, материна слуго,
„Какав народ пред кућом се види?“
Проговара материна слуга:
„Ој бога ми, материна Маро,
„Синоћ ти је преминуо Марко,
„Синоћ Марко, а јутрос Маринко,
„А Анђушу под ружицом купљу.“
Жива стаде материна Мара,
Жива стаде, мртва земљи паде.

Забиљежио **Јово Тркља.**

Кога ћеш оца?

Српска нар. приповијетка.

Био један Турчин у неком великом граду, који бијаше плахо богат, те уживаше код свакога велики углед и поштовање. Свак је држао да је то најпоштенији, најбољи и најпаметнији човјек у томе граду.

Ха, мало по мало — нешто рђави радови, а нешто богме велики кућни трошкови, еле осиромаши Турчин и дође завту завал. Чим је имањем попузнуо, његови толики пријатељи почеше му мање долазити, још мање га у своје друштво призивати, а најмање га звати својим кућама.

Њему то бијаше врло тешко, јер је опазио да га сви избјегавају. Тако зловољан идући у чаршију и премишљајући о томе, гласно подвикну: „Еј, пусте паре, убио вас Бог! У вама је памет, у вама је поштење, у вама љепота, у вама пријатељство и све друго на свијету!“

Тако говорећи путем на један пут стаде, па се поче окретати, да га ко није чуо што је говорио. Стојећи тако, опет се замисли, док му нешто паде на ум, па у себи рече: „ваља се напети, па макар сви обручи попуцали.“

Отален оде у чаршију те покупова што му треба, па даде момку да носи кући, а он сврне у кахву, да горком шећерлијом разбије мисли. Пошто попи кахву, устаде, узе авдест, па оде у џамију да отклања подне.

Пред вече врати се кући, вечера и мало се одмори, па кад отклања јацију, леже спавати. Ту ноћ провео је у лијепим сновима из старог земана.

Сјутра дан чим зора забијели устаде Турчин, а кахва га већ чека готова. Узе кахву, па сркнувши два-трипут, рече својима: „Знате ли, шта је ново? Вечерас, ако Бог да, позваћу све прве аге на вечеру. С тога треба да зготовите вечеру, ама као за образа. Закољите и оног тукца, а ја ћу покуповати све остало што треба у чаршији.“ За тим скочи и с момчетом оде у чаршију и купи све што може више и боље. Момчету нареди кога ће све зовнути на вечеру, па оде у кахву.

Кућна чељад приону готовити вечеру. Наготове свега доста и слана и масна и алве и баклаве, јер знају да ће сјутра аге по кахвама причати шта су вечерали, па ће, хвалећи се, рећи: „А зашто и не би била тако богата вечера, као у онога старог оџаковића, а богме му је и домаћица из прве куће и од соја!“

Кад би пред вече дође и ага кући и све прегледа. Пошто виђе да је све у реду, зовну момка и даде му чибуке да очисти. Кад и то би готово, ага рече момку: „Чуј, дијете и памти што ћу ти казати: „Кад буду вечерас дошле аге на вечеру, па заиштем да донесеш што, рецимо ибрик, а ти унићи у алват, па упитај: „Који ћемо, ага, ибрик донијети? Није у тебе један ибрик, већ их имаш доста, хвала Богу. Тако учини за све што ти будем наређивао.“

За тим сједе и запали двије три луле духана, док у том почеше долазити и аге. Ха, један по један, док их се искупи десетак-дванаест. За вечером отворише разговор о свачему. Што год ага затражи, момче одговара како га је ага прије научио. Док ће ти један од гостију запитати: „а како ти је отац, ага, је ли добро и здраво и може ли куда?“ Ага им каже да је добро, никуд не иде од куће. Мало се похода по башчи, изиђе горе у чардак, па сједе крај пенџера и гледа на сокак.“ Док ће један зачинити: „Дај, вјере ти, ага, зовни га мало горе, да се с њим поразговарамо, јер то је стари човјек, па свашта зна и запамтио је много што-шта, па нек нам прича што од старог вакта и земана.“ У том сви завичу: „Дај га зовни!“ Ага викну момка и нареди му да сиђе на доњи бој и зовне оца горе. А момак ће на то: „А кога ти хоћеш оца ага? Ти знаш да у тебе није један отац, имаш их, хвала Богу, доста.“ Све аге пренуше у смијех, а домаћин сав поцрвење као рак и љутито подвикну: „Иди, будало једна, знаш ли шта говориш?“ — па се и он зацену од смијеха, макар и за невољу. Тако се сву вече смијаше момковој будалаштини.

Високо, 1906.

Забиљежио **Дамјан Плавшић.**

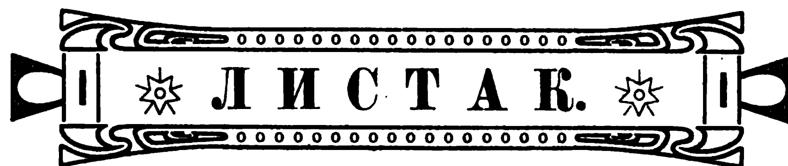

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Дим. Глигорић — Сокољанин: **Песме.** Други део. Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић“, Чика Љубина улица бр. 8., 1906. год. стр. 79., 8⁰. — Цена један динар.

Литерарни историк наших дана имаће да забележи једну пријатну појаву: наша данашња приповедачка и поетска књижевност напредује и квантитативно и квалитативно. И у приповеци и у поезији данас слушамо младу генерацију, ново једно поколење, пуно активности и жеље за стварењем. У његовој средини има већи број и талентованих. Но, осем Милете Јакшића, изврсног представника лирике и мирног осећења, Шантића, осећајног патриотског песника, и Митровића, писца стилски веома углачаних балада и романсâ, нијелан од осталих, како од млађих, тако и од најмлађих, досадашњим својим радом још није себи трајно обезбедио у историји књижевности угледно место, покрај мелодичног Змаја, плаховитог Ђуре и елегично-грациозног Војислава. Млађа генерација тек сад ради. Као што се, при усталасаној, брзој реци, не може утврдити висина појединих таласа, тако се и при овој флуктуацији духова не може још тачно утврдити њихова снага и обим. Данас је на најистакнутијем месту један, сутра други, прекосутра трећи... и тако наизменце. У свакој њиховој збирци још долази на сваку добру песму по једна слаба. Један је из те групе и Димитрије Глигорић - Сокољанин. Петнаест је година скоро, како се по, без мало, свима књижевним листовима сретамо с његовим песмицама. Време довољно, да се, под предпоставком талента, из почетка иншчаури израђен писац. Сокољанин је одмакао од првог, али није још постао овај други. Зашто? Да ли није без таленга? Без духовне културе? Без погодних животних прилика? Не. Свега је тога он имао. При свем том, он није имао оно, што је много значајније, оно без чега само највећи таленти могу да прокрче прави пут, он није имао ни пред собом ону светлу буктињу, коју није имао ни у себи: он никад није чуо реч озбиљне критике.

И критичари прве његове збирке и оцењивачи ове друге оправдано су му замерили на форми строфе и местимичној вулгарности или недовољној поетичности замисли, али ни једни ни други нису правилно утврдили оно, што је било најважније: које су песникове ствари добре а које рђаве. Остављајући на страну прву збирку и оцене на њу, од којих нас дели неколикогодишњи размак времена, зауставићемо се на овој другој. С изузетком само једне или две правилно оцењене песме, у свима оценама ове збирке истакнуте су као добре оне песме које су најслабије. Један критичар, на пример, налази да је Растанак једна од најлепших песама. Тежиште ове тространфне песмице лежи у завршној строфи:

— Ал' груди, топле груди,
И недра бела, мека...
Пурпуром исток свија
Нека га, душо, нека!

И кад ову безизразну, сваке идеје лишену песму са најводњикастијим стиховима и најизанђалијим сликовима, критичар најозбиљније сматра као једну од најлепших Сокољанинових песама, онда шта да мислимо уопће о српској књижевној критици! Кад се њен књижеви укус толико срозао, зар онда песник, који је и сâм уверен, да му је дотична ствар слаба, нема разлога да не поверује таквој критици и онде, где је она, можда, у праву? То је, вероватно, један од узрока што се Сокољанин на све опомене „критике“ због аљкавости технике стиха, до сад само иронично осмехивао.

Поменусмо већ, да Сокољанин није без талента. У том нас мишљењу подржавају местимичне оригиналне поетске идеје и нежно, истинито осећање песниково. При томе, наравно, претпостављамо, да би Сокољанин, кад би се потрудио, могао да нас задовољи и у техничком погледу. Ту претпоставку оправдавају неколике његове одличне песме: „У воденици“, „Уморна старост седи крај пута“ (обе из прве збирке), „Запис“, „Љубав“ и „Сузе“. Али невоља је у томе, што се он, већином, не труди да своје способности искористи. Скрупулозна примена свих својих способности увек претпоставља и употребу већег труда. Сокољанин, на жалост, неће да зна за ту истину. Било да се још није отресао предрасуде, да прави песник, при обради своје замисли, не сме да корегира стихове, који му први на ум дођу, (та ту су ревизију чинили и највећи песнички великани), било да је у заблуди односно квалитета своје технике, тек он стално показује једну врсту техничке распасаности и осетне аљкавости. — Данас, кад у погледу технике, имамо већ као несумњиву тековину: отмену елеганцију и грацију једног Војислава, једру, природну технику Милете Јакшића, вешто полиране строфе једног Митровића, и уметничким длетом изрезане стихове Милана Ракића, данас, кад се чак и безосећајни версификатори, као Дучић и други, показују у свечаном руху и глазе рукавицама, упињући се, да својој шупљини даду што крепчијег изражаја, данас се једном младом песнику, који није без таленга, не може лако опростити распасаност.

Да Сокољанин, можда, не сматра, да је садржај једне песме претежнији од њене форме? Ако то узима апсолутно, онда је на погрешном путу. О надмоћности садржаја песме над њеном формом може се говорити тек под претпоставком, да та песма већ има естетички беспрекорну форму. Нема ли ову, она ће, и поред најпоетичније садржине, бити све друго, само не — песма. Нека један човек и има појетских осећања и појетске филозофије, али ако не покушава, да их изрази у књижевно-естетичној форми, или покушава, но безуспешно, он је песник у ширем смислу речи, онакав каквих има пуно око нас, у свакодневном животу. Онај, пак, који успева да своја појетска осећања и појетске мисли изрази у естетичној књижевној форми, тај је песник у ужем смислу речи, песник - књижевник, или, кратко речено, песник, онај који је за књижевну критику једино од интереса.

Толики је значај форме у песништву. То су чак

и најмлађи у нашој песничкој републици разборито увидели. Погледајмо само песме Вељка Петровића, једног од ваљаних сарадника „Бранкова Кола“. Тај даровити почетник јавио се тек пре две године, а, међутим, снажном равноликошћу сликова и енергичном, крепком дикцијом (в. песму „Путем на југ“ и „Ратар“) већ је привукао на се пажњу. Шантић, који је пре извесног времена, због распасаности, сличне Сокољаниновој, морао да издржи пљусак најоштријих критичарских прекора, послушао је свога оцењивача, и пошао новим путем. И добро је урадио... До Сокољанина стоји: хоће ли и он то урадити. Његова је будућност у његовим рукама. Прва реформа, коју Сокољанин треба да изведе у свом певању, то је: побољшање и нарочито обогаћење сликова. Данас је већ обљутавило сликовање: моја — твоја, бајна — сјајна, бујна — рујна, туди — груди и т. д. На слагање сликова по акценту Сокољанин врло мало пази. У њега се врло често наилази, крила —разлила, снега—њега, сèди—глèди, и т. д. Но томе се може још и прогледати кроз прсте, али Сокољанин мисли, да су и ово сликови: опроштајном—турбаном, зрака—плаха, страх—мрак, смрти—задрхти, јарко—полако, минô—обилно, променио—оживио и т. д. и т. д. Правде ради, напоменућемо, да једна од ових цитираних речи, именица смрт, задаје, у погледу сликовања, највећу тешкоћу и осталим нашим песницима. Чак је Милан Ракић, песник, иначе без интензивнијег осећања, али мајстор у техници стиха, морао да каже „спомèни крти“, да би само имао слик за смрти. И то на првој страни своје збирке! Сам Шантић једва је остао жив од свога београдскога критичара што је сликовао смрт и стрт. То је дало повода Марку Цару, да узме у заштиту Шантића, по његову мишљењу „неправедно“ нападнутог. — Сокољанин, нека у то буде уверен — неће у том погледу никад бити узет у заштиту, из простог разлога што је прекорачио и најшири оквир песничких слобода. Но, у погледу искрености осећања и поетичности у замисли неколиких песама, он има право на нашу заштиту, и ми му је радо дајемо. На овом месту спомињемо његове песме: Запис, Љубав, Путник, Њен поглед, Сузе, Сећање, Тајне сузе и Остављена. Узмите само прву строфу песме Запис:

„Кад су њено лепо тело
„У гробницу мет'ли ледну,
„У своје сам срце тада
„Уписао речцу једну.

или прву строфу из Љубави:

„Када смо се заволели
„И у срце срце слило?
„Кад то моје злато жели,
„Ја ћу рећи кад је било.“

Зар вам оне не звоне хајнеовски? Зар оне нису доказ, да би песник, кад би се помучио, могао да нас задовољи и техником? — Од њих, ни обликом, ни садржином не изостају ни песме: Путник, Њен поглед и Сузе. Док, међутим, Остављена и Тајне сузе остављају тужан утисак дивних, али небригом и аљкавошћу упропашћених ствари. Кад је већ написао ове две лепе строфе, посвећене сузама намучених родитеља — ратарâ и сузама њихове заљубљене кћери,:

„А те боле, а те сузе,
„Где би годи пала која —
„Песник сваку забележи,
„И свима се знаде броја.

„Само оне бисер сузе
„Што их њима ћерка лије
„Њима рачун нико не зна,
„Њих наброј'о нико није!“

зашто се онда песник није помучио и при обради прве две строфе? Напор би био крунисан добитком: имали бисмо једну одличну лирску песму.

Исто тако, имамо да жалимо, што је и Остављену, једну по замисли красну ствар, упропастила аљкавост. И код ове је песме карактеристично, да је њен свршетак леп, а оно, што му претходи, водњикасто и без сваке вредности. Тај свршетак, у коме је и мисао целе песме, гласи:

„А други под пâсом,
„Глас се чуо мио
„Као анђелски је
„Тако сладак био.

„Слушала га бедна,
„Занесена њиме,
„па се највад трже,
„Очарана тиме.

„Стеже бол у срцу,
„У одсудном часу
„И врати се натраг
„Томе милом гласу!“

Али, наравно, кад песник, испред ове три лепе завршне строфе, напише девет досадних, гимназијских, — песма је пропала.

Подложан туђим утецајима, поводљив, колебљив несталан, као и сваки млад, неизрађен писац, Сокољанин већ сутра може бити свој. То ипак, ништа не смета да се обазремо на те утецаје. У збирци, која је пред нама, има местимичних израза, који јако подсећају час на Бранка, час Змаја, час Ђуру, час М. Јакшића, час Војислава.

Интересантно је прочитати упоредо ове две строфе, од којих је прва Ристе Одавића из песме му „Што ћутиш, ћутиш Србине тужни?“, а друга Сокољанинова из песме му „Ватра на Хориву“:

Риста:

„Подневно сунце жеже и пали,
„Ваздух трепери над жњећем свелим
„Нигде ветрића, да јару гали,
„А ја га тако, уморан, желим!“

Сокољанин:

„Подневно сунце прижиже и пали,
„Ни ветрића нема, да жегу разгали.“

или ове две песме:

М. Митровић («Два листа»):

„Хладна јесен гору коси
„Два листића вихор носи.
„Један тужан, жут и свео,
„Други љубак ко дан бео,
„Док не махну вихор крили,
„На једној су грани били,
„Једном сјала сунца зрака,
„Док у тами други плака,
„Све је прошло. Судба иста
„Сад је стигла та два листа.
„Тамо доле: гроб до гроба,
„Ту ће пасти листа оба!“

Сокољанин («Срећа»):

„Треперио лист на грани
„Мазили га мајски дани,
„Шуморио у самоћи
„И у дану и у ноћи;
„А кад хладна јесен стиже,
„С гранчице га вихор диже:
„Лети листа, лака, мала,
„Преко бездна и провала,
„Па казује срећа шта је —
„И колико она траје!“

И ако, у овој прекомерној љубави према туђим песмама, Сокољанин није отишао тако далеко, као неки, који то свесно чине (прототип им је Јела Спасићка), ипак треба да се лечи од те болести.

На завршетку само ово: буде ли Сокољанин усавршио облик својих песама, и учинио нешто једријим свој стих, он ће, можда, дочекати своје време; буде ли се и даље на умесне савете иронично осмехивао, њега ће то исто време — прегазити.

Н. Сад. **Павле Златић.**

Бранич српског или хрватског језика. Први лингвистички лист, искључно за исправљање погрешака у језику и правопису српском или хрватском. Власник и уредник прота Милош С. Анђелковић, професор јагодинске учитељске школе. У Јагодини 1907. бр. 1. 8. стр. 16.[1])

Ништа не показује тако јасно стерилност нашега века као садржина овога првог лингвистичког листа. У њему је прекрасна грађа за шарлатане, материјал за незналице да се граде учени.

Још пре двадесет година често су ми досађивали ученим разговорима, у којима су се расправљале погрешке у правопису и језику. То ме је нагнало да скупљам примере за све адвербијалне речи у српском језику из речника Вукова и Даничићева, из загребачког академијског (докле је Даничић обрадио); даље из Даничићевих основа српскога или хрватског језика, из коријена, из облика и историје облика, и из других књига. Једне године понесох ову грађу у Врањску Бању да је тамо средим и обрадим. После неколико дана добијем писмо од Стеве Сремца, у коме ми светује да посао прекинем док не изађе Новаковићев „Требник". Али како се „Требник" ни после неколико година не појави, не могах више чекати; с тога написах повећи чланак о адвербијалним речима, па га послах „Босанској Вили". У њој није могао изаћи на свет, јамачно за то, што је ствар сухопарна. Што се поред превеликог разлагања граматичког и интерпретације логичне ни за двадесет година не поставише правила за ове речи, мислим да је најбољи доказ да се ишло странпутицом. Најбољи начин да се ово питање расправи остаће и даље онај, који сам показао у поменутоме чланку своме.

И интерпункција је била згодан материјал шарлатанима за разметање. Тога ради сам штампао у „Наставнику" чланак „Разлике између интерпункције Мајковљеве и Даничићеве".

Још сам бележио и погрешке у језику и скупио их преко двеста. Најпре сам их понудио „Српском Књижевном Гласнику", по том „Колу" (један део). Ни оне се нису могле штампати.

Много бих имао говорити о „Браничу" и уреднику његову, али не с похвалом. Што је добра у њему, није од проте; а за остало се може рећи да је само млаћење празне сламе.

Ко хоће друге да учи, треба да зна више од њих. А прота тако мало зна језик, да се човек мора у чуду запитати: ама откуда слобода овоме незналици да се потпише као уредник „првог лингвистичког листа"? Та ни натписа није умео правилно написати. Он пише: „лист искључно за исправљање погрешака", а то не ваља. Прво не ваља „исправљање" него поправљање. Друго „искључно" је начињено према руском исключительно, њем. ausschliesslich, а српски се каже само. Па онда је погрешно рећи „неопходно потребно" (на стр. 1.) место: веома, преко потребно; „ну" (стр. 4) м. али; „непристрасни" (стр. 13) м. праведни, и тако даље.

У „језичке погрешке" узима прота и реч историк, а иста се реч налази и у оригиналу Мајковљеву и у преводу Даничићеву на овим местима: 80., 46., 85., 3., 86., 17. 164, 4. 166, 32, 168, 19. 171, 6.[2]) Из тога се види како је поуздан.

На стр. 10. прота вели: „У ‚Срђу', хрватском[3]) часопису.... стоји ‚приближа' али не може се касти ‚приближа' већ ‚приближава', или приближује', пошто постоји само глагол ‚приближавати', ‚приближивати' а не ‚приближати'." Колико незнања у ово неколико речи! Прво је лудо рећи „не може се казати" кад сам наводи да се каже; а тако је исто без смисла рећи да „постоји глагол ‚приближавати', ‚приближивати'" кад у Срђу налази да се говори и пише приближати. Осим редупликације итеративнога наставка глагол приближавати ничим се не разликује од приближати. Друго би требало говорити у овим приликама, али то су за попа „шпанска села".

У првом чланку говори о „интерпункцији при крају врста у натписима на књигама" и ако му је госп. Новаковић лепо рекао да то није унео у правила о интерпункцији што је мислио да они, којима треба, знају и без правила.

Хоћете ли да видите стил уредника „првог лингвистичког листа?" „Сем тога, овим предузећем ја сам хтео показати и то: да је већ настало то време, када је неопходно потребно..."

Оволико нека је доста о Браничу. Нека не мисле читаоци да сам био оштар у суду, јер је заслужио много горе. Да поменем само једно. У првом броју хвали се прота како је „побележио преко 500 језичких и правописних погрешака у делу госп. А. Белића, доктора филологије и професора београдског универзитета. Ако је и од попа — много је.[4])

К. Миленовић.

[1]) Наше је мишљење да је ипак добро што је покренут овакав лист, за који се одавно осјећа потреба, ако ни зашта друго, а оно да тргне из дријемежа познате капацитете и стручњаке, или да покрене Академију Наука на издавање оваког листа. Треба пратити листове, особито код нас у Босни, па да се човјек зачуди како рђаво пишу. Ми смо хтјели у Вили отворити нарочиту рубрику за језик, али кад се коме листу што замјери, одмах те држи за непријатеља и осие сву врећу грдња и подвала, па смо само с тога оставили то, и ако нас срце боли што се намјерно квари српски језик у овим срп. земљама, па и Срби помажу туђинцима у томе. Но ипак пуштамо овај приказ, у нади, да ће се о овом питању повести озбиљна ријеч и уродити добрим плодом.

[2]) Први број показује страну у оригиналу, други врсту.

[3]) Дакле баш у хрватском! Јесу ли то оне „занимљивости", које обриче да ће изнети „како за ђаке, тако и за учитеље, свештенике, лекаре, правнике, професоре, књижевнике, па и за сваког писца и Србина у опште"?

[4]) Добрим свештеницима част и хвала! Ваљане свештенике особито поштујем, а учене незналице презирем.

Књижевне и културне биљешке.

Седамдесетогодишњица. Прослављени хрватски књижевник Иван Трнски прославио је 8. јануара седамдесетогодишњицу свога књижевног рада. Срећно да Бог да.

Југословенски позоришни комади. На другом југословенском књижевничком конгресу у Софији закључено је да се југословенски позоришни комади српски, бугарски, хрватски и словеначки сматрају код све четири позоришта као оригинали и да се писцима даје тантијема од сваке преставе, као и од оригиналних комада. Ту одлуку усвојило је српско и бугарско позориште. Сад је ред на браћу Хрвате и Словенце.

Нови српски лист. У Карловцима, у Сријему, почео је излазити нови српски политички лист »Српска Мисао.« Уредник је Стеван Симоновић-Чокић. Лист заступа самосталну странку у Српској Војводини. Цијене не знамо, јер га не примамо.

Пјесме Васе Живковића. Милан Ћурчин, пјесник у Биограду спрема за штампу једну доста лијепу и ријетку књигу. То су пјесме некад чувеног пјесника и проте Васе Живковића.

Он је спјевао ону познату пјесму Милетићеву »Ор'о кликће са висине,« а тако исто и српску корачницу „Радо иде Србин у војнике“ (ама у српске.) Издавач је пјесама књижарница Светислава Цвијановића у Биограду. То ће бити потпуно издање пјесама Живковићевих. Напријед ће бити критички чланак о пјеснику из пера Јована Скерлића. Цијена још није утврђена, али неће прећи 3 динара, а лијепо укоричена 4 динара. Најтоплије препоручујемо ову књигу. Треба се само јавити картом књижарници ко хоће да је набави.

Народне новине. На св. Саву изашао је први број листа, који се зове »Народне Новине.« То је лист намијењен широј маси, самом народу: сељаку, занатлији, раднику. Уређује их Живојин О. Дачић. »Народне Новине« излазиће двапут мјесечно и пуно су популарно писаних савремених чланака и поуке народу. Цијена им је само 2 динара. Ове новине топло препоручујемо Србима без разлике вјере у овим српским земљама.

Друштво Сричади. На св. Саву основало се у Биограду „Друштво Сричади.“ Главна му је задаћа да шири писменост међу српском дјецом и његује народносне осјећаје и врлине у српске дјеце у свима и ослобођеним и неослобођеним српским земљама. Оснивачки одбор издао је проглас, намијенивши га српској омладини и народу.

Српски језик у трговини. Честити „Привредник“ у Загребу жестоко пропагира и шири српску идеју. Сад пише читав чланак, у коме кори Србе трговце, што у кореспонденцији с Бечом, Пештом, Тријестом и другим трговачким мјестима служе се туђинским језицима, а не пишу српски. Тако треба да раде сви трговци по свима српским земљама и ослобођеним и неослобођеним. Треба научити странце да поштују наш српски језик и да се навикавају на њ, ако ће да пазарују са Србима. То је право и тако треба да чини сваки српски трговац.

Маџарски новелиста у српском преводу. Од данашњих маџарских приповједача највише се истакао Биро Лајош са својим красним новелама, које је маџарска читалачка публика и књижевна критика веома симпатично примила. Биро је данас представник маџарске новелистике. Радови су му превођени и код нас Срба, а већином га је преводио Славко М. Косић. Сада је С. М. Косић своје преводе новела Биро-а скупио, а издавачка књижарница и штампарија Јована Радака у Великој Кикинди издаће их у засебној свесци почетком марта о. г. Преводи Косића добро ће нам доћи, да што боље упознамо данашњу приповједачку књижевност Маџара.

Нове књиге и листови.

Туберколоза у Београду. Реферат на 34. главном годишњем скупу српског лекарског друштва 17. септембра 1906. у Нишу, од Дра Момчила К. Иванића. Београд, штампано у штампарији краљевине Србије 1906. Цијена?

О млађим учитељима од Вој. Р. Младеновића, учитеља. Потпомогнуто од „Млавског Учитељског Удружења“. Јагодина, штампарија и књижарница Ђорђевића и Гилића 1906.

Зимске руже. Пјесме Ленке Степановићеве. Посвећено Милици Петровић — Његош. Београд, штампарија Доситије Обрадовић. Цијена 1 динар.

Мученици, приче из Старе Србије и Маћедоније, од Милене Миладиновићке. Рума, штампарија Ђорђа Петровића 1906. Чист приход ове књиге намијењен је „Колу Српских Сестара“. Цијена 40 потура.

„Narodna Prosvjeta“, mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu Glasilo istoimenog učiteljskog društva. Urednik Ernest Jelušić. Izlazi u Poli svakog prvog u mjesecu. Godišnja cijena 4 krune.

Брзо крокирање. Написао ађутант поручник Светомир С. Ђукић. Ваљево, штампарија Чика Љуба Ненадовић 1907. Цијена 70 пара дин.

„Просвјета“, гласник друштва „Просвјете“. Излази мјесечно у Сарајеву на великом табаку. Уредник Шћепан Грђић. У њему ће се, поред извјештаја о кретању друштва, доносити поучни чланци за народ: о занатима, земљорад. задругама и све друго што је за народ корисно.

Одговори уредништва.

Г. С. Лазаревић у С. Послата пјесма Благомилина и нама се свиђа. Уврстићемо је наскоро, да осоколимо госпођицу Сарајку на даљи рад. Поздрав.

Г. Богољуб Николић Чајниче. Глоса је добра. Хвала на скупљању претплатника. Поздравље.

5

Претплатнике из унутрашњости Србије, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, профорор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић, књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ђуковић, окр. шумар; Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Трпвић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Неделько Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 3. САРАЈЕВО, 15. фебруара 1907. Год. XXII.

Управитељ Флаксман.

Новела.

Кад је жељезнички послужитељ зазвонио, сав онај свијет, који је дотле нестрпљиво стајао на перону, појури у воз и путници се смјестише по жељезничким колима. Мало их је било још напољу, већином пратиоци. Прозори жељезничких кола брзо се начичкаше главама ужурбаних путника, те се још чуо по гдјекоји поздрав, опроштај, која порука или опомена.

Локомотива писну и воз пође. Још неколико узвика, махање марама, па све онда заћута.

У кола другога разреда ушао је био један младић. Лијепа лика, црномањаст, сањалачких очију, нешто узбуђен — једва да је имао двадесет година. Наслонио је главу на прозор и загледао се некуда у даљину. Према њему је сједила једна млада госпођа, а крај ње се играо малени мушкарац, по свој прилици њен син. Били су сами у купеу. Ћутали су. Не бјеху познати.

Воз је јурио кроз дивне крајеве, између високих и шумовитих брегова, пресијецао је лијепе и плодне долинице, затутњио би који пут преко гвоздених мостова, улетио у краће и дуже тунеле, па би онда опет изишао на свјетлост топлог и сјајног љетњег дана.

Младића као да је јако занимао овај нови предјео, јер није кретао главе са прозора.

Госпођа се задубила у читање, а малишан је скакутао горе доље по купеу. Попео би се на сједиште, па би онда скочио опет доље, играо се са завјесама на прозору и при томе пјевуцао арије својих, дјетињих композиција. Мати га је често опомињала, да ништа не дира и да остане на миру. Попријетила му је, да га неће више водити са собом у походе дједи и баби, па је онда наслонила главу на јастучић и уморна од пута заспала.

Дијете је и даље скакутало посматрајући сваку ситницу, сваки клинчић у колима. Тако дође и до врата, па се мало умири. Несташни малиша опази дугме на брави, повуче га, врата се отворише и јаким треском лупише о кола. Мали изгуби равнотежу, заљуља се и врисну....

Младић се окрену. Опази дијете како ће испасти из кола, скочи и у пошљедњем тренутку ухвати га за руку.

Дијете је било спасено.

На лупу врата пробуди се госпођа. Окрену се и видећи дијете у грозном положају, скочи и дохвати га из руку младићевих.

— Хвала Вам господине, — промуца у највећем узбуђењу — много вам хвала...

Па онда смјести дијете покрај себе и стаде га карати, пријетећи му, да ће све испричати оцу, чим стигну кући.

Дијете се тек сада уплаши и бризну у плач. Као да осјећаше тежину своје кривице. Младић дохвати врата, затвори их, па онда опет сједе на своје мјесто.

— Опростите господине — рече госпођа, пошто је поново заповједила дјетету да се не макне више с мјеста — коме треба да захвалим на овој неизмјерној доброти и услузи?

И пружи му руку.

Он јој рече своје име.

— Драго ми је. Путујете ли далеко?

И то јој је казао.

— Па онда ћемо цијелим путем заједно — рече му она задовољно — ја ћу, истина, и мало даље. Дуго већ путујем. Па још с малим дјететом. Видите како човјек може да настрада, кад уза се води дјецу. Ох, да није Вас било, не знам шта би дочекала од дјетета.

И ту се мало стресе, као да је у грозници. Па онда настави:

— Збиља, Ви сами путујете?

— Као што видите, госпођо.

— Зар нијесте ожењени?

Он се насмијеши.

— Нијесам. Тек је година дана, како сам свршио науке. Једну сам годину учитељевао као замјеник, а сада идем на стално мјесто. Изабрали су ме. Јуче ме баш извијестише телеграмом.

Госпођа изненађено узвикну:

— Тако! Е, па честитам Вам! честитам! Па, ми смо колеге. Тако млад, па тако красно мјесто. Баш ми је мило. Тамо ћете имати добро друштво.

Младић је озбиљно погледа.

— Ви сте ондје познати?

— Ох, и то врло добро. Тамо сам била годину дана учитељица. Ту сам се и удала. И мој муж је ондје био учитељ. Да, да, знам, врло добро знам, свега се сјећам...

Па онда заћута. Послије мале почивке опет настави:

— Јесте, људи су добри били. Мјесто је лијепо и здраво. Друштво красно. Само...

Младић је све ово пажљиво слушао.

— Ви сте, господине, — настави она — млад човјек. Имаћете још прилике да се увјерите, како је тежак и мучан учитељски живот. Само... само чувајте се покварених људи. Али, нашто да Вам рушим идејале? Ви се свакако одушевљено и с љубављу прихваћате овог озбиљног рада. Уживајте и даље у живом маштању. Радите како Вас савјест упућује. Будите челични.

И опет тишина. Воз се зауставио крај неке омање станице. Уђоше неки путници. Кренуше се. Младић је у себи већ бројао, колико има још станица до његове. Сваког би часа вадио часовник и гледао га узнемирено, грозничаво. Није ни чудо. Његово прво мјесто. Људи, школа, дјеца, — све му је то падало на ум.

Лијепо је то бити учитељ.

Само му није никако улазило у главу, да је учитељски живот тежак и мучан. Зашто да се чува покварених људи? Шта ће он с поквареним људима? Он их неће тражити. Њему не треба њихово друштво. Његова су дјеца. Они красни малишани, невине душе, које ће он оплемењавати. Његови ће бити учитељи: другови, колеге, пријатељи, с којима ће он заједно радити на добру народном. Његови су идејали један Песталоци, Коменски и Доситије. А покварени људи? Он их не зна, он их не познаје. Идејали и ауторитети његови нијесу били покварени људи.

— Да, хтјела сам Вам мало час рећи — проговори опет госпођа — збиља....

И онда застаде. Погледа га. И он је гледао у њу.

— Јесте, настави она живо — да ли сте одлазили који пут у позориште? Можда као ђак?

— Ох, јесам, насмијеши се младић — и почешће. Врло радо. Зашто госпођо?

— Та, знате, сјетила сам се једног комада. Ондје се баш износи пред публику учитељски живот, јади и невоље наших колега. Истина, тај је комад написан доста давно, па и догађаји су у њему из пријашњег учитељског живота. Али, на нашу жалост, још и данас тај комад остаје доста вјерна слика наших прилика. И данас би се могли наћи таки типови. Још и данас имаде људи, који су индентични, па и маркантнији од главнога јунака. Можда сте тај комад и Ви гледали?

— А то је, госпођо...?

— „Управитељ Флаксман."

Њему се очи засијаше и брзо одговори:

— Гле, доиста! Гледао сам га.

— Па да ли га се још сјећате?

— Живо, живо. Као да га сад гледам. Нећу га ни заборавити. Занимљив је за нас учитеље. Карактери су доста вјерно оцртани. Онај грозни Флаксман живо ми је остао у памети. Али тек колико је симпатичан један Флеминг.

— Да, Флеминг....

— Заиста једна идејална душа. Сјећам се, госпођо, да смо тај комад гледали баш послије нашег оспособљења. Како се некако онда у мјесту налазила позоришна дружина, то су на предлог нашег професора педагошких наука приказивали Флаксмана. Много нас је било на представи, скоро читава учитељска школа. Уживали смо у Флеминговој улози. И сви смо отишли с представе одушевљени држањем и радом овог узора. Сваки од нас ставио је себи Флеминга за примјер и разиђосмо се у том убјеђењу, да само под таким педагозима може школа напредовати.

Госпођа га је пажљиво слушала, кад је заћутао, она му некако тужно рече:

— Све је то лијепо драги пријатељу. Али добро упамтите, да ће Флеминговци шљедбеници дотле злопатити, докле год буде на свијету ма и једног Флаксмана.

Он је пренеражено погледа.

— Шта велите госпођо? Зар Ви држите да још има који Флаксман? — Па се онда гласно насмија. — Некада их је било, али данашња модерна школа не познаје така чудовишта. Зар Ви збиља држите, да још може бити који Флаксман?

— У то немојте ни сумњати. И ја сам прво на позорници гледала Флаксмана. И ја сам се исто тако

заносила за Флемингом, као и Ви. Али у животу, баш данашњем животу, ова је игра много страшнија од оне на позорници.

— Како то мислите? Ја Вас не разумијем, госпођо, — рече он још увијек зачуђен.

Вјерујем Вам да ме не разумијете. Није то на почетку ни лако разумјети. Нарочито не могу то одмах појмити они учитељи, који су тек годину-двије дана идејално, одушевљено радили, као вјерни ученици својих великих учитеља. Али доцније, када Вам слика овога живота буде јаснија, када мало помало почнете упознавати људе и када их будете по њиховом раду оцјењивали, Ви ћете се сјетити мојих ријечи и разумјети их.... Али што да отежем са својом причом, када ћемо скоро доћи и до Вашега мјеста. Испричаћу Вам све укратко.

Госпођа повуче завјесу на прозор, јер је сунце упрло топле зраке баш на главу дјетињу, оно се бијаше смирило и задријемало.

Па онда настави:

— Ја сам само годину дана учитељевала у том мјесту, у које ви сада одлазите. Било нас је до десет учитељских снага. Све моје колеге били су красни људи. Јест, таки су само били. Послије се промијенише. Промијенили су се сви, осим једнога. Наш лијепи, колегијални живот прекиде се одједном. И шта мислите, зашто? Изабраше нам за управитеља онога, који је најмање био достојан тога мјеста. Човјека ограничена, човјека готова на свашта. Наш нови управитељ брзо је заборавио, да га на то мјесто поставише у тој намјери, да ће он радити само, само за напредак школе и учитељства. Он је до тога мјеста био дошао ниским пузањем и улагивањем, опсјенио је био своју претпостављену власт, па га је она за тако неискрено држање наградила. Он је од онога часа, кад је био постављен за управитеља, багателисао све своје колеге, није се с њима ни дружио, гледао их је с неке висине, више је тражио друштво послужитеља, него својих колега; хтио је да се узвиси, па се баш понизио. У наш збор бацио је сјеме раздора, позавадио је дотле добре пријатеље, и онда уживао у томе, што су му поједине колеге долазиле и доносиле гласове о овом или оном другу своме. Наш је живот онда био растрован....

Госпођа заћута. Замислила се нешто, па опет настави:

— Но безобзирност овога човјека у мало што није још већма погоршала мој јадни живот. Сама, у туђем мјесту, у оваком друштву ја сам морала издржати нападаје овога нечовјека. Увијек ми је прилазио љупка лица, ословио би ме испрва ласкавим ријечима, хвалио би ме у лице и... замислите само, тражио је моју руку! Ах, тај гнусни створ, некарактерни човјек, да он тражи моју руку. Та ја сам другога вољела. Вољела сам једног красног, поштеног, искреног и честитог колегу. А управитељ је мислио, да ћу му понуду објеручке прихватити. Флаксман. Кад је видио да код мене није успио, почео ме је мрзити. Гонио ме је. Тужио ме је власти нашој, да сам му непокорна. Пријављивао ме је, да сам у вршењу дужности немарна. Да, немарна, ма да сам од главног надзорника оцијењена врло добрим оцјенама. Пакостио ми је на сваком кораку. И кад ми додија све, ја се онда ударох.

Младић је зачуђено погледа. Па онда је запита:

— За Флаксмана, зар?

— Не. За Флеминга!

— За ког Флеминга?

— За оног јединог честитог колегу. За мога ондашњег заштитника, за мог данашњег милог и драгог мужа. Одмах одосмо оданде, мој муж буде изабран у друго мјесто. Сад мирно живимо.

Она се задовољно насмијеши. Младић се занио. Па онда је брзо упита:

— А Флаксман? Ваш јадни управитељ? Но одговор није дочекао. Машина писну, воз стаде. Ту је, приспио је до мјеста. Устаде. Дохвати путничку торбу и стаде се опраштати.

— Хвала Вам! Много Вам хвала, што сте ми несташка мога сачували! Збогом! Срећно! рече му госпођа при растанку.

Он отвори врата и скочи из кола. Погледа на перон. Било је ту неколико лица. Сви непознати. Ко њега очекује? Застаде. Као да га неко дозива. Осврну се и види госпођу гдје га дозива из кола. Врати се натраг. Она му рече:

— Видите оног човјека ондје код ограде. Хтјели сте да дознате више о Флаксману. Оно је тај човјек. Збогом.

И он се упути излазу. Човјек, кога му је показала госпођа, ступи пред њега и рече:

— Рекао бих да сте Ви наш нови колега.

— Јесам, господине.

— Мило ми је. Ја сам Ваш управитељ. Младић преблиједе. Сјети се свега, што му је причала госпођа. Задрхта и промукло рече:

— Драго ми је, господине управитељу!....

Мостар.

Сл. М. Косић.

Стара песма.

Мрко гледам, ћутећ немо
Дружбу бучну и веселу;
Певач пева стару песму
Сада благу, сада смелу.

А ја ћутећ' пијем вино.
Пијућ' немо сузе лијем.
Зачуђено свак ме гледа:
Пита чему сузе лијем.

Ја, да могу, рекао би
Да ми она песма стара,
Што весеље у њих буди,
Ко нож оштри срце пара.

Ал' ја ћутим, и на друштво
Гледајући мрко, пијем,
Вино пијем и пијући
Без престанка сузе лијем.

Кистање, на дан св. Саве. **Рикард Николић.**

Жарко Лазаревић — Петропољац.

На гробу † Јакова Шантића.

Ромори хладан ветар и грли стене голе,
А суво грање јеца, зашкрипи пада доле.
И шуми неку песму из цветног свога доба.
Сета ми душу свила, срце препуно студи,
А леден, тежак уздах потреса ломне груди,
Ја стајах нем и тужан крај раног твога гроба.

Кречни, измрзли камен, истрошен као живот
Покрива биће твоје и чамов смртни ћивот,
Још само крст окружен жутим лавором стоји.
Узабрах листак један са лавор твога венца,
Зашуми жуто лисје као да душа јеца,
Онога жића, што си желео да сте своји.

Где беше душа твоја?.. Да ли ме она дирну,
Ил' хладан ветар тада благо крај мене пирну,
Носећ атом један млађане душе твоје.
Тад топла једна суза ороси хумку твоју,
А ветар опет тихо додирну косу моју,
Поневши собом уздах и плач из душе моје.

Почивај и не тужи, на своју судбу клету,
Јер јоште неко тужи, губећ' друга у свету,
Жалећи силно што мреш у младом своме добу.
И на што живет' даље, кад све је старо тако,
Пролазно, мукло, хладно, несносно као пако,
Никог да с тобом дели пакост и људску злобу.

Мостар 23.—I.—907.

Кроз младост.

Својој пријатељици К. Ђ.

Сад, докле нам ружа
По стазици цвјета,
Нек нам љубав буде
Прва света мета.

У снивању слатком
Младост провест' треба,
Пробудит' се, када
Старост нас увреба.

А тад ће нам бити
И см'јешно и мило,
Када се сјетимо
Што нам се је снило.

Сарајево. **Благомила.**

Sfumatura.

— Кирил Христов —

Бујна младост кад се већ не нада
На потпору ружичастих мисли —
На црне л' јој сенке поглед пада –
Још не значи: Да су јади стисли
Младо срце. — Тад ће да прозбори
И глас среће: Очаја се брани!
Нек с' и даље смрт с животом бори.
Свак кој' страда њега срећа храни!
Страдај, плачи — али знај за цело:
Те су сузе слатких мисли врело.

Пирот, 1907. с бугарског **Вучитрнац.**

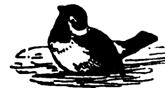

Жарко Лазаревић — Петропољац.

* * *

Виде л' бисер росу кроз бледило зоре
јаркога сунашца кад зрак буди дан?..
етер кад затрепти кроз азуре неба
рајскога пролећа?.. Ил' најлепши сан
идеал мрнара ког уљуљка море?..

Поносне сирене, што их море слави,
лепотом што сјаје очију им плави?..
хурискову милошту што љупкошћу мири
раскошних зефира ко наивност блага,
жуборећ' ко вечност у речици наде
ил' ко слатке речи што их драгом драга
ћеретајућ' тепа на божанској лири.

Ђаково — Славонија
1907.

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**
(Наставак).

Такође чича нешто прича и уза сваку другу реч подвикује: „лебаду, вистан, лебаду...“ На то му Радисав подвикну:

— А је ли твоја бака понела лебаду?

И стадоше се смејати сви. То беше срећан час да се мало разгале, и да се споразуму у толико, да се снаши набави место либадета чохина памуклија.

Али Крсманија продужи даље, поново се подними, окрете главу у страну, и поче редати.

— Моме сестрићу Гвоздену Ђукићу, који је чиновник у Београду, да се набаве чизме... Мојој заови Јелисавки, што је у Стојићима, намуклију од ћитајке... Моме заовићу Милораду, што је ћата у општини, господску кошуљу са крутом јаком... Седам шамија за седам одива из наше вамилије...

Још није ни изредала све што је наумила, а ови око совре почеше се прегонити око тога.

— Није него да продамо једно парче земље да дарујемо ваш род! — подсмева се Радисав.

— То су обичаји од вајкада. Ко је домаћин он овако прави весеље, а ко није, може како хоће — рече чича и кресну оком на Ивана, у подсмевку Радисаву како он то и не зна, пошто и није никакав домаћин.

Радисав то примети, мрдну брковима и оћута.

— Каки вам је то чиновник у Београду? — упита их он.

— Ко? Зар Гвозден? Кад је био на сабору сад о Госпођи, сав сабор је гледао у њега и оно руво његово! — прича Крсманија.

— Има и палете, ево овде, на! — проговори и пљесну се по рамену младић што куваше каву.

Затим маши се на полицу и скиде његову слику и његово писмо у лепом и јаком куверту.

— Видиш каки је кршан! — виче домаћица.

Радисав се осмену:

— Па ово је служитељ у Народној Банци!

— Јесте, тамо граде банке — дода онај младић.

— Па он није никакав чиновник, но служитељ — примети Радисав.

— Шта му вали што је служитељ? Он је већи газда но да је чиновник. Каки сам ја вид'о чиновника еј, хеј!... вели чича и одмахује главом.

— Кад је газда што да му купујемо чизме? И што ће му те чизме? Неће хватати гује по Београду! — подвикује Радисав.

— Нећеш их ти ни куповати но газда Стјепан. Ниси их попио ни ти, а толи да их купиш другоме — вели му чича.

Радисаву заигра доња усна и плану:

— А јеси ли их понео ти?

— Можда јесам, а можда и нисам.

— Па шта имаш да ми причаш:

— А шта причаш ти!

— Ти си дошао овде на мобу...

— Баш као и ти... Само нисам чауш.

— А од куд ти знаш да ћу ја бити чауш?

Стјепан и Спасенија, који се препираху са Иваном и Крсманијом, махнуше руком на Радисава да ћути.

— А што да му ћутим? Шта је с тим и да сам чауш?... Остарело па изветрело... Спао му је мозак к'о чварак! — виче Радисав, дркте му руке, па у томе заборави и на ред и поче припијати чашу што је пред њим.

Стјепан се врти у месту, погледа час у домаћина и домаћицу, час у Спасенију.

— Што онај вик'о... ја нисам дошао да се овде инатимо, но да се пријатељимо. Ако може што бити, нек буде на леп начин; ако не може, у здрављу да се видимо...

— Тако је. Имаш за право пријатељу — зева онај други сусед домаћинов.

— Море, људи, бива и то по просидбама. И свађају се, и цењкају се, и грде се, па се опет ижљубе, као да ништа није ни било — вели Спасенија: — А што јес', јес', ово је баш много што се од нас тражи...

Крсманија спусти руке на њено раме:

— Што говориш тако пријо, кад сама знаш да ово ништа није мимо свет... Како би теби било да чиниш прво весеље, па да оставиш најпречу родбину без дара?

— Хоћете ли ви ломити овај колач? — викну Радисав.

— Наредите се као људи! — рече чича.

— Да ви'ш како ћете се споразумети сад! — повика Радисав, трже кубуру, промоли је кроз прозор и груну као из топа.

Младићи, који су пред кућом чекали са спремним оружјем да даду глас о просидби Иванове ћери, осуше читав плотун.

Стјепан се насмеја гласно:

— Сад немате куд! Како наредим ја, будите благодарни!

И подиже колач...

(Наставиће се.)

Милан М. Трифуновић, Модрича.

Под ниским крововима.

III. Андро.

ваки пут и сваки дан, кад год би се старом махалом разлегли гласови какве веселе пјесме, и кад би кроз широку чаршију одјекнули њезини гласови, одбијајући се о ниске таванице дрвених дућана, и нехотице би дућанџије промрмљале кроз зубе, Андро... Он иде сав срећан, блажен, весео, расположен, бије у шаркију, а танке жице звоне ли, звоне. На њему танке атлазлије, црни везени фермен, кадифели копаран и појас трамболос. Натурио фес на десно око, куца у шаркију и пјева, пјева и у шаркију куца. Њега то ништа не помета што свијет говори за њим, што жене излазе на капију и чопор дјеце што се купи око њега... Све он то презире, све је то њему ништа, он се заноси пјесмом и свирком. Жене излазе да га виде из радозналости, а дјевојке да се наслушају лијепе пјесме; јер кад он запјева: „Јеси л' ишла Маро, скоро у Сарајво, а јеси ли видла младе Сарајлије...“ многе руке престану радити; многа игла престане бости танко ткиво; многе се уши још боље отворе да чују онај јаки и снажни тенор — што опија; што баца у занос; што сузе на очи нагони. Али он за то и не хаје, лагано се спушта из старе махале у стару чаршију, док не дође до нове чаршије. Онда престаје куцати и пјевати, смота цигару па запали, још јаче натури фес на око, извади полуоку из џепа, па је носи у руци, а с презрењем и са мрким изразом на лицу погледа оне полицаје што сметају његовој пјесми, јер зна добро да је забрањено пјевати кроз нову чаршију, што се зове господски шор. За то журно граби кораком напријед, док се опет не спусти у тијесне и кривудаве сокаке, куд полиција пролази само у случају нужде, стрпа полуоку у џеп, узме шаркију испод пазуха, огледа терзијаном да ли су жице удешене, па опет куца и пјева — пјева и куца. А кад дође до Рокanове механе, он улази унутра, изнесе у хлад под велики орах, малу троножну столичицу, метне на њу своје мезе, па пије и мезети. Тада му шаркија пушћа још боље гласове, а грло му постаје још снажније. Чисто се завали на малој столичици, леђа прислони уз механска брвна, затвори очи и даље пјева. А кад се сунце већ почне губити на починак, и позлаћивати круну старог ораха, кад се у башти почне разлијегати цвркутање птичица, он онда стрпа полуоку у џеп, узме шаркију под пазухо и у полупијаном стању пјева опет кроз стару махалу. Опет излази свијет на капије да гледа за њим, али он и тада за то ништа не хаје, иде и пјева, повраћа се истим сокаком по три четири пута и тако док не сустане, а кад сустане он онда иде кући, метне полуоку преда се, па пије и пјева — пјева и пије... Али је многима, нарочито старијим људима досадила пјесма његова, а кад га неколико пута опоменуше да не пјева, а он их не хтједе послушати, они га пријавише полицији, и полиција му је забрањивала пјевати и оглобили су га у суду са пет форината. И од тога доба престао је пјевати по махалама и сокацима, пјевао је само у Рокановој механи и код куће своје... Један пут га полицај опомену у његовој рођеној кући, да не пјева.

— Шта велиш, господине? упитао га је Андро.

— Кажем вам да не смијете пјевати! — вели полицај.

— А знаш ли ти господине ђе си ти?

— Знам! — одговорио је он.

— Па, ђе си, кад знаш? — а гледа преко ока.

— У вашој кући!

— Е па, кад си у мојој кући, овдје сам ја господар, ја а не ти, дедер, окрени се, док ти нијесам знаш! а прихваћа за осјечак, и од тада полицај није никад више дошао у кућу да му забрањује. Истина био је за то три дана ухапшен што је нападао на „органе јавне сигурности“, али то није ништа помогло.

Али је Андро некада био и другчији. Тамо у старој чаршији наслиједио је од оца дућан са нешто робе, кућу у старој махали и двије ли три земљице. И он је послије смрти својих родитеља, самостално управљао тим иметком, радио је лијепо и трговао по мало. Почео је био по нешто у дућану умножавати, преновио је своју малу кућу, покуповао нешто и покућанства и намислио се оженити. Тада

се загледао и у Милку Алексину. И волио је ту дјевојку више него сама себе, цијеле је ноћи проводио с њом разговарајући, или о њој сањајући, и хтио је већ запросити. Онда је био младић тек у двадесет другој години, мислио је дуго шта ће и куда ће; видио је да је тешко живјети усамљен и није нашао прилике боље за себе од ње. И она је била лијепа, пониска, мало здепаста, али не трунтава, лица бијела, црних очију, црне косе као ноћ, а на усницама као да се ружа расцвала.. Кад је једанпут погледао, прионула му је одмах за срце, а прије тога никад му се није учинила лијепа као тада. И од тога дана је завоље и заашикова се с њом. И разговарао је с њом цијелу годину, и већ је хтио просити, а једнога дана му дође на дућан његов најбољи друг Сава и саопшти му да Милка ашикује и са Јозом Квргом.

Као громом ошинут саслушао је он тај глас, али му није могао вјеровати. Никако се није могао помирити с том мишљу, да она има и другог с ким разговара. Једва је чекао мрака, па да оде и да се својим очима увјери да ли је то истина. Вријеме му се отезало као гладна година, часови су пролазили врло споро, а он као да је стајао голим ногама на жеравици... Сједне, устане, хода по дућану, изиђе, хода испред дућана, и по десети пут улази у дућан за нешто, а сам не зна шта ће. Муштерија дође, подмири се, чуди се шта му је, па одлази даље. А кад већ један пут и сунце пређе, он притвори ћефенке од свога дућана, па се журним кораком упути Милкиној кући. Затекао је у авлији на бунару, па је изазвао на капију.

— Говори што ћу те питати! — вели јој.

— Не знам шта је! — одговара му она.

— Чућеш, али истину да рекнеш!

— Казаћу!

— Је ли истина да је Јозо Кврго био овдје.

— Гдје?

— Овдје, и стајо с тобом!

— Није, ко ти то рече?

— Јест! реци ми истину, па ти нећу ништа.

— А зар ми мореш нешто?

— Не могу ти ништа, само раскидам! Знај да Андро није ћорав, да и он нешто види и зна. Знаш да те волим, по стоти пут сам ти се клео, а и ти мени, па тако заклетву газиш, је л' истина, реци, да они Кврго говори с тобом.

— Јест истина, па шта ћеш?!

— Али бона он је шокац!

— Али је и богат! — одговори му она.

А он више ништа, ништа јој није казао, само се окренуо и отишао, а био је поражен. Дошао је кући, још онако нераспремљен пружио се по постељи, а ни ока није склопио цијелу ноћ. Изишао је у дућан врло рано, прије Мехе кахфеџије и прије свију дућанџија. И од тога дана постао је сасвим замишљен и изгубљен. Муштерију је дочекивао и испраћао као и обично, али оне веселости нестало му је са лица. На челу му се показала једна дубока бразда, која је показивала бол и срџбу и мржњу на сав свијет. Кад испрати муштерију и остане сам на дућану, он онда мота цигару за цигаром и пуши, хуче и хода по дућану. Знао је сав свијет у вароши шта му је и зашто је, али га нико за то и не упита. Колико му је све било криво, толико му је било што се удаје за другу вјеру, зар она њега толико да понизи. И ватао је прилику како било да му се освети, али никако није могао. Прежао је да ухвати Јозу на њезиној капији, али се Јозо добро чувао. И упрежа га један пут. Није га ништа питао: ни што ћеш ту, ни зашто ћеш? Ухвати га побауке па га тресну о земљу и изгази ногама. А Јозо да избјегне сваку неприлику, сјутра дан је испросио Милку... Њезин је отац пристао, јер је Јозо био ријеђак богаташ, а Андро је тај глас саслушао мирно. У вече је отишао у Рокanову механу и пио дотле, док није пао и док га нијесу полумртва однијели кући... И од тога дана, он се пропи и пропјева. Пио је много. За друга нашао је себи Смају дугачког, с којим је пио од јутра до мрака. Најприје је попио дућан, па онда оне двије три њивице и најпослије и кућу. А Смајо га је научио свирати у шаркију, и од како се научи, од онда је не испушћа из руке... Кад су били Милкини сватови, онда је био најпијанији,

срозао се под клупу у прашину и тврдо је спавао...

А сад, сад без куће и кућишта, лута старом махалом и пјева, пјева и свира, не мари за то, што га свијет гледа и што му се руга... Оне хаљине што су сад на њему, прашљиве, купио је љетос кад је кућу продао...

*

Нијесам га видио већ неколико дана. Синоћ ми рекоше, да је сиромах, полудио.

У пустињи.

Написао: **Влад. Кохановски.**
С руског превео: **Васо П. Орешчанин.**

На салашу Димитрије Ивановића Кољцева, живјела је с њим жена му Софија Андријевна и лијепа кћи Вјера, која је недавно свршила институт.

Димитрије Ивановић Кољцев, био је у своје вријеме богати малоруски спахија. Осим осталога иметка, имао је више млинова, а држао је много рогате марве и коња. Говорио је француски, добро се одијевао и често путовао у иноземство. Оженио се сусјеткињом, која је била врло мало изображена, живјела је непрекидно у селу, а занимала се само кућанством, које је на жалост сваке године натрашке ишло.

Софија Андријевна била је сеоска дама, т. ј. у селу се родила, у селу је васпитана и у селу је непрестано живјела. Вољела је сама копати у винограду, трести воће, мусти краве и сплеткарити са сеоским бабама. Устајала је тачно изলазом, а лијегала залазом сунца. Ишла је непрестано неишчешљана, повезана марамом, у прљавим хаљинама и папучама. Својега мужа звала је „трговцем," а кћер „госпођицом."

Вјера је прије двије године из школе дошла на салаш, те за то вријеме ни најмање није изгубила грађанско друштвено кретање.

Лијепо се одијевала, говорила је руски, француски и њемачки, много је читала, а забављала се само са једним младим сусједом — спахијом Евграфом Стефановићем Пуљом.

Стефановић је био чврст човјек. Имао је 35 година, а носио је врло лијепу браду. Бавио се гимнастиком и то само бијући слугу и затварањем туђих крава и коња, које би нашао на својем земљишту. У разговору је био врло прост, те се Вјера морала с њиме више пута посвађати. Није јој дао никад за право, а називао је „институтском незналицом." Ради којекаквих несугласица није дуго хтјела с њиме разговарати, али јој је самој опет бивало досадно, те се поново морала с њиме измиривати. Стефановић приликом свога измирења са Вјером само се смијао, држао је за руку и запиткивао је:

— Ја мислим, да се више нећете срдити? Вјера ослобођавајући своју руку, обично је одговарала:

— Ја се нијесам срдила.

Стефановић се на њезине одговоре само подсмијавао.

Једанпут су шетали у шуму, која је била недалеко од Кољцевог салаша. Вјера му је приповиједала о бившем свом институтском животу, а он чупкајући своју браду, погледао је на њу.

— Код вас у институту само се приповиједају фине анегдоте? пушећи цигарету, запитао је он, и дуне на њу димом из уста.

Она је поцрвенила.

— Шта значи фине анегдоте?.. ја не разумијем тих ријечи!..

— Е, дакако! Ја не вјерујем, да садашње госпођице не разумију таке ријечи. Познавао сам једну госпођицу, која је прошле године свршила гимназију. Она ме увијек молила, да јој само приповиједам фине анегдоте. Ја сам њој о неком момку, а исто тако она мени о некој дјевојци свега и свашта приповиједали.

— Ако Ви имате о њој рђаво мишљење, зар онда у опће морате зло судити о свему женскињу?

— Јест. све сте ви на један калуп. Из свију вас вири сто ђавола. Све сте ви пред очима скромне, мирне, честите, а овамо — не зна се која је гора — знамо ми вас! јест, врло вас добро знамо!..

„Ја мислим, да он мене ни најмање не уважава" — помисли Вјера — „зар дјевојци, коју он поле уважава, може тако говорити?" Она се сјетила својих институтских познаника: кадета, ђака, официра, и свију других, с којима се она, онако дивно забављала, па је помислила: „како су то били учтиви кавалири!"

Пред њезиним очима тачно се приказао недавни њезин институтски живот, вечери, забаве... »Ах, како је то било златно вријеме!" — помисли она — да ли ће се ма кад опет повратити?..

— Што је институтка, или се поново срдите, или сте се некуд замислили? — громким гласом прекиде јој мисли Стефановић.

Вјера се тргну.

— Да, мало сам се замислила, — проговори она и поврати се својем салашу.

— Еј, почекајте мало!.. Куда сте се тако рано окренули? Још ћемо мало шетати. Погледајте само, како је красно вријеме!..

— Нећу, ја идем.

— А ако Вас ја не пустим?

— Не смијете.

— Смијем.

Стефановић јој стаде на пут и рашири руке.

— Сад Вас нећу пустити.

Вјера га је хтјела обићи, али јој он поново прегради пут и ухвати је за руку.

— Не пуштам.

— Господин Стефановић, молим Вас пустите ми руке!.. Шта Вам је дошло у памет, да ме хватате за руке?

— Љубим Ваше ручице. Оне су тако њежне, тако топле, тако лијепе, па примаче њој своје лице, — ђуњцик!*) Ви сте мој, ђуњцик!

Вјера се окрену на страну.

— Пустите... ја идем...

— Ђуњцик! Ви сте мој мили ђуњцик!

— Што Ви говорите које-какве глупости? Ја ћу се расрдити.

Стефановић јој сасвим примаче своје лице и на једанпут је поче љубити у образ и уста. За тим је хтједе загрлити, али му се она истргну из руку. Крв јој udари у образе, врат и уши. Стефановић је стајао далеко од ње два корака, гледајући на њу засвијетљеним очима, па проговори:

— Ух, како је слатко, као да сам сисао меда са Ваших усница.

Вјера срдито погледа на њега.

— Како сте се усудили мене пољубити? — испрекиданим гласом питала га је она. — Ко Вам је дао то право?

— Ви ми се особито допадате. Не могох се уздржати. Гледајте само очи, како су ми се распламтјеле! Ја Вас љубим, мили мој рају, нада све — на овоме свијету.

Вјера ништа није одговорила, него се окренула и брзо отишла кући.

Стефановић је непрестано гледао за њом, и више пута само махао главом.

„Ех, лијепа дјевојко! — мислио је он: — и витка стаса, бијела врата и пуних руку! Заиста би лијепо било имати таку жену.

Пошао је за њом.

— Слушајте! — викао је он: — зар сте Ви тако срдити, да се с Вама не може ни шалити?.. Па шта онда, ако сам Вас пољубио?.. Повратите ми пољубац, па смо квит!..

Вјера није више на њ скретала ни најмање пажње, него је без премишљања наставила свој пут. Кад је Стефановић видио, да она неће више ни да погледа на њ, поправи на глави капу, махну руком и проговори:

„Ако нећеш и не требаш!.. није ми стало!.. За тим леже на земљу. Лице је окренуо горе, прса покрио капутом, руке метнуо под главу, заклопио очи и чврсто заспао. Сунце врућим својим зракама, пробило је кроз лишће младога ораха, и њему пекло у лице. Мрави и ситни инсекти, миљели су по његовим рукама, врату и лицу, завлачећи се у нос и уста, али Стефановић све то није опажао, него је, поцрвенивши од сунчаног жара и даље без бриге спавао.

*) Дјињцик = мали и мили човјек.

II.

Вративши се Вјера кући, отишла је у башчу и легла у кревет, који је био између двају врло лиснатих дрвета. То је било њезино најмилије мјесто. Ту је мирисала миомирисна липа, мирисале су руже и у близини дуван. Недалеко се видио виноград, у којем су радиле младе дјевојке. Чуло се, како пјевају једноставне и монотоне пјесме, али их је ипак Вјера радо слушала. Кад је први пут дошла на салаш; кад је зачуђено погледала око себе, — мислећи гдје је; кад је шетала по тим луговима и шумама; мислила је о томе, какав је живот ту чека, — тада је слушала те исте пјесме. Већ се сунце ниже спустило, и својим руменим зракама као да је још боље руменило лишће, стабла и зелену траву. Негдје се чула кукавица, а у близини кликтање дјетела. Вјера је слушала пјесму, разгледала је око себе, пуним грудима удисала је мирис лишћа и цвијећа, и чинило јој се, да се ту може без икакве досаде, врло лијепо живјети.

Од тога времена завољела је она те пјесме — оне су је сјећале на први дан њезина доласка у ову пустињу, на први ужитак из сеоске природе, на прво њезино познанство с новим, још непознатим животом.

Вјера је дуго лежала у кревету, премишљајући о Стефановићеву поступку. „Каква дрскост, каква дрскост!“ мислила је она спомињући његове пољупце.

Кад је први пут видјела Стефановића, он јој се допадао. Произвео је на њу утисак простога, мало грубога, али иначе дивнога човјека. Она је с њим кокетирала, и више пута помишљала, како би добро било удати се за њега. Но што га је боље познавала, то јој се чинио антипатичнијим. Кад су се год састали, увијек су имали неки неспоразум, због кога се она морала на њега срдити. Он је њу намијенио себи, те је с њом поступао као с дјевојком, која ће без сумње бити само његовом. Димитрије Ивановић и Софија Андријевна, знали су ту читаву ствар, те су се томе потпуно радовали. Они су мислили том женидбом поправити свој пали положај. Стефановић је био богат, па су знали, ако ступе с њиме у родбинску везу, да се у материјалним односима, могу много користити. О његовом моралу нијесу ни најмање рачуна водили.

— Добро би било, кад би Стефановић узео нашу госпођицу — често је говорила Софија Андријевна.

— Гледај ти, — одговарао је муж, — куда твој језик узалудно млати. У Стефановића има хиљаду десетина земље, па ти мислиш на такога зета?

— У том и јест ствар. Онда би могли наново млинове правити и земље прикупити.

— Јест, пусти ти само, нека се дјевојка сама о томе брине, — одговарао је Димитрије Ивановић.

Они су кћери хвалили Стефановића, и Вјера је потпуно знала, да би је радо за њега удали.

И баш сада, лежећи у кревету, она се о томе озбиљно замислила. Њој је било 19 година и била је лијепа. Живећи у граду, она би фактично могла себи наћи човјека, који би њој одговарао, и с којим би била срећна, али живећи овдје у пустињи, она је морала и преко своје воље мирити се са Стефановићем, или жртвовати се, да цијелог вијека остане дјевојком. Непрестано живјети код родитеља, чинило јој се, врло тешко и стидно. Она је опазила да је родитељи не воле, и да је држе као туђина у својој кући.

Мати јој је често говорила:

— Кад свршимо твоју свадбу, онда ће бити то и то, па то и то.

Вјера је потпуно знала, да је силом удају, а тај поступак био јој је врло тежак, било јој је жао.

Кад се већ сунце сасвим спустило, и кад је својим косим зрацима почело обасјавати Вјеру, она се дигла из кревета и пошла у своју собу.

Баш оног часа, кад је Вјера пролазила кроз двориште, из коњушнице се чула јасна псовка Димитрија Ивановића.

— Бештије! викао је он: — зашто кобилу нијесте потковали?! све вам се на нос натакнути мора?! Јест! све се на нос натакнути мора?!

Софија Андријевна, хранећи кокоши, брже скочи на Димитријину псовку, прескачући преко ражљевених у дворишту помија и коњског ђубрета, и оде у коњушницу.

— Лијепо, лијепо! -- чуо се и надаље глас Димитријин.

— Нико ништа неће да ради!

— Бештије! несреће! викао је непрестано Димитрије Ивановић.

Дјевојка Малашка, која је у то вријеме преносила пилиће, погледала је иза кухињских врата у коњушницу, и очекивала је, да ће се унутарња свађа претворити у тучу.

Вјера је полагано прошла у своју собу. Тамо је сјела на кревет и лице покрила рукама.

„Несрећна ја, несрећна ја, - мислила је она: друге се дјевојке веселе, шећу, забављају, а ја само цијеле дане слушам свађу, и никог не видим осим Стефановића.“

Плаче........ (Наставиће се.)

Српска дјевојка, српска љуба и српска мајка

у срп. нар. пјесмама, говорио на светосавској бесједи 1900. г. у Д. Тузли

Милан Ј. Максимовић.

(Свршетак.)

Она је вјерна своме војну, па одбија свате и у замјену даје им своју заовицу. Јадна мајка, од радости што јој је син из ропства дошао, умире, али умире мирно, јер га оставља са таком љубом као што је њена снаха. Девет година чекања увјерило је јадну мајку, да је њена снаха спремна и жртвовати се за свога војна; да је спремна за свога војна одупријети се свакој навали; да је готова и у највећој опасности не раставити се од свог господара, него попети се с њиме на бедеме и бацити се у наручје узбуркане ријеке и наћи смрт са својијем војном у њеним таласима, говорећи као љуба војводе Пријезде:

„О Пријезда, мили господару!
Морава нас вода одранила,
нек Морава вода и сарани.“

Српска народна пословица каже: „Не стоји кућа на земљи него на жени.“ Жао ми је морити вас, а могао бих навести много примјера, у којима се износи вриједноћа срп. љубе. Довољно је кад кажем, да народни пјевач даје и царицама и краљицама преслицу у руку. Шта више оне предњаче примјером своме народу. Не само да кућне послове виђа, него пјевач каже, да се срп. љуба брине и о пословима, који доносе користи и напретка њеној домовини. Осим царице Милице, која већ по праву треба о томе да се брине; која у свима важнијим питањима савјетује се са својијем господаром; која на рукама носи рањене јунаке те:

„Умива их лађаном водицом,
причешћује вином црвенијем
и залаже љебом бијелијем,“ --

још доста примјера има, гдје обичне љубе са својијем војном раде о напретку и одбрани своје домовине. Тако љуба војводе Дојчина, не зазире ни од чега, него води његова дората кроз чаршију, да га поткује Петре налбантине, да га може Дојчин појахати и изаћи на мегдан земље зулумћару. Она га сама диже на коња и шаље на мегдан. Али и ако га шаље на мегдан, опет срп. љуба жали свога војна. Јер кад се драги на Косово спрема:

„љуба му се око коња вија. —
Кад ћеш, драги, са Косова доћи?“

Она се назвала мајком, па се боји сирота за своје чедо, да јој не остане без одбране, ако му бабо погине. Али љубав материнска, испуњаваше дужности материнске према своме чеду, као што вршише оне мајке, које нам нар. пјесма износи за узор, јест најбоља одбрана нејаком чеду. —

Износећи срп. дјевојку и срп. љубу онако како их срп. нар. пјесма представља, не додавајући од своје стране никаква коментара, тога ћу се нарочито клонити при помену онога имена, чега су пуна уста. Јер срп. нар. пословица каже: „Пуна су уста ријечи мајка.“ Оградио сам се говорити о срп. мајци у срп. нар. пјесмама, а могао бих навести и шта други народи кажу о мајци. То је име најпоштованије у сва времена и код свију народа. Сви су народи сложни у томе, јер ако не сасвијем једнако, али је то име најличније у свима језицима. Навешћу само неколико примјера. Ми кажемо: мати, матер, мајка, мамица, мајчица и т. д.; у њемачком језику

глази: Mutter и у свима дијалектима тога језика готово је једнако. Французи кажу: la mère; латински се каже mater: па тако је и код прадједа ових језика — у санскритском језику: мà, мàтар, меддра и т. д.

„Дијете је дар божји, које мајка може сачувати и покварити“ — вели арапска пословица. Која мајка поквари своје дијете, она каља то тако лијепо и драго име; за то ћу вам изнијети само оне мајке, које су хранитељице, одгојитељице и учитељице своје дјеце. „Да је то мајчина дужност, не треба да вам доказујем, то прописују небесни и земаљски закони. О томе говори слуга божји са проповједаонице, филозоф пише расправе, приповједач прича, а пјесник пјева. Наш старина пјесник Сундечић довикује мајкама:

„Ви сте роду св'јетле преходнице,
вашом душом цио народ живе...
Какве мајке и народ је таки:
одрођене — одрод му придају,
од чилијех — чил се пород рађа...

Славни француски пјесник Виктор Иго каже: „О мајчина љубави, које нико не заборавља! „Дивни хљебе, који Бог дијели и множи. — Столе, који си увијек постављен на домаћем огњишту, свакога допадне његов дио, а свакоме си читава своја!“ Може бити, да и он има захвалити својој мајци те је постао тако велики, не само у своме народу, него у цијелом образованом свијету. Њемачки велики пјесник Гете то очито признаје, јер каже:

»Vom Vater hab' ich die Statur,
des Lebens ernstes führen,
vom Mütterchen die Frohnatur,
die Lust zu fabulieren.«

И ако те свако напусти, мајка те оставити не ће. Она се и у најгора времена брине о своме чеду. Она биље бере и коријење вади, па своје чедо рани. Да би пјевач представио бригу и пожртвовање материно, он вели:

„Храни мајка два нејака сина,
на преслици и десници руци,
у зле дане и године гладне;
кад је рана понајскупља била:
ока брашна двадесет динара.“

Није мајка преслицом забављала чедо своје, него на њу прела, па зарађивала и своје чедо ранила и одранила га. Да би што више представио ту бригу материну, ево вам неколико стихова, како се дјевојка фали, како је мати рани, која има свега изобиља:

„Ранила ме медом и шећером,
с вечера ме вином умивала,
у по ноћи слатком медовином,
у прозорје мл'јеком и ракијом,
да јој будем б'јела и румена;
будила ме тананом шибљиком,
да јој будем танка и висока.“

Али и с муком одрањено дијете и одњеговано у сваком изобиљу, српска мајка не држи га као лутку, него се брине како ће постати и остати честито. Воли мајка чути и црне гласе о смрти дјетета, него да јој образ окаља. Најбоља представница тога јесте мајка Краљевића Марка. Она сјетује сина, да не говори криво:

„Марко, сине, једини у мајке!
Не била ти моја храна клета,
немој сине, говорити криво
ни по бабу ни по стричевима,
већ по правди Бога истинога,
немој, сине, изгубити душу;
боље ти је изгубити главу
него своју огр'јешити душу.“

За тако чедо радо мајка мре и при задисању га заклања. Кад су мајку затворили са чедом јој у кулу, она горећи, опет гледа да спасе своје дијете.

Кад су мајци догореле руке,
с дрсима је заклањала д'јете!
Кад су њојзи дрси догорјеле,
косама га она заклањала...“

Кад су зазидали у Скадарски град љубу Гојка војводе, она се моли Раду неимару:

„Богом брате Раде неимаре,
остави ми провор на дојкама,
истури ми моје беле дојке,
када дође мој нејаки Јово,
када дође да подоји дојке.
Богом брате, Раде неимаре,
остави ми прозор на очима,
да ја гледам ка бијелу двору
кад ће мене Јова доносити
и ка двору опет односити.“

Кад мајка тугује и сама се природа мијења, а кад је мајка весела све се радује. И сама природа мајку разумије, јер:

„Синоћ сунце играјући зађе,
а јутроске потмуло изађе.
Што 'но синоћ играјући зађе,
оно Јово мајци с војске дође,
а што јутрос потмуло изађе,
он с' Јово мајци разболио.“

Али као што срп. мајка зна жалити и заштићавати своје чедо, она зна и жртвовати своје дијете на олтар опште среће. Кад се јунак на војну спрема, мајка му куна брашњенице. У погледу томе над свјема мајкама узвисила се Југовића мајка. Као оно Шпартанка што је казала своме чеду: „ако ти је кратак мач, а ти корачи ближе!“ тако и мајка Југовића шаље својијех девет синова у бој на Косово. Ниједан се не враћа, а мајка их тражи по разбоју и:

„Мртвих нађе девет Југовића“

„Пак се врати двору бијеломе.
Далеко је снахе угледале,
мало ближе пред њу иштале,
закукало девет удовица,
заплакало девет сиротица,
завриштало девет добрих коња,

залајало девет љутих лава,
закликтало девет соколова:
и ту мајка тврда срца била,
да од срца сузе не пустила.“

Јунаке родила, јунак је и сама. Али при свему томе меко срце мајчино, које је било очеличило, пуца као челик. Видећи пропаст срп. народа, свака српска душа била је испуњена тугом и жалошћу. Да ли би могла чинити изузетак Југовића мајка? Видјесмо да је донекле могла, али више се не може. Кад јој гавранови доносе руку Дамјанову, она се враћа у прошлост и свега се опомиње и све јој нагомилава тугу, да ништа више не може, него:

„Узе мајка руку Дамјанову,
окретала, превртала с њоме,
па је руци тијо бесједила:
моја руко, зелена јабуко!
гдје си расла, гдје си устргнута!
А расла си на крилоцу моме,
устргнута на Косову равну.
Надула се Југовића мајка,
надула се, па се и распаде
за својије девет Југовића
и десетим стар-Југом Богданом.“

Са првим српским просветитељем почео сам овај говор, а завршавам га са најбољом српском мајком. Осјећам сам да нијесам одговорио задатку. али ће ми утјеха бити, ако сам бар подстрекао кога, да завири у ту народну ризницу и потражи још који узор, на кога би се могао угледати и чијим би стопама требало поћи.

Дичне Српкињице! Прије него ступите пред двери св. олтара са својим драгим, опоменте се срп. дјевојака, које вам изнесох из нар. блага, а потражите их и још, јер их ја све не могох изнијети. Потражите их и изаберите од њих све бољу од боље; угледајте се на њих и испуњавајте тачно своје дјевојачке дужности, јер ћете онда и супружанским дужностима моћи задовољити.

Поносне српске љубе! Нека вам је увијек пред очима онај свети чин, који се обавио на вама у св. српском храму. Нека вас само једна мисао води: дијелити и зло и добро са својим другом. Љубећи свога друга, кад постанете мајке, знаћете љубити срце свога срца.

А ви срп. мајке! Будите, ништа више него опет мајке. Какве будете, онакав ће и пород бити. Јер опет каже Сундечић:

„Зборе дјеца — како зборе мајке,
творе дјеца — како творе мајке,
моле дјеца како моле мајке;
частан пород — од часне је мајке,
домољубан — с мајком домољубном.
богољубан — с мајком богољубном.“

Само онаке мајке као оне, које вам изнесох, рађаће Српчиће, који ће прослављати св. Саву, као што га ево и ми данас прослависмо. Само из уста такијех Српчића од такијех мајки биће угодне пјесме св. Сави, које се и данас више, а које ће се вити по цијелом Српству док га траје и док траје помена св. Сави.

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

(Наставак).

* * *

С културне тачке гледишта Печорски крај у Архангелској губернији даје необично много интересантних података. У опште Русија својим конгломератом народности заиста заслужује пажње свију адепата науке... Њен Кавказ, Крим, Сибир и Волга дају масу материјала не само фолклористима, већ и умјетницима, који тамо налазе на такве пејсаже и идиле, какве се још само у Швајцарској могу наћи...

Ради чисто научне сврхе недавно је тамо била отправљена експедиција руских научника под предсједништвом др. Мартинова. Он је оданде добио масу података, који карактеришу Печорце нарочито с хигијенске и религијозне тачке гледишта.

Насеље је печорског краја на првобитном степену културе. Писменост је врло слабо распрострањена, и није још успјела да измијени раније појмове насеља, које још вјерује у ђаволе, домаће, шумске и водене; у квареж, врачање и разне чини, бајање, урокс и т. д. и т. д.

Вјера је Печораца мање више конкретног карактера... Из љетописа пустозерске цркве, која је у центруму тога краја — читамо да су овдје: сујевјерице, чаролије, мађионичарство, гатање и врачање у толикој мјери, у коликој се на другом мјесту тешко могу наћи! У погледу пак искорјењивања тих празновјерица — Печорски је крај — „недирнути кутић...“ Као што се види из Архангељских Епархиских Вједомости (1901.), сујевјерице и разне предрасуде овдје чине — „великое множество...“

Од особитог су и великог значаја у том крају: „мађионичари“ и „јеретици...“ Сваки мађионичар — опсјенар има уза се своју читаву свиту „ђавола и ђаволчића!...“ Једни располажу са по два ђавола; други по четири до шест и т. д. „Прослављени“ пак мађионичари по свему Печорском крају располажу бројем до двиеста ђавола!... И уколико је у опсјенара ђавола више, у толико је он „силнији...“ Он може пустити на жену „икоту“ (врста падавице — епилепсија), „дивљаштво“ и разне др. болести као нпр.: лишај, пришт, килу, трбобољу, црвени вјетар, костобољу, болест сиса и т. д.!...

У току испитивања др. Мартинову као факт причали су сељани, како је недавно неки опсјенар затра-

жно од неке младе жене вотку, али му ова ту љубав отказа, нашто је опсјенар на њу пустио „икоту...“ Много је још интересантних факата саопштено члановима ове научне експедиције...

Нечисте силе, зли дуси, свуда и по сваком мјесту прате Печорца, који да би се „спасао“ од ових хала, употребљује разна бајања и преклињања, као н.пр.: „од нечистог духа“, „од плашње“, „од урока“, „од урокача“, „од чаробника и чаробнице“, „од мађионичара и мађионичарице“, „од богоодступника“, „од злозуба“, „од злоокатог“, „од злорутавог“ и т. д. и т. д.!... Преклињања против „злог духа“ знају на изуст и многи сељани. Ево једног таког обрасца:

— „Ето ја, раб Божији, благосиљајући — поћи ћу, прекрстивши се у кућици — вратима; у авлији капијама. У чистом ћу се пољу поклонити, помолити Господу Исусу Христу; светим ангелима и архангелима Михаилу и Гаврилу; шестокрилним серафимима и јеванђелистима: Матеју, Марку, Луци и Јовану Богослову... Као што се вас боји демонска сила, и као што нас љути небесна стријела, муња и гром — нека исто тако и клетве моје силне буду... И као што наши праоци у земљи леже, не чујући звона звук и пјенија црквеног, нека исто тако и клетве моје силне буду у свако доба — до будућег вијека. — Амин...“

Као што из овог преклињања видимо, насеље је Печораца унеколико озарено хришћанским појмовима, који су силно помућени тим многобожачким сујевјерицама. У поменутом се преклињању призива име Божије и његових угодника против „злог духа“... Навешћемо друго преклињање, у коме се име Божије и његових угодника сасвим изоставља и исказује се једино тежња опсјенара, да између мужа и жене раздор настане:

— „Ето ја, не благосиљајући — поћи ћу; не прекрстивши се у кућици вратима, ни у авлији капијама. Изићи ћу подрумским брвном и дугачким прозором напоље. У истом се пољу бијели црна ријека а у ријеци црни иде ђаво с ђаволицом и водени вампир с вампирицом... Сједећи на чуну — једним веслом не веслају; једном мишљу не мисле и савјет не савјетују... Нека тако и раб Божији Александар са рабом Божијом Наталијом на једној клупи никад не сједили: једном мишљу никад не мислили и савјетом се никад не савјетовали... Кучка бијела, мачка шарена; један змијски дух... Кључ и катанац ријечима мојим...“

„Икота“ је болест необично карактерна и интересантна. По ријечима председ. научне експедиције Др. Мартинова, — она је по природи својој пандемична. Што је најглавније, најчешће спопада жене и дјевојке, дјецу ређе, а људе најређе. Обично се сељани против ње не пријављују љекару, с тога се она налази готово у свакој кући. Из љекарских извјештаја видимо да је од 1043 прегледаних болесника само њих 150 примило савјет љекара, а остали су (893) тражили помоћ: „у опсјенара“, „народних љекара“, „баба“; затим се лијечили „својим средствима“; а неки се најзад „обраћају Богу.“ —

Обично се „икота“ појављује наступима истерично-епилептичког карактера, уз јако растројство нервног система, тако да је врло тешко потпуно описати. Појаве, које прате сомнабулисте, — прате такође и ову болест... Старосједиоци су насеља потпуно убијеђени у њено надприродно поријекло („од злог духа“). Њу могу на људе, жене и дјецу пустити „опсјенари“... Нама се чини, да је „икота“ исто што и „падавица“, која у одређени дан у години спалази обично по два до три човјека у једном селу нашег пожаревачког округа. О тој смо чудноватој врсти падавице имали прилике, да као учитељ јабуковачки у Крајини чујемо од госп. Др. Симе Тројановића, проф. и директора нашег „Краљ. Срп. Етнограф. Музеја“, који је ради студије овакве болеснике шта више и снимио фотографским апаратом. Тако је читавим низом фотографија Др. Сима Тројановић имао прилике, да пред једним конгресом јестаственичара живо своје предавање демонструје...

„Икота“ је без сумње болест — остатак некултурности. Својим карактером и распрострањавањем (сигурно путем сугестије) јако напомиње психолошке епидемије XVI. и XVII. в. у зап. Европи. У нас о њој такође ни појма немају, у руским се пак неким губернијама појављује под називом „кликушество“. То је такође врста епилепсије, од које болесник: виче, вречи и дречи!... Без сумње овакве епилептичке појаве, а нарочито „икота“ заслужују особиту пажњу свију стручњака, тим прије, што су на западу о њима давно и давно заборавили!...

Жељети је, према томе, да би просвјетни зраци што скорије озарили и најтамније кутиће Руске Империје, како би: „икота“, сујевјерица, гатање, врачање и остали трабанти тог некултурног живота што скорије нестали у њеном обиму!...

Да, појаве би овакве врсте брзо приспјеле за причу, али пусте бирокрације!...

Српске народне умотворине.

Вид Маричић.

Боловао Виде Маричићу,
Боловао девет годин дана.
Кроз кости му проницала трава,
А кроз уста горка чемерика,
Из ребара танка павуљика.
Њега пита остарјела мајка:
„Моје д'јете, Виде Маричићу,
Што с' толико Богу згријешио?“
“Како нисам, моја мила мајко,

Ајдуковах дванест годин дана,
И са мном је двасет и пет друга.
Забасали у гору зелену,
Од жеђе смо с листа росу пили,
А од глади кору буковину.
Избасасмо, моја мила мајко,
Избасасмо цркви Амајлији.
У цркви је дванест калуђера.
Службу служи дванест калуђера.
Добро су нас дочекали, мајко.
Црвенога вина напојили,
Бијелога љеба нахранили.
Кад пођосмо, моја мила мајко,
Запуцасмо, па кад запјевасмо;
Кад излази дванест калуђера:
„„Не пуцајте, па и не пјевајте.
Ако чују Удбињани Турци;
Лудо ћете изгубити главе.““
„Како нисам, моја мила мајко,
Како нисам Богу згријешио?
Ја с' ражљутих, моја мила мајко,
Па с' повратих, моја мила мајко,
Па посјекох дванест калуђера,
Па поробих цркву Амајлију.
Кад поробих, ватром је запалих,
Сам' осташе бијели олтари.
Ја обијах бијеле олтаре;
Из олтара Петка проговара,
Света Петка и Неђеља млада:
„„Одби-де се, Виде Маричићу,
Није овђе никво много благо.““
„Ја не слушам, већ опет обијам,
Онда мени Петка проговара:
„„Одби-де се, Виде Маричићу,
Боловао девет годин дана;
Кроз кости ти проницала трава,
А кроз уста грка чемерика,
Из ребара танка павуљика.““
„Како нисам Богу згријешио?
То изусти, онда' душу пусти.

Прибиљежио
Душан Ј Лазичић.

Три суђенице.

(Народна прича.)

Путовао неки путник, па омркну и сврати у село код једног човека да преноћи. Кад је било око пола ноћи снâ, тога човека жена, роди мушко дете. У тај мах уђу у собу три суђенице да детету суде т.ј. да му прореку кад ће и од чега умрети. Најмлађа је рекла да ће га вила однети. Средња рече да ће се удавити кад му буде осам година. Најстарија се не сложи с њима већ им овако рече: „кад буде дорастао за женидбу и пошао за девојку, он ће очистити своје чизме и окачити за дрво, змија ће сићи с дрвета и ући у чизму. Кад буде хтео чизму да обује она ће га ујести и од тога мора умрети“. На то пристадоше и оне две.

Путник је све то чуо. При поласку заблагодари томе добром човеку на гостопримству и замоли да га зове у сватове кад му овај син стигне за женидбу. па ће му тада вратити учињену доброту.

Време је пролазило и син стиже за женидбу. Нађоше му и девојку, па позваше и оног путника.

У кући веселог домаћина све се ускомешало, што но веле ко на свадби. Спремају се сватови, спремају се кола, опремају коњи; време је да се полази за девојку, а путник је непрестано гледао на младожењу и кад овај хтеде чизме да обује, он притрча и истресе их, а из чизме испаде змија, коју одмах убише с уверењем да им је то био неки непријатељ, кога су они сад убили.

Сад им тек путник исприча шта је све чуо оне ноћи, кад се младожења родио, и зашто је казао да га зову на свадбу.

Сви му заблагодарише и весели сватови доведоше девојку и гостише се недељу дана.

Рибари. (Мачва.) Прибележио
Ж. В. Прокић.

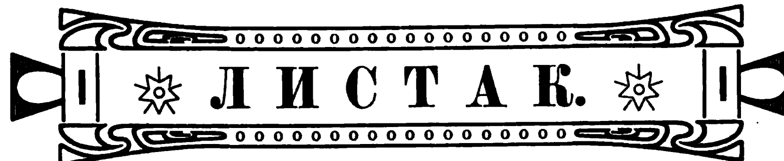

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Песме М. Ћурчина. 1902.—1905. Издао С. Б. Цвијановић, у Београду, 1906. г. стр. 46. в. 8°.

Ни до једне књиге није било тешко доћи као, пре неколико месеци, до ове г. Ћурчинове. Оштампавши је у маленом броју примерака, посветивши први њен део некаквој бароници, а други „spiritus rector-у“ — својих критичара, г. Богдану Поповићу, г. Ћурчин је, за тим испоклањао неколико десетина примерака својим најближим пријатељима (међу којима се неки баве и књижевном критиком), а остатак је брижљиво и бојажљиво закључао у орман, весело очекујући крупне успехе од тог силног лукавства. — Али, не лези враже!... Било да брава на ормару није била поуздана, било да је когод из ограниченог броја пишчевих пријатеља погазио обзире дискреције, позајмивши књигу и неком од „непозваних“ — тек једног дана искрсну прва „непозвана“ критика, па друга, па трећа... Песник као громом поражен! „Ништа, дакле, од шверцовања!“ помисли, и реши се на други корак: објави. да књига, у тој и тој књижари, стоји бесплатно на

расположењу свакоме ко се за исту обрати писмено, под својеручним потписом. Из кријумчарске тесногрудости у — џентлменску великодушност! Како неприродан, како извештачен скок! И циљ је, разуме се, промашен. Једни, заинтересовани америчанском рекламом, а други, махом критичари, побуђени пишчевим неприкривеним, високим мишљењем о себи самом, хтели су да дођу до књиге. Како је њено добијање било условљено писменим захтевом, то је сваки од њих сматрао за пробитачније послати, под тим, условима, свога покућара. На тај начин, и један од наших београдских пријатеља, коме смо се обратили с молбом за књигу, морао је, тога ради, да пошље у књижару — свог момка, те је овај, депоновавши свој својеручни потпис, најзад једва извршио мисију. Тако дођосмо до књиге. Расекавши је, почесмо читати. Брзо смо били готови са овим, руком баронице Враницани прошивеним, књижурком, који је свом аутору ипак био у толикој мери велики, да му је сâм посветио једну чудну мешавину од коментара и панегирика.

Књига оставља утисак једне ствари, која нема ништа заједничко, не само са појезијом, него ни са књижевношћу уопће. Проткана најбаналнијом пикантеријом и цинизмом, снабдевена особинама које одају блазираност њена аутора, надахнута једном врстом бонвиванске, немоћне ироније на све што је узвишено и појетско, ова збирчица стихова, испеваних где-где у „слободном ритму“, неозбиљних кловновски шаљивих, представља једну врсту естетичког голицања, пониклог из раскалашности и подругљиве охолости једног новчаног аристократе. Слично оним наивњацима, који мисле, да се оригиналост састоји у запуштеним, дугачким праменовима косе, црвеној машни и широку ободу од шешира, и г. Ћурчин би хтео, да одсуство оригиналности маскира необичношћу форме. При том, он заборавља, да свака необична није и лепа форма, и да би од ове његове збирке, чији је један део проза у стиховима, а други „поезија“ у прози, била много необичнија она збирка, у чијој би свакој песми једна строфа била у везаном, а друга у невезаном слогу, и тако наизменце. Али, да ли би та најнеобичнија збирка била и најоригиналнија? Састоји ли се оригиналност у моралној перверзности, у драстичној кловновској несташности, у естетичким голицањима „слободним ритмима“, или је оригиналност оличена у новини и дубини идеја, у интензивности искрена осећања, у сјајним изворним појетским фигурама, у снажној инспирацији? Срећом, за све оне, који имају други критички критеријум, а не онај, који имају извесни Ћурчинови београдски критичари, — та је ствар одавно јасна, у осталом, ево те Ћурчинове „оригиналне“ версификације:

„Покупићу чег' се сетим;
„У вагонски сешћу кут,
„Да плачући летим, летим
„Куд по прузи пузи пут.“

(стр. 17.)

„Гледаш у капље: свака грана плаче,
„Стискаш руку око хладне коре,
Припубљујеш се уз мене јаче,
„И мисли ти горе.“

(стр. 8.)

Кад већ писац вели својој драгој: „Приљубљујеш се уз мене јаче“, онда је силом утрпана бесмислица речи: „Стискаш руку око хладне коре“. Не може се, у исто време, приљубљивати и уз дрво и уз песника. Сем, ако би песник хтео да каже, да су он и дрво једно исто. А то, опет, неће бити. Него биће, да је свему томе крив проклети слик, онај разлог са кога је сиромах Драгиша Станојевић, у преводу „Бијесног Роланда“, морао написати оне, у том погледу заиста класичне стихове:

„Видјев како бјежи кров борје и брешће,
„Према њој осети топло саучешће!“

и:

„Ко од једног пије, фурије га грпзу,
„Други даје љубав и љубавну крпзу.“ [1])

На стр. 38. г. Ћурчинове збирке читамо:

„Сањиво вече у село сутон води.“

Ко кога води? Да ли слепчовођа слепца или слепац слепчовођу? Је ли у амфиболијама оригиналност форме?

На истој страни, у истој песми, даље наилазимо:

„Куда ћу? себе питам,
„Да тонем у слику милу; —
„Под провор већ драгој хитам,
„Да допуним идилу.“

Је ли то снажна оригиналност форме, кад се само због последњег стиха мирне савести умеће бесмислица: „Да тонем у слику милу!...“

На стр. 15. вели г. Ћурчин:

„Ја чак још тражим, кад се тебе сетим
„Да т' мишљу видим у ономе трену
„Где сам ти био телу понајближе..“

Чини се, као да је г. Ћурчин, који је, поклањањем својих књига хтео да се покаже широке руке, у ствари тврдица, који жали, да, ма било и касно, изда неколико круна за тако значајну књигу као што је „Српска Граматика од Стојана Новаковића“. Иначе, зар би му се десило, да он, наставник универзитета, сматра где као прилог за време?!

На стр. 37. читамо:

„А овде
„Овде ће ветар[2])
„И море
„Певати вековима;
„јер: трошни и смртни
„човек је“
. . . .
и т, д.

И сад ови до апсурдности наивно испреламани стихови да представљају „слободне ритме“! „Слободне ритме“, који мора да г. Ћурчина испуњавају највећом охолошћу, кад, важно се испрсивши вели:

„Певаћу ти сонете и мадригале,
„И још више: слободне ритме.“

На стр. 42., у песми „На странпутици“, пошто је започео са оваким бенављењем:

„Дође т. зв. јесен,
„Т. ј. стало падати „жуто лишће“, и т. д.

писац даље продужава, велећи, како су му ведро небо и насмејана душа исмејали тугу, те, ни крај најбоље воље, не могаде открити смрт у природи. Писац, апостол нове религије „слободних ритама“, ево како је хармонични изразио ову предњу, курзивом исписану реченицу:

„Те, ни крај најбоље воље,
„Не могох открити
„Смрт у природи.“

---

[1]) Реч је о изворима.
[2]) Курзив је увек наш.

Према овој сухопарној, новинарској прози, на силу Бога испреламаној и разглобљеној у стихове, нека се цени како су и остала г. Ћурчинова „појетска“ и философска зрнца „стопљена у стопе.“

Нарочито је у љубавним својим песмама г. Ћурчин испод сваке критике. У место да, бар, у њима, које имају за предмет њега сама и најинтимније закутке његове душе, покаже неку искреност, топлину и непосредност осећања, он, са својим наказним појмовима и оригиналности, гледа само, да избаци што већу масу циничких досетака и уличних вулгарности. Његова еротика кипти оваким стварима: „Ја ћу те дирати много, а неће ти бити криво!“ (с. 9.); „Да ли сам ти пети, ил' тек трећи!“ (с. 7.); „Цело вече у те пиљим само, а сав тај покор брига ми девета.“ (с. 12.); „Чудан сам ја к' о и ти.“ (с. 16.); „Сами смо. Како ти је? Пријатно и меко (с. 28.) и т. д. и т. д. Ово су само неколики примери за вулгарност. Поврх тога, г. Ћурчин не оскудева и у нечем што је горе но и сама вулгарност. Не мрзи ли вас, прочитајте само ове последње строфе из његове песме „Ноћу“:

„Кад осетим правно и мир око себе,
„Па отворим очи и склапам полако,
„Задрхћу ми уди, ја привлачим тебе,
„И не знам шта радим. У заносу тако

„Једну тачку види и мисо и око:
„Ја пружам руке ко да је ту неко,
„И стискам образ на јастук жестоко;
„А свуд подамном само перје меко.“

Куда ћемо даље? „Препуни се мешина гријеха“, што рекао умни Његош. После свега досадашњег, било би бесмислено упуштати се још и у анализу Ћурчинове „појетске филозофије“. То сумњиво задовољство остављамо београдским поштоваоцима његове „поезије“.

Завршујући овај приказ, радујемо се, што можемо објавити читаоцима ову пријатну вест: у издању г. Милана Ћурчина ускоро ће изићи из штампе Песме Васе Живковића! У добри час! Г. Ћурчин је нашао свој пут.

Н. Сад. **Павле Златић.**

Књижевне и културне биљешке.

Српски дом у Бусовачи. Једна је шачици Срба православних у Бусовачи, томе гнијезду католичанства, гдје су и у варошици и околини све сами католици, које пропаганда све више распаљује и фанатизира против браће. Али та шака Срба православних одлично се држи и свјесно ради. Имају врсна и родољубива свештеника Јову Симића, па он то све подстрекава и будним оком бдије над стадом својим. Та шака Срба има своју цркву, општину, читаоницу, држи забаве, завела је аналфабетски курс, хоће да подигне српску школу, а сад се спремају да зидају дом, који треба да буде главно средиште свега што је српско. Ту би смјестили и српску школу и читаоницу и свештенички дом и општину. Дом би стао 12.000 круна. Али та шака свјесних Срба није у стању то извести без помоћи свега Српства. За то је општина приредила забаву 28. јануара, од које чист приход иде на зидање српског дома. Уједно општина моли све Србе, без разлике домовине да својим прилозима помогну овој честитој општини извести овако лијепу замисао. Прилози се могу слати и преко нашег уредништва. И ми од своје стране најтоплије препоручујемо ову врло свјесну и врједну српску општину у Бусовачи свакоме Србину, а нарочито пажњи богатијих родољуба, молећи их да је помогну обилатијим прилогом. Ко год што пошаље за општину, јавићемо у листу.

Прва занатлијска забава. Одбор српског занатлијског удружења у Сарајеву приређује 17. фебруара прву занатлијску забаву у просторијама друштва Слоге. За ову прву забаву види се да се удружење раније приправало, јер, поред осталог у програму видимо и двије пјесме: Хај и Мој садик, које пјевају чланови „Удружења Срба занатлија“, под управом Косте Травња. Осим те двије пјесме, врједни предсједник Петар Векић поздравља госте и он отвара забаву. Радујемо се да занатлије нијесу заборавили ни српске гусле, уз које ће се пјевати народна пјесма. И друштво Слога судјелује са 5. руковијети Мокрањчевом у мјешовитом хору. Први дио забаве свршује са „Љубавним писмом“ које представљају занатлијски дилетанти, па за тим настаје игранка. Такође нам се свиђа што су на игранци искључене туђинске окретне игре. Надамо се да ће ова забава бити обилато посјећена како заслужују наше врједне занатлије.

Позоришно дјело. Познати српски пјесник Алекса Р. Шантић, саставио је нову позоришну игру из српског живота горње Херцеговине. Зове се „Златна жетва“, а скорим ће се представљати у краљевско-српском позоришту у Биограду. Дјело је у стиховима. Један одломак донио је „Народ“ у 3. броју.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ; и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, профеpор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар. Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Неделько Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Љесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Вaложића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 4. **САРАЈЕВО, 28. фебруара 1907.** **Год. XXII.**

ПОП-КАРАН, СТЕВАН КАРАНОВИЋ,

ВОЈВОДА СРПСКИ.

Кад се у пространом забрану српском, и онако већ проријеђеном дивном старином, отпочну стари дубови крхати и ломити — тек онда ми осјећамо њихову превелику важност, али и тешку жалост. Често пута кроз дневнике расутог српског народа, прелети тужан и жалостан некролог, спомињући големи губитак којег извјесног великана српског... Често пута у тим жалопојкама нариче се за изгубљеном надом, за цвијетом младости, за најљепшом снагом, за ријетким талентом или неустрашивим борцем; и — вели се: Ох, прерана смрти!.. докле ћеш тако?!

Још се живо сјећамо „на гробу“ пок. Јанка, када пролисмо сви — заиста, од срца, сузе жалоснице...

Оштрина жалости за младошћу у томе је, што смрт прекида живот; према томе и рад човјеку, који је отаџбину или цио један народ — ријетким врлинама изненадио и прославио! Ко се не сјећа доброга Јанка, храброга војводе Бране, сентименталнога пјесника Авде. Јакова и Богдана... што их прерана смрт растави од нас. То су тренуци врло жалосног сјећања, па кад су још многобројни, онда она постају стална туга за — народни живот!

Узданица је вазда младост, али ево пошљедње године покосише толике цвијетове: да се жалостимо с дана у дан. Једни се рађају, други падају, и тако редом, само што постајање и нестајање тих величина није подједнак број. И ми смо непрекидно жалосни; то је природна ствар, али и задатак брижног појимања за народну будућност, нарочито данас... И док смо ми тако жалосни, док којипут падамо у очајање, — хвала Богу, баш у згодан тренутак сијне нам зрака одонуд, гдје се чује блага ријеч старине, гдје дише велики борачки дух. Он нам прстом указује на „Велиј јеси Господи, чудна дјела твоја!“... Он нас храбри, опомињући нас на своју прошлост и на своју садашњост: на младалачку борбу и мировинску старост, па вели: сви не умиремо на једном, и нико не може прије умријети него што потпуно изврши свој задатак на земљи —

онолико, колико му је одређено! И, то је одиста утјеха. И, ми у тим старим дубовима гледамо нешто крупно, важно; гледамо кроз њихову немирну прошлост, кроз њихову мирну садашњост: сјајну и срећну будућност... Они нам за то јамче! Веле: кад бјеше најстрашније доба, ми, данашњи изнемогли старци, изнесосмо на својим грудима ову слободу, ову величину, ово благостање народно. Чувајте ово својим знањем и животом, а ми ћемо мирно умријети....

Један од тих старих, оронулих дубова, који још као сури орао бдије над, још недовршеним, завјетним задатком, — јест поштована старина поп Стеван Каран-Карановић, војвода српски у Босни, Херцеговини и Старој Србији, чију слику данас доносимо.

Поп Стеван, брат чувенога војводе, из босанског устанка 1875./6., пок. попа Ђоке Карана, родио се у селу Крњеуши, у бос. Крајини, 27. децембра 1834. од оца Луке и матере Симеуне. Рукоположен је од митрополита Игњатија, 6. децембра 1866. на св. Николу у Бос. Новом. Ожењен од српске породице Ћулибрка из Рисовца, стече јединца сина Јована, данас свештеника у селу Јаловику, у Србији.

Војвода поп Стеван, као нераздвојни друг свога брата попа Ђоке, у борби са непријатељем, уздигао се и прославио, најочајније и најхрабрије бранећи лијепо српско име и св. вјеру православну. Као свештенику на парохији Слабињи, међу јуначким Кнежопољцима, душмани га обиједише, да буни народ и спрема устанак. Први пут, пред пашом бањалучким, ослободи се некако, али у прољеће године 1870. поново и још црње га окривише са његовим братом млађим поп Ђоком, и отјераше их везиру у Бихаћ У црној бихаћкој кули тамновала су браћа три мјесеца па их онда осудише у сургун (прогонство), у Коњух, у Малу Азију, на 101 годину.

Ријетко је перо, које би могло описати патње њихове за 7 мјесеци, што путовања под стражом, што бјежања. Дуги, а тешки пут (од Бихаћа, па преко Лијевна, Мостара, Пљеваља, Косова поља, Скопља Солуна до Чанакале близу Смирне...), па сурово и нечовјечно поступање страже, склони браћу на дрску помисао — бјегство! На чудан начин ослободише се веза и окова, поубијаше стражу и побјегоше... То бјеше у близини приморске вароши Мањисе, (старе Магнезије, на ријеци Гедиз Чај, што утиче у Смирњански залив). По тамној ноћи прикраду се у ту независну варош, и прићу једној грчкој кући, гдје у мало нијесу издани. Потјера је за њима била, и они су се сваког шума бојали, и врло су били неповјерљиви готово према свакоме, јер им је живот био у опасности. Тешко је њима било спасти се, у тој туђини. Кроз нужнике побјегну обали морској, гдје је енглеска паробродска агенција. Ту их спасе један Црногорац (Илија Р.) и одведе у Смирну, на француску лађу, којом су отпловили преко Шпарте, Калке Атине, Коринта у Крф, трошком рускога конзула. Овај Црногорац Илија био је каваз код енглеске дирекције, и дирљиво је слушати попа Стеву о њиховом познанству: „У Мањиси никога свога, нигдје српског језика — све непознато! Нас два, бојећи се потјере, излудили од страха, и тако изнемогли и изгубљени, као авети лутамо по ћор-сокацима... Кад на једним вратима, неке велике куће, као да нас сунце обасја, угледасмо — Црногорца. Прићемо му и почесмо разговор „Помози Бог, брате! Јеси ли ти поп? Јесам! А је си ли из Босне? Јесам, а ти, брате? Ја сам Црногорац!“ И онда почесмо жалити се и молити заштиту док ће ти он: „Не бојте се! Ја ћу вам својим јатаганом главе осјећи и раку вам ископати, а не дам вас у туђе шаке!...“ Са Крфа отишли су на Цетиње, преко Будве, са писмом руског конзула кнезу Николи, који их лијепо дочека и преда војводи Марку Миљанову. Са Цетиња су отишли у Београд, по препоруци митрополиту Михајилу, који им да Добранску парохију, у округу пожаревачком.

Поп Стеван је опет ступио у везу са Гавром Вучковићем, архимандритом Сераф. Перовићем (доцнијим митрополитом мостарским), Васом Пелагићем поп Јовом Гаковићем и др. Они су добављали оружје и дописивали се са војводом Врбицом, који им је казао да дигну устанак сваки у свом крају, чим чују, да је Књагиња Милена дошла из Русије. Год. 1874. 24. септ. састане се он са Остојом Кормаошем, који је био послат од војводе Петра Пеције, од кога дознаде, да се Књагиња вратила, и да се још чека, шта ће се догодити у Подгорици. Лист „Исток“ донесе вијест о подгоричком покољу, а то је био знак за устанак. Сада је опет поп Стеван са поп Ђоком прешао у Босну, покупио чету и он — лично заклео Пецију, Корманоша и још неке четовође, у цркви Добранској, дао паре и оружје и тако је поп Стеван, по други пут, ушао у своју домовину, да је чисти од туђина.

Поп Стеван учествовао је у свима ратовима у Горњој и Доњој Крајини као и око Бање Луке и Градишке. Он је одбранио мртва тијела јуначког Пеције и Корманоша, од душмана и поњљедњи пут се с њима, у чамцу на Сави, на Гашници више Градишке, видно и опростио. Год. 1876. 18. окт. важним послом идући у Србију, стигло га је примирје у Клењу, у Мачви с налогом, да војску распусти. Своју војску предао је пуковнику Паји Путнику...*)

Поп Стеван још је жив и здрав, а то је чудно, поред толиких патњи и напора, још врло издржљив и врло добро јаше коња и пјешачи. За храброст и толику љубав према отаџбини одликован је поп Стеван од руског цара златном медаљом, а од српског краља Милана ратном споменицом и крстом св. Саве II. степена.

*) Код мене налазе се, готово, све важније дипломе, свједоџбе, писма и сиђелије и попа Стеве и пок. попа Ђоке — на сачувању. Ја ћу их доцније штампати.

Томе суроме орлу, који је понос младих тића орлушића српских — нека је, на корист Српства, још за дуги низ година, наклоњена срећа живота.

Светозар Л. Ћулибрковић,
учитељ.

Грбићеве сање.

Цртица из Лике.
Написао **Милан М. Делић.**

I.

Језера плитвичка у Лици права су чудеса; ту је краљица природа расула раскошне своје богате дарове пунијем прегрштима; тринаест језера, тринаест је алемкаменова у њезиној круни. Ту долази народа са четири краја свијета..... па када се разаспе испред „хотела" мислиш, е су оживјеле илустрације читавог једног Jahrganga »Wiener-Mode«... Ко дође не море да се начуди тим чудима, нити може да искаже ријечима оно што му срце осјећа; многи му се диви, ма да ништа и не осјећа, не појми, већ из некога обичаја, тек неће да се ода у својој „неестетичности."

И Миле Грбић често обилази језера, особито радо обилази око једнога слапа језера Козјака, који се суновраћује у наручје нижем језеру Милановцу. Грбић је из Плитвица, сеоца до којега би пушком добацио, те је право чудо, како се његова душа до сада није наредила тога сусједнога му чуда!...

Туда је лутао често пута, вазда смркнут и забринута лица као да рјешава неке тешке проблеме... А са проблемима некако је вичан и живјети, јер у кући доста ситне дјечице, која су сва једра и здрава, да би кладе њима разбијао... И то је заиста био проблем, како ће празнијех руку у пустој кући насмоћи хљеба толикијем здравијем желуцима.

Одједном нестаде Миле. Што се с њим десило не знадосмо. Необично нам бијаше, да га не гледамо око слапа са лулом у устима, у којој је вазда угљен погашен био... Миле, лула и слап бијаше један неразлучан појам...

Негђе послије некога времена гледам нешто кроз прозор, кад, ал Миле ондје — а, то већ знате, с лулом у устима. Нешто живо размахује рукама и као у некој узрујаности оптркује око слапа... Одох одмах до њега. Био је смркнутији и љући, стиснутом шаком нешто замахује напрама слапу, замахује и правда се!...

— Што си ти, Миле, тако јадовит? питам га.

— Како нећу, брате! — одговори он, као да једва дочека, да с киме проговори. — Видиш ти овај слап? Има га...

Хтједе нешто да рече, али прогута ријеч, па одлети у грмове, донесе један прут од три метра, па стаде омјеравати напрама слапу...

Има га, — вели; — пет овијех прута; љепше згоде за млин не има ваљда унакрст широкога свијета, та стотину би витлова окретао!... Овђе је мој покојни дјед Симо имао млин, а било је мељидбе, Бого мој, не патиши ни дан ни ноћ!... Шта грунт?! Не има тога „грунта" који би се сударио с оваковијем млином!...

Онда се мало замисли, па опет да ме боље увјери, стаде ми казивати гдје је био бент, гдје се млинско вретено окретало, гдје је, опет, била преграда за млинарске коње... И доиста познаваше се старо млиниште...

— Па ти би, дакле, правио млин? — досјетих се ја.

— Ма да, него млин, брате мој по Богу!

— Тешко је то и газди, а камо ли...

Ну он достиже:

— Лако бих то ја, да је суђено... Имам већ сву крупну грађу: брвна, подумијенте, вјенчанице, рожнике, жиоке, а имам и 2000 шимле... та справљам ја то по мало каковијех десет година. Нијесам тако луд како мисле.

У тај мах провезоше се пуна кола жита.

— Ено види, па вели, не би било мељидбе!... Сад да је овђе млин, она би се кола овђе свратила и ето мојој дјеци 'ране за 15 дана... ал' није суђено!...

— Па ко ти то прави пачку?

— Жињир... жињир, брате,... од жива га месо отпадало!

— А јере?

— А јере, вели, мора то ићи све по плану. „Не море се мој драговићу, вели, допустити, да на Језерима, вели, којекакове, вели, ругобе, вели, подижу... ту трпи красота Језера." „Не трпе, Бога ми и богова створа господин жињир, ту ништа њи'ова красота," правдам се ја, „то је вами неко морао спутрити... та ја сам стотину пута све овако прљав и дрљав... око њих обилазио, па ми се чини канда се управ на ме смију!..." А он на то смијући се: „Не море тебе, вели, ухватити нико ни за реп ни за главу!... Плану, плану прави! вели.

— Па кошта ли то пуно? — не дам се ја ухватити.

Он узе „клајбачић" па све нешто: комисија... трошковник, па: цванциг, па драјсиг.

— Сто и педесет круна! вели.

— Каковијех 150 круна по Богу господине!... та све своје да заразим 150 круна не би узело... А-ја! Предајте ви то на царство, да сам ја сиромах!

— Иди с Богом милијем! викну он на ме, а видим да није ни лош човјек када са сељацима разговара, али га је морао неко потпутити!...

II.

Прошла је од тога разговора година, прошла друга, па и у трећу зашло... Мила више не гледавах туда, а ријетко и на другом мјесту. У Љесковцу радило се силно гором, па је ту и Миле радио... радио је неуморно и дан и ноћ тек недељом отиди својој кући.

Једанпут га виђех... Лица ведра и на смијех спремна... У руци држаше неки папир савијен у трубицу... Видјевши мене, довикну ми:

— Ево га! — и узмахну папир.

— Шта „ево га!“ — чудим се, јер од ништа, ништа не знадох.

Он стаде размотавати папир. Приклече преда мном на тратину, те стаде по њему прстом шарати: „Ово ти је млин... ово ти је бент... ово велики прозори као у царском квартиру! Био је тако усхићен, да ми је по нека мјеста више пута показивао... баш досадно...

— А пушка те Божија убила, није то за твоју снагу! Та то не би ни Делић направио; треба ту хиљада!...

— Нека ја имадем плану у шакама, а за друго ћу ја лако!... Нијесу мени вране мозга попиле, — додаде он упријевши прстом у чело, одакле мишљаше, да би вране могле мозак попити.

Онда оде... оде све машући рукама и сам собом говорећи...

III.

Не прође неколико дана, кад, брате мој рођени, освану на слапу — млин.... млин скрпљен, сиротињски, па се некуд накострушио као квочка, која, угледавши јастријеба, справља се да му се у очи залети... Преко ноћ сабрао све село. Дошли су му и они у помоћ, на које сумњаше да су га код жињира облагали... Људи се сложили, свезали грађу, готову, срезану и појемчену, и тако освану млин као да су га виле својијем моћима саградиле...

Страни путници, који су дошли, да љетну сезону пробораве на Језерима, чудили су се тој сељаковој домишљатости... чудили се па се и срдили... Једна госпођа која је са веранде путничке куће вазда уживала у видику, који јој се отвараше управ на томе мјесту, умало не паде у несвијест, да не бјеше у мидер стегнута... та она „незграпна грађевина“ управ је грдила ону дивну раскош, коју је природа поклонила овом дивијем народу, којега је узалудно просвјећивати, јер вук остаје вук...

И заиста то бијаше по њиховом мишљењу стваран доказ о непоимању љепоте нашега народа...

За неколико ето одлуке Мили! У кратко, а јасно! градњу даљу обуставити, а досадашње одстранити!

— Ваљда га је опет неко облаго, мисли Миле: „Ну не дам се ја, та то је моја дједовина!“

И то се брзо свршило: Милина упорност не поможе... Дошла су нека господа са жандарима и тежацима, развалили млин, грађу на мјесту продали и обратили на Милину глобу.

* * *

Дивна ли су Плитвичка Језера!... Диван је и нови хотел, саграђен нешто у швицарском, а нешто у шпекулативном штилу... Имаде толике собе, велику дворану за играње и ротунду... Имаде и кулу на крову, одакле се пружа најкраснији видик... Има и леденичу... Ту се држи месо телеће и по три нећеље, па је увијек укусно и течно, те се у сласт једе, а зашто и не, та Ескимови су нашли ту неке године препотопна мамута, па су га појели!... а камо ли не би господа теле...

Говори се нешто, да се једно енглеско друштво сложило, да слапове обрати у индустријална подузећа.

Констатујем: језера напредују, језера имаду своју сјајну будућност, а како би могла туда и жељезница, биће и зараде...

Ако Миле дотле не остари и не умре, моћи ће и он штогод зарађивати...

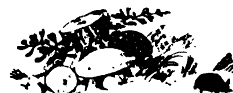

Из „Сељанчица“.

На ђерђеву.

На ђерђеву драга моја
Ирам везе
Шарени.
Прелива се ситна боја,
Трепти....
Алени!

А на среди, сва од злата
Два су слова изатката;
Два... ја их знам:
Слова веле име моје,
Златна боја: злато моје;
Твој је и ирам.

Младеновац. **Милорад М. Петровић.**

Из пламичака.

XII.

Дижи се мило лане,
Жељо жељена,
Давно те себи зове
Зора румена!

Гле, теби лахор мирис
Цветни доноси,
А зрак румена сунца
Игра на коси.

Мирисни, свежи венац
Нежних песама
Дао сам тици малој
Горе над нама.

Тица ће песме моје
Да ти извија, —
Устани, зора биће
Тобом милија.

А ја ћу, благо моје,
Док рујна зора руди
Привити тебе нежно
На своје снажне груди.

Јела.

Жарко Лазаревић Петропољац.

Зора на мору.

Тиха ноћца бледи....
Ситна кандиоца снију, па утрну,
Носећи са собом и копрену црну,
Лагано се буди море из дубина.

Зарудио исток к'о невина цура
И сажиже, згара у крвцу пурпура
Најнежније боје, као кап рубина.
И сунце се рађа....

Прелева се злато успламтелих вала,
Запљускујућ' риву, обале и жала,
Поздрављајућ' хуком први сунчев зрак.
Разлеже се усклик с пучине, са мора
Обасјава сунце врхове од бора,
Оживљава рива, ишчезао мрак,
Зора....

Макарска — Далмација, 1906.

Надгробни натпис.

Скршен и сломљен горким животом
Прерано паде у овај гроб,
Никога нигдје да га оплаче
Ил' окити цвијећем пусти му гроб.
Без вјере, без наде, пун љубави младе
Ни од кога љубљен — ох узалуд
Жалити судбу — прва га земља
Приви на своју ледену груд.
Ал када над пустим његовим гробом
Завлада давно мртвачки мир,
Уморна патњом јадна му душа,
Сниваће слатко свој вјечни мир.

Споменик тужан од црне земље
Натрпан хумак, пусти му гроб
Свједочи нијемо: у своме животу
Слободан бјеше, никада роб!

Беч. **Шпиро Желалић.**

* * *

Сунашце ко од искони
На својој вечитој стази:
Путујућ' по васиони,
На запад лагано слази
Да другу полу жари.
А отуд на црни крили,
Нечујно, као да мили,
Мрак све лагано гари...
И ноћ овлада —
На небу месец обасја
И с њиме звездица тма!
А Бореј љубећи Флору;
Чудно и тајно шуме —
Но ко ће њих да разуме.

Црнајка. **Спасоје Ј. Илић.**

У зими живота.

Жарко Лазаревић: **Петропољац.**

Хладан вјетар брише преко опустјеле равни, а точкови и коњске копите клизају и шкрипе преко измрзлог снијега, док ти хладан ваздух ствара иње око носа и леди сузе у очима.

Зафркћу коњи и опет једноставно чујеш топот њихових ногу. Покоравају се судби, па смјело касају надајући се скором склоништу. —

Кочијаш, по изгледу неки циник и себичњак, по кад кад узвикне и прекине за часак ову тишину, а глас му изумре низ опустошену раван, замрзнуту најездом пакосне, пустоловне зиме.

Гдје год допре поглед, пуста поља покривена дугим и бескрајним слојем снијега, који се бјеласа озарен леденим зимским сунцем као безброј ситних честица, блиставог, драгог камења, или боље рећи безброј слеђених суза овог паћеничког, голог живота...

Сама пустош и сумор, који ти се сам пресађује и у душу. По гдје гдје угледаш које огољело дрво слично човјеку, или ти допре из даљине крештави глас гавранова, који се повијају више тебе, гракћући и тражећи несрећу, као зли духови, па да се послије цинички цере и наждеру плијена...

Сумор и осама, себичност и неправда вјечито ти пред очима и у мислима, да их се не можеш отрести. Гледам свој живот увијен у неку сиву, непрогледну маглу, кроз коју су се обоје узалуд пробијали и тражили прави пут.

Приближавах се већ мјесту, коме сам се у младости радовао, за које ме везује тисућу драгих и милих успомена, а гдје ме сад жељно ишчекиваху моја браћа и сестрица.

— Да, да, видјећу скоро своје миле и драге, бићу опет у чистом, истинском загрљају своје браће, осјетићу опет пријатељско стискање руку, које не осјетих кроз толико дуго вријеме мога осуства...

То ме у неколико охрабрило да се отресем ове свирјепости, ове хладне зиме у души, и ја се бацих у сањарије, гледећи пред собом весела и насмијана лица својих милих, који се утркиваху ко да ме прије угости. Ох, како је то добро осјећати се међу пријатељима и искреним ти створовима!.. Бјеше ми тако добро и угодно код своје куће, да сам заборавио на све невоље и јаде, па чак и на своју грубу и грозну пратилицу суморност................ Али тек што бијах разведрио лице, тек што ми прелетје преко увијек озбиљног лица осмијак радости и искреног задовољства, кад ми неки глас одјекну у ушима: — Зар си ме заборавио?... И ја спазих два велика, плава ока, плава као небо, гдје ме погледају благо прекоријевајући ме.

— Зар се више и не сјећаш мене?... питаху румена устащца, створена за пољубац, а златна косица као свила, срдећи се добациваше: — Зар ме нећеш погладити?....

— Зар ни један зрачак сунца кроз вјечиту зиму данашњег живота?! — Уздахнух и опет се навуче стара озбиљност на чело моје...

— Узалуд ме разговараху код куће, узалуд ми ствараху оно што још нијесам ни пожелио да ме угосте, моје се мисли бављаху њом...

— Зар се божанска искрена љубав још у њеном срцу задржава?.. питах се. Данас у времену злобе, у времену кад и сам ваздух носи у себи клицу свакојаког порока и неваљалства?... Зар љубав у њеној души задржа ону пређашњу силину?.. Та ја сам мислио да се она давно помирила са временом, и подлегла скројеној јој судби... Та она је бар знала да нас раздваја људска себичност и понор између палате и чатрље, као скројени закон између два бића неједнака у милости материјализма...

Она је знала да сам због ње отишао из свог мјесто тако дуго, и гле, она ме дочека истом оном љубављу, још силнијом него прије...

— Ох, јадан заблудјели створе, ти који још живиш у невиним, ружичастим сновима младалачке душе, како ћеш грозно страдати кад дође час разочарања!... Како ћеш бити убијена кад видиш цио живот у правој, истинској боји, у свој биједи и голотињи његовој!

— Ти си ме очекивала и ја се вратих, али изломљен непрестаном борбом без искре вјере, борбом која се зове живот. Ти си ме чекала, храброг, младог, пуног духа, вјере, воље и снаге, а какав се враћам ја?... као неспреман ратник, који вјечито страда.... који треба одмора од горког искуства стеченог у борби са животом, у борби за опстанак.

— И ти ми у својој искреној љубави то све пружаш, дајеш ми спас, ја то видим, али видим и понор између нас....

— Ти ми се јављаш раширеним рукама, да ме примиш у загрљај и притиснеш на те вулканске груди, мене, камен хладни да загријеш новим идејалима, да ме поведеш негдје, новом стазом тајном, гдје ћемо уз акорде божанствене мелодије стварати нови живот. Да, ти ми својом невиношћу и чистим срцем, својом љубављу истинском ствараш то, не обазирући се на своје тиранске инквизиторе, који неће да те усреће, него те хоће да продају за новац као најтиранскији лихвари и зеленаши, не питајући своје покварено срце: чему води то?

Они ће те дати ономе, који ће ти обећати у бајкама ружичасти живот, Јелисејска поља и животни рај проткан свима блаженствима; а кад твоја душа, храњена плодом тога идеалисања, наиђе на прве препреке у овом правом, голом животу и кад разочарана и неспремна на борбу са њим подлегнеш и упропастиш се?...

Онда?...

Судбина је крива!... Ха.... ха! ха...

— А ко ти је створио ту судбину?...

Та грознији су данас они, него крвожедници из амфитеатра, који уживаху у кратким мукама несрећника. Данас се тек понављају призори, који трају дуже; — кроз цијели живот. Данас су само мало модернији. И они се називљу именом човјек!?...

Човјек?!...

— Па добро, кад они носе то име, а ти онда бјежи од стазе, по којој ступа човјекова нога, да се не стропошташ у кал... Али не! Не, гдје ступа човјек: — него нечовјек, јер би неправедно било нападати оно мало људи, што би још могли носити то лијепо име „човјек." Данас је остала само празна мауна негдашњег човјека, кога још ти замишљаш...

Човјек!.. Како је лијепо и узвишено осјећати се човјеком!

Носити с правом то име....

Плаве, сентименталне очи гледаху ме, не скидајући се с мене, а суза, горка, искрена суза овлажи дуге трепавице, сијајући се на њима као драги камен. Никад нећу заборавити израз оних љупких очију, које као да говораху:

— Зашто ме тако дочекујеш?.. Зашто ми говориш?... Боље ћути, остави ме да живим у заблуди, у којој сам се бар могла надати...

— Шта ми је живот без тебе?..

— Морао сам рећи коју утјешну ријеч, јер видјех да сам учинио неправду, што сам покидао конац златним, ружичастим сновима ове безазлене душе...

— Бијаше ми тешко, али сам морао хитати да што прије свршим, да је не мучим својом горком стварношћу...

— Заборави ме, почех — зашто да твоја невина душа само пати са мном, са успоменом на мене.... Та мени бијаху и отац и мати туга и бол, па зашто да их сносиш са мном?.... Остави мене сама да се борим даље са животом, са данашњим трулим друштвом; ти би подлегла првим његовим нападима, који би од тебе створили хијену у облику голубијем... Послушај ме и заборави ме... а на растанку могао бих ти пожељети још ту срећу, да не познаш злобу и данашњи свијет, већ остани хладна, нијема као статуа. Тако би бар знао да је остао један чист примјерак негдашњег човјека....

Знао бих, да је остало још једно непокварено срце, неогрезло у данашњу модерну поквареност и данашње друштво... Да, — твоје би се име сачувало у бајкама потомцима данашњег назови човјека...

— Моје раширене зенице одаваху мој гњев и срџбу, тако да ме моји упиташе да ми није зло...

— Није, умирујући се рекох, чинећи се равнодушан, — кад пуцањ камџије одјекну кроз замрзнуту природу...

Тргох се... Немилосрдни ударац камџије опет се понови и погоди дешњака, а уморна и послушна животиња тужно захрза и пође брже, праћена незграпном псовком кочијаша...

Брисах хладне грашке зноја добивене у гњеву против данашњег човјека; оне се ледише на већ по мало хладном челу, а душу обави још јача студен данашњег живота....

Ђаково, Славонија. 7.—II.—907.

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

IV.

Остало што за тим следује ишло је својим током, како је у реду и обичају у овоме крају. Те јесени, о св. Аранђелу, сврши се и свадба и вођевину Смиљку доведоше у Марушића дом.

Дуго и дуго Јосиф није могао да се нађе и навикне у овом новом положају! Шта ово би с њим? Као из неке шале ухватише га, ставише га под команду, отргоше га од стоке и Осонице, водише га и тамо и амо, парадираше с њим преко толико села, доведоше га у туђ свет и непознат дом, и саставише га са овом девојком Смиљком. Рекоше да је заволео, замиловао... и ако је нигда није ни видео. Би оно о чему он није мислио ни за тим тежио.

Па толики штрапац док се то све сврши и док се изредаше сви обичаји! Дуго после тога зујале су му у ушима гајде, свадбене песме: „Благо мени и теби ђевојко“, приказивање дарова: „хвала снашо, амин, амин!...“ и играле пред очима живе слике из оно дана свадбовања: како су путовали по девојку, тркали коње, наздрављали с коња и пили из чутура, пуцали из пушака и подврискивали на сваки пуцањ. Како су се војводе облачили у женско одело, правили лажну младу и лажног девера, грлили и штипали старе људе... и шта ти није било на свадби.

И све то би и прође, а он, на послетку, остаде с овом Смиљком и уђе у сасвим други живот. Прво што му би необично, то је то, што је променуо начин живота. Дотле, био је у својој Осоници слободан као тица и није осећао никакве стеге ни туторисања. Имао је да гледа ону стоку, да помаже стрини у њеном послу, да који пут оде у село и донесе соли и брашна. Ништа није бринуо, ни о чему није мислио, нити га је шта спутавало. А сада... мора се навикнути на други ред и живити друкчијим животом. Становаће у селу у кући и породици, биће оцу на оку, пратиће му сваки корак и радиће само то што му он заповеди. Сад ће га убројати у људе, зваће га на сеоске састанке, изазиваће га да и он што каже тамо, слушаће шта он вели и да ли нешто паметно говори, зивкаће га на кулук и сносиће све што и остали. Сад га вежу и друге породичне дужности, које он не уме побројати, нити те везе види; само осећа да је то нешто тешко, несносно, тугаљиво... и да је све то због те вођевине Смиљке...

Али беше му понешто и угодно, јер тај нови живот донео је и неке пријатности. Он има свој вајат, нов, направљен за његову женидбу и пун је све нових ствари. Широк дрвен кревет испунио се од сламњаче, душека, неколико јастука и ћилима. Према кревету, у другом крају, два сељачка сандука дугачка, бела, ишарана црвеном фарбом, набијени новим стварима које је вођевина донела: рубљем, чарапама, појасевима и другим таким хаљинама. О једној дугачкој мотки до тавана висе пресавијене шаренице, губери и кучињаре; о чивилуку њене сукње ткане и везене, круте и сабране на боре, његове нове чакшире, нов копаран и џемадан. Па му је вајат улепшан: о брвнима приковала деца разне слике са ђачких прописа и вашарских колача, а између брвана избоден босиљак у кратким стручићима и откршене шљивове гранчице са лишћем и свенутим и помрсканим шљивама. Цео вајат мирише на цвеће, воће, на чистоћу. Па му мило да уђе у њега, и мило му што је то његова својина, што је он господар од свега тога....

У почетку беше му необична и она, Смиљка. Како да се ближе упозна с њом! Не боји је се, јачи је од ње, и да је на какву свађу или јунаштво, он би јој креснуо у очи шта хоћеш, опсовао је, нагрдио, ухватио преко среде и гекнуо... А овако... ко ће јој погледати у очи, приближити јој се и пребацити руку преко ње...

Како му тугаљиво беше кад прво вече оста сам с њом у вајату... Напољу је нападао снег, савио гране на дрвећу и покрио стазе. Ветар је дувао и звиждао испод стреје. Он уђе у вајат са зубљом луча, запали лојану свећу и свуче се брзо, као да га неко јури, леже у кревет и покри се губером. Мало за тим сену луч пред вратима, прогуњђа неко

нешта и шкрипнуше врата. Чврста рука Спасенијна погурну Смиљку у вајат, рече јој: „лаку ноћ“ и нестаде је.

Она крочи један корак и стаде крај сандука. Сагла главу, гледа у нокте и дрхти. Лојаница пуцка, жмирка и клапи се низ чирак. Напољу чује се све јачи ветар и гране од дрвећа ударају о ћерамиду на вајату. Јозо се окренуо брвнима, зева гласно и ослушкује шта она ради. Кад ништа не чу, он се окрете на супротну страну, опет зевну и крадом провири испод губера шта она ради. Тако неколико пута, опружа се, грчи се, ломи прсте, зева. Напослетку окуражи се и проговори:

— Што стојиш, те не лежеш?

Она опет ћути. Саже главу још ниже, а рукав јој на кошуљи цапти...

Он скочи као помаман, опсова закон и дуну у свећу...

Доцније су се ослободили и испод губера разговарали. У ствари разговарао је он, а она му је одговарала тек понеку. Он узео њене руке и саставио их у своје шаке, па се игра њима.

— Што си толко стидна?

Она се грчи и чује се како пукће на нос. Смеје се.

— Треба да се ослободиш. Нисам ја страшан.

Она опет оћуткује, и опет се смеје. Он јој стеже руке и дува јој у прсте.

— Море, овде је, меко, у овом кревету; мекше но у мојој Осоници.

— Јес', ја! — прошапта она.

— Нисам знао како је лепо оженити се!

(Наставиће се).

На очевом гробу.

Умро си давно оче мој!... Дуги низ година, твоје ломно, малаксало тијело почива у земљи: влажној и тешкој!...

Давно, прије толико година, безазлено дјетенце гледало те својим очицама, хотећи ваљда, да урежe црте твога лица у срце своје, али ти си умро прије, него што је оно утубило лик твој!... Растао је син твој, оче мој, и слабом ногом газио по стази живота. Лутао је по мрачном животу тражећи: срећу своју... Болно се осмјехивао, јер груди његове јад и бол шириле су... Грцао је у загушљивом, себичном животу. не познавајући ведрину и драж младости, јер младост његова рана, ишчезла је са разочарањем живота........ И ево ти се син враћа након толиких година. Уништен, са празним, пустим грудима; са разбијеним сновима и умрлим надама, гробу твоме оче мој! Да загрли изломљени и нахерени, камени крст твој, да на разореном гробу твоме, пролије сузе бола и очајања, да залије свелу траву сузама својим, на гробу твоме, оче мој!... Ох, срећан си ти оче мој! Почивај тихо у гробном станку свом, гдје царује вјечни мир. гдје јасмини и позне руже цвjетају, а славуј извија тугованку своју! Гдје зора прољетња плаче, купајући у сузама љубичице на гробу твоме...

Фебруара, Батинац.

Сава М. Руменић.

У пустињи.

Написао: **Влад. Кохановски.**
С руског превео: **Васо П. Орешчанин.**

(Наставак.)

III.

Вјера није видјела Стефановића више недјеља. Она се сад сматрала потпуно осамљеном и заборављеном. Својим животом била је потпуно незадовољна, а приговоре родитељске и њихове međусобне свађе, тешко је подносила. Родитељи су већ и сами мислили, да се између ње и Стефановића морао догодити некакав неспоразум, кад њега тако дуго нема у њихову кућу.

— Што госп. Стефановић тако дуго нама не долази? Да га нијеси чиме увриједила? — упита је Софија Андријевна.

Вјера је у то вријеме полијевала цвијеће. Збунила се и није знала шта би одговорила; али се за кратко вријеме прибра и одговори:

— Он ме пољубио, па сам се за то на њега расрдила.

— Како си се расрдила? — закреча на њу Софија Андријевна — ти си се без сумње њему ругала? Каква си ти морска принцеза, да се с тобом не смије ни шалити? Е, пази дјевојко, не дижи носа високо!... Добро знаш, да ти, осим то мало кошуље, ништа немаш!...

Вјера је испустила из руку канту, поцрвенила је и отишла од цвијећа.

— Не окрећи ми леђа! — закреча за њом мати — гледај ти, ја нијесам ни знала, да си ти тако висока госпођица — ако те за перчин зграбим, онда ћеш ме добро упамтити!...

Дјевојке су у винограду престале радити, него подбочивши се на жељезне лопате, с љубопитством су стале прислушкивати. На улици свираше момак у

хармонику, па прекинувши свирку, нагну се преко плота, да и он што чује.

Вјера је ишла напријед, настојећи да не чује материне вике, а мати још гласније поче је грдити, пријетећи за њом рукама.

Кад се Вјера толико одмакла од куће, да звуци материне псовке нијесу могли више стигнути до ње, сјела је на траву и отпочела посматрати небо. Небо је било јасно, свијетло и мирно. Не далеко пјевао је славуј и чула се жуна. Тихи вјетар шуштао је над њезином главом, лишћем дебеле крушке. По каткада су с ње падали ситни плодови с лахким шумом на земљу.

На Вјерином срцу било је тешко. Сваким се даном све више и више увјеравала, да је не воли ни отац, ни мати и да је она једна — заборављена на овом свијету. Данашњи материн гњев све јој је разјаснио.

„Нећу се удати за Стефановића, макар ме прогнали, или ме учинили надничарком, — мислила је она, и тако је почела представљати два живота — један, удати се за Стефановића — а други, остати у родитељској кући. Један и други живот чинио јој се грозним.

Почело се смркавати. Од ријеке је пирнуо хладан вјетар. Чуло се крекстање жаба, а по негдје само свирала.

Од њезиних звукова на Вјериној души било је још теже.

„Зашто ме тако страшна судбина прати? — мислила је она, и у том јој се часу представи други, љепши живот. Њој су се представили добри родитељи, који би је вољели, који би је уздизали и који би јој ласкали. Представи јој се мјесто Стефановића — прекрасан младић, с којим би она могла дијелити свој живот и своју љубав...“

У вечер касно повратила се својој кући. На небу су јасно трептиле звијезде, а пун мјесец већ се подигао више воденица. Дуван је око куће раширио своје цвјетне листиће, а пуштао њежни и мало оштри задах.

Вјера је отворила прозор, и дуго удисала мирис цвијећа, па је од једаред од свег срца пожељела љубави, наклоности и среће.

IV.

Кроз два дана дође Стефановић. Поздрави се с Вјером, намигну на њу, погледа јој право у очи и рече:

— Још и данас осјећам сласт Ваших медених уста. Кад сам кући дошао облизивао сам се цијело вријеме и непрестано сам о Вама мислио. —

Док је он то говорио, опазио га је Димитрије Ивановић, те га позва себи, да га угости настојком*) од четрдесет година.

*) Настојка = ракија, у којој су дуго стајале какве горке или мирисаве траве.

Кад се већ Димитрије Ивановић мало угријао, приповиједао је Стефановићу, како је недавно грдно кочијаша за то, што му није потковао кобиле.

— Проклето племе, — рече Стефановић, изливши у уста чашицу настојке, и заложивши комадићем харинге и лука. По том пријеђоше на разговор о маневрима, који су се држали око Кољцевог салаша и који су се на том мјесту понављали сваких пет година.

— Нека нас веселе мало, нека — угријан говорио је Димитрије Ивановић.

Послије доручка Стефановић натуче качкет на главу, подиже се са столице и проговори:

— Мили сусједи, ви се овдје забавите још мало, а ја идем мало шетати с госпођицом Вјером.

Вјера је поблијеђела, а Димитрије Ивановић и Софија Андријевна оштро је погледаше.

— Шта Ви мислите о шетњи, госпођице Вјеро? — обративши се њој, упита је Стефановић.

— Свакако, идете, — брзо је одговорила Софија Андријевна, срдито погледавши на кћер.

Стефановић тури руке у џепове и проговори:

— Ну, госпођице, ако ћемо ићи, онда хајдемо, јер се морам брзо повратити кући.

Тада погледа на небо, бојећи се, да их гдје не затече киша.

Димитрије Ивановић и Софија Андријевна, такође су погледали на небо.

— То је само облачак, а неће бити велике непогоде господин Стефановић, — проговорила је Софија Андријевна.

— Да, али из облачака постане и велико невријеме, — одговори Стефановић, и гласно се насмија.

Ех, господин Стефановић, нијесте од шећера, заиста се нећете растопити, — рекао је Димитрије Ивановић, па се и он засмијао. Неколико су се минута гласно смијали, погледајући једно другом у очи.

Кад су се престали смијати, Софија Андријевна погледа на кћер.

— Ну, шта ти мислиш? Јеси ли се већ спремила? упита је она.

— Ништа. Идем, — одговори Вјера, дигнувши се иза стола, па оде из собе.

Стефановић изађе за њом.

Дошли су у врт. Стефановић у врту откину огрозд на крају алеје, па га је јео, откидајући му репиће.

— Волим огрозда, — говорио је он: — само се бојим, да ће ме од њега бољети стомак.

Кад су прошли алеју, у којој расту огрозди, ишли су упоредо тако, да се Стефановићево раме дотицало Вјериног.

— Дакле, Ви сте се мила Вјеро, на мене расрдили за то, што сам Вас пољубио, као своју жену. Будите увјерена, да ја већ одавно на Вас мислим, као на своју дражесну половину. За тим је узе за руку и погледа јој у лице.

— Ја желим с Вама дијелити добро и зло, па мислим, да Ви ништа нећете имати против тога?.. је л' да ништа нећете имати?..

„То је одсудни час у мом животу, — помислила је Вјера, — ако откажем — сто биједа, свађе родитељске и свакојаке неприлике; ако пристанем — истина добијам богаство, али живјети с оним, кога не љубим, а уз то још и са тако простим човјеком... Шта ћу чинити?.. О, Боже...

Стефановић је почео привлачити себи све ближе и ближе, а дисање му је убрзало, посматрајући је зажареним очима.

— Господин Стефановић, ја Вам за сад ништа одлучно рећи не могу. Изволите доћи сјутра или прекосјутра, или још касније, или ћу Вам писати, само данас не могу ништа рећи.

Стефановић је више није слушао, него је зграби за руке и стаде љубити у уста, чело, очи и лице.

— У-у! како си мила... У-у! како си слатка.. У-у!.. шаптао је између пољубаца.

Вјери се учинило да ће је удушити, па се почела отимати из његових руку.

— Ви то не смијете... ја... ја још нијесам Ваша жена... пустите... ја ћу викати...

Хоћу, ето хоћу, овај час хоћу... разумијеш ли, овај час хоћу... Ох, ох!

Вјера је осјећала, да је већ почела слабити. У њезиној су се глави развијале чудновате мисли, чинило јој се, да је изложена пропасти.

Од једаред се у близини зачу звук сјекире.

Пустите ме, ту су људи!...

Тада је Стефановић преста љубити, и поче јој гладити косу и чело. Лице је његово изгледало зајапурено и збленуто.

V.

Вјера је дуго гледала на њега жалосним и укорним очима. Забринула се, па се више није могла срдити. Видјела је, да су и отац и мати против ње, и да никог нема, ко би се за њу заузети могао. Самоћа је грозно дјеловала на њу. Опажала је, да је почела слабити и да је њезин понос и достојанство, почело постепено замирати у њој, непрестано налазећи се у тој пустињи и разговарајући само с простим особама.

Међу-тим Стефановић се умирио. Погледавши у наоколо, насмија се на њу још једанпут, расправи браду и сједе на оближњи пањ, опружи ноге и поче поново посматрати Вјеру.

— Их, како сте срдити, — проговори он, — ух, како сте осјетљиви!

Вјера се окренула од њега, и почела је посматрати далеко покриту кућу и амбаре Кољцевог салаша.

„Моје родно гнијездо, — помислила је, — могу ли у њему наћи заштиту и дочек?.. Могу ли овог часа отрчати тамо у загрљај материн и умолити је, да ме спасе од Стефановића... Мати, мати, која ме сама тура њему у руке, која сама хоће да разврати моју душу и моје тијело — може ли она осјећати добро за мене, и разумјети ме?"

— Ето ти, московски кицошу, — проговори Стефановић, притиснувши на својем образу комарца; за тим га метну на длан и поче му откидати ноге.

— Један, — проговори Стефановић и откиде му једну ногу: — два — откину другу, — три...

Он је мирном душом бројао и тргао ноге комарцу. а у Вјериној души одигравала се читава драма.

Она је даље мислила: Сад отац и мати чекају хоћемо ли се повратити заједно. И чим се ја вратим, питаће ме, да ли ми је Стефановић ставио предлог о својој женидби, и шта сам му одговорила. И, ако им рекнем, да сам га одбила, они ће ме из куће истјерати. Шта ћу радити?.. О, Боже!.. Шта ћу учинити?.."

Стефановић је зијевао, дигао се с пања и пришао Вјери.

— Ну, мила невјестице, ја сам врло добар човјек. Идите — кући и промислите, а прекосјутра или још за који дан, ја ћу доћи по одговор. Бог с Вама!. Нећу Вас даље секирати. Врло добро знадем, да се удаваче тешко одлучују — на тако важан корак мислити се мора. Бог с Вама!..

— Хвала Вам господин Стефановићу, — тихо му одговори Вјера, и од једаред јој дође у главу нова мисао, како би Стефановић могао бити добар муж, само што је тај осјећај у њој врло кратко вријеме трајао. Тај је осјећај ишчезао из њезине душе, чим су једно од другог отишли неколико корака. Стефановић је опет почео говорити грубе и за њу непријатне комплименте. Међу-тим на салашу су их нестрпљиво очекивали.

Димитрије Ивановић и Софија Андријевна, били су увјерени, да је ствар свршена, и да се њих двоје могу пуним правом назвати жеником и невјестом. Димитрије Ивановић намјеравао је понудити Стефановићу штогод да заложи; очекивајући га шетао је по балкону, тарући руке и весело пјевајући: »allons entfants de la patrie" — једину пјесму, која му је у памети остала, од свију некад познатих француских пјесама.

Софија Андријевна, подигнувши сукњу — указаше јој се на ногама старе папуче — па је трчала час у кухињу, час у амбаре, час у подрум, желећи прије Стефановићевог доласка, да свуда буде успостављен ред.

Када се Стефановић с Вјером повратио, почела је падати ситна киша, а небо се наоблачило.

Прошавши покрај Софије Андријевне рекао је:

— Ја сам потпуну истину рекао Софија Андријевна — киша пада.

Софија Андријевна радознало погледа понајприје на Стефановића, за тим на Вјеру.

Стефановић је дошао Димитрију Ивановићу и почео с њим говорити о усјевима.

Софија Андријевна приближила се Вјери.

— О чем је с тобом говорио? — упита је она.

— Он ми је предложио женидбу, — одговори јој Вјера.

— Шта си му на то рекла?

— Ја сам му рекла да ћу му коначни одговор дати сјутра...

— Зашто?! зашто?! питала је Софија Андријевна, позеленивши од једа.

— Друкчије нијесам могла, не могу од први пут.

Стефановић је примијетио, да нешто има између Вјере и њезине матере; те је оставио Димитрија Ивановића и дошао њима.

— Какве су то тајне? смијешећи се, упита Стефановић.

Софија Андријевна ухвати га за руку и одведе на страну.

— Голубе Стефановићу, не срдите се, Христа ради на Вјеру, видите, да је то луда госпођица, она чини све по грађански.

Ништа, ништа, Софија Андријевна, то ја потпуно разумијем. Пустите је нека се кондири хе, хе, хе!.. Женска стидљивост, — и онда зашутјеше.

Њима је дошао Димитрије Ивановић, те су отпочели други разговор.

Вјера је отишла у собу.

Наскоро за тим отишао је и Стефановић. Киша је падала све више и више, муње су сијевале и громови пуцали. Густи облаци застрли су небо, па је постало тамно. Вјера те ноћи није могла дуго заспати. Неколико пута отворала је прозор и загледала у густу помрчину, задубила се мислима у шум кише, а у њезиној души било је све теже и теже. (Наставиће се.)

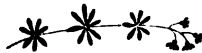

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

(Наставак).

Седмо писмо. Максим Горки као пјесник босоногих. Руски божјаци. Варењка Ољесова. Црвени Васка. Наташа. На дну.

Међу књижевницима и белетристима у руском савременом друштву истиче се име Максима Горког највећом популарношћу, која уосталом није пошљедица његове смјеле новотарије у умјетничко-естетичком погледу, већ пошљедица описа необично оригиналних типова људи, о којима се до појаве његових литерарних дјела врло мало знало. Тој се околности наравно придружила и дивна форма његовог излагања, а у неколико и тривијални стил, који се нарочито свиђа широкој публици. Благодарећи тим околностима, дјела се његова необично брзо шире и на тај начин, оно што је рђаво и публика естетичког укуса прима са већим задовољством, од онога, што је лијепо и релативно савршено у естетичном погледу...

Скиталачким је животом М. Горког условљен и жанр његових дјела. Њега виђамо, као човјека, који је Русију пропутовао унакрст, па уиљед тога и богатог искуством и доживљајима.

Он је вођа босе команде „златоустих," вјечних скиталица из једног краја простране Русије у други, који безбрижно троше и пошљедњу копјејку, коју уепут случајно зараде и као птице небеске не мисле шта ће с њима бити сјутра.

Горком су одлично познате: тежње, дух и живот тих „скиталица," — „босоногих," — „златоустих." Он је имао прилике, да тај живот и сам на себи испита, па се према томе, као писац тог живота у руској литератури с њим нико не може упоредити. Он је успио, да нам пружи опис живота тих божјака у свима његовим ситницама — варијантима и то са необичном свјетлошћу, колоритом и ефектом....

У руској се богатој литератури писцима тих интересантних типова јављају Глеб Успенски и Јасински, али Горки оцртава „скитницу божјака" са свим друкчије. Његови се: Челкаш, Чудра, Коновалов, Орлов, Лука, Ситин и др. осјетно разликују од правих савремених божјака. Из њиних уста често пута чујемо и таке ријечи, које се тешко могу чути од људи савршено неписмених... У том погледу, његове слике по каткад не престављају истински стадијум духовног живота тих савремених руских типичних скиталица, већ некакав идејални, измишљени... Тај се недостатак лако да опазити при пажљивом читању његових дјела. Естетичко пак наше осјећање при томе бива утолико задовољено, уколико се ти умјетнички описани типови и слике слажу са природом, стварношћу; јер се и садржина естетике састоји у подражавању природи, реалном свијету, који је, без сумње важнији од измишљотине.

Горки не изазива наше саучешће тим божјацима - јадницима; напротив он их са усхићењем описује као идејалне људе:

— А ја ево, чуј, говори Макар Чудра — колико сам ти у току 58 година видио... А дела чик реци, гдје ти ја још нијесам био? Тако и ваља живјети — иди, иди, у томе се и све састоји; дуго се не задржавај на једном мјесту, - јер шта има на њему особито? Видиш ли, како дан и ноћ вјечно бјеже — гонећи једно друго; исто тако бјежи и ти од сваке помисли о животу, да ти најзад не досади („Макар Чудра")...

Мени се, друже, — говори војник — врло свиђа овај скиталачки живот. Он ти је заиста и хладан и јадан, али је зато и сувише слободан. Никаквог тутора над својом главом... сâм своме животу господар („У степама")...

— Ја сам ти се, мој брајко, — ријешио, говори Коновалов, да све земље обиђем — то ће бити најбоље. Идеш, и све гледаш новије и новије... и ни о чему не мислиш... Вјетрић ти насусрет попирује и као да ти из душе чисти некакву прашину. Лако и слободно... Нико те не узнемирава: пало ти нешто на ум да што поједеш — устајеш, послушаш што за

политику;[1]) нема ли пак рада - затражи хљеба, — даће ти се. Бар ћеш се ако ништа више, земље нагледати... свију могућих љепота. Ајде? (Коновалов.)“

То исто говори и Кузма Косјак:

— Вољу своју ни за какву жену, ни за какву кућу не дајем. Чујеш ли, родио сам ти се ја под амбаром, под њим ћу и умријети... Судба ми је така. До сиједе старости само ћу се скитати. А на једном, те једном мјесту мени је досадно („Досада“).

Тим се скиталачким животом, заједно са нашим аутором, усхићују и остали његови јунаци: Кувалда, Серјошка, Мальва, јер „у таком животу нема никаквих обавеза — то је једна љепота, и нема законâ, осим природних, — то је друга...“

Но естетички би ефекат његових дјела био још већи, да су написана по другим морално-религиозним принципима. Жудња је за животним смислом такође нејасно представљена. Горки нам је у том погледу дао врло слабу слику; његови божјаци дишу аморалистичким духом... с тога, по прочитању његових дјела наше морално осјећање такође бива незадовољено, а то помаже умањавању естетских осјећања, са којим је оно у тијесној вези. У „слободном“ животу његових јунака — „вотка“ игра улогу не узгредног или случајног аксесуара, већ је — циљ, ради чијег се достигнућа троше све способности њиног ума... Аутор и сам у томе не види никакве кварежи!..

Глигорије Орлов кличе:

— Зар ја могу да не пијем, када је у томе сва моја радост?...

Другог пак божјака савјетују да купи чакшире, на што он исказује исту мисао, само другим ријечима:

— Мени је поп говорио, како човјек не треба да се брине само о свом трбуху, већ и о души. Моја пак душа тражи вотке, а не чакшире („Мальва“). Често пута при читању његових дјела наилазимо и на узречицу: „Вотка разблажује срце...“ (Наставиће се).

[1]) т. ј. »на по рубље« — наших шест и по гроша.

Српске народне умотворине.

Народне песме из Крушевачке Жупе.

I.

— Како беше, дико, ју салаша?
— Доста горко без тебе девојко.
— Наша мајка нама је душманка,
Повезала кере за пенџере,
А за врата два младе солдака,
Не да ми се с драгем састанути.
Бог ће дати мајка ће заспати,
Те ја пуштит кере од пенџере
И од врата обадва солдака,
Латит' перду те разбит' пенџере
Па обедит' на снајкино дете,
Те се с драгем својем састанути.

II.

У цара су три девојке,
Сајгу, најгу три девојке,
Увур, везур три девојке.
(»Сајгу....девојке« — припев).
Све три цар је разудао:
Једну дао у Татаре,
Другу дао у Златаре,
Трећу дао у Чивуце.
'Ну што дао у Татаре,
Свилу бере, свилу носи;
'Ну што дао у Златаре,
Чо'у преде, чо'у носи;
'Ну што дао у Чивуце,
Трње бере, трње врше.

III.

Мајка Мару кроз три горе звала,
Мара ју се кроз девет одзива.
— Јеси л' Маро, платно убелила?
— Несам, мале, ни к воде с'одила,
Јован овчар воду замутио.
Куни, мале, обе да кунемо,
Да л' се не би Јован обесио,
О зло дрво, девојачко грло,
О зло гвојзе, девојачке гривне.

IV.

Ој девојко лутко молована,
Пита' мајку да л' би ми те дала
Ју Мисира за царевог сина?
Од Мисира боље село нема:
У Мисиру никад снега нема,
У годинс по два бериће та,
Зими гројзе, а лети пченица.

V.

Ој девојко Златија,
Што ми ниси казала
Де ми драго болује,
Да донесем понуде:
Од мушице душице,
Од комарца ребарца,
Саморасне орасе,
Самораш њо гројзе,
Дваjес пара шећера,
Мојем драгу вечера,

7. фебруар 1907. г. Мустапић (Звижд). Прибележио **Хран. Прибаковић**, учитељ

Од када се старци не убијају.

Срп. нар. прича.

У стара времена била је заповијест од цара, да сваки син мора оцу, кад би овај навршио шездесет година, метнути лопар на главу и убити га. Кад не би који заповијест извршио, онда би убили и њега и оца.

Тако се једном момчету сажалило на оца, па не хтје, да изврши цареву заповијест, већ не знајући како би га спасао, ископа покрај куће подрум, те у њега стрпа оца. Уреди му лијепо собу, метне пећ, кревет, сто, на којем би увијек горјела свијећа; сваку вечер би силазио оцу и приповиједао новости из града.

Једну вечер сиђе и каза, како је цар заповједио, да се све просо у државн мора уништити; у читавој царевини не смије бити ни једног јединог зрнца проса, а код кога би се нашло, био би погубљен. Отац каза. да се царска мора већ слушати, те нека он сјутрадан узме плуг, па оно просо, што га је посијао, преоре само. Син тако и учини.

Кад је други пут био силазио у подрум оцу и разговарао се о новостима, каза, како ево већ три дана вичу телали, ко би нашао крај мрачне земље, тога би цар богато обдарио. Сад му рече отац, да би он то могао лако учинити: Нека само заиште од цара нешто аскера, па нека узјаше на какву кобилу, а њезино ждријебе нека поведе собом. Кад буде на улазу у мрачну земљу, нека га онда закоље, а кобилу даље гони, те кад дође на крај земље мрачне, лако ће се моћи већ повратити, нека само пусти кобили узде, а она ће га сама довести на 'no мјесто, гдје јој је ждријебе заклано.

Сјутрадан се пријави младић цару, да је вољан доћи до краја мрачне земље, само нека му дâ што аскера, што му цар и даде, па се онда упути да тражи мрачну земљу.

Кад је био на улазу у мрачну земљу, закла ту ждријебе, а он с аскером уђе у њу. Дуго је требало, док је нашао њен крај, па се онда, пустивши кобили узде, поврати до 'ног мјеста, гдје је заклао ждријебе, а одатле се окрену право цару. Цар га богато обдари и пусти кући.

Послије неког времена нареди цар телалима, да вичу кроз град: да ће ономе дати, ко му донесе сјеме проса, за свако зрно 100 дуката.

Младић дојави то оцу, те му се пожали како би добро било, да нијесу уништили оно просо, већ да су га сачували. Отац га савјетова, да оде на оно мјесто гдје је преоро просо, а сада нека га опет само окрене, а за мјесец дана имаће сјеме за просо.

Младић послуша оца и збиља не прође ни мјесец дана, а он изнесе пред цара сјеме, на што му он за свако зрно одброја по стотину дуката.

Затим га цар заустави, упита ко њега савјетује у тим пословима. Младић се дуго нећкао да каже, али кад се цар зарече, да неће никоме зла учинити, открије му он своју тајну, како је прекршио заповијест, па није убио свог оца, па му је он за све то давао савјете. Цар се за часак замисли, па ће му рећи:

— Истина, одавно је то обичај, да се старци убијају, али како сада видим, старији су много муд-рији од млађих, па од сада се не ће то радити.

И он заповједи телалима, да вичу, да одселе не смије нико убити свога оца.

Бањалука. Од баће чуо: **Мирјан.**

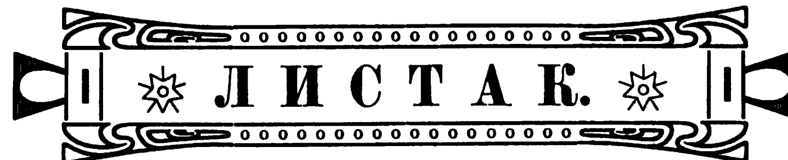

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Мисли о руци. Написао Спасоје Ј. Илић, учитељ. Београд. Штампано у штампарији Савић и Комп. 1906. 8° стр. 60. Цена 0·60. дин.

Врло интересантна књига, у којој се расправља благодарна тема о рукама, у којој има доста лијепих мисли, и прилично складног и значајног распореда научног градива. Писац се похвално труди и прилично успијева, да престави што јасније читаоцима физиолошки склоп руку, и резонира о њиховом значају, о логичности у човјечјем животу, као и о главним факторима у борби за опстанак. Он с необичном подробношћу и марљивошћу веже у једну цјелину елементе, које је дала савремена наука о човјечјем организму, говори о мускулатури руку и ногу, износи разлику између женске и мушке руке, извјежбане у раду и гимнастици и неизвјежбане.

Писац се подробно задржава на чисто педагошкој тачци гледишта на руке и износи савремени педагошки захтјев о подједнаком, хармоничком развићу обје руке. У жртву тој идеји уметнут је у књигу и преведени чланак „Лијева рука" од П. Мајергана, што ни у колико не чини непријатан утисак и не квари опште расположење у корист добросавјесности г. Илића. Он је педагог, вјерни поклоник класичне системе физичког развића, који правилно гледа на задаћу васпитања и стара се усрдно, да своје мисли излаже јасно и складно. — Не може се рећи, да је ова књижица груба компилација. Писац у њу уноси и лична своја посматрања, која још више говоре у прилог његове марљивости. Он обраћа веома похвалну пажњу и на народне појмове и мисли о рукама, о њиним улогама у животу. Примјере је покупио не само из српских народних и умјетничких пјесама, него и из лијепе литературе, и то веома срећно и савјесно.

Све је лијепо, скромно и добро. Само ми се намеће једно питање, које се не може прећутати. Г. С. Ј. Илић често адресује њемачке, француске и енглеске писце и то на њиховим матерњим језицима. Да ли те

језике писац зна и разумије, да ли на њима чита слободно и складно?... или их цитира по руским издањима?.... Мене би веома радовало оно прво. Књига је написана енергично, са вољом и приличним разумијевањем основних идеја педагошких. Понеки пут се осјети мана у језику, стилу и особито научној терминологији, гдје се осјећа писац — несавршен?.. Иначе књига се чита с пажњом, с интересом и сама се собом препоручује. А није ни скупа.

Монах Валеријан.

Из пољског народног живота и књижевности. Писмо* највећег пољског књижевника Хенрика Sienkiewicza цару Wilhelm-у, поводом тога, што се забранило пољској дјеци молити се Богу у школама језиком пољским.

Sire,

У час, када сва цивилизована васиона, када су свачије очи жалосним чуђењем обрнуте спрам једне велике провинције Вашега широког царства, у час, када штампа свих народа, заједно са новинама поштених Нијемаца, приговара неправди, учињеној пољској дјеци у пруском царству, у тај час сваки човјек и кршћанин, а по готову сваки Пољак упире очи у Ваше Величанство у име Правде!

Правда је виша него сва државна права и него сви политички обзири, јер ти су већ по том, што Правду ногама газе на злу путу. Зло и неправда виче за репарацијом, а та је у рукама монарха.

Провиђење је, са недокучних закона, ставило под Ваш ауторитет важан дио великог пољског народа, а у исто доба обавезала је Ваше Величанство дужношћу да штујете душу овога народа, да га браните, да бдијете над његовом срећом, над његовим језиком, над његовим традицијама и осјећајима.

Но ипак је овај териториј, утјеловљен пруској држави, постао пакао патња, и ове патње — ах — још су веће за Вашега владања. Тужаљке потиштених остају без одзива, или влада Вашег Величанства на њих одговара законима, који су у очима тих туђинаца докази мржње и насиља, а рекао бих: и освете.

Миран је пољски народ. И он — као и Нијемци — плаћа порез крвљу и новцем. Али њега војска не брани. Залуду настоји мржња, да уљепша и прикрије своје насиље тиме, што клевеће како тобож Пољаци желе, да сруше пруско царство. Недостојно је јаког народа, када жели да увјери себе и друге о томе, да не вјерује у себе самога. Спонтано кретање, отпор који људска природа ставља против насиља, то није политичка агитација.

Ту, гдје се ради о одбрани вјечитих права човјека и Бога, гдје се људско срце у молитви диже своме Створитељу, гдје душа плаче и моли, ту је једино савјест агитаторица. — Sire, у Вашем царству све се до данас, чиновник пруски турао и вазда се стављао између пољског народа и његовог земаљског суверена, само да ниједна тужба не може стигнути на подножје престоља Вашега: а одселе ће зар да се тура и да угушује чак и онај глас, који пољски народ управља Богу?

Sire, мјера угњетавања наших тијела и душа сада је превршила!

Немилосрдан је и варварски закон, који заборавља да људске главе морају имати свој стан, закон, који Пољацима забрањује, да граде кров над главом на оној груди земљице, која је њихова!

Гадни су, неморални су и без икаквог су државног права ти закони, који пољској дјеци ваде сузе из очију, и бране им молити се Богу језиком пољским!

У школама пруски учитељ није вођа, који пољско чедо учи и води Богу; него је нека врста немилосрдних вратара са службеном задаћом, да силом здраву и чачу пољску младицу претвори у кржљаву и квргаву дивљаку, али њемачку. И тако у тим школама јече боли, ори се кукњава, пуцају батине, а расту — мученици.

Овај јаук вапије у небо. Прећи Вашег Величанства ратовали су у безброј срећних или несрећних војна, а не питајући сада, јесу ли све те војне биле праведне или неправедне у очима историје, велим: биле су велике и тешке. Данас ето опет војне, големе и сузне, а то је војна читаве пруске државе против дјеце. Оружје су јој тамница и бич с једне стране, а с друге грозан плач. И заиста: чим је већа побједа на страни државе, тим је срамотнија та војна. И за то Ваше Величанство не ће и не може дозволити, да се овака војна води под Вашом владом, да она ту владу за увијек у историји карактеризује, да је обиљежи својим именом.

Манифестом од г. 1867. обећано је тврдо пољским поданицима пруског царства (приликом њихове инкорпорације Савезу њемачких држава) да се не ће дирати ни у њихов језик, ни у њихову вјеру, те да ће у крилу Савеза моћи остати Пољацима, чувајући језик и обичаје народне.

Како се држало ово обећање? Ова царева ријеч? Ваше Величанство је чувар части и поштења читаве Њемачке, чувар части династије и репрезентант монархичке идеје. Нека дакле изволи опазити, да част најнижег од Ваших поданика зависи од његове ријечи и присеге, зависи од тога, како он задану ријеч држи или не држи. Са колико горчине и гадне сумње мора онда да читају горе наведена обећања не само Пољаци, него и њемачки монархисти!? Хоће ли моћи да одврате мисао од тога опажања, да монархичка идеја није оно, што би морала да буде, утврђена на необоривој етичкој бази.

Мјера је пуна врхом. Неправедни закони недостојни су имена: закон.

Далеко сам од тога, да проречем будућност Пруске; али усуђујем се само једноставно изнијети исторички принцип: влада, која све дозвољава, учи оне којима управља, да и они могу све дозволити. Нема права против права, а право егзистенције дато је народима од Бога. Ово је право за то право божије милости, и по томе монархија, која изјављује да се држи права по овој милости, не би смјела крњити та иста права, јер онда истим ударцем руши и своја права.

Али Ваше ће Величанство само бити најбољи судија у овој борби. Нека само изволи погледати у лице страшној истини, која вири из свега владања државе према Пољацима, јер та истина пламти и гори, колико год је гушили. Милијуни Ваших поданика осјећају се под Владом Вашом и Ваших министара тако несрећни, како не бијаху никада прије! Угњетава се право људско на земљи, право домаћег огњишта, а дјеца плачу пред баријерама, које насиље диже између дјечије душе и Бога!

* Ово писмо донијели су сви европски часописи свих народа, и све новине, а писано је на крају године 1906. у Закопану.

Ваша кршћанска савјест нека изволи отворено погледати у црне прозоре, а краљевска ријеч нека диктује правду и правицу, да страхоте мину.

Henryk Sienkiewicz.

Књижевне и културне биљешке.

Стогодишњица освојења Биограда. Приликом прославе стогодишњице освојења Биограда новембарска и децембарска свеска „Ратника“, мјесечног војног листа, што га издаје српски главни ђенералштаб, а уређује Милутин Мишковић, изишла је свечано у српској тробојници и са чланком ђенерала Јована Мишковића: Београд и околина, с картом и 4 слике. Ово је и засебно оштампано.

Књига за свештенике. Огњан Мангуловић из Бјежаније јавља српскоме свијету, да је превео и за штампу удесио чувено дјело учeног богослова православне цркве дра Владимира Гетеа: „Емил Ренан пред судом науке.“ Књига ће изнијети 300 страна. Цијена је 4 круне.

Венеричне болести. Дворска књижарница Мите Стајића у Биограду издала је за народ врло корисну књигу дра Савићевића: „Венеричне болести и њихов утицај на брачни живот и пород.“ Књига је написана врло разумљиво, као за народ. У њој има 12 оригиналних слика у тексту и то разних болести са клинике бечке, берлинске и париске. Цијена је књизи 3 динара. На 5 књига добија се једна на дар.

Најјевтинији календар. Из Цариграда смо добили лијепи српски календар „Голуб,“ за годину 1907. То је најљепша српска књига, која је изишла у новије доба у турској царевини. Календар има 13 табака и поред календарског врло лијеп забавни и поучни дио, гдје има и нових ствари и нешто прештампаних. Ту се сретамо са именима првих и најбољих српских књижевника, који су нарочито послали своје радове овом календару као: Др. Јован Цвијић, Симо Матавуљ, Стеван Самарџић, Мил. Митровић, др. Бошко Коњовић и др. а има више ствари и прештампаних. О овоме ћемо календару донијети опширну оцјену. Цијена је само грош или 20 хел.

Награђено из Дучићева фонда. Српска Краљевска Академија у Биограду наградила је из фонда покојног архимандрита Нићифора Дучића најновије дјело нашег сарадника Дионисија Миковића „Српско-православно боко-которско владичанство.“ Дјело ће се штампати наскоро.

Просвјетина помоћ школама. Друштво „Просвјета“ сваке године проширује своја правила и свој рад. Тако је лањске године закључила да помаже српске школе и већ је ове године одредила на то 2000 круна. Овако проширење рада „Просвјетина“ врло нам се свиђа и свак га одобрава, само би са проширењем рада требало и одбор проширити, а не би згорег било кад би основала нарочити привредни одбор, који би живље радио на оснивању задруга и слању дјеце на занате.

Светосавска слава у Питсбургу. Српско-православна општина у Питсбургу, у Америци, која издржава и српску школу, прославила је св. Саву врло свечано. Изјутра је било освећење водице, говор, пјевање и декламовање, а у вече светосавска забава уз судјеловање српског пјевачког друштва „Горски Вијенац“ и хрватских пјевачких друштава „Слоге“ и „Јавора.“ Тако је то гдје има свијести и љубави међу браћом, онда св. Саву заједнички славе и Срби и Хрвати, а код нас луда браћа и небраћа дигла прашину до неба што се св. Сава прослављa по државним школама. Боже их освијести, јер не знају шта раде.

Српска штедионица добротвор. Српска штедионица у Бијељини може послужити за углед многим сличним српским заводима. Нема ни година како је основана, па је мудром и енергичном управом и лијепим радом заслужила 19.000 круна. Од те своје добити поклонила је 1000 круна српској општини у Јањи за подизање српске школе, 2000 круна српској општини у Бијељини за иконостас у цркви. 500 круна поклонила је друштву „Просвјети,“ а 400 круна муслиманској сиротињи у Бијељини. Остало је оставила у резервни фонд. А да ли ће икад Сарајево стићи Бијељину, јер сва ће друга мјеста напредовати, а ми ћемо остати пошљедњи.

Српска Школа. „Српско Учитељско Удружење“, поред осталих дужности, обећало је издавати педагошки лист „Српска Школа“. Но пошто правила друштвена још нијесу потврђена, а скоро је година дана како су послата на владу, а осјећа се потреба учитељскога листа, с тога је колегијум српских учитеља ставио питање свима српским учитељима са предлогом да они покрену лист прије, па кад се правила потврде и удружење конституише, они ће одбору предати лист на расположење. Сва је прилика да ће учитељи пристати и тако ћемо наскоро имати још један нови лист „Српску Школу“, који ће, надамо се, помоћи и учитељи са других српских страна, а такође и српске општине.

Јубилеј. Михајло В. Јурковић прославио је 30. јануара двадесетпетогодишњицу новинарске службе. За све то вријеме он је радио на руској штампи као нарочити дописник из Србије, Бугарске и других словенских земаља. Борио се и у ратовима за бугарско ослобођење. Писао је по свима великим руским листовима у корист јужног Словенства. Године 1891. бавио се у Босни и Херцеговини, одакле је писао у „Варшавски Дневник“ и „Одјек“ оштре чланке противу Калајеве управе у овим српским земљама под псеудонимом Славјански страник. Слава му!

Слободна Ријеч. Од 24. јануара почео је излазити у Подгорици нови српски демократски лист „Слободна ријеч“. Лист је покренула акционарска штампарија „Божидар Вуковић“, а управља нарочити уређивачки одбор. „Слободна Ријеч“ имаће дописника из свих српских и словенских крајева. Уредник је нарочито добављен из Србије, а то је Борислав С. Минић. Годишња цијена за Црну Гору 6 круна, а за Босну и Херцеговину 8 круна.

Преведено на талијански. У 11. и 12. свесци „Nuova Rasegna“ налазимо у сталном одјељку српско-хрватском на првом мјесту 15 пјесама кнеза Николе, које је превео Ђузепе де Пајтони; даље „На њен дан“ из књиге „Живот“, од Симе Матавуља, превела Умберта Графини. За тим Р. Каталинић Јетеров пише о Шенои. Приказујући најновију књигу пјесама Лене Степановић преведено је седам њених пјесама. Још се приказују Синобадова „Писма из Милана“, „Мала Библиотека“ и „Savremenik“.

Дописни чланови. Српска Краљевска Академија Наука изабрала је на главном годишњем скупу 5. фебруара ове године за своје нове дописне чланове ову господу: 1. Филипа Ф. Фортулатова, редовнога члана руске Академије Наука; 2. Михаила Н. Сперанскога, проф. нежинског истор. филол. института; 3. Илију Е. Рјепина, руског живописца; 4. Ђорђа Поливку, проф. универзитета у Прагу; 5. Михаила Бобржинског, проф. универзитета у Кракову; 6. Д-ра Емила Хомала, наставника универзитета у Парпзу; 7. Вида Вулетића Вукасовића,

проф. у Дубровнику; и 8. Јосифа Маринковића, почасног члана Академије.

Богословски факултет. »Српски Сион« сазнаје из Биограда, да садашњи честити министар просвјете г. Андра Николић озбиљно мисли завести и богословски факултет у српском свенаучилишту у Биограду. Ради тога обратио се професорском савјету свенаучилишта и узгред питао како би се могло доћи до спремних професора за тај факултет.

Музикалије. У Сиску, у Хрватској, излази нарочити хрватски тамбурашки лист који се зове »Tamburica«. Поред разних чланака и новости из те струке »Tamburica« доноси у сваком броју нарочите музичке прилоге за тамбуру. Ове године донијела је у 1. бр. „Тамбурашка корачница", а у 2. броју: „Тамбурашко Коло", обоје од Спасоја Томића.

Стогодишњица. На Благовијест навршује се равно сто година од рођења познатог књижевника и родољуба Јоксима Новића Оточанина, родом из Лике. Тај је човјек много што-шта преко главе претурио и умро у највећој сиротињи. Биоградска „Правда" посветила му је цио подлистак у 47. и 48. броју. Српски народ у Хрватској, гдје је Јоксим рођен и у Босни, гдје је подуже живио и радио на ослобођењу њеном, требало би да му прослави стогодишњицу.

Скупштина друштва „Змај". Друштво српских књижевника у Војводини одржало је главну скупштину 11. фебруара. Пресједавао је најстарији члан г. Јован Живановић. Скупштина је одала достојну пошту своме преминулом пресједнику Паји Марковићу. Друштво има 13.099·09 К. готовине и расписало је награду од 500 К. за најбоље дјело о „Змају". Још су примљени неки књижевници за чланове и смањена мјесечна чланарина на 1 К. У одбор су изабрани за старјешину Јован Живановић, за његова замјеника Радивој Врховац, за тајника проф. Милан Недељковић за благајника професор Св. Коларевић, за чланове: Ђорђе Красојевић, Жарко Миладиновић, Стеван Поповић Dr. Лазар Поповић и Стеван Брадваревић.

У спомен Паје Марковића. „Бранково Коло" посветило је цио 5. и 6. број своме незаборављеном оснивачу, власнику и уреднику Паји Марковићу Адамову. У та два броја донијело је све што су о покојнику писали многи српски листови, за тим говоре о погребу и чланак Тодора Стефановића Виловског. На крају су побројани радови неумрлог Адамова и наредане све посмртнице, којих је било пет.

Стенографски записници. Примили смо до сада Стенографске записнике са осамнаест сједница српског народног црквеног сабора, који се састао у Карловцима, да свршава све важније послове, који се тичу српске црквено-школске аутономије код Срба у Војводини. У сабору учествује сав народ у Војводини преко својих посланика и то је код њих највеће и најважније аутономно тијело.

Свака сједница саборска засебно је оштампана и засебно увезана. Штета само што се не пази на величину папира, да се послије може увезати. Под влашћу саборском има 666 црквено-школских општина. 715 цркава, 27 манастира, 7 владичанстава и 668 срп. школа. У сабору има 25 свештених и 50 свјетовних лица.

ЧИТУЛА.

† Ђорђе С. Јовановић. — 2. (15.) фебруара ов. год. испустио је овај врједни омладинац своју племениту душу далеко од своје домовине, у Винервалду, гдје се налазио на лијечењу. Покојник је рођен у Брчком 6. маја год. 1885. од оца Симе и мајке Јелке рођене Будимлић. Основну и трговачку школу свршио је у Брчком, те је по свршеној школи ступио у трговину у Брчком, гдје је стекао трговачке праксе. Покојник је гајио мисао да сваки трговац, који хоће да напредује и да може конкуренцију одржати, мора бити печен у своме послу, па је за то отишао у неку велику радњу у Бечу, да се усаврши у трговини. Несрећна болест сушица није му дала свршити започети посао, него му је послије десетомјесечног боловања угасила млађани живот. Ово је велики губитак за трговачки сталеж, јер је покојник својом бистроћом и агилности много обећавао. За њим жали његова мајка, јер јој је јединац био, и многобројна родбина. — Бог да га прости и помилује!

Нове књиге и листови.

Први извјештај сарајевске Добротворне Задруге Српкиња од 19. марта 1906. до 30. јануара 1907. Сарајево, српска дионичарска штампарија 1907. Из њега видимо да задруга има 17 оснивача, 111 редовних и 186 чланова помагача. Задруга је и поред помагања српске сиротиње знатно умножила своје имање, јер сад има 10.000 круна готовине. Ејвала вриједном одбору!

Закључни рачуни српске штедионице у Задру. V. За пословну годину 1906. Штедионица има 1007 чланова, 2152 удјела. Промет је био 3,729.824·91 К. чист добитак 6109 К. од чега је 20% унесено у резервни фонд, а остало стављено на расположење скупштине.

Стенографски записници сједница српског народног црквеног сабора од 19. децембра 1906. т. ј. од осме до тринаесте сједнице. Штампарија Браће М. Поповића у Н. Саду 1907.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ; и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Биограду; Смедерово: Ахил Калман, професор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ђуковић, окр. шумар. Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Трвић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 5. САРАЈЕВО, 15. марта 1907. Год. XXII.

Издајник...

Вјетар хуји и ломи се о хладно стијење, па се сручи и завитла преко огољелог дрвећа, које зајеца и закрешти, ломећи се и повијајући као осуђеник под казном...

Сунце шаље још посљедње блиједе зраке своје и спрема се да утоне за хоризонт, који је зарудио од црвених облака неких чудноватих облика...

Низ уску стазу, поред клисура, приближује се опрезно нека сјенка... Пође неколико корака па застане, стрнјепи... освpће се... преза од сваког шушња и јецаја огољелог грања... Човјек... Блијед, измучен... Поглед му мутан, нејасан и мрк...

Звјера и застаје несигурно тек што је крочио... Коса му разбарушена и попадала по лицу... Мисли блуде некуд без икаквог циља.... И нигдје излаза!....

Сједа на један камен и опет се брзо диже као ошинут муњом...

Полагано провијава снијег у крупним пахуљицама... Већ се по стијени забпјелило....

Лице развучено, очи разрогачене и неиспаване као у каквог очајника, кога тишти неки неисказани бол, — бол очајнички...

Нигдје да угледа праву стазу, гдје да се крене... Ход му несигуран и неспретан... Плаши се нечег... неког непознатог... нечег невидљивог....

Нечиста је савјест најгрознија мука, а грижа њена најсвирјепији мучитељ и судија....

Бура на пољу бјесни баш као у његовој души... стеже га и дави као гвоздена рука отаџбине, коју је издао... Гледа туђе горе и стијење, које га презире и прекорава, које га неће да прими као странца, као бијединка и срамотног издајника....

Заурла вјетар и ошину га по лицу, а он осјећа вјетар своје домовине, који га проклиње... доноси му проклество и презирање са својих гора, са гора и кршних брегова његове домовине, гдје га везује младост и све радости и успомене овог кратког живота... Шиба га вјетар, притискујући му на чело жиг срамотног издајника, довикујући цијелом свијету то име, горе од најокорелијег злочинца и убице....

Спусти се уморно опет... сједе, и тек што се смирио однекуд загракта јато гавранова, а он скочи стрепећи, мислећи да они чекају да се над њим изврши освета народа и домовине...

Немирна машта ствара му кроз грозну уобразиљу масу самих авети и страхота, да му се сваки час диже коса у вис и отимље неки нечовјечни крик из груди...

Очи му се склапају, неодморене очи од толико дугих и непроспаваних ноћи, које пролажаху у самртном страху... Свлада га умор... Клонуо и душом и тијелом, наслони се на једну стијену... Сна ни од куда... Задријемао је... Од једном се трже, крикнувши од страха као хијена... Сан га је приказао у правој боји... Види дјело својих руку... види гдје стотина других људи сноси и испашта са његове паклене издаје... Чује ужасне клетве и узвике...

Гледа кроза сан свој живот, свој пређашњи лијепи живот у посљедњем трзају... изгубљен за увијек!.. О, ту нема кајања... ту нема милости!...

Гдје да се крене?.. Та ни његов га непријатељ неће лијепо погледати... Бациће му злато у лице, а цинички смијех пропратиће ту награду за издајство народа и домовине. — Непријатељ ће ликовати, али ће презирати издајника оне свете груде, која га је родила и одхранила...

Лице помодрило од студи... Глад га мори... он узима да једе... руке дрхћу, ноге клецају, хљеб му горак као чемер...

— Ох, милост!... Милост!... Закрича кукавица, а њен крештави глас одјекну између клисура, па се поврати издајнику као одговор...

Снијег све гушће вије... Смркава се све јаче...

Гдје?.. Куда?.. Како?.. да проведем ноћ питаше се издајник...

Поносно и мртво стијење ћути и не даје одговора... Ужасно је провести цијелу ноћ међу хладним стијенама када ти је савјест немирна, а уобразиља ствара паклене слике и призоре!...

— Милост!.. У помоћ!.. дерао се — али га нико није чуо —

Освануо је дан... Стијене се заодјеле дебелим слојем снијега, који се бјеласа... Сунце се помолило иза хоризонта и пење се лагано горе, а његови златни зраци прелијеваху се преко чистог, бијелог снијега...

На уској стази кроз клисуру, крај саме стијене нешто се црни... Зар снијег није завијао то мјесто?...

Ко би пришао ближе, пред очима би му се указао грозан призор... Курјаци су растргали смрзнуто тијело неког човјека, док су сури гавранови гладни гракталн чекајући да курјаци заврше гозбу, па да и они искљују остатке са лубање и оглоданих костију...

Мостар, 1907. **Жарко Лазаревић-Петропољац.**

Алекса Шантић, Мостар.

Младост.

На врху горе тек је зора била
Ко далек огањ свијетла и жарка;
У крупној роси у врху шумарка
Свилени лептир купао је крила.

Носећи блага и плодове здреле
Весело љето јављало се нама
На уској стази под оморикама
И шаптало нам сласт љубави вреле.

Ми смо му слали поздрав душе своје,
Идући жудно у пламеној струји
Далеко тамо гдје водопад хуји,
Гдје црна стабла над понором стоје.

Преплашен јелен, ко вјетар у лету
Бјежо је гором кроз јутарњу таму,
А безброј душа у слободном храму
Пјеваху химну невину и свету.

У нашем срцу гореле су сласти
И силни занос младости и среће,
И једно море све веће и веће
Пљускаше душу валовима страсти.

И док је паук танку мрежу плео,
Ширио свилу од гране до гране,
Ја расух твоје сићане ђердане
Па љубљах грло и твој образ врео.

Дишући силно горели смо тамо
Ко два Гријеха, као ватре двије,
Ни једно од нас више знало није
За дан и јаву... Ми љубљасмо само....

Док хладна вода падаше с висине
И модре јеле шапутаху тио,
И јутро, жарко ко твој образ мио,
Стајаше тамо на врху планине.

И сада, кад сам у суморну јаву
Утоно, хладан као камен гроба,
Ја на те мислим и на златно доба,
На мирис јела и на густу траву...

У својој души ја те гледам јасно
Ко оног јутра кад сам ти се клео,
Сањам и гризем твој подвољак врео
И ћутим т'јела дрхтање ти страсно.

Моја љубав.

М....и М....ћ

Сећаш ли се оног предвечерја летног,
кад се првом очи сусретоше наше?...
У твојим је било нешто тајног, сетног,
што у срце моје ко трн продираше.

Јеси л', реци мила, прочитала тада
ти разумом, који само љубав даје,
повест љутих борба, с којих срце јада
и што се под смехом, ко под кринком таје?

Заљубих се у те црну, ко судбина
што је мени малом, уз колевку села,
коју љубим јер је пресушта горчина,
ко што љубим тебе, јер си невесела.

Љубав, која веком царује над светом,
љубав, која знаде весеље и тугу
судбини је мојој са озбиљним кретом
показала тебе као моју другу.

Ја те љубим као што се љуби цвеће,
блеђано и нежно, што под руком вене,
а свет више за ме чари имат неће
не будеш ли тако ти љубила мене.

Рикард Николић.

Свјати Боже!

Посвећено: **Милану Максимовићу**, адвокату.

Спавај мајко, б'једна мајко,
Туђинцима све си дала,
А твоја се јадна чеда
У сто мука закопала.

Спавај мајко, б'једна мајко,
Туђинцима све си дала,
Па ни своје добро срце
Ниси дјеци задржала.

Спавај мајко, б'једна мајко
Туђинцима све си дала;
Твоја љубав, твом животу
За свагда је отпјевала:
Свјати Боже! Свјати Боже!

Зворник, 11.—II.—1907. **А. Карабеговић.**

* * *

П. К. Јаворов.

Ноћ је мирна и паклени мир царује,
Нигде зрака, нигде звука да се чује. —
Баш к'о да се небо мило
С нашом земљом загрлило.

Дух ми спутан, све часове теже броји,
Ум по овом мраку блуди, свега с' боји...
— Боже! Једне бар звездице
И глас макар ноћне птице.

Пирот; 1907. с бугарског, **Вучитрнац.**

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

Она опет пуќе, слеже вратом и мрда раменима.

— Како где човек навикне — продужи он: — Мени је било слатко заспати и на голој земљи. Нека је највећи мраз, ја метнем на ватру једну велику гламњу, па се пружим према њој, па ми се једна страна пече а друга мрзне. Или легнем у салаш, у комушу... А с ким си ти спавала?

Она се опет осмену:

— Богме... с мајком.

— А јеси ли и ти била чобаница?

— Јесам... кад сам била шипарица.

— А колико имате оваца?

— Имамо нешто... око педесет брава.

— Ми имамо више. Да ти видиш какве су наше овце: к'о јунад!...

И у таком разговору пробавили би дуго.

Али она је остала и даље ћутљива и стидна. То се допало свој чељади у кући. Нарочито им се допала што је уз то била и радепица. Није била хитра ни окретна у ходу; ишла је тромо, са мало погнутим и укоченим леђима, али је на послу журила и нигда није била беспослена. А за терет је створена и није осећала умора. Ујутру, пре зоре, наложи ватру, помете кућу, истрља свачију обућу, донесе воде и чека чељад кад устану да им полије. Затим послује по кући, меси хлеб, цепа и уноси дрва, носи на обрамачи воду, са извора, приставља ручак и узима женски рад у руке. У вече остане најдоцније, изује све, растави свачију обућу, и обојке и назувице изреда по ленци више пећи, или на прочевљу поред ватре. Ако се ради, она са заовама седи дуго, преде или плете, и тек у неко доба пошто сви полежу и све намири, запали луч и иде у вајат.

Свакоме одаје част и никог не зове по имену. Каква је у кући, така је и према суседима. Кад иде неће никоме да пређе пут, свакоме се склања и поклања, гледа преда се и љуби у руку све. Што чула, не чула; што видла, не видла.

— Старинско чељаде; срећнији сам но тежи кад га ваког натревих! — хвали се Стјепан где стигне.

V.

Јосиф је имао да претури још једну ватру: требао је да изађе са снашом у народ. Преко зиме није било прилике, а није ни ред, да се иде по саборима или на какве друге састанке, али је ред да сва младеж иде о Богојављењу цркви, нарочито све младе, доведене минуле јесени. Тако мораде ићи и он и Смиљка, а тако и сестра му и Стјепан.

То беше тешко за њега. Он и иначе није навикао да иде по саборима, нити да учествује у великим галамама где се народ збира. А сад ће му то бити куд и камо теже; сад ће сви гледати у њега... и Бог зна шта ће

све помислити кад знаду да се јесенас оженио... дираће га, распитиваће се о њему и његовој вођевини: одакле је, од какве је фамилије; загледаће је, меркаће је, па ће је ценити каква је: је ли лепа, поштена и ваљана, сравњиваће је са другим младама, и онда ће се неки и подсменути и подгурнути... А њега ће бити стид, и ићи ће кроз онај народ као кроз шибу...

Али се није имало куд. То јутро обукоше се у најновије празнично одело и кренуше цркви, која је у средини села, у месту где је и школа и општинска судница. Он и Смиљка били су у свадбеном оделу, само што је она место венца са свиленом марамом и шиковима низ леђа, имала мали венчић око феса на глави, као обележје скоро доведене младе. Њена заова, девојка Лепосава, здрава, одрасла, крупних и црних веђа и очију као гаревина, која је тако исто била лепо обучена у одело од домаћих израђевина, ишла је упоредо са њом и држале су се за руке. Стјепан, у новом копорану, у половним чакширама и опанцима, јахао је на коњу, на коме су се издигле пуне торбе и теркије, а поред њега пешачио је Јосиф. Тек што су одмакли од куће, придружио им се и Радисав са својом Ленком, те је Јосифу лакнуло кад га је угледао, јер ће се имати с ким дружити и тај празник протурити.

Беше хладан дан, затворен мраз, снег нападао велики и пале магле свуда. Свет, у гомилицама, оваким као ово Стјепан и његови, стиче се са свију страна и жури у цркву, љуби икону, па на пијац где је освећена вода у чабровима. Прилазе, крсте се, захватају освећену воду, пију је и сипају у стаклиће да је носе кући. (Наставиће се).

У пустињи.

Написао: **Влад. Кохановски.**
С руског превео: **Васо П. Орешчанин.**
(Наставак.)

VI.

јутру у три сата Вјера је заспала. Заспала је мирним, добрим сном. На неколико часова заборавила је све своје јаде и тугу. Сањала је, да је у пређашњем институту, у кругу бивших својих вјерних другарица, и да је у потпуном задовољству — безбрижне душе.

Умјесто Стефановића, причиња јој се други младић, кога она љуби од свега срца, којему заказује састанак у истој оној шуми, у којој је пољубио Стефановић. Младић јој ласка, и исказује љубав дивотним ријечима. Она се осјећа срећном — најсрећнијом на свијету. Негдје у даљини чују се звуци музике, који се све ближе и ближе примичу, а на пошљетки примакоше се сасвим близу. Сад је била још радоснија; јер јој се живот причињавао сасвим добар и прекрасан.

На једаред младић ишчезава, ишчезава и шума, а она поново остаје сама. Само музика као и прије — све грми и грми... Она се разбудила... „Тако... то је био само сан“ — шапће — „Боже мој, како више пута бивају јасни снови!“ за тим поражена тим, што музика не престаје, отвори прозор и подбочи се на лактове, гледајући на поље.

Бијаше красно јутро, а сунце се на исходу помаљало. Види: — путем иде војска. Сад долази оркестар, за њим иде пјешадија, по том коњица, а на пошљетку топови. Озад и са стране прате их мужици,*) бабе и дјеца. Сви су били особито весели и у разним шалама гласно се смијали. Вјера посматрајући их, такође постаде весела. Весела музика, сабље и бајонете, блистајући од сунчане свјетлости, маса људи, коња и топова, дало јој је повода, те и она осјети неку радост. Хтјела је сасвим отворити прозор и нагнути се да боље види. Хтјела је, да је виде официри, како би се за њу заинтересирали, зауставили се и с њоме разговарали. Мислила је, да ће се коме допасти, да ће се и за њу ма који интересирати, али бијаше касно. Погружена у тим мислима, није ни опазила, да је војска већ прошла и музика престала. Кад се трже од тих дубоких мисли, опази: мјесто оних лијепих утисака, пуста поља и шуме, а мјесто музике, само шум воденице. Поново је посматрала, како по пустим пољима, са којих је недавно жито скинуто, скачу вране и чавке, а она је остала сама у тој пустињи, те је поново њено срце притисла тешка туга. Поново се сјетила грубог Стефановића и свога тешког положаја.

Кад је изашла из своје собе, видјела је оца како се спрема, да иде гледати маневре. Чистио је четком чизме и довикивао кочијаша:

— Андрон, запрегни коња! Идем гледати војничке маневре.

Кад је коњ био упрегнут изашао је Димитрије Ивановић из собе и сјео у кола.

— За три ћу сата доћи, — довикнуо је жени; — а за то вријеме спреми кисела млијека и малина са кајмаком.

— Сад тјерај! — окрену се кочијашу. Андрон удари бичем коња и кола одоше преко поља...

На оној страни, гдје су били одређени маневри наскоро се чула пуцњава пушака. Испочетка се чула пуцњава у даљини, али за кратко вријеме, бивала је

*) Мужици, — руски сељаци.

све ближе и ближе, док је на пошљетку била тако близу, да су се иза сваког пуцња тресли прозори на кућама.

Малашка слушајући грмљавину топова и пушака, престрашено је говорила:

— Јаој, мамице, они ће нам сву земљу преврнути!

Вјера је сједила за вратима и посматрала иза шуме пушчани дим, па је помислила, да и она иде из близине гледати маневре; да се и она покаже међу угледнијим свијетом.

О, како им је завидјела тога часа!... Њој се чинило, да је њихов живот различан, да су весели и да су пуни разних нових утисака. Непрестано су у друштву, па могу своје осјећаје и утиске међусобно саопштавати. А она?.. Она је непрестано осамљена и забринута. Већ давно није осјећала љубави, није осјећала наклоности, нити се за кога бринула. Она је увјерена, да ће се сасвим изгубити у овој пустињи, као свијету непозната — као изгубљена, као осамљена... Нико се неће интересирати за њезин живот и њезину душу. Ево, сад су маневри. Свуд су наоколо људи, свуд је наоколо код њих буран живот, а она сама, удаљена два корака од њих јадикује, а никоме из читаве те масе људи није стало до ње. Па гле, она је лијепа, доста изображена, те би и она могла имати бар мало особне среће. Нашто су њој младеначки дани, нашто јој тежња и ватрена љубав, ако свему томе није суђено, да се оживотвори.

Зар само за то, да то све скупа доспије грубом Стефановићу? Лик Стефановићев, као да се опет појавио пред њезиним очима. Скоро ће је надвладати, и мораће пристати с њиме на брак; он ће је љубити, а у њезиној души мораће изумријети све оне високе тежње, и њезин живот имаће вјечите борбе, пролазећи кроз вјечиту пустињу.

Већ је одавно престала пуцњава. Маневри су се свршили, а Вјера утонула у дубоке мисли, није ни опазила свршетак. Само кад се у близини чула лупа кола, и кад је чула глас свога оца, као да се пробудила, дигла је главу. К вратима се довезао Димитрије Ивановић с неким непознатим официром.

— Отворајте врата, — викао је Димитрије Ивановић: — госта возим!

Вјера је с чуђењем погледала на официра не знајући, ради чега је дошао с њезиним оцем. На једаред је задрхтала. Њезино је срце куцало брже и веселије, а нека нова нада овладала је њезином душом. Дигла се са столице, па је пожурила, да отвори врата. Послије тога журно се повратила у своју собу, зграбила је огледало, метнула га преда се, почела је намјештати косу и посматрати се са свију страна. Чула је како отац говори Софији Андријевној:

— Ево позвао сам госп. поручника на конак.

Кад су је позвали на вечеру, срце јој је силно куцало, те је морала испити чашу хладне воде, да би се мало освјежила.

„О, како сам узрујана постала“ — мислила је она идући на вечеру.

— Част ми је представити моју кћер, која је прије двије године свршила институт, — говорио је Димитрије Ивановић, показујући официру своју кћер.

Официр је скочио са свога мјеста, и почео се њој представљати. Цијело вријеме вечерања, није спустио очију с ње. Како се могло опазити, он се изненадио, да у таковој пустињи, може бити тако лијепа, мила и изображена дјевојка. Он је недавно овамо додијељен из петроградског пука, па се још није привикао у провинцијалном разговору. Но, на брзо је овладао сам собом, те је отпочео разговарати, о тако красним темама, да су га сви врло пажљиво и заинтересовано слушали.

Димитрије Ивановић слушајући његове приче о престоничком животу, спомињао му је своју младост; споменуо му је, како му се чини, да то вријеме није било давно, али ипак да је прошло, па се више никад повратити неће.

Он је угостио официра што је боље могао. Називао га колегом и предложио му, да пију братимство.

Вјера слушајући госта, пожељела је такав живот, помишљајући, како би добро било добити таког мужа.

— Ах, колега, колега! — говорио је накресан Димитрије Ивановић, ударајући по столу шаком: — ти си ми преставио сав прећашњи живот. И ја сам некад био војник, веселио сам се, радо сам гледао дјевојке, путовао сам у Париз, говорио сам француски, а сада видиш, у каквој пустињи живим. Испи, колега! Allons entfants de la patrie! Живио!..

— Ну, ти си се већ добро нализао! — говорила је са потпуним незадовољством Софија Андријевна.

— Ћути, жено! не мијешај се у моје послове! — викао је Димитрије Ивановић, пријетећи јој прстом — иди музи краву. Није твоја ствар, да се мијешаш у наше послове. Ти си баба, па су ти и послови бапски, разумијеш ли?.. Сад одлази!.. Allons entfants de la patrie!...

Вјера је посматрала оца и матер. Било је стид пред гостом. Мати је изашла, а Димитрије Ивановић, добро навучен, спустио је главу на сто опет пјевајући „Марсељезу“. За тим је молио официра, да га собом поведе у војску; подигао се са свога мјеста, мало је пошао и одмах пао преко кревета, те је тако и заспао. Вјера и официр оставили су Димитрија Ивановића да спава, па су отишли у врт.

— У вашем је врту дивно, — говорио је официр, погледајући наоколо: — ја се након тродневног хода ванредно добро осјећам овдје. Јуче је читаву вечер падала киша, па смо покисли као мишеви. Била је помрчина и облачно, а данас за чудо, тако дивно сија сунце. И у души својој осјећам неописану радост.

Из баште су отишли у орахову шуму, гдје је недавно Вјера шетала са Стефановићем. Вјера је била сва срећна. Погледала је често на официра, те јој се

учинио красним, особито добрим и симпатичним. И врт и шума, и дрвеће, и цвијеће — све јој се чинило данас особито и необично, хтјела је пјевати и играти се. Но, кад се сјетила Стефановића, одмах јој је било тешко. Чим се више приближавало вријеме вечери, тим је она постајала све замишљенија. Непрестано је мислила, да ће Стефановић на вече доћи.

Међу-тим је официр њежно погледао на њу, приповиједајући јој све тешкоће маневра: о неизмјерној даљини пута, о киши, о блату, о строгости старијих, о свему и свачему; а Вјера му се чињаше као небесни анђео, који му је послан у награду, за све тешкоће у логорском животу. (Свршиће се).

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

Седмо писмо. Максим Горки као пјесник босоногих. Руски божјаци. Варењка Ољесова. Црвени Васка. Наташа. На дну. (Наставак).

На тај начин Горки се престао интересирати здравим руским народом (изузеци: „Варењка Ољесова", „Мој сапутник", „Читалац") и узео на се улогу оцртати божјака, кога је затим стао узвишавати, другим ријечима: несрећног је човјека поставио на високи педестал, ради угледања других.... Божјака се, према томе, не ваља стидјети, јер је он тип социјалног руског друштва, који заслужује хвалу и признање.... Покушаћемо, да с естетске тачке гледишта оцијенимо и прелиминарно разгледамо типичнија његова дјела, у којима је његово умјетничко стварање наишло на најрељефнију своју примјену.

Приповијетка Варењка Ољесова одликује се својим необично умјетничким излагањем и тим превазилази све остале његове приповијечице. Суштина се приповијетке састоји у обичној садржини, али је необично богата дивном унутрашњом анализом, што одаје аутора као дубоког психолога. С те стране личност Варењкина заслужује нашу особиту пажњу. Она задовољава и наше естетско осјећање. Са особитом је вјерношћу и колоритом представљена њена тјелесна љепота, која је узбуђавала тјелесне пожуде приват-доцента Иполита Сергијевића. У приповијеци уопште провијава љубав ауторова идили, љубави и насладн....

Интересантно је и то, што је личност Иполита Сергијевића овдје представљена ништавном, препуном разних контрадикција. Описани приват-доцент човјек је мртвог духа, без снаге, хармоније, љепоте и радости... При читању ове дивне приповијетке, ми смо само у малој недоумици односно неких ријечи младе Варењке и у којима неки виде чак и „ничшеанство..." — Мени се, вели Варењка, при читању романа, највише допадају зликовци и уопште они, који убијају, трују.... Они су заиста умни, силни... Сви презиру зликовца, сви иду против њега, али је он сам — против свију... Ето јунака....

Типови приповијетке Црвени Васка не могу задовољити наше естетско осјећање, јер се грубим, тривијалним стилом могу усхићавати само људи са исквареним, блазираним естетским осјећањем. Садржина је приповијетке црпљена из живота проститутског дома у једном од градова на Волги. Главно је лице, око кога се концентришу све остале појаве у приповијеци — Васка, прозвани „црвени". Он задаје страх и трепет свима проституткама дома, у коме је он имао част служити.... Личност је његова необично груба, варварска, без сваких виших осјећања. Као целат он је своју физичку силу особито волио показивати над несрећницама дома, а нарочито кад би оне покушале „буну" против „дна!..."

Какву је ругобу и страшило престављао Васка довољно је увидјети из ријечи самог аутора, како „никад и ниједна од дјевојака дома није од њега чула какву умиљату ријеч, не гледећи и на то, што су многе међу њима биле његове наложнице!..."

С психолошке је стране рељефно оцртана и личност газдарице — проститутског дома... Наши унутрашњи дамари срца бивају потресени њеним животињством, када без икаквог стида препоручује посјетиоцима дома свој „лијепи еспапић прве врсте!..." Приповијетка се најзад завршује „злом судбином" Васке, коме је такођер наступио „дан казне"... Он је пао с трамваја и у његовој несрећи ликују све дјевојке осим Аксине.... „Црвеног Васку" увозе затим обичним болничким фургоном у болницу.

Интересантно је, што се готово све женске у Горког јављају у виду проститутке. Оне су уопште насликане грубо и без икакве везе с околином, која их окружава (Мањва, Баба Изергиљ, Нашћа и др.)...

Мрзак и рђав утисак оставља код читаоца нарочито Мањва. При читању он мора осјећати некакву душевну пустош. И ако у самој садржини приповијетке нема ништа узвишено, човјечанско; ипак, наше би естетско и морално осјећање било задовољено и таким описима, али кад би они оваплоћавали какву узвишену идеју.

...Il n' est point de serpent ni
de monstre odieux,
qui par l' art imité, ne puisse
plaire aux yeux...[1])

Но таке идеје ми овдје не видимо, а то умањује достојанство ове приповијетке, а нарочито с естетске стране.

[1]) Т. ј.: нема змије или опаког чудовишта, које представљено умјетношћу не би се могло допасти очима (Елементи психологије Фонсегрива — у преводу студената Москов. Дух. Акад. стр. 282.)

Мањва се као и остали јунаци и јунакиње Горког усхићује „слободом“.

— Ја нијесам ничија, говори она — слободна сам... као галеб, куда хоћу тамо и полетим! Нико ми на пут стати не може...

Међу маленим приповијеткама нашег аутора, по оригиналности својој заслужује помена и приповијетка — **Једне јесени.**

Аутор срета Наташу баш онда, када је остао без стана у новој вароши и без копејке у џепу...“ Аутор ниједног још познаника није имао у вароши, а Наташа је пак била у „заводу“. Но пошто је остала без љубави свога љубавника, — сада је већ трећи дан без рада... У њеној тешкој судбини никога нема, ко би јој тугу ублажио; вријеме је пак прохладнило, јесен у велико настала..... Како аутор, тако исто и Наташа били су у врло критичком стању... Вјетар је међутим почео дувати све јаче и хладније, тако да су зуби у нашег аутора већ почели „цвокотати“, а њи на спавање — нема се гдје... Обоје најзад полазе на преноћиште под чамцем, на обалама градске ријеке.

— Шта ти је — говори Наташа. А? хладно, што ли? Мрзнеш се? Гле ти њега... Сједи и ништа не ромори, — као сова! Одавно би већ требао рећи, да ти је хладно... Ну.., лези на земљу... пружи се... и ја ћу лећи... ево. Пригрли ме затим рукама... јаче... ну, тако видиш — сада мора топлије бити... А затим ћемо једно другом окренути леђа... Скратићемо ваљада некако ову ноћ....

(Свршиће се.)

Одор, изор, наметак.

(Српски народни правни обичај.)

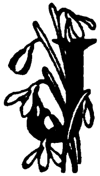

Још у најстарије вријеме код свијех народа постојала је „размјена“. Куповало се, и продавало размјеном, н. пр. мјесто новаца за робу давали су у нарави, овцу, краву, вуну пшеницу, зоб и др....

Размјена је особито код Словена позната била и употребљавана. Словени нијесу имали с почетка новаца, своју су стоку називали благом[1]....

И, данас српски народ широм српске Босне зове своју стоку „благом“. а назива и „малом“, „сермијом“. У доњем Подрињу — око манастира Тавне и Јање рекну од милоште и драгости и својој дјеци благо. „Оди, благо моје, својој мами!“ „Гдје си ми, благо моје, био?“

Размјена и међусобно потпомагање на селу познато је на више руку и облика, а постоји и данас око Гламоча, бос. Петровца, и у опће у свој Босанској Крајини, а и у Бирчу.

*

Међусобно потпомагање и намиривање животних потреба бивало је овако:

Тежак по цијелу годину носи све из дућана од свога „газде“, што би му гођ требало, а у јесен му дадне у нарави што дућанска роба засијеца, обично дају: вуну, костријет (козлетину) зоб, пшеницу и т. д....

Стоку дају на мужу, на масло, на шиљега, на пола, на изор, одор и наметак....

Ово давање и међусобно помагање није свуда у Босни једнако. Сваки крај и предјел има свој правни обичај, и тога се обичаја држи као пјан плота, па и данас поред туђе и неприљепчиве просвјете наш свијет се доста добро држи свога обичаја, јер „обичај је пола закона“.

— У Босанској Крајини дају краву на мужу, од муже му се донесе јунга ($1 \frac{1}{2}$ ока) масла, онда на пола приплод; овце на масло, власник добије погођену количину масла и сира, а приплод је онога, ко овце држи; на шиљега (око бос. Петровца) дају десет оваца за три шиљега. У сваком случају главница не смије пропасти....

Волови се дају на одор, изор и наметак. Овај обичај, колико сам могао разабрати, по свој Босни распрострт је и готово једнак. На одор дају се волови, да онај ко волове узме одоре власнику, како се већ погоде — 3, 6, 8 дана, а волове пази и храни, као и своје. Наметак је кад се уз волове дадне једно, или двоје јунади на исхрану, власник не тражи одора ни изора, а на воловима слободно је радити, власник је приморан и у поновном случају своме муштерији волове набавити, ако би рецимо прве продао, или промијенио.

На изор дају за жито. На два вола даје се: 40, 80 и 100 ока кукуруза....

У Бирчу — око Кладња и Власенице и данас има Срба правосл. вјере и Муслимана, који дају волове на одор и наметак, а изора не ће да приме, јер веле: „Грјехота је на свога ајвана изор узимати“. Но Озрењаци и Спречаци[2]) веле: „На лежећег вола изора нема“. И многи бездушно изор узима, а и кајишарлук је тамо у пошљедње вријеме разгранат....

Манастир Моштаница, 1907. год.

Петар С. Иванчевић.

[1]) Види лист „Караџић“ — 1901. г.

[2]) Озрењаци су под Озрен-планином, Спречаци с обје стране ријеке Спрече — округ Доња Тузла.

Афоризми.

Што се неко више пење, то све више има простора за пад.

*

Узвишено у човечанству престаје при рашчлањавању појма „човек“.

Српске народне умотворине.

Ђевојачка жудња.

(Из околине пожешке).

Јарко сунце, ти си на високо,
Драго моје, ти си на далеко,
Нит' те могу чути, нит' виђети
Нит' по коме вјерно поздравити.
Да ти шаљем стручак беле руже,
Повенуће, теби доћи неће.
Да ти шаљем зелену јабуку,
Сатрунуће, теби доћи неће;
Да ти шаљем везену мараму
Упрљаће с', теби доћи неће.
Јарко сунце, ти си на високо,
Драго моје, ти си на далеко.

Пожега. Забиљежила:
Радојка М. Стефановићева.

Три сунца.

(Из Херцеговине).

Три су жаркаја, до, огрнјала сунца,
Једно грије, јадо, виш Нишнћа града,
Друго грије, јадо, изнад Скадра града,
Треће грије, јадо, изнад Подгорице.
Које грије јадо, виш Нишића града,
Оно грије, јадо, књаза на Цетињу.
Које грије, јадо, изнад Скадра града,
Оно грије, јадо, дванајес шената.
Које грије, јадо, изнад Подгорице,
Оно грије, јадо, књажеву госпоју.

Челебић. Из збирке **Јове Мутића.**

Ој, Јоване!

(Из Босне).

Ој, Јоване Биограђанине,
Окрендер се Биограду своме,
Пола ти се Биограда креће.
Нек се креће, оборит' се неће,
Веће гледа тамо преко Дрине,
Ђе ће виђет шехер-Сарајево,
И у њему моје миловање.
Није мени ни за Биоградом,
Већ је мени за мојом ђевојком.
Синоћ ме је оженила мајка
А јутрос ми одбјегла ђевојка
И отишла шехер-Сарајеву.
Ој, Лазаре, на мору возаре,
Застав' воза, не превози кога,
Однесе ми чевру позлаћену
И у чеври хиљаду дуката.
Дукат дала што се превозила,
А четири да се не проклаже,
И стотину ко ће је узети.

Бања Лука. Забиљ. **Милка П. Кочић.**

Тиндилина.

српска народна приповетка.

Једна је мајка имала троје деце, — два сина и једну кћер. Сва су јој деца била здрава. лепа и напредна, али је кћер била најлепша, и најнапреднија. Она је сваког дана порасла за онолико, за колико су друга деца расла за годину. А колико је она телом расла, коса јој је двојно толико расла. И већ за годину дана порасте крупна девојка. Била је лепа, да лепше у свету није било, а коса јој се дужином вукла по земљи.

Браћа су јако волела своју сестру, пазили су је и чували да ни трунка не падне на њу. Мислили су да без ње не би могли живети. И цела им кућа беше весела и напредна крај ње. Мајци је била велика помоћ и одмена, јер се Тиндилина (тако беше име кћери) стараше о реду и чистоти у кући. Тако у срећи и задовољству пролажаху године за годином, и већ синови дорастоше за војску. И једног дана цар их позове на војску.

— Чувај нам Тиндилину, мајко, — рекоше оба брата полазећи у војску, — пази је као очи у глави·

— Не брините, децо, — одговори тужно мајка, — ви се пазите, да ми се здрави и весели вратите кући, па ћете и Тиндилину затећи.

Утешена браћа одоше у војску, а остаде мајка с Тиндилином код куће. Мајка је пазила своју јединицу и напредну кћер, а кћи је радила у кући весело и певајући, да би јој дани брже прошли, до доласка браће. Често су разговарале и мислиле на њих, па би им ти дани били тешки, туробни и спори, зато су и гледале, да о томе не мисле.... Но све би прошло, како пролази, да се у том граду не појави један вук. који је сваког дана долазио на чесму, где девојке захватају воду и свакад носио по једну у поље и појео... Уплашише се сви у граду и изиђе наредба, да се на чесми захвата вода још за рана, док још сунце није зашло, а чим сунце зађе, да се нико око чесме не налази. Тиндилинина се мајка највише уплаши.. Само је та једна чесма, — мишљаше она у себи, — као што јој је сад и Тиндилина једино дете код ње... Нема ко други да јој старој воде донесе, него она... А ко зна, неће ли вук доћи једном и рано на чесму. па јој Тиндилину однети... Шта ће она онда сама? А како ће синове дочекати? Тако мислећи толико се

занела, да јој се учинило, да је све то већ било и стаде кукати:

— И, јаој, мени сињој кукавици, — и куку мене — Тиндилина, чедо моје!...

Тиндилина чује мајчино кукање у кухињи, где је неки посао радила, па појури у собу, да види, шта се то збило са мајком.

— Шта ти је, мајко, — рече јој брижна Тиндилина, кад је затече у соби, како је главу наслонила на под.

— А, ти си Тиндилина?...

— Ја сам, а шта је теби!

— Ништа ми није дете, ја сам се уплашила од оног вука, па сам о њему толико мислила, да ми се учинило, да те је већ однео. Али од сада нећеш више ти ићи на чесму, ићи ћу ја.

— Чудна ли си, Боже мој, — зар толики свет иде за рана на воду, и никога да вук ухвати, те ће мене ухватити. Не брини се ти о томе, ја ћу и од сада ићи на чесму. Мени је лакше и побећи, ако курјак појури, али ти стара то не можеш.

Тек оне тако у говору, а дођоше другарице Тиндилинине да је позову, да иду на чесму. Од како се тај несретни вук појавио, девојке иду за рана у друштву, да им не би могао вук ништа учинити. И поред свег опирања мајчиног Тиндилина оде са другарицама, па се брзо за тим врати срећно, са пуним судовима.

Већ неколико дана, како Тиндилина иде са другарицама на чесму и враћа се, па тако мајка мало по мало и заборави на страх од вука. Али једнога дана оду тако другарице на чесму, захватише воде и пођоше, само се Тиндилини закачи низа за чеп чесмин, па сав бисер са искидане низе просу се по земљи. Стаде она купити зрно по зрно и купећи га, беше заборавила на страх. У том тек што сунце зађе, појави се вук. Уплашене другарице побегоше, а она остаде сама. Вук је онда зграби и однесе. Залуду је она викала и запомâгала, вук је брзо носаше кроз поља и ливаде, преко река и планина. Тек кад стигоше до једне високе тополе, заустави се вук да се мало одмори и стаде говорити:

— Не плачи, лепа девојко, немаш за што плакати. Ти си лепа, дивна, ти си стасита и красна, твоје свилене косе нема нигде на свету. Та тако једно створење и јесте, да буде домаћица у оном двору на тополи.

Тиндилина подиже очи на више и заиста, на тополи бејаше диван двор. У том је опет узе вук и с њом се попе у двор.

— Ти још плачеш, рече јој вук, — не плачи више, јер ти сав плач не помаже... Немаш за што плакати; ти ћеш видети, како ће ти овде добро бити. Ти ћеш овде бити права госпођа. ја ћу те чувати, и што ти само душа зажели, донећу ти. Кад ја будем ишао у лов и онда нећеш сама остати. Погледај све ове ствари око себе, све оне говоре, све ће ти друштво чинити, све оне тебе воле... Је ли тако?... рече вук на послетку окренувши се свима стварима.

— Тако је, — одговорише све ствари у један пут.

Тиндилина се зачуди оваконе чуду, престаде плакати и обазре се да види, ко то говори. Све ствари беху мирне на своме месту, а говор као да долази испод куће.

— Ви ћете је волети, као што је ја волем? упита поново вук.

— Волећемо, — одговорише ствари.

То лагано утицаше на Тиндилину, да она потпуно заборави где је, и како јој је. У друштву ових ствари што говоре тако се добро осећала, да је на све заборавила. А вук јој све чињаше, да бољег живота није желела. Вук би сваког дана ишао у лов изјутра рано, а Тиндилина је остајала сама и са стварима разговарала.

— Господар је наш добар, — поче јој говорити метла првог дана, — само ти буди уредна, очисти и уреди кућу, па ћете он волети и чувати.

Тиндилина се управљала по савету метлином, па је увек радила и чистила као код своје куће. Кад би свршила посо, разговарала би се са стварима, које су јој што шта причале. У подне би вук дошао с лова тополи и викао:

— Тиндилина, пусти косу да се попнем! Сад ти носим крушака, јабука и меда!

Тиндилина погледа кроз прозор, види вука доле, спусти своју косу, а она падне чак до земље. Вук се попне горе, па јој даде много крушака и јабука и меда. После ручка вук би опет ишао у лов, и доцкан у вече враћао се кући, а Тиндилина се забављала са стварима. Никада није долазио празних шака.

Прошло је већ много времена. Тиндилина је навикла на свој овакав живот. Њена је мајка седела код куће сама затворивши се у њу, и никако није излазила. Нити је куда ишла, нити је ко долазио. Кућа је била запуштена, коров је обрастао свуда око куће, па и око врата, а у кући се пружила паучина на све стране, одаје празне, само у једном углу седела је згурена баба и сваког дана плакала, по кад кад бацаше поглед на прозор жељно очекујући да јој синови дођу.

Једнога дана вратише се синови из војске весели, што ће се опет видети са мајком и сестром. Али се јако зачудише, кад спазише своју кући сву у нереду, а никога нема, да им на сусрет изиђе. Брже гурнуше врата, она се отворише. Уђоше у собу и нађоше мајку где седи у углу и плаче.

— А што плачеш, мајко, — рекоше јој синови прилазећи руци, — а где је Тиндилина.

— Е, децо моја, добро те ми ви дођосте живи и здрави, а Тиндилине нема од како сте ви отишли, — одговори им слабим гласом мајка.

— Шта је с њом?.. Зар умрла?

— Не, није, — али не знам да ли је и жива!... И онда им све редом исприча шта је било и како се догодило.

— Седи ти ту, — рекоше наљућена браћа, — а ми одосмо да вука убијемо, да осветимо своју сестру.

— Не, — писну мајка, — не идите!.. Лудо ћете и ви изгинути, па где ћу ја после? До сада вам се надах, па ми лаше беше, али како ћу, кад се не будем ни вама надала!.. Не идите, никакве асне од свега немате.

Браћа уверише мајку, да ће јој се брзо вратити живи и здрави, јер су добри јунаци, па журно одоше на пут. Дуго су ишли преко поља и ливада, преко река и планина и свуда су за вука разбирали, док не дођоше у једно село и ту запиташе једног старца:

— Бога ти, старче, знаш ли ти за тога вука?

— Ја вам, децо, не знам за вука, али сам чуо од наших чобана, да ту иза села на једној ливади има једна топола, на тополи диван двор, у двору једна лепа девојка... Девојка се никако не виђа, сем кад вук дође под тополу и викне: „Тиндилина!...“ кажу, да се она онда појави на прозору и пусти своју дугачку косу до земље, по којој се вук пење у двор... Ето, толико вам ја о томе знам.

— Хвала ти, старче, — рекоше радосно браћа, и пожурише тој ливади на којој је топола. Ко на крилима стигоше на луваду, ту на средини спазише тополу и на тополи двор. Стадоше ту, па се мислише како ће се попети горе. У том се млађи брат досети, како се вук пење и стане викати:

— Тиндилина, спусти косу да се попнемо.

Тиндилина се појави на прозору и кад доле спази браћу, јако се уплаши за њихов живот, па им рече:

— Бежите, док је још рано, може вас затећи вук, па ће вас оба разнети.

— Ми по тебе дођосмо, — рекоше браћа, — па макар се са вуком и тукли.

Она виде, да јој браћа могу погинути, ако се стане дуљити разговор, зато баци своју дугу косу, те се браћа по њој попеше горе. Онда се она пожури, да свакој ствари умеси колачић, да вуку не кажу, где је, — а браћи рече, да понесу три гребена једно веће од другога. Кад је све свршила и уредила, спусте се доле и стану бежати. Али у оној журби Тиндилина је заборавила умесити колачић за метлу.

Тек што су они измакли, ето вука код тополе и почне викати:

— Тиндилина, пусти косу да се попнем!.. Сад ти носим једно јаре.

— Побегла је, — одговори му метла.

— Тиндилина! — поче он опет звати.

— Није овде, — прекиде га метла, — није овде, побегла је.

— Где је побегла?..

— Дођоше јој браћа, па је одведоше кући.

Вук се наљути, узјаше јаре, па појури за њима. Скоро их беше стигао, кад се осврну Тиндилина и рече браћи уплашено:

— Баците најмање гребене, ено вука стиже нас!..

Браћа бацише најмање гребене и одмах се створи једна река. Кад вук дође до реке рече: — Пиј, јаре да пијемо, да стигнемо Тиндилину!... Пише обоје, док попише сву воду, па опет појурише за њима. И тек да их стигну, Тиндилина се осврну, виде вука опет и рече: — Баците средње гребене!... Браћа бацише средње гребене, и створи се већа река од прве... — Пиј, јаре да пијемо, да стигнемо Тиндилину!... рече опет вук и локаше воду. Попише сву воду и појурише даље. Али тек да стигну, браћа бацише и највеће гребене, те се створи највећа река.

— Пиј, јаре да пијемо, да пијемо, да стигнемо Тиндилину, — викну опет вук и стану пити, али оба пукоше од силне воде.

Весело браћа одведоше сестру кући. Мајка их радосна дочека и изљуби. Весела опет постаде кућа, нестаде паучине и корова, нестаде тишине и мртвила. Брује одаје од песме, светли кућа од чистоте. Срећан је живот опет ту, док је сад у вуковом двору пусто, празно и нечисто. Тако је то свакад.

Ако нису умрли и сад је весело тамо.

Делиград. **Лаз. К. Мишковић.**

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Милан М. Трифуновић: **Из Равне Посавине.** — Приповијетке. — Књига I. Прештампавање забрањено. У Митровици. Штампарија Мирослава Спаића. 1906. г. 8°. стр. 109. Цена ?.

Опет једна нова књига, и што је главно, од нова писца. Узели смо је у руке — морамо признати — с оним скептичким расположењем, с којим се, обично узимају књиге почетника, али по прочитању, оставили смо је с радосним уверењем, да ће у њену писцу наша приповедачка књижевност добити ваљану радну снагу. У књизи је шест приповедака. Прве четири („Чиновник“, „Раде“, „Чича-Стојан“, „На нов начин“) нису раније нигде објављиване; пета („Кавгаџија“) изишла је на свет у прошлом годишту „Бранкова

Кола“, а последња („Млади Станковићи“) изишла је прошле године у сарајевској „Српској Ријечи“. Да их разгледамо редом.

„Чиновник“ је више цртица но приповетка; и то: безначајна цртица, скоро без икакве идеје, и наивно обрађена. У тежњи, да истакне сву смешност таштине оног подворника — и, у исто време, и вагаџије и фењерџије — Саве, који себе озбиљно сматра за правог чиновника, и ако је у ствари један обичан слуга, писац је, чак и као почетник, поступио више него наивно. Зар један лукав човек, као што је тај Сава, који се начелнику улизички клања до саме земље, а бележнику отире прах са обуће својим џепним рупцем, човек који је пун начина да подиђе и поласка, и који је уз то, толико занет новчаном страном свог „чиновничког“ позива, да, свако јутро, при чишћењу канцеларије, одседи, пун сањарија, бар по пола часа у бележниковој фотељи, маштајући о будућем повишењу своје плате и материјалним успесима, зар тај и такав човек не зна, да му не припада плата за оно време док болује? Незнање таке једне, с најближим интересима индивидуе скопчане ствари, немогућно би било и код једног наивњака; кад је реч о препредену, лукаву човеку — оно је апсурд. А то незнање, са његовим разочарањем на крају, једини је сиже ове цртице, која је захваљујући, с једне стране, својој, колико неприродној, толико безначајној замисли а, с друге, невештој обради, испала рђаво.

„Раде“ је једна од оних старих, конвенционалних тема о несрећној љубави, чији јад тражи одушка у алкохолизму. То вољно, поготову самоубилачко пригушивање једне беде другом, већом и ужаснијом, која, најзад води катастрофи или тихом, али поузданом, пропадању, било је до сад описивано толико и толико пута. При свем том, г. Трифуновић је у њој, и ако са још осетним, почетничким особинама, успео да нам пружи пријатну приповечицу. Њен завршетак речито доказује, да писац ове збирчице има уметничког смисла. Уместо, да, на крају приповетке, пропаст њена јунака сам опише неколиким фразама, као што би то урадили многи почетници без талента, он нам даје један карактеристичан дијалог, који најбоље илуструје сав замашај пропасти некада богатог и срећног Рада: „....једног дана дође к мени.

— Знаш, шта је? рече.

— Шта?

— Дај ми двије круне! Дај ми! Идем! Идем у другу касабу, овде сам несрећан....“

У „Чича Стојану“ имамо тип старог паланачког магазаџије, спремног, да увек, сам трага за крадљивцима своје имаовине, а неповерљивог и испуњеног одвратношћу према свакој интервенцији власти, и додиру са њеним органима. То је један од оних кочоперних стараца, који носе нешто трагично у упорној тежњи, да увек очувају своје достојанство; један од оних тврдоглавих чичица старога кова, који ма и противу своје воље, редовно због тврдоглавог чувања својих преживелих навика, долазе у сукоб са властима и, кад их оне казне, онда они, немоћни за реванш, налазе одушке свом увређеном поносу у неоправданом нападању на своје укућане, или у дирљивом рушењу своје сопствене имаовине. Чича-Стојан, о коме круже гласови да „има пара“, да „веже капитал“, чуваран, чисмен старчић, једног јутра, при одласку у дућан, примећава, да је покрађен: под шиљтетом није више било кесе с новцима, а на рафи је недостајала једна глава шећера. И, ту, где би сваки други, узбунивши, најпре цело суседство, одмах, као без душе, отрчао, да се тужи и да протестује код власти, чича-Стојан ћути као заливен. Има он свој нарочити кривични поступак: не говорећи чак ни жени ништа, излази, ноћу, крадом, из куће, и у помрчини, у близини свог дућана, сакривен, чучи и — вреба. Прве ноћи ништа; друге, крадљивац, сам главом ноћни стражар, пада у клусе. Баш кад је, провукавши главу кроз направљену рупу на дућанском зиду, половином тела био унутра, дешава се ово: чича-Стојан скаче из заседе, хвата га за ноге, и, не дајући му времена да се прибере, вуче га, тако по калдрми, све до жандарске касарне. И читалац би ту с правом очекивао крај приповетке. Јест, али чича-Стојан ни после овога још не уклања сандуке, којима је, одмах по покрађи, био затворио рупу на дућанском зиду. Он хоће, да они и даље стоје као видна и речита успомена на полицијску лабавост, и уједно, и да покаже, како он нема разлога да подзида ону рупу на свом дућану, пошто је у стању да увек, крадљивцима доскочи. Али нови пристав не може, или неће, да разуме ове оригиналне чича-Стојанове „назоре“, и кажњава га због тога, са пет круна глобе! Шта ради чича-Стојан? Плативши глобу, одлази срдито кући, силази у подрум, избија чеп из пуна бурета, и у шикљању ракије налази олакшања свом увређеном и срдитом срцу. „Шта радиш то?“ пита га запрепашћено жена. „Видиш, шта радим! Нек виде кукавице, да сам госо!“ — одговара јој он.

У приповеци „На нов начин“ имамо овакав сиже. Газда Танасију Мајсторовићу, магазаџији од старог кова, и имућну човеку, долази син из велике вароши, где је био седам година помоћник у једној отменој галантерији. Млади господичић Стева, елегантан младић од 20 година, с назорима и манирима једног модерног човека, узима на се да преуреди и модернизира радњу свог оца. Он одмах иставља, над врата магазе, златним словима исписану нову фирму; набавља на почек нову најмодернију робу; узима углађене, кицошке калфице, који се пред женским муштеријама кавaљерски сагибају уз облигатно: „Клањам се!“ Речју, ствара од примитивне једну потпуно нову, модерну радњу. Али тај елегантни, млади трговчић воли да живи на широкој нози; дружи се само са господом из суда; храни се у хотелу, где и ноћива; а, ако се, у двадесет дана, једанпут намине очевој кући, он, незадовољно и уображено, фркће, како је у кући све простачко, старинско, без укуса, како су му сестре (ваљане девојке, које искрено воле свог брата) глупе, без икаква понашања, како немају ни појма шта је то отмен свет, како су нечисте и испуцаних руку и т. д. Мимо све то, узимајући робу на почек, он се још и задужује, и што је најгоре, не може својим обавезама да одговара на време. Повериоци отварају стечај. Како он не води радњу на своје, већ на име газда-Танасија, свог оца, то власт, пошто је најпре запечатила дућан, долази Танасијевој кући, да му попише ствари. Одиграва се дирљива сцена најпре између Танасија и власти, па, онда, између овога и сина му. Газда-Танасије ипак излази победоносно из ситуације: депонује одмах сву дуговану суму, одводи власт дућану, те ова скида све печате. И, као завршни табло, долази свечано скидање и разбијање у парчад елегантне синовље фирме. Газда-Танасије се опет, као некад, пење на тезгу, да отпочне трговање по свом старом, „добром начину“, а своме лакомисленом сину довикује, да седне за тезгу међу остале калфе.

Као што се види, у овој приповеци наилазимо на судар између **старог** света, са његовим патријархалним начином живота, и чврсто укорењеним, стационарним традицијама у начину газдовања, и **новог** света, са модерним погледима на друштвени живот, са новим идејама у газдовању и трговачким пословима са девизом: „Напоредо са духом времена!“ Само што из овог сукоба, унаточ очекивању читалаца, не излази као победилац нова генерација са својим модерним и практичним погледима, већ стара, уланчена примитивним, чврсто укорењеним навикама. У том погледу ова је приповетка сушта противност познатој Матавуљевој приповеци „Нови Свијет у старом Розопеку“. У Матавуља, стари ђајкадашњи кафеџија пропада у конкуренцији са окретним, модерним гостионичарем из Новог Света; у Трифуновића: старовремени, необразовани, али чуварни, магазаџија, слави тријумф над младим, лакомисленим галантеристом, који завршује каријеру падом под стечај. И ако је Матавуљева тема куд и камо савременија, ипак и ова Трифуновићева заслужује пажње. Но, да се не би мислило, да се и наш писац, овде уздигао до вишег, начелног схватања живота, морамо одмах напоменути, да је код њега овај сукоб двају супротних струја испао сасвим случајно, а да му је главно било, да нам наслика њихове представнике **као људе**, у њиховим **личним**, од идеја независним, **индивидуалним** особинама. Он је посматрао Саву као лакомислена, уображена и раскошна младића, који би, према томе, доживео исту катастрофу у газдовању, све и да није жудео да буде „модеран“. Писац прилично вешто анализује душу и оца и сина, и ако то још није она минуциозна и богата анализа. Захваљујући томе, живој дикцији, и актуелности описиване друштвене појаве, ова приповетка, и поред свих стилистичких и језичких недостатака, спада у боље г. Трифуновићеве радове.

(Свршиће се.)

Милена Миладиновић. Мученици, приче из Старе Србије и Маћедоније. Рума. Штампарија Ђорђа Петровића 1906. Мала 16^{e} стр. 50. Цена? Са предговором. У овој су књижици ове приче: 1. Устанички Божић. 2. Осветник. 3. Дјевојачка кошуља. 4. Устанички суд. 5. На Косову пољу. 6. У отворени гроб. 7. Благослов. 8. Слава крвава. Несрећна судбина наше браће у Старој Србији и Маћедонији, који ужасно пате од насиља и Арнаута и Бугара дира и наша мушка, тврда срца, а камо ли не би дирнула њежно женско срце, особито срце, коме је муза својом руком затегла оне осјетљиве и њежне, осјећајне струне за све што је лијепо, добро и праведно. И те су струне задрхтале под утиском вијести о тужној судбини наше браће и сестара из оних злопаћених земаља, гдје се Србину одузима све, у чему човјек ужива: лична слобода, безбиједност, образ и име. Жице те задрхтале су и као тихи одјек ево нам овог низа причица, пуних топла саосјећаја за биједу и потиштеност, пуних дивљења за иронзам српски, 'кога и у тим тешким приликама тамошње Српство испољује. И те приче чине својом искреношћу, природношћу и топлотом те и у нашим срцима морају да задрхте оне исте жице, у колико их у нашим срцима има, и ми прочитавши ову књижицу остављамо је ганути, до суза тронути мислима, које за Јевропу и њену тобожњу хуманост и праведност нијесу нимало ласкаве.

Као књижевно дјело не апрехендирају ове скромне приче на трајну вриједност. И ако се из описа крајева види на многим мјестима, да је приповједачица видјела својим очима мјеста, гдје се оне страхоте догађају, те понесав из њих живе и дубоке утиске, добро их уочила и запамтила, ипак се опажа да су то били само тренутни утисци, на темељу којих она те крајеве описује; тако исто квари илузију и језик, којим говоре ондашњи Срби, јер је језик прије свега наш књижевни језик, којим сељаци у опће не говоре, а најмање они у Старој Србији и Маћедонији, које покрајине имају своје дијалекте, а за тим и сам начин изражаја мисли не одговара ни сељачком духу ни сељачком нивоу образовања. Да је приповједачица имала то на уму, приче би јој много добиле и у књижевној вриједности. **Н.**

Народне Новине, лист за народно просвјећивање, година I. Биоград. Од почетка ове 1907. године почео је у Биограду излазити лист са овим натписом, који је намијењен једва писменим сељацима, у намјери да их у писмености утврђује и да их просвјећује. Излази на обичној осмини (16 страна) и стаје за цијелу годину само два динара (круне). Нема сумње, да се давно осјетила потреба, за овакав један лист. Јер кад у нас готово сваки сталеж има својих новина, онда зашто не би биле новине и за сељака, „који оре, те нас љебом храни“. Сад како ће ове новине бити примљене од нашег сељака, т. ј. хоће ли их он завољети и радо читати или не, то зависи од начина уређивања. Наш сељак не воли да чита суво-парне поуке, па ма како оне биле написане. Он најрадије чита народне умотворине (особито приче и пјесме), а кад уз то дође и по која слика (илустрација), онда још боље. Уз то што он воли може да се „прошверцује“ и нека њему потребна и корисна поука, или каква друга за њега занимљива новост; наравно све то у кратком обиму (са неколико реди). Стил у сваком чланку треба да је што простији — сељачки.

Познавајући вољу и заузимљивост власника и уредника ових новина (г. Живојина О. Дачића проф. у Биограду), надамо се, да ће он све учинити, што до њега стоји, да ове новине буду радо примљене од стране нашег сељака, и то како од онога што живи у палати, тако и од онога што живи у колиби. За то би им ми баш и име дали „Сељачке Новине“, а цијену (годишњу претплату) свели би на динар (круну). Држимо, да би поред горњег услова и то (мала и незнатна цијена) био један, да се ове новине што више растуре међу наше сељаке. Данас се ове новине штампају у 10.000 примјерака, од којих 2000 пропадају на пошти (?!), а 3000 ће пропасти сигурно код људи који хоће да читају, а неће да плаћају (на жалост у нас таких има у знатном броју), те излази да ако се од 5000 скупи претплата. Ну ми држимо да би се јевтинијом цијеном и пажљивијим уређивањем знатно проширио број читалаца, те да би се на тај начин боље прошло.

Препоручујући ове новине српском сељаку, па ма гдје он живио, ми им желимо добар успјех и сјајну будућност!.., **Србољуб.**

Мој одговор г. Кости Миленовићу, професору у пензији (у Београду). У другом броју „Босанске Виле“, од ове године, г. Коста Миленовић, професор у пензији (у Београду), приказао је мој „Бранич“ и том приликом напао је и мене лично, називајући ме „незналицом“, „шарлатаном“ и т. д.

Преко свих увреда, које ми је нанео г. Миленовић у пом. приказу, ако се тако може назвати један

онакав панфлет, прећи ћу сасвим равнодушно, јер су грдње особина неозбиљних људи; али ћу одговорити на **све** замерке које се тичу науке о језику.

Дакле ево.

Пошто је г. Миленовић испричао читаоцима „Босанске Виле“ како је он некада био скупио велику количину примера за адвербијалне речи и понео их у Врањску Бању да их тамо среди и обради, па је тај посао напустио што је после неколико дана добио писмо од Сремца у коме му светује да посао прекине док не изиђе Новаковићев „Требник“; пошто је казао и то, да је написао био некада повећи чланак о адвербијалним речима за „Босанску Вилу“, у којој он није могао изаћи на свет; пошто је испричао и то, како је био скупио преко 200 погрешака у српском језику, па му их нису хтели штампати ни „Књижевни Гласник“, ни „Коло“ — пошто је, велим, све то испричао, уместо увода у приказ, прешао је и на мој „Бранич“, и ево шта каже:

1. Каже да ни натписа нисам умео правилно написати на свом месту. Јер, по његову схваћању, не ваља: „лист искључно за исправљање погрешака“. Место „исправљање“, вели г. Миленовић, треба да стоји: „поправљање“, а место „искључно“ треба да стоји: „само“, јер је реч „искључно“ начињена према руском „исключительно“ и немачком „ausschliesslich“.

Али да видимо колико је у праву овде г. Миленовић.

Прво, што се тиче тога да не ваља „исправљати“ већ „поправљати“ (погрешке) имам да кажем ово: „Исправљати“, „исправити“ (као и „поправљати“, „поправити“) долази од корена spar, од spa, и значи, између осталога, и „пружати се“. Али значење „пружати се“ („исправљати се“ буквално) прелази, вели Даничић, и у значење „уређивати; зато после „уређивати“ и наводи Даничић: „пров......“ „поправити“, „исправити“, „исправљати“, „поправљати“.[1])

Према томе, дакле, види се јасно, да се може рећи и „исправљати“ и „поправљати“ погрешке.

Ну то није све.

У Вукову „Рјечнику“ III. изд. стр. 246.), стоји „исправљати“, „исправити“ и поред тих речи — corrigio. А corrigio не значи само: „нешто криво исправити“ већ значи и „нешто погрешно поправити“; „некога у ред утерати, исправити“.[2])

Даље, у „Rječniku hrvat. ili srpsk. jez.“,[3]) што га уређује чувени Петар Будмани, а издаје Југословенска Академија, такође се налази реч „исправљати“ у значењу verbessern, corrigio. При том, тамо поред речи „исправљати“ стоји још и ово: „Реч је стара, испореди старословенски „исправљати“, руски „исправљаћ.“

Најзад, „исправљати«, у значењу corrigio, verbessern, налази се и у Voltigijinu »Rječniku«, па и у „Рјечнику“ Ђ. Даничића. У „Mon. serb.“ читамо такође: „исправљајуште и проходеште чете“. — „То да се исправља судом правим“. — „И ако што сгреше краљевству ми, да се судом исправљамо“ (84. [1324], 20. [1234], 50. [1240—1272]), и т. д.

Код М. Vetranića такође налазимо: „Тко мију (криву ћуд) исправља“.[4])

[1]) „Korijeni“ стр. 282.
[2]) Види: „Латинско-српски речник“ Ј. Ђорђевића.
[3]) Св. 12., с. 952.
[4]) „Riječn. hrv. ili srp. jez.“, св. 12., с. 952.

М. Pavlinović такође вели: „Ваљало би да знање нас и нашу ћуд исправља“.[5])

Па и сам Д. Обрадовић („Жив.“, 114.) вели: „Народи који просвештавајући се науком од дан до дан исправљају се“.

Кад, дакле, као што вели г. Миленовић, не ваља: „исправљати“, „исправљање“ (за погрешке), онда, питам ја г. Миленовића, зашто у свима поменутим примерима (цитатима) не видимо „поправљати“, „поправљање“ (за погрешке), него, напротив, само: „исправљати“, „исправљање?“

Ако заиста, не ваља: „исправљати“, „исправљање“ (за погрешке), што ће и у Вукову „Рјечнику (треће изд., стр. XXXVIII.): „**Исправке** и допуне?“ Што ће глагол „исправљати, у смислу corrigio, verbessern, и у самом Вукову преводу Св. Писма: „Браћо, ако, и упадне човек у какав грех, ви духовни исправљајте га духом кротости“.[6]) Зашто и у Вуковим „Граматичким и полемичким списима“ (књ. I., II. и III.) стоји: „Исправке“ а не: „Поправке“? Зашто и П. Ђорђевић и Љ. Стојановић у „Предговору трећем издању Вукова Рјечника“,[7]) које је издала Академија Наука, такође пише: „Исправке“ а не: „Поправке“?

2. За реч „искључно“ рећи ћу ово:

Баш и да признам да је реч „искључно“ начињена према руском „исключитељно“, или према њем. „ausschliesslich“, па шта је с тим? Нужда, строго, секира, надзор, пасуљ, читула (или читуља), стакло, оквир, чабар, кољиво, отава, глатко лицемер, лицемерство, образац и т. д., и т. д. Зар су **српске** речи? — Ако дакле почнемо тако: ово је руска, ово словенска, ово је немачка реч, и почнемо „ђутуре“ избацивати несрпске речи из српског језика, онда ће он толико осиротети, да нећемо имати својих речи ни за најобичније изразе.

Ја, пак, ако пођем још даље, могу тврдити и то, да реч „искључно“ није начињена ни према немачком ausschliesslich, ни према руском „исключитељно“ већ према латинском облику excludere, као и што вели П. Будмани на 885. страни свог „Rječnika“.

(Свршиће се).

Књижевне и културне биљешке.

Духовна школа у Херцеговини. То је натпис подлиска у 8. броју мостарског „Народа“, који је у сваком броју врло интересантан и бави се и књижевним новостима и шалом и сатиром. У овом подлиску српски књижевник др. Мих. Гавриловић описује постанак и рад духовне школе, коју је основао покојни Серафим Перовић 1866. најприје у Мостару, па онда пренио је у Житомислић. Основне трошкове за школу набавио је оснивач идући у Русију, по којој је купио прилоге и скупио 300 дуката. Том приликом руска царица обећала је о свом трошку издржавати једну учитељицу на српској школи. И богатији Босанци и Херцеговци приложили су на духовну школу 400 дуката. Тако је 19. априла 1866. године општина закључила отварање духовне школе, из које ће излазити добри свештеници и учитељи. Први учитељ у тој школи био је Симо Дамјановић, родом из Србије. Тако

[5]) „Rad“, 144.
[6]) „Галаћ.“, 6, 1.
[7]) Стр. XIII., XIV., XXVI. и др.

је турска управа допуштала помагање српских установа и из Србије, Русије, Француске и т. д.

Важан јубилеј. Ђорђе Божидаревић Веселицки, родом из Херцеговине, навршио је ових дана двадесет и пет година новинарске службе. Удружење страних новинара у Лондону, коме је он пресједник, прославило је његову двадесетпетогодишњицу. Ђорђе Божидаревић борио се јуначки за ослобођење Босне и Херцеговине и снагом и пером. Он је био једно вријеме преставник српскога народа ових српских земаља, јер је имао пуномоћ свих устаашких вођа, да заступа ове земље у цариградској конференцији и свуда по Европи. Кад је пропала она идеја, коју је он са вођама заступао,
Божидаревић се није ни враћао у отаџбину, него оде у Русију и тамо је писао по листовима. Постао је главни сарадник руског „Новог Времена", коме сарађује и сад из Лондона. Ми смо честитали ову значајну двадесетпетогодишњицу, а наскоро ћемо донијети и слику слављеникову са биографијом.

Свештеничко удружење. Одавно се осјећала потреба и чињени покушаји да се створи свештеничко удружење у Босни и Херцеговини, али се није успјело. Но сада су све четири митрополије скочиле да то остваре. Тако је свештенство из сваке митрополије изабрало своје изасланике и они су се састали у Сарајеву и ту одржали неколико сједница. На њима су расправљали и уважили правила, која су саставили свештеници сарајевског протопрезвитерата. У привременом су одбору, који подноси правила на потврду пресједник: Стево Тривковић, протонамјесник; потпресједник: Јован Муцовић, свешт.; референт поп Коста Божић и тајник поп Лазо Косорић. Тако ћемо са срећом имати и свештеничко удружење и независан свештенички лист, т. ј. ако влада брзо потврди правила.

Извјештај „Побратимства". Примили смо осми годишњи извјештај овог најстаријег друштва антиалкохоличара у Фочи, које је толико година било само једно друштво те врсте у Босни и Херцеговини. Но сада се спасоносна идеја тога друштва нагло шири, те имамо тако исто српско друштво у Сарајеву и муслиманска: „Ухувет" у Вишеграду, „Ихвет-ул Ислам" у Рогатици, „Икбал" у Брчком и „Итихад" у Зеници. Друштво „Побратимство" у Фочи имало је лањске године 103 члана, од којих су 35 са стране, а остали из Фоче. Имање друштвено износи 1500 К. у намјештају и 607.29 К у готову новцу. Овака корисна друштва требало би што више оснивати по Босни и Херцеговини.

Прештампано из Виле. Наша вриједна сарадница Митра Морачина, учитељица у енглеском заводу племените српске добротворке Мис А. П. Ирби, прештампала је у засебну књигу лањску подужу енглеску причу „Мали лорд Фонтлрој". Књига има готово 10 штампаних табака и стаје само 1 круну. Како је прича врло занимљива, а згодна и за дјецу и за одрасле, надамо се, да ће бити купаца. Књига је згодна и за награде о школским испитима, те је најтоплије препоручујемо учитељима, школским одборима и српским општинама. Све српске школе у Босни и Херцеговини треба да је набаве за књижнице.

Прва српска забава у Горажду. Српска читаоница у Горажду приредила је 4. марта прву српску забаву у тој старој српској варошици, близу које је чувена црква херцега Шћепана. Програм је забаве: два шаљива позоришна комада, с пјесмом, томболом и игранком. Полако се буди Српство и по мањим мјестима. Но поред свега осталог најпрече је подизати свуда српске школе и земљорадничке задруге, у чему треба да предњачи српско свештенство и учитељство.

Приповијетке Стевана Самарџића. Наш врсни сарадник Стеван Самарџић, учитељ у Пљевљима, дао је у штампу збирку својих умјетних приповиједака штампаних до сада у „Новој Искри", „Босанској Вили", „Дјелу" и „Српској Ријечи". Књига ће изнијети најмање 6 штампаних табака у осмини, а биће готова до краја марта. Цијена је 1 круна и 20 потура. Скупљачима 15% рабата. Претплату из Србије треба слати књижарници Рајковића и Ћуковића у Биоград, а из других крајева писцу у Пљевље. Најтоплије препоручујемо овог даровитог приповједача пажњи читалаца и претплатника.

Велики савјет на просвјетне сврхе. Поред тога што се ове године отворило више српских основних школа, велики управни и просвјетни савјет за Босну и Херцеговину одредио је знатне суме на просвјетне сврхе. Тако је одредио 25.000 Кр. за подизање српских основних школа у овој 1907. години, 30.000 К. на издржавање основних школа; 60.000 К. за школски фонд; 3.000 К за оснивање српског сиротишта и по 5.000 К за учитељски и свештенички пензиони фонд. Још је вијећано да се отвори српска виша дјевојачка школа у Мостару и српска гимназија у Сарајеву.

Пјесме Милутина Јовановића. О Ускрсу ће изаћи друга књига „Пјесама Милутина Јовановића." Књига се штампа у Ћуприји, у штампарији Драг. Ј. Петровића и изнијеће 8 штамп. табака. Претплата је за ову књигу само динар или круна и шаље се пјеснику у Јагодину до 1. априла. Доцније пријаве неће се узети у обзир. Скупљачи добивају 10% за труд. Најтоплије препоручујемо ову књигу пјесама својим читаоцима.

Годишњица Николе Чупића. Изашла је из штампе и растура се годишњица Николе Чупића, књига 26., у којој су ови чланци: 1. Стојана Новаковића — Вук Караџић и Н. Н. Надеждин; 2. Боже Кнежевића — Источни народи уопште; 3. Стојана Новаковића — Соће и Сокалник у средњевјековној Србији; 4. Андре Гавриловића — Књижевно интересовање у Србији за вријеме устанка; 5. Аврама Н. Поповића — Горњи Ибар средњега вијека, историјско-географска разматрања (III. дио); 6. Стојана Новаковића — Параспор, прилог познавању старих аграрних обичаја Балканског полуострва; 7. Андре Гавриловића — Српска народна лирика; 8. Стојана Новаковића — Сугаре, Поша јањичарска, прилог испитивању ријечи српскога језика; 9. Милојка В. Веселиновића — Народни називи мјесеца у Срба. Књига има 15 штампаних табака. Цијена је 2 динара или круне а по ту цијену могу се добити све књиге од 3.—26.

Распис награде. „Змај", друштво срп. књижевника, умјетника и новинара у Карловцима, ријешило је у својој главној скупштини, одржаној 11. фебруара 1907. да из својих расположивих средстава награди са 500 К., словом пет стотина круна, најбољи рад о животу и раду српског пјесника Змаја Јована Јовановића, то позива овим српске књижевнике на утакмицу. — Рад, коме се досуди награда, остаће својина пишчева, а писцу ће се издати награда, кад своје дјело штампано поднесе овом друштву. — Рок, до кога треба дјело послати, јесте година дана, рачунајући од дана расписа награде. — Рукописе треба упутити на тајника друштвеног. — Из сједнице „Змаја" друштва српских књижевника, умјетника и новинара, држане 11. фебруара 1907. Старјешина: Јов. Живановић. Тајник: М. Недељковић.

Стјечај за награде. Српска Академија Наука у Биограду расписала је стјечај за дјела, која ће се наградити из фонда пок. Димитрија Стаменковића. Књиге, које се награде из тога фонда, раздају се бесплатно народу, а морају говорити 1. О Српству и српској мисли; 2. О отачаствољубљу; 3. О вјери; 4. О моралу и истини; 5. О раду и прилежности; 6. О чувању здравља. Дакле дјело мора бити из једне од тих истакнутих главних тачака, само мора бити написано јасно и разумљиво, популарним стилом. А пошто лани није награђено ни једно дјело, за то ће ове године два бити награђена. Награда, по одлуци академије, за свако дјело достиже до 1000 динара. Рок стјечају до краја септембра ове године. И дјело се штампа о трошку Стаменковићева фонда.

Српске новине. Лањске године излазило је свега 225 новина на српском језику. Од тога је било у Србији 141, у Црној Гори 6, у неослобођеном Српству 65, у Америци 13. Међу њима бијаше 98 политичких, 15 књижевних, 10 педагошко-просвјетних, 9 трговачко-занатлијских, 3 спортска, 3 општинска, 3 хумана, 4 љекарска, 7 самоуправних, 6 саобраћајних, 8 привредних, 11 црквених, 7 шаљивих, 4 војничка, 3 поучна, 5 дјечијих, 3 правничка, 3 женска, и по један: музички, рударски, технички, позоришни, и спиритистички. У самом Биограду излазило је 96 листова. У Босни и Херцеговини излазило је 9 листова и то 2 политичка, 4 часописа и по један књижевни и дјечји.

Школски лист. Овај лист за даље образовање српских учитеља у Војводини излазио је лањске године у свескама и био службени орган тамошње школске власти. Но сад је сабор ријешио да „Српски Митрополијски Гласник“ буде једини службени лист за све власти. За то ће Школски Лист, који уређује главни школски референт Ђорђе Поповић, излазити као приватно подузеће и стајаће годишње 12 круна. Српски учитељи заузеће се свом снагом да одрже овај лист у животу, а тамошње аутономне власти треба да му дају помоћ, за то што му одузимају службено обиљежје и огласе, који доносе лијеп приход.

Позориште у Панчеву. Срп. народно позориште у Војводини, налази се сада у Панчеву, гдје са највећим успјехом пролази. Дружина је у посљедње вријеме рапидно напредовала како у моралном, тако и у материјалном погледу. За сав тај напредак, припада хвала г. Пери Добриновићу новом управитељу срп. нар. позоришта, који је гвозденом енергијом неуморним радом као и својом спремом, потпуно доказао да је способан за тако-важно мјесто. Из Панчева креће позориште у Земун.

Први доктор из српског свеучилишта. „Биоградске Новине“ јављају да је Душан Пантић, свршени правник у Биограду полагао усмени докторат из групе политичко-економне и положио је с одликом. Ако још и докторску тезу изради, па добије одличну оцјену, онда ће бити проглашен за доктора права. То ће бити први доктор из српског свеучилишта.

Нова књига Матице Српске. Изашла је нова књига, коју је издала „Матица Српска“ у Н. Саду. То је бр. 19. и 20. њених издања. Књигу је написао Тихомир Остојић а носи натпис: „Доситеј Обрадовић у Хопову“, студија из културне и књижевне историје. Има 27 табака, а цијена јој је 3 круне.

Мала библиотека у Америци. Ђорђо Чокорило, уредник „Уједињеног Српства“ покренуо је у Чикагу „Малу српску библиотеку“. Свеске ове корисне установе у Америци пружиће народу добре и здраве хране. У првој свесци штампао је сам Чокорило: „Савјети Sir John Lubocka“. Цијена 15 сантима, или 75 потура.

Двадесетпетогодишњица. Члан краљевско-српског позоришта у Биограду г. Милорад Петровић прославио је 7. марта двадесетпетогодишњицу глумовања. То вече биоградско позориште приредило је нарочиту свечану преставу у славу јубилара.

Пољопривредне новине. У Карловцима почео је излазити од 1. марта нов српски лист »Пољопривредне новине«, које ће се бавити свим дијеловима пољопривреде. Лист излази двапут мјесечно на 8 стр. Уредник је Душан Ширадовић. Лист ће доносити и слике. Цијена му је 6 круна годишње, а то је доста скупо.

Четрдесетогодишњица. Српска пјевачка дружина у Земуну прославиће о Тројичину дне четрдесетогодишњицу свога опстанка. На ту свечану славу позива сва српска пјевачка друштва у Војводини и покушаће основати „Савез Српских Пјевачких Друштава“.

8

Велика школска пјесмарица. Ристо Огњановић, наставник српске гимназије у Скопљу (Ст. Србија), штампао је за српске ђаке у тамошњим школама „Велику школску пјесмарицу“. То је подебела, укоричена књига, у којој има преко 400 пјесама умјетних и народних, које се у школи пјевају, декламују и уче на памет. Поред пјесама за основне школе има их и за нижу гимназију, те кад дијете купи књигу, не баца је за осам година. Предговор је напријед подужи, а пјесмарица започиње Хамидијом, химном нашег узвишеног господара Султана Абдул-Хамида Хана Газије II. Цијена је књизи по меџидије или 2 круне. Према величини и изради врло је јевтина. Штампана је у Цариграду.

Преведено на бугарски. У 3. бр. „Блгарске Сбирке“, што је уређује неуморни књижевник Стефан Бобчев, преведена је из »Тасина Дневника« причица Пријатељи династије. Напријед се говори о Таси Миленковићу и његовим радовима, а нарочито о „Тасину дневнику“, о коме сва европска штампа пише с похвалом. Истичу се и листови, у којима Таса ради и укратко оцртава његов живот. У истом броју, у рубрици „Мале приче“ преведена је причица М. М. Ускоковића »Из једног дневника« и „Акварел“ С. Д. Петровића.

ЧИТУЛА.

Михо Шантић. Српско пјевачко друштво „Гусле“ из Мостара јавило је свему Српству, да се његов члан утемељач и велики добротвор Михо Шантић преселио у вјечност 11. фебруара у 68. години живота. Покојни Михо оставио је на добротворне цијељи 50.000 круна и тиме стекао име српског народног добротвора. Покој му души!

Ђозуе Кардучи. У Риму, у Италији, преминуо је 5. фебруара највећи талијански пјесник Ђозуе Кардучи. Он је био поријеклом Тосканац. Родио се 27. јулија 1836. У младости је добио добро васпитање, а то му је послије помогло у пјесништву. И ако је био калуђерски ђак, доцније је постао највећи непријатељ калуђерски и поповски. Не само као пјесник, него и као литерарни историк уживао је велики глас. Неке године као гласовити европски пјесник добио је Ноблеову награду. Кардучи је с почетка био жесток републиканац, а послије је постао монархиста и много се радовао женидби талијанског краља са црногорском књегињицом. Вазда је био противник талијанског савеза са Аустријом и Њемачком, јер је германство мрзио из дна душе. Слава му! Покој му родољубивој души!

Коста Групчевић. У Цариграду је умро власник и уредник »Цариградског Гласника« и носилац одличја: Св. Саве, крста Божјег гроба, Данила и Меџидије — Коста Групчевић у 58. години живота. Покојник је био почасни драгоман српског посланства у Цариграду и вазданњи сарадник тога јединог српског листа у Турској. Послије смрти првог уредника „Гласникова“ покојни Групчевић преузео је власништво и уредништво. Покојник има неоспорних заслуга за срећно ријешење митрополитског питања у Призрену и Скопљу. За то је био врло виђен и омиљен у српској колонији у Цариграду и свуда код српског народа у пространој турској царевини. Бог да га прости и помилује!

Виљем Бертолд. У Берлину је умро чувени метеоролог свјетскога гласа Виљем Бертолд, који је уједно био професор метеорологије на берлинском свеучилишту. Његова научничка предавања походио је и цар Виљем. Бог да га прости и помилује!

Димитрије Ивановић Мендељев. у Петрограду у Русији умро је 20. јануара један од највећих умова руских, чувени и по цијелом ученом свијету познати велики научењак Димитрије Ивановић-Мендељев. Покојник је рођен у Тоболску 1834., гдје је свршио гимназију, а свеучилиште у Москви. Мендељев је брзо изишао на глас као ријетак природњак, јер је за свога живота написао 150 научних дјела. Најславнији му је проналазак у науци „Периодична система елемената“. Био је члан готово свију академија и научних друштава свјетских, па је најпослије изабран и за члана петроградске академије наука. Кад је умро, сам цар телеграфисао је његовој удовици и наредио да се велики покојник сахрани о државном трошку. Слава му и мир пепелу његову!

Нове књиге и листови.

XI. извештај загребачке добротворне задруге Српкиња за годину 1906. Према њему видимо да задруга има чланова добротвора 9, оснивача 22, редовних 130, помагача 94. Укупно имање задругино 47.189·30 К.

„Српски Архив за целокупно лекарство“, орган српског лекарског друштва. Уређује др Јован Данић. Год. XIII. свеска 157. за јануар. Београд. штампано у државној штампарији краљевине Србије 1907. Излази једанпут мјесечно у свескама и стаје за Србију 8 динара, за стране земље 10 К.

Државни календар краљевине Србије, за годину 1907. која је проста. У Београду, издање и штампа државне штампарије краљевине Србије 1907. Цијена 4 динара.

Српска пчела, илустровани лист за рационално пчеларство. Оснивачи и уредници: Рад. Т. Ђорђевић и Коста Мршуља. Година II. Излази у Биограду једанпут мјесечно у свескама. Годишња претплата 5 динара или круна.

Отчет о дјелатности библиотеки Императорской Академіи Наук за 1906. Напечатано по распорјаженију Императорской Академији наук. Типографија Императорской Академији Наук в Сан. Петербургје 1906.

Забавник српској младежи. Приредио Милан Бањанин, срп. нар. учитељ у Брчком. Штампа српске штампарије у Загребу 1907. Двије трећине чиста прихода ове књиге намијењен је оснивању српског, учитељског мировинског фонда у Босни и Херцеговини. Може се још добити код преводиоца. Цијена 80 потура.

Jubilej nadbiskupa dr. Josipa Štadlera. Napisao dr. Ivan Dujmušić. Izdao Kaptol Vrhbosanski. Sarajevo 1907. Tisak Vogler i drugovi.

Један Јубиле (Cesare Lombroso), од дра Александра Митровића. Прештампано из „Архива за правне и друштвене науке“. Београд, издала књижарница Геце Кона 1906.

Tridesetogodišnjica vladanja Njegovog Veličanstva Sultana Gazi Abdul-Hamida II. Napisao Pertev efendija Sarajlija. Izdanje i naklada knjižarnice Mihajla Milanovića u Sarajevu. Štampa islamske dioničke štamparije. Cijena 80 potura.

Записници сједница српског народно-црквеног сабора, од 10. децембра 1906. Сједница 1.—32. Срем. Карловци. српска манастирска штампарија 1907.

Лесковац. српски хумористички лист. Излази седмично у Њујорку, у Америци. Уређује Душан Поповић. Уз њега иду као прилог „Њујоршке Новине“. Годишња цијена за све 50 сантима за Америку, а за сав други свијет долар, или 5 круна. Адреса Box 2, Branch D. New-Jork.

Подрумарство, са 20 слика. За народ написао Јован Живковић. Књига I. Књиге за народ издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића, свеска 118. У Новом Саду, штампарија Браће М. Поповића 1906. Цијена 20 потура.

Именик разних назива родбине и сродбине. Скупио и уредио Јован Фил. Ивапишевић. Сарајево 1906. Издање пишчево. Цијена 1.30 К. Земаљска штампарија. Писац придржава сва права.

Svečana koračnica, složio i za tambure udesio Dragutin Hruza. Glazbeni dio „Tamburice“ br. 1, god. 4. Naklada i tisak J. Stjepušin, Sisak 1907. Cijena 1.60 K. Sva prava pridržana.

Из равне посавине, приповијетке Милана М. Трифуновића. Књига I. У Митровици, штампарија Мирослава Спаића 1906. Прештампавање забрањено. Цијена? Издање је врло лијепо. Спољашњост и љепота штампе чисто привлаче књизи. И садржина је доста добра, те се књига може препоручити.

Рукоположење као сметња браку. Канонистичка радња Никодима, епископа далматинског. Мостар 1907., издавачка књижарница Пахера и Кисића. Цијена 1.5 круна.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ; и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, проферор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар. Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Љесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 6. **САРАЈЕВО, 30. марта 1907.** **Год. XXII.**

МИХАИЛО М. СТАНОЈЕВИЋ,

УЧИТЕЉ У БЕОГРАДУ И УРЕДНИК „УЧИТЕЉА“

Рођен је 7. маја 1867. год. у Чачку. У мјесту свога рођења свршио је основну школу и четири разреда гимназије, а Учитељску школу свршио је у Биограду год. 1885. с одличним успјехом.

Рад на књижевности почео је рано, још као ђак учитељске школе. Још од тада се датирају његови родови на дјечјим листовима: „Голубу“, „Невену“ и „Српчету“.

Добивши темељну учитељску спрему у школи, он је на „Учитељу“, органу Учитељског Удружења, почео сарађивати одмах по свршетку учитељске школе. Још као учитељ у Краљеву написао је расправу: „Човјек у његовом тјелесном, духовном и моралном развитку“, којом је привукао на се пажњу својих биоградских другова. Године 1893. био је учитељ у једном селу у најзабаченијем крају Србије, у Мочноцима, окр. ужичког. Те године штампао је у „Учитељу“ расправу „Концентрација наставе“. Срећеношћу, једрином и јачином научних факата у расправи, он је манифестовао јаку своју педагошку спрему и велику интелигенцију ума.

Њом је с више страна добио похвалу и подстрек да не малаксава у започетом послу и он заиста није ни малаксао.

Исте — 1893. год. — Станојевића је изабрао главни одбор Учитељског Удружења да иде као изасланик у Загреб на општу скупштину Савеза хрватских учитељских друштава. Са тога пута штампао је он свој реферат О загребачкој изложби учила у „Просвјетном Гласнику“, органу српског министарства Просвјете.

Поред многобројних чланака у „Учитељу“, „Просвјетном Гласнику“, „Просвјети“ и др. листовима, штампао је засебно још ове радове: „О образовању воље (педагошко-психолошка расправа, коју је наградио школски одбор биоградских основних школа), „Кроз Босну и Херцеговину“, путописне црте с пута биоградских учитеља 1901. год. „Упутство за предавање природних наука“ и „Методику земљописне наставе“. Приређивао је неколико година ђачки календар „Школу“ и „Учитељски календар“.

Од школских уџбеника имамо од Станојевића: Српску историју за IV. разр., Земљопис Србије за III. и Земљопис за IV. разр., Малу геометрију и Познавање природе (у друштву са Д. Соколовићем). Ови се уџбеници и сада употребљавају у многим нашим основним школама. У њима су заступљени сви педагошки захтјеви, те им је обрада темељна и рационална.

Израдио је и 9 карата ријечних сливова за потребу осн. школа у Србији. Ове карте красе зидове многих основних школа у Србији и згодно су помоћно средство за почетнике у изучавању своје отаџбине.

Од књига за дјечју лектиру Станојевић је штампао: „Пролетни дарак“ (у друштву са Ј. Ковачевићем), „Малу Ђачку градину“ (у друштву са А. С. Станојевићем). Превео је од Хр. Шмида приче: „Изгубљено дијете“, „Мали пустињак“ и „Добра дјеца“. Најновија је његова књига за дјецу превод Гетеове басне „Тета — лија“.

Станојевић је учитељевао у овим мјестима: Краљеву, Чачку, Ариљу, Ивањици, Мочиоцима, Биограду, Владичином Хану, Врању, а од 1896. год. стално је у Биограду, гдје је по други пут дошао са службом. Као учитељ оцјењиван је до сад увијек одличним оцјенама. Радом у школи, на књизи и др. културним пословима, Станојевић потпуно заслужује име престоничког учитеља.

Сјем одличног рада у школи и обилатог рада на књижевности, дјечијој и стручно-педагошкој, Станојевић је био покретач и душа многим културно-просвјетним и хуманим друштвима, како у унутрашњости Србије, гдје је учитељевао, тако и у Биограду. Био је покретач за оснивање: читаоница, пјевачких дружина, фондова сиромашких ђака и т. д. И данас ради у Биограду на разним културним пословима, чега ради је изабран за сталног члана гл. одбора друштва за подизање храма Св. Саве, за секретара I. ђачког склоништа и за предсједника пјевачког друштва Св. Саве.

Као вишегодишњи уредник „Учитеља“ знатно је припомогао, те је „Учитељ“ постао најбољи педагошко-књижевни часопис на словенском југу. С друге стране пак, прикупивши око листа спремнији елеменат учитељски, учинио је, те је „Учитељ“ постао огледало учитељске спреме и дјелатности.

Станојевић је симпатичан, приступачан, тактичан и предусретљив човјек. Помоћу ових својих лијепих особина он је задобио симпатије многобројних учитеља, како из Србије, тако и из свих српских и словенских покрајина. Ријетдак је учитељ кога он не познаје и који не зна за њ. Он се дописује са многим српским и словенским учитељима. Са свега тога он је душа свих покрета и скупова, који се јављају у погледу духовне заједнице свесрпских и јужно-словенских идејала.

Због овог свог обилног и свестраног рада, Станојевић је до сада био одликован многим почастима. Тако је више пута био предсједник мјестних учитељских зборова, па и биоградског учитељског збора. Био је скоро непрестано члан главног одбора Учитељског Удружења, а као уредник „Учитеља“ био је шест пута до сада. На прошлогодишњој Учитељској Скупштини био је њен потпредсједник. Био је двапут члан Главног Просвјетног Савјета, а одликован је и орденом Св. Саве V. реда. Прошле године био је школски надзорник у срезу беличком, округу моравском.

За релативно кратко вријеме оволико урадити на просвјетном, културном и хуманом пољу, заиста је много. Ријетдак је учитељ у Србији, који се својом вредноћом уздигао у учитељском сталежу онолико, колико се уздигао Станојевић.

Станојевић је у најбољој мушкој снази. Желимо му, да га Бог дуго поживи, те да и даље ради на корист своје отаџбине, а на дику и понос свију учитеља!

Кр.

Другу.

Аци J. Кузмановићу.

Ако под животом никад ниси пао,
Друже, ако никад, никад ниси знао
За обмане, сузе, бол млађаног доба,
Па желиш да љубиш, — а ти љуби тада
Љубављу, што собом сажиже и страда,
Чиј је символ: „Сталност и верност до гроба!“

Но желиш ли љубав, али љубав сретну,
А ти пођи вртом и кроз дољу цветну,
Па се од лептира љубави научи!
С цвета на цвет! Лети! Кроз зрак се узвијај!
Пиј! Ал' никад чашу до дна не испијај,
Јер на дну се, често, скрива капља жучи!

Н. Сад. **Павле Златић.**

Деспот.

Прољеће....

Ој, прољеће мило, ти ћеш скоро доћи
У мирисном руху од цв'јећа и траве,
Украшено круном од сунчевих зрака,
У њедрима пуним љубичице плаве.

Раскошно ћеш бити у љепоти својој!
Раскошно ћеш слатки мирис просипати,
Док шум твога хода по цвјетноме путу,
Хор малих пјевача пјесмом ће да прати.

Заблистаће земља од љепоте твоје,
А на њу се небо осмјехиват' благо,
Ко заљубљен момак што се осмјехива
Милујући њежно своје чедо драго....

И док ће за многе да остане хладна
И незнана ова дивна хармонија
Тјешиће се њоме душа — ратарева,
Јер му чело знојем, око сузом сија....

Фебруар 1907.

Тајна.

Жељено прољеће стиже с осмјехом сунчаних зрака
Будећи заспали лахор и жубор сананих валâ...
Ускрсла нарав ће брзо просути прикрите дражи...
Мирис ће разлити јасмин и мирта с далеких жала.

У топле мирисне дане самац ћу одлазит често
У крило дубраве мирне... Дисаћу мирисе цвјетне,
Слушати шаптање нимфâ и дисај самоће страшне
И пустит душу да збори кроз звуке сиринге сјетне....

И једног сунчаног дана кад сретнем љубицу плаву
У пустој дубрави мојој, душа ће од тешких јада
Задрхтат дубоко, силно к'о лишће јасике њежне,
Када га пољубац прене, прољетног лахора млада....

Дрхтај ће лагано прећи на густо, поспало лишће,
Ширит се без краја даље пучином св'јетова свије'...
А ја ћу остати дуго скамењен, укочен, нијем
К'о каква статуа древна, што јаде дубоко крије...

Дотле ће љубица плава наивно чудит се томе...
Чудећ се свенуће тако, но тајне сазнати неће....
А да бих завар'о јаче, јекнуће сиринге звуци,
Нек мисли љубица мила, да су то акорди среће...

Доња Тузла. **Душан Тамимџић.**

Сећање...

Бескрајно и хучно простире се море,
А вали му хрле у земље далеке,
Крај њега стајасмо слушајућ' роморе,
И приче таласа сањиве и меке...

Весело је крај нас зашуштала смрека,
И мирио цитрон и наранџа жута,
Док је са обала допирала јека,
И весела песма мрнарева с пута.

Пред нама се златне преламају зраке,
И сажиже сунце у блеску и сјају.
Док се наше душе младалачке, јаке,
Загрљене снажно љубљаху у крају.

Ја те питах тада, милујућ' те силно,
За искреност твоју у љубави вечној?..
Одговор ми беше пољуба обилно,
И загрљај страсни у души ти срећној.

Притисла си снажно уморну ми главу
На вулканске своје узбуркане груди,
Кад ти рекох жељу искрену и праву,
Да ме нико из сна тога не пробуди...

Бескрајно и хучно простире се море,
А вали му хрле у земље далеке,
Крај њега стајасмо слушајућ' роморе,
И приче таласа сањиве и меке...

Београд, 1907. **Жарко Лазаревић-Петропољац.**

Чекај, брале!

А. Карабеговићу на пјесму **Дођи.**

Ти ме зовеш, слатки брале,
Вашој мајци боној тамо,
У походе да се журим
Још за један часак само!

Али где су браћа толка,
Старе мајке синци где су?
Зар је болну оставише
У наручје Лемур бесу?

Зар су коре бела хлеба
Њима прече од живота
Болне нане?
А где су јој цветна поља
Чеда гладна и сирота
Да исхране?

Али чекај, слатки брале,
Док понуде спремим мами,
Не зови ме, јер без шале
Доћи ћемо онда сами.

Београд. **Д. М. Јовановић.**

Ристо М. Поповић-Чупић, Црна Гора.

Медаља.

Слика из црногорског живота.

Настало је и прољеће. Негђе испред Ђурђева дне оживјела сва природа. Прионуо свак на рад: и старо и младо, и јако и нејако; — свак се жури да што више схвати у ове Богом благословене радне дане. Мушкарци ору, момчадија и женскиње туцају грумење; дјеца чисте коров. Еле, свак на посао, свакоме пуне руке, нигђе нећеш виђети никога — нâко кога је Бог убио, што

рекли стари — да сједи, да љенствује; откуд, кад су то дани најглавнији од свега пољског рада!

Ову журбу, ово комешање и непрестани рад, без почивала радног и марљивог свијета најљепше и најбоље си могао виђети дивном и врло плодном равницом С.... ком, кроз коју мирно и тихо теку три повеће ријеке. На све стране чујеш неко нејасне гласове, неко жуборкање, ђе се разлијеже равнином, као да се обретеш у великом пчелињаку. Тамо чујеш ђе се неко дозива, ал' не мо'ш разабрати шта вели, на другој страни пита орач орача: је ли му орна земља. Ал' најумиљатније и најсвојније ти је чути младога орача, Живка Савића, како тепа својим вочићима, довикујући им: „Хај! вочићу, куд си кренуо?!..“

Посред овог послом заузетог народа касао је човјек на сватовску обучен. Пребачио преко раменâ струку од сњегаве јарине податкану, са финим и дугачким ресама, а још љепшим од руднице нашараним мећикама; испод ње му се виђаше зелена долама, богато опточена свиленим гајтанима, а поврх ње цариградски јелек; преп му изгледаху све позлаћене од златног џамадана; за појас му свилен тромболос придржаваше сребрни ханџар и леворвер. Уз горње хаљине, разумије се, да су морале бити и свитне гаће, а њих, поврх свитних докољена бјеху чврсто стегле златне подвезе. Једино опанци су га издавали, да је пуки сиромах, јер они бјеху у пола прели, што се доста јадно слагаше са богатим хаљинама.

По његовом ходу изгледаше да је овај путник веома забринут, или боље рећи, да је заузет неким важним и веома крупним мислима, које су га теретиле. То се најбоље виђе кад наљезе покрај младог орача Живка Савића, који у томе трену викну дешњаку, кад овај бјеше осегао у страну: „Хеј, вочићу, куд си кренуо?!.. а наш се путник необично хитро и збуњено на то одазва, баш као да бјеше њега упитао:

— Ја, брате, право на Цетиње!...

Живко се зачуди и, зауставивши волове, посматраше га испитивачким погледом, те ће рећи:

— А који оно ти би, пријатељу? и што тако на Цетиње у ове радне дане? Јеси ли каквим важним послом? Путник коракнувши неколико пут Живка, сједе пред њим, хукну, као обично уморан путник, па рече гордо:

— Ја сам, чоче, Милош Мочић!.. да ли ме не познајеш!.. Изговоривши потоње ријечи, виђаше се, да нарочито десном руком згули струку с прсих, испод које зазвечаше неколико медаља: граховска, шестдруге, храбра, војничка и руска.

— Опрости, пријатељу, ко ће свакога знати!... поче Живко да се извињује.

— Нијесам ја свак!.. но знаш ли ти е сам ја посјека седам турскијех главâ, а!... причем се лупну руком по медаљама, које зазвечаше, ударајући једна о другу.

— Није ми познато!.. а опрости!..

— А ну, нека ти је сад знато и познато!.. а тако вељаше и војвода.... Х.... али ћу сад, Божа ти је вјера, све право казати Господару; а чуо сам да сад даје златне медаље, па сам право кренуо да му једну иштем. А јеси ли ти војевао ове потоње рати?!..

— Јесам!.. рече Живко.

— Па хајде, да му иштемо по једну, имаћеш се кад наорати; — није све изио ни они што га је стекâ!.. Живку се допадоше ове ријечи, па га погледа важно и озбиљно запита:

— Збиља, шалиш ли се?!...

— Не, Божа ти је вјера!..

Орач погледа пут сунца, које већ бјеше на западу, промисли за часак, па се диже и пушти волове.

— Ја се не могу опремити прије сјутра, но боље да кончимо у неку појату пашу, нећу те лијепо дочекати, ема сто биће ти ка' мене, — па да идемо заједно.

— Таман тако! — рече Милош и пођоше на конак заједно.

II.

Сјутрадан рано виђаше се читава поворка људи гдје се упутила селом право пут Цетиња, које бјеше Милош у вече у Живка на сједник превластио и обрнуо да ишту и они златне медаље. Он иђаше пред њима, па развезао на дуго и на широко:

— Е, моја браћо! да се савјетујемо: Кад изидемо на Цетиње, станемо сви у ред, па ће нê Господар питати што смо дошли, ви ћете пуштити мене да се причам с њим. А ја сам ти слободан пред Господаром, то је за причу; а њему је мило ко је рјечит и ко умије лијепо разговарати. Па ћу рећи: „милостиви Господару, ми смо дошли од љуте невоље, е ни се крива, а ево е чеса: војевали смо неки шесетдруге, неки граховске, а сви потоње рати, свуђ су нê јади тукле и муке парали. Колико смо зла поднијели оне ноћи на Тржице, на Бар и т. д. ух какве смо ту ноћи провели; па ни се нијесу дале златне медаље. Па смо дошли, да ни ти учиниш право, милостиви Господару! А њему ће се ражалити, па ће нê похвалити, питаће којег војводу за нас, за наше јунаштво, но познајете ли се који од вас с којијем војводом?!..

— Слабо!.. рекоше неколицина.

— Ја познајем с некијем!... рече један.

— Е, па ја ћу продужити, наставља Милош, — а ја ти умијем разговарати и с војводом и с министром и с ким год хоћеш!..

— Што ћеш продужити?!.. — запиташе га неколицина.

— Ја ћу рећи: право је, милостиви Господару, да свијема даш и по крст, а не по златну медаљу, јер наши стари, као и ми, сви су сјекли и крв пролијевали.

У томе стигоше изнад лијепог пољица Бокова, изнад којег води доста лијеп и утрвен пут, пут Цетиња. Више самог села издижу се два три горостасна

бријеста, гдје, под њима, у густоме хладу, починуше наши путници. Један од њих, угледавши ораче по пољу, рече:

— Боље би било да сам данас, на овакви лијепи дан, орâ и сијâ, но што идем да иштем медаљу!..

— Ајде, чоче, прођи се сад орања, а да како би кукâ, да си ово трећи дан од куће, кâ ја!.. прекори га Милош.

— Боље, боље!.. одазва се мноштина, па сви ућуташе, размишљајући о раду. Наста тајац.

— Ајте да идемо, е мрче!.. — рече Милош, дижући се. Ишли су сви ћутке, нико ништа. Милош се ставио на муке: како да отпочне разговор и да им сврати пажњу на друго што. Почињао је час ово, час оно, али нико не мараше за његов говор. У томе и мрче, а они стигоше на Цетиње. Коначили су сви заједно. У јутро им казаше да Господар није на Цетињу, али им нико не умије чисто казати кад ће доћи. Те они чекај један дан, други дан, кад би трећи, друштво се омузе и рекоше да иду дома. Милош их салеће:

— Како да идемо, кад смо већ дошли, а да не приступимо, а Господар ће доћи сјутра, казао ми је један војвода! И они се увјерише и осташе још да чекају. Чекали су тако неколика дана и збиља им се нада испуни.

*

Рано, једног јутра, погледа Господар под „Бријест" и угледа читаву поворку људи ђе су се уфронтили и, промисливши да је неки врло важни посао, или нека побуна, упути се право њима:

— Шта сте толицина ту?!... — упита их оштро.

Они сви погледаше Милоша, очекујући, да он отпочне, као што се зафалио, а он се нешто уврпољио, па тек намјешће струку.

— Шта?!.. — понови Господар.

— Ми смо чули... овај... — поче Живко Савић, дрхтавим гласом, послије подуже паузе, — да дајеш... овај... златне медаље!.. — и окрену се пут Милоша Мочића.

Господар се намршти:

— А ко ви је то каза'?!..

— Каза' нам Милош Мочић!... — одговори Живко.

— Па ти си, Милошу, потега оволико људи, а још у ове радне дане да дангубе, је ли?!...

— Милостиви Госп...

— Водите га!.. — пресијече га Господар, мануши штапом на млађе и окрену се да иде.

— Смилуј се, Господару, само да пођем до куће, па ћу одма доћи! — завапи Милош.

— А што?! — обрну се Господар.

— Да предадем ове хаљине, јер су све туђе, осим обуће!..

У тај мах једна сунчана ждрака паде кроз баџу на лице Милошево и он се одједном трже. Прогледа очима и зачуди се. Међер је то све сан био. Хвала ти Боже, кад ме ова мука мину. Устаде и оде на орање.

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

Одатле, куд ће на друго место, но у механу, на пиће и ручак. Механа велика, са мноштво дугачких столова, са клупама и столицама. Свет, како улази, заузима један по један сто, и ту стоваривају пуне торбе пића и јестива. На мах закрчише се столови заструзима, чутурама, хлебовима, месом. Ко води рачуна о старинском обичају, сачувао је главу од божићне печенице и ставља је на трпезу о Богојављењу; ништа не мари што је она често, кад су топли дани позелењела, ипак једе се у сласт и залива шумадијском препеченицом. Људи, жене, па и момчад, седе те ручају и пију, а снаше и девојке дворе и наслужују чаше. Понека жена иза трпезе пружи им залогај, оне се трзају, нећкају, и напослетку узму га, окрећу главу у страну и прогутају га. У највећи јек ручка у механи ври, опажа се запара, врућина, заудара пиће, кафа, јело. Што се више пије, то већа врева и лупњава: „Механџија! Дај оку вина! Oћеш ти, море, пара? Испеци коју каву!"

Стјепан, Радисав и њихови ручали су за једним столом. Кад су се дигли, подне је прошло и свет се у гомилицама кретао пијаци на игру. Напред иде младеж, момци, девојке, снаше и млађе жене. Све чило, весело и окретно. За њима иде понеко од старијих, ко није остао у механи, колико да се виде ту и да су им млађи на очима. Познаје им се да су се претоварили за трпезом, замастили се, људи замрсили бркове, иду тромо, ураскорак, зевају и протежу се.

Свирну свирала и поче коло, једно, а за тим и два и три. Најпре се хватају момци, потом по две три жене и девојке, држе се за руке и хватају се између момака. Други трче међу њих, растављају их, мешају се, и за час се

ишара коло и свак дође до онога до кога жели. Ко је крај свога драгог, он задовољан, поскакује, не гледа никог, не тиче га се нико, не осећа ни мраз ни умор. Ко је, пак, сетан што је изгубио драго, те му се јесенас преудало за другога, он је, ако је она ту, гледа испод ока, ситно дише и дубоко уздише, не сме да се ухвати до ње, већ се врти у колу, извија га, завија га, броји бројанице, подврискује, да себи одлане, а да њу у срце дира што га је изневерила.

Вођевине се схватају с деверима, или са јетрвама и заовама, играју и гледају у земљу. Која је слободнија, она се осмејкује, разговара, добацује по неку реч којој другарици око ње.

Старији свет стоји наоколо и посматра, распитује које је чија вођевина, је ли гледна, здрава и одрасла, је ли према младожењи, и како јој је рухо. А има их свакојаких, да имаш шта видети и причати, почев од првих богаташа до последњих сиромаха. Домаћин довео снаху из домаћинске куће, обично из каквог даљег села. На њој све варошко, вунена хаљина, ципеле, либаде, ниска дуката око врата, у превези четвртаст дукат, ћошајлија. Крај ње по неколико жена из куће и фамилије, све у богатом руху: памуклијама, јелецима, шаловима, а ту и младожења, младић, тек прихватио брчиће, у шубари, чошном копорану и фермену, новим уским чакширама, са широким извезеним појасом, сатом, ланцем, чантром о бедрима, с чизмама и мамузама. Весели, задовољни, поносити, истичу се напред, свет се гура око њих, извирује се и посматра их. На другом крају снаша у опанцима, у простој изатканој сукни плавари, сукненом јелечету и голим рукавима. На глави јој прост венчић једва се примећује, пригрнула шалчић и најежила се сва. Са њом каква сирота жена у половном оделу, једва ако има нову шамију на глави, и крај њих младожења, у крутим ланеним кошуљама, без чакшира, у гуњићу са раздрљеним грудима и новом алевом фесу. Стоје, снебивају се, па се хватају у коло до себи равних, колико да испуне обичај.

— Шта чекаш ти те не играш? — викну Радисав на Јосифа чим стадоше код кола.

— Што, зар је запело баш за ме... да морам и ја играти — одговори он.

— Мораш, ђувегија си...

На то ће Стјепан:

— Што онај вико... не чекајте ви на Јосифа, но деде, децо, у коло.

Смиљка, њена заова и Ленка ухватише се у коло до неких жена из Ленчине фамилије. Мало би, па се ухватише Радисав и Јосиф, до неких момака, њихових познаника.

(Наставиће се).

Радост и туга.

У цветном врту крај бокора руже и јасмина, стајале су две лепе девојке.

Једна је била млада и свежа као роса, са детињским лицем, по коме се осипало јутарње руменило и разлевао осмејак среће. Имала је плаве као мајско небо очи, чисте и пуне чежње за животом; бујна њена коса, окићена цветовима руже, спуштала се у дугим таласастим витицама и покривала нага, као алабастер бела плећа, мешајући се са борама беле невестинске хаљине, која је њеном девојачком стасу тако доликовала.

Безбрижно као лане, брала је она цветиће и пупољке руже и свој весели поглед упирала далеко у свет са пуно чежње и наде на срећу.

И друга је била млада, али на њеном бледом лицу беше изваjан умор и досада на живот. Тужни поглед из црних, без икаквог израза очију, као да је долазио испод крила анђела смрти, а црне витице бујне косе личиле су на светитељски ореол бледог лица, без знака живости и трага румени. Ломни стас губио се у црној одећи, и све на њој казиваше душу, којој је нада одбегла, казиваше живот, који већ стоји на ивици гроба.

Тужно је она пред собом гледала и танким прстима кидала нежне и беле цветове јасмина.

То беху две сестре, које су тако мало личиле једна на другу. — То беху две верне пратилице људи, које се нигда не растављаху, то беху два израза живота људског — радост и туга.

Београд 1907. г. **Витомир**.

Афоризми.

Љубав нас учи да уживамо живот, а бол нас учи да га разумемо.

*

Неумереност је мост, који везује врлину и пороке.

У пустињи.

Написао: **Влад. Кохановски.**

С руског превео: **Васо П. Орешчанин.**

(Свршетак.)

VII.

Наступила је топла, мирисна вече. Мјесец још није изашао и тамно, готово црно небо, горјело је милијардама непомичних већих и мањих звијезда. Мирис од цвијећа ширио се по читавој башти. Само с неких мјеста, доносио је тихи повјетарац, звуке хармонике.

— О, како су дивне ноћи код вас у Малорусији, — говорио је официр, гледајући на успавани, непомични врт.

— Јест, код нас су дивне ноћи, — одговорила му је замишљено Вјера: — сад ће скоро изаћи мјесец, па ћемо одовуд с балкона видјети дивну, сребрнасту ријеку, а мало даље жуто, тако-рећи златно поље.

Официр постаде замишљен и отпоче нешто тихо пјевати. Мало касније, кад је изашао мјесец, Софија Андријевна зовну Вјеру из своје собе.

— Иди, Вјеро, већ је вријеме спавати, пусти госту, да се мало одмори.

— Не, мама, — молећи је одговарала Вјера: — допусти ми да још мало сједим!

— На сваки начин милостива госпођо, допустите да госпођица Вјера још мало са мном посједи. Ноћ је ова заиста ријетка! — умијеша се официр.

— Ну, ну, нека буде, ако хоће, — смиловала се Софија Андријевна, па је тихо затворила врата, и спремала се на починак. Вјера са захвалношћу погледа на официра.

— Зар Ви тако рано лијежете? — запита официр.

— Јест, обично лијежемо рано, — одговорила је Вјера, — да шта ћемо радити у такој пустињи, него спавати?

— Без сумње, Вама је овдје досадно?

— Дакако! — Одговори Вјера.

— О, Ви сиротице, — тихо проговори он; тако млада, па морате сједити без друштва и забаве. Вјера није ништа одговорила, само је спустила главу. Официр је пришао ближе њој.

— Хајдемо у врт. Тамо је сад лијепо, — проговори он и пружи јој руку.

Вјера се неколико секунада колебала, али за кратко вријеме ипак је пошла. Она је осјећала да јој официр својим лактом, руку чврсто притискује, па је по томе долазила до увјерења, да је учинила на њ лијеп утисак и да је љуби...

„О, како би то била за мене срећа!“ — помислила је она.

Наставили су пут сасвим лагано. Малени брежуљци, и на њима, при мјесечевој свјетлости, бијели пијесак шкрипао је под њиховим ногама. Са стране на високој трави бљештала је роса. На крају алеје био је мали павиљон, обавит густом лозом. Они су ушли у њега. Вјера је сјела на клупу, а официр је стао покрај ње, и посматрао сребрнасту ријеку.

— Куд год погледам, не могу да се нагледам диvоте, — одговорио је он, — ја бих са потпуним задовољством проводио овдје живот.

— Останите неколико дана код нас, да прођемо свим странама, ја бих вам све врло радо показала...

Официр се насмија.

— Кад бих само могао, одмах бих остао; јер ми се све овдје допада.

— Ви то само говорите, а чим отидете, све ћете одмах заборавити...

— Само Вас не.

Вјера поцрвење.

— Останите.... — тако је проговорила оца.

Официр је сјео покрај ње.

— Зар би Ви баш вољели, да ја останем?

— Пуно бих вољела, — још полаганије одговори она. — Мени је овдје досадно. С оцем се и матером не слажем, а више никога овдје нема, па сам тако непрестано сама...

Официр је узе за руку. Вјера се није бранила.

— Вама је овдје тежак живот? — њежно је упита официр.

— Био је тежак, а сад је још тежи. Раније сам мислила удати се за човјека, кога љубим, а сада ми и ту жељу прекраћују. Мени одређују грубог човјека, којега не љубим. Он је богат, а то је главно мојим родитељима; а што ја осјећам, на то се они ни најмање не обзиру.

— Ја бих Вам госпођице предложио, да се не удате за њега, Ви сте млада. Ви ћете још у својем животу наићи на човјека, којега љубите, и с којим ћете бити срећна.

— Ја сам га већ нашла и заволела... — проговори Вјера.

Официр је осјетио, како је у тај час њезина рука стегла његову руку. Он се примаче њој и загрли је. Вјера му тихо на раме спусти главу. Мјесечева свјетлост бацала је сјенку од винове лозе на њезино лице, које се учинило тако блиједо, измучено, а тога часа потпуно срећно.

— Мила госпођице, добра и лијепа... — шаптао је официр, њежно љубећи је.

— Радујем се, што ме тако искрено љубите, — проговори она, — већ сам мислила, да ћу и умријети усамљена, а да ме нико љубити неће! — Она дубоко уздану. — Како је лијепо!.. Боже, како је лијепо!..

Она му је исприповиједала сав свој живот, повјерила све своје осјећаје, своје мисли и своје жеље.

Он је са сажаљењем слушао, што је тако млада, тако лијепа, а тако несрећна.

Кад се мјесец почео спуштати иза високог дрвећа, кад се на небу почела гасити звијезда једна за

другом и кад је дунуо хладни повјетарац — они су се разишли.

„Сад онај живот! Сад она срећа!“ — мислила је Вјера, кад је сама остала у соби. И њезин отац, и мати, и Стефановић — сви су јој поново излазили на очи, али сад тако ништавни и неопасни. Она је потпуно увјерена, да има сад човјека, који је љуби, и који ће је избавити од вјечите несреће. О, како јој се красна представљала будућност!..

Већ је скоро сасвим свануло, кад је заспала. Сањала је, да је тихи анђео долетио њој у собу, и покрио је својим великим, бијелим крилима, а на својој је души осјећала нешто тако лако, тако добро...

VIII.

Сјутрадан у шест сати у јутро, почела је падати ситна киша. На пољу је дувао хладни, јесењи вјетар, и било је хладно. Софија Андријевна, идући мусти краву, срела је на дворишту официра. Био је обучен у обичне путничке хаљине, а изгледао је нешто расијан.

— Што сте тако рано устали? — запита га уставивши се код њега.

— Ја мислим отпутовати. Данас су маневри мислим рано одређени... бојим се закашњења.

— Ако изволите, да запрегнемо коња.

— Ако је могуће, милостива, бићу Вам благодаран.

— Добро, — она се поврати шупи:

— Андрон! — завика Софија: — Андрон!..

Из шупе је изашао Андрон, тарући очи.

— Упрегни коња, па ћеш одвести госп. официра тамо, куда ти он заповједи.

— Хвала Вам милостива на дочеку! — проговори официр, и чврсто јој стисну руку: — поздравите од моје стране госп. Димитрија Ивановића и... и госпођицу Вјеру Димитријевну. Тада спусти очи и навуче кабаницу, јер је било хладно. Како је било јуче топло, а данас се већ опажа права јесен.

— Кад ћете опет нама доћи? — упита га Софија Андријевна.

— Не, ја више нећу доћи. Данас на вечер одлазимо одавде.

— Ну, свакојако до виђења... Срећан Вам пут!..

— Хвала Вам, милостива госпођо, те јој још једаред стиште руку.

Док је Андрон запрезао коња, он је отишао, да се још мало прошеће по врту и шуми.

И врт и шума изгубили су јучерашњу вриједност. Отишао је у мали павиљон и дуго погружен у мислима, стајао у њему.

Осјећај стида пред младом дјевојком, због бјегства није му дао мира. Потпуно је разумијевао, какав ће јој ударац задати својим тајним путовањем. Извадио је из џепа своју биљежницу, истргао из ње један лист, те је на њему оловком написао оно, што је мислио да треба написати Вјери. За тим је лист метнуо у коверт и залијепио га. Још је мало постајао у павиљону, па се онда повратио натраг.

Послије пет минута, отишао је кроз врата Кољцевског салаша, и за кратко вријеме изгуби се кроз кишу и маглу...

У девет сати у јутру пробудила се Вјера. Брзо се обукла и изашла на балкон. За тим је сишла у двориште и пошла згради, која се налазила одмах уз капију. Опазила је отворене прозоре на соби, у којој је официр спавао, па се увјерила, да је он већ устао. Повратила се у кућу, обишла је све собе; послије тога отрчала је у башту, претражила је све кутеве, али официра нигдје. Онда је отишла кроз капију.

Путем се лагано враћао Андрон са празним колима. Чим га је опазила Вјера, овладале су јој срцем неке необичне слутње.

Андрон полагано приђе капији, скочи из кола и пружи Вјери затворено писмо. Вјера га је узела и распечатила дрхћући. Прочитала је само површно трептава слова, али без икаква осјећаја.

„Мила госпођице Вјеро!... Јучер непромишљено исповједио сам Вам, да Вас љубим, да ћу све даље дане и радости и жалости проводити заједно с Вама. Са жалошћу морам признати, да сам Вас својом изјавом само завео, па вас молим, да ми опростите. Шта више, оног часа, Ви сте мене завели, те нијесам ништа озбиљно могао мислити. Послије сам промишљао и дошао до закључка, да ми је обећање пусто. С Вама се женити не могу; јер познавајући сам себе, усрећити Вас никако не бих могао. Ја сам тица селица, и непрестано сам под утицајем прилика. Ви сте добра, мила, њежна, једном ријечи идејал-дјевојка, и ја Вас од свег срца сажаљевам, али чиме ћу Вам помоћи? Имаде само један једини пут, који бих Вам савјетовати могао, а тај је: да свладате своје племените осјећаје, па да се покорите судбини и животу, који Вам се намеће. Сви ми официри, с врло ријетким изузетком, не живимо како хоћемо, па нам се никад не може испунити оно, чему особно тежимо, Опростите ми дакле, и немојте ме осуђивати? Та ноћ, коју смо заједнички провели у врту, остаће ми вјечито у памети. Опростите!“

Вјера је лист прочитала, али ништа није разумјела. Само је толико опазила, да се у листу свршава по њу нешто страшно. Грозна вијест стегла јој је срце, па је тешко дисала; руке је спустила, а писмо је из њих скоро испало.

Кроз капију је дошао Димитрије Ивановић и сјео за врата, а Вјера га није ни опазила.

— Твоје су хаљине од кише све мокре, — рече он Вјери.

— Да, знам, — трже се и одговори Вјера, пипајући на себи хаљине.

Ћутали су неко вријеме. Димитрије Ивановић само је зијевнуо и бацио поглед на тополе око плота.

Врло су се добро примиле, — проговори он, — само треба ударити коље, да их бура не сломи.

Вјера погледа на младе тополе, па се и сама зачуди, како их пошљедња бура, онако слабе, није сломила.

Димитрије Ивановић извади из џепа смотану цигарету и запали. Повуче неколико пута, за тим пљуну, погледа Вјеру од главе до пете, па је упита:

— Зар се још не чују војничке пушке?

— Још не.

— Ваљда ће брзо почети.

Само што је изговорио ове ријечи, пуче једна пушка.

Вјера се трже и од једаред се сјети свога сна, сјети се часа кад се пробудила, сјети се сусрета с официром и чаробне ноћи, коју је провела с њим.

— Данас далеко пуцају, — рече Димитрије Ивановић.

— Јест, данас далеко, далеко... — прошапта Вјера и сакри очи рукама.

Пуче друга пушка, па трећа... Кад је Димитрије Ивановић испушио цигарету, погледа на кћер, и опази да плаче.

— Шта је теби? — упита је он с радозналошћу и хтједе јој прићи; али се Вјера окрену од њега и брзо отрча кроз капију. Бјежала је у двориште, цвијетњак, врт, шуму, па се уставила на крај саме шуме. Тамо је поново отворила писмо, да га још једанпут прочита. Сад је истом потпуно разумјела, шта је било у њему написано. Још никад није овладало тако очајање њезином душом, као сада. Пала је по трави, кидала косе с главе и гласно говорила: „то је била још једина нада, за коју сам мислила, да ће ме избавити свију неприлика, да ће ме спасти немилосрдног оца и матере, да ће ме сачувати грубога Стефановића, али и та једина нада пропаде за навијек.... Сад је све пропало...“ Пред очима јој се створи недогледни понор, у који и она и њезин млади живот утонути мора.

Кад се враћала кући, сретс је Стефановић на путу, близу павиљона у њезиној башти.

— А, ту сте Ви! — радосно узвикну, — већ смо хтјели давати парастос за покој Ваше душе!

Ишао је с њоме упоредо. Кад су били близу куће, упита је Стефановић:

— Но, ђунцик, какав ћу добити одговор?

— Ја сам се одлучно ријешила, да будем ваша жена, господине Стефановићу! — одговори му Вјера.

Стефановић је привуче себи и поче јој љубити: чело, очи, лице и уста; а Вјера му се није више противила.

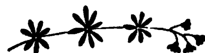

Афоризми.

Што се чешће чује ријеч „генијалан“, у толико се ређе налази истински геније.

*

Преимућство и велика врлина старости, јесте: без жртава моћи бити племенит.

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

Седмо писмо. Максим Горки као пјесник босоногих. Руски божјаци. Варенька Ољесова. Црвени Васка. Наташа. На дну. (Свршетак).

Што се тиче његових драма, ваља споменути, да ниједна нема у Русији таке популарности као На дну (На дње), која је у преводу гђце Магазиновићеве представљена и на нашој, биоградској, народној позорници. Паланчани пак (Мјешчане); Љетњиковчани (Дачники) исто као и његова најновија драма Синци сунца (Дјети солнца), — својим типовима далеко уступају првој.

Но и ако су посебни типови прве драме: Лука, Ана, Клешч, Сатин, Нашћа оцртани необичним колоритом и умјетношћу, а нарочито с психолошке стране — на жалост, — она нам ипак даје само суџу конкретних односаја тих божјака, без икаквог поретка у чиновима и појавама... А то је све с тога што драма није задахнута никаквом општом идејом... Ако замислимо, најзад, личност Лукину, као концентрисану тачку цијеле драме, ипак не знамо, какву је идеју њим Горки хтио створити?!..

Естетички је захтјев и правило: „јединство у разноврсности“ овдје без сваке сумње нарушено.

Критичари махом примјећују, да се у драми као каквим црвеним концем ниже оригинална филозофија лажи; — филозофија „узвишених обмана“; лијепих замишљаја и илузија о златном добу и т. д. Но свакојако при таком суђењу ваља бити обазрив, а нарочито при таргумима о „ничшеанству“ у његовим дјелима, о коме аутор ни сањао можда није... Што се тиче Лукине личности (која је у руској штампи изазвала најразноврснија мишљења) ван сваке је сумње да је Горки њим хтио оживити своје сентенције. Но природни Лукини појмови ипак су остали нејасни. Горки је хтио представити Луку као човјека простог, који се радује животу, али ту задаћу није ипак извршио на општи захтјев. У том погледу, личност је Акима у Толстојевој драми — Власти таме („Власт тми — или Увјаз когот всеј птичкје пропаст“) куд и камо вјернија и рељефнија. Лука пак својим филозофским резоновањем више личи на човјека, који је у све посумњао... Његови филозофски наводи противе се основним народносним погледима. То видимо из ријечи, којима он, на питање Пепла, о томе да ли има Бога — одговара:

— Ако вјерујеш — има; не вјерујеш ли — нема... У што вјерујеш, то и јесте...

Из овога излази: нема ли у човјека вјере у идејал, то зарад њега Бог, значи, и не постоји!.. За то личност Лукина уноси силни дисонанс у драму, и мути њену општу слику...

Но Горки је ипак на чудноват начин описао оригинално животарење тих руских божјака, који се

крију по разним градским, влажним и мрачним, сутеренима, азилима. Он је великим знањем свога дјела дивно оцртао, како равнодушност њину приликом смрти јектичаве Ане, тако исто и крајњу биједу у лицу њеног „мужика“ — Клешча, који све вријеме проводи по механама („трактјир“) и у чијем је џепу ради сахране своје жене свега — четрдесет копејака“...[1])

„Са особитом је рељефношћу изнијета и личност проститутке Нашће — као и пропале, дном исписане женске...

Не гледећи на то, што је у овој драми, исто као и у осталим, — дјелима нарушена и што при читању, као и при представљању њеном на позорници не знамо тачно, шта је Горки њом хтио казати, — ипак, он нам је с тог тајанственог дна успио дати огромни психолошки опит и изазвати, у неку руку, и саучешће према тим несрећницима и несрећницама: То јасно видимо из Сатинових ријечи:

— Човјече, — ваља цијенити човјека...

Нас поражава колорит описа живота тих руских оригиналних друштвених типова. Крајњу њихову немарност за друштвени живот заиста је рељефно представио. — Тих божјака највише има у јужној Русији: на Криму, Одеском пристаништу, Кијеву и на Волзи...

Више смо пута и сами хтјели упитати — зашто не раде?

Одговор би свагда био готово једнаке садржине:

— Е... е.. не стоит господин академик.. хароших људеј всегда будет... В голоду, все равно, не помрем![2])

Даље, Горки је извјесне слике из живота тих божјака успио описати заиста нечувеном умјетношћу, јачином и живахношћу. Описи су ти, често пута, у најтјешњој вези са животом саме природе... Сунце н. пр и др. природни предмети и појаве у његовим описима дишу једним дахом са представљеним лицима. Особито бивамо очарани љепотом при читању идилских, поетских описа природе. Тако н. пр. овај опис валовитог мора, у руској литератури сматра се класичним:

— Вјетар умиљато глађаше моћне, атласне груди мора; сунце је пак жегло својим јарким зрацима, и море дремљиво уздишући нежношћу тих умиљавања — храњаше топли ваздух сланим ароматом својих испарења... Зеленкасти таласи придолазећи жутом пијеску — остављаху бијелу пјену својих величанствених грива и она се с тихим звуком топила на врућем пијеску, влажећи га...

Тај, и сијасет сличних умјетничких описа очевидно доказују о естетско-умјетничком дару М. Горког. Што се пак тиче тембра његових бираних ријечи, то се и у погледу о његовој заслузи не смије прећутати.

Горки је природни дар — „самородок“. Као човјеку нешколованом и без систематског образовања, — њему се свако мора дивити...

С тога и писање, којим је онако неоправдано и без довољног појимања, почео у пошљедње вријеме на странама Новог Живота саркастички исмијавати ђенијалног Достојевског и Влад. Соловјева — може му се унеколико и опростити, надајући се, да ће свјетски значај њиног рада тек доцније бити оцијењен...

Сада пак желимо, да би пјесник слободе и изласка из загушљиве градске атмосфере — пребродио све тешкоће, које може сусретати на путу даљег развића свог умјетничког дара, да би се узвисио до праве литерарне силе и заузео високо мјесто не само међ руским, већ и европским писцима — белетристима!...

Српске народне умотворине.

Песме из Ваљева из 1860. год.

I.

Ашиковах три године дана,
Нит' ја виђех вајде ни зијана,
Нит' ја виђех мојој драгој лице.
Три пут ј' виђех у три годинице:
Једном одох драгој под пенџере
Али драга с мајком вечераше,
Вечераше Богу се мољаше:
„Дај ми Боже да мој драги дође.“
— Другом одох драгој под пенџере,
Али драга у душеку спава,
Растрла је руке по јастуку;
Беле су јој руке од рукава,
Ђерђев јој се око врата ваља,
Маца јој се са вретеном игра.
— Да сам дрвце, пукло би ми срце!
— Да сам камен растопио бих се!...

II.

Заклела се Мостарка ђевојка:
Да изаћи из Мостара неће,
Без два коња и тектер-Ивана,
Без драгога јединог у мајке,
Без девера, сина господскога,
Без прстена од драгог камена,
Без дувака бисером кићена.
То је она у ријечи била,
У томе је заболела глава,
Па умрла жалосна јој мајка!
Тад изашла из Мостара млада:
Без два коња и тектер-Ивана,

[1]) Наших пет и по гроша чаршијских.

[2]) Т. ј.: Е... е... не вриједи господине академиче... Добрих ће људи увијек бити... од глади, све једно, умријети нећемо!...

Просећи копејку (наравно на „вотку“) они се обично јављају униформисаним студентима са ријечима: „господине студенте...“ Да би пак студентима Духовне Академије што боље подишли, — најчешће се обраћају са горепоменутим епитетом...

Без драгога јединог у мајке,
Без девера, сина господскога
Без прстена од драгог камена
Без дувака бисером кићена.
Са четири господска девера....

III.

Ђевојка се с царем опкладила:
Да устане у по ноћи млада,
И отиде у Цариград сама:
Да украде цару калпак с главе,
А царици јастук испод главе,
Султанији бисер и дукате,
Азнадару кључе од сандука,
Кафеџији зарфе и филџане.
— Што је рекла, то је сверовала:
Устала је у по ноћи млада,
Па отишла у Цариград сама:
Те украла цару калпак с главе,
А царици јастук испод главе,
Султанији бисер и дукате,
Азнадару кључе од сандука,
Кафеџији зарфе и филџане.
— Те јунаку ријеч одржала.

IV.

Обасјала сјајна мјесечина,
Обасјала зелену ливаду,
У ливади два господска коња.
Њих чувала два господичића:
Бег Стијепо и капетан Јово.
Бег Стијепо Јови говорио:
„А мој брате Јово капетану!
А мој брате добре мјесечине,
Мјесечине за ашиковања!....
Ја кад мени пане на ум драга:
Ја не жалим тавне ноћи, дана;
Нит' мој ђого мутној води брода.
Путем јездим, за мном краја нема.
Воду газим, за мном брчка нема....
Док ја дођох драгој под пенџере:
Гласом јекнух, а сабљицом звекнух:
„Моја драга јеси ли заспала,
Јеси л' мени мјеста оставила;
По душека и полу јастука,
По јастуку своју б'јелу руку?"

Лозница.

Забележио од своје баке:
Вит. Р. Јовановић.

Дјевојка и вукодлак.

(Народна.)

Била два друга, оба нежењена. Обадвојица су ашиковала са једном дјевојком, али тако, да један за другог није знао, да и он ашикује. Бог нареди те један од њих двојице умре и повукодлачи се. Као вукодлак ишао је и даље оној дјевојци с којом је за живота ашиковао. Звао ју је, да пође за њега, али је она понуду одбијала. Најкашње стане он њој пријетити да ће је живу појести. Она сирота, не знајући још, да је он вукодлак, одговарала му је, да се она њега не боји. Вукодлак се не хтједе ње оканити, него је позове и по други пут. Она га опет одбије. То је опазила њезина мати, те је одговарала да се не би за живу главу преварила и за њега пошла, јер је он вукодлак — то су јој причали у селу. Кћер јој одговори, како он њој пријети, да ће је живу појести, ако не пође за њега. Мати јој на то рече, да држи уза се увијек повелико клупче конца, те ако је ухвати вукодлак на саму и поведе у свој гроб, нек она пође, али нек не иде она прва у гроб, него он. Када пође у гроб нек му дода један крај конца од клупчета и рекне, кад он доље сиђе и одмота оно клупче, онда ће и она за њим сићи. Пред ноћ кад се почело већ мрачити, пође дјевојка на воду, а пред њу изиђе вукодлак говорећи јој: „или хајде, сад одмах, са мном или ћу те појести. Пред њима се створи коњ, узјаше он на коња, а за се метне дјевојку и пођу гробљу, идући запјева он:

„Мјесечина дивно сја,
Мртвац коња ја,
Је л' те цуро стра̂?
Што ће мене бити стра̂,
Кад мој драги коња ја̂."

Дођоше до раке. Вукодлак хтједе, да она иде прва, али му она одговори: „хајде ти први, а ево ти крај од овог клупчета, па кад сиђеш доље и ово клупче, које ћу ја држати, одмоташ, онда ћу и ја сићи". Он пристане на то и пође први. Клупче се полагано одмотавало, а дјевојка побјегне. Кад се клупче одмотало и вукодлак сишао доље, погледа иде ли му дјевојка, али ње нема. Изиђе брже боље, погледа около и виђе је ђе преко једне градине прелази. Потрчи за њом, не би ли је стигао, али не стиже је, она је прешла градину и наступила на орање. Он јој рече: „Срећа твоја што си ту на том орању, ја бих тебе појео, само да нијесу орала то орање два вола близанца". Она то дочује, не смједне по ноћи даље, него легне под дрљачу и ту осване, а он се врати натраг.

Кад је свануло, дође она кући, каже све својима шта се догодило, сви су са великим страхом слушали.

Друге ноћи дочекају га момци из села и убију. Тако се дјевојка спасе од вукодлака.

Бродац.

Крајишник.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Милан М. Трифуновић: **Из Равне Посавине.** — Приповијетке. — Књига I. Прештампавање забрањено. У Митровици. Штампарија Мирослава Спапћа. 1906. г. 8°. стр. 109. Цена ?.

(Свршетак).

Пета приповетка, по реду, у овој збирци, то је „Кавгаџија", оштампана у прошлом годишту „Бранкова Кола". У њој се писац није могао отети утецају Јанка Веселиновића. Одмах у првим реченицама наилазимо на израз: „Припекла Божија звезда... само ти нешто игра пред очима!" Овај лепи, курзивом исписани, израз, који тако живо и сликарски изражава једну тачну опаску, дошао је писцу, захваљујући само некадањој лектири Јанковцих приповедака „Момче" и „Град" (в. „Слике из сеоског живота" од Ј. М. Веселиновића.) Сам сиже ове г. Трифуновићеве приповетке јако је сличан сиже-у Јанковпх приповедака „Чудан човек" и „Бата" (в. „Мале Приче" од Ј. М. Веселиновића); но и поред свега тога, г. Трифуновић је успео, да у ову, иначе врло пријатну, приповетку, унесе и доста свога. Мика Росић, по гласу као терзија, а на још већем као кавгаџија, онај Мика, који, још не довршивши наручени фермен, трчи у наступу кавгаџијске страсти, и тражи макар трећину од погођене цене, да би само могао отићи у кафану и са пијаним Турцима заметнути кавгу, онај Мика, код кога је шамар исто тако обична ствар као и „добро јутро!" тај здепасти, срчани и напрасити момак воли лепу девојку Јоку. Али воли је и Турчин Смајо Шемсибегов, крупна момчина, скоро читава два метра у висину. И ту је заметак сукобу између ова два млада човека. Док Мика разговара с Јоком на њеној капији, наилази Смајо на коњу, и иште од Јоке, да му да мало ватре. Мика искаче иза капије, и уместо ватре, даје му један добар ударац тарабњачом. Смајо одлеће на коњу као ветар, и довикује Мики да ће му се осветити. И, заиста, то исто вече, у кафани, долази поново између њих до сукоба, у коме обојица буду рањени. Но, чим је оздравио, Мика се опет кавџи и туче с Турцима. Убија, у кафани, Турчина Узеира, и заптије га затварају баш уочи оног дана, када је његова Јока требала да се венча са другим. Сутрадан Мику, свезана, окована, терају заптије путем. Али на друму сретају Микина рођака Милуна, људину кршну као Краљевић Марко. Раскорачио се насред пута, па, наоружан до зуба, чека да му се примакну.

„...— Јеси л' ти Мика Росић? — грмну Милун. Гомила стаде, па радознало посматраше, шта се догађа.

— Јесам! — вели Мика.

— А ја сам Милун Крајишник! Чуо си за ме!

— Јесам!

— И рођак сам ти!

— Знам!

— Па што си пустио, да те тако свезана гоне? Мика ћути, ништа не говори.

— Што се не убијеш болан? — загрмље Милун. Међу Турцима наста комешање.

Мика му показа свезане руке.

— Је л' ми просто? — вели Милун.

— Јест, просто ти било!

Милун трже пушку иза паса, па му је сксреса у груди.

Загрмље пуцањ, а Мика се пружи на земљу.

— Волим те и ја убит', нег' Турци да те убију! — рече Милун, а још један пуцањ загрмље, и погоди Милуна испод лијеве плећке...

То је, у главним цртама, сиже ове топле, и изванредно живо написане приповетке, из које веје снажан дах живота. У њој нам је — као што се види — у кратким, али импресивним потезима, изнета пред очи историја једног смеоног, плаховитог, срчаног, младића, — убојице, једног страсног темперамента, каквих има доста у нижим друштвеним слојевима нашег српског народа.

Најлепша од свију, то је приповетка „Млади Станковић", последња, по реду, у збирци. Сиже није компликован, али је симпатичан, и мајсторски обрађен. Са мање радње него и у „Кавгаџији", али са много више дирљивих, емотивних сцена, ова приповетка даје нам, уз то, још и уверења, да ће г. Трифуновић бити добар и као приповедач-психолог, да ће бити кадар и за дубљу анализу душе... Очајно напрезање младог Станка, да свог млађег брата (по оцу), Борислава, одврати од распиног живота; страховање од срамоте пред светом, ако би, тек на неколико недеља по очевој смрти, морало доћи до деобе због Борислављева распикућства; бујица помешаног осећања и туге и гнева у души младог Станка, који се ноћу, покрај устављене воденице, уз монотони шум реке, и непрекидани шумор лишћа, јада своме верноме слузи; бурна сцена међу браћом; дирљиви и болни призор деобе, и одлазак Станков у Зеленик; веран, пун живота и лиризма, опис прве вечери у новом дому, уз веселу грају раздраганих верних слугу; и, најзад, последњи, али безуспешни, Станков покушај да брата спасе од пропасти у коју срља, и то је — цео предмет приповетке. Остављајући на страну неминовне погрешке у језику, и неколике стилске омашке, обрада ове приповетке боља је него и у којој другој приповеци ове збирке. Само нам се чини, да је нагло, на пречац, прекинута, те оставља унеколико утисак недовршене ствари. Можда је то зато тако испало, што је писана за један дневни лист („Српску Ријеч"). При свем том, ова приповетка може само служити на част овоме младоме писцу — почетнику. Као што већ поменусмо, најјача је њена психолошка страна. У другим својим цртама писац само магловито скицира душу својих јунака, а овде је анализује са свих страна. Да би то постигао, он ставља свог јунака у разне, погодне ситуације. Кад, на пример, жели да представи каква је осећања изазвала у Станковој души вест, да његов млађи брат задужује имање код Чивута, писац води свог јунака у пољску самоћу, кроз ноћ, ка воденици, па нам тад даје овакав један опис:

„— Иди, устави воденицу! — рече Станко — па лези, те спавај!

Јоцо оде, нешто гунђајући, па устави воденицу и наскоро овлада тишина. Није се чуло ништа, само шум лишћа и ријеке, који се губио негдје у даљини... Рупе од црвоточине и кврга пропуштале су свјетлост, те се, овдје ондје, виђаху сјајни колутови по зеленој трави —

сједе опет на траву, па се онда пружи и загледа се у ведро звјездано небо.

„Еј, ала би то било лијепо — помисли — кад би ми били сложни, кад би се пазили и слагали међу собом; свако би рекао: како су Станковићи сложни; али овако, овако нема ништа... Па кад они неће, нећу ни ја, здоговарају се да ме отјерају — не треба, отићи ћу и сам... Али онај Чиво да ми је знати што се уплео међу нас! Шта има са нама посла? Ух, да ми га је, да види ко је Станковић...“ па дохвати пушку, коју је био прислонио уз храст крај себе, па запе ороз. „Овако бих га!“ па нехотице, повуче прстом и — опали. Пуцањ се разлијеже и одјекну низ поље.

— Шта је то? — трже се Благоје, па скочи, зашто пуцаш Станко?!

— Не знам ни сам!

— А шта ти би!

— Не знам — велим ти!

Излети и воденичар Јоцо, па заквачи палцем за праг и пружи се колики је дуг по земљи.

— Лопови! — викну буновни воденичар — не дајте! У помоћ!...“

Има, у овој приповеци, још неколико места, овако јаких, снажних и изразитих.

Не гледећи на местимична одступања, г. Трифуновић је, у главном, реалист, и српска приповетка има се од њега надати још многом лепом прилогу. Жеља би била, да он буде и потпун реалист. Зашто он, на пример, избегава, у својим приповеткама, описивање природе? Зашто одузимати догађајима њихов реални оквир, без кога ни најјача приповетка и роман не могу створити потпуну илузију живота? Драж, по лепоти несравњивих, Тургењевљевих творевина лежи, поред осталог, још и у јединственим лирским описима природе. (В. само „Приче једног ловца!“). Достојевски тај „Велики Варварин“, с огромном психолошком снагом, и с јединственим богатством опсервација, само због тога — по нашем искључивом мишљењу — није већи од Тургењева, што је, кудикамо, мањи песник него што је овај. Због тога „Злочин и казна“, најбољи роман Достојевског, оставља само утисак једне генијалне, занимљиве психолошке студије. Али, један Достојевски могао је и не бити бог зна како велики песник, и специјално, могао је и не упуштати се у описивање природе, па да, захваљујући другим својим недостижним особинама, опет заузме једно од првих места у руској литератури. Међутим један скроман српски писац-почетник, мора водити рачуна о свима захтевима реалистичке приповетке, ако је рад успеху. Мило би нам било, ако би г. Трифуновић примио ове наше искрене речи. А још би нам милије било, кад би осим поменутог, још и својски прионуо око проучавања свог матерњег језика и око појачања своје духовне културе.

Књига кипти најгрубљим погрешкама у језику. Интерпункција је скроз погрешна, а негде је никако и нема, те се једва даје ухватити смисао реченице. Поврх свега тога, није се могло проћи ни без штампарских погрешака. Чини се, као да је место писца, сам штампар држао и коректуру и ревизију. Артија је изврсна, и уопће штампарска израда елегантна. Требало је књизи означити цену, како би извесним књижарима (овде не мислимо на београдског Цвијановића!) било ускраћено задовољство, да је произвољно одређују. **Павле Златић.**

Велика школска пјесмарица, приредио Р. Огњановић наставник. Биоград. Нова штампарија Давидовић. 1906. 8⁰ — XXXI + 563. Цијена 2 череска меџедије. Да би се попунила осјетна празнина у школској литератури Ст. Србије и Маћедоније прикупио је Р. Огњановић, наставник Скоп. гимназије, из разних пјесмарица, збирака и декламатора 422 пјесме, декламације и лијепих одломака из појединих спјевова, које је лијепо средио, груписао и тако издао. У почетку је књиге, послије предговора, кратки преглед из живота и рада наших знаменитих пјесника, а при крају је пригодан рјечник, који ће добро послужити широј маси и ученицима основних и средњих школа, којима је намијењена ова пјесмарица. С обзиром на турску цензуру, избор пјесама добар је, бољи се није могао ни очекивати. Г. Огњановић обећава да ће ускоро издати и другу збирку одабраних народних и умјетничких пјесама, намијењених првенствено за народ. И ако је ова збирка пјесама намијењена поглавито за школе у Ст. Србији и Маћедонији, ми је топло препоручујемо и нашим просвјетним властима и радницима, јер се ова књига може и код нас одомаћити и употребљавати по свима српским народним школама Босне и Херцеговине. **О.**

Мој одговор г. Кости Миленовићу, професору у пензији (у Београду). (Свршетак.)

Најзад, реч „искључно“ употребљавам и с тога, што „искључан“, „искључавати“, „искључити“, „искључивати“, „искључив“ налазим и у „Rječniku“ Јужнословенске Академије, који уређује чувени слависта П. Будмани, чије је знање далеко од знања г. Миленовића, јелико отстојат востоци от запад!

Ако је пак и то мало, онда сио „искључити“, „искључно“ и у Стулићеву „Рјечнику“, па и код многих других књижевника[1]).

Кад дакле постоји глагол „искључити“, „искључивати“, мора постојати и „искључан“, „искључив“.

„Искључно“ налазимо чак и код Dr. Љ. Недића[2]), који је такође веома много водио рачуна о српском језику и правопису.

3. Г. Миленовић вели погрешно је рећи: „неопходно потребно“ место: „веома“, „преко“, јер је „неопходно“ руска реч. Лепо, а зар „веома“ није руско „весма“? И зар је у српском језику мало таких речи које су ушле у наш језик из руског језика, али их не можемо избацити, јер су се потпуно одомаћиле. Међу такве речи долази и „неопходно“.

Дакле, реч „неопходно“ употребио сам и употребљаваћу онако исто, као што употребљавам: нужда, строго, лицемер, секира и др., које су такође дошле из старог словенског или руског језика, али се, будући су давно стекле права грађанства у нашем језику, не могу избацивати из употребе[3]).

4. Г. Миленовић вели погрешно је што пишем: „ну“ место „али“. То није истина. Нека г. Миленовић

[1]) У „Jur. pol. terminol.“ 10. и 51. „искључно право“. У „Ručn. knjiž.“ Б. Петрановића (с. 27.) — „искључни“, „искључно“. У „Rječn. znanstv.“ Б. Шулека — „искључни“, искључно“.

[2]) „О правопису и интерпункцији“ стр. 22.

[3]) „Неопходно потребно“ пише и Живко Стефановић, одличан зналац српског језика. (Види „Просветни Гласник“ за 1906. годину, стр. 212.)

вић нађе „Српску грам.“ Ст. Новаковића, четврти део, науку о реченицама, па ће видети да тамо од речи до речи пише ово: „Кад ми се у једној реченици казује мисао, противна мисли друге реченице, онда су таке приређене реченице супротне, и обично се скопчавају свезама а (ја), али, **ну,** него....“ А у напомени, на тој истој страни вели Новаковић још и ово: „Старословенско нја и н **српски ноу** (ну) и **на,** руски н у и н о“. Дакле, док по г. Миленовићу н у не ваља, дотле је ово исто н у баш по „Граматици“ Новаковићевој добро и, што је најглавније, с р п с к о! А већ о томе, да се више мора веровати Новаковићу него г. Миленовићу, не треба ни говорити[1]).

5. „Непристрасан“ пишем опет зато, што је и то реч која се одомаћила у нашем језику као и „примедба“, „војевати“, „благодејанац“ и т.д. А има је и у старом словенском језику (пристрастьн). Облик је правилан, па зашто га, ради богатства у изразима, не задржати и даље у језику? Кад остављамо „злоупотребити“ и „злоупотреба“ немачки missbrauchen, Missbrauch, и др., зашто да избацујемо: „пристрасан“ и „непристрасан“?

6. Г. Миленовић замера ми, што сам казао Dr. Белићу[2]), да не ваља „историк“, јер он мисли да је реч „историк“ добра. Али на то ћу му ја рећи ово: ако је добро г р а м а т и к, м а т е м а т и к, п о л и т и к, к р и т и к, онда је добро и и с т о р и к. Уосталом, хајде да видимо како о томе мисле и други мислиоци. Ево, например, Јован Живановић шта о томе каже: „У српском се језику не осећа да је довољно казано речима г р а м а т и к, м а т е м а т и к, п о л и т и к оно што се хоће њима да каже т.ј. онај који се бави граматиком, математиком, политиком, зато је узет наставак а р по аналогији народних речи: воденичар, надничар, лончар и т.д. У српском језику додаје се наставак и к скоро само на супстантиве, који значе дрвета и онда така супстантива с наставком и к значе шуму од тих дрвета, као: грабик, крушик, шљивик. Сасвим мало има речи, којима се додаје наставак и к на супстантиве са другим каквим значењем[3]).

7. Казао сам, да не ваља „приближати“, „приближам“ стога, што у српском књижевном језику постоји само: „приближавати“ — од кога је садашње време „приближавам“ и „приближавати“ — од кога је садашње време „приближујем“[4]). А желео бих, да ми г. Миленовић каже бар један речник или ма коју граматику, где бих могао наћи „приближати“.

А сад неколико речи и о другим погрешкама г. Миленовића. које је учинио приказујући мој „Бранич“. Тако:

а) Г. Миленовић пише: „основе српског или хрватског језика“, „облици“, „историја облика“ (с. 31.) место: „Основе српског или хрватског језика“, „Облици“, „Историја облика“, јер су то натписи извесних списа, а натписи, као скраћене реченице пишу се свагда великим првим почетним словом; б) пише „с тога“ (тамо) место „стога“; в) „Српски Књижевни Гласник“ (тамо) место „Српски књижевни гласник“ (упротивном морало би се писати и „Тако Је Морало Бити“ — познато Нушићево дело); г) пише „за то“ (тамо) место „зато“; д) пише „у опште“ (тамо) место „уопште“; ђ) пише „учен незналица“ (тамо), а то је налик на оно: лепа грдоба, здраво болестан, страшно добар и т.д.

[1]) **Види н у и у Даничићеву „Рјечнику“.**
[2]) **Види 1. број „Бранича“, стр. 15.**
[3]) **„Бранково Коло“ 1906. год., стр. 731. и 732.**
[4]) **Вуков „Рјечник“ стр. 603.**

Оволико је, мислим доста, да би се могло видети ко је незналица и шарлатан — ја, или г. Миленовић.

А што вели да ме презире — ја му то великодушно праштам и као човек и као „попа“, како ме он назива. Могу рећи још и то, да жалим, што је г. Миленовић био тако дрзак и необазрив према свом духовном оцу, који му ни најмање није дао повода, да га јавно грди и вређа.

Јагодина (Србија).

Прота Милош Анђелковић,
професор,
уредник „Бранича српског или хрватског језика“.

Књижевне и културне биљешке.

Препорука нашег листа. Замолили смо велики управни и Просвјетни Савјет, као највише аутономно тијело, за препоруку „Босанске Виле“ свима црквено-школским одборима за књижнице српских школа. Од Великог Управног и Просвјетног Савјета добисмо овакав одговор: *Бр. 56. ex 1907. Господине, Цијенећи дугогодишњи рад „Босанске Виле“ на пољу народног просвјећивања, удовољио је овај велики Управни и Просвјетни Савјет Вашој молби, па је „Босанску Вилу“ препоручио свима црквено-школским одборима преко Епархијских Управних и Просвјетних Савјета. Из III. редовне сједнице Великог Управног и Просвјетног Савјета држане у Сарајеву 8.—14. фебруара 1907. — Сарајево, 3. марта 1907. Потпредсједник Савјета Глигорије М. Јевтановић.* Износећи ову препоруку јављамо српским школама да имамо потпуних комплета „Босанске Виле“ од године 1903., 1904., 1905. и 1906.. које дајемо по 5 круна.

Српски учитељима. Бијељински учитељски збор српске школе разаслао је свима српским учитељима и учитељицама штампан протест против површног рјешавања учитељске резолуције. Свој протест завршили су, тражећи, да се велики управни и просвјетни савјет побрине за што скорије ријешење, односно потврду учитељских правила и сазив учитељске скупштине. Ове двије тачке сад отпадају, јер је влада правила потврдила и скупштина ће се сазвати о Васкрсу. Даље траже да привремени одбор учитељског удружења што прије склопи дневни ред скупштински и јави учитељима најмање на 10 дана прије скупштине. Још траже да се привремени одбор учитељског удружења одрече повјерене му части од великог просвјетног савјета, за израду наставног плана, него да припусти ријешење тога питања учитељској скупштини.

Мала библиотека. Књижарница Браће Башагића у Сарајеву покреће за муслимански свијет „Малу библиотеку“, у мјесечним свескама од четири штампана табака. Садржина ће јој бити обучена у вјерску одјећу, а штампаће се латиницом. Већ је спремљена грађа за 6 свезака и то: 1. »Gazi Husref beg«, од Мирзе Сафета (већ је изишла); 2. »Dva načelnika«, шала у 3 чина, од Екрема; 3. Pripovijetke, од Мулабдића; 4. Dini Islam, од Абдулах Гилама; 5. Domovina ili Silistra, од Намик Кемала (превод с турског); 6. Uzgredne bilješke, од Мирзе Сафета. Цијена је појединим свескама 30 по-

тура, а претплата за 12 свезака 3·5 К а за 6 свезака 2 К. Ми би млађим књижевницима муслиманским препоручили да се у свему окрећу истоку, а нипошто западу и да, као што истичу свагдје вјеру, да испоље мало и народност, да их свијет позна јесу ли вуци или стари соколи.

Друштво Хаиијет. У Сарајеву се оснива Дионичарско друштво за издавање књига и новина. Оснивачи су друштва први и најугледнији људи из Босне и Херцеговине и народни заступници за вјерско-просвјетну аутономију. Народни прваци већ су предали молбу на владу за уређење тога друштва, које ће имати капитал 100.000 К, разрезавши 2000 акција по 50 К. Друштво ће одмах покренути свој дневни лист, који ће проповиједати слогу и јединство са православним Србима и бранити мусломанске интересе

Срећно Вам било драга и искрена браћо. То сте давно требали учинити, али ни сад није касно.

Нове књиге. Читамо у „Народу", да ће познати српски пјесник и наш сарадник г. Алекса Шантић издати нову књигу пјесама. Такође читамо да ће други наш сарадник и српски књижевник Петар Кочић издати наскоро повећу приповијетку Цвик и Дурут. Обадвије те књиге можемо препоручити читаоцима.

6

Гости у Сарајеву. Чујемо да ће академско пјевачко друштво „Обилић" из Београда и академско пјевачко друштво „Балкан" о Васкрсу доћи у Сарајево и овдје одржати који концерат. За тим ће оба друштва поћи за Мостар и пут Дубровника. Добро нам дошли у братски загрљај!

Почасни члан српске читаонице. Муслимански народни првак и заступник у вјерско-просвјетној аутономији, честити Хаџи Махмуд бег Џиннћ изабран је за почасног члана српске читаонице у Бањој Луци. Честитамо!

Укидање марки за листове. Црногорска влада укинула је поштанске марке за свој службени лист „Глас Црногорца". Такође је у народној скупштини на Цетињу изнио предлог, да се укину поштанске марке за све листове. У Краљевини Србији одавно су укинуте марке за листове. А кад ће се код нас укинути поштанске марке за новине, или бар смањити такса за Србију и Црну Гору и за писма и новине, јер док је за туђинску Њемачку такса иста као и за Босну, дотле је за ове сусједне српске земље иста као и за Америку.

Конституисање Караџића. Фебруара 15. одржала је дружина ђака учитељске школе у Пакрацу »Караџић« своју главну годишњу скупштину и овако се конституисала: пресједник Петар Стефановић, потпресједник Д. Васић, тајник Н. Р. Венић, благајник Н. Плећаш. Одборници: Д. Малетић, Јов. Драгишић, Сп. Поповић, В. Обрадовић и П. Зрнић.

Преведено на талијански. У 1. бр. лијепог талијанског часописа „Nuova Rassegna" у одјељку српско-хрватском наилазимо на ове преводе са српско-хрватског језика: 1. Народна пјесма „Урош и Мрњачевићи", превела Умберта Графини; 2. Погибе к'о од шале, приповијетка Ива Ћипика из књиге „Приморске душе"; 3. Мртвој матери, од Каталинић-Јетерова, превела Умберта Графини.

Академијине награде. Пресједништво Академије Наука у Београду на свечаном своме скупу 22. фебруара објавило је, да је Академија наградила ново дјело М. Перовића, суплента скопљанске гимназије, трагедију Карађорђе. Награда је досуђена из фонда Мил. Ж. Петровића. Награђени суплент и наш је сарадник под псеудонимом Пијетро Косорић.

Матица Далматинска. Дуго времена постоји ова „Матица Далматинска" у Задру, али се слабо јављала у новије доба. Сад је посве промијенила правила, која је већ потврдила далматинска влада. Матица је изабрала нову управу и то: за пресједника Рикарда Каталинића-Јетерова, за потпресједника П. Клаића, за биљежника П. Карлића, за благајника М. Обуђена, за одборнике М. Кушан, др. А. Каталинић и П. Бијанкини.

Нова књига. Београдски свеучилишни професори Слободан Јовановић и др. Кумануди написали су и дали у штампу велико и значајно дјело: „Основа јавног права Краљевине Србије". Књига је велика 50 штампаних табака и ко се раније претплати добиће је за 8 динара или круна, иначе је цијена 10 динара. Ко се интересује дјелима ове врсте вриједно је да га набави.

Хиљадугодишњица. Другог маја навршује се пуних 1000 година од смрти чувеног бугарског цара Бориса. Бугарско новинарско друштво спрема се да свечано прослави ту значајну хиљадугодишњицу по цијелој Бугарској. Прослава ће трајати три дана.

Невен поново излази. Чика Змај Јовин лист „Невен" био је престао излазити од септембра. Сад јавља уредништво, да ће „Невен" почети излазити од 1. априла. Излазиће двапут мјесечно, а цијена му је годишње 4 круне. Лист ће излазити цијеле године, осим јула и августа и неће више почињати годину 1. септембром, него 1. јануаром.

Педесетогодишњица. Руско-српски клуб у Београду, у споразуму са пјевачким друштвом „Станковић" прославили су на Благовијест педесетогодишњицу од смрти чувеног руског умјетника и писца чувене опере „Живот за цара". Прослава је била у свеучилишној сали.

Друштво српских академских сликара и вајара. У Београду је основано друштво српских академских сликара и вајара, да би се на тај начин боље ширила и подизала умјетност у Срба. Чланови су друштва сви виђенији српски умјетници. Друштво ће у мају приредити изложбу слика и вајарских радова.

Нове књиге и листови.

Izvještaj bosansko-hercegovačkog trgovačkog društva u Sarajevu, za godinu 1906. Sarajevo 1907. Tiskara Vogler i dr. И ово је једна међународна отровна биљка,

8

„Српска Зора", лист за просвјету и привреду. Излази у Дубровнику сваког 15. и посљедњег дана у мјесецу као орган друштва „Српска Зора". Уредник Никола Л. Бркић, а својина и издање друштва „Српске Зоре". Српска дубровачка штампарија дра Грација и др. Годишња цијена члановима 2 круне, а нечлановима 2·50 круне. Лист је особито добро уређиван, те се може свакоме препоручити.

Седми годишен отчет на Славјанското благотворително дружество в Блгарија, за година 1906. Притурка км кн. I. год. V „Славјански Глас". Софија, печатница на П. М. Бојаџиев 1907. Друштво има свој дом, који је купљен за 22.500 лева. Капитала има 24.849·68 лева. Чланова има: почасних 33, помагача 8, судјеловача 1002. Почасни чланови од Срба јесу: М. Ђ. Милићевић, генерал Сава Грујић, Стојан Новаковић и митрополит Никодим Милаш.

Сабор. Јунак од Мегдана (1906—1907. год.), од Јаше Томића. У Новом Саду, српска штампарија дра Светозара Милетића 1907. Цијена 10 потура.

Нова српска писменица, од професора Луке Зрнића. Прештампано из „Просветног Гласника". У Београду, штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1907.

Годишњица Николе Чупића, књига 26., издаје његова задужбина. У Београду, штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1907. Цијена 2 дин. Издање Чупићеве задужбине 58.

Народна политика, од А. Менгера. Превод с њемачког. Београд, 1907. Издање „Радикално-Демократског Клуба Универзитетске Омладине". Нова штампарија Давидовић. Цијена 60 пара дин. Демократска библиотека 1. књига.

Не плачи, Босно!, драмат у једном чину, од Милосава Јелића. Ваљево, штампарија М. А. Славуја 1907. Цијена 40 пара.

Zapamćenja fra Grge Martića 1829—1878. Po kazivanju autorovom zabilježio Janko Koharić. U Zagrebu, nakladom Gjure Trpinca 1906. Za tisak priredio Ferdo Šišić. Cijena 1·60 K.

Омладина у садашњости. Њен приватан живот. Њена књижевност. Њена политика. Написао М. Ст. Станојевић. Београд, 1907. штампарија Андре Петровића. Цијена 1·20 дин.

Мисли поводом покрета за други брак православног свештенства. Написао протопрезвитер ставрофор Јован Вучковић, проф. и ректор прав. срп. богословије карловачке. У Срем. Карловцима, Српска манастирска штампарија 1907. Цијена 1·5 К.

Glagoljica i hrvatska štampa početkom godine 1907. Preštampano iz „Vrhbosne". Nakladom Kaptola Vrhbosanskog. Sarajevo, Tisak Voglera i dr.

ЧИТУЛА.

Костантин Петровић-Побједоносцев. У Петрограду, у Русији, умро је 10. марта бивши прокурор св. Синода и један од најутицајнијих људи на државне послове у Русији — Костантин Петровић-Побједоносцев. Он је чувен био не само у Русији, него и у цијелом свијету. Рођен је у Москви 1827. Свршио је правну академију и постао чиновник и сарадник „Руског Вјесника". Доцније, 1863. год. постао је васпитач дјеце цара Александра II. Отуда је онај силни утицај на цара Александра III. Године 1872. постаде Побједоносцев државни савјетник, а 1880. године главни прокурор руског синода и зато вријеме бијаше на врхунцу моћи и славе, а то је трајало све до новог уставног покрета 1905., када је морао одступити са тог мјеста. Побједоносцев је написао много дјела, већином правних, богословских и морално-филозофских. Нарочито му је чувена »Историја православне цркве« и »Московски Зборник«. Бог да га прости и помилује!

Одговори уредништва.

Никола С. Кукић Загреб. Шаљеш ми писмо, које си послао дужницима, који су растурили твоју књигу, па не шаљу новаца и велиш да се такав поступак жигоше. Ја, да дођеш овамо, па да загледаш у наше књиге и видиш нашу вересију, шта би онда рекао? Код нас је за ово 21 годину пропало на свијету толико, да кад би све покупили, могли би имати своју велику штампарију и издавати лист недјељно уз исту цијену. А овако једва таворимо, па кад заиштемо јавно претплату, диже се галама, „Вила" кука и ваздa кука. Ама како неће кукати кад нас толико поједе свијет, а ми морамо сваки новчић платити штампарији, а пошта, знаш и сам, нема вересије. Сад нам мореш разумјети кад си и сам искусно, а и ми тебе разумијемо. Све ово покваре свијет они листови, који само траже читалаца, а други дуплира за њих и лист одржава. За то би врло нужно било књижевничко-новинарско уређење и постављање нарочитих књижарница за растурање књига и новина. Без тога увијек ће се рамати и ићи овако, као до сада. Поздраље ти.

Г. Васа Крстић-Љубисав Биоград. Тужиш се како су ти у „Бачком Колу" изврнули пјесму и ријечи српског рода замијенили са ријечима славна рода и српско ти поздрављe у братско поздрављe — е то је баш прави безобразлук. Још мало, па ће српско име замијенити хрватским. То је циљ свима међународним подувећима и друштвима, па опет се нађе јаднијех Срба, који трче у таква друштва. Право си имао што си одустао од даље сарадње. Српско ти поздрављe из српске Босне.

Г. Васа П. Орешчанин Моровић. Хвала на труду и заузимању за наш лист. Оној четворици шаљемо овогодишње бројеве. Ви ћете се побринути и за претплату. Поздрав.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ; и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, професор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо J. Ђуковић, окр. шумар. Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Трпвић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижараВаложића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 7. САРАЈЕВО, 15. априла 1907. Год. XXII.

ДРАГУТИН Ј. ИЛИЋ.

СЕЋАЊЕ ПРИЛИКОМ ТРИДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ЊЕГОВОГ КЊИЖЕВНОГ РАДА.

То је дивна ствар, кад човек, окренувши се за собом, може после претрпљених страдања и искушења, мирно рећи: „Вршио сам своју дужност!“

Најлепша утеха коју један човек може сам себи дати, то је она коју даје чиста савест.

У данашње време агоније грађанских врлина и меркантилног схватања патриотизма, ретки су појединци са осећањем дужности, које иде до пожртвовања и самопрегоревања. Буде ли их, њихов је земни боравак скоро редовно трагедија: животом израњављени и изубијани, они, жртве своје дужности, лежу у своје гробове, да ускоро буду покривени травом заборава. То су они ретки, незнани хероји свакидашњице, који, редовно, умиру без историје, ма да су, неоскврњене душе, ипак

проживели драму свог живота, који ишчезавају са арене незнано и неопажено, ма да су били заслужни свеопћег поштовања.

А колико ли су тек заслужни поштовања и дивљења они ретки и preретки појединци, који у себи, са врлинама, човека спајају још и идејалну исправност књижевника! Успомени једног Стевана Владислава Каћанског и једног Ђуре Јакшића зар се може друкчије прилазити, него са осећањем најдубљег пијетета? Кад, пак, будемо добили зналачку књижевну критику и кад ова сваком писцу буде додељивала његово право место, онда ће, нема сумње, уз Каћанског и Јакшића добити угледно место и данашњи наш слављеник.

Драгутин Ј. Илић, син прослављеног српског Геснера и недостижног

песник-севдалије, други, по реду рођења, међу браћом песницима, једини живи члан некадашњег песничког квартета „Илића“, родио се 2. фебруара 1858. године у Београду, у оној познатој, малој, скромној кући у данашњој Видинској улици, на догледу палилулске основне школе, варошке болнице и кафане код „Седам Шваба“. У месту рођења свршио је основну школу, гимназију и правни факултет. По свршеним „правима“, постављен је за писара првостепеног суда у Врањи, одакле је, наскоро, опет враћен у Београд за писара трговачког суда, на ком је положају остао све до пролећа 1888. год. Тада, када је баш у највећем јеку беснела политичка оргија пок. краља Милана, млади и вазда бујни Драгутин ступа у партијску борбу као — публициста. Али неумољивом публицисти — опозиционару нема места у држави једног краља Милана. Да би се спасао од казамата, Драгутин прелази у Земун. И од тада настаје његова занимљива изгнаничка Одисеја. Ако, се уопће, за извесне људе могло рећи, да су бурном каријером свога живота били право огледало политичких страсти свог времена, то се понајпре може казати за Драгутина. И нетрпељивост Миланова према радикалној странци, и његова тадашња аустрофилска, или, боље рећи, аустријска политика, и његово прегањање са краљицом Наталијом око утецаја над малолетним Александром, и несугласице са црногорским кнез-Николом, све је то остављало нежељена трага и на судбини нашег Драгутина. Земун је био само полазна тачка његове вратоломне, изгнаничке каријере. Из Земуна у Н. Сад, из Н. Сада, по бурној непогоди, у Каменицу, из Каменице у Сремске Карловце, из Карловаца у манастир Ковиљ, из Ковиља у Госпођинце, из Госпођинаца у Пешту, из Пеште у Чебину, из Чебине у Турну Северин, одатле у Букурешт, одавде у Бугарску, из Бугарске у Загреб, а из Загреба 1889. год. враћа се опет у Београд. Ту се, у друштву са Каћанским („Старим Бардом“) сав баца на журналистику. Драгутин му је десна рука у уређивању „Велике Србије....“ Стари Бард нажалост, наскоро умире. Драгутин му, над гробом, држи одушевљени, патриотски говор. Одмах за тим оснива патриотску лигу „Друштво Велике Србије“. Отвара зборове, трчи од места до места, кроз целу Србију унакрст, у циљу национално-политичке агитације. Али, на крају крајева, све то узвишено прегалаштво, сви ти патриотски напори разбијају се о нетрпељивост тадашњег режима. Тадашња влада подземним махинацијама ствара расцеп на збору патриотске лиге, услед чега Драгутин даје оставку на председништво. те лиг, после кратког вегетирања, убрзо сасвим пропада. Драгутин одлази у Сремске Карловце, где остаје скоро две и по године. Позван за уредника „Заставе“, одлази у Н. Сад, одакле, после осам месеци бављења, иде у Загреб. За тим га видимо болесна у Херцег-Новом. Оздравља и одлази, по позиву, на Цетиње, где се задржава дуже од године дана. После неког времена видимо га у Русији, и, најзад, после дугог лутања, враћа се опет у постојбину.

Ето, то је, у главном, слика живота овог у сваком погледу необичног човека, човека који је увек ишао правим путем, увек својом стазом, који се никад није прегибао пред власничком кнутом, који никад није робовао ни друштвеним ни књижевним предрасудама, и који, с правом, никад није хтео знати за сервилност данашњим академским критичким „ауторитетима“.

Као син храброг добровољца из 1848. г.. идиличног песника, задахнутог народном појезијом, „Драгутин је — сасвим природно — био васпитан у патријархалном духу и жаркој љубави према националним идејалима. Примивши те благотворне клице још у младости, он је и доцније, кроз живот, био увек пре свега — добар Србин. Скоро сви његови радови носе снажно изразито национално обележје. Кад, уз то, кажемо, да је он, за све време излажења „Бранкова Кола“, био један од најглавнијих сарадника тога листа (управ, сауредник уз пок. Адамова), онда се тај факт не може никако чинити проста случајност; бар не ономе који зна, да је „Бранково Коло“ било увек часопис, који се руководио принципом, да наша књижевкост, у свом развоју, треба да буде, пре свега, једна национална књижевност. Далеко од тога, да у литератури, заступају малодушни и стерилни конзерватизам, који ограничава полет и спутава крила, а још даље од утопистичке помисли, да књижевност једног народа ваља да носи космополитско обележје, књижевни радници искупљени око овог часописа, сматрају, да се мора рачунати и са модерним, савременим тековинама књижевности најкултурнијих народа, али без слепог мајмунисања, јер ипак на крају крајева, прогрес књижевности једног народа састоји се, поглавито, у њеној природној еволуцији на националном тлу. И, ту, у томе часопису, око Драгутина и осталих сатрудника пок. Адамова, груписало се све оно што исто тако мисли и осећа.

Кад литерарни историчар буде Драгутину Ј. Илићу одређивао место у нашој књижевној републици, поглавито ће узети као мерило његов драмски рад. Драгутин је и по квантитету и по квалитету свог рада **драмски песник**.

Пре једанаест година још, када смо, на овом истом месту, говорили о Драгутину, поменули смо били ових његових осам драма: „Вукашин,“ „Јакинта,“ „Прибислав и Божана,“ За веру и слободу,“ „Отмица,“ „Лихварка,“ „После милијун година,“ и „Сватови.“

Радујемо се, што данас можемо забележити. да је од то доба, написао још и ове значајне драме: „Женидба Милоша Обилића,“ „Саул,“ „Женик слободе“ и „Незнани гост.“[1]) Поред тога, дознајемо, да баш

[1]) Баш се сад појављује на свет у „Б. Колу.“

сад ради на једној новој драми, чији ће главни јунак бити Хусејин бег Градашчевић, прослављени херој босанских Срба Мухамеданаца. Драма ће носити име „Змај од Босне.“

И ако ово сад није моменат за критичко оцењивање књижевног рада нашег слављеника, рећи ћемо само толико, да ће он, и поред извесних недостака у неким својим драмама, заузети у историји литературе угледно место, међу нашим најбољим драмским писцима. Што се, пак, тиче песничке дикције, крепкости и богаства песничког језика, у томе тешко да има такмаца.

Драгутин **приповедач** дао нам је до сада ове приповетке: „Новеле,“ „Светле слике,“ „Хаџи Ђера,“ „Хаџи Рувим,“ „Крв није вода,“ „Како је Чарапић Васа постао јунак,“ „Отац,“ „Опсада Београда,“ „Мученик трнавски“ (читанчица за војску), „Непогода,“ „Нем сабад,“ „Бог па Јеротије,“ „Идила у Паланци,“ „Звона,“ „Божићна легенда,“ „Газда Недељко,“ „Деда Митар,“ и, најновија, „Мајстор Диша.“

Драгутин **лиричар** дао нам је знатан број лирских песама, изворних и преведених. Преводио је поглавито с руског (највише из Пушкина), а мање са немачког. Осим песама у оној, данас већ врло реткој, збирци, („Песме“), коју је песник издао још 1884. г., има их он још пуно, растурених по књижевним часописима, који су у нас излазили за последње двадесет и три године. Неке су од њих врло популарне, нарочито ове из врањског живота: „Пошета мома,“ „Санџак мома,“ и „Под пенџерите.“ Последња има и лепу композицију (од Јосифа Маринковића). Основни тон Драгутинове лирике и његова појетска техника најболье су оличени у песмама „Ко си?“ и „Чудовиште.“ Прва штампана у прошлом, а друга у овом годишту „Б. Кола.“)

Драгутин **писац књижевних студија и критика** објавио је до сада ове радове: „Бранко Радичевић,“ „О узроцима опадања народне поезије,“ „Трагови праидеја у књижевности,“ „Сецесија,“ „Књижевна писма,“ и безброј кратких књижевних оцена по разним часописима, а нарочито у „Б. Колу“ (под псевдонимом Цензор.)

Драгутин **историчар** написао је: „Српска демокрација у Средњем Веку,“ и „Крстачи источног питања и панславизам са српског гледишта.“

Драгутин **религиозни филозоф** написао је: „Последњи пророк,“ историјско-критичку студију о Мухамеду.

Драгутин **журналиста** уређивао је „Србадију,“ „Преодницу,“ „Балканску Вилу,“ „Заставу,“ „Српство,“ „Православни Восток,“ и „Велику Србију.“

Драгутин **публициста** радио је по многобројним листовима, и тај је рад тако обилан, да се не може ухватити.

Чисто је невероватно, да је један човек, гоњен од места до места, у вечитом „пребијању од немила до недрага,“ бивајући, наизменце, и државни чиновник, и кмет, и мајданџија, и кандидат за конзула, и келнер! — могао показати тако обилату књижевну продукцију, нарочито на пољу историјске драме, где се изискује јака и темељна претходна студија. Али Драгутин је човек јаких живаца.

Када, у данашње дане, у Београду, по кнез-Михајловој улици и Теразијама (корзу престоничком) загусте, пред вече, парови веселе младежи, кад измилевши из канцеларија, навру масе великих и малих чиновника, видећете, често, како из гомиле одскаче једна необична особа, човек марцијалног изгледа, дивовске статуре, дуге, као зифт црне, браде, темељита врата и као стена снажних и испупчених прсију. То је **он**! Данас је библиотекар Парламента („Народне скупштине“). С престанком политичких трзавица у Србији, смирио се и он. Дао би Бог да се више никад не понови вратоломна Одисеја његова живота, јер заиста су оно били тешки дани, о којима је, враћајући се на огњиште праотаца, некада овако певао:

„У овој милој тишини
„Весело живљах ја!
„У овој милој тишини
„Весело живљах ја!

„Зора ме увек весела
„На пољу нашла мом,
„Срећа је с песмом летела
„У овај скромни дом!

Ал' тешки дани слетеше
А радост, срећа сва,
„Из овог дома одбеже,
„Саморан остах ја.

„Да с тугом гледам долине,
„Негдашњи мили рај,
„Ал' нема оне тишине
„Њојзи је дошо крај!

„И кров је земљи полего
„Немам га дићи кад,
„Да могу сам бих побего
„Далеко негде сад!

„Тешки су дани, године,
„Докле ће, сам Бог зна!
„Тек моје лепе тишине
„Но нађох више ја!“

(Тешки дани.)

У то име, срдачно честитамо нашем старом и најугледнијем сараднику тридесетогодишњицу његовог књижевног рада, са топлом жељом, да на овом истом месту, поздравимо и његову педесетогодишњицу!

Београд, 4. априла 1907. г.

— ħ.

Из живота знаменитих људи.

У Дедагину конаку.

Војвода Петар Вукотић пошао, прича војвода Богдан Зимоњић, некијем државнијем послом у Мостар. У Мостару му бијаше паша даровао хата, па кад је наљегао опет преко Гацка, Дедага Ченгић пошаље свога ћехају пред војводу Петра, те га позове на конак и на кумство. Звао га је у своју кулу, да га што боље угости и да му војвода Петар шиша сина. Дедага позове четрдесет Муслимана Гачана, да увелича дочек војводи, а од православнијех Срба позове само мене.

Кад би у вече, дође војвода Петар на конак у Дедаге. Он га дочека свечано као доброга госта и по

своме обичају, стаде служити ракију. Дедага је добро пио ракију и наћерао је свакога Муслимана, што их је ту било, да и они пију, само није могао наћерати Мула Мехмеда Хасанбеговића. Сјели смо у велику одају, сви с чибуцима у руци и сваки смо пушили. Војвода Петар, то се зна, обично је пушио на чибук. Донесоше мастику у запечаћенијем боцама, табље и чаше; донесоше и мезе. Сад се морало пити, а на вечеру чекати до пола ноћи.

Дедага није дао никоме друкчије пити; но сваку чашу редом као и он и да се до дна испије. Кад сам то видио, уплаших се за војводу Петра, да га не обори ракија, јер сам мислио, да Дедага то нарочито ради, да би га опио, па сам непрестано пазио на војводу. Пили смо и разговарали се, али ко би све разговоре могао попамтити? Ја сам само пазио како се Дедага и војвода разговарају, те од њиховога разговора, што је мене занимало, то сам и запамтио. Позадуго су се ријечи мјериле, али од неко доба, када се људи обукоше у мастику, већ се и она редовна тактика говора побркала. Муслимани су управо галамили.

„Лакше барјактере! Лакше буљубаша!“ — често је узвикивао Дедага.

Војвода Петар често бацаше своје велике, крваве очи преко свога доста Дедаге, са некијем тихијем осмијехом лица, на Муслимане.

Дедага је војводу титулирао са: „Господине Петре“, а овај Дедагу са: „Сабљо од сабље“.

„Чуо сам, господине Петре, да си скоро био у Бечу и у Италији, код краљева. Причај ми, како ти се тамо свиђело?“ — Упита Дедага.

„Сабљо од сабље, има тамо доста добара. Ну, ми смо Црногорци, неке особите ћуди. Кад сам дошао из Беча на Кчево, па у оној спромашној кућици нашао над огањ један кота' скроба, ђе пухће, а око огња ону гологњату ђечицу како бјеже и чувају се, да их они скроб не опече по голијем ногама, то ми милије бијаше гледати, но најљепшу забаву што сам видио у Беч. Нешто је Црногорцима они свој кам мио!“ — рече војвода Петар.

„Тако је господине Петре, ђе човјек никне, онђе се и викне“ — рече Дедага, па настави:

„Лијеп ти је они хат, што ти је паша даровао. Баш ми се свиђа. „Само га добро храни!“

„Сабљо од сабље, залуду! Не смијем га водити дома од Стева[1]) убиће га!“ — рече војвода.

„Зашто убити?“ — упита Дедага.

„Нема у нас ни штала, ни јасала, ни сијена, нȁко у оне крше да се учупа по које бреме виша, па ће ми хата убити Стево, ако га ђе не укријем!“ — одговори војвода Петар.

„А што ти се чини, господине Петре, али су бољи Херцеговци Муслимани, али православни?“ — упита Дедага.

„Бољи Муслимани“ — одговори војвода Петар.

„Нијесу, нијесу, бели си ми то по хајтеру рекао!“ — вели Дедага.

На то ће војвода:

„Кад сам кренуо из Нишића заједно са мула Мустафом Пиводићем и осталом пратњом, бијаше за нама троје четверо керчади, па путем ђе срети Муслимана, она керчад почни ћалпкат око њега, а он само одмахни чибуком, и не обрће се на њих. А кад срети православнога, па на њ' заћамкај оно керче, а он сави ону злу стручицу, па бјеж!“

„Е, то је шала господине Петре!“ — одговори Дедага.

„И ја се умијешах у тај разговор, вели војвода Богдан, па рекох: „Кад се роди дијете у Црногорке, ако је мушко, одмах му пјевају уз колијевку:

Расти брзо мило моје,
Да дорастеш до оружја,
Да четујеш низ Турћију,
Да сијечеш турске главе“ и т. д.

А кад се роди турско дијете, одмах му пјевају уз колијевку:

„Расти бего и бегићу,
И отац је теби бего,
Сад ће јање Влах донијет',
Сад ћеш сине, у чивчија,
Да их гониш да ти раде,
Сад ћеш хата појахати,
Сад ћеш сабљу припасати,
Да сијечеш влашке главе, и т. д.

А кад се роди ово наше, херцеговачко дијете, па чим проплаче, виче му мајка:

Шути! шути! иде Турчин!
Однијеће тебе Турчин!
Убиће те сине Турчин!
Заклаће те Црногорац и т. д.

па му тако улије страх још у колијевци и тај страх с њим расте и стари!“

„Ха, ха, ха. Смијех по читавој соби и шала се заметну“.

„Узми Бегане[1]), гусли, те нам једну испјевај! — рече Дедага.

Беган Крвавац узе гусли и поче пјевати пјесму, како је Мујо од Кладуше уграбио Анђу, сестру Комленову и како је бацио за се на ђогина, и како је метнуо њене босе ноге у своје чизме, па како му је Анђа склопила руке око врата и т. д. Кад Беган пјесму доврши, баци гусли. Поп Мило, који сјеђаше према Бегану, непрестано гледаше у Бегана, кад овај пјеваше пјесму, а на њему све хаљине стрепе, па чим Беган баци гусли, одмах их узе поп Мило, ма да му нико не говори и поче пјевати пјесму, како је Комлен уграбио Мујагину Хајку, па кад је довео својој

[1]) Стево је отац војводе Петра.

[1]) Беган Крвавац, најбољи пјевач свога доба у Гацку.

кули, пјева поп Мило, како су младенце свели у ђердек, па пређера масно и премасно.

„Баци гусли, попе Мило, ти си пијан!“ — завика војвода Петар.

„Немој га, господине Петре! Ха, ха, нека зна што је мушко, пост јој њезин! — одговори Дедага.

*

Већ је поноћи, ваља кумовати и вечерати. Послије кумства Дедага и војвода Петар узајамно један другоме промијенише титуле са: „Мили куме!“ Када је ујутру свануло, кум крену од кумове куће са пратњом од 30 коњика. Заиста сам помислио, вели војвода Богдан, да војвода Петар неће отићи жив из Гацка, па за то сам га и ја пратио до Крсца.

„Вјерујте ми људи, прича војвода Богдан, како сам увече на сједнику познао мудрину војводе Петра, не ћах жалити за њ погинути колико попити чашу ракије, да му Турци прегоше у живот. Сваки се Муслиман увече код Дедаге мастиком опио, па и Дедага већ бијаше почео заваљивати језиком, а на војводи Петру нијесам могао познати колико да није ни пио. А када смо путовали до Крсца, рече ми војвода Петар:

„Ваистину, војвода Богдане, како сам синоћ видио, док се ти опијеш, могли би се сви Турци прекинути од мастике. Ма ти имаш вељи живот, па ти не може ништа ни пиће колико ни људи!“

Н. Н. Херцеговац.

Ангора.

Лази Атанацковићу.

Угиба се земља. Урла оркан, гром...
Пламен небо лиже. Пао Вавилон!
На враноме хату крвав Тамерлан,
Хорде дивље за њим. Бледи сунчев дан...
А нејачи, деце, грми врисак бон.
Азија се тресе...

Ангора у тами. Илдирим на хату,
На глави му турбан, риком као лав
Поздравља газије и делија строј,
Мркла поноћ стење... Скори крвав бој
Дивљи шакал чека. Дршће окол сав.
Азија се тресе...

Свиће божје јутро. Бесне хорде две
Гледају се страшно. Илдиримов сјај
Ужас сеје леден. Зелен свечев стег
Залепрша зраком. Бег, за бегом бег
И делија мрких крете се алај.
Зазвечаше ћорде...

Илдирим пред војском! Арслан... Груд му бес
Раздире. Ћорде крвав сева мах!
Пред њим беже чете... Тутњи поље све.
Ко два страшна мора дрхте војске две.
Делије му кличу громко: иншалах!
Море крви пљуска...

Падају делије и газија ред;
Алај за алајем коси хладна смрт.
Залуд син Муратов као огњен змај
Небеса потреса. Задњи му алај
Прште грозним праском ко брег леда крт!
И Илдирим клону...

Велико је море... Велике су пусте
Хималајских страна... Где Гангесов шум
Буди сане птице, никоше газије —
Османлијске пред њим' падоше делије
Под обелиск страшан — тела својих хум...
У слави и сјају...

Векови су прошли... Илдирима сен
Сваке тихе ноћи, док Ангора спи,
Докле леже кости умрлих јунака
У равници пустој у дубини рака,
Над њом мрка леће и над гробљем бди
Јецајућ' на судбу....

А судба је страшна! Азија се стере
Крај бескрајних мора — стари чува дин.
У недрима својим жарку жељу крије:
Тамерлана једног јоште да добије.
— И Гаурисанкар њен камени син:
Очекује брата!

Каменово [Млава]. **Д. J. Филиповић.**

Пред твојим станом.

Ноћ је тавна, непрегледна,
Вјетар шиба са свих страна...
Измучена сјенка једна
Стајала је крај твог стана.

Ледне капи хладне кише
Шибаху је ц'јело вече
И ништа се не чу више —
До Златица како тече.

Ти у свилу затрпана
Блажене си снове снила;
Њена душа уплакана
Молитве је Богу вила.

„О свемоћни! Боже свети...“
Чу се кроз мрак ноћи тије,
„Једнога се срца сјети:
Чувај ми је, чувај ми је...“

Зворник. **А. Карабеговић.**

Босанској Вили.

Двајест љета оштрим пером
Оштрила си бојне маче,
Тјешила си гдје год плаче
Уцвељено српско робље.

Китила си узор-гробље
Цвећем, које прошлост буди,
Па су многе српске груди
Задахнуте њиним дахом.

Над њиховим славним прахом
Заклињу се милиони,
А глас њихов страшно звони:
Смрт, ко смета јединењу!

Београд. **Божидар М. Јовановић.**

Паћеник....

Спуштао се мрачне ноћи мрачни вео
Над животом боловима сатрвеним,
К'о на душу кад се спушта очај врео,
Или јади над огњиштем угашеним!...

Самртнички поглед блуди у даљини,
Као да би неку тајну да докучи,
Мисли тону у несносној густој тмини,
Спомен тешки суморну му душу мучи...

Безброј нада закопаних гледа сјенке,
Гдје се мрачне, полунаге пред њим рађу,
К'о тренутно усхићене бајке неке,
За обману још по неки зрачак нађу.

До понора, гдје слободе сунце пада,
Од суза је направио пут крвави!...
Попље мука пакленијех још се нада,
Да ће некад да се нови живот јави...

Данилов-Град. **Мићун М. Павићевић.**

Своме брату

Гл. Божовићу.

Питај мајку, брате мили,
Зашто плаче, зашто цвили?
Шта је боли, шта је гони,
Дању, ноћи — у самоћи
Те чемерне сузе рони?

Питај мајку, шта је тишти,
Зашто тужи, зашто пишти?
Шта је гризе, шта је сише,
Дању ноћи — у самоћи,
Непрестано те уздише?

Али немој... не питај је,
Не вријеђај осјећаје,
Јер њен уздах сам ти каже:
„Она гледа — ђе јој чеда
По туђини хљеба траже“.

Подгорица 1906. **Јово Загора.**

Босанцу.

(Глоса.)

Да си био моћан, славан,
— То и небо знаде плаво —
Понос рода Србинскога,
„Ој Босанче, стара славо!“

Кидао си ропске ланце;
За слободу с' живот дав'о,
Јуначки си у смрт глед'о,
Тврда срца, тврда главо.

И док душман разбијаше,
Твоје груди ка̑ 'но мамен
Поносито ти му сташе,
Тврд си кано кремен камен.

Ко те не зна — познаће те,
Да си љутац тврди камен,
Да си стј'ена од кремена
Гдје станује живи пламен.

Чајниче. **Богољуб Николић.**

Краса.

Приповетка Тадије П. Костића.

(Наставак).

Коло се пусти и Јосиф стаде у страну, обриса чело, помаче капу напред и одахну. Али у томе озад неко покри му очи шакама и најаши на леђа.

— Ко је то? — викну он.

— Погоди! —одговори неко.

Хтеде да се окрене, али тај му опскакује око леђа и виче:

— Погоди! погоди!

— Ти си, овај... Пусти ме, море!

— Ала си јунак, не можеш да погодиш!

— Ти ли си Николица? Славца ли ти твог!..

— Ха, ха, ха! — зацерека се Николица, његов друг из Осонице, као деран.

Затим му стиште руку и продрмуса је:

— Где си ти? Како си, како си?

Јосиф одахну радосно:

— Ево мене, а где си ти?

— Видео сам те кад си играо. Како скачеш, бре! Ти ниси нигда тако ђипао. Ниси среће ми! Ваљда сад пошто си се оженио... Ха, ха, ха!

— Што лажеш?

— Вала јес'.., Видео сам ти и снашу.

Њему се зацрвенеше јагодице и устрепта очима.

Николица додаде брзо:

— А ено и моје! Ха, ха, ха! — и пљесну се рукама по колену, као да је Бог зна шта смешно рекао: — Познајеш ли је? Сигурно не познајеш. Довео сам је из далека... отуд из сокољске нахије. Коње смо поломили док смо је довели... Ха, ха, ха!.. Хи, хи, хи!..

И Јосиф се насмеја, више но обично и измаче се још даље од кола.

У тај мах прође поред њих Љупче, под руку са једном девојком. Мала, окрушаста снашица, у лепој извезеној сукњи и сукненом јелеку са венчићем на глави, испод кога беше заденула и један велики, вештачки цвет, на дугачкој петељци. У лицу црвена као јагода и зној јој тече низ чело и лице. Кад би према њима она ужагри очима и мрдну обрвама, као да даје некакав знак, што у ствари ништа није било до обичан и наиван обешењаклук њен.

Јосиф се и нехотично осмену на њу и рече Николици:

Ти баш... овај... чобаницу.

Као што видиш, чобаницу... баш оно Паунино Љупче. Само да знаш како је све то било — поче Николица, па га ухвати под руку и почеше се шеткати наоколо.

— Јеси ли био скоро у Осоници? — прекиде му реч Јосиф.

— Јесам. Идем често. А ти?

— Море, мени не даду. Био сам свега двапут од јесенас: о св. Николи и пред Божић. Носио сам штошта стрини.

— А ужелио си се, је ли... да идеш планином, да затуриш руке озад, занесеш главу, па да звиждиш, или вичеш у-а-а! А?

Јосиф развуче уста.

— Ужелио се, но... А ти је к'о бајаги не волеш?

— Осоницу?

— Ја.

— Море, тамо сам најмилије часове провео. Ту сам замиловао Љупче.

Јово зену гласно:

— Јесу ли вам се изјагњиле овце?

— Нису ни почеле.

— Наше почеле и ојагњиле се две. Знаш ону „брњушу“ што је ко јуне. Она се ојагњила прва. Што су њена ја'њад!.. Чик му га, вама, да когод има онаких! хвали се Јосиф.

— Пуста Осоница, кака ли је сад! Снег поравнио и путове и дубодолине, а косом с вр' човека...

Тако, испод руке, шеткајући се и причајући обиђоше сав пијац. Николица чаврља, млатара руком и уноси му се у очи.

— Ти знаш да сам ја њу волео... Знаш кад смо играли како сам ти причао каква је играчица, па се гонимо ко ће коме дохакати.

— Знам, причао си ми то.

— А нисам ти причао како сам је први пут заволео?

— То ниси.

— Било је то, као од шале, лане у лето, и случајно, као кад нађеш пару на путу. Играли смо се клиса: ја, Мићо и Јовица, а оне стоје око нас па гледају и повраћају нам овце. Кад ја бацим клис, она се кикоће. Ја јој велим: „Што се ти кикоћеш?“ А она виче: „побеже ти, побеже!“ Једанпут га бацих далеко и одскочи ми у поток. Она пљесну шакама и зацерека се: „Побеже ти у поток!“ — „Што се тебе тиче што ми бежи клис?“ велим јој ја. — „Баш волем! Хи, хи, хи!“ — виче и скаче као јаре. Ја је појурих и она ми побеже кроз шибљак... Други пут ја се забављам са чобанима, а она ми појури овце и забаци их за брдо... И тако све ме нешто зачикује. Али тиме ми се све више припија за душу. Све мислим о њој, и да ми је да се сваки час састајемо, па макар ме и дирала и грдила... Шта је даље било причаћу ти после. Сад 'ајде да попијемо по једну. Не бојиш се ваљда никога?

— Кога ћу се бојати?

— Вала не бојим се ни ја!

Уђоше у механу. Тамо запара, врућина, жагор. Старији људи седе, пију, нешта један другоме доказују, чукају и дозивају механџију. А неки већ прибирају ствари и трпају их у торбе, за полазак. Њих двојица пријђоше самом келнерају и Николица викну:

— Полутак вина!

Момак донесе и даде му га. Он га даде Јозу.

— Деде, здрав си!

— Здрав си! — накрену Јосиф и отпи му грлић.

— Пиј, што га пробаш! — рече Николица, па наздрави и отпи половину.

Другу половину искапи Јосиф. Николица баци два гроша на келнерај па изађоше напоље. На пијацу игранка у највећем јеку. Чују се и гајде и свирала и цигански бубњеви. Али они не хтеше тамо, већ продужише шеткање и одмакоше путем.

— Еле ја њој дам по неки пут лешника... од милости. Она узме, па крца зубима, отреби љуске, па ми даје језгрице: једну мени, једну себи. Једном стајали смо под великом буквом на Рудини. Ја се мучих, мучих, па рекох: „хоће чича да ме жени!“ Она се закикота па рече: „Тешто, жени се!..“ Ја извадих свиралицу, свирнух мало и окретох главу у страну, па рекох: „Хоће да ме жени јесенас!“ Она се зацерека још више: „Нека те жени, што ме се тиче!“ — Ја опет свирнух, па рекох: „Би ли се ти удала?“ Она прсну у смех и стаде бегати. Ја је појурих. Она бежи, ја је јурим, и тако уплашисмо овце, и звоно чини тандр-р-к... и сјурише се све у поток... Од тада полудех за њом!

(Наставиће се.)

Моја ће драга доћи....

Мртво небо дршће над малаксалом земљом!... Сјетни облаци круне: ситне, хладне капље — тужне капље болног јецања! — О, плачте сјетни облаци! — Вјечно плачите над: јадном, биједном земљом! — Склопите своја тешка, суморна крила и болне сузе лијте! — Оплакујте: стару биједницу, на чијим грудима гамиже: одвратни, трули човјек, те својим оштрим и крвавим ноктима, у дивљем бијесу, и немоћи пара уморне груди биједнице! — И ту, на њеним грудима немоћан створ пун: бијеса, срџбе и пакости издише и трули, те кужни задах, трује и ужасава! — Спирајте трулеж тај, и носте га далеко, далеко тамо на дно најдубљег мора! — Нек ваше хладне капље сперу: злобу и завист! И бујице планинских потока, нека их размрскају о оштро стијење и нека их снесу у: мрачне и хладне бездани! — Нек' хладни и бијесни вихор подухвати: лаж и превару, па нека их носи далеко тамо преко пустих поља и тамних гора; нека их тамо на вјечно-леденом брду прикује и следи! — Сперите сав јад и боле са земље, а у вашим мутним капљицама нека се утопи и пошљедњи биједни — човјек. — И, земља ће остати чиста и мирисава! — Онда, размакните своја влажна и тешка крила; престанте са својим болним јецањем и сјетним жуморењем, моји плачни, суморни другови! — Сунце ће просути златне зраке своје, а они ће весело блистати по чистој земљи.... Мирис јоргована и ружа просуће се по зеленим пољима.... Ја ћу у цвјетној доли подићи престо својој љубави на бокорима: црвених и бијелих ружа, у хладу јоргована, крај бистрог поточића, гдје ће вјечно брезе и тополе шуморити уз сјетну пјесмицу славујеву и несташну игру малог потока... Моја ће драга доћи у тананој, прозрачној, ружичастој свили са бијелим крином на грудима и као крв црвеној ружи у тамној коси.... И ту ћу, уз хармонију неба и земље вјечно срећан, љубити: грло, косу и очи драгане своје!.... У том чистом мјесту, гдје не ће бити: злобе пакости и лажи, ја и драга моја љубићемо се, док се у жару пламне љубави не истопимо, ишчезнемо у мирисави, прозрачни етар....

Батинац. **Сава М. Руменић.**

Окови.

Приповетка из живота, од **А. Сједоја.**
Са руског превео **Миодраг J. Стевановић.**

Вратив се са прегледа болесника у свој раскошно меблирани кабинет, др. Ковров удиса мало више ваздуха и узвикну:

— Господе, да ли ће ово кад год престати, да ли ће се ма у колико изменити овај досадни и проклети живот,... ове већ немогуће посјете?!.. Зовни ми госпођу, — заповеди лакеју, који је баш тада улазио у собу.

У кабинет уђе жена Ковровљева, развијена и пуна женска доста узнемиреног лица.

— Колико ли сам ти пута говорио, Аглаја Димитријевна, — окрете се он сурово њој — да не могу

трпети тамјан, да ме од њега увек боле глава, а ти си и данас опет окадила, као за инат; нареди да се отворе форточке*).

Аглаја Димитријевна погледа га уплашено.

— Бог с тобом! — рећи ће она уплашено, прекрстивши се — та ти си већ и антихрист постао; како би то било не окадити стан, па зар није сутра празник!? Само се, Боже ме сачувај, нечастиви боје тамјана, а поред тога и родитељи су ми обећали доћи после службе, а ти?...

— Па ти онда својим родитељима кади тамјаном под нос, кад га они воле, а мене, понављам ти и по стоти пут, боли глава од њега.

Михаило Александровић у очајању је подигао руке у вис, спустио се у наслоњачу поред писаћег стола и жалосно се замислио.

— Глуп свет! — Мислио је он. — И то ће тако трајати целога живота, до саме смрти! Зашто тако скупо, тако тешко испаштам неразмишљени корак младости? Презирем вас све, идијоти, а понајвише презирем себе... Ах, да немам деце!

Доктору је било тешко, он је мислио да раскомоћен проведе ово вече у својој кући потпуно миран, а ето ти сад где ће му доћи из цркве таст на чај, где ће му држати свештене предике, где ће му говорити о богослужењу, о лепоти хора, о гласу ђаконовом.... и некако ће му важним гласом рећи: „Не ваља што Ви не идете у храм Божји, Михаило Александровићу: за све има времена, па ће га бити и за науку, јер треба по каткад и о души помислити!“

Са простим људима таст је говорио и просто и брзо; али са зетом из уважења према његовој учености трудио се да свакад говори „разумно“, при чему би врло често избацио коју будалаштину; што је опет изгледало и смешно и жалосно, да се један стар човек тако без нужде млати.

Жена Михаила Александровића била је проста; цео идеал њенога живота, сви њени односи према мужу били су усредсређени у томе, да пази на сваки миг његов и да што више угађа нарави његовој. Разговарати са њоме разумно, поделити радост и жалост он није могао, покушавао је, — али би се она, или уплашила незнано од чега, или би слушала са толико напрегнутом пажњом да од свега не би ништа разумела. Ташта је исто тако готово безвесно биће. Брат женин — прекрасни малиша — но и он васпитан тако, да Михаило Александровић ни с њиме није могао разговарати; ма о чему се повео говор, он би свакад једно те једно: „Ми трговци, драги мој, сматрамо Вас за правога Боткина.“ Људе глупе, острвске мрачњаке, врло је често занимљиво гледати на позорници; али са њима живети под једним кровом, бити непрестано радно лице час у њиховој комедији, а час у драми, то се већ не да издржати... А ко је за све то крив?... Он сам, лично он, млади лекар, који се оженио трговачком кћери, не ње ради, већ њеног мираза ради... Па рецимо да је лако и раздвојити се... али деца!...

И тако се то све продужава из дана у дан, из године у годину....

Михаилу Александровићу већ је постало толико досадно, да се обрадовао када га је лакеј изазвао и јавио му да је дошао један момак из гостионице „Европе“ и позвао га једној болесници, која је баш тога дана допутовала. Он је устао, изашао у предсобље да се обуче. Пролазећи кроз салу, помиловао је своја два малишана — Соњу и Миту. Деца су се одмах приљубила уз њега и обесила му се о врат. Он им рече пољубив их: „Ну дечице, доста је, ја морам ићи!“ И изашао је. У предсобљу га је чекао гостионички момак. Лакеј му је придржао скупоцену медвеђу бунду, гледајући попреко и са неким достојанством на момка. Гледајући лакејево уображење, Михаило Александровић није се могао уздржати а да се не насмеје.

По доласку у гостионицу, доктора уведу у једну од осредњих, али лепо намештених соба, по којој се одмах видело да су је заузели имућнији људи. На дивану поред овалног стола покривеног ћилимом, видела се полулежећа дама. Она је била бледа. Михаило Александровић упознав својим искусним погледом у њој болесницу, упути се право њој.

— Јесте ли Ви звали лекара? — отпоче он гласом искуснога човека, но погледав пажљивије даму, устукну корак назад, узвикнув зачуђено и радосно:

— Оља!... Олга Николајевна?...

Млада жена задрхтав устаде брзо и тако исто радосно одговори:

— Миша! Михаил Александровић! Да неочекиваног састанка!

У првом тренутку лекар се и пацијенткиња и нехотично хтедоше бацити једно другом у загрљај, али се обоје ипак уздржаше. Олга Николајевна поцрвеневши, спусти се опет на диван што учини и Михаил Александровић. Неколико секунада владала је мртва тишина; Олга Николајевна нервозно је дисала седећи.

— Да срећног случаја, отпоче најзад лекар. — Када су ме позвали болесници, нисам могао ни помислити да ћу Вас затећи.

— Исто тако ни ја се нисам надала да ћу се икад више са Вама видети.... али и то се десило... но реците лечите ме....

— Па шта је Вама?

— И све и ништа; Вас су готово узалуд звали и узнемирили. Тек што сам данас приспела овде, путујући за Варшаву, прилично уморна од пута, добила сам телеграм по мене непријатне садржине. Од слабости и изнурености добила сам нешто на форму несвестице, но сада је то све прошло. По Вас су по-

*) Форточка, окна на крилу проворском, која се могу отворити, а да се цео провор, односно цело крило не отвара. Ово се код нас врло ретко налази, док је код Руса уобичајено. П. Код нас капцик. Ур.

слали без мога знања; занимљиво је само да је сама срећа упутила момка баш Вама, а не коме другоме лекару?!

— То је зато што тај момак добија од мене напојницу за сваког пацијента — одговорио је осмејкујући се Михаило Александровић. — Ја сам прави каријерист. Имам новаца доста, но ипак све бих га више хтео; али да свршимо са Вама, дајте руку.... пулс Вам је нормалан и никакве болести нема; но допустите, боље ће бити, да проговоримо коју о прошлости и проћаскамо по староме обичају. Много ли је времена прошло, па ипак Ви као да се нисте ништа променили, нисте остарели; а ја — ја сам много преко главе претурио, док сте ви још непрестано она иста Оља.

— Непрестано она иста Оља, — понови она слабим гласом. — Али....

— И ја сам онај исти, — рече он жалосно затресавши гласом, — само је моје „али" некако жалосније од вашега.... Јесте ли још удати?

— Јесам. А Ви, као и пре, ожењени?

— Као и пре, ожењен, и још, nota bene, имам и двоје деце.

Михаило Александровић отпоче ћутећи да хода по соби. Олга Николајевна пратила га је погледом.

— Јесте ли Ви сами дошли или са киме у друштву? — упита је он.

— Сама, па чак и без собарице.

А где Вам је муж сада?

— Досад је био у Визбадену, „лечио се од старости" у овом тренутку пак где је не знам?! Послао ме је у Петроград да узмем новац из банке и да му однесем у иностранство.... Четири дана сам дисала слободан ваздух, мислећи да ће ми испасти за руком да искористим још који дан усамљености, али то не би; баш овога часа добила сам телеграм; зажелео ме се, не може без мене да живи те се сад кренуо мени у сусрет. У старој глави појављују се сумње... Боже мој, како је тешко живети!....

— Зар га још нисте могли заволети? — упита је он.

— Нисам; трудила сам се, мучила се и прекоревала сама себе; слушала најзнаменитије Божјие проповеднике, но све ми то ипак ништа није помогло. До сада сам му била само верна жена и подложница — и само.... Ја га не могу заволети већ и због тога, што му никад не могу опростити, што се користио мојим тешким положајем и купио ме; а ја... ја сам му се продала због глади. Он ме воли, као што у опште могу волети старци, т. ј. даје ми новац, љуби руке, брине се, плаче, трчи за мном и као награду за све то добија, што га по кад и кад истрљам машћу противу реуматизма....

Олга Николајевна направи на лицу некакву презриву гримасу.

— А Ви?.... — упита је он.

— А ја јогунасто угађам страстима.... трошим новац, али нигде на страни не тражим љубави... зато што... као и пре... љубим... једино Вас....

(Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

О мртвом човеку.

Српска народна приповетка.

Тако била једна жена, па није имала никога на свету, осим једне кћери. Кћер је своју толико волела, да јој је сваку жељу и помисао испуњавала, а у кући јој није дала ништа да ради. Сама је устајала рано, радила и спремала по кући, док јој се кћер очешља, обуче и намести; узме свој ђерђев и оде под османлук да ради. Ту би целога дана седела и радила, певушећи спремала себи дарове. Остављала би свој рад, кад би је мајка позвала на доручак, или ручак, а чим се сумрак спусти, престане радити, већ је седела с мајком и дуго разговарала.

Једног таквог јутра, кад је кћи седела под османлуком па радила, прекиде јој песму и рад нарочито цвркутање једне птичице, која стајаше на једној лози изнад њене главе; ослушну мало и чу, да јој птица говори: „девојко, девојко, за кога радиш и спремаш? За мртвог ћеш се човека удати!" Наљути се на птицу па је отера одатле и поче опет весело радити свој посао не хајући за оно што је чула. Али јој се полако увукоше те тужне мисли у срце, па и неприметно заборави на песму и стане мислити: „И до сада су ми миле птичице друштво чиниле и заједно са мном песме певале, али ми ни једна до ове овако не отпева. О, да ли је то истина!" Тргне се брзо из мисли, и опет стане певати, да би отерала те ружне мисли из главе. Али јој чудна песма птичице не даде мира, песма јој не иђаше од срца, па се мораде са свим предати мислима. Обузе је нека слутња и страх, да тога дана није могла ни ручати. Мајци није хтела ништа рећи, већ се одговорила, да није гладна и продужи свој рад. Тешко јој прође тај дан. У вече остави свој рад, па седе снуждено у један крај и замишљено гледаше преда се. Мајка јој причаше и шаљаше се с њом, да би је расположила и запиткиваше

је брижно, шта јој је, али она не рече ништа. Тако им прође тај дан.

Другог јутра оде кћи опет на старо место и замишљено продужаваше свој посао, кад је трже из мисли опет цвркут птице. Остави рад и ослушну; сад још јасније чу говор: „девојко, девојко, за кога радиш и спремаш?.. За мртвога ћеш се човека удати!" Погледа изнад себе и спази исту птицу. Не могаше се више мучити; баци свој рад и отрча мајци, па јој све исприча, како јој већ два дана једна иста птица говори, да ће се за мртвог човека удати.

— О, луда ли си, кћери моја, те се за то плашиш! Разне су птице, разни божији створови, па им разни и гласови и песме... Не плаши се, дете моје, то није ништа, то не може ни бити... Како се и то може десити? Која се јоште за мртва човека удала? Буди ти весела, мајка тебе само једну има, па ће те она и добро удомити, само ми здрава и весела буди..." тешаше је мајка, али се и њој чудно чињаше то птичије појање. Девојка разгаљена мајчиним речима весело рађаше свој посао, само јој кад по кад прекидаше песму помисао на птицу.

Кад свану треће јутро, рече мајка својој кћери, да потражи какво друго место, да не седи на старом. Али је кћи не послуша, већ оде на своје старо, омиљено место и не помишљајући више на птичије појање. Тек што се наместила и почела радити, ето птице на истој лози и стаде цвркутати и говорити: „Девојко, девојко, за кога радиш и спремаш?.. За мртва ћеш се човека удати!..." Сад је опет ово баци у старе мисли, спопаде је опет толики страх, да није могла никако седети више ту; чињаше јој се, да ће јој лакше бити, ако мало изиђе по пољу и прође се. Одмах оде мајци, исприча јој све, па је замоли, да спреми што за јело, да изиђу мало у поље, да се прошетају, јер не може ту да седи. За брижну мајку молба је кћерина била заповест, она спреми јело и оду у поље. Дуго су тако ишле пољем без одмора. Мајка је путем опет тешила своју кћер и шалила се са њеном замишљеношћу, е да би јој мало лице разведрила. Идући тако наиђу на једну велику пољану и на тој пољани подигнут велики град. И у граду и око града дубока тишина, нигде никаква гласа да се чује од човека и живота; као да је и у граду пусто, као и око града. Ту реше да седну, да се одморе и да ручају. Али ова тишина и мирноћа у граду нагна кћер, да уђе у град, па рече мајци:

— Хајде прво да уђемо у овај град, да видимо шта има у њему, па после да ручамо!..

— Добро, — одговори мајка само да би је мало извукла од несретне мисли, — да уђемо, само ако су врата отворена.

Обиђоше око града и нађоше тешка гвоздена врата градска већ сва зарђала, а у основи почела их трава обрастати. Обе притиснуше и гурнуше снажно врата и једва их отворише мало, за тим се врата сама широм отворише. Уђоше унутра и дуго тумараху по граду, али нигде никога не нађоше. Кад су све обишле, пођоше натраг. Мати прва изиђе на врата, и чим мајка изиђе, градска се врата сама затворише и кћи оста у граду. Уплашена мајка стане гурати врата да их отвори, а изнутра кћи вући себи, али све беше узаман, врата се не дају отворити, као да су прикована за градске зидове. Мајка нарицаше за кћерју и удараше главом о градске зидове, кћи уплашена и сама у граду кукаше из гласа; али све им то не поможе. Три дана и три ноћи без престанка нарицаше, па су већ и посустале и мајка рече кћери у граду:

— Суђено је тако, кћери моја, — ја тебе сасвим изгубих, ја не могу то преживети; али неће ваљда судба бити немилосрдна, да и тебе уништи. Утеши се, умири се, ко зна, какво те добро можда ту чека.

Мајка оде као убијена са тог места, а кћи остаде сама у граду.

После неколико дана усамљеног живота у граду навикне се она, па се сасвим преда судбини. Да би прекратила време пође опет по граду, да види, шта све у њему има, и да ли ће бар какву животињу наћи. Идући тако из једног краја у други, из једне одаје у другу, — уђе у једну светлу одају и нађе један мртвачки сандук. Трже се пред таким изненадним виђењем, али јој одмах дође на ум певање оне птичице код куће на османлуку, би јој жао и опет почне плакати.

— Истина је, — рече она у себи, — па кад је истина што да се тога плашим?.. Што да се плашим онога што ми је додељено?.. У овом усамљеном крају добар је и тај мртвачки сандук, ипак боље него ништа...

Тако плачући приђе сандуку и отвори га. У сандуку нађе костур од човека. — Ето, то је он, — рече себи, — за кога ми птица рече. — Њеном плачу не беше краја. По цео дан и целу ноћ сеђаше она крај тога сандука, сузама је квасила кости и уређивала их. Пуних тридесет и девет дана и тридесет и девет ноћи без одмора и санка купаше кости својим сузама. Тридесет и деветога дана дође од некуда нека Циганка и стаде је молити:

— Смилуј се, добра душо, на мене!..

Људски је глас јако обрадова, па се осврну, да види је ли то истина или је само уши варају.

— Смилуј се, добра душо, на мене!.. понови Циганка, кад се она осврну.

— Немам ти ја ништа, — рече она Циганци, — али се ти смилуј на мене, па остани овде, да заједно седимо, јер сам ја овде сама и никог другога нема, осим овог мртвог човека овде у сандуку.

— И ја нигде никога немам, па ћу остати. А ко је тај мртви човек, шта је он теби?..

— Оди, седи овде крај мене, да се мало на тебе наслоним, јер сам јако уморна, па ћу ти све испричати, — рече девојка.

Циганка седе крај девојке. Девојка стави своју главу у њено крило, па јој стаде причати све по реду како је овде дошла и шта је све с њом било. Тако причајући, а већ иначе уморна, дубоко заспи.

Четрдесетог дана, од кад је девојка нашла мртвачки сандук, изађе из сандука красан, леп и млад човек. Он се обазре око себе и полугласно као сам себи рече!

— Ко ли је био тако милостив? Ко ми живот поврати?..

Да је жена или девојка повратила ми живот, — узео бих је себи за жену, човек ли је — брат би ми био.

— Ко је други могао но ја, — прекиде му говор Циганка, — спуштајући лагано успавану девојку на под, — ја већ четрдесет дана како ти сузама кости умивам.

— О, добра жено, — узвикну човек загрливши је, — буди ми љуба, остани, па ћеш срећна са мном бити.

Док је девојка спавала, човек одведе Циганку у тајне одаје и показа јој своје силно злато и богатство. Понесе се Циганка толиким својим богатством али се сети, да јој девојка може све то покварити и оде да види, да ли се пробудила.

— Ко је то ту? — упита човек.

— Једна сиротица дође јуче ту, па како дође заспа и никако се не буди... Али да је отерамо чим се пробуди, она нам баш ништа не треба, само би нам трошила храну, а низашто је не би употребили.

— Не тако, — рече човек, — будимо милостиви Нека и она остане ту код нас, да нас је више.

— Добро, али нека не седи с нама заједно, нека је одвојена, нека се зна госпођа и просјакиња. Метнућемо је у онај кокошињак међу кокошке.

Човек из захвалности према ономе, који му је живот повратио, пристане, да девојку метну у кокошињак.

Трећи дан пробуди се девојка и зачуди се новом животу у граду. Загледа у сандук, у њему нема костура, али пред њом стоји лепи, млади човек. Још од чуда није дошла к себи, кад се већ нашла у кокошињаку међу кокошкама. Све јој се сан чини што види око себе, како се све изменило за оно кратко време док је она тренула, како јој се чинило. Неста тишине, сад је прави живот. Весеље сваког дана... Слуге јуре на све стране, а слушкиње носе скуте богатој Циганки. Лепо познаје Циганку... Али како кога дана све јој постаје јасније. Тај млади човек треба да буде онај кога јој је птица пророковала. Неправда циганкина још је више растужи и стане поново плакати и размишљати: — Боже, шта још нећу доживети?.. Град ме отрже од мајке, живех толико дана сама, умивах оне кости сузама тридесет и девет дана и да последњег дана дође Циганка, да постане госпођа, а ја овде међу кокошкама. Суђено је ваљда тако.

Већ неколико дана како човек из далека гледа девојку у кокошињаку, па се чуди, зашто девојка непрестано плаче и нешто говори.

— Шта ли јој је? чешће је човек жену питао, шта ли говори?... Баш бих из прикрајка прислушнуо, шта говори.

— Луда девојка, — одговарала би госпођа Циганка, — плаче и трабуња свашта, а теби се не пристоји, да прислушкујеш шта просјакиња говори...

Овим га је речима више пута одвраћала жена, кад је он хтео да чује, шта девојка говори.

Једном намисли човек, да послом иде ван града, па позове све редом и упита их, шта би ко хтео, да му с пута донесе. Свак је казао, шта је ко хтео, само упитана девојка није хтела ништа. Али кад је господар присили да каже рече:

— Ако ми мислиш шта донети, донеси ми за пет пара „сабура“ (сани сабор) и једну бритвицу. Сви се насмејаше таквом чудном захтеву девојачком, али јој господар обећа донети. Господар оде на пут послом и сви радосно ишчекиваше глас, кад ће се вратити, а девојка сеђаше плачући на своме месту. Господар свршивши свој посао, покупова свакоме, што је коме обећао и пође натраг кући, али му се на сред пута створи читава једна река од крви, да није могао прећи преко. Стане он размишљати, шта ће ово значити. У мислима тако опомене се, да није девојци купио обећани дар, па се врати у варош и купи, па се крене опет натраг и срећно стиже у свој град. Радосни сви што им се господар здрав и срећан вратио кући и сад свак очекује обећани дар. Али се он заузео у мислима о томе што је на путу видео, што му се то није после десило, кад је девојци купио обећани дар, па то све исприча жени, заборавивши на дарове.

— Ех, то ти се само учинило, — љутито му одговори жена, остави то, па де да видимо, шта си донео.

Он свакоме даде што је обећао и на послетку требао је да позове и девојку, да и њој да обећани дар, али је хтео да види, шта ће она учинити са овим стварима. И ако га је жена одвраћала, он оде, даде јој „сабура“ и бритвицу, па се склони, да види, шта ће бити. Девојка захвали на дару, па кад јој се учини, да никога нема, разви хартију, узе бритвицу и поче полугласно сама себи говорити: — „Не могу више да живим... Једну ме мајка имала и чувала; несрећа ме и моја и њена донесе у овај град, мајка ми оде, преда мном се врата затворише. Плакала сам и кукала као кукавица тридесет и девет дана и ноћи, умивала сам својим сузама кости мртвог човека, од мојих суза живот доби и да се нађе једна Циганка, кад сам ја заспала, да узме човека, кога ми она птичица код куће прорече, она сад госпођа, а ја као просјакиња. (Сад погледа у хартију са самисабуром) сабуре, сабуре, сад реци или сабур да чиним или да се овом бритвицом убијем!“...

И запе бритвицом, да је себи у груди сјури, али је човек задржа, изведе из кокошињака, па је

натера, да пред женом каже како је овде дошла. Не хтеде она да прича, али је човек примора, и она му све исприча од почетка. Сад је било човеку јасно и оно, што је на путу видео. Одмах нареди, да скину свилене хаљине са Циганке, да поскидају све драго камење, па да тиме оките девојку, а Циганку вежу коњима за репове, па је растргну. Сад настане право весеље у граду. Дивна, красна госпођа, красила је град и уносила милост и радост међу све, а господар вољаше своју жену и уживаше у њеној доброти и благости. И сад добро живе и веселе се.

Али тога се дана пролевало вино потоком, те многи се у тој води подавише, а и мене пијаног једва изведоше.

Делиград. **Лаз. К Мишковић.**

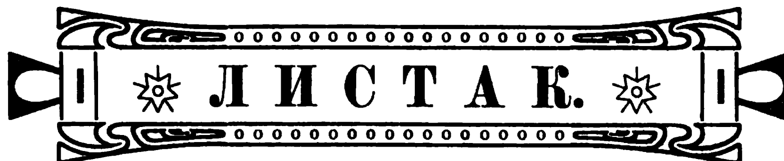

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Б. С. Николајевић: **Стихови.** Издање књижаре Геце Кона Београд. Штампарија Д. Димитријевића, Иван-бегова улица бр. 1 — 1907. год. 12° стр. 52.

Биће тринаест година, откад се г. Божа Николајевић јавио са првим својим стиховима. То је било у „Будућности,“ негдашњем органу либералне омладине, симпатичном листу, који је сем свог политичког дѐла, имао отворену рубрику и за белетристику; и то пространу рубрику, много пространију него у данашњим дневним листовима. Ту је, сад већ, на жалост, покојни, Стеван Сремац дао српској књизи „Поп-Ћиру и Поп-Спиру“; ту је Драгутин Ј. Илић објавио знатан број и изворних и преведених песама. Ту је Милета Јакшић, сад већ самосталан и израђен песник, сарађивао, као „Ленски“, пишући у жанру Војислављеве поезије; ту се први пут јавило и неколико почетника, од којих двојица-тројица и данас пишу. Међу овим је последњим и г. Б. Николајевић. Он је, пре пет-шест година, већ издао једну збирку својих песама, којом — и ако није од књижевне критике непријатељски дочекан, — није документовао никакав особити таленат. У две три песме било је поетских идеја; у осталим само празних, и то, често, врло рђавих стихова. У овој збирци г. Николајевић је нешто коракнуо унапред. Види се, да није без таленга. Нарочито је напредовао у техници стиха. Стихови су му данас, у главном, течнији, без примесе неестетичности. Мило нам је што можемо констатовати, да је оставио далеко за собом оно доба када је по књижевним листовима певао:

„Голуба су,
Попала су
Нежна два,
Машу крили,
Гучу мили
Поздрав верни,
Неизмерни
И чезнућа сва.“

Од преко тридесет песама ове збирке, још само две песме: „Студенка“ (!) и „Мој анђео“ имају баналних, и дозлабога досадних остатака тог времена. У песми „Студенка“ (!) Николајевић. у погледу технике стиха, представља средину између Лазе Костића, у његовим наступима генијалности, и Змаја Јована Јовановића у његовим рђавим тренуцима. Стихови:

„Опет вејеш, мој вејанко,
Мој студени непрестанко!“

зар, по начину изражавања, по фамилијарно-распусном тону, немају сродности са познатим стиховима Л. Костића:

„Разаведем игре дивне,
Звекћу негве робокивне,
„Када поскок ноге чилне
Непочивне, шиндивилне...“
и т. д.

„Мој анђео“ опет представља нарочиту врсту књижевног ћеретања, написаног само да би се проиграло песничким језиком. Мноштво леонинских сликовā чини песму сладуњавом до бљутавости. Али с изнимком ове две цитиране песме, може се позитивно тврдити, да је г. Николајевић, у погледу фактуре стиха, знатно напредовао! Његови су стихови сад, редовно без натегнутости. Они су, шта више, глатки. Једино још песник не успева, да свом начину изражавања дā своје индивидуално обележје. Једне му песме још личе на Војислављеве, друге на Шантићеве, треће на Милетине. Самосталан песник, песник јасно изражене индивидуалности треба да је такав како у идејама, у уметничком стварању, тако и начину изражавања. Подвлачимо нарочито овај последњи постулат, чији је значај до сад потцењиван. Ђура има свој начин изражавања, Војислав свој, Милета Јакшић свој. Ма и непотписане њихове песме увек бисмо лако познали у гомили других. Њихов стил је оно што им даје специфичко обележје.. А то је баш понајслабија страна г. Николајевића: он нема свог маркантног техничког обележја, он нема свог стила, ни спољашњег, ни унутрашњег. Да није тако, зар би он у песми „На зимњем дану,“ имао, као почетну, и као завршну, ову строфу:

„Кад завијуде снежни ветри
Преко пуста поља нага,
И оседе брда тавна —
Дођи ћу ти, добра драга!“

чија су прва три стиха у жанру Војислављевом, а последњи као да је узет од М. Ракића. Или, да није тако, зар би песник, у „Снежним сонетима“, прибегавао угледању на народну поезију? Управ, то и није угледање, већ позајмица из народне ризнице; али позајмица не непосредна, већ из друге руке: Из песме М. Митровића „Ајка Атлагића,“ штампане у „Звезди“ Јанка Веселиновића. Ево Митровићевих, а ево и г. Николајевићевих стихова:

Митровић:

„Тих сам јада и ја с тебе дост'о,
Ал' сад, Ајка, нека ти је просто!“

Николајевић:

„Кад сам, ноћи, већ тог јада дост'о,
— — — — — — — — — — — —
Ал' овако не било ти просто.“

О чему пева г. Николајевић? О љубави, том вечитом (а не само старом, како га погрешно назва Борисав Станковић) јеванђељу свих осетљивих душа, о чежњи за завичајем, о разним призорима, махом живописним, а, ређе тајанственим (в. баладу „Два путника“), о смислу и циљу живота („На земљи“), па, чак, и о бури у норвешким водама. Ако ћемо по броју, има деветнаест љубавних песама, две баладе, шест простих описа, и само два описа са нешто размишљања. Кад бисмо по тој сразмери судили, г. Николајевић би био еротичар. У ствари, он то није. Без јаких страсти, и без интензивнијег осећања и нема дубоке лирике. Напротив, снажни, страсни темпераменти, из којих се прелива и кипи живот у најразноврснијим еманацијама, прва су и најбитнија погодба за лирско стварање. То потврђују собом: Пушкин, Љермонтов, Петефи, Мисе, Вилде и толики други.

Г. Николајевић је дескриптивни таленат. Његова је снага у пластичном, и до детаља исцрпном сликању пејзажа. Само, што је тај пејзаж, дакако, много инфериорнији и од Војислављева и од Милетина. Не губећи се у детаљима, Војислав бира само најкарактеристичније, најмаркантније ознаке, и од њих ствара уметничку слику, чија је драж удвостручена музиком његова верза. Без нагомилавања детаља, не упуштајући се у безбројне ситне ознаке описиваног предмета, као ни Војислав, Милета Јакшић, уз употребу сјајних, оригиналних метафора и компарација, а, при том, не полажући толико на бројност епитета, колико на њихову јачину и изразитост, ствара слике украшене златним ткивом дубоких рефлексија, јединствено живописне пејзаже, пред којима, редовно, устрепери ваше срце, јер из њих говори — једна душа. Без намере, да г. Николајевићу, као, релативно, још младу човеку, замерамо, што нема особине једног Војислава, или једног Милете Јакшића, хтели смо само да овим упоређењем допринесемо што правилнијем схватању жанра његова пејзажа.

Као темперамент — слаб, као индивидуалност — неодређен, колебљив, као субјективна физиогномија — расплинут, г. Николајевић неће никад моћи, да нам да штогод од трајније вредности у области персоналне, интимне лирике. Његово је поље: пејзаж (и ако у њ не уноси песничке рефлексије), романца, легенда, кратка песничка приповстка и, можда, балада. Да то поље није незнатно, а још мање за презирање, то је неоспорно. Милорад Митровић, песник кудикамо већег талента од г. Николајевићевог, на том је пољу показао изврстан успех и обезбедио себи пристојно место у историји српске књижевности. То је, по нашем мишљењу, једно поље рада и за г. Николајевића.

(Наставиће се.)

Писмо из Прага.

Господине уредниче!

По жељи Вашој шаљем Вам прву критику Раушареве „Шетње по српском Парнасу“, која се појавила у чешким листовима.

Чешки књижевни лист „Zvon“ донио је у 25. броју овај приказ: — Jos. Zd. Raušar „Procházkov srbskym Parnasem“. Збирка пјесама из старије и новије српске појезије,

— Мала и немногобројна, али за карактеристику и познавање вриједности савремене српске појезије, барем по свеопштем мјерилу, и довољна, и сувише довољна антологија. Ова антологија чешкој појезији није донијела ништа ново, па баш ништа ни карактеристично српско или особито, што бисмо очекивали, сјећајући се красних примјера из српске народне појезије, које нам је дао Sigfried Kapper и Josef Holeček.

Избор је Раушарев из нове, младе умјетничке појезије, а њена цијена лежи највише у типичним мотивима, који се ослањају о народну пјесму. А дотле је добро, док се из ње црпе. Иначе од тих 26 пјесника, чије примјере доноси Раушар у својој антологији, остаје их врло мало који вриједе, да се с њима упознамо.

У цијелој збирци најузвишенији је покојни Јован Јовановић Змај, заиста најбољи српски пјесник, од кога је овдје неколико свјежих пјесама из циклуса: „Uvadle kvety“ (Ђулићи увеоци.) Поред њега је једини истинити српски пјесник, чист лиричар Бранко Радичевић. Даље појетичан таленат Ђура Јакшић, искреног тона, али који је јачи и заслужнији у ссоској причи, прозом. Па два пјесника из породице Илића, Јован и Војислав (син пређашњег). Доста се карактеристично од осталих одваја Јован Сундечић, кога преводилац назива пјесником јуначког народа црногорског и српско-хрватске узајамности. Заиста је Сундечић пун фантазије и ватреног родољубивог полета, који у звучном преводу читаоца потресе и загрије. У осталом се на цијелом избору опажа, да су пјесме патријотске и силно национално — изразитије, снажније, и ритмом и формом дишу чистим умјетничким духом. Лоше су пјесме љубавне, а најслабије су оне, које су природе контемплативне и осјећајне. То су само копиране ствари, празне, које носе обиљежје, европске начитаности. Преводилац прати свој избор информативним животописима. Само што при својој превеликој љубави према српској појезији, значај три четвртине овдје заступљених аутора много претјерује“.

Ово су назори критичара „Zvona“.

Како сам дочула, да је изашла „Шетња по српском парнасу“ од Ј. З. Раушара, са великом радошћу, а уједно и неком тајном зебњом задубила сам се у ту малу књижицу. Са радошћу зато, што сам у туђем руву нашла своје омиљене пјеснике, који, као да су мени дошли у посјету, да ми донесу мио поздрав из драгог ми завичаја. Али уједно сам стрепила, да наше пјесме, наш алем камен, које су изникле из српских груди, које су створене да опјевају наше јаде и наше радости, које су постале из наших потреба, те за то само српско срце уздрхтати могу — излазе данас пред хладан форум критике, која је надахнута Strindbergom, Ibsenom, Maeterlingom, и т. д. Бојала сам се, да ће их њен оштар критичарски ланцет уд од уда сецирати, на комадиће их распарчати и од себе одјељивати.

Да је Раушар своју збирку издао прије 10—15 година, била би она примљена са таким одушевљењем, како и заслужује. Ал данас, у трезвено доба материјализма, гдје је појезија потиснута у најужи круг, данас гдје највећи чешки пјесник Јарослав Врхлицки узаман тражи за своју пошљедњу збирку издавача, — јер пјесме нико не чита. — Кад славуј чешког народа Сватоплук Чех већ три године ни један редак не

шаље у редакције, дивим се и чудим, да је још и тако примљена наша наивна, проста, милозвучна народна појезија.

Раушару се мора признати, да је при превођењу био загријан топлим одушевљењем. Свака пјесма носи обиљежје великог труда, љубави и познавања српског живота. Језик му је чист, звучан, и колико је то могуће, бирао је изразе који се приближују српском језику. У погледу на ритам, најбоље су му испали за руком „Ђулићи увеоци“ и „Бачки растанак“.

Ове се пјесме читају готово као оригинал, нити је са њих сатрт мирис нити звук, које, inponderabilie тако се тешко дају у преводу сачувати, због чега и губе (преводи) своју оригиналну љепоту и драж.

Поред горе наведених пјесника, још су ови у збирци преведени: Љ. Ненадовић, Пуцић-Дубровчанин, Матија Бан, Никола I., кнез црногорски, Ђорђевић Призренац, В. М. Јовановић, Н. Ђорић, А. Гавриловић, В. Васић, Лаза Костић, Кујунџић-Абердар, М. Шапчанин, Мита Поповић, С. В. Каћански, А. Шантић, А. Карабеговић, Ј. Берса, Ј. А. Дучић, М. Митровић, и Драг. Илић.

15. III. 1907. **Зорка Ховоркова**

Књижевне и културне биљешке.

Двадесетпетогодишњица Српског Новинарског Удружења. Српско новинарско Удружење у Биограду навршило је ове године 25 година живота и опстанка. Управа удружења спрема се да љетос нарочито и свечано прослави двадесетпетогодишњицу. Прослава ће се одржати о Тројичину дне 10., 11. и 12. јуна. Тада ће се сазвати и други новинарски конгрес. Први дан одржаће се свечана служба и парастос свима умрлим новинарима, а по подне свечана сједница новинарског конгреса. Она ће примити и усвојити правила пензионог фонда Српског Новинарског Удружења и основати пантеон заслужних Срба код манастира Раковице. Објавиће се разни предлози одбора и чланова, међу њима предлог одбора да се распише награда за „Историју српског новинарства.“ На пошљетку биће избор почасних чланова, а у вече велики концерат. Други дан прије подне служба у Манастиру Раковици и предавање Пантеона Академији Наука. У један сахат пољски ручак у Раковици, а у вече свечани банкет у Биограду. Трећи дан биће други конгрес српских новинара. На њему ће се расправљати: „Шта је заједнички задатак штампе у Краљевини, а шта цјелокупне српске штампе? Који су путеви и начин, да штампа својим заједничким задацима у свему одговори и свесрдно служи? У вече пријатељски састанак, вечера и растанак. —

У помоћ Лужичким Србима. Наша рођена браћа Лужички Срби одлучно се боре против германштине, која их хоће посве да прогута. Ма да је то данас најмањи словенски народ, ипак се бране колико могу и раде свим силама да се одрже као Словени. Тако у Будишину у Саксонској имају „Српски дом“, у коме имају свој музеј, „Српску Матицу“ са богатом књижницом, своје позориште, пјевачко друштво, штампарију и др. Но како су Лужички Срби доста сиромашни, а дом их је стао 356.000 марака, за то моле све друге Словене, а нарочито браћу Србе, да их помогну добровољним прилозима, да исплате „Српски дом.“ И ми од своје стране молимо све богатије Србе да се сјете своје браће у даљини и да их помогну.

Академијин рјечник. Српска Академија Наука у Биограду, у своме лексикографском одсјеку, припремила је грађу за оглед академијина рјечника. За уреднике огледа изабрани су: секретар лексикографског одсјека Момчило Иванић, професор гимназије и професори универзитета др. Александар Белић и др. Василије Ђерић, који ће радити тај посао независно један од другога. Кад доврше повјерени им посао, утврдиће се правац и облик уређивања академијина рјечника и одабраће се његов уредник. Академија би требала да издаје и лист за поправљање српскога језика и правописа.

Добротвор. Покојни Велизар Боборан из Панчева тестаментално је оставио панчевачкој српској општини 160 ланаца земље и наредио, да послије смрти његове жене исплати ове легате: 1. српској вишој дјевојачкој школи у Панчеву 10.000 кр. 2. фонду за пострадале српске трговце 10.000 кр. 3. Мировинском фонду срп. позоришта 10.000 кр. 4. срп. пјев. друштву у Панчеву 5000 кр. 5. срп. жен. раденичкој школи 5000 кр. 6. Привреднику у Загребу 1000 кр. и по 500 кр. општинском сиротињском фонду и ватрогасном друштву у Панчеву.

Руси о Србима. У свесловенском листу „Славјанскија Извјестија“, што излази у Петрограду под уредништвом В. Н. Карабљова, продужује се у 2. бр. подужа лијепа студија „Черногорскаја автократија и конституција« (Црногорска самовоља и уставност.) У истом броју преведена је једна Дучићева пјесма. Ту се преводи са српскога и дјело ђенерала Саве Грујића »Српско-турски рат 1876. год.« У прегледу словенских листова говори се о »Српском Књижевном Гласнику“ и »Бранкову Колу.“

Бугари у Биограду. Како се у Бугарској зацарила реакција, због које је затворено и бугарско свенаучиште, разишли су се и професори и ђаци са свенаучишта. Професори су добили мјеста по осталим словенским свенаучиштима, по којима су се разишли и ђаци. Но највише ђака има у биоградском свенаучишту. У њему има свега ђака 1080, од којих су 260 браћа Бугари.

Прештампано. Земунска „Народност“ у подлиску свога 23. броја прештампала је из „Босанске Виле“ цијело писмо Хенрика Шјенкјевића, упућено њемачком цару, које смо донијели у 4. бр. Виле. Исто тако и амерички хумористичко-сатирички лист „Љесковац“ донио је у пошљедњем броју лијепу шалу, извађену из „Красе,“ приче Тадије Костића о попу и млади, што није на вјенчању одговарала.

Двије нове књиге. Нишки владика Никанор штампа двије нове књиге. Прва је: „Дубровник у прошлости и садашњости,“ која ће нанијети 18 штампаних табака. Цијена ће јој бити 2·5 динара. Друга је продужење његових „Бесједа и ријечи“ и то трећа књига, која ће имати 24 штампана табака и стајаће 2·5 динара.

Трговачки лист. У Никшићу, у Црној Гори, почео је излазити од 1. марта „Трговачки лист,“ који својим именом каже и свој програм. Ово је трећи слободоумни и независни лист у братској нам Црној Гори. Са срећом да Бог да!

Петстогодишњица. О Тројичину дне прославиће манастир Манасија пестогодишњицу свога опстанка. На прослави ће бити краљ Петар са цијелом породицом, краљевска влада, митрополит и све владике.

Нове књиге и листови.

Српска банка, дионичарско друштво у Загребу. Извјештај за XI. пословну годину 1906. Српска штампарија у Загребу 1907. Из њега видимо да је цјелокупни промет био у 1906. 703.455.68 кр., а чист добитак 287.265.42 кр., од чега се узело у резервни фонд 50.000 кр. Тантијеме одборима и чиновништву 19.668.22 кр. На име дивиденде 180.000 кр., те свака акција добива 4 круне. У пензиони фонд 5000 кр., друштву „Привредник“ 2000 кр., а 30.597.20 кр. да се пренесе на нов рачун у 1907. год. Ове године банка тражи од акционара трећу плату по 34 кр. по акцији да сваки плати до октобра.

„Sloboda,“ Nedjeljna politička smotra izlazi u Spljetu na 12 strana velike četvrtine. Vlasnici Dr. Smodlaka i drugovi. Izdavač, glavni i odgovorni urednik Dr. Josip Smodlaka. Tisak splitske društvene tiskare. Ово је један од најбољих хрватских листова, који долазе у Босну и пишу о Босни. У 6. бр. доноси

врло лијеп чланак о Босни под натписом: „Autonomaši i Aneksijaši,“ гдје признаје да ће се сав српски тровјерни народ подијелити у двије политичке странке и то не мало сав домаћи свијет биће за аутономију, а странци и фрдектери за анексију. Овај лист најтоплије препоручујемо Србима без разлике вјере.

Smrt majke Jugovića. Dramska pjesma u tri pjevanja. Napisao Ivo Vojnović. Drugo izdanje. Prikazana prvi put na srpskom kraljevskom narodnom pozorištu u Biogradu 21./8. aprila, a na hrvatskom narodnom kazalištu 16. februara 1907. Nagragjeno od „Matice Dalmatinske“ Zagreb, naklada i tisak dioničke tiskare 1907. Može se dobiti kod Gjure Trpinca, knjižara Južno-slovenske akademije u Zagrebu. Cijena 1.5 kruna. Ово се цијени као најбоље драмско дјело у српско-хрватској књижевности.

Списак књига Књижнице српске црквене општине у Суботици. У Новом Саду, штампарија Браће М. Поповића 1907. По овоме списку, који има 79 страна, видимо да је општинска књижница врло богата, јер има 1298 дјела. Списак је лијепо срећен и књиге по струкама распорећене. Ово је врло лијеп примјер и другим српским општинама, да имају своје књижнице и да их држе у реду. Велики просвјетни савјет код нас требало би да нареди свакој српској општини, односно цркви, да има своју књижницу.

Рачун изравнања српске кредитне задруге у Книну. Из извјештаја видимо да је задруга имала концем 1906. године 408 чланова са 579 удјела. Промет благајнице био је 923.758.94 круне, а укупни промет 1,971.567·28 кр. Чист добитак 3156·33 кр.

О браку свештенослужилаца. Одговор дру Никодиму Милашу од Стевана М. Веселиновића, протопрезвитера и ректора богословије св. Саве. Београд, штампарија Доситије Обрадовић 1907. Цијена динар или круна.

Из књига староставних IV. Велики жупан Властимир Мутимир и браћа му. Велики жупан Петар. Велики жупан Захарија. Велики жупан Часлав — од Стевана Сремца. Књиге за народ, издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића св. 121. У Н. Саду 1907. Цијена 20 потура.

Gazi Husref beg. U spomen četiristogodišnjice dolaska u Bosnu. Napisao Mirza Safet. Biblioteka Braće Bašagića sveska I. Sarajevo. Naklada knjižare Braće Bašagića 1907. Cijena 30 helera.

Споменица Милице Стојадиновић-Српкиње. Издао одбор за подизање споменика јој. У Београду 1907. 8°, стр. 89. Цијена динар или круна.

Венеричне болести и њихов утицај на брачни живот, од дра Савићевића. Са 12 слика. Издање Мите Стајића у Београду 1907. Цијена три динара.

О српском народном позоришту 1881.—1905. год. Пише Др. Лаза Станојевић. У Срем. Карловцима, српска манастирска штампарија 1906. Цијена?

Годишњи свечани скуп српске краљевске академије 22. фебруара 1907. год. Београд, државна штампарија краљевине Србије 1907.

Boli, trpi ih Franjo Jarmek. Zagreb, tisak S. Marjanovića 1907. Cijena 50 filira.

„Македонско-Одрински Прјеглед,“ седмичен политически журнал, Редактор Н. Наумов. Софија, печатница на П. М. Бјазантов 1907. Годишен абонамент за странство 16 лева.

Византија и Срби. Књига друга. Написао Ст. Станојевић. Колонизација Словена на Балканском Полуострву. У Новом Саду, издање „Матице Српске.“ Посвећено Стевану Сремцу. Књиге „Матице Српске“ бр. 14. и 15. Цијена 2 круне.

ЧИТУЛА.

Љубомир Каљевић. У Биограду је преминуо 20. марта један од првака народних, бивши дугогодишњи министар, посланик, члан државног савјета и велики родољуб српски — Љубомир Каљевић. То је био човјек ријетких врлина и способности, човјек чврста и свијетла карактера, коме су се и противници клањали и увијек за њ добро говорили. Рођен је у Ужицу 1839. Године 1860. урећивао је чувени слободоумни лист „Србију,“ око које се онда бјеше окупила елита српске омладине. Као министар пресједник пред српско-турски рат, он је почео припреме за тај рат. Послије преврата у Србији 29. маја 1903. био је министар спољашњих послова и ако је по начелима био напредњак. Краљ Петар цијенећи његове велике заслуге за народ, краља и отаџбину, наредио је да се сахрани о краљевом трошку. Слава великом покојнику! Бог му дао у рају насеље, у народу вјечно спомињање!

Ђоко М. Поповић. У Пешти је умро 23. марта у 60 години живота српски књижар и штампар, члан фирме Браћа М. Поповићи — Ђока Поповић. Покојник има лијепих заслуга за издавање српских књига, био је члан одбора српског нар. позоришта у Н. Саду и потпресједник „Српског трговачког друштва“. Бог да га прости и помилује!

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, профеорор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар. Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Љесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник: Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Теpзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић. књиж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 8. САРАЈЕВО, 30. априла 1907. Год. XXII.

Жарко Лазаревић-Петропољац.

У сумрачном јецању једном....

— Сјени моје мајке. —

Падају крупне пахуљице снијега и комешају се кроз немиран ваздух као ситни, бијели лептирићи кад се несташно играју на лијепом мајском дану, и слажу се нечујно у све дебљи слој, који кити огољело дрвеће и одијева га у бијелу перјану одјећу, да је милина погледати....

...Вече се спушта сањиво и благо а кроз предвечерњи сутон тек забјеласа која крупнија пахуљица, па се изгуби опет кроз све гушћи сумрак....

Лагано изумире жагор живота по улици, а на осамљене душе спушта се неосјетно болна и умиљата сјета, која блажи и тјеши исто тако као што и кроз ту утјеху по кад кад заболи, слатко, тајно заболи и заголица.

Пуцкара ватра у камину и засине по који пламичак те ме обасја и тргне, па опет у трен ока утрне и нестане га....

Лијепа је зима!... Има и она својих дражи и љепота, али кад наступи монотонија и сумор оних дугих и досадних дана, мочарних и обавијених неком сивом маглуштином, губи се њена драж и постаје нам све несноснија.... Човјек се зажели да угледа свијетао дан и чисто плаветнило неба које освјежава, да угледа једном зрачак сунца које и ако није топло и жарко, оно ипак загријава и буди успавани и зачамјели живот из овог сивог зимског мртвила...

Та шта бих дао само за један зрачак сунца, један чисти зрачак најискренијег и најравноправнијег пријатеља сиротиње и богаташа!... Оно грије свакога, оно не осјећа завист и подлост, њега не можеш за свој силни новац купити и платити, себичњаче, да само теби сија; само њему не импонује твој капитал халапљиви и ненасити материјалисто!...

Струји ваздух и звони умилно и тихо у ушима, док ти се редају свакојаке мисли кроз вечерњу меланхолију... Погледаш кроз прозор у све гушћи мрак и не допире ти поглед.... свуд видиш само црни мрак, црњи и гушћи од најцрње убилачке мисли каквог окорјелог зликовца....

Чујем и осјећам неки потајни глас и јецај у души.... Одјекне, задрхти па кроз заталасане мисли изумре негдје далеко... далеко.... Узалуд хрле мисли за њим да га стигну, он се губи неописаном брзином преко брда и долина, преко ријека и понора и хита као спасилац најмилијем створу у помоћ...

У души се комеша и таласа све јаче као бескрајна пучина пред широко или јаку буру.... Све више и више таласа, сваки уздах још јаче ускомеша и успјешује. буди из дубина....

Осјећам осаму и бол, неки слатки умилни бол и полако ми очи водне и влаже се, а не знам ни сам зашто....

Осјећам врхунац буре, груди се надимају, као пред почетак вулкана, из кога тек што није покуљала успјана лава.... Ја као осамљени бродар, у лаком чуну на бијесној и узрујаној пучини, чекам пљусак буре да још једном покушам срећу кроз живот, да видим хоћу ли одољети духом и снагом разбуктаном елементу...

Никог да му се потужим на ову неправду и свирјепост свијета, никог нема, сам сам у страном,

далеком свијету без искрености и пријатељства, без искре човјечанског осјећања!...

Коме да се потужим?... Бура навали свом силом, уздах проломи слабе груди, сузе наводнише очи и у тај трен мисли сустигоше јецај и нађоше га на гробу, на једном запуштеном гробу, који је зуб времена готово поравнио са земљом и ја зајецах: „Мајко!... Ох, моја мила мајко!...“

— Мајко!... Ох, како то име слатко звучи ономе ко га има коме изустити!...

— А ја?... Ја само осјећам да је то нешто најузвишеније, нешто слађе, драже него тепање драгој својој, него најбожанственија музика, али ја нијесам осјетио истинску сласт те ријечи... Нијесам уживао милоште материне, љубави њене и његе... Не.... Ја дођох на свијет да онда, кад треба љубав мајчина да ме загрије, да ме његује и милује, да познам једину искреност и истинску љубав на свијету; да онда за увијек изгубим своју мајку, да изгубим њедра материна и меко крило њено, гдје се снијевају најљепши снови невине анђеоске душе дјечије.... Мени одузеше онда све и оставише ме да се у моје нејаке жилице још онда увуче горка клица данашње стварности....

О, ви, који имате мајку!... Ви имате све, ви имате обећани рај — ...ја вам нехотице завидим!...

— Мама! Мама!... то је једино што сам умио рећи својој мајци кад ме је остављала, па и тепање моје није задржало моју мајку, она ме оставила и отишла далеко... далеко... јер јој је бољка покидала и све осјећаје материнске у њеним слабим и њежним грудима.

Она ме оставила, а ја то нијесам знао, ја сам весело ћеретао у собици са својом браћом, који су исто тако изгубили све, само што они бијаху на јачим ногама и осјећајима, па су је запамтили...

Али ја сам ипак био много незнатнији у несрећи...

Моја јадна мајка јаче је патила у оном једном часу и ако сам ја остао да се патим кроз цијели живот... Њене велике, благе очи у пошљедњем тренутку жудно и несвјесно тражаху малену дјетињу колијевку, у којој лежаше повијено невино анђелче, не сањајући шта му овај час одузима... Она је знала да својом смрћу ускраћује још много више том маленом створу, који је лагано дизао своје малене и бијеле као снијег ручице, брбљајући слатко оним језиком, који нико не разумије сјем блажене мајке, и она је болна и несвјесна од тог жагора презала... Она му ускраћује своју материнску крв... своје млијеко...

Узаман се она превијала као црв у самртним мукама да се одупре смрти, да пригрли дјецу своју на топла материнска њедра, тешка бољка саломи оне њежне груди и мајка нас са најљућим болом у срцу остави саме...

Она нас је оставила!... Да, она нас је оставила, али смо ми и даље тепали: „Тата, оце ли доци мама?... Зови маму....“ а несрећни би отац окренуо главу на другу страну, или нас је грлио и љубио, говорећи кроз јецање, тјешећи нас: „Хоће, чедо моје!“ — и ту би га глас издао, он се гушио у плачу...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Доцније сам познао њен гроб, зарастао травом и бусењем, и ја бих нијемо стојао крај њега не поимајући колико благо душе лежи ту закопано...

Али то је давно било....

Сада, у овим тренуцима, зачујем јецај у души, који се изгуби негдје, докле га ето нијесам мислима стигао.... Он је летио право мојој мајци, она га је тамо тјешила и блажила, враћајући ми га натраг утјешена, при чему би нестало сумора и дубоке туге са моје душе као и горких суза са очију.

Да, моја мајка ме је тако миловала, тако блажила да надокнади ону празнину у мојој души... О, моја добра мајко!... Шта бих све дао за један часак, за један трен! — Само за један загрљај твој, да обновим слику твоју у изблиједјелој и измученој ми души!... Али не мајко, да останеш на свијету опет. Не!... Јер ти би опет само горе патила од грдних тужби сина свога, ти би пресвисла опет кад би упознала данашњу црнину и као....

— Не, мајко, да познаш данашњег човјека!... Не, јер би због тога још више патила за остављеном дјецом својом.... Не, мајко, да угледаш стијење оно и долине, јер сваки камен онај скрива окамењени злочин, а свака хумка она је натопљена, усирена и окамењена локва крви, а куће оне, оне црне пећине, сазидане су црвоточним гредама и циглама од иструлих људских лубања, које су истакнуте на коцима служиле за свечаност и изазивале усхићење и задовољство узвишеном човјеку!...

Разиграна машта створи ми пред очима неку силуету... Да ли то бјеше моја мајка?... Угледах велике очи, које ме питајући гледе: „Зар је то мој син?... Зар од оног маленог невинашца створи се овај огорчени борац са раздрљеним грудима хладне стварности?..“ Приђе ми ближе и куша да ме блажи, завијајући живот у љепшу, шаренију дугу, притискујући ми ознојено чело, на ком су одскочиле модре жиле од узрујаности, на своја њедра, милујући ме својим охлађењелим рукама....

— О, не, мајко! Не, доцкан је. Рђаву услугу чиниш ми ако хоћеш да ме повратиш старом проснијеваном идеализму у наручја — давно сам искусио горчину збиље и јаве, давно су се ти сни разбили као танки мјехурићи послије буре на узбурканој пучини, кад киша сипи и растури их....

И добра мајка, њежна као распупољано прољеће, као благо сунце мајско, јадикује и хоће да се опет врати, да се жртвује опет свим мукама, да може тјешити дјецу своју, да тјера сумор и тугу са намрштеног чела сина свога, да има коме син да се потужи...

— О, не мајко, почивај мирно мени је добро, — добро као у твом меком крилу, опрости што те син буди из вјечног твога сна...

И кроз црну ноћ чујем опет тихо јецање, оно што ми се отима из душе и хрли тамо далеко.... далеко....

Ђаково, Славонија — 1907.

У пустом храму.

Сред развала градских, изнад сурих стена,
Стоји црква мала из давних времена.
Реч се̂да пастира њу не разговара;
Мрак зија с амвона и трошног олтара;
У Божију славу у њој се не поје,
А кандила давно угашена стоје.
Само кад све усни, у поноћно доба,
Дух Прошлости мрачне ускрсне из гроба.
Вла̂с му дуга, се̂да, а око упало,
А у руци држи гусле и гудало.
Сабља му убојна сија са бедара,
Он побожно ступа на праг од олтара,
И почиње песму још недопевану:
О Косовској коби и Видову-дану.
И на ову песму, к'о на глас оркана,
Поврве, у часу, дуси са свих страна,
И на мах се створи, сред поноћна мрака,
Цела једна војска васкрслих јунака.
Сви мрачни и неми, не мичу се с места;
„Чујте!" тад ће ста̂ри, када с песмом преста,
„Ваш аманет свети, што с' Косова оста,
„Хранио сам верно, и чув'о сам доста,
„Ал' данас је време: то, што ј' моје било,
„Садашњици бурној да предам у крило.
„Гусле, што вам славу, пре много година,
„Преносише верно од оца на сина,
„Коме ћу да предам гусле ваше миле?
— „Нек у праху леже, где су досад биле."
„А коме да предам из вековне тмине
„Спомен ваших мука̂, патњи, величине,
„Спомен, што га краси слава неувела, —
„Што народе креће на велика дела,
„Спомен вашег духа и дичних вам де̂да?
— „Чувај га код себе, о прошлости седа?"
„А Маркову сабљу, тај аманет свети,
„Коме ћу да предам, да ваш пад освети?
„Где је дичан јунак, кадар да је паше?...
....А они сви ћуте, пак се насмејаше....
За одговор какав ту вољни не беху,
Већ одоше скупа у грохотном смеху,
Утонуше тихо у поноћну таму....
— — — — — — — — — — — — — —
Све мирно и немо у пустоме храму.

Нови Сад. **Павле Златић.**

Драга, лаку ноћ.

И умире боно и нестаје дан
и сунце се гаси, запад омрљан
славом, што се гуши и грца и мре,
а ла̂гуна дријема и већ спава све.
И одозго луна блиједи замишљена,
снива и чезне ко заљубљена жена.

Дави се свјетлост, и умире слава,
а ноћ мирисаву луна обасјава;
и давно и давно, већ се живот гаси,
само још гитаре сањалачки гласи
поздрављају луну и сјајну јој моћ,
па дрхте и плачу: „драга, лаку ноћ!"

Венеција, септембар 1906. **Шпиро Желалић.**

М. Димитријевић, Мостар.

Под животом.

Све се бијели. Пахуљице лете,
Ношене вјетром, и засипљу крај;
Кроз удолину оштар сјевер мете,
А под њим пишти огољели гај.
Свод је небески безбојан и сив,
Свјетлуца сњежна магла у висини.
Једна звијезда мрзне на планини;
У зимској зори не чује се жив.

Ни један звук.... У души ми је пусто:
Пусто и мртво, замагљено, мразно
Пресахо занос, смрзнула се машта!
Одбјегнула ме сва надања ташта!
А вјетар звижди силно и поразно —
Све гине, мре... У души ми је пусто.

А ја сам прего на далеки пут,
И бистрим талог што лежи на души —
Видим гдје ми се сок животни суши
Видим будућност и сав удес крут.
И видим да сам само пола жив —
Ах, ја се нећу моћи одупријет!
Не знам требам ли живјет или мријет,
Страдам ли невин, ил' сам збиља крив?

О, тешко оном, ко несрећу своју
Носи у души; ко је за то рођен,
Да пати од свог рођенога срца!
— И мени тешко!... Али ћу напрегнут
Снагу, и остат побједник у боју,
Премда ми душа у чемеру грца!

Ал' се у ропство никад нећу стегнут!
Да сањам и страдам, ја сам за то рођен!

А патња има дубокога смисла.

18./XII. 1906.

АФОРИЗМИ.

Ко је силан, не зна, шта је сила.

Ђ. Јакшић

*

Жалост је као рана; мање вас боли, кад је не дирате.

Љ. Ненадовић.

*

Ђе је зрно клицу заметнуло,
Онђе нека и плодом почиње.

Његош.

С погреба.

Био сам на часу. Влажан јесењи дан.... На пољу киша никако не престаје, њене ситне капљице, ударајући једнако у окна прозорска, као да пролазе унутра и уносе собом неку нелагодност, суморност и на мене и на ђаке....

Уђе једно момче и предаде ми квиту. Прочитах невјештом руком, крупним словима исписано: „Господину Учитељу ушколу пошљи нам молимоте 10 Ђака на пратњу, мени јадном Сиромаку, мој мили Син, твој ђак Милосав јутрос умр'о — Новица Мазија....“

— Умр'о мали Милосав?... Стајао сам изненађен пред том вијешћу. Како то на један пут? Шта је било?... Истина бијаше десетак дана како не долази у школу, рекоше да је болестан, али нијесам ни помишљао ни на какву опасност, те овај глас и би тако изненадан. Изиђе ми његов мали, симпатични лик пред очи, и изгледаше ми сад меланхоличнији, тужнији.... У неким поткраћеним, старим, искрпљеним панталама, изблиједјелом копаранчићу без дугмади, провиде му се по гдјекад голе прси, а он онда истеже крајеве и прекрсти руке да заклони. Бљедуњав, скоро увијек оборенних очију, одавао би сиротана, који је свјестан својега стања. Тек кад бих га ја нагнао и поиграо би се са друговима, иначе се склони у какав крај, па само посматра; јад, невоља тако је за рана остављала на њему свој траг, да се чисто као снебивао да узме учешће у игри осталих, више мање задовољних дјечака. Изостао би почешће с часа. Почнем га испитивати гдје је био, нема одговора, опоменем га да ваља да је уредан, кад није болестан, да прво мене пита, па онда да може изостати, али он само сагне главу и ћути. Послије сам дознао да увијек кад год изостане, оде гдје у сусједство да послуша кога: донесе воде, оде до чаршије и добије три четири крајцаре или комад хљеба. Тад сам престао с опоменама. Иначе тих, скроман, не какве особите бистрине, али прилежан и добар ђак.

Не хтједох дјеци одмах ништа казивати, него покушах да наставим предавање. Али без успјеха. Ова вијест појачала је ону суморност, растројеност, дође ми нешто тешко.... Сиротан у својих седам, осам година, колико је само морао осјетити суровости живота, како је морао чешће чежњиво погледати своје задовољне, срећне другове, шта је пута гладан можда посматрао како друга дјеца купују кифле, симите.... Па ко зна — мисли ми скренуше на другу страну — шта би од њега доцније било, на шта би га друштво упутило?... Можда какав професионални лопов.... И ко би онда био крив?... Да није можда, помислих за трепут, и боље што је раније оставио овај свијет?...

Испитујем дјецу, а мисли ми се једнако преплијећу тако, у томе правцу, те једва дочеках кад звонце зазвони на одмор.

Здоговорих се с осталим колегама, да поведемо све ђаке на погреб.

Дођосмо тамо. Дјеца осташе на улици, а ми уђосмо унутра у авлију. Изиђе Новица гологлав, уплакан, па као да га озарила нека нада, притиште да нас љуби у руку. Ја не знам ни како пустих руку, нијесам се томе надао, а он ненадно зграби, би ми чисто криво. Шта смо му ми толико учинили?... Ништа... Каква је то толика захвалност?... Не знадох у ономе, ни како да му изјавим саучешће, како да га тјешим....

— 'Вала, 'вала вам до неба!.... Ето, мој Милосав, мој соко, над'о сам се, молио се Богу.... Па ето божија воља... Његови јарани дошли да га виде.... Да видиш, Миле, да видиш, ево ти учитеља, ево твојих јарана.... Бог вас живио, 'вала вам, кад ви мени, мом Милосаву...

Сузе кипте, једна другу стиже. Видим да се није надао да ћемо овако сви са ђацима доћи да испратимо малог Мила. Зар дјетету једног сиротог, убогог надничара, дјетету Новице Мазије да дође сва школа, сви ђаци?... То је почаст, мислио је, која не приличи да се њему, често жељном и хљеба, укаже... Та сто учитељи се ипак нијесу поннјели, дошли су са свима ђацима....

— Лијепи моји господини, вала вам.... До гроба нам заборавит' нећу — довршиваше тужни Ново кроз сузе ову своју захвалницу.

Ми му онако узбуђени, стадосмо збуњено објашњавати како је то само једна дужност, мали је Милосав био ђак као и сви ђаци, стадосмо га тјешити, храбрити....

Из куће, мале, ниске кровињаре чујаше се мајчина запијевка:

— Куку Миле, срећо моја,
Милосаве, ђаче моје....

Пођосмо унутра. Погнусмо се улазећи на ниска вратаоца у малу, мрачну избицу, у коју свјетлост допираше тек кроз два прозорчића, облијепљена хар-

тијом. Запахну нас онај устајали, тешки ваздух. Једва стадосмо мало једно поред другога. Мајка врисну кад нас угледа и стаде набрајати:

— Устај Миле, ране моје,
Ево твојих учитеља,
Учио си књигу, снаго,
Куку мени, не доучи....

Мене подиђе језа.... На сред собе положен мали Милосав, упалих, изболованих образа, подбрађен, прекрштених руку, обучен само у нову кошуљицу и неки старн прслук, а доље прекривен овешталим губером. Изнад главе, поред мајке, и двије му сестре плачу и кукају. Троје млађих сабило се у једно ћоше, па тупо посматрају около себе. Двије три жене из сусједства нашле се ту, тјеше их.

— Немој, једна говори, немој Анђо ради Бога!... Имаш ето 'вала Богу, Јована, Митра Стеву... Имаш пуну кућу.... Бог тако стио....

Слушајући ово набрајање и несвјесно стадох бројати колико је дјеце. Упитах Сима, комшију им, који се бијаше онђе нашао да шта поможе.

— Много јада, мој господине, седмеро, сиротиња љута....

Право вели, помислих, много јада. Посматраш само ову малу, биједну избицу и видиш праву слику невоље и сиротиње.... И они сви ту живе, сносе живот, боре се, раде, одмарају се.... Па ипак, ипак завири и ту срећа.... Мајка у нарицању одговараше: „свако на своје мјесто, свако је мило и драго...: Јест, свако је драго мајчину срцу....“ Па има и нечега особитог што везује ову породицу, породицу која је задовољна ако има свима хљеба за ручак, па кад и не достане за вечеру, ту се сваки залогај дијели, ту, помислих, има можда више међусобне везе, више љубави, него онђе, гдје биједа није завирила.

— — — — — — — — — — — — — — —

Изиђосмо. Дође и свештеник. Изнијеше малог покојника, метнуше га у табут.... Погледам, нема ко да понесе.... Само ми, поп, његов ђак, оне двије три жене и Симо. Онда ми тек дође јасно, што нас је Новица онако предусрео, осјећао се усамљен, презрен, нико га не види, нико ни у смрти да га обиђе, да му само обичаја ради рекне: „да ти је здраво глава, Новица!“ Свак иде својим послом, шта се кога тиче: те умрло дијете Новице, надничара, те оздравило, све једно, њега не зна нико, о њему не воде рачуна...

Изабрасмо неколико одраслијех ђака да понесу.

Пођосмо. Киша једнако ромиња, уситнила, те не престаје, небо натуштено, тмурно, маглуштина, која, рекао бих, да се распрострла и на све наше душе и обвила их. И природа ето како је немилостива, као да и она хоће да обиљежи ову слику биједе, да буде што рељефнија, потпунија.

Корачамо несвјесно, немарно по блатњавом путу. Одјекне само за час ђачко пјевање: „Свјати Боже“, извије се мало, те се спушти лагано, тромо, све тужније, као да изумире.... Улицом ријетко ко. Придружише нам се само два три пролазника, који као да осјетише пријекор гледајући само ђаке. Projури један фијакер.... Погледах несвјесно за њим.... Свештеник до мене додаде:

— Виђе ли ти ко оно бијаше?....

Рекох да нијесам.

— Вала чини ми се доктор.... Оде газда Дику...

А газда Дико је од првих газда у вароши, чувен трговац, његово име знају добро Беч, Трјест, Солун, Сарајево.... Знају још боље наши сељаци.... Угледан, уважен грађанин, прибран у суду, у општини, у народу.... Поређење неко само се собом наметну. Сјетих се, кад је ту скоро умрло једно његово дијете, од пет, шест година, пратња велика, свештеници у свечаним одеждама, ђаци, чираци, — та газда за покој душе плаћа таксу прве класе.... Слегло се пола вароши. Све је то сматрало за своју дужност да дође, да учини почаст газда Диковој кући, да направи жалосно лице, да пушти можда и коју сузу, да рекне:

— Да ти је здраво глава, газда Дико... Божија воља.... Бог, хвалимо га, његова најпреча.... Боже здравље остатку....

А Новица Мазија?... Шта је он?... Надничар... Ко о њему да води рачуна?... Има ето пуно дјеце, а оно једно отишло, кутарисало се муке раније, боље за њега!...

— — — — — — — — — — — — — — —

Кад смо се враћали с погреба, прођосмо поред газда Дикове куће. Мислим се, што ми на гробљу рече Симо, како је газда Дикова домаћица спремила бардак ракије за покој душе малом Милосаву и форинту у готову.... Представи ми се то просто као мићење, заваравање Бога, њен домаћин болестан, сјетила се ваљда много којечега из његова живота, што би некако ваљало нечим загладити, ето она ће угледати сиротињу за његово здравље, Бог је милостив, смиловаће се на њега и њину дјецу, он ће то виђети...

Пред вратима стајаше једно момче. Васо, механџија, коме је газда Дико био тако сигурна муштерија, потрчао, вас задихан, да види како му је.

— Како је, Јоване, сад, како?... пита момка.

— Каже доктор на боље је.... Ништа се вели, не бојте, за десет дана здрав је....

— Е хвала милосном Богу — одахну гојазни механџија и уђе унутра.

А киша падаше све јаче и јаче, небо једнако тмурно....

Плевље. **Стеван И. Самарџијић.**

У прољеће.

Пјесма у прози.

На прозору размакнуте завјесе а кроз њих провирује несташни зрачак прољетњега сунца — провирује, па се краде и до мога стола, претрпаног књигама и хартијама.

— Иди одатле, ти несташни вражe, ја хоћу мира! И спуштам завјесу!

Тако — а сад хајдмо опет на рад! — Да — гдје сам оно стала — а, знам већ!

На листу бијеле хартије редају се црна слова — а свако слово јад, свака речца — преварени над....

Свјеж повјетарац пирну и одгрну завјесу.... и ево га опет!

Несташко мали!

Ја га гледам — гледам — док очи не засјене — и тада их склопим, а испод спуштених вјеђа извиру — сузе!

Од тих врелих суза растапа се кора ледна, која ми притисла груд' — и срце слеђено разгријева се, крави.... и ево већ један живљи откуцај....

Не — не! Ја хоћу мира!

И бјежим у најмрачнији кутић своје избе мале, тамо, гдје не може допријети никакав зрак....

Ал' допиру усклици пресрећне дјечице и цвркут птица....

Затварај прозоре — ја хоћу мира, мира!

На посао сад! — Да наставим редат' јад — и тугу душе болане....

Ал' камо нити прекинуте? Камо слова црних и ријечи жалбених? Зар да их више не нађем?

И почех читат' састав свој — а од читања тог душа ми се леди.... а срце цијепа.

Тешко оном ко жели да се напоји сласти из чаше живота! Свака та капљица горчине је пуна, а сваки гутљај отров души искреној....

Ох, ала ме дави мемла избе затворене, а ледни окови спутали ми груди — руке — ум....

Ваздуха!

Широм отварам прозоре и жедно гутам миомирни зрак — и слушам пјесму, усклике....

А зрачак златоткан несташно се игра бијелом хартијом и црним словима горких јада ми — и обијесно злати црне косе прву сребрну ми влас....

Вел. Кикинда. **Даница Вандић.**

Окови.

Приповетка из живота, од **А. Сједоја.**
Са руског превео **Миодраг Ј. Стевановић.**
(Свршетак).

Ви сте ми, значи опростили женидбу? — упита, је Михаило Александровић.

— Потпуно сам Вам опростила; а не знам зашто Вам и не бих опростила. Ја и Ви смо како она пословица каже: „Два дедака обадва једнака“. Ја Вас за то не могу осудити. Но, па шта сте учинили, какав злочин? Мени се досадило гладовати заједно са мајком, нисам се могла одупрети новцу богатога старца и удала сам се за њега; зашто се онда не би и Ви оженили трговачком кћерју са добрим миразом? То је потпуно оправдано, у толико више, што сте Ви тада били сиромашан почетник-лекар....

— А сада, прекиде је он са очигледним презрењем према самоме себи — ја не излазим друкче но у каруцама запрегнутим са два парипа а огрнут скупоценом медвеђом бундом... Олга Николајевна.... Оља!... Ја сам сад већ и отац и ја волем, ако не жену, а оно децу. Мени је и сувише проврело по души. У њој је и сувише туге.... Бог свети зна, да ли ћемо се икада више видети.... Дозволите да Вам као некада, у она срећна времена студентска, испричам искрено све како сам настрадао.... Олгице, дозволи ми ту утеху, драга моја.... Јер и ја заиста до сад љубим само тебе једину....

— Говори.... само пре свега, за сваки случај закључај врата....

Он закључа врата, затим приђе њој, седе на столицу и узе је за обе руке, па отпоче своју исповест:

— Ја сам богат, сит свега и свачега, већ давно сам се прославио у трговачком друштву као добар лекар — говорио је Михаило Александровић — мени завиде.... али мени је тешко; мени је врло тешко. Ја сам сам себе недостојан, јер лажем као последњи створ; својом женидбом слагао сам први пут у своме животу и од тог времена лажем, лажем и лажем преко сваке мере, да је већ више готово немогуће лагати. Једино још што себе не лажем, а то за то, што је немогуће, зато што је унутра савест, која се не може уништити. Ја падам у понор, немам више снаге за борбу, немам ослонца, немам породичне среће. Имам новаца, коња, огромно имање, али немам жену, немам пријатеља, са којим бих могао искрено проговорити, овако као што сад с тобом говорим. Нема човека коме бих ја могао и смео рећи истину; ја морам вечито да се претварам; јер када бих хтео да будем као и пре частан човек, ја бих морао рећи тасту: „Ти си лопов и варалица; ти дајеш сиротињи 100 рубаља, да би јој у исто време узео зеленашким интересом 200 рубаља. Ти потпуно свесно упропашћујеш стотинама желудаца несрећне дечице, а овамо зовеш оца Јована Кронштатскога да ти свети водицу.“ А ја му — ја му све то никада не кажем, већ му повлађујем: „твоје жртве за сирочад похвално је дело.“ Жениноме брату требао сам гурнути песницу под нос и не да му обично кажем, већ просто грубо да се раздерем на њега: „не смеш ми пијана ругобо, прекорачити кућни праг све дотле, док год не осигураш своју шваљу из Пасажа.“ А ја се у место тога поносито и весело крећем, када дође мени с горушицом од пијанке и прописујем му лекове за чишћење, после којих он из-

бечив очи трчи по соби непрестано вичући: „Ето каква је медецина!... нема, брате Михаило Александровићу, нема више Боткина!....“ Ето тако из дана у дан све сама спрдања. Но слушај само даље, када се вратим кући после визита уморан, а тада ми је потребно највише одмора, које од прописаних рецепата, које од масе наслушаних глупости и када бих највише желео самоћу, улази ми жена. „Ах Мишо, како си данас дошао доцкан; како сам чезнула за тобом.... прићем час једном, час другом прозору гледајући идеш ли откуда и непрестано о теби мислећи, бојим се да не лечиш какву девојку, какву лепу девојку... И заболе, заболе ме срце.... спремила сам ти за ручак меса од кечига...“ При таквоме говору, мени се, ђаво би знао шта, преврће у утроби, због чега бих јој најрадије подвикнуо: — „Шта се то тебе тиче, будало неразумна, кога ја лечим? Ти код мене не можеш силом створити ни искре љубави према себи, јер ти за мене ниси људски створ, већ гојазна жена, која си ме својим новцем купила. Код мене је љубав према теби иста као и код ђавола према крсту....“ То ја све мислим, а њој сасвим друго говорим, правећи пријатан израз лица: „Све то показује, да ме ти волеш, Аглечка; хвала ти на љубави, ти остајеш моја жена, па ма шта било... Хајдемо да једемо месо од кечиге...“ Па није ли то лаж на сваком кораку, лаж, подла лаж, узбуђујућа али у исто време присилна?! Зар бих могао и смео друкче поступити; представи себи какав би се дармар подигао, када бих ја свима креснуо у очи ту истину, коју си ти овога часа чула од мене... све бих унесрећио, а себе бих метнуо под надзор психијатре*.... када сам сам у соби, мени је тешко и ја се праћакам као звер у кавезу, кад тражи излаз. Ја добро знам, да се све то може лако одбацити, да се може извући из овог гадног круга, но хоће ли ми тада бити штогод лакше!? Сумњам. Тиме бих само причинио овим глупим но у ствари у свему добрим створовима само страдања, а и што је најглавније, од самога себе не могу нигде побећи, од сећања на све оно што сам преживео.... све ми то притискује груди као какав тежак камен.... Ма куда бегао, свуда ћу бити усамљен као и сад и мене ће морити иста сета. Да човек побегне, напусти своју кућу, треба да зна зашто и због кога, треба да га унапред очекује каква срећа, а ја њу баш немам и онда ни то не може бити....

Михаило Александровић се подиже и поче крупним корацима ходати по соби. Олга Николајевна је била бледа и узбуђена.

Он јој је причао о ономе, што је и она сама преживела, а што и данас преживљује; и њен живот са мужем је тако исто — беспрекидна лаж, старац мисли да га она може љубити, а она не може ни да га гледа, он јој је мрзак и одвратан. Она све то скрива од њега, прима његова удварања, прима његов новац, лаже га и принуђена је да га лаже до смрти, па чак и у гроб да га пошаље са обманом. Осим венца, који ће му као удова положити на гроб, све ће остало бити извештачена, сушта лаж. А заиста и она би љубила и она би исто тако живела као и он....

— Хоћеш — рећи ће она од једном узбуђеним гласом, — хоћеш ли да се избавиш од тог срамног живота, о коме си ми сад толико причао, од тих обмана? Хоћеш ли да љубиш и да будеш љубљен?

— Оља?!?!...

— Хоћеш ли да имаш своје сопствено срце, које ће само за тебе куцати? Хоћеш ли? Ја видим да хоћеш. И мени је досадило лагати и ја хоћу да живим... за тебе и само за тебе.... одбаци све, а и ја ћу исто тако одбацити све, па хајдемо одавде у какву тиху провинцију. Ти си лекар, а болесника ће свугде бити.... живећемо нас двоје: ти за мене, ја — за тебе. Одбаци све и хајдемо још данас у Москву; до доласка курира има још два сата.... пристајеш ли?... Сутра ће већ све бити доцкан, изјутра ће доћи и мој муж....

Он ју је слушао дрхтећи целим телом као да је у грозници; њене су га очи пекле, а она, она је била потпуно одлучна и решена. Са сваком је њеном речју и њена одлучност продирала у душу му све дубље и дубље... Ето оне жене са којом би он заиста могао бити срећан! Само са њом и ни с којом више....

И не размишљајући он је загрли и светлећим очима гледајући је одговори:

— Пристајем, па ма и на крај света.... одбацићемо све и свакога и отићи ћемо. Спреми се за куриров долазак, ја ћу за тобом доћи....

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Журно је Михаило Александровић, у своме кабинету претурао по писаћем столу, тражећи и скупљајући потребне документе и новац; на души му је било нешто лако и пријатно.... још само један час и он ће бити далеко од ових гадова, од овог омрзнутог живота, од додијале му породице, а што је најглавније он неће бити сам, већ са Олгом, са одавно љубљеном женом. — Они ће отићи куда — све једно — и живеће њих двоје срећни и задовољни. Са женом је решио да се и не прашта, једино још што ће јој написати писмо из Москве. Њему је било смешно, што ће он, одрастао човек, да бега тајно као каква инштитутка.... све као у неком средњевековноме роману....

Док је он претурао по столу, у кабинет су ушли неприметно Соња и Мита.

— Папа, јеси ли ми купио коњића? — забрујао је умилни гласић Митин.

— А мени лутку, папа? — упитаће и Соња.

Михаило Александровић паде на диван поред писаћег стола.

— А деца?! — помислио је он, хладећи се, — ја ћу побећи од породице, од жене и таста.... Али је ли могуће побећи од деце?

*) психијатра — наука за лечење душевних болести.

Соња и Мита су му се за то време пузали уз кољена.

— Има ли ма и једног кутка где бих се могао сакрити од њих? Зар ми неће њихова слика лебдети увек пред очима?! Ко ће их без мене васпитати? О Господе! шта ћу да радим? Зар је за толико година досадног ми живота синула за тренутак нада среће, — и њу ми жалосна судбина отима; заиста ово су окови, који се не могу ни раскинути ни сломити,... Господе, дај ми храбрости..... та зар ћу ја бити једини отац, који ће напустити своју децу.... зашто да и ја не могу? Глупост, малодушност; могу и ја. Ја ћу издаље водити рачуна о њима.... идем; имам и ја најзад право да мало проживим са љубљеном женом искључиво за свој рачун! До ђавола са свима везама и оковима! На посао, у колико брже у толико боље....

Он пољуби децу и пође низ степенице, али се са половине врати, седне за писаћи сто и дрхтавом руком написа једно писамце, запечити у коверт и зазвони:

— Однеси ово писмо у гостионицу „код Европе“ — рекао је лакеју који је улазио.

— На служби!... одговорио је овај и изишао.

Михаило Александровић је био блед као крпа.

Лађе су биле потопљене, и сад када му већ ништа више није предстојало у будућности он је јуначки и одважно погледао судбини у очи; лична му је срећа изгледала ништавна у сравњењу са великом и разноликом срећом, која очекује његову децу и која је сада још сва у његовим рукама.

Његово се срце препуни крвљу, на очима му се појавише сузе, он је жалио и оплакивао себе, али му је неки унутарњи глас говорио:

— Ти испуњаваш само своју свету дужност.

У писму посланом по лакеју у гостионицу „код Европе“ био је само један ред:

„Ах, опрости, имам децу... не могу“.

АФОРИЗМИ.

Страх и нада увек су склони да оно, што је немогућно сматрају за могућно.

*

Ма колико далеко да иде мудрост људска, опет она стаје пред вратима љубави.

*

Обмане су степенице по којима се пењемо ка сазнавању живота.

*

Путовати, за песимисту значи: уверити се да свет и људи нигде нису бољи него у рођеној постојбини.

*

Ма једанпут у животу учи се бити послушан; па ако не као дете, то ћеш бити послушан као родитељ.

Павле.

Д. М., Мостар.

Наш књижевни рад.

Мислим књижевни рад у Босни и Херцеговини, и то српски. Дати синтетски пријеглед тога рада, имало би смисла; и ко би се прихватио да изнесе један такав солидан пријеглед, био би човјек подузетан, јер има потешкоћа које би у том раду требао да савлада. Било би ту говора о нашој читалачкој публици, њеним потребама и захтјевима — т. ј. у колико се уопће о нашој публици може говорити поред оваког стања ствари и трзавица у друштвеном и политичком животу; — даље рекло би се да је штета што у књижевном раду нијесмо централизовани; био би претресен рад на листовима: шта нам ту треба и не треба, па шта се о том мисли у будуће; и најзад, ваљало би у нашим књижевним производима потражити, понајприје, наш српски национални биљег уопће, а за тим одредити утјецај миљеа, и наћи печат специфично босански и херцеговачки, одраз наших тужних политичких и просвјетних прилика.

Све то, међутим, ја данас од себе отклањам, и претензије овога приказа су далеко мање: једним летимичним пријегледом приказати раденике на лијепој књизи, у нашој ужој отаџбини.

Ако је рад на умјетности душевни суфицит једног народа, онда се можемо чудити откуда толико душевне снаге у гладног народа нашег; повољним стањем у нашој белетристици можемо бити више него задовољни. Наше народне севдалинке су, можда, најљепше српске народне љубавне пјесме, топле, искрене, страсне, емотивне — а њих смо испјевали за сиротог зулума; и данас у земану сувога зулума ми пјевамо, љубимо и сањамо: ено вам Шантића, Дучића, Ћоровића, Кочића! Све то чезне и љуби, заноси се љепотом и сунцем! Значи да имамо много душе и прирођене пјесничке крви; друкчије се пјевање у овако жалосним приликама не да разумјети.

У главном, савременом лијепом књижевношћу можемо, дакле, бити задовољни. У нашој приповијеци има и оног специфично нашег печата, особито код

г. Кочића и г. Невесињског; али у њој нема онолико биједе и свих могућих и немогућих зала, колико их има у овом унесрећеном народу. Истина, ту биједу наши приповједачи често приказују, али ње има невјероватно више, него је има у нашој приповијеци; и, не хотећи да дајем рецепте, констатујем да немамо јаког реалисту приповједача, који би дао умјетничку синтезу нашег живота и средине. Међутим, иде се на боље. У нашим приповијеткама налази се све више тачних реалистичних опажања, уноси се локалне боје, и одраз друштвене средине види се све то јасније. Тако ћемо, без сумње, касније добити још бољу приповијетку, а данашња нас засад може потпуно задовољити. Што је Бора Врањи, пок. Јанко Мачви, г. Будисављевић Лици, то је г. Кочић Крајини, а — без мало — г.г. Ћоровић и Невесињски Херцеговини. Људи своје земље, ова нас три приповједача могу престављати пред цијелом српском публиком. Из њихових редака бије интензиван дах наше земље: има ту крви, срца и бола, страсти и живота. Нијесу они први српски приповједачи, али су међу првим, или су одмах до њих. Уосталом они су наши, и то добри.

Прије него пређемо на живе приповједаче, ваља се с пијететом сјетити једног за своје доба и прилике врло доброг, на жалост рано преминулог приповједача Нике Бесаровића. У његовим приповијеткама, штампаним у првим годиштима овога листа, „Мула Мехо,“ „Ариф, велики везир,“ и „Ценетска хурија“ види се поред фантазије, која много потсјећа на наше народне приче, и реалистички, тачно опажених момената. Језик и израз је скроз народни, а читав начин излагања исто тако.[1]) Он ми изгледа као неки прелаз из народне босанске приповијетке у данашњу умјетну, а извјесно је да би се он, да је дуље поживио, усавршио, и створио посебан тип приповијетке, који би нашој публици особито годио.

Још је било раденика на приповијеци, путопису и пјесми, од којих су неки помрли, а неки се повукли с попришта, но пошто не пишемо студију него површан пријеглед, преко митрополита Косановића, Ђоке Јовановића, Николе Човића, Луке Грђића и још неколицине, долазимо г. Ћоровићу.

Г. Светозар Ћоровић[2]) има данас знатан књижевнички реноме, и — по дефиницији позваних — он је од најсавјеснијих приповједача српских. Српска критика је досле о г. Ћоровићу често пута изражавала свој суд, и опћенито мишљење о његовом раду је повољно. Али умјетничка физиогномија његова није довољно јасно одређена; код њега се каткад хвалило и оно што није за хвалу, налазило се и оно чега никако нема. Умјетничке особине г. Ћоровића су многостручне и разностручне, оне се појављују и ишчезавају према његовом развоју, тако да је доиста прилично тешко похватати основне црте његове умјетничке личности, премда се одмах опажа знатан напредак готово у свакој години његова књижевног развоја. Шта ми знамо о индивидуалности његовој, кад нам се каже да је он врло плодан, савјестан, да се постепено усавршио и да, по томе, има велика разлика између његових почетничких ствари и књига „У часовима одмора?“ Није се опазило да је г. Ћоровић приповједач муслиманског херцеговачког живота, страсан сређен, више лирске, пјесничке природе, него приповједачке, епске, и да његову умјетност треба тражити у топлом, живахном и дискретном приказивању чежње за животом и љепотом.

Плодност г. Ћоровића има своје двије стране; с једне стране је та плодност расипање душевне снаге, с друге стране она је вјежбање и усавршавање. Интензивност му се губила у екстензивности, он је био плодан на рачун јачине утиска својих приповиједака. Млад човјек, свјеже душе и узаврела срца, с извјесном мјером прирођеног дара а без дубље духовне културе, г. Ћоровић је хтио да ствара, да рађа — и настао је низ слабих и врло слабих књига. Није имао аутокритике, укуса ни изоштреног опажања: пишући је и читао, васпитао сама себе, устрајно се поправљао, нашао свој стил и свој пут. До врло финих умјетничких особина није се г. Ћоровић још усавршио, али је извјесно постигао све што се иште од солидна приповједача, и заслужио знатан дио доброг мишљења, које ужива код критике и спољашње публике.

У својим приповијеткама г. Ћоровић није хумориста ни сатиричар, а није ни приповједач реалиста, који умије да потресе износећи истиниту биједу и рјешавајући проблеме наших друштвених трзаја и грчева. Живот православних Срба није успјешно представио; градски још прилично, али паланачки и сеоски никако. То, ваљда, долази отуда, што у њиховом животу нема баш много поезије ни ведрине; страсти и поезије, љепоте и живота, он је нашао у муслимана, и приповијетке из њиховог живота су му потпуно успјеле. Он воли описивати догађај како га замишља, него како га је видио или могао видјети. Г. Ћоровић није јака и скроз своја, изразита умјет-

[1]) Све три ове приповијетке стајале су у уредништву и за вријеме Никашиновића и Шумоње, а можда би стајале још дуже и биле сасвим забачене, да их садашњи уредник није тргао из заборава, прерадио и за штампу удесио. Ур.

[2]) Г. Ћоровић је слободан књижевник, живи у Мостару. Издао је много књига приповиједака, од којих су најбоље и једине достојне озбиљне пажње „У часовима одмора,“ које је издао у 3 књиге. Овогодишње коло Срп. Књиж. Задруге је донијело избор из прве двије књиге. Написао је још и 4 романа; сва четири неуспјела: „Мркоњић,“ „Стојан Мутикаша,“ „Женидба Пере Карантана,“ и „Мајчина султанија.“ Био је члан редакције и уредник покојне „Зоре,“ а уз то реван сарадник готово свих српских листова задњег деценија. Краус му је књигу приповиједака превео на њемачки, под насловом: Liebe und Leben in Herzegovina, а превођен је и на друге језике. Г. Ћоровић је данас у пуној снази, а како стално напредује, можемо се од њега још доста надати.

ничка индивидуалност, каква је, на примјер, г. Б. Станковића; али кад се схвати овако, онда добија своју јасну физиогномију. Он не умије приказати гладна човјека, сиротна, глупа, луда човјека; он умије с пуним успјехом приказати човјека заљубљена, занесена, пуна крви и младости. Он има, по природи својој темперамента и склоности оптимизму; то је човјек од срца и севдаха, и његове су најбоље ствари оне вреле, ведре и симпатичне, врло допадљиве приче о заљубљеним дјевојчицама, дјевојкама и женама: момчићима, младићима и старим људима.

Ћоровић који се може завољети и поштовати, то је тај ведри и страсни приповједач муслиманског херцеговачког живота. (Наставиће се).

Сијело.*)

— М. С. В. —

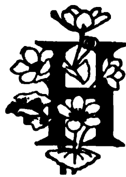

Најугледније и најзанимљивије мјесто међу свијем народнијем обичајима у Црној Гори заузима обичај при сијелима, која бивају зими, кад су дуге ноћи, вечером уочи или на сами дан било којег свеца или недјеље, а погдјекад и љети и то не само уочи или у свечане дане, већ и у радне дане. Но љети сијела бивају понајвише по планинама, гдје се сељаци из жупнијех мјеста уздижу са својом стоком на љетовиште.

Вечерња су сијела код онијех Црногораца, који су и до данас задржали своје прастаре обичаје, куд и камо веселија и заним љивија, него ли код онијех, који су већ поодавно напустили велики дио својих обичаја под утјецајем туђих обичаја. Народ, који одступа од својих обичаја, од својег природног живота, мора се изопачити, — тај народ постаје несрећан и по себе и по другога, тај народ је злотвор своје среће и тај се народ мора преживјети.

Но, да не бисмо изоставили данашњи обичај при сијелима онијех, који су у неколико одступили од својих обичаја, то ћемо најприје описати ток таквијех сијела, а потом онијех, који ће највише на себе и обратити пажњу читалаца, то јест, сијела онијех, чијој се души и срцу нијесу могли прилубити туђи обичаји.

Мјесто и вријеме код првијех није утаначено. Удружи се по неколико веселијех момака и здоговоре се, гдје ће сијелити те вечери. Обично иду по кућама, под чијим крововима има по неколико женскије чланова, јер женске позову своје другарице и за кратко вријеме кућа се испуни. То исто бива и без икаквог договора и позива, већ се случајно искупе, па се понекад на томе сијелу здоговоре, гдје ће друге ноћи.

При овакијем сијелима нема оног весеља и игре, нема оне шале, која би изазивала што више смијеха. Ту се бирају ријечи, шале и игре, а при том бирању често завлада тишина. Често се зачује по који инструменат, уз који се пјева или игра. Погдјекад се чују и гусле, али су то ријетки случајеви и напокон ће и то ишчезнути, јер се и данас мало у којој кући могу наћи гусле. На тијем сијелима играју се разне игре, али само оне, које не изискују, да се особе, које играју, дижу са својих мјеста.

Ево једне такве игре, која бива без икаквог кретања. Посједају унаоколо стола или око цијеле собе сви они, који желе играти, па један узме фулмину и запали је. Затијем је предаје своме комшији ријечима: „жива ти га дајем,“ овај прими фулмину и хитро је предаје своме комшији истијем ријечима и т. д. То иде из руке у руку све дотле, док се фулмина сасвијем не истули, и особа, код које се истули, даје залог. Код некијех слободнијех кућа онај, код ког се истули, прима надимак „магарац,“ или како се на другијем мјестима чује руска ријеч „дурак“, пут кога затијем настаје велики алак и смијање.

Ово потоње особито бива картама. Сви се окупе око стола, даје се свакоме по једна карта и, коме дође поп, мала, или карта за коју се погоде, тај постаје „магарац“ или „дурак“, док га други не замијени.

Играју још и „поручивања.“ Једна особа одступи од осталијех, то јест, изиђе на свачији видик. Друга особа, у томе вјешта, иде од једне до друге те купи поруке за особу, коју пред собом гледају и, пошто је све поруке скупила, дође пред особу, поклони јој се започне: „једна ти је особа поручила, да си ово, друга, да си то, трећа,“ и т. д. Пошто јој је све поруке исказала, онда она особа, којој су дотле поручивали, бира обично онога, који га је највећма увриједио, да га замијени. И тако игра слиједује.

Кад се пак одушеве, започну играти и „поклона.“ Подијеле се на двије групе, на мушкиње и на женскиње и треба колико мушкијех, толико женскијех, и здоговоре се, која ће страна прво бирати. Обично бира прво женскиње. Мушкиње изиде из те у другу собу, те тамо очекује, док га позову. За то вријеме женскиње, поредано једно до другог, изаберу свака за се по једног мушкарца и, кад избир доврше, позову мушкиње, и један по један улази у собу и пази, неће ли уврбати ону, која га изабрала. Најпослије се поклони пред једном, па, ако није погодио, онда се она, пред којом се поклонио, подигне и (да 'простите) окрене му се, а, ако је погодио, уступи му мјесто. Тако се клањају и остали, док сви не погоде, послије чега они бирају, а женскиње се клања.

Међу шалама при овакијем сијелима најбоље се истиче подражавање појединијех смијешнијех лица,

*) Сједник, посјед, посједак.
Народни обичај у Црној Гори.

које изазива велики смијех и пљијескање, да се то подражавање понови. Главну пак улогу игра пјевање, које и чини најљепше утиске. Пјевају се разне народне и лирске пјесме и често се деси, да се створи такав збор, да не би бољи био ни да се је све ишло за тијем. Међу тијем пјесмама истиче се једна, која се готово при сваком таком сијелу чути може, а то је свесрпска химна „Онам' онамо."

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

САРАЈЧИЦЕ.

Диоба.

Јаблан дрвце у горици расло,
често ми га сјевер облазаше
и златне му гране обламаше;
јаблан му се умиљато моли:
„сјевер-вјетре, мој по Богу брате,
немој мене често облазити,
ни златне ми гране обламати,
чудан сам ти родак уродио:
на три гране: три јабуке златне,
на четвртој сив ми соко сједи,
те он гледа свуда по планини,
ђе два брата итар ловак лове,
уловили срну и кошуту
и љељенче златније рогова,
Султанију у златну кафтану,
лијепу Мару у танкој кошуљи;
па сједоше ловак дијелити.
Млађи братац старијем говори:
ево теби срна и кошута
и љељенче златније рогова,
Султанија у златну кафтану,
мени Мара у танкој кошуљи.
Ако ти је мили брате, криво,
даћу теби и с Маре кошуљу,
ја ћу ићи у нову чаршију
и купићу на Мару кошуљу."

Соко и дјевојка.

Соко сједи на Солуну граду,
жуте му се ноге до кољења,
златна су му крила до рамена,
над очима круна од бисера.
Гледала га Солунка дјевојка,
гледала га, па је говорила:
„а бора ти, сив зелен соколе,
ко ти жути ноге до кољена?
ко ти злати крила до рамена?
ко накити круну од бисера?"
А говори сив зелен соколе:
„прођи ме се, Солунко дјевојко,
дости ми је и мојије јада.
Дворио сам Дужда од Мљетака,
у њега ми три шћери бијаху;
најмлађа ме најбоље пазила,
најстарија ноге пожутила,
средња ми је крила позлатила,
а најмлађа круну накитила.
Сваку сам му тицу доносио,
а не могох тице Денкушице.
Расрди се Дужде од Мљетака,
скиде с' мене од злата прапорце,
подбаци ме небу под облаке,
па ја падох на Солуна града."
А говори Солунка дјевојка:
„а луд ти си, сив зелен соколе,
да ја теби своје јаде кажем,
Солуну би бедем опануо,
опануо, па би пропануо."

Дјевојка и мјесец.

Сјај мјeсече, ноћна серхатлијо,
јеси л' синоћ под серхатом био,
јеси л' вид'о серхатлију мога?
је ли лијеп, ко што ми га кажу?
јесу ли му бени по образу?
кајно златни арфи по Мусафу?
пјева ли му бумбул у перчину?
сједи ли му соко на рамену?
игра ли му видра уз кољено?"
Сјајан мјесец говори дјевојци:
„И синоћ сам под серхатом био,
видио сам серхатлију твога,
још је љепши него ти га кажу."

Из збирке **Ристе Л. Мирковића**.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

В. С. Николајевић: **Стихови.** Издање књижаре Геце Кона Београд, Штампарија Д. Димитријевића, Иван-бегова улица бр. 1 — 1907. год. 12° стр. 52. (Наставак.)

Да сад укратко прегледамо песме ове збирчице.

„Студенке.“ Има их две. О првој је већ унапред било речи. Што се тиче друге, и она је слаба као и прва.

„Обична романса“ је прилична. Идеја је добра, но стихови су нешто бледи, анемични. Ситуацију у неколико спасава згодна фраза: »Ah, comme il est cher!« Ипак не бисмо песнику саветовали, да још који пут прибегава тим јевтиним средствима за појачавање ефекта. Да би била лепа, песма не мора бити шарена као мозаик.

„Мој анђео“ (о којој је песми већ говорено), „Њој,“ „Познајемо се,“ „Посета,“ „Сусрет,“ „Преображај,“ „На зимњем дану“ „Снежни сонети,“ и „Наше звезде“ слабе су ствари. У једнима је осетна тежња, да се само протитра језиком и пропарадира нагомилавањем сликова, у другима ништавност идеје, у трећим обична, конвенционална љубавна фраза, а у свима скупа недостатак интензивнијег осећања.

„Неказана љубав“ заслужује пажњу само по снажној дикцији, по једрој, збијеној и језгровитој фрази. Свиди нам се, у том погледу, нарочито завршетак.

„Слаби, и без речи, сами бесмо криви,
„Што је љубав нашу стигла судба крајна:
„Жељну да се каже, пустисмо да живи
„Неказана, гладна, и да мре к'о тајна.

„Тек кад нам је време, у брзоме лету,
„Расточило благо, што га срце текло,
„Осетисмо, с болом, празнину у свету,
„И сву вредност оног што се није рекло.“

„Поступност у љубави“ још понајбоље документује напредак г. Николајевићеве технике. Ту лаку, глатку, несташну, и међу љубавним песмама, још понајуспелију његову ствар ево исписујемо целу:

„Испрва ми беше доста
„Кад ме само мило гледнеш,
„За тим: кад ми руку пружиш,
„После: кад крај мене седнеш.

„Што доцније, жељах више.
„Прво: да ме увек гледаш;
„Друго: малу белу руку
„Да никоме више не даш.“

„Напослетку зби се треће,
„Чему не знах да одолим:
„Ја увидех, да сам зап'о,
„То јест — да те збиљски волим!“

Од три песме које носе наслов **„По зими,“** прва, по идеји, има доста сличности са Ђурчиновом песмом „На твој рођендан.“ Иначе је у њој најкарактеристичније то, што је песник, да би обезбедио слик за „бау! бау!“ морао, у место страху, да каже стра'у! У песми, која иде одмах за овом, напред поменутом, вредна је пажње, због свога интимно-несташног тона, само последња строфа. Трећа песма, под истим насловом, због недостатка замисли и лоше обраде (сликује срећан и дуговечан), нема никакве вредности.

То је све била еротика г. Николајевићева.

„На иртвој стражи“ је лепа, топло написана балада, са темом нешто старом. Жудњу за удаљеним завичајем, неодољиву носталгију, у којој се, са боно-слатким осећањем снива о идили топлог домаћег огњишта, да после дође разочарење, или катастрофа, опевали су и већи песници. Ко не зна дивну песму Павла Ђулаји „Путник“, у изврсну Змајеву преводу? Па и у оригиналној нашој лирици имамо ту тему. Мислимо на одличну песму Д. Јанковића „Ватра гори врху на планини,“ штампану у једној од последњих свезака Јанкове „Звезде.“ И ако већ са познатом темом, г. Николајевићева песма, која је у главном лепа и топло написана, била би још лепша, да јој у првој строфи, није стиха: „На **гореће** чело,“ а у шестој слика: „Причатића.“

„Пред млином.“ То је неуспео, прост опис, написан, како се чини, само због оне ономатопеје у рефрену. Ономатопеја је тачна, изразита и природна, али да ли она сама собом може представљати песму? Где је текст, мислена садржина? Камо ма и најпростије идеје? Не знамо, да ли је, случајно, позната г. Николајевићу она дирљива песма Жана Мореаса, у којој песник — описујући с болом, неверство своје драге, — док говори столару какав сандук да направи за неверницу, дотле, после сваке строфе, одјекује оно кобно: „тока-така-ток! Ту рефрен служи само као музичко средство за појачавање језовитог тона једне дирљиве лирске песме. Па и у нашој уметној лирици имамо једну одличну песму тог жанра:

„Поточару“ од Јована Грчића — Миленка. Сматрајући ономатопеју, слично Мореасу, само као музичку допуну песме, и Фрушкогорски славуј дао нам је у „Поточари“ пре свега једну лирску песму А украсивши је још и оним звучним рефреном, способним да сугерира живу илузију живота (односно, звука) дао нам је и нешто више: **хармоничку** лирску песму. На жалост, чини се, као да г. Николајевић није читао, или, можда, није разумео ни поменуту Миленкову песму. Иначе, друкчије не можемо разумети објављивање једне песме, чија прва строфа гласи: „Клапа-тапа-клап!“ друга: „Тапа-клапа-тап!“ и т. д.

„Два путника.“ У снажним, животописним и збијеним стиховима једна красна и дубока балада.

„Озго месец светли на пољане голе,
„Задоцнила језде два путника доле.

„Два чудна јахача, два различна створа
„Сада у град јашу преко снежног мора.

„Један од њих Смрт је, а Живот је други,
„По љутоме мразу пут су прешли дуги..."

Почевши тим стиховима, песник, у збијеној, уландовској форми, продужава баладу. Путници, Смрт и Живот, куцају на врата прве куће, и, на питање: „ко је?" одговарају, да су намерници, који моле за преноћиште. „Болест нам је у кући!" — добијају одговор — „и има места само за једног." Они одлазе и куцају на врата оближње куће, и на питање изнутра: „ко је?" — моле за преноћиште. „Жао нам је, што вас обојицу не можемо примити" — чује се одговор „јер, због принове, има места само за једног."

„Путници се сада погледаше само:

„Живот уђе овде, а Смрт оде тамо." Ово је најбоља лирска песма у целој збирци, и могла би без зазора пристати уз најлепше Митровићеве баладе.

„У свештеном гају." То је опис проткан неколиким религиозним рефлексијама. Осредња ствар.

„Позна јесен." Као што и наслов каже, то је слика јесени; али слика изразита, пластична, и до детаља исцрпна. Свиде нам се ове две строфе:

„А високо горе, стремећи кроз магле,
„И режући крилма цео бескрај сури
„Задоцнело јато невидљивих птица
„Испод неба кричи и на југ се жури
— — — — — — — — — — — — —
„Далеко су места, камо јато спеши,
„И крајеви жарки, куд га жеља води
„Ал сустати неће!.. Ах, како је дивно
„Кад се слошки граби сунцу и слободи."

(Свршиће се.)

Васа Царићевић. Народне јавне књижнице. Омладинска књижница, књига четврта. У Земуну. Штампарија Јована Пуље 1906. Вел. 16° стр. 78. Цена 1 круна. Књига је посвећена учитељима српским с овим речима: „Ценећи ваш осведочени идеализам, уважујући ваш положај у српском друштву, и у потпуноме уверењу да ћете ви највише помоћи ширењу народних књижница, посвећујем вам овај свој рад." Пре но што пређемо на саму ову књигу нашег одушевљеног младог омладинца морамо са жалошћу констатовати, да су овакве појаве, да се наша данашња омладина вредно бави проучавањем актуелних питања о било умном, било материјалном напретку народном, доста усамљене, јер ретко читамо у опће радове наших омладинаца, а и што читамо, то је већином на пољу белетристике. Сад или се наша омладина не бави проучавањем ових питања, јер је не интересује и не загрева судбина нашег народа, или ако их и штудира, а она неће да их темељно проучи, па да о њима пише, те да свраћа пажњу на њих и тим доприносе и она своју лепту на олтар напретка народног. Дужност омладине, која се књигом бави била би, да бодрим оком прати све еволуције живота у већих и просвећенијих народа, те да све боље тековине ума и искуства туђег пренесе трезвено, разумно и родољубиво у наш народ, а то би била дужност омладине из два разлога. Прво што је омладина напреднија духом, те примчивија за све што је ново и добро, но што је то конзервативан старији нараштај. Њега омладина треба да гура и вуче напред, кад он по природи својој почиње да бива конзервативан, неповерљив, па и неагилан. Други је разлог тај, што је омладина, која се учи по великим школама, ближе на домаку и врелу културног прогреса већих народа, јер живи у великим градовима, тим центрима васколиког напредног тежења и стварања, те јој је ово из прве руке познато, — или би бар требало да је познато, и она би требала да претом указује на све, што се ново и добро код других народа ствара. А старији нараштаји би требали да својим зналачким, искусним очима измере вредност и пробитачност страних тековина за наш народ, за његове прилике, дух и живот и тек онда да их пресаде код нас. На жалост и опет кажем ова подела рада и хармонија између омладине и старијих нараштаја код нас тако рећи и не постоји, а кривица је и до једних и других.

За то с радошћу истичем озбиљно настојање неколицине омладинаца, који у томе чине дичан изузетак, да са своје стране учине, што могу, да се живот нашег народа у сваком погледу упути бољим смером и путевима, а међутим омладинцима заузима видно место Др. В. Царићевић, као што сведочи и његова с разумевањем, трезвено и с трудом написана књига, о којој нећу много говорити, јер сама себе препоручује колико корисном мишљу, којом се бави, толико и исцрпним, добро уређеним материјалом, који се на мисао јавних књижница односи, а одликује се ова књига и трезвеном и родољубивом разложношћу о потреби јавних књижница за нас Србе напосе, те је с тога топло препоручујемо сваком Србину, коме на срцу лежи интелектуалан напредак забатаљеног нашег Српства. Мисао сама, остваривање јавних књижница, у којима ће сваки члан народа моћи доћи до лектире, за коју осећа душевне потребе и има довољно фонда за интелектуално схватање читања, толико је лепа и корисна, да је не треба даље препоручивати, а писац се потрудио, да нас потанко и најсавесније упути, како се практички и у животу та мисао већ остварује код других народа, где се већ одомаћила и где баца већ у народ свога зрелог корисног семења.

Особито препоручујемо ову књигу учитељима и свећеницима, као расадницима просвете народне, јер би њихова дужност управо била, да је пригрле и на све стране у Српству приводе у живот.

Н.

Поучни чланци за народ. Написао Милан Поповић срп. прав. свештеник. Чист приход у корист друштва „Просвјете". Бања Лука. Штампарија С. Угреновића 1906. год. 16°. Стр. 39. Цијена?

Несрећни економски услови, у којима се развија, или боље рећи кржља народни живот, који необично брзо воде и моралној и умној пропасти прост народ, масу, стварајући свуда огромни пролетаријат, задају бригу сваком мисленом човеку. Православни свештеник, који и по своме друштвеном положају и свом духовном позиву, најбоље може да види и позна све тешкоће и биједу свога народа, дужан је ријечју и дјелима да колико толико припомогне да се ти услови уклоне, или по могућству, ослабе. Г. Милан Поповић је ово без сумње имао у виду, када је издао ову своју књижицу. Родољубље му је диктирало да и он каже своју ријеч, да и он принесе своју лепту на олтар народног благостања.

Општем економском злу, које гритискује српски народ у Босни, мора се стати на пут, по његову мишљењу, оснивањем земљорадничких задруга, чија је благородна циљ, да путем заједнице, штедње, кредита, савршенијег рада, умног усавршавања, подижу привреду и благостање. Основна тачка, са које госп. Поповић разматра економско стање народа и те користи од њихова побољшања сасвим је правилна. Без богате материјалне културе нема ни духовне, ни морално развијене народне свијести, ни самопожртвовања, ни родољубља. Из те књиге видимо даље, како се тешко развијају и оснивају земљорадничке задруге по Босни и Херцеговини. Г. Поповић позива православно свештенство, да оно као најпозваније, прионе на посао оснивања задруга. У чланку „О земљорадничким задругама“ (7.—13. стр.), писац разгледа земљорад. задруге, њихове функције, прогресивни ход и указује на задруге по Хрватској, Славонији а особито по Србији као примјер, коме треба шљедовати. Пошто је разгледао укратко економско стање српског народа у Босни, писац говори даље и о умном и моралном стању. Два су главна фактора, који доприносе бољој будућности и срећи народној: школа и црква. Школа треба да је расадник знања и наука, она је савремено оружје, којим се добије право на опстанак и будућност. Црква је светиња — која је чувала наш народ од пропасти и има снагу уједињења као чувар националне свијести и морала. Школа т. ј. наука упознаје нас са Богом, светињом; црква — освећава и благосиља морални и духовни прогрес народа. Због тога су и свештеници по својој светој дужности позвани да буду не само чувари лијепог православља и вјере хришћанске, не само прави и искрени пријатељи свог народа, већ и покретачи народног напретка и подупирачи народне просвјете у свима гранама напредног живота (стр. 19.).

У чланку „О духу времена“ (стр. 20.—29.) госп. Поповић устаје против материјализма, који је постао нови катихизис савременога лажно васпитаног покољења. Писац износи до душе површно но за то с убјеђењем све мане данашњега позитивизма, као метода религиозног мишљења, који разорава не само личну вјеру, него и породицу и народ, и који на крају крајева води моралној изопачености, покварености. Такав се дух времена може сузбити само ако се обрати пажња на религиозно васпитање, породицу и школу. Савремена интелигенција, по његовом мишљењу, заражена је материјализом, заузета бригом о свом опстанку, поклања се и духом и тијелом златном телету. Она је лишена религиозно-националног идеала, подражава туђим обичајима и хвали се површно схваћеном цивилизацијом, мислећи, да се суштина њена састоји у грубом и нелогичном одрицању религиозних истина, као и занемаривању националних идеала. Због тога је задаћа свештенства — устостручена! Оно мора по својој високој дужности отварати умна (?) врата напреднијим мислима и кориснијим знањима, али само оним, која су сагласна са јеванђелском науком и православно-хришћанском вјером (стр. 28.). Какве су то мисли и знања, која би била противна православљу и хришћанству, писац не говори. Сувише би била тешка тема и право да кажемо, не за плећа благочестивог свештеника!

У чланку „о сузбијању пијанства“ (стр. 29.—34.) говори се о нашој националној слабости, пијанству и пороцима, који отуда долазе, предлажу се мјере против њега. Писац се обраћа свијести и савјести савременика и зове их искрено у борбу са злом. — Чланак „Мода наше зло“ — пун је горких и сјетних мисли о моди и утицају моде на физичко и материјално стање народа. Врло су правилни и здрави погледи писца на моду и врло оправдана његова вика на ропске поклонике њене.

Цијела књига прави врло пријатан утисак на читаоца. Чланци су заиста врло пуни науке, разумних савјета, добрих мисли и искрених жеља. Препоручујемо књигу свима, који желе да поуче народ, да му отворе очи на биједе и невоље, које га очекују од моралне равнодушности и немара.

М. Јошаница. **Монах Валеријан.**

Књижевне и културне биљешке.

Мили гости. На прву скупштину „Српског Учитељског Удружења“ у Сарајеву дошли су нарочити изасланици из драге нам и слободне краљевине Србије. Четворицу је изаслало „Учитељско Удружење“, а двојицу главни одбор удружења у Београду. Но мјесто шестерице, у Сарајево је приспјело пет изасланика, пошто је један задоцнио на воз. То су први и највиђенији учитељи из српске престонице и то: Димитрије Ј. Соколовић, Михајло Станојевић, учитељ и уредник „Учитеља“, Михајло Милошевић, учитељ и уредник „Мале Србадије“, Ђорђе Којић и Риста Јањушевић. Гости су стигли у Сарајево 25. априла и одмах дошли у скупштину, гдје су бурно поздрављени. За тим су од њих Соколовић, Милошевић и Станојевић поздравили скупштину у име учитеља из мајке Србије. Гости су провели три дана у Сарајеву били на скупштини и разгледали знаменитости Сарајева и околине. На поласку из Сарајева испратила их је на станицу сва скупштина, а предсједник Борић захвалио им на доласку и пажњи браће из слободне Србије према српском учитељству у овим српским земљама. Соколовић је захвалио нашем учитељству на искреном дочеку и братском гостопримству. За тим се отпјевало „Боже братимства“ и „Је л' ти жао што се растајемо“ — нарочито нагласивши у пјесми оно: „Бог г' убио ко нас раставио“. У том воз крену, а пошљедњи поздрави бише у махању махрама, док гости не замакоше у Сарајевско поље.

Прва главна скупштина. „Српско Учитељско Удружење“ за Босну и Херцеговину сазвало је своју прву главну скупштину о васкршњем распусту. Скупштина се одржала у Сарајеву 25.—29. априла. На њој су претресана и закључена многа важна питања односно српских школа и српског учитељства у овим српским земљама и утврђена је школска уредба. Скупштина је између осталог ријешила на предлог г. Милана Шушљића и Славка Косића да се замоли Велики Управни и Просвјетни Савјет да одступе и друга два професора из њега, па да удружење постави на њихова мјеста још два учитеља. Такође је ријешено да се сазове ванредна учитељска скупштина чим изађе стјечај за епархијске референте, па да скупштина избере између себе најбоље учитеље и предложи их Савјету за та мјеста. Још је ријешено много ствари, о чему ћемо доцније проговорити. У овој се скупштини удружење конституисало и изабрало овакав одбор: Предсједник Стево Калуђерчић (Сарајево); подпредсједник Ристо Мисита (Приједор); тајник Милош Попара (Сарајево); благајник Зорка Ђурчићева (Сарајево);

књижничар Лала Јакшићева (Сарајево); уредник листа Никола Ножинић (Сарајево). Одборници: Никола Алинчић (Мостар); Ристо Шушљић (Глимница); Милош П. Крагујевић (Д. Вакуф); Вељко Чубриловић (Д. Тузла); Стево Николић (Бијељина); Бошко Илачевић (Бос. Крупа).

Учитељска резолуција. На приједлог мостарског учитеља Славка М. Косића, друга скупштина српских народних учитеља Босне и Херцеговине усвојила је и донијела ову резолуцију:

„Друга скупштина српских народних учитеља, одржана 27. 28. и 29. априла 1907. у Сарајеву, жели и захтијева, да се што прије почне и сврши коначно уређење школе и учитељства, а на првом мјесту регулисање учитељских плата и то на темељу резолуције, донесене на првој учитељској скупштини.

Српско учитељско удружење у Босни и Херцеговини не задовољава се, да учитељи-чланови имају мању награду од осталог учитељства у Српству, јер по својој спреми, положају и раду учитељи Босне и Херцеговине не уступају ни учитељству других напреднијих народа.

Српско учитељство у Босни и Херцеговини захтијева, да мјеродавни форум побољшањем и регулисањем учитељских плата свом брзином отклони даље вегетирање овога учитељства, јер у обратном случају српско учитељство у Босни и Херцеговини скида са себе одговорност за све рђаве пошљедице, које ће свакако наступити по школу и учитељство!

Јазавац пред судом. Примили смо четврто издање ове једре и духовите сатире, српског књижевника Петра Кочића. Јазавац је сад удешен и за позорницу. Први пут приказан је лањске године у Биограду. Скоро је изашло треће издање „Јазавца пред судом," које је издала госпођа Милка П. Кочићка. Ово, четврто издање украшено је сликом главног јунака „Давида Штрпца, из села Мелине, котара Бање-Луке, окружја Бање-Луке, земље, мислим Босне, а куће лумере 47". И ово је издање удесила гђа Кочићка. Цијена је књизи 70 пара. Најтоплије препоручујемо ово популарно дјело Кочићево Србима без разлике вјере. Дјело је наградила српска Краљевска Академија из фонда Николе Мариновића.

Српско трговачко друштво у Бањој Луци. Српски трговци у Бањој Луци покренули су лијепу мисао, да се оснује „Српско Трговачко Удружење" за сву Босну и Херцеговину. Основни капитал тога удружења треба да буде 2.000.000 круна. Ову намјеру српских, бањалучких трговаца поздрављамо од свега срца. Тако, браћо, радите ви, кад су се Срби Сарајлије изгубили у ситницама. Бог вам благословио тако родољубиви рад за ову српску земљу и за свој народ. Прегаоцу Бог даје махове.

Пјесме Ђозуа Кардучија. Мостарски добро уређени српски лист „Народ" јавља, да је Алекса Шантић, познати српски пјесник, на молбу својих пријатеља, одлучио превести и издати све пјесме талијанског, великог пјесника Кардучија, у којима се осуђује туђинска, тиранска владавина у Италији. Предговор ће написати уредник „Народа," честити омладинац Ристо Радуловић. Ову књигу пјесама унапријед препоручујемо браћи Србима без разлике вјере.

Карађорђе. Под тим натписом издаје нову књигу познати српски историчар и наш сарадник Миленко Вукићевић, професор у Биограду. Књига обухвата живот Карађорђев од рођења до устанка у Орашцу 2. фебруара 1804., кад га је скупштина шумадијских првака изабрала за врховног старјешину устанка. Осим тога у овој књизи изложена је историја биоградског пашалука друге половине XVIII. стољећа, а нарочито од 1781—1804. Цијела књига подијељена је на 12 глава, уз које иде завршетак, напомене и прилози. Књига ће бити готова пред Ускрс. Стаје за претплатнике 4 динара. Сваки скупљач, који скупи 6 претплатника, добије седму књигу на дар, а ко скупи 10 претплатника, добија још и пишчеву „Историју српског народа", књ. II., друго издање. Новац треба слати писцу у Биоград, Браће Недића ул. бр. 3.

Нов српски лист. У Великој Кикинди у Банату почео је од 8. априла излазити нов српски политички лист, као орган независних Срба. Зове се „Српски Глас". Власник и издавач му је дружина, која се исто тако зове као и лист, а уредник је др. Васа Јакшић. Изгледа да ће ово бити врло добар лист за тамошње Српство, јер су први бројеви уређени врло добро, а што нам се највише свиђа, кроз њега вије чисто српски напредни дух, коме је идеал јединство раскомаданог српског народа. Лист излази сваке недјеље. Годишња цијена 8 круна.

Преведено са српског. У талијанском листу „L' Italia al Estero" у 7. бр. написала је Умберта Графини лијеп чланак о Бранку Радичевићу и његовој поезији. Преведене су и три пјесме Бранкове: Јадна драга, Дјевојка на студенцу и Хајдук. Чланак је израђен по монографији Светислава Вуловића. — У 4. свесци „Блгарске Сбирке" преведена је приповијетка Стевана Сремца „Лош поданик". У 2. свесци „Славјанскија Извјестија" налазимо преведену на руски једну пјесму Јована Дучића.

Бококоторско владичанство. Врли наш сарадник Дионисије Миковић дао је у штампу своју најновију књигу: „Српско-православно Бококоторско владичанство". Ту је књигу наградила Српска Краљевска Академија Наука у Биограду. Цијена је књизи круна или динар. Имена претплатника штампаће се на крају књиге. Ко новац не пошаље унапријед, послаће му се уз поуздеће. Претплату прима Српска Дубровачка Штампарија у Дубровнику, писац у Ман. Бањи, пошта Рисан и уредништво нашег листа.

Змај-пјесник код браће Хрвата. Прије неколико година приредио је за штампу хрватски књижевник Миливој Шрепел неколико пробраних пјесама Змаја Јована Јовановића под именом „Изабране пјесме Змаја Јовановића". Та је књига изашла у Загребу допуштењем Змајевим. Но сад послије смрти и једног и другог књижевника штампарија је приредила друго издање Змајевих пјесама, које штампа књижарница Лава Хартмана. Цијена 1·60 кр.

Српска Књижевна Задруга. За 17. коло књига Српске Књижевне Задруге одбор је утврдио да буде шест књига. У њему ће бити ова дјела: 1. Зона Замфирова, приповијетка Стевана Сремца (поправљена); 2. Пјесме Војислава Ј. Илића (цјелокупно издање); 3. Предстража, прича Болеслава Пруса; 4. Гавда Младен, роман Борисава Станковића; 5. Бања Гање, од Алеке Константиновне и 6. Виргилијева Енеида. О седмој књизи није одбор још ништа одредио. Ово коло биће готово до почетка септембра.

Српско-мађарски односи у прошлости. Читамо у „Српском Књижевном Гласнику", да је Мађарска Академија Наука издала двије књиге зборника старих листина. У другој су књизи листине, које цртају српско-мађарске односе од 1198—1526. Уредили су их Лајош Талоци и Антал Алдажај. У трећу књигу ових зборника ући ће односи мађарски према српским владарима у Босни у току средњег вијека.

Прослава најстаријег „Српског Сокола". О Тројичину дне прославиће најстарије српско гимнастичко друштво „Српски Соко" у Биограду своју двадесетпетогодишњицу. Прослава ће бити у вези са славом „Новинарског Удружења". На ову славу слећи ће се сва српска соколска и многа словенска друштва на свесоколски слијет у Биограду. Већ је изабран нарочити одбор за прославу. Прослава ће трајати 3 дана. Ко може и жели отићи у Биоград и иначе да га види, ево згодне прилике.

Како се сузбија страна најезда. „Честити и заузимљиви „Привредник“ у Загребу пише нам ово: „У Босни и Херцеговини има, по службеној статистици 32.000 странаца, који овдје живе од трговине и заната. Међутим има у Босни и Херцеговини много сиромашне дјеце, коју би преко „Привредника“ требало упутити на разне корисне и напредне занате. Није их до сад свршило занате из тих српских земаља ни 1000, а треба да их буде 30, 40, па и 50 хиљада свршених занатлија. На кад домаћих синова буде толико, онда разумије се да ће странцима врата бити затворена.“ С тога молимо и са своје стране све српске свештенике, учитеље и друге пријатеље народа, да што више дјеце шаљу у Загреб „Привреднику“, који ће их смјестити на разне корисне занате и трговину.

Стјечај за награду из Дучићева фонда. Српска Краљевска Академија Наука расписала је стјечај за награду из фонда покојног архимандрита Нићифора Дучића. Ове године наградиће се дјело из српске историје политичке или војничке. Награда је 900 динара у злату. Спис треба да износе најмање 6 табака штампаних и мора га штампати о свом трошку најмање у 500 примјерака, а награду ће добити кад поднесе Академији 50 штампаних књига награђеног дјела. Рок је стјечају до краја године.

Нова дјела. Познати приповједач из Далмације Иво Ћипико пише нов роман „Пауци“. У њему ће приказати типове друштвених пијавица, које убијају сељака. — Бранислав Нушић пише нову комедију из српског живота. Главни јунак биће нека јагодинска чивија, која путује око земље и доживљује разна збитија, док се не увјери да је земља округла. Нушић је данас најбољи српски сатиричар.

Јубилеј. Стални члан краљевско-српског позоришта у Биограду М. П. Рисантијевић навршио је 4. априла четрдесету годину свога глумовања. Тај дан прославили су његови другови најсвечаније. Поред честитања цијелог дана, у вече је била свечана престава „Циганин“, у којој је слављеник играо главну улогу.

Српска читаоница у Сребреници. Желећи да не изостану иза остале браће и Срби у Сребреници отворише српску читаоницу са књижницом. По пошто им је мала материјална снага, моле све српске родољубе да их помогну којом књигом, ја новином.

ЧИТУЛА.

Андре Терије. У Паризу је умро 10. априла чувени француски књижевник и академичар Андре Терије у 74. години живота. Свој књижевни рад почео је као лиричар, а доцније је писао приповијетке и романе. Као романсијер стекао је свјетског гласа, јер су многи његови радови превођени на многе европске језике, па и на српски. Слава му!

Марсен Бертло. У Паризу, у Француској, скоро је умро један од највећих учењака француских, филозоф, професор, сенатор и министар — Марсен Бертло. Свјетски глас стекао је својим неуморним радовима на хемији. Заслуге су му велике и у подизању више наставе у Француској, за одбрану опсједнутог Париза и за утврђење републике. За те велике заслуге комора је закључила и одредила влади 20.000 франака да се тај велики учењак сахрани у Пантеон заједно са женом, иза које је одмах умро. У Пантеону су кости славних великана француских: Волтера, Руса, Виктора Ига, Сади Карнота и др. Слава Марсену Бертлоу!

Михо Дугоња. Скоро је преминуо у Мостару српски трговац и добротвор народни Михо Дугоња. Покојник је оставио све своје имање на добротворне сврхе, а оно износи до 100.000 круна. Бог да га прости и помилује!

Др. Едуард Грегер. На свом добру у Цтиртоли, у Чешкој, умро је вођа младочешке странке, велики говорник и члан царевинског вијећа — др. Едуард Грегер. То је био врло заслужан човјек за братски нам чешки народ. Он је створио младочешку странку и основао штампарију „Народних Листи“. Неко вријеме уређивао је ревију „Žyvy“. Бог да га прости и помилује!

Надежда А. Лухманова. У Јалти, у Русији, скоро је преминула чувена руска књижевница Надежда Александровна Лухманова. У пошљедње доба толико се уздигла у новинарству, да се рачуна као први и најбољи женски новинар. Поред новинарства бавила се и књижевношћу, па је написала многе корисне књиге, које су преведене и на друге језике. Много је писала и борила се за женска права у Русији. Бог да је прости и помилује!

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, професор; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат; Вел. Градиште: Коста Петровић књиг. задруге; Шабац: Божо Милановић, трг., Лозница: Влада Илић, прес. суда; Брза Паланка: Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар. Неготин: Петар Бан, апотекар, Зајечар: Јоца Марјановић, књижар; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Неделько Савић, учитељ; Ужице: Паја Вујић, проф. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник: Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Тервић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 9. САРАЈЕВО, 15. маја 1907. Год. XXII.

СРЕТА А. ПОПОВИЋ.

У љето 1903. године шетајући се по дивном парку Царскога Села код Петрограда, са сад већ покојним, добро познатим у нас и у свима словенским земљама А. Н. Пипином, код кога сам тада био гост цио дан — окретосмо разговор и о словенској заједници, као што је то већ обичај код Словена. „Кад сам био прије много година ради штудија у Чешкој, причаше ми старац, ја сам просто свуд, мислим, остављао, рђав утисак само зато, што сам безобзирно сузбијао све оне фантастичке мисли о Русији и словенској заједници, на које сам свуд наилазио. Почетак свих тих изопачених мисли био је просто у непознавању Русије са сваке стране у Чешкој... Али и у Русији нијесу познавали и не познају довољно Чешку.“ О овој теми дуго смо се разговарали, наводили примјере и потпуно се сложили, да се ми Словени не познајемо довољно међу собом и све дотле, докле тако буде, нарочито докле будемо знање о себи црпли из њемачких и туђих извора уопште, дакле из друге, треће, и ко зна које руке, а не непосредно, дотле не може бити ни ријечи о нашем зближавању зарад што обилатијег и успјешнијег заједничког дјелања.

Кад имамо све то на уму, онда људи, који су предано, стално и систематски радили на међусобном словенском познавању заслужују наше поштовање, захвалност и симпатију нарочито пак, ако је то наш књижевник, који је узео на себе да упозна, који братски словенски народ с нашим и обрнуто наш с њиме, јер је до данас било врло мало таквих људи у нас из простог разлога, што је број књижевника у нас уопште мали и што се за овај посао тражи и нарочита спрема, коју свак не може имати из појмљивих разлога. У овај ред књижевних трудбеника иде по већем и главнијем дијелу своје

— књижевне дјелатности и г. Срета А. Поповић. Г. Поповић родио се 29. јануара 1859. године у Београду од оца Аџи-Алексе О. Поповића, у своје вријеме чувеног књигопродавца, како су се некад књижари радије звали, и матере Марије. Основну школу и гимназију свршио је у Биограду и крајем седамдесетих година пун одушевљења и снаге, а без познавања стварног живота и његових горчина и тешкоћа, као што је то увијек код младог човјека, с неколико динара у џепу, а с најбољим надама крене се у Праг, да ту доврши своје више школовање. Откуд је изабрао баш Чешку, можда ни сам није знао, као ни то, да ће боравак у тој земљи и на њему као и на многим другим нашим људима, који су се тамо школовали, оставити дубок утисак за цио живот. Познато је, да је бављење у тој братској земљи од особито великог утицаја на душевну страну наших студената и млађих људи уопште, јер нигдје не могу имати бољу школу за изучавање родољубља, и теоријски и практички, него ли у тој словенској земљи, по судбини тако сличној са нашом земљом и нашим народом. Али је ускоро морао доћи до увјерења, да живот, што је текао пред његовим стварним очима, мало одговара младићским, фантастичким сновима. „Отиснувши се у даљину", јадаше се г. Поповић у писму из Прага једноме свом пријатељу, „нашао сам се овдје потпуно розочаран, јер ми проста, али поштена и хуманитарна српска средина, у којој сам одрастао, у којој сам међу свијетом са осјећајем живио, није дала искуства о савременом запарном материјализму. Али гдје је тај, кога нијесу засновани идејали бар једном у животу преварили. Свијет се свуда радо размеће са пуно меких ријечи, али не дају ни коре тврда хљеба."

Па ипак, очајна борба за живот, коју је отад морао отпочети, не само да га није поколебала у намјери да тамо доврши своје школовање, него му није одузела ни понесену од куће издржљивост, срчаност и вредноћу. Потрошивши оно мало готовине и поред све умјерености и штедње којима је вазда остајао вјеран, био је упућен на самог себе; сад је ваљало наћи извора за живот или се, не свршивши посао вратити у Србију. Ова мисао, да се мора вратити, ако не нађе средстава за живот, само га је подстицала све то јаче на рад. „Брод својег живота управио сам у такве таласе, да ме погдјекад обухвата очајање, но натраг нећу окренути".

И није окренуо. Пошло му је најзад за руком да свој опстанак у Прагу обезбиједи, јер су га његове необичне особине одвеле на ново поље рада, које му је послужило као довољан извор за самоодржање.

Научивши темељно чешки језик, он је све јаче ширио круг својег познанства с интелигентним Чесима, међу којима је својом симпатичном појавом ускоро стекао љубав и поштовање. Тежња његова да боље упозна Чешки народ са Србима и свој народ са Чесима — уродила је обилато. Као студент филозофског факултета на прашком универзитету, мало по мало, г. Поповић је постао угледни сарадник листова за образоване и ширу публику. Тако је у „Студентским Листима" написао чланак под натписом „Стање школских ученика у Србији", затим у педагошком листу „Школа и живот" штампао је неколико чланака под насловом „Народно школовање у Србији", најновије школске реформе у Србији" и „Средње школе у Србији". Потом је у великом одлично илустрованом листу „Свјетозору" објавио Живот и рад Ђуре Јакшића, а у књижевном листу „Руху" написао је „Неколико ријечи о српском умјетничком пјесништву", гдје се помињу Његош, Бранко Радичевић, Змај-Јован Јовановић, Ђура Јакшић, Лаза Костић, Љубомир П. Ненадовић, Стеван Каћански, Јоксим Новић — Оточанин и Јован Илић.

Затим је наставио и даље упознавати Чехе с нашом књижевношћу и у књижевном мјесечном листу „Квјетима" штампао је ваљану расправу о Његошу, а у подлистку „Народних Листи" пиніо је нашу драмску књижевност. Сјем тога, у тим и свима другим чешким бољим дневним и књижевним листовима објављивао је мноштво својих ситнијих биљежака, којима је био циљ да Чехе упозна с нашом младом књижевношћу и с нашим културним животом уопште.

Али г. Поповић се у то вријеме није задржао само на томе, него је тежио, да Чехе упозна и с дјелима наших новијих писаца, која је он тако одлично познавао. Тако је штампао у „Чешко-Моравском календару „Сељаке" од Ђуре Јакшића, у „Шћепници" „Милана" од истог пјесника, у „Забавним Листима" „Рогу" од Милована Ђ. Глишића, у „Руху" „Учитеља" од истог писца. Даље је штампао у моравском забавном листу „Коледи" приче Лазара К. Лазаревића „У добри час хајдуци", „Све ће то народ позлатити" и „Вертера". У већ поменутим „Квјетима" објавио је и пријевод једног дијела „Славе у Срба" од Милана Ђ. Милићевића.

Колико је г. Поповић тежио да Чехе упозна с нашим народом, толико је радио и на томе, да Србе упозна с чешким народом, нарочито по свом повратку у Србију из Чешке. Тако је у „Отаџбини" Владана Ђорђевића штампао одличну расправу „О новијем чешком пјесништву" и „Још један прилог к новијем чешком пјесништву", а 1884. објавио је свој превод приче Светоплука Чеха „Јастребић против Грличића." Године 1892. штампао је у засебном издању свој превод „Карактер" од Дра Јосифа Дурђика, професора прашког универзитета и познатог чешког психолога. Даље у „Народној библиотеци" браће Јовановића у Панчеву у 98 св. изишла је драма „Барон Герц" од Ем. Бозђеха, у 126. св. „Приповијетке Светоплука Чеха („Наполеон", „Сликарева срећна мисао", „Заложен карактер", „Двобој").

а у 146. „Државников испит“ од Ем. Бозђеха у свом преводу, који се, као и сви други његови преводи одликују колико течношћу, толико и правилношћу и љепотом српског језика онако, као и његови оригинални радови.

Сјем свега тога, г. Поповић је превео још и драму Јарослава Врхлицког „Ноћ на Карлштину“, која је примљена у репертоар Народног позоришта у Биограду. Даље је из његова пера изишла 1890. у засебном издању „Народна поезија у ужичком округу“, а 1896. „На мирисном Златибору“, врло читка монографија, која је прво штампана у подлистку „Српских Новина“ и за коју наредио тадашњи министар просвјете г. Љубоуир Клерић. да се у име награде прештампа за писчев рачун у 3000 примјерака. Ова је књига 1903. изишла и у другом издању, коју су наши листови врло симпатично дочекали, и која је растурена у народ у 10.000 примјерака. Шта је још све врједни г. Поповић написао и превео овдје нећу наводити, јер је тога читава маса у свима нашим угледнијим педагошким, књижевним, и политичким листовима од осамдесетих година прошлог вијека, па све до пошљедњих дана, него ћу у мјесто тога изнијети још неколико овлашних цртица његова врло разноликог и бурног живота.

Вративши се 1882. године у Србију, г. Поповић буде постављен за предавача некадашње ужичке реалке, а затим опет некадашње горњо-милановачке ниже гимназије, док 1889. године није био постављен за среског начелника, у коме је положају остао смалим прекидом од 1889. до 1892., кад је као неуказан чиновник био постављен за помоћника уреднику „Српских Новина“ и за коректора државне штампарије. Године 1900. био је постављен за порезника 1. класе и отад до данас непрестано је служио као порески и царински чиновник понајвише у самом министарству финансија, гдје је и данас секретар прве класе у царинској управи. Г. Поповић отпочео је, дакле, службу осамдесетих година прошлог вијека, које су биле врло бурне политички, као што добро знају нарочито они, који су то врјеме као г. Поповић претурили преко главе. Све што се одушевљавало народним слободама и напретком, прихватило је борбу с реакцијом, која је обиловала пријеким судовима, угушивањем слободне штампе, гоњењима и апшењима од сваке руке. Отуд ни г. Поповић, као и скоро сва тадашња омладина, није могао остати само посматралац, него напротив с познатом својом ревношћу, издржљивошћу и оданошћу ушао је пуном снагом у политички живот, одлазећи на политичке зборове, пишући по политичким листовима, једном ријечју носећи најревносније и најоданије тад први пут јаче залепршану заставу радикализма у Србији, а притом и дочекавши исту судбину као и многи други његови другови, јер је и сам гоњен, осуђиван и отпуштан из службе. Он је, у осталом, у свом вијеку више био изван ње, него ли у њојзи. Али нашавши се на улици, никад није малаксао, него би се тада одавао књижевном послу ревносније, но што би то могао, да је био у служби, објављујући своје радове у свима редом нашим јавним гласилима тако, да ваљда нема ни једног млађег образованог Србина, који није пуно пута наилазио на име Срете А. Поповића и на кога није утицало његово српско и словенско родољубље. Свакако је штета то, што г. Поповић није био у бољим материјалним приликама и што га је политички живот однио можда и даље, но што је требало, али ово је у нас већ постало правило с наше потребитости уопште и с несређених културних и политичких прилика, које не дају ником, па ма био материјално и обезбијеђен, да се посвети сав књижевнасти, како би то желио.

Г. Поповић је одликован Таковским крстом IV. степена и орденом св. Саве истога степена.

Нека би ових наших неколико искрених ријечи још јаче постакле г. Поповића, да га што чешће видимо на перу и ван канцеларијског посла.

Проф. **П. У. М.**

Вјечност.

(Визија).

о бура б'јесна са тутњаве хуком,
Кад мукло стење у титрању своме;
Ко смрти сјенке, кад леденом руком
Стољетно грање живота нам ломе;
Слуш'о сам хуке и тутњаве неке
Из црног зјала земљинијех груди,
Ко страшни талас подземне ријеке,
Кад н'јемо струји и бесвјесно блуди.
И јама мрачна отвори се, крену,
Ко чељуст црна пакленијех двери;
Ја виђох сјенке у дубину њену,
Хордије мрачне подивљале зв'јери.
Одједном амбис модри пламен куља,
И дим се нагло у висину вије,
А из њег' чета тамне сјенке суља
И у коло с њима заједно ме крије.
Одједанпут пламен умире и трне,
И амбис мрачни опет се покрену,
Ја с' ужасом стадох посред тмине црне,
Па сагледах слику и страхоту њену.
Ко начичкан ловац високих планина,
Костури суви око мене стоје,
А из шупљих очних, дубоких празнина
Страхотности поглед шиљу дупље своје.
Ко громовска рика акорди се плету
И суморно струје кроз амбисе н'јеме,

Можда су то гласи подземноме св'јету,
Да на олтар мрачни жртвенику стреме?
Гле, огрнут плаштом од кристална леда,
Корача ми сјенка, сури костур један,
С' оглодалог лица, пуста и блиједа,
Осм'јех му се вије жалостан, биједан,
Можда је то — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — ?
„Ја сам вјечност";
Ко суво грање кад болно зајечи,
Ил ропац стегне изнурене груди,
Са болним гласом каза ми те ријечи.
„Ја сам вјечност!..."
„На бурном колу непрестаних снова,
„Акорди они из вјечности струје,
„И стару пјесму оглашују с нова,
„Тек се кадгод, одјек нове пјесме чује.
„Са нове хумке ускрснуће живот
„И живот опет у смрт ће да рине...
„То је моје царство, као тврди ћивот,
„С ког та луда игра непрестано плине!
„Ходи у коло — кроз ливаде моје
„Орошене росом неисцрпног пића,
„Да пребродиш смјело, ту, гдје тајне стоје
„И да кушаш течност од чудесног пића.
„Као муња сјајна што 'но часком сине
„И пропара повој облакова тамни',
„Као сјајна зв'језда, што блесне, па мине,
„И ишчезне некуд у небеској равни;
„Ал' не мине она, к'о што вр'јеме мине,
„Да у мртво море заборава тоне,
„Тек догледу само ишчезне и рине
„У слојеве плаве сакрива се оне;
„Али она живи — то је моја тајна,
„У оку се моме ув'јек она крије;
„И вазда је 'нако свијетла и сјајна,
„Са лица јој увијек топла зрака врије...
„Хајде, пођи са мном! Ја сам вјечност сј'еда.
„Безкончани конац мисли далекије',
„Ком у клупку узо неразрешљиви сједа.
„Ком ни сама вјечност разрјешљива није,
„Ко шарено цв'јеће, што са ваших поља
„Слатки мирис даха из листића вије,
„Имам и ја цвијеће, али моја воља
„У најдубљи амбис копрене га крије.
„То је оно цв'јеће, ком човјештво огањ,
„На жртвеник меће своје вјере неке,
„Иструо и изгасио онај црни пањ,
„Што се ув'јек спира на таласу р'јеке...
„А тај мирис никад, нит' у току доба,
„У в'јекове позне претпостава тог',
„Ја осјетит' нећу, нит' га икад тражим,
„Јер тај цв'јетак јесте божанства вам бог".
— — — — — — — — — — — — — —

И ишчезну сјенка са кораком лаким,
Кроз слојеве таме ишчезну и оде,
И опет се амбис раствори и зину,
А низ њега сјенке тајанствене броде...
— — — — — — — — — — — — — — —

Одједанпут блага озари ме свјетлост,
Укочено око мутни поглед шиље,
И осјетих задах мирисавих ружа.
Пошље страве срце обузе ми миље,
Али ипак сјенка на чело ми паде,
Лака туга вреле моје груди сави,
И угледах пустош порушене наде.
И осјетих ђе ме бол ужазни дави.

Мостар 11./7. 1899. † **Јаков Р. Шантић.**

Жарко Лазаревић Петропољац.

На гробљу....

Кривуда стаза уска уз трошан камен к' брегу,
Уморна нога клизи по устајалом снегу,
А тамо негде шуми уз неку стену смрека.
Нигде ни једног створа, већ само хумке ладне,
Ја странац међу њима, а оне цвиле гладне,
Баш као бедни човек кад самрт своју чека....

Безброј суморних мисли кроз које проза бије,
Због ове тамне слике где сама самрт врије.
Стежу ми ум и срце као гвоздена рука....
Како је брза самрт, бржа од сваке стреле,
Још данас човек ствара снове и наде смеле,
А сутра опет видиш још једна нова хумка.

И тек што смела нада обећа свежи живот,
Кад јецај звона с' цркве огласи нови ћивот
У коме леже празни идеални снови.
Креће се погреб мртво, уморно и без гласа,
Кад дрски неки кикот душу ми заталаса,
То смрт се гро'том цери и нову жртву лови....

Гладна, незграпна хумка покрива трошно тело,
Које се јоште хлади... Црква ново опело
И нови тамјан кади и опет свежи ћивот....
Самрт се даље цери и коси ново биће,
И руши идеале и снове, наде, жиће,
А сваки дан бележи нови олађен живот.

Мостар, 1907.

М. Димитријевић, Мостар.

Ad astra.

6. Моја љубав.

Блиједа румен прелила врхунце,
Посљедња свјетлост трне се у гају.
Већ Вечерњача плива у смирају,
За гребеном се изгубило сунце.

Заноси тежах задах касног љета
И пада мрак по котлини широкој.
И валовима плине чудна сјета
Однекуд..., Сутон носи сан и покој.

Излазе звезде.... Ноћ све брже пада....
С нејасним страхом лутам у тишини
По тамном гају. И гледам гдје језде
И дршћу свјетла у плавој висини
Тихо и стално — — О, ја волим када
За нечим чезнем гледајућ звијезде!

7. Сонет пред сан.

Лежи прозирно море мјесечине,
Сјајни се вали гањају и плове.
Мир је и покој... Снови се обнове,
И тупи бол ме за час један мине.

Јер тада чујем гдје ме Тајна зове
И душа ми се у ноћ плаву вине.
Блуди и лебди, диже се и плине —
А земља пада све дубље у снове.

Из сребрнасте, прозирне даљине
Ноћ, ведра, сјајна, кроз просторе хуји,
А златне звезде блистају с висине:

Тад ми се опет сни и наде јаве;
Тиха ми срећа свим бићем проструји —
И сан ми слази са висине плаве.

8. Задње уточиште.

Блудим кроз твоја просторја еторна
И оцеане звукова и зрака —
Љубим те ноћи, лијепа и мирна,
Са меком твојом поезијом мрака!

Посветила си тежње моје мутне,
Упутила ме Доброти и Богу;
У твоме миру разагнати могу
Све мутне жеље и мисли злослутне.

Покој и нада у мени трепери,
Са тихом тугом и сјетном добротом.
Све мање ћутим потребу јаука —

Љубим те, ноћи!... Ја бродим љепотом:
Далеко ми се указује мука — —
Клонуо ум се најзад враћа Вјери.

Учитељској скупштини

(у Сарајеву).

Нека вас води у послу љубав;
На стегу став'те, крај ње реч слога!
Под тим зрацима, нић' ће цвет убав —
Моћна је рука доброга Бога!

Нека вам буде к'о камен вера:
Да се у јату и холуј свлада;
А сем мишица, моћна су пера —
Да се оствари и ваша нада!

Љубав и слога, вера и нада,
Нек буду сестре — ви добра браћа —
А оној мети, дружино, млада —
Ова је стаза од свијех краћа!

Принесте, браћо, колко кô има —
Општем олтару — ал' зрна чиста!
Општа се кућа подиже свима —
Па нек се дична — сија и блиста!

А ми одовуд молимо Бога:
„Нека крунише почети рâд;"
„Да љубав, вера, нада и слога" —
„Росом оросе ваш млади сâд!"

„Да вам дружина расте и цвати,"
„К'о шарно цвеће сред дивна поља" —
„И да потомци кад стану брати" —
„Плодове — виде — шта може воља!"

Бранковина, априла 1907. г.

Мих. Д. Максимовић
учитељ.

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

есенас по Лучинадне рекох ја: вала нећеш ме више морити, па да си још толика. и отех је.

Јосифу заиграше очи:

— Како је оте?

— Тако, лепо; отех је на брзине. Хоћеш да ти причам?

— Баш бих волео да знам како то бива.

— Није ништа особито. Здоговорих се с њом да дођем у четвртак вече, а она да се искраде из вајата. У неко доба ноћи, кад се све смирило и стишало прикрадем се ја с нашим Миладином, као сваки лопов, и дам јој знак: сломим једну суву грану иза вајата. Мало би а она изађе и изнесе један завезак најпотребнијих јој ствари. Ја је зграбих за руку, а Миладин јој прихвати ствари. Доле ниже чекале су нас Босиљка и Ружица, па се онда сјединисмо као сватови. И онда пу-

штасмо корак. Пошто одмакосмо припуцасмо из пушака и подвриснусмо. И тада се већ знало по свем селу да смо одвели девојку; хоћу рећи: да смо је отели...

— А Пауна? Шта је чинила она?

— Шта ће чинити? Кукала је, запомагала, грувала се у прси, па ништа.

— А Љубица? Зар је смела тако?

— Што да не сме? Кад ме воле, и кад је волем, ко нам може стати на пут. Ти знаш шта је то кад некога волеш... Море и живот би бацио под ноге за оно што волем! Је ли тако? Ко те пита за Пауну? Она је хтела да пробира и премишља коме ће је дати, а Љупче јој вели: „Бирај ти за себе, ако ти ко треба; ја сам себи изабрала: или Николицу или црну земљу.“ А и ја, опет, мојима: „Њу или ниједну. Док сам при овој памети, ви ми нећете натурити ону коју ја нећу“. — Тако и би. Пауна се мало љутила и цапала, па, куд ће, шта ће, пристаде на помирење. Сад, као да ништа није ни било.

У таком разговору одмакоше далеко путем.

— Море, заговорисмо се и одмакосмо. Тражиће нас наши, да се спремамо кући — примети Николица.

— Нека их, сад ћемо — рече Јозо.

Затим се повратише

— Причај ми још што, Николица!

Он му се загледа у очи:

— Откуд то сад? Враже ли ти један... много си се прођаволисао од како си се оженио. Кад си ти досад волео да ти причам о томе?

Јосиф уздану:

— Нисам се прођаволисао, него кад се упустисмо у разговор... причај!

— Ја сам ти испричао. Причај ти мени.

— Шти ћу ти причати?

— Како си задовољан са снашом?

Он узгрчи лицем и одману главом у страну:

Шта ти то паде на ум?

— Тек, питам те.

— Богме, мени све једно... Што да нисам задовољан? Мени све једно...

У том крену се свет са сабора. Жене и девојке, по неколико у групи и испод руку, иду кућама, певају, кикоћу се, поскакују, а лице им се зажарило па се пуши, пуши. За њима мушкарци, младеж, стопу у стопу, а даље, озад, старији, ко па коњу, ко пешке, иду полако, разговарају се и шале.

— Кад ћемо се опет састати? — пита га Јосиф.

— Јел' ми? Кад се нађемо. Чекај док спане овај оклоп и озелени глог.

— Право велиш: пусто лето!

— Или дођи нашој кући!

— Дођи ти нашој. Дођи, болан!... Ми треба често да се састајемо. Дођи! — унесе му се Јосиф.

— Доћи ћу! А кад настане лето... хај! Па пристигну жетве.

— И мобе.

— Јес, и мобе.

— А празником ћемо у Осоницу.

— Јес', у нашу Осоницу!

Јосиф поскакује око њега:

— Дела, вере ти! Немој ме оставити, Бога ти! — рече он тако као да је запао у неко ропство и очекује да га Николица спасава.

И чини му се да треба још нешто да му каже и да се не може сит наразговарати с њиме.

Али у томе приближи им се у сусрет једна група девојака и чу се песма:

Ој јаране, радовање,
Ој јаране, мој драгане...
У недељу ја сам цвеће брала,
По недељи карала ме мајка:
„Што ти китиш по недељи драго?“
Ој јаране, радовање,
Ој јаране, мој драгане...

Један мио и познат глас из те групе издвајаше се и силно дираше Јоза у срце. Он брзо пређе погледом по њима и у магновењу запламње се и стресе се. Два ватрена ока укрстише се с његовим погледом истог трепутка кад чу глас: „ој јаране мој драгане“...

— Хај! — јекну он, збуни се и не зпаде како се растаде с Николицом. (Наставиће се).

Ђурђевско пиле.

(Слика из народних обичаја.)

То је било пре неколико година... Кмет Раде славио је Ђурђев-дан, узовници смо, и ја сам му отишао на славу.

Беше се искупило подоста гостију. Ишчекујући ручак разговарали смо се о много којечему. — Тек ће један од гостију упитати: „Раде!“ — Јесу ли долазили Милан и Марко?“

— Чекам их и ја, рече Раде. Рекли су прво код мене доћи, па их још нема.

— Јесу ли обилазили село? упита други.

— Јесу, али им нисам скупио новац колико смо на збору казали да им дамо.

— Ево их!!!, повикаше многи од гостију. Оба уђоше у собу, с нама се поздравише и поседаше. Нико их ништа не упита док се не послужише.

— Јесте ли, у име Бога, јутрос посао отарасили? упита их чича Милош.

— Јесмо, чича Милошу.

— Е нека је са срећом!...

— А од кога сте пиле добили?

— Знаш, да нам је Јевра сваке године давала, па и сад.

— А одакле сте пошли? продужи чича Милош.

Са „Аџионица,“ одговорише му. Одатле смо сваке године полазили. Ту смо колац побили и кад смо пиле око села обнели, колац смо извадили, пиле заклали и у истој рупи закопали га.

— Е нек' сте живи и срећни, и нека нам је ваш посао на помоћ!, рече чича Милош.

— Ја вас ништа не разумем о чему причате. Помињете неко пиле, а шта сте са њим радили, то не знам.

— Е учитељу, теби и није потребно да о томе знаш, рече чича Милош. — Ти имаш плату коју ти ни град, ни киша не може уништити. А ми? — Све што имамо, све је под ведрим небом.

— Ви научењаци, али опрости што ћу ти казати. — Ви ни у Бога не верујете. Кажете да неки воздуси наносе град, кишу и друго.

— Има чикане нечега, али од паметних нико ти тако неће казати. Бог је свемоћан и може учинити шта хоће. Мож' да има занешењака, али међу њима ја нисам. Доста грешки има и код вас на селу, али вас не сматрам за безбожнике. Ви сте распоредили свеце те вам један чува њиву од птица, други од црва и т. д. Ја вас за то не називам „безбожницима.“ То је некада било, кад наши стари за правога Бога нису ни знали, а сад то није. — Него ми испричај, шта су ова двојица јутрос радили?

— Добро, у име Бога...

— Још пре 30 год. почели смо на Ђурђев-дан пиле обносити око села, и од како смо почели, никад нас град није тукао.

— Град нас је много тукао, продужи чича Милош. Ни једно лето не прође, а да нам град летину не стуче. Чинили смо бденије, носили смо крсте, веровали у неке дане, па ништа. Баш кад ме питаш, да ти испричам како је то било....

Једнога лета стукао нам је град летину, да ни зрна у кућу нисмо унели. Божјом вољом нанесе пут једнога хоџу кроз наше село. — Ти знаш шта је код Турака хоџа? — Знам чикане, него продужи даље.

— Добар човек... Јесте Турчин, али говори ка' и ми.

— Није он Турчин, већ Србин, само је турске вере.

— Ето ти ових научењака! — Ти се тада ниси ни родио, а сад ми причаш да то није био Турчин већ Србин. — Глава обријана, носи чалму, турско име, па чак и њихов поп; носи неку као доламу — као капут, па да није Турчин?! Јеси научен али и чичу послушај.

— Добро чикане, него продужи даље.

— Он је био и хећим, рече чича Милош.

— А које је покојне излечио? —

— Ето ти сад!!! Ти учитељу не знаш колико је он којекаквих ствари од нас однео. Једва му је на једног коња стало.

— У то, чикане, верујем. Добро се и ви, чикане, не потурчисте.

Чича Милош се мало љутну, но прекор претрпе и причање продужи.

— Ми му се пожалисмо, како нас град бије сваке године и штете нам чини. Нисмо му дали више од талира, те нас научи шта ћемо радити, и нека му је кат алал. Ево шта нам исприча:

— Наћи ће те 2 пилета, која су се пре Благовести извела. Збор нека одреди двојицу млађих људи, који ће пиле око села обнети. Они сами нека реше са кога ће места поћи. На Ђурђев-дан на 2—3 часа пре зоре (према селу коликога је простора) они ће се састати на одређеном месту. Ту се свуку, одело негде скрију, узме сваки по једно пиле и крену се на пут. Нико ништа не сме проговорити, и трчећи морају летину обићи. Кад дођу на место одакле су пошли, на том ће месту једно пиле заклати и у земљу закопати, а друго носе кући. Колико они тога јутра земље обиђу, за ту годину град неће падати на том простору

— Од куд он — чикане — зна за Благовести и Ђурђев-дан кад је турске вере?

— Е одкуд да не зна! Турци су још од Косова са нама живели.

— А ко би луд, да г̑о око села обилази.?

— Ако хећеш знати, то сам био први ја и покојни Радисав.

— Знате да о Ђурђеву дне више пута може бити снега и леда. Обићи гô око села, е то не разумем, осим ако је ко фалио памећу.

— Тај хоџа био је нека варалица. Ви опет, више верујете Циганима и другим, него лекарима, свештеницима и учитељима. Данас људи измислили су нарочите топове са којима растерују облакс, па ипак мала помоћ, а ви голи са пилетом мислите растерати град и олујину?!

— У очи Ђурђев дана и на тај дан, ми Срби имамо лепих обичаја, са којима се можемо поносити, а има их и таквих, који су за поругу. Прошле године Виду су затекли, где гола са расплетеном косом јашући на вратилу, обилази торове. Какав је срам кад је гола а везана за колац код котара освануда?! — Храните и негујте стоку, па се врачбина не бојте. Оставите се тих будалаштина...

— Причалисте ми, да су Турци због хајдучије сву већу гору исекли и околна брда оставили гола. За За то вас је град тукао, а кад су се брда гором оденула, град је престао тући вашу летину. Но како сад нагло гору сечете, и ако даље тако продужите, дочекаћете, да вас опет град бије, па обносили по десеторо пилади.

Овс моје речи чича Милошу не беху по вољи, јер се он највише заузимао, да се пиле око села обноси.

— Не носимо сада по два пилета, већ по једно, и још се не свлачимо, рече Марко.

— Па и ово ми нећеш веровати, рече чича Милош.

— Да чујем чича Милошу...

— Кад смо два пилета обносили — једно закољемо, а оно друго оставимо, да нам време проричe.

— То ти верујем, али те знакс приметићеш и код осталих животиња, само их ви не посматрате. Животиње осећају и могу да прореку промену времена као и човек. Промена времена утиче и на човека и на животиње. Пред кишу кокоши се биштy. — А што? И оне мале вашице осећају да ће бити промена времена, те се уз кокошиње тело што више припијају, бојећи се да их киша не спере, те их тим још више уједају, што оне не могу да трпе, већ се бишту. Пред кишу то исто пати и човек од бува, мува и комараца.

Домаћин нам разговор прекиде, јер нас позва на ручак.

Од тада није прошло ни месец дана, град им је уништио сву летину.

Одмах сутра дан беше се скупило код суднице готово цело село. Сваки се вајкао колико је оштећен Ту наћох и чича Милоша. Онако замишљен чукаше штапом о један камен.

— Јеси ли ти, чикане, колико оштећен? упитих га.

— Више не може бити, одговори ми.

— Па и око твога имања пиле су обносили, и од куд толике штете да ти буде?! — Сигурно Марко и Милан нису учинили како вам је хоџа казао...

— Не помаже Ђурђевско пиле баш ништа. Исекосте гору и брда вам осташе гола. Ти си ми и причао, како су наши стари били „грањаши,“ ми смо „стабљари“ а деца ће нам бити „корењаши.“ Знаш, шта то значи?

— Бог нам може помоћи и ми један другоме само кад се удружимо. Ја сам вам више пута говорио, да оснујемо Земљорадничку Задругу, и објашњавао корист од ње, али ви не послушасте. Данас ћете се уверити кад почнете плаћати динар или 6 гроша за банку месечног интереса, колико би вам помоћ била од Земљорадничких Задруга.

— Помози се сам, помоћ' ће ти и Бог.

Бож. С. Поповић.

Largo.

Од Лизе Х. Ленс.

Лепршаху се зелене завјесе пред отвореним прозором. Њих је повјетарац њихао тамо и амо, док нијесу запеле на наслон од столице.... У сутон собе пао је зрачак свјетлости, преко тешког ћилима, на главу човјека, који је пред креветом клечао и држао уску руку болеснице у својој.... Она му је љубазно захваљивала погледом безкрајне љубави.

„Видиш драги, ја нијесам навикла на болове, па зато и не треба да се бринеш узалуд...“ шапутала је. „Дан и ноћ, немаш одмора, сирома....“ Једна кола стадоше пред кућом и неколико тренутака послије тога, зачу се слабо ударање звона. Он лагано устаде, њежно извуче своју руку из њених и изиђе у ходник, гдје је баш милосрдна сестра врата отварала. То је био његов колега, специјалиста, кога је молио за консултацију.

Његово знање било је при крају, хтио је јасно да види, сасвим јасно....

Лице му је било блиједо, кад је послије једног сата очима испратио кола која су одјурила. Несвјестица га је хватала, ум му се мутио. Нешто га је стезало, давило... Тетурајући се по соби, тражећи излаза, ухвати се за крило од прозора, које попусти под притиском његова тјела... и он се за мало не сроза на камени тротоар, који је био под прозором. Ненадан страх пробуди га из овог очајног стања. Посрћући пошао је у споредну собу. Овако није могао ући њој, о, не, не! Морао се прибрати, њој за љубав. У тим мислима свали се у наслоњачу. Наслонивши се лактовима на кољено, глава му лежаше чврсто стегнута међу шакама... Он је то могао предвидјети.

већ прије неколико недеља, мјесеци, али се цијело његово биће противило томе, да вјерује оно, што му је и разум казивао. Али сад је изрекао свој суд и онај пошљедњи, од кога је очекивао спаса. „Може бити још данас, или сјутра, или чак кроз неколико недјеља. Највише што још можемо учинити то је, да јој пожелимо лаку смрт....“

Пред кућом у башти пјевао је кос: „Ох, како те љубим“. Тако је она тумачила оно прижељкивање птице.... онда на језеру у лаком чуну, кад је сунце својим пошљедњим зрацима обасуло површину воде, а валови се купаху у пурпурној свјетлости вечера. Али наједанпут му је било све јасно пред очима... Сјећао се сваке њене ријечи... она говораше: о милосрђу и љубави према ближњем... Све је мирније бивало око њих, а усамљена обала губљаше се у сумрачку, који постајаше све гушћи и гушћи... Своју лијепу главу наслонила је на његове груди, очи је управила у даљину, а руке је прекрстила на молитву. Усне јој се лагано отворише и зачу се дивна мелодија: „Ombra mai fu....“ из почетка једва чујно, а за тим све јаче и јаче разлијегаху се свечани звуци „Larga“ кроз љетну ноћ.

„И у пошљедњем тренутку, кад будем умирала, вољела бих чути ову пјесму“, рече она. А он је тада привукае себи и усне јој обасуо врелим пољупцима... „Ах, Боже мој“, јецаше он, „то не може бити, то је немогуће“. Тада је устао, прикупивши сву снагу. Послије неколико тренутака стајао је код њене постеље... и на лицу му се указиваше усиљен осмијак... гладио је по њеној, као свила мекој коси и жарким је пољупцима обасуо њене увеле образе.

* * *

Од тог дана није више излазио из куће. Своју је праксу сасвим напустио. Кад није код ње био, онда је читао или писао. Читаве рпе медицинских дјелâ и часописâ долажаху из дана у дан. Он их је у своме очајању као помаман прегледао, док му се слова не претворише у једну црну гомилу, а глава му не клону на руке од силног умора. Наступи код болеснице бијаху све жешћи, све брже долажаху један за другим, морфиумдозе постајаху сваким даном све јаче, а успјех сваким даном све мањи. На сваком кораку чуо је њен очајни узвик: „Помози ми, мужу! Ако ме љубиш, а ти ми помози!“ То је био страх, немоћан, грозан страх; њене се руке грозничаво хватаху за њега.... а очи јој тражаху помоћ....

И ту му сину кроз главу једна мисао; он јој мора своју љубав доказати, нека га не моли узалуд.

Пошто је наступ опет прошао и она се умирила, послао је милосрдну сестру да иде спавати. За тим јој је спремио напитак, који ће јој помоћи. Глас му је био миран, а рука му није дрхтала, кад јој је додао чашу. „Пиј, љубави моја, па нећеш више имати болова. Али тек послије пиј, док наступ дође, немој још сад.“ И кад се саже да је пољуби у чело, из њених очију сину топли зрак захвалности. „Свирај ми нешто“, мољаше га тихо... „Largo.“

Он узе виолину. За тим широм отвори прозор, а липа је часом напунила собу својим дивним мирисом. А кроз њене је гране мјесец несташно провиривао унутра. Чисто и љупко звучаху тонови те пјесме кроз тиху, љетњу ноћ. Кад се наједном зачу слаб звекет, који од кревета долазаше и изгледаше, као да се каква празна чаша оставља. Човјек код прозора заљуља се, али само тренутно. За тим му брада још ниже клону на инструменат, очи му се склапаху, а усне се чврсто стиснуше, али зато рука мирно и сигурно вођаше гудало. А из пошљедњих тонова те пјесме издвајаше се дубоки мол-акорд „Larga“. Мјесец је већ давно прешао високо дрвеће и својом блиједом свјетлошћу испуњавао цио простор; кад се његови прсти одвајаху од инструмента. Глава му тешко клону на зид, тијело му се лагано спуштало на меки ћилим. Само жице виолине даваху потмуо звук кад су под додирнуле. За тим је опет све било мирно.....

* * *

„Он то трпи као човјек“, рекоше пријатељи, који му стиснуше руку, „та он је то већ доста давно предвидио, ма да је крај врло брзо наступио“. — Али наједанпут се нешто догодило, што их је све изненадило и поплашило. Између осталих писама, што их је добио од оних што му своје саучешће изјавише, нашао је и писмо свога школског друга, који се као љекар настанио негдје тамо на руској граници..... Писмо је гласило: „Драги мој младићу, данас примих тек твоје писмо. Немој очајавати. Овдје су биљешке из мога дневника. Ти видиш, да болест твоје жене није тако без наде. Четири пута сам операцију вршио и сва четир пута ми је добро испало за руком. Ја сам увјерен, да ће ми и овај пут срећно испасти. Лијек што ти шиљем, одмах јој дај, биће јој лакше и умириће се до мога доласка.“ — И ту се насмијао тако страшно, да се присутнима крв смрзавала у жилама. Дивљим клетвама и поругама сам је себе обасуо; што год је дохватио у соби, све је полупао, руке је искрвавио ударајући њима о зид, а главу на разбијеним прозорима. Тада су га везали, да не би у своме очајном стању још даље отишао....

Послије неколико мјесеци умирио се, коса му је постала сасвим бијела, а очи му непрестано лутаху у даљину.

Једном кад је прошао крај једне лијепе велике куће, чуо је гдје неко свира Хенделово „Largo“ и тада му се на лицу појави блажен осмијак... Дуго је стајао замишљен на томе мјесту, није се могао никако сјетити, гдје је то већ једанпут чуо....

С њемачког **Мила Козловићева.**

Д. М., Мостар.

Наш књижевни рад.

(Наставак).

Г. Петар Кочић[1]) је приповједач неоспорног таланта, индивидуалност одређена и снажна. Јак, прије свега; пјесник добрим дијелом, приличан опсерватор душевних догађаја; човјек савремен, и истински патријота; дијете својих планина, које осјећа радости и болове велике мајке Природе; отворена срца за биједе својих супатника; писац самоникао, оригинапан, са својим изразом и својим језиком. Г. Кочић је успио да на јуриш освоји видно мјесто међу савременим српским приповједачима, једногласно придобио је за се критику и стекао искрених симпатија у широј публици. Један угледан српски критичар посве је тачно окарактерисао његове умјетничке особине и његов нам суд може бити потпуно мјеродаван.

„Његове су приповијетке, вели г. др. Скерлић, пуне здравља, живота и поезије, снаге и свјежине, мириса јела, оморика и горског биља. Оно што г. Кочић вели о планинском јутру, може се, опажа критичар, пренијети на његове приповијетке: „Све се диже, буди, све се пуши као врућа крв, одише снагом, свјежином. Његов „Јазавац пред судом“ даје врло занимљив и необично жив тип босанског сељака, правог сељака, сасвим материјалног, изниклог из њивине бразде, савијеног над својим комадом земље, лукавог, неповјерљивог, заједљивог, оштроумног и тврдоглавог у исти мах. Језик, његов и његових лица, чист је и тачан, дијалог природан и лак, ријечи и изрази су сликовити, живописни. Добар дио успјеха свога приповједачког рада, има г. Кочић да захвали својој спонтаној дикцији, богатству и свјежини израза, печату земље и средине,

Г. Кочић у начину излагања још није довољно уједначен, нађе се слабијих мјеста и у врло добрим његовим стварима, а извјесно би се и те ситнице могле избјећи, и дати ствар без приговора. Тенденција каткада одвећ провири — и не гледајући на Јазавца — и квари умјетнички ефекат; често пута, међутим, она је врло фино уткана, и читавом излагању даје рељефан умјетнички израз. Типове црта г. Кочић сигурно и дошљедно, улије у своје људе истинског живота, прикаже их реално, и учини да их заволимо и осјећамо њихову радост и бол. Описи природе изведени су пластично и импресивно; треба прочитати његове пјесме: „Кроз маглу“ и „Кроз свјетлост“ па осјетити снагу што избија из тих редака, пуних страсти и младости, сунца и жеље за животом.

Једро, силно, животно, страсно, природно, — то је умјетност Кочићева; његови људи су живи, живи збиљски и интензивно — они кад љубе, силно љубе; кад мрзе исто тако; кад чезну, они премиру од чежње; огорчени су дубоко, заносе се истински — и пате силно, надасве пате... „Планинска су срца тврда“, тврда су срца планинска, и тешко је кад се у њима бол слегне, а писка се не разноси, нити је когод чује ни разумије. Колико нијеме и глуве патње у Слатке душе, колико огорчења у оног исполинског Мрачајског проте! Колико животне силе и кондезоване страсти у Мргуди што умире од своје младости; колико жучи и пркоса у убогом Давиду Штрпцу, преставнику једног читавог унесрећеног народа!

Г. Кочић без сумње, није рекао своју задњу ријеч; он ће нам дати још бољих ствари. Приключенија Симеуна Ђака нијесу, ми осјећамо, још сва исцрпљена: какво он, например, има мишљење о севдаху и његову јаду, кад ми сви знадемо, да од севдаха горег јада нема? И онда, много још има жалосног материјала за приповијетку, — ако већ не за роман, — и г. Кочић ће, увјерени смо, умјети поједине моменте умјетнички изнијети у облику својих јаких и импресивних приповиједака из Босанске Крајине. Него све се бојим да се не изгуби у политичким трзавицама и публицистичком раду, који ће му, као приповједачу извјесно донијети неповољних пошљедица. Пати јадан човјек! Планинска су срца тврда!

Г. Невесињски[1]). Радован Тунгуз Перовић је недавно издао збирку приповиједака „Горштакиње“ из амбијента херцеговачко-црногорског. Има у њега у свакој другој реченици ствари, којима треба приговорити, али се не може спорити знатна вриједност његово гкњижевног рада. Најприје његове приповијетке збиља имају у себи Херцеговине, особито оне из недавне прошлости. Даље, приповиједа врло живо, пластично и занимљиво, и ако иначе не показује финијих приповједачких особина. Истиче се језиком, богатим, изразитим, правим народним; али у тој својој љубави за народни језик и дикцију иде г. Невесињски каткад и одвећ далеко; његовом укусу не сметају ни бизарни изрази, простачке узречице и сељачке опсервације. Него, фантазија је његова јака страна, многе алинеје подсјећају на — српске народне приповијетке! Ни г. Невесињски нема смисла за реалистичну причу из савременог живота; он радије бира мотиве гдје може пустити своју фантазију, што је учинио и у тенденциозној књизи „Из земље плача“, која нема никакве умјетничке вриједности, али има једну другу, и ако не тако врло велику, да га је Академија требала наградити.

Г. Ристо Пророковић Невесињац, херцеговачки емигрант у Биограду, огледао се у историјској причи, без успјеха. Али из других разлога имају извјесне.

[1]) Г. Кочић је издао досле три књиге приповиједака, под насловом „С планине и испод планине“. Његова снажна сатира „Јазавац пред судом“ дочекала је 4. издање! Наскоро ће издати овећу причу „Цвик и Дурут“. Човјек је академски образован и истински патријота, уредник „Отаџбине“ у Бањој Луци. Уз то је угледан сарадник „Српског Књижевног Гласника“ и других листова.

[1]) Син хрцеговачког усташе, одрастао у Црној Гори, г. Невесињски се као студент у Биограду издржавао књижевним радом, па је писао много, али му је много ствари без вриједности. Сад је у Бриселу на студијама. Г. Скерлић се о његовим „Горштакињама“ изразио у главном, повољно.

не велике, вриједности његове књиге: „Једно љето четовања“ и „Од једног крвника другоме“.

Недавно изашла књига приповиједака „Из равне Посавине“ од г. Милана Трифуновића показује свога аутора као неписмена и необразована човјека с много воље и нешто урођене способности за приповијетку. То је невјероватно, колика је ту погрешака у стилу, граматици, синтакси, интерпункцији! Језик је штур, безбојан, безизразан, стил развучен; али се нађе и по који бољи редак, па се надам да ће се г. Трифуновић моћи извјежбати и усавршити, ако буде озбиљно схватио своју задаћу. Имајући прилично смисла за реалистично опажање и приказивање — он умије наћи предмет и развити радњу доста занимљиво — уз ваљану лектиру и устрајно, устрајно вјежбање, моћи ће се г. Трифуновић, временом развити у добра средњег приповједача. (Наставиће се)

Сијело.

— М. С. В. —

(Наставак.)

Бива случајева, да се сви подијеле на двије групе — на старе и младе — овијем потоњима приједмет је забаве, пјевање, игра и шала, а већ људи и жене у годинама — родитељи — одстране се и играју карата, било у новац или у што друго. У таквом случају у кругу младежи претресају се разна питања, понајвише љубавни одношаји било којег пара. Том се приликом најбоље може двоје и заволети, а да би весела момчад примила и који пољубац, заметну игру „бунара“, која бива овако: падне једно, било мушко, било женско, на кољена, друга ће га особа запитати: „Што ти је?“ Који је пануо на кољена одговара: „Пануо сам у бунар“. Затијем га питају: „Колико метара?“ Овај одговори колико, а потом га питају: „Ко ће да те вади?“ Он позове онога, кога жели, да га љуби, јер треба да га пољуби онолико пута, колико каже да је пануо метара, а осим тога и да га замијени, то јест, да тад он пане на кољена.

Такво сијело може трајати чак до поноћи, а и преко поноћи, али све то зависи од лица која сијеле. На тијем сијелима поникне често и свађа. Има их, који ни у шали не трпе шкакљивијех ријечи, који управо не знаду за шалу. Такви су већином сви Црмничани, који имају одвојенију нарав од осталијех Црногораца. Такви се људи избјегавају и нико их радо не прима у своју кућу при таквом сијелу.

Уочи готово сваке Нове Године бива сједник и у књажевском двору. Из разнијех крајева Црне Горе искупе се и војнички и грађански главари, који нарочито дођу, да за ту ноћ имају на догледу свога господара.

На таквом сједнику сједи господар међу својим Црногорцима, као кућни старјешина међу својој задругом. Ту је свакоме слободно говорити о које чему и заметати разне шале, које изазивају алак и смијех.

На томе се сједнику остаје до преко поноћи. Ту се не пјевају разне народне пјесме, ако није позвата музика или какав збор, већ се тражи између све ту скупљене дружине онај, који умије понајљепше пјевати уз гусле, па му их дају и говоре:

„Узми гусле, да нас разговориш,
„Кад је добро, нека је и боље.“
(Владика Раде.)

или се нарочито пошље по онога, за кога се поизгурно зна, да умије лијепо пјевати.

Нигдје нема више људи, да умију пјевати уз гусле, као у Црној Гори. Скоро свака црногорска кућа има гусле, јер

„Гдје се гусле у кући не чују
„Ту је мртва и кућа и људи.“ (Влад. Раде.)

па се свако дијете још израна почне гуђењу учити.

Кад изаберу пјевача или кад дође онај, по кога су поручили, сви се поумире, а гуслар узме гусле, накончава их, превуче гудалом неколикаш и отпочне као предговор било које пјесме:

„Да пјевамо, да се веселимо.
„Обесели, Боже, господара,
„А нашега на Цетињу књаза
„И његова сва три нашљедника
„И сву редом осталу господу.“

Или:

„Све у славу Бога милоснога,
„А у здравље књаза свијетлога
„И његова сва три нашљедника.
„Амин, Боже, вазда то молимо!
„А по томе, моја браћо драга,
„Ако знадем, да ви пјесму причам.“

Иза овога превуче гудалом дваш-триш и почиње праву пјесму, а сви остали ћуте и слушају. Послије пјесме хвале пјевача, а затијем настаје претрес о испјеваном догађају. Онај, који добро зна, гдје се десио тај догађај, изнесе онијема, који не знаду, праву слику тога мјеста, изнесе положај наше и непријатељске војске и све, што припада томе мјесту, да би предочио што љепшу слику. Хвале онога, који се показао у јунаштву, а куде онога, који није освјетлао образ — који се није показао и то све износе имена појединаца. Заведе се читава историја о том испјеваном догађају. Разлажу неки овако, други онако, како се могло боље учинити, како би непријатељ имао више јада и штете. Онај, који зна, прича, у који се дан десио тај догађај, већином битка, у које доба дана, због чега се завео и пошљедице, које су се породиле из тога рата.

За вријеме црногорскијех владика и књаза Данила, па и за књаза Николе све доскора, оваквијех

сијела било је више пута преко године, а сад бива само уочи Нове Године и кад зазвони велико звоно са „Табље“, сви поустану, изгрле се међу собом и послије кратког времена цјеливају руку свога господара и одлазе кућама.

Још су љепши и занимљивији сједници код онијех Црногораца, који су и до данас задржали своје старе обичаје. Тамо се тражи кућа за то пространија и удобнија. Ту је дозвољено свакоме ући и који ни с њим није познат, шта више дају му, као јабанцу, угодније мјесто и пазе да га у чему не увриједе. Ту се искупи мноштво момака и дјевојака. Прво засједну око огња, док се мало више искупе, а затијем настаје игра, шала и пјевање.

Ту се играју разне народне игре, већином оне, које изазивају што више смијеха. Тако, на примјер, ево једна, која ће се мало кад изоставити. — Који желе играти посиједају унаоколо. Један од најотворенијих момака дигне се, узме капу и пружи је првој особи с питањем: „Што ћеш ми у капу (дати)?“ Овај му рече, на примјер, јабуку, а онај што носи капу предаје његовом комшији с ријечима: „Јабуку ти у капу (дајем)?“ Овај му затијем даје што било, а носач капе то исто даје његовом сусједу и тако даље. Али се ту говоре и дају разне погрдне ствари, тако, да та игра изазива велики смијех и алак.

Осим ове играју многијех другијех игара, а понајвише: прстена, судије, међеда и т.д. (види „Српске народне игре“ — В. Врчевића). (Свршиће се.)

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

Осмо писмо. Мишљење бирократа опскураната о народном образовању у Русији, укидање тјелесне казне.

Послије рата са Јапаном, моћ се науке јасније почела увиђати и сазнавати... У свима се готово повременим часописима почело махом писати о користи свеопштег народног образовања. Све су прогресисте проговориле. У том погледу, рат који је по Русе завршен у тешким приликама и околностима, — није без својих великих заслуга. Живот, који је до рата, благодарећи полицијским стегама бирократије, уз припомоћ опаке цензуре, био атрофиран, сада већ увелико почиње појављивати своје знаке заинтересованости. Слободна творалачка мисао — раскинувши своје вјековне окове цензуре, сада је већ почела својом величанственошћу и силом оркана будити све мислиоце! До рата као да је све било на свом мјесту. — На Шипкје всјо спкајно!.. Но из те је мистичке тишине руска мисао одједном почела брже, ватреније функционисати... Монотона епоха песимизма, канда је минула смрћу Чеховљевом и свршетком рата. Живот је сав ускипио у свима својим савременим, компликованим појавама.

Свуда чујемо ријечи о реформама, коју са највећом грозничавошћу сви очекују сазивом Государствене Думе у свима гранама државног апарата... Пажња је свију мислилаца обраћена на народну просвијећеност и настала огорчена борба против савремених опскураната — бирократа, који из непојамних полицијских смјерова научну свјетлост не желе пренијети у народну масу. Без сумње они су сада у агонији и не сазнају да ће најзад вријеме само срушити то монополисање науке по средњевјековном шаблону, т. ј. када је наука била једино у рукама калуђера... Ипак не вриједи сувише идеализирати о томе, како ће власт бирократа брзо бити саломљена. Нико нема те мађијске силе, који би то извршио у току дана и ноћи... Аналогичног примјера видимо и у нашој политичкој историји... Не гледећи на то, што су код нас слободе чак и крвљу владара извојеване; — даље што смо скоро и у материјалном погледу готово сви, тако рећи изједначени; — па ипак, ако узмемо у обзир поговарање о реакционарским кабинетима и онда, кад му вријеме није, онда се са потпуном оправданошћу слободно може рећи, да ни ми у том погледу нијесмо далеко одмакли и ако код нас нема: великих кнежева, барона и остале аристократије.

Према томе, што се тиче зоре, обавезне настаће у Русији, може се само жалити, што ће она, благодарећи реакционарским елементима свануги можда тек послије неколико деценија у историјском животу. Но, када реформа буде неопходном и настане већ тренутак њене реализације, — вели Миње, — онда јој на пут ништа не може стати, већ јој све иде у корист. Срећнији би били људи, када би се у том моменту могли сагласити међу собом. У том случају не би ни историчар имао прилике писати о крајностима и несрећама, већ би му једино остало описивање човјечанства, које греди путем: мудрости, слободе и среће...“

На жалост, историја нам не даје ниједног примјера такве благоразумности!

Најчувенији професори универзитета; најспособнији публицисти и див-синови руске земље — свима се могућим средствима старају о светом дјелу — просвјећивању народне, многомилионите масе. Но уколико су ове свете замисли руске интелигенције противне духу и појимању бирократа-опскураната, што још живе у предрасуди о шкодљивости народног образовања — нашле јаког отпора, то можемо судити из овог примјера. По мишљењу нпр. бив. оберпрокурора светог Синода К. П. Побједоносцева: „распрострањавање је народног образовања сасвим шкодљиво, јер оно не васпитава људе, не даје корисна знања, већ једино навике мишљењу!“ По мишљењу овог

демона руског, који је само маштао о Русији XVI. и XVII. в. било је неопходно нужно „задржати прогрес.“ А „што је народ незналица своје вјере, препун сујевјерица и страда од порочних навика; што је свештенство грубо и неизображено, — да су то појаве, које нијесу битног, стварног значаја (К. П. Побједоносцев. 1896.)!

Не гледећи на све те сметње слободе и среће, — друштвени живот не може, а и не треба да стоји непомично, т. ј. до вијека на једном истом стадијуму развића. Успркос свима тим препонама он треба да унапријед неуморно корача, сматрајући незаконитим то, што је још јуче било законито.

Руски је друштвени живот до прије извјесног времена, својим тјелесним казнама напомињао варварску државу, сада нам пак напомиње државу, у којој се камџије и шпицрутски (витки прутићи) предају историји. Ето ушљед чега ће 11.—VIII.—1905 год. у историји братског нам руског народа бити записан златним словима. (Свршиће се).

Српске народне умотворине.

Тако ми душе, о којој ми не дају људи радити.

Радојица Марковљанин највјештији лупеж, за кога Гацко зна, украо козу у свога комшије и овај га поћерао на суд. Радојици није мило било ићи на суд, па ће рећи: „Немој ме чоче, гонити на суд, но да ти се закунем!“ — Комшија је знао, да ни на суду Радојици не може ништа, па рече: „Е, закуни ми се, па ћу ти вјеровати!“ Радојица му се закуне овако: „Нијесам ти украо козу тако ми душе о којој ми људи не даду радити“.

Прибиљежио **Н. Н. Херцеговац**.

Немао друго ни на свој Божић!

Неки Машуле досели се из Марковине, из Црне Горе, у Гослић у Гацко, па усадио доста кртоле и добро му родила. Грујица Канкараш, кнез у Гослићу, био је врло шаљив човјек, па једном приликом дође из Липника од куле Смајил-аге Ченгића и Машулу назове Бога. Машуле му одазове Бога, па ће га запитати: „Како ти Грујо тамо у тијех ага?“ — Добро Машо, но се та твоја несрећна кртола огласила, па је наредио ага да му оћерамо десетак товара!“ „Тер ако Грујо, чувај образ, а не жали моје кртоле, дако јаки Бог дао, немао друго ни на свој Божић, до те моје кртоле!“

Прибиљежио **Н. Н. Херцеговац**.

Српске народне женске пјесме.

I.

Поранила танана невјеста,
Поранила за гору на воду.
Око воде пелим трава расте,
У пелиму љута гуја спава,
Невјеста је скутом пробудила.
Под њом нашла три камена драга,
Једнога је на грло везала,
А други је брату оправила,
А трећи је кујунџији дала
Да јој кује три прстена златна.
Један кује од сувога злата,
Други кује, да га позлаћује,
Трећи кује, тек да но је прстен.
Који кује од сувога злата,
Онога је своме драгом дала.
Који кује, да га позлаћује,
Онога је свом ђеверу дала.
Који кује, тек да но је прстен
Онога је заовици дала.
Карала је њена свекрвица:
„Снао моја, шћери нерођена,
„Нерођена као и рођена,
„Што је бољи драги од ђевера?
„Што ли ђевер од миле заове?“ —
„Свекрвице, мајко нерођена,
„Нерођена као и рођена,
„Драги ми је у двору слобода,
„Ђевер ми је у роду похвала,
„Заовица туђа одмјеница,
„Као што сам и ја својој мајци.“

II.

Булбул пјева у шуми на грани,
Јово спава на зеленој трави,
Будила га остарјела мајка:
„Устај, сине, пролазе ђевојке!“ —
„Не буди ме, моја мила мајко,
„Нек пролазе, моја проћи неће,
„Ја сам синоћ на састанку био
„И слатко је једном пољубио“.

III.

Ој ђевојко, допанула јада,
Што не пође за менека млада,
Отићи ћу гори у хајдуке,
Па ћу тебе добити у руке,

На срамоту ђувегији твоме,
А невјерном побратиму моме,
Што те проси кад си обећана,
Обећана и већ дарована.

IV.

„Коно моја, јање разблуђено,
„Чудно ли те бијах разблудио
„И на десну руку научио!“ —
„Мој комшија златали кутија,
„Алем комшо, алем драга душо,
„Мислиш комшо удати се нећу,
„Та валаха, чекати те нећу,
„Свом ћу срцу сабур учинити,
„Од тебе ћу очи заклонити,
„Па ћу друго загледати драго,
„Ја бољега, ја ли ни горега,
„Ја ли бега, ка' и тебе драги,
„Ко мој буде, оженит се неће,
„Чија будем, удати се нећу.
„Јес тако ми онога јунака,
„Коме јесам и мила и драга,
„Коме нисам, ни молит га нећу.“

V.

„Oj ђевојко, ђе си божур брала? —
„Младо момче, у ливади твојој.“ —
„Ој ђевојко, да сам те видио!“ —
„Младо момче, шта би ми чинио?“ —
„Ој ђевојко, ја бих те љубио.“ —
„Младо момче, ти не би умио.“
„Ој ђевојко, ја бих се учио,
„Не бих ли се како научио.“

VI.

Ćиноћ грозна киша ударашe,
А јутрос ми поранп ђевојка
У ливаду да сокола тражи.
Не налази свога сокола,
Но налази младо нежењено,
Легло спати у зелену траву,
Покрило се јаглуком по глави,
Да га медна роса не попане,
Да га жарко сунце не опали.

Плевље, 1907. Забиљежила: **Мара.**

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Б. С. Николајевић: **Стихови.** Издање књижаре Геце Кона Београд, Штампарија Д. Димитријевића, Иван-бегова улица бр. 1 — 1907. год. 12° стр. 52. (Свршетак.)

Један од најлепших г. Николајевићевих пејзажа, то је онај без наслова („Ни шума, ни гласа... Једва видни оку...). Нарочито је у њему леп, снажан и хармоничан завршетак:

„Ти'о броди месец. Простор неизмеран
„Почива у мразу — тужно и без јава,
„Кô самртник, ког су, целивавши редом,
„Оставили самог, да на миру спава
„Под покровом белим и светлошћу бледом“.

Даље две песме, под насловом „Мир“, такође су пејзажи, али — што је за г. Николајевића, бар као пејзажисту, необично — прва је нешто симболистичка („Само лишћем иде одмор древне шуме“.), а друга подешавана према жанру Милете Јакшића. Но остављајући то на страну, друга и по облику, и по идеји, има вредности, а имала би је и прва, да су јој друге две строфе снажне као почетна:

„Озбиљни и мрки, к'о праведни старци,
„Дубови се дижу — и спокојство тече.
„У даљини шуме потмули ударци
„Таласá о стену — и спушта се вече.“

„На земљи“. Опис са размишљањем. Једна од слабих песама ове збирке. Обазиремо се на њу само због тога, што је то једина стварчица у којој су инкарнисани песникови филозофски погледи на живот.

„И верујем, сто: да се има рашта
„Живети у свету, и да сва чезнућа
„Спрам лепоте стварне празна су и ташта
„Живот кад се схвати, има својих дражи,
„Награду за наше труде и прегнућа —
„Увек губи онај који више тражи.“

Као што се види, обична, утилитарна, свакодневна концепција живота.

„Норвешка балада“ је прост опис буре на мору и бродолома. Идеја ништавна. У обради је песник где-где копирао Војислављеву дикцију нарочито у овој својој строфи:

„Оркан пршти, буче вали,
„А ветрова трешти хор.
„И помамно море риче,
„И галеби, бежећ' кричe,
„И дажд пљушти одозгор“.

„Јесења звезда“ је промашен пејзаж.

„Близина зиме“, последња песма у збирци, са идејом заснованом на контрасту (нагао и ефектан прелаз са смрти, зиме, старости, на живот, пролеће, детињство), лепа је, али на жалост, не оригинална. Написана је према Шантићевој песми „Посљедно вече“ (посвећеној брату Јакову). Ево, па нека читаоци сами изврше упоређење:

Шантић:

„У приземној соби на убогу одру
„Изнемог'о лежи и на прозор гледа;
„Децембарско сунце на западу сједа

„И полако тоне за пучину модру.
„У мирису јелâ острво се купа,
„По заливу глатком жар вечерњи титра;
„Ту у старој вили, тужно јеца цитра,
„И с бродова стиже ланца звека тупа.

„Он подиже руку и са болом рече:
„О, заходно сунце! О, румено вече!
„О, младости моја! Ал' глас ропац узе

„Стеже... Још једанпут за завјесом старом
„Затрепери сунце и целива жаром
„У његову оку капљу задње сузе".

А Николајевић:

„Мрачна гошћа кроз вртове мину
„Крадом, тајно, незвана и злобна.
„Сунце тужно још једанпут сину
„И потамне... О, та гошћа кобна!
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

„Зима стиже... вртом снег да проспе,
„К'о што старост људе њсм поспе —
„О, пролеће, о детињство моје!"

Напомињемо само, да је Шантићева песма објављена у 22. бр. „Бранкова Кола" од прошле године, а Николајевићева наскоро за њом, у 39. броју тог истог листа.

Пошто смо дали опћу слику поезије г. Николајевића, и обележили највероватније поље његовог будућег рада, пошто смо, затим, критички прегледали сваку песму понаособ, остаје нам још, да, при крају, учинимо само једну малу напомену.

За тринаест година песничког рада дати једва десетак добрих песама, то за животну снагу г. Николајевићева талента не звони одвећ повољно. Г. Николајевић, као паметан човек, то ће и сâм признати и пренути се. Што се нас тиче, ми ћемо бити први, који ћемо му, с радошћу одати хвалу, ако се само буде показао иоле активнији на оном песничком пољу, где још може имати успеха. Овим завршујемо расматрање поезије г. Николајевића.

Још само неколико речи о техничкој страни књиге. Артија је толико „модерна", да је тврда као пергаменат, а груба и шушкава као „пенцерлија". Садржаја нема. Место њега има нешто друго, што би имало да представља новину у штампарској изради српске књиге. Но нека се читаоци не боје: нису то Ђурчинове сецесионистичке шаре (огромне веверице са кокетно уздигнутим реповима и ратоборно устремљени, као баук црни, слепи мишеви), већ нешто друго: ексцентричан начин пагинације. Кад се већ није хтело, да пагинација буде при дну текста, тако, да свака страна има своју бројну ознаку (а то је по нашем мишљењу, најпрактичнији и најестетичнији начин пагинације), онда је, бар, овака каква је, у врховима страна, пагинација требала бити са неким смислом. Сувише је наивно мишљење, да из естетичних разлога не треба пагинирати оне стране у чијим су врховима наслови појединих одељака или глава. А више је него наивно избегавати пагинацију оних страна, на којима почињу поједине песме, као што је то чињено у овој књизи. На тај начин, не само да у књизи г. Николајевића има узастопних страна без икакве пагинације, него би, под предпоставком да свака песма запрема само једну страну, могло бити, да уопће у књизи и нема бројне ознаке страна. А то је апсурд!... И ако се чини да је незнатна, ова је ствар од већег значаја, и заслужује сву пажњу српских писаца. Крајње је време да једанпут српска књига добије заиста изглед књиге.

Н. Сад. **Павле Златић.**

Материнско царство. Књига „Материнско царство" од Жив. М. Радосављевића, учитеља у Србији изашла је из штампе још 1904. Доспјевши до ње, прочитах је и увјерих се о њеној великој вриједности, те сматрах за потребно и корисно, да је прикажем и нашој јавности.

Књига (са 195 страна) састоји се из 53 чланка (рачунајући ту и неколико чланака у облику разних изрека, заповиjести и правила) и 21 пјесме. Све су то пробрани оригинали и пријеводи. Књига је пуна поуке, забаве и узоритих примјера о породичном животу, домаћем васпитању, народном здрављу и узајамној љубави: између родитеља и дјеце. — Штампа се у Србији о њој веома лијепо изразила, те је препоручила свакој породици, да је набави. Осим тога Главни Просвјетни Савјет Краљ. Србије препоручио је свима народним књижницама и књижницама женских учитељских и виших женских школа у краљевини Србији.

Ова ваљана и поучна књига — мјесто да је доспјела до свију наших породица — остала је на жалост скоро неопажена, код нас у Босни и Херцеговини. Вриједност је ваљаних књига трајна, те с тога најтоплије препуручујем свима породицама, школама, пјевачким и другим нашим друштвима, као и свима учитељима, да ту књигу набаве и да је свуда распрострту. Нико од садањих и будућих родитеља, а нарочито од садањих и будућих матера — не треба да пропусти, а да ову књигу не набави. Читањем оваких корисних књига, утрће се клица свима злим странама у нашим породицама, а добре стране замијениће њихова мјеста. Тиме ће се породице дизати, а њиховим се дизањем диже уједно и наш народ и постаје напреднији.

На пошљетку примјећујем, да је чланак на стр. 113. „дјеца Индијанаца у Сјев. Америци" могао изостати, пошто он, као примјер, како са малом дјецом поступају мајке Индијанаца у Сјев. Америци — може прије бити од штетног, него од доброг утицаја. На том мјесту боље би приличио какав чланак о развијању и васпитању дјеце, код ког европског културног народа.

Иначе је књига веома лијепа и лијепо повезана Да би је могао свак набавити, стаје само 1·50 К. Ову је књигу препоручио и Велики школски савјет. Растурање ове књиге по Босни и Херцеговини, узео је на се госп. Војислав Ђорић, главни школски надзорник у Сарајеву, те се може код њега набавити, а у мјестима, гдје су српски учитељи, најбоље је то учинити преко њих. **М. J. Тубиновић.**

Књижевне и културне биљешке.

Опис српских села. Српска Академија Наука у своме етнографском одбору прикупила је до сада око 2800 описа српских села из свију српских крајева. Од тих су из Србије 1700, из Херцеговине 385, из Босне 265, из Старе Србије и Маћедоније 276, из Црне Горе 123, из Славоније 21, из Боке Которске 62 и Далмације 23. Све ће то полагано излазити у етнографском зборнику.

Свесловенска дописница. Браћа Чеси у Велеграду у Моравској издали су дописнице са сликом св. Ћирила и Методa. Карта је украшена чешком тробојницом. Око слике Ћирила и Метода штампано је мото владике Штросмајера и Сломшека. За

1.20 кр. добије се 10 оваквих дописница код Методија Мелихарка у Велеграду (Моравска).

Седамдесетогодишњица. Хрватско пјевачко друштво „Коло“ у Загребу прославило је 25. и 26. априла седамдесетогодишњицу живота чувеног хрватског композитора Ивана пл. Зајца. Том приликом одиграна је на позорници први пут Зајчева алегорична опера „Први гријех“.

Нови листови. У Буте Монтана у Америци почео је излазити од 6. априла велики српски политички лист „Српски Глас“. Власник му је „Српско акционарско удружење“, а уређује га нарочити одбор. „Српски Глас“ излази сваке суботе. Име уредника није нигђе истакнуто. Први број посвећен је витешком црногорском господару књазу Николи, чију слику доноси на првој страни. Друга слика у овом броју приказује српско-православну цркву у Буте Монтани. Лист се добро уређује, само нема свих српских слова. Четврта страна, гдје има и шале са сликама, сва је на енглеском језику. Годишња цијена за Европу 2.5 долара или 15 круна.

Мученици за слободу. Тако се зове нов српски роман из живота Српског народа у Босни и Херцеговини. Написао га је познати српски приповједач и наше горе лист Лаза Комарчић. Роман је велик 25 табака а писац га је радио неколико година и нарочито је путовао по овим српским земљама. Роман ћо скороући у штампу.

Удружење српских умјетника. Млађи српски умјетници у Србији и на страни створили су удружење, у које су ушли и старији умјетници. Прва главна скупштина одржана је 3. априла, када се удружење конституисало. За предсједника је изабран Стево Тодоровић, за тајника Милан А. Миловановић, за благајника Драгољуб Павловић. У одбору су: Ђока Миловановић, Петар Убавкић и Драгомир Глишић.

Змајев споменик. Друштво „Змај“ из Карловаца јавља да ће наскоро подићи споменик великом српском пјеснику Змају Јовановићу на гробљу у Каменици. Споменик је врло лијеп и што је најглавније, израдила га је српска рука. Дан откривања и и освећења споменика јавиће се доцније.

Нови листови. У Новом Саду почео је излазити нов хумористично-сатирични лист „Стармлади“. Уредник му је Петар Кротопошић. Годишња цијена 8 круна. То је шести српски лист те врсте. У Србији излазе четири, „Брка“ и „Ђаво“ у Биограду „Чивија“ у Шапцу и „Кића“ у Нишу и у Н. Саду сада два „Врач Погађач“ и „Стармлади“. — У Сомбору излази нов радикални лист „Наше коло“. Излази свако седмице, а уредник је др. Бранко Вујић. Годишња цијена 8 круна.

Балканска изложба у Лондону. На велику суботу отворена је свечано балканска изложба у Лондону, у којој учествују Србија, Црна Гора и Бугарска. Ту ће се врло добро виђјети просвјетно стање и економски развитак балканских државица. Изложбу је отворио лондонски лордмер, кога је српски краљ Петар одликовао орденом св. Саве I. реда. На изложби су и српски министри Пашић и Станојевић. У српском селу на изложби има 20 сељака из Србије и 15 из Црне Горе.

Нова бугарска драма. Скоро је бугарска позорница у Софији приказала нову драму из бугарског народног живота од Петка Тодорова. Дјело је пожњело особити успјех, ма да драма није писана по старим правилима и ма да нема ни заплета ни главног јунака. Све је у њој из народног бугарског живота и с тога је мила бугарском срцу, а уз то је умјетнички обрађена.

ЧИТУЛА.

Петар Николић. У Загребу је умро 3. маја познати српски трговац и родољуб Петар Николић у 49. години живота. Покојник има лијепих заслуга за умјетност српско-хрватску, јер је откупљивао слике чувених сликара српских и хрватских, умножавао их и растурао по српском народу. Тако је умножио Чермакова „Рањена Црногорца“ и „Херцеговачко Робље“, Предићеве «Босанске бјегунце“, Паје Јовановића „Дјед учи унука мачевању“, „Сеобу Срба“, Таковски устанак“, „Игра с мачевима“, Влаха Буковца „Благовјештенски сабор“ и „Књаза Николу“, Крстићева „Св. Саву“, Кикорчеву „Косовку дјевојку“ и „Бој на Косову“ и многе друге. Осим тога био је у свима привредним и просвјетним српским установама као добра снага и то у оснивању „Српске дионичарске штампарије“, „Српске банке“, Савеза земљорадничких задруга“, дјевојачког института и свуда је помагао и радом и новцем. Бог да га прости и помилује!

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг. Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франичевић, референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Цветко Радојчић, референт и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић, учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, референт и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 11. САРАЈЕВО, 15. јуна 1907. Год. XXII.

Ристо М. Поповић-Чупић, Црна гора.

На крвничка врата.

Из црногорског доба: „право јачега“.

Ноћ се бјеше у велико ухватила, готово се већ не виђаше ништа на пољу, киша по мало ромињаше. Селом овладала гробна тишина. У кући Мирка Вујадиновића таман постављаху вечеру, кад неко закуца на вратима.

Гаров, који бјеше свезан на врх међе од обора, поче лајати, сезајући се, да се отргне. Мирко се препаде, да се пас како не оскубе и да кога не раскупуси, јер није било тога момка под оружјем, који би му се одбранио, нако би га убио из пушке, остави ожицу, па скочи и, искубајући полугу иза врата, којом бјеху замандаљена, викну на пса и, отворивши врата, гласну се: „Ко би пред псом, море?!..“ Испред њега одазва се женски глас и прекрочивши преко прага, рече:

— Добро вече, Мирко!...

— Добра — ти — срећа!... одазва се Мирко развученим гласом, као да се чуди: ко је и шта је

— Свини, Ђурђа — настави Мирко својој жени, — да види уљести ово чељаде, да се не спотакне преко трупице или столице! Ђурђа једанак запали комадић луча и кућа свину. Мирко затвараше врата, а за њим стојаше стара жена, погрбљена, опирући се на штап. На глави јој некаква у пола вехта крпетина, сва мокра и слијепљена низ главу; поврх половне џупе виђаше се зубун са жутим пуцима с обје стране. Руке јој се тресијаху, а ноге клецаху. Лице јој према лучевој свјетлости изгледаше веома збрчкано и опало. Испред оба уха висаше јој по један бич посијеђеле косе, у којима звекољаху уплетени турски чакмаци. По њеном тужном и уморном погледу могаше се лако разабрати, да је нешто сјетна и веома забринута. Како се бјеху сва чељад Миркова дигла и забеутили се гледајући непознату гошћу, она и не чека, да јој ко понуди столицу, но сједе на пријеклад код огња, прислонивши грбава леђа уз дирек од одра, који бијаше управо крај огњишта. Укућани се чуђаху ко је, ал' једини Мирко познаде је и не чуђаше се, но се уврпољио, па нигда да намјести ону полугу иза врата, но варда њом тамо амо. Старица, сједајући, хукну некако тужно и покајнички. Мирко поцрвење, као да га посу врелом водом, срце му стаде живље лупати, на очи му се навуче некаква мрежа, кроз коју могаше лијепо гледати; коса му се на глави најежи, учиње му се, да се свака длака исправи у вис; цијелијем тијелом прође га некаква језа, бојазан, нешто налик страха. Пред очима му искрснуше двије људске обезглављене љешине, из њих се пуши дим и слапају млазеви крви... дим се диже право у вис... пут неба, чује како вапије, како иште, тражи освету... Потоњи млазеви пресушише, престаде цурити крв... љешине прво поблијеђеше, пожућеше, најпотље поцрњеше...

Двије одрубљене главе већ давно престаше зијевати, које, стрпавши у хајдучку торбицу, однесе дома. Он се узвјерио, витла очима око себе, као помаман... у души му нешто грозно, нешто ужасно, у срцу празно... Разјарио се као вук, иде... скаче... трчи... млати ногама дрвље и камење... Некаква магла вије му се испред очију, он маха рукама, као да је разаждене... Долази дома ломан, издрпан, а у души скрхан и мрачан... Главе стavља на дреново коље, које се дуж уљаника међом уздало, као заштита.

Ово се Мирку све понови у тренућу ока, затварајући врата, што му и сметаше, те не могаше намјестити полугу. Ал' ово не бјеше никакво привиђење. ово бјеше све гола јава, која се бјеше догодила назад годину дана, а коју бјеше одиграо сам Мирко над два иста брата дошавше старице.

Бравство Мирково Вујадиновићи и речене старице, Вујашевићи одавно су били у крвној свађи, било је с обје стране мртвијех и рањенијех, али најбоље је Мирка болио и најжалије му је било његова најмлађег брата Гаја, којему — веле — није било пара у стотини и којега бјеху посјекла иста браћа Грозданина, тако се звала старица. Мирко је за њим неутјешно тужио, — нигда није сушио образа, док га није осветио.

Гроздана је била удата у истом племену Мирковy за кнезом Ђуром, који бјеше на гласу са свога јунаштва, памети, поштења. Био је харамбаша у свијем хајдучким четама. Био је особите алавије, а при том згодан као вила, имућан, задружан, имао је пет брата.

Гроздана бјеше једна од онијех Црногорака, којијема је бастало улећети у најжешћим окршајима, те рањена друга изнијети или турску главу одрубити.

Мирко је био што 'но веле „задрти јунак" без узмаха је у прве редове летио у свијем црногорскијем окршајима, који су се за вријеме његово десили са Турцима. Из свакојега је боја изнио по двије три главе непријатељске. У јунаштву је био бољи не само од свакојег племеника него и од самог кнеза Ђура, то му је свак признавао. Био је такође и од ријечи: што би ти обећао, извршио би, па да би га главе стало. Од појединога се нигда није препануо, но се смио с њим погледати брк у брк.

И он, који се толико пута обрео испод оштрице гола ножа, који је толика пута ближи много био смрти, него сад вратâ уз која стајаше, — наједанпут задрхта... пред једном немоћном и изнемоглом старицом. И нигда да се прибере, никад да се сјети како би отпочео говор са старицом, која чисто прикупљаше дух од умора и изнемоглости. Једино зажеље, да изађе на поље... да се сакрије... да с њом не ступа у разговор, дâко она у томе и пође, ал' му једанак сину пријекорна мисао: -- срамота... бјежати испред женске главе!... И онако не знајући, што ће рећи, прогундори:

— Ја не могу, Ђурђа, ова врата затворити, но су се нешто поштетила!... Ђурђа једанак притрча, клепетну вратима, која бјеху замандаљена, а Мирко јој нешто шапну; послије обоје сједоше с друге стране огњишта врло забринути. Старица исправи главу и мушкобанасто отпоче:

— Мирко!... Мирку се учиње као да га шину нож по голом тијелу; осјети сву тежоту свога крвничког дјела; учиње му се као да га смрт зовну из дубине мрачног пакла... у коме се муче сви братоубице, и готово несвјесно погледа пут старице, која му се учиње још грознија, мислећи, да ће намах потећи испод зубуна какву кумбуру, натучену праха и олова, и њом му крв пролити на рођеном огњишту, пред женом и дјецом. У том трену зажеље, да је погинуо у ком турском окршају, но да ноћас срамотн погине од једне бабетине. Али не имајући куд камо, прибра се и рече:

— Ево ме, Гроздана!

— Ја жнам, чоче, да ти мислиш, е сам дошла, да се светим!... причем дубоко уздахну.

— Па имаш разлог!... одврати јој Мирко.

-- Ја нијесам, Мирко, болан, нит' се бој од мене!...

— У добри час дошла, сестро, па што било!..

— Ја, Мирко, могу без Сима и Креста, јуначки си их посјека'!... али не мегу без Ђура!...

— Па што је Ђуру?... Ко ти га отима?!..

— Он исти!

— Како?!

— Довео некакву калијежницу су двоје дјеце, а мене немоћну потиснули. Ево ноћас ита ноћ откад су ме изагнали из куће, те не гледам огња ни огњишта; загнали ме у ону појату код говеди – ту дањивам и ноћивам!... па умуче, као да је нешто пригуши, а низ лице јој се скотрљаше двије крупне сузе, што Мирко и сви укућани виђеше. Њему се ражали, па се диже и извади из канавете уски цунет ракије, па јој га пружи:

— На, сркни мало, стрина Гроздана!

Она узе боцун, али га нехће примаћи устима, но рече:

— Док ми не обећаш, нећу од ње капље обисти!..

-- Пиј, душе ти, па ћемо за то лако учињети!..

— Не ћу, не ћу, — отима се Гроздана, -- док не чујем од тебе ријеч, јер ти баста, па сам за то и дошла!...

— И баста, вјеруј, и хоћу, ево ти ријеч задајем неварану!...

Гроздана уздахну, шегну раменима, а преко лица јој прелеће старачки смијех, пун веселог израза.

— Е, сад хоћу! Фала ти! Па наже боцуном и напи се жестоке лозоваче.

II.

Ујутро зором пђаше Мирко пред Грозданом право пут куће кнеза Ђура. За појасом му кумбура, бјелокорац и врбије, а преко рамена кратки џевердан.

— Добро јутро, кнеже! — рече Мирко набусито.

— Добра — ти — срећа! — одврати му кнез с чуђењем, па додаде:

— А окле ти, Мирко?!... а једанак се сјети, што је дошао, чим виђе за њим Гроздану.

— Ја право из дома, кнеже, — па испотеза џевердан испод кожуха и, обнитивши му боку право пут њега, озбиљно рече: --- један је Бог, а једна Божја вјера, вјеруј, кнеже, ја своју погазити нећу, коју синоћ обрекох Гроздани, но ако не ћеш изагнати ту куче-

тину нскрај себе — сад би друга!.. и табан квркну на ћевердану.

— Мак' се, сметењаче, јеси ли се помамио!... рече кнез шалећи се, а оштро погледа ону жену, манувши јој главом пут врата. Она разумије кнежев знак, па поче да шепртља по кући, као да нешто тражи.

Гроздана је пресијеца погледом, као да би је шћела прождријети оним крупним и племенитим очима и да смије од Мирка, коме бјеше ријеч задала, да је неће таћи, док је он ту, она би се с њом подмирила, јурнула би онако стара и немоћна и скопала би је за очи, па да би она њу сву смрвила.

— Нит' сам манит, нит сам био, али вјеруј, ја не газим жив задану ријеч! — рече Мирко одважно.

— Па што је, чоче, ето дошла та сиромашица као на конак, па ће сад и одити оклен је и дошла! — рече кнез отежући и опет погледавши пут ње мрко, а она бјеше приправна, па, као да неће, шмугну преко прага...

И Гроздана и Мирко и кнез Ђуро погледавши једно друго, слатко се насмијаше. Тако су у миру провели остатак живота.

Дјеци.

(А. Хомјаков).

У дубоки, тихи, полуноћни час
Долажах дјецо, да ижљубим вас,
Знамење крста на чело вам дати,
Молећи Бога да љубављу својом
Живе ваше прати.

И како срећан гледах покој тај, —
Мислећи о том, какав рајски сјај
Чека вас дјецо кроза живот мио!
И мислећ тако, радосно сам плако
И срећан сам био!..

И сад проходим ја. У малој соби мрак
И кандиоца утрно је зрак:
Малених мојих тамо више није...
А тешка туга подиже ми груди
И сузе лијем....

О дјецо! У тихи, тешки, полуноћни час
Мол'те за оног, што љубљаше вас,
А долажаше свети знак вам дати!
О мол'те сада, да му божја љубав
Тешки живот прати.

Јов. А. Дучић.

Уздрхтало...

Песнику † Милораду Митровићу.

Уздрхтало борје у зеленој гори,
Уздрхтао цветак у руменој зори,
Уздрхтала врба на ледном потоку,
Уздрхтала суза у вилинском оку,
Уздрхтала луна, што се небом вије, —
Био један песник, ал' га више није...

Звездан Чебинац.

У ноћи.

Престала је бура,
Умукао гром.
Заспала лазура
Девојачким сном.

Ноћ спокојством дише,
Јасно небо бди,
Умири се... тише...
Заспаћеш и ти.

Врњци. **Монах Валеријан.**

Трубадур.

† Милораду Ј. Митровићу.

Пролетње мајско вече. — Сунце се заходу жури,
Вихор се лаки диго, мутни се облак свио;
Улицом Белога Града свет се промеће — јури,
К'о да би нешто скрио.

Замишљен кретох даље... Од мисли дигла се бура,
У мојој души нешто к'о неки предзнак пао;
На мах се сетих песме, љубави Трубадура,
Како је својој драгој последњу песму дао:

„Одјекни, песмо моја, подобно гласу буре,
„Подобно страсти мојој, која ме вечно гони;
„Ил' јекни тужним звуком к'о живот, кад се гаси
„И самрт види страшну и горке сузе рони..."

„А када зора сине и распе руже рујне,
„И светлост дана крене, да просја ноћни вео,
„Тада ме неће бити и на дну мора сиња
„Лежаћу блед и хладан, к'о љиљан што је свео."

Чудна је песма ова — „Заноси душу нежну," —
„Потреса мирис нежни и ваздух овај плави"
К'о да слућаше скору судбину неизбежну
Великом Трубадуру, да крај живота јави!

Вихор се лаки диг'о, к'о да се бура спрема,
О, да л' сам добро чуо — к'о тихи погребни звон!?
Срете ме пријатељ добри: — једног ти песника нема,
„Милорад сад баш умро!"... Зар оде већ и он?!

„И покри риза црна“ тебе, песниче раја,
„И покри јаде твоје и твоје таште снове;
„Анђ'о те смрти зове у мирну таму краја“ —
— Тамо те Јанко чека, Војислав тебе зове!

„Пев'о си песме цвећу, звездама' љупкој зори,
„Пев'о си живот мили и младост, раја део;
„И чу се се име твоје и сама слава стиже,
„И сам си напред хит'о к'о небу ор'о смео“....
— Па шта би више хтео..!?

Београд, 14.—V.—1907. **Ђор. Л. Ценић.**

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

Она крочи три корака у шуму, изађе на једну рудину, стаде, погледа низа се и викну:

— Ју, каква сам! Све само осје на мени!

Јосиф јој додаде јагње, стаде према њој и ухвати се за један церић.

— А ако га испустим опет?

— Сад га држи добро, јер га више нећу хватати — рече он и развуче уснице.

Она узе јагње у наручје, наднесе се преко њега и упиљи му се у очи:

— Нећеш! Реци још једном да нећеш!

Он се зажари у лицу, затеже онај церић и сави га.

— Онда нећеш ме ни отребити од овог осја и ове боце — рече она, повуче очима и погледа низ њега.

— Како да те требим? Онај... велиш ли то одиста? — узмуца он и стаде чепкати око ње.

У место одговора, она се закикота и затресе. Јагње се гицну и она га узе у наручја као дете и стаде љубити у очи и међу рошчиће, и чупкати малени огрљак, што му је оплела од вунице.

Јосиф приђе и полако с два прста откиде једну бодљикаву травку из сукненог јелечета.

— Ево! зину блесасто и показа јој.

— Деде, деде, још! Дела, Јозо, молим те! — и окрете му леђа.

Он чупка по затегнутом јелечету на облим плећима, по рукавима од танког памучног платна, кроз које провирују једре мишице девојачке, испод пазуха, а образи му пламте у ватри, диже му се коса у вис и већ не зна шта ради у том тренутку. Она враголасто омаује главом и час по час ударе га меке и мирисљаве витице њене.

— Гашо! Гашо, враже! — виче она јагњету; па затим, и не чекајући да је отреби, поскочи и баци се на рудину, па једну низбрдицу, седе, обори јагње у крило, пљеска га по глави, чешка га по врату, раствара му вилице и загледа у језик.

— Хвала ти, Јозо. Сад иди!

Он се укочио, стао према њој, раскорачио се и забацио руке озад.

— Иди, шта чекаш!

— Ићи ћу. Што ти сметам?

Она се насмеја.

— Збиља, збиља, како ти снаша?

Он се зацрвење:

— Што питаш за њу?

— Је ли ти криво... што питам за њу... Је ли, је ли?

— Што ће ми бити криво.

— Лепа ти снаша, Откуд ти да изабереш онаку снашу? Ти, из Осонице, да изабереш онаку снашицу! Ти, ти!...

Он узмрда оним рибићима на лицу, зену усиљено и приђе једнеј разгранатој лесци и ухвати јој се за грану.

— Иди, шта чепаш туда! Ју, жењен човек и стоји с девојком! Ју, и откуд те позвах да ми ухватиш Гашу!

Он хтеде нешто да јој одговори, мрдну уснама па застаде. Не знаде шта ће. Она пропе јагње и предње ноге метну на своја рамена затим их склопи око врата и стаде га љубити по врату, по очима и гребену.

— Не мучи то јагње! — зену он, пропе се и сави још једну високу грану.

— Што се тебе тиче за моје јагње?

— Тек, велим...

— Што ти гледаш у моје јагње. Шта тражиш ти код девојке? А лањске године бегаш, бегаш...

— Ко? Зар ја? — врчи се он.

— Ти, дабогме.

— Где сам ти побегао? Реци ми где је то било.

Она ћути, чупка са два прста вуну и упреда је... Затим повуче погледом по њему, и лако искрену главу, што би рекло: „знам ја све“.

— Нисам бегао, славе ми!... И ако оћеш... право да ти кажем... ја сам баш нарочито... што онај вико... јес'...

И ту стаде и усијљено се накашља.

— Говори, говори!

Он се одважи и рече:

— Шта имам да ти кажем, кад сама знаш.

— Шта могу да знам? Ти си нарочито пролазио, је ли?

Он заклони лице једном гранчицом и протепа:

— Јес'!

— Што си пролазио? Зашто си пролазио? Говори! Говори! — убрза она.

Он издужи врат и узмрда јабучицом:

— А што си ти, што онај вик'о... за мном гледала?

Она се зацерека.

— Где сам те гледала? Ју! Јозо!

— Знаш кад си грабила сено више извора и опскакивала око откоса... и кад си се попела и извиривала док сам зашао за брдо.

Она се зацену, пусти јагње, скочи и подбочи се:

— То није истина... И ти си то упамтио... То јест, то ништа није ни било.

— И што си сад на Богојављење...

— Шта, шта?

— Кад си с девојкама певала... и погледала ме... и припевала ми...

— Ха, ха, ха! Иди, молим те!

Он се сакри иза једног џбуна, прикупи снагу и викну:

— Косо! Ја те волем и полуђех за тобом!...

Затим клипи преко шумарка и изгуби се...

А за њим хорио се, дуго и дуго, подмукао, сатански смех препредене Мајсторкуше...

* * *

У заранке стиже кући. Не зна ни сам како је дошао, куда је прошао, кога је срео и с ким је шта разговарао. Био је сав у зноју, глава му је бучала, нешто га гушило и једва је чекао да се где спусти и одмори. Уђе у вајат, извали се на постељу, метну руку на чело и склопи очи. Да му је да се смири, да за часак одстрани мисли, које га гоне, да се одмори...

— Лањске године бегао сам од ње. То значи да ме она кори што се нисам с њом састајао... и значи да ме је она очекивала... да се загледала у мене... Шта ли је мислила тада? Знам ја шта је она мислила... Али каква вајда кад то нисам знао кад је требало... Сад нек зна она шта мислим ја... Казао сам јој све... Шта ли ће радити сад?

То рече, па скочи, седе на столицу, услони се лактом на колено и кроз полуотворена врата гледаше у трешњу пред вајатом. Гледа у дебло са мркоцрвеном кором, у заруделн род и зелени лист како га креће вечерњи поветарац. Слуша како у кући клопарају судови за воду, код обора гуричу свиње и како их Стјепан ваби и храни... а не може да изађе и каквог посла прихвати.

— Хуј! — уздише он гласно, као да на силу гони то што га тако притискује...

У сумрак уђе Смиљка и нађе га на кревету, услоњен на јастуку, са руком на челу.

— Ти си дошао, а ја не знам.

Он је и не погледа.

— Бабо пита: да ли дође он из Осонице, а ја велим да ниси. Није те нико видео кад си ушао.

Он махну руком преко чела и окрете се брвнима.

— Леле мене, он је нешто слаб. Можда је прозебао у тој пустој планини — помисли она па оћута.

Мало доцније приђе полако, на прстима, и спусти му руку на чело:

— Тебе боли глава...

Он скочи као помаман и стиште је песницом у ребра.

Она се преви и рече:

— Што ме бијеш кад ти нисам ништа крива.

И изађе на врата.

То беше први ударац из брачнога живота.

(Наставиће се).

Једна девојка:
Стишај се, бабо, знаш да ти је зло.

Други косач:
Имате право, браћо, бежите,
Ма куда, само међу крштен свет.
Крштени човек вазда ти је брат,
А брат ће брату вазда у помоћ.

Четврти косач:
Страшна је мора пала на наш род,
Последњи земљи куцнуо је час,
Залуд нам вапај, не чује нас Бог,
Узалуд нада, немогућ је спас.
(долази Видоје)

ПЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Видоје.

Видоје (виче):
Турци!

Матија:
Шта виче онај? Какви Турци сад?

Пети косач:
Видоје јадан, луд је, сиромах.
Гледај га само, бедник какак је,
Исцепан, прљав, гологлав и бос.
Сад ће од жена хљаба искати
И нестаће га опет у шуми.

Видоје:
Дајте ми хлеба! (дају му). Ја имам пет
кућа и четири мајке и три жене.
(Врзма се мало по народу и одлази).

Пети косач (виче за њим):
Видоје! Видоје!
Сиромах, тако лута вечито,
И смрзнуће се негде на пољу,
Ил' ће га каква растргнути звер.
Често га зими нађем у шуми,
Згучи се, метне руке у недра,
Мећава риче низа странчине,
Он ћути, нити зубма цвокоће,
Нит' дрхће, бедник, а гладан и го.

Четврти косач:
Судбина таква.

Матија:
А који је то?

Пети косач:
Видоје неки, сељак одавде
Из нашег села. Нигде никога.
Турци му једном кућу поробе
И убију му мајку сироту,
А одведу му младу са собом,
Тек петн'ест дана са њим венчану,
Те за дан један бедник постане
И сиђе с ума с грдне несреће.

Матија:
Несреће, велиш! Камо среће те,
Да и ја постах тако несрећан,
Те не бих туђе јаде патио
И не бих био свестан јада свог!
(Из шуме долазе прво Вујичини момци са Антом, а за њима Вујица и Обрад)

ШЕСТА ПОЈАВА

Пређашњи, Вујица, Обрад, Анта, момци.

Први исељеник:
Чи л' су то момци?

Други косач:
Кнеза Вујице.

Матија:
Ено и кнеза. Ко је оно с њим?

Други косач:
Обрад из Крсне, кнежев побратим,
И он је неки војвода ја л' кнез,
Са кнезом нашим стоји барабар,
Барабар са њим влада кнежином,
Њих су двојица вазда заједно,
Нераздвојни су као брата два.

Матија:
Вујицу знадем ратов'о сам с њим.
Био је чудан: вазда колебљив
И никад није раван себи сâм.
Каткада кратак, каткад набусит,
Час страшив, часом прек и одлучан,
А потајно га жудња раздире
За славом и за славним именом,
Поводљив као дете, ласно га
Скренути с пута.

Други косач:
Такав је и сад.

Матија:
А онај ми је други непознат.

Први исељеник:
Јели то онај човек с купином
На јагодици десној под оком?

Други косач:
Јест, то је.

Први исељеник:
Чудо, што га мрзим ја.

Као купина слатка му је реч,
Ал' боде и гребе као купина.

Други косач:
Тим га је знаком наказио Бог,
К'о да нам вели: чувајте се тог.
Грех сваки што се замислити да,
Са мирном душом учиниће тај.

Други исељеник:
Ал' не знам, одкуд они заједно,
Када је Обрад лепо с Милошем,
А Вујица је против Милоша.

Други косач:
Био је пређе против Милоша
Али сада се измирио с њим.

Четврти косач (зачуђено):
Измирили се! С Милошем? Наш кнез?

Други косач:
Зар ниси чуо? Измирили, да.
Милош је дао право Вујици,
Поново да се зове господар,
Да му се име у црквама свим
Нахије наше при служби помиње,
Да купи харач сам по ћефу свом
И да га шаље како знаде сам.

Матија:
Ја се не надам ничему од њи'!
Од њине свађе трпели смо сви,
Од измирења трпићемо сви.
Пређе је Милош харач купио,
Свеједно, сад га купи Вујица;
Пређе је Милош био господар,
Сада имамо господара два.
И сад ће опет као што су пре,
Убијат' наше људе виђене,
Ко било маном, било именом
Барем за шаку пређе изнад њи';
И сад ће опет као што су пре
Гонити наше чете хајдучке,
А манут' народ, да га Турчин тре
И без одбране и без освете.

Вујица:
Шта ће ти људи туде? Зови их.

Један момак:
Еј, људи, амо, зове господар!
(Косачи и исељеници прилазе).

Вујица:
Шта ћете туде, што се скупљате?

Други косач:
Господар-војводо, ми смо косили,
Када се деси једна несрећа,
Те дотрчасмо амо у помоћ.

Вујица:
Несрећа једна? Каква несрећа?

Други косач:
Малочас Турци одведоше кћер,
Марице неке из тог села ту,
На хатовима побегоше с њом,
До сад су веће стигли далеко,
Залуду би их само гонио
И залуду би момке морио.

Вујица:
Марице, велиш, Станка Мићића?

Други косач:
Јагоду њену.

(Наставиће се).

Д. М. Мостар.

Наш књижевни рад.

(Свршетак).

Даду се растумачити његове симпатије за г. Бору Станковића; г. Дучић је*); по темпераменту свом, у стиховима нашим оно, што је г. Станковић у прози. Сензуалност је особина његовог пјесничког бића, капитал Дучићеве снаге је животињство, сраст и животна сила у Кнежевићевом смислу тих ријечи. Така страст и таки осјећаји избију у г. Дучића каткада и неестетски силно — у оној ружној пјесми „Истом", у покојној Зори, или у оној „Плавој легенди", гдје се је онај страсно бацио: као јагуар на младу змију, на примјер. Из истог су извора изишле и друге његове неестетске опсервације и поенте, којих у осталом нема много; али што и њега заноси, то је бујност, врућина, интензивност душевног живота, што се прелијева у његовим пјесмама. Разумљиво је, да је крај таких особина г. Дучић по превасходству пјесник љубави, и добро је опажено, да је та љубав сензуална, мутна, болесна и разривена. Али је и силна. Његова љубав није слична љубави г. Шантића; љубичице и мирте нијесу његово цвијеће, он пјева о маку и јасмину.

*) Г. Дучић је родом Требињац; свршив препарандију био је учитељ у Мостару, а за тим је отишао у Француску, да студира фр. језик и литературу, бавећи се у Паризу и Женеви. То његово бављење једном богатом и фином литературом има за његов књижевни рад особити значај, јер се ту умјетнички образовао и усавршио, али се и одродио, предао се више него што треба угледању на француске модерне и немодерне пјесничке производе. Издао је 1901. у Мостару „Пјесме", а касније је много радио на „Срп. Књиж. Гласнику".

Г. Дучић је данас пјесник финоће и елеганције, отмјен артиста, умјетник потпуно свјестан, аутокритичан — има, дакле, особине, које се могу само пожељети. Али сада, у његовим свјесним стварима нема довољно душе ни импресивности; свјесност се опажа и одвише, и одвише, а нема оне дубоке емоције и спонтаности природног и првобитног Дучића.

За ме постоје два Дучића у једној особи; првога волим, другога цијеним. Подложен невјероватно великом утјецају Запада, г. Дучић је кроз низ година постао Француз и све, прије него романским духом оплемењени Србин Херцеговац. По природи својој г. Дучић је човјек темпераментан, вруће, јужњачке крви; он је бујан, страсан, необуздан, фантаста, увијек, готово, у афектима. Он је првобитно романтик. Претрпив знатан утјецај поезије Војислављеве, међутим без штете по своје пјесниковање, он је нашао био свој пут, али га је наскоро изгубио својим одласком на Запад. Дођоше парнасовци, декаденти, символисте и преобразише човјека, и том се метаморфозом г. Дучић није много окористио, али није много ни изгубио.

У нашој данашњој поезији има ачења, неискрености и бесмислености, али има и бирања израза, бриге за технику и форму; иде се за умјетношћу, шири се сфера поетских мотива, тражи се нешто новије, слободније! Почели смо се модернизовати, и то је добро. А поред г. Стефановића и г. Ракића, знатан дио заслуге за тај напредак иде г. Дучића, и то онога, што је написао: „Античке мотиве“, „Дубровачки циклус“ и „Плаве легенде“, ствари већином фине и умјетничке. Али је прави Дучић, онај први Дучић, романтик; мој Дучић, то је онај, што је испјевао: „Јадранске сонете“, „Послије много година“ и „Залазак сунца“.

Покојни **Авдо Карабеговић-Хасанбегов** био је пјесник, рођени пјесник, даровит и самоникао. Без велике духовне културе, без особитог укуса и аутокритике, он је дао неколике лирске пјесме, које свједоче, да смо се од њега с правом могли надати успјелим и оригиналним стварима чисто лирске природе. О њему ће бити вриједно проговорити и посебно, као и о другом даровитом, прерано умрлом, рођеном пјеснику

† Јакову Шантићу. Јаков је био човјек препун живота и младости, са Дучићском страшћу и стваралачком енергијом; и то, што је имао превише животне силе и чежње, оживотворило је његову сакривену неизљечиву болест грудну, која га је, на жалост нашу, прерано отјерала под земљу. Боловао је овај силни човјек, патио је од тијела и душе; пјесника је сажгало његово рођено сунце. Јаков је и изгорио, оставивши нам на тужну успомену једну симпатичну, плаву књижицу стихова, пуних леденог бола, силног и неутољивог чезнућа.

Г. Осман Ђикић има у својим „Ашиклијама“ неколико строфа, које се могу прочитати са осјећањем. Али је добар дио тих пјесама изведен маниром, а турске ријечи нијесу помогле, да се добије источњачки колорит. Са пок. Карабеговићем и г. Сулејманпашићем издао је г. Ђикић „Побратимство“, књигу прилично добрих патриотских пјесама са нешто обичности мотива и монотоније.

Г. Авдо Карабеговић (Мали Зворник) испјевао је неколико лаких, и по садржају и по вриједности љубавних пјесама. Достојан књижевног реномеа једног Сокољанина, он није изразита ни важна појава, али не одбија и није на одмет, премда му патриотске пјесме нијесу више успјеле од љубавних.

Од г. **Лазара Димитријевића** читао сам неколико не индиферентних љубавних пјесама у севдалинском тону, у „Зори“ и „Искри“. Чуо сам, да ради на једној Косовској епопеји, и дозвољено нам се надати, да ћемо се моћи задовољити његовим успјехом.

Добро је казано за пјесме г. **Јова Г. Поповића** да су савремене и да им је то главна врлина. То су пјесме патриотске, средње и врло средње вриједности; искрене, али прилично монотоне, каткада потпуно равнодушне и безизразне. Уз то има недозвољених ствари у језику, ритму и метафорици. Треба се надати, да ће касније пјесме његове бити боље; јер, најзад, ово су почетничке ствари, а извјесна мјера прирођеног дара у г. Поповића свакако има. Треба му ваљане лектире и уз озбиљан рад на свом интелектуалном и естетском образовању моћи ће се, временом, развити у пристојна средњег пјесника.

Г. Душан Тамінџић има застарјелу фразеологију и покаткад одвећ сентименталности. Али неколике пјесме по листовима кажу, да он има праву поетску природу, а како је образован човјек, временом ће се дићи до повољне висине.

Жао ми је, што се г. **Михаило Мирон** не јавља чешће, јер су његове „Гусле“ и неколике пјесме по листовима („Вјечна хармонија“) показале, да у њега има и дара и естетског образовања. „Гусле“ су умјетничке, вриједне патриотске пјесме, па би их требало издати, јер би тим добили збирку лијепих патриотских пјесама, пјесама, а не нагваждања и патриотских тирада у слабим стиховима.

Као пјесникиња јавља се гђца **Јелена Остојић** са младим и слабачким стиховима, који не показују никакву скупљу пјесничку особину.

Било је још људи, који су писали стихове, а има их па пишу и сад, но све те можемо, без смртнога гријеха, прескочити.

Требали би још проговорити о раду на критици, поучним чланцима и превођењу, на етнографским стварима и фолклору, на журналистици, и слично.

То, међутим, остављамо, или остављамо за други пут.

Радња и штедња.

Пише: **Софија Пупић-Плетикосић.**

Рад је балсам крви,
ра̂д је извор врлине.
Радом забављена жена
нема кад да измишља,
да оговара, да зло твори
и говори. Ра̂дом очува
своје тијело од слабости
и болести; сачува душу
своју од гријеха и спасе је
од пропасти, а свој образ
свијетао и чист очува
од срамоте. Љеност је
легло, у коме се све страсти
коте и гријесима коријен замеће.

Уз многе врлине, које красе душу овога дичног српског народа, спада и радња и штедња.

Ко познаје наш народ у Босни и Херцеговини из темеља и ко га посматра или проучава са отвореним очима, тај се мора сложити са мном у тврдњи, да се тешко ико други осјећа тако срећним и задовољним као наш Босанац и Херцеговац кад има толико сретстава, да може своје породичне и кућне потребе подмиривати, да се не мора задуживати; да не мора никога бантовати; да не мора мољакати од овог и оног, да му позајми и кад се не мора вајкати, да нема, да је у невољи.

Ко би могао оцртати достојно његову голему радост и уживање, кад он има у шакама, па може свагдје као човјек приступити и свој образ свијетао показати; кад је кадар гдје треба дати цркви или својој џамији; кад је вриједан помоћи мектеб или школу; кад има да пружи сиромаху и невољнику; кад је у стању да проведе весеље о слави крсној, о мевлуду; о удаји и женидби; да се не нађе у незгоди, кад му когод у роду умре, — да опреми достојно мртваца, као што закон иште; да плати звона; да намири попа; да „дарује" хоџу и фукару; да има за дочек свога доста и пријатеља, као и страног путника, — и за све друге згоде и незгоде, нужде и потребе у животу, што човјека сусретају, да има, да им задовољи, а без тешке бриге и црна образа; да туђе не отима; у дуг да се не уваљује, јер је дуг најгори друг; ко је дужан и на Божић је тужан.

Коликогод овдашњи народ сматра ра̂д за част и за најјачу потребу здравља и живота, толико више дичи се он и поноси штедњом и чувањем, као мало ко.

У њега до сад бијаше радња и штедња једна од најјачих његових одлика или особина. Свак је радио и у раду живио; радом се поносио, а још више чувао и штедио.

Свак је знао, како се штеди, како се тече, и свак је имао. И ту врлину свагда је бранио својим лијепим и мудрим пословицама: „Чувај бијеле новце за црне дане". „Нико ничијега ваја не зна до краја". „Ко не наштеди, не натече; ко не начува, не наради". „Питаће те старост, гдје ти је била младост". „Ко штеди, тај не проси". „Штедња је неисцрпна благајница".

„Од голе кости ником фајде; од голе кости и пашче бјежи". Неимање и сиромаштво врло је мрзио овај красни народ; још јаче је мрзио и осуђивао нерад и љеност, а најјаче нечување и расипање.

Кад човјек нема у својим шакама, он очајава несрећан се осјећа; празан му џеп, празно и срце, као да га и нема у себи — под тешком бригом и старањем за опстанак, за живот.

Фукаралук ће човјека навести на свако зло и рђаво дјело, јер кад нема: морао би и украсти и криво се заклети и убити и отети туђе, — а поред таквијех несрећника и бескућника нико није миран, па ни животом својим у својој кући сигуран, као што видимо у модерног свијета како се нарочито по великим градовима у подне као и у поноћи кућна врата ланцима и кључевима утврђују, и како презају као и овца од ножа, да их таки гост не дочека пред вратима, било на улазу или на излазу из њиховог стана.

Па уза сву стражу сигурности: полиције, жандара, војске, бајунета, вјешала, тамнице, свако живи у непрекидном страху пред злочинством, које се догађа под упливом безбоштва и сиромаштва.

Живјети у страху то је најужасније, јер страх уништава у души људској сваку животну радост.

Но и без обзира на такав страх пред голим и гладним злочинцима, нерадиним битангама и пустоловима опет сиромаштво, као највеће друштвено зло, уопште у оној средини, гдје влада, квари карактер, ћуд и морал народа. „Празан џеп, црн образ".

У фукарлуку се губи душа; сиромах гладан, он ће и слагати, украсти, криво се заклети; преварите, издаће; може се употребити у непоштене сврхе; а све за залогај хљеба, за комад хаљине и за пусту крајцару, за грош!

По томе сиромах нигдје пристао није, ни међу људе, ни међу животиње. „Сиромах човјек то је готов ђаво", веле наши Муслимани. Њега нико не прибира, њега се свак клони; његово друштво свак избјегава и од њега закреће главу, он нигдје права нема, његово се не слуша.

У народу, који материјално добро стоји нема ни оне злобе, ни зависти, ни пакости; нема ни ниских и рђавих карактера, ни очајања, ни злочинства, што све долази понајвише са незадовољства, а незадовољство са недосталих сретстава за живот, или из преваге жеља и потреба једног чељадета, као што је у чланова модернога друштва, гдје су животна сретства увијек нејача и краћа него ли жеље и по одгоју развијене потребе: породичне и друштвене.

Материјално благостање било је међу људима цијењено од постања свијета; почевши од оца Аврама, праведнога Јова и премудрог Соломона.

Богатом и имућном човјеку, не само у сваком мјесту, већ и у свој земљи у читавом народу, одају људи највећу част и уважење.

Најбогатији људи, то су први људи у држави, јер се обично вели: богат, паметан; богат, учен; богат, поштен; богат, благородан; богат, честит: богат, кољеновић; богат, мудар. О његово се пријатељство отимају и крунисане главе. Вијенце му плету, у ордене га окивају! Подјељују му части: баронства, грофовства, кнежевства, као и највиша мјеста и неограничено повјерење.

„Од богаташа и брдо се плаши и стрепи."

„Ко је богат, тај је и слободан." „Богатство и поштење да изађу на мегдан, без сумње би богатство надјачало." „Богат и по брду кола гони, а сиромах и у пољу пут изгуби." „Што је господар богатији, то и слуга већу част ужива." „У незгоди је тешко наћи друга, а богатоме је свак друг."

Богаство је моћ, богаство сила и снага, која све савлађује и предобива; богаство је и Богу драгом угодно, кад га човјек са доброчинством споји; кад га употребљује као што Бог хоће и закон божји дужи. „Бог дијели мајдане среће, а неке у адско страдање меће."

(Наставиће се).

Сердар Шћепан и Ђулек Арнаут.

(Народна).

Вино пију двије паше царске,
У Мостару граду бијеломе,
На сараје Мушир-паше царског.
Оба ћу ти по имену касти:
Једно бјеше Мушир-паша царски,
А друго је Ђулек Арнауте.
Паше сједе, ладно пију пиво,
Пију пиво, разговарају се.
О свачему собет затурили:
О ћарима и о мејданима.
У ријечи, у којој су били,
Док се њима даде погледати
Широкијем пољем Мостарскијем,
Ал' се један коњик помолио,
На дебелу хату калчинасту,
А за њиме десет коњаника.
Познају га двије паше царске,
Познају га, познат' не могаху.
Док се коњик ближе примакнуо,
Тада паше њега познадоше,
А то бјеше Ченгићу Дедага.
Под сараје доћера путаља,
Па дебела одјаха путаља
А млађи му хата прифатише.
Ето њега ђе паше сјеђаху.
Обје паше на ноге скочише,
А он њима турски селам виче.
Обје паше селам прифатише,
Па Дедаги мјесто начинише,
Уз мушира, уз десно кољено,
Па му мрку каву наточише,
А бојали чибук припалише.
Док се Дедо мало одморио,
Па говори Ченгићу Дедага:
„Двије паше, царeве газије,
Сад што ћемо од живота свога?
Јесте л' чули, је л' вам ко казив'о?
Буџак нам се земље отурио,
Буџак земље, ловна Гора Црна!
Ено чете слазе до Никшића,
Па све гоне пребијеле овце,
А фатају турске чобанице,
Па их воде на Цетиње равно,
Ђаури их на Цетињу кђаже.
И те би ви јаде прегорио,
Него сишле двије арамбаше,
Ено сишли у Дугу крваву,
А за њима хиљаду ускока,
И оба ћу казат' по имену:
Једно ти је војвода Илија,
А друго је сердаре Шћепане.
Низ Дугу су џаду заставили,
Па никоме пролазит не даду,
Ни царева проћерат ерзака!
Ено Турци у Никшићу цмиле,
Јер од глади хоће помријети."
Све то слуша Ђулек Арнауте
Па му Ђулек вели лакрдију:
О, Дедага, једна страшивице,
Па зар си се Влаха препануо?
Причекај ме само до ујутру,
Кунем ти се турском вјером тврдом,
Узјахаћу мојега лабуда,
Са хиљаду љута Арнаута,
Натоварат пестотин комора
Све тајина и ерзака царског,
Кренућу га пољем Мостарскијем,
Док ја сађем до Благаја равна,
Па ћу свога окренут лабуда.
Окренут га уз Бусак планину,
Бишину ћу ногам' прегазити,
Док избијем равну Невесињу,
У Касабу пасти на конака,
И ту ћу ти ноћцу заноћити,
А ујутру добро уранити,
И дебела окренут лабуда,
Невесињско поље прегазити,
Док на залом ишћерам лабуда,
Па отале у Фојницу сићи,
Уз ријеку наћерат лабуда,
Док избијем пољу Гатачкоме,
До Липника, до куле Ченгића;

Тупа ћу ти ноћцу преноћити,
А ујутру добро уранити,
Кренути се пољем Гатачкијем,
Док избијем на Кретац планину.
И прикупим тајин и коморе,
Па отале у Ништице пусте,
У Ништице, у тијесне кланце,
Ђе чекају двије харамбаше.
Кунем ти се турском вјером тврдом,
Рашћераћу хиљаду ускока,
Уфатићу двије харамбаше,
И њихове осјећи главе!
Проћераћу тајин и коморе,
Право здраво у Никшића града,
У Никшићу тајин оставити,
И покупит' крваве Никшиће,
Па кренути пољем Никшићкијем,
Док избијем на Повију равну,
На сумеђу турску и каурску,
На Острога хоћу ударити,
Влашког свеца оћу покренути,
Поробићу влашког манастира,
Уфатићу старог игумана,
Објесит' га о бијелој цркви;
Па ћу отле војску окренути,
Шћераћу је на Цетиње равно,
До биљарде, до књажеве куле,
Биларду ћу њему оборити,
И на њојзи оградит џамију
На џамији језан изучити.
Ја ћу тако бели урадити,
Ја ћу своју изгубити главу.

(Сиршиће се).

Српске народне приповијетке.

Сељак и поп.

Дошâ један чојек попу, па га упита: „Оче, ајде ми право кажи, је ли то свеедно помишљети, оли учинити?"

„А да ранкане" — поп му одговори.

„А ну онда ми оче није ни жа', ја јутроске кад пође од куће ћедо Вам пршут понијети, па сад свеедно, ко да сам и донио".

Сељак и официр.

Срете један чојек официра, па га упита, колико је ури. Овај извади малеи, златан сатић, па му каза. А тек ће му сељак рећи: „Ма, славе ти, колико даде за ту урицу?"

„150 форинти", одговори му официр.

„А!" — зачуди се сељак — да ти тога и тога, и ко те је официром наредио; мој ћаћа скоро купио за 4 ворината, па једва у врећу стала".

Како је дјевојка надмудрила ђавола.

У једном се селу појави нечастиви, па заповједи људима, да морају кожу са камена одрнјети; док год не одру, он неће отићи из села. Људи се састали и не знају што да учине. У том селу била једна цура мудрица, па им она рече:

„Е добро људи, кад вам је он то река', да са камена кожу одерете, а ви њему реците, да га он најпрво закоље и да му крв пушти, а кад он то нареди, да ћете га онда ви одрнјети."

Тако они учине. Виђе ђаво, да је преварен, па ће опет заповиђети људима, да му усучу конон од пијеска. Људи опет не знајући што би, опет цури. Она им рече:

„Реците ви њему, да вам донесе оку масти од комарца, којом ће те конон мазати, па ћете га онда усукати."

Тако је и било. Виђе ђаво опет да га преварише. Што ће он онда?... Зачује некако за ту цуру, па јој поручи, да дође к њему ни боса ни обувена, и да дође ни по ноћи ни по дану, и смијући се и плачући.

Кад то цура чула, настане к њему: у једну ногу боса а у другу обувена, а дође у рану зору, дакле ни по дану ни по ноћи — и плачући. Кад је дошла к њему, он јој рече, да је он њој поручио, да дође и плачући и смијући се. Она се онда насмија и рече:

„Па видиш ли, да се смијем и плачем."

Виђе ђаво, да га цура надмудри, па побјегне у друго село.

Липово поље. Забиљ.: **Милош Шкорић.**

АФОРИЗМИ.

Слободно дисат' није живот још. **Гете.**

Човек је мозак свијета, а жена срце. **Смајле.**

Снажан је човјек налик на мач од најчистијег челика; прљотина прелази преко њега, али га не замрља. **Ниче.**

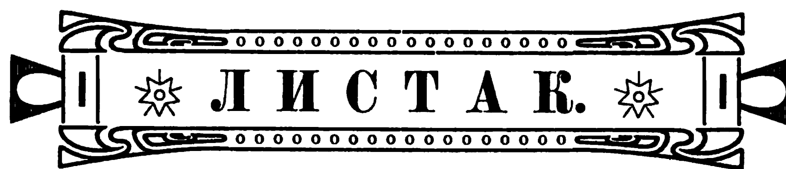

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Венеричне болести и њихов утицај на брачни живот и пород. Са 12 слика. — Доктор Савићевић. Београд, издање Стајићеве књижаре у Београду, 1907. године. Обична 8°, 109 страна. Цена 3 динара.

Крајем прошлога вијека појавио се међу интелигенцијом свих западних народа општи покрет за популарисање науке. У средњем вијеку, па доцније у 16. 17. и 18. стољећу науком су се бавиле само привилеговане класе у држави, а већином духовници. Од тога нијесу имали ни они сами никакве користи, јер су били у вјечитој забуни, преживакујући оно, што је казано прије хиљаду година, а наравно, да нијесу могли ни другом што помоћи, јар ко не зна, ни другог не научи, а и да су могли, нијесу хтјели, јер народ, мислили су они, треба да је у вјечитом мраку и само да вјерује, што му се каже. Слободнији мислиоци и либералнији родољуби већ нијесу тако мислили; они су резоновали, да је њихова дужност народу да помогну колико могу, јер њему треба да захвале што су се издигли на толику висину, а срце им каже да не треба с презирањем гледати на своје суграђане који нијесу као они, јер су браћа, па треба да су једнаки, а они су радили на том изједначењу. Таки су мислиоци почели своје знање износити пред народ у простијој и скромнијој одјећи; они су почели популарисати поједине науке.

То је само неколико узгредних напомена о почетку тог великог покрета.

*

Некад је медецина била завијена тајанственошћу и само су посвећени могли знати штогод, али прогресом наука, нарочито природних, с медецине се уклонила та тајанственост. Кад се јавио тај општи покрет за ширење наука у масу, он је захватио и љекаре, па су почели израђивати за народ брошуре, а и читаве одсјеке из медецине и хигијене. Од колике је то користи може сваки лако појмити ако само има на уму: да су незнање и сиротиња готово једини узроци свих биједа у животу човјечанства. Незнање чини човјека робом случаја, материјалне околине.

Код нас се од прије неког времена почеле појављивати књиге за народ с медецинском и хигијенском садржином, али је та књижевност још врло сиромашна. Најновија је књижица из те књижевности ова, коју мислимо приказати.

Ову је књижицу изазвала потреба. Венеричне су болести код нас у Србији јако распрострањене, а нарочито у источним крајевима. То доказује наше српско љекарско друштво, које је на свом годишњем збору 1905. год. одлучило да се за народ израде поуке о сифилису, и то су израдили гг. Др. М. Јовановић, Батут и Др. Јеврем М. Жујовић.

Болест је извикана као „нечиста", „гадна" „прљава" и т. д. те стога, ко је добије чува се, божем, да се не сазна, а тиме и нехотице помаже болести: она код њега узима маха и распростире је по околини, пошто околина његова и не сумња да је он оболио. Болесник је у мучном положају: стид га да открије болест, а не зна како да се помогне, зато пада шака појединих шпекуланата „специјалиста за тајне болести" који писмом дају савјете, или иде врачарама и другим шарлатанима, који му само погоршавају положај и празне џеп. То је изазвало појаву ове књижице.

Ми нећемо доносити опширну критику, а вриједило би, јер нам то не допушта простор листа, а и што бисмо морали доста често употребљавати таке медецинске термине, који се у обичном говору сматрају за „неучтиве", „неуљудне" изразе, и који су неподесни у листу за књижевност и забаву. Стога ћемо само у општим потезима изнијети неке напомене.

Сваки зна, шта је садржина књиге: „Венеричне болести" па је нећемо ни износити.

Писац, говорећи о времену и мјесту појаве венеричних болести, каже: „Може се управо рећи да су венеричне болести ишле упоредо с цивилизацијом; што је који народ био образованији, то је и више оболијевао, зато и узречица: „цивилизација и сифилизација[1]) Мислимо да писац није баш таквог мишљења и да то можда као у некој шали, подмеће цивилизацији да би пецнуо конзервативце, јер је ово тачно: с правом цивилизацијом иде знање, а знање уклања све препреке у животу и физичком и моралном, у колико је то њему у моћи, те би онда била контрадикција кад би цивилизација носила собом ову болест у већој сразмјери него незнање. Цивилизација је само помогла да се сазна за сваки случај оболијевања од ма које болести, јер она шири знање о њој, док незнање открије само оне случајеве који нам се, тако рећи, сами јаве, те се тако зна за мањи број оболијевања, а противник прогреса узима то као доказ против прогреса.

Садржина је подијељена на три дијела, али би боља подјела била да је узето два дијела: 1. венеричне болести у опште, гдје би се говорило о свакој појединој болести, и 2. Утицај венеричних болести на брачни живот и пород.

И ако је писац ово дјело намијенио народу, а то се види из његовог предговора, гдје вели: „а ако ова књижица буде ма колико допринијела општој ствари, ја ћу бити задовољан, а ми сматрамо општу ствар за народну ствар и што је намијењено општој ствари, да је намијењено и народу — дакле, и ако је намијењена народу, ипак је писац морао пазити да је систематизовано оно, што се каже, јер се само од системски уређеног знања има користи. У првом се дијелу нарочито опажа развршеност пишчева, а ту је најпотребније било да је систематски прешао описивање сваке болести, и чак да је опис сваке поједине болести раздијелио на поједине мање одјељке и ставио их под особити натпис, или бар под §, па чешће употребио курсив. То је врло важно за памћење. О самом описивању болести не можемо ништа рећи из већ наведених разлога.

Ко пише за народ, мора пазити на јасност реченица, зато не смије употребљавати велике периоде реченица, јер се ту врло лако губи јасност, а исто

[1]) Курсив је пишчев.

тако мора пазити на стил и изразе. Ваља избјегавати стране изразе и ако су они научни термини. Народ не зна за научне термине, а нема рјечник да им тражи значења, зато их ваља замјењивати згодним српским ријечима, или ако се не може једном ријечју исказати, онда описно, с више ријечи.

Кад се хоће да наведе што с туђега језика у потврду исказане мисли, онда никад не треба наводити оригинал кад се пише за народ, већ увијек треба превести текст.

Писац је врло добро учинио, што је у текст унио и слике. То смо више пута напомињали писцима, који пишу за народ, па нам је сад врло мило што је г. Савићевић усвојио наше гледиште. Сликом се очигледније представи што се голом ријечју само каже, јер је психолошки факт: да мисао има јачег ефекта кад у њеном стварању судјелује више чула у исто вријеме.

Ово су наше кратке напомене о самом дјелу.

Још једно имамо да напоменемо. Дјело је намијењено народу, то се види из предговора, али кад се погледа у цијену, мора се посумњати. Цијена је три динара а књижица, без садржаја, има тачно 102 стране, дакле мала је. Техничка је израда сасвим обична и ништа необично нема на књизи, што би могло оправдати оволику цијену, зато је сумњиво да ће ова књижица бити намијењена општој ствари, што је пишчева намјера, осим ако издавачка књижара (а књигу је издала издавачка књижара М. Стајића из Биограда) рачуна на важност предмета, који се расправља и велику трошњу овакве књиге, па хоће да искористи прилику, што је потпуно трговачки, али не и хумано. Но ипак књижара, да би као ублажила ту своју претераност, јавља на полеђини задњих корица ове књиге, да на стоваришту има велики „Атлас слика у боји о сифилису" и да га ставља на располагање сваком заинтересованом — бесплатно. Дакле, онај у Лозници кад купи књигу, нека оде часом до Биограда да у књижари разгледа „Атлас", а књижара му за то неће ништа наплатити, јер му је већ добро наплатила саму књигу.

Ово су само кратке напомене о „Венеричним болестима" и озбиљно препоручујемо сваком да је, и поред велике цијене, набави и пажљиво прочита. Кажемо сваки, дакле и здрави, јер им треба да се сачувају, болесни ће већ и без препоруке и сами набавити и нестрпљиво тражити да нађу опис своје болести и лијек „радикални", али бисмо свима тим нешто тајно шапнули на уво: „Идите прво љекару, па му се повјерите, па тек онда купите књигу".

18./3. 1907. **М. Петровић.**

Књижевне и културне биљешке.

Љетна забава. Пододбор друштва „Просвјете" у Доњој Тузли приредио је 20. маја љетну забаву у башти код пиваре, уз добровољно судјеловање „Српског пјевачког друштва", Српског гимн. друштва, „Српски Соко" и привременог одбора „Добротворне задруге Српкиња" у Доњој Тузли. Програм бијаше одабран.

Одликовање. Наш сарадник Мићун М. Павићевић у Данилову Грагу (Црна Гора) одликован је од књаза Николе златном медаљом за ревност.

Нови листови. У Вест. Сенеки у Америци почео је излазити нов српски политички лист „Naša Sloga". Власник је Адам Огњеновић, а уредник Ђорђе Петровић. „Naša Sloga" штампа се латиницом, а излази недјељно на великом формату и добро се уређује. Годишња цијена за Америку долар, а за Европу долар и по или 7·5 круна. Адреса је: „National Concord" 431. The Ave W. Seneca U. S. America.

Ново дјело кнеза пјесника. Црногорски кнез Никола почео је писати и приповијетке. „Бранково Коло" javља, да је кнез написао историјску приповијетку „Деспа" из прошлости Црне Горе, из владавине посљедњих Балшића. Кажу, да је прича особито лијепа и одликује се живим и истинским описом прошлости црногорске. „Деспа" ће се наскоро штампати.

Друга књига пјесама. Наш сарадник и даровити српски пјесник Милутин Јовановић у Ћуприји (Србија) издаје другу књигу својих пјесама. Ову књигу можемо слободно препоручити читаоцима, јер се и о првој књизи критика добро изјаснила.

Прешерн у српском преводу. Млади српски пјесник Влад. Станимировић у Биограду, дао је у штампу више одабраних Прешернових пјесама у српском преводу. Како је Прешерн први и најбољи пјесник у браће Словенаца, надамо се, да ће ова књига пјесама имати лијепа одзива у српском народу.

Забава у корист „Просвјете". Српско гимнастичко друштво „Обилић" у Мостару приредило је 27. маја забаву у корист друштва „Просвјете".

Новији српски приповједачи. Српско академско потпорно друштво у Загребу издаје антологију из младе српске приповијетке. „Савременик" јавља да ће ту бити заступљени: Светозар Ћоровић, Борисав Станковић, Иво Ћипико, Милан Будисављевић, Петар Кочић, Радоје Домановић и М. Ускоковић. Издање ће бити врло укусно и од сваког писца приче пробране, најљепше и за појединог писце најкарактеристичније.

Нова књига приповиједака. Млади српски новелиста Милош Мартиновић написао је и по разним листовима штампао читаву хрпу новела и приповиједака и то све под псеудонимом. Сад је све то скупио и хоће, да изда у једној књизи. У причама су, како вели дубровачки „Срђ", живо представљени разни појмови и народни обичаји у Црној Гори, Босни и Херцеговини. „Срђ" хвали и препоручује ову нову књигу прича и новела.

Пјесме Милорада Ј. Митровића. Српска Књижевна Задруга у Биограду закључила је, да изда у овогодишњем своме колу и „Пјесме Милорада Митровића". Њих је сам пјесник средио још за живота и припремио за штампу. То ће бити јамачно седма књига овога кола, а остале смо јевили раније. И овом приликом препоручујемо најтоплије нашим читаоцима Задругина издања као најјевтиније и најбоље српске књиге.

Етнографска карта Балканског полуострва. Најбољи српски научењак др. Јован Цвијић изнијеће лијеп предлог талијанском конгресу географа у Милану. То ће бити принцип и метода за израду најбоље етнографске карте Балканског полуострва. Тај је предлог изашао у Дубровачком српском књижевном листу „Срђу".

Слике из сеоског албума. „Народ" јавља, да ће скорим изаћи у свескама Кисићеве „Мале библиотеке" ново, поправљено издање „Слике из сеоског албума", од познатог српског хумористе Јована Протића, катихете у Мостару.

Народна читанка. Уредник „Народних Новина" и професор Живојин Дачић приређује „Народну читанку". Књига има 12 одјељака. У њој су многе корисне поуке о здрављу, чистоти тијела, одијелу, предохрани од болести и т. д. Читанка износи четири штампана табака и стаје само 40 пара или потура. Најтоплије препоручујемо ову књигу свакоме а нарочито тежацима.

Преведено на талијански. У 2. и 3. свесци „Nuova Rassegna", у српско-хрватском одјељку видимо преведен са српског „Кнез од Семберије", од Бранислава Ђ. Нушића и народну пјесму „Марко Краљевић и Арапин", обоје превела Умберта Графини. Још имају у том одјељку двије пјесме са хрватског, једна о смрти Ђозуе Кардучија и једна народна. Још је преведена једна Матавуљева прича.

ЧИТУЛА.

Корнел Јовановић. У биоградској болници умро је скорих дана рођени брат покојног Змаја. Покојник је био одушевљен Србин, који је за Српство одлежао неколико мјесеци у пештанској тамници. Окривљен је с Милетићем и Касапиновићем због купљења прилога за српске добровољце у српско-турском рату, али на главној расправи Корнел је ослобођен. Покој му души!

Ђука Симуновић. У Шиду (Сријем) умро је угледни Србин и добротвор српски, стари борац и народњак — Ђока Симуновић. Покојник је поклонио свој хотел у бањи Русанди тамошњој српској општини, а поред тога оставио је тестаментално 50.000 Кр. „Српским Земљорадничким задругама“ у Срјему. Бог да га прости и помилује!

Милан Марковић. У Биограду је преминуо начелник министарства правде Милан Марковић у 81. години живота. Покојник је свршио гимназију и права у Бечу. Дуго времена био је адвокат у Би.граду, а прије четири године ступио је у државну службу. То је био један од најспремнијих и најбољих правника у краљевини Србији. Осамдесетих година уређивао је правнички лист „Пороту“, а доцније с Костом Јездићем и „Глас Права“. Бог да га прости и помилује!

Кочо Н. Бесаровић. Главни одбор друштва „Просвјете“ у Сарајеву објавио је српском народу, да је његов члан добротвор Кочо Бесаровић преминуо у Сарајеву 22. маја у цвијету младости. То је други син покојног нашег сарадника и даровитог приповједача Ника Х. П. Бесаровића. Покојни Кочо завјештао је друштву „Просвјети“ своју кућу у вриједности 25.—30.000 круна. Тим је постао добротвор тога честитог друштва, а уписао је и оца за добротвора. Бог да га прости и помилује!

Војвода Петар Радовић. Још 14. априла умро је у Невесињу, у Херцеговини чувени јунак и војвода херцеговачки поп Петар Радовић. Родио се у селу Братачу 1820. у старој и чувеној породици Радовића. Отац му је био најглавнији кнез и један од највиђенијих људи у Херцеговини. Послије смрти очеве примио је кнежевску власт, али доласком царско-турске војске та власт бијаше много мања него прије. Кад је планула Невесињска пушка поп Петар био је међу првима на бојном пољу, заједно са својим Братачанима, а кад је устанак у велике плануо, покојни Петар постао је војвода и управљао над оба Невесињска баталиона. У бојевима се ваздa одликовао са својим храбрим Невесињцима, надајући се, да ће се остварити идеја, за коју су прољевали своју драгоцјену крв, но све би узаман. Послије аустријске окупације војвода Петар постављен је за котарског престојника, али, не могавши стећи повјерења код власти, наскоро би свргнут. А кад је плануо устанак 1882., стари вук потрча у помоћ браћи и свуд се истицао међу првима. Кад је угушен устанак, војвода Петар доби помиловање и смири се код своје куће, гдје је живио до смрти, вршећи свештеничку дужност. Умро је с раном у срцу, што не виђе очима оно, за чим је највише жудио и крв прољевао. Слава му и покој српској, великој души.

Милорад Ј. Митровић. У Биограду је преминуо 14. маја један од најбољих и најјачих млађих пјесника, један од великих и ватрених родољуба, секретар апелационог суда — Милорад Ј. Митровић. — Покојник је рођен у Биограду, више школе је учио у Биограду. Пјевао је по разним српским листовима, а издао је двије свеске својих пјесама: „Књига о љубави“ и „Пригодне пјесме“. У овим потоњим оштро је шибао прилике у Србији. Митровић је пореклом из Херцеговине, јер му се отац Јован доселио из Требиња у Биоград, гдје је постао угледан трговац биоградски. Милорад је поживио само 40 година, умро је дакле у најбољој људској снази, кад је српска књига очекивала још доста прилога. Покој му српској пјесничкој души и Бог да га прости и помилује!

Нове књиге и листови.

Извештај главног одбора друштва за чување народног здравља, које стоји под највишом заштитом Њ. Величанства краља Петра I. О друштвеном раду у 1906. години. Година пета. Београд. штампарија Аце Станојевића 1907.

Извештај о раду и стању панчевачког српског црквеног певачког друштва за годину XLIII. (1906.) Панчево, штампарија Браће Јовановића 1907. Друштво има чланова почасних 14. судјеловача 34 мушких и 36 женских, помагача 69. Цијело имање износи 17.070·44 К.

Селена, приче за српску децу. Написао Ј. Миодраговић. Београд. штампарија Д. Димитријевића, 1907. Ово је врло лијепа дјечја књижица и згодна за ђачке дарове о испитима. У њој има 4—5 поучних прича и једна народна бројеница. Препоручујемо је учитељима и школским одборима.

Из наше махале. Приповијетке и слике Стевана И. Самарџијића. Београд, нова штампарија Давидовић, 1907. Цијена 1·5 динар или круна. У овој лијепој и укусној књизи има 6 приповиједака овог даровитог приповједача, које су прије штампане биле у нашем листу, „Српској Ријечи“, „Новој Искри“ и „Дјелу“. Ту су приче: Два славска колача, Помен Емилију Кастелару, На раскопано огњиште, Плаха крв, Мујага и Послије Севдаха. Издање је особито лијепо, а и приче су добре и једре, а што је најглавније, из наших крајева, те се књига сама препоручује. О њој ћемо скоро донијети опширну оцјену.

„Заједница“, омладински забавно-поучни лист, орган Клуба Заједнице. Година 2., бр. 1., 2., 3. Уређује одбор. Излази у Биограду, у мјесечним свескама од једног табака. Београд, штампарија К. Грегорића и друга, 1907. Годишња претплата 2 динара, а појединi бројеви 20 пара.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг. Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франчевић, референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Цветко Радојчић, референт и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић, учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Љесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, референт и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 10. САРАЈЕВО, 30. маја 1907. Год. XXII.

Из прозе живота.

Слика.

Зими се већ ближаше крај... Седео сам сам самцит у соби, ко сува трска међу голим стењем. Ни осетио нисам часовниково оглашење поноћи: у мислима одгртах по цветној башти успомена — негда лепе и мирисне бокоре каранфила, рузмарина, споменка и т. д. и т. д. — не бих ли само измамио њихов пријатан мирисави дах и њиме разгалио суморну и сетну душу. Но како ми се груди почеше јако надимати, срце силније куцати, када уместо оних лепих и мирисних бокора, ах, сада нађох трулеж и пепео, те последње остатке сваког организма!... Беше ми тешко, тешко... Срце јако куцаше, као да осећаше жалост. Очи ми беху пуне суза, али као скамењене ни једна не кану, — а лакше би ми било!... Изгледаше ми, да би с њима искапала и сва моја осећања тужна... Но, можда се варам! ... Тако сетан и невесео немо сам гледао кроз прозор у тамну ноћ... Ил' можда то не беше тамна ноћ, али у мојој души тако се осликала... — Небо ми изгледаше облачно, баш као и цео мој vita rustica. На њему се указа једна сјајна звезда и — ишчезну... Судбина звездина ме сневесели. Јако жаљах за звездом, али је почех и карати што остави небо, које с њоме тако лепо изгледаше! Па и саме ноћне таме при њеном сјају нестало је! — „Баш је грешна!" и нехотице рекох гласно. Саучествовао сам у судбини облачног неба и тамне ноћи, и премишљао о својој судбини. И, намах ми сину мисао, да све то што видех истовстно је мојој судбини. Почех дубље о томе мислити и, гле, нађох: да су тамна ноћ и облачно небо свакидањи дани мога живота, а она сјајна звезда једина радост и милина, утеха и љубав тога живота. Али... да је и она ишчезла... Да! Сећам се, да и ја у животу имађах једну сјајну звезду, једину милину и љубав овога иначе облачног живота, и та ми, ах, тако ишчезну...

Барич (Србија) **Душ. Р. Михајловић**

Жарко Лазаревић Петропољац:

У мајској ноћи.

У раскошној ноћи чежњивога маја,
Када мири јасмин сред бокора ружа,
И опија ђурђиц мирисима раја
Док се поред њега бршљан смерно пружа,
Ја те чекам драга, препун жуди, сласти,
Узбуђене дахом младости ми бујне,
Са набреклим груд'ма од скривене страсти,
Да изгарам тако до зорице рујне...

Ох, та дођи драга!... Изгореће груди,
Утрнуће очи са чезнућа силна,
Већ младост прегара у демонској жуди,
Што ме не обвија твоја коса свилна...
Ја чекам и стрепим клецајућ' од жеђи,
Дозивајућ тебе, ширећ' руке смело,
Да те не испуштам док не будем блеђи,
Од ружице беле што јој лисје свело...

ЧИТУЛА.

Корнел Јовановић. У београдској болници умро је скорих дана рођени брат покојног Змаја. Покојник је био одушевљен Србин, који је за Српство одлежао неколико мјесеци у пештанској тамници. Окривљен је с Милетићем и Касапиновићем због купљења прилога за српске добровољце у српско-турском рату, али на главној расправи Корнел је ослобођен. Покој му души!

Ђука Симуновић. У Шиду (Сријем) умро је угледни Србин и добротвор српски, стари борац и народњак - Ђока Симуновић. Покојник је поклонио свој хотел у бањи Русанди тамошњој српској општини, а поред тога оставио је тестаментално 50.000 Кр. „Српским Земљорадничким задругама“ у Сријему. Бог да га прости и помилује!

Милан Марковић. У Биограду је преминуо начелник министарства правде Милан Марковић у 81. години живота. Покојник је свршио гимназију и права у Бечу. Дуго времена био је адвокат у Биограду, а прије четири године ступио је у државну службу. То је био један од најспремнијих и најбољих правника у краљевини Србији. Осамдесетих година уређивао је правнички лист „Пороту“, а доцније с Костом Јездићем и „Глас Права“. Бог да га прости и помилује!

Кочо Н. Бесаровић. Главни одбор друштва „Просвјете“ у Сарајеву објавио је српском народу, да је његов члан добротвор Кочо Бесаровић преминуо у Сарајеву 22. маја у цвијету младости. То је други син покојног нашег сарадника и даровитог приповједача Нике Х. Н. Бесаровића. Покојни Кочо завјештао је друштву „Просвјети“ своју кућу у вриједности 25.—30.000 круна. Тим је постао добротвор тога честитог друштва, а уписао је и оца за добротвора. Бог да га прости и помилује!

Војвода Петар Радовић. Још 14. априла умро је у Невесињу, у Херцеговини чувени јунак и војвода херцеговачки поп Петар Радовић. Родио се у селу Братачу 1820. у старој и чувеној породици Радовића. Отац му је био најглавнији кнез и један од највиђенијих људи у Херцеговини. Послије смрти очеве примио је кнежевску власт, али доласком царско-турске војске та власт бијаше много мања него прије. Кад је планула Невесињска пушка поп Петар био је међу првима на бојном пољу, заједно са својим Братачанима, а кад је устанак у велико плануо, покојни Петар постао је војвода и управљао над оба Невесињска баталиона. У бојевима се вазда одликовао са својим храбрим Невесињцима, надајући се, да ће се остварити идеја, за коју су прољевали своју драгоцјену крв, но све би узаман. Послије аустријске окупације војвода Петар постављен је за котарског престојника, али, не могавши стећи повјерења код власти, наскоро би свргнут. А кад је плануо устанак 1882., стари вук потрча у помоћ браћи и свуд се истицао међу првима. Кад је угушен устанак, војвода Петар доби помиловање и смири се код своје куће, гдје је живио до смрти, вршећи свештеничку дужност. Умро је с раном у срцу, што не виђе очима оно, за чим је највише жудио и крв прољевао. Слава му и покој српској, великој души.

Милорад Ј. Митровић. У Биограду је преминуо 14. маја један од најбољих и најјачих млађих пјесника, један од великих и ватрених родољуба, секретар апелационог суда — Милорад Ј. Митровић. — Покојник је рођен у Биограду, више школе је учио у Биограду. Пјевао је по разним српским листовима, а издао је двије свеске својих пјесама: „Књига о љубави“ и „Пригодне пјесме“. У овим потоњим оштро је шибао прилике у Србији. Митровић је пореклом из Херцеговине, јер му се отац Јован доселио из Требиња у Биоград, гдје је постао угледан трговац биоградски. Милорад је поживио само 40 година, умро је дакле у најбољој људској снази, кад је српска књига очекивала још доста прилога. Покој му српској пјесничкој души и Бог да га прости и помилује!

Нове књиге и листови.

Извештај главног одбора друштва за чување народног здравља, које стоји под највишом заштитом Њ. Величанства краља Петра I. О друштвеном раду у 1906. години. Година пета. Београд, штампарија Аце Станојевића 1907.

Извештај о раду и стању панчевачког српског црквеног певачког друштва за годину XLIII. (1906.) Панчево, штампарија Браће Јовановића 1907. Друштво има чланова почасних 14. судјеловача 34 мушких и 36 женских, помагача 69. Цијело имање износи 17.070·44 К.

Селена, приче за српску децу. Написао Ј. Миодраговић. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1907. Ово је врло лијепа дјечја књижица и згодна за ђачке дарове о испитима. У њој има 4—5 поучних прича и једна народна бројеница. Препоручујемо је учитељима и школским одборима.

Из наше нахије. Приповијетке и слике Стевана И. Самарџића. Београд, нова штампарија Давидовић, 1907. Цијена 1·5 динар или круна. У овој лијепој и укусној књизи има 6 приповиједака овог даровитог приповједача, које су прије штампане биле у нашем листу, „Српској Ријечи“, „Новој Искри“ и „Дјелу“. Ту су приче: Два славска колача, Помен Емилију Кастелару, На раскопано огњиште, Плаха крв, Мујага и Послије Севдаха. Издање је особито лијепо, а и приче су добре и једре, а што је најглавније, из наших крајева, те се књига сама препоручује. О њој ћемо скоро донијети опширну оцјену.

„Заједница“, омладински забавно-поучни лист, орган Клуба Заједнице. Година 2., бр. 1., 2., 3. Уређује одбор. Излази у Биограду, у мјесечним свескама од једног табака. Београд, штампарија К. Грегорића и друга, 1907. Годишња претплата 2 динара, а појединни бројеви 20 пара.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељ и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг. Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франчевић, референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. пореза одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учитељ; Ужице: Цветко Радојчић, референт и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић, учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Тервић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац нared. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, референт и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 10. **САРАЈЕВО, 30. маја 1907.** **Год. XXII.**

Из прозе живота.

Слика.

Зими се већ ближаше крај... Седео сам сам самцит у соби, ко сува трска међу голим стењем. Ни осетно нисам часовниково оглашење поноћи: у мислима одгртах по цветној башти успомена — негда лепе и мирисне бокоре каранфила, рузмарина, споменка и т. д и т. д. — не бих ли само измамио њихов пријатан мирисави дах и њиме разгалио суморну и сетну душу. Но како ми се груди почеше јако надимати, срце силније куцати, када уместо оних лепих и мирисних бокора, ах, сада нађох трулеж и песо, те последње остатке сваког организма!... Беше ми тешко, тешко... Срце јако куцаше, као да осећаше жалост. Очи ми беху пуне суза, али као скамењене ни једна не кану, — а лакше би ми било!... Изгледаше ми, да би с њима искапала и сва моја осећања тужна... Но, можда се варам! ... Тако сетан и невесео немо сам гледао кроз прозор у тамну ноћ... Ил' можда то не беше тамна ноћ, али у мојој души тако се осликала... — Небо ми изгледаше облачно, баш као и цео мој vita rustica. На њему се указа једна сјајна звезда и — ишчезну... Судбина звездина ме сневесели. Јако жаљах за звездом, али је почех и карати што остави небо, које с њоме тако лепо изгледаше! Па и саме ноћне таме при њеном сјају нестало је! — „Баш је грешна!" и нехотице рекох гласно. Саучествовао сам у судбини облачног неба и тамне ноћи, и премишљао о својој судбини. И, намах ми сину мисао, да све то што видех истоветно је мојој судбини. Почех дубље о томе мислити и, гле, нађох: да су тамна ноћ и облачно небо свакидањи дани мога живота, а она сјајна звезда једина радост и милина, утеха и љубав тога живота. Али... да је и она ишчезла... Да! Сећам се, да и ја у животу имађах једну сјајну звезду, једину милину и љубав овога иначе облачног живота, и та ми, ах, тако ишчезну...

Бариč (Србија) **Душ. Р. Михајловић**

Жарко Лазаревић Петропољац:

У мајској ноћи.

У раскошној ноћи чежњивога маја,
Када мири јасмин сред бокора ружа,
И опија ђурђиц мирисима раја
Док се поред њега бршљан смерно пружа,
Ја те чекам драга, препун жуди, сласти,
Узбуђене дахом младости ми бујне,
Са набреклим груд'ма од скривене страсти,
Да изгарам тако до зорице рујне...

Ох, та дођи драга!... Изгореће груди,
Утрнуће очи са чезнућа силна,
Већ младост прегара у демонској жуди,
Што ме не обвија твоја коса свилна...
Ја чекам и стрепим клецајућ' од жеђи,
Дозивајућ тебе, ширећ' руке смело,
Да те не испуштам док не будем блеђи,
Од ружице беле што јој лисје свело...

Ох, та дођи драга, украј рујних ружа,
Да угасим груди сред мирисна раја,
И проживим младост, док се бршљан пружа
У раскошној ноћи, чежњивога маја...

Београд 1907.

Живот.

Појахало друштво, једним путем јуре,
На атима својим, једном циљу греде,
На заморном путу једни друге журе,
А кад на крај дођу, да се упореде.

Неко лудо јури, други мудро ходи,
— Сви ће тамо стићи, на што му журити —
Та све један пут их једној мети води,
Мећ' првима мора и последњи бити.

Свакоме до воље и до коња стоји,
Каквим темпом треба овом трком ићи;
Ал' у ког се коњиц у најлуђе броји,
Он ће своме гробу понајбрже стићи.

Делиград. **Лаз. К. Мишковић.**

Посланица Шевкији Глухићу.

Еј, Шевкија, робе тужни,
Плачидруже, овог в'јека
Гдје да тражиш тужном срцу,
Боној души слатка л'јека.

Погледајдер. дубље мало
У живота наше дане;
Па се онда назад врни
У прошлости дане славне...

Да, ево ти књига ова,
Бињ бешијуз[1]) броји љета;
Кретише је чудно људи:
Историја овог св'јета.

И на страни јуз[2]) деветој
Кад прелисташ књигу ову,
Наћеш тамо измеђ свега
Историју Србинову.

Какви тада Срби бјеху?
Шта причају слова ова?
Ком' за понос ком' за дику,
Дивна слава Душанова!

Даље страна јуз петнеста,
Шта нам она тамо вели,

Ко и шта су Срби били,
Кад су Балкан запосјели?

Туд' закуца срце младо,
Хоће груди да пробије —
А око ми сузом роси
Света слова историје...

Зворник. **А. Карабеговић.**

¹) 1500
²) 100

Вера спасава.

На танкој бедевији јунак,
Оштар му поглед,
Са голом сабљом јури
У најгушћи ред!

Блиста се димискија,
Увија с' као змија,
Вришти бедевија!
А на њој Пашалија -

Ено га, смртно рањен,
Из ране крвца ври,
А на уснама бледим
Осмејак трепери!...

Вера га крепи, краси,
Ох, да дивне среће!
Живот се већем гаси,
А смртне усне шапћу:
Где сте хурије веће!?...

Београд. **Божидар М. Јовановић.**

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

VI.

Јосиф се у истини радовао да што пре прође зима и настуни лето. Чудо је, да се у њему тек сад будила чежња за лепотом и слободом и сретним часовима младалаштва. Осећао је, да га сваки дан све више притискује чамотиња и некакав несносан и непојаман терет у кући.

Међутим није имао никаква терета, нити каквих непријатности ма с чије стране. И иначе у њиховој кући било је све у реду и није било никаква повода, да се на кога пожали. Отац га није бацао ни на какав терет. нити га је стешњавао, псовао и гонио. Радио

је обичне послове, који се зими свршавају: ишао у дрва, полагао стоци, носио жито у воденицу. Шта више, много штошта давао му је на вољу, и, у доста прилика, пропуштао га је напред у старешинству.

Дошао трговац на амбар и годи пшеницу. Годише се, прегонише се, и оста пара међу њима, Трговац пружио руку и виче:

— Љуби ме! Нек је сретно!

А Стјепан чепа, затеже се, омишља, па ће на посљетку призвати Јосифа:

— Што велиш, да ли да му дам?

— Ти знаш . . . Како знаш... — вели он.

— Ако велиш, да му дам . . .

— Подај!

И он кида цену.

Тако и у другом којечему. Од њега ништа не крије, њему се жали и хвали, и све. Иде из суднице, задијао се, брише зној, хуче и тражи Јосифа.

— Еј, људи, шта ти неће човека снаћи! — виче он њему, као да их има десеторица с њим.

— Што је то било!

— Море, не питај! Хоће да нам расеку „дугопољку".

— Како то?

— И ја се чудим. Веле: дошла је наредба од „срескога", да се просече пут кроз село на Гајин до, и мораће да удари правцем на твоју ливаду, звану „дугопољку", да се пресече на пола.

— А шта им ти велиш?

— Што им велим? Што сам им ја испричао памтиће док су живи. Казао сам: то је неправда, и, што онај 'вик'о, тирјанлук; и ја то нећу дати за живу главу. А ћата објашњава, како то мора бити по закону о екс . . . пор . . . цип . . . цијацији, како ли рече, убио га Бог. И да ће ми се то платити, и да се потпишем, да то буде. А ја вичем, и лупам у астал, и лупам ногама у патос: знате ли ви, да ја имам пореску главу у кући, мога сина Јосифа, који се он пита за све као и ја, и да вам неће ни он то дозволити. Не знате ви још ко је он, то јест мој син Јосиф!

— И нећу вала дозволити, док је на мени главе — вели Јосиф: — Нека приђе ко је јунак, да закопа будаком у „дугопољку". Тројица су моји, а осталима ејвала! . . .

И тако у свему . . .

С те стране, дакле, Јосиф се није могао пожалити. Шта више, могао се подичити што га отац, од обичног чобанчета, уводи у људе и што се толико узда у њега . . .

А није имао непријатности ни с њене стране. Каква је Смиљка била у почетку, така је остала непрестано: послушна, покорна и ћутљива. Колико има времена како је с њим, а још му честито није у очи погледала. Она је знала само да слуша, да годи његовој вољи и да је све у реду у кући. Није му умела ништа рећи, никакве прекорне речи ни у једној прилици: ни где је био и што се толико задржао кад задоцни, ни хоће ли је где извести, хоће ли јој што ново купити. Она зна, да то није њено, да разбира, шта он ради и шта ће радити и да он уме о њој промислити.

И што од кога чује о њој, све добро чује. Што је хвали отац и они у кући, то је још више хвале у селу. Хвале је њему у очи. Иду људи из поља, а и он с њима, па кад улазе у заселак, они застану крај пута, прислоне се уз ограду, или пењу се на врљике, седе, завијају цигаре и пре но што би се растали, протуре још по коју. У том промичу женска чељад са извора, са пуним судовима, и заподене се разговор о њима: те ова је овака, те она је онака, па дође ред и на Смиљку.

— Боља је него ти! — дирају Јосифа.

— Откуд да нађеш онако живинче!

— Ниси ти за 'нако чељаде!

А он се врпољи, мрда раменима — несносно му да слуша такве разговоре, то јест да хвале њу. Само виче:

— Јес', ја! Шта 'вали мени? Што се вас тиче!

И да му је да прекине реч о њој, или да изграби одатле.

— Море, Осоница је за тебе . . . она стока и оне букве. Ниси ти за кућу и жену! — добацују му они на послетку.

— И јес', па шта! Чекај само док се развије лист! — вели им он.

*

А кад се разви лист и озелење гора, он донста учеста са одлажењем у планину. Мало, мало, па упрти торбу и ухвати пут за Осоницу. „Шта ли раде они у планини? Ко зна имаду ли брашна? Да ли је стоци давато соли?“ — вајка се он у тим приликама. Па прође дан, два, а он се опет нађе у послу, обеси танчицу о раме, па шврљка око куће, око вотњака, око њива, нешто огледа и разгледа, а полако одмиче од куће, док се не изгуби.

А кад год се отуд врати на њему се опажају промене: или се сневеселио, натмурио, сабрао веђе, ћути, ништа не прича ни где је био ни шта је радио; или је, напротив, весео, звиждуће, прича о стрини и брату, о овци калуши и гичу што носи звоно пред овцама.

Једном дође с масницом преко образа, као да га је неко огребао. Није хтео причати, како је стекао и где је то било, зато ћемо то испричати ми.

У пролазу од куће за Осоницу, Јосиф није никако могао обићи путању испод Мајсторовића куће и онај извор на ливатку под њином кућом. Био жедан, не био; хитао, не хитао, он је морао застати крај извора, обазрети се и погледати кући Леке Мајсторовића. Са те стране увек је нешто очекивао, и погледао и није се могао одмаћи док што не чује ил' не види. Негда чује жагор, песму, дозивање, негда угледа некоје од њих, тек задовољан је и с пуним срцем пролази даље.

Једног мајског дана враћаше се он из планине и, по обичају, скрену путањом на извор. Док у њиви, под путом, на домак извору, чу се Мајсторовића девојка Косара.

— Гашо! ха, ха, ха! Стрелице те устрелиле, несташко ли ти један!..

По лепој одраслој и густој пшеници, јураше она једно јагње, и виђаше се само од појаса у утегнутом јелечету и танкој белој кошуљи са широким рукавима. Јагње промицаше кроз пшеницу, скаче и пропиње се, и час по час диже црну главицу ко кад плива и пробија се кроз таласе.

— Јозо, држи га! — викну му она.

Он без речи баци торбу и танчицу и као помаман прескочи врзину и упаде у пшеницу. Као да треба да покаже неко особито јунаштво пред њом, клиши он као хрт, једанпут, двапут и зграби јагње.

— Ево га! На!

Она га узе, зацерека се, затресе се и пусти га.

— Шта то уради? Што то? — викну он.

— Држи га, Јозо! Држи немирка Гашу!

Он се опет размахну, јагње прескочи преко врзине, па другу страну њиве, у ситну шумицу; он за њим и у том га мазну један три преко образа...

— Не мари ништа. Јунак си ти! — зацерека се она још више, прескочи врзину и зађе и она у шумицу. (Наставиће се).

„И не дајте да се умукне о њему докле не утврди и учини Јерусалим славан на земљи“.
Исај. гл. 62. 7.

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.

Написао: **Милош Перовић.**

„Српска Краљевска Академија Наука наградила је ово дело са 650 динара из фонда пок. М. Ж. Петровића“.

ЛИЦА:

Карађорђе Петровић.
Милош Обреновић.
Вујица Вулићевић, главни кнез смедеревске нахије.
Обрад из Крсне, кнез у смедеревској нахији.
Недељко Рашковић.
Благоје, **Ранко** — његови синови.
Наум Канар, Карађорђев секретар.
Анта Протић, Вујичин писар.
Павле Сретеновић-Лисовић, заповедник Милошевих момака.
Јанко Јурдовић, харамбаша хајдучки.
Вујадин, **Рујо**, **Дивац**, **Митрашин**, **Бакоња** — хајдуци.
Матија Пантић, вођ исељеника.
Игуман.
Милан Тарабић, сеоски пророк.
Војко, изасланик кнеза ваљевског.
Видоје.
Делибиша черкески.
Никола Новаковић, момак Вујичин.
Јевра, Вујичина жена.
Анђелија, Вујичина кћер.

Марица.
Јагода, Маричина кћер.
Чечкези, косачи, исељеници, сељаци, хајдуци, чобани, момци Милошеви и Вујичини.
Доба: од 3.—13. јуна 1817. године.

Први чин.

Велики пропланак; са свих страна густа шума. Позади кроз шуму води пут, десно и лево путање. У дубини пред шумом студенац. У даљини се црвени небо од запаљених кућа. Чује се слаб, редак пуцањ пушака.

ПРВА ПОЈАВА.

Делибаша и Черкези:
(Пре него што се завеса дигне, чује се блиску коњски топот; пошто се завеса дигне чује се споља):

Глас: (пригушено):
Сјаши!

Делибаша (у дугој, црвеној доламн са белим високим турбаном долази опрезно, обазрући се):
Држите коње, нек је спремно све,
Не попуштајте колан! Ахмете,
Заиђи с Мујом туда кроз шуму
До њене куће, затим станите
И чекајте је; чим се помоли,
Избите хитро, докопајте њу
Па с њом на коња, брзо, па у трк. —
Код паше нема опроштаја већ
Ил Јагоду или живот мој,
Те буде л' и сад јазук к'о и пре
Алах ми јемац, побићу вас све.
Вечерас овај нек се сврши рад,
А већ за Ђорђа имаћемо кад.
(Двојица Черкеза одвајају се и одлазе десно путањом; по двојица лево и десно стражаре; остали чекају у шуми позади).
А и ви тамо у памет се сви,
Хајдучке чете смуцају се ту
(повлачи се у шуму).

Први Черкез: (као за себе):
Ћабе ми, ако овај није луд,
Марашчија је бесан или пуст.
Седа му брада и перчин му сед,
У глави нема зуба ђавољег,
Гронуо снагом као стари пањ
А распаљује га за девојком плам.

Други Черкез:
А док се овуд врзмаш узалуд,
Те бесном старцу испуњујеш ћуд...

Први Черкез:
Знадем, шта мислиш: дотле
ће нам плен
Однети други, и залуд нам труд.

Други Черкез:
Не, није, Суљо, него ме је страх,
Да Шумадинац не претече нас.
Сила је болан, грунуће к'о бес
И пресећи нам повратак у град.

Први Черкез:
Не бој се тога, није ђаур луд.
Ја мислим: ил' се крије по шуми,
Ил' чека гдегод док нас завара.

Трећи Черкез:
Виде ли само, шта у селу би,
За један декик сабор разбисмо,
Испретурасмо шатре около,
Те прште народ као мравињак.

Четврти Черкез:
Толики покор потег'о се сад,
Ломимо само ноге узалуд,
А безбели нам може присести.

Трећи Черкез:
Не збори тако лудо, Ћамиле.

Четврти Черкез:
Јаребицу ћеш ухитити, знам
Али пред кућу доћи ће ти вук,
Спреми му само добар залогај.
За пашу можеш цуру ухватит',
Ал ће ти Ђорђе банут у госте.

Трећи Черкез:
И ти се бојиш тога Ђаура?

Четврти Черкез:
Ти не знаш онда, шта је црни враг
И не знаш, шта је Црни Ђорђе тај.
Ни ја баш нисам кукавичји сој,
Нит су ме жене од кудеље свиле,
Ал' 'номад негде кад се абер чу,
Да опет капи у Шумадију,
Асане, брате, нашто лагати,
Турчин сам валах, ал' се препадох.
И од то доба понесе ме страх,
Сто пута на дан нека шушне лист,
Сто пут ћу себи опипати врат,
Да л' стоји глава још на месту свом.

Трећи Черкез:
Кад страх човека у тикву сатуче,
И празна сенка у потаји режи.
Мухамеда ми, јеси као зец.

Непромишљени, нестрпељиви,
Ал' шта ће с њима Пантић забога,
Он је бар трезвен, тих и проницав?

Пети косач:

Ти к'о да не знаш, шта је било
с њим.
Миран је човек, јесте, истина
И трпељив је, тих и промишљен,
Склања се кнезу, склања Турчину
И даје сваком што му припада
Богу божије, цару царево.
Али од њега Турци зазиру,
А од његова гласа кнежеви;
Задруга му је моћна, богата,
На сто педесет душа и више,
Њихове стаје село читаво,
А момчадије саме дозреле
Двaест пушака има најмање,
Плахо и лудо, на све готово,
Одавна Турци мрко гледају
На момчад ову и на Матију,
Те једне ноћи кришом ударе
— А говори се, да су кнежеви
Кријући сами Турке послали —
Побију многу чељад по кући,
Однесу што су могли са собом,
Попале стаје, села, житнице,
Те за ноћ једну село читаво
Згариште оста.

Други косач:

Браћо, забога!

Пети косач:

И ето сада божјак постаде
И бежи у свет, шта ће, невоља.

Четврти косач:

У доколици што излеже ум
На грбачу се раји попење;
Оглувеле су саме планине
Од нашег плача и од кукњаве.

Други косач:

Ту има зар и села другијех?

Пети косач:

Чуо сам, четири села около
С Матијом беже у Цесарију.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Матија, исељеници.

Матија:

Овде нек буде мали одморак.
Отпочините, ето воде ту,
Једите мало, заварајте глад,
Напасте стоку, па кад падне мрак,
Овуда ћемо, ево ту је пут.

Једна жена:

Дај крчаг амо!

Једно дете:

Мајко, хлеба дај!

Жена:

Причекај, сине, сад ће мајка, сад.
(Одлази на студенац и точи воду).

Друго дете:

Жедан сам, најо.

Друга жена:

Маро, напој га,
Док за час један дете подојим!

Један старац:

Дајте ми руку, да се спустим мало.
Ох тешка дана, ох живота злог!
(Један му дечак помаже, те седне).

Једно девојче:

Миланче, ево, али причекај,
Док скваснм водом, јер је хлебац
тврд.

Један исељеник:

Раздели, жено, деци, хлебац тај.

Трећа жена (вади хлебац из торбе и даје деци):

Ево и теби макар залогај!

Исељеник:

Раздели само њима, нећу ја.

Матија:

Наточи воде у ту мешину,
Нек узгред има, далек нам је пут.

Четврти косач:

Пред овим јадом наш изблеђе јад,
Гледајте само, браћо, забога!

Други косач:

Хајдемо њима, да их питамо,
Зашто се селе и куд им је смер.
(Прилазе исељеницима).
Помозбог, браћо? Акобогда ви?

Матија:

Бог добро дао. Идемо у свет.

Други косач:

У свет? А зашто? Куд ћете у свет?

Матија:

У Цезарију, у земљу Немачку.

Други косач:

У Цезарију, у земљу Немачку!
А шта ћеш тамо с том сиротињом?

(Наставиће се).

Црвеној ружи...

Дивно је мајско јутро, ружо моја! Дивни су прољетни дани, са мирним тек отопљелим вечерима. Лијепо је све тада, јер природа буја, напредује. А како су лијепа мајска јутра, и како су заносне вечери, кад си ти ту!

Нијеси још расцвјетана. Тек си у првим данима живота — у раном прољећу, дивни црвени пупољче.

Увијек свјежа, пуна полета и свјежине, заносиш ме својим мирисом који опија.

Јутром, када те први зраци милога сунца обаспу својом благом свјетлошћу, када се на твојим њежним листићима засвијетли бистра, као суза, росица, када те несташни вјетрић њиха и милује, ти си свијетла као сунце, а њежна као чедо у колијевци. Твоја танка, њежна стабљика, твоји зелени листићи и дивни црвени пупољак дишу свјежином, младошћу.

Стојим ту у дивном вртићу, опкољен многим лијепим цвијећем гледам, гледам само тебе. Дивим се свјежини твојој. Руменило твоје зашљепљује ми очи, а мирис? Ох! Та мирис твој даје ми снаге, здравља.

Обилазим те често. Не дам трави и корову да ти смета. Његујем те као брижна мајка своје мјезимче. Заљевам те и окопавам земљиште око тебе, да ми само напредујеш.

А ти гордо, као да знаш да си краљица осталом цвијећу, уздигла си, дивна ружо, своју главу и некако, њежно мило опијаш свога чувара — заносним мирисом.

И мајско вече се спусти полако на земљу. Кад пијетли запоју пошљедње збогом минулом дану, а мали славуји својим цвркутом поздраве вече и ноћ, ја те и онда гледам.

Окупан, пупољче, пошљедњим сунчевим зрацима, ти се спремаш да својим мирисом испуниш башту и околину.

А ја, са пуно брига пожелим ти: „лаку ноћ," црвена ружо, и полако одем.

О, да ли ћу се ја, идеални цвијете. закитити тобом??

Да ли заслужују моје груди, испуњене тугом, да се закиtermите тобом, румена ружо?!

Да ли ће те туђа рука немилосрдно узабрати, те уцвијелити једно срце, које само тебе гледа, које те воли.

Нигдје ти неће бити тако топло, тако лијепо, као на мојима прсима, идејални цвијете.

Башин, 1907. г. **Замбак.**

Д. М. Мостар.

Наш књижевни рад.

(Наставак.)

Изоставивши мање важне појаве, прелазимо од приповиједача пјесницима.

Пјесмом такођер можемо бити задовољни. Херцеговина је српској књизи дала два одлична пјесника. То су господа Шантић и Дучић.

Г. Алекса Шантић[1]) је, уз † Милорада Митровића, најпоетскија природа у савременој поезији српској. Ни мисаон, изразит и силан као г. Стефановић, ни богат, раскошан и пун емоције као г. Дучић, ни отмјен и уједначен као г. Ракић, г. Шантић је истински пјесник, богодан, свој, искрен, природан, рођен. Има доста његових пјесама које нијесу прве вриједности; има их и које уопће немају вриједности, и нема у њега готово ниједне пјесме која би била уједначена, заокругљена, савршена; свакој се мање више, даде приговарати. И након поразне критике г. Б. Поповића, о тим приговорима није потребно говорити; важно је напоменути да је критика имала на г. Шантића одлучног и доброг, плодоносног утјецаја: добре стране његове поезије су остале и даље, или су се потенцирале а слабе су се знатно умањиле, каткада и сасвим ишчезле. Тако ми Херцеговци и Босанци можемо бити поносни, да је наш син један у оном не великом броју, који представља групу добрих савремених пјесника српских.

Г. Шантић није умјетник, у ужем смислу; он нема много сличности с Војиславом, који га је у осталом надахнуо и оставио на њему до недавно свој утјецај, а нема готово ништа заједничко са чистим пјесничким умјетником, какав је, на примјер, г. Милан Беговић;

[1]) Г. Шантић, слободни књижевник у Мостару, досле је публиковао три збирке пјесама оригиналних, а препјевао је на српски Хајнеов »Лирски Интермецо«, од ког су изашла два издања; друго са предговором г. Марка Цара. Још је преводио с талијанског и њемачког; у новије се доба огледао и у драми, два драмска рада у стиховима довршује. Уз то ће наскоро издати четврту књигу ориг. пјесама, која ће му, без сумње, бити најбоља, и још спрема пријевод Кардучијевих пјесама о слободи, које ће издати у посебној књизи, а предговор ће им написати уредник „Народа", г. Радуловић. Г. Шантић је угледан сарадник већег дијела срп. листова.

он није мајстор, није чисто свјестан свога пјесничког стварања. Отуда излазе два момента. Дотјерати ствар, уједначити, усавршити — то г. Шантић не умије, јер нема довољно аутокритике ни духовне културе, а и неће, јер се то противи његовој прирођеној пјесничкој природи и стваралачким принципима. Али с друге стране има у његовој поезији неке тако допадљиве интимности, искрености, отворености душе; на већини његових пјесама, види се да су потекле из морања и несвјесности, види се да им је творац пјесник. Најзад то је све једно: да ли је умјетничко дјело рађено свјесно или несвјесно; главно је да ми добијемо дјело, живота, душе, љепоте, емоције. А тога је г. Шантић дао, и то довољно.

Као да Алекса није брат покојном Јакову, тако су различне њихове пјесничке индивидуалности. Нема у Алексе оне животне силе и интензивности Јаковљеве природе, сирових и пријесних, дубоких осјећања, онога врјења и сочности, леденог бола и живе, необуздане уобразиље. Алекса је природа миринја, његова еротика није сензуална, и цијела његова метафорика има у основи својој нечега стишког и благог.

Елегичност је основна особина и његове поезије, али је његов бол преврео, сталожио се и зове се тиха туга, сјета. Помрло је што је било најближе срцу, мати, сестре, браћа, — непсцрпан извор бола и тужних успомена; младост се све даље губи у прошлости; нема љубави да напоји пјесниково биће; около гладан и потиштен народ; а поврх свега још пјесничка туга што се родила и нестаје са самом душом; затим, ту су мирте, споменци, љубичице; злато, младо сунце; то су чежњиве ноћи, плаветнило сјенке и звијезде, ту наде, сањање, миловање; дани славе народне слободе и триумфа над тиранима, са свијетлим дневима и васкрсним звонима. Не види се у поезији г. Шантића извјештаченост, намјештеност; интимна, елегична, тиха емоција се слијева у његовим мелодиозним, пуним стиховима; ви сте принуђени да осјетите ону њежност, топлину и присутност поетске душе, и утврђујете се у увјерењу, да је госп. Шантић рођени, богодани пјесник.

Него ради чега би г. Шантић требао да продре до дна наше публике, то су његове патриотске пјесме. Уз г. Ђорића пјесника патриоту, ствараоца наше умјетне Косовске епопеје, г. Шантић је најбољи живи патриотски пјесник, лиричар, изједначен Јакшићу и Кaћанском. Алекса се, видјели смо, никад не аћи, не пренемаже, не лаже — он је искрен и природан и у патриотским пјесмама. Премда је он написао и ствари које би могао написати и пок. Крајишник, или г. Мих. Милановић, опет има добар број његових патриотских пјесама које датирају иза оне за њ' значајне критике, које имају јаку умјетничку вриједност. Требало би да г. Шантић скупи те своје боље пјесме, па би ваљало наћи начин да та књига продре у задње кутиће народа, коме су пјесме намијењене.

Долазимо пјеснику са за чудо богатим душевним фондом, раскошним обиљем осјећања и поетских идеја, визија и метафора; за нас савршеном пјесничком естети и дипломираном преставнику српског пјесничког модернизма, другоме од најугледнијих савремених наших пјесника, г. Јовану Дучићу.

(Свршиће се).

Спјело.

— М. С. В. —

(Свршетак.)

Ове сједнике најљепше карактерише њихова шала. Ту се не бирају ријечи, нити се пази да се когод не увриједи, ако није међу њима какав јабанац, кога још нијесу познали какав је у шали. Сваки збија шалу сам собом или с киjем другијем. Но најљепше су опет њихове шаљиве приче, у којима смијешно лице дотичне приче називају увијек онијем племенскијем именом, од кога се племена на том сједнику налази неко, који зна за шалу. Овдје ћу изнијети три такве приче, којих нијесам до сад штампанијех видио:

Пошао некакав (Пивљанин, Голијанин, Чевљанин, Ћеклић, Цуца, Пјешивац — како им се свидне) у свијет на рад, те ти он хајд' хајд' у Крањеску. Шћело[1] му се доста новаца, а при том је жље имао. Путујући све даље и даље и гледајући, да ће не потроши више од гроша пара, јер му се и то чињаше одвише, дође он у не'акву варош, Бог ти зна коју. Кроз варош се шетао све отворенијех жвала, чудећи се чуду, у коме је запао. Једанпут спази уз нека врата у једном повеликом кавезу неколике птице, жуте, мили Боже, као злато. Он приступи томе кавезу, док ти не'акав Чивутин, чији је био кавез, излети и, као да је с неба пануо, нађе се пред њим: „Шта заповиједате, господине?" упита Чивутин. А он, звијерећи у кавез, рече: „А да, богме, чоче, имаш лијепи сој птица. А болан не био, колико кошта комад?" Чивутин, познавши га, одговори: „То је одвише скупо". „Ама, чоче божји, ја те не питам, јели скупо, него колико кошта?" „Е, кад вам је мило знати, кошта напуљун". „Напуљун", викне забезекнути (племенско име) „ух, баш имаш разлог, што си рекао, да је скупо. Али исто закољи једну." Чивутин се од великог чуда није пошенуо с мјеста, док ти он из свег мозга: „А, болан, што си се ту упањио, — закољ!" Чивутин се на ове ријечи уплаши и не преостане му друго, већ да одузме живот златној птичици. Кад је био готов, окрене се њему и рече: „Ево, господине." „Јеси ли готов?" „Јесам" одговори уплашени Чивутин. „Е добро; а сад ми од ње одрежи један грош". „Не може се, господине." „А ти, кад не може, остај здраво".

[1] Писаћу, као што сам чуо.

и окрену леђа и оде, да тражи, гдје би могао што узети за грош.

Друга је:

Живио некакав (племенско име), већ поспједи старац и Бог му је дао само једнога сина, а жена му је умрла била, чим му је родила тог нашљедника. Богме ти и он порасте у лијепа и снажна момка, ама ти је био, брате, увијек прави блезгоња. Залуд га је отац слао у школу, али како ће божја тука да оварише школи. Отац га с тога извуче из школе и устави га код куће, угађајући му у свему и све пазећи, да му се не би што рђаво случило, јер се бојаше, да му се траг не утре. Једном сјеђаху обадвојица крајем огња, те ће син оцу: „А знаш што је, оче?“ „А што, синко?“ запита старац. „Вала ми сво већ и двадестрећа, а ја никуд ни пед из овог села.“ „А гдје си наумио, синко?“ „А шћах, оче, кад би ми ти дозволио и кад би ми дао доста и доста пара, да пођем ђе у коју од овијех градова, а ево их, болан не био, сила божја.“ „Па колико би тражио пара, да ти дам?“ Ванстину да ми даш до пет вприлпуна.“ „Е, кад си тако рад“, одговори старац, ево ти их па хајде и нек ти је срећан пут.“ Сјутрадан се он одмах опреми те хајд' у једну варош. Ту ти он виђе свачега. Пред једном кафаном сјело и старо и младо и мушко и женско и свако држи у руци по једну новину. То му се допаде, те он фук онамо и нађе себи не'ако мјесто, те узе и он да чита, али није узео право већ наопако, јер откле се магарац разумије у кантар. У неко доба приђе му кавеџија и рече: „Изволте?“ „Изволимо, брате, да ми испечеш и донесеш једну грку каву“. Кавеџија остаде изненађен лишма кад га виђе, како чита, па ће рећи: „А ма, господине, то је наопако“. Овај га погледа мрко, попријеко, па ће рећи: „Што ти хајеш за то? Знаш ли ти да је лако право, но није лако наопако.“ Кавеџија се поталауши, окрене се и оде, да се што прије курталише овог опасног госта.

А трећа је:

Некаквом (име) нестало ликовине, те пође у гору, да је ољушти с каквог липовог дрвета, баш на дан светог Томе. Залуду га сељани одвраћаху од тога и говораху му, да ће га свети Тома помамити, што на његов дан ради, али се он на њихов говор није много освртао, већ 'оће па 'оће, те оде, али ипак с неком сумњом. Уђе дубоко у шуму и стаде љуштити ликовину, док ти наједанпут изиђе преда њ јазавац, кога је држао за свеца, па ће брже боље чучнути и говорити: „Помози ми Боже и свети Тома тракасти! не берем но с... м, не берем но с... м“, а како јазавац спази живо створење стругне, као опарен не обазирући се куда иде, а сељак остаде продужујући свој посао. И кад је подоста ликовине нальуштио, врати се у село и стаде причати својима и сељанима, како се је свети Тома, да му је слава и милост, у јазавца претворио и како га шћаше помамити, да га не превари“.

Кад један исприча једну причу уметнувши оно племенско име, од кога се племена ту неко налази, овај, да речемо, увријеђени племењак одговара њему и гледа, да га још већма осамари, него он њега. У таквом случају, ако му се је причом осветио, остали кажу оном првом: „осветио ти се у пете опанке.“

Често бива оваква смијешна дирка и прича истинити догађај. Тако на примјер, посигурно се зна, да је један Чевљанин за једном крошњом појео 145 смокава. На сједник кад дође какав Чевљанин, не може му бити, а да то не чује, за којим настаје спрдња и чуђење, како је могао толико појести. Тако исто кад дође какав Пјешивац, нађе се неко те исприча њихову главну карактеристику. Прича, како су питали Пјешивца у доба, кад рађају смокве: „Откле си ти чоче?“ А овај му мргоднијем погледом осјечно одговори: „Ја из Пјешиваца, а да откле?“ Кад су га пак запитали зими, кад нема смокава: „Откле си, ти, чоче?“ одговори посве нискијем и жалоснијем тоном: „Ја из Пјесиваца, јадиваца“.“

То је у главноме шала на овијем сједницама. Пјевање је такође занимљиво. Удруже се на једној страни дјевојке, а на другој момци, те дјевојке пјевају, а момци то исто понављају.

Тад настаје „оро“. Сви стану наовитак, а у средини играју двоје по двоје. Та је игра одвојила од осталијех игара. Она је најмилија младоме Црногорцу и младој Црногорци. Они скачу тако силно и много, да под њима све тутњи, дижу руке у вис и каткад подвикну. Пошто један пар поскочи и обиђе празнину два ш трпш па и више пута, измијени га други пар, па тако шљедује и даље до пошљедњег пара, који један другог пољуби.

Иза тога круга, у ком оро бива, пјевају мушки обично по двојица у загрљају. из гласа:

»Да пјевамо, да се веселимо!“ и т. д.

Затијем се играју „зетскога кола“, а гдје има живијех момака игра се и „црмничко коло“, које се од зетскога разликује једино у веома живом окрету и скоку. Има случјева, да се ухвате у коло од 5—6 момака, а на њих се попну ногама на њина рамена још толико момака и тако играју. Разумије се у таком случају увијек је теже доњима, али ипак не осјећају никакве тегобе.

У радне дане ако и није овакав сједник, а оно се бар искупе, те мушки се причају о којечему, а женскиње их слуша и ради: неке преду, неке чарапе плету, неке опет препредају, свака понешто а ниједна беспослена. Ако се међу мушкијема нађе вјештак гуслама, дадну му их, те отпјева једну пјесму, иза које слиједи, као што сам већ казао, расправа о том испјеваном догађају.

Љети се пак сједници држе на пољу. Наложи се велики огањ, као знак, да је те вечери крајем тога огња оро. Тада се само игра и пјева. Ту бива и још

једна игра, које нијесмо спомињали. Ухвате се као кад се игра зетско коло, али не у круг, и пјевају:

„О, Јово, Јово, заплет' коло, Јово,“
„О, Маро, Маро, заплешће се само;“

при том пјевању коловођа води коло између потоњег и претпотоњег тако, да се њих двојица заплету и тако све слиједи, док сви не буду заплетени, а потом се уз исто појање расплећу. — Оваквијех сједника бива највише по планинама, гдје издижу сељаци са својом стоком на љетовиште, а бива их и у колибама, али због тјескобе тијех колиба нема игре, већ само пјевање и шала; осим тога се подијеле на двије групе „циквају се“ обично у по цигар дувана, али то „цикање“ бива тако хитро, да се тешко може замјерити код доброга играча, колико је прета истурио. У тој игри одликују се особито Црмничани. („Ноћ на Сињавини“ види бр. 207. новосадског „Браника“).

На тај начин још се и данас налази нешто мало црногорског народа, који се и поред свијех опаснијех струја туђинштине придржао и даље својих српских обичаја. Али, како видимо, доћи ће вријеме, кад ће се описани народни обичаји ријетко моћи очима видјети, јер с дана на дан све више гину.

Цетиње, на Петков-дан 1906.

Писма из Кијева.

Радована Казимировића.

Осмо писмо. Мишљење бирократа опскураната о народном образовању у Русији, укидање тјелесне казне. (Свршетак).

Што се тиче теорије о тјелесним казнама, излишно би било опширно говорити; могло би се само узгред напоменути, како је она у најудаљенијим и најзабаченијим кутићима колосалне империје имала својих корисних примјена, јер је народ стрпељиво подносио мацке и шибу!... Тјелесна је казна по мишљењу такве необразоване масе била умјеснија из чисто економских обзира (неплаћање новчане казне)... Но и у тим је крајевима осјећање части ишчезло ушљед дугачке варварске практике — тјелесне казне!...

У оним пак крајевима, гдје се народна свијест већ у велико развила и друштвени живот коракнуо, — тјелесне су казне биле од својих посве тешких пошљедица. О овоме нас увјеравају многобројни примјери литературне хронике.

— Мужика осуђују на шибу за крађу и пијанство“. По милости сеоског ћате, жалбу мудрују послати право у окружни суд... поруга бива спријечена самоубијством (Церк. Вестник 1893.). — Мужику опаљују само два ударца, али то на њега тако дјелује, да од срама и стида ни два дана не састави (Волин 167. 1898.). — Мужик у љутини пред позором незгодно се хвата за нож... Живот спашен, али га затим воде право у луду кућу (Сборн. Чернигов. Губ. Земства 1899.)!...

Тјелесне су казне у данашње вријеме сасвим осуђене. Медецинска је наука ову варварску практику осудила с медецинске тачке гледишта. Богословска је пак јавно истакла њену несагласност са духом јеванђеља... Па шта више војене су науке то осудиле имајући у виду несагласност њену са чашћу и достојанством војника; — не говорећи већ о правној науци, која је то такође осудила с гледишта несагласности њене с духом и суштином правосуђа... Но ипак не гледећи на све то, тјелесне су казне имале своју интересантну историју... И ако су свете заповијести још у старом завјету прокламоване са брда Хорива, — ипак јасну VI. заповијест „не убиј“, на на нашу велику жалост, савремено човјечанство још својим писаним законима није санкционисало!... У Русији су тјелесне казне биле уведене још при Ивану Грозном. При Петру Великом били су на гласу корбачи и „шпицрутени“, о којима се до тада још није знало. Тридесетих се година XVIII. вијека сусрећемо са случајевима спаљивања и закопавања живих криваца!... По пројекту императорице Јелисавете била је пак предложена нова казна — растрзање коњима!... За вријеме императорице Екатерине II. били су узакоњени најжешћи видови смртне казне: мучење на точку и четвртавање тијела (колесованије и четвертованије“). При пошљедњем су виду казне народу нарочито показивали дијелове тијела: главу, труп, ноге и руке!... За вријеме пак императора Александра I. царствовао је корбач, којим је опитни џелат са неколико удараца могао скроз леђа расјећи и убити најјачег човјека!...

Петроградски су и московски шефови полиције увијек собом на колима носили корбаче, којима су по свом нахођењу казнили сељаке — „бунтовнике“, које би обично ударали дотле, „док се цријева напоље не појаве!...

Наводимо и факт, који се тиче пошљедњих деценија XVIII. вијека:

— По доласку у село, — вели се у „всеподањејшем“ рапорту о „умирењу“ калушког вице-губернатора — Митусова, — нијесам нашао ни на једног мужика, али сам зато канџијао жене и дјецу средњег узраста на страх другим... Да бих изазвао кривце. — запалио сам одјелито стајаћу комору („Образованије“ 1904. септ.)!...

1831. год. за холерну је буну било кажњено 1559 људи, од којих је 40. од 191 кажњено са по 4000 ударaца пало на лицу мјеста!...

Оваких је примјера сијасет, а нарочито в древњеј Росији“...

Што се тиче шесетих година, реформаторске епохе имп. Александра II., — то вриједи напоменути, како је улогу заштите тјелесне казне на се, по захтјеву тадашњег Обер-Прокуратора Св. Синода графа

А. П. Толстоја, — узела „Управа Православне Исповијести“!...

Једно руско више свештенство клецајући под теретом свјетовне апсолутистичке власти морало је и овдје на жалост, себе компромитовати!... Св. Синод је тада о тјелесним казнама писао:

— Што светитељи заштићавају личност, саздану по образу и подобију Божијем; — то се из овога још не може извести закључак против тјелесне казне... Заштитити личност саздану по образу и подобију Божјем, није исто што и заштитити личност преступника... Богодухновени писци заштићавају личност саздану по образу и подобију Божијем, не од тјелесне казне, већ од порока и његових посљедица...

„Ти побиеши его жезлом: душу же его избавиши от смерти (Притче Соломон. XXII., 14.)“... Затим, када су тјелесне казне биле суровије, многи су се од долазника у Сибир бојали од људи, жигосаних на челу и који немају ноздрва[1]), али су их тамошњи увјеравали да су то људи достојни поштовања... То доказује (sic) да су тјелесне казне корисне, јер помажу људима, да се из бездане злочина узвисе до савремене чесности...“

Вук прокас.

— Народна прича. —

Прибиљежио: **Т. К. Златиборски.**

Био сиромах, па је чуо да у неког турског хоџе има много новаца.

Сиромах се стане предомишљати како би могао од хоџе позајмити што више новаца?

Напошљетку се смисли и купи један земљани ћуп, у који је могло стати много млијека.

Па онда зађе по селима, од планинке до планинке, те напроси једну велику аранију (казан) млијека.

Кад је с тим био готов, он од тог скупљеног млијека усири једну велику грудву сира тако да је изгледала као воденичко коло.

За тим је тури у врећу завеже — упрти на леђа, и упути се право кући богатога хоџе, у намјери да му тражи новаца у зајам.

Кад је дошао хоџи, затражи му 500 дуката на зајам, па ће му дати сенет (обвезницу.)

Хоџа га погледа, па ће рећи: „Хајд' одатле гољо један! ко би теби могао дати на зајам, кад немаш нигдје ништа?“ Сиромах му на то одговори: „море, оџа, нијесам ја сирома. Ја имам велику стоку, и ако изгледам овако одрпан и поцијепан!“

За тим одријеши ону врећу и извади из ње ону велику грудву сира, и показа је хоџи.

[1]) Ова је варварска казна укинута 1812. год.

Хоџа кад видје онолику грудву, коју нигда до тада није видио, рече сиромаху: „Бре Влау! даћу ти паре, али не по теби и твом изгледу, већ по тој великој груди сира!“

За тим му изброји и даде дукате, а овај њему грудву сира и сенет. Попише по кафу и пошто се љубазно поздравише; сиромах је отпутовао.

Послије неког времена купи имање, направи кућу, ожени се и у свему се окућари као и други срећни људи.

Прошло је већ три године, од дана кад је хоџа узајмио сиромаху новце. Али овога не би никада да му новце поврати, као што му је обећао!

За то се хоџа спреми и крене да тражи дужника. Дуго је путовао и распитивао за њ. Најпослије у једном мјесту пријави се власти и показа јој „Сенет“ тога и тога дужника.

Кад је судац прочитао сенет, запитаће хоџу: „Па који ти је овај дужник?“

А хоџа ће му на то одговорити: „Море, зар не видиш!? „Вук Прокас, из Романије!“

„Добро! а је си ли ти читао овај „Сенет“ кад ти је тај дужник дао?“ — „Валах, ја нијесам - али је баш његов.“

„Е, добро, кад је тако! онда слушај да ти ја прочитам:

„Признаница — (Сенет) на 500 дуката, које узех од „оџе турскога, а за груду сира прокислога!“

Рок плаћања гласи:

„Ускадар, покадар,
„Оџи паре никадар!“

„Дужник: Вук Прокас, из Романије.“ Дакле, као што видиш, овај је твој сенет без вриједности. Вук прокасо и отишао у Романију. А теби пара нема! Према томе се одбијаш од сваког потраживања!

Хоџа кад то чу, сави браду и грицну је зубима, махну главом, сави шипке и оде говорећи: „Е, валах море! ако вас још има као овај Вук Прокас, ондај су сви Ђаури вукови, који ће клати јадне турске оџе, у сред бијелог дана!

Ужице, Марта 1907. г.

АФОРИЗМИ.

И срамота је наук. **Н. Тамазео.**

А стајао човјек на обали Гангеса или каквога потока, он ипак може само крчаг воде да понесе кући. **Индијска пословица.**

Не може се на табанима однијети отаџбина. **Дантон.**

Што смо даље од наше отаџбине тим нам је ближа. **В. Иго.**

Ко се одрече слободе, одриче се свога достојанства, одриче се својих људских особине. И тај већ није човјек. **Русо.**

ЛИСТАК.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Revue slave. Примили смо свеску ове одличне ревије за март-април 1907., која садржи ове чланке:

1. Пољске историјске успомене од Јована Симјенског.
2. Чешка и избори за парламент, од Јана Ваничека.
3. Марфа Посадница од Хермана Полторацког.
4. Босна и Херцеговина под аустријском управом (III. наставак).
5. Славенско благотворно општество у Петрограду.
6. Народна просвјета у Црној Гори од Ђура Шпадијера.
7. У Хрватској, од Звонимировића.
8. Српске народне приповијетке (II. наставак)
9) Пасван Оглу (IV. наст.), од Јакшића.

Као што се види из натписа чланака самих, садржај је одабран а бави се словенским народима, који нијесу још самостални ни ослобођени.

Што се нас Срба тиче, од велике је важности онај чланак о Босни и Херцеговини, гдје се у кратким цртама износи тешко стање у паралели са предокупационим временом. Писац је објективан.

Под насловом „Славенско благотворно општество" доноси се говор професора Карабљева о стању Словенства ван Русије и о смицалицама са непријатељских страна за подржавање раздора између Срба и Бугара, Срба и Хрвата, Пољака и Русина.

Овај говор држан на прослави светог Ћирила словенског просвјетитеља и учитеља 17. фебруара 1907. на свечаној скупштини Словенског добротворног општества, а пун је заносног родољубља и искрене љубави према осталој браћи Словенима а остобито Србима. Нас се тиче особито пошљедњи пасус.

„Кад се говори о Словенима у иностранству не треба казати само то да ми њима требамо него треба разумјети да и они требају нама" Тако се завршује говор високоученог Руса.

У Хрватској. У овом чланку се слика положај српског народа у Хрватској с особитим погледом на махинације á la комедија Франк-Штраснов, које су и нама познате.

Жалосно, ама је истинито!

Српске народне приповијетке од Вука Ст. Караџића.

До сада су изашле неке преведене приповијетке „Златоруни ован", „Немушти језик", а у овој је свесци опет „Божија свемоћ", „Усуд", „Ђаво и зла жена" и „Апоостол и четири рибара".

То је хвале вриједно, нека просвијећени свијет види, да српски сељак имаде много природне интелигенције, па, па кад би просвијећена Европа признала Српству његова права, велики европски народи би бројили у своме концерту једног вриједног члана више.

X.

Биро Лајош: **Новеле.** Превео с мађарског Славко М. Косић. Штампарија Јована Радака у Вел. Кикинди. Цијена 1 К.

У овој укусној књижици има дванаест кратких, врло лијепих новела. Биро је даровит, млад писац који се врло брзо успео на најугледније мјесто мађарске новелистике. Он има укуса и у избору предмета и у начину причања. Истина код њега ћемо слабо моћи уживати у љепоти језика и у описивању, јер он ниже само кратке реченице, као оно сликар што кичицом својом набаца само боје, док нам се из те гомиле боја не створи слика. Тако нам и овај писац вјештачким низањем реченица приказује слику, причу, а есенција сваке приче му је у пошљедњој реченици. Снажан је и самосталан.

Новеле су у овој књизи по реду ове:

Освета. Владика Гал, некадањи Шимика Гајгер, враћа се у своје родно мјесто са свог тријумфалног пута. Кад му је отац умро он је „узалуд обилазио по вароши рођаке милионаре због неколико тричавих форината, што му је требало за испитну таксу", и „он је обукао послије четири недјеље одијело клирика." — Долазе разне депутације да новог владику поздраве, међу њима и његови рођаци милионари. Срце владичино обузе дивље осјећање; сјећао се многих понижавања — и подмуклих подсмијех негдашњег Чивучета избије преко свештеничких црта. Са краљевске висине даде миг једноме лакају: — Напоље с овим ђубретом!"

Не треба. Описује женску кокетерију. Она би радо саслушала његову љубавну изјаву, јер јој то ласка, али кад јој он даде разумјети, да јој је провидно намјеру и кад хоће да буде поштен човјек, јер воли њенога мужа, она онда плане, јер је слаба и не може да му се освети.

Мамурлук је борба између страсти и поштења, које најзад побјеђује.

Кавана је вијерна слика разуздана великоварошког живота. Описује живот младића, који се и сам трза: „Седам је година, како ни са једном честитом дјевојком нисам говорио" — уздахне, кад прелази праг дјевојци честитој, коју љуби.

Мртвац у соби. Велики умјетница не може да се измири с тим, да је остарјела. Она љуби и хоће да буде љубљена, а он кад јој види боре на лицу „пренеражен скочи, задрхта гнушајући се и нехотице устукну". „И на прстима изађе" — док се она пренеражена погледала, демаскирана, у огледало — „сузних очију, као да је мртвац у соби".

Марија. Психолошка прича: човјек уобразио себи да је изгубио глас, па не може никог ни да ослови.

Ја. Два човјека једва вјероватне сличности путују заједно. Један путује својој вјереници, други да заслужује хљеб. Вјереник при судару возова погине, а други може сад да бира, да или преваром дође до богатства, вјеренице и ранга, или да остане поштен син једне сељанке, што и остаје.

Пета симфонија је „симфонија судбине". Биро је овдје прави пјесник.

Љубица и Агнеса. Љубицу Концову, орфеумску играчицу, узима њен рођак у кућу на мјесто своје умрле кћери Агнесе, али Љубица одбацује сав раскош и сјај и враћа се сиромашном, али слободном и веселом животу орфеумском.

Господин. Овдје имамо прави тип мађарског племића, који се, пошто је понижен пред својом вјереницом и самим собом, убија.

Мат. Породична слика, како је често пута довољна и ситница једна да се муж и жена заваде, омрзну једно другом и за навијек растају.

Бесмртност. Тенориста Баршањ отпјева једном у фонограф неколико пјесмица. Послије неколико година он изгуби глас, лијечи се. нада се опоравлењу, али најзад увиђа, да је све пропало и очајно уздише: „Баршоњ, славни певач издише заборављен, остављен“. Огорчен свраћа у једну каваницу и ту фонограф — послије толико година — понови његову бујну пјесму, а он занешен осјећа, да се „са прага смрти враћа у живот.“

Преводилац је добро учинио, што нас је упознао са овим творцем модерне мађарске новеле. Биро спада међу оне ријетке писце, који живот свестрано познаје. Још нам само остаје да истакнемо, да је превод добар.

К.

Душан Синобад. **Писма из Милана** поводом међународне изложбе 1906. г. Издање књижаре Рајковића и Ђуковића. Београд. Штампарија Д. Димитријевића Иван-Бегова ул. бр. 1. 1906. м.8° стр. 115 ц. 1 д.

На пут у земљу класичне љепоте, гдје вјечно свијетло небо мами жедни поглед путника, гдје тако раскошно лимуни и неранче цвате, писац се ове књиге није кренуо само ради освјежавања тјелесних и душевних сила, ради црпљења нових и силних упечатака, колико с научном сврхом, да види успјехе човјечанске културе, нагомилано техничко-индустријско богатство свију народа, који участвују у опште-човјечанском културном прогресу. — Велике силе, напори и труд човјечијег генија добијају најразноврснију и најрељефнију слику на свјетским изложбама. Тамо је мало поезије, мало слободе лености, а више строгости закона практична рада, више гвожђа и бронзе, труда и капитала, који својом величином и грандиозношћу још више учвршћавају вјеру у моћ и силу духа човјекова. Г. Синобад је практични посматралац, са развијеним практичним умом, чија је пажња веома сасредоточена искључиво на изабраним предметима. Вјечна стихија воде, разноврсне слике облака, шум таласа морских, сва поезија океана и лазуре, сва знанствена красота Италије, не производе на њега силне упечатке, не изазивају у њему дубоке религиозно-философске мисли. Хладни темпераменат, здрава натура, мало је расположена да фотографира слике лијепе Италије, Да подијели своје упечатке са читаоцима. Но одсуство поетичности у овој симпатичној књижици ни у колико не умањава њину интересантност и чисто практичну вриједност.

Књига је подијељена на два дијела. У првом су кратка, једра писма, у којима се хладно, са спокојном душом износе познате жалбе путника, особито странаца, које деру бесавјесни чичерони и ресторатери, даље се говори о добрим и рђавим хотелима, износе путнички разговори, пријатни сусрети и т. д. Писац даје укратко географски опис Милана, бави се његовом историјском прошлошћу, и садањом економском и политичком вриједношћу. Са страсним темпераментом јужњака описује доста саблажњиво красоту тјелесну ватрених Италијанака, и с укусом бонвивана дијели их оштроумно по категоријама, дајући доста фину карактеристику њихову. Напоменувши укратко о економско-трговинским односима, који могу наступити између Србије и Италије, и који би били од користи по обје земље, — г. Синобад у цијелом низу кратких писама (V.—VIII.) описује важније цркве, зграде позоришта у Милану, с којима је свезана каква лична успомена, и које имају културни, литературни умјетнички значај за све посјетиоце. Описи су кратки, суви, без особите раскоши; материјал је сведен у малој количини, но ни у колико не нарушава тачност излагања. Ово се нарочито истиче у описима Миланске катедрале, базилике св. Амброзија, и т. д. споменика италијанске архитектуре. Као културни и васпитани посјетилац свјетског града, г. Синбад с пиететом спомиње и заслужне велике људе, који су радили на ослобођењу Италије, набраја њихове споменике, и с ентузијазмом хвали њихова дјела, жртве, које су приносили на олтар слободе отаџбине.

У другом дијелу своје књиге „Изложба“ има XIV. писама. Писац нас упознаје са мјестом изложбе, с личностима, који су руководили тиме; набраја државе (IV.—XIV.), које су званично и незванично участвовале; описује павиљоне, њихове стилове, износећи као preus-courant-у артикле и производе, који су имали дати јасну слику културности племена и држава, одакле је њихово порекло. — Богата индустрија, велики излог биљног и животињског свијета, саобраћајна средства, од најпримитивнијих до најсавршенијих, читав ванредни свијет луксузних ствари, сировине, машинерије, музикалије, велике збирке ријеткости, лијепих вјештина, архитектурних модела, декорација и т. д. и т. д. — Све је то нашло у г. Синобаду ревносног класификатора, који их са знањем специјално и по вриједности цијени.

У опште књига се чита лако и с интересом, који се не губи до краја књиге. Издање је укусно. Сав материјал распоређен је свезано, с умјетношћу човјека, који разумије, зна и воли свој специјални посао. Једино што би се могло замјерити то је мјестимично слаб језик, општи недостатак свију наших кореспондената и новинара. Али — новинарство није литература. — Сам карактер књижице препоручује је свакоме, ко не стоји далеко од свемирног историјског потока културе и рада.

Монах Валеријан.

Књижевне и културне биљешке.

Ђачка трпеза у Сарајеву. Добротворна Задруга Српкиња Сарајевки ради свом снагом да створи ђачку трпезу у Сарајеву. Ради тога задруга купи прилоге, само да би могла што прије своју замисао привести у дјело. Одбор се нада да ће почетком нове школске године започети ђачка трпеза, у којој ће радити ученице радничке школе. У ђачкој трпези моћи ће добити бесплатно храну добри сиромашни ђаци. Овако благотворну установу треба да помогне Српство из све Босне и Харцеговине.

Једна херцеговачка списатељка. Под тим натписом доноси мостарски „Народ“ неколико редака у своме подлистку 17. броја о Хаџи Стаки Скендеровој. Одмах у почетку „Народ“ вели: „Женска, (а треба женско или женска глава) чије је име давно заборављено, коју нигдје нико спомињао није и ако је некад радила и писала“. А молимо те младе уреднике „Народа“ да нађу 23. и 24. бр. Босанске Виле“ 1903. год. па ће тамо наћи и слику и биографију те знамените „херцеговачке“ списатељке, родом из Сарајева. О њој је писао и Милојко Веселиновић.

Нови листови. Од 1. јуна по новом календару почео је излазити у Сарајеву нов политички лист

»Ogledalo«, који се назива органом напредних Муслимана. Власник му је Сафвет бег Башагић, а одговорни уредник Теуфик бег Башагић. »Ogledalo« излази свакога петка, а штампа се туђинским писмом „латиницом“. У њему се не огледа права слика напредних Муслимана, него би рекли, да је то орган назадњака, који у западу гледају сву срећу, а исток сасвим заборављају, нападају браћу Србе, а шуте и не виде ко и нама и њима ради о глави.

Српска Трговачка Омладина у Сарајеву. Земаљска влада потврдила је правила ове прве дружине те врсте у овим српским земљама. С тога се о Тројичину дне сазива прва главна скупштина, на којој ће се дружина конституисати и изабрати себи управу. Овако удружење од срца поздрављамо, јер ће заступати српске интересе и гајити српски дух и српску идеју. То друштво треба да помогне сваки Србин, јер је боље бити члан српског удружења, него некаквих међународних трговачких друштава, која се оснивају на нашу штету.

Нови бугарски роман. Познати бугарски књижевник Иван Вазов написао је нови историјски роман „Свјетослав Тертер“. Бугарска јавност с великом пажњом и радозналошћу очекује ово дјело. Познати роман Ивана Вазова „Под Игото“ (Под јармом) преведен је готово на све европске језике, за то се једва чека да изађе овај нови историјски роман.

Превод с француског. Ђенералштабни мајор Стојан М. Стојановић, у Зајечару у Србији превео је с француског дјело Е. Вијаса: »Окупација Босне и Херцеговине 1878. и угушивање побуне 1882. године«. Књига има 13—15 штампаних табака велике осмине, украшена је неким сликама, скицама и картама. Цијена је 3 динара или круне.

Дубровник. Једна историјска шетња. Тако се зове особито лијепа књига са 55 слика, коју је написао др. Лујо кнез Војновић, а издала трговина Јевте М. Павловића и компаније. Књига има скоро 10 штампаних табака и у њој се описује та стара српска варош и околна мјеста. Напријед су исторички подаци о некад славној дубровачкој републици, њеном постању, сјају и пропадању. У граду се описују све знаменитости. Књига је сама по себи врло интересантна, а издање је особито лијепо и укусно. Цијена је 3 динара или круне. О њој ћемо наскоро проговорити опширније, а за сад је топло препоручујемо свакоме.

Јубилеј. Марта Тодосића, чланица српског народног позоришта прославила је 11. априла двадесетпетогодишњицу глумовања у Панчеву. Тодосићка врло добро приказује шаљиве бабе и оштроконце. У свечаној престави „Мишоловке“,“ о свом јубилеју, изабрала је улогу мајорице удовице.

Препорука школске табле. Биоградски професор Никола Врсаловић изумио је нову школску таблу. Мјесто дрвене црне плоче употребљује се хартија, која се подоста смота горе на ваљак, па се то по мало извлачи и пише се по њој црном кредом. По оцјени многих стручњака и препоруци „Главног Просвјетног Савјета“ у Биограду министар просвјете препоручио је ову таблу свима школама у Србији, као најбољу, најпрактичнију и најбољу по здравље од свих досадашњих. Цијене су јој према величини од 35—80 динара. Скрећемо пажњу и нашим школским управама на ову таблу.

Рељеф Јанков. Ђока Јовановић, скулптор израдио је рељеф Јанка Веселиновића. Израдио га је од бронзе у сељачком одијелу, онако, какав је био Јанко кад је дошао у Биоград. Ако би умјетник нашао бар. 30 претплатника, умножио би рељеф, који би стајао 30 круна. Српским општинама и школама препоручујемо ово дјело Ђоке Јовановића.

Југословенска библиотека. У Биограду је почела излазити „Југословенска библиотека“ у књигама по 4—6 штампаних табака. Четири књиге сачињавају једно коло. Прва књига намијењена је словеначкој, друга хрватској, трећа бугарској, а четврта срп. књижевности. У овој години изаћи ће радови ових писаца: Ивана Цанкара, Јосифа Козарца, Елина Пелина, Борисава Станковића, Јанка Крсника, Ксавора Шандора Ђалског, Петка Тодорова и Стевана Сремца. Словеначки и бугарски писци биће у српском преводу, а на крају ће бити по једна страна у оригиналу и предговор о писцу. Југословенска библиотека стаје годишње 5 круна. Претплата се шаље члану уређивачког одбора Живојину О. Дачићу, секретару свенаучишта Биоград.

ЧИТУЛА.

Др. Иван Захар. У Загребу је преминуо познати хрватски књижевник и новинар др. Иван Захар. Покојник је радио по хрватским листовима и као књижевник и политичар а био је и посланик у сабору. Покој му души!

Мита Нешковић. У Загребу је напрасно умро 10. маја познати српски педагог, књижевник, новинар и жупанијски школски надзорник у Хрватској и Славонији — Мита Нешковић. Покојник се родио у Н. Саду 7. Новембра 1846. године. Гимназију је свршио у мјесту рођења, а учитељски испит положио је у сомборској српској учитељској школи. Послије тога походио је виши педагошки курс у Дражђанима. Био је одличан наставник а још бољи подигошки књижевник. Написао је више педагошких дјела и чланака, међу којима се највише истиче „Историја српских школа у Угарској“. Дуго времена уређивао је добар педагошки часопис „Нови Васпитач“. Бог да га прости и помилује!

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерово: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг. Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франичевић, референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо J. Ћуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Неделько Савић, учитељ; Ужице: Цветко Радојчић, референт и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Јанко Протић, учитељ; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Теразић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. војне академије и књижара Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, референт и Д. Путниковић, инж.; Краљево: Звездан Чебинац, окр. шумар.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 12. САРАЈЕВО, 30. јуна 1907. Год. XXII.

МИЛОРАД J. МИТРОВИЋ.

Време односи једнога по једнога изабраника и брише му име из књиге живота. Има људи који своју књигу не испишу до краја. У доба најбоље снаге и рада стигне их суђени час и њихова се жижа угаси. Последњих година неколико таквих људи отишло је пре времена у гроб. Јанко Веселиновић, Божо Кнежевић, Ст. Сремац, Павле Адамов, а убрзо иза њих нестаје из наше средине и Милорада Ј. Митровића.

Тако је савремена лирика српска остала без свога највиђенијег представника. Јер Милорад Митровић је у првом реду био песник љубави, поета духом и срцем, поета животом и радом, држањем и назорима својим. У генерацији савремених песника Митровић је несумњиво не само најпознатији, него и најистакнутији, а по свом темпераменту и особинама најизразитији песник и поклоник љубави. Он се, како поезијом својом, тако и животом и манирима у многоме разликује од својих савремених другова, од којих неки доста неспретно подражавају страним угледима, а други тако певају, да не обраћају пажњу интелигентне публике, а камо ли стручне критике. Њихово певање не изазива одушевљење, а њихово плакање у поезији изазива сажаљење, али не и саучешће.

Код нас је још изранције створено уверење: да српски песници рано одлазе са овога света. Изгледа да је то истина. Поред других, доказ за то даје и последњи случај: Милорад Митровић је брзо живео; болест, која је изненадно дошла, брзо га је оборила и ускорила му крај: он је умро у четрдесетој години, у доба, кад је требао и могао најобилатије радити.

*

Милорад Митровић је старином из Херцеговине. Његов отац, Јован, родио се у Требињу и врло млад

† МИЛОРАДУ Ј. МИТРОВИЋУ, ПЕСНИКУ.

Прекрштених, бледих руку,
— Докле пишем речи ове —
У покрову густог мрака,
Већ боравиш вечне снове . . .
Гроб до гроба, крст до крста,
Све једнако, тужно, немо, —
Ал' на твоме цвећа нема,
По томе га познајемо . . .

Зар то само од све славе? —
Једна тужна хумка стала.
Па зар само грудва земље,
Од толиких идеала? . . .
Заман плача, заман суза,
Залуд, горких уздисаја, —
Све што живи, мрети мора,
Све што почне, има краја.

Ти си умро! — Ал' не, ниси!
Дела твоја и сад стоје!
А зар и то живот није?
Вечни живот, а да шта је?

Власотинце (Србија). *Влад. Г. Д.*

оставио је своју постојбину и настанио се у Београду, где је радом и штедњом стекао лепо име и леп иметак и био познат као један од најугледнијих београдских трговаца из т. зв. главне чаршије.

У месту свога рођења — Милорад је рођен у Београду 20. фебруара 1867. године — задобио је како прво, тако и потоње своје школско образовање. Никад и никуда, као ђак, на страну није одлазио ради школовања и усавршавања, нити је марио да иде куда.

Родитељски дом је била прва школа. У раној младости својој Милорад се јако занимао читањем народних песама. Јово, отац његов, био је просвећен човек и сам је својој деци набављао и препоручивао Вукове књиге песама и упућивао на читање. Међу књигама његове библиотеке налазе се и данас још ретка издања „Голубице“, „Подунавке“, „Шумадинке“ и др. — Тадашња гимназиска омладина волела је занимање књигом и налазила је хране и насладе у читању. Читало се у школи и ван школе. Као ученик трећега разреда гимназије Митровић је са неколицином другова образовао литерарну дружину. Четвртком и недељом састајали су се другови и осим читања и декламовања народних и уметничких песама, било је и оригиналних састава. Нема сумње, све је то било почетнички посао, носило је обилежје незрелости; али само то састајање и заједнички рад утицали су на развиће и доцнију спрему и рад те мале дружинице. Вреди истаћи ову појаву: тадашњи ђаци сами су радили на своме образовању и усавршавању. Милорад Митровић је међу њима заузимао готово највидније место. И ако још дете, он је волео књигу и рад. И колико је бриге и времена одузимала школа, толико исто и бриге и времена поклањало се тој литерарној дружини, у којој је покојни Ђорђе Селић највише говорио и критиковао, а Митровић највише певао. У тој дружиници (звала се „Пупољак“) заснована је и изведена мисао о покретању „Српчета“, чије је уређивање, после првих бројева предузео пок. Милош Поповић. Бран. Нушић је ту епизоду о заснивању листа „Српчета“ на бенакибски и мало литераран начин описао у „Делу“, а у некрологу о покојном Митровићу.

*

Поезијом својом Милорад Митровић долази у оно песничко друштво, које је почетком осамдесетих година минулога столећа основао Војислав Илић. Митровић се, као почетник, стално налазио у друштву Војислава Илића, па је нехотично био под непосредним утицајем његове поезије, као што су, са малим изузетком, били сви почетници онога времена под упливом тих нових струја и идеја, које је Војислав унео, боље рећи пренео у српску књижевност. Војислав се у прво време свога певања придржавао руских писаца, а нарочито Пушкина и Лермонтова, што се види по неколиким песмама његовим, а исто тако по многим изразима, архаистичким речима и митолошким лицима, која се налазе у његовим песмама. Београдски почетници у поезији угледали су се на Војислава, а међу овима био је и Милорад Митровић. Под тим утицајем Митровић је написао Трубадура, Хетеру, Папучицу, Дон Рамира и др. Наравно, ваља истаћи и ово: као што се Војислав брзо ослободио сугестије руских писаца, исто се тако Митровић брзо ослободио утицаја Војислављева и почео је певати својим гласом. У поезији Митровићевој избио је млаз оригиналних идеја; он се развио у песника са оригиналним мислима, оригиналним особинама и стихом, да је сам себи отварао пут и убрзо постао један од најпознатијих српских песника, чије је име представљало једну вредност и означавало један капитал у нашој књижевности.

Има разроких критичара, који веома строго цене утицај туђих литература и великих писаца на почетнике. Међутим ту ствар не би требало узимати тако строго. Угледи су у поезији исто тако потребни и корисни, од доброг и благотворног утицаја на доцнији развој духа и талента, као што су потребни и корисни у настави и у свакој врсти ручног и умног рада. Они служе као полуга, као подстрек за развој духа и талента, док се не стане на своју снагу, када један таленат сам ствара и кад је у стању да створи творевину, којој се покољења диве. Као што ђак брже, боље и лакше учи кад има учитеља, тако исто и песник и сваки јавни радник брже и лакше се диже на своје ноге и постаје самосталан — има ли само талента у себи, — кад има пред собом узор, који га води и упућује. У почетку свом сви велики писци имали су угледе; али чим су се дигли, сами су својим духом стварали и постали су самосвојни и независни од сваког утицаја.

*

После Змаја и Војислава Митровић је несумњиво један од најбољих и најчистијих савремених лиричара, који поезију сматра као позив у животу. Није певао да би и он нешто казао; да би се и његова реч чула у овој хуци и гомили речи и фраза, што се кроз штампу и јавност расипају; он је певао, што је морао певати, што је био позван и одређен, да пева. Песме његове представљају читав један циклус најнежнијих и најузвишенијих осећаја једне истински поетске душе. Из песама његових могла би се створити кратка биографија песникове душе. Имао каквих врлина или недостатака, имао добрих особина или слабости могли сте их запазити на његовим песмама исто тако јасно, као и на њему самом. Какав је сам био, таква му је била и поезија: душа му се поклапала са литерарном физиономијом. У поезији је тражио забачена, ненасељена, забита места; а тако исто и у друштву. Са Војиславом и Сремцем шетао је по околини, по пољима, ван вароши, с њима је тражио мале, непознате каване, није марио за разговор у великом

друштву. Такав је и у својим песмама; у литератури волео је романтику. Волео је прошлост, старе, биле, заборављене дане и јунаке, запарложене градине, разграђене дворове, вињагом и бршљаном зарасле зидине и бедеме; а у животу волео је иперболичне разговоре, романтику, несавремене догађаје и идеје. Митровић је живио у својим романсама и баладама, живео је у умрлој прошлости и причао је догађаје из тог билог и умрлог времена, који су се његовој машти приказале и које је он у својим илузијама преживео и видео. А кроз те догађаје не струји хучна река бесмислене и празне садашњице. Ни једна балада, ни једна романца његова не опева садашњи живот и свет, нити какав савремени догађај. Трубадур, Дон Рамиро, Дона Ана, Ванда, Боабдил, све су то имена извучена из парлога прошлости, из прашине заборава; нема, одавно нема ни крста ни хумке на гробовима оних, које Митровићева поезија опева.

Тим се Милорад Митровић, не само начином певања, него и избором песничког градива одваја од осталих савремених писаца, који журно грабе за временом, грабе за животом и његовим разноврсним потребама. Опевајући љубав, која је најјачи атрибут његове поезије, Митровић није могао наћи, управо, није могао ни замислити, да се она може наћи на овоме вашару људских таштина, што се зове савремено друштво. Ту за ону велику, судбинску љубав, која је највиши принцип живота и поезије нема места; с тога је Митровић њу тражио и налазио једино у далекој прошлости, у билим људима и догађајима, у запарложеним вртовима, опустелом гробљу, у опустошеном двору, на осамљеним местима, где су некада, давно, живели јунаци и витезови, који су за један осмех или пољубац живот свој халалили.

У пламену, што ми душу жари,
Често сањам један замак стари.
Развалина. Чврсте куле пале,
Разривена врата и мазгале.
И од свега, што је некад било,
Још се држи само једно крило . . .

Под гробном хумком, у развалама старих зидина, на решмама и мазгалама, у запуштеним дворовима и градинама живи још спомен оне велике љубави и Митровићева је фантазија читала са тих остатака угаслог живота прошлост и реч љубави и њу је у својим романсама и баладама опевао са пуно духа и нежности, опевао језиком чистим, изразом отменим, а стихом, који је у погледу чистоће и правилности форме јединствен. Савесан и пажљив до ситница он није допуштао, да му ма и најмања песма изиђе у рђаву руху.

*

Но овим није све речено о поезији Милорада Митровића.

Лирска, трубадурска, романтична поезија његова стоји одвојена за се и чини један одељак његова рада на српској књижевности. Љубав, по његовом, свакако правилном схваћању, не може стајати у служби никакве савремене социјалне или политичке идеје. Погрјешно је мислити, да је Милорад Митровић живео само у висинама својих песничких илузија и снова, да није живео у атмосфери савремена живота и друштва и да није узимао видна учешћа у радовима јавног и политичког живота, да се није борио за друштвене и политичке идеале свога времена и народа. Рад његов на поезији био би врло непотпуно окарактерисан, кад би се Митровић схватио и оценио једино као песник љубави. Његово перо, које је тако лепо умело да пише о љубави, претварало се у отровну стрелу кад је било наперено на недостатке времена и на људе, којима је идеал био у пуном трбуху и пуном џепу. Он је живео у једној срамној епоси, када су се лаж и истина у коштац хватале и гушале, када су се насиље и безакоње о превласт отимале, када је полиција била протектор књижевности, а жандарска песница по сред темена гађала сваку слободну мисао, сваког слободоумног човека. Он је живео у времену, кад се за истину тамновало, кад су се за њу оковале руке и ноге оних, који су хтели дићи свој глас у одбрану правде и слободе народне. Удворице и ласкавци су ћутали и били задовољни и срећни у тој атмосфери — честити људи не. Апостол љубави у поезији био је апостол истине и слободе у друштву.

Dr. Скерлић тачно вели:

„Овај човек од идеала у поезији, морао је дићи свој глас и за идеале у друштву“. И у времену, када су се гомиле удворица без духа и талента, а са неситим апетитима и амбицијама, утркивале и грабиле око ордена и напојница власничких и дворских, око класа и положаја, око фондова и ручкова и буд зашто продавали своје перо и себе, певајући оде и дитиранде династичке насиљу и неправди, овај песник љубави најоштријом сатиром шибао је то срамно доба и његове творце и носиоце. С презрењем је осуђивао те најамнике, који су се крвили око добачених залогаја и док су они благовали, он је са народом страдао, борио се за истину и веровао у њену победу. Ко се не би сећао његових басана политичких и епиграма из последње деценије прошлога века, које носе на себи обележје једног гњевног поборника и сатиру на читаво једно поколење.

Мусо, кликни грлом! Нека Господ живи
Правителство наше, што се за нас брине,
Нека живи власти и сва надлештвија
И пандуре њине!

*

Бела вила клицала
Са балканских гора:
„Где си мајко, Србијо,
„Последња је ора?“

И би громка одзива
Тим речима њеним:

„Сад ћу, вило, причекај
„Док кметове сменим“.

*

Куд си Пајо, где си Љубо, о Лазаре где си сада?
Мрак се спушта над Србијом, над Србијом земљом јада.
Нигде гласа; нигде јава, ни седнице нигде бурне,
Сем што плачу над Сенатом многе плате и дпурне!

*

Била поноћ нема, глува,
Вртар спава, врт не чува
И сред врта цветна, чедна
Увуче се свиња једна . . !

И на посо свиња преже:
Кида лишће, чупа вреже,
По лејама рови, рије,
Ломи притке и саксије,
Поразбаца цвеће свуда
И направи триста чуда.
А кад сину сунце врело
Јадно цвеће паде свело.

Ко данас чита Митровићеве епиграме јетке и непоштедне, духовите и дрске; ко чита његове песме: Лав и лицемери, Кокошија војска, Одзив, Фарзистанска трка, Фарзистански шах — кочијаш, Два краља — у картама, Стари шах, Посланица пријатељу и многе друге, штампане у листовима, што су онда устајали у одбрану политичких и грађанских слобода, што су били јаван протест противу насиља династије и династичких удворица и ћирица једног деспотског, азијатског режима, тај може из тих песама да позна и осети, како је тада Србија била понижавана и срамоћена; тај може да умотри, шта је давило читаву земљу, шта је упропашћавало и народ и државу. Песник љубави који је живео у илузијама билине, у сновима далеке прошлости, кад је страдао његов народ, ступио је у редове неустрашивих бораца за истину и слободу, за правду и законитост. Политичке песме и епиграми Митровићеви, од којих су многи непознати широј публици, али су у своје време као крилате речи ишле од уста до уста, били су срамни жиг, који је он ударао на чело оној срамној епоси и апостолима мрачњаштва и корупције. „И ко још није заборавио на она стидна и мрачна времена, никада не може заборавити песника, који је онако крепко казивао, што су хиљаде мукло осећале“ . . . **М. П.**

М. Димитријевић, Мостар.

Носталгија. =

Дугачко поље мртво је и пусто,
Диже се мирис осушене траве.
Губе се мисли у мутној даљини —
Клонуо сањам за безбојне јаве.

Из њива мукла запара избија,
Одасвуд бије врућа, силна чама —
На усијаном небу сунце пламса —
Пред очима ми од свјетлости тама.

Нејасан умор прожима ме свега
И грозничаво тело дрхти вруће
У души ми је носталгија болна —
Нејасно, мртво и страсно, чезнуће...

А тиња живот... Запара; све трепће...
У свијести мојој плине топла тама;
И све док тоне у бесвест од жара
Бије одасвуд мукла, врућа чама — —

VIII. 05.

Мајска ноћ на селу.

Слушај како нојца неком химну поје . . .
Тамо доље Спреча санана трабуња
Уз шаптање шаша, раките и треске,
Па бунцање, шапат лагано се шуља . . .

Са далеких поља мукла пјесма стиже
Мрмацâ и жаба . . . Изнад мене шушти
Лишће цера, букве, јошике и храста,
Као говор тајни језикâ немушти' . . .

Слушај! Све се стапа у склад један дивни,
А вјетрић га диже стижућ про Гостиља
На крилима хладним с наранџиним миром,
Препун плачног шума, туге, бола, миља . . .

О познам те добро, мој вјетрићу мили,
Ти долазиш с југа, ђе 'но срца вену
Од љубавног жара . . . Познајем уздахе,
Што доносиш мени као успомену.

Знам ја добро причу, што шапућеш тихо,
Болну, слатку причу прохујалих дана . . .
Мила ми је чудно, ал' престани сада,
Поврати се натраг пут јужнијех страна.

Ти се чудиш, брале! Ти си изненађен!
Послушај ме ипак, та одбаци немир.
То је с тога само, што си до сад знао,
Да је срце моје простране к'о свемир . . .

Јест, срце је моје ресонанца свега:
Најтајнија ријеч, што јасика рекне,
Јади свега св'јета, сваки уздах болни,
Звекет ропског ланца у њему одјекне . . .

Јест, срце је моје ресонанца свега,
Па и теби ув'јек одјекнут је знало.
Ал' пусти ме сада . .. Биће томе часа . . .
Иди ноћас натраг на морско игало.

О природо чудна, обустави ижљев
Елемента свога до најтишег тајног
Додонскога шума, Зевсових храстова
Нада мном у гају . . . Нек мира бескрајног

Поноћ дигне скиптар, нек све за час замре...
А ја ћу да клекнем у твом мртвом храму,
Да за тренут само вјечности замрле
Осјетим загрљај и загробну таму . . .

У тој смрти свега замријећу и сам
Завукав се часом у бездане душе . . .
Мене ће самога нестати у мени
К'о наборâ воде, кад ћуси пресуше ...

Разлићу се посве у праелементе
У вјечност страшну, у мир, етер, сјене . . .
Тада вјечност и ја бити ћемо једно,
Да, ја атом њезин, она атом мене . . .

Бољанић, 5. маја 1907. **Душан Тамнинџић.**

На ливади.

Милораду М. Петровићу.

Легао сам сред ливаде,
Постеља ми трава;
Цвећем ми је мирисавим
Окићена глава.

Очи су ми затворене,
Сан ме хвата, прима;
А свеж' ваздух заноси ме
И груди надима.

Цвркутање и певање
Из шуме и гаја,
Очарава и заноси;
Песми нема краја.

И ја певам. Моја песма,
Мени само знана,
Разлеже се у грудима
Љупка, раздрагана.

Јагодина. **Божа Весић.**

АФОРИЗМИ.

Вјера је осјећај, а није извјесна радња. Ако осјећаш, онда вјерујеш.

Вјера је многим људима једино добро, што га имају. **Несча.**

Филозофија је љубав истини а не систему. **Бекон.**

Весеље је цвијет рада. **Аристотел.**

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.

Написао: **Милош Перовић.**

(Наставак).

Вујица (Обраду):

Ето недаће,
А требала се скоро удати
За Недељкова сина.

Обрад:

Погледај,
Ту је Матија, кмет из Дубоког.
Зашто се смуца тај по кнежини?

Вујица (Матији):

Шта ћеш ти овде са тим народом?

Матија:

Оголели смо, господару, сви,
Оголели смо, осиротели,
Поробише нас Турци ономад
И попалише село наше све.
Без коре хлеба сад смо остали,
Без крова, да нам главу сакрије.

Вујица:

Па шта ћеш сад у мојој кнежини?

Матија:

Казаћу право па ти како знаш,
У аманет ти та сиротиња:
С народом идем у Аустрију,
А овуда ми било најпрече.

Обрад:

Иду, а да л' су харач платили?

Вујица:

Јесте ли цео харач платили?

Матија:

Све господару.

Обрад:

Добро, пусти га.

Вујица:

Да ли је који од вас видео,
Ал' пазите се добро, упамет,
Да ли је који од вас видео
Хајдучке чете да се врзмају
По околини, по мојој кнежини?

Други косач:

Ми нисмо вид'ли, господару, не.
Само смо чули узвик Јагодин
И Маричину вриску за помоћ
И тежак топот коња турскијех.

Вујица:
Не питам за то. Јес' ти, Матија,
На путу срео са оружјем ког
А није био Турчин или кнез?

Матија:
Не господару, нисам видео.

Вујица:
А ти са тобом?

Матија:
Нису безбели,
А да су вид'ли кога, рекли би,
Не би га крили.

Вујица (момцима):
Напред поласте! (Обраду)
До Прљевића кућа хајдемо,
Близу је, а можда наћићемо ког. —
А ви се одмах растурите сад,
Па свак на своју страну нек иде,
Немојте, да вас још затекнем ту,
Када се вратим. Хајде, поласте!
(Оде са Обрадом, Антом и момцима).

СЕДМА ПОЈАВА.

Косачи и исељеници. Доцније Вујадин.

Матија:
Видите, људи, браћо, забога!
И то су Срби, то је братска крв.
Ниједне речи благе, искрене,
Ниједне сузе рад нас несрећних.
Бар да их косне наша невоља
И барем да се само сажале,
Ал' тврђе им је срце камено
Нег што је тешка наша несрећа.

Други косач:
Трпи и ћути, пати вечито
И скамени се у несрећи тој!

Први исељеник:
Нек трпи онај, који трпет' зна,
Ја нећу више, велики је свет.

Матија:
И још сам у тој земљи несрећној,
Још моја нога гази овуда!
Диж'те се, браћо, ствари купите.
(косачима).
Остајте збогом!

Косачи:
Збогом пошао!
(Из шуме се појави Вујадин са пушком у руци).

Вујадин:
Станите људи, стојте, станите,
Остав'те ствари, останите ту!
(Исељеници остављају ствари).
Помаже Бог вам, браћо крштена!

Сви:
Бог ти помог'о!

Четврти косач:
Откуд Вујадин?

Други косач:
Од куда овде, Вујадине, ти
У нашем селу и то оружан?

Вујадин:
Зар хајдук игде без оружја сме?

Други косач:
Узочас, ако Турци дочују
Ил' ако когод каже Вујици,
Преровиће нам село наше све
И претуриће задњу колебу,
То ће им бити добар изговор.

Вујадин:
Ал' то ће бити последњи им пут,
И онда им је све већ узалуд.
Још мало, браћо, јоште који дан
И свак ће од вас бити оружан.

Матија:
Оружан? како, откуд оружан?

Вујадин:
Још мало, браћо, и свети ће рат
Уздрмат' с нова наше планине,
Још мало само и пљуснуће крв
Поганска.....

Други косач:
Чујте, шта говори тај,
Ил' тера шегу ил' је суманут.

Први исељеник:
О рату збориш, о борби с Турчином?

Вујадин:
Још мало, велим, јоште који дан
И запливаће с нова све у крв.

Матија:
Какову борбу ти нам спомињеш,
Оружје какво и какову крв,
К'о да је мало било доселе?
У крви нам је земља огрезла,
И сваку стопу крвљу залисмо;
Крвљу смо нашом њиве кропили,
Те је крвнику жито бујало;

Бедеме градске крвљу дигосмо,
И рушисмо их проспљући крв.

Други исељеник:
И све низашта и све узалуд.

Вујадин:
Сад неће више бити узалуд.
Дошло је време, браћо, најпосле
Од крви наше да беремо плод,
Рају је наша освестила крв
И пробудио нашег мача звек.
Кол'ко је земље Стамбол притиск'о
Све живо чека само један миг,
Па да се дигне на крвника свог.

Матија:
Ал' ко ће први кад нећемо ми?
Нит' има срца изван Србина,
Нит' изван њега има лудости.

Вујадин:
Ми ћемо први, наши кнежеви,
А с њима цео народ као пре.

Први исељеник:
Кнежеви наши! Тако, то ли је.
О њима дакле сад је овде реч.
Кнежеви наши! Па зар има још
Србина који у њих верује?
Кнежеви наши, наше војводе!
Крштени Турци, гори, подлији,
Нељуди већи, нег' и Турчин сâм.

Други исељеник:
Тако је, браћо; сад смо видели,
Па мораш хулит' и на брата свог,
Крај спахија су наши кнежеви,
Па измет чиниш једном и другом.

Први исељеник:
Поделили су силу међ собом,
Ал' мору нису скинули са нас,
Већ грбача нам тегли к'о и пре.

Вујадин:
Не тако, браћо; истина и Бог
Имаде таквих, али нису сви.

Први исељеник:
То нису више наши кнежеви,
Већ измећари турским пашама
И зулумћари брату рођеном.
Зинула ала из свакога од њих
И сваки тражи господство и власт,
Па ма по цену крви најближе.
К'о бесни вуци, као шакали
Кидисавају један на другог,
Те један другом комад отима,
А један другог злоби код паше,
И ришкају се око милости
К'о прасад око пуна корита,
Улагују се, каде Турчину,
А све по нашој иде грбини.

Матија:
Жалост је, браћо, ал' је истина:
Кнез није раја, кнез је господар.
На једној страни пусти кнежеви,
На другој страни народ голотрб,
Међ' њима пук'о амбис бездани
Небратства, мржње, зла и освете,
А нема дела, нема речи бар
Да премостимо понор дубоки.

Први исељеник:
Свеједно, Турци или кнежеви,
Уместо једног зулумћара два,
Место Турчина, Турчин је и кнез.
Обоје робе, пале, арају
И опасују рају личином.
Где имадосмо вола на њиви,
Одведоше га наши кнежеви,
Деле га с турским пашом напола;
Где имадосмо јагње у тору,
Однесоше га наши кнежеви,
Деле га с турским пашом напола;
Све што је знојем раја скупила,
Однесоше јој наши кнежеви,
Те деле с турским пашом напола.
Нећемо више с кнежевима ми,
Нећемо више и не дао Бог,
Да за другога пролевамо крв.
Нит' нам је који од њих потребан,
Нит' какве асне имамо од њих.

Други исељеник:
Залуду нам се, браћо, силити,
Залуду против јачег дизати.
И дизасмо се, пролевасмо крв,
И ратовасмо толке године,
Са костима смо земљу прекрили
Турском и нашом и све узалуд.
Изневери нас срећа за увек,
А наше земље одрече се Бог.

Вујадин:
Ропство је, дакле, животу вам циљ?

Други исељеник:
Не, брате, ропству нико није рад.
Први исељеник:
Због тога сада и бежим у свет,
Што нећу туђи јарам да носим.
Вујадин:
Ко тако мисли, тај је свуда роб,
Ма где се скрио, ма где станио.
У себи сваки носи јарам свој
А не на себи, не на врату свом.
Свуд има људи на зло готових,
А мекушца ће свуда газити.
Будите људи, рђом капали,
Па изгините славно на прагу.
По родној груди разаспите крв,
За један живот нека падне сто,
Боље је, да вам тело једе црв,
Нег' да вас рђа једе вечито.
Матија:
Ал' ова земља нема вођу свог.
Вујадин:
А ви се онда сами дижите.
Матија:
Војска без вође није војска то,
Но крдо стоке без чобана свог.
Ах, колико сам пута у јаду
Мучио главу нашом несрећом
И колико сам пута узаман
Кук'о за прошлим, славним временом;
И вазда једном жељом загрејан,
И вазда једном мишљу обузет:
Без вође нема нама помоћи,
Без вође једног не води се бој.
Треба нам човек један јединп,
Треба нам вођа, треба господар,
Па да нас води у смрт и у бој
Без молбе, претње, без погледа злог,
Да са њим гинеш, да просипаш крв
И не знајући зашто, како то..
Шта смо ми народ? Снага, сила, моћ,
Ал' распарчана, растргнута моћ,
Снага без снаге и без моћи моћ,
Тело смо једно и једна смо крв,
Ал' растргнути удови су сви:
Ту лежи рука, ту нога, ту труп,
А тамо воља, тамо опет ум,
Те свак за себе ради, умује.
Ал' треба, треба човек један једини,
У њему да је сједињена моћ,
Те једна воља, један ум и дух
И једна памет и једна мишица:
Па да нам веру улије и над,
А с вером, с надом да нам снагу дà,
Па да нам очи одузме и вид,
Те да идемо без вида за њим,
Па да нам мисли одузме и ум,
Да не можемо мудровати ми,
А само да нам срце остави,
У срце да нам он разбукти жуд
Једну и исту и у исти мах.
Нема ли таквог вође међ нама,
Залуд нам борба и залуд нам труд.
Вујадин:
Ал' кад би било вође таковог,
Би л' онда пошли за њим?
Матија:
Остав' се,
Нашто нам, брате, празан разговор?
Сви знамо, таквог нема међ нама.
(исељеницима):
Спремајте ствари, па у добри час
Хајдемо даље, далек нам је пут.
(Исељеници прте ствари и спремају се за полазак).
Вујадин:
Ал' кад би било?
Матија:
Сви би пошли с њим,
У крв, у ватру. Браћо, је л' тако?
Неколицина:
Тако је, тако; сви би пошли с њим.
Вујадин:
Па то сам хтео, браћо рођена.
О нек' је блажен овај свети час,
Кад сам вас наш'о у невољи тој!
Други косач:
Шта ово значи?
Први исељеник:
Шта је ово сад?
Вујадин:
Слушајте, браћо, куцнуо је час,
Да с нова опет загазимо сви
У дим и ватру, у крв и у смрт;
Дошло је време, куцнуо је час,
С образа свога да operemo срам
И с чела ропски да скинемо жиг;
Дошло је време кад ће поклич наш

Још једном прођи планину и луг,
И звекет мача јоште једном дићи
Несрећног роба из дубоког сна.
Кроз које време, још кроз који час
Вожд Карађорђе доћи ће међ нас.
(Уврујаност.)

Матија:
Ко? Карађорђе?

Вујадин:
Карађорђе Вожд.
(Граја.)

Први исељеник:
Не може бити, то је варак пуст.

Други косач:
Говори, брате, је ли збиља то?

Вујадин:
Зар бих се титрô овим именом?
Да није збиља зар бих смео ја
Узет' у уста ову свету реч?
Још једном кажем: долази нам Вожд.

Матија:
Чусте ли, људи, појмите ли ви,
Је л' ово збиља ил' је празан сан,
Је л' ово човек што говори ту,
Ил' је утвара, сенка или дух?

Вујадин:
Истину зборим, стари Матија,
Ал' појмим, што ти ова звучи реч
К'о неверица, као одјек пуст,
А ја к'о утвар, као празна сен.

Матија:
Ал' откуд знадеш, откуд знадеш то?

Вујадин:
Сутра су равно двије недеље,
Како ме посл'о харамбаша мој
Јурдовић Јанко, ти га добро знаш,
Те носим абер свуд по селима
Знатнијим људ'ма и сигурнијим.
Кад у Дубоко јучер допадох,
Ал' казаше ми, ти си отиш'о
Са целим селом у Аустрију,
Те ја потеци одмах за тобом.
Рекох ти, ето, целу истину.
Немој се сада, брате, селити,
Остани овде, док не дође Вожд.
Сад збогом свима и у добар час! (одe.)

Други косач:
Истину збори, познајем га ја.

Матија:
О браћо моја, добар ли је глас!
Сад Србин неће више бити роб,
У дому своме неће бити туђ.
Чујете, људи, оставите то,
Све нека лежи туда по пољу,
Одавде даље не мислимо већ.

Неколицина:
Нећемо даље док не дође Вожд.

Други:
Нећемо даље, остајемо ту,
Да с Вождом своју проливамо крв.

Сви исељеници:
Нећемо даље, остајемо ту.

Матија:
Да чудна ли је, силна ова реч,
Ко оркан снажна, јака као бес,
Задрхтиш од ње, ко кад тресне гром,
И к'о мађија опсени те свег;
Чује л' је силни, ухвати га јад,
Потребном чело обасија над!

ОСМА ПОЈАВА.

Пређашњи, без Вујадина, Вујица, Обрад, Анта и момци.

Вујица:
Ви јоште овде? Шта чекате још?
Хоћете, да вас силом растерам?
Одласте одмах куда који зна.
Матија, чујеш, води људе те!

Матија:
Ми таман да се кренемо на пут,
Кад стиже један човек оружан
И устави нас....

Обрад:
Куд је отиш'о?

Матија:
Овуда оде брзо кроз шуму.
(Показује на противну страну).
И рече....

Вујица:
Момци трчите за њим,
Доведите га мени везана.

Матија:
И рече да ће доћи стари Вожд.

Обрад:
Шта рече?

Вујица (момцима):
Стојте! (Матији): Да ће доћи ко?

Матија:
Вожд Карађорђе. (Наставиће се.)

Распуштеница.

Слика из четничких судова у јужној старој Србији и Маћедонији.

I.

Било је то пре две године, кад смо једног септембарског дана логоровали повише једног села у Овчем пољу. У нашој је чети било тридесет пет одабраних усташа и опробаних јунака, које је предводио српски учитељ, војвода Јован Довезенски. Сунце се већ приближавало врховима Црне Горе, када наша предстража допрати једног младића од својих двадесет и неколико година. Ја сам га у напред познао. То је био син једног кмета из оближњих села. Чим угледа војводу, старог познаника, скиде капу и, назвав Бога, приђе му руци.

— Каква срећа, Димко, — упита војвода.

— Камо среће, да је добро, али . . . у томе извади иза појаса новчаник, а из њега једно писамце, које предаде војводи. Оно је гласило:

Драги учо, ми смо чинили све. што стоји до нас, како би се жена Димкова Ђурђа, која је побегла од њега, вратила, али без успеха. Ово ти саопштавам ради управљања. С поздравом твој искрени

Т. П., прота.

— Дакле твоја је жена побегла? упита Довезенски Димка.

— Јест, има већ две недеље, како је отишла своме оцу. Ја сам је звао, молио, кумио и преклињао, да ме не оставља сама, али не поможе. Обратих се проти и он је позва себи и шта ти није чинио, да је приволи, те да се врати, но она ни да чује . . .

— Да је ниси тукао или злостављао, свакако она то ваљда није учинила од беса, кажи ми овде прави узрок, иначе знај у напред, да ћеш се рђаво провести, јер ћу ја све сазнати и чути.

— Све ћу ти истину испричати господине, а то ће потврдити и цео крај. Има, учитељу, у нашој нахији један ружан обичај, а то је, да се купују девојке, но противу тога се не бунимо, јер нам је то остало од старине, али је за многе велика несрећа, што многе жене напуштају мужеве. Чим се која уда, одмах гледа згодну прилику, да побегне, и то чине по наговору својих очева, да би их ови после продали другима! Ово је узрок, што је и моја домаћинка побегла!

— А колико си дао за њу?

— Много, господине; дао сам њеном оцу десет и по лира, осим тога пет брава и једно двогодишње магаре. Е да знаш, што га жалим, јер нико не би казао, да је магаре, него мазга, толико беше велико, а ја га не бих дао ни за каквог хата. Осим тога морао сам накуповати разне поклоне за све њене укућане и родбину: те кожухе, те обућу, разне шамије и ко ће све избројати, а сада? Одбегла, а кућу оставила, када су нам највише потребне радне снаге.

— Добро, рече војвода, иди одмах у њено село и позови свога таста, нека сутра рано дође са Ђурђом у кућу газда Милојка, која се налази ево онамо, испод овога брда. Ја ћу тамо доћи још у зору.

Хвала ти господине, збогом . . . лаку ноћ . . .

*

Војводина је порука као муња ошинула кмета Живка, који је мислио, да је све свршено онако, како је он хтео. Мене и Ђурђу зове војвода! Та помисао на четнике, комите, није му давала никако мира и спокојства. Он је непрестано мислио о сутрашњем дану и није чудо, што није те ноћи ни за тренут заклопио очи. Ко зна, што све може бити сутра са мном. Комите су комите, ту нема много објашњења, одмах се прелази на дело. И тада му се поче редати читав низ чудноватих и страшних слика. Сети се ужасне смрти чича Кузмана, кога су пре шест месеци стрељали четници. И целе ноћи му је лебдео пред очима тај крвави и страшни призор, а и није шала! Војвода, четници, народ, људи, жене, па чак и деца, све што је било живо у селу, морало је доћи на раскрсницу код школе, да чују и виде комитску пресуду. Кад је било све искупљено, попе се војвода на једну стену, и поче громким гласом беседити:

— Драга браћо, велика безакоња, арања и грабежи, који се свакодневно појављују у нашој драгој отаџбини отераше нас у гору, да се одатле охрабрени ставимо у заштиту нападнених Срба, да заштитимо ваш живот и имање, кућни праг и породичну част од наших злотвора, који гледају, да нас са свим сатру, како би на рушевинама наших станова подигли себи палате, а у поараној земљи нашој засновали своја владања. Наши непријатељи од крста и некрста не бирају средства, како би те своје жеље што пре испунили. И пушка и нож, отров и превара, шпијунство и пањкања су њихова оружја, којим раде, да са свим затру српско име. Али ми се уздамо у нашу мишицу и у вашу потпору и божју помоћ и не сумњајте у оправдани успех. Ми ћемо се борити, жртвоваћемо се за ову нападнену земљу и победа је ту, јер је правда на нашој страни. И док се ми боримо за све вас, нашао се човек, који је радио противу нас и наше земље, који је служио општем непријатељу. Чича Кузман је био тај српски непријатељ, зато га данас, пред свима вама, осуђујем на смрт, јер ми не смемо трпети — издајицу. Чујте сви добро, упамтите лепо каква награда очекује све оне, који буду пошли његовим трагом. Пресуда ће се извршити сада, извршиће је моји верни четници. Запамтите сви ово и нека вам буде овај случај добра лекција. — Пали . . . плутон је за тренут решио пресуду и чича Кузман је, након по часа, био затрпан у једној рупи крај потока, без свештеника, без молитве . . . Заиста страшна смрт, мислио је газда

Живко, али ипак он је био издајник, а ја?! Шта сам коме скривио? Али у том му паде на памет још трагичнија смрт Радојка Краљевског, кога су комите пре годину и нешто више на комаде исекли само зато, што је у суду сведочио противу једнога Србина.

Све је то чинило, да није газда Живко ни за тренут заспао при помисли на сутрашњи дан. Ко зна, да и њега не снађе тешка казна, јер комите узалуд не обилазе сва српска села, него да над сваким воде надзор. Ако се некако извуче, мора се помирити са зетом и тако ће му се осујетити план, да поново прода Ђурђу, те узме можда још једно магаре, пуно пара и бакшиша... То га је доводило чак и до таког искушења, да је помишљао и на издају, да прокаже комите војсци, да се отресе њих, али би га на мах ухватила страшна језа, сав би задрхтао. Није лако изаћи на крај са комитама, затрће ми после све што имам. Не иде, ако њих поубијају Турци, доћи ће други, и онда куда ћу ја и моја душа? Да бежим — нема се где, да се кријем — не помаже, јер би ме они пронашли и кад би био на дну земље.

У таким мислима затече га и зора. Кад виде, да је већ јутро на прагу, устаде и пошто се мало спреми, пробуди Ђурђу и научи је, шта ће и како ће говорити, како би се бар колико толико оправдао и ствар срећно привео крају.

После узајамног споразума и договора упуте се у оближње село, у кућу газда Милојка, где су били позвани и где ће им се пресудити... После једног часа приближише се поменутој кући, коју кад угледа Живко, као да га нешто жацну и прободе у срце и он не знајући зашто — застаде укрућен, а за њим и Ђурђа. Пред кућним вратима су стајала два униформисана и добро наоружана четника. На себи су имали лепо одело од црног сукна, на ногама беле тозлуке до изнад колена опточене и разноврсно пишаране црним гајтаном, а на глави доста високе јагњеће шубаре, на којима су угледали неке чудновате знаке и писмена, али нису могли знати, шта је то и шта представља. То су међутим двоглави орлови, испод којих је стајало жутим словима написано: С л о б о д а и л и с м р т! Обојица су стражарили и зато су држали у рукама брзометке, на којима су се сијали голи потегнути ножеви. Ето, то је изненада зауставило и Живка и Ђурђу, који су неколико тренутака престрављено посматрали четнике, чија су прса красили изукрштани реденици, а појасу револвер и друге справе... Најпосле окрену се Живко и збуњено рече кћери:

— Чујеш, Ђурђо, ово богме није мала ствар, него знаш, кажи им, да те свакодневно мучи и најгрознијим мукама подвргава, додај и то, како сам те и ја истукао зато, што си побегла од њега, само пази шта ћеш одговарати. А ја ћу им казаћи, да сам те саветовао, да се вратиш, а после и терао од куће, како се не би, резилио.., у осталом ради како те памет учи, само гледај да што пре идемо одавде, јер ко зна, шта се све може догодити!

— Ја не знам, шта да мислим. Код куће ми рече: овако ћеш говорити, а сада ми држиш другу предику, вели Ђурђа, у осталом зашто да се бојим толико?! Нисам кога издала, не чиним коме зло. Побегла сам од мужа и ко ме може силом натерати, да се поново вратим... Није него!...

— Ама немој толико да лудујеш, зберн си мало памет, зашто ово нису турски судови!

— Чудноват ли си ти човек, па ако су комите, нису богови, што да се бојим толико од њих. Кад неко започне каки посао, треба да истраје до краја. Ти ме најпре наговори, да побегнем од Димка и сад, када пуче брука, врати се опет. Е, те, нећу, па макар ме и убили, јеси чуо сада? Ајдемо... Живко је погледа некако чудновато и презриво:

— Ама истину да говориш?

— Још данас ти ћеш видети, што вреди ова луда Ђурђа. Са њом се не може нико мерити, овакве често надмудре и кадију и владику, а па шта ми је војвода? Зар је он паметнији од владике? Ти ради како умеш и знаш, а ја ћу опет како ме памет учи, па ћемо видети после ко више вреди: ја или ти, луда Ђурђа или паметни газда Живко!...

(Наставиће се.)

Радња и штедња.

Пише **Софија Пупић Плетикосић.**

(Наставак).

Схваћајући толику важност матерніјалног благостања, из кога происходи: частан, миран и рахатан живот људски, наш драги Србин Босанац и Херцеговац, умио је скучити и ограничити све своје животне потребе и породичне и друштвене. И у сваком правцу свога живота, настојао је и кадар био учинити, да му буду потребе мање него сретства; да је увијек приход и извор сретстава држао превагу над издацима и потребама.

А лахко му је то и било, јер му је његов здрав разум и његова јака морална снага господарила над лакомим тијелом и над вољом, која би потјецала из страсти и таштине. Лахко му је велим било, јер не само да Србин Босанац и Херцеговац није марио за хотеле, биртије, бурдеље, театре, циркусе, бицикле и разне друге шпортове, којима робује модерни свијет и грдни новац у то троши и харчи, — већ је он и у својој кући живио практичним, једноставним и природним животом.

Ако му пријатељи дођу у кућу, читаву би ноћ сијелило друштво при једној обичној свијећи, без лустера, без плина и електричне свјетлости.

Читаву би ноћ о слави кућној пијуцкали ракију или вино, а сви из једне чашице, из једног филџана или из једне тиквице. Нити се тако пијући могао који опити, као модерни, гдје, гонећи здравицу за здравицом, по команди „столоравнатеља", чашу једну за другом у се обара, — „укап"; одапиње у се стријелу за стријелом, док се с памети не растави; не обазире се ни на свој живот, ни на материјалну штету. Босанац није имао узрока, да се гади један од другога; нити да сумња, јер су сви били здрави и чисти; сви опрани и слободни од гадне и нечисте болести, која је поплавила пространи, модерни свијет. Болест, због које се гади и гнуша син од оца свога, а отац од сина; преза један од другога и кад сједа на столицу, кад узима кашику да једе и кад каву пије и кад се у легену умива, кад се пешкиром посушује и кад за кључаницу вата, и кад у кревет лијеже — увијек га страва хвата, и сумња му, као црв, врти мозак.

Данас преза и здрав човјек од здравога, и чим се рукује с киме, нама лети, хвата за сафун и пере руке, нарочито ако није рукавица имао кад се руковао. Данас се може једва вјеровати, да модерни човјек може себе чиста и здрава очувати, кад се види какав води разуздани живот, и стар и млад и да је тој гадној болести подлего, чак и онај ђак од 14 година!

У српском народу у Босни и Херцеговини, владала је прекомјерна морална чистоћа, па се ни знало није за ту господску, модерну болест. Наши Босанци и данас, свој адет подржавају, из једног сахана једу; из једног ибрика воду пију; једнијем се филџаном при ракији служе.

Око софре двори сам домаћин или његов најстарији син, — то је у њих дика била; и кад би имао двадесет момака, не би смио нијадан софри приступити.

Није то било као у модерног свијета. Док почастиш само двоје или троје чељади; док дадеш један „јаузен" или „тејабенд", ваља ти имати стотину тањирића, тањира, чаша, шољица, кашика, кашичица, клијештица и цукердоза, — па да се види, како се све то суђе вади из „баршунли кутија", из „креденцкастена", који се само ради таковога посуђа и држе у собама за благовање, боље рећи за чашћење и гошћење. Па онда ни то није доста, већ кад су у кући гости, треба собарица, која ће у блузи свиленој а без рукава, без овратнице, голијех руку око стола облијетати и госте дворити. Треба собни вратар у фраку и рукавицама, што ће се уз хиљаду свијећа и лустера, привијати од рамена до рамена гостима, — док се у кухињи и у предсобљу врзе читаво друштво куварица и подкуварица, које све масније и боље комаде меса на страну остављају себи и својим „пријатељима". А такоме и толикоме салтанли-господству, хоће се грдни новац на гомиле уз велике бриге, које тиште и као црв гризу срце и душу ожењена, модерна човјека. Таре га непрестано узалудно старање и безкорисна брига: ако потрошим ово што имам; ако године издају; ако шпекулација пропане, шта ћу онда, куд сам пристао? Ништа друго, него револвер па у главу: себи, жени и дјеци, — јер уза сву бригу и старање, он једнако само троши и такав салтанет проводи и проводити га мора!

Најчешћи плод таког живота, у модерног свијета, јесте: самоубиство из дешперата. Ужива, рајта, троши и асилук проводи; па кад све срајта, и не може више да одговара обвезама моде, он прекида ток живота свог.

И на тако бешчастан начин скончава живот свој многи, почевши од лорда, грофа и барона, па даље до простога слуге и убогог просјака модернога друштва. — све су то људи, који су још од ране младости, научили само трошити, расипати и у томе живот проводити; а мода им је створила згоду за трошење за арчење; не само пара и иметка, већ и живота и снаге животне.

Штедити, радити и чувати, то је срамота; то није господски, то није ритерски; није фино, ни аристократски.

Погледај само мајсторе модерне: зидаре, бојаџије, баштоване, и раднике. Надница му по 4, 6, и 8 К дневно, па свога цијелога вијека, он остане бескућник, го, бос и гладан, а све даде и задњу пару за модерно уживање.

(Наставиће се).

Сердар Шћепан и Ђулек Арнаут.

(Народна).

(Свршетак.)

А не вели Турчин ако Бог да,
Као што му никад дати неће.
Што је пјано Туре говорило,
А у јутру добро уранило,
Па он крену пет стотин' комора,
Све ерзака и царског тајина,
Млађи њему коња опремише
И његове буле све четири.
Но да ти је стати, погледати,
А кад Ђулек узјаха лабуда,
Вас у срми и у злату суху,
Према жарком осијева сунцу,
Па он крену из града Мостара,
А за њиме буле све четири,
На четири ата ђогатаста,
А за њима тајин и коморе,
За комoрам' љути Арнаути.
Све Мостарско поље пријеђоше,
Па отале уз Бусак планину.
Низ Бишину коње наћераше,
У Касабу на конак пануо

И ту мрклу ноћцу преноћио,
А у јутру добро поранио.
Крену Ђулек пољем Невесињем,
Док на Залом ишћера лабуда.
Па отале у Фојницу сиђе,
Док избио пољу Гатачкоме,
До Липника, до куле Ченгића.
И ту Ђулек ноћцу преноћио,
А у јутру добро уранио,
Па га ето на Крстац планину.
Ту изјави тајин и коморе,
Па отале низ Дугу крваву,
На Ништице, ђе Срби чекају.
Сердар бјеше у богазу тврду,
Па дозива Богом побратима:
„Побратиме, војводо Илија,
Ево на нас силе и Турака,
Пред Турцима Ђулек Арнауте
На његову бијесну лабуду;
Већ Илија, Богом побратиме,
Ви изнова пушке препуните,
И паните по богазу тврду
Око пута, с обадвије стране,
А док Ђулек наћера лабуда
И најави тајин и коморе,
Немојте се који препанути,
Прије мене пушку истурити;
А ја одох у богаза тврда,
Ја ћу, бели, дочекат' Ђулека,
Па што мени Бог и срећа даде.
Док ми пукне везена шишана,
Ви по једну пушку истурите,
А за оштре ноже прифатите.
Па у Турке јуриш учините,
Па што нама Бог и срећа даде!“
Таман Шћепан уредио војску,
Док ево ти Ђулек у богазу
Ђе најави љуте Арнауте.
Све га чека сердаре Шћепане,
Близу га је Шћепан припуштио,
А како га море погодити.
Док му цикну везена шишана,
И Ђулека добро погодио
По сред прси и златнијех тока.
Ал залуду, фајде не имаде,
Кад Турчина олово не море.
А кад виђе Ђулек Арнауте,
На Шћепана наћера лабуда,
А потеже двије пушке мале,
У Шћепана обје оборио.
Ту Шћепану добра срећа била,
Ни једна га није погодила.
А кад виђе Ђулек Арнауте,
Баци пушке у зелену траву,
А за оштру сабљу прифатио,
А хитар се Шћепан догодио,
Не даде му сабље повадити,
Већ допаде до коња лабуда,
Уфати му бијесна лабуда,
А Ђулека за прси јуначке,
Укиде га са коња лабуда,
Зубима му жвало извадио,
Па му онда осијече главу.
Све гледају буле Ђулекове.
Онда сио, мало почину́о.
Да ти сада за Илију причам:
А по једну пушку истурише,
А за оштре ноже прифатише,
Па у Турке јуриш учинише.
А да ти је стати, погледати,
Како српске сијевају ћорде,
Како турске зијевају главе.
Пала тама од неба до тала,
Ни брат брата познати не море,
А камо ли Турчин Каурина.
Потекоше крвави потоци,
Рашћераше љуте Арнауте,
Отеше им пестотин комора,
Све тајина и ерзака царског.
Есабљаше војвода Илија,
Да је јадан Шћепан погинуо,
Па све иде од дола до дола,
А преврће лешe по пољани,
Док он нађе сердара Шћепана.
Сједи Шћепан, ноге прекрстио.
А он држи хата Ђулекова,
А пред њиме са Ђулека глава,
А дворе га буле Ђулекове.
Док завика војвода Илија:
„Јеси ли ми, брате, у животу?“
Па сједоше те отпочинуше.
А завика сердаре Шћепане:
„Сад што ћете буле Ђулекове,
Или ћете са мном на Цетиње,
Или ћете Гацку широкоме?“
Говориле буле Ђулекове:
„Господаре, сердаре Шћепане,
Ми волимо Гацку широкоме!“
А кад зачу сердаре Шћепане,
Врати буле Гацку широкоме
И даде им до три пратиоца,
Прате буле на Крстац планину.
Отле Шћепан на ноге устао,
Па посједе ата Ђулекова
И понесе Ђулекову главу.
Крену Шћепан низ Дугу крваву,
А појави тајин и коморе,
Шћера тајин врелу и Цетињу.
Добро их је књаже даровао,

Даде њима стотину дуката
И даде им два креста од злата.

До тадај се зваше арамбаше,
А отадај двије војеводе.

Калиновик. Забиљ.: **Јово Мутић.**

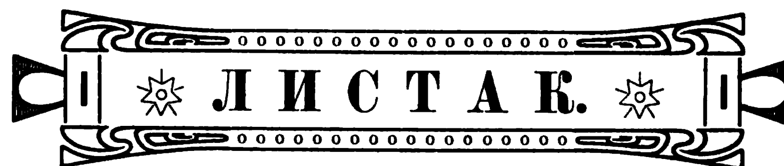

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Стеван И. Самарџијић: **Из наше нахије.** Приповијетке и слике. Београд. Нова штампарија Давидовић. 1907. год. 8°. стр. 176. Цијена 1·50 дин.

„— 'Вако ти је код нас... Вазда смо ка' на теверицу и такије' ствари... Хе, хе, хе! Висина брате, шума... гора... вук и мећед прве нам комшије... И говеђе букалиште и вучије тркалиште код нас ти је..."

(Поп Машо у „Два славска колача" од С. Самарџића.)

Српска белетристика претрпјела је посљедњих, минулих година неколико осјетних губитака. Први и најистакнутији ред њених трудбеника проређен је. Данас нема више ни Јанка Веселиновића, ни Стевана Сремца, ни Паје Адамова, ни Милорада Митровића. Сви су они, редом, убрзо један за другим, ишчезли са књижевне арене. Али, док старих нестаје, млади се принављају. Данашња наша најмлађа генерација приповједача има да покаже знатан број људи од несумњива талента, — и то број који не опада, већ стално расте. Ту за сваким губитком одмах долази и замјена. Још се није добро ни стврднула земља над преураном гробном хумком даровитог почетника Милана М. Трифуновића, из Модрича, а ево пред нама другог, још даровитијег новајлије, г. Стевана Самарџијића, из Пљеваља.

Г. Самарџијић је наш стари књижевни знанац. Први пут сретамо његово име још 1904. год. у „Дјелу". Прије неколико мјесеци, пак, — приказујући у овом листу, календар „Голуб" — имали смо ријетко задовољство: да критички размотримо „Срећну пару", једну заиста срећну приповијетку овог младог писца. Да се нијесмо преварили, кад смо му, том приликом, предсказали лијепу будућност, најљепши је доказ вриједност збирчице, која је сад пред нама.

Г. Самарџијић је један из малог броја оних писаца, који већ са првим радовима стичу наше симпатије. Средина из које он црпе мотиве, то је Ново-Пазарски Санџак, та несрећна покрајина, према којој су подједнако немилостиви и људи и природа. Социјалне недаће те „нахије" он је покушао да опише у приповијетци „На раскопано огњиште", и она му је понајслабија у збирци. Према томе, он није морални историк свог потиштеног завичаја; њега не привлаче првенствено јади „пониженнх и увријеђених"; у њега нећете, као главно обиљежје, наћи саучешће за оне који страдају и пате, оно тихо и благо саучешће које чини једну од главних црта модерног реализма. Но за то га нико разуман неће кривити; то му могу уписивати у гријех само критичари-шарлатани, они који, не водећи рачуна о душевној физиогномији о темпераменту писаца, мисле, да могу просто и кратко, заповједити писцима, да не буду оптимисте већ песимисте, или обратно; то му могу уписивати у гријех само они неозбиљни критичари-импровизатори, који још безазлено вјерују, да се финим естетичким питањима и минуциозној критичкој анализи „најлакше приступа бомбастим реторством журналистичких уводних чланака; то му може уписивати у гријех само она компилаторска „књижевна" критика, која је на Адамова и Веселиновића сипала пљусак прекора само због њихова оптимизма, и која је, с друге стране, Милану Ракићу, ученику Парнасоваца, и једном чисто персоналном лиричару, заповиједала, да му поезија у будуће буде „социјална", „нагнута над животом и у најнижим његовим облицима", и „пријатељски расположена према струјањима живота!"[1] Не знамо да ли ће г. Ракић, и ако је добио комплимент, да је „паметан човек", икада послушати савете и таке једне критике. Али, једно је несумњиво: само духовна кратковидост, која не схваћа, да филозофски погледи појединаца на свијет и живот нијесу, у ствари, ништа друго до систематичан израз душевног стања тих личности, — само једна така језовита духовна кратковидост може вјеровати у могућност магновеног замјењивања једног књижевног правца другим из основа супротним.

Г. Самарџијић — као што је речено — није пјесник патње свога народа. Он то није и покрај свега тога, што из друштвене средине, која му даје књижевно градиво, још одјекује звекет робовских ланаца и јаук потиштених. Не да нема љубави према своме народу; он свој народ љуби; та се љубав чита са сваке странице ових топлих и искрених приповијечица. Али, — бар по овој збирци судећи — г. Самарџијић се поглавито зауставља на посматрању националних особина, првенствено обичаја. Снажно и изразито фолклористичко обиљежје то је једна од најистакнутијих особина ових оригиналних приповиједака и слика. У том се погледу нарочито одликују „Два славска колача" и раније објављена „Срећна пара". Читајући их, осјећате пред собом нешто ново; као да је подухнуо свјеж планински повјетарац, који тако пријатно пирка кроз наше устајале, загушљиве долине; као да је у нашу средину, ненадно и тихо, ушао један чудновати брђанин, са наручјем пуним миришљавог, планинског цвијећа и горског биља; осјећате да имате пред собом човјека који пише читајући живот, а не — књиге; видите једног искреног приповједача — реалисту, писца дубоких психолошких опсервација и темељног познаваоца тамошњег паланачког и сеоског народног живота. (Наставиће се.)

Дубровник. Из трговине Јевте М. Павловића и Комп. изишла је и ове године једна лепа и драгоцена књига: **Дубровник** — Историјска шетња од Dr. Луја Војновића. Са 55 слика.

Ма да се свуда у Српству и Хрватству младеж, која се учи и учени свет бави књижевношћу и историјом ове јединствене вековне републике српске, ипак

[1] в. приказ „Песама" М. Ракића у књизи Ј. Скерлића „Писци и књиге".

нигде до сада нисп могао на нашем језику наћи једну кратку, а у исто време прегледну историју овога града. Описи пак појединих старина и положаја његовог излазећи растурени по разним књижевним листовима слабо су читани и заборављани, а да не говорим о његовим установама, које су још слабо познате.

Странци, који, као обично, пре и више виде лепоте и користи познавања и овога као и другога нашега краја, издали су пре годину дана једно немачко дело за стране посетиоце Дубровника. То је дело А. Смаликеа: Führer durch Ragusa und Umgebung са 70 слика и две карте, издано у Минхену.

Овом недостатку на српском језику доскочило се на послетку у неколико горњим делом г. Војновића, које ће добро доћи не само српским и хрватским посетиоцима, који све већма иду у Дубровник и ради његове благе климе, која болесницима пружа окрепљења и уживања и „ради задовољења неке несавладљиве потребе ума и срца“, него ће дати прилике и онима, којима није могуће посетити овај град, а ради су знати нешто више о њему, да се упознају са његовом сјајном прошлошћу и с лепотама његове природе и да тако задовоље своју праведну радозналост; с тога као што сам аутор у предговору каже: „од сада неће ни Србин ни Хрват смјети казати, да му историја Дубровачке републике није у главнијем цртама позната јер је нигдје нема“.

Г. Dr. Војновић је доиста врло вешто и са пуно патриотског одушевљења и ретког познавања историје свога завичаја изнео у кратким потезима повест и установе дубровачке републике у првоме делу, а у другоме и трећему, са њему својственим поетским полетом и класичним стилом, описао све важније зграде, које красе овај старински град, дотичући се свуда историје и порекла тих зграда, као и свију оних лепота, које се у њима налазе, и на њих обраћао пажњу читалаца, тако да сваки онај, који с овом књигом у руци обиђе „Дубровник“, моћи ће обогатити свој ум и задовољити своје срце и своје очи.

А шта да речемо о оним лепотама дивних околина Дубровника, које је аuktор својим поетичким нагоном умео уочити и нама их онако исто речју преставити, као што их је његова душа схватила? Не, слабо ће се ко наћи, да му неће срце заиграти чежњом, да што пре види тај град и науживa се лично тих природних лепота.

Све важне зграде градске, па и лепше стране околине предочене су читаоцу у овој књизи и сликама, које су тако тачне и тако лепе, да се боље не може захтевати.

Са свих тих лепих страна ми морамо ову књигу препоручити свакоме Србину и Хрвату, који схвата знаменитост овога града, а нарочито младежи, која из његове историје може црпсти поуке, јер је то повест мира, јаког државног јединства и ретког родољубља. С тога требало би да ову књигу има свака боља кућа, у којој има деце, што се уче. С.

Књижевне и културне биљешке.

„Просвјетина“ скупштина. Шеста скупштина главног одбора друштва „Просвјете“ одржата је у Сарајеву 3. јуна. Из извјештаја видимо, да је друштво имало четири хиљаде чланова и то: педесет и пет добротвора, пет стотина осамдесет и два утемељача, а 3363 помагача. Штипендиста бијаше 87, а потрошено је 42.000 К. Цијело „Просвјетино“ имање повећано је у тој години за 50.000 К., у чему је највећа заслуга главног одбора. Укупни расход прошле године био је 70.757 К, а сав иметак „Просвјетин“ износи 180.452·77 К. Прорачун за нову годину одређен је до 55.000 К. Драго нам је истакнути, да „Просвјета“ помаже шегрте, српске школе, аналфабетске курсове, а нарочиту пажњу поклања оснивању земљорадничких задруга, на што је одређено 5.000 К. Скупштина је закључила, да одбор сазида велику кућу у Котуровој улици и Апеловој обали, још је закључено, да подигне у Сарајеву фабрику цигарпапира. Још је закључено односно примљен предлог самих омладинаца, да се штипендије враћају и то кад „Просвјетини“ питомци ступе у живот и добију плаћу. Ко има до сто круна мјесечно, враћаће пет по сто, а преко сто круна 10 по сто. Још је примљено и усвојено доста предлога чланова „Просвјетиних“, од којих је најглавнији, да се изради код власти допуштење, да сви средњошколци и високошколци могу држати аналфабетске курсове. Уопште скупштина је текла мирно и достојанствено, изузимајући неке испаде и денунције амбициозних чланова. Одбор је изабрат по новим штатутима, у који је ушло 17 лица, која ће се доцније конституисати и подијелити у секције. Но пошто су неки дали оставке, очекујемо другу скупштину само за избор одбора.

Слободан пролаз у Турску. Нашем листу чешће су чињене сметње за турску царевину, особито по мањим варошима. С тога смо се обратили биоградском турском посланику и замолили га да нам изради слободно растурање „Босанске Виле“ по цијелој пространој турској царевини. На ту молбу добили смо повољан одговор, који гласи: „Господине, Његова Екселенција Фети Паша наредио ми је, да Вас известим, да услед корака који је учинио код надлежних у Цариграду, Ваш лист „Босанска Вила“ може слободно улазити у турску царевину. С поштовањем Х. Шмит, канцелар турског посланства“. Захваљујући Њ. Екселенцији, ово јављамо свима пријатељима нашега листа у Турској, молећи их да се одазову претплатом.

Доктор филозофије. Прва Српкиња Милица пл. Богдановић постигла је докторат филозофије на загребачком свеучилишту. То је ћорка српског историчара С. Богдановића. Она је раније свршила женски лицеј у Загребу и приватно матурирала. У свеучилишту одабрала је историју и земљопис. За докторску дисертацију имала је: „Цар Јулијан Апостата према хришћанству.“ Ова даровита Српкиња ради и на књижевности. Она сарађује у „Бранкову Колу“ под псеудонимом Ирена Симеунова.

Пуцићева прослава у Дубровнику. Срби римокатоличке и православне вјере у Дубровнику прославили су скоро двадесетпетогодишњицу од смрти Меда Пуцића. Покојни Медо био је творац српске омладине у Дубровнику, а нарочито је заслужан што је пробудно и оснажио Српство међу римокатолицима, који су данас бољи и занешенији Срби од православних. Кад ли ће то код нас бити и ко ли ће бити јунак да уништи онај отров, којим језуити кљукају нашу браћу римокатоличке вјере?

Шабачко позориште у Сарајеву. Има неколико дана како је стигло у наше шехер-Сарајево доста јако позоришно друштво под именом „Шабачко позориште“. Друштво броји 23 члана, све добрих и јаких снага, а управитељ му је Милош Х. Динић. Ово је први пут у нашој средини позоришна дружина из драге нам и братске српске краљевине, за то има успјеха, ма да је стигла у незгодно вријеме. До сад је дала близу петнаест престава, већином нових и први пут приказаних у Сарајеву. На свршетку рада даће дружина неколико оперета у друштвеном дому, уз гостовање

гђе Тодосићке, чланице краљевско-српског позоришта из Београда. Одавде ће дружина преко Д. Тузле и Бијељине у Шабац, а јесенас ће поново доћи у Сарајево и продужити за Мостар. Најтоплије препоручујемо ово „Шабачко позориште".

Корнелијева музичка дјела. Српска Краљевска Академија у Београду цијенећи заслуге Корнелија Станковића на компоновању српске пјесме, ријешила је издати сва његова музичка дјела. Тај посао повјерила је својим члановима Стевану Мокрањцу и Даворину Јенку.

Прва свеска „Југословенске библиотеке". Скоро је изишла прва свеска ове ваљане библиотеке, коју издаје српска омладина у Београду. У овој је свесци приповијетка словеначког приповједача Ивана Цанкара „Вињете", у српском преводу. Друга свеска доноће хрватску приповијетку „Тена", од Јосипа Ковачића. Годишња је цијена овој библиотеци 5 круна.

У славу Борисове хиљадугодишњице. По цијелој Бугарској најсвечаније је прослављена хиљадугодишњица од смрти цара Бориса. Све школе, заводи, друштва участвовали су у тој прослави. Листови су писали многе чланке. „Блгарска Сбирка", књига 5. за мај изишла је у свечаном руху и сав број посветила тој значајној прослави. То исто учинио је и „Славјански Глас", орган благотворителног општества. Трећа књига тога листа сва је посвећена Борисовој прослави.

У спомен Мил. Митровића. Београдски самосталски лист »Одјек« приредиће читав један број испуњен прилозима о покојном Митровићу. Редакцију тога броја узео је Милан Грол, уз помоћ још једног професора. И ова биографија Митровићева из нашега листа ући ће у тај број »Одјека«.

Нове књиге и листови.

Здравље, лекарске поуке о здрављу и болести. Издаје „Друштво за чување народног здравља" у Београду. Уређује проф. др. **Милан Јовановић—Батут.** Излази у Београду мјесечно у свескама од 2 табака. Цијена 2 динара или круне. Овај лијепи и корисни лист најтоплије препоручујемо Србима без разлике вјере. Свака српска кућа треба да га држи.

Један поглед на образовање и васпитање народа, путем књижница и читаоница у вези са земљорадничким задругама. Предавање Влад. Д. Илића, председника лозничког првостепеног суда, држано на XI. конгресу „Српских земљорадничких задруга" у Пироту. Задружна књижница, књига 55. Београд, у државној штампарији 1907. Цијена 25 пара.

Извештаји поднесени министру народне привреде о досадањем раду на унапређењу домаће привреде и мерама за даљи рад на томе правцу. Издање министарства народне привреде. Београд, штампано у државној штампарији 1907. Цијена 10 динара.

Песме Васе Живковића. Издао С. Б. Цвијановић у Београду 1907. Нова штампарија Давидовић. Напријед је пјесма „Љубољевац", која почиње са „Ти плавиш зоро златна" пјесниковим рукописом. За тим долази „Предговор", и биографска скица о пјеснику од М. Ћурчина; Васа Живковић, од Јована Скерлића и од Тодора Стефановића Виловског „Васа Живковић, сплуето из прошлости." Издање је врло лијепо, може са рећи најбоље до сада. Цијена 3 динара или круне.

Сабор јунак од мегдана, од Јаше Томића. У Н. Саду. српска штампарија дра Светозара Милетића 1907. Цијена 10 потура

Автобиографија Никанора Грујића, некад епископа пакрачког. За штампу приредио Архим. Иларион Зеремски. Издање „Богословског Гласника". У Срем. Карловцима. Српска манастирска штампарија 1907. Цијена 3 круне.

Латинске сентенције, пословице и цитати. Скупио и превео Гл. Барусковић, проф. у пензији. У Новом Саду, издање књижарнице А. Пајевића (Св. Огњановића). 1907. Цена 1 круна.

Синовац као стриц. Комедија у три чина од Фр. Шилера Превео с немачког М. Ст. Станојевић. Београд, штампарија Андре Петровића Кнез Михаила ул. бр. 24. 1907. Цена 40 п. д.

Размишљања. Књига друга. Написао Стеван Ј. Радосављевић Бдин. Београд. Штампарија Гавре Давидовића и комп. Бранкова ул. бр. 18. Телефон 69. 1907. Цена 2 динара или круне.

Београд у слици и речи. За милу Српчад приредио чика Васа-Љубисав. Сомбор. Издање књижарнице Миливоја Каракашевића. 1907. Цена по динара или по круне.

Фати султан Сафи-Ханум Мејрем-Ханум. Јелена Јов. Димитријевића. Београд. Штампарија „Доситија Обрадовића" Чика-Љубина улица, 8. 1907. Цена 1·50 дин.

Говор Дра Јована Манојловића посланика удинског среза о школском питању 24. марта (6. априла) 1907. године на угарском сабору. У Новом Саду. Српска штампарија Дра Светозара Милетића 1907. Цена ?

Eine Vila mit sechs Flügeln, von Friedrich S. Krauss. (Reprinted from the Boas Memorial Volume) NewJork 1906. Preis ?

Новеле. Биро Лајош. С Мађарског Славко М. Косић. Вел. Кикинда. Штампарија Јована Радака. 1907. Цена 1 круна. Може се добити у књижарници Јована Радака у Вел. Кикинди.

Извештај одбора месне дружине за чување народног здравља о раду у 1906. години. Поднесен VI. редовној скупштини чланова. 18. фебруара 1907. год. у Неготину. Из њега видимо, да је друштво имало прихода 24.274·31 дин., а потрошило је 24.550·95 дин., дакле дефицит је 276·6 дин., али је за то начинило дивно купатило, уз припомоћ Браће Крсмановића из Београда.

Број 13. и 14. изићи ће уједно, а број 15. биће посвећен покојном Стевану Сремцу. За то молимо све сараднике и пријатеље наше и покојникове, да нам помогну књижевним прилозима за тај број.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву два пута мјесечно, свакога 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерево: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг. Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франичевић, референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо Ј. Ђуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ: Ваљево: Недељко Савић, учит.; Ужице: Цветко Радојчић, рефер. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Драгослав Веселиновић, књижар; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Лесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе: Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Милан Мужа, профес · Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. вој. академ. и књиж. Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, рефер. и Д. Путниковић, поруч. инж.; Голубац. Д. Р. Михајловић, учит. Краљево: Звездан Чебинац, окр. шум.; Свилајнац: Новак Тоскић, учит. Параћин: Свет. Кановић, књиговођа.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 13. и 14. САРАЈЕВО, 15. и 30. јула 1907. Год. XXII.

Светозар Ћоровић, Мостар.

На прозору.

Сока се налактила на стари, иструхли прозорски дирек, наслонила чело на хладне демире и, чупкајући велику, распухану, полузгњечену ружу са прсију, гледа, преко ниског зида, у комшијску авлију, у авлију Саве Станишића, који се недавно ту доселио. Кроз окрхане, изломљене, прашњаве воћке, које се урнјетко поредале преко читаве авлије, гледа, како испод њих и мимо њих свакога часа пролазе многи познаници, пролазе људи, жене, дјеца, једно за другим, мотљају се слуге и слушкиње. У крају авлије, уз окрпљени и обијељени зид, зализује, заиграва и прашти голема ватра, украј које сједе два погурена хамала и, сузећи од дима и косећи се један на другог, окрећу јање на ражњу. Мирис печења шири се по свој авлији, пробија се кроз воћке, издиже, допире и до ње, Соке, и као да је дражи, нагони на уздисање. Неки од слуга пронесе и питу на тепсији, која одсијева према сунцу; други, загрнутих рукава, котрља пуно буренце вина. И сви некако љепше обучени, сви оправљени, орни и весели, као о празничном дану каквом. Гласан кикот разлијегне се покаткада из куће, из соба, затим се извије и разлије пјесма, па опет кикот... По свему се познаје, да је данас некакво необичније весеље у кући... Сока је добро знала и рашта се веселе... Знала је, да данас Саво крштава сина, првијенца; знала још јуче, да је сазвао све пријатеље и знанце на част, на гозбу. Зато је, управо, и стала крај прозора, да све добро види, да чује. Узалуд је мајка, која је згурена иза њезиних леђа упредала свилу, двапут звала и нагонила је на посао; она се није хтјела ни одазвати. Није хтјела ништа пропустити, ништа превидјети или пречути. Чак је љутило и зврјање вретена које је једино нарушавало тишину у овој соби, сметало јој, зар, да сваку ријеч не чује, па се неколико пута хтјела окосити на матер и натјерати је, да батали посао.

— Лијепо ли ти је! — прошаптала је два пута сама за се, чупкајући ружу све то јаче, гњечећи листиће међу прстима, а челом силније упирући у демире као да би их да пробије. — Лијепо ли је! — прошаптала је опет и замишљено се прислонила уз обијељени и влажни зид.

Зна она Саву, добро га зна, зна одавно. Док је била ђевојка, несташна, весела, безбрижна, с вјештим осмијехом на лицу и шалом на устима, пролазио је чешће испред њезиних врата, navraćao јој се, јављао се. Једанпут јој бацио и киту цвијећа пред ноге; други пут нудио шећерлема. И црвенио је, сакривао поглед, муцао пред њом; никад није могао ни десет ријечи свезати заједно. Толико пута долазило јој, да, ради тога, прасне пред њим у смијех, да му се на улици наруга. Једва се могла савладати да то не учини. Држала га је за најгаднијег момка у шехеру, за сметењака, туњавца.... Ни налик на Јову, садањег мужа њезиног!... Јово, кад јој је долазио, био је раздраган, весео, разговоран, па пун шала, доскочица, подругачица.... Он нити се стидио ни снебивао... Није се чак бојао ни свијета: хоће ли га ко видјети или му што замјерити?... Није се бојао ни да јој дође у ноћи, по мјесечини. Кад би читава механа заспала, он би тада закуцао на њезин прозор, тада је звао,

извлачио кроз прозор, привијао уза се, на прси. Био је слободан, одважан, небојша; није је остављао све до пред зору. Тек кад би први пијевци закукуријекали, кад би се гребенасти врхови мрких литица почели по мало бјеласати, она је, рашчешљана, са разасутом косом по плећима и откопчаним јелеком на прсима, опет се увлачила кроз прозор, у собу, а он, са накривљеним фесићем, весело пјевуцкајући силазио низ сокаке....

Онда ни о ком није ни мислила, него о свом Јови; он је само њезин био у сну и на јави. На друге се ни осртала није. За то се и зачудила, кад је, изненада, једног дана запросио Саво, кад се јавно њезину оцу и замолио га, да му је даде. Зачудила се још више, кад је видјела, како и отац држи његову страну, како га хвали. Она је мислила, да нико не може ни вољети ни хвалити кога изнад Јове, да о другом нико ни проговорити не смије, а, ето, дошло вријеме, да се мора мислити и о — Сави.

— Па хоћеш ли га? — питао је отац мирно, пошто је пажљив набројао све одлике и врлине Савине, истичући и наглашујући сваку од њих. — Шта ти велиш?

— Нећу, бабо! — одговорила је она одлучно, без страха, чак не црвенећи.

Отац као да се зачуди томе.

— Нећеш онако ваљана момка? — запита.

— Нећу.

— Ама оно је јунак један!... Он ће чуда починити!... Сретна ће бити, која пође за њ...

— Сведно... Мени не треба...

Отац јој се распали, наљути. Од зора поче премјештати чибук час на једну час на другу страну.

— А зар хоћеш оног никоговића, оног Јову? — плану и наду образе као да ће у ватру дувати. — Хоћеш ли онога, што је само лијеп, а не зна ни триста гроша стећи за три нећеље!.. Хоћеш ли њега, а?...

— Хоћу, бабо.

— Е нећеш! — узвикну отац, па се поприди же и снажно поче махати чибуком кроз ваздух, да је све звиждао. — Нећеш, док сам ја жив!.. Ја хоћу Саву и даћу те Сави!..

— Немој, бабо!

— Хоћу!

— Она, у страху, истрчала је, побјегла из собе. Сакрила се у кухињу, под бошчу мајчину. Плачући, јецајући, трзајући се, привијала се око матере, око нога јој, стезала је, стискала, као да би да исциједа хаљине и на себи и на њој.

— Не дај, мајко, не дај! — само је јаукала, загушено, испрекидано, мукло, а у струку се увијала као пребијена змија, те су јој димије попустиле, а кошуља се извукла и набујала као мјехур какав. — По Богу мајко не дај!.. Не дај!..

Старица се препала и, у први мах, није знала ништа одговорити. Ударила је у плач с њоме заједно. Тек пошто се мало прибрала, пошто се освијестила, узе јој главу у крило и, милујући је по коси, поче тепати:

— Не бој се, милости моја, не да тебе мајка!

— Не дај, мајко, за Саву! — молила је Сока и даље, стежући је.

Старица јој спусти руку на чело.

— Зар ти није драг? — запита.

— Није... Није... Мрзак ми је...

— И не треба, шћерце! — дочека стара јаче и одлучније, као да је, овог часа, готова са читавим свијетом свађати се и препирати. — И не треба ти!... Нијеси ти мајци својој тешка!... Не плачи!... Не бој се!...

Сока, осокољена мало, поче се мазити.

— Ама бабо хоће, — избаци.

— Неће, срце моје, неће, — опет ће стара мекше Он је плах, ама повратит... Умолиһу ја њега.

Сока подигне уплакане очи и погледа је.

— Мајко!

— Шта је, срећо моја?

— Подај ме Јови!

— Зар?

— Њему, мајко... Само њему...

Стара је мало одгурну.

— Да му се нијеси обећала? — запита.

— Јесам, мајко.

— Е, нек ти је сретно, шћерце, — прошапта стара и пољуби је. — Неће мајка друкчије, него како ти хоћеш... Да те цар проси, за цара те не дам, ако ти нећеш... Не плачи!.. Не бој се!... Не да тебе мајка!...

Старица је, кашње, нешто молбама а нешто пријекорима, умилостивила старца. Он је, кочоперећи се и псујући, ипак попустио. Одбили су Саву, а примили Јову. И вјенчала се Сока и прешла у кућу његову. Чинило јој се, да је сретна, да јој нико раван нема у читавом свијету. Јово је био често поред ње, није се готово ни одмицао; љубили се, грлили, миловали. Изгледало им, да се никад наминловати неће, да меденом мјесецу никад неће бити краја. Нијесу никуд ни излазили. Тек кад се, након извјесног времена, мало заситише миловања, кад се боље свикоше једно на друго, зажељеше се промјене, друштва, свијета. Почеше се јављати у чаршији. Јово је чешће излазио и више чувао дућан, Сока је чешће обилазила род....

Кад су се јавили међу свијет, почела се увлачити и мала свађа међу њих. Једне вечери, кад се Сока вратила из махале, дочекала је Јову са раширеним рукама и одмах, код авлијских врата, објесила му се о врату, не марећи и не бринући се: хоће ли је ко виђети и наругати се.

— Их шта сам данас виђела! — узвикну весело, прискакујући уза њ као дијете. — Шта сам виђела!

— Шта? — запита он, лагано се извлачећи из загрљаја. — Је ли чудо?

— Виђела сам на Мари тетиној кумашли димије. . . Од финог, тешког кумаша. . . Их! . .

Јово је погледа.

— Па? . . .

— Па . . . па . . . па . . .

И она опет ускочи и јаче га загрли.

— Слатки, златни, мили мој, скрој и ти мени онаке! . . . Медени, шећерни, драги, — и поче га љубити, — купи ми кумаш, купи!

— Тешки кумаш?

— Ја.

Јово одмахну руком.

— Не може бити, — рече.

Нееe може? — запита она зачуђено и застаде.

— Не може, брате . . . Скупо је . . .

— Нека је скупо! . . . Скупа сам и ја! . . Слатки, шећерни.....

— Немој ме толико љубити! — осијече Јово и отргну се. — Не могу ја газити у велике трошкове. Знаш колико сам потрошио око свадбе....

Сока напући усне.

— Их, ти водиш рачун о трошку, — рече готово кроз плач.

— Морам.

— Онда . . . онда . . . нијесам ти драга више.

Јово се подругљиво насмија.

— Зар по кумашу цијениш? — запита.

— Цијеним баш по кумашу!

— Е па добро . . . Цијени . . . Како ти драго! — окреса он и намргоди се.

Она је проплакала мало, он љутито изишао из собе. У јутро погледали су једно другом у очи и насмијали се. Помирили се одмах. А касније, наизмјенице, вазда, час је било плача, а час смијања. Сока се љутила на њега, што боље не ради, па да јој свашта може куповати; он се љутио на њу, што се не разумије у послове и вазда иште . . . Мирећи се, обично су обећавали, да ће им то бити пошљедња свађа . . . Наравно, убрзо су заборављали на обећање! . .

Замишљена, гледајући у Савину авлију, Сока се нехотице присјећала свега, што је доживјела за минуле неколике године . . . Зашто? . . . Ни сама није знала . . . Само зато, што Саво кршћава сина и што је приредио гозбу . . . И он, Саво, туњави Саво, јак је и може толико трошити, да се не боји, е ће се упропастити. Он не води рачуна о том, колико је на свадбу потрошио . . . Стекао, зарадио, собом зарадио толико, да готово може и бацати новаца . . . Узео, ето, и кућу и недавно се уселио у њу, узео магазу, башчу, винограде толике . . .

— Лијепо ти ли је у њега! . . Лијепо! . . . — хтједе још једном прошаптати и уздахнути, кад, из куће, лагано и поносито као пауница, изађе Савина жена и, преко авлије, испод окрханих воћака, упути се хамалима, који су пекли јање. Малена, ситна, пуначка, у димијама од мавкасте свиле, која се прелијевала, са златом извезеном јечермом, са бисерли колaном око појаса и дугачким сахатним ланцем, који јој је падао преко прсију, хотимично се гицајући и окрећући, да јој ђердан јаче звекне, а папучице јаче заклепећу, приступи пециву и, осмјехујући се, даде знак, да га измакну од ватре.

Сока, бржебоље, као опржена, одскочи од прозора и стаде пред матер.

— Мене је бабо силом шћео дат' Сави? — запита, а сва се тресе.

— Па знаш, — одговори мати зачуђено, не престајући окретати вретеном. — Знаш добро...

— И ти га одвратила?

— Јесам.

— А рашта?

— Ти си тако шћела.

Сока измахну ногом и одгурну јој вретено.

— Ама ја сам била луда, махнита, без памети, па нијесам знала, — сикну, пјенушећи и стискајући шаке, — а ти . . . ти си била мудрија! . . . Ти . . . ти . . . ти си ми све смела, оца си забундала, ти си побркала ти . . . ти . . . ти . . . душманко моја! . . .

И, бјежећи од ње у другу собу, окрену се на прагу и довикну још јаче:

— Душманко! . . Немајко! . . Душманко! . . Не било ти просто на оба свијета! . . .

Алекса Шантић.

Слобода

Петру Кочићу.

Она ће доћи! Из смрти, из гроба,
Из мука наших васкрснуће небу,
Да збрише сузе остављеног роба,
Што рањен живи о крвавом хљебу.....

Она ће доћи! Ја видим: кроз таму
Пробија свјетлост божанскога лика,
Тирани гнусни даве се у сраму
Док ланци пршће силних мученика.

Она ће доћи, свијетла и чиста,
Кô суза мајке, као љубав Христа,
Да сужње води из тамничких врата.

Ах, моја душа већ је ћути близу — —
Ја видим њену божанствену ризу
И чујем ропац крвавих Пилата.....

* * *

Затворено небо твоје,
Облаци те одсвуд свили,
Видим тешко стање твоје,
И још више...., доме мили,—
Јаде наше, јаде твоје,
Земљо мила, очи моје.

Ти си као изгнаница,
Коју круже црна јата,
Што би да јој живот пију,
Докле јој се сузе лију.....
То је слика судбе твоје,
Земљо мила, очи моје!

Ал над тоб м ор'о један
Бурно кликће, свуд се ори.....
Знаш ли доме, мајко света,
Шта ти овај ор'о збори?
То он јавља сунце твоје,
Отаџбино, очи моје!

Бањалука. **Миладин К. Николић-Расински.**

Сунце залази . . .

Сунце залази. Врео дан жаркога лета
Прелази у млако, мирисно вече.
Сеоским путом сита марва се сусрета,
Док тамо близу спокојно река тече.

Чује се песма, звонцад, блејање и рика,
За стадима трче прљава деца
Увелог лица и једно друго чика,
А за њима старац погурен клеца.

Вика и граја. Прашљивим неравним путом
Лагано трошна крећу се кола;
Циганин један тера слабо кљусе прутом,
А лице му црно препуно бола.

Очајан, збуњен поглед му суморно иде
С Циганке старије на дете боно;
Оно је бледо. Црне му се очи још виде,
Али укочено погледа оно.

Сунце залази. Врео дан жарког лета
Прелази у млако, мирисно вече.
Сеоским путем сита марва се сусрета,
Док тамо близу спокојно река тече.

Лугавина (Србија). **Стеван Крстић.**

Мач и гусле у Србина.

Где весеље момчад праве,
гусле гуде,
Где се брани олтар славе,
мач је туде.
Где се име чије слави,
гусле јече,
Где се страшна битка јави,
мачи звече.
Ко је жељан разговора,
гусле тражи,
Ко боловат тешко мора,
мач ублажи.
Где освета мора бити,
гусле прете,
Где се спира срамно име,
мачи свете.
Кад одрасте Српче младо,
гусле снива,
А издајник домовине
мач целива.
Где се прошлост оплакује,
гусле туже,
Где будућност очекује,
мачи служе.
Певај, старче, ни бриге те,
браћу теши, —
Питање ће најважније
мач да реши!

Београд. **Божидар М. Јовановић.**

Мајска ноћ.

Ноћ. Застрта доља, зелена и тија
Мирише и трепти у заносном мају,
Осамљена бреза сањиво се нија,
Купајући лишће у месечном сјају.

И ваздухом меким, к'о трептава струна,
Мине кадшто зузук крилата јеленца;
А под брдом, негде, у сенкама џбуна,
Дршће страсна песма заљубљена певца.

И у својој души ја осећам тио,
Једну милу песму и топлу и меку,
И, кô један лептир весео и чио,
Лака диже крила у светлост далеку.

Краљево. **Звездан Чебинац.**

Правда.

Дрска и сурова, к'о истина права,
Ходила је она у виду сирене,
Са пламеним мачем, рањена, крвава,
Подигнуте небу бјеху очи њене.

И ја сам је чека' поклапно, грамзиво,
Но у трену, када поче ширит' крила,
Прхну у недоглед, неосјетно, живо,
Без рпјечи једне. То је Правда била.

Даниплов Град. **Мићун М. Павићевић.**

Распуштеница.

Слика из четничких судова у јужној старој Србији и Маћедонији.

(Свршетак).

II.

Војвода Јован је стигао у село још пред ноћ. Отсео је у кућу богатог газда Милојка, који је у целој околини важно као отресит поштен и разборит човек, при том примерам патријота и одличан Србин. Са војводом је дошло још десет четника, а остали су се задржали на старом месту. Долазак чете су по целом селу обзнанили месни курири или гласоноше, како би се обезбедио њихов долазак и боравак. Зато је одмах преседник сеоског одбора разаслао једно петнаест наоружаних сељака да поседну све важније тачке и чувају стражу. За све то време, цело село је било као у некој свечаности. Људи смишљају у напред шта ће говорити, неки спремају тужбе, други какве предлоге, трећи опет прикупљају одређени порез, који је намењен за наоружање, а жене одабиру лепше чарапе, убрусе, кошуље; за тим спремају масне гибанице и пржене кокоши. Није ни чудо, јер су данас комите најомиљенији гости и најискренији пријатељи Срба сељака и онда није тешко протумачити, откуда је толико љубави према њима.

Кућа је газда Милојка рано оживела. Још у зору почеше стизати гости, најпре дође кмет са неколико имућнијих домаћина, па онда остали сељаци. Међу њима је био и газда Живко са Ђурђом. Како је војвода био заузет другим пословима, то су морали прилично чекати. Најзад изађе из собе један младић, сеоски курир и рече да их зове војвода. Они уђоше и када газда Живко угледа пуну собу сељака и четника са бајонетима под пушкама, толико му се смрче, да у мало не паде на земљу. У тој забуни једва проговори: „помози Бог!“ Али Ђурђу ништа не збуни; она одмах са погнутом главом и некако стидљивим погледом промотри по соби, за тим приђе војводи, пољуби га у руку, па онда затим зареда и све остале. У соби наста тајац. Сваки упиљио поглед у Ђурђу, и мало који мари за Живка. После приђе и њен отац, те се поздрави са свима, који су били ту присутни, па се онда повуче у страну. Тада се окрену војвода Јован газда Живку и упита га, готово суровим тоном, је ли то његова кћи Ђурђа.

— Божја господине, па моја, био је одговор.

— А зар не и Димкова?

— Па оно... поче муцати Живко, знаш господине, треви се по некада... млади људи, луда памет, аџамије, заваде се....

— Зашто је побегла Ђурђа од Димка Крстића?

— Ето је господине, па нека казује. Ја сам је терао од куће да ми не резили част, али она, да опростите, као неко куче, нигде не мрдиња. Ја је бијем, псујем, затварам врата, а она преноћи у плевњи, на гувну или у комшилуку. Шта да јој радим! Код ових речи почеше се остали сељаци подгуркивати и нешто шапутати између себе, док се са једног угла не зачу: видиш ли ширетлука?

— Вала му те ујдурме наће помоћи, одговори други.

— Ђурђо, зашто си побегла од мужа, упита је војвода.

— Не трпи ме господине, много ме бије. И ти да си на моје место, не би издржао толико. Што не може, не може!

— Лажеш, продера се војвода, тако си могла говорити у општини, али овде не. Казуј истину!

— Па оно знаш господине, казаћу све, али само теби, на само... Код ових речи Јован је уведе у побочну собицу, да чује прави узрок њеног бегства од мужа.

— Знаш, ти си господине ожењен човек, паметан си, Бог ти дао и разум и све што је добро; молим те кажи ми ти сада, кад не би волео своју жену, да ли би је трпео, да ли би могао живети с њом? Ето, ја не могу ни да га погледнем. Ни мало га не волем. Покушала сам да га заволем, али никако не иде...

Је ли то главни узрок? Она ућута.

— Сад ћеш га заволети, и то још како, при том извади канџију и поче је немилостиво шибати где год је дохватио и стигао. Ударци су фијукали и пуцали и низали се све брже и брже један за другим, али она не пусти ни гласа од себе. Најпосле, превијајући се као разјарена гуја, заустави војводу.

— Казаћу ти.... чуј.... доста, ако имаш душе...

— Говори одмах!

— Казала бих ти, али ме срамота. али је истина. Ја сам жена млада, баш у најбоље године, али он није муж.... Он не може ништа!....

— Шта, тај бик не може, продера се војвода.

— Не лажем, говорим истину господине....

— Ти још сада мораш ићи своме мужу, не учиниш ли то, на комаде ћу те издробити, јеси чула?

— Уби ме, сеци ме, ради што хоћеш од мене, нека ти је просто господине, ја се не враћам.... ако си човек, ти ћеш ме разумети....

— Имаш сада две ствари да бираш: мужа или вешала, рече јој разјарени војвода. Остани овде и промисли се чему ћеш се приволети, при том пређе у другу собу, где су сви с нестрпљењем чекали. — Гојко, окрене се једном сељаку, донеси ми неколико прутева, за тим сави цигару и пусти неколико димова. — Сад ћемо јој истерати из главе те бубе, настави Јован, док је овде повалим... Марко, доведи ми Ђурђу! Један од четника изиђе да изврши заповест. У томе уђе у собу и чича Гојко, који донесе читаво туце разних прутева.

Ђурђа је стајала погрушена, тихо јецала, а низ рушне образе непрестано су јој се котрљале крупне сузе.

— Шта си се решила?

— Уби ме господине!

— Лези овде, викне војвода, показујући кажипрстом на под и за трен ока, она је лежала потрбушке у средини собе. Ово је све изненадило, и нико се није могао начудити толикој тврдоглавости једне женске главе. Пјуф.... један, два, три.... додај ми други прут, рече војвода.... осам, девет.... шкрип.... ено и овај се изломи... пружи ми Гојко дебљи!... Ђурђа као стена ћути, не примећује се чак ни њено дисање, рекао би човек да је њено тело каки џак напуњен песком; а прашина све гушћа и гушћа ... осамнаест.... деветнаест... — Јој, писну силним и очајним гласом онај непомични кип.... — Двадесет.... Устани! Ђурђа подиже главу, за тим се окрену на десну страну, покуша да устане, али не може... Тело јој све дрхти. Тада приђе један четник, на миг свога старешине, дохвати је испод мишке и диже је. Она седе, али одмах паде.... Јаао]... а за тим се поче превијати на све стране. Она ипак није плакала, само су јој се као неки поток котрљале сузе за сузама....

— Ђурђо, сада те пред свима овде последњи пут питам, хоћеш се покајати или не. Одговарај одмах!

— Радите од мене што год хоћете, убите ме.... био је њен одговор.

Тад се окрену војвода сакупљеним сељацима и поче јаким гласом:

— Драга браћо, Ђурђа је Живкова одбегла од свог венчаног мужа из себичних разлога, како би се поново удала, али не што не воли Димка, не што је он бије, него да узме још коју пару. Она је на тај начин погазила светињу брака. Ми не смемо дозволити да се изигравају уредбе српске вере и нашег друштвеног уређења, јер би на тај начин и сами ширили разврат, деморал, и друге пороке, који упропашћују наш народ. Најпре је наш уважени прота, а по том сам и ја данас чинио све, како би приволели ову Ђурђу да се врати своме мужу, али сав труд остаје без успеха, зато ћу сада учинити последње. Ја у име правде изричем смртну пресуду. Ову ће одмах извршити моји четници. Тада позва војвода једног усташа и пошто му шапу нешто на ухо, овај изађе напоље. У соби завлада мртва тишина. Сви се згледаше један у другога. Ђурђа је стајала у углу крај врата, гледаше у земљу и силно је јецала, али ипак је изгледала да је равнодушна. Њен отац је такође ћутао, јадник није смео ни једну изустити, толико се био преплашио.

— Чујеш газда Живко, обрати се војвода Јован, изађи са Ђурђом у побочну собу, те се бар с њом последњи пут поразговарај мало и опрости. Па опет тишина.... Живко и Ђурђа изађоше, одоше да се можда последњи пут виде и рукују....

— Е, вала бива, бива, али оволико глупости, тврдоглавства нисам видео, то је за причу, рече један од сакупљених сељака.

— Како ми се чини ова ће пре погинути, него што ће се покорити, додаде други.

— Баш хоће, потврдише и остали.

У томе се појави чича Живко са Ђурђом. Он иде као пребијен, снужден и као укопан, а она се не може повратити од силног јецања.

— Мирко, Никола, Спасо, окренув се четницима рече војвода Јован: одведите Ђурђу доле у подрум и извршите моју последњу заповест, по томе се обрати сељацима и настави разговор о овој чудноватој парници. — У осталом запамтите ово добро, погинула Ђурђа или не, то је за нас споредна ствар, овде је најглавније да се овај ружан обичај угуши и ја се тврдо уздам да ће ово ипак бити последња парница и пресуда са распуштеницама.... То ће се питање решкти још данас и то онако, како ће задовољити и појединце и цело друштво, па и народ.

— Заиста, ако и погине једна, боље је, него да остане овако, вели један сељак. Помислите људи, само лане је тако побегло преко десет жена у ово неколико села, а тако раде сваке године.

— И ја се надам, настављ други, смрт ће застрашити све. Без тога се не може оправити овај свет. Е, како је било раније! Отмице, крађе, паљење сена, сламе; убиства; што ти се није све дешавало међу нама, а како је сада? Од како погину неколико таких измета, свет се са свим изменио, ко би казао да смо ми они исти људи, од пре пет и десет година. Хвала овим мученицима, и ту показа руком на четнике, да не беше њих, ко зна све шта би било од нас....

— Пст!... прекиде један сељак.

Тајац....

Из подрума се најпре зачу један тужан и страшан јаук, по том жагор, па онда смех, кикот.... Шта ли је било, упита деда Илија? Место одговора сви се згледаше и слегнуше раменима.

— Ми ћемо, како ми се чини, имати једно занимљиво и чудновато изненађење, рече војвода Јован, у осталом сад ћемо сазнати све.

III.

Три до зубâ наоружана четника уведоше Ђурђу у један доста мрачан подрум, чију унутрашњост једва осветљаваше слаба светлост, што долазаше са једног малог прозорчића. Ђурђи се смрче више, она уђе као у неки пакао, тако јој се учини то губилиште, па ипак је ишла одлучно и показивала се да је са свим равнодушна према свему. После неколико тренутака њој се расветли више и она се истом сада отрезни, кад угледа крвав под. Та је појава као страшан гром толико порази, да је била са свим изгубила присутност духа; она се сва стресе и дрхтала је као прут.

Пред очима јој се на мах створи ужасан призор како је ови џелати хватају за руке, косу, отсецају главу!...

— На посао Мирко, Спасо, рече заповеднички тоном Никола, при том шчепа Ђурђу за руке. Она се поче одупирати, викати, али кад је зграбише и она двојица, тад се предаде судбини, она ућута и престаде се копрцати, јер је увидела да јој то неће ни мало помоћи. На мах јој се одузе и цела снага, осећала је као да је сва сатрвена. У себи није осећала у том тренутку ни трунке снаге, или ма какве снаге, којом би се могла одупријети... Тад јој се муњевитом брзином поче отварати читав низ најразноврснијих слика и доживљаја, почев од раног детињства, па све до њеног бегства од мужа. Никола извуче каму, подиже је мало у вис па се обрати Ђурђи питомим и умиљатим гласом:

— Е, Ђурђо, зар те није жао да овако лудо гинеш. Видиш како си лепа, млада, у најлепшим годинама и ти баш сада да гинеш. Промисли се бар сада!...

— Што ми је записано, то ће се збити.

— Дакле ти опет стару песму...

— Нека, умрећу, да се и о мени бар штогод прича. Видећи Никола да је и даље одлучна, подиже каму у вис, а за то време брзо додаде: Опрости ми Боже, ако је и ово грех. У том тренутку она двојица потврдише са... амин.... Ове речи као да су решиле све. Ђурђино тело задрхта, а очи јој се толико разрогачише, и променуше, е би рекао човек да из њих севају неке ватрене варнице, које се као оштре стреле забише у камена срца ових усташа. Никола се укрути, као да је у том моменту вршио улогу каквог модела; али се ипак брзо досети, намргоди лице, направи страшан поглед и устреми нож право у прса, када га пренерази и збуни страшан врисак: „Не.... Смилуј се... Опрости.... Нећу више... Ја се кајем....“

*

Препредени четници су одиграли своје улоге одлично. Они су надмудрили Ђурђу, која је хтела, да изигра и општину и комитетски суд.... Војвода је међутим у куражи ове женске прозрео лукавство и није чудо, што је унапред слутио, да ће бити изненађење...

— Шта, зар ви не извршисте моју пресуду, продера се изненађени војвода, кад угледа и Ђурђу међу њима... — Ко се каје и Бог му прашта, одговорише као у један глас сва тројица. Међутим Ђурђа и не чекајући одговор, приђе војводи, прекрсти се неколико пута, метаниса пред њим, па му заиска руку.

— Вратићеш се?

— Опрости господине, хоћу.

— Нећеш више бежати?

— Никада господине!

Тад се војвода окрену Николи, потражи његову каму, па пошто је узе, извади свој револвер и од њих начини крст, који положи на крило. За тим поче изговарати заклетву, коју је Ђурђа понављала. Она је гласила:

— Ја, Ђурђа Живкова, кунем се Богом, српским именом и хљебом да ћу се од сада па до смрти држати наших закона и покоравати се наредбама наших старешина, а ако погазим ову заклетву, нека ми суди овај свети крст од каме и револвера. Амин. За тим се прекрсти, метаниса и пољуби провизорни четнички крст, па онда зареда љубити руке свима присутним....

*

Нико није био тако задовољан и срећан у породичном животу као што је била Ђурђа и Димко. Мир и спокојство, слога и љубав ресили су домаћу идилу двоје младих, на које су се многи угледали.

Чудновата промена! Од то доба прође ево толико месеци, више од године и по, а ни једна се не реши, по старом обичају, побећи од мужа, јер је свакога потсећала ова страшна и чудновата прича на покорност старешинама.... А Ђурђа, са свим препорођена и озбиљна, прича свакоме са неким особитим задовољством и занимљивошћу своје страшне доживљаје. „Све, све, али се чувајте да не паднете у руке комитама, јер је њихов суд кратак, страшан, али и праведан. Сваки може потплатити кадију, надмудрити владику, али никада обманути комиту. Комита је комита, докле год их буде овде, мора царовати само правда. Истина они немилосрдно туку и убијају, али и брзо и најсигурније лече сва зла и неваљалства; они су до сада отерали толико порока и несрећа, које су сатирале и земљу и народ, и онда зар то нису људи, који заслужују свачије признање... Некада су по земљи одили светитељи и поучавали народ, а данас одају комите, који свуда сеју по народу мир, слогу, правду и љубав“... А кад год би почели каки рад, или ако би се састала са којом пријатељицом, прва би започела омиљену народну песму, коју би са неким особитим задовољством извијала:

Нели те је жалба за твоја кућа
Јоване бре,
Нели те је жалба за твоја љуба?
Довезенски војводо?
- Моја је кућа Козјак планина,
Дружино бре,
Моја је љуба пушка брзометка
Српски усташи.

— — — — — — — — — — —

И зар ово није доста чудновата промена у животу једнога човека или женске главе?! Један искусни правник или даровити судија у конзисторији свакако би применио многе савремене параграфе у циљу спречавања сличних и истоветних појава у животу нашег друштва, па ипак би често сав труд остао — безуспешан! Међутим један неинтелигентан, сурови горштак, кратком и јасном пресудом руши многе предрасуде, решава многе домаће тешке проблеме, и зар

— Ћути!

— Што да ћутим? — Ваљда се некога бојим.

Младићи се стиде, па се измичу. А он се јуначи:

— Што да је се стидим? Ја бих јој сад смео и нешто рећи.

— Шта? Шта? Шта би јој реко? — заинтачише они.

— Смем да јој изјавим љубав.

— Ћути, ојађениче! Ћути!

Неко рече:

— Чик!

— Да се опкладимо — зачикну он.

— Не смеш!

— Смем!

— Чик!

И опкладише се. Он положи динар, а њих петорица по грош, и дадоше једном да чува. Затим приђе Лалета пред госпођу и дрхтавим гласом рече:

— Госпођо! Ја те љубим!

Она се трже, и тек да зине и дрекне, и да јој притрче у помоћ њени варошани, а он викну:

— Опклада је! Опрости, опклада је!

Младићи прскоше куд који по сабору, а умаче и он, и само чу госпођин глас:

— Иди, обешењаче!

Таки су они.

А није им друкчије ни женскиње. Одевају се више варошки но сељачки, и носе: рекле, јопне, свилене мараме, амрелчад и ципеле. Купују мирисе, белило и руменило, што ни једна у селу не чини. При том су слободне преко сваке мере, разговарају с мушкарцима, шале се крупне шале, издевају им имена, шетају се с њима насамо, на очиглед света. Која се год њихова девојка задевојчила и удала, имала је читаву историју девовања и љубавних односа са вереником: или су се узимали преко воље родитељâ, или су им хватата писма, или је због њих било туче и разбијених глава.

Са Маргитом, старијом сестром Косарином, десио се овај случај. У њу се заљубио јединац син богатог старца Аћима Аћимовића и хтео је да је доведе. Отац му није дао ни поменути за њу. Али он одбеже од куће, венча се с њом и изгубише се. Три месеца није се знало за њих У ствари они су се бавили код Мајсторовића сродника у Копаонику.

Једног дана реши се Аћим да га искључи из наслеђа и да то објави у новинама и тек да то учини, а Маргитин отац у Аћимову кућу: „Камо мени дете, Аћиме?“ Па се развика: како је Аћимов син облетао око његове куће, како му је завео младо и лаковерно дете, како га је одвео у свет, где ће пропасти с главе . . . Свему томе крив је он, Аћим, и како ће му он одговарати за све. . . Затим су се инатили, прегонили, па су се истог дана и измирили.

Сутрадан, као да их неко баци из рукавице, младенци ступише у Аћимову кућу. И као да ништа није ни било.

Чудне су те Мајсторкуше! Бог зна шта ће бити и с Јосифом!

(Наставиће се.)

Сјени мога дједа, Вука вит. Врчевића.

Приликом 25-годишњице његове смрти.

Још у раној мојој младости, још у доба, када нијесам знавао цијенити књигу, ни могао себи објаснити од какве је она користи, причао ми је о теби мој отац, а твој син — моја мајка, а твоја снаха; причали су ми о теби, драги мој ђедо, и пружали ми твоја дјела — жељели су, да те унук по дјелима упозна, кад те није могао очима видјети и увијек су ми по гдјешто износили из твог живота, не би ли ме што боље с тобом упознали. А ја сам све те њихове приче дубоко у срце засађивао; читао сам твоја дјела и веома сам се пред другијема тобом поносио; гледао сам чешће твоју слику и дубоко бих из груди подухватио, што нијесам био срећан, да те својим очима видим и из поштовања ти руку цјеливам.

С тога, да не би муком пријешао преко двадесетпетогодишњице твоје смрти, ево неколико листића, тек да се види, да те се и данас сјећам и да жалим и до вијека ћу жалити, што нам те немилосрдна смрт отрже, прије него те могах видјети, мој драги ђедо!

Цетиње, на Петров-дан 1907. г.

Зрнца с пута.

(Цетиње. — Црнојевића Ријека. — Подгорица. — Дајбабе.)

Срце ме је и особита симпатија према својој отаџбини вукла, да пропутујем бар неки дио своје отаџбине, те да је колико-толико упознам, јер је узалудно свако учење, свако читање и слушање о њој при оном, што човјек својим очима види и својим ушима чује.

Човјек на свом путу, само ако иде за тијем, много што шта види и чује, па и оно, што у свом животу никад не би међу сликама нашао — никад не би у књигама читао. Но за човјека, који се крене на пут с намјером, да се научи, није само довољно, да види, већ и да свестрано распита оно, што је видио, и проучи оно, што је чуо. Али је то од мене далеко. За такав посао требало би много којечега, а при том, што је најглавније, треба да путна кеса стоји у најбољем стању. С тога ће ова моја зрнца с пута бити летимично скупљена и у малу торбицу стрпана. Било како му драго, желим, да све оно, што сам видио, напишем и све оно, што сам чуо, забиљежим, па ма све и не вјеровао.

Како је за путовање први услов новац, јер се без њега не може ни пријећи кућњи праг, то ми је он и задавао највећу бригу и старање. Ништа нема грђе, но кад човјек хоће да путује, а у џеповима му бухе вратове ломе, јер се мора потуцати од немила до недрага, молећи се и преклињући, да добави новаца. Тако је било и са мном.

Елем, како било, јер није овдје мјесто, да износим, како сам до њих дошао, добавих нешто мало новаца, те у друштву са још моја два пријатеља, који су такође били намјерни путовати, ријешисмо, да кренемо, сјутрадан, то јест, у св. Недјељу, јер у народу постоји вјеровање, да је најбоље кренути на пут у тај дан. Побринемо се за кола и за тили их час нађемо, да у њима пођемо до Подгорице, а одатле продужимо апостолски.

Већ свану и св. Недјеља. Сви смо на окупу и очекујемо кола. Након четврт сата затандараше нека расклепетана кола са два отрцана коњичка, којима си без велике муке могао пребројити свако ребро. То су била кола и коњи, који ће нас одвуцати до Подгорице и на колима кочијаш, с којим смо се синоћ погађали, а у колима заузео главно мјесто неки трговац из Берана, Србин православне вјере (име сам му заборавио), кога примисмо, да би нам кола што јефтиније спала.

Чим смо на кола понамјестили своје пртљаге, поздравимо се с нашијем пратиоцима, посједамо у кола и кренемо. На измаку Цетиња још га једном погледамо, прекрстимо се и препоручимо се св. Петру да нам у предузетом путу буде у помоћи.

Мислим, да би било излишно, да описујем Цетиње као полазно мјесто, јер оно је свакоме мање или више познато, јер којигод дође, да нас походи, он и не полази даље од Цетиња, па му је и невоља, кад се врати својој кући, да прича, како је Црна Гора „земља нанизана свуда високијем, стрмијем планинама, кршевита пустиња, гола, без стабла и џбуна, чију једноликост бркају само црне и страховите провалије.“ Он мисли, да, кад је видио Цетиње и његову околину, видио је цијелу Црну Гору, али у ствари тако није. И Црна Гора има плоднијех њива и лијепијех крајева, а и кад би набасали наши гости на огољело и пусто стијење, треба да знаду и уврте једном за вазда у своју главу, опијену свјетскијем љепотама, да је то стијење ипак украшено, јер је оно орошено крвљу наших предака, који су увијек били на браничу тог голог стијења.

Какви су год коњи, благодарећи бичу, кола су се, и ако је било уза страну, прилично кретала, те за кратко вријеме дођемо на Крушево ждријело. Ту нам се указа Скадарско Блато и његова околина, зетска равница и високе црногорске и албанске планине с кучкијем Комом, е би рекао, да се с небеснијем сводом спајају. Лијеп је тај поглед, о коме Књаз-пјесник вели:

„Дивна је Зета и Кучка гора
„И све је дивно управ до мора!
— — — — — — — — —
„Поља су родна, богата села
„А чељад здрава, чила, весела.“
— — — — — — — — —
„Пшеница с' жути ка' суво злато,
„Доље онамо, ено гле! Блато!“

одатле су у догледу при сунчевом истоку и зидине града Скадра.

Од Крушева ждријела па све до Црнојевића Ријеке колски пут иде низа страну, тако да смо се и ми још живље почели кретати.

Близу „Белведера“ или како га неки преводе са „Прилип“ (види се, да смо талијанофили, јер нам је милији и пред свијетом часнији талијански назив, но српски!!!) налази се граница између катунске и ријечке нахије, наиме, између праве кречњачке, планинске, безводне, сурове Црне Горе и новије, равне, плодне и питоме. Ту се опажа велика разлика у поднебљу, а особито се то може лако опазити зими кад падну велики шњегови. Така је иста велика разлика и у прорашћу: на цетињском пољу и околини му расте планинско воће и поврће, а већ у Добрском селу, које је од Цетиња удаљено мање од једног сата посве је друкчије: њега красе многи виногради, богати грожђем, који им доносе највише користи, затијем смокве и остало јужно воће.

Од Прилипа пут иде изнад Добрског села и Цеклина до Кошћела, а одатле послије многијех окука по врлетнијем ријечкијем странама силази у варош Ријеку, у коју ми дођосмо тек након три сата,

а међу тијем поштанска кола превале тај пут мање но за два сата.

Умало не сметох с ума, да напоменем, да је близу Прилипа, а с јужне његове стране Вртијељка, на којој је погинуо Бајо Пивљанин, а није далеко ни Липска пећина, пуна дивнијех сталактита, за коју веле, да се пружа испод самог Цетиња.

Баш кад смо на Ријеку стасали, зазвонише звона са ободске цркве и дадоше знак, да почиње служба божја. Све се гостионице позатвараше. Сиђемо с кола, пртљаг унесемо крадом, да нико не види, у једну осредњу крчму и ту останемо чак до подна, јер смо морали чекати, док се она два изнемогла коњичка назобљу зоби и напију воде.

Но за то вријеме проходајмо мало по Ријеци.

Ријека се пружа под брдом Костандином, а с лијеве стране Црнојевића ријеке. Куће су ријечке већином старога кова, а има их и данашњег типа. Међу овијем потоњим, а на крају вароши, знатно се разликује дворац Њег. Кр. Височанства Књаза-Господара Љесковац, у којем мал' не сваке године цијелу зиму презими, јер је ријечка зима веома блага, а љети је велика врућина и мјесто грозничаво ушљед многијех бара, особито за вријеме суше. Трг, који је уза саму ријеку, да је среће, био би веома лијеп; али није среће, јер је ријечка обала увијек прљава од сметишта, које ту бацају, како коме с ноге дође.

Кроз друге улице не треба да пролазиш, јер кад си прошао тргом, видио си све.

С десне стране Црнојевића ријеке, насупрот вароши, уздиже се високо, питомо брдашце Обод, на коме је некадашњи Господар Црне Горе Иван Црнојевић сазидао био град 1842. г. Обод је на дивном погледу, управо романтичан. Попрсје му је заодјенуто густом зимзелен-шумом, кроз коју се вијугају путеви до самог врха. Цијела је раван око некадашњих Иванбеговијех дворова засађена разноврснијем дрвећем, међу којим има шипака и лоза, за које се прича, да их је сам Иван бег садио. Висина овог брдашца и положај тога двора опоменули су ме на оне ритерске куле из средњега вијека, па ме је чисто језа спопала сјетивши се, како су из тијех кула нападали на путнике, убијали их и пљачкали. На неколико корака од двора зна се мјесто, гдје је била прва српска штампарија. Данас на ријечком граду, Ободу, налази се основна школа и црква.

Ријека је и важно трговачко мјесто у Црној Гори. Трговци понајвише тргују са Скадром и Италијом, па им је и невоља, да су италијанофили. Ту се води жива трговина домаћих производа. Продаје се: домаћа стока (овце, козе, говеда, свиње), разноврсно жито (кукуруз, пшеница, раж, јечам, зоб), сир, масло, риба, вуна и домаће сукно. Особиту трговину воде Ријечани рибом, коју лове у Скадарском блату и Црнојевића рјеци, као пастрва, јегуља, крап, скобаљи али највише им користи доприносе сухе укљеве (scoranza), јер их извозе и ван земље.

Разумије се, прије него смо зачели нашу шетњу по Ријеци, побринемо се за благоутробије, јер заиста човјек може проћи бог-зна без чега, али се оно у свакој даној прилици тако лако не смеће с ума. Да бисмо штогод уштеђели, купимо меса и даднемо га крчмарици с налогом, да нам га испече. Дакле, имали смо меса за ручак и не оставимо од њега ништа.

Послије ручка, а при нашем кретању, догоди се нешто страшно! Позовемо крчмарицу да јој исплатимо, што смо јој се задужили. Она дође и урачунава нам да смо појели четири струца хљеба (ни за хљеб немамо своје ријечи нити знам, како бих струцу нашки назвао). Кажемо јој, да смо појели само три, а не четири, а она једну те једну, да их је четири донијела. Узмували се ми и окрећемо се као земља и око себе и око стола — тражимо нестали хљебац; крчмарица га по крчми тражи — нигдје га нема. Дуго смо се тако комешали главом обореном, нећемо ли га наћи. Док у неко зло доба нађе га крчмарица на полици. Хтједосмо је укорити што нас је неправедно напастовала, да смо појели више но што смо, али се устегнемо, јер је била у благословеном стању, а народ вели, да не треба вријеђати жена, које су у таквоме стању.

Ево већ и кола. Поново наслажемо свој пртљаг и у подне по највећем жаропеку, какав може дати само илијински мјесец, оставимо Ријеку. Коњи, како су се прилично одморили, напојили и назобали, ипак су почели јачом паром теглити и клањати се, не из поштовања према онијема, које возе, већ од велике муке и напрезања.

Под нама се вијугала Црнојевића ријека, као сребрна жица, стиснута међу стрмијем стијенама. С обје њене стране избио на површину широки зелени лист лопуха, те покрива њену десну и лијеву обалу.

Мало за тијем указа нам се Царев Лаз. Има ли тога Црногорца, па и другог, који се не би сјетио оне знамените и крваве 1712. године? Давно је то било, али ми се указаше све оне слике црногорског јунаштва и домољубља из оног доба, које је златнијем словима забиљежено у црногорској повјесници. Ту се за један дан сломило испред црногорског јатагана 20.000 Турака. Ту сјајну побједу над Турцима одржао је са својим горштацима владика Данило, први црногорски владалац из куће Петровић-Његоша, који се и сам у првијем редовима борио с ножем у руци против својих непријатеља. Но ту би требало нарочито доћи и неко се вријеме настанити, па тек онда описати ову славну долину и њену околину и покупити сва предања, која живе у нашем народу о овој великој побједи, а то се узгред и не може нити се смије покушати.

Кола се прилично крећу, па смо већ зашли и у Љешанску нахију. Она је већим дијелом каменита, али није посве гола, нити има високијех планина и

великијех тјеснаца, те је колски пут, који туда иде, скоро раван све до Кокота, одакле се спушта у Љешкопоље. Причали су ми, прије но сам кренуо, да Љешанска нахија обилује крмадима и заиста, гдје смо год наишли на какву љешанску кућу, имали смо част видјети по два-три повелика гудаша, гдје се глибају, а све вичу »gut«, па смо заиста морали закључити, да им је добро и да им је Љешанска нахија угодна за живљење. На крњичкој каменици опет отпочинемо, јер, боже сачувај, да наш кочијаш заумине коју крчму. Ипак нијесмо дуго трајали, већ даље продужимо. Путем смо наишли на Миркову барутану. То је прилично велика кућа, у којој се чува прах, а налази се близу самог колског пута. Наш кочијаш подоста попио, па му вино обеселило срце, а св. Илија га својом ватром пече, па се разграцијао и пјева из свега мозга, коњи тропотају и ржу, а кола тандарају, погдјекад шкрипну — прати нас читав урнебес. Све ми то трпељиво сносимо и посматрамо нашег кочијаша, те у томе дођемо до Кокота. Ту опет и опет из кола. Наредимо крчмару по једну каву, која је за тили час била пред нама. Ми је попијемо и одмах наставимо пут.

Већ од Кокота отвори нам се равна и пространа Зета, окружена високијем планинама. Пут слази у Љешкопоље близу села Фармака, у којима се налазе развалине старога Тиран-града, који је зидао Стеван Црнојевић, па прелази мост на Ситници, па иде дуж Мораче покрај Крушине главице, на којој се сјаји диван и величанствен дворац Њег. Вис. Књаза Мирка, Крушевац, који се бијели у густом зеленом околу разноврсног и многобројног дрвећа. Напокон пређемо преко Везирова моста на ријеци Морачи, која се са шест рукава

„У језеро бистро слива,
„А оно се на Бојану
„Пред Скадарски град излива.“

Књаз Никола I.

и мало прије сунчевог запада уђемо у Миркову варош, нову Подгорицу. (Свршиће се)

„Рођење Христово“

у свјетском сликарству.

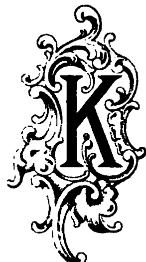

Када се срушио стари вијек, нестало је са њиме и најрафинираније цивилизације коју је икада земља познавала. Стари вијек замијенило је Хришћанство и каква је битна разлика између Антике и Хришћанства? Стари Грци обожаваху љепоту — Хришћани доброту, љубав и смјерност. Грчка религија учила је старе Грке, да на земљи што боље проживе. Хришћанство је религија другога свијета, која је овај кратки земаљски живот сматрала за тамну припрему вјечитог, небесног живота. Прави Хришћанин није смио мислити на слатко уживање. Његов дух није се смио бавити грјешним мислима. За њега је овај свијет само Голгота, посута силним људским лубањама, гдје је био Исус разапет. Прави Хришћанин није познавао кратке земаљске радости — онај други свијет била је његова домовина.

Првим Хришћанима било је најстрожије забрањено свако уживање, према томе била је забрањена и свака умјетност у опште. „Нека су проклети сви они, који изводе слике“, грмили су црквени оци првих хришћанских времена.

Истом када је хришћанство ступило у везу са културом других народа, тако на примјер, са културом старих Грка и Римљана, дозвољено је било и стварање умјетничких дјела. Пошто је цар Константин примио хришћанску вјеру, Хришћанство није било више секта, него државна религија. Од тога доба почела се развијати и хришћанска умјетност. Сликарство је започело са Mosaik-штилом и приказивало је испрва само хероје хришћанске вјере, али таком снагом и свечаношћу, коју до данас није постигла ни једна сликарска техника. Из тих Mosaik-слика чисто осјећамо, да хришћанска религија првих дана није била религија љубави. Она није приповиједала о доброти Бога Оца, него о његовој неизмјерној моћи и строгости. Према закључцима разних концила створили су свети оци од обичног Исуса из Назарета — Бога Сина, а од љупког и доброг Бога Оца — силног деспота, од кога су се први Хришћани више бојали, но што су га љубили.

Код првих хришћанских сликара дакле није био Исус син обичног дрводјеље Јосифа, него син божји, стога нијесу никада Исуса ни приказивали као безазлено и невино дјетенце, него увијек као краља небеског, који у цијелом сјају свога величанства сједи на земаљској кугли.

У 13. вијеку наступио је преображај у католичкој цркви. Појавили су се проповједници, који су народ поучавали у вјери на народном, а не на латинском језику. Првог проповједника Petra Waldusa прогласише свети оци за јеретика. Истом Franciskus Asiski био је боље среће. Са његовом појавом изгледа као да је на земљу дошао нов Спаситељ, који је из темеља обновио Хришћанство. Мјесто вјере, која је била само написана на папиру, приповиједао је он религију осјећаја. Прије је католичка црква признавала само Бога-Сина, свети Franciskus га је приказао као обична човјека. Обичним, јеванђелским ријечима проповиједао је о сиромашном дјетенцету, које се родило у некој стаји села Витлејема, које је мајка повила у пелене и смјестила у јасле, пред којима су лежали во и магарац.

И сликари онога доба, Duccio, Giotto и мајстор Wilhelm сликали су „Рођење Христово“ исто

тако, као што је описао св. Franciskus. На сликама тих сликара видимо широко поље и трошну колибу, гдје на обичној слами лежи Мајка Божија са маленим Исусом, кога су во и магарац гријали својим топлим дахом.

Но хришћанско сликарство није се задржало на томе мотиву. Са развитком културе развијала се и сликарска умјетност. Култура средњега вијека била је хришћанска. У томе је вијеку црква још увијек уређивала обичаје готово свију западних народа, поучавала га је практичним стварима и учила га је књизи и науци, колико је нашла за нужно и добро. Али већ у 15. вијеку отресли су се неки народи тога црквеног туторства и ми видимо, да у томе вијеку мјесто испосништва превлађује чулност, мјесто вјере — мисао, мјесто хришћанске смјерности осјећаји личне снаге. Умјесто да су се људи на овој земљи спремали за онај други, вјечити живот, наслађивали су се свима сластима овог кратког, земаљског живота. Прије су људи похађали једино цркву, у 15. вијеку посјећују разне забаве, игранке, turniere и машкараде; прије су били скромно одјевени, у 15. вијеку опажа се већ неки луксуз у одијелу; прије су били готово сви — испосници, у 15. вијеку — епикурејци.

Са развитком културе развијала се упоредо и умјетност. У сликарству 15. вијека не опажамо више чежњу за вјечитим животом, него неку особиту радост за овим кратким, земаљским животом.

14. вијек, вијек чувених мистичара, који су нас својим радовима уводили у силне дубине душевног живота — замијенио је 15. вијек, који нас је упознао са спољашњим животом. И сликари 15. вијека нијесу више својим сликама хтјели побуђивати побожне мисли и осјећаје, него приказати свијет у његовој потпуној љепоти. На сликама „Рођење Христово“ од Nelli-а, Gentile da Fabriana, Pesselina и Fiesola још се опажа трошна стаја и јасле, али код њихових нашљедника Ghirlandaja, Botticellia, Pinturichia и Francia нема више ни те колибе. Јосиф, Марија и Исус сликају се у развалини неке грчке или римске куће. Мјесто јасала видимо неки класични sarkophag; по поду разбацано комађе грчких стубова и атула старих зграда, што нам све казује, да из тих слика већ провијава дух renaissance. Вијек старих Грка и Римљана постао је домовина свију свјетских сликара онога доба.

У истом вијеку појавио се чувени доминикански калуђер Girolamo Savonarola, и изгледало је, да ће са појавом тога црног проповједника покајања опет побиједити Хришћанство. Својом демонском ријечи и чувеним проповиједима знао је за врло кратко вријеме од Италије створити цркву. Свијет је јурио њему, јер је врло радо слушао његово тумачење јеванђеља. По флорентинским улицама нијесу се више чуле красне пјесме љубави, него пјесме Богу. Али Антику није опет побиједио црни, средњи вијек, јер онога дана када су на пијаци della Signoria спалили тијело страшног бунтовника Savonarole, изгореле су с њиме и његове идеје, а из пепела његова подигла се опет чулност и пожуда за уживањем, против које се он понајвише и борио.

Људи нијесу више хтјели помишљати на рај. За њих је наша земља била рај и најљепши цвијет тога раја био је гријех.

И умјетност, која се развила послије Savonarole није била хришћанска побожна, него чулна. Радови једног Leonarda, Tiziana, Giorgiona и Palma Vechia, нијесу нас више подсјећали на цркве, свијеће, воштанице и мирис тамјана, него на „odeur de femme“. У тој перијоди ни један сликар није помишљао на сликање „Рођења Христова“, него на лупке дражи бајног женског тијела.

Па и та умјетничка перијода није била дуга вијека.

У свијету је опет полако растао утицај католичке цркве. Папа Павле IV. Caraffa спровео је реформацију католичке цркве и римскога двора, и ако су се управо за његове владавине појавили чувени свјетски великани Copernikus, Galilei, Cardanus, Companella и Giordano Bruno. Да не би идеје тих научењака задобиле и сувише много присталица, Caraffa је отпочео борбу са тим великанима, страшну борбу огњем и мачем. Наступили су дани гоњења, мучења и ломаче. Сам Torquato Tasso, син талијанске renaissance, довршио је живот у манастиру. И умјетност те перијоде била је религијозна. Стваране су слике, што су јако утјецале на душу обична човјека, обичне масе, јер се умјетност протуреформације једино обраћала обичној, сиромашној маси, а не аристокрацији духа.

Све оно што је за сликаре renaissance било вулгарно, ниско, обично, са особитом симпатијом сликали су сликари протуреформације. Код њих је Мајка Божија обична, здрава и снажна сељанка, а пастири, што су дошли да се поклоне Христу, опет све снажни људи, боси, гологлави, крупних костију и снажних мишића, навикли на оштру зиму и јаку припеку. Око Марије слама, кокоши, јагње с млијеком и друге ситнице.

Тако су „Рођење Христово“ приказивали сликари Tintoretto, Caravaggio, Ribera и Murillo. Шта више, код некојих слика фламанских сликара, тако код Jakoba Jordaensa, осјећамо готово мирис штале и кујне. На његовој слици видимо стају. Поред Исуса лежи огроман во на слами. Исуса је приказао са флашицом у руци, коме Мајка Божија пружа један тањир чорбе. Осим тога опажамо на слици хљебац, кобасице, сир, печену гуску, млијеко и друге ђаконије.

17. вијек можемо назвати „вијек дивље побожности. Али то религијозно одушевљење, што се

још једанпут силно распламтило, опет се и брзо угасило. У 18. вијеку кокетирали су људи са атеизмом. 17. вијек је доба пошљедњих светитеља, у 18. вијеку већ се појављују даровите атеисте, који нијесу више хтјели вјеровати нити у рај, нити у пакао. У 17. вијеку још су тежили људи за рајем, у 18. вијеку стварали су рај на земљи.

Од смрти се људи нијесу ни најмање плашили, јер су увијек овај свијет остављали са потпуним увјерењем, да су се и сувише много науживали.

Концем 17. вијека нестало је и религијозног сликарства. Побожне мученике и смјерне мадоне 17. вијека нијесу могли више разумјети људи раскалашног Rococoa. Мјесто религијозних слика тражио је 18. вијек сликарство пуно духа и живота; тражио је дјела, која ће елегантним линијама и њежним бојама приказивати живот, који су опажали, и живот, о коме су сањали, живот пун среће и љубави и слатког грљења, и свијет пун мирисавих ружа. Watteau, Boucher и Chardin били су сликари »fêtes galantes“-а, сликари слатких снова о љепоти и љубави, а не „Рођења Христова“.

Оно што је Rococo започео, довршила је француска револуција. Она је сасвим разорила хришћанску цркву. Мјесто Бога прогласила је неко „највише биће“, мјесто хришћанске религије успоставио је Robespierre „Грађанску религију“. Атеизам се ширио полако по цијелој западној Европи. И данас можемо већ све раднике и већи дио образованих људи сматрати за фанатичне атеисте, с тога нико од њих ни најмање не симпатише са религијозним сликама.

Али има још један сталеж, што је хришћанској вјери увијек остао вјеран, и то је сељачки сталеж. Има неколико свјетских сликара, међу осталим Fritz v. Uhde, који су се својим религијозним сликама обратили тој огромној маси људи. Fritz v. Uhde није сликао Исуса као лијепа човјека, који припада неком идеалном свијету, него као нашег савременика. У „Христовом рођењу“ приповиједа Uhde тој маси, да је опет дошао Спаситељ на земљу, да обнови своју науку и да помогне управо тим сиромасима и патницима, који се њему у својој биједи и невољи врло често обраћају,

Боч. Децембра 1906. **Павле Лагарић.**

Радња и штедња.

Пише **Софија Пупић Плетикосић.**

(Наставак).

н неће да штеди, да подигне што куће себи; да купи мало земље; да господарство заметне, да се ожени и оснује породицу, као што раде у Босни и Херцеговини. Модерни човјек вели: „Кад немам толико, да одједном озидам палачу од сто хиљада, а толико никад не могу зарадити ни наштедити, а ја ћу онда да трошим ово што имам, што израдим. Хоћу да живим! Хоћу да уживам, живот је кратак!“

Наши драги Босанци, не могу се чудом пречудити, кад чују, како чиновници јадикују, како не могу живјети од саме плаће и да силни дуг праве. Они не могу да појме, како то може бити: сама једна глава, којој сваки дан освиће по 6 до 12 К па да има још дуга.

Колико сам пута чула Босанца гдје каже: „Ма да је мени, господине, твој приход или твоја плаћа само од једног мјесеца, ја бих газда постао кроз мало вријеме. Двјеста банки готовине, то је капитал у рукама човјека, који разумије рад и живот, па да се одмах отпочне господарство“. Вриједно је овдје споменути ријеч, како сам је собом слушала, а која је пала између домаћег грађанина и једнома модерног господина:

Овај модерни приговара грађанину Босанцу, што не шаље синове у школу, да се школају, а он њега онда пита:

„Колико си ти година учио?“

„Двадесет и више.“

„Е, па, шта си све научио, дед ми кажи.“

„Много свакијех наука, о којима ти појма немаш.“

„Вјерујем ти. А сад ми кажи, колико пара имаш, кад си тако учен и мудар?“

„Каквијех пара; одакле пара — имам још дуга!“

„Каква дуга болан; сама глава, никога осим себе не издржаваш, не храниш ни жене ни дјеце, а плаћа масна, па да будеш дужан? Ех, како је то?“

Модерни му стаде разлагати своје потребе, своје трошкове, а он ће онда њему:

„Мој драги, не треба мени твоја швапска школа ни така памет, која човјека није кадра упутити и научити како се штеди; како се привређује житак, и да троши мање него што прима, и бијеле новце да чува за црне дане. Мој драги господине: „У радише свега више, у штедише и још више“. А ви, који не умијете штедити ни чувати, а не марите ни радити, ви не можете никад ни имати; нигда не ћете бити своји господари, но довијека жртве својих страсти. Па ти та твоја мудрост и наука, у коју си утрошио сву младост, неће бити кадра учинити срећан и рахатан живот, читавог ћеш вијека бити туђ слуга.“

Модерни ће њему: „Е, ми школовани живимо за идејале, за позив, ради опће користи; ми живимо за државу, за отачаство и за народ, ми нијесмо материјалисте, па за тијем и не тежимо.“

Тако му некако на дуго стао филозофију своју развијати, а он слуша и шути, па ће му онда мирно и полагано:

„У џабе ћеш ти мени то контати. Знам и ја мислити, ако и нијесам тијех твојијех наука учио; нијесам ја ајван, ако ти и мислиш, мој драги господине.“

„Та учени, та неучени; та просјак, та цар, је ли само човјек, сваки има једнаку природну потребу. — Сваком ваља, сваки дан јести; ваља се оћети, оженити, пород изродити; ваља дијете отхранити, ваља живјети.

„Мој господине, кад стану црпјева кркати и стомак се грчити; лактови и кољена испану, босе пете испуцају, мени се чини, а опет ти боље знаш, да ту не користи књига, ни наука, ни та твоја филозофија. Онда се не гледа ни на образ, ни на поштење, ни на карактер. Не гледа се ни на Бога ни на душу, — у невољи се заборавља на све то. Па чиме ћеш ти онда помоћи: народу отаџбини, кад нијеси кадар ето ни себи, — а част, свака част и теби и књигама твојим!

„А шта ти оно рече, да не тежите за материјалним имањем? Ко то каже; шта не тежите?"

„Зар сва борба у свијету није за опстанак за живот; зар се свак не кида у настојању да себе обезбиједи; а без материјалног имања зар може бити безбједног стања? Сви људи што раде, један у овом а други у оном правцу, то је све намијењено за живот — а живота брате нема без јела, топле куће и одијела. Мени се тако чини. не знам; нијесам учио никаквих школа; рекао бих, немој ми што замјерити, и ти гледаш, да добијеш бољу плаћу, љепше мјесто, па намах и већу част. А и ја, да проширим своје имање — и тако сваки ради, ко је разуман; најприје за себе и своју корист, па кад му то Бог даде онда може, јер има чиме, помоћи и ватану и народу и све што је човјек дужан као човјек да учини. А знаш ти ону нашу ријеч: „Празна не пуца"; „глад образа нема"; „гладан и за голу сабљу рукама вата". „Кад пас огладни, приморан је изјести овцу, коју му је прва дужност чувати од вука".

„Ако само речеш пред ким, да немаш намах бјежи од тебе, па био ти пјесник, био учењак, био филозоф; ма да си и пророк, опет те се боји, да нећеш од њега заискати, да му нећеш пасти за врат. А особито се паметан човјек клони нерадина и трошаџије".

„Све је то тако, одврати модерни, ал' друго је ипак човјек школован. Сазна науком велике градове; велике трговачке куће; па је и окретнији и боље напредује у трговини, јер умије писати, кореспондирати, не да се преварити — и много којешта".

Бошњо ће на то: „Све је то лахко, мој господине и без школе само кад човјек има су чим; јер „кад има у џепу, има и у глави!" „Богатој удовици новци свиђају послове", тако и мени.

Ја узмем неколико хиљада у џеп, одем сам собом у Тријест, у Беч, у Хамбург, у Стамбол, упознам се са људима; распитам се и нађем куће поштене, фирме велике и солидне, све као што би и ти школовани морао радити, и као што су људи радили прије постанка тијех школа. Купим робу за готово, па кад онај ваш велетржац, индустријалац види, да ја имам, да сам кадар, да му одмах готовијем плаћам, ја сам њему и школован и учен и велик и он се сатра и сломи да ми свакои дамару угоди.

„Па ако је поштена кућа, ја радим с њоме и по трпест година. Онај, који није кадар да оде и нема чиме, дође мени, теби; пита за савјет и каже, шта би рад био, па му ја, или који други, робу набавимо и за њега јамчимо, и тако један другоме помажемо, а то смо дужни као људи. А брате, богме, трговачка највећа мудрост јесте: јефтино купи, скупо продај; непрестано чувај, мање троши него ли добиваш. Така је школа у нас до сад била".

Модерни ће опет њему: „Па што би ти свега вијека сједио у дућану, кад си згодан, што не би момке најмио, нек они раде и продају?"

„А шта бих ја онда радио, кад бих другом свој посо дао?" (Наставиће се).

Писма из Кијева

Радована Ник. Казимировића.

Девето писмо. Секташтво у Русији. Мистичке секте. Ушкопљеничка секта. — Секташтво је у Русији посљедица умртвљавајућег апсолутистичког духа. Дух се коснуо тог умртвљавања како религиозног, тако и умног живота... Религија и наука биле су амо у току дугог времена лишене свога самосталног значаја и обраћене у просто, званично бирократско оруђе!... Црква Христова — то живо тијело, тај неускисли квасац, постала је бирократском „управом православне исповијести" са легионом чиновника, великих и малих, како код Синода тако исто и код свих многобројних епископских конзисторија... У писању и преписивању многобројних циркулара уз неупрошћену администрацију — врело је духа слободне вјере било сасвим сасушено и на његовом мјесту овладала изоштреност у догматским и осталим сухим схоластичким питањима... И у то вријеме, када је културно-социјални живот већ далеко кренуо, изазвавши борбу против неправде капиталистичке експлоатације; — у то вријеме руски су званични богослови махом расправљали питања сходна средњевјековним: „каквим је каменом Каин убио Авеља«; или: „којим су путем ишли Ћирило и Методије у Моравију!" [1]) и т. д.

„Богоносни" саплеменици Достојевског и Толстоја свагда су се одликовали побожношћу; историја је њина проткана разним религиозним покретима, који се по кадкад појављиваху и у ненормалном, онакаженом виду. Но огромни утицај религиозних погледа и назора руског народа на своју етику не подлежи сумњи. Пре-

[1]) Прије неколико година један је од учених калуђера написао читаву дисертацију, у којој је расправљао питање, на који је начин Валамова ослица могла проговорити!

даност је религији нпр. у чланова духоборске секте дошла до свога апогеја. Из сувишне религиозности они распустише сву рогату марву, а сами осташе вући кола и плуг!..

Под утјецајем народне неизображености, природне пошљедице апсолутизма, појмљиво је, што су се у народу стале распростирати све могуће сујевјерице, а црквена ритуалност (обредна страна) почела играти најважнију улогу у религиозности. Док су московски богаташи своју религиозност исказивали паљењем што већих свијећа по црквама и у томе се утркивали, дотле су се у биједног, придављеног народа развијали: сујевјерство у љековитост соли великог четвртка; неквареж богојављенске воде; блуђење душа послије човјечије смрти около бившег мјеста његовог становања итд. итд.

Намјерни смо, да у овом писму речемо коју о ушкопљеничкој секти, једној веома интересантној руској секти, која спада у ред тако званих мистичких или тајних секата.

Ако се обратимо историји, тој учитељици народа, — то ћемо увидјети, како је ушкопљеништво било и у дубокој прошлости. У петој Мојсијевој књизи (XXIII., 1.) налазимо доказа о овоме. У старим су источним државама евнуси т. ј. чувари царских харема махом били ушкопљеници. Ушкопљење је тамо било као узакоњена казна за извјесна злочинска дјела. Постоји предање, како је вавилонски цар Навуходоносор ушкопио своје заробљенике. У старој су хришћанској цркви ушкопљеништву прибјегавали и вјерни из цјеломудрених обзира, неправилно појимајући спаситељеве ријечи (Мат. XIX., 12). Историја патролошких писаца свједочи, како је и Ориген, чув. философ IV. в. био такође ушкопљен ... У II. в. шта више наилазимо на цијело друштво — валезана, које проповиједаше, неопходност ушкопљења, ако би се жељела цјеломудреност очувати ... У IV. в. такође је постојало друштво самоушкопљеника. У IX. в. ушкопљеништвом се нарочито занимаху поједина свештена лица поглавито из истих религиозно-моралних побуда. У IX. в. при византијском двору евнуси бјеху ушкопљеници. Таквој су казни често пута били подвргавани и чланови царске породице из политичких обзира... У Италији овом варварству подвргаваху дјецу ради тјелесне чистоће, свјежине и милозвучности гласа, Хришћанска је црква забранила оваквим лицима ступање у свештени чин, а Василије Велики пише своје извјесне „прекоре“ оваквим грјешницима. Ипак, црква је своју забрану пренијела само на добровољне ушкопљенике, изузев „природне“ и „насилне“.

Ваља додати, да су и у старој Русији поједини епископи, па чак и митрополити били ушкопљеници... Руска црквена историја тврди, да су така лица; били: Кијевски митрополит, Јован II. и Јефрем (XI. в.). смоленски епископ Мануило; Теодор еп., Волињски и Теодосије еп., Луцки (XIV. в.)!...

Ушкопљеништво је пак у виду секте било распрострањено тек у другој половини XVIII. в. из побуда: „тјелесног гријеха не чинити“. У орловској је губернији у то вријеме већ постојала довољно велика општина хлистовске секте „Лађа“ под руководством старице Акулине Ивановне[1]). Лађу је ту за вријеме молитве посјетио и незнани странац, Кондратије Селиванов, којим се и датира оснивање ушкопљеничке секте. Личност је овог тајанственог човјека за сад још нерасвијетљена. Неки веле, да је био сељак из Орловске губ. Андрија Сениванов, други пак (што је вјероватније) поручник у оставци Селиванов ... Испочетка је незнани гост сједио уз врата, претварајући се нијемим, пошто је проговорио, био је проглашен Акунитом Ивановном: „богом над боговима“, „царем над царевима“ и „пророком над пророцима“... Посветивши свој живот хлистовској секти, он је доцније ступио и у блиске односаје са Акунином Ивановном, која га је још најрадије називала: „сином божијим, њом рођеним по надахнућу св. духа!“... Послије овога, мистички расположени Селиванов наскоро је отпочео своју ушкопљеничку проповијед. У лицу Шилова, сељака из тулске губ., наишао је на ревносног поборника у започетом дјелу. Заједно су посјећивали „Лађу“ Акулине Ивановне, заједно и посташе ревносни проповједници ушкопљења: „... Нека би блуда нестало с лица земље. Кад већ гуја бити мора, боље је премлатити, док те за врат сковитлала није“...

Селиваново се учење у лађи Акулине Ивановне ипак тешко привијало; стога он почиње врбовати своје вјерне ван лађе. Првим пљедбеником ушкопљеништва постаје писар фабрике у тулској губ. Аверјанушка, доцније ревносни поборник ушкопљеничке секте. Учење се наскоро стало брзо распрострањавати у тамбовској губ., и у селу Сосновки би основана прва ушкопљеничка лађа. Чланова, сјем Сосновчана, бјеше и из других засеока, па чак и дјеце. Број ушкопљеника убрзо је нарастао до 100. Године 1772. власти дознадоше о овоме, зато одмах и би отпочета судска истрага. Њих је десетеро било разаслано по разним губернијским апсанама; Селиванов је пак успио, да се за неко вријеме сакрије, али је након двије године и он био ухваћен, мучен и бичеван од глупе полицијске власти и затим послан на заточење у Нерчинск. Међутим он бјеше доведен само до Иркуцка и тамо са неизвјесних узрока и задржан на стално боравље... У књигама се ушкопљеничким дивно описују велике муке и патње оснивача секте. Селиванов је такође описао своје предсмртне патње („Страде“), гдје о себи говори: „Грдили су ме и ружили свима могућим средствима и исмијавали, али је мени Отац наредио, да то све са гордошћу сносим, не бих ли само ћетиће своје искупио од гријеховног пада“...

---

[1]) Лађа — зборно мјесто ушкопљеника и хлиста; — соба, у којој се они Богу моле.

Послије пет година по заточењу његову, ушкопљеници наумише да га походе и ма на који начин избаве из Сибира. Ради ове сврхе сектанти сакупише средства и све остало ради далеког путовања и изабраше своје изасланике. Ријешено је било: наговорити Селиванова, да утече. Изасланици наскоро нађоше Селиванова, али овоме бјеше врло тешко утећи. Ипак Селиванов је и овдје стао распрострањавати своје учење и вршити ушкопљење над новим члановима!.. О њему стадоше свуда причати. Шилов, будући у ришкој апсани, такође распростираше ушкопљеништво међ војницима, због чега га је, сиромаха, заједно са осталим, тукла полиција мотком . . . Год. 1795. Селиванову испаде за руком, да из Сибира утече и јави се у Москви! . . . Историја тог бјежања нерасвијетљена је . . . Поуздано се пак зна, како је себе у Москви прогласио за Искупитеља и цара Петра Теодоровића!.. Када је пак лажни цар ухваћен, — увидјело се, да је он.., нико други до оснивалац ушкопљеничке секте.. У то вријеме ступи на царски престо несрећни Павле I., о чијем се оцу Петру III. проношаше гласови, како је још у животу негдје у Сибиру!.. Сада се пак прочуло, да је он у Москви!.. Селиванов наскоро буде позван у Петроград и примљен код цара Павла I... Ушкопљеници причају, како је цар упитао Селиванова: „Јеси ли ти мој отац?“ — нашто му је овај одговорио: „Гријеху отац нијесам; прими моју чистоћу и ја ћу те назвати сином!“...

(Свршиће се).

Српске народне умотворине.

Шехерли пјесме из Босне и Херцеговине.

I.

Оста Када удовица млада.
Од петнајест дана рамазана;
Она оста с ћерком јединицом,
Од милости Сулејман је звала;
Сва махала султан Сулејмане.
Она иде од руке до руке,
Док западе у цареве руке;
Цар је баца на дно у тавницу,
Тавновала девет годин' дана.
Кад настаде десета година,
Протужио робе у тавници:
„Ево данас девет годин' дана,
„И настаје десета година,
„Од како сам у царевом двору;
„Нико не зна да сам женска страна,
„Но свак' мисли да сам мушка глава.
„Од данас се сакрити не могу
„Дојке расту, терли-кавад пуца,
„Од кавада отпадају пуца,
„Срце куца, хоће да с' удаје,
„За Омера, царева бербера“.
Она мисли нико је не слуша.
Слушале је дв'је цареве слуге;
Отидоше цару на дивану,
„О мој царе, да ти јаде кажем,
Протужно робе у тавници,
„„Ево данас девет годин дана,
„„И настаје десета година,
„„Од како сам у цареву двору
„„Нико не зна да сам женска страна
„„Већ свак' мисли да сам мушка глава;
„„Од данас се сакрити не могу;
„„Дојке расту, терли-кавад пуца,
„„Од кавада отпадају пуца;
„„Срце куца хоће да с' удаје.
„„За Омера, царева бербера““.
Кад је царе слуге саслушао
Узе царе за себе дјевојку.

II.

Два се драга на ливади љубе,
Они мисле то нико не види;
Ал' то види зелена ливада,
Па ливада казује овцама,
Б'јеле овце чобанину своме,
Чобан каза на путу путнику,
Путник каже на броду бродару,
Бродар каже селу и имаму,
Имам зове дјевојачку мајку:
„Шћерка ти се на ливади љуби!“
Мајка туче лијепу дјевојку,
Мајка туче, а девојка куне:
„О, ливадо, не покосила се,
Б'јеле овце, поклали вас вуци,
Чобанина објесили Турци,
А путника убили хајдуци,
А бродара вода однијела,
А имама притисла мунара,
Мајка моја много била жива,
Од нећеље до понећељника.
Нек је нама просто миловање.«

Архим. Кирило.

Ту ти је крблет.

Вишњићи у Голији били су чивчије Арјовића из Нишића, па су Арјовићи издизали љети на планину код Вишњића. У Вишњића била нека удовица, именом Синђа, врло имућна.

Једном приликом дође неколико Нишића на катун Арјовића, као на неки „теферич", па у вече почну Нишићи узимати „авдест" да клањају, те онај што је први узео авдест запита Зејнила Арјовића: Куд ће се окренути да клања, а Зејнил му одговори:

„У Синђину колибу, скочиле ти обје очи! Та ту ти је крблет!"

Једи добро у пасјој кући.

Стари поп Лука Авдаловић, ходајући по парохији, нешто се наљутио на Пуровића, а највише за то, што је Пуровић био тврд човјек, а имућан. Једном приликом пође поп Лука да прекађује у „кршњака" и дође у првога комшије Пуровића и ту прекади. У тога комшије Пуровића био један добар мачак, кога су била ђеца разблудила, те поп ухвати мачка, сакрије га под струку, пође и понесе мачка. Попов момак упита попа: „Што ће ти попе, мачак?" — Поп му одговори: „Шути!" Поп и попов момак дођу у Пуровића, па чим уђу у кућу, поп пушти онога мачка испод струке, а како је у Пуровића било доста мјешина сира и скорупа по полици изнад ватре, а мачак огладнио, а ваљда се и прије научио, одмах искочи на полицу, нађе одријешену мјешину скорупа, из које је Пуровић трошио, па се завуче у мјешину, само му се видио реп, и мачак почне јести скоруп врћети репом тамо, амо. То нико од чељади није видио, а поп непрестано у себи говори: „Једи добро у пасјој кући!" Поп и његов момак одмах отиду, а мачак остане у мјешини Пуровића.

Не ће ниједан куће вићети.

Кико Мандић са синовима косио у планини Сомини, у Магленом долу, па се наоблачи и почне падати киша, а сијевању и грмљавини није било краја. Громови су цијепали јеле око њих. Они се препану и почну се молити Богу, а Кико ће рећи: „Што се молите, не ће ниједан куће виђети!"

Која корист, кад ћемо је појести.

Баба Ђуричиња сушила шеницу, а туда наишао њен комшија Ристо Јањушевић, па ће рећи: „Моја бако, лијепе шенице!" А баба му одговори: „Која корист синко, кад ћемо је појести!"

Знао сам га жива, а мртву име не знам.

Поп Н. прекађивао, па кад је почео редом набрајати мртве, једноме није могао у читули да прочита име, па рече: „Е, ј . . . га, жива сам га знао, а мртву му име не знам!«

А неће никад.

Попу Глигору Старовићу утужиле биле паљевине, па ће једну вече, кад је било вријеме да се чељад моле Богу, рећи: „Устајте, да се молимо Богу, неће ли нам он помоћи, а неће Бога ми никад!«

Образ кључког капетана.

Кључкоме капетану у Гацку орала моба, па капетан донио моби доста слабу ужину. У моби био Лека Мандић, па ће Лека рећи: „Мој капетане, да ми је твој мал, а мој образ!" На ово се капетан само насмије, а Лека ће рећи: „Кад си тако поган кад се насмијеш, да какав си кад заплачеш!"

Ја сам своје прославио.

Старога попа Јована питаше комшије, кад ће по вино у Мостар, за крснога имена, а поп ће им одговорити: „Ја сам своје прославио, мени је 70." Разумије 70. година.

Гацко. Забиљежио **Н. Н. Херцеговац.**

Оцјене и прикази.

Народна политика од А. Менгера. Превод с њемачког. Нова штампарија — Давидовић. Београд 1907. год.

Радикално-демократски клуб универзитетске Омладине, као прву свеску своје Демократске библиотеке, издао је ову вриједну књигу њемачког социолога Менгера и тим је учинио дјело паметно и савремено. Добили смо једну озбиљну и снажну књигу, пуну, накрцану

темељитим мислима о друштвеним покретима и односима народних маса према владајућим класама, и свак ко хоће, да се бави политиком, или да се у њу разумије, треба да се упозна с назорима, који су изложени у овој књизи, прожетој јаком симпатијом према демократизму и бољитку потиштених, широких, народних слојева.

Менгер је у овој књизи са научног и критичког становишта објективно приказао основне облике државног уређења, теокрацију, аристокрацију, монархију и демократију. Приказани су, даље, међународни односи, па религиозна, национална, спољна и колонијална политика; даље односи народних слојева према држави уопће, неповјерење у политици народа као основ народне владе, политика и сиромашније народне класе и односи политичких странака међу собом. Суверенитет и легитимитет приказани су такођер, тако и демагози и цезаризам, расправљено је и о личној безбједности државља, о задовољењу њихових тјелесних, душевних и сполних потреба; уопће рекав, размотрен је критички знатан дио државних покрета, као и грађанских, и то спремом једног одличног зналца своје струке. Спријечени простором ми не можемо ући у приказивање појединих глава књиге Менгерове, но ћемо из ње извадити једно мјесто, које је за нас у Босни и Херцеговини од особита значаја.

„Све промјене, које предлажу највиши друштвени слојеви и њихова оруђа, морају ниже народне класе подврћи најстрожијем испитивању и при том никад не заборавити, да је политика великим дијелом игра с лажним картама".

„Није врлина услов демократске владавине, него неповјерење. Кад један народ све промјене у држави и друштву посматра оком сумње, и када умије да спријечи сваки покрет непријатељски расположен према својој слободи, то ће он умјети и очувати стољећима своју демократску владавину, па и ако спољна страна његова живота у току времена постане угоднијом и богатијом, па ако се чак и неки особито моћни друштвени кругови одају пороку и раскоши. Један народ, који свој државни живот не прати погледом сумње и који сваки државни акт не цијени по његовом утјецају на народну слободу, биће врло брзо лишен свога самоопредјељења, било силом, било непримјетним упливом владина рада".

Ову изврсну књигу требале би да набаве све наше чтаонице, и ко год може, а скупа није: само 60 пара дин. **Д.**

Стеван И. Самарџијић: **Из наше нахије.** Приповијетке и слике. Београд. Нова штампарија Давидовић. 1907. год. 8°. стр. 176. Цијена 1·50 дин. (Наставак и свршетак).

Збирку сачињавају три приповијетке и три слике; прегледаћемо их редом.

Два славска колача. Приповијетка, у којој је couleur locale најјача. Има за предмет помућену сеоску идилу у Подгори, селу под врлетном планином Љубишњом, недалеко од границе Црне Горе. Сељаци, као сељаци, не бирају много прилику, да један другом врате жао за срамоту. Од тога их не може одвратити ни светиња даног тренутка, ни мјеста. Шта мари, на примјер, прзница Раде, што је колач, који је његов непријатељ Петар спремио, намијењен за школску славу, једну тако ријетку и свечану прилику, која искључује свако непријатељско супарништво. Он хоће да иде уз нос своме супарнику; хоће да истисне колач онога кога мрзи, и он то чини: спрема и он, са своје стране, још један колач за славу. Њихов сукоб постаје, на тај начин, неизбјежан. Ето због тога су се љуто забринули поп Машо и сеоски уча, сједећи једне зимње вечери у стану учитељевом. „Како да се сукоб избјегне?" — лупа главу поп Машо. „Све полако, све лијепо, све ћемо ми то удесити и такије' ствари!", говори, истина, попа забринутом учи, али у души је и сам утрнуо при помисли шта све може бити о школској слави. И тај честити поп Машо, тај живи тип народског попе, који је, иначе, по писмености и теолошкој спреми, врло мало утекао од поп-Мића из Његошева „Горског Вијенца", ипак, на крају крајева, спасава ситуацију својом урођеном планинском досјетљивошћу. Пошто су ђачићи отпјевали „Ускликнимо с љубављу" уз гласне узвике безазлених стараца: „Боже, валимо те наше љепоте!", пошто је и уча изговорио „свечани" говор, и кад су се већ, у посљедњем тренутку, оба домаћина била накострешила, једва се уздржавајући, а да се не покрве, узима ријеч поп Машо. „Богу вала, — вели он на завршетку говора — „ево, данас је Подгора освјетлала образ међу Србадијом... Свудије је весеље на прилику, свудије је водица, пјесма, деклема, припуца се, и такије' ствари... Али, свудије је, браћо, само један колач... А ми, вала Богу, ето дочекасмо данас да ломимо два колача. Има ли љепше славе, де нека ми ко каже сад?..."

— Те и нема, Бога ми!" — одговарају присутни.

Преломивши колаче, поп се љуби с учитељем, а Петар и Раде немају ни сами куд у онаком весељу, него онако свесрдно по три пута: цмок! цмок! Прангије грунуше, пушке припуцаше. И тако се све свршава како се само пожељети могло.

У психолошком погледу најснажнији пасус ове најљепше приповијетке у збирци, то је онај гдје поп Машо моли учитељку да наложи ватру, Он ју је прије тога, био увриједио, рекавши јој опоро, да се, као женска глава, не пача у „народске ствари", и она је љутита, отишла да спава у своју собу, а поп-Машо и учитељ остали да спавају у другој. Али поп-Машу је зима, а пећ није наложена. „Учитељка! Госпоја учитељка!" — викну и лупи руком о зид. Учитељка се одазва из друге собе. „А да се ти нијеси, на прилику, наљутила? Бога ти остав' се беспослице, ја 'нако тек... Ми смо наши, ка' једна кућа и такије' ствари..." рече поп, па се мало стресе од зиме.

„Шта ће се љутити, Бога ти!" — чу се учитељев глас мјесто учитељкина.

— „Ама ја,.. поче поп замуцкивати... Криво би ми било.,. Него, Бога ти, учитељка, не буди ти заповиђено, унесидер, на прилику, које дрво 'вамо и малчице ми подложи, смрзох се, славе ми. А ми смо наши весела била. По касаби ја тебе, на прилику, вазда фалим: што је велим, кутњица, радница, баста јој сваки посо, а Бога ми, намјерно нам се учитељ на инсана. Мого би и ја, да те не мучим ама нема 'вамо ни једно дрво".

За душу Емилију Кастелару. Једна жива и врло оригинална слика. Има за предмет пијетет простог српског сељака према успомени великог Шпањолца, који је — ма да огромно удаљен — ипак имао пуно племенитих симпатија за поетске и јуначке особине нашег племена. По себи се разумије, да је и овдје, као и свугдје, српски пијетет према великим покојницима оличен само у — давању парастоса. Али, у мјесто величанственог, обилато посијећеног парастоса у как-

вој сјајној варошкој катедрали, гдје се прави значај прославе и дубоко осјећање пијетета губе у блијеску ордена, свјетлости погијелеја, шаренилу униформи и тоалета, и брујању хорова, писац нам даје нешто сасвим супротно: он нас одводи у усамљену планинску црквицу, и, у њој, изводи пред нас, најприје, старог честитог Јола, безазленог планинца, који сâм, у своје име, и даје парастос, и, најзад, сеоског попу, који, свечано уздигнутим и громким гласом, чита за покај душе великог Емилија Кастелара: „Усопшаго раба твојего Милију да помјанет... и т. д. Док читате овај снажан опис парастоса у усамљеној, планинској црквици, полу-тамној, лишеној сваке декорације и публике, чини вам се, као да вас запљускује струја неисквареног, свјежег, здравог, планинског живота, као да вам се плућа пуне заношљивим мирисом тамјана и измирне.

На раскопано огњиште. Слика с границе. Једна не толико литерарна, колико емотивна ствар. И у недостатку умјетничке обраде, ови сирови призори биједе силно се дојимљу нашег срца својом језивом истинитошћу. — Једна породица, нагнана крајњим очајањем, оставља кришом праг праотаца, журећи да пребјегне на туђинско тле. Ухваћена у пошљедњем часу, она, под јаком стражом, бива враћена натраг, на, сад већ раскопано, своје огњиште. Тужна и дирљива слика, каквих је пуно у животу тамошњих Срба. Мотив изврстан за Ћипика и Кочића. Међутим — као што је напријед споменуто — то није поље за г. Самарџића. Ипак, гријех би био не навести из ове слике снажни, патетички завршетак:

„Родна грудо, и ако, привезани за тебе, трпимо бол и јад; и ако смо на теби жудни среће, мира и слободе, жудни свега, на што, као људи, имамо право, ипак си вазда драга, срце за тобом увијек силно бије, над тобом нема ништа милије, ништа светије".

Плаха крв. Болна слика домаће неслоге, оне чувене српске неслоге, која не зна за границе, гдје само ухвати коријена. Иако нема радње, ова је ствар, као слика, потпуно на свом мјесту. Опомиње на неке од „Малих Прича" Јанка Веселиновића.

Мујага. Приповијетка о јадима истјераног заптије Мује Хашимовића. Поцрнио, смршао, прогрушане браде и отомбољених бркова, тјера он друмом своју изглаДњелу, скоро слипсалу кљусад, сјећајући се, с болом, старог, срећног времена, кад му се у дому прелијевало изобиље, кад је носио, мјесто дроњака, ново заптијско руво, и кад су га сви звали не просто, Мујо, већ с рештектом, Мујага. Он свраћа, уз пут, својим старим познаницима и „достовима", али са срџбом увиђа, да, са пропалим богаством и положајем, нестаје и пријатеља и уважења. Најзад се увраћа у крчму своме старом познанику, механџији Видоју. Слушајући, како га Видоје љубазно зове Мујага, сиромах Мујо трепти од радости, пуне таштине, и не слутећи јадник, да су механџије и крчмари љубазни и према најбједнијем пробисвијету, само ако вјерују, да ће се овај увратити и поручити „вртаљ". Не види Мујо, како се тај исти Видоје подмигује за његовим леђима, већ плативши трошак, одлази из механе сав срећан, и с увјерењем, да је нашао једног јединог пријатеља.

Послије „Два славска колача" ово је, у психолошком погледу, најјача ствар у цијелој збирци.

Послије севдаха. Дирљива историја једне несрећне љубави, почете ашиковањем, а завршене насилном удајом за недрагог. Остављени јаран, послије кратке душевне борбе, и сам прегоријева своју прву, истинску љубав, и жени се другом дјевојком, без љубави, по хладну разуму. Он је прост, безазлен сељак, али, и као такав, има своју филозофију. „Какав је то чојек, који не може претрпљети оно што га снађе?"

И ако са узбудљивим и добро промишљеним ситуацијама тачним психолошким опажајима, и једном дирљивом, осјећајном темом — пред којом би могао остати гладан само онај, који никад није љубио — ова приповијетка ипак није оно што би могла бити! Нема у њој оних сликарских описа, који читаоцу на видик износе језгре, одголићену суштину предметâ, нема оне збијене, језгровите, литерарне фразе, која удвостручава импресивност мислене садржине, нема оног тајанственог говора околних ствари, који уноси више свјетлости и боје у говор лица. Да јој није тих недостатака, ова би приповијетка, иначе, била кудикамо јача од „Увеле руже" Борисава Станковића. Али г. Самарџић који има око за људску душу, неће да га има за спољни свијет, за природу. Описи природе у њега су млаки, мртви, стереотипни. Тако, на примјер, за слику сунчева заласка он нема снажнијих потеза од ових:"

„Дивно предвечерје! Сунце се полагано спушташе (!) к своме заходу, и чисто као да пошљедњим својим зрацима (ах, „ти пошљедњи зраци!), смијешећи се, поздравља вас свијет, и довикује му: до виђења!"

Зар вам се не чини, као да слушате Милована Видаковића, оног „простосердечног" Видаковића, који је живио и радио у једном времену тако далеком од данашњег?

Још неколико ријечи о језику у овој књизи.

Приповијетке „Мујага" и На раскопано огњиште" толико су претрпане турским ријечима, да се чини, као да су писане за турске читаоце. Па бар да су турске ријечи протумачене испод текста, па ни пô јада, али, овако, читалац мора сваки час да склапа књигу, те да тражи објашњења у рјечнику на крају.

Сјем тога, могло се проћи са што мање гријеха о граматику и синтаксу.

Завршујући овај приказ, ми тврдо вјерујемо. да ће г. Самарџић, који чини утисак не само даровитог, него и озбиљног човјека, својски прегнути, да недостатке својих књижевних творевина отклони, у колико је то могућно. И не будемо ли се у том очекивању преварили, он може мирно чекати своје вријеме; а оно ће доћи, оно мора доћи.

Београд. **В. J. Илић.**

Размишљања написао Стеван J. Радосављевић Бдин. Књига друга. Београд 1907.

У каквој смо оскудици оваких књига, Размишљања г. Радосављевића дошла су на вријеме, па би их требало читалачкој публици препоручити и да нијесу овако зрела и паметна као што су. Ништа ново нема у његовој књизи, јер је човјеку упућену у сферу ових размишљања познато да је човјек резултат природних снага, да је људско друштво организам основан на законима природним, да нема ничега што не би спадало под власт тих закона, да људски напредак зависи од њих и њихове употребе, да васпитање треба да буде у хармонији с тим законима, и тако даље. У овој књизи је речено оно, што се данас говори у областима наука и модерне филозофије, а што се, највећом већином, пронашло и констатовало прошлог, за природне науке триумфалног, стољећа. Књига г. Радосављевића има неки компилативни карактер, ма да се не може рећи да је компилација; а све и да јест, могла би се

препоручити, кад би било у њој, као што је сад, све повезано, дошљедно, основано — у главном узевши.

Јер књига са оваквом садржином у нас уопће нема превише, нема их ни довољно, а добрих има врло мало, готово нимало, што уосталом није тешко растумачити. Српска књижевност, по појму о књижевности наших књижара нижега реда и по њиховим каталозима, има једно богатство књига »политичких«, хиљадама памфлета, брошура и брошурица, у којима има свега осим логике; још више богатство сензационалних романа и страхотних новела, у којима има свега, осим поезије, али нема ниједан средњи избор књига мудрих и трезвених. На популарисању научних истина у најширим слојевима ради се у нас врло мало. То није врло лако, јер интелектуализовање и народне масе појмови су који се не дају лако сконцентрисати, али је лакше то учинити са ужом публиком, више образованом. Међутим, у нас је мало књига приступачних средње образованом човјеку, лајику у науци и филозофији. Стручне су књиге и онако туђе, и та средња публика не чита Кнежевића „Принципе Историје", а по готово ни г. Петронијевића њемачке „Принципе Метафизике", ни стручне радове наших људи од науке. Што се каткад чита, то су морална и практично-поучна дјела, којих има, оригиналних и преведених, прилично; има и добрих књига из Политичке економије и Социологије, и лајику приступачних, само књига филозофских немамо никако. А то је штета. Као да размишљања филозофска не могу интересовати и лајике, средњу читалачку публику! Ту се обрађују опћа питања, размишља се о свијету, животу, људима, смислу егзистенције, о вјечним загонеткама; а то се тиче свакога иоле мисаонога човјека; то су ствари опће, које занимају свакога, и које морају занимати. Дух размишљања, филозофски дух треба да продре бар у средњу публику. Јер читав наш јавни живот пати од немања довољно мисли, од површности и лакоумности, ако се то смије рећи. Нема довољно прегледа, синтетског смисла, логичке вјежбе, нема разложитих и јасних увјерења сведених на принцип, нема филозофског, мисаоног духа; превише се залази у ситнице, споредно, каприце, неоснованост. Отуда се често и губи много енергије и много времена да се нађу ствари просте и природне, отуда и много друштвених трзаја и болова, који би се трезвенијим, моралнијим, филозофскијим радом могли уштедити, а друштвени опћи прогрес тим би био раширен и унапријеђен.

Књига г. Радосављевића — да се вратимо њој самој — није без мана. Има по гдјегдје контрадикција, трзања преко важних мјеста, извјесног развлачења у стилу, а у опће није довољно прегледно написана, систем мисли није готов, него га читалац мора сам конструирати. Али се види шта је хтио. г. Радосављевић: из појединих наука и филозофских дисциплина извући конзеквенце као подлогу за размишљања о људском друштву и његову напретку; његова су **Размишљања** више листова из социјалне физике, што се једном казало. И у њој нема оригиналних испитивања; али је, уопће узевши, добро покупљено и логично повезано што се има казати о предмету његових размишљања. Полазећи са питања о друштвеном злу, писцу је било потребно заћи час у психологију, час у метафизику, етику и педагогију, час у природне науке, и тако се у овој књизи, поред расправљања, које спада у област социологије, налази и рјешавања занимљивих, важних и тешких филозофских проблема. Има психолошких испитивања о нашем Ја, о чулима, о могућности сазнања, о психичком механизму и вези душевних догађаја са свијетом; даље, има испитивања у дубоким проблемима простора и времена, вјечности и бескрајности, о цјелисходности, узрочности и еволуцији; о друштвеном саставу и развоју, о његовој зависности од природе, о утјецају друштвеном на индивидуу, о поправљању друштвених зала реформом васпитања на темељу закључака до којих је писац дошао својим **Размишљањима**. Закључак његов има смисла и ваљало би га овдје и шире приказати, али се то не може учинити у једном кратком, опћенитом реферату.

Расправљање г. Радосављевића доста је течно, мало развучено и са превише непотребних, страних ријечи, јер ја узимам да је ова књига за средњу публику (о којој је горе било ријечи), иначе с увјерењем и увјерљиво, осим неких појединости. И како је књига у главном добра, савремена и потребна, она је и корисна, па је нашим читаоцима препоручујемо, особито учитељима и ђацима. **Д. Митриновић.**

Књижевне и културне биљешке.

Ванредна скупштина „Просвјете". Као што смо казали у прошлом броју, тако се и збило. Изабрани одбор није се могао конституисати због екстремних чланова, који су се сами угушкали у одбор и за то је одређена ванредна скупштина само за избор новог одбора. И на тој су скупштини неки покушавали, да задрже стари, односно на пређашњој скупштини изабрани одбор. И чаршија је тражила то исто својим листама, али све бијаше узалуд. Одбор је имао своју листу, која је продрла огромном већином и тако је изабран нови одбор тајним гласањем. У њему су ова лица: Шћепан Грђић, Др. Милан Сршкић, Др. Јевто Дедијер, Александар Бесаровић, Емануел Цвјетковић, Перо Стевковић, Др. Саво Љубибратић, Јово Поповић, Танасије Дакић, Нико Човић, Др. Јосиф Костић, Нико Јанковић, Сава Дроцић, Ђоко Ковачевић, Ристо Максимовић и Митар Аврамовић. За замјенике: Др. Војислав Бесаровић, Михајило Пичета, Сава Срнјемчевић, Јово Укропина и Стево Калуђерчић. Одбор се конституисао, изабравши за предсједника Шћепана Грђића. За тим се подијелио у секције и започео рад. Са срећом да Бог да!

О дјечијој књижевности. Професор биоградског свеучилишта и вриједни српски књижевник Павле Поповић пише у подлиску 26. бр. „Народа" о дјечијој књижевности. Износећи примјере, како у напредних Француза раде први и гласовити књижевници на дјечијој књижевности, с правом приговара, како се код нас у том погледу стоји врло слабо. Осим Змаја и Чика Стеве Поповића (а ми би додали: Деспотовића и Љубе Ненадовића), нико се више не осврће на дјечију књижевност осим учитеља. Сви дјечији листови слаби су и пуни почетника, вели Поповић, за то нам и рамље та врста књижевности, која је врло важна и треба озбиљнијих радника.

Сликар из Црне Горе. Млади и даровити српски сликар питомац краљице Јелене, П. И. Почек изложио је у црногорском павиљону на балканској изложби у Лондону 108 слика. Слике су разноврсне и привлаче особиту пажњу посјетилаца.

О научноме раду. Професор Живојин О. Дачић, секретар свеучилишта у Биограду штампао је свечани светосавски говор дра. Јована Цвијића: „О научноме раду." Књига има 4 штампана табака и стаје само 80 пара или потура, а тврдо везана у платнене корице 1·5 динар или круна.

Преведена на њемачки. Једна од најљепших приповиједака нашег сарадника и познатог српског књижевника и главног уредника „Отаџбине“ Петра Кочића „Јаблан“ преведена је двапут на њемачки. Најприје је изишла у „Wiener Landw. Zeitung“ прије двије три године. Затим је скоро изишла у 24. бр. „Das Interessante Blatt.“ Превео је Рода Рода, само је, као што вели сам писац у „Отаџбини“, преводилац преправљао, па је покварио. „Јаблан“ је најприје штампан у нашем листу.

Српска литература 1906. Тако се зове чланак Јована Скерлића, који је изишао у свесловенском чешком листу „Slovansky Prehled.“ Поред осталих књижевника особито лијепо пише о Светозару Ћоровићу, Петру Кочићу (и његовом „Јазавцу пред судом“) Радовану Перовићу Невесињском, Јовану Дучићу и Алекси Шантићу.

Свечана сједница. Словенска академска друштва у Бечу, цијенећи научни рад на српској књизи дра Јована Цвијића, ректора српског свеучилишта, одржала су заједничку свечану сједницу у његову почаст. Ту су судјеловала ова друштва: српска „Зора“ хрватски „Звонимир“ и „Јадран,“ словеначка: »Словенија,« »Даница« и »Сава.«

Јужнословенски учитељски конгрес. Друга скупштина јужнословенског учит. конгреса одржаће се у Загребу и то за вријеме школског одмора. Овај конгрес јужнославенских учитеља удесиће се тако, да буде продужење »Савеза Хрватских Учитељских Друштава.« Опширнији програм јавићемо доцније.

Свесоколски слијет. У Златном Прагу у Чешкој састао се 17. јуна пети међународни свесоколски слијет, гдје се слегло 20.000 соколова, На њему је многобројно заступљено словенско соколство, а најљепше су дочекани српски соколи из слободних српских земаља: краљевине Србије и кнежевине Црне Горе.

Невјеста Љутице Богдана. Светозар Мартиновић у Ст. Бечеју драматизовао је познату пјесму Милорада П. Шапчанина »Невјеста Љутице Богдана.« Драму је већ дао у штампу и изнијеће 5-6 штампаних табака. Цијена круна или динар. Скупљачима претплате даје 10%. Новац се шаље писцу у Стари Бечеј.

Опијело за мјешовити збор. Владимир Боберић, професор и катихета доњотузланске гимназије компоновао је и дао у литографију Опијело за мјешовити збор. У њему су ови комади: 1. Свјати Боже, за мјешовити и мушки збор; 2. Јектенија: 3. Со свјатими упокој; 4. Плачу и ридају; 5. Одговори прије и послије еванђеља; 6. Придите посљедњеје цјелованије и 7. Вјечнаја памјат. Дјело ће бити готово за мјесец дана. Цијена 3 круне. Предплата се шаље композитору (Aracs, Torontal megye). Скреће се пажња пјевачким друштвима, свештеницима и учитељима на ово дјело.

Српска гимназија у Лици. Срби у Војводини затварају женску учитељску школу у Карловцу, а мјесто ње отварају српску гимназију у Корјеници. За отварање те прве српске гимназије у Лици скупила је општина корјеничка 55.000 круна. Општина моли цијело Српство, да јо помогне добровољним прилозима.

Савез српских пјевачких друштава. Приликом прославе четрдесетогодишњице српског пјевачког друштва у Земуну, одржан је конгрес пјевачких друштава у Хрватској и Славонији. Конгрес је ријешио да се оснује савез пјевачких друштава српских из Хрватске и Славоније. Пресједници конгреса бијаху др. Миливоје Бабић и др. Веселиновић. Овакав савез требало би да створе и српске пјевачке дружине из Босне и Херцеговине.

Одликован. Наш врли пријатељ и сарадник Недјелко Вукотић, помоћник инспектора духовне семинарије у Житомиру, одликован је од руског цара орденом св. Ане III. ст. и од српског краља орденом св. Саве IV. ст. Најсрдачније честитамо оба одликовања.

Пчеларски конгрес. У Славонском Броду одржаће се 9. августа пчеларски конгрес пчелара из Србије, Бугарске, Хрватске, Босне и Херцеговине и Чешке. На том конгресу одржаће јавно предавање из пчеларства Крсто Мршуља, уредник „Српске Пчеле“ из Биограда.

Ручна књига за телеграфију. Са седмог енглеског издања преведена је на француски, а с француског на српски Ручна књига практичне телеграфије. У њој ће читаоци наћи теоријске и практичне стручне наставе и упуства у електричној телеграфији. Књига има 12 дијелова и 50 штампаних табака. Дјело ће се штампати у 10 свезака по 5 табака, а цијело ће имати 260 слика. Цијена је цијелом дјелу 25 динара или круне.

Студија о Стерији. Познати српски књижевник и научењак Стојан Новаковић написао је књижевно-историјску студију о Јовану Стерији Поповићу. Та најбоља и најисцрпнија студија о Стерији изашла је најприје у Гласу Академије, а затим оштампана у књигу. Топло је препоручујемо.

Јужно-словенска коресподенција. У Бечу започиње излазити њемачки лист „Südslavische Korrespodenz“, који ће заступати интересе јужних Словена под Аустро-Угарском. То је дневни лист. Издавач му је Ф. Л. Тума, Беч, III./4. Khungasse 23.

Педесетогодишњица. Прослављени српски пјесник др. Лаза Костић навршује до године 50 година свог књижевног рада. „Матица Српска“ спрема се, да свечано прослави ову значајну 50-годишњицу.

Нова драма Ивана Вазова. Пјесник Иван Вазов довршио је своју нову драму под именом „Иван Александер“ у 5 чинова и двије слике. Драму је предао Бугарском Народном Позоришту у Софији, гдје ће се ових дана приказивати.

„Зора“ у Биограду. Музички одсјек српског академског друштва „Зоре“ у Бечу, дошао је у госте својим друговима у Биограду, гдје је најсвечаније дочекан. Ту је приредила „Зора“ неколико концерта.

Двапут награђена. Патриотска приповијетка „Борија“ нашег цијењеног сарадника Захарије Поповића добила је прву награду од „Бранкова Кола“, гдје је најприје изишла. За тим је добила Мариновићеву награду од Академије Наука. Како је о тој истој приповијеци изишла неповољна оцјена у 15. и 16. броју нашег листа лањске године, ми не упуштајући се у истраживање ко има право — молимо писца да нам опрости, ако је неправедно нападнут. Он нам је послао био одговор критичару врло дугачак, али тек послије објављене прве награде, а дотле је ћутао, но ми га не могосмо донијети због малог простора. За тим је послао краћи одговор, али да се не би упустили у полемику, којој не би било краја, ми са своје стране молимо писца да нам не замјери, пошто то није било хотимично и намјерно наперено на њега. А критичар, шта ће он рећи на ово? Он нека оправда своју критику на други начин, а нас извини, јер смо приморани написати ово неколико ријечи, да би избјегли сваку свађу и полемику.

ЧИТУЛА.

Прото Василије Церовић. Као да је тачна изрека из св. Писма да ко мало има узима му се и то мало, а ко има много више му се даје. Тамо где српски народ има најмање свесних, просвећених, радника и где су они најпотребнији тамо их и губи. Један тако огроман губитак у једном енергичном, свесном раднику претрпео је ових дана Новопазарски санџак смрћу сјеничког проте Василија Церовића. Рођен у Лопижима на пола часа од Сјенице, од оца проте Стеве Церовића и унук чувенога јунака попа Илије Церовића, прота Василије се још из младости одликовао оном природном бистрином, енергијом и љубављу, према својој напаћеној браћи која је својствена правим борцима за слободу народа и којој Срби имају захвалити на свему ономе што данас имају. С тога је он после четири године свештеничке службе, а у 25. години својој постао прота и митрополитски намесник за цео сјенички крај. И од тада па до смрти он је сву своју снагу употребио на добро свога народа, штитио га од зликоваца и на суду и на путу и старајући се и за његово просвећење почео зидати школу и цркву кад га али удес прекиде и не даде му да их довршене види, већ жељу у гроб однесе.

Прота Василије Церовић умро је у Београду где је отишао да се лијечи од болести коју је добио његујући болесног српског учитеља Симу Балшића; у 51. години. Народ новопазарског санџака осјетиће брзо тај ненакнадни губитак и оплакивати га а и ми са њима. Слава проти Василију Церовићу!

Милан Трифуновић. Тек почео живјети и давати јава живота, тек стао на снагу и почео се развијати, здрав, млад, пун снаге и воље, пун идеала за живот, за ову српску земљу, за народ свој, за књигу српску, па га тако брзо нестаде! Неумитна смрт покоси га и не пазећи што је у мајке јединац, и не штедећи његов таленат и његову неодољиву вољу за српском књигом. Покојни Милан свршио је само основну, школу но и њу није сву изучио, па је временом тако слободно прихватио за перо и радио на српској приповијетци' и ако не с великим успјехом, али обзиром на његову спрему — мора се признати да је био таленат и да би се временом развио и дотјерао, па да би заузео лијепо мјесто у нашој и иначе сиромашној књижевности. За њега се слободно може примијенити онај Бранков стих:

Много хтео, много започео,
Час умрли њега је помео!

Покој му млађаној души! Бог да га прости!

Митрополит Никола Мандић. У Абацији, крај Фијуме, умро је изненада дабробосански митрополит Никола Мандић. Покојник је родом из Лике, гдје је био на гласу као врло добар Србин, одличан родољуб и посланик у сабору. Године 1892. именован је за митрополита у Д. Тузли, гдје је за кратко вријеме стекао опште повјерење и љубав народа свога. Али тада му бијаше главни савјетник и анђео хранитељ добри и мудри његов сестрић покојни Мајсторовић. У октобру 1906. би премјештен у Сарајево за митрополита, гдје је дочекан врло свечано и с највећим одушевљењем. Но како босанска управа тражи слијепу покорност и пошто је преко његових леђа хтјела да изврши њеке своје планове, митрополит Мандић нашао се међу двије ватре. Ту је било у питању савјест и положај. И као што је и сам признавао, много штошта радио је под притиском и преко своје савјести. За то је био изгубио много од свога гласа и угледа. Но свршетком деветогодишње борбе и митрополит Мандић дошао је себи, и видећи како се с њим титрају као са лоптом, бијаше склоњен дати оставку и све изнијети на јавност, што је проживио у Босни, али неумитна смрт не даде му извршити што је наумио. Из Абације пренијето је његово мртво тијело у Сарајево, гдје је свечано опојано и сахрањено у кошевском гробљу. Бог да га прости и помилује!

Нове књиге и листови.

Уму и срцу, поуке за народно просвећивање. Написао Павле Аршинов II. Књиге за народ, издаје „Матица Српска" из задужбине Петра Коњевића свеска 122. У Н. Саду, издање „Матице Српске" 1907. Цијена 20 потура.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новом Саду на крају тридесеттреће а школске године 1906-1907. Књига 30. Саставио Мита Ђорђевић, управитељ. У Н. Саду, српска штампарија дра Светозара Милетића, 1907. Ученица је било 126, од којих прелазе у старији разред 98, поправно испите имају 17, а понављају разред 2.

Нешто о критици у опште и наша савремена критика. Написао Лазар Т. Перовић. Прештампано из „Срђа." Дубровник, српска дубровачка штампарија 1906.

Савремени чланци, IV. од Д. Р. Прештампано из „Српског Сиона." Српска манаст. штампарија у Ср. Карловцима 1907.

Ромео и Јулија, трагедија Виљема Шекспира. С енглеског превео Лазар Костић. Награђено из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије. Књиге »Матице Српске« бр. 17. Издање »Матице Српске« 1907. Цијена 2 круне.

Др. Никодим Милаш: **Брак између Хришћана и Нехришћана.** Прештампано из „Архива за правне и друштвене науке". Београд, демократска штампарија, 1907. Комисионална наклада издавачке књижарнице и штампарије Пахера и Кисића у Мостару. Цијена?

Школски лист, часопис за даље образовање српских народних учитеља. Званични лист „Школског Савета". Бр. 1. 2. Год. XXXVII. Уредник проф. Ђорђе Поповић, главни школ. референт и надзорник. Излази у мјесечним свескама и врло добро се уређује, те се може најтоплије препоручити српском учитељству у свима српским земљама. Годишња претплата 12 круна.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

Број 15. биће сав посвећен Стевану Сремцу, за то молимо и његове и Вилине пријатеље да се што боље одазову радовима. — Приповијетка „Чобанче", од Симе Ераковића добила је лањску награду од 100 круна.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерево: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг, Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франичевић. референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо Ј. Ђуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Станко Тривић, члан општине; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Неделько Савић, учит.; Ужице: Цветко Радојчић, рефер. и Дим. Јовичић, учит.; Пожега: Драгослав Веселиновић, књижар: Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Љесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Милан Мужа, професор и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Видосав Стефановић, ђак учит. школе; Биоград: Јордан З. Ђорђевић, питомац наред. вој. академ. и књиж. Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, рефер. и Д. Путниковић, поруч. инж.; Голубац Д. Р. Михајловић, учит. Краљево: Звездан Чебинац, окр. шум.; Свилајнац: Новак Тоскић, учит. Параћин: Свет. Кановић, књиговођа.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Наум:
(вади једну црну мараму и даје је Вујици.)
Ти знадеш, кнеже, шта ће овај знак,
И ради чега доносим га ја.
Када си Анту посл'о пролетос
У Хотин Вожду, он је изабрат.
Сада је дошло време најпосле,
Да ти га предам. Ево узми га.

Вујица:
Зашто да дође сада господар
У ову ватру, када све још ври?
Зар му драгоцен живот омрз'о
И дојадило сунце слободе,
Што га у срећном свету грејало?
Зар сада ова црна марама
Знамење да је црне несреће,
Без нужде зар да скупу главу дâ,
Јединy наду свега народа?

Наум:
Не збори тако. Ваљда Ђорђе зна,
Шта сме, шта не сме; знаде ваљда он,
Кад треба доћи, а кад остати,
И када дође, што је дошао.
Ћути и прими уговорен знак,
Залогу ову новог времена,
Знамење свето нове радости,
И буди срећан, што сан свију нас
Најпосле није био узалуд.

Вујица:
Ја не знам, шта нам Ђорђе доноси,
Зло или добро, радост или бол,
Ал' знадем, Вождов живот нам је драг
И знадем земљи треба мира сад.
Нада је света, а добар је Бог,
На добро ће се окренути све:
Добро нам дош'о нови господар,
За добру срећу и у добар час!
(Узме мараму и пољуби је).

Наум:
Обраде, што си тако мргодан
И што не кажеш макар једну реч?
У овој земљи, много паћеној,
Где дан за даном снује несрећу,
И час за часом болом пркоси,
Ретки су таки дани велики
И ретки таки часи свечани,
Где један дан нас надом испуни
За цео живот, сад и за довек.
И један час нам радост донесе,
Непомућену радост искрену.

Обрад:
Добро нам дошли, нек је са срећом,
Ако у земљу доносите мир!
(Пођу).

Вујица:
А где ће бити, је ли каз'о што?

Наум:
Поздравље ти је: данас пред вече
Код Лозовика да га дочекаш.

Матија:
Код Лозовика, браћо, ту је он.

Први исељеник:
Код Лозовика. Напред! За нама (оду).
(Завеса пада).

Други чин.

Код Лозовика. Рудина, у близини шума.
Предвечерје.

ПРВА ПОЈАВА.

Вујица, Обрад, Наум долазе. За њима Анта и Вујичини момци.

Наум:
Ту је Лозовик, ето гробља ту,
Овде је рек'о, ал' га нема још,
А могао је стићи досада.

Вујица:
Овде је рек'о?

Наум:
Ту, у пољу том.
Код гробља, рече, да смо заједно.
Ал' зачудо ми, да га нема још,
А сунце село.

Вујица:
Анто, похитај,
Изађи мало путем унапред
У сусрет Вожду. Сретнеш ли га где,
Кажи му, да га овде чекам ја.
Па дођи натраг, да донесеш глас.
(Анта оде).

Обрад:
Велиш, онакав к'о што беше пре:
Ћутљив и мрачан, кад је са собом,
А када дела пла'овит и прек?

Наум:
Онакав исти, увек подједнак.

Обрад:

Чудноват човек, редак заиста!
О чем' ли мисли, шта ли смера сад?
Да нико не зна намере му те,
Да ли су за нас добре или зле,
На пропаст нашу ил' на добро нас!

Наум:

Чудноват човек? Не, велики човек,
Каковог ретко роде векови.
Без престанка му будни дела дух,
К'о што делају силе природне.
Нечујно, тихо, невидљиво за нас
У његовоме духу купи се
Мис'о по мис'о, а у срцу му
Осећај силан један за другим;
Па кад се скупе, кад набујају
И цело биће кад му обузму,
Тад се изразе са силином свом
У свету као дело велико,
К'о грома тресак, к'о подземни трус,
Ил' као вулкан, што из утробе
Земљине бљује пепео и жар,
Те спржи, згори све на путу свом.
Да, нечујно се скупља мис'о, бол,
К'о што се скупља воде кап по кап,
Па кад у једну салију се моћ,
Запљусне моћна бујица намах,
Понесе собом и занесе све,
Разруши давно сталожени ред
И обичајни сруши поредак. —
Такво је срце, такав његов ум.

Обрад:

Ум му је такав! Велики је дух!
Ал' чујеш, нас смо пријатеља три
Из старог још, из срећног времена:
Нашто му гордост, беси нашто ти
И мрзовољни с људма зборови?
Та као сенке да су, људи не
И не види их, презире их све.

Наум:

Други је човек, него што смо ми,
Па како ћемо њега појмити!?
На истој равни није с нама он,
У истом реду нисмо с њиме ми.
Дубоко доле у понорима,
Куд само крајња мис'о залази,
Станује вечно проницав му ум.
Ко ће за њиме у те дубине?!
Изађе л' из њих, лети преко нас,
Над нама хвата крајње врхове,
У највишему мис'о највишу,
К'о ор'о смеон, поносит к'о ждрал.
Ко може с њиме у те висине?!
А спусти ли се кадгод међу нас
Са својијем нас мери мерилом.
Ко да га појми, ко ли да га зна,
Кад прилике му нема међ нама?!

Обрад:

Хм, добро; реци, да је тако то;
Ал' дај нам кажи јасну истину:
Шта хоће Ђорђе, какав му је смер?

Наум:

Шта хоће, велиш? Од куд знадем ја!
Могу ли знати, нашто сунцу сјај,
Нашто му огањ, што нас греје све?
Греје и сјаје, нико не зна: што.

Обрад:

Ти мораш знати, једнако си с њим,
Па мислим, да је дужан пријатељ,
Да обавести пријатеља свог,
Опасност сваку да му предочи.
Јер гледај, цео Вождов умишљај
Само је, кажу, борба против нас.

Наум:

Противу кога?

Обрад:

Против Милоша
И мене и тог и кнежева свих.

Наум:

Ма'ни се, кнеже, не детињи већ,
Смешно је чути такав разговор.

Обрад:

Ја што сам рек'о, ти си чуо то,
Што други зборе, рећи ћу ти сад:
Прљав је повод рада Вождовог
И прљав извор умишљаја тог,
Прљави пути, којим иде он
И циљ је прљав, коме греде он;
Са крвљу људском напојен му пут,
Себичност људи зову извор тај,
Животи њини, средства су му, знај,
А циљ му крајњи госпоство и сјај.

Наум:

Шта чујем, кнеже, зар из уста тих

Поруга таква и такови срам?
Зар Вожду, кнеже, таква подла реч,
Од тебе, кнеже, такав разговор?

Обрад:

Ти двоји оно, што говорим сам
И што сам чуо, да говори свет.
Свет мисли тако, а не мислим ја;
Пропаст је наша срећа Вождова.

Наум:

Умукни, скоте! Истина и Бог,
Још једна речца, јоште један миг
И пиштољ ће ти бити одмазда,
К'о што би био, да је Ђорђе ту.

Вујица:

Мир, људи, јесте л' деца, шта вам је,
Зар пријатељи, па распра и крв!

Наум:

Нит' пријатељи, нити дао Бог,
Такове речи, па још пријатељ?
Зар прљав извор онај свети бол
И узвишени, свет'о осећај?
Зар је слобода брата рођеног
Прљава тежња, недопуштен циљ?
А зар себичност жртвовати зна
За друге живот свој и своју крв?
Из гроба дићи завичај ти драг,
А из мртвила васколики род,
Васкрснут, мрца и срамоте жиг
Скинути с роба, то је себичност?
Зар је себичност мис'о диновска,
Којој ће веци дивити се тек:
Свему што пати, што се зове роб,
Слободу дати? Је ли сраман циљ
Од једном цео Балкан поджећи
Од Црног Мора па до Адрије
И од Дунава до на славни Крит,
Запалит' Босну, Грчку, Бугарску,
Крстити народ крстом дедовским
И запојити духом слободе,
На човечански степен дићи га,
Не дати, да је вечни роб и скот?
Срамне су речи, сраман ти је збор
И предстојећи јадан договор.

Обрад:
(За себе):

Тај више не зна, ја сам уверен,
Све, што је знао, рекао је сад.

(Гласно):

Немој се залуд жестит', Науме,
Нит' пријатеље грдит' узалуд.
Не ради Ђорђе из побуда зли,
Ал' такав рад се ником не свиди.
Зар сада борба, зар и сада бес
И труд и патња и мука рајина?
Зар још и сада помишљати крв,
А раја с муком измолила мир.

Вујица:

Измолила га, то је права реч,
И добила га, а треба јој мир.
Но оставимо распру за сада,
Чекајмо докле дође Ђорђе сâм
И сâм док рече: или рат ил' мир.

Наум:

Да, манте сада узалудан спор
И већу бригу манте за већег.
Што је за слаба плећа теготно,
За снажнога је само играчка.
Што Ђорђе хоће и чиниће то,
Он може без нас, ми морамо с њим.

ДРУГА ПОЈАВА.

Прећашњи, исељеници с Матијом.

Први исељеник:

Овамо хајте, чекаћемо ту,
Ево и ови овде чекају.

Матија:

Вукане, одвој од људи наших
Све што је кадро пушку носити,
Вожд када дође, пек смо готови,
Те куда хоће, да можемо с њим.

Први исељеник:

Одвојио сам двaест пушака,
Са старим Војком двaест и једну.
Залуду смо га сви ми молили,
Стар је и слаб је, да се не мучи,
Никако не хте да се одвоји,
Пристаде уз нас, те шта ћу му ја.

Матија:

Нека га; стар је али потребан,
Вичан је боју као мало ко,
А мрзи Турке горе него ми,
Па нека буде с нама кад жели.
А нејач одмах пошаљи у збег
Са Митром твојим и још с двојицом,
Који су вични тајним стазама.
Ти знадеш добро иза Бањице

У гудурама Стјеник високи.
Повише оне мале црквице
Пећина има добро скривена,
Где никад Турчин није зашао,
Само се крију слепи мишеви,
И зверад бежи од олујине,
И раја од зла и турског беснила.

Вујица:

Никола, склони онај онде свет
У позадину тамо подаље.

Никола:

Хеј, натраг, људи, склоните се сви,
Склон'те се натраг, заповеда кнез!

(Зачује се граја међу исељеницима).

Вујица:

Шта је то тамо, нашто граја та?

Никола:

Коњаник један сави ту за друм,
Анта ће бити. Ево долази.

(Анта се враћа).

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Пређашњи, Анта, доцније Недељко и Ранко.

Анта:

Ево где иде, господару, Вожд.

Вујица:

Јеси л' га срео? С киме долази?

Анта:

Не иде сâм, већ још Черкеза два
Са собом води, оба везана,
А пред њиме су једна носила,
Јагоду мртву носе у њима,
А крај њих мајка и Благоје с њом,
И тек што нису стигли овамо.

Вујица (Науму):

Шта ово значи? Шта је ово сад?

Наум:

Тек празних шака да не долази,
Узгредниваљда какав добар плен.

Анта:

Рекоше, да су уграбили ту
Јагоду, лепу Маричину кћер
И повели је собом некуда.
Ал' у том на њих наишао Вожд,
Те права битка плане међ' њима,
Черкеза осам туде остане,
Два собом гоне, други побегну.
Ал' и Јагоду зла задеси коб,
У груди Черкез забоде јој мач,
Те већ у путу сустиже је смрт.

Вујица;

Шта велиш? (Обраду):
Кнеже, виде ли шта би?

Анта:

Жалост је једна спровод видети.
Уз носила је јадна Марица,
Расплела вране косе низ плећа.
Запева болно, те се тужан глас
Разлеже гласно свуда по пољу,
И камен би се тврди расплак'о,
Камо л' осетљив човек са срцем.
А с друге стране поред носила
Благоје иде, Рашковићев син.
Он к'о да јоште јаде не види,
Још није свестан своје несреће,
И јуначи се, храбри себе сâм,
И милује јој бледе образе,
Тепа јој, као да је жива још.
А с часа на час свестан постане
Својега јада и несреће све,
Те јекне намах тако дубоко
И тако страшно болом заурла,
Као у гори звере рањено.

Вујица:

Осам Черкеза, велиш, мртвијех?

Анта:

Осам њих, кажу, заробљена два.

Вујица (Обраду):

Ето нам сада посла с Турчином.

Обрад:

Вујица, брате, велико је зло.
Не сме се даље тако.

Вујица:

Обраде,
Не сме се даље? Не би требало.

Обрад:

Ал' човек буди, па реци: не сме,
Иначе све ће поћи суноврат.

(Долазе брзо Недељко Рашковић и син му Ранко).

Недељко:

Кнеже Вујица, шта је забога,
Је л' у животу остао ми син?

(Хоће да иде).

Вујица:

Не иди! Чекај! Зла те нађе коб:

Син ти је здраво, ал' Јагода не,
Черкези су је мачем проболи.

Ранко:
Проболи, велиш?! Мачем проболи?!
Ох, бабо, тешко нашем Благоју!

Недељко:
Ох Боже, Боже, тешке судбине,
Што ме под старе дане сустиже!

Ранко:
А где су, кнеже?

Вујица:
Чекај, остани!
(Граја).
Ево их, чекај, умири се, де.

Ранко:
Нећу да чекам; реци, где су, где?

Вујица:
Шта хоћеш? Чекај, заповедам ја.
(Улази једна група сељака, носећи мртву Јагоду; за носилима Марица са расплетеном косом и Благоје).

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Марица, Благоје.

Вујица:
(Даје руком знак, те спусте носила на земљу).
Мртва је! (Сви поскидају капе; настаје тајац, само се чује јецање Маричино).

Марица:
Ево ти снаје, весели Недељко
И несуђени пријатељу мој.
Мртво јој чело целивати мо'ш
И помиловат' њезин бледи лик.
Ето нам нашег пријатељства сад,
Ето нам кћери, ето, мртва је.

Недељко:
О, снахо моја, мили цвете мој,
Мирисна ружо, бачена у кал,
О, чедо, зар си тако верна ти
Твојему војну, момe Благоју!
О, јада, јада! (Тргне се). Немој, Марице,
Божија воља, судба такова,
Од судбине се никуд не може.
Немој, остав' се!

Благоје:
Али мртва је.
Мртва је, бабо, нема као гроб
И хладна, бабо, као хладна смрт,
На уст'ма љупки не игра се смех,
Нити се топла заиграва реч.
Мртва је, мртва.

Недељко:
Сине Благоје,
Крепком се момку не пристоји плач,
Снажноме није узалудан бол,
Већ отац дела, творац победе.

Благоје:
Али мртва је, мртва Јагода!
(Наставиће се).

Милутин Јовановић, Ћуприја.

Незнани херој.

Из „Касарнских Фотографија."

У мирном и забаченом кутку паланачког гробља, тамо где се војници сахрањују, стоји нахерен и поцрнео камени крст над хумком, по којој бујно расту измешани: љубичица, бршљан и кукута. Давно су избледела црвена и жута слова урезана у груби кречњак, и тек кад бисте ближе пришли, прочитали би да: „Здје почива раб...... Војин..... поживе 23 лета....."

Гроб је запуштен, и хумку је време давно са земљом поравнало. Једна мала и кржљава вишња шири своје болесне гране над заборављеним гробом, и кад ветар пирне кроз њено опуштено лишће, оно зашумори бôно и суморно.

Тихо је и пусто у том крају Смрти.

Само зеленкасти таласићи планинске реке, која вијуга покрај самога гробља, пљускају весело о обалу и жуборе тиху песму успаванку онима, који ту у песковитој и жутој земљи спавају једним сном без краја.

Свагда кад би ме пут у гробље нанео, ја бих дуго стајао крај тог најстаријег војничког гроба и замишљено гледао у поцрнени крст, питајући се: ко је тај што ту мирно спава? Одакле је и каква ли му беше зла судба?

И једне зимске вечери, док је напољу завијао ветар, ја сам седећи у четној канцеларији са старим наредником Агатоном, слушао историју тога усамљеног гроба. У плеханој пећи цврчало је сирово дрво, лампа је шкиљила, а из кратке лулице ча-Агатонове дизали се плавкасти облаци дима и ширили се по уској и мрачној собици. Гледајући у мене ведрим, старачким очицама, и очигледно задовољан што га пажљиво слушам, наредник Агатон је тихим гласом причао, и застајкујући пребирао по старим успоменама.

I.

Кроз редове густо засађеног воћњака беласала се спретна и чисто окречена кућа Средоја Ивковића, једног од најбољих газда у Лешју. И кад би студени ветрић заћарлијао са вечито снежног Ртња, носећи мирис здравца и смрековине, повијале би се гране претоварене обилним плодом, а чича Средоје би тад

задовољно увијао бркове, помишљајући на богату бербу чим рујала зацари јесен.

Било их је свега четверо у дому: он-газда Средоје, жена му Ружа, јединац Манојло и Војин, сироче без икога свога, одрастао у дому поочима Средоја, који га је из милосрђа у кућу примио и одхранио.

Била су то два кршна момка, Манојло и Војин, и слагали се ко рођена браћа. Манојло висок широких плећа и витак у пасу; кицошки је завијао мале, црне бачће и вештачки преплетао кајише од опанака поврх шарених чарапа. Његово велико око бистро је и некако заношљиво гледало у свакога, а танке уснице вазда су му биле развучене на осмејак. Био је весељак да му је требало равна тражити у целоме срезу. С тога је био омиљен код свију сеоских цура, па и код момчадије, ма да га је многи од њих завидљивим оком гледао. Био је у приликама и плаховит, нарочито кад му ко у образ дирне; тада би му рука полетела хитро малом, дворезном ножу кога је за пасом носио. Но брзо би се за тим стишао и склањао се одмах из друштва, чисто стидећи се свог поступка.

На супрот овакој природи свога побратима, била је тиха повученост Војинова. Нико не би рекао да се у онакој кршној снази скрива кротка душа и болећиво срце. Изгледа да је он појимао свој положај, а у кући која га храни и у друштву, и чисто је са страхом прилазио у коло или међ сеоску момчадију. Војинове плаве очи некако су бојажљиво гледале у свет и његове дуге трепавице срамежљиво се склапале и обарале при ватреном погледу које несташне цуре. Био је вредан ко кртица и радио је као роб, и ако га је чича Средоје често пута за то прекоревао.

— „Синко нисам те ја за то у дом узео, да ти скапаш над послом печалећи за мене. Ради толико, колико и свакп од нас, и буди уверен да си своју кору хлеба потпуно томе заслужио,“ — говорио му је честити старац.

Сиромах дечко хтео је поштено да се одужи добром ча-Средоју и дому у коме је одрастао. Често пута идући за плугом, Војин је у мислима прелетао целу своју прошлост, и тад би му се лице намрачило и очи воднилс. Тужна је и страшна била прошлост и детињство његово!....

Излазило је Војину тад пред очи тихо огњиште, његов рођени дом на обали Тимока. Око кућице су бујно расле густе и миришљаве врбе и тополе са сребрнастом кором. Отац му је био сељак средњега стања и весело је са своје две руке радио малу њивицу и родни виноград, и вечером би се задовољно враћао дому, гонећи чопор оваца и чупавог, вредног коњичка. То је био сав његов мал. Сећао се Војин оних срећних вечери, кад би му отац сео крај огњишта и запаливши лулу, цупкао га на колену, док се над ватром пушила каша у великом поцрнелом котлу. Затим тиха и сетна песма успаванка, којом га је мати успављивала, док је његова глава почивала на њеним топлим недрима. И најзад је дошао онај страшни дан, када је он престрављен побегао са речне обале, док је река страховито расла и пенушала се. Са потмулом риком таласи су ваљали кладе, стогове сена и проносили подављену стоку. Била је поплава. Отац му, спасавајући оно мало сиротиње, нашао смрт у таласима; кућицу је вода порушила а сирота мати му пресвисну од јада и немаштине. Мали Војин потуцао се после од немила до недрага, и просио кору хлеба. Једног дана дође у кућу газда-Средојеву, и плачним гласом затражи комад проје. Средоје беше дома, па кад спази малишана, узе га за руку и уведе у кућу. Нареди жени те постави совру, донесе зделу млека и комад проје тек извађене из сача; мали Војин је слатко јео, и Средоје уживаше гледајући сироче, чије су се крупне очи задовољно смешиле, док је приносио кашику устима. Допало се Средоју како дете паметно одговара на сва питања, и једна мисао му сину у глави.

„Ружо“ — викну он жени, — „Бог нам је дао свега доста, зашто не би ово детенце узели у дом, да се не мучи овако по свету! Нек буде нашем Манојлу брат по Богу, — грехота је да овако пропадне.“

И од тог дана настао је за Војина нов живот и он је у тихом кругу породице Средојеве заборављао старе јаде и невољу.

Премишљајући овако и сећајући се прошлих, суморних дана, Војин би свагда јаче прионуо на рад, и његова захвалност и мишица нису знали за умор.

(Наставиће се.)

Увели цвијетак.

Сунце је већ превалило, вече се ближи те је и хладовина слађа, милија; меки вјетрић пирка, а лишће шапуће своју вјечиту причу. Пољем се осуло мирисно цвијеће, а доље под брдом бјеласа се бистра Сава, а тамо у даљини свијетли се глатка површина плавога Дунава. Тихо, мирно, ту никог нема да нас узнемирава, само што се из даљине по који пут зачује свирање трубе, па и то престане.

И Биоград ћути, све се утишало. Сједимо у дебелој хладовини. Поглед нам лута тамо негдје, а мисли? . . . . . .

Ти сједиш поред мене. Ја сам легао на меку, зелену траву и наслонио главу на твоје слатко крило. А ти си њежно метнула своју слабачку, меку руку на моју главу и танким прстићима чешљала си ми дугу косу.

Цигара ми је догоријевала у руци, но ја сам заборавио. Бијах обузет другим мислима. Подигао сам главу и гледао те. Шешир си бацила далеко од себе. Пустила си низ плећа своје лијепо оплетене косе, а она бујна растурила ти се по челу и плећима.

— Запјевај штогод, јело моја! Замолио сам те.

А ти би ме дуго и дуго гледала не говорећи ништа.

— Пјевај, молим те, цвијеће моје! Глас ти се изгубио, познајем да се мучиш да започнеш . . . . . И твоје би се њежне груди подигле и спустиле, а из њих би одјекнула она добро позната ми пјесма Бранкова:

„Плачи, траво, запјевај славују?
Моје злато земљица покрива"...

Нијеси још ни довршила, закашљала си се страшно, да сам те једва зауставио. Тада си испљувала крв, а из очију ти грунуше сузе, ти паде на моје ојађено срце и ми обоје плакасмо дуго . . . . дуго . . . . .

А сунце хиташе западу, да не гледа тужни растанак два скорашња гроба.

Башин. **Замбак.**

Молитва.

Несрећан си, Народе мој, биједна си Отаџбино моја! Знам ја и осјећам невоље твоје и црни чемер што ти је стегао душу твоју. Знам ја то све и осјећам, али ми не дају пјевати о срећним данима минула времена, али ми не дају кукати над општим јадом твојим. Народе мој заробљени и кукавна Отаџбино моја!

Немилосно ме тјерају с гробља, шибају ме страшно и ријечи ми у грлу стају. Гробови остају неопојани ријечима чистијем, непокапани сузама искренијем, а мајке сиње, неутјешене утјехом благом, па се буни у љутој срџби и божје и људско срце, и мртва се тијела у мртвачкој одори дижу из неоплаканих гробова и оглашују се језивим јауком и лелеком да душа у човјеку протрне и премрзне.

О, Боже мој велики и силни и недостижни, дај ми језик, дај ми крупне и големе ријечи, које душмани не разумију а Народ разумије, да се исплачем и изјадикујем искрено над црним удесом свога Народа и земље своје. Поклони ми ријечи, Господе, крупне и замашне ко брда хималајска, силне и моћне ко небески громови, оштре и језиве ко свјетлице божје, а тирјанима и зулумћарима неразумљиве, кô што је неразумљива сфинга египатска роду човјечанском. Дај ми те ријечи и обдари ме, Господе мој, тијем даром својијем великијем и милошћу својом неизмјерном, јер ће ми се душа од велике туге и жалости разгубати.

»Отаџбина.« **П. Кочић.**

На планини.

Записци.

Трећи је дан како се налазимо на планини М... Настанили смо се у колиби, сагрђеној од боровних и јеловних дасака. Један дрвени кревет, сто, столица, неколико старих икона у углу — једини су намјештај владичиног љетниковца. До његове собе спавам ја на дугачком, сељачком кревету, испуњеном мирисним сијеном. На неколико корака од колибе протиче омања планинска рјечица, и ноћу до нас допиру чудновати и дивни звуци њеног жуборења.

С десне стране нашега љетниковца уздиже се ладњак, направљен од јеловог и боровог грања, под којим обично сједимо, пијемо чај или обједујемо, наслађујући се необично пријатним мирисом, којим миришу борове гране, помијешане са мирисом планиског цвијећа.

Недалеко, у густом жбуњу четинара хладан је планински извор, озидан каменим плочама. А са свију страна наш је љетниковац опкољен зеленом боровом и јеловом шумом, као и живописним пропланцима, обраслим разнородним шумским биљем.

Јулске вечери дивно је проводити у томе царству природе, — и владика обично, у вече сједи дуго на дрвеној клупи уз сама брвна колибе. Дубока тишина влада око нас у то доба у овом усамљеном и полудивљем крају. Свјежа струја планинског ваздуха бије нам у лице, а јасне звијезде на високом небу трепере и горе у своме сјају. Висока дрвета у ноћној тами добијају други вид, а с времена на вријеме, допре до нас из дубине планинске по који глас дивљих животиња и птица. Мјесеца нема, али јулске ноћи у овим мјестима — дивне су и без њега. У тој тамној природи човјек осјећа, да све што га окружава, дише вјечитом хладноћом, а у дубини тога мрачнога простора налази се нешто, туђе нама, необјашњиво и неприступно ништавној мисли човјечијој...

Позно у ноћ владика одлази на ноћни одмор, а такође и ја. На пољу до самих врата, на мирисном сијену наши су момци већ давно поспали и њихово гласно хркање долази до нас.

Тишина... чак и у ушима звони. И још само неколико блиједих престава и нејасних мисли и сан је већ ту....

Планинске равнице, на којима смо се настанили нијесу родне, но за то са њих сељаци добијају одлично сијено. С почетком љета, они изгоне своју стоку у планину — на појате. Овдје они живе цијелога љета и ријетко кад силазе у село. Ми их често посјећујемо. Они се необично радују владици; одмах му дају малу троножну столицу, или простиру по трави шарене ћилиме, гдје он сједи и са природним држањем и

наивном простотом госте га својим простим производима. Причају му о својим домаћим радовима и већином траже од њега савјета за своје дневне послове.

Прије неколико дана походили смо недалеко од наше колибе, појату старога Лексе, старца већ осамдесетих година, но још крјепка и држећа човјека. Његова је појата на дивном пропланку и особито живописном мјесту. Затекли смо га гдје плете љесе од прућа, и, спазивши нас, изађе нам на сусрет са радосним осмијехом на старачком лицу. Посадио нас је на шарени ћилим прострт по зеленој трави, пред колибом. Владици је познат још из ранијих година, када је живио на планини, и он ми је о њему причао разне ствари, — представљајући га, као веома карактерна и особена старца, човјека старог кова.

Првих тренутака, за чудо, мене је изненадило његово држање, његова типична присебност и мудрачка озбиљност. Много година живи он на планини код стоке, и тек га велики зимски мразеви натјерају те силази у село.

У селу је давно ишчезнуо тај живот, којим је он у старо доба живио; све је некада друкчије било, и њему се чинило да су са тим временима прошли и његови срећнији дани. Нова покољења живе новим начином живота, иду новим путем. Али он није марио за те новине, па је остао на старом. И сада живи успоменама тога времена, када је побожност народна била већа, поља боље рађала, сунце љепше и топлије сјало и Бог своје благодатне даре у изобиљу излијевао на своја чеда. А сада... сада је све друкчије, све ново... Он се никако није могао помирити са тим, и већ су двије десетине година прошле како живи на планини, мало марећи за живот тамо доље у селу.

За све вријеме нашега бављења код њега, ја сам га дуго посматрао. Његова жива фигура, дугачка сиједа коса, благе црте лица и необично миле старачке очи — давале су ми потпуно идеалну слику старца. Живи он овдје са одраслим унуком, који изјутра одлази са стадом у далеке предјеле планинске на пашу, и тек се у вече враћа колиби на преноћиште. Старац се по цио дан занима пословима око своје колибе, која је пуна свачега као кошница; често, када унук иде у село, он га замјењује у његовој пастирској дужности, остављајући своју појату по цио дан без живе душе. Чудио сам се његовом здрављу и бодрости духа, но он ми је, по својој сеоској филозофији, објашњавао, да људи који живе у планини, увијек у свјежем ваздуху и планинском спокојству и усамљености, а на крилу природних љепота — увијек остају здрави и вјечито задовољни, до посљедњег, самртног часа.

Прилично смо се задржали код њега. Враћајући се нашој колиби, старац нас је испратио далеко од своје појате и тронут владичином љубазношћу и обећањем да ћемо га још који пут походити, вратио се натраг, а ми продужили пут нашем љетниковцу.

Враћали смо се уз нашу планинску рјечицу, уском стазом, којом пролазе стада и шумска дивљач. Често се испод наших ногу отисне по који каменчак и бућне у воду, на чији шум по која птичица прхне са свога ноћног преноћишта и изгуби се у шумском зеленилу. Наступило је дивно љетње вече, особито величанствено у планинским предјелима. Сунце се приближује западним горама, а у ваздуху влада пурпурна прозрачност и вечерња благост. Владика је ишао напријед и ћутао; наслађивао се као и ја овим богатим моментом природног осмијеха, — праштање мајке с чедом, сунца са земљом. Све што нас окружава, дише у томе моменту расположеним духом, свуда се разлијева радост живота... У даљини, са друге стране планине, на пропланцима, види се велико стадо оваца, — то се чича Лексин унук враћа појати на преноћиште.

Сунце је зашло и око нас се постепено слаже ноћна тама. Плаво, чисто небо са по којом звијездом, свечано је стајало над нама, са свим својим величељепијем. Наше груди испуњавао је свјежи ваздух љетне планинске ноћи.

Роса се почела спуштати по трави, но и ми смо већ под кровом нашега љетниковца.

(Свршиће се).

Краса.

Приповетка Тадије П. Костића.

(Наставак).

VII.

Потребно је рећи неку више о Мајсторовићима...

Пре тридесетину година, одмах по српско-турском рату, доселише се они овде и настанише се накрај села, при планини. Ту купише једно имањце од шест плуга земље, а, мало доцније, прихватише још тринут толико од сеоске шуме. Доселили су се, веле, отуд однекле од Копаоника, где нису имали доста плодне земље за рад.

За кратко време, ти људи (било их је шест пореских глава) поградише куће, вајате и друге стаје, оградише дворишта, посадише неколика воћњака, ошанчише њиве и ливаде, и показаше се као вредни и устаоци.

Ти досељеници разликовали су се у многоме од домородаца сељака. Ови су при Осоници мирни, троми, трапави, неокретни и наивни. Носе се просто: одело им од другог сукна и дебелог и мрког конопљаног платна, носе

Број 15. и 16. САРАЈЕВО, 15. и 30. августа 1907. Год. XXII.

✝ СТЕВАН СРЕМАЦ

ПРОФЕСОР, КЊИЖЕВНИК, АКАДЕМИК.

Данас се навршује година, од дана смрти професора, књижевника и члана Академије Наука, Стевана Сремца; а јуче је био у Београду, на гробу Сремчеву годишњи спомен. Како брзо пролази време! Већ година дана прохујала од смрти Ст. Сремца — 12. августа 1906. у Соко-Бањи.

Годишњи дан смрти сам собом намеће сећање на оне, којих нема више међу нама, изазива сваковрсне слике из прошлости, које се никад више вратити неће; из живота, који се угасио, да траје још само у успомени. Гледајући јуче златним словима уписано име Сремчево на надгробној белези, морали смо се помирити са мишљу, са којом се сваки пријатељ његов борио већ годину дана, да Стеван Сремац не припада више овоме свету, и да су у савременика још жива само сећања на онога, кога нема више.

Па и та сећања бледе, с временом ишчезавају, осваја их и потискује заборав, не за то што би ко радо заборавио драгога покојника, већ што је бујица живота тако силна, да односи људе од гробова, од покојника, од мртвих у опште. Сећања се оживљују од времена на време, у тако званим свечаним приликама, какав беше и јучерашњи годишњи спомен, какве ће бити, овда онда, у Академији Наука, чији је прави члан био Сремац. Спомен добија свога чувара најзад у породичном кругу, и кругу пријатеља, док се можда са нестанком и тих кругова и ту не угаси, и после прописнога броја година, сурова гробарска администрација великих градова, диже и саму надгробну белегу, креће и саме кости [1]) да на-

[1]) У Београду се обичан гроб прекопава после 10 година, а зидане ће се гробнице испражњавати после 50 година — наравно, то постизава оне гробове и покојнике, за које се, по истеку рокова, гробљанске таксе не обнове, или их нема више ко да обнавља.

прави места новим међу мртвима, као што су и ови силазећи у гроб, направили места новим међу живима....

Но Београд, престоница Србије, има тако, и у старом и у новом гробљу свом, мноштво гробова са сјајним именима људи, који су за живота били знатни и чувени, а многи од њих ударали су и свој печат на савременост своју. То су гробови наше једине аристократије по духу: државника, научника, књижевника, песника, народних добротвора, које је све дао, па и узео знаменити XIX. век, или их је за живота им превео у загонетни XX. век, да их он преведе у царство вечности. Надати се, дакле, да ће Београд очувати од разорења ове светле гробове и кости знаменитих људи у њима. Вероваћемо, да ће и гроб Стевана Сремца бити један од оних, над киме ће застати поштовање потомства, и кад не буде више нас, његових савременика, који га вољаху, и који се први одушевљаваху делима духа његова, оличеним у вазда веселим и духовитим приповеткама, као што су: „Ивкова слава", „Поп Ћира и поп Спира", „Лимунација у селу", „Чича Јордан", „Ибиш-ага", „Зона Замфирова", „Каријера практиканта Вукадина" и т. д. и т. д., и, најзад, као што су дивне његове „Слике из Историје Српског Народа".

Ови исписи наслова Сремчевих главних приповедака и творевина његових, одају и верну фотографију његове душе. Ако је истина — а то мало подлежи сумњи код педагога и психолога — да је човек производ и своје околине, онда је све ово што је потекло из душе Сремчеве, обратно, и фотографија околинâ, у којима се за живота кретао, живео, учио се и радио.

*

Рођен у Сенти, где је провео прво детињство, Сремац је по пресудном делу свога живота и васпитања прави Шумадинац, или боље рећи Нишлија. Услед смрти родитеља — оца Адама и матере Катице — Сремац као ђаче од тринаест година, с братом, прелази у Србију, под окриље свога ујака, сада већ покојног књижевника Јована Ђорђевића, професора Велике Школе, доцније (1893.) министра просвете и цркв. послова, који је такођер 1868. године, на позив владе Намесништва, и сам прешао у Београд, примивши се за драматурга тада тек отвореног Нар. Позоришта. Савијајући се око свог ученог, патриотичног и благонаравног ујака Ђорђевића, Сремац је — као што ћемо ниже видети — своје главно школовање имао у Београду, после чега је ушао у државну службу, као наставник у гимназији.

Његова наставничка каријера као и живот му нема великих прелома. То је, и једно и друго, обележено следећим подацима, у службеној статистици министарства просвете:

Стеван Сремац је рођен 11. новембра 1855. у Сенти у Бачкој. До године 1868. учио је у Сенти основну школу; а од 1868. до 1875. гимназију у Београду, прешав на Велику Школу. Од 1875. до 1878. студирао је на Вел. Школи и свршио историјско-филолошки одсек филозофског факултета. У години 1879. био је три месеца практикант у министарству финансија; и исте године почиње његова права каријера:

25. септембра 1879. постављен је за предавача гимназије у Нишу, одакле га 1. авг. 1881. преместе за предавача ниже гимназије у Пироту, где је на овом истакнутом граничном месту остао две године. Али га је срце вукло опет Нишу, и 29. августа 1883., буде, по молби, враћен у Ниш, као предавач гимназије, у ком је положају остао све до 1889. године, када положи професорски испит. (28. и 29. дец. 1889. и 2. и 3. јан. 1890. год.) Испит је полагао: из Српске и Опште Историје с Литературом и Географијом и из Немачког језика, поред којег се још служио и руским.

Испунивши овим законске погодбе, ускоро буде. 12. фебруара 1890. постављен за професора гимназије у Нишу, где је остао и даље још две године; јер је, овог пута по молби, 16. септембра 1892. премештен у Београд, за професора у III. гимназију (код Вознесенске цркве), у којој је остао шест пуних година, а из ове је, 11. августа 1898. премештен у II. Београд. гимназију, уз коју је био тада и реални одсек. Кад је реалка за се одвојена, и Ст. Сремац, буде 2. септембра 1905. премештен за професора реалке. При тој школи (која је на Калемејдану) и у том положају. застала га је, у току школског одмора, и смрт 12. августа 1906. у Соко-Бањи.

Служио је и радио дакле, као наставник гимназија (од 1879.—1906.) пуних двадесет и седам година од којих је — сем двогодишњег прекида у Пироту — пуних једанаест најлепших година провео у Нишу, а последњих четрнаест у Београду,

*

Писац ових редова, познао се са Сремцем прво у Нишу, и пуну четврт столећа остао је с њиме у највећем пријатељству, све до изненадне смрти његове. И ако оба овако дуго пријатељи и другови — које је спајало, уз то, и политичко једномишљење у боља времена народне либералне странке, кад јој је на челу стајао Јов. Ристић — они нису, као наставници средњих школа, служили под једним кровом, као што су то други имали прилике, нарочито у Нишу, а за тим у Београду, и који су, тако сачували много драгоцених успомена из другарства са Сремцем.

Ниш је дакле Сремчев други завичај. И ко хоће да генетички позна књижевну еволуцију Сремчеву, не може је познати без разумевања његова дугогодишњег живљења у убавоме граду на Нишави, а за најлепшега младалачког доба. Прелетите погледом на-

Данашње је гробље још „ново", те и ако има на хиљаде прекопаних и новим мртвацима попуњених обичних гробова т. зв. „велике гробнице" стоје недирнуте.... али је сва прилика, да ће после 50 година нестати многих сјајних споменика, а кости бачене у заједничку костурницу.

иве његових горе наведених приповедака, које почињу а чисто нишком „Ивковом славом“, па ћете, сем ‚Поп Спире и поп Ћире“, већ и по именима главних унака тих приповедака познати Нишлије, били они а које вере или народности. Ниш је место књижевног надахнућа Сремчева.

Ускоро по ослобођењу Ниша, тадашња влада Јована ?истића заведе гимназију. Један од првих, који је тада још примитивни Ниш отишао, као наставник имназије, био је Ст. Сремац. Пуних једанаест година ровео је он у Нишу. И ако је доцније прешао у Београд, Сремац је ипак — писао о Нишу, одакле је понео најлепше успомене. Ниш је по ослобођењу, а више година, био у особеном расположењу. Живот њему, до ослобођења спутан, притајен и готово криван иза зидова, који окружаваху све домове, по одласку Турака и успостављењу српске власти, постао е отворен, весео, срећан и задовољан. То је задовољство стапало уједно и Нишлије домородце и Нишлије риновљене из старих граница Србије. У томе се животу збиља славила не само једна „Ивкова слава“, коју је Сремац (1895.) овековечио. То је уједно и верна фотографија тад. живота у Нишу, и то живота јединственог у свом роду, али подлежног и променама. Не вели ли и сам писац „Ивкове славе“ (стр. 193.) о свом делу: „Писац само хтеде овом приповетком да очува једну слику из веселих и безбрижних дана старога Ниша, једну слику старих и добрих Нишлија оних дана, које је мутна Нишава шумом својим однела у Мораву, Морава у Дунав, а Дунав бестрага негде; ишчезлу слику оних дана, који се нигда више неће вратити, као ни младост наша.“

„Ивковој слави“ следовала је одмах „Лимунација у селу“ (1896.), којом је Сремац додирнуо једну савремену болесну црту — политизирања до лудила. Јунак приче, сеоски учитељ Срета[1]) од једног мирног села (у коме се преврће стари мирни поредак, и замењује новим), као сваки фанатик, начинио је праву пол. лудницу, из које се одашиље поздрав Бразилијанцима, о прогласу њихове републике, пропраћајући тај догађај и лимунацијом „од буради“ (од зајтина, гаса и катрана): И све то изгледаше као нека самртна воштаница Дом-Педру (па и оном чича Милисаву Пајићу, старом председнику) како се то духовито изразио наш Сретен“ („Лимунација“ стр. 235.). Слика је жалосна, али истинита. Данас се то по свему судећи и изменило у многоме на боље у Србији; али је Сремац у својој „Лимунацији“ овековечио такође једну слику, која ће, кад било, изазивати чуђење у потомства, са ексцентричности њихових предака, који су се хвалили да су „сви из опанака изашли“, али свакојако не као републиканци, а исто тако не и као социјалисте, већ као производ своје монархијске прошлости, коју Србин једино и опева у својим „Народним песмама“. Душа народна не да се тако лако ишчупати из свога корена, који је такође у прошлости у традицијама, у проживљелој историји.

Но Сремац и ако је душом стопљен у Шумадинца није могао опорећи својега порекла. И он му је дао израза у своме веома интересантном „Поп Ћири и поп Спири“. Ту је насликан опет живот у војвођанском селу, а главни су јунаци, они једини још стожери у Срба с оне стране Саве и Дунава, два попа, и то два права српска попа, како их је само Сремчево перо умело насликати — два парничара, разуме се, у првом реду на њихову рођену штету.[1])

Ми смо додирнули овде три, по нашем мишљењу, главна дела Сремчева. Али остављамо књижевним критичарима и књиж. историцима по позиву, да о свему књижевном раду Сремчеву изреку свој суд. Ми се на томе само задржавамо колико је нужно за што потпунију слику Сремчеву, онакву, какву је ми знамо.

Но још сад се може рећи, да је тај суд о Сремцу, као књижевнику и приповедачу, већ створен. Сремац износи свет и живот у њему поглавито са његове пријатније, шаљиве стране. У његовим се приповеткама весели, пева, шали, воли, подваљује, ако хоћете, по мало и лудује, како то већ у свету и бива, али се не плаче много. А ако видите којег јунака његове приче, да се погео под теретом земаљских брига, или да се решава за какву мучну и озбиљну работу, онда то бива за то, да се види, како и у оним малим и невиђеним људима, поред којих се пролази сасвим равнодушно, има дивна и честита душа, која мисли и ради о добру својега ближњега. Његови су типови и они весели и они суморни, сви из реда „обичних људи“. Сремац је у њих нашао и изнио оне драгоцене стране, које сваки народ у маси има, и сваки жив пороцима незаражен човек у грудима својим скрива. Сремац, и по свом животу и по свему што је писао, доиста није спадао у оне, који, са своје висине сматрају да: „Човек почиње од барона“. Његов је „Чича Јордан“ један од оних честитих међу малим и невиђеним, за које наш народ вели да „због њих сунце греје.“ Тако у свима његовим приповеткама без разлике: поп, учитељ, занатлија, каква жена или девојка „из махале“, са свима својим слабостима и врлинама, стоје сваки на своме месту, и видите их целе целцате. Нема ту ни једне варљиве црте. Сремац

[1]) Ово име имало је збиља и свој оригинал. Један учитељ тога имена, који се означавао „Испод Грдовића“, нарочито се истицао у савременој сељачкој политици, на зборовима, по новинама, ваздa ексцентричан и непомирљив. Сремац га је, у својој „Лимунацији“ посредно сачувао од заборава, као и све оне жалосне слике и прилике из осамдесетих година, када је у Србији доста беснио политички оркан, и „овго“ и „оадо“.

[1]) Писац ових редова чешће је говорио Сремцу, да у једној приповеци изнесе калуђера, али онаквог какав је он, на жалост данас у истини: праван, гладан, који се једино још познаје по облику капе и кроју одела. Сремцу, који је осведочено имао око за све, свиђала се ова тема, али, при најбољим намерама, није стигао да је оствари.

није био химнопевац, није ништа намештао, а најмање да би се коме допао. Он пише из задовољства, и о задовољству, и то о оном задовољству, моралном и физичком, како се оно оличава у малим свакидашњим потребама, па ако хоћете и у будалаштинама, но које никога не вређају, већ су у стању свакога насмејати. Сремац је писац ведра духа и весела срца, који овековечава веселе прилике, и за то је он драг и мио. И с тога ће се свака његова књига увек радо читати и никад не ће застарети, као што су вазда свеже све људске мане и врлине, јуче, данас, сутра и увек.

Из склоности ка здравом хумору Сремац је (под псевдонимом: „Међедовић") превео и збирку лепих пошалица, под насловом „Н а с р а д и н - х о џ а", о коме су причице у нашем народу јако распрострањене, док нису овим преводом Сремчевим још боље упознате.

*

Али би Сремца једнострано ценили, кад не би уочили и другу страну његова духа, сем хумористичне.

Сремац је радио и као човек од науке, а нарочито по струци историјској. Од р а с п р а в а ваља споменути ону „О Циганима" (по Швакеру) и „Ђурађ Кастриотић Скендербег". За тим долазе П р и к а з и и к р и т и к е, као: Критика на стару историју источних народа од Б. Прокића и критика на Теорију књижевности од П. Ђорђевића.

Али мимо све су одвојиле његове „С л и к е и з И с т о р и ј е С р п с к о г Н а р о д а", нарочито оне, које су изашле у ефемерном али одлично уређиваном „Српском Народу" (бројеви: 2., 3., 4., 5. и 6.) у години 1905. Те су слике — овде њих пет по хронолошко-историјскоме реду —: 1. Велики жупан Властимир, 2. Велики жупан Мутимир, 3. Велики жупан Петар, 4. Велики жупан Захарија, и 5. Велики жупан Часлав[1]). Појава ових дивних „Слика" — којима се имају придружити и по облику и садржини раније сличне: Владимир краљ дукљански,[2]) Војислав Травуњанин,[3]) Растко,[4]) Стеван последњи краљ босански, Крвави Бадњи дан и Незнани Обилићи — направила је праву сензацију, и одмах се у листовима за 1905. годину могло читати, како савременици, поред шаљивога Сремца имају прилике да познаду и Сремца као писца реалнога.

Не зна се шта је лепше у овим „Сликама": да ли тенденција, или начин обраде. Читајући их, ви се враћате за више од хиљаду година назад, у времена и борбе, које насташе са освајачким суседима, Бугарима, Угрима и др., чим се српско племе беше мало одморило и сталожило, после сеобе и досељења у ове данашње крајеве своје, са старом Рашком као центром. Тенденција је ових „Слика", да до опипљивости изнесе ону једино спасоносну истину, да су Срби несавладљиви кад су уједињени и сложни, а да су увек пропадали кад год су се подвајали, једни против других устајали, и што је најгоре, своме за инат, ишли и самом туђину у службу како су то радили наши „Велики жупани", и, стављајући се на чело осталих незадовољника или туђих освајачких хорди, упадали у свој завичај, земље опустошавали, престоле заузимали, да их ускоро изгубе под најездом каквог другог сродственог незадовољника, од којих се увек по неки налазио кад код Бугара, кад код Византије, кад код Угара. Ову поуку — коју ми Срби из века у век један другоме дајемо, да је никад не послушамо — налазимо дивно изражену у фактима, која је Сремац изнео у својим сликама.

И какви су тек типови ти наши стари, који беху на раздвоју идолопоклонства, у коме живљаху до досељења амо и Хришћанства, које им дође из Византије и постаде вера народна! Каква ли им је беседа њихова, у миру и рату, у већу и на бојном пољу! Све је Сремац тако живо изнео у својим „Сликама", као што је изнео и савремене владаоце, војсковође, крштене и још некрштене међу Србљима, Бугарима, и префињене изасланике Византије, који долазе да склоне Србље у савез, кад год им загрозе Бугари.

Ономе историјском костуру (о који су се крхали и ломе сви школски нараштаји) нарочито из доба до Немање, дао је Сремац живе облике, обукао га у месо и живце, да из сваке оне личности осећате жив дах, као да стоји пред вама у свој величини било благородства, било суровости своје душе. Треба читати ове „Слике" и појмити и осетити лепоту њихову. Никаквим се коментаром то не да представити.

Сремац је дао управо један нов жанр, како се могу обрађивати и мучна и нејасна историјска места, људи и догађаји, да би били приступачни млађаноме духу ученика или читаоца. Ту видимо Сремца, како као писац одскаче збиљом, кад кад и мрачном збиљом, као што беше сурово и мрачно и доба из којега је васкрсао своје „Слике".

На жалост, престаде ускоро излазити и сам „Српски Народ", у којем би Сремац без сумње продужио своје „Слике"; а суђено је било да их и он сам наџиви једва више од године дана. По томе су „Слике из Историје Српског Народа" управо његови литерарни мезимци. Кад их је дао, имао је равно педесет година. Колико би их он у опште још дао, и по себи оставио, да и њега смрт не отрже мучки и изненада, када јој се и он сам најмање надао, а пријатељи његови још мање!! У толико је сваком жалије за њим.

Ми ћемо овај део о историјским „Сликама" Сремчевим завршити још само жељом, да их уцело, и то што скорије, видимо издане и у најпространије слојеве народне растурене. И то ће верујемо, учинити или на пр. Књижевни фонд Дим. Стаменковића, или на пр. С. К. Задруга — свакојако они чиниоци, који за своја издања не везују никакву књижевну спекулацију, а бројно дају у народ највише књига.

[1]) „Бос. Вила" 1899. [2]) „Б. В." 1886. [3]) „Б. В." 1889.
[4]) „Б. В." 1890. Све под псевдонимом Сенћанин.

*

Као јаван радник, радник по превасходству пером, Ст. Сремац је одликован: Орденом св. Саве V. ст. (1896.), истим орденом IV. ст. (1900.), коме је исте године следовао Таковски крст IV. реда.

3. фебруара 1906. године, Краљевска Академија Наука изабрала га је за својега правога члана; али то беше година његове смрти, у којој је ушао у бесмртнике.

Али мимо сва та одличија, за којима Сремац није трчао, највећма га одликоваше свеопшта љубав. Глас о његовој смрти био је као глас неке заједничке несреће. Влада, у којој не сеђаху његови политички пријатељи, похитала је да га помогне и за време болести, као што је помогла и потребе погреба његова. То влади служи само на част, у толико више, што је то све важило писцу „Лимунације у селу" чије су се многе алузије, као и цела приповетка, односиле на слојеве, из којих је та влада, у току времена, и произашла. Погреб Сремчев, у Београду, по доношењу тела његова из Соко-Бање, био је један од ретких, невиђених погреба. Сав се Београд беше слегао да испрати опште омиљеног аутора „Ивкове славе", која је — као позоришни комад израђена и вазда радо гледана — цео један нараштај надахнула безазленом веселошћу. Сад је тај нараштај, који се смејао за Сремчева живота, цео пролио искрену сузу, кад је чуо за његову смрт, и испратио га до гроба, у коме Сремац почива поред својега одличног ујака и добротвора Јов. Ђорђевића.

*

Сремац је и у животу био онакав, какав се огледа и у писаним делима његовим: весео, пун хумора који је као оно водоскок вазда избијао, без престанка. Као самац целога века својега, он је, поред куће имао и друго место, где се видио у друштву духовитих људи: у кафани, у којој се, у осталом, у Србији највећи део јавног живовања и проводи. Док беху чувени „Дарданели" (на чијем је месту подигнута, спрам Нар Позоришта монументална зграда Управе Фондова), где су се скупљали писци, песници, глумци, ту беше и Сремац сталан гост. По порушењу овог зборишта ово се јато растури као расељене тице. Али је једна од црта Сремчевих у овом погледу: да он није никада волео кафане, у којима дочекују госте са хладном учтивошћу. Он је ишао тамо где су се могли видети људи, какве је он у својим приповеткама износио.[1] Где год беше и трага од неке етикеције, тамо Сремац не вољаше ићи, сем на силу и за велики хатор.

Сремац је био дружељубив, радо тражен и са своје духовитости и неравњене честитости вољен у друштву, што је био вазда трезвен, јер беше у свему умерен. Потребе његове сводиле су се на најобичнију меру човека његова реда. Док многи од песника и писаца (као Јакшић и др.) имађаху по неку слабост, Сремац их не имађаше. Најслабија страна његова беше његово мекано, човекољубиво срце, које је чинило, да много од његових потреба зађе у потребе других, као што су сиромашни ђаци и др. људи, каквих већ има у великим варошима, нарочито у Београду. Кад је коме што имао да пружи, чинио је то без много разговора, а исто би тако прекратио и сваки покушај захваљивања.

Сремац важи као хумориста. Та није ли он са духовитом шалом зачинио и свој рођени крај живота?! Али се сваки преварио и Сремца недовољно ценио, ако би отуда стекао уверење, да је Стева био неко безбрижно ћеретало. То он није био. Кад је време шали, Сремац се умео нашалити генијално и пријатно; али кад је време збиљи и кад се тицало озбиљних питања: у школи, у друштву, у политици, а нарочито у питањима о народности нашој, Сремац је био необично хладан до строгости и увек објективан, вазда на висини савременог, просвећеног и патриотичног представника својега народа и својега реда професорског. То сведоче, у осталом, и његови историјски списи, који дишу збиљом и патриотизмом.

Сремац је волео омладину. Али ни омладини није опраштао извесне заблуде њене, а у првом реду онај опаки космополитизам, који је често негација рођене народности. Он је волео омладину, која не личи на старе мудраце, и хоће све да зна боље од свакога, док и њој самој треба да прво тече искуства, па да може правилно судити. Он је волео омладину, која се весели и ради, а кад треба да сва листом полети, и у миру и у рату, у одбрану своје отаџбине и својега народа, како то чине и омладине великих народа, које (као н. пр. немачки народ и др.) нико више не може одувати са лица земље.

Сремац је у овом погледу и на делу посведочио своје назоре и свој патриотизам. У оном великом прелому, када се све Српство, пре тридесет година, беше кренуло у бој за уједињење и слободу, Сремац је, као ђак, с пушком у руци, био доброволац у два рата. У другом српско-турском рату (1878.) мал није платио главом, услед напора и хладноће. Већ га је био почео

[1] То су биле махом кафане средње класе друштвене, куда је Сремац радо ишао на одмор и — на посматрање, тамо, где је свраћао средњи чиновник, трговац, занатлија и други обичан грађанин. Навешћемо примера ради кафане: код „Орача" у Палилули, и код „Рудничанина" спрам „Славије". Власник оне прве (код „Орача") давао је формалну даћу своме „муштерији, господину Сремцу" о четрдесетници смрти његове! А колико је Ниш — овај „стари Ниш" из осамдесетих година! — могао сродити људе сведочи и то, да су професори који су, са Сремцем заједно служили у Нишу, а по том службено премештени у Београд, приређивали вечере заједничке, опет тако у кафанама, које су и по форми и по садржини србасте (као н. пр. код „Црногорца" или код „Старе Србије", сада нестале на месту где је огромна зграда „Русија", на Теразијама. У два маха био је писац о. р. као негдашњи професор нишке учит. школе, на таквој вечери, на којој беху: Ст. Сремац, Мих. Марковић, пређашњи директор нишке гимназије, и професори: Б. Тирић, Љ. Ћирић, Ђ. Димић, С. Калик. Но време је наглађивало и ове обичаје, а, ето, смрт је начела и овај кружић, и то са његовим најдражим чланом.

хватати онај симптоматични дремеж пред смрзавање, и кад није могао даље, друг његов у рату Михаило Церовић, сада управник Београда, с револвером устаља једна кола и товари Сремца до првог топлог одморка, пут Врање, која је тада освојена. У истом пределу — на висовима око Грделичке клисуре — оба су ова друга патила од глади, и само су у једној пустој кући нашли један једини клип кукуруза, који је Сремац жив живцат, неукуван појео! Али то су биле ипак, као одраслим људима, доцније, драге успомене и вазда сведоџбе, шта је у стању да поднесе млад, одушевљен човек, вршећи једну од највећих дужности: борећи се за народ свој.

И најскорију борбу четника српских у Ст. Србији и Маћедонији, пратио је Сремац с великом пажњом, и у приликама је продирао у душу једног таквог борца за слободу свога народа. Али он не би срећан да дочека крајњи исход ове силне и потмуле борбе.

*

У школи, при предавањима, Сремац је био примеран наставник у својој струци. С њиме се при раду није било шалити. Он није трпео неред и оно раскалашно понашање, каквом су често подлежна деца великоварошких школа, нарочито кад мало уђу у године. Ђаке „шерете“ најмање је могао да трпи[5]). А, ако би се десило, да се Сремац и у школи, на часу, нашали, то би било налик на оне шале, којима су се наши стари господари, војводе и кнезови, умели са својим млађим нашалити, када је шала била израз благоволења, а не оно бесмислено изазивање млађих, да се старијем насмехну, и по том да „изгубе образ“. У дугој својој наставничкој каријери Сремац није имао неприлика у школи, као што се то дешава наставницима, који скачу из једне крајности у другу: од шале до оптуживања. Ни самим ђачким родитељима, који су у Србији често немарни о судби своје деце у школи, све док, што оно вели: не догори до ноката, Сремац није опраштао тај жалосни корак[6]).

У погледима на савремене политичке потребе, Сремац је био више ауторитативан но оптимиста, каквих има у Србији доста, јер оптимизам долази с разлике у схватању живота и потреба, каква је интелигенције с једне и у проста народа с друге стра[не]. Сремац није био мишљења, да су све слобо[де] које се ма где у свету практикују, згодне за сваки на[-] род. Од тога свог схватања Сремац није правио пик[-] кву тајну. А и шта је „Лимунација у селу“ но сл[ике] политичке апсурдности, коју је Сремац хтео што живо насликати!?

*

Стеван Сремац живео је сам, умро је неожењ[ен]. Али у питањима срца, овај „стари момак“ (који је [...] у тридесетој години имао белих длака у коси) ни[је] био равнодушан. И његове су груди загреване љубав[љу] и, као што то тачно зна писац ових редака, Срем[ац] се, у време по „Бугарском рату“ (1885.) носио и м[и-] шљу о женидби. Кад су та осећајна времена прош[ла] Сремац је, као и дотле, имао породични стожер у св[ом] ујаку, као и у свом добром брату Јовану (млађи бр[ат] којега је заједно са Стевом превео ујак им у Беогр[ад]. Јован је чувен лимар грађевинар у Београду), док с[е] и ујак не умре у знатној старости. Сремчева „фа[ми-] лија“ све су више постајали његови другови и пр[ија-] тељи, из круга професора, уметника и интелиген[ције] у опште, као и сви они простонародни људи, којима [је] Сремац симпатије своје поклањао и у приповетке и[х] своје уносио.

Оно што је код Сремца пленило сваког, који га [је] ближе знао, била је његова примерна необична добро срце, ведар дух, здрав хумор, његова радљив[ост] којом је успевао да кроз своје приповетке и др[уге] писмене творевине и кроз шалу и кроз збиљу отк[рије] све ове врлине своје као врлине и других. И[ма-] јући око за ситне, често неприметне црте у живот[у] на људима, Сремац је био посматралац првог ре[да], то посматралац не онога што дречи, што сви [виде], већ онога, што је веома карактеристично, и ак[о] себи невиђено.

Био је научар, дорастао за свој позив као [на-] ставник и књижевник, и с правом је носио тит[улу] професора, и пред смрт — члана Академије Наука.

Био је златан човек, редак Србин, мио др[уг], искрен, ненаметљив пријатељ. И кад ово што рек[осмо] о Стевану Сремцу, стављамо и на хартију, то чини[мо] из убеђења, нимало се не поводећи за ономе познат[ом] речју да „о мртвима не треба ништа, сем доброга г[о-] ворити“ и која често саблажњава људе на конвенци[о-] налне лажи.

Не, о Стевану Сремцу може се без зазора [и] истина рећи. Он је животом и радом својим оста[вио] светао траг, по ком ће га наћи, познати и вол[ети] покољења, која ће за нама доћи.

Писац ових редова, обраћајући се овим пис[мом] „Босанској Вили“, која га је и очекивала, одужуј[е] један дуг према другу и пријатељу, кога нема ви[ше] и чији преран губитак дубоко жали и осећа. И ак[о]

---

[5]) Шетајући се једном поред Нишаве, Сремац, с писцем ових редака, сретне једног дечка, који се нешто смејаше, пилећи у Сремца. Овај се одвоји, приђе дечку, који је био ђак, и уз оштро питање: Што се смејеш? — испрати га једном приличном ћушком.

[6]) Један Нишлија (Божидарац) имао је сина у гимназији који се није добро учио. На све „известнице“ и поруке отац не хтеде доћи у школу, да се о сину извести, све док не дође катастрофа, која сустиже стално лење ђаке. Тада ето ти Нишлије у школу — на протест! Слушајући га, Сремац не могав трпети оне неучтиве речи на адресу старијих у школи, подвикне: „Ти, знаш да имаш добра коња, и сигурно, ако не по два пут, а оно бар једном на дан отрчиш у коњушницу, да свом коњу завириш под р . .“. „Е јес, господине“, одговори Нишлија, на што Сремац даље настави: „А зар ти син мање ваља од коња, те за толико време и на толике поруке не хтеде провирити у гимназију, да видиш, како је, но сад си дошао, да протестираш овде . . . Сад капу, па кући!“ И Нишлија без поговора послуша.

смрћу Сремчевом створена празнина не може више испунити ни овим сећањима и сликањем његове драге личности — ипак би без сличних података, у далекој будућности, слика коју ће желети потомство да има о Сремцу, била много непознатија и неодређенија.

Не претендујући ни из далека да смо о Стевану Сремцу овим казали све што се казати може, надамо се да смо створили ипак један приложак, који кад год може бити од вредности, наравно као део од онога и уз оно, што ће и други Сремчеви пријатељи моћи и хтети о њему још рећи и треба да рекну.

Београд 12. августа 1907. **Жив. Живановић.**

Алекса Шантић:

Ми знамо судбу...

Стевану Сремцу.

Ми знамо судбу и све што нас чека,
Ал' страх нам неће заледити груди!
Волови јарам трпе, а не људи,
Бог је слободу дао за човјека.

Снага је наша планинска ријека,
Њу не ће нигда уставити нико!
Народ је ови умирати свикô
Ранама својим да нађе лијека.

Ми пут свој знамо, пут Богочовјека,
И силни, као планинска ријека,
Сви ћемо поћи преко оштра кâма!

Све тако даље, тамо, до Голготе,
И кад нам мушке узмете животе,
Гробови наши бориће се с вама!

Бор. Л. Ценић, Смедерево:

Сремчева слава у рају.

У рају је слава нека, песме звоне са свих страна,
Скупили се књижевници, светла сунца наших дана;
Изабрали вис осамљен, сећањем се сви занели,
Па у слаткој, милој шали назвали га Дарданели.
Ту Војислав, Влада, Брзак, Змај се с Јанком живо грли,
Ту Кнежевић, умна глава, и Адамов, песник врли;
Скупили се, да у складу као браћа славу славе —
Да на чело Стеви своме, ловорове венце ставе.

Поседала дружба хорна, сваком лице радост краси,
Ту се једе, ал' се више слатким пићем жеђца гаси...
Тад радосно викну Сремац: „Нека буде с благословом,
Залогај ми паде с уста, ја се надам госту новом!"
За тим поче смех и шала, која тако срцу прија,
А Јанко се затурио — са чела му светлост сија,
Јаворове гусле држи, лако трепте танке струне,
„Вујадина старца" пева, а очи му суза пуне;
Пронесе се целим рајем светла слава српског рода,
Пронесе се глас јунаштва, дични понос и слобода.

Тек што друзи још по једну испијаху „зелењачу",
На вратима светог раја куцање се неко зачу.
Провирио свети Петар на прозоре рајских врата:
(Калчин чапа заћарлико, кô да неког зајца хвата)
„Ко то лупа тако позно у дубини ноћног мира?!" —
„Гле, шта видим? У руци му затрептала звучна лира!"
„Ко си? Шта си?" — грмну Петар — а о бедра кључ му бије.
— Једна душа, која љуби, један песник из Србије! —

Зашкрипила тешка врата и у часу па се јави
Уморено, бледо лице, свога рода песник прави,
Загрли га свети Петар: „Добро дошо, сине", — рече
„Дај запевај ону песму, што од срца срцу тече!"
И просу се мирис цвећа по пољима светог краја
И божанска мила песма разлила се широм раја,
Она слатка песма медна: „Ко дан лепа, ко цвет чедна",
Песма, која смрти нема: „Била једном ружа једна"...

„Гле, Милорад!" Из свих грла заори се кô глас трубе
И весела браћа добра свог песника редом љубе;
„Добро дошô! Добро дошô!" — па да добре воље буде,
Пуну чашу рајског пића Милораду своме нуде;
А он блажен пехар прими и сањиве очи склопи,
Па у славу дружбе миле у кап пуну чашу попи.
Журба, радост и весеље пролама се широм раја,
Сви гледају друга верног и питању нема краја.
„Како Миле и Матавуљ? Шта нам ради Бен-Акиба?"
— Бен-Акиба таште гони и сам лаже и лаж шиба!
Проломи се рај од смеха, па и свети Петар тада
Насмеја се тако слатко и загрли Милорада.

„Шта ми ради Павле мили?" — пита Јанко, бол га цепа.
„Како ми је Мачва равна? Како моја Дрина лепа?"
— Сви су здраво! Сви те сада љубе јаче,
А и лепа Мачва твоја још за тобом увек плаче!...

„Седи брате — рече Сремац — одмори се, ко што треба!
Пео си се трњем дуго док си стиго рају неба;
Знам, не мариш, али гутни! Добро дошо и у здравље!
На време си управ стиго, јер данас је моје славље!"
„Твоје славље! Браво, Стево! Е, па сретна гозба ова!
Нек се слави име твоје од векова до векова!"
„Лакше, море! Тише, брате! Мени скромност више личи,
Страх ме, чуће ко на земљи за то славље, па не вичи!"
„Та не бој се! Још никада земља небо чула није,
Глува земља само жедно крв богова људских пије!
Гроб до гроба све се ниже, смрт по једног редом брише,
Богови су покопани, њих је било — нема више!"

— А шта ти је то у руци? Кô новине да су неке? —
— „Босанску“ ти „Вилу“ носим, с тужне земље, с Босне реке,
Посвећена твом имену, твојој књизи, твојој слави!“ —
„Нек је хвала!“ — рече Сремац — и на груди „Вилу“ стави,
Пољуби је као сестру, па кроз сузе зборит' оде:
„Авај, Босно, земљо тужна, Бог ти дао дан слободе!“

Миљун М. Павићевић, Данилов Град.

Сремцу.

Дух времена људе иште,
А смрт ниже гроб до гроба,
Нашу кућу и огњиште
Редом прате јад и злоба! . . .

Изумиру бољи барди
Апостоли наших дана,
Нема више људи млади'
Од поноса и мегдана . . .

Нема . . . Слушај у разданку
Са Авале стижу боли:
Отишо је Стеван Јанку,
Да с њим за род Бога моли! . . .

Сима Пандуровић, Београд.

Стевану Сремцу.

Спуштен је моћне, црне смрти вео
На трошно тело једног великана,
На крепку душу, понос наших дана,
Борца за којим тужи народ цео.

Ти, који никад ниско ниси хтео
Ласкати ситном добу крупних мана,
Бити на плими страсти океана
И бити први, све док ниси свео.

Уморне очи, данас мртав владаш
Страстима људи, тоном мојих строфа —
Ти ниси мањи кад живиш и страдаш.

Но данас, кад је дошла катастрофа,
Кад жарко сунце не видиш где грејe
И црну тугу која Српством веје.

„Срп. Заст.“

Свет. Ћоровић, Мостар.

Стеван Сремац у Мостару.

Тек што бијах вечерао и, након вечере, запалио први цигар, дође ми једно дијете и, чешкајући се иза врата, стаде на сред собе.

— Шта је, мали? — запитам га.

— Поздравио те господин Атанасије (Шола) и поручио, да одма дођеш у Јелића механу, јер је тамо дош'о Сријемац, па те тражи . . .

— Какав Сријемац?...

Мали се грохотом засмија и шаком поклопи уста.

— Па они . . . што 'но је пис'о оног . . . оног што га је Чича (Илија Станојевић) престављ'о у друштву (Гуслама) . . . оног што пије у туђој кући и диже ђумбус . . . хихихи . . .

Одмах се сјетих, да је поново стигао у Мостар писац Ивкове славе и, не обзирући се више на малога, који се још једнако смијао, дигнем се и готово трком пођем Јелићевој механи. Кад сам стигао тамо, затечем све своје друштво на окупу: и Алексу Шантића и попа Јована Протића, Шолу, Кисића, Оборину... У врху стола сједио је Сремац, вјечито весео и насмијан, здрав, румен, једном руком држећи чашу а прстима друге мрсећи своју густу, готово сасвим сиједу косу, чији сребрени бичеви падаху му по челу.

— Здраво, Стево!

— Алвундандара!*)

Пошто се пољубисмо и упитасмо за здравље, сједнем поред њега и погледам га.

— Ти изненада у Мостар! . . .

— Није баш ни изненада, — одговори он. — Спремам се ја одавно, да вас поново обиђем . . . Кренуо сам у Дубровник, да тамо проведем месец-два, па свратио мало.

— А што нам нијеси јавио, да долазиш?

— Што ћу јављати? — запита он осмјехнувши се. — Знам како сте луди, па би излазили на станицу, а ја не ћу да вас мучим . . . Зар није боље овако?. . .

Након краће почивке опет га запитам:

— А гдје си одсио?

— Код Васе Радуловића . . . Наш је човек и код њега је све лепо, чисто, наше . . . И јела су наша и човек може добити паприке ако хоће . . . Ништа ми горе, него доћи у швапски хотел, међу господу са наочарима, штаповима, рукавицама . . . Тамо сам као свезан . . . А ја хоћу да сам комотан, да мирно могу попити чашу вина, запалити цигар и као човек разговарати са друштвом, не бојећи се, да ће ми когод нешто замерити . . .

*) Сремац, кад је био први пут у Мостару (1900. г.), читао је први пут и Матавуљева фра Брну. Отада се с нама и није друкчије поздрављао него са Алвундандара!

та бива ли, ја сам да си останем овден у Ниш како рахметли Ђул-Баба у Будим!?

— Е, није, истин' није ред! — тврди Ставрија.

— Е, е, ашкол'сн! Па викам, ред је, да те питујем, теб' најпрво, за овуј кућу. Комшије смо! — Искам да гу продам, па ми кеиф, ти да гу купиш; зашто знајеш за онај арапски реч: „Кој се с комшију слаже, и себ'ке и комшију помаже!“

— Истин' збориш, повлађује Ставрија.

— А имам си веће једног муштерију… газда Настас, од-и Белиград, познаваш га…

— Познавам га.

— … дава ми, ете, двести и петнаесе' дуката — ама, мен' ми, ете, кеиф, — ти да гу биднеш сахибија!…

— Хе, уздахну Ставрија, кому није кеиф за оној што је убаво, ама, ете…

— Човек си кротак, а од време си у овуј махалу, па не ће да бидне лошо ни за теб' од-и махалу ни па за махалу од-и теб', а „од лошога комшије и на махалу зарар бидне“, има реч.

— Такој си је! Најпрво доброга комшију па тагај кућу си; ама виде ли, комшијо, што сам човек баксуз: доброга комшију (демек теб' Ибиш-ага) изгуби, а кућу си не стеко'!… Не мога да гу спечалим…

— А паре имаш ли?

— Ех, што имам?… Сироти газда Настаса — ништо!

— Е, кол'ко си имаш?

— Срамујем се и да ти кажем кол'ко си паре имам.

— Јок, јок! Да кажеш, да кажеш!… Што, бре? Ако је сиротиња, резилак није, а ми ће се ласно погодимо и ценимо! Један иска камилу, а други му дава ешечку самарицу — па се човеци погоде и пазар направе! Та и за нас је ласно! — Ете, имашем си једнога загара — Чапу мојега, знаваш га — та ми даваше човеци за њега петнаесе' дуката, а ја не теја да си узнем дукате, веће га дадо', Чапу мојега, за џабе га дадо' на мојега побратима, Калчу кујунџију!… Ете тој направи! Дукате ћу поарчим, ама Калча ће ме спомиње до смрт за тај пешкеш, па што ми веће треба! Друство Калчино и достлук Калчин Сталбол вреди! Калча си је убав и кротак човек, сас алтани и алмази не можеш да га купиш и исплатиш, сал много што лаже да је потепаја зајци, у лов — ама авџија је истин' добар!… Ете, алис такој мило ми саг и за теб' да си имаш кућу… Колко имаш пари? Што се срамујеш збори, де!

— Имам си сто и петнаесе' дуката и једну ниску од тридесет дуката… имадем јоште једну од четрдесе' и пет, ама гу ете, поарчи спремаећи девојче, знаш, удавам гу… А саг искочија неки лош адет, па искају паре сас девојку, (мираз викају), а ја си јоште у оној време узедо' домаћицу, сал девојче… без паре. Ни бешлак ми бре не донесе, сал што донесе: бунду, либаде, чифт фустани, тесте чорапе, црпац и магаре. Толко му беше! Ја мојy домаћицу узедо' а беше гу, јоште гу не беше петнаест године а керку саг удавам имагу повише од-и седамнаест године. А комшиске девојке, њојне другарице, јоште си седе… немају мираз… Лош адет искочија Ибиш-ага.

— Лош, Ставријо, много лош адет. Поубаво тејаше да бидне, да си остаде онај стари адет. — Ели си ашик на девојче, узни си девојче; а паре што ти требају, сараф не ће да си. — Убаво ли зборим, комшијо?

— Тој си, Ибиш-ага, ја и ти зборимо, ама сагашњи свет, демек, чиновници, што су, друкче си прибирају и есапе у свој памет и зборе. — Ама, и њину си муку убаво видо'! вели Ставрија. Узне си, ете, жену сас паре сас мираз, викају они — ама душа му знаје какој му је. — Донесе му жена, демек… ех, па кол'ко ће му донесе!… Сто дуката ће му, да рекнеш, донесе, а хиљаду ће, бре, муке да види, од-и тој. Саг, на прилику, муж гу је ћатиб-ефендија, писарин што се вика саг, — а у госпођу начелниковицу, ели приседниковицу, тепелак од бисер! Началниковица је, бре брате, па и прилега на њума тепелак! Ама женски памет, што разбира! „Тепелак искам, вика ћатиб-ефендијиница, хич да ми се неси врнуја дом на вечеру из чаршију без тепелак!“ — „Море, какав тепелак ти па

саг спомињеш при овај мој мали ајлак!“ вика па муж писарин. Немам паре! — „Од моје паре, збори си она; од твоје не тражим! Моје паре арчим, а твоје нек си седе!“ — „Ама какве твоје паре?“ — „Од мој мираз! Сто дуката ти донесо', зар ће на комар да ги даш!? У сто године један тепелак, вика, много ли је?!“... Та данас, та сутре — теке муж живот нема дор гу не купи тепелак за триесе' алтани. И дор да си рекне: „Исполај на Господа!“ а она си на̀ искочи сас нов пешкеш. — „Да му купиш, вика, немацки шешир, како што га има госпођа приседниковица у Суд Окружни што је.“ — „Е, па што је саг овој?!“ збори гу човек и крсти сас леву руку. „Ама, не ли ти купи њекња тепелак српски, што ти саг па треба немацки шешир?!“ — Да ми купиш, да купиш! Ако сам си писарница, вика, не ће да сам, вика, полоша од-и приседниковицу!“ — „Ама од куде ћу паре да нађем?!“ збори гу човек. — „Од-и моје паре, бре, што ги од татка ми доби, искам; не искам од-и твој ајлак!“ — Ћути си човек, чеше се по главу. „Истин' вика, збори; од-и њојне паре тражи!“... Купи си немацки проклети шешир; пет дуката, три стотин', бре гроша — ем беле паре — даде за неки омут сена и неке перушине од-и чапље и шотке неке! „Ајде и тој нек си иде, и тој ће си кабулим, вика човек, сал да промине без белај у кућу!“ Ама та си вера не мирује! — Искам, вика, да си на лето искочим до Бању, у Киселу Воду; фаћа ме, вика, нека мука. Иде си и госпођа гарнизонарка, па и ја си сакам! Да променим воздух, луфт да променим, вика! Што је, вика, она побоља е-ли поздрава од-и мене?“ — „Ама, кој ће да нађе тол'ке паре, збори си човек, па си скубе косу од-и муку!“ — „Па кој ти рече, келешу, да тражиш? Татко ми не ли ти даде сто дуката... мал'ко ли је? Од-и моје паре ти искам, вика, а од-и твој ајлак, јок!“ — „О, Бог да чува!“ збори си човек па узима паре на зајам под голем интириз те ги праћа жени у бању а она из бању писује писмо: „јоште сам болна, праћај јоште паре!“... Та дај за фустан, та за штифлете, та за парасол, и за сијасвет немацке багателе, — а све „од моје паре!“ Све се, бре, поарчи, а њојно сто дуката си седи! Море до кијамет не сме и неће се поарчи! Виде ли, море, једно чудо, дек се њојне паре хич не могу да потроше!! Ете такав си адет искочи саг, Ибиш-ага!

— Лош адет! вели Ибиш-ага и маје главом и пушта и тера густе димове надалеко.

Лош адет, Ибиш-ага, те за тој саг си зборим за оној моје девојченце... спреми гу и хаљине и паре малко, та си окрњи паре... а за кућу ти знајем, како комшијску... убава кућа.

— Душа ме боли, кузун-Ставријо, рече и уздахну дубоко Ибиш-ага, што, ете, морам да гу продам. Што је јапија, па бина, па доксат, па османлак што је! Па вода из бунар студена што је, биљур је неје вода: как булбул из ружину чашку што веће не знаје што му је доста и стига, веће пије, пије — такој и ти неће можеш да се напијеш.... после черек сата, ако си ручаја, па иска да ручаш; кол'ко више да гу пијеш, све ће повише да ручаш!... А па бакчу што си имадо; све сас јоргован, шебој, ђул, замбак, карамфил и фесліген, и сијасвет цвеће. Па булбули што поју и сабајле и кноћи. Жал ти да легнеш да спијеш, а мило ти да пораниш, сал да ги чујеш!

— Ама, ти ми причаш, комшија, а ја си и сам убаво знајем... ама што да чиним спред газда Настаса; чорбаџија је, а ја што сам!? Он дава двести и петнаесет...

— А ти кол'ко можеш да дадеш?

— А ја си имам дуката сто и петнаесет, демек, шест хиљаде и девет стотине гроша, и једну ниску од-и таиту ми, од-и тридесет дуката, демек, хиљаду и осам стотина гроша — тол'ко.

Настаде почивка. Ибиш-ага само пушта густе димове и срче трећу кафу и Ставрија се тихо искашљује и не скида очију с њега. После краће почивке, Ибиш-ага ће прословити.

— Лепе паре! А убаво знајем, дек си ги сас занајат и муку и халал спечалија, вели Ибиш-ага па опет заћути, па ће мал

после. А свадба на керку ти, оној девојче, кад рекосте да бидне?

— Па требаше на нашога Светога Ђорђију — ама ће гу преместимо, отуримо у јесен, по гројзе-брање може да бидне.

— Јок, вели Ибиш-ага, на Ђурђов-ден да бидне свадба! У твоју кућу да бидне, из твоје куће сакам да се поведе невеста, разбираш ли?

— Ама неће да стиза за паре! рече танким гласом Ставрија.

— Хич те не питам, Ставријо, хич бригу да не береш. Тој си је, моје знање! Јутре искочи до суд; ти да искочиш сас паре — а ја с тапију!...

— Ибиш-ага, утањо гласом Ставрија, чу ли ја убаво? пита Ставрија изненађен и потресен.

— Тол'ко ти зборим, рече Ибиш-ага и диже се од стола и задену муштиклу за пас — ти саг сал да платиш онија седам мастики што ги од јутрос попи, а ја овија шес' кафе; ја кафе а ти мастике, — халвалук да платиш!

— Да платим, да платим! усптипо збуњени Ставрија. — Да понесем сто и четрдесе' и пет дуката... ако ли?

— Ти сто и четрдесе' и пет дуката, а ја тапију... У суд... Јутре.... Разбираш ли? пита га Ибиш-ага пружајући му руку.

— Разбирам! вели срећни Ставрија и прихвати му руку са обе своје.

ГЛАВА ТРЕЋА.

Сутра дан је у суду ствар била свршена на велико изненађење газда-Настаса Београђанина, а на још већу радост Савриje ћурчије. Он даде сто и петнаест дуката и ниску од тридесет, и доби исправну, потврђену, тапију да је кућа његова, божја па његова. Радостан позва кући Ибиш-агу, који му радо прими позив.

Кад изађоше из суда упутише се Ставријиној кући, Ибиш-ага пушећи, а Ставрија пипајући се једнако по џепу, изнутра од ћурчета, где му је стајала тапија умотана у Гицину пембе-шамију.

Стигоше у кућу, поздравише се и поседаше. Настаде разговор. Разговараше се о свему и свачему, а највише о Нишу. То растужи Ибиш-агу и он изли читаву тугованку. „Ах, Ниш, Ниш, уздисаше једнако Ибиш-ага „Нишпарађумиш“!

— Па како ће ми без теб' саг, Ибиш-ага? пита Ставрија... Научимо се у комшилак од време јоште... па саг, теб'-те неће бидне!

— Неће, Ставријо, рече сетно Ибиш-ага и одмахну руком, ама ће остане, ете, убав спомен и реч и споминање и од мен' за теб', и од теб' па за мен'! Ништо не видомо лошо за тол'ке године и тол'ко живење ни ти од мен' у султанско моје ни ја па од теб' саг у краљско твоје време!

— Ба! Да не да Господ! вели Ставрија.

— Е, е, за тој ми кенф! вели Ибишага.

— Па не остави, Ибиш-ага! Е, а зашто, ага? пита га Гица Ставриница.

— Такој му ред... Бог рекаја! — Виде ли, комшике, у јесен кад је, та кад се зберу хаџибабе лелеци, да се селе преко море, у Мисир и Шам, и на там јоште подаље? Мило ги и убаво и овден, ама крв ги тегли там; жал ги да се селе, ама ниједна неће да си остане! ...Ете и с мен' си је алис таква работа. Душа ми плаче, ама друкче не бива! ... Сви си от'оше!... Ће станем и ја мухаџир! Бог рече и нареди, Ставријо: ништо не бива на овај свет без његову вољу! заврши Ибиш-ага дрхћућим гласом а дубок уздах му се оте.

У том уђе и прекиде разговор Ставрина ћерка, млада Калина. Лепа, бела, витка и млада као роса, девојчица у црвеном јелечету и плавим шалварама и зеленом свиленом ферменчићу преко јелечића; за то су је ваљда махалски момци међу собом и звали: „Калино, чупе зелено!“ Пустила оне пусте дуге курјуке далеко испод паса, а трепавицама бацила сенку далеко испод ока којим смерно и плашљиво погледа. Кад уђе поклони се смерно и приђе Ибиш-аги и пољуби га у руку и метну крај њега на миндерлук шарене плетене чарапе, као што је већ ред, да испрошена дарује очеве пријатеље, који им дођу у кућу.

— Аа, Калино, ејвала! Е па да причекнеш малко, да си не останем ни ја па постидан, вели задовољно дирнут Ибиш-ага, па

се маши за силав и извади ону исту ниску дуката, коју му пре пола сахата даде у суду Ставрија с осталим парама за продату кућу. — Еве ти од мен' пешкеш. Мајка ти овуј исту ниску донесе у оној време татку ти; — и ти да гу саг однесеш на човека ти!

— Што, што-што, што збориш Ибиш-ага? вели му збуњено Ставрија, а Калина се повукла стидљиво, па гледа у земљу, а не сме да прими ниску.

Како: што зборим? Запита мало љутито Ибиш-ага. Лошо ли прајим ја, е-ли вијâ па лошо зборите?: Зар ако сам си друга вера зар за то да не смем, демек, да си по ваш адет чиним?!... Сас алал, море, и сас кеиф прајим!

— А, да не де Господ, правда се Ставриница, како збориш ти па то, Ибиш-ага?! .... теке... викам...

— Ајде, узни си, кузум-Калино, храбри је Ибиш-ага. Узни си, узни, што се толко срамујеш?... сас алал ти давам! Од мен' нек ти је тој пешкеш, и од Кумрију керку ми, а другарицу ти....

После дужег наваљивања најпре Ибиш-аге на родитеље а за тим свију њих на Калину, приволи се најзад Калина, и узе ниску дуката и обеси је о своје бело грло пред задовољним Ибиш-агом. — Сви му захваљују.

— Кад ће да нас оставиш, да путујеш, демек, Ибиш-ага? запита га Ставрија.

Јутре, вели он дижући се и узимајући дароване чарапе. Ајд' са здравље! Да се алалимо, комшија. Ти си имаш саг послу, а и ја си имам јоште неке работе да си посвршујем.

— Па ће се, ако дадне Бог, јоште који пут да видимо у наш век? вели му Гица Ставриница испраћајући га. Ће дођеш, ага, неки пут у Ниш, у стар комшилак?!

— Ее, махну сетно руком Ибиш-ага. У наш век, веће мучно да ће да се видимо и зборимо, комшике... Теће, додаде осмехнувши се суморно, може и тој да бидне. Србија је... како си започе... кој знаје! А ја ће си питујем, куд ви је Бакарно Гумпо, — па јоште три дана далеко оданде ће се населим!

Алалише се за тим најсрдачније: Ставриши га испратише до капије и вратише се весели а Ибиш-ага оде сетан и замишљен.

*

Још истога дана усели се Ставрија у своју нову кућу и одмах нахрани гугутке и голубове које му у аманет оставио беше Ибиш-ага с молбом, да их не растерује, и да ником из комшилука не ускраћује воду из свога надалеко чувеног бунара. А Ибиш-ага је после заредно по својим познаницима Србима и узео од свију „збогом“: хтео је да га сви задрже у доброј и лепој успомени. Многима је још раније раздао многе фидане многима искалемио силне руже и силне воћке, сиротињи по махали раздао много брашно и масло, многе сахане и тепсије, а господи испоклањао многе раскошне филигран ствари: казначеју је дао своју огромну и скупоцену срмали-ћилибарску муштику са великом округлом плеханом футролом, која пукне као топ кад год се отвори.

Сва је махала жалила одлазак Ибиш-агин, а пријатељство његово према Ставрији ћурчији чуло се одмах по целом граду, и свак је причао и даље хвалу разносио. И сам Јевђо Мићовић — који је у својим дописима по новинама на све нападао, пишући с болом у души, с најеженом кожом и дрхћућом руком, (а као писаћим материјалом) „крвљу срца свога и соком живаца својијех“ о многим и многим стварима „које озбиљно могу забринути једног искреног сина ове земље“ — и он сам, исти Јевђо Мићовић Мокрогорац, био је, чувши од свог доброг пријатеља и земљака Мића Јевђовића Ариљца, био је, велим, фрапиран овим доиста дивним и у данашње доба ретким примером пријатељства и добročинства. И узвикнувши „Киљадили се такви!“ дочепа шајкачу и навуче брзо каљаче на чарапе, закључа своју канцеларију — на којој је стајала велика плехана табла, фирма, с теразијама правде и испод њих с подужим натписом: „Јевђо Мићовић Мокрогорац, зналац правнички, даје правничке савјете потребитијем и угњетенијем лицима у свијем случајевима, а нарочито је специјалист у бракоразводнијем парницама, по умјереној ци-

јеш, а спротињи забадава —“ мету дивит, перо и табак два писаће хартије у џеп, препоручи канцеларију комшији Трајчету пиљару, и крену се преко Нишаве у Београд-махалу да нађе Ибиш-агу.

*

Кад је Ибиш-ага свратио у Јакубову кафану „Будим-град“ Јевђо је већ седео за столом и стајала чаша пива пред њим, а била му је то ваљада већ шеста чаша пива. Ова га је већ расположила, и он је, очекујући и погледајући час по кроз прозор и врата полако, онако више за себе, певушио кроз зубе, и носом имитовао гусле — и тако пратио народну песму Стари Вујадин, певушио је баш завршетак песме:

„Гледајући с највише планине,
Гледајући доље на друмове,
Куд пролазе Турци и трговци?“

кад се појави на вратима кафане Ибиш-ага.

— Чок селам, Ибиш-ага! поздравља га Јевђо по војнички.

— Да дâ Господ! отпоздравља га Ибиш-ага немарно и седа за други сто.

— Аа . . . ја ово . . . господин Ибиш-ага, вала, на твој рачун пијем, рече Јевђо и узе чашу с пивом па се пресели за Ибиш-агин сто....

— Ако, ако, господин Јевђо, прошћавај, ја си заб'рави... ако... походња је!

— Јок, море! Није за то, није, вели Јевђо и бира из поднете котарице једну кифлу. — Ибиш-ага ће ти платити, вели пекару, и узе две кифле. Јок, Ибиш-ага, није за то. Извините за тај израз.

— Како рече?

— Велим није и не дао Бог за то да је, то јест за походњу. Нећеш ми вјеровати, Ибиш-ага, а нема човјека који више мрзи на муфталук него исти ја! Јок, јок! Него за нешто друго... Чуло се, море, бруји по чаршији... ђе годер сам био, у кафани, мијани, по кућама, у чаршији и по малама — све о теби, вала, ријеч; само о нашем Ибиш-аги и о његовом кумâном дјелу!... Е, не знаш како ми је то мило било, кад сам чуо!! Здрав си! Књадили се такви!...

— Па сваки да ти плати по шест чаша пива! Није згорег! прекиде га неко од другог стола.

— Кест бре, ти! обрецну се Јевђо на онога... Хе, хе, не слушај га Ибиш-ага! Имамо шалу један с другим!... Него, односно, што се тебе тиче, газда-Ибиш: Бравост! Бравост, Бога ми! Алал ти вјера! Е, јеси ти један лорд... прави лорд... Алал ти качамак!

— Чујем? пита га Ибиш-ага зачуђено.

— Јеси ти један, један... Хеј, Сотире, дај још једно пивце . . . Е, е, јеси ти један, један... галант човек, исти, вала, масарош и један, касти, из главне чаршије из сред Биограда галантерист. — Оно што си учинио са Ставријом ћурчијом, е, ено ти јес' једна лијепа ствар! Дивота, болан брате, рече обраћајући се једном сасвим непознатом за трећим столом. Чикам, вала свакога кристијанина . . .

— Остави, де! прекиде га намргођено Ибиш-ага.

— ...Па сам дошао, Ибиш-ага, да ми ти то укратко испри̂повиједаш, у појединостима, то јест... како је све то било?... Сотире, зовни оног екмекчију, пекара, како ли се ваби по чвапски... Деде, вјере ти, Ибиш-ага, де?

— Што рече! Како да ти причам!? Што имам да ти кажем?! рече озбиљно Ибиш-ага. Не л' рече, да се веће знаје?! Тâ што си саг требе па топрв причање моје!? Ставрија зар рече некому, да си иде реч по махалу, а ја несам до саг реч прозборија, ни ћу па по саг да зборим хич!

— Ама, зна се, брате, све то; знам и ја све како је то било, него и јопет — вели Јевђо вадећи из џепа перо, дивит и хартију и ређајући све то по столу — него ти лепо спреми једну банку за мене, а ја ћу ти то јоште љепше, вала, одрадити, и башка, платићеш ми још овијех осам чаша пива попијенијех, па...

— Да платим, де! вели Ибиш-ага.

— ...Па ја лијепо да „гепим једну шуштавицу“, што рекли они[1]), а ти да се још

[1]) »Да гепим једну шуштавицу« значи: да придигнем, зарадим једну банку, на језику шатравачком, језику београдских кесароша и лопова. То је Јевђо наравно само у шали рекао.

љепше, вала, прославиш у јавности... Еј, друле и рођаче, дај јоште једно иванце на газда-Ибишев рачун!... Јер, ја би стио, рад сам, то да опишем у новине, па да се чита по свијету, а да замолимо све српске и још сувише хрватске...

— Што... што, што... што, бре, рече... Што, бре?! — скочи Ибиш-ага као опарен гледајући на писаћи прибор пред Јевђом. Што да се писује?! Што да се чете?!

— Ама, Ибиш-ага...

— Јок, јок, јок!... Што кој треба, да знаје за моје работе! Јок, јок! заврши љутито Ибиш-ага плаћајући Јевђов рачун, осам пива и три кифле.

— Ама треба и лијепо је ради примјера овом свијету! Да се на примјер, и други свијет на тебе, Ибиш-ага, угледа... Да чује цијела Србија и Јевропа...

— Ех! одбија достојанствено Ибиш-ага. Што си кој милује, нек си чини. Ама за тој писување — хич да неси писаја ни један реч, тол'ко ти казујем! рече претећи Ибиш-ага...

— Море, дај ту једну банку, једно кајме па ја да ти напишем, а ти само уживај...

— Море, три банке да ти дам, сал да га не писујеш! рече Ибиш-ага и баци предањ три банке.

— Ех, љути се Јевђо мећући банке у бележницу. Ништа, од вас орјенталиста! Никада вала, нећете бити Јевропејци!... Ама ондар, на тај начин, неће нико да зна за тако племенито и кумâно дјело!

— Јок, јок! брани се Ибиш-ага дижући се да иде и плаћајући за Јевђа још осам пива и три кифле сутра кад дође. — Што ми треба писување јевропејско! — има један наш реч, да га не запишеш, ама да га запантиш убаво: „Севап учиниш, фрли у море: ако риба не зна — Алах ће да зна!“

1897. год.

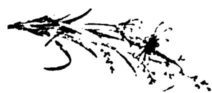

Ј. Миодраговић, Београд.

Успомена на Ст. Сремца.

Сремца сам познавао још из Ниша, из онога времена, када је он проучавао оне оригиналне типове за „Ивкову Славу“. Ја сам био у Учитељској Школи, а он у гимназији. И само за то, што сам ја био управитељ те школе, он није долазио к нама, и ако сам му ја био зет, а моја жена сестра од тетке, коју је он мало познавао. Али кад смо премештени у Београд, и ја за професора Учитељске Школе у Београду и он за професора једне гимназије, ми смо се приближили један другоме више и он је почео да долази. А кад је видео, како му је сестра весела, искрена и необично чиста душа, а деца се необично радовала кад дође „ујк “, он је долазио веома често. И сад смо се тек познали сасвим и као другови и као пријатељи и рођаци. И ја бих могао написати о њему читаву књигу из овога времена. Његова симпатичност, његова детињска простодушност и искреност и његов неисцрпан хумор увек и у свему чинили су, да је он увек био мио и једва дочекан. И кад год дуже не дође вајкали су се и сестра „што нема Стеве“ и деца „што нема ујке“. А то је увек значило, да му нешто није добро; јер онда не иде никоме. И сваки долазак његов оставио је трага у по каквој шали или духовитој изреци. Јер он је сав био смешан; и што год рече, то је и духовито и шаљиво. И чим би погледао ма у што, он би избацио по нешто смешно. У свакој ситници он је могао да изнађе и најмању смешну страну њену. У томе је и сâм уживао, а тиме чинио задовољство и другима, и зато су га сви у друштву волели. Само он није волео свако друштво . . .

Не мислим да пишем ни биографију, ни сву карактеристику, ни све што знам о Сремцу из јавног и приватног живота његовог. Ограничићу се само на најглавније, на оно, што одговара овоме натпису „Успомене“. Па и то нећу делити у неке одељке ни по времену ни по категоријама, него ћу пустити нек иде редом како се чега будем сећао.

* * *

Стева никад није долазио на параде и у свечане дане, кад други долазе и кад има кога, него је долазио сутра, прекосутра или иначе у друге дане, кад нема никога. А кад би затекао кога, он се поздрави и поседи мало, па или остане или мало после па устане и оде и непослужен. Остао би само онда, ако му се то друштво допада; а допадне му се, ако је лепо, искрено и весело. А чим би устао да иде, ми знамо шта је, а ономе, који га испрати, рекао би само: „доћи ћу други пут“. И где је год морао да се „штелује“, да буде закопчан и у пристојном одстојању, он ту средину, то друштво није волео.

Кад му се допадне и остане на вечери, његова је вечера била оригинална: попара или качамак или кисео купус жив са расолом и зејтином, а волео је и сланину или на жару печен сир „кашкаваљ“. И ма шта од тога било и ма како му слатко било, он опет није јео много. И деци је пало у очи, како ујка „мало једе“. И уз овакву вечеру, он би попио по коју чашу ракије и то му је све. Ако би остао даље то би било због шале и разговора, и за то би време само пушио и пио кафу. Кафу баш није много волео, јер говораше, да домаћа кафа никад не може да буде као кафанска. А кад му је сестра једном рекла, да се вара: откуд кафанска кафа може бити боља од кућевне, него да је он навчио на кафанску, па се вара, он сасвим озбиљно одговори:

— Не, не; не варам се! Него је зацело боља... А ђаво га знао откуд то? Ваљда боље умеју да скувају и у оним џезвама некако слађе. Па имају и оно дрво за мешање ... А кућевна мирише на запршку...

*

Деца су била особити предмет његова посматрања и задовољства. Нарочито је волео да их гледа кад једу. Једанпут, још док су била мања, седела су за својим сточићем и чекала вечеру. Мајка им најпосле усу, сваком у свој тањир, и измаче се. Деца погледују — колико је коме сипано, мере очима и чини им се, да ће им то бити мало и да је у свакога више, а у његовом тањиру најмање ... У тренутку Стева узвикне:

— И ово све Јова храни! Не бих волео да сам у његовој кожи ...

*

Имали смо једно необично умиљато и паметно псетанце и звали смо га „Хектор“. Кад год би Стева дошао, Хектор би се необично радовао и скакао би уз њега, а кад он седне, дошао би му у крило. И кад ту није било ниједно од деце, Стева би миловао Хектора. Један пут дође један, који удари Хектора и истера га напоље, говорећи, да не трпи псе у кући. Никад Стева више није волео да буде с тим човеком. У Нишу је омрзао једнога колегу само с тога, што је у кафани ударио штапом једно ловачко псето, и кад је оно почело да скавиче, а он му је онако сељачки викнуо: иха!...

*

Једанпут се сестра разговарала с њим о домаћим приликама, о великим издацима у престоници, а ограниченим приходима, па рекла: Кад би дао Бог, да упали који лоз, па да и ми мало видимо света! „Особито главни згодитак?“ додао је Стева у шали. Макар и не био главни; нек буде и која стотина само: ми смо скромни ...

— И не ваља главни; много је, па човек полуди!... Знаш како је онај казао: Жено, данас је вучење! Идем, па у подне ако ме видиш на фијакеру, знај, да смо добили главни згодитак, и онда лупај све по кући. И отишао. Извлачење се свршило и он није добио ништа. Кад је у подне пошао кући, он некако незгодно падне и сломи ногу. Пријатељи га дигну, метну на кола и повезу кући. А деца у подне чекала на капији. Па чим угледају фијакер и оца свога на њему, појуре у кућу и повичу: „Мама, ево тате на фијакеру!“ И стану да лупају, и полупају све, што се могло разбити. А кад потрче на врата, оца носе између себе!!...

Од то доба остало је између нас, да се због тога главном згодитку никад не радујемо ...

*

Једанпут га о распусту дозовемо у Градиште, где је била моја таљбина, да се мало прође, одмори и проведе, и остао је пуну недељу дана. Једнога дана одемо у оближње село Тополовник, да дан проведемо тамо. После подне Стева се изгуби. Одвојио се од нас и деца су га видела, кад је отишао нанижe, низ речицу тополовничку, која беше бистра као и они извори, са којих потиче. Попа Прока и његова попадија хоће да виде Сремца, јер су читали његовога „Поп Ћиру и Поп Спиру“; а Сремца нема. Дође већ и време да полазимо одатле у Кисиљево, па ћемо одатле натраг у Градиште, а од Стеве ни трга ни гласа. Онда пошаљемо децу, да траже ујку. У неко доба ето деце и воде ујку. Где си ти, Стево! запитамо га ми с чуђењем.

— Ја ту доље у кључу, седео, — одговори он сасвим равнодушно и подиже шешир, пружи руку попу и само рече: Сремац! И одмах смо пошли.

Кад смо после питали децу: где су нашли ујку и шта је радио, они одговорише: Био је чак доле у кукурузу, па нашао леп хлад и, онако, шљунак, па се изуо и метнуо ноге у воду, па тако седи и гледа у реку.

*

Пре неколико година разболе се од бубрега и дуже је време боловао. Кад је устао, дошао је, да нас обиђе и том приликом пожали се, како му је овога пута било најтеже, јер су му лекари били забранили све осим млека.

— Раван месец дана сам, вели, само млеко и јео и пио, и сад мрзим свакогмлекаџију на улици да видим!...

*

И ако није волео параде, Стева није пропустио ниједан рођендан дечји, а да им није нешто донео, особито женску, и то је увек било нешто прикладно, смишљено и готово најбоље од свега, а ако је књига, она је и са згодним натписом.

Али су најзанимљивије његове карте дописнице, којима се јављао с пута, кад је куда ишао. Свака је и озбиљна и смешна, свака је дирљива ма с које стране, свака је шаљива.

9. авг. 1899. јавио ми се из Дубровника дописницом, на којој је стари кнежев двор, ковница

и благајница, и вели: „Поздрав свима и ситнима и крупнима. Ја већ десет дана у Дубровнику. Дакле у Дубровнику, рекао би Божа, о, о Стеване!“ [1])

1902., 13. фебруара јавља се из Мостара па вели: „Већ сам два дана у Мостару. Лепо ми је па ми се не путује даље, али ипак морам. Данас се крећем за Дубровник. Овде све већ процветало. Беле се поља од бехара. Ружа и малина се већ покрила лепим зеленим лишћем. Поздрав свима“. (Толико је било места на пола дописнице; а на другој половини је дивна Херцеговка девојка у живописном народном оделу и с фесом на глави).

А 13. априла, дакле после пуна два месеца, јавља се из Дубровника и њему необично меланхолично пита овако: „Јесте ли сви здрави? Нико ми ништа не пише, а не пишем ни ја, јер не знам о чему би већ, а после све сам карте исписао а нових нема. Базаричекове књиге нема ни овде, а ни у Спљету. Данас је књижара добила одговор. Стретни празници. Поздрав свима.“

19./IV. јавља се из Котара дописницом са сликом Српске народне гарде у Котору и са стране поређао имена свих које поздравља, као оно свештеник што ређа домаћу чељад при водоосвећењу.

10./V. . . . биће из Мостара, у дописници на којој је џамија, вели: „Поздрав свима. Овде киша и зима. Ложе се пећи“, и потписао се „Путник“.

27./V. из Сарајева дописницом са сликом Царске Мошеје и Апеловог Конака, јавља: „Здраво сам стигао. Поздрав свима. Стева.“

18./VI. 1900. из његове омиљене а на крају фаталне Соко-Бање јавља се старијој сестри (која је била учитељица) овако: „Јули потпуну пензију, Мици здравље, „Дади“ провођење, Мати добар апетит жели Стева“. А Јула је желела потпуну пенсију; Мица је (млађа сестра) желела здравље, јер га није имала; „Дада“ је (девојка најстарија) желела провођења. Само је „Мата“ имао сувише апетита, те је хтео за то да га дирне.

1900. ова млађа сестра му је била у марту тешко болесна. Од тога изгуби говор. Али јој се после мало по мало говор поврати, но не и писменост. Слова је тако мешала да није могла ниједну реч ни тачно да прочита ни тачно да напише. Он јој се 22./VII. из Соко-Бање јавља дописницом (са знаменитостима из тога места) овако: „Подај, Мицо, ово писмо Мити нека ти из њега прочита мој поздрав теби, Јулки и свој ситној господи око тебе“.

Тога распуста звали су га да дође у Градиште на који дан. Он одговара 4./VIII.: „Врло ми је жао што не могу доћи, јер имамо госте из Бечкерека па треба да сам с њима. Поздрав свима. До виђења у Београду. Ову вам карту шиљем нек види Дада какви лепих кућа имамо у Београду.“ А на карти слика Велике Пијаце, преко које Дада пролази сваки дан! . . .

4./II. 1902. из Мостара шиље сестри карту са сликом једне буле замотане у црнину од главе до пете, па вели: „Ево ти шаљем, Мицо, слику једне мостарске лепотице. Сви кажу да је врло лепа а ја им морам веровати. Добро би било да се ова мода уведе и код нас тамо, бар за оне ружне, кад пређу 50-ту годину.“

2./III. јавља јој се из Дубровника са сликом православне цркве (јер је била веома побожна) и вели: „Нека Загорка извини што сам јој послао једну карту неплаћену. Кад успишете немојте ни ви платити па смо квит! Здрав сам, што и вама свима желим и поздрављам вас све по азбучном реду.“ И са стране додао: „Кажи Стевану нек нађе професора Милорада Павловића“. — А и Стеван (Стевановић) и Милорад били су онда беспослени . . .

30./IV. опет из Дубровника вели: „Поздрав свима у кући. Још дан два па идем у Мостар и Сарајево.“

7./III. 1902. шиље деци (Мити) карту, „Долазак цара Душана у Дубровник 1349., па вели: „Поздрав теби, Мати, Крстивоју и Боси. Владајте се добро и учите се у школи, да будете паметни као ваша Мама Ујка.“ А мама се безазленошћу приближивала деци увек, а сад услед ове болести, још више . . .

4./III. опет из Дубровника шиље „Мати“ дописницу са сликом продавца неког пића тамо, па вели: „О, Матеја!! После доброга ручка добро је мало прилећи, а после спавања врло је укрепително попити по једну чашу овога пића, што га овај продаје. Поздрав свима. Ујка.“

А из Соко-Бање 24./VII. пише му: „Овде је ока јагњећа печења два гроша, ока караманки грош а једна диња за марјаш. Где си, Мате, да се науживаш!! Ујка.“

Али се најрадије и највише јављао „Дади“. Она има пун албум, који јој је он и купио и написао: „Загорки Миодраговићевој (општој Дади) на њен рођендан 11. февр. 1901. г.“ Албум је велики и за њега је дао 12 динара. Ја ћу још прошетати по овој великој градини и узабраћу само неке цветнће из ње.

Кад је она због болести материне морала напустити учење у Вишој Жен. Школи, он јој адресује: З. М. ученици у пензији.“

„Примио сам карту. Она силна срца изгледају као ротке — месечарке — само фали мало путера.“

„Хвала на сећању, Поздрав свима, а највише теби, Дадо! Ово је главна улица (Дубровника). Онај што је испод њега звездица, то сам ја . . .“ А звездица стоји испод једнога „гигерла“, дугајлије и кицоша — сушта противност Стевина.

[1]) Пок. Божа Кнежевић је равно месец дана питао Стеву сваког дана, где се рани, и Стева му је увек одговарао: „код Коларца“. — „Дакле код Коларца?“ поновио би Божа, да боље запамти, па га другог дана опет пита и рекне исто овако, само дода: „О, о, Стеване, дакле код Коларца се храниш?“. . .

„Поздрави, Дадо, од моје стране све у кући сем тате.“

. . . „Буди тако добра па утеши „Хекиа“ и кажи му и овде корпе ушле у моду, а псима је најтеже кад их засврби око репа, па не могу да се почешу.“

На карти из Земуна: „Вода је била мирна, ни трага од ветра и буре. Срећно сам допутовао. И у далеком свету сећам вас се и поздрављам вас све.“

„Ево ти по обећању једне нове карте за твој албум. Ја сам у Дубровнику већ четврти дан. Овде је лепо, само су честе кише и страшна влага. По вазда сам крај мора и гледам валове. Поздрав свима тати, мами, Мити, Мати и Боси и оном чупавцу из кутије, што се зове Крстивоје.“ (Слика је једне бабе, а Крстивоје је ђак, који је послуживао код нас).

Запазио је, да Дада воли слике из природе, зору и месец са звездама. Он јој из Сарајева шиље пазар где су сами сељаци, па вели: „Честитам Дади рођендан и молим је да ме извини што овде нема месечине на карти.“

— —

* * *

Стева је и у школи био оригиналан. Најгоре је мрзео седнице и на њима никад није говорио. Једном у седници дође ред на њега, да на крају тромесечја каже шта има о свом разреду, у коме је он био разредни старешина, а то беше шести реалног одсека. Он лаконски одговори: „Свршено је све и нема ништа“ (за седницу проф. савета). Онда нешто наста питање о броју ђака у том разреду, и директор га запита: колико има ученика? Стева се замисли, па не знајући напамет, дохвати дневник, који стајаше иза њега, отвори га и виде, па сасвим озбиљно одговори: „Седам!“ Сви се насмејасмо, само он не.

Једанпут, на крају другог тромесечја, беше много ђака са слабим оценама, који се по закону отпуштају.

Из сваког је скоро разреда отпуштено по неколико; али кад дође ред на први реални, разредни старешина прочита одлуку разредног већа: да се четрнаесторица отпусте, и прочита имена њихова. Директор запита хладно: прима ли се предлог разредног већа? Сви слегосмо раменима и неки кроза зубе једва пропустише: „прима се“. „Дакле, прима се“. потврди директор. Сремац скочи и запрепашћен викну:

— Па, овај оста са̂м с редаром! Сви се грохотом насмејасмо; али страшне одлуке не променисмо . . .

* * *

Кад му је 31. окт. 1905. умрла сестра Мица, он је целе ноћи преседео и непрестано пушио. Био је дубоко потресен, али је хтео то да прикрије. Само је са мном разговарао и понајвише о другим стварима. У собу, у којој је лежала покојница, спремљена за онај свет, никако није ушао. А кад смо ујутру рано хтели да је изнесемо и носимо на лађу, он се изгубио; отишао је, да не гледа . . . И целе те зиме више није дошао ни једанпут, па ни после зиме. И ко је могао помислити, да ће нам ово бити последње виђење, и последњи долазак у моју кућу! Једва је прошло пола године од ове страшне и њему необичне ноћи, а он оде у своју омиљену Соко-Бању, да студира типове за своју другу, и већу и лепшу, Ивкову Славу, оде — да се више не врати: оде, да оде за сестром својом, онамо, куда ћемо сви! . . .

О, Стево, добра, чиста и племенита душо! Ти си био потребан школи; ти си био потребан родбини и пријатељима својим; ти си био потребан књизи српској; ти си био потребан свему народу нашем, те да им, свима, разведраваш мутне и суморне дане. Па их опет ти остави тако рано и тако изненада, да за тобом жале докле их је! . . .

Мил. J. Гајић, професор.

Сремац и Српски Цигани.

Стевана Сремца и Јанка Веселиновића упознао сам у дому Милоша Валожића, књижара. Валожић је о својој слави нарочиту пажњу поклањао књижевницима, професорима и учитељима, те су о гозби они највидније место заузимали. Давно је било, али се опет сећам свих појединости с једне сјајне вечере у дому Валожића. После вечере Сремац је седео мирно и са својом околином водио озбиљне разговоре; Стеван Јевтић био је необично расположен, Јанко врло хоран за пиће и песму, а Миле Павловић преко обичаја, за причање. Случајно сам био ближе Сремца; и сада се сећам његова разговора о српским Циганима. Сремац је упорно тврдио да су наши Цигани достојни свакога поштовања и да су једна велика чињеница у културном развитку нашега народа. Али водећи тај разговор, Сремац није губио из вида шта ради Јанко и Јевтић. Јевтић се већ увелико пео на столицу, декламовао и лајао као матори пас, а Јанко правио вицеве и певао разне песме. Када се Јанко нешто беше ућутао, једна госпођица рече: „Молим Вас, господине Јанко, знате ли још коју из вашега краја?“ — „Госпођице, познајем још и попадију“. — „Ама није женску, него песму“, одговори госпођица збуњено. „А? — Песму? — Добро“, рече Јанко испијајући чашу. Сремац се малко исправи и додаде у разговор о Циганима: „Маните Ви Јанка, госпођице; он сада регулише Ђердап“. После тога Јанко је често дизао чашу и узвикивао: — „Хајде да регулишемо Ђердап“.

Сремац је и даље развијао теорију о српским Циганима и енергично наговештавао да се ваља манути страних певача̂ и певачица̂ и њихових песама.

М. Живковић Београд:

Стеван Сремац у „Витезди“.

Има десетина година, како се неки професори и књижевници свако вече састају за нарочитим столом у одређеној београдској пивници на чашу пива, да у пријатељском разговору проведу време до вечере. Тај свој сто назвали су „Витезда“.

У последње време, кад се „Витезда“ преселила у „Пивску Славину“, долазио јој је чешће и Стеван Сремац, да једно пола сата отћути, ако је био зловољан, или да се — расположен — којом пошалицом и сам уплете у разговор својих другова, па да после оде у другу механу на вечеру.

Најчешће су се у „Витезди“ виђали у последње време пред смрт Сремчеву: Сретен Пашић, управитељ В. Ж. Школе, Васа Димић, директор прве гимназије, Сава Антоновић, професор, а доцније директор реалке, Радоје Домановић, књижевник, Милорад Митровић, песник и професори Бошко Савић, Др. Ст. Окановић и ја.

Кад је оно изненада умро Сремац, ми смо више столице, на којој је он седео, обесили урамљену и његову слику и посмртну листу, а на његову столицу није нико седао читавих четрдесет дана. „Витезда“ је сматрала, да ће тиме најприличније исказати своју жалост за овим својим незаборављеним чланом.

На молбу уредника „Босанске Виле“ прикупио сам на брзу руку неколико прилога о Стевану Сремцу из онога времена, у које се он јављао у „Витезди“, с намером, да се изнесу пред ширу публику, не би ли, може бити, и у њима нашли Сремчеви поштоваоци што шта, што ће им боље отворити срце и душу честитога покојника.

Академик Сремац.

И ако је вест о избору Ст. Сремца за редовног члана Српске Академије Наука и Уметности радосно примљена од свих љубитеља српске књиге, сам академик био је тим одликовањем најмање обрадован. Требало је примати честитања, пошалице и задиркивања, а свега тога, нарочито за првих дана после избора, било је много, јер је круг Сремчевих познаника био веома простран. О каквој гозби или банкету у то име није — није хтео ни да чује. Мрзео је велико друштво, бежао је из гомиле, и грдно се мучио кад год би, силом прилика, морао присуствовати каквом већем скупу. „Чим је више од тројице, ја се збуним, не могу да поднесем бесмислене испаде у разговору, па се склањам. Ако не нађем другова, с којима се могу слободно разговарати и слатко нашалити, тражим које место, где ме не познају; ту седим, посматрам и размишљам до миле воље“. Тако се Стева бранио, ако би га ко прекорео, што, по некад, оставља друштво и без јава.

То његово држање било је повод другарској пошалици, којој се и он слатко насмејао:

Академик Сремац.
— *Што не прима честитања*
Академик Сремац?
— *Жали што је академик*
А не академац.

Сретен Пашић.

Професорски испит.

Стеван је увек избегавао разговор о професорском испиту, нарочито докле га још није био положио. Другови су му то знали, али су га разговорима о испиту кињили, како би га што пре нагнали, да се јави за испит. Сви су знали, да је он за испит био давно спреман.

Једном приликом наврзе му се тек испитани професор богослов и руски академик Н. Н., па му стане говорити, да што пре изађе на испит, јер он зна по своjем испиту, да то није ни мало тежак посао, као што се мисли.

— Па, за вас, богослове, одиста то и није никакав посао. Зар, мислиш, ми не знамо, како си ти полагао? Један те члан комисије запитао:

„Зашто сте направили овлике погрешке у језику?“ А ти скрушено одговори:

„Нитко же без грјеха, токомо један Бог!“

Комисија стукне пред Светим Писмом и ућути као заливена. — Други ће члан запитати: „Знате ли, које је године био трећи Васељенски Сабор?“ А ти опет исповртиш из Библије: „Њест ваше разумјети времени ни љета!“... И тако је ишло, док се комисија није уморила. Кад ти је комисија признала испит и кад си добио диплому, ти си се, као папина мазга, осветио својим мучитељима, лупајући их Библијом: „Опрости им, Господи! Не вједјат бо что творјат!“ — Ето зашто твој испит није би тежак...

Сретен Пашић.

Једе као блудни син.

Сремац је у опште врло мало јео.

Једном је неко од чланова „Витезде“ појео приличну порцију паприкаша, па поручио после и ђулбастију, те је стао с највећим апетитом јести.

Сремац га је неко време с посмехом гледао, па тек рече:

„Пази! Једе као блудни син!“

Др. Ст. Окановић.

Нисам абација.

У једној гимназији, у којој је Сремац раније служио, предложи директор у седници Професорског Савета, да се предавања лети отпочињу у 7 часова, а не као

обично у 8, па да се раније и свршавају, т. ј. у 11, а не у 12.

„Можете“, рекао је на то Сремац; „али моје часове оставите, где су. Ја да сам хтео ранити на шевећернију, ја бих био абаџија, а не професор“.

Др. Ст. Окановић.

О школи у школи.

Како је у „Витезди“ редовно било више професора него људи друге професије, то су бар неки од професора често с веселих причица из обичнога живота, што су поред дневних новости биле обично предмет разговора, прелазили на расправљање гдекојих чисто школских питања. Они су често у своју тему увукли полако скоро све присутнике тако, да би се кад и кад отворила и мало бујнија дебата о школи.

Сремац би усред таке дебате зловољно викнуо: „да платим!“ Чим би келнер примио паре за попијену мастику, Сремац би се дигао, натукао би шешир на очи и отишао без збогом остај.

Ако би га ко сутра дан запитао, зашто синоћ оде као опарен и љут, он би одговорио:

„А како да се не љутим? Мало је, што се школска питања одвише на дугачко у самој школи претресају, већ их износите и у самој механи на тапет, те човек не може ни чашицу мастике на миру да попије — о школи у школи!“

Од то је доба „Витезда“ водила рачуна о овој Сремчевој жељи.

М. Живковић.

Мезе.

Чешће су поједини чланови „Витезде“ доносили мезе, које је коме уз пиво највише пријало.

Пријела се мени једно вече сланина, те понесем неколико комадића. Кад сам дошао у „Витезду“ сви већ беху мезетили, па међу њима и Сремац.

Извадим ја комадић сланине, па поручим хлеба и држећи у левој руци и сланину и окрајку, резао сам десном руком час режањ сланине, час залогај хлеба, па умакао у со и паприку и изазивачки стао валатати — пуцају ми заушњаци. После десетог залогаја нагнем криглу, отпијем, учиним „охохо!“ и пукнем устима, па опет навалим на сланину.

Док ће Сремац — а седео је према мени и ћутке ме гледао:

„Имаш ли, болан, још те сланине? Пљуцка ми се, гледећи те“.

„Па што ћутиш, камена стено? Ево узми!“ и пружим му други комадић.

„Вала, како те гледам где сладиш, кадар бих био отићи на крај Београда, кад не бих могао где ближе добити сланине. — Ово је ужичка, а ја њу много не марим, слађа ми је маџарска. Али сад ми је слатка свака“. И онда се сети детињства:

„Кад сам био мали, па ми мати у вече да само мало сланине и комадешку хлеба те станем присмакати — е слађе ми то беше, чини ми се, него царска вечера. А кад нестане праве сланине, већ остане још која шунка у оџаку и ја затражим сланине, мајка куд ће, шта ће, већ ми одсече мало од оне сланине на шунци: дошла као сипље, мало нагорела, од чађи поцрнела, а слатка — махни! На све то си ме данас подсетио том својом сланином, и ја морам јести мало сланине, и ако сам већ мезетио!“

М. Живковић.

Милорад Павловић, Београд:

Смрт.

Брзо, неосјетно губе се и измичу у пучину прошлости тренуци и дани и нижу се у недјеље и мјесеце, од којих постају године и стољећа. И ми то не примјећујемо.

Чини ми се, јуче је било, а већ је минула пуна година дана, од кад се упокојио раб божји Стеван Сремац, човјек непорочан и честит, а књижевник велики и ријетак, да му међу живим саплеменицима парњака нема.

Умро је — није морао умријети. Умро је — није требао умријети. Отишао је ведар и весео, здрав и чио, да се разгали у бањској хладовини, да проведе школски одмор; отишао је да ужива у посматрању оних ријетких и интересантних типова, које је и раније у својим приповијеткама износио; а вратио се хладан, вратио се мртав, скрштених руку, положен у гвоздену ковчегу са посљедним хладним посмијехом на поплавјелим уснама. Онога, кога смо са радошћу и осмијехом дочекивали, дочекали смо, једнога дана, са сузама у очима.

Посљедњи дани Стевана Сремца били су страшни и врло трагични. То није била смрт, коју смо очекивали, којој смо се могли надати и са којом се требало помирити. Она је банула изненада, одједном, напрасно, управо обманула нас и однијела из наше средине човјека, који ни сам на њу ни у сну није помишљао и који би је могао рукама задавити, да је знао, да му се прикрада. Али она је дошла потајно и разривала организам, док га није сасвим себи потчинила. Да су је на вријеме примијетили, докторски би је нож разоружао и отјерао.

На неколико дана пред смрт своју Сремац је случајно, не зна се тачно како, затровао крв своју и да је био на вријеме запазио то, те се оперисао — он би и данас богатио својим неусиљеним и ведрим хумором, као и својим шаљивим причама српско друштво и српску књижевност.

На читавих десет дана пред своју катастрофу Сремац је осјећао у себи неко грозничаво стање; али није никако могао ни помислити, да је то грозничавост и дрхтавица ушљед тровања крви. Он је стално мислио, да је то ушљед простог назеба, јер су вечери у Соко Бањи биле хладне, а Сремац је волио у вече дуже да сједи и са друштвом еглените. У Бањи је највише проводио вријеме са Dr. Скерлићем, проф. Универзитета и сада већ покојним Милорадом Митровићем. Сремац их је вазда позивао на ракију, да се загрију, говорећи, да већ неколико дана осјећа се грозничав и страшно изнурен. И те су грознице постајале све чешће и све јаче, докле га најзад нијесу у постељу обориле. Пријатељи су наваљивали на њ, да се да прегледати, али Стева то није допуштао. Најпослије га приморају, да се подвргне прегледу љекарском. Љекар је болесника свестрано прегледао и нашао, поред шуља на задњем дијелу тијела, један екцем врло сумњива изгледа. Он опази знаке тровања крви, а и појаву „црвеног вјетра", који је био ушао чак у дебело цријево. То је већ било, кад је болест у велико ухватила коријена и ширила се по свима каналима крвним и цијелом организму: на неколико мјеста читави дијелови мишића поцрнили су у брзо прелазили у трулеж. Напријед и назад појавиле су се тако зване гангрене. Операцију је требало извести још прије четири или пет дана, докле тровање није било захватило цио организам. Доцније операције биле су просто мучење човјека, кога је смрт већ била у своје канџе дохватила. Али је ипак била дужност учинити и тај покушај. И док је љекар на једном дијелу исјекао и извукао отровне дијелове, дотле је на другој страни избијала друга, већа гангрена. Са доњих дијелова тијела убрзо је прешла на горње дијелове организма. Кад сам га сагледао, био сам запрепашћен: Сремац је изгледао сав изрешетан и формално искасапљен. Ране т. ј. отвори на тијелу били су толико велики и дубоки, да се у сваки могло завући обје песнице. Најстрашније је било, кад су љекари скидали са њега старе завоје, вадили газе и нове стављали. И он је, јадник, све то стојички подносио.

На пет дана пред своју смрт писао ми је једно писмо писаљком. И то је његов пошљедњи писани састав. У томе писму захтијева Сремац, да се пожурим са набављањем и шиљањем новца, који сам требао издејствовати од „Књижевне Задруге" и „Матице Српске", да му се на невољи нађу, „да не би, вели, послије било доцкан", како сам у писму вели. По себи се разумије, да сам сваки други посао напустио: одмах сам писао Dr. М. Савићу у Н. Сад и отишао у „Књижевну Задругу". И Задруга и Матица показале су се веома предусретљиве и одмах су ми ставиле на расположење повелике суме новаца, откупивши неке Сремчеве списе за своја будућа издања.

Ја сам већ раније телеграфски и телефонски био извијештен, да је болест толико узела маха, да су врло слаби, готово никакви изгледи за спасење болесника и да ће бити велико чудо, ако Сремац остане у животу. И та ме извјесност веома жалостила. Ко ме је год срео, питао је: „Како је Стеви; како је Сремцу?" и сваки му је од срца пожелио оздрављење. Али је све то било мало. Новине су донијеле вијест о Сремчевој болести и сви сталежи, сви узрасти непрестано су се распитивали о стању болести. Чак и нођу добијао сам са разних страна Србије и Српства питања: како је Сремцу? Али је све то било мало. Забринула се и краљевска влада, забринула се и Национална странка, које је Стева био један од највиђенијих чланова; забринуо се и његов велики лични и политички пријатељ Стојан Рибарац. Овај је одмах умолио љекара Ник. Николића, да пожури у Соко Бању и изведе операцију над болесником.

Али све је то већ било касно . . .

Зажелио је, да се види са мном, а на саопштење из Бање, да је његово стање очајно, пожурио сам у Соко Бању у очи дана смрти не би ли га у животу сагледао . . .

Београдски лист „Политика" донијела је из једног мог приватног писма, које сам уреднику упутио, на челу листа опис пошљедњег дана Ст. Сремца, који је 12. августа прошле године отишао Богу на истину. Тај састав гласи:

ПОШЉЕДЊИ ДАН СТЕВАНА СРЕМЦА.

(ИЗ ЈЕДНОГ ПРИВАТНОГ ПИСМА).

Соко-Бања, 12. августа 1906.

....Видио сам Стеву. Боље да га нијесам видио — о мање би туге и о мање бола било. Осјећао сам да нам је то пошљедњи састанак, пошљедње виђење, пошљедњи разговор. И ако се никако нијесам могао помирити с мишљу да ћемо га ускоро изгубити, неки потајни осјећај, који се у души уњедрио, говорио ми је да већ сјутра Сремца неће бити међу живима.

Требало је имати много куражи, па моћи мирно гледати оне патње, које болесник подноси. Требало је бити јаких живаца, па се не заплакати кад је његов поглед потражио моје очи да се с њима сусретне. Ја нијесам имао толико снаге, а ни брат његов, Јован, није могао поднијети ово сретање очију и њихов нијеми и страшни разговор. Уздржавао сам се колико сам могао, али заман: очи су ми биле пуне суза кад сам се зауставио код његове постеље.

Није нас примијетио кад смо ступили у одају његов брат и ја. Дан је био ведар и свјеж; прозор један на његовој одаји био је отворен, а исто тако и врата. Покрај њега стајала је болничарка, па једном танком и дугачком марамом растјеривала муве са болесничке постеље. Стева је лежао на леђима и полуотворених очију гледао у таваницу. Јечао је.

— Спава ли? упитах.

— Не спава никако, одговори болничарка.... ово је осми дан да није ока склопио. Нити шта једе, нити спава.

— Стево, Стево, ослови га његов брат Јован.

Он се једва одазва.

— Ево, дошао је... и рече моје име.

Болесник окрете главу и кад ме угледа очи му се засвијетлише чудним сјајем. Чим сам их угледао, а мене свега прође ледена језа. Осјетио сам да је то поглед самртника — тамо у њиховим дубинама, врло далеко трептило је и дрхтало нешто као скрхано крило рањенога голуба.

— Ти си Миле...

Па се онда изви на лактове не би ли се мало издигао, али се с тешким напором мало тако држао, па намах клону на јастук.

— Миле, брате, отпоче он сувим гласом, оди да се пољубимо.

Његов брат Јован стајао је покрај мене оборене главе и лијевом руком бјеше покрио очи. Тихо је плакао.

— Оди.... зар нећеш да се пољубимо? Брат његов даде ми очима знак да се не љубим с њим; али стид и туга обујмише ме. Нагох се према болеснику преко постеље, десном га руком пригрлих и мало издигох и два пут се пољубисмо.

Као да му се поврати мало снага и сувим гласом поче ми говорити:

— Ето, видиш, на шта сам осуђен....

И у очима му заблисташе сузе.

Стајао сам нијем, безгласан крај постеље и праштао се са својим најбољим другом и пријатељем, са којим сам годинама дане и ноћи проводио у најљепшој заједници. Ако је за другога имао тајне — за мене је није имао; што другоме није могао повјерити — мени је повјеравао. Присјећао сам се свију тренутака и незаборавних часова, сјећао сам се његових духовитих разговора, пријатних шала и анегдота, које је причао, као да их из какве тајне књиге вади. Никако нијесам могао вјеровати да је смрт стајала тако близу овоме човјеку, који је био једар и чврст као планина и чији је дух био свјеж и ведар као мајско јутро.

Најтеже ми је било кад ми се поглед сретне с његовим очима, а његове су очи тако живо и пожудно тражиле мој поглед и поглед брата његова. У дубини тих финих и изразитих, веома изразитих и великих очију било је све што једна измучена душа има да каже, читава приповијетка бола и страдања, патње и мучења: а то све — незаслужено је дошло. Тијело његово, до јуче здраво као тријесак, разједа отров, који му трује снагу и крв; организам се руши и распада, али дух и ум не дохвата; свијест је потпуно чиста, потпуно здрава и душу тишти и књњи једино сазнање ове страховите недаће, која носи неминовну смрт. Његов те дубоки поглед пита: он тражи да му улијеш наде, да га увјериш да није то то, од чега душа потајно страхује; да није ту онај страшни гост, који у својој коштавој руци држи замахнуту косу...

Пријатељ, никакав пријатељ није у стању мирно сачекати тај поглед и да на њ осмијехом и утјехом одговори. Сузе су ми помутиле вид и ја сам са његовим братом изишао на поље. Чим сам изишао из болесникове одаје, најенергичније су захтијевали и љекар и брат Стевин, Јован, да се дезинфикујем, да сублиматом, који је већ био приправљен, исперем усне, лице и руке и све што је ма у какав додир дошло са болесником.

Одазвао сам се том захтјеву, а доктор ми је одмах објаснио зашто то захтијева.

— Треба да знате да је то врло гадан и страшан отров, којим је отрована Стевина крв.... Он прави гангрене на тијелу у виду грозда. Оно мјесто гдје се заустави отров да разрије мускулна ткања са свим поцрни, месо иструне и може се просто кашиком извући.

Мени је било непојмљиво, како је то могло снаћи болесника, кад је он био веома чисмен и пазио је на његу тијела врло много.

— Случајно... он је имао пуљеве и преко њих је и ушао отров у крв.

*

Одаја у којој Сремац преживљује своје посљедње тренутке доста је пространа и видна. Има с лица два прозора, са којих се у даљини види, као каква исполинска купа, планина Ртањ, од подножја до врха. Постеља на којој је болесник с лијеве је стране, уза сами зид. У продужењу кревета, код ногу, има дугачак и узак миндер. С лијеве стране на зиду прикуцане су многобројне дописнице са сликама. То је украс домаће чељади, који је Сремац често са интересовањем посматрао. До зида, између прозора, налази се сто са завојима и љекаријама. Соба иначе није украшена ничим. Само има лијеп изглед.

Јуче је др. Никола Николић извео нову операцију: на четири или пет мјеста поново је сјекао болесника и вадио труле дијелове. Око једанаест сати дошли су бањски љекар и доктор Стевановић, да болесника окупају и поново превију. Страшно је било гледати оне муке и слушати оно јечање при вађењу старих и увлачењу нових газа. Ради умирења срца убризгаван је и камфор. Послије купања се мало примирио и чинило се као да је заспао. Врло је добро што је ту, поред болесника брат његов.

Послије купања попио је кашику шампањца и одмах је мало задријемао. Кад сам по подне ушао у собу да га поново видим, он је примијетио да сам ушао и пружи руку. Болничарка узе ту његову руку и стави је под покривач. Болесник јој се повинова. Покушавао сам да га посматрам, кад он мене не гледа. Зачудило ме да се толико смањио. Лице му је било

чисто и изболовано; очи дошле веће, уста стално отворена. Дисао је врло тешко и с напрезањем.

У два и по часа док је брат његов изишао био послом, ја сам поново покушао да разговарам с њим. Звао сам га неколико пута све гласније, понављајући његово име. Најзад се окрете.

— Како ти је Стево? запитах га.

Он не одговори.

— Како ти је?

Једва чујно, лагано покрећући усне рече Стева:

— Сад је све лепо.

Послије тога занеможе. Дисање му је било кратко и убрзано, поглед укочен и помућен. То је било наше пошљедње виђење.

Наскоро послије овога, око три сата наишли су поново љекари Стефановић и Димитријевић. Пред њима је журио брат Сремчев, Јован. Љекар бањски приђе постељи и покуша да опипа пулс болеснику.

— Тако брзо бије да се не може избројати и тако је слаб да се једва примјећује.

— А температура?

— Потпуно нормална.

Љекар подиже танки покривач и прислони уво на болесникове груди. Кад издиже главу у његовим очима сјале су се двије сузне капи... Није ништа говорио, али смо сви са лица његова прочитали и разумјели: да је ту крај. Доктор га узе десном руком лако пљескати по лијевом образу не би ли га повратио из заноса у ком је био и звати га по имену, нашта се он једном само мало помаче с мјеста и опет паде у занос.

Дан је био ведар, свијетао, топал, као и душа овога великана, која се прашта од живота и иде Богу на истину. Гаси се и трне она исполинска буктиња ума и духа, која је цијелом Српству свијетлила и срце му загријевала. Умире један од највећих људи у Српству; у овом малом мјесту гаси се живот једног великог човјека, човјека који сам собом чини једно доба, чини епоху у животу српске књижевности. Смрт кида нит живота онога, кога је слава обесмртила; у тугу и жалост увија нас човјек, који је све веселио, коме су се сви радовали, кога су сви вољели и поштовали, вољели и обожавали.....

У три сата и десет минута јавио сам телеграмом престоничким листовима: „Дисање убрзано, предмете не распознаје, скора катастрофа неизбјежна“. Док је телеграм стигао у Биоград Стеван је већ био заклопио своје очи за навијек и опростио се тешких болова и Христовских страдања. У четири сата по подне умро је. Тако мину пошљедњи дан живота његова; тако сврши великан српски Стеван Сремац. Бог да га прости и помилује!

М. П. Биоград:

Ст. Сремац и његов рад.

Растужио нас је човјек, који нас је вазда веселио. Расплакао нас је био онај, који нас је својом ведром шалом и духовитошћу разгаљивао и изазивао на здрав, неусиљени смијех. Смрт га је посјетила у тренуцима кад је о будућности размишљао. Обишла толике, код којих је требала зауставити се, а посјетила онога, који јој се није ни надао. Дошла је изненада, потајно и подмукло и од лијепе наде створила свијетлу успомену. Тако смо изгубили Стевана Сремца.

Смрт његова је огроман, ненакнадни губитак, како за само друштво српско, исто тако и за српску књижевност; јер он је вриједио и друштву и отаџбини исто толико, колико и књижевности. Сремац је био човјек ријетких особина и врлина. Добротом срца и питомошћу нарави далеко је био одмакао од својих савременика. И Српство је изгубило много: изгубило је једнога преданога и идеалнога родољуба, који је и живот свој залагао за срећу и слободу отаџбине. Његово је име уврштено у ред бораца, који су се борили за слободу и независност. Књижевност је највише изгубила: изгубила је најбољега, најдостојнијега представника српске ведре шале и хумора, српске неусиљене и лаке досјетљивости и духовитости . . .

*

Живот Стевана Сремца нема великих доживљаја и скокова, нема великих обрта, али је прожет великом љубављу према Српству, великим мислима и искреним родољубљем, које је захватало сав српски народ „од мора до мора“; прожет је био идеалношћу и зачињен сталним радом на књижевности. Његов књижевни рад обухвата доста видно све горе поменуте одлике. Како је живио, Сремац је тако радио и тако писао. Његов књижевни рад стоји у потпуном складу са његовим мишљењем и животом. Живот Сремчев био је ишаран веселим доживљајима, необичним хумором, духовитошћу и здравим, незлобним погледима на живот и свијет. Шта је осјећао, како је мислио и како је сматрао свијет и људе, живот и његове добре и рђаве стране, најбоље се види из његових приповиједака. Свака ствар има своју смијешну страну. Он је умио ту страну видјети и вјерно је представити. Сремчева искрена, доброћудна, незлобна шала развлачила је на смијех и уста најтуробнијег човјека. Али то је био смијех човјека, који зло не мисли и не да новога повода, да и други зло мисли. Својим мислима и животом, својим навикама и особинама, својим причањима и разговорима, својим родољубљем, које није било извјештачено ни лажно, Сремац се видно истицао изнад својих савременика и чинио је, сам собом, један засебан тип, као год што је својим историјским и хумористичним припо-

вијеткама чинио и чини један нов датум, нову струју и епоху у српској књижевности.

*

У овом добу општега грамжења, гдје се све руке пружају, да нешто приграбе, да дочепају, он је имао руку, која је нудила и дијелила. Његов динар, чим га је добио, био је истога часа подијељен на двије половине, од које је једна припадала његовом ближњем. Кад му се десило да има два капута, онај други Сремац је имао — на леђима каквога сиротана. У његовој руци нити у џепу његову није се могао никада згрнјати какав сувишан динар. Сав, душом и моралом својим, лично је на свог јунака, нишког Ибиш-агу, чији се принцип живота састојао у оној великој и хуманој реченици, коју је сам Ибиш изрекао: „Учини добро, фрли у море, ако риба не зна, Алах ће да зна". То је био и Сремчев морал.

*

И у томе добром и хуманом човјеку живио је и велики родољуб. Наравно, Сремац није дао нити износио на пијацу своје родољубље; он њиме није трговао, као што то данас чине многе патриоте по занату, ни ти се ма када узносио. Данас је родољубље не само празна ријеч, него пун џеп, код неких проста трговина. Сремац је, шта више, био највећи противник тога и такога патриотизма. А у чему се састојало његово родољубље? Кад је требало отаџбини послужити, Сремац је дјелом показао, шта је патриотизам и како га разумије. У оним тешким временима, кад је Србија заратила са силном царевином, да извојује независност, Сремац је био младић, ђак биоградске велике школе. Одушевљење, које је захватило искрене родољубе, захватило је и њега. Али док су многи затражили склоништа по канцеларијама, он се, и против изричне забране своје родбине, уврстио у ред добровољаца и отишао, по највећем мразу, пјешке, преко планина, на бојно поље, гдје у мало није и смрт нашао, премрзнув у снијегу. Он је дакле био учесник оне исполинске борбе, која је Србији донијела слободу и независност. И осјећај свога родољубља пренио је Сремац и у књижевност: велики број његових историјских приповиједака, које се с правом сматрају као алеми српске књижевности, прожет је необичним мислима једнога преданога родољуба, који воли свој род и који му приноси своје највеће светиње на жртву. Десет Сремчевих историјских приповиједака јесу десет свијетлих епоха из српске давне прошлости, јесу десет буктиња, што расвјетљују таму српске биљине и негдашњице, јесу десет лекција, десет заповијести за српску омладину, како да љуби свој народ, чија је историја тако тужна и тако свијетла и велика.

*

Што Сремца нарочито истиче то је његов рад на хумористичној књижевности. Тај рад је најопсежнији, најбољи, најбогатији, истиче Сремца као нарочиту индивидуалност и чини у нашој књижевности једну засебну епоху. Сремац је несумњиво наш највећи и најбољи хумористични приповједач. Он нам је у својим шаљивим приповијеткама, у којима нам представља, махом паланачке типове, открио читав један, дотле нама непознати свијет. Приказао нам паланачке типове, њихов живот и навике, како их ми дотле нијесмо ни видјели. Сремац је приповијетку извукао из села и пренио је у паланку. Са Јанком није оставила село, али је са Сремцем ушла у паланку и добила више простора, више ваздуха. Свака Сремчева хумористична приповијетка, почевши од „Ивкове славе" па до „Величанствене шетње мадам Помпадуре", свака нам открива најоригиналније, наснијешније, најинтересантније стране и слике паланачког живота. Било је и прије прича из паланачког живота, али у њима је било приче, но не истине и живота. Ми смо и сами живјели са тим људима из провинције, што свој вијек проводе по ћепенцима, у ниским каваницама и по виноградима, али нијесмо могли тако јасно запазити оне њихове карактеристичне одлике, како их је Сремац умио умотрити. За нас су паланка и живот у њој, као и њени становници били забатаљени, гурнути од свјетског метежа, запарложени, управо свијет засут прашином и заборавом, свијет, који вегетира и трули. Међу тим Сремац је открио у њима читав један свијет, свијет пун љубави и страсти, пун одушевљења и живота, свијет питом и добар, жив и раден, искрен и весео, чист и моралан. С тога је он с љубављу и великом симпатијом износио живот и људе из провинције. И ако им је нашао безброј недостатака и махана, безброј смијешних страна и особина, лудости и страсти, он их није мрзио, пишући о њима није их нападао и с тога нема ни у једној његовој приповијеци типа, кога би он и крај све карикираности мрзио или нас натјерао, да га мрзимо или да га се гнушамо. Сремац није мрзио тај ситан свијет, њихове сићушне мане; он је волио да их проучава, да им се смије, али не да их изобличава. Његов „Кир Герас", крај свих својих смијешних, готово одвратних особина, ипак је симпатичан. Такав је и „Нацко" и „Јексик аџија" и „Пера Дружески" и „Професор Марјан" — управо сви редом.

Сви ти типови, које је Сремац умотрио и проучене изнио у својим приповијеткама, јесу вјерна копија људи, који и данас живе растурени по нашим паланкама и забаченим мјестима у унутрашњости Србије. Највећи број их је из тако званих новоослобођених крајева, гдје је и сам Сремац са службом десетак година, управо младост своју провео. „Калча" је тип, који ће се још дуго и дуго налазити по нишким улицама; г-ђа Цвечкенмајерка несумњиво и данас витла кроз улице Бечкерека или Велике Кикинде и другим мјестима Угарске и редом оговара свој комшилук; учитељ Максим и данас негдје затурен у каквом селу испод Грдовића или Копаоника спрема пун зембиљ дописа за престоничке новине и два зембиља предлога за прву учитељску скупштину.

Сремац је сав тај шарени свијет посматрао са великом вољом и интересовањем; он га је посматрао, како се весели, како тугује, како се жени и сарађује, како лаже и приповиједа, како се моли и куне, како проклиње и благосиља, како пије и љуби, како политизира и бира, и њихове одлике оцртао у догађајима, које је из самог живота позајмио. Он њих није корио за њихове мане и недостатке; он им се смијао од срца, јер су били за смијех; није их критиковао ни грдио — он их је цртао и пошто су били смијешни — сви су им се смијали, па и они, које је он оцртавао. Зато су његови типови смијешни, луди, комични. али не одвратни, не досадни, не банални.

*

Својим хумористичним приповијеткама Сремац је створио себи једно од најугледнијих мјеста у српској савременој књижевности. Он је умро; али ће његови типови и јунаци живјети дуго иза њега и иза нас и њима ће се на сав глас доброћудно смијати доцнији нараштаји. У књижевности српској Сремчево име биће на врло видном мјесту, као што ће и његове приповијетке чинити нарочити одјељак српске лијепе књижевности.

Сремчева библиотека.

Господине уредниче!

Вашом поштанском картом од 29./XI. о. г. почаствован да Вам што год напишем о нашем прерано умрлом Стевану Сремцу, књижевнику и професору, част ми је учтиво одговорити, да сам га на моју велику жалост тек по његовим књижевним делима познавао, која сам с правом насладом читао. Зато и нисам у стању послужити с оним подацима, која се стичу дугим и интимним опхођењем. Али пошто ми је поверењем Управе Народне Библиотеке у Нишу као библиотекару у део пала та ретка част да средим његову библиотеку, то ћу односно ње и односно у њој нађених забележака, извода, поштан. карата и писама понешто моћи саопштити, чиме ћу се можда бар у неколико одазвати Вашој жељи.

Управа је примила Стевом завештану библиотеку 1. новембра о. год., а у њој има сем Стевиних књига још и књига његова рођака пок. Јована Ђорђевића, бившег професора Велике Школе у Београду, министра просвете и председника Народне Скупштине. Ова је библиотека инвентарисана за себе у засебном инвентару и смештена је у два велика стаклена ормана на видноме месту, у библиотечкој дворани. Ови ормани носе ове натписе: „Библиотека пок. Стевана Сремца, књижевника и професора.“ Инвентарних бројева има 770 (седамстотина и седамдесет) са 1294 (иљаду двестотине и деведесет и четири) свеске. Дела су већином из историјско-филолошке групе и белетристике, а по језику су већим делом српско-хрватске, па онда немачке, руске, француске, а има нешто и мађарских. Укупна вредност ове библиотеке могла би се оценити на 3000 (три иљаде) динара.

Управа примајући Стевину библиотеку на руковање, живо осећа ону одговорност, којом дугује Стевином светом спомену, па и нашем литерарном свету, те је у интересу очувања ове библиотеке и за најдаља будућа поколења решила па се књиге из ње никако не издају на домаћу послугу, већ да се уз највећу штедњу тек у библиотечкој дворани читају. Сам пријам Стевина легата пак, она је благодарно објавила овом својом објавом у орманима јавним: „Народна Библиотека у Нишу.“

Јавна захвалност.

Народна Библиотека у Нишу 1. нов. о. год. примила је завештајем непрежаљенога Стевана Сремца, књижевника и професора, намењену јој библиотеку у 770 драгоцених дела са 1294 свеске. Овим приновком толико је порасла нама поверена Народна Библиотека у Нишу с погледом на њену вредност, да пок. Стеву можемо сматрати за њена другог оснивача.

Управа дакле благодарно признајући и објављујући пријам Стевине библиотеке, вечитим пијететом и захвалношћу се одзива на његову гробу — на гробу бесмртна књижевника, изредна професора и родољубива добротвора, желећи његовој племенитој души рајског насеља, а његовој слави вечито трајање.

У исти мах Управа се осећа побуђеном да топло захвали г. Јовану Сремцу, брату пок. Стеве, што је својим ревносним заузимањем омогућио да се завештај изврши.

У Нишу, 18. новембра 1906. г.

Библиотекар:	Председник Управе Нар. Библиотеке у Нишу:
Пав. Софрић, с. р.	Мих. Бобић, с. р.
г. проф.	Директор гимназије у Нишу.

А да би се бар у неколико задовољила поеве оправдана радозналост односно самих аутора, који су заступљени у стевиној библиотеци, навешћемо главнија имена.

1) Српско-хрватски аутори: Св. Сава, Стеван првовенчани, Доментијан, Данило архиепископ. Гундулић, А. Качић Миошић, Доситије, П. Соларић, Караџић, Сима Милутиновић, Сарајлија, Л. Мушицки. М. Видаковић, Малетић, М. Светић, Ст. Бошковић, Јов. Бошковић, Јов. Суботић, В. Врчевић, Ст. Новаковић, Његуш, Владан Ђорђевић, Љ. Ненадовић, Јов. Ристић, Даничић, Михаило митрополит, Никанор епископ, Дучић архимандрит, Руварац, Панта Срећковић, Милојевић, Шапчанин, Љ. Ковачевић, Љ. Јовановић, Л.

Костић, Змај Јован Јовановић, Сандић, М. Ђ. Милићевић, А. Гавриловић, Љ. Недић, Кађански, Нушић, Светоз. Марковић, Домановић, Клајић и Натко Нодило;

2) Стари класици у немачком и српско-хрватском преводу: Омир, Иродов, Тукидид, Аристотел, Паузаније, Есхило, Аристофан, Ливије, Тацит, Плутарх, Тибул, Проперције, Хезиод, Федро, Петроније, Цицерон, Светоније, Корнелије Непот, Полијен, Јувенал, Клаудије Елијан, Аријан, Флавије Јосиф, К. Плиније, Страбо, Д. Касије, Лукијан, Полибије, Дионисије од Халикорнаса, Диодор од Сицилије.

3. Немачки писци у оригиналу: Г. Вебер, Гете, Шилер, Хајне, Хамерлинг, Галерх, Биргер и Ленау;

4. руски писци које у оригиналу, а које у немачком и француском преводу: Гогољ, Пушкин, Карамзин, Кољцов, Крилов, Толстој, Нил Попов, Мешчерски, Љермонтов, Тургењев и Некрасов;

5. Чешки писац Холечек у преводу;

6. Маџарски песник Петефи у оригиналу и преводу;

7. Француски писци у оригиналу и преводу: Волтер, Русо, Ренан, Дири, Ролен, Mme Севиње, Ларошфуко, Фенелон, Виктор Хиго, Шатобријан, Флори Ламе, Жонкијер, Леже Л. Ламартен, Расен, Мармонтел и Лафонтен;

8. из талијанске, шпанске и португалске књижевности у преводу: Тасо, Макијавели, Сервант и Камоса;

9. енглески писци у немачком преводу: Бернс, Штерне, Осијан, Шекспир, Бекл, Свифт, Филдинг, Меколеј и Карлајл.

Веома је карактерно, што се ни једно Стевино дело у оделитом издању није нашло. А не мање је оригинално, што се Св. Писмо српског текста налази у више примерака, па и на руском, немачком, латинском (од Теодора Безе), француском и мађарском језику. А ту је и Катавасија, верна пратилица Србинова у радости и жалости.

По свему овоме дакле слободно можемо рећи, да се Стевин узвишени карактер потпуно испољава у његовој библиотеци, јер у њој све оно налазимо, што већ одавна знамо о њему, а то је, да је поред свега свога силног духа ипак остао чистих и непоколебивих националних осећаја православан Србин. И по мом немеродавном мишљењу, ово је његова најеминентнија, а у исти мах најлепша карактерна црта.

Његове књиге су обично обележене својеручним потписом „Сремац“. А у понекима од њих, а наиме на почасним примерцима, које је добио од својих пријатеља-писаца, налазе се написи пуни љубави и поште, с којима они пропраћају свој дар. Тако на Недићеву делу: „Из новије српске лирике“ видимо овај напис: „Своме драгом пријатељу Стевану Сремцу — 25. VIII. 1893. — Писац“. — А исти је такав напис Недићев на другом једном његовом делу: „Новији српски писци, I. коло“ под датумом од 21. фебруара 1901. год.

А нашао сам у књигама још и многих забележака и извода из историје на комадићима артије, и по својприлици они су скице каквих год планираних историјских приповедака; па онда има скица од песама, поштанских карата и писама. Све је ово додуше тек фрагментарна, али је ипак драгоцена грађа за попуну онога, што се о Стевину животу и раду већ зна, и она се брижљиво чува за његовог позватог биографа.

Из ове ситне грађе веома је интересна поштанска карта једног оданог читаоца Бранкова Кола, коју је упутио уредништву овога листа. Та карта гласи:

Поштовани господине!

Ако желите да Вам и за годину 1904. останем претплатник листа, онда молим Вас пишите Стевану Сремцу нека настави свога „Кир-Героса“, јер ћу се још разбољети од жалости.

С поштовањем

Марко Вујасиновић, с. р.

а ви увјек пишете Вујадиновић — могли би исправити. — А на првој (адресној) страни стоји: „Uredništvu Brankova Kola — Tešanj 13. XI. 1903. — Srem. Karlovci.“ — А преко адресне стране стоји плавом писаљком написано ово: „Није ово једини, који тако пише; на поштанским новчаним упутницама вазда их има. А ја ћутим и примам ћутке. Стево, брате, па докле?“ — Разумети је, да је ово последње од стране уредника Бранкова Кола. — Ова је карта Стеви у куверту послата и тако се у његовим књигама нашла као белега.

Веома је занимљиво и писмо његова ујака пок. Јована Ђорђевића приликом појаве Ивкове Славе. Ево га у препису:

Драги Стево!

„Са задовољством сам прочитао твоју Ивкову Славу“. Видим, да је оправдан онај лепи пријем, који је свуда нашла. Још би желети било, да и „Ћира и Спира“ угледа света. Шта више, овај ми се због тенденције још боље допада.

Хвала ти на књизи, и немој да с њоме завршиш свој рад у овој струци, која ти тако од руке иде.

31. октобра 1895. г. Твој ујак

Ј. Ђорђевић, с. р.

Саопштавајући Вам све ово као грађу за Ваш многоцењени лист, молим Вас, Господине Уредниче, пријатељски, да и нашој библиотеци пошаљете један

примерак онога броја, који будете посветили светлој успомени нашега бесмртнога Стеве.

С особитим поштовањем

Ниш, 4. XII. 06. Библиотекар Нар. Библ. у Нишу **П. Софрић,** гимн. проф.

Стеван Сремац:

Либаде.

Скица.

„Није ком је речено,
већ ком је суђено".
Срп. нар. пословица.

Поп Пера има попадију Полексију. Поп Пера и попадија Полексија међу собом врло лепо живе. А живе лепо и са комшилуком, ближим и даљим, са сваким, и са световним. Природно је, да и са поповима лепо живе. Није он био никакав род оном попу што је мрзио другога попа, а само је њих двојице било на целој земљи.

Није ни најмање чудо, што поп Пера лепо живи са поп Павлом и његовом госпођом.

Поп Пера је фини човек, један весељак, воле друштво и старо вино, жена му некакоособњак, воле кућу и децу.

И поп Павле воле кућу, а жена му, попадија Перка, јако воле друштво, ретка жена, један весељак, и певачица.

Кад су код своје куће сваки, они се ућуте, нешто је мртво, нема весеља, нема разговора, нешто сваком фали, нешто празно. Попадија Перка тада се сећа попа Пере, а попадија Полка сећа се попа Паје

„Е, да је нешто сад ту поп Пера"... вели попадија Перка.

„Баш, вели поп Паја, право кажеш", а мисли на попадију Полексију.

„Да их зовемо".

„Да их зовемо", одазива се поп Паја.

И тако сваки дан: поп Пера има нешто посла код поп Паје, ради каквог крштења или венчања и кад наиђе увек се задржи у разговору са његовом госпођа Перком, или поп Паја има да каже какву црквену новост попа Пери, те скокне до њега, где се задржи у пријатном разговору и са њим и његовом госпођа Полексијом, која чудо што воли да разговара о црквеним стварима.

Зато су најрадије у друштву и траже се.

Поп Пера иде попу Павлу ради госпођа Перке, а госпођа Полексија ради попа Пере.

То су срдачни односи, да их ваља тражити у белом свету.

Госпођа Перка песмом необично одушеви попа Перу кад му запева:

„Пољуби ме
Моја мила селе"...

Њега та песма толико одушеви и занесе, да јој једанпут у одушевљењу обећа либаде са исеченим рукавима.

Поручује попа Пера код Maксе терзије либаде са исеченим рукавима за попадију, ама не каже за коју. --

Терзија Макса зна добро меру, начини бело либаде за попадију Полексију.

Кад либаде буде готово, терзија га донесе.

Госпођа Полка се радује, што ју је поп, њен муж, изненадио. Изненадио се и поп Пера, али ћути.

Проба госпођа Полка либаде, проба неколико пута: тесно.

Шта да раде?

„Да га дамо госпођа Перки у пола цене, њој ће таман да буде", говори поп Пера, „она је мало сувља од тебе, а?"

„Па можеш, а мени?

„Теби, душо, да поручим друго, ново либаде" одговара нежно поп Пера.

Шта да ради, поручи поп Пера за жену друго либаде и лаже, да је хтео жену да изненади, па му није испало за руком.

Кад буде и друго либаде готово, поп Пера пошље једно госпођи Перки, која се толико изненади, али се изненади и поп Паја, но пошто му се ствар објасни, он је ућутао.

И тако обе попадије добију по бело либаде са исеченим рукавима.

Један поп одене обе попадије, и ако у црквеним књигама црно на белу стоји, да један поп не може имати две жене.

Али то је домаћа ствар између попа Пере и попа Паје, о којој нико ништа не зна и која се овог света ништа и не тиче.

Они и даље живе лепо. Кад су код својих кућа, па се ућуте, попадија Перка сећа се попа Пере, а госпођа Полка сећа се попа Паје...

„Да је нешто ту поп Пера", каже поп Паја, а мисли на госпођу Полку.

„Баш право кажеш", одговара госпођа Перка, а мисли на поп Перу.

„Да их зовемо, а?"

„Па да их зовемо".

А кад дођу, госпођа Перка запева лепше но икада дотле:

„Пољуби ме
Моја мила селе"...

„Реч" бр. 1.

Наш Сремац.

Малер:

— Е, брате, — жаљаше се Сремац о распусту 1890. у Београду. — Пређашњих година, кад год дођем у Београд, натрапам на Светислава Вуловића, који ме редовно поздравља са речима: „Море, Стеване, што ти не полажеш испит професорски?!“ А сад, када сам положио испит, идем свуда не бих ли срео Вуловића, а њега нигде ни од корова. Јуче чух, да је отишао на Киселу воду. Шта ће му сад Кисела Вода, кад пре није ишао!

Баш је то малер . . .

Наставник цртања:

С јесени 1879. оде Стева у Ниш за предавача, а о Петровудне идуће године дође у Београд на виђење. Пред „Дарданелима“ прича појединости „чиновничкога“ живота, на помену, како је морао предавати и цртање, а у школи — тек отвореној — нема ни модела ни прегледа.

— Па како си радио?

— Ето тако, нацртам на табли нешто, па онда деца прецртавају. А буде кадшто, да ме деца питају, шта сам нацртао, и ја онда морам да напишем доле: „столица“ или „оџак и дим“ и т. д. Тако је то лепо израђено!

Иначе је био одличан цртач карикатура.

Класицизам и реализам.

Сремац је био за класичку наставу, те се често препирао с колегама, који су били томе противни. Једанпут се у седници поведе реч о неком неваспитаном ученику, а један ће природњак рећи:

— То је само суровост расе, ето и у старо доба класичко било је таких појава, ето у Непоту и у Цезару . . .

Сремац плану:

— Гле сад! У свему си против класицизма, а само у томе нађе, да се позовеш на класичко доба! Иди с милим Богом!

„Нипошто!“

У Српској Историји Љ. Ковачевића и Јовановића пише о Душанову законику на једном месту: „То је збирка саборских одлука у разним гранама државнога живота, а н и п о ш т о законик“ . . .

Узео Сремац ту књигу, подвукао речи н и п о ш т о, па показује колегама и љути се:

— Како људи не воде рачуна о тежини појединих речи! Зар се ово не могаше казати друкчије већ овако џамбаски! Као да ће пропасти Српство, ако неко од ђака помисли о тој ствари и мало лепше! Тако се пише само на стаклетима, у којима је отров!

Лепо резоновање.

— Господине, како па мој син у школу? — пита Стеву један Нишлија прве године његова рада.

— Бога ми, право да кажем, неће да учи, рђаво је.

— Такој је! Несрећа је то: да је добар, ја би га даја на занат, али је рђа, није пристао за никуд, па га накара у школу. Фала ти!

Његова квалификација.

Неколико дана послије Сремчевог избора за члана Академије Наука имађаше друштво, с којим је Сремац свако вече проводио, рибљу вечеру у једној кафаници на Дунаву. Пошто је поједена рибља чорба, кафеџија донесе на послужавнику неколико чаша разне сорте вина, да гости пробају и реку, које ће вино пити.

Павле Маринковић понуди Сремца, који је до њега сједио, да он изврши пробу и каже, које ће се вино пити.

— Па да, ја сам због тога, што се разумијем у вину и изабран за члана Академије.

Хашка конференција.

— Шта ради она Хашка Конференција? — упита једног дана Сремац свога колегу Миливоја Јовановића, излазећи из школе.

— Ђаво ће је знати! — одговори му овај.

— Море, шта се млате те велике силе! Нека се с р е ф е н е и одреде годишње једну повећу суму новаца, па нека ставе Србију у пензију. Нека сваки брат Србин добије пензију с тим, да му се она рачуна од Косова, па је мир за свагда осигуран.

Сремац као свједок.

Сада већ покојног Милоша Пејиновића, професора, који се бијаше одао пићу, оптуже, да је пијанац и директор му затражи изјашњење.

Пејиновић даде изјашњење и у њему се позове на тридесет кафеџија, као на свједоке, да никад више не попије од једне ракије. Давши овакво изјашњење, Пејиновић се обрати и Сремцу, као свом пријатељу и колеги и замоли га, да и он усмено потврди његове наводе, наведене у изјашњењу.

— Молим те, Стево, реци им ти, да је то лаж. Ти ме бар знаш, да никад не пијем више од једне.

— Море, Милоше, немој да се млатиш. Од куд ја да то сведочим.

— А што?

— Како што!? Кад тридесет кафеџија кажу, да код сваког од њих свратиш и попијеш по једну ракију, онда то значи, да сваког јутра попијеш тридесет ракија. А кад ја кажем, да је то истина, онда излази, да и ја с тобом сваког дана сврaћам у тридесет кафана и пијем тридесет ракија. И онда се не само утврди, да си ти пијаница, него и ја.

Оправља сат.

Једног дана затече Сремац у гостионици професора др. А. Белића при ручку. Белић је врло кратковид и при ручавању тако рећи тура и нос у тањир заједно са ножем и виљушком.

— Шта то радите? — упита га Сремац.

— Ето ручам.

— А ја мислим ви оправљате сат! — одговори му Сремац смијући се.

Јефта.

За Јефту Угричића створено је од негдје мишљење — свакако из вица — да воли да увајмљује књиге без питања.

За вријеме Сумбатовљевог бављења у Београду ријеше чланови позоришне управе да се сликају и да даду ради успомене своје слике Сумбатову. И Сремац се, као члан позоришне управе, сликао. Кад је слика била готова, он изјави, да му се не допада и умоли фотографа, да уништи клише. На питање својих пријатеља: шта замјера слици, он одговори:

— Зар не видите како ми стоји капут. Изгледам у њему као Јефта Угричић кад се враћа из туђе библиотеке.

*

Говорећи једном о скупим и јефтиним књигама Сремац рече, да има књига: скупих, скупљих и најскупљих и најјефтинијих, јефтинијих и „Ј о ф т и н и х“ (т. ј. књига, које нијесу ништа коштале).

Аратос.

Када се Павле Маринковић 1897. год. — послије грчко-турског рата — вратио из Атине, Сремац се врло нервозно распитивао о приликама у Грчкој. Једном у разговору Маринковић му рече, да у ново-грчком језику има доста словенских ријечи, којима су Грци само придодали суфикс „о с“.

Сремац, коме је ово до тада била новина, изненади се, поћута мало, па онда насмијавши се рече:

— Па то Грци сад рат зову „р а т о с“ — „а р а т о с“.

Жалосна врба.

Једном приликом био је Сремац у винограду Милоша Туцаковића, директора „Трговачке Банке“, гдје се, пијући шампањ, мало више развеселио.

При повратку из винограда један од пријатеља стаде га задиркивати, а он се стаде овако бранити:

— Ама није то мене, што ме је баш пиће ухватило. Него се онај Жика (Протић, звани „Ајфел“) надвио надамном као жа-

лосна врба, па ме спопала нека меланхолија, те сам се од жалости можда и напио.

Одговара за другога.

За време свога боловања у Соко Бањи један пријатељ, који му бијаше дошао у посјету, запита га улазећи у собу:

— Како је, Стево?

— Ето како је, одговарам ни крив ни дужан за другога. Неко се рђаво опогани, а ја сад због тога болујем. Изгледам сад као онај Симон у „Старом Каплару“, коме су подметнули украђене новце.

Ово је било на три дана пред смрт.

Пуномоћије.

На неколико дана пред своју смрт Сремац да знак Павлу Маринковићу — који бијаше дошао из Београда, да га обиђе, — да остане с њим на само. Остали, који бјеху у соби, примијетише то и изађоше.

— Бога Вам, Пајо, ви сте правник, па знате те ствари. Могу ли ја издати пуномоћије лекарима, да ми даду мало више опијума, па да склизнем на онај свет.

— Можете дати од руке, само вам власт такво пуномоћије неће потврдити.

— Што! Зар ја немам права да узмем себи живот кад хоћу?

— Имате на то права, али немате права да тражите од лекара, да вам живот одузму.

Сремац оћута мало, па онда готово уздахну:

— Хо мајку му. Какви су вам то закони. **„Правда“.**

Књижевне и културне биљешке.

Сремац у страној књижевности. Нико мање није превођен у страној књижевности од покојног Сремца. Њега је тешко било странцима и разумјети, а још теже преводити. Колико се зна тек пред смрт његову превела је на чешки Зорка Ховоркова у „Vydrovy Besedy“ бр. 9. 1906. његову причу „Аца Грозница“.

Новинарски конгрес Сремцу. Баш оних дана, кад је умро и сахрањен био Сремац, састао се у Софији први јужнословенски новинарски конгрес. Глас о смрти Сремчевој брзојавно је послао конгресу сад већ покојни пјесник Милорад Митровић. Конгрес је с највећим пијететом саслушао тужни глас и одао достојну пошту покојнику и изјавио брзојавно саучешће.

Пошљедња прича Ст. Сремца. Пошљедња прича Стевана Сремца штампана је у дубровачком „Срђу“ лањске године, а зове се „Шетња мадам Помпадуре“.

Одбор за споменике. Српско Новинарско Удружење образовало је одбор од новинара, књижевника и политичких пријатеља Ст. Сремца и Јанка Веселиновића ради подизања споменика њихова на Калимегдану. На ту цијељ положена је већ сума од 200 дин. од стране удружења. Нарочитим позивом овлаштиће се сви српски политички и књижевни листови ради прикупљања прилога за те споменике.

Ивкова слава. Баш на сам дан сахране мртвог тијела Ст. Сремца београдско народно позориште завршило је ферије. Ту вече у почаст Сремцу започело је нову сезону његовом „Ивковом славом“. Прије тога чланови су учинили помен и одали достојну пошту сјени Сремчевој.

Из Српског Књижевног Друштва. Лањске године држана је прва редовна сједница Српског Књижевничког Друштва. На њој је г. Миле Павловић, професор, прочитао свој биографско-литерарни рад о. Стевану Сремцу. Госп. Павловић, који је дуго вријеме био заједно са покојником и живио с њиме под једним кровом, располаже великим биографским материјалом, и биографија, коју он спрема, биће потпуна и са много интересантних ствари. Од интереса је преписка између преминулог приповједача и његова ујака Јована Ђорђевића, некадашњег професора Велике Школе и министра просвјете. Госп. Павловић је донио и приказао члановима друштва десетак фотографија Сремчевих, из ранијега доба, почев од ђаковања па до саме смрти. Од особите су вриједности посмртне хартије Сремчеве, гдје се налази велики број ухваћених појединости, гестова и реченица из обичнога живота, цио један рјечник идиотизама и типичних израза у српском језику, идеја за приповијетку, скица, започетих па и сасвим довршених прича. Из једне духовите шале о зецовима види се, да је Сремац исто онако мислио о режиму прије 29. маја, као и цијела поштена Србија.

Сремчева сахрана. Погреб се кренуо на Госпојину тачно у 2 и по сата по подне и то улицама: Немањином, Милошевом, Краљ Милановом, Кнез Михајловом и Краља Петра све до саборне цркве.

У саборној цркви било је опијело, а одатле се спровод кренуо Кнез Михајловим вијенцем поред реалке Чарапићевом. Коларчевом до трамвајске станице, а одатле на Ново Гробље.

На станици, прије него што се погреб кренуо, говорио је Премовић, члан националистичке омладине; у цркви, по опијелу, говорио је Гига Гершић, члан академије наука; пред реалком, у име колега, Ј. Ковачевић професор реалке; пред народним позориштем, у име књижевника и пријатеља, Бран. Нушић; на Теразијама, у име народне странке, чији је био члан пок. Сремац, опростио се Ст. Рибарац, а на гробу говорио је пошљедњу ријеч Гођевац, један од лањских Сремчевих матураната, у име свих ђака.

Помен Ст. Сремцу у Иригу. Српско пјев. друштво „Змај“ у Иригу приредило је 5. новембра лањ. год. парастос прослављеном српском књижевнику Стевану Сремцу. Говорио је у славу његову Глигорије А. Николић, парох. У вече је било сијело, на коме је говорио у славу Сремчеву Стеван Добричић, а М. Драгосављевић читао је трећу главу Сремчеве Ивкове славе.

Сремцу мјесто вијенца. Уредник „Мале Библиотеке“ г. Ристо Кисић у Мостару мјесто вијенца покојном Стевану Сремцу уписао га је за члана добротвора „Добротворне Задруге Српкиња“ у Мостару. Врло похвално. — Тако исто и професори друге београдске гимназије, као другови пок. Сремца, уписали су га за члана добротвора ђачке задруге у тој гимназији. — Одбор нишке омладине уписао је Стевана Сремца за члана добротвора ђачког фонда нишке гимназије.

Сремчева улица у Нишу. Одбор нишке општине на сједници од 18. авг. л. г. закључио је, да се за успомену на професора и књижевника Стевана Сремца, који је провео више година у Нишу, ту почео свој књижевни рад и који се често сјећао Ниша у својим приповијеткама, досадања Просвјетина улица назове Сремчева улица. Ово је једна од најљепших и најдужих улица у Нишу. Врло је близу гимназије и у њој је Сремац становао. Ејвала Нишлијама, који се Сремцу лијепо одужише.

Помен Стевану Сремцу. Пријатељи и поштоваоци Стевана Сремца давали су му концем септембра лањске године шестонедјељни парастос у Београду. За тим су са покојниковим братом, Јованом Сремцем, лимаром у Београду, кренули на засебној лађи у Сенту, његово мјесто рођења и ту су такођер одржали парастос и означили кућу, у којој се Сремац родио.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Кашње се прешло на други разговор и ми почесмо причати, како је Ивкова слава на мостарској позорници успјела преко сваког очекивања. Он се радовао успјеху, мило му било. Напомену, како се бојао, да је Мостарци неће разумјети, — јер су далеко од Ниша и не долазе у додир са оним свијетом као н. пр. Биограђани, — и како је, чак, хтио одговарати чича Илију, да Калчу никако и не игра у Мостару.

— Нисам — вели — мислио, да је мостарски живот тако сличан нишком и да у Мостару још има људи-ђидија, из старог земана, попут Калче, који ће га на позорници онако одушевљено поздравити.

Затим је хвалио игру Чичину, наглашујући, како нико, никад више, неће моћи онако израдити Калчу, као он.

— Кад умре Чича, умреће и Калча — рече — и Ивкову славу треба одмах да скину с репертоара. Њему нико ни подражавати не може ... Он је ту јединствен! ...

Другога јутра, зором, дошао ми је Сремац у радњу. Сјео је за мој писаћи сто, написао неколике карте и, пошто смо попили кахву, почео пребирати књиге, које су ми лежале на столу. Међу књигама била је и она Недићева Новији српски писци, штампана на нарочитој, дебљој хартији, са бројем на другој страни.

— Лепо издање, — рече Сремац прелиставајући књигу. — Чисто ми мило, кад оваку књигу узмем у руке.

— Лијепо, — потврдих и ја. — Могао би и ти тако издати приповијетке.

Сремац пусти књигу на сто и удари ме по кољену.

— Добро да си ми напоменуо за приповетке, — рече. — Овај ваш Кисић салетео ме, да ми изда неке ствари у Библиотеци. Вели, да ће ми, уместо хонорара, штампати 100 комада на нарочитој хартији и у лепшем издању. Лепо, пристајем ... Али ја бих желео, да издање буде, како ја хоћу и да ми га ти надгледаш ... Прво ти напомињем, да књига не сме бити прошивена жицом, него концем. Љути ме, кад и туђу књигу видим жицом прошивену. Друго: да буду два насловна листа; на првом само назив приповетке, а на другом потпун наслов. Треће: корице да буду са оним мојим рамом — ти већ знаш. Четврто: нек се назив приповетке и моје име штампају црвеним писменима.

— Добро. Учинићемо по жељи.

— Молим те, све то запиши, да штогод не заборавиш. Криво би ми било, ако све тако не штампате.

— Записаћу.

Обојица запалисмо цигаре и, гледајући у Недићеву књигу, заподјенусмо разговор о писцу њезину, добром нам пријатељу, који је, на жалост, већ био покојни. Питао сам га: је ли Недић доспио да напише неколике студије, о којима ми је у једном опширнијем писму напомињао, и то студије о Љубиши, Јакову Игњатовићу, Лазаревићу, Матавуљу, Јанку и о њему (Сремцу)? ... Сремац ми одговори, да је била готова само студија о Љубиши, а за друге да још ништа не зна. Затим ми је причао о Недићу, о болести његовој, о задњим му часовима. Причао и хвалио га.

— То је био једини критичар српски, кога сам необично ценио, — рече ми. — Веруј ми, кад би ми он казао, да преломим перо и да више никад ретка не запишем, ја бих га послушао ... Њега бих послушао, а другог никога! ... А он је искрен, није увијао ником, ни пријатељима ... Успркос томе, што смо пријатељи одавна, што смо другови, ја сам све чекао, кад ће ми једном рећи: исписао си се, сад ти ствари не вреде ... Он би у стању био, да ми то рекне, искрено, отворено, очи у очи ... И ја бих збиља баталио писање, преломио бих перо ...

— А како је то дошло, да Ивкову славу уступиш баш њему за Преглед?

Сремац одмахну руком.

— Читава је то прича! — рече. — Ја сам писао дуже времена, а њему нисам смео признати, да пишем. Састајао се с њим, а нисам смео признати. Зазирао сам некако, бојао се прекора, па као велим: не мора ни он све знати ... Кашње је ипак дознао, да су оно моје приче Из књига староставних, што их је Босанска Вила доносила ... Тад сам се истом усудио, да му признам, е имам намеру тако опричати сву српску историју од жупанских времена, па до косовске битке ... И то је одобрио ... Рече, како ће то нарочито вредити за ширу публику, која не воли читати сувопарне историје, а овако је човек нехотице заголица, да узме књигу, чита и, уједно, учи.

— А тад си му, сигурно, признао, да умијеш писати и друкчије?

— Не! Нисам смео! — дочека Сремац. — Прећутао сам то ... Тек кад је у Гласнику Миле Павловића штампана Божићна печеница, са потписом С. С. дознао је, да је моја ствар. Биће да му је Миле казао, јер у Мили остаје така тајна као у решету вода ... И чим сам му дошао кући, дочека ме са осмехом и поче ме задиркивати ... Бејаше ми криво, па сам се готово љутио и што сам му дошао... Ипак сам некако успео, да окренем разговор на друго, заричући се у себи, да ћу одсад своје ствари још више крити од њега ...

— Е, али Ивкову славу нијеси могао сакрити.

— Нисам никад ни помислио, да ћу је њему дати, — одговори Сремац. — Ко зна, би ли је још и штампао, да он није покренуо свој Преглед. Али чим га је покренуо, одмах ме и окупио, да му што напишем. „Дај“, вели, „или што староставно или што слично печеници. Треба ми приповетка“. Дуго сам се затезао и нисам му хтео обећати. Тек кад је навалио толико, да већ нисам могао одолети, одем и

донесем му рукопис. То је била Ивкова слава. Предам му и, не чекајући ни да завири, оставим га и одем. Нисам му смео привирити у кућу за пуних шест дана. Мило ми је било, да дознам, шта мисли о причи, али се нисам усуђивао, да одем и запитам. Једва седмог дана одем му и то неким другим послом. Кад тамо, а оно Недић, чим ме угледа, пружи руку и поче честитати. И по лицу сам му могао познати, да му се ствар свидела. До неколика дана почела је излазити у Прегледу. Кашње ме то осоколило, да издам и Лимунацију и остале веће ствари, од којих су многе биле старије од Ивкове славе.

— А шта је са Лимунацијом? Је ли већ преведена на њемачки?... Чини ми се, да је Талетов почео преводити још прије три године.

— Не знам, је ли је превео — дочека Стево — а и не верујем, да ће лако превести. Моје се ствари тешко преводе. А, право даречем, ја и не пишем, да ме преводе. Ја пишем за свој народ, за Србе... Шта ме се тиче, хоће ли Швабе или ко други икад за ме и чути или не ће!... Најпосле имају они својих писаца, јачих, и ми им не требамо.

— А пишеш ли што ново?...

— Ових дана писаћу једну причу овде, у Мостару, о хаџи-Мицку... Не смем у Сарајево Кашиковићу на очи, а да му што не понесем. Одавно му дугујем. А ово ће бити краћа ствар, згодна за Вилу.

Затим ми показа један нотес, препун биљежака. Он је биљежио све, што је вриједно било, да се прибиљежи: анегдоте разне, пошалице, изреке.

— Видиш, овде ми је, што се рекне, као извор неки, па кад ме засврбе прсти, да пишем, а ја узмем бележницу и из ње уносим у приповетку све оно, што је згодно. Саветовао бих и теби, да тако радиш, ако већ ниси почео. Згодне теме, опажања, кратку карактеристику појединих људи, које сретнеш или познаш, све бележи. То много олакшава посао при писању.

Оставивши опет биљежницу у џеп, Сремац се подиже и хтједе поћи.

— Хоћеш ли и ти са мном? — запита.

— Куда?...

— Па гдегод... на чашицу ракије... Али, молим те, само да не идемо у фините гостионице. Да одемо у нашу механу, где је механџија какав Цинцарин или барем налик на Цинцарина, и где седе обични хамали, радници, сељаци...

Дигнем се и ја и пођемо заједно. У поласку он отресе прашину с кољена, поправи мало шешир, накриви га и окрену се мени.

— Е не ваља, како си наместио шешир — рече. — Ви Мостарци не знате љуцки ни згужвати га... Чекај, да ти поправим...

— Остави, молим те... Не пазим ја на то...

— Е, али ја хоћу, да ти поправим... Видиш, старији сам од тебе двајестину година и још сам као неки кицош... Још бих се смео примити за управитеља позоришта... А ти тако... Срам те било!

Кад смо дошли у механу и почели испијати ракију, била је готово празна. Механџија стасит, виђен, наочит човјек дријемао је у крају, док му је кћерка дјевојчица од дванаест година, послуживала двојицу сељака, који су се непрестано свађали због некаква дијела. Док сам ја испијао ракију, Сремац је пажљиво разгледао по механи и слушао сељаке. Ипак као да му се није свиђало овдје. Изненада, као да га неко гурнуо, устаде и пође.

— Хајдемо. — рече.

— Куда?

— У какву другу механу.

Тако смо, за непун сахат, обишли четири механе. Ни у једној се нијесмо дуго задржавали. Тада сам примијетио, да Сремац никако не може дуго сједити на једном мјесту, да воли селити.

Пред вече смо пошли на Шеталиште. Можда да је тада размишљао о својој новој приповијеци, јер није волио говорити много. Он је ишао једним крајем шеталишта, а ја другим. Изгледало је, као да смо се посвађали, па се и не освркемо један на другога. Изненада, након дужег ћутања, приступи ми.

— Има ли и овде обичај, да, кад неко полази на ћабу, прате га ђаци, попови и т. д.

— Није ми познато. Ја не памтим, да је ко од наших и ишао на ћабу.

— Ниси ни слушао о том што подробније?

— Нијесам.

— Хм... То ми је требало, да знам због хаџи Мицка... Питаћемо кога старца; ваљда ће знати.

— Сигурно!

И опет се раставимо. Опет он иде једном страном, а ја другом. Тек кад смо дошли до једне овеће баште, у којој су свирали Цигани, он застаде и зовну ме.

— Хајде да свратимо — рече. — Мерак ми, да чујем Цигане... Одавна их нисам слушао.

Свратимо. Сјели смо за сто и наручили кахве, али нијесмо разговарали. Он се налактио на крај стола, поднимио се, па слуша Цигане. И чисто постаде друкчији, ведрији, па се само смјешка, а једном руком час помиче шешир на затиљак, час га набија на чело.

— Ови Цигани злата вреде, — рече након дуже почивке. — Разносе, брате, српску песму на све стране.

— Заиста.

— А Цигани као да су чули похвалу, па поново прихватише за ћеманета и запјеваше:

Мили Боже, шта се оно бели
На Авали, на високој јели...

— Хајдемо, Стево — зовнух га ја, чим су пре ријечи запјевали.

— Шта?

— Хајдемо. Доста смо сједили.

— Немој, молим те, да чујем песму . . . Нисам прс слушао . . .

— Није могуће.

— Нисам.

— Па немој ни сад. Љутићеш се.

— Седи, молим те — окоси се он. — Зашто да се љутим? . . .

Још, готово, није ни довршио, а Цигани дочекаше:

Мили Боже, на свему ти хвала
У Србији неста либерала . . .

Стева, који је био либерал, скочи и погледа ме.

— Ох, оца им мангупскога, ко то донесе амо?... Ето, што су Срби! . . . Такс песме у ове земље! . . . То су ти радикалска посла! . . .

— Откуд баш радикалска? . . .

— Море, њихова, а да чија?... Напредњачка нису, јер они не могу, јер их је мало . . . Запали Гранд Хотел, па си запалио све србијанске напредњаке . . . Ово је сигурно радикалско . . .

Па одмах пође из баште.

— Још само треба да запевају и Сливницу, — рече путем — па ћете чути лепе ствари о нама . . . Зашто да вас трују оваким песмама? . . . Зашто? . . . И ја још бејах будала, па похвалих Цигане! . . . Обесити би их требало! . . .

— И читавим путем љутио се и псовао. Бадава сам се упињао, да окренем разговор на што друго, нијесам могао успјети . . .

*

Након мјесец дана Сремац се опет из Дубровника повратио у Мостар. Чим је оставио ствари код свога Васе, одмах ми је дошао у радњу, да се поздравимо.

— Јеси ли писао што? — запитам га. — Је ли хаџи-Мицко готов? . . .

— Па казао сам, да ћу хаџи-Мицка у Мостару писати, — рече — док за неке ситнице, што ми требају, распитам било твог оца, било кога другог старијег човека . . . Него сам тамо, крај мора, написао Мошу Абеншаама. Послао сам га већ оним Паризлијама око Српског Књижевног Гласника, да испуним обећање. Облетао ме Паја Поповић, па сам обећао. Волем Пају и нисам му могао одрећи.

— Је ли дужа ствар?

— Читаћеш.

— Ја бих волио, кад би ти Паризлијама дао што дуже, ама онако, нешто твоје, јако . . .

Он се замисли мало.

— Па и то ће бити, — рече. — Овде, у бележници, имам много градива за једну дужу ствар и то ћу, по свој прилици, њима дати . . . Прича се о једној нишкој, газдинској девојци, како је на послетку пошла за једног еснафа. Причао сам већ Богдану читаву садржину и њему се свиђа.

— А кад ћеш почети писати? . . .

— Тхе . . . кроз годину, две . . . Не пишем ја тако брзо . . . У мене понека ствар чека у бележници по три године, док дође на ред, да је обрадим.

Сјутрадан, раније, одем у Васин хотел, да зовнем Сремца у шетњу. Затекао сам га у спаваћим хаљинама, са папучама на ногама, како, огрнут шлафроком, сједи за столом и пише.

— Шта то радиш? — запитам.

— Ево . . . почео сам рађати Јексик аџију.

— Хаџи-Мицка?

— Да . . . Сад сам му променио наслов... Овако ми се боље свиђа.

— Е кад је тако, ја те нећу узнемиравати.

— Остани, молим те, — узвикну он и остави перо. — Могу ја наставити писање и доцније. Ја и тако често прекидам писање и шетам помало по соби. Седи, да разговарамо . . .

Ја сједнем.

— Знаш ли, шта сам ти мислио предложити? — запитам га.

— Шта?

— Да се заједно сликамо: ти, Алекса, Атанасије и ја. Пристајеш ли? . . .

— Врло радо.

— Па, кашње, да и тебе сама сликамо.

Он заврти главом.

— Нећу, — рече. — Тај ваш Кисић сваког трпа на анзихтскарте, па зар да и мене преварите и да ме намалате? Јок! . . .

— Не бој се . . . Нећеш на карте!

— Дајеш ли ми ти поштену реч?

— Дајем.

— Е, онда пристајем.

Затим прошета мало по соби, па опет сједе.

— Видиш, ја се само зато и не смем сликати, да ми какав лудак не уграби слику и да је не донесе у каквом листу или календару . . . Ништа ми не изгледа глупље, него живе људе трпати у календар, као да сваки има не знам каквих заслуга . . . Лудорија! . . . Ја своје слике не дам и свадио бих се са сваким, ко би и покушао, да ме намала. У Мостару ћу се зато и сликати, што ме нема ко други малати осим вас, а . . . ти ми јамчиш за све . . .

Па извуче ноге из папуча и потопи их у воду, у старински леђен.

— Је ли ти дошао Гласник или Бранково Коло? — запита.

— Није још ни један.

— Знаш . . . интересовало би ме, ако буде што ново од Боре или од Радоја.

— И ја једва чекам, да прочитам што ново од њих двојице!

Он поглади бркове.

— Опет смо ми приповедачи најбољи људи, — рече. — Да живиш у Београду, па да само видиш, како се песници гледају . . . Ни да смисле један дру-

гога! . . . Оговарају се као жене! . . . Сликари, чини ми се, још горе, а већ композитори као Цигани! . . . Једино што ми баш волемо један другог! . . . Ето, узми Јанка . . . Он је сав сретан, кад прочита добру, нову ствар од каква млађег приповедача . . . И мени ништа милије! . . . Читам, на пример, Бору, па читам Радоја, а све у себи мислим: алал им вера, ови ће нас старије за појас заденути! . . . И волем их, волем и као људе и као књижевнике. Једино ти не могу Милићевића, то јест, ако се и он може рачунати у приповедаче.

— Зашто?. . . Ваљда због Недићеве студије?

— Не, него због Поменика знаменитих људи. Не дај Боже, да и мене кадгод тамо утрпа!... Можда бих прошао горе, него покојни ми ујак Јован Ђорђевић. Замисли само, како би он то написао:

Стеван Сремац, књижевник. Родио се — тад и тад. Постао предавач — тад и тад. Професор — тад и тад. Написао толико и толико приповедака. Ишао у механе. Имао нечитак рукопис. Носио шешир накриво. Опширније о њему види у листу том и томе, страна та и та.

Кроз неколико дана, кад је свршио Јексикхаџију, замолио сам, да нам га прочита.

— Боже сачувај, — одговори ми кроз смијех. — Нисам ја тако немилостан, да гњавим људе. Ником не волем читати своје ствари. Кад изиђу штампане, нек их онда чита ко хоће . . . И ја их онда поново читам и тек тада ми недостаци упадају у очи. Никако не могу да оценим своју ствар у рукопису, као кад се штампа. Деси се, па ми овако нека места изгледају непотпуна, а кад их читам штампана — онда ми се свиде. Други пут опет изгледа ми, да сам нешто обрадио баш како треба, а кад изађе у листу, онда видим, да је непотпуно. Да сам богат човек, слао бих све своје ствари у штампарију, да се штампају, па би, их штампане поправљао и тек касније, тако поправљене, давао уредницима . . . Е, али овако морам трпети, па како је, тако је. Зато ћу многе ствари готово сасвим прерадити, кад их будем из листова хтео оштампавати у засебне књиге . . .

Па се опет засмија и пребаци ногу преко ноге...

— А лепо би то ипак било, — рече, — кад бих читао своје ствари, па да се осветим некима, што хватају човека и немилосно читају своје . . . Замисли, кад бих узео нешто дуже, као н. пр. Попа Ћиру и попа Спиру, па ја читам, а он слуша; ја читам, он зева; ја читам, он се протеже; најпосле ја читам, а он већ — умро . . . Срећа само, што ја ни једну дужу ствар не напишем уједанпут, него у одломцима шаљем уредницима . . . Тако ми згодније . . . Једино сам, као што сам ти причао, Ивкову славу донео Недићу онако целокупну . . . Другу ни једну . .

— Зато се опет уредници морају љутити на те, ако им са одломком закасниш, па га не могу донијети у броју кад треба.

— Море, закашњавао сам ја чешће, — дочека Сремац весело. — Кад сам писао Вукадина десило ми се некако, те нисам био расположен за писање и закаснио сам више, него што би требало . . . Паја Марковић већ хтео и потеру да нареди за њим. Толико и толико дуката награде добиће онај, који гдегод ухвати Вукадина и било жива било мртва опет га доведе у уредништво Бранкова Кола . . .

Кад је хтио полазити, окупили смо се на жељезничкој станици сви његови знанци и пријатељи, да га испратимо.

— Кад ћеш ти у Београд? — запита ме.

— Не знам.

— Алексу нећу ни питати, — рече. — Он нерадо путује сам, Њега треба неко да стрпа у врећу као мачка, па да га носи. Друкчије не иде . . . Атанасији треба опет пуна година, да се припреми за пут. Тако ћу, дакле, опет пре доћи ја вама у Мостар, него ви нама.

Међутим кондуктер приступи и опомену путнике, да улазе у купеје.

*

Није нам више дошао у Мостар. „Лет.“

Милан Ст. В., Цетиње.

Пред сјенком Стевана Сремца

српског књижевника.

Сuза нам сузу у оку стиже . . . И опет суза горке жалости . . . И опет цвијетак, украс градине . . . И опет удар тужне црнине!.. И опет и опет! . . .

Та докле ће тако?. . . Штеђесмо сузе за доба гора, али нам нека на срцу туга у оку сузе мами; данас се свака српска душа заплакати мора . . . Једна је наша велика жалост, што нам је жиће млађано пало, ал' друга је још више гора, што нам остаде такових мало . . .

Ето — кад бијесна навала свјетскијех варвара немилосно светиње српске обара; кад треба савјета умнијех људи; кад треба знања, слоге и истине; кад треба срца и врлине, ти онда, смрти, кидаш цвјетове наших вртова! . . .

Велико тијело ријеткого мужа пало је у круг црквеног сјена; пало је тијело дичног имена — Стевана Сремца! . . .

Ах, света сјенко! . . . И ти се даде миру! . . . И склопи руке неуморна рада, баш кад је у њима лежала највећа наша нада . . .

Највећом поштом сад пред тобом стојим и заслуге твоје у мислима бројим . . . У нама ти живе дјела и

доба их наше цијени, а у нама ће увијек живјети и душа твоје сјени . . .

У мене је слабо перо, а слабија снага, да т' оплетем вијенац неумрле славе, али знадем рећи ова четир' слова: „Слава великану, Сремцу Стевану!" . . .

* * *

Са земље је нестало тијело младијех дана, — пануло је зрно са српског ђердана . . . Али ће међ' нама име Сремца увијек сјати; његовом се имену не треба бојати . . .

Расвијетлиће с' оно тек у свему свом сјају нашему потомку, нашем нараштају . . .

Ето такав бјеше, каквијем те кажу твоја дјела и твоје поштење, а сада ти под земљицом црном мирно почивају прах и кости, а душа ти борави у крајима, гдје немају станка бол, туга и уздисање! . . .

Мила сјенко!

Цјелов наш потоњи и сузу жалости прими од нас сада у знак ти признања! . . . У вјечном твом стану почивај нам мирно! . . . Лака ти била земља отаџбине твоје миле! . . . Надгробну ти плочу красила ова чистијем златом исписана слова:

„У гробу овом, под плочом овом, скривају се прах и кости врла књижевника . . . Желиш ли му знати срце, ум и душу?...? Дед' отиди, па му дјела види!..."

Присео му кељ.

Епизода из живота пок. Сремца.

Кад Сремац оде коме на ручак читав је догађај. Није он волео фамилиjарне ручкове, гдје се гледа како једеш, како се служиш и — гдје се броје залогаји. За то се вечно и хранио по кафанама. Он је волео у друштву да руча и вечера, али то је друштво морао скроз да познаје. Па и из таквог друштва, он се дизао кад је хтео и одлазио. Дотакне само кажипрстом десне руке свој шешир и дода: „Е, збогом!"... па оде.

Зато велим, да је било чудо, кад оде где у приватну кућу на ручак.

Једнога дана у подне ишао је Сремац и путем се решавао: где ће да руча.

У том га сретне један стари познаник, бивши ђумругџија, један од „Мијиних синова".

— О, Стево! Куда?

— На ручак.

— Где?

— Не знам ни сам.

— Е, па онда ајде код мене. Имам кељ...

— Кељ! —

Стева није марио за кељ и за то се поче извињавати:

— Не мој, молим те, да ти досађујем...

— Ама, какво досађивање! Ајде ти само. А кељ је одличан. Такав кељ ти ниси још у животу јео. Моја жена што уме да скува кељ, све се топи у устима...

Узалуд се Стева бранио, није ништа помогло. Ђумругџија га узео под руку и повео својој кући...

Прво: Стева не воле кељ; друго: ђумругџија седи на крај Ниша и треће: ко зна како кува ђумругџијина жена?

Најзад стигли су кући. На особити начин, управо заповеднички начин саопштио је ђумругџија жени, да ће Стева ручати код њих.

Жена се мало збунила. Зна да сем кеља немају ништа друго и поче да се извињава.

— Ама, шта му се извињаваш! Он је нарочито због кеља и запео овамо! — виче ђумругџија.

Стева поцрвенео. Дошло му да се врати, ал' сад нема се куд.

Поседаше. Велика чинија кеља пушила се на столу.

— Вади, Стево! — викну ђумругџија.

Стева извади мало.

— Море, сипај! Шта се цифраш! Овако! — вели ђумругџија и две пуне велике кашике сручише се у Стевин тањир.

Кељ је био врло укусно скуван и Стеви је пошло за руком или боље: за стомаком, да смири пун тањир кеља.

— Стево, вади! — Служи се! — мрмља с пуним устима ђумругџија.

— Нека. Доста ми је!

— Ама, узми још! — Зар овакав кељ, па да не узмеш два пут...

— Али, не могу више!

— Та, шта не можеш? — Деде! — и опет ђумругџија напуни Стевин тањир.

Једе Стева, само да се одбрани од напасти. Како тако, смирио је и други тањир. Измакао је тањир и обрисао бркe и спремио се да запали цигару...

— Стево, вади! — викну опет ђумругџија, а сав се умастио око уста од халапљивог једења.

— Нећу више.

— Та, шта нећеш?

— Нећу, кад ти кажем!

— Ама зар кељ нећеш?

— Нећу!

— Зар кељ?

— Па, кељ!

— Кељ!?

— Кељ! —

— Зар овај кељ, што је моја жена кувала нећеш више!?

— Ама, не могу више!

— Мораш.

— Нећу! —

— Мо-о-о-раш!

— И ђумругџија опет напуни Стевин тањир.

— Једи!

— Нећу да једем!

— Једи, док ти лепо говорим!

— Нећу!

— Нећеш?

— Нећу!

— Е, синко мајчин, мораш! — И ђумругџија устаде, да силом натера Стеву да једе.

— Та, мани човека! Шта си га напао? — виче жена!

— Ти се не мешај! — Зар овако диван кељ да не једе?

И дође до озбиљне свађе.

Стева зграби капут и шешир и изађе.

За њим се стуштио ђумругџија. У авлији настаде вучење.

— Стево! — Врати се! — Оди овамо! — Само још један тањир!

— Ама, нећу кад ти кажем!

— Мораш! —

— Нећу!...

— Диже се прилична галама. Кираџије из авлије окупиле се и гледају ово „гостопримство“.

Стева поцрвенео од стида и муке. Заборави се човек, па опсова кељ.

Сад тек настаде страшна конверзација.

— Зар ти то мој кељ?

— Твој кељ, јесте! —

— Хвала!

— Хвала и теби!

Стева дуну на улицу. Натукао шешир, па готово бега низ улицу. Боји се, сиромах, да се ђумругџија не пусти за њим....

Дотле није марио за кељ, ал' од тада га је сасвим омрзао и кад год би видео, да ко од нас у кафани поручи кељ, сетио би се ове епизоде из свога живота и испричао би нам је.

„Правда“ **Врана.**

Стеван Сремац: —

Ибиш-ага.

ГЛАВА ПРВА.

По самоме Ибиш-аги, никада он не би оставио Ниш, где му се још прапрадед населио однекуд од Ђаковице и одакле су, то јест из Ниша, и он и његов отац, и дед, и прадед, и прапрадед ишли на ћабу у Меку и враћали се оданде, и ни једно им се место од далеке Меке и Медине, па све до Ниша није толико допало као баш исти тај Ниш. Ибиш-ага је ишао на хаџилук и оном Ђул-Баби у Будим, па ни Будим му се није допао, нити би дао десет Будима за један његов Ниш. Знао је он да је Будим некад био турски, па га Турци изгубили. Жалио је и Будим и замерао што га изгубише некад, али откад изгубише Ниш — он нема речи више да замери падишаху, него само махне руком — као кад човек теслими нешто — и рекне: „Беше му веће; Алах, белким, такој наредија, а човек, што да праји!“ — па заћути, загледа се негде на страну и дуго пушта густе димове из дуге јасминове муштикле своје.

Али где се не суди по Корану тамо Мухамеданац нерадо остаје. Неће европску правицу, неће да му брујање звона заглушује танки и јасни глас мујезина, не трпи да му европски жагор нарушава оријенталски његов дремеж и тишину, неће да се из свога скровитог и дремљивог кутка пресели на тротоар — и он се листом сели, и уклања се једнако, а и сам не види краја томе уклањању.

Са таким се мислима и Ибиш-ага спремао да се сели. Није рад био, тешко му је било, али је ипак морао, јер га је нешто ипак гонило. Док је задржавао друге — задржавао, а после, богме, и сам стаде помишљати на сеобу. „Куд сви, туд и голи Хасан,“ па тако и он. Једнако се исељавају његови у Скопље, у Велес, у Серес, у Солун, а они најбогатији што су, чак и у Стамбол! Само се он још једнако нешто устеже и одуговлачи, и одвраћа их, а њих, како који месец, све мање. Проређују се и у кавани и на теферичу на бајиру Нишаве, и у џамији.

— Море, куд потеглисте, говори им и зауставља их Ибиш-ага; што напустисте татков топрак?! Што искате, бре?! Доклен ће да смо како онија ченгенегурбети?! Не ли у баба-земан држасмо Будим, хеј, хеј, там у Мађаристан! Па, што је? Што се начини?! Кој си остану там сагај? Сал Ђул-Баба што си остаде там сам да жмије, та да ка-

вује на човеци и на хаџије што беемо и ми газије. — Па што си би од-и таг? Из Будим не испудише у Белиград, из Белиград у Ниш, из Ниш па у Искиб! Москов и Срб искарују а Инђилиз па убаво не дочекује — па веће се посменисмо како онија зајци кад ги погоне загари а дочекују авџије у тесно место!.... Море, да си останемо тук при бащитино тулбе и мезар! Куд ће си кршимо врат по бели свет без крај и па без ред!.... Овој си теће поче да се оспура!

Тако их одвраћа Ибиш-ага, али га они не слушају, него продају, често будзашто, имања и селе се у свет. Све их мање и мање. Нема му већ толиких његових јарана и достова . . . Салих-ага оде у Скопље, Имер-ага у Велес, Јусуф-ага у Битољ, и где их већ нема! Сви отишли, остаде само фукара и луди Мемет, коме је баш, вала, све једно ма како се етнографска и политична карта Европе мењала.

ГЛАВА ДРУГА.

И Ибиш-ага већ стао продавати своје њиве и ливаде, винограде и забране, куће и дућане, воденице и магазе. Остаде му само још једна кућа у Сагир-Киптијан-Махали до куће у којој седи Ставрија Призетко ћурчија. Лепа кућа. У њој се родио и одрастао Ибиш-ага и лепо проживео у њој са своје три жене, тако лепо и мирно, као да ни једне није имао. Много лепше и мирније него његов комшија Ставрија Призетко, који је имао једну жену, али му ова више главобоље и калабалука правила у кући, него Султану свих његових триста шездесет и пет жена. Све му пребацује што за толике године није кадар био да купи себи кућу, него седи код таста и за то и носи то мало ласкаво име „Призетко“, као сваки који уђе у женину кућу, па хајд' што њега зову тако, него чак и њу не зову ни по махали ни чак по чаршији друкчије него: Гица Призетковица на њену велику муку и жалост. За то је једнако и било кавге између Гице и Ставрије, и ако је исти Ставрија био човек кротак и богобојажљив и са сваким лепо живео, а нарочито са својим првим комшијом Ибиш-агом, који је одавно знао за муке и невоље Ставријине, и за то га сад пред полазак свој на неколико дана заустави пред махалском механом и ослови.

— Ставри бе, како си комшијо, што прајиш бе?

— Исполај на Господа, убаво! одговора му Ставрија. Ете, работим си, па си терам век такој! . . . — Ти па што прајиш, Ибиш-ага?

— Што ће му чиниш . . . к'смет му такав . . .

— Е, истин' рече, Ибиш-ага; што да прајим! На једне рече и даде Господ, та стануше паше и бинбаше и аге, како ти саг што си, Ибиш-ага; а па друге рече да бидну ћурчије и кондурџије, пољаци и сељаци, како демек, ми саг што смо. Ех, Господња воља! теши се Ставрија. Теће, викам: сал здрављице да ни даде Господ, а за друго, — колај работа!

— Ех, ашколс'н за тај реч! одобрава му Ибиш-ага, нуди га да седне и поручује за њ кафу. При пашу мòга да седиш ете сас тај твој памет и тија речови, кузун-Ставрија!. . Како пазар? . . . Како алиш-вериш! Стиза ли ти од-и занајат?

— Па, ће стиза, ће стиза, вели Ставрија таруќи задовољно руке.

— Да дâ Господ!

— Теће други адет настуни од како Србија заступи; а ја сам си човек ћурчија, па тешко, ага, зашто нема веће старо време и старо шубара-носење. . . Саг искочише шешири. Па берем да ги носе сал онија на који прилега, демек, чиновници и господа што су на берићат-версун. Ама, виде ли чудо, Ибиш-ага, што праве овија селски звери и кучики!? И онија врљише шубаре, па си купују шешири! Па на главу шешир, а на ноге оп'нци; погледаш на горке: господин и учовњак, а погледаш на долке: звер и куче?

— Е, што да ти чиним кузун-Ставријо; ете твоја те вера бије! У турско време, паитиш убаво, не беше такој!

— А, бâ, Ибиш-ага, спори му Ставрија. Јоште понапред — преди турско време — па оној си јоште полепо и побоље беше! Доклен се градише и носише шубаре и самур-

калпаци, Краљевића Марка имасмо, царство си држасмо, манастири толики поградисмо; море, повише беше у државу кубићи на цркве него оџаци на куће! Коњи живуваше таг по сто и шесе' години, а човеци јоште повише, по три стотин' годиие; хеј, хеј, дор до „Бакарно Гумно“ државски плот ни беше, и там ни седише царски српски човек и ђумрук наплаћиваше, а саг до Раистовац — па, да си рекнемо: берићат-версун и за толко — сас овија сагашњи шешир и цилиндри!

— Море, ти га па далеко искара! прекиде га Ибиш-ага . . . Изгубимо пут! . . . За другу работу ћâ нешто да те питујем . . . Море, доклен ће човеци по махалу да те зову „Призетко?“

— Ајде па и ти саг, Ибиш-аго, како па ти саг збориш тој?! Присмељеш се на сиротињу! Ако је сиротиња, — резилак ич нема!

— Да не дава Господ, комшијо Ставријо; резилак нема! Зборимо си сал, а резилак нема, де!

— Ех, Ибиш-ага! Памтиш ли што збореше у турско јоште време Амет-ага Калоферлија. „И мен' ми, рече, душа иска баклаву и кадаиф, ама што ће прајим, када и леб па по неки дан не стиза да ручам!“ Та саг и сас мен' алис тај си је, ете, работа . . . Да сам си од-и Крајналиску, ели од-и Преметарску фамилију, и сас њин кемер, — купија би целу Сагир-Киптијан-Махалу! Ама што да прајим, кад си немам ни за пударску ели пољачку колибу! . . . Што да чиним? . . . Ела, научи ме ти, Ибиш-аго!

— Што да те учим! Човек си у године како и ја што сам! Што ће ти речем; . . . знајеш што се збори: „Сирото дете само си себи пупак врзује!“

— Ех, Ибиш-ага, како ти па то збориш? Присмељеш се на сиромаси човеци. „Тенбелак је голема срамота, а фукарлак, јок!“

— Бâ, Ставријо! Да не дава Господ, да ти се присмељем! На сирома човека да начиниш нешто жâл, и срамота и грехота је; зашто пантиш ли, како се оно збори: „На сокак по-за фукару и просјаци, сал пцета што лају, а човеци — јок!“

— К'смет му зар такав! вели Ставрија... Беше ваше царство па ти Ибиш-ага, а ја Ставрија ћурчија; заступи Србија и наше царство, па ти пâ си остаде ага, а ја — пâ ћурчија! Спахија си!... Изгубија си, дёмек, царство и господство, ама богаство ти пâ остаде, а богат човек што си милује оној си може да чини...

— Ех, смеје се Ибиш-ага, ти га па много искара! А и тој, богаство, дёмек, не може па да бидне без ред; и богат човек па си не може како сака, веће како мора; зашто „да пљуне горе — ће пљуне на мустаћи, а дол да пљуне — ће му падне на браду“. . . Ама не тејашем тој да си зборим, ете, сас теб' веће за друго те призва! . . . рече Ибиш-ага и маши се за табакеру и стаде правити цигару, а зинуо мало као човек који смишља нешто и очевидно је да не зна како да отпочне. Де, бе, Ставријо, кафа ти се оладила, узни, де, за теб' је поручена . . . а саг ће друге да стизају . . . Искам, — рече Ибиш-ага после подуже почивке за време које се чуло само сложно сркање кафе из оба филџана — искам, комшијо Ставријо, да те напрајим, ете да се не викаш веће „Призетко“ разбираш ли? рече и повуче силно дим из муштикле.

— Не разбирам, комшијо... одговори му Ставрија.

А Ибиш-ага стаде брзо вући и пуштати густе димове један за другим, поручи још две кафе, стаде чистити пепео од цигаре са стола, па после мале паузе затури мало, па запита:

— Ели си, комшијо, муштерија за једну кућу . . . дёмек, овуј моју сагашњу што ми остаде? Ели ти је, демек, за куповање, де?

— За куповање ми је, што да неје . . . вели Ставрија, ама теб' ти неће бидне за давање.

— Ех, за тој ће ласно бидне! Тол'ко теб' ти е'ли требе кућа, тој си ја питујем? Ја си, Ставријо, ћу, ете, да се преселим у Турско, а човек сам, пуж несам, та да си понесем кућу си на грбину, — та искам, ете да гу даднем некому добром и убавом човеку . . . А сво ми друство искочи, ете веће,

Број 17. и 18. САРАЈЕВО, 15. и 30. септембра 1907. Год. XXII.

Др. ЈОВАН ЦВИЈИЋ

ПРОФЕСОР СРПСКОГ БИОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА.*)

Данас је двадесет година од како се сусрећемо са именом једног од најистакнутијих балканских научника на пољу географије, г. Др. Јованом Цвијићем, који чини част српском народу и српском имену. Покојни и знаменити српски географ Владимир Карић нашао је одличног и неуморног пошљедовача, који је енергичним и истрајним радом доспио да стане у ред највећих европских аутора данашњег доба.

Доктор Јован Цвијић рођен је 29. септембра 1865. године у Србији, у мјесту Лозници, а у округу подринском. Средњу школу учио је најприје у мјесту рођења, потом у Шапцу и Биограду, гдје је свршио и више школовање на тадањој Великој Школи, положив испит из математичко-природног одсјека. За тим је постављен за предавача у другој биоградској гимназији, али је послије једногодишњег школског рада напустио службу и отишао у Беч и ту је провео двије године (1889.-1892.) штудирајући географију и геологију, из којих је предмета положио и докторат. Чим се послије вратио у своју отаџбину, постављен је 21. марта 1893. године за редовног професора Велике Школе и одмах друге године установио је Географски Завод, који је данас од најнапреднијих и најуређенијих установа на биоградском универзитету.

Почевши од петнаест година па овамо, одкад је ступио на катедру Велике Школе, по том Универзитета, настаје веома плодан рад овог чувеног српског

*) Члан Српске Академије Наука у Биограду, почасни члан Матице Српске у Новом Саду; дописни члан: Академије Наука и Вјештина у Италији, затим двију секција: физичко-географске и етнографске, Руског Географическога Обштества у Петрограду, Gesellschaft für Erdkunde у Берлину, Narodopisna Společnost česko-slovanska у Прагу, Географског друштва у Минхену, у Женеви, Белгијског Географског Друштва, Маџарског Географског Друштва, Друштва за испитивање Источних Земаља у Бечу, Југословенске Академије Знаности и Умјетности у Загребу; почасни члан: Енглеског Географског друштва у Лондону; Verein der Geographien a. d. Universität, Wien; Румунског Географског друштва у Букурешту, носилац златне медаље француског Географског друштва у Паризу за научна испитивања, и изабрани редовни професор Физичке Географије на чешком универзитету у Прагу и т. д. и т. д.

научника и књижевника. Послије читавог низа путовања по српским земљама и Балканском Полуострву, публикује се велика серија разноврсних студија из области географије, геологије и антропогеографије, што је скупа пронијело глас овом великом Србину и ван његове отаџбине, широм цијелог образованог свијета. Преко шездесет научних радова, који су изашли за тако релативно кратко вријеме, најбоље су свједочанство велике спреме, талента, истрајне и јаке енергије и велике вриједноће, којим се врлинама изнад свију својих колега истиче овај млади професор младог биоградског Универзитета.

Дјела г. Ј. Цвијића створила су у науци читав преокрет и преображај у погледу нашег полуострва, и данас је апсолутно немогуће ма шта започети без његових радова, који ће вијековима свакоме служити као основ за ма какво даље штудирање и проучавање.

Осим тога г. Цвијић је творац и једне сасвим нове школе, која је формирана стварањем географског завода и издањем упустава за проучавање насеља у српским земљама. Тим начином створена је једна група младих људи, у којима је он развио јаку вољу, памет и знање за проучавање и рјешавање многих проблема из области физичке географије, а нарочито антропогеографије, што се види и из многих озбиљних радова у издањима етнографског зборника Академије Наука у Биограду, који су радови плод студије Цвијићевих ученика.

И као год што је г. Цвијић својим географским радовима створио читав преокрет у науци, тако је учинио и на пољу етнографије, а особито Ст. Србије и Маћедоније издањем оне чувене књиге под називом: Неколико проматрања о Маћедонским Словенима, која је изазвала на Балканском Полуострву, а нарочито у Бугарској читаву буру. Познат је факт, да су Бугари стицајем разних прилика створили себи привилегисан положај у Турској, који им је дао послије повода, да од Маћедонског питања створе искључиво своје национално питање. И уштед огромне шовинистичке и пропагандске литературе, којом су редовно плавили европске државе, створено је било мишљење, да су Маћедонски Словени чисти Бугари.

И. г. Јован Цвијић, који је толико пута пропутовао цијелу Стару Србију и Маћедонију, устао је с јаким разлозима и аргументима у овој књизи, којом је разбио те намјерно створене заблуде у свијету, доказавши, да Маћедонски Словени нијесу Бугари, као и то, да се појам праве Старе Србије мора раширити и на област у границама скопског Санџака и Пореча, које су сматране као Маћедонске земље. Тако је овај вриједни и заслужни Србин, уставши у одбрану наших националних права, показао многима, који се баве проучавањем проблема ближег истока, како треба схватити то тако замршено и компликовано маћедонско питање, и којим путем треба поћи при евентуалном рјешавању тога задатка.

Тако исто г. Цвијић нам је дао и најбољу карту Србије и Црне Горе, а поред ове његовим настојањем, упуствима и подацима, ради се данас и генерална карта Старе Србије и Маћедоније, која ће бити једна од најљепших карата те врсте.

Вриједно је забиљежити, да је г. Јов. Цвијићу нуђена катедра географије на Бечком Универзитету, али се, из појмљивих разлога, није хтио примити, јер би тиме много изгубио биоградски университет; тако исто његови земљаци молили су га, да се прими за кандидата народног посланика, а поједине владе су му више пута нудиле портфељ министарства просвјете, што је такође одбио под лијепим изговором, да се наука и политика не слажу.

Ово је у кратким потезима казано о г. Др. Јов. Цвијићу и његовом значајном раду на пољу географије и сродним јој гранама, а сада ћемо у слиједећим врстама изнијети по групама његове радове.

I.

Географска и геолошка терминологија.

Прилог географској терминологији нашој. (Просветни Гласник 1887. г.).

II.

Карст.

Das Karstphönomen. Versuch einer morphologischen Monographie. (Geographische Abhandlungen von Prof. A. Penck. Leipzig 1893.). Од овог рада изашли су изводи на талијанском и енглеском језику, а мало доцније изашао је овај рад допуњен и на српском језику под насловом: Карст, географска монографија.

Kras, у чешком »Ottuv Slovnik naučny«.

О карсту у Србији: На познавању крша источне Србије. (Просветни Гласник 1889. г.).

Географска испитивања у области Кучаја у источној Србији. (Геолошки Анали 1893.). Од овог рада изашао је друге године и извод на француском језику у Географским аналима.

Преконошка Пећина. (Геолошки анали 1891. Преведен на француски у 1895. години.

Пећине и подземна хидрографија источне Србије. (Глас Академије Наука 1895. г.).

Извори, тресаве и водопади у источној Србији. (Глас Академије Наука 1896. г.).

Les glacières naturelles de Serbie. (Bull. de la Soc. de spéléologie. Paris 1896.).

Brusque formation d'une doline (у истом Bull, у 1897.).

О карсту Босне, Херцеговине, Црне Горе и Далмације: Карсна поља западне Босне и Херцеговине. (Глас Академије Наука 1899.). Исто је изашло на њемачком, а у изводу на француском језику.

Прилози за познавање јадранског приморја. (Просветни Гласник 1894.).

III.

Глацијација Балканскога Полуострва.

У Бугарској и у опште:

Трагови старих глечера на Рили. (Глас Академије 1897. г.)

Das Rilagebirge und seine ehemalige Vergletscherung. (Zeitschrift der Geselsch. für Erdkunde. Berlin 1898.). Изашао је извод и на енглеском језику.

Über die Entstehung der Kare. (Mitt. d. k. k. geogr. Geselsch. 1898.).

Глацијација Риле и висине глацијалне снежне линије. (Глас Академије Наука).

Глацијалне и морфолошке студије о планинама Босне, Херцеговине и Црне Горе. (Глас Академије 1899.). Исто издано и на њемачком језику.

Über Gletscherspuren in Bosnien und der Herzegovina. (Verhandlungen d. Gesellsch. f. Erdkunde. Berlin, XXIV.; c. 479., 1897.).

L'époque glaciaire sur la péninsul des Balkans. (Annales de Géographie, Paris).

Eine Besteigung des Šardagh. (Berichte des Geographenvereins a. d. Universität, Wien 1890.).

Нови резултати о глацијалној епоси Балканског Полуострва. (Глас Академије 1901.).

Глацијација тесалијског и малоазијског Олимпа. (Глас Академије). Изашло и на њемачком језику.

IV.

Глацијација јужних Карпата и Мале Азије.

Глацијација јужних Карпата и висине глацијалне сњежне линије. (Глас Академије).

V.

Језера Балканскога полуострва.

Атлас великих језера Балканскога Полуострва, с десет карата, (Издање Академије Наука 1902.).

Die macedonischen Seen. Mittheilungen der ungarischen geogr. Gesellsch. 1900.). Превод на мађарском, и извод на енглеском и талијанском језику

La limnologie générale de M. A. Forel. (Annales de geographie. Paris 1899.).

VI.

Морфологија, тектоника и геологија Балканскога Полуострва.

Структура и подела планина Балк. Полуострва. (Глас Академије, 1901.).

Tektonische Vorgänge in der Rhodopemasse. (Sitzungsber. d. Kais. Akad. d. Wiss., Wien: Mathem.-naturw. Abth., Bd. CX., 1901.).

Die dinarisch-albanesische Scharung. (Исте Sitzungsberichte 1901.). Изашло је од овог рада још неколико извода.

Криптодепресије у Европи. (Глас Академије 1900.). Исто изашло и на француском језику.

Forschungsreisen auf der Balkanhalbinsel. (Zeitschrift der Gesellsch. f. Erdkund, Berlin, 1902.).

Планине Балканског Полуострва. (Геолошки анали, 1891.).

Геолошка скица европске Турске од А. Буа (превод у друштву са † Миленком Жујовићем и J. М. Жујовићем, 1891.).

Oblik Balkanskoga Poluostrva. (Glasnik hrvatskoga naravoslovnog društva, 1899.).

Геолошки Атлас Македоније и Старе Србије с 11 карата и табли. (Издање Академије Наука, 1891.).

Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије, са проматрањима у сев. Арбанији, Епиру, Тесалији, Тракији и Источној Румелији. (Књига прва. Засебно издање Академије Наука 1906.).

Die Tektonik der Balkanhalbinselde у Comptes Rendus IX., Congrès géologique internacionale de Vienne 1903., с тектонском картом источне половине Полуострва.

VII.

Методика, картографија, картометрија, библиографија.

Данашње стање географске науке, приступно предавање на Великој Школи (Наставник 1893. г.).

Девети скуп њемачких географа. (Просветни Гласник 1891.).

Карта Србије и Црне Горе (два издања од 1897. и 1898.).

Подаци за Дерокову карту Старе Србије и Маћедоније, 1903.

Дужине река и површине речних сливова у Србији (заводски рад, у друштву са ученицима: П. Јанковићем, Т. Радивојевићем и Л. Максимовићем. Споменик Академије Наука 1899.).

Површина и средња висина Србије и њених делова (Геолошки анали 1891.). — За тим је уредно четири свеске:

Преглед географске, геолошке и метеоролошке литературе о Балканском Полуострву (публиковано 1893., 1894., 1897. и 1901.).

Оцјене географских радова у »Annales de géographie«.

VIII.

Антропогеографија и етнографија Балканскога Полуострва.

Упуства за проучавање села у Србији и осталим српским земљама 1896.

Упуства за проучавање села у Босни и Херцеговини, 1898.

Упусва за проучавање села у Старој Србији и Маћедонији, 1898. Од прва два Упуства има више допуњаваних издања. По овим упуствима израђени су и у Бугарској: Уптвание за изучаване селиштата в блгарските земли од проф. А. Иширкова, 1906., а у истом смислу се почело и у Чешкој радити.

Антропогеографски проблеми Балканскога Полуострва. (Насеља Српских земаља, књ. I. 1902.).

Под упуствима и редакцијом госп. Јов. Цвијића изашле су и четири књиге: Насеље Српских Земаља с атласима и то 1902., 1903., 1905. и 1906. у издањима Академије Наука. (О њима има неколико извода на страним језицима).

Проматрања о етнографији Маћедонских Словена. (Дјело, 1906., два издања). — Ова је књига преведена на француски, њемачки, енглески, руски и бугарски језик.

Осим ових побројаних радова има по разним часописима и књижевним листовима разних повећих описа, као што су: Географски положај Старе Србије и Маћедоније, О Националном раду и т. д. и т. д.

С. Симић.

Милорад М. Петровић.

Душаново крунисање.

Испраћају се књиге, на све четири стране
Царства пространога. И свако јутро, вече,
Одлазе верне слуге и хитре скоротече,
И носе књиге нове. То самодржац зове:
Велможе и вастелу, владике и монахе,
Све до последњег роба, убоге и сиромахе
У град престони Скопље, где ће се у слављу пуном
Венчати царском круном.

„Светли су ови дани, којим нас Усуд засу,
И ја те народе мили полазим срдачно звати,
Те да ме твоја љубав и оног дана прати,
Када ваш цар отац и ваша царица мати
Са њиним сином милим буду у пуној срећи,
И кад над нашим царством засија царска круна.
Дођите мили моји; дођите сви од реда.
Трпеза царска биће за све и свагда пуна
То је свесрпско славље плодови плодова трудбе наше,
То је свесрпска круна!“

А то је било у дан опште радости људске,
Када је Богочовек победник смрти постô,
И кад су свитала јутра бистром пролетном зором,
И кад су многе тице певале српском гором;
И кад је мирисну земљу парало оштро рало,
Када је пољима српским бујала сочна трава
Баш на дан Васкрснућа, када све васкрсава. . .
И све је намах стало.

Јер цар се венчава круном у стоном Скопљу граду.
И ево седам дана како се Скопље кити,
Најлепшом китом царства, што ће је игда бити:
Народом са свих страна; народа царства моћног:
Ту су велможе и властела, владике и монаси,
И себри и отроци, убоги и сиромаси;
И жене старе и младе, и с њима њина чеда;
Дошао је народ цео, да славље царства гледа.
И да поздрави цара љубављу чистом, пуном,
Цара са царском круном.

Пространо царство српско, простирало се онда,
У сунчев рођај, до плодних долина реке Струме.
У заход до утока: Дрима, Шкумбе и Љуме
И дуж Јандранског мора све до залива Арте.
Југу до Пинда планине, Олимпа и Солуна.
Северу границе беху: Сава, Дунав и Уна.
У тако простаном царству градови беху многи:
Призрен и Скопље, престони град од царства цела,
Па онда Прилеп, Охрид, Битољ, све до Солуна бела.
И Бер и Дојран и Штипље, Струмица и град Велес
Крушево, Гостивар, Кроја, Елбасан, Берат и Serез.
И све до Јањине града, па онда Јенице, Воден и Костур,
Кратово, Куманово, Гњилан и Нови Пазар и Зета
И цело Поморавље и многи намастири,
И многа места света.

И ево седам дана како се Скопље кити,
Најљепшом китом царства, што ће је игда бити,
Народом са свих страна; и све се то Скопљу слегло,
Све од престоног града, па до најмањег села,
Градови и градићи и царевина цела.
И само дан се чека: Васкрс Богочовека
Када ће са светог Спаса грмнути звонâ јека
У славу царске круне; у слављу светог дана,
У славу светлог цара, свесрпског цар Душана.

Свануо је дан радости, Христово Васкрсење,
Свршене молитве ноћне и најсвечаније бдење.
Свечана служба поче, из свих дванајест звона
Са цркве Светог Спаса грмнуше громогласно
И из царскога двора писнуше борије јасно.
Цар се у цркву крете с царицом и сином милим
Са њима вазали царства, силног господства кита,
Велможе и властела и друга царска свита,
За њима штитоноше млади ко капља росе,
Штитове цара светлог и царске свите носе,
Па онда копљаници и оклопникâ чете,
За њима свети оци певају песме свете.
И док са царских двора јечи боријâ писка,
И док радостан народ са свих се страна тиска,

Да види светлог цара, царицу и сина њина,
Свечано и полако, стопу по стопу ближе,
Свечани поход пред храм Светога Спаса стиже.

Стиже пред храм и туна свечани поход стаде
И на знак царски у трен песме и звона сташе,
И цар прошапта благо: „Законе вере наше,
Почитоваху ми претци, тако нек буде и сада“
А из велељепног, престоног царског храма:
Брујаху похвале Богу, молитве са песмама.
Патријарх с владичанством са дван'ест царства страна
Пред цара и царицу и царевића сађе
И покропи им чела водицом са Јордана
И ови целиваше њихове деснице свете,
И на знак патријарха свечани поход се крете
И опет грмнуше звона и песме многобројне
И царско лȏно крете и уђе у храм свети,
У царске столове златне.

И одстојаше пуну свечану службу свету,
А кад се служба сврши, цар из свог стола сађе,
И са својима милим дверима царским приде.
Патријарх с трапезе часне круну и венац скиде
Знакове царске и њих на царско чело стави,
Па онда царици, потом и сину њином милом,
И пригрну их царским знацима и порфиром,
И помаза им чела јелејом — светим миром.
Благодарење наста и песме милогласне,
Грмнуше дванаест звона, писнуше борије јасне,
У здравље српског цара... Дворјани у тај пар
Јавише народу целом: „Крунисао се цар!“

Заталасаше се масе народа радости пуног,
И поче срдачна песма... У том се цар појави,
Са жезлом и порфиром, венцем и круном на глави,
С царицом и царевићем и са свом царском свитом,
А раздрагани народ узе рупцима да маше
Уз громогласни усклик: „Живео царе мили,
Живело царство наше!“
А све је било тако свечано оног дана,
И сама зрака божја, небо и земља цела,
Песма, народ и војска свечано нагиздана,
У нове оклопе и у стајаћа руха и одела.
На цару порфира царска, порфира златоткана,
И мач исто од злата, ноже од сахтијана
И лака душанка од тамне црвене свиле са куном,
И на њој златна пуцад са царским грбом и круном.
Царица са сином милим у свили венедичкој,
Велможе и властела у тешкој кадифи, чоси
И калпацима лаким... И лепи пажеви млади
У белој кудравој коси.

* * *

И седам дана беше царска трпеза пуна
И купе и кондири и све од злата чаше,
И весеље је текло бурно и непрекидно,
Уз поклич народа верног: „Живела царска круна!“
„Живело царство наше!...“

Алекса Шантић, Мостар.

Пред распећем.

Хоћу да живим животом Човјека!
Хоћу да љубим, да трпим и страдам,
У својој вјери да се Добру надам
Што 'но ће доћи кȏ света ријека

Да гријех спере! Моју клетву нико
Дочути неће, баце ли се на ме;
На људску пакост ја сам давно свикȏ
И знам да сунце не боји се таме....

Подвигом светим будићу из гроба:
Једнакост, Братство и Слободу роба,
Што спутан сунца васкрснога жуди;

И крвљу својом прелићу све путе
Идући Теби, и вјерујућ' у Те,
Ускрсли Брате потиштених људи!

Драгослав Илић, Београд.

Не збори ми ноћи...

Не збори ми, ноћи, тако страсно, ти'о
Не дрхти месече више гора сани;
Рањено ми срце, па бих сузе лио,
Да у њима нађем лека својој рани;
Не збори ми, ноћи, тако страсно, ти'о....

Ох, та ћути, ћути! Имао сам драго,
Нежни, дивни цветак ко из бајке неке;
Два ме плава ока погледала благо,
Грлиле ме руке и беле и меке....
Ох, та ћути ноћи, имао сам драго...

Чезн'о сам за њоме безгранично, силно.
Са усана њених ја сам живот пио,
Љубио јој очи и прамење свилно,
Плакао од среће, у самоћи, ти'о,
Чезн'о сам за њоме безгранично, силно.

Не збори ми, ноћи, тако страсно, ти'о,
Не дрхти, месече, више гора сани,
Рањено ми срце, па бих сузе лио,
Да у њима нађем лека својој рани;
Не збори ми, ноћи, тако страсно, ти'о.

Милутин Јовановић, Ћуприја.

Незнани Херој.

Из „Касарнских Фотографија“.
(Наставак).

II.

Виде ли, друго слатка, како се данас у колу онај Средојев загледао у твоју Јоку?! Ама никако да се пусти од ње. Ја баш вечерас кажем моме Вилипу: како би то двоје деце било

једно за друго, — говораше једне вечери на прѐлу Перка Вилипова Стојни Јаникића.

„Е, да ме хоће Господ усрећити, па да одмах склопим очи! Ја ти, Перка, по целе дуге ноћи премишљам само о томе, како ћу то једно дете, моју Јоку, усрећити?! — одговори јој средовечна жена, крупних костију и седе косе, која је провиривала испод повезаче.

Те вечери било је прѐло код Јаникића. На чврсто утабаном гумну горела је ватра, и њени црвени пламенови осветљаваху све унаоколо. Танка су вретена зврчала међу прстима; по која би бака на по гласа причала језовите приче о вукодлацима и вампирима, који ноћу тумарају око гробља и по раскршћима. Девојке су у хору на махове певале какву старинску мелодију са ситним и отегнутим рефреном, док их не би момци прекинули налетајући из помрчине и отимајући им преслице. Тад би цуре зајапурене потрчале у мрак свака за своју преслицу, и затим би се отуд чуло пригушено шаптање и одјекнуо би пољубац.

На далеко је била чувена лепота Јоке Јаникића и многи су просци из других села долазили по њу. Но она их све редом одбијала, не зато што им је манисала, већ што јој је било жао девојаштва, миле слободе и њене нâје. Ко би је видео онако стаситу, једрих образа и набреклих груди, морао је уздахнути од чежње. Кад би јутром рано изјавила овце на пашу, из њених пуних груди на далеко се разлегала песма; она би жељно удисала свеж и мирисав ваздух, трчала кô дете по утрини и ливадама, кидала црвени турчинак и плела га себи у косу. Затим би легла на меку траву и ваљајући се, играла с јагањцима, док је њена снага бректала од једрине и здравља.

Ето каква је била Јока Јаникића.

Па и те вечери на прѐлу, док је њена мајка брижно говорила о њеној будућности, она је весело ћаскала са другарицама и подврискивала, кад би је ко од момака дирнуо . . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

Наслоњен на стари брест и заклоњен мраком, посматрао је Војин ту шарену гомилу искупљену око ватре. Његово око сијало је чежњом и поглед му се заустављао једино на руменом и лепом лицу Јокином. Гледајући је онако веселу и насмејану, њему је долазило да полети њој, да је стегне на своје груди и да је пред свима онде слатко изљуби.

Нико у селу није ни слутио, шта се од неког времена у срцу сиротог и повученог Војина догађа!?

Више је од по године како Војину срце сваког дана јаче залупа, кад сагледа гдегод Јоку. С почетка није ни он сам знао шта је то, што се с њим збива! Увек кад би се нашао у Јокиној близини, њему би крв појурила у лице, а ноге би му се пресекле, те би посртао као пијан.

Он је осећао да му је Јока постала ближа срцу, да му је драга и да без ње не може. Нешто га је гонило да с њом разговара, да јој каже све што му је на срцу.

Једне вечери срете он Јоку код кладенца, који је био на сред села; она баш захитила воду и с обрамицом на рамену пошла полако кући.

Војин скупи сву храброст, па јој приђе.

„Добро вече, Јоко", — ослови је стидљиво као и увек.

„Бог ти помогô! Пуна ти срећа", — одврати му она весело, па застаде.

Њему би некако мило кад му она то каза, па јој радосно погледа у крупне, црне очи.

„Имао бих нешто да ти кажем, Јоко, па ме све страх, е ћеш се наљутити на ме".

„Боже Господе, а што бих се љу́тила!? Реци слободно шта је?" — одговори девојка зачуђена оваквим питањем.

„Па, овај, хтео сам да ти кажем.... Много си ми драга.... Више но друге цуре по селу....." — муцао је Војин, поцрвеневши као рак.

Још он није ни довршио, а Јока прште у раскалашан, луди кикот па пође непрестано смејући се.

Сиромах Војин остаде као запањен крај кладенца гледајући тужно за њом.

„Свакоме је слободно да ме воли, зато сам цура на удају", — довикну му она па се изгуби за првим рогљем.

И од тог дана Војин је још већма заволе. Пред очима му је лебдела само Јокина слика, и он је држао као сигурно, да и она њега мора волети.

Кад би вечером враћао коње с паше, он је занесен мирисом покошене траве сањао о лепој будућности. Кад испроси Јоку, поочим чâ-Средоје ће му саградити малу и спретну кућицу на развалинама старог огњишта. То му је старац одавно обећао. И једног дана, који ће блистати срећом, увешће у нови дом своју невесту, и опет ће се разлегати весела песма на том месту, где се тако дуго чуло само кликтање водених соколова и хук јеине у мрачне ноћи. Њих двоје ће се волети и пазити, и он ће своју Јоку чувати к'о мало воде на длану. Па како ће се они радовати, кад их Бог дечицом обрадује!....

Тако је Војин срећан са своје скривене љубави ковао планове о ружичастој будућности.

Па и вечерас изашао је на прѐло, али се никоме није јављао, већ је хтео сакривен од свију да ужива у лепоти и руменом лицу Јокином.

По ведром небу трепериле су небројене звезде и месец је лагано бродио кроз Кумовску Сламу, расипајући штедљиво своје бледе и хладне зраке на успавану земљу.

С времена на време чуло се из удаљених торова блејање узнемирених оваца и лавеж паса.

На гумну Јаникићевом догоревала је ватра слабим пламеном, и све се више чуо жагор од причања песме и усклика.

Свуд унаоколо царевала је ноћ и тишина. Само један младић, наслоњен на храпаву кору старога бреста, уздисао је и сањао о далекој срећи.

(Свршиће се).

М. М. Пантелић. Кијев.

На планини.

Записци.

(Свршетак).

Са свију страна наше колибе уздижу се планински висови, обрасли у подножју боровом шумом и осталим четинарима, а на врху густом травом. Ми често излазимо на њих и наслађавамо се љепотама отвореног, далеког видокруга. Около нас свуда тихо; никога нема ко би нарушио то вјечно, тајанствено ћутање. Далеко, у плавој магли и пространим равницама, на све стране наше планине види се мноштво села и варошица, са својим бијелим домовима. Тамо, у тим људским насељима осјећа се живот, чији зраци не допиру на висине планинске. Каква разлика међу тим насељеним простором и овим тихим шумским, гдје је једини вјечити становник топло сунце? Владика обично сједи на трави и дуго, дуго посматрајући плаву даљину, преноси се мислима у те крајеве гдје живот тече свом бујношћу, свим својим страстима. Хиљадама мисли у том моменту васкрсавају у нашој памети, а скоро увијек нејасно, тужно осјећање овлада човјеком.

У души нашој завладала је неописана благост, и у опште осјећамо да нам је овдје добро. Вјечито спокојство и живот на отвореном простору, под свјежим и топлим зрацима јулскога сунца, — необично утиче на нас и ми смо потпуно задовољни. Од раног јутра до позне вечери, богата природа отвара нам свој загрљај, ми се разговарамо са њом, она нас мази и ми тонемо у њене чари, преживљујући дане у слатком сну.....

Прије неколико дана, враћајући се вечером са тих висова љетниковцу, опазили смо велику промјену у ваздушној атмосфери. Око нас свуда мир и мртва тишина. Ни једна гранчица да мрдне, ни лист да зашушти. Чак се и шумске птице посакривале у густо жбуње, не пуштајући ни гласа од себе. Ваздух је постао густ и тежак за дисање; чак је и овим предјелима овладала страшна запара. Далеке равнице претвориле су се у мрачне крајеве, испуњене магловитим топлим ваздухом. На западној страни гомилају се све већи и већи црни облаци, који већ покрише и пошљедње сунчеве зраке својим мрачним плаштом. С времена на вријеме, с те стране допиру до нас потмули гласови грмљавине, која се полако приближује нашој планини.

Дошавши љетниковцу, позатварасмо спољне капке и очекивасмо тога страшног госта. На планину су се навукли црни облаци и около нас све је постало тамно. Свакога минута свјетлица је просијецала узбуђене ваздушне стихије, а за њом је шљедовао гром за громом, чији је ехо грозно одјекивао у дубравама планинским. Наступила је страшна ноћ за нас — планинске становнике. Никада нијесам могао вјеровати, да се тако тиха, блага и мила планинска природа може претворити у тако страшнога звијера, који све руши, ломи, пали, обара.... Ја сам био у владичиној соби и оба смо стајали не говорећи ни ријечи. Кроз саставе брвана долазила је до нас свјетлост муње, а за њом страшни тресак грома. Пред нашим очима створи се страшна слика — слика гњева Божјег.

Бура није дуго трајала; тресак грома чуо се све мање, а вјетар се утишавао. Она је одлазила преко врхова планинских, у друге крајеве, а до нас су долазили пошљедњи потмули гласови грмљавине, помијешани са блијеском муњевите свјетлости. Небо се почело ведрити и на њему се заблиста по која звијезда, треперећи у страху узрујаних стихија. Осјећајући се необично уморни, полијегали смо и заспали најслађим сном....

Наступили су први дани септембра, а са њима и почетак јесени у овим крајевима. Изјутра, већ се осјећа јача хладноћа и гушћа роса по трави. Земља под ногама постала је гњила и увијек влажна, а и сунчани зраци нијесу тако топли и мили, као што су прије били.

У вече, често врхове планинске обавија густа магла и тек је разгоне јутарњи зраци сунчани. На гранама дрвећа види се по гдје-гдје жуто лишће, кога и најмањи вјетрић обара на земљу. Око наше колибе већ су садјенута сијена, а сељаци-појатари спремају се за повратак у село.

Све су прилике и за наш скорији растанак са планином.

Чича Лекса је прије два дана био код владике и опростио се с њим. Дирљив је био тај опроштај. Владика му рече, да ће тек послије неколико година опет доћи у ове крајеве. Но старац је осјећао да неће више дочекати, да под кровом своје пастирске колибе види тако високог госта. Сумњао је, да ће га икада више и видјети, јер је осјећао терет тешкога бремена проживјелих година. За то му је тако и био тежак тај моменат, који му је измамио, можда пошљедњу сузу из старачког ока.

Данас смо пред вече изашли и пошљедњи пут на висове, на којима смо провели тако много пријатних часова. Вријеме је необично лијепо, но већ се на све стране осјећа почетак јесени. Сунчеви зраци допиру до нас кроз прозрачну таму, која се опажа на далеком хоризонту. Сунчев заход, почетком јесењих дана најдивнија је панорама природе. Он је диван

на свима мјестима гдје људи живе, но још је љепши, кад се гледа са ових висина. Помисао, да ћемо већ сјутра у ово доба бити далеко од ових крајева, тамо негдје у насељу далеких равница, опет у кругу старога и обичнога свакодневног живота — утицала је на наше осјећаје, и ми смо се дуго, дуго праштали са овим топлим зрацима јесењег сунца, са поноситим планинским врховима и дивним цвјетним пропланцима; праштали смо се са овим слободним природним животом.

Већ се хвата први сумрак, но и ми смо на прагу своје колибе, да и пошљедњу ноћ проведемо под њеним кровом.

Рано смо устали. Пробудили су нас својим жагором сељаци, који су дошли са својих појата да испрате владику. Они су сједили око велике ватре, наложене на прочељу старе колибе, пушили и разговарали се. Послије поздрава са владиком, сви су се дали на посао око пакована наших ствари.

Све наше ствари натоварише на два коња, са којима су момци напред отишли у село, а и ми смо се кренули послије пола часа.

Наступило је необично лијепо јутро. Владика и ја ишли смо напријед на коњима, а за нама мноштво сељака, који су нас испраћали до пошљедње висоравни, са које ћемо се почети спуштати у село. Он је ћутао, без сумње био је занијет тим истим мислима, које су се врзле по мојој памети. Тужно меланхолични осјећаји завладали су свим нашим мислима, свим нашим бићем. Под ногама коња шуштало је увело лишће, а са грања, које вјетар лелујаше, падала је јутарња роса и блистала се на сунцу. Но ево нас и на пошљедњем вису, са кога ћемо се почети спуштати у село.

Сиђосмо с коња. Владика се опрости са сељацима, који су још остали на планини. Дуго смо вријеме седјели на зеленој трави, и са те висине посматрали даљину покривену плавом тамом, која је тако живописна и лијепа. Са тога далеког тамног хоризонта, наш је поглед скренуо на остављени љетниковац — нашу колибу. Каква разлика између та два мјеста? Каква разлика међу њима по утјецају на живот! душу, мисли, осјећаје људске? Овдје све просто, природно, слободно, а тамо?.... Тамо влада све противно природном животу човјечијем. Тамо тијело живи у раскоши и задовољству, а загушени дух губи се у хаосу вјечите борбе. Са димњака наше колибе вија се дим, но и он ће кроз кратко вријеме ишчезнути и колиба сасвим опустити. Бацајући пошљедњи поглед на то тихо мјесто — почели смо се спуштати низ планинске косе у село.

Послије неколико дана оставили смо и село. Наступили су већ хладнији јесењи дани, и сељаци су хитали да посвршавају пољске радове, јер у овим крајевима наступа рано зима, за то на све стране, куда смо пролазили, видио се жив рад.

Опраштајући се и са селом, бацили смо и пошљедњи поглед на планину, но њене су висоравни већ покривене снијегом...

М. Георгијев:

Тахирбеговица.

С бугарског превео: Н. Т. К.

Нека је благословен Алах, који је украсио ноћни мрак лијепим мјесецом са небеског свода, њежни цвијет ружин са опојним мирисом и лијепо лице жене са осмијехом!... То је осмијех, који по некога уздиже на девето небо, у сами рај, а некога сваљује у девет бездана, у сами пако.

Ох, Алах, Алах!.... Са једног истог неба пратиш и златне зраке зоре и страшне стријеле грома!....

Ко може схватити почетак и крај твога великог творачког рада?!....

Алах-ил-Алах!

* * *

Зна ли јаребица када ће срести ловца; или мрена рибара с удицом, а да зна женско срце мјесто гдје ће га срести љубавна стријела?!....

— — — — — — — — — — — — — — — —

На једном чифлуку Тахирбеговом било је лијепих, шарених кула, са србчали-пенџерима, с одајама и ћошковима, с чардацима и љетниковцима, али млада и лијепа Тахирбеговица остави и ћошкове и чардаке па изађе на лијепу ливаду, покривену травом и пољским цвијећем, да набере цвијећа и да се наужива ачиклука, тога прекрасног простора, што га открива љети божанствена природа. Та она је сита и пресита одаја и миндерлука и ћилима и сваког раскошја беговог салтанета! Као што би свака тица, затворена у кавезу, па био он начињен од самог злата и драгог камења, тежила за слободом, за широким простором, тако исто и Тахирбеговица била је занијета ширином поља и красном љепотом природе! Берући пољско цвијеће неосјетно се била Тахирбеговица подоста удаљила од кула и чифлука и, крај једног брежуљка рјечице, под сјенком једног великог гранатог бријеста чула је пјесму једног булбула, који бијаше пао на једну грану тога бријеста. Та булбулова пјесма, која је захваљивао Алаху за лијепа његова стварања, занесе дотле Тахирбеговицу, да је занесена насладом, пријесјела под то дрво у хлад, испустила крај себе китицу пољског цвијећа и наслађавала се том величанственом ношћу слободе, коју је извијао булбул.

Са лијеве стране бријеста, иза леђа Тахирбеговице, води пут из касабе. Тим путем јурио је алатаст коњ, који је на седлу носио једног младог бињеџију

Лакомислено, лудо, без нужде.
Што човек стари, све је мудрији,
На своје место стави сваку реч,
Камо ли дело. Пусти старијег,
Нек ради, дела, а ти смотрено
За њиме хајде стопом његовом.

Ранко:

Ја велим да ћу учинити све,
Што год ми рече.

Обрад:

Добро, иди сад.
(Ранко изађе).

Четврта појава.

Вујица и Обрад.

Обрад:

А какви људи, велиш, долазе?

Вујица:

Да знадеш само. Сваки божји дан
Поруке тајне, тајни договор
Са страним људма, богзна одакле,
Са чудном ношњом, чудним језиком.
Па онда с нашим из Шумадије,
Који су некад с нама војштили.
Мало да кога ја се присећам,
А он их сваког зове именом
И знаде, где је који био с њим.

Обрад:

Па добро, шта сад мислиш, Вујица?

Вујица:

Ја не знам. Ако Милош не хтедне,
Не знам са ким ћу, не знам како ћу.

Обрад:

Ни ја сад не знам. Гледај, Вујица,
Да идеш с Ђорђем? Ал' је Милош јак
И да л' ће Ђорђе однет' превагу.
Падне ли, — то се може десити —
На грбачи нам Милош остаје,
А ко је Милош, то ти и сам знаш:
Кнез Милун није њему више кнез,
Већ просто сердар; Љубивоје кнез
Од кнеза сада пост'о капетан;
Од господара шта постаде ти
И зашто, реци? И зар не видиш,
Од куда да си опет господар?

Вујица:

То јесте тако. Али с Милошем
Куда би пошли?

Обрад:

Слушај, Вујица.
Ко знаде, шта се ваља из ноћи
И каква страва чека онога,
Што на раскршћу пут не погоди!
Не виде л' кнеже, шта једанпут би,
Шта Ђорђе једном створи из ничег!
Ко знаде, шта још може створити
И шта ће од шта бити најпосле?
Лагано треба ићи, Вујица,
Кроз живот, корак један за другим,
Гледати напред, ал се освртат'
Лево и десно, да из небуха
Не бане каква беда на тебе.
Срачунај сваки корак унапред,
Рукама пипај, мало застани,
Разгледај, где ћеш ногу спустити,
Па напред, али мирно, смотрено.
Два таса имаш; мери, узалуд,
Једнако теже, један к'о други.

Вујица:

Па шта да радим? Реци, саветуј.
Пођем ли с Ђорђем, знадеш Милоша,
И знадеш шта ме чека најпосле.
А против Ђорђа? Кнеже, срамота.
Зар против свете мисли Вождове
И против раје и свог народа!

Обрад:

Ти ради тако, к'о што рекох већ.
Причекај Анту, докле дође он,
Па сам ће нам се указати пут,
И лако ћемо видет', куд ћемо.
А шта си рек'о Анти?

Вујица:

Рекох му,
Да дође право мени, да видим,
Шта каже Милош и шта мисли он.
(Анта долази).

Обрад:

Баш ми о вуку, а вук у кућу.

ПЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Анта, доцније Наум.

Анта (радосно):

Добри су гласи, добра вам је вест,
Милош пристаје и долази сам.

Вујица:

Шта велиш! Милош . . . Милош
пристаје!
Обраде, чујеш. Још долази сам?

Обрад:

Полако, кнеже, мирно, стрпљиво.
Чуо сам. Дакле, Милош долази?
Где си га наш'о, Анто, реци ми
И да л' на само разговара с њим?

Анта:

Још нисам стиг'о ни до Болеча,
А његови ме људи сусретну.
— Милош их посло, чуо од некуд. —
Те дан кад прође и кад паде мрак
Одведоше ме тајно у конак,
Показаше ми једну одају,
Ја уђем, туде Милош седи сам,
Те ја му рекох, зашто долазим.

Вујица:

А он?

Анта:

Он ништа, мирно саслуша,
За штошта пита.

Вујица:

Пита л' за ме што?

Анта:

Пита. И где си Вожда дочек'о,
И где ћеш с њиме бити одсада?
(Обраду):
А за те није; ја поменух сам,
А он ми рече: знадем Обрада,
И ништа више.

Обрад:

Добро, реци нам,
Шта ти је Милош рек'о најпосле.

Анта:

Напослетку ми рече: „Иди сад,
Поздравље носи брату Вујици
И Вожду поздрав, да ћу доћи ја".
Нареди за тим својим момцима,
Да одмах спреме коње за њега.
Ја одох, а он спреман остаде
И тек што није стиг'о овамо.

Обрад:

А да л' си, Анто, мог'о познати,
Какове ћуди беше, да ли љут?

Анта:

Не, весео је био, насмејан
И разговоран.

Обрад:

Кнеже, добро је.

Вујица:

О, хвала Богу! Бог је милостив,
Не хтеде наша срца двојити.

Обрад:

Још нешто, чекај. Када дође ти
И кад му рече, да је дош'о Вожд,
Да ли се онда изненади што,
Да л' рече коју опорију реч,
Или се можда трже на једном,
Ил' бар на лицу примети ли знак
Изненађења, да л' те погледа,
К'о човек када чује неку вест
Велику, страшну, па и бесвесно
Избечи очи, те непомично
Гледа те дуго укочен и нем.

Анта:

Не, ништа, кнеже, мирно саслуша.
Изгледа, да је знао.

Обрад:

Добро је.

Вујица:

Сад иди, Анто, па ме причекај.
И Вожду ћемо рећи исто то.
О како ће му срце играти
Од узбуђења и од радости!
(Анта пође).

Обрад:

Не, чекај њему реци друкчије,
Не, није, него живље, реци му,
Да Милош није знао ни зашто
И да се много изненадио
И обрадов'о брзом доласку.

Вујица:

Зашто то, кнеже?

Обрад:

Тако, реци му.
Престави живље кад је истина.
(Анта оде).
Вујица, чуј ме, још је потребно,
Кад знамо, да је Милош пристао,
Разбити сумњу у нас: нужно је
Казати Вожду, да смо радосни,
Што свето дело иде унапред
И да смо и ми целом душом с њим;
Рећи му сада, одмах, па нек зна
И нек не мисли, нисмо уз њега.

Вујица:

О каква сумња, он нам верује,
Зар ниси чуо, шта нам рече пре.

Обрад:

Да, добро, добро; реци како знаш.
(Долази Наум).

Наум (с врата):

Кнеже Вујица, звао те је Вожд,
Допадни часом, а за разговор
Остаће вазда доста времена. (Оде).

Вујица:

Рећи ћу, све ћу рећи, не брини. (Оде).

ШЕСТА ПОЈАВА.

Обрад сам, доцније Ранко.

Обрад:

О иди само, слепче божији,
Не видиш ништа даље од носа.
Иди и врдај тако, варакај
Часом уз Ђорђа, час уз Милоша
И изигравај једног са другим,
С Милошем Ђорђа, с Ђорђем Милоша.
Варакај, врдај, докле не склизнеш...
Па нек се сложе, јемац ми је Бог,
Међ' њима неће дуги бити склад,
Слога им неће дуг имати век,
Кратак ће бити њихов сложан рад...
Ја знадем куд ћу, знадем како ћу,
Знадем шта треба, знам шта не треба.
С киме ћу? С тобом нећу заиста
Ни с Вождом твојим, ни сад ни довек.
Из празне торбе дар се не чека,
А каква почаст кнез без кнежине!
Или ја јоште не знам Милоша
Или ми вране мозак попише.
Не рече л' Анта: „мирно саслуша“.
Дабогме, кад је знао унапред.
А ко му рече? Кнежев побратим,
Ја сам му рек'о. Зашта? Низашта,
Сем за тричаву једну кнежину.
Шта рече јоште? „Беше весео
И разговоран“. Милош весео!
О чуда, људи! Зашта? Низашта,
За једну главу кума венчаног,
Тек кумства ради и рад љубави.
Како ћу? И јес' тешка работа!
Ко с малом децом кад бих војев'о,
Што не умеју мис'о сакрити
А верују ти на част и на реч.
Ево па гледај, простосрдачан
И луд и смушен једно те исто.
(Виче кроз прозор).
О Ранко, сине, оди овамо!

Ранко: (улази)

Ти си ме звао, кнеже?

Обрад:

Зовнух те
За једну малу, братску услугу.
Оседлај одмах коња, спреми се,
Ал' гледај, да те нико не види,
Па јури путем ка Београду.
Негде у путу срешћеш Милоша,
Приђи му, реци поздрав од мене
И тај час опет дођи овамо.

Ранко:

То само, кнеже, више.....?

Обрад:

Само то.

Ранко:

А шта ће бити самном најпосле?

Обрад:

Вујица још је љутит, видећу,
Имамо за то доста времена.
Сад иди.

Ранко:

Идем, ал' те молим ја
Ко оца свога и к'о старијег,
Говори за ме кнезу; реци му,
Ја немам своје воље, слушаћу
Све што ми буде рек'о.

Обрад:

Иди сад,
А то је моја брига.
(Ранко оде).
Како је
Љубав без вида и без очију.
У срцу пламен а у лобањи
Мисли без везе и без поретка,
Смушене, луде, к'о у грозници;
И све што мисли, своди на срце,
Све му је тако, нужно, природно,
К'о ова чежња и тај осећај.
Нека га, такав сад ми и треба,
За празну варку учиниће све,
Највећу лудост и најтежи грех. —
Ево и овај иде; нека га.
Бар и код њега да заварам траг.
(Наум долази).

СЕДМА ПОЈАВА.

Обрад и Наум.

Обрад:

Науме, брате, прости болу мом
И мојој бризи за једним народом,
Љубави мојој за добром Вождовим,
Ја те увредих, прости Науме.

Наум:

Обраде, кажи, је ли збиља то,
Што ми је сада рек'о Вујица?

Обрад:

Истина, брате, ми смо готови,
Да на миг један с целом кнежином
Скочимо против турске обести.

Наум:

А је ли збиља Милош пристао?

Обрад:

Прист'о је и он, и то ми је сад
Са душе тешку бригу скинуо.
Јер, гледај брате, немој мислити,
Да је у мени срце камено,
Те мирно гледам нашу несрећу,
Нити сам слепац, те да не видим
Силна и светла дела Вождова
И да не појмим мис'о његову.
Ал' када видех да је дошо Вожд
И чух од тебе, какав му је смер,
Стеже ме нека туга у срцу
И свест ми мрче. Знаш ли, Науме,
Ал' да, ти не знаш и од куд да знаш,
Знаш ли, чега се тада уплаших?
(Поверљиво):
Милоша и крви, крви Вождове.

Наум:

Милоша, велиш, и крви Вождове!
Од куд Милоша и крв Вождову
У једном даху да изговориш?

Обрад:

Баш то је оно што не појимаш
И што ни у сну ниси уснио.
Тога се плаших, одмах помислих:
У једној земљи један до другог
Два таква беса бити не могу,
Милош се добро држи с Турчином
И неће рата, а моћан и јак,
То не смеш смести с ума никада.
И шта следује из тог, Науме?
Ја ћутим, то ћеш и сам видети.
Не појмиш јоште? Реци, да ли знаш,
Шта беше лане с Павлом Цукићем.
Шта би с Радичем а шта с Молером?
Мислиш ли, да ћеш јоште икада
Из Борка кнеза Симу видети
И пољубити свету десницу
Никшићу, нашем храбром владици?

Наум:

Не мислиш, валда, ни ти, Обраде,
Да има тога срца под небом,
Српскога срца, мислим, које ће
На Вожда свога руку подићи?

Обрад:

Не велим, ал' ми сумња паклена
Обузе душу, када дознадох,
Да је господар стиго овамо.
И истину ти велим, Науме,
Крв ми се следи, свест ми помрча,
И ја у страху што-шта избрбља',
Што не бих никад рек'о заиста.
Ал' сада нек је хвала Господу,
Љубав је ниску злобу сломила,
У једно коло браћу сложила,
И диван видик гледам пред собом.

Наум:

Дозн'о сам ја и Вожд је дознао
За срамна дела, што се чинила

Прошлога лета с првим људима.
Ал да је Милош кривац свему том,
То не верује нико под небом.
Обраде, Турци а да ко ће још
Убити сад у вођу народа,
А да за Вожда и страхује ко,
То не верујеш, ваљда, ни ти сâм.

Обрад:

Нека је хвала Творцу небесном,
Што сада на нас изли благослов
И умудри нас, те у слози нам
Видесмо своју срећу и свој спас:
Нек му је хвала и што сада ја,
Не сумњам више у спас Србина;
Нек му је хвала и за осећај
Велики, свети, што ми груди сад
Надимље неком рајском милином
И набрекује моје мишице
За нова дела, нове подвиге.
О немој више да из прошлости
Васкрсавамо тужне спомене
И да у овим светим часима
Мрчимо болом наде праведне,
Но дај ми причај нове смерове
И нова света дела Вождова.

Наум:

Чекај, Вујица ево долази
Од Вожда, с њиме чета читава
Хајдука; гледај, сви су весели.
И Анто с њима. Дакле већ се зна
Да ћемо скоро видет' Милоша.

ОСМА ПОЈАВА.

Пређашњи; Вујица, Анта, Јурдовић и хајдуци долазе; доцније Матија.

Вујица:

Најпосле ево загрљени, смо
У једном братском колу, ево нас
Дишемо једним дахом братскијем
К'о под мајчиним срцем близанци.
Загрејан светом ватром Вождовом
Без стра̂ и сумње и без зависти
Ево где дадох и ја своју реч.

Јурдовић:

А твој ће углед бити пресудан
К'о што је била снажна твоја реч.
Кад чују други оберкнежеви,
Покориће се нашој одлуци.
Одлучном, кнеже, клања се и бес
У њему види снагу над собом.

Вујица:

За њих је лако; само једна реч
Вождова, један од Милоша миг
И сви су с нама, сви до послeдњег.

Наум:

Ти их познајеш добро?

Вујица:

Познајем.

Обрад:

Али сем два-три новаци су сви.
Мало је који до сад окушан
У надмоћности духа ратничког
И у чврстини срца искреног.

Вујица:

Што знадем, то је: да су уз нас сви.
Вождово име, Милошева моћ
Занеће сваког и за један дан
Нахија дван'ест биће са нама.

Обрад:

Нахија двaн'ест цела Србија.

Наум:

И више, више: реци Балкан сав.

Вујица:

И сви нек оду, нек изневере,
Ја нећу.

Обрад:

Кнеже, тако и треба.

Вујица:

О кад му рекох, брате Обраде,
Да Милош хоће, да хоћемо ми,
Засијаше му очи у тај час
Оштре и светле као британки мач.
Ал' за час, па се по лицу му свом
Разли и расу благост од једном,
И загрли ме, глас му задрхта,
И пољуби ме, беше раздраган,
Да га таковог никад не видех.

Јурдовић:

Али на пречац, виде л', шта му би,
Застаде нагло, седе, умуче,
И само што нам даде руком знак,
Те изађосмо, а он оста сам.

Наум:

Такав је, то је његов обичај:
Часом му радост срце занесе,
Часом га секне сумња некаква.

(Долази Матија).

Матија:

Јесте ли чули?

Јурдовић:

Шта је?

Обрад:

Реци нам.

Матија:

Цео се Јадар побунио већ,
На пушку многа села устала,
Напали Турке, запалили хан,
Прогнали многе, многе побили,
А на Мрчкоме шанац подигли.

Обрад:

Побунили се? Ко је тамо кнез?

Јурдовић:

Двије кнежине састају се ту,
Соколска једна, ту је Никола,
Ваљевска друга, ту је Рака кнез.

Обрад:

Са срећом нек је!

Матија:

Јоште један глас.
И у Стигу је, веле, пала крв.
Абдула, кажу, одметн'о се сâм,
Чим чуо, да је Вожд у Србији.

Вујица:

Не рекох ли вам. Име Вождово
Још звони, моћно к'о и некада.

Обрад (за се):

Овај је збиља заслепио већ.
Не лаже, видим, сав је пламен сам.

Наум:

Почетак само две-три кнежине.
Ал' чекај, скоро Србија ће сва
И цео Балкан и у један мах.

Обрад:

Збиља, ти хтеде причат' потанко
Све куда мисли и шта мисли Вожд,
Заусти већем, ал' дођоше ти
И прекидоше цео разговор.

Наум:

Шта да ти причам и шта знадем ја!
Ћутљив је, ретко рече коју реч,
Те да не чујем штогод од других,
Тешко бих знао више него ви.

Вујица:

Ћутите, ево где долази Вожд.

(Карађорђе улази замишљен и седа, не гледајући ни у кога. Сви се повуку у позадину).

(Наставиће се).

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

VIII.

Све ово знао је и Јосиф. Док би другога подилазила језа да с њима има икаква посла, дотле он ево докле је забасао и у шта се упустио.

Али он није био свесан тога што чини. Био је заљубљен, лудо заљубљен, сад, у невреме, као ожењен човек, крај добре и верне жене, која га је искрено волела и ропски слушала и уважавала. Од те лудости остало му је само толико памети, да расуди, да је то срамота, што чини, да то нико не чини и да то треба крити.

Крио је састанке с Косаром, разговоре, намере, па ништа од тога није поверавао ни најверније другу Николици. Крио је, а тешко се могло познати и каквих измена на њему. Он је, и иначе, ћутљив, кад што проговори издире се, иде погнуте главе и гледа мучки испод обрва. Кад га ко шта пита, он одговора; кад му се што заповеди, он ради; а сам ништа не почиње ни предузима. Ради, ради, па кад остане сам на њиви, он се изгуби. Нема га, па опет дође. Не сме нико ни да га пита ни где је био, ни зашто не ради. Сад се издире и на Стјепана.

— Где си ти . . . што онај вик'о . . . изгуби се негде? упита га једаред Стјепан, кад га нестаде једно после подне.

— Што питаш? — издера се он.

— Кад нећу питати ја, ко ће те питати.

— Ту сам.

— Да си био ту, не бих те ја ни тражио.

— А што да ме тражиш?

— Хоћу да водим рачуна о својој чељади.

— Нисам ја дете, да водиш рачуна о мени. Води ти рачуна о себи.

— Шта велиш?

— Велим ти ето то!

— Зар ти, Јосифе, мени . . . родитељу?

Он ућута.

— Не иде то тако, синко. Свуда се зна ко је старији, и у говедима . . . што онај вик'о.

— Ако си старији, па шта је; старији, па ништа — мрмори Јосиф: — Ако ти се свиди овако, ето; ако ти се не свиди, ја знам шта ћу . . .

— Шта ћеш? Деде да чујем, шта ћеш!

Њему заиграше она два буботка око уста, тресну мотиком о бусен и рече промукло:

— Ти си мени крив много!

Затим баци мотику и уклони му се с очију.

Стјепан узвера и не умеде више речи ни речи. Разумеде да није задовољан са вођевином, да прети, да ће да бега у свет и пре-трку. „Море, какав је он, би то и учинио и осрамотио ме!“ — помисли и оћута. Од тога рекне му тек по неку, у приликама, али избегава да га наљути, те је радио што је хтео.

А она, Смиљка, мучила је муке и скривала бол . . . У кући је ишло све својим током . . . Стјепан је крмио свиње, напасао стоку бавио се по воденици, на њиви, код власти. Ретко кад и да се за софром састану и да о чему проговоре, а толи да примети како се слажу њих двоје . . . Спасенија у планини, мало кад и долази. Девојке гледају свој рад... Нико није знао њене муке, једно што је по природи била мирна и ћутљива, те се ником није жалила, а друго с тога што јој је задао страх, да не сме да писне. Једва пола године да су којекако проживели, а после како који дан, све горе. Не сме ништа да говори с њим. јер се издире, псује и туче; никад не иде с њом, нити јој што набавља, нити се о чему стара, као да му није жена но служавка. Све ређе и ноћева у вајату; а кад и ноћи, не зна му се никакав ред ни кад дође ни кад оде... И све чудан и необичан; некад дође успла-хирен, знојав, сав у голој води и ватри; негда лепо зачешљан са цвећем за појасом, мирише му коса и копаран на варошке мирисе, звиждуће и не може за дуго да заспи. Негда опет хуче, брекће, леже и устаје по неколико пута. Једном донесе нечији јаглук, нов и лепо извезен; једаред му примети шарено огледалце. Па, за чудо, поче се и модити: купи сламни шешир, вратну мараму и прслук. Смејали су му се и дирали су га зато.

„Шта је то с њим?“ — мислила је она, али није умела да смисли и да то објасни. Да је да јој каже шта му је, па би јој било у пола муке . . .

Напослетку јој се досади и реши се, да га, како тако, извуче за реч: шта мисли о њој.

Једног јутра устала она рано, као и обично, принела му хаљине и обућу, па се налази око врата, да га засретне и пита. Он устаде, обуче се и седе на кревет да се обује. Сагео главу, пуше и шиче на нос и ћути. Кад се спреми и хтеде да пође, она се залеће, паде му на раме и бризну у плач:

— Шта ти мислиш са мном? Шта сам ти скривила толико?

— Одлази, гадуро! — гурну је он руком од себе.

Она се ухвати за врата и стаде пред њега:

— Стој, немој да бежиш, хоћу да ми кажеш!

— Он се раскрочи, искриви врат и забаци руке озад:

— Коме да кажем? Шта да ти кажем... Гаде!

— Кад сам ти така... што си ме узео...

— Оступи!

— Убиј ме, или немој да си таки, Јосифе! — шиспу и пролеће пред њега.

— Назад! Крв си ми пред очима! — рече па је зграби преко средине и баци у други крај вајата, те се сломата тамо негде међу сандуке . . .

Сад јој је било јасно, да се више тако не може и да треба да се коме било пожалиј

Није имала никог пречег до Спасеније, и једног празника уграби прилику те јој, на само, исприча све.

Дан после тога Јосиф је стајао пред Спасенијом као кривац пред судијом. На једној огради у планини, услонила се на врљику и држи га пред собом. Неку непојамну власт имала је ова суха и стара жена над њим, и он није могао да крочи испред ње.

— Ти ми мораш објаснити, зашто је то тако?... То је срамота да се чује из наше куће! — запиткује га она.

Он се врти, одмахује главом, брани се... Напослетку подвикну:

— Хоћеш да ти кажем истину?

— Мораш, да ми кажеш к'о својој мајци!

— Ја је мрзим, стрина!

— Зашто, Јозо? Откад то, кад си се фалио с њом?

— Мрзим је, мрзим, и не питај ме више ни речи... Не знам ни ја, што је тако мрзим и откад је тако омрзох... И како који дан... уф, стрина! Грех вам на душу, што ме оковасте мимо свет!...

— Шта велиш: мимо свет!

Он тресну ногом и скрши један суварак, па одјури у село, без обзира... (Свршиће се).

Павле Поповић, Биоград:

Српска књижевност.

Има три периода у српској књижевности: стари, средњи, нови.

Стари период обухвата књижевност, која је негована од почетка 13. до краја 15. века, за време трајања велике уједињене државе српске, до пропасти њене услед инвазије Турака и нешто више; она се продужује, и ако у слабој радњи, и даље, преко граница Средњега Века, све до 18. века. Та књижевност писана је старословенским језиком српске рецензије, т. ј. језиком, који је био заједнички за стару књижевност бугарску и руску, али који је имао извесних фонетских особина српскога језика. Она је била доста развијена. Близу две хиљаде рукописа има до данас очуваних, који обухватају књижевну продукцију тога периода; да ли толико и дела има, не може се утврдити. Та дела писали су махом калуђери и свештеници, свих чинова, често великог рода (њима су се по неки пут и владаоци придруживали), и то су обично чинили по манастирима у Хилендару, српском манастиру и Светој Гори, затим у Студеници, Манасији, Пећи, и многим другим манастирима на српском земљишту. У свом писању наши су се књижевници угледали махом на византиску књижевност, која им је била врло блиска, а била је богата; отуда српска књижевност старог периода представља византиску у маломе, и по свом развитку личи на ову. Она обухвата скоро све гране књижевне радње, које и византиска. Она обухвата најпре чисту теологију, са догматиком, полемиком, егзегезом, аскетиком, мистиком, црквеним беседништвом и целом осталом књижевном радњом око библија, јеванђеља, псалтира, триода, пентикостара и т. д. Ту се сусрећемо са делима Јована Дамаскина, Јована Климакса, Симеона новог теолога, и других важних теолога византиских; преводи тих дела доста су рани. Она, затим, обухвата и другу стручну књижевност сем теолошке: граматику, природне науке, законодавство; у овој последњој грани нарочито је важан законик цара Душана (1349.—54.), који представља врло развијен ступањ законодавства у нашем Средњем Веку. Она, најпосле, обухвата и књижевност у ужем смислу речи, пошто израз „лепа књижевност" не смемо употребити. Ова поезија обухвата поезију и прозу. Поезије има мало. Праве поезије, ове у данашњем смислу, има веома мало, једва неколико комада; грчки стихови превођени су обично прозом и то је н. пр. случај са стиховима Менандровим, који су у нас очувани у рукописима 13. века. Зато има више „црквене поезије" ритмичке поезије, химне Романоса, који је veterum melodorum princeps, и других; сем превода у тој врсти има и оригиналне радње. Прозе има много више. Главни радови њени ово су. Најпре су романи и приповетке, међу којима се налазе најважнија популарна дела средњевековне књижевности, као „Тројански рат", „Александар велики", „Варлаам и Јоасаф", „Езопов живот", „Стефанит и Ихнилат", „Физиолог", „Премудри Акир", „Соломун" и др. Затим су ту списи апокрифни и хагиографски, међу којима је позната легенда о Адаму, визија Енохова, јеванђеље о детињству Исусову као и живот Алексија човека божјега, Марије Египћанке, Катарине Александриске; ту има и оригиналне радње, живота српских или југословенских светаца. Ту су, даље, биографије српских владалаца и архиепископа, такозване „старе српске биографије", најважнија група старе књижевне радње српске, и најоригиналнија, и ако се у њој бар претпоставља ако не осећа утицај византинских узора. Стари српски биографи били су: Сава (1164.—1236.), познат по целом народу нашем под именом „Свети Сава", владалачки син и писац једне биографије свог оца св. Симеуна; Стефан († 1223.), брат Савин, први краљ српски, такође писац биографије св. Симеуна; Доментиан (13. век), и он писац биографије св. Симе-

уна, али и биографије св. Саве; Теодосије (13. век), писац биографије Савине; Данило (14. век), писац многих живота владалаца српских и свих архиепископа; Григорије (14. век), писац живота краља Стефана Дечанског; Константин, назван филозоф (15. век), писац живота деспота Стефана Високог. Сем биографија, од књижевне радње ваља поменути и историју. Она обухвата хронике, хронографе, летописе, родослове, типике. Важнији су у тој радњи доста рани преводи византиских хроника Георгија Хамартона, Јована Зонаре, Константина Манасеса, затим многобројни летописи у којима српска и балканска историја преовлађује.

У средњем периоду, који обухвата време од краја 15. до краја 18. века, књижевност је цветала а поглавито у Дубровнику, који је у то време био једини српски крај слободан и културан, док су остали били под Турцима. Та књижевност писана је не више старим словенским него чистим српским језиком. Она је доста развијена, више него у ранијем периоду и садржи много више књижевности у ужем смислу, лепе књижевности (пошто се то овде сме рећи), него ранија; садржи је управо довољно, колико и свака друга књижевност тога времена. Само, она нема никакве везе са књижевношћу старога периода. Књижевност старога периода развијала се махом у источној половини српских земаља (Србија, Стара Србија, Македонија), књижевност старога периода у западној половини (Дубровник и једно време Босна.) Она прва неговала се у свету православном и монархичном, ова друга у католичком свету и у главном републиканском; она међу калуђерима, ова међу световним лицима свих редова. Једна се управљала по угледу на византиску и под утицајем њеним, а друга по угледу и под утицајем талијанске књижевности. Књижевност средњега периода, према књижевности старога, представља, дакле, потпуно нову, независну, самосталну књижевну радњу; она се обично зове дубровачка књижевност (књижевност у Босни је мала и ограничава се на неколико практично религиозних писаца 17. и 18. века). Поставши у времену и по узору талијанског препорођаја и развијајући се и даље према обрасцима већ почете и даље талијанске књижевне продукције, дубровачка књижевност представља талијанску књижевност у маломе, као што стара књижевност представља византиску.

Супротно старој, дубровачка књижевност неговала је нарочито поезију, а врло мало прозу. Од поезије она обухвата све родове. Обухвата, најпре љубавну поезију, и то много; скоро ни један песник није живео у Дубровнику, а да није ма и најмањи трибут платио овој врсти поезије. Тако већ у 15. веку ту поезију негују Шишко Менчетић и Ђорђе Држић, обојица петраркисти неуморни; њих двојица и почињу књижевну радњу у Дубровнику. У 16. веку наставља је множина песника, међу којима је најзначајнији Динко Рањина, више ђак класичарске школе него талијанске, којој су први песници припадали. У 17. веку најважнији је песник ове врсте Иван Бунић, а у 18. веку Игњат Ђорђић, који је последњи међу главним песницима дубровачким и који се у разним песничким радовима огледао. Дубровачка поезија обухвата, затим, религиозну поезију, која је и у талијанској била јако негована, и њени главни представници јесу Мавро Ветранић (16. век), Иван Гундулић и Јуније Палмотић (17. век), и мало час поменути Игњат Ђорђић (18. век). Она обухвата и сатиричну и уопште шаљиву поезију; весели живот старих приморских градова изазивао је, нарочито у време карневала, ову врсту песама, коју су нарочито неговали неколики песници, почињући од Андрије Чубрановића (16. век) до И. Ђорђића. Сем лирске, дубровачка поезија обухвата и епску, и та се поезија јавља доцније од прве. Најглавнији представник њен, у исто доба најглавнији песник дубровачки, rex illyrici carminis, јесте Иван Гундулић (1588.—1638.), чији најбољи епски спев „Осман“ опева пораз младога султана Османа од младог краљевића пољског Владислава 1621., и уморство Османово, све то у очито вођеном маниру Торквата Таса. Драмска поезија није најмањи део дубровачке поезије; и она је од неколико врста: религиозна, пасторална, митолошка, историска. Пуно је радника, који су њу неговали, многи од већ поменутих, н. пр. Ветранић, Гундулић, а највише Палмотић, и тај род поезије броји врло ране (још од 16. века) преводе „Аминте“ Торквата Таса, „Верног Пастира“ Гваринијева, као и многих других познатих дела, и у исто доба оригиналне драме свих родова, које не уступају талијанским драмама тога доба. Сем ових дела по врсти озбиљне драме, било је и комедије, дела те врсте су доста добра, и кратка махом, у стиху наравно. Али је комедије било боље у прози и она чини главну прозну радњу дубровачке књижевности. Само комедија не цвета подједнако у свима епохама дубровачке књижевности. Најача је у 16. веку са представником Марином Држићем. Држић је неговао плаутинску комедију, и комедију рађену по новелама, и узимао је за предмет типове и ситуације, које је, век доцније, и Молиер узимао, то је н. пр. тип тврдице у комедији „Скуп“, или ситуација превареног мужа позната из „Ђорђа Дандена у једној безименој комедији и т. д. У 17. и дуго у 18. веку скоро је нема; тек на крају 18. века стали су се преводити и прерађивати главни комади Молиерови и други. Сем комедије, дубровачка књижевност има само мало прозе и она се ограничава махом на практично-религиозне списе и сличне ствари. Историја, политичка и књижевна, као и филозофија и наука јесу на латинском језику. Новеле, као у Бокача и других, нема у дубровачкој књижевности.

И ако има старост као и друге европске књижевности, српска књижевност нема непрекидности као оне. Видели смо, да се књижевна радња средњег периода развила сасвим независно од оне у старом

периоду; књижевност новог периода развија се такође независно, ван оних у оба пређашња периода. Књижевност старог периода била је сувише религиозна, књижевност средњег сувише локална, обе потпуно застареле; ни једна ни друга, дакле, нису могле задовољавати књижевне потребе новога времена, које су се по целом српском народу осећале. У Дубровнику је култура пропала са пропашћу дубровачке републике (1806); у другим крајевима почела се за њу осећати велика потреба. То је најпре у Војводини камо је већ крајем 17. века емигровао велики део Срба из Старе Србије; то је затим у Србији, где је на самом почетку 19. века почело ослобођавање од Турака. У Војводини је први пут после неколико векова наш народ осетио да је бачен у услове згодније за просвету и културу и одмах учинио потребан напор да се образује у смислу тадашњег времена, да се попне на ниво тадашње књижевне културе. Током 18. века он већ и заснива и своју књижевност.

(Наставиће се.)

Владимир Ћоровић.

Неки општи мотиви у српским народним приповијеткама.

Овим чланком својим намјерни смо да обратимо пажњу на неке од општих мотива традиционалне и белетристичне књижевности, који се налазе и у нашем народу, — а на два од њих нарочито. Што смо изабрали баш ове биће јасно, чим се види са колико је историјских и локалних боја превучена једна од њих и колико је друга занимљива са своје успјеле (и код нас, осим Вука, ријетке) мотивације боље и срећније, него код многих од страних верзија. Можда је само наслов незгодан: општи мотиви. Јер општи су, као што се зна, мање више сви мотиви традиционалне књижевности; ово су, ако се може рећи они од најопштијих.

Међу оним елементима грчких класичних мита, који су познати свем културном свијету, ушли у њ, постали неко опште, основно добро народне књижевности, има их много, који се налазе и код нас и који су били условни или главни моменат у множини наших народних продуката. Ја сам изнио у једном чланку, што ће изићи у „Летопису Матице Српске“, можда још у овој години, нешто од тога, не претендујући ни ту, као ни овдје на потпуност. (Овдје ћу само изнијети све то у најопштијим цртама.) Да ли би све те мотиве и елементе могли објаснити културним, материјалним дотјецајем; преносом — путовањем мотива, није увијек јасно. За неке од њих може се то закључивати са прилично вјероватности, можда и за већи дио од њих; али за остале треба и сувише много резерве, да би се дала ма и прилично тачна комбинација. За причу о Исиони, кћери краља Лаомедолта, која је била изложена као храна страховитој Хари и коју је спасао Херавле, може се тврдити, да је прешла у остали свијет и створила онај низ прича о Св. Ђорђу и читав циклус о витезу избавиоцу. Знамо на примјер, да је индогерманска прича о Амору и Психи, која је преко Грка дошла Римљанима, а одатле још у врло рано доба у остали западни свијет, без сумње и у нас дошла, па или са истока или са запада. Према Апулејевој обради (из II. стољећа) прича гласи: Психе има мужа, с којим ноћу спава, али не смије да га пита, ко је и од куд је. Кад је сестре наговоре, да га упита, он се ражљути и остави је. Венера воли Психу због њене љепоте и да је спасе, даде јој, да изврши неке тешке ствари. Она то и учини помоћу мрава, орла и трске, а један је торањ учи, шта све треба да ради.[1]) Онај општи мотив борбе оца са сином, сретамо и у класичној књижевности, — М. Пацувије дао је читаву једну трагедију из тога: Niptra.

Али како да протумачимо, на примјер, постанак наших пјесама о двоје несрећних љубавника, оних наших красних и најраширенијих пјесама са прототипом у Омеру и Мејрими? Да ли то не би било природније тумачити психолошким особинама народа, природним процесом осјећаја? Тај мотив о двоје несрећних љубавника близ је и срцу и лака је појимања: уз љубав тако природно и готово само од себе долазе њене препреке, несрећа, јад. Ми то све имамо у свом инстикту, у најприроднијој свезн нашега друштва, наше средине. За срж тих пјесама, основну идеју њихову: „Јово гледа, а мајка му не да“ није потребно тумачење утјецаја са стране, то излази из природе ствари, из догађаја живота. И ако сретнемо на разним странама исте случајеве, исти развој радње то је природно и сасвим обично: људи смо и у тим чисто људским осјећајима имамо само један, један једини осјећај. И Овидијева Ифиса и Анаксарета, и Бокачев Џироламо и Салвестра и Шекспиров Ромео и Јулија сви су они, несрећни љубавници, у главном исти као и наши Омер и Мејрима. Несрећни су због спољашњих услова: или што родитељи не дају, или што су родитељи у свађи или, што то није прилика. Све те трагедије несрећне љубави даје живот, ми сами; оне се понављају од кад је младости, љубави и живота и понављаће се док нас нестане, и биће једнаке доље на отоцима Кипру и још даље Св. Јелени, као и у планинама наше отаџбине.

Па, како да протумачимо оне веома честе приче и пјесме о повратку мужа, који је дуго отсутан, кога

[1]) Dr. A. Albrecht: Abriss der römischen Litteraturgeschichte, Leipzig (Un. Bibl.) стр. 394.—395.

жена чека и најпослије се спрема, да се преудаје? Одисеја, Јанковића Стојана, Господин Торела? Да ли и ту природним и обичним случајем или утјецајем, неким општим врелом?

У ситнијим стварима да споменем ово. У нашој причи Усуд има мотив, како вода потјера оног питача, што је ишао Усуду и хоће да га удави. Паралелу томе имамо у Хамеровим ријекама Ксанту и Симонсу, што гоне Ахила. И ми имамо у народним причама и пјесмама воћа, што као хесперидске јабуке дају младости и снаге.

Миклошић налази у једном стиху:

тер си га је напојила мрзле воде забитљиве,

паралелу за грчку воду истог својства: χἡβη[1]). Имамо најпослије паралелу у Обилићу и у Хипотоу, сину Посејдона и Алопе. За Обилића се вели, да га је кобила или родила или одгојила, отуд Кобилић, Кобиловић. А и овога, и ако га је родила позната мајка Алопа, одхранила је кобила својим млијеком, и отуд и у њега то име ἱπποδόων.

Старозавјетна прича о Јудити, која се брзо раширила: у XII. стољећу јавља се у франачком дијалекту и у брзо по свим западним литературама; 1674. даје се као позоришни комад у Русији; у нас ушла с Марулићем, — морала је, природно, по толикој раширености у белетристици, да уђе и у народну књижевност. И ми је одиста налазимо и код нас, само у једној мало необичној форми. У „Бос. Вили“ 1890. има народно предање „Како је турски цар Фати Мехмед освојио Градишће и Врандук.“ У граду Врандуку, вели се тамо, који је опсиједао Фати Мехмед била је једна краљица. Она поручи цару, да ће му доћи под чадор, али да те ноћи не смије нигдје горити ватра, него под његовим чадором. Он то једва дочека и учини тако. Краљица у ноћи види освијетљен султанов чадор и опали на њ из топа, али не уби цара, но два везира његова. Ражљућен саспе цар сјутра сав град.

У основи својој познаје се прича о Јудити. Краљица се обећава Султану, спрема му се под чадор на љубавну ноћ. Јудита је сама дошла и тамо учинила, што је хтјела: убила Холоферна и спасла град. И ова се спремала у главном исто: да султана, као жртву своје пожуде, смакне и својом чашћу, собом самом ослободи своју земљу. То, што она није дошла под чадор, него по ватри хтјела да га распозна, особито ово друго, могуће је, да је један нов мотив, који се врло згодно сплео са овим, али он у самој основи, суштини приче, не мијења много. Ствар је занимљива већ по тој историјској боји и по локализацији радње, која, као што се зна, не одговара истини. Положај Врандука, терен сам, могли су да даду довољно услова за измјену основне приче (која није без извјесних измјена ни могла доћи), особито, кад се узме на ум, како је згодна баш та измјена: са Врандука озго гађати у непријатеља. Према овом, ту би имали занимљив случај, како локализацијом радње терен сам условљава логичност, развој или боље особине приче.

Српску верзију приче о Ахасверу, вјечитом Јеврејину (der ewige Jude) имамо у причи „Неумрли старац“, што је изнио П. Мирковић у „Бос. Вили“ 1889. Живио, прича се ту, у једном селу један пуки сиромах с троје дјеце. Осим сиротиње гониле су их у једно доба и гладне године, немаштина тако, да им је једно дијете и умрло од глади. Он пита жену, како и шта да се ради, да би могли сачувати осталу дјецу. Жена га пошље на брдо, да иде да се моли Богу и да иште хљеба. Он се моли и иска, али хљеба не би. А кад стиже кући затече и друго дијете мртво. Тако и сјутри дан и умрије му и треће дијете, а трећи дан умрије му жена. Он се тад диже у свијет, не би ли се сам како хљебом прехранио. Идући кроз неку пустињу изађе пред њега старац и рече му: „Кроз ову шуму (погрешка скупљачева: ако је пустиња онда није шума!) не смије се ићи и ко ту забаса мора ложити ватру под једним котлом и дању и ноћу.“ И одведе га котлу и рече му, да ће послије годину дана ложења добити доста новаца и моћи изићи одавде. Послије године у сну чује савјет, да он од старца не иште новаца за плаћу, него ону прљаву хаљину с његових леђа. Тако он и учини и старац му послије дугог устезања даде ту хаљину проклевши га: „Да Бог да не умро, док ти се та хаљина не подере.“ Како је била прљава он је замочи у котао, да је опере, а кад је извади и тресну, из сваке капи воде, што је на земљу пала, поста по једна овца. Поста тако богат. Једног дана одби једног просијака, што је молио у име божије, говорећи, да он не да ништа у име божије, од кад му Бог пусти дјецу и жену да помру од глади. Други дан молио га опет други један просијак у име божије, а он му рече: ако га куша као Бог, нека му начини дворе и доведе лијепу жену, да га обезбиједи с храном, па нек води сво стадо. И би тако. Али му само и ова жена и дјеца не бише дуга времена. Кад му би 100 година замоли Бога, да пошље ђавола, да му узме душу. Ђаво дође, а он му рече, да се још није за смрт спремио, до тог времена да уђе у тикву, па кад старац буде готов, онда да иду заједно. Затвори ђавола у тикву и објеси га више ватре, да се пече. До сто година дође куга, па и њу тако затвори у један лонац. А послије трећих сто година дође права смрт. Старац је замоли да пусти своје заточенике, а кад ови изиђоше из лонца и тикве и испричаше смрти своје муке и невоље, препаде се и она од њега, те побјеже с овима заједно. Оста тако старац да вјечно живи са својом старом хаљином.

Излагање и читав спој наше приче врло су занимљиви и врло добро сложени. С општим причама о вјечном Јеврејину има заједничке, осим главне идеје,

[1]) Die Volksepik der Kroaten; Wien 1870, стр. 14.—15.

још и онај прљави плашт и, нарочито, богохулење. Она не спада, као што се види, у онај циклус са мотивацијом, да Ахасвер страда због Христа, нити прича шта је био (у страним верзијама он је био чизмар). Овдје му нема ни имена, а иначе има најчешће назив Ахасвер, рјеђе Картафил или Хуап. У нас се не прича ништа о његовом лутању, али се види, да од њега бјеже све болести и смрт и да сам живи у изобиљу. У нас се не прича ни о његовом очајном напору да нађе смрт ма гдје, као што се то иначе прича за Ахасвера, шта више, у нас изгледа, као да он није ни желио да умре. И док у страним верзијама он изгледа немилосрдан, кад одбија Христа, који уморен пред крстом, код њега тражи одмора, у нас он је сам несрећан, јадан, на овоје очи гледа дјецу гдје му умиру од глади и Бога глуха за своје молитве. У опште, наша верзија има и детаља више, него остале, једино је мотивација основне идеје, изгледа, неуспјела. Плашт онај не утјече апсолутно ништа на његову радњу, нити му она клетва има смисла. Он је могао по нашој причи, да умре, само да је хтјео: он је, према том, сам себе осудио на бесмртност. И то је мотивисано тоном шаљивих приповиједака народних, доста вјешто и згодно и приказује то мање као несрећу, него духовитост. У општем циклусу прича о Ахасверу ово би била једна од најзанимљивијих, ако и не свуда због успјелости њене, а оно због спретности и њеног општег тона.

Сјени мога дједа, Вука вит. Врчевића.

Приликом 25-годишњице његове смрти.

(Наставак).

Кола нас одведоше пред једну гостионицу. Ту се поздрависмо с нашим сапутником из Берана, којега више нијесмо виђали, нити ћемо га по свој прилици видјети. Другови ми уђоше у ту гостионицу, а ја одем својој сестри, да уштедим штогод, док сам ту.

Пред мрак се опет састанемо и Подгорицом прошетамо.

Подгорица је добила своје име од главице Горице, која се скоро поред ње уздиже. Стара је варош без икаквог реда, како ти турско уређење. Све су куће сграђене по турском укусу и у њима већином само Турци станују. Нова је варош друкчија. У њој су куће мал' не све двокатне, саграђене по данашњем плану, у средини је трг и споменик Војводи Мирку Петровићу, те се тај новосаграђени дио и назива Миркова варош. Што особито краси Подгорицу, јесу четири дивне куће Војног Стана, здање Монопола црногорског дувана, основна школа и стари војни стан, у којему је данас смјештена четвероразредна гимназија. Подгорица је најмногољуднија црногорска варош, а у исто доба и најнапреднија. У њој се води озбиљна трговина свега и свачега.

Послије кратке шетње по Подгорици морао сам пожељети својим друговима лаку ноћ, јер у Подгорици се не обичава по вечери шетња, премда у том јако griјеше, јер је ноћ тамо веома несносна, те ју је тешко преспавати: велика запара, а при том засвирају комарци око уха или, како их тамо зову, невиди, а којих у другим црногорским варошима и крајевима нема, — не даду ти мира; а ако их хоћеш убити, мораш и себе залијепити. То сам искусио, па сам добро и запамтио, јер сам неколико пута сама себе ма баш честито залијепио.

Но при растанку договоримо се, да се сјутрадан нађемо на окупу у шест сати, те да пођемо до Дајбаба.

Тако и учинимо!

Сјутрадан у шест сати окупимо се и са још два друга упутимо се пут Дајбаба. Оне су удаљене од Подгорице за један сат, а налазе се на јужној страни, те због тога морали смо проћи кроз стару варош и путовати пространим и бубуљичавим Ћемовскијем пољем. Непрестано идемо, али у поље ни зашли. Ништа није грђе но пољем путовати: непрестано идеш, а чини ти се, да се с мјеста не помијераш. Али, једно нам није било далеко, а друго нам прође то вријеме у разговору, те мало за тим угледамо готово при подножју једне главице бијели дрвени крст, који нам је био вјесник, да смо близу оног мјеста, које смо жељели видјети. И заиста, послије кратког хода дођемо пред манастир, у којему је баш тада тамошњи калуђер служио литургију. Уђемо у цркву и престојимо свршетак свете литургије. По свршетку изидемо у нади, да ће и калуђер за нама, ради, да му се јавимо. Али он и даље продужи читање уз појање једног дјетета, тек ако му је било 15 година.

Но да се мало повратимо у цркву, да је што боље уочимо.

Цијела је црква саграђена у камену станцу и има изглед чувене катакомбе. Изнутра је освођена и врло несиметрична, што ће нас увјерити и мјера. Подијељена је на три дијела: храм, препрата и притвор.

Храм је широк од прилике 3·00 метра, дуг 3·50 м., а висок 3·50 м. Олтар је широк око 3·00 м., дуг 2·50 м., а висок 3·00 м. Жртвеник је у камену станцу и дуг је 1·00 м., широк 0·50 м., а висок 0·50 м.

Препрата је широка око 3·50 м., дуга 5·00 м., а висока 3·00 м.

Притвор је широк 1·50 м., дуг 9·00 м., а висок 2·50 м.

Врата црквена једва ако су 1·50 м. висока, а 0·50 широка. Над вратима је лик Богородичин, јер је црква посвећена њеном Успенију (15. августа), када се ту слегне силан свијет. Више богородичине иконе узидан је крст.

Црква је с унутрашње стране циментирана, али није поравњена. Сви су дуварови измаловани иконама, које је сам калуђер маловао. За те слике је он некима говорио, да их је само започињао, па да су се саме усавршавале. (!?) Но и ако он тврди, да су иконе савршене, ипак, колико се нама чинило, немају никаквог живота, немају оног светачког лица, већ су све готово набуљених очију, тако да те, гледајући њих, нека језа спопане. Једном ријечи иконе га не издају за каквог живописца. Оваквијем иконама измаловани су дуварови и препрате и притвора.

Кад се уђе у притвор с десне стране наиђеш на мала врата. Кроз та врата уђеш у један таман ходник, који те води једној пећини. Она је пространа отприлике 4 кв. м., а насред ње налази се један сандук, који кад се отвори, указује се плаштаница. Ову је плаштаницу послао 1900. год. руски свети Синод, а вриједи 2400 кр., а послао је и друге потребне ствари за ово свето здање.

У притвору с лијеве стране уђеш у један ходник, који те одведе једној врло малој ћелији, која је такође у станцу камену и измалована иконама. Дугачка је 3·00 м., а широка 2·00 м.

С лијеве стране цијеле цркве у једној пећиници налази се вода, за коју су нам казали, да је чиста, свјежа и љековита. И заиста, за прво двоје смо се увјерили, а за треће нијесмо могли, јер ниједан међу нама није био болестан, да смо га могли излијечити. Дуварови око те воде такође су измаловани иконама. Ту смо видјели и почетке икона; по свој прилици очекује калуђер, да се саме усаврше (!?).

(Свршиће се).

Српске народне умотворине.

Ко се крсти не боји се ђавола.

Народна прича испод Копаоника.

Била једна воденица у којој се често привиђало. Газда те воденице поћера жито у воденицу, да га самеље. Чим дође, засу жито, закључа воденицу, као и обично и врати се кући. Други дан оде опет у воденицу, али се зачуди кад виђе да му је све брашно расуто, а воденица закључана ко што је и била. Чудио се чича и чудио, али није могао знати узрок тој несрећи, него смисли да остане ту ноћ у воденици, да види шта је. У руци је имао тојагу од црног трна, на коју се чича наслони крај мучнице. Но кад би око по ноћи зачује тутањ, сва се воденица тресе. Трже се чича иза сна, па кад виђе шта је, мало се уплаши, те није смио изићи напоље, него се прибије у једно ћоше. Мало је постајало док за тутњем зачу писку, хуку, гајде, свиралу, музику и разне гласове, који му продираху до срца. Коса му се накостреши кад угледа као неке сватове. Кад сви прићоше до врата, један улеће у воденицу говорећи дружини: „Одох ја овоме сељаку још расипати брашно, да ако се наљути, па нам га преда и из воденице, а већ кад је орао предавао га је нама, и кад је сијао, и жњео и млатио, и вијао и носио кући, и товарио на коња и кад га је донио овђе, па да ако то учини и кад га скупи у вреће и почне товарити!" На то му други рече: „а ако се чича крсти, онда ти је све узалуд!" А они ће првак, анатема га било, одгововорити другу:

„Он се слабо крсти, а нема крста ни на кући, ни у кући!"

„То ваља за нас, повикаше неки други, само пази да те не удари крстом од црног трна, јер би те тако могао ухватити и наћерати да му радиш што год зажели."

Слушајући све то, чича се чинио невјешт и градио је крст од своје тојаге, а ђаво једнако расипао брашно. Чича се полако примицао ђаволу иза леђа, па га одједном ожеже оним крстом од трна и одмах обори на земљу. У тај мах зачу се с поља писак и глас:

„Ето видиш како прође онај, ко не слуша старијега! Сад ће ти свући хаљине и наћерати да га слушаш што год он хоће."

Чувши то чича, тако и уради. Свуче ђавола и даде му некакве своје старе хаљине, па га начини воденичарем. Још му рече, да га неће тући ако га добро узаслуша.

Тако је слуга слушао у свему свога господара, а чича закопа његове хаљине под огњиште. Сјутра дан посла га у дрва. Воденичар оде у шуму и усијече за сахат више него што би чича за дан, па натовари на кола и доћера. Виђе чича шта је, али му ништа не рече, па и волови нијесу били уморни, ма да је био силни терет на колима. Кад би ко чичи похвалио слугу како је добар и послушан, чича би увијек одговорио: „и ђаво се боји крста!" Отада се чича чешће крстио и то свеусрдно крстио, а начинио је крст и на кући и на воденици. Одтада му је све пошло унапријед.

Кад би се расрљутио на слугу, увијек би се покајао, јер би слуга био још гори према њему, па би чича често рекао: „и с ђаволом је боље лијепо поступати."

Кад је чичи син одрастао и до женидбе доспио, испроси му дјевојку и проведе свадбу најсвечаније. Весели сватови замоде чичу, да допусти и воденичару

нека силна радост, силно одушевљење распињу ми груди и ја хоћу да себи олакшам.

„Под маглом“ је у основи разрађена, проширена, драматизована позната силна, величанствена Шантићева химна Отаџбини „Остајте овдје!...“

Јунаци, јуначки синови, Невесињци огољели, осиротјели: године издале, намети велики, град потукао усјеве и они се рјешавају да се селе у свијет, да се ослободе магле, која их притискује и не да̂ им дисати. Остарјели кнез Јоксим, памтан и од свакога уважен овако описује муке:

„. . . Али овог' јада што нас сада бије,
Нико нигда овђе запамтио није;
Ако имаш њиву што те хљебом храни
Плодове ти са ње црне тице грабе,
А никога нема да нас од зла брани!“

и мало даље:

„Тешко нама!... Ено туђин се весели
И сва блага наша отима и хара,
И Бог му помаже и њиме се стара,
А наш црни народ црна хљеба жели.“

На скуп гдје се кнезови рјешавају на тај очајни корак дошла су и браћа муслимани, бегови. Они су увидјели да им је спас у заједничком раду, са својом православном браћом и стари Тахир-бег каже:

„И нас мајка роди под овијем небом,
У тимору једном гнијезда су нам била,
У мукама једним ломили смо крила,
С једног поља једним хранили се хљебом,
Да, једно смо стабло, а са једне груде,
Иста, једна браћа, то језик свједочи,
Па тамо гдје вама гроб одређен буде,
Нека и ми своје заклопимо очи.“

Надахнут жарком љубављу према тој напаћеној груди, према томе мученом поноситом племену, љубављу, каква може понићи само у младу, одушевљену срцу, млади учитељ Станко (г. Милутиновић) син славног погинулог војводе још у почетку комада нариче над црном судбином своје земље:

„Јадна земљо моја! Преко твојих крша,
Мутан облак плови све брже и брже,
Са твојих бедема туђ стијег лепрша,
Друмовима твојим туђи коњиц хрже,
У твоме олтару пламенови трну,
Залази ти сунце и небо се мрачи!
Продали су тебе к'о робињу црну,
Плачи земљо моја, плачи мајко, плачи.“

Он и сада устаје и бори се са очајањем против те кобне одлуке, он употребљава сву своју говорничку моћ, излива сву своју силну љубав према отаџбини: свака његова ријеч то је јаук рањена срца. На жалбе старога кнеза Јоксима он истиче прекор:

„Док ђедови наши, врелом крви своје,
Бранише ту земљу и њен камен свети,
Ми је као жене остављамо другом,
Да распета трпи у мучењу дугом.“

Али његове ријечи не помажу, кнезови се спремају на селидбу и проклињу, називају издајником онога ко за племеном не пође:

„Ко с нама не пош'о, он у крви грезн'о
И скап'о од рђе, и траг му се не зн'о;
Од поштених људи увијек се крио
К'о издајник црни,
Богом проклет био!“

Станко не може да поднесе растанак од родне груде и он остаје да проклет лута по проклетим шумовитим планинама и росним дубравама, тамним гудурама и бучним врелима, да проклет нариче на гробу проклетога оца. Његовом очајању и болу нема границе и он ложи ватру и на њој спаљује токе и оружје, које му је од оца остало, дирљиво се опраштајући са њим, отима од сетре њен вјеренички прстен и баца га њеном вјеренику натраг са ријечима:

„.... За јунака није издајничка кћер!“

Толики бол најзад побиједи главаре и стари Јоксим одустаје од своје намјере:

„И нама је брате ова земља света,
Ал у јаду овом ископњесмо живи
Не проклество! — Тебе наш благослов прати
Свако срце ово, крв ће за те дати;
Ево ми сви очи упиремо у те,
Води нас из магле на свијетле путе“
Реци шта да ради овај роб до роба!

а Станко преображен, као васкрсао кличе:

„Остајте овдје!.... Сунце туђег неба
Неће вас гријат' к'о што ово грије,
Грки су тамо залогаји хљеба,
Гдје свога није, гдје брата није.“

Тешко је, врло тешко заронити у дубину срца испитати сва осјећања, која се роје у њему за вријеме лијетања идеала; кроз свијетлу васиону док свијетле пјесничке идеје лéте као стрелице муња, док вам одушевљење, које зрачи, запаљује и срце и мозак.

Силан пјеснички дах, велика и искрена љубав према напаћеној браћи, и искрен бол према несрећи њиховој главне су одлике овога дјела. Глатки, течни стихови, и сликови звонки као ударци чекића у наковањ, дају му још много већу вриједност.

„Под маглом“ је у опште и по својој основној замисли и по умјетничком начину обраде, силном истинском одушевљењу, које из њега зрачи и преноси се на гледаоце, захвата их и заноси као планинска бујица, по одушевљењу, које ни једнога момента не клоне, — дјело каквих је мало у нашој књижевности и г. Шантић послије њега заузеће у нашој књижевности за један степен више мјесто од досадањег свог и иначе завидног мјеста у њој.

Све су улоге биле у рукама најбољих наших глумаца: Гавриловића, Љ. Станојевића, Милутиновића, Д. Петровића и за то је приказ дјела испао као што се најбоље пожељети могло. Г. Гавриловић је и те вечери у улози старога кнеза Јоксима показао интелигентно разумијевање улоге и богаство својих личних опсервација, које је потребно за стварање, оживљавање једнога типа. Г. Милутиновић је играо са пуно жара и истинског одушевљења, што је и природа његове улоге изискивала. Од тог силног жара дошло је и то што је викао толико, колико природа улоге није изискивала.

Ивуђанин.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

одјевена у одијело ала франга. Млади бињеџија није знао да је за стаблом тога бријеста у џбуњу и шибљу притајио дах и слушао пјесму славуја други славуј из харема Тахирбегова. Занесена птичијом пјесмом Тахирбеговица није чула приближавање тога странца. Ето за што је изненађење за обадвоје било врло велико, када је јахач боцнуо мамузом свога хата, те прескочио поток и покупио дизгине од узде, па скренуо да га заустави и одједне крај бистрог потока да напоји свога хата. Тек тада трже се од изненађења. Тахирбеговица искрену поглед на јахача и прикова га на оне големе црне очи као угљен, што су красиле младо дилбер-лице тога чудноватог јахача, који сјахујући с коња показа и своје кршно и стасито тијело.

Док је Тахирбеговица дошла себи и сјетила се да сакрије лице јашмаком од погледа тога туђинца, дотле су оне црне као угљен очи већ сагледале љепоту Тахирбеговице, а така љепота занијела је младог дилбер-јахача, што је показала румен, која је обузела и лице и врат тога Ђаурина.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Нађе се по неки кремен, па га крешеш огњилом и по десет пута, но ипак искра не избија, али има и таких, који одједанпут укрешу, труд се запали па гори и пали!....

— — — — — — — — — — — — — — — —

Кад се већ тргла Тахирбеговица и хтјела поћи кули, из оближњег једног густог шумарка избила је низ шипражје једна Циганка, којој је Тахирбегов јатаган био исјекао сина. Она попритегну своју торбу на рамену и приближи се излијечена, ђузел хануми са ријечима:

„Ако могу што да ти послужим, ђузел-ханумо, знај, да је моје име Трна! Ма кога послала у Хаџи-Ибиш махалу да пита за Трну Циганку, свако ће ме наћи! А ја знам много ствари.... за млада срца: и за мерак, и за кремет.... и за све што треба! Сјети се ђузел-ханумице,.... Трне Циганке!...

Док се Тахирбеговица освијестила и хтјела нешто одговорити, Трна Циганка већ је била одмакла за бријег, гдје је млади дилбер-јахач појио свога алата бистром водом са потока.

Славуј, који већ бијаше одлетио с гране, на којој је пјевао величанство слободе, сад је продужио пјесму на другој грани бријеста, пјесму ватреној љубави, но Тахирбеговица више није чула његову пјесму, па није ни требала да је чује, јер та врела љубав већ је била запалила њезине несрећне груди!

И мала искра начини велику ватру.

Јадна Тахирбеговица!

* * *

У цијелој касаби нема љепших конака од конака Тахирбегових, нема љепше баште од баште крај тих конака, нема миришљавије ни хладовитије липе, од липе крај самог чардака, која је више од сто година правила хлад и својим мирисом разблаживала живот хануме у харемлуцима дједа, оца па и у харему самог Тахирбега. У тих сто година та је липа гледала уз шуштање и треперење лишћа лица стотине ханума, љепоту која би се могла наћи само међу хуријама у рају, али ни једна од њих није се могла сравнити са љепотом Тахирбеговице.

Крај те чудновате липе искачу безбројне водене струје у мраморном шедрвану, који разбацује хиљадама капљица кроз зраке сунца на заласку и савијају око бијелог мермера величанствену дугу! Враћајући се у долину ти водени млазови пљескају као слаби таласи на води и шуме, као да понављају св иste ријечи:

Севда!... Севда!... Севда!...

Крај самог шедрвана под липом прострт је алеви ћилим, а по ћилиму један по другом мор-џамфезли душеци, а по душецима прилегла подупрта на лактове врху меких атлазли јастука, Тахирбеговица, па уперила своје бадемли очи на лијепе шаре дуге, и међу тим шарама створи јој се да гледа увијек као на јави лик једног младог дилбера. Тај лик младог дилбера створи јој се тако јасан, тако жив, да неосјетно пружи своје бијеле као замбак прстиће да дохвати крајичак свог танког јашмака, да по хадету сакрије своје дуња-ђузел лице од туђег мушког ока. Макар да је то била само опсјена очију, ипак црвени жар обли лијепо лице и бијели лабудов врат Тахирбеговице, а бурунџук-хаљина што јој покриваше горњи дио груди и не притезаше од срме јелече, затрепта као да је неки талас потхватио танку копрену на грудима, па је издизаше и спушташе, као да се слагаше са шумом шадрвана, што понавља увијек једне исте ријечи:

Севда!... Севда!.... Севда!...

— — — — — — — — — — — — — — — —

И срце женино крије у себи понеке тајне као и само небо: некоме зрака сијевне, а некога гром устријели.

Алах-ил-Алах!...

* * *

(Свршиће се.)

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.

Написао: **Милош Перовић.**

(Наставак).

Ранко:

Ал' чуј ме, брате, није узалуд,
Благоје, чуј ме. Ми смо брата два,
Још више, брате, близанца смо два,
Заједно нас је мајка носила
И заједно нас на свет родила,

У исто нас је доба дојила.
На једним грудма и у исти мах.
Па чуј ме, брате, с тим је рек'о Бог,
Да проведемо један с другим век,
Те срећи да је један другом рад
И да сносимо заједнички јад.
Ал' и заједно да светимо зло,
Невину, свету да светимо крв,
Несрећу своју и народа свог.
Ево ти руке, дајмо братску реч
На мртвом телу твоје Јагоде.

Вујица:

Шта овај збори? Хеј младићу, чуј,
Разабери се мало.

Ранко:

Остав' ме,
Мој бол где збори, немаш речи ти.

Вујица:

Зар мени така набусита реч?

Обрад:

Немој га, кнеже, сад га остави,
Тешка је рана, па болан осећај.

Благоје:

Хвала ти, брате; братска понуда
Мелем је моме срцу рањеном.

Недељко:

Нека вас, децо, благослови Бог
И нека вам је благословен смер!
Марице, ћути, моја сина два
Осветиће ти погинулу кћер.

Марица:

Ал' Јагода је мртва, мртва је!
Саломљен бокор, суху младицу
И увенули ружин пупољак
Залуду роси роса небеска.
Једина срећа у животу мом,
Једина нега, пријатељу мој!

Више њих:

Ал' утеши се! Немој плакати!

Марица:

Не могу, браћо, све је узалуд.
Кукаћу вечно до у судњи дан
И нарицаћу 'вако вечито.
Са сузама ћу ископати гроб,
Са'раниħу се жива у њему,
Море ћу суза за њом пролити,
Утопиħу се у сузама тим.

Обрад:

Не дирајте је, остав'те је сад,
Нек плаче, нек се сузом утеши.
Једна је суза боља утеха
Но безброј речи, лудо строшених.

Матија:

Теже су сузе тих што остају
Но погинулих проливена крв.
(Чује се граја).

Никола:

Ево где иде, господару, Вожд.

Матија:

Ево нам Вожда, браћо, долази.
Станите туде, па у згодан час
Пред њега ћемо стати упоред,
Аман му, да нас узме са собом.

Вујица:

Ево га, хајте, носите је сад.
(Понесу носила; у том улази Карађорђе с мноштвом народа, који међу собом води везаног делибашу и једног Черкеза).

ПЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Карађорђе, Черкези.

Вујица:

Добро нам дош'о!

Сви:

Добро дошао!

Карађорђе:

Станите! (Спусте носила).
Јесу л' ови Турци ту
У твојој кнежини уграбили њу?

Вујица:

У мојој, веле, нисам вид'о ја.

Карађорђе:

Одвоји добра своја момка два
С пушкама пуним.

Вујица:

(Одваја два момка).

Карађорђе:

(Момцима, показујући на Черкезе):

Водите их сад
И стрељајте их тамо у пољу.
(Све занеми).

Делибаша:

Шта вели Ђаур? Да стрељају нас?
Зар делибашу царског, Ђауре?

Обрад:

Вујица, не дај, пропали смо сви.

Вујица:

Не, господару, знаш ли, шта је Бог.

Карађорђе:

Одведите их, стрељајте их!

Вујица:

Не,
Не водите их. Окани се зла.

Карађорђе:

Ал' водите их, заповедам ја.

Вујица:

Загазићемо с Турчином у крв.

Карађорђе:

Па зар сам дош'о, да се љубим с њим?
Одведите их.

Марица:

Ђорђе, свети нас,
Тако ти среће и оружја твог,
Јунаштва твога и твог имена!
Ђорђе, тако ти Бога великог
И страшнога ти суда Христова!
Тако ти свет'о спомен одселе
Као и до сад што је, свети нас!

Обрад:

Говори, брани, не дај Турке те.

Вујица:

Не, Ђорђе.

Делибаша:

Море, Ђаурине, бре,
Не моли горег него што си сам.
Зна он, да не сме без удеса злог
Просути свету Турчинову крв.

Карађорђе (плане):

Ха, турско псето; ха, по души га!
(Потегне пиштољ и убије га).

Матија:

Посветила ти се!

Народ:

Посветила ти се!

Черкез:

Аман за аман!

Карађорђе:

Одведите тог.
(Дреше га. Черкез се клања и љуби скут Карађорђев).

Турчине, иди куда хоћеш сам,
Јави Султану, паши, коме знаш:
Ђорђе је дош'о у завичај свој
И опет рају подиже на крв.
(Черкез одлази).

Вујица:

Не у крв, Ђорђе, не с Турчином крв!
Зар место мира да доносиш рат.
Не у крв, Ђорђе, земљи треба мир,
Преривена је братском неслогом.

Благоје:

Кнежеви веле, не уноси рат,
Кнежеви веле, не просипај крв.
Ал' те молимо, господару, ми,
Сиротан народ, јадан, оглобљен:
Спаси нас мука, спаси овог зла,
Спасавај, што се јоште спасти да.
Јер цела једна земља несрећна
И цео један народ поробљен
У теби гледа спасиоца свог
Са крвљу, с мачем и са правицом
И гњевом наспрам брата небрата.

Ранко (за себе):

Шта зборе ово, да ли добро чух?
Кнез шта то рече: немојте у рат.
Благоје опет: у рат и у крв.
Распра и љутња кô табора два.

Вујица:

Не у крв, Ђорђе, не с Турчином у крв,
У име свију кнежева те ја
Преклињем: немој, окани се зла.

Карађорђе:

Не у крв, велиш. Зашто не у крв?
Зар робљу није у слободи спас,
А зар без крви има слободе?
Чусте ли само разложити збор
И ову мудру и паметну реч:
Нећемо у крв, мио нам је мир,
Нећемо у смрт живот нам је драг.
Па добро! Када нећемо у крв,
А хоћемо ли у ругу и срам?
Зар је од крви боља порука
И зар од смрти да је бољи срам?
Чујте ме, браћо, чуј ме, Вујица,
Нек вам је знано, доносим вам рат,
Мач вам доносим и доносим крв,
Очајну борбу, мач и смрт и крв.

Народ:

Живео Ђорђе! Живео нам Вожд!

Карађорђе
(показујући на Јагоду):

Нек буде, браћо, то последњи срам,
Последња жртва турског беснила;
А ово, браћо, нек је прва крв
И прва жртва нове освете!
(Показујући на делибашу).
О, земљо српска, заклињем ти се
Племена мога жићем патничким
И светом крвљу, што те росила,
Костима светим што те прекрили;
И кунем ти се својим именом
И својим гробом у недрима ти
И светим лицем поколења мог,
Слободом, нашом жељом највећом:
Нигда те нећу напустити већ,
Нит' ће те игда издати ми мач,
К'о што те нигда мој не изда дух
И моја љубав никад ни довек.
Са љубављу ћу дићи народ твој
И мачем ћу ти круну сковати,
Мачем је чуват' од обести зле,
Круну слободе вековечите.

Народ:

Живео Вожд!

Ранко (за себе):

О Боже, куд ћу, шта ћу, како ћу,
На двије ватре 'вако горети!

Први исељеник (Матији):

Сад збори, сад је на те дош'о ред.

Матија:

О, прими и нас, господару наш,
Да и ми с тобом останемо ту,
Да не бежимо у Цесарију.
Узми нас собом, ово друга ту,
Двaест и једна пушка на броју,
А по јунаштву ценићеш нас ти,
Тек знам, не ћемо бити постидни.

Карађорђе:

Ко сте ви, браћо, и од куда ту?
Хајдуци, видим, нисте планински,
Нит' осветници какви крвави,
Без оружја сте сви до последњег.

Матија:

Били смо до сад мирни сељани
Под својим кровом и на прагу свом,
Сад' очајници а без дома свог,
Без ичег у том свету просграном.
Мишљасмо мирно проживети век,
Дедови наши где су живели:
Оглушили се нисмо никоме,
Закону људском ни вољи Божјој.
Ал' смрачна мрежа брата рођеног,
Похлепног на зло и на туђи труд,
Заплете мржњу међу Турчином
И међу нама, те у један дан
Остасмо голи, боси, без крова,
Без части своје и без образа.
Куће је наше прождерао плам,
А добрима се шире субаше,
Чељад је наша туђи измећар,
Те име наше попао је срам.
И шта смо знали, бежимо у свет
Ма где, ма куда од овога зла.

Први исељеник:

Узми нас собом, Вожду, узми нас
И не терај нас у далеки свет,
Узми нас, да смо на огњишту свом.
Тлаче нас Турци, тлаче кнежеви,
Тлаче нас, газе, ал' ту кад си ти,
Слободно, часно живећемо ми.

Карађорђе:

Останте, браћо, са мном, останте,
У домовини останите ту,
Не напуштајте прага дедовског.
Горак је, браћо, у туђини хлеб,
Напитка свака чемерна је кап,
А туђин ваше не осећа зло,
У туђина је срце камено.
Останте. Нејач склонте у збег,
Из дупљи вад'те скривено оружје,
А ископајте зарђали мач.

Матија:

Горе нам неће бити безбели.
Без тебе нам је поруга ил' смрт,
А са тобом је победа ил' смрт.

Карађорђе:

Сад, браћо, хајте куда који зна,
Па где вас зовнем и у који дан,
Свак од вас нека дође оружан.
(Пође. Из шуме се појаве хајдуци.)

Станите. Је л' то харамбаша наш,
Јурдовић Јанко са хајдуцима?

Један исељеник:

Јест, господару, Јурдовић је то,
У јаду нашем поуздање сво,
А у невољи одбрана и спас:
Он тако иде и дан данп још
Из села селу, из града у град,
До бедног иде и до потребног,
Од зулумћара једног до другог,
Невоља где је, ту донесе спас,
Насиље где је, туде проспе крв.

ШЕСТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Јурдовић, хајдуци.

Карађорђе:

Од куда овде, Јурдовићу ти?
Ил' ти је гдегод на домаку плен,
Или си чуо за долазак мој?

Јурдовић:

Пре петн'ест дана допаде ми глас
Са страна мојих: долази нам Вожд.
Сверовах одмах како абер чух,
Сверовах одмах, одмах помислих:
Не долази нам Ђорђе узалуд,
Нити се враћа ту да тугује,
Ни да Турчину робљем робује,
Већ да доконча започети смер
И бесу врати за срамоту стид.
Помислих, вођу, требаће ти још
Јуначких, храбрих људи; помислих,
На одмет није ратник ниједан,
Па нећу бити на претек ни ја.
Па сам ти сво сада довео
Шесдесет својих друга добријех.
Туде су они, а ту сам и ја,
Управљај, владај с нама како знаш.
Само те молим, да се поуздаш
У сваког од њих к'о у себе сâм.
Сваки је веран, сваки челик љут,
К'о станац камен сваки поуздан,
Сваки је српском вером задахнут,
Те с оштра мача на далеко знан,
Прекаљен сваки патњом ратничком
И хајдучкијем гњевом запојен,
И још те молим, те ме саслушај:
Кад буде гдегод какав окршај,
Поклони њима место најцрње,
Најцрње место, најкрвавије,
Јунаштву где је цена највећа,
И смрт јунаку где је најслађа.

Вујадин:

Узми нас, вођу, борићемо се,
К'о што се само хајдук борит' зна.

Један хајдук:

Узми нас собом, вођу.

Хајдуци:

Узми нас.

Карађорђе:

Хвала ти, Јурдо; браћо, хвала вам.
Остан'те са мном, са вама ћу ја,
Остан'те, браћо, па шта Бог нам да.
Света је мис'о, света наша ствар,
К'о двери свете, црква и олтар,
Ал' цена јој је жртва голема:
У крви само слободи је стан,
На гробовима њен се диже храм,
Из смрти ниче племенит јој плод,
Смела су срца, браћа јој и род.

Јурдовић:

Опрошћавајте, децо моја, сад,
И нека вам је просто за навек.
Ја нисам више харамбаша ваш,
Већ друг вам раван, ово нам је вођ.
Слушајте од сад њега, вођу нам,
К'о што сте до сад мене слушали,
Гин'те за њега и за свету ствар,
К'о што сте до сад за ме гинули.

Хајдуци:

Хоћемо, хоћемо! Живео нам вођ!

Карађорђе:

Ал' чујте, браћо, Јурдовићу чуј!
Остани за сад харамбаша њин,
Још кратко време, јоште који дан.
Ал' буди вазда готов, припреман,
Те зовнем ли те, да си одмах ту.

Јурдовић:

Хоћемо, вођу, па где хоћеш ти,
У свако доба ми смо готови.

Матија (прилази Јурдовићу):

У овом часу опште радости,
Кад нада снлно подиже нам дух

И крепка воља свој познаје циљ,
Кад од ратара вредног, смиреног
Постаје ратник жудан освете,
Прими ме, брате, с ово друга ту
У своје друштво, у чету хајдучку,
Да твојој снази придружимо ми
И нашу снагу и заједно сви
Кроз крв и пламен повратимо мир
И срећу овој земљи паћеној.

Јурдовић:

Добро је дош'о сваки онај брат,
Што неће зверску ћуд да подноси.
Добро ми диш'о и ти са браћом!
(Вади пиштољ иза појаса и даје му га. Матија и Јурдовић у један мах опале пиштоље у ваздух, мењају их и мећу за појас. Љубе се).

Матија:

Срећно дабогда!

Јурдовић:

Нек је са срећом!
(Хајдуци и исељеници здраве се. Хајдуци им дају оружје).

Карађорђе:

Нек вам је, браћо, слога са срећом,
Без слоге нема наде у Бога,
Почетак наш је слогом крунисан!
Успехом, биће на̂д нам крунисан!
Још једно дело мени остаје,
И све ће дисат' дахом једнијем.
(Окреће се Вујици).
Вујица, знадем, да се твоја реч
Не слаже с твојом жељом у срцу;
Знам да не стрепиш од мог повратка
И знадем да се крви не плашиш.
Јер зашто би ме онда позвао
И зашто би ме сада дочеко.
Знадем да волиш рају као ја
И знам да мрзиш Турке као ја,
Ал' у твом срцу зебњу појимам,
Бојазан твоју појмим, Вујица.
Не бој се, кнеже, никад не бих ја
У борбу иш'о с копљем сломљеним
И једну снагу не бих ломио.
Нећу без црне нужде, Вујица,
Ни сада ићи сам без Милоша.
Без њега нам је тежак сваки труд,
А можда цела борба узалуд.
Пошаљи Анту, он је поуздан,
Да у Београд хита Милошу,
Те да му јави, да сам дош'о ја.

Вујица:

Хвала ти на том, господару мој
И на тој речи и на тој поруци.
Истину збориш, бој'о сам се ја,
Да ћеш у борбу, а без Милоша.
За себе знадем, да сам поуздан
И веран теби и твом имену,
Ал' знам, шта вреди Милошева реч
И знадем, да су са њим кнежеви.
Па нек' нам мржња снагу раздвоји,
Шта имаш тад од мене јединог!

Карађорђе:

Нека му рече, у дому сам твом
И поздравље му братско од мене,
Да дође на реч и на договор,
Он знаде, што је Ђорђе дошао.
И он је турског беса пресићен
И мрзак му је златни жртвеник
На несрећама угњетенијех.

Вујица (Анти):

Чуо си, куд те шаље господар,
Па се опреми, хитај Милошу.
Ако му земља лежи на срцу,
Народу своме је ли пријатељ,
Нек дође у мој дом на договор.
А пита ли те: за што? реци му:
Вожд хоће опет борбу с Турчином.

Карађорђе:

Из манастира ено игумана
И он нам носи крст и благослов.

СЕДМА ПОЈАВА.

Пређашњи, игуман.

Игуман:
(са крстом у руци, благосиљајући).

Нек ти је, синко, срећан повратак
И нека ти је благословен смер,
Промис'о Божја нек те поведе
На свето дело, и на путу том
Божија милост нека дарује
Победни венац прегалаштву твом.

Карађорђе (љуби крст):

Дабогда, оче!

Сви:

Амин, дабогда! (Крсте се).

(ЗАВЕСА ПАДА).

Трећи чин.

У Авањи, у кући Вујичиној. Велика гостинска соба, лепо намештена; српске тканине; по зидовима оружје.

ПОЈАВА ПРВА.

Јевра пали кандило, Анђелија распрема собу.

Анђелија:

Сада је, мајко, распремљено све
И к'о што треба на месту је свом.

Јевра:

Кандило јоште да запалим ја,
Те нека гори пред иконама.
Све ми се чини, празнички је дан,
Где тако света почиње се ствар.

Анђелија:

Ал' мене, мајко, све је нешто страх,
Све људи неки мрки, озбиљни
И натмурени, неми, ћутљиви,
К'о мрачне сенке кад мину кроз двор;
А где се сретну по двојица њих
У шаптању им цео разговор.
Па поред свега још и бабо љут,
Те никад израз лица да је благ,
Већ мргодан му поглед очију,
А када збори осорна му реч.

Јевра:

Озбиљан, чедо, није осоран,
К'о његов пос'о што је озбиљан.
Тешко је бреме, што га носи он,
Па тешке мисли слетају му дух.

Анђелија:

Па добро бабо, али Ранко што?
Он барем није војвода ни кнез.
Нит' с Вождом има какав договор,
Нит' га се тичу њини послови.

Јевра:

Свак мора, кћери, у данима злим
Бринути за све к'о за себе сам.
Сем тога, Ранко биће једном кнез
И заузеће место бабово
И над нашом ће владат кнежином,
Свеједно, зет је, ако није син,
Па што је боље позн'о пос'о свој
У толико ће бити бољи кнез.

Анђелија:

И не спавају по сву драгу ноћ,
Но једнако се нешто светују,
Шапућу каткад, каткада опет
Жагор и врева и оружја звек,
И само чекам кад ће пасти крв,
Ал' часак један, па је опет мир.

Јевра:

На бој се, чедо, то је договор,
Велика дела, па велик и збор.
А где би пала међу браћом крв!

Анђелија:

И сав тај немир и забуна сва
Од оног дана од кад дође Вожд.

Јевра:

Па због њега се и скупљају ту.
А чекај скоро, па ћеш видети
Около свуда слетиће се свет,
Старо и младо, а с оружјем све.

Анђелија:

Па шта ће с тиме бити најпосле?

Јевра:

Напослетку ће Турке напасти
И побити их, гдегод нађу ког;
У селу неће бити спахије,
Ни муселима по градовима,
У целој земљи ниједног Турчина.
Ја одох сада, а ти похитај,
Па дођи да смо за послом што пре.
(Оде).

ДРУГА ПОЈАВА.

Анђелија, за тим Ранко.

Анђелија (гледа кроз прозор):

Шта му је опет, Боже Господе!
Ено га некуд јури као бес.
Ранко, о Ранко! Залуд, не чује.
Ја збиља не знам, шта је ово с њим
Од неког дана: бесан је и пуст,
Узбудљив лако, нетрпљив и прек
И неправичан наспрам свакога.
То мене тражи. (Маше руком).
Чудо не види.
Ранко, о Ранко! Сад ме виде тек.
(Ранко долази брзо).

Ранко (полети њој):

Туде си, Анђо, ја те тражим свуд

Анђелија:

Овде сам, Ранко. Али шта ти је?
Усплахирен си, једва говориш,
К'о да си трч'о. Реци, шта ти је.

Ранко:

Чујеш ли, Анђо, знаш ли шта је бес!
Бесан сам, луд сам.

Анђелија:

Зашто, забога?

Ранко:

Још питаш: зашто. Зар ти не знаш још?
Зар ти још нико ништа не рече,
Ил' зар ти ништа мој не вели глас,
Што стрепи, дрхће к'о јасикин лист?
Зар ти не каже ништа овај лик
С изразом беде и бола безмерног,
И ове очи с ватром грозничном:
Да нећеш бити моја никада.

Анђелија:

Шта велиш! Твоја нећу бити ја?

Ранко:

Не, Анђо, нећеш; неда бабо твој.

Анђелија:

Што збориш тако? Зар је шала то
Са таковом се ствари шалити!

Ранко:

О камо среће, да је шала тек!
Ал' није шала, није, збиља је,
Горка и грозна збиља. Чујеш ме,
Ја не знам више шта ћу са собом.

Анђелија:

Ал' зашто, реци? Што је бабо љут?

Ранко:

Ја не знам више, шта ћу са собом!
Убићу вашег госта.

Анђелија:

Шта велиш!
Убити Вожда? Ранко, шта ти је!

Ранко:

Убићу вашег госта, чујеш ме,
Подмукло, мучки, он је свему крив.

Анђелија:

О Ранко, чујеш, ти си болестан,
Болештина те нека спопала,
Те збориш луде речи без везе,
У грозници си, гориш као жар.
Убити Вожда!

Ранко:

Јесте, убити.
Кад спава, ноћу, и кад ни у сну
Не снева, да му задњи куца час.

Анђелија:

Не, Ранко, ако знадеш, шта је Бог!
И не помињај на такови грех.
Смири се, ја ћу касти мајци већ,
Па ће код баба видет' шта је то.
(Долазе Вујица и Обрад).

Вујица:

Одласте, имам посла с Обрадом.

Анђелија:

Ја одох, бабо. (Изађе).

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Вујица, Обрад и Ранко.

Вујица:

Одлази и ти.

Ранко:

О не терај ме, оче; реци ми,
Су чиме сам те озловољио
И навукао на се такав гњев?
Реци, с чим ћу те расположити?
Реци шта хоћеш, тражи све што знаш.
Заповедај ми, ја ћу слушати,
Реци шта хоћеш, учинићу све,
Реци да гинем, ја ћу гинути,
И да убијам, и убијаћу.
Али ме немој више мучити
Неизвесношћу и злом поруком,
Тако ти среће, твога детета
И твога дома и твог имена.

Вујица:

Одлази!

Ранко:

Оче!

Обрад:

Ранко, иди сад.
Ал' туви, што ти вели пријатељ:
Не истрчавај испред старијег

Број 19. и 20. САРАЈЕВО, 15. и 30. октобра 1907. Год. XXII.

Лажи.

— П. С. Талетов. —

I.

Још од раног јутра настала је тутњава по кући. Средња и најмлађа ћерка прале су под, тресле и крпиле тепихе, брисале прозоре и прашком су трљале кваке да се што боље сјаје. Најстарија, Стана, употребила је све своје знање и све своје искуство да што боље и што елегантније намести собу за примање. Фотографије познатих личности, за које се, свакако, не зна како су залутале у ову скромну и оскудну кућу, метла је на сто или на ком другом врло видљивом месту. Њезин отац, дијурниста у министарству спољних послова, на десет дана раније, морао је, уз добру напојницу, да узме од послужитеља визит-карте разних угледних личности, које су остале на министрову столу. Стана их је вешто разместила по једном тањиру на столу, за који се не може тврдити, да је од сребра. Неку је опет, као у нехотичном немару, метнула на фотељу или на етажер, али да у сваком случају морају пасти у очи.

Пресједници американског савеза Србобрана.
(Види у листку писмо из Америке).

Њезина мајка, једно мало, дебело створење, готово без врата и струка, ваљала се из собе у собу, стењала и бректала и свуда је умела по што год да примети, да замери и укори. Само Стани није рекла ни једне речи. Задовољно ју је гледала, у неколико махова јој је рекла, да је врло лепа и отмена и да је рођена за велику даму. Она у овој прилици ни у којем случају није хтела и није смела да заборави, да је Стана знатно тврдоглава и врло самовољна и да би у часу могла све покварити. Отац је два дана јурио по Београду као бесомучан да нађе једну банку, којом је требало набавити све оне ситнице, потребне за примање, тако обичне у једној отменој кући. Стана и његова жена тражиле су да се набави чај, бисквит, једна торта и једна осредња кита цвећа. Кућа је, једном речи, требала на новог посетноца

да учини утисак, као да је то редовно стање у овој кући, са отрцаним намештајем, избледелим теписима, из које невоља никада не избија.

Отац се био решио, да по подне не иде у канцеларију, али је његова жена одлучно била против тога, јер он није човек створен за такве послове и место да буде од користи, он ће бити само од штете. И пошто никад у животу није покушавао да према својој жени оствари своју, ма и најмању и најнезнатнију вољу. он је, сетна и очајна лица, отишао у канцеларију, где ће му минути изгледати као сати, а сати као бескрајни дани. Али, пре него што је закопчао свој позеленели црни капут и узео штап са којег се отрла боја, он је стао пред своју жену и рекао потресено

— Ти си, Јулка, прави дипломата. Штета што ниси мушко. Пази, сад... ил' никад... ако и сад не буде ништа, онда...

— Прегризô ти језик!

Он поцрвене и оде покуњено.

Јулка је на најенергичнији начин забранила осталим ћеркама да улазе у собу када буде дошао гост, нити уопште да се појављују, па ма то било и на степеницама. Али она то није учинила због тога, што су оне случајно биле млађе и лепше од Стане, него зато, што млађим девојкама не приличи да присуствују једном озбиљном разговору, и зато, што се онда може рећи, да су отишле у посету својим богатим и отменим другарицама.

Стана је некада лудовала за музиком. Она је, пошто пото, морала да научи свирати на клавиру и отац, незнајући куд, морао је да направи једну меницу и купио је један, до зла Бога рђав, клавир, који се баш тада продавао са осталим реквизитама једног орфеума. Две године није дарнула ни једну дирку. Музика и клавир су јој отужали. Пре десет дана опет је почела да свира и то дан и ноћ, да, бар, научи сношљиво свирати две три ствари.

По подне, пре три сата, Јулка, одевена једном знатно овешталом црном свиленом хаљином, на трбуху, затегнутом као добош, и, стењући и брекћући, седе на једну фотељу.

— Стано дете, права си ми принцеза. Нарочито кад се тако завалиш у фотељу и мало накривиш главу Пред људима треба бити фифик... Ја бих волела да видим тога који би смео казати, да имаш више од двадесет година...

Стана, завањена у фотељи, са прекрштеним рукама преко груди, гледала је заносним погледом у огледало. Када је то њезина мајка рекла, она подиже веђе и рече горко:

— Остави се, бога ти, комплимената.

— То је, сине, истина....

Оне су тако једно време седеле, не говорећи ни речи. Тачно у три часа зазвони звонце у ходнику. Јулка се диже и стаде као укопана. Једна јој рука полете срцу. Најзад се прекрсти и изиђе из собе.

Стана брзо устаде, узе са стола једну књигу. отвори је и завали се у фотељи, као да тако сатима седи и чита.

II.

Упознао се с њоме једне вечери у Грађанској Касини. После тога је чешће долазио на забаве, нарочито суботом. И увек се некако деси, да се прво види са њезином мајком, па тек после, савршено случајно, наиђе и Стана. А Јулка је према њему била у толикој мери љубазна, да ју је он, после два разговора, врло заволео. Он је био уверен, да је воли као своју мајку и да тако добра и љубазна жена, ни у којем случају, не може бити рђава као ташта. Она га је, у два три маха, позивала да их посети, али он се снебивао, јер је држао, да она то чини из неке формалности, а после, ма да то себи није признавао, био је мало стидљив. Али када се Јулка једног вечера озбиљно наљутила и рекла му, да он не држи реч и да то ни најмање не доликује једном отменом и образованом младићу, он се реши да оде.

У први мах му се Стана није допала. Он не зна ни сам како је о њој створио мишљење, да је она горда и да у њезину погледу има нечег непријатног, нечег суровог и свирепог, нечег што багателише. После, када се упустио с њоме у разговор, он се уверио, да је његово мишљење била једна ничим неоправдана предпоставка. После баш су му се допале њезине очи, нарочито кад погледа у висину и кад сагледа оне чисте беоне, које одударају од црних зеница. Допала му се и њезина обла и развијена биста, као у какве богиње плодности. Али највише што му се допало и што је заносило ово чедо паланке, било је њезино елегантно држање, отмени и одмерени покрети, покрети господски, држање једне велике даме. Отуда је, можда, и долазило, да јој је он прилазио са неким страхопоштовањем, да јој је прилазио више са осећајима поштовања, него са осећајима младићске раздраганости и љубави. И зато је нејасно осећао, да је Стана више створена за жену, за супругу, него за објекат љубави, па ма се та љубав свршила и браком.

Он је био писар у суду. Имао је скромну плату и скроман дуг, који га је много мучио и једно. Али не зато, што је био непријатељ дуга, него због тога, што није био срећан да располаже једним бескрајним кредитом. Тада би он могао живети по својој вољи и дуг га не би ни најмање бунио. Овако је морао држати лозове, морао је да ствара силне везе које ће му помоћи, да, као адвокат, дође до богаства, морао је да мисли на женидбу. Стана, додуше, не би донела, Бог зна какав, мираз, али би донела, што исто тако вреди, а то су везе са најотменијим и најбогатијим породицама. Он је био уверен, да непосредан мираз често пута више вреди него највећи посредан мираз.

Узео је двадесет динара аконто и од тога је новца купио једну лепу и модерну црвену краватну, висок крагн, жуте рукавице и мало мириса. Остатак ће употребити за кола, која, наравно, неће доћи његовој кући, него ће их узети са једног од најближих места где стоје кола. То је јефтиније, а после ефекат се неће ни најмање покварити.

Чим је у кавани ручао, он се одмах дигао и журним корацима отишао је кући. Од газдарице је узајмио мало бензина и њиме је покушао да очисти неколико масних пега са црнога реденгота. И док се капут, пребачен преко столице крај отворена прозора, сушио, дотле је он превртао по старим нотама и тражио један комад да га одсвира на флаути. До пре две три недеље био је сасвим заборавио да је некада страсно свирао на флаути и да је због те флауте, за живота његова оца, готово у кући дошло до катастрофе, јер његов отац никако није хтео да да̀ новац за „којекакве швапске измотације“, а он, опет, као бујан гимназиста, претио је самоубиством, јер није хтео да изостане иза остале богате деце, чији се прохтеви брзо и са задовољством испуњавају. Она му је рекла да лудује за музиком и поезијом, а он је одмах не знајући ни сам како, пао у некакав занос и, са загонетним одушевљењем, рекао је, да и он лудује за те две божанске уметности. Када је дошао кући, он је претурио све своје ствари и на дну једнога сандука, под хрпом прашљивих и расалатаних књига, нашао је флауту. Један део је био пренут, али он га је вешто увезао жицом и флаута је била употребљива, као и пређе кад су, због ње, његову оцу стизале силне тужбе од свеколикога суседства.

На неколико дана пре посете, био је позајмио неколико бројева изврсних часописа и научио је на памет три четири краће песме песника модернога правца. О поезији се може много што шта рећи, али говорећи о нашем модерном песништву, најбољи ће се утисак, утисак човека зналца, учинити када се цитирају песме. А за човека, који учи песме на памет, тек се, ваљда, не може рећи, да не воли поезију.

Облачећи капут, он је још једном у памети поновио све фразе спремљене да их употреби у разговору са Станом. Када је пошао, рукавице није хтео да навлачи. Оставио је да их навуче кад буде у колима. То му се учинило да ће бити особито отмено. И тек што је пажљиво метнуо шешир на главу да не поквари брижљиво очешљану косу, уђе његова газдарица:

— Охо, шта сте се ви тако упарадили?... Зар не ћете у канцеларију?

Било му је криво, што је газдарица ушла баш у овом тренутку. Али, ма да је био збуњен и црвен до ушију, ипак је поносито рекао:

— Идем на жур код једне саветниковице.

Пре него што ће затворити врата, газдарица му викну:

— Бравос! Оде в м нумера далеко!...

III.

Из ходника се чуле речи: Ах, то је лепо, о молим, врло љубазни, о молим, изволите, о молим. Јулкин глас је звонио по празну ходнику, а његов је глас трептео као глас човека у страху. Јулка нагло отвори врата и својом малом и дебелом руком понуди га да уђе. Он се непрестано клањао. Око усана му је лебдео некакав збуњен осмех. У себи се љутио што се толико клања, али баш у том тренутку, када је био свесан те своје очигледне нeелегантности, он се клањао као навијен аутомат.

— Изволите.

— О, молим, прво ви.

— Не, не, ви сте гост.

Он се опет клањао и једва процеди кроз зубе:

— О, молим.

Стана се лагано диже са свог седишта. Остављајући немарно књигу, она, као у сну, пређе једном руком преко чела и бујне косе. Затим му, са осмехом на уснама, приђе и пружи му руку, белу и облу руку, која је до лакта била гола.

— Добар дан. Ах, то је лепо од вас, што сте се једанпут решили да дођете.

Он се опет клањао и уједе се за усну, као да је тиме могао спречити то клањање, које га је толико једило:

— О, молим. Ја сам... ја сам госпођи дао реч да ћу данас доћи. Да, већ је крајње време било.

Јулка и Стана га понуде да седне и он седе на једну фотељу (отпуштени су федери звонили и шкрипали), не дижући пешеве од капута. На коленима је држао шешир обема рукама. Рукавице није скидао, јер никако није могао да се сети, да ли се у оваквим приликама скидају или не. Јасно је осећао, како му крв струји кроз врат и како јури у главу. Колено је ударало о колено. На челу су биле неколике грашке зноја. Укоченим погледом гледао је у свој шешир на којем је био један прамен бабине свиле. Када се сетио да та његова збуњеност може учинити врло рђав утисак и да се због тога може цела ствар покварити, он подиже поглед и насмеја се без икаква повода. Поглед је једно време лутао по соби, док се није задржао на једној фотографији испред њега. То је била фотографија једног ђенерала, који је, до скора, био министар војни, али који и сада има врло јаког и великог утицаја.

Јулка је видела где је његов поглед стао и сматрала је за врло потребно да му објасни чија је то слика. Рекла је, да је то један њихов даљи рођак с којим они, при свем томе, врло лепо живе и који им врло често долази. Данас целог дана чини јој се, као да ће сваког часа чути енергично и непрекидано звоњење, које оглашава ђенералов долазак.

Стана и он врло су мало говорили. Цео њихов говор, у присуству Јулке, сводио се на обична и

безначајна питања и одговоре. Јулка је. као узгред, питала, да ли су му живи родитељи, да ли има браће и сестара и да ли је умео сачувати оно, што је од оца наследио. А он је рекао да није, као што обично раде млади људи, упропастио имање, него је све сачувао и још је имање у неколико увећао, ма да је он увек лепо, кавал.ерски и, може се готово рећи, луксузно живео. Додуше, он је мало поцрвенео када је почео говорити о једном имању које не постоји, или које, бар, не постоји као његово, али је ипак и даље подробно говорио о њему. Али при свем томе, он је хтео да избегне даљи говор о имању и рече, угледавши клавир:

— Чуо сам, госпођице, да врло добро свирате?

Својим је осмејком Стана хтела да докаже, да јој то ласка и рече задовољно:

— Прилично, господине,

Јулка је сматрала за потребно да се умеша у говор:

— Почела је да свира кад јој је била осма година. А човек, који један посао ради дванаест, тринаест година, може много да постигне.

Он је у себи мислио: како се човек вара, јер он је све држао, да је она двадесету годину одавна превалила.

Стана је мало поцрвенела и притисла је махраму на уста.

Јулка се диже и рече:

— Пардон.

И изиђе напоље.

Он се, најзад, реши и скиде рукавице. Шешир метне на фотељу крај себе и сад се сасвим окрене према њој.

— Та вам краватна врло лепо стоји.

— Збиља? Ја врло волим белу боју.

Када су били исцрпили сву тему о тоалети, они су прешли на музику и литературу. Она је, говорећи о поезији, превртала очима као да тоне у какав леп и заносан сан, а он је једва дочекао ту прилику да, занесеним и дрхћућим гласом, понови све оне три четири песме које је, ради тога, био научио на памет. Она рече:

— Ах, поезија, поезија!

— И ја, госпођице, обожавам тај поклон богова.

И она је цитирала неке стихове, научене пре његова доласка.

— Види се да сте појетска душа.

— А ви? Ви сте оличена поезија.

Оличена поезија, са врло развијеном бистом и облим бедрима, гледала га је сањалачким очима, као да пред собом види краљевића из какве бајке.

— Ох, ви сте тако добри. Ја сам уверен да ћете ми одсвирати што на клавиру. Само једну пијесу, само једну.

— А кад ћете ви донети флауту?

— Кадгод хоћете. Ја страсно волем музику.

Она се диже и дође до клавира. Подиже поклопац и седе. На клавиру су већ биле отворене ноте. Она баци на Бору један поглед, поглед пун осећаја и чежње. И поче свирати, наравно, Шопена. Клавир је био стар и раздешен. Са понеке дирке била је отпала бела кост. Тонови су јецали, шкрипали. стењали. Педал је лупао и шкрипао. А она је рђаво, врло рђаво свирала.

Он је дошао до ње. Једну је руку метнуо у џеп од панталона, а другу је био спремио да јој окрене лист. И када га је окренуо, он је осетио како га њезина коса голица по лицу, не знајући ни сам како се његова глава све више спуштала према њезину врату покривеном ситном косом. Мирис њезиног тела и косе занео га је и он је пољуби у врат. Она прекиде свирање и диже се нагло:

— Шта радите то, за име Бога.... Може ко да нађе.

Он је био блед, збуњен и дрхтао је. Али у часу се поврати и рече брзо и занесено:

— Ја вас волим... ја те волим...

И она рече брзо, као глумица која је добро научила своју улогу, па је дошао на њу ред да говори:

— А ја вас волим још од првог дана кад сам вас видела.

Хтео је страсно да је загрли и пољуби, али није имао толико смелости. Сваког часа очекивао је да се отворе врата. И доиста неко је пролазио кроз ходник и гласно је ишао, као да је то хотимице радио.

Врата се отворише и Јулка уђе са једним великим послужавником на којем су биле шоље са чајем, био је бисквит и била је торта.

— Зар сте ви, госпођо, најмлађи?

— Шта ћете, деца су отишла једној нашој рођаци. Можда је знате? Перса Марковићка, жена Петра Марковића, начелника министарства унутрашњих дела. Изволите.

Када је пошао својем месту, он је са пода, крај стола, подигао једну визит-карту. И пре него што ју је метнуо на сто, он је бацио један поглед на њу. На карти је било име председника Народне Скупштине. Он је био раздраган и наједном је постао врло речит. Причао је о својим рођацима, махом људима богатим и од утицаја, о плановима за повећање својег имања у унутрашњости и о томе како ће, у најкраћем времену, положити испит за адвоката.

После чаја седео је још пола сата, а за тим се диже, обећа да ће чешће долазити и оде раздраган и весео.

Стана је била сетна. Једну руку са подбоченом главом, наслонила је на наслон од столице, а другу је спустила низ тело. Укочен поглед гледао је у једну тачку на поду. Јулка ђипи и приђе јој:

— Шта ти је, срце моје?

Стана, не подижући очију, рече пригушеним гласом:

— Ето, готова је комедија.

Јулка се једва уздржала да не кликне од велике радости. Она је загрли и почне је љубити.

— Нек си ти само жива и здрава. Видиш, он је добар. леп, богат. Биће адвокат и млатиће паре. Немој да си ми тужна. Није сва срећа у официрима. О, Боже мој, зар сам ја пошла за кога сам хтела?

И она ју је непрестано миловала по коси и љубила у лице и косу.

— Зар да плетеш седе? Зар...

Стана је болно махала главом, а низ њезино лице котрљале се две крупне сузе. Јулка је још једном пољуби и поглади по коси. Затим приђе столу и рече лагано:

— Може ко да наиђе.

И зато покупи са стола све визит-карте угледних личности и фотографије познатих личности, за које се никако не зна како су залутале у ову скромну и оскудну кућу.

IV.

Тек што се није навршила година дана како су се узели. Медени месеци су исто онако прошли као и у осталим браковима. Пре се може рећи да су били краћи, него дужи. После кратког времена били су већ једно другом све рекли што су имали рећи. Свет је тврдио, да је тај брак апсурдан, ма да тај исти свет воли да понавља фразу о привлачности контраста.

Он је унапређен за секретара. Она је на њега стално наваљивала да полаже испит за адвоката, али он је изгубио вољу, када је она упорно тражила да му канцеларија буде ван куће. Није хтела, како вели, да се њезина кућа претвори у кавану. да свак може доћи када му је воља, да гази и прља тепихе, да баца пепео од цигарете и да се од многог седења глачају фотеље и масте столице. А њему то никако није ишло у главу, јер му се све чинило, да је куд и камо елегантније да је адвокатска канцеларија у стану, него у какву дућану спремљеном за пиљарницу. А после и јефтиније је, не мора плаћати две кирије.

Од неког су времена за најмању ситницу долазили у сукоб. Он је био вечита зимоморница и никад није могао да се загреје. И кад год устане да метне једно дрво у пећ, она је викала и одмах је устајала и отварала врата.

— Јеси ли ти луд? Та ово је амам, човек просто да изгори.

Он стао иза пећи и готово загрлио пећ:

— Мени је, брате, хладно, отпадоше ми руке и ноге. А теби ако је врућина, иди напоље па се луфтирај.

И тако су дуго једно другом добацивали нељубазне речи и увреде. Она је увек, после тих препирака, почела да плаче и проклињала је час кад се оковала за њ. А он је одмеравао равном мером и говорио је, да је само идиот могао да падне на идеју да узме такво једно створење. Наравно, да у таквим приликама ни једном није заборавио рећи, да је он имао куд и камо бољих прилика од ње, да су му нудили, чак, и ћерку (наравно да је била јединица) једног врло богатог трговца са Саве, али он се тако заслепио (бар да зна у шта) и учинио је једну страшну будалаштину. Она је ишла још даље и, на прстима је бројала најбоље прилике у Београду, које су лудовале за њом.

Али највећи повод за бескрајне свађе била су питања о миразу и његову имању. Обећани мираз није добио. а приходи са његова имања нису никако стизали, Мираз, по уверавању његова таста, зависио је од једне парнице која траје већ десет година, а трајаће, свакојако, још дотле, докле буде постојао предмет око којег се води парница. Његово имање је, такође, зависило од једне старе парнице којој нико није кадар да догледа краја. Није, онда, никакво чудо, што је врло често долазило до оваког дијалога:

— А кад ће стићи приходи са твог имања?

— Истог дана кад добијем и твој мираз.

И после тога увек настају пребацивања, којима нема краја. Она га је прекоревала, што ју је обмануо и представљао се као богат, а он је њу, опет, прекоревао, што су се поносили неким замишљеним везама и што није добио ни кршене паре на име мираза. И у тој распри ишли су све даље, не заборављајући ни најобичније ситнице:

— Што си се претварала да волиш музику, кад је мрзиш?

— А ти што свираш страсно на флаути и што обожаваш поезију, а овамо те чак мрзи да читаш новине?

Прво препирке, а после свађе нису избијале из куће. Узајамним оптуживањима и пребацивањима није било краја. Стана је од вајкада волела луксуз, а његова, врло скромна, средства нису допуштала ни нечег најмањег што би личило на луксуз. И ма да је он опет морао да почне правити дугове, ипак она није била задовољна и свирепо је тражила од њега да задовољи све њезине прохтеве. И у кући је настала страшна и бескрајна свађа, која није знала за границе и која их је чинила свирепим и нечовечним. Али Бора није имао само да се бори са Станом, него и са њезиним родитељима. Они су, истина природно, били на страни ћерке, коју њевин муж, тај тиранин без срца, није умео да цени, него јој је кратио век одређен за једну бескрајну срећу. Често су га пута прекоревали што се оженио, јер човек, који није кадар да испуни све жеље своје жене, не треба никако ни да се жени. То је, бар, јасно као дан.

V.

Што се невоља, створена дугом и распикућским газдовањем, све више усељавала у ову кућу, као да се решила да ту стално борави, Стана је све више осећала некакву бескрајну жеђ за луксузом и сјајем. Када су све њезине пресије на мужа остале без икаква стварна резултата, она је почела одлазити својим родитељима и прекоравала их је, што су је, жељни да једну ћерку једном скину с врата, дали за једног човека код којег, ни крива ни дужна, мора гладовати и, што је најгоре, мора ићи гола и боса. Ето, цео свет носи већ летње шешире, а она, жена једног секретара, мора да носи зимски шешир и да чека док падне мрак, па тек да се реши да изиђе на улицу. Ципеле су јој изгажене, потпетице искривљене, црна сукња излизана и углачана, а о оним трима бедним блузама не вреди ни говорити. Једном речи: она више не личи на какву отмену женску, него на жену каква практиканта или на удовицу с малом пензијом.

Она је плакала и очајно кршила руке. Горким и заједљивим речима оптуживала је своју мајку, која ју је, без срца, отиснула од себе само да је се што пре отресе и да прокрчи пут осталим ћеркама. Она је говорила, да се, ради спокојства у кући, жртвовала и сада горко испашта због те своје врло велике жртве. Мајка ју је грлила и љубила, говорила јој је да једна лепа женска не може никада бити у оскудици и, с времена на време, дотуривала јој је по коју банку, коју је тешком муком одвајала од своје рођене куће.

И Стана је од извесног времена почела да поклања врло велику пажњу својој тоалети. Носила је оно што је најмодерније, ма да то није било увек јефтино и ма да се, са великом поузданошћу, могло тврдити, да такав луксуз није кадра развити ни жена човека од куд и камо већег положаја. Свет је, са своје стране, ту околност објашњавао на начин који му се најбоље свидео и мотиве је налазио у догађајима за које се, ни у којем случају, не може рећи да су морални.

Бора је, такође, после дугог времена, приметио ту осетну промену у тоалети своје жене, али она му је, на заједљив начин пун крајњег багателисања, одговорила, да тек он њу не одева, него родитељи који је, крај жива мужа, морају одевати да не иде улицама као жена каква пропала трговца, која собом изазива милосрђе помешано с подсмехом. Он је смакао раменима и од то доба свесрдно се старао да што мање новца донесе у кућу. Од те последње препирке, у осталом, настали су међу њима врло непријатељски односи. Често пута нису проговорили ни речи, а када су се опет решили да отворе уста, онда су их отварали само због свађе, да једно другом кажу најстрашније увреде које су стотинама пута понављали. Наравно да су често измишљали и нове увреде срачунате да увреде једно друго до дна срца, да једно другом смрве и последње остатке њиховог човечанског поноса.

Али да би га својим увредама и бескрајним багателисањем савршено поразила, она је своју постељу преместила у другу собу, а ноћу се закључавала, као да станује у хотелу. То њезино држање учинило је, да је он све чешће заборављао да је ожењен и да има кућу и зато је ноћи проводио ван куће, пијући, картајући се и јурећи за певачицама и малим глумицама, купујући њихову јефтину љубав скупом ценом. Његов дуг је све више растао. Правио је нове менице да спреми отплату за старе менице. Заложио је све што је у кући било за залагање и, најзад, пао је у канџе препредених и бездушних београдских зеленаша, који су спекулисали са његовом будућношћу.

Пре него што ће се прекинути сваки однос међу њима, он је увео у кућу једног својег друга, једног лепог и развијеног гардиског капетана. Стана је, у први мах, била хладна према том његову другу, а он јој је пребацивао, да се према њему понаша не само нељубазно, него, готово, и неучтиво. А када је она била љубазна према њему, он јој је чинио прекоре, рекао јој је, да је кокета и да прелази, породичним моралом, утврђене границе. После тога се увек некако дешавало, да је капетан долазио у кућу, када Бора није био ту и увек се некако дешавало, да је капетан правио нову меницу пре него што ће Стана понети какву нову и луксузну хаљину.

Једнога дана, када је Бора био у канцеларији, дођу у кућу полициски писар, жендарм и старалац и попишу све ствари. Старалац, један отпуштени срески писар, упорно и одлучно је тражио, да му се ствари одмах предаду, које ће он истог часа изнети из куће. Стана је била као громом поражена. У први мах је викала и говорила, да то не иде тако, и да она не да, да се изнесу ствари, али када јој је писар објаснио, да она то не разуме и да је, у овој прилици, закон против ње, она је ућутала. Тело јој је дрхтало као у грозници, руке је кршила, а низ њезино лепо лице котрљале се сузе. Тешком муком нашла је парче хартије и, дрхћућом руком, написала је неколико врста, које је, по једној девојци из суседства, послала Бори у канцеларију. Старалац је био нервозан, црвенео је и дрхтао је од гнева и, лупајући својом маљавом и незграпном руком о сто, викао је, да је то једна законом недопуштена концесија. Писар је био толико љубазан, па је изјавио да ће чекати извесно време.

Читајући цедуљу, Бора је био блед као авет. Ноздрве су се шириле и узиле. Бркове је нервозно грицкао. Извесно време стајао је као да је окамењен. Затим је натукао шешир на главу и, клецајући коленима, изишао из канцеларије.

Писар је чекао један сат, чекао сат и пô. Бора није дошао и писар је предао стараоцу ствари „под законом одговорношћу." Пре него што су се ствари почеле износити, Стана на врат на нос, као да се спасава од пожара, пребаци преко главе једну танку махраму од чипака и, поводећи се као да је хвата несвестица, хитрим и непоузданим корацима изиђе из куће.

После поноћи Бора је, тетурајући се тамо и амо, ушао у широм отворен стан. Тешким је језиком пелтечио нешто, што је личило на псовање и проклињање. Млитавом је руком пљескао по празним зидовима, пуштајући при том неке неартиколоване звуке. Његови непоуздани кораци и његова вика одјекивали су кроз пусте собе широм отворене.

Плаве косе.

Расплетена коса плава
Низ рамена њој је пала,
Моја душа у њој спава
Па је у сну задрхтала!

И док душа моја дршће
Чежњом што све већа бива;
И док наду свијам чвршће
Она тек се осмехива!

Хај, не шаљи осмех на ме
Нек ми душа срећу снива;
Јер су твоје косе за ме:

Узбуркани морски вали,
Што су мене — жељо жива,
На пучини успавали!

Београд. **Мих. Ј. Заставниковић.**

Милош Перовић, Београд.

Адакале.

Одмарај се, спавај, мир ти Алах даде,
Оседели, стари, оронули граде!

*

На плећима снажним поноситих вала,
Међ горама мрачним, крај кршних обала
Дизаху се негда ти бедеми стари,
Твоје вите куле и твоји мунари
Поносит к'о ор'о што облаком дере,
Снажан као одјек пророкове вере,
Сјајан као месец врх џамија твоји,
Вечан као Дунав на ком жал ти стоји,
Славан ли си био све до скорих дана,
Вичан љутој игри крвава мегдана.
Слушао си јеку и цик џефердара,
Клик горских хајдука и смелих гусара;
О бедеме твоје ломиле се чете
Као бесни вали на хрид кад налете,
Водио си битке, добио мегдане,
Доживео дане славом увенчане;
Три те земље својим господарем зваху;
Три народа храбра од тебе дрхтаху....
Славан ли си био све до ноћи оне,
Кад се куле твоје почеше да роне,
Када ти се четри поломише стуба
Од убојног јека Ђорђевијех труба.
Сећаш ли се, старче, оне ноћне страве,
Кад четири главе падоше крваве?
Ал' не, не сећај се, не позлеђуј рана,
Боље, сањај славу минулих земана.

М. Димитријевић, Мостар.

Јаблани шуме.

1.

Повијају се јаблани у зраку
И шуме, шуме у ноћној тишини,
Устрајно цвиле штурци у даљини,
Хоризонат је у плаветну мраку.

Па починак су легле њиве дуге
И склопиле се њежне цвјетне круне;
Одасвуда се тамом поља пуне
Уз тиху пјесму неке чудне туге.

Свуд плине мирис, не знам с које стране,
Кô предосјећај тихе, благе среће;
Душа ми дршће пуна сјете сане

И уздах ноћи јаблане покреће...
Шуме јаблани, и све друго спава
Мистиком ноћи душа ишчезава — —

2.

О, ноћи добра, слатко ми се сања
Уз тихи шумор из тамне тишине;
Мјесечина се лије са висине
А провлачи се вјетрић измеђ грања

И лишће шуми, дршће и шумори,
Дршће кô чежња сутонских ми снова.
Спокојно блудим у ноћној тишини
И дуго слушам пјесму јаблáнова.

Не знам шта желим... но у ноћи ведрој
Тек бих да некуд незнано ишчезнем —
А ноћ нек броди кроз просторе дуге

И млади, страсни, свуд нек дршћу снови!
И нека шуме са незнане туге
Високи, млади, витки јаблanови

VII./06.

Владимир Станимировић:

Нашој Југословенки.

— Госпођици **Вели Нигриновој,** на дан прославе двадесетпетогодишњице.

Гледамо те сад у Завичају,
Наше драме, јунакињо смерна,
Довела те из земље Прешерна
Жарка љубав једном братском крају.

Док за браћу браћа тако хају,
Док их спаја љубав неизмерна,
Док им братство буде друга верна,—
За тебе ће све више да знају.

Око тебе разасути венци,
Пљескају ти Срби и Словенци,
Сваки граби свог поноса део.
Магдо, после напора и маја,
Ти не тражи свога завичаја —
Твој завичај — Југ Словенски цео...

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.
Написао: **Милош Перовић.**
(Наставак).

ДЕВЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Карађорђе, доцније Ранко.

Карађорђе (за се):

И опет ево где је дош'о дан
Борбе за живот, за име и част,
Дан мушке воље, смеле крепости,
Дан смрти можда, ал' ведар и свет.
Залуду беше расточена крв
И зајажена незасита смрт,
Надчовечански залуд подвизи
Херојска, мушка дело узалуд;
Узалуд кад је Србин јоште роб
И кад је опет ликом опасан,
Кад му је добро туђа прћија,
А земља опет турски пашалук.
Муселим поред кнеза царује
И турском мером дели правицу,
Галијаш што је вук'о галије
На огуљеним леђ'ма поново
Везене златом носи доламе,
А голотрби некад балија
Позлаћен ханџар меће за појас. —
О може л' бити, она света крв
Узалуд да је расточена? Зар
Крв племенита, најчистија крв
Срдаца чистих, груди витешких
Да залуд буде? Је ли ово пут
Којим нас вечна Правда проводи?
Или је и то Искушења миг,
Које нас прати кроз векове већ,
Да очеличи срца рода мог?

(Замисли се.)

Наум (Вујици):

Вечито тако сâм и замишљен
Са самим собом води разговор.

Карађорђе (као горе):

И ко да буде човек наспрам њих!
Спрам насилника сила није грех
А непоштење не каља ти част,
Правда ти сама дозвољава све,
Што нужда створи, опрашта ти Бог,
Шта више, грех је овде света ствар,
Што ти отвара небеса и рај. —
И прва искра креснy у пламен,
Разбукта ватру, први плану хан,
И од тог доба лета толика
И још се светли, још је видан дан.
Варница прва Јанка загреја,
Слободе мишљу запали му дух;
Чарапић веран светом помену
Због братске крви купа се у крв.
С гудура хладних, стена голијех
Хајдучке чете, жедне освете,
Слетеше као вихар разуздан,
К'о олуј бесни Главаш пред њима;
Сибница прво Србе сусрете,

Је ли то, Ђоре, цела истина,
Што ми сад твоји људи рекоше,
Да у Србији почне устанак?

Карађорђе:

Па зар ти нисам каз'о Милошу,
Такав је био у нас договор
Ми ћемо овде устати
И намамити Турке за нама.
И док по нашим гину горама,
Дотле ће свуда ватра планути,
Те цео Балкан, мржњом загрејан,
Букнуће као пожар.

Милош:

Никада!

Карађорђе:

Шта рече?

Милош:

Велим никад, нидовек.

Карађорђе:

Милошу, то је шала безбели,
Али у такој збиљи...

Милош:

Збиља је.
Ја нисам знао куда циљаш ти
Те дадох реч и дадох пристанак;
Ја мишљах, ти ћеш тамо са њима
Дизати буну, мишљах, тамо ћеш
Не овде код нас, не у Србији;
Ја нисам знао, па ти дадох реч,
Ал' сад ти велим: никад!

Карађорђе:

Милошу,
То не говориш ваљда озбиља
Ил' ако збориш, од куд на једном
Да волиш срам и ропство срамотно?

Милош:

Због тог што волим да сам слободан,
Што мрзим ропство велим: никада.

Карађорђе:

Мрзети ропство к'о што велиш ти
А драговољно јарам теглити.
Волет' слободу тако као ја,
Да ти је и дан и сан слободан
А стрпељиво бич подносити,
Шта је то, не знам, ћуд ил' манитост?

Милош:

То није ћуд а није манитост
Већ нужда прека. Реци, ко ће нам
Помоћи сада? Ко ће зажалит'
За крвљу нашом залуд просутом,
Кад пријатеља нигде ниодкуд?

Карађорђе:

Где пријатеља можеш добити
Трпећи покор руку скрштѐних
И малодушном ко је пријатељ?
У свету нема друге помоћи
До у твом мачу, твојој мишици?
Вазда је мали туђи залогај
Сам себи прво буди пријатељ,
У брата нада штета готова,
Сам своју снагу делиш на двоје,
Док једном руком радиш, за другог,
Друга ти чека туђе милости.
Нека нам раја буде пријатељ
И не треба нам други, Милошу.

Милош:

Хе, Ђорђе, ја сам збиља држао,
Да ћу те наћи друкчег него пре;
Мишљах, у муци и у туђини
Угасио се пламен пркоса
И срцем место беса ћудљивог
Завладала је умна стрпљивост.

Карађорђе:

И морила ме дуго туђина
Неповерења дахом студеним,
И убијала равнодушношћу
Витешки дух и полет пламени,
И место мога гњева праведног
Мрзовољу ми потпиривала.
Ал' једно није могла никада:
Убити ову љубав свемоћну
За родном грудом и за племеном;
Те није могла крв заледити,
Што бесно, лудо кипи у срцу,
Када се сети јада рајиног;
Те није могла срце уставит',
Што гњевно бије светом осветом
Рад опустелог прага дедовског;
И није могла душу скаменит',
Па да не цвили и не вапије
За овим светим даном данашњим,

Кад спреман стојим или да гинем
Или са роба ланце да кидам.

Милош:

Па само крвљу?

Карађорђе:

Него? Подлошћу?

Милош:

Да, и подлошћу, ако устреба,
Ал' крвљу, само крвљу? Никада!
Од јачега се хлеба не једе
Дрскошћу нити отимачином,
Већ скромном молбом или преваром,
А новцем, кесом од прождрљивог
Комад по комад, мрва по мрва....

Карађорђе (прекине га):

Новцем и кесом, молбом, преваром?!
Милошу, мани шалу за другог,
Но дај ми реци збиљом, искрено,
Хоћеш ми дати руку за помоћ?

Милош:

Не, никад, велим: ја сам рекао
И више немам шта да говорим.
Само те молим, буди паметан,
Разуман буди, буди разложит,
Те иди одмах из пашалука,
Куд знаш, у Влашку ил' у Русију.
Иначе за те више не јамчим,
Што паша хтедне, он је господар.

Карађорђе:

Да идем? Никад!

Милош:

Онда идем ја. (Пође).

Карађорђе:

Милошу!

Милош:

Шта је.

Карађорђе:

Још ме саслушај,
Сад видим да је збиља на жалост.

Милош:

Не вреди више речи губити,

Карађорђе:

Ја никад нисам, никад молио,
Реч ми је вазда била заповест
И слушала се без поговора.
Ал' сад те молим; чуј ме Милошу,
Тако ти Бога што те створио
И ове наше земље злосрећне,
Тако ти овог бедног народа
И мученика оних косовских,
Пружи ми руку сада.

Милош:

Никада.
Ја док сам туде, нећеш никада
Ни капљу турске крви пролити,
Па да се слије мени на теме,
Нит' можеш преко моје грбине
Похлепну руку за власт пружити.

Карађорђе (плане):

Ти нећеш крви?

Милош:

Нећу.

Карађорђе:

Мораћеш.
(Скине пиштољ са зида и пружи Милошу).
Па било моју или твоју крв.
Снага се наша не сме цепати,
Ево ти, удри, или ја ил' ти.
Ил' нек уз тебе бедна раја та
Понизно љуби скут у Турчина.
Ил' нек уз мене за слободу мре
И ропски оков нека раскине.

Милош:

Не, нећу ни то.

Карађорђе (баци пиштољ):

Ти ћеш мучки, знам.
Ал' слушај, кнеже, борићу се сам,
Дићи ћу на крв све што носи жиг
Ропства и стида, и на мој ће миг
Букнути Балкан као живи плам
А тебе вечни нека буде срам.
(Бесно оде).

Милош (сам):

Ха, какве речи и какови бес!
Шта смера само! На буну, у крв!
Пред Турцима ми углед убити,
Навући на ме њино беснило,
Разрушити ми спокојство и мир,
Поткопати ми темељ у куће
А запалити више главе кров....

И шта ћеш сада? Бесан је и пуст
И самовољан, не помаже реч.....
Ал' дело, сила? Чекај, како би?
Шта рече оно? „Ти ћеш мучки, знам“
Ха, прости Боже, нек и ова крв
На моју главу иде. Нужно је
Рад добра ове раје злосрећне
И ради мога добра.

(Обрад улази опрезно).

ПЕТНАЕСТА ПОЈАВА.

Милош и Обрад, за тим Вујица.

Милош:

Обраде!
Зови Вујицу. Где је?

Обрад:

Ево га,
Запањен оста, када прође он
Љутит и бесан, па сад не зна са̂м
Куд ће и шта ће.

Милош:

Иди, зови га.

Обрад (оде):

Милош (сам):

Зар јоште једна крв и један грех!
И чија крв сад? Боже! Његова,
Чијем се некад клањах имену
К'о цркви светој, и пред киме сам
Од узбуђења дрхт'о као клас,
Те и сад ми се чини горостас.
Ах шта! И пашто та осетљивост!
Зар нисам и сам попео се ја
Са снагом својом до тог степена?
Како ме неки дрхат спопао,
Тресем се, дрхтим к'о у грозници.
Кораке чујем, то ће бити он.
Умирићу се. Таква заповест
Мора да буде хладна као лед
И кратка као набусита реч.

(Долази Вујица).

Вујица:

Што оде Ђорђе тако на пречац,
Па љут и бесан, а ти....?

Милош:

Вујица.
Од сад па за три дана најдаље
Хоћу да имам главу Ђорђеву,
Не имаднем ли, за друга ће три
С рамена твоја глава слетети.

Вујица:

Милошу!

Милош:

Хоћу главу Ђорђеву,
Запамти: твоју или Ђорђеву.

Вујица:

Ал' господару, главу Вождову!

Милош:

Ђорђеву велим, Карађорђеву.
Момке ћу своје оставити ту,
Да пазе на те.

Вујица:

Брате Милошу,
Не чини покор.

Милош:

Ја сам рек'о већ,
Ти си га звао, ти га и убиј.

Вујица (покушава да говори).

Милош:

Ни речи више! Остави ме сад
И реци, нек је за пут спремно све.

(Вујица изађе држећи се рукама за главу).

Милош (сам):

Он нема куда, учиниће, знам
Ал' оставићу ипак Обрада,
Нек буде с њиме. Добро, ево га.

(Обрад улази).

Милош:

Обраде, знадем, мој си пријатељ,
Ал' знадем и то, куда циљаш ти;
Вујица није више поуздан,
И ти ћеш бити место њега кнез.

Обрад:

Ја са̂м, над целом овом нахијом?

Милош:

Ал' само, чуј, за једну услугу.

Обрад:

А какву?

Милош:

Ја сам рек'о Вујици,
Да за три дана мени пошаље
Вождову главу. Сада знадеш све,
Ја одох а ти овде остани. (Оде).

Обрад:

Ха једва једном. Иди, не брини,
Не ће л' он Ђорђа, ја ћу обоје.

(Пође, на вратима се сусретне са Ранком).

ШЕСНАЕСТА ПОЈАВА.

Обрад и Ранко.

Ранко:

Побогу, виде л' кнеза Вујицу?

Обрад:

Видех га, не знам ни сам, шта му је.

Ранко:

Блед као мртвац, дрхти као прут,
Па клецају му само колена,
Цвокћу му зуби као да је мраз,
А запињу му речи у грлу.
Да страшна лица, да Бог сачува!
Као у паклу да је гостов'о
И сва паклена вид'о страшила,
Све муке, којим море грешнике.

Обрад (тапше га по рамену):

Почуј ме, момче, сад за који дан
Надај се, само буди поуздан.

(ЗАВЕСА ПАДА).

Милутин Јовановић, Ћуприја.

Незнани Херој.

Из „Касарнских Фотографија".

(Свршетак).

III.

ио је леп јулски дан. Сунце је стајало високо на половини свога дневнога пута и пекло врелим зрацима. У топлом ваздуху осећао се загушљив и опојан мирис липе, која је била у цвету и чуло се једнолико брујање вредних пчела, које су скупљале мирисави и слатки мед.

У једном крају пространог дворишта газда-Средојевог, седећи на троножној столици, Војин је кратком секиром дељао спице за точак. Под светлом оштрицом прштало је на далеко иверје, и по такту којим је ударао секиром, Војин је звиждукао некакву песмицу.

Нико у њему не би познао оног старог Војина, срамежљивог и вечито ћутљивог; лице му је сијало од неке унутарње милине, а око му гледало некако поносито и весело у свакога. Ту скоро напоменуо је, онако из далека, своме поочиму нешто о својој женидби.

„То ми је мило, синко! Одавно и ја помишљам на то. Да хоће дати благи Бог, па да тебе и мог Манојла у један исти дан окућим," и да ми се за тај дан врати стара младићска снага, да видиш шта ће бити весеља у овоме дому!," — рекао му добри старац и весело га потапшао по рамену.

И од тад је Војин постао сасвим нестрпљив. Чекао је згодну прилику да се састане с Јоком и да јој још једном озбиљно каже да је воле и да хоће да је проси у оца. Виђао се с њом често, и она је тада бивала према њему иста, као и према осталим момцима. Но њему то није било доста, он је хтео из њених уста да чује, да га она воле и да би пошла за њега.

Мислећи о томе, и ударајући секиром о тврдо дрво, није готово ни осетио кад му је с леђа пришао Манојло и весело га поздравио.

„Ходи, Војине, да те загрлим! Данас сам ти ја најсрећнији човек на свету! Хоћу с тобом да поделим радост, јер се бојим да ми срце не пукне од велика миља и среће!," — говорио му Манојло и био сав зајапрен и задихан.

„Кажи, брате Манојло, каква те је срећа задесила, па да се и ја с тобом радујем. Ти знаш да је твоја радост и моја, твоји јади и мене тиште," — одврати му Војин смешећи се срдачно.

„Она ме воле," — настави брзо Манојло, — „и неће ни за кога другог, осим за мене. То ми је синоћ казала у шљивару, где сам је звао на састанак. А данас, мало пре, обећао ми је бабо да ће је просити за мене."

„А која је цура," — упита радознало Војин, не слутећи ништа.

„Јока Јаникића. Најлепша девојка у целом срезу биће моја на јесен. Ти ћеш ми, побратиме бити девер уз девојку," — заврши Манојло некако поносито.

Као да га је ко ударио нечим тупим и тешким по глави, тако би Војину кад чу ово. Цело двориште са стајама на њему окрену се око њега, и он се заљуља испустив секиру из руке.

Разрогаченим очима гледао је у Манојла, а и најзад помисли да је све то само шала, и да га побратим хоће само да дира јер је свакако дознао за његову тајну љубав.

„Ти се шалиш, побратиме?," — промуца он из једвите јаде.

„Питај бабу, ако мени не верујеш," — рече му Манојло који је мислио да је Војин збуњен, као и он, том радосном вешћу, и да га је његова срећа обрадовала и обеселила.

„Е, нек ти је срећно брате!," — прибра се најзад Војин и стеже срце. „Радујем се твојој срећи као и својој. А и Бог никад боље не би урадио: онаква девојка и јесте за тако кршног момка."

Затим му пружи као лед хладну руку и пољуби се с Манојлом.....

..... Тужни дани настадоше од тада за Војина. Бегао је из села и клонио се Манојла бојећи се, да срећу свог побратима не помути својим мрачним лицем и муклим ћутањем.

Пазио је да се не срете с Јоком, и није више одлазио у коло.

За кратко време толико је био ослабио, да га је било жалост погледати. Лице му потавнило и осушило се, очи му дубоко утекле у главу, а тело му некако омлитавило и он је ишао погурено.

Виђали га сељаци како тумара пољима и забранима с једном руком на грудима и оборене главе.

Чича-Средоје се забрину за њега.

„Ама, Ружо, шта је овом нашем Војину?! Непрестано ћути, а ноћу га чујем како се преврће по вајату и хуче," — упита старац једне вечери своју жену.

Старица само слеже раменима и забринуто махаше главом.

IV.

Те јесени била је свадба Манојлова.

Село није запамтило већег џумбуса и весеља, но што беше тад у гостољубивом дому газда-Средојевом. Пуна четири дана и четири ноћи трајали су сватови, и ватра на којој се пекле дебеле јаловице, није се никако гасила у дворишту.

Чича-Средоје се био чисто подмладио, и он је био најпијанији и највеселији.

Девер уз девојку био је Војин. Изгледало је тада да је заборавио на све што је раније било, и да је преболео тешку бољку. Лице му је добило своје старо руменило, само је он био ћутљивији но пре.

Јока га је непрестано задиркивала и подсећала на његову збуњеност и стидљивост онога дана, кад јој је рекао да је воле.

Војин јој руком затискивао уста и тужним погледом је молио, да га не потсећа на то.

Она га је сматрала као брата, и није јој било зазорно шалити се с њим.

После свадбе настао је у кући чича-Средојевој обичан живот. Те године јесен је била необично богата, и сви у кући имали су пуне руке посла збирајући богате плодове златне јесени.

Дотле тихо огњиште Средојево, одјекивало је сад од песме вредне му снахе, и срећа му процветала као никад дотле. Као да је благослов Божји с њом у кућу дошао.

И док су вредни берачи товарима сносили у амбаре златне и тешке клипове кукуруза, чича-Средоје је весело трчкарао старачким ногама по дворишту, и намигујући ђаволасто, задиркивао ћутљивог Војина.

„Хајде, синко, пожури се те ми и другу снаху доведи у дом! Видиш како нам кућа процвета, од како нам дође „гугутка," — тако је старац од милоште звао Јоку. — „Шта си ми се ту умудрио, ко да су ти све галије потонуле?!

Војин би се болно насмешио, па би оборивши главу, још јаче прионуо на посао са осталим радницима. — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Дошао је и месец новембар.

И једног јутра разлеже се глас бирова на далеко по селу: да сви младићи који су пролетос регрутовали, буду кроз три дана у својим командама.

Ова вест удари међу сељаке као гром из ведра неба. Раније су узимали у војску обично с пролећа, и с тога у селу настаде сад читава узбуна.

Чича-Средоје био је као утучен. У великој срећи био је и заборавио, да ће и ово једног дана доћи.

Баба-Ружа се узмувала по кући па спрема за децу чисто рубље, меси погачу, спрема јело и намешта у торбе а низ старачке образе лију се сузе и из груди јој се отима пригушена запевка.

И Војин и Мȁнојло ће заједно у војску.

Јока се прибила у један кут вајата, па само јекће. Манојло као смушен тумара по кући и некаквим тупим погледом гледа у све редом.

Једини је био Војин, који се од срца радовао што иде. Отићи далеко одавде где га спомен на сахрањену љубав и младост гони као утвара, — то му је била давнашња и једина жеља. У туђем и далеком свету заборавиће старе јаде, излечиће се и вратити се здрав и чио у село, да обнови старо и развађено огњиште, о чему је одавна сневао.

Најзад дође и дан поласка.

Код општинске куће били су сви, који треба те јесени да ступе у војску. Очеви, мајке, сестре, заручнице, браћа и жене тискали се кроз гомилу да кажу последње збогом онима што одлазе.

Ту се говорило шапатом и силом се угушивало јецање. Само би по која старица гласно закукала и то би растужило још више целу гомилу.

Кад се даде знак за полазак, настаде опраштање, грлење, сузе и стискивање на груди.

Јока, уплакана и крвавих очију од суза, опрости се са мужем, па за тим са девером. Љубећи га, по обичају, у руку, она се у глас заплака.

„Брацо, чувај и пази мог Манојла!," — кроз сузе једва промуца, па паде на груди свекрвине и зајеца.

V.

Војин и Манојло ступише у исту чету, а то је за обојицу била велика радост, и први срећни корак у новом животу.

Брзо су свикли на оне мрачне и дебеле касарнске зидове, на строга и хладна лица њихових старешина и на ред, који је владао међу свима тим људима из разних крајева.

Због њихове бистрине и отреситости заволео их је командир, а и вечни натмурени четни наредник, био је према њима двојици другојачији но према осталим војницима.

Свима је падало у очи, са каквом нежношћу и братским старањем Војин облеће око свог побратима. Војници се дивили Војину и поштовали ту љубав.

У жарким и врелим данима кад је пук бивао на тешком маршу, и прашина гушила заморене војнике, Војин се није одвајао од побратима. Он би прихваћао пушку кад би Манојло малаксао, први би отрчао на извор да захвати воде у чутурицу и доносио би је жедном и уморeном побратиму. Ноћу, у биваку, кад би изненада застудило, Војин је полако развијао свој шињел и њиме покривао Манојла, који је мирно спавао.

Оног дана, кад је Манојло добио вест да му је Јока родила сина, отрчао је одмах Војину који је био на касарнској стражи, и радосно му показао писмо. У очима Манојловим сијала је бескрајна срећа, и притајена радост што је постао отац разливала му се по опаљеном лицу.

Те вечери је Војин заклоњен у тескобној стражарници дуго јецао и плакао, и нека чудновата и нејасна туга притисла му је груди и давила га као мора.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Једне ноћи изненадни писак трубе, која је свирала на узбуну, избуди све војнике у пуку.

Одмах у близини касарне запалила се велика механа неког газда-Тоше Цинцарина, и како је дувао јак западни ветар, опасност од ватре претила је и старој несигурној касарни.

Сви војници употребљени су за гашење пожара, и док је страховити црвени пламен лизао у небо и осветљавао на далеко целу варош, чуло се ударање војничких секира и пијука, док су упаљене греде и балвани с треском падали у пламен.

Велики и дебели зидови пуцали су и стењали под усијаним пламеновима; упаљене греде су пршталe и огромне варнице летеле су на све стране.

У целој тој хуци, занесени блеском ватре и угљевља, нађоше се одједном Војин и Манојло на једној греди која је спајала зидове. Дебело дрво горело је на једном свом крају, и љуљање и гибање његово показивало је, да терет обадва човека неће моћи одржати.

Један корак, кога би учинили Војин или Манојло, сурвао би греду заједно с њима доле у ватрени пакао, где је врило, прштало и пекло као у вулканском гротлу.

Њих двојица стајали су непомични са секирама у рукама, и запањени гледаху један у другог болним и уплашеним погледом.

Док је око њих лизао пламен и под њима зјапила усијана просторија, Војину синуше у памети последње речи Јокине.

„Брацо, чувај ми Манојла!“ —

Он се сети аманета, кога му је оставила жена, коју је некад тако жарко волео, и осећао је да ј… дошао час, кад ће га сасвим извршити. Но брзо ка… муња прође му кроз главу паклена мисао: да гурне Манојла у пламен. Тад би он био тај, који ће ужи… вати на грудима Јокиним, и она ће морати да га заволе.

При овој помисли, Војин се стресе од ужаса, а згади се на самог себе од тако грешне намере.

„Спасавај се, побратиме!“ — викну он Манојлу. — „ти имаш за кога да живиш, а за мном неће баш нико заплакати,“ — и пре но што је Манојло могао ма шта да му каже, Војин се сурва доле у пламен.

Неколико тренутака стајао је Манојло убезекнут и разрогачених очију, немогући да појми, шта се з… збило?! Но кад га пламен поче дохватати по лицу и рукама, он пажљиво и хитро пређе преко греде … дочепа се лествица, које му другови пружише уза зид.

Сутра дан кад је свануло, и сунце својим благим зрацима осветлило пусто згариште, нашли су тело не… рећног Војина претворено скоро у гар. Унакажене остатке скупише и метнуше у сандук, и затим сахранише на војничком гробљу.

Доцније су Јока и Манојло подигли спомен н… том усамљеном гробу, — и кадикад долазили би да припале свећу ономе, што ту спава праведничким сн…

Од тада је прошло много година. Гроб је врем… са земљом поравнило, натпис на камену кише … ветрови излизали су а свећу за покој душе Војинове давно не упали побожна хришћанска рука.

О задушницама, кад би се гробљем разлега… запевка жена и старица, над Војиновим гробом шуми… је само мала и кржљава вишња, а њено лишће к… да шапуће тад тужну повест онога што ту спава, не… оплакан и неожаљен.

У летње вечери силно мирише над гробом ма… кина душица, босиљак и дивља ружа, и речни та… сићи несташно пљускајући о обалу, као да пева… тиху песму успаванку целом том подземном свету.

Време лагано руши и нагриза споменик н… гробом Војиновим, и идуће поколење неће затећи к… крст над хумком онога, који је за другог легао у гр…

Павле Поповић, Београд:

Српска књижевност.

(Наставак.)

осле првих почетака, који су се односили к… елементарну школску књижевност, јави с… као књижевник у пуном смислу речи, је… самоук Доситије Обрадовић.

Рођен 1742. у Чакову у Банату, Д… митрије, како је он назван на крштењу, почео је учећи занат, али га жеља за науком, ко…

је он тада гледао сву у црквеним књигама, одведе у манастир Опово у Срему, где проведе дуже времена и где се 1757. и закалуђери и добије име Доситије. Јачим духовима манастирски живот обично не годи, и кајање ради калуђерења долази чим се дође до правог познавања ствари. Кајање је дошло и код Доситија, тим пре што његова прва и главна жеља не бејаше посветити се цркви него науци, и Доситије, чим ступи у двадесете године (1760.) баци мантију о крушку и јурну у свет, потпуно разочаран у свом некадашњем пијетету према калуђерском сталежу. Избегавши из манастира, Доситије прође многе земље учитељујући и поучавајући приватно децу. Најпре прође земље српске: Далмацију и Црну Гору, затим друге балканске: Грчку и Европску Турску уопште, најзад и друге источне земље, као један део Мале Азије, Смирну на пример, у тим земљама, у којима се бавио десетак година (до 1771.), он научи доста језика: грчки, латински и талијански и образова се у моралним и философским наукама, какве тада међу Грцима цветаху. Доситије прође и познаде и западне земље: Аустрију, Немачку, Француску, Енглеску и нешто Италије, у којима се у главном задржа преко тридесет година. Он научи немачки, француски и енглески језик и познаде што беше најбоље у тим књижевностима. Напослетку, кад се Србија почела ослобођавати, пређе у њу (1806.), скраси се у Београду, и проведе ту остатак свога живота, као најуваженији и највећи књижевни радник српски тога доба, као патриар тадашње малене српске просвете и културе, као Волтер у Фернеју, од прилике. Ту и умре 1811. Његов живот, према томе, живот је једног од оних лепих и добрих духова, који из ничега почну и далеко дотерају, живот човека, који је необичном ревношћу и личним трудом од простог банатског шегрта постао европски образован човек, дошао на ниво тадашње књижевне културе, уживео се у лепу и трезвену моралну философију 18. века, присвојио себи све културне идеје и особине, које је тај просвећени век дао и ценио. Дела су његова неколика. Прво и можда најбоље је Аутобиографија његова, и у њему је, простим и разумљивим језиком, стилом пуним природности и живости, испричао и згодним рефлексијама пропратио свој интересантни и угледни живот, од рођења до близу педесете године своје; дело је пуно јаке тежње за просвећивањем и пијетета према науци као што је пуно и жестоких протеста против калуђерског незнања и беспосличења, које је Доситије лично осетио и при којем се разочарао у једној од својих раних и најлепших илузија.

Написао је после, боље рећи превео и прерадио једну збирку „Басана"; басне су из Езопа, Лесинга, Лафонтена, и имају дуге коментаре за собом, који су управо морални чланчићи, писани такође живо и занимљиво. Израдио је још у две свеске једну интересантну збирку кућних састава. Ту су најпре морални, философски и практични есеји о патриотизму, о љубави к наукама, о природи човековој, о лажи, о читању и т. д., у роду оних у Адисонову „Спектатору", који је Доситију био једна од најмилијих лектира; ту су, затим, моралне новеле, већином преведене, из Мармонтела или кога другог тада омиљеног писца, или новеле шаљиве, као једна из Гоција, или приче источне, приче из далеког источног света, пуне алегорије и лепе моралне или философске тенденције, какве су тада биле јако у моди, као једна из Адисона (Визија Мирсина), или, на послетку, и комедије, као једна Лесингова. Радио је, сем тога, још два три неважнија дела. Сва та дела имала су јак утицај на ондашњу публику и много су допринела буђењу и јачању културне и књижевне свести у тадашњих Срба.

Доситије је најзначајнија фигура нашег 18. века; има их још, и које такође нису без значаја. Ти други књижевници неговали су поезију и прозу. Поезија је била нарочито слаба. Песме су биле краће, пригодне, или одужи спевови морални, дидактични, или спевови о бојевима и библиским и религиозним предметима; песници њихови јесу Алексије Везилић, Вићентије Ракић и др. Проза је била боља и обилатија. У роману и приповеци превођен је „Велизар" од Мармонтела, „Робинсон" од Дефоа, и т. д.; у драми има свега два три покушаја и то су неоригинални. Историја се јаче развила, и њен представник је Јован Рајић (1726.—1801.), који је с правом калуђерском вредноћом написао волуминозну историју Срба, Бугара и Хрвата, једно од оних замашних дела, која се ретке јављају на почецима књижевности. Морални и философски есеј негован је такође доста; сем Доситија, ту је Захарије Орфелин, који је основао први српски часопис (1768.), и Павле Соларић, ученик Доситијев и достојан учитеља, и др.

Такав је био 18. век. У 19. веку све је друкчије, Два се периода у њему опажају и они одговарају првој и другој половини века.

Прва половина 19. века била је у главном посвећена једној реформи, која се у овом састојала. Под утицајем руских учитеља, који су почетком и средином 18. века оснивали српске школе по Војводини и дали прве основе наставе и писмености, наши писци у 18. и у почетку 19. века писали су језиком нечистим, нимало народним него рускословенским или славеносрпским, и њихови списи били су с тога неприступачни широј, једва писменој публици. Доситије је писао боље и чистије, али је било потребно још боље и чистије писати. Потребна је била реформа књижевног језика и правописа, и носилац те реформе био је Вук Караџић.

Рођен 1787. у Тршићу у Србији, која је тада била под Турцима и није имала скоро никаквих школа, Вук је у свом детињству и младости врло мало и врло неправилно учио. Читати и писати научио је у Србији, у једнога рођака, служећи се при писању

место пера трском, место мастила размућеним барутом, место хартије за писање хартијом у коју су фишеци увијани. Основну школу, редовну и правилну, почео је учити тек у својој 18. години, кад, почетком устанка (1804.—1813.), пређе за мало у Срем. Неку врсту гимназије, најзад, започе у својој двадесетој години походећи кратко време такозвану „велику школу" тада баш основану у Београду. С таквим школовањем не постаје се књижевник, у таквим приликама не рађају се ни жеље за књижевничком каријером и Вук би у Србији имао јамачно просту војничко-чиновничку каријеру као и његови другови, да му није било једнога корисног познанства. Прешавши 1813. године по пропасти Србије, у Аустрију, у Беч специално, Вук случајно учини познанство с једним од најбољих словенских филолога Словенцем Јернејем Копитаром, и овај особити љубитељ чистих народних говора наведе Вука на идеју да народни српски говор уведе у књижевност. Идеја је била смела, сувише смела, нарочито кад је узео да је остварује човек без школе, без знања, без културе, какав је био Вук. Ипак овај „нешколовани али од природе најјаснијом памећу тако издашно обдарени" човек, успе огромним трудом и правом сељачком постојаношћу, да прискрби себи потребна знања, да се спреми за тако значајну и тешку књижевну улогу, какву је на се узео. Улога се та показала још тежа но што је Вук замишљао, јер је Вуков реформаторски рад наишао на много противника, и Вук је, од почетка свога писања (1814.) па све до своје смрти (1864.), преживео једну дугу, педесетогодишњу, а врло мучну, оспорену и пуну борбе књижевничку каријеру, која на послетку би крунисана успехом, какав се ретко памти у литерарним историјама. За дуго то време Вук је написао и доста дела, и од разне руке. Почео је с језиком. Најпре написа граматику: прво једну 1814., у којој су први пут били показани облици правога народног говора; затим другу 1818., потпунију, која је неколико година доцније била преведена на немачки и тад јој је опширан и похвалан предговор написао Јаков Грим. После састави речник: најпре један 1818., повелики, затим други, 1853., још већи, и данас још један од најбољих наших речника. Напослетку написа једну масу граматичних описа. Сви су ови списи, граматике, речници и остало, дали солидну подлогу за реформу језика, пружили све што треба да се извојује победа народном језику. Уз реформу језика наступила је и реформа правописа, и Вук у поменутим као и у свима другим списима створи чист фонетички правопис, доследнији и од талијанског, један од најсавршенијих правописа уопште. Али Вук се не заустави само на томе, он оде и даље него што је реформа језика и правописа захтевала. Он неговаше и литерарну критику, и ова од њега и датира (1817.); неговаше је врло добро, и ако врло мало. Он неговаше и историју домаћу, савремену, коју добро знађаше; његова историска дела јесу не само историски документи првога реда, него и узори пластичног описивања и лепе прозе. Он неговаше и етнографију и фолклор, радови његови ове врсте јесу на немачком »Montenegro und Montenegriner« (1837.), и др. Он неговаше и преводну књижевност; тражећи да преведе најпопуларнију књигу на прост народни језик да би и тим путем извојевао вечито оспоравану победу овоме, он се заустави на „Новом Завјету", који преведе магистрално (1847.). Али најважнији Вуков рад био је рад на скупљању народних песама, приповедака, пословица, загонетака. Песме је издавао три пута, и сваки пут све боље и опширније 1814. и 1815., 1823.—33., 1841.—66. Приповетке је издавао мање, 1821. и 1853. Пословице је издао 1836., загонетке 1821. Вуку је то издавање народнога блага било у вези са реформом језика: народна поезија на пр. имала је да буде само образац језика, потврда лепоте народнога говора, доказ за Вукову теорију о књижевном језику. Али је то издавање, као и цео Вуков рад, имало много већег значаја но што се с почетка могло мислити. Вуков рад, наиме, има овај значај. Пре свега, са Вуком је и Србија ушла у књижевност, која је почела у Војводини и дотле се само у овој неговала. После, Вук је створио један заједнички књижевни језик за целу масу српског народа, и то језик чист, природан, народни, а дотле је био језик нечист, помешан, полусрпски, полусловенски, и који није одговарао говору ни једнога краја српских земаља. Напослетку, Вук је посредно унео и прави национални дух у књижевност, створио подлогу за народну књижевност, изнео пред српске песнике нове мотиве, нову метрику, један нов дотле сакривен извор за песничку инспирацију, и т. д.

Вуков рад нема само тај српски значај, он има нешто и светског значаја, по одјеку који су наше народне песме имале у светској књижевности. У времену кад се Осман јако волео, кад су Хердерови „Гласи народа у песмама" били врло популарни кад су народне песме свих крајева наилазиле на неподељене симпатије целог образованог света, српска народна поезија, проста и лепа каква је била, имала је већ спремљен успех у том свету, и требало ју је само овоме показати. Вук је то учинио, не први али највише, и српска народна поезија имаде огромна успеха, чим се први пут појави. Још пре Вука, 1774. талијански опат Алберто Фортис обратио је пажњу на српске народне песме својим талијанским преводом „Хасанагинице", једне између лепих наших песама; 1778.—79., Хердер је у својој збирци превода народних песама изнео и три српске песме, које је бар он сматрао за чисто народне; исте године, Гете је на немачки превео „Хасанагиницу". Али с Вуком тек настаје прави успех. Год. 1814.—15. кад је Вук издавао своју прву збирку песама, био је у Бечу код Копитара, који је с највишом ревношћу препоручивао туђем књижевном свету српске народне песме, Јаков

Грим, и овај велики пријатељ народних књижевности загреја се за нашу поезију одмах. Он одмах почиње те песме приказивати, хвалити. По њему, оне су све „врло лепе“, „сјајно цвеће“, омирског обличја и лепоте, а има их (Зидање Скадра на Бојани), које спадају у „најдирљивије песме свих народа и свих времена.“ Тада се и Гете понова занима њима. Он пише о њима, хвали их; то бива у његовим рефератима, или у разговорима с Екерманом. По њему оне имају пуно „драгоцених мотива“, нових и свежих, а „има их неколико које могу стати упоредо са „Песмом над песмама“, коју је он јако волео. Тада се и Вилхелм Хумболт интересује за српске народне песме. Тада их Клеменс Брентано на своје лично задовољство преписује и чита. Тада их госпођица Талфи, Вилхелм Герхард и други преводе, издаје читаве збирке превода. Тада сви образовани људи, по целој Немачкој, показују за њих велики интерес, чак право одушевљење, и утисак тих песама је „живљи и дубљи но што им је у то време и један био“. Није се овај интерес само на Немачку ограничио. Француски књижевни свет показује исти интерес. Још је госпођа де Стал (1807.) показивала симпатије према нашем народу и његовим песмама. Шарл Нодије (од 1813.) је неке од тих песама (Хасанагиница) преводио и хвалио их. Проспер Мериме је издао једну збирку али не правих наших песама, него мистификација њихових (1817.). „Глоб“, познати лист нове романтичарске школе у Француској књижевности, посвећује им пажњу (1827.), и Меримеову делу, и правим народним песмама. Мало доцније, и чувени пољски песник Адам Мицкијевић држи неколико одушевљених предавања о нашим песмама у француском колежу у Паризу 1840.—42. Нису ни Енглези заостали у том интересовању; и код њих се преводи и популарише наша народна поезија. Као Талфи и Герхард у Немачкој тако овде Џон Баурино преводи српске народне песме. Цео књижевни свет, по целој Европи, заинтересован је и занет српском поезијом, и то у том степену, да је познати слависта Добровски, међу чувеним људима једини скептик у овом погледу, остајао зачуђен и једнако понављао: „ја не знам шта ће свет неће начинити од ових српских песама.“

Књижевност Вукове епохе није се могла задржати само у границама Вукова рада. Реформа језика и правописа било је врло важно дело и натерала је скоро све књижевнике, да узму учешћа у њој, као присталице или као противници, али књижевност овог периода ипак није сва потонула у полемику око те реформе. Носећи обележје њено, она се ипак самостално развијала, према општим својим потребама. Књижевни родови ишли су својим путем и понеки јако напредовали.

Поезија је нарочито јако напредовала. Почевши са Лукианом Мушицким (1777.—1837.), да се поводи за класичним узорима и да „говори грчки и латински“ као Ронсарова муза, или са Симом Милутиновићем (1791.—1847.), да иде за неким неодређеним узорима, полукласичним, полународним и да муца опевајући јасна дела српскога ослобођења, српска поезија се развијала најпре неправилно и несигурно, па, услед Вукова рада нарочито, пређе, и то убрзо, на народно поље. Два су је песника у том смислу, повела и учинила револуцију у поетској књижевности српској. Први је Бранко Радичевић (1824.—1853.). Бранко је био млад таленат, лак, мио, с невероватном живошћу и лакоћом, с пуно сензација ведрих, веселих, враголастих, какве имају млади ђаци, често с лаком сетом једног заљубљеног срца, каткад, ма да ређе, с дубином осећаја, коју је могла измамити трагична судбина његова, што је врло рано саломила његов лепи живот. Бранко је писао, поред лирских песама, још и памфлете духовите, као на пр. „Пут“ у којем је исмејао Вукове противнике и тадашње безбројне надрипеснике. Писао је и повеће епске песме („Гојко“, „Хајдуков гроб“, „Стојан“, „Утопљеница“ и т. д.) у којима је био много слабији. Други песник је већи од Бранка, много већи, највећи српски песник; то је Петар Петровић Његош. (Свршиће се.)

Сјени мога дједа, Вука вит. Врчевића.

Приликом 25-годишњице његове смрти.

(Свршетак).

Далеко од цркве 10—12 метара кућа је за становање, која је саграђена мало прије но црква. Тек од скора почео се градити звоник, а док се он доврши, једно звоно, које је приложио госп. Лазар Мијушковић, предсједник Држ. Савјета, звони на дрвенијем ступцима. Крај тијех стубаца посједамо, док калуђер из цркве изиђе.

Не прође много, кад се појави из цркве калуђер под камилавком с подугачком трагом острага, у мантијама доста веткијем и изблијеђелијем; човјек средњега узраста, плавијех власи, мршава, светачког лица, по којему би рекао, да нема више од 40 година. То је био основатељ овог светог здања, јеромонах Симеон Поповић. Ми му из поштовања приступимо и његову жилаву и мршаву руку цјеливамо и, пошто се упознасмо, уведе нас у свој стан на по једну каву.

Уђемо у једну собу. На сред ње је сто. На чело стола сједе отац Симеон, а ми се поредамо око стола на двије клупице, како је који у собу улазио. Послије кратког разговора о којечему, поведемо ријеч и о овоме здању. Стаде нам причати, какав је узрок био зидању ове цркве. Причао нам је, како се јед-

номе чобанчету из истог села усред подна приказао један човјек са два мала дјетета и казао му, да ће се на том мјесту, гдје је сад црква, подићи велики манастир, који ће имати огромнијех прихода (!?).

Отац Симеон био је тада у манастиру Острогу. Дијете оређа нанесе на њ и каже му све, што му је приказа рекла. То је било, како он вели, 1890. год., мјесеца септембра, дана суботног. Ослањајући се на те ријечи, остави манастир Острог 1895. г. и дође у Дајбабе, гдје отпоче цркву градити. При минавању, вели он, да су му се појављивала сама мјеста, врло подесна за потребна одјељења цркве (!?).

Послије дугог говора о цркви изиђе из собе и мало за тијем донесе као неку књигу „чудотворствија" у тој цркви. Стаде нам читати из те књиге нека чуда која су се, како он вели, десила у овој цркви. Нека смо прибиљежили, што смо могли достићи, па неће, мислим, бити с горега, ако их изнесемо:

1. Терезу Премлоц из Селца (Албанија) донијели су згрчену и 9. маја и. г. оздравила;

2. Миле Дедина, нијема, кад је дошла проговорила је;

3. жена Шаба Краљевића била је манита, а чим је ту дошла, оздравила је;

4. кћи Луке Скобаљевића из Гостиље, била је узета, а кад је дошла, опоравила се;

5. Велисава Риста Стојанова Петровића није могла ничим својим владати, а кад је дошла, престојала је вечерње; и

6. Анто Вратница испод Црвене Стијене, дошао је слијеп и нијем, а уочи Богородичног Покрова прогледао је и проговорио. (Велики си, Господе, и чудна су дјела твоја, — али.....)

У то нам један мали испосник донесе каву и ми је без велике муке и пухања попијемо.

Причао нам је и још нека „чудествија", али их нијесам запамтио, кано ти оно, чему не вјерујем. Он је велики фанатик, па штогод проговори, мора бити религиозно, иначе веома паметно и разумљиво прича. С тога, мислим, неће бити сувишно, ако се дохватим мало и његова живота и то онолико, колико сам чуо од њега самог.

Родио се на Цетињу 1855.] године, а пошао је 1879. г. (одмах послије војне) у Русију, гдје је у Кијеву, у Пештерској Лаври, свршио 1885. године духовну академију и семинарију с врло добријем успјехом, за које му свједочи и орден од дирекције наука и диплома, која му у соби уоквирена виси. По свршеној науци пође у Париз, а одатле у Женеву, гдје је провео неко вријеме, усавршавајући се у француском језику. Потом дође у своју отаџбину, да јој у чему год користи, али увиде, да ће јој више користи допринијети, кад прими монашки чин. С тога поново оде у Кијево, гдје у кијевској пештери постаде јеромонахом на самана св. Три Јерарха. Из Кијева дође опет у своју домовину, гдје га постане за настојатеља врањинског манастира. Тамошња му клима није пријала, те због тога затражи и добије премјештај у манастир Острог. Одатле је 1891. г. путовао у Свету Гору, гдје је разгледао тамошње обитеље, а 1895. г. пође у Јерусалим, да се поклони христовом гробу. Из Јерусалима се врати право у Острог, а одатле, као што сам већ казао, дође у Дајбабе, гдје се и данас налази.

Он се дохватио и књижевног поља, те јаше религиозног Пегаза у оној самоћи. Већ је издао прву књигу свог пјесничког рада под насловом: „Отац и Син или Разговор о вјери." И сама га та књига издаје за човјека зацопана у вјери. Свој тројици даровао је по једну књигу „на добру успомену". Износио нам је и још по неке пјесме у рукопису, које намјерава оштампати, као и неке своје изреке.

У то нам онај исти испосник донесе и другу каву, која је била исте садржине као и прва. Пошто пописмо каву, поустадосмо и пољубимо га поново у руку, захваљујући му на лијепом дочеку, а он нам пожели срећан пут. Потом се вратимо у Подгорицу.

Скрај цркве је и диван поглед на све стране питоме Зете, па се чак види и прелијевање Скадарског блата. Око обитељи, која је при једној главици, званој Кршки врх, простире се养 пространo Ћемовско поље. Што се тиче климе, она је умјерена, баш удобна за здравље.

Кад смо стасали у Подгорицу, прошетамо мало тргом, на којему се већ бијаше слегла сила од свијета, јер је тог дана био пазар.

Боже мили, чудна шаренила!

Касапи, мљекарице, метлари, пекари, пандури, ковачи, терзије, опанчари, трговци, војници, чиновници и — попови. Све то гамиже једно мимо друго: изгледа, као да је све то у једном великачком котлу, који пригријава св. Илија својом јаком ватром, па као да је већ узаврело, па хоће да прекипи. Гле опет онамо читави брегови диња и лубеница, многе вреће жита, поредане тако, е би рекао, да ти чине почаст: тамо опет силне крошње, пуне крушака и јабука, многи низови црног и бијелог лука. Подигла се велика галама: свак говори, погађа се, купује, продаје. Говори се српски, талијански, арбанашки, турски, њемачки и француски (два потоња већином код чиновника). На више мјеста чују се гусле, око којих се начетио силан свијет, очекујући, кад ће му гуслар споменути оца, дједа, прадједа или шукундједа па му напокон убаци у изврнуту капу једну пару или ниједну. Ту се виде пријатељи, па се рукују, здраве и цјеливају у образе, а младе невјесте мушке, па и дјецу у руке.

Напокон зажелимо видјети и здање Књ. Цр. Монопола духана. Ту нам је жељу испунио мој зет, који је чиновник при Монополу. Чим зазвони звоно у $10^1/_2$ сати, као у доба, кад се поново послије ужине лаћа свако свога посла, уђемо у њ и у пратњи мог

зета прегледамо сва одјелења, која су производила у нама све веће чуђење. Друго не смијем ништа рећи о том здању, јер кад бих га продужио хвалити, у чему не бих погријешио, би ми когод пребацио, да сам италијанофил. Пошто смо обишли сва одјелења, захвалисмо се зету, који нас бијаше тог дана позвао и на ручак. Лијепо је, кад се нађу овакви пријатељи, јер је за ухар бар штогод уштедити.

Пошто смо ручали, ријешимо, да у 5 сати тог истог дана кренемо пут Дукље, а до тог доба забављасмо се код мог зета славећи Бахуса и слушајући грамофон, како свира српске и талијанске комаде.

У неко доба из једног зидног сата помоли кукавица главу и закука пет пута. То је било пет сати. Пошто се здрависмо и захвалисмо, упртисмо се и кренемо у страху, да нам баш на том путу кукавица не закука. Али тога није било. Послије једномјесечног путовања здраво и весело вратисмо се на Цетиње.

Цетиње. **Милан.**

Шехерли пјесме из Босне и Херцеговине.

III.

Разбоље се племенита Мара,
Од главице, истом нафалице;
Њој долази Дољанција Јово,
Па је Мари тио говорио:
„Болуј Маро, ал' немој умр'јети,
Још ако ми и ти умреш Маро,
Ја се јунак оженити нећу,
Ни ал-феса над око надн'јети,
Ни ал-руже у руци пон'јети,
Нити ћу се у коло фатати“.
Јован оде, а Мара устаде,
Обуче се што год боље може,
Три је мâле мамом помамила,
У четвртој коло раширила.
Ал' ето ти младих Дољанција
Међу њима Дољанција Јово.
Ал' говори племенита Мара:
„Ој, Бога вам, младе Дољанције,
Је ли туна Дољанција Јово?
Давно му је Мара преминула.“
Ал' говори Дољанција Јово:
„И ако је Мара преминула,
Ти си душо и виша и љепша“.
Кад то зачу племенита Мара,
Пусти руке из широка кола,
Па говори својијем другама:
„Моје друге, не будите луде,
Не држите вјеру у јунаку;
Мушка глава и шушњата грана.
Удри грану по зеленој трави,
Лист отпадне, а грана остане;
Онака је вјера у јунака....“
Кад то зачу Дољанција Јово,
Ал' говори Дољанција Јово:
„Ти си Маро, ујела те гуја!
Ја сам Јово, шинула те муња!
Оде Мара свом бијелу двору,
Па дозива своју милу мајку:
„Стери, мајко, мекане душеке,
Сад да легнем болест боловати.
Прострла је мекане душеке,
Она леже болест боловати;
Ал' не прође ни два ни три сата,
Ал' сто ти Дољанције Јове,
Ситно куца, танко попијева:
Душо, Маро, немој се срдити
Текла Сава куда и до јако,
А ми Маро ка' што смо до јако.
Ал' говори племенита Мара
Иди, дође, Дољанција Јово,
Не би мио ка' што си ми био,
Баш да би се у злато облио;
То изусти лако душу пусти.

IV.

Момче ми промче кроз село,
Намиче весиђ на чело;
Па ми запјева весело:
Да ми је на ноћи,
Уз дјевојку прилећи,
Дао бих јој два вола,
И два жута дуката,
И стрнину доламу,
Амиџина алата.
То дјевојка слушала,
Па говори матери:
„Да га зовем на конак?“
Мајка шћери говори:
„Прођ' се шћери ђавола,
Искаћ' момче вечеру,
Ми немамо вечере.“
Зови га, мајко, за Бога,
Ја ћу му дати вечеру;
Моје му лице погача,
И црне очи ракија;
Моје му грло јахнија.“
И на то момче пристаде.

V.

Коња јаше шећер Симеоне,
Крај Врбаса, крај воде студене;
Гледала га са чардака Даша,
Гледајући мајци говорила:
„Да виш', мајко шећер Симеуна,
Благо мајци, која га родила,
И сестрици, која га гојила,
И љубовци, којој суђен буде.“

„Ћути, Дашо, муком замукнула;
Девет их је у матере било,
Сви су девет од урок, умрли,
А данас ће Сима погинути."
Истом они у ријечи били
Скочи коњиц, к'о да се помами.
Баци Симу у Врбас водицу.
Кад то виђе племенита Даша,
Она скаче у Врбас водицу,
Сахат Симу по води тражила,
Док је она Симу налазила.
Ал' говори шећер Симеуне:
„Јадна рибо, зар ме бржe нађе,
Немој моје очи испијати,
Јер их нисам за тебе гојио,
Већ за моју племениту Дашу;
Немој моје лице нагрдити,
Јер га нисам за тебе гојио,
Већ за моју племениту Дашу.
Кад то зачу племенита Даша,
Ал' говори племенита Даша:
Држ' се, Симо, русе плетенице!
Избаци га на зелену траву.
Док се Сими душа повратила,
Донесе му у бошчи хаљине,
Више веза него танка беза,
Више злата нег бијела платна.
Обуче се шећер Симеоне,
Па запјева танко гласовито:
Бог убио свакога јунака,
Који воли мајку нег' дјевојку.
Да ми не би племените Даше,
Ја бих данас изгубио главу.

Архимандрит Кирило.

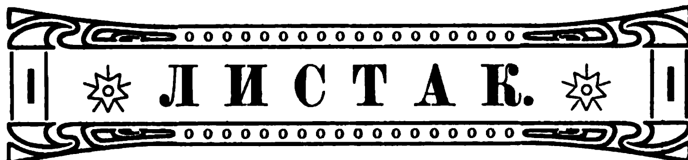

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Голуб, календар за просту 1907. годину. Штампано с допуштењем Високославнога Отоманскога Министарства Просвјете Бр. 259. од 5. Тешрин-и-Евел 1322. г. — Штампарија Браће Герарда у Цариграду. 1906. г. вел. 8-на стр. 207. Цена 1 грош. (Свршетак.)

Чланак „Степени сродства" могао је сасвим да отпадне. Њему је могло бити места у каквом стручном клерикалном листу.

Исто тако и чланак „Никола Тесла" није смео ући у овај календар, сем ако се није хтело, да се превазиђе уредништво „Браства", које, у том органу друштва Св. Саве, објављује, ради буђења националне свести, чланке из — астрономије!

Чланак „Муња и гром", у коме ипак има какве такве практичне поуке, могао је, најзад, и ући у књигу, али под условом да буде популарније написан.

За чланак „Средачка жупа" важи оно исто, што је напред речено за „Овче Поље".

Немамо речи, којима бисмо довољно похвалили ове корисне и драгоцене чланке: „Дужност" од Ж. Ф., „Пљување и туберкулоза" од др. Бошка Кољевића, „Свиларство у Ђевђелији" од Стевана Тановића, „Упућивање деце" од И. А. „Избор коња за јахање" од Ж. Ф., „Из уста у уста", од др. Мил. Јовановића-Батута, „Поука о наступној грозници" од др. Ј. Кужеља, „Пуштање крви" од др. М. Ј. В., и, најзад, два непотписана чланка: „О загртању кукуруза" и „Која су места најздравија?"

Што се тиче песама, дабогме уметничких, — јер народних и нема (?) — ту је уредништво календара показало врло мало разумевања. Осим десетак змајевих песама, и по једне од М. Митровића, С. Сарајлије и М. Петровића, ниједна од осталих није за ову књигу, било по карактеру садржине, било по вредности.

Потпуности ради, напомињемо, да се, у мноштву ситница, неизбежних у свима календарима, налазе и неколике Доситејеве басне, па, онда, на завршетку, закон о пасошима, поштанска тарифа, таблица множења, таблица за рачунање добити, таблице интереса на интерес, и т. д.

Карактеристично је, да у овом календару нема ни једне једине слике. То није смело бити. Као и у основној настави, тако се и у просвећивању необразованих маса мора донекле, држати принципа очигледности. А ту је слика изврсно средство. Она буди интересовање за сâм текст књиге, и увек утиче као привлачна снага на читаоце. Французи, којима се не може одрећи компетентност у питањима укуса, и у избору начина за проширење круга читалачке публике, прибегавају слици не само у књигама „за народ", за ону масу у провинцији, него и у књигама намењеним отменој париској публици. Илустрована издања романсијера и приповедача тамо су посве обична ствар. Па и код нас је реткост видети неилустрован календар. Сама новосадска књижарница Браће Поповића издала је за ову годину, неких десетак, све илустрованих календара. Стога би било желети, да и „Голуб" буде илустрован.

Књига је басновловно јевтина: тринаест пуних табака (велике осмине) фине, министарске артије само за 1 грош (0.22 дин.)! Па како она, уз то, обилује и ваљаном забавном и поучном садржином, то је најтоплије препоручујемо сваком брату Србину.

26.—II.—07.

Светозар Манојловић: **Шароперке.** Беч. 1907. год. 12° стр. 112. Цена?

Пију! Пију! чуј дер, мили брале!
Чуј дер птице, што ми виле дале!
— — — — — — — — — — — —
Него оне, брате просто поје,
Као кључићи што им просто стоје
Ја те, роде, само за то молим,
Братски молим, ко што те и волим:
Ако т' која баш по вољи није,
Не заврћи одмах свима шије!
(„Шароперке", страна 1.)

Стихови, које исписасмо као мото, фигурирају као предговор у овој збирци. Безазлена, старачка молба, — упућена критичарима: — да се уздрже од колективног „завртања шије" цијелом јату, можда би заслуживала пажњу бар са своје оригиналности; ипак, јако нам је жао што нам се та болећива ста-

рачка молба, и покрај све наше добре воље и лиричног расположења, није могла коснути срца. Само би много боље било, да је г. „одгајивач“ — како се сам, на насловном листу, назива — упутио ово своје „јато“ у њемачку башту. А кад је већ имао одважност, да, „одгајено“ и „угојено“, цијело једно „јато“ поклони српској литератури, онда је велика штета, што му сам, као госа, није „заврнуо шију,“ већ је ту сумњиву насладу оставио другима. Али, пардон, овдје је ријеч о пјесмама, а не о јату домаће пернате живине, како би се, према натпису и предговору, могло судити.

„Одгајивач“ ових „Шароперки,“ пореклом земљак на далеко чувеног Ћурчина, у младости је много волео и читао Бранка.

То се види по неким упљачканим стиховима; али то је, уједно, и све чиме ове „Шароперке“ подсјећају на литературу. Изгубивши се, доцније, у мору туђинштине, „одгајивач“ је све више и више заборављао матерњи језик. Отуда у овој књизи можемо наћи: „не можеду,“ „смеједу,“ „у смртном страву,“ „кроз плот се провлачем,“ „у година старим“... и т. д. У осталом велике штете од тога нема, јер је цијела књига без зрнца поезије. Каква је „одгајивач“-ева појетска техника, и колика је дубина његових мисли, нека се суди по овој строфи:

„Падај, куче!
„Падај, други „вуче!“
„Љуцка вера
„Није к'о у кера!“

(стр. 74.)

С необичним предговором, ова књига има још необичнији поговор, такођер у стиховима:

„Од тог' што сам ја навео
„У књижици овој,
Сâм сам доста доживео
„У младости својој;
„Ал доста и само снио
„Или .... измислио.“

(стр. 109.)

Лепо је од „одгајивача“, што кавaљерски признаје, да је много што шта, у овој књизи, само снио, или измислио, али није ни мало упутно под старост се брукати врућичним бунцањима и измишљотинама.

Београд. **В. И.**

Писмо из Америке. У S. Chicagu Ill. 31./III. (13./IV.) 1907.

Поштовани господине!

Кад сте добили ону безимену фотографију четворице људи, сигурно сте се зачудили имену пошиљача, Вашег давнашњег познаника и по — биједи пријатеља, бившег српског учитеља.

Ево ме данас и писмом да Вам се јавим. Она четворица људи, на оној слици, јесу предсједници „Српско-Правосл. Савеза Србобрана“ у С. Америци. Да Вам речем којy о томе „Србобрану“. На први поглед то Вам је једно осигуравајуће друштво, које даје својим обољелим члановима 5 долара недељно. У случају да члан изгуби чланак ма које руке, добива 100 долара, а за 2 прста, као и за палац 200 долара, за цијелу руку изнад зглоба или ногу, добије 800 долара, т. ј. 2000 фор. исто толико добију и наследници умрлог члана. То је материјална страна Савеза. Али морална претеже. „Србобран“ има школски фонд, само за српске школе, за које је V. конвенција и ове године дала 560 долара, т. ј. 2800 К као и црквени, из ког је ове године дато 7000 К, осим тога установљен је и фонд за потпомагање сирочади умрлих чланова. Он — савоз — издаје и новине „Американски Србобран“, које буди најљепша свједоџба то, што је забрањен за нашу милу али јадну домовину, Босну и Херцеговину. Савез има до преко 5000 чланова, а до 100.000 К капитала. Савез се састоји из браства која веома будно и успјешно буде учмавалу српску свијест. Вјерујте да један члан савеза „Србобран“ кад тамо оде да је сасма препорођен, јер ова браства приређују св. Савске забаве, потпомажу тамошње српске листове, српске школе, дају прилоге за цркве као и за Змајев споменик, читају књиге којим савезна управа пошиља и — најзад, а што је врло важно, не топе се у мора сродних нам организованих словенских братстава, гдје губе свој српски карактер — име и језик. Све то у једно коло окупља „Србобран“. С тога Вам и шаљем слику, ако налазите за вриједно да је донесете у свом узорном листу, нашој „Б. Вили“.

Онај џентлмен, што сједи, јест Божо Мамула, предсједник главног и управног одбора, до њега с књигом у руци је доживотни почасни предсједник Сава Радаковић, изнад њега је предсједник пороте Душан Сивчев, а до њега је Перо Зипајић, предсједник надзорног одбора. Сва четворица су врло интелигентни и одушевљени Срби, пуни енергије као и љубави за свој род. Могу Вам и ту радосну вијест јавити да је V. конвенција ријешила, да се могу у савез примати и Срби других вјера за чланове, те су упљед тога многа браћа Муслимани, као и римокат. из Далмације одлучили ступити у савез. Исто тако савез издаје и лијепе књиге, као на пр. пјесме С. Слободановића, па их дијели међу своје чланове, па и тим буди српску свијест.

Мислим да сам Вас увјерио о вриједности савеза „Србобран“ који је — кад нас је већ невоља амо дотјерала — као нека врста матице, око које се, и с моралног као и материјалног гледишта окупљамо. Нас биједа, политичка биједа, која нас и материјално тамо гњави, дотјера амо, али вјерујте да се власти врло варају, с мисле да ћемо овђе остати. а они тамо колонизације на нашем огњишту да стварају. Варају се. Јер овђе се сваки ма и неосјетно очеличи духом слободе, духом љубави за своје огњиште и ако његову зараду тамо једу многе гладнице док до руку њихових милих дођу — и ако овђе изгледа лијепо и добро. За Србе из Босне и Херцеговине не требате се бојати, а ни душмани нека не мисле с су постигли циљ, напротив; овђе се Србин очеличи, па воли тамошњу своју колибу, него ли овдје дворе. Ја још не чух ни једнога који мисли овђе остати, напротив, душом и срцем тежи тамо, и ако је у овој слободи гдје му ни Розвелт ништа не смије и не може, а камо ли као тамо чак и пандурица што га може у Зеницу спратити. Већа је љубав за ону свету груду на којој га је прво сунце огријало, него ли страх од душевних вјешала и пандурског и жандарског ока, ма нам се кожа на опуту дерала. Толико — за сада — о овоме.

Да Вам не би било загонетно од куда и ја овђе, ево ћу Вам донекле објаснити. Кад сам се посветио српској школи 1896. год. нијесам ни рачунао на масне пензије и плате. Кад је наступила борба за аутономију рачунао сам, буде ли плода, запашће дио

и српског учитеља, достојан дио. И бијадох српски учитељ 10 година. Дође „аутономија“. Какво разочарење!

Српски учитељ стварао је све, био је центар општине, читаонице, пјевачког и тамбурашког друштва, био је душа свега српског хуманитарног. И шта је добио? Ништа! Још му је горе сада него прије. Сад има тма и тушта дужности, али права никакова. Сад има мјесто једног-два надзорника, мјесто општине, има и епархију и владику за суца. Мора имати и цертификат од власти, наставни план, разрађено градиво, распоред и т. д. и т. д. мора све, али за то нема ништа. Чак му је и свијест одузета. Ако не вјерујете, а ви видите у „аутономији“ има један грбави параграф по коме учитељ нема права одлучујућега гласа, него само савјетујући, па чак и у школским стварима. Ако то није аномалија, е Бог и душа ја не знам онда шта је. Док у одбор може ући и неписмен човјек и имати одлучујући глас, дотле српски учитељ, човјек, који је утрошио најмање 12 година свога вијека учећи, нема права гласа, бива може лапарати ако хоће, али од тога — нема брашна.

Српски учитељ душа свега српског што је, а нарочито српске највеће светиње-школе нема ни право говора. А док свештеник (ма то био Јелић, Гајић, Јовановић, Јокановић, Говедарица, и tutti quanti) има своје „природно“ чланство и право одлучујућега гласа. Рећи ће се да учитељу треба школа, у њој да ради. Ја знам да и Исус није гонио политику, па ако не ће учитељ, не смије је гонити ни поп, још мање. А, кад је српски учитељ био способан да за свој свети позив, за народ свој једне вечери омркне, а не осване, кад је био способан да буде: учитељ, перовођа општине, читаонице, тамбурашког и пјевачког друштва, па појчика, па чак и приватни тумач, писар и преводилац, једном ријечју, кад је у борби могао бити с в е, зашто у миру да буде — н и ш т а. То и само то, нагнало ме је да се опростим са српском школом тамо. Влади да идем, било ми је испод части. Писар да будем, то је „то исто, мало друкчије“, Срби моји нијесу ми могли дати ухљебија и — ја се одлучих амо. „Хвала сама од себе смрди“ — али, ја могу мирне савјести рећи да се нијесам ни најмање огријешио о српску своју савјест. И овђе има преко 5000 Срба, само православних осим браће Срба друге вјере, који ме не мање воле као и први А зашто?, то могу они рећи, ја нећу.

И док год та вратоломија т. ј. аутономија не буде основана на принципу равноправности и хришћанске љубави, све дотле бићу противник и оних који су је дали као и оних који су је кројили, а и оних који је примише, нарочито оних што се зову: Високо и т. д. Док међутим и одавде гледаћу на свој род и тамо као и овђе да му користим материјално и морално. Не осуђујте нагло! Ја видим мало даље. Ено Вам примјера мога болесног брата Милоша, који је тражио, просио потпору од В. П. Савјета у Сарајеву па га одбише, „нека тражи од општине.“ Од слијепца очи! А он 14 год. служи срп. школи. па ни 14 К. А ти, српски учитељу, не липши док трава не никне, па ено благослова, а дотле не смијеш бити ни болестан; будеш ли — умри! Не смијеш бити ни гладан — камен под кајиш. Не смијеш ни осјећати — ти немаш ни свијести. Можда ће неко и грдити, али ја сам — далеко.

Што рекох за попове, не рекох из злобе, буди им, али ни ми нијесмо заслужили пасторчад да будемо, већ још бољи синови, осим ако то није по оној Христовој „Блудни син.“

Ако је вриједно шта, можете и обиелоданити с мојим именом.

Пуно Вас поштује одани Вам:

Михаило П. Крагуљевић
и овђе српски учитељ.

Књижевне и културне биљешке.

Нова српска школа у Дубици. Убава варошица у Поуњу, односно у Бос. Крајини — Дубица — пољепшала се са још више једном лијепом зградом, а та је зграда српско-правосл. основна школа. Шака честитих Срба правосл. вјере у Дубици направили су 1895. год. лијепу цркву, а ето сад и школу. Црква и школа постоји у Бос. Дубици од 1850. год. Прослава освећења школске зграде трајала је 14., 15. и 16. августа о. г. Цијела прослава текла је бурно и весело, а све у најбољем реду, и ако је свијета било око 6000 душа, особито на Велику Госпојину, кога је дана св. архијерејска литургија била, као и чин освећења школске зграде, који је чин обавио уз суделовање више свештеника и ђакона Костића — Високопреосвештени госп. Митрополит Евгеније Летица.

Свечаности присуствовало је честито пјевачко друштво из Бање Луке „Јединство“ и мјесно пјевачко друштво „Вишњић“. Приређивачки одбор и сва браћа Срби Дубичани могу се похвалити моралним и материјалним успјехом њихове свечаности око освећења нове школске зграде.

Сам кум школе г. Исидор Добровић срп. нар. добротвор даровао је 2000 К, а свега је пало око 8000 К.

Живила Србадија и српска свијест у српској нам Босни! **Србин Пецija.**

Задруга Српкиња у Д. Тузли. Српкиње у Д. Тузли основале су Добротворну задругу и на главној скупштини закључише, да одмах почну радити на оснивању женске раденичке школе. На истој скупштини изабран је управни и надзорни одбор. У управном су одбору: Гђе Ангела Максимовић предсј., Госпа Михајловић подпредсј., Јов. Адамовићева перовођа, Нат. КанаЗаревић благајкиња. Одборнице: гђе Пана Стојановић, Јелена Максимовић, Марица Мићић, Јованка Пајкановић, Савка Петровић, Даница Беран, Даница Бјелановић, Даринка Хакман. У надзорном одбору: гђе Анђа Васиљевић, Кристина Скарић и Јелена Остојићева.

„Српска школа“ Почетком октобра почео је излазити у Сарајеву први српски педагошки лист „Српска школа“, као орган „Српског Учитељског Удружења.“ Први број има врло одабрану садржину и добре сараднике. Листу је задаћа да штити интересе српских учитеља у овим српским земљама и да их у своме позиву развија и усавршује. Власник је листа удружење а уредник Никола Ножинић. Ово је шести српски лист у Босни и Херцеговини у најновије доба. Радујемо се овоме напретку и срдачно поздрављамо новог друга у борби за српске светиње.

Историја Босне. У подлиску „Српске Ријечи“ дуже времена излазе чланци „Из прошлости босанске“ написао Paskal. Како је у њима популарно изложена сва историја српске Босне и Херцеговине и како се и у листу радо читају, писац је дошао на мисао да то све оштампа у засебну књигу. Дјело ће имати до

15 штампаних табака и стајаће само круну и по. Препоручујемо ову књигу и надамо се да ће што боље продријети у народ.

Словенци о дру Цвијићу. Одлични словеначки лист „Dom in Svet“ доноси лијепу биографију са сликом дра Јована Цвијића из пера познатог словеначког учењака дра Никс Жупанчића. Писац се о овоме великом српском научењаку изражава врло симпатично.

Преглед српске књижевности. Цијењени наш сарадник и познати српски књижевник Павле Поповић дао је у штампу књигу под горњим натписом. Дијелови ове књиге били су штампани у „Српском Књижевном Гласнику“, „Срђу“, „Наставнику“, али су знатно допуњени и проширени. Књига обухвата цјелокупну српску књижевност: стару, народну, средњу (дубровачку) и нову. Изнијеће 12—15 табака обичне осмине. Цијена ће бити 2—3 динара. Поруџбине прима писац и све углдедније књижарнице у Србији.

Нова књига приповиједака. Вриједни наш сарадник Милан М. Делић у Загребу започео је штампати у свескама своје Сабране приповијетке. Прва свеска већ је одавно готова, а свако 15 дана излази нова свеска. Свега ће их бити 20 свезака. Цијена је свакој свесци 30 потура или цијелом дјелу 6 круна. Најтоплије препоручујемо ово дјело својим читаоцима. Делић није новајлија у приповијеци. Подуже времена ради он с успјехом на нашем листу, „Бранкову Колу“ и „Србобрану“. Сад ћемо чути и критички суд о његовим причама. Надамо се да ће бити повољан.

Сакија Муни. Овако ће се звати нова књига Марка Драговића, у којој су легенде о Буди и његовој науци. Књигу је написао Шире, а превео је Драговић још раније и штампао у црногорској »Лучи«, а сад прештампава у књигу. Цијена је књизи динар или круна.

Црногорка. Наш сарадник Љубомир А. Булатовић, учитељ у Мркојевићима (Црна Гора) штампао је нову књигу „Црногорка“, историјски спјев у 12 пјесама. У њој су опјевана сва црногорска племена и поменути поједини знаменити људи у њима. Цијена је књизи 1·20 круна. Ми је не добисмо.

Мученици за слободу. Овако се зове најновија приповијетка из босанског живота познатог српског приповједача Лазара Комарчића. Прича је добила награду Српске Академије Наука у Биограду.

Српске народне пјесме на француском. У лијепом свесловенском листу „La Revue Slave“, што излази у Паризу на француском језику, марљиво се преводе српске народне умотворине и то све најодабраније. Сад излази збирка пјесама о Косовском боју, са кратком историјом о том страшном поразу српске војске и пропасти српске царевине, од Ивана Корјака. Превод је врло добар.

Католичка црква у Србији. Из „Архива за правне и друштвене науке“ оштампана је књига „Католичка црква у Србији“, писма владике И. И. Штросмајера из 1881.—85. с биљешкама и објашњењима од Стојана Новаковића. Ова је књига врло интересантна, те ако је добијемо, проговорићемо о њој опширније. Може се набавити у књижарници С. Б. Цвијановића у Биограду. Стаје динар, или круну.

Српске народне приповијетке. Наш сарадник Љубомир Василијевић, трговац у Српским Шикуљама штампао је неколико српских народних приповиједака. Ту су уврштене и оне приче, што су излазиле у „Вили“ и још неке нове. Чист приход намијењен је у корист „Босанске Виле“. Књига се може набавити само код издавача у Срп. Шикуљама, Пурачић, Босна.

Херцеговац управитељ гимназије. У Подгорици у Црној Гори отвара се нова гимназија. За управитеља њезина постављен је Србин Херцеговац г. Михо Буквић, бивши професор цетињске гимназије, коме окупациона власт није дала службе у његовој несрећној домовини.

Двије двадесетпетогодишњице. Ове јесени прослављене су код нас двије значајне двадесетпетогодишњице. Прву је славио српски најстарији учитељ Милош Костић, садашњи бањалучки српски учитељ и члан великог просвјетног савјета. Он је навршио 25 година тешке и горке учитељске службе на српској школи у Босни. Другу двадесетпетогодишњицу прославио је бивши српски учитељ и садашњи коњички српски свештеник Марко Поповић, који је својим патриотским радом и својим чврстим карактером стекао лијеп глас у народу. Срећна им слава обојици!

Нове српске историјске драме. Поред лијепе историјске драме „Карађорђе“, коју доносимо у „Вили“ и оштампавамо у засебну књигу, српска позорница добија ове године још три историјске драме. Драгутин Илић довршује драму „Змај од Босне“, коју је уступио нашем листу, Милорад М. Петровић израдио је „Чучук-Стану“, а Милан Ракић написао је „Краља Владимира“. То су драме осим оних, које су поднијете за награду у краљевско-српском позоришту у Биограду.

Есеји о српским књижевницима. Наш врли сарадник и познати српски пјесник и књижевник Јован Дучић написао је неколико есеја о српским књижевницима Бори Станковићу, Иву Ћипику, Петру Кочићу и Иву Војиновићу. Први есеј о Бори Станковићу изишао је у „Српском Књижевном Гласнику“, а о Петру Кочићу по свој прилици уступиће „Вили“.

Копун. Из „Видела“ или „Правде“ прештампана је приповијетка Копун, од Тадије П. Костића у засебну књигу. Издање је књижаре Ђорђа Мунца у Нишу. На књизи нигдје не стоји да је прештампана. Цијена је динар или круна. О њој ћемо проговорити опширније.

Српско-турски рат. Тако се зове нова књига дра Владана Ђорђевића, у којој су успомене и биљешке из 1876. 1877. и 1878. Дјело има двије књиге, које су састављене од 13 свезака. Брошрано стаје 10 динара, а повезано у платнене корице 13 динара.

Пољопривредни Гласник. Добили смо четврту књигу овог повременог списа „Српског Пољопривредног Друштва“ у Биограду. Књига има 16 штампаних табака, а у њој су ствари најбољих српских пољопривредника развјашњене сликама. Уредник је ових књига Мирко Миљковић. Цијена је овој књизи само 2 динара. Топло је препоручујемо свакоме, ко се бави пољопривредом.

Нова Српска Композиција. Исидор Бајић сложио је, и издао под насловом „Из српске градине“ I. руковијет за мјешовити лик. Издање је укусно, износи 9 страна великог кварт формата цијена је 4 круне. Наруџбине и новац шаљу се композитору у Нови Сад (Ujvidék).

Српски календари. Примили смо нове календаре за 1908. и то »Календар Матице Српске« и »Србобран«. Обадва су лијепе и одабране садржине и пуни лијепих слика. Календар Матице Српске има 66 слика и стаје само 70 потура а Србобран 52 слике а стаје круну. Могу се набавити у свима књижарницама.

Двадесетпетогодишњица. Чланица српског народног позоришта у Биограду, родом Словенкиња, гђица Вела Нигринова прославила је неки дан двадесетпетогодишњицу глумовања. Том приликом одликована је орденом св. Саве IV. ст.

Забава Трговачке омладине. Октобра 20. одржавала је Српска Трговачка Омладина у Сарајеву прву своју забаву. Програм је био одабран и изведен врло лијепо. Особито пјесма »За инад« и соло Косте Травња зачинили су ову забаву. Позоришни комад »Два брачна пара« такође је добро испао, а нарочито се истакоше гђица Савка Тоскићева и г. Милан Михајловић. Само се публика овој првој забави наше »Трговачке Омладине“, наше узданице, врло слабо одазвала. Сви знамо да се тако не челичи воља Омладинаца, који ће временом постати самостални људи, какви су нам свуда најпотребнији, него се, напротив, убија и воља и дух. А кад уз то знамо да је приход те забаве намијењен за вечерњу школу трговачких помоћника, онда је двапут већа и осјетнија штета, те се таки немар Срба Сарајлија не да ничим оправдати.

Споменик Карађорђу. Наш земљак г. Лука Ћеловић извијестио је српску владу, да је Биоградска Задруга одредила 10.000 динара као свој прилог за споменик Карађорђу. За тај споменик даровао је краљ Петар још 1901. 50.000 динара.

Важно за тамбураше. Прва сисачка творница тамбура Ј. Стјепушина у Сиску јавља свима тамбурашима, да је скоро издала цјенике свих тамбурашких музикалија, од првих и најбољих композитора као од Броза, Фаркаша, Хрузе, Томића, Махача и т. д. Ко се јави и затражи, добива цијеник бесплатно.

Друга свеска Јужнословенске библиотеке. Друга свеска „Јужнословенске библиотеке“ изишла је из штампе. У њој је најбоља приповијетка чувеног хрватског приповједача Јосифа Коварца. Зове се Тена. Напријед је кратак предговор, гдје се говори о писцу и његовом књижевном раду.

Два нова рељефа. Академски сликар и наставник српске гимназије у Скопљу Анастас Боцарић израдио је два рељефа из српске прошлости. Један приказује како је српски гуслар ослијепио и тај рељев изложен је на балканској изложби. Други приказује моменат из Косовске битке кад Косовка дјевојка сазнаје од Орловића Павла за косовску катастрофу, за то му је и дао натпис: „Онђе паде Орловићу Павле“. Оба рељефа спадају у боље радове Боцарићеве, а да би их сваки Србин могао видјети умјетник је обадва рељефа умножио репродукцијом и могу се купити. Цијена је свакоме по три динара или круне. Топло препоручујемо ове лијепе украсе сваком српском дому.

Најбољи хрватски путопис. Др. Анте Тресић-Павичић у Задру, штампао је своје успомене с пута и бављења у Америци 1904. Књига носи натпис: „Preko Atlantika do Pacifika“. Ту је приказан живот Хрвата у Америци. Хрватски листови сијењују то дјело као најбољи хрватски путопис.

Народне Новине. У своје вријеме јавили смо својим читаоцима о покретању и паласку овога новог српског листа. Но како смо тек сада добили све досадашње бројеве, можемо извијестити читаоце да је лист врло лијепо уређен. Намијењен је широј народној маси: сељаку, занатлији, раднику. За то доносе чланке из хигијене, пољопривреде, историје, економије, права и других наука, које су потребне сељаку и нешколованом самоуку. „Народне Новине“ излазе свако 15 дана на табаку малог формата, (као наш лист кад се превије). Уредник је Живојин О. Дачић. Стају годишње за Србију само 1·20 дин. а за друге српске земље само три круне. Топло их препоручујемо свакоме.

Новији српски приповједачи. Друштво за помагање Срба ђака на загребачком свеучилишту издало је нову књигу под горњим натписом. У њој су заступљени најбољи српски приповједачи, од којих су пробране најјаче радње. Ту су двије приче Ћоровића: „Адемага“ и „Јаков Скенџић“; двије приче Боре Станковића: „Њушка“ и „Наш Божић“; једна Ива Ћипика: „На сунчаној жеви“; три приче Петра Кочића: „Јаблан“, „Мргуда“ и „Кроз маглу“. Осим њих по једна или двије приче Милана Будисављевића, Р. Домановића и М. Ускоковића. Ако добијемо књигу, проговорићемо о њој коју више, а засад је топло препоручујемо. Цијена јој је 2 круне.

Нове збирке пјесама. »Бранково Коло« јавља, да ће се ове јесени обогатити српска књижевност са четири збирке пјесама све бољом од боље. Тако ће изаћи нове књиге пјесама познатих наших пјесника Алексе Шантића, Јована Дучића, Мите Ракића и Симе Пандуровића.

Споменик књижевнику. Захвални ђаци бившег професора горњокарловачке српске учитељске школе подигли су споменик на тамошњем српском гробљу Владану Арсенијевићу, професору и књижевнику. На споменику су урезани ови Змајеви стихови: »Благо гробу и у тами што се сјаји, гдје кандило припаљују нараштаји.«

Награђене књиге. Српска Краљевска Академија Наука у Биограду наградила је из фонда Николе Мариновића роман срп. књижевника Лазе Комарчића: „Мученици за Слободу“, коме је грађа узета из живота српског народа у Босни и Херцеговини, и приповијетку Зарије Поповића „Српска Борија“. Награда за оба рада износи 609 динара у злату.

Нове књиге и листови.

Народна читанка, поуке о чувању и његовању здравља. Написао Др. Добривоје Гр. Поповић, љекар. У Београду, издање уредништва »Нар. Новина«, 1907. Цијена 50 пара дин. Ову лијепу и врло корисну књигу за народ топло препоручујемо свакоме, а особито сељацима и занатлијама.

Uputstvo za Ameriku. — Kako se postaje gragjanin Amerike. — Zakoni i ustav Sjedinjenih Država. Izdavalac Savo Zechevich et Co. Newyork 1907.

Шегртска и практична педагогија од Габријела Компејреа, превео Ристо Огњановић, учитељ француског језика у скопљанској учитељској школи. Издање задужбине И. Коларца 1907. Цијена 3 динара. Ову је књигу одобрио Г. Мин. Просвјете и Црквених послова решењем П. бр. 2456. од 3. фебруара 1905., да може служити као уџбеник и набављати се за књижнице народних и средњих школа.

Смиље и Ковиље, дјечије и младићске пјесме од чика Гиге. Намењене Српчићима и Српкињицама, 1907. Цена 70 пот. О овој ћемо књизи проговорити више.

Враголанке, песме Влад. М. Луњевице, Крагујевац 1907. Цена 40 п. д. Песме су врло слабе и немају никакве литерарне вриједности. Могу се продавати по вашарима.

ЧИТУЛА.

Јован Вучанов. У Митровици у Сријему умро је скоро наш дугогодишњи вриједни повјереник и стари српски учитељ Јован Вучанов. Покојник је учитељевао преко 40 година све из српским школама у Руми, Краљевцима, Иригу, Петрињи и Митровици. У самој Митровици служио је више од 30 година, тако, да је дочекао у школи унуке својих првих ђака. Учествовао је у свима политичким и културним покретима свога народа, био је узор-учитељ, а радио је у школи док није посве гронуо. И поред свију заслуга за српску просвјету ипак није дочекао крваво заслужену мировину, као кад је учитељски сталеж свуда једнаке уде среће. Бог да га прости и помилује!

Жарко И. Илић. У Биограду је преминуо 7. августа најмлађи син српског пјесника Јована Илића, а брат Драгутина Илића, бивши чиновник министарства финанција и књижевник Жарко Илић. Покојни Жарко био је у друштву врло пријатан и духовит. Радио је на више српских листова. Бог да га прости и помилује!

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

А смрт ту прво Турке сусрете.
Мис'о је бржа, реч је крилата,
Ал' смело дело још крилатије —
Те Колубара шумом пронесе
Кроз равна поља поклич одлучан:
„Диж'те се, Срби, час је куцнуо,
Зора се буди, свануће нам дан!"
Јаков га зачу, благо Србима,
Алекси ево дивне освете!
Ћурчија пред њим барјак понесе,
Крвави хајдук барјак крвави;
Поп Лука место јеванђелија
У руци оштри, осветнички мач.
Ал' гле, зашумље и Моравин вал:
„Диж'те се, Срби, свануо је дан!"
Миленко уста и Добрњац с њим,
Те плану исток огњем крвавим.
И једног дана и у један мах
Нахија дван'ест, цела Србија
И цео један народ потлачен
Подиже главу смело, поносно,
И као бура заори се глас:
„Слобода или смрт!"

(Замисли се).

Матија (Вујадину):

Чуднијех лица, само погледај,
На свакоме је измолован бес,
Одлучност нека и жуд за ратом.

Вујадин:

На сваком да, не на Обраду.
Гледај му само очи мачкасте
Иза заседе како вребају
Лукаво к'о звер на крвави плен.
Смео бих дати главу с рамена,
Да црна мис'о запима му ум.

Матија:

Мислиш, да није искрен?

Вујадин:

Чујеш ли,
Пре бих Турчину веров'о на реч
Него ли њему на очињи вид.

Карађорђе (као горе):

Очајник више не зна шта је стра̂,
Страшиви не зна шта је победа,
Смелом се клања бесни отмичар,
Храброга силни моли за милост.
Милости нема кад прекипи бол;
Од мача раје некад презрене
Дахија силних просипа се крв;
Угњетеноме угњетач је роб,
А господару слуга господар.
Селиме, сва ти срџба узалуд,
И залуд бедем тврда гранита,
Селиме, дрхти у Стамболу свом!
С планина кад се нагна бујица
Ко плеву руши бедем камени,
„Су чим ћеш, велиш, рајо?" Са срцем
И са јуначким мушким поносом!
Ни тврди камен није одбрана.
Није ли тврђе срце од њега;
Понос је људски бедем најтврђи,
О бедри правда сабља најбоља.
Да славне борбе, дела херојских,
Какових јоште не доживе свет!
Да горостасна мушког поноса,
Докле се људско срце уздигло?....
Па нека буде!

(Окреће се Вујици).

Дође ли Милош? Зар га нема још?

Вујица:

Не, господару, ал' ће ускоро.

Карађорђе:

Науме, је ли Јурдо међ вама?

Наум:

Јест, господару, Јурдовић је ту.

Карађорђе:

Чуј, Јурдовићу, изабери ти
Пет друга брзих и отреситих,
Што знају свуда по Шумадији
Хајдучке стазе, путе најкраће
И што ће најпре стићи на место.
Нек буду спремни када падне мрак
Да носе абер у нахије све
И кнежевима неким наособ:
Поздравље њима, да на Илиндан
Тајнијем путем, куда који зна
Стигну на савет и на договор,
А наћи ће ме, знадеш већ и сам
Од Вујичиног места Азање
Па до Орашца и до Тополе.

Јурдовић:

Вујадин, Рујо, Дивац, Митрашин,
Четири друга и Бакоња пет,

Будите спремни до у први мрак,
Од Вожда ћете добит поруке.

Карађорђе (Вујадину):

Из пријатељске битке тебе знам,
Био си храбар, Херцеговац си,
По старом Влаху ратов'о си пре,
Те знадеш туда тајне богазе.
Ти ћеш у Равни на Златибору
Однети абер кнезу Михајлу,
А успут ти је и пожешки кнез
Поп из Мрсаћа, стари Никола.

Вујадин:

Знам, господару, знадем тамо све
И верно ћу ти однет' поруке.

Карађорђе:

А тебе, Рујо, не знам, још си млад,
Те са мном ниси ратовао пре;
Тек стас и поглед и озбиљан лик
Казују да си чврст и одлучан.
Ти ћеш код кнеза лепеничкога,
Старога Ђуке, а од њега ћеш
На Рудник ићи кнезу Илији.

Рујо:

Хвала ти на том, господару мој,
На поверењу хвала; јесам млад,
Ал' топлог срца у мени је плам
И за слободом кипи моја крв.
Верно ћу налог извршити твој
И испунити верно заповест.

Карађорђе (Дивцу):

И ти си младић, али тебе знам.
Још беше дечко, млад и слабачак,
Кад си бранио с нама Делиград.
Код Вујице си био. (Вујици): Да ли знаш?
Био је храбар, али узаман.
Кад ми не бесмо људи као он.

Вујица:

Знадем га, Вожду, беше дете још,
Најмлађи беше од ратника свих.

Карађорђе:

Дабогме, дете, ал' бољи од нас.
Ти ћеш отићи до Београда,
До Вићентија кнеза, а за тим
До Пожаревца Марку Абдули.
И рећи ћеш му нек остави ког
У место себе, да предводи свет,
А он нек дође одмах до мене.

(Митрашину):

То исто и ти реци Николи
Сокоском и Раки кнезу ваљевском,
Па онда за тим иди у Шабац
До Милосава кнеза кнежинског.

(Улази Ранко и кришом се помеша међу остале).

(Дивцу): Од кад си хајдук?

Дивац:

Четри лета већ,
Од онда од кад паде Делиград.

Карађорђе:

Од кад сам и ја напустио вас,
Те од кад мене срећа напусти.
А од када си, Митрашине, ти!

Митрашин:

Четири лета биће на јесен.

Карађорђе:

И ти од онда. Да ли знадеш још
Где сам те позн'о?

Митрашин:

Знам, под Лозницом,
Кад беше она сеча голема.

Карађорђе

Познах га после једне победе
Страшне и црне. Изгинуло све
Што би честито, а он ост'о сам
И ако бесно срља у пропаст.
Жалост је било погледати га,
Где на камену седи гологлав,
Разбарушене косе, поцепан,
Погледом шупљим гледа, а одсвуд
Около њега чета његова,
Другови мртви један до другог.
Он седи, гледа тупо, бесвесно
И сваког од њих зове именом
И сваком тепа, прича понешто,
Да се у мени срце заплака.

Митрашин:

Им'о сам много дана несрећних,
Ал' чини ми се, тај је најцрњи.

Карађорђе (Бакоњи):

Бакоња стари, зар ти јоште жив!

Бакоња:

Жив, господару, још чио и лак,
Ко некад јоште за бој способан.

Карађорђе:

Мислим, да није био окршај,
У коме ниси пролевао крв,
А нема, ваљда, муке под небом,
Којом те Турци нису мучили?

Бакоња:

Тврђи је човек но ма какав бес,
Од гвожђа тврђи и од кремена.
Ма шта ме гледаш, печа меса тек
А кад бих прич'о, да л' би веров'о.
Мене су Турци пекли на ватри
И побег'о сам и остадох жив;
Са усијаним веригама су
Опасивали голо тело ми
И клештима су кидали к'о пси
Комаде жива меса с костију,
Ал' ја сам бег'о и остај'о жив;
Под нокте су ми забијали луч,
А ја сам бег'о и остај'о жив;
Вешали су ме, ја сам бегао.
И нема, ваљда, сад на телу мом
Ни једног дела, на ком ожиљак
Од пушке или ножа не оста;
А у костима носим и сад још
Куршуме турске. И ето ме гле,
Шездесет и два лета прошло ми,
Још пијем, играм, певам, поскочим
И увек добре воље весео
И увек оран за бој с Турчином.

Карађорђе:

Бакоња, знадем, нећеш презати
Од беса турског, с тог те и шаљем
У место, где је бес им најжешћи,
До Милосава кнеза ћупријског
И јагодинског кнеза Милете.

Бакоња:

Ићи ћу, Вожду, куда хоћеш ти.
И буди сербес, немој бринути.

Карађорђе:

Спрем'те се сада, а кад падне мрак
Даћу вам писма, па одмах на пут.

Хајдуци:

Идемо, Вожду, и за часак два
Бићемо спремни сви за полазак.

(Одлазе).

Карађорђе: (за себе):

Слобода, то је неугасни зрак,
Вечити, свети, божанствени жар,
Тек мислиш да је наткрилио мрак,
Ал' искра севне, с нова букне плам
Слобода није човек као ја,
Већ живот цео, цео људски род,
Умиру људи, умиремо ми,
Ал' она живи, вечна као Бог.

Вујица:

Ево га, ево!

Матија:

Милош долази.

Јурдовић:

Шта је момака, војска читава,
С чалмама сви к'о Турци, погледај.

Карађорђе (тргне се):

Дође ли Милош?

Вујица:

Ево дође сад,
Ево га сјаха с коња.

Више њих:

Ево га.

(Карађорђе брзо изађе, за њим остали. На вратима Ранко тргне Обрада за рукав).

Ранко:

Кнеже Обраде!

Обрад:

Шта је? То си ти.
Јеси л' га срео?

Ранко:

Јесам, рече ми:
Поздрави кнеза, видећу га ја.

Обрад:

Добро, сад иди.

Ранко (молећивим гласом):

Кнеже!

Обрад:

Не брини.

(Изађу и они. После мале паузе улазе Карађорђе и Милош.)

ДЕСЕТА ПОЈАВА.

Карађорђе и Милош:

Милош:

Ево ме, Ђорђе: звао си ме ти,
И ја ти дођох и хоћу да знам,
Шта смераш сада и шта ћу ти ја

Карађорђе:

Милошу, нек је моја прва реч
Захвалност братска прегалаштву твом.
Хвала ти што си онај свети жар,
Угашен скоро, разбукт'о у плам,
И хвала што си саломљени мач
Преков'о снова светом осветом.

Милош:

Ја радих само оно, што би ти
И што би сваки, а на месту мом.

Карађорђе:

Хвала и на том што си дошо сад.

Милош:

Па како не бих, звао си ме ти.

Карађорђе:

Хвала ти. Сада и у часу том
Ја гледам срећно доба пред собом,
У духу видим онај свети дан,
Кад Србин више неће бити роб,
Ни турском бесу бедни измећар
Ни страху своме ропски подложан.

Милош:

Па шта ће друго нама бити смер,
Но част и слава нашег имена
И жељни ускрс српске слободе.

Карађорђе:

О, каква срећа да си прист'о' ти!
У твојој зрелој проницавости,
У срцу твоме и у духу твом
И владању ти мушком над собом
Ја видим јемца за слободу ту
И част и славу и срећу народну.
Ја видим скоро да ће доћи дан,
Кад ће се један народ напаћен
Подићи из пра, те крепак и јак
Бедемом бити дивљој бујици.

Милош:

Да, и ја сањам срећно доба то,
Ал' сакривено тамом, далеко,
Слутим га само, али мој га век
Видети неће поред жеље све.
Од роба тешко човек постаје,
Слободна земља од пашалука.

Карађорђе:

Што да си тако малодушан ти,
Кад је у мени тол'ко крепости?
Нит' нам је жеља, само празна ћуд,
Нити је моја нада узалуд.

Милош:

Брза је жеља, али дело не,
У нади често нема истине.

Карађорђе:

Кад жеља хоће, воља може све,
Што други може, можемо и ми.

Милош:

Ја не знам, Ђорђе, од куд видиш ти,
Да ова шака раје згажене
Једнијем махом и у један треп
Раскинут' може ланце са себе.

Карађорђе:

Не, један жижак не разгони мрак,
Ал' прут слаб за се, у снопу је јак.
Колико раје има поред нас
И кол'ко јада што не знамо ми —
Хоћеш ли само, у један ће час
Реч једна целу рају скупити.

Милош:

Какову рају?

Карађорђе:

Све што име то
Носи и све што лежи згажено
Од турског беса.

Милош:

И све осем нас?

Карађорђе:

Све што под турском лежи копитом.

Милош!

Како то мислиш, Ђорђе реци ми.

Карађорђе:

Милошу, брате, не гони ме бес
Да хрлим амо, нит' ме гони жуд
За силом ни за славом ратничком.
Са беса не бих проспао крв,
За славу не бих дао живот свој.

Милош:

Ал' од куд слога међу рајом том.
Различне крви, разног племена?
Што вековима страхом гоњено
По шумама се крило наособ
Зар да се сложи сада?

Карађорђе:

Милошу,
Мисао једна светла, велика,
Загрејала је ватром небесном,
И обасјала својим пламеном
Кад вољи Божјој беше угодно
Једнога дана четри племена
Ил' боље рећи срца четири
И знај ме, када дође један дан
На моју реч и моју заповест
Плануће Грчка, Влашка, Бугарска,
Устаће раја јадом гоњена.
И што је пређе била Србија,
Поприште бесне, дивље освете
Сада ће цео Балкан наједном.

Милош:

На твоју реч и твоју заповест?

Карађорђе:

На моју реч и моју заповест.

Милош:

Ал' реци, како и од куда то?

Карађорђе:

Ево, Милошу. Ко што знадеш са̂м,
Пре четри лета ја сам одбег'о
И оставио земљу Турчину.
Четири лета потуцо се са̂м
По туђем свету и у невољи.
Кај'о се горко. Четир године
Ван земље своје и народа свог!
Ал никад нисам ни за један час
Заборавио тешку судбину
Несрећне раје, или да сам кад
У грудима својим угасио жар
Пламена светог. Никад нидовек
Не остави ме нада велика.
Да натраг дођем у завичај свој
И бедну рају да ослободим
Копите турске. Вазда дан и ноћ
Четири лета то сам мислио,
Радио, дело, кук'о за помоћ,
Посрт'о, пад'о, опет устај'о,
Док нисам сково осветнички мач.
И ево шта је. Везе похватах
Са првим људма и са вођама
С Балкана целог, што под турчином
Кука и цвили, као и ми ту.
Из Грчке с грофом Каподистријом
Из Влашке с кнезом Ипсилантијом
И са Јоргаћем из Бугарије.
И ухватисмо веру међ собом.
И заклесмо се на крст и на мач,
Да побунимо рају одједном,
И докажемо јоште најпосле,
Ја да сам главни њин предводитељ,
Те да их водим и да управљам,
А они да ме вољно слушају
Док протерамо Турке на море.

Милош:

Велика мис'о, Ђорђе, заиста.

Карађорђе:

Па ето стога дођох овамо
И стога тебе позвах, Милошу,
На братски савет и на договор.
Пружи ми руку, дај ми своју реч,
Да ћеш помоћи ову свету ствар
Збором и твором и мудрим саветом.

Милош (ћути.)

Карађорђе:

Ти се устежеш, сумњаш.

Милош:

Реци ми,
Шта ће да буде, ко ће бити крив,
Кад се изметне цео умишљај,
Те Турци буду јачи него ми
И секну на нас дивљом осветом,
Те саветнике бунтовника тих
Мачем и огњем казне? Реци ми,
Шта ће да буде, ко ће бити крив
Пред вишњим Богом и пред народом,

Кад ово наше мало слободе
Згажено буде турским беснилом,
И кад се опет залуд проспе крв
По овој земљи много паћеној?

Карађорђе:

То неће бити.

Милош:

Али буде ли?

Карађорђе:

Ја ти се кунем својим именом
На себе сâм ћу узет покор тај
И сâм ћу својом крвљу рођеном
Запечатити такву несрећу. —
Ти опет ћутиш.

Милош:

Ђорђе, реци ми,
Зашто си дош'о амо?

Карађорђе:

Милошу,
Ти сумњаш у ме. Не рекох ли већ,
Да немам друге жеље под небом
Но спас и добро нашег племена.

Милош:

А шта ће бити ако дадне Бог,
Те мудрим делом, радом смотреним
Ослободимо земљу некрсти.
Без господара бити не може,
То и сам знадеш, а двојица нас....

Карађорђе:

Милошу, брате, велики је Бог,
Он ће ми бити сведок пред тобом.
Нек буде само то што рече ти,
И ти ћеш вечно овде остати
Господар, глава, вођ и владатељ,
А ја к'о сваки ратар убоги
Живећу мирно и на дому мом,
Покоран теби, господару свом.
Пружи ми руку, дај ми своју реч
И буди с нама.

Милош (пружа му руку):

Ђорђе, ево ме.
Мис'о је добра, време погодно,
Те рачунајте на ме слободно;
Кад буде 'ора помоћи ћу ја
Збором и твором и својим саветом.

Карађорђе:

О каква срећа! Хвала, Милошу!
О колико сам двоумио ја,
През'о од тебе, сумњичио те,
Страхов'о, зеб'о: не ћеш пристати,
Из злобе можда и из пакости,
Ил' из обести и страха себичног.

Милош:

На чему тежим и шта ми је смер
И нашто борба што је водим ја,
Зар да нас вечно коље дивља звер
И вечно да нам полумесец сја.

ЈЕДАНАЕСТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Вујица долази.

Вујица:

Мислим да нисам у незгодан трен
Дошао да вам сметем разговор,
На лицу видим, да вам радост сја,
У оку одсјај мушког поноса;
Мудрост и љубав и одсудни час
У братско коло сложили су вас.

Карађорђе:

Никадаваљда, у животу свом
Срећнијех часа не имађах ја;
Ко сада никад с надом толиком
Не гледах срећу свога племена;
К'о после какве сјајне победе
Душа ми лако попут неба гре.
Милош је прист'о, пристао си ти,
А за вама ће други кнежеви.

Милош:

Немој се ништа бринут' порад њи'
Научили су мене слушати.

Вујица:

О браћо, само кад сте сложни ви
А нашу ћете слогу видети;
У вашој слози наш гледамо спас,
У вашем добру добро свију нас.
О колико сам патио се сам
И ломио се у мислима злим:
Ком од вас, браћо, да првенство дам
И коме од вас да се поверим.
За светом мишљу ја бих хтео поћ'
За оштрим, светлим мачем Вождовим
Ал' к'о да превре Милошеву моћ

И срамну борбу ко да води с њим.
А сада, браћо, сад смо једно сви,
И вас два вође и ми кнежеви.

Милош:

Шта раде моји момци, Вујица?

Вујица:

Ено их тамо с другим момцима,
Оружје проба један у другог
И надмећу се један са другим,
Са скоком неки, неки с каменом,
А у коштац се неки хватају
И мерѐ мушку снагу међ собом.

Карађорђе:

Има л' шта ново?

Вујица:

Због тог долазим.
Кнез Рака шаље посланика свог
И моли да га часом саслушаш
У четир ока, а без сведока.

Карађорђе:

Реци му нека дође слободно,
Пред Милошем је као преда мном
Све што ја знадем нек и Милош зна

(Вујица оде а одмах за тим долази Војко).

ДВАНАЕСТА ПОЈАВА.

Пређашњи без Вујице и Војко.

Карађорђе:

Тебе је посл'о Рака до мене,
Шта хоћеш, момче, збори слободно.

Војко:

Јест, господару, послао ме он
И рекао ми да те замолим,
По мени да му јавиш ускоро,
Шта ће и куд ће с оним народом?
Пре петн'ест дана, мало појаче
Чу се од некуд да долазиш ти,
Те цео Јадар узбуни се тад,
Наоружа се народ одједном,
Те попалише тај час ханове,
Побише Турке где нађоше ког
И растераше са села спахије.
Сад стоји народ тако оружан.
И придолази дневно све више
И све се више скупља у шуме;
Не иду кући него чекају
На нешто, на шта? сами не знају.

Милош:

А Рака?

Војко:

Он се спрва препао,
Те није смео ићи са њима;
И плашио је народ са тобом
И утишав'о; али узалуд,
Не хте га више нико слушати;
Те на послетку и сам попусти;
И скупи војске две-три хиљаде
И на Мрчкоме шанац подиже.
Ал' се од једном нап'о у чуду,
Нагрнули су Турци из Босне,
Голема сила, саме хатлије,
Па моли Вожда, да му јави сад,
Шта ће да ради.

Карађорђе:

Иди, реци му,
Ја ћу му данас абер послати.

(Војко оде.)

Милош:

Шта је то, Ђорђе?

Карађорђе:

Како, Милошу?

Милош:

Каква то буна, какав абер то?

Карађорђе:

Почеше прије нег' што мишљах ја.
Ал' појмим, жељни боја с Турчином,
Освете жељни и крви тиранске.

Милош:

А какав ћеш му абер послати?

Карађорђе:

Послаћу данас у све нахије
Хајдуке вичне тајним стазама,
Да зову амо неке кнежеве,
Међ' њима Раку, да на Илиндан
Дођу на ратни збор и договор.

Милош:

Кнежеве зовеш? Какве кнежеве?

И шта ће они кад сам туде ја?
Ти нешто, Ђорђе, кријеш од мене.

Карађорђе:

Милошу, кријем?

Милош:

Кријеш, осећам.

(Зачује се жагор на пољу, мало за тим утрча Обрад.)

ТРИНАЕСТА ПОЈАВА.

Карађорђе, Милош и Обрад.

Обрад:

Не дајте, паде међу браћом крв!

Карађорђе:

Шта је то?

Обрад:

Крв ће лећи међ њима.
Надметали се један са другим
И кошкали се око нечега,
Док плану љута свађа на пречац
И потргоше ноже најпосле

Милош:

Који то?

Обрад:

Твоји момци Милошу
Са хајдуцима.

Милош:

Са хајдуцима?

(Утрча један момак Милошев а за њим и до врата Јурдовић са јатаганом.)

Момак:

Не дај нас сада, господару наш,
На правди Бога изгибосмо.

Милош Јурдовићу):

Стој!

(Изађе за њим његов момак.)

Карађорђе:

Шта је то било?

Обрад:

Господару, знај,
На зло ће бити овај договор
С Милошем.

Карађорђе:

Зашто?

Обрад:

Нити мисли он
Да пријатељство кида с Турцима,
Нит' да га с тобом веже искрено:
Друкчију игру игра са њима
А друкчију ће играт' са тобом:
Нит збори оно што је мислио,
Нити ће радит' што је рекао.
Његови момци, безазленији,
Говоре што им лежи на срцу
А раде што им заповеди он.

Карађорђе:

Па шта је било?

Обрад:

Прво играше
Јуначке игре са хајдуцима,
Надметаше се један са другим,
Па заподеше свађу најпосле,
— Истина први поче Јурдовић
И рече: они служе Турчину,
А они њему: служи горему.
Реч по реч док се не излануше
Његови момци, зашто долазе,
Те овај сад што амо добеже
Рече (ал' замал' главу не даде),
Пустиће Турке да вас побију,
Да не би сами руке мрчили.
А кога? Тебе и кнез Вујицу.

Карађорђе:

Манита момчад, брбља у ветар.
Иди и одмах кажи Вујици,
Да не би било свађе понова,
Нек' их раздвоји.

(Обрад оде.)

Ревност велика
И брзоплетост сестре рођене.

(Милош долази.)

ЧЕТРНАЕСТА ПОЈАВА.

Карађорђе и Милош:

Милош (за себе):

Лукавство више ту не поможе,
Ударом једним све ћу пресећи,
Набујала је нада рајина
И набујао бес у свакога.

(Гласно):

Број 21. и 22. САРАЈЕВО, 15. и 30. новембра 1907. Год. XXII.

Васо Кондић — Бања Лука.

Невина жртва.

Пред глувно је доба.

Густа црна ноћ као паклени дим притисла је село и у њему неколико раштрканих, биједних кућерака...

Све је као у гробу.

Пред час два хрваше се туда горски оркани, па се само за тренутак један примирише да одахну од пакленог бијеса.

На једној рашчупаној хумци, по којој су овђе онђе изваљена разбацана дрвета испребијаних вршика у врх кршевите думаче, црњаше се кућерак под бујадљивим кровом са неком стравом, дршћући као квочка над својом пиљежи, коју је орао притиснуо....

Дим се лагано извлачио широм кроз бујадљиков кров, као кроз потпаљени пласт сијена и дизао у оној ширини у тамни свемир као тамјан Богу....

Из округле, олијепљене дупље у шеперу, која служаше за прозор, поред утиснутих крпа и сламе, назирало се у кући свјетлуцање ватре.

Уху-ху-у!... чуо се глас совуљага овђе онђе по думачама одзивајући се једна другој.

Уј, јој!... чуо се опет глас из тога кућерка, као да одговара оном у шуми.

Опет за часак тишина.

Из далека се приближавала тутњава и као да се оркани опет спремаше поново да огледају своју моћ и бјеснило над тим биједним кућерком, који им се чињаше, да иркоси у оној висини.

Са највећом снагом најпослије опет подухватише вихорови горњи дио бујадљикова крова од кућерка, па стадоше дрмусати оном његовом киком гњевно тамо, амо, као разјарена злобна маћија своју пасторку за перчин...

Дрвље је и опет падало логом, непрекидано по сриједи и чупано са жиљем, а кућерак се слијегао и шутио...

По том изађе из куће нека људска спјенка, окрену се истоку и поче на махове клањати се, савијајући голе, опаљене руке до лаката ка грудима.

— О, свети Петре и Павле, свето Ристово рождество и воскресење, ви мени помозите!..

— О, свети Ђорђија, моје крсно име и сви угодници божји спасите ме од превелике муке „душманске руке“, од мечтања и лукаваго!...

Глас је изумирао још на устима, јер га вихорови, грабећи са највећим бјеснилом, разносише по тим провалијама, кидајући га и отимајући се, цијучући, али као да глас биваше све јачи, снажнији, те се губио некуда, незнано ни горе ни доље.

Не примаше га себи ни небо ни земља...

Људска прилика ишчезну опет у кућу.

Опет за часак мукла тишина.

Опет се дим оном ширином кроз кров дизао у висине, у тамни свемир, као жртва Богу.

*

Пред огњиштем од пећи у прочељу стијешњене прениске собице, која личаше на медвеђу шпиљу, лежаше измршало суво дјевојче на неколика прегршта сатрвене сламе.

Иза старе, оронуле пећи, кроз чије се пукотине широм назираше свјетлост — у углу клупчило се,

под издераним црним гуњем, још неко живо створење, коме су груди пиштале као разваљене музике; то је шиштање прекидао кат-када јак и загушљив кашаљ...

— Мајко!... јекну болно дјевојче окренув се мало у страну са великим напрезањем.

Пламен од неколика запаљена угарка из пећи освјетљавао је на махове њено пожутјело измучено лице и почађалу жуту косу.

Женска прилика повезана почађелом, извешталом бошчом, испијена лица, сједећи поред болеснице, нагну се над њу.

— Ево ме, срце моје...

— Мајко!... Бакица ме зове!... ох како је лијепо код бакице!... Ето ме, ето, мила бакице; сад ћу доћи... али... мајка плаче!... Ето ме, ето...

И дјевојче ко да некуд пружаше суве руке своје. Мати је држаше за руке. Мишићи јој око очију трептаху на плач; капци се стискиваху сами, али суза не бјеше.... оне су истекле, што их је било.

Оно дјечије спомињање бакице, њене матере, која је на тој истој постељи прије неколико мјесеци у мукама умрла, растужи жену. Те су је ријечи и успомене боле у срце као игле. И она им се подаде клонувши главом на мемли дувар и за часак оста тако...

Свакојаке јој мисли пролијеташе кроз главу. Зашто јој мати зове то јединче? Зар мора тако бити? Није ли доста, што јој још није зацијељена рана ни од њене смрти.... — па сад опет... — али... тамо је свакако љепше и боље. — Кад би бар и она могла што прије отићи... овамо се више не може...

Како ли ће само прежалити своју јединицу, — своју козарицу, своју малу кућаницу — Ружу?!

У тим мислима прену је дјевојче разабравши се мало.

— За колико ће се још дана окозити наша Бара — мајко? Ох... ал ће бити вареника, па ћемо зачинити коприва... Коприва... коприва, их али све миришу коприве.... Је ли мајко... да... све... већ миришу. И дјевојче једнако удисаше на нос... Та је нада чисто поврати.

Мати забашури ријечима ту љуту истину.

— Ђе је бара?...

Имали су четири козе, које је Ружа чувала, а међу њима је била једна бара, коју је Ружа највољела.

Дјевојче је било весело код тих коза. Не имађаше ни обуће на ногама. Листови су у ногу били сви испарани остругом и трњем, из којих је чешће крв цурила. Али се Ружа на то није обзирала. Она је била само весела и увијек пјевала, идући за својим козама. Пјесма је одјекивала и брдом и долином. — Свијет се пичуђавао. Знао је, да је често пута по цио дан гладна, па је опет и поред тога била задовољна и весела. — И она је увијек пјевала.

Чујеш глас пјесме, учини ти се право дјевојачко грло, — кад овамо — немаш скоро шта видјети, дјевојчурак од једанаест до дванаест година. — Поцрњела лица и груди а пожутјеле косе, очи као гар; то су све биле сунчеве боје и благодати. Повештале кошуљице, из које је већ израсла, па јој тек присизаше преко кољена; боса вјечито. Ногу развијених, мршавих као у мушкарца. Преко кошуље се бјеше сватила неком узицом мјесто тканице.

То јој је све одијело.

Свако вече враћајући козе кући носила би по нарамчић сувади.

Тако пошљедњи пут.

Бјеше се распјевала ко никада. Враћала је козе на ручаницу.

У једној руци је носила китицу нових љубичица од прољећа мајци, а у другој вукла двије суве гране.

Кад приђе близу ограде од дворишта, виђе некакве непознате људе; двојицу са пушкама и једног са неким преметачем и књигама.

Зазебе у срцу и ако није знала ко су ти људи. Кад је утјерала козе у двориште, видјела је и оца гдје стоји мало подаље од њих, те чу кад онај са преметачем окрену се њеном оцу:

— Е, Марко! Камо паре за десетину?

Човјечуљак, у подераном гуњу, скупио руке под пазува — поче се снебивати:

— Немам браћо!... Знате да немам, већ сте ме толико пута питали... Кад буде, сам ћу донијети.

Онај се некако поуздано осмјехну.

— Имају козе!...

— Јао браћо, нијесу то моје козе, милостив човјек, Бог му дао свако добро, даде ми их, да их само музем.

— Одоше козе Марко — или паре, говори онај са неком пријетњом кроз смијех.

Човјек заплака.

Жандари зајмише и потјераше козе. Дјевојче врисну и у тренутак скочи до пресијецала, гдје је била једна спкирица, зграбивши сикирицу стаде пред једног жандара и замахну свом снагом; — ударац истом да падне, а жандар вјешто иза леђа другом руком прихвати је за ручицу и задржа. Дјевојче још јаче врисну па се прилијепи уз жандареву руку као пчела и — жандар болно јаукну одгурнувши је силно руком у страну. Дјевојче паде на пањ од пресијецала и обнесвијесну....

Мати цикну и потече:

Што ми дијете убисте, не д'о Вам Бог!

Онај жандар држећи стиснуту лијеву у десној руци, у неком грозничном наступу промуца:

— Ми, драга, вршимо своју службу, — и показа јој ону руку из које је куљала црна крв.

Мати и отац падоше на своје јединче кукајући — а ексекутор и жандари отјераше козе.

То је било прије мјесец дана. Дјевојче се од тада више никако и не дизаше...

— Мајко!... Бакица ме зове, — идем бакици,... како је тамо лијепо... Ето ме, драга бакице, ето!... Мајка плаче!... — Ето ме, ето... — овамо се више не може!...

...Али, ух, мајко!... Крв... крв... на устима, опери ми најприје ту крв са уста,... опери, — опери мајко... Кајем се... кајем... опери; сво моје крви, узми па њом опери...

Мати јој превуче лагано шаком преко усница и дјевојче се примири.

Дисање постајаше све тише и тише.

Жена притакну угарке, који се бијаху потмилили.

Испод гуња у закутку чуло се поред оног шиштања и потмуло јечање... На пољу је ваљда смак свијета! Оркани као да су прикупили сву и пошљедњу силу. Кућерак се сав тресао као на води.

Притисковн са крова почеше падати око кућерка, — за њима ће сад лако и кров.

Мало час, па се чу у тишини пуцање зглавака на прстима, јер се жена подиже, маши се руком нада се и извади иза гредице један мали колобарић воштане свијеће, који јој пред дан-два у комшилуку дадоше.

Стаче поново угарке, па на једном угарку припали ону свијећу. Свечано-жут, језовит пламен обасја собицу. Некако лагано на прстима, са особитом страхопобожношћу приђе поново болесници, која је мирно и непомично лежала наузнак; исправи јој малко главу и тијело; прекрсти руке на прса — и тури у руке онај колобарић...

Пламен обасја дјечије лице, које сијну неком светитељском свјетлошћу... Оне уснице, које се до мало час помицаше, биле су мирне и развучене на осмијех... Жена се исправи више ње — турив руке за тканицу, прели јој се нешто у грудима и хтједе да одоли срцу, огласивши се за својом јединицом — својом Ружом, — али се убрзо присјети, да још поноћ није прошла. Уздахну дубоко; прође лагано до нугла, па болним гласом више шапћући зовну:

— М-а-р-к-о!...

Испод оног гуња промили се човјечија глава управивши један страшан поглед онамо у свијећу...

Свијећа је у колобарићу помало пуцкала, мирећи на восак...

На пољу се утишало.

Дим се опет дизаше ширином кроз бујаџљиков кров горе у висине у тамни свемир, — као жртва Богу.

Из даљине су се чули пијетли навјештавајући поноћ . . .

14./X. 1907.

Влад. Ђоровић:

Благајска прича.

II.

Седлајте ми брзе коње,
Све хатове моје вране
И спремите копља бојна
И пернате буздоване.
Душман нам је земљи стиго
И поносни Мостар бије.
— Појашите коње гојне
И крилате бедевије.
Нек одјекне бојни поклич
Посред наших сурих ст'јена.
За мном, борци! Огрезнимо
У крв тешку до кољена!

Родила нас мајка једна
Ал' крв једна није била,
Ил у њему, ил у мени
У једном се изродила.
На поносно племе наше
Злокобна је клетва пала,
И крвавом сузом сада
Земља ова заплакала.

Тешко нама! Брат на брата
Срља с мржњом у бој љути.
За мном, борци! Благо оном,
Ко ће данас погинути!

III.

Загрли ме, добра мајко,
На груди ме стисни јаче,
Пусти срце нека тужи,
Пусти око нека плаче.
У омрази с оцем својим
Судба нас је тешко клела:
Мач би оштар, удар жесток
А крв моја гвожђа хтјела.

Ја не жалим себе млада,
Нити крви жалим своје,
Али жалим тебе, мајко,
И сиједе косе твоје.

Жао ми је, што ће доћи
Тешки часи, добра мати,
Кад ћеш с болом себе саму
И мој пород проклињати.

И кад сване млада зора
И дан прође, кô и прије,
Што ћеш имат' у тој тузи
За утјеху — ране двије.

Рикард Николић.

Пре одласка.

Госпођици М. у М.

Помаља зора ружичасто лице:
гасе се задње, на западу, звезде
и ти већ идеш девојчице бледа
тамо, куд иду ласте да се гнезде.

Ти не знаш што је жалост растајања,
када се губи оно што се воли,
и љубав за те још је тајна, премда
ти за њу веће много суза проли,

ал' кад ти спомен немилосна, хладна
дотакне срце у годинам' зрелим,
кад мутна ока гледат' будеш како
попаде прах по цветовима свелим,

тада ћеш жалити ове кратке часе,
што младост теби у животу просу,
и ко жераву осећаћеш први
пољубац, што ти уплетох у косу,

и ко музику далеку и знану
слушаћеш јеку мојих првих речи.
а јаду, што ти буде кидат груди,
ти нећеш наћи лека да га лечи.

А ја ћу тада као хладна сенка
пролазит светом без туге, без наде:
само ће тебе на ме сећат прамен
косе, што је некад уз пољубац даде

јер, ако икад на животној стази
погледи наши састану се чисти,
љубав, ах, из њих више планут неће,
кад ни ја ни ти нећемо бит исти.

Кистање јула 1907.

Спира Калик, Биоград.

Пророштво.

Модерна легенда.

У једној варошици живљаше некад један сиромах и један богат човјек. Сваки од њих имађаше по три нејака сина: у другој, трећој и четвртој години.

Једног дана прође кроз варошицу, у којој они живљаху, неки мудри просјак, који знађаше читати дјеци из очију карактер и будућност. Он сврати код сиромашног човјека, који га лијепо прими, понуди с мало јела што је имао и скромно умоли, да опроба на његовој дјеци своју вјештину. Кад мудри сиромах видје дјецу и погледа им дубоко у очи, уплаши се и узозбиљи. Опази то домаћин, па навали да му каже, шта је прочитао, али мудрац климаше главом и не хотијаше ништа казати. Домаћин не имађаше мира, док му год овај није испунио жељу. Он напошљетку овако рече своме домаћину: „Ја не прочитах ништа добро у очима твоје дјеце. Твој је најстарији син крвопија и насилник, он ће бити у б и ц а.“ Сиромах човјек преблиједје као смрт и дрхћући запита: „А други?“ — „Други?“ — одговори мудрац озбиљно — „други ће бити л о п о в.“ — „Али трећи, трећи?“ — питаше га домаћин блијед и ужаснут. — „Трећи ће бити цијелог свога вијека л а ж о в. С њиме је још, како видиш, и које како“. Сиромах човјек плакаше и јецаше. — „Не да ми Бог“ — говораше — „да дочекам то и видим од своје дјеце.“ — „Пази на своју дјецу, гледај да их васпиташ што боље можеш“ — одговори озбиљно мудрац и опрости се са сиромашним човјеком.

Кад прође испред куће богаташа и замоли ту да му што удијеле, овај га позва себи, јер бјеше већ дознао за његову вјештину и рече му: „Прије него што те обдарим, мораш ми показати своју вјештину и прорећи судбину мојој дјеци.“ Стари просјак послуша и кад погледа дубоко у очи његове дјеце, преблиједје и сасвим се узозбиљи. Богаташ се насмијеши и рече: — „Да чујем, дакле, шта си прочитао у очима моје дјеце!“ — „Поштеди ме одговора“, — рече мудри просјак озбиљно и хладно. — „На против, ти ми мораш казати, ако нећеш да те сматрам за варалицу.“ — „Па добро“ — одговори просјак — „твој је најстарији син без срца и душе, а уз то силовит, он ће бити у б и ц а“. — „Јеси ли луд?!“ — викну богаташ уплашен. — „А други?“ — „Други“ — одговори мирно просјак — „други ће бити л о п о в“. — „Шта? син једног богаташа да буде лопов?“ — рече богаташ смијешећи се. „Ти си шашав!... Али настави: шта ће бити трећи?“ — „Трећи“ — одговори сухопарно просјак — „он ће бити велики л а ж о в!“ „Ха! то су ми лијепа прорицања! — викну богаташ. — Зар за то да ти дадем још и новаца?... Иди до ђавола!“ — „Шаљи ти до ђавола своју дјецу, њима је прије тамо мјесто него мени“, — рече просјак и побјеже из куће, јер видје да богаташ хтједе пустити на њега своје псе.

Прође од то доба неколико година. Сиромашни човјек настојаваше да брижљиво васпита своју дјецу, шљедујући савјету просјака. Али га брига и јад однијеше рано у гроб и његова дјеца, остављена једино материној бризи, покварише се, јер мајка, слаба и глупа повлађиваше им у свему и прашташе радо, кад би што скривили. И тако најстарији постане пијаница, те једног дана посвади се с неким себи равним због своје милоснице и убије га. Због тога дође пред суд и би осуђен на смрт. — Други, који такођер бјеше распуштен и разуздан, поста неваљалац, поче мало по мало красти и доцније живљаше само о крађи и превари, док га полиција једном не ухвати и стрпа у

тавницу, гдје и заврши свој живот. — Трећи, који бјеше и даровитији и паметнији од своје браће, протурао се такођер дуго по свијету, док не видје, да је лаж златан занат.

Он покрену лист, лагаше у њему до миле воље, нападаше на поједине личности, клеветаше их, уцјењиваше и то му донашаше лијепа прихода. Али га једном неки оклеветани господин изазове и умлати као пса.

Богаташ брзо заборави пророштво просјака. Он лијепо васпита своју дјецу, као што то доликује богатоме човјеку. Најстарији син, који бјеше лијеп момак, ступи у војну академију, поста официр у коњици и бјеше омиљен у пуку више због свог богаства, него због своје способности. Једног дана завади се с неким грађанином због неке ситнице, и кад га грађанин у узбуђењу увриједи, извуче сабљу и убије га. Због тога би похваљен пред цијелим фронтом као официр, који је умио одлучно бранити своју војничку част. Доцније би послат као виши официр у један крај, који се бјеше побунио, да поврати мир, и ту се показа свирјеп и силан. Пошто је ту натоварио себи на душу живот многих људи, које је немилице искасапио и кад на тај грозни начин поврати мир, буде због свог одлучног држања, као врло заслужан официр, награђен и унапријеђен.

Други син није направио тако сјајну каријеру, али је ипак врло добро прошао. Он постаде директор неке банке и умножи своје имање, дотјеравши до просјачког штапа неколико породица својим лажним берзанским шпекулацијама, постаде доцније виђена личност чак у двору, предсједник или одборник разних новчаних завода и добротворних друштава, и подигне у својој варошици лијепу цркву, да тако скине са савјести тешки терет који га је притискао. Због тога га свуда сматраху за доброчинца и побожна човјека и он добије највећи степен једног од високих ордена.

Трећи син бјеше смотренији и вјештији него оба своја брата. Он је учио право и свршио с одликом своје науке. Постаде професор универзитета, општински одборник, члан одбора странке што је имала већину, посланик и напошљетку министар, и као такав управљаше судбином своје земље. Сматраше се за великана и дипломату, јер се знађаше вјешто оправдати, тако да се није знало кад лаже и кад говори истину и свијет му се клањаше, па га држава због тога и посла у једно од јачих посланичких мјеста на страни.

Док је сиромашног човјека, по својој жељи, природа поштедила да доживи срамоту своје дјеце, дотле је богаташу дала дуг живот. Често се он слатко смијаше глупом пророчанству лудог просјака и на самртноме часу захвали се Богу, што му је досудио да доживи толику радост од своје дјеце.

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.

Написао: **Милош Перовић.**

(Наставак).

Четврти чин.

У дворишту Вујичине куће.

ПРВА ПОЈАВА.

Хајдуци:

Први хајдук:

Гледајте брзо!

Други хајдук:

Шта је.

Први хајдук:

Погледај,
У облацима глава Вождова.

Други хајдук:

Тако ми Бога!

Трећи хајдук:

Гдје је?

Други хајдук:

Ено је.

Трећи хајдук:

Не видим; гдје је?

Први хајдук:

Збиља, неста је,
Сад беше, па је неста одједном.

Четврти хајдук:

Шта је то било људи?

Други хајдук:

Видесмо
У облацима главу Вождову.

Први хајдук:

Лепо је видех као тебе сад,
И тако слична да се препадох:
Малене очи, а орловски нос,
На челу прамен косе, вилице
Крупне и снажне — глава Вождова.

Четврти хајдук:

Не ваља, брацо, то је рђав знак
И мене зором слутња обузе:
Виш' саме главе пролеће ми вран
И тако снажно крикну од једном,
Да сам се стрес'о, спопаде ме страх,
И још ми уши зује од јутрос.

Пети хајдук:

Та не гатајте, људи, шта вам је,
Ко бабе када врачају у боб.
У облацима можеш видети
Оно што у сну ниси уснио,
Вран гаче, шта ће, пос'о му је то
К'о слепцу песма и попу молитва.

Четврти хајдук:

Ма немој ни ти тако, Вукола,
Велим ти, да нам није без ништа.
Пас кад завија и загракће вран,
Није без какве било несреће.

(Благоје и неколико хајдука доводе сеоског врача Милана Тарабића.)

ДРУГА ПОЈАВА.

Хајдуци, Благоје, Тарабић, доцније

Обрад.

Први хајдук:

Куд ћете људи, куд водите тог?

Благоје:

Да ли се врати харамбаша ваш?

Први хајдук:

Шта ћете с њиме? Њега нема још.

Благоје:

Хоћасмо овог њему предати,
Говори да је пророк видовит
И чудну неку ствар нам казује
А познаје га, вели Јурдовић.

Први хајдук:

И ја га знадем, то је Тарабић.
Пусти га, нека каже пред нама
Шта знаде. Кажи сада Милане,
Слободно кажи, шта си видео.

Тарабић:

Вид'о сам зором главу његову
У локви крви лежи на земљи.

Први хајдук:

А чију главу?

Други хајдук:

Чију?

Тарабић:

Вождову (Пође).

Благоје:

Стој!

Први хајдук:

Пустите га, ја га познајем.

(Тарабић оде).

Ах, људи, браћо, црне несреће!
Много је што-шта до сад пророк'о.
И све је било жива истина.
Је ли ко вид'о Вожда од јутрос.

Благоје:

Ја сам га вид'о.

Први хајдук:

Па шта ради сад?

Благоје:

Онако седи крај огњишта још,
Како га синоћ остависмо ми,
Тренуо није целу божју ноћ.
Нит' штогод тражи, нити збори што,
Поднимљен тако мисли о нечем
И само каткад штрецне к'о у сну,
Осетим како уједе га бол,
Узда'не горко, па је опет мир.

Први хајдук:

Од када Милош оде на пречац
Љутит и бесан, од онда и Вожд
Постаде друкчи: преза од нечег
И неповерљив наспрам свакога.

Други хајдук:

И колебљив је пост'о од онда.
Залуду само што се скуписмо.
Нити нам каже да идемо куд,
Нити нас опет пушта од себе.

Трећи хајдук:

Досади ми се већем чекати.

Обрад:

(прође поред њих, узгредно):

Зашто трпите потурице те?
Терајте рђу, да вас не калпи! (Оде).

(На позорници се појави Лисовић са Ранком и момцима).

Четврти хајдук:

Е баш не могу више да гледам
Како се они момци смуцају,
Што их за собом Милош остави.

Трећи хајдук:

Све се врзмају нешто око нас,
Вребају нешто као уходе.

Пети хајдук:
И јесу жбири, псине погане,
И аброноше к'о жентураче,
Као и Турке тако мрзим њих;
Бар да је овде харамбаша наш
Па да нам каже, да бијемо псе.

Благоје:
Ево их збиља; гледај, куд ли ће?

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Прећашњи, Лисовић, Ранко, момци.

Пети хајдук:
Алија, море, чекни мало, хеј!

Један момак:
Зовеш то мене?

Пети хајдук:
Тебе, Алија.

Момак:
Па, чујеш, ја се зовем Илија.

Пети хајдук:
А не, не, ти си заборавио.
Алија.

Момак:
Добро, па шта хоћеш, дè?

Пети хајдук:
Сркниде мало из те чутуре.
Можда ће срећом отров бити ту
И отроваћеш душу погану.
Сркниде мало. Зар ти овде болан
А хајка, ћоће, код куће ти сама,
Можда је бона а хећима нејма.

Момак:
Каква те хајка данас спопала,
Јесу л' ти вране мозак попиле?

Пети хајдук:
Попиће теби, очи погане,
Копиле турско, те ли копиле.

Лисовић:
Мир људи, шта се заваћате ту
К'о деца. Хајде свак на пос'о свој.

Пети хајдук:
О каквом послу још говориш ти?
Пас када лаје на послу је свом.

Благоје:
Зар и ти туде, Ранко, брате мој!

Ранко:
Што? С вама ваљда, са хајдуцима?

Благоје:
Зар тако држиш задату ми реч?

Ранко:
Од моје речи господар сам ја,
Али ти ниси свестан дела свог,
Са твојим срцем туђа влада жуд,
А твојом вољем други управља.

Благоје:
Небрате мој и моја срамото!

Ранко:
Шта рече! Мени! Зар срамота ја!

Лисовић:
Полако људи. Ранко!

Ранко:
Мени зар!
Зар мени рече! Срамота је сâм!

Благоје:
Да, теби, теби; нека те је срам
И Бранковић је изд'о брата свог.

Први хајдук:
Благоје, миран, може доћи Вожд.

Ранко:
То мени, мени! Зар Бранковић ја?
Прљави образ другог каљат' зна
А ко је шугав другог ошуга.
Ни си ми брат, нит' смо једна крв.
(Вади пиштољ).
Држи се сада!

Благоје (вади такође пиштољ):
Удри, спреман сам!

Пети хајдук:
Оружје, људи, те побите псе!

Други хајдук:
Шта чекаш, сеци те потурице!

Један момак:
Удрите само, чекамо вас ми.
Држ'те се, браћо, за оружје сви.
(Долази Вујица са Обрадом).

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Вујица и Обрад.

Вујица:

Оружје доле, шта је опет то!
Зар у мом дому оружје у бој,
На моме прагу да се проспе крв!
Зар и ти, Ранко, Благоје и ти?
Оружје доле! Нека вас је срам!
Зар међу браћом да се проспе крв!
Зар једна мајка па душмана два,
За једним довек да нариче зар
А другог куне целог века свог!

Обрад:

Немојте, ви сте браћа, забога.

Благоје:

И нећу ево, али нек' се зна,
Да свога брата више немам ја.
(Меће пиштољ за појас. Долазе Карађорђе и Наум).

ПЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Карађорђе, Наум.

Карађорђе:

Каква је врева, шта је било то? (Ранку):
Шта ће ти пиштољ, момче?

Ранко (меће пиштољ за појас).

Опрости!

Вујица:

Ја зачух свађу, те их развадих.

Први хајдук:

С поречкаше се нешто међ собом,
Док овај овде пиштољ потрже,
И у том трену да не дође кнез
Крв шћаше намах лећи међ браћом.

Карађорђе (показујући на Ранка):

Одведите га, па га вежите,
Нек стоји везан док не дођем ја.
А ви се други растурајте сад,
Ни сам ли рек'о, да је свуда мир.
(Хајдуци одводе Ранка; остали се разилазе).

ШЕСТА ПОЈАВА.

Карађорђе, Вујица, Обрад и Наум,
одмах затим Рујо.

Карађорђе:

Какво је ово чудо међ' нама,
Свакога дана нове пакости.
Те сваког дана зебња изнова?
Вујица, мотри сваки корак њин
И не дај, да се кавже међ' собом.

Вујица:

Ја знам шта треба, ал' шта могу ја,
Ко другом служи, мене не слуша.
Од кад их Милош оставио ту,
Од онда никад бој да престане

Карађорђе:

Ал' твоји момци?

Вујица:

Само Никола,
Али и он је пreш'о Милошу.

Карађорђе:

Је ли тај једном био код мене?

Вујица:

Код тебе прво, за тим код мене?
Сад, видиш и сâм, служи Милошу.
А овај младић што га везаше
У мојој више није милости.

Карађорђе:

Ради шта знадеш, ја ти рекох већ,
За мир међ' њима одговараш ти.
(Пође, у том долази Рујо).

Карађорђе:

Шта има ново, Рујо?

Рујо:

Опрости,
Не носим собом добро никакво.
И боље да се нисам вратио
Но што сад срамно стојим пред тобом.

Карађорђе:

Не кукај, момче: знадем унапред.
Учинио си што си могао,
Па де да видим, шта нам доносиш.

Рујо:

Од оба кнеза добих одговор,
Да неће доћи. Веле, Милош је
И нико други њихов господар.

Карађорђе:

Кнез Ђука, велиш, и кнез Илија?

Рујо:

Јест, господару.

М. Георгијев:

Тахирбеговица.

С бугарског превео: **Н. Т. К.**

(Наставак.)

Грозан је и страшан био Тахирбег. У цијелом пашалуку не бијаше горег и бездушнијег бега од Тахира. Забити су стрепили од силе му, сарафи од богаства му, а раја — од имена његова, од зулума његових. Када се расрди и плане, или потегне свој у злато оковани јатаган, што му се бљеска у руци као блијесак муње, или потегне своје мерџан-кубуре, с куршумима, којима је погађао и ластавицу када лети.

Нико никад није смио почети говора, или бацити укор у лице Тахирбегово. Само један јединцати пут кроз људска уста испала је страшна и тешка клетва на главу Тахирбегову:

„Да ти Алах узме оно, што ти је најдраже срцу!"

Та је клетва излетила из уста Трнке Циганке, чијег је сина јатаганом сасјекао Тахирбег.

Ненавикнут на таку смјелост, Тахирбег невољно потегну својом десницом једну од својих мерџанли кубура, али се у исти мах сјети да је срамно хитати беговски куршум на слабу жену, те махну руком на свог јавера да је казни. У тај мах презрив и подругљив смијех чу се иза леђа Тахирбегових — ха, ха, ха! . . .

Од једанпут се окрену наружени Тахирбег и напери своју кубуру, коју још државше у руци, одапе запети чакмак и куршум пројури а не погоди јејину, која се смијала бегу под стрехом једне комшијске полусрушене зграде.

То је било први пут у животу Тахирбеговом, да га изневјери куршум његове мерџанли-кубуре, којом је тукао ластавицу у лијету.

Јејина, та пуста злогласница, прхну на сред гребена, више полусрушене куће, па као за инад понови Тахирбегу своје исмијавање: ха, ха ха!...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ала је грозан и страшан био Тахирбег. Страшнији од изгладњела вука у сниjежним сметовима, грознији од разјареног лава у пјешчаној пустињи! Када се расрди Тахирбег, све живо око њега мучаше, као што муче мртваци у својим гробовима, кад пројури каква бура кроз њих и све их разнесе пред собом; као што муче голи гребени неких планина, кад пројури крај њих стријела небесна!

И тако страшан и тако грозан човјек ни од шта друго не могаше да се смири, да се укроти, но само од једног јединог осмијеха Тахирбеговице!

Тај осмијех чињаше га мекшим од воска, мирнијим од јањета, безгласнијим од уловљене рибе у мрежу.

Јадна раја, која је стрепила и од самог имена Тахирбегова, благосиљала је у души Тахирбеговицу! Благосиљала је зато, што је њен осмијех био њихов најбољи заштитник против мука, против невоља, против зулума Тахирбеговых.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Нека је благословен Алах, који је украсио ноћни мрак лијепим мјесецом са небеског свода, њежни цвијет ружин са опојним мирисом и лијепо лице жене са осмијехом!...

* * *

Ако има когод, ко би могао описати невиност цвијећа, које загрљено јутарњом росицом, прима прве зорине пољупце; невино плаветнило на чистом небу; на које и најмањи облачак, кад се савије, начини бијелу пјегу на том небесном плаветнилу; величанство мјесеца, чија се пуна свјетлост појављује као царица међу звијездама, које га са страхом предусретају — ко би описао све то, нека се јави и нека опише опојну љепоту Тахирбеговице!... Да мореш само макар и једним оком да је видиш, па да изгубиш и то пусто око, да останеш слијеп сасвим, макар да си јединац у мајке.... не жали, јер си на ћару, пошто си видио најљепшу жену у животу своме!...

Та, није, да рекнеш, само лијепа она лијепа, руса коса, која, као да је проткана у читавим сноповима златним сунчаним зрацима, па није само лијепо и оно лијепо, високо чело под том косом, нити пак само оне бадемли очи под тим челом, крупне као филџани, у чијој се дубини непрестано огледа и само дно црнога мора! Све је то опојно, све заносно! — Још су опојни и они њежни њезини образи, па и оне мерџан-усне, као да су пароч прорезане, па и онај лабудов врат, па и оне њезине немирне груди, што се као морски таласи играју са свиленим рупцама од бурунџука! Све — све је у Тахирбеговице од лијепог — најљепше, од опојног — најопојније: и њено кретање, и њезин говор, и њезина пјесма!... Ах, и пјесма њезина!... Кад запјева Тахирбеговица у башчи харемској, па још шчепа у своје руке мали деф, да сложи с њим своју пјесму, само да си откуда ту, да слушаш, па да се занесеш!... И булбули, што вију гнијезда у лијепој башчи Тахирбегова харемлука, и они умукну пред гласом Тахирбеговице.

Кад се скупе хануме из сусједних харема уз рамазан, или у који петак, Тахирбеговица је међу њима као мјесец међу звијездама; а када запјева и ухвати својим танким, бијелим, окнивеним прстићима свој деф, накићен црвеним, жутим и љубичастим пантљикама, све њезине пријатељице притаје дах, као да су приковане, окрену главе, укоче очи, спусте руку с полуугашеном цигаром међу прстима, па се занесу опијене, као да су на другом неком свијету!...

Нема друге тако веселе, тако пријатне хануме као што је Тахирбеговица. Зна ти она и за сладост и за разговор, и за весеље и за пјесму, па и за

утјеху!... И да ти је девет лађа у море потонуло, Тахирбеговица ћете разговорити и разгалити да ћеш заборавити и лађе и лађара.

Крене ли Тахирбеговица по чаршији, уздигне и узбуни сву чаршију, од Стамбол-капије чак до Распор-чаршије. — Нема дућанџије који неће прекорачити праг свога дућана и изићи да види најљепшу жену у касаби!... Макар да је завијена у ферецу и покривена јашмаком, Тахирбеговицу сваки познаваше. Познаваше је по њеном назли ходу, по њеном танковијастом стасу као у тополе, по њеном салтанету!... Кад иде, она ступа као каква грлица; ситно, одмјерено, али ипак тако поносно, да и ко је не зна, може познати да је Тахирбеговица. Колико је кројача побркало аршин при мјерењу свога кумаша, колико ли бакала смијешало драме у својој терезији, све од заноса због Тахирбеговице, која пролажаше покрај њихових дућана.

И та лијепа, та весела, та безбрижна жена постаде, од три дана, тако тужна, тако мрачна, тако невесела, као да је крадом отишла у неки крај другога свијета. Нити јој је пјесма пјесмом, ни деф дефом, ни оно весело око, ни оно високо, чисто, безбрижно чело, ни онај осмијак, што очарава, којим знађаше укротити и вукс и лавове! Ни та жена, ни дај ли си Боже!

Да је болесна, није болесна — али здрава болује! Може се наћи лијек за сваку болест, али за болест Тахирбеговице нема лијека, нити има љекара који би казао тај лијек!

Ако није крај шедрвана на џамфезли душецима, а она се затвори у своје одаје са мушепцима на прозорима, па сједне на персијски ћилим на миндерлуку, подупре чело дланом, па се загледа у махалицу на сату; што виси на зиду, а та пуста махалица при сваком свом махању шапне све једне исте ријечи, као што шапћу и водене струје са шадрвана:

Севда!.... Севда!... Севда!....

— — — — — — — — — — — — —

Ох, Алаху, Алаху!... Ти си велики, па ти знаш зашто си створио облаке, да прекривају и помрачују љепоту неба, расвијетљену сунцем, које тамни свијетови украду сваког акшама, а твоја нам га велика милост поврађа сваког сабаха, да те за то хвалимо и славимо ми, који смо ситнији и од праха под твојим подножјем!

Алах-ил-Алах! Свршиће се.

Павле Поповић, Београд:

Српска књижевност.

Свршетак.

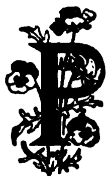

Рођен 1813. на Његошима у Црној Гори, он изучи нека основна знања у Боки Которској за тим неки слободни приватни курс на Цетињу код Симе Милутиновића, који се за Његошева детињства на Цетињу бавио. Врло млад, 1830., закалуђери се и постаде после владиком, имајући по тадашњем уређењу ове малене теократске монархије и кнежевску власт у својим рукама. Као такав као кнез-владика, он проживе понајвише у читању и размишљању, у цетињској осами, коју с времена на време прекидаше дужим путовањем по Русији, Аустрији, Италији. Почео је врло скромно, пишући кратке, безначајне песмице, махом у духу народне поезије, тамошње црногорске слабије народне поезије, које је убрзо издао у две збирчице под насловима „Пустињак цетињски“ и „Лијек јарости турске“, обе 1834. Доцније, услед ове обилније и јаче лектире, коју потпомагаше поступно учење туђих језика, и услед све дубљег размишљања о проблемима моралним и философским, Његош поче улазити у веће и теже појеме, и написа „Лучу Микрокозма“ (1845.), појему философских и узвишених мисли, коју заснова на једном епизоду Милтонова „Изгубљена раја“. После, 1847., уђе у још дубља и јача дела, с „Горским Вијенцем“, који је врста драме, драме у античком смислу, као „Персијанци“ Есхилови, и у којем је опеван један важан историски догађај из почетка 18. века, истребљење потурица у Црној Гори, ослобођење Црне Горе од Турака, што карактерише и одликује ово дело, то је најпре састављање његово на подлози народних песама, које се за поменути догађај везују, затим грандиозна епска концепција, тачно и живописно сликање црногорских типова, са мало хумора уз то, локална боја и уопште пуно национално обележје; после висок полет идеја, дубока философија живота, песимизам и горчина једног великог духа, снажан патриотизам једнога народу истински оданог човека; најзад, магистрална, величанствена дикција са дивним лирским пасажима, с богатом китом јаких, концизних, пуних стихова који један за другим нижу максиме и идеје у беспрекорној форми античке сентенције. Све што је осећао и видео, Његош је унео у то дело; цео свој лични роман закопао је ту, роман једног цивилизованог владара над народом полуварварским, једног философа у средини незналица и непросвећених, једног жаркога родољуба у приликама у којима не може да учини своме народу ништа од онога, што би желео, једног титанског духа, који је везан и спречен у свом полету, речју једног окованог Прометеја, али Прометеја „пред чијим ногама ни једна оксанида није заплакала.“

Кад га је једанпут неки енглески лорд, очаран његовим познанством у Напуљу, замолио да му дâ своју слику и на њој напише нешто стихова за успомену, Његош му је дао слику, али стихове није написао; „у нас Срба, рекао је он, има једна народна песма, која каже да се море претвори у мастило, а небо у лист хартије, наши се јади не би могли исписати“: те је јаде, међутим, народне и своје личне, он на магистралан начин исписао у „Горском Вијенцу“,

најбољем делу српске књижевности. После „Горског Вијенца“ и сем њега Његош је написао још само нешто краћих песама, „Шћепана Малог“ (1851.), недраматичну драму из црногорске историје, и оставио у рукопису „Слободијаду“, епско дело, опет из црногорске историје, састављено још у младим годинама, и почетак превода Омирове „Илијаде“ као и „Слова о полку Игореву.“ Да би се имао појам о његовој високој поезији, наводимо овде један пасаж из „Горског Вијенца“, један монолог игумана Стефана, слепог и мудрог старца, и лепе и достојанствене фигуре овог спева; штета је што „Горски Вијенац“ није преведен на енглески и француски, кад је већ преведен на немачки, талијански, руски, чешки, бугарски, шведски и мађарски.

Тај пасаж гласи:

Ја сам проша’ сито и решето,
Овај грдни свијет испитао,
Отрови му чашу искапио
Познао се с гркијем животом —
Све што бива и што може бити,
Мени ништа није непознато!
Што год дође, ја сам му наредан.
Зла под небом што су свакољика,
Човјеку су прћија на земљи.
Ти си млад јошт и невјешт, владико!
Прве капље из чаше отрови
Најгрче су и најупорније.
О, да знадеш што те јоште чека!
Св’јет је овај тиран тиранину.
А камо ли души благородној.
Он је састав паклене несłоге:
У њ ратује душа са тијелом,
У њ ратује море с бреговима,
У њ ратује зима и топлина,
У њ ратују вјетри с вјетровима,
У њ ратује живина с живином,
У њ ратује народ са народом,
У њ ратује човјек са човјеком,
У њ ратују дневи са ноћима,
У њ ратују дуси с небесима;
Т’јело стење под силом душевном,
Колеба се душа у тијелу;
Море стење под силом небесном,
Колебљу се у мору небеса;
Волна волну ужасно попире,
О бријег се ломе обадвије —
Нико срећан, а нико довољан,
Нико миран, а нико спокојан —
Све се човјек брука са човјеком —
Гледа мајмун себе у зрцало.

Проза је била слабија. Роман је негован доста, али је био слаб по каквоћи; фантастични романи Милована Видаковића (1780.—1841.) типски су представници његови. Приповетка се мање неговала, и ако у истом смислу. Драма и комедија ишле су боље. Најбољи је ту Јован Поповић Стерија (1806.—1856.), који је створио неколико комедија у роду Молијерове комедије карактера, са доста добро опсервисаних типова тврдице, „покондирене тикве“, надрикњижевника али с мало вештине у композицији; међ комедијама су му најбоље: „Тврдица“, „Женидба и удадба“, „Зла жена“, које је један далек одјек Шекспирове „Припитомљене злоће“, и т. д. Он је писао и историске драме и трагедије, из српске прошлости, али у њима је био слабији но у комедији; најбоља му је „Смрт Стефана Дечанског.“ Сем романа, приповетке и драме прозе је било и у другим родовима, у историји, књижевној критици, козерији, и т. д. У тим родовима (не свима) најјачи је Вук, и уз Вука Ј. Поповић, Д. Давидовић, Ј. Стејић и др.

Друга половина 19. века није посвећена једној идеји као прва, нема једног центра, једне жиже, него представља разноврстан рад, рад у правцима разним и независним. После, она није ни тако добра као прва. Прва половина нарочито у последњим годинама и у раду Вука, Његоша и Бранка, представља најбољи, класични период; друга половина чини слабији период. Ипак она показује често интересантне књижевне појаве, и значи напредак у извесним књижевним родовима. Напредак тај није само по количини него и по каквоћи.

Поезија, лирска и епска, јако се неговала. После Бранка све је зацвркутало, понајвише на његов начин. Важнији песници овога периода ово су. Најпре Јован Јовановић Змај (1833.—1904.), најпопуларнији међу новијим песницима, чије љубавне, патриотске, сатиричне и друге песме показују врло леп песнички таленат питомије врсте, нежан и сетан, много духа, мало страсти, ретко кад дубину; затим, Ђура Јакшић (1832.—1878.), који се увек истиче као парњак и такмац Змају, онако као Шилер Гетеу, а који му је у многоме противан, има страсти, јачине, силине, има и нежности, али каткад пада и у декламацију и није вешт; после, Војислав Илић (1862.—1894.), можда највећи артист од досад поменутих, са много модернијим духом, с мотивима више књижевним, са просодијом тежом и више уметничком, с нарочитим даром за живописно, и др.

Проза се такође много развила. Роман је друкчији од онога у времену Видаковића, ма да има још пуно мана. Два су најбоља представника његова: један у почетку периода, други на крају. Први је Богобој Атанацковић (1816.—1858.), са романом „Два идола“, који није бајка, него слика из тадашњег друштва, из 1848., али слика вулгарно-сентиментална, конвенционално-плачна и отужна. Други је Јаков Игњатовић (1824.—1888.) Он је писао историске романе, затим хумористичне и авантуристичне романе; напослетку романе друштвене („Чудан свет“, „Васа решпект“, „Вечити младожења“, „Стари и нови мајстори,“ „Патница“), који су му најбољи, натуралис-

тички, сликају „нижи свет“ и његово пропадање, и то црним бојама и са пуно песимизма, и који због тога често остављају јачу импресију, поред свих мана у стилу, композицији и нарочито у мотивацији радње. Приповетка је више негована него роман. Има пуно радника који је негују. Најпре сами Б. Атанацковић и Ј. Игњатовић, који су обојица оставили и већи број приповедака, истих особина које смо видели у њиховим романима. Затим Ђура Јакшић, који је оставио још већи број приповедака у којима је махом износио сувремени живот из Војводине или Србије али га је износио романтично, нестварно, с претеривањем и идеалисањем, с пуно лиризма или декламације. Даље, Стјепан Љубиша (1824.—1878.), сасвим друкчији од ових (с другога је и краја, са дна Далмације, док су ови из Војводине и Србије), нов, свеж оригиналан, ни мало у књижевној традицији, приповедач од дара, који прича старе локалне догађаје које народ памти, и прича их просто, простим језиком и стилом, али живо, пластично, као народна приповетка вуковском класичном прозом, с пуно хумора уз то. Затим, Лаза Лазаревић (1851.—1890.) бољи од досадашњих, најбољи од свију приповедача, један од најбољих међу српским писцима, који је написао мали број приповедака („Први пут с оцем на јутрење“, „Школска икона“, „У добри час хајдуци“, „На бунару“, „Вертер“, „Све ће то народ позлатити“, „Ветар“, „Он зна све“ и т. д.), али су оне све стални узори јаког цртања, беспрекорне композиције и врло пажљивог и израђеног стила. Напослетку Јанко Веселиновић (1862.—1904.), који је непосредно иза Лазаревића прихватио специјално сеоску приповетку, и поклонио јој свој јаки таленат, али који, због релативне оскудице у књижевној култури и других разлога, није могао одржати приповетку на висини, на коју је њу његов претходник попео; његове су приповетке многобројне. Драма се доста неговала, и ако слабо, и то слабије драма и трагедија него комедија. На трагедији и драми, која је сва из народне прошлости и у стиху, радили су прослављени Јован Суботић (1817. до 1886.) са више комада; затим, још прослављенији Матија Бан (1818.—1903.); Ђура Јакшић, Лаза Костић (рођ. 1841.), који је преводио и имитовао Шекспира, и т. д. У комедији је највише успеха имао Коста Трифковић (1843.—1875.). Трифковић није наставио правац Поповића, и његова комедија није комедија карактера него комедија интриге. Његове комедије, наиме, не сликају типове, карактере, страсти, него оперишу са простим позоришним фигурама, али се зато одликују добро смишљеном интригом, великом вештином у композицији, укусом, духом. Он је написао доста комадића, а за врло кратко време главнији су: „Честитам“, „Школски надзорник“, „Младост Доситија Обрадовића“, „Избирачица“, „Љубавно писмо“, „Пола вина пола воде“, и т. д. Књижевна критика била је доста слаба; бољи су јој представници од старијих Коста Руварац, па затим Светислав Вуловић и, од млађих и модернијих, Др. Љубомир Недић, и др. Сем ових, и други су књижевни прозни радови неговани н. пр. путопис, који је био заступљен с једним од најбољих стилиста овога периода Љубомиром Ненадовићем (1826.—1895.) који је у својим путописима по Црној Гори, Италији, Немачкој и Француској дао лаку и врло пријатну лектиру, козерију местимице хумористичну.

Тако стоји књижевност у другој половини прошлога века. Има још једна сем ње; то је данашња књижевност, књижевност последњих година и живих писаца, њена поезија и проза.

Поезија стоји добро. Поред талента, има често и доста културе међу њеним представницима. Напојена делимично француским духом, она има нове акценте, оригиналне, модерне; има више елеганције у мотивима као и у метрици, само се осећа и више „литературе“ у њој, нарочито литерарног песимизма. Главни су јој представници: Јован Дучић, Милан Ракић, Милета Јакшић, Алекса Шантић, Милан Ћурчин и т. д.

Проза такође стоји добро у извесним родовима. Романа нема, на жалост; он је међутим, врло потребан пошто пуно тема чекају на њ, тема локалних, чисто српских, из нашег специалног друштва, из ове прелазне и узрујане епохе у којој се налазимо. За то је приповетка плоднија, врло плодна, и добра уз то. Рађена каткад с много талента, каткад с нешто културе, она је скоро увек реалистична и има доста детаљних опсервација. Она хвата интересантне типове из свих крајева нашега народа, не само из Србије и Војводине, него и из Босне и Херцеговине, Црне Горе Приморја, Славоније. На жалост она се још сувише задржава на сеоским и маловарошким мотивима; студије сложенијег друштва, ближег нама, нема у њој. Главни представници њени: поред скоро умрлог С. Сремца, Симо Матавуљ, Борисав Станковић, Иво Ћипико, Светозар Ћоровић, Петар Кочић, Вељко Милићевић, Радоје Домановић (алегорична прича и политичка сатира), и т. д. Драма стоји слабије. Историска драма је у рукама слабих писаца, који не могу да је истргну из круга патриотске мелодраме; комедија је доста вулгарна, и ако има појединих тачних црта из живота; друштвена комедија тек што је почета, с успехом. Главни представници: Бранислав Нушић (Тако је морало бити), Иво Војиновић (Дубровачка трилогија), и др. Књижевна критика стоји добро. Место старе, благе, патриархалне и патриотске критике, која је хвалила све само ако је народно, данас је критика, упркос свима изузецима, модерна, озбиљна с правим мерилом и јаком савесношћу. Читава једна генерација одшколована је у идејама Сент Бева, Тена и Леметра, и унела је у критику фино опажање, укус, културу и спрему, и врло много стила. Главни представници, Богдан Поповић, Јован Скерлић, и др.

Таква је српска књижевност у својим општим цртама.

Драматска умјетност — нижа умјетност.

Написао: Доменико Олива, (члан италијанског парламента).

Наука о естетском чуствовању, коју је Спенсер обрадио у VIII. дијелу својих Начела Психологије, сасвим је једноставна и може да се збије у мало ријечи. Код нижих врста животиња опажамо, како су све активне снаге уперене на то, да се врше главне функције потребите за обезбјеђење живота; код супериорних животиња видимо, на супрот, како су се енергије умножиле не само што се тиче разликости, броја и замашаја; него видимо и то, како није чак ни нужно да животиња улаже сву своју енергију у задовољавању пожуда и у непрестаној борби за живот. Отуда преобилност у снази, која треба опет да се некако утроши, па кад прилике заповједнички не налажу да се та снага троши у стварном раду, онда видимо да се она троши у раду фиктивном. Тако се код животиња објашњује игра којом оне, без икаква корисног смјера, вјежбају понеку од сила којој је иначе намијењена много важнија улога у економији њихова живота.

Опажања, што су дојако у том правцу чињена, врло су проста и поучна: пси нам јасно кажу да се њихова игра састоји понајвише у имитовању лова и утакмице; они се непрестано загоне, утркују и ујездају, вриштећи и залајкујући, као да се надмећу и у надметању заносе; мачка нас подсјећа на своје грабљиво поријекло, те јој је најмилије да око нечега обиграва, купећи се у клупко и поскакујући, као да се непрестано игра мишем. Слични се нагони — било да су прирођени, или механично имитовани из живота — опажају и код дјеце: играње са лутком, које толико воле женска дјеца, није друго већ минијатурна слика великих „женских послова" што их чекају у животу. Мушкарци воле да имитују подвиге живота војничког, одајући тако за рана тежњу ка борби и акцији, која је прирођена јачему сполу. Шта више? Та се наклоност борби очитује чак и у играма људи одраслих, јер је уживање у побједи и у превласти увијек наше доминантно чуство, било да се страствено коцкамо, или да своје активне силе вјежбамо у умнијој игри шаха. Чуство, које нас у оба случаја руководи, одговара на длаку чежњи за побједом у борби за опстанак.

Противници овог Спенсеровог учења полазили су махом са криве претпоставке, да је чувени мислилац овдје хтио да дâ дефиницију естетскога чуства, док је он намјеравао да говори само о његову извору; они заборавише при томе, е је енглески филозоф био један од највећих апостола еволуционистичке науке, а ко је ту науку себи за водиљу изабрао, тај не може ни у ком случају да то изгуби из вида. С тога ми се чини да би сваки човјек, који се науци еволуције клања, имао пристати на ово чедно тумачење естетскога чуства, и не тражити овоме другога извора: осјећање које најузвишенија дјела ствара, те које нас за њих до крајности одушевљава, није друго до ли потпуна и свестрана еволуција оног ситног психолошког заметка, којему смо навише промотрили природу. Почеци су, додуше, чедни, а резултат величанствен, али не треба заборавити да се естетски одгој развија напоредо са одгојем људским, и да између мачје игре и Шекспирова Хамлета има толико простора, да се у њему може смјестити сва она гомила ступњева, што их треба да превали животиња док се приближи човјеку, човјек примитиван док се попне до човјека културног, и која дијели човјека од талента од признатог генија.

* * *

Свакојако, ја не мислим опет да пошто пото браним учење Спенсерове; ја просто велим, е ми се еволуционистичка ипотеза чини у овом случају најоснованија. А кад би то тако било, настаје питање: који естетски облик треба сматрати као првобитни, т. ј. као онај што се јавља у зачетку људскога развоја, у дјетињству човјечанства, или што га данимично опажамо код дјеце, која од нас увимљу оно што је ближе њиховој природи, природи, која нас у својој једноставности и незаокругљености у многом чему подсјећа на природу човјека примитивног? Зацијело умјетност драматску. И, збиља, остајући код саме умјетности књижевне, игра, којом се дјеца забављају, није налик ни на лирику; ни на епос, ни на роман, ни на сатиру; она је најсроднија са комедијом као што је овој најближа игра псећија и мачија. Комедија о материнству, што је женско дијете представља својом лутком, право је ремек-дјело истинитости; ратнички појмови, што се роје у дјетињој глави, испољавају се обично у врло спретним тобоже војничким операцијама, у призорима врло живахним, а кашто и веома драматским. Игра је, усталом, и код одраслих људи, увијек нека врста минијатурне глуме.

Од осталих умјетничких облика нема трага нако у човјека, док су им веома слаби трагови и код дјеце, а готово никакви код људи примитивних, или који су слабо, ја л' никако расположени на естетско стварање.

Што је пак констатовано да има епских, ја ли лирских облика и код неких дивљих народа, то ствар ни у чем не мијења, јер се из самог склопа тих неуглађених књижевних појава увиђа, како им је извор и тежња скроз драматска; то су спјевови у којима

превлађује облик дијалошки, побједне пјесме или тужбалице у којима се испољава радост или туга задруге; манифестације што се обично јављају у форми драматској, нарочито у играма које имитују рат, у кореографским призорима и т. д.

* * *

Као год међу дивљим задругама, тако је исто драматски облик на части и код ситнога пука народа културних; наше црквене славе — у којима толико ужива наш сељак — налик су својим обредом, развитком и величајним цртама, на оперне представе; средњевјековне „тајне" (mystères) у којима су наши прадједови толико уживали, приказују се и данас у неким крајевима Шпањолске и Италије. Па и саме социјалисте показују у том погледу неку натражњачку тежњу, која се одаје у њиховој борби за остварење неког механичког људства, сапетог у оковима насилне узајамности, као и у њиховој дјетињој наклоности ка бучним скупштинским препиркама и осталој гестикулацији политичких комедија.

Шта више? У чему се некритичка гомила, за коју су велики пјесници узалуд своје струне затезали и која је о великим умјетницима тек нешто начула, у чему се, вељу, та некритичка гомила највише наслађује? Та за цијело у позоришним представама. И, уистину, позоришта се наша пуне мушком и женском чељаду, која није никад прочитала ни једног стиха, од Леопардија или од Кардућија, за коју је Флобер мртво име, а Толстој може бити само писац једног вулгарног драмата: Моћи мрака. Та не само што та маса у позориште хрли, него у њему ужива, и што је год неспремнија да о комадима суди, она држи да је на то позванија, тако да од ње једино зависи, да ли се који писац има подићи у звијезде, или немилосно затрпати под гомилом фијука.

* * *

Један аргуменат у прилог моје тезе могао би да се изведе и отуда, што жене ванредно успијевају у драматској умјетности, барем као глумице. Док у свим осталим манифестацијама умјетности (мал' те не рекох: у свим манифестацијама живота) жена заостаје за човјеком, или му тек досиже до рамена, на позорници се она с њим не само такмачи, него га често наткриљује и односи над њим побједу; и док жена као списатељ мора да жртвује увијек поштогод од својега спола, глумице остају опет зато женскиње; женскиње у пуном, њежном и сладосном значењу те ријечи; женство Саре Бернарове и Елеоноре Дузе, то је нешто необично привлачно, необично мило.

Резултатима ове моје анализе могло би се зар приговорити, да су неке измеђ најузвишенијих људских умотворина добиле форму драматску. И, доиста, оно што је до нас допрло, од старог класичног позоришта, напросто је величанствено. У новије доба налазимо пак на дивну појаву драматургије енглеске, која може да се такмачи са умјетничком продукцијом свих времена и свих народа. Уз то би се могао споменути класички театар француски, шпањолски, па и талијанска комедија Голдонијева. Напошљетку и неки савремени писци постигоше, на позорници, врхунац умјетничке славе.

* * *

Но не треба сметнути с ума како, изузевши Шекспира, Молијера и Голдонија, сви остали драматски писци не живе данас крјепошћу облика у ком дадоше израза своме генију, хоћу рећи на позоришним даскама, него се у главном држе ради своје унутрашње, књижевне вриједности. Па онда генију не може сметати инфериорност књижевног облика, и њему је свако средство згодно да своју надмоћ покаже; то су срећни и сјајни изузеци, који не могу да побију правило.

И овим завршујем; завршујем молећи своје многобројне пријатеље, позоришне писце, да извине ово потцјењивање њихова позива, а уосталом нек буду увјерени да им желим најбољи успјех, нарочито успјех новчани, кад су већ тако мудри били те се одали једној умјетности, која човјеку даје оно што му је на свијету најмилије: бучне и непосредне славе и обилата добитка.

Задар.

С талијанскога превео:
М. Цар.

Српске народне умотворине.

Женске пјесме из Славоније.

1

Двоје с' милих омилише
Ц'јелу ноћ се проводише.
Ал говори дјевојчица:
„Бога теби младо момче,
Кара ће ме мила мајка."
„Не бој ми се дјевојчице,
Ја ћу тебе научити.
Како-ш мајку преварити.
Мами кажи, баби слажи:
Соколи се залетили,
Крил'ма воду замутили.
Док се вода избистрила,
И ја млада заграбила,
У том прошо дан до ноћи,
И мјесеца до по ноћи,
И звјездице воларице. —

2.

Ој Марија материна,
Пуна ти си ружмарина.
Кућа ти је покрај пута,

Куд пролазим по сто пута.
А ти сједиш на столићу,
На шареном јастучићу;
Па ти своје власи гладиш,
И из мене срце вадиш.
Што су твоји црни власи,
То су моји тешки гласи.
Што су твоје бијеле руке,
То су моје тешке муке;
Што су твоје црне очи,
То су моје тешке ноћи".

3.

Сека брату просила дјевојку,
Од милине дјевер брату била,
Од цара му коња куповала,
Од царице бијеле перјанице.
Кад су стари свати путовали,
Кад су били на по Цариграда,
Гледала ји све на ред господа
И сам царе испред Цариграда
И царица с драгога камена.
Ал говоре сва на ред господа:
„Мили Боже, кићених сватова,
Још каки је дјевер међу њима.
Да нам оће остати у граду,
Дали би му полак Цариграда
И граткињу најбољу дјевојку.
Ал говори лијепа дјевојка:
„Што ће мени полак Цариграда
И граткиња најбоља дјевојка:
Кад сам јадна и сама дјевојка."

4.

Ја обиђо' брдо и долове,
Све на свому коњу крилатоме.
Нијѐ мене не забоље глава,
Док не дођо' двору бијеломе —
Онда ме је забољела глава.
Свит ми каже, да ћу умријети.
Ни' ми жао, што ћу умријети,
Већ ми жао коња крилатога,
На ком ћу га јадан оставити?
Ако ћу га секи оставити:
Сека ми је 'итра везиљица,
Даде коња за кањуру свиле.
Ако ћу га баји оставити:
Бајо ми је добар дуванџија,
Даде коња за лулу дувана.
Ако ћу га мајци оставити:
Мајка ми је слаба и нејака,
Нит га море зоби назобати,
Ни лађане воде накушати. —

5.

Платно б'јели делија дјевојка,
На камену, на по Сарајева.
Пуче камен на двоје и троје,
Утопи се делија дјевојка.
Жалило је полак Сарајева,
Понајвише, Сарајлија Јово.

6.

Сажгало се пландовиште,
Липе Маре ладовиште.
Гасила га липа Мара,
Гасећ бурму изгубила.
Момче јој се Богом клело:
„Нисам бурму ни видио
А камо-ли да сам нашо.
Синоћ касно с војске дођо'
Јутрос рано у лов пођо',
Три ме лова сусретоше:
Први ловак лисичија,
Други ловак синичија,
Трећи ловак дјевојчица.
Топла бунда лисичија,
Слатка чорба синичија,
Липо име дјевојачко."

7.

Мајка Мару у подруму 'рани.
На подруму мален пенџер био,
Куд је Иво Мари долазио.
И Марино лице обљубио.
Прво јутро мајка Мари дође,
Ал у Маре очи помућене.
Друго јутро мајка Мари дође,
Ал у Маре коса побуркана.
Треће јутро мајка Мари дође,
Ал је Мара крупна у појасу.
Мајка ју је врачима возила.
Прва јој је врачара казала:
„Твоја Мара 'ладну воду пила,
У води је стоногу попила."
Друга јој је врачара казала:
„Твоја Мара пшеницу зобала,
У шеници жишка позобала."
Трећа јој је врачара казала:
„Твојој Мари Иво долазио,
Због тога је крупна у појасу".

Забиљежио **Ђорђе Поповић.**

Ђаво је свему крив.

Српска народна прича.

Био један човјек, који је за сваку несрећу, убиство, тучу и друго говорио: ђаво је крив свему и развађао људе, молећи их, да се откане ђавољег посла.

Једанпут тај човјек сједио у дућану и пушио на свој дугачки чибук, кад изби преда њ, анатема га било, у људском облику и стаде

се с њим разговарати. У разговору укори га што за свашто баца кривицу на ђавола, па да му покаже да није он крив за све, рече му да пази шта ће сад бити.

За тим оде преко пута до касапнице, замочи прст у једну брављу џигерицу, која о ченгелу висаше и онако крвавим прстом премаже по ћефенку једнога бербера у близини. У тога бербера бијаше у кафезу врло питом кос, па како му је скоро отворио кафез, кос сиђе на дућан и стане кљуцати ону крв. До берберницe бијаше ашчиница, а у ашчије бијаше велики, угојен мачак. Угледавши мачак коса на дућану полако се пришуња, скочи на њега и за тили час удави га. У тај мах излети бербер и дошавши до ашчије, стаде га грдити што не затвара мачка, а овај њега што је пустио тицу из кафеза. Ха, ријеч по ријеч, дође и до туче. У тој тучи бербер тргне нож и збоде ашчију. Чим се проли крв скупи се свијет на то мјесто, а ђаво ће рећи ономе дућанџији: „ето видиш, са чега погину човјек! Зар је крив ђаво у томе?“

А дућанџија се издрије на њ: „Одлази, несретниче, свему си ти крив, јер да ти не подмаза крвљу терђах, не би ништа ни било!“

Забиљежио од Спасоја Трнчића у Сарајеву

Н. Т. К.

Сватовска наздравица (из Лике)

кад се кумовски „чурег“ (кумовски колач) дијели у свате, стари сват наздравља овако:

Уздижем чашицу, напијам здравицу за куће господара, који смо ступили у овај дом под овај кров, да би Бог поживио куће господара, остало друштво које се сабрало под овај кров и у овај дом. (Износи чурег).

Ево ме с крувом, колико на овом круву шара, толико има' снаја, колико писма, толико има' сина, он се њима поносио, као соко висином, зец брзином, јунак на враном коњу на равном пољу, широким путем одлазио ширијем долазио.

Бог му дао равно поље, оштро гвожђе, дуге уврате, јаке воке, у пољу тежаке, овнове вилаше, прасце зубаше, те продавао овнове вилаше и прасце зубаше за златне дукате, свијетле гроше, те дарива снашице пунице и остале пријатељице, а најкашње сирома оста' без крајцера.

Бог му дао рајско стање, од људи почитовање.

Бог му дао равно поље, оштро гвожђе, дуге уврате јаке воке у пољу тежаке, они орали шеницу бјелицу, отуд иде св. Петар и Пава златним се штапом поштапају, тиха киша порашала. Бога моли св. Петар и Пава, да роди шеница бјелица, по дну да је бусата, по сриједи да је власата а по вр'у класата; да би био сноп ко поп, клас ко ђак, стрнина ко врљика, на том пољу садјели стог, на њем сједи Господин Бог, неком дијелио шаком, неком капом, а нама красна браћо и пријатељи с нашом срећом и пуном врећом; у млину се надомиљало, у наћвама накувавало у пећи надопјецало и свој браћи надотјецало.

Ево хљеба и жарке погаче, која на вјетру вијата на ситу сијата, с јајима кувата, оћу је ломити, Богу се молити, четир четврти, 8 комада; 16 комадића више дјелића, јер нас је маса, да би било у сто добрих часа!“

Ево ме с вином: Ако буде винце виновито, биће љето кишовито, ако буде винце виноквас, биће нама добар глас, ако буде ракија жеженица, родиће нам проја и шеница и у брду винова лозица, тко нам је злотвор, убио га Господин Бог, стријелом кроз плот, у лули ноге прекрстио, кроз камиш се провлачио, Бог му дао лојену главу, воштане ноге, те не мога' љети на сунце, зими к ватри, црњи био од лонца тањи од конца.

Овај куће господар имао двоја врата, једна му врата драчом и трњем зарасла, а друга му отворена била, она која му драчем и трњем зарасла одонуд му непријатељи долазили, а она која му отворена била, одонуд му пријатељи доодили и добре гласове доносили, дакле узимљем врчину, засукујем брчину, пази друже како Вујо струже, сви здрави и ја с Вами!

Чуо па забиљежио

Милош Ђ. Шкарић
учитељ.

Карловчић (Срем).

ЛИСТАК.

П. С. Талстов, Београд.

Књижевна хроника.

„Бен Акиба.“ — „Размишљање о лепом.“ — „Просветни надничари.“

Књижевне новине у нас нису више тако ретке, као пређе. У нас се сада више пише и више штампа. Писци су пређе ретко када оштампавали своја дела у засебну књигу, него су их остављали у повременим часописима. Сад се у свих њих појавила једна, оправдана или неоправдана, амбиција да што више књига оставе за собом, појавио се у њих управо грозничав страх од заборава — као да се од заборава може спасти и рђава књига. Пређе се сва продукција наших писаца објављивала часописима, сад се објављује посредством часописа и књига,

а у најблискијој будућности објављиваће се посредством новина, када ће новине неминовно убити књигу. Новине су, уосталом, најпоузданије и најбрже средство да се дела, нарочито рђава, што пре забораве. И у томе погледу новине ће благотворно утицати на рђаве писце, који, и ногама и рукама (а по некад и главом) раде да их српска публика призна. У времену индустрије и одвратне и нечовечне утакмице, коју она неминовно изазива, човечанство, савремено апсорбовано борбом за опстанак, неће имати времена да чита књиге него ће на доколици, за време тренутног примирја после једне вратоломне борбе, без концентрисане пажње, читати само краће саставе, можда, само фељтоне, кратке путописе писаних са гледишта каква практична човека, приповетке у једном ступцу, романе у три ступца. Наши писци, можда, инстинктивно осећају тај блиски поводањ практичнога духа, па се зато грозничаво журе, да се, колико толико, сачувају од заборава...

Бен Акиба, који већ три године пише фељтоне у добро уређиваном дневном листу „Политика“, изабрао је двеестак својих фељтона и оштампао их у засебну књигу под насловом „Бен Акиба.“ Предмет за своје фељтоне Бен Акиба, обично, узима из нашег политичког и друштвеног живота, јер ретко кој живот каквог малог културног народа да има толико невероватно апсурдних глупости и несрављено смешних и жалосних донкихотерија, као наш политички живот, толико лажи, срачунатих на зеленашки ћар и толико одвратно ћифтинског притворства, као наш друштвени живот. И зато је таква средина богат мајдан за једног доброг хумористичара и сатирика. Али при свем томе то није богаство разноврсности, свих многоструких појава, свих најразличнијих манифестација политичког и друштвеног живота. Наш политички живот није компликован. Он је једна рђава копија политичког живота са запада, у који смо ми, намерно или ненамерно, унели своју оријенталску неискреност, једну прозирну препреденост, једну притворну љубав према принципима, незајажљиву похлепност за влашћу, а све то у једном једитом смеру, да појединац дође до успеха, да појединац оствари своје личне идеале. Тобожња борба за што већу благодат целокупнога друштва само је један рђав изговор под којим појединац ради за своју личну егзистенцију и личну амбицију, јер нема куражи, да пред целим друштвом призна сву бруталност својих смерова. За друштвени живот наш, додуше, не може се рећи, да је савршено патријархалан, али он се само у толико разликује од патријархалнога живота у колико се културне лажи, претворства, бестијална себичност, нечовечна бруталност и суровост, под модерним изговором борбе за опстанак, разликују од тих истих манифестација у патријархалном животу. Али све основе једног патријархалнога живота још постоје у нашем друштвеном животу: узак хоризонат идеја, непријатељско расположење према модерним великим идејама, страх од прогреса и негирање прогреса (под изговором: све је већ једном било), и тако даље. И зарад тога, што наш живот, са стереотипности својих појава, није тако разноврсан, не могу ни предмети Бен Акибиних фељтона бити тако разноврсни. И зато се он тако често понавља, ма да та понављања (понављања предмета, а не обраде) имају увек нешто ново, јер једном обрађене предмете посматра са друге нове стране.

Бен Акиба је творац хумористичног фељтона у нас. И, као такав, он је доказао, да се о нашем политичком и друштвеном животу, ма да није тако разноврсан, као компликован живот великих европских градова, може писати, готово, сваког дана, да се, готово, сваког дана могу проналазити нове смешне стране тога живота, које очигледно доказују, да је наш јавни и приватни живот, поред све своје културне спољашњости, још живот у повојима, још веран одблесак патријархалнога живота, који, под утицајима наметљиве стране културе, мимо воље, мења само своју спољашњост. И баш то мењање је најсмешније, и према томе највише пружа материјала за хумореску и сатиру.

Бен Акиба је у нас врло популаран, популаран у тако званим вишим и нижим круговима, популаран у целој Србији. Када у какву веселу друштву настане каква смешна ситуација, онда се, обично, вели: Ето, то је за Бен Акибу. Жене, занесене интимним разговором, прекидају, наједном, разговор и унезверено се окрећу — да их откуда не прислушкује Бен Акиба. Пиљарице на Великој Пијаци, у међусобној свађи, прете једна другој, да ће је „метнути“ у Бен Акибу. Једном речи: свак се боји да не постане смешан, јер све што је смешно, улази у фељтоне Бен Акибине и на тај начин смеје му се цела Србија. И зато Бен Акиба дневно добија по неколико карата или писама, у којима му, наравно анонимни, поштоваоци причају по какав смешан догађај и моле га, да то употреби у својим фељтонима (јер ће то њихове противнике, с којима су у завади, наљутити и тако ће се на тај посредан начин осветити). Бен Акиба је популаран, као што до сада није био ни један писац у нас популаран и то је оно, што највише љути чисто литерарне кругове, што највише ствара тешкоће, да се једном разуме наша читалачка публика, која тако радо воли да афектира да има укуса, то је оно што љути г. Бранислава Ђ. Нушића, који има са свим других и узвишених литерарних амбиција. Јер госп. Нушић врло добро зна, да већина Бен Акибиних фељтона немају, готово, никакве литерарне вредности, а мали део да има само пролазне литерарне вредности, као и догађај који је узео за предмет своjем фељтону. После ове констатације сваком се натурује питање: па зашто их онда пише? Одговор је врло прост: зато што је српски књижевник, а за српског књижевника у Србији нема хлеба без надничења.

Бен Акиба не мисли штампати све своје фељтоне, штампане у „Политици“. Он је изабрао само оно, што му се чинило да је најбоље, јер он врло добро зна, да нема увек времена да буде духовит и да му, према томе, не може сваки фељтон бити духовит. Али оно што је одабрао и духовито је, и интересантно је и боље, него ишта у нашој хумористичној књижевности.

*

Г. П. Одавић издао је једну врло укусну књигу „Размишљање о Лепом“. Књига је писана лепим и бираним речима и једним тромим, немачким, безличним стилом. Писац у њој са озбиљношћу једнога студента, констатује најопштија места у сваком уџбенику о естетици. Да човек дође до те констатације није потребно никакво размишљање, јер се, размишљањем, дошло до ње још пре двадесет векова. Естетика, као наука о Лепом, као једна научна дисциплина, не би постојала, да јој није основна идеја она иста констатација, коју г. Одавић са толико озбиљности објављује, као да је пронашао једну, до сад непознату, истину. Рећи данас Лепо уздиже човека, то је тако исто банално и смешно, као кад би неко, озбиљно и ауторитативно, рекао: земља се окреће.

У првом есеју „О култивисању Лепог“ г. Одавић не износи ни једну нову мисао, ни један нов поглед, ни једно, бар привидно, ново опажање, ни један нов предлог о култивисању лепог, осим ако не мисли, да су дубоке констатације о томе, нове, да су пролеће, зима, лето и јесен, ноћ и дан у равној мери лепи, само човек треба да је у себи толико култивисао лепо да би у свим тим манифестацијама природе могао наћи Лепо. Иначе цео тај есеј, писан лепим и бираним речима, није ништа друго, до низ општих места отужних у сваком уџбенику о естетици.

Други есеј са примамљивим насловом „Неколике мисли о Тургењеву“ нема ни једну мисао, коју други, читајући Тургењева, није мислио пре њега. У првом есеју нема ни једне нове истине, у овом другом нема ни једне нове неистине. Све оно, што су тесногруде космополите и људи уског хоризонта и без трунке националног осећања рекли о Тургењеву, категорички му одричући, да је био прво специјално руски писац, па тек после, у последњем реду, писац, који је припадао целом човечанству“, г. Одавић, без властите контроле, са афектираном убеђеношћу, уноси у свој есеј. Зато је и могао да напише једну капиталну неистину, „да су његови јунаци били Руси само по имену и средини у којој су живели, иначе да су пре свега и на првом месту, били људи.“ Коме год су лајику познати Тургењевљеви типови: Базаров, Руђин, Нежданов, Солимин и т. д. неминовно ће се морати уверити са каквом озбиљношћу г. Одавић располаже при писању ових својих „мисли“. Да г. Одавић не зна шта је средина и да јој, према томе, одриче сваки значај, читалац ће се уверити на свакој страници његових „мисли“, као што ће се уверити, да г. Одавић, баш за то што не зна теорију средине, врло често пада из једне контрадикције у другу контрадикцију, час признавајући да средина утиче на човека, а час одричући то.

Г. Одавић покушава, јефтиним фразама површна писца, да докаже, како Тургењев, мао песник човечанства, није био окован за средину, него је, као сви велики песници човечанства, стварао независно од ње. И у потврду тога својег мишљења он ставља Тургењева у исти ред са Шекспиром, Гетеом и Бајроном, јер је он „стављајући у ма какву средину свог јунака гледао у њему само и једино човека, са оним страстима оним болом и меланхолијом, оним страхом од смрти и пролазности што су од искони потресали и мучили човека“, као што су то радила и ова три велика светска песника. Али г. Одавић савршено заборавља, да и Хамлет, и Фауст, и Манфред, ма да су њихови творци та своја дела, као што изгледа, стварали независно од своје средине, дакле, у неку руку, еманциповани од своје средине, да они ипак имају један већи део специфичног енглеског и немачког, као што сва Тургењевљева дела имају специфичног и искључиво руског. И баш ти примјери, које је г. Одавић несрећно изабрао, говоре против њега, против његове (?) нејасне теорије о негирању утицаја средине. И зато ће се и најповршнији читалац Тургењевљевих дела зачудити, кад у г. Одавића прочита овај пасус, који јасно сведочи о савршеном непознавању Тургењева: „Као правог и великог песника, њега није занимало, нити је привлачило пажњу духа његова, ништа савремено ни локално.“ Човека, који је написао „Оцеви и деца“ и „Новину“ није привлачило „ништа савремено ни локално?!“ Ни у више речи не би човек могао сабити свеколико своје незнање.

Ја хотимице прелазим преко оног буржоаског мишљења г. Одавићевог, да вештак (ваљда уметник?) неће постићи свој циљ, „износећи читаоцу слике неморала и прљавежи“, као и преко оног ћифтинско лицемерног тврђења, да „пад једне Нане и једне Мадам Бовари само још више подстрекава бестијалност у човеку“. Ту је г. Одавић стао на оно застарело и овештало становиште неких клерикално стерилних критичара наших, који су деценијама заостали за напретком у књижевности и, са отужном озбиљношћу окорелих конзервативаца, доказују, да је само Лепо предмет лепе књижевности.

У трећем, најнесрећније, успелом, есеју г. Одавић се са прикривеном срџбом увређена писца, разрачунава са многим неименованим критичарима нашим, давајући им савете, које они неће послушати, као што нико живи не слуша ни њихове савете. Та невешто написана одбрана једног увређеног писца, по мојем мишљењу, има, ма и прикривен, лични смер, који ни мене, ни читаоце, ни критичаре ни најмање не занима. После та одбрана неће имати никаквог успеха, јер

ће и критичари и г. Одавић остати и даље при своjем мишљењу. Сам наслов, међутим, обећавао је, према интерсантности свога предмета, једну студију о нашој литерарној критици. Али г. Одавић и ту, као и у целој својој књизи, није испунио оно, што је обећао — насловима.

Једном речи: књига г. Одавићева је збирка најопштијих места из естетике и литературе, попабирчених с брда с дола, без методе, без духа, без убедљивости, без интелигенције.

*

Г. Петар Крстоношић, до сада савршено непознат у књижевности, написао је једну знатно рђаву књигу, којој је дао рђав наслов „Просветни надничари.“ Паланачким боемјенима, који, са особитим задовољством, воле само данас, а сутра им ни једнога трена не задаје бриге, као што је то и г. списатељ покушао доказати, није циљ да, посредством позоришта, шире просвету, него, не могући савладати своју „глумачку крв“, иду од трупе до трупе, од места до места, јер само у разноврсним променама, ма шта оне собом донеле, они уживају и сматрају да живе. И зато они нису просветни надничари, него животни надничари, или српски речено, надничари живота.

Г. Крстоношић, ма да на неколико места, с поносом уосталом, вели, да је и он био глумац, ипак не познаје добро живот путујућих глумаца, или, а то није похвално за једнога списатеља, није кадар пластично да изнесе живот тих глумаца, у чијој је средини живео, заједно са својим списатељским особинама.

Сви ми, који се дружимо с глумцима, чули смо, за кафанским столом, куд и камо интересантнијих догађаја из живота тих „летећих“ глумаца, причаних са више духа, са више живости, а све то објашњавано једном тачном и природном психолошком анализом.

Г. Крстоношић нема духа којим би, с успехом, могао експлоатисати све стране једне смешне ситуације. Све личности у његовој књизи, нису живе, нису природне и зато све оне чине на човека утисак, као да су фигуре од хартије, чије делове писац, тешком муком, покреће канапом. Поређења су вулгарна и рђава. Стил је примитиван, сувопаран, канцеларијски. Језик до невероватности рђав.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Anthropophyteia. Jahrbücher für folkloristische Erhebungen und Forschungen zur Entwicklunggeschichte der geschlechtlichen Moral unter redaktioneller Mitwirkung und Mitarbeiterschaft von Prof. dr. Thomas Achelis, Gymnasialdirektor in Bremen, Dr. Iwan Bloch, Arzt für Haut- und Sexualleiden in Berlin, Prof. Dr. Franz Boas, an der Columbia-Universität in New-York V. S. N., Dr. med. und phil. Georg Buschan, Herausgeber des Zentralblattes für Anthropologie in Stettin, Geh. Medizinalrat Prof. Dr. Albert Eulenburg in Berlin, Prof. Dr. Anton Herrmann, Herausgeber der Ethnologischen Mitteilungen aus Ungarn, in Budapest, Prof. Dr. Juljan Jaworskij in Kiew, Dr. Alexander Mitrović, Rechtsanwalt in Knin, Dr. Giuseppe Pitrè, Herausgeber des Archivio per lo studio delle tradizioni popolari in Palermo, Dr. med. Isak Robinsohn in Wien, Prof. Dr. Karl von den Steinen, in Berlin und anderen Gelehrten, gegründet im Verein mit weiland Prof. Dr. med. Bernhard Hermann Obst Direktor des Museums für Völkerkunde in Leipzig, herausgegeben von Dr. Friedrich S. Krauss. IV. књига. Стр. 477., вел. 8°. Липско, 1907. Цијена 30 марака.

Лањске године наша Вила проговорила је о овом великом научничком предузећу. Била би гријехота, а богме и наша срамота, да се, барем са неколико редака, не поздрави и најновија, четврта књига, која је изашла крајем октобра ове године. Била би гријехота тим више, што главни уредник Краус у овој Антропофитеји посвећује највише пажње нашем српском народу. На тај начин, страни, велики и научни свијет упознаје се са оштроумљем и бистрином нашега народа. Јер, колико год лицемјери могу да вичу против изнашања приповиједака, прича, пословица и загонетака, које нијесу за ширу јавност, научењаци, којима су ови годишњаци једино и намијењени, наћи ће у њима много научнога блага.

Наука не смије бити слијепа. Она мора све да види и да зна. Наука мора да продре и у највеће тајне појединаца и цијелог људског удружења. Без тога продирања, без те свјетлости, наука не може да даде оне користи, које треба да нам да и које су њој главна задаћа.

Људи и научењаци свјетскога гласа — осим моје маленкости — прегли су Антропофитејом да продру у највеће тајне људске душе и људског срца. Они с године у годину све више напредују. То се најбоље види по напретку овога годишњака, који је сваке године бољи и разноврснији. Он није приступачан свакоме, јер се продаје само научењацима и библиотекама.

Садржина ове четврте књиге оправдаће још боље ове ријечи. Доносимо је, како је у књизи наведена:

1. Die Anthropophyteia im Sprachgebrauch der Völker. VI. Das Solinger erotische Idiotikon, VII. Das erotische Idiotikon des östlichen Teils des Bergischen. Von Dr. Heinrich Felder.
2. Erotische Pflanzenbenennungen im deutschem Volke. Von Dr. Aigremont.
3. Erhebungen zur Urgeschichte der menschlichen Ehe. I. Zeitehen in Norddalmatien. Von Dr. Alexander Mitrović. II. Die Zuchtwahlehe in Bosnien. Mitteilungen von Dr. F. S. Krauss.
4. Erotische Tätowierungen. Beobachtungen von Hugo Ernst Luedecke.
5. Das Geschlechtleben der Samoaner. Von W. von Bülow.

6. Deutsche Bauernerzählungen. Gesammelt im Ober- und Unterelsass von F. Wernert.

7. Erzählungen aus dem Grossherzogtum Baden. Von F. Wernert.

8. Bergische Volkserzählungen, die sich auf das Geschlechtleben beziehen. Von Dr. Heinrich Felder.

9. Städtische Erzählungen aus Köln a. Rh. Von Dr. Jup Malzbänden.

10. Erzählungen deutscher Matrosen. Von Georges Apitzsch in Rom.

11. Erotik und Skatologie im Zauberbann und Bannspruch. Eine Umfrage von Krauss. Erhebungen von Krauss und Mitrović.

12. Mein Besuch bei einer Zauberfrau in Nord-Dalmatien. Ein Reisebericht für die Anthropophyteia. Von Dr. Aleksander Mitrović.

13. Von absonderlichen geschlechtlichen Gelüsten und Lüstlingen. Von Karl Amrain.

14. Der Geruchsinn in der vita sexualis. Eine Umfrage von Dr. Iwan Bloch. — Erhebungen von Krauss, Mitrović und Wernert.

15. Die Erotik beim Haberfeldtreiben in Oberbayern. Von Georg Queri.

16. Ein japanisches Frühlingbild. Von Dr. Berthold Laufer in New-York.

17. Über den Olisbos der Hellenen. Studie von Dr. O. Knapp.

18. Die Stärkung männlicher Kraft. Eine Umfrage von Karl Amrain.

19. Koitus und Sexual-Instinkt. Eine Umfrage von Dr. Alfred Kind.

20. Erotik in der Numismatik. Eine Umfrage. I. Der Kosel-Dukaten. Von H. E. Luedecke. II. Eine Münchener Denkmünze. Von Krauss.

21. Erotische und skatologische Sprichwörter und Redensarten der Serben. Gesammelt von Vuk Stefanović Karadžić.

22. Grundlagen der Skatologie. Von Hugo E. Luedecke.

23. Südslavische Volksüberlieferungen, die sich auf den Geschlechtverkehr beziehen. Gesammelt, verdeutscht und erläutert von Dr. Friedrich S. Krauss.

На крају књиге има много приказа разних научних дјела, у којима је ријеч о истом или сличном предмету. Додано је и неколико приказа, из разнијех новина, о Антропофитеји.

Дужност свих нас Срба није само, да симпатијом пратимо ово велико предузеће свјетских научењака. Није нам дужност само и да га хвалимо. Треба да га помажемо, и морално и материјално, јер једино на тај начин оно може да напредује и успије.

Книн, новембра 1907.

Др. Александар Митровић.

Др. Бож. С. Николајевић. О Минијатурама Мирослављевог јеванђеља. Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић". — Чика Љубина улица бр. 8. 1906. в. 8° стр. 12. Цена ?

Споменици, који су из историјске наше древне прошлости дошли до нас, садрже свагда у себи богата свједочанства, не само о историјском каквом моменту, који има пролазно значење и интересовање, него и о психолошком, чији се значај не губи никад. Епоха, у којој су ти споменици постали, добили су њено обиљежје, њену слику... и она најизразније говори кроз њих. И тада пред умним очима културнога научника устаје хаос питања, на која он тражи и даје одговора и чија се унутрашња веза мора успоставити.

Мирослављево Јеванђеље, један је од најстаријих споменика наше духовне културе и умјетности. Појмљиво је, да је и научно интересовање њиме огромно. У овој малој расправи г. Др. Б. С. Николајевић постарао се да дâ исцрпну студију о минијатурама Мир. Јеванђеља, о њиховом духовном поријеклу, и да ускрсне психологију самога умјетника. У почетку своје расправе г. Николајевић критички расматра мишљења научника, особито руских Буслајева и Кондакова о важности и умјетничкој вриједности ових минијатура, њихову основну тачку гледишта на утицај византијски на умјетника, који је дао у минијатурама сав израз свога духа, г. Николајевић са смјелошћу аналитичара опровргава. И у мотивима, и у изразу лица, духовној њиховој, физиономији, као и у општој компилацији фигура, мјеста и положаја, символима г. Николајевић не види ничега византијског. Нигдје нема сурове и свечане озбиљности, оне дубоке замишљености, која се тако јако истиче у византијском изображавању светих угодника и јеванђелиста. Лак, површан, лишен дубокомислености тон изображења, а не она аскетска строгост и религиозна духовност. Види се свуда умјетник, који кроз-а све разноврсне, пуне досјетака и оригиналности комбинације енергично проводи — принцип животне радости, како се сам писац веома срећно изражава. На цјелокупном строју његових изражених у бојама и цртежима идејама не огледа се религ.-филос. концепција, ни бесплодног, сухог сколастика, ни строга мисао мистичког калуђера. Класичко поклоњење пред принципима живота, — пред природом, њеном моћи, превлађује свуда. Илуминатор није само слободан и смион у избору слика, него је још и — пун досјетака и плодности умјетничке.

Г. Николајевић категорично тврди, да је овдје утицај романо-италијански. Он своју тврдњу не оснива само на анализи византијског и западног правца у умјетности, него и на историјским фактима. Двије су епохе, које носе обиљежје једнога и другога правца. Прва је, до постанка Хилендара на Атосу, којој припада и Мирослављево Јеванђеље, и у којој преовлађује богати романски утицај. То је вријеме од 1151.—1380. год. расцвјет и слава Немањићске династије. Она је потпуно потчињена романском утјецају. Друга је епоха еманципација од запада, када духовни живот буја под утицајем светогорске, источњачко-византијске умјетности. То је вријеме Лазарево, покосовско 1380.—1459. — Таки су закључци пишчеви.

Ова је расправица кратка, без великих, научних претензија. Она нема оне догматичке силе доказа, исцрпне анализе предмета, оне красоте у издању, која увијек блиста у културно-богатим литературама, гдје издања ове врсте блијеште у техничкој раскоши, са фотографијама, снимцима и т. д. Писац је смион у својим претпоставкама, и енергичан у одбрани њиховој. Што необичне дражи придаје овој књижици, то је јединствено лаки, једри изразни стил, љепота језика, која се осјећа у свима радовима г. Б. С. Николајевића. На тој красоти и јасности језика, обезбијеђена је потпуно, по нашем мишљењу, и будућа његова популарност као пјесника и научника.

М. Јошаница. **Монах Валеријан.**

Геологија ужичке околине, од Михаила Р. Живковића, професора. Одштампано из Извештаја Ужичке Гимназије, за 1906.—7. шк. год.

У времену ове опште вреве и трке, када је и друштво и појединац у неком нервозном покрету; када је материјалистичко схватање обузело и мало и велико, — појава каквог строго научничког рада, за који треба много хладног, мирног, озбиљног и свестраног проучавања и посматрања, — права је реткост.

Пружајући овај рад од научне вредности, г. Живковић је својим марљивим и стручним радом науку обогатио а и друштво задужио, јер је својим лепим и популарним описивањима успео да га и нестручни не само радо прочитају, него их још упућује на размишљање и посматрање. „Знано — вољено." Овако се служи Науци и Отаџбини.

Стручна критика, од којих је једна веома похвална за г. Живковића, већ изашла у „Делу", свакојако ће о овом раду рећи више, а ми само по дужности бележимо појаву.

Ужице **Д. Јов.**

Књижевне и културне биљежке.

Њива, руски илустровани лист. Један од најбољих и најраспрострањенијих руских илустрованих листова јесте „Њива", која излази у Петрограду и навршује ове године 38 година живота. Уредници су јој: Л. Ф. Маркс и В. Ј. Свјетлов. Њива отвара претплату за 1908. годину, у којој ће изаћи 52 свеске саме „Њиве" са сликама, приповијеткама, пјесмама, романима најбољих руских писаца. Уз лист се додају многи прилози. Тако се добије 12 свезака (сваког мјесеца по једна) књижевних и популарно-научних прилога са пјесмама, причама, романима, новелама све из савременог живота, новим књигама, смјесицама, шахом, разним задаћама и др. Још се добије 40 лијепих књига, у којима ће бити: Потпуно сабрана дјела Глеба Ив. Успенског, са сликом и биографијом пишчевом у 28. књ. Даље 10 књига Херарта Хауптмана, у којима ће бити сва његова књижевна дјела; Дневник грофа Алексија Толстога у 2 књиге. За тим „Париска Мода", илустровани женски лист са кројевима, добије се сваког мјесеца по број и 12 листова слика (око 300) и до 300 цртежа кројева у природној величини. Поврх свега добије се и један дивно израђен зидни календар за 1908. год. И све то чудо од књига и новина стаје само 9 рубаља или 20·36 круна. Претплатити се може на свакој пошти. Најтоплије препоручујемо овај лист свима онима, који владају руским језиком.

Вјеронаука за све разреде основне школе. — Вриједни учитељи у краљевини Србији Милан Рабреновић и Славољуб Панић, први у Табановићу код Шапца, а други у Салашу Црнобарском код Митровице написали су и штампају „В ј е р о н а у к у з а с в е ч е т и р и р а з р е д а о с н о в н е ш к о л е. Књига је израђена према савременом захтјеву дидактике и у њу је унијето не само библијско градиво, него и слично градиво из наше историје, народне и умјетничке пјесме народне и умјетничке приче, пословице, Соломунове изреке, псалми, поједини текстови из еванђеља и апостолских посланица. Све је то методички израђено према прописаном програму. Уз то има у књизи и упуство, које казује до ситница како се то градиво употребљава. Књига има 20 штампаних табака и стаје 3 динара, а ко се унапријед претплати само 2·5 дин. Просвјетни Савјет у Србији прегледао је и оцјенио ову књигу као врло добру за српске школе те је и ми најтоплије препоручујемо пажњи школских одбора и учитеља и код нас и у Србији. Новац се шаље писцима.

Босанска влада о исељеницима. Тек сада увидјела је босанска влада да не ваља што се свијет и сувише сели из ових српских земаља у Америку. Стога је послала свој распис свима листовима, па и нама, у коме наређује да се одвраћа свијет од сеобе и да се сузбијају многи агенти, који гуле народ дајући му новаца за селење. Ми се чудимо земаљској влади зашто се обраћа новинарима и народу кад она има највишу власт и моћ у рукама да сама то спријечи. Нека не да пасоша онима, који хоће да се селе, а зеленаше нека суди по новом закону, па ће одмах бити мирна и Босна и Херцеговина.

Помоћ Вили из Америке. Управа српскога савеза Србобрана у Питсбургу купила је прилоге за Змајев споменик, „Српско Коло" у Загребу, „Србина" у Госпићу и за „Босанску Вилу". Ми смо неки дан примили од одбора 163·15 круна у име припомоћи. „Изволите, госп. Кашаковићу, примити овај мали принос Срба из Америке, као признање за Ваш родољубиви и по Српство корисни рад — желећи Вам сваку срећу и устрајност." Тако завршују спроводно писмо, на коме су потписани: предсједник Сава Радаковић и тајник Миливој Бузаџић. На овом племенитом и сваке похвале достојном дјелу ми од срца захваљујемо. Дубоко смо потресени оваким родољубљем Срба у Америци те им кличемо: Слава свјесним српским соколима и у прекоморској даљини, који се сјећају свога рода и његових корисних установа. Живили!

Лист Књижевне задруге. Српска Књижевна Задруга у Биограду покренула је од јесенас свој нарочити лист, који носи њезино име и треба да обавјештава чланове о раду и кретању Српске Књижевне Задруге. Лист ће излазити 10—15 пута годишње и слаће се бесплатно повјереницима, оснивачима и читаоницама. У првом броју видимо поред позива на упис у 16. коло и извјештај са 14. главне скупштине измјену правила и повјеренике. Уредник је Х. Дилер.

Друштво св. Саве. Недавно је одржана главна скупштина „Друштва Св. Саве". Извјештаји о раду и стању друштвеном примљени су на повољно знање. Сав стари одбор изабран је поново и њему придодани нови чланови управе: Живан Живановић, Светозар Јанковић и др. Тихомир Ђорђевић. Стални фонд друштвени износи 474.650 динара.

Српски Учитељ. Српски учитељи у Хрватској и Славонији иступили су из Хрватског учитељског савеза и посебно су основали „Српско Учитељско Удружење" и хтјели покренути педагошки лист „Српска Школа" као и овај у Сарајеву. Но како је наше „Учитељско Удружење" прије започело са својим листом, то да не би било пометње, промијенили су име листу у „Српски Учитељ". Лист ће почети излазити у Загребу од нове године.

Прештампано. Оцјена вриједног нашег сарадника Д. Митриновића, филозофа у Загребу, на књигу Стевана Ј. Радосављевића-Бдина: Р а з м и ш љ а њ а прештампана је из нашег листа у 10. и 11. свеску „Новог Васпитача".

Слике из живота св. Саве. Тако се зове нова књига дра Илије Бајића у Митровици (Срijем). У њој су четири драмске слике: Одлазак Растков у Св.

Гору; Растко пред светогорским манастиром; Збор код цркве Грачанице и Аманет св. Саве. Књига је велика 2 штамп. табака, а цијена је само 50 потура. Изаћи ће до св. Николе. Скреће се пажња школским одборима и приређивачима светосавских бесједа на ову књигу.

Нова студија Ст. Новаковића. Као издање Коларчеве задужбине изишла је нова студија Стојана Новаковића: „Уставно питање и закони Карађорђева времена". Књига је подијељена на 6 гл. у којима се расправља како је у обновљеној Србији под управом Карађорђевом постала и како се развила врховна и средишња власт 1805.—1811. Књига је велика 131 стр. велике осмине. Добива се у трговини Јефте М. Павловића и књижарници Светислава Цвијановића. Цијена само 2 круне. Ми је не добисмо.

Календар „Народних Новина". Живојин О. Дачић уредио је нарочити календар за народ, који ће бити права народна читанка. У њему ће бити 30 слика, чланака о чувању здравља, забавних и поучних ствари, из привреде, о догађајима и знаменитим људима из далеке и скоре прошлости. Биће велики седам штамп. табака а стајаће само пола динара или круне. Најтоплије га препоручујемо свакоме.

Ајша. Тако се зове нов позоришни комад у једном чину, који је написао Светозар Ћоровић. Комад је из муслиманског живота и представљао се на биоградској позорници 9. октобра. Критичари се не слажу у оцјенама овог комада, једни га хвале као врло добру и обрађену модерну драму, док му други поричу литерарну вриједност.

Учитељичка двадесетпетогодишњица. Српске учитељице у Бањој Луци Анка Дракулић и Софија Ковачевић прославиле су скоро двадесетпетогодишњицу тешке учитељске службе српској школи и српском народу. У прослави је участвовала српска бањалучка општина и многи народ из Босне. Овакве прославе код нас су ријетке и значајне, особито кад се зна тешко и несносно стање српских школа и српских учитеља.

Укидање босанског језика. Земаљска влада за Босну и Херцеговину најпослије дошла је до увјерења да измишљање имена овоме језику и овоме честитом српском народу и поред све силе и бајонета не може да опстане. За то је сад укинула измишљени назив „босански језик", за који се узалуд борио и један велики научењак Јагић. Сад је издала наредбу да се овај језик зове „српско-хрватски". И ово је накалемљено, јер гдје има у свијету још примјера да један језик има два имена? Зашто се у њиховој монархији њемачки или мађарски језик не зове „аустроугарски"? И откуд онај привјесак српском називу, кад овамо никад није било Хрвата. Та јесу ли и сами римокатолички фратри звали овај језик српским? Ајд' полако, па ћемо дочекати да и влада призна прави и историјски назив српски. То желимо и очекујемо, па да се и застава као државна узакони српска тробојница. И то ће бити чим видимо наше синове на највишим мјестима у државној управи.

Пренос Јакшићевих костију. У недељу 21. октобра типографско пјевачко друштво „Јакшић" свечано је пренијело кости прослављеног српског пјесника Ђуре Јакшића, његове жене и сина Белуша са старог биоградског гробља у ново. Преносу су присуствовала и остала пјевачка друштва и мноштво народа. Остаци њихови унијети су у саборну цркву, гдје је држао говор министар просвјете Андра Николић, а на гробљу књижевник Бранислав Нушић. Слава Ђури Јакшићу и вјечита успомена у народу српском!

Још једна књига пјесама. Поред већ јављених књига умјетних пјесама читамо у „Бранкову Колу" да ове јесени издаје књигу пјесама и његов врсни сарадник Вељко Петровић. Књига ће се звати „На прагу" и у њој ће бити одабраније пјесме пјесникове. И ову књигу можемо слободно препоручити.

Седамдесетпетогодишњица. Дични наш сарадник и прослављени књижевник и новинар Ђорђе Поповић-Даничар, прославио је 20. октобра седамдесетпетогодишњицу свога живота. Много је привриједио српској књизи и српском новинарству овај неуморни радник, па још ни сада не испушта пера из руку. Ми смо бројавно поздравили ову скромну прославу, а слављенику и овом приликом желимо да још поживи докле год не види остварену ону најсветију идеју, за коју се залагао — па макар прешао стотину!

Библиотека за чување здравља. Др. Ј. Кујачић у Бару, у Црној Гори издаје прву свеску споменуте библиотеке. У њој је: Нервоза и њени најглавнији узроци. Књига ће бити велика $3^{1}/_{2}$ табака, популарно написана и намијењена народу. Цијена 60 пара. Скупљачима 20% за труд. Претплата се шаље писцу у Бар.

Савременик о српским књижевницима. Најбољи хрватски књижевни лист »Savremenik«, мјесечник друштва хрватских књижевника тужи се на српске књижевнике и издаваче, како му не шаљу нове књиге на оцјену. Највише би допринијели књижевници, вели „Савременик" нашем књижевном јединству.

Словенски листови у Русији. У Русији има више словенских листова, који излазе на оном словенском језику, чији би народ хтио ближе везе са словенском мајком Русијом. У новије доба излази такав један лист на бугарском језику и зове се „Булгарска Мисл", којој је задаћа да одржава трговачке везе између Русије и Бугарске. У Кијеву опет излази чешки лист и зове се „Ruski Čech". А кад ће се покренути српски лист у Русији, који би упознавао и зближавао раскомадано Српство са мајком Русијом, која може да му поможе?

Десетогодишњица „Привредника". Ове јесени навршило се пуних 10 година како је друштво „Привредник" отпочело свој благотворни рад. За то вријеме друштво је усрећило 5000 српске дјеце у 60 корисних заната и привредних струка. Он једнако прима и отпрема дјецу на занате и мушку и женску, а послије им помаже да отворе радње. Ово честито друштво заслужило је сваку похвалу и помоћ дарежљивих руку. Из наших крајева има најмање дјеце на занатима, а то је кривица до учитеља, свештеника и родитеља што их мало шаљу „Привреднику".

Српски народни фонд. Срби у Сан Франциску, у Сјев. Америци основали су нарочити фонд за помагање сваке народне установе у цијелом Српству, која буде радила у прилог љепше српске будућности.

Нови листови. У Даљу, у Сријему, почео је излазити нов политички, радикални лист „Народни пријатељ". Власник Стеван Бенин, а одговорни уредник Јоца Исајловић. Претплата до краја године само круна.

Трговински календар. Давид А. Марковић, књиговођа јагодинске банке уредио је Трговински календар у Србији, за трговце, занатлије, индустријалце, банкарске и мјењачке радње, акционарска предузећа и осигуравајућа друштва. Календар је за 1908. годину и већ је изишао. Цијена динар или круна.

Брђанке. Наш сарадник Мићун М. Павићевић, судија на Цетињу дао је у штампу своје одабраније пјесме под натписом Брђанке. Књига је велика 7—8 штампаних табака и стајаће само круну. Судећи по неким пјесмама у нашем листу има наде да ће ова књига бити добра, те се може препоручити.

Икона св. Василија Острошког. С благословом црногорског митрополита Митрофана издала је књижарница П. М. Калуђеровића на Цетињу на картону лијепо израђену икону св. Василија Острошког. Икона је величине 32/42 цм. а рађена је у 14 боја. Цијена на комад круна. Ко поручи више, добива 20% рабата.

Српска сеоска тетралогија. Петар Петровић, познати писац „Ркаћа“, написао је нову драму и то тетралогију из српског сеоског живота и предао је управи Хрв. Зем. Казалишта у Загребу. Поједини дијелови тетралогије зову се „Маја“, „Чајо“, „Браца“ и „Сеја“. Управа је драму примила и приказала већ у загребачком позоришту.

Управитељеве биљешке. Примили смо прву и другу књигу ових врло интересантних биљежака бившег управника града Биограда Боже К. Маршићанина. У њима се кратким, забавним стилом, у облику дневника, износе догађаји за вријеме његова управниковања, или управо од женидбе па до смрти краља Александра. Цијена је свакој књизи круна и по.

Прештампано. У 37. броју „Лесковца“, српског политичког листа у Њујорку нашли смо пјесму Алексе Шантића „Слобода“, посвећену Петру Кочићу. Лесковац је прештампао из 13. и 14. броја нашега листа, као што је одатле прештампао и Кочићеву пјесму у прози „Молитва“, која је најприје угледала свијета у „Отаџбини“. „Лесковац“ особито хвали Кочићеву „Отаџбину“, као најбољи српски политички лист. Ту исту Шантићеву пјесму прештампао је и хумористично-сатирични лист „Стармлади“ у 9. броју а другу Шантићеву пјесму „Пред распећем“ прештампао је исти лист у 13. и 14. броју.

Приче за дјечаке и дјевојчице. Овако се зове друга књига приповиједака, што их је приредила за српску младеж Косара Цветковићева, наставница више женске школе у Биограду. У овој су књизи најодабраније приповијетке за омладину од Тургењева, Кастелнуова и Чехова. Како је српска омладинска књижевност врло сиромашна, ова ће књига добро доћи, за то је најтоплије препоручујемо српској омладини. Особито је згодна за поклоне о материцама и очићима.

Важно за тамбураше. Прва сисачка творница тамбура Ј. Стјепушина у Сиску јавља свима тамбурашима, да је скоро издала цјеновнике свих тамбурашких музикалија од првих и најбољих композитора као од Брова, Фаркаша, Хрувe, Томића, Махача и т. д. Ко се јави и затражи, добива цјеник бесплатно.

Женска гимназија у Љесковцу. Ове школске године отворена је у Љесковцу женска гимназија. Она је смјештена у згради државне мушке гимназије. Директор је Јеремије Топаловић. Уписано је у први разред преко 20 дјевојчица и све су положиле пријамни испит с одликом и врло добрим успјехом.

Турско-српски рјечник. Сали Бакамовић из Мостара, сарадник мусломанског „Бехара“, јавља да ради опширан „Турско-српски рјечник“ који ће излазити у свескама по 5 табака. Цијена свакој свесци круна.

Награђене драме. Књижевно-умјетнички одбор са управом народног позоришта у Биограду објавио је своју одлуку о драмском конкурсу од 16. новембра 1906. Од 45 поднесених дјела награђена су три. Прву награду 1500 динара добила је „Јесења киша“, драма у 4 чина од Бранислава Ђ. Нушића. Другу награду 800 дин. добила је „Голгота“, драма у три чина, написао Мил. Ст. Предић. Трећу награду 400 динара добио је „Данак у крви“, историјски фрагменат, опет од Нушића. Остала ненаграђена дјела остају да их управа приказује, осим ако који писац не повуче дјело натраг.

ЧИТУЛА.

† Ристо Димић, један од најстаријих трговаца у Бос. Дубици, отац нашег сарадника г. Душана Р. Димића, наставника неготинске гимназије, умро је у своме завичају 31. окт. о. г. у 82. год. живота.

Са покојником ишчезава још један тип старих наших Босанаца, који би знали причати давнашње муке и патње наше уже отаџбине, а при томе вазда жртвујући колико су могли и умјели за сваку корисну ствар српску.

Покојник је у грађанству уживао неподијељене симпатије у свима редовима и као човјек и као Србин, за то нека је лака земља честитом старини!

Стево В. Врчевић. На Цетињу је преминуо 12. октобра први секретар министарства унутрашњих дјела, новинар и књижевник Стево В. Врчевић. — Покојник је рођен у Котору. Гимназију је свршио у Дубровнику, а права и филозофију у Бечу. За тим је био професор которске гимназије четири године, а за тим тајник которске општине. Дуго времена био је главни сарадник „Српског Гласа“ и „Заставе“. Кад се покретао „Дубровник“ покојни Стево био је међу првим покретачима и први уредник „Дубровника“. Године 1896. напусти и Далмацију и Боку Которску и пресели се у Црну Гору. Одмах је постављен за секретара окружног суда у Никшићу, гдје је уређивао политичке листове „Невесиње“ и „Оногошт“. Године 1903. постављен је за првог секретара министарства унутрашњих дјела, у коме га положају затече и смрт. Осим тога радио је и на књижевности. Од књига издао је „Страдање три Херцеговца у заточењу“, пјесма у прози аутографисана 1877.; Руски Црвени Крст, прештампано из „Заставе“ 1884.; Посљедња писма Јакова Ортиса, превод 1897. Покојник је син прослављеног српског књижевника, Вука Врчевића. Покој му српској души!

Душан Симић. У првој половини октобра умро је у Биограду суплент III. биоградске гимназије и млади пјесник српски Душан Симић. Рођен је у Биограду 1879., свршио је филозофију на великој школи у Биограду. Год. 1903. постављен је за суплента у неготинској гимназији, а 1904. премјештен је на трећу биоградску гимназију. Ове године изабран је за државног питомца и послат у Швајцарску за изучавање страних језика, одакле се вратио тешко болестан, те је у Биограду умро. Пјесме су му излазиле у „Политици“ и „Српском Књижевном Гласнику“ и по њима судећи био би један од бољих српских пјесника. Покој му души!

Пера Тодоровић. У Биограду је умро 25. октобра један од најбољих српских новинара, бивши творац радикалне странке у Србији — Пера Тодоровић. Покојник је рођен у селу Церовцу, у округу смедеревском. Свршио је шест разреда гимназије, па је онда отишао у Швајцарску да продужи науке. Кад се вратио у Србију покренуо је политички лист „Рад“, гдје је много писао покојни Светозар Марковић. Био је у српско-турском рату, а послије рата прођеран је из Србије. У Новом Саду уређивао је „Стражу“ са Лазом Пачуом. Но убрзо буде прођеран и из Аустро-Угарске, те оде у Француску. Год. 1880. врати се у Србију и тада са осталим радикалним првацима оснује радикалну странку и постане главни сарадник првог радикалног листа „Самоуправе“. Год. 1883. искрсне позната Зајечарска буна, у којој је страдао Тодоровић и осуђен био на смрт, но ипак је помилован. Од тада наста преокрет у његову животу, јер он одбаци и борбу и своје другове и предаде се посве краљу Милану, а доцније и Александру, којима је служио предано. Тада је преврнуо и начелом, за то је изгубио сав онај глас, који је дотле уживао. Радио је и на књижевном пољу. Бог да га прости и помилује!

Ђорђе Крстић. У Биограду је преминуо 18. октобра академски сликар и наставник богословије св. Саве — Ђорђе Крстић. — Покојник се родио у Старој Кањижи 1851. У Чуругу је свршио основну школу, а у Биограду гимназију и богословију. Пошто је у богословији показивао јаку вољу за сликарство, краљ Милан изабра га за свога питомца и посла га у Минхен на сликарску академију, коју сврши са особитим успјехом. Као сликар прославио се, јер бијаше ненадмашан у компоновању боја. Био је ванредан сликар светих икона, што свједочи иконостас нишке нове цркве и омиљена српска икона „Св. Сава благосиља Српчад“, гдје је око светитеља искупљено цијело Српство из свих српских земаља. Још су му чувене слике „Ђед и унук,“ „Пад Сталаћа“, „Христос на самрти“, „Стеван Дечански“, „Руђер Бошковић“, „Анатом“ и т. д. Слава му!

Мара Самарџић. Нашег врлог сарадника и познатог српског књижевника Стевана Самарџића сустигла је тешка жалост. Ње-

гова вјерна пратилица у животу и учитељица српске школе у Пљевљима Мара, преминула је 22. октобра, у цвијету младости, у 31. години живота. Она је кћи пок. Јока Кубуровића, некад чувеног трговца и усташа у ратовима 1875.—77. Рођена је у Н. Вароши, а школована у Биограду и Ужицу. Свршивши учитељску школу, учитељевала је у Новој Вароши и Пљевљима и важила као једна од најбољих и најспремнијих учитељица у тим крајевима. Покојницу, поред мужа, оплакује троје женске дјеце, од којих је најмлађе већ отишло за матером, сестре и остала многобројна родбина. Бог да је прости и помилује!

Душан Стојшић. У Сенти је скоро умро тамошњи српски учитељ Душан Стојшић. Покојник је био један од отреситијих учитеља, за то је биран за посланика на сабору и члана школског савјета у Карловцима. Бог да га прости и помилује!

Нове књиге и листови.

Ратар, српски народни календар за 1908. Година I. У Руми, издали Ђорђе Петровић и Вића Грујић.

Obradovićeva biblioteka. Sveska 1. Razne pričice iz kršćanko-židovskog života, napisao Milan Obradović. Povremeno izdanje. Cijena 20 filira, za preprodavce 10 fil. Štampano u 10.000 kom.

Социјализам и критички преглед најосновнијих тачака социјалистичког учења, од дра Чеде Марјановића, професора. Београд, штампано у државној штампарији. Бесплатан прилог „Гласнику Православне Цркве“ у краљевини Србији.

Српске суве шљиве у поређењу с француским (ажанским) сувим шљивама, од Велимира Н. Стојковића. Оштампано из „Пољопривредног Гласника“ за 1907. год. Београд, 1907. 8°, стр. 25.

Буквар за самоуке, младе и старе (аналфабете, неписмене) **и за школу.** Саставио Петар Мирковић, школски управитељ у Зеници. Писац придржава законом сва права. Цијена 1 круна. Штампа српске штампарије у Загребу, 1907.

Говедарство. Написао О. Репић, окружни марвени љекар (са 13 слика у тексту). Београд, 1907. 8°, стр. 272. Цијена 2·5 динара.

Хипологија у виду питања и одговора, за потребу војну и привредну, са 90 слика на таблицама. Превео с немачког Сава Вукосављевић, виши ветеринар. Београд, 1907. Цијена 1.5 динар.

Тадија П. Костић. Копун. Приповетка. Ниш, књижара и штампарија Ђорђа Мунца, 1907. Страна 116. Цијена динар или круна.

Др. Јован Грујић. 1840.—1907. Прештампано из „Правде“. Београд, штампарија „Бранко Радичевић“ Гавр. Давидовића и комп. 1907. 16°, стр. 8. Цијена ?

Бачки Буњевци и Шокци. Написао Ђорђе Поповић. Прештампано из „Правде“. Београд, штампарија „Бранко Радичевић“ Гавр. Давидовића и комп. 1907. 16°, стр. 8.

Леонардо да Винчи од дра Бож. С. Николајевића, са 33 слике у тексту. Издање Задужбине Илије М. Коларца. Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије. 1907. Цијена 2 дин. или 2 круне.

Приватна гимназија с интернатом проф. Зделара. Други извештај о раду и ученичком напретку у школ. 1906.—1907. години. Напријед су 4 чланка гимн. професора и то: Неколико напомена ђацима, наставницима и родитељима за школу и дом, од дра Н. Вучетића; Екскурзија, од Ж. Ј. Јуришића; Легуре и амалгами, од Ч.; Школске карте земаља Балканског Полуострва у нашим и страним издањима, од Радоја Дединца. — Наставника у овом заводу има 28. Разреда је било шест, а ђака 93, од који прелазе у старији разред 73.

Синовац, оригиналан роман. Написао † Димитрије Радовић, свештеник. Друго издање. Вршац 1907. Штампарија Милана Петка Павловића и сина. Цијена?

Исправак. Пише нам г. Милош П. Крагуљевић срп. учитељ из Доњег Вакуфа и шаље исправак на „Писмо из Америке“. „Све је добро и лијепо у писму вели он, само није истинито да ја нијесам добио помоћи од великог управног и просвјетног савјета. Добио сам помоћ од 200 К ма да је „Српска Ријеч“ донијела да сам одбијен. То је прочитао и мој брат у Чикагу и вјеровао, као што је још многи повјеровао „Српској Ријечи“. По дужности доносимо исправак и потпуно се слажемо са примједбом исправљачевом, да би велики савјет добро учинио, да дописницима појединих листова не дозвољава извјештаје кројити по својој вољи.

Претплатнике из унутрашњости Србије, као и повјеренике, молимо да шаљу претплату нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Биограду, а нама извјештаје.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. — **Наши повјереници у Србији:** Михајло Р. Живковић, трг., главни повјереник у Београду; Смедерево: Ахил Калман, професор и Јован Анђелковић; Пожаревац: Лаза Атанацковић, адвокат и Драг, Марковић, референт за школе; Шабац: Божо Милановић, трг. и Јован Вуксановић, референт за школе, Лозница: Божа Радуловић, учитељ; Неготин: Петар Бан, апотекар и Арса Пантић, управитељ; Зајечар: Јоца Марјановић, књижар и Васа К. Франичевић. референт за школе; Бољевац: Васо Кнежевић, упр. порез одјел.; Књажевац: Стеван М. Веселиновић, књижар и Ђорђо Ј. Ћуковић, окр. шумар; Пирот: Драгомир Божовић, свештеник; Обреновац: Видак Отовић, свештеник; Уб: Љуба Јанковић, учитељ; Ваљево: Недељко Савић, учит.; Ужице: Цветко Радојчић, рефер. и Дим. Јовичић, учит.; Чачак: Савко Филиповић, учитељ; Горњи Милановац: Јово Поповић, учитељ; Крагујевац: Димитрије Стефановић, свештеник, Милутин Николић, референт за школе и Коста Наумовић, гимн.; Љесковац: Мих. Ђ. Игњатовић, свешт.; Прокупље: Влад. Д. Илић; Врање: Мих. Стефановић, учитељ и Тодор Станковић, референт; Јагодина: Димитрије Димитријевић, учитељ и Милан Касапиновић, ђак учит. школе; Ћуприја: Радисав Митровић Седларац, свештеник и Јово Филиповић, референт за школе; Крушевац: Стеван Живојновић, рефер. и Васо Терзић, учитељ; Алексинац: Коста Николић учит. и Стеван Драг. Божовић, ђак учит. школе; Биоград: Михајло И. Стајић, пит. наред. Вој. академ. и књиж. Валожића; Ниш: Пера Богдановић, књиг. задруге, Лазар Јанковић, рефер. и Д. Путниковић, поруч. инж.; Голубац: Д. Р. Михајловић, учит. Краљево: Звездан Чебинац, окр. шум.; Рашка: Драгомир Бурмаз, полиц. писар; Свилајнац: Новак Тоскић, учит. Параћин: Свет. Кановић, књиговођа.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Карађорђе:

Добро, иди сад.

(Рујо оде).

Вујица, знаш ли, где је Јурдовић?

Вујица:

Три дана има, не виђам га ја,
Нит' ико знаде, где је, шта је с њим,

Карађорђе:

Кад дође нек се јави код мене.

(Оде с Наумом).

СЕДМА ПОЈАВА.

Вујица и Обрад:

Вујица:

И увек тако, увек, вечито,
Уз прве бити али први не;
Велик и моћан као мало ко,
Угледан, силан, али први не,
Први до првог, али први не.
И боје те се, поштују те сви
Величају те и хвале те сви,
Ал' нека дођу Милош или Вожд,
У гомили ћеш бити изгубљен,
У сраму ће те оставити сви.
Ево где стојим међу њима ја
К'о крушац соли међу жрвња два.
Ко није први, тај је последњи.

Обрад:

Ја збиља не знам, зашто кријеш ти?

Вујица:

Шта кријем? Рекох, ништа не кријем.

Обрад:

Знаш, кнеже, да сам вазда био твој
И био сам ти вазда пријатељ.
Пријатељ велим, не, штићеник твој
И за то више него пријатељ,
Та зар ме ниси подиг'о из пра̑
И уздиг'о ме довде, Вујица!

Вујица:

Верујем, знадем, ал' ти рекох већ
Ја не знам ништа, нема ничега.

Обрад:

Ал' тебе ипак гризе неки црв,
Некаква брига, тежак осећај
Бојазан, сумња. Реци, познајем.

Вујица:

Обраде брате, ти си домишљат;
У сваком чуду ти се наћи знаш
И свакој ствари нађеш прави пут;
На збору твоја претежна је реч,
У договору, где царује ум
И мудар разлог ти си изнад свих,
С тога те вазда и припитују,
Да чују, знају, твој какав је суд.

Обрад:

Ал' каква вајда? Само празан шум
И блесак само. Јер на што је реч,
Празнином само кад се развеје,
Одјекујући као празан звек.
Кад умној речи не следује рад,
Нашто је мис'о, нашто мудар суд?
Мис'о је семе, али где је плод,
Кад нема дела нашто празна реч.

Вујица:

Слушај, Обраде, истина је то:
Мисао једна, сумња, бојазан
Пече ме, жеже к'о паклени жар,
К'о мора моју притискује груд
И подгриза ми спокојство и мир,
Дању ме тишти као тежак бол,
У поћи опет разбија ми сан.

Обрад:

Знао сам, кнеже, то се видело,
На челу брига свој оставља траг.
У оку мис'о читати се да.

Вујица:

Па слушај. Кад је Милош био ту,
Рек'о ми строго, заповедио....
О Боже! Кнеже, шта ћу забога!...
Да за три дана Ђорђа убијем.

Обрад:

Убиј га.

Вујица:

Како! Шта говориш то!
Зар ти ми велиш тако? Вожда зар?
И тако хладно велиш: убиј га,
Ко да нам није господар и Вожд,
И тако лако велиш: убиј га,
К'о да је мрав ил' тица или зец.

Обрад:

Убиј га, велим.

Вујица:

Али забога!

Обрад!

Ти си ме пит'о, ја те светујем.
Кад Милош вели, мораш Вујица,
А ко је Милош, знадеш ваљда сâм.

Вујица:

Ал' Вожда, кнеже?! Вожда, Обраде?!

Обрад:

Свеједно, Вожда, мене, макар ког.
Та пречи ти је ваљда живот твој
Нег' ја и Вожд или макар ко.

Вујица:

Зар пријатеља свога, Обраде,
С којим сам некад пролевао крв
Поганску, турску? Сад његову крв?

Обрад:

Његова крв је као свака крв,
К'о моја, к'о твоја; макар једна кап
Од моје крви скупља ми је, знај,
Но море туђе, ма и његове.

Вујица:

Зар кукавички, мучки, Обраде?
Јунака мучки и без одбране,
Кад спава можда, поноћи, на сну?

Обрад:

Све једно, мучки, јавно, како знаш,
Тек мораш кнеже.

Вујица:

Брате Обраде,
Зар у мом дому, на мом прагу зар?

Обрад:

За један гроб је доста једна пед,
А педаљ земље има свукуда.
Ал' једно место....

Вујица:

Никад и нигде!
Свог старог знанца, пријатеља свог,
Садруга ратног, Вожда? Никада!

Обрад:

Ал' шта ћеш бити поред Вожда ти?

Вујица:

Шта сам и до сад поред Милоша.

Обрад:

Где су ти очи, не виделе већ,
Зар јоште не знаш, куда му је смер,
Где му је мета, куда умишљај!
Ти мислиш, стаћеш с њиме упоред
И поред њега бићеш господар.
Почуј ме, кнеже, слушај, Вујица,
Вожд хоће све. Ништа или све;
Он да је вођа а ти слепи роб,
Па да те води жељом у бестраг
К'о слепца бедног, као роба свог.
О чуј ме, кнеже, освести се већ!
То му је сврха; а какав је пут?
Грозота сама, лешеви и крв.
Домове наше прождреће нам плам,
На огњишта нам попануће срам
Ћерка у сраму и у крви син.
И кроз ту ругу, кроз тај срамни чин,
Кроз рат и буну он ће на свој циљ
А ми нек скотски изгинемо сви,
Нек поскапамо, та шта смо му ми!

Вујица:

Ал' слушај, кнеже, Вожд је забога,
Па где је срце, где је савест та?

Обрад:

Савест и срце! Ал' мене је стра'
За тебе, за ме, за кнежеве све,
За целу земљу и за народ сав.
Ма зашто, зашто ићи против вас
Заслужних, скромних, што сте земљи тој
Без себичности жртвовали све!
Па уз то јоште своје смерове
Увијат' у плашт родољубија,
Те скрнавити ову свету реч.
Где је ту савест, где је срце ту?

Вујица:

Ал' у крв ипак нећу никада.

Обрад:

Па добро, кнеже, нећеш туђу крв
Ал' други хоће твоју.

Вујица:

Обраде,
Ни ђаво ваљда није тако црн
К'о што га слика срце плашљиво.
Ја знам, да Милош не зна шта је грех,
Ал' не верујем, да је без срца,
Да је без душе и без савести.

Што је у срџби рек'о некада,
По времену ће заборавити,
Измириће се с Ђорђем.

Обрад:

Ха, ха, ха!
Па да не речем, да си безазлен,
А безазлен је што и детињаст

(На сцени се појави Павле Лисовић.)

Погледај тамо, знаш ли ко је то,
И знаш ли, шта ће Павле међ' нама?

Вујица:

Шта ће?

Обрад:

А знаш ли, шта ће момци ти,
Што с њиме иду?

Вујица:

Реци, да не знам.

Обрад:

И не знаш, кнеже, не знаш заиста.
А кад би знао, зар би тако ти
За Ђорђеву се главу плашио?
Своју би чув'о, своју, Вујица.
Чувај је, кнеже, за дан или два,
Па никад више.

Вујица:

Збиља, мислиш ти?
Ил' плашиш моју савест са тијем,
Или се шалиш? Збиља мислиш ти,
За то је овде Павле с момцима?

Обрад:

Ко мисли не зна, а ја не мислим,
Већ знадем, к'о што тебе гледам ту.

Вујица:

Од куда, кнеже?

Обрад:

Рек'о ми је сâм,
У поверењу рек'о малочас
И молио ме к'о ја тебе сад,
Да чувам главу пријатеља свог,
Да чувам тебе, кнеже. Заиста,
Какав бих ја то био пријатељ
И да л' бих им'о стида гледати
Пред тобом понор, а не рећи ти.
О чувај, кнеже, главу, чувај је,
Послушај мене, пријатеља свог,
Ти ћутиш, нећеш. Кнеже, размисли,
То сад ти рекох, па већ никада.

Вујица:

О, да ли когод појми овај бол
У моме срцу, да ли когод зна
Да немам мира, немам одмора!
Канџама оштрим као гладна звер
Паклена сумња раздире ми груд;
И цела снага, цео живот мој
У страх се слили, у ту једну реч.
Куд ћу са стидом, ако учиним,
Са грехом таквим и са покором?
Не учиним ли, о....

Обрад:

Зове те, гле,
Маше ти руком, тебе тражи то.
Павле, о Павле! Иди, похитај.

(Вујица оде).

ОСМА ПОЈАВА.

Обрад сам, затим Никола.

Обрад:

Како ћеш неког навести на зло,
Такмацу како ускорити пад?
Баци му тако мис'о сатанску
Па мирно чекај, докле никне плод.
С прва се краја чини страхобна,
Мрачна и црна, те је преплашен
Гони од себе и бежи од ње.
Али се она чврсто припије,
К'о пијавица у све мождине,
Глође на њему као гладан пас
И цичи, режи, урла к'о помам,
Док с грозом и он не осети сам,
Да је од њене жучи отрован,
И хоће, да је стресе са себе,
Заборавља је, гони, ал' заман,
Све јаче, дубље припија се ту,
Прелази у крв и срж костију,
Те једног дана измири се с њом
И постаје му мила на једном,
Гоји је, храни, негује и гле,
Мисао најзад дело постаје.

(На сцени се појави Никола Новаковић и хоће да прође).

Ха добро, ево и овога сад,
И он ми треба. (Зове): Чујеш Никола!

Никола:

Ево ме, кнеже.

Обрад:

Оди овамо.
Хтедох те давно питат' за нешто,
Па сметнем с ума и заборавим.
Никола, да ли јоште памтиш ти,
Ко ти је некад брата убио?

Никола:

Ја памтим, кнеже.

Обрад:

А знадеш ли, што?
Пред мишарском је битком било то.
Ратници наши стајали су сви
К'о стене чврсто један до другог,
Држаху пушке спремне, само још
Очекиваху миг и заповест.
А Турци нам се примицаху већ,
На домак ево дошли су нам ту,
Видимо лепо чалме високе
И испод чалми мрке ликове;
Најежи нам се кожа и од стра̂
Ил' нестрпљења ваљда, шта ли би
Твој брат Миленко пушку окиде.
Ал' у том трену долеће к'о бес
Неко и груну својом кубуром
На брата твога. Док се освртох
Твој брат се већем ваљ'о у крви.
Погледах, ко га уби, помислих,
Турчин се неки дрско прикрао,
Ал' када видех, да је Ђорђе то,
Дух ми се смути, свест ми помрча:
Зар брат да брата тако сатире,
Кумим те Богом, зар брат брата свог!

Никола:

Ја знадем добро.

Обрад:

Ја ти рекох тек
Да видим, да л' се јоште сећаш ти.

Никола:

Сећам се, кнеже, и стидим се сам,
Да не осветих до сад брата свог.

Обрад:

Никола, буди стрпљив, причекај,
Скоро ће с тебе пасти љага та.

(Никола оде, долазе Вујица и Павле Лисовић).

ДЕВЕТА ПОЈАВА.

Обрад, Вујица и Павле Лисовић, доцније Јурдовић.

Вујица:

Па добро, шта ћеш са мном најпосле,
Зашто ме прате твоји момци свуд?

Лисовић:

Нит' су то моји момци, нити ја
На своју руку од њих тражим шта,
Вршимо само вољу старијег,
Извршујемо туђу заповест.

Вујица:

Па шта ће Милош са мном, реци ми?
Зар нисам и ја господар к'о он?

Лисовић:

Он ради оно што му кнежеви
Нареде.

Вујица:

Како? Какви кнежеви?
Зар нисам и ја у нахији кнез,
Па зар и моју вољу врши он?

Лисовић:

Знам, кнеже, али ниси само ти.

Вујица:

Па каквих, којих?

Лисовић:

Оних што су пре
Имали с њиме тајни договор.

Обрад:

Договор, велиш? Они с Милошем?
Без тебе кнеже?

Вујица:

Није истина.
Где може бити какав договор
Кнежева, а да и ја нисам ту?

Обрад:

Не, Павле, то је само обмана.
Без њега?

Лисовић:

Рекох. И не само то....

(Долази Јурдовић).

Јурдовић:

Реците брзо, где је господар?

Вујица:

С Наумом оде тамо малочас
И рече да се јавиш код њега
Кад дођеш.

Обрад:

Где си, Јурдовићу ти,
Већ два-три дана не видесмо те?

Јурдовић:

Не питај, кнеже, зло је големо.
Ми док седимо руку скрштених,
Те дан за даном докле пролази,
Дотле нам други замку заплећу.

Обрад:

Какову замку? Шта говориш ти!

Јурдовић:

Хитам ал' чујте. Сви су кнежеви
С Милошем били у Београду
И доконали, како дознадох,
Да пошто-пото спрече устанак.
Тамо је, велиш?

Вујица:

Тамо с Наумом.
(Јурдовић оде).

ДЕСЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи без Јурдовића.

Вујица:

Шта ово значи? Је ли збиља то?
Радити тајно, мучки, без мене
И против мене можда...

Лисовић:

Рекох ти.
Кнежеви у те вере немају
Док и ти радиш без њих напособ.
Ал' шћах ти рећи, шта доконаше,
Па ме у речи хајдук прекиде.
(Вади један документ и даје га Вујици).
Ево ти, кнеже. Читај.

Вујица:

Шта је то? (Чита).
Ох, тешко мени и мом имену!

Обрад:

Шта је то, кнеже?

Вујица:

Читај, Обраде.

Обрад (Чита).

Не рекох ли ти, кнеже. Узалуд,
Што Милош коће, учиниће то.
Са њим су сто и кнежеви сви.
И немаш куда, мораш пристати.

Лисовић:

Као што сада, кнеже, видиш сам,
Кнежеви наши из нахија свих,
Један'ест, на број, дван'ести си ти,
Од тебе траже кратко, одлучно
Да за дан за два Вожда убијеш.
Не учиниш ли, ето стоји ту,
Заповеда се мени напокон,
Да твоју главу њима пошаљем.
Шта они траже, то ти рекох ја,
Сад твоја воља, кнеже Вујица (Оде).

ЈЕДАНАЕСТА ПОЈАВА.

Вујица и Обрад:

Вујица:

Ја морам, дакле; дакле свршено,
Противити се већем нема куд.
Сви су кнежеви и нахије све
На једној страни, на другој сам ја.
Ох, Боже, Боже, шта сам дочек'о,
Да тајно за мном шаљу поруке
Крваве, страшне, да пролевам крв
Из мрака, мучки, и то брата свог!
Ја морам, дакле, ал' не морам, не,
Долази Ђорђе, рећи ћу му све.

Обрад:

Не, ни за живу главу, не шал' се!

ДВАНАЕСТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Карађорђе, Јурдовић, Наум.

Карађорђе:

Нека их, то ми бар отвори вид,
У слабомоћне да се не уздам;
Слаба је помоћ од поводљивог;
Што могу с њима, могу и ја сам.
Са кнежевима нека иде он,
А ја ћу с вама, са својим народом.

Јурдовић:

Тако је, Вожду.

Карађорђе:

Рек'о сам ти већ,
Из ових стопа скупи момке све.
Ал' не, не, чекај. (Замисли се).
Дакле с Милошем.
Прво је Милош, за тим они с њим.
О руго српска, лаковерности!
Чврстину воље, понос јуначки
Претворили смо давно у подсмех.
На поругу смо свету створени.
Турске се паше с нама титрају.
Верујеш речи вере лажљиве:
Оружје можеш, рајо, носити,
У срму ћу те чисту, одести,
На хатове те бесне подићи.
О руго српска, лаковерности!
С грбином рушиш тврде градове.
У место срме сукно рапаво,
Тољага место хата арапског.
Падишах може сербез спавати,
Срби су раја, он је падишах. (тргне се):
Па шта ја зборим! Иди, не чекај!
Ханове пали, пали градове,
Где кога нађеш, агу, спахију,
Балију простог, убиј, Турчин је;
У кога видиш зелен-одору,
Не мисли много, убиј, Турчин је.
Узбуни народ, нека свуда ври
И дижи рају сву на један мах,
У моје име нек устане све,
Ко неће с тобом, убиј, Турчин је!
Јесу л' ти спремни људи?

Јурдовић:

Спремни су.

Карађорђе:

Сад одмах иди, а ја ћу што пре
Послати за те нове поруке.
(Јурдовић оде).

ТРИНАЕСТА ПОЈАВА.

Пређашњи без Јурдовића.

Карађорђе:

Вујица и ти с места пошаљи
По верне људе своје нахије,
Који су пређе дали своју реч.
Да одмах почну чете купити,
Да не чекају уречени рок.
Све нек се крене што је честито:
Трговци нека радње прекину,
И мајсторије своје мајстори,
А земљоделци своје работе,
И воденице нек се уставе,
Попови нека цркве напусте
И калуђери своје ћелије.
Са твога прага, из твоје нахије
Нек почне наше дело велико.

Вујица:

О господару! И последњи кнез,
Што оста веран твоме имену,
Моли те, ево где те молим ја,
Остав' се јада, не чини покора,
Не буни рају, мио је и скуп
Твој живот раји, нама, земљи свој.

Карађорђе:

Зар и ти, кнеже и ти, Вујица,
Зар си се и ти преп'о Милоша!

Вујица:

О, молим ти се, господару, ја
У име среће раје несрећне,
У име целог нашег племена
Сачувај главу, иди, бежи сад,
Бежи из ове земље проклете,
Остави све, нек пропадне све,
Ал' чувај главу, чувај живот свој.

Карађорђе:

О, чудне игре, горке судбине,
Проклете душе мога племена!
У једном срцу једно до другог
Витешки дух и ропска стрпљивост,
Крај горског лафа зец је плашљиви.
Нек једном само срећа поклекне
И поуздање поклекнуће с њом.
Нека га једном изневери друг,
Изневериће и он себе сам.
Да бежим велиш, кнеже, да идем
Из ове земље а са прага свог?
Да бежим опет у туђину зар?
Зар да оставим рају Турчину
И кнежевима нашим на милост?
Или си сиш'о с ума, Вујица,
Ил' те је опет заслепио страх.

Вујица:

Није ме, Вожду, заслепио страх,
Већ ми је дао очи напротив,

Те видим страшну збиљу пред собом.
Чуј, господару, пре је неки дан
Имао Милош тајни договор,
Са кнежевима из нахија свих
И решили су... (Застане).

Карађорђе:

Шта је, реци ми?

Вујица:

О, страшна гласа, вести паклене!
Свог Вожда, тебе, вођу негдашњег,
Сматрају као вођу хајдучког
И бунтовника против падише,
И решили су према праву свом
И потврдили својим печатом,
Осудили те на смрт....

Карађорђе:

Мене зар?!
Зар ипак, ипак! Је ли збиља то?

Обрад:

Страшна и црна збиља.

Вујица:

Збиља је,
Те сваког дана, сваког часа сад
Ја стрепим за те и за живот твој.

Карађорђе:

Ха, каква подлост! Па зар и то још,
Зар Милош изд'о па и кнежеви?
Када се почне снурат' несрећа
Заустави се кад се засити.
О, мене на смрт, Вожда њиховог!...,
Туњаво време наше немоћи,
У пакости се снага сабила;
Где нема крепког, мушког поноса,
Ту се навлачи кожа лисичја.
Издајства клица и слабоумља
Дубоко лежи у мом народу.
Зар тако свето дело, велико,
А тако ситни људи, Милошу!
О, гњило доба, вековечни срам
Нек падне на те и на пород твој.

Вујица:

О, иди, Вожду, иди остави
Ту земљу јада и бола вечитог.
Иди и бежи; рођен завичај
Пружа ти само поругу и срам
И тражи твоју крв и живот твој.

Карађорђе:

Да идем, да бежим?! Куда, Вујица?
У туђи свет, у леден загрлај?
Где брат за брата не зна, нити род
За род свој, сестра не зна за брата
Ни брат за сестру; у туђински свет,
Што нема срца ни душе крштене
И ничег осем своје пакости.
Не, никад, никад!

Обрад:

Господару мој,
Реч ти је добра и разложит суд
И воља вредна сваке похвале.
Не бежи од нас, не иди у свет,
Не остављај нас, јадну сирочад.
Без тебе нема наде у срцу,
Без наде нема нама живота.
Ал' шта ја зборим?! Ако останеш,
Зар нећеш бити жртва пакости,
Плен себичности брата рођеног?
О, иди, иди! Али чекај, не,
Мисао једна сену на једном
Кроз душу моју као сунчев зрак.
Остани с нама, али овде не,
Већ скри се негде за дан или два,
За месец можда, месец или два,
Склони се докле не прохуји бес
И докле што-шта скрије заборав;
Сачувај главу, скриј се негде ту,
Скриј се и чекај време погодно.

Наум:

И ја те молим, господару мој,
Сачувај главу, није срамоте.
У теби није живот само твој,
Већ живот једног целог племена
И цела нада роба згажена.
Не буде л' тебе, шта нам остаје?
А останеш ли, велики је Бог
И велика је нада у Бога.

Карађорђе:

Страх има вазда очи велике
А кукавичлук дрхти пред свачим.
Ко не зна дати главу, не смије
Дрзнути видом попут светлости,

Што сја са светог сунца слободе.
(Замисли се).
Ал' ако ипак....? шта сам постиг'о?
Мануо рају бесу кнежевском
И столетноме гњеву варварском.
Не, не... Ал' ако? Шта сам постиг'о?
У живом срцу ничу одлуке,
У гробу прах,... у смрти заборав.....
(Замишљено оде за њим Наум).

ЧЕТРНАЕСТА ПОЈАВА.

Вујица и Обрад, за тим Анта.

Вујица:

Обраде, шта си наумио то?

Обрад:

Ја знадем шта ћу, али не знаш ти.
Зар немаш очи, те зар не видиш,
Шта ће из свега бити најпосле,
Из земље неће ићи, не мисли.
А кад је туде, шта је са тобом?
О, Боже! Не, не, не дам, Вујица,
Пречи је живот пријатеља мог
Но сто живота туђих....

Вујица:

Обраде,
Не мислиш ваљда? нећеш ваљда ти?

Обрад:

Мислим и хоћу... Чекај, шта је то?
Што трчи Анта, шта ће сада он?
Несрећа нека десила се, знај.
Хеј, Анто, шта је, шта нам доносиш?

Анта:

Дођох да јавим: тисућ делија
Из Београда јуре од јутрос,
Посл'о их паша; како дознадох
Још ће вечерас стићи овамо.

Вујица:

А зашто, Анто?

Анта:

Чујем, због Вожда.

Обрад:

Иди сад, Анто; добро. (Анта оде).

Вујица:

Шта је сад?

Обрад:

То их је Милош посл'о, видећеш,
Чуо је ваљда, да се двоумиш.

Вујица:

Па шта да радим, реци, забога?
К'о вихар ће ми грунути у дом
И разрушиће и побити све.

Обрад:

Ја сам ти рек'о. Мораш пристати.
Боље он један но двојица вас,
Што мора бити, мора; пристани.

Вујица:

Ал' шта ћу с њима?

Обрад:

Буди без бриге.
Павлу ћу рећи, да их устави
И да ти даду мало времена,

Вујица:

Ал' где и како кнеже забога?

Обрад:

Хајдемо њему, склонићу га ја,
Да с нама бежи и са Наумом.
Ја знадем једно место погодно,
У Радовању, није далеко.
Језиво место и хајдучан крај,
Увала пуста, шума столетна,
Храстови стари гране саплећу,
Те у сред подне дебео је хлад,
На Илиндан је као у јесен
Хладно и пусто и језовито.
У тој ували вечити је мир,
По врховима тресе вихар пуст,
И брекће ветар као суманут,
А доле тишина као да је гроб.
На том је месту једна колеба
Драгића неког, пријатеља мог,
И туде, кнеже....

Вујица:

Боже Господе! (Оду).

(ЗАВЕСА ПАДА).

(Наставиће се).

Број 23. САРАЈЕВО, 15. децембра 1907. Год. XXII.

РАШКО-ПРИЗРЕНСКИ МИТРОПОЛИТ
ГОСПОДИН НИЋИФОР ПЕРИЋ.

д како је 1894. године преминуо Рашко-Призренски Митрополит Грк Мелентије, од тада па све до данашњих дана, српски народ у Отоманској Царевини води непрекидну борбу, да за своје духовне поглавице добије људе своје крви и језика, људе, који познају његове боле и јаде, његове прилике и потребе, људе, који га разумију и с њим саосјећају. Ништа природније од такве једне тежње. Један народ притијешњен, народ, којем је провиђење додијелило тако тешку судбину, да пет стотина година робује грубој сили, налазио је у својој вјери, у својој народној цркви утјехе. Вјера га је кријепила да одоли свима искушењима. И док је српски народ, ма да без икакве политичке организације, имао своју Патријаршију у Пећи и за своје духовне поглавице Србе, стање његово било је релативно сносније, народ је у њима гледао и своје политичке вође и налазио код њих заштите. И заиста српски патријарси и епископи предњачили су у сваком народном подузећу. Они су, најзад, свакојако у тежњи за бољитком и срећом народном, предузели и онај судбоносни корак — сеобу у Аустрију, који је довео до укинућа Патријаршије и до многих других недогледних и кобних пошљедица, нарочито за оне, који осташе на своме огњишту.

Онда је Васељенска, Цариградска Патријаршија успјела да под своју власт потчини и све српске крајеве, који су припадали Пећској Патријаршији те од тад српски народ има и за духовне поглавице туђинце, људе, који су имали врло мало срца за његове биједе и невоље, који су интересе цркве идентификовали са својим личним интересима. Народ је често од тих својих духовних поглавица патио више, него од иновјерних Турака. Многи се чак нијесу старали ни да науче језик своје пастве, а камо ли да воде бригу о неком народном напретку. Наплатити своју мирију, вјенчанице, добро продати парохије, то је била њихова главна брига. Партеније нпр. рашко-призренски митрополит, пред Мелентијем, није знао ни ријечи српски ни словенски. Он се са својом паством споразумијевао

на турском језику![1]) Већина, да не речемо сви, тих грчких епископа просто се подсмијавала свему српскоме и систематски спрјечавала сваки потхват, који би водио неком напретку. Митрополит Мелентије, којега можемо сматрати као једнога од бољих, и једнога, који се релативно могао донекле саживјети са својом паством, није никако могао добрим оком гледати призренску богословију, онда једини српски виши завод за образовање младежи у Турској. Он није хтио на њу главе да окрене, јер није желио да свештенство своје образује и унаприједи, рачунајући да је за њега боље да с полуписменима има посла.

Кад се све ово има у виду, онда је разумљив онај снажни покрет у Р. Призренској Епархији, створен спонтано, једновремено у свима мјестима, који је на један мах у свој својој силини букнуо оног момента, кад је пошљедњи Грк митрополит склопио своје очи. Народ је трпио и ћутао и чекао згодан моменат. У његовој души гомилало се све оно, што је од грчких владика трпио, док није већ прекипјело. Митрополит Мелентије није био још ни сахрањен, а на све стране чуло се енергично: „Србина Митрополита!“

Шта је послије било познато је више мање читаоцима овога листа. Послије силног напора, послије једнодушне изјаве свега народа, да ни под којим условима неће више примити другог митрополита, осим Србина, уз припомоћ дипломације Русије, Србије и Црне Горе, а под притиском Отоманске Порте сломљен је први отпор Патријаршије и изабран Србин Митрополит, покојни Дионисије Петровић (јануара 1895.).

Мало доцније захтјев „Србина Митрополита!“ јавља се и у Скопској Епархији. Ту борба бива још јача, заоштренија. Најзад се и ту успијева. Сад се та борба продужује и даље. На реду је Велешко-Дабарска Епархија. И ту опет видимо народ снажан, једнодушан, који тражи владику Србина и Патријаршију, која на супрот тој жељи, на супрот жељи преко пет хиљада српских домова поставља опет Грка. Но то не значи пораз српских захтјева. Борба ту није завршена, она ће се продужавати све даље и даље, док се не дође до успјеха. А успјеха мора бити.

*

„Босанска Вила,“ која је увијек пажљиво пратила сваки значајнији, културно-национални покрет у свима дијеловима српскога народа, упознавала је својевремено своје читаоце и са овим покретом Срба у Турској. Она је донијела слике и биографије покојних митрополита: Дионисија, Рашко-Призренског и Фирмилијана, Скопског и садашњег Скопског Митрополита Г. Вићентија.

[1]) Познат је овај случај. Кад је у једном мјесту прекађивао гробове, послије грчког читанија, узвикнуо је на турском језику, да би га паства разумјела: „Еписи Алах рахметиле!“ (Свијех Бог да прости!) Може се замислити колико је било запрепашћење код присутних.

Сада пак она хоће да своје читаоце упозна са животом и радом садашњег Р. Призренског Митрополита, родољубивог и енергичног Г. Нићифора Перића.

Господин Нићифор Архиепископ Пећски, Митрополит Рашко-Призренски и Скендеријски, Егзарх Горње Мизије и цијеле Илирије (тако гласи потпуна титула Р. Призренских митрополита), рођен је 4. децембра 1862. у селу Баранди код Панчева. Крштено му је име, по рођењу, било Никола. По свршетку основне школе наставио је даље учење у Биограду. У монашки чин ступио је врло млад 14. септембра 1880. у манастиру Враћевшници. Доцније је произведен за јерођакона, а одмах за тим за јеромонаха. Богословију је свршио 1889. По савјету и препоруци ондашњега професора богословије Фирмилијана, који га је као одличног ђака особито волио, Нићифор, одмах по свршетку богословије оде на острво Халку, гдје у тамошњој чувеној патријаршијској богословији продужи своје учење. Ту је остао до 1892., изучавајући поглавито Грчку филологију, Догматичко Богословље и Историју Хришћанске Цркве. Послије се опет вратио у Србију, али није тамо дуго остао. Већ у марту 1893. њега видимо у Цариграду као наставника у тамошњој српској гимназији. Ту је остао до 1896. Тада га Васељенски Патријарх Антим VII. произведе за архимандрита, и на молбу ондашњег Скопског Митрополита, пошљедњег Грка, Методија, пошље у Скопље за протосинђела.

Ту је Архимандрит Нићифор особито развио своју дјелатност на корист цркве и народа. У то вријеме смрћу Методијевом јавља се онај силан покрет у пријестоном граду Душанову, покрет, којем је циљ био да на скопску митрополитску катедру доведе Србина. Св. Синод патријаршиски, у својој јелинској искључивости, да би у самоме почетку тај покрет уништио, избере одмах, противно обичају и реду у оваквим приликама, за нашљедника Методијева опет Грка, Амбросија. Амбросије долази у Скопље и хоће на силу да митрополитује. Народ огорчен до краја. Амброзије буде најзад просто избачен из цркве и уклоњен из Скопља. Ови догађаји, тако су судбоносни по нашу националну ствар, истакли су Архимандрита Нићифора као искрена служиоца олтара божијег и правог сина свога народа. Он је настојавао свима силама код патријаршијских кругова, да се праведне народне жеље задовоље, истичући у томе и велики интерес матере цркве, која као Васељенска мора водити рачуна о жељама свога стада. Али Патријаршија није хтјела ни да чује, него га за такав рад прогна из Скопља, на острво Патмос, на епитимију.

То је једна награда за исправан народни рад.

На Патмосу је Архимандрит Нићифор остао од јула до новембра 1897. године. Ствари су се за то вријеме тако развијале, да је патријаршија морала почети водити рачуна о жељама српског народа, те и Нићифора позове с Патмоса у Цариград. Ту је за

разне послове био Патријаршији на расположењу. Крајем 1899. постављен је за настојника цркве Св. Апостола у Ферикеју, на којем је положају остао све до избора за Р. Призренског Митрополита.

Не треба пропуштати, а да се овдје не спомене, да је за све вријеме својега боравлења у Цариграду (1897.—1901.), Архимандрит Нићифор био стално у вези са босанско-херцеговачким српским народним првацима, који су онда лутали од Понтије до Пилата, од Беча до Цариграда, подносили познате меморандуме и радили на аутономији босанско-херцеговачке цркве. Он је бивао посредник између њих и Патријаршије, преводио меморандуме на грчки језик, и у опште својим познавањем патријаршијских прилика овима чинио знатне услуге.

Послије смрти покојног митрополита Дионисија († 6. децембра 1900.), у српском народу Р. Призренске Епархије јавила се бојазан, да Патријаршија не покуша и овај пут осујетити жеље народне да изабере опет Грка за митрополита, што би борбу народну у назад повратило и било од недогледних посљедица. И ако је народ сматрао, да је већ једном начелно извојевао себи право да има за духовне поглавице људе своје крви и језика, ипак је и овај пут тај свој захтјев енергично и једнодушно истакао. „Србина Митрополита и то Нићифора Перића!“ — тако су гласиле молбе упућене Патријаршији из свију мјеста простране Р. Призренске Епархије: од Пљеваља до Качаника, од Гњилана до Скадра.

Свети Синод патријаршијски овај пут није ствар одуговлачио, него услиши жеље народне и у својој сједници од 17. јануара, 1901. избере Архимандрита Нићифора за Р. Призренског Митрополита.

„Цариградски Гласник,“ једини српски лист у Турској Царевини, пропраћајући овај избор, донио је између осталог и ове редове: „Радосан глас о избору Високопречасног архимандрита Нићифора Перића овеселио је срце и душу свих Срба у Отоманској Царевини, а нарочито паству рашко-призренске епархије, која је, желећи што достојнијега нашљедника блаженопочившем митрополиту Дионисију, изабрала г. Нићифора као најбољега и најпогоднијега и једнодушно молила Васељенску Патријаршију да њега изабере. И доиста, ријетко је кад жеља толиких хиљада побожних људи била једнодушнија, искренија и тако брзо задовољена, као што је била жеља рашко-призренске епархије да овај њен кандидат буде изабран за митрополита и архипастира. Али то тако велико поштовање, које је српски народ рашко-призренске епархије манифестовао на несумњив начин према личности г. Нићифора, нити је производ случајности, нити је посљедица тренутнога расположења, већ резултат мирнога посматрања и процјене живота и рада овога новога митрополита.[1])

[1]) „Цариградски Гласник“, број 4. од 18. јануара 1901.

Одмах послије избора 21. јануара, Нићифор је на најсвечанији начин, у патријаршијској цркви Св. Ђорђа, хиротонисан, а након два мјесеца од избора, по добивеном султанском берату, већ је био у Призрену, у својој резиденцији, међу својом паством.

*

По своме доласку, одмах је свима силама прегао, да црквено-школске и опште народне послове упути добрим правцем. У своме је раду остао дошљедан ријечима из своје прве архипастирске посланице, упућене из Цариграда, из које наводимо овај значајан завршетак:

„Побожни народе мој, чеда моја у Господу љубазна, себи не припадам, већ вама припадам, ја у вама и ви у мени, не живим већ за себе, живим за вас и уздам се у благодат Божију и вашу синовљу потпору и с том надом, а благословом Свете Матере Велике Христове Цркве и дозволом Њ. И. В. Султана, Господара нашег, долазим скоро у твоју средину, паство моја, да у теби доиста и с тобом уживам и пружим ти архипастирске помоћи, благословим и усмено поучим. Благодат Господа Исуса Христа и љубав Бога и оца и учашће пресветог Духа, нека буде са свима вама у вијекове вијека.“

Основао је одмах у Призрену Духовни Суд и Главни Просвјетни Одбор. У Главни Просвјетни Одбор ушли су као чланови наставници Богословије и спремнији учитељи. В. Преосвећени Митрополит излазио је на сусрет свима предлозима Одборовим, који су водили добру школе и наставе, те је у почетку његов рад и био благотворан. Догађаји, који су се доцније развијали, учинили су да је овај Одбор укинут. Овдје се из многих деликатних обзира не може о томе опширније разлагати. Напомињемо само, да у томе најмање има кривице до г. Нићифора. Но те су незгоде пролазне. Оне су допекле и неминовне, кад се зна у каквим се приликама развија наш просвјетни, црквено-школски рад.

Високопреосвећени Митрполит је и послије престанка Гл. Просв. Одбора највећу своју пажњу обратио просвјетном напретку у својој епархији. Он је помагао отварање многих нових школа, добио неколико фермана за зидање нових школских зграда, за вријеме његово преустројена је Богословија у Призрену,[1]) отворена гимназија у Пљевљима и т. д. И престанак Просв. Одбора само је привремен. Нема сумње да ће поново у скоро бити установљен, на широј и темељнијој основи.

Нарочито ваља истаћи његов енергичан рад на очувању патријаршијских привилегија и самосталности у нашем црквено-школском раду у опште. По привилегијама митрополит има право постављања учитеља; да би један учитељ могао слободно радити, довољно је да има митрополијски декрет и ништа више. Али

[1]) Богословија је дотле имала 6 разр., а ученици примани из основне школе; сад има 4 разр., а ученици се примају по свршеном IV. разр. гимназије.

поједини кајмаками гледају, да из политичких обзира то право изиграју, те учитеље излажу разним непријатностима и траже од њих да од Главне Меарифске Управе траже претходно допуштење за свој рад. (То је нешто слично с питањем о учитељским цертификатима у Босни и Херцеговини). Митрополит Нићифор у таквим је питањима одлучан и ни за длаку не попушта од својих права, загарантованих царским ферманом.

Митрополит Нићифор је неуморан на своме послу. Он је обишао и најзабаченији кут своје пространe епархије. По киши, снијегу, преко мрачних гора, сурог стијења и врлети, ноћујући по забаченим селима, у чобанским колибама, у мјестима познатим као опасна и за обичног пролазника, он је стизао свукуд да сазна прилике у којима живи његова паства, да је архипастирски поучи и посавјетује. Преко Плава и Гусиња, и преко, по злу познатих арнаутских племена Љуме и Малисије, он је допирао и до крајње тачке своје епархије, до Скадра на Бојани, у који се ријетко свраћао и један од ранијих митрополита. Нека мјеста обишао је до сад по неколико пута. Свукуда се радо очекивала његова архипастирска ријеч.

У свакоме мјесту имао је и има пуне руке посла. Ту су, поред обичних административних послова и брачних парница, многи послови о начину руковања црквено-школским иметком, о уређењу манастира, цркава, односима општина, о отварању нових школа и т. д. Свима пословима В. Преосвећени Митрополит прилази с вољом и љубављу. А све те многобројне послове није лако ријешити. Није лако увијек задовољити и интересе појединаца, интересе појединих општина, корпорација и опште интересе. А често пута силом околности ваља водити донекле рачуна и о тим интересима појединаца. Истакну се понекад такве незгоде, које није лако отклонити, незгоде, чије отклањање мало зависи од Митрополије и Митрополита. Ово ће лако појмити онај, који је дуже времена живио у Турској и који познаје сплет оних разноструčних интрига, којима није лако конце ухватити. И онда није ни чудо, да се у народу, који живи у таквим приликама укоријене неке особине, које се често пута, ако постану руковођ за опште послове, покажу као штетне. У одбрани локалних интереса, не увијек ни њих добро схваћених, многи занемаре интересе цјелине. Онда је ту и прилично недисциплинованости за опште послове, више их је који хоће да заповиједају, да дају савјете, а мање их је који хоће да слушају. Добар је дио и оних који своје мишљење исказују само кад замијерају, а кад је да се ради њих нигдје. У многим пословима разлог не побјеђује, него како то хоће неколицина, чија ријеч по сили околности претегне. У опште је за све народне послове најкорисније, да се свачији глас чује и поштује, а да се ради по ријешењу већине. Но, негдје мањина неће ни да чује за већину и разлоге њене. Свак вуче на своју страну. И онда ту не може бити рада ни напретка.

Овдје је поглавито ријеч о пословима у црквено-школским општинама. Истина, није по свим општинама једнако; негдје рад тече доста правилно, негдје чак и врло добро (према приликама) али свукуд има много што шта за поправку.

Господин Нићифор је свукуда стизао да својим савјетом, својом благом (некад и оштром, како је гдје потребно) архипастирском ријечју отклони размирице и упути послове правилним путем. А казали смо да увијек није лако.[1]) За послове у двјема општинама, гдје је, претпоставимо, једнак застој, требају често различни рецепти за поправку. Друкчије су донекле прилике н. пр. у Призрену и Пећи, а друкчије у Бијелом Пољу и Пљевљима. Но, Високопреосвећени је увијек свукуд показивао довољно тактичности и познавања прилика.

У овом правцу њему и даље остаје најшире поље рада, ту, у пословима црквено-школских општина, гдје треба да се сконцентрише сав наш национални рад, ваља развити сву дјелатност. Јер помоћу црквено-школских општина, једино је у опште могућна народна организација у Турској. В. Преосвећени Митрополит то добро схвата, и већ има година дана, како ради на томе, да се за организацију општина пропише један статут, којим ће разни односи бити тачно опредијељени и регулисани, и којим ће се створити бољи и чвршћи основи за сав наш национални рад.

В. Преосвећени Митрополит је иницијатор и првих српских економских установа — новчаних завода, у својој епархији. Цркве и новчани заводи! То изгледа да се мало слаже једно с другим. Али то ће бити јасно свакоме, кад зна оно, што је већ напоменуто: да је у Турској организација у опште могућна само на темељу црквеном. Под фирмом цркве и основним капиталом, дјелимично црквеним, а дјелимично уплатом удионичара, основан је први такав завод у Призрену, под именом „Фонд Цркве Св. Ђорђа.“ Српске радње биле су у Призрену, тако рећи, на ивици пропасти, Срби трговци материјално упропашћени, сав рад, сва трговина, која је некад била у српским рукама, прешла је у руке далеко моћнијих Турака и Арнаута (католика). Док су се Турци као јачи користили надмоћношћу, политичким положајем, Арнаути су имали моћну залеђину од стране познатих пропагатора. И онда није ни чудо, што су Срби, остављени сами себи, потиснути

[1]) Да би из манастира Дечана уклонио злогласног архимандрита Јанићија, који је многе старине упропастио, г. митрополит се морао обратити за помоћ царским властима. По изгнању Јанићијевом, иницијативом В. Преосвећенога основан је у Призрену у јулу 1901. т. зв. „Дечански Одбор“ за одужење дуга ман. Дечана (228.843 гроша) под предсједништвом г. Ст. М. Димитријевића, тада ректора Богословије, који се обратио за помоћ свему српскоме народу. Приловима са свију страна тад су спасени Дечани.

из првих редова. Оснивањем овог завода почиње постепено економско еманциповање од туђинаца и јачање народне привредне снаге. Срби су, спасени од савршене материјалне пропасти, на путу да опет заузму свој пређашњи положај.

Оснивање оваких завода продужено је, иницијативом В. Преосвећенога, и даље. До сад су основани Фонд Цркве Св. Николе у Приштини, Фонд Чудотворне Иконе у Пећи, Фонд Св. Тројице у Пљевљима и Фонд Св. Василија Острошког у Пријепољу.

В. Преосвећени је Митрополит 16. септембра, 1905. у Приштини скромно прославио двадесетпетогодишњицу своје свештеничке службе. Многобројне честитке, које је том приликом добио, како са стране тако и из свих мјеста своје епархије, свједоче колико је Нићифор омиљен код своје пастве и колико се наде у њ полаже.[1])

Митрополит Нићифор за свој рад одликован је орденом Св. Саве I. степена.

Нема још ни пуних седам година, како г. Нићифор митрополитује. За то, релативно кратко вријеме, он је показао довољно енергије у свима пословима, показао је да му искрено на срцу лежи добро и напредак своје пастве. И он је у многим својим подузећима срећно успио. Али за тако кратко вријеме није ни могућно постићи све. Овдје је у неколико блиједих потеза изнесен рад В. Преосвећенога, изнесено је шта је он до сад учинио на напретку своје епархије. Тај рад пружа довољно гаранције, да ће г. Нићифор, који је сад у најбољој својој снази, продужити своје дјеловање са још већом енергијом. Сад тек управо настаје његов интензивнији рад на новој организацији општина, продужење рада на економском пољу и т. д.

Жеља је наша да В. Преосвећени у томе раду постигне највећи успјех за опште добро српскога народа. Гредећи стопама Св. Саве, њега ће увијек пратити топле молитве његове пастве да га Свевишњи одржи на многаја љета чила и здрава, и жеља да се за сав његов рад могадну увијек примијенити ријечи из Св. Писма: „Таков нам подобајет Архијереј!“

Октобра 1907. S²

[1]) О овој прослави издата је споменица, која носи наслов: „Споменица двадесетпетогодишње свештеничке службе Њ. Високопреосвештенства Господина Нићифора Рашко-Призренског Митрополита, Егзарха Горње Мизије и т. д. и т. д. Приредио Сава Стојановић, наставник Призренске Богословије. Београд. Народна Штампарија-Обилићев Венац 10. 1906.“ Стр. 63. У њој је изнесен у кратко живот и рад слављеников, његова прва архијерејска посланица, синодална грамата, опис чина, посвећење и т. д., за тим опис прославе и честитке.

Неки подаци су и овдје из те „Споменице“ употребљени.

Тајна душе.

Јеси л' и ти кадгод немајућ узрока
Осетио тугу велику, дубоку?
О, да ли се сећаш да ти је икада
Ни за шта радост сијала у оку?

И да ли си кадгод не знајућ' са чега?
Тражио самоћу, бежао од људи?
Да идеш, тумараш, јуриш кроз светину
Јесу ли ти такве долазиле жуди?

Јеси л' и ти кадкод толико мрзио,
Гневно се љуто да не знаш на кога,
А уста ти тада проклињала небо,
Пљувала у сунце наружила Бога?

И јеси ли кадгод толико волео,
Од необјашњене дрхтао милине,
И тада, несвесно, пао на колена,
Зборио молитву срцу из дубине?...

Узалуд се, друже, трудим да пронађем
Каква ми се тајна на дну душе крије.
Данас, место да се уста слатко смеју
Моје око вазда̄н горко сузе лије.

Јелена Ј. Димитријевић.

Из њемачке лирике

преводи: **А. Шантић.**

Граф фон Платен-Халлермннде.

Хармосан.[1])

— Валада —.

Већ у прах бјеше срушен вас Сасаниђана древни трон;
И Муслимани хараше благом богати Ктесифон[2])

На Оксус[3]) Омар стиже већ, кад прође бојних дана ред,
Хосрусов унук Јездегерд гдје с лешом лежа мртав, блед.

И кад Медине оде кнез[4]) да види плијен окован,
Доведен преда-њ сатрап[5]) би, који се зваше Хармосан;

[1]) Хасаниђани 262. год. послије Арсацида завладаше Персијом. Посљедњи краљ њиховог племена, Јездегерд III., био је унук Хосра Парвеца (590—628; Платенов Хозру), кога су пјесници ради његовог богаства славили. Он је од почетка своје владавине (632.) са муслиманским Арапима водио борбу, да одржи егзистенцију своју и свога царства, која се ускоро 635., послије побједе Калифе Омара (634—644.) код Кадесије (635.) окончала на његову штету. Али се ипак рат водио још од стране очајних бораца персиских, све до смрти њихова краља (651.). Један од најистакнутијих јунака био је Хармосан. Догађај који ова балада опјевава десио се међу тим, по предању, у много раније доба ратова и не у Персији, него у Медини на Калифовом двору, гдје је Хармосан отишао под сигурношћу слободне пратње.

[2]) Резиденција персиских краљева.

[3]) Данашња Аму Дарја, која се улијева у Аралско језеро.

[4]) Омар је обично живио у Медини у близини Пророковог гроба.

[5]) Намјесник.

Пошљедни, што је душману стао на отпор као брег;
Ах, некад руке витешке, сад трпе тешког ланца стег.

Омар га мрко погледа: „Јеси ли позно да је труд
И отпор слуга идола[6]) пред нашим богом узалуд?“

На то му рече Хармосан: „У рукама је твојим моћ;
Пред побједником лудо је с противном мишљу робу доћ'“

„Но, знајућ удес твој и свој, тек једну молбу ја ћу рећ':
Нареди пехар вина, јер без пића остах три-дни већ!“

И одмах на знак кнежев би донесен пехар, румен вас;
Хармосан мисли отров је и пехар гледа неки час.

„Што оклијеваш?“ рече кнез; „муслиман никад добро знај.
Не вара госта! Мрети нет, док не испијеш пехар тај!“

И сад се чаше маши роб, ал не хтје пити јунак крут,
Но, Персијанац духа пун, завитла пехар на кам љут.

И већ Омаров табор сав лати се сјајног мача свог,
Да казни овај лукав чин тог Хармосана лукавог.

Ал калиф рече: „Стојте! Он живот је спасо! Нек свак зна:
Ако што свето има ту, ријеч је коју јунак дâ“.

Поклоник пред манистиром св. Јуста[1])

— Балада —

Ноћ је, а олуја све мах виши хвата;
О, иноци шпански отворите врата!

Ту ми мира дајте, на молитве нове
Док вас сјутра звоно у храм не позове!

Припремите за ме, што је дом вриједан,
Редовничко рухо и саркофаг један!

Ћелију ми дајте, посвет'те ме тамо,
По свијета, више, бјеше мога само!

Глава, што је, ево, сад на постриг склона,
Крунама је многим овјенчана она.

Плећа, што се сада под мантију свила,
Емерлином царским крашена су била.

Сад пред смрћу стојим, лешина сам тавна,
И рушим се као краљевина давна!

[6]) Персијанци припадници Зараустрове науке, обожавали су ватру.

[1]) Карло V. пошљедни римско-њемачки цар, крунисан од папе, владалац Шпаније и Низоземске, Милана, Напуља, Сицилије и Новог Свијета „у чијем царству сунце залазило није“, одрекао се круне и достојанства 1556. год.; у корист свога брата и Филипова сина, а за тим отишао у манастир св. Јуста у Естремадури. Ту је умро пошље двије године.

Ст. Витас, Сењ. Рудник.

Пре равно тридесет година.

Христос се роди! .... Христос се роди! .... довикиваше добричина Соко пун радости, прилазећи моме легалу, које сем два ћебста, ништа креветскога у себи немађаше. Христос се роди! .... понови и трећи пут тражећи ме рукама по поду у крају вајата, где ми је синоћ бацио две три шаке сламе и разастро два ћебста, а као узглавље наместио седло и бисаге.

Учини ми се још много рано, али се осећах испаван па и одморен. У одморену ми душу навреше измешани осећаји, те под тим утисцима ћутах и не мицах се, па му ни тај хришћански поздрав и не прихватих. Ни један празник не може хришћанину донети и пружити радости као Божић, и ономе у великашком двору, као и ономе у сиротињској уџечи.

Соко беше најстарији посилни у штабу, беше домаћин куће, а стари добри командант назва га „Соко“, те га друкчије нико и не зва.

Извукох руке испод покривача, те растрљах очи, као да ћу моћи шта видети у густом мраку.

„Што немаш видела?“ запитам га, пошто видох да трљање очију ништа не помаже.

„Е...., па ти си будан.... Христос се роди!! још једаред да ти кажем господине.“

„Ваистину роди,“ одпоздравим једва, и то тек по дужности и реду.

„Ама немам до свега једну лојаницу, јер ми сандук синоћ коморџија некуда затури, али ћу ја сад припалити воштаницу, тако му се ваља, а и тамјана сам од попе оде добио.“ Говорећи тако, заиста припали неку малу воштаницу, те је прилепи више моје главе на полицу и пође у кућу да донесе жара и окади вајат.

„Шта ће ми воштаница чело главе, море човече?“

„Да не да Бог господин ађутанту. Та ово је божићна свећа, а не она што ти мислиш,... далеко да је од тебе. Та данас је велики благи дан, а ришћани смо болан, и ако се овако потуцамо .... Даће Бог, даће Бог.“

Два дана бију нас љуто и немилосрдно и наизменце и у заједници и ветар и киша и снег, ока нам не дадоше отворити; залогајисмо кад који стигне и шта му се у бисазима нашло, тек да се душа прихвати. Тако се ратује. Кажу, да су Руси први измислили ратовање зими, па да им је још згодније што је зима љућа. Не знам да ли су због оних њихових дебелих кожуха на ту идеју дошли, или су их зимски ратови научили да кроје бунде и кожухе, који одолевају и најоштријој цичи. Да, али и најдебљи и

најскупоценији њихов самур морао би се поклонити пред оним дотрајалим шињелом српског народног војника, у коме је пркосио и цичи зими и мокроти и љутом северу. Неки веле, да је са тим историјским шињелом отишло и срце српскога борца у успомену! Варају се, и ја не зебем од прилике да се опет стави на испит; шињели се мењају по прописима, али је срце српскога ратника и даље чило; живо, ма да га трајно и немилосрдно крзају.

Промрзли као кромпири, уморени и изломљени, гладни и немоћни, једва после два дана дочепасмо се добре вечере, а још бољега црнога вина, какvога у целој околини видинској има као и у нашој крајини. Поуздани рапорти рекоше, да непријатеља ван града Белограчика нигде једног ни за лек, те се могасмо на рахату разузурити и поштено одморити, а крајње време и беше. Док трајаше глад, једосмо за вечером као на јагму, али кад је већ утишасмо, а старо црно вино загреја и мало прсте на нози, видиш на свакоме од нас, да се чвршће састављају трепавице но вилице. Стари командант, добри чика Лаза, увек се и лакше нахранио и брже одморио, но и један од нас из његова штаба. Бог да му души прости, нештедљив беше у служби, али иначе сматраше цео свој штаб као домаћин породицу.

Увек сам у школи имао из физике четворку, па и петицу, а тога вечера, једва би добио, и од најблажијег професора, јединицу. И Соко је нашао да ми је школа мало ваздила, и да би платио главом да ме сам не поправи и не изведе из незнања о добрим и лошим топлоношама. Још за видела, чим смо стигли ту на коначиште, спазио сам чардак пун набијен лепе израђене кучине, те одма смислим како ћу подвалити и заузети најзгоднију постељу, па се одморити и раскравити као у амаму. Само сам Соколу тај план саопштио, а нарочито сам крио од попе и аудитора, који стално иду са комором, па се увек лако састарају за своју душу. „Какав чардак, какве ли кучине, да од Бога нађеш?“ рече ми кад му шанух ту дивну идеју. „Та сабајле би те извукао смрзнута као проштац; кучине су то а не вуна господине; имам ја за тебе место у оном вајатићу, па, и ако нема пећи, мангале ћу ја унети, те ти неће бити лошије но осталима. Не брини.“

Да не бејах много малаксао, хтедох, и по цену цвокотања, показати Соколу, да није баш сасвим тако, а у себи сам правио упоређење између мога и његова знања физике.

Честита и чиста хришћанска душа, донесе на иверу жара, посу мало тамјана, па стаде кадити сваки кутић, почев од моје главе па к ногама и кретећи се шапуташе молитве; узе шаку сламе испод мене, те расипаше, све као да је рођена кућа, и као да нећемо можда за који час већ одатле некуд у брда. Ма да нисам сујеверан, ипак ми дође некако зазорно што ми тај човек припали воштаницу чело главе, што ме окади лежећа од главе до пета, па и унакрст.

„Ништа, ништа ађутанту“, рече ми мирно на моју оштру примедбу. Друга вера нека ради како зна, а код Србина божићња свећа и тамјан доносе здравље, срећу и берићет.... ако ово није наша кућа..... свуда је Бог и Божић..... Амин да Бог да.... божић, божић бата.... нека буде воља твоја Господе Боже... хвала ти што нам даде Бога Сина..... слава вам обојици... амин... та-а-а-ако.... Христос се роди.... да,... ваистину роди.... амин и дао Бог свакому добра!...

Посматрајући га у оном полумраку, као покретну силуету, како са хришћанским пиететом, како чисто са поповским знањем молитва и чини читав обред, тај човек са села, из средине простог народа, млад човек од тридесетак година, текну ме нешто и трже са легала. Збацих покривач и скочих на ноге, приђох му, прекрстих се, па, без размишљања, грмнух из свег грла карловачко „Раждество твоје“... Стаде предаме па се прекрсти.

„Тако ваља“, па прихвати и он, те ја немадох куд, него по целом правилу довршим, и ако мишљах да ћу певнути тек две три речи тога тропара.

„Зато ћу ти донети два чаја са пуно рума, нек' се зна да нам је Божић; сад одмах, овога часа; нећете дуго чекати, јер је давно готов.... О, командант је попио три чаја и две каве, а испушио неколико луша. Та знате њега, одспавао свој сан, па одмах сео те пише целу ноћ.....

Био сам одмах готов, јер сам обучен спавао, само натучем чизме, које су се белиле од лоја, како их је Соко нацмакао; пљуснем се мало, тек и на Божић да не останем неумивен.

„Ево чаја, болан да се лечи, па још са медом место са шећером. Сва мука ова два три дана спашће, као руком однета.... Тако.... И јутрење је већ почело“....

„Какво јутрење?“

„О, јутрење већ увелике. Ево цркве ту испод нас, скоро у истој авлији.“

„Па ја синоћ не видох никакву цркву, а ни звона сад нисам чуо...“

„Ниси је могао ни видети, а још мање звона чути, кад их никако и нема. Стара нека зградица, укопана у земљу, те се улази као у подрум.“

„Какво је време?“

„Прави српски Божић. Снег нападао, нигде ветрића, ведрина као лед, па звезде рипају једна преко друге; кажем вам, прави српски Божић....

Дао је Бог и Божић, да нам неће бити лоше. Спремио је Соко све по реду како ваља, а ваљда Мујо не ће бити луд, да и данас вашари....

„Ја, питаће нас и наш Божић.... Чујеш, ја бих баш отишао у ту цркву, а одмах ћу се вратити, па, ако ме командант затражи, кажи само да сам ту...“

Скокнем одмах и после већ 20—30 корака био сам у цркви. Нисам је споља ни разгледао онако при-

трпану сву снегом Неколико степена силазећи, познао сам, да јој је једва кров над земљом. Застадох на вратима, кад спазим да је готово пуна. Пуно малих свећица, једва дају по гдекоју контуру глава и тела. Није ни мала, али је ниска, да руком таваницу дохватиш. Нигде полијелеја, а два кандилца напред жмиркају и пуцкају. Напред чујем мрморење, али не могу разабрати ни речи, па ни „Христос" или „раждајетсја", које се данас по толико пута у свакој молитви понавља. Изненадило ме је само толико присуство хришћана богомољаца; на све стране: војске, топови, пушке, борбе, бежанија, погибија, страх и зебња, па ето, у сред свега тога, толики народ поврвио да се помоли Богу, ваљда бар овога дана. Пођем напред, и одмах приметим, да ту има народа у униформи, загледам мало боље према слабој светлости, видим све тако од првог до последњег. Да, све наши војници. И неколико дана штрапаци, умор, зима, гладовање, па ипак допали часком да се тога благога дана помоле Богу и припале свећицу.... Ко је ратовао са нашим војником минула три рата, морао је код њега наћи оно, чега би мучно нашао код других: снажан је и велики на муци; дај му и у напору и борби, у гладовању и мржњењу, лепу реч, покажи да у њему цениш човека, — освојићеш га за се, па иди с њим куд наумиш. Вера му је свакога тренутка и на сваком кораку најјача подлога — вера у Бога, вера у старешину и правду. Крзни му то и крњи, нећеш га створити слаботињом, али он није више свој без те полуге.

Попа је можда знао шта чита, али смо ми насигурно знали зашто смо ту. Ако није певао хор, шапатом је сваки за се молио се, крстио се.

На једаред се ускомешаше сви и поврвеше на врата. Ја нити сам шта чуо, ни приметио, али, тек што хтедох припитати првога до себе, силан тутањ разлеже се као да из земље долази. Кад бесмо на пољу све нам дође јасно: топови грувају, али доста далеко. Таман је дан почео освајати, али изгледаше да доноси слабије светлости, но што је месец преко ноћ даваше. За тренут два све беше на своме месту; мој командант већ на коњу, а и остали уз њега. Пријђем му да оправдам закашњење, али његова заповест „јаш'те" прекиде ме. Све су трупе из те позаднине кренуте у правцу ка Белограчику.

Топови, и велики и мали, грувају, али на великом снегу немају онога страхотнога аваза, какав им је по рангу и јестеству. Канонада беше брза, учестана, грозничава, рекби е ће Божић силно омрсити вртаче и потоке и широм зацрвенити чисту белину свежега снега. Једва нешто од тога. Ваљда и беше тако журно да још журније престане.

Они напред на позицији, знали су зашто се тако нагло ућутало, а за нас назад је могло бити само једно разјашњење: бранилац је капитулирао и сад се већ улази у тврђаву, коју су многи замишљали као рођену Плевни, и ако ни налик на њу. Чешће то у ратовима дође, да се борба почне, па одмах и батали са разних разлога. Овде га не беше ни за почетак, а за прекид ни толико: хтедоше и једни и други видети да л' су ту.

Сунце одскочило, па по пустој белини блеснуло, да никуд погледати не да, прави Божић, што рече Соко, или, како наш дивизијски попа качествова: „торжествени дан". Коњаник дојезди са положаја, са наредбом, да остане свака трупа где се затекла до даљег наређења. Сврнусмо с друма, те сјахасмо код неке стаје. Зима реже као бријач, те ордонанси часом наложише ватру, око које се наредасмо без ранга. Соко брине да му не пропадне Божић, труд и мука целе прошле ноћи. „Да донесем г. пуковниче мало јела," рече команданту.

„Па не би му било лоше, мој Соколе, само ако има шта," осмеја се, одговори му чича, а премери све нас у наокруг, токорсе, да л' смо за ту идеју. Код хитрога Сокола иде све као длан о длан: шаторско платно баци на снег, два три тајина, прасе румено ни велико ни мало, мала погачица као чесница, јер ни то не хтеде изоставити.

„О, о, гле, гле, браво Соколе, браво, баш као на Божић.... благослови оче прото, кад има шта", рече командант, расположен, посматрајући трпезу, на коју су почела падати још разна јаствија и питија - као на праву домаћинску софру. Водник Станоје потеже сабљу па искомада печеницу, затим тајине, разреди комаде по шатору; ракија зареда од руке до руке.... „Христос се роди!"..... „Ваистину роди".... Мир божји"....

Једва да попа протера крају стихире и тропаре кад коњаник са лева пикета дојури у каријеру и искомандано јави, да се с леве стране друма преко поља види неко оделење коњице, како јури у правцу амо. Ма да с те стране не могасмо очекивати непријатеља, — јер је цео тај терен очишћен био, — ипак нам застадоше залогаји и гутљаји, поскакасмо и напрегосмо погледе у том правцу; аудитор и прота за тили час нађоше се код коморе. Коњаник се није преварио већ до на километар примицаше нам се јако коњичко оделење, за којим се диже читава магла ситнога снега, а сабље и пушке блескају према јасноме сунцу. Измешани калпаци са шлемовима, неке шубаре и беле и црне већ показиваше да Турци нису, али још мање наши. Ескадрон се заустави на друму до на 50 корака од нас, а 3—4 старешине дојахаше право ка нама без застајања.

„Прошу дља старјејшаго комендантa" („Молим за најстаријега команданта"), ослови руски, млад снажан виши официр. Дивизијар му прође у сусрет и после кратког службеног обавештења, сјахаше сви и пријђоше ка ватри. После кратког представљања и српски и руски, влашки, француски и бугарски, пређе се брзо на идилско божићевање: најпре чутурице и

тиквице заредаше, па јестиваредом и без реда, а прота подели сваком и по парче чеснице. Неколико виђенијих оближњих Бугара дошли са пуним тепсијама, заструзима и чутурама, да поздраве ослободиоце и захвале им на помоћи и ослобођењу, за којим вековима жуде!

Бацим поглед на проту, кад ће из дна душе викнути „торжествено, торжествено," па да му и ја прихватим, јер је у истини и било: под издашним зрацима великога сунца лицем на Божић, поздрављају заједнички велики празник и мирбожају се здружена браћа и пријатељи Руси, Срби, Румуни, који предузеше у снажној заједници епохално историјско дело, — а у присуству јошскрушенога, бугарског и српског благодарнога робља, са кога, сто ланци пршге у парампарче.... Христос раждајетсја.... Христос се роди...... Христос анаскут".... ваистину роди.... ђеварат анаскут... понављаше се унаокруг.

„Како нас промисао свемоћнога Господа, устаде прота дигнув чутуру, „и судбина јадне вековне раје, упути на ово велико дело, којим чинимо радост и свевишњем и данашњем Божићу, тако нека нам свима ова напрезања и труди остану за наук и залогу да смо стално и трајно у братској и нераздучној вези, која ће бити више но снажна да сатре свакога, који насрне.... амин... Христос се роди."

И „многаја љета" не смеде мањкати. Аудитор се раскравио и брзо повратио од малопређашњег страха, те ће подгрејаним хумором: „кад би онај грешни апсеник тамо у оним јадним зидинама знао како је лепо овде, па да се остави узалудна упорства и дође да се на леп и поштен начин помиримо и почастимо, јер, што ће бити јесенас нека буде вечерас...." Грохотом се смех разлеже кроз цео круг.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ах... једва је требало да прође осам година, па да протине лепе жеље, жеље свију нас, немилосрдно постану иронија, да се на томе истоме месту, истог благога дана, браћа покрве, али не, не,... данас је велики празник, данас се мирбожа... Христос се роди!

Сење. Рудник 1907. г.

БОЈ ПИЈЕТЛОВА, СЛИКА ПАЈЕ ЈОВАНОВИЋА.

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Наставак).

Те јесени у очи Михољдана беше топла и мрачна ноћ. По њивама пламте велике ватре, а око њих хрпе кукуруза и комуше, и младеж на комишању. На све стране хори се песма, чује се врева и гајдаш. Групе момака крећу се с њиве на њиву, с игре на игру, те певају, играју и шалакају се са женскињем. Тако сву ноћ и мало ко да се смирио до зоре.

Нису се смирили ни они, то јест није се могао смирити Јосиф.

Он ју је допратио с комишања. Није да је пратио, него се шуњао као лопов за Мајсторовићима кад су се враћали од Кандићевих, варакао се странпутицама да га не примете, и ту, за кућом и врзином, чекао док се све стиша, на састанак. Дао јој је знак на комишању и знала је да је вечерас пристао за њом.

Стишаше се Мајсторовићи, поспаше чељад и шкрипнуше врата на њеном вајату.

Косара поскочи лако кроз вотњак и стаде под орах, где се већ састајала с њим. У исти мах прескочи врзину и он, стаде пред њу и узвера.

— Што си дошао? — рече она полако и ухвати се једном руком за грану, а другу му пружи лењо. Беше у лаком, спаваћем оделу, у танкој сукњи и јелечету, са спуштеним витицама низ леђа.

Он притрча, пригрли је и спусти главу на њено раме.

— Што ме питаш то? — промуца он и грчевито је притиште уза се.

— Нисам хтела да изађем, али сам се бојала да не лупаш, па ће чути бата.

— Па шта је ако и чује?

— Знаш каки је он.

— Ја сам видео кад си дошла с њим и тетком и Ружицом. Јеси ли ти видла мене?

— Видла сам те доцније.

— Ја сам се сакрио иза оне кладе, у помрчину, да ме не видиш.

— Што си се крио?

— Тако, — рече одсечно и притиште је још више.

Она се помаче и услони уз дебло.

— Што си се крио? Што си? Што си?

— Да видим шта чиниш ти. Ето, што сам.

— Па шта сам чинила?

— Ја знам шта си чинила.

— Како? Како?

— Видео сам ја.

— Шта си видео? Шта си? Шта си?

— Видео сам до кога си седела и с ким си разговарала.

Она подиже главу и убрза радознало:

— До кога сам седела? С киме сам разговарала? Говори! Говори!

— Сео је он до тебе.

— Раја?

Он слеже вратом:

— Што му тепаш „Раја“ кад је Ранђел?

Она метну шаку на уста и стаде пуктати. Тресе се, савија се и скакуће око дрвета. Њему мучно, искашљује се, па се усиљено насмеја и он.

— Видео сам ја све.

— Шта си то толико видео?

— И кад се примицао, и кад ти је нешта дао.

— Ка-ран-фил!.. — развуче она и зацену се опет. Затим стаде и рече озбиљно:

— Па шта је с тим? Што се тебе тиче шта ми је дао?

— А што да ти да?

— Воле ме, па за то...

— Он ракну на грло суво и промукло.

— Не збијај таку шалу, Косара... Већ ако си... што онај вик'о... рада да ме пре времена... сатиреш...

— Није шала, но одистине. Шта би ти хтео? Он момак, а ја девојка, па се разговарамо...

— И волете се?

— Он ме воле, дабогме. Што ти је то криво? Како мене није криво што ти волеш своју Смиљку.

Јово се стресе и рикну као пас:

— Ти хоћеш само да ме једиш. Јесам ли ти казао да ми је не помињеш!

Она га дрмну за раме:

— Збиља, збиља ти кажем.

— Шта ми кажеш?

— Траже ме — рече она озбиљно.

— Ко те тражи?

Она ућута па рече:

— Многи ме траже... Зар ти морам причати ко ме тражи? То се не казује. Сад су дани за одбегавање... Само док чујеш једно јутро... Али, нашто да ти причам, кад ми не верујеш? Ти ми ништа не верујеш!

Она саже главу, истрже руку из његових руку и отпусти је доле. Он јој приђе ближе, а она врдну иза дебла, обухвати га рукама и прислони главу.

— Ја ти верујем, али, Косо... Ти знаш како је мени. И кад знаш како можеш да помишљаш на бегање.

— Ти ми ништа не верујеш — поче она испрекидано и прекорно: — Ти си крив свему... Видиш докле смо дошли... да се састајемо по ноћи, у мраку... Зар је то лепо?

Он заусти да нешто каже, а она продужи:

— Али, шта је било, било... Ништа није ни било... Ми смо се волели као деца, безазлено и невино, састајали смо се, грлили се и љубили, и нека на томе прође све. Даље се не сме овако... Или, ако си рад, да ме унесрећиш сасвим...

И чу се јецање.

Он је зграби и привуче себи:

— Косара! Шта ти је? Ти плачеш? Будало!

Она му скиде руку с леђа. Он се усплахири, проби га зној и рече:

— Па шта ћу ти ја... Кажи ми шта ћу, ојађеник, сад?.. Зар сам ја крив што сам залудио за тобом!

Она одскочи у страну и цикну:

— Шта ћеш? Иди, ето шта ћеш! Иди својој жени!

— Ћути! Не вичи!

— Шта тражиш овде? Шта хоћеш ти са мном? Срам те било! Ти, жењен човек, оставио си кућу и своју жену, па се шуњаш по мраку за девојкама... Зар си ти човек?

— Косо! Шта ти је? Шта ти би?

— Знаш ли ти шта чиниш с тим? Ти се играш с мојом девојачком чашћу... Зар те није грех? Ти мислиш то нико не зна... Шта је остало тајно досад? Куд ћу ја у свет... Боље да не живим... Ја ћу се обесити!

— Косара, шта то говориш, лудо?

— Ћути! Иди! Одлази! Сад! Сад!

Он јој пође и пружи руку, а она га одгурну:

— Одлази! Одлази! За навек! — цикну и изгуби се у помрчину.

Он се ускочи и стаде... Задијао се и усплахирио, блене у мрак и у црну сенку што се губи пут вајата. „Шта ово би? Шта јој је?“ И тек да зине, да очајнички завапије за њом, а она, као да је неко баци из мрака, обвиште му око врата. Мирисава коса њена расу му се око главе и вреле усне девојачке осуше му пљусак пољубаца...

— У-ух! — јекну он и рашири руке.

Али она се истрже и изгуби.

Тек доцније, кад шкрипнуше врата на вајату и заклапара кључаница, он се маче с места и тромо, као мечка, сломата преко врзине...

(Свршиће се).

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.

Написао: **Милош Перовић.**

(Наставак).

Пети чин.

У Радованском лугу. У дубини колеба. Пред зору.

ПРВА ПОЈАВА.

Карађорђе сам, доцније Наум.

Карађорђе:

То није исто, ја се не варам,
Нит' може бити исто, никада.
Јер да је, зар бих овде био ја
У својој земљи, у народу свом,
Међ' својом браћом? Зар бих чек'о дан
Док прође овај холуј надамном,
Па своме бесу давно скупљеном
Да крила дадем, својој мрзости
Спрам турске вере и турског беснила
Не није исто, није заиста.
О, како тужно оно доба би
И како слаба нада у срцу!
Колико бола и јада колико
За кратко време једно за другим!
Најтврђи бедем паде најпрво,
Огњевит' јунак паде. Узаман.
Не спречи мртви живу бујицу,
Нит' ули снагу срцу плашљивом.
О, Вељко, сине, злокобан је дан
Херојске смрти твоје, одлучан
За мукотрпна лета толика
И за јуначки проливену крв.
Издаде Живко своје Кладово,
Милошев брат, нераван Милошу

Лешницу даде, Младен издаде,
И залуду се бори Вујица,
Залуду брани тврди Делиград,
Нада је пала, клонуо је дух,
А очајање спопало је све,
Слободе сваки свету изда ствар,
Те попришта нам — ругоба и срам!
Осташе пуста, крв да их је бар
Последња наша попрскала крв.
Ох!
Црно и мучно доба! Напуштен
Од свих и сваког, међу туђином,
Остављен злу и туђој милости.

(Замисли се).

А сад?... Да, сада?... Збиља шта сам сад?
Зар није исто што је било пре,
Зар нисам и сад сâм и напуштен?
Ситни и мали људи надамном
А око мене себичност и лаж.
Од кога сада бежиш? Од брата.
Од брата, што се дружи с Турчином.
Ха, да ли имам вида, ил' ми је
Слабост застрла очи копреном,
Те у злу гледам наду лажљиву
И у свом паду рајин благослов.
Докле ја овде чамим узалуд
И док се кријем по шуми к'о звер
Дотле ми браћа замку заплећу
И Турци робе рају.

(Наум долази из шуме).

Науме.

Наум:

Ево ме, ту сам, господару ја.

Карађорђе:

Науме, реци, теби дрхти глас,
Од узбуђења дрхти и од стрâ.

Наум:

Не, господару.

Карађорђе:

Ал' познајем ја.
Реци ту црну и злосрећну вест,
Већ се не надам добру никаквом.

Наум:

Хајдуци, што их пређе посла ти
По нахијама, да зову кнежеве.
Неће ти натраг доћи никада.
Од кнежева су похватани сви
И Турцима су предати у град,
Те су на кољу изда'нули већ.

Карађорђе:

Зар и Бакоња?

Наум:

И он.

Карађорђе:

Бакоња!
О, стари друже, и ти паде зар
А у слободи рају не виде,
Зар и ти паде а од брата свог!
Још нешто знадеш.

Наум:

Господару мој,
И Јурдовић је јуче погин'о.

Карађорђе:

Јурдовић велиш, је ли?

Наум:

Јурдовић.
И сви хајдуци изгинули с њим,
Сем два-три, што се спасли у шуму
Када су јуче на ноћ отишли.
У путу сретну турске делије,
Одмах се сете, да ће за тобом,
Ударе на њих, да их уставе.
До пола дана ту се крвили,
Више од пола пало делија,
Ал' њих је било равна хиљада,
А седамдесет једва нашијех.

Карађорђе:

Ох, црног дана, црне вести те,
Незајажљиве, скупе слободе!
Јурдовић пао и хајдуци с њим!
Тај први весник дана новијех,
Последња нада душе сломљене....
Последња нада? Зашто последња?
Зар није срце поуздање сво,
Као и досад што је од увек?
Ал' где је сада срце моје, где?
Зар ово што сад куца у мени
Хладно и пусто и стрпељиво,
Што стрепи, дрхти, што се плаши зар?

Не, ово није моје срце, не,
Нит' нада моја може бити то.
Ово је туђе срце, познајем,
Сломљено подлом братском издајом
И оковано страхом од брата.

(Пође у колебу).

Наум:

Чуј, господару, ти си заморен
Од многог бдења и мисли злосрећних
Хајде и трени, барем један лек,
Одмори тело и освежи дух.

Карађорђе:

Донеси гутљај воде, Науме.

Наум:

Ни капи нема, сви су извори
Усахли; ове летње врућине.
Сем тога туде одмах... (тргне се).

Карађорђе:

Донеси
С Хајдучке Воде под Караулом.

Наум (пође, али застане):

Не могу ићи, господару.

Карађорђе:

Што?

Наум (за себе):

Шта да му кажем? Туде за шумом
Павле и момци стражу чувају. (Гласно)
Далеко вода, а ти овде сам.

Карађорђе:

Шта мари. Иди.

Наум:

(Пође, па се поново врати).

Господару мој,
Остани будан, немој да те сан
Превари, док се не повратим ја. (Оде).

Карађорђе:

О, верна душо, и ти стрепиш зар,
И теби не да мира слутња зла!
Бој се, ал залуд, не убоја се,
У јазбину смо зверу запали,
Međ' ситне људе а без савести.
Већ трне моја звезда на небу
И моја срећа гасне све више;
У срцу моме изумр'о је над,
Над мојом главом виси оштар мач.
Ко изд'о, ко ми веран остао?
Милош је изд'о и кнежеви с њим,
Вујица само ост'о. Вујица?
Ал' што баш њему да верујем, што?
Зар он да буде бољи него сви?
Не, залуд нада, вера узалуд,
Слутња у души збори: не веруј.

(Из шуме долази Вујица).

Ко је то?

Вујица:

Ја сам, господару, ја.

ДРУГА ПОЈАВА.

Карађорђе и Вујица:

Карађорђе:

Вујица, где си? Чекам целу ноћ
А тебе нема.

Вујица:

Једва побегох.
Турци су моју кућу поседи,
А ја.... ја једва ноћас побегох.

Карађорђе:

Где су ти момци, кнеже?

Вујица:

Осташе
Код куће да ми чељад припазе.

Карађорђе:

И онај с ожиљком преко образа?

Вујица:

Никола није више код мене.

Карађорђе:

Није? Зар није? Ако ти је ту,
Склони га испред мојих очију,
Не могу да га гледам.

(Мала пауза.)

Вујица!

Вујица:

Шта хоћеш, Вожду?

Карађорђе:

Где ти је Обрад?

Вујица:

Ја не знам; ваљда дома отиш'о,
Нисам га вид'о још од прекјуче.

Карађорђе:

Чуј, како ветар хуји кроз шуму
И како тресе густим крунама.

Ја не знам од куд ал' ми долази
К'о предзнак неке црне несреће.
Толико пута још сам дететом
Прошао овом пустом увалом,
Ал' никад ми се не учини још
Мрачна и страшна тако као сад.
Вујица, ти знадеш, зашто.

Вујица:

Ја не знам.
Од куда могу знати? Ја не знам.

Карађорђе:

Где ти је Обрад?

Вујица:

Рекох да не знам.

Карађорђе:

Да ли си и ти, кнеже, с Милошем?

Вујица:

Тако ми Бога, Ђорђе, нисам ја.
(Улазе у колебу. Позорница за неко време остаје празна, за тим долази Обрад, мало доцније Ранко и Никола.)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Обрад, Ранко и Никола.

Обрад (сакрије се за један грм):

Још мало само, па је спремно све
И одавде ми не умаче већ.
Колеба ова, ова шума ту
И две-три душе скренуте на зло
И један удар оштре секире
Даће ми целу кнежину на дар.
Још мало само. Лисовић је већ
Посео овде шуму с момцима,
А код Плане су турске делије,
Наум се с воде више не враћа,
А Вујица је с њим у колеби
И чека згоду, да ми даде знак.
Још Ранко сад да дође с Николом
И да их спремим. Зар је тешко то?
У сваком срцу има макар кап
Зле и опаке крви, само је
Узбунит' треба да кључа иври
И да отрује крв по телу свом;
А једна реч је каткад отров тај.
Ал' што их нема? (Ослушкује).
Слушај, шушти већ
И крцка сухо грање под ногом.
Ево их. Пст! Мир! Ко долази то?

Глас:

Пст!

Обрад:

Ранко, ти си? С ким си?

Ранко:

С Николом.

Обрад:

Одите ближе и лагано.

Ранко:

Знам.
Што си ме звао, кнеже?

Обрад:

Би ли ти
Хтео да знадеш, ко те омео,
Те још не доби Вујичину кћер?

Ранко:

О, како не бих хтео! Реци ми,
Зар не бих хтео знати, ко ми је
Распар'о срце, источио крв,
А само душу оставио, тек
Да имам душе, да сам словесан
И да што јаче муке осетим.

Обрад:

Полако, лакше. То је исти тај,
Што теономад вез'о низашта
На срам и подсмех војсци читавој.

Ранко:

Зар Вожд? Знао сам, слутио сам ја,
Слутња ме није преварила. Ха!

Обрад:

Полако, лакше. То је исти тај,
Што те је вез'о, што те обрук'о.
И само за то, да те обрука.
И обрук'о те. Ја сам видео,
Када си везан стај'о, попиштен,
Понижен до пса и осрамоћен.
Саг'о си главу а к'о крпа блед
И кријеш очи да те не виде,
Али се нpropisи мог'о сакрити,
Са прозора те она смотрила
И смешила се дуго, задуго.

Ал' то не беше сажаљења смех,
Већ више подсмех, презрив осмејак,
Некакав чудан осмех заиста,
К'о кад би нешто гадно, презрено
Гурнули ногом — скота или пса,
Ил' тако нешто, не знам ни ја сам.

Ранко:

Ох мене!

Обрад:

Ранко, кад бих био ја
На твоме месту, знаш ли, шта бих ја?

Ранко:

Осветио се.

Обрад:

Осветио, да.

Ранко:

Ал' и ја ћу се осветити, знај.

Обрад:

Ено у оној колеби је он.

Ранко (потрчи тамо):

Обрад:

Стој, Вујица је с њиме, причекај!
Ја ћу ти рећи, кад ћеш, причекај.

Ранко (врати се):

Обрад:

Шта од оружја имаш код себе?

Ранко:

Пиштољ и ништа више.

Обрад:

Не ваља,
Узбунио би само чобане,
А веле, да га неће олово.
Јеси ли спреман и ти, Никола,
Да светиш свога брата?

Никола:

Спреман сам.

Обрад:

Давно сам вид'о да си одлучан
По мрком оку, збору одсечном
И ћутљивости. Чим си оружан?

Никола:

И ја пиштољем.

Обрад:

Сада идите
У Драгићеву стару колебу
И донесите двије секире,
Па брзо натраг, ја ћу чекати.

(Никола и Ранко оду).

У ланцу једна више карика
И један корак ближе кнежини.
Ал' само пази, стежи пажљиво
И брзо, јер шта знаш напослетку,
У кораку се једном поклизне,
На последњем се може сломити;
Хајдуци нису побијени сви,
Потражиће га, откриће му траг:
А Вујица је колебљив и лак,
За један час га јачи савије.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

Књижевне и културне биљежке.

Нова слика. Позната фирма Петра Николића у Загребу умножила је дивну слику српског умјетника Паје Јовановића „Бој пијетлова". Слика приказује оригинална лица из јужне Црне Горе, гдје Арнаути у богатом и разноврсном свом одијелу посматрају два пијетла како се бију. Ово је једна од најљепших и најчувенијих слика прослављеног Паје Јовановића, која је својом красотом и умјетном израдом учинила сензацију у читавом културном свијету, а нарочито у Француској, у којој је сликар добио златну медаљу за ту слику. Пошто облик слике потјече из нашег народа, за то је фирма Николића умножила, те је сад може набавити свака српска кућа. Умножена слика „Бој пијетлова" широка је без оквира 95 цм., а висока 63 цм. Уклопљена је у велику и позлаћену свәжу, широку 12 цм. Цијена јој је 50 круна, уз мјесечну отплату, а за готов новац 45 К. Ми ћемо о слици опширније проговорити, а за сад је најтоплије препоручујемо. Може се видјети у нашем уредништву.

Њива, руски илустровани лист. Један од најбољих и најраспрострањенијих руских илустрованих листова јесте „Њива", која излази у Петрограду и навршује ове године 38 година живота. Уредници су јој: Л. Ф. Маркс и В. Ј. Свјетлов. Њива отвара претплату за 1908. годину, у којој ће изићи 52 свеске саме „Њиве" са сликама, приповијеткама, пјесама, романима најбољих руских писаца. Уз лист се додају многи прилози. Тако се добије 12 свезака (сваког мјесеца по једна) књижевних и популарно-научних прилога са пјесмама, причама, романима, новелама, све из савременог живота, новим књигама, смјесицама, шахом, разним задаћама и др. Још се добије 40 лијепих књига, у којима ће бити: Потпуно сабрана дјела Глеба Ив. Успенског, са сликом и биографијом пиш-

човом у 28. књ. Даље 10 књига Херарта Хауптмана, у којима ће бити сва његова књижевна дјела; Дневник грофа Алексија Толстога у 2 књиге. За тим „Париска Мода“, илустровани женски лист са кројевима, добије се сваког мјесеца по број и 12 листова слика (око 300) и до 300 цртежа кројева у природној величини. Поврх свега добије се и један дивно нарађен зидни календар за 1908. год. И све то чудо од књига и новина стаје само 9 рубаља или 20·36 круна. Претплатити се може на свакој пошти. Најтоплије препоручујемо овај лист свима онима, који владају руским језиком.

Поправка старог календара. Царска комисија у Петрограду одређена још 1901. за поправку старог календара, свршила је свој посао и предала га руском синоду. Како листови јављају реформа ће се спровести тако, да ће у фебруару 1908. одсјећи 13 дана и тако ће 16. фебруар 1908. бити посљедњи дан у мјесецу, а одмах сјутра дан настаће 1. март и тако ће се наш календар изједначити са новим. Ако буде каквих одредаба односно Васкрса, онда сви календари за 1908. не ваљају, него би се морали наново штампати т. ј. ако и Срби усвоје тако поправљен календар.

Геодетско-грађевинска академија. Универзитетски професор Милан Андоновић отвара у Биограду стручну техничку школу или приватну Геодотско-грађевинску академију. Ту ће се спремати: геодоти, геометри, порезници и њихови помоћници, грађевинари, надзорници и подузимачи, грађевински помоћници и технички цртачи. За геодоте тражи се матура, а за остале 6 гимназија или трговачка академија и учитељска школа. Сви они полажу дипломске испите. За гeомет. и грађев. помоћнике тражи се 4 разреда средњих школа и течајни испит. Школа се сврши за 2 год. или 4 течаја, а технички цртачи сврше за годину. Рад је теоријски и практични. Часови су у вече. Упис се плаћа 10 динара и за сваки течај 150 динара.

Српска књижевна задруга. Готово је шеснаесто коло књига задругиних, у коме су ова дјела: 1. пјесме Вој. Илића (прва половина), у редакцији Драг. Костића, с предговором дра Јована Скерлића; 2. Писма из Италије, од Љуб. П. Ненадовића; 3. Зона Замфирова, од Ст. Сремца (прерађена и допуњена пред саму смрт); 4. Приповијетке Петра Кочића; 5. Енеида, спјев Виргилија (прва половина), превео с латинског и коментаре написао др. Никола Вулић; 6. Мртва стража, од Болеслава Пруса, превео с пољског Лазар Кнежевић, професор; 7. Бања Гање, од Алексе Константинова, превео с бугарског М. Рујанац-Бацета, за штампу прегледао Јеремија Живановић. Најтоплије препоручујемо ове задругине књиге, без којих не би требало да буде ни једна поле могућа српска кућа.

Subotička Danica. Овако се зове буњевачко-шокачки календар, који излази у Суботици има 25 година. Календар је за 1908. годину доста велики, има 11 штампаних табака већег формата и пун је лијепих слика и кратких поучних и забавних ствари за народ. Што нам се особито свидјело, слике над мјесецима узете су из живота Буњеваца или знаменитијих њихових зграда и већих светаца. Цијена је календару само по круне. Топло га препоручујемо Србима римокатоличке вјере у нашим земљама.

Нове књиге и листови.

Етнологија, од дра Хајнриха Шулца, превео др. Тихомир Ђорђевић. Београд, за демократску штампарију Павле Ранковић 1907. Цијена 4 динара. Издање задужбине Илије М. Коларца 122.

Ђаци неваљанци, приповијетка за школску младеж. Написао Јован Удицки, срп. нар. учитељ. Митровица, штампарија Мирослава Спанћа 1907. Цијена 40 потура.

Човекова трагедија или бал у Елемиру. Истинит догођај епос у 10 пјесама са сликама у тексту. Из рукописа пок. Ст. Сремца Издао Јован Сремац. Београд, штампано у штампарији краљевине Србије 1907. Цијена 60 пара или потура.

Света браћа Кирило и Методије и Борис Михајло. Написао Дионисије Миковић, игуман. Прештампано из календара „Србобрана“ за 1908. Штампа српске штампарије у Загребу 1907. Цијена 20 пара.

Извјештај о раду епархијског управног и просвјетног савјета епархије Бањалучке и Бихаћке — за год. 1905.—1906. Накладом епархијске управе Сарајево, српска дионичка штампарија 1907. Из њега видимо да у ширем савјету има 13 свештеника, а само један учитељ и да се лањске године за попове потрошило 187.620.52. кр. а на све друго само 10.580.61 круна. Ово је страшно!

Српска Школа, педагошко-књижевни лист, орган Српског Учитељског Удружења у Босни и Херцеговини. Накладом удружења. Уредник Никола Ножинић, учитељ више дјевојачке школе у Сарајеву. Свеска 4. Сарајево, српска дионичарска штампарија 1907. „Српска Школа“ излази двапут мјесечно и врло добро се уређује, те се може најтоплије препоручити свима учитељима, а нарочито у Србији.

Југословенска библиотека. Уређује одбор. Друго коло, књига друга, свеска 6. Ксавер Шандор Ђалски: Иренина удаја. Београд, издавач књижарница Боже Дачића 1907. Југословенска библиотека излази у почетку сваког мјесеца у свескама од 4 штам. табака и стаје годишње 5 круна. У седмој свесци биће приче бугарског књижевника Петка Тодорова.

II. Извјештај друштва за помагање сиромашних и вриједних Срба слушача у краљ. свеучилишту Фрање Јосифа I. у Загребу. Саставио га за друштвене чланове Управни одбор. Штампа српске штампарије у Загребу 1907. Из њега видимо да је друштво имало 18.271·37 кр. прихода, а 14.224.64 кр. расхода. Чисто је остало 4046·73 кр. Укупна главница 30.479·67 кр. Чланова оснивача има 125.

Лекарски извештај о здравственом стању ученика у трећој београдској гимназији за школ. год. 1906.—7. Саставио др. Свет. Марковић. Друштво за школску хигијену и народно просвећивање књ. 6. У Београду, штампарија Бранко Радичевић 1907. Цијена по динара.

Суха грана, роман Светозара Хурбана Вајанског. Са словеначког превео Ј. Вучерић. Награђено и штампано из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије. У Н. Саду 1907. Књиге „Матице Српске“ бр. 22. Цијена 2 круне.

Трговачко-занатлијски календар за преступну годину 1908. Са најновијом граматиком свјетскога језика „Есперанто.“ Календар је пун разних занимљивих биљежака и згодан је за џеп. Уредио Душан Славић, а издала ђачка књижарница Боже О. Дачића. Цијена 70 пара.

Религија будућности, од Симе Стојановића. У Н. Саду, штампарија Браће Поповића. Цијена 20 потура.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 24. **САРАЈЕВО, 31. децембра 1907.** **Год. XXII.**

ТОДЕ КАШИКОВИЋ

СРПСКИ НАРОДНИ ДОБРОТВОР.

На задарском гробљу, између хумова и гробних плоча, диже се један прост, али велики и велељепан мермерни споменик. Он је од скора на том мјесту. Огроман крст мермерни, под њим плоча; на плочи урезане ове ријечи:

Српски народни добротвор
ТОДЕ КАШИКОВИЋ
Херцеговац.

У овој краткој реченици од шест ријечи изражен је укратко цио живот онога, који под том хумком и гробном плочом почива. Српски народни добротвор — мало ријечи, али много, врло много значења. Тим је све речено што се може казати за једног доброг и племенитог Србина, који љуби свој род. То значи: под овом хумком одмарају се земни остаци човјека, чији је земни живот био посвећен општем добру и напретку свог народа.

Тоде Кашиковић спада у те ријетке Србе, који су живјели и радили цијелог свог вијека за један тренутак: да могу све што су стекли поклонити народу свом. Тоде Кашиковић био је као мрав: цијелог вијека свог збирао је. Скроман и повучен у своје послове он је годинама неуморним трудом и напорима сабрао лијепу тековину; одвајао је од својих потреба, одвајао од својих уста; ускраћивао себи уживања и задовољства, за то само да би једнога дана, када га позове суђени час, могао казати:

„Све је то не моје, него мога народа — ја свом народу то и остављам.“

То је Тоде Кашиковић. Он је цијелог свог вијека неуморно радио, у раду године и здравље утрошио; наравно да је доста стекао. Али је на завршетку свога пута гласно изјавио:

„То нијесам текао за себе, него за свој народ, за његову љепшу и бољу будућност.“

Српство има доста таких поборника и они, и ако су за живота незнани и невиђени послије своје смрти свијетле својим примјерима читавим нараштајима што надолазе.

Тоде Кашиковић родио се у Биову у Ерцеговини 1835. године. Но Тоде је још у данима ране младости своје оставио своје родно мјесто. У тринаестој својој години ступи у радњу свог рођака Гавре Глишића, трговца и посједника. Дјечко показа своју вољу за радом. То се домаћину јако допаде и Тода заволе као своје. Глишић га пошље на своје имање у Земулик, недалеко од Задра да њим управља и руководи. Тоде бјеше млад, ведар, вјешт и окретан човјек; за шта се прихвати — успијева, што предузме — изведе. И за пет година Тоде подиже повјерено имање. Толико је он постао душа рада и трговине, да је и послије смрти Глишићеве задржат у кући и трговини да води послове. Син Гавре Глишића, Јово, човјек виђен и честит повјери му да и даље води послове његове трговине, шта више седамдесете године, прошлог стољећа са свим му преда и уручи цијелу трговину, којом је Тоде управљао до 1895. године. За то вријеме он је успио неуморним трудом и вредноћом да избије на површину и стече глас једнога предузимљивог и доброга трговца. Трговачки свијет у Задру и околици, па и на страни имао је увјерење да је Тоде у сваком погледу узор човјека, узор трговца и узор доброг Србина.

Но он је умио не само да стече тај лијепи глас, него и да га утврди и сачува за сва времена. Није било цркве у околици, није било школе, није било сиротана коме Тоде није изишао на сусрет, кога није помогао. У сваком друштву у Задру, у сваком предузећу он је врло видан члан и помагач: установе и људи имали су се увијек надати помоћи његовој. У његовој руци вазда је било новца који је ишао на добротворне, хумане, просвјетне и културне, као и на црквене сврхе. Своје приходе дијелио је са народом и установама: од онога што му је претјецало, половицу је одвајао на страну; од друге половице сам је живио али је од тога више чинио другима. С тога га је цио Задар, младо и старо, богато и сирото знало и поштовало. Кад Тоде изиђе међу људе и прође чаршијом — сви га од реда поздрављају, сви му руци приступају. Нарочито је помагао црквене и просвјетне установе; сам није великих школа свршио, али је баш за то школу и школоване људе цијенио и помагао је обилато где је год требало подизати и васпитавати омладину. Нигдје се није нарочито истицао; али гдје је требало помоћи пришла је његова рука и из ње је обилата потпора потекла.

Тако му је у раду и у таком раду вас вијек протекао. То је био живот часног, смјерног, доброг човјека и доброг Србина; живот тих, једнолик, али ипак са одређеним смјером и великом вјером у будућност Српства. —

А кад му се приближио суђени час, он је онда казао ону велику ријеч, која је у њему годинама живјела и на посао га подстрекавала: Нијесу мени блиски род само браћа и рођаци.... моји су рођаци и браћа сви синови мога народа. Мој ми је народ дао, ја му ево хоћу да вратим што сам годинама од њега радом и трудом добијао. Овим је Тоде Кашиковић хтио да покаже колико воли свој народ исто као своју браћу и својту.

Обдарио је браћу и рођаке, богато је обдарио. Сва ближа и даља родбина његова нашла је у његовој пошљедњој вољи лијепо и заслужно мјесто и сваки од њих је збринут и помożен. Али је исто тако велики дио својих прихода и иметка дао родбини по осјећању, по срцу — народу свом. То му је била најмилија родбина и њој је највише и оставио.

Велики је број заклада његових:

1. 80.000 круна оставио је у фонд за образовање и школовање српске омладине на вишим школама.

2. 10.000 круна дао је православној цркви Св. Илије у Задру.

3. 2000 круна за помен своје душе.

4. 4000 круна поклонио је православној цркви у Требињу.

5. 2000 круна дао је легат манастиру Дужи у Херцеговини.

6. 1000 круна цркви св. Пантелејмона у Херцеговини.

7. 500 круна православној цркви у Сплету кад ова буде подигнута.

8. 300 круна задарској сиротињи.

9. 200 круна јавној задарској добротворној задрузи.

10. 600 круна српској женској задрузи, читаоници и срп. привреднику у Задру и 200 круна срп. сиротишту у Дубровнику и пјев. друштву „Бранко". Осим овога има још доста других омањих легата. Народу своме дао је 230.000 круна.

Ето то је Тоде Кашиковић: радио, неуморно радио и текао. Не истичући се никад и нигдје, као мрав збирао је благо на гомилу, од уста и потреба својих одвајао, док није умножио велики капитал. А кад га је стигао суђени час, он је све то поклонио своме народу, да диже и васпита своју омладину. То су поборници који се у овој хуци животној, за живота нигдје не истичу и не виде, али послије смрти свијетле својим примјером новим нараштајима. Благо народу, који има оваке апостоле. Нека је Тоди Кашиковићу свијетао и вјечан помен у српском народу! Слава му!

„В. Вила."

М. Димитријевић, Мостар.

Покој.

Кад из дна душе узавре ми немир
И загонетке познају се умом,
Оставив кућу, ја заспалом шумом
Лутам, и мотрим звијезде и свемир.

Расплинувши се струјом ноћи плаве,
Тад ми се страсти смире, у осами.
Мирно и чудно свјетлуцају плами
А страх и студен бију из дубраве.

Чезнем за тајном што се вјечно крије
Носталгичан и миран, у самоћи.
Тад ми се нешто свето душом лије;

Чудом и тајном ту се дуго плови
Дижу се мисли и спокојни снови
И дуго блуде у планинској ноћи.

Краса.

Приповетка **Тадије П. Костића.**

(Свршетак).

X.

Ово што ћу причати, десило се мени. Тек сам дошао на нову парохију. Јесење доба, послови живахнули и сваки дан ме понеко тражи. Једног јутра дође ми један млад и дежмекаст човек, у чистом сукненом оделу, са затуреном шубаром на потиљак.

— Поздравио ти се бабо да дођеш нашој кући! — рече и забаци руке озад.

— Чиј си ти?

— Ја Стјепанов.

— Кога Стјепана?

— Марушића.

— По ком послу, брате?

— Да му читаш молитву.

— Болестан?

— Болује све лето, па му што ко вик'о да му се чита. Дођи, славе ти! — разману се и оде.

Кад би на капији, окрете се и добаци:

— Читали су му попови двапут, па хоће опет. Куд је све, нек иде и то! Дођи те му читај и ти!

Сат доцније стигох Стјепану.

— Ето, господине, не знам ни ја шта ми је. Не могу никуд. Најгоре ми досади несаница — рече ми Стјепан кад уђох у вајат и поздравих се с њим.

Лежаше на слами, у широком дрвеном кревету, узначице покривен шареницом до појаса. Занеобријанио се, изболовао, усне му црне и отворене, а очи упале и немирне.

— Досади ми чамотиња, попо. Кад дође неко те коју проговори, мени лакше. А кад останем сам, да полудим. Па неке мисли... нека напаст... да не да Бог никоме!..

Млада жена, лепа и здрава, у чистом оделу и новом белом убрадачу, са детенцетом у наручју повири на врата.

— Свећу и ка-дио-ни-цу... па иди тамо, хоћу да се молим Богу! — писну Стјепан и намршти веђе.

— Хоћу, бабо! Сад ћу, бабо! — отрча, спусти дете и донесе.

Он зе полако поизмаче из постеље јастуку, услони се, узе крст и пољуби га, прихвати и свећу па се извири и погледа вратима:

— Иди тамо, глај посла, иди! — викну он опет на њу и отпрати је очима док не замаче преко дворишта.

Затим поново пољуби крст, спусти глас и рече:

— Ја сам грешник... и несрећан у Бога... Хоћу да се исповедим, попо...

— Можеш, Стјепане — рекох и priђох ближе.

Он успи устима и узмрда брковима:

— Нисам убио, упалио, покрао, обешчастио... Нисам никоме никакве пакости учинио.. Али, ти знаш овога мога....

— Кога то. Стјепане?

— Овога мога... Јосифа... Причаћу ти.... То је било лане на Михољдан... Рећи ћу ти све као Богу... Што да кријем? Нећу да носим грех на души... Не могу да га носим! — подвикну, погледа на врата, и спусти глас поново.

— Крив је он... Али, ете... Ја не могу да спавам... Терет је то... Ни да се смирим... Омрзао ми је живот...

— Шта је то било Стјепане?

— То је било пред ноћ. Дан захладње и навуче се нека тмора и облачина... Ја сам нешто тесао ево овде у вајату и мислио о своме послу... Шта знам ја шта ко мисли... Је л' тако, Бога ти?... Откуд ја знам шта је међу њима... Нешто сам мало примећивао, али

али она ми се није ништа жалила... Није ни он. Домаћице немам да то примети... Спасенија у планини... Бој се, она је нешто и приметила, али је мислила да су то обичне размирице између мужа и жене... А оно није.... него је ова овде несрећу направила — севну очима и погледа на врата.

— Која то, Стјепане?

— Ова моја сна Косара... залудила га и опчинила... Мајсторкуша... Оне умеду то... Али ко је то знао!.. Господине попо... Она змија што је преварила Еву, како 'но се зваше?.. Краса! Ово је Краса! — рече и заиграше му усне и узврцташе сузе.

— Причај, Стјепане, слободно!

— Тога дана били смо само нас троје код куће. Она је нешто радила... Сиротица, била је вредна... весела Смиљка... Није се ни надала јадна... Наједаред писну: „Бабо, не дај ме!“... Ја погледах... Јосиф је зграбио преко средине... трупће као мечка преко авлије и унесе је у шталу... „Не дај ме, ба-бо!..“ чу се још један очајнички вапај и... умуче... Ја баците кесер и пођох... Крочих и осекоше ми се ноге... Пред шталом он... раскорачио се, забацио руке озад... разбарушио се и брекће... Страшан... Искочиле му очи као дивљаке...

— Шта то би? — промуцах ја.

— Одступи! — одсече се он промукло и необично и укоси се... Ја стадох... Било је доцкан све... Обесио је...

— Висила је на ужету док нису дошли доктор и полиција. Рекоше: „обесила се сама“.. Сахранише је у један чечвар иза гробља и не дадоше ни да се опева... И би, што би... Али, ето, немам мира ја! Мало коју ноћ да ми не дође на сну, па ми не да да се смирим... Иде по дворишту, по вајату, служи ме, слуша ме, запиткује ме... И непрестано ми звони у ушима: „Бабо, не дај ме!..“ — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Не знам шта ми је још причао, ни шта сам му казао и очитао. Смрче ми се пред очима, појахах коња и одјурих безобзирце...

У путу тревих Јосифа. На волујским колима, пуним кукуруза и шашине, сео и отпустио ноге низ канате, накривио шубару и обухватио дебелим прстима свиралу, па свирућe: ду, ду, ду...

Кола кркте под теретом, а он, час по час, продире се:

— Шар', Сиве! Ојс! — па опет: ду, ду, ду...

И прође поред мене као мимо турско гробље...

Ниш, 1907.

М. Георгијев:

Тахирбеговица.

С бугарског превео: Н. Т. К.

(Свршетак.)

Тахирбегов харемлук пун је слушкиња и дворкиња и бијелих и црних — много женскиња, али нема ниједне душе, пред којом би могла открити ране, што их носи Тахирбеговица у својој болној души! Мајке не имађаше, већ мјесто мајке бијаше јој дадиља, која је отхранила. Тахирбеговица прати позиве те своје мајке по млијеку, па се сакрије у својој соби, на само с њом, и тада се ражали, растужи, приљуб се уз своју помајку, па рони оне пусте сузе по свом лијепом лицу, које јој падају из очију, зрно по зрно, комадићи од алмаза.

Помајка је привила на груди у загрљај лијепу главу Тахирбеговице, гладећи руком њезино чело и тјешећи пита је: „шта је узрок тим алмаз-сузама?“

Тахирбеговица сакри главу међу груди своје помајке, па јој одговори: .... севдах!

Јој, забога!... проговори помајка, па се жацну као да је ос убоде: па ти си, дијете моје, жена, па треба да имаш севдах на свога мужа!...

Тахирбеговица пак сакри главу у прегратке својих дојака, да се не би сусрела с погледом помајчиним, па проговори: другога завољех, а мужа никад нијесам ни вољела, а сада га омрзох, као што пиле мрзи сокола и јање вука, као што се мрзи свака звјерка, која пије туђу крв и која растрза туђе месо.

— Ђунах!... гријех је да поклањаш цвијет са свога срца туђем мужу, одговори помајка, но.... ти си млада, као нови срп у лијепе мјесечине, која први пут освјетљава тиху ноћ; ти си њежна као први пупан ђурђевка, кога пробије сњежни пласт и почне да се осмијева и развија лишће при сунчаној свјетлости, па.... Алах ће ти опростити тај гријох, чедо моје!

Тахирбеговица тешко подигну своју лијепу главу па кад покри дланом своје драгоцјене очи, онда проговори тихо, шапатом својој помајци:

— Мој је гријех већи него што га ти замишљаш. Ја волим другог човјека, од друге вјере!...,

волим једног безвјерника.... једног Ђаурина!.... Ах, мајко моја, кунем ти се млијеком, којим си ме отхранила, да сам само један јединцати пут видјела тога човјека — тога.... Ђаурина, а не знам га ни ко је, ни одакле је, али... срце ми однесе, а у грудима ми остави, мјесто срца, страшан огањ, па сад гори и пече се од мерака... од севдаха!....

Студени жмарци пролазили су кроз цијело тијело одличне помајке. Престрављена, као да се скаменила, она гледаше очајно, нијемо у Тахирбеговицу и једва шапташе својим преблијеђелим уснама ријеч... „Ђаурин!"...

У соби наста тишина, која бијаше тежа и мучнија и од самог оног страшног имена „Ђаурин!" Муха, која бијаше куцнула у стакло прозорско, стаде тући крилима и мучити се да прође кроз стакло, а тај мухин шум освијести од чуда запрепашћену помајку, која, када дође себи од заноса — проговори:

— Алах је велик, па као што даје уз велике суше и велике кише, тако исто он опрашта и велике гријехове и велике погрјешке!.... Заборави тога... јабанџију, тога Ђаурина, што је докундисао рахатлуку твоје душе, покај се, па Алах је добар, он ће ти опростити гријех.

— Не!... Алах ми неће опростити тај гријех, зато.... зато што се не кајем! Ја не могу заборавити тога јабанџију, тога Ђаурина; не могу ни тражити да га заборавим, зато што ми је мио, што ми је његов лик мехлем души, а тај његов лик видим свакад и свагдје..... и кад гледам, и кад жмирим, и кад сам будна, и кад спавам! Он је увијек преда мном и ја му се увијек радујем, као што се радује роса првим зракама сунца!... А за сладост од тога гријеха ја сам готова испити до дна чашу с отровом, то што свијет зове несрећа.... таксират!

Те ријечи изговори Тахирбеговица с нагнутом главом плећима и као од дражи склопљеним трепавицама, пошто својим заклопљеним очима виђаше врло јасно лик оног „Ђаурина"... лик, који јој даваше и смјелост и снагу и одлучност.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Има ноћи, које су својом тајанственошћу и својом опојношћу милије души од сунчане топлоте дању! И гријехови су подеснији некоме у таким ноћима и они опијају својом неизвјесношћу, својом тајанственошћу душу човјечију!...,

Нека је хвала Алаху, који ће бити милостив и грјешницима, као што је био милостив и праведницима, којима је дао у највећем мраку свјетлости у њихово тијело, па када сијне из мрака, сами да освијетле путе — у.... мраку!

Алах-ил-Алах!

* * *

Много слугу, много ађутаната имађаше Тахирбег у својим конацима, али не имађаше вјернијег, preданијег и послушнијег слуге од дели Омера!

Једног уранка, када су први зраци сунчеви бацили своје румено црвенило по глаткој површини разлите воде тихог Дунава, дели-Омер учини своме господару дубоко темена и исправи се са покорно савијеним рукама пред собом, гледајући попреко на Тахирбега, који је пушио своју прву наргилу у својим конацима на чардаку, који имађаше изглед према Дунаву и Каравлашкој.

Колико небо бијаше чисто тога јутра, толико већи облаци, црни, чемерни бијаху се надвјесили над челом Тахирбеговим. Све бијаше посрнуло тога јутра у Тахирбега. И чело његово и лице његово бијаше блиједо и сиво. Само оне страшне очи, које бијаху страшило за све живо у конацима његовим, само те очи, као да свијетљаху пламеном, што издише из себе жуч и зехер. Саме те очи сијеваху, као што сијева свјетлица, прије него што почне пуштати своје стријеле и громове.

Тахирбег потегну још један дим са ћелубарли такума из марпића своје наргиле и, молећивим погледом запита свог вјерног слугу, шта има да му каже.

Дели-Омер учини још једно темена своме господару и прошапта ријеч: хазур!

Страшан поглед Тахирбегов сину као муња, али се брзо умири и ухвати машице, што бијаху до њега да намјести догоријевајући угљен на наргили. Да ли мишљаше о угљену, што га намијешташе машицама, или му ум блуђаше на друго мјесто, о томе ни сам Тахирбег није био кадар дати џевапа! Зар се може познати по трави, која покрива кратер, какав огањ тутњи и клокоће у томе кратеру?!

Тахирбег пак баци безбрижан привидан поглед на дели-Омера и започе:

— Какве их нађе?

— Мирне и готове да претрпе казну за свој кабајет!

— Како си свршио?

— Све, како сте ми заповједили.

— А на име?

— Оковах их у гвожђа једно за друго, припремих рупу на чамцу, с којим се бијаху спремили да бјеже у Каравлашку, метнух с поља чеп на рупу, да га је згодно отпушити везах, њихов чамац за наш и сад чекам на твоје наредбе, господару!...

Тахирбег пружи прсте своје љевице и загледа се у нокте, као да тражаше да прочита нешто написано по тим својим ноктима. Једак осмијак једва искриви лијеви брк у Тахирбега, који се још задржаваше да даде заповијед за казну преступника. Он пружи руку, да поглади своју браду, но уза свако скидање руке ка грудима, Тахирбег неосјетно откидаше по неколико влакана из своје браде! Његове руке, које се савијаху са трзањем прстију, издаваху оно, што је крио његов глас. Тахирбег се поново загледа у нокте своје љевице и запита слугу:

— А Циганка?

Устремљено погледа дели-Омер у ноге свога господара, па се и он смути, зато Омер учини темена, поклони се врло ниско, готово до земље, пред својим бегом, и рече:

— Рупа стоји, али не наиђе никаква лисица. Од ноћас, кад смо ухватили преступнике она је липсала и нико од сусједа не зна ни кад је изишла из куће, нити пак куд је отишла. Оставих на згодном мјесту шест душа вјерних људи и спремних да је дочекају, ако се поврати, да је дочекају, но ево до сада нема никога од њих.

Тахирбег сави главу ка грудима, а свилена му чалма затрепери на глави од стресања, које га обузе од јада, што му кипљаше у грудима.

Тај јад бијаше већ неуздржан, као што је неуздржан вихор када пустоши и разноси све што му се испријечи на путу. Он дохвати два пеша од своје свилене антерије и, мјесто да откопча дугмета, растргну петље и отвори своје груди, у којима тињаше и клокоташе ужасни напор од љутине, од свирјепости, од отмице.

Тешко жртви!

Трепеавим гласом од јада и гњева, Тахирбег подизаше, с ријечи на ријеч, тај свој страшни глас, као неки рањен лав, у кога је рана позлијеђена, тако одаваше заповијести своме вјерном слузи о казни преступника.

— Врат ће ти бити тањи, за мој јатаган, од ниске на концу, ако моја заповијед не буде испуњена тако, како ти поручујем.

Колико год бијаше делија дели-Омер, ипак те ријечи његовог господара, раздрхташе му доњу усну, која преблијеђе као креда и пуче по сриједи. Вјеран своме дугу, он се поклони пред својим господаром и продужи слушати његове заповиједи:

— Да их ухватиш на чамцу, с којим су били приправљени да бјеже, а ти ћеш сјести на наш чамац за који је привезан онај други. Сам ћеш гонити са два весла та два чамца, до над аду у големом виру дунавском, и кад стигнеш тамо, чекаћеш на моју заповијест. Та моја заповијест моја је кубура! Кад чујеш глас моје кубуре, а ти... отвори чеп на чамцу и чекај док вода толико уљегне у чамац, да овај почне тонути! Тада поново затисни чеп и одријеши чамац, па га полако остави, лагано, лагано, да тоне све више и више.

Прије него што их прикрије и посљедњи пласт воде, казаћеш преступницима да тако казни Тахирбег!... разумијеш ли?! А кад им то кажеш, онда гледај какве ће се промјене показати на њиховом лицу и какве ће им ријечи бити посљедње ријечи! Све ћеш ми то казати до најситнијег зрнца!...

Још ти понављам, да ако тачно не испуниш моју заповијед, нећеш се наносити главе на свом рамену!... Иди!

Дели-Омер поклони се још ниже своме страшном господару, даде добар знак покорности са својим темена и отрча да испуни грозно присједање своме још грознијем господару!...

— — — — — — — — — — — — — — —

Када Дунав замијени сиву боју руменилом, које бијаше обагрило тихе водене таласе уз јутарњи повјетарац, два бијела чамца, везани један за други, пливаху по тихим таласима као два огромна лабуда по пијеску на острву, које је на страшном дунавском бријегу. Осим пљескања весала по води, никакав други шум не нарушаваше тишину. Све је занијемило и утишало се! Осим тога звекнула би по која халка са гвозденог ланца, којим су били оковани преступници, али то се догађало само онда, када нежна снага Тахирбеговице малаксаваше под тешким гвожђем, та њезина танковита снага! Она не хукаше, не ропташе и не плашаше се ни оног најгрознијег што очекиваше да дође. Па и зашто би хукала?... зашто би ронила сузе?... Зар сама не говораше, да гријех, што га је учинила, тако је сладак, да је готова искапити до дна и чашу с отровом за тај гријех. Ето, сад није тај отров и није јој одвратно, не мршти јој се чело, него смјело, гордо, са пуним сазнањем свога гријеха, очекује и своју казну!... Па и зашто да не очекује ту своју казну, кад је њезин дилбер, њезин обожаватељ ту крај ње, свезан с њом у један ланац, истина гвозден ланац, али све је једна свеза, чију ће успомену понијети собом тамо горе на онај свијет, као знак оног светог осјећаја са овог земаљског живота, што се зове севдах!...

Када физички бол, са тежине гвожђа, надјача њену снагу и њежност женске снаге савије се под душевним теретом, од тога, што људи зову љубав и мржња, тада Тахирбеговица упије свој поглед у, као ћумур, црне очи свога дилбера. Из њих она црпе силу и моћ души својој, а гвоздене халке са ланаца, што опасују њену њежну снагу као што својим звекетом побуђују мржњу према њеном тиранину, тако исто побуђују и севдах према томе младом дилберу, свезаном с њом у један ланац, који има само тај гријех, што је могао са својим севдахом спојити и севдах Тахирбеговице, која до сретања с њим, није ни знала прије за тај пусти севдах, осим имена му, као што и људи не знају ништа за рај, осим имена му, него само ко га види, тај га може и оцијенити.

Два чамца бијаху се одавно приближили дубоком вртлогу крај острва и дели-Омер, вјеран заповијестима свога господара, очекиваше с пажњом посљедњу заповијест — прасак кубуре Тахирбегове, па да изврши оно, што му бијаше наређено.

Мјесто праска кубуре Тахирбегове, чу се други прасак из густиша шумског на острву и у исти мах долеће куршум, који погоди и обори у првом чамцу вјерног и оданог слугу Тахирбегова. У исти мах из врбика на острву указа се намрђено лице Трне Циганке, која скочи у сакривени чамчић, доплива до чамца, у ком бијаше свезано двоје заљубљених, одријеши њихов чамац од онога у ком бијаше пао дели-

Омер, свеза га за свој чамчић и заплива обали Каравлашкој!....

Кад у вече дођоше гласоноше да донесу глас Тахирбегу како је нађено, куршумом погођено, мртво тијело дели-Омерово у чамцу, Тахирбег, који лежаше болан на душеку, једва успје да запита за судбину преступника. Гласоноше му се поклонише и одговорише, да су чули, како су побјегли здрави и читави у Каравлашку. Тај глас плахо огорчи Тахирбега!...... Но још прије како бијаше пружио руку, да пуцњем своје кубуре даде знак дели-Омеру, један удар дамле прикова му руку, која као пањ климну са рамена. Други глас о бјегству преступника нанесе други удар Тахирбегу, који у своме очајању од ненаситне мржње доби и трећи удар дамле у цијелој половини свога тијела.

Кад Тахирбег видје своје рђаво стање и кад осјети да је остао на пола човјек, с пуним грудима ненаситне мржње, он покри очи својом лијевом руком и заплака од јада и муке!... Испод стрехе бегова конака изиђе тада једна јејина, која кљуцну поврх кафезли прозора на харему његову и подругљиво му се насмија: ха, ха, ха!... али Тахирбег и не помишљаше да потеже кубуру на ту тицу злослутницу!

Очајан и сломљен, као изваљен храст стријелом грома, Тахирбег баци тежак поглед на ту тицу злослутницу, која му напомену клетву циганкину, па потресен тим изненађењем, које му удијели судба, подиже своје, од туге и јада, мутне очи небу и једва прошапта преблијеђелим уснама:

— Ох, Алах, Алах, са једног истог неба шаљеш зори и златне зраке сунчеве и страшне стријеле громова! Колико си милостив са своје благости у зрацима, толико си страшан са свога гњева у громовима!...

Алах-ил-Алах.

КАРАЂОРЂЕ.

Трагедија у пет чинова.

Написао: **Милош Перовић.**

(Свршетак).

Али шта ради тако дуго с њим?
Да није збиља... чекај, да видим.
(Пажљиво прилази колеби и прислушкује).
Говоре нешто... ал шта?... не чујем.
Помиње Босну... (врати се) Он се нада још.
Ал' залуду ти поуздање сво,
Међ' сигурне си зубе запао.
Баш нека изда Вујица, па шта?
Не би га спас'о, а од Милоша
На уздарје би гајтан добио,
А ја бих лакше дош'о циљу свом.
Ал' не, ја хоћу, да учини он,
Вечито нек' му мрља остане,
Да га се гнуша свет и презире,
А ја да будем светао и чист.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Обрад и Вујица:

Вујица:
(излази из колебе и осврће се за Обрадом).

Обрад:
Ево ме овде, кнеже, овде сам.
Овамо брзо. Шта је? Сумња ли?

Вујица:
Још није трен'о, а мори га сан,
Толике ноћи што је пробдио.
Клонуо духом....

Обрад:
Да ли сумња што?

Вујица:
Ја не знам, к'о да сумња

Обрад:
Нека га,
Нек' сумња само. Хоћемо ли сад,
За један тренут биће спремно све,
За други тренут свршено је све?

Вујица:
Ја нећу, не дам, да се убије,

Обрад.
Шта чујем? Не даш? Сада не даш зар,
Када се чека само један миг
Од тебе, само твоја заповест?

Вујица:
Не могу, нећу. Ја његову крв,
Крв Вожда свога, господара свог?
Не могу, чујеш. Где је мис'о та,
Што ту страхоту преставити зна!
Где савест, што ће тај да носи грех,
И језик, што ће ту изрећи реч!
Зар њега! Вожда!

Обрад:
Натраг не можеш,
А напред мораш, кад је спремно све.
Шта хоћеш јоште? Дајеш само реч

И ништа више. Не тражимо ми
Да своје руке мрачиш, Вујица,
Већ дајеш само реч. Па шта је реч?
Одбрана твоја, кнеже, живот твој.

Вујица:

Са преваром смо довели га ту,
На душу своју узели га ми,
Па сад клонула и понижена
Мучки и подло да га убијеш.
Не, не дам, нећу.

Обрад:

Па зар сада то,
И у крв кад смо запливали већ?

Вујица:

У какву крв смо запливали ми?

Обрад:

Наум је до сад мртав.

Вујица:

Обраде!

Обрад:

Ја чиним оно, што си хтео сâм.
Ја сам те пит'о, ти си ћутао,
Прећутио, муком пристао си!

Вујица:

Не,
И не дај Боже. Никад, чујеш ли!
Зар Наум мртав? Наум?

Обрад:

Мртав је.

Вујица:

О Боже, прости овај смртни грех,
Ја нисам хтео.

Обрад:

Ниси?

Вујица:

Нисам ја.

Обрад:

Па што их онда амо доведе,
Кад ниси хтео?

Вујица:

Да их сакријем
Од турског беса и братске пакости.
Не, не, ја нећу више чекати,
Идем да кажем Вожду, идем.

Обрад:

Не.
Јеси ли луд ил' пуст ил' ти бес
Помрча памет, разум одузе!
Да кажеш Вожду?

Вујица:

Идем.

Обрад:

Вујица!

Вујица:

Да кажем шта га чека, шта су му
Спремила браћа, шта му завичај
Нуди уместо топле захвале. (Пође)

Обрад:

Па иди када хоћеш на силу,
Ал' знај, на погреб идеш себи сам,
А ово ти је задњи опроштај.
Знај, да ћу сад из ових стопа ја
Зовнути Павла, момке, делије,
Запалићемо ову колебу
И згорећете у пеп'о и прах.
(Скрије се у шуму).

Вујица:

Стани! О Боже, што ме створи ти
Несталног, слабог и поводљивог,
Са мојим срцем, а вољом свачијом,
Жељама мојим, а туђим делима!
(Дође до колебе).
Вожду, о Вожду, господару мој!
(Карађорђе изађе из колебе).

ПЕТА ПОЈАВА.

Карађорђе и Вујица.

Карађорђе:

Зар се поново враћаш, Вујица
А сваки нам је тренут скупоцен?
Зар тако буниш своју кнежину,
Оклевајући?

Вујица:

Господару мој,
Још једну моју молбу саслушај,
Још једну молбу, јоште једну реч.

Карађорђе:

Шта хоћеш?

Вујица:

Пружи руку Милошу
И измири се с њиме.

Карађорђе:

Никада!

Вујица.

Ал' ја те молим, господару мој,
Не презри моје речи искрене,
Не пречуј мога гласа.

Карађорђе:

С Милошем?!
Што једно мисли, друго говори,
Турчину кади, са мном тргује,
При горостасним, светим делима
Цењка се као сараф. С Милошем?
Што мисли да се новцем купује
Слобода као роба с пијаце,
Те што се плаши крви. Никада!

Вујица:

Баш с тога што се крви не плаши,
Молим те, чуј ме, измири се с њим.

Карађорђе:

Рекох ти, никад и свршено с тим.

Вујица:

О, Боже! Ђорђе! Господару мој!
Ти не знаш, шта те чека напокон
У овој земљи, завичају твом.
Бежи, о бежи из ње; остави
Судбини својој рају несрећну,
Остави ову земљу Турчину,
Остави покор у њој, спаси се!

Карађорђе:

Да бежим, велиш? Опет она реч
Страшна и срамна; опет савет тај
Подлих и ситних душа. Да идем
Из своје земље?

Вујица:

Молим ти се ја
К'о Богу што се моли несрећник,
Очајник што се моли судбини.
О, иди, бежи, иди!

Карађорђе:

Никада!

Вујица:

О, иди, бежи, зар још не видиш,
Да те је цео оставио свет?

Карађорђе:

Кнежеви, мислиш, да су цео свет
И цео свет је Милош.

Вујица:

Ал' и ја,
И ја те морам оставити, знај,
Морам, о морам.

Карађорђе:

И ти, Вујица?

Вујица:

Да и ја, Ђорђе, шта ћу, нужда је.
Куд да се борим с јачим од себе,
Да празној нади себе жртвујем,
И себе и свој дом и подмладак.
Бар да је зашта, да је зашта бар,
Али за пусту варку.

Карађорђе:

Одлази!
Скоте од скота, срамна ругобо,
Ченгијо што се увијати знаш!
Нити ми требаш, нит' те тражим ја,
Турчину иди, лижи стопале
К'о псето; иди клањај Милошу.
Одлази с места с мојих очију!
Идите сви, издајте ме сви
И остав'те ме сама; ја ћу сâм
Са светог права мачем пламеним
Распламсат' душу раји, и са њом,
Са распаљеном душом рајином
Бацићу пожар широм међу свет,
И у том огњу, у том пламену
Саковаћемо круну слободе,
И прекаљену робљу ставити.
На главу место срамне вериге.

(Оде у колебу).

Вујица:

Ох, мене бедног! Каква поруга,
Каква срамота моме имену!
Ох, мене, ох мене!...
„Скоте од скота", вели. Мени то?
Како си ниско пао, Вујица!
Где ти је понос? Ха, где ти је част?
„Ругобо вели, гаде погани,

Иди, те љуби турско стопало
К'о псето."...
Чекај! Гини за ту реч!
Ха гини, и то одмах! Обраде!
Где ли је Обрад, да ли оста ту.
Ил' оде куда? Кнеже! Обраде!
(Обрад излази из шуме).

ШЕСТА ПОЈАВА.

Вујица и Обрад.

Обрад:
Зовеш то мене, кнеже Вујица?

Вујица:
Да, тебе зовем.

Обрад:
Шта је?

Вујица:
Обраде,
Тамо је Ђорђе сам у колеби,
А ти си спреман, је ли?

Обрад:
Спреман сам.

Вујица:
Убиј га!

Обрад:
Кнеже, како, зар и ти?

Вујица:
Убиј га, велим. О, да речи зле,
На моје име страшне погрде!
Ал' како сад ми лакну на једном!
Убиј га! (Оде).

Обрад:
Збиља решен, ха, ха, ха.
Чудо да ниси чек'о који дан.
(Говори у шуму).
Јесте ли спремни?

Никола (из шуме).
Јесмо, спремни смо,
Само нам реци, ево секире.

Обрад:
Ћутите, мирно, ко долази то?

Никола:
Лисовић канда иде с момцима.
(Долази Лисовић са четири момка, који међ собом носе мртвог Наума, увијеног у кабаницу).

СЕДМА ПОЈАВА.

Обрад, Лисовић, момци.

Лисовић:
Станите овде, спустите га ту.

Обрад:
Је ли то Наум? (Открије кабаницу).
Дакле истина.
Ха, ха, ха, беше веран као пас
А сад к'о псето мртав пред нама.
Хеј, устај, чувај господара свог!
Ни речи; мртав, мртав заиста.

Лисовић:
А шта је било с Ђорђем?

Обрад:
Ништа још,
Ал' сад ће бити.

Лисовић:
Како, Обраде!
Похитај, брво. Сад ми рекоше
Хајдуци што у боју осташе
Долазе амо, нашли су му траг.

Обрад:
Не брини ништа, само баците
У раку тога, да га не спазе.
Је ли готова рака?

Лисовић:
Готова.
Понесите га момци овамо. (Оду).

ОСМА ПОЈАВА.

Обрад, Ранко, Никола. Доцније Лисовић.

Обрад:
Чекајте туде, одох да видим.
(Прилази опет колеби).

Ранко:
Већ зора свиће а ми јоште ту.
Хајдуци за час могу банути
И спречити нас.

Никола:
Нико под небом
Не спречи сада моју освету.

Ранко (за себе:)
А са њима је можда Благоје

И видеће ме можда. (Дрекне): Ко је то?

Никола:

Пст, ћути, ја сам, пробам секиру!

Обрад (вири у колебу).

Седи и мисли нешто, наслоњен
На стабло храста у врх колебе.
Ал' не, он спава, спава заиста,
Не мрда ничим, дише дубоко...
Ал' отворене очи? Сада знам,
Чуо сам, тако спава каткада.
Како је страшан! Ни за цео свет
Не бих му уш'о сад у колебу.

(Враћа се).

Хеј момци, хајте, сад је згода ту,
Он спава, хајте, дајте секире.
Ти, Ранко, хајд' на врата колебе,
Никола, ти позади.

Никола.

Знадем већ,
Данас сам туде коље размак'о.

Обрад:

Пажљиво само, да се не тргне,
Иначе....

Никола.

Кнеже, ништа не брини.

(Никола и Ранко пођу у колебу. Ранко провири унутра па се тргне).

Ранко:

Не, ни за живу главу, не смем.

Никола:

Шта, страх те? Хајде са мном слободно.

Обрад:

Шта, страх те, момче? Страх те заиста?
Зар је он нешто више него ми.
Човек к'о и ти од меса и крви.

Ранко:

Али не спава, гледа у мене,
У мене право гледа, у очи,
И тако страшно, да ја осетих,
Како ми стаде срце на месту
И укочи се снага — не смем.

Обрад:

Он тако спава, удри, спава он,
Са отвореним спава очима.
Не чекај, удри, спава!

Ранко:

Забога!

Обрад:

Ал' он те вез'о он те обрук'о
Пред Анђом и пред светом.

Никола:

Одох ја
А ти се мисли, бруко страшива.

Ранко:

И ја ћу, чекај.

(Никола и Ранко утрче у колебу и убију Карађорђа).

Обрад:

Удри! Још једном!

(Долази Лисовић са момцима).

Лисовић:

Одсеците му главу! Овамо!

(Утрчи у колебу, мало за тим изађе са Карађорђевом главом и замакне у шуму, а за њим момци).

Обрад:

Сад брзо хајте, растурите се,
Да нас хајдуци ту не затекну.

(Оде за Лисовићем).

Ранко:

Ох Боже, шта би, шта урадих то!

Никола:

Својега брата сад осветих ја
И више немам посла никаква.

(Оде мирно у шуму).
(Долази Благоје са неколико хајдука).

ДЕВЕТА ПОЈАВА.

Ранко, Благоје, хајдуци:

Благоје:

Овамо, ту је у тој колеби.
Вожду, о Вожду! (Утрчи у колебу).
Браћо забога!
Мртав и глава одсечена већ.

(Хајдуци улазе за њим).

Први хајдук:

Ужасно!

Други хајдук:

Страшно!

Трећи хајдук:

Мртав, мртав већ!

(Благоје излази држећи се рукама за главу, хајдуци износе завијено Карађорђево тело и спусте га на земљу).

Благоје:

О, грозна чина што се данас зби,
О, Срби браћо, о изроди зли?

Ранко:

Ох, нисам ја то, нисам, Благоје.

Благоје (угледа Ранка):
Шта! Овде Ранко! Ти си овде, ти?!
И ти га уби. Скоте! (Полети на њега).

Ранко:
Нисам ја,
Обрад га уби, он је свему крив.

Благоје:
Ал' не, ја нећу. Нећу твоју крв
Да мешам с овом светом крвљу ту.
Иди и носи целог века свог
На гадној души страшни овај грех.

Долази Вујица са чобанима.

ДЕСЕТА ПОЈАВА.

Пређашњи, Вујица, чобани.

Вујица:
Свршено дакле, дакле истина
(Прилази са страхом Карађорђеву мртву телу, открива га и ужасне се).
Ох, мене бедног, шта урадих то!
О, Вожду, Ђорђе, господару мој!
Ох, Боже! Мртав, мртав лежи ту,
Мртав и хладан и непомичан.
За сва времена хладан као кам,
Без даха живог и без подвига,
Без речи и без дела херојског.
Ох мене!.... (Чобанима).
Људи, браћо, носите
И сахраните свето тело то
По обичају нашем хришћанском.
Сахраните га, чувајте му гроб,
Из њега ће вам нићи слобода.

(Чобани понесу Карађорђево тело.)

Благоје Хајдуцима:
Браћо, ја идем с вама у гору,
Слободе нама више нема ту. (Оду).

Ранко:
Прости ми, оче, прости!

Вујица благо:
Одлази! —
Вујица, тешко твоме помену!

КРАЈ.

ЧИТАОЦИМА.

Овим бројем завршујемо 22. годину и отварамо претплату за нову 1908. Много вересије имамо још по свијету, па молимо све претплатнике и пријатеље овога листа да нам дуговања измире што прије, нарочито с тога што нам сад ваља плаћати штампарији и то мислимо, озбиљно мислимо проширити лист тиме што ће од нове године излазити бар три пут мјесечно, а можда и сваке недјеље. То ће зависити од одзива претплатника, зато молимо све старе претплатнике, да нам сваки нађе барем још по једнога, јер ако успијемо са издавањем сваке седмице, а под истом цијеном, неће бити јефтинијег листа у Српству. Нарочито молимо српске учитеље у овим српским земљама да нам скупљају претплатнике, јер осим бесплатног броја повјереницима, даваћемо 20% за „Српско учитељско удружење" у Сарајеву. Топло захваљујемо свима сарадницима и повјереницима као и тачним претплатницима и молимо их да нас и на даље не забораве. Особита хвала главном повјеренику госп. Михајлу Р. Живковићу, трговцу у Београду, који нам је сав посао водио у најбољем реду и бесплатно. Тако исто велика и особита благодарност господину Љуби Крсмановићу, који сваке године даје 400 К „Босанској Вили".

Надајући се што обилатијем одзиву, све вас поздрављамо и честитамо нову годину.

САРАЈЕВО, 31. децембра 1907.

Уредништво „Босанске Виле".

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 1. САРАЈЕВО, 10. јануара 1908. Год. XXIII.

† Стеван Сремац, Београд.

Очигледна настава у турској школи.*)

Једне године изабраше чак и мене за одборника општинског. Пазило се, да сваки еснаф буде заступљен бар са по једним представником у општини, ако ни за што друго, а оно да брани од чорбаџија и ћифта свој сталеж при разрезивању пореза и прирезa — и ја тако, као професор будем изабран после једне бурне дебате у партиском одбору на велику жалост Гане грнчарије, коме сам запремио место, јер је он требао да буде изабран као представник грнчарског еснафа, који се састојао из Гана и још три члана. Шта све није Гане радио да ме потисне. Претио је да ће иступити из партије, да ће повући за собом цео грнчарски еснаф, да ће покренути лист и разбуцати партију, и шта све није претио! Али све то није помогло ни њему, а ни мени! Ја остадо у одбору, а он на сокаку; обојица незадовољни.

Ја сам мрзео на седнице, на оно редовно дољање и зевање у њима, и извлачио сам се кад сам год могао. То су остали одборници приметили и гледали кроз прсте и мени и још двојици тако исто ревносних одборника као и сам што сам, а то су били Муфтија и Букус џезвеџија, који су нередовно долазили, а редовно зевали и ћутали на седницама, с том разликом што је Муфтија претурао бројанице, а Букус као веверица редовно грицкао и зобао неке леблебије, шипитикос или другу какву деликатесу, без које никад није цео Србина мојсијевске вероисповести. За то сам се и извлачио из седница кад год сам могао. Али за то кад је дошло време испита, онда се показало, да су ме чували као оно Краљ од Леђана Балачка војводу. Тада мене одредише да будем присутан од стране општине на испиту, који ће се држати у турској школи.

Нисам имао куд, него се морадо прим посрамљен примером одборника Ивка јор џије, који је врло радо ишао на све редовно већ од неколико година. Упр гледало је, да се за то и примао одб само да може у јуну месецу, кад д присуствовати испитима. Мене она ревност и онолика савесно редовно одлазио и као укоп четка до краја испита. Јо чудно, кад сам чуо, како и толико интересовао

*) Добротом г. Милорада Павловића дошли смо до ове још нештампане приповијетке пок. Стевана Сремца. Прва половина приче сасвим је нарађена, а друга половина само је нацрт. Ми је доносимо вјерно по рукопису. Ур.

је тачно знао да каже: где је у којој школи бољи одговор био из рачуна, у којој опет из српског језика, историје или земљописа. (Волео је јако српску историју). Знао је чак поименце и све и одличне и рђаве ђаке, и објашњав'о и узрок томе, и говорио обично, да је са свим природно, што је неко дете паметно. „И тако му беше бата-човек; с пашу, море, могаше да збори, садразама, бре, да превари ласно — такав си му беше татко у турцко време!“ А тако исто и за тупо дете није се чудио што је тупо. „Од куд ће па ивер, далеко од кладу, та и дете од татка! Татку му беше туткун, ама знаш ли какав туткун — у три гроша паре мучно могаше да се разбере, толко беше ћорча!“ И кад сам га једном запитао, што се то он толико интересује за школу, и зар му није незгодно, да оставља дућан на млађима а он да преседи цео дан у школи, да — тако да кажем — свој хлеб једе а туђу бригу води, он ми одговори:

— Хе хе, ти ме питујеш, што си у овеј године заређи, по чколье?! Ласно ћу ти одговорим!... Ја сам си, господине, селско дете... У турцко време и нишлијска градска деца што су, па не научише много — та селска деца ће се науче ништо!!!

— Па хоћеш сада да накнадиш, а?

— Имаше га у оной време неки Ване, Ване с окаљци звамо га, не памтиш га господине, умреја је, умреја је дамно, хеј-хеј јоште попре него што ће си Србија заступи. Он си нам дође за даскала у село. Ама зар учеше ништо?!! Ба! О'ди терзиски занајет 'еше, па си дође у наше село, па прави пољака селске куће: „Ајте, бре, домаћини, збори си 'к по куће, пратите децу у чкољу дошеја на ι даскал, ће ви учи децу за мали ајлак!“ ...ј си је поче чкољу. Ама каква чкоља! ...скала, ете, и чкоља беше! Он си ... антерије и памуклије, а ми си ...рем да састави једну годину. памуклије и антерије да шије он си остаде туј — кад не... ...е паре од терзилак и ајлак ...ршин под мишку, па си ...омек, чкољу да отвору, а селска деца осташе си ешици и магарики како и преди њега. Ете сал тој си је моје школување и моја наука.

— Па шта?! Сад ваљда хоћеш да надокнадиш.

— Како мислиш! Да накнадим господине, ем убаво одговори Ивко поуздано и крепко. Што не научи у детинско моје време, тој си саг накнађујем у дрте године. Море, ја си сам ћутим, па учим, а никому не казујем што се убаво офајди. А, да те не мрзи, господине, а и мен па, да се не мајемо, а да ме саг узмеш на протокол, па да ме питујеш, ће рекнеш: море Ивчо ли је овој, Ивчо из Сићево, што знаје царства колка су и за престонице и за наши цареви и краљеви с кога се бише и кога тепаше. Иха! Море један ли је ствар што га научи! Неће ми верујеш; ама толко сам учовњак, да три деда-Виктора ласно да искочи од мен'!

— Врло добро, врло добро Ивко! Човек се учи док је жив.

— Е, е, и ја ти тој зборим, господине. Па ми саг за чудо што си правиш! Па саг гледам, господине, како искаш да се извучеш од дужнос. А пусто моје незнање.

(Свршиће се).

Драгутин Ј. Илић: Београд.

Стара и нова година.

Поноћ. На прагу куће моје
Њих две стадоше коб у коб,
Свака носаше бреме своје,
Једна у живот, друга у гроб.

Нова с надама, пуна жара,
Веселим оком поздравља нас,
Уздахну сетно Година Стара
И њезин тужно застења глас:

— Куд срљаш амо? — Међ људе, стара,
Срећу и наду просућу свуд;
Милост и љубав сунчана жара
Сејаћу штедро у људску груд!

„И све ће сјати у новој слави,
Краљевства мога блистаће трон;
Чу ли како ме весело здрави
Срдаца људских милион?!“

— Па нек је срећно! — рече јој стара,
Тако су и мој славили лет,

И ја им дадох обилна дара,
Па ето како остављам свет!

Док тебе здраве са пуном чашом,
Чекајућ твога обиља рог,
Мене са празном гађају флашом,
Ногама гоне са прага свог!

Ти у свет ступаш са пуном надом,
Обиље носиш у људски сој,
Ја опљачкана силазим с јадом,
И с тугом гледам на удес твој!

Збогом, и памти: Славиће тебе,
Последњи док ти не узму дар,
А после ће те ногом од себе, —
Једнаки ту су просјак и цар!“

То рече стара; а у том трену
Звизнуше празне боце за њом,
Она се саже, ко стрела сену
У вечност мрачну, станишту свом.

Михаило Мирон. Сарајево.

Планинска зора.

Источне планине жарким огњем горе,
Пламти небо плаво сред планинске зоре,
Од свјетлости сјајне гасну зв'језде јасне.
Даница се гаси, сјајни мјесец гасне.

Далеке планине иза сна се буде,
Радосно и страсно новог сунца жуде,
Трепере и стрепе, шапћу и шуморе,
Стоји шапат, шумор шумориве горе.

Планински пијетли оглашују зору
И пјевају птице кроз зелену гору,
Пастири се моле украј тора стара,
Поздрављају свето свог небеског цара.

А кад горски вихор гором завихори
И румена зора кад зором озори,
Тад кликну пастири и пјесме запоје
И са пјесмом буде мило стадо своје.

Тад звона зазвоне и пјесме захоре
Засвирају фруле кроза звучне горе.
Све планине шумне жамор зажаморе
И животом новим жубор зажуборе.

На планинском вису испод густих јела
И ја мирно сједим крај хучнијех врела
И моја се душа про планина вине
Чекајући сунце, да са горе сине.

У цвјетноме дому, гдје но воде струје
И жалосне врбе гдје но тужно хује,
Гдје но горско цв'јеће слатки мирис шири,
Колиба се б'јели, миомиром мири,
Крај жуборних вода њено стадо пасе,
Чујем пјесму њену, њене миле гласе
И њезина звона, кад мило зазвоне
И тихану јеку, што планином тоне

Монах Валеријан: Ман. Јошаница.

У манастиру.

Ви путујте, белогриви вали,
У далеки, непознати крај!
Чујте мало, вали задрхтали,
Туге моје распламтеле вај.
Откуда вам песме тако брујне?
Ко вам даде тако сладак глас,
О шуштите, воде златострујне,
У дан јасни и у ноћни час.
Благослов вас са небеса прати,
С вама горда гора пева сва
О, плачите с песмом од чудеса
Песму вашу слушам тужан ја.
Кажите ми: кад се тужних звона
Проталаса откинути јек,
Растужи л' вас песма монотона
И л' мој скрушен у црнини век!
Да л' чујете лелујање грана
Шумских душа надахнути збор?
Знате л' повест мога самостана,
Разумете л' звезда неми хор?
Тише, тише! Са небесних груди
Кад се слије нежног злата зрак,
Да л' вам снове набујале буди,
И таласа бледих полет лак?
Ах... у друмној хармонији складној,
Кад забрујн у ноћ шума сва,
Под липама на гробници хладној
Убајукан слушаћу вас ја.
И под огњем звезда с неба плава,
Кад ослепи бујне душе глед,
И ускрсне спомена држава
И нејасних привиђења ред!
Тад у игри раскалашних снова
Кад чујете душе моје пој,
Забрујите тужном звуком слова
И журте се на пут далек свој.
Шапат нежних липа у ноћ тиху,
И мог срца уздах горак, бон,
Нек се с вашом музиком салију
У посмртног псалма дубок тон...

Лаз. К. Мишковић, Делиград.

О, зар?....

Чим очи склопих у тавној ноћи, —
Кад бура заче највећом снагом;
Громови јече причајућ' моћи
Над оном земљом милом и драгом,
Коју тиранин муњама бије,
Под којим Србин ко црв се вије!

Ветрови хује, гласе разносе,
Што се о стене, ко дивља рика
Облаци густи ломе и носе.
Мучећи доле јадна грешника
У ком се душа са страхом бори....
А брзо, као зора зазори.

Облаке гони, тама се крену,
И зрак обасја брег и долину.
Жива се душа из страха прену.
Жељно гледећи плаву висину.
И све што живи, подиже главе,
Жељно слободе, сунца и славе.

Сунце их зраком слободе грије
И гледа јоште ведра им чела, —
Песма слободе мило се вије
Из снажних груди песма весела,
Што се из душе патничке чује
Па доља јечи, — брег о цјекује.

И моја душа тамо полетн,
Да после буре миле обиђе,
Грлећи стене, грлећ' голети.
Ал ту ми санак са очи сиђе.
О, — зар тек у сну само се збива,
О чему душа на јави снива?...

Божа К. Маршићанин: —

Један спомен.

Да испричам нешто о двојици оригиналних људи, који су били и прошли, а о којима данас ријетко који зна и да су постојали. Међутим, то су били у истини велики људи! Величина њихова била је у њиховоме поштењу, дакле, у врлини која је данас тако ...тка. Ово што хоћу да причам и ја сам од другога ...ло. Може бити да није све сасвим тачно, али да ...ше од половине истине, то је сигурно. А кад ...ога што ћу причати, било макар и пола истине, ... било довољно, да се ти људи спасу од ...

...д ових људи јесте пок. Коста Хранисав... пуковник и дугогодишњи начелник српске стајаће војске, бивши, чини ми се, први управник ондашње артиљеријске школе, а садашње војне академије, велики добротвор биоградске сиротиње, којој је послије смрти све своје имање завјештао, а која га се данас и не сјећа.

Други је, опет пок. доктор Ребрић, чини ми се, први физикус управе града Биограда, још у оно вријеме кад је физикусу била цјелокупна плата 72 талира на годину, човјек који је посљедних година свога живота живио као какви пуки сиромашак.

Пок. Хранисављевић био је руски официр, па је као такав прешао у српску војску. Био је образован човјек, што је у оно вријеме била ријеткост. У дужности био је необично строг, не само према другима, него и према самоме себи. Војник је био и душом и тијелом и војнички позив и живот волио је нада све. Докле год је носио војничку униформу, на мундиру је носио широку, руску јаку, због које је главу и врат носио необично укрућено. Па кад је, под старост, и у пензију дошао, и тада је продужио живјети војничким животом. У Хиландарској улици имао је лијепу кућу, у којој му је становала послуга, човјек и жена, који су га божем слушали. Он пак, становао је у малој кућици у дворишту. У овој је била једна мала собица и у собици један војнички кревет са сламњачом и ћебетом. То је била његова соба и постеља. Сам је своју собу чистио, сам кревет намјештао, сам је себи до краја живота чистио обућу и докле год је могао ходити, сам је себи доносио за пиће воде са „Хладне Воде", извора, у близини данашњега Новог Гробља.

Једнога дана у оно вријеме кад је био начелник стајаће војске (тада није било министарства војног, већ је војна управа долазила у састав министарства унутрашњих дјела) бјеше дошла у Биоград Хранисављевићева мајка, да види сина, кога толико година није била видјела. Она је само толико сазнала, да јој је син у Биограду, а на каквоме је положају, то јој није било познато, те је усљед тога морала дуго, без успјеха, разбирати о сину. Никоме ни на памет није падало, да оваква једна проста старица може бити мајка тако високога господина. Распитујући тако о сину, старица се намјери на некога официра, који, по описивању старичину, дође на мисао, да њезин син није нико други, већ главом командант Хранисављевић. Поведе је овај до ондашње, а и садашње касарне, (до данашњег министарства грађевина) гдје у касарнскоме кругу спази Хранисављевића, опкољена официрима, па га покаже старици, увјеравајући је, како је то њезин син.

Старица се упути у касарнски круг и кад је дошла близу официра, допета позна међу њима својег сина.

— Сине мој! Мој слатки сине! узвикнула је и упутила се Хранисављевићу раширених руку, да га загрли.

— Стани стара, одсječe Хранисављевић и пружи руке њој, да би јој спријечио прилазак. Нема овдје твојега сина. Овдје су све само српски официри.

Старица се зачуди! Мора бити, мислила је, да је син није познао, па кроз плач понови:

— Коста, сине, зар не познајеш своју мајку? Ја сам, срце моје, твоја нана.

— Не, не, стара, ми сви који смо овдје имамо само једну мајку и то је Отаџбина. Иди ти одавде.

Онда се окрене једноме од млађих официра па му рече:

— Водите ову старицу у ту и ту механу и кажите газди, да јој даде најбољу собу и све друго шта буде затражила. Ја ћу му све платити.

— А ти, стара, рече старици, иди за овим господином и остани онамо гдје те он буде одвео, па тамо чекај сина. Он ће ти се јавити.

Старица је отишла, а кад је Хранисављевић свршио посао у касарни, отишао је најбрже својој мајци, јер је старица зацијело била његова мати, а он њен најнежнији син.

* * *

Послије повратка Обреновића у Србију, око 1859. год. пок. кнез Михаило озбиљно се бијаше носио мишљу, да стајаћу војску, код које је био попустио ред и дисциплина, поправи, па се, тога ради, савјетовао са виђенијим од официра о томе, шта би се у тој цијељи као најбоље могло учинити, који су му изјавили, да би једино Хранисављевић био у стању поправку извршити, ако би се из пензије довео за начелника стајаће војске.

Кнезу Михаилу било је познато колико је Хранисављевић као војник био спреман и строг, па уважи исти предлог и нареди да позову Хранисављевића њему.

Кад је он дошао Кнез се најприје поздрави са њим лијепо, па му онда почне ријечима сликати рђаво стање у војсци и неодложну потребу, да се то стање поправи. Па кад му је тиме направио згодан увод, напомене му, како је увјерен да би се то стање понајбоље могло поправити онда, када би он дошао за начелника стајаће војске, и лијепо га замоли, да се тога положаја прими.

— Ваша Свијетлост, одговори му Хранисављевић укрућен по војнички, ја сам остарио и нијесам више за то. Имате ви млађих људи, који ће вам овај посао свршити боље од мене. Зато вас молим да мене оставите гдје сам.

Кнез Михаило узе га увјеравати како он није никако стар, и како нико од млађих људи не би могао посао свршити тако добро као он, због тога, што млађи људи немају толико угледа колико он. Па га продужи и даље молити што је могао љепше, да се понуђенога му положаја прими. Но Хранисављевић није хтио да чује за толике кнежеве молбе, те га је овај најзад морао отпустити, не свршивши са њим ништа.

Послије неколико дана Кнез поново бјеше сазвао официре ради савјетовања о тој ствари, а на име: кога би требало поставити за начелника војске.

Један од оних који му бијаху и раније савјетовали да на речено мјесто узме Хранисављевића, запита Кнеза, зашто није узео њега?

— Није никако хтио да се прими, — одговори Кнез.

— А јесте ли га молили? упита овај.

— Молио сам га, али све узалуд, — одговори Кнез.

— То је погрјешка, Ваша Свијетлост, примијети исти. Хранисављевић не ради никад ништа по молби. Он зна само за заповиједање и слушање. Да сте му заповједили да прими поменуту дужност, он би одавно био на њој. То је руски солдат, Господару.....

Другог или трећег дана послије тога у конаку била је некаква забава, на коју је, по Кнежевој заповијести, био позван и г. Хранисављевић. Хранисављевић је дошао на забаву у војничкој униформи, и за све вријеме стајао је поред неких врата укрућено, као да је на шиљбоку.

Видећи то Кнез Михаило, приђе му.

— Зашто стојите ту господине Хранисављевићу и зашто тако стојите, као да сте на дужности? Ово је забава и будите комотни, рече му Кнез.

— Ваша Свијетлост, ја на забаве не идем. Овамо сам дошао по позиву Ваше Свијетлости, и онда сам на дужности, одговори овај.

Видје Кнез Михаило с ким има посла, па ће му рећи:

— Збиља, тако је, ја сам вас звао. Ви ћете, господине Хранисављевићу, још сјутра примити дужност начелника стајаће војске, и кад то учините доћи ћете да ме о томе извијестите.

— Разумијем! одговори он. А како Кнез не рече више ништа, запита га:

— Могу ли сад ићи?

Кнез му одобри да иде и он одмах оде. Сјутра дан био је на дужности начелника стајаће војске и задовољно очекивања, која су на њега полагана. . . . .

* * * (Свршиће се).

Адам Мицкјевић.

Ко да буде муж?

Каква је разлика између љубави пјесника и љубави философа? Запита млада дјевојка, упирући несигуран поглед у своју варку.

— Боље ми право реците, о... ова, (а била је већ старија и... жена) — кога господина ви волите: да ли... Ивана или философа Василија?

— Ах, рече уздахнувши дјевојка — ... добри младићи; обојица су заљубљен...

кадгод размишљам о томе, чини ми се да ме филозоф више воли. Зар нијеси примјећавала како црвени кад ме види? Кад сам пошљедњи пут ушла у салон, расправљао је о стварима врло важним и дубоким: о крајности и безкрајности; о круговима и угловима и Бог зна о чему још, о чему ти не могу испричати. Замисли филозофа кад у највећој ватри доказује, па и поред тога кад ме види заборави сваки исход својих доказивања. Његово чело, које је дотле било покривено облацима и маглом филозофије наједанпут се разведри, а лице му обли румен. Рекао ми је да наличи на молитвеник, који, ма да је озбиљан, мора бити укоричен у црвени сафијан, да би могао наћи мјеста у дамском будоару.

— Одлично! — узвикну старица.

— Узми књигу сафијску, пођи за филозофа Василија и престани мучити људе својим непрестаним колебањем.

— Али, моја драга, викну лијепа, неодлучна дјевојка — а шта ће бити са мојим јадним пјесником? — ах кад би ти знала како он саставља дивне акростихове, оде, бајке, а све мени у славу. А што је најважније, све те стихове штампа у листовима. С каквим је нестрпљењем очекивао да изађе тај лист. С каквим ми је заносом и радошћу донио први оштампани табак — још влажан. С каквим је нестрпљењем расијецао листове прстом — немајући ножа при руци? Дивних је ствари било тамо! Замисли.... било је звијезда, палма, слика, идеала! али ти све то не разумијеш!... Знај, само, да сам видјела тамо своје име штампано крупним словима.

Кћи чиновника и удова генералица заслијепиле су од једа. Моје име у новинама!

— То је истина! — промрмља чуварка — ја не трпим ту удовицу, која свуд прича да је млађа од мене. Ох кад би твој пјесник могао учинити па да генералица пукне од муке! Пођи за пјесника!

— Али кажу — уздахну дјевојка — да су пјесници нестални. И ја сама знам да Иван није само једној дами писао акростихове и бајке. А што се тиче филозофа — за његово сам срце сигурна. Осим што иде у библиотеке, не иде никуда, говори са заносом само о књигама. И ако би се по својој женидби могао у што заљубити — то су само кругови, јер сам чула како је говорио да нема ништа савршеније ни љепше на свијету од кругова. Тешко је бити [illegible]боморан на геометријску фигуру; то није опасна [illegible]лка.

— Имате право, моја драга — имате потпуно [illegible] да се бојите нестална мужа. Мој покојни (Бог [illegible]ушу прости) јадао се често пута на мене када [illegible]бро истукла с времена на вријеме, јер је [illegible]служивао због невјерства. Јадни мој ка[illegible]лим да је и он био пјесник, јер је често [illegible] „Гдје хусари старих љета...“ — и то га је без сумње одржавало у необузданости живота. Ја сам за филозофа.

— Али пјесник ми се заклео у сва божанства подземна, да ће ми бити вјеран. Плакала сам, гледао ме је и са сузама у очима заклињао ми се — и признаћу ти да ме је јако дирнуо. Филозофа нијесам никада видјела да плаче. Ја бих више вољела осјетљивог мужа. Кад год ми се буде плакало нека и мој муж плаче, а кад ми се буде свидјело да се онесвијестим, мој пјесник умро би од очајања, док би међутим филозоф одмах послао по љекара.

— Лијепо, кажем, врло лијепо! — повика чуварка тапшући рукама — муж коме се не вјерује, право је чудовиште. Ја сам пробала двапут да паднем у несвијест; знаш шта је урадио онда — онај каплар — мој муж? Завио трубицу од хартије, па један крај запалио, а други метнуо у уста и дунуо ми у нос толико, да би и мртав скочио. Ах, објешењак, неваљалац један! Мислим, да је и он морао бити нешто мало филозоф. Пошто сам добро размислила о овим стварима, рећи ћу ти, да сам за пјесника.

— Ах, само да није ћудљив — прекиде дјевојка; — али сваког тренутка мијења расположење. По некад критикује моју тоалету, подсмијева се мојим изразима, окривљује ме да сам свирјепа, да сам нестална; оштро поступа са мном; ах, Боже мој, како је понекад несносан! Тада се враћам филозофу, јер је увијек миран, задовољан и не сумња. И кад размишљам о ћудљивости пјесника, филозоф је увјерен да је мој дух огрезао до ушију у тезама које он преда мном развија. Никада ме није назвао свирјепом или несталном. Пошљедњи пут ми је рекао да сам његов — апсолутум — што по моме мишљењу мора значити да ћу бити апсолутни господар његове судбине.

(Свршиће се.)

Бјерисон Бјерништерн.

Отац.

Најбогатији човјек у парохији, о ком ће се овдје причати зваше се Торд Еверас. Једног дана стајаше он у свештениковој соби за рад, свечано и озбиљно: „Добио сам сина и хоћу да га крстим!“

„Како ће се звати?

„Фин, по моме оцу!“

„Који су кумови?“

„Ови бјеху најугледнији људи из села, људи и жене из породице очеве.

„Имате ли још што на срцу? упита свештеник, погледавши га. Сељак стајаше још мало. „Ја сам рад да га сама крстим, а не са другом дјецом. Управо мислим, једног радњег дана. Најбоље друге суботе у подне.“

„Имате ли још што?“ упита опет свештеник.

„Не, ништа више.“

Сељак окреташе у рукама своју шубару, као да хоће да иде. Тада се диже свештеник. „Дозволите да вам још нешто кажем“, отпоче свештеник узевши га за руку и гледајући му право у очи.

„Дај Боже да Вам дијете буде на срећу!“

* * *

Шеснајест година послије овога дана стајаше Торд опет у свештениковој соби. „Добро се држиш, Торде“, рече свештеник, немогући опазити ни најмању промјену. „Па, немам брига“, одговори Торд.

Свештеник на то ућута, мало послије га упита: „Шта желиш данас?“

„Дошао сам због сина, који ће се данас први пут причестити.“

„Врло жив дјечко!“

„Нерадо ћу Вам дати хонорар, док ми не кажете, који је по броју у цркви.“

„Па — први!“

„Да, ваљан је он, чуо сам, — ево 10 талира.“

„Имаш ли још што? упита свештеник и погледа Торда.

„А не, иначе немам ништа.“

И Торд отиде.

* * *

Опет прохуја осам година. Одједном се чу граја из свештеникове собе за рад; јер дођоше многи људи с Тордом на челу.

„А вечерас долазиш с великим друштвом!“

»Па да, хоћу сад да га прогласим за пунољетног, и да га оженим Каром Сторлиденовом, ћерком Гудмондовом, ево овога овдје.“

„Па, то је најбогатија нашљедница у цијелом сечу.

„Тако говоре, да,“ одговори сељак задовољно и заглади косу руком навише.

Свештеник се удуби у мисли; ништа не говораше записа имена у своју књигу и даде људима да потпишу. Торд спусти три талира на сто.

„Само ми нешто пада на ум! рече свештеник.

„Знам то, он је моје једино дијете, и ја сам рад да све буде најбоље.

Свештеник узе новац:

„Ово је трећи пут, да си ти овдје ради сина, Торде.“

„Сада сам свршио с њим,“ одговори Торд, сави свој буђелар, и рекавши „збогом!“ изађе — полако за другим људима.

Четрнајест дана доцније веслаху отац и син при лијепом времену преко воде ка Сторлинду, да удесе свадбу.

„Ова даска подамном није добро метнута,“ рече син и диже се у чамцу де је намјести. Али даска на којој он стајаше оклизну се, он размахну рукама и паде у воду.

„Држи се за весло!“ викну отац, скочи и пружи му га. А када га син дохвати, остави га снага и он претрну.

„Чекај, чекај!“ викаше отац и завесла ближе њему.

Син се збуни, гуташе огромну количину воде, гледаше дуго оца молећивим погледом — и ишчезну.

Торд не вјероваше; заустави чамац и гледаше једнако у мјесто, где је Фин ишчезнуо, као да се опет мора појавити.

Диже се неколико клобука, још неколико, онда један велики, који се задржа на површини — и сада је језеро опет мирно и равно као огледало.

Три дана и три ноћи виђали су оца како весла око тог мјеста, не тражећи ни јела, ни сна; он тражаше своје дијете. Најзад га нађе и однесе сам на својим леђима на брдо, својој кући.

Од тога дана прохуја година. Једног јесењег дана чу свештеник како нешто лупка око спољних врата, затим уђе један висок, погурен човјек, сијед и мршав....

Свештеник га дуго гледаше док га не познаде. То је био Торд.

„Што тако доцкан?“ упита свештеник и стаде пред њега.

„Ах, зар је тако доцкан?“ рече и сједе.

Свештеник сједе очекујући молбу, и обојица прилично дуго ћутаху.

Тада отпоче Торд:

„Опет сам нешто донио, што бих рад да се сиротињи раздијели“. Он се диже, спусти новац на сто и опет сједе.

Свештеник изброја новац.

„Много новаца!“ рече он.

„То је половина мога имања; — данас сам га продао.“

Свештеник сјеђаше дуго ћутећи; најзад га благо запита:

Шта мислиш сад да радиш?

„Што је најбоље!“

Опет ућуташе, Торд бјеше упро свој поглед на земљу, а свештеник га посматраше.

Затим заврши свештеник полако:

„Ипак је добро што си имао сина.“

„И ја тако мислим“, одговори Торд и погледа, а двије му се страшне сузе скотрљаше низ образе.

* * *

Ако ко од вас оде у мој завичај, у хладну Норвешку, и ако га пут нанесе у село М . . . крај Сиљанског језера, видјеће на језеру како у чамцу сједи један старац, сијед као овца; понеки пут завесла и зацерека се тако да се све хори. Ако упитате мимопролазеће ко је тај старац, одговориће вам сваки:

„Та то је луди Торд, — вади из језера свога сина.“

Ми га добро познајемо.

Београд. Превео: **Никола Стајић**

Српски народ*)

Од дра **Симе Тројановића.**

1. Српски народ по телу и души.

Језика има тако много различитих, — кад се цео свет обухвати, — да се у том погледу само разлике и велико туђење запажају. Међу тим етнологијом се у опће. особито по манифестацијама духа и начину живота и најудаљенији народи и најразноврсније расе, с потпуно подвојеним језицима, спајају у блиско сродство, по којима се види да су сви народи избили из једног корена. То одговара законима психичког живота и процеса мишљења, где се појаве психичке радње никад не јављају усамљене, него увек у некој јачој или слабијој вези.

У овом одељку ми ћемо радо понешто истаћи, што је заједничко људско, па према томе и српско; што је аријевско, па према томе и српско, и што је само специфички српско. Ово је последње доста незнатно, али кад се све скупа сабере, онда се ипак тачно може представити српски народ као засебна јединка. Тек кад се ова релативна самосталност жели утврдити, онда је језик преко потребан, да Србину задобије одвојено место у општој светској заједници.

Срба с Хрватима има око девет милиона, дакле бројно су већи него и један суседни народ. Има их више и од Маџара, Влаха, Бугара и Турака у Европи (по Цвијићу).

Срби су већином: лица смеђа, косе и очију мрке, ређе црне или друкчије. Средња висина је код Срба Истранаца 1668 мм., Далматинаца острвљана 1671, Славонаца 1695, Далматинаца с копна 1708, Босанаца и Херцеговаца 1726, дакле Босанци и Херцеговци су највиши Срби. У осталим српским областима нису вршена антрополошка мерења. Индекс је код Славонаца као и код Босанаца и Херцеговаца 857, према чему имају најјаче развијену брахикефалију од свих Словена (по Вајсбаху). Сви су Срби више мање бурног темперамента, осетљиви и брзо склони на велико расположење и неумереност као и на тугу, која их с почетка занесе, али тако се исто и свака унутрашња бура брзо сталожи. Имагинација је код Срба врло бујна са јако развијеним осећањем за природу на земљи и за појаве на небу. Јакој песничкој диспозицији, поред личне храбрости, има највише и да захвали, што се име његово надалеко прочуло у образованом свету.

Природне даровитости код Срба неоспорно има врло много, али до сад се нигде није ни у каквом правцу уложило труда и поуке колико треба, па да се свет усаврши у сваковрсним пословима, па такве су исте препреке и за науку. Најубитачнији је пак порок српског народа, што се безумно одаје раскоши.

Како је Србин простодушан и осетљив према својим и ближњим, показаће примери. Његову душу треба испитати каква је на дому, а каква је у додиру са светом у јавним пословима. Ипак се кроз све појаве његова живота може поуздано потврдити: да се провлачи старинска патријархална жица, која је увек лепа, али не и корисна!

Одавно је разглашено српско гостопримство, за то ћу га се овде, бар у кратко, додирнути и понешто карактеристично истаћи.

Домаћица у Србији која свога човека, брата или сина испраћа у друго село у госте, ваља да у торби спреми погачу, на погачи какав цвет; деци онамо куд иде гост, треба да донесе колача, а женама и девојкама, свакој бар по киту цвећа, на којој о свилену кончићу треба да виси макар ситна пара. (Милићевић).

У Црној Гори ако човек путујући замркне или га зло време заустави, он улази у прву кућу, коју нађе. Улазећи у кућу, назива домаћима: »Помога ви Бог!“ одговарају: „Добра ти срећа!“ Одмах женске све редом приступају и целивају га у руку. Он ће упитати домаћина: „Може ли се у овом поштеном дому преноћити, е ме невоља притерала, да не знам ни куд' ћу ни шта ћу?“ Домаћин ће одговорити: „Дом је Божји и твој, а наћи ћемо што и за изјест'; ако ништа, а оно по две кртоле и добре воље и љубави, коју поделит не можемо.“ Од мушких које, узме оружје и остави на страну, а њему ће рећи: „учини се рахат. као у своједу дому“. Женска једна приступа те госта изува, принесе воде, па му она умије ноге и простре му, где ће спавати. Обућу, ако је мокра, осушиће и прочистити, да је сутра може обући чисту. Ако гост нема галишне обуће при себи, онда ће му домаћи од своје дати да се преобује, и да му се олакша умор.

Црногорац и ако је сиромах, мучи се да што лепше госта почасти и да му учини по вољи. Сутра дан сва чељад уране и чекају кад ће гост устати, да му буде све наредно што је за њега од потребе. Почем је гост устао, једно женско донесе му обућу те се обује, за тим донесе му воде и убрусац, те се умије, па седа за ручак. За трпезу тада неће ниједно женско ни по што сести, већ ће стајати на ногама и дворити што устреба. Ред је да се и пре и после вечере умију руке.

Кад је гост ручао, донесу му оружје, те замакне мале пушке и нож за пас, а велику пушку дохвати по среди у руку и захваљујући полази, а женске све приступају и целивају га у руку, говорећи: „Хајде са срећом и опрости!“ Домаћин прати госта подаље од куће, и кад гост поодмакне, метаће из пушака, а и гост ће то чинити. Кад гост меће из пушке рећи

*) По нашој жељи писац нам је уступио измјењен овај [чланак] који је илустрован намијењен за енглеско издање „Servia“
Уредништво.

ће: „Остајте збогом! па опали из пушке, а домаћин одговори: „Била ти добра срећа, па опали и он из пушке. (Медаковић).

(Наставиће се.)

Др. Алекса Ивић, Буђановци.

Из бечке дворске архиве.

Шта се средином 18. века знало на двору аустријском о Босни? У бечком дворском архиву нашао сам на рукопис с натписом: Conspectus historiae hungaricae gentis vicissitudines summaque rerum gestarum capita exhibens ad unum coronae principis. По овом рукопису учили су на аустријском двору године 1754. историју разних народа, па и српску. О босанским владарима забиљежено је ово:

Reges Bosniae a Stephano Stupichio usque ad regnum a Mathia Corvino recuperatum.

MCCC Stephanus banus cognomine Stephanus Bosnensis opprimit Bosniam 1322. ✝ 1326. Жена Elisabetha.

Деца: I. Stephanus II. banus dictus interdum rex ✝ 1357; Vladislaus; Diana; Catharina: Minoslaus.

I. Stephanus II. banus dictus interdum rex ✝ 1357.

Деца му: Elisabeth, uxor Ludovici I. Hungariae regis; Draga.

Uladislaus.

Син: II. Stephanus Tuartkus, rex Bosniae, cognomine Myrtes. Прва жена: Dorothea, filia Strascimiri Vidinensis imperatoris; друга жена: Jalliza-Vukosava. ✝ 1391. Његов син: IV. Tuartkus Scurus Nothus rex, depellitur ab Ostoya, postea solium rursus occupat. ✝ 1443. Жена му: Jellina Jablonovichia.

Minoslaus.

Син му: III. Dabiscia Nothus rex 1396. Жена: Helena Croatica. Деца њихова: Ladislaus, Purchia, Wkus.

Paulus Christichius.

Синови: V. Ostoya, rebus compositis regnat cum Stephano Ostoicho; VII. Stephanus Thomascus rex, laqueo suffocatur a filiis 1456. Жена: Catharina ex ducatu Sancti Sabae I. Vojaccia.

Stephanus Thomascus rex.

Син му: VIII. Stephanus rex, perimitur ab ipso Mahomete II. Turcarum imperatore, circa 1462. Post ejus caedem populi se Mathiae Corvino subjecerunt.

У страни пише: VI. Stephanus Ostoichus.

После овога прелази се на друге балканске владаре. Рукопис је овај у лепом савременом повезу и чува се у Handschriften-Abtheilung-у реченог архива.

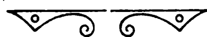

Српске народне умотворине.

Соко цара Шћепана.

Из Сарајева.

Посија Мара виноград,
Навади се црн гавран,
Позоба Мари виноград.
А Мара брату поручи,
Далеко, цару Шћепану:
»О, брате, царе Шћепане,
Спреми ми сивог сокола,
По своме младом везиру!“
А цар јој Шћепан отписа:
„О, Маро, сејо рођена,
Зар ми се сестрић поноси,
Па ују доћи не море?
Везири мени казују,
Мој сестрић виши од мене,
Па купи војску за мене.
Зар хоће мога сокола,
Да му је виша слобода?

Из збирке Н. Т. К.

Продаја Богданове љубе.

Из Мостара.

У Богдана девет винограда,
Богдан тужан, на све стране дужан,
Он продаје девет винограда,
Не би ли се одужио дуга.
Никако се одужит не може,
Хоће своју да продаде мајку.
Ал' Богдану љуба проговара:
„Ој Богдане, драги господаре,
„Не продаји старе мајке своје!
„Страх је мене, клеће тебе мајка,
„Вет ти подај мене на телала,
„Па се мореш одужити дуга!
„Јер ти мајке више стећи нећеш,
„Љубу хоћеш, кад год теби драго.“
Ал' Богдану врло жао љубе,
Ал' не море вет што бити мора.
И он даде љубу на телала.
Продаје се Богданова љуба,
За њу иште хиљаду дуката.
Телал вика три бијела дана:
„Ко би дао хиљаду дуката,
„Богдану ће жао останути?“
Кад четврти данак освануо,
Али дође царев делибаша,
Па купује Богданову љубу,
За њу даје хиљаду дуката,
Одведе је ка Стамболу граду.
Кад су б'јелу двору долазили,

Изнесоше госпоску вечеру,
Вечераше и софру дигоше,
Проговара царев делибаша:
„Чујеш мене танехна робињо,
„Хајде стери мекахне душеке,
„Да заједноноћцу преноћимо.“
Кад то чула Богданова љуба,
Пролијева сузе од очију,
Она стере мекахне ложнице,
И легоше санак боравити.
Ведро бјеше, па се наоблачи,
Из облака плаха киша натјe,
Па удара у његове дворе,
Разбија му срчали пенџере,
Па падају њему по душеку.
Скочи ага из мека душека:
„А Бога ти, Богданова љубо,
„Чијега си рода и племена,
„Имадеш ли икога од рода?“
Проговара Богданова љуба:
„Ја сам млада рода Бановића,
„Умро ми је и отац и мајка,
„Нас остало двоје сирочади:
„Брат ми Ристо и ја сека Мара,
„Малехна га заробили Турци,
„И одвели цару од Стамбола
„Па га, кажу, царе потурчио.“
Онда братац секи говорио:
„Ти си, Маре, драга секо моја
„Што сам тебе једном пољубио,
„Бијелу ћу начинити цркву;
„Што сам други путак пољубио
„Хоћу удат' тридесет сирота;
„Што сам трећи путак пољубио,
„Оно братац сестру од милости“.
Ту је братац секу загрлио,
Загрлише па се изљубише,
И сузама образ наквасише,
Кад у јутру јутро освануло,
Братац секу дариваше л'јепо,
Даде њојзи благо небројено,
А слуге им коње опремили.
Они добре коње посједоше,
Па одоше ка Лијевну граду.
Кад је Богдан угледао љубу,
Од радости на ноге скочио.
Њему вели царев делибаша:
„На поклон ти вјерна љуба твоја,
„Љуба твоја, мила сека моја,
„А ја одох ка Стамболу граду“.
Тако Богдан честит остануо.

Забиљ. **Јово Тркља.**

Умије добро да дијели.

Народна прича из Круш. Жупе.

Био неки сиромашак, па имао жену и више дјеце, као што и већина сиромашака имају доста дјеце. Од све стоке имао је само једну гуску. Често је пута дјеци говорио: „Ран'те, дјецо, добро ту гуску, па кад се угоји, да је испечемо и поједемо.“ Једанпут дјеца отпочну боље ранити гуску, и за кратко се вријеме гуска угоји да не може боље бити. Кад то видје сиромашак, он се поче свуд и код свакога 'валити како има ту угојену гуску. Неки човјек му од комендије рече: „Ти би требао ту гуску да закољеш, па да је испечеш и однесеш цару на поклон.“ Кад сиромашак оде кући, каза дјеци шта му је онај човјек рекао, и рече им како то од истине не би било рђаво, и сигурно би га цар наградио. Дјеца на то пристану. Одма' заклаше гуску, лијепо је опипаше, а још љепше испекоше. Сирома' узе печену гуску и однесе је цару. Цар га лијепо прими, а он му рече: „Честити царе, од све стоке имао сам само ову гуску, па ми је дошло у вољу да ти је поклоним, ево ти је!“ Цар прими дар, али рече: „Ја имам са мном и царицом два сина и и двије кћери, дакле нас је свега шестеро, но ти нај ову гуску и раздијели је на све нас!“ Сиромашак узе гуску, па главу од гуске даде цару говорећи: „Ти си, царе, глава цијеле државе — глава пред главу“. Послије одсијече батаке од гуске, и по један даде царевим синовима с ријечима: „Ово су стубови, и као год што су они држали ову гуску, тако и ви вашег оца подупирите и потпомажите.“ Затим одсијече шију, и пружи је царици рекав: „Као год што си ти уз цара, тако је и ова шија уз главу.“ Напошљетку одсијече оба крила, и пружи их царевим кћерима говорећи: „Ова су крила помагала гуску да лети, а и ви ћете се разудат' и одлетјет'.“ Кад му остаде оно ресто, он га са сваке стране загледа, па рече: „А ово, честити царе, мени што сам ти овако лијепо подијелио.“ Цар заиста оцијени да је лијепо подијелио, и даде му триста дуката, а сирома' оде весео кући. Све је поцупкивао путем. На близу до куће срете га на путу његов богати комшија. Сирома' није ни одкога крио, но му се одма' по'вали и каза све шта је и како је било. Комшија онда рече: „Па и ја имам једно пет гусака, да л' и ја не би могао тако што да урадим? Сирома' рече: „Што да не мо'ш, иди ако ћеш овог часа!“ Онај оде, спреми свих пет гусака и однесе цару, па му рече: „Честити царе, имао сам ових пет гусака, и од своје добре воље поклањам ти их.“ Цар прими дар, па га поврати са ријечима: „Много ти 'вала, но кад си ми то добро учинио, онда раздијели те гуске на нас шестеро!“ Овај одговори: „Честити царе, моја је драга воља да ти све ово дам, а ви дије-

лите како вам је воља!“ Али цар никако друкчије неће, но да се подијели. Овај размисли, размисли, и не знаде како ће пет гусака подијелити на шестеро, но рече: „Ја не умијем подијелити“. Цар му каза: „Иди код тога и тога и зови га, он ће сигурно умјети. Овај се одма диже и позва цару свога комшију, сиромаха. Цар њему даде пет гусака да их подијели. Он узе једну гуску, и рече: „Честити царе, ти и царица два, и ова гуска — то су три“ — и даде је цару и царици. Па узе другу гуску, и царевим синовима рече: „Ви два, и ова гуска — то су три“ — и даде им је. Затим узе трећу гуску, и царевим кћерима рече: „Ви двије, и ова гуска, то су три“ — и даде је кћерима. Најпослије узе оне двије гуске што су остале, и рече: „Ове двије гуске, и ја, то су три“ — и задржа их за себе. Цару се ова диоба још више допаде но и она прва, па нареди, те сиромаху дадоше трипут више но први пут — дадоше му девет стотина дуката. Сирома’ сподби и гуске и паре, па опет још више поцупкујући потрча кући. Његов се комшија подиже за њим, па га једва стиже и поче говорити: „Џаба ти гуске, но камо те паре, није право ти све да узмеш, дај да подијелимо!“ Али је узалуд говорио и разјашњавао, сирома’ не даде ни гуске ни паре, које је праведно заслужио.

На једној ратајској свадби чуо и прибиљежио
Хранислав М. Прибаковић, учитељ.
9. децембра 1907. год. Ратаји-Круш. Жупа.

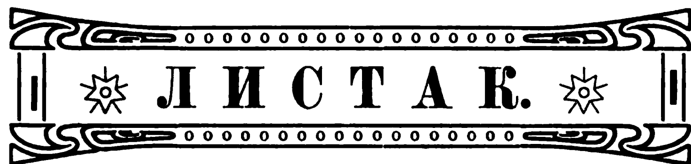

Књижевна хроника.

Под маглом. Данак у крви. Шантић и Нушић, без сумње, спадају међу најсимпатичније појаве у нашој књижевности. Први је нежан лиричар, који је своју поезију ставио у службу патриотизму; он је песник агитатор, одушевљен патриота са песничким талентом, песник искрених и топлих осећаја, али он није песник уметник, као Војислав Илић и Милан Ракић, није ни толико, колико је био Милорад Митровић, најдаровитији епигон Војислава Илића. Други, Нушић, наш је најдаровитији писац, писац чија је структура талента најразноврснија; он је, у равној мери, добар приповедач, добар драматичар и добар фељтониста. Али и у приповеци и у драми огледа се његов јак и бујан темперамент, темперамент рођеног драматичара који живот, ако се тако може рећи, види у готовим драмским сценама, у драми. Отуда је његов таленат првенствено драмски, драмски у толикој мери да се он, у тој форми, огледа и у својим, с времена на време, духовитим фељтонима, писаним по инспирацији тренутних догађаја који, често, имају већу вредност него тренутну.

У колико је већа разлика међу њиховим талентима у толико је мања међу њиховим темпераментима, јер обојица имају јак и бујан темперамент. За Шантића, готово, би се могло рећи да има још и бујнији темперамент, али он чини утисак примитивног темперамента, као производ једног несавладљивог примитивног инстинкта (уски, локални патриотизам је примитиван инстинкт, у прво време, за самоодржање и самоодбрану појединца, породице, племена, гента и гипде, доцније, са напретком културе, за самоодржање државе, народа; идеја космополитизма је производ алтруизма и науке која не може бити национална.) У Нушића уметност темперира темперамент.

И Шантићева песма у дијалошкој форми **Под маглом** и Нушићева драмска сцена **Данак у крви** имају исту основну идеју, исти основни осећај — љубав према своjем роду, носталгију за својом домовином. И само за то је покушано да се учини оно што је немогућно и што изгледа доконо и парадоксно површно и у бледим потезима повучена је паралела између ова два савршено нејаднака талента.

*

Алекса Шантић је данас најискренији песник наш. Његова искрена, топла и савршено интимна поезија оштро одудара од читавог поводња неискрене безличне, анемичне, фразерске и занатске поезије наших стихотвораца. Док ти стихотворци, посредством свог занатског инстикта, врло много полажу на уметничку форму, која треба да надокнади савршено одсуство осећаја и док они, мутним и егзотичним изразима, афектирају да у њиховој поезији има некакве идеје, несхватљиве и недокучне обичним, смртним људима, дотле Шантић, свом силином једног јаког темперамента, ствара песме пуних осећаја, искрених и топлих осећаја, осећаја који долазе непосредно и спонтано из његова срца, без вештачког утицаја посредством књига. И зато што је Шантић, човек јаких, изненадних и суптилних осећаја, он, као примитиван и нееквилибрисан човек, који није кадар да савлада своје осећаје не даје својим осећајима једну чисто уметничку форму, него их саопштава онако како се њему јављају, у једној обичној, примитивној, неуметничкој форми. Отуда се он, у нестрпљењу да својим осећајима даде израза, никада не уздиже до филозофских рефлексија, до филозофског становишта великих светских песника са широким хоризонтом. Зато у Шантићевим песмама нема идеја, зато његове песме немају уметничку форму; има само искрених осећаја изражених једним лепим и поетским језиком. И зато Шантић, као већина наших песника, није велики, светски песник; он је само, може се рећи, један локалан песник, додуше, са врло искреним, али и са врло локалним осећајима.

Шантић је, у првом реду, патриотски песник. Њега, у првом реду и јединствено, интересује зла судбина своје отаџбине, стегнуте у квргама једног бруталног завојевача. Његови патриотски осећаји буне се, што његова лепа отаџбина, која је заслужила бољу судбину, грца, стење и јечи под игом једног облапорног туђина, и више плаче него пева:

Јадна земљо моја! Преко твојих крша
Мутан облак плови све брже и брже;
Са бедема твојих туђ стијег лепрша,
Друмовима твојим туђи коњиц хрже;
У твоме олтару пламенови трну,
Залази ти сунце и небо се мрачи; —
Продали су тебе ко робињу црну,
Плачи, земљо моја, плачи, мајко, по[illegible]

И, поготову, могло би се рећи, да је ово основни тон у свима његовим патриотским песмама. Кроза све његове патриотске песме провејава једна сетно-болна носталгија за слободом и тужно-скептична нада, да ће кроз густу маглу, која је сурово притисла његову отаџбину, синути зора слободе, кад ће спутани робови покрхати своје окове и кад ће, унижени и погрбљени синови отаџбине, подигнути главе и са својих бедемова вргнути туђ стег што се до тада лепршао. И све његове патриотске песме створене су у истом расположењу и све оне имају исте, готово, стереотипно искрене осећаје; оне имају увек исти мотив различито обрађиван, али увек у простој неуметничкој, готово, балетној форми. Ранији наши патриотски песници, са свом бујношћу увређена родољуба, позивали су, у својим песмама, цео свој род, да се, са оружјем у руци, дигне против својег вековног душманина. Неки данашњи наши патриотски песници као што то и доликује једном индиферентном, бескрвном и апатичном нараштају, говорећи о потлаченом роду својем, падају у резигнацију, која није плод филозофских рефлексија, него душевно стање изазвано неенергијом и апатијом, али се надају, као сви неактивни људи, или проклињу, као сви немоћни људи, који се уздају у „прст Божји", у „промисао Провиђења", у „вечну и божанску Правду". Пређашње су патриоте у својим песмама грмели, на велико просипали крв непријатељску, до невероватних граница проширивали државу српску, поново заснивали веће и јаче царство Душаново, раскомадано Српство уједињавали под један скиптар. Патриоте, у времену конференције мира, говоре, с мање или више жара, причају, с мање или више убедљивости, декламују, са темпераментом или без темперамента, агитују, агитују са врло много темперамента, искрено и без трунке демагогије, са једном заносном и сугестивном убедљивошћу. И такав модерни патриота, такав песник агитатор је Шантић у својем новом делу Под маглом.

Предмет је те слике из Горње Херцеговине врло прост и познат, јер је израђен по оној ванредно топлој и сетној песми Шантићевој Остајте овђе. Та слика, у неку руку, износи један догађај (који је престао бити догађај, јер се дешава свакога дана) који тако рећи, треба да објасни постанак те песме.

Сеоске поглавице биле су дошле на једно веће, на којем треба да реше, да се иселе из Херцеговине, јер их је, поред туђинског јарма, притисла и невоља од сваке руке:

Мргуд:
Како носи лето? Имате ли плода?
Станко:
Кнеже, град је пао, па се бојим, е ће лоша бити жетва!
Мргуд:
Е, баш ову земљу гони нека клетва!
Све је црња мука иза муке бије!

Та „клетва" су беда и невоља, које су у лепу и кршну Херцеговину ушле заједно са непријатељем. Плаховити горштак пао је у резигнацију после једне јалове и узалудне борбе, која траје три деценија и он више не верује ни у шта, не верује у своју властиту снагу и своје јунаштво, не верује у бољу судбину, која се окренула непријатељу, не нада се ничем и ни од кога.

Мргуд:
Ал' реци нам, Станко, докле ћемо, докле
[у] варљивој нади живети овако?!
Ову пусту земљу давно Господ прокле
И племена наша окова у пако!
Хљеба! Хљеба треба том народу гладном!
Хљеба! Да му сузе невољничке збрише!
Гдје је наша снага? У окову хладном
Умрла је она и ње нема више!

А учитељ Станко „син војводе славног" у којег је „снага велика и јака" и у чијим жилама „крв очева гори", одговара са пламеним ентузијазмом великог и искреног родољуба, који нада све воли отаџбину своју, па ма она пиштала у туђинским оковима:

Има, има, кнеже, она мртва није
Она и сад тече ко бујица жива!
Зар не осјећате да вас и сад грије
Из гробова оних што их трава скрива?
Погледајте добро; у дну душе своје
Наћићете њезин пламен гдје јасно трепти.
Па када се душе све у једно споје,
Под небо ће букнут један пламен свети!
И свијетла јутра празничкијех дана
Из пламена тога грануће нам свијем!
Ја вјерујем, браћо, за нових мејдана
Још дивова има у горама тијем!

Кнежеви, као представници Херцеговаца који тону у невољи, притиснути маглом беде и немоћи, не верују више ни у какве патриотске шимере и хоће да се иселе из своје отаџбине, па ма се у туђем свету још више патили. Ни један од њих неће више да живи под маглом која их, као мора, притиска и која им није и срж из костију. Сви они знају

...душманска рука како стеже, коље
И крвљу се купа!

Један од кнезова, Јоксим, описује им сву беду у коју је запала њихова отаџбина, прича им како су подпали под непријатељски јарам и шта је тај јарам собом донео:

Памтим силне јаде
И црно проклетство што нам у дом паде
Ал' овога јада што нас сада бије
Нико нигда овђе запамтио није!
Ако имаш њиву што те хљебом храни
Плодове ти са ње црне птице грабе,
А никога нема да нас од зла брани
Од неправде ове да заштити слабе.
Гдје су наше муке? Гдје су наше жртве?
Зар не чује нико све више и јаче
Крв наших отаца како овуд плаче
И како се тресу оне кости мртве?
Тешко нама! Ено, туђин се весели
И сва блага наша отима и хара,
И Бог му помаже и њиме се стара,
А наш црни народ црна хљеба жели.

Сви, и Срби и Муслимани, слажу се у томе, да у тој земљи јада и плача, нема опстанка честитим и некада јуначким синовима и зато сви једногласно решавају да се иселе из Херцеговине, јер:

...још има земље гдје крв наша влада,
Она ће нас ових опростити јада,
Примиће нас свакога ко рођена мати
И у своме дому огњишта нам дати!

Мргуд, чак, сматра ту своју одлуку као једину спасоносну, па проклиње све оне, који неће да беже из своје отаџбине којом је завладао туђин:

Ко с нама не пошо̑, он у крви грезно,
И скапо од рђе и траг му се не зно̑!

Од поштених људи увијек се крио,
Ко издајник црни!

Као да је то, што они намеравају учинити, савршено, поштено и достојно правог и искреног родољуба.

Станко је једини, који као велики родољуб, верује, да се слобода једне земље може извојевати само сталном и упорном борбом, а не нејуначким бежањем. И он зато, свом бујношћу једног одушевљеног патриоте, гледа, да, дирљивим средствима, у своје браће пробуди заспалу љубав према отаџбини. Он износи из куће очеве токе, токе једнога издајника, који није хтео да бежи са својег огњишта, као што раде његови потомци:

Ви ми бијесте стара икона у храму!
Пред вама се души о васкрсу снило;
Ал' сад, токе старе, горите у пламу
Под вама је срце издајничко било!

И он их баци у огањ. Затим узима очев џевердар:

Чуво сам те сину кад на ногу стане
Да се крене с тобом по горама овим:
Да једном ко и ти светом ватром плане
И полети небу с орловима новим;
Ал' твој одјек неће као одјек грома
Одјекнути више у кланцу и гори!
Ти, другару вјерни војводина дома,
Са проклетством сада у огњу изгори!

И оно што је хтео постигао је. Густа магла, која се била спустила испред њихових очију, почела је да се разређује и диже. И он им, као у неком светом заносу, говори ону Шантићеву песму, у којој је у исто време, изражена и сета, и бол, и туга, и резигнација, и беда и очајање:

Остајте овдје! Сунце туђег неба
Не ће вас гријат ко што ово грије!
Грки су тамо залогаји хљеба
Гдје свога нема и гдје брата није!
— — — — — — — — — — — — —

Песма ова у дијалошкој форми најискренија је, најтоплија и најпатриотскија је песма Шантићева. Она је једра и пуна снаге, као мишица у Херцеговца, свака реч као да је исписана крвљу или огњем, сваки стих, као у бронзу саливен. Како су према овој песми, према овом јецају и вапају једнога неслободног народа, бедни и бледи сви они уводни чланци, све оне плачевне песме, конгреси и конференције, којима је исти циљ, као и овој песми! (Свршиће се).

Перо С. Талетов.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Тадија П. Костић. **Копун.** Приповетка. Ниш. Књижара и штампарија Ђорђа Мунца. 1907. Цена 1 дин.

Писац је и у овој као и у осталим својим приповеткама (Господа сељаци, Чикино дете, Краса и т. д.) показао и доказао да је добар познавалац живота и душе народне.

Као син свештенички, а вршећи скоро двадесет година предано и сам тај свети позив, упознао се т. рећи до најмањих ситница на самом врелу са свима добрим и рђавим особинама нашега народа.

Учествујући, опет, до скора живо и у политичким пословима, писац је лепо запазио све тамне стране политичког живота, или како сам писац у овој приповетци вели: „Клизаво земљиште српске политике".

За ову приповетку могло би се рећи да је политичка историја српског чиновника од 80-тих година па овамо. У њој је тако верно и пластички представљен чиновник на „изборним таласима", који се као црв вије између дужности и савести с једне и демагоштва и неваљалства с друге стране.

На једној страни полтронство, демагоштво, и све политичко неваљалство али с лебом, а на другој дужност, савест и законитост, али с § 76.! Како ужасна борба између добра и зла у преокренутој сразмери! И зар је онда чудо што се ствара чиновнички пролетаријат, који онако јадно зарађује леб, као пишчев Леонтије Копун у кафани код „Три Пања"...

Између многих и многих карактеристичних страна наводимо као пример демагоштва Гвоздена Дивца из ове приповетке, кад подноси интерпелације:

„Је ли познато господину министру народне привреде да је државни шумар Харитон Тошић преседео цео дан у кући Серафима Пешића и у место да чува државну шуму, он је у истој кући на жалост појео печено прасе. Тако ли се штити државна имаовина!"

Даље за њега вели писац:

„О чему се год поведе реч у скупштини он диже руку и виче: „молим за реч" и зна да говори: о финансијама, војсци, дипломацији, цркви, просвети, трговини, подморским кабловима, и о чему хоћеш"....

Или кад Дивац долази код писара Копуна да заштити свога пријатеља лопова, кога је Копун ухапсио, па вели:

„То је онај човек који је на изборима у Чврљугама отсекао реп коњу председника бирачког одбора, те га на тај начин натерао да напусти своје место и не фалсификује народну вољу" и т. д. и т. д.

И сад с таквим политичарем треба да изађе на крај ојађени Леонтије Копун, иначе честит чиновник.

Наводити све лепе ствари из ове приповетке, значило би преписати сву књигу. Ко је прочита, мора осетити сву одвратност према демагоштву Гвоздена Дивца, и сажалење према веселом Копуну, који је доцкан дошао до сазнања: „да му је увек кожа пуцала, кад га је народ улични благосиљао."

Ми је топло препоручујемо нашим читаоцима.

Ужице. **Д. Јовичић.**

Слике из ревизије. Господин Јосиф В. Стојановић није приповједач као што је био Јанко или Лаза Лазаревић, нити је педагог као што је Бакић, Мита Нешковић, Вукићевић и други признати и истакнути. Он је обичан гимназијски професор (у Јагодини), који је, у раније вријеме, радио и на педагошком пољу (и то с доста добрим успјехом), због чега је био изабран за сталног школског надзорника (за округ моравски), на коме се мјесту налазио све до свог укинућа.

Вршећи дужност школског надзорника он је прибиљежавао занимљиве и интересантне ствари из учитељског, надзорничког и школског живота, и тако су постале ове слике, које су, уз припомоћ фонда Илије М. Коларца, прије кратког времена угледале свијета.

Књига је брошурана. Има 126 страна, обичне осмине и ове одјељке (односно црте и слике): Ацин Фамулус (служитељ?); Учитељ је душа школе; Без наде; Мој академик; Један доживљај; Прво картање; Општински збор о школи; Весело срце кудељу преде; Село не тражи бољег учитеља; Неочекивана и очекивана контрола; Један претио а други се о...

Како радимо, тако и патимо; Неслога нас упропашћује, — и У богатству сиромах.

Не тражећи длаку у јајету, ми можемо без зазора препоручити ову књигу читаоцима нашег листа, а особито наставницима и наставницама наших народних школа, јер ће у њој доиста наћи лијепих и занимљивих ствари, које ће им служити за поуку. Нарочито би ову књигу требало да набаве наши млађи учитељи.

Цена би могла бити мања.

Школски Радник. Од како се Учитељско Удружење у Србији преорганизирало на децентралистичкој основи, од тог доба, поред Учитеља, листа, који од толико година излази као орган Учитељског Удружења, појавили су се још неколико унутрашњих (или паланачких) учитељских листова, као органи обласних или окружних учитељских зборова, међу којима су као најбољи Просвјета (у Крагујевцу) и Школски Радник, који је од лањске године почео излазити у Горњем Милановцу (у Србији) под уредништвом признатог и уваженог учитељског ветерана Јована М. Поповића, окружног школског референта управитеља и учитеља у истом мјесту.

Овај лист излази у мјесечним свескама од 2—3 штампана табака. До сада је стекао за сараднике признате и истакнуте раденике на педагошком пољу. Доноси биране чланке из теоријске и практичне педагогике, а уз то скоро у сваком броју има и по нека лијепа сличица из школе или учитељског живота. Сарадници су већином учитељи, те служи као огледало учитељске спреме и способности, зашто се с правом може назвати учитељски лист. На овај начин овај лист све више продире међу учитеље и ускоро ће постати један од омиљених и примљених учитељских листова, што му и ми желимо. Само би жељели, да од сада по могућности доноси што краће чланке, и да, у колико је год то могуће, избјегава оно стереотипно и досадно »Наставиће се....«

Годишња је цијена листу: За Србију 5 динара (круна), а за друге земље 8 динара (круна).

Ми овај лист препоручујемо свима наставницима и наставницама у Србији и српским земљама. Ко се на њега претплати увјеравамо га, да се неће кајати.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљежке.

Босанско-херцеговачко удружење. У Биограду је и опет обновљено „Босанско-херцеговачко Удружење", што су га основали емигранти из ових српских земаља. Удружење се скоро конституисало и изабрало ову управу: Предсједник Марко Колаковић, трговац, потпредсједник Никола Пиштељић, чин. нар. банке; благајник Тодор Бојковић, трг.; секретари Јово Ђ. Ковачевић, новинар и Јован Гашић, сврш. техн. Чланови одбора: Јован Зотовић, усташки капетан; Мехмед Ремзи Делић, муфтија биоградски; Јусуф бег Љубовић, официр; Ђоко Дебељевић, предузимач; Јово Шотрић, чиновник; Јован Протић, послуж. министарства; Младен Жујић, цариник; Јован Југовић и Милан Стојановић. Замјеници: Ратко Стакић, Лука Никић и Ристо Таминџић. Надзорни одбор: Предсједник Стојан Солдатовић, трг.; чланови: Јефто Драгић, Милан Арамбашић и Тодор Самарџић.

Изложба слика на Цетињу. На Цетињу је отворена прва изложба слика младог црногорског сликара Петра М. Почека, који је као питомац талијанске краљице Јелене свршио сликарску академију у Италији. Изложба је побудила особито интересовање, те су је посијетили и нашљедник престола књаз Данило, књагиња Милица, митрополит, Решид беј, отомански посланик из Рима и многи народ. Млади сликар постигао је лијеп успјех и на Балканској изложби у Лондону, а такође и овом првом изложбом у престоници своје домовине.

Српске нар. игре. Српска Краљевска Академија у Биограду у IX. књизи Српског Етнографског Зборника донијеће, како јавља мостарски „Народ", три збирке српских народних игара и то двије из Србије: дра Тих. Р. Ђорђевића и Ст. М. Мијатовића и трећу из Херцеговине, од Луке Грђића-Бјелокосића. Не би згорег било кад би се унијела и збирка Стевана Р. Делића, која је недавно штампана и још уз то и илустрована.

Распис за награду. Српска Краљевска Академија Наука расписала је награду из задужбине Николе Мариновића. Њу може добити одличан појетски спис с моралном и патриотском тенденцијом, који је написан чистим српским језиком, и одликује се љепотом слога и садржаја. Величина је награде за један спис 480 динара у злату. Наградити се могу и штампани списи, који нијесу старији од двије године. Списе за награду треба поднијети најдаље до 1. маја 1908.

Косовске пјесме на талијанском језику. Позната пријатељица српског народа и уредник српско-хрватског одјељења у талијанском листу „Nuova Rasegna" гђица Умберта Графини превела је 14 нар. пјесама о косовском боју на талијански и написала им лијеп предговор. То је учинила, како каже, да би читаоци „Nuova Rasegna" боље разумјели Војновићево дјело „Смрт мајке Југовића", о којој ће посебно писати.

Предавање М. Мурка. Госп. Матија Мурко, професор славистике на свеучилишту у Грацу одржао је скоро предавање о народном епосу босанских муслимана. Мурко је приказао словенско народно епско пјесништво, а нарочито српско. Поменуо је све скупљаче муслиманских нар. пјесама, а нарочито се зауставио на збирци „Матице Хрватске", одакле је извадио многе занимљиве податке.

Наша школа. Као орган „Млавског Учитељског Удружења" у Србији започео је излазити нов педагошки лист „Наша Школа". Власник је листа и за удружење уредник Вој. Р. Младеновић, учитељ. Лист излази у свескама сваког мјесеца на два штампана табака мале осмине. Постоји за њ и уређивачки одбор у коме су: Драг. J. Филиповић, Спасоје Илић, Маринко Петровић и Никола Стојановић, све сами наши сарадници. Садржај је првог броја „Наше Школе" врло добар. Радови су учитељски. Што је новина код овог педагошког листа, што немају други, јесте „Забавник Наше Школе", који ће излазити уз сваки број на једном табаку. Уредник је „Забавника" Д. J. Филиповић. У њему су само забавне ствари: пјесме и приповијетке. На крају су биљешке, гдје се износе нове књиге и најкраће оцјене о њима. Лист почиње и свршава школском годином. Годишња цијена за Србију 5 динара, а за друге земље 7 круна. Ово је четврти педагошки лист у Србији, али мора се признати да су учитељи у краљевини врло вриједни и радини.

Награђена дјечија књига. Читамо у „Нашој Школи", да је „Главни Просвјетни Савјет" у Био-

граду наградио дјечију књигу „Нада“, што су је написали Крста Димитријевић и Владимир Петровић-Сарајлија, учитељи из Љесковца. Награда је 600 динара. Књига није још изишла.

Календар „Слога“. У дивним корицама и са златним натписом стигао нам је уз сомборски лист „Слогу“ и календар таког истог имена. Уредио га је Стеван С. Илкић, учитељ. Календар „Слога“ спада међу најбоље наше овогодишње календаре, а што нам се особито свиђа и што нема код других, на крају је садржај слика и забавно-поучног дијела, као и имена сарадника. „Слога има“ 26 саставака из свих грана науке. Слика има 26, а чланци су одабрани и популарни. Треба само споменути неколико сарадника, па да се види како је градиво одабрано и лијепо. Ту су Ант. Хаџић, предсјед. „Матице Српске“, Савка Суботићка, Јован Грчић, Јован Живојновић, професор; Милева Симићева, Аркадије Варађанин и т. д. „Слога“ се разашиље као уздарје претплатницима листа. Иначе стаје круну или динар. Може се препоручити свакој српској кући.

Војислав Ј. Илић. Тако се зове до сада најбоља расправа о овоме српском пјеснику, која је оштампана из „Српског Књижевног Гласника“. Писао је др. Јован Скерлић. Извод из те расправе изишао је као предговор Војислављевим пјесмама, што их је издала „Српска Књижевна Задруга“ у најновијем своме колу. Цијена је Скерлићевој књизи динар или круна. Ми је не добисмо, као и ниједне Скерлићеве књиге.

Историја српскога народа. Др. Станоје Станојевић, професор историје у српском свенаучишту у Биограду, написао је и дао у штампу цјелокупну историју српскога народа од најстаријих времена па до наших дана т. ј. до почетка 1908. То је прва књига о прошлости српског народа, која је написана на чисто научној основи са широким погледима на догађаје, а рађена је по изворима и најновијој литератури. При изради су употребљени најновији резултати историјских истраживања. У књизи су ови одјељци: 1. Балканско полуострво прије доласка Словена; 2. Продирање Словена на Балканско Полуострво. 3. Колонизација Словена на Балк. Полуострву. 4. Прве српске државе; 5. Зета као политички центар српског народа; 6. Снажење српских држава; 7. Превласт српског народа на Балкану; 8. Борба српског народа с Турцима; 9. Срби под Турцима; 10. Борба против Турака у српским земљама; 11. Културни и политички препорођај српског народа; 12. Културно јединство српског народа. Књига је ова по себи врло важна, а пошто се неће пуштати у промет књижарски, скрећемо на њу особиту пажњу и топло препоручујемо свакоме, да се на њу унапријед претплати, пошто ће се штампати само у онолико примјерака, колико се пријави претплатника. Књига ће изнијети 25 штамп. табака. Цијена јој је 4 динара или круне. Претплата се шаље Живојину О. Дачићу, секретару универзитета Биоград. Поједини одломци из ове књиге изићи ће у Дјелу, Бранковом Колу, Новој Искри, Босанској Вили, Народу, Отаџбини, Политици, Србобрану и др. срп. листовима.

Вардар Календар. Коло Српских сестара у Биограду јавља свему раскомаданом Српству да је изишао „Календар Вардар“, са одабраном и врло једром садржином и пуно слика српских јунака и разних српских крајева и других знаменитости у класичној Старој Србији и Маћедонији, тим алемима српске круне и некадашње славне српске царевине. Чист приход овога календара иде у корист јадне браће наше у тим крајевима.

Све сами календари. Богдан Ж. Ђурђев, учитељ у Земуну штампао је „Учитељски календар“, гдје се износе ликови српских и страних педагога и доносе чланци за учитеље и шематизам српских школа. Календару је џепни формат, а препоручен је у Србији. Цијена 1·20 круна. — Василије Николајевић, прото у Иригу уредио је „Српски свештенички календар“, који садржи богословске расправе и све што је потребно свештенику. Цијена такође 1·20 круна. — — Радослав Живановић уредио је календар „Српкињу“, који је намијењен добротворним задругама Српкиња у Војводини, Далмацији и Босни и Херцеговини. Календар доноси тачан списак свих задруга, односно њихових одбора и почасних чланова Цијена 1·20 круна. — Јован Грчић, проф. у Н. Саду уредио је календар „Стражилово“. Чујемо, да је то поред Србобрана, Вардара и Рада, један од најбољих српских календара, али га ми још не добисмо.

Кисићеви календари. Из Мостара смо добили два календара од књижарнице Пахера и Кисића. Један је „Мостар“, џепни календар, који има 123 стр. и поред календарског дијела све потребне биљешке: о судским и школским празницима, вашарима, таблице за интерес и недјељне зараде, таблица за претварање ока у килограме и обратно, тарифа за биљеге, телеграфске и поштанске станице, телеграфска тарифа, жељезнице у Босни и Херцеговини и сва објашњења о картама и путовању, тарифа за фабриканте духана, владалачки домови у Европи, број становника у овим земљама и т. д. Цијена је овом практичном календарићу само 30 потура. Други је зидни календар, који је штампан на црвеном картону, па се тешко распознају слова и блијешти пред очима. Шта је цијена овог другог, није означено.

Нове Музикалије. Фрањо Маћеовски, хоровођа српског пјевачког друштва у Сарајеву компоновао је и штампао „Прву руковијет српских пјесама из Босне“, за мјешовити збор. Цијена 5 круна. Набавити се може само од композитора у Сарајеву. Ми је не добисмо.

Етнологија. Издањем Коларчеве задужбине у Биограду изишла је јесенас „Етнологија“, од дра Х. Шулца у преводу дра Тихомира Р. Ђорђевића. Књига има преко 15 штампаних табака и 34 слике у тексту. Цијена јој је 4 динара. Књига се са своје важности и занимљивости сама препоручује.

Dr. Ernest Muka. Под тим натписом издао је хрватски пјесник и књижевник Јосиф Милаковић, професор у Сарајеву лијепу књижицу од 16 страна, у којој је приказао живот и дјела честитог првака и књижевника лужичких Срба дра Ернеста Муке, чија слика краси ову доиста интересантну књижицу. То је уједно прилог познавању лужичко-српске књижевности. Ову књигу топло препоручујемо и Србима и Хрватима, који би ради што сазнати о својој словенској браћи у германском мору.

Календар Рад. Од друштва „Рада“ из Руме примили смо Рад, велики српски календар за 1908. г. Календар Рад има 60 слика, које ликова знаменитих Срба, које пак српских мјеста. Прва му је велика слика „Долазак цара Душана у Дубровник.“ Из наших крајева има слике: Османа Ђикића, Смају Ћемаловића, Јова Херцега Скоблу, Старину Новака и Бању Луку. Забаве и поуке има доста и то од Ивана Иванића, Ђуре Јакшића, Јаше Томића, дра Е

Илића, Милене Миладиновић и др. Садржина му је изврсна. Цијена само 80 потура.

Пјесме Рикарда Николића. Осим збирака пјесама, што смо их до сада јавили, сазнајемо да штампа и своју збирку врли наш сарадник Рикард Николић. Књига ће изаћи по новој години. Николић пјева већином по српским листовима. Он је Србин, римокатоличке вјере. Живи у Трогиру у Далмацији. И ова се збирка може топло препоручити.

Српско-турски рат. Др. Владан Ђорђевић штампао је скоро своје повеће важно и значајно дјело: Српско-турски рат 1876., 1877. и 1878. год. Ту износи своје биљешке и успомене испричане лијепим језиком и стилом сасма популарним. Дјело је велико 13 свезака, или 27 штампаних табака. Цијена је читавом дјелу 10 динара. Може се набавити код писца у Биограду, или код Игњата Даничића, трг. у Биограду. Ово се дјело због своје важности само препоручује.

Нива, руски илустровани лист. Један од најбољих и најраспрострањенијих руских илустрованих листова јесте „Нива", која излази у Петрограду и започиње ове године 39. годину живота. Уредници су јој: Л. Ф. Маркс и В. J. Свјетлов. Нива отвара претплату за 1908. годину, у којој ће изаћи 52 свеске саме „Ниве" са сликама, приповијеткама, пјесмама, романима најбољих руских писаца. Уз лист се додају многи прилози. Тако се добије 12 свезака (сваког мјесеца по једна) књижевних и популарно-научних прилога са пјесмама, причама, романима, новелама, све из савременог живота, новим књигама, смјесицама, шахом, разним задаћама и др. Још се добије 40 лијепих књига, у којима ће бити: Потпуно сабрана дјела Глеба Ив. Успенског, са сликом и биографијом пишчевом у 28 књ. Даље 10 књига Херарта Хауптмана, у којима ће бити сва његова књижевна дјела; Дневник грофа Алексија Толстога у 2 књиге. За тим „Париска Мода", илустровани женски лист са кројевима, добије се сваког мјесеца по број и 12 листова слика (око 300) и до 300 цртежа кројева у природној величини. Поврх свега добије се и један дивно израђен зидни календар за 1908. год. И све то чудо од књига и новина стаје само 9 рубаља или 20·36 круна. Претплатити се може на свакој пошти. Најтоплије препоручујемо овај лист свима онима, који владају руским језиком.

— —

Нове књиге и листови.

Слике из живота св. Саве. Написао др. Илија Бајић. Митровица, штампарија Мирослава Спаића 1907. У књизи има 32 стране. Напријед је предговор, у ком писац осуђује светосавске забаве без светосавског значаја и то га је само натјерало да изда ову књигу. У њој је напријед Пролог, или декламација за тај дан и три драмске слике о Св. Сави. Цијена 50 потура.

О националном раду, предавање држано у „Колу Српских Сестара," 18. фебруара 1907. Написао др. Јован Цвијић. Друго издање. Видовдански прилог „Народа." Дубровник, издање и штампа Српске Дубровачке Штампарије дра Грацића и др. 1907.

Der österreichische-ungarische Ausgleich. Dr. H. Tuma, Landesabgeordenete der slovenischen Marktflecken der Markgrafschaft Görz-Gradiscka. Görz 1907. Goriška tiskarna A. Gabršek.

Паскал Младеновић - Зелињац: Из прошлости босанске. Историја Босне и Херцеговине до пада краљевства. Прештампано из „Српске Ријечи." Накладом српске дионичарске штампарије. Цијена 1·5 круна.

Извјештај главног одбора друштва за школску хигијену и народно просвећивање о своме раду у 1906. год. Поднесен редовном годишњем скупу друштвеном, који је држан 24. јуна 1907. године у Београду, у згради »Класне Лутрије«. Београд, штампарија Доситије Обрадовић 1907.

Општа географија, за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. У Срем. Карловцима. Српска манастирска штампарија 1907. Ова је књига одобрена од Вис. Кр. Земаљске Владе у Загребу за уџбенике на српској великој гимназији карловачкој, а издана је потпором В. С. Ц. С. Одбора и Вис. Кр. Владе у Загребу. Цијена 3 круне.

Прикази и оцене Јагодинског „Бранича" за 6 месеци 1907. године. Написао професор Милић. Јагодина, штампарија Ђорђевића и Гилића 1907.

Извештај српске велике гимназије карловачке за школску годину 1906./7. Књига 48. Година 55. Уређује управа. Срем. Карловци, српска манастирска штампарија 1907.

Мостар и његови књижевници у првој половини XIX. стољећа од Владимира Ћоровића. Прештампано из „Народа" за 1907. Мостар, штампарија „Народа" др. Круљ и комп.

Калиграфски угледи, од Вуће Малетића, наставника трговачке академије у Београду. У тврдим корицама има 20 прегледалица ћирилице, латинице и њемачког краснописа као и дивних монограма.

Београд у служби туђину. Јавно предавање Живојина О. Дачића у корист „Кола Српских Сестара". Београд, штампарија Доситије Обрадовића 1907.

Српски народни вез и текстилна орнаментика. Оригинална монографија на основу историјских докумената. Написала Јелица Беловић Бернаџиковска. Са 14 оригиналних слика. Награђено из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије. У Новом Саду, издање „Матице Српске", 1907. Књиге »Матице Српске« број 21. Сва ауторска права придржана. Цијена 2 круне.

Збирка примјера и поука. Написао Нешо К. Станић Зећанин из Подгорице. Вел Бечкерек, српска штампарија Светозара Грчића и сина 1907. Прештампавање забрањено без дозволе писца.

Споменица 25.-годишњице свештеничке службе Њег. Високопреосв. Господина Нићифора, рашко-призренског митрополита, егзарха Горње Мизије и т. д. Приредио Сава Стојановић, настав. призренске богословије. Београд, Народна штампарија Обилићев венац 10, 1906.

Народни непријатељ, позоришна игра у пет чинова. од Хенрика Ибзена, с њемачког превео Стеван Предић, Приказано у Н. Саду 27. новембра 1907.

Чудеса пресвете Богородице, с кратким поукама. Написао Дионисије Миковић, игуман. Књига II. Оштампано из »Источника«. Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву. Наклада Пишчева. Цијена 50 хелера.

Очигледна настава, (домаћи састав на испиту за сталне учитеље). По D. H. Heferstein-у и др. од Вој. Р. Младеновића. учитеља. Јагодина, штампарија Ђорђевића и Гилића 1907. Цијена 0·30 динара.

и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 2. САРАЈЕВО, 20. јануара 1908. Год. XXIII.

✝ МИЛОВАН Ђ. ГЛИШИЋ.

Српској књижевности и српској умјетности суђено је од извјеснога времена да, с болом и с бригом, броје своје велике и значајне губитке. Они су, за невјероватно кратко вријеме, изгубили Змаја, Јову Илића, Јанка, Сремца, Митровића, Адамова, Ђорђа Крстића и сада Милована Ђ. Глишића.

Симпатични писац „Подвале“, „Два цванцика“, великога броја приповиједака из сеоског и паланачког живота и најбољи наш преводилац био је отишао у лијепи Дубровник да се опорави од онаке бољетице, која га је, прије тога, дуго везивала за постељу. Цијело Српство, које на срећу још није навикнуто на толике велике губитке, са зебњом и страхом пратило је повољне извјештаје, који су оданде стизали о његову здрављу и опорављању. Сви смо се радовали, јер смо се надали, да ће се наш добри Глишић опет латити својег златног пера. Али наједном нам оданде стиже кобна виjест, да је Милован Ђ. Глишић преминуо.

Какав ће велики губитак претрпјети иначе несрећно Српство смрћу овога доброга писца и ванреднога човјека, не може се рећи у једном кратком поменику, писаном у тузи и збуњености. Али сваки онај, којем је и најмање позната српска књига, појимаће значај Милована Ђ. Глишића, знаће да је у њему Српство изгубило једног ведрог и пријатног хумористу, једног необичног зналца српскога језика, који је својим лијепим стилом и богатим рјечником, доказао да је српски језик најљепши и најзвучнији словенски језик. А они који су имали среће да се с тим племенитим, добрим и вјечито расположеним човјеком изближе знају, десетероструко ће осјећати тај велики губитак.

Слава Миловану Ђ. Глишићу!

Симо Ераковић, Д. Тузла.

Испосници. =

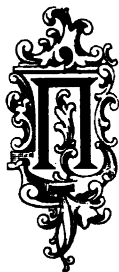

Посним мирисом замириса древни манастир Тврдош, чим минуше божићне покладе, чим неста оног ситог мрсног живота.

Око Тврдоша брзо умукну жива јесења врева; надалеко изумријеше безбрижне пјесме.

Тврдошки испосници са страхом почеше шапорити Давидове псалме и живо низати ситне јерусалимске бројанице, промичући лагано као црне сјенке један мимо другог. По каткад тугаљиво пресијече манастирску свечану тишину оно испосничко сухо кашљуцање и меко, жаловито уздисање, јер нико не зна, кад загази у пост, хоће ли га здраво пребродити.

— Возљубљу.... возљубљу тја Господе.... крјепосте моја — најжаловитије одјекује о манастирске тамне куле и зидине испрекидано јецање увелог ђакона Акакије.

Болешљивом ђакону и осталим тврдошким испосницима ништа тако уз пост не задаје бриге и страха, ни тамјан, ни молитве, ни тешка метанија, као посна сухопарна храна. Због ње се већ ђакону отргло и јело и пиће, али он, као строги испосник, трпљиво ћути, ћути и уздише, док му једном не западе у грло кошчица од рибе. Тешко је искашља и очајно викну:

— Да је мед медени, већ би се дојела, Саваот је проклео -- и њу и ко је једе! — па се лако занесе и крај софре опружи.

Препадоше се око софре окупљени испосници. Свакоме залогај у грлу стаде, учини му се опор, горак и чемеран. Све обузе нека црна слутња, јер ријетко прође једна година у миру са своја четири годишња поста, а да не пресели у вјечност бар по једног члана тврдошке обитељи.

— Ово се даље сносити не може, рекоше строги испосници, кад се ђакон опет поврати, и узеше први пут озбиљније размишљати о себи и о Тврдошу, о храни и посту, који тако подмукло пријети њиховом трошном и измученом тијелу.

Али све узалуд.

— Како год окренеш, постити се мора. Тако нам је свима записано, прошапта отац Макарија.

— Није друге, и ја велим, јер и Христос је постио четрдесет дана у пустињи, уздахну отац Герасим.

— Ја... ама ангели служаху јему... лако је тако, поново зајеца очајни ђакон Акакија.

— Молчите, мученици моји и са мном заједно, молчите и не роптајте противу Вишњега, повика игуман Данило и умирујући испоснике, достојанствено се диже, оде собом у топле подруме, па донесе пуну плоску љуте шљивовице и настави:

— Ево како би, дјецо моја, могли најлакше живо и здраво, а без гријеха, теченије поста совершити.

Плоска крупно заклокота.

— Ја вам не знам бољег лијека, за то и велим: држ' се, синко, плоске уз пост! Не мећите у се посна залогаја, док га чимгођ не залијете. Не мећи, чадо моје, то јест, ако желиш да и ове године соборно запјевамо „Христос раждаетсја славите!“

Наста тишина.

У кандилу, пред Светим Тројством, уље силовито запраска, а на пољу, са сјеверне стране, удари снажно о прозоре мека сушњежица и вјетар разбијен о горде зидине старога Тврдоша.

Са испосничких лица у часу неста туге и страха; њих изненада обли голема радост и срећа. Безазленим погледима обасуше испосници доброг старјешину, показујући се спремни и вољни да му у трен ока сваку жељу и заповијед испуне.

Плоска пође од руке до руке.

Слажем се посве с мудрим предлогом, шчедра руко наша, дочека први плоску проигуман Мина. Данас златна уста новог Златоуста из тебе проговорише, јер право кажеш, да нам ништа друго не може помоћи уз ове наше тешке и претешке дане, до ли иста ова плоска, па да и ми по могућству одржимо своју грешну душу у душнику. Хвала ти

возљубљено и пречешњејше име наше! Живио нам старче праведни!

Отац Мина у заносу изрече здравицу и с братством отпјева „Услиши Господи желанија наша“, али се одма у души покаја. Погледа у игумана. Жао му би, што му рече: Живио! Сјети се еванђелских ријечи „смерт бо твоја, живот мој“, па му се учини посве оправдано, да није смио пожељети другоме среће, која стоји његовој на путу, јер се тврдо нада, да ће му браство тврдошки престо у аманет предати, чим игуман Данило овај живот другим промијени. Покаја се за своје ријечи и кад погледа на уплакано лице ожалошћеног Акакије. Он једини не пјева, јер презире плоску. Он никоме не виче живио! само шути, уздише и мисли: шта ће и како ће, кад до њега плоска дође. Али отац Мина није могао друкчије говорити због велике љубави према плосци, с тога ваљда уздахну и још једном пожудно огледа ракију, за тим клепну чврсто језиком о непце, стресе жуте, миришљаве капљице с дуге, сиједе браде, па плоску пружи даље.

Док су строги испосници редом наздрављали придавајући пуној плосци велику и благотворну моћ у светом испосничком животу, дотле је ђакон Акакија смишљао како ће се исподмукла осветити и игуману и браству, и пићу, и посту. И кад плоска стиже преда њ, он је прими објеручке, спреман на освету, али се побожно прекрсти и у пуној калуђерској смирености тихо прозбори:

— Ваше Високопреподобије, слачајши старјешино и оче наш, дај и мени благослов да искажем своје мњеније по свом срцу и совјести.

Његов светитељски изглед, слабашни и дрхтави глас ражалости браство, готово се хтједе расплакати. И игуману се сузе сврнуше, с тога шутке климну главом у знак благослова, па је тромо на прса спусти и не сањајући шта ће ђакон рећи.

— Патници, испосници и молитвеници овог светог храма и ове обитељи! поче Акакија. С вама заједно и ја, богат грјехми, а убог добрими дјели, падам ничице пред свето Тројство да нам нашег старјешину уз ове посне дане очува цијела, чесна, здрава и долгоденствујушча. Бог је силан и милостив може наше скромне молитве услишати, али се нешто сви бојимо, сви стрепимо и страхујемо, потајно нас нека црна слутња хвата, јер нам племенита наша старино, од неко доба слабиш, а нико не умије да ти то каже, некако те по мало нестаје, топиш се, што'но веле свете књиге, као воск от лица огња, или као слатки шећер у бистрој водици....

Акакија проциједи неколике сузе низ образе, отра их брзо и плачним гласом даље настави:

— Хоће ли то моћи зауставити и исцијелити ова плоска, хоћемо ли моћи сви кликнути: она нас је одржала, њојзи хвала, као што се ви надате, то вам браћо ја не умијем казати, ја сам у томе Невјерни Тома.... Све је добро што ви говорите. Ето и ја кажем: Родила нам она и по дрвету и по камену, али кажем и то: моја је уста никад не дирнула! и презриво плоску гурну од себе.

Браство је преплашено и збуњено гледало у игумана. Игуман се оборене главе насмија благо и мало подругљиво. Дође му смијешно и неразумљиво како ђакон може о њему, здраву човјеку, тако говорити. Али кад очима прелети преко мрких калуђерских лица, и на њима опази неко нејасно чуђење, помијешано са тугом и сумњивим жаљењем, следи му се осмијех на уснама, задрхта и поблиједи. Спопаде га тешко и досадно кашљање, јер на смрт помисли.

— Не бој се, слапчино једна, што одма кашљуцаш! Још ћеш ти огулити коју плећку. Било је и бољих од нас, па нијесу тако одма стрепили. Ја како би ти, да си мало млађи, смрти слободно у очи погледо? Јави се проигуман Мина да га ђоја разговара и тјеши.

Игуман се још горе узмучи. Познаје оца Мину и његову једину жељу, да се што прије одупре о „жезло“, први симбол игуманске власти. Игуману се чини, као да чује Мину гдје шапуће: смерт бо твоја — живот мој! Он Мини не вјерује. То Мина добро зна, стога задрије још пакосније:

— Мало трудне молитве, Бог ти помого, мало тимјан, мало пост, а и године су об...

суле, мој игумане. Оно не реци да није свему опет најкривља наша луда, необуздана младост, која никад није знала шта је: ,доста! Али шта ћеш. Не може се орлова вијека живјети. Наше је да будемо у свака доба спремни, па кад куцне онај час, онда.... е онда, чуо си како рекну: путуј игумане не брини се манастиру.

Игуман се зацену од кашља.

— Каква младост, какве ли године, дражајши наш оче Мина, прихвати охрабрен ђакон Акакија. Буди старији на ријечи, а ништа нас тако не руши, штоно рече отац Герасим, као иста ова посна рана. Издиханија ми, она ће нас све листом уместити и у гроб оћерати, а ето, живи били, па виђели.

(Свршиће се).

Лаз. Јов. Ђорђевић. Врање.

Ране моме сину.

I.

Где се крећеш из наручја мојих
Мило чедо, мирисави крине.
Црно гробље пусто је и тавно,
У гробу је тако хладно, сине.

Још су младе, нежне груди твоје
Да их црна, хладна рака крије,
Па зар да се ове очи гасе?!
Не, не, сине, гроб још за те није.

Види, чедо, како звезде сјаје,
Како красно златна зора руди,
Како сунце топле зраке сипа,
-- Да те из сна вечитог пробуди.

Заман сунце, звезде, зора рујна.
Ти не видиш више те милине,
Ти ми оде, тебе нема више,
— Збогом, збогом, до виђења, сине!

II.

Ох, толико пута у сну
На груди те стегох своје,
И гладећи косе златне,
Љубио сам очи твоје.

О, кол'ко се тада среће
У суморној души крило!
О, како те жељно грлих,
Мили сине, чедо мило!

А кад црна ноћца мине,
И суморни данак гране, —
Од тих снова остају ми
Само сузе, боли, ране.

III.

Вече беше кад сам сузом
Заливао гроб твој хладни,
Када грлих земљу црну
Што те скрива, сине јадни.

И већ ноћ се спушта тавна,
— Шири мрачна крила своја, —
Суморнија но твој отац,
Црња него туга моја.

О, суморна ноћи, тавна,
Буди слатка сину моме,
Нек почива тихо, мирно,
У вечитом крилу твоме.

Зашумори ноћца нема,
— То је одјек мојих јада,
Или можда, небо плаче
Над гробницом мојих нада.

IV.

Све је прошло, љубав, нада,
У твом гробу све почива;
Остале су само сузе,
И у срцу рана жива.

Па зар моје јадно срце
Не сме више љубав знати;
Зар ја морам на твом гробу
Само горко уздисати?!

Не, још срце за те куца,
Мртво моје чедо, младо; —
Ја те љубим неизмерно
Сарањена моја надо.

А кад једном самрт дође,
И на моја куцне врата, —
Ту ће, крај твог гроба лећи
Твој несрећни, јадни „тата".

V.

Тужно сунце на западу седа,
Мртво лишће тужно шуми свело,
И у башти ружа мирисава
Свија недра тужно, невесело.

Са црквице тужно звона брује,
— Ко глас смрти с небеских висина, —
Тада су ми срце раскинули,
Тада су ми сахранили сина.

VI.

Дизало се сунце златно,
Кад сам на твом гробу био;
Зрак задрхта кад сам болно
Мали крстић пољубио.

За суморно грање сунце
Скривало је зраке своје, —
Да не чује тугу моју,
Да не види сузе моје.

И лагано ветрић пири
Око мале хумке твоје: —
То цветићи, сине, дишу,
Да душицу твоју поје.

VII.

За гроб твој мали ја сам венац сплео,
Од рујних ружа и белога крина;
А међу руже уплео сам бео,
Мирисни цветак слаткога јасмина.

Венац ће овај красит' твоје груди,
На твом ће гробу слатко мирисати;
А сваког дана, чим зора заруди,
Сузом ће твоја залити га мати.

А када почне сунашце да пада,
И топле зраке за гору да крије, —
Доћи ће, сине, отац препун јада
Да венац својим сузама залије.

VIII.

Ту, под свежом, малом хумком овом,
Што у хладу свелих липа стоји,
Ту почива душа душе моје.
Ту почива нада снова моји'.

Ту, у мрачном, малом гробу томе,
Крај бокора мирисног јасмина. —
Овде су ми живот закопали,
Овде су ми сахранили сина.

Милорад А. Антоновић. Београд.

* * *

Љермонтов.

Само ја видим како се тамо ниже
Као гроз маглу стаза златна блиста,
Ноћ је тиха у недоглед Богу се диже
Звезде су тако сјајне.... а душа тако чиста.

На небу је све величанствено и чудно
А земља спава у плаветном сјају,
Само сам ја тужан, око моје будно
Блуди у даљину!... Душа тежи рају!

У животу ништа — осим моја лира
У прошлости давној што ми слади век,
А сад само тражим слободе и мира
За навек да заспим и с њом лире јек.

Али не да заспим саном хладног гроба
Нити срце моје да обузме студ,
И у души мојој буде отров злоба
Већ побожно.... тихо... да се диже груд!

Да дан и ноћ слушам, увек... како мени
О љубави силној пева сладак глас,
А нада мном да се вечито зелени
У прастарој шуми испуцали храст.

† Стеван Сремац, Београд.

Очигледна настава у турској школи.

(Неизрађени дио, скица.) (Свршетак).

II.

Дакле дошао учитељ Мухамеданац. Свршио нашу препарандију.

Добио школу.

Отворио школу у мару, дакле доцне.

Нема буџета, нема учила.

Постигао учитељ ипак леп успех.

Ревизор дошао. Ту је у школи, ту учитељ, ту одборници.

Послужење: кафа, ратлок, цигаре.

Оџа побегао, оставио све на мујезину.

Заредила и мушка и женска деца. Женска деца накићена; сав накит из харема потрпали на децу, па изгледају као јувелирски излог.

Последња скамија Циганчићи, њих пронашао Дервиш бег Љубовић за инат Аустрији.

Мујезин преслишава из читања турског, арапског, персијског. Виче само Толко! Алеликум.

Ја се нагох припаљујући цигару и запитах Јусуфа. Јакуб ефендија нам тумачи. „Саг прави си човек а там а там с турцки речови“.

Јакуб ефендија, ефендија је добио јер се сматрао за учена, знао је и ћирилицу и латиницу. То је тај Јакуб ефендија што се г. Чеда Мијатовић њиме похвалио као тековином напредњачком; а српску скупштину краси и један турски фес — мислећи ту на Јакуб ефендијин фес, који се црвени као турчинак међу житом и кукољом напредњачким.

Кад је мујезин свршио, дође ред, на Србина мухамеданске вере.

Он пређе српско читање.

Дође ред на усмено рачунање до десет. (NB то наслов! Турска очигледна настава). Отпочиње очигледна настава.

Учитељ донесе снопиће прућа све по десет уједно. Кратке облице, врло би згодно било да се од њих направе клисови за играње, само да се мало зашиље на оба краја — то је прво пало на памет и маломе Јусуфу.

Прозове (учитељ) малога Јусуфа.

Син неког спахије.

Доста лепо обучен. О врату му велики златан ланац, три пут обавијен око врата, у џепу грдан сахат, ко неки заструк за папулу.

То му дао отац за данас док је испит.

Учитељ раздреши снопић.

Каже му:

— Колико има?

— Десет, одговори дете.

— Узми шест.

Дете узме.

— Замисли да су то јабуке (име јабуке?) поче учитељ, замисли да су то јабуке погачарке, вели учитељ и помилова га по глави.

Дете гледа у штапиће, облице.

— Деца волу јабуке. То ја знам. То је здраво воће, не ваља га зелено јести. Ухвати те грозница, а она је почетак свију болести. Разболеш се, умреш, ожалостиш добре родитеље. — Али ти си добро дете и т. д. Замисли, поједеш шест ових јабука. Колико ти остаје? Узми шест у руке.

Дете једва обухвати оне облице ручицама.

— Је л' да ручам?

— Јест, поједеш све то што држиш у руци.

— Је л' да поручам? запита дете уплакано, па погледа у оне клисове од дрвета, погледа оца, учитеља, мујезина, ревизора и сав одбор општински и кад ни од куд не би помоћи.

— Је л' да поручам? запита одсечно.

— Јест.

— Јок ја! рече дете па седе.

Божа К. Маршићанин: —

Један спомен.

(Свршетак.)

Пок. Ребрић живио је још чудноватије у својој кући. У соби, у којој је становао, било је свега од намјештаја: један кревет, са сламњачом и јастуком сламом напуњеним и једним ћебетом, даље, једна клупа, једно ћупче и једно тестиче. На кревету је спавао и сједио. На клупу је остављао што је било за остављање, у ћупчету је киселио бајат хљеб, да би га могао јести, а у тестичету доносио себи за пиће воде опет са кладенца „Хладне воде".

Његова соба никад није чишћена. По патосу био је дебео слој прашине и од кревета па до врата, познавале су се стопе у прашини. Кад год је долазио у стан или одлазио из њега, увијек је газио по тим обиљеженим мјестима у прашини. То је боље, говорио је он, него чистити собу и чишћењем подизати прашину, па је дисањем уносити у бијелу џигерицу.

Хранио се сасвим сиромашно. Хљеба је јео само онога, који је печен прије неколико дана. Најприје би га ситно исјецкао и у своје ћупче стрпао да се кисели, па би га тек онда јео. Одијевао се само са телалнице. Слабо је с киме разговарао, а дружио се једино са пок. Хранисављевићем. Но и то дружење састојало се једино у томе, што су заједно ишли на „Хладну воду" по воду. Свако послије подне Ребрић би пошао са тестичетом у руци и ударио би на Хиландарску улицу, у којој га је Хранисављевић очекивао, па су одатле ишли заједно и заједно се враћали. И при одласку и при повратку, тешко да су проговорили по двије три ријечи!...

Једног дана дође код Ребрића, сада већ пок. Драгомир Брзак, ондашњи правник, једино да види и упозна тога особењака, о коме је слушао. Ребрић га је дочекао пред вратима своје собе.

— Кога тражите, господине? — запитаће Брзака.

— Вас, господине докторе, одговори Брзак.

Ребрић се зачуди, — јер га никад нико није тражио.

— А што ћу вам? — запита даље.

— Да ме прегледате и дате свједоџбу, одговори му Брзак. Ја сам, знате, чиновник, па сам науман да тражим осуство, а за то ми је потребно љекарско свједочанство.

— Да, да, учини Ребрић, то вам је потребно. Али, молим вас, откуд ви, код толиких младих љекара, нађосте баш мене, да од мене тражите свједочанство? — запита Ребрић.

— Па, господине докторе, ја мислим, да је свједочанство једног старог љекара вјеродостојније.

Хм, хм! понови доктор. А, као, шта вам фали?

— Имам реуматизам у десној руци, рече Брзак. Боли ме, знате, негдје дубоко унутра, ваљда у костима.

— Да, да, само што се та бољка не може лако познати. Деде, загрните рукав.

Брзак учини то.

— Ето, видите, чисто! А боли? Боли ли много? Боли вас негдје дубоко? — питао је Ребрић.

Брзак је све потврђивао.

Да, тако је. То би могао бити ревматизам. Претпостављајући да сте поштен човјек, и да говорите истину, ја ћу вам издати свједоџбу. Хајмо овамо.

Пођу одатле и оду у једну оближњу кавану, гдје Ребрић написа и предаде свједоџбу.

Кад је Брзак примио свједочанство, запиташе Ребрића, шта му је дужан?

— Три цванцике, одговори овај.

Брзак бркну у џеп и извади једну рубљу (по данашњој вриједности 4 динара) па је даде Ребрићу.

— Моје су само три цванцике, рече Ребрић и врати рубљу.

— Господине докторе, ја вам дајем од своје добре воље оволико, рече му Брзак.

— Оставите ви своју добру вољу за себе, а мени дајте онолико, колико ми је по уредбама одређено, а то је три цванцике.

— Добро, онда ми вратите кусур, рече Брзак.

— Нијесам ја ваш сараф, одсијече Ребрић љутито, већ ви дајте мени три цванцике.

И Брзак промијени код кавеџије рубљу и даде доктору његова три цванцика.

* * *

За вријеме свакодневних одлазака њихових на „Хладну воду", Хранисављевић ће једаред рећи Ребрићу:

— Ја имам у кући неколико соба, које стоје празне. Ови моји (млађи) смјестили су се само у једну собу, а оне друге стоје празне. Доселите се и станујте код мене, ја вам нећу тражити ништа да ми плаћате зато.

Ребрић поцрвење у лицу и плану.

Шта кажете? — рече. А зашто ви мени нудите то? Нећете тражити ништа да вам плаћам, као да сам ја какав просјак! Што ви мени, господине, нудите ваше доброчинство, кад га ја не тражим?

— За Бога, господине Ребрићу, ја онако тек кажем, да би били ближе један другом, поче се извињавати Хранисављевић, али му то није помогло, нити је Ребрића ублажило.

— Гле ти њега, понови он љутито. То није лијепо! Ја сам држао да сте ви друкчији човјек, а ви сте као и сви други! Подајте ви своју помоћ својим млађим, а не мени....

И Ребрић оде оданде љут.

Дуго времена послије тога, кад би Ребрић пошао на „Хладну воду", опет би ударио Хилендарском улицом, али не оном страном, на којој је Хранисављевићева кућа, већ противном. Хранисављевић, опет, кад би га видио, пошао би својом страном, на којој му је и кућа. Тако су ишли један једном, а други другом страном, па су се тако и враћали, не проговоривши ни једну једину ријеч.

Доцније су се измирили.

* * *

Кад је Хранисављевић умро, био сам му на погребу. Био је и Ребрић.

Иза цијеле погребне пратње ишао је Ребрић, а иза њега: пок. Брзак, ја и још неки. Хтјели смо да видимо, како ће се доктор држати у овој прилици.

Погреб се кретао полагано. Ребрић је корачао сав скрушен. Кад и кад вадио је из џепа велику црвену мараму те брисао сузе.

Кад стигосмо на гробље свештеници очиташе пошљедње молитве, а кад грунуше војнички плотуни, гробари спустише мртвачки сандук у гроб. Пратиоци при растанку са покојником, почеше, по обичају, бацати груде земље у гроб.

Тада се Ребрић окрете нама и запита:

— Треба ли и ја да бацим земље?

— Такав је обичај, одговори му Брзак.

Он узе једну повелику бусу земље и баци је у гроб рече:

— Срећан ти пут! — па бризну у плач.

* * *

Нека им је свијетао спомен и вјечна им памет!

Адам Мицкјевић.

Ко да буде муж?

(Свршетак).

Апсолутни господар. Боже мој, ту немаш шта више говорити: узми филозофа још данас, одмах, нареди да га смјеста дозову. Ах, каква штета, што мој каплар није био филозоф.

— А ипак не могу спорити, прекиде дјевојка, а пјесник има врло лијепих страна; има он селанце с приличним дохотком; воли живот весео, воли да се забавља с пријатељима. Могу бити сигурна да у његовој кући не може бити досаде.

— Да си ми то прије казала — викну стара чуварка — такав начин живота и мени се веома допада; слободно можеш пружити руку пјеснику, — а мени ћете учинити да будем настојница вашег имања на селу.

— Али то не би дуго трајало — рече младо дјевојче — вртећи тужно главом, јер он воли расипати новац и упропастиће све што има. Врло је опасна ствар расипање, јер је страшно сиромаштво . . . филозоф је много обазривији, врло чуваран, и необично штедљив.

— Онда ми немој више о пјеснику ни причати, бићеш жена филозофа, па крај.

— Али, прекиде наша јунакиња — ако сам ти казала да је филозоф штедљивији, заборавила сам додати, да несрећник нема шта ни да штеди. Он је већ дакле тако сиромах какав ће пјесник насигурно ускоро бити.

— Ако је тако, рече достојанствено чуварка, — онда ти савјетујем да узмеш за мужа нашег старог настојника Бориса. Истина, он никад не прича о и́деалу, нити о абсолутуму, али за то има дивну трокатницу у Москви, у Тверској улици, а уз то двадесет хиљада рубаља и педесет копејака чистог прихода.

Из овог разговора, који се водио у вече на прагу једне куће, расплет излази сам по себи. Хтио сам ствар на томе свршити, али знајући каква је важна ствар кад се тиче пјесника и филозофа, а уз то охрабрен стрпљењем публике, усуђујем се додати од своје стране неколико ријечи.

— Прешавши летимично историју заљубљених пјесника и филозофа, примијетио сам да је велика разлика поступања у таким случајевима код људи обје врсте.

Готово су сви пјесници описивали историју своје љубави, спомињући чак и најмање појединости, које су се тицале њихових драгана̂; али ти исти чим се ожене, не говоре ни ријечи више о своме браку и врло скромно ћуте о својим женама.

На против са свијем је другачије са филозофом.

Историја њихових љубави бива изгубљена за потомство, али за то историја њихових жена бива чувенија него што би се жељело.

Ви врло добро знате како су се удварали Овидије, Петрарка и други; доста је отворити: „Вештину љубави“ или Сонете о Лаури или Глицеру.

Шта је све чинио Сократ да би задобио срце Ксантипе нико о томе не зна, али зато се у свакој збирци анегдота може наћи хиљаду сарказама о тој несрећној жени.

Дакле, долазим до закључка: да пјесници послије свадбе постају филозофи, а филозофи послије своје женидбе пуштају се у сатиричку поезију.

Дамама остаје да ријеше који им се од ова два система више допада?

А што је заједничко у судбини ове двије врсте људи, филозофа и пјесника, то исто је и посљедњи расплет њихове љубави:

Недостаје им најважнијих врлина.

Погађате да говорим о новцу.

Пјесник, који је писао и захваљивао за све вријеме своје младости, лупа најзад на врата своје драгане и каже, као пољски попац Ла Фонтенов:

— Пјевао сам цијело љето.

— Сад играј — одговори му мрав, који се освրће на будућност.

Филозофа најчешће сретне та иста судбина; а ако му испадне за руком да освоји срце заљубљене љепотице — да ли бива срећан?

Чујмо Свифта: Декан Свифт сравњује главу филозофа с оним оруђем, које пјесник Сина у лудници притискује, т. ј. с метлом.

Глава филозофа, каже он, зелена је док је млада; хоће да очисти свијет.

Пролази све собе природе и све кутове стварања као метла.

С временом та метла оголи, онда је стара жена окреће како јој се свиђа, док је не избаци кроз провор на гомилу блата и ђубрета.

Ко је онда бољи; пјесник или филозоф? Нека то ријеше даме, али молећи за опроштај и једне и друге, ја сам, међутим, за настојника Бориса, који има велику кућу и чист приход двадесет хиљада рубаља и педесет копејака.

С пољског: **Лонтиц̂јевићева.**

Н. Гарин:

Племенит муж.

Корејска прича

с руског превео: **Чедовић.**

Ким-бо-реми бијаше ожењен младом и лијепом женом Чон-си.

Он се често одвајао од куће и остављао жену саму.

Један ђак, син министра Ни-сан-таја, заљуби се у његову жену.

Помоћу једне старице, којој бијаше добро платио, изјави младој жени љубав и мољаше је за састанак.

Но Чон-си одби то.

Тада млади објешењак леже у постељу, а старица каза Чон-си, да он умире од љубави за њом и да ће заиста умријети, ако му не допусти да јој дође.

Чон-си смилова се и одобри. Тада младић поче долазити у њен дом. Њен дјевер посла кратко писмо своме брату: „Дођи: несрећа!“

Када Ким допутова, брат га срете и исприча му све. Тако пођоше заједно дому.

Оставивши брата пред капијом, Ким уђе у дом, погледа женину собу и вративши се, рече:

— Ти си се преварио, она спава сама!

Затим се опрости с братом, и учини се као да отпутова опет у свијет старим послом.

Али, када брат одмаче од дома, Ким се поврати, јер заиста младић бјеше у соби његове жене.

Обадвоје још слатко спаваху. На сточићу стајаше пиће, којим је жена частила љубавника. Ким врло

опрезно пробуди младића. Кад се младић освијести, Ким му рече:

— Видиш, сад бих те могао убити. Но ти си млад и по изгледу, користићеш много отаџбини. За тим насу чашу пића, којим га је жена частила и пружи му је.

Када младић испи, муж га упита:

Волиш ли ти одиста моју жену, да би могао вјечито живити с њом. Ако је волиш, ја ћу јој дати развод брака, и жени се њом.

— Она није моја прилика — рече младић.

— Онда ево још једна чаша, испиј, иди — рече муж, — и више не долази. Као што видиш, ја њу толико волим, да сам је узео за жену.

Младић испи и опет чашу и обећа да више не ће долазити. И заиста одржа своју ријеч.

Пошто оде младић, изађе и Ким, не разбудивши своје жене.

Брзо узјаха коња и отпутова својим послом.

Мјесец дана није се враћао кући. Кад је дошао с пута, застаде жену срећну његовим доласком.

Он је њежно загрли и никада не даде од себе знака, да зна њену тајну.

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића**. —
Наставак.

Имућни домаћини, а православни пре су имали у Србији готово сви, а сад понекоји, нарочите з г р а д е з а г о с т е, са свим засебно озидане у дворишту, које су често биле подељене на приземни део и горњи бој и звале су се К о н а ч и ћ и. (Милићевић). Исто је тако отмено гостопримство и код мухамеданаца босанских и херцеговачких у њиховим конацима, које зову „м у с а ф и р а н а м а“. (Цвијић).

Шта више до пре 70 година ни у Србији, ни у Босни, ни у Херцеговини није било по селима ни крчми ни гостионица. Кад ко путује преко земље, он иде на конак у село, где га застане мрак, пред најбољу кућу, па пита може ли ноћити, а домаћин му или ко други из куће каже: „Можеш, брате, с драге воље и добро дошао!“ или му каже да не може, јер нема сена за коње, или друго што, него га упути где може ноћити. Кад иде много људи заједно, а они се разделе по кућама. Сваки ће домаћин примити радо на конак свакога путника, угостиће га као најбољег свог пријатеља и познаника, на пр. ако се догоди да домаћин нема у кући ракије или друго што, а он отиде своме суседу, или чак у друго село, те узме у зајам, и части госта. У гдекојим газдинским кућама готово сваки дан било је гостију, на пр. данас поп, сутра калуђер, прекосутра Турчин или какав просјак и т. д. Где ко ноћи, оданде га ујутру не пуштају док не руча, а на ужину се сврађају путници опет тако по селима; доста пута човек сврати у какву кућу да се напије воде или да запали лулу, а жене га питају да није гладан, и нуде га да седне мало да му даду што да поужина. Многи Срби бегови, који су ислам примили, по Босни, имају уз кућу особити конак где дочекују госте. У таком конаку могао је човек бити ако хоће месец дана, даваће му једнако јело и за њега и за коња (без динара, осем ако што поклони слугама кад пође).

Још је узвишенији карактер Црногорца кад прима човека под свој кров који бежи од невоље. Сваком невољнику отворена су врата у сваком дому сваког Црногорца. Није та душевна врлина и људска милост само за брата Црногорца, већ за сваког брата Ришћанина, па и за самог Турчина. Не гледа се које је вере и народности, већ се гледа каква је људска невоља. Догађало се да су Црногорци каквог кривца гонили да убију, а овај се дочепа да у чију кућу умакне. Онда је кривац у сигурности и више га нико таћи не сме. (Већином по Вуку).

Још грчки цар Мавриције рекао је, да су јужни Словени према странцима врло пажљиви, да их у закриљу проводе кроз своје земље и на личну одговорност другом суплеменику дају. Српски цар Немања угостио је у Нишу Фридриха Барбаросу с крсташима тако богато и искрено, да су га немачки историци с похвалом помињали.

По „Законику“ српског цара Душана из године 1349., објављеном у Скопљу, има нарочит параграф, који се тиче гостопримства, и ту стоји: ко неће ноћу да прими трговца на стан, казниће се према учињеној штети трговцу. Али у средњем веку већ се помињу по српским варошима и гостионичари, а уз манастире и болнице.

Па и у ширем државном смислу српско је гостопримство увек стајало на достојној висини.

Срби Латини, то јест Срби закона римскога, особито Дубровчани, а не мање и Саси рудари били су тада, у средњем веку, заштићавани у српским земљама у свим могућим правцима, о чему се брину многобројни специјални закони свих српских владара, па и босанских, јер је Босна била независна од Србије. Штитио им се не само живот, него стално и у свакој прилици и имаовина; па се предвиђало у извесним заплетенијим приликама, кад се није могла штета наплатити од криваца или села и околине, да то плати из своје приватне касе сам владалац.

У средњем веку Срби су рачунали у тако зване полуверце, нарочито: Франке, Алемане, Маџаре и Јермене, па је и њих закон изрично штитио и уживали су многе привилегије, али им је закон препоручивао

да се не жене Српкињама, јер то се Србима није свидело.

(Наставиће се.)

Димитрије Митриновић, Загреб.

Демократизација

Науке и филозофије.

Наслов је овога чланка неодређен, јер није одређена ни тема његовог расправљања. Не мислимо дати какву кратку и језгровиту студију, него износимо мисли, које су далеко од сваке настраности, и оригиналности, а које се асоцијативно јављају кад човјек размишља о опћем културном стању нашега народа, о његовим унутрашњим политичким борбама и побољшању његових просвјетних прилика. Ударајући гласом на поштење и разборитост ми смо далеко од тога, да народно просвјећивање и демократизацију науке држимо темељем за поправљање наших неприлика, и да мислимо да је све у реду, ако имамо довољно добрих, популарних књига. Ту су прије свега, важни моменти политички и економски; али нас, ипак, нико не може разувјерити да треба свраћати пажњу и на моралну и интелектуалну страну народног живота.

Кад човјек узме да прегледа каталоге наших књижара, пред њим се указује једно жалосно обиље књига и књижица, које немају ништа заједничко са правом књижевношћу. Ту има монструозних романа и новела од безимених писаца и безимених преводилаца, ту читава брда брошура и брошурица, памфлета и разних других сочиненија политичких и партизанских. Наслови вриједних књига из лијепе књижевности чине утисак једне осамљене и сјетне статуе у каквом циничном пејсажу; наслови таких књига из науке и филозофије дозивају у памет слику мудраца, који је случајно забасао на вашар таштина познат под именом: модерно, савремено друштво. И док добрих књига белетристичких још и имамо, колико-толико, научних и филозофских књига немамо ни толико, колико би управо морали и могли имати. Могло би се рећи да смо ми народ, који не воли много мислити, да смо недовољно сазрели и култивирани, да би се интензивније могли бавити научним и филозофским радовима — и у тој тврдњи знатан би дио био истинит. Треба још узети у обзир, да су несређеност и вријење основна стања свих земаља у којима живи српски народ, и тада би се могло рећи, да нам се уопће није потребно занимати тим луксузним и егзотичним стварима, које немају никакве везе са стварним, практичним животом, који треба да буде проживљен, а не просањан. А тим се не би рекла истина колико би се наши опћи болови могли ублажити, кад би дух наше јавности био разборитији и трезвенији, кад би био способан да разликује главно од споредног битно од небитног, принципе од каприца, површне и распламсане говоранције од истинских и темељитих убјеђења! Управо, цјелокупни наш живот болује од оскудице мисли, од несхваћања положаја ствари: ми, још увијек, најчешће мислимо иза свршетка дјела, а не пред почетком његовим. Највећа већина наших радња, особито у унутрашњој, страначкој политици, није потекла из разложитих и принципијелних увјерења, него из ината, зависти, себичности, мржње и сличних недостојних мотива. Мјесто принципа, по сриједи је, врло често, каприц. А ми не ћемо моћи темељно напредовати све, док се већина наших акција не буду предузимале с озбиљнијим и честитијим намјерама. Страначке борбе имају свој разлог опстанка, и врло често нам је више него смијешно неко наивно и сентиментално одушевљење „за слогу"; али страначарство не смије да сађе са висине принципа у низине ситних и недостојних борба, у којима се тјера мак на конац и a priori побија и негира све што је изашло из противничких табора. У нас још увијек у политици влада неки ауторитативни дух, те наша политика најчешће и није политика разлога и мудрости, него политика ауторитета и крилатих ријечи. Мало је људи који се мијешају у политику, а којима очи нијесу закрвавиле од партизанства; ријетки су политичари и новинари са широким душевним хоризонтом, који су кадри дати политичко начело на темељнијим основима научним и социјолошким; који све што раде, раде само за принцип и из принципа, а не из ситних мотива личних и партизанских. Борбе за личност и за ситне, небитне разлике у програму или тактици развиле су се до бесвјесности, и света амбиција имати савјести и интелектуалног поштења свела се готово на нулу. Подваљивања, клеветања, опадања и лажи чине, с малим изузетком, основну, карактерну особину наше јавности и наше журналистике; врло често се чини, да се по гдје-гдје са свим изгубио смисао за логику и грађанску честитост. Наш живот није у стагнацији, него у грозничавом трзању и сталном вријењу, али је наша средина ипак тако кужна, тако морално баровита и смрдљива, мутна и нездрава. (Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

Смрт Нушковића Вука.

Разболе се Нушковићу Вуче,
Боловао пет година дана,
А тада је Вуче преминуо.
Носе њега у Вишу планину
И туди су Вука оставили,

Па се јесу натраг повратили.
Кад је прошла годиница дана,
Подиже се Нушковића мајка,
Да обиђе свога сина Вука.
Кад је дошла у Вишу планину,
Туди нађе свога сина Вука,
Али Вуче не бје преминуо,
Него јечи Нушковићу Вуче,
Одјекује сва Виша планина.
Ако јечи, јест му за невољу,
Јер је јадну Нушковићу Вуку
Кроз све кости проницала трава,
А у глави излегле се гује,
На крилу му љето љетовале,
Под пазухом зиму зимовале,
Кад је Вуче матер угледао,
Проговара Нушковићу Вуче:
„Чујеш, мене, моја мила мајко
Мени јесу муке додијале,
Нег сазови наше пријатеље,
Носте мене мору леденоме,
Не би л' ми се Господ смиловао
Не би ли ме рибе пождерале."
Кад то чула Нушковића мајка,
Одмах сина јесте послушала.
Носе њега мору широкоме,
И туде су оставили Вука.
Кад је прошла годиница дана,
Опет с' диже Нушковића мајка,
Да обиђе свога сина Вука,
Али Вуче јоште у животу.
Кроз кости му проникнула трава,
А по њој се цилитају гује,
Цилитају гује и јакрепи,
Кад је Вуче матер угледао,
Проговара Нушковићу Вуче;
„Носте мене хилендару цркви,
Не би л' ми се црква смиловала,
Не би ли се муке избавио."
Кад је Вука саслушала мајка,
Опет сазва неколико људи,
Носе Вука Хилендару цркви.
Кад се јесу цркви приближили,
Пред Вуком се затворила црква.
Кад то виђе старац игумане,
Који служаше часну летургију,
Излазио старац игумане,
Излазио пред бијелу цркву,
Па он пита Нушковића Вука:
„Казуј, болан, Нушковићу Вуче,
Казуј, болан, што си згријешио".
Проговара Нушковићу Вуче:
„А шта ћу ти јадан казивати,
Кад ја бијах од двадест година,
Одметнух се јадан у хајдуке.
Хајдуковах за седам година,
Изабра ме чета старјешином,
Дадоше ми пушку пафталију
Која ваља три царева града.
Кад постадох јунак харамбашом
Сведох чету Дервенти планини,
А одатле у то поље равно,
А у пољу пребијела црква,
А у цркви бјеху калуђери.
Ја подвикнух на своју дружину,
Ударисмо на бијелу цркву.
Калуђери цркву бранијаху.
Сасјекосмо младе калуђере,
Оробисмо пребијелу цркву,"
Кад је Вуче ријеч довршио,
Проговара старац игумане:
„Казуј, даље, Нушковићу Вуче.
Казуј, болан, што си згријешио,
У младости, у својој лудост!"
Проговара Нушковићу Вуче:
„А шта ћу ти јадан казивати
Јесам велик гријех учинио,
У младости, у својој лудости.
Обљубио три снахе рођене,
И још седам кума крштенијех."
Кад то чуо старац игумане,
Проговара старац игумане:
„Казуј даље, Нушковићу Вуче,
Казуј болан што си згријешио,
Не би ли ти души лакше било".
Проговара Нушковићу Вуче:
„А што ћу ти јадан казивати,
Када бијах јунак харамбашом,
Харамбашом у Вишој планини.
Али пошли кићени сватови,
Да доведу лијепу дјевојку,
Ја упитах кићене сватове:
„Куда ћете, по коју дјевојку?"
Кад су они мени казивали,
Ја сам њима скудио дјевојку.
А отлен се свати повратише.
Ту сам велик гријех учинио,
Који ми се опростити не ће!"
Кад игуман ријеч саслушао,
Проговара старац игумане:
„Казуј, даље, Нушковићу Вуче,
Казуј, болан, што си згријешио."
Не би ли ти души лакше било.
Проговара Нушковићу Вуче:
„А шта ћу ти јадан казивати,
Кад смо ону оплијенили цркву,
На олтару затворена врата,
Мислијасмо унутра је благо,
Па ми златна оборисмо врата,
Уљегосмо у часног олтара,
На трапеви златан сандук бјеше,
Мислијасмо унутра је благо.

Отворисмо златнога сандука,
Ал унутра божји угодници,
Света Петка и света Нећеља.
Куну мене Петка и Нећеља:
„Е, да Бог да, Нушковићу Вуче,
Боловао за седам година,
Кроз кости ти проницала трава,
А у трави излегле се гује,
Излегле се гује и јакрепи,
У крилу ти љето љетовале,
Под пазухом зиму зимовале,
И опет се с душом не растао,
Док све своје исповиједиш гр'јехе."
Кад то чуо старац игумане,
Чита њему проштене молитве.
Од цркве се отворише врата,
И униђе Нушковићу Вуче,
Цјеливао све свете иконе,
Цјеливао и још даривао,
Па изиђе из бијеле цркве,
Те говори својој дружиници:
„Чујете ме, моја браћо драга,
Донесте ми до товар барута".
Ту су они њега послушали
Донијеше што је затражио,
Одмаче се Нушковићу Вуче,
Одмаче се од бијеле цркве,
Па истресе барут на гомилу,
Те он сједе на сриједи барута,
Под собом је барут запалио.
Мили Боже чуда великога,
Кад се силан барут упалио,
Диже Вука небу под облаке.
И свега га барут раздробио,
Само с' десна повратила рука,
И она се јесте посветила
Јер је Вуче за живота свога.
Потпомаго ништа и убога.

Стеван Ј. Краваљача. Прибиљежио у Пазарићу.

Српске нар. приче из Гор. Крајине.

Када ће Марко Краљевић оживјети.

Старе књиге, веле, доказују, да ће само вријеме надоћи, кад ће Марко Краљевић оживјети. Али он би и пуно прије тога оживио и махом се појавио — само, да је могуће сав народ српски уталомити, да га један обени ред нико не спомене.

Ну то је опет немогуће. Једног српског села не би тако ујединио, да само за један ред Марка Краљевића нико не спомене, а некмо ли сав свијет српски. И тако Марко Краљевић, по свој прилици, не ће на овај свијет изаћи, док његов прави земан не дође.

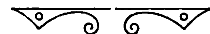

Како је постало капарисање.

Огласи некакав трговчић Турцима, да му дождену за готове паре стотину товара шишака. Турци, као да су то једва дочекали. Погоде се и без сваког јамства с трговцем, на речени дан дождену равну стотину товара шишака.

Трговац дође и рече: како је с друге стране већ добио шишке, колико му је требало. Али ипак, кад су га послушали, каже им, да ће и њихове купити, ако му на сваком товару пуште по једну цванцику. Турци се стану ћулити и снећкавати, ама трговац не попушташе од своје. Видећи, да су сами криви, што штогођ капаре не затражише код погодбе, пристану и на ту понуду трговчеву, па пресипавајући му шишке говораху:

— Није, бива, памет скупа ни за какве паре, ја камо ли за стотину цванцика!

Од тад је, веле, и код нас настало капарисање, те ти код нас сад ни за какву погодбу без капаре не би нико дао ни пребијена маријаша.

Бездјетак.

Гонио Турчин воз куруза на сајам. Неђе на путу одријеши му се једна врећа и распе нешто куруза. Расутијех куруза не хтједе купити. Него, кад је врећу завезивао, упита га неко од мимопролазећијех:

— За што, Турчине, не покупиш тијех куруза?

— Не ћу, вјера је, јер ето сад на бездјета иза мене, он ће то покупити.

Људи се зачуде томе одговору и мало заостану, заклонивши се за живицу, да виде оће ли Турчин погодити.

Али, збиља, иде један чојек, па дошавши до расутијех куруза, стане по цести, ама све и несретно зрнце купити. Кад их је покупио, приђу му они људи, те из разговора шњиме сазнаду, да је доиста бездјет. Бездјетку нигда ништа доста није, свега је и гладан и жедан.

Садиловац. Из збирке: **М. Кордунаша.**

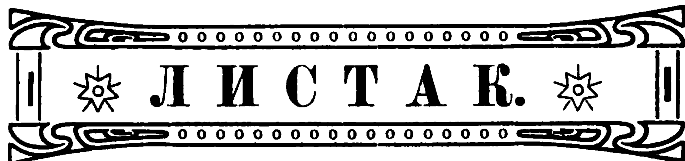

Књижевна хроника.

Под маглом, Данак у крви.

(Свршетак).

Познато је да Бранислав Ђ. Нушић намерава да напише једну тетралогију историских фрагмената у једном чину; цео би циклус имао једно заједничко име „Раја" а сваки фрагменат, опет, имао би свој наслов. Нушић је своју тетралогију отпочео са „Кнезом од Семберије"; „Данак у крви" други је фрагменат у том низу Нушићевих патриотских драма.

Кад год сам гледао или читао ове две (по обиму) мале драме, ја сам увек долазио до уверења да их је Нушић назвао фрагментима само из једне, ничим не оправдане, скромности, из једне спјушне неиндивидуалне обазривости да га какав стручни и непозвани критичар (каквих има много у писменом роду српском не би прекорео због његове тобожње претенциозности (мада се Нушићу не може порећи право да буде претенциозан). Међутим, ови фрагменти или драмска форма све једно је како ће их човек назвати, имају више живота, више идеје и више психологије, него цела наша драмска књижевност укупно, рачунајући ту чак и дела нашега Шекспира — Милоша Цветића. Ма да изгледа невероватно — а за мене специјално може се рећи да сам, у великој мери, пристрасан кад говорим о Нушићу — али је ипак један непобитан факат да Нушић једном речи више каже, него сви наши драматичари целом својом драмом; у речима Кнеза од Семберије: „Јеси ли сада, беже, задовољан?" лежи оксан осећаја, а у цигло једној речи Ибиш аге у „фрагменту" „Данак у крви": „Прекратих" лежи психолошки кључ за целу ту ванредно суптилну психолошку студију.

Мени, као гледаоцу и читаоцу, савршено је све једно шта је Нушића подстрекнуло да пише „Данак у крви", мени је све једно да ли је он свој сиже нашао готов у каквој историској студији Томићевој, или је у тој истој студији, за коју позвани веле да је ремек дело историске монографије, нашао потврде за своју драмску идеју, нашао смелости која га је нагонила да ту своју идеју, нејасно зачету у његовој глави, обради у једном драмском облику. Ја, као гледалац, тражим од писца да ми пружи једно уметничко дело, које ће ме покренути да размишљам и да осећам; критичар мора истраживати генезу тога дела, мора изналазити утиске, који су били примарни сарадници пишчеви.

Садржина тога новога Нушићева комада може се испричати са неколико речи. Кад су Срби били турска раја, онда су они Турцима имали плаћати велике и честе намете од сваке руке. Најцрњи и најсвирепији облик намета био је такозвани данак у крви. Сваке, чини ми се, пете године силазили су султанови људи у питома српска села и ту су, као кад се врши рекрутовање, одабирали здраву и младу Српчад, коју су собом одводили да служе султану, једном речи: та Српчад су прелазила у Ислам и постајали су најцрњи непријатељи Срба — јањичари. Да се мајке не би морале одвајати од своје деце и да њихов пород не би био непријатељ Срба, оне су ружиле своју децу: нека је сину сломила руку, нека ногу, а нека, мада то изгледа нематерински, ископала је својем детету око. У Гостовића кући остало је само једно дете, остао је последњи изданак те некада велике српске лозе. Наивна је мајка мислила да ће за Турке бити довољан и убедљив доказ околност, што је то дете последњи носилац некада чувеног имена и што је оно једино од којег се мајка нада потпори у старим данима својим и зато га није, као остале мајке што су урадиле са својом децом, онаказила. И Ибишага је некада одведен из те куће и сада када је после толико година пао у ово питомо село, у њему се почеле будити старе успомене из детинства, наједном је почео осећати као да је и он још члан те куће и, не могући даље слушати вапај једне несрећне мајке, која моли и богоради да омекша камена срца султанових повереника, он трза пиштољ иза паса и убија дете. Све правдање Ибишагино и све његово објашњавање је једна једита реч — „Прекратих!" Прекратио је тортуре јадне мајке, која, кршећи руке хоће да спасе своје јединче, прекратио је и — своје рођене муке.

Овај фрагменат, овај последњи чин једне страховите народне трагедије, чини на гледаоца врло страховит утисак, утисак који депримира. И кад се овај комад оцењује са становишта старе и овештале естетике, која је израдила рецепт за сваки литерарни облик и која, са много ауторитета и врло много негирања стварности, прописује да једно уметничко дело треба човека да уздиже и да, ни у којем случају, не сме на човека вршити депримирајући утисак, онда је ово дело промашило свој циљ, огрешило се о најбитније законе једне непогрешиве, утврђене и бронзане естетике. Али кад би творци естетике, који своје претенциозне естетичке норме не стварају према уметничким делима, него, са ауторитетом намрштеног и педантног професора, траже да се уметничка дела стварају према тим њиховим крутим и произвољним нормама, онда историја, са свима својим страховитим догађајима, који су проузроковали нове државне облике не би смела да буде предмет ни једнога литерарнога облика, онда Шекспир не би био највећи драматичар, него би био једно име у регистру светске књижевности, које се некада, пре толико и толико стотина година, јавило као какав тренутни метеор. А ко познаје наше „критичаре" који, са одвратним претензијама уображених стручњака, пишу своје „критике" по дневним листовима, тај ће, свакојако, већ унапред знати да је Нушићу учињен тај прекор.

И у овом се комаду огледа цео велик драмски таленат Бранислава Ђ. Нушића. И у томе комаду је јединствена техника, која млађим писцима, који мисле да имају драмског талента, може послужити као најбољи углед у нашој драмској књижевности. Техника је чак, мада то изгледа непопуларно, кудикамо боља од технике у „Кнезу од Семберије". И што је најглавније и што је најбољи доказ да је тај човек добар писац, то је да се Нушић не понавља. Он се још развија, још није достигао своју кулминациону тачку у стварању. Писци у нас, кад претуре четрдесету, почињу се понављати, бивају досадни, постају плитки, површни, постају рђави писци.

Још нешто. Неки од наших „критичара," који своја критичка откровења саопштавају преко дневних листова, замерили су Нушићу што није довољно мотивисао Ибишагу и његово, званичним би се језиком

рекло спонтано, убиство. Такав прекор му може учинити само онај, који није пажљиво пратио сваку Ибишагину реч, сваки израз на његову лицу. Уосталом зашто Ибишага пита тако ревносно за Ристовића кућу и зашто, с болом у души, распитује за њезину чељад и село у које је упао? Али један „критичар" је ишао још даље. Он је, износећи нацрт за сваку сцену, предлагао Нушићу да свој комад преправи по његову упутству. Али на тај начин и према таковим менторским упуствима може писати драме само господин доктор Каменко Суботић.

Београд, у децембру 1907. год. **Пера С. Талетов.**

Павле Лагарић.

Онима којих се тиче.

Aesthetik-ом бавили су се људи још пре Аристотела.

Свети Аугустин, пре но што га је католичка црква прогласила за свеца, написао је књигу „О лепоти".

У Енглеској постојали су већ од јавних времена „aesthetic movement.

У Немачкој створили су философи науку „О лепоти".

И код нас Срба показало се у последње време много естетичара, људи, који већ омршавише пишући о лепоти песама, приповедака и слика, али чију душу никада није потресла ни слика, вајарски рад, песма, нити приповетка.

То су у мојим очима само телали, који своје назоре телале по улицама, вашарима и новинама, али који нас нису могли ни најмање научити, да осетимо ону скривену лепоту, која се налази у сваком правом уметничком делу, који нам нису могли ни најмање помоћи, да уживамо у правој поезији.

Кад сам читао песму, посматрао слику, вајарски рад, леп предео у природи или лепу жену, кад сам слушао лепу музику, све је то утецало јако на моју душу, све је то пружало мени неко душевно уживање, и ја сам се у својим приказима увек старао, да изразим колико могу и како могу оно, што сам осећао да изнесем оно уживање, које ми је пружило свако право уметничко дело. Ја сматрам сва уметничка дела и све финије форме и живота за снаге сасвим особите врсте, које у мени увек побуђују угодне осећаје.

Ја ценим „Мадоне" Рафаела; „Мојсеја" Микеланђела; „Песме" Гетеове; музику Bizet-ову; леп ландшафт у природи или лепу жену ради њених унутарњих особина, исто онако, као што ценим цвеће и драго камење ради њихових изванредних особина, јер цвеће и драго камење, као и свако право, уметничко дело, поседују неку чудотворну снагу, којом у мени побуђују увек особите и јединствене осећаје радости.

Зато сваки онај критичар, који није искрено осетио лепоту природе или уметничких дела, није кадар ни писати о лепоти истих дела.

Но на жалост, код нас Срба, са врло малим изузетком о лепоти уметничких дела пишу само они људи, који лепоту никада нису искрено осетили, чију душу никада нису дубоко потресла права уметничка дела.

Ја бар мислим, да они наши критичари, који необичном хвалом обасипају песме Ћурчина и Стефановића, и који похвалише Стефановића песму

У име Вечнога.

Дођи драга, дођи! доста сам те чеко,
Доста сам те жељко пусто и без наде
И доста сам пута с очајањем реко,
Да не могу више стишат крви младе!

Сад и не ћу више! Време је већ дошло,
Ја осећам да сам посто човек зрео.
Дечаштво је моје невино већ прошло,
Сад ме мушкост гони, као огањ врео.

Плодности сам жељан и хоћу да стварам,
Да и тело моје свог остави трага!
Не ћу да те ласкам златних речи чарам,
У име Вечнога тражим — дођи, драга!

да та господа нису више кадра искрено осетити праву лепоту. Они људи, који за ту и за још неке Стефановића песме рекоше да су то лепе песме, изгубили су сваки укус, они немају више осећаја за праву лепоту — то су дегенерисани људи.

Вами господо, који хвалите песме тога Стефановића, Ћурчина и Браће Одавића, фали наивност. Но да ме не би можда рђаво схватили, под наивношћу не мислим ону неотесану безкритичност, него за наивна критичара сматрам онога, који још има сасвим природан и непокварен инстинкт, инстинкт, који је увек кадар одабрати лепо од ружнога.

И још нешто господо.

Ви који се бројите у мисаоне људе, у људе богато развијених живаца и осећаја, који пратите развитак светске литературе и уметности, могли сте опазити, да готово уметници свију образованих народа, како песници, тако и сликари, узимају мотиве за своја уметничка дела једино из свога народа, и да сви ти уметници топло, дубоко и искрено љубе онај народ, из кога су поникли, и ону земљу, где су први пут сунце угледали, стога држим, да не ћете ни мени замерити ако и ја више симпатишем са оним српским песницима и приповедачима, који интензивно и снажно љубе свој народ, који свој живот посветише служби српскога народа, као што су Змај, Јакшић, Кочић, Невесињски и Милорад Петровић, а јако осуђујем Вашег песника Стефановића, који се није стидио да пева као песник неослобођеног и неуједињеног српског народа:

Ал твоја чиста и слатка пут.
Чедна, невина,
Од свег ми је на свету, знај
Већа светиња.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Boli trpi i h Franjo Jarmek. Ciena 50 fil. Zagreb. Tisak S. Marjanovića. 1907. Пред собом имамо првенчад једног сентименталног младог човека, а да је сентименталан и болећиве душе, то нас уверава већ и сам наслов ове збирчице песмица. У тој болећивој сентименталности тражи он одушке својим осећајима у врло неуспелим песмицама, које одају и сувише слаб дар песнички као и слабу душевну и интелектуалну спрему за узвишен позив песника. Песнику је још мутно у души, осећаји се нису пречистили и из мутна извора извиру мутне, неразговетне, махом силом скрпљене и неразумљиве песме, врло рогобатне по стиху, а изражене врло неправилним језиком. Ја бар нисам кадар да их већину разумем као на пр. оно у песми »Ćudorednost«:

Sprječena je čežnje moje pruga (!)
Pa mi je i tamna smrtca slagja
Neg svjet, k o m u v i d i š p o l u k r u g a.
(стр. 19.)

или на пр.:

Studen led i vruća vatra
To su dvije protustruje,
Ali ipak jedna drugoj
Oštri zakon lako kuje.

Или у »Pabircima«:

Pravo je tobože ispit svega prava
Pametnije, da se uči svoja prava.

Ко може нек ово протумачи! Као и ово Domovini:

Kleti dušman iz tvog stana
Nesmiljeno tebe tjera
Pepel krije oštra žara
Z l o č i n v a t r e v o d a h a r a
S v j e s n o m p r a v u s t e g j e m j e r a.
— — — — — — — — — — —
Hrvat ljubi zemlju svoju
Domovinu uzor boju
Sama pesma to će reti

Ипак сам једну врло добро разумео, те ћу и да јој завршетак цитирам ради илустрације песникове једне потпуно јасне чежње, али без свог коментара. Наслов јој је »San«:

Pred me dogje P r e r a d slavni
Rukom drži vjenca sjaj
Za njim stoji Marul davni.
Kazuć meni lovor taj

Lišce metnu mi na glavu
Nešto reknu obadva:
»J a r m e k mora imat slavu
Ta to svaki smrtnik zna!«

У колико ће се песнику сан испунити нисам кадар просудити и пророковати, толико само сам уверен, да га овај пут, који је изабрао, за цело не води слави. **М. Нед.**

Чудијанке, песме Ристе Тасића. Издање књижаре Браће Д. Селића, Пожаревац.

Какве ли се још бесмислице неће назвати „песме"? — Не само песама, него ни стихова добрих нема овде. Бесмислице и празно, најобичније и најбљутавије причање о свем и свачем — то је садржина ових „песама", које овај назив носе једино по једнаком броју слогова у редовима и сликовима на крају. Од натписа „Чудијанке", па до последњег стиха „Мом белају нема лека" има 123 стране, које су више или мање притиснуте бесмислицама, те човек мора искрено да зажали Ристу Тасића. Са много мање и времена и трошка и муке могао је он нама показати своју вредност. Него, интересантне су донекле овакве појаве, те нека ми је допуштено да кажем реч-две о њима.

Писца ових „Чудијанака" срео сам једном на прашињавом државном путу, у рано јутро, где иде и бележи нешто на хартији. Кад сам доцније видео у књижари ову књижицу, заинтересује ме, купим је од самога издавача за г р о ш (цена јој је на корицама 1 динар) и пошто сам прочитао неколико страна, видео сам да је та књига ипак скупа. Писац је учитељ и, на жалост, то није први учитељ који се овако, без икакве потребе, много срамоти пред најширом јавношћу. Шале ради да наведемо само нека места, која су узета од реда, не пратећи их нарочито:

„Нешто мислим и премишљам,
Свакојака чуда смишљам,
Али опет једно волим,
Тебе, Миљо, да умолим:
Немој нешто да се лудаш,
Па за другог да се удаш!" (Стр. 5.).

Ево како, на пример, удавача описује момка, за кога неће да пође:

Гле! како му тај нос стоји,
Као да се неког боји,
Сав се ено успрћио —
Мора да се уплашио!" (Стр. 11.).

За бољу карактеристику и садржине и облика нека послуже још и ови „стихови":

„Сад имамо — председника,
Тамо хитај, овог стика
Он, председник, газда-Миле,
Порадиће из све силе,
Да лупежа, ове крађе,
Брже хвата и пронађе! (Стр. 51.).

Такве су све 123 стране. И ја не бих ни реч проговорио о овој књизи, да она није за ово кратко време трећа збирка потпуно сличних песама учитељских. У В и л и је већ било говора о збирци Сретена Динића „Јеци и Одјеци", коју као да је писао Риста Тасић (или као да је Ристину збирку писао Сретен Динић). Надмашио их је само Михаило Р. Јагодинац, кога би у интересу учитељскога угледа требало уклонити из учитељства, јер је својим песмама доказао огромно незнање у српском језику и тоталну неписменост.

Посматрајући ове појаве међу учитељима (сва су тројица људи у годинама), мора човек једино оправдано објашњење за њих да тражи у — закону о народним школама. У једној његовој одредби захтева се, као погодба за добијање бољих места, и рад на књижевности. Па да није то разлог овом појетичном расположењу Мих. Р. Јагодинца и другова му?

Један искрен савет да дамо и Ристи Тасићу. Кад си већ толико времена утрошио само на то да се на овај начин осрамотиш, чувај се да бар доцније не паднеш у исто искушење. Ова ће књижица проћи неопажена и, ако више ниједну „песму" не напишеш, можеш се надати да бар онда неће бити истинит последњи ред у твојој књизи:

„Мом белају нема лека".

Петровац. **В. Р. М.**

Књижевне и културне биљешке.

Споменик новинарима. У енглеско-бурском рату изгинуло је тринаест новинара. Њихови другови у Лондону скупили су прилоге и подигли им споменик у цркви св. Павла у Лондону. Споменик је израдио умјетник В. Г. Џану.

Скромна прослава. Наш сарадник и главни експедитор у министарству спољашњих послова, у Биограду, г. Иван Вујић Световарев прославио је тихо и скромно, почетком јануара, двадесетпетогодишњицу своје службе у томе министарству. Честитамо!

Помоћ књижевницима. Српска Краљевска Академија Наука у Биограду досудила је за ову годину помоћ српским књижевницима и то Петру Кочићу 380 динара у злату и Лази Комарчићу 500 динара.

Сликарска изложба. У величанственој згради основне школе код саборне цркве у Биограду приређена је изложба слика вриједног српског сликара Паскоја Вучетића. Изложено је 90 слика. Биоградски листови говоре врло похвално о тој изложби.

Добротвор „Просвјете“. У Трсту је умро други дан Божића богати Србин Тодор Аничић, родом из Мостара. Покојник је, поред осталих завјештања, оставио нашој „Просвјети“ 20.000 круна и тиме постао добротвор тога корисног друштва. Слава му и вјечна успомена у народу српском!

Српско Новинарско Удружење. Почетком јануара одржата је у Биограду главна скупштина „Српског Новинарског Удружења“, на којој су свршени многи послови. Извјештај одборски саслушан је пажљиво и примљен једногласно. Друштвена имовина износи већ скоро 9.000 динара. Том приликом изабрана је нова управа. Тако је изабран за предсједника Бранислав Нушић; за подпредсједнике др. Војислав Маринковић и Милан Мићић; за благајника Љуба Бојовић; за секретара Наум Димитријевић; за књижничара Јован Мандил. За чланове одбора Јова Адамовић, Мика Тошић, Милан Ђорђевић, Ст. Милићевић, Душан Шијачки и Пера Ђорђевић. У надзорни одбор: предсједник Влад. Рибникар; чланови Милоје Ж. Јовановић, Брана Цветковић, Павле Карадовановић и Мика Сретеновић.

Устанак у Кнежпољу и Бос. Крајини. Под тим натписом од дуже времена излази у загребачком „Српском Гласнику“ врло интересантан подлистак. Пише га некакав из Дубице М. М. Х. Ту се говори и о дичном босанском вођи Петру Мркоњићу и свим знатнијим људима у устанку. Вриједно би било да се општампа тај подлистак.

Забавник Српске Књижевне Задруге. У овој 1908. години одлучила је Српска Књижевна Задруга у Биограду поново издавати свој Забавник, у коме су били најпробранији и најбољи преводи из свјетске књижевности. Само Задруга неће сад купити годишњу претплату на Забавник, него од свеске до свеске, а свака свеска неће више стајати него 1—1·5 динар. Препоручујемо ове лијепе књиге свима читаоцима.

Педесетогодишњица. Чувени и прослављени руски пјевач и вођа пјевачке дружине Димитрије Славјански слави ове године педесетогодишњицу свога рада на ширењу руске пјесме по свему свијету. Сад путује по Аустро-Угарској и Балкану.

Нове књиге и листови.

Уставно питање и закони Карађорђева времена. Студија о постању и развићу врховне и средишње власти у Србији 1805.—1811. Написао Стојан Новаковић. Београд, нова штампарија „Давидовић“ 1907. Издање задужбине Илије М. Коларца 124. Цијена 2 дин. или круне.

Iza Šenoe četvrt vijeka hrvatske književnosti. Napisao Milan Marjanović. Zadar, 8°, str. 198.

Smrt Majke Jugovića, od Dra Aleksandra Mitrovića drugo izdanje. U Splitu Brzot. »Narodne Tiskare« 1907. cijena?

Још о женидби и удадби у сјеверној Далмацији. Прештампано из Архива, за правне и друштвене науке. Београд, издавач: књижара Геце Кона, Кн. Мих. ул. 34, 1907. Штампарија »Доситије Обрадовић.« Цијена?

Антропофитеја од Дра Ал. Митровића, прештампано из »Дела«. Београд, „Доситије Обрадовић“. Штампа Аце М. Станојевића, Чика Љубина ул. бр. 8, 1907. Цијена?

Адвокати у Аустрији, од Дра Ал. Митровића. Прештампано из „Бранича“. Београд, »Доситије Обрадовић«. Штампа Аце М. Станојевића, Чика Љубина улица број 8, 1907. Цијена?

Смрт мајке Југовића, од др. Ал. Митровића прештампано из »Дела«. Београд, „Д. Обрадовић“. Штампа Аце М. Станојевића Чика Љубина ул. бр. 8, 1907. Цијена?

Опијело, по српско-православном напјеву, за мјешовити кор сложио Владимир Боберић. ор. 1. Доња Тузла 1907. Својина писца. Умножавање преписивањем је забрањено. Jos, Ebeck & Co. Budapest. Цијена 3 круне.

Јелена Јов. Димитријевића: Фати Султан, Сафи-ханум и Мејрем-ханум. Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић,“ 1907. Цијена 1·5 дин.

Добра Јованка, приповетка за младеж, са сликама. Превела с француског Ј. С. Марковића. Издање дворске књижарнице Мите Стајића у Београду. Српска манастирска штампарија у Срем. Карловцима 1907. Ово је дјело наградила француска академија наука, те се може најтоплије препоручити. Цијене не знамо

Пољопривредни Календар за преступну 1908. годину. Издање „Српског Пољопривредног Друштва“. Уредио Велимир Н. Стојковић (са сликама). Година XXVI. Београд, штампарија Доситије Обрадовић 1907.

Ђачки напредак, дјечије новине са сликама. Излазе у Лесковцу, у Србији двапут мјесечно. Власник лесковачки учитељски колегијум, а уредник Милан В. Поповић, учитељ. Овај дјечији лист одлично се уређује и има вазда одабрану и једру садржину, прикладну за дјецу, те се може најтоплије препоручити свакоме, а нарочито Српчићима у Босни и Херцеговини. Годишња цијена за Србију 2 динара, а за друге српске земље 2·5 Кр. Сви бројеви од септембра (његове нове године) могу се добити.

Зета, џепни календар за преступну годину 1908. Издање Гл. Н. Пејановића у Подгорици. Дубровник, српска дубровачка штампарија дра М. Грацића 1907.

Балкан, српски политички лист. Излази у Чикагу у Америци. Уредник Петар Стијачић, а власник прва српска електрична штампарија Д. Поповића. Балкан излази двапут мјесечно и држи се девизе Балкан балканским народима. Адреса му је 859. Clubourn Ave Chicago Ill. Годишња цијена за Америку 1 долар, а за друге земље 1·5 д. или 7·5 К.

Школски Гласник, лист за школу и учитеље. Излази од нове године у Новом Саду двапут мјесечно, осим јула и августа. Издаје Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник Гавра Поповић, умировљени учитељ. Годишња претплата 8 круна. За Србију 10 динара.

Мала српска народна библиотека у Савезним Државама. Свеска II. **Идеалиста,** слика из живота, написао Слободановић. Цијена 10 центи или 50 потура. Чист приход намијењен је у корист Српског народног фонда у Савезним Државама. Издање „Српске Независности“ Окланд Кал. 1907.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 3. САРАЈЕВО, 30. јануара 1908. Год. XXIII.

Симо Ераковић, Д. Тузла.

Испосници. =

(Свршетак.)

Акакија опет сузама покваси образе, али их не посуши, већ кроз сузе даље настави:

— За нас је млађе лако, али ми је збиља жао наших добрих и мудрих стараца да им што буде. Ето, и сами отац Мина за ово неколико дана чисто ископнио! Зар је то онај румени и кабасти Мина као јошиков бадањ, не буди примијењено? Аја богме. Зар он, ако овако и даље пође, да по времену прими древно жезло славнога Тврдоша? Мучно, браћо, сви добро видимо.... Како бисмо дакле одољели овоме строгом посту, како би сачували, да се не обезглави ова наша света обитељ, да нам Тврдош тврди не опусти, моје, браћо, није овдје да говорим, ето вас, ви сте старији, у вас је памет.

Збунише се испосници, а највише отац Мина. Он несвјесно опипа бубрави трбух и образе, па се осуди и подними као убого сироче. Све му наде изненада пропадоше. Само да је сјео на игуманско престо, да је као старјешина прихватио игумански штап и њиме један пут благословио тврдошко братство, данас би лакше све поднио, па и саму смрт.

Једини се не препаде отац Макарија. Он се чудно преобрази, чим заврши ђакон Акакија. Освоји га силна нада да би и он могао прије него је ико и помислио, вољом божијом назвати се старјешина древнога Тврдоша. Неизмјерна радост букну у њему, али он је вјешто забашури сузама и узбуђено зајеца:

— Ја... што виђо... виђо. Осипљемо се један .. по један у крило Авра...мово. Наше би, па... прође. Нема од нас... ништа више... Посве нам опусти јадни... наш Тврдоше! и сакри јецајући горко уплакано лице у широке рукаве од мантије.

За њим редом сви испосници почеше сузе ронити. Наста опште ридање и плач.

Кад је изгледало да је свака нада изгубљена, подиже се ђакон Акакија и претрже несносно ридање неким забринутим, пророчким гласом:

— Зар могу, оче игумане, зар смијем, оци моји духовни, муком мучати и мирно наше јаде гледати у овом горком и чемерном часу?... Сви добро знате да сам се потуцао по многим нашим светим задужбинама и с ову и с ону страну Дрине и Саве, да знам како који испосници посте свете посте. Ја

ћу вам све казати као на светој исповиједи, па гледајте како ћете. Немојте, браћо моја, немојте да ми глас остане као глас вопијушчаго у пустињи, јер се наш Тврдош из темеља љуља!

— Чујмо, оче игумане! трже се Мина као иза сна.

— Не велим, браћо, да шта радимо по ћелијама крадом, као света обитељ чувене Папраће или као испосници царске Гомјенице на Крајини љутој, јер што сакријемо од људи, не можемо од Бога.

— И не можемо, сви у глас викнуше тврдошки духовници.

— Не би волио да као Латини постимо постове, или као испосници свете Фрушке Горе, што говоре: „Сложна браћа и на Бадњи дан меса једу, а несложна не ће ни на Божић.“

— Сачувај нас, Царице Небесна, прекрстише се строги испосници и са страхом погледаше на богородичину велику икону.

— Најбоље је да радимо као монаси бијеле Ловнице: Ваљало би уловити једно добро прасе, похватати ђе гођ има живо пиле, те о покладама није погинуло, ваљало би са полога све и једно јаје покупити. Масла, сира и кајмака изобиља има. Ако уз то наточимо по буренце вина и ракије, онда истом накитимо жаловито прошеније. Сви потписе на њег ударимо, поврх свега манастирски древни печат светог Тројства. То све у двор у Сарајво опремите, па благослов и проштење од владике причекајте.

— Без његова благослова ни на сами Божић наша уста не ће окусити мрса, истаче се као најстрожији испосник отац Макарија.

— Прошеније! Опроштење и благослов! заграјаше калуђери. Оче игумане, све је друго лако, само реци нек нам ђакон Акакија прошеније срочи.

— Срочићу га лако и поткријепит' светим писмом. Знате оно мјесто ђе'но вели: „нека нико тијело своје не презире, већ нека га пита и његује као и Господ цркву своју?“

— Тако је ђаконе! Живио Акакија! И ко се не влада по светом писму, тај не живи к'о што Бог и свеци желе.

— Синко Акакија, јави се отац Мина, завршићеш прошеније ријечима нашег Псалмопијевца. Можеш 'вако рећи: Свети владико, призри на испоснике и љуте мученике, смилуј се и пошаљи спасоносни благослов, јер кољена наша изнемогоста од поста и плот наша измијенисја јелеја ради. Је л' овако, оче игумане?

Игуман слеже раменима па одмахну рукама, и пристаде да се све изврши.

Надајући се узалудно благослову, болешљиви ђакон Акакија паде у постељу. Остали испосници, лако су постили, залијевајући посне залогаје и брзо бројали посту дане, док дан по дан, у тој празној нади и Бадњи дан свану. Весели, што сви чисто посте испостише, пред ћелијом дочекаше сиједог игумана и сви редом, осим Акакије, Бадњи дан му честиташе.

— Данас сухојаденије загрми игуман, као муња оштар, и мргодан као облак. Капи шљиве у подруму нема, а јуче нам пресахнула претпошљедња бачва вина. С тога вам је сухојаденије! Прије сјутра нико капи вина не ће окусити. Ја ћу га се уздржати лако, само ако нико, ни за живу главу, ријеч вино не спомене.

Цијелог дана нико вино не спомену.

Послије дневних и вечерњих молитава испосници, гладни као мрки вуци, шутке приставише дебеле бадњаке и за готову софру засједоше. Игуман се први врча маши да жеђ гаси. Узруја се када мјесто вина воде сркну, али је не прогута, само уста мућну, па отпљуцну. Свако шути, жваће, пљуцка, немирно се на свом мјесту врти. Нико не смије вино споменути.

— Браћо мила, ала би се пило! — изненада као сужањ уздахну проигуман Мина.

Испосници очима немирно зацаклише, свакоме се учини, неко се превари и забрањену ријеч рече:

— Би се пило, када би га било!— као нехотице отеже отац Макарија гласом неизмјерне жудње.

Отац Мина и Герасим игумана погледаше дјечијим погледима, пуним скромне молбе.

— А ти скочи, па наточи! викну брзо игуман Данило, хитро бацајући тешке кључе од магазе и крупно одахну.

Оживише испосници. С „Глас Господен“ бурно поздравише отварење задње бачве, раздрагани што се нико не огријеши о ријеч вино и радосни што без ичијег благослова сретно завршише „теченије“ мучног поста.

Испод ћелије заборављеног Акакије дуго се орила, до пред саму зору громка пјесма строгих испосника, величанствено одјекујући кроз тиху, ледену, божићну ноћ: „....нас бо ради родисја Отроча младо . . . .“ А у зору звона манастирска сложно забрујаше преко сњежних поља и долина, разносећи тужне гласе кроз сва села и сеоца около Тврдоша: преминуо ђакон Акакија!

Јован Д. Нешика, Биоград.

„Спавај!..“

Зар вечерас нема њене мајчице да је уљушка омиљеном пјесмицом: „Спавај, моја мачице...“ Зашто то!... А она не може заспати, док не завуче своје ручице у топла њедра мајчина, па се приљуби уз њу и прати је својим танким гласићем, који постаје све тиши и тиши, док се најзад са свим не слије у безбрижно, дубоко дисање... А гле, вечерас!... Зар да је мајчица заборави.... остави саму... овако затворену као у кавезу!... То не може бити... Никако!.... Она је ту.... мора ту бити, у другој соби... Наћи ће је.... тражиће је... своју слатку мајчицу, што јој тако лијепо умије пјевати... Одмах, одмах!...

Али не, не. Треба само да зажмири, па ће одмах осјетити мајчицу поред себе. Она ће доћи, да је изненади, да је обрадује... Јест, тако је увијек до сад било... Па се послије радовала... О, како се тада топила од милине, тресла у слатком смијеху срећна дјетета...

И она сад зажмири, заћута... Очекну мало. Заман све то. Узалуд својим голим пуначким ручицама пипа по узглављу не би ли осјетила топле мајчине груди.... Узалуд се преврће по свом меком кревецу.... Узалуд звјера по соби издижући се на кољена и љутито дрмајући мрежу око кревета... Ништа!...

У соби је готово мрак. Кандиоце пред ликом св. Ђорђа једва својом жмиркавом свјетлошћу обасјава аждају под коњским копитама и измахнутим копљем...

Дијете се и нехотице загледа у ту страшну слику, која у полу-мраку и при несталној свјетлости изгледаше као да чини покрете огорчене борбе... Престрављено, бојажљиво, оно загњури главицу у јастуке и чуше се тада кроз угушено јецање жудни, нестрпљиви и бојажљиви узвици: „Ма... ма... ма....“

Из удаљене собе кроз дугачак ходник допире јача, жућкаста, магловита свјетлост . . . Али свуд је нека необична тишина, оловна и хладна, са студеним задахом ноћне осаме. Ни сáта да куца и избија!...

Поноћи је давно прошло. Мека топлина љетне зоре на помолу купаше велики врт миришљавим дахом још неразбуђена цвијећа.

У пространој соби, освијетљеној воштаницом код главе мртваца, свега су њих двоје... нијеми, погружени: нека глува и кратковида старица сусјетка, у једном крају, и, он несрећни муж, на столици, код главе мртваца, згурен, поднимљен, замишљен...

Ко је господина Славка јуче видио, вечерас га не би могао познати. Несрећа има страшну разорљиву моћ. Оштри ударци бола оставили су на његовом лицу крваве засјеке судбинске бездушности. Изнурен, намучен, он је гледао замагљеним очима пред собом, као хипнотисан... Час би опет падао у онај грозничави дријемеж од малаксалости... па би се онда трзао силно, напрасно, као да га ко маљем удара по срцу. Скочио би са столице с гњевом разјарена тигра, па би онда дуго несвјесно звјерао по нијемој полу-мрачној соби... и дошав себи, стегао би чврсто слијепе очи, клонуо као прободен на столицу, чија би шкрипа тупо одјекнула; зарио би очајно главу у руке, и опет утонуо у оно стање када се мисли укрштају, сусрећу и крхају једна о другу, као разлупане барчице на побјешњелом мору . . .

— Иди, дијете, одмори се, — прошаптала би кад и кад старица из свога ћошка са свим механички, кад би јој глава ударила о зид, или о палце састављених руку на грудима, или би јој се учинило да код мртваца назире неку прилику, а можда и да би показала како не дријема. У осталом баба-Фемка њина прва сусјетка, била је добра жена, коју је покојница особито поштовала.

Али он то није ни чуо. У његовој је глави страшна збрка мисли. Све му се још чини да је немогућно... Зар она мртва!... његова Мила!... А шта ће бити с њиховим јединчетом? Ко ће њему замијенити матер... ту добру матер, која је била тако њежна, тако одана... сва мајка!...

Диже се и клецајући, готово несвјесно изиђе у врт, да освјежи главу, која је пуштала под притиском мисли... Ту се спусти на клупу, на ону исту клупу, гдје је колико јуче, размишљао о својој бескрајној срећи.

Како је све пролазно, ништавно!... Какви су га сад осјећаји обузимали! Та клупа од просте, неуглачане даске и сувише га је потсјећала на дојучерашњу срећу, која га је сад ужасно жегла. Он побјеже с ње. Оде у други крај врта и сједе на росну траву. Али га мисли ни ту не оставише на миру. Слика за навијек срушене среће промицала је испред његових очију у свом сјају величанства, које носе с поштом да закопају у земљу, као и све што је од земље постало... Па онда се тискаху мрачне слике, све горе и страшније... И ништа да га истргне из канџи очајања. А тамо, у том ускомешаном мраку и вреви паклених утвара, гле, као да се помаља нека блага, прозрачна, сјајна прилика, која му се примиче с осмијехом . . . полако, стално, као резигнација... Из собе чу се као да нешто лупи... неки бат слабих, брзих корака, који се у овој ноћној тишини једино и могао чути...

Господин Славко уздахну дубоко, пређе руком преко чела, које бијаше врело. Колико је ту провео, не би ни сам умио рећи. Али мора да је подуже трајало. Мора да је и заспао. Он погледа око себе као да је тражио одговора... Звијезде још трепте као да хоће сад пред крај своје власти да распу сву своју сувишну свјетлост. Благи вјетрић једва њиха сјајно лишће на бокорима расцвјетаних ружа...

Диже се и пође опет у собу, погнуте главе, очајан, храбрећи сам себе и тјешећи се дужношћу, коју је имао као отац.

Један тренутак застаде на прагу.

Воштаница је бацала заморну, слабу, жућкасту свјетлост по нијемој соби. У ћошку баба-Фемка, с наслоњеном брадом на укрштене палце, ркаше као покварено мотовило.

Са свим несвјесно први његов поглед паде на мртваца.

Чудновато! Морао се придржати да не падне... Је ли одиста већ полудио од толике несреће? Или је постао плашљивац? Та ко би се од њега више зарадовао? Да није обневидио?...

Он трља очи, прилази ближе, гледа као суманут. Невјероватно! Па ипак!... Шта је то! Мртвац се одиста покреће, мешкољи . . . једва примјетно... као да га ко љуља!...

И у том тренутку своје скамењености, чу сањиви, слабачки гласић, који долажаше испод покрова, јасно разговијетно: „Павај... ма — мо... ма — ци... це...“

Бијаше то тренутак страшан у својој величанствености... величанствен у свом ужасу... нешто језовито, божанско, непојмљиво...

Несрећни отац брзо дође себи. Он полеће столу, диже покров, суревњиво зграби дијете, које га зачуђено гледаше, извлачећи безвољно своје ручице из мајчиних њедара; отрже га грубо из њеног леденог загрљаја, па стиснувши га страсно у своје наручје, однесе га у креветац. Али се дијете расплака што га је отргао од своје мајчице, коју је једва нашло. И док се јадни родитељ враћаше мртвацу, с резигнацијом, као охрабрен, препорођен у огромној несрећи, која га је задесила, из удаљене собе кроз неутјешно јецање допираху одломци успаванке, као хор завидљивих серафима, који лебде ту у ваздуху:

„Павај... ма... мо... ма... ци... це...“

Алекса Шантић:

Музи.

Горе нам плачу, јауци су чести . . .
Устај и црну одежду обуци;
Свијетли путир понеси у руци
И вјером Христа мој народ причести!

Молитвом кротком гњев Бога укроти
И тражи милост напаћеној груди;
С мученим робљем мученица буди
И с њиме пођи крсту и Голготи.

У поља наша Искаријот уђе,
И њиве наше постадоше туђе,
И на нас паде губа и ругоба....

Устај и пођи! Јауци су чести....
Пред крстом Брата мој народ причести,
Крвав кô сунце нек сине из гроба...

Драгослав Илић, Београд.

* * *

За ме су страни ти људи, жене,
Што бледа лика за животом јуре.
С похотним смехом мрачном гробу журе.
И чији живот к'о цвет воден вене,

Док море страсти говори кроз мене.
И вали мрве сред вртлога, буре,
Титанске хриде и литице суре,
И при том' реже, проклињу и пене...

Ја више живим нег' та маса цела.
Вечност је једна ту у грудма свела...
Умрла давно... И ја о њој снивам...

И вучем живот, проклињем га, хулим.
И слабом ногом мучним путем хрлим
Уздах и сузу горку у тешку клетву сливам.

Мирослав, Београд.

Немир.

Носећи спокојство, благо, поноћ је слазила ти'о,
И руком божанском својом бацаше сан на свет;
А хука и немир светски, који је дању био
У поноћ утону нему и свој утиша лет.

Све ћути и мирно сања; свуда пријатност влада,
И земљу, к'о цвет усамљен, скрио је густи мрак —
Тек само жубори поток, који с висине пада,
И вечна кандила ноћна просипљу бледи зрак....

Ал' опет ужасан немир бурна ми душа крије,
И прси, младости пуне, потмули дави јад;
А срце некако чудно у часу овоме бије,
И страх тајанствен.... мрачан.... тело ми скрива сад.

Ах узрок погађам страха — можда у ово доба
За правду и слободу пао је неки век,
Његово трошно тело скрила је слика гроба —
Што против тиранства светског грмну његова реч.

Б. Петров. — Д. Туала.

Зима.

Кроз чисто стакло дјевојчица млада
Из вруће собе у природу гледа:
— Доље у парку мир дубоки влада;
Повите гране од сн'јега и леда.

У сивој магли виде се контуре
Далеких брда, као мрачни цини;
Кроз етар сњежне пахуљице журе...
— Видокруг тоне у мирној тишини.

И усну срећна дјевојчица млада
Клизање и лед и брзе саоне,
Алеје мртве, тамо изван града,
Гдје драгог р'јечи у мрак мило звоне...

И весела је... А доље сокаком
Згурен се сељак под дрвима чује,
И гô и гладан, помажућ' се штаком,
Иде и клету зиму грди, псује...

* * *

Кирил Христов.

О, грабите ко шта где дохвати,
Далеко је Народни Суд, знајте!
Јадни народ не ће скоро знати
Да узвикне: рачуна ми дајте!

Ви видите: многотрпељиви,
Прости народ сазнање не греје! —
Ви видите: каквом патњом живи,
А у боље вероват' не смеје.

Крадите га, пљачкајте без срама,
Док се штапа просјачког не лати;
Жудње ваше нека страх не слама:
Да вам за то својим гњевом плати.

Но, последњи залогај му када
Истргнете из крвавих зуба —
Чувајте се! У народу тада
Загрмеће зле освете труба.

Пирот, 1907. С бугарског: **Вучитрнац.**

Д. И. Батаљевић, Јагодина.

Просјак.

E. de Amicis.

„Од јутрос гладујем, немам што ми треба,"
Тако тужан збори, „падам од немоћи,
„Добри господине, пруж'те ми помоћи,
„Дарујте ми новчић, те да купим хлеба.

„Старац сам и самац, ко пас се злопатим;
„Ужасам је ћумез где ми тело лежи,
„Јединац ми умро, бол ми срце стеже,
„Ја све, све невоље човечанске патим.

„Смилујте се на ме, ох, тако вам Бога!
„Новчић, полу-мртав већ сам, господине,
„Новчић, кору хлеба да купим тврдога,

„Новчић старцу коме смрт већ ропац шаље!"
А ти, у шаљиве удубљен новине,
Пролазиш и идеш кукавички даље.

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

I.

Плакаше Ајвинд, када на свијет дође. Када је први пут могао усправно сједити на материну крилу, смијаше се, а када у вече запалише лампу, смијао се тако, да сва соба јечаше — а плакаше, када што није смио дирати.

„Од овог дјечака биће нешто", говораше мати; па тако је и било, управо — весео момак.

Ту гдје је био рођен, уздизаше се голо стијење, али не тако високо; борови и јеле гледаху озго, и сипаху цвијеће на кров од куће. А уз саму пак стијену на крову пасаше мали јарац, који бијаше Ајвиндов; он је морао на њега пазити, да се не украде, стога му је носио горе лишће и траву. Једног лијепог дана скакуташе јарац по простору између крова и

оближње стијене и изгуби се у планини, гдје трчаше свуда гдје није био. Ајвинд не видје јарца кад је послије ужине дошао и помисли одмах на лисицу. Било му је тако хладно око срца, јурила му је крв по цијелом тијелу, он викаше, обзираше се и ослушкиваше: „Гдје си, гдје си, јарче!“

„Бе-е-е-е!“ бекаше јарац на стијени, окрену главу у страну и гледаше доље. Али гле, покрај јарца лежаше једна дјевојчица.

„Је ли твој јарац?“ упита она.

Ајвинд стајаше отворених уста и разрогачених очију, затим тури полако обје руке у џепове од панталона:

„Ко си ти?“ упита је он.

„Ја — ја сам Мерита, материно дијете, Фелен ми је отац, ујна ми је Ола Нурдистуенсова на пустари, биће ми четири године на јесен, два дана послије поклада, да — да!“

„Тако, то си ти!“ рече он и дубоко уздахну, пошто није дисао, догод је она говорила.

„Је ли то, дакле, твој јарац?“ упита дјевојчица опет.

„Да — да јесте“, рече он гледајући горе.

„Ја бих вољела имати јарца, — хоћеш ли ми га дати, шта?

„Не, махнимо се тога!“

Она лежаше још мало, а затим климајући отпусти ноге низа стијену и рече:

„Ако добијеш за јарца перецу с маслом, даћеш ми га насигурно?“.

Ајвинд бијаше дијете сиромашних родитеља; само је једном у своме животу јео земичку с маслом, то је било, кад их је деда посијетио, „тако што лијепо“ није јео ни прије ни послије.

„Прво ми покажи перецу“, рече он. — Она пак не допусти да јој се двапут каже; јер већ држаше велику перецу, високо изнад себе. „Ево је“, викну и баци му је.

„Ах, изломила се у комаде“, уздисаше Ајвинд и купљаше сваку мрвицу са највећом брижљивошћу; најситније трпаше одмах у уста — само да проба; ах, како прија! још једно парче стрпа у уста, и сам не знавши како, бијаше појео цијелу перецу.

„Али сада је јарац мој!“ рече мала озго. Ајвинд извади опет пошљедњи залогај из уста; дјевојчица још лежаше и смјешкаше се, јарац поред ње, с бијелим грудима, иначе загасито-црн, гледаше наереном главом доље.

„Зар не можеш мало причекати“, мољаше мали, и срце му јаче закуца.

Тада се још већма засмија дјевојчица, подиже се на кољена и рече:

„Не, драги, сада је јарац мој!“ Затим га обгрли, узе једну од својих подвезица и веза му око врата. Ајвинд стајаше и посматраше. Она се сасвим диже, поче јарца вући за собом; али он не хтједе ићи, већ окрену главу, доље, Ајвинду.

„Бе-е-е-е!“ бекаше он. Али она, узевши га за гриву, вукла га је за подвезницу, и рече добродушно: „Хајде ти само, јарче, ти ћеш становати код мене у соби, јешћеш из моје кецеље и здјеле моје мајке“, и запјева.

Дјечко још стајаше.

Са јарцем се играо и ваљао цијеле прошле зиме, од како је рођен, и никада није ни помишљао, да га може изгубити; сада тек од једном, десило се то за кратко вријеме, и он га не ће више никад видјети.

Мати дође из дворишта, пјевушећи, са посуђем од млијека, које је прала; видје дјечка гдје сједи и плаче, приђе му и рече:

„Зашто плачеш?“

„Ах, јарац, јарац!“

„Јарац! Шта је, гдје је? упита мати и погледа на кров.

„Ах никад се више неће вратити“, узвикну Ајвинд и поче јаукати.

„Слатко дијете, али шта је то било?“

Он не хтједе одмах казати.

„Је ли га однијела лисица?

Ах, камо среће, да га је појела.

„Утјеши се“, рече мати, „шта је било с јарцем?“

„Ах, ах, ја сам штетовао — продао сам га за перецу.“

Када је то изрекао, потпуно је појмио, шта то значи, продати јарца за перецу; раније о томе није ни мислио.

Мати бијаше озбиљна, те он помисли, сад ће бити.... али она рече нагло: „Шта мислиш сада, како ће те сматрати јарац, што си га продао за перецу.“

И дјечко је већ и сам на то помишљао и разумио, зато уздахну, „ах, нећу више бити срећан на овоме свијету“; „да, — а ни горе, код Бога, јер тамо ћу сигурно добијати батина.«

Мати га остави; дјечко се опет баци у траву и, мољаше се тихо Богу: „Мили, мили Бого, који си на небу; немој се љутити на мене, што сам продао јарца за перецу, — и ти, драги јарче, и ти немој да се љутиш, јер нијесам ништа размишљао!“ У души осјети велики немир, па се зарече, да неће учинити никад више ништа рђаво — да неће пресјећи ни конац на коловрату, да неће пустити ни јагањце из тора, нити ће силазити сам на море.

Затим заспа, молећи се и мислећи добро, сањаше о јарцу, како је на небу; Бог има дугачку браду, јарац једе лишће са једног красног дрвета; а сам он сједи на крову и не може га дохватити. Одједном га нешто дирну, као влажна коса, он скочи. „Бе-е-е-е“, одјекиваше и јарац бијаше опет крај њега.

„Ах, ти си опет ту!“ подскочи и ухвативши га за предње ноге, поче с њим да игра. Вукао га је за браду, хтједе га и матери одвести, али као да чу.

да иза њега неко плаче. Он се окрену, и видје дјевојчицу, која сјеђаше недалеко од њега на једном бусену. Схвативши сада све, пусти јарца и рече:

„Јеси ли га ти довела?“

Она плакаше тихо и ћуташе, али најзад ипак одговори:

„Нијесам га смјела задржати, мој ђед чека ме горе; али ја сам морала сићи доље и мо-о-лити ....“ Она муцаше.... јецаше, и погледавши горе, опази заиста ђеда гдје сједи на путу, помисли на оно што треба да учини, диже се, држећи обје руке на очима, приђе Ајвинду и рече:

„Молим те опрости ми!“ Тада обгрли јарца и плакаше тако, да Ајвинд још никад није видио таког плача.

„Ја мислим, да задржиш животињу“, рече он и окрену се.

„Жури се, жури“ викаше ђед озго. Тада скочи Мерита, јарац мекаше, а дјечко и дјевојчица плакаху.

„Заборавила си подвезицу!“ рече Ајвинд, кад она пође.

„Нека, задржи је“, одговори она.

„Хвала, хвала лијепо, Мерита,“ пође за њом, стисну јој срдачно руку и врати се натраг.

Он сједе поново у траву, јарац приђе њему, али му се више не радоваше као прије.

(Наставиће се.)

Сава Д. Мијалковић, Београд.

Концерат у Кременчугу.

(Превод).

Анри Вињавски одлични виртуоз на виолини доживио је овај случај, кад је једном концертирао по Русији са својим братом Лујем, виртуозом на гласовиру, у пратњи своје мајке.

На једном концерту у Петрограду упознали су се са племићским маршалом од Кременчуга, једне веће вароши у полтавској губернији, који их позва да концертирају у том мјесту. Прошло је прилично времена док оба брата, путујући кружно по Русији, не дођоше најзад у Кременчуг; и тада се Луј Вињавски, који је све тачно у књигу уводио, опомену онога позива. Они се кретоше племићу, који их најљубазније прими и одмах отпоче говор о пројектованом концерту. Браћа су хтјела прегледати и концертни локал, и племић се одмах крену с њима на пут; гацали су по лапавици, док не доспјеше до неке дашчаре, која је, свакако, некада служила за циркуске сврхе.

Уђоше унутра и, на своје изненађење, не нађоше ништа друго, осим голих зидова.

„Зар овдје да свирамо?“ упитаће обојица. „Овдје гдје нема ни клупа ни столица?“

„Ништа то не мари“, одговориће маршал умирујући их: „Код нас свако донесе столицу собом.“

„Лијепо, а шта је са освјетљењем? У сали је једна једина лампа.“

„Ништа и то не мари“, био је стереотипни одговор: „Код нас свако донесе фењер собом.“

Браћа су била нешто зачуђена овим особитим приликама, али још само запиташе, како ће се концерат објавити.

„О, то иде врло лако. Немамо, до душе, штампарије, али ће послужитељ овдје, на ова врата написати великим словима, и то се распростре по граду брзо као ватра.“

Те и тим су се браћа морала задовољити. Слуга се појави са комадом креде и отпоче писати. У овом тренутку дође неки официр и запита послужитеља, шта се даје.

„Концерат“, гласио је одговор.

„Тако. А ко ће то свирати?“

„Браћа Вињавски“.

„Колико их је?“

„Двоје“.

„Само двоје?“ запитаће Рус зачуђено. „Е, такву ми ракију пеци!“ рече, пљуну притом презриво и оде поносним кораком својим путем.

Обадва Вињавска, због свега тога, не надаху се богзна чему, али их је тјешио племић.

„Збиља“, рећи ће Ханрију, „било би боље кад бисте свирали на виолинчелу, јер то овдје нијесу до сада никада чули“.

„Али“, рећи ће Анри, „то не иде; ја сам изучио виолину, а не чело.“

„Ама, прико,“ одговори овај доброћудно, „вама је свеједно да ли ћете свирати овако или овако.“ Племић ту превуче руком у ваздуху прво горе, послије доље.

Али се ипак није могло, те су остали на виолинском концерту, који је заказан за сјутра. И доиста кад дође вече концерта, видјели су се у Кременчугу цијели каравани становника са фењером у једној и столицом у другој руци, како врве циркусу, у којем је убрзо било заузето и пошљедње мјесто.

Концерат поче и наиђе на допадање; али тада, одједном, примијети мајка младих концертаната, која је сједила у публици, да на њезина сина Анрија, који је гудио, кроз пукотине на крову падају сњежне пахуљице и кишне капљице.

„Ах, мој јадни син“, рећи ће, „како лако може назепсти!“

„То је, дакле, Ваш син, мамице?“ запита неки доброћудни стари господин, који је сједио поред ње, подиже се одмах и довикну младом вјештаку, усред

свирања: „навуците бунду"! и окренув се публици додаде, извињујући се унеколико: „мајка му, што сједи поред мене, стрепи да не назебе."

Сад се зачу много гласова: „навуците бунду"! Бунду навуците!"

Анри се захвали на допуштењу, али изјави да не може свирати у бунди.

„Ништа не мари", узвикну тада сва публика. „Обуците бунду! Обуците бунду!"

И тако добром Анрију Вињавском не оста ништа друго, но да обуче бунду и да у бунди настави свирање.

Димитрије Митриновић, Загреб.

Демократизација

Науке и филозофије.

(Свршетак).

А таком стању ствари има више узрока. Једни су од њих природе политичке и економске, а други чисто социолошке и историјске. И према ономе што смо рекли у горњим редцима овога чланка, могло би се помислити, да је један од тих узрока и немисленост наше јавности. Изгубио се критериј вриједности и смисла живљења и дјеловања; не гледа се на неки задњи циљ коме се има тежити, нити има извјесног заједничког споразума, плана и задатка. Све што се ради, ради се некако привремено, споредно, од данас до сјутра; наше је мишљење несређено, узрујано и растројено. Међутим, то наше стање није проузроковано само нашом немисаоношћу, немањем начела, прегледа и разборитости, но је баш та наша немисаоност посљедица самог нашег стања, које је један нуждан моменат, једна прелазна етапа у нашем цјелокупном народном развићу

Али, с друге стране, није искључена могућност, да ми свјесним радом, поштењем, узајамношћу и сношљивошћу, разложитим и начелним увјерењима ускоримо долазак нове једне етапе, која води сређености, нормирању односаја, пунијем и здравијем народном животу. Зато треба нарочиту пажњу обратити образовању ширих народних слојева, а не мању пажњу треба обратити и образовању уже читалачке публике. Да је интелектуализација ширих народних маса ствар врло тешка, у то се не може посумњати; али је могуће образовати народне масе до извјесног степена, изнад кога нема потребе ни смисла да се образују. Лакше је образовати средњу, вишу, читалачку публику, а у нас се, међутим, ни у томе правцу није радило ни приближно довољно. Јер ми Срби имамо толико много националних брига, толико смо притијешњени са неколико страна, толико заостали у култури, да морамо на свим пољима националног рада, да радимо најинтензивније и најупорније, свестрано и систематски, да се јачамо колико у погледу материјалне и духовне културе, толико и у погледу политичком и националном. И ради тога треба да се свим силама заузмемо за то, да нашу масу уздигнемо на виши интелектуални ниво, да у народ уносимо знања и свјетлости, да демократизујемо науке, нарочито друштвене и природне. На демократизацији наука у нас се, на жалост, врло мало радило. Као да смо ми неки изузетак, па нам не треба научних и филозофских књига! И као да нас не треба да занимају опћа размишљања о појавама природе, о човјеку и његову друштву, о смислу и вриједности нашег моралног живота и дјеловања!

Не мисли се овим утврдити, да се сваки човјек мора загњурити у неке теорије и апстракције, и да се цијели српски род треба да расплине у облаке метафизике, занимајући се научним и филозофским питањима, која немају никакве везе са овим нашим стварним животом и живуцањем. Али је свакако потребно да се средња, виша, лајичка публика упозна са главним стварима из области друштвених и природних наука и практичне филозофије. Јер у свим тим областима научног испитивања има толико говора о стварном нашем животу и раду, да би требало, да би се морало много више радити на томе, да се споменута ужа публика заинтересује за питања, која те науке третирају. То је срамота: да један човјек, који се хоће да зове образованим, цијели свој живот проведе искључиво и само у подмиривању и задовољавању нижих, тјелесних потреба, а да му никад ни на ум не пане задовољење виших, финијих потреба духа и разума! И кад су чланови те средње публике, у огромној већини, баш тако малених духовних потреба тако немислени, и готово индиферентни према истини и моралу, зар је могуће да цијела наша средина не буде кужна и нездрава, зар је могуће да се наше акције не предузимају из ситних амбиција, ситних ћефова, ситних обзира и ускогрудог морала?

А кад је наша читалачка публика баш така, да не показује довољно љубави за истину и морал, онда је треба заинтересовати за размишљања о вриједности моралног дјеловања, треба у њу, постепено и стално, уносити више филозофског елемента, мисаоности, разборитости, сношљивости, трезвености.

Мање каприца, више принципа! то би требало да буде девиза оних, који могу нешто учинити, да се наша баровита и немислена средина трансформира у другу средину, здраву и животну.

Треба да радимо на демократизацији наука и филозофије, јер је то и потребно и могуће.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића.

(Наставак.)

2. Социјалне и економске прилике.

До скора су постојале код Срба по селима јаке друштвене заједнице, зване задруге. Свака је задруга у ствари била врло јака породица до другог и трећег степена мушког сродства, а мушкарцима је јединствено и припадало све непокретно имање, као и стока и покретност, сем извесних незнатних изузетака. Женске су при удадби у туђу задругу (јер у својој се нису могле удати због сродства) добијале само спрему, ретко још што од покретности уз то. Задруге које се нису делиле, бројале су до 100 и више глава. Свако је у задрузи имао свој одређени посао, а тековина је била заједничка. Сваком задругом управљао је један старешина, који се само својом способношћу уздигао на то место. Његовој заповести морају се покоравати сви задругари. Он наређује момчади куда ће који ићи и шта ће који радити; он продаје, с договором кућана, шта је за продају и купује шта треба купити; он држи кесу од новаца, брине се како ће платити порез и остале даџије. Кад се моле Богу он почиње и свршује. Кад има каквих гостију у кући, старешина се сам с њима разговара, и он с њима руча и вечера. Старешиновој супрузи покоравале су се, нарочито у Црној Гори, све задругарке. Пред смрт старешине већ се унапред зна, ко ужива највеће поверење, па га обично без избора признаду за старешину.

У Херцеговини, особито у Дробњацима, гледало се по бољитку, и старешница је била вазда најбоља и највреднија, не гледајући чија је она жена.

Неки пут је поверење за старешину код толиких мушких глава припало енергичној а мудрој жени, па су и њу исто тако сви морали слушати. У задрузи су жене по извесном реду и на одређено време редовале, на пример кувале у једној кући за све задругаре и т. д. Принос од плода, стоке или чега било, не дели се на чланове, него стално остаје за заједничке потребе или рећи и на издржавање појединих чланова. Имање је неприкосновено, да га ниједан појединац не може отуђити. Отуда је свакојако и остало да и сад упитан, не само човек задружан, него и инокосан: чије је то имање или чије су то овце? одговара стално: н а ш е, а никад м о ј е.

Поред важне економске сигурности, и социјалне равноправности свију чланова, још се у задрузи нико није требао бојати неродице ни друге немаштине, па ни болести, као што би тада била несрећа за самохрана човека или за малу породицу; сем тога још је српска задруга имала и историјски значај за одбрану српства од турских разбојника, јер су се вазда лако могле мушке главе окупити на заједнички отпор, које су и жене каткада такође оружаном руком помагале.

Сад има задруга врло мало, па и оне ће брзо ишчезнути.

И при свој јакој организацији задруге српске, у којој је вејао комунални дух, бар од сто година на овамо, откад се после ослобођења од Турака почело о њима писати, већ је у њима било сепаратистичне тежње за приватном својином. Јер је понеки члан задруге имао и нешто своје властито ван задруге, што није било подложно деоби ни у каквом случају, за то је постојао чак и нарочит назив, јер се та имаовина звала о с о б и н а. Некоме од очинства остане каква покретна ствар, други је заради кириџијајући и т. д., а та зарада само њему припада. Неки су мушкарци држали у задрузи кошнице, бротњаке и засебно сејали дуван. Женске су особиле по неколико оваца, гovеда или ствари. Али ни у којем случају особина не може добијати вишка у самој задрузи, а за рачун само сопственика. Најрадије се особљена овца даде у туђу кућу и по погодби се удеси деоба мрса и приплода. Ако је млада особила од родитеља неки дар, или су је сватови даровали, и она дава изван куће на већинак (на умножавање) — нека само од себе расте без свога труда, што би иначе било штетно за задругу. Тако се и храна даје некоме на ваћевину и т. д. По изузетку ако је особина остала у кући, при подели не може имати прави сопственик ништа више него само главницу. За одивом (удатом девојком из задруге) није никад могла поћи: кућа ни поткутњица (њива око куће), него само покретна имаовина.

У Херцеговини ако се удата жена не зароди, а муж јој умре, она наследи мужевље оружје и одело, које преостане од сахране, а поврх тога још и осмину од целог имања, а то се звао о с м а к по турском закону.

Ако хоће да иде у род или да се преуда, ништа више неће добити; ако пак жели, она слободно може до смрти остати у задрузи. Ово је могло бити у Херцеговини и због тога, што су одавно тамо ишчезле племенске организације. Међу тим у Црној Гори оружје се није смело преносити у друго племе, па ни кад је удата кћи била једина наследница; него се увек оружје раздавало покојниковим рођацима из исте породице. Разлог је био тај, по народном резоновању, што су се покојнику за живота налазили у невољи р о ђ а ц и а не з е т. У задрузи су увек попреко гледали на особине, јер оне су лако давале повода да се задруга раскопа. Чак су код Срба и калуђери могли имати у фрушкогорским манастирима и своју особину, која се код њих звала о с о п ш т и н а. Тако су они могли, осем манастирског имања, имати и својих личних винограда, кошница и т. д. Сад је

остало допуштено калуђеру имати своје салате или каквог другог поврћа, иначе ништа више.

Сад је ред овде упитати се на чему се још оснива задруга сем економског принципа? Њена јака веза почива још и на религиозној основи, јер свака задруга само једну славу слави.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Женске народне пјесме из Херцеговине.

1.

Зелени се зелена ливада,
Од Павлова до Љубина двора.
Туда Павле добре коње вода.
Гледала га са прозора Љуба;
Па му тура дуњу и јабуку.
„Мируј, Љубо, љубиће те Павле!“
„Болан, Павле, би л' ти мило било?“
„Бона, Љубо, да шта би ми било!
Шта је љепше, но љубит' ђевојку?“

2.

Срма трепти, злато проговара,
То се момак с цуром разговара.
Злато Мара момку проговара:
„Срмо Јово, ја те чекат нећу.
Даница је чекала мјесеца,
Виш горице за три годинице.
Срмо, Јово, шта је ишчекала?
Ишчекала кишу са снијегом“.

3.

Ватајте се б'јеле руке!
Гледајте се, црне оке!
Ко ј' за коло, ајд' у коло!
Ко ј' за мене, стој до мене!
Ко ли није, стани ди је:
Ајд' у коло нежењено
Ајде, 'ко ће, и жењено.

4.

Ђевуј ђевуј, лијепа ђевојко,
Ђевуј, ђевуј, удати се немој!
Падаће ти на ум ђевовање.
„Ђевовање, моје царовање!
Цар ти бијах, док ђевојка бијах!
Свак ме зваше царом и везиром,
Мила мајка дилбер пеливаном.
Царски сједи, везирски устани,
Пашалински на авлинска врата.
А сад, јадна, ни цар, ни ђевојка!
Невовање, моје тавновање!“

5.

„Јаранице, секо Јованова,
Каж' Јовану нек довече дође,
Ја нек дође, ја нек ме се прође.
Синоћ су ми бољи долазили:
Дилбер Јово и Каранфил Стево.
На пенџеру биљег оставили,
Жуту туњу златом поткићену
И јабуку зубом угризену“.

6.

Папуче ми, папуче,
Налуле ми, налуле.
Утече ми ђевојче
Преко пута у драче,
Кроз три ките раките,
Кроз четири невена,
У ђевојке невјера
У момчету четири.

7.

Вита јело, високога хлада,
Благо оном ко у хладу спава.
Мој се и твој бабо договара,
Да заједно б'јеле дворе граде.
Прекриће их милодувљевином,
Поткитити калоперовином,
Набавити јато голубова,
А оженит јединога Јова.
До по ноћи не може заспати
Од мириса милодувљевине,
Од поткита калоперовине,
Од гргута јата голубова.

8.

„Јаранице, поздрави јарана,
Да не коси траве око Саве,
Покосиће моје косе плаве“.
Цвати, ружо, немој опадати,
Болуј драги немој умријети,
Да је лако болест боловати,
Ја бих за те болест боловала

— — — — — — — —

9.

Шећеру се не бих радовала,
Младу момку не бих вјеровала.
Вјера му је ко лисната грана.
Бери грану о Ђурђеву дану,
Па је баци у зелену траву.
Узми грану о Митрову дану,
Њом удари о зелену траву;
Лист опаде, а грана остаде,
Онака је вјера у момака.

Трипмир.

Кравород.

Народна прича из Мустапића-Звижд.

Било једно дете, па је чувало много говеда. Њему да један човек једну краву да и њу чува, али му рече, да никако ту краву не псује, јер чим је опсује, она ће отелити дете. Дете рече да је неће псовати, а онај човек оде кући. Пошто оде човек, крава није хтела пасти, него пође у штету. Онда дете заборави задату реч и опсова краву. Није много постојало, а крава отели дете. Том детету надену име Кравород, јер га је крава родила. Кад је Кравород порастао, чувао је ону краву, што га је родила. Једанпут је потера, да је напоји, али она бара, где је дотерао, краву, беше мутна и крава није хтела пити. Он остави краву и пође другој бари, да потражи бистре воде, али и та беше мутна. Он пође даље, да види још коју бару, и да види ко ли то мути воду. Најпосле дође до једне баре, крај које стајаше један човек, који држаше у обадве руке по један камен, и тръаше их један о други. Томе човеку беше име Тръакамен. Кад га виде Кравород запита га:

„Што тръаш те каменове и мутиш воду, те моја мајка не може да пије?“

А Тръакамен му одговори: „Ћути, да не потръам и тебе!

Кравород рече: — Ти мене? — Ја тебе! — Ти мене! — Ја тебе!

Па се обојица ухвате и почну се рвати. Кад Тръакамен познаде да је Кравород јачи, рече му: — Немој ме убити, молим те, но ми поклони живот, па да од сад будемо побратими. — Кравород на то пристаде.

Тада Кравород и Тръакамен пођу заједно у шуму, да начине, сваки за себе, по једну буџу. Дуго су по шуми тражили које право дрво, али нема ниједно право, сва дрвета искривљена. Они пођу даље по шуми, да виде да ли то неко искривљује дрвета, и наиђу на једнога човека, који свако дрво метне преко колена, онако као кад кршимо дрва, и свако дрво искриви. Њему беше име Кривидрво. Кравород рече Кривидрвету: „Што кривиш та дрвета, те нас двојица не можемо наћи ниједно право, да начинимо по буџу?“

А Кривидрво му одговори: „Ћути, да не искривим и тебе!“

Кравород рече: — Ти мене! — Ја тебе! — Ти мене! — Ја тебе!

Тако се ухвате и почну се рвати. Кад Кривидрво познаде да је Кравород јачи, замоли га, да му опрости живот, и рече: „Ајде сва тројица да будемо побратими!“ Кравород га онда пусти.

После сва тројица пођу по тој шуми, па на неком месту начинише једну колибу, и дању су ишли у лов, а ноћу су долазили у ту колибу да преноће. Једанпут кад се вратише из лова, видеше, да је колиба почишћена, донета вода и спремљена вечера. Они вечерају и легну. Кад сутрадан устану, Кравород рече Тръакамену:

„Остани ти овде да пазиш и видиш, ко то чисти нашу колибу, доноси воду и спрема вечеру.“

Кравород и Кривидрво пођу у лов, а Тръакамен се попе на таван, да пази ко ће доћи. Ту на тавану заспи. Дођу у вече Кравород и Кривидрво, па запитају Тръакамена: „Ко је ово опет почистио, донео воде и спремио вечеру?“ А Тръакамен рече: „Не знам ко је, нисам га могао ухватити.“ Вечерају они и полегају. Кад у јутру устану, Кравород рече Кривидрвету:

„Нас ћемо двојица у лов, а сад ти остани да пазиш, па да ухватиш онога ко овде долази.“

Кравород и Тръакамен оду у лов, а Кривидрво се попе на таван да чека, али и он заспи. Кад Кравород и Тръакамен дођу увече из лова кући, запитају Кривидрво: „Ко је долазио, те је опет колиба почишћена, вода донета и спремљена вечера?“ А Кривидрво рече: „Нисам га могао ухватити, па не знам ко је.“ Опет тако вечерају и полегају. Кад су ујутру устали, Кравород отера њих двојицу у лов, а сам остаде да чува. И он се попне на таван. Није много постојало, а дођоше три девојке, па једна другој говори:

„Деде брже да похитамо, јер ће они скоро доћи и нас затећи.“

Те три девојке почистише колибу, донеше воде и спремише вечеру. Кравород је све то гледао, па кад и вечеру спремише, брзо се скиде с тавана и запита оне три девојке: „Шта ћете ви овде?“ Оне му рекоше: „Ми спремамо за вас вечеру да вечерате.“ Он их онда запита: „А чије сте ви?“ Оне рекоше: „Ми смо ваше жене.“ Једна од тих девојака имала је на среди чела месец; друга је имала звезду на једном образу; а трећа је имала звезду даницу на бради. Кравород им не даде ићи, него све три остану ту у колиби. У вече дођоше Тръакамен и Кривидрво. Кад видеше оне три девојке, запиташе Кравородa: „Шта је то?“ А он им све исприча шта је видео, и како су му те девојке казале, да су њихове жене; рече им како су му казале и то, да је она са месецем на челу његова (Кравородова), она са звездом на образу Тръакаменова, а она са зведом даницом на бради Кривидрветова.

(Наставиће се).

Милан Јанковић, Бања Лука.

Људско око.

Срп. нар. прича.

Цар Александро освоји многе земље, толико распространи своју државу, да је стизала управо до Мрачне Земље. Стога окупи око себе све старце свога царства, и упита их, како би се могао наћи крај Мрачној земљи. Један му је говорио овако, други онако, а један ће му казати, нека узме ождријебљену кобилу, па кад пође у Мрачну Земљу нека закоље ждријебе, а кад буде при повратку, не ће залутати, кобила ће га увијек довести до онога мјеста.

Цар тако и учини. Скупи стотину хиљада војника и заће у Мрачну Земљу, а кад би на улазу закла ждријебе. Дуго је тумарао по Мрачној Земљи, док одједноч не угледа издалека једну свијетлу звијезду. Дуго је још ишао, а та је звијезда бивала све већа, док не дође до ње. То је била једна Свијетла Земља, а ту се свршавала Мрачна. Био је то свијет необично лијеп, питом, врло му се свиђе. Са својом војском сиђе он под један град и ту се улогори, а у град посла своје посланике, да му се преда. Кад ови дођу у град, нађу у њему само жене, оне их пусте пред краљицу своју, која их замоли да причекају до подне док позове све жене на савјет. По подне се саста у граду савјет, који закључи, да се не предају. Поруче то цару и казаше му: свеједно, ако ти нас надбијеш, не можеш се нигдје похвалити, јер кога си надбио — жене; а ако те ми надбијемо, ко те је надбио — жена. Цар се мало промисли, видје да је тако и поручи им да не ће ратовати, него их замоли, да само смије прегледати град, што му оне и допусте. Кад му у граду понудише ручак, метнуше пред њега један округао хљеб и нож и казаше му да је код њих обичај, да странци режу хљеб. Кад цар пође да реже видје, да то није хљеб, него нешто тврдо, а сјајно. Неучен упита их, да ли се оне с њим шале, а жене му одговоре, да је то оно за чим он иде, и шта он тражи (оно је био комад сува злата). На то се цар опрости и поврати се својој држави. Враћајући се опази пред Мрачном земљом један прекрасан бријег, а на њему град. Помисли да нема никог унутра и хтједе обити врата, кад пред њега изађе један старац, који му каза да у тај град још не ступи људска нога. Цар га замоли да га пусти, да га само разгледа а онај то и учини. Цар прегледа цио град с лијепим вртом, (био је то рај, онај старац св. Петар) и замоли да шта из њега понесе. Св. Петар му да једну кутију у којој је било људско око.

Кад цар стиже до улаза у Мрачну Земљу, попусти само кобили узде и срећно стиже до онога мјеста, гдје је био заклао ждријебе. Сад се окупе око њега сви старци државе његове, а он све исприча шта је доживио; спомену им и то, да је видио рај, и да је добио од св. Петра кутијицу, у којој је људско око. —

Тако им дође у ријечи и цар зажели, да види, колико тежи то мало људско око, те га метну на једне мале терезије. Кад ал' тамо, око не могоше на њима да измјере, јер је преваглo све њихове утезе. Донесоше веће терезије, на којима се може извагнути 15—20 ока, али око је и од тога било теже. Донесоше још веће, и опет веће, док нестаде више терезија, на којима би се могло измјерити мало људско око. Чуди се цар, чуде се сви старци, како може то бити, така малена стварчица, па тако тешка. Док ће један старац замолити цара, да он сам извагне око, јер он у то не може вјеровати.

Он на то узе оне најмање терезије, метну око на једну страну и поспе га мало између прста земљом, а на другу страну метну најмање утезе.

И гле чуда: Утези превагнуше то око, којега мало час не могоше извагнути ни на највећим вагама; и старац каза:

— Господару, тако је људско око, оно је, док гледа и док се не поспе црном земљом, тешко, тако тешко, да га и највеће терезије не могу извагнути, јер оно што год види, хоће да буде његово, али чим се поспе с мало земље, оно је слабо, лагано је, и даде се извагнути као и остале ствари.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Чика Гига. **Сињe и Ковиље,** дечије и младићске песме. Цена 70 пот. Рума. Штампарија Ђорђа Петровића 1907.

У предговору, који је по гдје-гдје доста плитак и наиван (на пр. „Интелигенција душе и срца то је све. Без ње би били Арнаути и башибозуци" или „дјечија књижевност даје правац школи....") не каже нам писац је ли те пјесме он написао још као дијете и „младић", те их је сад скупио и штампа, или их је написао сад у „чикинском" добу за дјецу и „младиће". То се чак ни из пјесама не да тачно разазнати, јер има људи зрелих, који и као „чике" пишу онако како би писала дјеца, а ове су пјесме већином баш таке, и ја донекле сумњам у увјерење пишчево, „да их је већина штампана у Невену," јер познајући укус покојног Змаја, увјерен сам да их не би донио у свом онако узорно уређиваном листу.

За дјецу писати, а особито пјесме, велика је вјештина. Ту прије свега мора бити човјек пун богодана духа и дара, да уопће напише и избаци из себе ону

искру, што се зове пјесмом у правом смислу, јер ни налик није све оно пјесма, што је у стиховима написано. За тим мора ту бити дубоке аналитичке студије и познавања душе дјетиње, да се нађе згодан начин и средство, да се на душу дјетињу утиче и промишљена вјештина, спустити се својим богоданим духом у ниски ниво философије, представа и појмова неразвијене душе дјетиње, па рачунајући увијек на неразвијену интелектуалност дјетињу бирати обазриво начин, да се тој неразвијеној души прицијепи нешто боље, да срасте са њоме, а тај процес и рад мора бити не наспилан, ауторитетски, него занимљив и примамљив, да му се дијете свом љубављу и вољом преда, па да га сматра за своју забаву и уживање, а не за сухопарно учење. Недостижан је у свима тим погодбама био наш Змај, и пјесник даровити, и љубитељ дјеце и познавалац душе дјечије, у чију је студију и анализу он трошио много свога и времена и духа. За то и јесу његове, баш дјечје пјесме, ремек-дјело свију литература.

Чика Гига је пак стихотворац у правом смислу ријечи, и његове пјесме нијесу по садржају пјесме, већ стихотворства, на много мјеста — мора му се признати — и добро успјела стихотворства, јер су му стихови махом глатки и течни. Али садржај, садржај! Нигдје правог пјесничког духа, нигдје праве искре, која пали, ни одушевљена заноса, који треба и нехотице и читача да заведе и узнесе. Човјек кад чита ове пјесме има осјећај као кад гази по непрегледној, плиткој и млакој бари. Овај недостатак правог пјесничког духа не може накнадити и замијенити обиље глатких стихова, у којима се у ауторитативном тону опомињу и поучавају дјеца у лијепим принципима морала и вјерског и друштвеног и народно-српског одушевљења. Но баш тај догматичан тон сухопаран је. Природа је духа дјетињег таква, да не мари много мислити, апстрактно мислити, за то није ни мало педагошки рећи дјетету просто немој ово, ово не ваља, овако треба да радиш, и т. д. Дијете се боље упућује и задобија кад му се или живим или фингираним примјерима сврати душа у колосијек рођеног убјеђења до сталног закључка, до кога га хоћемо довести. Тако је и с народом читавим, јер му је душа неразвијена, као што је слична нејакој дјетињој души.

За то је и наш Спаситељ у својим поукама избјегавао помно ауторитативан, догматичан тон, јер је незанимљив, јер не задобија и не убјеђује, него је сву своју узвишену науку изнио у примјерима и сликама, пуним живота и радње из свагданице. И то је задобијало, то се лако слушало и --- памтило.

Писац ових пјесама пада непрестано у ту исту погрјешку, јер не познаје душе дјетиње; он просто предикује дјеци у пјесмицама: „Буди искрен“, Честит треба бити“, „Не смије се лагати“, „Буди вриједан“, „Штедљив буди“, „Не смије се псовати“, „Не смије се красти“, »Не обећавај«, „Не ваља тужакати“, „Не хвали се“, „Не трпај се“, „Чељичи се“, „Срчан буди“ „Не смије се варати“ и т. д. Које ће дијете, питам ја, запамтити и с убјеђењем примити апстрактна резоновања, за што онакав треба или не треба да буде, кад га писац није убиједио живим примјером из свагдањег живота, за што не треба да такав буде или треба такав да буде? Па кад уз то још споменем, да је писац често пута заборавио да те своје предике држи дјеци, а ми у њима читамо н. пр. „Ти што радиш, све нека је, О с н о в а н о н а м о р а л у. (!) (стр. 41.) или на стр. 54. „За истину праву, Заложићу главу, Т о ј е п р и н ц и п м о ј (!) и т. д., онда је јасно, да писац не може имати код дјеце жељена успјеха.

Осим тога има ту и бесмислица у правом смислу ријечи. Таква је н. пр. цијела пјесма Пера-Нера, на завршетак пјесме „Какав-такав“ (Каква пјесма, онаке и ноте); За дјецу су најгоре пишкоте. А као за што да су за дјецу најгоре пишкоте? Та то је баш лака дјечија храна, коју и љекари препоручују! Пјесма „Бура и олуја“ на стр. 67. почиње овако: „Бура и олуја; (Нису мирне ствари (!); Мислио би, за њи нико и не мари! То је управо као кад бих казао шућум даћум, т. ј. хајде да се нешто каже. Тако исто немају на много мјеста пјеснички тропи никаква укуса, а неки су баш несмислени, н. пр. на стр. 72. „Нит' мушица (!) војску предводити, нит на врби шампањер (!) родити, а на стр. 71. пјесник каже за славуја: „У густиш се он завуче; У ћемане своје туче (!)“ Какав би то био умилан тон, да ко удара по својој виолини и кога би тај тон подсјетио на славујеву пјесму?

Осим тога свега морам замјерити чика Гиги, што није проучио ни мало наш лијепи језик; његов је језик просто неписмен, а ко хоће дјецу да учи, мора у првом реду и нехотице их бар у штампаној поуци учити правилним облицима и ортографији; кад дијете види неправилне и скроз погрешне облике, од којих кипти свака страна, оно ће их и примити, те кварити и оно што је добро већ научило.

На пошљетку опажам још једну погрјешку или боље рећи недостатак у писца: не налазим у њега потребитога хумора, а за дјецу је он прави зачин. Неке пјесмице, у којима хумор кресне, знатно се одвајају вредноћу од осталих ових морализања у стиховима.

И још нешто. Неке од ових пјесама нијесу дјечије, него за одрасле, те им нема мјеста у дјечијој збирци, јер их дјеца не могу разумјети. Као н. пр. корачнице пјевачког друштва“, „На велики петак“, „У борби“, „На гробу Вука Караџића“, „На Бранковом гробу“ (двије), „Владици Раду“, „Прераду“, „Чика Љуби“, „Чика Ђури“, „Змај-Пјеснику“, „Педесета“ „Химна соколова“, а те пјесме, за одрасле, нијесу опет право ни за одрасле, јер миришу плахо на дјетињске. Најбоље су у цијелој збирци: „Шта ја волим?“ и „Кад би...“ и „На Бранковом гробу“, које могу с правом тражити за се наслов „пјесме“.

Карловци. **М. Нед.**

Ленка Степановић: **Зимске руже.** Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић“. 1907. г. Стр. 47. Цена 1 динар.

Прву своју збирку песама издала је гђца Степановићева пре непуне четири године. Тада су мишљења о вредности њене поезије била разнолика, но, већином повољна. Али не треба сметати с ума, да је тада била реч о њеној п р в о ј збирци, према којој су многи обзири налагали кавањерску великодушност. Сад је пак, време да се гђци Степановићевој отворе очи, те да сагледа истину, ма колико јој ова била непријатна.

Гђца Ленка, како из ове збирке видимо, још ништа није учинила за побољшање својих строфа. У њима и данас наилазимо на безизразност, на бљутаву сладуњавост, на ону познату стару, једноставну, монотону музику дикције. Музика! Да ли је ово музика?

Она музика, коју производи суптилни музички инструмент, у руци вештака? Музика, која уме да говори, да јеца, да кличе, да лети у висине усхићења, да се спушта до шапата клонулости, у најразличнијим акордима, у свима нијансама тонова? Не! То је досадно, стереотипно, промукло завијање, још пре четири године навијеног, вергла (гђца Степановићева издала је 1904. год. своју прву збирку), оног неумољивог, насртљивог вергла, од чије „музике" бежимо с улице у кућу, и хитно затварамо капке на прозорима.

Гђца Ленка Степановић чита и воли Змајеве „Ђулиће". Нико разуман не би могао имати ништа против тога. Али, кад она узме размер неколиких „Ђулића", па, у том размеру, напише педесет песама, монотоних, једноликих, безживотних, онда, према таквом песнику, српска књижевна критика не сме више да се руководи никаквим обзирима кавалерства. Шта више, данас, кад неки од српских далматинских књижевника — писци другог и трећег реда — покушавају, да, превођењем на стране језике, предстаке и почетничке покушаје ове госпођице, као неке узоре у српској лирици, данас је нарочито потребно, да се, што пре, буде начисто са вредношћу поезије у овој збирци.

Гђца Степановићева има „песничког дара", иако врло слабог. Нешто јача осетљивост, и то, поглавито, према својим личним јадима и болима, то је главна, и, по готову, једина њена поетска особина, па и она је изражена само у седам песама што имају неке, вредности. Но, невоља је у томе, што гђца Степановићева није готово никад кадра, да своје осећање самостално изрази. Као оне слабачке, нежне, пренежне биљчице, које се уздижу од земље, захваљујући само ослањању о притке, тако и гђца-песник може да пева тек пошто позајми арију од другога (Змаја). Па, бар, да се њено осећање јавило пре те позајмице, — па ни по јада! Али, чини се, да госпођица, у већини случајева, најпре заволи мелодију (разуме се, Змајеву), па тек тада ствара и укалупљава у њу своје осећање. Куриозума ради, прочитајте најпре ове Змајеве стихове из једног од „Ђулића":

„И молио сам очи
Да сузе не лију,
И молио сам прси
Да тако не бију..."

па, одмах за њима, прочитајте ове стихове гђце Степановићеве:

И вид'ла сам те, драги,
Кад сузе пролеваш,
И чула сам те, драги,
Кад тихо попеваш..." и т. д.

Оваких подозривих сличности има још на неколико места у овој збирчици.

Не оскудева примера ни за позајмицу идеја. Треба само после ове Змајеве строфе:

„А на што моје песме,
Зар оне требају,
Кад око мене сами
Пољупци певају?"

прочитати ову строфу госпођице Ленке:

„Реци, драги, да л' би љубав
Новим реч'ма рећи мог'о?
Ал' шта зборим! Где је љубав
Зар ту треба речи много?"

или, још боље, ову:

„Речи немам, шта ће речи
Кад те срце љубит' не сме!
Песма! Та већ љубав моја
Она ј' одјек тужне песме."

Кад у овој млакој, анемичној, женској дикцији, наиђете још и на какву бесмислицу, онда вам чисто дође да зажалите што сте и оваку једну књигу купили, а, још више, ако вам је пало у део, да на њу пишете књижевну оцену. — Ето, узмите само ову строфу:

„Ти су јади сладак извор,
Сузе вреле рајско пиће;
Срце мало, љубав страсна,
Цело твоје земско биће!

Сумњиво је, да и сама гђца-песник зна, шта значи друга половина ове строфе, за то је, свакако, оним знаком дивљења, на крају, хтела и сама да покаже, како се чуди откуд јој испаде така бесмислица!

Поред меке, отужно-сладуњаве музике свог певања, госпођица се Ленка труди, да читаоца што више одбије и бљутавим почетничким понављањем израза. Чини се, да је само један гимназист, и то онај из нижих разреда, могао написати оваке стихове:

„И у санак се украду
Да докуче, да дознаду,
Шта нас горко мучи, мори,
За чим срце чежња мори,
Те да с' и тај жижак мали
С њима у гроб сруши, свали!

Неправда би била: не поменути, да, у овој збирци на 50 одсудно рђавих песама, долази и 7 прилично добрих. То су: „Љубав ме питала", „Отворим ли књигу какву", „Буде л' цвећа на твом гробу", „Кад сам крај тебе", „Славујак припева", „Волим ону куглу сјајну" и „Гаврани гракћу у дивљем бесу".

Збиља, да ли је то име Ленка Степановић име једне женске, или се, можда, под њиме крије мушко? На ово последње наводи нас ова песмица:

„Ако љубав никад више
Не опије срца наша,
Онда тако све до гроба
Ићи ћемо мирно оба.

Али, ако пламен букне,
Срца нам се забораве,
Онда, онда, све до гроба
Патићемо много оба.".

По изразу оба несумњиво је, бар у песми, да је реч о двојици мушкараца, — да је, дакле, писац ове збирке мушкарац. А, ако се, ипак, варамо, ако је, дакле, он женско, онда је оно оба једна груба погрешка у језику. И у овом последњем случају, гђца Степановићева може бити уверена, да је, у погледу сликовања, однела победу над многим нашим песницима.

Код Милана Ракића због смрти спомени (успомене) постају крти, а, због алеја, од лепог кaћунка насилном метаморфозом постаје орхидеја; све то није још ништа: гђца Степановићева, да би задовољила потребу слика, отишла је најдаље, она, својевољно, мења пôл, постаје од женска — мушко!... Може се некоме чинити, да у овим нашим врстама нема довољно кавалерства према једној женској. Жао нам је, али ми само констатујемо један позитиван факт. Књижевност није арена за кавалерство.

У једној критици саветује се гђици Степановићевој, да се угледа на немачке женске-песникe, ако жели успеха. Ми јој то не бисмо препоручили. Не постоји никаква специјално женска, нити мушка поезија. Поезија је једна и опћа. Што госпођици Ленки треба, то је: јача духовна култура и проширење поетског хоризонта. И једно и друго може постићи читањем (не угледањем) највећих песника наших и страних; у колико јој то, наравно, буде допуштало знање страних језика. Па, ипак, и у најбољем случају, у њој ћемо имати само песника приличних песама. То је наше искрено уверење.

Павле Златић.

Наша Школа, орган Млавског Учитељског Удружења, године I. број I.

Поред крагујевачке „Просвјете" и горњомилановачког „Школског Радeника", два учитељска листа која ван Биограда излазе у Србији, ево и трећег, који се појавио у малој варошици Петровцу у Млави. Овоме је листу уредник и власник (за удружење) Вој. Р. Младеновић, а уређивачки одбор: Драг. Филиповић, Спасоје Илић, Маринко Петровић и Никола Стојановић, све учитељи, већином из млађег кола. У прогласу се вели: да ће лист излазити свакога мјесеца у свескама од два табака; да ће у сваком другом броју имати „Забавник", засебни књижевни додатак од половине или цијелог табака; да ће му се година почињати и свршавати школском годином, — и да ће му цијена бити за Србију 5 дин. (круна), а за друге земље 7 дин. (круна). Претплату и рукописе треба слати уредништву — Петровац (Србија). — Ми не видимо, да лист почиње школском годином, јер на I. броју пише новембар мјесец, а тада, као што се већ зна, не почиње школска година. Међутим уредништво ово ничим не правда.

Из програма, који је истакнут у првом броју на првој страни, види се, да ће лист заступати интересе школске (односно школске наставе) и учитељске, јер налази да ни једно ни друго не стоји како треба. У почетним чланцима, који су у овоме броју види се, да ће остати дошљедан истакнутом програму. Нарочито, и с особитом енергијом, овај лист заступа интересе млађих учитеља у Србији (ушљед чега смо склони вјеровати, да ће то бити и њихов орган, ма да се то у листу не каже), јер је познато, да им је пошљедњим законом о народним школама учињена извјесна неправда. Ну ми смо поуздано извијештени, да данашњи министар просвјете у Србији енергично ради, да ову сметњу отклони, те тако да задовољи млађе учитеље.

Млади људи су обично пуни воље за рад, пуни одушевљења, самопоуздања и самопрегоријевања. То је за похвалу. Али су мало ватрени и мало нестрпељиви, што не би требало да буде. То се лијепо види и у неким чланцима овога, иначе добро уређеног листа. Један лист који хоће да буде стручан, треба да буде далеко изнад свега што задире у партиску подвојеност или поцијепаност. Иначе је сам себе убио својим рођеним пером. Даље од овога, а ближе оном главном циљу (ради кога је, како се вели, и покренут), па ће бити добро.

Уз овај број приложен је „Забавник" на табаку. Ту има неких забавних ствари (у прози и стиху) слабе литерарне врједности, својствене људима почетницима, за које се не може рећи, да у доцнијим радовима овакве врсте не могу бити бољи.

Формат је листу и неподесан и необичан. Штамнарских грјешака има доста, зашто се уредништво у неколико на крају извинило.

Послије свега овога мишљења смо, да је лист достојан пажње српских учитеља, те га за то топло препоручујемо.

Етнологија, од Dr. Хајнриха Шурца, превео Dr. Тих. Р. Ђорђевић, 122. издање задужбине Илије М. Коларца, Београд, 1907. године. Осмина, страна 220. Цена 4 дин.

Етнологија је нова наука, али има велику будућност, јер у пошљедње вријеме рапидно напредује. Стални доценат на српском универзитету у Биограду, чувени српски етнограф, професор Dr. Т хомир Р. Ђорђевић, превео је на српски ово Шурцово дјело и на свијет издао, уз припомоћ цијењене задужбине Илије М. Коларца. Шурц је у кратком и јасном излагању изнио у овом дјелу (на коме је провео скоро цио свој живот) цјелокупну ову науку. Стручна критика њемачка изразила се о овоме дјелу, у своје вријеме, најповољније. Преводилац се пак трудио, да превод буде што вјернији оригиналу, не мијењајући и не изостављајући ништа. Само је у одјељку који говори о јужним Словенима учинио неке измјене, које су се аутору поткрале, сигурно из недовољног познавања ове нације, или рђавог обавјештења. Осим овога учинио је још неколико ситних напомена, које само иду у прилог оригиналу.

И стручна српска критика изразила се веома повољно о овоме преводу, препоручивши га. У то име и ми препоручујемо од свег срца ово доиста ваљано дјело читаоцима нашег листа, који ће у њему наћи много лијепих, забавних и поучних ствари, особито из етнографије и фолклора, којим се стварима и наш лист бави.

Техника је добра. У књизи има преко 30 лијепих слика. Цијена је, према вриједности књиге, умјерена.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Бранислав Ђ. Нушић опет ради на једној социјалној драми из биоградског живота. Комад ће се звати „Палилулска трагедија". Нушић ће, на тај начин, бити први драмски писац, који ће најниже слојеве биоградског друштва унијети у драму. Комад ће, како нас увјеравају Нушићеви пријатељи, бити готов крајем мјесеца марта. — Али ни Бен Акиба не сједи скрштених руку. Тај вриједни и духовити фељтонист, који увесељава српску публику и који глупацима загорчава дане, ради једну бескрајно смијешну ствар. Јованче, већ врло добро познато лице из Нушићева „Обична човека", добио је на лозу — не новац, него бесплатну путничку карту за цио свијет. И да му та карта не пропадне, Јованче полази из Јагодине и креће се на пут око земље. Полази с једног краја Јагодине, а вратиће се с другога краја и, на тај начин, и он практично доказује да је земља округла. То ће бити позоришни комад у дванаест кратких чинова; сваком мјесту у које сврати Јованче и у којем преживи по какву авантуру, посвећен је један чин. Комад ће, као што се може предвиђети, бити пун ироније, пун хумора и пун сатире на политичке и друштвене прилике у Србији.

Историја ратне вјештине. Командир Н. Ковачевић Граховски на Цетињу превео је и дао у штампу „Историју ратне вјештине“, од најстаријих времена до почетка XIX. вијека, коју је написао Н. П. Михневић, начелник академије главног ђенералштаба у Русији. Књига ће изнијети до 45 шт. табака вел. осмине. Уз то иду цртежи и друго. Цијена је књизи 4 кр. Претплату прима војно министарство на Цетињу до 1. маја.

Добротвор преминуо. Српска општина у Приједору објавила је српскоме свијету, да се њезин добротвор, уважени старина Владимир Стефановић, трговац преселио у вјечност 17. јануара у 77. години живота. Покој му души!

Календар Народних Новина. Читамо по листовима, да је скоро изашао овај нови и врло корисни календар за народ, особито за тежачки свијет. У њему има и слика 54 на броју и прича и чланака, све удешено за народ и све лијепим, народним језиком испричано и описано. Из њега ће сељак сазнати како треба да уреди, па да му пјева и кућа и окућница и њива и ливада. И ма да има 10 штамп. табака Календар Народних Новина стаје само по динара, или круне. Ми га не добисмо, као што не добивамо ни „Народних Новина“, ма да шаљемо замјену. Уредио га је Живојин О. Дачић, секретар свенаучишта у Биограду

Нов позоришни комад. Др. Лазо Марковић израдио је нов позоришни комад из српског живота, а зове се Милка. Комад се давао први пут у Н. Саду, у Српском нар. позоришту у недјељу 26. јануара.

Прештампано. „Љесковац“, српски политичко-сатирички лист, што излази у Њујорку, у Америци, прештампао је из нашег листа приповијетку Васе Кондића: Невина жртва.

Двадесетпетогодишњица. Позната врсна глумица гђа Тинка Лукићка, у српском нар. позоришту у Н. Саду, навршила је 25. јануара 25 година како служи српској Талији. Ту значајну двадесетпетогодишњицу прославили су њени другови и другарице заједно с њом. У вече је била свечана престава „Женски рат“ у корист слављенице.

Распис награда. Матица Српска расписује за год. 1908: I. Награду до 1000 круна из задужбине Јована Наке ВСМиклушког за роман, приповетку или драму из српског живота; II. награду до 50 дуката из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије рођ. Зоурк за монографију из историје Срба. III. наградом од 50—80 круна по штамп. табаку награђују се без нарочитог расписа саставци за Летопис или Књиге Матице Српске. Наградом од 25--40 круна по штамп. таб. саставци за Књиге за народ. Господа писци умољавају се, да удесе да им рукопис за Летопис не пређе три штам. табака, за Књиге Матице Српске десет а за Књиге за народ пет. Пређу ли рукописи тако одређен број штам. табака, задржава Матица Српска себи право, да о њима донесе своју одлуку. Дела на расписану награду (под I и II) не могу писци подносити под својим именом, него треба да их означе натписом или знаком. Име, презиме, положај и место становања морају писци у засебном писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим знаком или натписом, који је споља на самом делу. Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који је и на награђеним делима. Остала писма и дела остају до даље одлуке. Награда се издаје онда, кад писац поднесе дело наштампано или ако пристане, да му се, уз уговор, дело штампа у издањима Матичиним. У првом случају мора писац дело издати за годину дана и Матици поднети 25 комада. Дела која се штампају у Летопису, могу писци после публиковања у Летопису, о свом трошку прештампати или одштампати посебице. Према суми преосталог новца наградиће Матица Српска такођер и дела, која су већ штампана.

Из Главне Скупштине Матице Српске у Новом Саду, 30. августа (12. сеп.) 1907.

Председник Матице Српске:
А. Хаџић с. р.

Нове књиге и листови.

„Црна Гора“, орган слободоумних Црногораца. Излази у Биограду сваке суботе. Власник Мил. М. Томић, одговорни уредник Гојко Петровић. Стаје годишње за Србију 5 дин., а за све друге српске земље годишње 10 дин. Уређује се врло добро, те се може свакоме препоручити.

Бој на Косову, Сеоба Срба, Црна Гора, критика Руварчеве школе. Написао Јаша Томић. У Новом Саду, српска штампарија дра Светозара Милетића 1908. Цијена 2 круне.

„Novo Vrijeme“, list za učitelje i prijatelje narodne prosvjete. Izlazi u Šibeniku, u Dalmaciji dvaput mjesečno. Izdavatelj i odgovorni urednik Danilo Petranović. Godišnja cijena za Austro-Ugarsku i Bosnu i Hercegovinu 6 K., aza sve druge zemlje 8 kr. Добро се уређује, има понешто и ћирилицом штампано, само би желели више ћирилице. Иначе га препоручујемо.

Поводом једне пасквиле. Одговор г. дру Влад. Р. Петковићу, помоћнику чувара нар. музеја, од дра Бож. С. Николајевића. Одштампано из „Правде“. Београд, Бранко Радичевић штампарија 1907.

Наши синови, комад у 4 чина са епилогом. Написао Вој. М. Јовановић. Мале Библиотеке св. 139. и 140. У Мостару, 1908. Власници издавачка књижарница Пахера и Кисића.

Српске народне игре из Левча и Темнича. Скупио Станоје М. Мијатовић, учитељ. Из IX. књиге „Етнографског Зборника“ краљевине Србије. У Београду, штампано у државној штампарији 1907. Цијена ?

Словенске соколске вечери у Београду и Србији од почетка децембра 1907. до краја марта 1908. год. Споменица на прво српско соколско вече 8. децембра 1907. у сали код Коларца. Цијена по динара. У корист Српског Соколског дома у Београду.

Uzdisaji jednog pjesnika što ga promatra Franjo Jarmek. Zagreb, tisak S. Marjanovića 1907. Cijena 24 poture.

Zaljubljenik, sažaljuje ga Franjo Jarmek. Zagreb, tisak Novotnija 1907. Cijena 24 poture.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — **Цијена** је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. **Ђаци**, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 4. САРАЈЕВО, 10. фебруара 1908. Год. XXIII.

ко М. Веселиновић. -

олажајник*)

I.

На подножју планине Столова има један мали заселак, који се зове П . . . .а једва броји десетак кућа, растурених тамо амо, као зрна кад се ђердан проспе. Где ко имања има, онде и ћу подигне, па ту живи са својима; тако код нас махом, а особито у планинским ајевима, где и не мисле да се село може юрити.

У П.... су људи међу собом лепо живели пазили се; сеоски хатар беше велики те не адоше прилике нарбити се око испуста или евата; сваки је имао земље довољно, само је хтео радити. А нису то биле ни лени-гине, ти сељаци. Милина ти беше погледати пролеће та засејана поља, а у јесен би ти це заиграло како је свако ведро и задо-љно.

Заселак није имао ни школе ни цркве све је то било тамо у М.... где је и општина, и они су тамо одлазили само о великим празницима на богомољу, или кад би их власти позвале, и то само старешине. Млађи за све то нису ни знали. Они су мислили да је њихов кмет Мића највећа власт на свету. И, збиља П.... не беше нигде рђаво забележено. Власти су за тај заселак знале да добро и уредно плаћа порезу, да тачно врши кулук и да нема лопова. Кмет Мића био је за то веома поштован и уважен, и свуда дозван и призван, па се човек понео од тешка јордама и пред бољим и пред горим. Ето такав је био заселак П..... од постанка свога. Нико у њему није ни сањао да може и што друго бити. Е, али ето, деси се и то, и догоди се баш један крупан догађај.

II.

Баш на самом уласку у заселак, поред пута, којим се кроз сеоце ишло, беше једна лепа и ако малена кућица, окружена воћем, из ког је провиривала као голуб из гнезда. Спретна и чиста беше та кућица и ако не беше женског ува да је у реду одржава. Њен домаћин и домаћица и старији и млађи беше неки Велисав Манојловић, младић од својих двадесет и две године. На два месеца пре овог догађаја умре Велисаву мајка и он оста самац без игде иког на овом свету.

*) Ову приповијетку Јанка М. Веселиновића добили смо љу-безношћу г. Наума Димитријевића, осн634оваоца „Полицијског Гласа“ и уредника његова. Јанко, како га је Бог створио скромна, ије хтио потписати ову приповијетку, јер ју је био израдио по ји г. Димитријевића. Уредништво.

Можда би се Велисав и потужио на своје јаде и невољу, да не беше, недалеко од његове куће, и друга кућа његовог побре, Ненада Станимировића, његовог парњака и друга од најранијег детинства.

Та два младића беху дика и понос тога маленог сеоца. То беху најбољи раденици у селу. Па што су поуздани у свачему то се причало. То је најбоље знао кмет Мића. Он је тако веровао и једном и другом да није било ничега што им он не би у руке предао и мирно легао спавати.

По смрти Велисављеве мајке примила се Ненадова мајка Велисава као рођеног сина. Она га је прала и неговала као свога Ненада. Кад би год доспела отпаркнула би кући Владисављевој, да не да̂ да се ватра на огништу утули.

Како им се имања сучељаваху, то су заједнички све и сређивали. Њих двојица беху доста један другом. Та позајмица ових двеју кућа није никад ни прекидана, па су је сад само наставили и везали јачим везама.

Расли заједно, хранили се једном храном, васпитани једним саветом — они готово постадоше налик један на другог као јабука на јабуку. Само беше нешто разлике у нарави: Ненад беше благ као млеко материно, а Велисав љутац као рис; Ненад добродушан и широка срца, а Велисав по мало пакостан па, Бога ми, и себичан; Ненад би на правду заплакао, а Велисав би погинуо....

Али, како имадоше мало посла са светом, то у њих ове нарави и не избијаху тако јасно. Њих су у селу сматрали као једно, и могао би човек чути старије људе, кад се заговоре и распричају, где о њима веле:

— То су красна деца, као да су од једне матере!

А по неки шаљивчина би додао:

— Једна је од њих двеју погрешила, не може валити!

III.

Али ето дође нешто да покаже да нису ни од једног оца ни од једне мајке: загледаше се обојица у Љубицу Ивантића, ћерку чича Радомира.

Није била баш Бог зна каква лепот
та Љубица, али беше нешто на њој и у
чему ни један не могаше одолети. Та љу
њихова дошла је ненадно, т. ј. нико од
није тражио, дошла је као што долази зе
листак у пролеће.... Сретали су се с
на њивама, у гају и чести; изнајпре се
лили, онда је почеше предусретати с не
поштовањем, па најзад дође и љубав: гр
на њихове груди као мећава у зиму, вел
неодољива, силна. Она им однесе сву па
сан, сваку мисао, сваки поглед — све....

Ова „красна деца“ видеше на један
да то не може бити све на белом свету:
је твоје, то је и моје. Све би један за дру
дали, али Љубицу не би уступили један
гом ни за сам живот.

Ненад и ту беше мекши. Његова до
нарав и његово непокварено срце и ту хоћ
да попусти, да поклони, да да̂.... Вел
већ беше друкчији: он је не би дао ни
све благо овога света, ни за љубав, ни
братство, па чак ни за мајку кад би м
неко из гроба подигао!...

Међутим женско срце повуче срцу:
бица заволи Ненада. Она је волела и В
сава, али тек Ненада више. Она би била
лисављева тек онда, кад на свету не би
Ненада — овако — Ненад је ту....

Велисав је посматрао њене погледе.
бавниково око разуме их, и он је све
зумео.

Једног дана срете се са Љубицом
њиви више куће и пође с њом. После ду
разговора рече јој:

— Нећу вала више да се мучим ов
Кућа је, брате, кућа! Да је човек за т
кућу. кући, њему не би требала жена! М
се женити!

— Вала и требало би! рече му она.

— Сад само да нађем девојку.

— Потражи, Бога ми, и време ти је

Њега нешто хладно прође кичмом.

— Ја велим, да и не тражим много!
тебе! Знаш ме — знам те!

Она га погледа.

— То не може бити! — рече му.

— Што?

— Што сам се обећала Ненаду.

— Кад?

— Јутрос. Нађе ме на студенцу и запита, а ја му рекла да хоћу. Ових месојеђа држаћемо и свадбу.

IV.

Он само одступи од ње: не рече јој ни с Богом. Одјури као махнит. Не окрете ни кући ни селу, него одјури у шуму и јурио је као бесомучан. Пео се с виса на вис и спуштао у јаруге и урвине не знајући ни куд иде ни шта ради. Осећао је као да му је неко наложио ватру усред груди, па му та ватра сажиже и срце и душу. То беше страшан бол, страшнији од свију што је дотле осетио.

Мртав уморан сурва се под једну букву и паде лицем на земљу. Ту проплака крвавим сузама; свака капља из очију носила је по један део срца његова. Њиме овлада нека страшна мисао, а бујица природе његове подаде јој се. Он науми да спречи ту свадбу, да је спречи каквим било начином, па да би било и животом....

Тада је осетио како мрзи Ненада, мрзи га толико, колико га је некада волео; и мрзио је на име његово, на сенку његову, на дах његов....

И поче га избегавати. Они се више не виђаху и ако га је Ненад сваки у Бога дан тражио. Кад би га видео, сакрио би се само да не би морао с њим говорити и руковати се.

Исто тако клонио се и Љубице. И ако је мро за њом, опет му се учинило да би је могао смождити; волео је, а овамо чинило му се да је мрзи.

Али она страшна мисао не остављаше га; она испуни душу његову, па га носаше као вихар куд је она хтела. Изнајпре јој се одупираше, али беше немоћан да јој се одупре; она га је савлађивала све више и више, док најзад не поста биће његово...

Дан за даном пролазио му је све црњи и гори један од другога. Не имађаше никога пред ким би се исплакао, коме би се поверио, ко би га сажалио или разговорио. За то му дани посташе ноћи, а ноћи пакао и морија. Он више не имаде ни мирнога сна, ни сербезнога залогаја. Кад би очи склопио и кад би сан пао на његове трепавице, тада му се пред затвореним очима, јављаху страховите слике: он гледаше како се Љубица смеши на Ненада, како му пружа руку, како га мази по црној коси. Тада дрекне и скочи. — Сан оде да уступи место још грознијој јави....

Беше се већ готово распаметио.

(Свршиће се).

Таса Ј. Миленковић, Београд.

На дежурству.

(Из Тасиног Дневника)

У оним бурним, политичким приликама, какве су наступиле у земљи после 1880. год. у Београду беше завладала нека особита нервоза.

Политички прелом, пад Ристићеве владе и долазак Пироћанчеве партије на управу, беше дошао некако на пречац. Партијске страсти обузеше све људе од политике. И дојучерашњи познаници и пријатељи постадоше на један мах један другом — душмани. Претње и ровења почеше на све стране.

Али отуда, како тако, да кажемо другима — тек нама у београдској полицији беше најтеже. Бивало је то почешће, да или неко нешто књаза Милана заплаши, или министрови пријатељи нешто страшно влади саопште и доставе, тек се озго нареди: ноћно дежурање у главној полицији и по свима њеним квартовима.

Тако једнога дана би јављено из министарства, да се, по извештају начелника округа пожаревачког, један од претендената на српски престо насигурно био спремио: да са оружаним људима пређе преко Саве или Дунава у Србију и овде преврат изврши.

Оно, после видесмо, у самој ствари од претендента не би ништа — али ми у полицији, Бога ми — пробдеписасмо неких пет, шест ноћи на дежурству. —

И онако целе ноћи не спавајући, шта смо знали — почињали смо разне разговоре и удешавали свакојаке приче.

Као обично што се дешава међу људима, па тако и међу нама, у нашем друштву, било је особењака...

Неки смо се томе смејали — али понеки су тврдо веровали, па чак се и клели, да у природи има неких чудних појава — духова....

— Јест... Јест... Ви се смејете томе... Не верујете... Али се то мени десило — отпочео би први члан Милоје. Само да вам испричам. Сушта истина.... Био сам тада капетан среза рачанског. Једне вечери вратив се из среза уморан, легао сам раније но обично. Не знам да ли сам један сахат проспавао, када ме неко дрмну за руку. Ја се тргох иза сна. У соби мрак. Али ја баш лепо угледах пред собом човека, као у некој магловитој светлости. Човек ми сасвим непознат. Беше у овом нашем варошком оделу са шубаром на глави. На ногама чизме, а о врату испод капута висаше му јанџик. Управо изгледаше ми онако као они марвени трговци, који путују по варошима да стоку пазаре. Тај човек, или управо та сенка, раздрљи прса предамном, и показа ми прстом рану на левој страни прсију. Рана по изгледу беше од куршума. Из ње цураху низ тело велики млазеви крви. Човек онда, окренув се од мене, показа ми дрхтавом руком пун гњева, а и страха, на друго неко лице, другу сенку, која стајаше на крају собе. Ово друго лице беше у турском оделу са фесом и дугом кићанком на глави. У руци држаше пиштољ. Лице му беше прљаво, све длаком обрасло, очи црне, крупне и страшно разрогачене. У опште изглед му беше страховит. И ја га добро упамтих.... Све се то зби у једном моменту. И сенке нестаде. У соби наста опет мрак. Ја протрљах чело. Учини ми се да то беше само — сан. Окретох се на другу страну и онако, како бејах уморан, опет заспах. Тек у јутру, када се поче свањивати, чух лупу на мојим вратима.

— Шта је? — викнух из своје собе.

— Десило се синоћ једно убиство, господине капетане, — чу се глас с поља.

— Где?

— Па, ево, ту близу саме вароши.

— Ко је убијен?

— Газда Васа, трговац из Посавине.

— Ко га уби?

— Не зна се, господине, него се види, да му је разбојник однео и паре и све што му је у јанџику нашао.

— Сад ћу.... Сад ћу ја — одговорих.

И одмах устадох да се спремим.

Дошав у канцеларију, почео сам ислеђење. Прегледао сам убијенога. Ама исто оно лице, које ми се ноћас на спавању јавило. Испитао сам сведоке. И учиним претрес једне мале каванице на крају вароши, где сам знао да се скупљају свакојака сумњива лица. Чим сам тамо ушао и по гостима загледао, одмах онога часа пао ми је у очи убица. Ама исти онај човек, кога ми је убијени прошле ноћи руком показао. И оно лице и она брада и оно одело, па и онај фес са кићанком. Ја одмах прђох њему. Упитах га: шта је и одакле је. А он доста збуњено поче се бранити. Наредих да се води у канцеларију. Тамо продужих испит над њим. И мало по мало, па све изађе на видело. Код њега сам нашао нешто пара, а нешто је оставио код онога кафеџије на чување. Нашао сам после и пиштољ, сакривен у кафанској штали за гредом. Ама онај исти што је убица оне ноћи, на сну, у руци држао. И дело се сасвим докаже.

Злочинца после спроведем суду. И суд га осуди на смрт.... Ето видите.... Ја вам и опет кажем. Јест.... Јест.... Има нешто чудновато у природи... Није то без ичега....

— Бог ће једини све то знати — прихвати члан кварта теразијског Ђорђевић. Не зна човек шта да каже. Али доиста има неких појава у животу да их не можеш лако објаснити. Ено... И ви знате ону кућу на „Зеленом Венцу“ у моме кварту. Не може никако да се изда под кирију. Кућа двокатна, нова зграда, леп распоред, свака угодност за становање, па опет нико не сме да се усели. Прошле године узео је под кирију професор Паја Јовановић. Једва издржа пола године па се човек исели. Џаба му, вели кирија, истина врло мала, али да ми је и поклони, не бих смео даље остати. Ухватише ми и жена и деца страх.

У вече се, вели, затворимо у собе, па нико не сме за живу главу да изађе у ходник. Када буде тако пред пола ноћи, а оно по ходнику и предсобљу настане нека лупа, некакво гурање и мување људи, е мислиш да их је на стотине. Час се неко довуче до наших врата, као да ту нешто прислушкује, па га онда тек нестане.... утиша се. Затим се опет зачује некаква трка уза степенице. Једни као да долазе, други као да одлазе, па онда чујемо као неки жагор људи... Иде све ближе нашој соби, ту као мало застане, па га опет чујемо како се удаљава онамо ходником.

Сутра дан прегледамо и врата на ходнику и на предсобљу — све затворено онако, како смо синоћ оставили...

Тако ми се жалио професор, а право да вам кажем — продужи члан Ђорђевић... И ја сам са неком језом пре неки дан тамо одлазио. Имао сам онде неки полицијски увиђај. Па онда рекох: хајде да баш прегледамо како стоји све у тој извиканој кући. Да чујете само....

Уђемо ја и позорник на врата — нигде никога. Пођемо уза степенице — опет нигде никога. Попнемо се горе у ходник — мртва тишина. Немојте да ми се смејете, да вам кажем, беше некако пред вече, мало сумрак, па ме ухвати некакав страх. Управо није да сам се уплашио, него ме подиђе као некаква језа.... Жандарм пође напред, и отвори врата на предсобљу. Ја за њим. У тај мах прхну нешто поред мене. Бога ми, ја се оладих. Погледам шта то би — када оно

некакав крупан гавран. Тичурина као орлушина. И одскакута даље ходником све гракћући: га... га... га... Ја застадох... — Хоћемо ли у собу, господин члан — упита жандарм. Мене би срамота што се уплаших, па му наредих: Хајд напред.... Он отвори врата на једној соби. У тај мах испаде пред нас некаква чудна, необична жена, висока, бледа, крупних, црних очију, пуштене косе, огрнута некаквим црним платном, шалом... шта ли... Не знам шта ми би, тек ја мало претрнух. Једва се разабрах да је упитам: како се зове; шта је и т. д. Чини ми се да је казала, да је нека пострадала сиротица, да ју је газда ту наместио, да му пази на кућу. И тако још нешто рече.... Бога ми кажем вам једва сам чекао да се час пре извучем. И чисто ми свану кад се опет нађох на улици... Ама, људи, има заиста нешто, има што наука не уме увек да објасни — заврши члан кварта теразијског — Ђока....

(Свршиће се).

М. Димитријевић, Мостар.

У бесаним ноћима.

1.

Слушам вријеме. Ноћне пјесме брује
Кроз бону маглу, свјетлуцаво-бледу
И мукло, тихо, у складном нереду,
Нагањају се, протичу и струје.

И мене собом носе... С њима и ја
У магли лебдим, лаган, као пара,
А душа ми се у звуке растварa
Тонући у склад ноћних мелодија.

И ја се губим у звучној цјелини
И чујем акорд себе, како звони
У тужном складу... Тада ми се чини,

Да у несв'јест се бесмртну претварам.
Ноћ поје пјесму непојмљатну. Слутим.
А поноћ мукло зуји, и ромони
Над долинама снијегом посутим...

2.

Тихо потмуло хуји време. Мучан
Дух тешке ноћи таложи се, пада
И прожима ме. Чудан, недокучан
Шум изненада престрави ме тада.

И раздире ми у тминама душе
Све доживљаје мртве, наде, снове.
Кроза ме вјетар ништавила пуше;
Чујем глас кобни што однекле зове.

Безброј живота врије око мене;
Испражњују ми душу чудном моћи.
— Губе се нагло уздрхтале сјене
И мру у злобној, замрзнулој тами.
А душа гине под мистиком ноћи
И стално труне у страшној осами.

3.

И зашто, душо моја, да се пати?
И гдје је сврха свему томе? — — Тама
Густа и тешка, и смрзнута чама
У тужној мисли.... Но зашто све знати

Кад нема смисла, кад је све свеједно:
Животна радост, и патња и туга,
И чудни снови, чамотиња дуга —
Малено, таштo, силно и биједно!

Не тражи разлог животној празнини —
Како је болно!... Блудиш; а у тмини
Замире уздах духа који чами.

И он се мрзне. У срцу је ледно.
А све се губи у претешкој тами.
О зар је збиља све сасвим свеједно?

4.

Пој неки чудни... Откуд, и шта чујем?
Потмуло, тихо нешто хуји. Нашто
Та мутна пјесма однекуд? Ил' таштo
Сањање то је — — Ја нејасно чујем:

Из влажне таме мукли звуци струје
Чарајући ми и тугу и радост,
И полумртву и учмалу младост
А тешки вали некуд хује, хује.

Одасвуд слух ми једну пјесму чује,
Животну пјесму, тужну и нејасну
Док мртва душа тамно, болно сања.

И дуго чами... А вали хује, хује
Кроз влажну таму и у душу лију
Мистичну, страсну пјесму таласања.

5.

Лутању моме нигдје конца нема.
Све загонетка гања једна другу!
Тајанство, несв'јест, мрак недокучности
Чини да ћутим неизљечну тугу.

Откуд и куда? — Сфинга злобно ћути:
И нико не зна тада како ми је.
Тешко, ах тешко!... Мождани ми прште
— Дубље! све дубље загонетка рије!

Ја видим јадну трагичност човјека
И ћутим боле свег живог и свјесног
Јер свему томе нема задњег смисла.

Магла незнања дух ми је притисла;
Тајна ме тишти вас дан и ноћ дугу
И душа ми се завила у тугу.

6.

Нејасно, чудно — то је све што чујем.
Шта значе, откуд чудни звуци ови?
И зашто с њима моја душа плови?
Кад ове мутне, тешке снове снујем.

Пун тамне жудње, зашто — док ми страсно
Трепери душа, несвјесна шта жуди
Буди се пјесма из дубине груди
И сјетна шуми, чудно и нејасно?

Не знам... Однекуд црна зора руди
Озарујућ' ми душу мразном чамом
Несвјесно царство у мени се буди —

Тад ми се нешто свето срца таче
И болно негдје јеца, све то јаче –
А све се губи завијено тамом.

7.

Ах, чами, чами! Тужна душо, пати,
Нек ти сок исхлапи под притиском јада!
Нестани, умри!... Све гине и пада
Нико ти више снагу неће дати.

И чами болна: заборави младост
И луде снове прохујалих дана;
Не тражи мелем, и не видај рана
У светој тузи нека замре радост.

Ах, пусто чами!.... И тињај, и живи,
Радуј се срећи што је нема. Гини
И свисни једном; докле обзор сиви

Одасвуд влагом тишти, у даљини
Ти слушај тужну пјесму о животу
И пусто чами: умири и живи!

8.

А ипак, можда свему има смисла!
Јер каткад чујем глас мек и тајанствен
Из дна свог бића, и тад величанствен
Видик ја гледам! Сфинга што је стисла

Циничне усне, благоиђу ме гледа,
Претварајућ' се у тајну Доброте.
Појимам тајну свемирске љепоте
И пред смрћу ми снажан дух не преда.

О, тужна душо моја, пати, страдај
Ал' очају се не предаји! Ћути,
Покојно сноси терет свога крста

Судби се опри поносна и чврста.
А Промисао недокучну слути
И чезни, душо, пати се, и надај!

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

II.

Опет луташе јарац око куће, али Ајвинд није пазио, већ једнако гледаше горе на брдо. Мати дође, сједе поред њега; он је замоли да му прича, како је тамо у даљини и тако му она причаше, да је некад све говорило; брдо с потоком, поток с ријеком, ријека с морем, а море с небом. Кад престаде о томе, запита је, да ли се и небо с киме разговара; и она опет настави: небо разговара с дрвећем, дрвеће са животињама, оне са дјецом, а дјеца са старијима. Тако све иде даље, о свим стварима и нико не зна гдје је крај. Ајвинд гледаше брда, дрвеће, море и небо, и изгледаше му, као да све то, види сад први пут. Туда протрча мачка, заустави се на једном окомку и сунчаше се.

* * *

Исте јесени отпоче га мати учити читати. Одавна имађаше он нешто књига и често мишљаше, како то изгледа, кад оне почну говорити. Сада му посташе слова: дрвеће, јагањци и све могуће.

Једнога се дана догоди, да мати ступив у собу рече:

— Сјутра почиње опет школа, и ти ћеш ићи сјутра са мном горе у „порту". Ајвинд бјеше чуо, да је школа мјесто, гдје се многи ђаци играју и — играју заједно — хај, нема он ништа против тога. Био је врло задовољан; чешће је био у „порти", али не у школско вријеме, и с тога трчаше пред мајком, јер је чезнуо за новим....

Дођоше у школу, страшна граја, слична воденици код куће; он упита матер: „Шта је то." „То ђаци читају", одговори она, и он бијаше тим врло задовољан, јер тако и он читаше прије него што је знао слова.

Унутра сјеђаше пуно дјеце око једног стола, да их више не бијаше ни у цркви. Друга сјеђаху на својим торбама уза зид, остала стајаху око табле. Учитељ, сиједи старац, сјеђаше на клупи крај пећи и пуњаше своју лулу. Када Ајвинд са мајком уђе, сви погледаше, наједном престаде „клепетање" воденице, баш као и код куће, кад је зауставе. Сви се погледи зауставише на дошљацима, мати поздрави учитеља, на што он срдачно захвали.

„Ево вам доводим дијете, да научи читати", — рече мати.

„Како се зове, враг?" упита учитељ смијешећи се. —

„Ајвинд, рече мати, он већ умије срицати."

„Није могуће" — рече учитељ, ходи овамо паметна главо!"

Ајвинд му приђе; — учитељ га узе на крило и скиде му капу.

„Слободан деран!" рече, — помиловавши га по глави.

Ајвинд га погледа у очи и насмија се.

„Смијеш ли се мени?" — упита и набра чело.

„Па да!" одговори Ајвинд и гласно се насмија; тада се насмија и учитељ, мати и дјеца; сви се смијаху. – –

То је био Ајвиндов полазак у школу.

Кад је хтио сјести, сви му чињаху мјесто; он се дуго мислио, гледао унаоколо; ђаци намигиваху и

ху се, шаптаху и показиваху прстом час овамо, намо; он се пак окреташе на све стране, с капом и и с књигом испод мишке.

„Ну, па шта је?" — упита га најзад учитељ, авши један дим из луле.

Ајвинд окренувши се према учитељу, опази поећи, на црвено-обојеној столичици — Мериту.

Она бијаше сакрила своје лице објема рукама, пе и погледаше га крадимице.

„Ту ћу сјести!" — рече Ајвинд нагло, затрча се је поред ње. Она подиже мало руку и гледаше еко лакта; он пак покри лице рукама и гледаше го тако. Тако сјеђаху стидећи се, док се једно уго не насмијаше, остали то видјеше, па се и асмијаше.

Али у том загрми страшна гласина, која се уза нову ријеч стишаваше:

„Мир, ви вражји скотови, гадови, неваљалци — добра дјецо — мир, не љутите ме, ви — лутод шећера."

То је био учитељ, он имађаше обичај да плане, а се утиша и прије но што сврши, одмах је ир у школи, докле опет не почне „воденица". у гласно сваки из своје књиге, њежни гласићи ху, крупнији „брујаху" све гласније и гласније, једно друго надвикали.

„Је ли овдје увијек тако?" — шапну он Ме-

„Да, увијек!" рече она.

Доцније су морали читати пред учитељем, и су га вољели, радо су то чинили; тада би био изабран да чита с њима, да им помаже, те су још лакше схваћали и прије би ишли на своја

„И ја сам добила јарца", рече она. — Имаш ли ги још? — Да, али није тако лијеп као твој! што не долазиш чешће на брдо? — Мој се ђедо а се не сурвам. — Ах, тако је високо! — Ђед ће да допусти.

„Моја мати зна тако много пјесама", — рече он. „А и ђед, можеш мислити."

„Да, али не зна те мелодије, које она зна".

„Ђед зна и игре. — Хоћеш да чујеш?"

„Радо!"

„Онда се мораш примаћи ближе, — да не чује ђ."

Он се примаче и она тихо отпјева пет-шест пута комад, док га он не схвати, и то бијаше прво школи научи.

„Устајте, дјецо, и пјевајте! викну сад учитељ, је први дан, стога треба да будете раније сло-! — То је живот, скакаху преко клупа, у вис аху међу собом.

„Мир паклени изроде, ђавоља погани, циганска — викаше учитељ. Затим пјеваху; учитељ отјаким басом, сва дјеца скрстише руке, стадоше у један ред и пјеваху. Ајвинд стајаше доље код врата до Мерите, и слушаше. И они скрстише руке, али не знадоше још пјевати.

То је био први дан у школи.

(Наставиће се).

Жив. М. Радосављевић, Рибари (Мачва).

Пошљедњи осмијех Оретин.

Талијанска легенда.

I.

На бријегу обраслом кестењем, уздиже се стара кула, јединствени остатак замка, који се у суровим временима међусобне борбе сматраше неосвојеном тврђавом. Уском у стијени усјеченом стазом, долазило се замку, који у XIV. вијеку бијаше обиталиште једнога од знатнијих великана — Ансељмучија, што живљаше у њему и малог броја његових приврженика и кћери Орете, веома лијепе дјевојке: лијепе као неба плаветнило, а добре у толикој мјери, да је свака душа у замку не зваше никако друкчије но „наш анђео!"

Међу житељима замка, живљаше и витез Мино. У лицу не бијаше лијеп, али изврсно владаше мачем; шта је и шта пута господар замка за вријеме борбе био очити свједок његове храбрости... С тога га веома вољаше и ни у којој прилици не сматраше за млађег, већ за друга и брата свог, како за вријеме борбе, тако исто и у приликама кад пехар замјењиваше убојни мач!... Смије се поуздано рећи, да Мино, у очима цијелога свијета бијаше Ансељмучијев рођак и брат.

Но и ако господар замка вољаше Мина, Орета га није марила. Чак, она га је очито избјегавала, баш у оним приликама када његове очи жудњом тражаху њу. И она и сви остали, могли су врло често примијетити: да његове звјерске очи у близини њеној блисташе сјајем, мекотом и безазленошћу малог дјетета, а када је говорио с њом, глас му губљаше оштрину гласа оног човјека, коме је оружје и бој све и сва.... већ дрхташе најдубљом њежношћу гласа молитве, славе и љубави!...

— Он никада неће бити мој муж! награда за све то, бијаху ријечи Оретине, које је у толико пута изговарала самој себи.

— Кунем се Богом, док сам ја жив, она неће бити жена другога! — бијаше заклетва душе витеза Мина...

II.

Једнога дана, дође у замак живописац, да на једноме зиду капеле замка, насликa Мадону.

Бијаше то лијеп двaестпетогодишњи младић, црних, живих очију и зваше се Чиапо де-Менсола.

Нарочито лик Мадонин, радио је увијек с највећом вољом и пуном моћи свога талента, те су га с тога много пута, побожне сељанке, гледајући посао руку његових, побожно запитале: „Није ли сама Богородица сишла из раја и дала му себе за модел?!“...

Анссљмучијо је гостољубиво дочекао младог умјетника и прије но што је отпочео посао, гостовао је код домаћина.

У очи дана, када је ваљало почети посао, Чиапо де Менсола рече Ансељмучију:

— Говоре, да је лице моје Богородице веома лијепо — није ли тако?

— Истина је, и љепоту тога лица, узалудно је тражити међ људима данашњег женскиња.

— Тако сам и ја мислио све до данас.

— До данас?!

— Тако је. Ну, данас спазих лице ваше кћери и налазим, да је љепше но лијепо лице Мадоне руку мојих... Молим вас, заповједите, да лице св. Дјеве, коју треба насликати, буде лице те дјевојке и — тада ће се оправдано говорити, да је моја кичица украла рајску љепоту!

На тај предлог и ту молбу, пристао је господар замка, а и Орета, која је од тог дана сједила за снимак лица на икони св. Богородице... Ни сама није знала, да је толико лијепа....

III.

За то вријеме, док је де-Менсола снимао лице Оретино, она би обично сјела на столицу и вољно се покоравала заповијестима сликаревим, те да нужна поза за израз слике, буде изражена. Тим већма, што је замисао сликарева вољна била израдити слику са осмијехом.

Често су млади умјетник и дјевојка остајали сами; кичица је врло често падала на столичицу; очи умјетникове задржавале су се дуго и дуго на лицу Оретином, која му погледе није могла враћати, јер бијаше у датој пози, често потребној, а више намјерно, те да му се душа испуњава насладама утисака, које она на њ чињаше. У тим часовима, заборављаше млади де-Менсола на безживотно дјело своје, и жељом хоћаше, занијет осјећајима својим, бацити се њој и пољупцима обасути то живо биће, које нагна срце његово да силније куца, а појетска душа његова дубље да осјећа.

И, када је довршивано лице Мадонино, рећи ће јој Чиапијо:

— Госпођице Орета, осмијехните се оним осмијехом, каквим би предусрели вашег мужа, када би вам рекао — да вас воли цијелом душом својом!...

Дјевојка се осмијехнула — а тај се осмијех појавио око усана и бљеснуо цијелим лицем св. Богородице.

То је био посљедњи осмијех Оретин!...

Од тога часа вео туге отпочео је прекр... лице дјевојчино, јер је умјетник довршио дјело... Ваљало му је ићи...

Та туга и туробност дјевојчина није се с... од очију оца њезина, који је неизмјерно воли..., који никако не могаше наћи узрок туге њезине.

Само један човјек у замку знађаше узро... Оретине. То бијаше Мино, који Чиапија де-Ме... за све вријеме од када је у замку, не пушта... вида, исто као и крвног непријатеља за врије... борбе.

IV.

У очи онога дана, када је млади умјетник т... поћи из замка, Ансељмучијо је приредио у част ње... богату гозбу. И, пошто је гозба завршена, по... ноћ, завладала је мртва тишина васцијелим замк...

Врата балкона собе Оретине отворише се и... војка пажљиво и с напрезањем упираше погл... ноћну помрчину.

— Орета! — чу се тихи глас са сусједног... кона. —

— Је си ли ти?!

— Јест, ја сам Чиапијо. Збогом!

— Када ћеш се вратити?

— У онај дан, када будем дошао запро... руку кћери сињора Ансељмучија.

— Хоће ли проћи много времена, — до... дана?

— Не, неће, једва мјесец дана.

— Јеси л' вјера?!...

Сиромах сликар, толику је сигурност п... дјелу руку својих, осјећајима и увјерењу срца с... зато и одговори:

— Чуј ме Орета, у онај дан, када те не ... више вољео, св. Дјева, која се сада осмјехује ... каће... Збогом!

И тишином ноћном, чули су се звуци пољ... које двоје заљубљених повјераваху ноћњем вјет... да их однесе са једних усана на друге...

V.

Прошло је недјеља дана, како је лијепи умје... оставио замак Ансељмучијев.

Орета је непрекидно с бригом, тугом и че... уздисала и већи дио дана проводила на прозору... устремив поглед у даљину, или поред Мадоне, ... се осмјехивала.

Једнога јутра, уђе Орета у капелу, поглед... икону, преблиједе, јаким криком угуши осјећање ... јој раздрије и срце и душу.... Осмијех бијаше ни... с лица Мадониног и мјесто осмијеха, лице јој б... — тужно...

— Значи, он ме не љуби више' с пуно... узвикнула је дјевојка и загушена ридањем и с... паде на кољена пред иконом мајке Божије.

И, док се она гушила тугом и плачем ... дверима у олтару с кичицом у руци, којом је п...

гојачно израз лица Мадониног, стајао је витез Мино и злобно се церекао...

VI.

Кад је Чиапијо послије мјесец дана, поново дошао у замак — Орета, већ бијаше сахрањена.... Она је умрла од туге....

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

Кад је пак из кавжења, или каквог било другог узрока, наступила тешка околност, да се задруга подели, онда су жито и мрс, као и сву осталу храну, делили подједнако на сваку главу (по чељадма) мушку и женску, јер је сваком до нове жетве ваљало живети од привређеног иметка; а непокретност је дељена само на браћу. Која имања нису могли споразумно поделити, они их све по два и два одвоје по приближној вредности, и за свако од њих задељају по једно дрвце, али да се у нечему разликују, па намене, које имање има да представља које дрвце. Онда позову једно дете, па ће оно од прилике једно дрвце предати једном деобару, а другом друго, и тако се коцком изврши деоба, на коју се никад нико не може пожалити. Ово се дрвце зове у Херцеговини брушкет или шорак.

У црногорском племену Пиперима, и неким другим из околине, прво се све имање подели на првобитне мушке осниваче задруге. Рецимо да су била два брата, онда се све имање подели на њих двојицу, — на два равна дела. Па тек ти делови даље се деле на мушке чланове. И то рецимо првобитни задругар брат X има два сина, онда ће се његово наслеђе поделити на њих двојицу, а брат Y има три сина, па ће се његово наслеђе поделити на три дела. Овака је подела и иначе узакоњена.

Да су задруге врло старе друштвене установе доказ је и то, што су се налазиле и код осталих индо-европских народа. Да земља првобитно није била приватна својина, доказује се и правно-историјским формама имовинских процеса са оптужбама, јер је оптужба увек гласила на покретност, па тек у позно време и на непокретно имање, што је дошло накнадно.

Код Келта је такође било задруга, и то још врло рано, што потврђује и стари ирски Brehon Laws. Поредити Maine Lectures onthe early history of institutions«, од стр. 79. на даље. Судећи по многим старим документима, изгледа да је задруга и код Срба постојала још у средњем веку, дакле и за време слободе, пре турске навале.

По Ровинском, добром познаваоцу Црне Горе: два до четири дома, по крви најсроднија, зову се у Васојевићима трбушчић, а више од 4 породице зову се трбух. — Како човечја душа, ма на којој тачци земљиној била, и ма којој раси припадала, сличним процесом мисли и на сличан начин представу добије, види се и по овоме: И стари Маори делили су се у братства, односно у трбухе, и та се група њиховим језиком звала »hapu«, што значи материца, а она је у трбуху, утроби, који су називи у обичном животу потпуно синонимни. Кинези братство односно трбух зову »sin«, а ова реч по идеографском карактеру изговорена, двогубо је сложена, од којих једна реч значи „жена“, а друга рађати, што се опет на утробу своди, из које се дете рађа!

Од целог српског народа братство још постоји нарочито јасно обележено само у Црној Гори. Код њих је братство састављено овако: синови једног оца браћа су; од два брата деца братучеди; од два братучеда братанићи, а од братанића братственици и т. д. До седмога паса држе Црногорци чисто сродство[1], и држе се сви као једна породица, као једна браћа и не може се крв мешати. Ко би у ово последње угазио и преступио закон сродства, тога држе за отпадника и безбожника. С таквим држе да се мора свет уклињати. До седмога паса збрајају се они сви под једно братство и сви су обично једног презимена као једна породица и славе сви једну славу.

Братства могу да живе у више села, али се увек рођакају и поштују, и у боју заједнички учествују. Из економског имања код братства су сад остале заједничке ливаде и шуме, а oрaћa земља, која је ограђена, од како се зна, увек је била приватна својина једне породице или задруге.

Братства тачно деле и земљу: планине, гору, пасишта, воду за млинове и за натапање; па и црква се зна кога је братства. По братствима многа села носе патримонична имена, на пр. по Ораховцима зове се село Орахово. Куће подижу братства на склоњена и уздигнута места, једно због обезбеђења од поплаве, а друго због нападаја.

Црна Гора дели се на много племена, а племена су постала од два или више брастава, која потичу од једне крви, а ретко се догађало — и није најбоље пролазило — да се несродно туђе братство придружи неком племену, и то се братство од тог времена звало поселица.

(Наставиће се.)

[1]) Код старих Аријеваца изгледа ми да су чисто сродство сматрали до шестог степена, јер су сва „sapinda“ т. ј. сви чланови породице са старешином становали под једним кровом до шестог степена сродства, и уједно дотле имали заједничко имање.

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

„Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus;
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, et in se ipso totus, teres atque rotundus,
Ex terni ne quid valeat per leve morari;
In quem manca ruit semper fortuna. — "

Hor. sat. lib. II. 7.

Пошто се овај филозоф претежно бавио практичном, моралном, филозофијом, па ни у тој области филозофије није створио знатнијих, темељнијих промјена, него се, у главном, ограничио на учење стоичке школе, то њему у историји филозофије и не припада које видније и важније мјесто. Отуд, ваљда, ни код нас није довољно познат, особито у широј публици. Али ако он и није био филозоф посве оригиналан и чисто теоретски, он је један од најугледнијих представника цијеле моралне филозофије, мудрац и у својим мислима и у читавом животу, те се и слави највише као добар и племенит човјек, као најузвишенији цар, најбољи од свих људи. То је била једна душа од онога свијета, која је мирисала благошћу и врлином; човјек који је био много више човјек него животиња, мудрац у најбољем смислу ријечи, друг Сократа, Христа, Спинозе и Томе Келтешког. О томе човјеку, стога, и није излишно ни мислити, ни говорити, ни писати; а најмање је излишно угледати се на њега и ићи његовим стопама. Кад упитате руске хаџије куда иду и зашто, већ по други или трећи пут, они ће вам одговорити: „Бога сам се зажелио, брате; треба и о души мислити!" Уистину треба једном увидјети да има и вишег смисла живота, но што је садржан у крвавој и безобзирној борби за ниже и животињске потребе тијела и стомака; да има и виших, човјечнијих, потреба људског духа, да трбух није једино зашто се треба да живи и твори. Треба бити увјерен да је дух, мишљење, оно што чини човјечје достојанство, као што је био увјерен генијални и скромни Божа Кнежевић; није доста борити се, и радити са стварима; треба и мислити о стварима. Комтемплација је највише што може учинити човјек и у чему се може показати, а мудрост и резигнација, које из ње неминовно произлазе јесу најчовјечанскија и најсвјетлија стања душевности човјекове. „Да се види празнина живота, за то не мора човјек бити филозоф; али да се загледа дубље у ту празнину и да се у њој нешто нађе, зато се мора бити филозоф." „Мишљење је најплеменитија снага човјекова, која диже човјека изнад ствари, изнад привидног, спољњег, површног стварног, изнад прљавог и блатног. Мишљење је дезинфекција свега прљавог и смрдљивог, што рађају ниже, животињске, скривене снаге човјекове. Мишљење је дисање духа; као што уздах долази од притиска на душу, тако је мисао уздах духа — што дубљи дух, то дубљи уздах, што је дубљи и притисак који дух осјећа, тим је и мисао дубља. Огромна већина ситних људи, плитког духа, имају довољно ваздуха на земљи, те они и не осјећају притисак, те код њих и нема уздаха духа. те они и не мисле даље од себе и својих потреба". (Кнежевић). Наћи животу смисла и вриједности, тражити значење цијеле свјетске и животне хуке, наћи разлога и мудрости и у свему животу и у својим дјелима, живјети по томе, како захтијева мудрост и разлог, то треба да је посао сваког хуманог човјека. Марко Аурелије мислио је о стварима, и дошао до закључка да се треба помирити са њиховом силом, треба наћи њихове законе и живјети у складу с њиховим дјеловањем. И сва мудрост и сва величина Аурелијева била је у томе, што је тражио разлоге догађаја и смисао свијета вриједност и начин моралног дјеловања према себи, према породици, друштву, супатницима, народу, држави, Богу и васиони; што се дигао до висине етичког принципа, и што је радио само из тога принципа. Он спада у елиту човјечанства, у ону малу групу моралне аристокрације, која се може поносити највећим добрима људским: слободом и карактером. То је био човјек моралан и слободан у смислу истакнуте Хорацијеве дефиниције: „Слободан је само мудрац, који умије себи самом заповиједати, који се не боји ни сиротиње, ни ланаца, ни смрти; који је снажан да сузбија све похоте и да презре све части; који је сав у самом себи, округао и гладак, тако да му ништа спољашње не може сметати, о кога се увијек узалуд крши бијес судбине". А такав човјек, миран, присебан, мудар, који има свој унутрашњи развијен живот и свијест, и не може бити роб, осим роб свога увјерења и свог етичког принципа.

»Deo servire summa libertas« вели Св. Августин; а Марко Аурелије би то исто казао: „Живи у складу с природом, и покоравај се промисли, која је предодредила све што ти се догађа." И најзад шта је мудрије него се повући у сама себе, затворити се и уздржати непомућену своју душевност, уздигнути се изнад животне вреве и борбе, у свјетлости и чистоти душе, не робовати ни страстима, ни конвенционалности, него само принципу; да треба радити праведно и истинито; ничим се не дати узбунити, не чудити се, не страховати. »Nil admirari, nil metuere!« Како је дубоко, и како истинито у то био увјерен Марко Аурелије! Неколика навода из његове књиге, пуне мудрости и племенитости: (Само познања, Selbstbetractungen, Reklam.)

(Наставиће се).

И. С. Талетов.

О читалачкој публици.

Ми још немамо сталну и поуздану читалачку публику. Немамо одређену публику на коју писац, издавајући које своје ново дело, може поуздано рачунати. Та незнатна, нестална и до крајности превртљива читалачка публика по некад, готово с одушевљењем, прихвата дело какве писца, који поуздано неће ући у књижевност, а у већини прилика, опет, са презирним ћутањем отурује од себе дело писца од фактичке вредности. Отуда у нас ни најбољи писци немају своје стално одређене читалачке публике, отуда је у нас врло неблагодаран посао писати о укусу наше читалачке публике.

Наша читалачка публика, ма како она била превртљива и незрела (превртљива је зато што је незрела), ипак зато, с правом једног ћифте, који отвара десеторе очи кад за нешта даје свој новац, тражи од писаца, или од оних који се држе за писце, да ласкају њиховом ниском укусу и да стварају дела, која ће одговарати том њихову ниском укусу. И људи, који се држе за писце, у нади да дођу до успеха, персонифицираи новцем, свесрдно испуњавају жеље те некултурне читалачке публике, похлепне за јефтиним и сумњивим друштвено-политичким сензацијама и пишу бескрајне књиге, махом у безбројним свескама, чија садржина ласка ниском укусу те читалачке публике и, у невероватној мери, задовољава њезине анималне инстинкте. Захваљујући том примитивном укусу у нас се јављају књиге: „Крај једне династије", Маршићанинова незграпна подражавања Таси Миленковићу, водњикасто авантуристичка откровења Тасе Миленковића о припремама за 29. мај — јављају се књиге чији су и сами творци уверени да неће ући у књижевност и да ће се заборавити чим се дочитају последње странице. Додајте томе још читав поводањ књига, које ће створити услужни људи о старој династији „да са свих страна расветле последње догађаје у Србији," па ћете савршено разумети укус српске читалачке публике.

Али треба одмах рећи да тај примитивни укус, који се огледа у протежирању таквих састава издатих у облику једног дела, не манифестују само људи, који немају ту несрећу да се рачунају у српску интелигенцију. Ту уличну литературу протежира, не више него то, озбиљно прати и наша интелигенција. Само она — као интелигентнији елеменат уме вешто да се претвара — није искрена и, не желећи да се идентификује са неинтелигенцијом, не признаје да ту уличну литературу прати само зарад тога, што ласка њезину неинтелигентну укусу и њезиним анималним инстинктима. Кад их човек затече при читању таквих књига, они, као да их је човек ухватио на какву непристојну послу, збуњено одговарају: „Боже мој, интелигентан човек треба све да чита!" Али у томе има ипак велике утехе. Кад се говори о нашој интелигенцији, онда се, по правилу, не помишља на ону праву интелигенцију, чији критички развијен и сазрео интелект даје права да се рачунају у интелигенцију; под „нашом интелигенцијом" разумеју се људи, махом чиновници, који мисле да им је са службом дат и интелект, који иду упоредо с модом и њезиним превртљивим ћудима, који умеју вештачки да вежу кравату, који умеју једну непретенциозну даму течно да занимају више од десет минута и који — а то је невероватан степен интелигенције — врло добро знају да се на једном зимњем симфонијском концерту не долази у белом сако оделу, па чак ни у затвореном!

Међутим, ретко која публика уме тако вешто да афектира осећаје родољубља и пијетета, као српска. Србин, интелигентан или не, до отужности се раскрави и усхићава кад се у његовој назочности почне причати о Косову и о пропасти великог српског царства, ма да бисте га довели у врло велику неприлику кад бисте га упитали, да вам тачно каже где лежи то, српском крвљу заливено, Косово поље. Али, најзад то је један судбоносан догађај у нашој историји, који више памтимо посредством народних песама, него посредством историје; од сваког се Србина не може тражити да, са историјом у руци, проверава и исправља народне песме — ако наука треба да контролише поезију. У слично усхићење пада Србин и када се поведе говор о „раскомаданом и потлаченом Српству". И да би тим својим родољубивим осећајима, који га гуше, дао одушке, он, да би осудио „зверска разбојништва бугарских чета, које убијају и кољу нашу браћу у Маћедонији", приређује митинге, до промуклости говори на њима, осуђује, брани и, најзад, осветивши своју погинулу браћу, доноси родољубиве резолуције, којима се завршава напорна акција у корист „раскомаданог и потлаченог Српства." Србин уопште има за сваку појаву великих осећаја: Он осећа несрећу људи упропашћених поплавом, осећа беду своје гладне браће на Косову, па зато, у заносу својег родољубља и хуманости, приређује — концерте, забаве са игранкама, кермезе, лутрије и друге оштроумне и културне забаве. Да „наша браћа" не гину en gross од непријатељске руке и да их често не куша несрећа — а несрећа најбоље челичи човечји карактер — у виду поплава и глади, нама се не би тако често пружала прилика да се забављамо и морали бисмо умрети од досаде! И нека ко од наших писаца изради какво дело у које ће унети све те осећаје једног родољубивог Србина, он ће се уверити, да му дело неће добро проћи, јер га тај родољубиви Србин неће хтети купити; он је те своје осећаје задовољио онако како мисли да их родољубив Србин треба да задовољи — присуствовао је митингу или је говорио на њему, био је на концертима, забавама и кермезима.

Тако исто вешто уме Србин да афектира и са пијететом према нашим заслужним људима. Ко од нас није видео погреб којег нашег великог писца? Грдна и непрегледна маса ваља се за ковчегом покојниковим, свак је тужан и у неком очајном стању, што је Српство тако несрећно, па без икакве своје кривице губи једног по једног заслужног човека. Идући за ковчегом сваки други прича, како је био с покојником у великим пријатељским односима и како покојник није, тако рећи, могао бити без њих ни једнога дана, причају истините и неистините анегдоте о њему, али ни сваки тридесети не помиње његова дела — као да је због тога заслужан по Српство, што је био добар кавански друг и поуздан лични пријатељ. Да су, међутим, сви ти, који су сматрали за дужност да дођу на погреб, сачињавали читалачку публику тога умрлога писца, тај писац би био још већи, још заслужнији и био би можда, још жив. За живота пишчева они су му наметљиво нудили своје познанство и афектирали велико пријатељство према њему, јер је њиховој сујети ласкало да дођу у додир са тако великим писцем, јер су могли пред осталим светом, којег није озарила та срећа, да се хвале како су они интимни са великим писцима и јер мисле и да на њихове главе пада рефлекс од пишчева нимба; зато су они наметљиви према признатим писцима и зато их силом уводе у своје куће како би им писац подигао или утврдио глас међу својим суграђанима који бледе од зависти. На погреб их није довела искрена жалост и неразметљив и тихи пијетет, него простачка жудња за парадама, које су неминовно скопчане са погребом једног великог човека. —

За права књижевна дела, спадала она у белетристичну или научну књижевност, у нас још нема праве и поуздане читалачке публике. У ширим, непросвећеним круговима читање се још сматра као нека јалова беспослица, а читање романа као каква штетна беспослица, готово, као какав неморалан посао. У таквим круговима сматра се човек, који је одредио један сат дневно за читање, за неозбиљна, за човека који се још у зрелим годинама заноси „којекаквим комендијама." И зато такви кругови, кад читају и ако читају, читају оне књиге рђавих писаца који су се помирили са њиховим дивљачким и развраћеним укусом и нуде им она груба средства, која ће најбоље распалити њихову анималну фантазију и која ће са истом поузданошћу пробудити њихове примитивне инстинкте, као алкохол, као скарадне слике и као љути зачини. Али, с времена на време, ти кругови воле читати и књиге које не распаљују њихове полне пожуде, али и те књиге задовољавају њихове некултивисане инстинкте: пакост, злобу, освету, пркос, злурадост, љубав према суптилним убиствима, одушевљење за биографије великих зликоваца, Тасини дневници, Маршићанинова подражавања Тасиним дневницима. Да и „наша интелигенција" спада у те широке и непросвећене кругове, није потребно нарочито наглашавати.

Сва наша читалачка публика своди се још на онај узак круг људи, који се и сам бави књижевношћу. Она је најпоузданија и најсталнија читалачка публика. Али од те одабране публике имају писци, који јој своја дела дају махом бесплатно, само моралне користи од које ни један писац, ако му нису довољни само ваздух и одушевљење, још није био сит.

Па шта ваља радити да се у нас једном створи права читалачка публика? Не знам. Одобрио бих свако средство, ма како оно вулгарно било, само да се створи стална читалачка публика. Ишао бих чак тако далеко, па бих ласкао њезиној, уосталом наивној, сујети и радио бих оно, што су радили наши стари писци. Штампао бих у својој књизи имена претплатника и том приликом не бих пропустио нагласити да на те родољубиве претплатнике треба да се угледају и остали „добри" Срби. Речју, употребио бих све, па чак и безазлене марифетлуке да само наш свет привикнемо читању. А тај свет, ја сам уверен, био би нам кад тад врло благодаран. Уосталом, у роду српском има позванијих људи од мене, па нек они нађу пута и начина, како ће се наш свет култивисати и како ће се, на тај начин, створити поуздана читалачка публика. Само нека ми је допуштено рећи, да ја сумњам да се то може постићи научним критикама и мудрим студијама о укусу. Јер и критике и студије пишу се за људе који иначе читају. Шира публика их не чита, а кад би их и читала, поуздано их не би разумела.

Српске народне умотворине.

Сарајчице.

Сека капетана.

Мајка Јову по чаршији тражи,
По кавама и по механама:
„Ђе си, Јово, жив не био мајци,
Синоћ тебе пашалија тражи,
А јутроске пашине делије!
Љуто те је неко опануо:
„Да ти љубиш секу капетана!"
„А бога ти, мила мајко моја,
Кад је она сека капетана,
Што ће сама преко Атмејдана,
Брез фереџе и брез огртача,
Брез робиње и брез измећара?
Мислио сам да је моја драга!"

Мисирлија Јово.

Двор ми гради Мисирлија Јово.
Темељ ставља с драгијем камењем,

Дувар зида с дробнијем бисером,
Шимлу теше, а позлату меће.
Начинио шадрван водицу,
Ту дјевојке на воду долазе
И пред њима везиљица Мара.
Ђугумима у двор ударила:
„Двор ми гради Миспрлија Јово!"
Говорио Миспрлија Јово:
„Не брини се, везиљице Маро,
Не брини се, мојим б'јелим двором,
Већ се брини рухом тананијем!"
Говорила везиљица Мара:
„А борами, Миспрлија Јово,
Не бринем се рухом тананијем,
У мене се до три руха купе.
Једно купи материна мајка,
Друго купи мила мајка моја,
Треће купим ја себи дјевојка.
Што 'но купи материна мајка,
Оно Јово куму и дјеверу.
Што 'но купи мила мајка моја,
Оно Јово твојој породбини.
Што но купим, ја себи дјевојка
Оно Јово ја и ти носити.

Забиљежила од бабе, **Марица Љубибратић-Перовић.**

Кравород.

Народна прича из Мустапића-Звижд.
(Наставак.)

Иза тога они су опет редовно ишли по шуми у лов, а њихове жене су успремале колебу и дочекивале их на вечеру, коју су им спремале сваки дан. Али кад њих тројица дођоше једанпут из лова, видеше да су им жене врло ослабеле. Одмах их распиташе: „Што сте тако слабе?" А оне никако не признају да су слабе. Кравород ујутру рече Трљакамену:

„Остани ти овде, и пази да видиш, због чега нам жене овако слабе", а он оде са Кривидрветом у лов. Кад увече дођу Кравород и Кривидрво, видоше да је и Трљакамен ослабео. Одмах га запитају: „Што си и ти ослабео?" Али и Трљакамен никако не признаје да је ослабео. Вечерају сви, па полегају. Ујутру устану, и Кравород заповеди Кривидрвету да остане са женама, и да пази због чега то оне слабе. Кад увече дођоше Кравород и Трљакамен из лова, Кравород запита Кривидрво: „Што си и сâм ослабео?" И Кривидрво никако не признаје да је ослабео. И то вече вечерају и преноће. Кад у јутру устану, Кравород рече оној двојици: „Идите ви у лов, а ја ћу остати, да видим ко то долази у нашу колебу." Попне се Кравород на таван, и тако је чекао. У неко време, дође један старац са белом брадом до појаса, и поче оним женама сисати крв. Онда се Кравород брзо скиде с тавана, па запита оног старца: „Што ти сишеш крв нашим женама?" А старац му рече: „Ћути, јер ћу сисати и твоју крв!" Кравород рече: — Ти моју! — Ја твоју! — Ти моју! — Ја твоју!

Кравород онда силно удари старца, а старац од једанпут паде. Кравород узе секиру па удари у једно подебље дрво, и дрво се процепи те се видела рупа. Ту Кравород донесе оног старца, па му браду забоде у процеп и извади секиру, па тако старца заглави. Дођоше и она двојица из лова. Кад видеше шта је Кравород урадио са старцем, и сами признадоше да је тај старац и њима сисао крв. И после тога они су често ишли у лов. Сви који су били ослабели, поправише се. Поправише се и жене и људи. Дуго је времена онај старац стајао заглављен са брадом у процепу. Али кад се доцније, једног дана, вратише људи из лова, не затекоше жена код куће, а ни оног старца не беше у процепу. Они спазише неки траг по земљи, као да се нешто вукло кроз шуму. Пођу сви троје по трагу, и траг их одведе до једне рупе. Узму више конопаца па наставе један на други, и договоре се да на конопцима сиђе доле Трљакамен. Договорили су се били, кад Трљакамен заклати конопац, да вуку горе и да га изваде. Подуже су Кравород и Кривидрво спуштали Трљакамена, па Трљакамен јако заљуља конопац. Кравород и Кривидрво га извукоше. Кад изађе горе, запитају га: „Што ниси ишао још?" Он им одговори: „Доста сам ишао, али више не смем јер је много дубоко." Онда спустише Кривидрво. Кривидрво се спусти више од Трљакамена али и он заљуља конопац, те и њега извукоше горе. Кад и њега запиташе, што није још ишао доле, он рече: „Не смем више, много је дубоко." Тада Кравород рече:

„Ја ћу до дна да се спустим, само држите добро да не паднем, па да се не убијем."

Дуго су га она двојица спуштали, и напослетку се Кравород спусти на доњи свет. Ту је било једно село. Пође он по том селу, и угледа једну лепу кућу. Оде у ту кућу, и у њој нађе своју жену. Одмах је запита:

„А шта ћеш ту жено?" Она му одговори: „Онај ме старац овде довео." А Кравород је упита: „А где је онај старац?" Она му рече: „Отишао је некуд, али ако ти треба причекај га, он ће проћи преко оне ћуприје."

Кравород оде и сакрије се испод оне ћуприје, па чекаше. Док ето ти старца, јаше једног доброг коња. Кад се приближи ћуприји, коњ се поче трзати уназад, а никако не ће да иде напред. Старац га поче мамузати говорећи му: „Деее... будало, бар овде нема Краворода." А Кравород изађе испод ћуприје и уби

оног старца, па се врати својој жени и запита је: „Где су оне друге жене?“ Она му рече: „Ено она кућа онамо, оне су обадве у њој.“ Кравород одмах оде у ону кућу, и обадве оне жене са својом поведе оној рупи. Све три жене веза за онај конопац, па га јако заклати. Она двојица повуку на више и све жене извуку, па онда спусте конопац за Краворода. Он се бојао да га не подигну донекле, па да га пусте те да се убије, а њима да остане и његова жена; за то свеза један велики камен за конопац, па га јако задрма и измаче се даље од рупе. Они повуку на више. Вукли су донекле, па онда пусте конопац, а онај камен паде доле и сав се истроши. Кравород рече: — Фала Богу те нисам ја био — сад бих сигурно био мртав.

Пође отале по доњем свету, и далеко негде наиђе код једне куће на једну ћораву бабу. Баба је тада ручала. Кравород приђе лонцу, па поче с бабом и сам ручати, али се никако није казивао да је ту. Баба је јела, јела..., па онда поче кашиком баратати по празном лонцу говорећи:

„О... шта је ово сад. досад ми свакад беше доста овај један лонац, а сад сам још гладна.“

А Кравород јој рече: „До сад си сама јела, зато ти је било доста, али сад сам и ја јео.“ Баба га запита: „А ко си ти?“ Он јој рече: „Ја сам Кравород, па онда јој све исприча како је дотле дошао кроз ону рупу, а напослетку запита бабу, има ли она какве стоке. Баба му рече: „Имам коза.“ А он је упита: „Оћеш ли ме узети за слугу, да ти чувам козе?“ Баба га прими. Кад је било ујутру баба му рече: — Дете, терај козе у ону ливаду, а немој тамо у ону планину, јер тамо има вукова, па ће ти заклати по коју козу.

Он онда узе једно сикирче, и отера козе право у ону планину, где је било вукова. Кад оде тамо, изађе пред њега вук, а он га удари оним сикирчетом и на месту га убије; одере му кожу, па је забаци са сикирчетом на раме. Увече потера козе бабиној кући, и онако на сикирчету о рамену понесе и кожу од оног вука. Кад дотера козе кући, баба уђе међу козе, и неколико њих, онако ћорава, попипа по трбуху.

Кад познаде да су козе сите, одмах му рече: „Море ти си терао козе на ону планину, теби је вук коју изео; сигурно ту нису све.“ А он рече: „Није изео, ево његове коже!“ — Попипа баба кожу и увери се.

Други дан баба му опет рече, да не иде у ону планину, јер тамо има медведа, већ да иде овамо на другу страну. Он опет узе оно сикирче, и право отера козе у ону планину. Кад дође у планину, изађе пред њега медвед. Он замахне сикирчетом, убије медведа и одере му кожу; а кад је увече потерао козе кући, забаци сикирче с кожом на раме. Кад дође кући с козама, баба опет попипа по трбуху неколико коза и рече:

— Ти си опет био на оној планини, теби је медвед однео коју козу. — А он јој рече: — Није, бабо, ево његове коже!

(Свршиће се).

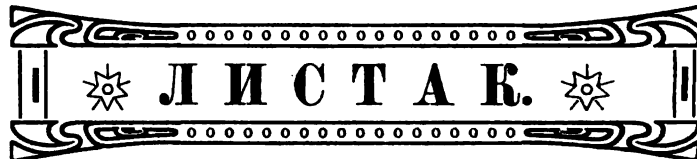

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Српски народни вез и текстилна орнаментика. Написала Јелица Беловић-Бернаџиковска. Издање „Матице Српске“ у Н. Саду.

Чешке новине »Moravska Orlice« доноси 27. октобра 1907. из пера оглашеног књижевника дра Јосипа Карасека (Беч) ову и за наше читаоце врло занимљиву критику.

„У Новом Саду изашло је као 21. књига „Матице Српске“ дјело под горњим насловом, које је и у нас на Морави побудило заслужену пажњу. Наши се родољуби врло угодно сјете, када отворе књигу и већ на трећој страни нађу опширни цитат из Крец-ова дјела: „Slovacké čepce“.

То је дјело међу југословенским списима врло драгоцјена појава. Ауторка познаје такође пољску литературу, а разумије и стручну њемачку, француску и енглеску. Написала је већ више дјела о народним везовима, а у њима свраћа на се пажњу особито „Лексикон“ у седам језика, који је издала босанска влада (стр. 640, са 600 слика) у сврхе етнографске. Ова млада дама спада међу најинтелигентније Југословенке, бави се и етнографијом, а њезин гостољубиви дом у Сарајеву приказује комад словенске и идејалне атмосфере. Супруг јој је родом Пољак, чиновник код суда. Гђа Јелица има красну збирку народних везова (600 комада), које сабира више од десет година.

Почетком двадесетих година настаде међу бечким етнолозима велики интерес за моравске и словачке везове, особито у задрузи антрополога и међу члановима дворскога музеја. На југословенском тлу издао је наш земљак Titelbach орнаменте српскога веза, а у бугарском Зборнику излазили су бугарски везови. Богату збирку српских и хрватских везова има и професор Вукасовић у Дубровнику, како из дјела гђе Беловић-Бернаџиковске сазнајемо.

Спис ове госпође износи питања ове струке на начин знанствен, а занимаће у првом реду људе, који се баве народописним студијама. То је огромно врело опсежнога знања та књига гђе Јелице, а међу питањима има и доста критичних. Списатељица залази далеко у старину, куда је маме почеци орнаментике у опће, а словенске напосе. Иза тога она реда поглавља овако: о народном српском декор. стилу, о везиљачким техникама, о народној колористици и народном бојењу. Врло су занимљиви цитати и докази, којима она расвјетљује ова питања. Посљедњи од-

сјек посветила је врло занимљивој символистици у нар. орнаментици јуж. Словена.

Ауторка је ванредно начитана не само у стручној литератури, него и у лијепој књизи у опће. Врло спретно употребљени цитати из белетристичне и из стручне литературе, — то је особита одлика ове студије. Нешто налик на то нећемо нигдје лако наћи. Дјело гђе Јелице наћи ће и у нас Чеха, Морављана и Словака много читалаца и штоватеља, побудиће на многобројне расправе и студије, а одјек ће му бити богат у свим гранама ове струке. Чим се појавило, навукло је пажњу на се, па му за то и ја посвећујем читаву опсежну студију, не само у чешким, него и у њемачким листовима. Хтио бих изнизати велики број њезиних цитата, али се морам, простора ради, ограничити само на некоје." (Цитира стр. 66, и 212, 213, 240, 247. и т. д.).

Ми са стране наше овој стручњачкој оцјени из тако познатога и сјајнога пера имамо додати, још ово: ни у једној српској школи не би смјели бити без овога издања наше Српске Матице, јер ће и наше учитељице особито одатле моћи црпјети користи у своме школском раду. У дјелу гђе Јелице говори она и о овој својој радњи „Називље из ручнога рада" коју „Н. Васп." доноси; па с тога и на то упозорујемо. (Уредн.).

Ж. О. Дачић, Београд у служби туђину, јавно предавање у корист кола српских сестара, издање уредништва „Народних Новина". Београд 1907. год. Осмина, стр. 20. Цена 50 п. д.

Биоград, престоница српске краљевине, средиште пијемонта, из дана у дан, из године у годину, губи свој национални тип и постаје, попут већине осталих европских престоница, интернационални град. Њега поплави туђинштина, те му даде сасвим други карактер и облик. Па не само то већ га та туђинштина много стаје, јер га убија с двије стране: с моралне и материјалне. У колико је туђин преправио лијепи српски Биоград, у колико је тај туђин напакостио овој српској престоници, шта је он од свега тога до сада изгубио и шта ће изгубити, ако се овоме злу не стане што прије на пут, — то је све лијепо и тачно разложио врijедни и чувени биоградски професор, уредник „Народних Новина" и секретар на српском универзитету у Биограду, г. Живојин О. Дачић у овом своме предавању, коме наслов горе исписасмо.

Предавање је занимљиво и од интереса, те га препоручујемо читаоцима нашег листа. Техника је књизи одлична, а цијена је умјерена. Може се добити код писца у Биограду.

Србољуб Љубибратић.

Гласник, српског друштва за дјечју психологију, уредник Сима М. Јеврић, учитељ у Биограду, излази у двомјесечним свескама по 2 табака обичне осмине. Биоград. Штампарија Давидовић. Свеска I. и II.

У току прошле године у Биограду је основано друштво за дјечју психологију, а то друштво ево гдје је покренуло и свој орган коме натпис исписасмо. И у друштву и на органу (листу) раде признате снаге из професорског и учитељског кадра, те му то служи као најбоље јемство за препоруку.

Оваквих установа има већ наравно на западу, па ево гдје смо и ми похитали да у томе много не заостанемо. Основ овоме покрету (проучавању мале дјеце са психолошке стране) отпочет је у Америци. Педагогија је нова наука. Њеним свестраним проучавањем и усавршавањем, унаприједиће се и педагогија. То се тек у најновије вријеме увидјело (и ако су то предвиђали неки философи још у средњем вијеку), па се тим путем пошло. За образоване је родитеље доиста племенит и занимљив посао, проучавање живота и рада (или духа и душе) своје мале бебе, од дана рођења, па до поласка у школу, и даље. Само таквим проучавањем моћи ће се васпитање код дјеце правилно и обазриво извести. А како пак треба малу дјецу, с тог гледишта проучавати, на шта све треба при томе пазити, и т. д. — то се све излаже у овоме листу, те га за то искрено препоручујемо сваком образованом родитељу.

Цијена је листу 2 динара годишње. А редовни чланови, који положе 3 дин. на име годишњег улога, добијају лист бесплатно.

Лист се уређује лијепо. Особито нам се свиђа одлична техничка страна, која нас подсјећа на неке француске листове, што је ријеткост у нас. Цијена му је незнатна, те га у толико лакше може сваки претплатити. Претплата се шаље: уреднику — Биоград.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Српска Књижевна Задруга Глишићу. Мјесто вијенца на одар члану своје управе покојном Миловану Глишићу уписала је Српска Књижевна Задруга српску мушку школу у Дубровнику за добротвора. Тако ће Српчад у Дубровнику увијек посјећати повеља и Задругина издања да је у њиховом граду умро српски књижевник Милован Глишић. Уједно је задруга дала 26. јануара седмодневни помен у саборној цркви у Биограду. **Ћ.**

„Цариградски Гласник". Смрћу Косте Групчевића власника „Цар. Гласника" престао је излазити овај једини српски политички лист у Отоманској царевини. Сада послије годину дана почиње опет излазити у Цариграду у истом облику и величини, као и у истом правцу, под уредништвом г. Стојана Капетановића. Цијена је листу на годину 40 гроша или 12 динара. **Ћ.**

Награда за школске књиге. Велики Управни и Просвјетни Савјет у Сарајеву расписао је награду за Историју и Земљопис у основној школи. Награда је 600 круна за сваку књигу. Обадвије књиге треба да се напишу за трећи и четврти разред српских школа у Босни и Херцеговини. Историја треба да буде са сликама, а Земљопис треба да има засебне карте Босне и Херцеговине и српских земаља на Балкану. Рок је стјечају до 15. августа 1908. Награђене књиге прелазе у својину Великог Просвјетног Савјета. По нашем мишљењу ово је мала награда за те књиге, особито кад се узме у обзир да ће Савјет извући десет пута толику суму. За то је требало писцима дати од сваког издања по нешто.

Скупштина Добротв. Задруге Српкиња у Сарајеву. На Три Јерарха одржана је четврта редовна скупштина Добротворне Задруге Српкиња у Сарајеву. Пресједавала је друштвена вриједна предсједница гђа Јелена Самарџија, која је и отворила скупштину. Тајник Стево Марковић читао је извјештај о раду задруге у прошлој години, по коме се види да је одбор живо радио и показао сјајан успјех. Најглавније је оснивање ђачке трпезе, која дивно напредује. Ове

године друштво оснива још и радничку школу, за коју је одредило 2500 круна. Прихода је било 22.585 круна а ове године задруга се нада и бољем одзиву и већем приходу. За тим је приновљен и проширен одбор, из кога су иступиле четири, а изабрано је још 12 и двије замјенице. Од нових у одбору су: гђе Милена Деспић, Наталија Јојкић, Лена Ковачевић и Лекса Крешталица. Замјенице су гђа Савка Петровић и Милена Калуђерчић. Осталих осам госпођа помагаће око ђачке трпезе и радничке школе а то су: Јока Јефтић, Мара Васиљевић, Сара Одавић, Мила Травањ, Крпста Луцић и Мила Укропина.

Добротвор ђачке трпезе. Наставник учитељске школе и тајник „Добротворне Задруге Српкиња у Сарајеву“ г. Стево Марковић добио је награду од задруге за свој досадашњи рад код задруге у износу 300 кр. Марковић је сву ту награду поклонио ђачкој трпези и тиме постао први добротвор ове врло корисне установе. Истичемо ово за примјер осталим имућним Србима, а Марковићу пристоји свака хвала на тако племенитом дару.

Друштво „Привреда“. Почетком фебруара састало се у Сарајеву више српских привредника, који су одржали двије сједнице и на њима претресали о свима привредним стварима у Босни и Херцеговини. Као гост био је изасланик „Савеза Срп. Земљорадничких Задруга“ у Војводини г. Л. Хорват. Сједницама је пресједавао др. Никола Стојановић, а референт је био Шћепан Грђић, професор. Привремени одбор за оснивање привредног друштва пзнио је свој рад, а за тим се расправљало о свему, при чему је говорило више говорника. Закључено је да се друштво „Привреда“ оснује на хуманој основи са најмањом чланарином. Привремени одбор проширен је са још петорицом чланова и он ће израдити правила и бринути се да се што прије потврде. Оснивање оваког друштва биће од недогледне користи за српски народ у овим земљама, јер ће се оно бринути за све привредне ствари, а нарочито за Земљорадничке Задруге“ и Занатлијска удружења“. Њих ће Привреда“ оснивати и помагати, а „Занатлијска Удружења“ основаће своје штедионице, као што смо и ми увијек препоручивали.

Српско Трговачко Удружење. На сједницама српских привредника повела се жива дебата о оснивању „Српског Трговачког Удружења“ за сву Босну и Херцеговину. Једни су мишљења да се и оно оснује на акције, па да за неколико година створи велики капитал, којим би помагао трговину и занате, а други су да се оснује на хуманој основи. Закључак није створен, него је изабрат привремени одбор, који ће створити правила и донијети коначан закључак. У одбору су: Димитрије Кочовић, Перо Шантић, Васо Краљевић, Михо Пешко, Шћепан Варошчић Свет. Митриновић, Никола Цикота, Перо Стокановић, Илија Љубибратић и Мирко Самарџић. Сад се тек почело радити како треба, а за све има се захвалити организацији.

Историја српско-бугарског рата. Изашла је из штампе и разаслата је свима претплатницима нова књига: Историја српско-бугарског рата. Књига прва од Пирота до Сливнице (са једном картом бојишта). Друга књига „Од Сливнице до Пирота“ ушла је у штампу и разаслаће се свима претплатницима чим буде готова. У њој ће бити ови одељци: 1. Други дан Сливничке Битке. 2. Трећи дан Сливничке Битке. 3. Од Сливнице до границе. 4. Наново на српско-бугарској граници. 5. Повлачење Српске Војске са границе. 6. Несуђена абдикација Краља Милана. Писма и телеграми Краља Милана, Краљице Наталије и Милутина Гарашанина. 7. Први дан Пиротске битке. 8. Други дан Пиротске Битке. 9. Пиротска Битка по бугарским изворима. 10. Тимочка војска под Видином. 11. Одбрана Видина по бугарским изворима. 12. Критика целог рата. Политичке и стратешке погрешке. 13. Тактичке погрешке. Сабирање и сума. 14. Политичка радња од примирја до закључења мира. За нове претплатнике имамо још егземплара од прве књиге. Цена је за обе књиге 12 динара. Молимо ону господу, која су платила само прву књигу, да похитају са шиљањем претплате за другу, јер им се иначе ова не може послати. Господу скупљаче претплатника из војске молимо да уредно шаљу своје месечне отплате, како би на време добили и другу књигу.

Из новинарства. У Београду излази нов омладински радикални лист „Побједа“ и лист црногорске емиграције „Домовина“. У Мостару започео је од нове године излазити хрватски раднички лист „Radnička Obrana“, која излази двапут мјесечно. Одлично уређивани српски лист »Народ« у Мостару излази сад двапут недјељно.

Нове књиге и листови.

Десет Проповеди, од Јована Д. Илића, свештеника. Књига друга. Београд, штампано у штампарији „Доситије Обрадовић“, Чика Љубина ул. бр. 8. 1908. Цијена 50. п. д.

Smrt majke Jugovića, od Dra. Aleksandra Mitrovića. Treće izdanje. U Splitu, brzot. „Narodne Tiskare 1907. Цијена?

Неколико правних обичаја и појмова у сјеверној Далмацији, од Dra. jur. Александра Митровића. Прештампано из **Архива за правне и друштвене науке.** Београд, „Доситије Обрадовић“ штампарија Аце М. Станојевића, Чика- Љубина ул. 8. 1907. Цијена?

Милош Обреновић, књига прва (1813 - 1820), написао Др. Мих. Гавриловић. Издање задужбине И. М. Коларца. Београд, нова штампарија „Давидовић“ — Дечанска ул. бр. 14. Љуб. М. Давидовића, 1908. Цена 6 динара.

Историја Српско-Бугарског рата 1885. књига прва од Пирота до Сливнице. Написао Др. Владан Ђорђевић. Издање задужбине И. М. Коларца. Београд, 1908. Нова штампарија „Давидовић“. Дечанска улица бр. 14. Љуб. М. Давидовића. Цијена 6 дин.

Бока, гласник за опће интересе Бокеља. Излази у Котору сваког четвртка. Издавач Др. Ф. Лазаревић, одговорни уредник Др. Р. Сарделић. Годишња цијена: 12 круна, за иноземство 16 франака. Лист је врло добро уређен и штампа се на читавом великом табаку, од 8 страна. Може се најтоплије препоручити свакои.

Кића, лист за шалу, забаву и прикупљање народних умотворина. Излази у Нишу (Србија) сваке недјеље. Година IV. Власник и одговорни уредник Мијаило Ј. Оцокољић. Годишња цијена за Србију: 6 динара, а за друге земље 8 франака. Ово је поред Врача, један од најбољих шаљивих листова, те се може најтоплије препоручити читаоцима.

Српске народне игре из Босне и Херцеговине. Скупио Лука Грђић-Бјелокосић. Из 9. књиге Етнографског Зборника Српске Краљевске академије. Београд 1907.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. **Ђаци, учитељи и подофицири** добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 5. САРАЈЕВО, 20. фебруара 1908. Год. XXIII.

ПОП СТЕВО ТРИФКОВИЋ,

протонамјесник сарајевски, члан ширег Епархијског и Великог Просвјетног Савјета, народни представник за котар сарајевски и члан Егзекутивног Одбора Српске Народне Организације.

Дрхтавом руком и сузним очима биљежимо у овој црној свежи једно свијетло и дично име, познато широм поносне Босне и кршне Херцеговине, па и изван уских граница ових, познато и популарно у свима српским земљама, а то је име нашег старог друга и пријатеља попа Стеве Трифковића.

Тужни глас о његовој смрти одјекнуо је на све стране и дубоко потресао сав српски народ, а нарочито оне, који су познавали величину духа, племенитост срца и ријетку његову истрајност у раду за свој народ и његове светиње.

Без великих школа, својим маром и трудом, издигао се покојни поп Стево изнад многих својих другова свештеника, а својом сталношћу и карактером, својом очајном борбом противу силнијег и јачег непријатеља, сијао је међу свештенством као звијезда даница међу осталим звијездама.

Велика су и многа његова дјела, свијетла и узвишена, као што бијаше и дух његов, који је увијек тежио за слободом, правдом и истином. Због тога бијаше истакнута и маркирана личност, коју су власти често прогониле, па и са блажујске парохије силом бајонета свргнуле и отјерале.

Али покојни поп Стево никада, па и у најтежим и најцрњим данима, клонуо није, него је вазда стајао на биљези као ријеедак и јединствени примјер и јуначки је одолијевао непријатељу.

И тај непобједиви див, тај челик карактер, о који су се ломиле силне буре и таласи домаћих невоља и људске незахвалности, почео је полагано венути и трошити се, док није пао у постељу, са које се није ни дигао више.

И ако смо се надали, и ако смо сваки дан очекивали тај кобни час његове смрти, ипак нам је свима тешко, претешко, а најтеже његовим ближим пријатељима и друговима. Сви ронимо горке сузе за тако узорним сином српскога народа, за тако вриједним и ријетким свештеником, за тако мудрим и узвишеним вођом народним, за тако даровитим политичким и књижевним радником, коме сви од срца желимо на небу рајско насеље, међу нама вјечно спомињање.

Слава ти оче Стево! Покој ти српској души! Бог да те прости и помилује!

Јанко М. Веселиновић.

Полажајник.

(Свршетак).

V.

Дође и зима, насташе празници. Све дотле могло му се да се склања, али кад дођоше божићни празници, не може му се на ино: стаде да спрема печеницу. Ту га нађе Ненад баш кад је печеницу наставио:

— Помаже Бог! — рече му.

Он плану, смрче му се пред очима, али се прибра и отпоздрави га.

— Где си ти, море?

— Ево ме.

— Видим! А знаш ли ти од кад се нисмо видели? Шта ти је?..

— Није ништа, имао сам посла.

— Каква посла кад ми кажу да си био ту, у селу?

Он не одговори ништа.

Ненад седе крај њега на једну гламњу.

— Бога ми, љутим се на тебе! Кад је то било себе кад се посљедњи пут видесмо! Тражио сам те сваки дан! Па имам и да ти се хвалим, море? Женим се....

Њега подиђоше мравци, капа му паде с главе.

— Женим се, узимам Љубицу Радомирову. Сад о празницима ћемо и на прошевину. Не могу ти казати колико смо весели, па ми криво што и ти ниси с нама! Љубица ми рече: да си је и ти питао би ли за тебе пошла, али ето, ја пре пожурио!... Ко пре девојци, онога и девојка! Него, наћи ћемо ми и теби цуру, знаш Марту: Љубица ми вели да је добра као добар дан.... Али шта је теби?

Велисава као да подузе стотину бесова, он скочи као махнит, упаде у кућу, и док се Ненад од чуда окретао, на једанпут загрме пуцањ и Ненадова рука клону...

То би у тренутку. Док Ненад дође себи Велисава већ не беше ту...

Осетивши бол, а видевши и крв, Ненад скоро побеже кући, не знајући ни шта је било н[illegible]

А Велисав у оном бесу докопа се плота, па с пушком у руци, право кмет Мићиној кући. Кмет Мића баш је подстицао ватру око печенице, па кад га смотри, насмеши се.

— Гле Велисава! А откуд ти? — Које добро?...

— Није добро! — Рече Велисав.

— Шта, болан?

— Убио сам човека...

Кмет се укочи и погледа га разрогаченим очима.

— Шта рече?!

— Убио сам Ненада!

— Ама шта говориш ти?!

— Убио сам Ненада!... Из ове пушке убио сам га, и ево ти долазим да јавим, ти си власт!...

— А кад си га убио?

— Сад, овај час идем од куће.

— А где си га убио?

— Код моје куће.

— А зашто?

— Кад Љубица неће бити моја — нека не буде ни његова! Чувши вику у дворишту, укућани се искупише око њих. Кмет га погледа некако чудновато па рече:

— Младене, иди ми дозови Јефту пандура.

Младен отрча, а кмет се опет окрене Велисаву.

— Ама, збиља, говориш ли ти истину?

— Истину!

— Их, мој синко! Тешко теби! Шта си сад од себе учинио! А да то није било нехотице?

— Није, хтео сам!

Кмет га испитиваше од сваке руке. Изнајпре му то изгледаше неверица, али Велисав говораше тако убедљиво, да му се мораше веровати. Кмет Мића у први мах не схваћаше све то, али кад дође себи, он се распомами па стаде викати.

Тек што Јефта стиже а он онако љутит заповеди осечно:

— Вежи га па терај судници! А ти Младене, иди ми зови Ивка и Степана!

Није прошло ни пола сахата а кмет Мића већ беше код Ненадове куће. Срећом Ненад

беше само рањен. Његова мајка већ беше дозвала Анђу травару, те му зауставила крв и превила рану.

Велисава од суднице спроведоше у среску канцеларију, где га то вече оковаше.

Тако свану и засеоку П... црн Божић, јер нико не могаше бити онако весео, од како је за тај догађај чуо, нити се онако веселити као што се пре веселио.

VI.

Велислав је само на једно јадиковао: што није убио Ненада. Није га се тицало ни испљеђење ни суђење, ни колико ће бити осуђен, нити што ће му имање на трошкове отићи — све је бацио на страну. Један једини бол тиштао је душу његову а тај је: „Велисаве свршио си — Ненад ће узети опет Љубицу!"

Све је признавао; товарио је на себе и оно што није, као: да се два три пута накањивао да га убије, и да му се све измицала прилика, док му ето сам не дође под руку.

Судови га осудише на осам година робије.

И спроведоше га да издржи, а имање му оде на трошкове судске....

Сад он отпоче живети другим животом, страшним животом, робијашким. Мемла од казамата, зло друштво робијашко, ланци, теретан посао, муке, батине, презирање и гнушање светско, све то паде на његову душу као олово.

Томе да додамо још и глас да се Љубица удала за Ненада, да су срећни, да му кућа напредује, да га у селу сматрају као ваљана и поштена човека.

То га уби са свим. Омрзну на све: и на Бога, који је толико неправедан, и на људе који му и иначе беху мрски. Огугла и батине, и гвожђе, и мемлу и рад, и смрад; никоме се није тужио; никога ни за што није хтео молити, нити коме шта помоћи — повукао се у себе, сам је са собом говорио, сам се себи зарицао да ће помутити срећу Ненадову, па да би не знам шта било!

— Та доћи ће ваљда дан да и ја изидем одавде!

И тако су пролазили дани пуни чаме и мржње. Најмилија му беше мисао како да Ненаду живот загорчи, па се само њом и бавио....

Он никога није волео, па није ни њега нико. Сви су га мрзели, па гледали како да му напакосте. Он је трпео сва понижавања, презирући оне који су га понижавали. Није се бранио од кривица што су му их подметали, примао је казну као и хлебац.

И проживе таким животом пуних шест година. Милост владарева о крсном имену — ослободи и њега робије.

VII.

Баш је било у очи Божића. Страшна зимска ноћ. Као да небо оће земљу да упропасти, па послало све вихоре и нечасне, да своја чудеса по њој проспу... То је уједначило тамам од неба до земље, па само бије у очи. Нигде жива створа на тој мећави, све се сакрило и побегло: и тица у дупљу и пас у кочину.

Једини Велисав грца по дебелу целцу, једини он дао се на посао; једина мржња не презаше ни од Бога ни од ђавола! И у крвожедном зверу можеш срце наћи, али у човеку што мрзи никада!....

Он је посртао, падао и опет се дизао. Ишао је корак напред, а два назад, ал је тек ишао. До зоре мора стићи кући Ненадовој, мора окрвавити његову чесницу и печеницу, па ма се против њега и сами Бог заклео!...

Мећава је беснила до пред саму зору, па онда попусти. Он је корачао сав ознојен и испребијан, са срцем пуним жудње за — осветом:

Ама зар и овај Божић да му прође онако! Не, не, неће!...

Па се маши у недра и ту напипа пиштољ, који је био напуњен, потпуно спреман да угаси живот човечји.

— Још мало! — узвикивао је. — Још мало! Стићи ћу кад треба!...

И опет је напрегао сву снагу....

Већ је видео кућу и свећу, што светли кроз малени прозорчић. Само још неколико корака и ето га на прагу кућном.

И напреже се, прескочи плот и уђе у двориште. Ту, кад је био при крају циља свога, кад рукама могаше прихватити зидове беле кућице Ненадове, издаде га снага . . . . Осети неку лаку несвестицу, која га занесе и он се прихвати за зид и наслони главу на њ.

Кад је себи дошао, осећао је како му бурно бију дамари. Али је у исти мах осетио и таку немоћ, да не може ногом маћи... Покуша један пут, други пут — не може! Несвестица га опет обузе и он се опет наслони....

Колико је тако стајао ни сам не знађаше, тек га прену разговор из тога полусна. Он познаде Љубичин глас како тепаше детету:

— Ходи Радо, срце моје! Како те је мајка лепо ноћас сањала!...

— А шта си сањала? — упита је Ненад, који се обуваше.

— Сањам као да је дошао Велисав, па га узео на крило, па му тепа и мази га:

Он прену на ту њену причу и принесе главу ближе прозору.

Весели Велисав — рече Ненад. Шта ли сад ради.

— Мора да му није добро? Не допада ми се што сам га онако весела сањала. Знаш, био је весео као некад, па се смеје, смеје, закоцене се од смеја!

— Веселник! Вала да ми га је још један пут видети, па не бих жалио умрети! Ако Бог да, те дође, ја га не пуштам од себе. Ево му куће и имања и свега!....

— Па ћемо га лепо оженити и окућити! Сиромах! Мора да онда није био при свести!

— Несрећне је ћуди и то му дошло хака глави! Нисам знао шта му је, не би од свега тога ништа било! — вели Ненад.

Велисав осети како се нешто миче у грудима његовим.

— Кад би Бога нешто чику довео, мајо! рече дете.

Велисаву ударише сузе, кад чу шта дете рече. Он осети како се нешто ледено топи у грудима његовим. Нека нечувена сила повуче га прозору и он привири. Виде их све троје где седе и разговарају...

И, чудновато! Срце га повуче тамо, њима. То не беху више за њ мрска лица. Он виде и опет оног добричину Ненада, који га је толико пута притишкавао кад би плануо; виде оно мило лице Љубичино, онако исто добродушно као некад.... Он оступи од прозора.

У тај мах забрује нешто и диже се над њим као кão. То јекну звоно са звоника оздо из села.... Полише га сузе, полети вратима и отвори их... Из собе се појави Љубица са свећом, рекавши гласно на вратима:

— Поранио полажајник!

А њему се оте из уста:

— Христос се роди!

Љубица викну од изненађења. Његов глас окамени је: Ненад на тај поздрав излете и викну:

Велисаве!...

После неколико тренутака посу га Љубичина рука пшеницом и кукурузом, а он приђе огњишту, докопа прегорели бадњак и поче њиме кресати ватру. Варнице су прскале око његове главе, а сузе му лише из очију док грцајући говораше:

— Оволико здравља!... Среће!... Берићета!... Напретка!... дај Боже овоме дому!... — Подржи га, Боже, и удржи оволико година!....

Таса Ј. Миленковић, Београд.

На дежурству.

(Из Тасиног Дневника)

(Свршетак).

Има.... Има... Јест... Има... И ја бих рекао — настави жандармеријски капетан Живан. Има свакојаких чудеса. Ови људи учењаци то не признају, али да вам и ја причам нешто. Све сам то мојим рођеним очима видео. Тако ми оно моје дете живело. Ама тако сам све гледао, као што сада овде, ево, вас гледам.

— Дедер... Дедер... шта је то — додаде радознало члан Ђока.

— Био сам онда још наредник ... Одређен на службу овде, у главној полицији. То је било, чекајте да вам кажем, јест, то је било под управником Барловцем. Биле су и онда ове исте апсане испод здања. Онда је било мање хапсеника, није као ово сада, па смо одређивали само једнога шиљбока, обично доле

на вратима, на излазу у двориште.... Једне године, биће баш пред убијство блаженопочившег књаза Михајла, некако с пролећа, почеше се тако вечером разносити којекакве приче међу жандармима у караули. Један, па и други, па и трећи шиљбок уверавају оне остале, па и кунијаху се: да се доле у дворишту свакога петка око по ноћи јавља некакав дервиш. Веле, никоме ништа не чини, него пређе преко дворишта, па га нестане онде на брежуљку, који ето и данас овде у авлији постоји... Жандарми доставе то и мени као старешини. Они ми се куну, а ја их грдим што су слаботиње, те у то верују. Али када сви навалише, реших се онда и сам да се лично уверим...

— Море има . . . има некога ђавола, Боже ми прости — прекиде га члан Милоје, па заврте онако главом....

— Хоћу, баш, рекох, да видим и сам — настави капетан Живан. И када би први петак, сиђем и ја доле код апсана, па станем баш на вратима уз шиљбока. Лепа месечина. Обасјала цело двориште, па миш да претрчи видео бих га. Чекамо тако ћутећи. Изби једанаест на Великој школи. Изби пола. Изби три четврти, али баш, онај час, пре него ће наићи поноћ, отворише се као нека врата на оном зиду, спрам текије, (турска богомоља, која и данас постоји на истом месту). И у двориште уђе човек — дервиш. Црна лица, дуге браде, у дугачком кафтану. На глави му шиљата капа, на дну повезана марамом. На ногама јеменије. Под левом мишком носаше некакву књигу. И све као нешто мрмљајући уснама, пређе посред дворишта. Упути се право на место где је онај брежуљак. Ту изу јеменије, клече на земљу. И стаде се из оне књиге, окренув се истоку, Алаху молити. Све сам то, господо и браћо, мојим рођеним очима гледао. Кажем вам, била је месечина као дан, па сам лепо видео све његово, па и најмање кретање. Није трајало то, да кажем десет минута, па се дервиш диже са тога места. Поклони се још једно два-три пута, обу јеменије, па се крену натраг оним истим путем, оним истим кораком, како је и дошао. За њим се у час и отвори и затвори онај зид, као да је онде била капија . .

— Хе . . . брате . . . доиста чудо — додаде члан Ђока.

— Сутра, сабајле, одем да видим оно место, где је дрвиш клањао, кад ал тамо трава угажена. Познаје се лепо како је неко онде као клечао....

— Има брате... нечега... има.., кажем вам... Има — додаде опет члан Милоје.

— Сутра дан, када је дошао управник Барловац, ја изађем по обичају на рапорт. И све му ово овако испричам. Он ми само рече: немој то другом казивати. Знам и ја за то... Па не нареди ништа. Али жандарми, прости људи, па причали то овом, оном, по вароши. Тек једнога дана по ручку зове ме Јанаћ, механџија из Турскога хана. (сада Империјал). Кад тамо одем затечем га горе у соби. Са њим некакав богати Турчин, бег, који се, веле, враћао са хаџилука. Јанаћ ме престави њему — шта сам и ко сам. А бег ме онда замоли, Бог зна како, да га одведем и да му покажем баш оно место, где је онај дервиш клањао. Што не — ја му учиним по жељи. Доведем га у полицију . . . Сиђемо у авлију и одведем га баш на место. Бег је онде дуже стајао, шапћући ваљда неку молитву, па је онда и клањао.... Још ми при одласку само рече, да онде мора бити укопан какав велики и м а м, алахов угодник... А већ и ви знате, да је све ово земљиште око велике пијаце било негда и турско гробље...

— Ето... Јест... Да причаш то сад овим нашим наученим људима не би ти веровали. Још би ти се смејали. Будале једне. Ама има, брате, да се дешавају по свету чуда, па не уме то нико да објасни. Ја, право да кажем, верујем, да није то без нечега — заврши озбиљно члан Милоје.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Погледам у сахат. Ноћ у велико прошла. Жандармске патроле редом долазиле, али не јављају ништа ново из вароши. Све је на миру. Београд спава дубоким сном. Ни оне патроле крај Саве и Дунава нема да јављају што — ванредно.

Ја се први дигох из друштва:

— Још мало, господо, па ће свануги. Карађорђевића нема ни ноћас да пређе у Србију. Мора да је то неко лажно доставио Козељцу (начелнику пожаревачком). Него, дозволте, да ја са дежурства изађем први....

Како је лепа зора на пољу. На небу се већ гасе звезде. „Уједињење“ је још отворено. Да попијем сабајле само кафу... Можда су се још тамо задржали: Татић, Брзак, Абердар, Виловски... Сигурно да је и Гига свратио на један само — меланж.... Лаку ноћ.... Или управо — сретно вам да Бог да јутро и данашњи дан.

— Амин и у здрављу — додадоше капетан и чланови.

Монах Валеријан, М. Јошанице.

Судбина.

Можда је горда судба хтела:
Да будем монах и аскет,
Да осећања гасим врела,
Безумних страсти шумна дела,
Полуваздушни, дивни свет;
И да се смири бурни дух,
Дух надахнућа и дух неге,
И да ми јеком маже слух
Смирења кротког златне стеге;
Да својом руком пишем тада
Прошлости поему худу,

И да по путу живота млада,
Где се заносно диже и пада,
Идем покоран њеном — суду!...

И што? — Да ли је душу моју
Кајања посетила сен,
Улив у срце струју своју
Пређашњих лета жив пламен?
Је ли се горки плач хорио
Пред новом стазом духа мог?
Је ли се горди ум борио
С решењем срца каменог?

Казати?! Коме? Позно, касно!
Нашто мучити савест? Грешно!
Ћутати страшно... горко... ужасно
А правдати се... безумно смешно!

О, тако орао кад рањен пада,
У вале морске, сећа се тада:
Веселог сунца, плаве лазуре,
Куда је срчан могао да лети
Пре свог пораза, пре слома буре,
И мора... мора... пасти, умрети
У игри хладних, дубоких вала...

О, тако исто грешан и ја,
Лишен женственог идеала,
Коме је судба красоту дала
И светост добра и страсти зла —
Умирем за свет, за радости,
За нежну ласку дивног лика
И у мантију испосника,
Увих дух бодри, дух младости...
— Умро сам за свет, лепи свет...
Ја... суров монах и аскет....

* * *

Умирем! У тихој полуноћи
У васиони влада мир...
Звезде, царице бледе ноћи,
Свечано брује кроз етир...

Свршено све је! Груди горе...
Умире мисао, слаби ум...
На небу звезде тихо зборе,
На земљи песма, јека.... шум...
А ноћ је тако светла, јасна....
И небо тако срећно сја;
И гледећ поток жића страсна,
На своме одру — гинем ја!...
И дух се бори... хоће жића,
Хоће младости, среће храм...
Ал смрт прилази — не да бића,
Већ нуди гроба хладни кам!
Како се горке сузе лију,
Када се смрти шири мрак;
И крв из срца, крв пресију
Кад ишчезава света зрак;
И кад се губи вера, нада,
Пропада смисао бића свог;
И кад реч, ко мач огњен пада;
Ах где је правда, где је Бог!...

— Умирем... Видим гроб ледени....
И ишчезнућа океан...
А свуд је радост по васељени...
Скоро ће доћи светли дан...
А ја умирем... Ноћ... у тами,
И дух ми ломи смрти страх...
И слушам тихо у осами
Над-а-мном плаче брат — монах.

Завештај.

Кад ми смрт горку чашу пружи,
Осетим хладног гроба дах, —
Постељу моју нек окружи
Пустињак — схимник, брат монах.
Нек игумана, старца седа
Позову тада одру мом,
Да ме грешнога исповеда,
Причести тајном Христовом!
Братије! Свећу воштаницу
Ви запалите у час тај,
Нек се по бледом моме лицу
Разлије златних зрака сјај...
Обуците ме у мантије!
И рогозина нека прах
Од срећнога света скрије.
— Тако умире наш монах...
У црној ризи похитајте
Скрстите моје руке две;
И с тугом горком тад читајте:
Цара Давида псалме све.
Стихире скорбног Дамаскина,
И вечно тужни антифон.
И нек кончину грешног сина
Огласи звона дубок тон...
Пренесите ме из ћелије
У осветљени, скромни, храм,
Где се пред ликом Бога вије
Кандила бледог тихи плам;
И кад у храму мир завлада,
И сном спокојним свет заспи,
Јевангелије свето тада
Читајте строгим редом ви...
Од смрче сандук нека буде,
Крстача с мојим именом,
И могилу ми, земљу груде,

Покрите сињим каменом.
Гробари раку нека покрију
Споља, до десне певнице,
Да слушам свету литургију,
Да ноћу видим звездице;
Да чујем слатки жубор вода,
Жалосних врба уздах бон,
Молитве ближњих, глас народа,
Кад се ка цркви слегне он.
Можда ће когод у жалости
Кад прође мимо гроба мог,
Казати: »Душу нек ти прости,
О духовниче, Вишњи Бог!"
Или ће чија сестра, мати,
Спустив од смиља венчић лак
Над мојим гробом заплакати.
— Ил манастирски вредни ђак,
Држећ часловац уздахнути...
Кад близу приђе гробу мом
И ја ћу тада тихо чути
Покајни псалам — духу свом."

Н. Н. Херцеговац, Гацко.

У Липнику, на Смаилагину чардаку.

Из живота знаменитих људи.

Једном приликом дошао Шујо Карађић из Дробњака у Липник код Смаилаге Ченгића. Смаилага лијепо дочека Шуја, па кад су већ увелико почели пити каву и ракију, запођеду разговор о којечему, а највише о бојевима и о јунацима. У томе разговору Смаилага се нешто присјети, па ће запитати Шуја:

„Е, Шујкане, право ми кажи, како оно поби оне пашалије?"

„Пасај се ђавола, ага, било прошло!" — одговориће Шујо.

„Твога ти крста, немој запрдивати, но ми право кажи како је било?" — запитаће опет Смаилага.

„Хоћу ага, мога ми крста, све ти право казати! — рече Шујо, па настави овако причати:

„Једну вече дођоше ми кући на конак двије пашалије на два коња. Ја по своме обичају, што сам могао, лијепо их дочекај, и коње им лијепо намири. Пошто смо вечерали, ја их запитах, докле иду? Један од њих рече ми, да носе књиге у Колашин, па да им је наређено, да их ја пратим преко Сињајевине, па ћемо, вели, сјутра рано заједно. Мени се даде на мисао, не слутим Бога ми, добру, па се мислим што ћу. Преноћисмо, а сјутра дан рано смо устали и попили каву и ракију; а и коњима им дадох зоб, па се спремисмо, да идемо.

У мене један ђетићак, десетак му година, те ја пришапћи ђетету, да се обује, па да иде све за нама како нас може гледати, велим, ако ме Турци убију, нека види дијете, да каже код куће и у Дробњак. Тако смо и пошли. Кад смо дошли у велику Сињајевину, ја идем пјеше пред коњем, али се држим на опрезу, док штекнуше гвожђа за вратом, а ја се брзо увих коњу пред прси, а пушка преко мене буф! А ја ага, баш овом кубуром, и прихвати се за пушку за пасом, па у пашалију пу-у! Он паде с коња, а они други потрже сабљу, па наћера коња на ме. У тај мах ја под коња, па испод њега овом другом кубуром у сред пашалије пу-у! Ту, ага, остаде све и они и коњи, а ја се вратих кући.

„Аферим Шујкане, баш си јунак! Нека, нека, тако им је и требало, кад су пошли да смакну такога јунака! — рече Смаилага, додајући Шују пуну шаку духана.

(Забиљежио по приповиједању једног стогодишњег живог још Херцеговца).

Л. Толстој:

Покајани грјешник.

Еванђелска приповијетка.

Превео **Миодраг Ј. Стевановић**.

.... затим му рече:
— Исусе, сјети се и мене, када будеш дошао у своје царство!
А Исус му одговори:
— Заиста ти кажем, ти ћеш још данас бити са мном у рају.
Лука, глава XXIII. 42, 43.

Неки човјек доживље 70 година, ваљајући гријех за гријехом. Једном се разболе, но ни у болести он се не кајаше за своје гријехе.

Најзад дође и смрт. Он осјећаше да му се приближава посљедњи час те плачући рече:

— Господе опрости и мени, као што си опростио и ономе разбојнику на крсту.

Тек што је изговорио ово — издахну. Али душа грјешникова, која се окренула Богу, вјерујући у његову милост, узлеће вратима рајским. Грјешник куцаше дуго, молећи за пријем у царство небеско.

— Ко то лупа на вратима рајским? — упита неки глас са оне стране врата. Каква је дјела починио на земљи?

На ово питање глас тужиочев наброји сва зла дјела грјешникова, не споменувши ни једно добро.

— Не, грјешници се не могу примити у царство небеско; иди одатле?

Тада душа упита.

— Господару! чујем ти глас, али те не видим и не знам ко си.

— Ја сам апостол Петар, одговори глас.

— Апостоле Петре, смилуј се на мене; сјети се слабости људске и милосрђа Божијег. Нијеси ли и ти био ученик Христов? Нијеси ли ти из његових уста слушао науку његову и зар нијеси видио лични примјер његов. Сјети се да — када је он био у самртним мукама и трпио, — он је тражио од тебе да не спаваш, већ да се Богу молиш; а ти си спавао, јер су ти очи отежале. Три пута те затекао да спаваш. А ја, и ја сам радио тако исто. Сјети се и свога обећања, да се нећеш никад одрећи Исуса, а међутим ти си га се трипут одрекао, када су те извели пред Кајафу. И ја сам урадио то исто. Сјети се даље, да си, излазећи из суднице, када је пијетао запјевао, горко плакао. Па и ја сам то исто радио. Према томе ти ми не можеш забранити да уђем у царство небеско.

С оне стране рајских врата не чу се више — ништа.

Грјешник је стајао неколико тренутака мирно, затим поче опет лупати, тражећи и даље дозволу за улазак.

Овај му пут други глас, глас цара-пророка Давида рече:

— Иди одатле! Грјешници, као што си ти, не могу живјећи поред нас.

Али грјешник и опет не прећута нити напусти врата рајска, већ говораше:

— Смилуј се, царе Давиде, и сјети се слабости људске и милосрђа Божијег. Господ те је вољео и учинио те великим пред људима. Ти си имао све што један смртни може пожељети: моћ, славу, богаство; имао си жена и дјеце, али си са своје високе куће спазио жену једнога од својих понизних подајника, и ти си погријешио: ти си му узео жену, а њега погубио.

— Ти који си био богат, узимао си сиромашку и пошљеђњу овцу и на тај га начин упропашћавао. И ја сам радио то исто. Ни ти ми не можеш забранити да уђем у царство небеско.

Глас Давидов с оне стране врата ућута.

Али грјешник и опет не одступи. Он поново лупаше на врата и даље тражећи приступ међу — срећне.

Нов глас, овај пут, глас Јована Теолога, најомиљенијег ученика Спаситељевог, рече му:

— Иди! грјешници не могу ући у царство небеско.

Али грјешник, познавши глас Јована Теолога, обрадова се и пун наде узвикну:

— Сада ћу зацијело ући, Петар и Давид ми нијесу спријечили улазак зато, што су знали слабости људске и милосрђе Божије. А ти, ти ћеш ме пустити унутра зато, што код тебе има много љубави. Нијеси ли ти Јован Теолог, који је у својим списима писао: да је Бог љубав и да онај који не љуби, не познаје Бога? — Нијеси ли ти у старости говорио овакву проповијед:

„Браћо, љубите један другог!“

И зар би ти сад могао мене мрзити и отјерати? Или се одреци својих ријечи, или ме воли и пусти у рај.

Рајска се врата широм отворише. Јован загрли покајаног грјешника и пусти га у царство небеско.

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

оселице су досељеници, који су опет браство, али не у свом крвном племену. Свако племе памти свога шукундеда, (увек човека а никад жену) илити онога, који се од њихових предака први у Црну Гору доселио, па се и зову по његову имену, на пр. по првом претку Васи, досељеном у Црну Гору, постало је садашње племе Васојевићи. Свако племе има своју причу о досељавању, увек везану за неког претка. Сви чланови једног племена у Црној Гори сматрају се за род, за то се увек жене из туђег племена (exogamie), али и ту као и свуда било је изузетака, јер су Озринићи ипак најволели да узму девојку из свог племена, па и Дробњаци, јер су им се браства одавно разродила.

Својакање у племену (да се не могу међусобно као породица узимати) највише је и допринело, те су брзо пропали староседеоци, јер су у оскудици и од њих тражили девојку. У старије време управљали су Црном Гором, сем владике (теократска власт), још по један сердар на нахију (више племена чине нахију) а свако племе имало је свог војводу, племенског кнеза и барјактара, и ова су се звања наслеђивала.

Браства су имала браственог кнеза, који је у браству за мирног времена вршио неку дужност као општински часник, а у рату као нижи управник браства. Војвода је постајао само онај, који се ванредном храброшћу одликовао у бојевима.

И сердар и војвода и кнез звали су се главарима. Кад умре главар, а остави после себе сина, онда се скупе сви главари на зборно место. Ту се почасте и онда изврше инсталацију сина покојникова у главарство на овај начин: Најстарији главар дохвати младог будућег главара око паса, па га обрне трипут око себе, говорећи: „Хајде синко на место очево да нам будеш као и сви твоји стари што су били

срећни и честити и да будеш племенски старешина." Сви остали скупљени скоче на ноге и опале огањ у три маха из пушака. И тако је избор свршен.

Поред владике до 1832. год. владао је у Црној Гори и световни гувернадур, кога су у споразуму с владиком Млечани бирали, али те је године протеран, што је по смрти владичиној хтео да пригради световну и теократску власт. Више се то место није ни попуњавало. Као најјачу административну управу треба сматрати, из тог времена, сенат, у ком су већале и наређивале племенске војводе, па и за војску се старале. —

У старије време, сви ови „чиновници" нису имали плате нити каквог додатка, шта више сваки им је Црногорац могао у брк рећи: „Ниси бољи од мене". Шта више кад би Црногорац тада, и 10 људи убио, ни кривих ни дужних, нико га није смео затворити, него се владика трудио ту несрећу клетвом или саветима да ублажи, а други пут би се изродила крвна освета.

Тим изабраницима народним, у то време, сав је углед и награда у томе била, што су за столом седели у зачељу и при мирењу као судије председавали. Истина у овом последњем случају нешто им се плаћало. У бојевима пак имали су први глас, јер су били мудри и искусни људи и вазда неустрашиви борци.

Чак и тада још народ није хтео ни порезе да плаћа, а кад му се искала, одговарао би: „Онда да плаћамо Турцима, па да бар с њима не ратујемо." (Вук, Ровински, Богишић, Утјешеновић).

Бравство и племе код свију пастирских народа, а такви су Црногорци, још и данас, носе строг патријархални карактер и држе се чврсто старевине. На првом месту је бравство, па у ширем а слабијем смислу, и племе је нека врста социјалне и религиозне заједнице. Српска племена, па чак и бравства, више почивају на дефанзивној и офанзивној основи у борби с непријатељем, него на каквом економском принципу. Да су пак бравства (разуме се и племена) религиозног карактера најјаснији је доказ што сви чланови бравства славе једну исту славу, што значи да једног истог свеца имају за заштитника (патрона) имаовине и људи. А то долази опет отуда, што је племе и постало од једног или више сродних породица или бравстава.

Сви старинци, који су основали једно племе, славе једну исту славу, а досељеници међу њима могу имати и другу, ако их стара бравства нису приморала да и они њихову племенску славу прославе, а своју да узму за прислужбу (преславу), те тако им је згодно да један у другога бар о празницима дођу на част.

И бравство, а камо ли племе, врло је гломазан и непокретан друштвени апарат у мирно време, јер оно не може лако да се брине са законске стране, па да на пример кривца из свог бравства и племена ухвати у казни, јер није никад рад подељен, па да имају нарочитих ре-цимо чиновника, који би били власни зло да спрече. Кад се нешто деси, онда видесмо како се гледа да се то лепим поравна, па и да се забашури, а редак је случај да племе неку казну изрекне и изврши. Чим овака племенска индивидуалност престане, јавља се већ државна супрематија, а племе се клони паду

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Бића настају силом закона узрочности ствари, те њихово остварење није друго, него учинак старе основе Промисли, што је замислила одисконски план и ред у свемиру, и сталним законима подвргла производ бића, усадила клице свега онога што постоји, мијења се и слиједи.

— Не остаје ти друго, него да се повучеш у малени посјед свога бића, да се не даш трзати ни с једне ни с друге стране. Не мораш бити тврдоглав; буди слободан, те све ствари гледај; без бојазни, као човјек, као грађанин, као биће подложно смрти. И међу темељне истине постави ове двије: прво, да спољашње ствари нијесу у додиру с унутрашњошћу твоје душе, него да се догађају изван ње, и да се смутња у нама догађа само ради појмова, које смо ми о догађајима створили у својој унутрашњости; друго, да ће се све, што видиш, часом промијенити, и више га не ће бити.

— Ствари се догађају неслободно, а слободан је само Бог и твоја душа, те је једино истинито добро: хтјети и чинити само оно што је праведно, те ограничавати своје жеље.

— Предодређен је ток ствари; и све што се догађа, то се морало догодити, и то баш тако и тада, како се и када се догодило. Али догађаји твоје душе и твоје одлуке не морају бити присиљени, него се ти можеш одлучивати и поправљати слободно. Богови су одредили опћи план свемира, али не и твоје одлуке посебно; те је смијешно, што се ти не ћеш да отмеш својим злим склоностима, јер је то ипак могуће. А гледаш, да се отмеш туђим злим наклоностима, што није у твојој власти.

— Настој да будеш што разумнији, јер ћеш бити и све јачи да се не предаш страстима и спољњим догађајима. Јер ти треба да радиш само оно што ти хоћеш, а треба да хоћеш да радиш само оно, што треба да радиш. Силом прилика нека се не помути ведрина и слобода твога ума и духа. Буди слободан!

А бићеш слободан само онда, ако не даш току ствари да ти понесе и душу, и ако душу не уплетеш у догађаје који су предодређени. Треба да будеш разуман и слободан.

— Богови су дали човјеку снагу и крјепост, која му може служити као одбрана да не упане у зла. Нема такога зла, против кога му они не дадоше моћи да се брани и да не упане у њ. Право зло те не може никад снаћи, само ако му се ти не подаш; сва зла која ти се догађају у спољњем свијету, због силе ствари, само су привидна и пролазна зла.

— Немој се бунити против природе, јер је то узалудно и штетно. Све је у природи предодређено, и све иде путем којим хоће божанска природа по својим вјечним законима. Од предвиђења и Промисли потјечу све ствари. На то се почело надовезује нужност и све што је у прилог хармонији свемира. А ти си његов дио.

— Мада богови нијесу напосе предодредили сва моја дјела и одлуке, све унутрашње догађаје моје душе, они су предодредили опћенити основ свијета. Оно што ти се у свијету догађа, треба примити мирно и с љубављу, и на то се треба привикнути. Све што се догађа, то је нужна посљедица свемирног плана и одисконске Промисли.

— Сјети се да те то не чини мање слободним, него што си био, ако промијениш накану, и подвргнеш се ономе, ко хоће да те поправи. Јер то је чин, проузрокован силом твоје воље и твога разума.

— И као што природа скреће и уводи у ред, по удесу предодређен, те у своју цјелину спаја све што јој се опире или смета, исто тако разумно биће може да учини предметом своје дјелатности све оно што га зауставља, и служити се њиме, да дође до свог циља, био он који му драго.

— Не треба ти сумњати у ово: Ако сматраш за добро или за зло оно, што не стоји до твоје воље, не могуће је, у случају да ти се такво зло догоди, или да ти такво добро измакне, да се не тужиш на богове, или да не мрзиш на људе, који су истинити или само умишљени узрок твоме губитку или злу, које те је задесило. И ми чинимо стотине неправица, јер нам таки предмети нијесу равнодушни. Напротив, ако ми сматрамо за добро и за зло само оне ствари, које стоје до нас, онда нема никаквог разлога, да богове сматрамо узроком наше невоље, или да ближњем навијестимо рат и пропаст.

То су мисли цара и филозофа, Марка Аурелија.

* * *

Г. др. Петронијевић је, једном згодом, (Фридрих Ниче, живот и филозофија.) филозофе уопће подијелио на теоријске и практичне, и то по циљу и методи њихових испитивања. Циљ је теоријским филозофима чисто теоријске и научне природе, јер они хоће да испитају унутрашњу логичку структуру свијета; циљ практичних филозофа је више умјетничке и практичке природе, јер они хоће, да испитају вриједност и смисао живота и свијета. Они први питају само **какав** је свијет, ови други **нашто** је свијет. Из разлике објекта произлази разлика у методу: теоријски филозофи иду путем чисте, хладне, гвоздене логике, не обзирући се ни мало на жеље и осјећања људска, док практични филозофи иду више путем интуиције и дивинације, те траже да погоде смисао живота. Теоријски филозофи више су научници, научници највише врсте, а практични су више умјетници, и то умјетници, којима је више стало до реалитета онога, што на слици хоће да изразе, него до слике саме. У ствари, практични проблем свијета не може се одвојити од теоријског проблема свијета, јер практични филозоф, и ако је по методи свога рада ближи умјетнику, ипак жели да реалност саму изрази у својим принципима, а то је немогуће, ако прије тога није утврђена логичка структура свијета, ако није ријешен теоријски проблем свијета. С друге стране, сам је теоретски проблем свијета тако таман, наш је разум тако несигуран кад се баци на поље чисте спекулативне логике, да сваки теоријски филозоф у ствари мора имати дивинације практичног филозофа, да најприје осјети смисао живота, смисао вјероватан, или који се њему чини вјероватан, па да на основу тога закључи на основну логичну структуру свијета. И тако, у ствари, теоријски филозоф мора бити, баш и кад је чисто теоретски, у исто доба и практичан филозоф, а чисто практичан мора уједно да буде и теоријски филозоф. Али је практични проблем свијета у много већој зависности од теоријског, него теоријски од практичног. Могуће је замислити ријешење теоријског проблема чисто теоријски и без икаквог обзира на практични проблем, али је апсолутно немогуће замислити тачно ријешење практичног проблема без теоријског, просто за то, што у логичкој структури свијета мора у исто доба бити тачно одређено мјесто и вриједности његовој, док нам вриједност, сама за се, не може пасти у очи. Отуда су сви велики теоријски филозофи били и велики практични филозофи, те су и највећи теоријски филозофи били баш и највећи филозофи практични, док нема ни једног великог практичног филозофа, који би се могао мјерити са великим теоријским филозофом и на чисто практичном домену. Филозофија мора у исто доба бити и Сфинга, тајанствена и хладна, и богиња пуна мудрости. Само су теоријски филозофи, филозофи у ужем смислу, прави филозофи, а практични филозофи су више учитељи и мудраци.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Ерцеже Степане.

Две се звезде на небу скарале
Преодница и звезда даница.
Преодница даници беседи:
„Ој данице, једна лежакињо,
Ти прележиш од јутра до мрака,
Ја преходим од свечер до света
Па с' надводим над Ерцеговину,
Па позивам Ерцега Степана:
Ајд' на ноге, Ерцеже Степане,
Купи војску, ајде на Косово.
Ди су четир', носи по двојицу.
Ди с' тројица, носи по једнога,
Ди с' двојица, браћу не растављај.
Ди је један, не уцвели мајке."
Ал то Ерцег ништа и не слуша,
Ди су четир' носи по тројицу,
Ди тројица, носи по двојицу,
Ди двојица — браћу раставио,
Ди је један — уцвелио мајку.
Уватише Милету Левенту,
Па пођоше збогом путовати,
Али им се замутило море,
Неће њима, да пооде шајке.
Али ђипи Ерцеже Степане,
„Ајд на ноге, момци Ерцеговци,
Узимајте весла шимширова,
Одуприте танке шајке, лађе,
Не би л' нама поодиле шајке."
Тад ђипише момци Ерцеговци,
Узимају весла шимширова,
Одупиру танке шајке, лађе,
— Неће њима да пооде шајке.
Ал беседе момци Ерцеговци:
„Ој, Бога ти, Ерцеже Степане,
Да пустимо Милету Левенту,
Па ће нам се избистрити море,
Одма ће нам поодити шајке".
Тад пустише Милету Левенту.
И само се избистрило море,
И одма им поодише шајке,
И одоше морем пливајући
А Милета гором певајући.

Слушао од мајке Руже Маџареве из Силбаша
Јанко А.

Кравород.

Народна прича из Мустапића-Звижд.
(Наставак.)

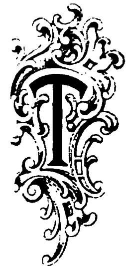

Трећи дан ујутру рече њему баба: „Немој, слатко моје дете, да идеш на ону планину, јер тамо имају неке девојке, па ће ти извадити очи". Он онда нађе једне гајде, узе сикирче, и свирајући отера козе право оној планини. Кад је дошао у планину, непрестано је свирао. На свирку дођу три девојке, и почну играти око њега. Играле су неко време, па се она најмлађа брзо маши руком, и Кравороду извади једно око, па све три побегоше. Увече он отера баби козе. Баба их опипа, и кад познаде да су сите, рече му: „Што си терао козе на ону планину, теби су девојке извадиле очи". Он јој рече: „Јесте, извадиле су ми једно око«.

Четврти дан ујутру опет му рече баба: „Дете, не терај на ону планину, јер ће ти оне девојке извидити и то друго око, оне су мени обадва извадиле". Он узе гајде и сикирче, и опет отера козе у ону планину. На његову свирку опет дођоше оне три девојке, и стану око њега играти. Он је свирао и добро се чувао да му не дохвате и оно друго око. После неког времена стегне он зубима писак и изломи га, па рече: »Сад су се гајде покварилe, но ајдете за мном". Пођу оне за њим. Кад дођоше до једног церића, он удари у церић сикирчетом и рече им: „Завуците прсте у овај процеп, па ћете видети, како ћу ја опет начинити гајде". Девојке завукоше прсте у процеп а Краворoд трже и извади сикирче, а процеп се састави, те ували девојкама прсте. Краворoд поче их тући, па запита: „Где је моје око?" Оне му рекоше да је код најмлађе. Он заиште од ње око. Она извади једну кутијицу са огледалом, извади из ње око, те му га даде. Онда он запита: „А како ћу га наместити?" Она му рече: „Иди на оно језерце, па испери ту рупу, где ти је било око, па лепо намести око и прогледаћеш!" Он уради тако и заиста поче гледати, још лепше, него што је пре гледао. Затим се врати девојкама, и поче их још више тући и питати за бабине очи. Оне рекоше, да су и бабине очи код најмлађе, Он их запита, како ће баба прогледати? Она му их даде и рече, како му треба одвести бабу до језерца. Ту нека јој опере очне рупе, метне у њих очи и прогледаће. Дође и вече, он остави девојке у процепу, а козе отера бабиној кући. Баба, пошто је опипала козе по трбуху, запита га: „Што си ишао на ону планину? Без сумње си остао и без другог ока, па си сад ћорав, као и ја". „Нисам, бабa", рече он, „остао без овог другог, већ сам и оно повратио. Повратио сам и твоје очи". Баба му рече: „Бадава си ми, синко, повратио очи, кад не могу стајати где су биле, а не могу прогледати". Он је одведе до језерца, опра јој очне рупе, и намести очи, и баба прогледа. Гледа баба лепше него што је гледала. Краворoд оде и уби оне девојке, па се врати бабиној кући. Баба му онда рече: „Шта ћеш, синко, да ти дам, што си ми вид повратио?" Он јој рече: „Ништа ти друго не тражим, него да ме одведеш на онај свет. Баба му рече: „Ја то не могу учинити, али има једна велика тица, која на великом дрвету лeже тиће, али их ретко кад може извести, јер их свакад поједе некаква велика змијурина. Ако јој можеш избавити младунце, она би те могла изнести на онај свет". Он узе сикирче, и оде на ону страну, куда му показа баба. Дуго је ишао, и једва нађе гњездо. Баш тада се пењаше змијурина на

и идиличне стране села, није видео љубавна ашиковања под месечином, није чуо меланхоличне песме жетелачке и звецкање огрлица од жутих дуката, него је опазио, да на селу не изгледа све онако ружичасто, као што то причају људи, који ни недељу дана нису проживели на селу. На препланулом лицу својих Шумадинаца читао је меку душу, али често пута налазио је на Шумадинца истовстнаприроди — он је груб, животињски, прељубник, одан страсти и уживању; даље је Ранковић опазио, да на селу живе слободни, здрави, искрени, поштени и племенити људи, али је исто тако и на селу нашао подлост, лаж, превару, убијства,насиље, једном речи, Ранковић је поред лепих — видео и ружне стране села.

За Борисава Станковића рекле би Швабе, да је Rassenmensch. Од свију србијанских приповедача, Станковић има понајвише темперамента. И ја волим тај његов темпераменат, волим ону угодну топлину његове свеже крви, којом је написао готово сваки редак својих књига.

Станковић је право чедо оне Србије, „у чијем ваздуху као да струји нека голицава раскошност и изобиље, песма, свирка и весеље"; он је син оне Србије „где људи са доста страсти мисле на женскиње и на слатко ашиковање".

Као готово и сви Србијанци, тако исто и Борисав Станковић радо гледа жене раскошне лепоте, жене топлих, набреклих груди, жене са крупним, изразитим, влажним очима.

И тај исти човек, што је у природи тражио особиту лепоту, задовољавао се само са особитим мирисима, мирисом тамјана, старог босиљка, испуцана грожђа, влажне прашине, трула дрвећа, свеже земље и мирис женских хаљина, јер на једном месту приповеда Станковић: „гледао сам и разгледао хаљине што беху око трешње. Нађох на Ленкине шалваре од ђизије и минтан од јумбасме. Познао сам их по оним златним ширитима. Ја не знам зашто, али загњурих лице у њих, јер су оне мирисале на нешто, што тако годи и потреса". Једном речи, Станковић је осетљив и еротичан као и она природа у којој се родио. Станковић је роб те осетљивости и еротичности. Та еротичност натерала га је да сву своју пажњу обрати жени и да створи врло лепе слике као што су „Ђурђев дан"; „У ноћи", „Нушка" и „Покојникова жена".

*

Српски народ у Босни и Херцеговини — све су то само несрећни људи, који познају једино невољу и борбу, борбу са природним силама и са непријатељима својим. И Св. Ћоровић као син тога народа, у место да је у својим књигама дао израза несрећи тога народа, његовој сиротињи, беди и патњи, у место да је при описивању сељачког живота дао израза сељаковим топлим сузама, његовој снажној љубави према оном парчету црне земље, која га лебом рани, његовој одвисности од сунца, кише, туче, мраза и олује, он је износио свет који не познаје тих беда и невоља. Зато Ћоровића особе неће нико сматрати за праву херцеговачку расу, него мање више за измишљене особе. Ћоровић није ни један догађај што је описао, сам проживео, он није осетио беду, патњу, љубав, мржњу и наду својих Херцеговаца, с тога није био кадар то ни описати.

Св. Ћоровић је описивао спољашњост својих Херцеговаца, Петар Кочић — снажну душу својих Крајишника. Петар Кочић је прави народни песник, он је крв његове крви, његов учитељ, његов најискренији пријатељ, његов душевни вођа, његов судац, који брани свој народ. који га саветује и соколи. —

Дубока, снажна и неизмерна љубав према својој отаџбини — то је главно својство појезије Петра Кочића. Његов патријотизам није онај школски и политични патријотизам многих наших приповедача, него дубоки, елементарни, фичични патријотизам, неразорив као каква природна снага.

Петар Кочић се попут оног горског бреста и рукама и зубима тако чврсто ухватио за срч своје отаџбине, да га ни најгрознија бура ни непогода не ће моћи истргнути из те земље. Она бура покидаће само лишће горског бреста, али из оних жилица што су остале у земљи, избиће опет ново, свеже и здраво стабло.

Беч, новембра 1907. **Павле Лагарић.**

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

П. J. Одавић: **Песме.** Штампарско-уметнички завод Пахера и Кисића у Мостару. 1906. г. Стр. 179 (I—IV). 8°. Цена 1.50 дин.

Објављивање једне велике збирке песама, раније нигде нештампаних, објављивање неочекивано и посве изненадно, представља реткост у нашој поетској књижевности. До сада је, скоро редовно, свака нова збирка песама у ствари значила само нову књигу, у којој би песник скупио своје старе песме, растурене по књижевним часописима. Што нам г. Одавић, у овој новој књизи, даје само нове ствари, то је одиста, за похвалу. Крајње је време и било, да у новим књигама заиста и нађемо штогод ново. Ипак, много би боље било, да је г. Одавић, и не чекајући да му рукопис нарасте до огромне димензије, коју представљају дванаест штампаних табака, већ давно и давно издао своју прву збирку. Руководни утецај књижевне критике писцу је најпотребнији у првим данима његова књижевна делања. Да је среће, и сама би критика требала да се радује првом ступању писаца на књижевну арену, појави почетничких покушаја, сматрајући да јој је тиме дата прилика за вршење једне од њених најглавнијих задаћа. Нажалост, многи од наших књижевних критичара не мисле тако. Још чврсто срасли са традицијама наше старије критичарске школе, испуњени тесногрудошћу, наоружани завишћу и затровани пакошћу, оном чувеном српском пакошћу, која не зна за границе и обзире, они прву појаву младих писаца тумаче само као ташту ауторску нестрпељивост, као неуздржану жеђ за славом. Уместо добродошлице и искреног указивања на праве узроке неуспелости дотичних почетничких покушаја, они, напротив, овако довикују несрећним, младим писцима: „Перо у трње! Рано, прерано си излетео из гнезда!" — Заглушени овом непријатељском дреком, књижевни полетарци, премрли од страха, поново се повлаче у гнезда, да тамо чаме шћућурени; а они, који су баш тад, с првом збирком, хтели такође да прхну у свет, кад виде злу судбу својих вршњака, губе сваку вољу за сличне, несигурне авантуре. Ето до чега доводи закопчана, студена, арогантна, целатска књижевна критика!

Г. Одавић, као паметан и начитан човек, добро је све то знао, па је зато толико и оклевао са првом својом збирком. Ипак је за жаљење што она није угледала свет много раније. Да је песник, своју прву

збирку, ма и за половину мању од ове данашње, издао још пре пет-шест година, и да је, том приликом, добио и озбиљна књижевног критичара, он би данас био у стању, да својим певањем задовољи и најпедантнијег естетичара. Кад то није случај, задовољимо се овим што смо сад добили. Одмах ћемо рећи, да је г. Одавић познат, иначе, као наш симпатични новелиста успео, да нам, у овој закашњеној првој збирци, изнесе на видик, истина још неизрађену, али интензивну лирску снагу. Прво што у његову певању пада у очи, то је: до раскошности богата разноврсност мотива. Предмет су његових песама: усамљене сањалице под храстовима, успомене на разне многобројне љубави и њене најразноврсније ситнице, рефлексије у усамљености туробних и кишних, јесенских дана, варљивост нада и среће живота, разузданост природних елемената, непознате лепотице, које, у пролазу, несташно бацају пољупце, са интова, машући враголасто џепном марамом, топла сећања на верна другарства из младости, тужна размишљања над каквим мртвим девојчетом, усхићен опис какве чедне девојачке лепоте, хармонија и песма мрака, разнолике ноћне визије, повратак витезова са бојишта, сликарски описи јесењих ноћи, зимски пејсажи, каква поетична „кућица под брегом“, бедан живот младих калуђерица, разговор песника са својим идеалима, поезија старих паркова са лишћем посутим по алејама и влажним каменим клупама, поезија тихог домаћег огњишта, уз које се, при пуцкању ватре, и фијукању ветра кроз широки димњак, слуша ћерстање добре мајке, утисци Шубертове музике, опис утисака од лектире Леопардија, Ламартина, Мисе-а, и Тургењева, снови и чежње прве младости, туристичке авантуре по живописној околини Париза, по Шати и Буживалу, и т. д. и т. д. По свему судећи, имамо пред собом један широк и детаљима богат652 песнички хоризонт. Обдарен, с једне стране, живом осетљивошћу, а, с друге, бујном и широком маштом, г. Одавић није, као други, принуђен да тражи мотиве у етерским висинама, да се од стварног живота ограђује зидом, на коме стоји исписано: l'art pour l'art..... Напротив! Не искачући из колосека реалности, а у жељи да свима буде доступан, он, раскриљене душе и отворена срца, иде кроз живот, као човек, кога је и најмања, привидно безначајна, ситница кадра да дирне и инспирише за какву емотивну лирску песму. Нешто слично томе, радили су и неки од највећих песника. Помињемо само Ламартина. (Свршиће се).

О часовницима (сатовима), са гледишта историјског развитка часовника и часовничарства. Светосавске беседа Љубомира Т. Миловановића, професора. Чачак. Штампарија Стевана Матића. 1906. г. Велика осмина. Страна 24. Цијена ?

Сат или часовник, то је неопходна потреба данашњега времена за цио образовани свијет. За то га данас има у џепу (или шпагу) и богат и спромах и стар и млад. Поред мушкиња у новије вријеме, носи га и женскиње, код кога служи више за украс, но за потребу.

У овој књижици све је лијепо изложено о њему, што год је требало да се каже, и ко хоће и кога интересује да дозна што више о ствари, коју посведневно носи са собом и по којој се управља у раду, може је набавити и прочитати. Књига је од интереса и ми је препоручујемо:

Српске народне игре од др. Тих. Р. Ђорђевића из IX. књиге Етнографског Зборника Српске Краљевске Академије Наука, Београд, 1907. г. Осмина, стр. 88. Цијена ? Штампа у Државн. штампарији Краљевине Србије.

Ово је већи, знатнији и опсежнији рад о играма у опште од др. Ђорђевића, који је у исто вријеме послужио и као увод уз збирку игара, која је С. К. А. Наука штампала и издала, под редакцијом истог писца као IX. књ. свог Етног. Зборника. Писац све игре дијели на: витешке, забавне, игре духа, игре за добит и орске игре. Тако је и збирку подијелио.

Ствар је од интереса, те је за препоруку. Нарочито ову књигу препоручујемо скупљачима народних умотворина (особито народних игара), јер ће у њој наћи лијеп упут за рад. Књига се може добити код писца у Биограду. **Србољуб Љубибратић.**

Књижевне и културне биљешке.

Босанско-херцеговачко вече у Биограду. Босанско-херцеговачко Удружење у Биограду приређује 20. фебруара Босанско-херцеговачко вече у корист остварење друштвеног задатка. Програм је овај: 1. Поздравна ријеч, говори подпредсједник Никола Пиштељић; 2. Двоглави орао, од Ј. Маринковића, пјева друштво Станковић; 3. Значај Босне и Херцеговине у српском национално-културном раду, говори др. Јован Скерлић, професор универзитета. 4. Остајте овдје, од А. Шантића, декламује Добрица Милутиновић, члан краљевско-српског позоришта; 5. Друго коло пјесама из Војводине, од Ј. Маринковића, пјева Академско-пјевачко друштво „Обилић“; 6. Уз гусле пјева Лазар Бошковић, први српски гуслар; 7. Јазавац пред судом, изводе чланови краљевско-српског позоришта; 8. Стража, од Ђуре Јакшића, декламује Рајко Ђорђевић, студент; 9. Слике из Босне и Херцеговине, на пројекционом апарату приказује Живојин О. Дачић, професор и секретар универзитета. 10. Игранка до зоре. Добровољне прилоге са стране прима Тодор Бојковић, трговац, Босанска улица 75. Честитамо удружењу свечани почетак рада и желимо им да постигну потпуни успјех, како најбоље замишљају.

Губитак хрватског народа. Хрватски народ претрпео је 26. јануара два велика губитка. Изгубио је своја два врсна сина. Тај дан преминуо је у Загребу др. Маријан Деренчин, раније одјелни шеф за владе бана Мажуранића. У Сењу је преминуо исти дан бискуп др. Антон Мауревић. Др. Мауревић је био прије наименовања за владику професор и rector magnificus универзитета у Загребу.

Источни Коресподенц-Биро. Г. Т. Шкрбић отворио је у друштву са г. Деже Сегом у Пешти Источни Коресподенц-Биро. Биро издаје на мађарском и њемачком језику дневни лист и бави се само питањима о Балкану, Босни, Хрватској и Далмацији. Поред тога издаваће и српско издање о догађајима у Аустро-Угарској. Скрећемо пажњу наших листова на овај биро.

Парастос Митрополиту Михаилу. У спомен покојног митрополита Михаила, од чије је смрти прошло 5. фебруара равно десет година, била је приређена архијерејска служба у биоградској саборној цркви и помен за упокој његове племените душе. Чинодјејствовао је митрополит са 20 свештеника. У цркви је било много свијета и поштовалаца покојног митрополита, а на служби пјевао је хор ученика богословије Светог Саве. Краља је заступао ађутант. По подне је у сали универзитета говорио на духов. концерту, који су приредили пјевачка друштва Биоградско, Станковић, и хор Св. Саве, г. Алимпије Васиљевић о животу и раду покојног митрополита, у чији се помен приредио концерат. Приход је намијењен за Скопљанску Гимназију. „Српска Застава“ бр. 8. донијела је слику митрополитову и скоро цио тај број посвећен је врлом покојнику.

Соколске вечери у Биограду. Српско најстарије гимнастичко друштво „Соко“ приредило је 7. фебруара „Друго Чешко соколско вече“, са врло одабраним програмом, уз судјеловање Сокола из Ниша, Крагујевца и Шапца. Ово соколско вече походио је и краљ Петар и нашљедник српског пријестола Ђорђе. На четири дана прије тога популарно гимнастичко друштво »Душан Силни« одржао је свој јаван час. са одабраним програмом.

Музичка објава. Књижара J. Станковића издаје композиције Исидора Бајића. Песме у духу српских народних песама. Свега двадесет и четири песме, које су компоноване у духу српских народних песама и од којих су већ више популарне и у народу омиљене. Ове композиције удешене су у лаком слогу за гласовир, а речи од песама су потписане, тако да је ово издање згодно за свираче и певаче. Издање се штампа у Лајпцигу, те ће према томе бити укусно и на доброј артији. Цена је овом издању 6 круна (6.50 дин.). Бајићеве композиције у народном духу омиљене су на све стране Српства; па смо уверени, да ће ове композиције добро доћи свакој српској кући где се музика негује и певачима за дом и концерт. Претплатницима, који новац не пошљу унапред, шаљемо композиције уз поузеће. Наруџбине треба слати на адресу: Исидор Бајић, Нови Сад. (Ujvidek).

Два академијина стјечаја. Српска Краљевска Академија Наука у Биограду издала је два стјечаја за награду ваљаних књига. Први је стјечај за награду из књижевног фонда Милоша Ж. Петровића. Награда је 600 динара у злату за најбоље дјело из економских наука. Избор, облик и величина списа оставља се писцу на вољу. Рок је стјечају до 31. децембра. Награђено дјело својина је пишчева, а награду ће примити кад поднесе Академији 50 штампаних примјерака награђеног дјела. Други је стјечај за награду из фонда Димитрија Стаменковића. По жељи завјештачевој у спису се може говорити 1. о Српству и српској мисли; 2. О отачаствољубљу; 3. О вјери; 4. О моралу и истини; 5. О раду и прилежању и 6. О чувању здравља. Дјела могу бити оригинална, преведена или прерађена, само оригинали имаће првенство. Уз превод ваља приложити и оригинал. Рок је стјечају до краја септембра ове године. Награда је 1000 динара у злату. Награђено дјело штампа Академија у 25.000 примјерака и бесплатно растура по народу.

Прештампано. Лијепу позоришну слику из Горње Херцеговине „Под маглом“, од Алексе Р. Шантића, прештампало је биоградско „Видјело“ у 11. и 12. броју.

Славјанскови концерти. Димитрије Славјански Агрењев, који је пронио славу словенске пјесме на све четири стране свијета, путујући из мјеста у мјесто са својим одабраним кором и упознајући све народе са словенском пјесмом и свирком, сада путује кроз словенске земље, држећи опроштајне концерте, пошто се послије педесетогодишњег плодног и обилатог рада повлачи у марту мјесецу у миран живот. Тако је одржао и у српској престоници, у Биограду, три концерта, (20., 21., и 25. јанура) опраштајући се са српском публиком, публиком, која га је увијек дочекивала раширеним рукама и с уживањем се наслађивала лијепим звуцима словенске пјесме и музике.

Српско Књижевно Друштво. У стану Српске Књижевне Задруге 27. јануара одржан је скуп Српског књижевничког друштва. На томе је скупу поред осталог изабрана нова управа за ову годину. Предсједник је Сима Матавуљ, секретар Јован Дучић, домаћин Драгутин Илић, књижничар др. Јован Максимовић, благајник Петар Одавић. Уједно је ријешено да друштво учествује на трећем конгресу југословенских књижевника и публициста, који ће се одржати ове године у Љубљани.

Три двадесетпетогодишњице. У новосадском народном позоришту прославила су ове године три члана двадесетпетогодишњицу свога глумачког рада. Прва је прослава била, као што смо у прошлом броју јавили, гђе Тинке Лукићке; за тим је 2. фебруара славила гђа Сара Бакаловићка, играјући то вече Клеру Болијеову у Онетову »Господару Ковница«, а 8. фебр. г. Димитрије Спасић, члан и дугогодишњи редитељ, изводећи своју омиљену улогу чобана Манелика у Ечегаревој драми »У долини«.

Нови чланови Академије Наука. Српска краљевска академија у Биограду на главном годишњем скупу 4. фебруара изабрала је досадашњег дописног члана г. Слободана Јовановића, професора универзитета, за редовног, а Карла Крумбахера, професора универзитета у Минхену за дописног члана.

Нове књиге и листови.

Народни пријатељ, српски народни радикални лист. Излази у Осијеку сваког петка. Издавач и одговорни уредник др. Јован Коцкар. Штампарија Браће Лехнер у Осијеку. Годишња цијена за друштва, читаонице и јавне локале 8 Кр., а за појединце 6 К.

Други извјештај сарајевске Добротворне Задруге Српкиња, од 30. јануара 1907. до 30. јануара 1908. Сарајево, српска дионичарска штампарија 1908. Накладом саме задруге. По њему Задруга има чланова: 2 добротвора, 24 оснивача, 129 редовних, 217 помагача. У ђачкој трпези има 50 ђака и 36 сирота помагала је задруга мјесечно по 5—6 круна.

ЧИТУЛА.

Др. Стеван Павловић. У Новом Саду преминуо је 24. јануара у 79. години живота др. Стеван Павловић адвокат и уредник »Нашег Доба«. У млађим годинама био је вјеран пријатељ и друг покојног Светозара Милетића, помажући његову политику. Кад је Милетић покренуо »Заставу« био је др. Павловић међу првим сарадницима, доцније године 1867. и 68. и бесплатан уредник. Од 1884. године. пошто је иступио из српске народне слободоумне странке, уређивао је »Наше Доба«. Бивао је у два маха послаником у угарском сабору, за тим посланик на српском народном црквеном сабору и предсједник »Матице Српске«. Поред политике бавио се и књижевношћу. Израдио је литерарне студије: Вук Стефановић и његова књижевна радња. Сима Милутиновић (живот и рад), а писао је роман Ђурковићеве кћери, Естетику и друге ситније чланке. Превео је Тацитовог Агриколу и Живот Александра Великог. Бог да га прости!

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. **Ђаци,** учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 6. САРАЈЕВО, 29. фебруара 1908. Год. XXIII.

СИМО МАТАВУЉ.

Зла судбина постала је у пошљедње вријеме оштрија према иначе несрећном Српству. Она, са злурадом пакошћу непомирљивог непријатеља, бира оно што је најбоље у цијелом Српству и односи собом у вјечно царство Нирване. Несрећно и раскомадано Српство још се није могло помирити са смрћу изреднога српскога хумористе Милована Ђ. Глишића, а смрт се поново вратила у проријеђену средину наших великих људи и покосила је нашег најбољег приповједача — Симу Матавуља.

За пошљедње двије, три године српска је књига невјероватно много изгубила. Изгубила је већину својих најбољих и најпреданијих радника, изгубила је невјероватно много великих духова, који су је подигли на велик ступањ и изравнали је са књижевношћу старијих, већих и културнијих народа. Захваљујући незнатном броју наших великих писаца, српска су дјела себи обезбиједила скромно, али видно мјесто у великој свјетској књижевности. Од новијих писаца Матавуљ је својим бесмртним дјелима највише допринио да се у страном и туђем свијету помиње српско име и српска књига.

За живота су Јанко, Сремац и Матавуљ били чврсти ступови српске приповијетке, а сада заједнички чине једно, на жалост, свршено дјело — славу српске приповијетке. Али Матавуљ је ипак међу њима био најкултурнији и најталентованији, био је најјачи ступ наше приповијетке и највише је допринио да наша приповијетка добије јасно оцртану умјетничку форму.

Набројити све оно што српска књижевност губи смрћу Симе Матавуља био би излишан посао, јер свак, који је знао за писца „Бакоња фра Брне", са страхом ће и сам предочити несрављен и ненакнадив губитак убоге српске књиге. Довољно је уздрхталим гласом рећи: Матавуља више нема, па да сваком Србину буде јасна страховита несрећа, коју је судбина нанијела јадном и распарчаном Српству.

Умро је Симо Матавуљ!

Умро је највећи умјетник у српској приповијеци, умро је велики творац „Бакоња фра Брне" који се, стварајући своје бесмртно дјело, смијао, смијао и плакао.

Умро је Симо Матавуљ! Слава му!

П. С. Талетов.

Добротвор.

I.

Целом је земљом био овладао страховит терор, стваран и подстицан озго, са расклиматаног престола, који су запљускивали народно нерасположење и мржња народна. На престолу је седео болестан човек са нахереном и напуклом круном на глави. Једном се руком држао за црвоточни престо, који се љуљао као брод на узбуркану мору, а другом руком, која је грчевито држала прекрхан скиптар, издавао је наредбе, да се синови отаџбине гоне из својих домова, да из својег наручја отискују децу своју и да се вргну у тамнице, где их чека мемла, студен оков, подругљив осмех тамничарев, коштата авет глади, немира и страха и где им се јавља само једна утеха, спас, једино уточиште мира и слободе — смрт.

Болестан човек са напуклом круном на глави није могао спавати, јер је осећао да су ти бунтовници, ти подривачи његова престола у непосредној близини, ма да су далеко од њега, у студеним казаматима тврђаве. Хтео је, да су даље од њега, много даље, по могућству на крај света, јер је, у дубокој и несаној ноћи, чуо, како звече њихови ланци, који постепено и подмукло задиру у месо, како болан и чемеран уздах одјекује под влажним и мемљивим сводовима и како тај звекет ланаца и ти уздаси одјекују у престоници, а одјек се враћа у облику неке потонуле граје, неког брујања незадовољства, очајања и пркоса. И створови, са човечјим обликом и зверским срцем, почеше гонити бунтовнике у унутрашњост земље. А изнурени и бледи бунтовници, спутани оковима, посртали су и чежњивим и болним погледом гледали су у своје жене и децу своју.

Посрћући, она му је пришла, проговорила неколико речи, као с туђином и тек што је хтела да му стисне руку, да му тим стиском немо саопшти све своје болне осећаје, један од створова, са човечјим обликом и зверским срцем, одлучно јој приђе и сурово је отисну.

Бунтовници пођоше, ланци су очајно и сетно звечали и њихов звекет се лагано губио у влажној, тамној ноћи, као вапај, као јецање.

Гледајући, како његово нежно тело, у којем борави велика и јака душа, посрће и слушајући, како звече ланци, као погребно звоно, њу поче хватати вртоглавица и пала би, да јој он није пришао. Она га погледа једним упитним и захвалним погледом.

Кад се радознала светина почела разлазити, Он јој рече тихо и потресено:

— Извините, госпођо, али ја знам шта вас сада чека....

И ма да јој није рекао, да је чекају беда и невоља, она га је ипак разумела и, стидљиво и уздрхталом руком, примила је три златника од овог непознатог добротвора.

II.

Дани, дуги и троми, низали су се један за другим и постајали су месеци, као што су се њезини уздаси низали и претварали у бол, тугу и јад. Оно што ју је, с нестрпљењем зле судбине, пожудно чекало и дочекало ју је. Беда и невоља били су раширили своје незграпне и коштате руке и она је постепено, али поуздано, тонула у њихову загрљају. Али кад је невоља, у својој бескрајној суровости, и саму себе надмашила, шкљоцнуше незграпни кључеви у зарђалој брави и зашкрипаше тешка тамничка врата. Бунтовници изиђоше на светлост дана и угледаше зору слободе, како се тромо помаља кроз густе и мрке облаке.

Похитао је дому свом, да види своју верну сапутницу у бедама и патњама, које се зову живот, да види чеда своја, која су само по успоменама имали оца свог. И пред њим су стајала омршала и исцеђена тела, отегнута лица са самртничким бледилом и пакосним траговима невоље, са погледом пуним бола и туге. Уздрхтао је, сузе су му навирале у очима, у грлу и грудима нешто га је силно гушило и хтео је да се заплаче, али — он је био слободан. А слободан човек

не плаче. Плач је признање немоћи, плач је протест робова. А он је био слободан.

И његов поглед, и његов стисак руку, и његов пољубац и све његово биће говорили су, да је он сада слободан, да је сада — човек. А слободан човек радо се хвата у коштац са злом судбином.

Долазили су и пријатељи, који су се клонили његове куће, као боравишта куге, долазили су и непријатељи, који су крили своје непријатељство и који су говорили, да је, по заслузи, допао тамнице. И сви су му стискали руку, сви су се радовали његовој слободи и сви су га уверавали о свом бескрајном пријатељству.

Сутон се почео хватати. Он је жудно очекивао тај час, јер ће се онда разићи сви ти неодољиви људи са својим претворним осмехом и својом претворном искреношћу и он ће, онда, остати сам са својом женом и децом својом. Тада ће му они причати о боловима својим, а он, као човек, отвараће им изгледе на лепу и човечну наду.

Неко куцну на врата. Мало после је на сред собе стајао Он.

Видиш ли, рече она свом мужу са очима пуним суза, овог човека? То је наш добротвор, пријатељ . . . Ето, то је твој пријатељ, једини твој пријатељ.

Обојица пружише један другом руке и срдачно се загрлише.

Деца су, разрогачених очију, гледала у обојицу, како један другом стискају руке и како се грле, као браћа која се воле, а годинама се нису видела.

III.

Пријатељи су се врло често састајали. Кад се на улици сретну, они се срдачно рукују, дуго стоје и пријатељски се разговарају. Кад један од њих седи сам у кафани, онај други оставља своје друштво, оставља своје давнашње пријатеље и прилази усамљеном пријатељу и, до дубоко у ноћ, узајамно отварају срца своја, говоре о садашњости пуној разочарења и о будућности, у којој ће се остварити све њихове тамне жеље и наде, које сада нејасно почивају у дну душе њихове.

Испочетка је Он ретко улазио у кућу свог пријатеља. После је долазио једанпут недељно, а после сваког дана. Сви су га у кући волели, јер је био љубазан, разговоран и увек расположен и весео, као да недаће живота нису имале смелости да се задрже крај њега. Деца су га увек нестрпељиво очекивала и када дође време његову доласку, она су, тапшући рукама и скачући, излазила на капију и ту су га чекала. Он је увек деци што шта доносио, али деца су га више волела због тога, што им је по кашто причао бајке, које је Он умео причати нарочитим тоном, тихим, топлим, тајанственим, заносшљивим и убедљивим. Кад једнога дана не дође, деца су била невесела. Ишла су из собе у собу, излазила на капију и опет се враћала намрштена и плачна лица. И онда је увек по неко од њих долазио мајци, и гледајући је сузним очима, питао:

— Је ли, нано, а ди је наш браца?...

А она их је тешила како је знала, јер је и њој било тешко, што Он није дошао.

Њезин је муж постајао нестрпељив кад дође време његову доласку. Остављао је рад, устајао је, шетао по соби тамо и амо, гледао кроз прозор и опет је шетао, нестрпељиво и нервозно. Најзад се, не говорећи ни речи, обуче и, намрштена и брижна лица, излази на улицу ужурбаним корацима, да га тражи по вароши. Изгледало му је, да без својег пријатеља не може више живети.

IV.

Болестан човек са напуклом круном на глави био се, најзад, уверио, да је и јалова и опасна свака борба, коју предузима против бунтовника, уз које је цео народ, који није био више његов. И он једнога дана позове осам бунтовника и преда им управу земље. Један од те осморице био је и пријатељ.

Био је весео и расположен, јер је доживео остварење својих снова, јер је доживео да види, како се постепено остварују принципи, за које се годинама борио и зарад којих је тамновао. Над целом кућом лебдело је неко нејасно и загонетно расположење. Деца су инстинктивно била преко мере радосна, трчала су, скакала су, певала су и смејала се. Он

их је љубио, цупкао их на крилу и обећавао им златна брда. Њу је, такође, љубио и грлио, а деца, видевши то, тапшала су рукама и урнебесно су клицала:

— Још... још... још...

Кад су остали насамо и кад је он, са расположењем човека, чије су се наде изненадно почеле остваривати, почео причати о својим првим плановима, она му умиљато приђе, загрли га обема рукама, и, осмевајући се благо и срећно, рече:

— Ето, лепе прилике, да се одужимо свом добротвору.

Иглегало му је, као да га је ко пробудио из каквог лепог сна. Чело му се мало набрало и он се лагано и пажљиво истрже из њезина загрљаја.

— Да, рече он као у каквом заносу, то је лепа прилика.

V.

И пре него што је почео вршити дужност због које је дошао на управу земље, он је свакога дана, свакога часа размишљао на који би се начин одужио свом добротвору. И кад његово размишљање није уродило никаквим плодом, он је био намеран, да пита своју жену. Али она, читајући његову душевну борбу с чела његова, умела га је брзо претећи.

Пре свега, говорила је она са много збиље, као човек који указује пут ка решењу једног заплетеног проблема, треба му дати један положај, који би био раван услузи коју нам је он учинио — ако се то, уопште може с чиме поредити.

И пријатељ је добио положај, висок и угодан положај. Долазио је сваког дана. Сви су га у кући волели, јер је био љубазан, разговоран и увек расположен и весео, као да недаће живота нису имале смелости да се задрже крај њега. Свака његова жеља, упола изречена, била је, преко пријатељеве жене, одмах испуњавана. А он је и даље био љубазан, разговоран, расположен и весео.

Хтео је да има утицаја да и другога попне на какав положај и успео је. Бринуо се за државу и хтео је да је снабде најбитнијим потребама — успео је. Хтео је да ослободи племените метале, који су, жељни видела дана, оковани под земљом — успео је. Хтео је да буде у непосредној близини болесна човека са напуклом круном — успео је. И све штогод је хтео успео је, штогод је желео добио је, за чим год је жудео остварило се.

Једнога дана, кад је жена опет наваљивала на свог мужа. да оствари једну жељу њиховог добротвора, муж протрља чело, подиже веђе у вис и рече болно:

— Зар се ми још нисмо одужили свом добротвору?

Она се тргла и гледала га је пренераженим погледом. А кад је дошла к себи, она рече прекорно, претећи му прстом:

— Неблагодарност је знак неваспитања.

И њезин муж је давао, давао и што је могао давати, давао и што није могао давати.

VI.

Једнога се вечера, мимо обичаја, раније вратио дома. Деца су, у предсобљу, подигла велику грају. Кроз прозоре су продирале потоње зраке залазећег сунца и играле су се са коврчастом дечјом косом. Кад су деца чула шкрипање капије, полетеше у двориште, вичући:

— Браца... браца...

Кад су сагледала свог оца, она, преварена у својим надама и очекивањима, наједном се уозбиљише. Отац, заморен државним пословима, хитао је у своју собу, па није приметио промену на дечјим лицима. Мало после позвао је к себи најмлађег сина и питао га је: где му је мајка?

— Мама је отишла, рече дете и опет истрчи напоље, да настави своју игру.

Часи су тромо пролазили. Ноћ, црна као кадива, спуштала се на земљу и све се губило и тонуло у њој.

— Где је госпођа? питао је он млађе уздрхталим гласом, у ком је била слутња нечег нејасног, загонетног, страшног.

— Госпођа је отишла.

— Куда?

— Не знам.

Нестрпељиво је ходао из једне собе у другу, седао, устајао и опет шетао. Безброј пута је питао: где је госпођа? Безброј пута су му одговарали, да не знају куд је отишла.

Језива и тајанствена тишина, коју ноћ собом доноси, овладала је целом кућом. Његови кораци потмуло су одјекивали и он се нехотице окретао на све стране, као да је неко ишао за њим. У дечјој је соби била потпуна тишина, коју су, с времена на време, прекидали јечање којег детета и шкрипут постеље. Кандило, у једном углу собе, скомрачно је осветљавало собу и дечје постеље и децу у њима. Стајао је, као кип, насред собе и несвесно је бленуо у децу и њихове откривене и голе удове. И он се нагло окрете и, поводећи се, изиђе из собе.

— Где је госпођа! Шаптао је и он и, осмевајући се иронично и болно, одговарао је: не знам.

Кроз отворен прозор долазио је прохладни ветрић. Уздрхталом руком прелазио је преко коврчасте и влажне косе. Искрљештене очи биле су упрте у једну тачку на поду и он је, шкрипећи зубима и грчећи руке, шаптао:

— Да ли сам се... сада... одужио свом добротвору?

И он се болно и пакосно осмевао.

Михаило Мирон.

„Просвјети."

Шћепану Грђићу.

О, ја те видим са сјајнијех двора,
Гдје силазиш тихо преко наших гора,
Са пламеним мачем к'о геније силни,
Са буктињом сјајном гдје мрак гониш црни.

О, како игра твоја зрака сјајна
На сузама нашим чаробна и тајна,
К'о свјетило ново с небеских висина
Врх патничких наших мрачнијех планина!

Како ли се смију моје горе плаве
Сред облака црних, усред црне јаве,
Како народ кличе домовине моје,
Из окова тешких теби химну поје!

Па се јатом јати јато соколова
Испод облакова, испод вихорова,
На станиште твоје, гдје си гн'јездо свила,
На свјетлости твојој да огрије крила.

Па у једно доба, кад се олуј вине,
Кад громи загрме, када муња сине,
Испод облакова, испод вихорова
Полетиће наше јато соколова.

Растјераће тмину, црне облакове,
Раскинуће ланце и тешке окове,
И са сурих гора мог патничког рода
Осијаће сјајно сунце и слобода.

Милош Перовић.

Болови свију људи....

Болови свију људи и патње свих времена,
Уздаси очајања и крици пуни јада,
О, кад би могли једном стати у моје груди,
Па само моја душа да пати и да страда!

Болови браће моје од неба даровани,
Удари ледне руке, зависти, зла и срама,
Ходите, ход'те мени, ја ћу вас неговати
И хранићу вас срцем и крвљу и, сузама!

Ходите, да мој сабрат не позна грозу вашу,
Да не зна судбу страшну што на род људски паде,
Те да не куне Бога и живот да не куне
И да не цвили болом без вере и без наде!

О како бих вас лако без клетве и роптања
Сносила љубав моја у срцу крвавоме,
Кад зна да нигде више у свету јада нема
Осим у души мојој, осим у јаду моме!

Јела, Вел. Кикинда.

С пута.

Мрак се спушта у питоме равни,
Песма мека губи се и тоне,
Српска песма из времена давни',
Али у њој туђе речи звоне.
Живот тиња са последњим дахом,
Тешком тугом чела нам се мраче,
Раздор прети да нас застре прахом, —
Обасјај нас слогом, сунчев зраче!
Зар ничега, да нас из сна тргне,
Нема људи старог поколења,
Да нам створе зору васкрсења?
Где су дани негдашње нам славе,
Где је живот пун снаге и моћи,
Да преболи ране нам крваве,
Да разагна таму мркле ноћи?
Тако питам без наде и краја,
Питам ветрић са питомих доља,
Питам крвљу напојена поља.
— — — — — — — — — — — — —

Све је немо.... Ноћ дрхти и блиста.

Ниоткуда одговора нема,
С ока кану једна суза чиста
Као одјек очајних поема —
Душа слути шта ноћ ова скрива,
Дан ће доћи, осунчан, пун зрака,
Као јутро после ноћног мрака.

Хр. Д. Максимов.

Жеља.

Желео бих да запевам ко некада среће пун,
Да подигнем мог' живота пролеће и млађан чун.

Желео бих зрак да сијне сред тог мрака што ме тре;
Једном срце да закуца ко некада, па нек' мре!...

Да с' у души дигне нада и развије пеп'о, прах,
За час само да удави црне мисли, сумњу, страх.

Да разгони магле густе ко зрак сунчев што их тре,
Те да опет видим небо јасно, мило као пре!...

Пирот. Вучитрнац.

Владимир Исмаилов.

Без рада.

Хладно је и мрачно у тој соби са ниском таваницом и са зидовима, који су покривени жутим, прљавим тапетима. Окна су на прозорима покривена леденим гранама. Тужно је, пусто, непријатно....

У једноме углу тога простора стоји сто осредње величине, чија фиока служи за оставу ножева, кашика, справе за вађење чепова и других потребних домаћих справа. Ако би се случајно ударило о тај сто, онда би све у њему зазвечало.

Подвијене и укочене, као да се боје међусобног додира, прислоњене су уз хладне зидове двије необојене половне столице. Ако би се од зида одмакле — пале би.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

У дрвеној, црвено обојеној постељи, лежи дјевојчица шиљасте браде и носа, којој нема више од десет година. Уста са сухим, бескрвним, мало помодрелим усницама упала су и издаље изгледају као каква плитка јамица на страховито блиједоме лицу. Тамне очи са јаким, широким обрвама гледају укочено и непомично, као да се изумирућа свијест мале грчевито хвата све за једну исту мисао....

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Тешко се исправи под прљавим, дроњавим покривачем и ослони се шиљатим, модрим лактовима о узглавље.

Њене широко отворене очи гледају све у једну тачку над столом и за један тренутак губе укочено замишљен израз....

Слабим, тужним осмијехом шапуће готово нечујено:

„И огледало више није ту!“

Лак, једва примјетан уздах оте јој се из груди.

На пољу, по мрачноме трему, корача неко лупајући по шкрипавом патосу и заустави се пред вратима. Дјевојче слуша како тај неко пипајући тражи кваку....

„Тата!“ шапуће дјевојчица, и из непознатог разлога извуче руке испод покривача и затвори очи. Дугачке, повијене трепавице бацају лаке сјенке на узано, изболовано лишце....

Замрзла врата у углу отворише се са шкрипом, затим се јако залупише, и у собу ступи један велики мршав човјек. Неколико тренутака потапка по соби да би се загријао. Затим тешко уздахнувши баци чохану капу са ушним заклопцима на банак од пећи. Примјетна хладноћа шири се од њега. Велики, црвени бркови и коврџаста му брада замрзнути су. Малене, граорасте, закрвављене очи сијају се и сузе. Он извади из џепа некакав предмет увијен у хартију и приближи се нечујно постељи.

„Ћерчице! ћерчице! Спаваш ли?“

Пита он полако, нагнувши се над узглавник.

Дјевојче тешко отвори сањиве очи.

„То си ти тата?“

„Да, ја.... и донио сам ти нешто лијепо.“

Он остави тај предмет завијен у хартију, пред њу на покривач, и поче журно ходати тамо-амо по соби, трљајући дланове.

Дјевојче разви хартију својим, жутим као восак, прстима.

„Земичка!“ изговори једва чујно. „Хвала тата!“

„Једи, ћерчице, једи!.... Чекај само! Ускоро ће опет боље бити.... Ја, ја, све се мора сасвим променити!....

Он сједе на постељу.

„Тата, ти си продао и огледало?“

„Да... продао.... шта је с тим?... Ах, ћути... Јесам ли ја крив? Не прекоријевај ме!“

„Ја те ни за шта не прекоријевам.“

„Па зар нијесам радник, ћерчице? Зар сам ја крив што нема рада? Али само чекај ћерчице, ја ћу од тебе начинити принцезу, да ће и сам ђаво морати од муке црћи... Ха, ха, ха!“

„Ти миришеш на ракију — јеси ли опет пио?

Гле ти, само!... Да је бар мама жива... она би могла прањем господског рубља да....“

„Тата!... Мама је опет долазила... Сад морам и ја скоро умријети!“

„Какве опет лудорије говориш?! Чекај само! Док дође љето, биће рада.... Онда ћемо ићи у шуму и пићемо чаја,.. заиста, чаја са скорупом пићемо!...“

Мрак је још гушћи. Прозори изгледају као модрикасте, четвртасте закрпе. Безобличне сјенке, које се брзо шире као да играју по покривачу и зидовима....

„Хладно, тата...“

„Чекај! Кад се смркне отићи ћу код Миронихе и донијећу иверја. - - Шта је њој за неколико ивераka?“

„Сасвим!“ дјевојче живну. „Она је богата и...“

„Но дакле! Онда и ја смијем ваљда неколико иверака узети од ње?!“

„Смијеш, тата, смијеш...“

„Па, ако она и не да, ја ћу узети!“ Наложићемо у пећ, загријаћемо воду, па ћемо скувати чаја, је л'? “

Отац милује бијели, сухи врат кћери своје.

„Ах, остави се тога! Не шали се опет тако!.... одговара она једва чујно, док доњу вилицу истури напријед, а очи склопи, али осмијак среће лебђаше као лака сјенка на лицу њеном.

Отац оде. Кћи напрегнуто прислушкује. Изгледа јој као да ова тишина, која заузима све празне просторе, па и најмање пукотине, живи, дише....

— — — — — — — — — —

На горњем спрату иду људи тамо амо. Покрећу столице и лупају вратима кад излазе у коридор и кад се враћају у собу.... Изгледа као да тај шум гурање столица и лупа врата никад неће ни престати.

И сав тај удаљени шум чини да је тишина у доњим собама још примјетнија. И заједно са све гушћом помрчином прикрада се и та тишина све ближе и ближе, обујми дјевојчицу и стисну је у свој хладни загрљај. — — — — — — — — — — — —

Дјевојче се полако исправи и преплашено с разрогаченим очима звјера у празнину.....

„Ма... ма...“ поче она на једном да говори, дочим је врат испружила. Једва чујни крчећи гласови отимају јој се с муком из грла.... „Ти си опет дошла?.. Зашто си затворила очи? . . . . Погледај! Ја се тако бојим! Погледај!... тако, отвори... Ти не треба... ти не треба.... О... о... та... та!...“

Изнемогла паде дјевојка на узглавље и непрестано мичући уснама притисну сухе руке уз тијело....

На пољу се с великом лупом отворише некаква врата. Један женски глас викну:

„Хоћу ли пустити мачку на поље или не?“

Врата се одмах јако залупише... опет тишина.

У соби радениковој, који у том тренутку краде иверје.... мртва тишина....

У постељи један леш.

Р. Превела: **Стана Теодосијевић.**

Др. Н. Ђорић, Шабац.

Полазак из Прокупља.

Мати Југовића испраћа синове на Косово.

Одломак из Епопеје о боју на Косовом Пољу; део XVIII. песме.

У том и поласка час и растанка дође тренуће. --
Као но бурно море узавреше силне тисуће
Ратника српских, и тешко и гломазно напред се крете
Убојна сила и предње почеше откидат' се чете.
Лазар се опрости већ са пуницом како с' пристоји.
Потеже отрже с' пак од прелепи' шурњаја своји'.
Свилом, кадифом једне и алемом драгим камењем
Дарива друге, а треће гривнама, златним прстењем.
Дивној Анђелији даде од бисера дробнога низу,
Да је над недрима носи те срцу да жубори близу.
Свемилу, милост нову, то Ненада гиздаво луче,
Које од стида румено и препало пољуби јуче,
Када се друге о зетов пољубац јагмиле ћорли,
Те га милоштом сложно утрудише уморна ворли:
Дарива павтама златним, невестински појас да кити.
Знамење верности то ће и чедности Ненаду бити.
И павте исте ће Ненад, са Косова када се врне,
Њој да распучи и појас још нетакнут њој да разгрне
(Тако јој цар, даровавац, у тајности баје и слути;
Нити му душу помисо на кобну погибију мути) —
И тад ће једнога дана, сва пламтећ' од огњена стида
Његова невеста бајна, и кријући очију вида,
Кад јој о чежњи Ненад ватрено причати стане,
Њему на ухо слатку и велику тајну да шане,
Да испод појаса тога, к'о пупољак у цвет кад пуца,
Ново се буди жиће и срдашце ново ту куца. —

О благо оној, која тај блажен доживи тренутак!
Тога је светога дана благословен њој освануτак.
Природи дуг која плати, нека је срећна, блажена!
Свака болотрпна жена нека је благословена!
Среће земаљске и неба милости најљепша круна,
То ти је кућа, миле, златокосе дечице пуна.
Светиња тог је олтара и снага одржавна, мати.
Блажена, која муке материнства трпи и пати!
Понос њен највећи, њени сви ђердани, сви адиђари,
Накит и скупљи и дражи од сваке на свем свету ствари.
Море блаженства, у коме она у срећи сва грца:
То су јој дечица њена; то је плод њенога срца!

Пуници старој Лазо од алема круну даде,
Какву у целоме царству још Милица само имаде.
Затим, к'о добар син, и десницу целива њену.
Па се лагано Зеленку, да појаха Косову, крену.

Лако је њему хтети! И лако наумит' је поћи!
Ал је учинити тешко и мучно до наума доћи.
Дош'о јер беше час, уздарје за дарове дати:
Шурњаје да се на дару одуже и пуница мати.
Сложно, к'о грлица јато облетеше Лазара кнеза.
Ланац га белих руку, рашпрених на сусрет, веза,
Које га грлити траже и зета с' оканути неће.
Докле не оките свег у венце и мирисно цвеће;

Докле га румена уста од милости свег не изљубе. —
Заман је бранит' се Лази од силе им плахе и грубе.
И оне најмлађе, колко стидљивије све до тог трена
Беху, у толико сада не пуштају олако плена.
Старијих, вичнијих пример на јуриш и њих сад соколи. —
Јелена, хитрог бегунца, хајка из небуха сколи.
Као но осице, када, усред кострешиве зуце,
Ројем навале на зрело, на слађано грожђа пуце:
Тако кидисују лепе и младе те жене на цара. —
И пољупцима више не зна с' ни мера ни дара.

На то из двора,. на трубе дозиваљке знак договорни,
Тихо ишеташе борци за полазак спремни и орни;
Јуже и Југовићи; ор'о пред сокола јатом. —
Отац их води; а они, у дружини брат с милим братом
Кита су цвећа, којом сав народ се дичи и кити;
Звездица јато су они, од којега зора му свити.

Југ, седе браде и блага лица и погледа ведра,
Поносно иде пред свима, а сабља му звекће уз бедра
Баш к'о и најмлађем тићу у дичних синова му јату.
Увек се старчева сабља та радује војни и рату.
За њим синова девет, ах таквих не рађа се више!
Нити ће икад јунака бити ка' ови што бише.
Лепота народа једног, и понос и дика му, снага,
Нада, милошта бескрајна, обмањљива тлапња му драга,
Беху та Југова деца, ти витези млади и сјајни.
О ти судбино! шта им спремаш! о јаде бескрајни! —
Ударац један све то зар народу мом да покоси?! —
Страшна је, грозна је коб што Косово тужно му носи!
И ти јунаци безбрижни, ти уздани борци слободе,
Пашће без кајања за те, о паћени српски мој роде!
Пашће уз брата брат и синци уз оца лава.
Ал' ће и остати сви твој понос и дика и слава.

Сада и стара мајка остави милога зета.
За њом и снаха младих окреће се китњаста чета,
Све се обрнуше амо, да, ратноме растанку вичне,
Испрате, к'о на весеље, на Косово витезе дичне.
Ни једна тужна није и ни једна суза не рони.
И као што се увек са победом враћају они:
Тако с' у победу љубе уздају њине и сада.
Ни једној с растанка кобна на срце туга не пада.
Свака са чедом дође. На руци их једне носећи,
Друге синчиће миле одраслије руком водећи:
Весела срца пред војне ишеташе, погледа ведра.
Свака мезимца сина подиже оцу на недра,
Да га на поласку мине срца та жељица жива.
Својега срца пород на растанку када целива;
Да га на недарца стисне и да га по имену зове.
Таком се послу љубе јуначке досаћују ове. —
Али се стара мати бригом и друкчијом носи:
Сећа се она и смрти, што наде и циљеве коси.
Ишета она пред синке; пред сокола јато стаде.
Озбиљна чела знак, одмануvши руком, даде.
Слуге, на очију миг, на послух изучени, таки
Скочише хитро, као на ледини јелени лаки;
Сваком донеше штит и копље. И озбиљна лица,
Као пред жртвеников Усуда свештеница,
Слутећи сву непрегледну страхобу од ненадна слома,
К'о да привиђаше пропаст и целога Југова дома:
Прихвати светло оружје и дрхтавом руком бледом,
Свакоје прекрстивши, синовима даје га редом.

„Боље и мртви натраг са победом, рече им мати,
Него побеђене, живе срамота и руга да прати.
И као светла у бој што Југова деца полазе,
Светлија нек још из боја, са победом натраг долазе.
Окрену л' Турчину леђа у страшноме лому и боју:
Срамоте жига на челу пред мајку нек не носе своју.
И када страшна смрт у редове ваше улети,
И када косом стане пунородно класје ми жети,
Када тај страшни час пред вама, о децо! Закуца,
Да вам од бола срце брату за братом пуца:
Не плашите се, децо! И последњег докле вас траје,
Нека у борби не клоне, нека не стукне, не стаје.
Боље и последњи с браћом за оташтво онде да падне,
Него да живи од срама, од издаје стидне и гадне.
Нек вам је полазак срећан, о децо, на Косово Поље!
Натраг побеђени нете! И мртви са победом боље!"

Тако их поздрави мати, те поносне синове своје,
Који пред њоме као пред светињом олтара стоје,
И верне њихове љубе, још и не слутећи грома,
Који кроз беседу ону погађаше Југова дома,
Као да не знају речи, у истини, кобне шта значе,
И како страшну клетву на витезе своје навлаче,
Као да немају пречих и слађих на растанку жеља:
Лакога срца и као безбрижну песму весеља,
Каоно да су се ту на састанак празнични збрале,
Гласно и смејућ' се речи поновише лудо и шале:
„Нек вам је полазак срећан на Косово Поље то равно!
С победом натраг! Без ње до последњег падните славно!"

Млади јунаци пак, ти Југови срчани лави,
Који и сањају само о боју, о победи, слави,
Који ни помислит' неће, да је и друкчије можно,
Весело кликнувши сви одвратише гласно и сложно:
„Нека нас благослов, мајко, твој прати на Косово равно!
Часнима надај се само; побеђени падамо славно!"

И сила се заљуља грдна. Завришташе чили и гојни,
Кад их из арова слуге изведоше, коњи убојни.
Лавови Југовића и тигрица старога Југа
Страшно заурлаше, кад се опростише тешка и дуга
Затвора, кад се ширине дохватише одморни, чили.
Удове снажне протежу и мумлају, покорни сили.
Шестеро снажних момака води на ланцима сваког.
Пуцају шаке, а гвожђе шкрипи од посла им таког.
Све што бејаше онде у страху и журно се склања:
За двоја кола ширине отвара се чиста путања.
Док се са друге стране сад сокола заори клика
И Југа орлице суре све надгласна, заглушна цика.
Убојне то су им птице. И за њима народа руља

Поче, уз урнебес вике, ко гомила пјана да куља,
Кад сокolари вижле из кафеза пустише саде,
Мурата борцима лице да кљују и очи да ваде. - -

Није то давно било, на Дубровци славно кад поби
Видосав Цреп турску силу и великог плена ту доби.
И сад још Мурат од једа и срамоте мирно не спава.
Још му се у сну привиђа ужас од Југових лава
И од сокола сивих; у кратком јер изгуби боју
Војску по избор целу, узданицу најбољу своју.
Сву му распудише силу те бесне силовите звери.
С Југовом војском ни трена он не мога ту да се мери.
А кад се брз као стрела убојни Дамјанов соко
Устреми њему и када у лице, у чело, у око
Канџе и кљун му зари, тад битка: — и сувише траја!
И докле одбрани њега од напасти војске му граја,
Дотле и поље чисто бејаше и трупине само
Осташе: големи пораз и срамоту тек да му знамо.
Велику славу Цреп са Југовом децом ту стече,
Да му се име слави док сунца и месеца тече.
Нек му на Косову данас процвета и боља и већа,
Да га се страшнога Турчин са грозом кроз векове сећа.

И наста опроштај општи. И изгрли синове мати.
Једва је држе од бола, стару, на ногама гњати.
Али је тврда и мудра и не пусти издајне сузе;
Нити јој срце власти над гвозденом вољом узе.
Изгрли синове дичне и нико не слути, шта пати;
Како за породом својим безгранично тугује мати.
Нико ни часа нема у журби и на то да гледа.
Драги тренутак узалуд да протече нико ту не да.
Свак својим јадом се носи и беспослен нико не дубе,
О врат јунацима својим се верне обисқоше љубе.
Луда запишташе деца, препала журбом и виком.
Не беше заиста лако у кобном тренутку ником.
Витези стегоше срца и мушки, кад већ неизбежно,
Младе отискују љубе из наручја благо и нежно.
Па да би туга била са растанка лакша и краћа,
Сваки се узде и седла и брзо и решено лаћа;
Скаче на коњица добра и: последње „Збогом!“ се ори.
Одјезди војска сва за слободу златну да с' бори.

А тамо иза браће, под хумчицом земљице свеже,
Остаде онај, у гроб пре времена млађан што леже.
Онај, кој' највећма боја и Косова жудан бејаше
Остаде сам, и нико са друштвом га поћи не зваше.
Он који друштва и братње жељан милоште им дође,
С браћом и царевом војском на Косово данас не пође.
Остаде Реља од браће, и нема ни снаге ни моћи,*)
Да се из чаме тргне и отме из гробне ноћи.
Гвоздене канџе га држе, и нема му тужноме спаса.
Браћу да викне нема у гр'оцу речи ни гласа.
Ћути и трпи Реља; из ледена гроба не дава
Срдит на побратима, од себе ни гласа ни јава.
Ћути и хладни гроб и језовита суморна сета
Пири са њега ко снежна вејавица с мразнога смета.

Ипак имаде срца; сажаљива има још бића,
Које да остави лако не може тужног младића;
Које га све до свршетка заборавит' дичнога неће;
Које се гробу с крстаче ни дању ни ноћу не креће.
Соко то беше сиви, Перјанко то његов бејаше,
Којега Реља к'о друга, к'о рођена брата вољаше.
Пиштећи оста Перјанко, да господара свог чува.
Жега не мори га дневна и поноћ не плаши га глува.
Не тражи хране ни пића, нит одмора има и санка;
Пиштећи жали за Рељом без умора и без престанка.
Крилима тресе и лупа, да би га видли и чули;
Пиштећи као да грди, као да прети и хули,
Зашто ли повели нису и његовог витеза собом
Већ га заробили ту тим хладним и проклетим гробом.
Писка му беше плач; за витезом туга то бјаше.
Али га нико више еј тужнога већ не чујаше;
Југов се испразни град и умуче убојна вика.
Умуче тада и соко и његова престаде цика.
Не чу се више писка са жалосна гроба крстаче.
Али се верни Перјанко и на даље никуд не маче.
Докле га једнога јутра не нађоше мртва лежећи. —
Крили раширених гроб, чињаше се, хладни грлећи,
Да и у смрти веран свом добромe витезу оста,
Да ни до смрти за њим се најадао не беше доста.
Смрти му час бејаше час и на Косову слома,
Пропасти српскога царства и целога Југова дома.
И Југовића мајка, која кроз ноћи тишину
Слуша по свуноћ стрепећ Перјанкове туге силину:
Познаде шта је било. И нико кад натраг не дође,
Она на Косово деци, на гробове хладне им пође.
Умоли Бога, да јој снаге у старости даде:
Поље гробова да види, што витезе покри јој младе.
И добри Бог је чу; и услиша њезину жељу;
Косово виде она и општега гроба постељу,
У коју српска слава, слобода и царство леже.
Али већ доста! Та стрела сред срца ме богога реже!
Престан' јадовита песмо, док бола умине силина!
Доста, и без тога, јада удели Србу судбина.

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

III.

Ајвинд растијаше и бијаше весео, ваљан момак. У школи спадаше у најбоље, а код куће бијаше вичан сваком послу. То је било с тога, што је код куће вољео мајку а у школи учитеља; оца виђаше ријетко, јер бијаше или у рибању, или је био заузет у својој воденици, у којој мљело жито скоро пола парохије.

*) Раније је испричано, како је Реља, несрећним случајем погинуо код Прокупља у двобоју са Змајем.

Што је у току ове године највише утицало на душу његову, бијаше учитељева историја, коју му је мајка причала једне вечери, сједећи крај огњишта. Она провија одмах његове књиге, показиваше се у свакој ријечи, коју је учитељ изговорио, и када је било мирно крстарила је као сјенка кроз школу. Она му уљеваше послушност и страхопоштовање и лакше памћење за све, што се учило. Историја је гласила овако:

Учитељ се зваше Боард; он имађаше брата, именом Андерс. Они су се искрено вољели, заједно се врбоваше, живљаху заједно у вароши, бијаху заједно у рату, у коме обојица бијаху произведени за капларе и служаху у истом пуку. Када се из рата опет кући вратише, били су у очима свију као два ваљана човјека. У том умрије њихов отац; он је имао много имања, које се тешко могаше подијелити, те се стога договорише, да и овај пут буду сложни. Све је требало да буде јавно продато, тако да је сваки могао купити шта жели, а добитак хтједоше братски подијелити.

Како речено тако учињено! Сам пак отац имађаше један велики златан часовник, који је био на далеко и на широко на великом гласу, јер је био једини златан сахат, који су људи у овом крају икада видјели; сада када је био оглашен (на продају), хтједоше га купити многи богати људи, али кад се најзад и браћа почеше наметати, одступише остали. Боард очекиваше од Андерса, да и он попусти, а Андерс очекиваше од Боарда то исто. Сваки подиже цијену, да окуша, а за вријеме лицитирања посматраху се узајамно. Када се цијена попе на двадесет талијера, мишљаше Боард, да брат не чини право, али сам тјераше до 30 талијера. Пошто Андерс непрестано тјераше даље, помисли Боард, да се Андерс не сјећа, како је често био добар према њему, а притом је још старији, и стога понуди још више.

Андерс опет подиже цијену. Тада понуди Боард 40 талијера наједанпут и не гледаше више на брата. У соби гдје се продавало, бијаше сасвим тихо, само добошар понављаше мирно цијену. Андерс стајаше ту и мишљаше, кад има Боард пара да да 40 талијера, има и он, и даде опет више. Ово се учини Боарду да је највећа срамота, која му је икада учињена; и он понуди, додуше са свим тихо 50 талијера. Много је свијета стајало около, и Андерс мишљаше, да му се не смије брат ругати пред толиким свијетом, и даде још више. Тада се насмија Боард: „сто талијера, а уз то и моје братство“, рече, окрете се и остави кућу.

Мало послије, изађе неко њему, пошто је био у послу, око седлања коња, кога је мало прије купио.

„Часовник је твој,“ рече човјек, „Андерс је попустио.“

Када је Боард ово чуо, прође га као кајање, и мишљаше на брата, а не на часовник. Седло бијаше намјештено, али он се држаше руком коњских плећа, још неријешен да ли да узјаше. Тада појурише људи напоље, међу њима и Андерс, и када видје брата крај оседлана коња, заиста није знао, какве га обузеше мисли у том тренутку. Још једнако узбуђен, довикну му:

„Хвала ти на часовнику, Боарде! Нека ти оног дана престане куцати, кад се наши путови опет — укрсте!“

„И онога дана, кад дојашем твојој кући!“ одговори Боард блиједог лица и скочи на коња.

Ниједан од њих више не уђе у кућу, у којој су с оцем заједно становали.

Наскоро послије овога ожени се Андерс ћерком једног ужара, али не позва Боарда на свадбу; Боард није био ни у цркви. Прве године послије свадбе нађена је мртва његова једина крава, коју је имао, тик иза куће, гдје је пасла, и нико није могао разјаснити од чега је угинула. Утом се догоди још више несрећних случајева, и он поче пропадати; али најгоре је било, када му усред зиме изгоре житница са свијем што је било у њој; и нико није знао како се ватра појавила.

„То је неко учинио, ко ми зла жели“, рече Андерс, и ноћу горко плакаше. Он осиромаши и изгуби вољу за рад.

Друго вече стајаше Боард у његовој колиби. Андерс лежаше у постељи, али скочи кад овај уђе. „Шта ћеш овдје?“ упита он и заћутавши стајаше и гледаше брата укочено. Боард тренутно оклијеваше, прије но што одговори:

„Хоћу да ти помогнем, Андерсе, с тобом није добро.“

„Онако ми је, како си ми пожелио, Боарде! Иди, или ја не знам, да ли се могу дуже уздржати.“

„Вараш се Андерсе, ја се кајем — — — — —

„Иди, Боарде, или нека се Бог смилује мени и теби!“

Боард одступи неколико корака; и упита га дрхћућим гласом:

„Ако хоћеш часовник, даћу ти га!“

„Иди Боарде!“ викну Андерс и Боард не смједе дуже оклијевати, већ изађе.

Тако је било с Боардом. Како је чуо да му брат трпи оскудицу, срце му се стеже, и ако му још не бијаше сломљен понос. Он осјећаше потребу да иде у цркву, и тамо слушаше добре савјете, али их не могаше испуњавати. Често је ишао тако далеко, да је могао видјети братовљеву кућу, али час неко изађе, час је био неко стран унутра, други пут бијаше опет Андерс пред вратима и цијепаше дрва, тако да је увијек било нешто на путу. Али једне недјеље у зиму када је био у цркви, и Андерс присуствоваше служби божијој. Боард га опази: био је блијед и мршав, носио је увијек исто одијело као и кад су били заједно, али је било старо и искрпљено. За вријеме бе-

сједе, гледао је у свештеника на предикаоници, и Боарду се учини добар и благ, сјети се њихова дјетињства, и како је тада брат добар био. Тога дана дође сам Боард на вечерње и свечано се завјетова Богу, да ће се с братом помирити, па ма шта било. Ова намјера испуни његову душу, док је пио из путира и када се диже, хтједе му одмах прићи и сјести крај њега; али на жалост бијаше му неко на путу и брат не гледаше. Послије бесједе бијаше му опет нешто на путу; гомила свјетине сувише велика, а крај њега његова жена, коју није познавао. Он је мислио да је најбоље, да сам оде његовој кући и да озбиљно говори с њим. Када дође вече, учини тако. Он дође баш до собних врата и ослушкиваше. Ту чу да спомињу његово име; жена је говорила о њему.

„Он се данас причестио", рече она, „сигурно је мислио на те".

„Не, он није мислио на ме", прекиде Андерс; знам га ја; он мисли само на се".

Затим овлада дуго ћутање; Боарду бијаше врућина гдје је стајао, и ако је било хладно вече. Жена је имала посла око неког лонца, на огњишту је нешто пршталo и пуцкало, кад што би се чуо плач малог дјетета, а затим би га љуљао Андерс.

Наједанпут рече жена:

„Ја мислим да ви мислите један на другог, а нећете да признате!"

„Говоримо о чем другом!" одговори Андерс.

Мало послије устаде он и изађе. Боард се мораде брзо сакрити у дрвени преградак (гомила дрва); али управо тамо пође и Андерс, да узме један нарамак дрва. (Наставиће се).

Др. Тих. Р. Ђорђевић, Београд.

Кувада.

Приликом порођаја има код свију народа на земљи врло много обичаја. Али међу обичајима који се том приликом врше, изгледа да ће бити најчудноватији и најинтересантнији обичај, кога је било код многих народа у прошлости и кога има код врло многих народа у садашњости. Тај се обичај састоји у томе, што се човек кад му се дете роди, понаша потпуно онако као да је он родио: леже у постељу, прима честитања, негује дете и т. д.

Тај је обичај у науци познат под именом кувада, по речи којом се тај обичај зове у Беарну у Јужној Француској око Пиринеја (couvade faire la couvade). Немци га зову Männerkindbett[1]) или männliches Wochenbett[2]).

[1]) Dr. H. Ploss, Das Kind in Brauch und Sitte der Völker Bd. I, 1884, стр. 143.
[2]) Prof. Dr. Friedrich Ratzel, Vökerkunde, Bd. I, 1894, стр. 557.

Што је врло чудновато овај је обичај веома раширен и, више или мање изражен; налази се код врло различитих народа, па чак и таквих, који су удаљени једни од других и по земљишту на коме живе и по раси којој припадају, и који међу собом не стоје ни у каквим односима, те се са свим сигурно може узети да се кувада код многих народа јавила и развијала потпуно самостално и независно, а да је позајмица у свем пространству народа на земљи потпуно искључена; ако је пак позајмице негде и било, могло је бити само онде где је било додира, као што је и са сваком другом позајмицом међу народима. Плос[1]) је скупио масу примера о кувади из најразличитијих времена и најразличитијих народа. Он ју је нашао код старих Ибераца, старих Корзиканаца, Келтобераца, Кантабра, Тиберана на Црноме Мору, код Баска, у Навари, у јужној Француској око Пиринеја, у Сардинији. Овог обичаја има и у Азији на југозападноме делу Кине, и то код народа Миао-це, код Ногајера, народа на Кавказу. У Африци га има код Негра у Конгу. Исто тако има га и код народа Источно-индијских и Малајских Острва. У Америци је познат у Калифорнији. Али класична земља куваде, у којој је најраширенија и где се најбоље одржава, то је Јужна Америка.

Различита су мишљења о томе шта је подлога и узрок овоме необичноме обичају. Народи код којих постоји, објашњавају га тиме што треба отац да се одмори и прибере снагу, или тиме што би се новорођенчету нашкодило, ако се овај обичај не би извршио и слично.

Tylor[2]) мисли да обичај указује на телесну везу између оца и сина. У потврди таквог мишљења ишло би и то што Letourneau[3]) вели да се и код неких афричких племена кувада врши да би се утврдила родбинска веза између мужа и деце његове жене. Eisler[4]) мисли да у кувади ваља гледати симболички знак признавања очева учешћа у детињем рођењу, а у исто време и примања свију права, која му као оцу у патриаркату припадају. На овај се начин симболички документира и сродство између оца и сина, које се у матријаркату није ни узимало у обзир. Дете на тај начин симболички прелази под очеву власт и тиме почиње патриаркат. Кувад би на тај начин био остатак обичаја, који указује на прелаз из матриарката у патриаркат.[5])

[1]) Dr. H. Ploss, Das Kind, стр. 144—153.
[2]) E. B, Tylor, Researches into the early history of mankind and the developement of civilisation, London 1865, стр. 287. (Навод у Плоса Das Kind, стр. 158).
[3]) Ch. Letourneau, La sociologie d' apres l'ethnographie Paris 1884, стр. 384.
[4]) Dr. Rudolf Eisler, Sociologie, Leipzig 1903. стр. 219.
[5]) Многи научници мисле да је првобитно код људи било само сродство по матери — матриаркат; мати је била породични центар, њу је штитио и водио бригу о њеној деци њевин брат, по материној лози ишло је и наслеђе и име и све; отац пак био је туђа, страна личност, која је припадала другој породици. Из оваквога друштвенога облика тек се постепено прешло у род по оцу — патриаркат. Кувад би био обичај, који указује на тај прелаз.

Даља слична мишљења о овоме обичају не наводим. И оволико је довољно да се види колико је кувада и поред објашњења тајанствена и загонетна, и да ће се морати још доста испитивати, док јој се уђе у суштину. Друго је нешто што за нас може бити од великога интереса и чега ради сам и написао ово неколико речи о кувади, а то је да ли се п у Срба налази кувада, или ма шта друго што би на њу потсећало.

Да ли је кувада била позната и Индоевропљанима, од којих су и Срби један делић, не може се знати. За оно што су неки мислили да се у Страбина[1]) односи на куваду у Келта, Трачана и Скита изгледа да се не односи на њих, већ на Иберце. Што се понегде (н. пр. у јужној Француској) нађе остатака од куваде и међу индоевропским народима може се објаснити наслеђем или позајмицом од староседелаца на тим местима.

Међу тим на Балканскоме Полуострву изгледа као да куваде има и данас. Њу неки помињу местимично код Цинцара, тврдећи да код њих, кад жена роди, муж веже главу, легне у постељу и понаша се у свему као да је он породиља. Да ли има куваде или ма каквог обичаја при порођају који на њу потсећа, у нашега народа није ми познато. Једини, али несигурни, податак што га имам о томе, то је да се прича да у Црној Гори жена рађа у подруму или на каквом другом склонитом месту, а муж легне у постељу и јауче. Колико је овај податак истинит и тачан није ми познато, јер га немам из прве руке.

На основу свега врло би вредно било сазнати има ли куваде или ма каквог сличног обичаја који би на њу потсећао и у нашем народу; како се зове такав обичај; у чему се састоји; како се врши и шта народ верује и прича о узроку, постанку и одржавању тог обичаја.

Сваки ко овакву ствар зна или је може сазнати добро би учинио да је саопшти уредништву „Босанске Виле“, а оно ће бити љубазно да је на овоме месту под насловом „Кувада“ саопшти и учини свакоме приступачном. Знање о народу треба до ситница покупити, а то ћемо постићи кад побележимо и опишемо све што он као своју особину има. Кувада, међу тим, изгледа да није баш ситница.

[1]) Strabo III, p. 165.

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —
(Наставак).

Велике а удаљене горе и испусти, где су лети катуни (бачије) припадају целом племену, где и сва браства тог племена имају права користити се.

Кад се деси да се неко ожени девојком или удовицом из туђег племена, па муж оде жени у кућу, постане д о м а з е т (уљез), онда он од тога часа н е с м е с е в и ш е з в а т и с т а р и м с в о ј и м п л е м е н с к и м и м е н о м н е г о н о в и м, о д к о г а м у ј е п л е м е н а ж е н а; п о р е д т о г а м о р а п р о м е н и т и и с л а в у и у з е т и с л а в у н о в о г п л е м е н а, а своју славу сме само п р и с л а в у љ а т и, колико сећања ради.

Кад се деси да удовица остане с мушком децом и да слави по покојном мужу рецимо Арханђелов дан, па са преудајом преведе и ту своју децу у туђу задругу другог браства, која слави Лучин дан, с места ће и њена деца напустити стару славу и узети за своју такође Лучин дан, али чим се та задруга подели, наново ће ти детићи прославити стару своју славу Св. Арханђела. Каква непоколебљива љубав за претке!

И у Србији родитељи више воле да им се роди син него кћи, а по осталим српским крајевима још више. Мушка је страна свакад претежнија од женске. Интересно је видети како саме женске ову претежност припознају и цене. Треба само чути колико жене желе да роде мушко, колико сестре гину за братом, или колико се баба више радује унуку него унуци. „Кад се роди мушко дете, девета кућа пева, а кад се роди женско, чак девета кућа плаче“ веле старе бабе. У сретању ред је да мушко Бога назове, а женско да га прими. Ко путује ваља Бога да назове оном који седи или стоји, а овај да га прими. Бога називати сматра се као право, а Бога прихватити узима се као дужност. Женско не треба никад да прими Бога седећи, већ да ђипи на ноге; а ако преде, да потргне преслицу иза појаса! Женско свуда код Срба не прелази пута мушком.

Кад женске поставе вечеру, прво метну хлеб на совру, па одмах сви оперу руке, па ће се онда прекрстити и најстарији човек, који је за трпезом, од свега што се не куса кашиком поделиће свакоме по снази и заслузи, и нико не почиње јести докле он не почне. Најрадије и мушкиње и женскиње једу заједно, а ређе женске с децом на другом месту. Колико ће год мушких ући у кућу, свакога ће све женске пољубити у руку, од тога се обичаја ни бабе не стиде: да пољубе и младиће, којима би могле матере бити.

Црногорац пуца из пушке кад му се роди син. „Ја имам једног ђетића“ — рећи ће Црногорац — „и, да опростите, двије ђевојке.“ Неки женску децу и не помињу на такво питање, баш као да их фактички немају.

Велики престиж мужа у породици види се и по томе, што жена свога човека не зове именом, него га, према прилици у којој је, опише тако, да се зна ко је. Деци својој она ће рећи: тата вам је то и то казао, или: отац вам је купио то и то. Најчешће га бележи замеником „он“. И укућани одмах знају ко је.

Откуд то долази да се женско сматра за нижи створ него мушко? и да ли је женско у економији домаћој готован или је привредница и у којој мери?

У целом Српству, без разлике, женско је куд и камо оптерећеније послом од мушкарца. Оно раније устане од људи, а доцније легне. Целог целцатог дана не може никад ни помислити на одмор, него вечито јури у раду час за овим час за оним. Све женске планове она врши сама, и још уз то извесно половину чисто мушких радова. Чим се дигне, наложи ватру, донесе воде, намети постеље, очисти кућу и авлију. Она преде, чешља, тка, плете, пере, шије, везе, кува, меси хлебове, пече, музе, сири, намирује стоку, храни живину, гаји децу, негује све болеснике мушке и женске, највише их сама и лечи, јер оне су траваре и трљачице.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Срп. нар. пјесме из Херцеговине.

10.

„О, ђевојко, у кутији злато,
Како бих те раставио с мајком?“
„Ласно ћеш ме раставити с мајком:
Моје башче и твоје ливаде;
Ти ћеш поћи припињат дорина,
Ја ћу поћи заљевати цв'јеће,
Тада ћеш ме раставити с мајком.“

11.

„О, компирјо, шећерли кутијо!
Ти се жени, ти не гледај на ме.
Јучер сам се обећала сама,
Чак у цара, за царева сина;
Тамо мени доста добра кажу:
Доста добра, девет ђеверова.
Све ми девет по бисеру шеће,
А мој драги по сувоме злату.“

12.

„О, ђевојко, ђе си ружу брала?“
„Младо момче у твом винограду.“
„О, ђевојко, је л' те ко видио?“
„Виђела ме твоја мила мајка.“
„О, ђевојко, да сам те затеко!
Ја бих твоје лишце обљубио.“
„Болан био, шта би наудио?
Ја узела воде и сафуна,
Па умила пребијело лице;
Љепше лице, нег је прије било!“

13.

Шта се оно у планини б'јели?
Ал су б'јеле на збојеве овце?
Ал малени на буљуке јањци?
Ал је платно међу периљама?
Ал су игле међу везиљама?
Нит су б'јеле на збојеве овце;
Ни малени на буљуке јањци,
Нит је платно међу периљама;
Нит су игле међу везиљама;
Но је снаша међу ђеверима.
Проговара од злата ђевере:
„Снахо моја, бурмо позлаћена!
Ал си расла борје гледајући,
Ал мог брата с војске чекајући?“
„Мој ђевере, од злата прстене!
Нит сам расла борје гледајући,
Ни твог брата с војске чекајући,
Већ сам расла мајку слушајући.
У мајке ми мило, дивно било:
Шећер јела, шербет воду пила.“

Тримир.

Бисера.

Српска народна приповијетка.

Био сиромах воденичар, па имао кћер, лијепу ко златну јабуку. Вавијек би се хвалио својом Бисером: како је вриједна и паметна. Једном прошао онуда цар, па се напио воде на извору близу воденице. Воденичар и цару развезе хвалити своју кћер и од велике хвале каза и то, да је Бисера тако вриједна, да умије од сламе опрести чисто злато, којим везе чеврме сухозлатице.

Зачуди се боме цар, па рече:

— Кад је твоја Бисера тако вишена, а ти је доведи мени у бијеле дворе, да јој нађем зорли-јунака! —

— Води је, царе, твоја па божија!

Тако оде Бисера у цареве дворе. Ту је одведу у шталу, гдје је било много сламе, даду јој златну преслицу, а царица јој каже:

— Преди, цуро — па да видимо чудна посла? Ако до зоре сву ту сламу не опредеш у злато, — оде глава!

Јадна Бисера оста сама у затвореној штали ко да је гром ошинуо. Сламу да предем? Људи божји, ко је још видио, да се слама упреда!? Па још у злато, куку мени! Од страха поче плакати.

Кад је било око поноћи, створи се пред Бисером дивна вила.

— Што толико плачеш? запита је.

— Како не ћу, кад ми заповједише да сламу предем у злато!

— Ако ми даднеш прво чедо, што ћеш га родити, ја ћу ти прести колико год хоћеш?

— Па хоћу! рече Бисера.

— Вила сједне и до зоре опреде све. Кад је царица дошла, и видјела да је Бисера све урадила, а жељна још више злата, затвори је опет у другу шталу пуну сламе, и обећа јој царског сина за младожењу, ако и то опреде.

Бисери није било до царевања, ни до царевог сина. „Нек је мени глава читава, а друго како било! Волим ја своме Јови, (момку са села), него баш ако ћеш и цару!“

Било јој је жао за својим селом, за кућом и бостаном, па и опет удари у сузе.

Опет се јави бијела вила:

— Ако ми даднеш и друго чедо, што ћеш га родити, ја ћу ти прести, колико год хоћеш!

— Па хоћу! рече Бисера, јер је мислила, да је вила врло добра срца, па јој неће отимати дјецу.

Вила сједе и до зоре опет и ово све опреде. Кад је царица дошла, толико се развесели, да још исти дан вјенча свога сина са Бисером.

Кад је била година, Бисера пови сина. На своје обећање оној вили није ни мислила, него је уживала ко и свака мати. Дијете лијепо ко јабучица.

Али не би дуго сто виле:

— Дај ми, што си обећала!

— Даћу ти што гођ хоћеш, моје хаљине, везове, драго камење, моје златне кочије, моје цвијеће — само ми дијете остави на миру!

— Јок — ја! окоси се вила.

Бисера плаче и кука: камен би се ражалио. Онда вила рече:

— Ако за три дана погодиш, како ми је име, — онда нека ти дијете остане не само ово, него и оно друго! Ако не погодиш — оба су моја!

Јадна Бисера позове на цареве дворе све хоџе и попове, да јој кажу имена и ришћанска и турска и свакаква на свијету. Али кад је сјутрадан дошла вила, а Бисера јој каза сва имена што је чула, а вила само стресе дуге косе и рече:

— Јок, нема ту мога имена!

Јадна Бисера сада пошаље на све краје телале, да распитују за нова имена. Међу телалима био је и Јово, некадањи ашик Бисерин. Он је отишао најдаље и стигао чак на врх Романије, гдје се виле роче. Кад се врати, намах оде Бисери, па јој стане казивати:

— Дошо ја врх планине Романије, а ту голема ватра. Око ватре виле коло воде и пјевају. Једна извија танко, гласовито, а све ово те ово:

„Данас печем, а сутра ћу куват
И ружице и босиља —
Имаћу чедо, царево чедо,
А име ми је: Миља!“

— Миља! Миља! Миља! свеједнако је то име изговарала Бисера, само да га не заборави. Па кад је вила дошла, а она јој га већ сва промукла сасу у образ: „Миља!“

— Јао, жено, откле си га сазнала? Да ти га не рече моја душманка, љута вјештица?

— Прођи ме се, бона не била! насмија се Бисера, а виле нестаде. Али од онога дана нико више не виђе Јове. Ваљда су га виле омађијале и супурисале. Тако кажу, а ја пошто купила, по то и продала.

Забиљежила од бабе Челебије из Кључа: **Јелица Беловићева.**

Листак.

Књижевна кроника.

Вој. М. Јовановић: **Наши синови.** Комад у четири чина, са епилогом. Мостар 1907. („Мала Библиотека“ св. 139—140).

Г. Војислав М. Јовановић познат је у српској књижевности од раније, са неколика своја егзотична покушаја и нарочито са свога превода Ибзеновог Росмерсхолма. Прије двије године дана 1906., добио је на драмском конкурсу биоградског позоришта другу награду са овим комадом „Наши синови“, (који је по властитим подацима за доцније књижевне историчаре рађен у Камбрицу и Лондону 1905., у Лозани 1906.. и у Лондону 1907.) а љетос му је даван, ваљда из неког циклуса породичних слика, и други комад „Наш зет“. Показујући у својим ситнијим радовима извјесне особине једног оригиналнијег духа, г. Јовановић је давао добре наде српској читалачкој публици. Он је, према том, улетио у књижевност, не, као што веле за Лаубеа, кроз прозор, него лијепо путем, који води до славе и признања.

Али ова ствар, која му је донијела награду и дигла глас, нема особите вриједности. Овај комад, у ком је један наш позоришни критичар налазио Мирбов манир, и који би, да има више склопа, могао да стане уз „Ledige Leute“ са бечког грађанског позоришта, има толико лоших страна, да му се боље једва запажају.

Први чин догађа се у трпезарији пуковника Остоје, руског ђака. Тамо је он, „у плаветно-вишњевој блузи коју носи по кући, без еполета, у папучама раздрљен и ћелав“, у разговору са Симицом својим кумпијом. Ово је најбоља сцена, најтипичнија, с највише детаља, с много карактерних особина. Пуковник Остоја је успјео потпуно, престављен као тип ограничен до једностране комике без комичности, као тип пензионера или оних који су близу пензији, са једном карактеристичном ограниченошћу једностраних људи, који имају до краја живота само још један циљ: добро своје и своје породице. Уз то се јасно испољавају оне, таквим карактерима својствене особине једног чиновничког духа, који са реченицом „Ја носим мундир“ вежу све појмове себе као човјека и грађанина. Он је за свог сина Данила нашао богату партију и нада се, помоћу ње, осигурати сина и себи скинути једну бриједу с врата. У ријечи, у којој бијаху он и Симица, улети пуковникова жена, гђа Христина, која „бесна од једа, вукући га за уши“ доводи свог сина Рајка, једно распуштено и дрско дериште. Чим улети у собу, она га предаје оцу са оним облигатним ријечима: „Сад му ти суди!“ Отац га, наравно, испребија

и после тога љут и бијесан почиње препирку са женом, пребацујући јој, да га је она покварила. Она то товари њему на душу и у препирци даљој као што обично бива, пређе се и у генеалогију. Тад долази други син пуковников, Гиле, кога су због његове разузданости дали у ковачке шегрте у Крагујевац и који је у тополивници дотјерао до калфе. И отац и мати дочекују га без љубави, без топлине, пребацују му, какав је. И у тој прилици мати узима Рајка и јауче: „Ијао, кууунку! Уби ми дете! Ијао, зликовче! Јаох, јаох, јаох!"; а овај осокољен тим потегне пут оца флашу, псује га. Мати га, наравно, брани. Трећи син пуковников, Данило, долази да иште у оца новаца и у разговору, који је типичан са своје просте суровости, долазе изрази оштри, дрски, несиновљи и неочински. Гила шаље отац у хотел да спава, да му не унесе у кућу стјенице.

Други је чин у кући Даниловe изабранице. Гђа Лена, дјевојачка мајка, улази иза спавања на позорницу, тражи послужење и даје кћери савјете ради другарица. Те другарице су полуобразоване, са афектарпним и глупим манирима и без паметна збора. Пошто оду, да се изведу у Топчидер, долази пуковник и у разговору жали, како Данило, иначе зван „Бели" има силу посла. У то долази Данило сам, и мјесто да се и он тужи на посао, он прича, како су на купању узели сандулину и гонили је до Циганлије. Дјевојачка мајка, незадовољна тим, а и иначе понашењем младожењиним, са паланчанском дипломацијом спрема се, да им очита буквицу. Пуковник то опажа и упозорава Данила. И у разговору, који почиње, тек што она мало више дигне тон, Данило се разјари и опонира. Кад она рече оштро: „С ћерку немој да ми се шалиш", пуковник устаје и намигује Данилу: „Не ћемо, брате, нећемо." И полази. Прија капитулира и опет се све стишава. Пошто они оду, долази општински послужитељ, да опомене газда Ристу, стрица дјевојчиног, да поправи калдрму пред кућом. Општински послужитељ то је стари ортак његов, кога је газда Ристо преварио. Између њих се развија дуг дијалог, у ком газда Ристо развија свој чаршијски морал. (Е, брате, рођени, кад би цио свијет носио у џеп ове кључе, ко би ајлучио? Кад дохватиш врећу на раме, али ћеш бит аргат и носит је до судњега часа, али ће ти други аргатоват, а ти газдоват ка први господин").

Трећи је чин на истом мјесту, дан вјеридбе. Рајко иште од младе колача. а кад му она не да, он пријети, да ће казати, да има курјук у коси и добија их; госпођа Лена, мајка њена, мити га још више, даје му дувана и пара. Иза дугих говора обију мајка, гђе Христине и гђе Лене, гдје свак хвали своју робу и једне обичне сцене између пуковника и мајка, која се без потребе и сувише развукла, представљају нам се гости са њиховим жагором, журбом, глупом конвенционалношћу; официри, који се са госпођицама, оним познатим другарицама, разговарају француски и њемачки (ту је ствар већ одавно изобличио Змај својом познатом пјесмом: „Душанова два потомка, деветнести славе век"). Данило долази, спреман на веридбу, али се, у часу, кад га поп зовне, отргне, одгурне оца, који му се испријечи на пут, и остави све. Повод за то (другог у комаду нема) могла му је дати ова примједба:

„Госпођа Лена: Јест, стихове ти сочињава, љубезне књиге пише. Ће да се опамети с жену.

Један глас: Што да не сочињава стихови? У луфт је то, није наистинско да се прибојаваш за ћерку!

Госпођа Лена: Не волем, кумо Илинка, пеливански манири. Не волем. За девојачке паре и воспитање нећу да имам пеливани зетови!

Данило: (између три или четири госта око њега.) Јао, ћускија једна!"

Четврти је чин опет у пуковниковој кући. Он лежи тешко болестан, узрујан од оног ненадног синовљег лома, сва је породица у бризи (осим посилног који сад, без страха, облијеће кухарицу и Рајка). Госпођа Христина јауче:

„Еј, што живце за оца у кревету нема, еј! Еј, што не мисле да ћу да останем са петнаест банака пензије, еј! Не моле Бога да им оца поживи, ако ништа друго, а оно за пуковничку плату! Еј, куку! Хоће да виде шта је удовичка пензија кад им се отац изврне."

Влад. Н. Ћоровић.

(Свршиће се).

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

П. Ј. Одавић: **Песме.** Штампарско-уметнички завод Пахера и Кисића у Мостару. 1906. г. Стр. 179 (I—IV). 8°. Цена 1.50 дин.

(Свршетак).

Стих г. Одавића има отмене складности, интимне, пријатне музике. Смисао за мелодичност, хармоничност, музику, представља у песништву особину од дубљег значаја. Г. Одавић — иако још није дошао до признања и ловорика — стоји, у том погледу, на већој висини него многи и многи из млађе генерације наших лиричара. Већ по његовој песми „Шубертов Ständchen" види се, да је то човек који има живог осећања и симпатије за музику, и да је, вероватно, и сам музикалан. На ову последњу помисао наводи нас његова мелодична „Песма мрака":

„Било је вече благо, и ветрић тихи
Полетао је лако, реко би сетно,
Милујући нам градић, кô руком меком,
И стари мост и реку и поље цветно".

„Бледи је месец сјао. По граду пољу,
И малој шуми блиској, сенке су мрачне,
Баш кô утворе исте, падале дуге,
Сенке, вечите друге светлости зрачне.
— — — — — — — — — — — —

„И све је било мирно. Мој корак само
Малом се стазом чуо и ништа више...
Када, одједном поче, ко из даљине,
Да глас некакав тужан тихо уздише.
— — — — — — — — — — —

„О ти, незнани свете, што песму вијеш
Сети и тајном болу, што те потреса,
Ко си, и где си? Реци! гласно запитах,
А ветрић поче с грања да лишће стреса.
— — — — — — — — — — —

Колико ова лепа песма одскаче својом музиком од „Музичких визија", поетске недоношчади Светислава Стефановића, познатог са својих чудовишних појмова о естетици! Чини се читаоцу, као да из ње одјекује склад најпријатнијих тонова и акорда.

Поред те, још заслужују помена и ове лепе песме: „Крај огњишта", „Спушта се ноћ", „Било је некад", „И синоћ сам", „Шетао је друмом", „Визије", „Зашто си ме крето?", „Мир је ко у гробу", „Куд ли ће ме Боже", „Седели смо сами", „Снови", „То ми душа плаче", „Кућици под брегом", „Ноћ је пала давно", „Тургењеву," „Земљи", „У бури" и „Тајни гласови".

Од наведених, прве четири песме нарочито заслужују пажњу. „Крај огњишта“ је топал опис домаће идиле у зимским ноћима. Леп је и увек симпатичан мотив — то пуцкарање ватре на огњишту, и та домаћа чељад, која, посађена унаоколо, слушају мелемне речи добре мајке. Као најлепшу у целој тој песми, наводимо њену последњу строфу:

„И детиње маште, с усхићењем ретким,
Нечувене никад ослушкују бајке,
И мала им срца у радости тону.
О, имена драга огњишта и мајке!“

Песма „Спушта се ноћ“ представља у овој збирци најлепши опис природе. То је успешно снимљен вечерњи моменат, када, под натрухлим врбама, дуж обале мирне реке, озарене руменом светлошћу заходног сунца, почне да шушти и подрхтава влажна трска и шибље, и када се, са наступањем првог сумрачја, почињу да пале пастирске ватре по ритовима.

У „Било је некад“ имамо симпатичну романцу, оригинално замишљену, а тако исто и обрађену. Првој збирци једног песника могу само чинити част овако течни стихови:

„Било је некад, у цветном мају,
У лепом врту, у живом граду,
У худом крају, у дворцу неком,
У вељој срећи, у вељу јаду.“

И, најзад, песма „И синоћ сам“ има за предмет успомену на минуло детињство, то прохујало златно доба, о коме г. Одавић овако лепо пева:

„Тада, кад ми живот, и када ми људи
Појава бејаху ко и свака друга;
Тада, кад сва срећа у игри ми била,
А крај био света она црта дуга
Што је земља чини са небеским
сводом.“

Г. Одавић, као што је већ напред речено, пише с осећањем, искрено, без трунке извештачености, и зато ће његова поезија, при свем том што је, у техничком погледу, још прилично слаба, увек бити радије читана од глатких, полираних стихова многих наших млађих песника. У осталом, техника је нешто што се да усавршавати, само кад се за њу има смисла. Госп. Одавић је човек који разуме шта је то лепо, и који то осећа, па с тога имамо основа надати се, да ће скорим и своју технику стиха учинити беспрекорном. Његова је строфа, већ сад, редовно правилно скројена; њен је спољашњи нацрт тачан и без замерке; што у њој не ваља, то је: унутрашња обрада појединих стихова. А кад и у том погледу г. Одавић учини корак унапред, кад свој стих мало више стегне, кад га учини збијенијим, језгровитијим, пунијим — кад се његови изрази буду одликовали јачином и крепкошћу, а сликови богатом разноликошћу, тада ће друга његова збирка, несумњиво, привући пуну пажњу свију оних, који буду тражили уживања у правој поезији.

Павле Златић.

Књижевне и културне биљешке.

Писмо италијанске списатељке. Иницијативом професора г. Андоновића, наше студенткиње упутиле су писмо гђци Умберти Графиновој, благодарећи јој на заузимању и труду око превођења српских умотворина на италијански језик. На то писмо гђца Графини послала је студенткињама овај одговор, који у цјелини доносимо:

Драге госпођице студенткиње!

Ваше српско поздравље било ми је особито мило, а Ваше топло одобрење моме предузећу, за ме је права и чиста радост. Хвала Вама, што сте ме охрабриле да и даље радим, у колико моје скромне снаге допуштају, за непосредно упознавање српских умотворина у нас Италијана.

Тешким срцем морам признати да Вас ми, у опште, слабо познајемо, а и то мало знања добијамо преко друге народности, чији интерес тражи да се Словени и Латини не слажу. Али баш за то, дужност је обију омладина, да се у пркос неприликама узајамно упознају са народним духом и са народним особинама и циљевима, како нас не би преварила будућност, која ће свакомсвоје додијелити.

Наша је дужност да пратимо са највећом симпатијом (што и чинимо) ваше племените борбе за народни напредак и за право ваше народности, јер нам је свјежа успомена на сличне дане и напоре — ваша би корист била да нас боље упознате, као што су сви просвијећени народи морали увијек радити, да би оплеменили и потпунили своју цивилизацију — и да се на нас угледате за своје уједињење, да се користите нашим искуством у добру и у злу.

С тога се морамо радовати што су Срби ђаци почели долазити овамо на науке и умјетности, до душе, мало их је досад, али надајмо се да ће се сваке године повећати чета?

Дакле, драга омладино из земље далеке! Хвала Вам опет на топлој најави, а још већа Вам хвала, ако будете и Ви судјеловале да се у Србији шири љубав према Италији и повјерење у италијанским школама, где су Ваша браћа мили гости и хваљени ђаци.

А пошто ће Вам ово писмо стићи у очи Светог Саве, допустите ми да Вам свечаност честитам, кличући:

Живила српска школа! Живила српска омладина!

Рим, 23./10. јануара 1908. г.

Срдачно италијанско поздравље од
Умберте А. Графини.

Нове књиге и листови.

Sloboda, organ hrvatske pučke napredne stranke u Dalmaciji. Izlazi u Spljetu svake subote. Izdavalac, glavni i odgovorni urednik Dr. Josip Smodlaka. Godina 4. Godišnja cijena 10 kruna. Ово је врло слободоуман и објективан хрватски лист, који сматра Србе и Хрвате као један народ и бори се против језуита и њихове назадњачке и мрачњачке политике. За то га топло препоручујемо и Србима и Хрватима.

О Палестини и старим Јеврејима. Помоћна књига за изучавање библијске историје. За ученике и ученице средњих школа. Саставио Вељко Миросављевић, парох и катихета. (Са три мапе) Ср. Карловци, српска манастирска штампарија 1907. Цијена 40 потура.

Српски Гласник, политички демократски лист. Гласило српске народне радикалне странке. Излази сваке недјеље у Пакрацу. Година 2. Власник Коло пријатеља. Одговорни уредник др. Мих. Богдановић Томић. Штампарија Дане Сингера у Пакрацу. И ово је добро уређен лист, који се може топло препоручити.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, свакога 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 7. САРАЈЕВО, 10. марта 1908. Год. XXIII.

Е*) Биоград.

Преображај.

Моја гордост била је мој тиран. Да би се задовољила, она ми је стварала амбиције. А ја осамљена гледала сам задовољство праве младости, чије су жеље биле као и лептиров лијет, који лети с ружичастог цвијетка, да падне тамо, гдје су га крила носила.

Она ми је жеље спутавала. Зар може она разумјети младост, она, из које вије ледени дах. Она је распустила у мени жиле свога чврстог и набујалог корјена, сву ми је младост потчинила, испијајући и рушећи младићске жеље. Свака шала и забава мојих вршњакиња била јој је недостојна. Она је мноме тако владала, да сам је свугдје и свагда осјећала. Долазила је и у екстазу, а то је било једино њено задовољство. Ако би се удесио какав излет у пољу свјежег мајског јутра, пуног обећања у будућност, гдје из сваке травке, из сваке бубице буја жеља за животом; гдје су весела младеж и зелено росно поље, најбољи умјетници бујног живота, гдје у усклицима еха, младост види већ остварене своје наде, ја сам ишла свему на сусрет.

Но и ту ми је она сметала својом ненаситошћу. Ја сам осјећала њену силу кад се борила са мојом младошћу, држала ме је својим жилама и испијала ми је наду, да ћу је се икада ослободити. Све молбе младих особа да уђем у њихово коло весеља и шала, вријеђале су је. Она је развијала ледени свој дах око мене. Као ледену стијену, на којој ни маховина не расте, остављало ме друштво, а она, триумфујући, пјевала ми је химне: ти си над њима, недостојне су тебе њихове баналне ријечи и пусте шале, ја те дижем из над свега тога.

Ах, како бих радо била мања од њих, ах, како бих хтјела праве младости и њених враголастих шала. Хтјела бих, хтјела да се ослободим своје тиранке. Видјела сам како ме свугдје издваја од мојих вршњака, а она се у својој моћи пробијала кроз мој дах, кроз моје око, кроз сваку мојy пору. Била сам њезин роб. Роб, који да би се ослободио њених окова, дао би све, да у слатким, пустим шалама и младићским несташлуцима уживам и један часак. Не, она ме је водила међу старе, озбиљне људе, на величанствене концерте, на тенденциозне митинге, на класичне представе, у одабране музеје. И кад би на-

---

*) Скрећемо пажњу читалаца на овај лијепи рад једне врло угледне женске личности, која из скромности неће да се потпише. Уредн.

ступила у мени борба младости и гордости, она је побјеђивала и радила шта је хтјела; а ја сам се покоравала њезиним амбицијама.

Ја сам се заљубила, заљубила у човјека кога сам први пут видјела. Патила сам, јер нијесам осјећала, да ли ме и он воли. Може бити на грудима искрене другарице, једна њена ријеч утјехе или наде, отврила би ми читаво небо поуздања. У њеном младићском поуздању видјела бих копрену зебње.

Једна искрена, топла ријеч, кад човјек лута, има јаку моћ, али за то се треба повјерити, но коме, кад ме она прожима неповјерењем.

Сад сам била под моћи двију сила, које су се међу собом бориле. У тај мах као да осјетих да сам се ње ослободила, али њен је глас био још силнији и чух како ми напрежући своје силе, довикну: не повјеравај се у љубави! Ја, ипак љубави признадох надмоћност, јер је она творитељка свега, па и — мене.

Завољела сам човјека, не знам зашто сам га завољела. Он је био јадно и болешљиво створење; и ту вјерујем, она је имала удјела да би му доминирала мојим здравим и моћним изгледом. Сад сам осјећала моћ своје љубави, ја сам уживала у свему што ме окружује.

Љубила сам као што се љуби кад се први пут појави то осјећање, кад не знате зашто је то ни од куда је дошло, као и мало дијете које плаче кад је жедно, а не зна зашто плаче.

Била сам свом душом весела. Све што ме окружавало исповиједало ми је своју животну милину. Азурно небо причало ми је о љепотама зоре кад се буди и зајапурена у журби да га загрли даје му топле пољупце који буде живот.

Бујна ријека таласајући се и жуборећи носила је милијарде живота у својим капљицама, а уживање у том изобиљу таласало јој је груди, а она испуњена тим животом пјева кроз жубор пјесму вјечнога рада. Високе тополе шумјеле су и одговарале рјечном жубору, трепериле су на сунцу и причале о чарима што им пружа земља из дубине своје.

Слушала сам птице како поје и буде пупољке јабучног цвијета.

Уживала сам, гледајући како поље простире меки и свјежи, зелени покривач јањету и његовој мајци, која бира залогаје и осврћући се заклопара звоном, а мало, бијело јање весело поскочи, док мајка уживањем у њему слади сваки свој залогај.

Небо ме је миловало и причало, а ја сам била у њему свом душом.

А њега, ох како сам га вољела. Вољела сам га свом милином, којом ме је природа опијала.

Из далека сам му видјела сјај очију, а сваки његов покрет осјећала сам, као да је продро и позлиједио рану аморове стријеле. Живјела сам овим слатким болом, и полетјела бих му у наручја, да ми она шкрипећи гласом као у ропцу не прозуја: »може бити не воли те“.

Замишљени звуци његова гласа, којима би ми милошту ријечима изражавао продирали би кроз моје тијело. Осјећала бих бол, бол који ми слабљаше душу. Ја заплаках од овога бола сузама, које тражаху саучешћа. Ово су биле прве моје сузе, које тражаху лијека у надмоћности над немоћним, над биједним, као што бијах ја. Плакала сам и радовала сам се овим искреним сузама. Тражила сам утјехе у љепоти неба, у зеленој трави, али све ко да заједно са мном дисаше чежњом.

Небо је покривао тамни покривач ноћи, искићен безбројем звијезда, које су трептале као што и моје мисли потресаху цијело моје биће. Оне су трептале и сијале, обмањивајући небо док му зора у загрљај стигне. Трава је жудила за зором и њеном сузом чежње, која је била чиста и плодна.

А мјесец, својом блиједом свјетлошћу, ко да је завијао дражи у блиједу копрену жудње. Попци су пјевали једноставним звуцима своју вјечну пјесму. Вјетар је подувавао и лишће је дрхтало и трептало, чекајући зорин зрак.

Ја сам сва била прожмана чежњом и љубави. Дисала сам љубављу, а чекала сам љубав. Чекала сам да ме потчини, да ме

освоји и да постанем робом љубави, којој ћу бити и роб и господар.

Заносила сам се својим сновима и својим чежњама и мноме је владао бол љубави, чежња. Моје су мисли облијетале око њега, моја чежња дрхтала је кроз моје тијело, као што трепери лист јасике, показујући небу своју свијетлу и тамну страну. Уживала сам у мислима да ме воли, а час застрашена мислима да не воли — плакала сам, горко плакала.

Љубав је моја била прожмана сумњом, да ли ме воли, а може бити он никаквих осјећања и нема за мене.

Она ме мучила и ја сам хтјела да се увјерим, да разагнам своју сумњу, али!... зар није боље и сумњати? Она те доводи час до страдања, а час те дигне до сврхе твојих жеља. А јава, истина може бити одагнала би ми сумњу, али би ми уништила идеале . . . .

Срела сам га кроз борову алеју.

Он је ишао погнуте главе, а смеђа коса, падајући му на блиједо чело, миловала га је савијајући се у коврџице. Он је био замишљен и тужан, његов изглед разњежио је моје срце и ко да осјетих да му једина видарка туге могу бити ја, а и сама сам била болник, који је тражио његовог саучешћа. Наши нас погледи приближише, погледи кроз које је говорила душа, погледи који отварају нови живот.

Осим среће, искрености и моје потчињености, ништа друго нијесам осјећала. Свом мојом душом завладала је ропска љубав. Из сваког камичка, из најњежније травке, сваки трун, за мене је сада имао свој високи циљ биљине; све ко да је било надахнуто љубављу. Огромна стијена кад је пуцала на сунцу, жалила сам је, јер сам јој саосјећала, сјећајући се својих патња.

Ми смо сједили на повијеној врби, ријека је крај нас жуборила, мјесец нас миловао својом тајанственом свјетлошћу. Ми смо слушали своја срца. Уживали смо у вјетру, који доносаше поздравље багремовом цвијету од алпијске маховине, а они у изобиљу среће, слаху нам свој благи мирис; и ми се опијасмо својом и њиховом срећом.

Небо нам отвори своје двери и ми за час спазисмо у даљини како између два амора стоји у сребрном плашту огрнута висока, крупна жена, окићена опалом и бисером. Из њене дуге косе, бакарне боје, одсијеваху варнице на аморова дјетиња и њежна лица, који јој приношаху пехар од морске пјене. Она примајући пехар једном руком, другом моћном, скидаше круну са озарене главе. Амори смијући се дјетињим задовољством положише круну на престо, гдје лежаху њихови трофеји.

Ту бијаху жезли, круне, барјаци, змије, лептири, књиге; а други лепршајући око круне, кићаху је маслиновим гранчицама.

Кроз цио ваздух ко да проби мирис ових листића, свуда ко да се осјети атмосфера праштања и великодушности. Она стајаше преда мном нудећи ми маслинову гранчицу. Пригрлих је, и ако се сјетих свих мука што ми је задавала, а она ми шану: нијесам више оно што мислиш, сад сам великодушност!

Милан М. Делић, Загреб.

Стана.

Цртица из Лике.

Стана Пилипенде Шкорића била је најљепша дјевојка у нашој парохији. Црнка, округличастијех и опунијех образа — без оне у романима облигатне јамице у образима, стројна и смишљена струка.

Изгуби матер, аман и не спремивши рува дјевојачког, а отац јој Пилипенда, иако жаљаше своју домаћицу, утјеши се брзо, оженивши се једном удовицом, која му принесе поред краве музаре и двоје пасторчади....

Маћија, као маћија, брзо доброји своје добре дане са Станом, те се свадише и замрзише, па кад још и Пилипенда држаше страну маћијину, не преостаде Стани друго, него оде служити. Уставила се код једне госпође, супруге котарског љечника . . . . Сад што је даље било, откада је дошла у град, сувишно је опширно описивати. Све је било са свијем обично, обично као што се у граду догађа.

Осим клијената, имао је доктор и другијех пријатеља, који га посјећиваху, од којијех нарочито спомињем котарског пристава првога разреда Илију Павловића, који бијаше и зато интересантан, што се

по граду повјерљиво говораше, да се удвара кћерци докторовој.

Он је човјек, према нашијем друштвенијем приликама, доста млад, тек ако је у почетку четрдесетијех година. Човјек свјетски, који је проживио око педесет „првијех љубави“. Обичан човјек и прави тип, нешто изразитији, извјесне врсте људи нашега доба и нашег маломјештанског друштва.

Господин пристав видио је „случајно“ једанпут Стану, видио је и то је доста; а послије је „случајно“ и чешће пута виђао, па како је она женска глава, дуге косе, а кратке памети, а пристав кратке косе и лисичје памети — утувила је себи нешто у главу, што није чудо код младе дјевојке у осамнаестој години, па макар она и слушкиња била.

Односаји између њих двоје бијаху интимни, и то тако интимни, да се у граду нешто потихо о томе шапутало и што је господину приставу дало једном повода да изрекне ону мудру доскочицу: „Јесам ли јој ја крив, да је тако луда, те свачем вјерује?!“

Послије неколико мјесеци, који су познати нашијем мајкама, осјети Стана да јој појас није на правом мјесту.

Госпођа докторица брижна, да јој се на кућу којекакви гласови не шире, протјерала је Стану.... Шта ћеш, то би и друге учиниле.

Стана се потипала од немила до недрага, а Пилипенда, отац јој, волио би видјети антикрста — буди Бог с нама! — него Стану. Таке срамоте није нико доживио у нашој парохији, сње црни образ и деветом кољену.

Као какво звијере, прибила се у неку пусту станину у крчевинама Мирића, те је ту тек за невољу чобанила староме Глишану Мирићу уз нешто говеђака...

За њу су настали црни дани. Од велике патње и потиштености постарала се за десет година. Клела је заводника и у камен тукла, клела је и час, када је очински праг преступила, али не поможе; она је ишла у сусрет ономе дану, који јој је прорачунат и од којега јој се крв ледила.

Наједном постаде њено лице озбиљно и мрачно као у злочинца кад се на неки злочин одлучи.... И она се на један злочин одлучила.... злочин страшан.... „Исповједићу се Богу и попу, па куд пукло да пукло!“ — смислила је.

Поп Стојан старац од седамдесет година био је прави тип онијех нашијех старинскијех попова, пред којим је осјећала страх и поштовање а и повјерљивост.

Исповједила му се.... и одала му страшну одлуку своју — да ће уништити плод грјешне љубави — своје...

И сва рјечитост његова „да не топи душе своје, кад је већ образ погазила“, не поможе. Колебаше се она, додуше, али она дивља и паклена страна у њој, затомљаваше сваки племенитији осјећај... не могаше одољети...

Слуга овај Божјег олтара, који ближе педесет година Богу и народу служи, још нигда у тјешњој прилици није био. Осјећаше тежак и несносан њен положај, те се не умједе снаћи, а ипак га је дужност света нагонила, да то предусретне.

Зној га је по челу попао, а он се замислио нешто дубоко... замислио, те се и домислио. Онда узе неку дебелу црквену књигу прелиставати, али се видило, да то макинално ради; мисли су му блудиле мимо књигу. Од једном се окрену Стани... Поче муклијем али и одлучнијем гласом говорити:

— Дијете моје! Видим, да те одвратити не могу, јер те је ваљда сама сотона зачарала... али кад већ хоћеш душу да грјешиш, мореш, а с мање гријеха. — Бог ће опростити; у невољи таквој какова је сада код тебе, мореш учинити што си наумила, али се мораш држати онијех упута, које ова књига прописује....

Замукну поп, а замукну и Стана.... Затим поп отвори књигу, наднесе се и стаде више као срицајући читати:

— Кад породиш дијете, најприје му свежи пупчић, лијепо га окупај, повиј га у нове пелене, затим га подој, да се први и посљедњи пут сићано нарани, а када то све учиниш, онда га пољуби у чело и реци: „Во имја оца!“ онда у трбух: „и сина!“ затим у десни обрашчић па реци: „и свјатаго Духа,“ а онда у лијеви: „Амин!“ Тада си га одјела, наранила, помијешала у крштени свијет (јер некрштен куне мајку на ономе свијету). Па кад све то учиниш, тада га однеси на онај поток ниже Мирића села и гђе је најдубље — утопи га, а тада бјежи и не обазири се. Затим се загледа још у књигу као да није што испуштио, те рече: Јеси ли све разумјела и утувила? Пази да ништа не прескочиш!“

— Јесам оче! — прихвати Стана, пољуби га у руку те оде.

Путем је премишљала што јој је попо читао, те понављаше сваку ријеч што је чула, да је не заборави.

Савјест би је, додуше, као иглом по каткада жбецнула, али се опет прибери... па кад он није имао душе ни поштења, да унесрећи једну сироту дјевојку, одакле би њој то била грјехота, да се ријеши једне такве поразне срамоте.

И у граду је видјела она доста тога што се не смије, па ипак се смије, и зато нико ни Богу ни врагу не одговара, а њој у овако тешкијем приликама и Бог ће опростити.... јест тако је и поп Стојан рекао, а он је отац који имаде ћери на удају.... И умирила се . . .

И дошао је тај одређени дан. Стана је родила здраво мушко чедо.

Изишла је напоље, развидјела сву околину, те кад ништа сумњиво не опази, уђе у кућу, пригрија воде у лончићу, извади дијете, свеза му пупчић, те га поче купати топлом водом. Руке су јој дрхтале као кад што тешко из њих испустиш, а срце јој се чупало и у ушима настала нека зујавица.... Споро се то радило и ишло јој од неруке, али је нешто као гуркало да доврши. Повила га је у чисте пелене, принијела га прсима и наранила слатким млијеком матерњијем... све како је поп Стојан казао. Онда се сагну те га пољуби у чело те рече: „Во имја оца!“.... Дијете затрепета влажнијем својијем очицама, осјетивши додир њезинијех усана, па као да је погледа. Она хтједе рећи: „и сина“, али јој у срцу закуља неки њежни и самилосни осјећај, који забадава мореш описивати, али који се најбоље разумије кад кажеш: у њој се појавила материна љубав... И она у тај мах дође тиха и свечана... сузе јој навријеше на очи и онда клону на кољена, склопивши руке:

— Опрости, Боже, мени грјешници!... Глава јој клону, а усне шапутаху тиху молитвицу. Бијаше ту нешто дирљиво што одисаше дахом свете божићње ноћи....

Попадија Смиљана — која по својој прилици сакривена бијаше, упаде у тај мах у собу. Не може јој ништа да рече него је обгрли као своју рођену кћер и стаде је љубити. „Ево сам дијете, дошла, јер знам да у таквом стању не мореш бити без друге!...

Трећи дан су крстили дијете....

* * *

Тога дана био је пристав Павловић необично весео и расположен. Око њега се сјатила сва интелигенција мјеста К . . . Буре пива иза бурета испијало се. Здравица иза здравице низала се. Он је славио двоструко весеље: премјестили га за котарског управитеља у Т..., а заручио се и са докторовом ћерком Емом. Многаја љета и свирка музике ваздух проламаше.

* * *

Бојили се Бога? Ни најмање! он је добро проштудирао њемачког филозофа Nitzschea.

Сава Теодосијевић, Београд.

Последња песма.

На бурноме мору мој чун трошни плови
И сред громке хуке хоризонт се мрачи,
Буктиња спасења мој живот не зрачи:
Где сте жеље, страсти, моји слатки снови?

Камо полет мушки, величанство духа
Камо сјајне луче да ми светли путе?
Зар у грудма мојим, где су ране љуте
Само пустош влада непровидна, глуха?

Све је, све је пало: вера, љубав, нада.
К'о идоле свете жаром крви вреле
Љубио сам силно те гробове свеле.
Док ми данас душа вапије и страда.

У бескрајном болу нижућ' слике бледе.
А над мојом главом гракћу црни врани
Као предзнак смрти. Сузо моја кани
И ороси хумку над животом беде.

Ој, много је било страдања и бола,
Заман срцу клицах: да се смело бори.
Пламен жића мога све слабије гори
А зло тријумф слави и с њим подлост хола.

И клонули дух се отимље да брану,
Иза које влада спокојство и тмина,
Преброди и јекне песма крајњег чина
Те да жељно ступим у вечну Нирвану.

Хидалго, Цетиње.

Не кидај се вјечно...

Не кидај се вјечно, б'једно срце моје!
Ти једино ниси што у болу пливаш.
— Безумно све јури, ал' сјећања стоје
Ту и тако ув'јек, о којима сниваш
И очајним вриском из ледених груди
Зовеш прошле дане, ал' ти прошли дани
Мемљиви су били и пре ко сад луди,
Хладни, пуни јада, сузом окупани!
— Брзо све прохуји, смирићеш се и ти
Ваљда грешно ниси, ах ниси толико
Да не умреш једном; — ал' до тада пити
Отров и жуч, знади! То је човјек свико
Још првога дана, кад га пакост неба
Уз бездушни кикот демона и Бога
Љепој земљи дала. Ах та њима треба
За подсмијех патња и молитва многа!...

Лаз. Јов. Ђорђевић, Врање.

У вечери благе...

У вечери благе гледао сам често
Како ноћца тиха нечујно силази,
И орлова сурих древни грли престо,
И кроз мрачне горе сањалачки гази.

Испод мене мала шумила је река,
И валима шумно, орила се туда;
А около мене маховина мека
И свенуло цвеће лежало је свуда.

И тада је увек јадно срце моје
Пуно чежње, жуди, закуцало страсно,

Жељно да на топле падне груди твоје,
И целива црно твоје око јасно.

Ал' ти никад не смеш моју љубав знати,
Ни уздахе болне свеле душе моје.
Нит' ћеш сазнат' тајну срца које пати,
Кога црне очи сагореше твоје.

Лаз. Јов. Ђорђевић, Врање.

О, да ли ће?

Минуло је давно моје премалеће,
И заносни снови млађанога доба;
Већ суморна јесен тихо ме облеће,
Носећи ми поздрав отвореног гроба.

Па и ја ћу проћи, моје трошно тело
Скриће тама вечна, и над гробом тавним
Шумориће липа сетно, невесело,
Ширећ' тужно гране над хумкама травним.

И тад, док те Морфеј у наручја грли,
Полетеће лахор са хладнога гроба,
И постељи твојој журно ће да хрли,
Као страсни поздрав у минуло доба.

И у санку слатком шаптаће ти тио
Неизмерну љубав мртвог срца мога,
И отровне боле што сам дуго крио
У најдубљем куту срца рањенога.

Ох, да ли ће, мила, тада срце твоје
Да потресе бурно твоје груди пуне?!
Да л' ћеш тада боле разумети моје,
И свенуло срце што с твог ока труне?!

В. Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског **Часлав.**

Сунце се ниско спустило и стало на хоризонту, залијевајући крвавим зрацима шарену долину Арагве. У дубини шуме, као и у подножју високих, кршевитих планина, гомилао се и навлачио сумрак ноћи, која се приближаваше.

Уске и криве улице Мцхета, старе грузијске[1]) престонице, опустише у ово позно доба, јер градско становништво, тога давнашњег времена[2]), врло рано одлазаше на спавање, а још раније устајаше.

Бијаше тихо и пусто у овом великом и богатом граду. Сунце, оставивши долину, зађе за високи гребен, а прозрачна јужна ноћ, са својим јарким звијездама, као меком завјесом, покри природу. Само Арагва брујаше, и прескачући с камена на камен, нарушаваше наступјелу тишину. Ускоро у њеној води огледаше се мјесец, који бијаше изашао на тамном небу, а Арагва потече широком, сребрном струјом, баш као да се претвори у растопљено сребро.

Једно за другим погаси се и градско освјетљење. Сав град претвори се у мртви сан. Само у удаљеном дијелу града, у неколико ниских и биједних кућица свијетљаше блиједа ватра.

У том крају грузинске престонице живјели су Јевреји, који су се доселили овдје још у вријеме ропства вавилонског. Многа јеврејска племена побјегла су у ове крајеве, гдје су се и населили. Ту су Јевреји заузели велики дио вароши старог Мцхета.

Живећи у средини незнабожачког, грузинског становништва, које се клањаше огњу и идолима, Јевреји су поштовали једнога Бога, старог Јехову[1]), и увијек су чували старозавјетну Пасху, оплакујући славна времена свога живота у величанственом Јерусалиму.

Не гледајући на минуле вијекове од ропства вавилонског[2]), потомци њихови не прекидаху везе са далеком домовином, него су сваке године по један од старијих и мудријих Јевреја ишли у Јерусалим за вријеме Пасхе, ради разговора са ученим члановима синедриона[3]).

На самом крају јеврејске мале живио је у то вријеме честити Јеврејин Елиоз с мајком и сестром својом Сидонијом. Он бијаше седлар. Седла, која је градио, одликоваху се трајношћу, лакоћом и љепотом и врло радо их куповаху јуначни и ратоборни коњаници Иверије[4]). Далеко и иза предјела овог града ширила се ова роба, за коју је добро плаћано старом Јеврејину. Он је на тај начин зарађивао доста новаца и живљаше безбрижно са својом сестром и остарјелом мајком.

Те је ноћи Елиоз; по старом обичају, спремао вечеру вавилонског ропства.

Када је цио град поспао и угасила се свјетлост посљедње зграде, Елиоз изађе у башту, која бијаше око његове кућице, и погледа на тамно, плаво небо, на коме се бијаше показала прва вечерња звијезда.

Затим се врати у дом и закључа га за собом.

Онда сједе у угао, окренувши лице зиду и отегнутим, тужним гласом поче оплакивати ропство Јерусалима.

Сидонија брзо приђе, давно већ угашеном и охладњелом огњишту, и узе хладна пепела, те њим посипаше братовљеву главу. Остатак пепела истресе на своју главу, и, узевши се за руке, обоје сједоше уз дувар и запјеваше о биједи народа израиљског.

[1]) Грузија, пређе самостална, закавкаска држава, сада дио Тифлијске и Кутариске губерније.

[2]) Овдје се говори о времену живота Господа Исуса Христа.

[1]) Једно од имена Божијих код Јевреја.

[2]) Шест и више вијекова.

[3]) Синедрион — највећи јеврејски суд у Јерусалиму.

[4]) Тако се зваше у старо доба — Грузија.

Понекад устајаху, подизаху руке, поцрњелом од дима тавану и поново сједаху и продужаваху пјесму.

Лица им бијаху узбуђена и блиједа, по образима су им текле обилне сузе.

Опет Сидонија подиже руке тавану, који је скривао од ње тамно небо туђе земље, — не небо њена завичаја, које се отвараше некада над главама њених предака, — и гласом у коме се још чује плач, узвикну:

— Ти, Господе, постојиш вјечно. Престо је Твој од рода у род. Зар си нас сасвим оставио, или си се наљутио на нас без мјере? Обрати нас себи, Господе и ми ћемо се обратити. Обнови дане наше, као некада....

II.

Још није ни изговорила посљедње ријечи, кад се зачу пажљиво куцање на вратима.

Она заћута, Елиоз се trже.

Обоје прићоше вратима.

— Ко лупа у то позно доба? — упита Елиоз.

— Ако хоћеш преноћишта, додаде Сидонија, — онда иди од прага нашег дома: ми не примамо путнике и оџак се наш давно погасио.

— Ја не тражим преноћишта, одговори им глас — но отворте ми врата овог дома.

— Ко си ти?

— Ја сам ваш једновјерац. Дошао сам са истока с караваном камила.

— Шта ти требамо?

— Имам поруку теби.

— Од кога?

— Од јерусалимског првосвештеника Ане

— Закуни се, да говориш истину.

— Заклињем се Јеховом и законом Мојсиовим.

Тада Елиоз напошљетку откључа врата и пусти странца.

То је био Јеврејин с дугачком, риђом брадом, у којој је већ било неколико прогрушалих сребрно-сиједих длака.

Он уђе, окрете се лицем на ону страну, гдје се како мишљаше, налазио Јерусалим и изговори молитву.

Елиоз и Сидонија послије тога увјерише се потпуно и понудише га, да сједне. Сидонија донесе овчијег сира, погаче и козијег млијека и стави све пред путника.

Он захвали и осмјехну се.

— Ви живите у тврдој огради, рече шалећи се, и лопову није лако ући у вашу кућу.

Елиоз, правдајући се, одговори:

— Ми живимо у туђем мјесту, на туђој земљи, усред туђих људи. Потомци смо изгнаних из Сиона[1]). Претци наши у вријеме ропства вавилонског оставили су свети град и доселили се овдје, у Иверију. Срећан си ти, далеки путниче и драги пријатељу, што не знаш за туђину и што твоје очи гледају красоту Јерусалима. Сада је свети дан, дан плача Јереминог[1]), ја и сестра сад баш оплакасмо ропство великог града и пропаст царства. Овдје, у туђини, сви Јевреји као светињу чувају тај обичај. Ето зашто нијесмо хтјели пустити иновјерца, да не би оскврнио свету тугу нашу, и да се не би смијао светом плачу нашем.

— Ја сам се зауставио у долини под градом, одговори гост. Донијели смо на камилама товаре и разапели смо у вашој долини шаторе. Дивна долина! Ваша ријека налик је на рајску и јури по камењу звонећи, као да је поплочана сребрним монетама. Ни у свете дане Пасхалног празника није у нашим храмовима такве велељепности, као овдје у вашим шумама, у којим миришу расцвјетани бадеми.

— Не хвали туђа мјеста у дан туге и плача за остављеном земљом! оштро прекиде путника Елиоз. — Но реци, друже мој, с каквом си поруком дошао мени?

Гост поче говорити:

— Прије тридесет година родио се у Витлејему некакав младенац, коме су дали име Исус....

— Знам, прекиде га Елиоз. — Мени је сада прошло шездесет. Било ми је у то вријеме око тридесет, и добро се сјећам тог догађаја. Много' су говорили о њему. Причаху чудеса, и ми овдје, како смо далеко, нијесмо знали, да ли да вјерујемо тим причама, или да им се смијемо. У нас је обичај да сваке године пошљемо ма кога од наших на празник Пасхе у Јерусалим. Наш посланик враћајући се отуда, доносио нам је праха[2]) земље јерусалимске, а у крчагу воде из свете ријеке наше. И тада су нам ти посланици причали чудеса за тог Исуса. Велику забуну и узбуђење изазвао је он у вас. Његова дрска проповијед није ухватила корјена овуда, и наши Иверци још се клањају огњу и незнабожачким боговима. Не знам, ко ће сада ићи на празник Пасхе у Јерусалим....

— У томе и јесте моја порука, рече гост.

— Објасни ми, друже, ја не разумијем, шта хоћеш да кажеш.

— Првосвештеник Ана шаље ти поздрав Елиозе, као човјеку опробаном у питањима вјере, као човјеку зрелом у својем мишљењу и мудром у свом познавању.

Елиоз устаде и учини дубок поклон.

— Вијест о твојој мудрости дошла је до њега, и он хоће, да свакако дођеш у Јерусалим. Но ево ти његово својеручно писмо.

Елиоз разви завијутак, на ком бијаше притврђен на гајтану велики печат првосвештеника јерусалимског и удуби се у читање:

[1]) Из Јерусалима.

[1]) Пророк Јеремија живио је у VII. вијеку прије рођ. Христова, предсказао је, а затим и оплакао ропство Јерусалима и биједе јудејске.

[2]) Прегршт.

„Првосвештеник Јерусалимски, Ана, шездесет пети од првосвештеника јудејских, главном учитељу грузинских Јевреја, рави Елиозу, — поздрав!

„Онај, коме су волсви-маги прије тридесет година у трећој години владавине вашег иверијског цара Адерка, доносили даре, сада је порастао и проповиједа по земљи нову вјеру.

„Ево, шаљемо сада нарочите људе свима мудријим Јудејима, да би нашао међу њима учитеља закона и наглашујем им:

„Скупите се сви, који исповиједате закон Мојсиев, и ријешите забуну нашу!“ Остави и ти, мудри Елиозе, туђу земљу, и похитај у своју стару отаџбину, да би утврдили стару вјеру нашу и сачували исповиједање вјере отаца наших, који су испунили завјете Мојсијеве, од насртаја новог учења. Неопходно је потребно сачувати наш народ од обмана његове јереси. И да виновник наше забуне буде предан мучењу и смрти. Ана, првосвештеник“.

(Наставиће се).

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Боард стајаше у углу и гледаше га, брат бијаше скинуо своје изношене, празничне хаљине и имађаше на себи униформу, коју је донио из рата. И Боард је имао исту униформу, али оба су се договорила, да је не носе, већ да је сачувају. Андерсонова униформа бијаше исцијепана и искрпљена; његово снажно, лијепа узраста, тијело, изгледало је у њој као у свежњу крпа. Када је то Боард опазио, чу у исто вријеме златан часовник како куца у његовом џепу. Андерс пође онамо, гдје је стајала гомила прућа; и мјесто одмах да се сагне и дигне нарамак, он застаде, наслони се на гомилу, и гледаше у небо, на коме трептаху сјајне звијезде. Он дубоко уздахну и рече:

„Да — да — да; — Боже мој, Боже мој!“

Догод је Боард живио, непрестано је слушао тај уздах. Хтједе му брзо прићи, али се у тај мах брат закашља. Изгледало му је тешко то учинити, те кашаљ би узрок, да заустави своју ногу. Андерс узе свој нарамак, и прође поред Боарда, тако, да га је благо погледао.

Још добрих десет минута, стајаше он непомичан на истом мјесту, и ко зна, када би се кренуо, да га није иза јаког узбуђења обузела таква зима, да је сав дрхтао. Прво изађе из дрваре; и отворено признаваше, да је сувише плашљив да уђе, и стога бијаше смислио други план. У углу, из кога је изашао, стајао је сандук с пепелом; из овога узе још црвену жеравицу, нађе једно парче сува дрвета, отиде у житницу, затвори врата и запали га. Када се дрво разгори уздиже га, да нађе клин, о који Андерс обично вјеша свој фењер, када јутром рано долази у житницу да млати. О тај клин објеси он свој златан часовник, угаси парче дрвета, и осјећаше се, при ходу, тако лак, да је преко снијега трчао као младић.

Други дан чу, да је житница прошле ноћи изгорјела. Јамачно су пале у сламу варнице од дрвета, којим је свијетлио, када је вјешао часовник.

Ово га толико потресе, да је цијели дан лежао болан у постељи, пјевао са зборником у руци, тако да су људи у кући мислили да је сишао с ума.

Али у вече изађе, била је мјесечина као дан. Он пође на имање свога брата, на згаришту копаше по рушевинама — и заиста нађе малу, стопљену златну масу; то је био часовник.

Са њим у руци отишао је оно вече брату, мољаше га за опроштај и хтједе му све разјаснити. Али се догоди, као што је испричано.

Нека га је дјевојчица видјела, када је копао по згаришту; неколико момака, који су ишли на игру, видјели су га прошле недјеље да иде братовљевој кући; његови су пак сељани причали, како је чудновато изгледао у понедјељак, и пошто су сви знали, да су браћа у крвном непријатељству, суд подиже истрагу против Боарда.

Нико није могао ништа доказати, али су сумњали на њега.

Сада се могаше још мање брату приближити него прије.

Андерс је одмах чим се житница запалила, помислио на Боарда, али никоме није ништа рекао. Када га је другу вече видио у својој соби блиједа и чудновата понашања, одмах помисли да се каје, али тако страшно, против рођеног брата учињено зло дјело не смије му се опростити. Доцније је чуо, да су га људи исте вечери, када се ватра појавила, видјели да иде имању; и ако на саслушању нијесу ничим могли окривити Боарда, ипак је био брат потпуно увјерен, да је он кривац. Они су били заједно на саслушању, Боард у свом добром одијелу, Андерс у исцијепаном. Боард гледаше брата, када уђе, благим погледом, тако да то Андерса дирну до срца. Он неће, да ја нешто кажем, мишљаше Андерс, и када га упита судија, да ли сумња на брата, рече гласно и одлучно:

„Не!“

Од тога дана пак одаде се Андерс пићу, и на брзо му пође врло рђаво. Још горе бијаше Боарду и ако није пио, није се могао познати.

Једно вече доцкан дође Боарду једна жена, и замоли га да пође с њим. Он је познаде, то је била жена његовог брата. Боард одмах слућаше, шта је к њему довело, поблиједе као зид, обуче се и пође за њом, не говорећи ни ријечи. Из Андерсових прозора

сијаше слаба свјетлост, која би се овда онда скрила; они пђаху према свјетлости, јер преко снијега не вођаше никакав пут колиби. Када се Боард опет нађе у ходнику, осјети особит мирис, тако да постаде врло брижан. Они уђоше. Једно мало дијете сјеђаше крај огњишта и јеђаше кељ. Цијело његово лице бијаше црно, али смијешећи се провириваху му бијели зуби. Мало даље у постељи лежао је Андерс покривен разним одијелом, мршав, ведрог, високог чела и гледаше брата упалим очима. Боарду клецаху кољена, сједе на крај постеље и поче гласно плакати. Болесник га гледаше дуго ћутећи. Најзад замоли жену да изађе. али Боарду даде знак да остане — и тада се почеше браћа разговарати. Они објаснише своје узајамно понашање од дана, када је часовник продат, па до данашњег састанка. Боард најзад извади златну масу, коју је увијек носио собом, и сада је браћи било јасно да се нијесу ни једног дана свију тих година осјећали срећни.

Андерс није много говорио; јер је био сувише слаб; али Боард је сједио на постељи, догод је Андерс био болестан.

„Сад сам потпуно здрав", рече Андерс једног јутра устајући; „сада ћемо драги брате, дуго заједно живјети, и као некада, никад се не растајати". Али је још истог дана умро.

Жену и дијете узе Боард себи, и од тог доба било им је добро. А шта су браћа говорила крај постеље, то прође кроз зидове и помрчину ноћи и растури се међу становнике парохије. Боард бијаше скоро најуваженији човјек. Сви га поздрављаху као човјека коме се послије дуге жалости, враћа радост или као онога, који се послије дугог одсуства враћа опет у свој завичај.

Општа пријатност, која му се указиваше, пружи му велику утјеху, он бијаше побожан и пошто тежаше за радом, постаде стари каплар учитељем. Што је дјеци од првог до пошљедњег дана свога учитељевања улијевао, била је љубав, а он се сам трудио, да га дјеца у исто вријеме воле као друга и оца.

И ова историја старога учитеља дирну Аївинда до срца, тако да му она би религија и наука. Учитељ му се чињаше скоро као ванприродно биће, и ако је био тако осоран и гунђало. Да не изради ма и један школски задатак, бијаше ствар немогућности, и кад би се учитељ на њега насмијешио, када би говорио своју лекцију, или када би га помиловао по коси, био би весео цијелога дана.

Увијек чињаше на дјецу јак утисак, када им је учитељ прије пјевања држао мали говор или макар сваке недјеље прочитао неке стихове, који говораху о љубави према ближњима. Када је прве редове ових стихова читао, дрхтао би његов глас, и ако их већ чита преко двадесет или тридесет година.

Стих гласи:

По Христовој љубави, не згази своју браћу
у прашини,
Па и да видиш њихов грјешан рад.
Све што живи и бди, подчињено је моћи
љубави
Која је била, биће, а влада и сад!

А када би цијелу пјесму изговорио, и неко вријеме ћутећи постојао, гледаше их и трепташе:

„Устајте, мали неваљалци, и идите без ларме кући — идите уљудно, да само добро о вами чујем, ви несташни народе! И док су они тражећи књиге и корпице за јело, подигли огромну ларму, викао би он кроз ту вреву.

„Дођите сјутра опет, чим сване, или ћу вас ја довести и научити да будете учтиви!" — Дођите на вријеме, дјевојчице и момчићи, па ћемо бити вриједни. (Наставиће се.)

Лав.

(Бијолошко посматрање.)

Из рукописа »Најзнаменитије животиње« од Ђ. М. Раце и А. Пејића.

Лијепо је гледати лава, — што но веле, цара свију животиња, — или његову кожу сламом надјевену, или лава жива у гвозденој крлеци. Али тамо у његову завичају, гдје он слободно хода, тамо борме нико не смије да му се примакне, да му се диви, па да каже: „гледај само, како му је красна грива!" Тамо га се свак клони, па и сами Африканци, који непрестано страхују од лавова.

Ту животињу треба боље разгледати.

Глава је у лава скоро округла, са ократким, поширокиим и усправним ушкама, које могу примити много ваздушних таласа, за то лав добро чује. Очи су му као и у наше мачке, за то лав види и по ноћи, само ако није сасвим тамно. На горњој губици с обје стране има лав бркове као и мачка, па њима пипа као и она.

Зубало је у лава исто као и у мачке, само су лављи зуби много јачи, а језик му је посут дебелим, рожастим чекињицама. Чекињице су окренуте према ждријелу, па олакшавају брзо ждерање. Језик је тако рапав, да може прокрвавити човјечју кожу, кад је лав лизне својим језиком.

Врат је кратак, дебео и веома јак.

Тијело му је врло развијено и витко, али је предњи дио више развијен него стражњи. Његово велико и снажно тијело носе дебеле и јаке ноге, на којима су прсти са оштрим канџама, које лав може увити и пружити, као и мачка, па је и његов ход нечујан.

Реп је дугачак, а завршава се китом длака, међу којима, на крају репа, има рожаст шиљак.

Цијело је тијело покривено крзном блиједо-жуте боје. Та боја наличи на боју пијеска у пустари, гдје лав живи. То му је од велике користи, једно с тога што га лако не опазе оне животиње, које лав вреба, а друго с тога, што та боја чува лава од његових непријатеља. Осим тога мужјак има гриву на плећима врату, и глави. Само му је лице чисто, па је тамније боје него остала длака. Женка нема гриве, зато и не изгледа онако достојанствено као мужјак.

Лав је поноситог и достојанственог држања. Он је велике главе, лијепог облика, снажних груди, витка трупа, веома снажних шапа и чељусти, па је један од најјачих звјерова, са чега је ваљда и добио име „цар животиња". Као цар требао би да буде великодушан, без лукавости, храбар и јуначан, но свега тога нема код лава. За то је сличан другим грабљивим животињама. Кад лав види да не може сили подлећи, онда бјежи; само кад је одвише раждљућен, а можда и рањен, тада врло ријетко узмиче испред свога непријатеља.

Чим се лав храни? — Лав се храни месом разних, великих, шумских и домаћих животиња, као што су волови, краве, коњи, антилопе, а напада и на саме људе. Преживачи су му главна храна. Свој плијен лав једе понекад и на мјесту, а то чини, кад га улови у шуми и на путу, али кад упада у торове, носи плијен у шуму. Вреба из засједе, као и мачка. Често се лав сакрије у грмове, па вреба животиње, које иду у пашу, те им силним скоком скочи на леђа из неке даљине (каткад 9 м.), коју он зна тако одмјерити, да ће врло ријетко промашити.

Кад лав иде у лов? — Лав проводи дан спавајући и лешкарећи на заклоњеном мјесту, а пред вечер се буди и кад сунце зађе, те се почне сутон хватати, дигне се из свога легла, да тражи плијен. За вријеме лежања у грмљу, или каквом другом заклоништу, лав се не чује по дану, али сад, кад пође у лов, почиње рикати. Његова је рика слична грмљавини, а риче зато, да уплаши животиње, које не знају куд ће која побјећи, да се смету, па да их он лакше хвата. Страшан је тај призор. Сви остали лавови, који чују ову рику, придруже му се у рикању, и од тога се друге животиње преплаше тако, да хијана својим урликањем занијеми; леопард са својом риком престане; мајмуни преплашени пењу се до највиших грана; заблејала се стада утишају; натоварена камила задрхти, збаци терет са себе и тражи спас у бијегу. Коњ се пропне, фркне, јако рашири ноздрве и јурне даље; пас скичећи тражи заштите од свог господара; па и човјек, који у прашуми први пут чује глас лавов упита се, да ли је доста храбар да дочека онога, који риче тако силно.

Ако су лав и лавица заједно, онда она почиње рикати. Рика се састоји из неколико гласова, а почиње са неким уздизањем и онда иде глас све на више, па се опет враћа на ниже и најпослије се свршава почетним гласом. Између свакога гласа прође неколико секунди. Кад лавица сврши, почиње лав, и тако ричу наизмјенце свако четврт сата, док не дођу до села, у коме мисле тражити плијен. Ако се дочепају плијена и наждеру се, онда опет ричу, а често дођу и у село ричући. Кад лав дође до села, прескочи преко ограде, јер се тамошњи житељи бране великим оградама од лавова, зграби говоче и враћа се истим путем натраг. Ограда може бити и до 3 м. висока, али се лав ипак може повратити преко ње с говечетом у зубима.

Лав је врло снажна животиња. Једним ударцем своје шапе обори коња, а псето обично пада мртво од једног удара. Он је опасан човјеку и онда кад човјек има пушку и друго оружје. На човјека ће навалити само онда, кад је ражљућен или кад је рањен. Рањен лав не зна за страх и напад. Све руши до чега год дође, а човјека раскида, кад на њега пуца, па га не обори на земљу, него га само рани. Он није опасан само ноћу, него и дању, јер више пута изађе на цесту, куд пролазе људи и стока и ту лежи, па је врло тешко и опасно дизати га отален. Често га дигну пси, који обично прате караване, и онда настаје велика опасност за оне, који туда пролазе.

Ако човјек случајно сретне лава, веле, да се не треба плашити ни бјежати, него га треба гледати озбиљно и пролазити покрај њега, па му онда лав не ће ништа учинити, јер као да се стиди.

Сад треба да се упознамо са домовином цара животиња. Лав се прије ширио по цијелој Африци и југо-западној Азији, а било га је и у Европи. Римљани су сакупљали по 100 лавова за своје игре. Ово је данас скоро немогуће и ако су данас справе за лов много подесније, јер је лавâ нестало, нарочито од проналаска ватреног оружја. Његови су се редови свуда јако проредили. Данас га има нешто више само у крајевима средњег Еуфрата и на јужној граници велике индијске пустиње, а има га нешто и у сјев. Африци.

О лавовима има доста прича. Тако се прича да је неки лав послије дуље времена познао човјека, који му је једном приликом извадио трн из ноге и ногу замотао, па га није хтио растргати, кад су тога несретника послије неког времена бацили преда њ, него му је лизао руке и ноге.

Даље се прича о неком француском војнику, по имену Жерару, врло вјешту ловцу, да је једном ухватио и припитомио лавића, ком је надио име Хуберт. Кад је лав нарастао, Жерар га поклони неком звјерињаку у Паризу. Хуберт је дуго тужио за својим господарем, те је најпослије престао јести и од глади угинуо.

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

У Србији већином лети она гради за сву кућу једну врсту домаће грнчарије[1]) а у Црној Гори опет само женске граде опанке за све укућане, мушке и женске, колико их год има, а треба знати да је то једина обућа, која тамо постоји, и да је много треба[2]).

Српкиња још помаже и у сеоским радовима на њиви и ливади. Кад намире кућевне послове и окупају децу, понесе ручак и иде мушкарцима да помогне око окопавања, сејања кукуруза, пасуља и кромпира; кад буде пасуљ зрео, беру га, као и кукуруз, ваде кромпир, секу талу, све раде око конопље, а људи за њу поору земљу и посеју је с десна на лево.

Она жње жито српом (где се још тако ради по старинском обичају), грабуљама купи навиљке, па вилама пласти, доноси сву воду за кућу и за раднике у пољу, девојке поред чобана чувају и стоку, и за то време никад им руке не мирују, јер непрестано још нешто раде, као: преду, везу и т. д. Оне саде и сеју поврће и плеву. Оне помажу људма око гувна кад је

[1]) У сељачким кућама не пече се хлеб у пећи, него се зажари једна врста земљане чиније, која се зове ц р е п у љ а, па се у њу спусти умешено тесто, које се озго покрије супрашком и жаром, и тако се истија испече хлеб. Дакле ову врсту земљаних судова саме жене граде па, најпримитивнији начин који се може замислити, и то само лети уз највеће врућине. Ја ћу да наведем пример како поступају у Беранима, у Турској, према Црној Гори. Саме ископају гњилу (земљу), па је истуцају секиром, па онда додају у њу мало кочети (козје длаке), попаре је узаврелом водом и умерају (умесе) рукама. Прво расплескају па савију пелијаш (обод). Обележе на среди крст и прстом пробуше јаму, кроз коју се после кукач протури кад се врућа скида с ватре. По томе се 2—3 пута по њој посипа хладан пепео да влагу изнутра извуче. Кад је и то готово запрећe се црепуља у супрет, где постоји свега једну ноћ или једва који час дуже, и онда је све свршено. — Као што се види жене чак за облик не употребљавају ни коло грнчарско! У Хрватској од Огулина на југ пеку хлеб обратно под пеквом земљаном. У Србији је пека (вршник) од гвожђа, а под њом се пече пита и друге боље ствари.

[2]) По јужним и југо-источним крајевима у Србији стално живи око 200 правих и потпуних номада, који немају ни парчета земље, нити у најам ору и сеју, него само држе велика стада црних оваца и продају сир качкавал (Cacio Cavallo), масло и јагањце, нешто по Србији а више по Турској. Матерњи им је језик грчки, али врло покварен. Интересно је, што код њих саме жене граде велике дрвене колибе, које потпуно личе обликом на централно-азијске јурте, и онако исто могу да буду простране. Друга противност им је према Србима, што код њих овце музу само људи, а ово је правило у опште за номаде. Тако н. пр. и Хотентоткиње саме граде колибе, а не раде ништа око стоке. И збиља кад не раде око стоке, да још не граде колибе, уз готовљење јела и спремања одела мало би им шта од посла остало! У Херцеговини и људи и жене музу и раде око стоке, и за чудо они и јесу полусточари.

вршидба[1]); као развејавати жито, купити га с гувна и носити у џаковима кући упоредо с људма. У Црној Гори срамота је човека носити ма какав терет на грбини него то чине жене.[2]) Црногорац је од пете до главе војник, непрестано иде оружан и спреман је за бој, у којем се увек херојски држи. Уз рат њима жене служе и за комору, јер саме им доносе све што им треба од хране и муниције. У неким црногорским крајевима крај Далмације женске су права теглећа марва. Оне носе са својих брда на грбачи дрва, суво месо, рибу и ваздан којешта друго па продају у Приморје.. Кад због голема снега застане роба у Котору, па коњи не могу товаре да носе, онда их запрте и Црногорци, а још више Црногорке па по 30—50 кила носе узбрдо за читавих 7 часова. Отуда се чује на одмориштима црногорским како жене дубоко и гласно уздахну од огромног терета, по оним страшно ус635ртим литицама док не стигну на скоро подигнути нови завојичави добар пут ка Котору. — За то ће Црногорац због ненадмашне женске вредноће радо рећи: Не стоји кућа на земљи, него на жени; нема дома без домаћице. При свем том, што је у Црној Гори женска неуморна жива машина, човек према њој никад није деспот нити је бије или да је ружно псује. У Србији је пак равноправност између женских и мушких одавно продрла, што се свуда опажа.

У целом Српству само људи ору, копају, косе, саде лозу, мељу брашно и кољу, не само стоку него и пилеж, јер ово последње нарочито женска не би учинила да јој се ма колико плати. (Наставиће се).

[1]) Свуд по српским земљама коњма врху, сем Црне Горе и најближе околине где жито цепом млате. Ово чине за то, што им треба цело влаће за покривање кровова, а друго што је тамо и велика оскудица у коњма, па тај бољи начин још није продро.

[2]) Паштровчанке у Далмацији опет никад неће на леђа макар шта упртити но вазда на глави. Тако сам видео у Лесковцу, у Србији, да женске грдне терете носе на глави. На истоку особито у Малој Азији тако обично носе жене.

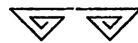

Српске народне умотворине.

Срп. нар. пјесме из Херцеговине.

14.

Америко, горка чемерико!
Благо оном, ко за те не знаде
И да блага у теби имаде.
За тим неће цвилит мила мајка,
Ни плакати у селу ђевојка,
Нит уздануг сестра, ни родица,
Кад угледа негдје код састанка
Туђег брата ил туђег рођака.
Жали, Боже, наше младе момке,
Трошећ' новце што смакоше овце!
Опустише горе и планине,

Одивљаше питоме торине.
Јадна наша мила домовина!
Сву је покри тамна облачина.
Гдје бијаше гн'јездо соколово
И отпријед пуцаше олово,
Ту је сада сами ђед и бака
И ђевојка млада неудата.
Гдје се прије уз гусле пјеваше
И јунаштво српско спомињаше,
Ту ђевојке сада јадикују,
Јадикују, стара баба служе,
И за братом преко мора туже:
„Мио брате, великијех јада,
Како ћу те заборавит млада?
Куд се макнем на четири стране,
Све ме саме вријеђају ране."
Од како је ово настануло,
Свако нам је коло престануло.
Ђе састанак бјеше од момака,
Туде сада цвили стара мајка,
И уздише јараница млада,
Јер јој нема милога јарана.
Црна јој је пред очима тама,
Јер је ув'јек, куд год макне — сама.
Сама хода, сама разговара,
Погледује често преко брда
На ту страну куд јој оде драги.
Сузе рони, а Богу се моли:
„Поживи ми, Боже, мог драгога!
Сретно пошô, здраво тамо дошо!
Жив ми био, сретно с' повратио
И драгој се својој навратио!"

Трпимир.

Српске народне бајалице.

У источном крају Краљевине Србије.

1. Од почудишта.

Пошао чудан човек у чудну гору с чудном секиром, да одсече чудну греду, да направи чудан плуг, да пооре чудну њиву, да посеје чудно просо. И одсече чудну греду, и направи чудан плуг, и поора чудну њиву, и посеја чудно просо. Па позове чудне момке и чудне девојке да пожању чудно просо, отерају на чудно гувно и оврши чудно просо. Натовариша на чудна кола, отераше на чудан пазар и викнуше: „Чудно просо на чудном пазару, чудно било Влади (име болесника), на главу ко се њему почудио.

Напомена: Ова реч почудиште не знам шта значи и не знам каква је то болест. Али из саме се бајалице може извести да је ова болест као и урок, јер се неком лепом човеку чуде лепоти, па он после болује.

2. Од урока.

а) Лети бела птица преко бела поља. У кљуну носи бело млеко. Паде бело млеко на бео камен. Ко урочи Владу (име болесног), ако буде жена, сиса јој пукла, ако буде девојка (момак) очи јој (му) испале. Устук уроци.

б) Црна крава црно теле отелила. Сама га отелила, сама га олизала, сама га задојила, сама га на пазар извела те почудишта разнела. Устук уроци.

в) Урок седи на путу, урочица крај пута. Што урок урекне — урочица одрекне. Беж'те уроци, јер је моја душа ркљица, где вас стигне ту вас кида. Устук уроци, ветром дошли, ветром отишли.

г) Један урок, два урока, три урока, четири урока, пет урока, шест урока, седам урока, осам урока, девет урока. Од девет осам, од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три два, од два један, од један ниједан. Растурише се уроци као прах по ветру, као трговац по тргу, као чела по цвету, као лептир по пољу.

3. Од издади.

Шумке карашумке Свети Петар и Свети Илија. Црвени коњи. Црвене чизме. Маждраци на раме. Ножеви у руке. Што але терају што злиње терају. Бежте але, напрате, нагазе, вештице, вешци, мороњ, строгоњ, старо, младо, мушко, женско. Доста писте Владино срце (име болесног), доста га ломисте, с ветрому кобиле с ветрому удариле, с алама с алама, с ђаволима с ђаволима. Ту на девет бочија, ав на девет црних кучака, тутавих натутавих, теравих и оне пођоше. Гором пођоше — гору прекршише, водом пођоше — воду пресушише, од силе се растурише.

Напомене: Ова је бајалица и сувише замршена тако да се и не зна смисао. Ова реч издад значила би посусталост. Карашумке не знам шта значи и не знам за што је овако употребљено. Злиња = злоћа. Напрате и нагазе употребљене у смислу именице. Мороњ = морија. Строгоњ = ?

4. Од попитога.

Мума падуре, сора падуре, браћа падуре, тата падуре напратит, нагазит вештице, вешци, мороњ, строгоњ, старо, младо, мушко, женско. Доста писте Владино срце (име болесног), доста му снагу ломисте, с ветрому кобиле с ветрему удариле, с алама с алама, с ђаволима с ђаволима. Ту на девет бачија, ав на девет црних кучака, тутавих натутавих у Калалејску гору куд (где) петао не кукуречe, куд пас не лаје, куд овца не блеји, куд крава не риче, куд биров не виче, куд се крстом не крсти и тамњаном не кади — там' (тамо) је добро. Там слава нема, там завстина нема, там дрвене паничке нема, там гвоздене паничке нема, там слатко варивце нема, — там да идеш, там да седиш да се никад не врћеш (вратиш).

Напомене: Као што се види, половина је слична са бајалицом од издади. Ова болест попит

значи исто што и урок, јер кад га урече он га и попије. Мума, соре и падуре су влашке речи и значе: мајка, сестра и планина, те би према томе горње значило: Мајка планина, сестра планина. Ово у Калалејску гору, сигурно узето место Галилејску гору, али и Галилејске горе нема. Овде долазе и „бајалице од попијотине" које су једно исто, али се друкчије употребљава од попитога, а друкчије од попијотине.

5. Од попијотине.

Пошла Стана (име болесног) колским путем цвилејући до неба, тужејући до земље. Укоби ју божја мајка Богородица, па упита: „Што цвилиш Стано до неба, што тужиш до земље?" „Кад ме питаш божја мајко Богородице, право да ти кажем. Имам жене душманкиње, удовице отпаднице. Отпаднуше ме, на главу ми метнуше калпак капу, на грбину ми метнуше вучју кожу, на ноге ми обуше алварске опанке." Тад ју виче божја мајка Богородица: „Не бој се чедо, Стано, ухватићу те за ручицу и одвешћу те на златне саборске кладенце, умићу те златном саборском водицом Устук уроци. (Свршиће се).

Листак.

Књижевна кроника.

Вој. М. Јовановић: **Наши синови.** Комад у четири чина, са епилогом. Мостар 1907. („Мала Библиотека" св. 139—140).

(Свршетак.)

Данило улази плашљиво. Он се крије од оца; осјећа ваљда, да је крив. Иза тог долази једна сцена породице, у којој више нема правог надзора, гдје се дјеца баве о себи, гдје постају дрска, непослушна. Пуковник, са болесничке постеље, једва се још држи, осјећа сву тежину ситуације, у којој оставља своју породицу и тешко уздише: »Еј, несрећна женска деца што ће туђе да ми перу....«

Епилог је послије његове смрти, четири мјесеца. Све је пошло суноврат; осјећа се немаштина, оскудица, јад. Данило лежи „жут и неизбријан", око њега лијекови. Мати лежи у болници; она је идући на гроб мужу пала са трамваја и угрувала се. Мати пуковникова, стара баба Јована, која је дошла неколико дана пред његову смрт, пије ракију и спрема им јело; мала Лина не иде у школу, јер су јој ципеле у чизмара, а новаца немају да му плате крпљачину; Данило стење у болесничкој постељи. Кад им дође Гиле, Данило му тражи новаца, а чим их добије, шаље Рајка, да му купи три кутије дувана и новине. А Гиле додаје новаца, да се још купе четири флаше пива, кило кобасица и два тазе хљеба.

Већ, на први поглед, при овом прегледу садржаја, упада у очи та неповезаност дјела, растрзаност сцена, један, што рекао неко у другој некој прилици низ кинематографских слика. Поред тога је безброј потпуно излишних сцена за сам развој комада (онај дуги дијалог општинског службитеља и газде Ристе, сцена Посилног и Аглије, говор Живанин), њихова преопширност (говор официра и дама на дан вјеридбе, Данило и Лина у осмој појави), пренатрпаност. Она није случајна, нити је бесциљна; писац је, то се види нарочито ишао за тим, на своју штету. Комад је тим постао развучен, млитав, туп, уз то искрзан и несмишљен; дошао је у опште до тога да не буде комад (ако сваки комад рачунамо једном цјелином). Све и сувише јасно одаје један манир, али лош манир. Јер оно, што се тражи од једног позоришног комада, то није низ слика, па ма у каквој форми оне биле, него једна хармонична, свјесна цјелина, једна радња, један живот.

Ово, што је г. Јовановић дао без тога је. У њој се сцене мијењају као у кинематографској представи са титрањем и наглим прекидима, набацане, несређене. Читав онај очајно досадни трећи чин, дан вјеридбе, то је само једна слика, у којој је нит радње прекинута и кад је ухваћена поново, било је то неспретно и несрећно. Главни моменат (Даниловo отступање) пропао је ту неопажен, неистакнут, управо употребљен да допуни један несрећно комични табло.

Мени се читав овај комад представља као низ породичних сцена; онако, као да ме писац повео у неколико кућа, да затечем њихове становнике у најинтимнијим и најдискретнијим сценама. Збуњавамо се онда и ми и они. Ми, јер без одушке идемо из сцене у сцену: с разговора пуковника Остоје са комшијом Симицом у собу госпође Лене, која је тек устала иза спавања, и како писац, мислећи да говори нешто нарочито ново и срећно, вели: „Она дува, драпа се и протеже, у доњој сукњи, папучама и раскопчаној рекли испод које висе млитаве пуне сисе, а тресе се дебљина и го подвољак", онда, и не хотећи, слушамо говор двојице ћифта — ортака, и све тако. И све, што смо при том имали да запазимо и осјетимо, остало је неистакнуто, расплинуто у великом броју несређених утисака. При читању још и иде: ми правимо паузе, гдје хоћемо и колико хоћемо, али на позорници, у игри, то је апсолутно немогуће. Оно, за чим је писац нарочито ишао: да дâ један реалан, управо натуралистички табло наше млађе друштвене генерације, да истакне социјални проблем „наших синова" оно се у комаду по негдје само осјећа (јер је, за Бога, наслов такав!), али ријетко се то може изразити!

Писац је, даље, показујући увијек нарочите воље за нечим необичним, унио у уводе својих чинова читаве описе људи и прилика; оно, што и спада и не спада на ствар. Он је помоћу тога правио на читаоца извјесне предиспозиције за личности комада; ми смо их познавали по тим описима нешто боље, него по њиховом раду или дијалогу у самом комаду. У уводу су истакнуте све појединости, све типичне ознаке појединаца тако, да она личност — случај са бабом Јованом — не треба ни да проговори, па да јој ипак знамо све. Тако је писац олакшао свој посао на врло прост начин. Али питање је сад само: да ли је све ово, кад се тако да једна драмска цјелина, или је као у беванди пола вина пола воде и овдје пола причања, а пола дијалога?

А шта је он све унио у те своје описе, нека покаже овај примјер:

„На тој параћинској коларци види се много чисте сељачке природе »славенске типичне патријархалне жене« и пуно »ужичке природне бистрине", али се још више осећа ненаћујући брзи утицај ориенталног паланчанског духа и бањачанске вербалности. Та је жена одрасла у ужичкој и рудничкој демократској поезији сељачких гаћа и радикалских бритвица проте Тадије Костића, уредника

Такова, запале не у космополитски палилулизам Стевана Сремца и Илије Станојевића, већ у оно паланчанско чапкунство које су опскурни и анонимни писци (изузимајући, разуме се, г. Влад. М. Лујевицу, који није аноииман) направили толико популарним, да је данас тешко латити се каквог посла у истом смислу. Као што је познато, тој је популарности ударен темељ у оним многобројним хумористичким листовима („за шалу и сатиру«), који нас занимају увек, осим кад имају нарочите намере да то чине«.

Ово знате врло много допрноси за схватање „Наших синова!" А треба знати да ради те бабе Јоване написан увод од 66 реди ситнога текста, а она сама има да каже у своме комаду с прекидима и са свим око 80 реди крупнога текста, (а као што се могло видјети она је у комаду од оних мање важних личности!)

И осим тога овако, како сад ствар стоји, ја не видим да је овдје довољно истакнуто оно, што је требало да се истакне. Наши синови, према овој радњи, могли би да се зову и наши очеви и наше мајке и наше фамилије, с исто толико разлога. Шта више, истакнемо ли оне све педагошке моменте јаче, управо онако, како је писац хтио, онда Наши синови морају бити онакви, док је наш одгој овакн и читаво понашање не зависи од њих, него од сила изван њих или боље око њих. А иначе, да видимо разлику између отаца и синова по култури, по времену, по обичајима, да видимо то, што би требало да специјалише Наше синове као одређену генерацију, писац није дао, нити је хтио да даде. Али, ако је ишао за првим, онда је требао да даје то много одређеније, јасније. Какав је, на примјер, Гиле у овом комаду као трећи син? У чем је он требао да буде нарочито карактеристичан? Не, ваљда, само по том, што у тополивници ради и зарађује, за разлику од браће, која хоће да буду господа и да без зноја уживају живот? Је ли онда овај читав социјално-педагошки проблем постао једна „моралнаја повјест", драма са тенденцијама, прича Фрање Хофмана и са нарвоученијем: ради па заради?

Међу тим, схватили то овако или онако, једно је јасно, да је ову радњу много смео и онај силни смет непотребних сцена и да је тим читав план комада много изгубио од своје прегледности.

Али он има и својих добрих особина и било би неправо не нагласити их овдје. Г. Војислав Јовановић има и нарочитих намјера и довољно посматрања за типове појединаца (пуковник, госпођа Христина, газда Ристо) и зна у дијалогу да нагласи карактеристичне моменте. Отуда му је говор у комаду вјеран и жив и много типичнији од говора у друштвеним комадима г. Бран. Нушића. Осим тога предмет комада и пунији је и занимљивији и дубљи од обичних драма браколомства и проневјера, што су задњих година прелазиле нашу бину и показује у писцу човјека, који има смисла за посматрање друштва и свега, што може да буде у њему од интереса.

Влад. Н. Ћоровић.

— —

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Годишњица Николе Чупића, издаје његова задужбина, књига XXVII. У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1908. Стр. 384, XVI. 59. издање ове задужбине.

Има већ тридесет и осам година како је умро један велики српски родољуб далеко од своје отаџбине, чак у Орану, у Африци, куда је био отишао да тражи себи лека од неизлечиве грудне болести. То је Никола Ћупић, унук по ћери славноме војводи Стојану Чупићу, Вишњићевом „Змају од Ноћаја". Пред смрт своју Чупић је начинио завештај, којим је највећи део свога имања оставио књизи српској, просвети народној, јер је и сам говорио: „И просвета је оштра као бојни мач; и она може да победи непријатеља и да освети Косово".... Од имања његова образован је књижевни фонд, који данас износи 72.000 динара стална капитала и који се зове: Задужбина Николе Чупића. Из ове је задужбине штампано до сад много одабраних дела, од којих да споменемо само Милићевићев „Поменик знаменитих људи у српскога народа новијег времена" и „Ђурђа Бранковића" од Ч. Мијатовића. А од 1877. год. излази редовно сваке године њена „Годишњица", у којој су излазили радови наших најбољих књижевника. И ево је данас угледала света и двадесет седма.

У овој је књизи на првом месту занимљив рад Стојана Новаковића под натписом: Бугарско-српски рат и оновремене кризе 1885.—1886., мемоарски листићи." Овде нам Новаковић износи не своја обична резоновања, него историске податке ма и под скромним именом „мемоарских листића", из којих се види: да је идеју о томе несрећноме рату донео сам краљ Милан из Беча; да је он ту идеју и одлуку о рату чувао за себе и да је није поверавао ни најближој околини својој; да за ту одлуку његову није знала ни ондашња влада М. Гарашанина; да је и Народна Скупштина у Нишу вотирала све предлоге законске о мобилизацији војске не знајући на коју ће страну војска; да је и објава и само вођење рата била његова лична ствар; и да је он био врло несрећан у избору људи с којима је имао да ради у овоме послу. И као узрок онако несрећнога свршетка Новаковић нам износи: примитивно разашиљање наредаба и заповести преко коњаника, (те су често оне стизале тек онда кад је требало да су већ извршене); нетачност у информацијама; колебљивост и неодлучност у смишљању и нетачност у руковању заповестима; ванредна тромост и спорост у кретању војске и, са свега тога, немогућност једне заједничке акције; неуређена оперативна основа или комора и снабдевање војске храном и другим потребама и неспрема саме војске у руковању новом пушком. За све ово Новаковић износи пуно занимљивих података и доказе самих очевидаца. А за краља Милана вели, онако лак у објави самога рата и у вођењу његову, он је после предвиђао много већу опасност но што је она у истини била и бежао је испред ње. Отуда у њега још на бојном пољу помисао о абдикацији, позивање краљице и престолонаследника (од девет година) и целе владе у Ниш у намери да им преда управу земљом и да бежи. А кад су га од тога одвратили сви, барем за неко време, док се земља не изведе из мучне ситуације, у коју је запала овако несрећним ратом, он је остао, али је у сваком споразуму странака и људи од утицаја назирао заверу противу себе. То је резиме ових занимљивих Новаковићевих података, које ће свак прочитати с највећим интересом, у толико пре, што долазе од човека, којем је највише стало до историске истине.

Други је рад Срете Ј. Стојковића: „Краљевић Марко, литерално истраживање узрока његове славе и популарности у српском народу." Стојковић нам је познат са својих студија о песмама о боју косовскоме. Он је те песме не само уредно хронолошким редом, него их је местимице и попунио тако, да оне у његовој „Лазарици" чине једну целину о томе тако ве-

ликоме догађају у животу народа нашега. Сада је узео, да истражи и изнесе узроке славе и популарности његовога љубимца, његовога највећега јунака. И налази, да оволикој Марковој слави и популарности није могао бити узрок само јунаштво, него и нешто друго, а то су многе друге врлине које су красиле Марка. Размотривши све тако многобројне песме о њему, Стојковић овако вели: „Народна нам појезија, дакле несумњиво казује, да је Марка уздигло не само јунаштво него и врлине његове; он је обоје стављао у службу својих ближњих, обоје га је у народу учинило великим и славним. Једно се од другога не може одвојити; обоје је и у самим песмама готово нераздвојно: манифестовању Маркове снаге и херојских подвига подстицај је готово увек у његовим врлинама. По самоме јунаштву не би Марко никад могао постати толики љубимац народни, као што нису могле постати ни многе друге јуначине нашега или другога каквог народа". И на крају изводи ово: „Марко је уопште био човек карактерних особина и врлина, које је ноштедимице примењивао на добро своје околине и свога народа: бранио је истину и правду, указивао човечност и милосрђе, помагао бедне и невољне, штитио слабе и нејаке; те су врлине украсиле и славом окитиле јуначка дела његова; оне су понајвише допринеле да се народне симпатије према њему, витезу и јунаку, претворе поступно у велику љубав народну, која га је узнела на већу висину него друге јунаке српске."

За овим долази понајдужи рад „Из Скандинавије" путничке белешке од Свет. Николајевића и то само први део „Данска". Николајевић истина није познат у нашој књижевности као путописац, али су ове белешке његове пуне поетичности и пуне забаве и података за познавање ове земље, историје њене и садашњице и културних података, да се у сласт читају. А узгред се Николајевић обазире и на наше прилике, пореди их с данским и износи колико је ова земља напреднија од наше.

После овога долази једра и занимљива расправа „Устанак у Горњем Ибру и по Копаонику од 1806. до 1813. год. од Аврама Поповића. Ово су критички уређени сви подаци о првом устанку у овоме крају заједно с предањима, која је писац покупио у томе крају о тим ратовима, људима и местима. Као део, и то до сад доста непознат, тако крупнога догађаја из живота народа нашега, рад је овај посве занимљив и користан.

За њим долазе биографске белешке о Константину Константиновићу Родофиникину од Ст. Новаковића. Као што је познато Родофиникин је био за време првог Устанка руски повереник у Београду, баш у оно време кад су старешине радиле на доношењу устава и ограничењу Карађорђеве власти, и држао је страну противницима Карађорђевим, те је зато и дошао у оштар сукоб с Карађорђем, да је готово побегао из Србије, проведавши у њој пуне две године. О томе човеку Новаковић нам сад износи пуно нових података извађених из руске архиве онога времена, а само име пишчево јемчи о ваљаности самога рада.

Онда долази чланак „Велики људи" од Добр. Ружића, прва половина: „I. Значај великих људи за човечанство. Методе Жолијеве којима објашњава постанак великих људи. Умни рад тежи је од физичког. Тешкоће при умном раду. II. Строј и функција мозга као центра психичног. Како постају представе у мозгу? III. Брзина утисака и мисли, и брзина с којом писци раде своја дела. IV. Велики је човек здрав, нормалан човек. Галтонова карактеристика великих људи. Махне и навике. Сујета, скромност и племенитост. Беклова листа великих људи. Утицај наслеђа. Браћа и сестре. Слаб пород. Велики се људи јављају парно. Кад почињу да раде. Подражавање. Рад место одмора". — Студија посве занимљива и штета што није довршена.

Најпосле долази етнолошка студија др. Тих. Ђорђевића „Вера, начин живота и занимање у Цигана Краљевине Србије", (извадак из дела: Цигани, прилог потпуном изучавању народа Краљевине Србије). Ђорђевић се одавно бави проучавањем циганске историје, језика и обичаја не само у нас него и на страни, те нам и најпоузданије податке о овој жилавој нацији може дати. Предмет сам изгледа истина мање важан; али кад се прочита, не жали се оно труда и времена што се утрошило.

Тако и овогодишња „Годишњица" не само што није изостала од досадашњих својих другарица, него их је можда и надмашила. Језик је свуда леп, чист, штампа и целокупна израда солидна, а цена од 2 динара књизи од пуних 25 штампаних табака веће осмине посве је умерена.

„Годишњица" се штампа у веома ограниченом броју егземплара, од неколико стотина. С тога би пријатељи озбиљне и лепе књиге српске ваљало да похитају да је набаве, како за своје приватне тако и за опште школске или дружинске и народне књижнице, а добити се могу преко свих књижарница у Београду. А од самога смо уредништва сазнали, да „Годишњица" има још од свих година, сем прве и друге и да је свима цена једна иста.

Пожелели бисмо, да оволико благо умно, сабрано у досадањих двадесет и седам дебелих књига, донесе што више рада.

Ј. Миодраговић.

Здравље, лекарске поуке о здрављу и болести. Издаје друштво за чување народног здравља, а уређује др. М. Јовановић-Батут. Година III. Београд. Штампарија Доситије Обрадовић, 1908.

Здравље је највеће богаство. Кад је тако, онда треба да га чувамо. Но многи га не чувају, било из нехата (немарности), било из незнања. Ето таквима је намијењен овај лист, који, ево већ трећа година, излази у Биограду, у мјесечним свескама од два штампана табака, под уредништвом признатог и на далеко чувеног хигијенског популарног писца др. Милана Јовановића-Батута (универзитетског професора у миру).

Свеске су мале, али за чудо, са веома много чланчића, погодних, разумљиво и просто написаних, и поучних. Одликује се разноврсношћу боље но икоји други наш лист. Ту ће наћи за себе поуке: болестан и здрав, сиромах и богат, дијете, војник, чиновник, радник, свештеник, сељак, уопште сви.

Лијепо је, што у свакој свесци доноси и по које народно вјеровање, које стоји у вези са здрављем, осуђујући — при том — оно што је рђаво, а одобравајући оно што је добро. Тако учи народ средством народа — кроз његова уста, што народ најлакше и усваја. Тај метод може примијенити само онај, који одлично и скроз познаје живот нашега народа, а та особина краси уредника овога листа.

И ако је лист до сада распрострањен скоро свуд по цијелом Српству, и ако је са сваке стране осигуран опет га, поред друга му „Народног Здравља“, који такође у истој цијељи излази у Биограду, препоручујемо сваком писменом брату нашем; тим прије што му је цијена по све незнатна — 2 динара (круне) годишње.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Свесловенски језик. Бивши министар и чешки учењак др. Јиричек написао је у прашкој „Освети“ чланак, који се бави питањем о увођењу свесловенског језика, који би био заједнички и општи језик свих Словена. Послије дугог испитивања др. Јиричек предлаже српски језик, као најзгоднији и најлакши — и то јужно нарјечје, којим се говори у Босни и Херцеговини и Боци Которској. Тај језик могу најлакше научити сви Словени, па и Нијемци. Богат је у корјенима и згодан за ширење. Српски језик, вели др. Јиричек, има првенство и са свог једноставног и лаког правописа. С тога он поздравља српски језик, као језик 150,000.000 Словена.

Дарвинова стогодишњица. Јануара 30. навршило се 100 година од рођења чувеног енглеског научењака Карла Дарвина. Свеучилиште у Кембрицу прославиће на особит начин ту значајну стогодишњицу прослављеног природњака. Прослава ће бити у јуну 1909. год.

„Карловачко владичанство“, историја српскога народа од покојнога Манојла Грбића, проте и професора српске учитељске школе у Горњ. Карловцу II. и III. свеска могу се добити једино код нећака покојникова г. Стеве Марковића, учитеља учитељске школе у Сарајеву, — цијена је свесци 3 К. Прва свеска овога знаменитога, ванредно занимљивог и за познавање нашег народа, нарочито на босанској крајини и у Тројединици, јединственог дјела — сва је распродана.

Ко је купио прву свеску, препоручује му се да набави II. и III.; а ко жели да има читаво дјело или можда прву свеску, која садржи насељења и пресељења нашег народа, нека се пријави поменутом господину.

Ако се пријави оваких претплатника више, намјерава се прва свеска прештампати. Препоручујемо најтоплије сваком Србину, а нарочито браћи свештеницима и учитељима, да се својски заузму за ово предузеће. Ово наглашавамо тим више, јер је чист приход намијењен за подизање споменика покојном писцу — добром и заслужном српском историчару.

Јужнословенска заједница у Прагу. Сва јужнословенска академска друштва у Златном Прагу створише савез и сјединише се у заједничким просторијама. Радујемо се овоме зближењу наше јужнословенске омладине, тих по времену ступова и вођа народних.

Осамдесетогодишњица Лава Толстога. У Русији се спремају да достојно прославе осамдесетогодишњицу рођења једног од највиших и најумнијих људи не само у Русији, него на цијелом свијету, а то је прослављени књижевник гроф Лав Толстој. У Петрограду основаше за то нарочити одбор, коме су на челу сликар Рјепин и критичар Арсењев. Одбор скупља прилоге и хоће да скупи милион рубаља (3,000.000 кр.), па да подигну разне установе и откупе Јасну Пољану, велико добро Толстога и да га подијеле сељацима, а кућу у којој се родио Толстој сачували би потомству. Одбор ће издати и јевтина цјелокупна дјела Толстога за народ.

Граматика хрватско-српског језика. У Милану је изишла на талијанском језику ова граматика, коју је написао Јован Андровић. То је врло добра и практична Граматика, са комадима за превођење с талијанског на српски и обратно. По њој ће Талијани моћи лако научити српски. Може се купити у Милану, у књижарници Урлика Хоепли.

Писмо Васе Пелагића. У подлиску мостарског „Народа“ бр. 71. штампано је једно опширно писмо Васе Пелагића о српској бањалучкој богословији, њеним ђацима и издржавању. Писмо је од 16. децембра 1867. Испод њега је извадак из другог његова писма од 14. априла 1868. На њему је, вели се, потписан Пелагић као архимандрит. У примједби се спомиње како је Пелагић још онда радио да отргне Крајину испод власти сарајевске митрополије и како је радио да се оснује митрополија у Бањој Луци, а први владика да буде сам он, али му није испало за руком.

Одликовани новинари. Наш познаник и школски друг Петар Хаџи Кочовић, родом из Сарајева, а сада новинар у Ници удостојио се највише милости Његова Царског Величанства Султана Хамида и одликован је царски. Петар је добио највише одликовање у пространој Турској царевини, први степен Османије у брилијантима, што се даје крунисаним главама. Његова жена добила је такође први степен Шефеката у брилијантима. Оваква одликовања ријетко стичу и добивају обични људи. Срдачно честитамо! — Јово Томановић, пресједник „Српског Црногорског Савеза“, власник и уредник „Српског Родољуба“ у Њујорку одликован је од Црногорског кнеза Даниловим орденом V. ст. Честитамо!

Помоћ за скопљанску српску гимназију. Свуда се скупљају прилози за изгорелу српску гимназију у Скопљу, старој престоници Душановој. И код нас се одазивају поједина мјеста као Бос. Нови Приједор, а требало би и право би било да се свако веће мјесто одазове прилозима, а у првом реду наше Сарајево. И српска браћа у Америци непрестано скупљају прилоге, а „Српски фонд“ у Сан Франциску приложио је 100 долара или 500 кр.

ЧИТУЛА.

Сватоплух Чех. Братски нам чешки народ изгубио је скоро свога великог и славног сина. У Прагу је умро чувени чешки књижевник и велики пјесник Сватоплух Чех. Родио се 1846. г. Радио је по многим чешким листовима, а највише у књижевном листу „Kvety“, који је и уређивао. Писао је новеле, приповијетке, хумореске и романе, а пјевао је и пјесме. На глас је изишао збирком пјесама, у којима је опјевао злу судбину свога народа а зову се: „Пјесме једног роба“. Његови радови превођени су често и на српски. Слава му и вјечита успомена у свему пространом Словенству!

Василије Ћуковић. У манастиру Озрену умро је ту скоро јеромонах и наш бивши сарадник Василије Ћуковић. Покојник је од угледне породице. Родио се у Сарајеву, гдје је свршио четири гимназије и учитељску школу. Као учитељ провео је неколико година по разним мјестима у Босни, а послије се закалуђерио. Као калуђер важио је као један од спремнијих и напреднијих калуђера, те је код манастира његовао и чувао српску школу. Покој му души!

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 8. САРАЈЕВО, 20. марта 1908. Год. XXIII.

Симо Матавуљ.

Скакање.

Ове јесени биће двадесет година од кад сам се познао и састао са покојним митрополитом Хаџи-Савом Косановићем. То је било у Бечу, у једној гостионици. Ту смо се, уз кахву и тутун, дуго разговарали, па се почесмо забављати скакањем. Скакали смо с мјеста ја, па он, ђипа! ђип! И то је ђипање дуго трајало, и још би трајало, да не упаде собарица, која се толико пренерази, да није могла проговорити. Ушла бјеше у тренутку кад је преосвећени, онако висок и сух, без капута и ципела, климатао рукама, да добије маха за већи скок, а ја, дежмекаст у истој тоалети, стајао са стране. Као да сад гледам Швабицу. Бјеше плава, обла, блиједа лица, на коме се јасно читаше: „Mein Gott, ist das möglich! Seine Bischöfliche Gnaden springt!“ (Боже мој, је ли то могуће! Његова бискупска милост скаче!) Знајући зашто је дошла незвана и не куцајући, зајамчих јој, да ће то бити посљедњи тутањ и замолих је, да се склони. Наравно чим изиђе, заори се у ходнику грохотан смијех.

Како је дошло до скакања? Како се тако што могло прохтјети једноме старом и болешљивом првосвештенику и једноме књижевнику у тридесет петој години и тешку равно стотину килограма? И то у првом познанству! и у каквим приликама!

Сарајевски митрополит бјеше „дао оставку“ и чекаше у Бечу ријешење. Онда се о томе много и свакојако писало по новинама а у нашем свијету догађај се сасвим друкчије тумачио него што је службено био приказиван. Главно је, да се старац осјећао унижен, а богме, и у бризи: гдје ће и како ће и чим ће докончати свој намучени вијек! То сам знао, прије него што сам се састао са Хаџи-Савом.

Ја сам тада био наставник у цетињској школи и наставник двају кнежевих синова. Добро ми је било, али ми се прохтје да ми буде још боље, тачније да кажем, чинило ми се, да ћу у Србији наћи плодније земљиште за свој књижевни рад, коме се онда бијах свом душом одао, и чинило ми се, да ћу моћи живјети слободније. И као што сам увијек сваку своју намјеру, (па и оне које називљемо »судбоносним“), вршио нагло, без размишљања и предомишљања, тако и оне јесени (1887.), на врат, на нос, тумарнем у

свијет, као гуска у маглу, са много поуздања, са мало трошка и још мање одређености.

Стигнем у Беч, да се састанем са Змајем и са Лазом Костићем, да од њих примим поуке и препоруке за Србију.

Са Чика-Јовом Змајем нијесам се лично познавао, него ми бјеше једном писао, хвалећи неку моју причу и соколећи ме на даљи рад. Лазо је у оно вријеме био Цетињанин, уредник „Гласа Црногорца“ и у неколико мој шеф, јер, поред своје главне дужности у школи, био сам сарадник службенога листа. Лазо се тада случајно налазио у Бечу.

Како ли се изненадих, кад ме обојица оразумјеше, да се ни у Србији не долази лако до хљеба насушног, ни онда, кад човјек нема никакве друге тежње, до да се усавршава у књижевном раду! Лакше се, вели, у тој земљи до свега долази, кад човјек (ма и дошљак), хоће да ради оно што њој најмање треба, бива да јој се намеће за стараоца њене судбине! Али, пошто се натраг не може, радиће се, биће и поука и препорука, само се треба стрпљети десетак петнаест дана. Дакле и ја ћу, као и Хаџи-Саво, чекати рјешење своје судбине у Бечу!

Свакога дана опадаше моје самопоуздање — настаде осјека у свему без чега је живот теготан, у кеси, у одушевљењу, у надању! Свакога вечера састајасмо се нас тројица у каквој гостионици на Верингу, ближе стану Чика-Змајеву. Тада поред чаше вина и поред ватромета од доскочица, досјетака и каламбура тих недостижних наших мајстора у томе, разгалио бих се и ја, те причао њима којекакве лакрдије из далматинског и црногорског живота, те смијеху не бјеше краја. У тренуцима збиље, често се говорило и о Хаџи-Сави. Чика-Јово ме свакога пута наговараше да га походим. Ја сам обрицао, али сјутра дан, обузет двоструким мамурлуком, нијесам се могао наканити.

Најпослије, једнога јутра, отидох у „хотел де Франс“, на Рингу. Кад рекох вратару, кога тражим, он ме погледа нешто презриво, па издекламова високим гласом: „његова бискупска милост станује на четвртом боју, број тај и тај!“ Пењући се уза стубе раскошне гостионице, помишљах: вратар је хтио рећи: И то ми је „бишоф“ који настава под кровом! А и ти си ми неки племић von und zu...

Кад закуцах на вратима, зачу се: херајн! Ушавши угледах космата и брадата човјека, гдје сједи на дивану, а пред њим на столу гори машина на шпиритус. Рекох:

— Благословите свети владико!

— Бог вас благословио! прихвати он тешко дишући, те одмах познах да пати од задухе. Па се са дивана изви дугачак лик. Бјеше у цивилу, са капутом до кољена, лица нажута, браде прогрушане. Ја му приступих руци и казах му се, а он држећи ме за руку, пољуби ме у чело, посади ме до себе и започе:

— Ма јесте ли ви то? Е мило ми је! Добро дошли! Дакле, ви сте то? Читао сам ваше ствари и баш се радујем што се познасмо!.. Благо вама кад сте тако здрави! Колико вам је година?

— Тридесет четири.

— А јесте ли ожењени?

— Нијесам.

— Не ваља то! Боље би било да сте. — Вјерујте ви мени!... Не замјерите, ја ћу да кувам кафу, кад сам већ почео. Јесте ли за кафу?

— Како изволите! Пио сам их већ неколико, али како бих одбио вашу својеручну.

Он се насмија.

— А јесте ли дуванџија?

— Велики, ваше високопреосвештенство! Један од највећих пред Господом! Просто не могу замислити живот без тутуна и кахве.

Опет се насмија и вели:

— Као и ја! И ја сам ти таки! Дај ми свега, а не дај ми кафе ни дувана, а — ја! Не дај ми ништа, а дај ми то „добро је!“ Само што ти можеш колико хоћеш, а ја не бих смио! Оронуо сам, као што видиш, јако! Изволи!

Усу ми кахву и поднесе цигарете. Било ми је веома мило што поче тако очински, што несвјесно пријеђе на „ти“. Настави:

— Љекари су ми стопут забранили кафу и духан али...

— Добро бисте учинили, да их послушате, барем на пола да смањите!

— Е, то, ако Бог да, те се смирим, те нађем какав закутак, гдје ћу далеко од сваке граје и досаде, моћи провести остатак својих дана. Овако сам сувише узрујан.

— Дакле то је свршено?

Он одмахну руком и, веома сјетан, обори главу. Дуго смо ћутали. Одједном ниским гласом поче ми причати њеке своје доживљаје и страдања, — ствари језиве!... Ја испричах њему шта је са мном. Малко се изненади, али одмах рече:

— Тешто! Свеједно је то, био у Србији, био у Црној Гори! Нико ти не може замјерити! На против!

Са тих разговора пријеђосмо на друге. Стаде ме питати за црногорске главаре и иначе знатне људе, као и за своје земљаке Херцеговце, који бијаху у црногорској служби. Дуго је то трајало, а разумије се, да уз то ускрснуше некадашња надања и вјеровања и скорашња разочарања. Али пламичак старе вјере распали се, букну силовито, те нам обасја будућност какву ми жељасмо. Стари, болешљиви, клонули првосвештеник, подмлади се, оздрави, видје ми се срчан и прегалац, какав је прије био!

Па пријеђосмо на путовања. Узе ми причати његов пут на Христов гроб и по светој земљи. Између осталога, живо ми исприча његово утркивање на коњу са њеким другим коњаником, кад су ишли на Јордан. (Ту је епизоду Хаџи-Сава и опјевао у Босанској Вили). У заносу милих успомена, кликташе, шкољацаше прстима, размахиваше рукама. Па заврши:

— Жустар сам ти био, мој Симеуне, лак и хитар као срндаћ, скакач као срна, а бињеџија као Арапин!.. Јеси ли ти бињеџија.

— То нијесам, а све друго јесам!

— Како све друго!?

— Па добар сам хрвач, добро бацам камена, радим добро гимнастику, а с мјеста прескачем своју дужину и још готово метар више!

— Е то не могу вјеровати, а опрости!

— Које: „то?“

— Све ти вјерујем, јер си здрав и јак као бик, али да овако гломазан можеш толико скочити, то ми се чини немогуће!

То ме жацну. Устадох и рекох:

— Преосвештени, је ли тестир?

— Шта?

— Да вам с мјеста докажем, да не лажем! Да скочим једном, али без обуће и капута! Благословите!

— Синак мој, рекох ти, да сам и ја био на гласу скакач, и иза трке, и трупачки и с мјеста, а бога ми и данас... онај...

На моје велико чудо, митрополит сландара капут и стаде се изувати, говорећи:

— Што да не!?... Дед, вјере ти, да видим! Дед! Хајд!

Ђипих. Можете замислити како затутња патос под тежином тјелесине од стотину кила! Како ли је тај потрес морао бити пријатан онима под нама и око нас!

Хаџи-Сава додаде ми писаљку да цртом означим одскок, па га стопама измјери па заврти главом и рече:

— Бога ми јес!... А сада да видиш старца!

Скочи и мал те не доскочи. Па се поврати и доскочи.

Онда ја потегох што сам најбоље могао, те прелетим цртеж.

Онда он потегну тканице око појаса и мал да не потврди, па се поврати на нов скок.

И све тако! дум! дум! дум! А у њеке почесмо узвикивати:

— Ха, далматинче! Ха, Херцеговино!

У томе као што рекох, бану собарица...

Годину дана доцније скакали смо поново у његову двору у Улцињу; он је био пензионисани митрополит, а ја бјегунац из Србије.

„Народ“.

Пера В. Јовановић, Београд.

Окамењено срце.

Бајка.

На подножју планине Шаре, у Старој Србији, у давнашња времена била је дивна, зелена шума, у којој су живјеле загоркиње виле. Од њихових веселих пјесама цијела се

шума орила, а тице су се вазадан са њима натпијевале. Вјетар је додиривао само врхове дрвета, а ни он се није смио спустити дубље у ту чаробну шуму. Људи такође нијесу смјели туда пролазити. Једини жреци*) у дугачким одеждама, са вијенцима од миришљавог цвијећа на глави, улажаху у шуму, и тамо, испод једног старог, разгранатог грма, држаху своје скупове ради савјетовања. Од ових нарушилаца шумског мира и покоја, виле су бјежале, јер су се бојале дугачких хаљина жречева, и њихових записа, које су урезивали у стабло старог грма. Само се није бојала једна млада Загоркиња вила. Она се настани на једном младом храсту, да одатле слуша шта говоре они људи у дугачким хаљинама. Ноћу, кад је мјесец својим умиљатим зрацима обасјавао бијеле хаљине младе Загоркиње, она се обраћала мјесецу и питала га: шта значе оне ријечи, што је чула од жречева?

Ни сам мјесец није јој умио објаснити тајанствене ријечи жречева и Загоркиња се мучила да их сама објасни.

Вријеме је пролазило врло брзо. На једанпут наиђе страшна непогода, грмљавина и олујина. Виле се поплашише и разбјегоше, јер никад дотле у својој шумици не видјеше тако штогод. И не гледајући на њих, олујина је бјеснила и страшном хуком и ломњавом слављаше своју побједу, и, баш као за инат, устреми се и на стари грм жречева, па га из коријена ишчупа. Са ужасним треском стари грм паде на земљу а виле, од страха, полетише под облаке. Али, одједном олујина се утиша, као да се и сама поплашила од свога рђавог рада.

Кад је стари грм остао оборен и сломљен, ни жречеви нијесу више тамо долазили.

Прошло је већ стотину година. Храст, на коме је становала млада Загоркиња, већ је толико израстао, да је изгледао као цар међу осталим дрветима. Заједно са својим другом, порасла је и Загоркиња. Шума је, као и прије, остала усамљена и у њу нико није улазио. Често је повјетарац с југа доносио потмуле звуке некаквог окршаја и Загоркиња је опет питала мјесец: шта то све значи? Но мјесец јој ни сада није умио ништа казати; само је и даље својим умиљатим зрацима обасјавао и мазио. Загоркиња се попе на врх свога храста, одакле је гледала преко цијеле шуме чак до мора.

И она видје многе лађе, које стајаху уз морску обалу, а из њих излажаху људи, које опет на обали пресретаху други људи и започињаху битку. Понекад је Загоркиња, са врха свога храста, гледала како се између себе бију и убијају њени сусједи, који су живјели с оне друге стране шуме. Са ужасом је она гледала ове крваве размирице и са страхом слушала фијук њихових стрпјела.

— Зар људи нису међу собом браћа, као што смо и ми виле — сестре? са чуђењем питаше она мјесец, сунце, тице и свакога, који би туда прошао или кроз шуму пролетио.

— На лађама долазе морски разбојници, рече јој стара сова, која живљаше у дупљи онога старога грма, гдје су прије жреци долазили. — Ти разбојници, — настави сова, — долазе чешће у наше стране, те овим мирним људима отимају све што нађу, и носе у своје крајеве.

— Па зар људи нису браћа међу собом? понављаше Загоркиња једнако, док није сову расрдила, да се јадница, морала сакрити у своју дупљу.

Тако прође још стотину година.

Храст је већ почео да стари, а остарјела би и Загоркиња, само кад би вријеме имало власти и над шумским духовима — над вилама. Загоркиња је једнако сједјела на врху својега храста и гледала у даљину. Око ње се све измијенило. Близу њене шуме бијаше се настанило неко војничко племе, које је чак преко мора ишло у туђе земље и тамо ратовало. С њима су ишли и пјевачи, са својим гуслама, пјевајући и славећи јунаштво свога вође. Често су долазили у шуму, и испод храста Загоркиње пировали и пјевали јуначке пјесме.

Загоркиња није више никога питала: „Зар људи нијесу браћа?“ Она је већ видјела да гуслари хвале јунаштва оних, који су највише крви непријатељске пролили, и њихова имена остављали су млађем нараштају, да их до вијека памти. Сад је већ и сама знала: да сви људи нијесу међу собом браћа, него да имају и својих непријатеља.

Но једном код великог храста дође један босоноги човјек, огрнут хаљином од кострети. Пошто је мало отпочинуо, прионе да уза само стабло великог храста направи себи колибицу. Загоркиња лагано сиђе на најниже гране, да боље разгледа тог човјека, — који се ријешио да под њеним храстом живи. Она погледа у очи старцу, — човјеку, који је навикао да с Богом говори, и поклони му се до црне земље....

Од тог времена Загоркиња је становала на најнижим гранама свога храста и једнако гледала старца, који с Богом говори.

Старац не остаде дуго сам. Њему почеше долазити људи и стари и млади, жене и дјеца и сви су му говорили:

— Свети оче! моли се Богу и за нас.

Старац је све редом учио, како да се моле Богу и они, и да љубе један другога.

— Сви смо ми браћа, говораше он, — и ко свој живот положи за брата свога, удостојиће се да уђе у Царство Божје. — Волите ближњега свога као самога себе.

Зачуди се Загоркиња ријечима старчевим; до сада је слушала, како се људи свађају и туку међу собом, а никад није чула ни ријечи о њиховој братској љубави.

*) Незнабожачки свештеници.

Код старца су долазили ожалошћени, болесни, биједни, а нико није отишао, да га старац не утјеши.

Старчева слава рашчула се на све стране, и као да је наступило вријеме, да се сви људи међу собом збратиме, па да престану сваће и гоњења.

(Свршиће се.)

М. Димитријевић, Мостар.

У ведрим ноћима.

1.

Свија се сутон на простране равни,
Мирисан, чежњив, тих се сутон свија.
Запад се гаси. Ноћ излази тија
Из удолина и ливада травних.

Моја је доља умивена, свјежа;
Трепери роса на влату зелену.
Све са мном чека ноћ што иде, снену,
Лишће и трава, цвијеће и вр'јежа.

Тихо. Све тише. Умукнула јава;
Спокојно, мирно све ћути и спава —
Тих ноћни живот сањив се помаља....

Све дише влагом и радошћу неком
Гаси се запад за гором далеком,
Чује се одзив из плаветних даља. —

2.

Ноћ, пуна тајне и жудње нејасне,
Носи ми снове са далеких страна.
Сутонска румен на западу гасне;
Љубавни шапат шумори са грана.

Сјетним покојем душа се напаја
Кроз полутаму бескрајног пространства;
Чезне за нечим — докле из тајанства
Љепота дрхти и с душом се спаја.

Сањај ми душо ноћ, зв'језде и цв'јеће
Чезни и сањај; и милости пуна
Праштај и љуби! Као лака струна

Дуго дршћи, снена, у светој самоћи,
Упијај љепоту!... И препуна среће
Ишчезни у ведрој и радосној ноћи!

3.

Зора мјесеца над тимором руди;
Мирише задах овлажених трава.
Тихо, мистично пјева поноћ плава
И благу радост у срцу ми буди.

У полусну ми заваљена глава,
У срцу покој, ни за чим не жуди;
Мој тупи бол је ишчезô из груди,
Није ми јасно: је ли сан ил' јава?

Тајна трепери и свега ме носи,
Па тешку мутну чаму с душе гони....
Незнано миље по души ми роси. —

У таке часе опраштам се с болом,
Док пјесма тајне кроза свемир звони
И плава поноћ шуми мојим долом.

4.

Бдијем, тонући у мислима својим,
У ноћи плавој, док све друго спава,
И тјешим душу, која очајава:
О, гори, туго, хајдмо!... Да те појим

Љепотом рајском, кроз просторе дуге
Ходи, да блудиш, док све друго спава!
— А њежан мирис дими се из трава
И мрак чезнутљив трепери, пун туге.

Високо тад се извит' изнад поља,
Кô силан орô на крилима дугим.
Заборавив жестину својих боља

Запловит мирно етером! — — А по том
Ко зв'језда туге, међ' зв'јездама другим
С висине сјати сјетом и добротом...

5.

Дубоко у ноћ сад ми душа лети,
Све док у бескрај не потоне нијем,
И болна клоне — а силама свијем
Све даље тежи!... Мир, тајанствен, свети,

Одасвуд хуји глухо, сребрн, сјајан:
А лети душа и све даље тоне
У плавој тајни н'јеме васионе...
О, тужна душо, узрок ти је тајан,

Постања чудног, и нећеш га никад
Биједна сазнат'!... Пати, чезни, љуби,
Дршћи и живи докле ти се пише:

Одговора нигдје нећеш наћи никад!
Чезни и сањај!... То, и ништа више —
Ах, у миру сјајне ноћи се изгуби!

6.

Кад из дна бића узавре ми немир
И загонетке нагнају се умом,
Оставив кућу, ја заспалом шумом
Лутам, и мотрим звијезде и свемир.

Ту ми се страсти смире, у осами,
Расплинувши се струјом ноћи плаве.
А страх и студен бију из дубраве
И с неба златни свјетлуцају плами,

Ту мирно душа сладак покој пије,
Нешто се свето осјећањем слије,
Чезнућ у глувој, дубокој самоћи.

Свемирском тајном ту се мирно плови,
Дижу се мисли и спокојни снови
И дуго блуде у планинској ноћи.

1905.

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

IV.

Ајвиндовом даљем дјетињству до првог причешћа нема се много причати. Јутром је учио, дању радио, а вечером се играо.

Пошто је био необично добре воље и весео, није трајало дуго, па се сва младеж из околине у слободним часовима најрадије скупљаше ондје, гдје се Ајвинд чешће задржавао. Од његове куће протезаше се велики бријег чак до залива, који је, као што смо раније поменули, био опасан с једне стране стијенама, а с друге шумом. Сваке недјеље вечером сањкала се младеж на томе мјесту. Ајвинд је играо улогу домаћина; он је имао двоје саонице „Касача" и „Задње саоне". Друге је позајмљивао већим друштвима, а првима је сам управљао са Меритом у крилу.

Прво што би Ајвинд учинио, пошто би устао, било би, да види, да ли је југовина. Када би опазио да је међа с ону страну залива у магли, или када би чуо, да капље с крова, полако би се облачио, као да се тога дана ништа не може почети. Када би се пробудио, нарочито недјељом, и опазио да је на пољу оштро и лијепо вријеме, обукао би најљепше одијело — није се радило и ако је до подне служба божја или катихизис, био је слободан по подне и у вече — хај, тада би дјечак скочио једним скоком из постеље, обукао би се, као да кућа гори, и једва би имао кад што заложити.

Чим настане по подне, и дође први дјечко на својим крчуљама, машући палицом изнад главе и кличући да је све одјекивало од косе до фјорда, стизали би затим један за другим на брдо одређено за саоник. Ајвинд би јурио на своме „касачу", прејурио цио бријег и зауставио се међу онима, који су пошљедњи дошли, са дугим громким клицањем, које би одјекивало дуж цијелог залива, с једног бријега на други, и тек замукло у даљној даљини.

Тада би се обазро за Меритом; и ако је дошла, не би се више о њој бринуо.

Али дође Божић, гдје обоје бијаху од прилике шеснаест или седамнаест година и другог прољећа требали су се причестити. Четврти дан послије Божића бијаше велика светковина на највишој пустари код Меритиног дједе и бабе, код којих је она одгојена. Они су јој такву свечаност обећали још прије три године и сад морадоше испунити своје обећање. И Ајвинд је био позват.

Било је полуведро, те тако хладно зимње вече, ни једне звијезде, а други дан је морала падати киша. Слаб вјетар дувао је преко снијега, кроз који већ проспјаваху овдје ондје бијеле стијене, док на другим мјестима стајаху велике сниježне гомиле. Цио пут, гдје није било снијега, бијаше превучен поледицом, која свјетлуцаше сиво између снијега и голе земље далеко, докле се могаше видјети. Дуж стијена протезаху се велики сметови, иза њих је било мрачно и празно, али њихова оба краја јасно сијаху под њиховим сниježним покривачем, осим мјеста, гдје је густо збијена брезова шума, која све замрачава. Није се видјела никаква водена површина, али се пружаху полунаге, пјешчане пустаре и мочари испрекидани до подножја стијена. Пустаре лежаху на сниježним равницама као неспретне четвртасте гомиле; у тами зимњег вечера издвајаху се као црно бусење, из којег, час из једног час из другог прозора, засвијетле далеко преко поља јасне свјетиљке; и покретање свјетлости овамо онамо одаваше да се унутра ради. Младеж одрасла и полуодрасла врвила је с различитих страна. Мало њих је ишло путем или га пак остављаху, из разних узрока, када се приближаваху пустари и тада би се шуњали даље, један иза стаје, други кроз спремиште, понеки би дуже заобилазили око житнице и викали као лисице, други одговараху у даљној даљини као мачке, један стајаше иза пећи и лајаше као старо, пакосно псето, које није више при гласу.

Дјевојке долажаху у великим гомилама; уз њих је било неколико дјечака, више неодраслих, који, да би се показали као људи, хрваху се успут. Када такав рој дјевојака, дође на пустару, и опази кога од одраслих момака, брзо се разбјегне које у трњем, које у врт тако, да би послије тек по једну једва у собу умамили.

Понеке су биле тако плашљиве, да су прво морали довести Мериту, која их примора да уђу.

Кад тад би се појавила нека, која баш није ни позвана и нема намјеру, да се гура у друштво, већ само да гледа. Ипак би се догодило, да је наговоре макар на једну игру. Оне, које је вољела Мерита позвала је у једну малу собу код свог дједе и бабе, у којој старац сјеђаше и пушаше док баба послом иђаше овамо онамо. Овде би их лијепо почастила и пријатно нудила да се služe. Ајвинд не спадаше међу њих, а то га баш отуђиваше.

Најбољи свирач у парохији могао је тек доцније доћи, тако да су се донде морали помоћи једним старим, сиромашним ситничаром, који имађаше надимак „Граукнут". Он је знао свирати четири игре, наиме два кола, један халинг*) и један стари валцер, тако звани Наполеонов валцер; али у току времена морао је халинг промјеном такта окренути у шотиш, и једно коло мораде на исти начин окренути у полку мазурку. Ајвинд се не усуди одмах међу играче, јер бијаше сувише много одраслих. Но полуодрасли ускоро се скупише, гураху се, пише мало пива и онда се Ајвинд помијеша међу играче. Топло је било у соби, клицање

*) Норвешку музику је нарочито оригинално израдио велики музичар Е. Григ.

и пиво попе се младом друштву у главу. Мерита је то вече играла највише, сигурно зато што су њени приправили ту свечаност.

С тога се Аївинд често обзирао за њом; али она увијек играше са другим. Он би радо с њом играо; зато је пресједио једну игру, да се одмах по свршетку пожури њој. То и учини, али га престигну један велики човек, загасите боје лица и густе косе. „С пута, младићу!" узвикну он и удари Аївинда тако, да скоро натрашке паде преко Мерите.

(Наставиће се).

В. Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског Часлав.

(Наставак.)

III.

Прочитавши писмо, Елиоз се дубоко замисли.

— Вијест о чудесима тог Исуса, — напошљетку тихо проговори, — давно се разнијела по свој Иверији.... Ми смо чули много што-шта сасвим необично. Је ли тако све, друже мој? Ти, који живиш у Јерусалиму, својим очима видиш и својим ушима слушаш, можеш ли ми казати истину?

Но гост одговори смирено:

— Поштовани рави[1]), ја мало живим у Јерусалиму, одвајам се од њега због послова на дуже вријеме и у свако доба године. Новог проповједника видио сам један пут, када сам пролазио са караваном обалом језера. Лице му је лијепо и благо. Но окружавају га људи недостојни: бједници, сиротиња, рибари, бескућници, — народ најсумњивији и пошљедњи. А ко признаје његово лудо учење? Бољи људи презиру га, а само бједници шљедују, као за учитељем. Оно и није паметно: лаже их и увјерава, да су Богу угодни само сиромашни. Хули Бога и назива себе сином Јеховиним. О његовим чудесима слушао сам много. Но треба то овјерити, и, зар се мало свакојаких прича разноси по граду? Ја сам сувише заузет пословима, те не доспијевам увијек, да понекада скренем пажњу на свакојаке празне разговоре.

Он заћута, потом се журно опрости с домаћима и изађе, казавши при опроштају, да иде ноћити у свом шатору под градом.

— Ми ћемо натраг кроз три дана. Ако ћеш испунити жељу Анину, можеш поћи с нама. Пут је далек и опасан. С караваном ће ти бити згодније.

Елиоз га испрати до врата и закључа их.

Затим се замишљен врати у собу и дуго посматраше сестру.

[1]) Учитељу.

— Ето, Сидонија, рече — ти си чула, да ме Ана зове у Јерусалим.

— Чула сам, Елиозе. Треба да идеш.

— Ја сам човјек већ стар. Како ћу оставити нашу матер?

— О матери ћу се ја бринути. Упамти, ми смо из кољена Левијева[1]), а наша мати је из рода првосвештеника Илије. Не можеш изостати, када те зову због наших вјерских послова, а нарочито зове те првосвештеник. То ће ти, напошљетку, и мајка казати. —

— Хајдемо к њој.

Одоше у сусједну собу.

Старица сјеђаше на широкој тахти[2]), освијетљеној свјетлошћу мјесеца, која пролазаше кроз ниски прозорчић.

Бијаше врло стара, и дрхташе главом и рукама. Но изглед јој бијаше још свијетао и јасан, а ријеч стална и мирна.

Она не спаваше, јер је у пошљедње вријеме, патила од бесанице и одмараше се већином дању, проводећи ноћ у размишљању и молитви.

— Зашто не спаваш, Ели? упита сина, када уђе. — Ноћи је доста прошло, и мјесец је већ изашао. Бог даје људима ноћ за спавање, ко може да спава, али ја не могу. Мене ноћу нападају мисли.

Елиоз исприча старици о свему, што се догодило и потражи од ње савјета.

При првим његовим ријечима о Исусу, старица се стресе и узбуди. Дубоки немир овлада њом, а у њеним упалим очима засја некакав узнемирени — огањ.

— Сине мој! — тихо прошапута. — Ја сам га видјела!

— Кога? зачуди се Елиоз.

— Њега... Исуса...

Елиоз са чуђењем и са страхом погледа матер.

— Ти га видјела, мати? Јеси ли ти здрава? Ти га нијеси могла видјети, јер он никад није долазио у наше крајеве.

Старица се с муком подиже са своје постеље.

— Ја сам га видјела, сине мој! Ја сам га видјела! Свијетао и благ јавио ми се ноћу, и глас његов звучаше као најњежнији звуци музике; а ријеч његова узбудила ми је душу. Ах, Ели, кад би видио његове очи!.. Иди, сине мој, иди, када те зове Ана првосвештеник. Он те зове у име Јехове и његовог светог закона. Но упамти: ти си из Левијева племена, — дужан си чувати закон и пророке. Зар нам нијесу стари пророци предсказали долазак Месије?

— Мати! узвикну Елиоз. — Зар ти таке ријечи говориш? Зар из твојих слатких уста да чујем то?

[1]) Левије, један од синова Јаковљевих; јеврејски црквенослужитељи припадаху сви кољену Левијеву, т. ј. његовом потомству.

[2]) Тахта, широка мека клупа.

— Ја говорим, и заклињем те Богом живим, послушај ме! Свим срцем својим, свом душом својом вјерујем, да се старо пророштво испунило. Исус, чију крв хоће да пролију, Исус, кога хоће да предаду срамној казни, то је — Месија. О, вјеруј ми! Кад би га ти видио, као ја што сам, ти би све вјеровао. Но они су постали слијепи и глухи, и немају разума, па се спремају да изврше нечувени преступ, који ће тешким каменом притискивати цио наш народ, а тај ћемо камен носити од вијека до вијека, и до краја вијека неће се скинути с нас то проклество...

Од силног узбуђења закашља се, јер се бијаше задихала. Али, када се поврати, опет продужи:

— Иди, сине мој, куда те позива свештена дужност. Треба да идеш. Но запамти, што сам ти говорила. Не буди учасник у пролијевању крви тог човјека!

Старица задријема, изговоривши те ријечи, а Елиоз са Сидонијом, задрмавши главама и прислушкујући њено тешко и ријетко дисање, изиђоше из собе. —

— Старица је бунцала! збуњено проговори Елиоз — или јој је Бог у старости одузео разум. Шта ти велиш, Сидонија?

Сидонија замишљено проговори:

— Била је потпуно присебна. И никада до сада ријеч њена не звучаше таким увјерењем и одушевљењем, Елиозе.

Елиоз пажљиво погледа на сестру и помисли:

„И она је такође“.

И не рекавши ни ријечи, оде да спава.

IV.

Трећи дан Елиоз, опростивши се с мајком и оставивши, да се сестра о њој брине, крену на далеки пут.

Сидонија испрати брата до иза града. Заједно с њим из Мцхета отпутова још један млад Јеврејин Лонгиноз, родом из Кутаиса.

Пут каравана, с којим је отпутовао Елиоз, бијаше досадан и дуг. Много су земаља прошли, много ноћи проводили под отвореним небом, спасавајући се од непогоде шаторима.

Но Елиоз иђаше мирне душе. И што се више караван приближаваше циљу свог путовања, то се стари завичај, славна отаџбина, показиваше приступачнија Елиозу, и његовом душом овлађиваше узбуђење. Пролазећи по долинама и шумама, подижући се и спуштајући с планина, идући мимо села и градове, радоваше се као дијете. Све, што се појављиваше око њега у току овог дугачког пута, показиваше му се давно познатим, тако блиским, тако милим и сродним, ма да тих крајева никада у животу није видио. Но њему се то показивало као познато, као да их је видио, па их се сада опомиње, као давно заборављеног пријатног сна.

И сјети се старице мајке. Она није видјела новог Пророка, но говораше о њему тако, као да га је несумњиво видјела.

Много је Јевреја ишло из Мцхета у Јерусалим на празник Пасхе. Довозили су дома разне производе далеких крајева и мноштво прича о посијећеним мјестима.

Сигурно, благодарећи тим причама, Елиозу се чињаше, да путује по давно познатим му крајевима. Како је некада давно страсно желио и сам пустити се на тај далеки, примамљиви пут! Видјети пред смрт те крајеве, из којих су изашли његови преци, у којима се родио његов народ! Шта може бити узвишеније и љепше од те радости? Но њему није никада испало за руком, да посијети Јерусалим, јер буду увијек други изабрани: вјештији, трезвенији, умјешнији или иначе који истакне своје првенство и право. А он, по скромности својој, вјечито остајаше у засјенку, бавећи се изучавањем и тумачењем закона. И ето, првосвештеник Ана, до кога је дошао глас о спреми и мудрости његовој, сјетио га се и позива га себи.

Караван пролазаше поред села и градова. Слика за сликом отвараше се пред зачуђеним и усхићеним погледом Елиозовим.

Где мале варошице, у уској, кривој долини, затворене сприједа планинским ланцем. Варошица се састојаше од неколико кућица, разбацаних ма како, без икаквог одређеног реда. Те кућице, сграђене од округлог камена, личиле су на мцхетске и тако, као и мцхетске бијаху окружене виноградима. Но биљни живот тих крајева бијаше друкчији, читаве шуме смокава, на које наилазе на све стране, у сред каменитих и пјешчаних долина, весељаху очи путникове. У бујном, угаситом зеленилу блистаху се баште, а хладовином дрвећа и жбуња жубораху свијетли као кристал бистри извори.

Караван је непрестано наилазио на плодоносне долине; а код извора пред вече скупљаше се женскиње с крчазима на раменима, и Илиоз се подуже наслађиваше том лијепом масом.

Долине се замијенише брдима; пут постаде тежи и досаднији: но вјетрић стално пиркајући са тих планина, олакшаваше пут карану, освјежавајући топли ваздух. Понегдје брда бијаху покривена свијетлозеленим пашњацима, на којима пасаху стада; понегдје се показиваху мрачна и врло велика, са врховима који се губљаху у облацима, испарана ужасним јаругама, из чијих се дубина дизаше плава магла.

И ево напошљетку, караван је на уласку у Јерусалим!

Велико узбуђење овлада Елиозом. Он паде на груди свом другу Лонгинозу и заплака као мало дијете. —

— Ено га, ено светог, великог града! кроз плач рече Елиоз. — О, кад бих могао, да умрем у њему!

Но само је пророку немогуће умријети изван Јерусалима. А ја нијесам пророк! Лонгинозе, захвалимо господу, што је удостојио наше очи да виде овај свештени град! Он је испунио моје завјетне сањарије, и тајне помисли свега мог живота. И ето, напошљетку видим га. Да није ово слатски сан? Да ли на јави видим те зидове, те капије? Страх ће ме ухватити, када се будем пробудио и све, што сада видим, покаже се да је машта....

Но Лонгиноз га умириваше:

— Заиста је то Јерусалим, Елиозе, рече му, — и ти видиш пред собом његове зидове и капије. Умири се и захвали свемогућем Јехови, што ти је даровао таку срећу.

Караван се заустави под зидовима града и заноћише под њима, јер их бијаше и ноћ стигла.

Али нестрпљење Елиозово бијаше тако силно, да одмах пође пролутати по улицама јерусалимским.

Са дивљењем посматраше грађевине и долажаше до усхићења од величанствености градских храмова.

Пролазећи поред једног од њих, заустави се, поражен његовом величином.

И наједанпут погледавши на зидове храма, обливене сребрним блијеском пуног мјесеца, који блисташе са тамно-сињег неба, засијаног крупним, јарким звијездама, сјети се пророчанских ријечи:

„Неће остати овдје ни камен на камену"[1]).

Елиоза обузе страх и негодовање.

— Човјека, који се усудио то изрећи, треба предати срамној казни! — у огорчености рече он.

Још продужи своју шетњу по граду и изађе иза његових зидова.

Пролазио је поред села Гетсиманије. Овдје бијаше велики врт, који је својина једног земљорадничког завода, што циједи маслинов зејтин. С источне стране града, у долини вијаше се Елеонска гора, у чијем се подножју виде читаве шуме маслине, смокава и палме, по чијим су именима и сусједна села назвата: Бетхаге, Гетсиманија и Витанија.

Елиоз није ни дошао до горе ни до свих тих мјеста, него гледајући их издаље, врати се у град. Тераса храма, па и сам храм, са својим широким степеницама и металним кровом, који се блисташе на мјесечини, највише га привлачаху себи.

Напошљетку, свладан умором, сјети се свога конака и свог шатора, како би се одморивши се мало, сјутрадан јавио Ани.

Стежући срце, остави Елиоз град и изађе иза његових капија. (Наставиће се).

[1]) Ријечи Исуса Христа (Мат. 24., 2.; Марк. 13., 2.).

Др. Александар Митровић, Книн.

Кувада.

На позив пријатеља Ђорђевића у 6. броју „Виле" могу и ја да дадем неке ситне податке.

Морам у првом реду истакнути, да је сјеверна, загорска Далмација terra incognita за народно благо. У њој има много непобиљеженог и нештампаног народног блага, да је тешко у то и повјеровати. Народних пјесама, пословица, ријечи, узрјечица, поскочица, приповиједака, загонетака и др. има толико, да би се могла издати мала библиотека. За све то требало би имати довољно времена и воље, па се посветити купљењу тог силног народног блага. Наш тежак у сјеверној Далмацији прави је примитивни човјек. Његови обичаји, његови осјећаји, његов свагдашњи језик и његова способност, да у час створи ријеч за нови појам дају опширно поље за проучавање свега тога.

У неколико година, које проживјех у том народу, ја сам толико тога побиљежио о његовим осјећајима, обичајима, језику и т. д., да је то нешто невјероjатно. Не треба заборавити, да за тијем нијесам никада ишао, а ни данас не идем. То је тек уз пут, уз мој главни адвокатски посао. Ко би могао и хтио посветити неколико недјеља том проучавању и купљењу, тај би имао шта да запише и да прибиљежи.

Нико, мислим на научни свијет, није ни знао за далматинску женидбу и удадбу и за многе особине живота овог дијела нашега народа, док то ја нијесам изнио на јавност. Неки су то гледали, али им се чињело, да је то нешто сасвим природно, јер им погледи нијесу ишли преко кућног прага. Ни кувада није ништа необично у сјеверној Далмацији. Тај обичај ја сам већ давно прибиљежио. Није општи, него само у некијем селима влада код поједминијех тежачкијех породица.

Колико сам до сада могао прибиљежити, у Уздољу од Книна, у Биочићу, Миочићу и у Баљцима од Дрниша постоји по каткада кувада. Кад жена легне да роди и кад је освоје најјачи болови порођаја, муж легне уз њу. То ради у двострукој намјери. Својом мушком снагом мисли, да ће јој помоћи при рађању и да ће јој ублажити болове. Тим лијегањем хоће још да покаже, да је његово дијете, које ће му жена родити.

Овај обичај, у осталом, губи се све више. Ријетки су такви случајеви, за које сам могао дознати. Обично наш тежак иде из своје куће, кад му жена рађа, јер порођај и што иде уз-а-њ сматра као нешто нелијепо. Жену оставља пријатељицама и комшиницама, да се оне брину за њу и за њено рађање. Он се враћа кући тек онда, кад му јаве, да му је жена срећно родила.

Владимир Ћоровић.

Говор помоћу знакова.

Један прилог проучавању народних приповиједака.

Има једна врло лијепа и занимљива њемачка прича о говору, боље о језику, помоћу знакова (die Zeichensprache). На двор енглеског краља Јакова I. стиже један посланик из Шпаније, врло учен човјек, који је говорио више језика и одавно се трудио, да уведе један општи, за сваког разумљиви, језик помоћу знакова. У разговору са краљем, који се често затрчавао, он, међу осталим, поведе разговор и о томе и упита га, да ли нема случајно и у Енглеској неки човјек са истим плановима. Краљ, не мислећи много, рече: да, има један научењак на универзитету у Абердену. Посланик, сав срећан, замоли краља, да му га престави или да га доведе с њим у свезу. У великој неприлици обрати се краљ ректору дотичног универзитета с молбом, да нађе ког професора. Узалуд! Ниједан од њих не хтједе да се уплеће у таку ствар, којом се никад није бавио. Али је требало да извуку краља из те неприлике и они готово с очајањем гледаху у безизлазност ситуације. Тада се нађе један касапин, ћорав у једно око, и понуди им се за тај посао.

У једној соби био је састанак. Кад уђе касапин у одијелу професора, шпански посланик диже један прст, — касапин одмах два. Посланик диже три, а касапин издиже замахнуту песницу. Тад Шпањолац извади једну наранџу и показа је касапину, на што овај извади комад хљеба. С тим се разговор сврши. С нестрпљењем је чекао ректор посланика и кад га угледа, убрза с питањем: шта је и како је било? Шпањолац бијаше одушевљен знањем тога професора (не знајући, да је касапин) и растумачи ректору свој разговор с њим:

„Ја дигох један прст, да кажем да је један Бог, а он диже два, да каже да се Бог Отац јавио у сину. Тад ја дигох три прста, да речем, да су три лица божија, а онај показа песницом, да су та тројица ипак једно. Тад му показах наранџу, да му истакнем љепоту, пуноћу и хармонијски ред, а он извадивши хљеб, хтио је рећи: то је све ништа спрам хљеба живота, који нам озго долази“.

Кад упиташе касапина, шта је било, он необично раздражен одговори: „Дрскост! Чим сам ушао, а онај диже прст да ми се наруга, што имам једно око. Ја одмах дигох два, да му речем: како ја видим боље с једним, него он с оба. Он опет диже три прста, да ми рече, да су у нас двојице свега три ока, а ја љутит дигох шаку. Најпослије извади једну „жуту јабуку“, да се похвали како је Шпанија боља од Шкотске, а ја му тад показах комад хљеба, који више вриједи од тих жутих јабука.“

Ова, одиста успјела прича, има велику сличност са једном српском причом, што је изишла у „Бос. Вили“ 1892.*), прибиљежена од Јов. Ф. Иванишевића. Тамо научењак „путује од града до града, да види, у коме је граду најмудрији народ“, па у неком мјесту док су грађани смишљали кога да пошљу, да с њим разговара, јави се један ћ о р о. И тамо је говор помоћу знакова. Научењак диже један прст, а ћоро два, научењак диже два а ћоро три; најпослије научењак показа јабуку, а ћоро комад хљеба. И тумачење је готово исто. Научењак с једним прстом хтио рећи, да је један Бог, и држао да му ћоро с два прста хоће да каже да је Бог и Син. Научењак то потврђује, а ћорина три прста да значе свету тројицу. Онај трећи одговор излази на исто. Ћоро опет схватио један прст као ругање и дигао два, да рече, да види с једним боље, него онај са два. Кад научењак дигне два, овај мисли да онај хоће да каже, да је ипак боље два, него једно, и с тога овај диже три прста да му рече: боље је моје једно него да ти имаш три. Кад је онај извадио јабуку, ћоро помисли, да га хоће да удари, па и он потегао свој комад хљеба.

Сличност та, поред свега тога, што је овако велика и упадљива, не би за онога, ко се бави проучавањем народних приповиједака, била необична, нити би се нарочито морало на њу указивати. Али је једна околност, која ту сличност чини врло сумњивом и која нас нагони, да ову ствар нарочито забиљежимо. Ова њемачка прича налази се у школскин читанкама за V. и VI. гимназијски разред. (Franjo Marn: Njemačka čitanka za srednja učilišta), а наша је прича забиљежена тек прије неколико година. Ове Марнове Њемачке Читанке школске су књиге у Хрватској и Славонији, Босни и Херцеговини и веома су раширене. Према томе, с врло много разлога, може се закључивати да је ова прича прешла отуда и да јој је врело веома близу.

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Своја морално-филозофска поучавања држао је оснивач стојицизма, Зенон, у једној дворани, која се због неких молованих зидова звала: Stoa poikilè (н а ш а р а н а д в о р а н а) и отуда је школа и добила име: с т о ј и ч к а школа. Нашљедника је Зенон имао више, а познатији су К л е а н т, П а н е ц и ј е, П о с и д о н и ј е и Х р и з и п, који је нарочито чувен због свог оптимистичког тумачења о постанку зла. — „Malum causam habe, non efficientem, sed deficientem.

*) «Научењак и Ћоро», стр. 75.

Стојицизам има своје видно мјесто у историји филозофије, колико по Марку Аурелију, толико по Зенону и другим. Сви су стојици у основи практични филозофи, те је и стојицизам знаменит због своје тежње да филозофију с неба донесе на земљу, да је приближи људском животу, да практичном проблему свијета даду превагу над чисто теоретским проблемом. Филозофи слазе из метафизичких облака на нашу суху и тврду земљу, и хоће да филозофирају: како да се што боље и паметније на њој проведе живот, тако кратак и тако ништаван. Филозофија је стојицима уистину етика наука о моралном дјеловању. Она је наука о добродјетељи, о реалном животу, и има за предмет човјека и смисао живота; она је, према човјечјим потребама, универзална наука, те осим ње и не треба других наука. Све што је потребно за образовање духа и право познање ствари, као и однос човјечјега духа према стварима, то расправља и казује филозофија. По томе стојичка филозофија уопће, као и филозофија Марка Аурелија, није искључиво Етика, у данашњем смислу, и уистину је стојичка филозофија ипак један узак филозофски систем. Стојичка се филозофија дијели на три дијела, и у та три дијела се даду збити готово сва питања, којима се филозофија уопће занима. Ту је, прво, логика или дијалектика, која треба да даде метод, којим да се дође до правог сазнања истине. Физика је наука о природи, о поретку ствари и бићу васионе, а етика има задаћу да на темељу података дијалектике и физике изведе консеквенце и примјењује их на живот, на правила о људском раду и дужностима.

У логици је знатно њихово настојање да створе неки апсолутни критеријум истине, нешто, што би било потпуно мјеродавно, да раставља један истинит суд од неистинитог. А да се то постигне, требало је оборити важност субјекта и пренијети је на објекат. У питањима теорије сазнања стојици су за сензуализам и реализам, а отуд се консеквентно изводи онтолошки материјализам, који је код њих у исти мах и пантеизам. Познање истине произлази из стварних утисака спољашњег свијета на наш унутрашњи свијет а никако из самосталног закључивања нашега духа. Стојици не ће ни да чују о платонским урођеним идејама. Него, настаје питање, познате су субјективне варке у сазнању; шта је оно што може посвједочити и разликовати објективну истину од субјективног и нетачног опажања? То је, вели стојицизам сила убјеђења, приморавајућа евиденција истине којом реалност дјелује на наш дух, а истина се може сазнати зато, што је унутрашње биће ствари стално и исто, увијек једнако само себи. Утисак на наш дух дају ствари саме од себе, а да ли је утисак вјеродостојан казује унутрашња умна евиденција, јачина увјерења, што га је утисак ствари у духу произвео. Познање је, дакле, у основи чулно, но по есенцији својој између емпиричности и идејалности. Тако стојицизам. Међутим је јасно да овака дијалектика и овака теорија сазнања није довољно логична, и отуда су изишле и контроверзе у цијелом стојичком систему. Најјача страна стојицизма, то је ипак чиста етика.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Краљица Вила.

Био краљ и краљица, па имали јединца сина. Кад је понарастао прославише његово шишано кумство, а на ту част позваше највиђеније људе из свега свијета.

Бијели двори засјаше од злата и сребра и од хиљаду свијећа, кад у вече у башчи поведоше коло. Дјевојке су биле све једна љепша од друге, а све гледаху у младога краљевића мило и драго.

Кад је била поноћ, разиђоше се гости, а краљевић оде у гај од старих липа, јер је ноћ била сјајна од мјесеца, а њему се није дало спавати. Липе су мирисале кô тамјан из цркве, а краљевић је шетао замишљен по меканој травици.

Наједном угледа усред мјесечине малу вилу, одјевену у красне хаљине од финог ћерћета златом везена. На спуштеној, дугој коси имала је златну круну. Али је била посве, посве мала. Ко лучица! Краљевић се загледа у њу сав у чуду, а она проговори гласом као да сребрно звонце звони:

„Мој лијепи краљевићу, и ја сам била позвана данас теби на шишано кумовање, али пошто сам тако малена, нијесам смјела доћи у коло, него ти се овдје клањам на овој сјајној мјесечини, која је моје сунце!"

Краљевић је био храбар као што су сва разблућена дјеца. Није се ништа бојао, вила му се врло свиђе, па је смјело узе за ручицу. Но она му се отме и нестаде је. У руци му остаде само мала њезина рукавица, тако мала, да је једва навуко на свој најмањи прст.

Замишљен врати се у дворе и никоме не рече, с ким је био. Али другу ноћ опет оде у башчу. Шетао је по бијелој мјесечини и тражио малу вилу, али ње нигдје не бијаше. Од жалости краљевић извади из њедара њезину малу рукавицу и пољуби је. У тај час створи се вила пред њим. Дуго су чаврљали и ћосали заједно, а краљевић опази, да та мала вила свеједнако расте, док с њиме говори. Кад су се растали била је двапут већа од синоћ, па зато ни своје рукавице више није могла навући, кад је добила од краљевића.

— „Узми је, па је чувај ко аманет!“ рече и нестаде је опет.

— „Носићу је на срцу!“ — рече краљевић.

Сваку ноћ састајали су се у башчи њих двоје. Читав дан био је краљевић тужан и мислио је само на њу: хоће ли му ноћас доћи, или неће? И сваку ноћ нарасла је вила већа и већа. Кад је прошло девет ноћи бијаше пун мјесец, а вила је нарасла велика ко краљевић. Весело га дочека и слатким гласом прогука:

— „Док год буде мјесечине, ја ћу ти долазити!“

— „Увијек ћеш бити моја, јер ћу те учинити краљицом. Увијек ћеш ти бити прва и једина и никад друге погледати не ћу!“ викну краљевић.

— „Добро! Докле будеш своју ријеч држао, ја ћу ти бити жена!“

За три дана бијаху сватови од ово двоје дјеце, а љепоти вилиној дивио се сав свијет. Срећно су живјели седам година, а онда стари краљ умрије. На спровод му дође сила свијета, а крај мртвачког лијеса чувале су мртваца најљепше госпође из читаве земље. Била је туде и једна љепојка црвене косе и плава ока. Та се није Богу молила, нит' је у мртвог краља гледала, него је само очима пратила младог краљевића.

Видио је и он, да га гледа лијепа госпођа и било му драго. Кад је велики спровод кренуо на гробље погледао је млади краљевић трипут у замамљиву љепојку, водећи за руку добру своју вилу. Наједном се вила потепе на своју сукњу и мало што не паде.

— „Ју, сукња ми је предуга. Ја опет постајем мања. Шта је то?“

Кад су укопали старог краља, пође она љепотица црвене косе намах уз краљевића путем кући, а он је испод ока свеједнако у њу гледао. Тако није ни видио да му је жена све мања и мања, а кад стигоше кући под старе липе, — нестаде је посве.

Сада краљевић узе за жену ону госпоју црвене косе, али с њоме није ни три дана срећно живио. Тражила је, да јој купи постељу од алема самога, а он то није могао. Жељела је сад ово, сад оно, а све саме ствари, каквих и нема на свијету. Најпошље је краљевић отјера од себе и опет пође сваку мјесечеву ноћ под старе липе, да дозове своју прву жену, своју лијепу и добру вилу.

Али она се више никада није вратила.

Забиљежила од Анђе Косорићеве из Шалоте, код Кључа,

Јелица Беловићева.

Српске народне бајалице.

(Свршетак.)

6. Од црвенке.

Пошла црна квочка с црвеним пилићима. Пошла уз поље, низ поље. Сукоби ју божја мајка, сукоби ју, упита ју: „Куд си пошла црна квочко с црвеним пилићима?“ „Пошла сам уз поље, низ поље позвала ме Мара бајалица (име врачке) да баје, да баје, да драми да драми, да стукне да стукне.

7. Од подљуте.

Једна подљута, две подљуте, три подљуте, четири подљуте, пет подљута, шест подљута, седам подљута, осам подљута, девет подљута. Од девет осам од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три две, од две једна, од једне ни једне. Подљутниче, подбуниче, не подљутуј, не подбуњуј, нити пуцај нити воду пуштај, усани, увени, унатраг удари.

8. Од пљуска.

Црвена пљуска, алска, вилска, гвоздена, дрвена пљуска. Од тридесет и девет руку, пљуско, запалила се Владина фуруна (пећ), гори, бучи, сева, сврби, напредује. Гасила ју Сарајка (Сарајевка) девојка, да угаси, да удрами. Није могла да угаси, није могла да удрами. Појави се Мара бајалица да баје да обаје да драми да удрами, да стукне да устукне. Баја обаја, стукну, устукну. Чим га баја?, чим га обаја?, чим га драми?, чим га удрами? Студеном водицом, из плота травицом и њеном душицом на со, на леб, на траву некошену, на воду непијену. Удрами га, устукну и нема га.

9. Од русе.

Добро јутро русо, колко јутра било, толко јутра дочекала, усанула, увенула, у натраг ударила, из врха се осушила, из корена иструлела.

10. Од вештица (малој деци).

Једна вештица, и т. д. броји се до девет и одузима се од девет онако као код броја 2. и 7. само се дода: Устук уроци, устук уроци, устук уроци.

11. Од бабице.

Пошла Стана колским путем цвилејући до неба, тужејући до земље. Укоби ју божја мајка Богородица па упита: „Чедо, Стано, што цвилиш до неба, што тужиш до земље?“ Кад ме питаш божја мајко Богородице, право да ти кажем: „Укобе ме виле, вештице турске, арнаутске, влашке, одузеше ми снагу, одузеше ми моћ, одузеше ми ум.“ „Не бој се чедо, Стано, довешћу Мару бајалицу, избајаће, испратиће у Калилејску гору, где петао не кукуреће, где кокошка не носи јајца, где овца не блеји, где магаре не риче, где девојка не чешље косу, где се колач не меси,

где се тамњаном не кади, где коњ не вришти.“ Устук уроци, устук уроци, устук уроци.

Напомена: Ово је опет нека врста урока, јер се види из саме бајалице, која је мешавина више овде поменутих бајалица.

12. Од корма.

а) Устрељниче, прострељниче, не севај, не стрељај, не сврби, не боли, већ иди у Калилејску гору, где петао не кукуриче, где овца не блеји, где магаре не риче, где коњ не вришти; удари јелена у рог, а кошуту у стопу. Устук уроци.

б) Издатељу неиздатељу, нада да не изда устук уроци, устук уроци, устук уроци.

в) Ко мени да један нож — ја њему два; ко мени да два ножа — ја њему три; ко мени да три ножа — ја њему четири; ко мени четири — ја њему пет; ко мени пет — ја њему шест; ко мени шест — ја њему седам; ко мени седам — ја њему осам; ко мени осам — ја њему девет. Од девет осам, од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три два, од два један, од један ни један. Устук уроци, устук уроци, устук уроци.

13. Од ала и ветра.

Пошао Влада уз поље, низ поље. Скобила га божја мајка, скобила га упитала: „Куд си пошо, Владо божјаче, куд си пошо?“ „Божја мајко, пођо уз поље, низ поље. Скобише ме страшници, ходници, напрати, алеки, вилеки, с алама, с ветровима. Мечје коже попустише, вучји калпак накривише, напреко ме погледаше, па не могу, не могу.“ Одговара божја мајка: „Владо божјаче, појавила се баба Мара бајалица, да баје да убаје, да драми да удрами. Биће била на ручку, биће била на вечери, биће Влада на њу ударио, биће софру превврнула, биће ложице поломила, биће љуске покидала, биће децу погазила, биће комате помешала, биће панице преклопила. Он није знао, он је погрешио па је на вас ударио. Баба Мара ће да баје да одврне. И баја, и одбаја, и тера и отера од Владе але.

14. Од ницине.

Чувале три девојке овце. Једна глува, друга слепа, а трећа мутава. Докле глува прочула, докле слепа прогледала, докле мутава проговорила, дође вук, узе усоа, узе усоа. (Шта ли му је ово усоа?)

15. Од устију.

Запалила се Сарајевска врата. Не може нико да угаси. Угаси је Мара бајалица. Црвена врбица, студена водица, црвен кончић, зелена травица. Не гари не бучи, Мара бајалица ће те избије низ Тимок (име најближе реке) ће те испрати.

* * *

Ове сам бајалице записао од своје бабе. Седнемо ја и она, па ми она прича управо баје, а ја бележим. Поред бајалица, које бају болесницима, дају им и неке лекове, који не утичу ништа на болесног. Сећам се да ми је баба давала, када сам једном имао прободе, да пијем воду у којој је преноћила главица белог лука са набоденим трњем и да ми је бајала неку бајалицу, коју ми не хтеде казати, говорећи: „Брж' питао, брж' лек био“, али сам чуо да спомиње: црне коње и црне узде. Ако се бајалицама при бајању зева, онда то значи да се болеснику баје, т. ј. да болесник болује од болести којој припада бајалица.

Звездан, 30. јануара 1908. г.

Прибележио: **Јов. Лаз. Јовић.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Из Скандинавије, путничке белешке Светомира Николајевића.

Писац свјежих, једрих и ванредно занимљивих „Листића из књижевности“, који су у своје вријеме, док није настао потоп литерарних студија, читани и куповани са великим нестрпљењем и упознавали млађи нараштај са великим свјетским пјесницима, тим буктињама времена, издао је ових дана једну ванредно симпатичну и интересантну књигу. Г. Николајевић је као члан Међународног Парламентарног Савеза, био у Скандинавији и у овој првој свесци саопштава нам своје утиске из културне земљице Данске.

Није потребно нарочито наглашавати, да г. Николајевић путује, као савршено образован човјек, који не добија своје утиске, као сноб, површно посматрајући предјеле кроз вагонске прозоре, а проучавајући људе, сједећи у каквом отмјеном хотелу и распијаним погледом гледајући на улицу кроз хотелске прозоре. Он, у правом смислу тога значења, проучава земљу кроз коју путује. И да би савршено разумио прилике, у којима живе Данци и да би читалац, који није у интимним односима са историјом, добио живу слику тога народа, г. Николајевић, збијено, концизно, али без филолошке досадности, износи историју тога народа од почетка када је ступио у историју па до данас када је г. Николајевић дошао у Данску. Поред тога г. Николајевић, као литерарни историчар, у површном облику колико то допушта путопис, износи и књижевност тога енергичнога и талентованога народа који је, осамдесетих година, вршио здрав и једар утицај на европску књижевност.

Као и сви радови г. Николајевићеви и овај његов ванредно интересантан путопис има све врлине писца „Листића“. Стил је јасан и непретрпан, али је стил одушевљена млада човјека са поетским талентом. Његов стил је бујнији и интензивнији, него што је стил у каквог млађег човјека. И кад се зна да се за г. Николајевића не може рећи да је млад, онда је тај стил још интересантнији и још топлији. Поред свих својих шесет и неколико година, г. Николајевић има младо и бујно срце, на којем би му требали да завиде многи наши млади старци. И оно што највише чини ову књигу привлачном, то је младићски идеализам, којим је задахнута ова занимљива књига г. Николајевића.

Ову књигу треба свак да чита. А нарочито треба да је читају они неплодни и неенергични наши људи, који сваком, згодном и незгодном, приликом веле, да је Србија мала земља, од које се не може тражити оно, што се, с правом, тражи од великих земаља. Књига г. Николајевића лијепо ће га поучити, да је и Данска мала земља, али да је по култури врло, врло велика, Само се за Данце не може рећи, да су лијени и без енергије да их успављује бескрајна оријенталска немарност. **Т.**

В. А. Мошков. **Новаја теорија Происхожденија човловјека и его вирожденија.** Варшава, 1903. I. дио, стр. 1--239. Цијена 2 рубља.

Већ самим тим, што се ова књига бави само човеком од искони до сад примамљује нас, да и о овом најпознијем створу земаљском коју истину више дознамо. У овом илустрованом делу признатог руског научника на пољу етнологије, фолклора и одличног знаоца турског језика и живота налази се тушта и тма нових скроз оригиналних погледа и закључака. Књига почиње библијском теоријом, прелази на природњачке претпоставке, о леденом периоду, генеалогији човека, о брахикефалима и долихокефалима, о женском питању у опће у доисторијском времену, о физичкој разлици међу вишим и нижим класама, о царској власти, о атавизму, произласку језика, религије и т. д. и т. д. Дакле, у овом одличном делу све што је истакнуто од замашног је интереса научног, па макар се много шта и окресало. Подстрека је толико, да ће се у многоме правцу отворити ново поље за испитивање. **С.**

Prijegled hrv. omlad. knjige. Такав пријеглед упео се писати незрели почетник, учитељ Мађер. Па још га утурао у словенску „Školsku Maticu." Без много труда и разумијевања рубрицира он овдје хрв. омладинске књижевнике и тресе њима, па нека стрепе ти јадници! Мало их је, који добро пролазе. Наши најстарији радници: проф. Ивканец, Стјепан Широла, Јаков Мајнарић једва се смију показати, а млађи Милан Ланг, Адолф Макалe, Јосипа Газвода и Јосип Краљић по готово рђаво животаре. О мени вели милостиво, да сам „првакиња" и „најврснија, али по чему долази до ових титула, то он ни сам ваљда не зна, јер исто тако и неке друге зове „најврснијима." Да је мјесто овог суперлатива боље прегледао сав мој књижевни рад, једнако признат у Хрвата као и у Срба, не би ми био послије опет јавно рекао, да ја „затајујем хрватско име." Он то дакако није рекао из увјерења, него да тиме себе дигне и добије пасош за неке новине, које га прије нијесу хтјеле за сарадника. Наводим то, да покажем, какво је то незрело, површно и конфузно почетничко перо, тај читави Мађер. Најприје ме „вруће" моли, да у српским листовима о њему пишем, а онда у име захвалности устаје „увријеђен" због тога. Па још уображава да је он велик „дипломата"! Жалосно је, да у нас нема форума да суди оваковој чељади!

Јелица Беловићева.

Књижевне и културне биљешке.

Прештампано. Лијепу патриотску пјесму „Музи", нашег дичног сарадника Алексе Р. Шантића прештампала је из нашег листа бр. 4. биоградска „Победа" у 109. бр., а лијепи чланак дра Тих. Р. Ђорђевића „Кувада" прештампала је „Српска Ријеч" у 51. бр.

Добротвори српске школе. Читамо у „Народу", да је познати, велики добротвор српски Љубо Кремановић поклонио српској општини у Мостару 25 акција мостарске српске банке, у вриједности 6000 кр. Тиме је прискочио у помоћ пријекој потреби подизања достојне зграде за српску школу.

Коста Кашиковић добротвор. Нашљедници покојног Косте Кашиковића, угледног српског трговца у Мостару поклонили су српској мостарској општини његову магазу у вриједности 16.000 кр. То је врло племенито дјело, које је потекло иницијативом Браће Ј. Кашиковића, обућара у Мостару. Тиме су нашљедници обесмртили име Костино и златним словима уписали га у добротворе мостарске српске општине.

Карађорђева улица у Атини. Сва грчка и српска штампа одушевљено је поздравила закључак атинске општине: да се једна од највећих улица у Атини назове Карађорђева улица. То је доиста лијеп знак пажње и симпатија јуначког грчког народа према Србима и њихову великану.

Бугарска Академија Наука. Као што јављају неколи листови, бугарско књижевно друштво иницијативом неких својих чланова претвориће се у Академију Наука. Свечано отварање биће о четрдесетогодишњици књижевног друштва, која ће бити у октобру ове године.

Четврта двадесетпетогодишњица. Новосадско народно позориште прославн и четврту двадесетпетогодишњицу својих чланова ове године. Г. Коста Васиљевић, члан и редитељ 16. февр. свечано је прославио славље играјући то вече у Сардуовој „Тоски" Скарпију.

Српска књижевност у Јужној Америци. Један од најраспрострањенијих илустрованих листова у Бујнос-Ајресу „Papel и Tinta" донио је у свесци за јануар ове године у преводу приповијетку Лазе Лазаревића „На бунару", с особитим погледом на наше народне обичаје, у колико се у тој приповијетци спомињу.

Двадесетпетогодишњица. Госпођа Зорка Тодосићка, чланица Краљевско-Српског позоришта у Биограду, прославила је 7. марта двадесетпетогодишњицу свога глумачког рада. Тај дан у позоришту се одиграо водвиљ „Мамзел Нитуш", гдје је слављеница играла главну улогу.

Стјечај за награду. Српска Академија расписала је стјечај за награду за 1908. годину из књижевног фонда Милоша Ж. Петровића. Награда је 600 дин. у злату за најбољи оригинални спис из области економских наука. Рок је стјечају 31. децембар ове године. Награђено дјело својина је писчева, а награду добије кад поднесе 50 комада штампаног дјела.

Народне читаонице у Црној Гори. Министарство просвјете створило је нарочита правила, по којима свака основна школа у Црној Гори мора имати своју књижницу са читаоницом. Књижницама ће управљати нарочити одбори за народно просвјећивање.

За Скопљанску гимназију. Ученици Мојсијеве вјере свију биоградских гимназија приредили су 9. марта нарочити концерат чији су приход употребили као помоћ за изгорелу српску гимназију у Скопљу. На том је концерту представљана први пут „Естира", драма у 5 чинова, превела госпођа Естира Ш. Русо, учитељица. Концерту су судјеловали неки чланови Краљевско Српског позоришта и чувени пјевач Турински. Ово је доиста лијеп примјер.

Мали зборник молитава. Васа Витојевић, учитељ и школ. управитељ у Северину код Беловара штампа »Мали зборник молитава". У њему ће бити најпотребније молитве и то обичним српским словима. Цијена је књизи само 20 потура. Претплата се шаље издавачу у Северин.

Школски надзорник. Јесенас је изабрат бањалучки српски учитељ Милош Костић за школског надзорника епархије бањалучке и доњо-тузланске. Око половине фебруара, као што јавља бањалучка „Отаџбина“ потврдио га је епархијски савјет, који ће му издати и декрет. Честитајући Костићу као најстаријем и врло заслужном српском учитељу у овим земљама, напомињемо учитељима да би на његово мјесто у Великом Просвјетном Савјету требали бирати другог учитеља, јер он је свакако као надзорник природни члан Великог Просвјетног Савјета, а један учитељ недостаје.

Најзнаменитије животиње. Ђорђе М. Раца, учитељ трговачке школе и Адам Нејић, школски управитељ у Сарајеву штампају књигу: Најзнаменитије животиње, биолошки начин посматрања. Књига је згодна за сваког пријатеља природе, а нарочито за основне школе и учитеље. Описаних животиња има стотина, те ће књига изнијети 15 табака. Цијена је само 2 кр., а ко спреми још 20 потура добива је франко. У прошлом броју донијели смо за углед из те књиге опис лава.

Девети пјесник. Зими 1896./97. доведе једанпут бивши мостарски окружник Јаков Војводић фра-Грգу Мартића, који је у то доба био на кратко вријеме у Мостару, у канцеларију окружне области, гдје га је проводао кроз цијелу кућу. У једној соби сјеђаше писар пок. Јово Милић и вјежбаше се на писаћој машини „Хамонд“. Фра Грго не бијаше до тад видио ту справу, па се веома интересирао. Да му што боље објасни, Војводић нареди писару, да на машини пише по његову диктанду: „Фра Грго Мартић, I. босанско-херцеговачки пјесник.“ Писар Милић, као почетник, погријеши у писању, и кад Војводић узе папир, да покаже Фра-Грги, како је написано, изненади се и дрекну на писара, јер је стајало IX. мјесто I. На то се Фра Грго благо осмјехну и шапшући Милића по рамену рече: „Право имаш синко! Тамам си погодио, баш сам девети. Какав први, какс трице!“

Свјетлост. Тако се зове нови српски лист, што је почео излазити у Биограду од 15. марта као орган друштва за школску хигијену и народно просвјећивање. Лист је илустрован и излази у мјесечним свескама. У њему ће се расправљати сва питања из школске хигијене и народног просвјећивања. Годишња цијена за чланове 2 дин. а за друге 8 дин. у Србији, а изван Србије за чланове 6 дин. а за нечланове 10 дин. Први број добро је уређен и може се лист препоручити свакоме.

Нов позоришни комад. Познати српски умјетник чича-Илија Станојевић написао је нов комад из биоградског живота под натписом „Дорћолска посла“. Комад ће се ускоро приказати у Нар. позоришту у Биограду; главне ће улоге бити у рукама самог писца и г. Саве Тодоровића.

- - -

ЧИТУЛА.

Едмондо Де Амичис. По вијестима из Бордигере умро је 27. пр. мј. познати талијански писац Едмондо Де Амичис. Модерна талијанска литература губи у њему једног врсног радника. Родио се 21. октобра 1846. у Онељи. Учио је војничку школу у Модени, а г. 1865. постаде потпоручник, те је 1866. судјеловао у битци код Кустоце. У тим годинама почиње његов књижевни рад, испуњен махом војничким животом. У Фиоренци је уређивао ревију „Италија Милитаре“, у којој је шибао уредбу и поступак у талијанској војсци, те је тиме допринио реформама у војничком казненом поступку. Концем шездесетих година изашла је прва свеска његових новела. Путовао је у Сјеверну Африку, Јужну Америку, Шпанију, Холандију, Енглеску, Турску и Француску, те је ова путовања и описивао, што се у оно вријеме врло радо читало. Од велике су књижевне вриједности његова дјела „Међу пријатељима“ и „Срце“, његово ремек-дјело, којим је стекао силан глас и које талијанска критика убраја у најзнаменитије дјело лијепе књижевности послије Манцонијевих »Вјерених«. Средином осамдесетих година прелази Амичис у својим романима на поље социјално и почиње са дјелом: »Преко Океана«, коме је за предмет узео једно своје путовање у Аргентину. Задњих година јавља се Амичис као присталица социјално-демократске странке, те је у томе смислу писао више дјела чисто политичког садржаја. У »Новој Антологији« обједоданио је више интересантних успомена из доба своје младости. Задње је његово дјело »Заносни говори« које је изишло у год. 1895. Де Амичис је једна од сјајних појава на књижевном пољу Италије, те је својим обилатим радом створио нови правац у талијанској литератури. Његова дјела пуна су нежности, доброте, љепоте и љубави; он у реалним сликама из живота тражи само добру и племениту страну.

Де Амичис је превођен и на српски. Преведено је његово одлично дјело „Срце“, а Српска Књижевна Задруга је прошле године издала његов путопис „Холандска“.

„Срп. Ријеч“.

Кузман Паштровић. У Крушевцу је умро умировљени директор гимназије и новинарски радник Кузман Паштровић. Покојник се родио у Новиграду, у далматинским котарима 14. септембра 1845. Гимназију је свршио у Задру, а затим започео војно-љекарску школу у Бечу. Али жеља га је вукла у слободну српску земљу, те остави Беч и пређе у Србију 1866. и уписа се у велику школу, гдје сврши филозофски факултет. По свршетку школе био је постављен за практиканта у министарству спољашњих послова, а затим за предавача, па професора у Крагујевцу, Ужицу, Зајечару, Нишу, Свилајнцу и Крушевцу. Паштровић је био Србин римо-католичке вјере, али је сву дјецу крстио у православљу. Говорио је талијански, француски и њемачки. Писао је по листовима разне чланке и понешто преводио. Бог да га прости и помилује!

Др. Јан Палацки. Исти дан, кад је умро Сватоплук Чех, изгубио је чешки народ још једног научника и истакнутог политичара. У Златном Прагу 10. фебруара умро је у 78. г. живота доктор права и филозофије, професор Јан Палацки, син славног чешког историчара и родољуба дра Франтишка Палацког. Свршив универзитетске науке, посветио се академијској карјери и постао доцентом за ботанички земљопис на прашком чешком универзитету. Доцније је постао редован професор. Неко вријеме био је и посланик на чешком земаљском сабору.

Стојан Бошковић. У Биограду је преминуо 22. фебруара професор, историчар, књижевник, посланик и министар Стојан Бошковић. Покојник је рођен 1833. године у Свилајнцу. У Биограду је свршио филозофију и права на тадашњем лицеју. Још године 1869. био је начелник министарства спољашњих послова, а године 1875. постао је министар просвјете. Био је и професором велике школе, доцније поново министар просвјете, па онда посланик на румунском, грчком, и француском двору. У књижевности се јавио још 1851. и то у „Срп. Новинама“, „Седмици“ и „Шумадинци“. Год. 1857. штампао је превод Левичингова романа »Црногорац«. Год. 1862. постао је члан Српског Ученог Друштва, а 1867. издао је прву књигу Историје Свијета за народ и школу. Друга књига изашла је 1872. г. Био је почасни члан Матице Српске, и предсједник одсјека историјских и државних наука, те је изнио предлог о издавању великог научног рјечника на српско-хрватском и бугарском језику. Покој му души!

Архимандрит Кирило. У Биограду 6. марта преминуо је послије дужег боловања архимандрит Кирило Јовичић, бивши ректор богословије св. Саве. Црква у Србији губи у њему једног од најбољих школованих свештеника. Покојник се родио 14. фебруара 1837. у селу Божуреву (Србија). Основну школу свршио је у мјесту рођења, а нижу гимназију и стару богословију у Биограду 1857. С почетка је био учитељ, а 1863. оде у Русију, гдје сврши духовну академију. Вративши се из Русије постаде

супленат, затим професор на биоградској гимназији, а доцније и на богословији. Био је при оснивању нове богословије св. Саве први ректор. Радио је на књижевности. Написао је приповијетку Робињица алата, поред тога има доста научних богословских радова. Превео је с руског Гогољева „Ревизора“; Криловљеве Басне и још неке ствари. Послужио је цркви и народу 49 година као свештеник. Бог да га прости и помилује!

Миле пл. Дракулић. У Загребу је умро 23. фебруара добротвор српске привредне омладине Миле пл. Дракулић, капетан у 83. години живота. Покојник је још за живота оставио „Привреднику“ све своје папире од вриједности у износу 10.000 кр., са нарочитом препоруком да се оснује фонд, који ће носити његово име, а њиме да рукује „Привредник“. Приход од тога фонда да се троши око намјештања Срба шегрта за изучавање заната и трговине. Тиме је покојник стекао име великог добротвора, кога ће се српска омладина вјечито сјећати и бити му захвална. Слава му и покој му души.

Нове књиге и листови.

Радикал, лист српске народне радикалне странке. Излази у Руми сваког петка. Година I. Власник и главни уредник Др. Жарко Миладиновић. Одговорни уредник Јован И. Радивојевић. Годишња цијена 8 кр.

Домовина, политички лист, излази у Биограду сваког четвртка. Власник и одговорни уредник Душан Пејовић, филозоф. Годишња претплата за Србију 5 дин. а за друге земље 10 круна. Ово је лист црногорске емиграције, који се уређује врло добро и може се свакоме препоручити.

Књиге Матице Српске.

Породица у уметничкој песми српској. Књиге за народ, издаје Матица Српска из задужбине Петра Коњевића. Свеска 123. у Новом Саду, 1908. Цијена 20 хел.

Прилози о економском стању у Угарској и у нашем народу. Написао Љубомир Лотић, бр. 23. Награђено и штампано из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије у Новом Саду, издање Матице Српске. 1908. Цијена 2 круне.

Летопис Матице Српске. Година LXXXIV, књига 248. Свеска II. за год. 1908. У Новом Саду, издање Матице Српске. 1908. Цијена 1 круна.

Књиге Српске Краљевске Академије.

Годишњак Српске Краљевске Академије. XX. 1906. Биоград, штампано у државној штампарији 1907. Цијена 1 дин.

Глас Српске Краљевске Академије LXXIV. Други разред 45. У Биограду Државна штампарија, 1907. Цијена 2 дин.

Глас Српске Краљевске Академије. LXXIII. Први разред 29. Биоград. Државна штампарија, 1907. Цијена 2 дин.

Црна Гора за Морејског рата (1684.—1699.) од Јов. Н. Томића. Биоград. Држ. Штампарија 1907. Цијена 3 дин.

Српске народне игре, уредио Др. Тих. Р. Ђорђевић, књ. I. Српски етнографски зборник. Књ. 9. У Биограду. Држ. штампарија 1907. Цијена 2 дин.

Глас Српске Краљевске Академије LXXII. Други разред. 44. Биоград, држ. штампарија 1907. Цијена 2 дин.

Обичаји народа српскога, књига прва. Српски етнографски зборник, књига седма. Биоград, држ. штампарија, 1907. Цијена 3 дин.

Насеља српских земаља, књига IV. Са 11 скица у тексту и атласом св. IV. Уредио Др. Јован Цвијић. Српски етнографски зборник, књига осма. У Биограду, држ. штампарија 1907. Цијена 6 дин.

Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа, прво одјељење, књига IV. Матије Властара Синтагмат. Азбучни зборник византијских црквених и државних закона и правила. Словенски превод времена Душанова, издао Стојан Новаковић. Прво издање награђено из задужбине дра Н. Крстића. Биоград, држ. штампарија 1907. Цијена 6 дин.

Насеља српских земаља, књ. IV. Атлас. Уредио др. J. Цвијић. Са 10 карата и 86 фотографских снимака и слика. Биоград, држ. штампарија, 1907. Цијена 4 дин.

Споменик, XLV. Други разред, 38. Библиографија Српско-хрватске драмске књижевности. Израдио проф. Владан Јовановић. Биоград, држ. штампарија, 1907. Цијена 2 дин.

Српски марш Њ. В. краља Петра I. од Јос. Бродила, за тамбурашки збор удесио Војислав Јунгић. Сарајево, 1907. Издање у сопственој наклади. Цијена 3 круне.

О слободи воље Моралној и кривичној одговорности од др. Бранислава Петронијевића проф. универзитета. Београд, држ. штампарија 1908. Цијена 2 дин.

Немирне душе од Симе Матавуља, с поговором J. Скерлића. С. Б. Цвијановић. Биоград. 1908.

На дну, од Максима Горког, драмске слике у 4 чина. С руског превела Мага Магазиновић. Мала библиотека. 148/149.

Стојан Мутикаша, роман. Написао Свет. Ћоровић. Мала библиотека. 141—147.

Српска Књижевна задруга.

Песме Војислава J. Илића I. Београд. Нова штампарија. Давидовић, 1907. Цијена 3.50 дин.

Писма из Италије Љубомира П. Ненадовића. Београд Штампарија Доситије Обрадовић. 1907. Цијена 2 дин.

Зона Замфирова приповијетка Стевана С. Сремца. Београд. Нова штампарија „Давидовић“. 1907. Цијена 2 дин.

С планине и испод планине. Петар Кочић. Београд. Нова штампарија - Давидовић. 1907. Цијена 2 дин.

Енејида. Публија Вергилија Марона, Епски спев. С латинског превео др. Н. Вулић. Београд, штампарија Д. Димитријевић. 1907. Цијена 2 дин.

Мртва стража од Болеслава Пруса, с пољског превео Лазар Р. Кнежевић. Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1907. Цијена 3 дин.

Баја Гање од Алексе Константинова. Превод Аксентија Вацете Рујанца. Београд, штампарија Д. Димитријевића. 1907. Цијена 2 дин.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. **Ђаци,** учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 9. САРАЈЕВО, 30. марта 1908. Год. XXIII.

Васо Кондић, Бања Лука.

И шуме наше плачу.

I.

Раскопаше се вилински двори, порушише се у поноре крсташко-орловска гнијезда и нестаде шарених рисова, који цареваше над осталим звјерињем, а кроз кривокуке долине на онтрљасте висове нашег непрегледног Грмеч-планине, разлијеже се јека од тестере и сјекире, а дрво по дрво лагано пада с потмулом хуком, пада, пада као ратник у љутом боју, да се више никада не дигне.

Туда је некада био мир и тишина: весео је чобанин напасао своја стада, одмарајући се у вјечитом хладу, а сада га жестоко сунце жеже, сасушује му срж у костима и пије му крв. Он, измучен, корача као оживјели костур из гроба и гледа то својим рођеним очима, гледа па шкргуће зубима и уздише, подижући своју главу небу, шапућући тајно: Има ли Бога?! Али, небо се сакрило у облаке, па се не да виђати... а сунце га немилосно пржи кроз те облаке....

— Чија ли нас уста проклеше? Никада му Бог раја не дô! — Ох! Ох! — јечао је његов паћенички глас кроз огољеле дубраве мирисног Грмеча, одбијајући се од камена до камена студенога.

II.

Сваки цилик тестере и сваки сјекирин ударац, задијевао се дубоко у срце становницима тога краја. Као огромни разорен мравињак, људи дрвосјече расути по косама и удолинама, свлачили су стабла и обарали шуму. Чобани су шервањили око њих, мотрећи са тугом у срцу своју рођену пропаст. Погледи им се отимаху преко огољелих висова, који изгледаху као крила очупана орла на умору, па се ломљаху тамо далеко, далеко према сињем Јадранском мору; само би модрикасти дим од жељезнице и ватара, мијешајући се са сивастим облацима, који се колуташе тамо и амо, застирао овдје, ондје, далеке видике.

Надгледници би пролијетали око радника одгонећи чобане, који су им прилазили и свађали се с њима, што им шуму сијеку.

Тако је било у почетку прве шумске сјече.

Најтеже им је било излазити на крај са чобанином Радом, Радом виленаком, будалином Радом, — тако су га звали и надгледници и раденици, због тога што се он разговарао само с дрветима, птицама и својим козама, а људи се клонио.

То је била једна пуста и огромна планинска људескара; био је вјечити чобанин. Он је највише ударао на раднике, што дођоше и расплашише му мећеде, па се нема с ким рвати. Његов високи стас и широка плећа сваког су задивљавала. Шуму је своју волио више него ишта на овом свијету.

Испочетка се тукао с радницима, кад га не хтједоше послушати да не сијеку. Он истуче једног, ударе двојица, он и двојицу, ударе тројица, он и тројицу, ударе четверица, петерица, шестерица и тако их се начета по двадесет, па му се објесе, као мали мрави великом мраву кад упадне у мали мравињак.

Тако све док су ту били радници са стране, чијег језика он није разумијевао. Послије су се радници измјењивали. Дођоше домаћи људи. Раде се није са овима свађао, ни тукао, било му их је жао, већ им је причао страшне језовите приче, како су то свако дрво обиљежиле виле и вјештице, како ће сваког од њих забољети, како ће му се догодити ово или оно. Измишљао је сва могућа чуда и бајке на свијету, облијетајући око њих као каква птица, чијем се гнијезду примакао непријатељ, да јој птиће пождере, а она поскакује с гране на грану и пишти.

Неким се радницима и догађало, што им је Раде прорекао, па су многи постали сујевјерни. Али није ништа помогло, шума је сваког дана падала поред свега тога, а Раде се враћао с мраком пун жалости, гонећи своје козе.

Кад сатјера козе у свој мали торић, он се одмах послије муже изгуби у сутон....

III.

Мрка Радина сјенка у ноћи, која постајаше све тавнија и тавнија, посртала је од стабла до стабла, што су тог дана посјечена по косама и удолинама и нешто се сагињала над њима.

То се Раде опраштао са својом шумом, као са својим кућњим укопницима. Код сваког се стабла сагне, притисне га на своја гола, руњава прса, па загрли и пољуби.

— Мили моји! Рођени моји! Рано моја, сјутра се већ нећемо виђети — чуо се његов јадиков, мукли глас у ноћи, — ој, јаворе, мој зелен боре, моја рано љута, зар ћемо се растати, а знам те, има, ево, прео четрес' година, кад си био мали, овлицни, а и ја био козарчић, па те ћедо, са својом сикирицом посјећи, да нараним јарад твојим лишћем, а ти ми рече: немој ме Раде сјећи, чинићу ти лада, а ти можеш и 'нако ранити мојим лишћем своју јарад сваког љета, а послије кад одрастем и будем за гусле, онда ме посијеци и, — ја те ето остави'; не ћедо' те сјећи, јер си ми био сваки дан дражи. Па ето видиш сад, рано моја, сад ћемо се растати... Како ми мирно лежиш; не плачеш кô јутрос кад су те сјекли. Сад ћу ја плакати.... Еј мајко моја, шта смо дочекали!

— — — — — — — — — — — — —

Већ је било велико вечерно доба кад се Раде вратио уморан из шуме своме тору. Зељов, који је лежао уз торарску колибу, кад га опази, шкомуцну и подиже се, па се поче умиљавати око његових ногу, протежући се.

— О Зељо мој, ти си гладан, нијеси ни вечерô; заборавио сам ти дати. А нијесам ни ја ни ручô, а сит сам нешто. Раде се завуче у ниску колибу, подиже сламу испод поглавача и извуче једну загорјелу кору јечменице и баци Зељову. Зељов је дочека не даде јој ни пасти на земљу, па се слеже и часком је прождрије. Ватра, која је била наложена пред колибом, већ се потмилила. Раде баци још двије, три гране, изу опанке, па и он леже. Превртао се и окретао цијелу ноћ, а никако заспати. Кад се даница родила, он устаде и сједе код потмиљене ватре. Сјаркао је угарке и сам се са собом разговарао.

У тору се чуло прскање и пуцукање козијих ногу, а вјетрић је доносио онај јак задах козијег ђубрета, што пали по грлу и ноздрвама.

— Ето ми тора! И то ми је тор од осам љеса, — говорио је Раде гласно — са четрдесет љеса на осам. О Боже, Боже мој!

Зељов се подиже са свог мјеста, па леже уз ватру близу Радина кољена, наслонивши главу на његов опанак. Гледао је у Раду

мирно, паметно, као да све разумије и осјећа оно, што је и Раде осјећао, па је и он понекад пуштао шкомуцањем неки жалостан глас од себе, који је Раде разумио.

На истоку су се лагано гасиле звијезде и почела је помало освајати зорина румен.

Раде се диже и поче ходати око тора и колибе, зијевајући; задио је обје руке за пришапљај, па пун жалости, пун туге, као човјек, коме сваки дан мртвачка носила изилазе из куће, корача несигурно, као да и не иде по земљи, а све једнако ослушкује гласове и узвике радника, онамо преко бријега, који су се већ почели будити. Страшнији су му и мржи били ти гласови од вучијег и међеђег завијања и урликања.

Он истјера козе из тора и потјера опет на ону страну, као да га нешто вуче.

IV.

Код сваког је комца, гдје је вис, направљено точило, низ које се спуштају посјечена стабла. Тек се чује овдје, ондје: ррсс, ррсс, а радници доље дочекују и извлаче. Дрвосјече говоре са неким поносом, да нијђе дрво неће остати, јер су направљене разне справе, па се извлаче и из таких думача и мјеста, гдје Бог ђавола не би могао наћи.

Раде стоји код њих и све то слуша; слуша, а чини му се као да сања некакав дугачак сан, из кога се, шале, не може да пробуди, а овамо баш зна да то није сан, него страшна јава.

Да ти радници нијесу домаћи људи и све сами познаници Радини, он би окренуо главу од њих, не би их ни слушао, ишао би даље, али види да људи воле да се с њим мало нашале и, кад их надгледници не виде, да слушају Радине силне приче, па то Ради мило, и све прилази од једних до других, па им готово шапатом прича, прича како му је казивао покојни отац, да је чуо опет од свог оца: „Доћи ће, каже, дјецо, земан, па ће се вама, или вашој дјеци, или унучадима вашим, увући у њедра змије љутице — отровнице и у њедрима ће направити гнијездо и излећи мале змијиће, који ће вас уједати и нећете их моћи избацити брез вашег великог јада и ваше смрти“....

Људи се безазлено смију том Радином причању, а Ради то тешко, претешко, па се здрне и иде даље. Не мисли ни о козама. Некад он иде на једну, а козе на другу страну. Смете се и забаса, као да је дошао у какав други, непознати крај, па нигдје пута, нигдје стазе, већ лута онако као без памети.

Читав му се свијет преврнуо. Тај дан био је најмучнији, управо страшан. Дође до пошљедње групе на крају, гдје су сјекли сами његови сељани, комшије, који дођоше да зараде коју пару, угледајући се једни на друге.

Раде стаде пред њих врло оштра и озбиљна лица, као отац кад стане пред своје дијете, које је нешто пуно скривило, да га избије или укори. Погледа пријекорним погледом по њима, махну главом неколико пута, па стаде нешто сам у себи говорити, турајући свој фес са љеванским већ подераним шалом са знојава чела на затиок.

— О, браћо моја, што то радите, зар вас не боли срце? Сијечете своје рођено месо! Сијечете нашу башчу! То је башча наша! То је наше смиље и босиље, што га туђину дајете! Зар не видите, Бог вас видио, да са сваког тог дрвцета, кога куцнете, падају капљице. Тако ми неба и земље, и тако ми грјешне утробе моје несрећне мајке, која ме избацила на овај чемерни бусен земље, то није роса са грана, кô што ви мислите, то су сузе — и шуме наше плачу!

Људима се у тај час учини као да из Раде говори нека виша сила, запањише се, отпустише руке, испустише тестере и сјекире, а на спржена им мрка лица паде још тамнија мрчина, па уздахнуше:

— Ја шта ћемо? Гладни смо! 'љеба немамо!

— Умрите: Не дајте сјећи!

Ова необична и слободна ријеч као да је већ одавно чекала као птица у кафезу да прхне у чист, слободан зрак.

Али, Раду чобанина нешто снажно и тврдо изненада удари у леђа, он посрну, запе, и зари лицем у земљу, а обли га крв.

Док се исправљао звекнуше му ланци

на рукама у један трен ока.

— Бунитељу! У име закона!! — грмнуше на њега четверица царских оружаних људи. Ти си она птица, коју ми одавно прежамо, — и упријеше му бајонете у прса.

— У име закона напријед!

Раде изненађен погледа око себе и виђе шта би.

— Ето Вам, браћо, то мојих коза, отјерајте и' мојој кући и пазите на њи'. Ја рекô истину и одо'!..

За час се све утиша, као да наста нека укоченост међу радницима, који су запањени гледали како Радин високи стас одмиче кривудавом стазом пред жандарима, обзирући се и запиткујући гониоце:

— Какво сам зло учинио, да ме вежете и гоните?!

Мјесто одговора на Радина широка леђа падали су тврди и јаки ударци кâса, а Раде се, мјесто јаука и бола, смијешио. Тако читавим путем. Једном се од гонилаца учини тај Радин смијех као неки пркос и хтједе га бајонетом, од једа да прободе, али га други спријечише.

Под једном стрмом косом, крај радничке колибе, превијали су радници своја два осакаћена друга, полажући их на носила. Једном је пребијена нога, а другом одсјечени прсти у обје ноге. Пратња застаде. Раде упознаде у тим осакаћеним људима своје сељане, па подиже своје свезане руке на прса.

— Јесам ли вам говорио браћо: оканите се, а ви ме не послушасте... Да, не послушасте ме, а и сами видите, да — и дрвета наша плачу, а ми немамо срца... Али... да, ваша ће дјеца добити сад за то по педесет воринти, а ви... и ви сте ето добили...

Жандари гурнуше Раду и он пође пред њима, једнако понављајући:

— Еј мајко моја, и шуме наше плачу... а ми немамо срца свога . . . .

У манастиру.

Лукијану М. Брчанину, јеромонаху.

I. Веруј!

Верује! Бог ће светли опет земљи доћи!
Бог правде, истине, бесмртности века;
Са њиме ће Беле Воде шумом поћи
Воде обновљења грешнога човека...
Греди Христос дивни. Бог братства, љубави;
Њега носе брујни облаци у слави.
И анђела чете пред њим с песмом ходе
Неће Он са судом и казнама прићи
Већ опет с праштањем васељеном ће ићи
Са великим словом вечните слободе....

Побеђен ће бити дахом уста нежних
Антихрист лукави, враг човечје душе...
Легиони гордих демона метежних,
И разделиће се зрак од вечне тмуше.
Пашће идол златни, пашће Молох мрачни,
Срушиће га Енох, син Божији зрачни.
И људство ће бити слободно од страха!
Мученик Голготе, осуђеник Рима,
Бог земних племена из Јерусалима
Васкрснуће људство над могилом праха!

И ми ћемо закон јединства познати...
Хармонију духа и ускрслог тела.
И тад ћемо срцем просветљеним сјати —
Преобразиће се васиона цела..
Прах ће плоти тада ко злато да сија:
Родиће се Адам, погинуће змија...
Вратиће се славе човечији сјај
Веруј! Христос иде! Моли се и надај!
Не плачи над судбом света, већ с њим страдај:
Ускрснуће Едем... вратиће се рај.

Д. Ј. Филиповић, Каменово.

Из песама: „Кроз Векове“.

Пролог.

Нерадо разгрћем плашт што ми прси скрива
И нерадо дижем охолу десницу своју,
На којој стари гитар бунтовни сан снива,
Занесен у древне приче о вечном боју
Између: Бога, људи, судбине и воље страшне,
Ријући бесним духом световe мртве, прашне.

Ал' гоњен силним валом, оним што живот буди
Из мртве сенке, у сате пролећних ведрих дана,
Ја морам пустит' душу, да небом песме блуди
И да је гледам охол, како се разиграна
Маше за кугле хладне умрлих планета
И сише из њих тајне скривене тисуће лета.

Изнад смрдљивог блата, да кренем моћном снагом,
Гони ме блесак душе. И ко огњени змаје
С хуком ћу небу прнут' и у ваздуху благом,
Где вечност сазнања очи генију душе даје,
Познаћу смисо прави живота и ток дана.
Сазнањем вечним биће ми душа окупана.

I.

Донес'те ми црну ризу
И псалтире и тимпане
И хоругве црне боје,
Да оплачем ове дане.
Живот мој је рушевина,
Сушта слика Вавилона,
Не покреће ништа наду
А самртна јече звона....

Донес'те ми ризу црну...
Шта је живот? — Море сласти,
Борбе, крви, славе, сјаја,
Страшне туге и преласти.
На једну ли скренеш страну —
Бићеш царем милиона;
На другу ли ступиш стазу
Бићеш бедник. Јече звона....

Донес'те ми црну ризу,
Да покријем срце врело.
Љубило је, мрзело је,
Да је болно ископнело.
Нашто срца, да л' га има
Немилосна васиона,
Кад световe у прах руши?
Чујем бију смртна звона...

Донес'те ми црну ризу,
Ноћ је црна што ће доћи.
.... Мрак и светлост, живот и смрт —
Вечна песма страшне моћи.
Ал' та песма кроз векове
Звони кроз двер региона
И громове бацајући
Влада светом. Бију звона....

Донес'те ми црну ризу,
Да покријем плећа моја
И псалтире, да чујете
Тврду песму холог поја,
Која грми шибајући
И богове са амвона,
Смејућ' им се ништавилу
Спрам вечности. Бију звона...

Бију звона, а ти јеци
Уз тимпанску песму хује
Кô вранова чета када
С орловима заратује.
А над киме? Над витезом,
Над његовом врућом крви.
Бију звона — време живот
Под жрвањом страшним мрви.

Идем, тонем... Уз стихире
Звонâ тело моје хладни.
Преко њега пребаците
Кострет — дарак света задњи.
И краљ 'вако мрети мора —
Место ризе гроб га крије;
Место песме над гробом му
Курјак гладан у ноћ вије.

Мићун М. Павићевић, Цетиње.

Горштак.

Пун крви, живота, топлине и даха,
Снажан, самоник'о на голој врлети,
Силан и одважан, кô бура без страха,
Чува вјеру, понос и аманет свети.

Од искони ту је — у свом самостану:
Преживио безброј окршаја, јада;
И његова духа силу богодану
У све окршаје нико не савлада!

Заставу слободе на оштрицу мача
Проносио је смјело кроз борбе крваве.
Поносита чела, без ропње и плача
Високо се диго на врхунцу славе.

А данас у бури савременог жића:
Његово се име с позорнице брише,
А он јецајући за крвопролића,
Стегнут у ланцима, ћутећи издише...

Пера В. Јовановић, Биоград.

Окамењено срце.

Бајка.

(Свршетак).

Цио дан и цијеле ноћи слушала је Загоркиња великога старца и ни за шта га више није питала. А и старац се на њу навикао и кад је она сједјела на нискум гранама старога храста, слушајући његове бесједе, и он се њој умиљавао, но она сама никад није почињала говор.

Једном дође старцу и неки слијепи гуслар, из оних времена, кад су гуслари пјевали само славу и јунаштво оних људи, који су највише људске крви пролили. Његово је лице било жалосно; у изнемоглим рукама држао је умукле гусле, од којих су се некада разлијегали моћни звуци побједних пјесама. И само њега једнога старац није могао да утјеши.

— Стари свијет одлази, за њ нема мјеста у царству Христовом! говораше старац слијепом гуслару. - Вјеруј у јединогá и истиног Бога и покај се!

— Ја сам већ доста остарио, — одговори гуслар, — све што ми је негда било мило и драго, данас

лежи под земљом. — Немам моћи да вјерујем у нов живот.

— Иди с миром. Ја ћу се молити Богу за спасење душе твоје, рече старац, пољубивши старога гуслара. — Ништа више не могу за тебе учинити.

Старог свијета нестаје, цвркутаху птичице по дрвећу ове давнашње чаробне шуме, у којој су некад само виле живјеле.

— Какав свијет? питаху виле.

— Онај, који је некада живио по цијелом подножју Шаре планине, спуштајући се на југ до бијелог мора.

— Па шта ће наступити сада? са страхом питаху виле.

Но птице нијесу умјеле ништа одговорити. Остале виле са сјевера, поплашене за своју усамљену сестру Загоркињу вилу, зваше је да иде с њима, али она одби њихов позив.

— Старог свијета нестаје, разумијеш ли ти? — говораху јој сестре.

— Знам. Ја остајем да живим у новом свијету, гдје нема злобе и лукавства, гдје царује правда и правица.

— Па у новом свијету нема мјеста за духове!

— Нема! одговори Загоркиња.

Сестре се опростише с њом и одлетјеше на сјевер да јаве браћи и сестрама о смаку свијета и о погибији њихове сестре Загоркиње.

Прође још стотину година. Старац је одавно умро. Велики храст у велико остарио, а остарјела би и Загоркиња, само кад би виле могле остарити.

Одавно је околину Шаре населило српско племе. Одавно и вила са свога остарјелог храста гледа дивно засијана поља, лијепа села и вароши, окићене дивним шумарцима. Дошао је нови свијет, али завист и злоба остала иста.

Жалосно гледаше Загоркиња са свога високог храста и једнако се надала да ће наступити Царство Божје, о коме је некад онај старац говорио.

Прошло је још стотину и више година.

Једнога дана спази Загоркиња како долином ријеке Бистрице пролазе наоружани витези са оклопима и шљемовима, понекад читава поворка, којој не мореш краја сагледати. Сви су они журили да ослободе Христов Гроб из руку невјерника. Опет су се разлијегали гласи небеског мира.

Много је витеза прошло и поред Загоркиње, а многи се вратише кући. И опет рат, и опет људска крв, и тако прође још стотину година.

Једне године сазнаде Загоркиња, да су Срби изабрали новога цара — Уроша, човјека правичног и побожног. Обрадова се и она, јер се надаше, да ће сада наступити мир у цијелој земљи.

Али путници, кроз шуму пролазећи, причаху јој страшне ствари; причаху јој да су се Мрњачевићи побунили против Уроша, да га гоне, и да он са мањином војске бјежи на сјевер, гдје га чекају његови вјерни пријатељи и савезници Лазар и Вук, са силном војском.

Загоркиња жалосно климну главом и замисли се. На једанпут је из заноса трже звекет оружја и лавеж паса. Она се попе на врх свога високога храста и спази људе, гдје са псима јуре једног младог човјека.

— Убите га, убите! — викаху они. — То је Урош.

Док си лупио длан о длан, Загоркиња је скочила са свога храста; испред паса баци свој огртач и одједном настаде густа помрчина, да пси не знађаху гдје ће, а људи не виђаху један другог. Не знајући пута, сви залуташе и одоше на другу, противну страну, гдје по помрчини нагазише на ријеку Бистрицу, одакле једва живот спасоше. Благодарећи томе и Урош се спасе.

Кад је било око пола ноћи, Загоркиња изведе Уроша и показа му пут на сјевер. Но, да не би какогод пут изгубио, она запали свој стари храст, како би му пламен старог храста цијелим путем свијетлио.

До јутра најстарији храст прастаре шуме изгори, а заједно с њим нестаде и Загоркиње.

Кад је Урош побиједио своје непријатеље, он се врати у шуму да потражи Загоркињу, која му је живот спасла, али не нађе никога, само код огорјелог пања старога храста што нађе једно мало, окамењено срце.

— Ово је срце миле Загоркиње виле, рече он, показујући га својим пратиоцима.

— Да, ово мало, окамењено срце, које је знало само за муке и невоље, — рече један стари мудрац из пратње цареве, — треба, Господару, да носиш на својим грудима као највећу светињу, можда ће ти требати у невољи.

Никада се цар Урош није растајао од тог малог окамењеног срца, и оно му је неколико пута спасло живот, а чим је то срце изгубио, он је наскоро и умро.

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Никада му се до сад, није тако што догодило, никада нијесу људи према њему били друкчији него увијек љубазни, никада га нијесу звали „младићем“ када би поиграо. Он поцрвење, не рече ништа, већ се повуче на своје мјесто, гдје баш сјеђаше нови свирач

и удешаваше своју виолину. Међу гостима је био мир; горело се од радозналости, да се чују први снажни звуци новог свирача. Он удешаваше и једнако удешаваше; то је трајало дуго, али најзад поче једним колом.

Кличући поустајаше момци и почеше завијати пар по пар у круг. Ајвинд се обазрије за Меритом. Али она већ игра са густокосим човјеком; смијеши се преко његових рамена, тако да јој се виде бијели зуби, и тада први пут у свом животу осјети Ајвинд неки дубоки бол у својим грудима.

Опет је непрестано гледао, и док је тако посматраше, учини му се, као да је Мерита већ сасвим одрасла; али то не може бити, помисли он, јер она се још и сад с нама сањка. Ипак бијаше одрасла, и густокоси човјек метну је послије свршене игре на крило. Она се отржe, али ипак остаде сједећи крај њега.

Ајвинд посматраше човјека. Имао је на себи лијепо, плаво, чохано одијело, кошуљу са плавим пругама и свилену вратну мараму. Лице му је било мало, али очи плаве, ватрене, а уста смијешно-пркосна, у кратко био је лијеп. Ајвинд га гледаше све више и више, па напошљетку погледа и себе самога. Био је добио за Божић нове панталоне, које су му се врло свиђале, али тек сад опази, да су сиве боје. Прслук му бијаше од истог сукна, али стар и изношен, а капут од коцкасте полувуне, такође стар са два бијела и једним црним дугметом. Поново погледа око себе и учини му се, да је мало који тако слабо одјевен као он. Мерита је имала црно јелече и сукњу од лијепе вунице, накит о вратној махрами и савијену џепну махраму у руци. На глави је имала малу, од црне свиле капу, везану за подбрадак широким, пругастим, свиленим тракама. Виолина одјекну поново, и опет хтједоше заједно играти. Један друг дође и сједе до Ајвинда:

— Зашто не играш, Ајвинде? — упита он пријатно.

— Не смијем — одговори Ајвинд, јер нијесам обучен за игру.

— Нијеси обучен за игру? — упита друг; али прије но што је могао још нешто рећи, упита Ајвинд:

— Ко је онај човјек у плавом, чоханом одијелу што игра с Меритом?

— То је Јон Халтен, који је, као што знаш, дуго био у пољопривредној школи и сад треба да ради на свом имању.

У том тренутку сједоше Мерита и Јон. — Ко је онај младић тамо са свијетлом косом, што сједи до свирача и гледа на ме? — упита је Јон. Мерита се насмија и одговори: — То је син воденичара из околине.

Ајвинд је врло добро знао, да је он само син воденичарев, али па то никад није мислио као сад. Он се осјети на један пут тако мали, мањи од свих других.

Да не би сасвим клонуо духом, покуша да мисли на све оно, што га дотле чињаше веселим и поноситим, почев од саоника па до најмање ситнице. Али када се уз то сјети своје мајке и оца, који код куће сједе и мисле, да је он сад врло срећан, би му тешко задржати сузе. Све се око њега смијаше и шаљаше, звуци виолине јечаху тако пискаво, да га уши забољеше. У исти мах нешто га стеже у грудима, али тада се сјети школе са свима друговима и учитељем, који га миловаше по образима. Помисли и на свештеника, који му је на пошљедњем испиту поклонио књигу и рекао, да ће бити ваљан момак. Отац, који је ту сједио, сам је то чуо и на њега се насмијешио. „Сад буди само учтив, Ајвинде“, учини му се да чује учитеља како му говори, узимајући га на крило као у првим годинама школовања.

Игра престаде. Ајвинд опази Мериту пред собом на клупи и Јона тик уз њу, да им се лица скоро додириваху. Опет осјети јак бол у грудима.

У истом тренуку диже се Мерита и приђе баш њему, па му се пригну:

— Ти не смијеш ту тако сједити и непрестано на ме гледати, — рече она; ваљда си и сам опазио, да свијет много на то гледа; одмах узми једну дјевојку и играј.

Он ништа не одговори, само је погледа, и не могаше спријечити, да му се очи не напуне сузама. Мерита хтједе да се удаљи, али опази то и застаде. Наједанпут поцрвење као ватра, окрену се и пође на своје старо мјесто, али се успут окрену и сједе на друго мјесто. Јон одмах пође за њом.

Ајвинд устаде с клупе, изађе кроз свјетину у двориште и сједе у ходник, који бијаше око куће, не знајући ни сам шта хоће, устаде, али опет сједе, јер тамо могаше сједити исто тако добро као и на каквом другом мјесту. Није био вољан ићи кући, нити пак поново улазити унутра. Било му је свеједно. Није био кадар, схватити оно, што се догодило ни јасно представити. Није хтио мислити, шта ће донијети будућност, јер није ни за чим чезнуо.

— Али о чему ја сад мислим? — упита полугласно сам себе. Пошто чу свој глас, помисли: „Дакле још можеш говорити. Можеш ли се насмијати?“ За тим покуша и смијаше се гласно. Учини му се врло пријатно, тако сам сједити и смијати се, с тога се поново засмија. Онај његов друг Ханс, који је сједио поред њега, дође њему и запита га: „За име божије, зашто се смијеш?“ Тада Ајвинд ућута.

Ханс застаде, чекајући, шта ће Ајвинд одговорити. Ајвинд устаде, опрезно погледа око себе и рече тихо:

— Сад ћу ти рећи, Хансе, зашто сам досад увијек био весео, што нијесам никога волио, али од часа, кад неког заволимо, престајемо бити весели, и

при тим ријечима поче гласно плакати.

— Ајвинде! — чу се у дворишту тихо, Ајвинде! Он се прибра и ослушкиваше.

— Ајвинде! — чу се јаче. То је могла бити само она, на коју је мислио.

— Овдје сам, — одговори он нешто тако тихо, убриса брзо сузе и изађе. Преко дворишта му се приближаваше женска прилика.

— Јеси ли ти то?, упита она.

— Да, — одговори он и застаде.

— Ко је то с тобом?

— Мој друг Ханс.

Ханс хтједе да иде. „Не, не!“ — мољаше га Ајвинд. Она им полако приђе; то је била Мерита. „Брзо си отишао“, рече она Ајвинду. Он не знађаше шта да јој на то одговори. С тога и она дође у неприлику. Све троје ћутаху. Ханс се искраде тихо и непримјетно. Сами, стајаху њих двоје једно према другом, не гледаху се и не мицаху се. Тада рече она шапћући:

(Наставиће се).

В. Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског Часлав.

(Наставак.)

V.

Право рекавши, Ана, или, правије Ганан, не бијаше извршни првосвештеник, какав бијаше у то вријеме његов зет Кајафа. Престарјели Ана бијаше давно разријешен од дужности, но умио је сачувати у својим рукама стварну власт, и ако није био у том звању. Народ га је необично цијенио и даље називао првосвештеником и савјетовао се с њим у свима важнијим пословима. И Ана се тако привикао на ту почаст и уважење, да и сам не престајаше рачунати и називати себе првосвештеником. У току педесетих година чин првосвештеника остављаше се у својину својој породици: пет његових синова бијаху у том звању, не рачунајући зета — Кајафу, који се такође налазаше у том чину.

Сва породица Анина носаше назив првосвештеничка, с тога што звање првосвештеничко прелазаше на њих као по наслијеђу.

Ана бијаше најжешћи и најнемилостивији гонитељ Исусов.

Сјутра дан крену се Елиоз Ани, код кога се већ бијаше скупило много мудрих и учених Јевреја, који бијаху дошли са разних страна.

Елиоз очекиваше од Ане срдачан пријем, судећи по писму, које је добио од њега у Мцхету. Но Ана га прими врло хладно: не бијаше му до љубазности, пошто бијаше забринут предстојећим скупом.

Дуго су и много говорили, викали, негодовали, галамили и препирали се.

Сви су једногласно закључили, да је учење новог пророка штетно за јудејски народ, јер може узбунити народ против старе вјере, против римских власти и против јеврејских првосвештеника.

Али када Ана и Кајафа у један глас повикаше: „Боље је убити једног човјека, него допустити погибао цијелог народа!“ — судба Исусова бијаше ријешена.

Елиоз се налазаше у некаквом чудноватом расположењу духа. Исуса још није видио, но пређашњи рђави осјећаји према њему замијенише се сада, послије савјетовања код првосвештеника, другим, мекшим, скоро пријатељским. Може бити, да ту бијаше важније, што Ана није скренуо особиту пажњу на мцхетског Јеврејина и што се држао према њему хладно.

Елиоз бијаше у дубини душе увријеђен, ма да о томе није давао знака, но, већ не осјећаше пређашњег поштовања према Ани. Осим тога, све чешће и чешће слушаше нове извјештаје о чистом и светом животу Пророкову, о његовој науци, смирености, поукама и чудесима, и слика Исусова стаде се склапати у његовој машти сасвим друкчије, него што је досад себи замишљаше. И опроштајне ријечи материне непрестано му брујаху у ушима, у тихој пасхалној ноћи када сјеђаше пред својим шатором и усхићено посматраше звјездано небо и величанствени стари град, који бијаше пред њим.

У његовој души појави се страх. Он појимаше, да је судбина учинила и њега учасником једног од највећих догађаја у свијету. Њиме овлада узнемиреност и дубока туга. Мати му је говорила о Месији, о старом пророчанству. А шта ће, ако буде погрјешан савјет јеврејских старјешина?. Ако је изречена осуда над правим Месијом? И Елиоз је, заједно с осталим учествовао у ријешењу тога суда.

Глава му се окреташе, а срце учестано куцаше при помисли: о страшној одговорности пред својим народом.

VI.

Када наступише страшни дани, да се Исус преда суду синедриона, Елиоз сасвим клону духом и више не излазаше из свог шатора.

Једанпут изиђе у град. Али вика раздражена свијета и узбуђење, које бијаше овладало цијелим градом, — тако га поплаши, да похита одмах изван града у своју самоћу.

Међутим Лонгиноз по цијели дан бијаше у тој хуци, и, кад би се у вече вратио у караван, причао би о свему свом старијем другу. И Лонгиноз мишљаше да Исус бијаше потпуно крив, јер, како њему изгледаше, та кривица бијаше велика.

— Замисли, Елиозе, — говораше он — данас

су свједоци свједочили пред синедрионом, да је Исус рекао:

„Ја ћу овај храм разрушити и за три дана обновићу га.“

Елиоз се сјети, кад је пролазио поред величанственог храма, па се и сам узбуни на то.

Узбуђено упита Лонгиноза:

— Је ли то истина? Да ли је он рекао те ријечи? Шта је одговорио свједоцима?

— Исус није ништа одговорио. Не хтједе чак ни објаснити значење тих ријечи, већ ћуташе. А ругати се храму божјем — исто је тако, као и ругати се самом Богу. Такав преступ по јеврејским законима казни се смрћу.

— Збиља зар није ништа одговорио?

— Он у опће ни на шта не одговара! срдито додаде Лонгиноз. — Само ћути. Свједоци, који су га чули, пред судом су поновили све његове ријечи.

— Јесу ли га осудили? — тихо упита Елиоз.

— О, ја шта! Само пресуда мора бити потврђена од римске власти. Сада чекају ријешење Пилатово. Данас су га водили у преторију, — можда си видио ту зграду? То је стари дворац Иродов, сличан је Антонијевој кули.

— Да, видио сам.... расијано одговори Елиоз и замисли се.

— Ти си врло блијед, рече му војник, — ти нијеси здрав?

— Да, нијесам здрав, остави ме. Хоћу да легнем да се одморим.

— Ти узалуд не остајеш овдје. У граду је тако бурно, тако много народа! Све је узбуђено, све говори о том догађају, а само ти један сједиш у шатору. — Када се вратимо у Иверију, шта ћеш причати сродницима? Зашто си и долазио овамо, кад никуд не идеш и ништа не видиш.

Елиоз ништа не одговори, а Лонгиноз, слегнувши раменима, изађе из шатора.

Кад дође дан казне, Елиозом овлада тако необично узбуђење, да не могаше остати у шатору, него похита у град. Код градских врата бијаше се скупило љубопитљива свијета из свих околних мјеста и села. Сви бијаху обучени у празнично рухо и весело се разговараху.

Бијаше дванаести час дана. Са зажареног неба, свијетлог и прозрачног, без и једног облачка, јужно је сунце немилосрдно сипало зраке на усијани, загушљиви град.

Маса иђаше према Голготи.

Голгота бијаше иза Јерусалима, недалеко од градског зида. То бијаше камените брежуљак, без икаквог дрвећа и биља, а налик на л у б а њ у, због тога је назван Голгота. т. ј. лубања. С његовог врха видјела се кедронска и геномска долина.

Кад су са осуђеног Исуса скинули мантију, у којој су му се ругали, војници га одведоше у кохорту[1]) гдје су била још два разбојника. Одавде их сву тројицу поведоше на губилиште.

Осуђеници на смрт морали су носити на себи и оружје казне — огромне дрвене крстове.

Елиоз се помијеша у масу и прво угледа Исуса, измученог, блиједог, слабог, коме потоком тецијаше зној с крвавог лица. Он посрташе под теретом крста.

Елиоз осјећаше на срцу терет и сузе се заблисташе у његовим очима.

Он видје да војници зауставише једног човјека и натоварише му на плећа крст Исусов.

Спровод напошљетку дође на губилиште. По тадашњем обичају, осуђеницима су давали пред извршење казне, да пију вина, помијешаног са миришљавим сирћетом и водом. То су радили из сажаљења, да би осуђеници лакше претрпјели муке. Тако су пиће правиле јерусалимске жене и доносиле на стратиште.

Елиоз опази, да се Исус једва дотаче уснама чаше, па је врати, јер не хтједе пити.

Тада грубо свукоше с њега горњу хаљину, скидоше хитон[1]) и стадоше га прикивати на крст. Крст не бијаше висок, те су му ноге додиривале готово до земље.

Елиоз затвори очи.

Отвори их тек тада, када већ пошљедње ексере удараху у ноге и руке распетог.

Страшна и несносна жеђ овлада Исусом, а то је обично највећа мука распетог на крсту.

Тихим, једва чујним гласом, замоли Исус, да се напије.

Недалеко од крста стајаше суд са обичним пићем римских војника. То се пиће звало п о с к а — смјеса воде и сирћета, које добро утољаваше жеђ. Један од војника устаде и дохвати сунђер, којим бјеше запушен суд, замочи га, натаче на штап и поднесе га уснама Исусовим.

Срце се Елиозово параше од туге и жалости. Не гледајући на врели зној, на умор од дугог пута, на силно узбуђење, које бијаше овладало њим, он остаде на Голготи до самог свршетка. Сада више не затвараше очи, него се труђаше да погледом својим запечати у души сав ужас, који се одиграваше пред њим. —

Он није чуо ријечи, што их је распети говорио разбојнику, који висаше поред њега; није чуо ни то, шта је говорио војницима и женама, које бијаху под крстом. Он је само видио, како су се мицала и нешто шаптала уста самртникова.

Неки му се бездушници ругаху и вријеђаху га — у том пошљедњем тешком часу.

Тјелесне муке распетих на крсту бијаху ужасне; најгоре бијаше то, што су могли живјети три-четири дана, подносећи невјероватне муке. Због необичног положаја тијела успорио би се крвоток послије чега наступаше тешка главобоља и укоченост у свима ди-

[1]) Кохорта — затвор.

[1]) Хитон — доња дугачка хаљина, кошуља.

јеловима тијела. Људи јаког тјелесног састава живјели су још и дуже на крсту и умирали су од глади. Болови глади и жеђи сједнне се с осталим мукама и на крају крајева, човјек је само чекао јединог избавитеља — смрт.

Исус бијаше слабог састава, поред тога изнурен разним мукама, за то му смрт дође брзо. Када приђоше војници, да по обичају пребију голијени распетим, нађоше Исуса, да је већ испустио свој дух.

За све то вријеме Елиоз бијаше на Голготи и не могаше одвојити погледа од божанског лица Исусова. Учини му се, да ће полудјети, да се с њим догађа нешто невјероватно. У један мах учини му се: да небо, — које брзо потамње, јер се по њему на једанпут скупише врло црни облаци и засијеваше муње — изгледаше да ће се срушити на земљу. Дан бијаше свијетао, јасан, топал, чак загушљив и наједанпут таки дан претвори се у ноћ. Облаци заклонише сунце, дуваше на махове јак вјетар; падаше одваљено од земље ситно камење.

Елиоз чу, како распети Исус гласно и болно проговори:

— Оче, у твоје руке предајем дух мој!

У том моменту загрми тресак грома из густих облака, који као да се отворише јасно освијетљеном муњом. И Елиоз спази у низини Јерусалим, као да бијаше сав у пламену. Он затвори очи, али слика креста с распетим Исусом урезала се бијаше у памети његовој.

И наједанпут Елиоз чу глас своје матере:

„Звук удараца чекића о ексере долетио је до мог слуха, о, сине мој, Ели! Збогом, царство Израиљево! Безумници, жалосници, пропали сте на вијеки вијекова! Никад се ни до вијека нећете подићи из те пропасти, у коју падосте. Љути безумници! У шљепилу свом убисте господара свијета, Спаситеља васељене! С чим се може упоредити ваш гријех? Какав се злочин на свијету може сравнити с вашим? Зашто нијесам умрла прије свега тога? Зашто су уши моје чуле те ужасне ударце чекића о ексере? Елиозе, Елиозе! Заклињах те, да не каљаш својих руку смртном осудом; заклињах те, да се не мијешаш у пролијевање крви тог праведника. Но ти ме нијеси хтио послушати! И ти си један од убица Месијиних! Можеш се спасти само у новој вјери. Збогом, ја умирем — и благосиљам те за нови живот!"

И Елиоз видје пред собом своју кућицу, сестру Сидонију збуњену од јада, и блиједо, жуто и изнемогло лице старице-матере са затвореним очима и помодрелим устима, која бијаху за навијек умукла.

То му бијаше досадно, болно. У грло му дошло и застало јецање, тешко, нијемо јецање, и он пусти сузама на вољу.

Неко га додирну у плећа.

Он се трже и отвори очи. (Свршиће се.)

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву*).

У XIV. веку дошле су обе српске државе, и Рашка и Босна, једна за другом, до врхунца своје моћи. Рашка је у првој половини, а Босна у другој половини XIV. века постала сила првога реда, тако да је до пред крај тога столећа Српски Народ био најважнији фактор на Балканском Полуострву. То је доба најсјајније у прошлости Српскога Народа, доба политичке снаге и великог културног полета. Тек је то доба политичке моћи дало снаге и могућности Српском Народу да прими у пуној мери савремену културу запада и истока, да је потпуно асимилише и прилагоди себи и својим особинама, додајући њој оно што је сам до тада био створио и мењајући у њој по гдешто према својим особинама, приликама и потребама. Али тај процес није могао да се изврши ни лако ни брзо. А баш када је, после врхунца политичке снаге, у обе српске државе почела да опада централна власт, а хетерогени елементи, каквих је у феудним државама као што су биле и Рашка и Босна, било увек доста, добили превагу, — дошла је на Балкан нова једна држава и нов један, млад и снажан народ, чије нападаје Српски Народ није могао да издржи.

Последњих година XIII. века краљ Милутин опет нападне на Византију, заузме Драч и udari, у друштву са византијским одметнутим војводом Котаницом, на Македонију. Византија је била сасвим немоћна да одоли Милутину, она је морала да тражи мир. После дужих преговора буде уговорен између Рашке и Византије мир, по коме Византија призна Милутину сва старија освојења; Милутин врати све што је освојио у последњем рату, али добије за жену цареву ћер, седмогодишњу Симониду (1299. г.).

Сад је Милутин био на врхунцу своје моћи; први пут је сада рашки владалац готово диктовао мир Византији, први пут је сада Византија и формално призназла освојене покрајине, први пут је византиски цар морао да даде своју ћер за жену српском владаоцу на његов захтев. Милутин је сада био најважнији фактор на балканском полуострву.

У Угарској су у последњој десетини XIII. века беснеле династичке борбе и грађански ратови, који су парализали сву снагу државну и народну тако да је Угарска у тај мах била неспособна ма за какву озбиљнију акцију споља; тако је у то доба с те стране била сигурна не само Рашка него и Босна. За време те борбе у Угарској, оснажио се јако хрватски бан Павле Шубић и његова браћа, тако да су се о њих отимали разни претенденти на угарски престо. Павле

*) Почетак осме главе из дела „Историја Српскога Народа.

је држао страну претенденту Карлу Роберту и помоћу његовом осилио се још више, тако да је 1298. г. овладао Босном, па је онда дао на управу свом сину Младену. У Бугарској су такође династичке борбе биле на дневном реду, тако да она никако није могла конкурисати Рашкој. И Византија је, за слабе владе Андроникове, била сасвим немоћна. Ситничарске догматске распре раздирале су државу, благајне су биле празне, а војска је била сасвим занемарена и запуштена.

Тако су све силе, које су могле да утичу на политичке прилике на Балкану крајем XIII. века биле у рђавом стању и тешком положају и Милутин је господарио ситуацијом. Али се ускоро и његов положај погоршао. Год. 1305. отме му Филип Тарентски Драч. Он је истина убрзо после тога (1308. г.) уговорио савез против Византије са Карлом Валоа, претендентом на византиски престо; уговором са Карлом добио је Милутин признање од његове стране на врло многе крајеве. Али тај савез није имао никаква практична резултата. Међутим је Милутин, ма да је са Карлом склопио савез против Византије, остао са њом у врло добрим односима и чак је у то доба у два маха слао војску у помоћ Византији против Турака.

Осећајући се снажним и јаким, Милутин је помишљао на то, да погази уговор, што га је начинио с Драгутином, кад је овај у корист његову захвалио на престолу, а по коме је Милутина требало да наследи Драгутинов најстарији син, па је хтео да спреми земљиште за свог најстаријег сина Стевана, који се за време грађанских ратова међу Татарима ослободио ропства и вратио у Рашку, а у ово доба по свој прилици добио на управу Зету. Али Драгутин није био вољан да напусти своје право и да жртвује престо свога сина, па је био решен да и са оружјем у руци брани уговор, који је Милутин хтео да погази. Милутин је у овај мах био у врло великој опасности, јер га је, не зна се из ког разлога, била напустила скоро сва властела. Ипак се Милутин извукао из незгодног положаја и измирио се са Драгутином.

Некако одмах после тога устао је на Милутина његов син Стеван, управник Зете, можда због питања о наслеђу, али по свој прилици највише због спољне политике Милутинове, јер је он, под утицајем Симонидиним, почео сувише да попушта Византији. Стеван је устао на оца, што је или и сам био уверен да спољну политику треба променити, или је подлегао утицају зетске властеле, која је, можда због изузетног положаја Зете у држави, била осетљивија него властела у осталим крајевима, према сувише великом утицају са стране. Ако је Стеван, дижући се на оца, рачунао на то, што је недавно властела била напустила Милутина, па је мислио да ће то и сада бити, он се преварио у рачуну, јер је властела у овом случају остала верна Милутину и устанак Стеванов је брзо и лако савладан. Стеван се предао оцу, који га је дао ослепити и послао га у Цариград на заточење. Зетом почне управљати сам Милутин. У то доба умрла је и краљица Јелена (1314. год.), те Милутин завлада и оним крајевима, којима је она дотле управљала.

Када је после две године умро и Драгутин (1316.), сматрао је Милутин за своју дужност да заузме и његову државу, па упадне с војском у крајеве којима је дотле владао Драгутин. Али су у то доба прилике у Угарској биле већ доста сређене, а на угарском престолу седео је агилни и издржљиви Карло Роберт, који није лако напуштао права и претензије угарских краљева. Карло је и Милутину оспорио право на Драгутинову државу; али и ако је он заузео Срем и Славонију ипак није ни Милутина могао спречити да не заузме Браничево и Мачву са Београдом.

Крајеве Драгутинове државе у Босни заузме међутим Младен Шубић, који је наследио свога брата Павла († 1312. г.). Младен се онда измири са знаменитим властелином босанским Стеваном Котроманом, зетом краља Драгутина, са којим се Павле био завадио, а кад Стеван Котроман умре, онда Младен да Босну на управу сину његову Стевану Котроманићу. Како је Стеван у то доба био још малолетан, управљала је за њега његова мати Јелисавета, кћи Драгутинова.

Губитак и неуспехе на северу накнадио је Милутин на југу; год. 1319. освоји он поново Драч. Али су продирање Милутиново и на север и на југ и успеси његови изазвали образовање јаког савеза против Рашке. Још исте године уговоре Карло Роберт, краљ угарски, Младен Шубић, бан хрватски, и Филип Тарентски савез против Милутина. За акцију против Милутина задобију они још и многе племенске главаре у Зети и по Албанији. Али је од савезника једино Карло Роберт ударио на Милутина и отео му Мачву. Младен и Филип, заузети другим пословима, нису могли ништа озбиљније предузети, а племенски главари су брзо и лако савладани, чак је Милутин освојио неке градове у Албанији.

Кад је Милутин умро (29. октобра 1321. год.) оставио је државу проширену и знатно увећану. Кад је он примио владу била је граница Рашке државе потиснута до Липљана, а кад је умро биле су помакнуте државне границе далеко на југ и на север. Међутим стање у земљи није одговарало спољњем сјају, консолидовање у самој држави није било изведено, хетерогених елемената је било врло много, ауторитет власти није био утврђен, а властела, особито зетска и арбанашка, осилила се била јако и била је готова да, кад захтевају њени интереси, ради против владаоца и против државе. Због таких је прилика, после смрти Милутинове, завладала права анархија у држави, тако да су разбојничке чете нападале и на

пратњу, која је спроводила мртво тело краљево.

Највише је том анархистичком стању допринело нерешено питање о наслеђу. Стеван, најстарији син Милутинов, вратио се био из Цариграда и добио је опет од Милутина једну област на управу. Он није био сасвим ослепљен; стога је мислио да он и може и треба да наследи очев престо; због несреће, која га је снашла и због своје благе нарави, имао је он доста присталица у народу међу свештенством и властелом Млађи син Милутинов, Константин, сматрао је, да је Стеван, због своје слепоће, неспособан за владу и да он треба да наследи круну. Али се јавио и трећи претендент; Владислав, син Драгутинов, мислио је да на основу уговора између Драгутина и Милутина њему припада право на престо у Рашкој. Тако је у Рашкој, одмах после Милутинове смрти, плануо грађански рат.

(Наставиће се.)

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —
(Наставак).

Што се више син цени него женско, лежи у карактеру самог племена, где се оно још одржало, па и где није — по традицији се продужује то разликовање. Црна Гора је племенска и више пастирска земља, а Србија је више земљорадничка него сточарска земља, премда и у Србији више од половине целокупног извоза чини само стока и сточни производи.

У породици се сва власт стиче у мушкарцу. Он ће бити у рату одбрана и завојевач туђе имаовине у миру ће само син славити и приносити жртве за покој душе свога оца, старешине задруге и сродних браственика.

После, речено је, да се племена одржавају код пастирских народа, а сточарство је чиста радња људска, (а никако женска), која се развила из лова, које је занимање такође увек само у мушким рукама. Пастиру је жена роб, јер њу бар примитивни пастири набављају отмицом или је купе као и сваку другу ствар, па онда због тога и неограничено с њоме располажу.

Отуда је њен тежак и недостојан положај код сточара у опште. Тек у земљорадњи ослобођава се жена ропства, рад дели с мужем и више се цени.

За то је била сасвим обична појава у Црној Гори све до владике Данила, да је развод брака био врло чест. Човек из јаког браства, без сваког узрока — само „што му није жена мила" дао јој неку малу распусницу и просто је отерао. Плаћало се за то обично 50 талира. Од тога су се често израђале тешке омразе и крвна освета међу домом и родом жениним, па и читавим племеном. Самовољни главари најчешће су мењали жене. Неки су терали жену, што рађа женску децу а не мушку, па су се поред прве живе жене женили и другом. Врло је карактеристично и с правно-историјског гледишта за породицу, што Црногорац своју чељад зове р о б љ е м. Једно време из сиротиње и невоље много се девојчица црногорских продало у хареме муслиманске. За девојчицу од 8 до 10 година плаћали су Никшићани и Сарајлије 7 до 12 дуката.

3. Вера и главни празници.

Србин је старог кова побожан, али не биготан. Он се смерно али кратко моли Богу: изјутра, кад устане и умије се, очита молитву; пред ручак и вечеру ретко ће се ко молитвом обратити Богу, него ће се само прекрстити, тако и кад се иза совре устане. Али пред спавање редовно ће сваки бар оче-наш изговорити, обично шапућући. Тако исто ће се прекрстити пред што ће да седне на кола или на лађу да оде на пут, као и кад зазвони на јутрење, службу и вечерње. Стари добри домаћин пред полазак у цркву увек ће, док има босиљка, убрати стручак, заденути га за појас или држати у руци. Пошто прими нафору, стаће мало у порти поразговарати се са својим вршњацима и попом, па онда многи, особито по варошима посети породицу и кога оболелог суседа и пријатеља, и онда се задовољан враћа кући. Ти честити људи воле не само своју породицу и пријатеље него и свакога ближњега, по чистој Христовој науци. Они невољне даривају, а кућу своју вазда отварају госту и странцу, намернике и старије поздрављају и за сваког имају лепу реч на језику. У опће се код тих људи опажала топлина осећања, задовољство и увек приправност да пођу на д у ж н о с т и да заступају истину. — Мати почне да навикава дете још врло рано на побожност.

Већ у другој години мати упре прст у запаљено кандило пред иконом или на месец на небу, па ће му рећи:

Г л е и л и е н о Б о г е! У четвртој години научи га да се крсти, а тек у седмој оченаш.

*

У старо време јамачно је и народ јако био побожан, а за властелу и владаоце то је и историјским подацима несумњиво утврђено. Многи су владаоци бајне манастире и цркве зидали, под старост се радо калуђерили и живот мученички завршивали. Ја ћу да наведем само неке владарске задужбине у Србији Немањину Студеницу, Св. Богородице и Св. Николе у Топлици, Св. Пантелије у Нишу; кнез-Лазареву Раваницу и Горњак; кнегиње Милице Љубостињу; Стевана Високог Манасију; краља Драгутина Рачу на Дрини. У Старој Србији: Немањина Св. Арханђела Михаила у Скопљу; краља Уроша Сопоћане;

краља Милутина Светог Архистратига Михаила у Скопљу, Св Стевана у Бањској и Грачаницу на Косову. Дечански: Дечане; Душан: Св. Архистратига Михаила у Призрену. У Св. Гори поменућемо Хилендар Стевана Немање и Св. Саве; у Херцеговини је најчувенији Милешево, задужбина краља Владислава, другог сина Стевана Првовенчаног, а синовца Св. Саве, која је зидана у другој половини 13 века. Манастир Горажде и Милешево преживеше и највећу народну катастрофу пропаст под Османлије, јер 1529. у Горажду а 1544. у Милешу штампане су црквене књиге.

У Милешеву је дуго лежао ћивот Св. Саве, до 1594. год., а ту су се и владаоци крунисавали. У Босни је знаменит Дабар код Рзаве, задужбина Петра жупана; у Срему је 1512. год. подигао Крушедол Максим владика, негдашњи Деспот Ђурађ. Наши су великани радо зидали и изван своје отаџбине, тако је краљ Милутин подигао манастир у част Св. Арханђела чак у Јерусалиму, а Мустафа Соколовић, беглербег босански, па турски намесник у Будиму, саградио је огромну прекрасну џамију једну чак у Ерзеруму, а другу у Илгуну, поред њих по хан с бесплатном храном, тако и џамију у Џенину, три дана од Јерусалима на домаку Милутинова манастира.

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Материјалисте су у физици. У природи нема ништа, што би било нематеријално бестјелесно — у томе се стојици знатно разликују од великих систематика хеленске филозофије, Платона и Аристотела. Пошто нема ништа изван видљиве, конкретне материје, и пошто не може бити међусобног утјецаја између хетерогених елемената, то излази да је и цијела наша душевност само материја. до душе много финија, него груба и видна материја.

Дух је нека најсуптилнија материја, супстанца у битности иста, али у многоме различна од просте земље, камена, дрвета, жељеза и других материјалних елемената. А пошто је један врховни принцип постулат нашег ума, то се божанство ни из оваког материјалног свијета не може искључити. Бог постоји. Али он није негдје изван овога свијета, он је у њему бог је у суштини градива васионског. Он живи у материји, он је душа свијета, а цијели свијет је његово тијело. Цијела је васељена, по томе, жива и свуда проникнута божанском супстанцом, која је непромјењива и вјечна, те цијелу материју креће и мијења према својој сврси и потреби. Бог је одисконска и свеопћа промисао, он је основ свих ствари, он зна све, наређује све и брине се за све, те је свијет блажен и у потпуној хармонији са самим собом. Овако тумачење козмолошко има више но једну недошљедност и нејасност; реба се, међутим, мало заронити у оваку свјетску концепцију, и пред вама се ипак отвара извјесна величанственост њена: Свијет се вјечно загријава и оживљује новом снагом, све се у васиони догађа по божјој вољи и промисли, те је по томе све добро, чак и оно што се нама чини зло и несавршено. Нама је непознат тајни циљ и смисао свијета, али га он има и стално иде њему, мијења се и усавршује. Но тај стојички бог није довољно јасно одређен те ни они сами нијесу на чисто са његовом суштином: једном га зову етером, други пут животном ватром, умним задахом и т. д. И у самог Аурелија има често логичких погрјешака и недошљедности, особито кад се из поља чисте практичне филозофије за час пресели у метафизичке дисциплине. Он је у главном потпуно сугласан са овим опћим излагањем стојицизма пантеиста и оптимиста, те се цјелина његових назора и може, донекле, видјети само из овог опћег прегледа, пошто он сам није стојицизам склопио у органски и логичан систем.

Стојичка је етика у вези с њиховом физиком, коју смо горе изложили. Јер као што тамо влада цијелим свијетом, све уједињује, све креће и оживљује нешто више, свеопће, божанско, тако су у етици важни закони природе, који раде само у интересу опћег и великог, свеопћи неки ред догађаја, који потиче од божанства, те има у виду само цјелину свеопћу и величанствену хармонију свих људи и свих ствари. Све појединно, те и сви људи, подређени су опћем, и све што је дио тога опћег, треба да се влада тако, да не нарушава хармонију његову. Ради тога у стојицизму заузимљу дужности врло важно мјесто, јер само оне могу свести вољу и дјеловање појединаца у склад и склоп свељудског и свемирног тајанственог плана и предодређења.

Дужности су посебне и опће. Но главна је ствар увијек и свуда: треба живјети слажући се са природом! разумијевајући ту максиму врло строго. Тако живјети значи: бити задовољан с оним што је нормално, тражити само онолико, колико је потребно; избјегавати неприродности, луксузе, страсти, очај, бијес, махниту мржњу и све што душу потреса,* пријечи природни ток душевних догађаја, помућује мир и ведрину и духа и душе човјекове. Треба поштовати природу, и треба је разумјети; а да се схвати значење и смисао природе, треба заронити у своју душу, и то, једно, да се сачувамо кривих, аутосугерираних појмова, а друго, да само у дубокој унутрашњости наше душе нађемо своје право биће, своје Ја, и да само у њему тражимо тачку што одржава душевну хармонију и равнотежу. Не треба се предавати

тјелесним насладама. Јер то значи слабљење духовне енергије, а пошто је баш та енергија најјачи представник цијелог нашег бића, то наслада доноси само штете, и ми предајући се насладама и чулним уживањима радимо против најузвишенијег, против свеопће хармоније и против природе. Непосредно с овим је везано и питање о спољашњим добрима уопће: то су ствари спољашње, случајне и несталне, и права наша добра могу бити само у нашој унутрашњости; само духовна добра јесу најчовјечанскија добра човјекова, те је, по томе, врлина, добротјетељ највеће и најскупље богаство правог хуманог човјека. А шта је врлина, види се већ из овога што је речено: то је умност, разумно живљење, нашљедовање природе — све што се ради неодмјерено, неприродно, неистинито и нестално, то није врлина, него порок и гријех. И као што је једна тврдња или истинита или неистинита, тако је једно дјело у моралном смислу или добро или зло. Средине нема. Свако је зло једнако зло, и нема мане горе од друге; и зато треба тежити за потпуним добром, за пуним савршенством, за савршеном врлином. Своје добре моралне способности развијајте до највишег ступња, а злима не дајте да јачају, постепено и стално их угушујте! Јер је људско достојанство у моралној снази, у поштењу, у честитости и разумности, у све већој духовној слободи и савршенству. Сви људи треба да затим жуде, да се морално усавршују, јер су сви створени истим законом, с истом сврхом и истим задацима и дужностима. Сви људи имају једнаке природне особине, те је и читава људска заједница основана на томе истом постанку свих људи и њихових дужности. Стојичка школа је прва изразила начела једнакости свих људи и формулирала космополитизам, кога је најплеменитији заступник и проставник највећи стојик, Марко Аурелије.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Смрт Маре материне.

(Из Мостара.)

Мајка Мару у дајица спрема,
Да је уче књизи и јазији,
Дајинице везу и памети.
Ал' је Мара мудра и разумна,
За годину књигу научила,
А за другу везу и памети.
Кад настала трећа годиница,
Разбољe се, жалосна јој мајка.
Виш' ње дајо б'јеле руке ломи,
Дајиница косе разбацује:
„О Маријо, весела ти мајка,
„Што се чини на срдашцу твоме,
„Ал' ћеш умријет', али преболети?"
— „Чини ми се на срдашцу моме,
„Умријет' хоћу, преболети нећу,
„Зовите ми милу мајку моју!" —
Трком трче хитра књигоноша:
„Ходи боље, наша секо драга,
„На Мару су свати навалили,
„Она хоће а ми је не дамо."
То се она јаду овизала,
Те опреми коња големога,
Себи вилу, момку ластавицу
Брже стигла до братова двора,
Преда њу је братац иштао,
Руке шире, у лица се љубе
Па одоше на високу кулу.
Када Мара на умору бјеше,
Тад завришта Маријина мајка:
„О Маријо, жалосна ти мајка,
„Јеси ли ми књигу научила,
„Од дај'нице везу и памети?"
„Јесу ли те карале дајице,
Јесу ли те биле дајинице?"
Њојзи братац тихо проговара:
„Луда ти си, мила секо моја!
„Да је Мара на откупу била
„Ми би дали небројено благо,
„Дајинице русе плетенице."
И умрије, жалосно јој мајка.

Из збирке: **Јове Тркље.**

Листак.

Смјелост у критици.

Ни у једној се књижевности не сретамо тако често са болећивом обазривошћу према писцима, као у српској. Деценијама се у нас, са отужном нежношћу причало о нашој „маленој и нејакој књижевности" и, на рачун те малене и нејаке књижевности, деценијама су се уздизали књижевни медиокритети, које су сада већ заборавили и они који су им, у своје вријеме, створили некакав глас. Поред тих савршено некњижевних обзира долазили су и некакви патриотски обзири. Тада се, с много патриотизма и без трунке критичности, говорило о томе, како један лош српски писац, за нас Србе, више вриједи, него какав одличан стран писац. Ријечју: све што је српско то је добро и сваки онај који, према томе, куди каквог српског (нарочито младог) писца, чини гријех, потцјењује нашу књижевност, није добар патриота, није Србин. И захваљујући тој дјетињско-патриотској критици у нас се, једно вријеме, била јавила така књижевност која, ако се тако може рећи, не спада у књижевност. На тај начин су у нас могли постати највећи српски приповједачи. Милан Ђ. Милићевић и Љубиша, нај-

већим хумористом Сремац, поред свег својег нелитерарног стила, каванско-уличних поређења и аљкаве и савршено неумјетничке композиције, на тај начин је хаотични и плитки „Рибар“ Војислава Ј. Илића могао бити проглашен за српског „Фауста“, Лаза К. Лазаревић за Тургењева, Цветић за Шекспира, а Светислав Вуловић за нашега Бернеа; на основу тих истих, патриотско-шовинистичких, обзира ми смо у политици имали својег Бизмарка, Гледстона, Метерника и — Наполеона.

Али ти нелитерарни обзири нијесу увијек потицали од патриозма. Они, већином, долазе и отуда, што је наше друштво врло мало и што је, према томе, наш круг познаника много већи, него што би био када бисмо живјели у једном великом друштву. У тако малом друштву, као што је наше, ми се, мање, више, сви познајемо. Из тога међусобнога познавања настају, према нашем васпитању заснованом на конзервативном правилу: „не треба се ником замјерити“, узајамни обзири који се, послије, протежу и на књижевност с којом ти обзири не би требали да имају ништа заједничко. Ни писци ни критичари не могу, као неке атавизмом добивене психичке или физичке мане, да се ослободе тих обзира. Писац, као од својег познаника, с правом тражи од критичара да, у име обичне куртоазије, његово дјело не осуди неповољно или, ако је његово мишљење о пишчеву дјелу (ма да писац не може разумјети да се и то може десити) доиста неповољно, онда, у име те исте куртоазије, не треба да објављује тај свој неповољни суд. Критичари, опет, у већини прилика, одиста мисле да ће се писцу, као свом познанику, замјерити ако његово дјело осуде као неповољно — као да они тим својим објективним судом (јер је ријеч само о објективној критици) немају других намјера до да вријеђају свога познаника. И једнима је и другима, послије неповољне критике, врло непријатно сусретање, јер и једни и други мисле, да се критичар огријешио о оно окамењено конзервативно правило: „не треба се ником замјерити.“ Њима је, према том нашем буржоаском схватању, прече то изанђало правило, него истина. И зато је у нас редовно правило, да је писац у завади са својим критичарем, који је, заборављајући свеколико њихово познанство, донио о пишчеву дјелу неповољан суд. Писац се сматра као човјек патриота, који својој отаџбини подиже вјечит споменик, а критичар као пакосан створ ком је занат дјело разорења; писац је позван радник на културним тековинама, а критичар непозван Херострат који се, зарад своје неплодности, свети својим антикултурним оруђем.

Писци, сматрани као нека надприродна бића, прецјењивали су своје дјело, а рад објективна критичара или су потпуно потцјењивали или су га сматрали као какав рад подређене врсте — према томе какав је суд о њихову дјелу: ако је неповољан, онда се критици, ма како она била савјесна и објективна, одрицао сваки значај; ако је била повољна, онда је критичар вршио само своју дужност, као херолд пишчев, чији је ласкав задатак да раструби пишчеву славу. Публика, којој су, у равној мјери, ласкали и писац и критичари химнопојци, живјела је у том истом увјерењу и сваку неповољну критику о свом омиљеном писцу сматрала је не само као незграпан нападај на њезин укус (а ми знамо какав је тај њезин укус), него као једно ничим неоправдано издајство према роду српском. За те антикварске и савршен посувраћене појмове о писцу и критичару, у првом реду је одговорна она плејада српских назови критичара, која је у сваком новом писцу гледала особиту врсту талента, за коју су сматрали за своју свету дужност да одмах нађу за њу погодно поређење у страној књижевности. И, захваљујући том кукавичко-патриотском методу, ми смо, готово преко ноћ, добили својег Тургењева, Гетеа, Шекспира и Бернеа.

Разлози због којих су ти застарјели критичари доносили те своје пренагљене и савршено нетачне судове, као и та своја отужно-ласкава поређења, врло су прости. Њихова је генеза у несмјелости, или, ако се хоће, у кукавичлуку. Они, афектирајући једну врсту хипер патриотизма, као и писци, мислили су, да се младу писцу, ма како он иначе неталентован био, не смије убијати воља за даљи рад, јер су сматрали за непатриотски и нехумано напасти каквог неталентованог писца с књижевнога поља. Међутим, иза тога слаџушаво-патриотскога изговора крила се њихова несмјелост, крио се њихов кукавичлук. Они су, као људи којима је врло много стало до повољнога мишљења публике без укуса и без расуђивања, врло добро знали, да је до крајности непопуларно доносити неповољан суд о ком омиљеном писцу. Зато они нијесу смјели рећи истину о истакнутим и омиљеним писцима, ма како, иначе, били увјерени у њу. И зато они нијесу смјели рећи, да је Змај „само вјешт версификатор, ријетко кад прави пјесник“, и да су његови „Ђулићи“, у којима има више духа, него осјећаја, хладни, да је Љубиша „етнографско-лексиолошки приповједач из Вукове школе, драг нашим филолозима и користан за фолклористе, полукњижеван писац, који није успио да савлада свој велики и драгоцјени, али још сирови и несређени материјал“, да Милићевић није никакав приповједач, да су Лаза К. Лазаревић и Сремац буржоаски писци, који пишу о буржоазији са буржоаскога становишта и да Војислав Ј. Илић „није онако велики пјесник, како су га његови одушевљени обожаваоци прије петнаест година узносили“. Све то они нијесу смјели рећи, јер нијесу имали смјелости а нијесу, опет, имали смјелости, јер су мислили да рећи истину, предпостављајући да су у њу увјерени, то исто значи, што и рушење народних идеала.

Да су они, међутим, у своје вријеме, рекли истину, данашња критика не би, за већи дио публике, била врста разочарења. Публика, с правом уосталом, не може данас да се помири са савјесном и објективном критиком, јер јој сада на сусрет излази дијаметрално различито мишљење од мишљења застарјелих критичара химнопојаца. Она не може да зна ко говори истину: критичари, који су се растапали у неком патриотизму и који су једним потезом пера стварали генија или данашњи критичари, који, наравно, патриотизам не увлаче у своје критике и који су врло скептични према српској генијалности. Најзад њу ће за извјесно вријеме, одбијати данашња критика (за коју је увјерена да је врло сурова) и због тога, што јој она не ласка и што јој, у свакој прилици, говори, да не воли да чита и, кад чита, да нема укуса, да је примитивна, да се одушевљава нискм и скарадним књигама, у којима се подстрекавају њезини анимални инстикти, да нема моћи расуђивања и да је готово савршено непримчива за чисте и идеалне утиске, које собом доноси умјетничко дјело.

Смјелост у критици, коју је први у нас унио Недић, смјелост без икаквих обзира, коју рјечито ма-

нифестује тежња за правом и чистом истином; смјелост, коју је послије Недића наставио Скерлић, несумњиво да ће срећно утицати на развитак наше књижевности. Та смјелост, смјелост рећи убјеђену истину, нагнаће писце на савјеснији и критичнији рад, развиће општу тежњу за истином на сваком пољу, утицаће на данашњи укус публике и неће од наше књижевности створити музеј медиокритета.

П. С. Талетов.

Општа географија за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. Срем. Карловци 1907. Српска ман. штампарија. Цена 3 круне. Посвећена успомени Паје Марковића, Адамова. С. 339, 8°.

И ако се Географија може сматрати као једна од најстаријих грана људског умног рада, ипак је као наука и то специјално као наука која објашњава, врло млада. И ако су се њом интензивно бавили многи научењаци класичног вијека, она је врло дуго задржала онај примитивнији начин научног рада, бавећи се готово самом дескрипцијом појединих земаља и народа. Али када је била завршена периода великих открића и када су испитане главне математске особине земље, наука о земљиној површини почела се нагло развијати. Овоме нагломе развићу науке много су припомогле још и ове три ствари: великим открићима на земљиној кугли нагомилано знање, велики успјеси у области сродних наука и нарочито уношење у науку треће просторне димензије, која је помогла искориштавању многих морфолошких проблема земљине коре.

Посљедица ових напредака у области науке било је: прецизирање научне области и научних задатака и обрада научних метода. Дигавши се овако на властите ноге, ова се наука у задње вријеме тако нагло развијала, да се она може с обзиром на успјехе мјерити с физиком и с хемијом.

Због овако наглог напретка саме науке, географска настава има да се бори с разним тешкоћама. На првом је мјесту публика, која је већим дијелом задржала старе погледе о задацима ове науке и њеној вриједности. Није с горег споменути да се научна вриједност Географије у нас Срба идентификује с етимолошким значењем ријечи земљопис. Друго настава се мора борити и са застарјелим нашим наставним плановима, у којима се с овом науком управо маћијски поступа. Најпослије у изношењу научних истина и погледа, писац уџбеника за средње и ниже школе мора да води бригу и о интелектуалном стању ученика. Да све ово штетно утиче на ширење научног знања и да писцима уџбеника ствара великих неприлика, ствар је несумњива.

Имајући све ове тешкоће на уму, ми смо књигу г. Недељковића узели у руке с извјесном резервом. Прво смо знали, колико је већина српских средњошколских наставника заостала за правим прогресом науке; друго знали смо све тешкоће које долазе и од скучених и застарјелих наставних планова и од погледа српске публике, с којима се српски географ има борити, па се ни од ове књиге нијесмо надали великом напретку, особито што је рађена под контролом једне, мање више, црквене власти.

Па поред свега тога што ћемо у нашем приказу изнијети многе и то веома велике мане ове књиге, које на научну савјесност самог писца бацају каткад чудну свјетлост, ипак морамо констатовати пишчеву тежњу, да у књигу унесе што више научних истина и погледа, да књигу напише што више у свјетлости данашњег научног стања. Али мора се на жалост констатовати да је писац знатно заостао за општим научним прогресом.

Тешкоћу је имао писац и у томе, што је у једној књизи морао изнијети географско знање и за доње и горње разреде гимназија. У других се народа то знање подијели на више уџбеника.

Кад имамо све ове тешкоће на уму и кад узмемо често показану пишчеву вољу, да буде што више научан и савремен, онда ће се у правом свом значењу схватити и ове погрјешке, које су изнесене у слиједећем прегледу:

Књига се дијели на општи и специјални дио. У општем дијелу обрађене су три географске дисциплине: Физичка и Математска Географија, и трећи дио, који би прави географ назвао Биогеографијом а који г. Недељковић назива органским животом на нашој земљи. Оправдано је и добро је што су потребна знања из геологије и климатологије придодана Физичкој Географији, само геолошке процесе и Вулканизам требало је унијети пред одјељак о планинама, јер би класификација планина постала на тај начин дјеци много јаснија. Климатологија и океанографија нијесу помоћне науке, већ географске дисциплине, саставни дијелови саме науке. (с. 8.) О томе се може увјерити из сваког географског уџбеника. Није оправдано што је картографија одвојена од математског земљописа, јер је управо главни циљ математског проучавања земље, да се „створи што је могуће вјернија слика земљине површине и њених дијелова". (Wagner, Lehrbuch der Geographie, 1903, С. 182). Исто тако незгодно је и то што је додан засебан одјељак: „Главни појмови из Астрономије". Као помоћну дисциплину Математске Географије тај материјал требало је унијети, али у много мањој мјери, у одјељак о математском земљопису. Много би корисније било да је мјесто астрономије обраћена већа пажња тектонским процесима у земљиној кори. На тај би начин добила дјеца појмове о два велика физиогеографска стваралачка фактора — о набирању и расједању земљине коре. На тај би начин и класификација облика на земљиној површини постала и јаснија и богатија. На крају је прегледна таблица, у којој су бројкама претстављени разни догађаји и чињенице из историјске, физичке, математске и политичке Географије.

(Свршиће се.)

Др. Јевто Дедијер.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, свакога 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 11. САРАЈЕВО, 20. априла 1908. Год. XXIII.

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . . .

I.

Некада је имао четири момка. Али, временом, морао је отказивати једном по једном, док није остао са једним дечком, који је радио све ниже послове. Некада, робом дућан набијен, све се више празнио и он је, са страхом гледао, велике и гломазне рафове, како су разјапили своје чељусти и зијаху на њега и његов празан дућан. Он је, од јутра до мрака, као гладан курјак, шетао по дућану. Руке затури на леђа, главу спусти на груди и тако шета горе доле, а прсти на рукама пуцкају, као да их ломи, или као да хоће да из њих исцеди новац.

Аксентију је било четрдесет и пет година, али је изгледао као да је навршио шесету. Око ћелаве главе повија се један венчић оретке косе, која има ону боју, кад се со помеша с бибером. Угасле очи су утонуле, а под њима су жуте и опуштене кесице. Изгрижени бркови били су на средини, одмах испод носа, броћасти од дувана. Кроз вечито полуотворена уста виделе су се готово голе вилице са два три нагрижена, црна зуба. Леђа су била погрбљена, трбух упао, а ноге непоуздане, врло непоуздане, као да оне носе цео овај празан дућан, са лепим и укусним рафовима, у којима је некада било много и разноврсне робе, која је у његова суседа конкурента стварала гнев, пакост и бледило. Он је, као каква велика шеталица, ишао тамо и амо, пушио, вртео главом и, час по уздахне, али тај уздах је више личио на какав пригушен вапај, који се, без његова знања, откинуо из груди. А дечак, гледајући из једног краја опустелог дућана, како се његов газда поводи по дућану и пушта густе димове од дувана, осећао је како га подилази некакав страх, некакав загонетан страх, као весник каквог страховитог слома, под којим ће и он оставити своје младе кости и своју младу душу. У два три маха дечак је хтео да побегне из овог нелагодног и непријатног дућана, у којем је невоља почела свијати своје гнездо, али се сетио свог вечито пијаног оца, који има тврдо срце као камен, а руку тешку као маљ.

Аксентије је у трговини био бруталан и нескрупулозан. Ради ћара, он је одрицао сваку егзистенцију савести, угушивао сваки осећај, својом гломазном ногом газио и свој и туђ понос. Савест и осећаји нису елементи за стварање богаства и он их је зато газио и одрицао. Основ његову некадашњем богаству била је једна нечовечна крађа, извр-

шена над имањем његовог млађег брата, којем је био тутор. И он је даље крао, даље страховито харао, само да дође до што већег богаства. Све ситне трговце, који су с њим долазили у додир, за трен ока је упропашћавао, а њихове капитале усисао у свој капитал, као сув сунђер капљице воде. Али мада је он у питању новца био бескрајно нечовечан и до невероватности неумитан и суров, ипак је тих разбојничких врлина нестајало испред једног створења, као зрнца песка испред помамног ветра. Његова жена, ситно и нежно створење, лепа, дражесна и ломна лутка од двадесет-две и три године, својим дугачким и танким прстима са ружичастим ноктима, начела је његово богаство, за које је он мислио да је чврсто и вечно као гранит. И све његово богаство, као зграда са излоканим темељом, почела је да тоне, да се руши, да нестаје. А лепа и накудрављена главица и даље је измишљала сва могућа средства, која ће учинити, да дућан буде чист и празан као длан.

Сваког дана, шетајући по дућану, он је смишљао читаве беседе, којима ће својој жени доказати, да он није више кадар задовољити њезине бескрајно-луксузне прохтеве, јер нема више ништа и јер, сваког часа, очекује да му затворе дућан и да пред њим загрми добош. Још пре него што ћеући у кућу, он набере веђе и стисне зубе, али кад уђе у кућу он не зна ни сам како заборави све те лепо смишљене беседе.

Једнога дана, пре него што ће отићи на ручак, Аксентије сврати у једну каваницу и попије три четири ракије. На тај начин, рачунао је, имаће више смелости и том приликом ће моћи отворено изнети све своје мизерно стање које га, за длаку, одваја од банкротства. Жена је одмах, при ручку, изнела опет нов предлог за своју тоалету која, готово, и не стаје много — једва ако пређе сто динара. Он је погледа разрогачених очију. Уста су му била полуотворена. Гледао ју је, као да је у њезиним очима, у свој њезиној елегантној и лепој појави тражио коментара за њезине речи. Зар та лепа лутка, то нежно и слабо створење, које у ходу, једва додирује земљу, не зна да он стоји на ивици пропасти и да он не може више дати ни десет динара? Не, она то не зна, она, уопште, пошто не зна осим да се смешка, да се улагује као маче и да својим нежним прстима смрви једно велико богаство. Он ју је још извесно време гледао, а затим рече одсечно:

— Немам, више немам.

Она је, као небо плаве очи, разрогачила, а правилни и бели зуби су вирили из црвених уста. Затим се насмеја:

— Ти немаш, ти?!

— Немам... да ме убијеш, па немам...

Она је кажипут наслонила на облу браду и рече, као у заносу:

— Боље кажи да не даш, нећеш да даш...

У моменту, када се њезино вечито глатко чело наоблачило и када је тако стајала са подигнутом руком на бради, била је врло, врло лепа. Он ју је гледао и рече тужно:

— Немам... ти знаш да сам ја давао док сам имао... сад немам.... немамо ни за хлеб....

Она је упорно и стално одговарала, да он има, али да неће, неће да да̂.

Најзад је заронила лице у шаке и кроз плач, је понављала да не да̂, да неће да да̂, јер воли да је мучи, воли да је пред светом понизи, јер да то не воли, он је не би натерао, да иде у ритама, као да је жена општинског чувара. Он се нагло диже од стола, тресну песницом о сто и рече гневно:

— Е, па не дам...

Она је сада гласно плакала и, грувајући се у груди, непрестано је понављала:

— Па ја то и кажем... па ја то и кажем.. па ја то и кажем....

У часу се окрете и оде у собу и закључа врата за собом. Унутра је још непрестано плакала, ишла по соби тамо и амо и, с времена на време, застане пред затвореним вратима и јецајући је говорила:

Па ја то и кажем... Не даш, јер си ћифта... Волиш више паре, него очи у глави... Душа ти је и срце да ме понизиш... Никад ми ништа ниси учинио...

Он је извесно време стајао крај стола и укоченим погледом је гледао у једну тачку

на поду. Лагано дође до врата и поче благо:

— Ама није, брате, тако. Дао бих али немам. Отвори, па да ти све лепо објасним. Лепо смо живели док смо имали, па треба лепо да живимо и у невољи.

Али она није отворила. Шта је он рекао? Невоља? Таман! Зар је она рођена да у невољи живи? Не, боље, онда, све друго, само то не. Он је, иначе, стар, па шта је може друго везивати за њега до новац, много новаца, луксуз, богаство, сјај. Доста она пати крај стара човека, па зар још поред једне несреће да дође још једна и то најцрња, невоља? Ах, не, боље све друго, само то не, боље чак и гроб, ма да она није ни најмање расположена да умре тако млада.

Зар она то да каже њему, њему, који је ради ње све жртвовао, и своје богаство, и свој глас, и будућност своју? И он својим гломазним песницама поче ударати у врата. Псовао је и проклињао је час када ју је први пут видео. Али гнев је постепено почео да попушта и он је опет почео да је моли и преклиње да му отвори врата, па ће јој све лепо објаснити. Није он рђав човек, али тако га занео гнев и он није знао шта је мало час говорио. Али она није отворила. Она се, као преплашено птиче, била прибила уза зид и тако је дрхтала и, наћуљених ушију слушала је сваку реч. Он је, најзад, опет почео лупати у врата, проклињати и грдити, али када она опет није хтела да отвори, нити да одговори једне речи, он изиђе из собе и страховито залупну вратима за собом, да се кућа из темеља тресла.

На два дана пре него што ће му полиција запечатити дућан, његова жена побегне са једним његовим момком, којег је он, пре кратког времена, отпустио због крађе.

(Наставиће се).

Н. Н. Херцеговац:

У Липнику на Смаилагину чардаку.

Пола мени, пола теби!

Смаилага Ченгић нареди сељацима у Жањевици, да му доћерају тридесет товара дрва. Сељаци натоваре дрва и поћерају. Међу њима је био и неки Сава Рончевић, па се напио и тако пјан поћерао товаре. А како се онда људи у Гацку нијесу опијали, било им је необично видјети пјана човјека, па му се дружина почне подругивати и исмијавати. Сава ће им на то рећи:

„Ама што ми се ругате? Шта ћете ми дати, да сад изиђем Смаилаги на чардак, да му сједнем уз кољено, па да ми Шехо куцне уз тамбуру?

Шеха је држао Смаилага нарочито стога, што је био велики вјештак ударати и пјевати уз тамбуру.

Сељаци ће на то Сави:

„Ако сад учиниш то, даћемо ти сваки по дукат!

„Вјера?“

„Вјера!“

Пођу даље. Сељаци се почну смијати, јер су мислили, да ће га Смаилага избити ако му оде тако пјан.

Доћерају коње у авлију и почну отоварати дрва, а Сава ће махом на чардак Смаилаги, па забаса преко застрте одаје говорећи:

„Добро у господе!“

„Како у које!“ — Одговори Смаилага.

Сава се онако пјан свали баш уз кољено Смаилагино, па ће рећи:

„Мој драги ага, дај ми напуни, па ми зови Шеха, да куцне, ама ону лијепу нашу севдалинку!“

Смаилага се осјети, да то није узалуд, па одмах нареди, те дође Шехо с тамбуром.

„Деде, Шехо, једну!“ — Рећи ће Смаилага.

Шехо куцну у тамбуру, па запјева:

„Што се оно Травник замаглио!“ и т. д.

Пошто Шехо отпјева, Смаилага ће рећи:

„У колико је то Сава?“

„У тридесет дуката, ага, па пола мени, а пола теби!“

„Ха, ха, ха, добро, турске ми вјере! Иди сад Саво на посао!“

Сава затетура преко собе и једва изиђе. Дошавши дружини, покупи окладу и подијели са Смаилагом.

Лаз. К. Мишковић.

Fata morgana.

У мислима тонем, туга душу свија,
Укочен кô стена хладна непокретна, —
Успомене бројим, што ми младост згрија
Пуна идеала, а живота сретна.

Када као ветар на крилима лаким,
У миље блаженства да бих само падô
Нека ме је сила за кораком сваким
Пратила, те сваке препоне савладô.

Гонило ме нешто, мамило ме себи,
За тешкоће воља није хтела знати;
Зарила ме нада, а с њом како не би
Кренуо се даље, где ми се циљ злати?

Срећи греди живот, миле ми се часи,
Како слатка борба беше на том путу,
Гледајући блажен, да је осмех краси,
А миљем и цвећем целу обасуту.

Ал кад циљу стигох, ком ми биће жуди,
Како болан уздах слети са усана,
Као из сна слатког туга ме пробуди,
Јер то беше само душина обмана . . .

Јела Д. Тугла.

Пјесма једног сна.

Ко си, незнана душо,
Што си ми у сну чудан пољубац дала
И милим гласом својим ме звала,
Казујући ми вјечност љубави силне
И свете, какве на земљи није?
Каква се тајна у теби крије,
У твоме сјају, у бићу твоме,
Да л' спадаш хору анђелскоме?

Ко си, незнана душо?
Каква те чежња мени довела
Када сам очи уморне свела
И трошно тело кад ми почива?
Је си ли можда накнада с' неба
За љубав коју, моја душа треба,
Је ли твој цјелов анђелски био,
Кад ми је блаженство у душо лио?

Ко си, незнана душо?
Ко ми те посла у поноћ тију
Кад ми се снови преплећу, вију
Ко златни зраци кроз зелен-гране?
Свијест кад не зна за јаву строгу,
А дух мој када личаше Богу
Љубави чисте . . . ко си о мила,
Што си ми пјесму у душу свила?

Ко си, о реци,
Од куда дође? Да ли са које звијезде драге?
Зашто ми збориш рпјечи благе?
Што си ми небесни цјелов дала?
Ако те љубав мени довела
Када сам очи уморне свела,
Опет ми дођи! Моја те душа са чежњом зове
Да је цјеливаш уз слатке снове . . . .

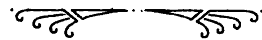

Светозар Миленовић.

* * *

Поноћ тавна, . . . мрким скутом обавила суро стење,
Што се врхом својим слива у тавнину изнад горе,
Доле поток, шуме вали кô да тужну прошлост зборе,
Док пустињик у самоћи моли души утешење.

Ту манастир уздиже се кô исполин доба стара,
Око њега плачне доље, пустош која срца слама,
Док пустињик с давном тугом грпа немо у сузама
И промислу вечног спаса дух уздиже, груд отвара.

И вечери сваке тако исти јади, иста слика,
Духом гледа, љуби младост прве свете жеље своје,
По прашноме јеванђељу исплакане сузе стоје,
Символ горких искушења оронулог паћеника.

И док поноћ тамним крилом над заспалим светом бдије
Чини ми се кô, да анђо тихо слеће усред мира,
И љубећи с тајном тугом крст древнога манастира.
Над сломљеним срцем једним кô да јеца — сузе лије!

Св. Р. М.

Кад звезде дрхћу.

Ноћ је давно пала. Кроз нему тишину
Зачује се каткад звек овнова звона
Или пас залаје. А брда окôна
Једва се назиру кроз прозирну тмину.

Звезде сјајне дрхте на небу ведроме
Понека утрне кад с блеском прелети;
Месец је већ заш'о — у првој четврти —
Те још оне светле у мраку ноћноме.

Из нечије баште зумбул силно мири
И опија душу, надимљу се груди.
Хлађан ветрић као дете лаке ћуди
Тек зашуми лишћем или благо пири.

Све поспало. Само ја један једини
Још сам будан сво. На небу бескрајну
Гледам једну звезду понајвише сјајну
И о мојој драгој мислим домовини.

К. М. Стањуковић:

Стјепо.

Крајња је нужда натјерала сељака Новгородске губерније Ивана Андријева, да пошаље свога сина у Питер (Петроград). Испраћајући га на пут заједно са својим сељаком — кочијашем, отац је овако упућивао малишана.

— Пази, Стјепко, у Питеру нема мажења! Пријатељ Трифон даће те на занат..... Ако будеш учио — бићеш човјек!.... Опрости, Стјепо!....

Мати, грлећи синчића, није ништа говорила, јер су јој сметале сузе. Она га је благосиљала једном руком, а другом му је ћушкала за кожух тек испечену погачу.

Малишан је био у некаквој двоумици и врло је живо чупкао својим ситним ручицама велику јагњећу капу, коју му је даривао отац при путу.

Када су изашли из собе, на улици су се скупила сељачка дјеца и почела се праштати с њим. Неки су завидљиво посматрали малога путника, у кожуху и великој капи и, знајући, да Стјепо иде у Питер, у души су жељели да буду на његовом мјесту..... А други су, већином без велике зависти, обраћали пажњу чак и на велику капу и примјећивали:

— Тамокана је, браћо — говорио је деда Андрија — страхота!

Град, ето!....

И малишан је подигао руке колико је могао.

— Тамокана, — продужавао је говорник: — забасаће баш као у нашој, алексинској, боровој шуми.... И опет је опасно.... Кажу, да нашу дјецу, браћо, бију у Питеру, ој -- хој, још како!.... Све је то дједа Андрија казивао.... Он, браћо, зна.... Он је живио у Питеру.... Дједа Андрија све зна!....

— Но, сједај, Стјепо!... Хајд', да путујемо, дјечко, треба који грош зарадити! — шалио се Трифон, сједајући на лаке санке. — Ну, жутока!.... Напријед опет у руску престоницу!.... додаде кочијаш и шину своју малу, чупаву кљусину.

Брзо су санке изашле из села, а мати још никако да се умири. А и отац је некако намргођено кидао лику на опанку.....

— Нијесмо га послали да се сахрани.... Зашто седереш! — напошљетку примијети жени.

— Иване!.... Бојиш ли се Бога.... Тамо.... тамо му је смрт.... Знаш и сам, како им је, дјечацима тим у Питеру....

— Доста, жено.... Даће Бог, изучиће. А ти не вјеруј свему.... — жено!....

А санке су клизиле по равном, глатком путу, и дјечко је већ ступио с Трифоном у разговор. Излазећи први пут из села, дјечко се одлучно интересовао свим и претрпао Трифона питањима, да је једва стизао с одговором. Нарочито је Стјепка занимала престоница.

А да ли је, дједа Трифоне, та престоница много већа од нашег Дупкова?

— Хиљаду пута већа, Стјепко.

Дјечко није могао појмити, зашто је та престоница тако велика. Но, не хотећи исказати пред Трифоном своју недоумицу, само примијети:

— И тамо, дједа Трифоне, као и у нас у Дупкову, живе све Руси.

— Сваки народ у Питеру живи, Стјепко.... И грофови, и кнежеви, и дворјани и трговци.... и наш брат . . . . И свих је, брате мој, народа у Питеру пуно....

— Ене — де! и грофови и књажеви, дједа Трифоне.

— Довече ћеш видјети.... Станеш ти код трахтира, а отуда иде некакав господин и виче: еј, вели, кочијашу!.... Ја одмах ту жутооку поткачим бичем.... куда, вели, заповиједате, ваша свијетлости?

— А да ли ће то, дједа Трифоне, бити какав књаз?

— За цијело какви — фицери! Је си ли видио, Стјепко, војника?.... Но, та господа њима командује.... И ако војник што не зна, они њега — солдата тога — одмах по своме, добру уче: ради, вели, у служби како ми заповиједамо, а не како било.... То је кад су на паради, а ако нијесу на паради, онда су по ресторацијама, више сједе и пију чај.... Тамо их ми и чекамо... ноћу то....

Сви ти извјештаји били су нови за Стјепу, те није могао дати себи одлучна одговора. Он је замишљао официре тако високе, велике, са дугачким брковима, оштрим погледима, с великим батинама у рукама, којима размахују, ријечју — Стјепо се сјећао наредника, који је у селу муштрао војнике, и увеличавши тога наредника неколико пута, закључио је у својој дјетињској машти, да официри морају таки бити.

Пред вече се Трифон заустави, да коњу да зоби. Пред гостионицом је било неколико кочијаша. Разговарали су се.

— Куда возиш тога малишана? — питали су кочијаши.

— Тамо.... у Питер! — одговори Трифон.

— Али је Ивану било тешко?...

— Биједа, браћо!...

— На занат?

— У име Бога.... Заповједио, је да га дам на занат.... Даћу га какоме Нијемцу.... За цијело, а и коме бих, кад не бих Нијемцу....

— А мало је још дијете.... Као да га неће тамо у Питеру уваљати . . . — са учешћем примијетили су кочијаши.

— Нико као Бог!....

Стјепо је све то слушао, и у његовој глави се прикрала мисао, да је тај Нијемац, без сумње какав било старац — род ономе бијеломе, који је прошле године у Дупкову преварио некаквог сељака, и послије хтио спалити село.

Тим старцем су све Дупковске матере плашиле своју дјецу, и Стјепо, као и други, замишљао га је тако страшна, као лик Антихриста на слици од коре, која је висила у кући. Такав му се учинио био Нијемац, и Стјепо се пуно сневесели од туге и чак заплака, послије чега заспа тврдим, дјетињим сном...

Послије два дана Трифон са Стјепом увезе се у престоницу, и када је малишан видио велике домове, трамваје, градове, батаљон војника са музиком и друге престоничке вјештине, он је само уздисао и јако се жалио Трифону....

— Не плаши се, глупаче.... Неће те појести! — смијао се кочијаш.

Трећи дан малишан ступи на занат код опанчарског мајстора Карла Ивановића-Шмита. Када је Стјепо видио пристојно избријано лице Нијемца, умирио се и, праштајући се с Трифоном, озбиљно му примијети:

— Скоро ћу ја теби, дједа, сашити опанке....

Нашав се у кругу нових другова, Стјепо је помало страховао и јежио се, особито кад га је један од ученика ударио по уху, ради првога познанства....

Стјепо је стрепио, но послије минут и сам је ударио нападача.... Подигла се дрека.... Дошао је Карло Ивановић и помирио обојицу тиме, што је одмаздио добро и правога и кривога....

Тужан је живот настао за сеоског малишана. Посао, који је превазилазио његову снагу, наваљивали су на њега и, што је главно, ни минута мира. Те насијеци дрва, те наложи у пећ, те трчи у дућан, те однеси опанке, те опери подове. Једном ријечи, мјесто учења, Стјепо је морао само трчкарати и радити друге послове. И газда, и газдарица и калфе сматрали су Стјепа као свога роба, а награда за све то бијаше: батине, удари кајишем, псовка и рђава храна.

Јесте ли видјели, кад по јаком мразу трчи улицом малишан у своме класичном капутићу и цвокоће зубима?.... Да ли сте видјели тога симпатичног малишана помодрелог од хладноће, који је послан да однесе опанке? . . . . Ако сте видјели, морате знати, да је то жртва престоничка, жртва, којој није суђено да доживи петнајест година!

Стан Карла Ивановића није се одликовао особитим конфортом. Сам Карло Ивановић имао је доста удобну собу, но малишани — шегрти живјели су у влажној подземној одаји, гдје је смрдљиви и влажни ваздух, с дана на дан подгризао, младу дјечју снагу.

Ноћ је.... Хладна Петроградска ноћ.... Дјеца спавају једно уз друго на кревету, на танкој, сламној постељи... Смрад и запара у тој соби, пуној свакојаких инсеката.... Сва су дјеца јадна, блиједа и обучена у нешто налик на кошуље.... Покривени чим било, гурају се и дрхте од хладноће.

— У — у — у!.... Пећко, хладно.... — шапутао је Стјепо.

— А ти се згрчи, Стјепо.... биће ти топлије....

— Проклети газда.... кожух отео!

— Он у нас, Стјепо, увијек тако!.... Мали, ено, у кожуху иде....

Дјеца заћуташе, покушавајући поново да заспу, навлачећи на се дроњаво одијело.... Брзо су заспали...

Спавају дјеца, удишући покварени ваздух.... Спавају дјеца гутајући смрад и смрт.... Спавају малена створења и у сну снивају топле собе, простор сеоских поља, и њежно материно миловање....

Али не спава смрт, која их подгриза. Она стоји с раширеним загрљајем и прождрљиво гледа на откривене, у сну, дјечје главице.

Не спава такођер ни Стјепина мати.

Она није заборавила свога малишана и горким сузама се заљева, мислећи о своме јадном сину.

„Гдје је он? У каквог Нијемца? Да ли га Нијемац храни празником колачима?“

Послије двије године Стјепо је већ био добар ученик, поправљао је стару обућу, ушивао парчета и чак је умио подметнути подлогу. Но зато је с дана на дан био све бљеђи и рђавији. Његов сухи кашаљ одјекивао је ноћу и будио сусједа му Пећку....

— Их, какав си ти.... Кажи сјутра Карлу Ивановићу.... — примјећавао је Пећко.

— Говорио сам... Каже, проћи ће то. А оно никако не пролази!

— Животиња! — злобно проговори малишан и, преврнувши се на другу страну, брзо захрка.

А Стјепо је непрестано кашљао, хватајући се за груди са скоро провидним, искоченим ребрима. Малишану је било рђаво.... Тужан, болан лежао је на слами, и свакојаке мисли јуриле су у малу, плаву главицу. Сјетно су гледале његове велике, црне очи. Тешка је туга била у њима.

— О, Господе! — шаптао је само малишан....

На пошљетку заспа тешким, испрекиданим сном.

Видио је у сну, како њега воде у Питер, како му Трифон прича о престоници и о кнезовима, како га је одвео Нијемцу, и како му се Нијемац с почетка није учинио страшним, а послије.... послије се приснило малишану, како су га послали по зими у лаком капутићу, како је више дана сједио пола гладан, пола сит, и како га је Карло Ивановић тукао кајишем по леђима, тако јако тукао и приговарао: „Руски је малишан ђубре! треба га бити“. Приснило се дечку Дупково, приснила му се мајка и топла собица . . . . Послије . . . .

— Мајци.... мајци хоћу! — дерао се дјечко у сну.

— Устај, Стјепко, гле како се распавао!

Малишан покуша да устане, но не може устати, снага се сасвим оборнила. Њега је тресла грозница. Казали Карлу Ивановићу. Карло Ивановић дошао и примијетно:

— Много је кваса*) пио! Глупи малишан!

Али Стјепко и послије тако енергичног пригоовора није могао устати. Други дан Стјепу су пренијели у болницу.

Послије недјељу дана на простим, товарним колима тјерали су мален, обојен црвенкастом бојом сандук неком гробљу. За сандуком је ишао поњурене главе Трифон, а у сандуку је лежао Стјепо, свршивши своју кратку, пуну туге петроградску каријеру.

Када је до Дункова стигла вијест о Стјепиној смрти, отац није казао ни ријечи, само је очајно намигнуо очима и послије неколико дана пропао негдје, а мати је силно запијевала призивајући громове небесне на виновнике смрти сина јој.... Но нико није слушао њена проклињања, осим црних, почађалих од дима, зидова ружне сељачке избе...

С руског **Марко Крстић.**

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак).

Има ли тамо бесплатних мјеста? упита Ајвинд.

— Школска каса плаћа, одговори отац, који је још ручао.

— Имаш ли воље за то? упита мати.

— Имам воље да учим, али да не будем учитељ.

Један тренутак ћутаху све троје. Мати пјевушећи гледаше преда се. Али Ајвинд оде и нађе себи усамљено мјесто.

Нама није нужда позајмљивати из школске касе, рече она, када је младић отишао.

Човјек је погледа. Сиротиња као ми?

—Нерадо слушам како се претвараш да си сиромашан, кад нијеси.

Обоје погледаше крадимице за момком, да ли их може чути.

Нато рече отац осорно својој жени:

— Ти брбљаш којешта, па се насмија.

— То значи да не благодаримо Богу, што нас је добро одржао, одговори она и уозбиљи се.

— Може му се благодарити, али бити и без сребрних дугмета, рече отац.

— Да, али Ајвинд је јуче ишао на игру, па се обукао.

*) Квас, врста руског пића (налик на пиво).

— Ајвинд је син сиромашних родитеља.

— Ипак га можемо пристојно одијевати, кад имамо оклен.

— Само вичи, да нас може чути.

— Он нас не чује, али ја се нећу плашити да то и учиним, настави она и погледа оштро мужа, који бијаше начинио мрачно лице и склонио кашику, да би узео своју лулу.

— Тако је ништавно земљиште, што га имамо, рече он. —

— Морам ти се смијати што увијек само говориш о земљи; зашто не говориш и о воденици?

— Ах, ти, с твојом воденицом! Ти као да не волиш отићи и видјети како меље.

— О, да, Богу хвала и слава; само кад бих ишла дању и ноћу. Сад стоји још од прије Божића.

— А зар о Божићу не мељу људи?

— Мељу, кад има воде; али од како су добили нову воденицу код Нистрема, мало нама доносе.

— То није данас учитељ казао. Ја ћу пренијети своје послове на каквог врсног човјека, као што је учитељ.

— Наравно, он није смио ни једанпут разговарати са твојом женом.

Тор не одговори ништа, него запаливши лулу, наслони се на жбун, па баци поглед прво на жену, затим на сина, па онда га окрену на старо чавчије гнијездо, које се полу разорено, њихаше на јеловој грани.

Ајвинд је сједио усамљен, мислећи на будућност, која се отегла пред њим као дуга, бијела, ледена површина, преко које је требало прећи с обале на обалу. Он осјети, да му сиромаштво свуда смета. У тај мах синуше му нове мисли, да старе савладају. Од Мерите га судбина за увијек растави. Он је сматрао као полувјерену са Јоном Халтеном, па зато бјеше одлучан, да се цијелог свог живота натјече с њима. Неће допустити да га мувају као јуче, него ће бити у пристојној даљини према њима, док не дође до положаја.

На то је мислио цијело вријеме и у души није ни најмање сумњао да ће успјети. Он је био увјерен да ће најлакше достићи своју мету марљивим учењем. На коју ће страну поћи, о томе је морао доцније мислити.

Пред вече је био опет добар саоник. Дјеца дођоше на брдо, али Ајвинд не бијаше ту. Он је сједио крај огњишта и учио, а сваки му је тренутак био драгоцјен. Дјеца су дуго чекала и сваки час постајала нестрпљивија. Неки уђоше у двориште, наслонише лице на прозорско окно зовући га, али се он учини да не чује. Дође их још неколико, једно другом до уха, са великим су чуђењем трчали по дворишту и звали га, али им Ајвинд окрену леђа. Он је без прекида читао даље и пазио да схвати све прочитано. Доцније је сазнао, да ни Мерита не долази више на сањкање. Ајвинд је учио тако много, да се отац бојао да не пре-

тјерује. Постао је озбиљан, његово округло и меко лице било је мршавије, изразитије, очи свјетлије, ријетко је кад пјевао, никад се није играо, изгледало је, као да му вријеме не допушта. Кад би га жеља обузела да се опет придружи својим друговима, изгледало је као да му неко шапће: „Доцније, доцније!“ и опет „доцније!“.

Дјеца су трчала, викала и смијала се дуго као и прије, али пошто га више не могоше дозвати, ни гласним клицањем сањкајући се, ни викањем на прозору, мало по мало престаше долазити, јер потражише друго мјесто за играње и наскоро брдо остаде пусто.

Учитељ брзо опази, да то није више стари Ајвинд, који је учио, зато што је морао и играо се, што је мислио да нема ништа љепше од игре. Често је говорио с њим, покушавао да сазна узрок те промјене, али му није испадало за руком да тако лако испита срце дјечаково као раније. Учитељ се договори с родитељима, и дође једне зимње недјеље у вече њима. Пошто је мало посједио, рече: „Хајде, Ајвинде, отпрати ме, хтио бих нешто с тобом да говорим. Ајвинд се обуче и пође с њим. Ишли су према пустари и живо се забављали, али ни о чем важном. Кад дођоше близу пустаре, учитељ удари преко ње. Чим ступише на њу зачуше гласно клицање.

— Шта је овдје? — упита Ајвинд.

— Овде је игранка, одговори учитељ.

— Хоћемо ли тамо.

— Не.

— Зар нећеш да будеш ни на једној игранци, момче?

— Не, још не.

— Још не? Па кад?

Ајвинд не одговори ништа.

— Шта мислиш ти Ајвинде с тим?

Пошто дјечко не одговори, рече учитељ:

— Хајде сад, доста је било разговора.

— Не, ја нећу ићи! — рече Ајвинд врло одлучно и изгледаше веома узбуђен.

— Кад те моли твој најмилији учитељ, да идеш на игранку!

Наступи дуго ћутање.

— Да није ко на игри, кога се бојиш да видиш?

— Ја не могу знати ко је тамо.

— Али може ли ко бити?

Ајвинд ћуташе. Тада му учитељ приђе ближе, метну му руку на раме и рече:

— Бојиш ли се да видиш Мериту?

Ајвинд обори очи; а дисање му бијаше тешко и кратко.

— Кажи ми право, Ајвинде.

Ајвинд ћуташе.

— Ти се ваљда стидиш, признати, пошто се нијеси још причестио; али ипак ми кажи, Ајвинде, нећеш се кајати.

Ајвинд погледа, али не могаше проговорити ни ријечи, него погледа опет у страну.

— Ти, море, нијеси више весео! Зар она може кога више вољети него тебе?

Ајвинд ћуташе као и прије.

Учитељ се нађе увријеђен и окрену се од њега. Тада пођоше странпутицом.

Када превалише комад пута, чекаше учитељ док му Ајвинд не дође са свим близу.

— Ти би хтио да се причестиш? поче учитељ изнова.

— Да!

— Шта мислиш онда радити?

— Хоћу да идем у семинар.

— И доцније да будеш учитељ?

— Не.

— Таква ти се служба ваљда чини незнатна?

Ајвинд ћуташе.

Опет прођоше дуг комад пута.

— Шта ћеш радити кад свршиш семинар?

— О том нијесам још озбиљно размишљао.

— Да имаш новаца, ваљда би купио какво имање?

— Да, али воденице ћу ипак задржати.

— Онда би било најбоље да посјећујеш земљорадничку школу.

— Учи ли се и тамо исто тако много као и у семинару?

— То до душе не, али ту ученици уче, што ће им доцније у животу требати.

— Добијају ли и тамо свједоџбе?

— Зашто то питаш?

— Ја сам рад да будем одличан.

— То можеш и без свједоџбе.

Опет иђаху ћутећи, док не угледаше Ајвиндов стан. Из собе сијаше свјетлост. Бријег је био мрачан као у зимњој ноћи. У дубини је био Фјорд са бијелим, свјетлуцавим ледом, ни малопокривен снијегом, шума се црњаше око обале мирнога језера, јер не бијаше ни мало покривена снијегом. Мјесец је ширио своју свјетлост и шума се огледаше у леду.

— Овде је код вас лијепо, рече учитељ.

Ајвинд је каткад посматрао предјео истим очима као и онда када му је мајка причала бајке или оним веселим погледом, који сијаше из његових очију, када се играо на бријегу.

— Да, овдје је лијепо! — рече он и уздахну.

— Твој је отац овдје имао све што му треба, па и ти можеш имати.

Пријатан изглед предјела ишчезну наједанпут Ајвинду.

Учитељ застаде, као да очекује одговор, а када га не доби, задрма главом и уђе с њим у кућу. Сјеђаше мало с родитељима, али више је ћутао него говорио, због чега и остали утонуше у ћутање. Када се опрости, отпратише га Ајвиндови родитељи до врата.

Обоје, изгледаше, да очекују да им он нешто каже. Кад бијаше напољу, застадоше и погледаше на небо.

— Овдје је тако необично мирно, рече најзад мати, како су дјеца отишла на друго мјесто да играју.

— А и у вас није више дијете у кући, одговори учитељ.

Мати разумједе, шта је мислио.

— Ајвинд није више весео, рече она.

— Знате ли, да частољубив човјек није никад весео, — рече учитељ и са старачком тихошћу гледаше у божје мирно небо.

(Наставиће се).

Превео: **Никола Стајић.**

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву.

(Наставак).

Међутим је дошло између Рашке и Бугарске до одсудне борбе, која је решила питање о превласти на Балкану и за дуги низ година судбину јужних земаља. Сада је требало да се дефинитивно реши питање о томе, ко ће бити господар на Вардару и на Струми. Према извештајима, што их је Стеван имао, кад је почео рат, цар је Михајло имао намеру да од Видина преко Ниша упадне у државу Стеванову, према томе је Стеван наредио, да се српска војска искупи на Добричу код Ниша. Али када се српска војска, већ почела да скупља, добије Стеван извештај, да је Михаило пошао према Софији у намери да одатле пође на југ и да с југа нападне на Србе. Стеван онда, и не сачекав да се окупи сва војска, пође Бугарима на сусрет.

Код Велбужда обе се војске сукобе и Бугари буду до ноге потучени; сам цар Михаило погине у боју (28. јуна 1330. год.). У битци се особито одликовао и личном храброшћу и тактичким знањем престолонаследник Душан. Кад је цар Андроник, који је, као бугарски савезник, такође пошао био на Стевана, добио извешће о поразу бугарске војске, он се врати натраг.

Бугари су међутим, као увек после пораза, изгубили главу; изгубити војску значило је за њих и овога пута, у осталом као увек, губитак државе. Бугарски су великаши не само малодушно предавали српској војсци редом градове, него су чинили Стевану предлоге и о потпуном потчињењу. Стеван је био толико мудар да те примамљиве предлоге не прихтати; он се задовољио реалним и трајним добицима. Рашка је добила Нишки и Велбушки крај; Бугарска је била дефинитивно истиснута из Струме и Вардара, а једно оделење српске војске дође у Трново и попне тамо на престо протерану сестру Стеванову Ану и њеног и Михајловог сина Стевана. После победе над Бугарима Стеван приони још живље, да доврши своју задужбину, Дечане.

Али популарност његова, коју је добио великом победом над Бугарима, није дуго трајала. Властела у Рашкој и специално престолонаследник Душан, који је управљао Зетом, били су незадовољни што победа над Бугарима није доста и што није никако искоришћена према савезнику бугарском Андронику, који је пре битке на Велбужду, био напао на Рашку и заузео неке градове. Тај народ према Византији сматрала је властела као последицу утецаја краљичиног, која је осим утецаја на спољну политику, радила и на томе да место Душана њен син, Синиша, наследи престо.

Ако су Душан и властела у Зети, већ због свега тога, мислили, да треба учинити крај онаком решењу, промена у Бугарској још је само више ускорила катастрофу. Већ после неколико месеца извршен је наиме у Бугарској опет преврат; Ана и њен син су протерани, а за цара бугарског је проглашен Јован Александар. Тај преврат, који је претио да уништи све користи, које је Рашка могла имати од победе над Бугарима, изазвао је у Рашкој велико незадовољство са радом и политиком Стевановом. Зетска властела, која је увек тежила за тим да игра велику улогу у држави, и која је била увек у опозицији према сваком режиму у Рашкој, била је и овог пута готова да помогне Душана, кад је пошао на свога оца, а сва је прилика да га је она и подстицала на то. Када је Душан устао на оца пошло је у први мах Стевану за руком, да се измири с њим, али су одмах после тога поново избиле несугласице и том приликом је Душан са својим присталицама пошао из Зете, напао изненада на свога оца и заробио га. После кратког времена Душан се крунише за краља (8. септембра 1331. год.), а Стеван наскоро после тога у тамници умре (13. новембра).

Душан је један од најзнатнијих владалаца српских; под његовом владом достигао је српски народ врхунац своје политичке моћи; он је успео, да оствари многе од оних идеала, који су лебдели пред очима Урошу и Милутину и који су их на рад подстицали; он је чак, благодарећи повољним приликама и свом политичком таленту и темпераменту, постигао много више, но што су они могли и замишљати. Дубоке политичке мудрости није у њега било, али је он имао природне бистрине, да схвати непосредну ситуацију и да је искористи. Осим тога, он је схватао потребу и корист добре организације, ма да сам није био добар организатор.

Одговарајући жељи странке, која га је довела на престо, Душан је одмах ударио на Византију. Српска војска продре, не наишав ни на какав отпор, чак до Сереза и Солуна, а помоћу грчког војводе Сергијана, који је био пребегао Душану, освоји, готово без с многе градове у Македонији, међу којима

Орид, Воден, Костур и Струмицу, а опседне Солун. Како је у тај мах угарски краљ Карло Роберт почео да се спрема, да зарати на Рашку, Душан пристане на мир, који му је Андроник понудио. По том миру задржи Душан северне крајеве, а јужне врати Византији (августа 1334. год.). Сузбивши Мађаре, који су били напали на Рашку и допрли чак до Жиче, Душан, после две године, удари на арбанашке кнезове по Албанији и северном Епиру и у току од четири године заузме без великог отпора, све до Јанине (1336. до 1340. год.).

Кад 1341. год. умре цар Андроник, настане у Византији дуг и крвав рат о престо, услед кога завлада потпуна анархија и држава ослаби тако, да је тај грађански рат дефинитивно упропастио Византију. Ослабљена у том рату сасвим, она је морала да допусти, да Душан освоји редом све покрајине, са којима је Рашка граничила. Намесник малолетног сина Андроникова Јована V. Кантакузен, завадио се са удовом царицом Аном, отишао из Цариграда и прогласио се за цара.

Видећи, да је у Византији анархија Душан опседне Воген. Кантакузен пак, знајући, да је слаб, да се сам бори са законитим царем, дође Душану (1342. год.) и уговори с њим савез, по коме је требало, да обојица заједно ударе на крајеве, који су још признавали Јована, а сваки да задржи што освоји. Али тај савез није дуго трајао; царица Ана радила је непрестано на томе, да добије Душана на своју страну и да га одвоји од Кантакузена. Како је Кантакузен с војском, што је од Душана добио, врло несретно војевао, расло је услед свега тога неповерење међу њима двојицом, док Кантакузен не одмами себи краљичину гарду, састављену од најамника, па удари на неке Душанове градове. После тога Душан наравно почне преговоре са царицом Аном, а удари на Кантакузена (1343. год.). Али Кантакузен склопи сада савез са Турцима, који му пошаљу једно оделење војске у помоћ против Душана. Српска се војска сукоби с Турцима код Стафанијане, али буде разбијена (1344. год.). Ипак Душан, и поред тога пораза, освајаше и даље на југу град за градом, док у јесен 1345. не освоји и Сер.

(Свршиће се.)

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића**. —

(Наставак).

Божић.

рпски сељак запости 42 дана пред Божић, и за све то време, с децом заједно, не окуси ни белог смока, ни јаја, ни меса, него се само товари биљном храном. Од боље и јаче хране једина се риба сматра за посну, али ње има само у местима поред река, па и ту мало, јер се невешто лови. И због саме телесне изнурености, једва се Божић чека да се свет омрси, а поред тога то је уједно и највећи црквени празник, што се тада Христос родио. Али овом празнику претходе и неки други чисто народни празничићи, у којима су обичаји незнабошког карактера, а такви су и на Божић, који се на дану врше. И очи св. Варваре, која по календару пада 4. децембра, већ у песмицама деца спомињу долазак Божића, а тог се вечера помеша у лонцу сваког жита и варива па скува у води. Тог дана почиње се врачати, и то баш по изгледу скуване варице: каква ће бити идућа година; да ли ће ко умрети у породици и т. д. Дакле, за народ је Варин-дан претеча Божића и Нове године. На Варин дан од варице свако чељаде треба да окуси, а и стоци се помало даје. У Срему се од варице мало сачува, па се на Божић да пернатој живини да то прво позобље.

Друге недеље пред Божић падају материце. Свака мати набави разних ствари за свако своје дете, па чим деца поспу, она им поклоне сакрије под јастук или у провор, па чим се које дете у зору пробуди — а ваља им се пре матере пробудити — оно трчи мами и веже јој врвцом или чим било, ноге, и неће је дотле одрешити, док се она не откупи спремљеним даровима. Тога дана иду деца и код породице и познатих, па свуда добију на поклон разног воћа и слаткиша.

Прва недеља пред Божић су оци. Тада сва деца вежу редом свог оца, и он им се такође мора поклонима откупити.

Два дана пред Божић зове се Туцин-дан, јер се тога дана туче (коље) печеница: негде прасе, а негде двиска, и то најрадије беле длаке. У многим крајевима прво ваља печеницу претући крупицом соли у главу, па тек онда ножем заклати.

Дан пред Божић зове се Бадњи дан. Тога дана домаћица има пуне руке посла, а између осталога ваља јој лепо кућу омести и зеленим бршљаном собе закитити, а у Енглеској као што је познато, то ће учинити са гранчицама зелене имеле.

Зором пак пре сунца одређени мушкарац из сваке куће иде у шуму своју, а негде макар и у туђу (што се не сматра за крађу) да осече бадњак. Он ваља да нађе сирово (живо), право и младо најлепше дрво, најчешће церић, а ако тих дрвета нема, онда друго неко, негде: границу, јасен и т. д. Кад га већ изабере стане пред дрво, окрене се истоку, скине капу и помоли се Богу, па онда ради свечаности у свом послу, навуче рукавице, поспе дрво каквим житом, пољуби га и поздрави се: Добро јутро и честит ти Бадњи дан! Потом ће га сећи. Чим замахне секиром, други мушкарац из исте куће, који је с њим ишао, ухвати први ивер у руке, који се после чува у млекару да се хвата дебео скоруп, или га оставе у уљанику — да се пчеле боље роје и више меда доносе. То дрво — бадњак — треба у падању, кад се осече, да падне право на земљу, а не да се за-

устави о гране суседног дрвећа. Потом ће он на доњој дебелој страни окресати гране, а на горњој оставити нешто гранчица са сувим лишћем, да изгледа китњаст, да би и година идућа била китњаста — родна. Негде се задовољавају с тим једним бадњаком, негде га преполове, негде пресеку на три парчета, а негде опет, као у београдском округу осеку два бадњака од два разна дрвета: један церов, који је главни а други граничев, који је споредни. У Далмацији свака мушка душа у породици има свој бадњак, који унакрст помећу поврх најдебљег домаћинова. У Подибру, од три бадњака, које наложе, највећи је управо бадњак, други је бадњачица, а трећи најмањи, зове се дете (њихово). Тамо веле да је бадњак Јосиф, бадњачица — Марија, а дете — Исус.

Чим донесу бадњак (или бадњаке) из шуме кући, они га прислоне у дворишту, с источне стране уз кућу, где престоји до сумрачка. Пошто се у бадњаку гледа светиња, тога вечера по могућству треба сви чисто да се обуку. Домаћица запали две свеће са стране уласка на кућним вратима, где домаћин треба по старинском начину да стане крај врата са ситом пуним жита. Сад настаје припрема за уношење бадњака у кућу. Домаћин навуче рукавице — јер не сме бадњак из страхопоштовања голим рукама прихватити — узме га у руке, и с дебљим крајем („главом") бадњака окренутим напред ступа преко прага. У нишком крају бадњак замотају (обуку) мушком новом кошуљом, као да је жив створ („идол"). Чим хоће да ступи у кућу домаћица га с присутним члановима породице поздрави са: „Добро вече и честит вам Бадњи дан!" У том га онај што држи сито поспе житом, тако да и бадњак сам дохвати. Он ступа озбиљно напред, положи бадњак на већ спремљену ватру на огњишту, три пут га помакавши у напред. У Далмацији наките бадњак ловориком, па и златним концима. Негде их опет „напоје вином", то јест прелију их њиме. По том домаћица унесе једно бреме сламе, а виче као квочка: Кво! кво! Деца за њом пођу пијучући као пилићи, и ваде сламу из бремена, па бац ју свуд по кући, да се једва под местимице види. Тог се вечера изнесу из куће све гвоздене ствари, после софру и столице. Кад се хоће да вечера домаћица простре по слами најрадије врећу од кострети, на којој треба заједно да вечерају по могућству сви чланови из задруге, а негде и саме слуге. То је вече, вече једнакости и искреног братства, кад се не сме ни мислити, па се и деци забрањује свака ружна реч и најмањи бој. После вечере проспу се мрве и семење на поље да се и птице божје прочасте. То је уједно једини дан у очи великог празника кад се не врача да се коме науди. Тај дан треба све страсти да мирују и само добро да се твори. Отуда она пословица: „Бадњег дана у ноћи ни једна се зледне узрочи". За то, ако ће кога народ да прокуне, рећи ће: „На зло му Божић дошао!" или: „Црн му Божић освануо". Ко се неће овде сетити „A Cristmas carol Charles-a Dicens-a!

По том домаћин метне на засечак бадњака мало соли, сребрну пару, којом дарива бадњак, шаку пшенице, мало меда, негде и колач медом премазан. Меда ваља свако помало да лазне, а после тога преко бадњака сви се редом ижљубе. Сад наступа молитва поред запаљене воштанице. У том се окади бадњак тамјаном као и сва кућа до последњег угла. Ону пару и шаку жита, што су престајали на бадњаку помешају негде са житом за сејање — да се освети. На бадње вече домаћица умеси пуно (култних колача) с одређеним обликом само за тај дан, као колач за домаћина, за децу, за овце, волове, коње, пчеле, њиву итд. Интересно је да се у Подунављу умеси и један округао колач, који се зове сунце, и један српаст, који се зове месец, од којих на Божић о ручку сваки треба помало да једе. У Срему се меси и колач „Влашићи (плејаде). Свака кућа пече на Бадњи дан, или још чешће на Бадњу ноћ печеницу. У Србији прасе најрадије бело, а у Далмацији овцу, радо црну. У Лици пеку печеницу баш уз бадњак. У Србији се у уста печенице углави јабука или орах, а у Херцеговини и Далмацији накити се печеница рузмарином или бршљаном. Чим је печеница печена домаћин пуцњем из пиштоља огласи, отуда те ноћи на све стране прашти пушке. У Шумадији на врх ражња прилепе воштаницу и запале да гори у знак свечаности.

Око поноћи ред је да бадњак прегори, али да се полутина, као светиња, не би лупила о огњиште, један младић бди и чува стражу код бадњака; па чим опази да ће се бадњак превеселити (прегорети) дочека полутину опет у рукавицама да је голим рукама не оскврњи. По том га спусти на огњиште полако, а за труд добиће који сребрн новац од домаћина.

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Најплеменитији римски владалац Marcus Aurelius Antoninus (161.—180.) био је други нашљедник цара Трајана. Он се васпитао и управљао државом за доба опадања римске империје, истински се бринуо за добро народа и државе, те му је живот био далеко од монотоније. Он је један од оних ријетких мислилаца, које животна хука не спрјечава у њиховом умном раду, те је и поред своје славе као мудраца оставио за собом и име једног довољно ак-

тивног владаоца. Тај човјек је имао снаге да живи двоструко, и изнутра и споља, и поред тога, што се бавио у реалном свијету, он је битно живио и у једном унутрашњем, свом вишем свијету, стално мислио и бринуо се и о свом духу и истинском човјечјем животу и достојанству.

Растући на царском двору, изложен раскоши и распуштености, Марко Аурелије ипак већ из младости показиваше јаку љубав према правди, истини, врлини, науци и простом животу. Домиција Луцила, његова племенита мати, младог је философа у његовом настојању и жељи одгајала и потпомагала, изнад свега му истицала крепостан живот и познавање самог себе. Већ у 12. је години Аурелије носио стоичко одијело и у животу се владао строго по њиховим правилима; тако је на примјер, у царском двору спавао на даскама, и једва допустио, да простру крзно по постељи. Али, бринући се за развој свога духа, није отишао у екстрем и тјелесни напредак сасвим занемарио, довољно се кретао и хрвање, утркивање, мачевање и јахање биле су његове редовне забаве. Пун поштовања и захвалности према свакоме, ко му је учинио које добро или услугу, озбиљан и њежан, јак и осјетљив, поштен, и искрен, задубљен у сама себе није био ни најмање осоран ни пријек; прости спољашњи сјај и раскош није много цијенио, нити се бринуо за спољашња добра. Цијело своје наследство је поклонио сестри јединици, коју је необично волио.

Најсретнији часови Аурелијева живота биле су године, кад је Антонин Пијус ступио на пријесто (138.) узевши њега за сувладара, па до смрти тога племенитог човјека, који је био темперамента и начела Аурелијевих. Ту се млади владалачки приправник додуше бринуо државним добром и занимао се политичким стварима, али потпуно ослоњен на свога друга, он се најчешће предаваше најмилијој забави и битној потреби свога духа — философији. То су били они часови када се човјек диже над сама себе и мисли о самом себи, кад се задовољавају благородне и узвишене потребе духа и тражи смисла и реда у стварима свега малог и свега великог. У те је срећне дане Марко Аурелије, удубљен у неисцрпном мору своје душе, спокојан и нетрзан ничим споља, потпуно осјећао склад и смисао свијета, ону хармонију свих бића, која доцније онако њежно и топло провијава његова размишљања о животу, божанству и природи, у племенитој и класичној књизи „Проматрања самога себе“.

Али иза овога низа година с високим духовним уживањем, наступио је други низ, у коме је требало показати више активности и учествовања у реалном животу! Антонин умре, а на његово мјесто пусти Аурелије човјека скроз друкчијег темперамента и моралних начела, што се брзо и показа у нереду, који у државп стаде избијати. Парти се побунише, но бише савладани; али наскоро запријети погибао с друге стране, из Германије. Заметну се рат с Квадима и Маркоманима, који продријеше све до Аквилеје, те их је требало протјерати натраг преко Алпа. Оба цара бијаху у војсци. Наскоро погине Аурелијев друг Верус, и он остаде у мучном положају јединим господарем над огромном римском империјом. Но и овдје се показа духовна снага цара-философа, његова камена чврстина, одлучност и непоколебљивост. Философ се показа и спремним војсковођом; шта више: баш у те часове он је налазио времена не само да мисли, него и да пише своје философске назоре!

Рат се сврши успјешно. Но искочи друга опасност: Његов се војвода Касије у Сирији побуни, и прогласи се за цара. И кад је свладане и заробљене Касијеве привърженике послао у Рим сенату да им суди, Аурелије је писао: „Ако свим Касијевим људима не поклоните живот, учинићете, да ја желим смрт“. То су ријечи онога цара, који се сматрао сретним, што је на таком положају, гдје може највише чувати и ширити правду, врлину, племенитост, побожност и свако морално благо; онога цара, коме у владалачком програму бијаху мото оне Платонове ријечи: „Онда ће народи бити срећни кад у земљи или философи буду краљеви или краљеви философи“.

Око средине марта 180., умро је овај велики човјек у табору у Виндобони (данас Беч). На смрти је ово рекао сакупљеним племићима и великашима: „Сина Комода остављам, да ме наслиједи. И ако он не буде достојан тога мјеста, ако не буде знао себе савлађивати, ако заборави што је чуо, ако ви не заборавите, да га на то опоменете — ви изаберите себи достојнијег господара“.[1]

Потпуно задовољан свим својим радом и цијелим својим животом, спокојан и ведар, разуман и благородан, тако је Марко Аурелије испустио своју племениту душу. На њ би се потпуно могло однијети све што Ксенофон каже за Сократа: „Он је био тако побожан, да ништа није учинио, што није у вољи боговима; тако праведан, да никад никоме ни најмање зла није проузроковао; тако господар сама себе, да никад није изабрао угодно мјесто доброг и корисног; тако разуман, да се никад није преварио у којој доброј или злој одлуци; био је најбољи и најсрећнији човјек, што га је икада било“.

Такав је био и философ-император, Марко Аурелије.

* * *

---

[1]) Није излишно споменути да Комод ипак није био достојан насљедник свог великог родитеља и матере Фаустине, кћери Антонинове.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Српске пјесме из Херцеговине.

14.

Све ђевојке мирисно су цв'јеће.
Све миришу, ал ко Љуба нису,
Јер је Љуба ружа тек развита,
Па у киту са љиљаном свита.
Кад бих јунак закитит се хтјео,
Све бих цв'јеће редом мирисао,
Мирисао, ал га не бих брао;
Румен-ружу само бих убрао,
Изабрао, слатко мирисао
И њоме се јунак закитио
С л'јеве стране покрај срца врела,
Нека чује, да срце уздише,
Само за њом, ни за којом више;
Нека види на срцу је носим,
Њом се китим и њом се поносим,
Као ноћца сјајном мјесечином;
Као зора звијездом Даницом;
Ко што данак жаркијем сунашцем.

15.

О ђевојко, сатић меда!
Мислиш, злато, свак те гледа.
Не гледа те до ја један:
Ја те један мило гледам,
Другоме те одвест не дам.

16.

О Јоване брђанине!
Крени овце уз планине.
Горе ћеш ми сеју наћи,
Ђе ђевојка ружу бере.
О Јоване, амана ти!
Помоћеш јој ружу брати.
Даром ћу те даровати,
Сеју ћу ти поклонити.

17.

„Дођи драги, довечер сам сама!"
„Што си сама, ја камо ти мама?"
„Ја сам мами вечерицу дала,
Да ми мама до зорице спава.
Када будеш на авлинска врата,
Чувај, драги, да не шкрину врата,
Јер је бабо слаба табијата.
Види бабо ђе се милујемо,
Не зна бабо, да ашикујемо."

18.

Три дилбера траже ђевојака
Са Травника и са Дубровника
И са трећег Петровића Града.
Три су пошли, једну цуру нашли.
Јован каже: „Моја је ђевојка!"
Марко каже: „Моја је ђевојка!"
Јанко каже: „Моја је ђевојка!"
Јован дава од злата јабуку;
Марко дава зелену јабуку;
Јанко дава бурме и пршћење.
Који дава од злата јабуку,
Јабука се од милости даје;
Који дава зелену јабуку
Јабука се од љубави дава;
Који даје бурме и пршћење,
Онога је лијепа ђевојка.

19.

Отвор' врата, Оманова Анијо!
Да ти виђу б'јело лице, Анијо.
Ајд' отален, бег-Јоване, ђидијо!
Је си л' икад жарко сунце видио?
Онако је б'јело лишце у мене.

Трпимир.

Финдур.

Српска нар. приповетка.
(Наставак).

Финдур не говорећи, последњи изиђе из бакине куће, гледајући јој у очи. А кад и он изиђе, дахнуше браћа душом и дохвативши се друма похиташе. Идући путем браћа разговараху међу собом. Завист их поче гристи, премишљајући, како је дете паметније од њих. Беше им криво на Финдура и побојаше се, да им се свет не ће подсмевати, што их најмлађи брат осрамоти својим оштроумљем и памећу. Један предложи, да га убију, али други не пристадоше, већ коваху згодније планове, да га се отарасе, а да руке не прљају његовом крвљу.

Тако размишљајући падну на други конак, где дознају, да је бака, аждаја и страшило целе околине. Сместа им сину мисао и њихов план беше готов. Закључише, да га смакну помоћу аждаје, која би смрћу Финдура осветила своје ћери, а и њих опростила срамоте. Финдур о овоме није ништа слутио. Еле после дугог и тешког путовања стигну у царев град. Одмах се пријавише цару, који их лепо прими, давши им ајлук и обдаривши их царски, па их отпусти. Сви изиђоше, а најстарији оста да захвали цару на богатом дару и поклонивши се дубоко пред њим рече: „Честити царе, путујући кроз твоју моћну државу наиђосмо на невиђено чудо. У твојој земљи има бака-аждаја, и у ње крилат коњ, коме на челу месец сија, а на грудима му је звезда Даница. И нико га не може добавити, до мој брат, Финдур".

Цар се зачуди и климне главом, да иде, па затим пљесну длан о длан. На тај знак уђе велики везир,

дуге, беле браде, метаниса до земље и стаде као укопан очекујући царску заповест. — „Доведи ми најмлађег брата“ — нареди цар, — и за трен ока Финдур је стајао пред њим.

„Ја сам чуо“, рече му цар, „да у неке аждаје има крилат коњ са звездом и месецем; сместа ми добави коња или на теби нема главе“.

— „Светли царе“, отпоче Финдур, „то не могу учинити“. — „Коњ или твоја глава!“ — одсече цар.

— „Добро“, рече Финдур „али ми начини лествице сто аршина дуге, да се могу лако савити и расклопити; једно копље исте дужиче, које се може скупити и продужити“. Цар му даде све, што је тражио, и Финдур се крену на пут. Пошто дође до бакине куће, прикрије се, док мрак не падне. У глуво доба ноћи допуза до зида, наслони на њ лествице, па се попне на кров. После се дошуља до средине крова, где разгрну ћерамит и кроз рупу погледа унутра. Имао је шта и видети. Крилат коњ стоји на сред собе, која се сија од светлости месеца и звезде. Финдур џагну коња копљем кроз отвор. Коњ zањишта и залупа копитама о под. На њиску бака се тргне из сна и муну старца до себе, који уста, да види шта је то? Старац прегледа целу собу, па пошто не нађе ништа сумњиво, врати се и леже. Не прође много, а Финдур поново џагну коња, који поново zањиска и залупа копитама. Љутита бака рече старцу, да пажљиво прегледа сваки кутић, а он поново мораде устати. Старац завири у сваки угао, преврну сваку стварчицу, али ништа не спази, јер је све било на свом месту. „Хм, рече он — у коња ушао неки бес, те бадава њишти“. Затим се врати баки, па јој рече да није нашао ништа и леже.

Финдур и по трећи пут потегне копљем и џагну коња, који још јаче zањишта. Пошто старац не хтеде више устати, диже се бака и мислећи, да коњ њишти због врућине, изведе га у двориште и привеза за дрво.

Финдур је то и очекивао, те не мичући се причека, док се бака не врати у кућу. Затим постаја још мало, па кад се увери да се све смирило и да је бака заспала, дохвати лествице, пребаци их у авлију, па прислони уза зид. После се спусти по њима, и чим се дохвати земље, притрча коњу, одвеза га и узјаха. Коњ рашири крила, па се вину небу под облаке. За тренутак су били у царском двору. Цар се обрадова крилатом коњу, и рече Финдуру да иште, што год хоће. Финдур рече, да не тражи ништа друго, него да се врати мајци. Цар му хтеде жељу испунити, али се појави најстарији брат. Кад га цар спази још из далека и мислећи, да ће му казати што важно отпусти Финдура рекавши му да се мало одмори, а да ће сам размислити о његовој молби. У том стиже и Финдуров брат, и склопивши руке на груди, пољуби цара у скут па му рече: „Честити царе, у аждаје има свирала у коју, кад се засвира мора играти све, и старо и младо, и мушко и женско; а нико вам то чудо не може добавити до Финдур“.

Цар је био поклапан за чудном свиралом па одмах позва Финдура. — „У аждаје — рече цар — има свирала, у коју кад се засвира, мора све заиграти. Иди донеси свиралу или на теби није главе.“

„Али светли царе, — заусти Финдур, то ће потеже ићи. Аждаја чува свиралу као своје очи, и не могу је донети“. — „Моћи ћеш моћи ћеш — дрекну цар — твоја ми глава јамчи за то“. — „Добро“, рече Финдур, „а ти ми начини један кавал[1]) напуни га бувама и добро затисни, да буве не могу напоље; још ми набави и ћускију, која одваљује дрвље и камење, а да се ништа не чује“. Цар му то обећа и нареди па му се све набави и да. Кад Финдур прими алат, спреми се, па пође на пут. Ишао је неколико дана, док једно вече не стиже бакиној кући. Причека, док не наста глухо доба, па се прикраде оној страни где је бакина соба и ћускијом начини поветћу рупу у зиду. Кроз њу провуче кавал, који најпре отвори, и на хиљаде бува посукта у собу, па навалише на баку и старца, који беху у дубоком сну. Обоје се пробудише, па се почеше драпати из све снаге, али узалуд. „Гром и пакао“ — дрекну бака, „откуд толике бухе, бежимо што пре, јер се не може ово издржати“. Баба дохвативши свиралу испод јастука, заједно са старцем утече у другу собу, па леже. Старац захрка, а бака метнувши свиралу под главу, затвори очи и учини се као да спава. Финдур је чуо све, што је бака говорила, и знајући, да унутра нема никога, замахне снажно ћускијом и начини грдну рупу, кроз коју се провуче. Дошавши до постеље опипа свуда около, пошто свирале не нађе, упути се вратима, која вођаху у другу собу. Врата беху само приклопљена, те их Финдур отвори без шкрипе, па опрезно уђе. Разгледа унаоколо, спази старца и баку: хрчу као заклани. Врло се лагано, заустављајући дах, упути бакиној постељи и дошавши до ње, подиже јастук, где напипа свиралу и таман да је дохвати, кад се у истом тренутку бака пдиже, па га шчепа својим гвозденим рукама, па се зачу њен страшни урлик и смеј: „Ах, сине Финдуре“, - сикташе бака. — „Сад си мој; давно ја тебе чекам, лисицо. О, хо, хо! ала ће бити печења и јестива“. И шкљоцнувши оштрим зубима гуташе га погледом. У зло се доба пробуди и старац, и кад виде Финдура, поче му цурити вода на уста, гледајући мастан залогај. Бака је облетала око Финдура и подскакивала од радости. — „Иди“, рече она старцу, „и зови наше пријатеље на гозбу, а ја ћу дотле зготовити вечеру“. Старац оде, а бака ужари велику пећ, па дохвати Финдура, метну га на лопату и издиже. али се Финдур искриви и падне. Бака се љутну, зграби га поново и издиже на лопати, али се и поново Финдур нагне на једну страну и склизну с лопате. И по трећи пут покуша бака, да га убаци у пећ, али он опет паде. „О мај“, јадала се бака, „то се тако

[1]) Кавал- дугачка, пастирска свирала.

не седи, мој братац, већ овако, па не мрдај но седи чврсто као ја" — и седе сама на лопату. У истом тренутку Финдур шчепа лопату и брзо убаци баку у пећ. Бака нададе вику, али је загуши дим и дохвати пламен, те паде на жеравицу и умуче. Финдур дотрча до постеље, дохвати свиралу, па побеже.

(Свршиће се).

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Опћа географија за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. Срем. Карловци 1907. Српска ман. штампарија. Цена 3 круне. Посвећена успомени Паје Марковића, Адамова. С. 339, 8°.

(Свршетак).

Наставнику једне српске гимназије мора се јако замјерити, кад не влада добро научном терминологијом. И ако се и овдје осјећа, да се Недељковић трудио да узима народне ријечи у терминологију, многи су термини или лоши преводи с њемачког или вјештачки термини. А ово се мора осудити као знак особитог комодитета, јер је геогр. научна терминологија у Срба разрађена. Ако г. Нед. није хтио да чита Цвијића расправу »О географској терминологији нашој«, могао је узети, који бољи уџбеник из краљевине, па би се уклонио многим грешкама. Као знаке тог особитог комодитета наводимо ове примјере: Ланчасте планине (Kettengebirge), падњавине, оборине (Niederschlag), рубна планина, продола, скаменотине, и т. д.

Слијепо држање њемачких облика види се и у овим називима: кристалиничан, физикални, палозоични, мезозојични, кенозојични и т. д. Врло је добро учинио г. Недељковић, што је јасно издвојио, шта је планина, а шта гора. Хрватски географи и геолози вјечито та два термина неоправдано замјењују.

Још се мора истаћи, да неугодно утиче оно натрпавање њемачких назива поред српских термина. То се нигдје не чини, па не треба ни у нас особито, јер је наша геогр. терминологија утврђена.

У општем дијелу било би још доста ствари, које би требало исправити, али простор листа то не допушта. И у посебном дијелу има маса погрешака; њих може опазити свак, ко узме ма какав њемачки уџбеник и успореди с г. Недељковића књигом. Осврнућемо се само на Балканско Полуострво.

Ко се бави Географијом Балканског Полуострва, тај данас зна да Љуботен на Шари није највиши врх Полуострва и да он није висок 3050 *м*, него око 2510 *м*. Овај факат доказује, да г. Недељковић није пратио развиће науке о Балкану за читавих седамнаест година. Да је он пратио и географске критике по српским листовима, он би то знао. Требао је узети ма који уџбеник из Србије, па то би видио.

По г. Недељковићу Босна и Херцеговина нијесу балканске земље. Опажа се да се у приказивању појединих земаља држи старих принципа: политичких цјелина, мјесто да узме природне цјелине за основице као што се данас свуда чини.

Овај ћемо приказ завршити једним примјером, из кога ће се видјети, колико је г. Недељковић и несавјестан и аљкав. По г. Недељковићу у Босни живе ове народности: Срби (прав. 44 %) и Хрвати (20 %) Турци (!) 35 % и нешто Немаца (!) и Жидова. (с. 190.).

* * *

Све изнесене мане ове књиге дају се подијелити у ове групе:

Велика маса наведених мана долази отуда, што је г. Нед. често заборављао **географске** задатке ове књиге. У Физичкој Географији често је онај адјектив физички прецјењиван и преотимао је маха **физички над физиогеографским** начином проматрања. Читава физичка географија у г. Нед. Географији базира на **разним врстама тијела**, од којих је састављена земљина кора. Да је то географски погрешна основа, знаће сваки прави географ.

Натрпавање разноврсних, често хетерогених предмета у један одјељак или у један чланак знак је моменталног одсуства логичког мишљења у г. Недељковића. Поред пређашњег и ово је узрок неким случајевима оне велике несређености.

Г. Нед. у науци може бити присталица ове или оне теорије, као писац уџбеника ту мора бити **непристран**. Ова, често показана пристрасност г. Недељковића, узрок је многим једностраним погледима на извјесне групе предмета и проблема.

По свему се види, да је г. Недељковић знатно заостао за општим прогресом ове науке. Због тога су и изостали многи важни закони ерозионог рада воде и тектонских покрета. Мјесто што нам је онолико говорио о физичким особинама воде, требао је већу пажњу посветити врстама и законима речне ерозије.

Све ове мане књиге, које долазе некад од личних особина пишчевих, а некад од његова незнања, узрок су, што је књига у великој мјери непрегледна, врло често нејасна, а каткад и нетачна. А ово су мане које једном уџбенику сувише шкоде.*)

Др. Јевто Дедијер.

Slavische Volkforschungen. Abhandlungen über Glauben, Gewohnheitrechte, Sitten, Bräuche und die Guslarenlieder der Südslaven. Von Dr. **Friedrich S. Krauss**. Verlag von Wilhelm Heims. Leipzig 1908. Стр. VIII.—431. вел. 16а.

Прошло је тек неколико дана, како је штампан овај најновији научни рад нашег народног пријатеља и познатог књижевника Крауса. Код толико већ ранијих радова, мањих и већих, којима је Краус настојао да упозна страни свијет са нашим манама и врлинама, ово најновије дјело заузимље можда најугледније мјесто. Дјело је написано на основу несумњивих писаних извора, а великом већином самим личним пишчевим проучавањем нашега народа.

---

*) Пошто писац ове оцјене није могао лично водити коректуру, поткрале су се у 10. броју на стр. 159. неколике грјешке и то у 9. реду озго испала је читава друга половина једне реченице и прва половина друге. Ту реченицу треба допунити овако: „Дакле у један одјељак стрпан је и човјек и глобус и географска карта и све то заједно. Г. Недељковић назива органским животом на нашој земљи. Из свега овога види се да и т. д. На истој страни у другом одјељку у 17. реду оздо мјесто поларну читај полазну. Задњу реченицу треба промијенити овако: У формацији креде по г. Недељковићу једино је камење креда и кречњак, то је само најчешће, а није једино камење ове формације.

Послије опширног увода, у којем је особито значајно проучавање о утицају турских особина на наше особине, писац је подијелио своје дјело у два дијела. У првом расправља опширно о вјештицама, морији, вампирима, љубавним чаролијама и др. У другом дијелу, гдје је у почетку говор у опште о гусларским пјесмама и ванредном памћењу гуслара, Краус је. са уводима и основним тумачењима, штампао ове до сада непознате пјесме у оригиналу и у њемачком преводу: „Буљубаша Џано прими пô мухура царског". „Ћуприлић везир и Ракоција бан у бици код Темишвара", „Ћуприлић травнички валија", „Руси пред Бечом", „Мајка Југовића", „Старина Новак", „Мајковићу, Љубовића побро", „Родио се Змај Огњени Вуче", „Родио се свети Пантелија", „Виле зназу за јуначки покољ", „Погибија виле код језера", „О бегу Китоњићу" и још неке. Књизи је један исцрпљиви кључ главнијих ријечи у пјесмама, разних имена предјела и писаца.

Ова Краусова књига заслужује свачију пажњу. Она се топло препоручује не само оним Србима, којима је познат њемачки језик. Ради наших народних пјесама у оригиналу могу је читати и Срби, који не знају њемачки.

М.

Књижевне и културне биљешке.

Нови српски листови у Америци. У Ст. Лујзу Монтана почео је скоро излазити нови српски лист „Борба Балкана", који заступа словенске интересе у Америци. Лист излази сваке седмице на великом формату. Уређује га нарочити одбор, а власник му је „Српско дионичарско друштво" у Ст. Лујзу. Годишња цијена 2 долара или 10 круна. У Питсбургу се покреће опет нови српски политички лист „Српски Свијет". Власник ће му бити Миливој Бувацић, свештеник, а уредник Милан Јовановић. Годишња цијена 1 долар или 5 круна.

Гости из Биограда. На свечаној забави у Санском Мосту, што је приредила српска читаоница, судјеловала су и два одлична госта, два професора из Биограда, и то Живојин О. Дачић и Миленко Вукићевић. Оба су држала поучна предавања о чувању здравља. Срби на Сани дочекали су их и испратили врло срдачно.

Интересантан подлистак. Из загребачког „Народног Гласника", који је престао излазити пренијет је врло занимљиви подлистак под натписом „Петар Мркоњић", успомене из босанског устанка 1875". У најновијим бројевима саопштавају се писма Мирослава Лубмајера, његов долазак и црно-жути рад у устанку Вриједно би било, да се све оштампа у засебну књигу.

Нове књиге и листови.

Монографија манастира Добрићева са подручним црквама, саставио и уредио Леонтије Нинковић, јеромонах. Мостар. штампарија „Народ", 1908. Цијена круна.

Духовна стража, орган удружења свештенства монашког реда. Власник за удружење Архимандрит Арсеније, а уредник Архимандрит Рувим. Власништво и уредништво је у манастиру Раковици код Биограда. Духовна Стража излази од 1. Априла у мјесечним свескама. годишња цијена за цркве и манастире (у Србији) 10 дин. за остале 5 дин. Изван Србије 12 дин. и 6 дин.

Читула.

Александар Сандић. Априла 16. преминуо је у Новом Саду познати српски књижевник, новинар и дугогодишњи професор српске новосадске гимназије Александар Сандић у 72. години живота. Покојник се родио у Вел. Бечкереку 14. маја 1836. Свршивши гимназију, слушао је најприје право у Бечу, а затим је прешао на филозофију и свршио словенску филологију. Још као академски грађанин уређивао је, уз чувеног дра Ивана Ткалца политички лист „Ost und West", на ком је много радио све док га власт није забранила. У Бечу је често посјећивао Вука Караџића, од кога је научио чистину српског језика, која се огледала у његовом писању. Служио је у Новом Саду, прво као конзисторијални биљежник, а доцније као професор српске гимназије, гдје је провео пуне 34 године. За све то вријеме радио је по српским листовима, већином пригодне ствари, или како он вељаше „пјесме нестиховане". Стил му је био особит, библијски. Био је сарадник и нашег листа. Покој му српској души!

Др. Валтазар Богишић. На Велики Петак умро је на Ријеци чувени и свему ученом свијету познати правник и филозоф др. Валтазар Богишић. Покојник се родио у Цавтату, крај Дубровника 1834., гдје је свршио основну школу. Гимназију је свршио у Млетцима, а права и филозофију у Бечу, Берлину, Минхену, Хајделбергу и Паризу. Године 1862. положио је докторат у Гисену, а до двије године и у Бечу. Писао је много о словенском обичајном праву и тиме стекао свјетског гласа. Био је професор одеског универзитета и министар правде на Цетињу, гдје је израдио „Имовински законик" за Црну Гору. У Бугарској је радио на организацији судова. Његови књижевни радови разноврсни су и многобројни. Његов научни рад „Правни обичаји у Словена" (штампан 1866.) разнио му је славу по цијелом свијету. Доцније је издао „Зборник правних одношаја у Јужних Словена". Још је писао о Шћепану Малом, Карађорђеву устанку, о завјери Зрињског и Франкопана по документима из Француске државне архиве. Скупио је и штампао најстарије српске народне пјесме „Бугарштице". Слава му и покој српској души!

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 12. САРАЈЕВО, 30. априла 1908. Год. XXIII.

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши ....

(Наставак).

II.

Једне вечери, на неколико минута пре шест часова, уђе у његову радњу полициски писар са црним портфељом под пазухом. Ма да је с дана на дан, с часа на час, очекивао ову непријатну посету, он је, ипак, када је писар ужурбаним корацима и са званично-дрским изразом на лицу, спремљеним за овакве прилике, ушао у његову радњу, био као громом поражен или као да пред собом гледа некакву нову и ванредно загонетну природну појаву. Писар му је прочитао решење којим му се отвара стечај, а он је блесастим погледом гледао у писара и његов акт и, не знајући ни сам како, он угледа на акту врло велику мрљу од мастила. Гледајући у ту мрљу, он се мислио да ли она личи на какву земљу на мапи или на какву дебелу животињу без главе. Писар му је поднео решење да га потпише и он га, дрхћућом руком, потписа и осмехну се без икаква разлога. Он се неко време вртио по дућану све са тим истим, у пола безизразним у пола блесастим осмехом и, најзад, изиђе из дућана, али на врата која воде у двориште. Мало после опет се врати, јер је био заборавио шешир.

Он је, без кршене паре у џепу, сасвим несвесно, не разумевајући ни једну појаву око себе и у себи, базао по Београду. Час обори главу и звера у калдрму, а час, опет, подигне главу и, безизразним погледом, блене око себе и блесасто се смеје. Дакле, сад је све свршено. Сад ће у његову радњу ући савршено туђи људи, шораће ногом остатке његова еспапа и, на рачун његов, правиће недотупавне и отужне досетке. Његовом својином располагаће свако други само не он, он, чија је та својина.

Мрак се почео хватати. Велика и гломазна кола грмела су кроз београдске улице и поливала су усијану калдрму. Са влажне калдрме почела је, неко време, да се диже свежина, али то је све дотле трајало, док земља није усисала и последњу кап воде. Омора је опет почела притискивати. Елегантне даме у белим утегнутим хаљинама, које су откривале груди, врат и руке, са доста уздигнутим сукњама, које су равномерно шуштале, пролазиле су улицама и, као јегуље, провлачиле су се кроза свет. Људи, у белом оделу са црним појасом и белим ципелама, држали су шешир у руци и хладили су се њиме. А он је ишао, тискао

се кроза свет, не видећи никога, не познавајући никога.

Два три дана базао је по целом Београду, као да га неко гони, а он не може да се скраси ни на једном месту. Врло је добро знао, јер се уверио својим рођеним очима и својим рођеним рукама, да су сви улази и сви прозори на његовој кући запечаћени, али он је ипак, када дође ноћ, одлазио кући, дуго је стајао у дворишту и посматрао је, а затим је, тресући се од плача и грознице, утучено излазио из дворишта, одлазио на Калимегдан и чекао да освоји дан.

У прво време није могао наћи никаквог посла. Једно, што није имао смелости да моли, јер никада у животу није молио, а друго, у њему се још непрестано бунио понос, који никако не може схватити, да он сада нема ништа и да је приморан да ма шта ради, ако је, уопште, рад да живи и да, крај каква плота, не умре од глади. Једина ствар, коју је имао при себи од вредности, била је ћилибарска муштикла. У своје време, када је био газда, врло је волео ту муштиклу. Тек је забагла у један угао од уста и, гледећи преко ње, волео је с киме да разговара. И тај последњи остатак његова богаства морао је да прода буд зашто, јер не би, иначе, имао шта да једе.

Три месеца био је код свог пређашњег конкурента у радњи. Ту му је било врло добро, али се убрзо морао уверити, да га је тај његов конкуренат само зато примио, да би једнога дана могао рећи, да се он не боји ни једног конкурента, јер конкуренти, обично, долазе у њега да служе и свесрдно се кају, што су некада терали инат. Излазећи из те радње, Аксентије је морао признати, да га је то више поразило, него када је пропао. После дугог мољакања био је постављен у општини за извршитеља, али отежале ноге нису могле издржати толико кретање и њега, по препоруци једног његовог пријатеља, који је био одборник, одреде да наплаћује ђерам на смедеревском друму. Испочетка му је, велика кеса, обешена о једно раме, била врло тешка као да има стотину ока, а после он ју је, неравно у прво време, сматрао као символ бескрајног понижавања. Пред зору, при чкиљавој светлости, када се почну тискати сељаци са својим колима на којима носе у варош животне намирнице, он је, посрћући од умора, одлазио од једног до другог и наплаћивао ђерам. Пред вече, када се тамо у даљини на друму, дижу облаци прашине, он је, у хладу иза кућице, седео, пребацио ногу преко ноге и тако је размишљао о којечем. Када се приближе која кола, чувар дође њему, и узме признаницу. А он је седео тако, примао новац и непрестано размишљао. Зар он не може опет бити богат? Али како, на који начин да дође опет до богаства? Са шесет динара месечне плате на сваки начин да не може доћи до богаства. Он је, додуше, од своје плате трошио само двадесет динара месечно, али се није могао надати, да ће живети још тридесет година и да се на тај начин обогати.

И он смисли нов извор прихода. Зар је он морао сваком сељаку предавати признаницу? Зар није могао то у журби заборавити? И он је то збиља заборављао. Сваког дана му је од те заборавности остајало два три динара, а петком и недељом, када је већа навала, остајало му је и пет, шест. Три четири месеца био је врло ревносан у заборављању, али чувари су то приметили и јавили су где треба.

Пред Ускрс, када је његова заборавност могла да уроди обилним плодом, њега отпусте из службе. У општини су многи били против тога, да се против њега подигне тужба, јер је Аксентије некада био врло угледан трговац, па нема смисла још га више упропашћавати. Други су опет, били против тога, јер су се бојали да ће беспослени новинари, који једва чекају такву прилику, напасти општину због њезиног распикућског управљања.

(Наставиће се).

Нема маме.

Сумрак. Сједимо у малој собици и гледамо на прозор. Поглед нам немирно блуди по далеком обзорју, обхрвана душа као да отуд нешто очекује, утјеху, мелем, храбрење.... И она, мало чедо моје, оставила своје играчке, па сјела до мене и гледа, гледа у небеско плаветнило, гледа онамо путем, којим су однијели њену драгу маму... И он замишљена, ћути...

Скренем погледом на њу и уздахнем. Рој мисли навђе... Гледах је, кад је скрстивши ручице, упирала свој невини дјетињи поглед иконама и анђеоским гласићем шапутала:

— Боже, подај здравља мојој мами, ја те мала молим!

Мама на кревету сједи, ми око ње, погнуте главе, тужни и суморни, сви предосјећамо шта ће бити, а једно од другог кријемо. Прекинемо ћутање и уздахе, да је тек мало разговоримо. Ја почнем усиљавајући се да изгледам расположен, да причам шта је ново. И она по нешто одговара, почне нешто дуже, али наиђе кашаљ.....

— Боже, Боже, кад ће ове муке престати?...

— Полако за Бога, престаће.... Не може то одмах, имај мало стрпљења.... почнем ја, да је тјешим, а гризем усне да сузе зауставим.

— Је ли мама, тебе ће престати боља, је ли?.... Ја ћу се молити Богу...

И пође иконама.

Мама жудно слуша молитвицу свога чеда, гледа како јој се по лицу разлијева нека тиха срећа, како се њена Мила блажено осмјејкује, што мисли да ће својом молитвом оздравити своју маму. Гледа је, па тек уздахне, окрене главу, а врела се суза спушта низ образе. С лица јој читам:

— Боже, да ли ћеш услишити молитву овог твог малог анђела?....

— — — — — — — — — — — — — — — —

Она једнако гледа тамо у даљину.

— Тата — прекину на једанпут чисто радосно — мама ће доћи?....

Мјесто одговора узданух само, пољубих је и капљом једном оросих њене свилене косице.

— Не плачи тата!.... Бога ми ће мама доћи.... Мама је на небу, је ли?....

Јесте чедо....

— Па ће она с неба, полато, полато, па 'вамо....

— Не може, чедо, високо небо, високо, чак....

— Није вала.... Ено га видиш.... Мама ће сићи с неба полато, полато, на оно бидо, ено видиш бидо тод неба, па с бида 'вамо на ону туђу, па полато, полато до наше туће....

Мени тек сад сину у памети у што се она загледала у својој дјетињој фантазији, она је одмах савладала све препоне од неба до земље, да поврати своју маму, па радосна, што ће, мисли, бити онако како је замислила, похитала да и мене обрадује.

Ја не могох да јој одговорим.... Узех је на крило и грлих и љубих.... Она осјећа да је то милошта и за маму, види да јој не одговарам, види да јој не пружам полета њеним надама....

Ноћ се спушта.... Опет ћутање и уздаси.... Она у мом наручају тек прошапта:

— Ајде, тата, да плачемо, нема маме....

Ст.

М. Димитријевић, Мостар:

Пјесме звијездама.

1. Сутонска тежња.

Брда се губе у прозирном мраку;
Сутон, пун чежње, с мирисима пада.
Ноћни таласи струје са запада;
Чује се шум у црвенкастом зраку.

Спокојна пјесма однекуд се чује,
Осјећам мирис сакривеног цв'јећа.
Ко нека тиха, непозната срећа
Вали Тајанства кроз душу ми струје.

А пада ноћ . . . О, плави ведри своде,
Чезнућем сталним како жудим теби
У тајне краје свјетла и слободе!.....

Ал' док сам човјек суђено ми не би —
Већ тужно страсан бацам из дубина
Пун чежње поглед пут твојих висина.

2. Морска звијезда.

Тајанством дише ноћ . . . И небо бљеска
У плавом сјају, блистајућ у води.
Ту у дно слазе свјетлила небеска
Док струја снова низ пучину броди.

А по дну леже шкољке и корали
И морске зв'језде над травним лежајем
Мирно — — док сјај их меки не распали
Чезнућем страсним за небом и сјајем,

И страсно дрхте, ал' немају силе
Да се издигну из траве изгњиле — —
И душа моја често тако тегне,

Ал' тело не да, ка вјечној слободи!
. . . . И тужна она опет земљи легне:
Морска звијезда у дубокој води.

3. Апострофа.

Ја бих да у вас за вазда ишчезнем
Кад из дна бића узаври ми плима!
Зашто за меким сјајем вашим чезнем
И какву везу душа с вама има?

Привуците ме гдје нема јаука,
Донесите ми утјеху у чежњи!
О, докрајчите мојој вјечној тежњи
У хармонији свјетлости и звука!

У вама дио самог себе ћутим,
Нераздвојно се наше биће спаја —
О ја вас волим, свјетлила небеска!

— Свуд сјај и живот етиром се бљеска —
Све даље летим пут свемирног сјаја
И све то ближе Промисао слутим....

4. Екстаза.

Тражећи тајну и смисао бића
Ја све даље летих муклијем тајанством.
И најзад клонух, попут слаба птића,
Изнемогавши бескрајним пространством.

Падох у бесвест: химна величајна
Хуји кроз сфере безмјерјем етирним,
У славу Једном!.... и милошта тајна
Струји и трепти валима прозирним....

Тад у дно бића ја сисам Љепоту
Што опаја ме у сан, сласт без краја;
Пун свете сјете, осјећам Доброту

Гдје њежно дрхти у плавој тишини;
Уму ми бљеска Истина из сјаја —
Дух види Бога у рајској висини.

1906.

Birò Lajos:

Пресуда.

У чекаоници је мање пацијената. Чека само још неки плећати, блиједи коњички капетан и нека стара госпођа. Послужитељ приђе капетану, поклони му се и рече, да је на њега ред. Овај му једним мигом одговори, да прво пусти стару госпођу, а послије ће ући он. За неколико минута госпођа се враћа, а капетан улази љекару.

Љекар: (посматра капетана кратковидним очима, испитујућим погледом.)

Капетан: (збуњено.) Не знам.... хоћеш ли ме познати.... да ли да ти се кажем?

Љекар: Ох, то си ти, драги мој! Како.... не треба да ми се казујеш. Јако, јако се радујем што те видим. Сједи! Како си? Надам се, да ми није никаква невоља пружила срећу, да ме и ти потражиш.

Капетан: Али.... право да ти кажем..... јесте.

Љекар: Истину да ти признам, твоја ми се боја тако не допада, тек није каква болест?

Капетан: Болест.... Можда и нешто горе. Много горе.

Љекар: Ох, збиља? Дакле на сриједу с тим, брзо. Многом којечему стајемо ми на пут.... Није то тако страшно, као што људи себи уобразе. Смрти нема лијека; осим ње можда све друго можемо излијечити.

Капетан: Молим те.... ти знаш колико те волим.... још док си био у војсци.... и када си одлазио од нас, ја сам ти дао за право.... глупо је било онако поступати са болесним војницима.... држао сам те за врло поштена човјека....

Љекар: (озбиљно) за такога можеш ме и сада држати.

Капетан: Чуо сам да си од онда постао славан љекар, специјалиста за живчане болести; постао си и професор универзитета.

Љекар: Само приватан доценат.

Капетан: Свеједно. Ти си једном ријечју славан љекар, поштен и добар човјек (колебајући се) мој пријатељ.

Љекар: Да, да.

Капетан: Ја ћу ти све рећи, као исповједнику. Ти ћеш тајну знати сачувати.

Љекар: Хоћу.

Капетан: И ти ћеш ме свакако моћи излијечити.

Љекар: Што човјек може, све ћу учинити. Говори, дакле, отворено, слободно, искрено све ми реци.

Капетан: Гледаћу да будем кратак. Ти знаш да сам се ја, прије десет година — сјећаш се још као потпоручник — вјерио.

Љекар: Да.... да.... са....

Капетан: Сјећаш се, дакле. Вјереница ми је онда имала двадесет и три године. Била је лијепа, млада. Али ја је онда нијесам могао узети, због кауције. Она је била сирота дјевојка, а ни ја нијесам имао ништа. Нијесам хтио да квитирам. Па шта бих послије, да сам иступио из војске? Тек нијесам могао у финанце. И ми смо чекали и вољели се. Године су пролазиле, а с њима заједно и љубав. Ја сам јој одлазио и даље, но тек из неког обичаја, из поштовања, доброте. Нијесам хтио изостати. Зашто бих изостао? И онако нијесам хтио више женити се; те бих је својим изостајањем само увриједио. Од љубави — бар с моје стране — постаде неко млако пријатељство. Њу сам поштовао; она је била мало опора, покаткад огорчена, али паметна, добра и образована дјевојка. Но прије по године деси се нешто рђаво.

Љекар: (подиже главу.)

Капетан: Немој одмах мислити на какву несрећу. Њој умрије стриц и остави јој све имање. Могу ти рећи, да то бијаше лијепо, велико богатство. И тада је она могла поћи за ме. Онда сам се опет ја ужаснуо. Добро сам се загледао у њу и освједочих се да ми се више не допада! Не треба ми. Опала је, пре-

цвјетала непримјетно, сасушила се полако за вријеме подужег дјевовања, — била је ружна. Ја сам сада требао одговорити на питање: да ли да је узмем или не? У себи сам одговорио: не. Повукао сам се. Нијесам им више одлазио. Али ме онда нападе њена родбина. Рекоше ми, да је то од мене нечасно. Нападоше ме и моји. Говорили су ми, да сам будала, јер, ето, она је сад богата. Не бих је смио оставити на цједилу послије десетогодишњег чекања. А и она је сама плакала, разбољела се. Казаше ми да ће умријети. Ја сам се борио са собом, опирао се, отимао. Био сам увјерен, да ћемо обоје бити несрећни. Али они ме нападоше, заглушише, побиједише. Недељама опирао сам се њиховим пријетњама, молбама, плачу. Хтио сам већ и да се убијем. Напошљетку она сама дође мени, блиједа, болесна. И ја сам јој се предао, узео сам је. (Ућута.)

Љекар: И?

Капетан: (уздишући) И тако је било до прије по године. (Борим се са собом, узнемирен, осрамоћен.) Од то доба живот ми је грозан.

Љекар: Зашто? Реци само слободно. Говори, као да би самом себи говорио.

Капетан: (планс) Мрзим је. Одвратна ми је. Разумијеш ли! Не волим је. Но то још није ништа. Гнушам се ње, гнушам, а када сам крај ње, мучи ме, тресе, прожима грчевита одвратност. Човјек би се могао уклонити испред кога другог, али испред жене...! Разумиј ме, брачни живот има својих детаља, тајана. Мене ће угушити, убити ово гнушање. Да ли ти је то јасно?

Љекар: Јасно ми је.

Капетан: Е, сада треба, да ми кажеш, шта да чиним. Нешто треба да учиним. Живим с њоме мирно, тихо, али кад треба да је пољубим, онда се нешто узмучи у мени. Неко бурно опирање. Реци ми дакле, шта томе треба? Како би се то могло излијечити?

Љекар: (насмијеши се добродушно.) То љекар не може излијечити. Томе нема рецепта. Човјек се у такој прилици мора прибрати, мора ојачати. Навика....

Капетан: Не, то ми немој говорити. Навика ништа не помаже. И ја сам прије по године мислио: навићи ћу се већ.... Али све је пошло на горе. Не могу да издржим. Она.... разумијеш.... не, не, не могу да издржим. Све ми се већма крв узбуњује, срце, ум. Болестан сам већ.

Љекар: Шта ти је?

Капетан: Несвјестица ме хвата. Видим нека привиђења. Плашим се. Кад сам прошле недјеље појурио са ескадроном да прескочим неки јарак, малени јарак, мени се учини, да ми коњ неће моћи преко њега и на моју срамоту вратим га. Погрјешно командујем. На вјежбалишту опет никако не могу да се ослободим помисли, да ли сам, на примјер новчаник код куће заборавио.... просто полудим.... хвата ме несвијест, а оно новчаник у мом џепу. Прошли пут, на војничкој служби, дође ми опет у главу, да ће ужасно бити отићи кући и само што нијесам дрекнуо у сред говора свештениковог. И војницима сам рђав. Мучим их. Измршавио сам, блијед сам и неки пут мислим да ће ми сабља из руке испасти.

Љекар: (пажљиво му посматра дрхтаве очи; гледа му измучено лице.) Заиста све су то симтоми болести. Али ствар није тако озбиљна: неурастениа у почетку. Само на пут се мора стати већем злу. И ти си сигуран, да је то све одатле?

Капетан: Ох, сигуран сам. Три дана нијесам био код куће, па чисто сам оживио.

Љекар: Зар нијеси у стању побиједити то осјећање? Када би отишао на допуст, мјесец — два дана....

Капетан: Онда би почело поново. Не могу јој бити рђав, не могу да будем суров, тврд, бруталан. До душе она томе није крива. Ја сам јој добар, услужан . . . она ми подиже усне . . . и онда је свему крај.

Љекар: (Послије моменталног промишљања. Кратко. Одлучно.) Развјенчај се!

Капетан: То је баш оно, што нећу, што не знам, што не смијем учинити. Није ми за родбину. Ала она спротица. Како би била понижена. Како би била несрећна.

Љекар: Много би несрећнија била, када би остали заједно. И ти би био утучен, а и она би се осјећала несрећном. То у интересу обоје вас треба брзо, одлучно, промишљено што прије учинити. А напошљетку ту су у питању два живота. Ти би поново оживио, а она би била срећна с другим . . . Има и таког развода, који жену ни најмање не понижава. Треба да нађеш такав начин, па храбро: напријед!

Капетан: Дакле нема лијека? Не може се зар помоћи томе, да је се не гнушам?

Љекар: То се не може излијечити.

Капетан: Или да ли би се могло што учинити, да ја тај осјећај могу издржати? Да се за њу жртвујем, али да не пропаднем, да не полудим.

Љекар: Само тако ако осјећаш у себи толико снаге. Ту љекар не може ништа. Он само може тражити узрок и гледати да га уништи.

Капетан: (Дршћући. Одлучно.) И ти ми, дакле, као љекар и мој пријатељ савјетујеш, да се раставим, па ма како жалио?....

Љекар: Да. Заповиjестима живота морамо се покоравати.

Капетан: (Дрхће од узбуђења, скочи. Пружи руку љекару и продрма његову.) Хвала ти.

Капетан излеће. Љекар погледа за њим. Осјећа, да му је изрекао пресуду, осјећа немилосрђе те пресуде, коју је изрекао у име заповијести живота, у име тиранске природе над једном несрећном, невином, пра-

ведном нужном женом. Размишља о томе. Осјећа да му је савјест чиста, али му је срце пуно туге.

С мађарског: **Славко М. Косић.**

И. Румен

Стари град.

Нађен рукопис.

I.

О како ме је страх! како ме је страх!... Град у коме живимо стари је, врло стари. Нико не зна тачно вријеме његовог постанка. Неко на питање моје и мојих пријатеља о постанку његову, одговараше, да је наш град давнашњи и да је основан још од првих људи на земљи. Тако овдје мисле и изгледа да је то цијела истина.

А како је чудан наш град! како је чудан! Он почива у долини, мртав и непомичан. Куће су му старе, опале и погрбљене под теретом стотине вијекова, као немоћни старци. Кровови покривени маховином, почадили и иструли, гледају нијемо у чисто сиње небо, а прољевају мутне сузе пред тужном кишовитом јесени. Даске иструле и поцрњеле, стубови напукли, једва се држе, плашљиво и тужно стењу под својим тешким бременом у дугим тамним ноћима. И све је старо, труло и ружно. Пси и мачке, мршави и одвратни, наговјештавају све ово кад их човјек срета на улици. И сами су људи остарјели, јадни, мршави и ружни. Никога не обасјавају сунчани зраци. Прозори су на кућама мали и прљави; кроз њих не пролази свјетлост. Сиво и оловно небо тужно се наднијело над прашним градом, а сунце му безвољно шаље своје сјајне зраке. Ваздух је пун смрада и отрова. Живи се без наде и умире без спомена. И стари град вјечно тоне у тами.

За вријеме тужне и кишовите јесени, стари је град у мутној магли, а мрачни облаци висе над хоризонтом. И киша потоком лије, вјетар свирјепо хуји кроз ноћну помрчину, а отровна влага шири се и испуњава и најмањи простор међу двије честице и тамо руши и разорава. И свака честица труне и стари град лагано, али сигурно, пропада.

И како је страшан! Како је страшан у таквом стању!

Ми, т. ј. ја и неколико мојих присних пријатеља, често би, пред прољеће, измучени и убијени чамом и влагом, излазили ван града, у поље — да се тамо надишемо чиста ваздуха и да наберемо пољског цвијећа. Цијели дан трчимо као луди по зеленој трави, играмо се, скачемо, пјевамо и правимо ките и вијенце од лијепог прољетњег цвијећа. Али кад и посљедњег сунчаног зрака нестане за сивим небом, као стријеле, и црни мрак падне на стари град, ми се сневеселимо и тужно застанемо на једном мјесту. Са страхом и трепетом враћамо се старом граду.

О, како је таман! Како је страшан и грозан наш стари, стари град! . . .

А тамо, међу многим разривеним и мрачним кућама стоји она — моја кућа. Мало даље је кућа једнога мога пријатеља, десно — другога, с друге стране — трећега.... Сви ми видимо своје куће, разривене, у нереду цијелога града. Све су по изгледу сличне једна другој и ништа се не разликују од других кућа: старе су, почађале и ружне. Остављене су од отаца и дједова, и не зна се ко им је био први господар. Али ми их сад разликујемо од других кућа и знамо, да у тим нашим, старим кућама живе нови људи.

Скитамо се сами из наших старих, полусрушених кућа, привезани смо за њих по навици још из дјетињства, и никако нас није страх од њих и ми их не мрзимо. . .

Ето ја сам, сȃм, ноћу у својој старој кући. Тишина, гробна тишина. Преда мном гори лампа, ја држим перо у руци и хоћу да опјевам оно што је у мени. Замислим се. Шта је ово? Зашто је овака страшна тишина? Окренем се — над главом ми, мало у страну, у сакривеном углу, густа помрчина. Тишина, добра тишина. И ту, усред тишине до ушију ми долази зујање мува. Ето и њега, прелази ноћу преко греда; а мува, безумница, наишла на паучину. Она очајно призива у помоћ, али помоћи ни и одакле. Као стријела спусти се на њу он, големи, црни паук. Помислио сам да је хтио на мене, уплаших се и тргох назад. А послије се намјестих угодно за столом и стадох посматрати борбу на живот и смрт. Зујање се утиша, паук одвуче убијену муву да је крвожедно поједе. „Јачи побјеђује слабијег. Тако је правило. О, тешко, тешко слабима!“

А често . . . често излази, да силни пролазе, слабе. Или мало другачије речено: ти мислиш да си силан, а ти си слаб, и слабији те надвлађује.

Јер кад силни остари и почне да умире, он ослби и не мисли више на живот; док младост гордо застаје онако бујна и свјежа и виче: „Стари! Ја сам јачи од тебе! Хајде умири!“ Дрхће старост и плаче што је без снаге; побијеђена је од младости, бујности, свјежине. Умире старост и нестаје је у вјековној бездни; славимо оно што је ново!

О, тешко, тешко силнима што умиру! Али они и треба да умиру, јер су одавно остарјели иископнили.

Ја хоћу да опјевам своје радости из дјетињства, али ме ништа не покреће; а тишина ме плаши. Тишина, тишина, — цијели свијет је, изгледа, утонуо у тишини.

Тргох се — чујем под ногама некакав шум; нешто грицка и струже. То је миш! Одвратна живо-

тињица! Струже и руши ове иструле даске. Ја га, чини ми се, осјећам под ногама. Његово ме стругање дражи; као да ми гризе нокте по рукама и ногама, и као по мозгу да ми струже....

При сваком звуку, тргнем се, дижем се са стола невољно, и лупнем тихо ногама. Миш као да је једва чуо, одлази до пећи, у угао. Ја чекам.... Мало послије лупкање и стругање почиње из угла. Ја дрхћем, љутим се, подигнем се с мјеста, немоћан да владам собом, очи ми блуде нетремице, и ја најзад, у безумљу, зграбим у обје руке лампу и бацим је у угао. Она се угаси, и са великим треском паде, ја болно оданух и чух како је нестаде у хиљаду парчади. Стругање мишево утиша се.

У мојој је старој кући страшно и тамно, осјећа се задах гаса и ја побјегох на врата. Изађох на балкон, који бијаше тако запуштен и оронуо, да ме је једва држао и за мало се не сруши и не дође ми главе.

Нијемо је пловио мјесец по небесном своду и освјетљавао стари град, а он је тонуо у мртвој тишини. Ја сам гледао своју мрачну кућу, покривену иструлим даскама и мислио: »О како је стара кућа! Како је стара!.. О како је остарио наш град! Како је стар!«

Било ми је тешко и ја заплаках.

Питао сам се: Зашто људи не сагради нове, здраве и лијепе куће? Зар не виде да су ове већ старе тамне и нездраве?.. Зашто?..

Нико ми не одговори и ја обрисах сузе. Кад погледах напријед, угледах двије жеравице, право на мене управљене. Још боље загледах — то бијаше некаква црна мачка, шћућурена узазид. Зашто ме гледа тако нетремице? Бјеше ми врло непријатно, нијесам вољео да ме гледа, поче ме страх хватати, а она не скида с мене очију. Тада се пажљиво и тихо прикрадем и изујем једну ципелу. Затим се уставих, подигох руку горе и љутито се бацих ципелом на мачку.

— Одлази! одлази чедо старога града! — повиках.

Хитро као муња изгуби се мачка у мрак, а ја се опет осјетих усамљен у овој страшној и пустој ноћној тишини. Обузе ме језа и покрих очи рукама.

Кад се сутра дан појавих на балкону, сунце је жалосно гледало, како његови зраци умиру у мраку старога града . . .

II.

Ми, т. ј. ја и моји пријатељи — напатисмо се: тијесно нам је и тужно, страх нас је. Дању се не раздвајамо, а ноћу се искупимо заједно у неку од наших старих кућа, што је у близини. По цијелу ноћ осјећамо ноћну тишину у старом граду; сунчани зраци безнадежно га освјетљавају, ваздух је пун задаха на овај стари град наших очева и дједова. Излазимо на мјесечину, на двориште или улицу. Гледамо на стари град и плачемо, зашто смо принуђени ми, нови људи, да живимо у њему и да дишемо његов исквварени ваздух.

Неко од пријатеља започе говор:

— О, како је стар и мрачан, како је одвратан наш град!

Ми се, ћутећи, сложисмо с њим.

— А зашто људи не подигну нове, удобне и и здраве куће? — запита други. — Зашто не подигну нов град?

— Сигурно не осјећају потребу за то, — рекох ја.

— Може бити није им пало на памет, да тако што ураде — закључи трећи.

Најмлађи од нас јуначки скочи, у очима му сијевну пламен. Он се окрену нама с ријечима:

— Слушајте, хајдемо људима, да им кажемо, да је дошло вријеме да се подигне нов, удобан и здрав град. Да у њему сунчани зраци весело сијају и радују људе; па да нико не тужи и не плаче у овој грјешној долини.

— О, сами су људи у старом граду сувише стари и глупи, да би се сложили с тобом, — рекох ја. Они су задовољни својим кућама и својим животом и никада неће пристати да се обори стари град и да се подигне нов. Ја сам у то увјерен.

— Не, не! хоћемо да покушамо, да видимо! рече неколицина.

А најмлађи стаде на прозор оближње куће и повика:

— Хеј, пријатељу! Изађи мало! Имам да ти саопштим нешто врло важно.

Зачу се тежак задихан кашаљ на горњем спрату и на балкону се појави мирна сјенка. Изађе некакав стар, мршав човјек, погрбљен и сијед. Лице му је сбрчкано од старости, чело ниско а очи злобне.

— Шта хоћете? — грубо нам се обрати.

— Извините, старче, што вас пробудисмо, отпочех ја, — јер ствар је врло озбиљна: намислили смо да питамо људе у нашем граду, да ли ће бити лијепо, ако подигнемо нов град, пошто је овај већ доста остарио, те не може да одговара потребама новога живота. Шта кажеш на ово?

Старац рашири руке, отвори очи и засnúmeros у недоумици.

— Гле, гле! Шта сте намислили? — изговори крештавим гласом. — Нов град? Зашто ће вам? Јесте ли изгубили памет? Вама није добро? Намислили сте разрушити град, који нам је остао као завјет од отаца и дједова? Безумници!

— Али, зар не видиш, старче, да је стар и нездрав и да се сунчани зраци гасе чим уђу у његову атмосферу.

— Град је врло добар! — Крешташе старац. — Толико година већ што живим у њему, стекао сам и богаства и части и свега, а ви сте намислили да га рушите! Само је безумницима могла пасти така мисао у главу! Вас треба каменовати! На суд треба! Глупаци!

— Не, старче, не буни се, ми ћемо основати нов град и против твоје срџбе, — повика одушевљено најмлађи.

— Од тога ништа неће бити! громко завапи старац. — Нико вам то неће дозволити. Најугледнији људи у граду моји су блиски пријатељи и рођаци, и они ће вам то забранити. На смрт ће вас осудити! Глупаци!

Старац разјарен уђе у кућу.

Ми се погледасмо и замислисмо....

— При свему овоме, нови град ипак треба да буде подигнут — одлучно рече један пријатељ.

Сви се сложисмо с њим. Било нам је јасно, као дан, да овај стари град, неоспорно треба да се сруши.

Али како нов да подигнемо кад овај разрушимо? Док се стари не поруши, знамо, да се нов не може подићи. А стари људи не слажу се с нама у томе....

И ми мислисмо, рјешавасмо, предлагасмо и износисмо један за другим много пројеката. Мјесец се већ одавно сакрио, а ми сви размишљамо о томе.

Но, ено, небо се поче разведравати, тама се губи, а на истоку се показа слабо руменило. Тамо, на истоку показа се нешто велико и сјајно. Окренусмо се тамо и гле, — небо пламти у огњу сунчаних зрака и обасјава цио свијет.

Тама се изгуби.... Нијем и мрачан стајао је само стари град...

И у томе часу најмлађи од нас, у одушевљењу, са чудним нагласком и тоном закликта гласно:

— Пријатељи! Запалимо наш стари град! Нека све старо у њему изгори. На мјесту несталог града подићићемо нови и почећемо нови живот.

— Да га запалимо! да га запалимо! повикасмо сви у један глас.

— О, тада ће наступити вјечно блаженство! — рече један.

— И од тада ћу слободно његовати своју идеалну љубав! повиках ја.

Разиђосмо се и наше је ријешење непромјенљиво. У освитку дана разиђосмо се, да се опет састанемо прве ноћи. Сваки ће са собом донијети по канту гаса, и тада ћемо једновремено запалити град са све четири стране. Све ће се претворити у прах и пепео.

И кад се небом навуку густи облаци, киша ће нападати, и бујан поток однијеће пепео од старога града у океан. И долина ће се очистити и сунце ће огријати, па ће по цијелом простору поникнути цвијеће и биље. Усред цвијећа подићи ћемо наш нови град. О, тако ће бити! Тако ће бити! Ја вјерујем у то, ја га гледам, ја га дирам!..

Нађох се у својој старој кући и пишем ове посљедње редове, а пред-а-мном стоји на столу голема канта пуна до врха гасом.

Вријеме је већ да се иде: поред прозора прође један од пријатеља и позва ме:

— Светозаре! Пријатељу! Хајдемо! Ноћ је, не види се, а дан не чека!

Устадох, понесох гас и пођох. Идем да запалим стари град. Па ће изгорјети и тада ћемо подићи наш лијепи, нови град.....

И нов ће живот наступити — све ће старо изгорјети!....

Идем.....

* * *

Овај је рукопис нађен код погорелца, на столу, у једној кући, у вријеме великог пожара. Многе су куће изгорјеле, но пожар је на вријеме угашен, да не би изгорио цио град. Аутор рукописа, заједно са својим пријатељима, још није затворен у полицији. Говори се да је полиција знала за ова опасна лица, али их није смјела дирати.

А многи већ вјерују, да није далеко дан, када ће планути пожар у граду са четири стране и тада га нико не може спасти. Не зна се тачно дан и час пожара. Али да ће то бити ускоро — у то нико не сумња, само сваки треба да буде приправан.

И тада ће се подићи нови град!...

Превео с бугарског.
Влад. Станимировић.

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву.

(Свршетак).

Сада је била у његовим рукама цела Македонија осим Солуна, и цела Албанија и Епир; он је господарио великим делом покрајина Византиског Царства, а у осталим византиским земљама, које још нису признавале његову власт, господарила је једна жена и један узурпатор. Душан је према таквој ситуацији сматрао, да је он сада прави наследник круне Константинове, па се, кад је заузео Сер, прогласио за цара Србима и Грцима.

Ово проглашење истина није нико признао, али је тим актом Српски Народ ступио у нову фазу у свом развитку, тим актом обележен је и формално нов правац у политици Рашке Државе. Рашка треба да наследи Византију, која је неспособна за живот, — то је девиза, идеал Душанов. Идуће године о ускрсу (16. априла 1346. год.) у Скопљу је на свечан начин крунисан Душан на царство, а син његов Урош на краљевство. Како је крунисање на царство могао извршити само патријарх, то је српски Сабор први прогласио српског архиепископа Јаникија за патријарха, па је он онда крунисао Душана.

Византинци су тек 1352. год. доспели да баце анатему на цара, на патријарха и на сав сабор, који је прогласио патријаршију и царство. Али је и код Срба, особито међу свештенством била странка, која овај поступак није одобравала и која је била противна томе да се руше традиције, наслеђене од Светога Саве; та је странка после, кад је зла судба стала да бије Српски Народ и кад су се стале низати несреће једна за другом, још више ојачала.

За то доба, док је Душан освајао по Византији, био је Српски Народ и у другој српској држави, у Босни, непрестано у борби. Стеван Котроманић био је, кад је на угарски престо дошао син Карла Роберта, Лудвиг, склон да приступи савезу против Угарске, који би образовали Млеци, Рашка, хрватско-далматински великаши и Босна. Али до тога савеза није дошло, а Лудвиг је толико оснажио Угарску, да се могао успешно борити и против бунтовника у Хрватској и против Млетака, који су у борби и раздор у Угарској употребили на то да остваре своју давнашњу жељу: да се утврде на далматинској обали.

Поред тежње да савлада устанак у Хрватској и да истисне Млечиће из Далмације, хтео је Лудвиг и да скучи Душана, јер је моћ његова могла постати опасна по Угарску. Стеван Котроманић, који се већ био донекле ангажовао за савез са Рашком и Млецима против Угарске, кад је видео како се Душан осилио, напусти сасвим мисао о савезу са Рашком и пређе на страну Лудвигову. Год. 1344.— 8. испуњене су борбом Лудвиговом са хрватским великашима и Млетачком републиком; у тој борби узимао је већином учешћа и Стеван Котроманић, или као савезник угарски или као посредник. Напослетку је, уз доста велико учешће Стеваново, дошло до примирја између Угарске и Млетака на осам година.

Међутим је Душан још у току 1346. год. ударио на оне крајеве на југу, које још није био освојио; у том правцу је он и сада стално напредовао, тако да је до краја 1348. год. освојио осим Епира, Етолију, Акарнанију и Тесалију. Кантакузен који је у то доба (3. фебруара 1347. год.) завладао био Цариградом, био је немоћан да ма шта предузме против Душана, а камо ли да спречи његово напредовање. У време, тог освајања на југу Душан је дошао у оштар сукоб и са босанским баном Стеваном. Већ давно су били затегнути односи међу Босном и Рашком; Душан је желео да добије натраг Хум и помагао је због тога босанске богумиле, који су разривали државу, а бан Стеван се бојао да Душан не стави у свој програм и освојење Босне. Тај антагонизам изазвао је чешће сукобе, који су по неки пут били доста озбиљни. Тако су се односи између ове две српске државе, баш оне године кад се Душан крунисао за цара (1346. год.), тако заоштрили, да је Стеван, бојећи се да Душан не зарати на Босну, молио Млечиће, да они посредују и да се код Душана заузму за њега. Овога пута био је сукоб заиста и одгођен, нарочито највише због тога што је Душан имао да сврши освајања на југу. Али је 1349. године сукоб између Душана и Стевана постао сасвим акутан. Како је Лудвиг био у тај мах заузет на другој страни, Душан нападне на Стевана и продре пљачкајући у Хум. И ако бан Стеван није смео да се бори са Душаном, него се повукао у утврђена места, напустивши крај у који је рашка војска била продрла, ипак Душан није имао у овом рату велика успеха. Опљачкао је истина неке крајеве, али главну намеру своју није постигао: Хум није освојио. Остала питања остала су такође свакако нерешена.

Исте године, кад је Душан ратовао са баном Стеваном, био је и сабор у Скопљу, који је саставио и објавио Законик. У том Законику извршена је, наравно под утицајем византиског законодавства, кодификација старијих законских одредаба и обичајног права, наравно са изменама и допунама које је сабор решио. После пет година у Серезу на Сабору Законик је допуњен неким новим законским чланцима.

У Византији међутим раздор међу царем Јованом Кантакузеном није никако престајао, а 1352. год. дође опет до рата. Цар Јован склопи савез са бугарским царем Александром и са царем Душаном, па удари на Кантакузена. Али Кантакузену дођу и овај пут у помоћ Турци и нападну савезнике код Димотике на Марици; Бугари побегну, а Срби и Грци буду до ноге потучени (1352. год.).

Међутим се угарски краљ Лудвиг спремао да удари на Душана не толико због тога, што је Душан био ударио на Босну, колико због тога што је Лудвиг уопште мислио да треба скршити новога цара и његову државу. Чим је угарска војска прешла границу, Душан је добио тачне извештаје о њеном кретању, па јој похита на сусрет и сузбије је, па заузме Мачву и Београд (1353. год.). У то доба умре бан Стеван, а наследи га синовац његов Твртко; како је Твртко био малолетан, управљала је за њега његова мати.

Лудвиг се сада почео озбиљно спремати да удари са великом војском на Душана, да изглади своје неуспехе у борби са Рашком. Међутим су се и Турци све више утврђивали на Балкану и пљачкали на све стране. Ма да је у Византији борба још увек трајала, ипак је Душан видео да може доћи у врло велику опасност, ако га нападну у исти мах и Лудвиг и Турци, а можда и Кантакузен. Како је папа Инокентије VI. већ био схватио опасност која је претила целом хришћанском свету, а особито Балканском Полуострву, од Турака и како је он већ био организовао отпор Турцима, није било тешко Душану да га задобије за себе, обећавајући да ће признати папску супермацију и да ће заратити на Турке. На тај начин Душан је рачунао да спречи опасност, која му је претила од Угарске. Папа је без сумње био готов да поради енергично код Лудвига да не предузима ништа

против Душана. Душана је на тај начин минула велика опасност, која му је претила 1354 год.

Почетком идуће године била је политичка ситуација сасвим измењена. У децембру 1354. год. био је Кантакузен приморан да се одрече престола и да се закалуђери; на престолу је остао цар Јован. И ако су овом променом наступиле редовније прилике у Византији, ипак је та промена за Душана била повољна. Опасан противник је за њега био Кантакузен, а не Јован, који је био слаб и као човек и као владалац. Јован је осим тога био донекле и обавезан Душану, јер је Душан, борбом против Кантакузена, доста допринео паду његову. Са нестанком Кантакузена нестало је и оног фактора, који је протежирао Турке и Турци су сада, ако би наставили своје надирање на Балкан, морали прво доћи у сукоб са Византијом, која сада није више могла настављати према њима политику Кантакузенову. Византија сама била је сасвим слаба и требало је да прође доста времена док се прилике у држави консолидишу тако да она постане способна ма за какву озбиљнију акцију. Душан је дакле и с те стране био прилично сигуран.

Остала је дакле само Угарска, која је могла бити опасна. Али се и ту ситуација изменила у корист Душанову. Примирје између Угарске и Млетака, закључено на осам година, истекло је и, како оно није могло бити продужено, јер су обе стране хтеле да добију Далмацију у своју власт, спремала се и Угарска и Млетачка Република на рат. Млеци, који су годинама и у више прилика одбијали Душанове предлоге о савезу против Византије, зато што им није ишло у рачун да Византију замени једна снажна држава, а још мање Цариградом, за којим су и они сами тежили, завлада евентуално цар Душан, сада су склопили са Душаном савез против Угарске. Душан је дакле сада могао прекинути везе са папом, које је и почео само да уклони опасност, која му је била запретила, он је то и учинио.

С тога је папа после тога не само одобравао Лудвигову акцију против Душана, него је покушао и да поквари млетачко-српски савез, али наравно без успеха, јер је Млечићима важнији био њихов политички интерес, него верски интереси Папске Курије. Рат између Душана и Млетачке Републике с једне, а Лудвига, коме је помагала Босна, с друге стране, почео је крајем 1355. год. Тек што је рат био почео у Хрватској и Далмацији, кад Душан умре у најбољим годинама (20 децембра 1355 год.). Рат између Угарске и Млетака настављен је после смрти Душанове без учешћа Рашке и завршио се после три године миром по ком је Угарска добила целу Далмацију и Дубровник.

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

По свему се види да је бадњак негдашњи идол из незнабошког времена, а да се у своме значају односи на повраћај младог сунца из зимске тмине. По томе, што га само мушкарац сече, што га само мушкарац сме унети у кућу, што га од часа кад се наложи на огњиште не сме женска глава такнути, што га мушкарац прихваћа кад прегори, што га завијају у мушку кошуљу, што је по граматици мушког рода итд. итд. изгледа да се некад замишљао као мушки идол.[1]) Поред тога још се по свему може закључити да је бадњак соларног порекла, што и колачи сведоче, јер неки носе име самога сунца, а колачи плејаде и и месец опомињу у опће на небо, на Космос. Бадњаком се освети не само огњиште него и цела кућа; угљен и пепео од њега употребљавају се као лек људски, сточни и биљни (на воћке турају парче бадњака), а пепелом посипају купус да га бубе не једу. По овоме се јасно види да бадњак има Катарктично-апотрепејско својство.

На Божић рано дође један младић из суседства да полази кућу, и он се зове полазник. Да изврши тај обичај не може доћи ко било, него онај, који се жели и воли. Бирају увек младића здрава и без телесне махне, а по могућству и из добре породице. На Божић не сме пре полазника нико у кућу ући од туђина, па ни сам поп. Домаћи чекају полазника с нестрпљењем и радују му се, јер верују да ће им сваки напредак у кући и у пољу зависити баш од њега. Чим полазник дође, поздрави се с домаћином, приступа огњишту ка бадњацима, онда се прекрсти и пољуби бадњак и џара (погуркује) бадњаке да од њега хиљаде хиљада варница одскачу. У исто време он благосиља: колико варница, толико јагањаца, телади, добре жетве, мушке деце, сваког благостања итд. По свршетку ће једном паром даривати огњиште.

Ено већ и звоно у цркви звони. Свако се по 3 пут заособ прекрсти, и рече: „Помози нам, Боже, и јутрашње јутро!“ Свак се преобуче у свечане хаљине, у Херцеговини, Далмацији и Црној Гори за пасом оружје, преко рамена дуга пушка, а приклопи се струком, па хита пут цркве. Црква се за тренут ока дупке напуни побожним народом. Јутрења се започне, а одмах по њој настави служба, са умиљним песмама,

I Ликуј днес сионе...
II Слава во вишњих Богу
Воспјевајте људије,
Днес Христос раждастсја,
Пеленами повиваетсја....

[1]) Бадњачица и. дете врло су мало распрострањени да се не могу ни у обзир узимати.

III Јегда приде конец вјека,
Бог од дјеви родисја.....

По служби приступа народ да целива икону празничку, да га поп мироноше и да му да нафору. У горњим земљама поп се са сваким без разлике по три пут узастопце целива, говорећи: „Мир Божји, Христос се роди, поклањајмо се Богу и Христову рождаству!“ Њему свак одговориће: „Ваистину се роди, и с тобом у здравље“. До скора би ће и завађени људи после службе целивали и помирили, а ижљубе се и сви остали између себе. Да не би гдекоји хтели се пољубити, ставе се по среди поп и кмет, те их нагнају да се пољубе и помире. Попова реч преслови их: „Данас је, браћо, по Божјој вољи на земљи мир и међу људима благоволење,“ и сваки онај који ову Божју заповед не слуша, тешку клетву на свој дом потеже.

На Божић меси обично домаћин ређе домаћица нарочит колач, који се зове чесница. У њу се тури дрвцади разне форме, а на свако се парче по нешто из привреде намени, на пр. једно представља овце, друго пчеле итд., па ко шта нађе у свом комаду колача, у томе ће те године бити и срећан. На пр. ко нађе пчеле њега баш одреде да ради у уљанику. Ко пак нађе сребрен новац, који такође ваља у чесници замесити, тај ће бити срећан у продаји и куповини. Чесницу шарају стручком босиљка са китке, која стоји испод иконе. Она се на Божић прва метне на совру при ручку, и од ње — као што се видело из горњег списа — свако добије по комад. Занимљиво је да у Планиници никако нису јели чесницу, него су је чували као божји колач. По Гриму сличан колач српској чесници имали су и Гали.

Ма да се о Божићу све лепим именима назива, ипак се много шта још суфемизмом повећава. На пр. бадњак се негде зове весељак, печеница веселица, полазник радован, после за бадњак се не вели да „прегори“ него да се превесели. Тако исто на Божић нико не сме рећи удуни но обесели свећу (воштану).

За печеницу се вели да миром мирише као ни једно друго печење у години. Много је што од Бадњег дана и Божића, као иначе ни од једног дана у години итд.

На Божић о ручку гори воштаница, и онда свако гледа како му изгледа сенка на зиду. Ко нема главе или му је врат врло дуг, тај ће те године умрети. Па се онда по ручку у плећку гата: о усевима, животу свом и своје чељади, па и о владаочевом, после чак и о рату.

У источној Србији иду жене рано на Божић па каде тамњаном гробове својих покојника, прелију их вином и деле колаче сиротињи, баш као што чине и о даћи. Ови колачи по свој прилици намењени су покојницима. (Наставиће се.)

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Највећи доказ величине Марка Аурелија, то су његове мисли о моралу, о души, о божанству о животу, раду и дужностима, написане у облику афоризама под печатом правила за живот; раздијељене у 12 књига и назване „Самопознања“ или „Проматрање самога себе“. Дјело је написао за свога сина и нашљедника, као приручник морала, зборник упустава како да се влада у животу и царевању. Каже се, да је изгубљена његова опширнија аутобиографија, коју је такођер био намијенио своме сину; али нам је тај губитак потпуно надокнађен овим дјелом, гдје нам он вјерно и искрено, као и Русо у својим „Исповијестима“, износи аутобиографију своје душе, свог правог, унутрашњег живота, коментар мисли свога срца, мемоаре свог моралног живота. Нарочито је занимљиво, што у томе дјелу има много назора, који се потпуно слажу са Христовом етиком, и то тим више, што науку хришћанску Аурелије апсолутно није познавао, па је једном хришћане, из политичких разлога, морао жестоко прогонити.

Својом искреношћу, јасноћом својих мисли, оптимистичким расположењем и козмополитском симпатијом ово дјело брзо осваја, као и сва дјела у којима има душе и истине, заинтересује читаоца, непримјетно му сугерира своја увјерења, и буди у њему дах оне исте чежње за племенитошћу и душевном чистоћом, савршенством и циљем живота, којом га је аутор задахнуо. Мисли нијесу изражене ни одвећ апстрактно, ни одвећ сухо и строго; нема ни разводњености ни досаде, ни превелике збјености и краткоће. Стим је нека готово чудна средина, али погођена ванредно срећно и спонтано, тако да читати ово благородно дјело значи предати се пуном духовном уживању. Дјело би, међутим, без сумње имало много већу вриједност, да је написано у облику веће моралне студије, т. ј. да је вријеме допустило, да се оне без имало система и реда разбацане мисли среде и органски повежу у систематску цјелину. Али је морална снага његова тако јака, да изгледа, да је и у овом облику мало изгубило од свога ефекта. Мисли су богате и разноврсне, али је свуда лако опазити увијек једнако расположеног и доброг Марка Аурелија, тако да свака изгледа као слика једног тренутка филозофове душе. А о чему се поближе ради, казује већ само то, што је он био стојик, и то најплеменитији стојик: слобода духа, слобода воље, претежност духовног свијета над спољашњим стварним; величина правде, потреба међусобне љубави и сношљивости, узвишеност чежње за вјечном хармонијом; ништавост спољашњих добара, племенитост

понирања у своју душу, увлачење у сама себе, увјерење у свемирски план и промисао, која од искона управља цијелом васионом. Све што обични људи зову злом, није зло; напротив, оно што они обично зову добром, као слава, сјај, љепота, дуг живот, нема одсудне важности. Права и битна добра, то су духовна добра, а највеће добро, то је морална слобода. Све треба примати с љубављу, без охолости, без очаја и обијести; а људима треба опраштати и упућивати их слободи и мудрости. Треба се спокојно и дубоко заронити у своје биће, у суштину његову, дио божанства, те се потпуно предати ничим ненадвишеној и савршеној природи; све што она даде, савршено је, по божанској вољи и промисли те, бар у интересу цјелине не може бити боље:

— Па ако ме богови с дјететом и занемаре, и то има свога разлога. —

О овакој је књизи тешко што више рећи, да се не пане у ситније потезање споменутога; а ни о аутору није више потребно много говорити, након онога, што смо о његовој школи и филозофији рекли у другом одјељку овога приказа. Него ћемо, читајући завршити и опет навести неколике његове мисли, и то без многог избирања.

— Нико још није постао несретним, што се бринуо о оним, што се догађа у души некога другога; али они, који без пажљивости слушају покрете своје душе, морају пасти у несрећу.

— Оно чим се човјек одликује, јест: да љуби оне које га мрзе.

— Срдити се на спољашњи свијет узалудно је. Он се за то не брине.

— То је управо дивљења достојно у умјетности природе, што она у самоограничењу своме, све оно што пријети да ће у њој пропасти, застарити и постати неспособно за дјеловање, у своје биће мијења и управо из тога ствара нова бића.

— Не надај се Платоновој држави; буди задовољан ако се и лагано напредује.

— Ко једно зло не запријечи, а може, тај га наређује.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Женидба Мијата хајдука.

Цуру проси Мијате хајдуче
У Лијевну граду бијеломе.
Мијат проси Аницу дјевојку,
Ћерцу милу Николе сердара;
Он је проси, бабо му је дава.
Па кад јунак цуру испросио,
Он извади прстен и јабуку,
На јабуци свадбу уговара:
„Ова свадба до петнаест дана;
Док ја дођем мом бијелом двору,
Док искупим кићене сватове,
Док покољем овце и говеда,
Док салијем вино у мјехове,
И док опет у Лијевно дођем.“
Отален се Мијат подигнуо
На брњашу, коњу од мегдана,
Ето њега двору бијеломе.
Далеко га мајка угледала,
Мало ближе пред њег иштетала,
Руке шире, у лица се љубе,
Мијат мајку у бијелу руку.
Њега пита остарјела мајка:
„Мио синак, Мијате хајдуче,
Јеси л', сине, здраво путовао,
Јеси л' себи цуру испросио,
Мени старој млада замјеника.“
Њојзи вели Мијате хајдуче:
„Моја мати, моја миљеницe,
Ја сам теби здраво путовао
И ја јесам цуру испросио,
Чак далеко, у Лијевну граду,
По имену Аницу дјевојку,
Ћерку милу Николе сердара.“
У ријечи, у којој бијаху,
У то доба, двору на капију.
Мијат одја прстила брњаша,
Коња води у топле подруме,
А он иде кули на бојеве,
Пак ми сједе, ситне књиге пише
И шаље их у гору зелену:
Све хајдуке зове у сватове.
Мало вр'јеме затим постајало,
Сакупи се тридесет сватова
Под бијеле Мијатове дворе.
Мијат их је дочекао дивно,
Свате води на бојеве горње,
Па их гости три бијела дана,
Кад четврто јутро освануло,
Освануло и грануло сунце,
Тад да видиш Мијата хајдука:
На се меће ђузел одијело,
Што јунака дивно поднијело
И појаха коња од мегдана,
Па с' отале свати подигнуше
И ето их у Лијевно града.
Причека их Никола сердаре,
Коње воде у топле подруме,
Примаче им зопцу и сијено,
А сватове не бијеле дворе,
Па их гости вином и ракијом
И господском сваком ђаконијом
За пунану нећељицу дана.
Кад ижљегла нећељица била

Тад повикну чауш у сватове:
„Азурала кићени сватови!
Ко је пјешак на ноге опанке,
Ко ј' коњаник, притежи колане,
Ви дјевери изведте дјевојку,
Вријеме је нама путовати,
Кратки данци а каљави кланци,
Туђа земља калауза нема,
Туђи људи, не знамо им ћуди.“
Чауша су свати послушали
За пута се одма опремише,
Тад дјевери извеше дјевојку,
Изиђоше свасти и пунице,
Све сватове редом дароваше,
Сваком даше што за ког бијаше,
Ђувегији Мијату хајдуку
Њему даше од свиле кошуљу
Низ коју је дванаест путаца,
Свака тегли по пô литре злата,
Што је пуца гдје му душа куца,
Она тегли пуну литру злата,
Још је у њој чаша од биљура,
Да њом јунак испија ракију
Кад се деси у чети јуначкој.
Отален се свати подигнуше,
Поведоше лијепу дјевојку.
Не пјевају кићени сватови,
Не пјевају пјесме и поп'јевке,
Нити пале бистре џевердаре,
Јер се боје силнијих Турака.
А кад свати у планини били,
Ту их бијел данак оставио,
А тамна их ноћца прихватила,
Па легоше санак боравити.
А да видиш јада изненада!
Кличе вила с' врха од планине
Она зове бега зворничкога:
„Зло га сио, беже од Зворника,
Зло га сио и каву попио,
Са безима на ахару своме,
Кад си брата брзо прежалио,
Брата мила, млађеног Мустафу,
Кога ти је лапи погубио
Каурине, Мијате хајдуче,
У широком пољу Невесињу,
Одвео му претила брњаша,
Однио му токмали шешану
И злаћане токе са прсију.
Већ ти устај на ноге лагане,
Па покупи стотину Турака,
С њима хитај горе у планину,
Ту ћеш наћи крај воде студене
Свог крвника, Мијата хајдука,
Још Аницу, младу заручницу
И са њима тридесет сватова
Све ајоша из горе зелене;
Сви поспали кано и заклани
По тратини крај воде студене.
Можеш брата осветити свога
И без ране и без мртве главе.“

(Свршиће се.)

Финдур.

Српска нар. приповетка.
(Свршетак).

Не прође много па се врати старац са гостима. „Еј бако, где си?“ повика он, али не доби никаква одговора. „Мора бити да се наждерала па легла, рече он гостима, или је отумарала, где да зовне још кога“. Потом завири у пећ, а отуд удари пријатан мирис од печења које је цврчало на жару и топило се. Старцу пође вода на уста. „О-хо, хо!“ рече он, како је црвено и масно“, и извадивши печење, стави га пред госте. „Једите браћо, к'о у својој кући“ — продужи старац слаткоречиво — „ово је најслађи залогај који сам икад у животу имао“. „А бака?“ — упиташе гости. „Ни бриге вас!“ рече старац, оставе и за њу. Ми је, вала, нећемо више чекати. И нуткајући госте да се прихвате, одломи повећи бут и поче јести. Остали се не дадоше двапут молити, него сви сложно и халапљиво почеше ждерати. Пола су печења већ били претурили, кад неко повика: „Гле, дојке!“ — „Пхи!“ — додаде други, „шта је ово?“ — и са одвратношћу баци месо. — „То је моја бака!“ дрекну старац и скочи као луд. „Ах, проклети Финдур; он ми је свакако и свиралу украо. Потецимо за њим док је још за времена“. И сви скочише, заурликаше и појурише дивљом трком. Финдур беше већ далеко измакао, али његови гониоци били су хитрији. Јурећи за њим као бесни, беху га готово сустигли. Виде Финдур да ће бити ухваћен и нађе се на великој невољи. Снага га поче издавати, а потера беше иза самих његових леђа. Старац већ пружи руку да га шчепа за врат, кад се Финдур у очајању сети свирале и духну у њу. Старац и остали почеше играти, скакати, окретати се. Финдур се окрене да види, а они ђипају ли, ђипају и поводе се а тамо а овамо. Финдур поче још јаче дувати у свиралу и бежати обзирући се, да види колико је измакао. Најзад се беше толико удаљио да их изгуби из вида. У том и петли огласише зору. Свуд у наоколо беше мирно. Он дахну душом и седе да се одмори. Сунце беше високо одскочило, кад он, дошав к себи од страха и умора, подиже се с места и продужи пут. Једва једном стиже до цара. Цар га лепо прими, обрадова се свирали, али и не помишљаше да га ослободи, него га само богато обдари и уврсти у ред првих дворјана, да служи цара и да му буде десна рука. Финдур хтеде све то одбити, јер не хајаше за сјај и

богаство, али не смеде љутити цара, зато ћуташе. Његова браћа још више плануше гњевом и мржњом. Они му никако не могаху доћи главе, а то их стаде мучити и гристи да не имађаху мирна сна. Најзад доконаше да га опет опањкају и одредише зато најстаријег брата, који се и по трећи пут јави цару. „Које је добро?“ — упита цар. Он се лицемерно поклони пред њим и смерним гласом рече му: „Честити царе, аждаја има мужа — аждера, који јеругоба и страшило, да му нигде нема равна у свету. Све живо кад га сагледа пада у несвест и бежи суноврат. Тако нешто вредно је видети. И нико вам то чудовиште не може добавити, него мој брат Финдур“.

Царева радозналост беше велика. Хм, рече он — каква ли је то божја зверка, што задаје страх и трепет целоме свету? То је одиста вредно видети, а ја се ваљада — помисли цар — нећу уплашити као обични људи. „Добро“, рече цар гласно Финдуровом брату. — „Иди, а ја ћу учинути своје“. По том нареди да му се доведе Финдур. Кад овај ступи преда њ, рече му: „Младићу, послушај ме још овај пут: доведи ми старца аждера, па ћеш бити срећан човек. Не учиниш ли то још сутра, глава ће твоја висити на бедему градском, где ће је кљувати вране и остале тице грабљивице“.

Виде Финдур да ту нема шале, поклони се и рече: „Светли царе, ја ћу извршити твоју наредбу, али ми спреми кола, стави на њих бачву од гвожђа, која хвата триста акова а дугачка је триста човечијих бојева[1]), упрегни у кола шест јармова волова, начини ми старинско одело да ме старац не може познати и дај ми дугачак синџир“[2]). Цар му обећа, начини и даде све што је тражио. Пошто се Финдур преруши у неко старо похабано одело попне се на кола, дохвати остањ[3]) и боцне волове, па се крену лагано. Идући тако једнога дана, спази старчеву кућу, брзо сиђе с кола, истрча напред, повуче улар и пође ногу пред ногу не дижући очи.

Старац је седео на кућном прагу и сунчао се. Беше се зорли замислио, кад га од једном трже из мисли шкрипање кола. Он погледа и спази како поред саме његове куће пролазе некаква чудна и огромна кола са кућом на њима, вуку их шест јармова волова а пред њима гегуца некакав човечуљак. Зачуди се старац те упит : „Хеј море, шта имаш на колима?“ Финдур се учини као да не чује и продужи даље. — „Јеси ли глув“ — продера се старац, „шта ти је то на колима?“ Фундур се тобож прену из мисли и проговори: „Шта велиш господару?“ — „Море, па ти као мај баш ништа не чујеш“, раздера се старац, подиже се с прага и дође до самих кола. „Ово је бачва“, рече старац — „ала је велика!“ — „Јесте“, одговори Финдур. „У њу стрпали неког ђаvoљег човека, који је починио много зала, па га водим цару, он ће му судити, па ће га после спалити“. — „А како се зове?“ упита старац. „Чудно му је име, господару. Зову га Фин...н... Фин....дур, како ли? Ко ће му то упамтити“.

„Финдур?“ — цикну старац и поскочи од радости. „Ах пријатељу, па он је мој највећи крвник, него ме пусти, молим те, да видим тог старог душманина“. „Можеш“ — рече Финдур. „Али како ћу, како, то је бестрага високо?“ вајкаше се старац, који узаман покушаваше да се успентра до врха бачве. „Хе, рече старац, дозволи ми да побијем неколико клинаца, па да се попнем.

„Не смем то чинити“, одврати Финдур. „Смеш, смеш“, повика старац и навали на њ молбама, те Финдур најзад попусти. Брзо старац нађе неколико челичних клинаца што пробијају гвожђе, и укуцавајући један по један, пењаше се у вис, а за њим у стопу Финдур. Кад дође до врха, погледа доле, али ништа не спази; густи мрак покриваше дно бачве. „Ја ништа не видим“ — рече он. А Финдур задржавајући глас, рече му пригушено, као да одјек долази чак оздо са земље: »Нагни се више, више, па ћеш видети“. Старац се наже још више и избуљи очи да боље види. У том изгуби равнотежу, а Финдур га подухвати с ногу и снажно гурну, те се са великим треском стропошта доле. За тим брже боље спусти синџир, који старца стеже око врата, а други крај пребаци преко бачве с поља, и дршаше га у руци. За тим сиђе подупирући се клинцима, окрену кола и поче терати што брже може царском граду. Старац је само стењао, видећи да је пао у клопку. Најзад упита: „да ниси ти Финдур?“ — „Јесам“, рече Финдур. — „Проклет да си!“ узвикну старац и ућута. Финдур се насмеја и тераше волове. Беше се скоро приближио граду, али још из далека спази да се грдна гомила света беше скупила око царског дворца. Цару јавише гласници да је Финдур ушао у град. Он нареди да се светина пусти унутра и намах се отворише све дворске капије, на које покуља сила народа, јер цар хтеде озирити шта ће свет радити кад се појави аждер. За један часак двориште беше дупке пуно. Дворјани наместише златан престо на узвишеном месту и цар достојанствено седе чекајући Финдура. У том стиже и Финдур с колима. Начинише му пролаз. Он се заустави на сред дворишта. Све се беше ућутало, муха да пролети чуло би се. Свет не дишући, очекиваше шта ће бити. Финдур се поклони пред царем и рече му: „Светли царе, аждер је у бачви“. — „Дајдер да видимо то чудо“ — заповеди цар. Финдур зграби синџир и стаде вући; вукао је врло дуго. Зној га беше свег облио, а свет је с грозничавим нестрпљењем бленуо у бачву. На један пут помоли се аждерова глава, чије избуљене и закрвављене очи погледаше по гомили. Зачу се писка и јаук, и свет прште на све четири стране као преплашено јато птица. Цара ухвати трољетна грозница, пребледи као крпа и стаде се климатати на престолу.

[1]) човечији бој = просечна висина једног човека.
[2]) синџир = дебео гвозден ланац.
[3]) остањ = дугачак штап на једној страни шиљат.

„Пусти!“ — повика он промуклим гласом и скљока се од страха. Финдур пусти синџир и аждер се поново сурва на дно бачве. Једва се цар мало поврати и сав цептећи упита: „Шта ћемо с њим?“ — „Лако ћемо!“ — рече Финдур, па купи у вароши преко стотину товара дрва, луча и катрана. Пола стрпа у бачву, а пола намести около и све то запали. Море од ватре намах плану и тако изгоре старац.

Цар по том загрли Финдура и даде му кћер за жену. Његову браћу баци у тамницу и хтеде их погубити, али њихова мајка, коју Финдур беше позвао себи, измоли милост код цара и он им опрости живот. Финдур се за тим измири с браћом и тако беху сви срећни и задовољни.

Не прође много а цар се разболи и паде у постељу. Дуго је боловао док најзад, које од претрпљеног страха које од старости, умре, а Финдур наследи његов престо и поче мудро царевати, да је на далеко био чувен и виђен. Ако још живи, ваљада и сад царује.

Забележио **Сава Теодосијевић.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

С. М. Маринковић: **Криминолошке слике код српских судова.** Из адвокатских бележака. Друго издање, 1908. год. Цена 1 динар. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 8° 12°. Стр. 145.

Једна мала непретенциозна, али корисна и разумна књига. Писац нас њоме одводи под издигнуте теразије богиње Правде, на арену српског правосуђа. Људско правосуђе! Колико мисли, представа, узбуђења, разочарања при помену ове двије цигле ријечи! Ту је тржиште и комешај најсилнијих људских страсти; пред његов неумитни форум ступа каткад поред порока и врлина, спутана у ланце оптужења; дивна, зрачна, узвишена и спокојна врлина, која одатле или излази побједоносно, још свјетлија, или под крстом мученишта, иде на голготу. Erare humanum est. Гријеше слаби и снажни; гријеше немоћни и силни; гријеше појединци, гријеше и гомиле; гријеше они који правду просе, као и они који је дијеле. Прозрачите човјечију душу: на њену дну наћи ћете, поред буктиње врлине, и мрачну сјенку гријеха. Тек из пропорције ове двије моралне чињенице у једном човјеку, дâ се извести закључак о чистоти његова морала и карактера, о природи његова темперамента. Ако хоћете да видите мрачно биће појединца, који тоне, — носиоце људске правде, који, и нехотице, гријеше, злочин, који се из страха од казне, лукаво заодијева тогом врлине; лаж, која свијетли под позајмљеном копреном истине; истину, која стеже и издише под нављаним бременом лажи; ако хоћете да видите себичност, која каља, и пожртвовање, које пере, а ви онда отидите пред форум правосуђа. Ту ћете бити свједок призора дивних, грозних, узвишених, ниских, дирљивих и поучних. Ту ће и најтупља блазираност наћи надражаја за нерве. То је арена од интереса и за правника и психолога, за етнографа и педагога, за психопатолога и пјесника. За то су земљиште чврсто ухваћени жилама најснажнији изданци духа једног Шекспира, Толстоја, Достојевског, Монтескије-а, Ломброзо-а, Крафт Ебинга, и других великана на својим пољима. Сваки од тих праваца посматрања имао је и своје велике представнике. У напредних народа сваки од тих праваца има и читаву своју литературу.

У нас, који смо, не само географски, но и културно још и увијек „један народ на оријенту“ тек има да се заплужи ралом мисли по том запарложеном пољу рада. И сама стручна, строго научна правна литература код нас је у назатку према осталим, боље и свестраније обрађеним гранама јуристпруденције. Криминално-психолошких правних студија, популарно обрађених, које би базирале на посматрању кривичних процеса код судова, у нас, поготову, и нема. Али зато имамо белетристичких покушаја, заснованих на криминалној подлози. Ту су, у првом реду, заслужни помена радови г. Тасе Миленковића, искусног криминалисте и одличног познаваоца »свијета изгубљених«. Његова галерија мрачних типова нашега друштва врло је богата и разноврсна. Он има добру мјеру опсерваторских способности; вјеран је фотограф посматраних типова и средине, али му недостаје нешто без чега радови ове врсте губе много од свог значаја: нема снаге, да се стави на једно начелно, криминално-филозофско-литерарно становиште.

У »Криминолошким сликама«, које су предмет овог приказа, наилазимо, напротив, на једно јако криминално-филозофско схватање описиваних предмета. Њин је писац, срећом и сувише озбиљно схватио свој позив, те тако је и својим криминалним сликама дао облик умјетничке криминалне приповијетке, ипак је успио да читаочева пажња не буде једино усресријеђена на умјетничким љепотама и поетским детаљима, већ да и оно, што је писац хтио казати читаочеву разуму, квинт-есенција правног искуства, криминално-филозофска рефлексија, да све то не остане у позадини, да не буде незапажено, несхваћено. Зато је, у овом погледу, и пошао оригиналним, искључиво својим путем. Изабрао је неколико најкарактеристичнијих, најзанимљивијих и најпоучнијих кривичних процеса, окончаних на форуму српског правосуђа, па је онда њихов развој слободно испричао на један занимљив начин, а у стилу лаком, течном и пријатном. Што је карактеристично за ову књигу, значајну и са савјесне умјетничке обраде градива, то је, да су у њој најзанимљивија она мјеста на којима писац лако, и као од шале, излаже или какву напредну правну мисао, или критику законодавства и уобичајене судске праксе, или какву моралну опсервацију, нагонећи читаоца, те да овај и сâм продужи размишљање у том правцу.

У књизи је свега пет слика: „Пријело ми се“, „Девојка — убица“, „Нећу жену, хоћу мужа“, „Шта ли ради моје дете?“, „Убиство или одбрана живота?“ . . .

Наши угледнији правни часописи, у чији критички дјелокруг и спадају књиге ове врсте, јако ће погријешити, ако не посвете сву пажњу овим „Криминолошким сликама, које тако пластички сликају правну свијест и правне појмове српског сељака.

Што се нас тиче, ми читаоцима „Босанске Виле“ најтоплије препоручујемо ову малу, али корисну, укусно опремљену и пажљиво израђену књигу.

Београд, 1. априла 1908. -ћ.

Теоријска и практична педагогија, од Габријела Компејреа, превео с француског Риста Огњановић, бивши учитељ француског језика у скопљанској учитељској школи. 118. издање задужбине Илије М. Коларца. Београд, 1907. године. Штампарија Светозара Николића. Обична осмина, страна 488. Цена 3 дин.

До сада се наша педагошка књижевност обично наслањала на њемачку педагошку књижевност, преводећи, прерађујући и, у самосталном реду, угледајући се на њу. Ствар је у толико појмљива, што се дошло до увјерења, да је њемачка за педагошке ствари, једина богодана земља. Ето за то понајвише и шаљемо, у њемачке школе, и питомце ради штудирања педагошких наука. Г. Огњановић је покушао да покаже, да није само њемачка најсавременија педагошка земља. Преводећи дјело Габријела Компејреа, чувеног француског педагога и ректора лионског универзитета, он је доказао, да и у француској држави може бити угледних педагога, као и да у француској педагошкој књижевности може бити одличних педагошких дјела. А да је ово Компејреово дјело доиста одличне израде, као и да има трајну вриједност свједочи свеопшта веома предусретљива стручна француска и страна критика, која се о дјелу у своје вријеме веома похвално изразила; свједочи седамнаест издања истог дјела за сразмјерно кратко вријеме. Књига је подијељена на два главна дијела: први дио говори о педагогији с теоријског гледишта, а други с практичног. Излагања су кратка, а стил јасан и разумљив, што је ријеткост наћи код преведених дјела.

Превод је добар. Као таквог су га оцијенили и стручњаци у француском језику. Преводилац се строго бринуо да у преводу буде што тачнији и савјеснији. Овим својим огромним трудом, који је уложио у ово велико подузеће, задужио нас је великом благодарношћу. Хвала му! Не мање хвала и славном Одбору племените задужбине неумрлог српског добротвора Илије Коларца, који је потпомогао преводиоца, да ово красно дјело угледа свијета и на српском језику.

Ову књигу топло препоручујемо професорима и учитељима наших школа, јер ће у њој наћи лијепе и савремене поуке. Техника је добра. Језик је чист. Грјешке су незнатне. Цијена је умјерена.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Музички конкурс. „Удружење српских музичара“ у Биограду расписало је конкурс за три награде најбољих композиција. Прва је награда 300 динара за композицију коморну, друга опет 300 динара за оркестралну композицију једног симфонијског става и трећа је 150 динара за композицију једне пјесме за мушки или мјешовити хор. Композиције треба да носе национално обиљежје. Крајњи рок за овај стјечај јесте 1. новембар.

Нови муслимански лист. Наскоро ће у Сарајеву почети излазити орган муслиманске организације „Турчин“. Тај нови политички лист браће Муслимана биће политички, излазиће сваки дан и биће опозиција према данашњем апсолутизму. „Турчин“ ће излазити на српском и турском језику. Надамо се, да ће се овај нови лист штампати попут некадашње службене „Босне“ само ћирилицом и турском јазијом, те га унапријед препоручујемо браћи Србима све три вјере.

Јужнословенски Конгрес и изложба. Јужнословенски умјетници већ су закључили и добили одобрење од љубљанског начелника, да се четврта јужнословенска умјетничка изложба одржи у Љубљани 1909. Ту ће јамачно бити и конгрес јужнословенских књижевника.

Албум пјесама. Познати српски композитор у Н. Саду Исидор Бајић, издао је и разаслао „Албум пјесама“, у духу народних пјесама. Ту су пјесме из „Сеоског Лоле“, „Чучук Стане“, „Ракије и Дивљуше“. Има их свега 19. Цијена је „Албуму“ 6 К. Све су пјесме удешене за гласовир. Издање је издавачке књижарнице Ј. Станковића у Н. Саду.

Нова књига. „Народ“ јавља, да се у његовој штампарији штампа и скоро ће изићи књига „Босна и Херцеговина српске су земље“. Ту су прикупљени историјски подаци најстарији и најновији. Књига има $5^1/_2$ табака, а цијена јој је само по круне. Један одломак из те књиге донио је „Народ“ у подлиску свог 29. бр. Сваки Србин на овим странама, треба да набави и прочита ову књигу.

Европа и маћедонско питање. Тако се зове нова брошура, у којој је оштампано предавање Ђорђа Јеленића у клубу биоградске радикалне омладине. Књига је сама по себи интересантна, ма да су толики писали о том питању. Може се набавити у свима књижарама у Биограду.

Предлог Српкињама у Босни и Херцеговини. Милка Кошић, српска учитељица у Лијевну, износи у „Народу“ један предлог Српкињама Босне и Херцеговине. Она предлаже, да женске добротворне задруге покрену женски лист, као орган свих женских задруга у овим српским земљама. Овај предлог није рђав, само ако може такав лист опстати, јер се туже и српски учитељи, да не могу дуго издржати са својим листом. Осим тога код нас има најмање писменог женскиња.

Трагикомедија живота. Овако се зове нова књига Чеде Поповића, у којој се претресају питања савременог живота на врло духовит начин. Ту има неколико прича хумористично-сатиричне садржине. Хумор је, како критика вели, дубок и мислен, провијава свјежином духа, а сатира му је оштра и изразита. Ова се књига сама препоручује.

Албум манастира Савине. Књижарница Јова Секуловића у Херцегновом издала је диван Албум Манастира Савине у 12 слика. Албум је мали, укусан и спретан за џеп. Слике су врло лијепе и чисте. Манастир Савина и иначе је у дивном положају и има право о свечаностима извјесити српску заставу са грбом. Старина има много, међу њима Крст св. Саве и слику Петра Великог. Овај се албум нарочито може препоручити путницима. Цијена је круна или динар.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. **Ђаци, учитељи** и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 13. САРАЈЕВО, 10. маја 1908. Год. XXIII.

Н. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . . .

(Наставак).

III.

Аксентије је био ван себе од гњева. Он никако није могао разумети, да једна општина, дакле тако велико административно тело, може поверовати безначајним људима, као што су стражари. Да је, међутим, општина мало размислила, она би се, свакојако, морала уверити, да је његово отпуштање инспирисала ординарна (те је две речи врло радо употребљавао, а научио их је из новина) пакост. У осталом, позната је ствар, да се до сваког положаја долази посредством пакости и сплетака, па зашто да се не дође и до његовог положаја. Аксентије, сувише гњеван због свог отпуштања, причао је, где год је стао или сео, да би он много што шта могао рећи о разним смицалицама (тај израз је, такође, научио из новина и кад год га је употребио, чкиљио је очима, као човек који погледом открива извесне тајне место речима) које врши општина, односно представници општине. Али, срећом, он није такав човек, а после, на крају крајева, и он је грађанин, па и на њега, у равној мери, пада стид и срам. А што се тиче новца, који је Аксентије имао, то би, да је среће и памети у нашега света, требало сваком честитом грађанину да импонује, јер само она земља, у којој чиновници умеју штедети, има будућности. И зато Србија, са тако посувраћених појмова, мора, најзад, пропасти.

Чим је био отпуштен он је узео собу у једне удовице. Соба је била мрачна, тескобна, а ципеле под постељом увек су биле, после неколико часова, зелене, као да се на њима нахватала маховина. Соба је била с намештајем, то јест имала је гвоздену постељу, расклиматан сто, две три дрвене столице оплетене рогозовином, препукнуто и пегаво огледало и једну слику исечену из немачких илустрованих новина, која је представљала, некакав романтичан предео из једне непознате земље. Под је био натруо, разривен и из њега је вечито избијала влага. Таваница почађавела, а у угловима читаве мреже од паучине. На вратима, о једном јексеру, висио је убрус од српског платна са црвеним незнатним словом М, које је личило на каквог раскреченог дебељка. Узан прозор, са дрвеним и местимице поломљеним пречагама, гледао је у стражњи део страховито прљавог дворишта. Ту су, од вајкада, биле наслагане неке греде, позеленеле и натруле од кише и сунца, полом-

вјеру ти задајем, није отргнуо ни једног листића, нити је окусио ни једне воћке, него се одмах натраг вратио! Нема сигурније баште од твоје, јер је ограда тако чврста, да ништа преко ње не може прећи!.....

Кадија, као ни сви други ни појма имали нијесу о чему се ради, али цар и Фируз добро су се разумјели. Фируз смјеста оде кући и доведе своју жену, своју вјерну љубу.

У манастиру.

Михаилу Мирону. =

У ћелији.

Још није свршено дело младости огњене моје,
Творење хладнога ума и горде савести.... Не!
Не залуд преда мном кршне планине и брда стоје
И пирамиде вечне, које столећа броје,
И реке питања, шуме све.
И њихов сурови ропот и страсни и моћни јек
Не може да заглуши радости земаљске век!
— О, Боже, свемогућни Боже! Бесмртног ума се дар
Разлио у твоме творењу васељене.
Зашто си у душу моју сложио страсти жар
Из праха и небића дигао си жеђу мене?
Зашто си дао мени вечиту тежњу тајне
Огромне империје свесилних привиђења
Без заповести снаге сјајне;
Ко малодушног роба огњених узбуђења
Са тугом и тежњом небу, дверима красоте трајне?
На какве подвиге и на каква дела
На чију корист, са смислом и цељу светом,
Ти ме подиже из земна пепела
Са зором првом мојом, времена почетним летом?
О, зашто да струје огња кроз груди моје брује?
Зашто океан мука да шуми пред-а-мном?
И у ропоту грома и олује
Да тражи одзив срцу и страсти, — бићу свом?
Зашто да лежи печат свесилног надахнућа?
Зашто вечита туга да срце моје мори
И тајни суморни страх од реке ишчезнућа?
Зашто да слушам ропот кад земља са небом спори?
На какву си службу одредио мене?
О, коме ме шаљеш на проповед смелу?
Коме ја да кажем законе васељене,
Вољу снажну твоју и реч нову врелу?
Коме ћу да поjем са химном утехе,
И с крстом да предам све завете Твоје?
Чије ћу да страшне изобличим грехе,
Кад у грудма носим грехе ране своје?
О, Боже, кажи мени! Милостив грешнику буди!
Ја сам недостојан свештеног позива:
Реч је моја страсна, пуна огња жива,
А дух мој пун мука, не може да суди!
И страсти су шумне. Ја сам непостојан!
Коме ћу да идем? На пут? Да се спремам?
Милости сам Твоје грешан недостојан
Слаб сам.... поражен сам и радости немам!
Бојим се огњених сила: О, ја ћу да се молим
За ближње, за народ, за грехе света свог.
Ја морам на проповед, на борбу са злом холим,
Ја сам Твој послушни роб, а ти мој Господ Бог.

У манастирској тишини.

— Када немирна бујна душа
У тихе ноћи час,
Савести своје шапат слуша
Што увек храбри нас;
И види блесак звезда јасних,
И полет облак бледих,
И чује жубор вала гласних
Потока и река седих: —
Тада се смири узбуђење,
И срце закуца јаче,
И верује се у спасање
И своје скромно назначење,
И са вером се плаче!
И светла радост тад се види:
На души јавља се дан!
И од мука се својих стиди —
Пролази мрачни сан.
И с таком надом ми ступамо
Међ' ближње..... Све се прашта!
И тако слатко рећи знамо:
Да живот није машта.

Повратак у Манастир.

Из суморног идем града.
У манастир свети:
Где ће, душа моја млада
Греху одолети;
Где сам дао завет страшни
На постриг, на бдење;
И окова дух издашни
У златно смирење!
Сад остављам сјај салона,
Музику клавира,
Чућу јецај тужних звона
Тих весника мира.
Тамо ће ме дочекати
Ћелија суморна;
Она ће ми мира дати,
Примити уморна.
И кад стигнем — запалићу
Пред иконом свећу;
Горке своје сузе лићу
Зажалити срећу.
У молитви пред Распећем

Све ћу тајне рећи;
И у руци с белим цвећем
Уплакан ћу лећи....
А кад покој свуд завлада,
У свом манастиру,
И игуман старац када
Преда себе миру; —
Дићи ћу се с одра свога,
Кључ ћу тешки наћи;
И сред мира дубокога
Цркви ћу изаћи.
Отворићу света врата
У Божијем храму:
Заблистаће зрак, пун злата,
Кроз прозрачну таму;
Као сужник без имена,
Са убогим даром,
Спустићу се на кољена
Пред Божјим олтаром.
Молићу се вечној, живој
Заступници света,
Божјој мајци, милостивој
Владичици лета:
Да сачува душу моју
Од лукавства, јада,
И несрећну младост своју
Оплакаћу тада.
И утеху када нађем
И сен слатких сила; —
Тад ћу миран да изађем
Запалив кандила.
И под липе сешћу сетан
Да ме мисли море,
И плакаћу ја несретан
Целу ноћ до зоре....

Манастирско јагње.

Пред-а-мном јагње снуждено стоји
Хтело би да се преда сну.
Али сна као да се боји,
Тргне се, стане на земљу.
Као да му се срце кида
Погледа небо и облак,
Хтело би горе преко хрида,
Небо светло, чисти зрак.
Ал' не сме. Пође, па се врати,
И тако тужно плаче.
Хтело би нешто и казати
Ал не зна ни само шта ће.
— „Кажи ми јагње моје мило
Шта срце тишти твоје?
Шта ти се на дну срца скрило,
Кажи ми жеље своје!
О, кажи моје, јагње бело,
Што очи пламте тако врело
Чудесним огњем тајним?
Би ли ти, јагње дивно, хтело
Горе звездама сјајним?
Или ти хоћеш свеже воде
С извора да пијеш лака? —
Куда ти нежне мисли броде
Над земљом, сврх облака?
Што ћутиш јаго? Јагње моје
О, кажи пастиру своме:
Све наде, маште, жеље своје
Све тајне у срцу твоме? —
— О, јаго, јаго! Све знам ја!
О, знадем, јагње мило!
То те с музиком нежнога сна
Сад надахнуће посетило.....
— О, тако и ти, нежно дете,
Песниче, деране мали,
Осећаш тајне, чежње свете,
И твоје мисли свуда лете —
Јер надахнуће пали.

(Свршиће се.)

М. Димитријев:

Сутон.

(Студија.)

По земљи тихо пузи таман, као злоба хладан, и као смрт равнодушан — сутон.

Све живо, све мртво, што нађе на путу, заогрће magловитим флором, гуши у хладном, мртвом загрљају и готов је да испуни цијелу васиону.

Никуд се не може побјећи од њега, нигдје се не може сакрити.....

Он захвата богаташеве палате и колибе сиромаха, храмове, гробља, позоришта....

Он пузи, тихо прелазећи у ноћ, завирује у раскошне кабинете богаташеве и у вајат пијаног ципелара, у будоар помодне глумице и у мемљив подрум уморне праље.

И свуда, гдје је продро, радосно му излази на сусрет и баца му се у загрљај људски јад, те заједно продиру све дубље и дубље, славећи побједу над слабим људима.

Сутон пузи све даље и даље.

Већ нема ни палате, ни колибе, ни богатих, ни сиромаха, ни љепоте, ни грдобе.

Све постаде тамно.

А сутон се злобно смије и у том смијеху одјекује: „Тако и мора бити!.... Све мора бити тамно!....“

Одјеци сутонског смијеха падоше на земљу капљама покварене влаге и покрише сурим блатом све.

што још блисташе одблијесцима зракова давно сакривеног сунца.

Очајно се боре људи са сутоном, који уништава, гуши, побјеђује.

У домовима се пале ватре, плануше милијони електричних сијалица, жалосно дрхте почађале лампице и трептаво свјетлуца стидљив пламен свијеће.

Хоће људи да обману себе, али тамни сутон пузи и даље и зна шта чини.

Нека величанствено блијеште ватре, све једно — хладни сутон остаје у људским душама, и не могу га растјерати ни јадне свјећице, ни блијесак електричних лампи, па чак ни пожар васионе.

Све се гушћи приближује сутон, све се више тискају грдне сјенке, и плаче мокра, покривена влагом земља, осјећајући приближавање момента, када ће је страшна тама захватити са свих страна, и биће мрак и ужас.

Злобно се сутон смије осмијехом коштуњаве смрти и журно баца своје тамно покривало свуда, гдје још има свјетлости.

И ево завири и на један освијетљен прозор и за хладним окном утрну од чуда.

Крвавим је пламеном освијетљена соба, као да изнемогло горе сви свјетски огњи.

Тако може горјети само човјечје срце!

Поцрњели сутон злобно припаде окну и стаде посматрати како гори срце, како у глупом огњу сагоријева напаћена душа измучена човјека.

* * *

А овај човјек изгледа тако миран и равнодушан, у дубокој наслоњачи замишљено сједи поред камина и не зна, неће да зна шта је на земљи: дан или ноћ, јутарња зора или вечерњи сутон.

Шта је било, то је умрло, а шта још живи, то ће све-једно умријети, јер је смрт неизбјежна, као црна ноћ.

Све-једно! Васиона се креће у безграничном вртлогу, и доћи ће час, када ће се све изгубити у мраку, све ће умријети....

Раније ли, доцније ли — све-једно!

Све-једно....

Сједи човјек поред пламеном обасјаног камина и тромо претура на кољенима гомилу исписаних листића.

Прегледа очима један по један мртве листиће, исписане ситним, бисерним женским рукописом, и без уздаха, сажаљења баца их у огањ.

Он гори своје срце.

Он гори свој живот.

Зато, што му више није потребан, јер га притискује тешким, мртвим теретом, дави га и гуши.

Само дубока, као мисао, урезана међу обрве бора страдања нечујно говори, како се паклено мучи човјек, када гори још живо срце.

Тамни сутон лукаво улази у собу и хтједе угушити свијетао пламен, зато што ништа не треба свијетлити ондје, гдје је све дато мраку на жртву.

Он загледа у душу усамљеног човјека и већ га хтједе узети у своје хладне, клизаве руке, али наједаред у ужасу одступи натраг.

Тамо је још силнији непријатељ.

Тамо је већ смрт.

Она сједи притајена и чека тренутак, када ће сагорети све што одржава егзистенцију, када у живом неће остати ни искре живота.

Тада наступа величанство смрти.

* * *

Листићи горе један за другим.

Ватрени пламен захвата их и милује с необичном, бурном страшћу, а од те огњене љубави грчевито се увијају мртви листићи, у којима је положена жива душа.

Када који запаљени лист догоријевајући поцрни, на његовом црном пољу одједном пошљедњи пут плану ватреним словима написане ријечи, баш као да се желе урезати у срце човјека, који непомично посматра огањ.

А он и даље посматра нечујно шапућући: „Нека гори!.... Нека све изгори"!...

И опет баца у огањ листић за листићем, без сажаљења, равнодушно и мирно.

У замореном мозгу редају се успомене.

Он их не изазива и не гони их, јер се не може борити, већ се драговољно предаје моћи утисака, који владају мозгом.

Он се борио док је љубио и док су га љубили.

А зар сада није све-једно?

Бацајући у ватру мила писма у мозгу му се редају слике прошлости.

Он се сјећа ватрене, бурне страсти и тренутака тихе симпатије, тренутака среће и биједе, блаженства и незадовољства.

Вољели су једно друго, а нијесу вјеровали љубави; чезнули су и мучили једно друго.

Када је сагоријевајући у огњу страсти падао на кољена, она се одједном у страху трзала и говорила:

— Не, ти ме не волиш.

И када се он само издалека, ћутећи, дивио њеној љепоти, бојећи се да је не оскврни својим додиром, она је опет замишљено кроз сузе понављала:

— Не, ти ме не волиш!

Он није знао како ће објаснити своју љубав, и у тужној, тихој ноћи мишљаше:

— Она ме не воли.

У овој пропасти било је нешто непојмљиво; они нијесу разумјели шта значи љубав.

И растали су се.

Зашто? Због чега?

Ни сами нијесу могли одговорити на ова питања.

Кад су били заједно, глас разума говорио им је, да се треба растати.

А када нијесу виђали једно друго, глас срца им је говорио:

— Иди њему!

— Иди њој!

Али дође тренутак, када побиједи глас разума. Растали су се.

У дугачким, крвљу срца написаним писмима, откривали су своје душе; врста за врстом низале су страсне ријечи, и дозивали су, и одбијали су једно друго.

Али међу њима је стајала некаква невидљива, непролазна стијена, која им не даваше, да виде једно друго, а они нијесу разумјели, нијесу могли разумјети, да та стијена — није оно, што јесте, већ оно, чега нема.

Они су опазили да им се руши срећа, али нијесу знали што се боре и страдају илузијом. Знали су да има тренутака, минута, часова, али нема среће.

Као дављеници, хватали су се за фантастичне развалине, саздане уображењем, али се нијесу могли спасти.

Сваким даном, сваким писмом, све се очевидније и јасније опажало, како се шири пропаст, како израста из ње глува стијена.

* * *

Листић за листићем пада у огањ.

У крвавим одблијесцима оскачу на плафону грдне сјенке, а по угловима лукаво се колеба покретни, сури, скоро већ поцрњели сутон.

А човјек, баш као да је од гвожђа скован, не пазећи на сјенкасте душе, баца листиће у огањ.

Све их је мање и мање.

Ево и пошљедње писмо.

На њему оштро падају у очи јачим потезом написане ријечи:

„Све је свршено!“

— Све је свршено! — прошапта човјек, рука му грчевито обамрије с пошљедњим писмом, као да се не рјешава бацити и њега — пошљедње, што је остало, на жртву огњу.

Све је свршено!

Из камина се пружи у собу црвен језик пламенов, као да хоће још плијена. Лизну каминову решетку, ишчезе и опет се појави, старајући се помамно да искочи напоље.

Човјек се осмјехну.

— Узми!

И пошљедњи листић паде у средину догорјеле ватре.

Жудни пламен и њега брзо захвати, плану са самртном снагом, затрепера и угаси се.

Ни један мускул не мрдну на његовом лицу, само му руке немоћно клонуше на кољена, а непомичне очи у дубокој тузи гледаху како огњеној злоби сред груде пепела пошљедњи пут плануше ријечи:

„Све је свршено!“

С нечујним смијехом ступи напријед притајени тамни сутон и за један тренутак испуни све углове усамљене собе.

Он дође, славећи побједу, и све постаде тамно, безбојно, као живот без љубави, као незајажена дубока могила.

Не остаде ни искрице свјетлости.

Све изгорје.

И све изумрије.

Бабушница, 1908. Превео: **Љубомир С. Јоцић.**

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

VI.

Доцније пола године, и то у јесен (причешће је било донде одгођено) сједили су конфирманди парохије у соби свештениковој да би дознали, којим ће се редом причешћивати послије испита. Међу њима бијаше Ајвинд и Мерита са пустаре. Мерита бијаше тек дошла од свештеника, од кога је добила лијепу књигу и много је хвалио. Она се смијала и ћаскала са својим пријатељицама, на све стране обзирала се за момцима. Она је била већ одрасла, лака и слободна у цијелом свом бићу. Момци и дјевојке знали су да је проси Јон Хатлен, најбољи младић из парохије, па како је сједила у друштву, имала је разлога да буде весела. Доље на вратима било је неколико дјевојчица и дјечака, који нијесу положили испит. Они су плакали, а Мерита и њене пријатељице смијале су се. Међу њима је био и један дјечко у чизмама свога оца и с марамом око врата, коју је увијек његова мајка носила у цркву. „Боже, о Боже“, јецаше он, „сад не смијем никако ићи кући!“ све обузе туга који још не бијаху положили испит. Међу њима завлада опште ћутање. Страх им је вирио из очију, нијесу могли чисто гледати и гутати (пљувачку). Један сјеђаше и рачунаше, шта зна, и ако се прије неколико часова увјерио, да зна све, опет је дошао до резултата, да ништа не зна, чак да више не зна на изуст ни једну једину изреку. Други збрајаше свој регистар гријехова од првих тренутака свога живота, и свега што се дотле могаше сјетити, те му не би било никакво чудо, ако га добри Бог не пусти на причест. Трећи сјеђаше и премишљаше о разним знацима: ако зазвони звоно, прије него што он изброји двадесет — положиће; ако је онај, кога чује тамо у ходнику, сељак Ларс, онда ће положити испит; ако

велика кишна кап, која се напољу полако слијева низ прозорско окно, допре до прозорског ћерчива — положиће. Пошљедњи и пресудни окушај био је да ли може савити десну ногу око лијеве, а то му бијаше сасвим немогуће. Четврти бијаше потпуно увјерен, да ће одлично положити, ако га свештеник пита из библијске историје о Јосифу и из вјеронауке о крштењу или о Исусу, или о заповијестима или.... — он још сјеђаше и пребрајаше своју мудрост, али га у тај мах позваше. Пети с нарочитом љубављу размишљаше о проповиједи на брду, за то што је о томе сањао. Он је био потпуно увјерен да ће га само о томе питати. и промрмља цијелу проповијед. Застао је пред вратима да још један пут прочита проповијед на брду, — али га позваше горе да га питају о великим и малим пророцима! Шести мишљаше на свештеника, који је тако добродушан човјек и врло се добро познаје с његовим оцем, мишљаше на учитеља, који има тако љубазно лице, и на Бога, који је милостив и већ је помогао многима, као Јакову и Јосифу, а мишљаше и на то како сад његова мати и сестре сједе код куће и моле се за њега Богу, који ће заиста помоћи. Седми је сједио и много попустио од онога, што је хтио бити и што је замишљао. Хтио је мировати, док не дотјера до краља, други пут је хтио бити ма и генерал или свештеник; но сада је све прошло.

Али путем свештеничкој кући још је непрестано мислио, да иде на море и постане капетаном лађе, или можда и гусаром, и да стече огромно богаство. Сад се пак најприје одрече богаства, затим гусара, капетана лађе и крманоша, и хтједе се задовољити тиме, да буде морнар, највише бродар, а можда и да не иде на море, већ да остане на имању свога оца и да му помаже у газдинству. Осми је у својој ствари био врло поуздан. Он је мислио на одијело, у коме ће се причестити, и шта би радио кад би на испиту пао. Али ако положи, ићи ће сам у варош, купиће себи чохано одијело. У њему ће о Божићу отићи кући, играти на забави, на завист свих момака и на дивљење свих дјевојака. Девети рачунаше друкчије: он је упоређивао Бога с неком врстом протокола. С једне стране писао је свој дуг: нека ме пропусте на испиту; а с друге стране писао је своју вересију: онда нећу никад више лагати, брбљати, увијек ћу ићи у цркву, дјевојке ћу оставити на миру и одучити се од псовања. Десети мишљаше кад је лани прошао Оле Ханзен, било би неправо, да ове године не прође он, који је у школи увијек био међу бољим, а осим тога је и од боље породице. Поред њега сјеђаше једанаести, који се ношаше најстраховитијим осветничким плановима, ако падне на испиту. Он је мислио, да школу запали, па да побјегне у свијет и временом да се врати као истражни судија свештеника и цијеле школске управе, па да најпослије дарује свима милост за правду. У почетку је хтио ступити у службу код сусједног свештеника, па да до године у причешћу буде први и тако да одговара, да се сви чуде. Али дванаести сјеђаше сам испод звона, обје руке бијаху му у џеповима и гледаше сјетно у скуп. Нико не знађаше, какав терет носи, за какво је страшно дјело одговоран.

Код куће је била једна, која је све то знала, јер се он бијаше заручио. Велики дугоноги паук милио је по поду и приближавао се његовој нози. Он је обично газио одвратну бубу, али данас подиже ногу, да паук иде куда хоће. Његов глас бијаше њежан као глас побожна свештеника, његове очи казиваху непрестано, да су сви људи добри, његова се рука смјерно подиже из џепа до главе, да намјести косу. Само кад би се могао провући кроз те опасне иглене уши, тада би поново узрастао, опет би дуван гризао[1]) и заруке објавио. А доље на ниској клупици, сјеђаше скрштених ногу немирни тринаести. Његове мале, ватрене очи пролетјеле би три пут у секунди кроз цијелу собу, и у његовој великој, куждравој глави ројиле су се мисли свих оних дванаест другова, од најпоузданије наде до најмучнијег очајања, од најсмјернијих намјера до опаких освета.

Ајвинд сјеђаше код прозора. Он је био горе и одговорио је на сва питања, али ни свештеник ни учитељ нијесу му ништа рекли. Он је пола године мислио, шта ли ће они рећи, кад се увјере о успјеху његовог рада. Али се у својим надама веома преварио, а то га и дирну. Тамо сјеђаше Мерита, која за много мањи напор и још мање знања бијаше добила и хвалу и награду. Баш за то је радио, да у њеним очима изгледа велики, а гле она играјући се постигну оно, што је он заслужио тек врло великим одрицањем и самопрегоријевањем. Њен смијех и шала сјекли су му душу; бољела га је неусиљеност, којом се она креташе. Од оног вечера добро се чувао, да се с њом не разговара. Године тек морају проћи, мишљаше он: али када је ту видје, како весело и промишљено сједи, прикова га њен поглед за под, и све његове горде намјере бијаху сад као увело лишће.

(Наставиће се).

К. М. Стањуковић.

Укидање тјелесних казни.

I.

То је било на пристаништу Конхонга. Једнога топлога дана — била је недјеља — пред ручак, команда убојне лађе била је постројена у фронт. Капетан лађе, у мундиру и са орденима, весео и задовољан, пришао је фронту и, поздравивши се са матрозима, свечано-радосним гласом поздравио их је са

[1]) Има људи који не пуше дуван већ га гризу и жвачу. Прев.

царском милошћу — укидањем тјелесних казни. И одмах затим прочитао је у највећој тишини тек добивени уз Русије указ.

Матрози су саслушали читање са највећом пажњом.....

— Надам се, дјецо, да ћете оправдати повјерење Господара Императора и да ћете и од сада бити исто тако вриједни, као и до сада! — проговори, свршивши читање, командир, који им је још прије званичнога укидања тјелесних казни запријетио на лађи.

— Стараћемо се, ваше с'ко благородство: — сложно гракнуше у одговор матрози, као један човјек.

Команда сједе за ручак. Послије обједа било је благодарење. Неколико дана међу матрозима живо се коментарисало. Тема разговора била им је указ, који је капетан прочитао. Неки старији матрози гледали су на њ — с неповјерењем. У самој ствари нешто им је чудновато било. Из небуха није дозвољено деветати!

— Јеси ли ти, Василије, разумио што су јуче читали? — питао је другога дана послије обједа старн. бакови матроз Григорије Шип свога пријатеља Василија Архипова.

— Нијесам најбоље разумио.... Ни на крај памети... Па пуста дјечурлија нешто брбљају.

— Грбина та матроска сад је обезбијеђена, сто шта је, братац мој!

— Вараш! — одговори Архипов и хтједе лећи да одахне.

— Ама не лажем.... Имам ја уши. Зар нијесам слушао, кад је капетан читао тамо што је из Русије дошло.... Довољно је, брате. Стој — машино!

— Узалудно! — опет ће рећи Архипов стари пијаница, матроз, који служи у флоти око двадесет година, а који не може чак ни замислити, да се и без батина може бити.

— Ох, какав си ти невјерни Тома.... Но, питај господу... Архипов се скептички осмјехну и само махну руком. Наскоро послије тога приђе једноме поручнику, који пролазаше поред њега и запита га:

— Је ли истина, ваше благородије, што Гришка дроби, да се сада не смије тући?

Млади официр поче савјесно објашњавати указ, и стари га је матроз слушао зачуђено, на први поглед поражен и убијен тумачењем; но када је поручник дошао до кривца, за које тјелесна казна није укинута, — црвено, загорјело лице Архипова поново доби свој обични израз, каквога простодушнога скептика са сјенком лукавства.

Он заблагодари официру и на питање: „разумијеш ли?“ одгори: — У свему сам одлично разумио, ваше благородство“, — и када је официр отишао, примијетио је свом другу са осмијехом:

— Не вјеруј од сада ничему, Гришка..... Збиља, не вјеруј....

— Зар теби да вјерујем, лудаче,? — расрди се Шип.

— Лудак си ти, а не ја....

— А, како?

— А, тако! Нека је хартија и изашла, кад буде требало дерати, дераће! — тоном дубоког убјеђења говорио је Архипов. Немој ти на вријеме спустити ленгер, или напримјер убиј кога.... Па да видиш хоће ли те одерати као Сидорову козу. Или опет, расуди сам, паметна главо, шта ће бити с тобом ако си се напио и попио државну ствар? Зар нећеш у Сибир, а?.... Скину те и испљују...

— Вараш се... У „тамницу“ да ме метну.

— Јеси ли штогод размишљао о »тамници?“ — са осмијехом рече Архипов.

— Апсеник, значи, бићеш....

— Апсеник!? — запитаће Архипов.

— Да, братац мој.... Јуче је најстарији официр наредио да се уреди. А казивао је и Плентиј — дунђерин: „Биће та собица у тамници мрачна и уска; не можеш се, вели, преврнути у њој.“ Ти се напио или друго што погријешио, — сједи тамо једино о води и хљебу.... То је мјесто — батина...

— Мјесто батина?

— Да.

Са осмијехом погледа Архипов друга и побједоносно рече:

— А ако би двадесет матроза требало казнити? Како би тада са апсаном?

Шип се замисли.

— Збиља, како би тада?

— Кажем ја теби, Гришка, не вјеруј... Хартија је — хартија, — а ако треба дерати — дераће... преиначиће у казне и излемати леђа.... Збиља, да ли може тако бити?...

— Могуће је.

— То, то и јесте. А то су опет апсанције измислиле. Нијесмо ли, ваљда, дјеца? Без батина, брајко мој, немогуће је....

— А код нас на „куверту“.... Чини ми се, капетан није заповједио!

— Није заповједио! До прве прилике....

— Но, ти то, Василије лажеш.... Код нас још никога нијасу тукли, а толико година пловимо...

— Командир је таки... чудноват... Такога, признајем, ја никада нијесам видио... А други.... и сам знаш... Без тога нема флоте! Него пусти ме, брајко, да се одморим!... Не вриједи напамет ћеретати.... Нама је свеједно... Вратићемо се у Русију, у лијепу Русију отићи ћемо!... — проговори Архипов, који, по изгледу, није желио продужавати, по његовом мишљењу, „бесмислен“ разговор.

И обадвојица се растадоше, — сваки за својим послом.

II.

У углу скупила се гомила младих матроза „првогодаца“. Један од њих, Макар Погорјелов, малога раста, отресит рпђан, са живим лицем, тихим али узбуђеним гласом говорио је:

— Е, од сад ће нас, браћо, у ланце притезати... у крајњи трјум[1]), значи, у помрчини... И говор је закључио: зваћемо је, вели, помрчину ту „камчатком“[2]) И оковаће тамо и ноге и руке, и сједи.... не мореш се окренути.... Тамо, браћо, ја нећу ићи — тјескоба. А осим пексимета и воде ништа више не даду јести!... А већ батини ни помена. Нико не смије!

— И боцман не смије! — запита некојп са сумњом.

— Кажем ти, не смије! — одлучно одговори Макар.

— А како смије?

— Не смије никако — зато је хартија.

— А ако лупе?

— Не бој се, прибојавају се и они....

Боцман Никитић слушао је те разговоре и наљутио се. Он им приђе и громко викну:

— О чему се то разговарате, ђаволи? Нијесте чули трубу: „спавање“, а? Или спавајте или ћутите!

— Да нико не спава, Атанасије Микитићу! — полако примијети отресити матрошчић.

— Ти мене хоћеш да учиш, шта ли? У мене ти гледај.... Овај се миjешао у туђе послове?...

И у тај мах боцман извуче из џепа прут и поднесе га пред лице младом матрозу.

И Макар и остали дјечаци стресоше се.

Ми нијесмо, Атанасије Микитићу!.... проциједи Макар.

— Баш ти нијеси... Ти се нијеси дерао! Правити неред није баш корисно! — са мање суровости примјећује боцман, задовољан што су се матрози уплашили.

— Није корисно, Атанасије Микитићу, није корисно! — одобравали су млади матрози.

Боцман оде.

Матрози су неко вријеме ћутали.

Напошљетку неки рече:

— Ето ти — не смије!

— Да ће црћи — не смије!... То он из страха! одговори Макар.

— Из стра-а-ха? Он ће те зацијело угријати!

— Не може! Сјутра ће, казивала су дјеца, изаћи указ од капетана, да се сви прутови, колико их год има, покидају! Ама, ни трунка од њих да не остане... — А на мјесто тога, што би тукли, како ће бити, браћо? — запита један од њих. — Боцман и унтерофицир ужасно ћушкају у губицу. Како по указу излази, Макарка? Макар мало поћута, па одговори:

— Не, браћо, не смије ни у њушу.... јер је и то тјелесно.... Слушао сам јуче, кад је доктор у кајут-компанији[1]) говорио: „дарнути, велим, палцем нико не може.“

— Но?

— Сада, каже, биће све по закону, по правди и савјести...

— Гле...

— Како је цар дао сељацима слободу, тако мора бити да је и свима осталим... Ако ће часно!... свечано је продужавао матроз. — Код нас на „куверту“ и сами, браћо, знате, какав је командир.... добар и правичан... И увијек ће таки долазити. Све ће по новоме да буде... Руски ће људи од сада живјети лакше... Ја вам истину говорим, браћо... А што се Микитић куражи, таки је он.... Указ тај заста му је у грлу. Да ништа не може учинити!.... Шалиш се брате... Руке кратке!...

(Свршиће се).

Јелица Беловићева, Сарајево.

Кувада.

На позив г. доцента др. Ђорђевића у 6. бр. „Виле“ могу и ја да рекнем неке мале опаске.

Сабирајући народне везове и народно називље из ове у нас још неиспитане струке, биљежила сам и народне приче, гатања, чарања, пословице, афоризме и т. д. Купила сам то по свим крајевима наше домовине, куд бих стигла, а највише дакако у Босни, гдје сам у горској усамљености дуго живјела. Занимала сам се посве интимно за народни живот, ступила сам у непосредни додир са нашом сељанком и могу рећи, да сам освојила њезино срце. Занимала сам се и за народно лијечење, па сам и сама научила многу врло паметну и успјешну љекарију умијесити, скухати и употребљавати. Па како ме је свијет вазда затекао код књиге или писања, проширио се околицом у брзо глас о „госпоји“, која „с в а ш т а у м и ј е“. Кад сам једном (дакако н е својом тобожњом вјештином, него с л у ч а ј е м) једној жени спасла живот, није више за ме било тајне у животу добрих оних жена из читаве околице. Све су ми казивале, за свашто ме питале и „што не бих никоме: већ Богу па теби“. Да сам ја управо ипак од њих више научила, него оне од мене, то дакако радо признајем,

Тако сам чула и за к у в а д у, т. ј. да уз жену породиљу легне и човјек. У неким кућама лијегао је он п р и ј е на два три дана, али би устао, кад му жена легне, да рађа. Но за тај обичај не чује се много, а оне, које су ми о том причале (Гоја Јунгић и Луја Дујина из Кључа, па Ајка из Пунира), смијале су се

[1]) Унутрашњи простор на лађи.

[2]) Тако су прозвали матрози привремени затвор на лађи.

[1]) Општа соба за официре на лађи.

томе „адету“ и нијесу му приписивале важност или какову чудотворну снагу. Казивале су ипак да је у старији вакат и врло често овако човјек заједно са женом својом обављао порођај т. ј. дијелио болове њезине бар привидно јаучући и кукајући у сав глас. И њега би онда „баба“ дворила том приликом, па би и он пио траве, да „лакше роди“. Млађа генерација не држи више овај „адет“, па ако гдје још и легне човјек прије него што ће му жена родити, то чини само, што је „алчак“ — од шале. Ово више није озбиљна порођајна церемонија у околици Кључа. А да је има гдје даље у Босни још и данас, није ми познато. У Кључу је „баба“ (туђа старија жена, која врши улогу бабице) главна помоћница код сваког порода, гдје још не зову праву бабицу. Позивање бабица све се више шири у народу. Мушкарци нерадо говоре о жени родиљи, нити се за њу брину. Отац се весели само мушком породу, но ако се родило женско, па га ко од господе упита за то, он ће се стидити тога „malheura« и рећи: „Није мушко, него, — да опростите — цура!“

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —
(Наставак).

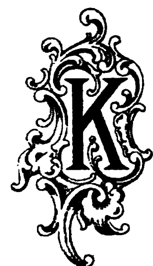

Код старих Германа у незнабошко време падао је баш на Божић тако звани Julfest, англосаски geohhol. Сви су тадашњи стари Германи веровали да се тада душе по ваздуху врзмају, па су ради својих покојника такође приређивали помен — као што Срби у неким крајевима и данас чине — и вазда их којечим символично представљали. И у овоме је обичају сличност заједничког прехришћанског порекла код свих индо-јевропљана.

Овај Julfest трајао је 12 дана, отуда га Енглези и зову twelfth-day, а Срби од некуда Некрштени дни, који почну на Божић, а заврше се на Богојављење. Може бити да су овим именом хтели Срби да одрекну хришћански карактер, па назвали ово празновање, а кад су хришћанство примили, „некрштеним данима“. О овом времену народ изрично прича, да тада авети по свету тумарају, за то се тада никуд ноћу из куће не излази или, ако се мора, онда с великим страхом.

Сваки Србин, без разлике, има један дан у години кад слави, и тај се породични празник зове слава или крсно име. — На 2—3 дана пред славу дође свећеник у кућу, освети воду у чинији, и китом босиљка покропи икону дотичнога свеца — славе, и сав дом, као и укућане. А уочи славе прислужи се кандило пред свецем, које гори и о слави цео дан.

Слава пада обично на какав већи светитељски празник. Највише свечара има о св. Николи, па св. Арханђелу, св. Јовану итд. Синови пак славиће после очеве смрти исту славу, колико их год буде, и тако се то продужује за вечита времена. За славу се скува пшеница, и то се зове кољиво, које поп окади, чим упали воштаницу, па га онда очати и вином прелије. Ко слави св. Илију или св. Арханђела Михаила он не кува кољиво, јер ти се свеци сматрају за живе, али и о овим се славама поред кољива умеси и нарочит колач славски, који поп такође као и кољиво очати, прелије вином и с домаћином или његовим сином пресече. О свакој слави без разлике она упаљена воштаница гори цео дан, а у вече се залије вином и тако угаси, духнути се на њу не сме. Кад већ и гости почну долазити на честитање славе, домаћин устане и више тог дана не сме сести, него двoрећи са сваким се љубазно разговара. Ко год дође од мушких на славу он ће се пољубити у образ с домаћином, а женске с домаћицом. Чим ко уђе он место обичног поздрава честита: „Срећна слава!“ Девојка прво послужи госте кољивом, од кога ће свако облигатно узети по једну кашику, по том долази у варошима слатко, колачи и ракија, а после подне место ракије вино.

Пошто је славски светац заштитник (патрон) породице и иметка, то му се домаћи при свакој молитви обраћају за помоћ и посредовање код Бога. У неким крајевима сви они који славе једну славу, не жене се између себе, јер се сматрају за род. Ово може бити негде и оправдано, јер врло често цело племе слави исту славу, а њихови су чланови заиста род, јер су се из једне прапородице размножили.

У југо-источним српским крајевима на славу мора доћи поп у кућу да изврши помен свим мртвим оне куће и да упали свећу, која га чека усађена у крсни колач.

По кољиву, које је жртвени приносак, по помињању и служби мртвим итд. излази да се у слави нарочито опажа траг поштовања упокојених предака.

Кад смо утврдили да је слава изражавање поштовања својим покојницима, и то у главном мушким прецима, који су такође исту славу славили, онда смемо и жртвовање (кољиво) и прислуживање (воштаница и кандила) помислити да се потпуно односе такође на претке. Женска је готово туђин у породици, јер је из туђе славе дошла у славу свога мужа, за то она не може сећи колач, не може палити крсну свећу, нити је угасити, него се само задовољава са споредним дужностима као свака друга раденица око спреме за славу.

И код Римљана и Јелина само је син могао да изврши прописне церемоније, у којима лежи благостање покојних предака. Римљанин је мислио да су синовље жртве и поштовање на гробу најмилије Богу за претке. Цицеро је опет пребацивао Клавдију, за што је уле-

гао у плебејску породицу, а тиме се огрешио о религију свога генса, што значи да је другог патрона усвојио.

Трећи је весео празник — Ускрс, ради кога ваља исто онако постити као и пред Божић, али још дуже — читавих седам недеља! На Велики Четвртак побожни се хришћани особито осете богобојажљиви, кад звона престану да брује, а место њих почне да се разлеже ситан глас клепала. Истога дана у вече припрећује црква свечано бденије, кад се свет, може се слободно рећи, у целој години најсрдачније помоли Богу, преносећи своје мисли на страдање Исуса Христа. Поред слабог осветљења високих просторија и мириса од тамњана само се чује тих глас свећеников и шапат богомољаца. Црква је увек пуна и препуна, како ни једног другог дана у години. На Велики Петак рано одржи се јутрење, изнесе Христов гроб и плаштаница, коју ће тога дана мало и велико целивати и у тас спустити дарак, колико ко милује. Кад је лепо, ведро време, онда свако место тог дана најживље изгледа, јер тог дана нико не ради, него се лепо обуче и старо и младо, похита да испуни своју хришћанску дужност.

Рано на Велику Суботу сахрањује се „Христос“, и тада се слеже бели свет у богомољу.

На месец дана пред Ускрс почне домаћица с кћерима да шара јаја, често врло вешто с лепим оригиналним мотивима, које у очи Ускрса обоји, најрадије црвено, а шаре остану какве су и биле, јер су воском натопљене. На Ускрс се сваком госту облигатно да по једно јаје, а деци и више, којима се сва три дана празника туцају. То јест једно држи своје јаје непомично у руци, а друго дете, па и матор човек, туца својим јајетом, прво врх у врх, па шотку у шотку. Чије је тврђе он добије од противника разбијено јаје. Свирачи Цигани чине своје: зађу од куће па свирком и песмом веселе домаће.

Први дан Ускрса у Чоци, а други дан у Баваиду банатском, као и другим околним селима после службе божје крене се сав српски свет на гробље. Напред носе црквене барјаке, за њима иду ђаци с рипидама и чирацима, иза њих носе људи небо, иза кога корача поп, а за њим у литији сав свет у свечаном руху. Жене носе том приликом колаче и ускршња јаја; и тако та свечана поворка иде право на гробље. На спремљеним столовима стоје читуле свију породица, из којих поп помене све покојнике редом. По прочитању иоле имућнији припале још по гробовима и свеће својим помрлим, поп прелије гробове вином, а жене одмах после тога разделе колаче и јаја сиротињи на покој душе покојницима.

Закључак. Утврдили смо да уз три најглавнија српска празника: слава, Божић и Ускрс, и за чудо да се на сва та три празника помињу мртви, и да им се за душу нешто чини. Из тога се може закључити да су у старо незнабошко време на та три празника падале и задушнице; а ако даље идемо, смемо поверовати и оној научној претпоставци: да сваки култ има корен у служби покојницима. Али, да је култ чак старији од обожавања природе — као што многи испитивачи религије мисле, — ја се не могу потпуно сложити. Јер, на пр. Божић и Ускрс нераздвојно су везани са две сунчеве констелације. И да бадњак треба сматрати као обновљени идол, јер се сваке године нов спрема, који се разбукти и силно обасја кућу, колика се ватра целе године иначе на домаћем огњишту не види, — управо као што и сунце тог истога дана учини на небу, по народном веровању, последњи корак напред и крене натраг да обасја јачом снагом земљу, и да је својом топлотом окрави. Још народ верује да привезани ланцем Сотона (у Црној Гори опет веле да је тако окован цар Дукљан — Диоклецијан), једнако их глође, и таман на Божић да их прегложе и свет да запали, а Циганин сваки по једном удари маљем у наковањ те ланац притврди.

(Наставиће се.)

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Све погрјешке њихове, посљедице су њихова незнања, што се тиче добра и зла. Али ја сам јасно упознао, да је добро по своме бићу лијепо, а зло гадно. Човјек, који против мене гријеши, у ствари је са мном сродан; не што бисмо били исте крви и истог поријекла, него што имамо једнако удјела у разуму, у божанском одрећењу. Нико ми не може учинити штету, јер се не дам навести на неваљалство. Исто се тако не могу срдити на онога, који ми је сродан, јер смо створени за заједничку дјелатност, као руке, ноге, трепавице, горња и доња вилица. С тога је непријатељство људско против природе; а зловољу и одвратност у себи осјећати ипак је непријатељство. Људе треба и трпјети и љубити.

— Па да ти живиш 3.000 или 30.000 година, сјети се, да нико не губи други живот, него онај, који уистину има, и да нема други него онај, који уистину губи. Најдуљи живот излази с најкраћим на исто. Свак губи само тачку садашњости, која је пред вјечношћу једнако ништавна, а пошто никад не посједујеш ни прошлости ни будућности, па с тога и не можеш изгубити ни прошлост ни будућност, него ништавни моменат садашњости, то ти је по самој дужини вијека, сасвим свеједно да умреш или као старац или као младић.

— Ништа не треба препуштати случају; ничега се бојати. Све сусрете и сметње судбине треба сматрати себи сродним, јер је свему извор један исти. А смрт очекуј с миром. У њој не треба гледати ништа друго, него разрјешење праелемената, из којих нам је биће састављено. И ако за праелементе саме ту нема ништа страшно, да се сваки од њих у други претвара — за што треба промјене ствари и растављење елемената гледати са жалошћу? Из једних бића природа ствара друга. Ту нема ништа страшно, јер се и то догађа по природи, а што се тако догађа, то није зло, па макар се нама и чинило да јест.

— Колико само сензуалних наслада разбојници, распуштеници, убице родитеља и тирани нијесу уживали!

— Не стиди се, да ти се помаже. Јер теби је, као у рату при јуришу, само прописано да извршујеш дужност. Како је сад, ако ти, рањен у ногу, не можеш да се испењеш на опкоп, а могао би уз помоћ другога?

— Све је као у светој вези са собом исплетено. Ништа нема, што је себи страно. Све што је створено, координирано је једно другом и има за сврху хармонију истога свијета. Састављен из свега, само има један свијет, један Бог, који је у свему, један разум, свим разумним бићима заједнички; једна истина, као и једно савршенство за сва сродна бића, учеснике истога духа.

— Проматрај прошлост и велике промјене многих држава. Из тога можеш сазнати и будућност, јер она мора бити једноврсна са прошлошћу, и не може одступити од правила садашњости.

— За моју слободу воље без утјецаја је слобода воље другог човјека, као и читаво његово духовно и тјелесно биће. Јер ако смо ми у племенитом смислу једни за друге рођени, то ваљда разуми што у нама владају морају имати слободну дјелатност. Иначе би погрјешка другога била и моја, што божанство ипак није хтјело, да не би од самовоље другога и мени била нанесена несрећа.

— Све је предодређено. Али догађаји твоје душе и твоје одлуке не морају бити присиљени, него се ти можеш одлучивати и поправљати слободно. Богови су одредили опћи план свемира, али не и твоје одлуке посебно; те је смијешно, што се ти нећеш да отмеш својим злим склоностима, јер је то ипак могуће. А гледаш, да се отмеш туђим злим наклоностима, што није у твојој власти.

— Бићеш слободан само онда, ако не даш току ствари да ти понесе у душу, и ако душу не уплетеш у догађаје, који су предодређени. Треба да будеш разуман и слободан.

— И као што природа скреће и уводи у ред, по удесу предодређен, и у своју цјелину спаја све, што јој се опире или смета, исто тако разумно биће може да учини предметом своје дјелатности све оно што га зауставља, и служећи се њиме да дође до циља, био он који му драго.

— Богови су дали човјеку снагу и крјепост, која му може служити као одбрана да не упане у зла. Нема такога зла, против кога му они не дадоше моћи да се одбрани и да не пане у њ. Право зло те никад не може снаћи, само ако му се ти не подаш; сва зла, која ти се догађају у спољашњем свијету, због сile ствари, само су привидна и пролазна зла.

— .... Опрости се пријатељски одавле, јер је и онај, који те отпушта, наклоњен и пријатељски.

* * *

И ми ћемо се пријатељски опростити с Марком Аурелијом. Тај велики моралиста из доба пропадања и разврата, са својим широким и човјечанским срцем, заслужио је, да га се људи и у најдаља времена сјећају с љубављу и поштовањем; а нада све је заслужио да га узму за углед у свом моралном животу и дјеловању. Јер је он био човјек са најплеменитијим атрибутима што се уопће могу имати на нашој планети. Тај погански хришћанин, апостол свеопће љубави и мира, био је оно за чим је тежио у цијелом животу: слободан дух; побожан без празновјерја, строг према себи, а благ према слабостима других; човјек који љуби рад и савјесно врши своје дужности; искрен и праведан, срећан и спокојан. То је први велики космополита, широкогруди и племенити љубитељ човјечанства.

Марко Аурелије је један од оних ријетких моралних аристократа, који су се винули савршенству. Он је био слободан.

(Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

Женидба Мијата хајдука.

(Свршетак).

Кад зачуо беже од Зворника,
Што је њему вила кликовала,
Он се скаче на ноге од тала,
Па сакупи стотину шерлија,
Б'јесне коње Турци посједоше,
Јездом језде горе уз планину.
Кад су били близу воде хладне,
Од добријех коња одскочише,
Коње вежу за јелове гране,
Турци иду хлађаној водици:
Ухватише Мијата хајдука
И његово тридесет сватова,
Па им б'јеле савезаше руке,
Још Аницу они ухватише,
Посадише на коња брњаша,
Па све воде доље низ планину.

А да видиш бега од Зворника!
Често беже натраг погледује
На Аницу, млађану ђевојку,
Лијепа је Аница ђевојка,
У Турчину срце уграбила,
Па сам собом Турчин говорио:
„Све обађох земље и градове
Од нашега пространога царства
Али љепше не видјех Туркиње
Ни Латинке, ни младе Српкиње
Од Анице, очињег ми вида!
Још се јунак нисам оженио,
А тако ми дина и амана,
Тридес дана поста рамазана
Када сјутра бијел дан осване,
Дан осване и сунце огране,
Добавићу оџе и аџије
Потурчити Аницу ђевојку;
Ајка ћу јој име надједнути,
Узети је за вјерну љубовцу.“
У ријечи, у којој бијаше,
У то доба до Зворника дође.
Он отвори ледену тамницу,
У којој је вода до кољена,
У њу тури тридесет сватова,
И несретног Мијата хајдука.
На тамници затворио врата,
А Аницу лијепу дјевојку,
Њу ми води на бојеве горње,
Затвори је у шикли-одају,
Па он иде у шера Зворника,
Да се фали међ турским безима,
Какова је лова уловио.
Сад слушајте, моја браћо мила!
Кад је тавна ноћца долазила,
Он се врну својој танкој кули,
Па дохвати запаљену св'јећу,
Ето бега у шикли одају,
Гдје Аница бјеше затворена,
Те он сједе на мека душека
И дјевојци вако проговара!
„О Аницо, лијепа дјевојко,
Који су те научили врази,
Да изабереш од горе хајдука
За својега доживотног друга?
Ти си млада згодна и лијепа,
Па си могла наћи и бољега;
Већ ако ћеш мене послушати,
Што ћу теби сада казивати:
Ја се јунак нисам оженио
Ако ћеш се млада потурчити,
Узећу те за вјерну љубовцу,
Код мене ти ништа фалит неће,
Свилу прешћеш, на свили сјеђећеш.
Још ћеш имат, многе робињице,
Да ти носе скуте и рукаве.“

Кад Аница њега разумјела,
Овако му млада одговора:
„Господаре, беже од Зворника!
Моје срце није одабрало
За супруга од горе хајдука,
Али жељи родитеља старих
Не хтијах се млада опирати.
Још чу ли ме, драги господаре:
Волим бити и твоја робиња,
Нег ли љуба Мијата хајдука.“
Кад то чуо беже од Зворника,
Не зна Турчин што ће од радости.
Рукама је Анђу дохватио,
Шћаше њојзи обљубити лице,
Ал се Анђа хитра догодила,
Из рука се бегу истргнула,
Па овако њему проговара:
„Господаре, беже од Зворника!
Сад ти лези санак боравити,
Јер ја млада јесам ришћаница,
А ришћански закон не допушта
Да некрштен ришћаницу љуби.
Када сјутра бијел дан осване,
Ти ћеш мене младу потурчити,
Онда љуби колико ти драго.
Још бих тебе нешто замолила.
Када сјутра јарко гране сунце,
Ти изведи сужње из тамнице
Па им русе посијеци главе;
Јер се бојим мили господаре,
Да би могли како умакнути,
Па би по нас у зао час било,“.
Превари се беже од Зворника.
Превари се, уједе га гуја!
Он ми леже санак боравити.
А да видиш Анице ђевојке.“
Кад је беже тврди сан уснио,
Душеку је она приступила,
Под јастук је утурила руку,
Украде му од тамнице кључе.
Па ми лази кано гуштерица
Низ скалине од бијеле куле,
Доклен спаде у мермер-авлију,
Од тамнице отворила врата,
Надвор пушта Мијата хајдука
И његово тридесет сватова,
Свијема је опростила руке.
А да ти је видјети хајдуке,
Кад се они рука добавили
Полећеше уз бегову кулу,
А пред свима Мијате хајдуче,
Кад допаде бегу у одају,
Бегову је сабљу извадио,
Ману сабљом и десницом руком:
Од једнога два је направио.
Кад погуби бега од Зворника,

По кули му покупио благо,
Тад појаха претила брњаша,
За се баци Аницу дјевојку,
Утегну је мукадемом пасом,
А притегну од сабље кајасом,
Па побјеже преко поља равна,
Кано зв'језда преко неба плава.
А за њиме тридесет сватова.
Право здраво своме двору дође,
Па је одма попа добавио.
Вјенча за се Аницу дјевојку.
То је било кад се и чинило,
А сад браћо и дружино драга,
Бог нам дао здравље и весеље
И по смрти у рају насаље!

Дубровник.

Из нештампане збирке:
Р. Шуковић-Вујачића.

Цар и љекар.

(Српска народ. приповијетка.)

ио неки цар, који оболи једном, па сазва око себе прве љекаре свога царства, не би ли га како излијечили, али ниједан га не могаше излијечити.

Тако је цар боловао више година, док неки француски љекар, побјегавши из војске, дође у то царство и чувши да је цар болестан, јави му се и каже му да га може излијечити. Цар се обрадова и обећа му, ако га излијечи, да ће га царски обдарити.

Љекар га стаде лијечити и за два три дана оздрави цар, као што је и прије био. За то га цар постави за првог свога доглавника. Другим царевим доглавницима било је мучно, што је он, који је истом дошао, постао први уз цара, па га облажу цару, да је намислио цара отровати.

Цар испрва не могаше никако у то вјеровати, али кад му се они стадоше клети, дозва џелата и заповједи му, да љекара посијече.

Бадава се сиромах бранио да није ништа крив, цар га не послуша. Најпослије га љекар замоли, да, кад га већ неће оставити у животу, оно бар да га пусти кући, да смири жену и дјецу, а он има код куће још и једну чудотворну књигу, која ће, када буде пред њим посјечена глава и кад преврне десетак листа, сама одговарати на питања његова. Љекар оде у Француску, смири жену и дјецу, узе књигу и врати се цару да га посијече.

Још посљедњи пут замоли он цара, да га не убија, јер није ништа крив, али цар рече, да га сад не би баш нипошто пустио, јер хоће да види како то мртва глава говори; и он заповједи џелату, да га посијече и да њему донесе главу. Кад џелат донесе главу погубљена љекара и постави пред цара, узе цар ону чудотворну књигу и поче листати; али листови су били тешки и дебели и он мораде пљунути прст да их преврће. Кад је тако прелистао десетак листова, заболи га глава, смучи му се, и као кроз маглу прочита: „Глава говори, а невјера плаћа“.

Цар не могаше даље ни да чита, него паде мртав крај мртвог љекара. Листове од оне чудотворне књиге био је љекар намазао отровом, а цар је прсте лизао и тако се отровао.

Бања Лука 28./I. 1908.

По причању **Милана Јанковића.** Забиљ. **Љуб. Јанковић.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

„Зенбиљ“, написао Саво Скарић-Џумбушчија. Књига I. Прештампано из „Српске Ријечи“. Накладом и штампом Српске дионичарске штампарије у Сарајеву 1908. Цијена 1 кр.

Ово је књига једног босанског сатиричара и хумористе, који у горким сатирама и смијеху даје одушке своме огорченом и паћеничком срцу. Ово је слике наших жалосних дана, у којој наш јадни народ казује своје жеље, смије се и плаче, шиба тиране и силнике, који су га у ланце оковали и исмијава свакога на уста једног духовитог свога сатиричара, ко год подржава његово робство. Он се је справом оборио највише на наше језуите, који сију највише мржњу у нашем народу који су заглупили католички народ, који би хтјели, да прогутају православне и муслимане, који највише теже да створе modus vivendi између Христа Спаситеља и Сотоне. Осим тога њихови језуитски листови умјесто, да пишу о народним боловима и јадима, они пишу о забавама и веселицама. „Овдје је сваком, до кукања, а ви танцате, јазук вам било!“ Вођа и главар језуита је надбискуп Штадлер, који људе хоће силом, да покрсти: „Заборавили су, вели писац, увести марке од вижлина, како је Штадлер уфатио Мула-Мешана, па хоће на зор да га покрсти а њега сиромаха стала дрека, па се гица ногама и не да се ни вилати ни седлати. Штета, што није и овака марка уведена. Кад би је видио св. отац Папа, би се и он закоценуо од смијеха и рекао: „Е, Јосипе, налет те било!“

„Збор зборила господа латинска,
Код клостера, пребијеле цркве:
Мили Боже, на свему ти хвала!
Куд се ђеде Штадлерово благо,
Седам кула круна, петокруна?“
„Није Штадлер расковао благо,
Ни на сабље, ни на буздоване,
Ни добријем коњма на рахтове,
Већ је Штадлер потрошио благо,

Ширећ њиме римску пропаганду,
По свој Босни и Херцеговини".

„Држте се! Неста крста од три прста, неста дина од Медина!"

Ови језуитски „Аргуси" називају Србе сваким именима и денунцирају најстрашнијим денунцијама. „Ми се исмијемо к'о трнокоп".

„Ха-ха-ха-ха бабе једне,
Ни живих се не бојасмо,
Кад су били за ужаса,
А камо ли мртвих паса".

„Ми имамо разних врста волова, као мелталских, молдованских и још једну особиту пасмину, а то су језуитски волови. Ови језуитски волови, одликују се тиме, што кад сретну један некатолички спровод, окрену главу и остају под капом, као и њихова браћа молдовански волови:

Купи ми бабо, волове, волове,
Проклето сјеме Лојоле, Лојоле, еј Лојоле!"

Писац удара на лажну западну језуитску културу, која нам је донијела: много клафтера маркетендера, језуита и мерхаметли сестрица, касирице, роспијетине и поповске газдарице, па се налегло сила копиладије:

„Дишер, море, црни језуити,
Дишер и ви и ваша култура".

Писац са особитим уживањем слави стару идиличну патриархалност, старо касабалијско ашиковање под пенџером, како се прије живило, и како се још сада живи у касабама, које још није захватила „далга лажне културе". „Код нас шехерлија све је то већ изгинуло скоро са свим. Нестаје старинских лијепих кућа са опраним авлијама, пуним ружа, шебоја и катмера и старинских ниских демир-пенџера, испод којих су ашици горјели од севдаха. На мјесто тих кућа сада се дижу двокатнице и трокатнице. Дедер сад затури ашиклук под пенџером с цуром, која, рецимо, станује на трећем кату; морао би имати грло јасно и гласно као труба јерихонска, да те чује драга на пенџеру, е башка ти то, што би читава махала знала, о чем си говорио; па џабе ти то пенџерање!" па онда пјесник удара на сарајевски „корзо", тај „ашиклук-безистан", једне „љубавне маркале", гдје удате жене намигују на туђе мужеве, а ожењени људи на туђе жене, гдје се теку разлози за развод брака и људи задужују на мјенице, јер морају оћенути своје жене лијепим хаљинама.

„Погледај данашње месојеђе, а сјети се некадашњих, па да те срце заболи. У досадашњи вакат кад наступе месојеђе, свијет се просто не разабира од бокаруша и свадби, да ти уши заглухну од свирке, пјесме и чаушког топуза, а сад к'о кад је све потрла куга и морија, све је тихо. Нит' се ко жени, нит' се ко удаје. Јадних месојеђа и јадна земана!" „Ми пунимо кафане и механе, није нам стало до женидбе, своје куће и свог евлада, а наши се домови полако ископавају." Наши младићи не ће да се угледају на наше Јехудије. „На њему нема ни двије паре хаљина, па он ипак убруси и за пет-шест година наваља по пет-н'естеро дјеце". Отац ради, промеће се к'о хоџа кроз пољаву, па кад му Јахудићи порасту, а он њих у трговину: „Аврамикјо продаје киселе краставице, Саламоникјо попржену рибу, Мошикјо печене коштице, Хајмућо кухане чукундруке, Сакућо печена јаја и т. д. Еле, сваки почне са малим еспапом, а заврши као трговац и капиталиста".

Писац са заносом слави наше старе обичаје о празнику Христова Васкрсенија. „Равнодушне могу бити само оне гњиле душе, које су затроване западњачком апатијом. Описује радост дјеце, дјевојака и жена и правих хришћана, који су читаве часне посте препостили, па једва чекају, кад ће промијенити грашину, пилав и пргу јањећим пирјаном. Са радости спомиње писац оно доба, кад је на Велики Петак ваљало устати у јутру прије сунца и јаја обојити. Како је покојна Ана Мијина знала исписати и нашарати јаје, а није видјела ни Минхена ни Рима, »али кад би она нашарала својом писаљицом на јајету цуру и момка, ти би реко, живо је, сад ће проговорити. Па кад би она нашарала Распјатије Христово, па тицу, па рибу, па саксију са цвијећем, па пресвето Соломуново слово, то је била чиста умјетност."

Са болом у души завршује писац плод западне културе:

„Народ који је прије окупације осјећао велику тегобу у кесама, ћемерима и -амбаровима, сад му је, фала Богу, много и много лакнуло. Наше су старе жене и дјевојке прије окупације пиштале у грозним оковима од огрлица и почелица са рушпама, талирима и цванцикама, а сада су на понос двадесетог вијека постале „слободне". Радна снага, која је прије ко ћућумисла чувала кућне прагове, сад, фала Богу, иде без лијечничке препоруке на промјену ваздуха у Америку. Горе наше, које су до сада скривале бијесног вука и хајдука, сад скривају питоме Штајнбајсове и Ортлибове шкуторе. Ђе су се прије разлијегали гласни звуци јаворових гусала, ту се сада чује умиљато трараралитририкање убавих вергљова. Ђе је крчмарица Јања точила и служила руменику вино и ракију шумадију, ту се угнијездио Самуел Фукс са дозволом за точење „најчишћих" алкохолних пића, а пиво служе дванаест келнерица из Темишвара и „Сегедина". „Досад се звала Босна поносна, а до педесет година, док се исијеку босанске шуме, прозваће се Босна ћелава:"

У овој симпатичној књизи војује писац за све, за шта и његов народ. Он се борио против превентивне цензуре, за слободу штампе, он се бори за устав, за једнакост и братство, за правду и слободу, за слогу између Православнијех и Муслимана. Он је разумио душу свога народа, он говори мјесто њега и за њега, па је и народ њега разумио. Његове жучне и горке сатире, његова болна шала и смијех данас су најомиљенија лектира наших народних слојева. Његовом шалом и сатиром „Срп. Ријеч" продрла је у најскровитије кутове наше мрачне плачне домовине. Његову пародију пјесме: „Дај ми, мајко сексер два" пјевају дјеца по сарајевским сокацима. У његовим сатирама ужива и старо и младо, шта више и мусломанске буле, моле често сина или мужа, да им прочита „Зембиљ". С тога се и осврнусмо овако опширно на ову популарну лактиру, која је пуна поуке. Његова једна сатира више вриједи него стотину политичких чланака, јер његове сатире имаду умјетности и поезије. То је писац, који је кадар натјерати сузе на очи, и да се смијеш, и да се згрозиш. Ово је најбољи сатиричар нашега доба.

Сарајево. **Мирчета.**

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 14. САРАЈЕВО, 20. маја 1908. Год. XXIII.

Н. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . . .

(Наставак).

Читам баш овде ... е баш су несретници ти новинари.... Ко велим: деде баш да прочитам госпа Катарини.

Она у белој блузи и са увезаном главом, седи крај прозора и плете чарапе. И кад год јој понуди да јој шта прочита из новина, она се љубазно насмеши и вели, да су новине, тако рећи, пријатељ које човека разговарају кад не одлази од куће.

Често пута, опет, она дође до његових врата, ту застане и каже:

— Господар Аксентије, метла сам лонче.

Он се брзо диже са постеље и, смешкајући се, вели:

— Ево, ево....

Он јој је врло често говорио о политици и то махом о спољној политици. Износио јој однос између великих сила и очигледну неискреност њихову према нашим државама, које оне сматрају само као ситну монету за поткусуривање. Али сваки свој говор о политици морао је неминовно свршити са тврђењем, да ће скоро настати страшан лом у Европи. Али најчешће јој је говорио о својим финансијским плановима, за које је остварење требало две три хиљаде динара, па да се дође до бескрајног богаства. Уосталом, он је сада на најкраћем путу, да оствари све те своје планове и да се неизмерно обогати, јер га врбује једно акционарско друштво, које се упиње свим силама, да га придобије и да с њиме заједнички ради на остварењу те његове плодне замисли. Он јој је, сваки други, трећи дан, причао каква све средства употребљава то акционарско друштво, похлепно за великом коришћу, да га придобије за се, али он још није доспео дотле, да се продаје за неколико десетина хиљада динара. Она је гледала у њега као у какво чудо, а када он оде, она брижно и тужно заклима главом и рекне „да и Бог, Боже ме прости, понекад не зна шта ради, када допушта да такав човек пропадне.

Оно нешто новаца, што му је била донела заборавност на ђерму, постепено је нестало. За његову идеју, међутим, требало је новаца и он је врло често узајмљивао од своје газдарице по пет шест динара, које ће он, у најкраћем времену, вратити с богатим интересом. Сада је сваког дана одлазио од куће и увек се по ручку враћао весео и задовољан. Отспава два три сата, а затим рачуна нешто до пред вече. Његова газдарица пролази, на

прстима, крај његових врата, а по некад, ма да то, иначе, није био њезин обичај, вири кроз кључаницу и гледа како он, погрбљен за столом, пише некакве бескрајне цифре и како се, с времена на време, замисли и, преко наочала срозаних до врх носа, укоченим погледом гледа у врата. У томе тренутку јој, сасвим несвесно, пролети кроз главу за колико месеца има да прими кирију од њега и шта ће све да ради с тим новцем када га наједанпут прими.

Месец за месецом је пролазио, а он је своје достојанство и даље упорно чувао и није се, како он вели, хтео продавати за неколико десетина хиљада динара. Кирију није више плаћао, а позајмице, учињене на име остварења његове велике и плодоносне идеје, бивале су све веће и чешће. Али он је зато према госпи Катарини бивао све повјерљивији и причао јој своје највеће тајне. Он јој је, у једном тренутку особитог расположења, поверио, да његов брат Милоје, који је сада врло богат, има да захвали искључиво њему, што располаже тако знатним капиталом, јер га је он потпомагао када је Милоје био млађи, а после (он се окретао на све стране када јој је ово поверио и чак је дошао до врата и уверио се да нема никога у ходнику, ма да је то и иначе могао знати) он је, пре своје пропасти, пренео сав свој еспап код њега, а поред еспапа и све менице својих дужника. Он то чува у највећој тајности и сада се и сам чуди шта му је било, те је то поверио њој, када до сада апсолутно никоме није поверавао. Како је ту своју тајну чувао, најбољи је доказ, да он Милоја, својег рођеног и јединог брата, није никако посећивао, док не прође доста времена и док свет не стече уверење, да га он посећује искључиво зато, што је то његов брат. Није згорег бити на опрези, јер свет зачудо има добар нос да прокљуви такве страшне тајне. Госпа Катарина је сада бивала према њему још у већој мери љубазна и, са осмехом на уснама, давала му је новаца, када га је његова идеја нагнала да се обрати њој. Недељом и празником правила је особит ручак и позивала га да јој прави друштво, а он ни једном није одбио, ма да је увек сматрао за потребито да каже, да је позван код неких својих рођака (а они су, махом, богати и од великог положаја), али да он радије ручава с њом, у друштву, него са надутим рођацима, који место срца имају у грудима гомилу злата.

С дана на дан решавао се да јој повери још једну већу тајну, тајну свог срца, али га је у томе спречио један догађај, и он је то своје саопштење оставио за извесно време. Он јој је једнога дана по ручку, не зна ни сам како, стиснуо руку, а она га је благо погледала и неспретно се насмејала, као да се никад у животу није смејала. У том тренутку не зна ни сама како, падне јој поглед на масну капу свога мужа и његов тешњак обешени о чивилуку крај њезине постеље. Она задрхти и јецајући, зарони главу у руке. Он је извесно време, као да је прикован за столицу, седео за столом и гледао ју је укоченим погледом. Затим се диже и оде, проклињући у себи верност њезину према давно мртвом мужу, која јој, пре свега, није била ни најмање потребна, а после која је, свакојако, већ прелазила у болест.

IV.

Аксентије је у овој кући живео као Бог у Француској. Свака његова жеља, ма како она завијеним и заобилазним начином била изречена, бивала је одмах испуњена. Ни једна његова кошуља није била искезана, ни кроз једну чарапу нису му пропадали прсти. Лице му се све више затезало, подвољак је био округао и забрекао, а трбух је знатно отскакао од груди и мршаве ноге су прилично осећале тај нови терет. И његова идеја, која му је, иначе, задавала доста главобоље, изгледа да је и она, са своје стране, доста допринела да се што више гоји. Он, додуше, то није признавао и причао је, да нема апетита, него једе силом да не би умро од глади, али то је била нарочита врста његове скромности, која се није могла ничим оправдати.

Али, почетком јесени, када је једног дана пред вече, седео у дворишту под ораховим дрветом, с којег је почело да пада жуто и збрчкано лишће, њега удари капља у леву ногу. Госпа Катарина је била као громом поражена,

јер се никада не би сетила да се и такви несрећни случајеви могу десити човеку, који то најмање заслужује. Она га је, са врло брижним лицем, уз припомоћ једног кираџије, наместила у постељу и свим силама се старала да му буде што угодније, као да је код своје рођене куће. Дуго се мислила да ли да о тој несрећи извести његова брата, који је Аксентију толико обавезан, и најзад, се реши те пошаље једног кираџију, који ће рећи Милоју шта се догодило. Милоје је, кратко и јасно одговорио, да он нема брата и да му је према томе, савршено свеједно, да ли ће туђ човек умрети или не. Госпа Катарина је, у први мах, мислила да је Милоје то одговорио због тога, што се бојао да се не дозна она страшна тајна, коју јој је поверио Аксентије и у неколико је одобравала ову предострожност од стране Милојеве. Али после неколико дана она је, како је знала, написала Милоју писмо и молила га је, да помогне Аксентију, јер је он у врло, врло бедном стању. Том приликом је опоменула Милоја да он Аксентију треба да захвали за све своје богаство, и најзад је рекла и то, да она све зна, просто све. Само не треба, ни у којем случају заборавити, да је она жена, која уме ћутати као гроб. Милоје, читајући писмо, био је ван себе од гњева и на најбруталнији начин избацио је доносиоца писма. Госпа Катарина је кршила руке и од свег срца је проклињала све богаташе на свету.

Аксентије је лежао до почетка фебруара. За све време његова лежања госпа Катарина је била врло љубазна према њему и тако га је нежно неговала, како би га само мајка или добра жена неговала. Када се придигао, он јој је сваком приликом захваљивао и не заборављајући при том да јој каже, да ће она бити врло богата чим се он потпуно опорави и оствари своју идеју. Он је, ослањајући се на штап, вукао леву ногу и сваког часа је застајкивао. Госпа Катарина није апсолутно никоме говорила о својим рачунима са Аксентијем, из простог разлога што се није ни с ким дружила. Једнога дана, сасвим изненада дође њезин рођак, онај што је сваке године причао анегдоту о њезину мужу и краљу Милану. Тај њезин рођак није ништа радио и нико живи у Београду није знао од чега то лице у опште, живи. Тада је дошао да, као увек, узајми који динар. Реч по реч и госпа Катарина му исприча све што је знала о Аксентију, не заборављајући наравно ни његову плодоносну идеју, која ће и њу учинити богатом. Њезин рођак, који је у кругу породице важио као велика шаљивчина, почео је да је исмејава (у себи се љутио и кајао, што није дошао на Аксентијеву идеју, па да царски живи) и са своје стране, испричао је све што је знао о Аксентију. Госпа Катарина се од гњева пљескала по глави и хуктала је као да јој гори крв под главом. И док је њезин рођак цртао Аксентија најцрњим бојама, дотле је она, модра од гњева, слушала како у побочној соби Аксентије вуче ногу по поду и како његов штап тупо удара о под. И у томе тренутку јој је било искрено криво, што га је капља ударила само у једну ногу.

(Наставиће се.)

Војислав М. Росић:

Онај који пјева...

Доцкан ноћу дошао сам кући. Био сам уморан, али сам опет хтио радити. Запалих лампу и узех перо. Мало сам мислио, па се нагнем, почнем писати...

Но више од једне реченице нијесам написао, а већ сам изгубио вољу. Погледам по одаји као да сам се вратио у њу послије дуга одсуства, па приђем прозору. На пољу је био дан. Моме чуђењу не бијаше краја, јер сам увјерен да је била ноћ. Зар се нијесам мало прије вратио, и зар нијесам чуо кад сам улазио у кућу како црквени часовник избија десет часова? Погледах још једном да се увјерим. Заиста, дан. Тада се вратим столу и увучем гасни пламен. Послије тог опет сам пришао прозору, погледао на поље и отворио га. Са улице сам осјетио свјеж ваздух, који ми пређе преко лица као какав хладан, танак вео. Полако сам се нагео преко прозора и почео да посматрам улицу десно и лијево. Угледах тројицу људи. Ишли су према мени и пјевали гласно.

„То су без сумње неки лумпачи!“ рекох у себи. „Сједили су цијеле ноћи, па сад још загријани одлазе кућама да се одморе?“

А они су и даље пјевали.

Кад су били према мени ја сам их погледао. Њихова лица нијесу имала трагове ноћи, већ су била свјежа, испавана. Они ми се јавише пријатно и продужише пјевање. Њихова пјесма била је лака, весела. Она је говорила о срећи, која им је ненадно дошла, благословила их, и они јој сад пјевају захвалност.

Ја сам погледао за њима.

„Како су срећни!“ — рекох у себи са пуно завидљивости.

„Мислите?“ упитаће ме неко мало промуклим гласом.

Ја се окренух да видим ко говори. И угледах поред себе сувог, високог човјека, наслоњена руком на саму ивицу прозора. Он ме је посматрао. Његово лице било је узано, бљедуњаво, са нешто браде на врху. Око усана опажала се страсна и самовољна црта. Испод косих обрва блистале су се црне, ситне очи, које су привлачиле и одбијале.

„Шта?“ оте ми се са усана.

Непознати ме погледа мало као да ме је хтио прозрети, и одговори:

„Ви сте рекли у себи о онима што замичу за угао и пјевају, како су срећни? Нијесте ли то рекли?“

Он ме бијаше зачудио, јер ја сам заиста то мислио. Али како је могао погодити? Чудио сам се.

„Но, ја ћу вас увјерити да се обмањујете“, одговори он, ухвати ме чврсто за руку и поче да је стеже. Тада сам опазио још нешто: рука му је била мршава као у нервозних, и имала је на дугим прстима бијеле, подуже нокте.

У том тренутку осјетио сам као да прође кроз мене нека струја; па онда како се одједном подигох и нађох у простору топлом и потпуно мрачном. Руке пружих према себи, па онда их раширих, да видим гдје сам. Прстима сам дотакао нешто топло и љигаво.

Упитах са страхом:

„Гдје сам сад?“

А више себе чуо сам ону пјесму која је брујала около и губила се негдје.

Опет упитах себе са још већом плашњом:

„Гдје сам то сад? Да није онај“ ...

Нијесам довршио мисао, кад осјетих гдје ме неко ухвати за руку и рече:

„Не бојте се!“

Одмах послије тих ријечи све постаде видно као дан. И ја погледах гдје сам. Била је то елиптаста маса, црвена као свјеже месо. Кроз средину тече пуно канала. Маса се скупљала и ширила као сунђе, пуштала и примала неку црвену ријеку, која је као зејтин улазила и излазила. Ја и онај стајали смо на једном каналу.

„Знате ли гдје смо?“ непознати ће и погледа црним, сјајним очима. Око усана заигра му ироничан смијех. Био је увјерен да не ћу моћи погодити.

„Гдје?“

„У срцу једног од оне тројице, којима сте мало прије завидјели. Овдје сам вас довео, јер сам хтио да вам покажем како изгледају у срцу они који пјевају“.

У том је пјесма дошла до врхунца.

„Како смо срећни!“ пјева ли су. „Без брига живимо и проводимо дане“ ...

„Они пјевају“, рече онај иронично. Затим пружи руку и показа ми једно мјесто на дну срца. „Видите ли то?“

Ја сам погледао. Видио сам нешто бијело, што се са дна дизало као каква танка магла.

„Знате ли шта је то?“ ...

„Не?“ ...

„То је брига!“ — додаде. „Она расте, а он пјева само да би је угушио.

Ја сам погледао поново у ону маглу, која је час расла, а час као да се гасила.

„Сад хајдемо у срце другог“, рече ми он и ухвати ме за руку.

И тамо је било исто. Чула се пјесма, а на дну срца била је — брига.

То је било и у трећем срцу.

— — — — — — — — — — — —

„Сад сте видјели зашто пјевају? рече ми кад сам се послије нашао поред прозора. „Хоћете ли да им завидите?“

Ја сам се окренуо да га запитам ко је, али њега нестаде.

У даљини чула се пјесма оне тројице.

Нешто ме поче гушити. Глава ми удари о неки тврд предмет. Тргао сам се. Видио сам да сам заспао поред стола и да сам заборавио стењак заврнути колико треба, те се у одаји осјећао задах сагорелог гаса. Заврнуо сам стењак довољно, па отворих прозор. Свјежи ваздух поче струјити у одају. Ја сам се нагео преко прозора и стао сам гледати десно и лијево. А напољу је била ноћ, тишина, мртва тишина.

Бoиград, 1908.

Монах Валеријан, Београд.

У манастиру.

Михаилу Мирону. —

(Свршетак.)

На Манастриској стражи.

Манастир спава. Свуд у околу
Мир је. — Крај стада стражарим ја.
На небу звезде лебде у колу
У миру гордог, спокојног сна.

Ноћ је. Кроз мирну дубину њену
„Слушај“, однекуд одјекну глас.
„Курјак се у плен из шуме крену!“
И опет миран наступа час.

И звук се губи, кроз поноћ пада.
Јагње се кад-кад тргне из сна:
Гледне на небо, звездана стада,
И види стражар чува га — зна.
Будан је и бди. А у тишини
Манастир спава, Божји храм,
И Дух Господњи над њим у тмини
Лебди са мачем огњеним сам.
Кроз маглу сиву и полујасну
Звонара небу ко кула гре.
Скоро ће, скоро . . . у зору јасну
Звонар да дође да буди све!
О, он ће моћно тргнути уже,
Јекнуће звука дубоки спој;
Звезде ће бледе небом да кружe
На пут далеки, безмерни свој.
Ја страсно чекам звуке радосне,
Чуће се, чуће — дубоки тон,
И са свежином младости росне
Кроз наша срца проћи ће он.
О, иде зора с неба пламена!
Креће се сунце. Хоризонт сја.
А покрај свог стада свилена
Још стојим будан на стражи ја.
Стадо се диже. И са звоника
Одјекну удар у часу том,
И гле, где Пастир божанског лика
У сјају ступа ка стаду свом.
„То Христос иде" — осећа душа
И на колена спуштам се сам:
И срце моје покорно слуша
Господа Бога и свети храм.

Манастирски сат.

У мојој ћелији на зиду кречном
Часовник виси стари;
Казаљка златна у ходу вечном
Лењиво ту шестари.
И сат за сатом мирно иде.
Кад поноћи избију часи, —
Сурову самрт тада виде
Схимници и монаси.
Кажу: дух сумње, искушења,
Долази у то време,
С поемом страсних избуђења
Да у час ноћи неме —
Њихова срца страшћу свлада,
Наруши радост мира;
Надахне смртним огњем ада
Чуваре манастира.
И у страху се моле они,
И канон читају смерно:
Да злога духа Бог прогони,
Заштити срце верно.
А ја? — У огњу надахнућа
И сладострасне муке,
С пажњом, без страха ишчезнућа,
Слушам масивне звуке,
О, слушам тако, страсно, жудно,
Везаних часова ход;
И гледа моје око будно
Небесних светила свод!
А удар сата силно јечи,
Сладак је металан тон.
У звучном ритму и без речи
Тада ми казује он:
— Да ће синути зора нова
Васељенске радости час,
Да ће нестати горких снова
Што вечно плаше нас.
Ми ћемо поћи небу сјајном
У вечних светила сјај;
Дух надахнућа с надом тајном
Отвориће нам рај . . .
— Плашљивци, то глас смрти није!
Већ глас живота вечна:
То сат на ново време бије,
Гласник је времена течна!
Весник је труда, борбе свете,
Љубави, примирења;
Минуше брзо, иду, лете
И време свој ход мења.
И чудан и моћан је тај глас:
О, није то свршетак:
Већ новог жића први час —
Наш светли нов почетак!

Натпис на портрету једног калуђера.

Када погледаш мој портрет:
Сети се горких мојих мука,
Сети се како љубљах свет,
Како дршћући моја рука
Написа теби овај стих,
Стеже у њему своју тугу,
Исповест горку нежном другу,
И све поеме страсти свих!
Сети се како душа млада
Изгуби полет бујних сила;
И како машта светла пада
Ко птица лишена крила —
И равнодушно како сада
Посматра пад — могила!

. . . Да! У животу бурном моме
Биле су, биле, многе жеље . . .
О, како оне пале, ломе,
Од ноћи црње, дана беље,
И све одоше крају своме!
— Друже! У спомен другу твоме
Читај „Плач", „Псалме", Јеванђеље!"
И на рекама уништења

Ко пророк прогнан ридај!
Но вео гордих разорења
Са лика мог не скидај.
Већ у сећању ти сведочи,
Да сам ти срцу мио ја;
Овлажи своје светле очи
Сузама наште, нежног сна!
И кажи: Миран нек је прах!
И душа нека мирно снива!
Не беше судба жалостива
Ко дух метежан, суров, плах
Спаљен је страшћу огња жива
Кажњени небом раб-монах!

К. М. Стањуковић.

Укидање тјелесних казни.

(Свршетак).

III.

На крову бесједио је Жаворонков, тридесетпетогодишњи матроз, један од ученијих морнара, бивши кантониет, жустар, окретан, брз, обичан продукат касарнског васпитања. Он се спремао за писара — то је звање било предметом његове жарке жеље — но због пијанства и уопште због рђавог владања, Жаворонков не доби за писара, већ остаде матроз, рачунајући себе у неколико више него остале, и гордећи се својим образовањем, које је стеко у школи кантониста. Он је био рђав матроз: прилично нерадин, а при том и плашљив, што му није приличило, а разумије се, био је велики разметљивац и хвалисавац.

— Сада је свима дато право! — говорио је он, подбочен важно, и по изгледу осјећао се потпуно задовољним у улози бесједнича, кога је слушала прилична гомила матроза. — И на све уредбе закон! Јесте ли разумјели?

— На све?

— Без разлике на све, по статутима....

На многим лицима израз сумње:

— Какви су то статути?

Закони, значи.... Ако си скривио — судиће ти... Ако си се напио — суди се.... Украо си државну ствар -- суди се.... Слагао си — опет ти се суди... А чим се пресуди, тебе у затвор, а прије се могло и без суда да одере....

— А како ће судити?

— По свима формама и строгостима закона.... као што се у Енглеза суди.... Ето питајте Артушку, како су њему трећега дана Енглези судили.... Чини ми се, као што шљедује, по свима правилима.... Је ли тако, Артјушка?

Ћутљиви по изгледу матроз осмјехну се и рече

— Било је чудновато.....

— Чудновато! — ругао се Жаворонков. — А по моме, чак је то врло правилно... Де кажи ти....

— Што ћу казивати? Намјестили ме тако у заграду. Наредише ми да пољубим оно што је написано. Затим је Англичанин, кога сам ја у пијаном стању ударио, почео ме оптуживати. Сви су слушали. Судија њихов, у раскошној одежди, сједио је на сриједи... повише тако, и такође је слушао. Кад је Гличанин свршио, рекоше ми да ја њега оптужујем. Опет су слушали, кад је наш официр на њиховом језику мој доказ изјављивао.... Но и нашли су казну.... за бој, значи.

Тако су „Артјушку“ довели пред суд за увреду полисмена на Конхонгу. Он је био на бријегу и у напитом стању дерао се. Када му је полисмен рекао нешто, овај га је ударио. Англичани, који су били очевици те сцијене, само су уздахнули од чуђења.

— Брзо је пао! — примијетио је један риђи џентлмен. — За трен ока!

Полицајац је поцрвенио од љутине и звизнуо. Дошло је још тројица полицајаца и матроза одвели у Police Station.

О томе су одмах извијестили на лађи и молили су да им се пошаље тумач у грађански суд, у коме је за други дан било одређено рочиште.

За тумача је био одређен један од официра са лађе. Почео је своју жалбу полицајац. Опширно је објаснио, како је срео пијаног руског матроза, који је пријетио мотком мимопролазницима, и како је у опште непристојно владао собом...

„Но, замислите моје чуђење, г. судија, — додао је полицајац: — када ме је на моју примједбу руски матроз ударио“.

Доста је дуго говорио полицајац, и као да је ванредно упозоравао рускога матроза за преступ, недостојан „часнога грађанина“, и на крају крајева тражио је награду за увреду.

Обратише се нашем матрозу. Он се подиже с мјеста и заузе врло одвратну позитуру: каљав и исцијепан послије јучерањег пијанства. Стајао је и ћутао.

— Кажи Никитину, како је било? — обрати се њему наш официр.

— Шта ћу говорити ваше благородије?

— Говори шта било!

— Ишао, ето, ја, ваше благородије, по Хонгконгу из крчме... Признајем, био сам пијан... Уврте ми руку ето, баш тај Гличанин (и матроз показа каљавим крвавим палцем на полицајца, који је сједио према њему) и ја сам се почео дерати...

Цио тај кратки говор казао је матроз најдобродушнијим тоном.

Официр објасни суду, да матроз признаје своју кривицу, и ствар се свршила на томе, да су за њега платили казну.

О томе је удесу и причао „Артјушка“.

— Ето вам, како се суди! — проговори Жаворонков.

— Тако ће и у нас бити... по свима правилима и строгостима... Права су дата!... Одсада, ако мене боцман за ухо, и ја ћу њега за ухо!

— Пробај!

— А мислиш: нећу пробати!... — хвалио се Жаворонков.

— Сада је закон — уредба... Статути!

— Е ти врло лијепо лажеш, као што видим, брајко, — примијети, одлазећи, неки од старијих матроза.

IV.

Боцмани, писари, батолер, љекар и њихови официри скупили се на палуби и такође резонују о замјени тјелесних казни.

Особито се љутио боцман Никитић, кога не можеш ухватити ни за руку ни за језик.

— Сад имамо подједнако право.... Шта му можеш? Излази, да му не можеш ништа учинити.... Наређено је да се баци прут.

— Наређено? — запитаће други боцман, Алексијев.

— Јест, баш то!

— А како рачунају, ваше навике?... Ако неки смаже? — зададе питање један подофицир.

— То није казато.... Јуче је стари официр призвао и говорио: „Свима подофицирима кажи, да не бију више песницом у нос.... На то, каже, пази!...“

— Збиља и правила дошла! — процпједи Алексијев.

— Чудновата ствар! — додаде батољер.

— За то ја и говорим! — једио се Никитић. Сад смо изједначени с њима. Тричарије.... А од нас све истражују.... Зашто поступати сурово?... Удри га по зубима једанпут-два и доволно... Страпи матрос.... И појима он, да је то боцман....

— Зацијело, треба да појима.... Без тога, на што и боцман! — потврђивао је други боцман.

— Па ипак, дозволите, господо, да кажем, — умијеша се писар.

— На рачун чега?

— На рачун тога, што је сада у свему друга мода.... Да се свуда племенитост осјећа.... Расудите сами: да и матроз има своју физиономију.... Зашто је несрећан?... Ако је крив, удрите га по леђима, рецимо... Већа су леђа, него лице....

— А зар ће осјетити он по леђима?... Он, осим носа, никаквога осјећаја нема...

— Удрите тако, како ће да осјети....

— Шта вриједи говорити ту!... Нема никакве хасне од тога!

— Већ су дознали, ђаволи! — говорио је боцман Алексијев. — Јутрос на стражи.... Кирка сишао доље и нестало га, неваљалац.... А већ се стражар дере: зове лопужу. Дође он. „Гдје си, кажем, био?“ — На палуби сам, вели, био!“ — и посматра себе, баш као да је какав официр. Ја га хтједох прутом мало да загријем, а он, шта мислиш? „Не замахујте, каже.... Сада немате на то права!“

— Показао бих му ја право!... — гњевно примијети Никитић.

Дуго су још разговарали подофицири. На крају крајева ријешили су ипак да, и ако је тамо изашао указ, суде и „уче“ по староме... Само, разумије се, с пажњом и са размишљањем.

С руског: **Марко Н. Крстић.**

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Ајвинд покуша да се мало по мало отресе тога утиска. Говорило се да ли ће он данас бити први, а и он очекиваше. Учитељ би остајао мало подуже код свештеника, да му помогне утврдити ред конфирманада, и онда би силазио, да објави исход. То не бијаше сасвим тачно ријешење, али ипак важна чињеница, у којој се свештеник привремено с њим слагао. Што их је више срећно пролазило на испиту, разговор је доље у соби бивао све живљи. Частољубивци почели би се све више издвајати од веселих другова; па кад би их се искупило више, ишли би родитељима јавити своју срећу, или би чекали остале, који још не бијаху готови. Остали напротив, бијаху све мирнији и мирнији и гледаху у врата пуни жељног очекивања.

Напошљетку се испит сврши. И посљедњи бијаху сишли. Учитељ се савјетоваше са свештеником. Ајвинд гледаше у Мериту. Она бијаше весела као и увијек, али још сјеђаше у соби, да ли због свог личног интереса или за љубав других није знао. Како се Мерита прољепшала! Још није у друге дјевојке видио тако свијетлу, бијелу, њежну кожу. Носић јој бијаше мало прћаст, око уста играше осмијак. Очи, кад ни у кога не гледаше, бијаху јој полузатворене, али кад би их отворила, у њима сијаше неочекивана снага; а поглед — као да би хтјела казати, да се неће њиме користити — бијаше јој праћен осмијехом који заноси. Коса јој је била више смеђа него плава, али коврџава и падаше на оба рамена, тако да заједно са полузатвореним очима даваше утисак неке необичне тајанствености, што се никад разријешити не може. Човјек никад није знао, кога она управо гледа, када сједи сама или међу дјевојкама. Не би знао ни шта мисли, кад би се неком окренула и с њим разговарала, јер штогод даваше, одмах одузимаше. Иза свега тога,

извјесно је сакривен Јон Хатлен, мишљаше Ајвинд, па ипак је непрестано посматраше.

Најзад се указа учитељ. Сваки остави своје мјесто и појури њему.

— Који сам по реду?

— А ја?

— А ја, ја?

— Мир, ви дивљи дјечаци, овдје мора бити без ларме!

— Дјецо, будите мирни, па ћете дознати.

Учитељ полако погледа по гомили. — Ти си други, рече једном плавооком дјечку, који га молећи посматраше, а кад чу, кличући истрча из гомиле.

— Ти ћеш бити трећи, — рече једном с црвеном косом, метнувши му руку на рамена, а он га је вукао за капут.

— Ти ћеш бити пети, ти осми, и т. д.

Кад опази Мериту, рече: — Ти си прва међу дјевојкама.

Она поцрвење до ушију, и покуша да се насмијеши.

— Ти си дванаести, љенчина си и несташко; а ти једанаести, друкчије нијеси могао ни очекивати, дијете моје, а ти тринаести, мораш боље учити, још једном поновити испит, иначе ће бити зло...

Дуже не могаше Ајвинд издржати. Додуше првог није казао, ма да стајаше непрестано тако, да га је учитељ могао видјети.

— Учитељу! - али он није чуо.

— Учитељу!

Трипут је морао поновити, док га је чуо. Најзад га погледа учитељ: — Ти си девети или десети, не могу се тачно сјетити који си ти.

— Ко је први? упита Ханс, Ајвиндов најбољи пријатељ.

— Ти нијеси, куждравко! — рече учитељ и удари га по руци завијутком хартије.

— Па ко је? — упита неколицина, — ко је, та ко је само?

— Ко је први, тај ће већ знати, одговори учитељ оштро; пошто хтједе уклонити сва друга питања.

— Дјецо, сад идите лијепо кући, благодарите Богу и чините радост својим родитељима! Благодарите и своме старом учитељу, да није мене било, сад би ви ту лијепо сједили и у неприлици би сисали прсте.

Они благодарише учитељу и смијући се пођоше својим путем. У овом тренутку, кад су пошли кући, били су сви весели. Само један заостаде, пошто не могаше одмах уредити своје књиге, и који, када их нађе, опет сједе, као да шћаше поново учити.

Учитељ му приђе. Па, Ајвинде, зар нећеш ићи с осталим?

Он не одговори.

— Зашто отвараш своје књиге?

— Хоћу да видим, шта сам данас погрјешно одговорио.

— Све си добро одговорио.

Ајвинд га погледа, очи му се напунише сузама, непрестано гледаше учитеља, а на образима суза сузу сустизаше, али не рече ни једне ријечи. Учитељ сједе поред њега.

— Зар нијеси весео, што си положио испит?

Усне му дрхтаху, али он не одговори ништа.

— Твоја мати и отац веома ће се радовати, рече учитељ и гледаше у њега.

Ајвинд се дуго борио, да изговори ма једну ријеч.

Најзад запита тихо и испрекидано: Јесам ли — — зато — — што сам — — воденичарски син девети или десети по реду?

— Баш то је разлог, одговори учитељ.

Онда ми сав рад ништа не помаже, одговори он промукло, и сви се његови снови наједном расплинуше. На једанпут диже главу у вис, диже десну руку, удари из све снаге о сто, паде лицем на њега, и поче горко плакати.

Учитељ га остави тако, да лежи и плаче док се добро исплаче. То је дуго трајало, али учитељ је чекао, док није прешао у дјетињи плач. Онда га ухвати објема рукама за главу, диже је у вис и погледа уплакано лице.

— Је ли истина, да си у пошљедње вријеме осјетио божју близину? — рече и пријатељски га привуче на своје груди.

Ајвинд јецаше још, али краће; сузе тецијаху мање, али се не усуди учитеља ни погледати ни одговорити. —

— Ајвинде, ти си сам крив. Ти нијеси учио из љубави према Хришћанству и својим родитељима, већ из сујете.

Док је учитељ говорио била је тишина у соби. Ајвинд осјећаше, да учитељ у њега гледа, и од тог погледа он се умекша и постаде понизан.

— Са таквом љутњом у срцу не би смио ступити пред олтар, да се вјерношћу завјетујеш Богу.

— Не бих! промрмља он што боље могаше.

— И кад си мислио са сујетном радошћу, да си први међу дјечацима, зар се не би огријешио?

— Бих, прошапта он и његове усне дрхтаху.

— Да ли ме још увијек волиш, Ајвинде?

— Волим, — рече он и сад тек диже очи.

— Онда хоћу да ти признам да сам ја тај, који ти је израдио нижи ред, јер и ја тебе, Ајвинде, волим из свег срца.

— Ајвинд га погледа, затрепта неколико пута, и опет му потекоше сузе низ образе.

— Да ли ти је због тога жао на ме?

— Није — одговори Ајвинд, погледа мило и отворено, и ако му глас изгледаше као загушен.

— Дијете моје, с тобом ћу заједно бити, до смрти своје.

Учитељ причека Ајвинда, док се није сасвим прибрао и скупио своје књиге. Онда му рече, да ће га пратити до куће. Полако су ишли Ајвиндову стану. С почетка бијаше дјечко миран и шутљив, као да се сам са собом борио, али мало по мало савлада се. Он бијаше увјерен, да је ово што му се сад десило, нешто најбоље, што му се икад могло догодити у животу. У ову се мисао бијаше тако удубио и призваде то учитељу прије но што стиже кући, да благодари Богу.

— А, сад ћемо и на то мислити, да постигнеш нешто у животу, — рече учитељ, јер нећеш више јурити за маштом и првим редом. Шта велиш за семинар?

— Ах, ја бих га тако радо посјећивао.

— Ти можда мислиш на земљорадничку школу?

— Да!

— То је доиста и најбоља школа за тебе; она пружа бољу будућност, него учитељски позив.

— Али како ћу тамо ући? Ја имам доиста воље, али средства немам. —

— Буди марљив и ваљан, а средство ће се наћи.

Ајвинд од силне захвалности бијаше сасвим савладан. Његове очи почеше свијетлити, његово дисање олакша. Груди му се испунише оном ватром бескрајне љубави, која обично усплами, када неочекивано искуси доброту људску. У моменту представи човјек цијелу будућност, као путника у свјежем планинском зраку; више лети него што иде.

У том стигоше кући. Ајвиндови родитељи сјеђаху у соби мирно, очекујући сина, и ако је било радно доба, и није се могло дангубити. Учитељ уђе први, а за њим Ајвинд. Обојица су се смијешили.

— Но? упита отац и склони молитвеник, из ког је читао „Молитву причесника". Мати стајаше крај огњишта и смијаше се, али јој рука дрхташе. Она тренутно очекиваше нешто добро, али се не хтједе издати.

— Ја сам овамо дошао само ради тога, да вам сâм донесем радосну вијест, да је Ајвинд на сва питања одговорио, и да је свештеник признао да још никад није имао бољег конфирманда.

То ми је мило, рече мати и бијаше веома дирнута.

— Па то је лијепо, рече отац и накашља се несигурно.

Послије дужег ћутања, упита мати тихо:

— А који је по реду?

— Осми или девети, одговори учитељ мирно. Мати погледа у оца, овај прво у њу, затим у Ајвинда и рече:

— Воденичарев син, не може ништа боље тражити.

Ајвинд такође баци поглед на оца. Опет му би, као да хоће нешто да му се у грло попне, али се савлада, брзо помисливши на све пријатно и лијепо, док опет не завлада пређашњим болом.

— Сад треба да идем — рече учитељ, климну главом и окрену се вратима. Родитељи га испратише, по обичају, до степеница. Ту учитељ повуче један дим и рече смијешећи се: „Он ће бити свакако први, али то не смије знати прије дана причешћа".

— Не, не, настави отац и климну главом.

— Не, не, рече мати климнувши такође главом. Затим узе учитеља за руку и рече:

— Прими нашу благодарност за све, што се око њега мучиш!

Да, да, од срца ти хвала рече отац. Учитељ оде, а они су још дуго стајали и за њим гледали.

(Наставиће се).

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

IV. Правни обичаји.

Поуздано је доказано да се извесне правне норме и правна посматрања свуд у свету понављају, и да се према томе општем начелу етничка индивидуа губи. Ово правило још више важи, кад се проведе између индоевропских народа, на пр. баш између Енглеза и Срба.

Један од најстаријих простонародних расправљења правице бејаше негда код Срба, као и код осталих народа, крвна освета, која је устрајала у Србији у главном до ослобођења од Турака, а у Црној Гори до године 1855. када се осети јача државна управа, а стукнуше племенски обичаји, којима су дотле регулисавани односи између људи. У Старој Србији, особито у Косовском вилајету, гдје је турска власт стално ништавна, крвна освета је и данас у јеку, како код Срба, тако и код њихових суседа Арнаута.

Најчешћи повод крвној освети јесу чобанске економске природе. Сваде се на појишту стоке код извора, којих због карсног предела у Црној Гори и Албанији врло мало има. После око размеђавања кошевина, пасишта, око нанете увреде, због одузимања части девојци (ово ретко бива) итд. Али најчешће се подгревају стари греси још њихових предака, па због чега читаве породице, братства, па и племена у сталној омрази живе и гину без броја. Код Арнаута иде освета још грђе. Кад народни лекар шароња (трепанира) главу неком болеснику, па овај на операцији умре, онда породица покојникова тражи за накнаду главу лека-

реву или некога члана његове породице! У случају нанете увреде или убиства позвати су на освету не само сродници (најпре брат, отац, син) него и читава браттства племена и нахије. Осветити се мора или новцем измирити (вражда) макар и после сто година. Сродници увек чувају крваве хаљине убијенога, да своје чланове драже на освету. У старије време кад је ударио какав јачи непријатељ на земљу, крвна освета је обустављена. Кад крвник мора да пође на рад или куд му драго из куће, онда пошље неког свог побратима или пријатеља од својте погибаоца његовој породици да тражи за себе бесу (веру) на месец дана или колико хоће. Ако му се да беса, може слободно да иде чак и у кућу погипчеву. У опште крвна се освета много чим ублажује. Није редак случај да крвник одмах по убиству од потере утекне под кров неке погипчеве фамилије, „пане им у руке", као што они веле, па ће га и они за свој образ сачувати, а кад му је опасност врло велика, испрате га неком свом другом рођаку или пријатељу, а овај тамо где утврде. После те урочене заштите сви га вребају да убију. Као неутрално место, где се није смео убица убити важило је негда Грахово, на тромеђи Херцеговине, Далмације и Црне Горе. Кад убица умакне у цркву или на гробље и ту је спасен. Ово опомиње на црквена саборска решења од 6.—9. столећа, који су такође зликовца у тим случајевима заклањали од освете. У незнабошко време код Келта и Германа кад би кривац замакао у свети гај, поштедили би га од смртне казне. По овим паралелама види се да се старина на Балкану, због рђавих прилика, чисто скаменила. Још важи као правило да се мушка деца до 15. године, а женска у опште никако не смеју убити, отуда се у закрвављеним породицама и види да само женскадија и мушкарци до 15. године ору, сеју и врше у опште све сеоске послове, а људи седе у каменим кулама, које су нарочито ради крви и саграђене, и мотре кроз мазгале, да се откуд не појави дружина од погибаочеве стране. Кад се осети да би се непријатељске стране хтеле да помире, онда се у Васојевићима под Турцима на црногорској граници, одаберe неколико добрих људи, који се зову кметови, па ће се они латити да спор затишкају. Кад се крвник приволи на умир, онда кметови узму по 5 и више колевака с малом децом, највише мушком, па у друштву с дечијим матерама и са повише људи, често до 200, крену се кући погибаочевој. На домак куће сваки кмет узме по једну колевку с дететом и ступају полако и свечано напред. Онда ће један најгрлатији кмет завикати: „Кумимо Петра и Павла (како се већ зову), браћу Јованову (убијеног), и кумимо и сву породицу и рођаке његове од Савка (крвника) и све његове породице, „падамо му на аман и главом у крило". Убилац иде за њима, са женама, мајкама дечијим, и носи о грлу обешен јатаган или пушку крвницу (којом је убиство извршио). Кад неће рођаци покојникови да изађу из куће да би их умилостивили, кметови ничке превpну колевке, а деца не могу да испадну, јер су опасачима везана. Да се деца не би мучила, истрче рођаци покојникови, прихвате колевке, пољубе дечицу, па се онда изљубе с кметовима и свима редом, а најрођенији покојников приђе крвнику, скине му оружје с грла и пољуби се с убилцем. Онда настаје кумљење, што значи срођавање, и то убилцу буде кум најближи рођак покојников, а између осталих чланова породице како већ удесе. Потпуна је крв (крвнина) у Васојевићима 16 кеса (8.000) гроша, а у Арн утији и више, коју треба исплатити породици покојниковој. Од тога ваља и кметове наградити, па и велику гозбу приредити да се по 200 људи прочасте. У старије време породица је покојникова још поврх тога нарицала: дајте нам џефердар тога и тога (од присутних), токе тога и тога, леденице тога и тога итд., и сваки је драговољно давао. Неки пут се опет сви сажале па ништа не узму, јер обично се крвникова имаовина у умиру затре, па му и пород у пукој сиротињи остане. Оружје, којим је покојник убијен увек се мора предати породици његовој.

Сав тај терет и те у ствари огромне издатке сноси, разуме се, убилац и код Срба исто као и код Арнаута. Али, као што су и у уређењу задруге комуналне тежње јако заступљене, тако он сматра и цело своје племе, као неку своју велику породицу, па удари добровољни порез на све братственике, а неки пут и на племенике. Често и добар газда, а сиромах већ нема куда него мора да прибегне, том начину — зађе по селима и тражи помоћ. Он ову помоћ не зове просјачењем, јер ће се на брзо и он неком у истом случају колико може одужити. Често убилац више добије него што ће платити за умир, али му то нико не замера.

(Наставиће се).

Д. Митриновић, Мостар.

Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Свршетак).

Из „Проматрања самога себе".

II. 1. Реци себи у јутру: данас ћу се срести с непромишљеним, незахвалним, безобразним, варљивим, завидним, самољубивим човјеком. А све су ове погрјешке посљедице њихова незнања, што се тиче праведнога и неправеднога. Али ја сам јасно увидио да добро само по себи није лијепо, као што није ни зло ружно; да је човјек, који против мене гријеши, мени сродан, не што бисмо ми били исте крви и истога поријекла, него што једнако удјела имамо у божанском одређењу. Мени нико не може нанијети штете, јер се не дам завести на зло. Исто се тако не могу љутити на онога или га мрзити, који ми је сродан; јер

ми смо створени за заједничко дјеловање као ноге, руке, вјеђе, као доња и горња чељуст. С тога је непријатељство међу људима против природе — а зловољу и одурност у себи осјећати, и то је непријатељство.

II. 8. Никад још није нико постао несрећан због тога, што се није бринуо за оно што се догађа у души другога; али они, који пажљиво не прате покрете своје душе, морају пасти у несрећу.

II. 10. Теофраст право каже у једној компарацији злочина — у колико се уопће то по обичним појмовима зла може говорити — да су преступи због страсти тежи него они због срџбе. У истину, срдит се удаљује с извјесним неслагањем и с потајном досадом од разума; али онај, који гријеши из страсти, савладан пожудом, показује у погрјешкама тако рећи више неумјереност и женску слабост. С тога је права ријеч и достојна филозофије, да је гријешење из зле поклапности кажњивије него гријешење из неслагања. Стално је то, да срдит много више представља човјека, којему је учињена неправда и који је болом у срџбу заведен; други на против наклоњен је на неправду сам собом, настојећи удовољити своје страсти.

II. 17. Трајање је човјекова живота тренут, његово биће — стална струја, осјећање — мутно привиђање, тијело — пропадљива маса, судбина — загонетка, слава — нешто неодређено. Укратко, све је, што се тиче тијела као брза ријека, а што се тиче душе, као снови и дим; живот је рат, станица оних који путују, а глас и слава, то су заборав. — Шта да нас онда сигурно води? Само једно, филозофија. А филозоф бити значи гениуса у себи од сваке срамоте и штете очувати, побјеђивати насладу и бол, ништа не оставити случају, никад се не прихватити лажи и претварања, не требати туђе помоћи и попуштања, све евентуалности и судбине узимати да одатле долазе, одакле и ми и напошљетку смрт очекивати мирно и ништа друго у њој не гледати до разрјешење праелемената, од којих се свако биће састоји. А ако за те елементе уз то нема ништа страшно, да сваки од њих увијек прелази у други, зашто би онда требало на разрјешење свих ствари гледати с болом? Та то је по природи, а што се слаже с природом није зло.

III. 10. Одбаци све остало и само се држи оно неколико ствари. Промисли међу осталим и то, да ми само живимо у времену садашњости, која је незнатан тренутак; остало је вријеме или преживљено или нестално. Дакле, наш је живот нешто безначајно, безначајан је и овај наш земаљски кут, гдје живимо, безначајна дакле и слава иза нас, па и најдужа: она се пресађује само редом људи-дјеце, који умиру и не познају ни себе, а камо ли да би познавали кога другога, који је много прије њих живио и умро.

III. 16. Тијело, душа, разум — тијелу припадају осјећаји, души тежње, разуму разлози. Моћ да разликује предмете има и стока. Пожудама могу бити побуђени механички и дивље животиње и изроди. један Фаларис и један Неро. А разумом се дати водити ономе, што ситуација тражи, то чине и они који нијечу божанство и издају домовину и они који затворени у своје клијети врше срамотна дјела. Ако је дакле према речноме све ово заједничко свима, онда за доброга као особито остаје само то, да он има у свему; што му изгледа као дужност, разум као вођу; да све, што му се повезаношћу узрока догоди, срета с љубављу, да оног генија, који у њему царује, не окаља и не узнемири збрком фантазија, него га одржи ведра и одана богу; да најпошље никад не говори и не чини што би истину и правду вријеђало. Па кад би и цио свијет посумњао у његов прости, морални и ведри живот, ни онда се не ће срдити на кога нити уступити од своје стазе, што води ономе циљу, код кога се мирно, чисто и спремно, с драговољном оданошћу стиже у своје одређење.

IV. 42. Није зло за бића да претрпе промјену као што нема за њих ни добра у томе да у тој промјени егзистирају.

IV. 51. Хајде увијек најкраћим путем. Најкраћи је пут најприроднији, т. ј, у сваком збору и у сваком раду ићи за здравим разумом. Така одлука ослобођава те од стотину брига и борба, од свакога претварања и таштине.

V. 7. Молитва Атињана: „Дај скоро кише, добри Зевсе, кише пољанама и лукама атинским!“ Или се уопће не треба молити, или то треба само овако чинити. (Аурелије мисли: овако опћенито и племенито).

V. 11. За што употребљујем сад свој дух? Тако се требаш увијек сам питати и онда даље испитивати: шта се догађа сада у дјелићима мога бића, за које кажемо, да управља, и какву ја дакле имам душу у овом тренутку. Можда душу дјетета или млада човјека или жене? Или можда тирана или какве теретне животиње или звијери.

V. 14. Разум и знање да се разумно живи јесу силе, које су довољне за се и за своје учинке. Оне иду из свога принципа и теже правим путем циљу пред собом. С тога се и зову њима сходне радње правима, јер нас упућују на управном путу.

V. 13. Ја се састојим из образовне силе и материјалног супстрата (дух и тијело). Ниједно од овога не може се уништити, као што није ни постало из ничега. Сваки дакле дио мога бића промијениће се и пријећи у какав други дио васионе, а овај опет у други, и тако у бесконачност. Том сам промјеном постао и ја и моји родитељи и тако натраг до бесконачности.

V. 17. Захтијевати немогуће ствари лудо је; а немогуће је, да опаки што друго раде него опако.

V. 18. Не може се човјеку ништа догодити, што он по својој природи не би могао и поднијети. Јер другоме се догоди иста несрећа, па он остане миран и несавладан, било зато, што не познаје право те

несреће, или што хоће да при том покаже своју духовну моћ и величину. А зар није страшно, да је тако незнање и таштина јача него право увиђање и разумијевање?

V. 21. Знај поштовати оно, што је у свијету најсавршеније; а то је оно биће, што је са свим у вези и све управља. Исто тако поштуј оно, што је у теби најбоље и што је томе слично: јер и то је оно исто, што управља свим осталим и што води живот. (Мисли се врлина).

VI. 1. Сав је штоф у свемиру гибљив, прикладан за промјену и разум, који у свему влада, не може имати никаква разлога за зло: јер т ј је разум без злобе и не чини зла ничему, мјесто тога он све према себи производи и усавршује.

VI. 20. Ти можеш без зловоље и мржње извјесне људе избјегавати.

VII. 9. Све је свезано неком светом везом. Све иде за хармонијом истога свијета и све је подређено другом. Од свега се састоји само један свијет, само има један бог, који је у свему, једна материја, један принцип, један разум у свему, једна истина и једно савршенство за све ове сродне ствари, у којима је исти разум као водитељ.

VII. 13. Као што су удови уједињени у тијелу, тако се односе и поједина разумна бића поред све дивергентности њихове. И она су створена за заједничко дјеловање. Ово увјерење у толико је вредније, колико је сталнија та свијест заједнице и цјелине разумних бића. Јер ако кажеш, да ти нијеси друго него самосталан дио, то не можеш ни љубити људи искрено и доброчинство те не може развеселити због увјерења. Добро се онда чини не као нешто, што је добро, него као нешто, што је обичај.

VII. 38. Лудо се срдити на природу; она не мари за то.

VIII. 16. Промисли, да ти ни онда не чиниш против своје слободе, ако промијениш своје мишљење и попустиш ономе, који ти га исправља. Јер и онда се врши твоје дјеловање по твојој вољи и суђењу, по твом увиђању, по твојој ћуди.

VIII. 56. На моју слободу воље не дјелује слобода другога човјека исто тако као на читав његов духовни и тјелесни живот; јер ако смо ми створени једни за друге у племенитом смислу, то мора имати и она свака разумна сила у нама своје слободно поље. Иначе би морале мане другога човјека да буду и моје, што ипак божанство није хтјело, да не би увијек самовоља другога могла бити моја несрећа.

IX. 5. Често чини зло и онај, који ништа не чини; ко не брани злу, ако може, тај наређује зло.

IX. 29. Она је моторна сила васионе као силна струја, која све носи. Како су незнатни они државници, који хоће да догађаје управе по правилима човјекове мудрости. О таштино. Шта ћеш човјече! Ради оно, што у том тренутку од тебе природа тражи. Ради док можеш и не обазири се, да ли то ко зна. А не надај се ни Платоновој држави, нека је доста ако се и мрвицу иде напријед и нека се не презире тај мали успјех. Јер ко ће промијенити начела у људи, а без тога шта се друго може ишчекивати до робовска служба с уздахом и до лажна послушност. Сада дођи и говори ми о каквом Александру и Филипу и Деметрију Фалерском! Јесу ли они вољу космоса познали, јесу ли били одгајачи сами себе? А ако су они само играли улоге глумаца, онда нека ме нико не прокуне, да и ја радим тако. Филозофија ме учи једноставности и чедности; а доље с том племенитом надуханошћу!

XI. 14. Кад се људи презиру, онда они тим чине комплименте један другом, а који хоће да се истакну над другим, такођер се клањају један пред другим.

Српске народне умотворине.

Женске пјесме из Херцеговине.

20.

Овце чува Ружица ђевојка,
По планини, по равној равнини.
Нешто јој се из горице јавља:
„Одби овце, од горе, ђевојко!
Украшћу ти овцу разбудницу,
Ја ли тебе, лијепу ђевојку“.
То ђевојка ништа не разуми,
Она чува за горицом овце,
Чувајући погубила овце.
Тражила их три бијела дана
И три ноћи нигда не заспала,
Док се јадној Ружи додијало,
Пита Ружу остарјела мајка:
„Ђе си, Ружо, погубила овце?“
— У планини гледајући момке!

21.

Овце чува материна Мара
Испод б'јела Јованова двора.
Изгубила сјајно огледало.
Нашла јој га Јованбеговица.
Долазила материна Мара.
Она иште сјајно огледало:
„Дај ти мени сјајно огледало!
Ако ли га мени дати не ћеш,
Бијела сам, набијелићу се,
Румена сам, нарумснићу се,
Премамићу Јованбсга твога“.

22.

Не чудим се мраку ни облаку,
Ни Неретви, што се сама мути,

Но мом драгом што се на ме љути.
Ако сам му везен јаглук дала,
Нијесам му вас бошчалук дала,
Ако сам му вас бошчалук дала,
Нијесам га срцем јењисала,
Јењисала ни бегенисала.

23.

„О ђевојко, лијепа ђевојко!
Л'јепа јеси, а моја нијеси.
Што ми синоћ у коло не дође?
Али не шће, ал ти не да мајка?"
„Да сам шћела, не брани ми мајка,
Но не смјела испред двора проћи,
Испред двора нежењена Јова,
Јер ме Јово пред двором чекаше;
До по ноћи сјајном мјесечином,
Од по ноћи с фењером у руци.
Не чека ме, да му будем слуга,
Већ ме чека, да му будем љуба.
Како бих ја њему била љуба:
Мене мајка у гори родила,
Њега мајка у граду родила.
Мени беша од букова листа,
А његова од сувога злата".

24.

„О, ђевојко, моје јање мало!"
„Ко је, болан, твоје јање мало?"
„Ти ђевојко, моје јање мало!"
„„Да сам, болан, твоје јање мало,
Ти би дошо, те јање обашо."
„Немам када, моје јање мало!"
„Имаш када, кад нећеља дође.
Ја сам јучер на ливади била,
Виђела сам твоје коње вране
И у коњма твојега зеленка.
На њему је седло шимширово
Поткићено жутим тетрејикам,
Трепетају зели по копитам,
Кано мрави по зеленој трави.
Прекрио га зеленом доламом
С обје стране до зелене траве.
На долами од злата џепови,
У џепима од злата јабука,
У јабуци грана бејтурана,
Што се ките момци и ђевојке".

Фојница код Гацка. **Трпимир.**

Лаз. К. Мишковић:

Ђузел-Ахмед.

Српска народна приповетка из Битоља.

Био неки паша, па није имао деце. Имао је свако задовољство, кућа му је била свега пуна, али се њему опет чинило, да му је нешто празно, да му је срце празно; осећао је, да му је врло тешко, чим би се опоменуо да деце нема: „На што ми је све то, кад нема за кога? . . ." често би се питао . . . Тако је он дуго живио без деце . . . Али Бог никога не заборавља, па и њега, — једне године, добије женско дете. Веома се радовао томе детету, те је одмах позвао хоџе, да пзрекну судбу — по обичају; хтео је што пре да сазна, да ли ће срећан бити са тим јединим дететом . . . Хоџе му одмах дођоше.

Мислећи на сваку срећу и задовољство свога детета, нестрпељиво очекиваше суд хоџа; а хоџе му рекоше: „Честити паша! Ово ће дете расти, постаће најлепша девојка у овом граду, дорашће до саме удаје, али ће тада умрети од меракa (љубави) . . ." Препаде се паша кад чу, каква судба очекује његову јединицу шћер, али науми како било, да је сачува од тог злог удеса. Нека иде све имање, све богаство, — та ваљада ће се сачувати. Нареди, да се изван града начини једна кула од стакла, да се стаклад застре најлепшим ћилимима са разним шарама, да се шарама на ћилимима забавља, а да опет кроз њих не види кога, ко би био узрок њеној смрти.

Кад би кула готова, уведе паша своју шћер и ту је затвори; а постави јој много слушкиња, које ће је забављати и најстрожије пазити на њу и да врата не остану отворена, те да би она могла изаћи напоље. Ради сигурности свакој одреди посао, која ће само са њом разговарати, која ће само врата затварати и ту стајати, која ће јој јело спремати и служити; а над свима једну, која ће да води надзор — и запрети им смрћу, ако се ко огреши о свој посао. Приче пак о мераку и тима подобне не смеју се причати... Тако се паша сад осигура и поуздано мишљаше, да ће судба бити избегнута макар и по ту цену, што ће је удати за онога, кога она бегенише.

Служавке су двориле лепу девојку. Девојка је брзо расла, била увек весела, насмејана и постаде тако лепа, да се сам паша дивио њеној лепоти, али га је увек косиуо суд хоџа, чим би срце заиграло од усхићења и онда би као саломљен сам себи говорио: „Узалуд ми сва та њена лепота, кад у ово доба може сваког часа умрети!"... Али га је ипак нада тешила, да ће је моћи сачувати, док се не уда.

Она је расла, а није знала, да на свету има ичега другог, до само њене служавке, јер јој оне ништа не причаху, а ако би она што и запитала, служавке су

брзо прелазиле на друге ствари . . . Али једнога дана јој се прохте, да изађе напоље, да види чега још има на свету, — дворјанке је одбијаше од те њене намере говорећи, да не треба излазити напоље, јер ће јој лице од сунца сагорети, те ће јој се сва лепота покварити... За њу то није било довољно, она је сад почела размишљати: Зашто њу не пуштају напоље? Зашто сунце њима не сагори лице? Зар да никад, због лепоте, сунце не види? „Не, не, кад се оне некад забораве, те отиду напоље, изићи ћу и ја за њима!“... реши се девојка... Ништа... Прође тако неко време од тада, а баш беше настала зима, снег пао, па се цела околина забелела. Паша са кадуном оде на неко весеље запретивши, по обичају, дворјанкама да добро пазе на девојку. Осигурани таком стражом веселили су се до неког доба. Служавке остану код куће, али се нечим збунише, заборавише на дужност, изиђоше напоље, оставивши врата; а девојка уграби ту прилику и излети за њима...

Како се скоро клало неко пиле, крв је прскала по чистом белом снегу као лепе шаре на белом лицу. Кад девојка спази ово, учини јој се тако дивно. да је одмах помислила: „Да ли има и човека тако лепог, као ово?“ Па је тако замишљена стајала и гледала у снег. Кад је спазише дворјанке, као да их гром згоди. Стану је молити и преклињати да оде у кућу. Она оде у собу, али невесела и снуждена. Уплашене служавке почну је разговарати и веселити, али она ћути и ништа не говори.

— А шта је теби, што ћутиш? пита је она, што је има забављати.

— Хоћу право да ти кажем, али и ти мени истину да кажеш. Видех напоље тако лепо попрскала крв снег, да је лепше но икоја од нас овди, па се мислим, — има ли кога човека на свету. који је тако леп? . . .

— Ма, какав човек, од куда има таквог човека? одговара она.

— Ех, нема, — ти то кријеш од мене!

— Па ево, нека ти и ове друге кажу, ако не верујеш.

Она позове оне друге и све рекоше, да таквог човека нема.

— Мора да има, и ти ми мораш казати, — одговара девојка оној првој . . . Она вели има; она — нема . . . Напослетку се превари забавиља па јој рече:

— Кад већ хоћеш да знаш, — да ти кажем. Тамо преко мора има само један лепи човек — Ђузел-Ахмед.

— Ах, Ђузел-Ахмед! Ах Ђузел-Ахмед! уздахну девојка неколико пута и одмах се поче мењати. Поче венути и кварити се. Увидеше то дворјанке и договорише се, да паши ништа не кажу како је било. У вече дође паша са кадуном и одмах упита за своју шћер, а кад му ове рекоше, да није ништа било, и да су пазили на њу, леже безбриге да спава. Али, кад изјутра оде, да обиђе своју лепу шћер и да јој се мало надиви, имао је шта и видети, — шћер лежи у кревету болна преболна. Паша стаде грдити дворјанке, што је нису добро пазиле, а оне му се кунијаху, да до њих није кривица. Но није имао куд дуљити љутњу, већ нареди да се зову ећими из бела света, да лече девојку. Долазили су ећими са разних страна, паша расипао благо на све стране, — али ништа, па ништа — не могоше помоћи болесној девојци. Паша већ изгубио наду, не зна више шта ће да ради, а девојка крије од куда је болест; док једнога дана дође један просјак пред пашин двор и рече: „Честити пашо! Чуо сам — људи говоре, да имаш болесну шћер, дозволи ми да је видим, ваљда ћу што год моћи учинити.

— Зар толико чувених ећима лечише моју шћер, па је не излечише, а ти један голь да је лечиш? Наљућени паша истериваше га испред себе.

— Али само да видим, — настављаше овај.

Паша мало попусти мислећи, шта може човек да зна, чега још не може бити на свету, и допусти му да је види. Чим је овај виде, рече му: „болна од мерака. Ако ми не верујеш, а ти узми једну живу гуску, метни на ражањ, наложи ватру испод њених прозора. Нека се та гуска пече, а она кроз прозор да гледа, па ће она сама казати, за ким је болна“.

Паша је чинио много што шта па и то учини, — ваљда ће помоћи. Наложи се ватра испод прозора, ставе живу гуску на ражањ, а девојка гледа, како се жива гуска пече. Кад гуски изгореше пера, а поче и месо горети, онда она уздахну и рече: „Јадна гуско, ти жива изгоре на ватри, као ја за Ђузел-Ахмедом!“ Кад то чу, скочи разјарени отац на дворјанке и стаде их тући говорећи: „Ви сте јој причале за Ђузел-Ахмеда!“ Девојке одрицаху у почетку, најпосле му признаду и испричају све како је било. Он одмах нареди телалима, да иду на све стране и да траже, гдје је, преко мора, тај лепи човек, па да га замоле, да узме пашину шћер, јер ће она умрети за њим. Разишли се телали тражећи Ђузел-Ахмеда. Једва га после дужег тражења нађоше и рекоше му пашину поруку; али им он одговори, да није вољан узети пашину шћер. Вратише се телали и рекоше паши, шта им је Ђузел казао. Уплаши се он за своју шћер, те посла поново телале Ђузелу да му обећају толико злата, колико је он тежак . . . Али ништа, — он неће — па неће. Кад виде паша, да му нема више спаса, метну своју шћер у један лепи сандук и пусти га у море. Таласи су морски носили сандук са девојком.

*

Ђузел-Ахмед је имао сестру, којој је долазио два пута дневно. Кад је он на ћуприји пролазио, оно се све тресло и грмело, — по томе је његова сестра знала кад ће доћи и кад је већ отишао.

Једнога дана кад је долазио сестри, спази у мору неки сандук како плови.

— Нареди, — рече он сестри — нека се извади онај сандук из мора, да видимо, шта има у њему. Видех га, како га таласи носе и љуљају као колевку.

Сестра нареди слугама да га изваде и однесе га у собу где је он лежао. Али Ђузел заборави на сандук, па оде од сестре не загледавши у сандук. Већ загрме ћуприја и престаде, значи да је прешао и да неће доћи до уреченог времена. Али мало час ћуприја опет загрме. Зачуди се сестра, — „шта ли ће то бити, да се он опет враћа?“ питаше се сама.

— Ја заборавих да видим, шта је у сандуку, — рече он кад стиже, — дај ми кључ од собе.“

Кад тамо, а оно жива девојка лежи у сандуку.

— Шта ћеш ти ту? упита је зачуђени Ђузел.

Она му стаде причати све редом; како је она тога и тога паше шћер, па се од мерака за Ђузел-Ахмедом разбољела, а кад је Ђузел не хте узети — отац је баци у море.

— Ти си она девојка, коју ми нуђаше!? — узвикну Ђузел. — Ја сам Ђузел-Ахмед, кога ти тражиш!

— Ти ли си, Ахмеде?! — узвикну радосно девојка и скочи да га загрли.

Ђузел се сажали на њу, нареди сестри да је добро његује док оздрави, а он ће чешће долазити. Пролажаху дани, а девојка се опет поправи, и постаде још лепша, него раније. Задивљен Ахмед њеном лепотом венча се с њом и одмах јаве паши о свему шта је било. Радостан паша, што чује добре гласе о свом детету, похита Ахмеду, испуни му обећање, ижљубе се и стану се гостити . . .

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Мала српска читанка латиницом — за III. разред српских основних школа. Средили: Павле Чоник и Славко М. Косић, учитељи. Мостар 1908. — Издање издавачке књижарнице Пахера и Кисића. Цијена 50 хелера у тврдом повезу.

Код свих предмета, који се у нашој српској школи предају, осјећа се велика потреба ваљаних уџбеника, а нарочито за вјежбање школске дјеце у читању латиницом, немамо ниједне подесне књиге. Да пак овај предмет не би остао необрађен, мучило се и настојало свакојако, само да се дође до добре књиге, те се тако у наше школе увукле и књиге Браће М. Поповића: »Miloš Obilić« и »Kraljević Marko« — да се из ових књига дјеца вјежбају у читању латиницом. Али ове су књиге намијењене бачким Буњевцима и Шокцима, а не школи. Задаћа ових књига је сасвим друга, а за школски уџбеник морали би одабрати, из богате ризнице народних умотворина, мало љепше и згодније ствари, које би се разликовале од ове збирке.

Вриједни учитељи г. г. П. Чоник и С. М. Косић средили су једну ваљану књигу, читанку за III. разред.

Књига је ова куд и камо боља од свих досадањих уџбеника ове врсте, јер је биране задржине и јер је написана и лаким и дјеци јасним језиком.

Чланци и лакши и тежи, написани су у облику прича, што је дјеци много лакше и милије читати. Особито су лијепи чланци: „Благо ономе ко је учио;“ „Шта вриједи слобода;“ „Дуван је отрован;“ „Откуд пужу кућица.“

Добро би било, да Велики Савјет препоручи ову књигу за уџбеник, а гг. учитељи би добро урадили, да нас што прије обрадују још једном ваљаном читанком за IV. разред.

10% од ове књиге иде у корист српског учитељског удружења и Босни и Херцеговини.

Ђ.

Књижевне и културне биљешке.

Толстој и — пјесници. У једноме писму, што га сиједи гроф пише сељаку Гаврилову, читамо и ово: „Ја у главноме заступам назор, да је ријеч, — што служи као израз мисли, истине и духа — нешто јако важно. С тога је грјехота, ако неко покушава, да ријечи трпа под јарам стихова и ритма. То ми се чини, као кад би ратар, ходајући иза плуга, поскакивао у кораку валчика, мазурке, кола итд., па би тиме правилност и ред пооранних бразда унаказио. По моме је мнијењу римовање само онда лијепо ако служи у сврхе одушевљавања, ако је страствено, ватрено, бурно и у највишој мјери родољубно-заносно. Код многих „талмипоета“ без садржаја и огња сматрам писање пјесама лудом беспослицом и смијешним занимањем“. Што би Толстој тек рекао, да чита „Славице“ и „Порпое“ нашега стихоклепара Мађера или „Ставе“ његова (валда несвојевољна?) компањона Милаковића, „писца“ сувишних антологија. „Nie ruft das Leben, nie schreit ein Schmerz, nie jauchzt eine Lust in dieser Dichterei“, рекао је о њима њемачки рецензент др. Х. Ф. Шул у својој прекрасној студији „Aus dem Balkanwinkel“, гдје особито хвали пјесничке лијепе новеле јужних Словена: Лазаревића, Симу Матавуља, Ивана Вазова. У кога нема младеначког жара и идеализма, коме ништа није свето, нека бар не пише стихове. Смијешни су тобожњи пјесници, у чијим жилама тече само слабо ошећерена лимунада или водењава тинта.

Балканска Вила. Фрањо С. Вилхар јавља, да је изишао други свезак његове „Балканске Виле“, збирке фантазија на основу српских, хрватских, словеначких и бугарских народних попијевака. Уједно моли све старе претплатнике, да се одазову и на ову другу, као и остале свеске овог знаменитог дјела.

Умјетничка изложба у Загребу. Савез јужнословенских умјетника „Лада“ приредио је умјетничку изложбу у Загребу, која се отворила 1. маја у умјетничком павиљону. У Вестибула павиљону изложени су ручни радови домаће индустрије, а одатле се иде у одјељење за сликаре. Ту су изложили своје радове Срби: Риста и Берта Вукановић, Предић, Момчиловић, Мурат, Миловановић, Глишић, Добриловић, Почек. — Хрвати: Чикош, Ивековић, Ковачевић, Ауер, гђице: Струпи, Бојничић, и Прерадовић, даље Краман, Павичић, Шеноа, Тисов, Мелкус, Маринковић, Јанковић и Катунарић. — Бугари: Михајлов, Вешин, Петров, Георгијев, Дејчев, Илијев и Розентал. — Словенци Весели, Глобочник, Шкантл, Вавпотић и Грбић.

Педесетогодишњица. У Русији су ове године прославили педесетогодишњицу оснивања прве руске женске гимназије, која је отворена у Петрограду. Женске гимназије у Русији имају великог значаја за васпитање руског женскиња.

Стогодишњица српске школе. Навршило се равно 100 година од оснивања прве српске школе у Далмацији, а то је

задужбина Јована Бована у Шибенику. Та је стогодишњица тим важнија што је Бованова задужбина уједно била прва српска и словенска школа са наставним језиком српским у Далмацији.

Књиге за дјечије дарове. Од књижарнице М. Ив. Живковића из Биограда примили смо на приказ двије лијепе дјечије књиге згодне за дарове ђачке о испитима. Једна је „Дјетињци" од Мих. Л. Јовића, друго издање, а друга „Дете и војник", приповјетка за младеж, посрбио Мих. М. Стевановић, учитељ. Обје су књиге илустроване и обје препоручене од „Главног Просвјетног Савјета" у Биограду. Цијена је свакој 60 пара или потура. Скрећемо пажњу школских одбора и општина на ове корисне дјечије књиге и топло их препоручујемо. Могу се набавити код горе споменуте књижарнице.

Модерна библиотека за круну. Већ је изишла у Загребу и друга свеска ове библиотеке. У њој је роман Габријела д. Анунција: Невини. Талијанска критика оцјенила га је као један од најбољих талијанских романа. Цијена је књизи круна, на бољем папиру круна и по. Претплата се шаље на адресу: Mate Malinar Zagreb, Prilaz br. 8. Књига је штампана латиницом.

Нове књиге и листови.

Синовац, слика из сеоског живота написао: Мих. Сретеновић. Издање књижаре В. Валожића, Београд. Цијена 50 п. д.

Српско-Православно Бококоторско Владичанство. Накладник и издавач Дионисије Миковић игуман. Наградила задужбина Нићифора Дучића архимандрита. Срп. Дубр. штамп. Др. Грацића и др. Дубровник 1908. Цијена ?

Зембиљ. Написао Саво Скарић-Цумбушчија. Књига I. Прештампано из „Српске Ријечи". Накладом и штампом Српске дионичарске штампарије у Сарајеву. 1908. Цијена 1 круна.

Светлост. Илустрован месечни часопис, орган друштва за школску хигијену и народна просвећивања. Власник друштво, уређује Др. Св. М. Марковић. Излази један пут у половини сваког мјесеца. Годишња цијена: за све чланове овога друштва из Србије 2, а за нечланове 8 динара, ван Србије за чланове 6 и 10 франака. Претплата се шаље за цијелу годину. Рукописи се шаљу уреднику, Краљ-Миланова улица 32, а новац благајнику г. Л. Ј. Обрадовићу, Његушева ул. 40. Београд.

Српска народна јела у Херцеговини и Босни. Написао Лука Грђић Бјелокосић. Из X. књиге Српског Етнографског Зборника Српске Краљевске Академије. У Београду, штампано у државној штимпарији 1908.

Историја српско-бугарског рата 1885. Књига друга. Од Сливнице до Пирота. Написао Др. Владан Ђорђевић. Издање задужбине Илије М. Коларца 127. Београд 1908. Нова штампарија »Давидовић". Цијена 6 динара.

Блгарска Сбирка, излазја под редакцијата на Стефана С. Бобчев. Година XV. Свеска 5. Софија 1908. Годишња цијена 8 лева или круна. Ово је један од најбољих, бугарских књижевних листова, који се много бави српским и осталим словенским стварима. Уређује се особито лијепо и може се свакоме препоручити ко влада бугарским језиком.

Рад је племство за човјека. Источна прича од Шветкиње Марије Софије Шварц. С њемачког превео Иван М. Матић 1908. Цијена 20 потура. Излази у Вршцу у свескама од 2 табака сваког мјесеца по једна. Са 20. свеском биће завршена.

Извјештај о раду и стању панчевачког српског црквеног певачког друштва за годину 1907. Панчево 1908., штампарија Браће Јовановића. Друштво има 13 почасних, 63 судјеловача и 82 помагача. Имање друштвено 17.467.32 К.

Matija Lukšić. Prvo cvijeće (pjesme posmrtnice) Zadar, u štampariji „Narodnog Lista" 1908. Цијена 1 К. Чист приход намијењен је дружби Ћирила и Метода.

Православна хришћанска наука. За народ написао Јован Гргуревић свештеник главне казнионице у Зеници. Мостар 1908. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. Цијена 60 хелера.

Читула.

Ристо Т. Пророковић. У Невесињу у Херцеговини умро је 27. априла млади српски књижевник, син кршне Херцеговине и врли родољуб Ристо Т. Пророковић. Покојник тек ако је свршио основну школу, али је од природе даровит и читањем се толико изоштрио да је писао чланке по многим српским листовима, а написао је и неколике књиге, које су награђене из разних фондова у Србији. Живио је дуже времена у Биограду. Скоро је штампао друго прерађено и попуњено издање своје књиге „Једно љето четовања", гдје описује устанак у Херцеговини 1875. Та ће књига послужити историчару као грађа за описивање устанка, јер су подаци вјерни и истинити, црпљени из уста самих усташа и њихових јуначких вођа. Покој му српској души!

Читаоцима.

Молимо све наше претплатнике да се сјете своје дужности и да нам шаљу, како лањски дуг, тако и овогодишњу претплату. Нарочито молимо школске одборе у краљевини Србије, да нам подмире дугове за школе. Свак зна да је претплата Вили једини извор живота и опстанка, особито ове године, када смо чешћим изласком загазили у веће трошкове. Вересија је код Виле тако велика, да јој пријети опстанку. Но ми се надамо да разбуђена српска свијест и српско родољубље неће допустити да пропане овај једини српски књижевни лист у Босни и Херцеговини, који је двадесет и три године поносно носио српску заставу у овим српским земљама и онда кад нико није смио. Претплата из Србије шаље се нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трг. у Биограду.

„**Босанска Вила**" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штамприја, Сарајево.

Број 15. САРАЈЕВО, 30. маја 1908. Год. XXIII.

Књижевнички занат.

За оне који још живе у старовремском уверењу, да су писац, песник, књижевник некаква виша бића изабраници божји, на које, у тренуцима инспирације слази вечна мудрост и божански дух, за њих ће реч занат, употребљена за књижевног радника, имати нечег сувопарног и чиновничког, нечег свирепог и потцењујућег, нечег прозаичног и — неприродног. Они су се, захваљујући наслеђеном веровању у разне музе, које своје љубимце обасипају духом и мудрошћу, уживели у овешталу теорију о надприродности песника и књижевника, којом се разликују и одликују од осталих смртних људи. За њих је песник друкче, више биће које, у халкионским тренуцима, ствара своје песме. Отуда је и сасвим природно веровање, да песник, у часовима стварања, није свесан онога што ствара, него да су његови стихови (па и лоши) производ божанског или, бар, надприродног заноса. И зато, што се мисли да је занос неопходан услов за стварање стихова (па и добрих), у нашем народу постоји веровање, да песник, пишући своје стихове, мора бити у некоме заносу, па ма тај занос био и вештачки, рецимо, алкохолски. Доследно том романтичарском веровању, песник, као јединка једног друштва којем припада, не сматра се као обичан човек, који има права и дужности у томе друштву, него као, песничким талентом одвојено биће, које може негирати обичаје и законе, на којима је засновано друштво зарад којег он, уосталом, и пише своје песме. И, као неком вишем бићу, друштво је песнику, прећутно, допуштало да буде екстравагантан и ексцентричан и да те своје абнормалне (и анормалне) особине заодева отужном и разметљивом позом човека, који важи као гениалан. Такви екстравагантни и ексцентрични писци и песници ретко када да су гениални и ретко када да је та њихова екстравагантност израз велике и особите индивидуалности, која, својим особеним, индивидуалистичким моралом и неклишетским држањем, хоће своју индивидуалност да спасе од поплаве неиндивиндуалних створења, чије неизразито ја тоне у гомили.

Али ера надприродних бића, изгледа да је прошла, као што су прошла и она отужно-романтичарска времена, ера, која је спољно обележје песника била дугачка и разбарушена коса, широке кравате које су се више лепршале, него њихове идеје, лице бледо као месец, „она вечита сањалица“, екстравагантно одело и још екстравагантније држање. Песник и писац данас се сматрају као неопходно потребни чланови друштва, као најпозванији сарадници културних тековина, као најпоузданији помагачи око срећивања нашег унутарњег живота. Та њихова позитивна улога у културном друштву, у неку руку, скинула им је ореол с главе, који су носили за време романтичарског режима и они су постали активни чланови друштва, који поред филозофа, научника и уметника, дају друштву облик и садржину. Ми данас врло добро знамо психологију и физиологију стварања и зато што знамо да је једно дело производ психо-физиолошке акције, не можемо више веровати у бајке које су пређе, у поетско-примитивним временима, у којима је чак и наука имала само неког поетско-мистичног значаја, биле у вези са литерарном продукцијом. Дело

је производ човека, а човек-писац производ своје средине који, у већини прилика, носи на себи, мање више, све душевне и телесне особине својих ближих или даљих предака, добивене атавизмом; човек је, дакле физиолошка и савршено материална појава а не ефемеран производ, којем се порекло не може утврдити позитивним законима. Дело, према томе, као производ човека, такође је материјална појава, савршено објашњива психологијом и физиологијом; писац, дакле, као и дело нису ништа неприродно, ништа необјашњиво ни загонетно, а најмање су производ неких тајанствених муза које, у часима инспирације, целивају у чело своје изабранике. Дело је, најзад, производ интелектуалне и физиолошке акције. За интелектуалну акцију неопходно је потребна нарочита духовна особина, која се некад назива талентом, а некад генианошћу, а за физиолошку акцију, за спољну манифестацију дела, за његову материализацију потребна је нарочита способност и умешност, потребан је нарочити занат, књижевнички занат.

Право и интимно образовање, које не застаје на спољашности, које се не манифестује само у неким отменим манирима и које није синоним са кодексом сношљивих друштвених манира, него које сређује и препорођује душу, шири хоризонат једног писца, даје му дубок и проницав поглед и пружа му могућности да разуме однос између човека и природе. човека и човека, човека и друштва. Али не сме се порицати да је врло често инстикат кадар да замени то образовање, као што се опет, с друге стране, мора признати да инстикат никад не може да прозре у оне дубине живота, у које може прозрети кад је удружен са солидним образовањем. Инстикат, опет, био, или не био удружен с образовањем, омогућава писцу да своје дело створи у себи, али ретко када да том делу, створеном у себи, може, посредством инстикта, дати форму без извесног знања, без потребне спреме, без претходног познавања књижевничког заната. Једино гениални писци и песници кадри су само инстиктом да наслуте и створе извесну форму која, доцније, може послужити као један од вечитих узора.

Писци су се данас и сами уверили да за стварање трајних дела нису довољни само таленат и воља, него да је потребан велик и интензиван рад, да је потребно велико и свестрано образовање посредством којег ће једино моћи разумети данашњи ванредно компликовани живот културних народа. Књижевношћу данас се, као пређе кад је и најмањи таленат дочекиван одушевљеним клицањем неталентованих или патриотских критичара, не баве људи који у књижевност уносе само свој скромни таленат и своју велику вољу, него се њоме данас баве образовани људи, који су, посредством својег образовања, створили у књижевности нове облике. И зато је данас за сваког оног који, поред воље, има и талента и хоће, наравно не из сујете, да се бави књижевношћу, неопходно потребно да буде врло добро посвећен у књижевнички занат. Без тога заната и без велике културе ни један писац неће бити кадар да ствара дела од трајне вредности, него ће стварати дела од тренутне и пролазне вредности.

Време и култура су врло немилосрдни. Данас се од једнога писца кудикамо више тражи, него пређе, када се књижевничка слава задобијала, пре него што се у делу осушила штампарска боја. Српски писци, који се поносе својим презирањем образовања и страних угледа, биће, на крају крајева, нагнани да буду или непријатељи дарданелске књижевности или да још за живота дочекају да их прегази време и култура.

Београд, у мају. **П. С. Талетов.**

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . .

(Наставак).

Госпа Катарина била је врло љута на Аксентија. Није јој било толико криво што ју је он стао толико новаца, него се љутила, што је она била у толикој мери детињаста, да ју је кадар преварити човек са улице, којег нема зашто псето ухватити. Она се сваком приликом старала да му докаже, да је љута на њега, па да још није имала смелости да му отворено и у очи каже све што год је знала о њему. Место тога, она се ограничила само на пецкања, која Аксентију нису била ни најмање пријатна. Једнога дана је закуцао на њезина врата, а она је одговорила, да није слободно, јер се облачи. После пола сата опет је закуцао, а она се још облачила. После два сата добио је исти одговор. Када је одлазио од врата, њему је и десна нога дрхтала, као да је и у њу ударила капља. И то се тако врло често понављало. Недељом и празником није више био позиван на ручак. Једном приликом тражио је пет динара у зајам, а она је одсечно одговорила да нема. Од дана, када је дознала какав је Аксентије, она је врло често имала наступе гнева и тада је осећала потребу да према њему, буде врло zajедљива. Она га је, например, питала шта му ради идеја, да ли је здрава и гојили се,

како му је брат Милоје и чува ли добро Аксентијев еспап, зашто не прими оних тричавих неколико десетина хиљада динара, које му нуди оно акционарско друштво, и тако је још вазда којешта измишљала.

Аксентију је било необично тешко. Он је врло добро знао смисао свега њезиног заједања, ма да се, пред њом, прави, као да му је нагла промена њезиног понашања савршено неразумљива. Госпа Катарина, међутим, није ни најмање оклевала, да му свој гнев и своје бескрајно разочарање покаже и на мало разумљивији начин, за који није био потребан ни најмањи коментар. А он је све добро, врло добро разумео, као да је он собом представљао неку врсту коментара. Од неког времена није могао да спава. Лежећи у постељи, увијен ћебетом преко којег су били набацани сви његови капути, гледао је укоченим погледом у прозор осветљен студеном месечином. На пољу је било ведро као да је дан. Снег је био покрио греде и ћерамиде. Сенка од прозора се незграпно оцртавала на поду. У суседству, с времена на време, бесомучно залаје некаква псина и њезин се лавеж губи у тихој и студеној ноћи. Он је само гледао и непрекидно је мислио. Њему је било врло јасно, да му је опстанак у овој кући био немогућан и да, у свако време, треба да буде готов, да излети из ове тако угодне, пријатне и топле куће, у којој је лепо и безбрижно живео. Да, он је то врло добро знао, али куда да оде, куда? Он је о томе стално мислио, лице је опет почело да се смежурава, трбух се у часу истопио, али он ипак није могао ништа да смисли. Али ма како је била апсурдна једна идеја, која га је стално мучила и на коју се увек, стално и неочекивано, враћао, ипак се она упорно јављала и све га више освајала, ма да је са страхом помишљао на њезино остварење. Та идеја је била, да оде својем брату Милоју. И када год се она појавила, пред њиме је излазио цио његов живот и небратски злочин, који је он извршио над имаовином својег брата. Али ма како оцењивао све околности, које су речито говориле против те његове идаје, ипак је он своје размишљање завршавао убедљивим констатовањем, да крв није вода.

Госпа Катаринину рођаку, оном што је сваке године причао анегдоту о њезину мужу и краљу Милану, опет је нестало новаца и он је опет дошао да закључи мали зајам (он је обично говорио, да му треба једна багатела), коју, наравно, неће никада вратити. Он никада није директно прелазио на разлог својег доласка, него је почео говорити о сасвим другим стварима, махом о оним, које госпи Катарини могу поласкати и које је, на тај начин могу учинити расположеном за давање малих зајмова. Реч се повела о Аксентију. Рођак је врло енергично наваљивао на госпу Катарину, као да су у питању његови рођени интереси, да што пре раскине с њиме, а ако она нема смелости то да учини, онда ће учинити он и то уз припомоћ најпоузданијег средства — полиције. Аксентије је одавно знао да је овај рођак, што је сваке године причао анегдоту о госпа-Катаринину мужу и краљу Милану, против њега, па се и овог пута решио да прислушкује, као што се то ради у старим и рђавим позоришним комадима.

Пред вече, када се почео хватати сутон и када се у госпа-Катарининој соби све утишало. Аксентије обуче своја два љетна капута, а преко тога и нешто, по чем се са доста поузданости могло рећи, да је то некада био зимски капут. Опрезно и врло лагано, вукући у пола узету ногу, изишао је у двориште и тада се трудио, да што пре изиђе на улицу. Завејане светиљке су врло сумрачно бацале светлост по снегу. С времена на време духне северац и са дрвета и са кровова пада ситан снег. По залеђеној и завејаној калдрми јуре саонице, њихова звонца одјекују по полутамним и завејаним улицама и њихов одјек се губи тамо негде далеко у студеној ноћи. Глава му је утонула у овешталој и расцветалој јаци, једном руком је држао штап, на који је наслонио леву ногу, а другом руком се, час придржавао за зидове и тако је ишао опрезно и лагано, ногу пред ногу. На улици није било, готово, никога. По некад прође какав промрзао радник, згурена тела и са рукама у џеповима, идући брзо и подскакујући. Једна стара жена у ритама, са помодрелим лицем од ракије и сту-

дени, стоји на углу једне улице, креће се тамо и амо, и, пружајући дрхћућу руку када ко прође крај ње, тешким је језиком муцала неке испрекидане и савршено неразумљиве речи. А он је ишао, тромо и опрезно, не знајући куда. И када год се сети куда би требао да оде, — тамо су га његове ноге несвесно и носиле — срце му почне јаче да бије, а ноге су постајале све теже, као да су оловом наливене.

Да ли да оде своjем брату? Тог вечера он је себи небројено пута понављао то питање и тада му је увек, као муњом обасјан, излазио цео живот пред очи. Сетио се како је немилосрдно извршавао све своје најсмелије и најобесније послове, сетио се како у тој бескрајној и незаситој облапорности није никога жалио и да му никада, ни за један трен, није падало на памет, да прави разлику између људи и новца. Људи, који су имали новаца и који су били с њиме у пословним везама, били су само представници новца и он је, неминовно, гледао да их упропашћује, ако је хтео да дође до њиховога новца. А његов брат? И он је био човек, један од тих људи који су, у великој мери, дражили његов апетит са новцем. И, најзад, када је долазио до уверења, да се страховито огрешио о својег брата, он је себе ућуткавао оним својим изанђалим и стереотипним одговором, да крв није вода.

Он је пред кућом својег брата, с друге стране улице, врло дуго стајао и безизразним погледом бленуо је у осветљене прозоре, који су по снегу бацали незграпне и велике сенке. Улицама није више нико пролазио и он је дуго, врло дуго гледао у прозоре, као да је по њима могао дознати расположење укућана који би га дочекали. Наслоњен уза зид, држећи штап згрченом руком, био је натукао масан и безформаст шешир на очи и почео је гласно говорити, измахујући, с времена на време руком као да некоме нешто живо доказује. Мало после одмахну главом и пође одлучним корацима према капији, у колико је његова узета нога могла одлучно корачати.

Велика и гломазна дрвена капија била је широм отворена, а ходник, у који се улазило кроз капију, био је пуст и у пола осветљен малом сијалицом, скривеном иза једног удубљеног штита. Из једног осветљеног стана долазили су у двориште залутали звуци са знатно раздешеног клавира, у који ударају необично невеште руке. Аксентије је прошао крај вратара ове београдске касарне за становање и кроз незастрт прозор је видео како тај сити човек, са набреклим лицем и трбухом, чита новине и често зева. Када је дошао пред братовљев стан он застаде пред вратима. Из даљине је долазило тупо добовање добоша, а мало после је ветар доносио звуке трубе, као очајни врисак, који се губи у тихој ноћи. Он се прекрсти и ногом куцну у врата. После једног трена закуца јаче и одлучније.

(Наставиће се).

Ст. Витас: Сењски Рудник.

Ђурђевски уранак.

У ово пола стотине имам од сваке руке, тијех Ђурђевских уранака. У главном сви су на једну, само сваки даје по какву епизоду, којих се човјек сјећа врло радо. Омладински су најрјечитији, а ђачки нарочито. Још се не може варошки свијет раставити од „мајалеса“, а Биоград понајтеже. Не иде томе народу да се помири са тијем сељачким Ђурђем.

Ко је слабијех нога, па још са помало костобоље, завири у најближе зеленило, ма и од два три трна; па и не граби да копа зори очи, већ је задовољан и да сунце одскочи. Мало сигурнији граби даље у какав јачи луг, а орна младеж не жали пјешити већ од пола ноћи, да се хвата висова и дубрава, тек да се понесе, како је кадра ранити, те зори у брке загледати са висина, које нијесу за обичне пургере.

Како бијах свјестан некада те кидргати, кад сам млазеве Ђурђеве зоре на врху Авале хватао иза високог Мироче и сурijех Карпата. Та не бјеше му ни шале: доспијевати из Биограда већ прије првога прамена зорина, на Авалу, која се истегла из земље у прве облаке. Ја, бијасмо горди, тако јуначни и чили, а како ли тек да се поносим овога уранка на висини трипут толикој: на висини гдје с' облаци бију, гдје орлови своја гнијезда вију!

Ко је био на Плитвичкијем језерима, видио је на које је висине природа попела ону љепоту. Још за половину тога је ова, ан коју пораних овога Ђурђева

Кад је честити царе Лазо, иза доручка у својој Раваници, потеглио преко малог и великог Тополовца ка своме кованлуку (пчелињаку) да ли је могао мислити, да ће кроз то стијење некада пиштати жељезничка машина и верати се кроз литице као гуја. Кроз литице жељезница пишти, на точак јој љута гуја шишти! Е, да му се сад нешто пробудити, те стати пред порушене господске капије и здробљене зидине своје миле задужбине, да ли би познао и њу и око ње! А зар му је мало, од његова задњег вечерња па до данас, скрхало се пуно чуда свакојаких и зла сваке руке!

Нека га, нека спава. И боље је, ако ни за кога другога, оно за игумана и осталу братију, јер би им, знају, побожни царе, зановијетао те за ово, те за оно, па би их чак гонио да све окрече и ограде. А какав је чудњак, завирио би им у сваку избу па и у олтар, те би запредао по старинску, чему му ново вријеме није никако кабил.

Нашао би старац штошта, чему би се и зарадовао, ако не би у сваку ситницу загледао и за свашта распитивао. Знадем посигурно, да му се неби, и као крунисаној глави, могло, да закасни на воз, кога služбени Спиридоновић на минуте креће и зауставља, сем ако би овоме врашка момчадија зачепила каквијем кучинама вјерну трумбету. Да, имао би царе чиме и да се разгали, али сам сигуран, да би му Обилићу, ако би се нашао у свити, највише чантрао и гунђао. Па не би било никакво чудо. Младо, силно, а научило да пoћера дорина узбрдо кано и низбрдо; те му мучна разбора о правилу и пропису зашто овако, а не онако. Као да га гледам како непрестано гура Спиридоновића, да трпа што више угљена и да гони брже, и ако машина стење и брекће да јој се утроба тресе. Велим то са предпоставком, да се Милош није возао по швајцарскијем брдима, јер, ако јесте (као човјек са доста трошка) не би захтијевао и оно, што је немогуће, знајући да се и тамо по Јевропама узбрдо мучно гура а низбрдо сâмо котрља, да се и тамо умију трумбете зачепити и машине набректати.

Почео сам о Ђурђеву уранку, а већ прије правог почетка, баца ме машта вијекове назад. Не могу то избјећи, кад сам на комаду земље, из кога сваки камен има пуно казивати, кад би само могао. Да хоће рећи оно из оних свијетлих, срећних дана, што књиге не прибиљежише. Муче муком! Раваница плаче, чујем је, па ми се шњоме и не разговара. Сама казује разговјетније, но што би ја икад могао. Једино би јој могао пожељети, да је дубље у лугу и, Боже ми прости, да нема калуђера. Да са светијем царем не побјегоше тада у нову Раваницу, данас би, чини ми се, сам омркао а не освануо. Ах, како је морала бити лијепа и величанствена, а како би и данас могла бити умивена и дивно нагиздана, баш, баш поред старих рушевина, које треба ту да подсјећају на тешке србинове муке и искушења.

Поранио сам, добро сам поранио, а и иначе сам са мало спавања задовољан, као да сам поборник Едисонове теорије о спавању. Похитао сам, као да имам пртити Бог зна куда и колико. Ближа ми је планина, но чика Јаши поштару, који хвата мају на врх Теразија пред хотел Паризом, седећи у папучама и дубокоме тунус фесу на клупи и изгледајући зору чак иза батал џамије.

Вјерни ме другар и овога пута претекао, то окупио извијати, мислиш, све ће му жице цикнути. Мало сам се љутнуо на њега, што ме бар овога пута не пропушти предасе. Помислиће пак, да је љубав сили и да јој се не даје тако шале ћевапа, опростио сам му, ако је вјеровати, да славуј пјесмом осваја драгану, за мојијем другаром мора их неколико срљати као ћораво и омађијано. Није му се ни чудити да толико запиње и удешава, јер се појавило некијех такмаца, које ваља сузбити, да се не остане на цједилу.

Са сиједога врха кукавица кука, ваљда већ од пола ноћи. Хита јој се, те зато кука и добар комад ноћи. Одређено јој да откука, а рок кратак, од Благовијести до Видовдана, па ваља похитати. Кажу, да је царе Лазо на Благовијести издао онај поклич: „Ко не дође на бој на Косово“, тога је дана она прокукала (дотле је била пјевачица[1]) предвидјевши пропаст, те кукала и кукала, док није и искукала, па тада умукла.

Пођох, да одмах отворим прозор и да се, по обичају јавим другару, али се сјетих, да се не ваља, да те Ђурђевски зрак запљусне неумивена. На брзу руку испљускам се водом, у којој је преноћио селен и још неке траве, те се тек тада одазвах другару танко гласовито, од чега би јаранице прије бјежале но прислушнуле.

Дружина, са којом сам уговорио уранак, не појављује се, те, са комадићем сланине, кришком погаче. 2—3 струка лука и бочицом пеленаче, у џепу (све се то носи здравља ради), туристичкијем штапом у руци и догледом о рамену, дохватим се шуме. Већ након кратка времена пристигоше ме пречцом, задихани а и посрамљени, да је старац тачнији и чилији од свију тих младића.

Искочисмо часом на мали Булван, да уживамо у панорами, која не уступа ни чувеним свјетским љепотама. Морава се вије кано сребрна тканица својом равницом испод Ћуприје ка Јагодини, па даље док је не сакрије даљина јутарњом сумлаглицом. Гледао сам красоте и ону са Јелице ка Чачку и Милановцу, ону са Мироча на све четири стране, са Авале, са Милошевца ка Шари и Дурмитору, са Гучева ка Мајевици и Романији, ка Фрушкој и Церу, са Ртња, са Гољака ка Приштини па дуж Косова . . . све сам гледао и све видио, а не умијем му одабрати, која би одвојила. Све су сестре, дивне, накићене, кано комад од раја одваљен, да их кроз азурни српски зрак гле-

[1]) У Подрињу је и данас зову тако.

даш и гледаш, док ти очи не малакшу. Рођена им сестра и ова, коју гледасмо са малога Булвана, са кога се не даје маћи даље. Копаоник у чистом бијелом одору кроз танки плавкаст вео, Космај трепери преко моравске сумаглице, Црни врх и Јухор ти се чини на пушкомет, прогрушана Бељаница чини ти се попрскана танкијем снијегом и ињем.

Таман који привикне, да се иде даље на који згоднији балкон, а други се успротиви, јер је уочио што необично: гле, гле, како се лијепо види џамија у Јагодини.... види кућа Багрданскијех... пази, пази, Свилајнца како сијери из равнице ... ала ће имати и петровско сунце посла, док замијени бијеле одоре Рудничкијем планинама ... и т. д. и т. д. Сви вичемо да се иде, а све смо ту. Да, српске Алпе пружају љепоте на све стране, и нијесу постидне ни пред онијема горе.

(Наставиће се.)

† Милорад Митровић.*)

Ловачка идила.

Мећава и бура. Страшно ветар коси,
А притегла зима — да је ђаво носи!
Мрднеш ли се куда, кост ти мрзне сваку,
И засипа снегом и под саму јаку.

Ал у крчми нашој ту је срећа права,
Нека, ноћ нек пада, нама се не спава;
Ту се пије, пева, ћерета и смеје,
А пећ ду, ду чини и дивно нас греје.

Гле сад нове среће! То два ловца нека,
Као прут се тресу од времена прека,
Брже вина траже, себи кера маме,
И седоше за сто поред пећи саме.

И већ један прича: Једанпут у веку,
Нестане му сачме, а наиђе зеку;
Сад како ће, шта ће? За њим, друго шта би?
И стиже га лепо и за уши зграби.

„Све то није ништа", сад ће други рећи,
И столицу миче мало ближе пећи;
„За опкладу с друштвом, пред очима свију,
Из топа сам гађо чак у пољу лију.

Знаш, лисица иде, грчи се и краде,
И једва је видим кроз трњаке младе;
Ал кад срећом заста на сред равни голе,
Ја опалим топом, а лисица доле!..."

Тако приче теку, с пуно речи живе,
И све друштво слуша, а многи се диве,
Јест, то нису ствари обичне ни просте, —
Ал што мига крчмар на остале госте?

*) Из заосталих рукописа.

М. М. Милошевић, Београд.

Добро се сећам...

Добро се сећам — још сам дечак био:
Тек што сам почô мислити о људма;
Бујан и ведар, безбрижан и чио —
А младо срце играло у груд'ма
Кад си ми пришла...

Добро се сећам — још сам дечак био,
Али сам знао и живот и људе;
Очајан, сломљен, тешки бол сам крио —
Никакве наде више да се буде
Кад си отишла...
1907.

То беше негда...

Ја се још сећам часова других
Када смо сами лутали пољем,
Далеко тамо од људи других —
Весели, срећни, по свету бољем:

Никога нема — свугде тишина,
Мирише трава, мирише цвеће;
Па она дивна, блага свежина —
Па плаво небо, птице... дрвеће!...

— — — — — — — — —

То беше негда давно — а сада!
Ја опет лутам, — ал' срце моје
Пуно је бола и тешка јада,
Јер тебе нема — љубави твоје...
1905.

* * *

Већ некол'ко пута од људи сам бежô
И с нагоном неким тражио самоћу,
Па сам онда дуго ћутао и лежô
И плакао много — не знајућ шта хоћу.

А после сам опет ишао међ људе,
Слушао их дуго, осећо се лако;
И старе се жеље почеле да буде —
Те ми било чудно: зашто сам то плако?....
1908.

М. Симић, Београд.

Изгубљена звезда.

У металноме сандуку, у свили.
Мраморна, светла, под покровом плавим,
Међ својтом, која стражари и цвили,
Кô сном да спава анђеоским правим. —

Лежи на столу, сред собе у сенци, —
На покров свилни набацано цвеће,
Сањало бајно претрпали венци, —
Ту моја душа и анђео слеће.

Сломљеним тупо лепршају крилом,
Пиште кроз влажан зрак сутона бела,
Без гласа, над њом, преминулом вилом,
Са златном косом дражесног тела.

Тек што је сунце зашло. Поља неме.
У врту цвеће суши се и цепти,
И вене као у јесење време,
Док сетна светлост изнад кућа трепти.

Како је болан дах бујнога маја!
Потребе душе шире се и језде
Далеко сфером несањаног раја,
У правцу дивне, изгубљене звезде.

Константин Величков.

Сонет.

Волим те, волим те, завичају мио
Због свега у теби што ми дух озари,
Због радости, које твоји беху дари,
Због мука, које сам с тобом поделио.

Волим те, волим те, завичају мио,
Због свију лепота што ти творац даде,
Због удеса који у део ти паде,
Да си пет векова у јадима био.

Волим те, волим те, завичају лепи,
Због свих оних што их твоја гробља крију
Што светли падоше кад им неста снаге.

Мени топле сузе теку из очију
А душу ми јато врелих жеља крепи,
Кад мислим на име отаџбине драге.

Превео: **Влад. Станимировић.**

Ј. Н. Потапенко:

Из великодушности.

Неко је куцнуо на врата. Госпођица Рошчин у чврстом убјеђењу, да је то služавка, која долази по столно посуђе, и не дижући главе, узвикну нешто љутито. »Entrez«.

Али собарица не би смјела притиснути кваку тако одлучно, да врата тако нагло отвори и брзо у собу јурне. Госпођица Рошчин мораде одвојити очи од свезака и отворених књига, које пред њом лежаху и подићи главу. А када опази госта, који бијаше ушао, њено лице доби такав израз као да не вјерује у стварност госта, већ га држи за визију.

Међутим то трајаше само један тренутак, одмах видје да је пред њом живо створење, скочи и — загрлише се.

„Лидија!“

„Варја!“

„Откуд ти овдје?“

„Врло просто; спремих се и дођох амо!“

„Јеси ли ту већ дуго?“

„Три дана.“

„Како је досадно.“

„Да, ти ми нијеси дала своју нову адресу. Дознадох је од Мурошкиних, кад их ономад случајно сретох.“

„Па причај . . .“

И тако даље. Бијаше много питања и објашњења. И у Москви се свашта дешава, а за четири мјесеца ваљда се когод родио, умро, оженио и слично томе. А Лидија Ивановна-Арски долази директно из Москве, међутим Варвара Петровна - Рошчин живи већ четири мјесеца у Паризу. Кад човјек помисли да су добре пријатељице и да обје радо ћаскају, појмљиво је, да им није недостајало за два часа предмета за разговор и да је још много остало неиспричано.

„Али знаш ли“, рече госпођица Арски, да сам дошла теби мало и од свог користољубља . . .

„Како то?“

„Ја се не умијем наћи у Паризу, а морам којешта купити. С тога хоћеш ли поћи самном по трговинама.

„Сад одмах?“ упита госпођица Рошчин скоро поплашено.

„Да, сада! Одмах!“

„Не могу . . . Зар не видиш? И ово је журно!“

Она показа погледом на свеску и дебеле књиге, које отворене лежаху на столу.

„Шта је то?“

Она не разумијеваше ништа од тога. Њена пријатељица посматраше је смијешећи се, не хтједе јој објаснити, хотећи је очевидно љутити. Госпођица Арски склопи свеску и посматраше књиге.

„Али за име Божије, шта је то? Ја ништа не разумијем“.

Госпођица Рошчин се слатко смијаше.

„То је — Санкритски језик!“ објасни јој смијешећи се. „Шта — а? Ти учиш Санкритски? Ти? Не, ти се шалиш.“

„Не, не, увјеравам те . . .“

Могао би човјек помислити, да си се у каквог филолога заљубила те хоћеш да му се допаднеш . . -“

„О, не никако! Учим . . . како ћу да ти речем... из два разлога: из слабости карактера и из великодушности.“

„Гледај само! Ту сам радознала! Из слабости карактера и разумијем, али из великодушности — никако . . .“

„Но, слушај, причаћу ти како је било. Ти знаш, да сам ја у Париз дошла без утврђених намјера. Просто хтјела сам да се разонодим послије дванаестогодишњег рада као учитељица. Рачунала сам на то, да ће моје насљедство, живећи скромно, истрајати за шест година и тада ћу опет отићи кући и живјети од свог рада. Али када се амо дође, почиње се ма шта „посјећивати“. Тада се и ја латих тога занимања. Иђах често у позориште, по продавницама и ако скоро ништа не куповах, зато што ми строго забрањиваше буџет; лутах по музеумима, али увијек осјећах, да то није оно право; вукло ме је нешто на другу страну... Стога одлучих да што студирам и отпочех да посећујем Сорбону. Слушала сам једнога професора, другог, трећег — и предавања ме занимаху. По нека посјећивах само двапут, понека ми пак привукоше пажњу и ја их још и сада слушам. Једном ми паде на ум необична мисао, да слушам једно предавање о Санкритској граматици. Ја, као и ти и сви људи „средњег образовања“, чула сам за тај језик, али моје знање бијаше тако оскудно и збркано, да не имађах праву представу о њему. Све, што сам о њему знала, бјеше, да је то врло стари језик, којим сигурно нико није говорио, а којим је неколико књига написано; да се много филолози на њега позивају и да од њега воде порекло сви европски језици. Стога хтједох да нешто више о њему дознам, или да видим, какви људи слушају ово предавање. Кога може занимати језик, којим се никад није говорило? Стога још једном разгледах од колико до колико је објављено предавање и одох тамо.

Када уђох у слушаоницу, застадох на прагу. Можда сам погријешила број (слушаонице)? Не, тачан је број. Ту је било пуно редова клупа, али све бјеху празне. Па заиста сам превидјела. Или можда није још вријеме и ја сам сувише рано дошла. Већ бијах у намјери љутито да одем, када се од једном иза једне велике, црне табле указа једна необична прилика: један мали, мршав, боље рећи суви човјечуљак у широком фраку са необично дугим скутима, са сјајном, полираном главом и брижљиво обријаним лицем, које бијаше са пуно бора, да чим га видјех, помислих одмах на сукно што се зове „Хармонија“.

„О, Madame, Madame!“ узвикну он радосно дође нагло мени и пружи ми обје руке: „хоћете заиста да одете? Ви сте сигурно мислили, да ја нијесам овдје... Али ја сам ту, заиста ту сам ја! Молим . . . Зар нећете сјести . . . И сад ћемо отпочети предавање . . .“

Признајем, да сам била мало збуњена и сметена. Нијесам одмах могла себи разјаснити, шта то значи. Један мали човјек у дугом фраку, очигледно врло стар; скочи иза табле; празна слушаоница; радује се моме доласку; моли ме да останем, сједнем; пријети, да ће почети предавање и боји се, да не одем. Шта ће то да значи?

Скоро механично сједох на једну клупу; морала сам изгледати врло чудновато, јер се он труђаше, да ми објасни како стоји ствар.

„Врло је добро, што госпођица жели да слуша мој предмет. Врло мало њих хоће да га слушају, врло мало, као што видите . . . Моје знање је — за мало њих а то је у толико боље . . . Ја имам само једног сталног слушаоца, али тај живи врло далеко одавде, он живи у Saint-Cluod-у и долази у Париз свега једанпут у двије недјеље и ако сам ја дужан да држим предавање сваке недјеље. Дакле, отпочнимо! Одмах ћете се увјерити милостива госпођице, да је мој предмет веома интересантан . . . Али, почнимо! . . .“

Он оде на катедру, сједе на столицу и отпоче: „Madame, ми смо, разумије се, далеко одмакли, пошто почињемо наш курс већ у октобру, али с погледом, да сте Ви сад први пут овдје, пробаћемо да Вас укратко обавијестимо о елементарним основама нашег предмета. Санкритски језик . . .

И тако даље, и тако даље. Стари господин говораше ватрено, врло глатко и течно а при том тако гласно, као да не зна, да је аудиторија празна; он се напротив трудио да говори тако, да се његове ријечи могу разумјети и у посљедњој клупи. Ја сам наравно мислила много више о моме чудноватом положају, него што га слушам и ако га исто вријеме гледах пажљиво и не скидах очију с њега. Он бјеше све живљи, устаде, сиђе с катедре, писаше нешто по табли, дође мени питаше ме, да ли ми је све потпуно јасно што предаје, и ако бих ја рекла да није, поновио би он своје објашњења.

(Свршиће се.)

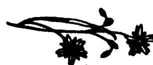

Мртва уста не говоре.

Артур Шницлер.

Није могао више сједити мирно у колима; изађе и шеташе се по улици. Мрак је већ био пао; и оно мало фењера, који су требали освјетљавати ту споредну улицу, нијесу били запаљени. Киша је престала падати; калдрмисани дио улице био је већ скоро сув; али је зато на некалдрмисаном дијелу било велико блато. Чудновато је, мишљаше Франц, човјек би помислио као да није у главној вароши, неколико корака од пратерове улице; већ да је у некој забаченој варошици Мађарске. Али ипак — овдје је човјек сигурнији; овдје се не може видјети ниједан од њених познаника. Погледа на сат.... седам — а већ се спустио мрак. Јесен је ове године рано почела. И та проклета олујина.

Подиже јаку и шеташе се већим корацима. Прозори на фењерима затресоше се. Још пола сата, рече у себи, па онда могу ићи. Ах — ја бих већ хтио да је прошло то пола сата. Затим стаде на ћошку; ту је могао да види и једну и другу улицу, одакле је она могла доћи.

Да, данас ће доћи, мишљаше он, дохвативши шешир, који му је вјетар скинуо с главе. — Петак — данас је професорска сједница — данас ће она моћи отићи и моћи ће чак још и дуже остати..... Он је чуо звоњење трамваја, а истовремено је звонила и Непомучка црква, која је била у близини. Улица мало оживље, неколико људи прође поред њега: већином, тако се бар њему учинило, били су то момци из разних дућана, који су затварали у седам сати. Сви су ишли врло брзо. Нико није обраћао пажњу на њега; само неколико дјевојака погледаше га радознало. — Ево, сад му се приближује једна позната прилика. Он јој пође у сусрет. Без кола? Мишљаше он. Зар је то она?

Да, то је била она; опазивши га, убрза своје кораке.

„Зар пјеше?“ рече он.

„Изашла сам из кола још код Карловог позоришта. Мислим, да сам се већ једанпут возила са истим кочијашем.“

Један човјек прође поред њих и погледа госпођу. Младић га посматраше оштро, може се чак рећи пријетећи; и човјек оде брзо даље. Госпођа гледаше за њим. „Ко је то био?“ — запита она бојажљиво.

„Не познајем га. Овдје нема никог познатог, не бој се ни најмање. — Али хајде само брзо, ипак је боље да уђемо у кола.“

„Јесу ли то твоја кола?“

„Да.“ —

„Отворена?“ —

„Кад сам узео кола, прије један сат, било је још лијепо вријеме.“

Они се пожурише: млада госпођа уђе у кола. „Кочијашу“, рече младић.

„Та гдје је?“ Запита млада госпођа.

Франц погледа унаоколо. „То је баш чудновато“, рече он, „нема га нигје.“

„За Бога!“ узвикну она тихо.

„Причекај само мало, злато моје; он је зацијело овдје.“ Младић отвори врата кафанице, која је била ту у близини; поред једног стола са још неколицином сједио је кочијаш, који устаде брзо.

„Одмах, поштовани господине“ — рече и попи чашу вина, која је била пред њим.

„Та шта је вама пало на памет?“

„Молим, ваша милости, ја сам опет овдје.“ Он се пожури, несигурним корацима, колима. „Куда ћемо тјерати, ваша милости?“

„У Пратер —.“

И младић уђе у кола. Млада се госпођа сасвим скучи у један крај, испод крова који је био подигнут.

Франц дохвати обје њене руке. Она остаде непомична. — „Зар нећеш да ми кажеш ни добро вече?“

„Молим те, остави ме још који тренутак, не могу ни да дишем.“

Младић се наслони у други крај кола. Обоје ћутаху неколико тренутака. Кола су већ ушла у Пратерову улицу, прошла су поред Тегетофовог споменика, и сада су ишла широком алејом. Одједном обгрли Ема свога драгана. Он скину лагано црни вео, који га је још одвајао од њених усана, и пољуби је страсно.

„И ево, сад сам напошљетку опет код тебе“ — рече она.

„Знаш ли, колико се дуго нијесмо видјели?“

„Од недјеље.“

„Да, и то само из далека.“

„Како? Па ти си био код нас.“

„Но, та да... код вас. Ах, то не може више ићи тако даље.“

„Вама нећу доћи никад више.“

„Али шта је теби?“

„Једна су кола прошла поред нас.“

„Не бој се, злато моје, људи, који се возе данас овуда зацијело не воде рачуна о нама.“

„То вјерујем. Али случајно може ко погледати унутра.“

„Та не може нас познати.“

„Молим те, да се возимо на другу страну.“

„Како год ти хоћеш.“

Он зовну кочијаша, који изгледаше као да није чуо. Он се диже и дирну га руком. Кочијаш се окрете.

„Окрените кола. И зашто бијете толико коње? Та нама се не жури, чује те ли? Возите... Знате, у алеју, која води мосту.“

„Мосту?“

„Да, али не тјерајте толико....“

„Али молим, господине, не тјерам ја коње да толико јуре, олујина је томе крива.“

„Ах, глупости, каква олујина.“ И Франц опет сједе.

Кочијаш окрете кола. Они су се возили назад.

„Зашто те јуче нијесам видјела?“ питаше она.

„Та откуд сам могао?“....

„Зар нијеси и ти био позван код моје сестре?“

„Тако!.... “

„Што нијеси дошао?“

„Јер не могу никако трпјети да сам с тобом међу другим људима не, никада више!

Она слеже раменима.

„Та гдје смо ми?“ Запита она.

„Идемо Дунаву“, рече Франц, „ми смо на путу ка мосту. Ту нема никог познатог.“

„Кола се ужасно тресу.“

„Да, сад смо опет на калдрми.“

„Што вијугамо толико?“

„Чини ти се само. Прозори се толико тресу, јер олујина. —“

Али и њему се учини као да се кола и сувише тресу, и више но што је потребно. Он не хтједе ништа да каже, да је не би још више поплашио.

„Емо, ја имам данас много и озбиљно да с тобом говорим.“

„Онда почни одмах; јер у девет морам бити код куће.“

„Али Боже, шта је то?...“ узвикну она. Кола су ишла по трамвајској прузи, и сада, кад је кочијаш хтио скренути на другу страну, кола се много искривише, и на први поглед изгледало је као да ће се преврнути. Франц дохвати кочијаша за капут. „Зауставите!“, довикну му он. „Та ви сте пијани.“

Кочијаш с муком заустави коње.

„Али, господине...“

„Хајде, Ема, да сиђемо овдје.“

„Гдје смо?“

„Близу моста. Не дува више много. Хајдемо мало пјешке. И онако не можемо лијепо разговарати за вријеме вожње.“

Ема спусти вео и пође за њим.

„И ти велиш да не дува?“

Он је узе под руку. „Вози за нама“, довикну он кочијашу. Корачали су напријед. И док нијесу дошли на мост, нијесу ништа говорили; а када су већ приспјели на мост, и чули под ногама жуборење воде, застадоше. Свуд наоколо мрак. Широка ријека жуборила је под њиним ногама, у даљини се могла видјети црвена свјетлост, која се огледаше у глаткој површини воде. Сад им се учини као да чују потмуо тресак који се све више приближавао; и нехотице погледаше обоје онамо гдје су се свијетлили црвени фењери; воз је пројурио поред њих. Тресак се све више губио, све се умири; само је вјетар почео јаче дувати.

Послије дугог ћутања рече Франц: „Треба да идемо одавде!

„Наравно“, одговори тихо Ема.

„Ми би требали ићи,“ рече живо Франц, „сасвим да одемо, сасвим“....

„Али то не иде.“

„Не иде..... јер смо плашљиви.“

А моје дијете?

„Он би ти га оставио, у то сам убијеђен.“

„А како? запита она тихо....“ Зар кришом да побјегнемо?“

„Не, никако, не. Ти немаш ништа друго радити, но му казати да не можеш више живјети с њим, јер другога волиш.“

„Јеси ли ти при себи?“

„Ако хоћеш могу и сам то да му кажем.“

„То не смијеш урадити.

Он јој је хтио погледати у очи; али у мраку није могао ништа друго видјети, до.... да је дигла главу и да га је по својој прилици посматрала.

Он ћуташе неколико тренутака. Тада рече мирно: „Не бој' се, ја то нећу учинити.“

Приближише се другој обали.

„Зар не чујеш ништа?“ рече она. Шта је то?“

„Топот се чује с оне стране“, рече он.

Лагано се приближаваше из помрчине нека мала, црвена свјетлост. Кроз неколико тренутака могли су опазити да су то биле неке сеоске таљиге; али нијесу могли видјети да ли се ко на њима вози. Тек кад су се сасвим таљиге приближиле, могли су примијетити на њима једног сељака, који је баш палио лулу. Кола се мимоиђоше. Тада се опет све умири, и они нијесу ништа више чули до потмуло котрљање точкова са њиних кола, која су неколико корака била удаљена од њих. Мост се благо нагињао другој обали, Они су видјели како се улица, која је пред њима, губила у помрчини. И с лијеве и десне стране под њима је бездан.

Послије дугог ћутања рече Франц: „Дакле посљедњи пут...“

„Шта?“ запита забринуто Ема.

„— Да смо заједно. Остани код њега. Ја ти кажем збогом.“

„Говориш ли озбиљно?“

„Сасвим.“

„Видиш, ти си онај, који нам квариш и оно мало времена што имамо; а не ја!“

„Да, да, ти имаш право,“ рече Франц „хајде, да се вратимо натраг.“

Она га јаче стеже за руку. „Не,“ рече она умиљато, „сад нећу. Нећу сад само онако да отидем.“

Она га притиште себи, и пољуби га страсно. „Та гдје би отишли,“ упита она послије, „кад би се тако даље возили?“

„Приспјели би у Праг, злато моје.“

„Тако далеко не,“ рече она смијући се „али још мало даље ипак би могли, ако ти хоћеш.“ Она показа у помрчину.

„Хе, кочијашу!“ рече Франц, али он не чу.

Франц повика: „Та зауставите!“

Кола су ишла све даље. Франц потрча за њима. У том опази, да кочијаш спава. Довикнувши кочијашу: „Хоћемо још мало даље да се возимо — право овим путем — разумијеш ли? —“ пробуди га он.

„Добро.... поштовани господине“....

Ема уђе у кола; а за њом и Франц. Кочијаш силно удари коње, и ови појурише. И док су се кола тресла, држали су се они у колима чврсто загрљени.

„Зар није и овако добро“, шапну она њему, и пољуби га страсно. У том јој се тренутку учини као да су се кола издигла — она осјети да је избачена из кола, хтјела је за нешто да се дохвати, али ништа

није било поред ње: учини јој се као да се неколико пута окренула у ваздуху, тако да је морала затворити очи — и одједном осјети да је на поду, и настаде непријатна тишина, као да је сасвим одвојена од осталог свијета. Тада је чула разно ломљење: жуборење и ударање коњских копита, који су свакако били сасвим поред ње, тихо јецање; али ништа није могла видјети. Сада се врло уплаши; узвикну; и њен се страх још увећа, јер није чула свој врисак. Она је већ могла појмити шта се десило: кола су на нешто ударила, по свој прилици на неки камен, преврнула се, и она је била избачена из њих. Али гдје је он? била је њена прва мисао. И она изрече његово име. Чула је свој глас, до душе сасвим тихо, али ипак, она га је чула. Одговора није добила. Покуша да устане.

Успје у толико, да је могла сјести на под, и пипајући рукама око себе, осјети човјечије тијело, које је лежало поред ње. Сад је кроз мрак могла видјети, Франц је лежао поред ње сасвим непомично. Она опружи руку још више и осјети неку топлу течност, која је клизила низ његову главу. Дах јој се заустави. Крв...? Шта ли се десило? Франц је био рањен и у несвијести. А кочијаш — та гдје је био он? Она га викну неколико пута; али не доби одговор. Још је увијек сједила на поду. Мени се ништа није десило, мишљаше она, ма да ју је све бољело. Шта да радим, шта да радим.... та није могуће, да се мени није ништа десило. „Франце!" викну она. Један глас одговори: „Та гдје сте поштована госпођице, гдје је милостиви господин? Та ништа се није десило. Причекајте, госпођице, ја ћу запалити фењер како би могли што видјети. Не знам, шта је данас коњима. Ја нијесам крив, тако ми части.... удариле су у дрво, те проклете животиње."

Ма да ју је све бољело, Ема ипак устаде, и што се кочијашу ништа није десило умири је мало. Она чу, како је отворио фењере, и како је неколико пута креснуо жижицом. Са зебњом у души чекала је на свјетлост. Али се не усуди Франца још једанпут дотакнути, који је одмах поред ње на поду лежао; она мишљаше: кад се ништа не види, изгледа све страшније; у њега су зацијело отворене очи.... неће бити ништа опасно.

Са лијева се појави слаба свјетлост. Она опази кола, која су била мало нагнута као да им је један точак сломљен. Коњи су стајали сасвим мирно. Свјетлост се приближаваше; њени зраци пређоше преко неког камења; затим се изгубише у некој рупи, онда пређоше преко Францевих нога, Францевог тијела, освијетлише Францево лице и зауставише се на њему. Кочијаш је метнуо фењер не под; баш поред Францеве главе. Ема клече на кољена и њој се учини као да њено срце престаде куцати, када спази његово лице. Оно је било блиједо, очи пола отворене, тако да се видјела само бјелина на њима. Из десног слијепог ока капала је лагано крв и губила се испод бијеле јаке. Са доње вилице било је избијено неколико зуба. „Та није могуће!" Рече плашљиво Ема.

Кочијаш клече, и посматраше укочено рањеника. Тада дохвати рукама његову главу и диже је у вис. „Шта радите?" Узвикну угушеним гласом Ема; и уплаши се пред том главом.

„Поштована госпођице, чини ми се, десила се велика несрећа."

„Није истина," рече Ема. „То не може бити. Зар се вама што десило? И мени...."

Кочијаш положи опет лагано рањеникову главу — у Емино крило. Она дрхташе. „Кад би само неко дошао.... да је онај сељак на таљигама само четврт часа доцније овуда прошао...."

„Шта сад да радимо?" рече Ема.

„Да, госпођице, да кола нијесу сломљена... али таква као што су сада... Морамо чекати, док неко не прође." Он још даље говораше; али Ема није могла разабрати шта је хтио рећи; међутим јој је било, као да долази до свијести, па је знала, шта је требало чинити.

„Колико има до оближњих кућа?" упита она.

„То није далеко, госпођице, ту је одмах Јозефсланд . . . . Ми би морали видјети куће, да је дан, за пет минута могли би доћи до њих."

„Идите, и доведите људе, ја ћу остати овдје."

„Да, госпођице, али ја мислим да је боље причекати док неко не прође овуда; та ми смо на друму, и —"

„Било би доцкан, онда би могло већ бити доцкан. Нама треба доктор."

Кочијаш погледа рањениково лице, па онда и Ему.

„То ви не можете знати," — рече Ема, „а ни ја."

„Да госпођице, али гдје ћу сада наћи доктора у Јозефсланду?"

„Нека отиде оданде неко у варош и —"

„Госпођице, знате шта! Они имају можда телефон; тада би могли телефоном звати друштво за спасавање, да дође овамо."

„Да то је најбоље! Идите само, трчите, за име Божје! И доведите овамо људе.... и.... и.... молим Вас, идите само, та шта радите још овдје?"

Кочијаш погледа блиједо лице које је сада било на Емином крилу. „Ни друштво за спасавање, ни доктор, неће више помоћи."

„Идите! За име Божије! Идите!"

„Идем — само да се нећете поплашити госпођице, овдје у помрчини." И он брзо оде друмом. „И то је била идеја, у сред ноћи возити се по оваквом друму...."

(Наставиће се.)

Ускрснуће талијанских жена.

A. P. Irby.

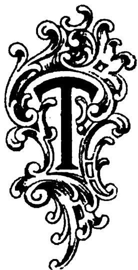

Талијанске жене, из свију крајева Италије, састале су се да претресу предмете, који се односе на опште добро; нарочито о удјелу жена у садашњем, општем прогресу.

Тај састанак држан је у Риму од 23.—30. априла. Власти су учиниле све могуће олакшице за обдржавање овог конгреса. Министар за грађевине уступио је, за тај циљ, много соба у судској палачи. Подвоз на жељезницама дозвољен је уз снижене цијене. На конгресу су били заступљени сви сталежи, од краљице Јелене, која је присуствовала отворењу конгреса у славном „Campidoglio", до раденичких жена, које су држале говоре и учествовале у расправљању.

Циљ је конгреса као што у програму стоји:

Да се покрене живља измјена мисли и предлога за морални, правни и економски положај жена. Да се буди и јача свијест о њиховим дужностима и њиховим правима, да би могле допринијети добру породице и народа.

Мисао о конгресу потекла је од друштва „Consigli Nazionali", које у Италији већ ради десет година. То је дио друштва „International Conncil", које је основано у Вашингтону 1888. год. Сад постоје 24 такова друштва на разним странама свијета. Њихов мото је оно златно правило: „Чини другоме оно, што си рад да теби други чини", које стоји написано на значкама чланова тијех друштава. Чланови су тијех друштава жене свију положаја и сталежа друштвених. У њима имају удјела и мушкарци. Савез ових друштава не припада ни једној, посебној партији, нити, искључиво, и једној цркви или секти. Поједини чланови држе се свога политичкога или религијског увјерења у узајамном настојању за највишим моралним и социјалним идеалима.

Позивом краљице-матере Маргарете, која је прва у сваком добром дјелу, проучене су многе добротворне установе, приватне и јавне, по цијелој Италији и то са гледишта заједничког и савезног дјеловања. Резултат тога испитивања био је множина извјештаја, који су се претресали на конгресу у главном граду.

Идеја и начело о законској и социјалној једнакости обадва спола, као и признање морала за један и други спол, превлађивали су на конгресу.

Указивано је на специјалне тачке неправде и споменути параграфи у „закону", којима су те неправде узакоњене.

Тужне ствари нашле су овдје одушка са јасноћом у изразу и директношћу, што је изазвало горке примједбе, но што је оправдано апсолутном истинитошћу факата и потребом излагања, да би се то зло уклонило. Није то рат између сполова, јер Тенисон вели: „Женска ствар је и мушка, заједно се дижу, заједно падају".

Да у Италији има много мушкараца, који то увиђају, доказ је њихова велика сарадња у женском покрету. Најбољи мушкарци и најбоље жене у Италији воде заједнички рат против зла. И једни и други увјерени су да је то лажна стидљивост и морални кукавичлук, који прикрива порок и његове пошљедице у регионима мрака, које заштићавамо на самом свом прагу. Но, нек нико не проучава ову врсту предмета, осим ако има чисту и праву намјеру пречишћавања и лијечења.

Дивно уређење рада на конгресу, потпомогли су мушкарци, који су стекли искуства у јавном животу. Сарадњом швајцарских и других страних дама, које су удате у Италији и којима су таки састанци познати од куће, те су са својим талијанским сестрама заузеле важна мјеста у разним секцијама и одборима, потпомогнут је такођер рад конгреса. У суштини конгрес је женски, талијански, народни. Контеса Спалети Распони из Ломбардије била је врло способна и подесна предсједница; неуморна у свом тешком послу, који је извела, за чудо, успјешно. Није била лака ствар одржати ток рада у истакнутом правцу. Између многих, које се нијесу могле одржати у дисциплини, пала ми је у очи једна, која није била родом Талијанка и која се просто у свашта уплетала и свагдје имала нешто да каже. Предсједничине учтиве опомене и давање знака били су од мале фајде. Тешко је било спријечити и непрестано пролажење преко собе. Тако је било и бескрајно ћеретање беспослених и љубопитљивих лица, због којих је њезино звоно узалуд звонило. Више их је пута морала преклињати, да читав конгрес не преокрену у обичну, јавну променаду.

Првих дана конгреса био је допуштен публици улазак уз улазницу од једног франка. Но, толико се нагомилало свијета, да је послије био дозвољен улазак само уз улазнину од десет франака.

Нијесам могла да не примијетим у гомили претјераност и рђав укус у одијевању. Све се то киптило од претрпаности у хаљинама. Метар високи шешири, окружени напуњеним птицама и другим животињама са хрпом шареног, вјештачког цвијећа: црвеног пурпурног и жутог! Праве куле вавилонске, усађене на врх главе са башчама и менажеријама вавилонским! Така је данашња европска мода! Хаљина је израз душе — недостатка врлине карактера и тона, који превлађује у друштву.

И ако је било много комешања и публици, ипак је превлађивао ред међу раденицама конгреса. Учтивост се узимала нарочито у обзир. За цијело вријеме у говору и расправљању одржан је добар тон. Но, дописи, којима су киптиле дневне новине, били су често жестоки у тону и изразу и неслагање у мишљењу често се изметало у личне нападе.

Рад конгреса био је подијељен у ове секције:

1. Настава и васпитање.
2. Права и морал.
3. Литература и вјештина.
4. Хигијена.
5. Емиграција
6. Доброчинство и брига за старост.

Предмети разних секција претресани су у посебним просторијама од 9—12 сати. Послије подне скупљали су се сви у једној великој сали, гдје су читани важни говори и водиле се дискусије. Говори су били предуги и многобројни; дискусије често растргане и нијесу се увијек односиле на ствар. То је обична погрјешка свију друштвених састанака свукуда. Талијани су више разговорни него логични. Уживају у бујности свога језика, што је израз народне душе, те смета краткоћи и језгровитости. Но, у тосканским школама и у дјелима најбољих писаца, као језгровитост великог тосканског пјесника призната је као образац и црта највеће литерарне вјештине.

Напредак у просвјети у главним градовима Италије произвео је овај женски покрет, који би могла назвати, сјећајући се Викторије Колоне и других из прошлих времена, ускрснућем талијанских жена. Прије неколико година, универзитет у Риму отворио је своја врата за жене као и за мушкарце, дајући им исти степен образованости и ранга на универзитету. Тако н. пр. Тереза Лабриола, родом Римљанка, докторица права, која је предсједавала у секцији II. на овом конгресу, била је прошле године предавачица на универзитету мушкињу и женскињу заједно. Казивали су ми да су се млади штуденти спремали да је исмију, али она је својим тактом и озбиљношћу, знала одржати достојанство катедре и ред у разреду.

Докторица Монтесори, која заузима катедру за патологију на универзитету, предсједавала је у секцији за хигијену. Она је снажно заступала потребу посебне наставе из физиологије у школи. Та би настава требала почети поуком о биљу и животињама, а отуд прелазити на законе човјечијег тијела. Многе су жене заступале мишљење: да се та грана наставе не уводи у школу, него да је дјеца примају од матера или од учитеља код куће.

У здравственом одјељењу расправљало се много о општем ширењу туберкулозе. Драгоцјен говор држао је један медицински професор, износећи нашљедне резултате ове болести и наглашавајући систематско проучавање као што ради „Office Antituberculaire“ у Паризу. Истицао је спрјечавање ове болести као једну од главних женских дужности. Жао ми је што морам рећи да је ова секција била слабо посијећена, пошто у народу, у опште, није будна свијест о потреби чистоће у становима, здравој храни ни о слабој заради и жалосној дијети сиромаха. Истицала се потреба лекција из хигијене у школама; да се шкодљивост алкохолног пића објашњава и да се редовно одржавају љекарске инспекције у школама.

О емиграцији се расправљало са више тачака гледишта. Као најважнија била је: Узроци тога исељавања у велико. Неколико стотина хиљада људи, жена и дјеце остављају Италију сваке године. У многим јужним крајевима само старци и немоћни остају са женама и дјецом. Ја ћу само напоменути велику нужду и невољу, на које указују разна саопштења помоћних друштава, оних, који су оставили или хоће да оставе своју домовину, тражећи туђе земље и борећи се са тешкоћама непознатог језика. Талијански емигранти! Како су то познате и обичне ријечи! Но мало се зна о њиховој невољи. Њихове колоније у Енглеској врло су повољно описане у неким скорашњим енглеским новинама. Али страшни су извјештаји изнесени на конгресу о моралном стању ових емиграната у другим земљама. Предлагало се да се оснује уред за обавјештавање и кореспонденцију, да би се одржала веза између емиграната и њихових породица код куће. Да се организују друштва, која већ постоје у Италији, а нарочито да се побрине о васпитању дјеце.

Између предмета, који се односе на индустријалну вјештину, расправљала је о кројењу хаљина Роза Бенони, главна швала у кући Харт у Милану. Она је позивала талијанске даме да усвоје право народно одијело, које би се могло конбинирати од сеоских костима и старих модела са орнаментима са класичних мустара. Осуђивала је мајмунисање у најновијој француској моди и трошење милиона по страним радњама, који би се могли потрошити за домаћу индустрију. Кажу да се сваки дан појављивала у другом предложеном народном одијелу. Жалим што нијесам видјела то интересантно одијело, које тешко да ће икад доћи у општу употребу.

У одјељењу за просвјету и наставу живо се и много расправљало. Жене су позиване да, сваком приликом, настоје да се приведу у дјело постојећи закони о облигатном поласку школе. Аналфабетизам је у Италији, нарочито у јужним крајевима, један од главних узрока општег сиромаштва и немоћи. Предлагало се оснивање покретних књижница са чистом и здравом лектиром за народ. Дио те књижнице нарочито да се одреди за школску дјецу, те да стоји под пажњом школског управитеља.

Добро је назначено да прибављање чисте и здраве лектире вриједи за опорављање моралнога тона исто као и чист ваздух за опорављање физичког здравља. Жалосно је и мислити о поквареним и јефтиним књигама и новинама, што читање претвара у проклество умјесто у благослов. Слушала сам о некој књизи, писаној за дјецу, гдје се износе најнижи објешењаклуци и варања као примјери бистрине и оштроумности.

Питање о вјеронауци у школама врло се бурно расправљало и то са врло различитим мишљењима.

Главни резултат, до ког се дошло, био је, да тај предмет предају свештеници дотичне вјероисповијести, а да етичко обучавање буде просто објективно и помоћу илустрација. На почетку позвани су и мушкарци да гласају за или против предлога. Интересантан говор држала је сињора Сигфрид, управитељица земљорадничке школе за жене и дјецу у Нигуарди код Милана. Изнијела је потребу оснивања оваких школа по цијелој Италији.

Симпатична појава била је једна група од осам ученица, које је довела на конгрес директорица института „Марија Летиша".

У правној секцији особито се наглашавало „La recherche de la paternite", обзиром на жалосно стање непризнате незаконите дјеце, да би се у мушкараца пробудила свијест о моралној одговорности према њихову потомству.

О „Traite des blounches" говорила је мадам Берта Турин и друге. Четрдесет хиљада жена из цијелога свијета удружило се конфедеративно, да потисну ову гадну трговину, која је тако јако организована, да се та нечасна трговина води између најудаљенијих крајева и земаља, па и у оним, гдје постоје закони против проституције.

Описивани су невјероватни начини и средства, којих су се лаћали ови гадни трговци. Наглашавала се потреба посредовања власти. Жене су се умољавале да збаце са себе хипокрацију, која забацује егзистенцију таког порока и свирепости. Да предузму отворену борбу против овог зла и потпомогну у заштити залуталих и невиних жртава, те да се тражи начин да се поврате на прави пут. У материнском васпитању је главни извор чистоте. Неке приватне личности у Енглеској имале су така заклоништа — по 5—6 таких сиротих дјевојака ставили су под материнску пажњу које честите жене.

Питање о женском изборном праву намеће се природно, само по себи ради моралне једнакости спола и бољег знања женскиња о стварима, које засијецају у њихов дјелокруг. Резултат је ова изјава:

Конгрес „Belle Donne Italiane", на предлог одбора за женско изборно право, захтијева признање законитог права жена у административним и политичким изборима под истим условима као и код мушкараца. Било је много разлике у мишљењу. Добро познати аргументи за и против избијали су у Италији као и свукуд. Но, мало је изгледа да ће се доћи до тога права док год, бар већина жена, не буде боље образована и дисциплинована. Извјесно је да су жестока и смијешна поступања некојих претјераних поборница у Енглеској уназадили ту добру ствар за неизвјесно вријеме.

Рјечито и снажно одговорила је једна болничарка. Противила се уједно и удруживању болничарки. Тражило се с правом, да болничарке, као и све друге раденице, имају право на удруживање и да зарађују свој хљеб у свом звању. Показало се на жалост, искуством да и у овом звању, као и у другом, бесплатан рад дегенерише у квалитету. Плаћање не искључује силни мотив љубави, есенцију сваке истините службе.

Женско занимање било је главни предмет, и много се говорило о штетној страни занимања, што их пријечи у испуњавању домаћих дужности. Изношени су планови и предлози за подизање домова за породиље и потребну његу у њима и то све у интересу расе и подизања здравог потомства.

У секцији за литературу и вјештину заступало се мишљење о сурадњи жена у планирању и полепшавању градова и очувању талијанских споменика, вјештине и старине.

Сињора Биси Албини издавачица одличног листа »Vita feminile Italiane«, износила је, у више прилика, потребу култивирања смисла за љепоту у вјештини и литератури; здравља и веселости у младежи. Примијећује да су данашње школе мјесто за казну физичку и духовну. Није толико претовареност у наставном градиву, колико недостатак чистога ваздуха и веселости узрок слабог здравља и заморености (дјечије) код ђака. Сјећам се ове примједбе једног оштрог посматраоца, великог педагога: „Чим видим дијете потмурено и тупо, одмах знам да иде у школу". Вјештина и природа дају уживање и здравља а то се обоје занемарује. Дакле, у Италији постоји озбиљна чета жена будна и радна и њихов труд не може бити узалудан.

Напоменух само неколико од врло много предмета и говора. Многи предложени планови могли би се одмах усвојити; неки су се могли извести тек у далекој будућности а неки су неизведљиви. Но, идеали су узвишени.

„Ко циља на сунце, гађа много више него онај ко циља на дрво."

Па и кад је све речено и учињено, само се индивидуалним трудом сваког појединог члана велике људске породице, који живи правим животом у свом центру, може постићи више друштвено савршенство. Велика је одговорност, која пада на сваког појединца. Љубав је извршење закона. Љубав према Богу, то је љубав према закону. Љубав према људима је закон љубави.

Предложено је да се други конгрес талијанских жена одржи 1911. у Турину.

С енглеског: **М. Морачина.**

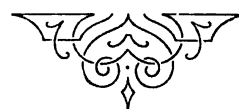

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

И у томе се огледа сродствено јединство браства и племена, што се у крвној освети гледа да убије, истина најрадије најближи рођак убичев, а ако њега не могу да укебају, пашће глава кога било његова браственика или племена.

Овај је обичај врло кратко испричан, а и врло је различит према крајевима. — Кад се пак Срби мире с католичким Малисорима, онда се не куме, него побратиме, и то на овај начин. Србин и Малисор расеку по један свој прст, смешају крв и пију, Прво ће лазнути један од породице панулог. [1])

Крвна освета мора се много блаже разумети него што се то обично чини, јер повод за убиство никад није нечастан. На пр. кад неко убије осведоченог лопова или човека, који му је сестру или кћер обешчастио, неће му убилчева породица или убилчево братство тражити главу и крвити се, него ће још рећи: „И био је никоговић". И с тим је свршено. Обично се крв зачне из сувишног частољубља, неразумевања правних односа па и из празноверице.

Као што је поступност правило у сваковрсном напредовању народном, тако исто и ублажавање бруталних мера није ишло скоком, него тихо и полако. За Дубровчане може се с правом узети да су у средњем веку били најпросвећенији међу свима Србима, и да су из њихове републике пресађиване у унутрашњост Балканског Полуострва многобројне хумане установе, технички проналасци и уљуђеност сваковрсна. Од њих је у средњем веку, године 1308 потекла и она препорука српском краљу Милутину да престане дотадашњи узус да Дубровчанин плаћа вражду (глобу за убиство) кад се догоди да Дубровчанин убије српског грађанина, и обратно: да српски грађанин плаћа глобу, ако убије Дубровчанина, него да се за убицу обострано уведе смртна казна. Ну краљ Милутин не пристане на тај предлог, изговарајући се, да неће да гази обичај својих предака, а не за то, што би жалио крв својих поданика.

Са чим се није могао да помири краљ Милутин, већ се помирио цар Душан, и у свом чувеном законику, изрично забрањује крвну освету, и заповеда да се убица преда суду. Овако су исто били човекољубиви и босанско-херцеговачки владари и трудили се да законом тиме стану на пут убиствима из освете.

[1]) Овај начин братимљења да се крв лазне и прогута врло је стар. Гнушајући се описао га је и Константин филозоф, дворски „преводилац" Високог Стевана, сина кнеза Лазара. Али и овај обичај није само наш, него је и код других народа исто тако запажен, па чак и код Кабила у северној Африци.

Благ утицај цивилизације долазио је Србима с југа из Византије и са запада преко посредника Дубровачких, поглавито из Млетака, а и даље са запада. Са најездом Турака западни пут, који је преко Херцеговине водио у Србију, брзо је зарастао у коров, да ни кириџије ни трговци ни занатлије или конзули дубровачки не пролажаху њиме. Царским путем из Цариграда преко Пловдива и Софије за Ниш и Београд долазили су само Турци, који су палили и убијали где су стигли, те замре у Србима и свако сећање на негдашње законе и уредбе. Нарави подивљаше, и Срби се опет латише примитивног расправљања размирица — крвном осветом, јер турска власт стално за сво време била је равна нули, што сведочи баш и крвна освета, која је и код Срба и других народа у њеној империји стално јача од државног закона, који постоји само на хартији.

(Наставиће се.)

Чини добро не кај се!

Народна прича из Мустапића — Звижд.

Живели човек и жена. Били су доста богати, а имали су само једног сина. Син стиже за женидбу. Отац му једанпут рече, да би требао да се ожени.

Али син рече: „Нећу се женити! Већ ако хоћеш да ми даш повише пара, па да идем у свет, да видим како живе људи." Отац му даде пара, и испрати га у свет. Дуго је ишао по свету, и све је ишао преко неких пустиња. Прешао је тако пустињама две државе. Кад зађе пустињом у трећу државу, залута из пустиње у неку шуму. Ишао је цијели дан а кад би увече, он спази неку ливаду и на њој црквицу. Приђе црквици, уђе унутра, и стаде у ћошак иза врата. На средини цркве бејаше мртвачки сандук. Поче и мрак да се хвата, док ето ти три наоружана човека уђоше у цркву. Отидоше оном мртвачком сандуку, и отклопише га. Запиташе се између себе, коме је тај мртвац највише дужан; потом онај, коме беше мртвац највише дужан, приђе мртвацу и рече: „Довде је моје" — па показа попреко груди, баш преко срца. Други рече: „Довде је моје" — показа мало ниже, преко средине трбуха. А онај трећи показа преко бедара. Такав је био обичај у тој држави, да секу дужника ако умре. Таман она три човека повадише сабље, а онај иза врата приђе њима и запита их: „Шта то радите?" — „Ништа — рекоше они — „овај нам је човек дужан, па 'оћемо да га поделимо". Он им рече: „Немојте мртвога човека

сеђи, него колико вам је дужан да вам платим." Казаше му колико је коме дужан, а он их замоли, да му сваки по неколико опрости; јер није толико пара имао. Они му понешто опросте, а он им остало исплати. Они одоше, а он оста и преноћи у цркви.

Сутра-дан се диже да иде даље. Пође оном ливадом уз некакво брдашце. Брдашце беше обрасло лепом, зеленом травом. Идући уз брдо, чује иза себе неки слаб глас; као да га неко виче: „Еј, побратиме...." Он се чињаше невешт, као и да није чуо глас. Али глас и по други пут, само мало јаче, викну: „Еј, побратиме...." Он се опет не окрете. Али трећи пут се чу глас, како врло јако викну: „Еј, побратиме, причекај ме!" Окрете се да види ко је, а отуда иде некакав човек. То је био дух онога мртваца. Кад га стиже, навали на њега да се побратиме. Пристаде овај. Онда придошлица рече: „Да будемо побратими, али овако: Што год ти рекнем да ме послушаш, а што год ми рекнеш да те послушам." Тако се и побратише. Кад изађоше на врх брда, поседаше да се одморе. Са друге стрмените стране брда иђаше оздо баба са бременом дрва на леђима, а око врата јој беше увијена велика марама. Иде баба полако, па се уједанпут, на нешто, саплете и паде. Придошлица рече: „Иди, побро, оној баби, оно је, с нама крс' и анђео, ђавоља мајка; она је сломила ногу, и не може да се дигне. Питај је: шта да ти да̂, да је излечиш; а ништа немој да узимаш, но дођи код мене!"

Оде он баби, а баба истина беше сломила ногу баш преко средине бедра. Запита је: „Шта да даш, баба, да ти излечим ногу?" Баба му рече: „Да ти дам пуну букву дуката." Он се врати побратиму и каза му то: А побратим му рече: „Иди опет, али ништа друго немој да узимаш, него тражи три дрвцета, што их она носи у оној марами око врата." Оде он па је опет запита: „Шта да даш, баба, па да те излечим?" — „Да ти дам две букве дуката." — „Нећу, баба, то, но да ми даш та три дрвцета из мараме." Баба не хте, а он се врати побратиму. Побратим му опет рече: „И по трећи пут иди; њој је нога сломљена и мора ти дати, иначе ће ту умрети. Оде он и по трећи пут и рече јој: „Дај, баба, три дрвцета, па да те излечим; видиш да ћеш умрети. Баба немаде куд, но извади из мараме три дрвцета, и даде му их. Оде он одма побратиму. Побратим га запита: „Јесу ли то та три дрвцета?" — „Јесу" — рече он. — „Дај их овамо! а сад узми ово!" — а ништа му у руку не метну, већ само намаза по средини длана неком машћу —, „па баби протрљај ногу, и биће здрава." Оде он, и оном руком протрља преломљену ногу. Нога одма' оздрави као што је и пре била, и баба се диже. Он се врати побратиму, и пођоше даље. Ишли су неко време кроз шуму, па изађоше на један пропланак. Тада он духу рече: „Ја сам много гладан." Дух му одговори. „Претрпи се мало!" — па погледа у небо, и виде лабуда како лети; узе једно од оних дрваца, и ма'ну руком према лабуду. Лабуд се оног часа стрмоглави, и паде пред њих. Како лабуд паде, дух заповеди ономе што је пошао по свету, да осече лабудово десно крило. Одсече га онај, и даде му га. Обојица пођу даље, и ускоро из шуме спазе светлост; била је то нека варошица. Стигну они у варошицу. У њој беху све радње и каване позатваране. На више су места лупали, док их најзад каванџија не пусти у своју малу каваницу, да се ту мало заложе и одморе.

(Наставиће се.)

Листак.

Нове књиге и листови.

Мали Зборник Молитава побожним, православним, српским Христијанима. Приредио Васа Витојевић, школски управитељ. Штампарија Јован Пуљо у Земуну 1908. Цијена ?.

Организација српских трговаца и занатлија. Прештампано из „Трговачких Новина". Нови Сад, издање „Српског Трговачког Удружења". Штампарија Ђорђа Ивковића у Новом Саду 1908. Цијена 20 потура.

„Бродарски гласник". Власник Мих. Д. Глигоријевић, уредник Борив. С. Лазаревић. Излази двапут мјесечно у Београду од 15. маја као гласник „Бродарског Друштва". Годишња претплата за Србију 6, а за друге земље 10 динара.

Човек и етички принципи. Написао Драг. Ђ. Петровић. учитељ. Јагодина: Први српски штампарски завод Гутемберг Браће П. Стефановића и Милошевића 1908. Цијена 50 п. дин.

Мала Библиотека св. 150. Уредник Ристо Кисић. Власник. Издавачка књижарница Пахера и Кисића. Година X. 1908. Број XII. Алекса Шантић: Под маглом, слика из горње Херцеговине. Цијена 24 потуре, а претплата библиотеци 8 К.

Крста Миладиновећ: Песме. Нови Сад, штампарија Д. Д. Браника 1908. Цијена 50 пот.

Славјанскаја Извјестија, журнал Славјанскаво Благотворителнаво Обшчества в Сан-Петербургје. Н. 8 Виходит восем (8) раз в год. Шестој год. издания. Ово је врло лијеп свесловенски лист, који доноси доста ствари и о Србима, а и превода српских. У овом броју има диван чланак од И. Александрова „Аустријски притисак у Босни и Херцеговини" и оцјена књиге гђе Јелице Беловић-Беранџиковске „Српски народни вез и текстилна орнаментика", од истога писца.

Миладин Крстоношић: Из две лирике II. свеска. Нови Сад, парна штампарија Ђорђа Ивковића 1908. Цијена 50 потура.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 16. САРАЈЕВО, 10. јуна 1908. Год. XXIII.

Милорад Гавриловић.

И глумац је умјетник. И он као и пјесник, композитор, вајар, сликар мора имати нечега одређенога и свога. И ако он носи туђу ријеч, и ако он живи туђим страстима, и ако он из себе не даје свој, већ у себе прима туђи свијет, опет он ствара. Само то, што он ствара, дешава се, ту је, постоји, представља догађај, који је нераздвојан од њега, његове појаве, глумца, и који (догађај) живи само у посматрачима. Смрт глумца јесте и смрт његове умјетности. Нестанком његовим спушта се и набира завјеса заборава на његова дјела. Послије тога он живи као прича, која се губи са пошљедњим његовим гледаоцем.

Глумац у животу има да рачуна само са публиком, којој преставља друге, и то собом, својим обликом, својим покретима, својом радњом. Њему је пало у дио да оживљавајући прикаже човјека у свима наравима и у свима временима. Човјека, и његово вријеме да доведе ту, пред нас, своје гледаоце, то је посао глумца.

Значај његов одређује друштво.. Отуд и глумац може бити мјерило за развијеност једне средине, једног нараштаја (од прилике исто онако, као што су за ум и способност дипломата мјерило бајонети).

Значај глуме одређује друштво. Али шта она, та глумачка умјетност казује, може се видјети и из једне обичне предпоставке: шта би било да ње нема, да је никад није ни било, а свега другог да јесте? Да, шта би било? И ако тражење одговора на ово, као и на питање: шта би било да нема таласања ваздуха, вјетра? — не би био узалудан посао, ми ћемо се задовољити на осјенчавању самог одговора. Да нема глуме, драма, један најтежи и најјачи акценат људскога ума, остала би мирна, неизведена, са увијек истим и хладним тоном као поглед у статуе. Умрло доба и живи људи не би имали своје огледало гдје се најбоље виде. И док пјесник пјесмама, музичар тоновима, вајар камену даје све, дотле глумац даје све својим гледаоцима. И док производи других умјетника остају и живе послије њих, у времену, дотле оно што створи глумац живи само с њим. И док друге умјетнике врло често у животу прати игнорисање, дотле глумца прате вијенци, признање и аплаузи. И док другим умјетницима послије смрти благодарни људи подижу статуе, хладне као и њихова мртва тијела, глумцима пружају цијелог им живота клицања, бурна као и њихов живот.

Отуда бина привлачи, на њу наилазе и стају поворке младих људи, жељни славе. Отуда се образује читав кадар пажева и промашених умјетника, који као такви или остају гдје су, или се спуштају у живот, сити славе и незахвалности људске. Отуда, најзад, понеки, побожни и са вјером, ступају на бину и, дајући цио живот своме позиву, радом, стрпљењем и борбом подижу се, развијају своје лијепе особине и постају умјетници. Отуда је једнога дана, већ давно, прије више од 28 година, отишао у глумце и Милорад Гавриловић.

Отишао. И од тога дана Биоград је гледао Милорада Гавриловића како се сагиба, подиже главу, бори уморно са собом и другима, и корача, стаје чврсто на даске, иде напријед, савлађује и осваја. Од тога дана па за неколико година он се виђао на

бини у разним улогама, свугдје, али свугдје у друштву своје младости и свог талента.

Једнога дана неосјетно, не зна се како, Милорада Гавриловића остави младост. Без ње, он се осјетио оскудан и сам; сам, и ако са талентом.

То доба кад нас младост, наш најљепши друг, напушта, многи људи и не примијете; али је оно за умјетника најтеже доба. Милорад Гавриловић изгубивши младост, добија вољу за рад, за студију, стварање. Он почиње радити, ширити и развијати свој таленат, и стварати. Он чита, путује, гледа, опажа, назријева; и развијен снажан, са својим живим темпераментом он савлађује и иде, пење се високо, и ако но на ону висину гдје су га његове особине и његов дар могли однијети. Пење се високо и ту остаје, пошто је претворио своје гледаоце у поштоваоце, и пошто је малаксао, уморио се од живота и ситне средине.

Са позорнице, са тог највиднијег мјеста он приказује људе највећих страсти и најплеменитијих особина, људе, карактере, јунаке и врлину, и људе пропале и подле, код којих ничега божијег није остало који су све изгубили осим ниских инстиката.

Иначе тај свијет љепоте и величине, одвратности и пада, борбе и самопрегоријевања, науке и биједе, љубави и мука; тај свијет на хартији, који блиједи, кога живи човјек полако губи, заборавља, и који је готов да опет постане само хартија — тај свијет је Милорад Гавриловић ослободио заборава, оживио га својом душом, својом снагом, својим великим особинама.

Мисли и ријечи Кина, Армана Дивала, два дона: Цезара и Карлоса, господина од Риона, Ернулфа, Доктора Окса, Нерона, Шајлока, Јага, Ричарда III.. све су то ријечи мртве, које смо ми својом главом оживјели и које су живјеле док их није узео вјетар и однио изнад те наше главе тамо негдје, у пепео облака. Али те ријечи и те мисли кад је узео Гавриловић и изговорио их својим уснама, својим језиком и гркљаном — оне су добиле облик који смо ми примили и који је код нас усадио он, глумац, Милорад. То нијесу више биле ријечи, само ријечи. Не. То је био живот, који се догодио пред нама, то је била буктиња, која се ту, на наше очи, запалила, распалила и догорјела. И тај живот, који се одиграо и свршио, ту свјетлост коју смо гледали једно вече, не можемо заборавити као ни умрлог пријатеља, као ни своју мртву драгу.

За једно вече у позоришту ми смо гледали, не Гавриловића, него живот н. пр. Кина, саосјећали с њим, осјећали се поносити његовим држањем и утиском што га он чини на своју околину; били радосни због његових авантура; гњевни и увријеђени на оне што га вријеђају, поражени и тужни кад је полудио. И то све због Кина, који нам није ни род ни помози бог и кога у ствари и нема. Јер онај Кин што постоји, постоји само у идеји израженој ријечима: без облика, без меса и крви; њега нијесмо никада видјели, не познајемо га. Овај Кин што га ми на позорници видимо, то није Кин, то је Милорад Гавриловић, лажан Кин. И кад тај Милорад Гавриловић тој идеји Кина даје облик, месо и крв, узимајући Кинове болове и радости, љубав и увреде, његове дане и његов живот, онда Кин није више идеја, он постоји, ми га видимо и ми примамо и осјећамо његов живот.

Гавриловић је играо врло разноликe улоге, од Немање до Ричарда III., од Армана Дивала до Јага, од Дон Цезара до Ернулфа, од Дон Карлоса до Нерона, од салонских комада Диме Сина до бивших људи Максима Горког и Доктора Окса. Скупити све те улоге од толико година, провјерити своје утиске и видјети гдје је Гавриловић најјачи, гдје се он као умјетник највише изразио, то је посао тежак, чак немогућ. Немогућ, јер код нас и ако се пише о позоришту највише, о позоришту и о глумцима не пишу озбиљни људи, који би могли дати свој суд и студију о њима, студију којој би се могло поклонити повјерење, већ о позоришту пишу кржљави и неразвијени људи, којима је неки несрећан и луд вјетар бацио новинарско перо у руке. То је тако код нас, и ако је критика о преставницима глумачке умјетности потребнија више него игдје, у толико прије што се тачан суд може донијети о глумцу само док је он жив.

Милорад Гавриловић је био најистакнутији и најјачи члан биоградског народног позоришта. Он је одмакао од осталих и својом личношћу, и својим улогама и својом игром. Свака његова игра оставља утисак, јак утисак, али најјачи у оним улогама, гдје се он, његов жив темпераменат може најлакше изразити. То су махом оне личности код којих се поједина жеља развила у страст, овладала њима и потчинила себи сваки покрет и сваку мисао (Арман Дивал, Ричард III. Јаго, Нерон...). Али Милорад Гавриловић кад хоће и кад је расположен да хоће, он даје оно што само глумац, умјетник може створити.

Априла ове године пензионисан је Милорад Гавриловић и ако је он непрестано моћан стуб народног позоришта. За такав поступак управин има и имена достојна самог поступка, али ми о томе нећемо овдје писати.

Београд. **Владислав Петковић.**

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . .

(Наставак).

V.

Оного вечера када је Аксентије, промрзнут и малаксао од глади и зиме, дошао у кућу својег брата, ког је најмање задужио својим љубазним, предусретљивим и братским пона-

шањем, Милоје се још није био вратио из каване камо је одлазио свако вече на пиво. Његова снаха, врло здрава, лепа и висока женска са црнпурастим лицем, мрким очима, дугих трепавица, са јако развијеном доњом меснатом усном и врло белим зубима, а којој је било тридесет и две и три године, примила га је врло љубазно, као да га одавно воли као девера и сада се радује његову повратку с пута. Одвела га је у топлу трпезарију и одмах му је дала да једе. Он је врло халапљиво јео и тек када је заситио глад, сузним је очима гледао у ово добро створење, које је било тако љубазно према њему. Док није дошао његов брат, он је њојзи причао сву своју историју, историју несретна човека, кога је упропастила луксузна жена без срца и душе, причао јој о својим јадима, о људској пакости, због које је толико много патио, о својој бескрајној невољи каја га је нагонила, да, у сред ове језовите зиме, закуца на врата свога брата, којег је он увек више волео него зеницу у својем оку, причао о својим плодоносним плановима, причао о својем будућем богаству и о својим дрским плановима, које мисли остварити са једним колосалним капиталом у рукама. Она га је врло радознало слушала. Свој поглед је била припила за његова испуцана уста и сваки његов покрет руком ревносно је пратила, као да јој он том руком ствара пред очима јасне и речите слике из блиске будућности. Од времена на време она се љубазно насмеје, обори дуге трепавице и, на прстима, излази у ходник, као да се бојала да ко изненадно не уђе. А понекад лако климне главом, осмехне се благо, и оде у побочну собу да се увери да ли су деца покривена. Али што су се казаљке више приближавале деветом часу, она је бивала све нестрпељивија, нервозно је грчила руке на крилу, сваког часа је окретала главу према ходнику и са напрегнутом пажњом слушала је сваки шушањ у ходнику. Груди су јој се стезале, грло је било суво и једва је дисала, а њоме је у опште овладао некакав загонетан страх, као да ју је некакво мутно предосећање извесне тајанствене несреће притискивало, гушило, мучило. А он је причао, причао о свему и свачем, а највише о себи, о том поноситом грму којег није кадра оборити ни једна олуја.

Око девет часова неко је нагло ушао у ходник. У ходнику је одјекивала лупа кад је ногама ударао о под да с њих стресе снег. С неким је разговарао и, псујући и грдећи ову луду земљу у којој се клима мења сваког дана, причао је, да је напољу страшна и безобразна зима. Цана је ђипила са столице. Руке су јој дрхтале, ноге су клецале и она се поводила, У њезину лицу није било ни капи крви. Аксентије је неспретно устао и гледао ју је разрогачених очију. Не говорећи ни речи, она га брзо увуче у прву побочну собу где су спавала деца. Затим је изашла пред свога мужа и у оно неколико речи, проговорених с њиме, узела је сву нежност својег благог и питомог срца.

Она је, врло опрезно и с много нежности почела да говори о јадном Аксентију кога је, ни крива ни дужна, упропастила жена, о братским осећајима, које нису кадри уништити никакви рачуни и никакве сплетке, ма с које стране оне долазиле и ма у којој се намери оне стварале. Он је набрао чело и жмирио очима и, преко воље, је слушао шта му је све причала о брату, кога он никад, апсолутно никад, није помињао. Он је за њега био туђинац, туђинац који је мртав, а о мртвим туђинцима никада се не говори. Он је ћутао, понекад је смицао раменима, подизао веђе у вис и смешкао се, као човек који се смешка када чује да једно наивно створење, без трунка искуства, говори о озбиљним стварима. Она је мислила, да је тај осмех несумњив знак његова расположења. И када је почео и даље да се смешка њезиној наивној и детињастој филозофији, она је сматрала, да је то најпогоднији моменат да уведе Аксентија.

Милоје је ђипио као да га је наједном спопало лудило. Гњевно отури ногом оборену столицу и запањено је гледао у свога брата, у ту изнурено-изгладнелу и рашчупану тицу грабљивицу. У прво време није могао ни речи да каже. Аксентије је био оборио главу поду, а лева нога му је играла, као да ју је оног часа ударила капља. Цана је такође била устала, дрхтала је и била је бела и бледа у

лицу, као љиљан. Када је Милоје дошао себи, он је рекао Аксентију све оно, што је годинама прећуткавао, реко му је, да је био нечовечан према њему, да му је увек био рачун пречи од братске љубави и да је он самом себи крив, што је, у старости остао без коре хлеба. Најзад му је рекао, да он за њега више не постоји и да је најбоље да одмах оде тамо одакле је дошао. Аксентије није могао да се брани ни једном једитом речи. Ту ноћ је Аксентије лежао на једном душеку на поду једне собе, која се обично употребљавала за оставу прљавог рубља и других домаћих ствари које нису сваког дана потребне, али није могао целу ноћ ока да склопи. У оближњој соби јако је куцао часовник и он је чуо сваки час, који је избијао тај часовник јасним и звонким гласом.

Захваљујући Цани, која је неуморно доказивала да милосрђе доноси срећу у кући и да је, заради деце и њиховог здравља и будућности, севапримити Аксентија, Аксентије је остао у кући. Остао је, али Милоје је поставио услов, да му никада не излази на очи, и да му се никада не говори о њему. Цана је била блажена, јер је била уверена, да ће и овај пут успети да њезин муж промени своје расположење, које иначе ни најмање не доликује његову добром и племенитом срцу. И Цана се није преварила. Она је успела.

После два три месеца, Аксентије је био врло омиљен у кући. Деца су га волела, јер је он према њима био ванредно нежан и сваког вече причао им је бајке, које је њему још причала његова стара мајка. Она, када дође време спавању, врло су се тешко одвајала од чиче и увек су молили своју мајку, да им допусти да остану код чиче још мало, још врло мало. Послуга га је такође врло волела, јер је он знао на врло љубазан начин да им докаже, да је искуснији од њих и да, према томе, увек старије људе треба поштовати. Цана је била врло задовољна, она је с њиме седела и за сво време, док се њезин муж не врати из каване, разговарала је она с њиме или, боље рећи, он је говорио, говорио о својим дубоким и замршеним пословима, а она га је пажљиво и радознало слушала, ма да апсолутно није ништа разумела о свему оном, о чем јој је Аксентије тако убедљиво говорио, редајући неке бескрајне цифре од којих је човека хватала несвестица. Једнога дана, а то је био некакав велики празник, Милоје се помири с Аксентијем.

Цана је врло често питала Аксентија за савет у чисто домаћим пословима а он је увек умео такав савет да дâ, који се савршено подударао са њезиним мишљењем. То је њој, наравно, необично ласкало, јер је на тај начин стицала доказа, да и она уме да мисли и да, према томе, није истина, када Милоје каже, да је она добро и наивно куре. Једног вечера, месеца маја, седели су њих двоје крај отворених прозора. Било је већ десет часова, а Милоја још нема да дође. Цана је, од времена на време, спуштала рад на крило и занесеним и укоченим погледом гледала је у једну тачку на поду.

— Још га нема, а већ је десет прошло, рече она брижним и тихим гласом, као да говори сама са собом.

Аксентије је добовао по отвореном прозору, набрао је чело и гледао у двориште.

— Ваљда неће опет доћи тако доцкан као прексиноћ?

Она опет спусти рад на крило и утону у размишљања.

— Ти знаш, снајка, да ја не волем да се мешам у туђе ствари, али . . .

И он застаде. Цана је наваљивала на њега и он настави:

— . . . Али то, брате, не ради један ожењен човек, који има пуну кућу деце. Каква је то, ђавоља, кавана? Кавана, ко га зна куда он иде . . . Ишô сам и ја у кавану, али као човек. Нисам долазио у зору. То, брате, раде бећари, који немају ни куће ни кућишта...

Низ Цанино лице лагано су се котрљале сузе. У њезиној души се појавише тамне слутње. Она баци рад, оде у своју собу и обучена леже на постељу, јецајући болно и без прекида.

После поноћи, када се Милоје вратио кући, она га почне гњевно прекоравати и сав свој

прекор је рекла у смислу Аксентијева говора. од како су се узели, то је био први пут, да је међу њима дошло до сукоба.

(Наставиће се).

Душан Синобад, Београд.

Отац Поликарп.

Цртица из Свете Горе.

Ми смо сувише мали... мали... да бисмо могли служити великој идеји, којом су били надахнути оснивачи светогорских манастира — рече ми стари Поликарп, седећи самном на голој стени под рушевинама старог Хилендара, уза саму обалу морску.

То беше старац од својих шесдесетпет до седамдесет година; са дугачком, седом брадом, у коју се беше уплео један шарени лептир, и, верући се кроз беле меке длаке, пробијаше све дубље. Старчеве црвенкасте очи меланхолично се кретаху под намрштеним и борама набраним челом, а сунце му светогорско ицрнило лице. Мантија прљава и на више места подерана; из ципела му вире голи прсти; у једној руци држи дугачки брестов штап, а у другој црне, просте бројанице. Изгледаше ми као врач или пророк из какве слике или са позорнице у историјским комадима.

Ово је по свој прилици један од оних пустињака — аскета — о којима се прича да живе по пећинама хранећи се корењем и травом — помислих у себи, радујући се што сам га видео.

— Па јесте ли, оче, одавна у Светој Гори? — упитах га.

— Одавна.... Одавна!

— У коме сте манастиру?

— Ни у једном!

— У ћелији?

— Не!

— У пећини?

— Не!

— Не!? Па где онда живите?

— Ноћу у колеби... Дању на сунцу.

— Ви сте по народности....?

— Грк!

— Јесте ли задовољни?

— Хм, хм... Јесам.

И тако се спочетка водио наш разговор. Да, не, хм, добио сам често као одговор на разна питања. Морао сам се дуго улагивати док му се није језик одрешио. Говорио је прилично српски и руски, а по кад кад би са задовољством уплео по коју латинску.

— Данас Света Гора није к'о што је била и к'о што би морала бити — настави отац Поликарп, брчкајући врхом од штапа по води. — Требало би да је огњиште наше вере и пример пожртвовања. Међутим оно је данас за неке Refugium peccatorum, за друге пролазна тачка, за треће место, са кога се скаче на добре положаје, и т. д. а за неке чак забавиште и ландовање. Врло је мален број оних, којима је Света Гора жртвеник, школа, или барем Purgatorium...

— Ах! где су наши стари, што су некад задивљавали свет посвећујући свој живот мукама и патњама, одричући се свих земаљских сласти, само да би одговорили задатку и дали пример млађима. Некада је Света Гора била извор светаца; смртни људи постали су свеци: наш Атанасија, ваш Немања, па многи други. А данас?... Ух, ух!...

И стари калуђер сакри своје лице мршавим рукама.

Морам признати да ме овај занешењак беше дирнуо, највише због оне искрености, самоубеђења и слабости која му се на лицу огледаше.

— Живите ли и ви испонички, као и они стари? — упитах га.

— Сад не. Некад сам проводио и тај живот, док сам био млађи; сад више не могу да издржим. А мени је до тога да живим; не због самог себе, него због других. Нас неколико стараца живимо да би овим млађим, ако ништа друго, а оно бар колико толико показали каквим би животом требало живети на Гори Атонској. Ја живим у колеби, која припада св. Атанасијевој Лаври; молим се Богу и просим.

— Просите?!

— Да, господине! Али не из нужде, јер код оволико богатих манастира и скитова било би и за мене хлеба.

— Но, дакле?

— Ко проси и тражи милост од другог тај се понижава; а ја понижавајући се тако, испаштам своје грехе.

Чудан човек!

— Ви ћете видети — настави он — у руском манастиру Пантелејмону, поред свег богаства и сјаја, много просјака калуђера, који ће вам тражити милостињу.

— Да ли и они из истих побуда?

— Не сви; неки и да уштеде па да оставе манастиру.

Идите, идите, у Пантелејмон; тамо ћете видети многе ствари. Руси су ипак најбољи калуђери; да није њих овде ко зна шта би било са Светом Гором.

И ваши се у Хилендару прилично држе, но мало их је; ту може да живи најмање двеста. Срби се слабо посвећују монашком чину, а још мање долазе овамо. Штета. Хилендар је ваше неоцењиво благо; ваш Јерусалим, ваш Рим... Чувајте га!

— Како живе други калуђери по скитовима, ћелијама и шумама?

— Свакако. Једни раде и труде се; други се одмарају и пландују, крадући Богу дане. Неки опет оружају се пушком и ножем па иду у лов. Има и испосника, „отшесника“ што живе по пећинама, сносећи сваку оскудицу и борећи се сами са собом и са својим страстима; а ту њихову борбу само Бог види. Но тих је најмање, и број им се сваке године смањује.

— Је ли истина да понеки ваши манастири шурују са комитама маћедонским и примају их чак у манастире?

— Синко, ја то не знам, јер нисам видео.

— А откад је усвојено да жене не смеју живети у Светој Гори?

Ово питање мало изненади старца; он ме чудновато погледа, но одмах за тим одговори:

— Одавна. Још од четвртог века, за владе цара Теодосија великог. Кћи његова Плакида беше једном пошла у своју задужбину, манастир Ватопед, али чим се приближила манастиру, прикаже јој се Богородица и строгим гласом забрани јој ући у Ватопед. Она се одмах врати и пошаље велике поклоне манастиру. Тада светогорски монаси узаконише да се на Атонској Гори не сме више појавити ни једна женска глава, што после потврдише сви хришћански владари, па и султани.

Кад је отац Поликарп довршио ту легенду, спусти се води, опра ноге, и, опростивши се са мном, отштапа се полако ка једној шумици.

Хтедох га викнути и казати му: Узалуд ти труд јадни старче! Друга су данас времена и други људи али одмах одустадох од те намере. Нашто и покушавати?

Дуго сам тако за њим гледао, све док нисам сасвим изгубио из вида погнута му рамена.

Михаило Мирон, Сарајево.

Маска љубави.

Зар си опет дошла, о љубави моја?
О како си грозна опет дошла мени!
Прозирна је црна сада маска твоја,
Бјежи натраг, бјежи, ти лажива сјени!

Минуло је доба и лудо и младо,
Кад к'о дивљи демон гонила си мене,
Неукротив оркан кад ј' у груд'ма влад'о
И кад сам се boj'o саме твоје сјене.

О тад море страсти бјеснило је страсно,
Ја роб сл'јепи бијах врло ниско пао,
А ти си ме маском заварала красно,
Ах, кога љубљах, ни сам нисам знао!

Ал' са лица мога копрена је пала:
И много потамње, што бијаше љепше,
А на небу моме, гдје но си ти сјала,
Све л'јепо, што бјеше, све опсјена бјеше.

Ал' са маске твоје још љепота сније
О идоле горди, ком' се људство клања,
Ал' маска твоја гр'јех и самрт крије,
За загрљај страсни свако пак'о сања.

Знаш, љубави лажна, колико живота
Са тобом се рађа, колико ли јада?
И страдања, блудње, патње и грехота?
Колико створења умире и пада?

У сферама даљним својих златних кула
Јеси ли слушала плач овога св'јета?
И врисак генија у царству расула?
Јеси л' клетву чула, осветнице клета?

Јест, ал' сл'јепа, луда, ти не жалиш оне,
Што их судба гони, а бједа их срета,
Ти не жалиш оне, што 'но сузе роне,
Јер теби је жао оставити св'јета.

О колико има иза маске твоје
Лукавства и варке, кад би они знали,
Што те звуцим' зову силне пјесме своје, —
Не би они, не би толико те звали!

Михаило Мирон, Сарајево.

Звијезде.

Осијајте сјајно звијезде моје сада,
Тихо и побожно, пуне вјечне тајне,
И моја би душа осијала рада,
Са веселим свјетлом, звјезде моје сјајне!

О некада тако кандила су сјала
У храму љубави старе вјере моје,
И душа би мирно пред богове стала
И ја бих пјевао свете псалме своје!

И ви тако исто треперите сада
И шапћете нешто у вечери касне,
И зовете сјајем, што на земљу пада,
О далеко некуд, зв'језде моје јасне!

Ваше свете зраке као вјечне жеље
Вјечно свијет прате над ким самрт влада
И ко да би мени дошапнути хтјеле,
О нека се само моје срце нада!

И љубави пуне божанствене сјене
Заиграте често весело и смјело.
Као да би хтјеле утјешити мене
И сву мрачну земљу, гдје је сунце сјело.

Из трепета благог осије љепота,
Као да ми прича сва тајна чудеса,

Ја осјетим задах будућег живота,
Неко ново царство и нова небеса.

И све што сам до сад патио и страд'о
Дубоко у груд'ма заборавим, свладам
И васкрсне тада моје доба младо:
Ја вјерујем опет, ја се опет надам.

Па зашапћу зв'језде, а душа запоје
К'о у давно доба, што је негда било,
Тихано запоје свете псалме своје
И лепршне шумом своје мрачно крило.

И запламти срце к'о некад с олтара
Сред окова тешких и земаљских уза,
Па безумно љуби пуно старог жара,
Зв'језде пуне људи и нашијех суза.

И земља захуји к'о да тихо поје
И звијезде сјајне и све регионе
И небо зашуми мелодије своје
Чудесне и јасне кроз далеке зоне.

Ст. Витас: Сењски Рудник.

Ђурђевски уранак.

(Наставак).

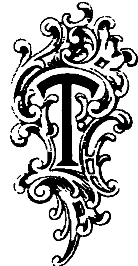

Тако ето. Кад би окупио описивати љепоте које се виде на све стране, па још за раног јутра, док још сунце не бљесне, зар би се могао зауставити на стотоме листу. Чим се нађем на којем вису и ћувику, на којој кршној стијени, намеће ми се питање, и чудом се чудим, што ли је тај свијет према свему овоме толико равнодушан и немаран? Једва ће који завирити у ове грдне драге, необичне кланце, интересантне сутјеске и преломе стијења. А још рјеђи су, који би хтјели пети се на висове, који облаке парају или проћи кроз дебеле шуме горостаснијех букава и храстова, намирисати се мирисна јоргована, који је заузео сам самцит читаву планину, а са воза га можеш кидати. Кад он прецвјета, замјењује га на другој високој страни мирисна липа, да је цијела долина од Раванице па на домак Рудника испуњена мирисом, као ни један владарски перивој.

Кад би индиферентни Енглез или Американац, који ништа друго не раде, већ крстаре по овој кугли, која им је већ одавно мала, кад би, велим на возу ушао у ону дугу шуму јоргована и липе, вјерујем, да би захтијевао, да га ту оставе, па тек сјутра, прексјутра по њ дођу. Јер, колико ли има такијех љепота на свијету?

Разумијем да и није ласно стићи на Копаоник и Ртањ јер су с пута, али на висине Сењ. Рудника баш је шала — па и ни за какве новце. Из биоградске баре Венеције па на Пасуљанске ливаде (700 м над морем) стиже се за 7 сахата и 38 гроша!

Би нам мало и криво, да је зора тако кратка — така је она по планинама, — па се мало задржасмо на великоме Булвану, којег бијаше већ сунце облило. Спустисмо се одмах низа стијене ка „Новоме Свијету" да приступимо другоме, правом дијелу уранка. Многи и иде на уранак само због тог другог чина, радујући се бољем апетиту.

Што се ближе примицасмо томе хотелу у кршној стијени, тишине све мање, жагора и вреве пун кланац. Да ми није овдје заметно, рекао бих коју више о овдашњем рударском народу, но, морам то оставити. Баш смо поранили добро, те мишљасмо, да ако нијесмо први, свакако смо међу првијема. Јок, једва пред пошљедњим.

Нијесам се, срећом, пентрао по брдима другијех крајева свијета, али их доста познајем из панорама и биоскопа за три гроша. И наш »Нови Свијет" — који рудари не умију друкчије звати већ „барака" — баш је парче за биоскоп: окома стијена, наднијела се над брзи брдски поток, из пукотина се разграњале лиснате букве и липе, уз сами камен прибијена талпара са широкијем доксатом, који је сав украшен вјештом кичицом чувеног мртвописца Ђоше у четири јасне боје; ту ти је биоградска Росија са свијех пет и по спратова, ту на крову два се голуба љубе, који су ваљано порасли као утовљена два ћурана, па је ту јаблан до јаблана, не знам само зашто сви из реда плачу, да им суза сузу стиже, већ ако није за једнијем другом, коме је зла рука одвалила највећу грану, те стоји ни на небу ни на земљи. Па ти је ту лијепи шосе, по којему клизи лака каруца са три точка и четири коња. Намјештај сав од конца нов, јер је тек пивница отворена, дакле имадосмо светковати и отварање како пивнице, тако и другог одјељења, трговине са финијем закускама — „деликатес". Врашке козе са малијем јарадима преплећу по камену као по паркету.

Народа и малог и великог и мушкиња и женскиња пуно, галаме још више. Пред хотелом Риста, шеф мљекарника, из пуне каце дијели млијеко биљежећи у тевтер и заводећи свакоме у књижицу. На корак два напријед разбуктала се ватра, а са обадвије стране шкрипе ражњеви, неколико пута замијењени новим пецивом. Мало у страну Милован, бивши кршни полицијски пандур, засукао рукаве до рамена, велику ножину обзинуо, ради сав у зноју, јер ваља свршити на вријеме. С ону страну потока Сотир фурунџија вади и баца вруће лепиње, пјевајући свакој: таазе.... ала му је еспап.... мехка ко душа.

Из Равне Ријеке[1]) надолазе рудари гарави и прљави, са угашеним свјетиљкама у руци и алатима на рамену, таман изашли из дубина од преко сто ме-

[1]) Нови рудник, који се најмодерније подиже и биће први на Балкану.

тара. Како који стиже, сједа међу излетнике да се не дангуби.

Старина Новаче је Ђурђеву зору поздрављао шишаном и сребрњацима, а, како ми се чини, Грујица дијете није прихватао танкијем кларинетом, или јасном виолином. Старинска работа. Ми је поздрављасмо из финог шестопуца узастопце, а Гурбај прихвати јасном армуником и даде силна маха донаувелен-валцеру, да се разлијеже цијелом драгом. Добра срећа јекну широм бачије у све скале и гласове.

Чила младеж часком заврти цијелом пољаном до сама потока, док уморног Гурбаја не замијени Миливоје баленгер (Bahnleger) својом врулом, те ти се наниза коло и Сарајевка уситни, да ни на Кисељаку не би боље. Лијепе три капетан-дјевојке закитиле коло, кано увијек... а куд би без њих. Све је у колу па наравно и моји друзи, сјем једног, који остаде за столом.

Сједимо и посматрамо нови, живи живот у кршу и стијењу, гдје су само козе ситниле своју полку са камена на камен, гдје су орлови и вуци ширили се рахат, кано на своме дому.

Може ли бити љепше идиле и слике: Србијанац уз Талијана, Мађедонац уз Мађара, Црногорац уз Влаха, Босанац, Војвођанин уз Нијемца и Руса, Чех, Словенац — једном ријечи све вјере и нације једна уз другу и једна с другом, са пуно живости и осјећаја празнују српскога св. Ђурђа! Сигуран сам, да би и он сам, св. Ђурђе, онако лијеп и гиздав појавио се на помамну, накићену зекану!

У кланцу испод високе, окомите стијене, напунило се кућа, кано права варош. Кућа и модернијех двоспратнијех: школа, црква, пошта, гостионице. Машине пиште и тутње, димови се извијају те састављају са облацима, варош пуна живота и рада. Под врхом, кроз просјечене литице хита жељезница, довлачећи и одвлачећи. Ето то је Сењски Рудник, у коме ради хиљада радника, вадећи и дању и ноћу угаљ из земље, да би се могло радити на земљи.

Више те колоније, над каменом, у камену, на несташном планинском потоку, импровизирана је читава мала насеобина. У средини је насеобине Нови Свијет гдје се јутрос искуписмо. Торови, појате, колибе, наслони, штале, кошеви, овце, козе, говеда, коњи, јата сваке живине, само ћуран самохрани свога рода, јер га дуге месојђе немилосрдно оставише да самује и јад јадује, шепури се сиромашак и надима по бачији неће ли га ико погледати.

— Шта ти вриједна рука није кадра учинити, рекох до себе пријатељу.

— Да, и вриједан и иде му све од руке па и на руку.

— Ко би могао и мислити, да се у овоме кршу може шта урадити? Пун тор, пуне штале, пуни кошеви. Зар није лијепа слика онај тор горе у присоју, пун питоме и безазлене стоке, која се и не окреће на ову нашу вреву?

— Ја. Мајке као мајке, брину само за своју дјецу.

— Па зар није интересантна цијела она страна, само да јој није она 2—3 незгодна пропланка?

— Па да видиш и то није рђаво.

— Та није баш рђаво, али да нијесу бијели.

— Па и бијели. Нијесу ни бијели пропланци увијек лоши, прихвати мој пријатељ враголасто смијешећи се, а прст упро у страну, ка оближњем столу.

(Свршиће се).

J. Н. Потапенко:

Из великодушности.

(Свршетак).

Укратко, то је био прави час и признајем да ми је годило што мени самој у Париској Сорбони један професор држи предавање.

Када је свршио остави катедру и дође мени. У том тренутку учини ми се да престаде бити професор и да је обичан Француз, који сматра за дужност да буде љубазан спрам једне даме.

На лицу се указа широк осмијак и показа ред добро очуваних зуба, он ми пружи руку и рече: »Сад, милостива госпођице, дозволите да Вам се представим: Професор тај и тај. Врло сам радостан што сте Ви мој слушалац!... Врло радостан! Вама је још све нејасно што сам сад предавао, о, наравно, друкчије не може ни бити! Али доцније ћете све разумјети.... И видјећете како је интересантно!.... Смијем ли милостива госпођице, молити за Ваше име?"

Ја рекох: „Mademoiselle Рошчин. „Ах, Ви сте Рускиња! О, то ме двоструко радује. Прво ми смо пријатељи. Ја се додуше не бавим политиком, али у толико прије.... Да, ми смо пријатељи! Друго, Рускиње су озбиљна и вриједна младеж науке. То је свуда познато!... Врло радостан, врло радостан!... Ви ћете бити одличан Санкритист. Морате се само разабрати.... морате што читати. И биће ми веома мило да Вас снабдијем књигама. Дозволите ми то?... Да, Mademoiselle Рошчин? Овдје.... (он извади нагло из горњег џепа фрака врло елегантну лисницу, отвори је и пружи ми једну посјетницу). Ево Вам моје адресе. Учинићете ми велику част ако ме посијетите.... Сигурно, сигурно. mademoiselle Рошчин! Ја сам отац породице, имам жену и двије одрасле кћери. Иначе се не бих усудио.... Дакле, до виђења, до виђења, mademoiselle Рошчин.

Он ми ватрено стиште руку и отиде. Ја остах сама у великој аудиторији, сама са санкритским словима, која бијаху нацртана на табли. Па, кажи сад, шта би ти радила на моме мјесту?

„Наравно да би се тиме задовољила и пристала да даље Санкритски студирам!....“ одговори госпођица Арски.

„Тако сам и ја мислила и прва моја мисао бијаше: да више никад не уђем у слушаоницу старога господина. Али доцније промијеених своју улогу...“

„Честитам!...“

„Не смиј се. Помисли: старац, професор, научник, тако ми се радовао, тако ме молио, љубазан био.... Стави се у његов положај! Општа — разумљива предавања посјећује доста површан свијет. Таква предавања начине сензацију и скупљају огромну публику. Ко хоће да се озбиљно бави науком, слуша специјална предавања. Моме јадном Санкритисти, није наравно свога вијека испало за руком, да скупи више од пола туцета слушалаца. Обично је видио — празну слушаоницу или једног слушаоца, оног истог, који живи у Saint-Cloud-u и само двонедељно долази у Париз. Нов слушалац, потпуно непознат, какав за њега ријетак догађај! Па још уз то дама! Једна женска, која се за Санкритски интересује! Престави себи, како долази кући, каквим усхићењем прича то својој жени и одраслим кћеркама.

Сад долази опет друго предавање и **она** није ту, слушаоница је опет празна,... Дама која се за Санкритски интересује, показује се као митолошко биће! Какво разочарење! Каква ће гробна хладноћа обузети његово срце, које је сасвим пуно Санкритског језика, шта ће сад рећи својој жени и одраслим кћерима.

Укратко, мени бијаше жао мог старог Санкритиста, нијесам могла осрамотити његову наду и послије три дана одох њему.

Он живи у једном скромном, малом стану на петом спрату једне куће у узаној Rue de Colombe. Он ме прими тако љубазно, да нијесам знала, како да почнем. Дође и његова жена, врло красна Елсаскиња и двије кћери, високе праве Францускиње, које са пуно чуђења посматраху женску, која се интересује за Санкритски. То им се учини неприродно и увјераваху да само у Русији има таквих женских и то с тога, што је тамо врло хладно. Оне то рекоше врло озбиљно. Мој старац пак једнако понављаше „Mais .. Nous sommes des amis.... Додуше ја се не мијешам у политику.... Alors.... Nous sommes des amis....“

Противни француским обичајима указаше се на столу неранџе, ушећерено воће, бисквити и друго....

Тада ми даде стари, мали господин много књига и брошура, поклони још једном израз свога увјерења, да ћу бити одлична Санкриткиња и растасмо се са ријечима: До виђења у Сорбони.

Када одох толико сам била оптерећена Санкритским стварима, да сам била приморана с мјеста узети кола.

Па кажи ми сада да ли сам могла послије свега овога да не одем на идуће предавање? Не, нијесам могла. Чак шта више, одмах сам почела читати књиге и студирати тако — да сам већ другог часа могла прекидати свога старца разним питањима. А да си само видјела, како ужива. Да, већ само због тога, нећу никад пропустити његово предавање.

Најзад затекох једном и мога колегу из Saint-Cloud-a. То је човјек већ прилично у годинама, који се при ходу одупире на штап. Ја га питах, да ли га Санкритски много занима. Он ми пак одговори врло озбиљно: „Видите, драга госпођице, ја живим у Saint-Cloud-у и занимам се производњом мале количине хемијских продуката. То вам не могу боље објаснити госпођице, пошто нијесте специјалиста. Долазим сваке двије недјеље у Париз, да набавим материјал и продам своје производе. Моји послови изискују, да свакад чекам овдје два сахата од 1—3. Ја сам солидан и трјезан човјек и не могу трпјети кафане, пивнице и сличне локале; не марим за париске булеваре и улице, гдје је више ларме него разума. И тако проведем вријеме овдје, при овом предавању, које баш онда почиње, кад ја не знам шта да радим. Овдје је мирно не стаје ништа и.... поучно је — је л' те госпођице?

Ја рекох да има право. Сад видиш на који сам начин постала Санкриткињом. Мислим да ствар довучем до ферија, тада да се махнем и изостанем под буди каквим изговором....

А сад ћу те пратити. Друго је предавање прекосјутра, имам још времена донде. Хајде! Одоше обадвије на улицу и узеше кола.

Београд, 1907.

С руског превео:
Никола Стајић.

Мртва уста не говоре.

Артур Шницлер.

(Наставак).

Ема је била сама са непомичним Францем Ах, шта ћу сад? мишљаше она. Та није могуће... то јој непрестано пролажаше кроз главу... та није могуће. — Учини јој се као да чује дисање. Она се саже блиједим уснама. Не, оне су биле сасвим мирне. Изгледаше као да се усирила крв што је текла из слијепог ока. Затим погледа укочене очи, угашене очи, и стресе се. Та зашто не вјерујем ја то?... та зацијело је тако... ту му је смрт! И њу прожма језа. Она је држала на свом крилу: мртва човјека. Ја и мртвац, па још на моме крилу. Дрхтавим рукама склони му главу тако, да је опет била на земљи. И сад је тек осјетила непријатност усамљености. Што је послала кочијаша? Каква глупост! Шта да ради сада на друму сама са мртвацем? Кад људи дођу... Да, шта ће радити кад људи дођу? Колико ли ће морати ту чекати? И опет погледа мртваца. Нијесам сама с њим, паде јој на памет,

и свјетлост је ту. И учини јој се као да је свјетлост нешто пријатно и умиљато, чему треба захвалити за много што шта. У тој малој свјетлости било је више живота но у цијелој, пространој ноћи, која се простираше око ње. Она је мислила да је та мала свјетлост као неки чувар, па би је у неприлици одбранио од мртваца који је лежао поред ње... И она гледаше дуго у ту свјетлост док је очи не забољеше... Тада јој се учини као да се пробудила. Нагло скочи. То не иде, то је немогуће, не смију ме овдје наћи с њим... Учини јој се, као да је сама на улици, и да поред ње лежи мртвац и фењер, а она као да одлази даље од тог страшног мјеста у помрчину. Шта чекам,... да, на шта чекам? На људе? — И шта би им могла ја помоћи? — Људи ће доћи и питаће... а ја... шта ћу ја ту? Сви ће питати, ко сам ја. А шта да им одговорим? Ништа. Ништа нећу говорити кад дођу, ћутаћу. Ни ријечи... па они ме не могу присилити, приморати.

Из далека су се чули неки гласови.

Већ? мишљаше она, плашљиво слушајући. Гласови су долазили са моста. Дакле то нијесу они људи по које је кочијаш отишао. Али ма ко да је, — опазиће свакако свјетлост, — а то не смије бити; јер онда би било упропашћено.

И ногом обори фењер. Он се угаси. Сада је била у потпуној помрчини. Ништа није видјела. И њега чак није могла више примијетити. Само се мало свијетлило камење са друма. Гласови се приближаваху. Она дрхташе цијелим тијелом. Само ту да је не виде. За име Божије, то је врло важно, само до тога јој је стало — та она је изгубљена, ако ико дозна, да је она љубазница... У том стеже грчевито руке. И молила се Богу, да људи прођу другом страном друма, и да је не примијете. Она прислушкује. Људи прођоше другом страном... Шта говоре?... бијаху двије или три жене. Опазили су кола, јер их нешто спомињу у говору, она могаше јасно разазнати ријечи. Једна кола... сломљен точак... шта кажу још? Не може даље разумјети, јер одоше даље... Већ су прошли... Хвала Богу! А сад, шта ћу сад? Ох, што није умрла, као и он? Завиди му, пошто је њега све прошло... За њега нема више опасности и страха. Али она?... Она се боји да ће је овдје наћи, да ће је питати: ко сте ви?... Да ће морати с њима ићи на полицију, да ће сви људи дознати за то, да ће њен муж — да ће њено дијете... —

И она није могла појмити што је остала тако дуго овдје... Могла би и отићи, јер никоме не чини услугу својим бављењем овдје, само себе саму упропашћује. Затим ступи један корак... опрезно... мора прећи јаругу.... један корак — ох, земља је тако влажна! — и још два корака, па је насред друма... затим погледа неколико тренутака око себе, па онда преда се и видје сиви пут у помрчини. Тамо — Тамо је варош! Не може се ништа видјети... али ипак зна правац. Још једанпут се окрену. Та није баш тако мрачно. Она види сасвим јасно друм; па чак и коње... а кад се много напрегне, примијећује и као неко човјечије тијело, које лежи на земљи. Њој се учини као да је нешто држи за то проклето мјесто... па мисли, да је то он, који хоће овдје да је задржи, зато осјећа његову моћ... Али силом хоће да се одвоји од тог мјеста, и тада опази да је друм влажан и да су јој се ципеле заглибиле у блато. И гле извуче ноге из глиба... иде брже... трчи... и оде одатле... на зад... у свјетлост, у ларму људима! Она трчи брзо и држи високо сукњу, да јој се не би искаљала. Вјетар јој дува у леђа, а њој се чини, као да је он тјера све даље. Она управо и не зна више од чега бјежи. Учини јој се, као да мора бјежати од оног блиједог човјека, који лежи мртав на друму поред оне јаруге... тада се тек сјети, да бјежи од живих, који ће брзо тамо доћи, и који ће је тражити. Шта ли ће мислити они? Зар неће поћи за њом? Али је не могу више стићи, јер ће она брзо бити на мосту, пошто им је много умакла и онда је преброђена опасност. Они не могу слутити, ко је она, нико не може казати ко је та жена, која се возила са оним господином у колима. Кочијаш је не познаје, а он је неће ни познати, кад је може бити други пут види. Неће нико ни распитивати за то, ко је она била. Шта се то кога тиче? — Врло је паметно, што није остала тамо, а није ни безобразно од ње што је отишла. И сам Франц дао би јој за право. Она мора ићи кући, јер има дијете, има мужа..., била би изгубљена, да су је нашли тамо код њеног мртвог љубазника. Ево мост, улица изгледа јаснија... да, она већ чује жуборење воде као и прије; она је тамо, гдје је с њим ишла под руку — кад — кад? прије колико часова? Није дуго од тога. Није дуго? Али можда ипак! Можда је била дуго онесвијешћена, можда је већ одавно поноћ, можда ће набрзо сванути, и можда је они у кући траже. Не, не, то није могуће, јер осјећа, да у опште није била у несвјестици; сад се тачно сјећа, како су се кола сломила, и шта се све десило послије тога. Претрча преко моста и чу јасно своје кораке. Огледа се лијево и на десно. Сада примијети, како јој се приближује нека тамна прилика. Зато успори кораке. Учини јој се као да је та тамна прилика оштро посматра. Ако је та прилика што упита? Прође поред ње и позна униформу; то је био ноћни стражар... Чу, да је он стао иза ње. С муком се задржа, да опет не потрчи. Још увијек је ишла онако лагано као и прије. Чу за собом кораке; али се они удаљаваху од ње. Пође опет брже; жури се вароши, чије је фењере опазила још из далека... иде... иде... Већ чује ларму са улица. За мало нестаће усамљеног друма; па ето спасења. У том чу из далека јасно звиждање, све јасније, и све ближе; нека кола пројурише поред ње. И нехотице стаде, посматрајући за њима. То су била кола друштва за спасавање. Она зна, куда та кола иду. Како брзо! мишљаше она... То је као нека мађија. Хтјела је већ довикнути људима, који су били на тим

колима, да је приме, и да је одвезу тамо, одакле је и дошла — али се предомисли; поруменье, као што никад до тада није поруменила, јер зна, осјећа, да је била плашљива и да није добро оно што је учинила. Али пошто је звиждање бивало све слабије, а кола се све даље удаљавала, њу обузе неко лудо радовање, па се пожури кући. Људи пролазе поред ње; она их се више не боји. Најтеже је већ пребродила. Врева око ње бивала је све већа, што год је даље ишла биле су улице освјетљеније; сад се већ није бојала. Погледа на свој сат. Још десет минута па ће девет. Прислони сат на ухо — радио је. Затим помисли: ја сам жива, здрава... чак и мој сат ради... а он... он... мртав... судбина... Њој се учини, као да јој је све опроштено... као да није никад ништа скривила. То је доказано, да, доказано. Она чу, да је те ријечи гласно изговорила. А да је то судбина друкчије одредила? — А да је она остала тамо мртва; а он жив? Он не би умакао, не... он, не. Да, али он је човјек, а она само слаба жена, која има дијете, која има мужа. — Била је у праву, јер је то била њена дужност — да, њена дужност. Она зна да није право што је побјегла... али она је ипак била у праву. Нехотице... како... увијек добри људи. Сад би већ знали за њену љубав. Сад би је већ љекари запиткивали. А Ваш муж, поштована госпођо? О Боже!... А сутрашње новине — а породица — за навијек би била морално мртва; а ипак га не би пробудила из вјечитог сна. Да, то је био главни узрок, ни за шта на овоме свијету не би се она упропастила. — Била је под мостом. — Даље... даље... Данас, када киша пада, има врло мало људи на улицама; али њој сè чини као да око ње све ври; јер тамо, одакле она долази, мртва је тишина. Она има времена. Она зна, да ће јој се муж вратити тек око 10 сати — па се може чак и пресвући. Сад јој паде на памет, да погледа своју сукњу. Са страхом примијети, да је била сасвим прљава. Шта да каже само собарици? Паде јој на памет да ће сјутра све новине говорити о несретном случају. Оне ће писати и о једној жени, која је била у колима и које је послије нестало. То ће бити у свима новинама и при тој помисли поново се поплаши. Само мало непажње и све њено причање било би узалудно.

(Свршиће се.)

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

У југоисточној Србији доскоро је био још један врло интересантан народни правни обичај. У том крају, док је год припадао Турцима народ се највише клетвом бранио од зликоваца, која је онда чешће много и помагала, јер је свет био побожнији и у опште моралнији. У то време, кад се н. пр. неки паликућа није могао да пронађе и да се казни новчано, или баш и да се договорно убије, онда се покупе сви зрели људи на једно место ван села. Донесу од сагореле куће неколико прегорелих греда, па истешу крст и пободу га у земљу; за тим сваки од присутних узме по камен у руку, и заједнички куну паликућу: да га Бог убије, да му пород угине, да му се кућа затре итд. И после клетве бацају камење на крст, око кога се читава хумка дигне, која се зове проклетија. Кад куну убицу или другог ма каквог зликовца, онда је камена гомила без крста. И сад се такве гомиле виђају, а путник ће још непрестано по који камен добацити — да се сведочанство неваљалства очува.

У клетви кад се проклетија диже, Бог се изрично помиње, јер ово је сувише тежак грех, па је потребно Бога заложити као етичку личност. Али у другим омањим грешкама, опет уз свечану и патетичну клетву Бог се и не помиње, него се обраћа на ствари и друго што. „Тако ми овог хлеба“ (ако је хлеб пред њим, па ће га још и додирнути).[1] „Соли се не најео“. „Убила ме твоја доброта“, (а гестом показује на се или на главу). „Жив ми брат.“ „Душе ми.“ „Живота ми.“ „Самртне ми свеће.“ „Млека ми.“ „Земље ми.“ „Ватре ми.“ Јунаци се у старим народним песмама куну: „Десница ми не усала рука.“ „Добру коњу грива не опала“. „И братска ми сабља не рђала“.

Г. Ердељановић наводи за Куче, да су у случају, кад је скупштина решила да се иде у рат, сви се заклињали на верност овако: „Хватало би се рукама за један џефердар онолико људи, колико би могло стати, па би се клели оним што им је најмилије, да неће никад издати. После би се на исти начин клели и други, и трећи итд. По другом начину први који се заклињао положио би свој пиштољ и нож унакрст једно преко другога на земљу и уједно би изговарао клетву ономе који изда. Преко његова оружја метали су за тим сви остали ратници по реду своје оружје такође унакрст и молили се. Овако су се нарочито заклињали кад су се с Арнаутима здруживали.

И ово заклињање на оружје није само српски обичај него и многобројних других народа, тако је осведочено код старих Инда, Грка, Германа; па тако су се на го мач заклињали Авари, кад су уверавали Грке да из мирољубивих побуда граде мост на Сави (Дестуница Менандр, 460), па су тако чинили и татарски Бугари (Златарски у Сборник статеј Ламанскому, од стр. 251).

На скупштинама су, после тога, често се Херцеговци и Црногорци заклињали и на тај начин, што би сваки увео по један камен и бацио на гомилу, ви-

[1] У старом словенском клетва се звала присега, што је баш значило „додирнути“.

чући из гласа „Амин." Тих клетвених гомила има и сад добро очуваних, а лепо их је описао честити мостарски архимандрит Памучина и чувени јунак Марко Миљанов.

У Црној Гори у старије време била је једна врло чудна заклетва. Покрадени или како било оштећени човек пожали се да му је учињено то и то зло, и наведе кривца. Овај опет, пошто се њему не верује, изабере часне људе, па се они за њега куну у цркви, кашто се одреди и то колико ће они који се заклињу довести мушке деце и посадити у цркви поред себе пред олтаром. Они, којима се заклињу стану пред њих, те један између њих, који овај посао најбоље зна, узме крст у руку, па онима што седе стане говорити или управо рећи проклињати их, на пр.: „Ако ви то знате, па нама кажете да не знате, да Бог да да вам се окамени у жени дете, у крави теле, у овци јагње, у земљи семе!" итд. а они што седе све ваља да вичу: „Амин! да Бог да!" Који се оваквом клетвом оправда од чега, онај ваља да плати, према имању свом, тако звану оклештину, онима, који су се за њ' заклели.

У заједничку индо-јевропску институцију спада и српска мазија, која је у народу вршена до 1819. године. Кад на каквог човека рекну да је што украо, а он се куне да није, онда узваре пун казан воде, па у ону врелу воду метну комад врућа усијана гвожђа (или камен), а онај на кога веле да је украо, засуче рукаве, па обема рукама извуче оно гвожђе из воде. Ако он не буде украо оно што на њега говоре, верују да се неће ожећи нимало, ако ли буде украо, изгореће му рука. — Основна замисао мазије лежи у заклетви, јер најстарија заклетва је проклињање самог себе. Ова ордалија на западу је била јако распрострањена, а у Византији се само једном помиње и то као страна, западњачка процедура. Па и српски јужно-далматински градови нису знали за мазију, али су прописивали тортуру, за коју опет није знао Душанов Законик.

Још има и овај народни обичај, који далеко у старину замаша. Крадљивац је у старије време морао у Црној Гори за украђену ствар седмостручну вредност накнадити а у Србији двоструку. Покрађени би своју невољу свуда разгласио јавно и молио да се лопов пронађе. Онај који га тражи и нађе зове се сок, а пошто он неће лично да иде да крадљивца опомене, то он пошље посредника, који се зове сокодржица (и енглеска реч томе смислу одговара the Sok-Holder), а награда за сок зове се сочина. Ако сок не докаже крађу, мора све издатке и вредност покрађених ствари да плати. (По Вуку Караџићу).

(Наставиће се.)

Освета Кљаића Бећира.

Чета ми се подигнула мала,
Откле 'но се и прије дизала,
Од Љевишта, гњезда а'дучкога.
Мала чета, петнаес' момака,
Све јунака за боја крвава,
Који може стићи и утећи
И рањена унијети друга,
Голим рукам сабљи кидисати,
На запету пушку ударити.
Пред четом су двије арамбаше,
Да ти обје по имену кажем:
Прво ти је Бајагићу Шундо,
Оно друго Бећиревић Раде.
Љућих гуја на Крајини нема,
Ни већијех турских крвопија.
Чета мала на Јаворје дође,
У планини сјела, починула,
Ко је гладан, љеба заложио,
Ко је жедан, воде се напио,
Ко је јунак, ради о оружју.
Но не ради Бећиревић Раде,
Него Раде бесједити замће.
„Браћо моја, петнаес' ускока,
Је ли мајка родила јунака
Мушкијем га повијала пасом,
Јуначкијем подвикнула гласом,
Мила сека брата одгојила,
На чистоме дјевојачком крилу,
И у чету ову оправила,
Да је добар шићар запазио,
Што би ово друштво задобило."
Кад је Рада друштво разумјело,
Све је друштво ником поникнуло
И у црну земљу погледало.
Неки броји пуце низ доламу,
Неки гледа у појас оружје,
Неки гледа како расте трава,
Како трава расте на завојке,
Кано дојке у младе дјевојке,
Но не гледа Шундо Бајагићу
Него Раду међу очи црне,
Па му Шундо 'вако одговара:
„Јесте мајка родила јунака,
А сестрица брата одгојила.
Ја сам добар шићар запазио,
Тамо доље води Буковици,
Да је прошо Ибричићу Вазло,
Отишо је на Језера равна,
Да он купи силну трговину.
Но знаш Раде, срамота те било,
Кад ти Турци баба погубише,
Твога баба Кљаића Бећира,
Пос'јече га Ибричићу Вазло.
Јеси л' каил осветити баба?"

Кад то зачу Беһиревић Раде,
Он се скаче на ноге лагане
И овако јунак говорио:
„А на ноге, ако Бога знате,
Да идемо води Буковици,
Да чекамо Ибричића Вазла
Нећу л' мога осветити баба."
Отолен се чета подигнула.
Ето чета у Тушину сиде.
Сву Тушину здраво прелазише,
Ватише се воде Буковице,
Буковицу здраво прегазише,
Ватише се Ивице планине,
Док дођоше на једну пољану.
Ту и' бијел данак оставио
А мркла и' ноћца прихватила
И ту чета конак учинила,
Сви поспаше ка' да су поклани,
Но не спава Бајагићу Шундо,
Већ он стражу чува од Турака.
Доклен му се даде погледати,
Он угледа огањ ватру живу,
Кад се Шундо ближе примакнуо,
Ал' код ватре Потураковићу,
Око њега петнаест момака.
Кад га виђе Шундо Бајагићу,
Руке шире у лица се љубе,
Мијешају брке и солуфе;
За јуначко питају се здравље.
Па када се дивно поздравише,
Тад Јакову Шундо проговара:
„О Јакове, мио побратиме,
Дај да наше друштво смијешамо,
Да чекамо Вазла од Нишића."
Кад то зачу Потураковићу,
Одма Јаков на ноге скочио,
Они своје смијешаше друштво.
Ту је чета нојцу коначила,
Шундо рано бјеше уранио,
Па он гледа води Буковици
Доклен му се даде погледати
Док угледа Ибричића Вазла,
На гаврана коња од мејдана,
И за њиме пет стотин овнова,
Ћерају и' несретни Дробњаци.
Кад га виђе Шундо Бајагићу,
Он се натраг у дружину врну,
Па дружини Шундо бесједио:
„Браћо моја, тридесет ускока,
Ево иде Вазло на гаврану,
Запаните око друма пута,
Oћемо га овђен причекати
Ма се немој који преварити,
Немој прије пушку истурити,
Док не чује мога џевердара
И шешану Потураковића,
Да га љута не уједе гуја."
Тако рекли, па се послушали.
Западоше око друма пута,
Док ево ти Вазла и оваца,
Но се једно момче намјерило
По имену Поповић Лазаре,
У момчету срце заиграло
Па опали пушку прекоморку,
Спусти пушку, не остала пуста,
Не погоди Ибричића Вазла,
Но под њиме вранца од мејдана,
Спрцаше се један на другога;
Тад ускочке пушке запуцаше
И убише од Нишића Вазла.
Загнаше се крвави ускоци,
Загнаше се ка' и мрки вуци
С голим ножем у десници руци.
Ко ће први уграбити главу,
Ма најпрви Потурак Јакове
Да Турчину посијече главу.
Долећеше до два Поповића,
Једно Сава, а друго Алекса,
Па стурнуше Потураковића,
Они вичу Беһиревић Рада:
„Ђе си Раде, ђе те не имаде,
Да Турчину посијечеш главу,
Да осветиш мила баба свога?"
Док долеће Беһиревић Раде,
Сабљом ману и десницом руком.
Вазлу скиде са два рама главу
Узеше му руво и оружје,
Не ћеше му узети еспапа,
Јер су овце Петровића књаза
Послаше и' на Цетиње књазу.
Само Раде освети Беһира,
Да му баба није неосвећен.
Oћ' ускоци, весела им мајка,
Они су се тако научили
За крст часни и за отаџбину
Вазда лити крвцу на мејдану.

У Дубровнику, 1907.

Из збирке:
Р. Шуковић-Вујачића.

Чини добро не кај се!

Народна прича из Мустапића — Звижд.
(Наставак).

У тој каваници беше много света, и неки комендијаш играо је. Њих двојица одоше у једну собу, те најпре вечераше. По вечери изађу у кавану, а комедијаш још играше. У оном свету беше и један касапин, који је дошао да гледа, а поред њега стајаше његов велики пас. Комендијаш изведе неке дрвене лутке — пајаце, и поче с њима да игра; а

у рукама држаше једну сабљу, и само заповедаше. Онај касапинов пас, кад виде пајаце, скочи на њих, и једнога свега смрска зубима. Комендијаш се поче свађати с касапином, и тражаше много пара, да му плати штету, што је пас учинио. Дух посла свога побратима да их измири, и да каже комендијашу, да му може начинити пајаца да буде жив, и од истине да говори; још да га запита, колико ће му за то платити. Онај оде, измири комендијаша и касапина, па комендијашу рече: „Шта ћеш ми дати, па да ти оживим једног пајаца?“ Комендијаш му обећа дати силне паре, само ако може доиста оживети бар једног пајаца. Он се врати духу и каза му то. А дух му рече: „Ништа друго немој од њега узети, него му тражи ону сабљу; а сад ево ти ово највеће дрвце, па њим само претури пајаца, и он ће одма' постати жив.“ Оде он комендијашу. Комендијаш му од прве речи даде сабљу, а овај крадом претури дрвцетом пајаца, и пајац оживе. Однесе он сабљу и предаде је духу. Обојица преноће ту у кавани, и сутрадан продуже даље пут. Идући одатле, ударе преко некакве пустиње. Кад пређоше ту пустињу, дођоше у другу државу и одоше у царску престоницу. Тих дана су биле све радње затворене: и дућани, и каване, и пекарнице...... Они запитају, зашто су радње затворене, кад је радни дан. Један им човек каза: „Наш је цар много богат, има много пара, а уз то има и јединицу ћерку. Многи су просци долазили по њу, и цар би је дао; али она 'оће онога, који, кад јој дође, погоди шта у том часу мисли, иначе ће погинути. Који је год досад долазио и просио је, изгубио је главу. А кад се она весели и шета кроз варош, тог су дана, и за целу недељу даље, затворене све радње.“

Дух и његов побратим запитају тог човека: „Где би могли да преноћимо?“ Он им показа једну малу каваницу, и тамо их крадом пропусти да преноће. Ту су они живели више дана. Били су се решили да не иду из престонице, док не виде цареву ћер кад се весели и шета кроз варош. Не постоја много времена, а царева кћи одреди дан кад ће се веселити и шетати, и тог дана ујутру беху све радње затворене. Запитају побратими кавеџију: „Шта је то, те се све затворише радње?“ Он им рече: „Сад ће прошетати царева ћер.“ Мало после наиђе кроз варош четрдесет вранаца и на њима четрдесет у црно обучених дворкиња: Четрдесет први коњ беше опет вранац, а девојка на њему беше у бело обучена.

Кад наиђоше баш поред каване, она двојица запиташе каванџију, да им покаже које је царева ћер. Он им показа да је она, што је у бело обучена, и одма' их приупита: „Зашто ви за њу питате?„ А дух му рече: „Питамо за то, што смо дошли да је просимо.“ Загледа се у њих кавеџија и рече им: „Боље је да то баталите, јер су долазили по њу много бољи људи, долазили су и многи цареви из други' земаља, па је нису узели, но су изгубили главе, а и ви ћете тако проћи, ако ме не послушате. На сваком коцу око дворца натакнута је по једна просиочева глава, само је још један остао, који ће се попунити главом једног од вас двојице, а кад све буде попуњено, царева ћер неће више ни мислити на удају“. Између побратима била је погодба: Што један рекне, други да послуша, што други рекне, први да послуша. Дух рече побратиму: „Побратиме, ти ћеш ићи просити цареву ћер!“ Онај се забрину, али ништа не одговори. Кад га виде дух како се забринуо, упита: „Шта си се тако забринуо?“ Он одговори: „Забринуо сам се с тога, што ме тераш да идем просити цареву ћер, кад су сви, који су је просили, погубљени, а главе им на коље натакнуте.“ — „Не брини се ништа“ — рече му дух - „јер сам ја снио, да ћеш ти погодити шта она мисли.“ Побратим се реши да је иде просити. Уговоре дан, и побратим оде. Дух му на поласку рече: „Добро памти шта будеш тамо са царевом ћерком разговарао!“ Кад дође побратим у двор, пропусте га до цара, а он одма' затражи његову ћер да је испроси. Цар му рече: „Најбоље би било да се ти манеш тога, јер су њу много бољи људи просили, и ништа нису могли учинити, а камо ли би ти то могао тако прост човек.“ Поб атим се никако не хтеде манути тога, но опет рече цару: „Никако нећу да се манем, већ хоћу да је испросим, па макар остао без главе.“ Цар нареди да му дође ћер. Кад она дође, баци само један поглед на просиоца и рече: „Сутра, у то и то време, дођи да погодиш, шта сам помислила овог часа, и ако погодиш твоја сам, а ако не погодиш, осећу ти главу, као и онима што су до сад долазили.“ Побратим се врати у каваницу и исприча другу шта је рекла царева ћер. Дух му рече: „Не плаши се ништа, него ајде одма да једемо, па лези и одмори се, и ако је дан.“ Пошто су јели, онај одма леже да се одмара. Кад би увече, Дух га пробуди и каза му: „Време је да идеш царевој ћерки. Нај, ова два пера из оног лабудовог крила, и ево ти највеће од оних дрваца што смо узели од бабе. Ти само замисли собу цареве ћери, и дуни у та два пера, па ћеш одма бити тамо где си замислио; а кад дођеш до прозора собе цареве ћери, само дотакни прозор дрвцетом, и он ће се сам отворити; тада ћеш се ти претворити у мушицу, и уђи унутра, па се ухвати за таван. Добро пази шта ради царева ћер! Куд год она пође, иди све за њом; а ако пође даље из двора, опет иди за њом, а дрвце све јаче и јаче стежи, и непрестано њим шибај. Кад одете до једне стене и стена се отвори, уђи и ти што брже тамо унутра, да не останеш напољу. Што дрвце стежеш и шибаш њиме, нико неће знати да си то ти, но ће мислити да дува јак ветар. И добро памти шта царева ћер ради и говори!“

(Свршиће се).

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Ђорђе Мартиновић Милошев: Стихови. Цијена 70 пара. Дубровник. Српска Дубров. Штампарија Дра Грацића и др. 1907.

С литерарним почетницима гдјекад је тешко бити на чисто, да ли имаду правог, богоданог талента. Тако се писац биљешке на Мартиновићеве „Прве пјесме" управо колеба (у „Срп. Књиж. Гласнику") и постаје неконсеквентан. Говорећи о Мартиновићевим пјесмама вели, да он пјева врло невјешто, да нема стила ни форме, па да је „чак и без правог пјесничког талента". А одмах за тим замјера писцу само то, што је прерано издао своје „Прве пјесме". Ако је један писац без талента, тада је све једно издао он своје књижевне ствари раније или касније, оне неће вриједити. Сад се без сумње може рећи, да госп. Мартиновић нема правог пјесничког талента. Као што су хладни, без осјећаја и без крви и први његови стихови, тако су и ови. Његова је љубав млака, слаба, обична, па нас се за то и не доима срца, а камо ли да нас потресе макар да „пјесник" пјева, да ће на његове звуке стара Неретва уставити своје валове и задрхтати.

„Још мекши ће бити тада моји звуци
И гитар ће тада умријет' у руци.

А Неретва црна уставиће лако
Све валове своје и набујат тако.

Па кад чује пјесму, што је љубав ствара,
Задрхтаће силно та Неретва стара".

И рухо, у које је одио своју обичну љубав, врло је слабо. Она мјеста, у којима је писац љубав проводио, како је познато, врло су лијепа. Природа је дивна и раскошна. Оно свијетло, плаво, жарко јужно небо са шареним звијездама, она музика горских вихорова, оно голо симпатично стијење, обрасло мирисном кадуљом и вријеском, оно божанско дивотно море са обалама палма, лимунова и наранаца нигдје се не огледа у овим пјесмама*). Ово су само као набацане и невјеште сличице једног сликарског дилетанта, који још не познаје ни најелементарније појмове умјетничке технике. Језик је страховито прозаичан, стил никакав, форма слаба и сиромашна. Како је онда ужасно, кад у овако слабим стиховима човјек чита имена славнијех пјесника: Кардучија, Хајнеа и Пушкина, чије стихове узима писац за мото својим пјесмама, што је у највише случајева неумјесно код малих пјесмица и што је у највише случајева знак слабости! Како је грозно, кад човјек у оваковим немузикалним стиховима чита имена славног Росинија и Чајковског. Без праведног гњева само сам прочитао двије пјесмице: „Ноћ на мору" и „Пјесма". Али и те је доста само једанпут прочитати. Ми се чудимо, да је госп. Мартиновић могао пустити у свијет овако слабе стихове без икакове умјетности и вјештине. **М.**

*) Ево како нам сиромашно описује писац дивну мостарску буру и велешке снажне вихорове:

„Па зар опет овдје? У тој мркљој ноћи
Гдје четири звијезде остадоше само,
Да одоле дрхћућ сјеверовој моћи,
Што кровове диже и хучући тамо

Преко брда дере облачине сиве
И крпе им баца у гудуре црне,
Па се клизне звиждећ преко стијене живе,
Да се више никад натраг не поврне...?"

Како је то просто речено: „Преко брда дере облачине сиве и крпе им баца у гудуре црне, па се клизне...." Не само да није осјетио природне љепоте, него и ондје гдје је описивао природу, унакажио је. Наравно, кад је писцу прешнији његов гитар и његов црни плашт него божанска лијепа природа.

I. Руковијет срп. пјесама из Босне, за мјешовити хор од Ф. Маћејовског. Цијена 5 круна. 1908.

Неугодна ми је дужност у дио пала; неугодна по томе, што мало имам рећи у похвалу дјела, чији наслов горе исписах.

Понајприје морам споменути, да је већ крајње вријеме, да многи наши „композитори" дођу до свијести, да није лака ствар компоновати (или састављати или удешавати — како год хоћете) тзв. „Руковијети". Осим темељита и опсежна познавања народнијех пјесама, треба за тај посао и добра доза укуса или барем рутине. Свим тим госп. Маћејовски оскудијева. Духа народних наших пјесама не познаје, као што је то у овој својој „композицији" сјајно показао, укуса нема, јер су му све пјесме управо пренатрпане разним украсима, који према приликама — а ту опет одлучује укус — могу покварити читаву ствар.

Како рекох, све су му пјесме сувише „украшаване" т. ј. госп. Маћејовски је настојао, да их учини што занимљивијим, па у то име није штедио са контрапунктом, разним често врло рогобатним хармонијама итд. Заборавио је међутим, да једноставност понајчешће може човјека пријатно дирнути. Од тих силних пољепшавања постају човјеку многе пјесме неразумљиве.

Нећу рећи, да нема и успјелих ствари, има и њих; споменућу пјесме „Пропјевала булбул тица" (али ни ту није могао све лијепо крају привести, него је морао читав пријашњи угодни дојам покварити оним, до зла Бога, гадним свршетком, гдје у задњем такту долази такова једна хармонична љепота, да се од ње сваком правом хришћанину мора кожа најежити) и пошљедња пјесма те руковијети „Пијем вино и ракију" Те су двије пјесме успјеле и њих бих могао свакоме препоручити, али су остале слабе.

Тако је пјесма „Мајка кара Алију" силно неспретно, не неспретно него баш рђаво хармонизована. Мисао да се почетак те пјесме у овом случају хармонизује у h-moll-у могла је никнути само у глави једнога потпунога непознаваоца духа наше народне пјесме.

Што да дуљим? Осим горе споменутих пјесама не могу на жалост ништа више похвалити.

Гос. Маћејовском бих имао да примијетим, да би бољу услугу срп. музици учинио, када би сакупљао народне пјесме, а њих има толико незабиљежених. У томе би послу био можда боље среће.

М.

Листак.

Књижевне и културне биљешке.

Свесловенска карта. Друштво „Словенска Бесједа" у Софији узело је на се иницијативу за израду географске карте цијелог Словенства. Израда ове карте повјерена је професору Иширкову и начелнику картографског одсјека у Софији пуковнику Данкову.

Карађорђев споменик. Приликом стогодишњице установе српске стајаће војске склопио се нарочити одбор у Биограду за подизање споменика вожду Карађорђу. Пресједник је одбора ђенерал Никодије Стевановић. Споменик ће се подићи на Калимегдану и то у оном дијелу, гдје је Карађорђе ушао у град 1806. год.

Прештампано. Цијелу оцјену „Зембиља" из 13. броја нашег листа прештампало је биоградско „Видјело". Само се чудимо зашто је изоставило потпис или зашто не спомену одакле је узета оцјена. Једно или друго није смјело изостати.

Четрдесетогодишњица. Познати музичар, брат Чех, Драгутин Чижек прославио је у Биограду четрдесетогодишњицу свог музичког рада. Чижек је давно прешао у Србију као аустријски војни капелник, тамо је примио српско поданство и установио прву српску војну капелу. Чижек је удесио многе српске пјесме за пјевање.

Српски језик у мађарским школама. Мађарско министарство просвјете издало је наредбу, да се у државним учитељским школама заведе и српски језик као обавезан предмет и то седмично по 2 часа у сваком разреду. Тако и ваља.

Војвода Петар Мркоњић. Мојо Хорваћанин из Славонске Дубице оштампао је у књигу своје интересантне биљешке из босанског устанка 1875. и војводовања Петра Мркоњића у Босни. Те су биљешке штампане најприје у загребачком „Народном Гласнику", а затим у биоградској „Побједи". Кад добијемо књигу, проговорићемо коју више о њој.

Одликован књижевник. Познати српски књижевник, наш сарадник и шеф пресбироа у Биограду г. Иван Иванић одликован је румунском круном, командирским орденом III. ст. Честитамо.

Кочићев Јазавац у Америци. Духовита сатира нашег најбољег књижевника Петра Кочића „Јазавац пред судом" штампана је у Америци као шесто издање ове књиге. Ово је издање књижарнице Душана Поповића у Чикагу. Књизи су додане слика пишчева и Давида Штрпца, главног јунака ове сатире. Издање је врло лијепо. Стаје 25 сантима или једну круну. Адреса The „Balkan" 859. Clybourn Ave, Chicako Ill. North America,

Нова књига. Читамо по листовима да је у Биограду штампана нова књига: „Моје успомеме", биљешке Љубомира Каљевића, бившег министра и државног савјетника. Цијена 80 пара или потура. Ми је не добисмо.

Предсједник Књижевне Задруге. На овогодишњој главној скупштини „Српске Књижевне Задруге" у Биограду изабран је за предсједника њен први предсједник, оснивач и почасни члан Стојан Новаковић.

Роман великог кнеза Михајла. Наскоро ће изаћи у Петрограду нова књига, која ће начинити силну сензацију. То је најновији роман великог кнеза Михајла. У њему се износе љубавне историје самог писца, варање у женама и најпошље црта се вјерна љубав. У предговору вели писац, да ће му бити највеће задовољство ако његова књига побуди свијету увјерење, да људи из највећих кругова нијесу увијек срећни и да је највећа срећа у правој и истинској љубави.

Студија о Богишићу. Др. Вој. В. Рашић у Биограду, јавља српскоме свијету да је дао у штампу своју нову књигу, у којој је студија о Валтазару Богишићу. Књига ће изнијети 10 штампаних табака. Цијена је динар или круна. Адреса пишчева: Душанова ул. 48. Биоград.

Једно новинарско удружење у Биограду. Читамо радосну вијест, да је постигнут потпун споразум између „Новинарског Удружења" и „Друштва српских новинара и публициста" у Биограду: Тако ће се оба друштва спојити уједно под именом „Српско Новинарско Удружење". То је требало одавно учинити, али ни сад није касно.

Читула.

Кнез Божидар Карађорђевић. У Паризу је преминуо познати умјетник и књижевник Кнез Божидар Карађорђевић у 46. години живота. У француској књижевности радио је покојни Божидар, па је био и члан „Народног Друштва Умјетности", гдје је излагао своје сликарске радове. Књижевност музика и сликарство бијаху му вазадашње занимање. Француски листови пишу о њему са особитим поштовањем и много цијене умјетнички дар његов. Слава му и Бог да га прости и помилује!

Салих еф. Алчехић. У Сарајеву преминуо је скоро бивши управитељ муслиманске учитељске школе Салих еф. Алчехић у 43. години живота. Рахметли Салих еф. био је родом из Травника. У Сарајеву је свршио учитељску школу, а доцније слушао је у Бечу вишу педагогију. То бијаше један од најспремнијих млађих људи у Муслимана, а уз то бијаше врло честит и скроз поштен човјек, који се вазда признавао Србином, а поред материнског језика говорио је добро турски, франсуски и њемачки. У учитељским круговима био је врло популаран и уживао је велики углед, јер је три године пресједавао учитељским скупштинама свих државних школа. Био је зет нашег сарадника Омербега Сулејманпашића, главног уредника „Босанско-Херцеговачког Гласника", коме је давао и правац и био сталан сарадник и тога листа и мостарског „Мусавата". По томе се види колика је штета нашој браћи Мухамедове вјере што су изгубили тако рано овог честитог човјека. Рахметулахи алејхи, рахметен васиах!

Нове књиге и листови.

Летопис Матице Српске. Година осамдесетчетврта. Свеска III. за годину 1908. У Новом Саду, издање „Матице Српске". Нови Сад, књижница и штампарија учитељског дионичарског друштва „Натошевић". Цијена 1 К.

Преглед Мале библиотеке. Уредник [illegible] Кисић. Свеска. I. Јануар-Јуни 1908. Година VII. Цијена 1 К. У Мостару издавачка књижарница Пахера и Кисића.

Шарл Сењобос: Историја образованости. Превели Влад. Ј. Радојевић професор и Миливоје Анастасијевић, суплент. Књига прва, Стари век. Београд, издање задужбине И. М. Коларца 127. У Београду 1908. Цијена 3 динара.

Читаоцима.

Молимо све наше претплатнике да се сјете своје дужности и да нам шаљу, како лански дуг, тако и овогодишњу претплату. Нарочито молимо школске одборе у краљевини Србије, да нам подмире дугове за школе. Свак зна да је претплата Вили једини извор живота и опстанка, особито ове године, када смо ћешћим наласком загазили у веће трошкове. Вересија је код Виле тако велика, да јој пријети опстанку. Но ми се надамо да разбуђена српска свијест и српско родољубље неће допустити да пропане овај једини српски књижевни лист у Босни и Херцеговини, који је двадесет и три године поносно носио српску заставу у овим српским земљама и онда кад нико није смио. Претплата из Србије шаље се нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трг. у Биограду.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 17. САРАЈЕВО, 20. јуна 1908. Год. XXIII.

Јован Дучић, Београд.

Из „Плавих Легенада“

Срца.

То беше једне ноћи, која је била можда најцрња од свих ноћи. Једва се наглашавао ветар, који изгледаше као да носи собом неки мрачни дим и све засипа црним пепелом.

У свом гнезду од конопље и сухог грања лежао је на јајима стари двестагодишњи гавран и спавао зимским сном. Његова стара крв загревала је јаја под њим, у којима су се полако зачињала три црна живота.

Двестагодишњи гавран већ сву ноћ снева мутни сан о нечем што је било пре два века. Сневао је о првом свом полету са гнезда, у небо, у сунце. Сневао је о првом телу на које је пао, покрај неког друма, на летној жези.

Он је ту пао с кликтањем, с непознатом радошћу, и зарио одмах свој кљун, као челик. Он је отварао пожудно све нове и нове ране, широкс, свеже, лепе. Кликтао је као дете, зовући, лепршајући као први лептир. А када игличастим кљуном ухвати за хладно и укочено срце, тада његова крвожедна радост поста помамна... То је било пре двеста година.

Стари гавран успаван сада у гнезду осети како се у њему узбуди сав бес инстикта и како навали крв као ветар и као пламен. Од тога у опнама јајета под њим пренуше се и слатко затрепташе истом зачети животи.

Три мала нова срца закуцаше узбуђено и ударише неодољиво у помрчини. Они ударише весело као три нова часовника.

Др. Н. Ђорић, Шабац.

Милош пред турским околом.

Одломак из епопеје о боју на Косовом пољу.

У том и ноћи тавној да мине наступи хора;
И бајни најави осмех са истока зрачна зора.
Кроз власи њене златне, што раскошно у округ баци,
Пробише с' новога дана осмешљиво јутрењи зраци.
Чиста, светлоносна недра и ружична рамена њена
Са двери истока мило зарудеше истога трена.
Новога жића поче пробуђена шибати струја,
И новом снагом свет сад одморан поче да бујa;
Свежином дамара своје већ свако подмлађује биће:
Природа буди се сва и осећа ново жиће.

Милошу у том часу, кад мрачна већ започе крила,
Над њим развијати смрт, посестрима јави се вила. —
Силног јунака обви из небуха прамен од магле,
Растави храброг од дружбе на страшну погибао нагле
Јер силазећи земљи, то небесно биће хтеде,
Милошу само свршетак показати, којему греде.

Бледој и озбиљна лица не лебдијаше јој више
Бајни на уснама осмех, а на очи сузе се слише.
Очи, са којих увек сажижљиве муње сијаху
Сада га гледаху сетно и смућене бригом бејаху.
Бледа, пред великим делом, што побра јој милога чека,
С косом низ рамена златном, као свештеница нека,
Која освећује жртву паљеницу сенима ада,
Стајаше пред њим вила, пророчица страха и јада.

Ипак јој поздрав, којим, сетна и озбиљна чела,
Јутрос на уранку кобну јунака сусрете смела,
Бејаше нежан и благ и одаде сву бригу њену,
И страх, што тако дрско у погибао побро јој крену.

Знађаше она добро, шта смелога витеза чека,
И да га смрт неизбежна већ грли ко авет нека.
Да му је неминовна пропаст у страшноме боју,
Ипак му дође помоћ указати сестринску своју.
Мач му из корица, који не победи нико још, узе
И, да га прекали за бој, у своје га оквасн сузе.
Прекрсти за тим знаком чаробним штит на рамену,
И оштри за појасом нож, из потаје гују малену.
И бојно освешта копље и пошкропи млађана војна
Живота водом и под њим Ждралина му коња убојна.
Витеза за тим дичног у високо целива чело.
Дивовску снагу му тако даде за дрско дело.

Беше то растанак пред смрт, јер побратим њен, [она знаде —
Најбољи крста војник за Српство ће живот да даде.
Најјачи правде стуб и бранилац српскоме роду
Данас ће пасти за часни крст и за златну слободу.

Би и јунаку јасно, зашто га тако испраћа,
Небесно биће ово: да иде од куд се не враћа.
Али он беше и пош'о да гине и сада још живље
Зажеле славе и крви и борбе страховите, дивље.

Још му збораше тако пророчица, бела та вила:
„Ништа ти не мож', јуначе саломити, соколу, крила,
Мурат ће горди пасти од страшнога твојега мача,
И биће народима од тога и јада и плача.
Река ће крви данас по Косову равноме тећи,
Хиљаде, тебе гонећи, у гробницу хладну ће лећи.
Сунца и месеца док је и слава ће трајати твоја,
Коју ћеш роду и себи из овог придобити боја.
Именом твојим ће Срб заклињат се, докле га буде.
Спомен ће трајати твој у Српству на веке и свуде.
Та од колевке до гроба он Србу ће бит' утешење,
Нада на боље дане, на Ускрс и драго спасење.
Твоје ће име му бити ратнички поклич у боју,
Којим ће соколити срце и десницу крепити своју.
Оно ће сјат' му ко сунце из прошлости давне и тавне,
Оно ће водити борце на победе сјајне и славне.
Оно ће бити напитак, ах који ће прво дати
С млеком из недра мила рођенчету златноме мати.
Иди јуначе! и трпи све што судбина ти носи!
Подлези неумитној, ал јој и падом пркоси!
Свиреност њену постиди, окорелу ти је потреси. —
И када паднеш, нек зна, да пред њом задрхтао неси.
Нек се и сами Усуд страхобом од ње изненади,
И нек се горко каје, што тако неумитни ради.
Очи нек обори мрачне, када пред њега изиђеш,
Када у царство сени на суђење данас му сиђеш!"

Тако му рече у жарком у заносу бела та вила.
И као да га брани од смрти, сад рашири крила,
Па тихо лебдећ' над њиме полако с' губљаше у зраку,
И још се диви младом на погибао спремном јунаку.

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . .

(Наставак).

Готово целог дана Аксентије је седео у дворишту крај братовљева стана, гдје је била врло лепа хладовина. Слушкиња му је неколико пута морала кувати каву. Срчући каву, он једну руку метне на крило и, гледајући у дно шоље, он је набирао чело као да се по његовој глави ваљају горостасне мисли. Пред вече, када се Милојев најстарији син врати са играња, седео је крај њега и читао му новине и то му је читао оне новине које је увек пређе читао, а које обично Милоје није држао. Он је врло често прекидао свога синовца и објашњавао му је поједина политичка питања, о којима је он увек говорио са великом срџбом, говорећи, да Србија, како се у њој води политика на јадан начин и из личних рачуна, мора на крају крајева пропасти. Синовац га је гледао укоченим погледом, отварајући при том уста као да гута сваку реч, и исто је толико разумевао политику као и његов стриц, који је, ради ње, падао у ватру. Када синовцу дође учитељ, један ђак велике школе, да му држи час, синовац је одлазио и то се баш увек некако деси у оном моменту када Аксентије пада у одушевљење и опијао се својим рођеним речима. Он је то сматрао као личну увреду, као хотимично непоштовање његових речи и идеја, заснованих на великом и богатом искуству, као бескрајно багателисање његових политичких начела ја-

сних и опредељених само, можда, са његовог гледишта. У таквим тренуцима, сасвим је природно, није могао бити расположен и тада је увек имао оштрије око за мане и грешке послуге у кући, која се ни због чега другог не држи, него да се храни и поји. Тада ни кава није била кава, него обична сплачина, скувана само због тога да му се докаже, да се њему, у овој кући, не мора поклањати особита пажња. Ракији, коју је добијао пред јело и коју је он завео у кући, јер је нико жив није пио, налазио је много махна; то није била ракија, то је пре било силом истресено труње у којем је било и нешто ракије.

У прво време после помирења, Милоје се није радо упуштао у разгор са својим братом, јер још није могао сасвим да изглади утисак, који је на њега учинио Аксентије, када га је, пре толико и толико година, онако безбожно опљачкао. Али временом се био навикао да опет има брата и трудио се, колико је могао, да буде према њему љубазан. Често пута му је причао о томе како сада радње врло слабо раде, јер је у народу нестало новаца и морала, који су, како је он уверавао, у модерној трговини тако потребни и управо нераздвојни. Али он никада, можда намерно а можда и ненамерно, није тражио савета од Аксентија, ма да је овај у трговини био куд и камо искуснији од њега. То је Аксентија непријатно дирало и вређало је његову трговачку сујету. Тиме се, ваљда, и може објаснити, што је Аксентије упорно и, са извесне висине човека свесна своје стручне спреме, тврдио, да данас нема правих трговаца, него само пиљара који имају велике радње. А Аксентија је вређала и друга околност. Када год је, наравно из врло велике даљине, навео говор о својој идеји, о идеји за стварање колосалног богаства, Милоје је, као вешт и лукав дипломата, који избегава директан одговор, увек скренуо на други терен и говорио је о стварима савршено различним од трговине, и тек када Милоје оде, Аксентије се сети да није дошао до речи да, грубим потезима, изнесе своју идеју. И то је био један разлог више, да Милојеве трговачке способности не цени особито и да дође до уверења, да треба имати више среће него памети.

После једног таквог разговора, у којем Аксентије није стигао да говори о својем омиљеном предмету, обојица су почели говорити о домаћим новинама. Милоје се жалио како је живот у Београду ванредно скуп и како се данас ни због чега другог не ради, него да се издржи кућа. Аксентије је одобравао то његово тврђење, наводио је примере, као да је Милоје од њега тражио да докаже једну тако очигледну ствар и, са озбиљним лицем као да саопштава некакву нову и дубоку истину, рече, да је штедња мајка богаства (то је пре неколико дана прочитао у својим новинама).

— Па ако ми не штедимо, онда не знам ко штеди,

Аксентије је рукама трљао колена и тако се клањао. Лице, које се опет почело заокругљавати, добило је израз какав има човек још нерешен да саопшти велику тајну. Он чупну бркове и накашља се, јер то је увек чинио пре него што се реши да нешто саопшти.

— Ти знаш, Милоје, да ја не волем да се мешам у туђе ствари . . .

И он застаде, као што је увек радио када је хтео да заголица радозналост слушаочеву. Милоје га је гледао упитним погледом и он рече:

— Па каква штедња брате? Где је та штедња, да, где је? Зар је то штедња бацати јело од ручка, узајмљивати комшилуку све што затражи и паприку, и со, и брашно, и јаја, и кромпир и . . . и паре, а кад се нарочито зна да се то никада не враћа.

Милоје га је гледао и смешкао се, као да је тим смешкањем хтео да прикрије забуну која је обладала њиме. Али ипак рече:

— Па то су ситнице. Ти знаш да је Цана добра, па не може никог одбити.

— А зар ја кажем да она није добра?... Ситнице, ситнице! Па те ситнице стварају крупнице. Ево видиш ја сам баш због тога пропао. Не ваља, брате, кад је жена добра, то јест тако кад је отворене руке.

Милоје се мало намрштио, јер му није било ни најмање право што његову жену по-

рећује са — са онаквом женском. Аксентије је штапом лупкао о калдрму, а после је њиме гурао једну празну кутију од палидрвца.

— Ја не волем да се мешам у туђе послове, али шта ћу кад си ми брат. Ти не мореш то одма да удариш на добош. Кажем ти тек да знаш.

Милоје је нагло пушио и смешкао се, као да је на тај начин хтео да докаже, да он све те његове речи не прима озбиљно и да то слуша више из уљудности, него зато што га то особито интересује. Аксентије, поред свег својег богатог искуства врло рђав познавалац људи, љутио се, што је Милоје био тако равнодушан и хтео је да га изведе из те равнодушности.

— После, знаш, није згорег бити на опрези . . .

Милоје је разрогачио очи. Цигарета му остала у устима и мало се тресла. Пепео с ње је пао на његов прсник и оставио широку пругу. Кажипрст је трљао о палац и тада се чуо потмуо удар.

— Треба мало, брате, водити рачуна и о свету. Шта ћеш, такав је адет . . . Знаш, она не треба да зна, да сам ти то ја казао... Не би требала да седи у оној истој соби кад је тамо Пајин учитељ. Знаш, свет једва чека да прича такве ствари. А и шта ће тамо...

Милоје баци далеко цигарету од себе. Вилице су му се тресле. Из лица је ишчезла сва крв. Он рече пригушеним гњевом:

— Којешта.

И изиђе из куће.

Још тог истог вечера Милоје је рекао Цани своје мишљење о штедњи, и о свету који једва чека да прича којешта. Од сада сукоби међу њима нису више били ни ретки ни неозбиљни.

Од првог часа чим је учитељ улазио у Пајину собу, улазио је и Аксентије и седео према Цани. Обично је држао новине и, од времена на време, је преко њих, испитујућим погледом гледао у учитеља и Цану. Цана је, после извесног времена, престала да присуствује часовима.

(Наставиће се).

М. Симић, Београд.

Завршна реч.

О, да се једном склопе очи моје,
Како бих срећан лежао под травом!
Док изнад тужне хумке славуј поје,
И жарко сунце сја висином плавом.

Како ће тада допирати јасно
До мирне свести у тишини раке,
Жагор живота, цвркутање страсно;
И благи ветрић, и сунчеве зраке.

О, да се једном склопе очи моје!
О, да већ једном дође тај тренутак,
Кад ће у мртве и мене да броје!
О да ме само у скровити кутак

Положе! То ће као лек да падне,
Препуклом срцу у стишаном телу.
Тако да збришем догађаје гадне,
И успомене, и прошлост ми целу!

Јер, збиља, беше затрованих дана,
И подлих ствари. Црна киша зала
Беше са свију спустила се страна
На чун сред кључа узвитланих вала.

И сад већ све се оцртало видно.
Будућност зар да на згаришту зидам,
Рањав? О друштво! Људи! Стидно! Стидно!
Не, нећу своје болове да видам?

Хоћу да умрем бедно, смрћу мрава,
Ноћу, под плотом, као псето гладно.
С истока зора кад заблиста плава
На проста кола да ме баце хладно.

Па после изван вароши, све пољем,
У необојеном сандуку, и тајно,
Да ме у гробље, где се надам бољем,
Одвуку брзо, да се смирим трајно!

О, ја сам вазда размишљао о том
Каква је добит и колико лечи
Расцеп са дугим, љубљеним животом
Који, са планом, мрцвари и гњечи.

За трунком људске искрености, вере,
Одавно ја сам видео да треба
Жалити, или желети без мере
Да какав поток удари из неба,

Да прождре људску баруштину крви,
Покида мреже од сатанских жица,
И бедну земљу очисти од стрви,
Блата, и других бакцила и клица.

На крају, нека и усахне вода,
Процвета цвеће, запевају птице,
Само човечјег да нестане рода,
Човеку само да се утру клице...

О, кад се једном склопе очи моје
Како ћу срећан лежати под травом!
Док изнад тужне хумке славуј поје
И жарко сунце сја висином плавом.

6. X. 1905. Београд.

Сима Пандуровић, Ваљево.

Сенке.

Облаци жути преко моје главе
Прелазе простор мирно; заклањају
Сунце и небо, и висине плаве,
И тужно греде ко зна којем крају.

Промичу сенке, и ваздух се жути,
И тешка туга захвата свечано
Природу целу. Мртвачки све ћути.
И сетно вече пада тако рано.

И тежак неки мирис, тешка боја
Спомена живих и тужних, што пуне
Замрљан видик, осећања моја,
Младости понос што у мени труне.

Опојан, тежак мирис се из биља
Разлива — слика отежале јаве,
Мирише ваздух дахом мртва смиља,
Облаци иду преко моје главе.

Велимир Рајић, Београд.

Без натписа.

Не марим људе који деле време
И који стално исти посо раде
У исто доба; људе који граде
Најмањој ствари облигатне схеме;

И оне који силом траже теме,
И живо дрво у гô камен саде;
Ни оне који вребају параде
Да проговоре, и опет занеме.

Ја радим онда кад, сред мртвог мука,
Затрепте нерви, и кад сâмâ рука
За перо хвата, дању или ноћу;

Кад нешто силно у мозак прижеже,
Обичне мисли кад у неврат беже, —
Кад јасно не знам ни ја сам шта хоћу...

Dis.

Слутња.

Небо мутно, издубљено, кобно;
Дан убијен притисную боје
Светлост, око; и мртвило гробно,
Мир и страва око мене стоје.

Уз тополе, преко дрва ружно
Јесен иде; голе гране ћуте,
И црнило обавило тужно
Кору, видик, време и минуте.

Бол клонуо; магла и брегови
Носе мисо, и жеље се крију.
Тамне слике бледе као снови
Шуште пропаст ко би знао чију.

Спава ми се. Још да легне тело
У тај сумор мртав што се вије,
У ту душу, у ропац опело:
Да потоне све што било није,

Да потоне... и да магле сиње
Обавију; на часове боне
И на љубав да попада иње
И заборав... и да све потоне.

Пол Верлен.

* * *

Велики, црни сан
Пада на мој живот;
Спавајте све жеље,
Спавајте све наде!

Ја не видим више ништа
И губим појимање
О добру и о злу
О тужне историје!

Ја сам колевка
Коју нечија рука њија
У дубини гроба:
Тишине, тишине — —

Прев. — Z.

Пол Верлен.

Мој породични сан.

Често ми долази чудан сан, који ме обузме целог, сан о једној непознатој жени, коју ја волим и која мене воли, и која никако није једна иста, а не личи на коју другу, а воли ме и схваћа ме дубоко.

Схваћа ме! И моје прозирно срце за њу само, авај! није проблем, она само зна моје бледо и туробно чело да освежи плачући.

Да ли је црнкаста, плава или риђа? — Не знам. Њено име? Сећам се да је благо, да је звучно и мило, као имена помрлих љубавних вила.

Њен поглед је сличан погледу са статуе, а њен глас стиже ми нечујно из даљине, тих и озбиљан глас у коме живи реч свих бића која су за навек ућутала.

Прев. с франц. Z.

Пол Верлен.

Јесења песма.

Дуги јауци са јесењих виолина падају на моје срце с монотоним очајањем.

Сав уцвељен, и јадан, кад избије час, ја се сећам старих дана и плачем.

И одлазим са једним рђавим ветром, који ме носи тамо, овамо, као какав мртав лист.

Прев. Z.

Ст. Витас, Сењски Рудник.

Ђурђевски уранак.

(Свршетак).

е могох се одмах досјетити, а видим да је нека доскочица, којијех је мој пријатељ Иво пун у свакој прилици.

— Ха, ха, ха, бијели пропланци,... нијесу баш рђави увијек,... ха, ха, ха. Смије се Иво, а прст непрестано у истом правцу.

Једва уочих предмет досјетке и шале. За столом до нас сједи лијепа Мара, окренута од нас. На снажном јој пунаном плећу приличан пропланак као млијеком прељевен, а малопређашња га игра превукла танкијем руменилом. Хитра, несташна младеж верала се кроз грмове и трње, из кога је најсмјелији трн, из чисте радозналости, а и жељан тако лијепа залогаја, дохватио танку хаљину лијепе Маре, те начинио пропланак.

— А, шта велите за бијеле пропланке? припитаће ме пријатељ.

— Ћутим.

— И ја ћутим, али да су већи....

— Е није, него....

— Та ка' велим, кад је пропланак, нек је људски.

Никога не замара ни игра, која и не престаје, ни пиће, које хитра послуга тачно разноси, пјевајући потпуно варошки: сад... одма... молим. Све је у покрету, и не кани се мицати низ поток, па и они, што односе чејреке боце и балоне, хљебове, враћају се одмах да продуже.

Чудим се народу што не иде одавде, а сам не умијем оставити то мјесто. Не могу оставити тако светковање „интернационалнога“ Ђурђа, жалећи да не имадох апарата, те да дадем свијету ансихтскарту, какву ће мучно добити са које друге стране.

Милован без прекида коље, а народ односи и и по мјери и без ње. Пред колибицом код тора Јанкуље и Пауње истресли на лопар паленту, па присмачу нешто из таве. Два корака од њих велика зеља извалила се, па доји своја четири рундова, којима једва вири глава из дугачке длаке. Мати је мати. Грдна и зла, вука би растргала, а гле, како се њежно намјешта, да јој се дјеца лијепо нахране. У тору припуштени јањци, па се већ многи наситили, а понеки још приклекли, па, вртећи репићем, још циједе, баш да ништа не остане. Мајку не боли, нагиње се, напиње се да му све исциједи, не боли је ни несташни ударац главом, ни угризак оштријех зубића — њено је то дијете.

— Колико их имаш до сад Миловане? Запита неко испред зграде.

— До сад свега тријест и двоје, али ће ми требати још.

— Кољи, док не буде доста!

— Изабери, Јанко, још четири најбоља, па одмах донеси! — викну Милован достојанствено, јер му положај доноси, да тражи, а Јанкуље, по дужности слуша и приноси.

Јанкуље остави доручак, јер ту нема чекања, уђе у тор, стаде код вратница, па поче мјерити и тражити четири, од бољих, најбоље. Пун је тор, али их он знаде и познаје да и не мерка. Стари чобанин. Од васколиког тога живља ни једно се не миче, ни мајке ни дјеца. Јанкуље је њихов, непрестано је с њима, разговара их по цио дан, пјева им, свира, па које и покара; све је то његов народ свикао, па га разумије. Зађе кроз њих, ни цигло да се склони, већ их мора ћушкати и гурати. Зар је једном то радио. По колико је пута свако дохватио за ноге, попео на раме, принио му главицу под своју велику шубару, па му тепао и давао свакојака имена. Свакоме је био добра дадиља. Свако је то Јанкуље прихватио, чим је пало на земљу, па нејачко понио из поља на рукама, подносећи га брижној мајци, да га види, да се увјери да јој је новорођенче ту, да је на рукама њиховога доброга Јанкуље.

Узе једно под пазухо, па и друго, те преко вратница додаде Пауњи, врати се по треће и четврто. Јанкуље Пауњи, Пауње Миловану,... све боље и најбоље.

— Баш најбоље?!....

Најбоље!... тако рекоше и газда и Милован.

Цијелога ме обузе нека необична тегоба. Притиште ме неки терет, па ни даха слободна немам

Устадох, да се надишем зрака на ширини; очи ми никако не могу гледати напријед, куд сам цијело то вријеме гледао, задовољно гледао. Дође ми само да не видим ни тора, ни свега око њега, ни Јанкуље, ни Милована, никога од свију њих тамо што су. Страх ме је само, да не видим Милована и руке му, у које допадоше бољи и најбољи.

....Па то је цијело јутро... сасвијем обично... па и чудно!....

Ратовао сам ратове, па претрчавао мртве још у врућој крви и рањене са тешкијем самртничким јауцима и уздасима, хитао скоком једва пазећи да кога не погазим.... обично, сасвијем обично, а гле, да ме се косне најобичнија радња, на коју се човјек једва осврне!

„Изабери најбоље“, заповједио је Милован“, а Јанкуље је тачно тако урадио. Тако је чинио цијело јутро, а тако ће радити и даље све, док газди буде требало. Лошији и лошији ће остајати. Што лошији, касније ће доћи на ред!... откако је, тако је.

Исто тако наш велики газда. Треба му најбоље, а вјерне слуге зађу, па одабирају. Гдје је мали тор, мањак је осјетан, празнине су видне. И велики газда бира боље и најбоље! Ни десет лошијих не прима за једног бољег.

Нијесам се могао одбранити тих мисли, тих тешких осјећаја, који ме, не знам откуд, освојише. Сва свирка, све живо и хучно весеље не мога ме повратити. Остадох тужан, па тужан.

Саме ме ноге понесоше из друштва и весеља, не осврнух се ни да се поздравим. Упутим се низ поток, те брже стигнем кући но икад дотле.

Лијепи и гиздави Ђурђевдан остаде ми цио озбиљан и турабан.

Ваљани мој Личанин Зорић, навикао на дому под Велебитом прослављати свога свеца људски и право српски, постарао се да га прослави и овдје, и ако је сиромашни рудар. Сва му брига бјеше да мене развесели, али није могао успјети. За ме тога дана не бијаше више весеља!

Сунце је лагано са пуном својом јасноћом нагињало за Јухор, весело, зна да ће сјутра истијем путем. Све са истијим стањем у души дођох кући, уђем у собу, долијем кандило пред иконом мога свеца и припалим.... душама и бољијех и најбољијех! Дивно је свијетлило, како, чини ми се, ни највећега года. Како да не свијетли дивно, кад гори великијем душама најбољијех..... Јанку, Милораду, Сремцу, Чичи Миловану и Матавуљу.... од бољијех најбољим!

Лакнуло ми је души.

Марков дан 1908.

И. С. Тургењев. =

На прагу.

Огромна зграда је преда мном. Узана врата широм су отворена; иза њих само мрак, мрак, пун страхоте. — На прагу стоји девојка.... млада руска девојка. — Мрачан је и хладан тај непробојни мрак. — Из дубљине зграде долази студен дах, — чује се глас полаган и као из гроба.

— Ти, што желиш да пређеш преко тог прага, знаш ли ти добро, шта те чека?

— Да, ја то знам! одговара девојка.

— Знаш ли ти да те очекује зима, глад, мржња, исмевање и презрење, псовка, ропство, — болест, па чак и сама смрт?

— Знам!

— Усамљеност, оставњеност?

— И то знам!... Ја сам спремна!... Све несреће, све ударе судбине, ја ћу све поднети!

— Али не само ударе од непријатеља, но и од твоје родбине и пријатеља?

— Да, поднећу и то!

— Па добро. Значи, ти си готова и да се жртвујеш?

— Да.

— Да жртвујеш себе, а да нико не зна за то? Ти ћеш погинути, и нико.... нико не ће чинити помена твоме имену.

— Ја не иштем ни захвалности, ни сажаљења. Мени не треба име у историји.

— А би л' ти пристала и на.... преступ, — кад би то било потребно?

Млада девојка обори главу.

— И на преступ.

Неколико тренутака ћутања, за тим онај глас опет пита:

— А да л' си ти кадгод мислила, рече он најзад, да ће настати можда дан, када ти нећеш више веровати у оно, у што верујеш данас: да ћеш ти кад било рећи себи, — да си се варала, да си узалуд жртвовала свој млади живот?

— Ја сам чак и о том мислила. Па ипак хоћу да уђем.

— А ти уђи!

— Млада девојка пређе преко прага; — завеса се тешко спусти за њом....

— Безумница!.... зачу се споља вапај и шкргут зуба.

— Један глас, тихо одјекнувши у ваздуху, — довикну:

— Светитељка!

Превео с руског: **Ј. Максимовић.**

Мртва уста не говоре.

Артур Шницлер.

(Свршетак.)

Али она је имала код себе кључ; сама ће откључати, — она неће дозволити да је виде. Брзо уђе у кола. Већ хоћаше да му да своју адресу, кад јој паде на памет, да би то можда било непромишљено, зато му довикну неку улицу, која јој баш тада паде на памет. Када се возила Пратеровом алејом, хтјела је нешто осјећати, али није могла, јер је знала да има само једну жељу: да буде код куће. Све се остало ње ништа не тиче. И у тренутку, када се одлучила да остави мртваца сама на друму, морао се у њој угушити сваки осјећај сажаљења према њему. Она не могаше сад ништа друго осјећати, него бринути се за се. Она није немилосрдна... о не!... она поуздано зна, да ће доћи дани, када ће све јавити; можда ће тада и умријети; али сада, сада има само једну жељу да сједи за истим столом поред свог дјетета и свога мужа. У том погледа кроз прозор. Кола су пролазила кроз главне улице, које су биле јасно освијетљене и у којима је био врло жив саобраћај. Изгледаше јој, као да је све оно што је у пошљедњим часовима преживјела само неки сан. Да, као неки зао сан... У једној споредној улици заустави кола, сиђе, зађе брзо за ћошак и сједе тамо у нека друга кола, а кочијашу коме каза своју тачну адресу. — Гдје је он сада, паде јој на памет. Затвори очи и учини јој се као да га види пред собом на самртничкој постељи, — а затим као да сједи поред њега и да се вози с њим. Кола се мало заљуљаше и она се побоја, да ће се преврнути, те узвикну тихо. Кола се зауставише. Она се сва укочи — пред кућом је. Брзо сиђе, прође кроз капију; врло тихо, тако да је вратар није ни примијетио, похита уз степенице, откључа лагано врата, да је нико није чуо... прође кроз предсобље у своју собу — успјела је! Запали лампу, скиде журно каљаво одијело и остави га брзо у орман. Нека се суши преко ноћ — а сјутра ће га сама очистити. Онда опра руке и лице, и обуче друго одијело.

У том чу гдје неко зазвони. Чу како собарица отвори врата, чу глас свога мужа; чу, како он остави штап. Сад осјети да мора бити одважна и присебна, иначе је све пропало. Зато похита у трпезарију, тако, да је заједно са њиме ушла.

„Ах, ти си већ ту?“ рече он.

„Наравно“, одговори она; „већ одавна.“

„Нијесу те видјели кад си дошла.“ Она се љупко насмијеши, а муж је пољуби у чело.

Мали сједи за столом; зацијело је дуго чекао, па је и заспао. На тањиру му је књига, а на отворену књигу бијаше наслонио своју главу и куњаше. Она сједе уз дијете, а муж с другу страну. У том узе неке новине и погледа, па их брзо баци и рече:

„Они други остали су још на сједници рјешавајући још штошта.

„О чему?“ — Запита она.

А он јој причаше о сједници врло много и врло опширно. Ема се претвараше као да га слуша, климнувши само понекад главом.

Но она не слушаше ништа, она не знађаше ништа, шта он говори, јер јој бијаше врло тешко на срцу. И док је њен муж све даље причао о сједници, она примаче своју столицу ближе дјетету, узе његову главу и притиште је на своје груди. Неки необјашњиви умор обузе је, па осјети да је хвата сан и склопи очи.

Одједном јој дође мисао: А ако он не буде мртав! Кад он... али не, ту нема сумње... Оне очи... она уста — и онда... он није дисао. — Али има и привидне смрти. Има случајева гдје се чак и љекари преваре. А она зацијело није љекар.

Ако је оживио, ако је опет дошао себи, ако се сам нашао усред ноћи на друму... ако је зове... њено име... па ако онда напошљетку помисли да је она повријеђена... ако љекарима каже, ту је била једна жена, и по свој прилици, ту негдје лежи. И... и... шта онда? Тражиће је. Кочијаш ће се вратити из Јозефсланда са људима... он ће причати... жена је била овдје, кад сам ја отишао — и Франц ће слутити све. Франц ће знати... та он је тако добро познаје... он ће знати, да је она утекла, и у првом једу, рећи ће њено име, само да би јој се осветио. Јер, та он је изгубљен..., а то ће га толико потрести, да га је она у пошљедњем часу напустила, да ће без оклијевања казати: То је била госпођа Ема, моја љубазница..... глупа и бојажљива у исто доба, та зар не, господо љекари, та ви је не би питали за име, кад би Вам се рекло да је то тајна. Ви би је оставили мирно да оде, а и ја, о да — само је требала остати овдје, док ви не би дошли. Али пошто се она показала тако рђаво према мени, казаћу Вам, ко је она... она је... Ах!

„Шта ти је?“ рече врло озбиљно професор, устајући.

„Шта... како?... Шта је?“

„Да, шта је теби?“

„Ништа.“ Затим притиште сина чвршће на своје груди.

Професор је погледа. »Видиш ли, да си задријемала и —“

„И?“

„Онда си одједном јаукнула.“

„ . . . Тако?“

„Онако исто, као што се у сну јаукне, кад човјека нешто заболи. Је си ли сањала?“

„Ја не знам. Не знам ништа.“

И она видје свој лик у огледалу, које је висило на зиду, и видје свој ужасни осмијак. Она знађаше да је њен лик, па ипак га се боји... И она спази да

јој се лице укочило, да не може покренути уста, и зна да ће тај осмијак вјечито лебдјети на њеним уснама, до год живи. Затим покушаваше да проговори. Тада осјети како двије руке ухватише њена рамена и видје у огледалу да се њеном лику, на коме је још лебдио онај осмијак, приближио лик њенога мужа, и да је своје очи испитујући, скоро пријетећи, упр'о у њене. Знађаше, ако сада не положи пошљедњи испит, све је изгубљено. У том осјети, како јој се опет повраћа снага, како добија опет стари израз лица, како јој живци добијају опет снаге. Сад може њима радити што год хоће, и зато мора употребити ту прилику, иначе је пропала. Привуче себи руке свога мужа, које су још биле на њеним раменима; и погледа га весело и задовољно.

И док је он пољубио у чело, размишља она: наравно... рђав сан. Он то неће никоме рећи, он се неће светити, никада... он је мртав... зацијело мртав... а мртва уста не говоре.

„Шта говориш то?“ упита је муж.

Ема се уплаши.

„Та шта сам рекла?“

И учини јој се, као да је на глас говорила... као да је сав ноћашњи догађај испричала своме мужу... и још једном запита га она уплашено: „Та, шта сам рекла?“

„Мртва уста не говоре“, понови лагано њен муж.

„Да...“ рече она, „да...“

И у том тренутку увидје да није могуће и на даље то крити од њега. Дуго се гледаху обоје зачуђено. „Одведи дијете да легне“, рече јој он, „па онда изгледа ми, као да хоћеш нешто да ми причаш...“

„Да“, рече она.

И у овом тренутку осјети она, да ће томе човјеку кога је годинама варала, кроз неколико тренутака испричати цијелу истину.

И, лагано одлазећи кроз врата са сином и непрестано гладајући мужа, учини јој се као да ће ипак кадгод све бити добро —

С њемачког: **Иван Корницер**.

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак).

VII.

Учитељ је имао право, кад је молио свештеника, да тачно испита, да ли доиста Ајвинд заслужује да буде први. Три недеље пред причешћем, био је он код дјечка сваки дан. Млада, мека душа може се сасвим предати једном утиску, али друга је ствар, да ли ће га задржати свом снагом вјере. Много је мрачних часова претрпио дјечак, док се научио, да га у плановима за будућност руководи нешто узвишеније од сујете и упорности. Некад, баш кад је највећма радио тренутно би изгубио вољу на рад, и отишао: за какав циљ, рекао би себи, радим, шта ћу постићи? Али мало доцније сјетио би се учитеља, његових ријечи, његове доброте; и он је имао одважности да се уздигне, кад год би пао са правог врхунца своје више дужности.

У данима, када се у родитељској кући спремало за његово причешће, спремало се и за његов пут у земљорадничку школу, јер одмах послије причешћа морао је у њу ступити. Кројач и обућар сједили су у соби, мати је готовила у кухињи, а отац је радио путничку торбу. Много се у то вријеме говорило о трошковима, који ће стати његово двогодишње бављење у школи, да ће тешко моћи првог, а можда и другог Божића доћи кући, и како ће му тешко пасти тај дуги растанак. А говорило се и о љубави, коју је дужан својим родитељима, јер они су за своје дијете поднијели тако велике жртве. Ајвинд сјеђаше ту као неко, који хоће у свијет на своју руку, али је претрпио бродолом и сад га више цијене добри људи.

Понизност даје такав осјећај, а с њим долази и много којешта. Кад се приближи велики дан, био је спремљен и смио је погледати у њега поузданом оданошћу. Кад год би му изашла Меритина слика пред душу, увијек би је опрезно склонио у страну, али ипак га је то болно дирало. Он покуша да се савлада, само му то није ишло од руке; на против, бол који тада осјећаше биваше све жешћи. Стога је пошљедње вече био малаксао, кад је послије дужег испитивања молио Бога, да га у том много не куша.

У сутон појави се учитељ. Они сједоше сви у собу, пошто су свршили обичне припреме, као и онога вечера пред причешће.

Мати бијаше узбуђена, а отац ћуташе. Растаће се послије сутрашњег празника, и бијаше неизвјесно када ће опет овако сви заједно сједити. Учитељ изнесе молитвенике. Сви су се молили и пјевали, а послије тога учитељ је држао слободан говор.

Дубоко у ноћ сједила су ова четири човјека заједно, док не осјетише умор. Најпошље се расташе са најљепшим жељама за сутрашњи дан. Кад је Ајвинд легао, морао је признати, да још никад није потражио своју постељу у тако срећном расположењу. Те вечери даде свом осјећају нарочиту важност. Он разумијеваше то овако: никад нијесам легао тако одан Божјој вољи и тако весео као данас. Одмах му изађе пред душу Меритино лице, и пошљедње чега се још могаше сјетити, личило је на неку врсту кушања: не сасвим срећан, не сасвим, — шаптао му је неки унутарњи глас, на што он одговараше: да, сасвим. И непрестано је чуо: не сасвим, — да, сасвим; — не, не сасвим.

Када се пробудио, одмах се сјетио значаја овога дана, помоли се Богу и осјети како је окријепљен.

Цијелог љета спавао је сам на поду. Сад устаде и обуче пажљиво своје ново одијело; тако лијепо прије није имао. Управо добио је округло скројен капут, који је неколико пута морао опипати, док се на њега навикао.

Кад је оковратник метнуо и капут обукао по четврти пут, извади огледалце. Када је видио своје задовољно лице, са необично плавом косом како се из огледалцета смијеши, паде му на ум, да мора и то бити сујета. Да, али тек људи морају бити одјевени лијепо и чисто одговори он себи самом, окренувши се од огледала, као да је гријех, гледати у њега.

Ај заиста, не смије се само томе тако много радовати.

— Не, али право размисливши, мора се и Бог радовати, кад се неко радује што је лијеп.

— То је већ могуће, али више ће му се допасти ти си лијеп, али не обраћај на то пажње.

— То је истина, али гле, то је само стога, што је још све ново.

— Ај да, онда мораш то, мало по мало сметнути с ума.

Он се сложи, да је час о овој час о другој ствари мислио кушајући се само да не би тај дан жигосао ни једним гријехом; али он је знао да уз то још има нешто.

Кад је сишао родитељима, сјеђаху они већ сасвим обучени и чекаху га на доручак. Он им приђе, узе их за руку и заблагодари на новом одијелу.

— У здрављу да га подереш, била је њихова срдачна жеља.

Затим сједоше за сто, молише се тихо Богу и јеђаху. Мати, послије јела, успреми сто, и унесе за цркву спремљену торбу с јелом. Отац обуче свој капут, мати стегну своје махраме, сви узеше молитвенике, закључаше кућу и попеше се на бријег. До пута на бријегу, сретали су богомољце, на колима и пјешице, конфирманде и у другој гомили прародитеље са сиједом косом, који овај пут не хтједоше изостати од цркве.

Дан је био јесењи, без сунца, какво је вријеме обично кад хоће да се промијени. Облачине су јуриле тамо амо и цијепале се. Каткад би јурио по небу велики број појединих облака, као да јављају почетак буре; али је на земљи било још мирно, лишће је висило као мртво, и ни задрхтало није, силна је била запара. Људи су понијели своје путне огртаче, али их нијесу употријебили. Велика гомила људи бијаше се искупила око цркве; само конфирманди улажаху одмах у цркву, да би се распоредили још прије почетка службе Божје. Одједном, ходником дође учитељ, у плавом одијелу, фраку, високим чизмама и крутом оковратнику, а врх од луле вирио му је из задњег џепа, клањаше се и смијешаше се. Овог би потапшао по леђима, оног би ословио с неколико ријечи, и рекао му да гласно и јасно одговара, и тако непрестано, док стиже до ковчежића за сиротињу, поред кога је стајао Ајвинд и своме другу Хансу одговараше на сва питања о своме путовању.

— Добар дан, Ајвинде, ала си се данас лијепо обукао — рече он и ухвати га за јаку од капута, као да је хтио с њим говорити.

— Чуј, ја ти желим свако добро. Ја сам баш сад разговарао са свештеником, ти си опет први као што си и у школи био; иди на мјесто одређено за првога и одговарај јасно.

Ајвинд га изненађено погледа, учитељ климну главом, момче пође неколико корака, застаде, затим опет неколико и опет се заустави.

Ај, сигурно је тако, он је извјесно за мене казао свештенику неколико добрих ријечи, и брзим кораком пође првом мјесту.

— Па, дакле, ти си први — шапну му један дјечко.

— Јесам — одговори Ајвинд тихо, не могавши се још непрестано ослободити од осјећаја бојазни, да ли је то истина.

Када се распоред заврши и указа се свештеник, зазвонише и богомољци појурише у храм. Тада опази Ајвинд Мериту Хајденхефен пред собом, и она баш гледаше у њега, али обоје бијаху тако обузети светошћу мјеста, да се и не поздравише. Он је само опазио, да је она особито лијепа, да је косу придјенула без икаква украса, ништа друго није видио. Ајвинд који је већ више од пола године кројио горде планове, како ће стајати преко пута од ње, кад му се испуннише снови, заборави на свој положај као и на њу, заборави, да је икад на то мислио.

На свршетку службе Божије и светог обреда, дођоше сродници и пријатељи да честитају. Затим дођоше његови другови, да се опросте с њим, пошто бијаху чули, да ће сјутра дан отпутовати. Тада се приближише и много млађи другови, са којима се он на бријегу сањкао и тај растанак не прође без суза. Најзад се појави учитељ, који и њему и родитељима нијемо пружи руку и мигом их позва на полазак; он ће их пратити.

Тако бијаше ово четверо опет заједно, а овај пут било је посљедње вече. Успут се још многи с њим опростише и пожелише му срећу, али они сами нијесу међу собом разговарали, док кући не стигоше.

Учитељ се упео из петних жила, само да их одржи у расположењу. Ипак туга обузе породицу при помисли на двогодишњи растанак, јер се до сад нијесу растављали ни један дан; али нико то не хтједе примијетити. Што је више дан измицао, у толико се Ајвинд осјећаше смућенији, па је хтио да се на пољу мало умири.

Био је скоро већ мрак, и у ваздуху се чуо неки особит шум. Он застаде на степеницама и погледа у небо. Тада чу како га неко зове са окомка стијене, зове га сасвим тихо, није се преварио, јер се глас двапут

поновио. Ајвинд погледа горе и видје нејасно, међу дрвећем женску прилику како клечи и гледа доље.

— Ко је тамо? — упита он.

— Чула сам, да ћеш отпутовати — рече она тихо; — стога ме је гонило нешто, да ти кажем збогом, кад ти нијеси хтио мени доћи.

— Јеси ли ти то, мила Мерито! Ја ћу доћи теби горе.

— Не, не чини то; ја већ дуго нате чекам; нико не зна гдје сам, па се морам журити кући.

— То није лијепо од тебе, што си ме потражила, — рече он.

— Нијесам могла издржати да отпутујеш, Ајвинде. Та, ми се познајемо још од првих година нашег дјетињства.

— Тако је.

— А сад се нијесмо разговарали већ пола године.

— На жалост, нијесмо.

— И онда смо се на особит начин растали.

— Ах да; — чуј, ја осјећам, да морам теби горе доћи.

— Ах, не, не чини то! Него реци ми: да ли си још љут на ме?

— Мила Мерито, како можеш, тако што и мислити?

— Е, па, збогом, Ајвинде, хвала ти на свим оним пријатним часовима, које си ми учинио?

— Не иди још, Мерита!

— Да, сад се морамо растати, већ ће ми замјерити.

— О Мерита, Мерита!

— Не, Ајвинде, не смијем дуже остати; збогом! Збогом!

Послије тога. као у сну уђе у кућу. Када га запиташе нешто родитељи, он одговараше све натрашке, а они то приписиваху одласку. Али се зачуди, кад му учитељ при растанку тутну нешто у руку, што се послије претвори у петокруну. Доцније када је легао, није мислио на одлазак, већ на ријечи, које је са бријега чуо и које је њој говорио. Као дијете није смјела доћи на окомак бријега, јер се дједа бојао да не падне. Можда ће кадгод и сићи!

(Наставиће се.)

Петар С. Иванчевић, Ман. Моштаница.

Кувада.

У мојој нештампаној збирци „Српски нар. обичаји са села“ забиљежио сам, по приповиједању мога духовног оца, блаженопочившег јеромонаха Герасима Кочића ово:

Сви су га звали „женско“, но право рекавши то му име није приличило, погледавши његов стас и узраст. Био је прави планински човјек, а и жена му је била права слика и прилика. Обоје су, штоно веле, могли с неба таране дохватити.

— Вољели су се, Бого мој миљени, да је било за причу. Ал' све у тајности. јер је у нас све док нас није Швабо усрећио(?), била срамота, да човјек своју жену јавно воли, и пред чељадима изјављује љубав и волење ма на који начин било.

— По оној српској: „Заклела се земља рају, да се све тајне знају.“ Еле, душо си медена, пуче глас и оде од уста до уста, да Ђурица одлежава бабиње са својом женом Симеуном.

— Стрина му Јока откри ту тајну....

Оваких случајева бивало је — рече отац Герасим више у југозападним селима котара бањалучког, а и у неким селима око Варцар Вакуфа и Кључа, но све се крило, као змија ноге....

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића.** —

(Наставак).

V. Радиност.

О радиности овде на жалост једва ћу се нешто дотаћи, јер то је колико опсежно, толико и важно расправљање да би ме, рецимо само пољска привреда без заната и трговине, врло далеко одвела. Многобројни занати цветали су у српским земљама све до најновије силне фабричке поплаве у Србији. И за старо наше доба, за царства нашега, има дивних примера владалачког разумевања и мудрог упућивања о радиности. Тако архиепископ Данило (68, 69), наводи „добродетељ и боголљубије“ краљице Јелене[1]) супруге краља Уроша I. Она је у свом двору изредно писала и састављала књиге божанске, па је и „сосуде“ црквене златом и сребром украшавала, а бисером и драгим камењем китила,као и сва друга доброчинства делила, или као што њен животописац лепо вели: нештедно раздаваше. У њен су двор долазиле кћери сиромашних родитеља, па су се ту храниле и она их је поучавала у раду ручном и „всакому благочинију“, По том их је удомљавала и богато обдаривала, а на место њихово друге девојчице доводила на васпитање и учење „по образу прьвихь“.

Пред смрт зажели да јој дођу ученице на опроштај, и дођоше из целе краљевине. — Њен је двор по Ст. Новаковићу био у Брњацима, у ибарском Колашину, а сахрањена је у Грацу ибарском, у својој

[1]) Оть племена царска оть рода же фроужьска, дакле Француськиња царског рода, Напуљски краљеви анжујци Карло I. и Карло II. зову је својом рођаком. А тај Карло I. био је брат француског краља Лудвика IX.

задужбини, од Студенице 4 часа далеко. — Чак има помена у документима да су Срби младићи ишли на занате и ван Европе!

Црногорци су до скора били чист сточарсковојнички народ, који су се готово стално за 500 година с великом ратном срећом борили с Турцима на смрт или живот, и за све то дуготрајно време никад нису потпали тако под Турке, да су се у рају могли рачунати, ма да су у некој лабавој зависности једно време заиста били (по Вуку, Јиречеку и И. Руварцу). Али то им нимало славу не умањује, кад се помисли, колико је огромних царевина од Турака претворило се у прах и пепео!

За то је лако разумети, што су Црногорци сматрали за понижење да се ма каквим занатом баве. На пр. до пре 50 година није било у свој земљи ни једног Црногорца ковача, него су се тим занатом бавили сами Цигани. У свима осталим српским крајевима занат се високо цени, па се за то и говори: „занат је златан". Српски средњовековни споменици из XIII. века на много места помињу баш коваче Србе, што се види по племенима њиховим, после што их убрајају у добре приложнике манастирима и као веште мајсторе за ковање „ножица" ради зарезивања пера и иначе (По Љуби Стојановићу).

Рад уз забаву. — Моба.

Код Срба је обичај да иду лети у неке свеце, кад не смеју из предрасуде себи на те дане радити газдама на мобу, и то без плате, него само за јело и пиће. Највише иду на мобу те жању (ретко косе, окопавају кукурузе, купе сено или шљиве; кашто се и преде на мобу), за то се жетелачке песме зову и мобарске песме. На мобу највише иду млади момци, девојке и младе, и свако се обуче и накити, као на Васкрсеније или на Цвети, кад иде цркви или манастиру, па цели дан жањући певају, чепају се, шале се и веселе, а после вечере играју и певају до нека доба ноћи. На неким местима (као у Срему) кад дожању њиву, па пођу кући на вечеру, онда девојке начине од марама барјаке, па онако с барјацима иду певајући, као какви сватови или војници; кад дођу пред кућу онда победу барјаке у земљу. Моба се обично купи на мрску, а домаћин треба да је части као кад слави крсно име (за то свагда и зову газде на мобу, јер сиромаси немају чим да часте). На мобу дођу и пријатељи из других села, и сваки доведе са собом по неколико момчади, девојака и млади. На мобу се отимају које ће поћи.

Прело бива обично ноћу с вечера, откад ноћи одужају. То се разуме да на прело иду девојке и младе, и кашто дође по које и од познате момчади, те се с девојкама и младама разговарају и шале. На прелу се ноћу преде или домаћици на мобу или свака себи. Ако се преде на мобу, онда домаћица прељe части, а ако преде свака себи, онда им домаћица не даје ништа за јело, него ако која донесе што од куће. По Славонији иду момчад на прела с тамбурама па свирају.

Кад год се где скупи сеоска младеж о свецима или код манастира или о саборима, на вашару итд. одмах заокупе у подвојеним гомилама бацати се камена, бацати циде, рвати се, па и скакати.

(Наставиће се).

Лаз. К. Мишковић. Делиград.

Облачина и њено језеро.

По народном предању.

Идући од Прокупља ка Нишу, налази се с леве стране село Облачина, а између села Облачине и Биљешког брда (на коме су врло родни виногради) постоји језеро, а у близини је и црква тога села.

На самој обали тога језера постоји камен, који је црвен, а држи се, да је некада био бео. На томе камену сунчала се аждаја, што је становала у том језеру.

Неком приликом, кад су туда Турци пролазили, спазе аждају на камену, опале из пушке и убију је. (Неки опет веле, да је нису убили, већ да још живи у Блатском језеру, које је у близини). Од једном се уздиже неки страшно црн облак, удари град, па је тако сатро винограде на Биљешком брду, да се само вино у језеро сливало, а од тог вина поцрвенио је тада и онај камен, који и данас стоји на обали — потпуно црвен.

Сељаци држе да зато немају доброг грожђа што је аждаја отерана. А на сваки начин, да је и име села Облачине везано са тим именом....

Српске народне умотворине.

— Народне женске песме у Ваљеву из 1860. год. —

IV.

Два се града напоредо граде:
Једно Јајце, а друго Језерце.
Јајце гаји Јајчанина Јова
А Језеро Језеркињу Мару;
Поручује Јајчанине Јово,
Поручује Језеркињи Мари:
„Чујеш мене Језеркињо Маро!
Ја сам чуо да си танкопреља.

Да т' пошаљем свилено повесмо
Уз повесмо мисирско вретено,
Те опреди мени бошчалука;
Оно више што остане Маро,
Ти опреди себи у дарове." —
Проговара Језеркиња Мара:
„Чујеш мене Јајчанине Јово!
Ја сам чула да си кујунџија,
Да т' пошаљем пару царевицу
Сакуј мени станак и брдила,
Оно више што претекне Јово:
Сакуј себи токе на јелеке."

V.

Пошетало злато материно
Кроз ливаду, башту даиџину,
Шетајући црну земљу љуби:
„Црна земљо, та прими ме у се!
Јер ја немам никога од рода,
Сем даиџу — брата материна.
Стар ме проси, а млад ме купује!
Волео б' ме старцу поклонити
Него младу за дукате дати:
„Старо војно дрво јаворово,
„Младо војно питома ружица,
„Киша иде јавор дрво труне,
„Сунце греје јавор дрво суши.
„Ветар дува јавор дрво љуља,
„Киша иде, а ружица расте,
„Ветар дува те ружу развија,
„Сунце греје, ружа руменија.

VI.

Текла Дрина, текла и Морава.
Дрина носи дрвље и камење,
А Морава два нова дућана,
У једном је свила и кадифа
У другоме два момчића млада:
Једно Вељко а друго је Душко.
Вељко себи перо зарезује,
Пореза се по десници руци;
Њег' запита сестрица Станица:
„Брате Вељко, боле ли те рука?"
Сејо Стано, не боле ме рука,
Већ ме боле срце за девојком
Брате Вељко, за којом девојком?"
„Сејо, Стано, за поповом Ранком."

Прибележио од своје баке
Вит. Р. Јовановић.

Лозница.

Чини добро не кај се!

Народна прича из Мустапића — Звижд.

(Свршетак).

Побратим узе она два лабудова пера и дрвце, замисли собу цареве ћерке, ду'ну у пера, и одједанпут се обрете код прозора собе цареве ћери. Такну дрвцетом прозор, а он се отвори. Он се претвори у мушицу и ухвати се за таван. Ту је вечерало четрдесет цареви' дворкиња, па устадоше и одоше, а царева ћер оста сама. Није много постојало, а из даљине се зачу силовито дување ветра. Она скочи и отвори прозор. Наједаред кроз прозор уђе огњевити змај, који беше сав у пламену. Чим стиже, збаци са себе ону гуњу од пламена, појави се младић да лепши бити не може. Врло мало су ту поседели, па змај узе ону гуњу, до'вати цареву ћер и полете кроз прозор. И мушица са тавана истог часа полете за њима, и не престано их шибаше оним дрвцетом. Долетеше њих двоје до једне велике стене. Змај притисну дугме на стени, стена се отвори, и они уђоше унутра, а и мушица уђе с њима и стена се сама затвори. Тамо је тек имао шта видети: Дворац бољи него и онај царев. Ту заседоше змај и царева ћер те вечераше. По вечери су се целу ноћ миловали. Кад би пред зору, змај је запита: „Је ли данас дошао ко да те проси?"

Она рече: Дошао један одрпанко, понајгори је од свију до сад, него кажи ми шта сутра да помислим."

Он јој рече: „Помисли на своје папуче!" После се кренуше царевом двору. Мушица опет потрчи за њима, и непрестино их шибаше дрвцетом све до царевог двора. Онда се врати у каваницу своме побратиму. Дух му рече: „Кад одеш да просиш цареву ћер, тако и кажи, да је помислила на своје папуче, али опет добро пази шта говори царева ћер." Отиде он тамо, и баш у оно време стиже у двор, када је казала царева ћер. Ту са царем беше сва дворска господа. Мало после изађе и царева ћер са расплетеним косама низ леђа и сабљом у рукама. Дође пред просиоца и запита га: „На што сам сад помислила?"

Он рече: „На своје златне папуче!" Упрепасти се царева ћер, па рече: „Јесте, али сутра дођи опет, да погодиш, на што будем помислила." Кад чу цар и његова господа да је младић погодио, сви запљескаше рукама, јер се обрадоваше е учини оно, што нико није могао. Побратим оде своме другу и каза му, да га царева ћер зове да и сутра погађа, шта ће помислити. Пошто једоше, дух му рече: „Одма' лези и одмарај се!" Кад би увече, опет га дух пробуди, даде му четири лабудова пера, и највеће и средње прцце. Заповеди му да ради исто онако као и прошле ноћи, само још боље да стеже дрвца, и њима да их шиба кад пођу из двора пећини и натраг, а уз то да добро

пази шта буду говорили. Тако побратим оде и као мушица уђе и прикачи се за таван. Кад њих двоје пођоше из дворца, он стезаше дрвца што јаче могаше. Чим се отвори онај камен, и он се с њима заједно увуче тамо. Пошто вечераше, змај је запита:

„Је ли погодио онај што се јавио? Она рече:

„Јесте.“

Он јој онда рече: „Море то није добро, а и ова олујина уби нас, баш ми је доста тешко.“ Пред зору она га опет запита:

На шта ћу данас помислити?“

Змај јој рече: „Помисли на своје рукавице!“ Затијем је шчепа и полете дворцу. Мушица све за њима лећаше, стезаше она два дрвета што год могаше јаче и шибаше их њима. Кад стигоше до прозора, он се врати своме побратиму. Побратим му рече:

„Одма лези да се мало одмориш!“ Кад дође оно време у које је требао да иде царевој ћерки, дух га пробуди и рече му: „Кад царева ћер изађе преда те, реци јој да је помислила на своје рукавице, и опет добро пази шта ће још говорити.“ Побратим се диже и оде цару. Опет ту око цара бејаше искупљена сва његова господа. Док ето ти опет царевe ћерке са расплетеним косама, и опет носи у рукама сабљу. Кад дође пред њега и не погледа га, но га запита:

„На шта сам сад помислила?“

Он рече: „На своје рукавице.“ Царева ћер у чуду одговори:

„Јесте.“

Цар и сва његова господа радосно запљескаше рукама. Но царева ћер опет рече просиоцу:

„Сутра и по трећи пут да дођеш, па ако и тад погодиш на шта будем помислила, твоја сам.“ Младић се врну побратиму. Каза му да га царева ћер и по трећи пут зове. Ручаше и дух му опет рече: „Лези па се одмори!“ Кад би увече, дух га пробуди, даде му цело лабудово крило, сва три она дрвцета, ону сабљу што су је добили од оног комендијаша и једну повећу ма’раму, па му рече: „Пази сад добро, све ради онако као и прошле две ноћи, само ону ствар, на коју он њој каже да помисли, да одсечеш и донесеш мени у ма’рами.“ Младић оде. Кад змај с царевом ћерком пође од дворца, онај сва три дрвцета врло јако стезаше и њима их удараше. На њих је дувао врло јак ветар и падаше крупна киша и град. Отвори се онај камен, а и мушица брзо с њима уђе унутра. Они седоше да вечерају. Пошто вечераше, змај је опет запита:

„Је ли и по други пут онај погодио? Она рече:

„Опет је погодио.“ Змају не беше мило, а и овај ветар, киша и град заплашише га, али му брзо прођоше те мисли, и поче да се милује с царевом ћерком. Миловаше се до пред зору, па га онда царева ћер запита:

„На шта ћу сад помислити?“ Он јој рече:

„Помисли на моју главу, то никад не може погодити.“ Затим је узе и полете с њом, а овај их опет, што јаче могаше, шибаше све до двора, њих двоје уђоше кроз прозор у двор, а мушица причека на прозору. Мало после излете сам змај, и полете своме дворцу. Мушица из све снаге стезаше она дрвца. Ветар дуваше, а град падаше. Из оног најмањег дрвцета све су севале муње и пуцали громови. Кад змај дође близу онога камена, зама’не мушица сабљом, и змају одсече главу; завеза је у ону ма’раму, и понесе своме побратиму. Дух му узе три дрвцета, крило и рече: „Лези па спавај!“ У одређено га време пробуди. — „Узми само ту ма’раму с главом“ - рече му дух — „понеси је, и кад те запита на шта је помислила, ти замани и пусти два краја од ма’раме, нек’ глава падне на патос; а кад тамо свршиш посао, опет дођи мени!“

Момак узе ма’раму с главом и оде цару у двор. Силна се господа беше искупила у двору, јер су се надали да ће се сад свршити ствар о удаји цареве ћери. Није много стајао, а ето опет цареве ћерке с расплетеним косама и сабљом у рукама, па га запита:

„На шта сам сад помислила?“ Он ништа не рече, већ испусти два краја од ма’раме, а змајева глава паде на патос.“ Царева ћер дрхћући рече: „твоја сам.“ Тад господа најјаче запљескаше, а њему дадоше царско одело и круну, па остаде у двору. Цар му одма предаде владу, јер је био много остарео.

Царев зет нареди, да варош буде затворена само за време празника, а не као што је царева ћер пре радила. Цео тај народ се много веселио, што је добио тако доброг цара. У томе весељу он заборави и не сети се да оде своме побратиму, као што му је он наручио.

Тек после годину дана поче с царицом причати, како је најпре пошао од своје куће и куда је све ишао, па кад у причању дође до оне црквице, одма’ се сети да је заборавио свога побратима, прекиде причање и викну: „Ух! шта сам урадио....“ — лупи се по колену и чоја се расцепи. Одма’ прати људе, да га траже у оној каваници и на другим местима, а чим га нађу да га доведу њему. Нико није могао да га нађе, јер духа није могао нико видети. Онда се диже сам цар да тражи свога побратима. Право оде у ону каваницу, и нађе га где седи за столом. Јави му да је постао цар, и у томе га заборавио; преклињаше га да му то опрости, и позва га у двор на весеље. Дух му опрости и обојица одоше у двор. Пошто су се добро провеселили, цар му рече:

„Шта захтеваш од мене да ти дам?“ —

Дух му рече: „Дај ми шта год ’оћеш, ја пристајем.“ Цар му одреди цео један крај земље, и даде му га да њим управља. Дух на то пристаде и позва цара у ону каваницу, даде му она три дрвцета и и сабљу и рече: „То смо исплатили (дрвца и сабљу), а крило морамо да однесемо лабуду, јер он тамо у планини и сад лежи мртав, а ти без његовог крила

не би могао узети цареву ћер." Цар га послуша, и пођоше у двор. У двору цар остави она три дрвцета и сабљу, а са лабудовим крилом одоше на оно место где је лабуд пао. Стигоше тамо и нађоше мртвог лабуда. Дух му намести крило, а лабуд оживе и весело одлете.

Кад цар хтеде да пође двору, дух му рече: „Ја сам онај што си га ти у црквици откупио, за то сам ти добро добрим и вратио — а сад збогом!" И чим се поздравише, духа нестаде.

Из народа чуо и испричао **Павле Пејкић**-кафеџија, а од њега чуо и прибележио **Хранислав Прибаковић**, учитељ.

9. децембра 1907. год.
Ратаји—Круш. Жупа.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Лука Грђић Бјелокосић: Српска народна јела у Херцеговини и у Босни (из X. књиге Српског Етнографског Зборника;) Српске народне игре из Босне и Херцеговине (из IX. књиге Етнографског Зборника Срп. Краљ. Академије). Београд 1907—1908.

Лука Грђић Бјелокосић је један од наших старијих, савјесних и вриједних скупљача свега, што је у народном животу од интереса: обичаја, вјеровања, лијечења; народних умотворина и сада игара и јела. Свој књижевни рад почео је у „Бос. Вили" слиједећи у главном примјеру Вука Врчевића, често само и тамо, гдје то није било ни од успјеха, ни од користи. („Стотина шаљивих прича", „Цртице"). Иначе, његова ранија збирка „Из народа и о народу", у три дијела корисна је и добро дошла свакоме, ко се бави испитивањем народних умотворина и народнога живота у опште.

„Српска народна јела" пружају један богат и добро сложан материјал етнографима, културним историчарима и лексикографима и доприносе много јасноћи слике наше народне културе. Јела су узета сва и описана су брижљиво и тачно. Само на једно-два мјеста да се исправити по нешто: чесница се обично једе на Нову Годину а переци (а не како г. Грђић пише перетци) се нарочито праве за Ускрс. Паства (на стр. 112,) није риба, из брдских ријека, него врста спремљеног тијеста (као макарони), а риба је пастрва или пастрма. Чудно нам је због чега Грђић пише грозд је, кад се у народу тако не говори.

Од интереса су и „Српске народне игре", описане до ситница и опсежно. Оне су један од многих докумената примитивне културе, помоћу које се једино с успјехом могу тумачити и остала питања традиционалне књижевности. У њима има много оног наивног, простодушног, примитивног уживања у забави, какво нам преставља неки од Његушевих типова и у задње доба Радована Невесињског. Шала је увијек не у духу и вјештини мисли, него у физичком карађењу: у ударању и гарављењу, смијех настаје само онда, кад се неко изврне на леђа или дође сав умрљан од кога „мајстора".

Као и у народним пјесмама, причама и пословицама, тако сретамо и овдје велик број игара, које нијесу само наше, српске, него опште, народне у широком смислу те ријечи. Тако да споменем само у карађењу: прављење слике, мјерење платна, у играма игре: Орлова, Ћуприје, Кука, Цвијећа. Само што овдје често пута, услијед извјесних израза, можемо да познамо и откуд која игра — нарочито их је много од Османлија — и да их познајемо увијек као изоловане моменте.

Замјерили бисмо г. Грђићу, што поред сваке игре није навео сва она мјеста, у којима је видио, ако већ игра није општа. Јер у оваким стварима и то је увијек од значаја. Осим тога да је свуд назначио и све изразе за поједине игре: Као уз ипликонца и ибришим-конца, уз Буће од јахе и име: плохе (gen. sing. од плóха, е); уз цвијеће да је додао, да се тако игра и јела. Заборавио је само двије игре: Топуз града и тражење прстена с пјесмом: „Дајто, мајто, материно злато."

В. Ћ.

Свеопште изборно право гласа. Саставио Д. О. У Новом Саду 1908.

„Зорин" одсјек за народно образовање издао је горњу књижицу и одредио читав приход за подизање народних књижница. Штета, међу тим; што је и утрошио новац и дао фирму једној књизи, која је без икакве вриједности. Излагање је у њој наивно, често комично-наивно, на много мјеста нетачно, свуда површно; све „популарно", „за народ" или како се то већ зове. Како је површан читав рад показаће само овај један примјер. Пропорционално гласање, било би, вели се ту, кад би, рецимо, од милион гласача 400.000 гласова било за самосталце, 300.000 за радикале а 200.000 за социјалисте и кад би, према том, од 300 посланика самосталци добили 110, радикали 100 а социјалисте 90 мандата. А није опазио, да социјалисте имају половину гласова мање од самосталаца, да је 100.000 гласача остало неурачунато, да је количник 3333 и да би међу оне три странке прави размјер био 120: 90: 60. Осим тога је језик, којим је ова књига написана, онај онакажени, измрцварени српски језик у канцеларијама хрватских и босанских чиновника и најмање згодан за препоруку, да га наш сељак чита.

В.

Песме. Креста Миладиновић. Нови Сад, штампарија д. д. Браника 1908.

Ово су пјесме једног полетарца, за кога би боље било, да нијесу угледале свијета. Никада критика не би требала, да буде неумољива као код недораслих почетника, који гледају, да се чим прије прославе одштампаним пјесмама. А не знају, да они највише наносе штете нашој читалачкој публици, а уз то сами себи највише. Често сам пута чуо од наших старих пјесника, како се горко кају, што су прерано издали своје пјесме, јер их се послије стиде. Тако ће се сигурно и госп. Миладиновић некад горко кајати. Нема ни једне пјесме, која би нас занимала, коју бисмо угодно прочитали, а камо ли, да бисмо у њој уживали и да би нас потресла. То су хладне, невјеште непјесме, које су нам ужасно досадне, кад их читамо, за које жалимо златно вријеме, што нам оне однесу, док их прочитамо. Тај човјек нити има стиха, ни форме, ни јака осјећаја, ни каквих нових идеј'а, ни

снажна сјећање, ни фантазије. Хтио би да запјева на Бранкову (поезију) на народну, али није кадар. Уза све то судећи само по неким пјесмицама из другог дијела, као пјесма „Тамо...“ не може му се одрећи, да нема неког пјесничког дара. Али тај дар, ако га госп. Миладиновић не буде јако усавршавао дугим читањем српскијех и странијех пјесника и образовањем свакe руке, увенуће или остаће на истом нивоу без вриједности.

Из две лирике. Миладин Крстоношић. Нови Сад, парна штампарија Ђорђа Ивковића. 1908.

Наши књижевни листови слабо се осврћу на почетне литерарне радове, особито, ако су слаби. А моје је чврсто увјерење, да би им требало велику пажњу посветити. Треба их тријебити, са корјеном ишчупати, убити у клици на златном пољу литерарне арене као што ваљани баштован тријеби коров из своје цвјетне баште. Треба тријебити губу из торине. Они као паразити живе на рачун другијех. Они кваре укус наше публике, дискредитирају нашу књижевност. Ко ће дати новчић за лијепу књигу, кад прочита овако слабе радове као што је ова збирка јадних нестихова Миладина Крстоношића? Кад има људи, да растурају оваку жалосну поезију, како ће живјети наши добри пјесници? Како ће остати вјера и љубав према поезији и према књизи? И овај се човјек усудио преводити генијалног Петефија! Баците перо господине Крстоношићу! Ви нијесте сигурно пјесник. Жали, Боже, вријеме, које сте утрошили у то, а још више вријеме и новац, ако кога буде иза мене, ко ће Вас моћи прочитати.

Мирчета.

Књижевне и културне биљешке.

Одабране пјесме Силвија Ст. Крањчевића. „Друштво Хрватских књижевника“ у Загребу спрема особито издање најљепших пјесама најбољег хрватског пјесника Силвија Ст. Крањчевића и то приликом двадесетпетогодишњице његовог књижевног рада. У збирци ће бити до 30 пјесама и то већином илустрованих. Издање ће се ограничити на 300 примјерака, а један примјерак стаје 20 К. У књизи ће бити штампана имена претплатника.

Старе српске слике. „Бранково Коло“ јавља, како један трговац у Трсту има 17 комада старих српских слика, од важних, старих српских умјетника. Слике су из 16. вијека. Натписи на сликама ови су: 1. Св. Немањић; 2. Св. Григорије Богослов; 3. Св. Стеван Дечански; 4. Св. Атанасије велики; 5. Св. Сава; 6. Св. Стеван Немањић; 7. Св. Јован Златоуст; 8. Христос у храму; 9. Христос под дрветом; 10. Христос тјера трговце из храма; 11. Рождество; 12. Тајна вечера: 1 . 14. и 15. све три су слике врло оштећене; 16. и 17. два комада декоративна у бароконом стилу. Све се те слике продају. Ко их жели купити нека се обрати на дра З. Д. Бјеловучића у Трсту (via Stadion).

Седамдесетогодишњица. Дворски савјетник и прослављени хрватски научењак др. Ватрослав Јагић, слави 6. јуна по новом своју седамдесетогодишњицу. Тога ће му дана његови поштоватељи, пријатељи и ученици предати зборник радова у славу свршетка његова професорског рада на бечком свенаучишту. Због прилика на универзи, свечаност ће се ограничити на ужи круг учесника. Одбор моли, да се поздрави шаљу најдаље до 5. јула. Јагића су приликом ове седамдесетогодишњице петроградско и московско свенаучиште изабрали за свог почасног члана, а тако исто га је изабрало за почасног члана и царско-руско удружење за антропологију и етнологију.

Најновија руска новела. Познати руски књижевник Леонид Андрејев довршио је своју новелу „Извршење смртне казне“, која има велику књижевну вриједност. Јунаци су новеле злочинци, које ратни суд осуђује на смрт. У новели главно је то, што се описује њихово душевно стање од проглашења до извршења пресуде. Књижевници, који су читали дјело у рукопису, приписују му велику вриједност.

Стогодишњица литографије. Ове године навршило се управо сто година од проналаска, односно сталне употребе литографије. Једни веле, да је литографију изнашао још 1796. некакав Нијемац Алоис Зоненфелдер, док други тврде, да је литографију измислио Талијанац Гроф Ластери 1808., који се обратио за помоћ француском цару Наполеону I. Овај владар био је врло приступачан књижевницима и умјетницима, па помогне и Грофу Ластерију, те свој изум оствари у Паризу и добије од цара декрет, да се зове „дворски литограф“.

Доктор педагогије. Бивши мостарски учитељ и зет Паја Радосављевић отишао је у Америку, па је након дужег учења прошлог мјесеца, положио докторски испит из педагогије на њујоршком свенаучишту. Поред тога др. Паја Радосављевић одмах је добио мјесто у истом свенаучишту за доцента из експерименталне педагогије. То је први Србин доктор педагогије.

Трострука слава. Српска општина у Требињу прославља на Петров дан и Павлов дан ове године троструку славу. Тих дана свечано ће се осветити нова српска црква и школа, а уједно и пјевачко друштво „Соко“ осветиће нову своју заставу. Школи ће кумовати познати српски добротвор Лука Ћеловић, трговац из Биограда, а застави Јевстатије Гаћиновић, архимандрит манастира Добрићева. Свечаностима судјелује српско пјевачко друштво „Гусле“ и гимнастичко друштво „Обилић“ из Мостара. Општина и одбор „Сокола“ позивају Србе из свих српских земаља, да се што обилатије одазову овој ријеткој слави.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 18. САРАЈЕВО, 30. јуна 1908. Год. XXIII.

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . . .

(Наставак).

VII.

Што се Аксентију у Милојевој кући више чинило, он је постајао све незадовољнији. Што су му се више испуњавале жеље, он је све више жеља измишљао и, с правом, је очекивао да се оне безусловно испуне. У прво је време остварење својих жеља изнуђавао својим уљудним и љубазним понашањем, као да му није много стало до тога да се оне остваре, као да их је износио у облику савета, неопходно потребног у једној добро уређеној кући да се што пре послуша. Доцније, када је већ дубље ухватио корена и када је стекао уверења да га из ове куће не може ништа друго извести до смрт, он је постојао безобзирнији, придавао је себи велик значај, значај домаћина, који, с правом, очекује да се слуша. Према послузи био је опор, а често пута и суров; сматрао их је за лења створења, која се у кући држе само због тога, да се хране и поје и то им је, у осталом, сваком згодном и незгодном приликом рекао, не бирајући ни време када ће то рећи, ни начин на који ће им саопштити резултат свог дубоког посматрања. Послуга, која је била сасвим другог мишљења, у први мах, кад јој се досади Аксентијево затркавање, жалила се Цани, а доцније се препирала с њим, не бирајући изразе и ни најмање не штедећи његову прошлост, која, по њихову мишљењу, није била баш бог зна како светла и сјајна. Аксентије је тај свој сукоб са послугом умео врло вешто преставити и он је изгледао као човек, скроман и кротак као јагње, које неваспитана и неуљудна послуга не оставља на миру и за кратко време, два пута је мењала Цана послугу.

Аксентије је лежао две три надеље. За све време свог боловања, он је био врло пргав, своју болест је представљао као страховито опасну, од које тек један од хиљаде остаје у животу. Он је стењао, уздисао, млатао рукама тамо и амо и сву кућу је држао у сталној запетости. Када се дигао из постеље, он је сваком, кога год дочепа, па интересовао се тај за њега или не, по неколико пута причао цео ток своје болести и, на крају крајева, тврдио је, да би сваки други на његову месту умро, али он, захваљујући својој челичној јапији, остао је жив, ма да му још врло много времена треба да се потпуно опорави. И на рачун тог свог вечитог опорављања,

он је био неисцрпан у жељама, необуздан у својим чудним прохтевима и, по готову, несносан са својим понашањем. Све му је било досадно и мрско, свуда је гледао заверу против себе, у свачем, у несвесном покрету руке, као и у свакој речи изреченој без икаквих промисли, налазио је некаквих прикривених алузија, које се, свакако, морају односити на њега. Деца га нису довољно поштовала, а Паја му хотимично није хтео да чита новине онако, како је то пређе радио, него је прескакао читаве пасусе и, на рачун његов, терао шегу. Дете му се, додуше, правдало да му то није било ни на крај памети, али он у то није веровао и терао га је од себе на најнељубазнији начин. Децу, у опште, од неког времена није могао трпети, а Пају је чак једном приликом и ударио штапом, јер га није оног истог тренутка послушао када је он то тражио од њега.

И Милоју и Цани Аксентије је био савршено несносан, али су се уздржавали од сваких напомена, јер су његово несносно понашање правдали његовим реконвалесцентним расположењем. То је сада, у осталом, била једина ствар у којој су се њих двоје слагали. Јер Цана је Милоја стално прекоревала, што воли да иде у кавану, а, међутим, он, по свој прилици, одлази на другу страну о којој се, ни у ком случају, не може рећи, да тамо чува своју мужевљу верност. А Милоје опет, са своје стране, очигледним примерима износио је њезино распикућно управљање кућом и . . . . много што шта би могао рећи о њезином кокетовању с Пајиним учитељем. Сва њихова расправљања, боље рећи, међусобна оптуживања свршавала су се увек једнако. Цана је је очајно плакала, кршила руке и кроз плач је тврдила, да му је каква женска учинила, те је више не воли као пређе, а Милоје, без икаква објашњавања, псујући и проклињући час, када је сишао с ума те се оженио, излази из куће, залупнувши врата за собом.

Аксентија је, међутим, у необичној мери, занимала једна околност. Одкако му је Милоје рекао да присуствује Пајиним часовима, Цана је дошла два три пута на час, а после тога није никако долазила. Шта онда, то значи? Он је о томе врло дуго размишљао и у дну срца се необично радовао, што је тако брзо нашао потврде за своје тачно посматрање. Дакле, она није долазила само због тога, што није могла бити с њиме на само и што ју је сасвим природно, вређала туђа присутност те није могла пустити маха својим осећајима. И то је било за њега у толикој мери јасно, да није осећао никакву потребу да треба о томе нарочито да се уверава. Она га воли — то је видео када ју је, у неколико махова, посматрао преко новина, а после доказ је за то и околност, што није хтела да буде у његовој близини, када није могла с њиме да остаје на само — и сада настаје за њега питање: на који начин долазе у додир и којим начином могу измењивати уверење о својим истоветним осећајима. Зар има који други начин, него — посредством писама? И када је срећно дошао до тог поузданог резултата свог размишљања и тачног посматрања, он је ишао даље. Зато се свесрдно старао да своју снаху сачува од пада, а своју породицу од неминовне срамоте, која би била последица њезинога пада. Али он је врло добро знао, да у тако деликатним питањима обилазни путеви нису никада од користи и зато се реши да иде директним путем и све своје слутње — које за њега ни једнога часа нису биле слутње — повери свом брату, који је, на крају крајева, једини позван да води рачуна о својој части и о части своје жене.

Милоје, као човек који уме да чува тајну, ни из далека није наговештавао, од кога је све то чуо. И сада је за њега настао страшан живот, живот пун нестрпљивог очекивања, нервозног трагања и вребања, сумњичења, прислушкивања. Често пута, када Цана није била код куће, он је, као разјарена звер, јуришао на ормане, нервозно претурао по њима, претресајући свако парче њезина одела и завирујући у сваки кут, не би ли нашао ма штогод, што би био доказ за њезину неверност. И када је све претурио по кући и свуда понори свој усплахирени поглед и када није ама баш ништа нашао, он, као бесомучан, излети на улицу и одјури до куће, у коју је његова жена отишла у походе. Ту, из каква

прикрајка, занесеним је погледом зверао у капију да се увери да ли ће његова жена одиста одатле изаћи. И ма да ју је видео својим рођеним очима да одатле излази, он се ипак не умири и налази тисућу доказа да оправда своју сумњу. Њега је распињала та страховита сумња и он се нагло променио. Лице му се издужило, очи унеле, а око њих су били широки и модри колутови. Цигарету није више вадио из уста и непрестано је палио једну од друге. Није готово ништа јео, а сан је ревносно бежао од њега као да га се плашио. За жену није имао ни једне речи, бар ни једне љубазне; Пајиног је учитеља једнога дана, без икаква стварна разлога и без икаква претходна објашњења, избацио из куће на најбруталнији начин. Своју радњу био је сасвим занемарио, јер је све своје време употребљавао на трагања и вребања. Био је до невероватности раздражљив и најмања и најбезначајнија ситница чинила је да буде ван себе од гнева.

Али ни Цана није била у завидном положају. И она се страшно променила, постала је нервозна и ћудљива, јер су и њу мучиле слутње о његовој неверности и она је, колико је то њезин положај као жене и мајке допуштао, вребала и трагала, јер је и она своју сумњу црпела из истог, Аксентијевог, извора. Кућу и децу је сасвим занемарила. Гледала је само како ће мужа ухватити у неверности.

Између Милоја и Цане настала су међусобна оптуживања, али је сада настало још страшније стање, настало је једно страховито ћутање, као што настаје тишина пред какву олују. Свакако да су обоје чекали подесан час, када ће се страховито сударити. И у томе затишју Аксентије се необично добро осећао. Он је сада у кући био једна врста апсолутног монарха. Према послузи је био неумитан тиранин, а и према деци је хтео да заузме то исто држање, али деца су бежала од њега, млађи као од димничара или циганке, а Паја као од каквог вампира. Он је сада наређивао шта ће се кувати и, наравно, да се кувало само оно, што је он необично волео. Он је само жалио, што се још није, у довољној мери, опоравио да би могао отићи у радњу, да и њу узме у своје руке, као што је узео сву кућу. Ствари би тамо, свакојако, пошле на боље, као што су пошле и у кући. Најбоље је када се коме отворе очи. Ко зна, можда се у дућану, нарочито сада, када је Милоје занемарио радњу, краде и то краде на велико. Зар не би била његова дужност, као брата, да му на то скрене пажњу? И он му је доиста то рекао, рекао му је све оно, што му је о томе причао вратар, вечито расположен за оговарања и брбљања, тврдећи да свет о томе већ у велико говори. Аксентије је своје обавештење још више проширио и дознао је, да се главни момак коцка, да издржава једну женску сумњивог поштења, и да издржава своју кућу у којој је било две сестре и које су се врло луксузно одевале и све то с платом од — две стотине динара месечно. Пред тако очигледним фактима Милоје је запањено стао и није знао ништа друго да учини, него да с места отпусти тог истог момка, о којем је до јуче говорио, да је ванредно поштен и штедљив и да га је небројено пута стављао на разне пробе, али се морао уверити, да је одиста и поштен и савестан. Истина, додуше, није пријатна, али зар јер лаж вечита, зар она води чему добром? И зато је Аксентије ишао све даље и даље, рушећи и растварајући све оно што му дође у близину, као рак који све разједа око себе, као трулеж која собом кужи, ништи, раствара.

(Свршиће се.)

Сима Пандуровић, Београд.

Резигнација.

Опет је поноћ суморна
Опет је поноћ будном ми промакла
И меким крилом, тугом, срце такла;
Опет је душа уморна,
А с груди
Терет се није сишао. Шта мари?
Поноћ је прошла. Зора руди.
Треба нам лећи, снови моји стари.

Често смо пута устали
Често смо пута, дуге ноћи бдили
И пркосили невидљивој сили,

Данас смо тужно сустали.
Па нека.
Ко ће још пепô срца сад да жари?
Најбољи одмор још нас чека.
Треба нам лећи, снови моји стари.

Сви ћемо проћи овако.
Сви ћемо брзо пребродити вале
Лудог живота, непојамно мале,
А тешке за нас тако.
И тада
Доћи ће добре судбе вечни дари:
Спокојство, мир, без бола, јада.
Треба нам лећи, снови моји стари.

Сима Пандуровић, Београд.

Доле.

У хладној земљи, у заборављене дане студи,
Кад влагу кише осетиш у свом гробу,
У јесен стару и влажну, мокрих груди,
Да ли ћеш осетити како је тада робу

Што с тужном мисли свој задњи живот живи,
Он, бедан с тебе, живота који мрзи
И све ван себе, сем овај пејсаж сиви
Облаци тмури што прелазе га брзи?

И да л' ћеш знати, моја златна машто,
Како је добро бити увек доле,
У кући тој што црном влагом кропи

Спомене твоје? Да л' ћеш знати зашто
Трпим на сунцу, кад те мисли воле,
А крв ми црна из свих рана лопи.

Сима Пандуровић, Београд.

Мртва јесен.

Мутно небо. Киша сипи. Мочарина.
Ваздух влажан, тежак тако; магла пада.
Кроз њу само дрвета̂ се виде сенке.
Душом мрачно, срце ћути, пуно јада,
Мрак увио поља, мисли. Густа тмина
Не миче се ништа сада. За споменке
Није време да цветају, нит миришу.
Ваздух влажан, тежак тако; магла пада.

Није време . . . Кроз селену, мутну кишу
Назире се костур бића, сва празнина,
Душом мрачно, срце ћути. Густа тмина
Преко снова, преко среће, преко нада.
Моје наде, моји снови не миришу
Из пролећа љубичастог што је свело;

И на души сива туга, гвожђе врело;
Дан суморан, дан последњи канда влада.

Небо, тешко кô олово, као живот,
Притисло је што сам волô, снове моје;
И демони магле, ума, црни, стоје
— Оставте ми снове моје, црни ћивот.
Оставте ме ту — без свести — само с њима.
— О докле ће горко тако киша лити? —
Зар да оде живот цео кô прам дима?
Оставте ме! — Ја ћу радо кретен бити.

Сима Пандуровић, Београд.

Ватре спасења.

Ватре спасења у даљини букте
У свести мојој. Кроз ноћ црну лете
Гвоздена кола. Задихано хукте.
Промичу брзо мутне силуете.
Прејурили смо поља, виадукте,
Шуме и реке . . . А ноћ нема плете
Свилену мрежу сећања и сете.

Са жељом да се никада не вратим
У места где сам младост своју пров'о,
С гнушањем, болом, у часима датим
За љубав, ја сам смешан комплот ков'о
У друштву страсти и гнева, да скратим
Спомена старих васкрсење ново,
А себи јадно испаштање ово.

Младости повест ипак се испреда
Кад пролети жбун и старо дрво које,
Позната стаза вијугава, бледа,
И драга места што жалосна стоје,
И успомене расуте без реда.
Радости, туге спомени се роје
Везани за та места и за моје

Биће. У тесном, загушном вагону
Дремају . . . Нека одвратност се буди,
Уз нове туге синфонију бону
Спрам сапутника мојих . . . Ови људи,
Као мртваца гомила, у зону
Жељене среће прате ме. А груди
Надимају се, траже ноћне студи,

Свежине. Јурнух напоље, пун јада.
Варница̂ маса из локомотиве
Пролеће. Дим и чађ на лице пада
Као на душу. У даљине сиве
Губе се мисли без мете и склада.
А мртве наде неће да оживе,
К'о ни век златан пропале Ниниве.

Сили Придом.

Агонија.

Ви који ми будете у помоћи у мојој агонији, не говорите ми ништа, пустите ме да чујем само мало хармоније, и ја ћу лепо умрети.

Музика умирује, очарава, са њом се одвајају ствари са земље: Уљушкајте мој бол; преклињем вас не говорите ми ништа.

Уморилe су ме речи, уморан сам слушајући речи, које знају лагати; више волим звуке које имам само да осетим у место да их разумем.

Мелодија, у коју душа утоне, без напора ће ме превести из бунила у сан, а из сна у смрт.

Ви који ми будете у помоћи у мојој агонији, не говорите ми ништа, мало хармоније која ублажава болове, чиниће ми много добра.

Ви ћете отићи потражити ону сироту баку која ме очувала у детињству и која сад иде негде за овцама, и казаћете да на окомку гроба имам један каприс:

да је чујем како уз мене пева сасвим полако, из њених уста да пред смрт слушам исту ону стару песму, просту и монотону, ону благу арију, која иде са мало гласа.

Наћи ћете је: свет под колибама дуго живи, а ја сам од оног света, који не проживи неколико двaестина година.

Оставићете нас двоје саме, наша ће се срца ујединити: она ће певати гласом, који ће дрхтати и држаће руку на моме челу.

И она ће остати једина која ме, може бити, воли, и у њеној старој песми ја ћу се вратити својим првим данима.

Да не осетим у последњем часу како ми се срце цепа, да не мислим ни на шта више и да умрем као што сам се дететом родио.

Ви који ћете ми бити у помоћи у мојој агонији, не говорите ми ништа, оставите ме да чујем само мало хармоније и ја ћу лепо умрети.

Прев. Z.

Ст. С. Н.

Паук.

о би волео паука? Ипак ја једног посматрам већ десет дана, и он не само да ми није одвратан, но имам и неке наклоности за њега, и ја жалим што ћу се с њиме растати — при путу сам.

— — На средини јасно омазане тавaнице — једне од оних које као да подупиру погледи осамљеног обитаваоца са умртвљеним срцем — запазих једнога дана повећу бубу. Када ми рекоше да је то паук, изненадих се: а мрежа? а мушице? И шта ради овај згрчени и, увек на истоме месту, укочени паук?

Гледах га свакога дана. И дође ми на памет да ова усамљена животињица мој друг — и пауци имају свој свет, а ко зна да и у том свету нема болова и узнемирења, тегоба и досаде? — Стално се занимам њиме, а он је увек миран и непомичан. О чем премишља? да ли о људима и мушицама, или о прашини и висини, у којој је?

Једанпут нађем свога паука на другом месту, ближе прозору и то — у друштву са још једним! И ја се побојах: ко зна како живи мој паук у мом одсуству? Но не; после тога свагда је био на своме месту, и свагда сам. Оно је свакако било неко кушање из његова света — но заман! јак је мој паук. — Осећам да ми га је у истини жао, јер ћемо се растати кроз два дана.

Данас, када дигох све ствари из собе и испразних сваки кутак, наиђох на једно место где је било и танане паучине и свега што чини удобност једног паука — разуме се да ни друг није изостајао... Ја уздахнух и погледах прекорно тамо горе, где се „усамљени“ налажаше. На то се он само још више згрчи.

Ст. С. Н.

Из записника.

Шта је мој позив? Неволье и боле, уздахе јадних сави'о је мој слух.

Ј. Дучић.

ног тренутка, када су нас уморне нашли на влажној клупи у мрачној улици, у коју смо забасали лутајући по непознатом крају, ја сам осетила, да су две душе кликнуле изненађено и, радосне и сретне, полетеле једна другој. И док су оне пресрећне лебделе над друштвом нашим, водећи нас кроз мирну ноћ, и док су у углу осветљене собе трептале с тоновима наших песама, ја посматрах лица тражећи задовољство на њима. Али — ако би се код ките цвећа могло познати што друго до мирис, то би и на овим лицима, која само песму даваху! — У брзо зажелех после да ни душу нисам разумела, јер да не схватих њину срећу у оном тренутку, кад су се нашле, не би ми тако тешко пало оно, што за тим видех. — Часови су се редали и пролазили кроз друштво, које их ни опажало није: у осталом, свој нељубазни дар они су и спремали само за оне спријатељене душе. — И, на-

равно, вео суморности, којим они њих обмоташе, биваше све гушћи... Узалуд ја, упирући очи кроз њега, тражих ону блажену срећу удружених душа. Згрчене од бола, дрхтале су од туге, осећајући немоћ према неумитном времену, које је хитало да их раздвоји. И страхујући тако од последњег часа, угушиле су, сироте, срећу и пре њега!

Срце ми се цепало кад сам их последњи пут видела. Била је зора. Плави, хладни зраци, одвојивши их једну од друге, просто их скаменише. Ја бејах једина, која их, неме као стене разумедох. — Као што сазнадох прошлог вечера да је права срећа онде где се душе споје и кад очи не гледају, и кад уста не говоре, тако познадох у то хладно прозорје шта је истински бол, који леди и камени. — А кад се једна од њих отисну, када их раздвојише за увек, дође ми да гласно зајецам.

Ст. С. Н.

„До виђења“.

У чекаоници железничке станице жагор је и ужурбаност, но то и не опажа оно двоје што су се, повучени у један кут, удубили у разговор. Он њој говори, а она га слуша и гледа тако, као да би хтела урезати у своје срце сваку реч и сваку његову црту. Прича јој он о своме досадањем животу и пословима, који га чекају. Занети у разговор, нису ни запазили кад је звонило и изненађени, кад се видеше готово сами, сетно се погледаше. А погледи им казиваху да су то две сродне душе. Ту, у даљини, нађоше се, познаше и разумеше. То јој и рече он, држећи је за руку и гледајући јој дубоко у очи. А кад јој последњи пут стиште руку и уста и очи му говораху: „До виђења!“

И опет зазвони. Још једно „до виђења“ чу он да му она довикну са прозора железничких кола, па више не — све се изгуби у лупи точкова.

Доста је времена прошло од тада; доста и од онда када су се по други пут састали — састали и удружили да заједнички крче стазу живота. Дошли су њоме већ доста далеко; сваку препреку заједно одклањаху. Схватили су да се у животу поред своје среће, треба старати и за туђу, и радили су тако; радили су колико су могли, а рад их је усрећавао.

На пристаништу су. Кроз који часак он ће се кренути на пут. Иде на север, баш тамо, где се први пут видише. Она га испраћа, али не сама; с њима су и њина деца. Он гледа децу. У очима му се види срећа. Погледа њу и погледи им се сукобише. Како им обома очи увек исто изражавају!

Поздравише се — — Пароброд се крену. Она му довикује „до виђења“, деца му довикују „до виђења“. Он их поздравља руком, а његово „до виђења“ губи се у шуму таласа.

Прошло је од тада много времена. У њином животу јесен је давно прошла, па и зима је на измаку.

Она је на самрти. Он гледа њено, бледо, наборано лице и белу косу. Срце му се стеже, сећа се свију милих слика, свега... Сети се њиховог првог растанка, — онда су се растављали са срцима пуним наде у будућност, а сад?

Она га погледа; очи јој се за часак заспјаше и сенка осмејка прелете преко увелог лица. И она је мислила о прошлом животу и у мислима дошла до првог растанка... „До виђења!“ последњи пут шапнуше њене бледе усне... „До виђења!“ рече он и, као да би се и с душом њеном поздравио, притисну јој на усне дуг, последњи пољубац.

До виђења!

И. С. Тургењева.

Из „Песама у прози“.

Супарник.

Имао сам друга-супарника, не у занимању не у служби или љубави, но наши се погледи ни у чем нису слагали, и сваки пут, кад бисмо се састали, — међу нама би се изродила бескрајна препирка.

Препирали смо се о свему: о уметности, о религији, о науци, о животу земаљском и о животу после смрти — нарочито о том последњем.

Он беше човек религиозан и одушевљен. Једном ми рече: „Ти се свему смејеш; но ако ја умрем пре тебе, да знаш да ћу ти се јавити са онога света... Да видимо, хоћеш ли се тада смејати?“

И он, доиста, умре пре мене, умре још млад; но прођоше године — и ја заборавих на његово обећање — на његову претњу.

Једаред, ноћу, лежао сам у постељи — и нисам могао, а нисам ни хтео заспати.

У соби не беше ни тамно, ни јасно; ја стадох гледати у седи полумрак.

И наједном ми се учини, да између два прозора стоји мој супарник — па тихо и тужно маше главом озгор на ниже.

Ја се не уплаших — чак се и не зачудих.... но приподигнувши се малко и одупревши се на лакат, стадох још боље гледати у неочекивану прилику.

Она и даље махаше главом.

— Шта је? — прозборих ја најзад. — Ликујеш ли ти? или ти је жао? — Шта је то: опомена или

прекор?... Или хоћеш да ми даш на знање, да ниси имао право? да обојица нисмо имали право? Шта осећаш? Да л' муке паклене? Да л' блаженство рајско? Реци макар једну реч!

Но мој супарник не издаде ни једног звука — и само као и пре тужно и покорно махаше главом — озгор наниже.

Ја се засмејах... он ишчезе.

Природа.

Сањао сам да сам ушао у велику подземну дворницу са високим сводовима. Њу је сву испуњавала некаква такођер подземна, уједначена светлост.

На самој средини дворнице седела је господствена, величанствена жена у таласавој хаљини зелене боје.

Ја одмах разумедох да је та жена — сама Природа, — и, као тренутна студен уђе страхопоштовање у моју душу.

Ја се приближих жени, која сеђаше — и пошто јој се поклоних, кликнух:

„О наша општа мајко!

О чем размишљаш ти! Да ли не размишљаш о будућој судби рода људског? Можда о том, како ће доћи до што већег савршенства и среће?«

Жена полагано пребаци на мене своје тамне, страхотне очи. Усне се њене макоше — и разлеже се оштар глас, сличан фијуку гвожђа.

— Ја мислим: Како да дам већу снагу мишићима бувиних ногу, да би се лакше могла спасавати од својих непријатеља. Равнотежа између напада и одабране нарушена је.... Треба је успоставити.

— Шта? — промуцах ја у одговор.

А зар ми, људи, нисмо твоја најмилија деца?

Жена тек-тек накомрши обрве: — Све су твари моја деца, прозбори она — и ја се подједнако о њима бринем — и подједнако их уништавам.

— Али добро... разум.... правичност..... промуцах ја поново.

— То су људске речи, — одјекну гвоздени глас. Ја не знам ни за добро, ни за зло... Разум за мене није закон — а шта је то правичност? — Ја сам ти дала живот — ја ћу ти га и узети, и дати другима, — црвима или људима.... мени је све једно... А ти се, међу тим, брани — и не сметај ми!

Ја хтедох да јој одговорим... но земља свуд око мене затутња и задрхта — и ја се пробудих.

„Да се обеси!“

То се десило 1803. године — причаше један мој стари познаник — некако пред бој код Аустерлица. Пук, у коме сам ја служио као официр, био је размештен по квартирима у Моравској.

Нама беше строго забрањено да узнемирујемо становнике и да им досађујемо; они су нас и онако гледали попреко, премда смо се сматрали за њихове савезнике.

Ја сам имао једног посилног, негдашњег поданика моје матере, Јегора по имену. То беше поштено и мирно момче; ја сам га знао још као дете и поступао сам са њим као с другом.

Еле, једаред, у кући где сам ја живео, зачу се нека граја, псовка: газдарици украли две кокоши, и она је због те крађе бедила мога посилног. — Он се правдаше, призиваше мене за сведока.... — „Зар он да краде, он, Јегор Автамонов!“

Ја сам уверавао домаћицу, да је Јегор поштен момак, но она не хтеде ни за шта да чује.

Наједаред дуж улице затутња сложан коњски бат: то сâм главнокомандујући пролазаше са својим штабом. Он јахаше кораком, дебео,подбуо, са обореном главом и са еполетама, које беху спале на груди.

Домаћица га опази — и, јурнувши као стрела баш пред његова коња, паде на колена — и сва разбарушена, гологлава, поче у сав глас да кука, да се жали на мога посилног, указујући на њ руком.

— „Господине ђенерале!“ викаше она — „ваша светлост! Помислите! Помозите! Спасите! овај ме војник покрао!“

Јегор стајаше на кућњем прагу, исправивши се као прштац, са капом у руци, чак се испрсио и ноге саставио, као да је на стражи — па да би речи! Да л' га је збунио онај на сред улице застали генералитет или се скаменио пред несрећом, која налеташе на њ, — тек стоји вам мој Јегор и трепће очима, а у лицу бео као дувар!

Главнокомандујући баци на њ расејан и мргодан поглед, промуца љутито: — Но?... Стоји Јегор као кип, чак и зубе исклибио! Да га са стране погледате помислили бисте: смеје се човек!

Тада главнокомандујући проговори нагло: — Да се обеси! — удари мамузама коња у слабине и крете се даље — најпре опет кораком — а за тим оштрим касом. Цео штаб нагже за њим; само што се ађутанат окрете у седлу и летимично погледа у Јегора.

Не послушати — било је немогућно.... Јегора одмах зграбише и поведоше на казан.

Ту већ сасвим изгуби свест — и само што једаред дваред викну: „Људи! Људи!“ — а за тим полугласно: „Види Бог — нисам ја!“

Горко, горко се заплака Јегор, праштајући се са мном. Ја сам очајавао. — „Јегоре! Јегоре! — викао сам — та како за Бога да ништа не рече генералу!“

— Види Бог, ја нисам, — понављаше кукавац гушећи се у сузама.

И сама се газдарица престрави. Она се никако није надала тако страшној одлуци, па сад и сама поче да запѐва! Поче да моли све и свакога, да му опросте, увераваше да су јој се кокоши нашле, да је готова све да објасни....

Разуме се, све то не поможе ништа. Ратно време, господине! Дисциплина! — Домаћица кукаше све жешће и жешће.

Јегор, кога свештеник већ беше исповедио и причестио, обрати се мени:

— Кажите јој, ваше благородије, да се не мучи.... Та ја сам јој опростио.

Мој познаник, поновивши те речи свога слуге, прошапта: „Јегорићу, дете моје, праведниче! — и сузе закапаше по његовим старим образима.

Август, 1879. С руског превео: **Ј. Максимовић.**

Фридрих Ниче.

Из Заратустре.

ашто си тако тврд? питаше једном кујнски угаљ дијамант; нисмо ли блиски сродници?“

Што сте тако меки? о, браћо моја, питам вас ја; нисте ли моја браћа? Што сте тако меки, тако млитави, тако попустљиви?

Што је толико одрицања и порицања у вашим срцима? тако мало судбе у вашим очима?

Ако нећете да будете судба и неумољиви, како би сте са мном побеђивали?

Ако строгост ваша неће да сева, да сеца и засеца, како бисте са мном стварали?

Сви су творци строги! Та блаженство мора да вам изгледа да је притиснуло руке на тисуће година као на восак.

Мора вам изгледати, да блаженство пише по вољи векова као по руди; воља је тврђа од руде, племенитија од ње.

Најтврђе је само оно, што је и најплеменитије.

Ову нову плочу, браћо моја, стављам више вас: »будите тврди!«

*

О, вољо моја! Скретнице свију беда, ти моја неопходности! Сачувај ме свих малених победа!

Удесу моје душе, кога судбом зовем; ти, у мени и више мене, сачувај ме и поштеди за велику судбу!

Уштеди себи, вољо моја, своју последњу величину за конац свој: — да будеш неумољива у победи! Ах, ко још не подлеже победи својој!

Ах, чије око не потамни у том заносном сутону! Ах, чија нога не заклеца у победи, па заборави стојати!

Да будем једном у велико подне спреман и зрео као усијана руда, као облак бременит муњама, као млеком набубрела вимена;

— спреман за се и најскривенију вољу своју: лук успаљен за својом стрелом, стрела успаљена за својом звездом:

Звезда спремна и зрела у своје подне, прострељена, зажарена, блажена од смртоносних сунчевих стрела: само сунце, и неумољива сунчева воља, у победи спремна на уништење!

О, вољо моја, скретнице свију беда, ти моја неопходности!

Сачувај ме за велику победу!

Превео с немачког: **Д. С. Пијаде.**

Бјернсон Бјернстерне.

Весео момак.

(Наставак).

Драги родитељи!

ного више имамо сада радити, али ја сам остале већ скоро стигао, тако да ми сад није више тешко. А кад дођем кући, много ћу измијенити на очеву добру, јер код Вас се све рђаво ради, и прилично је чудновато, да је досад добро испадало за руком. А ја ћу опет све довести у ред, пошто сам сад много научио. Волио бих, кад бих могао доћи на какво мјесто, гдје бих могао све своје знање употребити. С тога кад свршим, морам потражити веће мјесто.

Сви кажу овдје, да Јон Хатлен није тако вјешт, као што код нас причају, али он има своје имање, богат је, па га се нико ништа не тиче. Многи који овдје сврше, добијају врло велику плату. Они су плаћени тако добро само с тога, што је наша пољопривредна школа најбоља у цијелој земљи. Неки до душе мисле, да је она у оближњем округу боља, али то није истина. Овдје се окреће све око двије ријечи: једна се зове теорија, а друга пракса. А добро је кад човјек зна обје, јер једна без друге не вриједи, али је друга ипак боља. Прва ријеч означава знање узрока и основа за један рад, а друга означава, да можемо и сами урадити, као на примјер сад, гдје нам задаје посла какав мочар. Има их много, који добро знају, како ваља радити с мочари, а успркос томе ураде натрашке, пошто не могу друкчије. Многи пак могу да ураде а не знају,

па и тако може рђаво испасти, јер има разних врста мочари. Али ми у пољопривредној школи учимо обје ријечи. Наш је директор тако ваљан, да се нико с њим не може мјерити. На пошљедњем скупу земљорадника из цијеле земље поставио је два питања, међутим остали директори поставише сваки по једно, и увијек, као што рече, тек послије извјесног размишљања. Али лањског скупа, на коме је он био, било је све случајно. Мјерника, који нас учи мјерењу земљишта, добио је директор само због велике ваљаности, јер друге школе немају мјерника. Мјерник је тако вјешт, да је сигурно у мјерничкој школи био најбољи.

Учитељ пита, да ли идем у цркву. Па да, идем у цркву, јер сад је свештеник добио у помоћ другог свештеника, који тако бесједи, да све у цркви стрепи, милина га је слушати. Он је из нове семинарије, која је у Христијанији. Људима изгледа сувише строг, а то им је само на добро.

Сад учимо много историју, коју прије нијесмо учили, а важно је све дознати што се у свијету догодило, нарочито пак код нас. Та ми смо стално побјеђивали непријатеље, изузев кад смо бивали побијеђени, а тада смо били још много мањи. Сад имамо слободу, коју ниједан народ нема у толикој мјери, изузевши Америку, али тамо људи нијесу срећни. И нашу слободу треба да волимо више изнад свега.

За сад хоћу да завршим; јер сам Вам писао врло дуго писмо. Извјесно да ће учитељ читати писмо, и када за Вас одговори, нека ми што ново пише о овом или оном; јер то никад не чини. А сад много Вас поздравља, Ваш одани Вам син

Ајвинд Торесен.

Драги родитељи!

Сад Вас морам извијестити, да је овдје био испит и да сам из многих предмета добио оцјену „одлично“, из писања и мјерења земљишта „врло добро“, а мој састав на матерњем језику израдио сам „добро“. То је стога, рече директор, што нијесам доста читао, и он ми поклони неколико књига од Ола Вига, које су врло лијепе, јер све разумијем. Директор је врло добар наспрам мене, он нам тако много прича. Овдје је, каже он, све тако врло мало спрам онога, што је у иностранству. Ми скоро ништа не разумијемо, већ све учимо од Скотланђана и Швајцараца, од Холанђана пак учимо вртарство. Многи путују у те земље. У Шведској су много искуснији од нас, а тамо је био и сам директор.

Овдје сам већ скоро годину и мислим да сам много научио; а кад пак помислим шта се тражи на испиту у пошљедној години и на оне, који су га положили, па се не могу мјерити са оним из иностранства, веома се ожалостим. Још уз то и земља овдје у Норвешкој није тако погодна као она у иностранству, она не исплаћује труд, који у њу улажемо. Овај народ овдје никад неће бити ни налик оном у иностранству. А и кад би био, и земљиште боље било, ипак нема новаца, да га обдјелава као што ваља. Чудновато и овако пролази, како се ради.

Сад сам у вишем разреду и морам у њему остати годину дана. Али моји најбољи другови су отпутовали, па и ја чезнем за кућом. Чини ми се, као да сам сасвим сам, и ако то никад није у ствари, али човјеку је тако необично у души, кад је већ тако дуго од куће.

Некад сам мислио, да ћу овдје бити врло паметан и ваљан, али с тим стоји врло рђаво.

Па шта ћу отпочети, кад одавде изађем? Прво ћу наравно кући, доцније морам потражити мјесто, али оно не смије бити много удаљено.

Збогом, драги родитељи; поздравите све, који још за ме успитају, и кажите им, да ми је добро, али да непрестано за кућом чезнем.

Ваш одани син

Ајвинд Торесен.

Драги учитељу!

Овим те питам, да ли ћеш ово писмо што је унутра предати и о том никоме ни ријечце не рећи. Ако нећеш, сагори га.

Ајвинд Торесен.

Врлој дјевици Мерити Кнудстохтер Нордистуенсовој на највишој пустари.

Наравно је да ћеш се веома чудити, писму од мене, али не чуди се, јер ја хоћу само да те питам, како си? О овоме треба да ме што прије и у сваком погледу известиш. О себи самом, имам само да ти јавим, да ове године свршавам.

Понизан

Ајвинд Торесен.

Младићу Ајвинду Торесену на пољопривредној школи.

Доиста сам примила твоје писмо од учитета и хоћу да ти одговорим, пошто ме зато молиш.

Ја се управо бојим тога, што си ти тако научен. До душе ја имам писмовник, али што је у њему, није згодно за ме. Дакле хоћу да покушам овако, а теби ће бити више по вољи. „Моје писање не смијеш никоме показати, јер онда нијеси онај, за каквог те ја сматрам. Не смијеш га ни сачувати, јер га лако може неко видјети, већ га спали! То ми мораш обећати. Ја бих ти свашта писала, али не смијем. Имали смо добру жетву. Кромпиру је велика цијена и овдје на пустари много се тражи. Међед је љетос зла починио. Олу на доњој пустари растргао је два говечета и нашем малокућанину краву тако, да су је морали заклати. Ја ткам по мустри шкотске тканине, врло велики ћилим, а то

је тежак посао. Још хоћу да ти причам, да сам још на дому, и да би неки хтјели да буде друкчије.

Овог пута не знам ништа више писати, с тога збогом

Мерита Кнудстохтер.

Н. З.

Ово писмо, чим прочиташ, мораш спалити.

Ђаку на пољопривредној школи
Ајвинду Торесену.

Ајвинде, то сам ти већ рекао: ко са Богом има посла, тај је изабрао најбољи пут. А сад да чујеш мој савјет, а то је, да се не ослониш на свијет јер је он још ровит, већ да се уздаш у Бога и да чезнући не сатиреш то своје срце, јер онда имаш другог Бога поред њега. Даље ти јављам, да су ти отац и мати здрави. Мене пак боли једно бедро и сад код мене почиње рат са свим оним, што се мора да трпи. Што сије младост, пожњева старост, и душа боли као и тијело, те хоће да изазове тужбе и уздахе. Али старост се не смије жалити, јер мудрост тече из рана и бол говори о стрпљењу, да човјек добије снаге за пошљедње путовање. Данас сам дохватио перо из много разлога, и то прво и прије свега за љубав Мерите, која је побожна дјевојка, али брза као сјеверни јелен, непостојана и превртљива. Она би се радо држала једнога, што је нужно, али је у томе спрјечава њена природа. Још сам увидио, да је Господ благ и обазрив спрам тако слабих срдаца и не дозвољава покушаје спрам моћи, јер би препукла; а Мерита је слаба и крта. Доиста сам јој дао оно писмо, и она га сакри од свих, осим од свог рођеног срца. Па ако хоће Бог да узме ту твоју ствар у своје окриље, немам ништа против, јер она је, као што се може лако опазити, младим људима наслада, а она има и земаљских добара, као што има и небеских успркос њеној непостојаности. Али богобојажљивост је у њеном срцу као вода у равном језеру; кад је киша ту је, али ишчезне при сунчевој свјетлости.

Сад ми очи не могу дуже издржати при писању; као кад гледам у даљину, заболе ме, а кад их управим на какав близак предмет сузе ми. Само још једно хоћу да ти ставим на срце, Ајвинде: за што се год бориш и чему тежиш, не почињи без Бога, јер је написано: Боље је рука пуна мира, него обје шаке пуне јада и муке. (Проповијед Сал. 4., 6.).

Твој стари учитељ
Боард Андерсен Опдал.

Врлој дјевици Мерити Кнудстохтер
Хајдехефен.

Хвала ти на писму, које сам прочитао и спалио, као што си тражила. Ти о многоме пишеш, али ништа о ономе, о чему бих ја радо што чуо. А и ја не смијем да пишем о нечем извјесном, док не дознам како је код тебе у сваком погледу. Писмо учитељево, не каже ништа, чега би се могао држати, јер прво те хвали, а затим тврди да си непостојана. И прије си така била. Сад не знам, шта да мислим, те стога морам писати. Јер ја се нећу умирити, док ми не пишеш. Најчешће сад мислим на ријечи, које си рекла онога вечера на брду. Овај пут нећу више да ти кажем, стога збогом.

Понизан
Ајвинд Торесен.

Младићу Ајвинду Торесену.

Учитељ ми је дао једно ново писмо од тебе и ја сам га прочитала.

Али ја те никако не разумијем, а то је ваљда стога, што нијесам учена. Ти хоћеш да знаш, како ми је у сваком погледу. Па чуј: ја сам свјежа и здрава и није ми ништа. Имам врло добар апетит, нарочито кад има јела с млијеком, поћу спавам, а кадкад и дању. Ове сам зиме много играла, јер је овдје било врло много свечаности, и на њима је било све врло велељепно. Идем у цркву, кад снијег није велики, а то је ове зиме чешће бивало. Сад си ваљда све дознао, а ако нијеси, не знам бољег савјета него до да ми још једном пишеш.

Мерита Кнудстохтер.

(Наставиће се).

Др. В. Бакић.

Педагошка теорија и васпитни рад.

Теорија и пракса нису увек у сагласности, и ако се тежи за тим, да се рад слаже с оним, што наука излаже и захтева. Ово важи и за педагошку теорију и васпитни рад. Тако, педагошка наука истиче неке моралне и културне идеале као васпитне циљеве, које би требало постићи код омладине до почетка доба њене зрелости. Али ти идеали стоје тако високо, да их и зрелији ученик једва може догледати. Ти су циљеви тако тешки, да их обични васпитаник не може постићи. Зато се у школском раду друкчије поступа: сваком се ученику стављају такви задаци, које он, према својој личној природи, може доиста извршити. Јер сви ученици нису једнако обдарени од природе: мало их је с јачим способностима; више их је са слабим способностима; а највише их је с осредњим даром. Они први могу се високо попети на културној лествици; они други заостају доле на првим степеницама; а ови трећи стоје у средини између првих и других.

У школи, где има много ученика а један учитељ, тешко је обраћати пажњу на оне индивидуалне раз-

лике, које постају још сложеније, кад се узме на ум развијеност духовних способности у појединих ученика и њихова наклоност за учење појединих наставних предмета. Тако н. пр. један ученик боље пази на оно што види, други на оно што чује, а трећи на оно што додирује и покреће. После један ученик лако учи природне науке, други математику, трећи језике, четврти историју и т. д. Има ученика, који нерадо уче вештине, као музику, цртање и др., док други ученици то радије уче него науке. У неких ученика влада интелектуални карактер, у других емоционални, у трећих волиционални карактер. Од тога зависи њихова наклоност према појединим предметима и радовима. Има ученика, који тешко концентрују своју пажњу на поједине предмете; а други то чине лако. Оне расејава сваки случајни утисак у школи или изван ње; а ови су при раду увек прибрани.

Педагошко правило захтева, да се пази на све те особине појединих ученика и да се према томе удешава њихово васпитање; а у школи се ради онако како се може. У школском се раду може и погрешити; може се неком ученику и неправда учинити зато, што учитељ не пази н. пр. на његову осетљивост или слабост; али он не може друкчије поступати, кад има велик број ученика пред собом, а он жели, да га сви подједнако разумеју и да сви без разлике постигну што бољи успех у наставном раду. Неки се родитељи жале, што учитељ не обраћа нарочито пажњу на њихово дете; а други гледају да чим год задобију учитеља, те да боље пази на њихово дете; па ипак он то не може чинити, а да не буде неправедан према другој деци. Овакву неправду деца брзо опазе, и онда се њихово осећање буни против неједнаког поступања учитељева.

Једно наставно правило прописује, да рад у школи мора бити интересантан за ученике. Али то се не може увек постићи код свих ученика. Истина, има неких предавања, која могу више или мање занимати готово све ученике у једном разреду ниже школе, н. пр. кад им се прича нешто ново из историје, или кад им се показује нека непозната животиња, или кад се пред њима врши какав експериментат из физике или из хемије. Али прво учење писања и читања и учење граматике и рачунице у опште слабо интересује ученике; а према другим предметима поједини ученици показују неједнак интерес. Међутим сви ученици морају учити све предмете, да би сваки добио потребно опште образовање. На тај начин нешто се у школи учи с интересом, а нешто зато што се мора. Што се учи с интересом, то се воли; а што се учи силом, то се не воли, бар се не воли за време самог учења. Због тога се мора нарочита пажња обратити на предавање националних предмета, као што су народни језик, народна историја, земљопис и др., јер за њих треба да се ученици највише интересују, и њих треба и да највише воле.

Друго наставно правило захтева, да се предмети у нашим школама предају поглавито по аналитичко-индуктивном методу, и то у дијалошком облику. Али кад су предмети нагомилани и кад су наставни програми претрпани, учитељ не може да ради потпуно по том методу, и место разговора с ученицима о стварима, он говори сам о њима и саопштава ученицима, шта треба да науче, а они то само понављају у школи и код куће. На тај се начин њихово мишљење не развија како треба, али се прелази све што је прописано. Тако учитељ скида одговорност са себе пред надзорном влашћу, која тражи само да се све сврши по програмима.

Педагошка теорија полаже велику важност на разумевање онога што се учи; а у школском се раду и сад оптерећава памћење многим речима, које ученици не разумеју довољно. Ово се може видети на испитима у основним школама, нарочито при испитивању из граматике, рачунице и земљописа. Ученици казују граматичка и аритметичка правила, која не разумеју добро и која не умеју применити. Тако исто помињу многа имена брда, река, места, округа и т. д., а немају јасна појма о том, шта она значе. Стручан учитељ зна, да овакво памћење без довољног разумевања нема вредности; али пошто се од школе много захтева, а време је учења у њој сувише кратко, он се труди, да ученицима прибави што више корисног знања, надајући се, да ће нешто од тога што они сад не схватају добро, касније разумети и употребити.

Од наставника се тражи, да буде увек добро расположен при школском раду, и да се одушевљава за овај рад. Кад улази у школу, треба да заборави све бриге и невоље, које га тиште, и да остави све друге мисли на страну, па да мисли само о свом предавању и о раду својих ученика. Али то је често немогућно. Учитељ, који има карактер с јаком вољом, савлађује сам себе, што више може, и у том махом успева. Ну учитељ, у чијем карактеру превлађују осећања, не може се лако савладати ни уздржати. Тешко је заборавити оно, што изазива јака осећања и што покреће моћне страсти. Не може учитељ увек подесити свој живот и живот своје породице тако, да он буде увек задовољан, и да с таквим расположењем улази у свој разред. А од његовог расположења зависи дух, који влада у школи; јер учитељ је душа школе.

По педагошком правилу, учитељ треба да ради и живи тако, да може бити узор својим ученицима. Овај је захтев врло важан, али га је тешко испунити. Учитељ мора бити тачан и уредан, вредан и савестан, добар и правичан. На вршење дужности не треба да га натерује школска власт, него његова савест и његово убеђење, да он, као васпитач омладине, врши узвишену, племениту дужност, и да тим тече заслуге у свом народу. Но има разних сметњи, индивидуалних и спољашњих, због којих учитељ не даје увек добре примере својим ученицима, и онда добре поуке и му-

дри савети замењују и допуњавају оно, што примери не дају у довољној мери, нарочито за морално васпитање ученика.

Педагошка теорија не допушта неке оштре казне у школи, а нарочито бијење ученика. Али многи учитељи употребљавају и ову најоштрију казну, и ако је то у неким државама и законом забрањено. Они се бране тим, што они у школи замјењују дечје родитеље; а родитељи махом употребљавају и телесне казне код своје деце. Кад би у школи доиста владали родитељски односи, т. ј. кад би учитељ волео своје ученике као своју децу, и кад би они волели и поштовали њега као свога оца, онда и оштрије поступање у неким тежим дисциплинским случајевима не би било опасно, и не би за то учитељу замерили ни родитељи ни школске власти. Али такви се односи ређе налазе у школама, и з то је учитељево право у том погледу ограничено. Има учитеља, који су према својој деци врло благи, а према својим су ученицима врло оштри. То није правилно, него обрнуто, према туђој деци треба да буду благи, а према својој деци могу бити оштри. Јер над туђом децом они немају оне власти, коју имају над својом децом, и после, они као стручни васпитачи, треба да своју децу васпитавају тако, да се на њих могу угледати друга деца.

У породичном и школском васпитању захтева се, да се у омладине укорењују неке навике, нарочито моралне. Али то иде тешко, ако међу родитељима нема једнаког поступања према деци и ако се они сами не понашају како треба, и после, ако се породица и школа не слажу, и ако у њима нема утврђеног, сталног поретка у раду и у понашању. Нека деца долазе у школу с таквим навикама, које школа треба да измени или искорени, и онда долази ново, друкчије навикавање; а то је тешко и за децу и за учитеља. Треба много времена, док се једна навика стално учврсти; тако исто треба доста времена, док се нека навика сасвим искорени.

Из ових се примера јасно види, да се педагошка теорија и школски рад не слажу увек. Али та несагласност не долази отуд, што би теоријски захтеви били неосновани: него долази отуд, што разне сметње отежавају извршење тих захтева. Те се сметње налазе или код појединих васпитаника, или код васпитача, или оне долазе од разних прилика, у којима живе и раде васпитаници и васпитачи. Педагошки су захтеви идеални; али њихово вршење зависи од природе оних лица, која суделују при васпитавању, и од природне и друштвене средине, у којој они живе. Педагошка теорија узима све то у обзир при одређивању васпитних правила; али она не може предвидети и обухватити све могуће случајеве при самом васпитавању.

Зато се васпитачима оставља слобода, да утврђена педагошка правила примењују према даним приликама, узимајући у обзир индивидуалне особине појединих васпитаника, њихове породичне односаје, њихову околину, њихово стање здравља и т. д. Према томе, не би било правилно, кад би се учитељу везале руке неким ситним наредбама и упутствима, која се неки пут издају без обзира на месне и друге школске прилике. А не може се одобрити ни то, да се учитељ у предавањима веже за неке прописане форме и формалности; јер ваљан ће учитељ и сам наћи згодне начине и подесна средства за рад у школи, за који му је педагошка теорија унапред дала кратко упутство. Стручном учитељу треба дати више слободног кретања у његовом раду, па ће га он и радије вршити. То не може бити штетно за школу, јер сваки човек воли слободан рад; а кад га воли, он га и савесно врши.

У Београду 29. октобра 1907.

Српске народне умотворине.

Како Бог хоће.

(Из Мостара.)

Бол болује Ђерђелез Јоване,
У планини под зеленом јелом,
На њему се бијели кошуља,
Кано груда на планини сн'јега.
Нит' га пере мајка, ни сестрица,
Киша пере, жарко сунце суши,
Сив му соко хладну воду даје,
У кљуну му воду доносаше,
Њему вели Ђерђелез Јоване:
„А Бога ти, сив зелен соколе,
„Какво сам ти добро учинио,
„Те ти мене хладном водом појиш?“
Њему вели сив зелен соколе:
„Знаш ли болан Ђерђелез Јоване,
„Кад но војска на Косову бјеше,
„Сви ми тићи, сиви соколићи,
„Попадали под зелену јелу,
„Свак их гази, ти их не погази,
„Вет ти сјаха с коња големога,
„Па покупи тиће, соколиће,
„Па их мећеш у јелове гране,
„Тад си мени добро учинио.“
Проговара Ђерђелез Јоване:
„Ој Бога ти, сив зелен соколе.
„Кад сам теби добро учинио;
„Ти отиђи моме завичају,
„Па ти види у мом завичају!
„Је л' ми бјела у висине кула,
„Је л' ми стара у животу мајка,
„Је ли ми се љуба преудала,
„Је су ли се секе поудале?“
И одлеће сив зелен соколе
И он паде на Јовине дворе.
Таман паде на демир пенџеру

Кад му бјела у висине кула,
И стара му у животу мајка,
Није му се љуба преудала,
Нису му се секе поудале.
Љубовца му дробан бисер ниже,
Бисер ниже, бисеру говори:
„Нижи ми се, мој дробни бисеру,
„Ил' мој Јово дођи, ил' не дођи,
„Ја ћу сјутра међу ђеверима!“
Сестрице му перу басамаке,
Како перу нако стопе љубе:
„Овуд нам је братац излазио.“
И одлеће сив зелен соколе,
Па казује Ђерђелез Јовану:
„Бијела ти у висине кула,
„Стара ти је у животу мајка,
„Није ти се љуба преудала,
„Нису ти се секе поудале.
„Љубовца ти дробан бисер ниже,
„Бисер ниже, бисеру говори:
„Нижи ми се, мој дробни бисеру,
„Ил' мој Јово дођи, ил' не дођи,
„Ја ћу сјутра међу ђеверима.
„Сестрице ти перу басамаке,
„Како перу, нако стопе љубе:
„Овуд нам је братац излазио.“
Кад то чуо Ђерђелез Јоване
Са земље је на ноге скочио,
Па облачи ђузел одијело,
Утеже се траболосом пасом,
Осједнуо дебела дорина,
А на руку сивога сокола,
Право оде б'јелу двору своме.
Он на врата, сватови из врата,
И повели Јованову љубу.
Проговара Ђерђелез Јоване:
„Станте браћо, кићени сватови,
„То је моја вјереница љуба,
„Даћу вам рођену сестрицу!“
И сватови на то пристанули,
И Јовину љубу повратили,
Јово њима секу поклонио.
И одоше господа сватови,
Одведоше Јованову секу,
Оста Јово у бијелу двору,
А са својом вјереницом љубом.

Јован-бегов гријех.

(Из Мостара).

Бег Јован бег велик хаир чини,
Цркве гради, винограде сади,
А удава сироте ђевојке,
И он дава сиротама благо.
Питала га остарјела мајка:
„А мој сине, беже Јованбеже!
„Коме сине, велик хаир чиниш,
„Цркве градиш, винограде садиш,
„А удаваш сироте ђевојке,
„И ти даваш сиротама благо?
„Ал' за здравље моје, али своје,
„Ал' јединка брата Ристан-бега,
„Ал' пред душу родитеља бабе?“
Јово мајци тихо проговара:
„Чујеш ли ме, мила мајко моја!
„Кад ме питаш право да ти кажем:
„Ни за здравље моје, а ни твоје;
„Ни јединка брата Ристан-бега,
„Ни пред душу родитеља бабе,
„Већ пред душу Арапке ђевојке,
„Кад сам мајко ја на војсци био,
„Па Арапи мене заробише,
„Бацише ме у дно у тамнице,
„Ту сам био за девет година.
„Кад десета настаде година,
„Ето ти ми Арапке ђевојке.
„Она носи од тамнице кључе,
„Па је мени тихо говорила:
„„Оћеш ли ме узет' Јован-беже,
„„Да ти будем вјереница љуба,
„„Пустићу те из мркле тамнице?“
„Ја сам јој се криво заклињао:
„„Пусти мене Арапко ђевојко,
„„Водићу те б'јелу двору своме,
„„Бићеш мени љуба до вијека!“
„Кад то чула Арапка ђевојка,
„Довела је три бербера хитра,
„Један мије, други косу брије,
„А трећи ми нокте обрезује.
„Довела је два коња алата,
„Па отален млади побјегосмо.
„Кад смо били на дебелом мору,
„Ту сам сјео ручак објед̓оват',
„А Арапка лице умивати
„Она јами воде и сафуна,
„Поче своје умивати лице.
„Што га мајко, више умиваше,
„Све јој црње лице долазаше.
„То је мени врло мука било,
„Ал' то виђе Арапка ђевојка,
„Па је мени тихо говорила:
„„Јами Јово, сабљу димшћију,
„„Па ти мени одсијеци главу,
„„Па је баци у дебело море,
„„Халал теби моја крвца била!“
„То сам мајко једва дочекао,
„Па ја узех сабљу димишћију,
„Те ђевојци одсијекох главу,
„И бацих је у дебело море.
„За то мајко велик хаир чиним,
„Не би ли се опростио гр'јеха.“

Из збирке Јове Тркље.

Зла жена.

Народна прича.

Био тако један отац, па имао сина. Кад му тај син дорасте до женидбе, стане га отац наговарати да се жени. „А-јок ћаћа, ја ћу се онда оженити, кад нађем жену гору од зла"; па се спреми и оде тражити. Распитуј свуда, тражи, моли, али да, ко ће наћи жену гору од зла. Иде он једном поред неке њиве, и види старца гдје оре. „Помози Бог дједе!" — „Бог ти помога' синко. А идеш ли из далека?" Каже он њему све по реду.

„Е мој синко, што се нијесмо прије састали, ено синко у кући мојој и баба и ћер, не зна се која је гора. Али не'ш ништа створити сам, него причекај док ово узорем, па ћемо скупа ићи. Кад дођемо кући, што год ти речеш, ја ти нећу за право дати, а баба ће теби онда све дати за право, само да мени напркоси". Тако је и било. Дошли у вече кући, а тај момак рече „Добар вече". А старац скочи: „какво добар вече, та видиш да је подне!" А баба улети. „Какво подне, јест, јест добар вече. Бог ти помога', синко!" Упита опет момак: „Би л, могао што добити за јело?" А старац ће онда: „Боме, синко, не би." А баба скочи: „Би, би, ја ћу пршут скинути, па сварити!" — Опет момак упита: „А би л' мога' преноћити?" А старац скочи: „Боме, синко, не би." А баба опет: „Би, синко, би, ја ћу простријети лијепо плате и биљце па лези!"

Кад су касније ушли у диван, момак ће рећи, зашто је доша', да је чуо да имаду ћер за удају, па би л' му је ћели дати? А старац одма' скочи: „Не би, не би, та какву ћер?" А баба ће онда: „А би, би, е што не би, ено је, води је одма' ако 'оћеш".

И тако момак испроси цуру. Е, врати се он кући, и за неколико дана, ето га по њу. Ниједног свата није хтио собом водити, него поведе три пса и три коња. — Тамо већ кад доша', кад су се већ забавили и поднапили, онда ће он ићи кући. Е млада хоће, да јаше на коњу, е он ти јој одма рече: „Код нас није адет, да млада јаше, него ћемо пјеше полако. И он узјаше, а млада поред њега пјешице. Кад изиђоше изван села, али пас залаја. „Залај још једном" — рече му он. Мало кашње опет пас залаја, а он пушку па га уби. Иду они иду, ал' опет пас залаја, но и њему би к'о и првом. Па тако би и трећем. Иду они иду, ал' коњ један посрну. „Посрни де још једном!" — рече му он. Мало кашње опет они коњ посрну, а он пушку па га уби. Иду они иду, али други коњ посрну, но он к'о и првом, а тако би и трећем. Сад више нема ниједнога пса ни коња. А он ће ти млади: „Знаш шта код нас је обичај, да младожења мора дојахати у село, па кад немам ни коња, деде сагни се, па ћеш ме ти понијети." А млади би тешко, па му рече: „Како би ја то радила, то је срамота, боме нећу." „Реци још једном", — вели јој он. Е виђе млада, да нема шале, да се двапут не дивани, него лијепо момка на рамена, па кући. Послије неколико дана, подиже се баба, да види ћер, зета и његово стање. Кад је дошла, а он таман оре. А он ни пет ни шест, него упрегне бабу у плуг, па баба вуци. Љути се баба и виче, ал' ће јој ћер рећи: „Мучи мајко,ође се два пут не говори". — У вече дошли кући, не да зет баби у кућу, него јој спреми у кошари и метне преда њу сламе. Поче се баба љутити, али приђе јој ћер и рече: „Мучи мајко, ако не'ш јести, а ти само шушкај, убиће те; ође се два пут не дивани.«

Сјутра дан баба оде кући, али ником ништа не дивани како је прошла код зета. За неколико дана спреми се старац па ће ићи зету у по'оде. Зет га дочека, да не море љепше, те старога осам дана части, а кад стари поша' кући од црљене му ризе направи хаљине, па га одене од главе до пете; те се стари полако упути кући. Стара његова изишла таман пред кућу, па кад виђе ђе се сав црљени, пљесну се па поче бугарити: „Ајме мени, на мени орало, а на њему дрљало, и ено кожу с њега згулило". — Онда било сад се спомињало, а ми браћо, здраво и весело.

Прибиљежио по казивању Рајка Узелца.

Липово поље 17. фебруара 1907.

Милош Ђ. Шкарић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Селена, приче за српску децу, написао Ј. Миодраговић. Штампарија Д. Димитријевића, Иван-Бегова улица бр. 1. 1907. год. Цена 50 п. д.

Ми, на жалост, у нашој дјечјој књижевности немамо доста и тако добрих оригиналних дјела из српског живота. Већином су то туђи пресади и накалемци, често пута несрећно пробрани. Поред овога данас се у нас, сјем неколико учитеља, ријетко који други и бави овим послом. А тако није по напредним западним државама Европе. Тамо се овим послом баве како одлични пјесници и приповједачи свјетског гласа, тако и доктори филозофије и др. Данас је у нас кренуо тим правцем г. Јова Миодраговић, професор педагогије у Београду. Од дужег времена он ради, са доста добрим успјехом, и на овоме пољу. Поред уређивања познатог дјечијег листа „Српчета" и поред његове ваљане књиге Загоркиње и др., у најновије вријеме он је написао двије оригиналне књижице за дјецу: Босиљку и Селену. Селена је угледала свијета крајем прошле године. У њој су ови одјељци: Рада (најдужа и најљепша прича), Мој анђео, Шта прича прамен снега, Преко воде, Медвеђе бунило, Ој ти ђаче (манастирска бројаница) и Како је на северу (одломак из путописа). У причи Рада писац износи, како могу да буду срећни и сироти, кад су добри, вриједни, радни и поштени (а Рада је таква била). У причи Мој Анђео писац

искрено исповиједа доживљај сигурно из свог дјетињства, па износи, како може дјеци да се смучи и да болују кад пију алкохолна пића. Прамен снега прича (?!) дјетету (сигурно пишчевој уобразиљи), како је постао и зашто је потребан. У причи Преко воде износи се мука и досјетке два ђака, да пређу преко велике ријеке. Прибраност и јунаштво једног пастирчета у очитој опасности (кад га је међед напао) износи се у причи Медвеђе бупило. Бројаница Ој ти ђаче има извјесних незгодних и неразумљивих израза. У причи Како је на северу писац описује море, буру, морску болест и остале прилике на северу.

Као и у Босиљки тако и овдје писац износи у причама по највише своје утиске и доживљаје из раног дјетињства и ђачког живота. За то се његове приче и дешавају у околини његовог мјеста рођења (Трстеника, Врњачке Бање, Станишинца и др.). Причање му је просто и лијепо. Стил му је лак и разумљив, у чему се писац у опште одликује. Језик је правилан, али не и потпуно чист. Истина да је тешко, у опште писцу избјећи од озога, али ипак изрази: елементи, организам, сложена творевина, нагон, врлина и др., нијесу за дјецу, којој је књига намијењена. Мало појетски је речено: „И она га млеком својим доји и сузама купа (Рада, стр. 8.). Боље је да се каже, да је Рада отишла међу дјецу, а не у дјецу (стр. 8.). Пошљедњи ред на страни 13. треба да се заврши са „и у вече“ (мј. „и у јутру“). Ријетке су те часне и поштене дјевојке у нас, које ће отворено рећи своме родитељу: „Мамо, ја највише волим оног сеоског учитеља из села Голубиња“ (стр. 21.). Учитељ Боривоје (Радин муж), као да није био најбољи учитељ, када су му „бјежала дјеца од школе“ (стр. 24.) Израз, да вода може да буде мутна и крвава мало је незгодан, ма да је узет из народних пјесама. Прамен снијега, причајући дјечку, како је горе код њих, каже: „па нема ни бунтовника као код вас“, — а код нас, дао Бог и нема бунтовника, бар тако често. Незгодна је и ова реченица (на стр. 59. и 60.): „Али се сељачка дјеца досјете и ономе, чему се варошка не би никада“. Овим се вријеђају варошка дјеца, јер има по нешто, што се не би досјетила сеоска дјеца, а варошка би.

Штампарских грјешака скоро и нема (на стр. 68. пети ред оздо мјесто он пише она). Техничка страна ове књиге је одлична, чиме се одликују и сва остала пишчева издања. Особито нам се допада она старинска дебела хартија, крупна слова и велики проред. Књига има 80 страна (мале осмине) текста, а XXIV. стране ситнога слога захватају претплатницима међу којима има понајвише ђака из основне школе (већином из Србије). У нас се некада редовно практиковало, да се у свакој књизи, приватног издања, износе и „пренуменранти“, па се од тога у новије вријеме одустало. Тај обичај нарочито су осудили неки наши педагози, износећи, како се тим развија у неколико сујета и славољубље код претплатника. Тек у најновије вријеме почели су по неки да враћају овај стари напуштени обичај, износећи уз књигу у исто вријеме и списак претплатника. Међу такве спада и писац ове књиге. Он редовно свако своје издање објављује „позивом на претплату“ и на крају сваког издања има и „списак претплатника“, који често пута заузму већи простор но сама књига. Сигурно има својих разлога зашто тако чини. Чудновато је и пада у очи велики број претплатника на ову књигу, које су прикупили већином учитељи, који писца не воле баш тако срдачно (пошто имају увјерења, да и он њих баш тако не воли). Ми можемо само да позавидимо писцу на овако лијепом одзиву. Камо лијепе среће кад би се и на остале наше књиге и листове овако лијепо читаоци одазивали! Сигурно охрабрен овим писац позива опет на претплату још на једну књигу за дјецу, која ће се звати Видосава[1]) и која је, надамо се, већ до сада готова.

И поред ваљаности ове књиге, уш.ѣед чега је искрено препоручујемо сваком родитељу и учитељу, ипак је цијена могла да буде мања. Тим прије када је осигурана са овако великим бројем претплатника.

Србољуб Љубибратић.

ПОЗОРИШНИ ПРЕГЛЕД.

Српско Народно Позориште. Мртва сезона. — Гостовање руске драмске трупе Глигорија Глигоровића — Ге-а. — Опроштајна представа Милеве Радуловићке.

Позоришна сезона у Београду закључује се врло доцкан. У половини јуна немогуће је, због велике врућине издржати у позоришној дворани три сата, колико најмање трају представе. Ове године почеле су врућине много раније но иначе. Београђани су већ у почетку априла морали подносити праву јулеку жегу. С тога је публика већ у априлу готово сасвим напустила позориште. Не памти се да су скоро давате представе и то неколико узастопце за 30—40 динара. Управа је услед тога била на великој муци. Да изузетно ове године прекине раније сезону није могла, јер се према буџету којим, располаже, не сме лишити ни најнезнатнијег прихода, а да за тако ништавне приходе замара целокупан позоришни персонал по овако великим врућинама осећала је и сама да нема права.

* * *

Баш у ово доба мртве сезоне пада гостовање руске драмске трупе Глигорија Глигоровића — Ге-а, познатог руског уметника. Ге је комбиновао своју трупу од чланова неколико чувених руских позоришта и кренуо се на словенски југ да упозна браћу словене са руском драмском уметношћу и драмском књижевношћу. Његов репертоар већином сачињавају руски комади, које он даје одлично. Публика је гостовањем ове руске трупе била доведена у мучан положај. Имала је да бира: или да се зноји у позоришној дворани и задовољи своју радозналост или да, страшећи се велике запаре, пропусти ретку прилику и упозна се са руским уметницима. С тога је прва представа „Беда“ била врло слабо посећена. Али већ сутра дан по првој представи дилеме није било. „Беда“ је тако уметнички одиграна, да су „Авети“ сутра дан, а нарочито „Млетачки трговац“ прекосутра, били напунили кућу најотменијом публиком. Представе су текле глатко; глумци су играли одлично, а и комади су згодно изабрани.

Ге је однео победу. Он је својом уметнички обрађеном улогом у „Беди“ просто занео публику. Лепа глумачка појава и ретко пријатан орган, давали су живота уметничкој студији и жарком темпераменту његовом. И остали су чланови трупе врло добри глумци, и истицали су се нарочито у уметничком кренрању

---

[1]) Интересантно је како писац надијева својим књигама за дјецу све женска имена: Загоркиња, Босиљка, Селена, Видосава.

руских типова. Публика је одушевљено поздрављала браћу Русе. Штета је само што су само у невреме дошли.

* * *

Милева Радуловићка, најстарија чланица нашег позоришта опростила се ових дана са публиком у својој некада чувеној улози баба Хрке у „Врачари". Радуловићка глуми пуних 46 година, од којих је 38 година провела као чланица Краљевско Српског Народног Позоришта. Коме су познате наше позоришне прилике знаће шта значи ова цифра. Прослава је изведена на свечан начин. На представи су суделовали сви чланови позоришта. Публика, која је напунила кућу, бурно је поздрављала слављеницу целог вечера. Другови и управа предали су јој ловорове венце, а гђа Тодосићка јој је дала букет. Краљ је слављеницу одликовао орденом „Св. Саве" IV. реда и послао свој прилог. Радуловићка може отићи у пензију задовољна, јер је своју тешку дужност српске уметнице савесно вршила пуних 46 година, зашто јој се публика одужила заслужним признањем.

Београд, у јуну.

М. С.

Књижевне и културне биљешке.

Нацрт опће психологије. Госп. Паја Радосављевић, доцент Њујоршког свеначишта написао је књигу Нацрт опће психологије за учитеље. Књига има 13 штампаних табака, а издаће је књижарница и штампарија Натошевић у Н. Саду. Дјело ће се штампати у онолико примјерака, колико се јави претплатника. За то се моле учитељи и пријатељи ове књиге, да се изволе јавити уредништву „Школског Вјесника" у Н. Саду ко жели имати ову књигу. Цијена је 3—5 К.

Одликован научењак. Француска академија Наука у Паризу наградила је ове године Перуановом наградом од 4000 К шест дјела чувених француских хисторичара. Међу њима добио је награду и Србин др. Гргур Јакшић за дјело „Европа и српски устанак". То је дјело добило 500 К награде.

Илустровани вођа по Београду. Израдио Ср. И. Обрадовић, поручник. С једним планом и више слика. Цијена је динар или круна. Може се набавити у књижарници Св. Цвијановића у Биограду.

Тодор Стефановић Виловски: *Стјепан Митров Љубиша.* Утисци и успомене. Друго издање. Штампа Бокешке штампарије у Котору. Цијена круна или динар.

Просте приче из живота нашега народа. Испричао Ж. О. Дачић. Књиге „Народних Новина" у Биограду, издање уредништва „Народних Новина" 1908. Цијена 50 пара дин.

За уставне Црногорце. Написао М. Правдић, Загреб. 1908. Тисак дионичке тискаре. Цијена 50 пара.

Петар Кочић: *Јазавац пред судом,* шесто издање. Са ликом писца и главног лица. Наградила Српска Краљевска Академија из фонда Николе Мариновића. Издање књижаре Душана Поповића и друга у Чикагу. Са дозволом пишчевом. Српска штампарија „Балкан" 829. Cloyborn Ave, Chicago. Ill.

Трећи извештај о раду и ученичком напретку приватне гимназије с интернатом у школ. години 1907./8. Београд, нова штампарија Давидовић. Ова гимназија имала је лани 6 разреда са 79 мушких и 48 женских ђака на крају године. Од тих понављају разред само четверо мушких и 2 су искључена из школе, а остали су свршили сви с успјехом.

Извештај српске велике гимназије карловачке за шк. годину 1907./8. Ср. Карловци, српска манастирска штампарија. Напријед је некролог патријарху Ђорђу Бранковићу и чланак профес. М. Јаковљевића: „О трагичном животу и умјетности". Ђака у све осам разреда било је 326. Од ових је свршило с успјехом 288, поправни испит има 32 и један је остао неиспитан. Из Босне и Херцеговине било је 9.

Двадесетдруги извјештај велике гимназије у Сарајеву, објављен на крају 19..школске године 1907./8. Сарајево, Земаљска штампарија. Напријед је чланак „Studije iz bosanske povijesti" од дра. Милана Прелога, који захваћа више од 50 страна и то све латиницом. У опште у овом извјештају превлађује и сувише латиница. Од ђака било је свега 519, од којих је свршило са успјехом 459, други ред добише 53, трећи ред 6, а неиспитан 1. Од тих бијаху из Босне и Херцеговине 466, а из Аустро-Угарске 46. Срба православних било је 197, Срба Муслимана 77 и Срба католика 183.

Нове књиге.

У часу одмора, књига за децу са сликама. Приредио Саватије М. Грбић, учитељ. Издање књижарнице Рајковића и Ђуковића у Београду. Цена 80 пара.

Најбољи друг, књига за децу. Приредио Саватије М. Грбић, учитељ. Београд, издање књижаре Рајковића и Ђуковића. Цијена 50 пара. И ова је књига са сликама и врло је згодна за испитске дарове.

Село, песме, приче, поуке. Спремио Милорад М. Петровић, учитељ. Издање књижарнице Рајковића и Ђуковића Београд, штампа Чеде Стефановића 1908. Цијена 50 пара. И ова је књига лијепа, поучна и згодна за дарове.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 19. САРАЈЕВО, 10. јула 1908. Год. XXIII.

Димитрије Митриновић, Мостар.

Национално тло и модерност.

И. С. Талетову.

С времена на вријеме, могу се из уста нашега критичара или оних, који се сами држе за такве, чути високе ријечи „Национално тло“, „национална приповијетка“ и „Национална књижевност“. И док се за љубав тих тајанствених израза истиче вриједност некаквих књижевних инвалида и умјетничких евнуха, дотле се за наше најдаровитије млађе умјетнике умију наћи ријечи лажне и погрдне, силовито духовите и отмјеном укусу несносне. У нас клерикализам, срећом, нема ни близу оне моћи, коју има код Хрвата (код њих још и данас има цијела легија пјесмопојаца, која је себи ставила за задатак да устрајно пјева дитирамбе Богу и домољубној хрватској историји; код њих још и данас има маса сколастичких љубитеља клерикалне љепоте, и критичара који безмјерно заостају за нашим блаженим естетичаром Стев. Павловићем), па ипак чешће се може чути гдје се ружно говори о модерности и слободи умјетничког стварања. Ја нећу да спомињем ону гомилу наших добричина из буржоазије, којима је модерност истовјетна са безбожношћу и безобразношћу, или гомилу снобовских буржоаских синова, који сву модерност налазе у чудно-зафркнутим краватама, у високим петама од ципела и шегачењу са којим недоученим страним језиком, него се задовољавам да сумарно укажем на мислени дармар, који о модерности влада и у нашим озбиљнијим и образованијим круговима. Тако у нас још и сад има људи који се ничице простиру пред безазленим и лаким строфицама спротог Милорада Петровића (који још чврсто стоји на т. зв. националном тлу) и који се у исти мах од стида онесвјешћују, кад прочитају безобразну и модерну Стефановићеву пјесму „У име Вјечнога“. Тако се Јован Дучић с једне стране хвали као наш пјеснички реформатор и модерниста, а с друге стране се проклиње и ниподаштава, што се однародио и дигнуо са националнога тла. Познат је конзерватизам упорног националисте и буржоаског приповједача Стевана Сремца, као што је позната и србинска нежност Павла Марковића Адамова, који се није могао начудити како Алекса Шантић смије преводити Хајнеовог Интермеца, и који је пустио да у његовом листу, некакав Матош на мртво име испребија сноба и католичког модернисту Јована Дучића. И те нежности за српско и за народско има у нас много више, него што се чини. У приповијеткама Лазаревићевим више се ужива у оном српском и простосрдачном тону њихову, него у њиховој чисто умјетничкој вриједности. Ја сам, некако, склон вјеровати, да би поред читалачке масе и многи наши писци и критичари, мјесто еротичких ствари у нашој модерној лирици, кудикамо вољели читати ону красну народну пјесмицу: Играли се врани коњи; и кад би се издала цјелокупна дјела Веселиновићева под натписом: „Јес, јакако, о брале, о најо“, а пјесме Милорада Петровића под општим натписом: „Море Муса, дедер и купуса“, или још боље под натписом: „Сјајни мјесец, ето тако, то сам био ја“, онда би се, увјерен сам, са продајом неупоредиво боље прошло, него кад би се издала најригорознија антологија наших модерних приповједача или лиричара. И то, разумије се, не

говорим само за нас овдје, у овом окупационсгебиту, него за читав српски род.

Појам народног, може се рећи, држи се не само контрарним, него контрадикторним појмом модерног. И то је због чега се код нас чешће види страх од модерности. Постоји мишљење да је модернизација нашег друштва и наше књижевности, пораз нашег народа, наше индивидуалности и наших националних идеала, и то мишљење није исправно. Можемо се ми и култивирати и модернизовати, па да ипак останемо, Богу хвала, живи и здрави; може се наша књижевност подати снажном утјецају модерних књижевности запада, па да ипак остане наша, српска књижевност; може једно дјело носити пун специфичан биљег индивидуалности народа, у ком је настало, и бити у исти мах, савршено модерно.

Ми не требамо да се препустимо на милост и немилост сили времена и догађаја. Да ће једном доћи вријеме, кад ће и наш народ бити, ако не велик узев апсолутно, а оно велик према данашњем нашем стању биједе и растројства, и да ћемо ми тада имати јаку културу и јаку књижевност, то је врло могуће и томе се треба надати. Али се томе можемо надати истом онда, ако радимо на томе, да то вријеме омогућимо и да му убрзамо долазак. Оставимо на страну моменте економске и политичке; и рад на књижевности је врло важан за опћи живот и напредак једног народа. Ми можемо ићи само оним путевима куда су велики културни народи већ прошли, и њихов културни развитак ми треба да добро пратимо, и да га модифицирана узмемо за углед. Тако нам може послужити и њихова књижевност. Један је народ не само скуп, агрегат појединаца, он је организам, и, поред тога дио другог још много већег скупа, организма, који се зове човјечанство. Појединац није само члан једног народа, него је и члан људског рода; Шекспир није само Енглез, он је и човјек. Тако и његови најбољи јунаци нијесу само чланови извјесних народности, него чланови људског рода. Шекспир се, у свом умјетничком раду, није лаћао само Енглеза и само својих савременика, он је и у свој историји међу свим људима у свом амбијенту. Човјек свуда и вазда, то је предмет умјетности, првенствени и вјечни предмет њен; човјек са свим својим загонетним и неразмршљивим, у основи и непромјењивим, душевним саставом, са својим малим и великим радостима и боловима, са љубављу и мржњом, надама и страхом, безумљем и очајањем, са анђелском и божанском добротом и живинском и пакленом злоћом, лажју, подмуклошћу, са хиљаду најразновренијих и најчуднијих душевних стања својих. Оно што је битно и што је вјечно у човјеку, оно што човјека чини човјеком, то је предмет праве и велике умјетности. Вјечна умјетничка дјела јесу она, која су приказала оно што је у човјеку битно, од среће и жалости којих има, до среће и жалости што их нема, што живе у његовим сновима и надама. Оно што је специфично код једног народа и код једног човјека, то није битно, и она умјетност која приказује само, или претежно, то што је специфично на једном човјеку, не изнесавши и оно што је у том човјеку заједничко са свим људима, мизерна је умјетност, или уопће није умјетност. Велики руски приповједачи Достојевски, Тургењев, Гаршин, Чехов и толики други, не стварају само Русе. Осим што они у своје умјетничке творевине уносе својих осјећања, својих субјективних елемената, они не полажу сву пажњу на моменте, које њихове јунаке чине Русима, њихови мужици, малограђани, учитељи, бирократе, племићи, лудаци, разбојници јесу нада све живи људи, људи с месом и костима; с душом, што је најважније.

Ах, а наша јадна приповијетка! Добар дио савремене и огроман дио старије приповијетке има мало заједничког са умјетношћу! Врло велика већина наших приповједача нијесу умјетници, него етнографи посебне неке врсте, скупљачи народних умотворина, и највише што они могу да даду, то је тачно приказано оно што је специфично, локално, небитно на једном Србину, још мање, на једном Србијанцу, још мање на једном Мачванину. У нашој приповијеци има људи из свих крајева Српства, па ипак, може се рећи, нема готово ни једног човјека ни из једног краја нашег, ради свога народског пјесништва и умјетничког инстинкта прослављеног, можда и пресављеног, Српства. Набрајати и наводити примјере ове наше несреће непотребно је, а није ни угодно. Или зар има некога, ко има укуса и културе, који би рекао да већина наше приповијетке има умјетничке вриједности, и да ова наша несрећа није никаква несрећа, него баш срећа и понос? И што је још јадније, то се мора рећи и за већину наше поезије. Она, додуше, није етнографска. Али она је и сувише укалупљена и неслободна; у њој нема довољно душе и слободе, а има и сувише довољно лоших стихова и некакве водене објективности. Тек наша модерна поезија, она која датира, у главном, од 1900. пружа у својим продуктима себе, душе, слободе, умјетности. Наш добри Змај, који је непоколебиво стајао на националном тлу, управо укопан у националном тлу, које је, опет, било и сувише национално, политичко и ратоборно, није могао да даде дјело, које је, по свом таленту, несумњиво могао дати. Он се додуше, може звати наш велики пјесник, српски велики пјесник, само што то наш и српски не значи и мјерило опће вриједности, а тек то мјерило треба да нам буде мјеродавно. Неслободан и несвој, Змај има свог историјског, културног и националног значаја. Међутим тај змајски славуј мало умије да нам каже о себи и својој души, о свом ја и свом погледу на свијет и живот.

(Свршиће се.)

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . . .

(Свршетак).

Једном после поноћи врати се Милоје мало више загрејан. Цана није никада могла спавати када он ноћ проводи ван куће. Дуго је време обучена седела за столом с радом у руци, али није радила, него је укоченим погледом гледала по соби. У побочној соби су спавала деца и, с времена на време промуцају што у сну. Она, уздишући као да јеца, одлази непоузданим корацима у собу и, кроз загушени плач, љубила је откривену децу. Онда се опет врати у собу, долази до прозора и до паса се нагне на улицу, зверајући на све стране не би ли га где угледала. Ноћна студен и неспавање почну је подилазити. Она затвори прозор и једва се скине, као да су јој руке узете. И док год он не дође, она се преврће по постељи, а глава јој је тешка и пуна је најневероватнијих слутња. Она је чула сваки корак на улици, сваки откуцај часовника. Али сан није хтео да дође. Чим је дошао, она га је обасула гневним прекорима. Он, какав је био загрејан, одмах је реагирао на њезин напад. Реч по реч и она му рече, да она одавна не верује у његову верност, а да, уопште, зна да он ноћи не проводи у кавани. Један муж има увек права да својој жени каже најстрашније оптужбе, али жена тек, ваљда, не може имати то исто право. Он је био ван себе и наваљивао је на њу, да му каже од кога је то чула. Али она га је и даље нападала. Обезумљен од пића и гњева, дође до ње и једним покретом свуче покривач с ње. Ухвати је за руку и почне је снажно дрмусати. Она га никада није видела таквог. И најзад рече. У часу је био трезан као да ни кап алкохола није прешла преко његових усана. Неко је време стајао као да је закован за под. После се, као у сну, поче хватати за главу. Није дуго могао да се разабере да ли се све то у сну дешава. Када је дошао себи, он полети из собе.

Напољу је почело свитати. На истоку се постепено, као да ниче из Дунава, помаљала једна ружичаста пруга, која је постајала све црвенија. На улици није било још никога, само од времена на време, тромо и нечујно, пређе каква мачка. После почеше пролазити млекарска кола у којима су одскакале канте с млеком и тандркале. Пред неком каваном изнети су столови, за које одмах седа какав радник, који уз ракију, чека да дође време за рад, какав пензионар, који доказује да се више живи када се раније устаје или какав веселник који је, уз пиће, заборавио да спава. Аксентије, ког је сва снага болела, ишао је погурено и лагано, наслањајући се на штап и вукући тешко леву ногу. Он је, успут, нешто шаптао и час по одмахне руком. Пред једном каваном седео је један његов познаник.

— Шта је, море, Аксентије, шта се сабајле нешто разговараш?

Аксентије се мало трже, а затим седе до свог познаника и рече, као човек који је једва дошао себи од страха:

— Знаш, ово ћу само теби да кажем.. о, брате, (и он се прекрсти) да ми је ко говорио, ја не бих веровао....

— Па шта је то тако страшно?

— Милоје ноћас ухватио жену с једним... О, о, брате, ко би то реко, а овамо ми се прави да је анђео.

Његов познаник значајно одмахну руком, пљуцну и рече гњевно:

— Море, је л' то само женско....

VIII.

Аксентије је неко време становао у једног општинског послужника, који је издавао собу за самца. То је била тескобна, мрачна и влажна собица, која је стално мирисала на трули под, који се распадао и на мемлу, која се хватала на стражњем зиду. Један убог креветац, тврд као камен, био је готово на сред собе и собом је заузимао целу собу. Са зидова се љуштио леп, а са таванице се излизао цео молерај. Светлост је долазила кроз један узак прозор на којем су била два три окна улепљена кабастом и непрозрачном хартијом. Остала читава окна увек су била

прљава и застрта дебелом паучином. Та нагла промена била је за Аксентија врло непријатна, али за шест динара месечно, говорио је он, то је још био славан стан, којем је требало равна наћи.

Он је сада врло често одлазио. Осећао је потребу да буде што више међу људима и да их што више занима својом драгоценом личношћу. Он је сада осећао неопходну потребу, да у људи изазове милосрђе према себи и када га изазове, њему је то необично годило. Осећао је у исто време и задовољство с правом заслужено и једно постепено, али поуздано остварење своје освете према брату, који га је на тако нечовечан начин избацио из куће, у невреме, дубоко у ноћ, и без икаква стварна разлога. И он је, кад год је размишљао о својој улози у братовој кући, долазио до уверења, да човек увек треба да буде готов на сваку жртву, ако се решио да говори истину и да својим дубоким и посматрачким погледом проналази зло које је, до тада, било покривено под дебелим слојевима лажи и притворства.

Одлазио је у прљаве и загушљиве каванице и ту је, уз чашу ракије, најтамнијим бојама цртао кућу свог брата, у којој се никада није знало за морал и паметну и трговачку штедњу. Причајући једну исту ствар небројено пута, он ју је све више допуњавао, давао јој невероватне сразмере, уносио у њу најекстравагантније догађаје пуне отужне бесрамности и циничког негирања уобичајеног морала. Причао је о свом брату и, живим и убедљивим начином, представљао га као једну халапљиву звер која не узмиче ни испред чијег новца, па ма то био и новац свог рођеног брата. До ситница верно је причао како га је његов брат опљачкао, разорио му кућу и отео му и последњи марјаш, да би само он постао што богатији. Причао је са особитим задовољством једног перверзног човека, о љубавним авантурама свог брата и верно је описивао последњу љубав његову. То је било једно мало и нежно створење, са витким стасом, малим рукама и ногама (он је сасвим несвесно описивао своју жену). Али те су нежне ручице почеле да крхају његово богаство, и оно се већ љуља, као да га носе ноге од иловаче. Једном речи, он је, савршено несвесно, причао историју своје пропасти, само са промењеним улогама; начин на који је његова жена убрзала његов пад, приписио је сада, у овом случају, своjем брату. Што год је живље причао, што год је више гомилао блата на образ свога брата, његове приче су све више наилазиле на допадање у прљавим и загушљивим каваницама.. И, охрабрен тим својим успехом, он је ишао све даље, све даље.

Он је сада, за чашу ракије, био у свако доба расположен да прича о томе, пуштајући маха својој подивљалој и разривеној фантазији. Из једног кута каванице тек викне какав беспосличар са подадулим лицем и тешким језиком:

— Еј, бре, ћелеш, дај Акси један полић.

Аксентије размакне песницом бркове и нагне полић с ракијом.

— Је ли, Аксо, а како ти је снајка, а?

А Аксентије, као навијен аутомат, прича најскаредније ствари о својој снаји и, на увесељавање целе каване. са неком врстом триумфа тек викне:

— Мој буразер и нема деце. Свако дете има другог оца.

Каваница одјекну од смеха полупијаних беспосличара, који уживају у тим причама, као свиња у блату. И онда му са свих страна, уз смех и одобравање, поручују полић по полић, а Аксентије, угрејан од пића, ужагреним очима и тешким језиком, само прича, измишљајући најневероватније детаље да само њима изазове смех и одобравање у раскалашној каваници.

Једне кишовите ноћи нађе га патролџија у једној забаченој улици, где је лежао на леђима. Штап и шешир били су далеко од њега. Глава и један део трупа били су у блату. Више је дрхтао него што је хркао. Из њега је баздила ракија. Патролџија је покушао да га дигне, али када му то није пошло за руком, он је узео једна кола и одвезао га у полицију „на преноћиште“, а сутра дан је спроведен у болницу.

На два дана после тога капља га поново удари. Цела му је лева страна била узета. Око је било крваво, вилица није могла да се миче, а преко језика није могао да претури ни једне речи. Рука му је била савијена, као у разметљива гимнастичара када показује своје мишице. За све време лежао је у постељи као каква ствар.

После десет петнаест дана умро је. Када су пошла дугачка, црна, болничка кола са незграпним, белим крстом, на којима је седео кочијаш у овешталом војничком шињелу са масном шајкачом на чупавој коси, за њима су ишла два три Аксентијева пријатеља из каване. Идући за колима, они су говорили о нечовечном брату, који је свог рођеног брата довео дотле и о његовој бесрамној жени, која је Аксентијевим богатством куповала љубав. Ма да је већ била позна јесен, време је било још топло и дувао је некакав врућ а и непријатан ветар, подижући облаке прашине. Пријатељи су и даље говорили, а ветар је њихове речи носио у варош, као кужне клице...

Р. М. Поповић-Чупић, Данилов Град.

Контрола.

Притегла илинска жега да оба ока испадну. Ни од куд вјетрића, да духне, па да утиша бар за тренутак несносну врућину. Сунце се усијало, не смијеш пут њега окренути очи, камен, прашина по путу, тако се зажарили, да ти се чини, стајеш ногом по жару!

— Нико, коме није изванредна потреба, као што бјеше пресједнику првостепеног суда капетаније ....чке.... капетану Нику Никачевићу, који сав у зноју, корацима врло забуњена и забрижена човјека, хиташе пут своје канцеларије, до које мораше читава три сахата тако хитно пјешке пријећи, и ако, бјеше несносно путовати по оваквој припеци гојазном човјеку, као што бјеше он.

Кроз просиједе и врло густе бркове, чак одврх чела, цурijаше му потоцима пот и, стакаше се на ивицама дебелих усница. Он непрестано фрскаше, одагонећи га да му не појури у сама уста, јер капетан Нико Никачевић толико бјеше забринут, да чак не умијаше извући рубац из шпага, да отре зној са лица. Зеленим очима, притијешњеним руменим јагодицама, изнад којих се наквечиле обрвице, као кештра изнад врата̂, непрестано жмуркаше, мрштећи гојасно лице....

Поглед му луташе којекуда, као човјеку, који је ухваћен на самом злочину. Срце му неправилно и јако лупаше, он га притискиваше десном руком, а лијевом млаћаше поред себе, као да би хтио убрзати кораке.

За њим гегуцаше краташни и доста утовљени његов жандарм, (кога он иначе зовијаше својим „другом", Јаков Јаковљевић, врло тупог и глупавог погледа, који у исто вријеме бјеше и послужитељ и посланик за важне послове, као: накупати глобу, дацију, порез, доставити штогођ „повјерљиво" кметовима и т. д. и т. д. Особито је вјешт био у накупавању глоба и путнина: заиште ти он дупло па, тобож, пола опрости, а пола узме, али све дадни капетану, па шта му он дадне од добре воље. Али та злочеста „добра воља" капетану нигда не ћаше доћи, и он ћаше вазда остати без путнине, но, поред свега тога, он бјеше веома задовољан. Није шала, молим те, служити, или боље рећи, као што се он фалио, живјети у заједници с једнијем капетаном, заједно с њим шетати, јер га је он свуђ водио са собом гдје је било на туђи рачун да сеједе, заједно с њим јести-пити и у канцеларији, премда више од његове сиромаштине, него ли од капетанове, али „ми ћемо се на свршетку прокон-тати", говорио му је капетан Нико Никачевић. А није шала ни то кад му капетан намигне да истјера из канцеларије онога „који не слуша закон и наредбе", којему се учини да га је капетан занио и збркао у примању новаца, причем би се капетан уозбиљио и брекнуо му: „ти боље знаш рачунати но један капетан" — и друге непокорне, а он једанак, као рис, у њега онијем шачетинама — руп!... па с њим напоље!.... па онда погледа врло важно по присутнијем.., као да би хтио рећи: овако ћу ја са свакојијем, који не хоће давати моме капетану и што је и што није његово и државно!

Ово и слично овоме чињаше Јакову Јаковљевићу те себе сматраше пресрећним, и ако дома не работаше нигда ништа, трошећи оне јаде, што му жена и петшестеро луде дјечице с крвљу зарађиваху.

И он се бјеше, као и капетан Нико Никачевић, силно задувао, а зинуо као да мухе лови, напрежући се из свијех сила да не изостане иза свога госе. Нијелан ништа не говораху. Кад се обретоше на једном брежуљку, на коме се бјеше шћубило неколико гранатих дубова, и који својим густим хладом мамљаху путника да почине, — стадоше.

— Хуј!... отегну капетан Нико Никачевић, сједајући послије у хладу, као да баци бреме сијена с рамена.

— Починућу, валан, па да се никад нећс доћи!..

— Тако је!... па да ће и главу.... прогундори Јаков Јаковљевић, подмећући му струку, да на њу сједне, а потом поче да му таре зној са лица...

— Па... како 'но ти рече, е су ти рекли?! запита га капетан намрштена лица. — И какав бјеше та, старији?!...

— Таман ти ја доша из Свратковића — — — е, а имах заборавити ону глобу.... на ти је! да је не изгубим, рече Јаков Јаковљевић, пружајући му глибаву кесицу с новцима, коју капетан Нико Никачевић узе и поче брижљиво бројити новце....

Чим звекнуше круне на длану његову једанак му се објену лице, а очи засијаше, као да га сунце.. какво сунце, а оно му ево очи извади, но као... но... но не умијем вам то преставити. То је — веле — за причу, како тај човјек воли новац, то је више него среброљупство. Ама мило му га је, болан, доватити до руку, пребацити преко длана, па и не био његов. А довати ли га једном до прста, није могуће да му који не пријоне, као да су му прсти смолави, па да би се ђаволом прометнуо. При искусуривању дације, пореза и др. од сваког би остала при њему нека ма и мала сума. „Нема у ситно", говорио би, „па боље да пријене држави хелер од тебе, но теби од државе", — а он све у шпаг! С те његове гадне мане он је био и кажњават. Али поред толиких мана он је имао и неких врлина, највиша му је била та, што се тако вјешто умио улагивати пред надлежнијем, да су му често гледали кроз прсте.

— Двадесет круна?!... запита капетан, добројивши, — А оно пет камо?!...

— Не могах више ђавољега солда искучити!... Но је с јадом и то извађено, да знаш колико ме је јада убило око њих и како су их, сиромаси дали: све оку жита, онога пустога жућака, по патакун, а ето, знаш на пазару је ока по десет солата!.... добаци некако дреново Јаков Јаковљевић.

— Може му бити!.... ману капетан руком, намрштивши поново лице. — Па?!...

— Па ти ја таман лега и почех да спавам на оној љеси пред канцеларијом, јер не бјех спавао прве ноћи ни капље. А они стали више мене, па ме један гурка штапом. Ја мислим да ме пиљка оно дијете моје — да опростиш — па нећу да се пробудим, но се теке праћам ногама, док чух ђе један рече:

— Ко зна је ли то, прођи се!...

— Јест, чоче, ево му грб на капи, рече онај други.

Ја ти онда скочих.... а оли двојица више мене, а један се прислонио уз ону јабучину дивљу и цука штапом у врх од чизама, а на глави му грб оволики, (растегнувши педу), обучен, е већ како. Бога ми се — право да ти речем — препадох, па онако сањив ђипих, поздравих лијевом, и ако бјех гологлав...

— Ђе је капетан?! запита онај испод јабучине, а намрштио се, као да му снијег точи из очију.

— Он је... они... ови... поша... замуцах ти ја кô нијемац, колико да никад не бјех проговара. Има ми се омаћи: е си поша да извиђаш ону парницу између Стијовића и Маровића око оне псовке њихове, а то се могло избиља ђаволе и у канцеларију пресудити, но си баш предубок! — омаче се Јакову да се по обичају нашали, но он не појимаше у каквим се мукама налазаше његов госа овог трена, те га оштро прекиде:

— Причај даље, бестијо сметена, па мучи. Ти знаш ђе се може што пресуђивати!....

Јаков ућута, па настави:

— Он је дома!... Слаб је!...

— Одмах иди за њега! рече оштро онај исти намрштени.

— Нека му каже, е ћемо да учинимо и потврдимо контр... контр... е рече ли контролу? рече валан! домишља се Јаков, чешкајући се иза уха. — Може бити код њега је печат! додаде један од оне двојице, а ја бјех већ омака.

— Хајдемо!... трену капетан, а чисто дрхће. Усне му се сасушиле, па тек њима ожима као човјек, који добро ожедни, па хоће да пљуне, а пљувачка се не одваја.

— Контрола!... изненада!... поче да премишља. — Па тако рано, нема још ни 15 година од кад су ми дали то злочесто капетанство, па контрола!.. Е не знам што ћу?... Брука!... грдило! зло!..."

— А једнога су — причаху јуче — раскапетанили, прекиде му размишљање Јаков, послије дугог ћутања.

— Што?!... А?!... трже се капетан забезекнуто.

— Нијесу трајали по дана док су му нашли нечесове погрјешке. Узе и му грб, продужује Јаков, — сад је у тамницу...

— И ја ћу!" промисли капетан Нико Никачевић стискајући песницу. „Протоколи неуређени... ништа незавођено.... Ништа.... ништа.... да.... јест једини протокол од глоба срећен... добро и то!.." тјеши се капетан у мислима.

— Најтеже је — причаху — капетану кад му се нађе заведено да је узима велике глобе и путнине!

— Ето ми добра, а!... јао!... кад чују сјутра моји противници, па дођу и почну причати!..."

И наједанпут се капетану Нику Никачевићу смрачи пред очима и кроз ту таму угледа пред собом непрегледну масу незадовољника, који, сваки са своје стране заграјаше, жалећи се контролистима колико је коме узео глобе и неправо судио разне парнице.

— Мени је узео, господине, завика једна удовица из гомиле, тридесет и пет круна путнине, што ми је престимâ једну зградицу земље за двадесет круна дуга. Дође у кућу, погледа је спрага, најео се и напио: — имах један пршут и једну боцу вина, те бјех купила за црне покладе оној ђечици — па дај, рече, одмах за путнине, за вјештаке, за некакве новине и не знам што још..."

— А нама педесет круна кауције за један пут, око кога се судимо, рекоше пешестина, има већ го-

дина и по, па нити дође да то извиди, ни паре врну; а он је исти река Рајовићима да затисну стари пут, којим се одило вазда ево сто година!...

— А мени је узео петнаест. Рекла ми, да опростиш, жена жени Пера Грујова е је од бољега и мало се жене, ка жене, почорубале, па он рече: донеси кауцију па ћу доћи „на лице мјеста"!..

— Мени је узео круну више дације!... виче мнозина.

— И мени пет пореза!...

— Мен господин капитано глобила осумнајест цванциг, што су се побила со Аџом Меховић, завика из гомиле један габељ (черга̂ш).

— Редом, полако причајте, рече контролист, обративши се габељу. — А из чије си ти капетаније?! запита га.

— Ја сум, господуне, Бог ти здравле да — осоколи се габељ — из свачија капитанија. Ми имам наша цилибаша (кмета).

— А што ти је узео капетан за ту глобу?

— Ја му калајишала котлове осум дана со мојим другом, па ми не дал капитано ништа. Хочаше он, но не дал она његова госпожа, завика: ајд! погани циган!..." А ми не, госпудине, циган, а Турци, право Турци!..." Смије се контролист и сва гомила, само капетан Нико Никачевић црвени, а образи му пламте од стида.

— Мени је криво судио!

— Мене је неправо глобио! вичу са сваке стране.

— Свакоме ће доћи ред! — утишаје контролист, испитујући непрегледну масу незадовољника, а писари пишу... пишу непрестано. И капетану Нику Никачевићу се смрче пред очима од толико давије и контроле.

Дође ред на општинске и школске рачуне.

— О... охо!... мршти се контролист, погледајући оштро капетана. Он чисто премрије...

И капетана Ника Никачевића тако бјеху занијеле и уплашиле тужбе, да он чисто бјеше замислио да се све ово на јави догађа, па, уздајући се у Јакова, да ће га он одбранити, викну:

— Је ли истина, Јакове!?!

Јаков се трже из својих мисли, или боље рећи из свог безбрижног ћутања, јер он баш тада ништа и не мишљаше, чудећи се што га капетан тако изненада упита, а кад не бјеху ништа пред тијем говорили, што би било у вези са тим питањем, па немарно упита:

— А што?!...

— Да ми је дош...ла!... контрола!... поче капетан да се домишља извућ се из неприлике, кад виђе да је и он залудно са таквим питањем.

— Да ми је дошла контрола! опет понови.

— Ако не вјерујеш, а ти поглени!... одврати Јаков, пружајући руку пут канцеларије, пред којом, збиља, угледа тројицу, гдје сједе.

Капетан Нико Никачевић само шегну раменима а ноге му почеше клецати... — —

— Молим, господо.... овај.... извините.... овај... онај... био сам дома.... то јест слаб!... поче капетан врло збуњено да се извињаје пред странцима.

— Не мари, господине капетане, на вријеме је!. отпоче онај с грбом. Капетан замига очима, стрепећи.

— Ми смо нарочито изаслани од државе!... чувши капетан ријеч „изаслани" умрије ли — умрије!... — да погодимо с ким да озиђе једну барутану у вашој капетанији, па како је потребито да се **контракт** потпише и потврди судским печатом — то сте нам и ви требали.

— Та̂ко!... отегну капетан Нико Никачевић, повраћајући се од замишљеног страха, стријељајући очима Јакова Јаковљевића пријетећим погледом, који унапријед знаваше што га очекује.

Dis.

Виђење.

Ноћас, када сам у постељу лег'о,
Жељан да тело одморим у сану,
Да заспим једном, поглед ми је бег'о
Са мишљу тамо где сећање кану

Капљицом чистом и течном к'о снови.
У њој стајаше лик твој срезан јасно;
Мирис са мирта око мене плови,
Туга прилази и љуби те страсно.

Под њеним дахом, као испод вела
Ил' платна меке, растегљиве таме,
Која ти скрива лице све до чела —
Ћутиш и мислиш, непомична, на ме.

Појава твоја причаше ми како
Патиш, заједно с погледом ти холим;
Ја сам те глед'о, и занесен тако,
Шаптао да те к'о смрт своју волим.

Ноћ је лежала покривена миром,
Мрак се ширио к'о море дубоко;
Док ја сам будан, с тобом и са лиром,
Дочеко̂ зору — не склопивши око.

* * *

Данас сам шет'о улицама тужан:
Сваки ми корак беше права беда;
Знам да изгледах тада врло ружан,
И тебе спазих — ти си била бледа....

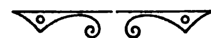

Dis.

Поента.

Једва чекам вече да и мени сване,
Јер ја немам дана. Ко̂ пустаром песак
Мисли, зраци пали у сјај, ледни блесак,
И види се живот, зима ко̂ две ране.

Младост и све цвеће створи се пред оком.
Ја осјећам из њих како бол се вије:
Замриса уздах из оног што није,
Што остаје, труне у сну у дубоком.

Ал' земљи ће сунце весело да гране,
Мај ће ведар ићи, пробудиће гору:
Њој промена носи пролеће и зору;
Једва чекам вече да и мени сване.

М. Димитријевић, Мостар.

Без наслова.

1.

У пучину се душа ми завезла
На лаком сплаву маштања и снова;
Ту плове сјени минулих в'екова
Кô јека пјесме што је већ ишчезла.

Ту дршће, сања.... И док вече пада
И мраком пуни долове и горе,
Бјеласати се већ почиње море
И ново сунце грања са запада.

Кад све је прошло већ што време носи,
И добро и зло, душа ми се врати
У прошло доба свршених промјена.

Ту мртво време свјежином је роси,
Док хладно сунце мутан запад злати
И струји живот минулих времена.

2.

Чезнуће ме је одвело, далеко,
У давни један сутон. Магла роси,
И златно вече сан и мирис носи
И топлу влагу и шумљење неко.

Тад сјене неке допловише к мени —
Минули снови из крајева свије';
Опојан задах из бића им бије,
Сви љубичастом паром овијени...

И дуго они трептаху у вису,
Однесоше ми душу у мирису
Кроз плави бескрај, широм преко њега!

Па ишчезнуше сред звјезданог сјаја...
О, ја вас волим више изнад свега
Ви, добри снови, из далеких крајâ!

3.

У маслиновој гори сунце тоне,
С тугом и миром ноћ магична пада
Одасвуд гласи покоја ромоне,
С тугом и миром ноћ магична пада.

И када пухне ћув из тмине горске
Ја, као пастир, кроз ноћ јавим стада
Од жеља, снова, маштања и нада
У мирне луке и затоне морске.

Кроз ноћ сребрену гласи док ромоне
Несташно стадо слободно се вере;
Стихови мора одасвуда звоне.

Ту душа снена љепотом се вије
А плаво море шуми и жал бије
И добре звезде сјају и трепере....

Д. С. Пијаде, Београд.

Моје песме.

Док очи пијем, гризем усне
И тело грлим свеже,
У грудма врела крвца пљусне
И дах ми усне жеже.

Док косу дугу твоју мрсим
И речи шапћем страсне,
И пијан жеље своје смрсим
И мисли беже јасне.

У срцу моме живо прасне —
Ни диша ћутат не сме;
И брује срца струне гласне
И јекну силне песме....

Оскар Вајлд:

Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по Х. Лахману.

ЛИЦА:

Ирод Антипа, тетрарх јудејски
Јован, пророк
Млади Сирац, капетан дворске страже
Тигелинције, млади Римљанин
Један Кападокљанин — један Нубејац
Први војник — Други војник
Паж Иродијин
Један роб
Јевреји — Назарећани
Насман, џелат
Иродија, супруга тетрархова
Салома, кћи Иродијина
Робиње Саломине.

Велика тераса у дворцу Иродовом, која се сутиче с двораном за гозбе. Неколико војника наслоњени на копља. Десно, простране степенице, лево у позађу, једна стара чатрља с оквиром од зелене бронзе. Месец изгледа веома светао.

Млади Сирац: Како је лепа вечерас кнегињица Салома!

Паж Иродијин: Погледај месечев круг. Како необично изгледа! Као каква госпа која се из гроба диже. Као каква покојница госпа. Рекао бих, ишчекује мртве.

Млади Сирац: Веома је необичан. Као каква мала кнегињица увијена у жут вео, с ногама сребрним. Као каква мала кнегињица са нонама с два бела голуба. Рекао бих, вито коло води.

Паж Иродијин: Као каква преминула госпа клизи лагано тамо амо.

(Граја у гозбеној дворани).

Први војник: Каква дерњава! Ко су ти звери што тамо урлају?

Други војник: Јевреји. Они су вазда такви. Препиру се око своје вере.

Први војник: А зашто се препиру око своје вере?

Други војник: То не знам. Они увек тако. Фарисеји, рецимо, веле да има анђела, а Садуцеји тврде да их нема.

Први војник: Смешно ми изгледа препирати се око таквих ствари.

Млади Сирац: Како је лепа ноћас кнегињица Салома!

Паж Иродијин: Ти је непрестано гледаш. Одвише је гледаш. Опасно је гледати таке људе. Може се што страшно догодити.

Млади Сирац: Врло је лепа ноћас.

Први војник: Тетрарх изгледа мргодан.

Други војник: Да, изгледа мргодан.

Први војник: Он тражи нешто.

Други војник: Некога.

Први војник: Кога?

Други војник: Не знам.

Млади Сирац: Како је бледа кнегињица. Никада је тако бледолику нисам видео. Као сенка беле руже у сребрну огледалу.

Паж Иродијин: Не мораш је толико гледати. Сувише је гледаш.

Први војник: Иродија је напунила купу тетрархову.

Кападокљанин: Је ли оно тамо краљица Иродија с црним украсом на глави превученим бисером и с плавим прахом у коси?

Први војник: Јест, то је Иродија, супруга тетрархова.

Други војник: Тетрарх јако воли вино. Има га од три руке. Једно му се доноси с острва Самотраке, оно је румено као огртач цезаров.

Кападокљанин: Ја цезара никад нисам видио.

Други војник: Друго долази из неке вароши по имену Кипра, а жуто је као дукат.

Кападокљанин: Ја волим дукате.

Други војник: А треће му је вино сицилијанско. Оно је као крв црвено.

Нубијац: Богови моје земље веома воле крв. Двапут годишње ми им жртвујемо младиће и девојке: педесет момака и педесет девојака. Али бојим се не дајемо им довољно, јер су врло тврди према нама.

Кападокљанин: У мојој земљи нема више богова. Римљани су их изагнали. Неки веле да су још тамо скривени у бреговима, али ја то не верујем. Пробдио сам у бреговама три ноћи и свуда их тражио. Не нађо' их. И најзад их виках по имену, али се не одазваше. Јамачно су помрли.

Први војник: Јевреји се моле неком невидљивом богу.

Кападокљанин: То ми не иде у главу.

Први војник: Заиста, они верују само у оно што се не може видети.

Кападокљанин: То ми изгледа сасвим смешно.

Глас Јованов: После мене доћи ће један, који ће бити јачи од мене. Ја нисам достојан ни одрешити ремена на обући његовој. Кад он дође, покликнуће опустели градови, као руже процветаће. Слепи ће прогледати и глуви поново чути. Деца ће играти на пећинама аждајским и водиће лавове за гриве.

Други војник: Реци му да ућути. Он увек говори тако којешта.

Први војник: Не, не, то је свети човек. После, веома је кротак. Свакога дана када му донесем јело, захвали ми се.

Кападокљанин: Шта је он?

Први војник: Пророк.

Кападокљанин: Како се зове?

Први војник: Јован.

Кападокљанин: Одакле је дошао?

Први војник: Из пустиње, где се хранио скакавцима и дивљим медом. Носио је хаљину од камиље длаке и преко бедара кожни опасач. Страшно је изгледао. Велика гомила света вазда га је окружавала. Имао је и ученика, који су му следовали.

Кападокљанин: О чему говори?

Први војник: То се не може никад дознати. Кад и кад изговори по нешто од чега се неки преплаше, али је немогуће разумети шта каже.

Кападокљанин: Може ли се он видети?

Први војнник: Не, тетрарх је забранио.

Млади Сирац: Књегињица се заклања лепезом. Њене мале, беле руке лепршају се као голубови кад прхну. Оне су као бели лептири. Заиста, као бели лептири.

Паж Иродијин: Шта те брига? Зашто је гледаш? Не треба да је гледаш. Може се што страшно догодити.

Кападокљанин: (показујући на чатрљу). Чудновата тамница.

Први војник: То је једна стара чатрља.

Кападокљанин: Стара чатрља? То мора бити убиствен стан.

Други војник: О не! Брат тетрархов, на пример, старији брат његов, први муж краљице Иродије, био је ту затворен дванаест година. И то га није сатрло. Кад протече дванаеста, морали су га угушити.

Кападокљанин: Угушити? Ко то смеде?

Други војник: (указујући на џелата, на једног огромног Црнца): Онај тамо Нааман.

Кападокљанин: Зар се није бојао себе ради?

Други војник: О не, тетрарх му је био послао свој прстен.

Кападокљанин: Какав прстен?

Други војник: Прстен смрти. С тога се он није имао чега бојати.

Кападокљанин: Али то је ипак нешто страшно удавити једног краља.

Први војник: Зашто? И краљеви имају само један врат као и остали људи.

Кападокљанин: За мене је то нешто страшно.

Млади Сирац: Кнегињица устаде! Напусти сто. Врло је узбуђена. Долази овамо. Да, к нама долази. Како је бледа. Никад је тако бледу нисам видео.

Паж Иродијин: Не гледај је. Молим те, не гледај је.

Млади Сирац: Изгледа као залутала голубица. Као нарцис што трепти на поветарцу. Као сребрн цвет.

(Салома ступа на позорницу).

Салома: Нећу да останем. Не могу остати. Зашто тетрарх пиљи у мене непрестано онако својим кртичјим очима испод дрхтавих капака. То је нечувено да ме муж моје матере тако гледа. Не знам, шта треба да значи то. У ствари — све ми је добро познато.

Млади Сирац: Ви сте свечаност напустили књегињице.

Салома: Како је сладак ваздух овде! Овде се може дисати. Тамо унутра седе Јевреји из Јерусалима и кољу се међу собом око својих будаластих обичаја, и Варвари, што лочу и лочу и трескају вино о плочаник, и Грци из Смирне с обојеним очима и јагодицама, с њиховом коврџастом косом и сврдластим увојцима, и ћутљиви, лукави Египћани с дугим ахат иглама и мрким огртачима, и разуздани, неотесани Римљани с њиховим неспретним говором. О како мрзим те Римљане! Они су сурови и простаци, а овамо би хтели да се прикажу као какви кнежеви.

Млади Сирац: Да ли би хтели сести књегињице?

Паж Иродијин: Зашто јој говориш? О, нешто ће се страшно догодити. Зашто је гледаш?

Салома: Како је то пријатно гледати у месец. Он је као какав сребрн цвет. Хладан и невин. Као девојка. Да, као лепота девојка. Ваистину, као мома која је чедна остала. Која се људима никада није подала као друге богиње.

Глас Јованов: Гле! Господ дође. Син човечји је близу. Центаури се разбегли по рекама и нимфе напустиле воде и леже закопане у шумама под лишћем.

Салома: Ко је то што ту оглашава?

Други војник: Пророк, кнегињице.

Салома: Ах, пророк! Онај кога се тетрарх плаши.

Други војник: Ми ништа не знамо о томе, кнегињице. Тај што је сада викао то је пророк Јован.

Млади Сирац: Ако Вам је по вољи, кнегињице, да наредим нека донесу Вашу носиљку. Ноћ је тако лепа у врту.

Салома: Он говори страшне ствари о мојој мајци, зар не?

Други војник: Ми никад не разумемо шта говори, кнегињице.

Салома: Јест, он говори страшне ствари о њој.

(Један роб ступа на позорницу.)

Роб: Кнегињице, тетрарх захтева да се вратите на гозбу унутра.

Салома: Ја не ћу више унутра.

Млади Сирац: Опростите, кнегињице, али ако не одете може се што неповољно десити.

Салома: Је ли тај пророк стар човек?

Млади Сирац: Кнегињице, боље би било да се вратите унутра. Допустите да вас поведем.

Салома: Је ли тај пророк стар човек?

Први војник: Не, кнегињице, он је сасма млад.

Други војник: Не може се баш тачно знати Неки веле да је то Илија.

Салома: Ко је тај Илија?

Други војник: Један пророк одавде из ранијих дана, кнегињице.

Роб: Какав одговор да понесем од кнегињице тетрарху.

Глас Јованов: Не ликуј, земљо Палестино, што је разломљен прут у онога који те је тукао. Јер ће семе змијино изродити једну василиску, чија ће млад потаманити птице небеске.

Салома: Какав чудан глас! Ја бих с њим говорила.

Први војник: Бојим се кнегињице, нећете моћи. Тетрарх не трпи па ма ко то био да с њим говори. Он је то чак и првосвештеницима забранио.

Салома: Ја желим с њим говорити.

Први војник: Кнегињице, то је немогуће.

Салома: Хоћу с њим да говорим.

Млади Сирац: Зар не би боље било да се повратите на гозбу?

Салома: Изведите ми тога пророка.

(Роб одлази).

Први војник: Ми то не смемо, кнегињице.

Салома: (приступа чатрњи и гледа унутра): Како је мрачно ту доле! Мора да је страховито живети у једној таквој јазбини. Та ту је као у гробници (Војницима): Зар не чусте? Изведите ми тога пророка. Хоћу да га видим.

Други војник: Кнегињице, ја Вас молим, не захтевајте то од нас.

Салома: Треба ли да чекам док не буде вама по вољи.

Први војник: Кнегињице, наш живот припада Вама, али то што захтевате, не можемо учинити. И Ви заиста тако што не треба ни да тражите од нас.

Салома: (погледајући на младог Сирца): Ах!

Паж Иродијин: О, шта ли ће се догодити? Знам, нешто ће се страшно десити.

Салома: (прилазећи младом Сирцу): Ти ћеш то за мене учинити, Наработе, је ли? Ти ћеш ми то учинити. Ја сам ти вазда била наклоњена. Ти ћеш то мени учинити. Ја бих само да га видим, тога чудноватог пророка. Људи толико говоре о њему. Често сам слушала и тетрарха о њему. Држим да га се тетрарх и прибојава. Бојиш ли га се и ти, Наработе, и ти?

Млади Сирац: Ја га се не бојим, кнегињице ја се никога не бојим. Али тетрарх је изрично заповедио, да се нико не усуди подићи поклопац ове чатрње.

Салома: Ти ћеш то за мене учинити, Наработе, а сутра, када прођем у носиљци испод капије, где стоје трговци с идолима, испустићу за те један мали цвет, један мали, зелен цветак.

Млади Сирац: Не могу, кнегињице, не могу.

Салома: (смешећи се): Ти ћеш то за мене учинити, Наработе. Сам знаш да ћеш ми то учинити. А сутра рано када прођем у својој носиљци мостом, где се купују ликови идола, бацићу ти један поглед испод вела од муселина, Наработе, погледаћу те, можда, и насмешити се на те. Гледај ме, Наработе, погледај. О, како ти добро знаш да ћеш ми учинити оно зашто те молим! Како ти то добро знаш!... Уверена сам, ти ћеш ми то учинити.

Млади Сирац: (даје знак трећем војнику): Изведите пророка. Кнегињица Салома жели да га види.

Салома: Ах!

Паж Иродијин: О, како необично месец изгледа! Као рука какве мртве госпе, која би да навуче покров на се.

Млади Сирац: Да, веома необично! Као каква мала кнегињица с очима од ћилибара. Кроз облаке од муселина смеши му се лишце као у какве мале кнегињице.

Пророк излази из чатрње. Салома га угледа па онда одступа лагано натраг.

Јован: Где је тај, чија је купа греха препуна? Где је тај, који ће једнога дана свету на видику издахнути у своме сребрном огртачу. Реците му нека дође да чује глас онога, који објављује у пустињама и по дворовима краљевским.

Салома: О коме то говори?

Млади Сирац: То вам нико не може рећи, кнегињице.

Јован: Где је та што стајаше пред сликама мушкараца, пред шарено обојеним сликама Калдејаца, које напасе радошћу очију својих, и одасла посланике у земљу Калдејску?

Салома: Он говори о мојој мајци.

Млади Сирац: О не, кнегињице.

Салома: Јест, он говори о мојој матери.

Јован: Где је та, која се подаде главарима асирским с њиховим ременима за оружје и са шареним крунама на глави. Где је та што се подаде младим мужевима египатским, која се блиста у фином лану и драгом камену, чији су штитови златни — калпаци сребрни, с телом џиновским. Идите, реците јој нека устане из постеље недела својих, из постеље свога родоскврнења, нека пригрли речи онога који припрема пут господу, и нека своја злочинства покаје. Па и ако се не покаје одмах, већ остане претрпана ужасним гресима својим, реците јој нека дође, јер бич је господњи већ у рукама његовим.

Салома: О, он је страшан, он је заиста страшан!

Млади Сирац: Не остајте овде, кнегињице, ја вас молим.

Салома: Очи су му најстрашније. Оне изгледају као црне рупе буктињама прогорене на тепиху сиријском. Оне су као мрачне пећине где аждаје станују, као мрачне египатске пећине где аждаје обитавају. Оне су као црна језера из којих блеска залутала месечина... Мислите ли да ће још говорити?

Млади Сирац: Не остајте овде, кнегињице. Лепо вас молим не остајте овде.

Салома: Како је испијен. Изгледа као каква танана фигура од слонове кости; као нека слика сребрна. Заиста он је невин као месец. Он је као месечев зрак, као срма расточена. Његово тело мора да је хладно, хладно као слонова кост... Хтела бих да га изближе видим.

Млади Сирац: Не, не, кнегињице.

Салома: Морам га изближе видети.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице.

Јован: Ко је та жена што ме гледа? Ја нећу њеног гледања. Зашто ме гледа својим златали очима испод сјајаних капака? Ја не знам ко је она. Нећу да знам ко је. Реците јој нека иде. Њој нећу говорити.

Салома: Ја сам Салома кћи Иродијина, кнегињица јудејска.

Јован: Назад, кћери вавилонска! Не приближуј се изабранику господњем! Твоја мати испуни земљу вином похоте своје и неизмер грехова јој до бога се чује.

Салома: Збори даље, Јоване, твој је глас музика ушима мојим.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице, кнегињице!

Салома: Збори даље! Збори даље, Јоване, и реци ми што да чиним.

Јован: Кћери содомска, не приближуј ми се! Већ застри лице превјесом и поспи пепелом главу своју, па пођи у пустињу да тражиш сина човечјег.

Салома: Ко је то тај син човечји? Је ли и он тако леп као ти Јоване?

Јован: Одступи од мене! Чујем крила анђела смрти како шуште кроз дворану.

Млади Сирац: Кнегињице, преклињем вас идите унутра.

Јован: Анђеле господа бога мојега, шта ћеш ти овде с мачем својим? Кога тражиш у дворани овој? Још није дошао дан онога, који треба да издахне у сребрном огртачу.

Салома: Јоване!

Јован: Ко ме то зове?

Салома: Опчара ме тело твоје, Јоване! Твоје тело бели се као љиљан у пољу српом недотакнут. Твоје тело бели се као снегови, што леже на бреговима јудејским и у долине се сплазају. Руже у цветњаку краљице арабијске нису тако беле као твоје тело. Ни руже у цветњаку краљице арабијске, ни криоца сутонова кад слеће поврх лишћа, ни недра месечева на мору кад љушка. Ништа на свету не бели се тако као твоје тело... Дај да га се дотакнем, тела твога.

Јован: Назад кћери вавилонска! Са женом дође зло на свет. Не говори ми. Нећу да те чујем. Ја слушам само глас господа бога мојега.

Салома: Грозно је твоје тело. Оно ти је као у каквог губавца. Оно је као нека окречена зидина, по којој гује гамижу; као нека окречена зидина, где скорпије своја гнезда гнезде. Оно ти је као какав прекречен гроб пун мрских утвари. Оно ти је гадно, твоје тело је гнусно. У косу твоју заљубих се, Јоване. Коса ти је као лоза винова, као бокор црног грожђа што виси на чокотима едомским у земљи Едомићана. Коса ти је као кедри ливански под чијим се сенкама скривају лавови и разбојници преко дана. Ни дуге, мрачне ноћи, када месец своје лице скрије, када звезде претрну, нису тако црне као твоја коса. Немило што царује по дубравама није тако црно... Ништа на свету није тако црно као твоја коса. Дај да се дотакнем, косе твоје!

Јован: Назад, кћери содомска! Не дотичи ми се! Не оскрвњуј храма господа бога мојега.

Салома: Твоја је коса гадна. Она је укочањена од прашине и кртога. Као трнова круна стоји ти на глави. Као гујоплет увија ти се око врата. Не волим ти косу... За устима твојим чезнем, Јоване. Уста су ти као гривна скерлетна на кули од слонове кости. Она су као нардов плод преполовљен ножем од филдиша. Цветови нарда, што се развијају у вртовима турпјским руменији и од саме руже, нису тако румени. Црвене фанфаре на трубама што објављују краљицу у близини и пред којима непријатељ уздрхти, нису тако румене. Твоја уста руменија су од ногу оних који вино гњече. Она су руменија од ногу голубова који се у храмовима тиће и које свештеници хране. Она су руменија од човека, који из шуме долази где је лава убио и златастог тигра спазио. Твоја уста су као гранчица корала коју су нашли рибари у морском сумрачју, као корали за краља сачувани! Она су као пурпур, што Моабићани налазе у јамама моапским, као пурпур који краљевима подарише. Она су као лук краља персијског пурпуром обојен — коралима опточен. Ништа на свету није тако румено као твоја уста... Дај да их пољубим, уста твоја.

Јован: Никада! Кћери вавилонска! Кћери содомска! Никада!

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване. Пољубићу уста твоја.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице, миртин цветњаче, најлепша међу голубицама, не гледај тога човека више, не гледај га. Не збори му тако... Ја то не могу поднети... Не збори му тако, не зборила!

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване.

Млади Сирац: Ах! (Убија се и пада између Саломе и Јована.)

Паж Иродијин: Млади Сирац се убио. Млади капетан се убио. Пријатељ мој се убио. Поклонио сам му био један мали ковчежић од нарда, и сребрне обоце, и он се ето уби. Ах, не рече ли сам да ће се нешто зло догодити? И ја рекох, и догоди се. Добро сам знао да месец мртве тражи, али не знађах да њега тражи. Ах, зашто га не скрих од месеца? Да сам га склонио у какву пећину, он га не би спазио.

Први војник: Кнегињице, млади капетан се убио.

Салома: Дај да пољубим уста твоја, Јоване.

Јован: Зар се не страшиш кћери Иродијина? Не рекох ти да сам чуо у дворани удар крила арханђелових, и зар није он и дошао; анђео смрти.

Салома: Дај да пољубим уста твоја.

Јован: Кћери блуда, још један је само међу живима, који те може спасти. То је онај, о коме ја говорим. Иди к њему. Он седи у једном чуну на језеру галилејском и говори својим ученицима. Клекни језеру на обали, зови га, и вичи по имену. Ако ти дође, а он иде свакоме који га призивне, падни му око ногу да те очисти грехова твојих.

Салома: Дај да пољубим уста твоја.

Јован: Нека си проклета! Кћери једне родоскрвне матере, нека си проклета.

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване.

Јован: Нећу да те погледам. Ти си проклета, Саломо, ти си проклета.

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване. Пољубићу уста твоја.

Први војник: Морамо ово тело негде склонити. Тетрарх нерадо гледа мртваце осим оних, који су убијени по његовом наређењу.

Паж Иродијин: Он ми бијаше брат, да, он ми бијаше ближи од брата. Био сам му дао један мали ковчежић од нарда и један прстен од ахата, који је он вазда носио на руци. Често вечером одилазисмо реци у шетњу испод бадемова, и он би ми тада приповедао о својој домовини. Говорио је увек веома тихо. Звук његовог гласа био је као звук фруле. Кад говори као да неко на фрули свира. Тада је још неизмерно уживао да се огледа у реци. С тога сам га често корео.

Други војник: Право велиш, то тело морамо негде склонити. Тетрарх га не сме видети.

Први војник: Тетрарх неће излазити овамо. Он никад не излази на терасу јер се одвећ плаши пророка.

(Ирод, Иродија и цео двор излази).

(Наставиће се).

Превео: **Бранко С. Поповић.**

André Theuriet.

На моме прозору.

Усвојио сам сеоски обичај, те устајем сваког јутра у шест сати — и пније самог Ангелуса. Згодан је то час за рад, а нарочито у топлој сезони. У овом јутарњем часу, улица је успавана и скоро усамљена. По гдје гдје тек искрсне по који радник дуж тротоара, идући према својој радионици. Мало за тим, мљекар и мљекарица почињу отварати ћепенке свога дућана. На горњим спратовима све је још успавано. — Дугорепе ласте, које лете кроз ваздух као стријеле изнад кровова, и ја, наслоњен лактом на мом прозору, једина смо скоро бића изложена радости јутарње свјежине и посматрању сунца, које се постепено уздиже међу црвенкастим облацима, изнад звонаре оближње цркве.

Прекјуче, међутим, примијетих некако, да ја нијесам једини посматралац првог уранка уличног. На намјештеном хотелу баш према мојој кући, један прозор бијаше потпуно отворен, на истој висини као и мој, те кроз вео своје слабе радозналости, могао сам опазити једну личност ужурбану својим послом, како непрестано улази и излази из собе, коју бијаше заузела. Обично, становници овог хотела нијесу тако јутарњи, те стога подлегох слабости и отпочех мотрити путницу — јер, то бијаше женско чељаде, које такође бјеше подранило баш пред сам оглас Ангелуса.

Могаше јој бити двадесет до двадесет и двије године. Тек мало час очешљана и на брзу руку обучена у бијелу реклу и сукњу тамне боје, сва се бијаше предала чишћењу своје горње хаљине. — Бијаше то проста, црна хаљина, не баш тако нова, али према којој је она, тако рећи, материнску бригу указивала. Најприје би је четком очистила, па би тек онда мокром крпом пажљиво обрисала заосталу прашину по рубовима и превојима. Уоквирена прозорским отвором и ногом наслоњена на једну столицу, често се нагињаше својој хаљини, коју бијаше прострла на своме кољену, тако, да сам је могао потпуно неопажен лијепо целокупну посматрати. Била је згодна кроја, не баш тако лијепа, али физономије отворене и интересантне, боје мало преплануле, великих очију, кестењаве косе лијепо превијене преко испупченог и интелигентног чела. У опште, бијаше то женска доста слободног али не неисправног изгледа. Бијаше невина у своме поштењу и то не силом прилика, већ од своје савјести и личног достојанства. Све се ово јасно могло опазити, када она зачу, без сумње какво куцање на својим собним вратима; — јер, бојећи се да не буде изненађена у својој спаваћој тоалети, млада се женска прилика од једном потресе и отрча у задњи угао собе са изгледом невино-застрашеним.

Када већ бијаше готова са чишћењем, одмакну се за вријеме од прозора, на коме се тек послије појави у својој скромној црној хаљини, витка стаса и испупчених прсију, испод прилично изношеног штофа свога струка. Видјех је затим, како узе са стола повећи картон за цртање, у који стави угломјер и лењијер, оба још нова. Мало послије, око седам сати, изађе из хотела — са шеширом на глави од црне сламе, носећи свој картон испод мишице — и, оде ка обали. — Тада сам разумио. — Млада женска бијаше учитељица у околини Париза. Она бијаше дошла или због какве изложбе, или пак због свог учитељског испита у општинској кући.

* * *

Баш ме она и потсјетила на оне групе младих дјевојака, које сам скоро сваког дана сретао у улици Тиљерија, пред вратима ове зграде од дасака, која још и сад служи за изложбе и испите. Изађоше ми пред очи све оне младе забринуте главе, све оне дјевојчице од четрнаест до двадесет година, са прстима избрљаним мастилом и са мозгом претрпаним на брзу руку разним ситницама научним и књижевним. Неке од њих, имућније, долажаху овдје, да испуне тобож фантазију моде и да задовоље једну ништавну тачку почасти; — оне друге опет, жураху се да добију какву диплому, која би им дала наду врло сумњиву, на жалост на поштено зарађивање свога хљеба. — Моја учитељица из знаменитог хотела, без сумње припадаше овој другој категорији — чисто сам био обузет сажаљењем према овим сиротим дјевојкама, затвореним за неколико дана у овом дашчаном одјељењу и пред диктирањем каквог писменог задатка о неком историјском предмету или цртежу појединих украса; говорио сам често у себи, да је грехота на оволикој сенегалској врућини приморавати ове младе душе да претрпавају свој мозак и да напрежу своје живце, да би одговориле на лукава питања својих испитивача. Запитао сам се, за неке од њих, да ли би као најјаснији доказ њихова напора могла бити мождана грозница или нервоза?! Истину вам велим, да сам их из свег срца сажаљевао, а нарочито учитељицу у црној хаљини, коју сам видио јутрос да се тамо жури, немајући чак времена ни за свој доручак.

* * *

Очекивао сам исте вечери њен повратак, не могући се уздржати, од радозналости. Вратила се око шест сати са истим оним великим картоном. Изгледаше уморна и у исто вријеме сатрвена како од дневне

узрујаности, тако и од несносне врућине. И, тек што уђе у своју собу, не сумњајући наравно да је може ко год посматрати, свуче своју црну хаљину и замијени је бијелом реклом: расплетених и без икаква реда распуштених коса; извуче из свог картона неколико свезака књига и наслонивши се на сто, отпоче јадница бубати своју сутрашњу лекцију. Око седам часова, доношеше јој из хотела слабу вечеру, коју јеђаше читајући. Када се ноћ увелико спусти, она се извали онако у помрчини на покретну фотељу поред прозора, да би се надисала чиста ваздуха и наслушала онако уморна зујања хучне улице. — Око једанаест сати, када се вратих, видјех, да је већ легла; али, бијаше запалила свијећу, при чијој слабој свјетлости прелисташе још своје сутрашње задатке. Најзад се успава, али каквим сном, лако ће појмити сви они, који су претрпјели ма какав испит.

Сјутрадан, када опет устадох на глас Ангелуса, она већ бијаше готова и очешљана. Отпоче опет са истом пажњом чистити своју црну хаљину и ускоро, метну свој сламни шешир на главу и са картоном испод мишице, око седам часова пође својој испитној сали.

* * *

Тог се дана врати, али са доста промијењеним лицем. Отресе се свога картона, баци шешир и паднувши на фотељу, подлакти се на сто, ухвати главу објема рукама и отпоче плакати. — Није било тешко погодити узрок њених суза, на жалост! Сирота дјевојка бијаше пала на писменом испиту. Зар да послије толико дана рада, толиких напора и пертурбација у своме мозгу, не добије ништа више до пропаст?! Њен бол тако отворен, баш је био дирљив. Могла се у њему читати пропаст једне наде већ и од златних брда, страх будућности, стид при повратку, — једном ријечју, жалосна и биједна трагедија....

Од једном се трже, убриса своје крваве очи, уми лице и за вријеме, док грчевито јецање надимаше њене груди, спакова наједном све књиге, закачи за свој картон угломјер и лснијер, затвори неколико ситнијих комада своје тоалете у једну малу кожну кесу и зазвони за момка, без сумње, да исплати свој рачун и поручи кола — јер, на неколико минута затим, видјех је како жалосно броји свој заостали новац из новчаника.

Послије четврт часа, она се поново очешља, обуче свој скромни вунени огртач и не бацивши чак ни један опроштајни поглед на своју собу, у којој бијаше провела толико очајних и мучних часова, изађе. Кола су је очекивала пред хотелским вратима; она се попе са оно мало ствари и оде.

Посматрао сам узбуђеним погледом ова кола, која однијеше младу дјевојку западној станици и која се изгубише у улици освијетљеној сунчаним зрацима.

И од тада, када год погледам на прозор оне собе супротног хотела, увијек се сјетим и жалосно опоменем оног изнемоглог јецања сироте учитељице у црној хаљини.

С француског: **Ђ. Х. Серафиновић.**

Српске народне умотворине.

Редуше. =

Прича о св. Сави.

Свети Саво путовао са слугом кроз Херцеговину. Путујући тако дођу у планину Трескавицу, која дијели Херцеговину од Босне. Св. Саво мишљаше прећи и у Босну, али му слуга не могаше макнути више од глади, јер им поодавно бијаше нестало хљеба у торби. Кад су ступили на босанско земљиште, слуга запомага: „Ако Бога знаш оче Саво, ја не могу даље од глади“. Тада св. Саво прекрсти штаком према Босни и благослови је: „Да Бог да вазда била пуна сваког добра и више имала обиља у својој земљи, него се за то знало по другим земљама. Тако бих радо сву Босну прешао, али морам ићи пећанском патријару, јер је на самрти!“ Онда заповједи слузи да наложи ватру на босанској страни и ту ће у шуми преноћити крај ватре. Али слуга једнако иште да што једе, а св. Саво замисли се, шта ће му дати, к’о кад у планини ништа нема, па рече слузи да се претрпи до зоре, а онда ће бити нешто за јело.

Свети Саво помоли се Богу и замоли га да даде земљи род, који је најбржи, да набере и утјеши слугу. Ту Бог показа своју моћ и земља у зору избаци род. Свети Саво се зачуди кад угледа род из земље, који лијепо замириса као чиста душа дјевојачка. И зато што бијаше порасло реде, св. Саво назва род Редушама. Онда зовну слугу и рече му да бере Редуше, да их пече и једе. Слуга погледа, па се зачуди како Редуше саме ничу из земље, а још више му би чудо, што чим их угледа, не могу више расти. Тако је остало и данас. Редуше за ноћ никну и нарасту, али чим их сагледа људско око, не могу више расти.

Слуга натрга Редуша, испече и наједе се. Но у у том ожедни и затражи воде. Али како не бијаше воде нигдје у близини, св. Саво помоли се Богу и наједанпут створи се извор од влаћа, гдје су се ваљали дивљи крмци. Како је вода била оштра и студена и извор назове Оштрик, па како тада, ено га и данас на истом мјесту.

Забиљежио од † Ане Бугариновић у Сарајеву.
Н. Т. К.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Реч две на критику дра Ј. Дедијера о „Опћој Географији“ М. Недељковића. До сад се нико није обазрео у јавној оцени на ову мoју књигу, те сам се критици г. дра Дедијера истински обрадовао. А обрадовао сам се из два разлога. Прво за то, што ме је живо интересовало, да чујем суд, како је овај први покушај (и код нас и код Хрвата), да се напише опћа географија у оваком обиму, испао за руком. Други је разлог био тај, што сам се надао, да ће неко озбиљно и објективно изнети све мане и недостатке ове књиге, било стварне, научне, било методичке, те да према томе ову књигу исправим, и помоћу тих упута и исправака књигу дотерам, да буде добар уџбеник српским ученицима, јер за љубав српских ученика и латио сам се био тог и дуготрајног и неблагодарног посла. Но како сам се преварио у свом очекивању, кад сам прочитао оцену г. дра Дедијера! У место озбиљне и непристрасне критике, вођене истом мишљу, која је и мене при писању овог уџбеника руководила, наилазим на ону, код нас на жалост врло честу врсту оцена, које се не пишу да се користи писцу, да му се у раду помогне, које се не пишу за љубав саме ствари, него су написане за то, да се истакне критичар са својим ја, са ауреолом знања, према глупости, незнању, нелогичности и т. д. пишчевој, кога критикује. Наравно да таква критика не бира средства, да своју сврху постигне. а служи се обично извртањем, иронијом, да писца направи смешним. Колико то одговара озбиљном задатку критике, нећемо овде да расправљамо. Хоћу само да истакнем то: људи који тако раде обично су амбициозни, а непродуктивна духа. Па како своју амбицију не могу да задовоље **својом продукцијом**, то се стављају на негативно становиште поричући вредност свакој туђој продукцији. Они тренутно тиме нешто постигну за себе, али трајнога ничега, за то што се трајни глас и углед стиче стварањем, а не рушењем. Одмах из првих редова испоставља се код г. дра Дедијера ова његова карактеристична црта, која чини, да се на неке његове речи мора и озбиљан човек и нехотице да осмехне. Пошто је један део своје учењачке вредности изнео у (непотребном) уводу оцене, вели г. доктор: **да је већина српских средњошколских наставника заостала за правим прогресом науке**, а вели за то, да прстом скромно укаже на себе у свој својој по свету разглашеној вишој учености. Хајд. што је мене приказао као незналицу, као човека без логична мишљења, али од куд да се одмах при првом кораку свог литерарног рада баци без разлога каменом на читав један сталеж, за који се и он спремао?

Наш народ каже: „По вечерњу се познаје светац“, па тако сам по овом познао и критичара, знао сам већ без даљег читања, шта ће доћи.

Пошто је утврдио дакле, да од професора не зна нико ништа, другим речима, да би он једини био кадар и позван, — забога он је доктор! — да такву књигу напише, осећа он, да треба ту тврдњу и примером на мојој књизи доказати, и за то онда не бира средства. Са колико пак савесности, знања и каваљерства он тај доказ изводи, видећемо.

Одмах за тим тврди г. доктор: да је ова књига **рађена** под контролом једне, мање више, црквене **власти. Г.** доктор мисли под том црквеном власти наш автономни Саборски Одбор, па га замишља у својој простодушности састављена из самих затуцаних конзервативних калуђера и попова. За што г. доктор мисли да је ова књига рађена под контролом црквене власти, Бог би га сам знао, а не разумем ни то, како је он дошао до тог, да је Саборски Одбор црквена власт?! Ту се у тој својој искреној тежњи, да књигу прикаже као да је написана у мрачњачком духу, г. доктор јако бламирао, јер наш Саборски Одбор чини један епископ и осморица које адвоката, које лекара, и то још у овај мах чланова најслободоумније, прогресивне странке.

Него хајдемо даље. Низ својих замерака почиње г. доктор са тешким прекором, за што сам Биогеографију назвао: „О органском животу на нашој земљи?“ То је заиста неопростива погрешка, рећи шија место врат! Хе, али колико ученије (и неразумљивије!) звучи ова грчка реч!

Даље замера г. докор, што нисам геолошке процесе и вулканизам унео пре класификације планина, јер би на тај начин била деци подела јаснија. Г. доктор без сумње не зна наш наставни план, иначе не би то захтевао. По том плану (а признајем да је погрешан) геологија и не спада никако у опсег научног градива у географији, те сам се морао задовољити тиме, да за први мах кажем код планина из геологије и вулканизма само оно, што је битно за разумевање и спољашњег облика планина као и њиховог постанка (види стр. 15 и 16.), а геологију и вулканизам обрадио сам доцније за то, што сам се држао индуктивне методе: упознао ученика прво са оним, што му је најближе и на очима: прво са површином земаљском, за тим сукцесивно са оним што му је даље и неприступније, наиме са оним, што је над њоме и на послетку са оним, што му је најнеприступачније са оним, што је под њоме. Јесам ли имао разлога?

Г. доктор вели да није оправдано, што је картографија одељена од математског земљописа, јер јој је задатак „да што верније прикаже слику земљине површине и њених делова“ но ја држим, да она осим овог првог задатка има и других важних задатака: да прикаже и политичну поделу земље, етнографски размештај, распоред и ширење фауне и флоре, светске путеве, климатске прилике, и т. д., а о томе се може говорити тек онда, кад ученик о њима стече потребна знања, те је свакако боље за најпосле оставити картографију, да се одједном ученик упозна са њеним бићем и разноврсним јој задацима. Није ли тако?

Исто тако неоправдано замера г. доктор, што сам унео посебан одељак: „Главни појмови из астрономије“, те вели да је нешто од тога требало унети у одељак математске географије. Међу тим г. доктор превиђа, да сам, колико је преко потребно било, унео овог градива из астрономије у мат. географију. А астрономију сам унео за то, што се само њоме може тачно одредити положај земље у свемиру. Нешто после тога опет, ма да сам унео по његовом суду сувише астрономије, замера г. доктор, да је положај земље у свемиру нејасан. Како се то слаже?

Него сад долазимо на класична места из оцене, која илуструрају очигледно тенденцију критичареву, јер га ова заводи до недозвољених начина, да писца, у коме он не гледа радника, него противника, учини смешним и немогућим. Он вели: „У III. делу „О органском животу“ та је збрка пишчева најочигледнија. После **кратког** увода, у коме објашњава, шта је то органски живот, писац од једном прелази на човека.«

Међу тим то није истина. Нека се отвори стр. 83. и ту ће се сваки уверити, да се у том „кратком уводу" говори о облицима органског живота, о напредовању и ширењу организама, начину ширења, границама, о значају орг. живота у домазлуку природе и човека, о борби човечјој с биљкама и животињама, најзад о најглавнијим обличјима вегетације. Јесам ли још требао у уџбеник унети целу зоологију и ботанику и биологију, шта ли?

За одељак „О човеку" вели г. доктор: „Ту писац прича у стилу једног катехизма(!), да је човек умом и говором обдарено биће божије (!) да је створен у рају." Текст код мене гласи о том овако: „Најсавршенији створ органски јесте човек. Иако по свом телу припада царству животиња, он се далеко уздигао над свима животињама својим умом, који је кадар, да у појмовима мисли. Осим тога одликује га свест о ономе што је добро, лепо и истинито, па говор, т. ј. моћ, да тачно искаже све, што мисли и осећа" Је ли то, питам ја, стил катехизма и где се ту спомиње биће божје? Па и да се спомиње биће божје, шта би то дерогирало коме осим г. доктору, који у својој велеучености и потпуном сазнању природе не признаје божанство, пошто су му јасне све тајне постанка, па му је идеја божанства чист и прост поповски швиндл?!

(Свршиће се.)

Књижевне и културне биљешке.

Свесловенски конгрес женскиња. У Прагу је био отворен 21. јуна конгрес чешких и словенских жена, а трајао је до 25. јуна. Конгрес је приредио савез чешких женских друштава. Конгрес је био врло лијепо посјећен; било је доста делегата женских задруга из свију словенских земаља. Српкиње је заступала гђа Делфа Иванићка, као изасланица биоградског женског друштва. Поред Феминистичког покрета, који је био заступљен у говорима, истицана је нарочито и идеја о заједничком раду словенских жена на општим идеалима Словена.

„Цетињски Вјесник". Чтамо у „Гласу Црногорца" да је на Цетињу почетком јула започео излазити нови, независни политички лист „Цетињски Вјесник". Лист уређује нарочити одбор. Одговорни је уредник Божо Новаковић

Салома од Оскара Вајлда. У Биограду је почетком ове године излазио књижевни лист „Преглед" под уредништвом гг. Велимира Рајића и Д. С. Пијаде. Ту је почео излазити и овај пријевод „Саломе" од Б. Поповића. Но пошто је Пријеглед трећим бројем престао излазити, ми смо добили тај пријевод и почињемо га доносити, да не би утонуо у заборав.

Илустровани лист „Босна". Јово Ђ. Ковачевић, уредник „Босанско-Херцеговачког Гласника" у Биограду покреће од јула мјесеца нови илустровани лист „Босна". Тај лист доносиће слике из српских и словенских крајева и већином у боји, слике и биографије знаменитих људи, расправе из српске прошлости и садашњости, проповједаће духовно јединство и солидарност свих Словена, прилоге из етнографије, политичке географије, културне историје, романе и приповијетке оригиналне и преведене, српске народне умотворине. Поред свега тога „Босна" ће доносити изводе из великог и научног дјела чувеног дра Т. Плоса: Жена свију народа, са физиолошког и националног гледишта, затим „Домаћи љекар« и „Народни учитељ", гдје ће бити поуке за кућу и породицу. У „Босни" ће излазити занимљиве турске анегдоте Садик-паше Михајла Чајковског. На листу ће радити први и најугледнији српски књижевници. Сваки број износиће 16—18 стр. и у сваком ће бити по 6 слика. Цијена је до краја године за Србију и Бугарску 5 динара, за све друге земље 8 круна.

Добротвор „Привредника". Исидор Добровић, трговац на Дарувари, који сваке године даје „Привреднику" у Загребу 2000 К., сада је, приликом овогодишње скупштине, поклонио „Привреднику" своју осигуравајућу полицу од 20.000 К. Тим даром достојно је обиљежио десетогодишњицу тог српског друштва и тим је задужено цијело Српство, које му кличе: **Слава и хвала!**

Нове књиге и листови.

Модерно робље, роман из живота босанских Срба. Написао др. Бошко Петровић. У Новом Саду, српска штампарија дра Светозара Милетића 1908. Цијена 1·5 К.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Н. Саду, на крају тридесетчетврте, а школске 1907./8. Књига 31. 1908. Саставио Мита Ђорђевић. У Н. Саду, штампарија Учитељског Дионичког Друштва „Натошевић« 1908. У школи је те године било 128 ученица, од којих су 7 из Босне и Херцеговине. Испитано је 101, неиспитано 27, прелазе у старији разред 82, поправни испит 16, а понављају 3.

Franjo Jarmek: Ljubavni Zvuci. U Zagrebu, 1908. Tiskara Weiser. Цијена?

Извештај о српској девојачкој школи у Сомбору за 1907./8. школ. годину. Приредио Јован Благојевић, управитељ. Издала српска правосл. црквена општина. У Сомбору, штампарија М. Бикара и другова 1908. Ученица је било на крају године 52, од којих положише испит с успјехом 47.

Индијске приповетке, књига за омладину са сликама. Превео с руског М. Грбић, учитељ. Издање књижаре Рајковића и Ћуковића у Београду. Цијена 1·20 дин. или круна. Препоручена је у Србији од Главног Просвјетног Савјета за награде ученика и ученица виших основних и нижих разреда средњих школа.

Читула.

N. А Римскиј Корсаков. 8. јула о. г. умро је данашњи најславнији и најдаровитији музичар руски, Николај Андрејевић Римскиј-Корсаков. То је био руски композитор, у најдубљем смислу те ријечи. Необично је волио народни мит, народне скаске и бајке и он их је заодјенуо у умјетничку форму опере и симфоније. Знаменита су му музичка дјела ово: „Псковитјанка», „Сњегурочка", „Садко", »Ноћ пред Рождеством«, »Царскаја Невјеста«, „Шехерзада", »Антар«, »Воскреснаја увертира« и др. — Компоновао је необично много. Умро је у 64. години. Ко год га је познавао, јако га је волио. Сав руски народ искрено жали великога музичара свога.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 20. САРАЈЕВО, 20. јула 1908. Год. XXIII.

Димитрије Митриновић, Мостар.

Национално тло и модерност.

П. С. Талетову.

(Свршетак.)

Наше доба карактерише се цртом свога индивидуализма и либерализма, оно је вијек жудње за јачином и пуноћом сопственог, појединачког живота, наша умјетност у основи је умјетност себе, личности, субјективности. И то се не смије заборављати. Ми, овако малени и слаби, морамо се свестрано и упорно свим средствима, борити за свој опстанак у организму народа́; дозвољено нам је и позајмљивати. Ми не смијемо бити неосјетљиви према бујном и свестраном животу модерног и јаког Запада, јер ће нас, некултурне и немодерне, тај бујни и снажни Запад прегазити силом своје културе. Само, ради нашег угледања и позајмљивања од Запада, ми не треба да се одродимо; треба да се оплодимо. Утјецај страни треба да буде национализован, модифициран према нашим силама и приликама, и од странога треба уносити само оно, што је довољно козмополитско, опће, да би се код нас могло добро и природно сродити с нашом народном душом. Нама не треба снобова и парвенија, него збиљски културних и модерних Срба. Него, да видимо како књижевност и умјетност може бити и народна и модерна.

Народно је, без сумње, оно што је у природи једног народа, органски спојено с осталим његовим особинама. То је сваки производ природног развитка народног. У почетку просвјетног и друштвеног живота једног народа особине појединаца нијесу знатно различне; диференцирање још није почело, или је тек у неприм]етном зачетку. Живи се ту колективном душом цијелог народа, и појединци не развијају своје посебне и нарочите индивидуалности. Тако су заједнички и сви изражаји народне душе, и пошто је цијело друштво примитивно, примитивна је и његова књижевност. То је пјесничко мотрење свијета, емоционално посматрање живота, маштање и нејасно размишљање о њему, реагирање народне душе на бол и радост животних догађаја. За таку књижевност нико није рекао да је модерна и безобразна, ма да се ту чешће простосрдачно говори о стварима због којих би се наше модерно женскиње пријатно и лоповски зацрвенило. Ходом кроз историју народ се развија и напредује, раширује се његов мисleни обзор, машта добија одређеније облике, појединци се; због процеса диференцирања, — који је проузрочен приликама и условљен законима о којима се овдје не може говорити — својом душом одвајају из опће душе народне. И тај процес диференцирања не остаје без посљедица ни за народну књижевност. Мјесто опћих душевних изражаја јављају се појединачни; појединац живи својим специфичним душевним животом и посебно изражава свој душевни живот. У том индивидуализовању лежи основ умјетне поезије. Умјетничка дјела стварају појединци, (и производе народне поезије у ужем смислу стварају, разумије се појединци, само ти производи не одају посебну душевност и за то се њихов творачки биљег, тако рећи, расплине, изгуби у маси народној) и у њима износе своја лична осјећања, слике својих душевних тренутака. Опћим развојем народним мијењају се даље, и прилике и животне погодбе појединаца. Тако се развија и умјетна поезија, и тај њен развој има своје сталне законе, ма да се сви ти закони

не могу добро прецизирати, јер извјесна слобода људског духа чини готово неодмршене компликације. Књижевност једног народа, на тај начин, управо значи забиљежени развој читавог душевног организма његовог, од најмање до највише диференцираног стања. Тај факт и чини разлог опстанка Теновој теорији о умјетничком животу народном као продукту његовог душевног живота, који је, опет, условљен и детерминован физичким животом његовим.

Тако је и књижевност онда народна кад је искрен, истинит израз народне душе; тај израз може бити ма какав, али мора бити искрен. И сваки књижевни производ, био он ма какав, кад је искрен, уједно је и народни. Отуда је и свака струја у умјетничком раду народна онда, кад има своју полазну тачку у души самог народа и времена кад је постала. А пошто диференцирани појединци, својом организацијом, чине један народ, то и искрене жеље, искрене радости и искрени, стварни, неизвјештачени болови тих појединаца чине градиво за **народну** књижевност тога народа. Та књижевност додуше, није народна у оном ужем смислу опћег душевног изражаја недиференцираних појединаца, али је ипак народна, као изражај агрегата једног народа, уз то изражај писан једним језиком. А сваки умјетнички продукт, створен искреношћу и изазван духом времена, у ком се живи, не само што је народни него је и модерни.

Јер ставови: „**Бити модеран**“ и „**Бити савремен**“ значе једно те исто. Модерност није нешто, што је стагнирано и апсолутно и једно, као што и морал није апсолутан и један, него релативан и подложен различитим промјенама. Онај ко судјелује у душевним покретима једнога доба, ко осјећа његову душевну атмосферу и ко у њој живи може, с правом, тражити назив модерног човјека. И пошто бити савремен значи бити у могућности да се прибаве животне погодбе и да се у извјесном времену проживи, то и бити модеран не значи бити безбожан, безобразан, одрођен или егзотичан. Бити немодеран, то је бити несавремен, а ко је изван свога времена, тај је у немогућности да стече животне услове и да живи цијелим животом. За вријеме крсташких ратова био је модеран човјек, који се опијао хришћанским заносом и жудио да се Христов гроб ослободи од власти нехришћанске, а на размеђи XVIII, и XIX. вијека модеран је био онај, ко је схваћао потребу и смисао револуције и осјећао кризу преживјеле аристократско-олигархијске државе. Данас је модеран онај, ко осјећа сав овај хаос кључања и врјења најпротивнијих и најпарадоксније их назора и система, сву ову нервозну уздрхталу, несређену и неодређену атмосферу наше прелазне и, можда, изванредно значајне епохе. Учинити се неприступачним данашњим питањима знаности и друштвеног живота, остати хладан и неузбудљив према новим тежњама ослобођеног и збуњеног људског духа, значи бити немодеран и несавремен; још више; недостојан живота. Није важно какво становиште заузима данашњи човјек према проблемима нашег доба; може неко бити и социјалист, и анархист, и индивидуалист, и спиритист, и теософ, и будистички метафизичар, и што год хоћете — главно је да осјећа наш бол и трзање у нашим проблемима. И ко осјећајући сву нервозност нашег доба, тражи спаса тој недаћи, он је модеран, без обзира на његово мишљење у чему је тај спас. Тако је, у овом времену демокрације и либерализма, у нашем окупационсгебиту модеран онај, ко осјећа апсурдност анахронистичког режима, ко осјећа глад и бесправност наше јадне масе и ко тражи хљеба и слободе читавом једном огољелом и изгладњелом народу.

Модерност није чудовиште, које кочи друштвени прогрес и деморализује народ у ком се појави, (друга је ствар, што и у модерним срединама може бити гада и неморала) **и она није никаква опрека народном животу и народној књижевности. Само треба да умјетничка диспозиција радника на књижевности одговара мисленом нивоу Запада, и онда се од најтипичнијих националних предмета могу створити одлични модерни умјетнички производи.** Тако треба тумачити руску и скандинавску инвазију у свјетској књижевности. Тако је и један Достојевски, са својом дубоком православном душом, могао створити скроз и скроз модерног **Расколникова.** Тако је и аристократ и хегеловац Тургењев могао написати **Ловчеве Записке** и мужика дубоко љубити, називајући га — Сфингом. Тако је, код нас, онај високи Његош спојио национални карактер свога дјела са идејама једног доиста културног човјека и дао дјело непролазне врједности; тако је онај промашени генијални човјек Лаза Костић у драмама дао и Србе и људе са живим и компликованим душама; тако је и префињени и деликатни умјетник конте Иво Војновић, човјек из дубина модеран, у **Мајци Југовића** дао странице, које миришу најчистијом српском душевношћу и одају најњежнију и најрафиниранију културу јединствену међу свим нашим писцима; тако је и Силвије Крањчевић могао подигнути оне силне оптужбе против Бога, које се преводе на толике језике и о којима се пишу, не чланци и расправе, него читаве књиге, и то у страним литературама.

Ми се можемо само радовати, што се међу нашим млађим књижевницима све више опажа духовне културе, уздизања на душевни обзор модерног запада. Без обзира на њихов правац и на њихов успјех, наши млађи књижевници навјешћују праскозорје модерности и слободе у нашој литератури. Опажа се све више субјективности и тежње за слободом умјетничког стварања, и наши књижевници почињу бивати увјерени да је национална дужност српског писца у томе да своја дјела напише својим језиком. Тако и треба

да буде. Наш умјетник треба само да своје дјело роди у нашем језику, и да ствара оно што он хоће, по законима свога срца. А ако наш умјетник с успјехом обрађује наш живот, онда то он ради ex privata diligentia, и на томе треба да смо му захвални. Једини наш захтјев био би то, да се не подаје никаквим другим захтјевима него својим личним, да ради свој посао, из своје потребе, и из свог увјерења, да буде свој, и да буде искрен. Снобова и парвенија не требамо. Требамо модерних српских писаца. Јер би то изопачење модерности било више него штетно, и ми бисмо, онда, имали довољно разлога да се вратимо старијим генерацијама наших писаца, или чак оној најчистијој и препеченој народској литератури. У таком би случају боље било читати Михаила Сретеновића и Милорада Петровића, и ја бих се на цјелокупна дјела овог задњег одмах претплатио:

— Море Муса, дедер и купуса! — —

Мостар.

Иво Ћипико, Врљика.

Носталгија.

Са мога прозора гледам у љетно сунце у кријес:

Неколико је дана, што свако поподне тако налакћен стојим, слушајући пјесму заморених сељака и гледајући прљаво варошко женскиње, што лијено промиче прашном цестом.

Ишчекујем....

Знам, мора да једном амо заблуди, као што сам и ја заблудио. И, тугом, гледам у врхове шапатљивих јабланова и, једнако ишчекајући — сачеках: — шуште...

И као врси, осјетљивих јабланова, осјети и моја душа у овој запари, с мора, плави свјежи маестрал!... Махом просу се жагор жедним, зажареним пољем. Не сустижући се, као моје освјежене мисли, кренуше ка мору плаветне сјене, и душа се диже као усколебано море, што са овим вјетром изручује поздрав мојих влажних, бијелих жала.

* * *

Јелко, неколико је дана, што си се повратила и у мождане ми се уселила, живим с тобом; твоја слика прихватила ме се, као морски бор хриди. Не могу да издржим, мори ме жеља за тобом.... Зажелио сам се тебе Јелко, жагора маестрала, мириса наших исушених трава и мора, као што се јање зажели прољетног сунца; и дрхћем од чежње и страсти, као што око озебло дрхти, ишчекујући да се загрије...

* * *

У пустој, приморској спарини налажасмо се у хладу морских борова. Лијени, сапени, гледајући у млаку пучину ишчекивасмо маестрал, и како он долазаше, будијаше се море, и у наше душе усељаваше се расијана драгост — драгост простора и даљине...

И маестрал обасуо би нас обилато, као из добрих благих руку, свјежином мора и мирисом кадуље и рушмарина. И слушајући шум и жамор затресених грана; посут разблудним, прилепчивим боровим цвијетом — гледао сам у сјене твојих дугих трепавица, којих, кад би нам се очи сукобиле, нестајаше у ведрини, као што нестајаше плавих морских сјена са оживљеле сјајне пучине.

И тада не осјећах и не гледах већ тебе Јелко и море. И као што бор у литици не треба ништа до сунца и мора, тако и ја друго не требах до твога ведрога погледа и прилепчива додира твоје добре руке.

И задивљен гледао сам у твоје бијеле зубе и у лагане, пјенушаве таласе, и гледао сам у твоју расуту, плаву косу и у злаћану маглу, што у сјајној заигралој пучини обавијаше пусти, у море, задрти рат....

* * *

Јелко, ја сам данас, као онај галеб-самац, што га над собом гледасмо у сјају сунца.

У шуму вјетра и мора, боријаше се над разузданом пучином, али занесен силом, оронувши, губећи с вида море — болно кричаше. Сјећаш ли се Јелко, како нас тај заблудјели крик, што долазаше из ведрине бијаше сневеселио?

У мојој расијаној души одјекује сада онај чежњиви крик још јачом тугом, и са овим свјежим маестралом, прије но што замрије, шаљем ти га Јелко. Хоће ли те игдје чедо моје наћи? Хоће ли га твоја душа у далеком свијету осјетити?

Из пјесама Јована Дучића.

Звезде.

Са острва Лопуда.

Високо у грању мирно горе звезде
И широка песма моја у тишини
Чује се око нас; и ти гласи језде
Кô да роса пада у сребрној тмини.

У њену сам песму уплетао страсно
Мокре ноћне руже. Путем пуним зова,
Ја јој љубих цело ово вече јасно
Очи пуне звезда и уста стихова.

Све је шумно, сјајно; и лије из грања
Светлост, кô надање неке беле кише;
Маслинова шума у даљини сања....

А море је пуно звезда, па их њише,
И по жалу празном, немом, и без сене,
Котрља их сву ноћ кô песак и пене....

Јутрењи сонет.

Код цркве Св. Госпе од Милосрђа.

Миришу јасмини и модри се ловор,
У сребрном јутру још спавају жали.
Дубоко у шкољу чуо се је говор:
То збораху први пробуђени вали.

И осећам где се буди тихим шумом,
Успавана душа ствари око мене.
И мирише море рибом; док за хумом
Свод се стакли, шири, и мру задње сене....

Знам некад дететом, у свитање зоре,
Истим овим путем силажах на море,
И свагда ме срео нестрпљив шум вала.

Чујем и сад — хуји испод стрмих жала
Исти стих, још исти што ме некад срете:
Стих из строфе богзна када започете.

Поред воде.

Са Бонинова.

Пут месечев сребрн низ море се види
Лежи бесконачан врх заспалих вала.
Мир. Задњи је талас дошао до хриди,
Запљуснуо сетно и умро крај жалâ.

Ноћ мирише тужно чемпресовом смолом,
Небо пепељасто. И копно и вода
Кô да ноћас дишу неким чудним болом,
Тиха туга веје са далеког свода....

А сто срца ноћас куцају у мени
И цело ми биће буни се и диже,
Часом некој звезди, а час некој жени.

Све кипи у мени кô плима што стиже:
Као сад да постах! Докле звезде броде
Једне безимене ноћи, поред воде.

Љубав.

Из Стона са Пељешца.

Стоји пуста црква без гласа и звона,
Сумрачна и хладна сву ноћ и дан цели,
А у напуштеној и немој капели
Сама плаче бледа, жалосна мадона.

Кап за капљом клизи низа мрачне стене;
А кроз разнобојна окна једва доспе
Месец, да нечујно хладно сребро проспе
По ногама свете неутешне Жене.

Ту се влажне сенке пружају и пузе;
Све воња на дуге молитве и сузе;
Мир је нем и леден. Само бди мадона.

Тако неутешна твоја љубав. Она
Бди у души и сад очајно, без циља:
И бледа јој рука и сад благосиља.

Лето.

Из дубровачке Жупе.

Окићен лозом и цвећем од мака
Срео сам је једном, једног врелог днева.
На пучини магла провидна и лака,
У врућеме житу препелица пева.

Из воде и копна одисаше лето
Мирисом и ватром. Тесне стазе беху
Пуне косоваца. Весело је цвето
Турчинак у њеном говору и смеху.

Она је крај мене тада корачала,
Страсна као лето, поред мирних вала,
Поливених топлим бојама и сјајем.

Вај! И младост прође, кô сунце над гајем!
Само још у мени ти си и сад така:
У коси ти исти цветови од мака.

Мита Димитријевић, Београд:

Док су гореле воштане свеће.

Тело Стеваново у мртвачком сандуку, које је мирисало на истесано буково дрво, било је покривено грубим, ланеним платном са две засушене крваве мрље на оном месту испод кога је лежала покојникова глава. Било је страшно видети га под покровом: глава му је била сва размрскана, лице одерано, на левој слепоочници отворена дубока рана, а

врат му се држао за потиљак на две три изломљене коштице. Окупали су га и једва опрали од крви, која је непрестано текла, увили га у бело платно, а за тим од главе до пете покрили тврдим, ланеним платном.

На столу до мртваца горело је око пригашене земљане кадионице много ситних воштаних свећа. Уза зид за дугачким столом седело је на клупи и на дрвеним столицама пуно сељака, у сурим гуњевима, сви гологлави, пушили су и полако разговарали. С времена на време уђе у собу по која у црно убрађена жена, доносила им је у лонцу врућу ракију и наливала у испражњене чаше.

У другој соби, пространој и у коју се улазило с поља, горела је на средини ватра на ниском приземном и широком огњишту, око кога је на земљу или на малим троножним столицама поседало пет шест жена убрађених у црне шамије. Седе и већ дуго ћуте, а уз ватру у повећем лонцу врила је и мирисала ракија.

На пољу је била ноћ, падао снег и дувао непрекидно јак, силовит ветар. Фијуче и врти се око крова: „црни и репати ђаво радосно игра по крову и чека да уграби од анђела покојникову душу“, чу се неки глас. За час се све утиша, чује се како снег засипа врата и тапори по проворима, и наједанпут опет зафијуче ветар, стиже из даљине и, као отргнут коњ затутњи и облети два три пута око куће и нестане га са фијуком. Сељаци престали разговарати, чује се како горе свеће и цврчи восак. Онај сељак што мало час помену црног и репатог ђавола на крову — „уз крст му места не било“ — погледа у таваницу и додаде:

— Их.... ала дува.

Покојников син изађе и одмах се врати са лонцем вруће ракије, са које се дизала пара. Замириса соба и испуни се нечим топлим и радосним. Сељаци почеше живље разговарати. За мало се ућуташе и само један прича, тихо, отегнуто, намешта реч по реч, час шапатом, а час удари у глас. Остали га слушају, мирно и уморно, са опуштеним уснама и непокретним очима. На столу мирише исполивана ракија.

У сред причања зачује се лупа у врата или у прозоре. Покојников син, млад и висок сељак, излази из собе, отвара врата, а с поља завеје снег унутра. Улазе по два три сељака, тресу па прагу снег са шубаре и лупну три четири пута ногама о под да стресу снег са опанака. Гологлави, мокри, са снегом на оделу уђу у собу, приђу мртвацу и прекрсте се и онда се поздраве у по гласа, да се једва чуло. Како седоше један од њих, као по договору, и обичаја ради, ожали несрећну Стеванову судбину и поче да се вајка: „не зна ти овај несрећни човек од чега ће му смрт доћи“, па затим: „ко се томе надао, јуче здрав, читав човек и лепо са мном разговарао“, и најзад занија два три пута главу: „ех.... ех.... судбина“. А други сељак наставља истим гласом: „Е брате... брате...“ ућуташе. Кад покојников син уђе с пуним чашама вруће ракије, онај први сељак подиже глас и готово викну: „А Бога ти, Јелисије, шта вам би те нагонисте саоне на Бабушничко брдо“. Покојников син погрушено одговара: „Ето.... наша несрећа“. Сељаци заграјаше: „Судбина...“ „дошао човеку суђени сат....“

Сви се ућуташе, једна жена налева вруће ракије, а Јелисије прича:

— У забрану је било много оборених дрва, а снег изненада пао. Требало је час пре снети толика дрва, да не иструли под влагом.

— Несрећни човек, не зна да му је смрт за вратом — додаје један мали старац нејасно и дремљиво.

Јелисије наставља: — Преко ноћ нападао снег. Још пре зоре упрегосмо волове. Узесмо и једну пушку: „Биће вукова, рече отац, мраз је велики.“

— Ех... ех... — вајка се непрестано онај старац и клати главом — вукова се боји, а смрт му ту, на путу.

— Вукова, рече отац, мраз је велики.

— Ех... ех... вукова се бо-ји, а смрт — му — ту — на — пу-ту — вајка се непрестано онај старац, протегнуто изговара сваки слог за себе и клима главом.

— Натоварисмо пуне пунцате саоне и конопцем увезасмо унакрст. Волови били премрзли у снегу и све дршћу. С муком изву-

коше товар. Кад изиђосмо на пут, ја повучем волове на лево. И камо наше среће да ударисмо на рујевичке пољане. Отац ми не даде да терам тамо. Ја се противих мало, а он готово љутито узе ми поводник из руке и повуче волове десно: „Треба нам тако два сата обилазити, рече и даде ми опет поводник, хајде, води ти само право, а ја жероњи не дам у страну.

— Вуче, вуче човека судбина — захука онај старац да прича, дремљиво и сам за себе....

Две жене у црнини, суве и високе, и чије је лице неодређено показивало њихово доба, унеше у тепсији хладно печење, ножеве и виљушке, лонац с врућом ракијом и читаву погачу. Оставише на сто и одмах изиђоше. Сељаци слушају Јелисија и гледају га тупо и равнодушно.

— Полако су саоне клизиле низ пут доле у богосавички поток. Наједанпут се жероњи оклизнуше предње ноге и товар се наднесе мало. Во хтеде да извуче ноге из снега, али се поново оклизну. Саоне савише низа страну, „отац држ да их зауставим“, изврнуше се, и он паде под њих, а волови згрчени, са изврнутим товаром, слетеше низ јаругу.

Кад доврши Јелисије, нико ништа не рече, гледају га непрестано тупо и равнодушно и као да чекају да настави. Покојников син узе погачу, прекрсти је руком, преломи преко среде, и једну половину изломи у неколико комада, колико је било сељака. Почеше јести и пити, а Јелисије досипа им у чаше врућу ракију. Ћуте и једу журно и грабећи, а кад подигну чаше погледају испод ока на мртваца — а неко и проговори у по гласа: „хајд, Бог да га прости“ — и пију му за душу.

На пољу ветар никако не престаје, пишти и фијуче као да се пробија кроз дуго и уско гротло. Један сељак једући и тешко гутајући поче говорити:

— Људи божји, какав је ово ветар? Слушајте — подиже главу, ослушкује — ово, Бог и душа, курјаци завијају.

— Какви курјаци? Познајем ја добро кад курјак завије — прекиде га други и поче да прича, кад је он био у српско-турском рату, па зима, мраз, а његова батерија у снегу, на брду, ноћ и овако дуваше ветар, пишти и завија. — Нас неколико — наставља сељак, а глас му малаксао, и глава му се повија час напред, час у страну — остали на стражи... чувамо топове... грејемо се крај ватре, а поред нас коњи. Их, брате, што беше то опака зима, сувомразица. А ветар, велим, дува и све тако завија, завија а ми ни на крај памети. Наједанпут коњи почеше да ржу и стригу ушима.... све јаче ржу и пропињу се. Скочимо ми и видимо.... према нама, није било ни један пушкомет, скачу курјаци, било их је двадесет, велики као највећи овчарски пси, скачу, скачу, подигли главу у небо и завијају. Их, их, како су завијали, гладни и дивљи!

Ућута, сркну из чаше охладнелу ракију и одмах је испљува:

— Ала је кисела.... Подгреј је, бога ти, Јелисије. — Покојников син донесе други лонац вруће ракије са које се дизала пара.

— Тако, брате, да је миришеш, хе.... само да је миришеш — рече онај сељак и испи више од пола доливене чаше, и наставља да прича на дуго и на широко: снег, свуда снег, курјаци, сви двадесет стали у ред, а ветар дува. Шта да се ради? Да се пуца, не сме. Непријатељ је негде на супротном брду, Ниш у долини, а наредба је била да се никако не отвара ватра до зоре. Стајали курјаци тако док се изброји до петнаест, па наједанпут сви у скок.

— Ја ти, Бога ми, видим да ћемо изгинути од вукова, а не од Турака, поклаће и нас и коње. Страшно! Да се пуца, велим, не сме, а с тесацима нас пет шест, видим, нећемо ништа моћи. Двадесет, брате, двадесет вукова, и не знаш који је од кога већи и беснији. Ја.... прекрших.... опалим топ и пуче као гром. Пуцајте, велим осталим, пуцајте. Опалише још три топа. А курјаци, подвише реп, изгубише се док си оком погледао. Шта ћемо сад? Рекох вам, наредба је била да се ни за живу главу не отвара ватра пре зоре. Долетеше ти, брате мој, официри, све се подиза на ноге, и стиже без душе. Шта је?

шта је? чујем капетана. А ја, брате, научи ме Господ Бог, те слагах, лепо слагах: Турска коњица, рекох, извидница, шта ли је. Моји другови, видеше да изгубих главу, па и они потврдише то исто. Као да ми свану, свану брате. Отвори се паљба, ми пуцамо са брда, а пешадија пред нама наступа, прште пушке, грувају топови, засвираше после трубе јуриш. Свитало је, и показа се Ниш у долини. У јутру наша војска уђе у варош... Деда, мало дувана, Јелисије — прекиде за час причу и пружи лулу. Покојников син напуни му је дуваном, а једна жена у машицама донесе му жар, он поче пушити, кашљуцну и настави: — Тако ти ми једном ватром отерамо и курјаке и Турке. Тако ти ми —

Опет се ућута. С напором је вукао дим док се добро не потпали дуван и продужи:

— А кад уђосмо у Ниш, весеље, свира банда, игра коло, пије се и части. А нас четворица што отворисмо ватру на курјаке, не смемо ни да се погледамо. Заверисмо се да ништа не говоримо. Тек пролетос, после неких двадесет година био је краљ у манастиру Драчи, и разговараше с народом, ослови и мене, те реч по реч и ја му све ово испричам, рекох: Господару, сва три ми друга помреше, остадох само ја, па је грех да ти сад не признам и у име њихово, што сад леже под црном земљом, и моје, који ћу скоро заклопити очи. Краљ се само насмеја и запита ме за име, и да ли имам медаљу за храброст. Ја рекох да немам, а медаљу нисам, велим, ни заслужио, Господару, јер сам ја опалио на курјаке од страха, а не од храбрости.... Како, тако, тек мени послаше из Београда медаљу за храброст.

(Свршиће се).

Оскар Вајлд:

Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по **Х. Лахману.**

(Наставак).

Ирод: Где је Салома? Где је кнегињица? Зашто се не поврати на гозбу као што јој бејах наредио? А, ту је она!

Иродија: Не би требало да је толико гледаш. Непрестано је гледаш.

Ирод: Како месец ноћас изгледа! Нешто је необично на њему. Није ли чудна лика? Изгледа као избезумљена жена, као каква безумница што без смираја јури за љубавницима. И гола је, потпуно гола. Облаци би да је скрију, али она не да. Излаже се нага небу на висини, као каква пијана жена што се вија облацима посрћући. Заиста, тражи јаране. Зар не изгледа као пијана жена? Данас има месец нешто од пијане жене, зар не?

Иродија: Не, месец кô месец, то је све. Хајдмо унутра. Овде немамо никаква посла.

Ирод: Ја хоћу овде да останем! Манасије, простри шаренице, ужди буктиње! Изнеси столове од слонове кости и столове од јасписа! Ваздух је овде тако сладак. Хоћу још да пијем с мојим гостима. Ми морамо све почасти указати цезаровим посланицима.

Иродија: Не остајеш ти овде њих ради.

Ирод: О, да; ваздух је тако сладак. Ходи Иродијо, наши нас гости чекају. А! поклизнуо сам. На крв нагазио. То је рђав знак. То је веома рђав знак. Откуд та крв? Па овај мртвац? Шта ће тај мртвац овде? Или мислите да сам ја као египатски краљ, који не може ни једне гозбе гостима приредити а да им не покаже какав леш. Ко је тај мртвац? Нећу да га гледам.

Први војник: То је наш капетан, господару. Млади Сирац кога сте баш пре три дана произвели за капетана Ваше телесне страже.

Ирод: Ја нисам издао заповест да га убију.

Први војник: Сам се убио, господару.

Ирод: Рад чега? Произвео сам га за капетана своје телесне страже.

Други војник: Ми то не знамо, господару. Али он се убио својом рођеном руком.

Ирод: То ми чудно звони. Ја сам држао да се једино римски филозофи сами убијају. Је ли, Тигелиније, филозофи се у Риму сами убијају?

Тигелиније: Има тамо и таквих који се самоубијају. То су Стојици. Они су неизображени, смешни људи. За мене лично потпуно су смешни.

Ирод: И за мене. То је заиста смешно убити самога себе.

Тигелиније: Сав им се свет у Риму смеје. Цар је написао и једну сатиру на њих. Она се свуда приказује.

Ирод: А! Он је написао једну сатиру на њих? Цезар је за дивљење. Он све може... То је чудновато што се млади Сирац убио. Жао ми је. Веома ми је жао. Беше лепо видети га. Био је врло леп. Имао је тако чежњиве очи. Сећам се, посматрао сам их када би он у Салому гледао. Збиља, помишљах тада: он је одвише гледа.

Иродија: Има их још који је одвише гледају.

Ирод: Отац му је био краљ, кога ја изагнах из краљевине његове. А његову матер, краљицу, ти учини робињом својом, Иродијо. Он је био тако рећи мој гост,

и стога га наименовах капетаном. Жао ми је што је сад мртав. Хеј! Зашто остависте леш ту. Треба га одонети. Нећу да га гледам; даље с њим! (односе леш). Овде је хладно. Душе од некуд; ветар. Зар не?

Иродија: Не, ништа не душе.

Ирод: Кажем вам, душе неки ветар. — И у ваздуху чујем као неко шуштање крила, као шуштање некаквих снажних крила. Зар ви то не чујете?

Иродија: Ја ништа не чујем.

Ирод: Ни ја више не чујем. Али сам нешто чуо. То је ветар дувао. Прошло је. Слушај, сад опет чујем. Зар ви не чујете? Сасвим као шуштање крила.

Иродија: Кажем ти да нема ништа од тога. Ти си болестан. Хајдмо унутра.

Ирод: Ја нисам болестан. Али твоја кћи је самртно болна. Никада је тако бледу нисам видео.

Иродија: Ја сам ти већ рекла да није ни потребно да је гледаш.

Ирод: Дајте вина. (Доносе вино). Саломо, ходи, пиј са мном. При руци ми је скупоцено вино. Сам цезар ми га послао. Утопи само у њ своја румена усташца, а ја ћу тад купу на искап.

Салома: Не пије ми се, тетрарше.

Ирод: Чујеш ли како ми одговара твоја кћи?

Иродија: Право има. Зашто пиљиш непрестанце у њу?

Ирод: Донесите зрела воћа. (Доносе воће). Саломо, ходи да једемо од овога воћа. Хајд, загризи мало, а ја ћу онда наставити.

Салома: Не једе ми се, тетрарше.

Ирод (Иродији): Видиш како си васпитала своју кћер.

Иродија: Моја кћи и ја смо од краљевске лозе. Али ти добро знаш да је твој отац био камилар. Још више, он је био лопов и разбојник.

Ирод: Лажеш.

Иродија: О, ти добро знаш, да је то истина.

Ирод: Саломо, ходи, седи крај мене. Ти треба да седиш на престолу своје матере.

Салома: Нисам уморна тетрарше.

Иродија: Видиш колико те поштује.

Ирод: Донесите ми — шта оно хтедох? Заборавио сам. А! А! Сетио сам се.

Јован: Гле, време дође! Што прорицах, испуни се. Дан о коме говорах, ту је.

Иродија: Заповеди том човеку нека ућути. Нећу да га слушам. Он ме свеудиљ грди.

Ирод: Он није ништа рекао против тебе. Осем тога, то је један велики пророк.

Иродија: Ја не верујем у пророке. Може ли ко прорећи шта ће се догодити? Нико то не зна. А он ме непрестано грди. Него ја држим да га се ти плашиш. Уверена сам, да га се плашиш.

Ирод: Не плашим га се. Ја се никога не плашим.

Иродија: Кажем ти, ти га се плашиш. Кад га се не плашиш, зашто га не предаш Јеврејима, који ти већ шест месеци богораде за њ.

Први Јеврејин: Збиља господару, најбоље би било да га предаш у наше руке.

Ирод: Доста с тим. Ја сам вам већ одговорио. Не дајем га вама у руке. То је свети човек. То је човек који је бога видео.

Први Јеврејин: То не може бити. После пророка Илије нико још бога не виде. Он је био последњи који је видео бога лице у лице. У наше дане бог се не показује. Он се скрно. С тога и јест велико зло на земљи.

Други Јеврејин: У ствари нико не зна да ли је и Илија видео бога. Могуће да је то била само сенка божија.

Трећи Јеврејин: Ни у које време бог се није скривао. Он се показује у свима временима и на свима местима. Бог је у рђавоме исто тако као и у доброме.

Четврти Јеврејин: Не треба тако да говориш. То је врло опасно учење. Оно је дошло из Александрије, где предају грчки философи. А они су безбожници. Нису чак ни обрезани.

Пети Јеврејин: Нико не може рећи како дела бог. Његови су путеви врло мрачни. Може бити, да су ствари, које ми називамо рђавима добре, а оне које ми називамо добрима да су рђаве. Ми ништа ни о чему не знамо. Нама остаје само да повијемо главе под вољом његовом, јер је бог врло моћан. Он растругне јакога на комаде као и слабога, јер су му сви једнаки.

Први Јеврејин: Право велиш. Заиста, бог је страховит. Он ломи снажне и слабачке, као што се зрневље у ступи ломи. Али што се тиче овога овде, тај бога није никада видео.

Иродија: Реци им да ућуте једном. Досађују ми!

Ирод: Али ја сам слушао да је баш овај Јован главом ваш пророк Илија.

Први Јеврејин: То никако не може бити. Од времена пророка Илије прошло је већ три стотине година.

Ирод: Неки говоре да је овај човек пророк Илија.

Назарећанин: За мене је као свето, да је то пророк Илија.

Први Јеврејин: Никако; то није пророк Илија.

Глас Јованов: Гле, дође дан, дан господњи; чујем на бреговима кораке онога, који ће бити спасилац света.

Ирод: Шта ће то рећи: Спасилац света?

Тигелиније: То је једна титула цезарова.

Ирод: Али цезар неће доћи у Јудеју. Баш јуче сам добио писмо из Рима. Нема ништа о томе. Тигелиније, Ви сте провели целу зиму у Риму. Зар нисте ништа чули о тој ствари, како?

Тигелиније: Ништа нисам чуо о томе, господару. Хтедох само објаснити титулу цезарову. То је једна од цезарових титула.

Ирод: Али цезар не може доћи. И сувише га је измучила костобоља. Говори се да су му ноге као у слона. А то му налаже и политичка обазривост. Ко напусти Рим, изгубио га је. Он неће доћи. У осталом, цезар је господар, ако му се допадне и поред тога доћи ће. У наточ томе ја верујем да неће доћи.

Први Назарећанин: Господару, речи које је пророк изговорио не односе се на цезара.

Ирод: Како? Не односе се на цезара.

Први Назарећанин: Не, господару.

Ирод: Него на кога?

Први Назарећанин: На месију, који је дошао.

Први Јеврејин: Месија није дошао.

Први Назарећанин: Он је дошао, и на све стране чуда чини.

Иродија: Охо! Чуда! Ја не верујем у чуда. Већ сам их се доста нагледала. (Пажу). Моју лепезу.

Први Назарећанин: Тај човек заиста чуда чини. На пример, он је на једној свадби у некој варошици у Галилеји воду претворио у вино. Поуздани људи, који ту беху, известили су ме о томе. Даље, он је цигло додиром исцелио два губавца, који сеђаху пред капијом Капернаумском.

Други Назарећанин: Не, он је у Капернауму исцелио два слепца.

Први Назарећанин: Не, не, то су били губавци. Али он је и слепце исцељивао. Виђали су га на једном брегу где разговара с анђелима.

Садуцеј: Нема анђела.

Фарисеј: Анђела има, али ја не верујем да је тај човек с њима разговарао.

Први Назарећанин: Многи га је народ видео како говори с анђелима.

Иродија: Како ми ови људи досађују! Они су сви скупа смешни. (Пажу) Но! моју лепезу? (Паж јој даје лепезу). Ти гледаш некуд као каква сањалица. Не треба да сањаш. Само болесни сањају. (Удари га лепезом).

Други Назарећанин: Даље, тада се догодило чудо с кћерју Јаировом.

Први Назарећанин: Дабоме, то је жива истина. То нико не може порећи.

Иродија: Ови су људи померили памећу. Мора да су дуго гледали у месец. Заповеди им нека ућуте једанпут!

Ирод: Какво је то чудо с кћерју Јаировом?

Први Назарећанин: Кћи је Јаирова била мртва. И он је васкрсну.

Ирод: Како! Он васкрсава људе из мртвих?

Први Назарећанин: Да, господару, он васкрсава мртве.

Ирод: Ја нећу да то чини. Забрањујем му да то чини. Никоме не допуштам да мртве васкрсава. Тај се човек мора наћи, и нека му се рече, да му забрањујем мртве васкрсавати. Где је он сада?

(Наставиће се).

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак).

Врлој дјевици Мерити Кнудстохтер
Хајденхефен.

Примио сам твоје писмо, али изгледа да нијесам много више дознао, него што сам знао прије. Можда је и ово одговор, не знам. Не смијем писати о ономе, о чему бих радо писао, јер те не познајем. Можда и ти мене не познајеш..

Немој мислити, да сам ја још увијек меки сир, из кога би циједила воду, као кад сам онда сједио и посматрао те како играш. Од оно доба на много сам мјеста лежао, да се осушим. А нијесам више ни као пси са дугом длаком, који одмах оклопе уши и од људи се боје, као што сам прије био. Свега сам се тога сад ослободио.

Твоје је писмо било врло смијешно, и то смијешно, тамо гдје није било до смијеха, јер ти си ме добро разумјела, и могла си увидјети, да те нијесам питао од шале, већ стога, што сам у посљедње вријеме могао мислити само на предмет свога питања. Ја сам веома страховао и чекао, па дође сама шала и смијех.

Збогом, Мерито Хајденхефенова, нећу те тако много гледати, као на оној игранци. Желим ти да увијек добро једеш и спаваш и да скоро довршиш своју нову тканину, још да могнеш изнад свега, почистити снијег, испред црквених врата.

Понизни
Ајвинд Торесен.

Ђаку Пољопривредне школе Ајвинду Торесену.

И поред своје дубоке старости и слабости мојих очију и бола у десном куку, ипак морам попустити нагону младости, која прибјегава нама старима. Она се улагује и плаче, док се опет не отме, а онда неће више ништа за нас ни да зна, ни да чује.

Ово говорим односно Мерите: она слатким ријечима облијеће око мене, да пишем заједно с њом, јер се она не усуђује сама писати.

Твоје сам писмо прочитао. Она је уобразила, пошто је требала имати пред собом Јона Хатлена, или какву другу будалу, а не човјеча, кога је васпитао учитељ Боард; али сад јој је жао. Међутим ти си био сувише оштар, јер има извјесног жен-

скиња, које се шали, да не плаче, а између обје врсте нема разлике. Ипак ми се допада, што збиљу схваташ озбиљно, јер иначе се шаљивом не би могао смијати.

Да се узајамно волите, види се из многага. Често сам сумњао у вашу наклоност, јер она је налик на дување вјетра, али сад знам, да је ипак одбила Јона Хатлена, због чега се њен дједа озбиљно наљутио. Твоја је прошња учинила срећном, и када се шалила, није из рђаве намјере, већ од радости. Она је много издржала, и пустила да пређе преко ње, да би дочекала онога, коме је посветила прву љубав. Али ти нећеш више ништа да знаш о њој, већ је одбацујеш од себе као неуљудну дјевојку.

То је, што сам хтио да ти предочим, а уз то да додам савјет, да се опет с њом измириш, јер би иначе нашао доста прилике за свађу. Ја личим на оног старца, који је мирио три племена; ја познајем будалаштине и њихов ток.

Твој отац и мати поздрављају те, они веома чезну за тобом. Раније ти нијесам хтио ништа о томе писати, да те не заболи добро срце. Још не познајеш свога оца; он личи на дрво, које не уздахне све дотле, док га не одсијеку. Ако ти се кадгод што догоди, онда ћеш га познати и онда ћеш га посматрати са пуно чуђења. Он је притијешњем свјетским стварима, али твоја је мати ослободила његово срце од свјетског страха и сад се по њему разлила дневна свјетлост.

Ето замаглише ми очи, а и рука неће даље. Стога те препоручујем Ономе, чије око увијек бди, и чија се рука никад не умара.

Боард Андерсен Опдал.

Ајвинду Торесену.

Изгледа да си на ме љут, а то ми је веома жао. Јер ја нијесам мислила тако, ја сам мислила само добро. Сјетих се, да често спрам тебе нијесам била онаква, каква сам требала бити. Стога хоћу да ти пишем, али то не смијеш никоме показати. Једном је било, као што сам ја хтјела, а тада нијесам била добра! Сад неће нико ништа да зна за ме, па ми је врло тешко. Јон Хатлен спјевао ми је подругљиву пјесму, коју пјевају сви момци овамо, па стога не смијем ни на какву игранку. То зна обоје старих, и ја често слушам опоре ријечи.

Ти си много учио и могао би ме савјетовати, само си ти у великој даљини. Ја сам често код твојих родитеља и разговарала сам с твојом мајком. Постале смо добре пријатељице; али ипак не смијем јој нешто казати, пошто ти пишеш тако чудновато. Учитељ ме само исмијава, ма да ништа не зна о подругљивим пјесмама; јер нико у парохији, не усуђује се пјевати у његовом присуству. Сад сам сама, никог нема с ким бих могла разговарати. Сјећам се доба нашег дјетињства, кад си био тако добар спрам мене, и кад сам сједила заједно с тобом у твојим саоницама. Жељела бих, да сам опет дијете.

И не помишљам више, да те молим за одговор, јер не смијем. Али кад би хтио, да ми још једном одговориш, Ајвинде, то ти никад нећу заборавити

Мерита Кнудстохтер.

Драги, сагори ово писмо; чак не знам, да л' га смијем послати.

Драга Мерита!

Много ти хвала на писму; у добар час си га писала. Ево хоћу да ти признам, Мерита: Ја те толико волим, да овдје скоро не могу дуже издржати, и ако ти мене исто тако волиш, онда могу бити Јонове подругљиве пјесме и друге зле ријечи само лишће што га много дрвеће на себи има. Од како сам примио твоје писмо, сасвим сам нов човјек, јер ме испуњује двострука снага, а никога се не бојим на цијелом свијету. Пошто сам послао пређашње писмо, спопаде ме толико кајање, да се готово разбољех од тога. Директор ме изазва на страну и упита ме, шта ми је, пошто је мислио, да сувише учим. Он ми онда рече, да послије својих студија останем овдје још годину, до душе не плаћајући ништа; да му помажем, а за то ће ме он даље поучавати. Тада помислих, рад је једино што ме може задржати и примих понуду са захвалношћу. Ипак се не кајем, и ако сад за тобом чезнем. И што сам дуље овдје, с толико ћу те већом надом некад тражити. Како сам сад весео, радим за тројицу, и никад нећу заостати ни у једној ствари! Ти ћеш добити књигу, коју сад читам, јер у њој је писато много о љубави. Вечером, кад други поспу, читам ту књигу, па онда прочитавам твоје писмо. Јеси ли већ представила тренутак нашег виђења? Често мислим на то, а и ти треба да покушаш, јер би се увјерила, како је слатка та мисао. Но весео сам, што сам тако много написао, и ако ми је прије било врло тешко; јер сад ти могу рећи што хоћу, а да се поред тога смијешим у свом срцу.

Даћу ти многе књиге на читање, из којих ћеш видјети, колико су сметња морали савладати они, који су се искрено вољели, тако, да би прије умрли од жалости, него што би једно друго оставили. А тако ћемо и ми чинити, и то с великом радошћу. Проћи ће извјесно, још двије године, до нашег виђења, а још више, до нашег вјенчања; само сваки дан, који прође, мање је до тог значајног часа. Тако ћемо обоје мислити, док будемо удаљени.

У другом ћу ти писму причати још много што шта, али вечерас немам више хартије, а остали спавају. И ја ћу сад лећи и мислити на те, док не заспим, непрестано мислити на те.

Твој пријатељ

Ајвинд Торесен.

(Наставиће се.)

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —

Наставак.

VI. Забава.

Сељаци се као и свуда највише забављају о празницима. После уз Белу Недељу целе недеље готово се ништа не ради. Свакe ноћи бивају састанци и игре по кућама. Ту се пева, свира и игра, а граде се и шале: облаче се у разно, чудно одело, у медвеђу кожу, и у друго што ко уме да измисли, да дружину насмеју. У неким крајевима врањског округа праве маске од бундева или тикава, браду и бркове удесе од кудеље, привежу рогове за главе, а реп приденy, па се на све стране по селу мотају маскараде са гомилама веселе деце и младежи уза њих. Дању се купе на оцедне брежуљке, где су витлови и љуљачке, па ту игра коло, љуљају се, витлају се, а старији људи седе, једу, пију и разговарају се.

Најобичнија и најраспрострањенија игра код народа јесте поменуто коло.

У полукругу или у сасвим затвореном кругу похватају се измешано мушкиње и женскиње, играјући уз фрулу, гајде или ћемане. На овај последњи инструменат до скора су свирали само Цигани а сад има и нешто Срба. Чудно је да у Србији има око 50 разноврсних и врло лепих кола̂, разуме се разним именима, али њих су почели Срби, изван Србије тек од скора примати.

Врло је стародревна једна црногорска игра, звана оро, која није ништа друго, него симболизована ратничка игра. Ако близу куће имају чистину, онда ту играју, а ако је немају, онда играју на гувну[1]), и то увек по пар наизменце. Обично игра мушко с мушким а женско са женским, ретко мушко са женским. Кад игра човек с човеком, њихово целокупно држање више личи на раздраживање и спремање за бој него за забаву. Лице им дође ужасно оштро, поглед страшан, голим јатаганом машу и пуцају из пиштоља иза паса, залетајући се један на другога. Поскакују силно и тешко, да под њима тутњи, и то све на ножним прстима, али високо од земље. Кад и кад у скакању на махове јаче скоче, тресну ногама, дигну руке у вис па јако подвикну. Неки тргну малу пушку па испале. Мушки изгледају чудновати: косо гледе, стрељајући очима, један другога као да ће се у тили часак устремити један на другога, онда тресну рукама о бедра, жестоко подвикнувши. У опште мушкарцима се у овој игри са свим измени природан изглед неком нарочитом врстом надражаја, аутосугестијом.

И женске играју по пар, али не онако маркантно и њих је лепо гледати. Одскакују као лопта од земље, држећи руке низ бедра као да су приковане. Стасом стоји она право као лутка, па игра уљудно, гледајући уљудним и стидљивим погледом на своју другарицу играчицу; али кад хоће да подвикне и код ње се промени поглед и лице. — Из овога излази да ни код женских нема никаквих драстичних покрета тела, него све скупа чини деценттан утисак. Кад престану играти целива се мушко с мушким, а женско са женским. Ако ли у пару игра мушко са женским, што бива ретко, онда ће на свршетку игре женско пољубити мушко у руку, а мушко женско у чело. Чим један пар сврши игру, искачу други, најпре подвикну па заиграју. Занимљиво је и то да се оро игра без икакве музике. Они што стоје около играча за све време певају по пар, а пар припева, обично веселе песме. За овима гуслар загуди и пева јуначке песме, које се нигде у толикој мери не певају и толико не знају као у Црној Гори. Чобани их, обично, и сад још сами састављају, али се старе највише воле, особито, које се тичу Косова, где су Срби трагично прошли, али јуначки, се били и готово сви изгинули бранећи крст од полумесеца...

Denton (A Ride through Montenegro, 1866) каже да су у старо време Шотланђани исто тако играли као и Црногорци.

Кучи, једно племе Црногорско, играју као и суседи им Арнаути, нешто друкчије него остали Црногорци. По двојица скачу у кругу, и сваки час чучну и приседавају на једну ногу што јаче могу, а другу ногу у исто време испруже магновено, јатаганом живо машу поврх главе, па потом и један према другом, као да ће ноге исећи. И они се ужасно намриште, као да ће сваки час једноме глава полетети. Ова је кучка игра собито ефектна ноћу при месечини или при светлости од ватре.

Стари Иберци у Шпанији, по кратком опису Страбонову, играли су једну ратну игру: подскакујући и приседавајући као кад би хтели чучнути. Према овоме мени изгледа да су они играли слично Кучима. А поред тога играли су Иберци у Бастетанији и обично, као српско коло, при којој су игри и људи и жене хватали се помешано за руке. Ова игра за руке била је извесно обична весела игра на супрот озбиљној, ратној, мушкој игри.

По Ксенофонову опису још се чистије види ратничка игра код Трачана него сад што је код Црногораца. Устадоше Трачани и по звуцима свирке поиграше оружани, скакаху лако и високо, употребљујући оружје. На послетку, свима се учини, да један играч удари другог играча, који одмах притворно паде, а победилац допаде те му оружје одузе, и наиђе опевајући трачког кнеза Ситалка. Други Трачани у томе изнесоше онога привидно убијеног, којему, разуме се, не беше ништа.

По истом писцу код Мижана су играла двојица, по изгледу као да ће мегдан да поделе. Ми смо видели да и Црногорски Кучи по пар играју.

[1]) Гувно је у Црној Гори стално. Тле је равно, поплочено и ограђено коломатом (каменим зидом).

Тако исто је подражавање ратне игре и позната старо-тесалска игра *καρπαία*, у којој се огледала тешкоћа и борба мирног земљорадничког света са околном хајдучијом. Па и чувена шпартанска игра *πυρρίχη* своди се такође на то, да је ратна мимична игра, у којој се, тобоже, задају и парирају ударци.

Од свечаних игара занимљиво је трчање халке у Сињу. Неколико момака обучених у народне хаљине (чакшире око растрпжи везене златом), јечерма с иликама или токама, преко ње црвен појас, а по њој долама (плаветна или од друге какве боје) са сребреним пуцима и шемшетима и остраг са шеритима и китама, на глави у врху шири калпак од видре или какве друге фине коже с белом перјаницом, и са окованом у сребро сабљом уседну на добре, и што је могуће лепше накићене коње, на којима спријед и кубуре висе, па носећи сваки копље у десној руци скупе се на месту одакле ће трчати халку, па ставувши све по два и два у ред отиду по свога старешину, који се зове Maestro di campo: кад се овако пође напред, иду халкарски момци, за њима један пешице с округлим штитом на прсима, а поред њега са сваке стране по један носећи уз прси у руци буздован, а за овима се води накићен и с кубурама и сабљом наоружан коњ. Старешина узјахавши на коња, намести се са својим ађутантима, који поред њега јашу с голим сабљама у рукама, и у ономе истоме реду као што су дошли одведе халкаре на биљегу, одакле они један по један трчећи на коњу погађају копљем у халку. Још су Вуку причали да је ова игра онде постала 1717. године, пошто су Турци разбијени и одавде истерани.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Погибија Јуса Мучина Крњића.

(Народна пјесма).

На хиљаду и осам стотина,
Седамдесет четврте године,
Диван чини Крњић Јусуф-ага,
У бијелој варош Подгорици,
На диван је скупио главаре,
Све спахије турске и сердаре,
Од бијеле варош Подгорице,
И њезине околине љуте.
На дивану збора отворише,
А највише зборе за јунаштво.
Док подоцкан Крњић Јусуф-ага,
Он Турцима поче говорити:
„О, главари, моја браћо драга,
Послушајте што ћу говорити,
Ево има пет стотина љета,
Од кад Турци Балкан освојише,
Не би тога ни од тог времена,
Кој' Турцима на путу стајаше,
С голом сабљом, да Турчину смета.
А за друго, што ћу говорити
Ми сви знамо, што Мурат учини,
Од Лазара, српског господара,
Кад му узе царство Немањића
И погуби свакојег племића,
Одузе му царство и државу;
Срби под нам' постадоше раја,
Која нам је до сад робовала,
А сад има неколко времена,
Поче нам се побуњиват раја,
Одметат се Срби од Турака,
Па, сад браћо, да ви јаде кажем:
Одметну се Дрекаловић Марко,
С крај Медуна, с крај нашега града,
Он побјеже на поље Цетиње,
Код Николе Петровића књаза,
Који га је добро дочекао;
Ставио га за војводу свога.
Марко мало сједи на Цетиње,
Већ станује у Братоножиће,
Јест на Дугу, код воде Мораче,
Те окупља своју браћу милу,
Од свих Куча, од Дрекаловића,
Те им даје свијетлог оружја,
Да сијеку од Турака главе,
То се браћо поднијет' не може:
Но је л' була родила Турчина,
Ил' сестрица брата поднивила,
Мушкијем га пасом опасала,
И јуначким гласом одазвала,
Кој' ће Марку откинути главу,
Било силом, било пријеваром,
Добрим ћу га даровати даром:
Бијелу му кулу направити,
На главицу, насред Подгорице,
Доста му је подасути благом;
Још одвише три добра читлука,
Насред Зете, насред земље равне,
Да живује и да господује".
Када Турци ријеч саслушаше,
Сви преда се очи оборише,
Па за дуго ништа не зборише;
Док припозно Туре проговори,
Добар Турчин, Бећо Дековићу:
„Јусуф-аго, Подгорици главо,
За нас добро велико би било
Погубити Миљанова Марка:
Није њега лако изгубити,
Јер кад сједи на поље Цетиње,
Сједи Марко уз кољено књазу,
А код њега мрки Црногорци.
А кад сједи у Братоножиће,

Код њега је чета одабрана,
Од јунака, од Братоножића,
Што су наши главњи одметници
И ускоци из Дрекаловића,
Који к Марку тамо пребјежују,
Но без врага неј' погубит' Марка,
Јер ка̂ да га добро не познајеш,
Он је створен од црнога врага,
Који ће нам очи извадити.
Но се прођи Марка и ђавола,
Нека шета, куда њему драго.
Марко не спи ни дању ни ноћу,
Но све ради на нашу несрећу,
Он нам буни пусту Арбанију."
То зборише, па се разиђоше,
Ал' р'јеч није свилена марама,
Да с' увије, па у њедра скрије,
Но је ријеч поскитница стара,
Која пође од уста до уста,
Докле дође на поље Цетиње,
И то чуо Дрекаловић Марко,
Таман бјеше уз кољено књазу,
А кад чуо Дрекаловић Марко,
Да је Јусо истурио благо
Ко ће њему откинути главу,
Тад се јунак гро'отом насмијао,
Ал' не хоће казат' господару,
Већ срдито на ноге скочио,
Па се шета пољем цетињскијем,
Без иједног друга и војводе;
Прошета се тамо и овамо:
Мисли што ће с Јусом учињети,
Како ће се с Јусом придесити.
Прошета се три-четири пута,
Па се врати до конака свога,
Аранаута свога појахао,
Па га догна до књажева двора
И он виче из грла бијела:
„Збогом остај мили господару,
Јер ја пођох у Братоножиће".
Па узјаха арнаута свога,
Ошину га плетеном канџијом,
Ишћера га брзо на Гредицу,
Пође Марко преко Горе Црне,
Докле дође на Кокоте равне,
Ту је свога коња одјахао,
Па ушао у винску механу,
Те он сједе и напи се вина.
Од пута се мало одморио,
Па на хитре ноге устануо,
Арнаута свога појахао
Па окрену равним Лешкопољем.
Сад да видиш Дрекаловић Марка,
Он не хоће моста да потражи?
Него сврати одмах на Морачу,
Лађу није мога' потрефити,
Но у воду коња наћерао,
Па преброди на свог арнаута,
Ишћера га на дну Подгорице,
Па кад био ситнијем сокаком,
Он узмучи б'јесна арнаута,
Поче му се коњиц пропињати,
А Марко га добро наљутио,
Он је љутит, а коњ му помаман,
Па љутити шиба помамнога,
Стаде звека посред Подгорице,
Скаче зекан, ка' да је помаман,
Марко гледа с десна на лијево,
Да га не би зрно ударило;
Зекан скаче, Турцима се плаче,
Испод њега скачу коматине,
Од ситнога сокачког камена.
Те рањују Турке по дућана.
Турци трпе, ништа не говоре
Него мисле да ће бити горе!
Докле Марко на главицу дође
Пред дворове Крњић Јусуф-аге
Тад пода-се коња уставио,
Виче Марко из грла бијела:
„Јеси л' дома, Крњић Јусуф-аго?
Ну изиди пред бијелу кулу,
Е, имамо мало говорити",

(Свршиће се.)

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Сима Роксандић, Вајар. Роксандић се разликује од досадашњих наших скулптора по томе што има више талента него други, затим по томе, што има више темперамента, а нарочито по својој отменој тежњи да тражи тешкоће, што крупније техничке предмете и што компликованије анатомске проблеме. Зато је он једини у нас који даје не само портрете лица него и портрете тијела, и да вајa голо. Не рачунам Убавкићову Фавориту, оно саблажњиво дјело без сваке умјетности и без сваке интелигенције. Иначе је наша скулптура обучена у реденготе, доламе, зимске капуте и ћуркове. Роксандић је већ својим Робом, једним триумфалним ђачким почетком наговјештавао већ доцнијег савјесног техничара и пјесника напора, пјесника снаге, какав је он већ данас. Његова Борба, која је дошла послије пуних десет година чамо и бесплодности, учинила је тај прелаз наше скулптуре из египћанске укочености у јонску поезију голог тијела.

Десет година између Роба и Борбе, провео је Роксандић у српској паланци, гдје се његов велики и отмјени таленат унижавао учењем дјеце како се праве троугоници и кругови, и унижавао још више: давањем неких вајарских ствари у које не мећући никаквих амбиција, није метнуо никаквог талента. Требало је да се једног дана отме од нас, од средине

којој је десет безмјерних година плаћао свој порез у тијелу и духу, да само на неколико мјесеци оде у Италију, и да удави своју чамотињу као у Борби његов рибар своју змијурину, па да нам сто дадне једно дјело велике инспирације и умјетничког поштења. Борба је дјело и по смјелости своје замисли и својој мајсторској фактури нешто што показује у овом младом умјетнику, од непуних тридесет и пет година, будућег маестра. Борба која представља рибара, који, сједећи на стијени дави својим бронзаним песницама огромну змијурину има детаља који изненађују храброшћу и напоном замисли. Грудни кош је овдје читав проблем; рибарева су леђа згрчена као у каквог монструозног инсекта или какве грдне морске корњаче, затим појединости у мускулатури рука у којима је сабијена цијела снага тога рвача са змијурином, све то очарава не само професора анатомије, него и вас и мене, свакога на свој начин и свакога из свог разлога, извјесно, али све уједно по таленту, великом и лијепом, који је прошао преко ове бронзе. Очи човјекове имају овдје поглед више змијски него у саме змије с којом се рве. Лице на коме се види сва поузданост и презрење јачега, нашло је на тај начин у очима сву своју свирјепу рјечитост и сву крволочност човјека-змије. Рибарска мрежа између нога па до иза десног кука и низа стијену за њим, има ту срећну замисао (можда случајно) да нам она продужи пејсаж, дадне илузију мора за том стијеном, каквог тамног, нервозног, циничног мора у тренутку тог огорченог двобоја. Још када се намјести та Борба у скверу на Теразијама, зашто је бронзани примјерак откупљен за водоскок — а Борба је водоскок — и када високи и кипећи млаз воде прсне из чељусти змијине, сипајући по цијелој бронзи, та ће скулптура бити необично пуна покрета и напор ових хрвача добиће шума, хуке; грцање побијеђене змије у смртоносним, гвозденим песницама постаће овдје не само видљиво него и чујно. У нашем тихом граду, гдје изгледа да не иду сатови, нити теку чесме, овај ће умјетнички угао на Теразијама представљати страст, снагу и неке радосне и бунтовне жеље за животом, какве ми имамо тако мало.

Можда има мана у листовима на ногама и у прстима рвачевих ногу. Ја то помињем бојажљиво и од ока, јер то треба да провјери анатом или когод ко буде узео на себе такав посао. Поред онако мученичког напора леђа, забреклог врата, рамена, од којих је једно дошло у подгрлац, и напона у грудном кошу, који је утонуо дајући сву своју силину мишицама, у тој дакле општој конвулзији, чини ми се да ноге рибареве остају нешто одвећ мирне и пасивне. Тврди и велики нокти прехисторијског човјека не виде се овдје употребљени од потомка у оваквој правој прехисторијској утакмици звјерства. Да је лијева нога нарочито више грчевита, чини ми се да би поглед на цијелом тијелу имао исту импресију напора продужену до потоњег мишића. Вјероватно да скулптор налази томе разлога у проблему рука, гдје је отишла сва снага; вама и мени учиниће се извјесно да је ту нека непотпуност ако се будемо каприцирали да поред толиких крупних ствари застајемо овдје на ситницама и да ципидлачимо. Можда и израз око уста, израз мира, и поуздања побједиочевог, рјешавају можда и то питање једног детаља на самој периферији тијела. — Добро је, међутим, учињено што је стијена набачена без сваког детаљисања, јер би иначе пажња била расијана и одлазила са главне ствари. Исто тако поглед на стату-у из оближње собе која је пред рвачем, тај поглед који обухвата Борбу цијелу и добро освијетљену, доказује тако исто да је добро што је тијело змијино остало само у оној размјери и на оном простору Иначе би статуа губила од те своје сензације да се све врши у ваздуху.

Све то показује колико у Роксандићу има много сигурног инстикта и умјетничке интелигенције, а оне двије собе у музеуму које припадају овоме скулптору, дају нам утисак богаства и луксуза ове убоге куће са својим болничким вртом и својим унутрашњим изгледом дома пропалих и изумрлих.

Имамо данас млађу приповијетку, млађу поезију, млађу критику, изгледа да смо на путу да имаднемо и цијелу млађу скулптуру и млађе сликарство. Што ме у овом случају пред Роксандићевом Борбом највише интересирало, то је та младост, ти млађи сликари и млађи скулптори којих још нема, оно што је још неизвајано, ненсцртано и ненаписано, шум оних који се не виде, али чији се кораци већ чују и чија се душа тако слатко наслућује свугдје око нас.

„Политика“. **Ј. Дучић.**

Реч две на критику дра Ј. Дедијера о „Општој Географији“ М. Недељковића.

(Свршетак).

Даље стоји код мене у тексту: „Човек је — каже се — створен у рају, т. ј. у неком топлом, богатом и благословеном крају наше земље, где се сама природа бринула о њему те му давала обилно свега“ и. т. д. Ви сте г. докторе навлаш испустили оно: каже се, да би ме приказали као неког конзервативног мрачњака и ја вас питам је ли то лепо и поштено? Али да, ја сам радио географију — као што ви кажете — под контролом црквене власти, те сам морао унети нешто катихизиса у географију! И чисто видим слику: ја пишем одељак о човеку, а надамном се наднели неки калуђери из Саборског Одбора па се надвирују, да виде, шта ћу казати о Адаму и Еви! Докторе, доктаре, тим начином нећете стећи себи ни гласа ни славе!

У истој намери, да ме начини смешним, вели г. доктор даље: „Пошто је изнео поделу раса, прича он о разним језицима, људским заједницама, о вери, густоћи људских насеља и на крају од једном почне говорити о глобусу и мапи. Дакле у један одељак стрпан је и човек и глобус и карте!“ Г. доктор говори опет неистину. На стр. 95. увериће се сваки, ко погледа у књигу да је засебан одељак „О глобусу и географским картама“ са натписом од слова као палац крупним. Ипак их г. доктор није запазио. Зна се за што. Из ког пак разлога сам ја метнуо тај одељак на крају, рекао сам мало пре.

Исти је тај случај и са овом замерком. Г. доктор вели: „Често под један наслов писац стрпа два потпуно различна појма. Н. пр. На страни 37. наслов је другом чланку „О ва душном притиску“ а већа половина говори о „топлоти ваздуха“. И то није истина. Нека се погледа у књигу и видеће се, да има засебан наслов, и то још курзивом „топлота ваздуха“, а такав наслов је и требао курзивом доћи и код притиска ваздушног, јер читаво поглавље носи главни наслов „О ваздуху“, и тај се мора крупније штампати. Очигледно извртање г. доктора доказује и ово: Он тврди: „Потпуно је нетачна тврдња, да све низине испод 200 м. имају „свугде једнаке животиње и биље“. Оно „свугде“ није курзивом у књизи, а то

чини разлику у смислу, ако се реч „свугде“ дода групи речи курзивом штампаних. Но г. доктор хоће да силом направи несмисао, као да ја хоћу да кажем, да н. пр. Арктичка Низина има исту фауну и флору рецимо као и низина реке Ориноко. Оно „свугде“ значи, где год их има, ма где биле а не „свугде исте биљке“ т. ј. свугде једнакс. (Види стр. 13.) Не могу се никако сложити са г. доктором: „да вода у ваздушастом и чврстом стању спада под климатологију а не у физикалну географију“, јер је то проста несмисао. Водене паре има испод коре земаљске где производи вулканске појаве. Ergo треба онда вулканизам због водене паре метнути такођер у климатологију, што и г. доктор, да је промислио, не би могао захтевати.

Г. доктор не зна за долине, које су постале набирањем и смежуравањем земљине коре. Признаје да су настала на тај начин узвишења (тектонске планине), а не признаје удубљења између тих узвишења, што су такођер том приликом постала. То је заиста чудновата логика! Исто тако не усвајам захтев г. доктора, „да се као полазна тачка ветровима узму максима и минима ваздушног притиска. Основни је узрок ваздушним струјама у првом реду неједнако загревање ваздуха у разним крајевима. Код пасата нико не говори, тумачећи их, о ваздушном притиску, него о неједнаком загревању.

Ни за ону замерку г. доктора не налазим да је оправдана, да се подела земље по појасевима топлоте требала метнути у климатологију. Појасеви граниче паралелама, па док ученици немају појма шта су паралеле, може ли им се говорити о границама појасева? Оставимо дакле и појасеве на свом месту.

Г. доктор захтева даље, да код питања о унутрашњости земљиној набројим све хипотезе и наведем њихове добре и рђаве стране. Из овог се види да г. доктор не зна како се пишу уџбеници. У колико би свезака морала изаћи географија, да се унесе у њу историјат свију тих силних нерешених питања, шта мислите! И какав би то био уџбеник! Њега би ученик морао на колицима вући на час! Ја сам унео оно мишљење које није оборено, а које ми се најболье свиди, и то држим да је сасвим оправдано, а налазим на њега и код Seidlitza и Gute-а и Wagner-а и свију осталих географа, до душе поред других али као највероватније.

Не могу да примим ни то мишљење г. доктора: „да поглавље о магнетизму и електрицитету земљином спада у математску, а не у физикалну географију;“ а био бих врло љубопитљив, да г. доктор растумачи и мени и свима, који се географијом баве, шта њега наваћа, да природне појаве, потекле од неке природне особине земљине не спадају у физикалну географију него у математску?! Дела г. докторе не жалите труда, него с разлогом на среду!

Као особити доказ моје несавесности и аљкавости наваћа г. доктор ово: „По г. Н. живе у Босни ове народности: Срби (44 %), Хрвати (20 %), Турци (!) (35%) и нешто Немаца (!) и Жидова“. Ја не знам у чему је ту несавесност и молим га да ме обавести.

Толико на крупније замерке. Неке, а врло их мало има, усвајам врло радо, као н. пр. омашку о Љуботену, на коју ме је завео баш један уџбеник из Србије, тако ону што сам пропустио о карсним појавама да говорим, о тачнијој дефиницији фјорова, о генези језера, о ували, неке допуне у терминологији, и на два три места увукле се погрешке, да сам при приказивању појединих земаља задржао принцип политичке целине као основицу, а нисам узео природну целину, и још неке мање. Неке сам друге погрешке опазио и сам, тако н. пр. рецимо, да нисам оделио засебно реке афричке, које утичу у Атлантски Океан, те изгледа да и оне утичу у Инђијски Океан, на неке несређености код орографије Сев. Америке и т. д. Биће их дакако више, но што сам сâм кадар запазити. Г. доктор вели, да их имаде маса. Лепо! Ако их толико имаде, он је требао хладно и без инзулта редом навести, то би показало његову добру намеру, да се књига, која је потребна, поправи, те да се српској омладини поправљена даде у руке, да имаде што више користи од ње. Али он неће да их наброји, јер „простор листа не допушта“, а овамо простор листа допушта, да се читав низ, које неоправданих, које неистинитих замерака изнесе, које бацају (сад да се ја послужим речима свог критичара) често пута чудну светлост, колико на озбиљност и савесност критичареву, толико и на његову претежну велеученост, на коју нас је г. доктор одмах у почетку приказа „скромно“ упозорио.

Од тог јаловог посла нема нико, као што видите г. докторе користи, ни ви, ни ја, ни књига сама. Ако хоћете да пак користите и свом угледу и мени као писцу и књизи, не сматрајте, да је књига написана за то, да вама даде прилике, да истакнете своју тобожњу надмоћ у спреми над средњошколским наставницима, него да је написана за то, да олакша учењу и просвети српске омладине. Онда ће вам бити дужност, да ме у том послу озбиљно помогнете и онда ћу вам казати искрено: хвала.

Овако вам пак: нехвала.

Карловци. **М. Недељковић.**

Књижевне и културне биљешке.

Трећи конгрес југо-словенских књижевника и новинара. Приликом прославе четрдесетогодишњице од рођења првог словенског књижевника Приможа Трубара, одржаће се 8. и 9. септембра по новом кал. у Љубљани трећи југословенски конгрес југословенских књижевника и новинара, а послије тога конгрес свих словенских новинара.

Забавник Књижевне Задруге. Српска Књижевна Задруга покренула је поново Забавник. Прва књига, која је већ изишла, јесу Приповетке III, у којој су ови преводи: 1. Иван Цанкар, Из предграђа, са словеначког — Урош Г. Џонић. 2. Петко Тодоров, Кућа с бугарског — Јер. Живановић. . J. Караџал, Између два савета, с румунског — Димитрије Наумовић. 4. Антон Чехов, Црни монах, с руског д-р Јован Максимовић. 5. Клеменс Јуноша, Крпа, с пољског — Милорад Јанковић. 6. Јулије Зејер, Инултус, с чешког — Зорка Ховоркова. 7. Лудвик Анценгрубер, Кец треф, с немачког — Лепосава Бошковићева. 8. Август Стриндберг, Јесен, с немачког превода пишчевог — Хенрик Лилер. 9. Рудјард Киплинг, Зодијакова деца, с енглеског — Драгомир М. Јанковић. 10. Проспер Мериме, Партија триктрака, с француског — Боривоје J. Поповић. 11. Евсевије Бласко, Двобој, са шпанског — Светолик Поповић. 12. Габриеле д' Анунцио, Крај мртваца, с талијанског — Миодраг Ристић. 13. Ушаке Заде Халид Зија бег, Алијина кола, с турског — Богдан Раденковић. 14. Ференц Херцег, Витез од струне, с мађарског д-р Мита Лукић. Књига ова има $15^1/_2$ штампаних табака, у лепим платненим корицама, и стаје за задругаре свих врста само 1·50 дин. односно круна, за незадругаре 2·50 дин. односно круна.

Конгрес Земљорадничких Задруга. Једанаести конгрес Српских Земљорадничких Задруга у Српској Војводини одржаће

се у Бјеловару у Хрватској 12. и 13. августа. Тако јавља Савез Земљорадничких Задруга, у коме досад има 265 задруга. А кад ли ће код нас власти допустити оснивање оваких задруга, које су нам потребније од свега другог?

Свесловенски конгрес у Прагу. У варошкој кући у Прагу отворен је скоро свесловенски конгрес. Били су присутни Чеси, Пољаци, Русини, Словенци, Руси, Срби, Хрвати и Бугари. Од Срба били су изасланн Гершић, Павловић, Вуловић, Марковић, Баљак, Којић и Кумануди. Конгрес је отворио прашки предсједник општине Грош и изјавио наду, да ће се временом постићи јединство, сила и моћ словенских народа. Још су говорили Крамарж, Гершић, Красовски, Маклаков, Бопчев, Тресић, Хрибар и др. Конгрес је донио неколико важних закључака, међу њима и оснивање Свесловенске Банке у Прагу. Ово је све припрема за велики словенски конгрес у Петрограду до године.

Нове књиге и листови.

Песмице Тихомира Б. Ђорђевића. Београд, штампа Чеде Стефановића 1906. Ово је мала књижица са 11 врло слабих пјесмица трговца у Лазаревцу, који ће више користи учинити роду своме трговином, него појезијом.

Библиотека Малог Позоришта. Свеска I.—X. Књига 1. Садржај: Сеоба Срба, Пепељуга, Немања, Рођење Христово, Живе лутке, Говори истину, Растко Немањић, Нови учитељ, Јосиф. Издање књижаре Рајковића и Ћуковића у Београду 1908. Цијена 1·68 К.

Српска народна женска учитељска школа и вјежбаоница у Карловцу. Извјештај за школску годину 1907./8. Година XXXIII. Књига IX. Саставио Милан Манојловић, управитељ. Загреб, штампано у српској штампарији 1908. Напријед је врло лијеп путописни чланак „Пут у Биоград и Дунавом до Радујевца", од професора Ст. Јелаче. У школи бијаше 8 професора и 42 ученице, од којих бијаше из Босне и Херцеговине 18 и све најбољи ђаци. Учитељски испит положише 18 ученица, од којих су 8 с ових страна и 4 одличне. Штета што се овај завод постепено укида, то је штета за наше кћери, које су осуђене, да походе учитељску школу у римокатоличким клостерима, пошто неће ни влада ни вел. савјет да подижу женску учитељску школу у Сарајеву.

Први дјечији цвркути. Пјесме са сликама. Написао Дим. Глигорић-Сокољанин. Београд, издање књижаре Рајковића и Ћуковића. Цијена 50 пара или потура.

Ризница, велики забавник за школску омладину. Написали Пера Б. Јовановић, у Чукарици и Милорад М. Петровић, учитељ у Младеновцу. Издање књижаре Рајковића и Ћуковића у Београду. И ово је врло лијепа књига за старије разреде основне школе. Згодна је и за испитске дарове. Цијена 1·5 динар, у фином повезу 2 дин.

Народна предавања у Русији написао Павле J. Мајзнер. Издање руског клуба. Београд, штампано у државној штампарији краљевине Србије, 1908. Цијена пола динара или 50 хелера.

Неколико завода и установа за народно васпитање, описи и биљешке Павла J. Мајзнера. Београд, штампано у државној штампарији краљевине Србије 1908. Цијена динар и по или круна и по.

Na šumskom izvoru, valčik. Složio i za tambure udesio Dragutin Hruza. Tisak i naklada kajdotiskare J. Stjepušina Sisak. Cijena 2·40 K.

Ослобођење, лист независних Срба социјалдемократа у Угарској. Излази у В. Бечкереку 1. и 15. сваког мјесеца. За уредништво одговара Душан Попов. Цијена му је за А. Угарску на годину 3·20 К, на по године 1·60, на четврт 80 х, за иностранство 4.60 К.

Царински Гласник, орган удружења царинских чиновника. Часопис за царинску струку. Излази сваког мјесеца, цијена за Србију на годину 15 дин. на пола год. 8. на четврт 4 дин. Сваки број за себе 1·50 дин. за иностранство на годину 20 дин: Уредник: Јован Лончарић, цариник беогр. царинарнице на Сави. Редакциони одбор: Миливоје М. Савић, Михаило Јовановић, Васа Димитријевић и Радомир Клајић.

О орезивању зрелих ластара на калемљеним лозама, са 33 слике у тексту. Написао Вел. Н. Стојковић. Цијена динар или круна.

Споменици Старе Јагодине. Написао Емило J. Цветић, професор. Јагодина 1908. Штампарија Ђорђевића и Гилића.

Дом за ученице средњих школа у Београду и Приватна нижа женска гимназија К. П. Вајићке. Извештај за 1905.-1908. годину. Књига I. Година 1-3. Издање дома Београд. штампа Павле Ранковић 1908. Овај дом са учитељском школом, гимназијом и школом за васпитање домаћица може се препоручити и Србима у Босни и Херцеговини.

Књиге Народних Новина 4. Земљорадничка задруга у селу Радичеву. Проста прича из живота нашега народа. Испричао Ж. О. Дачић. Из „Народних Новина". Београд, издање уредништва „Народних Новина". Цијена 20 пара дин.

Ж. О. Дачић: Наше Земљорадничке задруге и рад на народном просвећивању. Предавање на дванаестом конгресу Српских Земљорадничких Задруга. Издање Уредништва „Народних Новина" у Београду. — Београд, штампано у штампарији Д. Димитријевића 1908.

Читула.

Војвода Илија Билбија. На Грахову је преминуо 6. јуна стари ратник, прото и војвода у босанско-херцеговачком устанку Илија Билбија. Покојник је поживио 73 године, па ипак му судбина не даде да доживи успјех толико проливене српске крви. Бог да га прости и помилује!

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 21. САРАЈЕВО, 30. јула 1908. Год. XXIII.

Артур Шопенхауер:

О писцима.

Постоје двије врсте писаца: они који пишу ради саме ствари, и они који пишу ради писања. Први су имали мисли или искуства која им се чине вриједна да их саопће; другима је потребан новац и пишу за то, за новац. Они мисле ради писања. Они се познају по томе, што своје мисли распредају што је могуће дуже, они изводе полуистините мисли, склоне паду, усиљене и колебљиве, они воле сумрак, да би изгледали оно што нијесу, и отуд њиховом писању недостаје одређености и потпуне јасноће. Може се, тако, одмах примијетити да они пишу да би испунили папир; а чим се то примијети књигу треба одбацити јер је вријеме племенито. Кад пише да би испунио папир, аутор, у основи, обмањује читаоца, јер је његов захтјев да пише када му има шта саопћити. Нешто вриједно може написати само онај ко пише само и једино ради саме ствари. Какво би то неоцјењиво благо било, кад би у свим областима једне литературе постојао само мали број књига, али вриједних! А дотле се никад не може доћи докле треба хонорар зарађивати. Јер то је, као да на новцу лежи извјесно проклество: сваки писац постаје рђав чим пише ма из каквога добитка.

Може се рећи да има и три врсте аутора. Прво су они који пишу а не мисле. Они пишу по памћењу, ремининисценцији, или непосредно из књига. Та је класа најмногобројнија. Друго, има их који мисле за вријеме писања. Они мисле да би писали. Таки су чести. Треће су они који су мислили прије него што су приступили писању. Они пишу само што су мислили. Ти су ријетки.

Међу малим бројем писаца који мисле озбиљно, стварно и унапријед, опет се налази страхотно мали број оних који мисле о самим стварима. Остали мисле о књигама, о ономе што су други казали. А то јер им је потребно мислити, ради ближег и јачег подстрека од туђих, датих мисли. Те мисли постају њихова најближа тема, и отуд они увијек остају под њиховим утјецајем, те никад не долазе до своје личне оригиналности. Они први, међутим, потакнути су да мисле о самим стварима, и њихово је мишљење, отуда, и управљено непосредно на ствари. Само се међу њима могу наћи они који постају и остају бесмртни.

Читати је вриједно само онога који при писању узима грађу непосредно из своје рођене главе. Књиготворци, писци компендија, обични историчари и многи други узимају грађу непосредно из књига: из ових прелази у прсте, а да у глави не доживи ни прелаз ни прећутну ограду. Отуда њихово брбљање често има тако неодређени смисао, да узалуд лупамо главу да проникнемо оно што су они, на концу конца, смислили. Они, управо, ништа и не мисле. Књига из које они преписују, покаткад је од ријечи до ријечи схваћена тако исто, и, по томе, са овом врстом писања исто је, што и са траговима од отисака гипса, при чему, најзад, пралик почиње садржавати једва примјетљиве црте каквог лица. Зато компилаторе треба читати што је могуће мање. Јер их је тешко отклонити сасвим; шта више и компендијуми спадају у компилације, пошто они знање, стечено у току многих стољећа, стањају у тијесан простор.

Превео Д. М.

Мита Димитријевић, Београд:

Док су гореле воштане свеће.

(Свршетак.)

У један мах зачу се лупа у врата.

Ух... ух... Ала дува!... Слушајте само како се тресу врата — рече један сељак.

— Мораћемо остати овде сву ноћ — наставља други — ко сме по овој ветрини на поље.

— Спавајте овде — прекиде га покојников син, оде у побочну собу и поче из постеље извлачити губере и поњаве.

Ветар непрестано дува, а врата се све јаче тресу. Најзад зачу се људски глас:

— Ej отварајте.... хоћете ли отворити....

— Лупа неко, чујете ли. Ко ће то бити по овом опаком времену? — рече један сељак и диже се да отвори врата.

На врата се појави погурен, мали старац, сав сед, сав покривен снегом. Пође и поче да се поводи.

Сељаци га погледаше и као у чуду запиташе:

Откуд ти, чича Авраме?

Старац скиде фес с главе, стаде на праг и загледа се широко, блесасто: — Ето... ја дошао... рече, уђе у собу и једва доспе до мртваца, прекрсти се, поведе се напред, и дочека се обема рукама на сто, на коме је био положен мртвачки сандук.

Дадоше му троножну столицу. Он седе, дрхтао је и климао главом, а сељаци су му тресли снег са одела. Чича Аврам загледа се у свеће које су гореле пламтећи и димећи се. Поче тешко да говори:

— Умро... умро... ућута се, диже се потом, и пође ка оном столу на коме су гореле свеће.

— Ала лепо горе сваће... понови неколико пута ову реченицу, сав обасјан неким задовољством и светлошћу са воштаних свећа.

Сељаци су стајали око њега, и вукли га да седне. Чича Аврам љутито се на њих обрецну:

— Оставите ви мене... — ућута се и поче тражити неког по соби: Где је Јелисије... Свеће... хе... Ама где је Јелисије, — викну још јаче — да се загрлимо... и опростимо. Сељаци шапуташе: пијан... пијан...

И заиста, чича Аврам је целог дана пио. У јутру је био дошао у кафану да попије кафу, седео, пушио и разговарао. Кад Јелисије заустави пред кафаном саоне са својим мртвим оцем, чича Аврам изиђе на механска врата и кад чу шта се десило са Стеваном, поче прво полако, а после у сав глас викати:

— Ако... ако... Рђа је то била... рђа... Казнио га Бог... Бог... знао сам ја да га неће проћи божја казна...

Свет је ћутао и саоне су одмицале. Чича Аврам пође за њима и поче викати из далека:

— Видите, како Бог хоће да казни.... Рђа је то... рђа... Пропиштало је од њега много нас... Пропиштало... И ти бре Стојане, и ти бре Павле, где су вам ваше њиве... ваши воћњаци... ваша стока... И стока... Оте нам и продаде све... арамија... проклета му душа... Ала лепо горе свеће!...

Сељаци су само ћутали. Чича Аврам стао и виче:

— Што идете за њим... еј чујете... пљуните и оставите рђу...

Покојников син задрхта, зграби секиру и пође бесан на чича Аврама. Сељаци га једва задржаше. Чича Аврам стао, гледа и виче:

— Пас.

— Пас је цркао, пас, а не човек. Пас...

Вратио се после у кафану и цео дан пио је ракију, чокањ за чокањем, играо, певао и викао.

Пред ноћ као да се утишала црна радост. У човеку, веле, побеђује увек добар анђео. И тај добар анђео водио га и по ветру и по снегу да се опрости с мртвим Стеваном.

Чича Аврам је био сав блажен, добродушно, пријатно блажен. Воштане свеће, које су гореле широким пламеновима, светлиле су у његовој бледој свести.

— Ала лепо горе свеће... — Непрестано говори — просто милина... лепо... да га човек легне и да умре...

Чича Аврам се сети Јелисија и поче опет да виче:

— Где је Јелисије... ама где је Јелисије? Зовите га.... свећу једну да ми да.... хоћу да се прекрстим и овде да је упалим...

Кад се отворише врата, показа се покојников син, спази чича Аврама, и збаци на под губере које је држао на рамену. Сав задрхта, широко отвори очи и викну из све снаге:

— На поље!... на поље! — дохвати старца преко среде, изнесе га из собе, отвори врата и баци га на снег и ветар.

Сељаци ни речи не рекоше. Покојников син био је блед и дрхтао је. Узе поњаве и поче простирати по соби. Воштане су свеће мирно гореле и трепериле.

*

Чича Аврам диже се из снега и поче посртати. Ветар га је заносио лево и десно, сипао му снег у лице, у врат, фијуче и врти се око њега у ковитлац. Старац се клиза, пада уз пут, диже се, и снага га издаје. Мало даље с обе стране пута поредани, један уз други, високи јаблани, покривени снегом. Чича Аврам упути се њима и онда ће путем право својој кући. Али бели јаблани, чини му се, одмичу некамо. А ветар фијуче око њега, заспе га снегом, и притисну по грбини. Једва корача, пође и падне. Осећа да ће пасти и одмах заспати у снегу и на ветру. Отима се, једва миче главом, пао у снег, упире се и дише јако, и греје га врели дах око ноздрва. И онда као да усну: бели се снег свуд унаоколо, а око њега горе много, много воштаних свећа. Наједанпут зафијука ветар, завихори снег око свећа, и оне се погасише све у један мах. Из даљине зачу се хуктање: у бесном трку вуку огромна црна кола десет белих коња, пропињу се, разбацују снег и вриште. Хуктање све ближе, ближе, коњи наиђоше на њега, прегазише га и тешки, залеђени точкови прођоше му преко хртењаче, а глава му се зари у снег. Одмичући кола у трку, зачу се са њих Стеванов глас, громогласан смех разлеже се по снежном пољу. Чича Жарко подиже главу и виде на сред кола Стевана свега у крви, десном руком држи десет узда, а левом, крвавом од шаке до рамена, витла великим бичем, а глава му се клима на крвавом врату. И тако га нестаде, далеко, путем између белих топола. После се све умири. Снег је престао да пада.

Добри анђео оставио је у снегу мртва чича Аврама.

С. Д. Петровић, Биоград.

Два сна.

Издахнуо сам на твоме мекоме крилу, сред њежних топлих загрљаја, под твојим слатким пољупцима. — —

Али ти нијеси знала да сам умро, већ си мислила да безбрижно спавам. Гледала си ме са пуно ружичастих мисли, како се у сну благо смијешим, па си се и сама осмјехивала као младо, љупко прољеће.

А када су твоју собу испуниле многе забрађене жене и многи људи, које нијеси никада видјела нити познавала, чудила си се јако зашто теби у дом долазе, кад их нијеси звала. Они те нијесу здравили, нијесу ни ријеч с тобом прозборили, већ су лагано на прстима прилазили одмах мени, и гледали ме дуго, као што си ме и ти гледала.

Нијеси се на њих освртала, почела си ме облачити у одијело од бијелих нарциса; полагано и пажљиво, да ме не би пробудила, љубила си ме и пјевушила тихо веселе, љубавне пјесмице да би што љепше спавао.

Положила си ме на постељу од саме црне кадифе, по којој су биле посуте руже, црвене као крв, мирисаве, мајске руже. Гледала си ме непрестано и дивила се своме дјелу. Сјела си крај моје постеље, мирисала руже, и метала их на моје груди, китила ми њима дугу, плаву косу, миловала блиједо лице и шапутала слатке љубавне ријечи.

Једва си чекала да се пробудим, да те ставим на крило и пољупцима заблагодарим на уживању које си ми припремила.

Али пријђоше ти неки људи, узеше те пажљиво испод руке. Говорили су ти шапатом нешто тако дуго, а ти их нијеси слушала. А када ме хтједоше дићи са цвјетног одра, ти си их посматрала чудновато. Питала си себе саму, како смију да ми прилазе и да ме

буде из дивна сна? И било ти је криво, срдите погледе управљала си њима.

Но они нијесу за то марили, узели су ме и положили у ковчег од бијелог атласа, до пола напуњен затворено-плавим цвјеталим љубичицама.

И док си ти отишла у другу собу, да нешто донесеш, они су чело моје главе запалили двије велике воштанице. Свјетлост њихова падала ми је право у очи, и ти, чим уђе у собу, приђе ми и рукама стаде заклањати лице моје....

Видјела си свештеника кудраве косе, задригла лица, како држи у руци књижицу неку позлаћених корица, чула си како чита из ње нешто, што нијеси разумијевала, и помиње покадшто моје име.

Мислила си да је скупљени свијет дошао на твоје прстеновање, и да су то моји знанци и пријатељи. Чудила си се зашто се не будим, и како се не стидим да на мене гости чекају.

Хтјела си и ти лећи поред мене, али су те незвани гости опет удаљили. Ти си онда сјела за пианино и свирала си.... како си само дивотно свирала! Хтјела си да ме свирком иза сна тргнеш и пробудиш, али ја сам и даље тврдо спавао. — — —

А када си завршила свирку, стала си испред великог огледала, које је било недалеко од тебе и покривено бијелим застирачем неким. Смакла си застирач и стала се огледати, намијештати бујну кестењаву косу и утврдила у њој још боље обје пупољале камелије, које сам ти дао ја. Узвикнула си:

— Сада сам се намјестила као што ти волиш, сада сам тако лијепа. Али што ћутиш, што ми не говориш штогод? Да се не љутиш на Омбру твоју или да није мирис цвијећа тако јак, да те је опио и занио? Хајде, устани, ходи да видиш само нешто... Ах, гле, што ли су то она дивна стаклена кола, са четири поносита коња, стала пред нашом кућом....

И отрчала си на улицу. Док си се разговарала са униформисаним кочијашем, мене су изнијели из собе, пронијели терасом и метнули у та кола, која су ти се тако допадала. Но теби нијесу дали не само у кола већ ни код кочијаша да сједнеш.

Лаганим ходом кренуо се спровод. Ишла си за колима мојим и ти. Била си веома весела. Ћаскала си са свима и топила се од милине и среће што се возим у тако скупоцјеним колима, и што толика свјетина иде за њима.

Пролазнике, који су нас сретали и застајкивањем и скидањем капа поздрављали, ти си љупко отпоздрављала и расла си од радости што ме цио свијет воли, цијени и уважава.

Послије дуге вожње прашњавим путем, донијели су ме у диван врт, бескрајно лијеп и велики. Стазе су биле тако чисте, цвијеће је било вјешто засађено. Сањиви борићи, тује и други четинари достојанствено су нас погледали. Њиме су шетали многи људи, жене, дјевојке, дјеца. Ти нијеси знала зашто се не смију.

Пред лијепом неком кућом стала су кола. Изнијели су ме из њих и унијели у њу. Скинули су стаклени поклопац са мог ковчега и онај задригли попа опет је нешто мрмљао, са још двојицом других. А ти си дотле ишла по кући и разгледала дивотне слике, које су биле поредане једна до друге. И једна ти се особито допала: она жена што држи своје чедо на рукама — и ти си узвикнула:

— Ах, како је лијепо израђена ова слика, само што не проговори!

Једна забрађена жена пришла ти је тада, узела те за руку, и шанула ти: да треба у тој кући бити, миран: не смије се смијати, нити гласно разговарати.

И опет су ме поклопили и метнули у кола, и возили још мало. За тим су ме четири непозната човјека понијела на рукама, а ти си ишла поред њих и весело скакутала.

Док су ме вјешто спуштали у вјечну кућу, стајала си крај моје ископане постеље и радознало гледала како ме све дубље спуштају. Мислила си да је све то шала и грохотом си се свему смијала.

Тада су те двије младе жене узеле за руке и повеле собом. Ти се нијеси томе противила. Пошла си са њима. Корачали сте другим крајем врта смрти и најзад сте из њега изашли.

Пред кућом си захвалила женама на друштву и позвала их да к теби сврате, но оне нијесу хтјеле јер је било доцно. Ушла си сама у кућу. Ту је било све онако као и прије поласка, само што мене није било ни оне свјетине.

Била си распјана. Хтјела си из бијелих дирки пианина ружичним врховима прстију измамити дивне акорде, али су ти руке јако дрхтале. Узела си „Моје Цвеће“ и прелиставала га, али си га убрзо оставила. Хтјела си пјевати, али глас ти је у грлу застајкивао.

Тражила си ме свуда, али ме нигдје у кући нијеси могла наћи.

И онда си пала уморна и жалосна на ону исту постељу на којој сам до скора лежао ја на самоме цвијећу. Опијена јаким мирисом нарциса заспала си брзо.

*

Сањала си да смо се већ узели, и да си због тога много срећна. Испуниле се жеље твоје — кренули смо на свадбени пут. Путовали смо много и дуго неким морем, чије обале нијесмо сагледати могли. Нашли смо се најзад под плавим небом италијским. Мирис неранџи ширио се са свих страна. Маслиново џбуње смијешило се на нас, а из смоковог лишћа и бокора неког великог шарнобојног цвијећа пјевале су нашим језиком неке непознате птице, и поздрављале нас својом добродошлицом.

Дивили смо се свему, и ти се нијеси могла одвојити од тих предјела и љепота њихових. Била си очарана њима и непрестано си клицала. — — — —

* * *

Када сам се тргао иза сна прах сребрних звијезда падао је одасвуда лагано. Благи повјетарац њијао је лисје јоргована и љубио моје зажарене образе. Изнад сјенице, у којој сам сједио, у сну је славуј пјевао и извијао заносне пјесмице.

Немарно сам устао са старе трошне клупе, на којој и сада стоји урезано име „Бјанка“ и упутио се мрачна лица у дивну, свијетлу ноћ.

Алекса Шантић, Мостар.

Звоно.

Пољем легла ноћ и тама,
У врх поља црква сама.

Само анђô, сузна лика,
Некуд гледа са звоника.

Гледа пољу, али нигђе
Плода нема нит га виђе.

Уз очева јака рала
Блиједа су дјеца пала.

Сан им љуби хладна чела; —
Мртво поље, мртва села.

Анђô гледа, сузе рони,
Па у старо звоно звони.

Пустим мраком звоно бије,
Ал' га нико чуо није.

Мирно, тихо, крви плава
Само ћути, само спава.

Анђо јеца, сузе рони, —
Мртвој дјеци звоно звони....

Алекса Шантић, Мостар.

Краљ и препелица.

Препелице, стани! Не развијај крила!
У моме би двору тако срећна била!

„Најљепши су двори с кровом од звијезда,
Моје среће нема без мојих гнијезда“.

Пазио бих на те, што бих знао боље —
Имала би хране све до миле воље!

„Просјаци су они што их други храни;
Моја храна само плод је богом дани!“

У мене је блага, све хрпе на броју!
Обасућу благом сваку пјесму твоју!

„Моја пјесма није пусто робље с лађâ,
Моја пјесма, краљу, слободно се рађа!“

Алекса Шантић, Мостар.

На извору.

О, лептири лаки, свиленога крила,
Је ли која цура синоћ овдје била?

„Виђели смо једну, с крчагом у руци,
И руже је брала овуда, по луци“.

А, гдје јој је станак? Гдје је њено село? —
Какве су јој очи, какво јој је чело?

„Очи су јој плаве, а чело кô срма.
Овдје јој је кућа код онога грма“.

Бјеше ли јој лице кô бехар на грани?
Бију ли јој ситни под грлом ђердани?

„Под грлом јој звецка звекет од ђердана;
Лице јој је бјеље но бехар са грана“.

У њедрима њеним је ли здрело воће?
Згара ли је снага па не знаде што ће?

„Под гроцем цури жарка аспа бије,
У њедрима здрију крупне дуње двије“.

Знам, лептири лаки, свиленога крила,
То је моја Јања синоћ овдје била.

Алекса Шантић, Мостар.

Село.

У сјенкама врба, купине и грма,
Малена ријека блиста се кô срма.
На обали чича са чибуком стоји
И димове вуче и говеда поји;
На домаку тамо, куда стаза иде,
Неколике ниске колибе се виде;
Пред једном, у хладу јабука и дуња,
Једна баба преде и помало куња;
Над њоме се грање разрасло и сплело; —
Село.

Попео се петô на буњишта мрка
Па крилима бије, пјева и чепрка;
У близини хукти воденица стара,
Пред њом сањив млинар с неким разговара;
Док у тихој сјенци купине и драче
Живо цврчак цврчи све јаче и јаче;
На његове танке и сребрне гласе,
За високим плотом, грокће једно прасе
И чека да с грана пане воће здрело; —
Село.

На путањи, мокрој од скорашње кише,
Пуна кола шкрипе све више и више.
Упоредо старац тромо гази путом
И волове, каткад, опомене прутом.
Прљаво дијете, — унуче му, ко ли, —
Викну га и стрча са бријега доли
И уза њ се приви весело и жудно

А старац се смије благо, доброћудно;
Саже се и гољу пољуби у чело; —
Село.

У присоју жарком, испод брда гола,
Хрву се и ломе два разрасла вола;
Скупили се момци, јаран до јарана,
Па чекају конац љутога мејдана.
Негдје шева пјева; пољем пуним росе
Мило звоне звуци наоштрене косе;
Док брз коњиц један у даљини рже
И у чопор граби све брже и брже.
На истоку давно трепти јутро врело; —
Село.

Т. И. Тјутчев:

Прољетне воде.

Још у пољима бијели се снијег
И младе воде о прољећу шуме,
Трче и буде успавани бријег,
Трче и кличу, блистају низ друме.

И кличу они тако на све стране:
„Долази оно, прољеће, прољеће!
Младог прољећа нав'јештамо дане,
И напријед нас вама оно креће!“

Прољеће иде, прољеће нам иде,
За њим се роји коло сјајних дана,
Долази мај и тиха, млада радост —
Тако нам кличу потоци са страна.

Прев. **М. Димитријевић.**

О. Н. Чјумина:

* * *

У души свакот има болна струна:
Дотакните је непажљиво руком,
Одазваће се одмах тужним звуком,
Узнемирена и дрхтаја пуна.

И јарка слика радости и туге
Из давних тад ће ускрснути дана,
И руменом ће стрyјом врелом бризнут,
Крв из минулих, незараслих рана.

Прев. **М. Димитријевић.**

Оскар Вајлд:

Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по **Х. Лахману.**

(Наставак).

Први Назарећанин: Господару, он је свуда, па ипак га је тешко наћи.

Други Назарећанин: Говори се, да је сада у Самарији.

Први Јеврејин: Лако је увидети да то није никакав месија, кад је у Самарији. Самарићанима не треба да иде месија. Они су проклети. Они не приносе никаквих жртава храму.

Други Назарећанин: Пре неколико дана оставио је Самарију. Држим, да је у овом тренутку у близини Јерусалима.

Први Назарећанин: Не, он није тамо. Тек што сам дошао из Јерусалима. Два месеца тамо нису добили никаквих вести о њему.

Ирод: То ништа не мари! Њега треба наћи и рећи му: тако рече Ирод, краљ: „Ја не трпим мртве да васкрсаваш“. — Да претвара воду у вино, да исцељује губаве и слепе... тако што нек чини, ако му је драго. Ја ништа немам против тога. Шта више, држим, да је то доброчинство, губаве исцелити. Али нико не треба мртве да подиже. То би страшно било кад би мртви васкрсли.

Глас Јованов: О, тешко тој порочници, тој блудници! Тешко кћери вавилонској с њеним златали очима и сјајним капцима! Тако говори Господ, наш Бог: гомилама ће се људи скупити против ње, дићи ће камење, и каменова ће је.

Иродија: Заповеди му нека умукне.

Глас Јованов: Војсковође ће је на својим мачевима разнети, својим штитовима измрцварити.

Иродија: Заиста то је срамно.

Глас Јованов: И тако ће се случити, и истребиће неваљалство са земље, и све ћу жене научити да не иду стопама њених недела.

Иродија: Чујеш ли, шта говори о мени? И ти трпиш, да ме тако ружи, мене, твоју жену!

Ирод: Није споменуо твоје име.

Иродија: Шта то мења ствар? Ти добро знаш, да сам ја та, коју он жели да наружи. А ја сам твоја жена — или не?

Ирод: У ствари, драгоцена и преплеменита Иродијо, ти јеси моја жена, а пре тога била си жена мога брата.

Иродија: Ти си ме истргао из наручја његова.

Ирод: Заиста, ја сам био јачи од њега. Али не говоримо о томе. Не желим о томе гаворити. То се односи на оне страшне речи, које је пророк изговорио. На крају крајева те речи предсказују да ће се неко зло догодити. Не говоримо о томе. Племенита Иродијо, ми смо непажљиви према нашим гостима. Налиј ми чашу вина, премила. Хеј! Напуните вином велике

купе сребрне и велике купе стаклене. Пијем у здравље цезарево.

Сви: Цезар! Цезар!

Ирод: Зар не видиш како ти је бледа кћи?

Иродија: Што се ти бринеш, да ли је она бледа или не?

Ирод: Никад је тако бледу нисам видео.

Иродија: Не треба ни да је гледаш.

Глас Јованов: Доћи ће дан, када ће сунце помрачити, и месец постати као крв, звезде небеске падаће на земљу као незреле смокве с дрвета, и краљеви земаљски задрхтаће.

Иродија: Ха, ха; тај дан бих да видим о коме говори, када месец буде као крв, и звезде кад почну падати као незреле смокве. Тај пророк бунца као каква пијаница! Али ја не могу поднети његова гласа. Мрзим његов глас. Заповеди му да умукне једном.

Ирод: Нећу. Ја не могу да разумем шта ће то рећи о чему он говори, али можда је то какав знак.

Иродија: Ја не верујем ни у какве знаке. Он говори као каква пијаница.

Ирод: Може бити да је напојен вином Господњим.

Иродија: Какво је то вино, вино Господње? Из каквог је винограда оно потекло? У којим се подрумима налази?

Ирод (од овог тренутка непрестанце гледа у Салому): Тигелиније, када сте последњи пут били у Риму, да ли је цезар говорио с вама о...?

Тигелиније: О чему, Господару?

Ирод: О чему? Ах, ја сам вас нешто питао, зар не? Заборавио сам, о чему.

Иродија: Ти опет почињеш гледати ми кћер. Не треба да је гледаш. То сам ти већ казала.

Ирод: Ти ништа друго и не казујеш.

Иродија: Кажем ти, ето, и још један пут.

Ирод: И тада при довршењу храма, о коме се толико говорило, хоће ли се ту што десити? Они веле да је нестало завесе са светих двери, зар не?

Иродија: Ти си је украо. Бунцаш ту које какве бесмислице. Ја нећу овде да останем. Хајдмо унутра

Ирод: Поиграј ми мало, Саломо.

Салома: Не игра ми се, тетрарше.

Ирод: Саломо, кћери Иродијина, поиграј мало, мени за љубав.

Иродија: Смири се. Остави је.

Ирод: Ја ти заповедам да играш, Саломо.

Салома: Нећу да играм, тетрарше.

Иродија (Смејући се): Видиш како те слуша.

Ирод: Што ме опет брига хоће ли она играти или не? Баш ми свеједно. Ја сам ноћас срећан. Никада нисам био тако срећан. Изузетно срећан.

Први војник: Тетрарх изгледа зловољан. Зар не?

Други војник: Да, изгледа зловољан.

(Наставиће се).

Песме

Феодора Ивановића Тјутчева.

Пошљи, Господе...

Пошљи, Господе, своју утеху ономе, ко по летњој припеци и врућини, као бедни просијак поред врта, иде по врелој калдрми; —

Ко само гредом гледа преко ограде у сенку дрвета, у злак ливада, у неприступну хладовину раскошних, светлих рудина.

Нису се за њ разгранала дрвета гостољубивом сенком, није се за њ, као облак дима, уздигао у ваздуху водоскок.

Лагурна пећина узалуд мами његов поглед као из магле и прах росног водоскока неће освежити главу његову.

Пошљи, Господе, своју утеху ономе, ко животном стазом, као бедни просијак поред врта, иде по врелој, усијаној калдрми.

У тиху летњу ноћ...

У тиху ноћ позногa лета како чудесно трепере на небу звезде, и како на сумрачној њиховој светлости, сазрева плод по успаваним њивама!....

Успављиво-безгласни, како блистају у ноћној тишини њихови златасти таласи, луном убељени!

Ноћ.

Дробан песак до колена.. Ми идемо; касно је — мркне дан, а сенке борова крај пута већ се слиле у једну сенку.

Све је црње и гушће дубоко борје.... Каква тужна места!.... Мргодна ноћ, као стоока звер, вири из свакога жбуна.

Шума об јесен.

Утонула у чаробни дремеж, полусвучена шума тугује; од летњег лишћа једва још стотинити, сијајући у јесењој позлати, шушти на гранчици.

Са учешћем и са насладом гледам, како му повидна сунчана зрака, пробивши се иза облака, наједаред бризне по ишараном дрвећу.

Како је мило оно, што вене, како је за нас пуно красоте у њему — кад се оно, што је тако цветало и живело, сада тако немоћно и слабо, још посљедњи пут насмеши.

Јесење вече.

У сјају јесењих вечери скривена је улична тајанствена красота!.... Злослутни блесак и шаренило дрвета, лако, клонуло шуштање пурпурног лишћа; магловито и спокојно плаветнило над тужном и осиротелом земљом, и, као предосећање силазећих бура, овда-

онда, хладан ветар; оштећеност, изнемоглост, и на свему онај кротки осмех увенућа, што га код разумног бића називамо узвишеном стидљивошћу патње.

Пролетња бура.

Ја волим буру у почетку маја, када пролетња, прва грмљавина, као шалећи се и играјући се, тутњи у плаветном небу.

Грокћу млади громови, ево пљусну и кишица, прашина лети, обесило се кишно бисерје, а сунце позлаћује нити.

С планине трчи хитри поток, у шуми не ће да умукне птичија врева, и врева шумска и граја у планини — све као да пева уз песму громова.

Рекао би човек: несташна Хеба, хранећи Зевсова орла, просула је, смејући се, громом кипећи пехар на земљу.

Превео с руског **Др. Јован Максимовић.**

Франсоа Копе:

Сестра по млијеку.

Сједећи у стакленој канцеларији у дну своје радње, лијепа госпођа Бајар, у црној хаљини и са сасвим скромним раздиоком косе, писала је одмјерено по једној огромној трговачкој књизи, са угловима окованим бакром, кад њен муж, враћајући се са својих јутарњих послова, застаде на прагу, да изгрди своје раднике, који су и сувише отезали истоваривање неких таљига са сјеверне жељезнице, која су стајала уз тротоар и донијела крупноме дрогеристи из улице Вијеј ди Тампл туце буради гликове.

— Имам рђаву вијест да ти кажем, рече госпођа Бајар, бришући перо у судићу са оловним сачмама, кад њен муж уђе у стаклени кавез. Умрла сирота Воазенова.

— Дојкиња Леонова!... Ах, сирота жена!... А њена ћерчица?

— То је најжалосније, драги пријатељу... Једна рођака сироте Воазенове пише ми, да су они сувише сиромашни, да би дијете могли узети себи, те ће бити приморани, да га пошљу у сиротиште... Ох, ти сељаци!

Дрогериста је неко вријеме ћутао, чешући своју густу, плаву браду; за тим одједанпут, гледајући жену љубазним погледом:

— Чујеш, Мими... То је Леонова сестра по млијеку... Кад би смо је ми узели себи?...

— И ја сам на то мислила, одговори просто лепа трговкиња.

— У добри час, — повика крупни Бајар, који мало марећи, што ће га видјети помоћници и шегрти, наже се жени и пољуби је у чело, — у добри час! Ти си красна жена, Мими; узећемо малу Норину себи и васпитати је са Леоном... То нас неће упропастити... А за тим добро сам ућарио на кинину... У недељу ћемо ићи у Аржантеј, да узмемо дијете; зар не? То ће нам бити као нека шетња.

* * *

Поштени људи ти Бајарови! Част дрогерије! Њихов је брак спојио двије куће, које су за дуго биле супарничке; јер је Бајар био „син“ дрогерије код Сребрног Тучка, коју је основао његов прапрадјед 1756. у улици Вијеј ди Тампл, а оженио се „госпођицом“ дрогерије код Жртве Ескулапу из улице Ломбарске, радње која је водила поријекло од првога Царства, као што је показивао натпис: копија славне слике Геренове. Поштени људи! врло поштени људи! а има их, ма шта се рекло, још много таких међу старим трговцима париским, — чувара старих предања, који дају цркви поскурице, иду недјељом у другу ложу Опере-Комик, и не знају за тајне кајишарског мјерења. — Тај брак удесио је парох цркве Блан Манто са својим колегом из Свете Мери. Први је причестио старога Бајара на самртничкој постељи и плашио се, видећи младог човјека од двадесетипет година у радњи тако великој, као што је Сребрни Тучак, најчувенијој по својој ипекакуани[1]); а други је много полагао на то, да удоми госпођицу Симонинову, коју је он довео до првог причешћа, а чији је отац, стари Симонин, из дрогерије Жртва Ескулапу, славне по свом камфору, био један од најуваженијих парохијана. Преговори успјеше; камфор и ипекакуана — два изврсна специјалитета — бише спојени светим везама брака; ручак са игранком био је код Гран Вефура и већ десет година, радећи мирно, сваког дана, зими као љети, у своме стакленом кавезу госпођа Бајарова са бљедилом лијепе гаравуше и пристојним раздиоком косе наводила је на љубавне снове све младе помоћнике из кварта Сент Кроа и Бретонери.

Ипак је дуго била у тој доброј породици извјесна туга, један облак на томе чистом небу: дуго се чекало на нашљедника, јер тек послије пет година мали Леон дође на свијет. Може се појмити, са каквом је радошћу био дочекан. Тако ће се једног дана изнад натписа Сребрни Тучак моћи написати ове ријечи пуне дражи „Бајар и син.“ Само, пошто се дијете родило у највећем јеку продаје рибљега љепка, госпођа Бајар, чије је присуство у радњи било неопходно потребно, није могла ни мислити да га доји; она чак не хтједе узети у кућу дојкињу, бојећи се за новорођенче нездравог ваздуха ове рупе старога Париза и задовољи се, да са својим мужем путује у Аржатеј, да види свога сина код његове „даде“ Воазенове, која је била обасипана, као

[1]) Бразилијанска биљка, од које се добија лијек за повраћање.

што се може мислити, кавом, шећером и другим пријатним стварима. Послије осамнаест мјесеци Воазенова врати бебу у изврсном стању и већ двије године једна дадиља, брижљиво изабрана, водила је дијете на чист ваздух у парк код Куле Светог Жака и излагала дивљењу својих другарица, пуне и румене образе и јамичасту стражњицу будућег дрогеристе.

Дакле ти добри Бајарови, дознавши за смрт Воазенове, не могоше поднијети помисао, да дјевојчица, која је била храњена истим млијеком, којим и њихов син, буде остављена јавном милосрђу и одоше у Аржантеј.

Сирота мала! За петнаест дана, од како се њена мајка одмарала у црквеној порти, узео ју је себи један рођак, који је држао крчму са билијаром, и ма да није имала још ни пет година, употребљавао је за прање чаша.

Господин и госпођа Бајар увидјеше, да је дјевојчица дивна, са очима плавим као љетно небо и бујним плавим праменовима, који су провиривали испод њене ружне рушне капице. Леон, кога су довели са његовом дадиљом, загрли своју сестру по млијеку, а рођак, који је тога истога јутра ударио два шамара сирочету због немарног чишћења сале, разњежи се пред Парижанима, као да му је одлазак Норинин цијепао срце.

Поруџбина богатог ручка поврати му веселост.

Била је лијепа недјеља у јуну, били су у пољу, треба се тим користити, — рече господин Бајар, — да се човјек надише свјежег ваздуха, зар не Мими? И док је лијепа госпођа Бајар, задигавши сукњу чиодама, ишла са дјецом и дадиљом, да по оближњој ливади набере киту пољског цвијећа, дрогериста, који није био поносит, частио је чашом бермета рођака крчмара, који је сједио поред билијара, покривеног лешевима мува.

Ручало се под отрцаним хладњаком, кога је жестоко подневно сунце решетало зракама. Али ништа за то. Сваки се угодно намјестио и свакоме је ипак било добро. Госпођа Бајар објесила је свој шешир о летву, а њен муж са сламним веслачким шеширом, који је узајмио од крчмара, весело је комадао пловку. Мали Леон и Норина, који су одмах постали пријатељи, испразнише за часак чинију сира са кајмаком; за тим се играло по трави, возило у чамцу и распаљена чистим пољским ваздухом ова трговачка породица, која је обично живјела у једној улици Париза, гдје има влаге и усред љета, дотјерала је до краја ову идилу á la Пол де Кок.[1])

Да, био је тренутак, када се враћало чамцем при красном заласку сунца са ружичастим облачићима на зеленкастој основи, госпођа Бајар, озбиљна госпођа Бајар, чији је поглед очаравао дрогеријске помоћнике, пјевала је познату арију „Ка обалама Француске“ уз шум весала, којима је управљао њен муж са засуканим рукавима. Вечерало се под хладњаком, гдје се и ручало; али овај други објед био је мање весео; ноћни лептири, који су се спаљивали на свијећама, плашили су дјецу, а госпођа Бајар, пијана од умора, није могла никако ријешити ни наивни ребус на своме тањирићу за воће.

Не мари! То је био лијеп дан, и при повратку у вагону прве класе — ах! ништа се тога дана није жалило, — госпођа Бајар, наслонивши главу на раме свога мужа, и гледајући Леона и Норину, обхрване сном на дадиљиним кољенима, сањива и сама, говорила је срећним гласом:

— Видиш, Фердинанде, ми чинимо добро дјело, што узимамо ову сироту малу... И за тим она ће бити другарица Леону... Биће као брат и сестра.

(Свршиће се.) С француског **Мих. Ђорђевић.**

Јован Миодраговић, Београд.

Просвјета у Србији у вијеку ослобођења.

Мудро је, да послије дневних послова размислимо о ономе што смо урадили данас као и о ономе што ћемо урадити сјутра.

Исто је тако добро и корисно, да и на крају извјесних периода у народном животу застанемо и размотримо живот и рад народни за то вријеме те да видимо, шта је и како је што урађено, па да одатле потражимо поуке: шта нам ваља радити послије тога.

Ово ризматрање може обухватати цио живот народни а може обухватити и поједине дијелове тога живота, поједине гране или струке. Тако се може говорити о развитку економском, привредном, финансијском, политичком, војничком, индустријском, просвјетном и тако даље.

Ми ћемо овдје говорити само о овом пошљедњем, Говорићемо о ономе пољу, на којему су усредсређени сви напори наши око подизања порода свога, око подизања подмлатка, на којем остаје будућност. Говорићемо о просвјети народној.

*

Несумњива је истина, да све оно што утиче на живот порода нашега, на живот подмлатка народнога, на развитак његов, утиче и на живот народни и на будућност његову. С тога о важности васпитања данас нико и не сумња. Зато се оно често и прецјењује, као да би од њега зависило све друго у животу народном и државном.

Није овдје мјесто да расправљамо ни о важности, ни о прецјењивању, ни о потцјењивању васпитања у-

[1]) Пол де Кок (1794.—1871.) плодан писац сензационих романа. Његови романи у лаком, духовитом и аљкавом стилу описују живот пјанаца и гризета.

опште, него треба само да разгледамо какво је оно било у нашега народа у Србији у прошлом вијеку, у вијеку ослобођења.

*

Почетак минулог вијека затиче Србију потпуно неписмену. Она бујна просвјета што се бјеше под Немањићима започела и раширила заједно с хришћанством и с наглим ширењем књижевности ушљед проналаска штампе, за дуго и предуго вријеме робовања од пуних пет вијекова сасвим се била угасила. И саме прве вође и старјешине народне сви бијаху неписмени. Па и свештеници и калуђери могаху читати само црквене књиге и писати само црквеним словима. Они се за ово спремаху по манастирима, а школа не бијаше никаквих ни за њих ни за остале сталеже.

Али зато је улогу васпитања вршила кућа српска. Она је била једина васпитаоница народна. Она је својим животом и обичајима одгајила ону киту хероја, која бјеше кадра „стићи и утећи и на страшну мјесту постојати.“ Оно ненадмашно јунаштво, ону јединствену издржљивост, оно ријетко пожртвовање за народну ствар, за земљу своју, за слободу њену — то је створила кућа српска, кућа простога народа: то је створило васпитање самога народа, без школе, без књиге и овога данашњег научног, вјештачког или школског васпитања. А то нам баш и казује, да је та, тако да је назовемо, народна педагогија од големог значаја и да у њој лежи велико благо. Кући је помагала и црква. Она је одржавала вјеру народну а с њом и име народно, обичаје и наду на боље.

У овоме чисто народном васпитању бјеше најјаче заступљено физичко васпитање. Јака тјелесна снага, која могаше поднијети много, бјеше му главна одлика. Без ње извјесно не би било ни онога духа, који не знађаше за страх, ни онога самопоуздања, које нимало не сумњаше у успјех, ни оне моћи, која не знађаше ни за какве сметње и која је и извојевала слободу. Само су грмови могли одољети оним вихорима и бури која се дизала на прве борце и борбу за ослобођење, а која би поломила „сламке и шибљике;“ само су џинови могли поднијети све оне тегобе, које су се istављале ослобођењу послије ропства од пуних пет вијекова.

Друга му одлика бјеше јака национално-религиска свијест. Не бијаше ту ни појма о космополитизму и социјализму, а још мање о нихилизму него о имену Србин и народу своме, којему, са његове доброте и страдања на правди Бога, Бог мора помоћи. С тога се он и у пјесми и у причи поносио именом својим и с тврдом вјером на успјех латио се оружја за ослобођење своје.

Трећа му одлика бијаше развијање јаке воље и моралних осјећања. У српској кући не бијаше дресуре, не бијаше учење празних ријечи на памет, не бијаше приморавања на слијепу послушност. У њој су се дјеца развијала слободно, угледањем на старије и вјежбањем своје рођене снаге. А лијеп патријархалан живот у породици, особито у задругама, чистота морална и правични односи у њему само су потпомагали да се развију свијетли карактери, који су кадри и хтјети и радити само оно, што је часно и поштено. Зато су образ и савјест били највећи и најсилнији законик за владање и на дому и у друштву, и у општини и држави.

Ни чисто умна или интелектуална страна није била занемарена. И ако не бијаше ни школа, ни учитеља, ни „науке“ или наставе, опет је слободно посматрање природе и појава у њој и у друштву, слушање разговора међу старијима, оштроумно загонетање, размишљање о мудрим изрекама и пословицама, слушање и памћење лијепих приповиједака и духовитих пјесама народних, изоштравало дух у омладине, те је народ наш долазио у најбистрије народе.

Али је најгоре стајала она стваралачка, техничка или умјетничка страна. Лишен свих савршених алата и сваке индустрије, наш је народ отправљао своје домаће и пољопривредне послове на најпримитивнији начин, онако како их је радио и прије хиљаду година. И одијело, и посуђе, и намјештај — све је било онако, како га је могла створити обична рука простога сељака.

С ослобођењем настаје велика измјена и у животу народном. Та се мијена извршила не само у политичком животу, у друштву, него и на дому.

На првом мјесту турску управу замијенила је српска. Кметови, кнезови, капетани, начелници, судије па и сами савјетници, попечитељи или министри, били су обични људи из народа, виђени и чувени у рату као војводе. А они су готово сви били неписмени. Отуда се одмах јавила голема потреба за писмене људе. Зато су они добављани са стране, а живо су се почеле отварати и школе у земљи. И учитељи за ове прве школе довођени су са стране. С овим људима са стране настаје и мијена у ношњи, у обичајима, у говору и погледима на свијет и живот људски. Прост је народ гледао у писмо као у светињу, а у људе који су га знали као у нешто необично, у нешто више од обичних људи. С тога му је импоновало и ласно је примао све што је од њих видио и чуо. То су у правом смислу први доносиоци просвјете, или тако названи »културтрегери.“ И њима припада заслуга за много добро, многи напредак у Србији, али тако исто до њих је и кривица за много зло и назадак.

Народ се поступно учио писмености и оспособљавао се за управу земљом својом. Све се школовање и сводило на спремање за чиновништво. Тако су школе у Србији одмах у почетку узеле једностран правац, који се у многоме продужио и до данашњице.

(Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

Погибија Јуса Мучина Крњића.

(Народна пјесма).
(Свршетак).

Види Јусо војеводу Марка,
Па се боји, мука га спопала,
Не узда се у своје оружје,
Да изиђе до свога чардака
На виђење војеводи Марку;
Примаче се само до прозора,
Те он гледа разјарена Марка,
Види да се Марко помамио.
Кад је свога коња ућерао,
У бијелу варош Подгорицу,
Од муке га забољела глава,
Па кадуни својој проговара:
„Кажи Марку да ме дома није,
Тако ми је сада најмилије!“
— Опет Марко са зекана виче:
„Јеси л' дома, Јусо познаниче“,
Одговара Јусова кадуна:
„Ко то Јуса виче господара?
Њега данас у дворове нема,
Но је поша Зети, земљи равној,
Да сакупља по Зети хараче!“
— Кад то чуо војевода Марко,
Да се Јусо крије у харему,
Опет Марко ријеч проговара:
„Ја сам чуо Крњићу-Јусуфе,
Е си своје обећао благо,
Ко ће моју главу откинути,
С тога дођох варош Подгорици,
Донесох ти на рамена главу,
Без иједне паре и динара.
Још те зовем на мејдан јуначки,
Ошта си се тако препануо,
А ево ти Подгорички Турци.
А ја овђе сад никога немам
До милога Бога истинога,
И оштрицу сабљу о бедрима
И мојега коња арнаута“.
— Јусо ћути на бијелу кулу,
Сад ни була не да одговора,
Но се о свом јаду забавила.
А кад виђе војевода Марко,
Да му Турчин изићи не смије,
Тад удари б'јесна арнаута,
Отиште га посред Подгорице
Унакрсту тамо и овамо,
А Турци се крију по сокака,
А гледе га буле са чардака,
Сеир чине бијесну делији,
И његову коњу арнауту,
Отиште га изнад Подгорице
Па уочи на мост на Рибницу
Те отиде уз поље Дољане,
Здраво дође у Братоножиће,
Баш на Дугу, код воде Мораче,
А пред своју од камена кулу;
Ту га срете чета одабрана
Нешто Куча и Братоножића;
Марко њима божју помоћ зваше,
А они му помоћ прихватише
И под њиме коња уздржаше,
И дивно га браћа дочекаше,
О свачему њега запиташе. —
Марко њима право кажеваше,
Како ј' ишо варош-Подгорици;
И Јусуфа звао на мејдана.
Ту се деси једно момче младо,
Баш од Куча, од Медуна града,
Јунак-момче, Поповићу Перо,
Младо момче, нема шеснест љета,
Добро слуша што говори Марко,
Па не чека други да говоре,
Но овако Марку проговара:
— „Стрико Марко, нећеш се мучити,
Од Турчина Крњића Јусуфа,
Нећете се више ни гледати,
Јер тако ме не родила мајка
Ја ћу Јуса брзо полазити,
И у земљу њега отправити,
Да ћу своју главу изгубити.
Мислио сам да тебе не треба
По једноме на мејдан излазит'
Докле ти је Иванова Пера.“
— Кад је сјутра дан и зора била
Млади Перо рано уранио,
На рамену тури џефердара,
У појасу двије пушке мале,
Међу њима јатагана љута,
Па отиде низ Куче камене,
Докле дође варош-Подгорици.
Два-три дана шета по чаршији
Све тражећи Крњића-Јусуфа,
Трећи данак, а мало по подне,
На Томин дан шестога октобра,
Јусуф бјеше из двора ишета,
Око њега тридесет делија.
Кад га виђе Дрекаловић Перо,
У јунака срце заиграло,
Турцима се попримаче близу.
— Угледа га Крњић-Јусуф-ага,
Па овако Турчин проговара:
„Добро доша, Поповићу Перо!
Кад си Перо из Куча дошао
Како ти је војевода Марко?“
— На то Перо њему одговара:
„Здраво да си, Крњићу-Јусуфе,
Прекјуче сам из Куча дошао,
Здраво ј' оста' војевода Марко,

И тебе је Марко поздравио,
И тајно ти нешто поручио."
— Мудар Турчин, али се превари,
Па се Перу попримаче близу,
Кад је Перо згоду увидио,
Он с рамена скиде џефердана,
Па је пушку огњем понудио,
Пуче шара, неће остат пуста,
Ђе је гледа, ту је погодио,
Мртав ага паде пред дворове.
— Паде Јусо — остаде му пусто —
Више њега Турци заграјаше.
Весели се Дрекаловић Перо!
Весели се ти Перова мајко,
Ти, која си Пера подњивила,
И јуначким пасом опасала
Који знаде Јуса погубити,
Свим Турцима добра поглавара,
А Србима злицу и злотвора,
— Весели се ти војвода Марко,
Када имаш брата онакога,
С њим се можеш свагда поносити
Што не жали живот жртвовати
За твој живот и за отачаство!
— Перо лако утећи хоћаше
Ал' се славом момче занијело
Па гледаше мртвога Јусуфа.
Па још Турцим' поче говорити:
„Знајте Турци, паре ви не тражим
Нит' од кога мито ћу узети
Да погубим нашега крвника,
Тада Турци Пера ухватише
На комаде њега издробише.
Он немаше својега никога
Само Миљу, милену сестрицу,
Па се Турци тада подигоше
По бијелој варош-Подгорици,
По кућама и по кафанама,
Ђе год нашли Срба-Црногорца
Свакојему откидоше главу,
На мир тврди и на вјеру праву,
Посјекоше двадест и четири
Црногорских младијех јунака,
Што с Турцима тада трговаху,
То се никад опростит не може.
То се зачу ломној Гори Црној,
Да су Турци Србе погубили,
Па скочише мрки Црногорци,
Припасаше свијетло оружје,
Па да иду варош-Подгорици
Да освете браћу погинулу
Но не даје Петровићу књаже,
Већ овакву наредбу издаје:
„Да се не би који заумио
На Турчина пушку подигнути
Јере томе сад вријеме није,
Ја ћу вашу браћу осветити,
Вашу браћу, моје Црногорце,
Што ј' на вјеру посјекоше Турци.
Књаз Петровић даву учинио
На силнога цар-Отмановића,
Од зулума што му Турци раде,
Свим силама хитром жицом јави.
Кад јевропске силе разумљеше,
За неправду што му Турци раде
Сви заједно цару поручише
„Цар Мурате турске земље главо,
Књаз Николи на тебе је криво
Што си своју земљу распустио,
Те све чиниш што је тебе драго,
На мир Божји и на вјеру тврду,
Сад су твоји Турци погубили,
Неколико добријех момака,
Од крваве мале Горе Црне,
Но ћеш њима похватат крвнике
И предат их Петровићу књазу,
Не би ли га с тијем умирио."
Цар Мурату када књига дође,
Виђе да му друга бити неће,
Већ да сврши или да рат јави,
Па на млађе вику учинио:
„Брже боље варош-Подгорици,
Црногорске хватајте крвнике,
Предајте их црногорском књазу
И ако је Јусо погинуо
За њега су убили крвника.
Тада Турци на ноге скочише
Отидоше варош Подгорици.
Црногорске фатају крвнике,
Похваташе, па их повјешаше,
На бијелом Скадру на Бојани.
— — — — — — — —

Тебе Перо весела ти мајка,
У рају ти душа царовала,
Ка̂ што т' име на земљу царује,
Бог ти души спасеније дао,
Јер си живот дао за поштење.

Српске пјесме из Херцеговине.

Сву ноћ сам се премолила нане,
Да ме ове зиме не удаје.
Ове зиме, па ни друге зиме,
Па ни треће, кад ми срце неће.
„Кад четврта настане година
Гледај, мати, коме ћеш ме дати!
Нит ме даји стару ни удовцу,
Нит ме даји најмлађему момку,
Већ ме подај брату најстаријем.
У старијег брда и градови
У млађега кола и волови".

Трипимир.

Џумирти касап.

Народна приповетка.

Била једна мајка па имала сина. Син је био касапин, и зато што никада није мерио, него давао месо без мере, мислили су, да увек даје више, прозвали су га Џумирти-касап (галантан касапин). Али он није секао ни више, ни мање, него онолико, колико је ко заискао. Био је врло богат, имао је доста имања и новаца и све што душа зажели. А радња му је ишла добро, јер су сви долазили њему, да купују месо.

Један пут хтеде цар те земље да обиђе своју царевину са једним пашом; преруши се у дервишко одело и пође по царевини. Путујући тако, дође и у варош, где је живео Џумирти-касап. Пошто је обишао целу варош, дође да гледа, како касапи раде. Тако му паде у очи Џумирти касап, како даје муштеријама месо, а не мери. Гледао тако један, па и други дан, кад трећег дана, договоре се цар и паша, да пазаре месо од њега. Дођу овоме касапу, заишту оку меса, он одсече и да им. Они са месом одоше у други крај вароши, да га измере и да виде, даје ли онај више или мање. Измерише га, а оно ни више, ни мање, но баш тачно онолико, колико су тражили.

Како нису знали шта ће са тим месом, пођу да га врате. Дођу до касапнице, али не прићоше касапину, него целог дана пролажаху поред њега. Досади се касапину да их гледа па их упита:

— Је ли аџи-баба, шта ти идеш овуда са тим месом?

— Ми смо сиромашни људи, — рекоше ови — немамо никога, те нема ко ни да нам уреди ово месо, — хтели би га вратити.

— Добро, добро, дајте, ја ћу да вам вратим. Али данас морате бити моји гости на ручку.

Ови се опираху, говорећи да имају много посла, па не могу доћи. Али касапин не хте ни да чује. Кад онај навали, они пристану, а касапин пошаље своје момке, да кажу његовој мајци, да спреми ручак, јер ће имати госте... Мајка брзо спреми ручак, намести собу за дочек и очекиваше госте.

Џумирти касап, у одређено време, одведе своје госте у амам, да се окупају, па онда кући на ручак. Ту ручаше и разговараше, а после ручка рече им он:

— Аџи баба; ако хоћете да прилегнете мало, отидите у собу; а вечерас морате бити и на вечери.

Они немадоше где, него пристадоше и оду да прилегну. Прилегнувши тако, смотри цар једну лепу девојку, која туда случајно прође. Допаде му се и одмах упита касапинову мајку, која је то девојка.

— Ову девојку је мој син запросио, — рече му она, — има већ седам година, и никако нема времена да се венча.

— Добро, — рече цар, — учинићу ја њему, да се венча.

Прође вечера, прође ноћ. Договоре се цар и паша, како ће оженити касапина, па кад је сутра дан устао дервиш беше снужден. Виде то касапин и не би му право. Упита мајку, да им није што на жао учинила; она му се куњијаше да није. Прође и тај дан, а кад трећег дана, дервиш опет снужден.

— Шта је аџи баби, — упита тада касапин пашу, — те је невесео?

— Видео једну девојку и хтео би се њоме оженити — рече паша.

— То је лако, — а коју је видео?

Они му кажу која је, а он рече да ће све то учинити. Поче се спремати за свадбу и за три дана све би готово и венчају се. Увече уведе младенце у собу, али невеста поче плакати.

— А што плачеш девојко, — упита цар. — Ми треба да плачемо, јер уђосмо у ову кућу, па већ незнамо, шта ће са нама бити, а ти немаш за што да плачеш.

— Како да не плачем? — рече она. — Већ седам година како ме је Џумирти-касап испросио и не доби времена, да се венчамо, а имаде времена, да ме венча са дервишом.

— Зар си ти његова? — упита цар као чудећи се.

— Јесте.

Он устаде, пољуби је и рече, да јој је од сада он брат, она њему сестра. Сутра дан поче опрема, да се гости испрате, јер им се досади гостовање. Касапин их лепо испрати и пожели им срећан пут.

Кад цар стиже кући, преда мајци своју посестриму и запрети јој да је добро чува, а он поче мислити, како ће наградити касапина за онакав дочек. Помисли да му пошаље новаца, новаца он има; да му да земље; имања има доста. Мисли цар, мисли па на једно смисли, прокуне га, да му се све имање растопи као сô у води, па да дође њему, да моли за хлеб. — Што цар прокуне, то мора да буде. А да би га добавио, нареди у вароши, — ако дође такав и такав човек, — касапин који не мери, да му га доведу.

Не прође много, а царева се клетва испуни. Касапину поче прво радња посртати, за тим му пропаде радња и поче трошити паре, које је имао, а кад пара нестаде, продавао је имање, док све не испродава... Нема новаца, нема имања, — остаде без хлеба.

Дуго се предомишљао шта да ради. Није могао преживети толику беду и невољу, што га је снашла; на послетку реши да се убије.

— Зашто да се убијеш? питаше га мајка, кад јој је своју намеру рекао. — Зашто?... Како си оно стекао, тако можеш опет стећи. Ради сине, служи, па ћеш стећи.

Он послуша мајку и пође по свету, да тражи посла. Тако идући по свету, дође у престоницу оног

цара, нађе на месарницу и гледаше, како месар осече парче меса, стави га на кантар, потом одсече једно парче, — стави га опет на кантар, — затим дода још једно парче, док једва месо измери. Он ту затражи посао и они га приме у службу... Ради Џумирти-касап као и раније, одсече месо и немерено га даје купцу. Кад спази господар, шта му слуга ради, сети се цареве наредбе, и кад га добро загледа, учини му се исти онаки, како је цар описао. Оде господар цару и рече му, да је код њега у служби касапин, кога је он тражио. Цар нареди, да га одмах доведу.

Уплашени касапин дође цару и поклони му се. Цар је њега одмах познао; али он цара није познао. Цар нареди, да га одведу у амам, да се окупа: он покорно оде, а не знајући шта ће бити; док је он био у амаму, овамо му се спремаше нове хаљине. Кад је дошао из амама, по наредби навуче нове хаљине. После седи да ручају, а обоје ћуте. Касапин чека, шта ће бити, а цар ништа не говори. Тако га је гостио два дана. Треће вечери га одведе, да спава у оној соби, где спава његова прошеница. Чим га виде девојка, познаде га и почне плакати.

— Што плачеш цуро? — упита касапин. — Ја треба да плачем јер ме цар позва овди ево већ два дана и две ноћи, а никако не казује зашто ме је звао и ко зна, шта ће чинити од мене.

— Видим да ме не познајеш, — рече му она, и тада му се каза и исприча све како је дошла и она овди, и не зна шта ће до краја бити. Дервиш је доведе овди и остави и више се по њу не врати.

Сутра дан, кад га је себи позвао цар, одлучи се да га пита зашто га је звао и хоће ли му дозволити, да одведе ону девојку, коју је дервиш овди оставио.

— А знаш ли ти, ко сам ја? упита цар.

— Ти си цар, — рече уплашени касапин овим питањем и већ се био покајао, што је и започињао говорити, кад је знао пред ким је.

— Јесте, ја сам цар; а сећаш ли се ти, кад ја оно код тебе бејах, ти ме лепо угости, и ожени ме оном девојком, што је сад тражиш.

— Ја се не сећам, може бити; али је то био дервиш, кога сам ја оженио.

— Да, дервиш, тај дервиш — то сам ја. Али се ја нисам њоме оженио, ми смо се побратимили, — и сад је теби предајем, јер сам хтио да те оженим њоме. Проклео сам те, да ти све пропадне, па да имаш времена, да̂ се венчаш са том девојком, кад седам година ниси имао времена.

Они се сад пољубе, почну ново весеље. Кроз неколико дана би и свадба. После свадбе их цар испрати, да Џумирти касапу дванаест товара азне и земље, те он постаде опет богати касапин.

Забележио **Лаз. К. Мишковић.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Модерно робље, роман из живота босанских Срба. Написао Бошко Петровић. У Новом Саду, 1908.

Овај назив модерно робље, који је употребио Лав Толстој за руске фабричке раднике, изгледа, да у културном свијету нема нигдје тако згодне апликације, као за наше људе, нарочито за нашег сељака. Бесправан, презрен од сваког и остављен, не свикао да чује ни пријатељског поздрава, ни лијепе ријечи; осуђен да својим знојем храни и себе и своју дјецу и аге и десетаре и онај силни чиновнички апарат, да се вјечно пати под оштрим ледом и тешким сунцем, радећи читава вијека испред других и за друге, вјечно гладан и вјечно гоњен све од Бога па до лугара и жандара, човјек, кога свак експлоатише, а нико не разумије, није у ствари ништа боље него обичан буквалан роб. И једино, што је у свој овој књизи г Петровића од вриједности, то је тај наслов.

Г. Петровић је имао намјеру, да у овом роману да слику босанских унутрашњих прилика, прилика окупационе управе, нетрпељивости и вјерског прозелитизма језуита, борбе српскога елемента на свима тачкама; да даде низ типова из српскога друштва и нарочито низ типова чиновничких. Једном ријечју, ово је требала да буде једна врло детаљна и врло опширна слика свега живота у Босни и специјално у Сарајеву за ових задњих десетак година. И то је писац пројектирао на широкој основи: ушле су епизоде о сарајевском интимном друштву око српскога стола, сарајевска сијела, живот сељаков (приликом једног излета запажене појединости и цјелина), живот и ситне интриге у некој још ситнијој касаби, сарајевски кеј, покрет Муслимана. Све то да се у извјесној форми, пазећи на цјелину, истакне јаким и пуним бојама. Г. Петровић, који је провео неколике године у Босни и који је сам лично много доживио и на себи искусио држао је, ваљда, да му је то доста и да се може предати без даљих скрупула. Међутим, сврха је остала промашена.

Овај роман као умјетничка ствар апсолутно је без вриједности. Књиге су као и многи људи: довољно је да они проговоре неколико ријечи, па да их човјек по њима без даљег допуњавања сасвим тачно оцијени. И овдје је исти случај. Садржај је праван, бомбастичан, мјестимице дјетињасто наиван. (Хрвати, на примјер интригирају против једног суца Србина тим што веле, да је он због неке мале пријеваре осудио човјека на смрт!), увијек сличан дописима из дневних политичких листова, гдје је онолико много патоса а тако мало памети. Босанска унутрашња политика, садашњи режим у земљи могу да даду и много више и много стварнијег материјала и за слику управе и за осуду њену, кад се узму овакви какви су, него кад се то представља на овај начин са онако комичним процедурама. Ја, на примјер, не видим, да је и мало карактеристичан примјер за осуду режима овај: Једном Србину суцу износи један колега Хрват, да је напао неко сироче: овај се због тога и послије тога, да у такву бригу и повученост, да за годину и по дана није хтио ни с ким да општи! А све те ствари, које износи Г. Петровић налазе се ма у ком меморандуму наше опозиције и солидније и озбиљније изнесене, или ћете их краће, али много пуније, народније и јаче наћи у ријечима Кочићевог Давида. Тон причања је

без љепоте, развучен, безизразан, пун декламација („Ето се сада покидаше чаробне мреже срећних дјетињских снова и мој живот с њима. Ако се не вратим никад више, опрости ми Српкињо дјевојко поносних ових гора, изабранице срца мога!"), без иједног умјетничког момента. Писан је оним старим начином војвођанских приповједача са шкрипањем зуба и са много фраза и са потпуним отсуством осјећања за језик. Г. Петровић, који мисли да је проучио прилике у Босни, не опажа, да за толике године није могао да научи, ни гдје се у нас све изговара старо (је) као и ј е. Јер он страшно мијеша е и и ј е и у претежној ијекавштини пише ипак, гнев, ускомјешати, послиједњег, извјести, нестрпјељиво, окрпјенувши и т. д. Његова умјетничка опажања овакве су врсте: „То овако забринуто лице бијаше сада разријешен ребус његове прошлости и читава му живота", или „Домаћица упали кандило више светог Николе". Да не вјерује човјек да је у једној старијој српској кући у Сарајеву, кад чита овај став: „Када ово двоје уђоше. зашушта, замириса и засја дворана, као да је цвјетно и мирисно прољеће на лаки крили долетјело у овај салон." Његови се јунаци, као у нашим старијим причама, познају већ по имену. Главни јунак романа је Бориво], јер има читаво вријеме да се бори; Хрват професор је Франк, а то име данас добија генерално значење; један шпијун зове се Злонога. Сироти сељаци кметови зову се и у њега газде. Осим тога писац је био тако мало пажљив, да је често заборављао и испреплетао имена својих личности; Мато Ловрић му се од једном зове Мато Премужић (стр. 207.), а главни јунак романа Боривој Хаџи-Костић излази на стр. 222. као Душан Хаџи-Костић.

Поред тога, овај господин, који је професор на једној српској гимназији и доктор филозофије, има језик, каквим у нас не пишу ни боље гимназисте из више гимназије. Он пише: Стевициног, Драгицин, орловачким, продрео; он пише редовно „званије" као да смо у времену Лукијана Мушицког; даље има: „дјевојку донио у положај", „познат кроз своје шпекулације", он пише: љеб, ладна и т. д.

Роман је прештампан из „Заставе", пун је штампарских погрјешака и погрјешака слога те је тако ова књига постала лоша у оба смисла те ријечи.

Владимир Ћоровић.

Етнографски Зборник, Српске Краљевске Академије Наука, књ. IX. **Српске Народне Игре,** уредио Dr. **Тихомир Р. Ђорђевић.** Београд.

Српско народно благо није све покупљено и објављено са оба Вука, Милићевића, и др. Њега има у нашем народу још доста и доброг. То је увидјела цијењена Српска Краљевска Академија Наука у Биограду, па је, прије неколико година почела издавати Етнографске Зборнике, у којима понајвише ревносно објављује сакупљено и лијепо сређено народно благо. Девету књигу овога Зборника, који је изашао под редакцијом нашег признатог етнографа г. Dr. Тих. Р. Ђорђевића, чине Српске Народне Игре из Краљевине Србије, Босне и Херцеговине и Старе Србије. Прву збирку прикупио је наш сарадник г. Станоје М. Мијатовић српски народни учитељ у Пољни (Левач), другу збирку прикупио је нашим читаоцима добро познати наш многогодишњи вриједни сарадник г. Лука Грђић-Бјелокосић, а трећу збирку сакупио је г. Атанасије Петровић вјероучитељ на српској учитељској школи у Душановом Скопљу. Као увод пред ове игре има опширна расправа уредникова о играма у опште. По тој расправи он дијели све игре на: орске, витешке, забавне, игре духа и игре за добит. На овај начин распоређене су игре и у све три збирке, само што ни у једној збирци нема орских игара. Све три збирке су срећно прибране и марљиво разрађене. Потпунију збирку од ове ми нијесмо имали до сада. Игре су средство за јачање тијела и духа. У то име нека је овај Зборник топло препоручен читаоцима нашега листа. Цијена му је два динара, а има преко 200 страна велике осмине. Може се набавити непосредно код Академије, а и преко Мите Стајића, дворског књижара у Биограду.

Србољуб Љубибратић.

Прослава четрдесетогодишњице Ресавске Библиотеке.

Овогодишњи празник св. Духова био је светлији и радоснији за град Свилајнац и питому Ресаву но прошастих година, јер је тада прослављена импозантна и изредна свечаност четрдесетогодишњице од постанка Ресавске Библиотеке. За прославу ове дивне, племените и културне установе, која представља центар свега доброга и лепога за ресавску околину, какве, слободно се може рећи, немају други градови у унутрашњости Србијиној, чињене су припреме на неколико месеци раније. С времена на време излазиле су разне белешке преко престоничких дневних журнала о овој свечаности и Библиотеци. Најзад је тај многоочекивани дан дошао. Још уочи св. Духова Свилајнац је био срећан да у својој скромној средини види госте са разних страна наше земље, који су похитали да лично присуствују на прослави ове узвишене установе, коју једино одржава приватна иницијатива, као што је на исти начин и поникла пре четири деценије. Још у очи св. Духова српске тробојке лепршале су се на зградама свилајначким: то беху први знаци о импозантној прослави која ће се тек извршити други дан Духова. Првог дана Духова увече био је у Бојачи, у хладу столетних грмова, ватромет.

Освануо је други дан Духова, дан тако значајан за Библиотеку и српску просвету. Небо чисто, обасјано зрацима летњега сунца, канда се радоваше радости пријатеља библиотекиних. У осам часова ујутру гласни пуцањ прангија огласио је ретку свечаност и радост свих просвећених људи, који су срећни што виде да установа, која се одржава приватном иницијативом, свечано навршава 40 година свога живота. Пуцањ прангија прикупио је просвећене Србе и Српкиње у гимназијску зграду, одакле се корпоративно с гостима у пратњи блех-музике отишло у цркву. После свршене службе Божје сва свилајначка елита интелигенције и морала с гостима и музиком на челу упутила се гостионици „Такову". Милина је било гледати овај просвећени скуп, који се свечано кретао свилајначким улицама. Велика ресторана „Хотел-Такова" била је пуна света, женскога и мушкога. Пошто се свет скупио и сваки заузео место, онда је председник Библиотеке г. Новак Тоскић, учитељ, устао и својом познатом слаткоречивошћу отворио свечани скуп, изнев јасно у неколико тачака утицај Библиотеке на место и околину за минулих четрдесет година, и поздрављајући госте са „духовна родбино", захвалио им се на посети. Звучни говор марљивог председника г. Тоскића учинио је веома леп утисак на све присутне. Нарочита осећања преживљавала је публика тих тренутака. Сваки слушалац морао је осећати неко неопи-

сано задовољство и срећу, радост и раздраганост.... По свршетку говора председник је представио госте са стране: изасланике друштва за нар. просвећивање и школску хигијену г. г. Др. Чеду Марјановића, проф. и Лазу Обрадовића, учит. у пензији, извештача „Малога Журнала“ г. Ст. Димитријевића, г. Васу Марковића, учит. из Ниша итд. После овога библиотекар г. Драг. Новаковић, учитељ, прочитао је веома исцрпан извештај о четрдесетогодишњем раду Библиотекину и сву њену прошлост од постанка па све до наших дана. У овом извештају може се наћи леп наук и упут за оне, који хоће да раде на демократизацији науке и моралних принципа. Одмах је за овим узео реч изасланик друштва за нар. просвећивање г. Лаза Обрадовић, изнев у свом лепом говору важност овог ретког славља и констатовао да се сврха друштва, чији је он члан, потпуно подудара са сврхом Ресавске Библиотеке, желећи једновремено да њени чланови и даље продуже са још јачом вољом и љубављу на послу нар. просвећивања. Затим је говорио други изасланик пом. друштва г. Др. Чеда Марјановић о најважнијим факторима у просвећивању народа. Доказујући потребу просвећивања нашега народа, рекао је да ће прослава Ресавске Библиотеке одјекнути и даље од ове околине, да је она значајна не само за ресавску околину и ужу нашу Отаџбину, већ и за васколико Српство — ширу српску Отаџбину итд. На крају свога говора г. Др. Ч. Марјановић пожелео је да Р. Библиотека дочека и педесетогодишњицу свога још плоднијег и обилнијег рада на народном просвећивању и да свечаност још лепше испадне. Напослетку говорио је г. Ж. Ђурковић, адвокат из Београда, који је објашњавао значај просвећивања, потребу и корист од демократизације науке и просвете у опште за масу народну, наглашавајући да се то може постићи народним читаоницама, јавним предавањима итд. Сви су говорници праћени једнодушним одобравањем од слушалаца. Након свега овога председник г. Тоскић прочитао је честитке и закључио је свечани скуп. Свршиће се.

Књижевне и културне биљешке.

Српска Књижевна Задруга. На овогодишњој главној скупштини Српске књижевне задруге утврђена су за XVII. коло задругиних издања ова дјела: „Пјесме“ Јована Дучића; „Хаџи Диша“, роман из живота старога Биограда, од Драг. Ј. Илића; »Један разорен ум« и „Дневник једнога покојника“ од Лазара Комарчића; „Ђидо“ од Јанка Веселиновић и Драг. Брзака; »Ловчеви записци«, од Ив. С. Тургењева, први дио, у пријеводу Др. Јов. Максимовића; и »Историја савремене образованости« од Ш. Сењобоса, у пријеводу Др. Радојевића и Мил. Анастасијевића.

Седмо издање Кочићева Јазавца. Омиљена народна лектира „Јазавац пред судом“ од Петра Кочића за кратко вријеме доживјела је седам издања. Четири издања штампана су у Србији и Војводини, пето је издање Српске Књижевне Задруге у Биограду, шесто књижарнице Душана Поповића у Чикагу, у Америци. То је издање намијењено само Србима у Америци. Сада је жена прослављеног књижевника Петра Кочића, који чами у босанском затвору, огласила и седмо издање, пошто има много предбројника из четвртог издања, који нијесу подмирени. Цијена је овој доиста лијепој и оригиналној сатири из садашњег нашег живота само 50 потура. Новац се шаље Милки П. Кочићки у Доњ. Тузлу. Сваки, који нема ове књиге похитаће да је набави и да тиме у неколико помогне породици Кочићевој, која је остала без икакве помоћи.

Дом српских ученица. У Биограду је основан и добро напредује „Дом српских ученица“. Управни одбор тога дома отворио је ове године, поред пансионата за ученице са стране и поред женске гимназије, нарочито одјељење за више дјевојачко образовање, гдје ће се постићи васпитање Српкиња у српском духу. Поред научних предмета, дјевојке се упознају са домаћим пословима, како би временом постале добре домаћице. Од страних језика учи се њемачки, француски и енглески. Нарочита пажња поклања се ручном раду. Овај дом може се препоручити свима онима, који своје шћери шаљу у туђинске заводе и римокатоличке клостере.

Јужнословенска библиотека. Ова библиотека излази у Биограду и доноси радове свих јужно-словенских књижевника. Скоро је изишла седма свеска, у којој је неколико идила бугарског књижевника П. Тодорова. Библиотека није излазила дуже времена.

Арапска књига о Србији. Новосадска „Застава“ јавља, да се у Биограду дуже бави инспектор министарства унутрашњих дјела из Египта Едвард-беј Еднас. Он проучава прилике у Србији, Бугарској и Румунији. О тим ће земљама издати опширну књигу на арапском језику. Едвардбеј је Сиријанац православне вјере.

Књижевна награда. Српска Краљевска Академија Наука у Биограду расписала је стјечај за награду из задужбине Николе Ј. Мариновића. Награду ће добити одличан спис моралне или патриотске тенденције, који се мора одликовати љепотом садржаја, слога и књижевног језика. Награда је 960 К у злату за једно, или за два дјела. Рок је стјечаја до 1. маја 1909. године.

Литургија Јована Златоустог. Владимир Ђоберић гимназ. професор и катихета у Доњој Тузли, јавља српском, свијету, да је дао у штампу Литургију св. Јована Златоустог за мушки кор. Дјело ће бити готово за мјесец. Цијена је партитуре 10 К. Претплату ваља слати до 24. августа у Арач (Torontal megye) а послије у Д. Тузлу.

Исправак.

У прошлом броју поткрала нам се крупна погрјешка у пјесмама Јована Дучића. Натпис је требало да буде: *Јован Дучић, Београд: „Из Јадранских Сонета“* а не како је штампано. Молимо читаоце да исправе.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 22. САРАЈЕВО, 10. августа 1908. Год. XXIII.

Бранислав Ђ. Нушић, Београд.

Српска молитва.

Белешка из прошлости једне српске школе на Косову.

Мукло удара клепало са чардака манастирске школе, да огласи јутарњи час. Тупи се звон простире низ Градину и пронаша селом, те се дечица крећу раном зором ка Грачаници, где их у дворишту очекује поп Коста и дели им свештенички благослов, пре но што ће прекорачити праг школски.

Не сме се ни једно одоцнити, јер други је сад ред и други адет у школи манастирској. Њихова су браћа и оцеви, седећи савијених колена на широкој асури, учили у тој школи само појање и по где које слово тек. А сад је дошао из Србије нов учитељ и донео нове књиге, и таблу и слике, и све то наредио и уредио. те другаче их почео учити, но што је то пре било.

То је било 1874. године, када се прво дете из села Грачанице вратило са школовања из Србије, те када стару манастирску школу епитропу предадоше њему весели и поносни што је њихово дете то достигло.

Поп Коста је био први који је једно јутро, довео свога малишана Јосифа у ту „нову школу“; довео га је да пољуби учитељу руку и да седне први пут у клупу, које је учитељ већ саградио, те и тиме обновио школу. Учитељ је Стеван задовољно примио тог првог ђака, понесен надом и чврстом вером, да ће под заштитом Св. Богородице Грачаничке, створити кроз своју препорођену школу нове људе а са њима и нове дане у своме тужноме завичају.

И док је учитељ ведра чела уписивао свога првога ђака, поп Коста га је забринуто посматрао.

— Ајде, учитељу, нека дете остане овде, а ми да прошетамо мало око манастира.

Учитељ пође, те се крај гробља упутише источније манастирској капији. Ћутали су обоје, поп Коста је пребрајао бројанице које му је о прошломе сабору даривао отац Агатангел, а учитељ посматрао како се сунце пробија кроз врхове Шара и Карадага.

— Слушај синко — отпочеће поп Коста — ја не знам твоје науке; али што знам, то је да су зла времена, није како је било..... нешто се мути....

Учитељ диже главу и срете забринут поп Костин поглед.

— Па... — настави поп Коста — знаш, како су зли ови бегови. Знаш и ћају какав је и чији је слуга. Они ову школу трпе зато, што знају да деца у њој уче молитву и пе-

сму, да је поје у манастиру, а кад чују да си донео књиге из Србије и кад виде да ти децу само књизи учиш....

— Па како ћу, но књизи да их учим? — прекиде га учитељ.

— Јесте — одобрава поп Коста — аз и буки из књиге да их учиш а оно друго...

— Које друго?

— Па... хоћеш ли ти њих учити само да читају?

— Не само то. Учићу их и да су Срби — рећи ће поносно учитељ

— Е, то видиш. То да их учиш кроз молитву. И ми смо то кроз молитву Богу учили. Послушај ме, бар за прво време тако да радиш, док се Турци не науче на тебе, па после... лако ћемо.

— Хоћу, оче! — одговорио је учитељ благодарно и наставио је шетњу са поп Костом, све док му се школа није напунила ђака.

И послушао је, његова су се деца молила Богу српском молитвом. Искупе се тако изјутра, па пре но што ће почети рад, очитаће молитву, којој их је учитељ већ научио.

— И Богу је драго, децо, да му се молите речима које разумете. Ајде, Јосифе, почињи!

А мали Јосиф диже се скромно из прве клупе, па звучним гласом отпочиње:

— Оче наш, који си на небу... помози верноме народу мом!...

Па то затим прихватају сва деца, те кроз отворене школске прозоре разноси се српска молитва широм Косова, све тамо до Ситнице и све даље кроз пусто косовско гробље у коме без сна почива читав један успаван народ.

II.

Онако је, како је поп Коста казао, зла су била времена настала. Замутило се тамо преко Дрине, па се и над Копаоником и Косову на домак, сабрали тучни облаци.

Арнаути косовски, предосетили шта се иза горе ваља, па закрвавили погледом на Србе. У Приштини се сваки час чаршија затвара и капци спуштају на пенџере; а по махалама једнако припуцавају пушке. Мало који дан а да се не чује: погинуо овај и погинуо онај Србин.

Већ су насрнули и на школе; растерују ђаке, а учитеље бацају у тамнице и шаљу их у далеке, Азијске стране.

Срби се забринуто тешкају, Арнаути се збирају у џамије те држе дуге и бурне меџлисе.

Крвав облак лебди над крвавим Косовом а тамо, преко Копаоника, већ пободен барјак слободе, већ се збирају подањ добровољци.

Учитељ Стеван већ види, данас ће или сутра доћи ред и на његову школу. Ћаја агаларски бесно пројахује ата кроз манастирско двориште и алтипатлаком гађа крст на кубету. Ућумат не прима више хришћанске давије, а муфтија се кези и цери кад спази сиротињску сузу.

Зло је близу; шестари већ над главама забринутих и незаштићених Срба.

— Шта ћемо? — пита учитељ попа Косту.

— Што Бог нареди! — одговори брижним, сухим гласом седи свештеник.

— Ја боме нећу дочекати да ми растерају децу, а мене у сургун пошљу!

— А да у што ћеш?

— Идем сам! — вели одлучно учитељ.

— А де ћеш?

— Тамо!.... — показа учитељ руком на Копаоник и на оне крајеве иза Копаоника.

— Што ћеш?

— Идем, па кад се вратим, да не морам децу учити да кроз молитву крију своје име, већ да га и речју и песмом кажу и јасно и гласно.

Поп Коста узнемирено погледа учитеља. Учитељ му не рече ни речи више, али је са његова чела и из његова погледа прочитао, да му је у тај мах благослов поделио.

III.

Тога дана по подне, деца су била у манастиру на вечерњу. Било им је чудно, што и учитељ није са њима. Никад он до сад није изостао.

А кад се вечерње свршило, мали је Јосиф истрчао пред другове, па им рекао:

— Господин учитељ је наредио, да се не растуримо, него да идемо сви у школу.

Двоје по двоје, кренули су кроз манастирско двориште и заузели место у скамијама, још увек изненађени, јер су до сад, свагда по вечерњу, одлазили из цркве право кућама. Па ипак су осетили, да је то нешто важно ради чега су се искупили, и тај су осећај исказивали дубоким ћутањем и узвереним погледом на врата, на којима ће се мало час учитељ указати.

Та се врата најзад отворише и на њима се указа учитељ, другачи но што се до сад деци указивао. На њему је арнаутско одело, у силаву му револвер и нож, на глави бела капа, наднела се све до веђа, а ове се спустиле на очи.

— Децо! — поче он потресеним гласом. — Ми се морамо растати. Не питајте ме зашто, већ упамтите само данашњи дан и све дане што ће за овим доћи. Упамтите, јер ће ваша деца тражити од вас, да им причате и да им казујете о данашњим данима. Носите књиге кућама, није више књиги време, и казујте само ону молитву, којој сам вас научио; казујте је сваки дан и на дому и у цркви:...

Па заћута за час и прелете брижним погледом по деци.

— А сада, децо, помолимо се Богу!

И не рече, као обично.... „Ајде, Јосифе, почињи!“, већ извади из силава револвер и нож и остави их у страну, скиде белу капу с главе, па потеже десном руком и прекрсти се, а за тим снажним, мушким гласом, отпоче сам молитву:

— Оче наш, који си на небу, помози бедном народу мом!....

А деца прихватише, јер се њему завртеше две крупне сузе у очима, и глас му умуче, утиша се и изумре...

А кад учитељ, немогући више ни речи проговорити, махну руком да се деца разлазе, она немо, без шума, без речи, све једно по једно, поче прилазити руци учитељевој, осећајући да се сад другаче, а не као обично, праштају и плашљиво освр̂ћући се свако на вратима, да још једанпут сагледа лице учитељево.

А када се разиђоше, учитељ оста крај отворена прозора, погледајући далеко тамо иза Чичавице, за којом поче сунце да тоне, те оста тако, замишљен и суморан, све док не паде сумрак, а за њим вече.

Па се онда диже у манастир, да још једном целива Свети Ћивот, а за тим да кроз ноћ замакне у планину, те да га зора затече у слободној Србији.

IV.

Невесињска пушка рече прву реч, па се натушти и закрвави српско небо, отуд од Херцеговачких планина па све до Витоша.

Насташе они знаменити дани борбе, напора и пожртвовања: дани који су разбудили из дубокога сна један успавани народ, варљивим обећањем да ће сагледати зору.

Ти дани доведоше српску војску и Косову на домак. Отуда, преко Врања, Бујановца, Гњилана, Брезаљице и Словиња, спусти се јуначка чета Милоша Сандића у Косово и освоји Грачаницу.

Била је дубока зима: снежни се покров био разастро преко простране неопојане косовске гробнице. Али је тада, и под тим покровом, Ситница шумније забрујала, а из црнице се косовске, отуд из дубине, кренула суза, те задојила засушени корен крвавога косовскога цвета.

Крст се на високом грачаничком кубету заблистао оном светлошћу, којом је блистала звезда преходница... пастирима.

Манастирско је клепало тупо, али свечано, ударало да сабере село, јер давно се у манастиру није одслужила оваква служба: још од онога дана, када се српска војска у Самодрежи причести, а у Грачаници се, Девичу, Св. Урошу и Бањској свете молитве придружише молитви Цара Мученика.

Поп Коста је појао песме Богу младалачким грлом, а јуначки борци, опаљена и мрка лица, али ведра погледа, слушали су ту свету песму, коју некада на овоме месту последњи пут чуше њихови далеки преци.

А кад је служба, та значајна Грачаничка служба, завршена и српски војници изашли погружено из манастира, допро је до њих,

кроз отворене прозоре манастирске школе, ведар дечији глас.

Мали Јосиф, кад је чуо да је српска војска заузела Косово и стигла у Грачаницу, оптрчао је цело село и сабрао ђаке у школу.

Осетио је, да је то тренутак, када им се ваља помолити оном молитвом, којој их је учитељ научио. И деца су га послушала, те се из њихових свежих грла, широм тужна Косова у тај час разлегала искрена молитва:

— Оче наш, који си на небу, помози бедном народу мом!....

Оскар Вајлд:

Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по Х. Лахману.

(Наставак).

Ирод: Као зашто и да не будем срећан? Цезар, господар света, цезар, господар над господарима, врло ме воли. Баш сад ми је послао скупоцене поклоне. И обећао ми је да ће опозвати у Рим краља од Кападокије, мога непријатеља. Можда ћемо га тамо и разапети, јер он је у стању све учинити што му падне на памет. Цезар је одиста прави господар. С тога имам разлога бити срећан. Веома сам срећан, никад нисам био тако срећан. Ништа у свету не може помутити моје среће.

Глас Јованов: Седеће на престолу одевен у скерлет и пурпур. У руци ће држати златну купу напуњену својим гресима. И анђели Господњи ће га одатле срушити и убити. И црви ће га разнети.

Иродија: Чујеш шта говори о теби? Вели, да ће те црви разнети.

Ирод: Не говори он то мени. Никада он не говори против мене. То се односи на краља од Кападокије, на мога непријатеља, а не на мене. Њега ће црви разнети. Никада ни речце није рекао пророк против мене, изузев то, да сам се огрешио, што узех за жену жену брата свога. Можда има и право. Јер као што се показало, ти си ми нероткиња.

Иродија: Ја нероткиња, ја? То велиш ти, ти, који нетремице пиљиш у моју кћер, који би хтео да се науживаш њене игре? Ти говориш као каква будалина! Ја сам родила једно дете. А ти немаш ни једнога, немаш, па и ни с једном од твојих робиња. Ти си томе крив, а не ја.

Ирод: Мир, жено! Велим ти, ти си нероткиња. Ниси ми родила ни једно дете, и пророк каже, да наш брак и није прави брак. Он вели, да је то брак родоскврнења, брак који ће само зло доносити.... Бојим се да не погоди. Уверен сам да има право .... Али ово није час да се говори о томе. Хоћу данас да будем срећан. Заиста, срећан сам. Нема тога што ми не достаје.

Иродија: Мило ми је што си ноћас тако добро расположен. То ти не долази често. Али доцне је. Хајдмо унутра. Не заборављај да се у свануће крећемо у лов. Све почасти се морају указати цезаровим посланицима, зар не?

Други војник: Тетрарх изгледа мрачан.

Први војник: Да мрачан изгледа.

Ирод: Саломо, Саломо, играј ми Саломо! Ја те молим поиграј ми мало. Тужан сам ноћас. Кад сам долазио овде, наиђем на крв, а то је рђав знак; и у ваздуху сам чуо шуштање крила, шуштање некаквих огромних крила. Не знам шта ће то да значи. Тужан сам нешто ноћас. С тога играј ми мало. Играј ми Саломо, лепо те молим. Ако ми играш можеш захтевати што год хоћеш, даћу ти. Да, поиграј ми, Саломо, и кад год што захтеш, даћу ти, па ма то било и половина моје краљевине.

Салома (устаје): Хоћеш ли ми заиста све дати што усхтем, тетрарше?

Иродија: Не играј, кћери моја!

Ирод: Све што заиштеш, па било то и половина моје краљевине.

Салома: Заклињеш ли се, тетрарше?

Ирод: Кунем ти се, Саломо!

Иродија: Не играј, кћери моја!

Салома: Чиме се заклињеш, тетрарше?

Ирод: Својим животом, круном својом, боговима. Ишти што ти срце зажели, даћу ти, па ма то било и половина краљевине моје, само ако ми хтеднеш играти. О, Саломо, играј ми, само играј, Саломо!

Салома: Заклео си ми се, тетрарше!

Ирод: Заклео сам се!

Иродија: Кћери моја, не играј!

Ирод: Ма то било и половина моје краљевине. Изгледаћеш неизмерно лепа као краљица, Саломо, ако ти се допадне да потражиш половину краљевине ми. Зар не ће изгледати лепа као краљица?.... Ах, овде је хладно! Подухњује некакав студен ветар и ја чујем.... Зашто чујем у ваздуху оно шуштање крила? Ах! То тако изгледа као да нека огромна птичурина лебди над терасом.

Зашто не могу да је видим, ту птицу? Страшно је шуштање њених крила. Када их размахне страховито захуји ветар, да те ужаси спопадну. Тај ветар просеца. Али, није студен, он је топао, усијан. То је да се човек угуши. Сипајте ми воде на руке. Дајте снега да једем. Огртач скидајте! Брзо, брзо, огртач скидајте! Али не, оставите га. Мој венац ме притискује, руже мога венца. Цветови ти као огањ жегу. Они ми чело сажегоше. (Раскида венац око главе и баца га на сто). Ах! Сад могу мало дахнути. Како су црвени ови ружини листићи. Они су као крваве мрље на каквом зиду. Но, оставимо се тога. Лудо је,

свему што се види тражити какво нарочито значење. То уноси одвише страха у живот. Боље би било рећи да су мрље крви тако љупке као ружини листићи. Даље, боље би било рећи, да.... Али ми тек нећемо овде о томе говорити. Ја сам сада срећан. Срећан сам као ретко ко.... Зар немам права да будем срећан? Твоја кћи хоће да ми игра. Је ли да ћеш ми играти, Саломо? Обећала си, да ми играш.

Иродија: Ја нећу да она игра.

Салома: Играћу ти, тетрарше.

Ирод: Чујеш, шта ти вели кћи. Играће ми. Добро чиниш кад хоћеш да ми играш, Саломо. А пошто будеш одиграла не заборави захтевати од мене што ти на ум дође. Све што усхтеш, даћу ти, ма то било и половина краљевине моје. Заклео сам ти се, зар не?

Салома: Заклео си се, тетрарше.

Ирод: А ја сам увек своју реч одржао. Ја нисам од оних, што крше своју заклетву. Ја не знам лагати. Роб сам своје речи, и моја је реч, краљевска реч. Краљ од Кападокије вазда носи лаж у устима; али он није прави краљ. Он је подлац. Дугује ми и новаца, које не отплаћује. Још ми је и посланике увредио. Изговорио је речи које уједају. Али цезар ће њега распети, кад оде у Рим. Ја то знам, цезар ће га распети. А ако га и не распне ипак умреће, и црви ће га разнети. Пророк му је тако прорекао. Но! што оклеваш, Саломо.

Салома: Чекам док ми робиње донесу уља и седам велова и док ми сандале одреше.

(Робиње доносе уља и седам велова и скидају Саломи сандале.)

Ирод: Ах, ти ћеш ми босонога играти! то је лепо! то је лепо! Твоје ће мале ножице изгледати као бели голубови. Оне ће потсећати на беле цветове што трепере на грани... Али, не, она ће играти по крви! Ту по поду је крв проливена. Не треба да игра по крви. То би био рђав знак.

Иродија: Што то тебе мучи, хоће ли она играти по крви или не? И сам си већ доста дубоко у крв загазио. (Свршиће се).

Вељко Петровић, Митровица.

Повратак.

(VIII. из песама: Са мојих равница.)
Суморни је певач суморних равница
на прсима својим раскидао ризу
и разбио гусле, запевô без жица:
— О чујете л' тутањ, ево ту је близу?

Мој се народ диже и натраг се враћа;
зидине га древне, беле кости зову.
Урвине, пропланци, крши су му браћа,
овде гљиве гњију по рођену крову.

Ово сунце није за слободног сина,
ово сунце пржи и мозак у глави,
оно очи коље, када пут планина
погледаш, — о овде и сам ваздух дави.

Овде злато клија и пшеница дробна,
ал' се гамад плазе преко њиних међа.
...Ту се много ћути, тишина је гробна;
— вратови се ломе и крхају леђа.

Црница је ово, ал' од твог је зноја,
мој поносни, дивни, мој немирни роде;
ал' је много жбира, она није твоја;
подлочу је кужне, невидљиве воде.

О мој горди роде, није она твоја.
То је земља слуга и кнезова лоши'
Туд ћирице пузе од ситнога кроја,
ту је све за проћу. Чуј, звецкају гроши!

То је земља мржње богаљева кљасти'
на праве и јаке. Ту ћеш бити луда,
и ров ће ти рити, у који ћеш пасти,
ако пођеш стазом, која не кривуда.

Ово није земља за слободног сина.
Ту се усијаним жигом броје деца.
Умро је дух ових широких равнина;
изгнано поштење из закутка јеца.

За то пођи, иди! Овде ћеш без части
угинути; ове испиће те узе;
ово златно ропство и отровне сласти,
овај мир потмули без смеха и сузе.

Пођи и не жали ове равни лене,
домовину твојих варки и обмана.
Не понеси ништа, нек ждеру хијене.
Тек у руци нек ти цвета липе грана.

Вој. Ј. Илић, Београд.

Из једне шетње.

Горе сјај сунца, чар зеленог крша,
Доле, у крилу суморне дивљине,
Отргнут Тимок бруја и искаче
Из црне, хладне, мемљиве пећине.

„Хајд'мо" — ја рекох „Тимоковом врелу,
„Ено окомка дуж обале ове!
„Ту ћемо сести, окружени водом,
„Слушати жубор и сањати снове."

„Не." — рече она. „Бојим се тог врела;
„Кô гробни задах да из њега пири;
„Но, хајд'мо горе, где је светлост сунца,
„Где лете шеве, ветар и лептири."

„Ал' дете моје, брег је тако стрмен,
„И, док ја нисам ту, у селу[1]), био,

[1]) Тимок извире у селу Кривом Виру у Србији, из једне огромне пећине, у романтичном крају, пуном дивље љепоте.

„Да л' те је, кажи, мој супарник сретни
„Путањом оном, можда, проводио?"

А она на то ућута, румена
Кô лепи кривац, ухваћен на делу,
За тим се прибра и осмехну јетко,
И диже главу поносну и смелу:

„Не сумњај!" — рече. „У вечери летње,
„Кад се утиша цела шума ова,
„Потпуно сама пела сам се туда,
„Увериһу те, ако хоћеш, снова!"

И тада пође, с камена на камен,
У хитру скоку, кô лака газела.
Очи јој сјаху... Један блистав прамен
Беше јој просут преко лепог чела.

Пред њом се, широм, сплетаху стоструко
Вињага, павит и бујад зелена;
Купина трњем задираше грубо
У њене скуте, танушне кô пена.

Залуд је мољах, да се, најзад, прође
Махните жеље да стигне до мете,
Она је ишла, не чујући ништа,
Кô јогунасто и ћудљиво дете....

...О, дани бурних, страсних узбуђења,
Ко нам вас даје, и зашто вас шаље?...
...Кô да сад гледам ону милу жену,
Где тешко дише, не могући даље.

Ветар се титра хаљиницом њеном
И златном косом, меканом кô свила...
Сунце се баш тад спуштало са брда,
И сва се шума уһатала била.

„Доста! Не треба!" — ја рекох, а срце
Тад ми је било, да прса раскине,
Један је славуј баш тад прижељкивô
У том тренутку вечерње тишине.

А Тимок јецô, тешко заогрнут
Мраком, кô адском, злокобном хаљином.
„Над чим уздишеш?" — упита ме она.
— „„Над својом срећом и твојом врлином.""

Рикард Николић, Кистање.

Notturno.

Дођи о кћери лепа и горућа.
Свет фарисејски сада мирно спава...
Ноћ има нечег пријатељско врућа:
Мирисом пресним мири нова трава.

Видиш: на жалу, усред танког пруһа
Сирене беле вири нежна глава
Чујеш ли песму страсти и чезнућа
Како у тихом зраку подрхтава?

Она нас мами у пределе нове,
У светли свет, где живе други људи,
Што цене живот, љубав и лепоту.

Дођи... Далеко од досаде ове
Свежином новом испунимо груди;
Дигнимо пеар греху и животу.

Драг. Ђ. Туфегџић.

Кад је била сама.

Девојка је жито жела,
Уморна је па је села
Под граб — ту је трава.
Из својих је јела крила,
А из тикве воду пила —
Па легла да спава.

Лекедов јој повио се,
А перчин јој црне косе
Грли снагу младу.
Образ гори... груди дахћу,
Рујна уста у сну шапћу.
„Што ме не удаду?"

Топлина је... бију зраци...
Ветрић љуљну те лист збаци
С грабовога грања;
Лист полети уст'ма њеним —
Оним малим, а руменим,
Да још лепше сања...

Франсоа Копе:

Сестра по млијеку.

(Свршетак.)

* * *

И доиста они одрастоше тако.

То су баш били врло добри људи, ти Бајарови. Они нијесу правили никакве разлике између јадног сирочета и њиховог милог сина, — који је требао једнога дана по друштвеном праву „Бајар и син" да монополише рабарбер и да закупи кастореан;[1]) — и они почеше вољети, као да им је права кћи, ту малу Норину, која је била исто тако бистра као и љупка, тако финог духа, као и тијела.

Дадиља је сада водила двоје дјеце у парк Куле Светог Жака, кад је лијепо вријеме, а у вече за породичним столом биле су двије високе столице једна до друге за брата и сестру по млијеку.

[1]) Кастореан је материја, коју луче жлијезде, које се налазе под кожом на малом трбуху дабра; употребљава се као лијек против грчева.

Осим тога господин и госпођа Бајар опазише, да Норина има врло добар утјецај на Леона. Живља, нервознија, оштроумнија од тога тромог дјечка, по мало „дембела" како га је отац називао. Она као да му је улијевала нешто од своје лакоће и своје ватре.

— Она га продрма, говорио је господин Бајар.

И за тим, откако је живио са сестром по млијеку, Леон се оживљавао и на очиглед отресао укочености.

Кад су почели учити читати, Леон, који је сувише отезао, и задржавао се на једној од оних азбука са сликама, гдје слово Е стоји поред слике елефанта (слона), а слово З поред слике Зуава, доводио је до очајања мајку; али чим је Норина, која је за кратко вријеме научила срицати, притекла у помоћ маломе дебељку, он је одмах учинио велики напредак.

Исто је тако било кад их обоје послаше у школу за малу дјецу, коју је држала стара госпођица Мерленова у улици Ом Арме. Према лажној реклами, коју је госпођица Мерленова шиљала трговцима тога кварта, била је и „башта" — т. ј. двориште од четири замаха метле, посуто пијеском, — и ту првога дана за вријеме одмора наивни Леон врисну од страха кад видје како учитељица, приморана неким случајем да прекине плетење, забоде у груди једну од својих великих игала. Узалуд је једна „велика", која је била кажњена да стоји са магарећом капицом, објашњавала ствар Леону и Норини, дебели дјечко ипак задржа пред госпођицом Мелреновом извјесан празновјеран страх.

Тај би страх укочио његове дјетињске способности и спријечио га у разреду да прати штапић госпођице Мерленове, која је по хиљаду пута мрмљала кроз нос исту лекцију пред картом Европе или сликом тегова и мјера, да Норине није било ту да га умири и охрабри. Она убрзо би најбоља ученица у школи и постаде лијеном и спором Леону нека врста сестринске савјетнице и љубазне подучитељице. Око четири часа госпођа Бајар гледала је двоје дјеце, које је дадиља доводила у радњу, како сједају близу ње у стакленој канцеларији, и како Норина отворивши какву свеску или књигу, објашњава Леону рђаво схваћен задатак, или га преслишава лекцију, коју је рђаво знао.

— Добри Бог нас награђује, говорила је по каткад госпођа Бајар своме мужу, у вече на јастуку. Ова је мала Норина злато . . . И тако паметна! тако вриједна! . . . Напримјер данас, слушала сам је како ради са Леоном... Чини ми се да без ње никад не би свршио своје множење.

— Буди мирна, Мими, одговарао је Бајар, ја то биљежим... Наше ствари иду красно, даћемо јој мираз и удаћемо је, зар не? кад дође вријеме.

* * *

Вријеме дође — вријеме увијек долази тако брзо! — и ето сада је у стакленом кавезу у радњи једна лијепа, витка, плава дјевојка, која сједи поред госпође Бајар, која има већ неколико сребрних власи у своме црном раздиоку. Сада Норина пише по великој трговачкој књизи са бакреним угловима, док њена помајка провлачи иглу кроз какав вез.

Седам часова. Та су се господа требала већ вратити, треба затворити радњу, у којој новембарски вјетар повија и распаљује пламен свијетлећега гаса.

Најзад ето их! Бајар има сад велики трбух са ланцем, а Леон, који је прије мјесец дана положио испит за апотекара прве класе, постао је, вјере ми, врло лијеп дјечко.

— Добар дан, Мими, добар дан, Норина... Хајдмо брзо горе, да вечерамо. Саопштићу вам велику новост, док једемо чорбу, рече дрогериста.

Сви се пењу у трпезарију и док госпођа Бајар, сједећи под барометром у облику лире, сипа масну чорбу, стари Бајар, застирући се салветом, гледа жену ђаволастим погледом и каже:

— Знаш, Мими... Готово је!...

— Форжеови пристају?

— Потпуно... Леон ће узети Хортензију кроз шест мјесеци и наша ће снаја доћи да станује код нас . . .

— Да, Норина, ти досад нијеси знала ништа, јер се о тим стварима не говори пред дјевојкама; али ево већ година дана, како је Леон заљубљен у Хортензију Форже и како нам пробија главу да му је испросимо... До врага, то није рђаво, а требало је само једну ријеч рећи . . . Леон је доста лијепа прилика... Једина је тешкоћа била, што смо ми хтјели задржати свога сина код себе... Најзад је све у реду, и твој брат по млијеку имаће жену, коју је хтио . . . Надам се, да си задовољна.

— Врло задовољна, одговара Норина.

Ох! глуваћи! Ох! слијепци! Они нијесу чули Норинин глас, кад им је одговорила, онај потмули, болни глас, који је био одјек једног сломљеног срца! Они нијесу видјели, да је Норина поблиједила и да се њена глава, изненада сувише тешка, занијела с десна на лијево, као да се хтјела онесвијестити. Они нијесу ништа прозрели, ништа разумјели и ево већ дуго времена не назиру и не разумију ништа. Међутим они сви воле ту Норину, која је милина и драж куће, они мисле чак, добри људи, да је удаду ових дана за свога првог помоћника, удовца, који има уштеде и „све што треба да једну жену учини срећном", Леон је воли тако исто и од свега срца, али као благу и добру сестру; тај размажени младић и не сумња, да сирота Норина може бити заљубљена у њега и да је то може смртно бољети. Не, чак ни те вечери, кад су је несвјесно подвргли најгорем мучењу, они неће ни назријети истину и успаваће се сасвим мирно, милујући лијепе снове о будућности, у часу кад ће, затворивши се у својој соби — соби, коју тако танка преграда одваја од собе њеног поочима и по-

мајке — Норина пасти на кревет, онесвјеснувши од бола, и гристи јастук, да угуши јецање.

* * *

Игранка је свршена и у салонима који се празне, свијеће догорјеле до краја, распрсле су на свјећњацима неколико тањирића, чији комади леже по углачаном поду.

Бајарови су полагали на то да свадба буде у њиховој кући; али силним цвијећем — љето је — они су дали свечан изглед кући у улици Вијеј ди Тампл, гдје су свечано уводили своју снаху.

Најзад, свршено је, младенци су се повукли у брачну собу, у коју је гђа Бајар ушла за тренутак с њима; излазећи она је нашла Норину у малом салону како помаже слугама, да погасе свијеће, загрлила је њежно младу дјевојку говорећи:

— Хајде лези, дијете моје... Без сумње си уморна.

Додала је са осмијехом:

— Но? Скоро ће на те ред.

И Норина је најзад остала сама у том одјељењу, сада мрачном, које је освјетљавао само свјећњак са клавира.

Боже мој! како то цвијеће јако мирише и како је боли глава.

Грозан дан! и какве је муке претрпјела од тренутка, када је журећи се као каква собарица, са чиодама међу уснама, клекла пред ноге Хортензије, своје супарнице, и кад јој је дотјеривала шлеп од бијеле свиле, до мало час, када је Леон обгрливши своју жену око паса, привукао себи, њу, Норину, и кад су младенци готово стопили свој пољубац на њеном челу!

Ах! мирис је овога цвијећа несносан и она осјећа да је хвата несвијест.

Она клону на једну наслоњачу, сломљена жестоком главобољом, и забачене главе стежући чело објема рукама, она ипак не затвара очи и гледа непрестано она врата, она врата, кроз која су ишчезли младенци. И већ је обузима нека врста бунила — ох! како је мучи овај мирис од цвијећа! — и хиљада успомена гомила се одједанпут. Она опет види себе сасвим малу у аржантејској крчми; и они парижани тако лијепо одјевени, долазе и милују је, љуби је и онај мали лијепи дјечко, што има бијело перо на шеширу... Затим, брзе слике пролазе кроз њене мисли. Прво завод из улице Ом Арме и госпођица Мерленова са плетећом иглом у грудима, како показује врхом штапића слику тегова и мјера; па дрогеријска магаза сасвим мрачна, недјељом, када су капци били затворени и када је са Леоном играла жмире иза врећа и буради...

Ах, Боже мој! да ли губи свијест? Ево, више се не може уздржати да не пјевуши ону арију валцера, а коме ју је Леон, малочас, држао у наручју... Али она се гуши... Ох! то цвијеће!... Треба да иде да убрем прозор отвори... Али се више не може ни подићи, нема снаге... Да ли ће умријети тако? Слијепе очи као да јој стежу гвоздени прсти... Ох! те руже! то наранџино цвијеће! то наранџино цвијеће, нарочито!... Најзад она се силно напреже, устаје, права и блиједа, тако блиједа у својој бијелој хаљини... Али се од једном заводи и, падајући прво на кољена, затим треснувши главом и раменом о под, сирота Норина истеже се на земљу пред вратима брачне собе убијена љубављу и цвијећем.

С француског превео **Мих. Ђорђевић.**

Фридрих Ниче.

Ноћна пјесма.

Ноћ је. Водоскок сваки јаче жубори, и душа моја сад гласно говори.

Нешто неутишано, неумирљиво у мени је; хоће гласно да проговори; жудња за љубављу у мени је, која сама љубавним језиком говори.

Свјетлост сам ја. Ах, што нијесам ноћ! — Али то и јесте осама моја, што ме свега свјетлост окружује.

Ах, што нијесам мрачан, ноћан! Како бих жудно сисао на грудима свјетлости! И вас благосиљао, о сићане звјездице, тамо горе! блажен и срећан од вашег свјетлосног дара.

Али ја живим у својој свјетлости, и поново упијам зраке што их из себе пуштам. Ја не знам за срећу узимања, и често сањах да је веће блаженство штогод украсти него узети. —

А то и јесте моје сиромаштво: што ми се рука у даривању никад не одмара; а завист моја: што видим очи пуне очекивања, и ноћи обасјане чежњом.

О, проклетства свих randодаваца! О, помрачење сунца мог! О жудно за жујењем! О грдне глади у ситости! Сви од мене узимају. Али дирам ли ја душу њихову? Између сваког давања и узимања зјапи провала; а најмања се провала најтеже премости.

Љепота моја рађа жеђ: хтио бих бол да задам свима којима свијетлим, и свакога коме подарих да опљачкам: тако сам жудан пакости. Таку освету измишља моје обиље, таку подмуклост рађа моја осама.

Срећа даривања изумрије ми у даривању, у свом изобиљу врлина ми сама себи постаде несносна. Ко увијек поклања, у опасности је да изгуби стид; ко увијек поклања, томе су руке и срце ожуљени.

Не сузи ми више око гледајући стид просилаца. Руке су ми и сувише грубе да осјете дрхат пуних руку.

Откуд суза у мом оку и пухора у срцу моме?

Ох, осамо свих дародаваца! Ох, мучење свега свијетлећег!

Многа сунца круже у пустом простору и свему мрачноме говоре својом свјетлошћу — мени ћуте!

О, то је мржња свјетлости према свјетлилу; што немилосрдно иде својим путем.

У дубини свога срца противно сваком свјетлилу, хладно према сунцима креће се свако сунце.

Као вихор бијесни лете сунца својим путем: то је њивох крет. Шљедују својој гвозденој вољи: то је њихова студ. О ви сте тек мрачњаци, ноћници што стварате из свега свијетлећег себи топлоту! О, ви се тек напајате млијеком и медом из вимена свјетлости!

Ах, лед је око мене! Лед ми руку сажиже! Ах, жеђ је у мени што чезне за вашом жеђи!

Ноћ је. Ах, што морам бити свјетлост! Осама! Жеђ за ноноћним!

Ноћ је. Кô извор жуд из мене извире — жудим за говором.

Ноћ је. Водоскок сваки јаче жубори и душа моја гласно говори.

Ноћ је. — — —

— — Тако пјеваше Заратустра.

Превео с њемачког **Д. С. Пијаде.**

Бјернсон Бјернстјерне.

Весео момак.

(Наставак).

Једне суботе, усред љета, веслао је Торе преко Фјорда, да доведе сина, који се послије свршених студија на земљорадничкој школи требао вратити кући. Мати је за неколико дана најмила неколико надничарки. Све је било чисто и свијетло, соба је већ одавно била у реду, пећ намјештена, а ту је требао Ајвинд становати. Данас је посула мати патос свјежим лишћем, припремила чисто рубље, намјестила постељу и погледала кад тад напоље, да ли се види какав чамац на Фјорду. У кући је све било спремно за свечану гозбу, али непрестано недостаје час ово час оно. И поред свег чишћења, била је свуд у соби прашина, непрестано прашина. Још никако нема ниједног чамца. Она се наслони на ћерчиво и погледа на залив. У том чу на путу, врло близу кораке и обазрије се. То је био учитељ, који је ослањајући се на палицу лагано силазио с бријега, јер га је болио кук. Мирно су гледале његове паметне очи наоколо. Он се заустави, да се мало одмори, климну јој главом и упита је:

— Још нијесу дошли?

— Нијесу!

— Данас је лијеп дан, али и сувише врућ за старе људе.

Учитељ је погледа смијешећи се.

— Је ли био овдје млади свијет?

— Једна је била, али је отишла.

— Наравно: да ће вечерас бити овдје.

— Изв'есно, тако ће бити.

— Торе вели, у његовој се кући не смију наћи, догод не добију дозволу од старијих.

— Потпуно право.

Мало за тим викну мати:

— Чини ми се, ено их, долазе!

Учитељ је дуго гледао дуж Фјорда.

— Да, они су!

Мати оде с прозора, а учитељ уђе у кућу. Пошто се мало одморио и нешто попио, сиђоше доље на обалу. Чамац је јурио њима, јер весlаху отац и син. Веслачи бијаху скинули капуте, под веслима је прскала пјена, стога им је чамац већ био близу. Ајвинд се окрену, отвори очи, и спази их обоје на пристаништу. Одмарајући се на веслима викну:

— Добар дан, мајко, добар дан учитељу!

— Како му је огрубио глас! — рече мати свијетла лица; — а још је онако исто плав као и прије, — додаде Учитељ привеза чамац за пристанишни мост, а отац увуче весла. Ајвинд брзо искочи поред оца на суво, пружи руку прво мајци, затим учитељу, смијао се, дуго се смијао, па одмах, против обичаја сељана, причао бурно о испиту, путовању, директоровој свједоџби и о понуђеним му повољним мјестима. Затим је питао за стање усјева, за пријатеље и познанике, изузев једну једину. Отац је био заузет износећи пртљаг из чуна, али ипак радо га је слушао. Оставивши чун, пођоше кући. Ајвинд се смијао и причао. Мати се такође смијала, јер она управо не знађаше, шта ће рећи. Учитељ је ишао полако крај њих, посматрајући Ајвинда паметним очима, а отац готово смјерно корачаше за њима. И тако стигоше кући.

Ајвинд се радоваше свему, што би видио, прво новом кречењу куће, затим проширењу воденице, и најзад што окна прозорска у соби и изби нијесу више опточена оловом, што је зелено стакло морало уступити мјесто бијелом, а што су прозорска ћерчива већа. Кад је ушао, изгледало му је све тако необично мало, како никад није замишљао, али ипак врло пријатно и угодно. Часовник је тик-такао као дебела кока, столице су биле тако вјештачки изрезане, као да су се и оне хтјеле умијешати у разговор. Сваку је шољу познавао на постављеном столу. Обијељено му је огњиште довикивало пријатну добродошлицу. Дуж зидова стајале су мирисаве гране пуне свјежег лишћа, под је био посут иглицама од боровине и давао је свему свечан изглед. Сједоше за сто у намјери да једу, али се ипак није много јело, јер се непрестано ћаскало. Свако га посматраше с већом мирноћом, изналазећи сличности и несличности; опазио би, шта је на њему ново, до плавог чоханог одијела, што имађаше на себи. Кад по свршетку дугачке историје о једном његовом другу, настаде мала почивка, рећи ће отац:

— Сине мој, ја од тога што ти говориш, не разумијем скоро ни једне ријечи, јер ти говориш страшно брзо.

Сви прснуше у гласан смијех, само не Ајвинд. Он је врло добро знао, да отац има потпуно право, али није умио лакше говорити. Све оно ново, што је видио и научио на свом првом великом полету у свијет, толико је обузело његову уобразиљу и толико га отуђило од његових пређашњих односа, да су моћи које су дуго биле успаване, постале као поплашене, па је мозак био у непрестаном раду. Још су уочили, да се из суште преапнгнутости навикао, да је каткад, изговоривши заједно двије три ријечи, изгледало као да замуцкује. Каткад је то било смијешно, али он се насмије и то се заборави. Отац и учитељ сједили су и пазили да ли је изгубио што од своје пређашње опрезности и разборитости, али то нијесу опазили. Он је мислио на све, сам се сјећаше да чамац треба истоварити, затим распакова одмах свој пртљаг, показа своје књиге, свој часовник, све ново, и све је било, као што мати рече, у потпуном реду. У својој собици осјећао се необично срећан; прво је хтио, као што рече, остати код куће, да помогне при косидби и да чита. Куда ће послије окренути, још није знао, али то му је било сасвим свеједно. У њега бијаше брзина и моћ мишљења, што разгаљује и живост у изражавању осјећања, која тако пријатно дира онога, који је приморан цијеле године посматрати устезање. Учитељ бијаше млађи за десет година.

— Сад смо т а к о д а л е к о с њим дотјерали, — рече учитељ сијајући од среће, када се диже да пође.

Када се мати, која је по старом обичају испратила учитеља до дворишних степеница, врати натраг, замоли Ајвинда, да пође за њом у собу.

Ту му прошапта:

— Очекује те неко око девет часова.

— Гдје?

— Горе на брду!

Ајвинд погледа на сахат. Било је скоро девет. У соби није више могао сједити, већ изиђе напоље. Брзо се попе на брдо, па ставши на врх брда, погледа наоколо. Кућни кров бијаше тик испод бријега; џбуње се на кући разгранало, а млади шумарак бијаше нарастао. Ту он познаваше свако дрво. Затим погледа доље дуж пута, који полази с бријега и скреће у шуму. Пут је био сив и таман, али ее шума сијала у разноликом лишћу. Витко се дрвеће уздизаше високо. На малом заливу бијаше лађа са спуштеним једрима, натоварена летвама, очекујући на вјетар. Он погледа воду, која ју је однијела и донијела натраг; воду мирну и бистру, неколико морских тица летјело је преко ње тихо и мирно, јер је било доцкан. Отац је долазио из воденице, па застаде на улазу у кућу, погледа преко воде као и син, сиђе на обалу, да би што раније, извукао чамац на суво. Мати изиђе из кујне, која је била на крају кућњег забата. Када је пролазила преко дворишта, с храном за живину, погледа горе на брдо, па још једном управи очи горе пјевушећи неку пјесму. Ајвинд сједе на тле, очекујући. Шумарак је био тако густ, да није могао крозањ видјети; али је ослушкивао и пазио на најмањи шушањ. Дуго су га варале птице, које су пролијетале, час опет вјеверица, која је скакала с дрвета на дрво. Али најзад зашушка нешто у далекој даљини, шушањ мало престаде, па опет зашушка. Ајвинд се диже, срце му силно закуца, а крв му се пењаше у главу. На једном се шумарак пред њим разгрну и оданде искочи велико, рутаво псето, погледа га, заустави се на три ноге и не мрдну. То је било псето оних с највише пустаре, а одмах за њим опет нешто зашушка, псето окрену главу и махаше репом: ето Мерите.

(Наставиће се.)

Јован Миодраговић, Биоград.

Просвјета у Србији у вијеку ослобођења.

(Свршетак).

Данас, на крају пуних сто година од почетка ослобођења, у Србији има око хиљаду и двије стотине основних школа, осамнаест гимназија, неколико стручних школа и универзитет. Проценат писмености у маси није достигао ни једну шестину, а у школу не иде ни једна петина дјеце дорасле за школу. Оно што је ишло у основну школу лако је заборављало и основну писменост по свршетку њену, ако није продужило школу; а што је продужавало своје школовање, то се спремало једино за чиновничке положаје. Тако су школе у Србији кроз цио прошли вијек биле само фабрике за чиновнике, те је тако Србија постала јединствена бирократска, или чиновничка држава. Занати, трговина и индустрија или су остали на истом ступњу, недирнути, у колико су остали у нашим рукама, или су прешли и све више прелазе у туђе руке. И пољопривреда је веома мало кораккнула напријед и то више приватном иницијативом и само јачом тражњом пољопривредних производа него школом.

С писменошћу ишла је и остала култура. Мјесто гуња од народне тканине, долазно је капут од туђинских фабриката, мјесто опанака, ципеле. И у одијелу, и у посуђу, и у домаћем намјештају све је више домаће израђевине замјењивао страни фабрикат. А чиновништво, које бијаше сва интелигенција народна, било је мост, преко кога се овај обрт вршио. Од њега је „мода“ прелазила и на градско или варошко становништо а преко овога, поступно и неосјетно, особито у другој половини тога вијека, и на становништво сеоско. Сеоско је женскиње најдуже задржало своју лијепу народну ношњу, рађену својом рођеном

руком. Али данас је ова страна „култура“ продрла и у сеоске куће толико, да се женскиње наше и по селима удаљенијим од градова у по сиромашнијим кућама почиње поносити „куповним“ реклама, јакнама, жакетима, шеширима, амрелчићима итд. Тако су се потребе у народа развијале све више, а домаћа привреда не само што није у тој мјери расла, него је још и опадала. А да је ово водило осиромашавању народном то је извјесно.

У почетку је турска управа просто замијењена српском управом. А како је она била патријархална, то се у многоме слагала с духом нашега народ, који је још у кући научио да слуша свога старјешину. Владалац је био главар земље у миру исто онако као што је био и врховни заповједник војске у рату, а чиновници његови опет старјешине у самом народу. Но уових се поступно јавља тежња, да се власт владаочева ограничи и да је они с њим подијеле. За овим долазе нове теорије, већином пренашане са запада: о слободама народним, о демокрацији, о уставности и уставним владавинама, о народном суверенитету, парламентаризму итд. Ове су се идеје сударале с народним традицијама и патријархалним навикама и уредбама; и борба је вођена често са жучном огорченошћу, особито у другој половини и пошљедњој четврти прошлог вијека. Па и данашње борбе партиске и са̂м пошљедњи преврат на пријестолу само су продужење ове борбе за „народна права“ и народне „слободе“. А како је истина, да народ може у истини бити само онолико слободан и уживати плодова праве слободе само онолико колико је просвијећен, то је и ова борба била само од релативне врједности. Добар, миран, радан и безазлен сеоски сталеж кренут је са свога правог и захвалног посла и упућен на непрестане и незахвалне изборе, око којих се дијели у непријатељске таборе, заваћа и троши.

Сама настава у почетку па све до друге половине тога вијека била је скроз механична. Језик књижевни и школски био је „словено-сербски“, који дјеца не разумијеваху као ни црквено-словенски у „Часловцу“ и „Псалтиру“, а учитељи обични самоуци, неспремни за тај посао. Да се научи напамет оно што бијаше наштампано у књигама — то бијаше једина метода и једини циљ наставе школске. „Одавдедовде“ и „с књигом свани, с књигом и омркни, сједи, бубај, па на њојзи цркни“, то бијаше највећа одлика тадање наставе. О каквоме разумијевању и користи од тога у животу не бијаше ни трага. Исто тако ни о здрављу, о тијелу, о тјелесном развитку омладине и о развијању срца или добрих осјећања у ње није вођена никаква брига. Мислило се, као оно у средњем вијеку, да што се тијело више убије и „укроти“, да ће се душа више „пробудити“ и развити. Тек шездесетих година народни језик и данашњи правопис постају књижевним језиком, а с њим и настава почиње да се препорођава. Мјесто механичног учења, почиње се јављати учење с разумијевањем. Али ствари одређене за учење бијаху тако неодабране, апстрактне и тешке, да их често бијаше лакше учити напамет него их разумијевати. Но и тада опет чисто, сухо знање бијаше главни циљ. А о утицају његову на срце омладине, на развијање осјећања за оно што је добро, лијепо и узвишено, о примјени његовој или користи од њега у животу, да га поправља и усавршава, не бијаше ни помена. И на здравље ученичко и физички развитак њихов ништа се боље није пазило ни у овој другој половини. Тек при крају прошлог вијека јавила се и ова тежња у настави и васпитању омладине, али је она све до данас веома мало остварена. Тако су одгајени читави нараштаји, који су често преоптерећивани многим знањем; али га у животу нијесу умјели и не умију примијенити и срце њихово остало је онако исто хладно и неосјетљиво, како је било и прије и како би било да тога знања није ни било. Васпитаване су свезналице без срца, људи хладна рачуна а без практичне умјешности за поправку послова и на дому, и у служби, и у животу. А плод је овога био: самопрецјењивање, претпостављање личних користи општима и неподобност за послове културне и напредак културни. Али је од овога још већа штета била то, што је народ наш, ушљед промијењених прилика, ушљед осиромашења и ушљед сталне небриге о физичком развитку омладине његове, физички закржљао. Мјесто оних хероја ненадмашних на све стране, који се утркиваху који ће показити више јунаштва за ослобођење и одбрану отаџбине своје, ми имамо „сламке и шибљике“, који се надмећу у грдњама по политичким зборовима и од којих се једва одабере годишње онолико, колико је за сталан кадар потребно!...

Ове велике измјене у животу политичком и економском и ове крупне грјешке у васпитању омладине народне повукле су за собом и многе друге ситније. А све оне скупа учиниле су, да славни преци наши из 1804. не би данас ни познали слабе потомке своје. И хероји тополски и мишарски, делиградски и каменички, таковски и љубићски озбиљно би посумњали да ће се с овим покољењем моћи „осветити Косово“.... Мјесто свирача и гајдаша народнога, данас без циганског ћеманета не може оро да се поведе. Мјесто дивних народних пјесама, и лирских и јуначких, које је са̂м народ пјевао, данас Циганија проноси којекакве накараде од поезије, као:

„У Иригу правили весеље,
Заклали су попа за печење;“....

или:

„Сукња жута жали свог регрута,
Сукња врана жали свог драгана;“

или:

„Купи ми, бабо, леп шешир;
Да ме воли официр;

Купи ми, бабо, златан сат,
Да ме воли адвокат“.....

или:

„Жено моја, окрени се зиду,
Да те моје очи не видиду,“

и тако даље. А прослављеног гуслара српскога по саборима не може данас замијенити ни гладна Циганија, ни обични вашарски просјаци, који су профанисали прослављене гусле српске, па, на жалост, чак ни учитељ школски са својом „Историјом“. А задруге српске, ове најбоље школе народне и најбољи чувари од глади и сиротиње, остале су још само за причу....

С тога за државника, за васпитача народнога, за сваког родољуба настаје велика брига, да се у наступајућем вијеку све ове грјешке исправе. Васпитање школско мора сићи на правилно земљиште, те да се у омладине развија и тијело и душа подједнако и свестрано, а васпитање друштвено у великоме мора наћи праву мјеру између слободе и стеге, што се зове апсолутизам и између домаће привреде и потрошње страних израђевина те стати на пут осиромашавању народном, и много више чувати чистоту народног живота и народне душе од штетне туђинштине.

Прошли вијек био је вијек ослобођења народнога у Србији; и он је учинио своје и ако је донио и многе грјешке и заблуде. Вијек што је настао ваља да буде вијек просвјећивања народнога. Онај је ослободио народ у Србији од спољног непријатеља; овај треба да га ослободи од унутарњег, од незнања, неумијења и дивљине. И они, који га ослободе од овог другог непријатеља, имаће толико исто заслуга за народ свој, колико их имају и они необични великани почетком прошлога вијека, који га ослободише од оног првог непријатеља.....

Српски народ.

Од дра **Симе Тројановића**. —
(Наставак).

Ово трчање или боље речено гађање халке без сумње је из западних земаља овамо пренето, јер тамо је постојало до 16. века и звало се карусел или код Немаца још и Ringelrennen (Kleinpaul 672), а код Талијана carosello. Ово је била најмилија забава немачких ритера, па чак и отмених госпођа.

Не знаду златна пера онако писати,
Како јаворове гусле гудити.
Н. Томазео.

Свирачи уз гусле зову се гуслари. Они нису људи од тог само посла, јер сваки сељак и чобанин уз гусле свира, али свако не зна толико епских песама да пева уз гусле, а то је главно, и то не по мелодичности песме него по њеном историском садржају, о јуначким победама српским. Најбољи су гуслари обични просјаци и слепци, јер путујући од једног краја српског до другог имају прилике да један од другог нове песме упамте. Било их је који су пред устанак српски на Турке 1804. године пропутовали све српске крајеве. Они су песмом говорили народу о старој слободи и јунаштву, о богатству и угледу српског царства, што је соколило потлачену рају и давало јој наде на успех ако се дигне на оружје. Они су радо и небеска привиђења уплетали у своје песме, по којима је требало турско царство да се угаси, а српство да васкрсне. Гусларе су радо дочекивали по домовима и гостили, јер онда није било писмености и новина, него су они о догођајима као велики путници смишљено причали, па су умели и на гуслама да изводе и подражавају и разне птичије и животињске гласове (кад су на конаку код неког домаћина), што је младеж радо слушала и забављала се. Лепо је рекао Прерадовић: да је сва наша историја само велики зборник песама. Поред професионалних гуслара, гусала се нису оглушавали ни многи наши знаменити људи. Лепо је гуслао наш најбољи и најславнији песник Петар Петровић Његош, па кнез Милош, хајдук Вељко, па велики везир Мехмед Соколовић, зет султана Сулејмана, до смрти је волео слушати свирање и певање уз гусле. Негде су сад гусле готово умукле, као у Војводини и Маћедонији. Филип Вишњић још у оно доба љутио се, што славонски и банатски гуслари тако мало знају гудити.

VII. Јунаштво.

У старом веку највећи су јунаци били Шпартанци а сад су неоспорно Црногорци. Љуба Ненадовић најлепше их је окарактерисао. Јунаштво им је идеал, а јунака не може велика брига и туга савладати. За последње три године рата ниједан се једини Црногорац није предао непријатељу, а за триста година ниједан се није предао очајању. Они су чували аманет с Косова Тај јуначки понос: да бране, да се не угаси последња варница српске независности, одржао је и подгревао њихову борбу кроз векове. Ту једину намеру видите кроз целу њихову историју и поезију. Како су се лавовски борили с Арнаутима и Турцима, исто тако и са Французима и Млечићима. Црногорац у прошлости видео је све своје старије да су изгинули; у будућности види све своје синове и унуке да ће гинути; а крај ратовању нигде се није могао догледати. Непрестано с пушком у руци, непрестано на стражи према непријатељу. Велике су патње и оскудице црногорске, али они веле: „Витешку невољу треба витешки сносити.“ Ако сажалите рањеника он ће вам одговворити: „Овакав је живот Црногорца!“ Ако се чудите њиховим путовима, њиховим бесплодним и безводним бреговима, на којима ништа друго не ви-

дите сем камена, они ће рећи: „А да не би се звала Црна Гора него Бијела Гора, да је друкчије“. Ако тешите оца за погинулим сином, он ће стегнути своју тугу у своје срце, па ће вам одговорити: „За то се и родио.“ Кад носе рањеника, они што га сретну, не кажу му: „Добро јутро“, него: „Срећна ти рана.“ — Кад им је Ћуприлић везир у пређашња времена поручио: ако се не покоре, да ће све што је мушко исећи, — они су му одговорили: „Док двије ђевојке трају, бориће се по Ловћену.“ — Кад је у прошлом веку Мамут-паша продро до Цетиња са угарком у руци, дозивали су Црногорце и викали им: „Признајте султана, и само по једну пару дајте, колико да купимо царици папуче, или, све ћемо вам куће попалити“, а они су им с брегова одговарали: »Не признајемо, не дамо — палите!“ Кад их је Омер-паша с великом војском био притеснио, спреми им свога посланика, да му одговоре на његова захтевања, а они му пошаљу фишек с барутом и на њему напишу: „Ово ти је одговор!“ Црногорци су јунаци и на води. Било је врло занимљивих бојева с лађама. Једни веслају, а други пуцају. Шта више срамота је седети, него ко је јунак стојећи пуца из лађе. Исто тако и Турци веслају на сусрет и пуцају. Кад се на близу сукобе, скачу у непријатељске лађе, и ту се насред Скадарског језера ножевима кољу и секу, док једна страна не изгине или не побегне.

Међу првим светским јунацима поуздано долази Марко Миљанов. Кад се једном хтео осветити злотвору српском Јуси Мучину, Арнаутину, појаше бесног коња, па право бане у Подгорицу, усред арнаутског љутог гнезда, где је и свако дете оружано ишло. И Срби и Турци зачуде се његовој смелости и доласку. Не обзирући се ни на што, дојаше Марко право до пред Јусову кућу и с коња стаде дозивати „Јуса јер има двије ријечи бесједити с њим.“ Све је ово, Јусо, премро од страха, слушао и гледао кроз решетку од прозора, али му се не смједне одазвати, него нареди стражи да рекне како је Јусо у Зети, где пресуђује неку парницу. „Ја сам чуо, одговори Марко, да Јусо даје мито за моју главу; ево сам му на ноге дошâ, нека ме сам убије! Но му реците, ако не чује, да ја нећу дават’ мито за његову главу, но сам, ево дошâ да га позовем на мејдан: ђе му је воља нек одабере мјесто да се ободемо. »Ово рекавши окрене коња, који још више наљућен, стаде помамније играти и у косо скакати, тако да га је Марко једва устезао; огањ му севаше испод копита и камење у плочнику ломљаше се и удараше околне Арнауте. „Алах море говораху они, ђе ни образ узе: пободе мејдан на сред Подгорице, и Јусо му не смје изић’!“ А неки Рустем Шехов Крњић рече: „Не би ружно било да му на мејдан изиђе и други који Турчин; но не смијете ни један!“

После овог јуначког поклича Маркова, отимали су се Црногорци, ко ће поново ићи у Подгорицу, у неизбежну своју смрт, а да убије Јусу. Али одлучно се за то пријави Перо Иванов Куч, па се сутрадан крене у Подгорицу са својим братом Вулом и братом од стрица Тодором Ђуровим и сестром Миљом. Сретнувши Јусу пред кућом, застаде на 7—8 корака и, тргавши штуц испод кабанице рече: „Јусо, не даде ми оно што си дужан!“ па, почекавши тренутак, избаци пушку и мртва обори Јуса на земљу. Немајући другог оружја, побеже до једно 50 корака, а може бити хоћаше и могаше и даље, па и до браће; али, у страху да није Јусо жив остао, врати се да га види. Видевши да је мртав с оном пушком у руци поигра као бесан лав и рече: „Благо мене сад и довијек!“ У то прво опали Селим Мехов, Јусов заптија, и рани Пера, али од ове пушке не паде, но од осталих које, једна иза друге пукоше и оборише га. За један трен исекоше га ножевима... (По Михаилу Вукчевићу).

Оваких херојских примера има тушта и тма из Црне Горе, Херцеговине, Босне, као и из српског устанка од 1804. године на даље. Ко не зна за хајдук-Вељково јунаштво, у чему га нико под сунцем није надмашио. Тако исто се може бројати и бројати много јунака кршних муслимана из Босне и Херцеговине Ту је Хусеин-капетан, Змај босански и многи други славни људи из њихове средине....

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Српске пјесме из Херцеговине.

29.

Три сам златна чешља саломила,
Док сам драгом перчин одгојила,
Сад га нека друга премамила,
Жир зобала, с листа воду пила,
Љуту гују у крилу увила,
Студен камен под главу метала.

30.

Ђевојчица гором греде,
На вретено злато преде,
„Злато моје, коме ћу те?
Ко ме срете, оном ћу те.“
Сусрета је стар на коњу.
„Божја помоћ, ђевојчице!“
„С врагом пођи стар на коњу!«
Стари прође, млад наиђе.
„Божја помоћ, ђевојчице!“
„Здраво био млад на коњу!“
„Може ли ми злато бити?“
— „Може злато и ђевојка.“

31.

О јаворе, горо моја!
Нави ми се на дворове.
На дворове драге моје,
Ђе ми драга дворе мете.

Метлица јој струк босиља,
А буњиште каранфиље.
Ја јој бацим јабучицу,
Она ми је замјећаше.
„Не замјећи ђевојчице,
Не замјећи, бићеш моја,
Ја ли моја, ја л' братова,
Ја л' у селу јаранова,
Ја л' у брду чобавова."
„Нит ћу твоја, ни братова,
Ни у селу јаранова,
Ни у брду чобанова,
Ја сам себи одабрала
У касаби према себи."

32.

Бисер труни Јованбеговица,
Бисер труни, бисеру говори:
„Накити се, мој ситан бисеру?
И ја сам се у мајке китила,
Велику сам рђу искитила
Искитила Јован-бега млада.
Ево има девет годин' дана,
Да ја не знам ни ђе Јован спава
Ђе ли спава, ђе ли вечерава."
Миндијаше, нико не чујаше
Ал' то чује бег-Јована мајка,
Па дозивље свог Јована сина:
„Је л' истина, што ми снаха каже?"
„„Ево има девет годин' дана,
Да ја не знам ђе ми Јован спава,
Ђе ли спава, ђе ли вечерава.""
„Истина је моја мила мајко.
Ја јој пођох ћемер распучити:
„Не, Јоване, мој по Богу брате!"
Ја јој пођох пуце распучити:
„Не, Јоване, мој по Богу брате!"
Ја јој пођох обљубити лице:
„Не, Јоване, мој по Богу брате!"
Она ме је трипут побратила;
Ја сам њојзин Богом побратиме,
Она мени Богом посестрима."

Прибиљежио: **Трпимир.**

Срећан момак.

Српска народна приповијетка.

но су били отац и син, па су тако осиромашили, да отац мораде дати сина у најам.

Једном рече отац сину: „Ајде у свијет и нађи гдјегод посла за годину дана, да би што зарадио, те да што лакше сачувамо ово сиромаштво."

Син послуша оца и оде у свијет. Идући тако путем срете човјека, који је јахао на коњу, а то је био ђаво. Коњаник се јави младом путнику, упита га за здравље и поче га наговарати, да ступи код њега у најам. Путник пристане на то и затражи за ту годину сто дуката. Ђаво му обећа дати толико и тако пођу заједно даље.

Путовали су тако дуго, док су дошли до једног крша. Ђаво покаже путнику свој стан, који је био у стијени и нареди му да ту остане и чува пећину, да се не би ко привукао и што украо. Тада ђаво оде некуда, а путник оста чувајући пећину.

Није прошло много времена, кад се пред њим створише виле, не знаш која је од које љепша. Оне позову момче да иде с њима. Момче се стане премишљати па најпослије пође за вилама. Кад су дошли у вилински стан најмлађа вила загледа се у момче, па га наговори те се вјенчају. Вила скине свој прстен с десне руке и пруживши га момчету рече: „Од сад ћеш ти бити мој муж а ја твоја жена, али ђе год будеш међу људима нипошто се не смијеш похвалити женом." А тај прстен што сам ти дала добро чувај и кад будеш у највећој нужди удри га о земљу, па ма гдје био, ја ћу ти притећи у помоћ.

Момче се одатле врати, па је путовао ни сам не знајући куда, док најпослије изби пред неки град. Кад уђе у град, а оно се два краља свађају око љепоте својих жена, а ниједан не ће да попусти. Кад то чу момче, заборави на вилину заповијест и ставши пред краљеве, рече им: „Што се свађате око љепоте својих жена, кад ниједна није лијепа као моја. Да вам је само вићети моју жену и њену љепоту, ви би од заноса смјеста полудјели." На то ће један краљ планути: „Одмах да си ишао и довео своју жену да је видимо, па ако буде љепша од моје, на част ти и моја жена а и краљевина, па буди честит до вијека. Али упамти добро, ако не буде љепша од моје жене смјеста ћу те погубити."

Момче удари прстеном о земљу, као што му је вила казала и затражи, да му дође у помоћ, као што му је обећала. Али му вила никако не дође, него посла своје слуге, па му јавише да не може доћи.

Момче се нађе у невољи јер, пошто не добави своју жену, краљ нареди да га објесе. И таман га поведоше на вјешала, а оно вила па пред њих. Кад је момче угледа обрадова се и радосно повика: „Ево моје жене!" Кад краљеви угледаше вилу, доиста их занесе њезина љета, па оба у један глас повикаше: „Истина је што си рекао, твоја је жена и боља и љепша од наших." Онај пак краљ што му је обећао дати краљевину, немаде куд но мораде испунити своју ријеч и дати му краљевину. Момче прими краљевину, па заједно с вилом оде право оцу.

Кад су дошли оцу, он их лијепо дочека и врло им се обрадова. Ту обоје преноће, а кад момче заспа тврдим сном дигне се вила па му скине прстен с руке и невиђено оде одатле, а њега остави сама. Када сутра дан устаде момче и види да му нема виле врло

се ожалости. Залуд је добио толику краљевину кад му се без жене чинило као да ништа нема и да је најсиромашнији човјек на свијету, за то постави краљем свога оца, преда му краљевину, а он пође тражити своју жену. Тако је тражио пуну годину, али нигдје нити је могао наћи, нити што за њу чути. Након године дана изпадне на неко поље и тамо нађе четири виле, гдје се свађају око три ствари. Момак приђе њима и виђе пред њима калпак, чизме и штап.

Виле му се стану тужити како не могу подијелити те три ствари на четири дијела. Он их запита, да му растумаче моћ тих ствари. Виле му кажу: „Кад калпак ко обуче тај свакога види, а њега нико. А ко чизме обује за двадесет и четири сата може прећи четерест конака. Ко опет мане штапом унакрст, што је пред њим све се скамени.

Онда момче рече вилама да је лако ствари поделити на четверо, само нека се потеку уз поље, па која прва дође до њих, све три су њезине. Виле одмах пристану на то и потеку се, но док су оне трчале момче узме штап прекрсти унакрст и све се четири виле окамене. Онда момче обује чизме, метну калпак на главу, штап у руку и крене на пут. Путујући тако испне се на велико брдо. Ту нађе човјека гдје сједи, назове му Бога и упита га, како се зове и шта ради. Старац му одговори да се зове Вук Самоук те да с вјетровима говори. Момче га замоли да му каже, гдје му је жена — вила. Вук стане говорити са вјетровима и питати их, гдје је вила, па се окрену момчету и рече: „Југ ми вели, да јој је јутрос дворе помео и полио јој да се умије. Она је здраво и весело у свом двору гдје јој служе слуге и слушкиње.“ Када момче саслуша старчеве ријечи и кад чу у ком су правцу њени двори опрости се с њим и пође, да је тражи. Ишао је тако дуго док не испаде пред дворе своје жене.

Кад је ушао у њезин двор, нико га не виде због калпака на глави, а кад уђе у собу скиде калпак и вила га угледа, па се зачуди одкуд он ту. Момче јој све исприча и остаде с њоме у двору.

Српске Шикуље.

Прибиљежио: **Љубомир С. Васиљевић.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Артур Шницлер: **Умирање.** Превео П. С. Талетов.

То је књига једног дугог умирања, са слутњама и стравом пред тамним и грозним проблемом смрти. Такав душевни окултизам, са свим његовим болним нијансама, постао је данас врло омиљен предмет модерне европске белетристике. Таки романи и новеле, често пута, нијесу ништа друго до числе психолошке и патолошке студије у приличном белетристичком облику, послије знатних успјеха Буржеа, Уисмана, Киплинга, Јакобзена, Хамсуна и других, оваке новеле, са чисто психолошким интенцијама врло су обичне појаве. Шницлер, који је иначе јак драматик, овим својим „Умирањем“ дао је такву једну новелу. То је дуга историја тешких агонија једне душе, која се гаси под стакленим и страхобним погледом Смрти која долази, и не зна се шта је. Предосјећања и носталгије, страве и смутње уз неки цинички љубавни егоизам испуњују поступно ту болесну душу, и она премире пред фаталним датумом престанка. У часу најмучнијих болешљивих настуна, јавља се ненадно једна свијетла идеја: пут к сунчаним обалама југа, чежња за пуним животом, нада на оздрављење. Али то је само тренутни сјај у души, који се одмах гаси пред поворком коби и слутња. Ни велико и благотворно сунце југа, ни то живодавно сунце кому је дохрлио, нема снаге да отклони неизбјеживост његове катастрофе. Посљедња агонија дошла је једне свијетле јужне ноћи, када је, несвјесан, лежао крај прозора кроз који је струјао млак задах пун мјесечине и мириса из врта....

Књига је пуна — и препуна — психолошких детаља, који су, врло често, тачни; међутим, нађе се и неких обрата, који нијесу баш најлогичнији. Пејсаж је скроз реалистичан и служи само као оквир каквог душевног стања. Фрагментарна форма, тромо и суво излагање чине поједине странице баш досадним; осим тога уху је неугодно редовно превођење њемачког неизвјесног члана. На преводу се познаје да је рађен одвећ брзо, и штета је што се није радило с више скрупуле, па се могла дати ствар беспрекорна. Што се избора самог тиче, избор је добар, али се могло наћи још бољих ствари, које су нужније да нам се преведу. Потребно је још сличних ствари, са сировим и суровим реализмом, и није случајно да се г. Талетов одлучио баш на овакав реалистичко-психолошки рад Шницлеров. Својим свирепо реалистичким романом из београдског живота, г. Талетов је доказао да зна шта је добар роман, и, колико се надамо каквој новој оргиналној ствари његовој, толико бисмо једва дочекали какве нове преводе, рађене скрупулозно, из модерних сјеверних литература. **Д. М.**

Прослава четрдесетгодишњице Ресавске Библиотеке. (Свршетак).

После подне настало је разгледање изложби и народно весеље. Прво човеку што мора пасти у очи, то је соба где је књижница смештена; друга је соба била врло укусно намештена, била је пуна различитих ствари, које су одређене као награде за лутрију; у трећој соби биле су изложбе и то: изложба свију животиња, нарочито риба и тица, које живе у Ресави с палеонтолошком збирком и изложба историјско-етнографска. На зидовима се налазе фотографски снимци из Горње Ресаве. Г. Ј. Драшкоцију, апотекару, мора се одати хвала за онако лепо изведену изложбу животињску, јер је за све то употребљено много труда и времена; не мању пажњу заслужује и г. Ник. Ванић, ср. начелник у оставци, који је приредио истор.-етнографску изложбу. У свим изложбама могло се видети пуно интересантности, које су специјалитет ресавске околине. Ово је први случај, у колико је мени познато, да се приреде оваке обласне изложбе. Корист од тога је велика, јер н. пр. сви Ресавци и не знају све драгоцене занимљивости и одлике својега краја, а то још мање знају људи, који су даљи од ове околине: отуда је корист и за једне и за друге. Четврто је одељење сала гимназијска, где је Ж. Радничка школа изложила

радове својих ученица. Посматрач, кога интересују овакве ствари, имао је прилике да се наслађава у примењеној естетици на женским радовима.

Док су једни разгледали изложбе, и саму Библиотеку, нарочито оригинална писма Кнеза Милоша и друге знаменитости, дотле је омладина у друштву студената и студенткиња и осталих гостију вила оро у гимназијском дворишту, а остали свет гледао је са стране коло омладинско. Посећивање изложби трајало је скоро до сунчева заласка.

Увече је Академско певачко друштво „Обилић“, под хоровођством г. Боже Јоксимовића, концертирало у „Хотел-Такову“. После концерта настала је игранка. Песме „Обилићеваца“ изазвале су јаку симпатију свих посетилаца те ретке вечери: Ресавци ће дуго памтити лепо певање овога најинтелигентнијега певачкога друштва. Посетиоци ове забаве у зору се разишли кућама, а хор „Обилићеваца“ уз лепу песму освануо са часницима Библиотекиним. Након доручка, пред сам полазак за Београд, председник г. Тоскић устао је и песничким говором захвалио се академском друштву за учешће на прослави. На крају свога говора напоменуо је да се до године у ово исто време навршава равно 100 година како је погинуо Чегарски Соко са својим јуначким Ресавцима, па би, вели, желео да приликом те прославе, коју ће приредити данашњи ресавски нараштај, узме учешће и „Обилић“. Чланови „Обилића“ дадоше реч да ће и до године опет доћи у Свилајнац и учествовати у прослави. На датој речи „Обилићеваца“ г. Тоскић се унапред захвалио и узвикнуо: „Живели!“ А певачи су одговорили песмом „Живео, живео, на многа љета“ Затим је „Обилић“ отпутовао за Марковац уз срдачан испраћај сакупљених Свилајчана. После је отпочето извлачење срећака у истом хотелу. С тим је ова јединствена свечаност завршена. Историја нашега просветнога прогреса достојно ће место посветити овој реткој културној прослави, јер њен јубилеј четрдесетогодишњице диван је и несумњив знак српскога прогреса на народном просвећивању.

На сам дан прославе г. Сима Катић, народни посланик, поклонио је библиотеци укоричену „Самоуправу“ из прве године излажења, која је сачувана свакако у библиотеци његова оца и тиме је Ресавска библиотека добила несумњиво једну реткост више.

И ако је на неколико месеци раније разним нотицама наговештавана прослава, а у последње време два су чланка посвећена прослави у два београдска листа, — ипак та прослава није код свих просвећених људи схваћена онако како она у истини заслужује, чак ни код оних који управљају просветом.

Овом прославом Свилајнац је документовао своју свест и просвећеност и уједно дао лепу лекцију властима да о њему убудуће мало више воде рачуна; једновремено, Свилајнац је посведочио да је далеко измакао од многих окр. вароши којима држава поклања веће пажње и старања. Свилајнац се одржава и напредује једино приватном иницијативом, која је, разуме се, врло често недовољна. Држава до сада није ништа уложила за његов напредак. Време је дошло да држава већу пажњу поклони Свилајнцу, да му да бар оно што је некада имао — да му поврати гимназију.

Завршујући ове редове о прослави Ресавске Библиотеке, потребно је забележити да би се могло још дуго писати о њој, али је због простора листа немогућно. Мени је било главно да додирнем само важније моменте њене, а све споредније апстраховао сам.

Драг. Бранковић.

Књижевне и културне биљешке.

Српски учитељи у Хрватској. У Загребу се састају српски учитељи у Хрватској, који раде на томе, да образују засебно удружење. Још прије годину дана српски учитељи, који су до тада били у заједници са хрватским учитељима, одвојили су се и том приликом ријешили да се засебно организују. Том приликом су изабрали нарочити одбор, коме су ставили у задатак да изврше организацију и израде нацрт правила Српског Учитељског Удружења у Хрватској и Славонији. Пошто је тај одбор свој рад довршио, то је сада сазвао скуп, на коме ће се тај нацрт претрести и коначно извршити организација.

Нова гимназија у Биограду. До сада је у Биограду било три више гимназије, али како се увидио, да оне нијесу довољне, јер су ученицима пропуњене, то се ради на томе, да се у Биограду оснује још једна гимназија. На тај би начин у Биограду било четири пуне гимназије и једна шесторазредна приватна гимназија.

Одликовање. Наш одлични сарадник, **Др. Сима Трojановић**, кустос Етнографског Музеја у Београду, одликован је ових дана румунском командирском круном III. степена. Честитамо.

Монашка школа у Србији. Монашка школа, или школа за калуђере отворена је у Србији прије неколико година. Та је школа била смјештена у манастиру Раковици крај Биограда, па је доцније пренијета у манастир Раваницу. Почетком нове школске године премјестиће се монашка школа опет у Раковицу и унапредиће се у толико, што ће у њој предавати професори са богословије св. Саве.

Библиотека за чување здравља. Др. Јован Кујачић, љекар у Данилову Граду (Црна Гора) почео је издавати „Библиотеку за чување здравља“. Досад су изишле двије свеске ове библиотеке. Прва говори о сушици, а друга о нервози, или живчаним болестима. Цијена је књизи 70 пара. „Цетињски Вјесник“ хвали ову библиотеку, само жали што не налази чешће и што не пише о болестима, од којих народ највише страда. Ми је не добисмо.

Јубилеј Лава Толстоја. У Русији се у велико спремају да што свечаније прославе 28. августа осамдесетогодишњицу чувеног руског књижевника и свјетског приповједача грофа Лава Толстоја. Руски новинари предњачиће у овој значајној прослави. Они су ријешили да све руске новине тога дана донесу чланак о Толстоју, да се свуда у Русији држе скупови, на којима ће се говорити о дјелима и идејама великог мислиоца. Такође су ријешили да се посебно оштампају сви чланци знаменитих писаца који о јубилеуму изиђу о Толстоју.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 23. САРАЈЕВО, 20. августа 1908. Год. XXIII.

Цоца Ђорђевићка.

Човек се данас не мора бојати да ће му се рећи да је песимиста, или да је заслепљен некаквом пристрасношћу, ако каже, да је наше једино позориште у наглом и систематском опадању, да стално занемарује уметност и да је на најкраћем и најпоузданијем путу да постане једно позориште занатско-индустриске утакмице. Разни ступидни експерименти, који се, у последње време, чине с позориштем, нису, у осталом, ни могли уродити другим плодом. Позориште се у нас престало сматрати као једна установа, у којој ће се развијати уметност; оно се сматра као једно тихо прибежиште у којем ће разни људи, за своје бирократске заслуге наћи поузданих синекура. Из нашега позоришта данас се прогања уметност, као слобода из какве реакционарске земље. Али зато је оно данас отворило сва своја врата и све своје прозоре да кроз њих победоносно уђе бирократски и занатски дух; уметност ће морати да устукне испред бруталне индустрије, грозничавог заната и незајамљивог ћара.

Госпођа Ђорђевићка ступила је, пре десет година, на позорницу, када је сјајно доба наше позоришне уметности било још на врхунцу своје ренесансе. Представници српске уметности били су тада оличени у госпођи Гргуровој, Гавриловићу, Вељи Миљковићу, Илији Станојевићу, Сави Тодоровићу, госпођи Тодосићки и госпођици Нигриновој. То је било време када је наше позориште, као ретко икоје друго на свету, имало толико и таквих уметника, када су се давале класичне представе комада Диме Сина, Ожијеа, Таљерана и када се српском репертоару поклањала одушевљена пажња, као никада до тада ни од тада. Госпођа Ђорђевићка је тада, као полертарче у уметности, ступила на позорницу и више нас је била освојила својом младошћу и тиме што је била кћи једнога уметника, драгог свеколикој публици, него својим талентом, који је тек био у развијању. Са њезиним силаском с позорнице готово пада и опадање наше позоришне уметности, пада, ако се хоће, једна нова епоха, занатско-трговачка епоха, епоха јевтиних и отужних бечких оперета, наметљивих булварских буфонерија и водвиља са усиљеном духовитошћу из париских предграђа.

За кратко време глумовања госпође Ђорђевићке, пажљив посматралац имао је прилике да проучава две врло интересантне појаве: могао је проучавати, како се једна истинска уметница, тако рећи, на очи целој публици, брзо развија, почевши од неодлучног и непоузданог тапкања до савршено поузданог хода, од кратке епохе лутања и тражења уметничких идеала до кратке епохе поузданог остваривања тих уочених и нађених уметничких идеала, од шаблонске традиционално театралне игре до индивидуалнога оживотворавања типова, од заната до уметности. Могао је проучавати, како се једна велика и истинска уметност, тако рећи, преко ноћ претвара у занат, како велики уметници, до јуче одушевљени својим уметничким идеалима, постају апатични, постају скептици, јер су изгубили веру у своју уметност, постају хладни, јер се у њима почео гасити свети огањ. У госпођи Ђорђевићки, може се рећи, оличена је историја нашега позоришта за ових последних десет година — у обрнутом смислу: Њезино развијање почиње са занатом а свршава се уметношћу; развијање нашега

позоришта почиње са уметношћу а свршава се занатом.

С госпођом Ђорђевићком сишла је с позорнице и последња наша велика наивка. Њезине претходнице, може се рећи, биле су представнице једне виртуозности која је, зарад свога маниризма, постепено застарела. Као што се у животу обично мисли да безазлен, неискусан и наиван човек не може имати компликовану, загонетну, контрадикторну и тешко схватљиву душу, тако исто су и те виртуозкиње, полазећи са тога становишта неискусних људи и људи, који са свог незнања или наивности, не признају да је живот и људе тешко разумети, мислиле да се једна млада, безазлена, наивна, несређена и лако покретљива душа може најлакше окарактерисати неколиким шаблонским и савршено театралним покретима. Тим вештакињама у својем занату, једном речи, било је главно (јер нису биле уметнице и њихово кретање није било индивидуално) да једно више наслућено него погођено душевно стање маркирају неколиким покретима којима ће произвести извесан ефекат. Ефекат, као крајњу тачку виртуозности а не илузију, као једини циљ уметности. И у тим двема речима лежи сва карактеристика госпође Ђорђевићке, као уметнице и њезиних предходница, као виртуоскиња: госпођа Ђорђевићка увек је хтела, својом игром, да у гледаоцу изазове илузију да је све оно истина, што се одиграва пред њиме; њезине предходнице, на против, увек су хтеле гледаоца да увере о својој вештини и зато су увек похлепно тражиле и стварале ефекта, како би, на тај начин, у неку руку, у тој улози, постигле врхунац своје вештине, постале виртуозкиње.

Глумовање госпође Ђорђевићке може се поделити на две епохе: епоха шаблонизма и традиционалне театралности и епоха индивидуалног стварања; епоха, ако се хоће, обожавања рола и виртуозно одигравање тих рола и епоха интерпретирања пишчеве идеје, када она почне напуштати занат и када рола постаје личност у коју она треба да уђе свом својом интелигенцијом и свом својом душом. Њезина индивидуалност почела је да се развија и, посредством те своје индивидуалности, она је почела да ствара личности, типове, жива бића, постајала је сарадник пишчев, постајала представник једне од његових идеја, постојала један од његових типова, запажених у животу и узетих из живота. И онда баш када је она почела срећивати свој унутарњи живот и када је почела стварати и култивисати свију индивидуалност, она одлази у Париз, у резиденцију уметничког и књижевног укуса. Натурализам који је Антоан, под утицајем Золе, и његове школе, увео у позоришну уметност, био је ускоро овладао свима европским позорницама, онај исти, минутуозни, филозофско-фонографски, који је деведесетих година почео у литератури нестајати и застаревати. Али у уметности, нарочито у позоришној, у којој је он једино потребан, природан и оправдан, свакојако да ће вечито живети на позорници. И госпођа Ђорђевићка је собом донела из Париза тај натурлизам, велику уметност, рафинисан књижевно-уметнички укус и врло развијену уметничку индивидуалност. Али ни она ни ми нисмо имали среће да ова велика уметница савршено оствари своје уметничке идеале.

За госпођу Ђорђевићку се, у овај мах, не може рећи да је створила своју уметничку школу. Али је више него поуздано да ће се та школа у најблискијој будућности појавати. Она сада нема наследнице у потпуном смислу те речи. И зато је сасвим природно да ће њезина заступница морати поћи путем, који је она утрла.

Београд, у јулу. **П. С. Талетов.**

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

У књигама староставнијем, босанчицом јазијом на зечини исписатијем, нађенијем под рушевинама једног прастарог српског манастира, задужбине светијех Немањића, у Херцеговини, а које се од доба тог, као најдрагоцјенија залога и амајлија чувају нашљедно у дому оца мог и ђедова мојијех, пише:

I.

. . . Стани, путниче из земље далеке и страна незнанијех, кога те случајно или намјерно овуда кроз српско стијење крваво и поносито и непокорито нанио пут,... стани и застани, и скини капу стијењу овом, мрамору петвјековноме! Стани и ти дошљо надрибалдо, у плавом шкрљаку над очима лукавијем и црнијем чизмама на ногама телећијем, с бичем у рукама и пунијем и запечаћенијем устима крви невином... ти, коме је крст на шапи, а Христос у папи,... стани, и не гази ногом поганом и не скврни додиром тијела нечистог ове споменике мутне прошлости, ове рушевине, под којијем леже затрпане мошти славе и величине, слободе и части, витештва и поноса и надахнућа гусларског. А ви потомци банова и јунака овијех, праху праха њихова, крви крви њихове, коско кости њихове, ријечи ријечи њихове, мисли мисли њиховијех и творе твора њихова,... клекните и пољубите грохтињу ову, гробове ове и плоче на гро-

бовима овијем, на чијим је мрскама и греботинама зарезата повјест мрске судбине и из којијех читамо о сахрањеној под њима срећи Србиновој — срећи, која није умрла, јер не може и не смије умријети као божја шћер, и која ће попут прољетног каћуна, опет сијнути и замирисати народу свом и ђеци Немањиној! Да, клекните, пољубите светињу ову, па се исправите, испрсите, и довикните гордо свијету и народима: „Јест, наше је пропало, — али ми смо ипак живи, живимо још, и живјећемо још!“ —

Народи и језици од југа до сјевера и од врата сунчевијех до страна западнијех, чујте ријечи писанија овог, чујте, почујте и утубите!...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

У оно доба метежно и бурно, кад косовско сунце прште и помрча на небу Душаније славне, кад звијезде среће србаљске падоше у море крваво, а полумјесец дивљи варалицом сјенком поклопи земљу предака нашијех, да, у то доба жалосно и славно истаче се на браник части и слободе народне бан војвода Стефан Црнојевић са планина црногорскијех и војвода Ђорђе Кастриота-Скендербег са кршева арбанашкијех. Њих два руку под руку с преостатком осветника косовскијех гонише агаранску неман од граница земље наше и мушки и бастадурски и достојно завјету отаца и предшаственика својијех.

А тада при двору бан-војводе Стефана у Жабљаку стојноме живљаше војвода Љеш, син војводе Радича, а млађи брат бан-војводе Стефана, господара Зете и Брда и Црне Горе и Дукађина и Приморја питомог.

И бијаше Љеш-војвода виђен и храбар и вјешт оружју сваком и гласит по дјелима и заслугама јуначкијем на далеко. У њему је бан-војвода Стефан имао најчвршћи ослонац, најмудријег савјетника и најпоузданију замјену и на господском дивану и на витешком мегдану доба тог.

А богаство и нафака Љешева причаше се на све стране; а свирачи и пјевачи уз гусле и бугаринке спомињаху их као јединствени примјер изобилног берићета небесног. Његова добра и баштине и луке и читлуци с кулама и чардацима и стајама и торинама простираху се од Вељега Брда до Хотске Горе. Сјем тога, имадијаше огромне риболове по Скадарском Блату, дивне винограде у Црници и око Бара, многе катуне по Ловћену, велике ливаде по Зети и пасишта са чахирима по Кому и Проклетијама. А у торовима му блејаше и вечаше десет хиљада коза и оваца осим млађи' у стајама му букаше на триста волова и пет стотина крава осим телади и озимчади; а у ерђели му се играше двије хиљаде коња јајећијех и седам стотина и седамдесет и седам товарећијех, и триста и педесет мазги и магаради — осим ждребади и још непоткованијех и неуталумљенијех ждријебица и ждријебаца.

И имаше Љеш-војвода троје двора каменијех, за које је грдан новац из ризница просуо, док су му их корчулански камени мајстори по угледу на китњасте и високе мраморне мљетачке палате саградили и украсили споља, а маћедонски шегачи и цариградске дрводјеље по угледу на грчке раскошне тефериче изнутра. Главни и најљепши му двори бијаху у Жабљаку поред самијех двора деспота Стефана. И мало, да су уступали, за једну циглу пед висином, за једну једиту стопу ширином и за један лакат дужином, дворима свијетлога господара му. Више ни у чем: ни у тврдоћи, ни у љепоти, ни у намјештају, ни у положају, ни у раскоши споља ни изнутра. И веле људи који су запамтили кад су ови двори подизани: да су мајстори жуманца од јаја у уље мијешали и у њих мутили клак, па такијем клаком склапали камење и лијепили зидове. Други су му двори, за једну четвртину гори од поменутијех, били наврх Сокоца у Љешанској Нахији, која је по имену свога властелина Љеша-војводе и добила име своје; а трећи, у свему једнаки другијем, под Горицом више ријеке Рибнице.

И, служећи земљи својој и господару своме умљем и ријечју, дјелом и мишицом својом до дубоке старости своје, у осамдесетој години свога јуначког живота, војвода Љеш

осјети: како му је жарко сунце омрзнуло, а црна му земља омиљела, предзнак — да му се приближује дужни час, кад му треба свијет мијењати.

И окупи племенити војвода око своје самртничке постеље све што је главније и пробраније из све бутум зетске бановине, од деспота до потоњег челника његова. И, халаливши се прво са добријем господаром својијем, па затијем са свакијем и милијем и мрзнијем, и малијем и великијем, дозва три сина своја, три челенке и три крила и узданице своје и свакога свога. А синови му бијаху момци већ колики ће и бити; и зваху се: Којо, Руђо и Бранило. И, пољубивши их у уплакане образе посљедњи пут, и предавши их на аманет сиједом деспоту и његову сину, престолонашљеднику Ивану, ту пред њима и свом зетском господом нареди своме писару, да хвата у перо опоруку, коју му он стаде казивати.

А по тој опоруци сину Коју, као прворођенцу, остави у нашљедство велељепне дворе у Жабљаку; али тако да и остала браћа имаду права у њима, као у својим ноћивати и боравити кад год се и докле год се што послом у Жабљаку забаве. Још му даде и све риболове на Блату и винограде у Црмници. Замак пак на Сокоцу и сву земљу и баштину испод њега до Вељега Брда и катуне и пасишта по Ловћену остави средњем сину Руђу; а град с кулама и чардацима под Горицом и баштину по Ћемовском пољу са чахирима и катуништима по Кому и Проклетијама своме мјезимцу Бранилу. Паре, одијело, закладе златне и сребрне, оружје, соколове и стоку подијели свој тројици по на равне дијелове и по броју и по цијени. Затијем их благослови, причести се, и у синовском наручју испусти своју племениту душу благородни војвода.

А млади Љешевићи и славни и узможни господин деспот и дични деспотовићи и сва висока зетска властела и вас народ ожалише и сахранише племенитога покојника, војводу Љеша, на малом али прелијепом острвцу Кому на Скадарском Блату у цркви, коју је он о свом трошку подигао, а у камену гробницу, коју је он још за свога живота себи дао начинити.

Убрзо за њим премину и много искушани бан-војвода Стефан. А он на смрти заповједи синовима својијем Ивану и Урошу и војводама и слугама својијем, да га сахране у цркви на Кому, а до гроба његовог покојног војводе и брата Љеша. — „Као што нам је — рече — једна утроба била колијевка заједничка, нека нам и једна рака буде заједничко почивало за навијек: као што смо на земљи били заједно, нека смо и под земљом; као што су нам се на овом свијету душе слагале, нека нам се слажу и на ономе: као што се за живота нијесмо раздвајали но заједнички дијелили зло и добро, лакша ће нам црна земља бити, ако ни у гробу у смртном мраку не будемо раздвојени“. — А добри синови Иван и Урош одани му бољари послушаше глас потоње воље и испунише пошљедњу жељу доброга деспота: и смртне му остатке предадоше матери земљи на вјечито боравиште на пола лакта размака од оног мјеста, ђе и витешки прах Љеша војводе нађе себи вјечни починак, очекујући општег ускрснућа мртвијех.

А у Зети земљи на књажевско пријестоље засједе првијенац му Иван-бег. Он, осим круне и великога богаства, бијаше наслиједио још и бистру памет и добро срце оца Стефана и јунаштво и ратну вјештину свога стрица Љеша војводе. Али:

„сам остаде у Сријему Рајко,
као сухо дрво у планини“ — те и Иван-бег. Шта ће сам? Како ли ће сам? А бура, крвава бура, и душманска мрчава са свакe стране! Јер Турци одмах, чувши за смрт Љеша и Стефана, нагрну на Зету-земљу одасвуд, баш као скакавци на ливаду или гусјенице на купус сушне године.

И хрвао се Иван-бег с братом својијем Урошем војводом као лав, и Љешеви синови лећели уза њ на све стране у крв и огањ као мрки вуци, и борили се Зећани као соколови, и, бранећи земљу и дом свој и светећи Косово, тукли дивље најезднике као звјерад. И није остало војника ни војводе од првог до потоњег да, један на другога, по де-

сет непријатеља смлавио није. И залише се зетска поља и црногорске гудуре крвљу, знојем, сузама и гризином; и напунише се корита ријечна и јаруге планинске коњскијем и јуначкијем костима и комађем изломљеног оружја и разбуцанијем дијеловима хорме коњаничке. Али узалуд. Најача број прегаоштво, сила понос, а мноштво витештво. И подлеже Зета-земља мала пред грдном навалом дотад невиђене силесије душманске, као хиљадугодишње борје под провалу облака и укрштање муња и громова страховитијех.

И пообараше Турци по Зети-земљи све градове и замкове и путове и мостове камене, и све куће и усјеве и стогове и мостове дрвене, — па тако и стојни Жабљак и тврди Столац и горду Подгорицу. И разнијеше коњ'ма на копита све њиве и ливаде и пасишта и винограде, — па тако и имања и баштине синова Љешевијех. И плијенише и поклаше све што нађоше од стоке и сермије по Зети и Брдима, — па тако и мал и халашу синова покојнога Љеша војводе. А у тој борби погибе Урош војвода на Ћемовском, бранећи Дриваст, а синчића му Петра заробише Турци.

А, кад се виђе на невољи тешкој, Иванбег одступи са претеком здраве и рањене војске и закопа се и уметеризи и ушанчи по врлетном повијарцу суновратнијех црногорскијех брда. И јурнуше Турци за њим сустопице, и навалише на Србе и тамо. И загризоше за голо стијење и лолије поднебесне као разјарени пси; али их прекаљене и камењем заклоњене мишице горштачке витешки одбише и сутурисаше и поломише кроз грдне крше и црне амбисе и вратоломне греде црногорске.

И устукнуше Турци, и повратише се у опустјелу зетску равницу. Али се из ње не уклонише; но се утврдише у њу, и засноваше и проширише господство своје у њој.

Иван-бег пак мјесто Жабљака подиже Ободи више Ријеке, и намјести у њему свој сто. Зећани се пак уватанише кроз неприступачне гудуре црногорске, да ту чувају да се не угаси огањ слободе Србинове и да се не утрне крсна свијећа свете вјере православне. А синови Љешеви остадоше без свега, што им иза оца остаде, сјем витешког гласа, поштеног имена, свијетлог оружја, и нешто мало живог и катуна по Ловћену и испод Ловћена.

А тамо су, још у почетку саме рати, били склонили жене своје и ђецу своју и сандуке с рухом и драгоцјеностима и благо из ризница. Пошто се пак сврши војна, одоше Љешевићи чељади својој у Ловћен; и нађоше све на своме мјесту. Ту у дрвенијем чардацима пробавише све до саме јесени, јер им повратка у Зету не бијаше. А, кад оружња вријеме и завише мећаве и стеже јесења студ на планинама, Љешевићи са својијем њежнијем и нејакијем робљем не могоше поднијети нити се обићи ту. Које се спусти на Обод, и, по жељи и налогу Иван-бегову, ту подиже кулу за себе; и оста уз господара својега све до смрти своје.

(Наставиће се.)

Сима Пандуровић, Ваљево.

Светковина.

Сишли смо с ума у сјајан дан,
Прозрачан, дубок, наочан, драга знан,
И светковасмо оцепљење то
Од мука, сумње, времена и сто
Рана што крваве их вређао је свет...
Љубави наше то је био цвет....
И опет сила згрнуло се света
У болнички нам мириса и врт;
Посматра где се двоје драгих шета,
Срећно, и хвале онај живот крт
Што остависмо. Далеко од њих
Сад смо, а они жале мир наш тих.
Они баш ништа нису знали шта
Доведе ту нас. — У цвећу смо ишли
Славећи страсно осећања та
Због којих лепо са ума смо сишли.
У трећем свету добро нам је сад,
А свет о њему добро и не слути;
Сумња у љубав, најтежи нам јад,
Минô и часе блажене не мути.
Из прошлих дана љубав и знак њен
— Спојеност срцâ — остала нам још.
Наш живот овде светао је трен,
Срдачан, кротак. Онај живот лош,
У коме знанци, родбина остају

Невиност нашег не познаје света.
Животно вино, срж не достају
Њима, а глава њихова им смета.
А наших срцâ један исти звук
Бележи дражи и времена хук....
Јер ми смо давно, верна драга — је ли?
— Искидали конце што нас вежу.
За простор, време, понове и боје —
Ланце живота што звече и стежу.
Јер ми смо сами, драга, тако хтели
Рад љубави нам и рад среће своје.
И гледају нас за то што идемо
У кошуљама белим парком овим
Где болнички се мирис шири јак,
Не знају дражи са животом новим,
Љубави наше неумрле знак.
Гле, очима им трепти роса немо....

М. Симић, Београд.

Слобода.

Живот и свет је тašт и сујетан,
Нас тишти трајно бол потајни —
О, хајдмо, драго, у гај цветан,
С љубављу светлом у дан сјајни.

Нек пукне једном мрачна стега
Под којом душа тужно вене:
Узвисимо се изнад свега,
Што душу не зна да покрене.

На љубави нам крил'ма лаким,
Над ситничарским жићем празним,
Без поезије, тромим, млаким,
С уживањима лучним, разним —

Узвисимо се! Блесак спољни,
Знам не мами ти поглед бајни —
Површним нисмо задовољни,
Наш поглед тражи свод бескрајни.

Тамо, где ветрић кроз лист влажни
Дршће и шушти пуно, страсно,
Где зраци нису хладни, влажни,
Где је у души топло, јасно;

Тамо, где цвеће, љупко, свеже
Опојно благо мири лугом,
Птичји се цвркут свуд разлеже
У натпевању слатком дугом.

Хајдемо тамо! ето среће,
Оставмо друштвен живот вајни;
Тамо нек душа срећна лeће
С љубављу светлом у зрак сјајни....

Dis.

Престанак јаве.

Долазе дани и ноћи без јаве
И као сенке, без шума, нестају:
У сну, пролазом око моје главе
Сви догођаји и стварност престају,
Долазе дани и ноћи без јаве,

Сад не познајем израз божјег света
И немам појма за мисли и боје;
Небо и земља више ми не смета
Као ни љубав, кô ни ране моје.
Сад не познајем израз божјег света,

Где дух лагано, нечујно је опô
Као лепота, прах лептира, цвеће;
И ја не видим, да л' сам сасвим пропô
И да ме ништа више не покреће,
Где дух лагано, нечујно је опô.

Ја не знам где су моје ноћи суре
И старе страсти, маовина стара;
И не знам где су моје авантуре
И срце лудо, да л' се већ одмара.
Ја не знам где су моје ноћи суре.

Ја не знам више, да л' се сећам сада
Једног момента и израза лица,
Једног момента да л' се сећам — ма да
Још видим себе везаних вилица.
Ја не знам више да л' се сећам сада

Када је дошô облик заборава;
И не осећам страсти, ни олује,
Ни како дише мир, даљина плава;
И ја не чујем немир и славује,
Када је дошô облик заборава.

Алфред де Мисе:

Ноћ у августу.

Муза.

Откад сунце пређе далеко знак Рака
На ватреној оси и зраке не прати,
Већ је мене срећа оставила свака
И чекам када ће пријатељ ме звати.
Ах, стан ти је давно пуст речју и делом;
Нема више сличног с оним лепим добом
Сама што још само долазим под велом
Одшкринута врата да притиснем челом,
Кô удова плачна над детињским гробом.

Песник.

Здраво да си верна друго моја!
Здраво, части и љубави с њоме!
Најбоља је и најдража која
Налази се при повратку своме.

Мене распра и тврдичлук прати,
Да дангубим у делима лудим.
Здраво да си, дадиљо и мати!
Тешитељко, поздравље ми лати!
Загрли ме, за песмама жудим.

Муза.

Што ти, срце жудно, уморено надом,
Бежиш тако често да се доцкан вратиш?
Шта осим случаја друго тражиш крадом?
И чим, него патњом себи труд да платиш?
Шта радиш без мене? Чекам те до зоре.
Луташ краз ноћ тавну за искрицом бледом.
Јади од твог миља тебе ће да море
Само часну љубав да нам сматраш бедом.
Твоја радна соба празна је кад дођем;
Док сањајућ сетна на балкону твоме
Немирним погледом кроз башчу ти прођем,
У сенци си предан злом усуду своме.
Због које лепоте и окова њена
Пушташ да ти вене та јадна вервена
Чије се рошаху већ последње гране
Све сузама твојим у пређашње дане.
Та је зелен тужна, жив ми символ свети;
С нехаја ти, друже, смрт ће да нас згрли,
И лаки јој мирис кô што тица лети
Са сећањем мојим небу ће да хрли.

Песник.

Кад сам проћи кроз ливаду хтео
Вечерас сам, где се стазе друже,
Видô цветак и дрхтав и свео
Један бледи цвет од дивље руже.
Покрај њега пупољак се њија
На шибљици уздрхталој лако;
Видех како ту цвет нов избија
Нов свакада и човек је тако.

Муза.

Ах, свакада сузе! Ах, довска човек!
Вазда зној на лицу и прашљиве ноге!
Све крвавих руку и бој грозни довек!
Залуд срце каже, ране су му многе.
Ах, свуд се и свагда исти живот листа:
Руковање, злоба и нитковлук худи;
Увек исти глумци, комедија иста,
И, ма чим претворност покрила се чиста,
Костур је једино истинит код људи.
Ах, драги, ти ниси више песник стари!
Ништа немој лири санак да ти квари.
Варљив сан ти слâма срце што му врви,
И не знаш да љубав за жене ће блага
Да сузама купа душина ти драга,
И да Бог плач види више него крви.

Песник.

Видех тицу кад сам дољом кренô
Где на гнезду пева из све моћи.
Њени мали, драго легло њено,
Тек што беху помрли те ноћи.
Ипак, зори певајућ, се уби;
Музо моја нек те плач не свлада:
Бог још оста оном што се губи,
Бог на небу, а на земљи нада.

Муза.

И шта ћеш ти наћи, кад јада све више
Очинском огњишту самоћа те сведе?
Кад дрхтава рука прашину ти брише,
С уточишта које пренебрећи хтеде.
С каквим ћеш образом у страну да кушаш
Да склоништа нађеш и мир што ти оде?
Јадан глас ћеш туна сваки час да слушаш
Шта имаш од жића и од све слободе?
Зар се заборавља кô што се то жуди?
Зар ћеш наћи себе, док ти душа пати?
Ти ил' срце твоје, ко је песник, суди?
Срце је и неће одговор ти дати.

С француског Н. М.

Оскар Вајлд:

Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по **Х. Лахману.**

(Свршетак).

Ирод: Што ме мучи? Ах, погледај месец! Како је црвен! Како је црвен као крв! Ах, пророк је истину прорекао. Он говораше да ће месец стати као крв. Не прорицаше ли тако? Сви сте ви чули како је прорицао. И сада је мјесец као крв. Зар вама не изгледа?

Иродија: О да, ја баш видим, и звезде падају као незреле смокве, зар не? И сунце је помрачало као црна тканина, и краљеви су земаљски задрхтали. Ако ништа, ово се последње баш може видети. У томе је бар пророк испунио своју реч, јер заиста, краљеви су земаљски задрхтали... Хајдмо унутра! Ти си болестан. Они ће у Риму рећи да си пошашавио. Хајдмо унутра кад ти кажем.

Глас Јованов: Ко је тај, што иде из Едома, ко је тај, што долази из Бозре, чија је хаљина пурпуром обојена, који блиста у лепоти одеће своје, и моћан се својом величином поноси. Зашто ти је хаљина скерлетом умрљана?

Иродија: Хајдмо унутра. Избезумљава ме глас овога човека. Нећу, да моја кћи игра, док се он непрестанце дерња. Нећу да игра, докле год је ти будеш тако гледао. Једном речју, нећу да игра.

Ирод: Не устај, жено моја, краљице моја, ништа ти то неће помоћи. Ја не идем унутра пре него што она буде играла. Играј ми, Саломо, играј!

Иродија: Не играј, кћери моја!

Салома: Готова сам тетрарше.

(Салома игра игру седам велова.)

Ирод: Ах! Дивно! Дивно! Видиш, играла ми је твоја кћи. Ходи, Саломо, ходи овамо, да добијеш своју награду. Ја плаћам краљевски ону, која је мени за уживање играла. Све ћу ти дати што ти срце зажели. Шта би хтела? Говори само.

Салома (Клечећи): Желим да ми се сместа у једној сребрној здели....

Ирод (смејући се): У једној сребрној здели? Дакако, у једној сребрној здели, о слатка, лепа Саломо, ти најлепша међу кћерима јудејским! Шта желиш да ти се донесе у једној сребрној здели? Реци ми само! Све што може бити, добићеш. Моја богаства твоја су. Шта је то што ти срце тражи, Саломо?

Салома: (устаје): Главу Јованову!

Иродија: Ах, добро рече, кћери моја.

Ирод: Не, не!

Иродија: Добро рече, кћери моја.

Ирод: Не, не, Саломо. То није оно што захтеваш. Не слушај глас своје матере. Она те увек злу светује. Не осврћи се на њу.

Салома: Не осврћем се ја на глас моје матере. Ради свога личног уживања захтевам главу Јованову на једној сребрној здели. Заклео си ми се, Ироде. Не заборављај, заклео си ми се!

Ирод: Ја то знам. Заклео сам се, у богове сам се заклео. Ја то добро знам. Али те преклињем, Саломо, ишти што друго. Ишти половину моје краљевине. Даћу ти. Али не захтевај од мене оно што ти уста захтеше.

Салома: Ја захтевам од тебе главу Јованову.

Ирод: Не, не, ја ти је нећу дати.

Салома: Ти си се заклео, Ироде.

Иродија: Да, ти си се заклео. Сви су чули. Пред свима си се заклео.

Ирод: Мир, жено! теби не говорим.

Иродија: Моја је кћи добро учинила кад је затражила главу Јованову. Он ме је засуо грдњом и поругом. Он неисказиве ствари о мени говори. Види се да она воли своју матер. Не одступај кћери моја. Он се заклео. Он се заклео.

Ирод: Мир! Не говори мени!.... Саломо, преклињем те, не буди пркосна. Ја сам вазда према теби био добар. Увек сам те волео.... Може бити, да сам те и одвише волео. С тога не захтевај то од мене. То је нешто страшно, нешто ужасно што ти захтеваш. Заиста, ја држим, да ти с тим само шалу збијаш. Глава једног човека, одвојена од тела му, то ружно изгледа, је ли? Не пристоји се, да очи девојачке падну на тако што. Какво би уживање у томе нашла? Не, не, то ти не желиш. Слушај, што ћу ти рећи. Ја имам један смарагд, један велики, округао смарагд, који ми је послала пријатељица цезарева. Кад кроз тај смарагд погледаш, видиш и оно што се збива далеко од тебе. Цезар носи један такав смарагд кад иде у циркус. Али је мој већи. Ја то знам, мој је већи. То је највећи смарагд на свету. Њега би хтела ти да имаш, је ли? Затражи га само, даћу ти.

Салома: Ја тражим главу Јованову.

Ирод: Ти не слушаш. Ти не чујеш. Пусти ме да ти говорим, Саломо.

Ирод: Не, не, ти то не желиш. Ти то кажеш само онако да би ме намучила, јер сам те гледао целог вечера. То је истина, гледао сам те целог вечера и нисам скидао око с тебе. Твоја лепота ме силно занела и ја сам те одвише гледао. Али те заиста више нећу гледати. Неби требало ништа гледати. Ни ствари, ни људе не би требало гледати. Једино у огледалу се добро види јер нам оно показује само маску. О! О! вина дајте! Жедан сам!... Саломо, Саломо, хајд, да будемо пријатељи. Размисли!... А, шта сам хтео рећи? Шта то беше? А, знам, знам!... Саломо, — ходи ближе, бојим се нећеш ме чути — Саломо, ти познајеш моје беле паунове који се шетају по цветњаку међу миртама и чемпресима. Кљунови су им златом позлаћени, и зрна што гутају златна су, ноге су им пурпуром обојене. Када закрешти киша пада, и месец се појави на небеском чадору кад у точак рашире репове своје. Два и два шећу се између чемпреса и тавних мирта, и сваки има по једног роба, ради неге. Понекад прелећу преко дрвета а кад што мирују у трави и око рибњака. У свету нема тако дивних птица. Знам, да ни сам цезар нема таквих птица, као што су моје. Даћу ти педесет мојих паунова. Они ће те тражити где год се макнеш, и у њиховом јату изгледећеш као месец у великом, белом облаку.... Све ћу ти их дати. Имам их само стотину, и на целом свету нема тога краља који има такве пауне. Али ја ћу ти их све дати. Само ме мораш заклетве моје опростити, и не смеш захтевати од мене оно што захтеваху уста твоја.

(Испразни купу своју).

Салома: Главу Јованову!

Салома: Дај ми главу Јованову!

Иродија: Добро велиш кћери моја! А ти, ти си смешан с твојим паунима!

Ирод: Мир! шта ми ту кречиш непрестано. Кречиш као каква птица грабљивица. Не мораш ми ту кречати. Твој глас ме кињи. Мир! кажем ти!... Саломо, промисли шта чиниш. Може бити да је овај човек богом послат. То је свети човек. Прст божји га је дотакао. Бог му је страшне речи у уста ставио. И по дворовима и у пустињи он је с њим.... Може бити најзад, да је он и сада с њим. Не може се рећи, али је могуће, да је бог с њим и да му помаже. Према томе, ако он умре може ме каква недаћа снаћи. И он је казао да ће у дан кад умре некога зло стићи. Кога би то требало да стигне, ако не мене? Промисли, угазих у крв када сам долазио овамо, и зар нисам чуо у ваздуху шуштање крила, шуштање неких огромних крила? То су рђави знаци. И још је не-

чега било ту. Уверен сам да је још нечега било, само ја нисам видео. Ти не би желела да ме каква несрећа снађе, Саломо. Чуј ме сад.

Салома: Дај ми главу Јованову.

Ирод: Ах! Ти нећеш да ме саслушаш! Буди мирна. Видиш, како сам ја миран. Ја сам потпуно миран. Чуј ме. Овде сам сакрио наките, наките за које ни сама твоја мати не зна! Наките дивне на око. Имам један оковратник с четири низа бисера. Они су као месеци на сребрним зрацима нанизани. Да, они су као пола стотине месеца у златну мрежу похватани. Почивали су на филдиш грудима једне краљице. Изгледаћеш лепа као краљица кад их будеш понела. Имам аметиста од две руке; једни су као мрко вино, а други као вино руменика с водом помешано. Имам топаза жутих као очи тигрове, и других, ружичастих као очи дивљега голуба, и зелених, као мачје очи. Имам опала што свеудиљ блистају ватром као лед студеном, опала, који душу човечју тугом натопе и који не могу мрака поднети. Имам оникса сличних очним јабучицама једне мртве госпе. Имам ортокласа што мењају боју како се месец мења, и пребледе, кад угледају сунце. Имам сафира тако великих као јаје, и тако плавих као какав плав цвет. Море се нија у њима и месец нигда не може изменити плаветнила њихових таласа. Имам кризолита и берила, кризолита и рубина, имам сардоникса и драгог камења и кристала од калцедона — и све ћу ти их дати, све, уз то и друго ћу ти што учинити. Краљ индијски ми баш сад посла четири лепезе урађене од папагајева перја, а краљ нумидски једну хаљину од нојева перја. Имам један кристал у који није допуштено ни једној жени погледати, а млади људи смеју га посматрати тек, ако су претходно добро ишибани. У једном ковчежићу од седефа имам дивних тиркиза. Ко их носи на челу, може видети прилика којих у ствари и нема, а ко их носи на руци може сваку жену ојаловити. Они су велико драгоцење. Они су неисплативо благо Али то није све. У једној скрињици од абаносовине имам две купе ћилибарске као две јабуке од сувога злата. Ако би ти непријатељ усуо отрова у коју, јабука би постала сребрна. У другој опет скрињици украшеној ћилибаром имам сандале стаклом постављене. Имам огртача добављених из земље Церера, и гривни опточених гранатом и ахатима донесених из града Еуфрата.... За чим још жудиш, Саломо? Реци ми, би ли још штогод, ја ћу ти и то дати. Све што захтеш даћу ти — само једно не. Све ћу ти дати, што је моје — само не живот овог једног човека. Даћу ти и огртач првосвештеника. Скинућу ти и завесу са светих двери.

Јевреји: О! О!...

Салома: Дај ми главу Јованову!

Ирод: (Затури се у својој столици): Мора јој се дати оно што захте! То је права мајчина кћи!

Први војник ступа ближе. Иродија скида прстен с Иродовог прста и даје га војнику, овај га предаје џелату. Џелат га погледа уплашено.

Ирод: Ко ми прстен узе? Имао сам на десној руци прстен. Ко ми вино испи? У купи ми је вина било. Пуна беше. Неко ми је испи. О! Заиста ће се несрећа на некога излити. (Џелат силази у чатрњу.) О! зашто се заклех? Од сада не треба ни један краљ да се заклиње. Ако одржи заклетву страшно је, ако је не одржи такође.

Иродија: Моја кћи је добро учинила.

Ирод: Уверен сам да ће се неко зло догодити.

Салома: (Нагне се над чатрњу и слуша.) Никаква гласа. Ништа не чујем. Зашто не виче тај човек? А! Кад би мени неко прилазио да ме убије, ја бих викала, ја бих се борила, ја то не бих трпела. Удри, удри, Нааамане, удри кажем ти! Не, ништа не чујем. Све је мирно, страховито тишина. А! нешто паде о тле. Чула сам, нешто је пало. То је мач џелатов. Он се плаши, овај роб. Испустио је мач. Не усуђује се да га убије. То је така кукавица, тај роб! Пошљите војнике доле. (Гледа у пажа Иродијиног и говори му): Ходи овамо! Ти си био пријатељ погинулога, је ли? Дед, кажем ти, још није доста мртвих! Иди војницима и заповеди им, да сиђу доле и да ми донесу оно, што сам тражила, оно, што је тетрарх обећао, оно, што је моје. (Паж устукне назад, она се окрене војницима): Сиђите у ову чатрњу и донесите ми главу онога човека. Тетрарше заповеди твојим војницима, да ми донесу главу Јованову.

Једна џиновска, црна мишица, мишица џелатова, појави се из чатрње носећи главу Јованову на сребрну штиту. Салома пружи руке. Ирод покрије лице огртачем. Иродија се хлади лепезом и осмејкује. Назарећани падну на колена и почну се молити Богу.

Салома: А, ти ми не даде уста твоја да пољубим. Јоване! Па добро! Ја ћу их сада пољубити! Угришћу их својим зубима као што би зрео плод угризла. Да, пољубићу их, уста твоја, Јоване. Ја сам то рекла. Зар нисам рекла? Рекла сам ја то. Ах, сада ћу их пољубити.... Ал' зашто ме не погледаш, Јоване? Твоје очи које беху тако страшне, тако пуне мржње и презирања сада су затворене. Зашто су затворене? Та отвори очи твоје! Подигни капке твоје, Јоване! Зашто ме не погледаш? Бојиш ли ме се, Јоване, те нећеш да ме погледаш? И језик твој, који беше као црвена присојкиња гуја, не креће се више, мучи, не беседи више Јоване, ова скерлетна гуја, која је свој отров на ме сипала. Чудновато, је ли? Како то да црвена гуја не палаца више!...

Ти ме не хтеде, Јоване! Ти ме одгурну. Ти ме наружи. Понашао си се према мени као према једној блудници, као према једној порочници, према мени, Саломи, кћери Иродијиној, кнегињици јудејској! Е па добро, али ја још живим, а ти си мртав, и твоја је глава моја. Могу с њом чинити шта хоћу. Могу је бацити псима и птицама небеским. Иза паса шта остане нек' разнесу птице небеске.. О, Јоване, Јоване, ти си био једини

међу људима, кога љубљах. Сви ми други мрски беху Али ти си био леп. Твоје тело беше као стуб од слонове кости на с ебрном постољу. Оно беше цветњак голубова и сребрних љиљана. Оно беше као кула сребрна покривена штитовима од филдиша. Ништа у свету није се тако белило као твоје тело. Ништа у свету не беше тако црно као твоја коса. У свету не беше ништа тако црвено као твоја уста. Глас ти је био као кадионица, која најређе мирисе одаваше, и када те видех, чух тајанствену музику. О! Зашто ме не погледа Јоване? Рукама место огртача и огртачем порочних речи застро си био лице своје. Везао си био очи своје везом једнога који хтеде да гледа само у бога својега. Добро! ти виде свога бога, Јоване али мене, мене ниси никада видео! Да си ме видео замиловао би ме. Ја тебе видех и заљубих се у те. О како те љубљах! Ја те још љубим, Јоване. Ја само тебе љубим!... Жедна сам лепоте твоје. Гладна сам тела твога. Ни вино, ни јабуке не утолише жуди моје. Шта да радим сада, Јоване? Ни бујице, ни воде велике не угасише мога жарког чезнућа. Бејах кнегињица, ти ме презре, бејах невина, ти ми одузе девичанство моје. Бејах чиста и срамежљива, а ти усу огањ у жиле моје.... Ах! Ах! Зашто ме ниси видео? Да си ме видео, замиловао би ме! Ја то добро знам, замиловао би ме, а тајна љубави већа је од тајне смрти....

Ирод: Ово је право чудовиште, та твоја кћи; кажем ти, ово је право чудовиште! То што је она учинила, то је велики преступ. Уверен сам да је то велики преступ према једном непознатом богу.

Иродија: Ја сам потпуно задовољна својом кћерју. Право је имала. И сада ја желим овде остати.

Ирод: (устаје) А, то говори жена мога брата! Ходи! Не ћу да останем на овом месту. Хајд, кажем ти! Заиста, нешто ће се страшно догодити. Манасије, Захарије, Осија, погасите буктиње! Нећу све ово да гледам, и не трпим да ме све ово гледа. Погасите буктиње! Заклоните месец! Скријте звезде! И ми сами скријмо се у дворану, Иродија. Почињем да дрхтим.

Робови гасе буктиње. Звезде нестају. Један велики облак превуче се преко месеца и прикрије га потпуно; позорница се сасвим замрачи. Тетрарх пође уз степенице.

Глас Саломин: Ах, пољубила сам уста твоја, Јоване, пољубила сам их, уста твоја. Горке ти беху усне. Беше ли то укус крви?... Не; љубави можда. Оне кажу да је љубав чемер... Али, шта то мари? Ја сам пољубила уста твоја, Јоване, пољубила сам их, уста твоја!

Један зрак месечине падне на Салому и осветли је.

Ирод: (окрене се и спази Салому): Убијте ту жену!... Војници јурну и измрцваре Салому, кћер Иродијину, кнегињу јудејску.

(Завеса пада.)

— КРАЈ. —

Превео: **Бранко С. Поповић.**

Жан Екар:

Серенада.

Маргарито, теби је припређена ова серенада. Тамбурин јеца; пријатељице, слушај ме!

*

— Серенада ми је позната! Увек иста арија! Ако тако продужиш, ја ћу скочити у море!

*

— Ако моје мало дивљаче мисли да ми тако умакне, ја ћу скочити у воду и довести га овде!

*

— Лепи мој пливачу, ти мислиш да ћеш држати девојку! али ја ћу се претворити у јегуљу и исклизићу ти из руку

*

— У јегуљу! шта то смета? Исклизићеш се из руку пливачевих; али рибар ће те уловити, и ја сам рибар!

*

— Онда ћу се претворити у живу воду у том лепом врту. — А ја ћу бити обала или корито!

*

— Онда ћу бити румена ружа, и цветаћу у врту....

— А ја ћу бити чела и спаваћу на твојим грудима!

*

— Па добро, онда ћу бити звезда!

— А ја ћу бити облак, и као вео одлетићу горе и љубити те у уста и у очи.

*

— Ако ти будеш облак,.... ја ћу се одмах закалуђерити и бићу најмудрија калуђерица!

*

— Ах! иди, можеш ступити у свети манастир, ја ћу бити свештеник и исповедаћу те!...

*

Буди свештеник, шта ме се тиче? Зар не видиш да ми бледи чело? Ја ћу умрети и калуђерице ће плакати!...

*

— Умрети! Ћути!... Калуђерице ће плакати... али ја ћу бити земља и мртву ћу те имати!

*

— ....Твоја ме серенада дира, учинићу што хоћеш.... ходи, пољуби ме у уста, и буди мој љубавник!"

Тако је певала Мијета....

Превео: **М. Миликовић.**

Габријел Данунцио.

Јунак.

Велике заставе светога Гонсалва већ су биле изашле на пијацу и тешко су се љељујале у ваздуху. Људи херкулског стаса придржавали су их рукама, а лице им је било црвено и вратови им набрекли од напора.

Иза побједе над Радузанима, народ је у Маскалику још с већом помњом славио септембарску светковину. Духовима је владао необичан религијски жар. Читав је крај, у славу свечеву, жртвовао обиље скорашње жетве. Дуж улица, скоро по свим прозорима жене су извјешале свадбене простирке. Људи бијаху зеленилом украсили врата и цвијећем окитили довратке. Како је дувао вјетар, улицама се осјећало неко бескрајно и блиставо таласање, које је свјетину опијало.

Литија је кривудала од цркве и отегла се до пијаце. Пред олтаром, гдје бјеше пао кип св. Панталеона, њих осморица, нарочито одабраних људи, чекаху моменат кад ће подићи кип светог Гонзелва. Они су се звали Ђовани, Куро, Умалидо, Матала, Винченцо Гуано, Рако ди Чеуцо, Бенедето Галанте, Бјађо ди Клиши и Ђовани Сендапаура. Они су стајали ћутећи, обузети достојанством своје дужности, мало збуњени. Чинило се да су доста снажни, имали су фанатички ватрено око, и као жене, носили су златне обоце у ушима. С времена на вријеме пипнули би мишице и била, као да им мјере снагу; или би се, летимично насмијешили један на другог.

Свечева статуа била је огромна, поцрњела, врло тешка, од шупље бронце, а глава и руке од сребра.

Тада рече Матала:

— Напријед!

Унаоколо се народ ускомеша да види. При свачем јачем даху вјетра прозори су на цркви клопотали. Простор у цркви испуни се димом тамјана и измирне. Са часа на час чули су се звуци инструмената. Неко слијепо одушевљење обузме ову осморицу људи у сред овог религиозног метежа, Они спремни, пружише руке. Матала рече:

— Један!... Два!... Три!...

Сложно се људи упеше да подигну кип испред олтара. Али терет је био сувише велики: кип се заљуља на лијево. Људи још нијесу могли добро сложити и удесити руке око основице да би га обухватили. Покушавајући да претегну, Бјађо ди Клиши и Ђовани Кура савијали су се, и, невјешти, пустише. Кип се сав накрену на једну страну, врло јако. Умалидо дрекну.

— Чувајте се! Чувајте се! — викнуше унаоколо, видећи да од свеца пријети опасност. Са пијаце је стизала велика бука у којој се гласови нијесу разабирали.

Умалидо бјеше пао на кољена, ч десна му рука бијаше остала под бранцом. Тако, на кољенима, он је упрт поглед држао на руци коју не могаше спасти — два велика ока, пуна страха и бола; али није викао. Неколике крваве капи попрскаше олтар.

Сви заједно, другови се понова упеше да подигну терет. Посао је био тежак. Умалидо је кривио уста од болова. Жене које су гледале најежише се.

Најзад подигоше кип, и Умалидо извуче изгњечену и крваву шаку која више не имађоше облика.

— Иди кући, чујеш ли! Иди кући! — довикивао му је народ, погуркујући га к вратима од цркве.

Једна жена скиде са себе кецељу и понуди му је за завој. Умалидо одби. Он није ништа говорио; гледао је гомилу људи који су махали рукама и препирали се око кипа.

— Ја сам на реду!

— Не, не! Ја сам на реду!

— Не, ја сам!

Чико Поно, Матија Скафарола и Томазо ди Клиши свађали су се ко ће, као осми носач, замијенити Умалида.

А он приђе парничарима. Размрскану руку држао је отпуштену, а другом прокрчи себи пут.

— Ту је моје мјесто — рече он просто.

Затим подметне лијево раме да подупре свеца. Силном вољом он је бол удушивао стискајући зубе.

— Шта ћеш ти? — упита га Матала.

— Оно што хоће свети Гунзелво, — одговори он.

И, заједно с остилима пође да иде.

С часа на час, гледајући како му цури крв из ране, понеки би га запитао:

— Ума, како ти је?

Он није одговарао. Ишао је напријед важно, одмјеравајући корак по ритму музике, са памећу мало пометеном, испод широких застирака које су се с прозора лепршале на вјетру, кроз свјетину која је била све већа и већа.

На углу једне улице наједанпут паде. Светац застаде за један тренутак и заљуља се усред тренутне пометње; но затим настави пут. Матија Скафарола подметну се на празно мјесто. Два сродника подигоше онесвјеслога и однијеше га у најближу кућу.

Ана ди Чеупо, стара жена, вична да лијечи ране, погледа нагрђену и крваву руку; затим одмахну главом.

— Шта знам да чиним?

Она својом вјештином није могла ништа.

Умалидо, који се бјеше повратио, не рече ни ријечи. Сједећи, мирно је посматрао своју рану. Рука са размрвљеним костима висила је сад потпуно изгубљена.

Два три ратара дођоше да је виде. Покретом или ријечју, сваки исказа исту мисао.

— Ко је носио светог Гунзелва? — запита Умалидо.

– Матија Скафарола — одговорише му.

– А шта је сад? — пита поново.

–– Вечерња с музиком.

Ратари се поздравише. Отидоше на вечерњу. С главне цркве чуло се велико звоњење.

Један од сродника стави пред рањеника гедро хладне воде, велећи:

Сваки час мећи руку унутра. Ми ћемо доћи. Идемо да чујемо вечерњу.

Умалидо оста сам. Звоњење је било све јаче, с промијењеним темпом. Дневна свјетлост биваше слабија. Једно маслиново дрво, зањихано вјетром, ударало је гранама о ниски прозор.

Умалидо, сједећи поче лагано прати руку. Што се више спирала свјежа и успрена крв, повреда је бивала све већа.

— Ништа не вриједи рука је пропала. Свети Гунзелве, теби је жртвујем –– помисли Умалидо.

Узе нож и изиђе. Улице су биле пусте. Сав побожан свијет био је у цркви. Над кућама су јурили љубичасти облаци освијетљени септембарским сунцем на заласку, као какве животињске прилике.

У цркви је сакупљени свијет готово сложно појао, уз звуке оргуља, у одмјереним прекидима. Јака запара од људи и запаљених воштаница ширила се по цркви. Сребрна глава светога Гонзелва с висине је свјетлуцала...

Умалидо уђе. На чуђење свију он дође до олтара. — Јасним гласом, држећи у лијевој руци нож рече:

— Свети Гунзелве, теби је жртвујем.

И стаде сјећи око коријена десне шаке, лагано, на очи народа који се грозио. Нагрђена се рука, сва у крви, мало по мало, одвајала. Остаде висећи за један тренутак, задржавана пошљедњим везама. Затим паде у бакарни тас, гдје се бацају новчани дарови, пред свечеве ноге.

Тада Умалидо диже раскрвављену батаљицу, и јасним гласом, понови:

— Свети Гунзелве, теби је жртвујем!

Превео Д.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —

(Наставак).

Нимало нису мањи јунаци босански и херцеговачки мухамеданци, обични војници, чија имена историја није ни записала. Ни један се у ратовима не да́ заробити без великих јада. Свака најмања кула и сваки њихов војник, свуда су се бранили до крајности. Кад су у Бару највећма, и глађу и жеђу и болешћу притешњени били, викнуо им је један Црногорац: „Хај Турци, предајте се и не гините узалуд! Пропали сте с главе! Руска војска узела Једрене и отишла на Цариград. Ако не вјерујете, пошљите, кога хоћете, у ћесареву земљу на Кастел-Ластву, нека чује. Пустићемо га да слободно оде и да се врати!“ — А с града му се Турчин одзове: „Све смо чули и све вјерујемо. Они Турци у Једрену бију се за свој образ, а ми за свој!“ (Љ. Ненадовић).

У неослобођеним крајевима баш је јунаштво допринело, те се наш свет н. пр. у Колашину и Метохији никако није могао прилагодити новим тешким приликама, те се у трајном окршају с Арнаутима јако проредио: гинући или селећи се с огњишта. У једном разговору, у ком се само јунаштво преузносило, рече Новица Церовић пред Љубом Ненадовићем: „Да нас је мање јунака, а више мудрака и на Косову би боље прошли“. Слично томе и Марко Миљанов једном рече: „Мудром јунак коња води“. Из овога се види да јунаци знају да цене и мир — ако није за образ купљен.

Јуначким народима оружје је све и сва. Он га увек уза се носи и њим се поноси.

У неким црквама где нема звона, они их пушкама замењују. Кад се почне јеванђеље читати, изађе један Црногорац пред цркву и избаци једну пушку; кад буде достојно изађу двојица и у два пута опале кубуре. Они веле: „Богу је свеједно: или звона или пушке, само нека чује да га и Црногорци призивљу“. — На први глас да се коме родио син, Црногорац повиче: „Нека је сретан!“ и одмах дум из пушке. — Чим се изабере главар, такође пушке са свих страна затреште и тако свечано огласе његов чин и своју радост. — Чим се гост удали из куће опалиће пиштољ да тиме захвалност ода, а на то ће и домаћин с прага свој окинути, да му пожели срећан пут. — Погдекоја пушка проломи сву цетињску тишину. Одмах се зна да то неки Црногорац долази или полази, па хоће да се јави и да поздрави Орлов Крш и своје мило Цетиње. — Љуба Ненадовић, по коме и довде наведосмо, био је једнога дана на Ријеци. На један пут у сред пазара један перјаник избаци пушку у ветар и гласно викну: „У послух Црногорци!“ — Сав се народ згрну око њега, а он корачи на једну стену и викну. „Заповијест од господара и Сената: Да се од сада једна рубља прима и даје по осамнаест гроша. У послух Црногорци!“ па онда опет избаци један пиштољ. — До скора кад-год је мало Иван-бегово звоно танким гласом зазвонило, све Цетиње радосно скочи на ноге, нико не пита шта је? — свако само пита: „Ђе су наши побиједили? — Кад се оно јави, онда и сва друга звона ударе, онда и пушке и топови све цетињско поље заглуше...

Поред српских царева и јуначких војвода као и других знаменитих људи гуслари су радо певали уз гусле и о хајдуцима.

би Хрвати могли казати да, поред својих културних раденика, имају још и наше раденике; тако исто кад би се онај елеменат нашег народа, који се зове Срби, више занимао за живот хрватски, онда би се број српских културних раденика подвостручио. И број културних блага би се такођер подвостручио. Радови Буковца, Мештровића, Лисинског, Шеное, Марковића, Ђалског, Крањчевића, Тресића, Беговића, Назора, Николића, Косора, Видрића, и других, били би исто толико српски, колико би хрватски били радови Јовановића, Мокрањца, Маринковића, Ђорића, Лазаревића, Кнежевића, Петронијевића, Матавуља, Дучића, Шантића, Ракића, Стефановића, Станковића, Прибићевића и Будисављевића. Сада има диференција у књижевним и умјетничким тенденцијама, и ништа плодније не би пало него укрштај тих двају малко диференцираних духова једног истог народа. Један Крањчевић би, на сваки начин, имао знатног и доброг утјецаја на наше млађе литерате, као што би доста новога и доброга унијели Козарац, Лесковар, Назор, Тресић, Беговић, Видрић и Домјанић. Тако би се и хрватска књига несумњиво користила тоном или језиком нашег Дучића, Ракића, Кочића; критичним духом Недића, укусом Сл. Јовановића, стилом Скерлића, Поповића и толиких других. Колико би то користи донијело, кад би се угледни српски критичари, с времена на вријеме, позабавили којим хрватским пјесником или приповједачем! Хрвати су, додуше, имали неке критике, али каква је та њихова критика, колико спремна, колико савремена, са каквим стилом и са каквим умјетничким смислом, о томе је неугодно говорити. Ако су можда и имали некога Вуловића или Св. Николајевића, они нијесу имали никаквог Недића, и немају никаквог Скерлића ни Поповића. Била би дужност наших људи да о томе размисле, и да се с наше стране почне у хрватску књигу уносити више јаке умјетничке критике, јер се то немање добрих критичара и сувише опажа у хрватској савременој књижевности. Да би томе раду пружио свој обол, наш ће се лист одсада чешће освртати на књижевне појаве у Хрвата, доношењем информативних чланака о појединим важнијим представницима хрватске књиге, и преношењем изабраних ставова и њихових дјела. За овај пут једну биљешку о пјеснику Г. Марину Сабићу.

Марин Сабић је од оне групе хрватских пјесника, која чини посредну групу између Стар х и Младих, (о њиховој борби и значењу донијећемо доцније нарочит чланак) и, ма колико да је њен главни представник Г. Тресић, некако потиснут, код њих налазимо нешто што привлачи нашу симпатију. Може неко у ту групу убројити и неке људе, који немају ништа заједничко са поезијом, али њих не треба ни спомињати. Уз Тресића стоји ту Марин Сабић, и из те групе није нам потреба никаква другога ни познавати. Има код њих неке фине и сјетне мисаоности; њихов оптимистички назор о свијету не може нас оставити хладнима. Благост, вјера у доброту и смисао рада и живота, нека питома религиозност и темељна етичка боја, то је значајно код поезије Марина Сабића. Дозвољено је сањати и мислити што се хоће; треба дакле вјеровати у смисао живота и смисао живота већ је нађен. Љепоте, опет, има на свим странама извањег и унутрашњег свијета, и уживање у љепоти може да залијечи ране живота и бол од тајне свемирног смисла. Помирити се са патњама, радити; губити се у љепотама божанске природе; вјеровати у љубав и љубити — то је поетска филозофија Марина Сабића. То је модифицирана велика мудрост старих стоjика, и ја се не устежем признати да је то најљепша и најкориснија животна филозофија што их уопће има.

Књига Сабићевих пјесама пуна је мјесечине и мисаоности; од прве до задње странице не излази се из те снене атмосфере. Свуда су мјесечине, нечујни гласови ноћи, кобни шумови из даљине, бљескање обасјаног мора, позивно свјетлуцање звијезда, лутање кроз ноћ, чишћење душе у тишини и покоју, чезнуће за ријешењем животних и свјетских питања. И свуда је нејасна сјета, чезнуће за непознатим; елетичан тон и поменита резигнација су основна стања строфа Сабићевих. Тако је настала једноликост (која би била мања да је књига ригорозније уређена, да се помно бирало, па макар књига не била дебела као пјесме Пере Одавића) и та једноликост не говори лијепо о Сабићевом таленту. Он је несумњиво даровит, и може стати одмах до најбољих хрватских пјесника, али та даровитост је прилично ограничена. Да Сабић, срећом није ушао у ову мислену и сањалачку ноћну атмосферу, која је ријеђе приказивана, он не би могао успјети као са овом симпатичном књигом Trenutaka. Рјечник Сабићев није сувише богат, и за поједине љепотне појаве он употребљава увијек своје готове клишеје. Он има душу примчиву и врло примчиву за љепоту, али му недостаје богаство израза; поврх тога, изгледа да пише врло лако, и не настоји да осјећања у строфе што више кондензује и среже, да читава пјесма не остане расплинута и неодређена. И од овакових какве су, већина пјесама Сабићевих чине естетичан утисак и изазивају фину, благу, рекао бих етичну, емоцију, требало је још само скрупулозног рада на материјалисању осјећања у ријечи и стиховима, па би се дâле ствари беспрекорне, иако не вриједности првога реда. За то је потребна једна самосвојна импулзивна природа, а то Г. Сабић није, ма колико да је мисаон и симпатичан.

Него треба с похвалом споменути да поезија Г. Сабића није грађена на основу прецепта побожних и правовјерних хрватских критичара. И ако, као што изгледа, стоји чврсто на теизму, Сабић то не чини јер налази да треба пјевати о Богу, него што у себи има религиозних осјећања; тако исто, критичари га нијесу могли натјерати да удари у патриоске тираде и дитирамбе. Он пјева оно што осјећа и пјева себе; пред његовом збирком стоје стихови Виктора Ига (из Les Contemplations, Préface):

Est — ce la vie d' un homme? Qui
la vie des autres hommes aussi.
— — — — — — — — Quand
je vous parle de moi, je vous
parle de vous. Comment ne le
seutez — vous pas? Ah! inseusé
qui erois que je ne suis pas toi!

Он није осјећао потребу да шаблонски лаже у својој еротици, и настали су стихови који потпуно одговарају његовој особености. То је нека еротика бес трасна и славенски милостива, сјетна и њежна, преливена мисаоношћу. Та њежна и блага болећивост прелази чешће у недопадљиву сентименталност и хипертрофију, и то је што је најгоре у збирци Сабићевој. Доста више тих ситних епитетића и каламбурског кићења и фразирања! Треба говорити језиком који постоји, изразима, који се даду разумјети.

Г. Сабић је образован човјек, и приближно влада са двије културе; француском и талијанском. То се може видјети и из ових његових **Trenutaka**: ово не може бити мисаоност и поезија једног неинтелигентног човјека; наш Милорад Петровић, на примјер не би могао написати ни неке од слабијих пјесама Сабићевих. Сабић је још написао један добар циклус приказа и студија из талијанске и француске литературе. Он је струком правник, и ову збирку је написао као чиновник у топлој и осамљеној Будви. Сад је на Вису, и ту му је активност јењала због слабоће у очима, а већ се прешла и половина живота. Код нас је познат као сарадник Српског Књижевног Гласника, а писано о њему није, осим једне моје нотице у преклањском Бранкову Колу. Наш лист ће наскоро донијети неколико пјесма Г. Сабића

Зови До. **Дим. Митриновић.**

Књижевне и културне биљежке.

Нови српски листови у Турској. Досад је у Турској излазио једини српски политички лист »Цариградски Гласник«. Но увођењем устава у турској царевини проглашена је и слобода штампе. Стога се на све стране покрећу разни листови, па и српски. У Солуну се већ отворила српска штампарија и наскоро ће почети и политички лист „Солунски Гласник«. У Скопљу се покреће други политички лист „Вардар“. И на Косову почеће излазити један српски лист, а један већи опет у којој већој вароши турске царевине. Зато Срби с одушевљењем поздрављају устав и свесрдно кличу: Падишахум чок јаша!

Бугарски правопис. Цетињски Вјесник јавља, да је у Бугарској поново покренуто питање о њиховом правопису. Ради се на томе да се правопис упрости и да се сувишна слова избаце. Било је и таквих предлагача који су износили, како је најбоље да се користе српским правописом.

Школа за жељезничаре. У Србији се ради на томе, да се установи школа, у којој би се стручно образовали жељезнички чиновници како би што боље одговарали својој дужности. За сада се намјерава да оснује само саобраћајни одсјек. То ће бити прва школа ове струке на Балкану.

Изложба „Српског пољопривредног друштва“. »Српско пољопривредно друштво« приређује у Биограду у просторијама свога дома изложбу из воћарства, виноградарства с подрумарством, пчеларства и рибарства. На овој изложби учествоваће и такмиће се привредници из цијеле Србије. Изложба ће се отворити 28. септембра, а траје до 2. октобра о. г.

Бугарска академија наука. У Бугарској ће се октобра мјесеца ове године прогласити прије 40 година основано „Блгарско книжовно дружество« академијом наука. У ту сврху поклонио је велики бугарски добротвор Гешов 120.000 круна. У читавом Словенству било је досад 5 академија: руска у Петрограду пољска у Кракову, чешка у Прагу, хрватска „јужнословенска“ у Загребу и српска у Биограду.

Нове књиге и листови.

Тетка Данина књига. Написала Даница Бандић. Издање књижаре и штампарије Јована Радака у Вел. Кикинди 1908. У овој су књизи дјечије приче и то: 1. Буба мара; 2. Златно влаће; 3. Босиљак; 4. Прича о рањеној ласти; 5. Наша сапутница; 6. Врабац ко Врабац; 7. Прича о морсковачи; 8. Браца. Цијена је књизи 40 потура.

Savremenik, mjesečnik „Društva Hrvatskih Književnika“. God. III. бр. 8. Излази у Загребу сваког мјесеца у свескама од три табака и стаје годишње 12 К. Ово је најбољи хрватски књижевни лист.

Јанко. Из ђачке собице. Штампарија Светозара Марикова Сентомаш 1908. У овој књижици има 26. умјетних пјесама слабе садржине, те би боље учинио Јанко да је у ђачкој собици учио задатке или читао најбоље српске пјеснике.

Читула.

Радоје Домановић. За Јанком Веселиновићем, Павлом Марковићем Адамовим, за Стеваном Сремцем, Милорадом Митровићем, Милованом Глишићем и Симом Матавуљем ових дана нестало је још једног врло угледног радника на српској књижевности. У Биограду је умро 4. аугуста познати приповједач Радоје Домановић, писац омиљених сатиричних приповиједака Вођа, Данга, Краљевић Марко по други пут међу Србима и Страдије, које су све имале потпуно заслужени успјех који се може поредити само са успехом Јазавца пред судом и које су тачна слика и оштра сатира црних прилика за вријеме реакционарне владе у Србији, као што је то Јазавац пред судом за прилике у нашој отаџбини.

Радоје Домановић родио се 4. фебруара 1873. у срцу Србије, у Шумадији у селу Овсишту у срезу Јасеничком округу Крагујевачком. Основну школу свршио је у селу Јарушицама среза лепеничког гдје му је отац био учитељ. Гимназију је свршио у Крагујевцу, а у Биограду на Великој Школи довршио је историјско-филолошки одсјек филозофског факултете и постао 1895. суплент пиротске гимназије, затим је 1898 год. отпуштен из државне службе као сувише слободоуман по мишљењу реакционарне ~~владе. Све до 1900 год. Домановић је без службе живио у Београду~~ служећи као душа малом књижевно политичком кругу слободњака и незадовољника коме су припадали и Јанко Веселиновић и Милорад Митровић и гдје је Домановић читао прве одломке своје Страдије.

Год. 1902. Домановић је опет отпуштен из државне службе у коју је поново враћен 1903. као писар Министарства Просвјете. а 1905 постављен је за шефа коректора Државне Штампарије у коме је положају и умро.

Свој књижевни рад почео је Домановић око 1898. политичким сатирама у Одјеку, Звезди, Дневном листу, а развио се и достигао врхунац свога талента у „Српском Књижевном Гласнику“ 1901. до 1903. У својим политичким стварима Домановић је страховитом јачином нападао све прљавштине и подлости свога времена. За вријеме реакционарне владавине када је слобода јавне ријечи у Србији била уништена, а алегоричне сатире Домановића пуне илузија на савремене догађаје биле су једини слободнији глас који се тада чуо и олакшавале су јад потиштених душа. Али поред тога Домановић је у своје сатире унио толико опште човечанскога и чисто уметничкога онога што чини вјечиту вриједност умјетничких дјела, да га је један од најуглeдних критичара наших упоредио са највећим енглеским, а можда и највећим свјетским сатиричаром Свифтом, а по неким странама његовог сатиричког дара и изнад Свифта.

Домановић је умро у доба најбоље снаге, кад је требао да да̀ дјело зрелости и губитак који је његовом смрћу претрпјела наша сатира коју је он у нас створио и тако високо уздигао, неизмјеран је.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 26. САРАЈЕВО, 20. септембра 1908. Год. XXIII.

Лав Н. Толстој.

Шта је уметност.

— Одломци. —

(Наставак).

* * *

Оскудица вере у виших европских класа, имала је за последицу то, што смо, уместо једне уметности која преноси виша осећања, што проистичу из религиозног схватања живота, добили уметност која само тежи да прибави највећу суму задовољстава извесној друштвеној класи. И, од целе огромне области уметности, обрађиван је само тај њен део, који прибавља задовољство тој привилегованој класи.

Да не говоримо о моралним последицама, које су се на европском друштву осетиле усљед такве једне изопачености у појимању уметности и приписивања вишег значаја једној уметности која то ниуколико не заслужује, — та је изопаченост још ослабела и саму уметност, и, тако рећи, разорила ју је. Први је њен резултат био тај, што се уметност, стварајући од задовољства свој једини објекат, лишила оног бескрајно разноликог и дубоког извора градива који је за њу могла бити религија. Други је њен ресултат био тај, што је уметност, обраћајући се само једном малом кругу, изгубила лепоту своје форме и постала извештаченом и нејасном. Трећи и главни њен ресултат био је тај, што је уметност, поставши извештаченом и неприродном, престала бити спонтаном, или чак и искреном.

Први ресултат: осиромашавање у градиву наступило је зато што права уметничка дела јесу само онда таква кад преносе **н о в а** осећања, која људи још нису осећали.

Једно умјетничко дело има вредности само ако на човечанство преноси нова осећања. Као год што у реду мисли, једна мисао има вредности само онда кад је нова и кад се не ограничава на понављање онога што свет већ зна, исто тако и једно уметничко дело има вредности само онда кад у бујицу људскога живота излива ново осећање, па ма како ово било премалено. Отуда долази, да деца онако живо осећају уметничка дела која им **п р в и п у т** предају нова осећања, исто тако на младог момка и девојку снажно дејствују осећања, која дотле ови нису изражали.

Уметност виших класа била је лишена извора тих осећања онога дана, када је почела да осећања цени не више према религиозном схватању које она изражавају, него према ступњу задовољства које прибављају. Јер, одиста, нема ничег непромењивијег и сталнијег од задовољства; а нема ничега разноврснијег од осећања која проистичу из религиозне савести разних епоха. А друкчије не би ни могло бити. Човечије задовољство има своје међе, постављене самом природом, али кретање човечанства напред — које се изражава у религиозној савести — нема никаквих граница, и људи доживљавају нова осећања при сваком кораку који човечанство учини унапред, то јест при сваком кораку истинског прогреса, који се састоји у новом проширењу религиозне саењсти. И једино из те савести и могу да извиру нове, дотле неокушане емоције.

Из религиозне савести старих Грка потекла су она тако нова, тако значајна и бескрајно разнолика осећања, која се налазе изражена у Хомера и у вели-

ких трагичара. Исти је случај и с Јеврејима, који су доспели до религиозног схватања о једном једином Богу: управ из тога схватања су и потекле оне, тако нове и тако значајне, емоције изражене од стране пророка.

Исти је случај с људима из Средњег Века који су веровали у Цркву и у небеску хијерархију; то би исто било још и данас с човеком који би се вратио религиозном схватању правог хришћанства — свести о братству међу људима.

Разноликост нових осећања која истичу из религиозних схватања јесте бесконачна и та су осећања увек нова пошто су религиозна схватања увек први наговештај онога што тек има да се испуни, то јест наговештај једног новог односа између човека и света који га окружава.

Но, напротив, осећања која истичу из тражења задовољства, не само да су ограничена, него су сва, још од вајкада, била окушана и изражавана. И тако су више европске класе због оскудице веровања биле осуђене на једну, у погледу сиже-а, најсиромашнију уметност.

То осиромашавање у изворима уметничке инспирације виших класа још се већма појачало услед тога, што је та уметност, кад је престала бити религиозном исто тако престала бити популарном, сузивши тако низ осећања која је могла преносити.

И одиста, низ осећања окушаних од великаша и богаташа овога света, који никаквог појма немају о улози рада у животу, много је сиромашнији и незнатнији од низа осећања, која су природна у човека који ради.

Ја знам, да се међу људима нашег света, међу естетама, мисли и тврди савршено противно. Опомињем се, да ми је, романсијер Гончаров, човек врло учен и врло интелигентан, али чистокрвни варошанин и естета, једног дана изјавио, како после Тургењевљевих „Ловчевих записа“, више ништа није остало за писање о народном животу. Он је то тако схватио. Народни живот чинио му се тако прост, те да су Тургењевљеве приче о сељацима казале све оно што би се о томе имало рећи. Напротив, живот богаташа, са њиховом галантеријом и њиховим незадовољством са свачим изгледало му је као неисцрпно градиво. Те, не знам, тај и тај јунак пољубио је своју даму у длан; други у лакат; трећи другде. Те овај је чамео због лењости, те онај због тога што није био љубљен. И Гончаров је био убеђен, да је та категорија људи пружала уметнику бескрајну разноликост у сиже-у. Колико ли њих мисле као он!

Колико има људи који уображавају, да живот радног народа нема довољно сиже-а за уметника, а да је напротив, живот нас других, нас лењиваца, пун и препун њиме?

Радников живот, са бескрајном разноликошћу облика рада и опасности која их прати, на мору и под земљом; сељакање тог радника, односи између њега и његових господара, надзорника, другова, људи других религија и других народности, његове борбе с природом и животињским светом, његова занимања у шуми, у степи, у пољима, вртовима, баштама; односи између њега и његове жене и његове деце, и то не само као између радника, већ као узајамних помоћника који се смењују у раду; његови начини испитивања свију економских питања која за њега нису ствар конвенционалности или амбиције већ имају животног значаја за њега и његову породицу; сви његови интереси, прожети религиозном свешћу о свима тим појавама; његова задовољства и његове муке, све то, за нас који не познајемо те разнолике интересе и који немамо више никаквог религиозног схватања, све то за нас изгледа монотоно у сравњењу са ситним радостима и бедним бригама нашег живота, живота **не** рада и стварања него трошења и рушења онога што су други за нас произвели.

Ми уображавамо да су врло значајна и врло разнолика она осећања која су окушана од људи нашег времена и наше класе; у ствари, истина лежи у сасвим супротном, и чак се може рећи, да се сва осећања наше класе своде на три одвећ проста и одвећ слаба осећања: таштине, похотљивости и одвратности наспрам живота.

Та три осећања, са осећањима од њих изведеним, образују, без мало, једино градиво за уметност богатих класа.

У почетку, кад се уметност, посвећена задовољству, оделила од народне уметности, у новој уметности превлађивала је охолост. У епоси Ренесанса, и још дуго после, главни предмет уметничких дела јесте похвала (елож) силника: папâ, краљева, војвода, у њихову част пишу се оде и мадригали, они се преузносе у црквеним песмама и химнама, сликају се њихови портрети, подижу им се статуе у разним величанственим ставовима.

Доцније је елеменат полне жуди почео све више и више да продире у уметност; он је, у будуће, са готово врло мало изузетака, постао битни елемент у свима уметничким производима богатих класа, а понаособ, у романима и драмама.

Још доцније, појављује се и треће од великих осећања, која изражава уметност привилегованих класа. То је осећање добило своју пуну важност тек у почетку XIX. века; оно је своје најснажније представнике нашло у Бајрону и Леопардију, затим у Хајне-у. Данас је оно ушло у моду, те га присвајају и најпростији и најобичнији људи.

Уосталом, ево како француски критичар Doumic са великом тачношћу карактерише дела нових писаца!

„То је умореност од живљења, презирање садашње епохе, жаљење за другим једним временом што се назире илузијом уметности, склоност за парадокс,

потреба да се један писац од осталих издвоји, тежња префињених аутора за простотом, детињско обожавање чудноватости, болешљива заводљивост сањалиштва, поремећеност живаца — а, нарочито раздражен крик сензуалности."

(Les Jeunes)

И, одиста, од сва та три осећања, сензуалност, то најниже осећање, приступно не само за све људе, него и за све животиње, чини главни предмет свију уметничких дела данашњега доба.

Тако су оскудица веровања код богатих класа и њихов нераднички живот имали код њих, као прву последицу: осиромашавање у градиву за уметност, која се спустила дотле, да није ни изражавала више, него само три осећања: осећање таштине, полне жудње и одвратности (гађења) наспрам живота.

(Свршиће се).

Мита Димитријевић.

Вечерња прича.

(Наставак.)

Прошло је више од недеље дана. Моја се сестра састајала свако вече са својом другарицом у башти, и по читав сат су разговарале седећи на клупи под расцветаним јоргованом, или силазећи полако алејом у виноград. Вечерњи млак ваздух мирисао је на липу. У дубокој плавој тишини усплахирено је пролетао слепи миш, и никако се није могао да одвоји од осветљених прозора. У мирном пејзажу првог сумрака, и још без звезда, ова тужна госпа у црнини чинила ми се као лепа визија једне тихе меланколије.

Ова ми се импресија још више појачала, кад сам, припитујући из далека мојү сестру, дознао њену историју . . . Удата је била за једног официра, поручника у гарди, који је био познат и омиљен као јахач и победник на многим тркама. То је морао бити леп човек наше старе расе, живе, хајдучке природе. И једанпут — било је то на годину и по дана пре него се дешава ово што вам причам — на сто метара пред самом метом, усред узвикивања и клицања света који га је поздрављао, гледајући га још из далека како стиже као ветар у заносном трку, падне несрећно с коња, али тако несрећно да је на месту остао мртав. Замислите сад поље које је још тутњало под коњским ногама и ону атмосферу која се разлије по тркачком пољу, с пуно френетичне узбуђености, с којом се свет тиска и прати очима гомилу коња који за првих неколико секунада иду заједно, док један не избије и у дивљачном трку измиче напред, и стиже први уз фијук корбача и са полегнутим јахачем. Ово вам напомињем нарочито, јер доцније кад сам ову жену почео волети, много и дубоко волети, осећао сам увек негде на једном далеком, мистичном обзорју овог јахача за којим су ишле тужне и преплашене очи ове младе госпе у црнини. И тада ми је увек падао на памет онај витез из Биргерове баладе, који се у по ноћи диже из своје гробнице, долази на коњу пред кућу својој живој драгани, коју баца до себе на коња и носи је у трку љубећи је и грлећи у своју црну и хладну кућу.

И чудна нека интимност створи се између мене и ове жене, коју нисам још ни познавао. Очекивао сам је редовно свако вече, у црнини и са првим сумраком. Мени је у прво време добро дошла ова дискретна, далека меланколија, која је ишла као музика уз мој тадашњи рад, за који је требало исто толико душе колико и разума.

Најзад, једно вече сишао сам са терасе, и моја ме сестра упозна са својом другарицом. И после сам остајао са њима, остајао редовно, свако вече, разговарали се, шетали или седели на клупи под расцветаним јоргованом. Око нас високо по хоризонту гасио се дан у оно мало времена од четврт сата испуњене свом мистеријом Рембрантових боја. Мало даље иза наших леђа, на две високе тополе падало је, још док је сунце залазило, јато малих и црних чавка, које, пре него поспу на гранама, обузме све до једне неко раздражљиво лудило. По двадесет и више премећу се горе и доле, кљуцају једна другу у главу, излећу гомилом из грања и улећу натраг, и као да их све јаче хвата страх од ноћи која стиже, и као да их стане нешто да дави, подижу урнебесну очајничку грају, и витлају се преплашене око дрвета. После се наједанпут умире, као да све заједно премру на гранама.

Кроз грање тада просија пун и црвен месец. Доле испод града блиста у даљини расплинут Дунав а његовом мирном водом и поврх ритова отицала је широка месечина. Ваздух је био јасно плав, сагоревао је и мирисао је мало на лак и лелујав пламен са упаљене ракије. То су биле раскошне мајске и јунске ноћи, с празником звезда у бескрајном пространству, оне ноћи у којима се, изгледа, отварају цветови, запевају славуји, а мртве ствари добију своју душу, и све у природи, у религиозној тишини и са задиханим усхитом, чека једну страсну минуту у којој да ће се с неба просути највише ватре.

Тако је трајало два пуна месеца. Свако од нас троје живео је са̂м, са својом душом. Моја је сестра личила на малу птицу коју је раздрагала ноћ, те без прекида цвркуће у сав глас. Њена другарица у својој црнини изгледала је као заробљена кнегиња, као Еврипидова Федра, уцвељена за Хиполитом. Ја, са̂м, осећао сам неодољиву пожуду за овом лепом женом у црнини, коју бих у тренутак зграбио преко паса и, као снажан горила своју женку носио на рукама далеко по месечини. Колико ми је пута, кад за минут два останемо сами, гледајући јој беле руке које су изла-

зиле из црних широких рукава, долазила мисао да јој уз уво очајно и страсно шапнем: „Марија, ја вас волим!... Зар не видите колико вас волим?...“ Свако вече очекивао сам је са оваквим планом, и увек је, на растанку, остао не извршен. Колико сам пута хтео да је питам зашто не скида своју црнину.

Најзад, једно јутро — била је недеља и на мом часовнику било је осам сати — спазим да уђе са спољних вратница у башту, једна висока жена, у јасној плавичастој хаљини и са амрелом исте боје испод кога се видео пролећни сламни шешир са белим цветићима. Ишла је полако као кад се уђе у непознату авлију. Навалио сам се преко терасе, али испод амрела нисам могао да јој лица сагледам. Наједанпут зачу се моја сестра трчећи и радосно, као дете, пљескајући рукама:

— Браво . . . браво, Марија!... Како си лепа тако! — изговори све у један дах и готово кличући.

Узе је за руку и стаде је гледати, мало повучена у страну, и с пуно радости опет ускликну.

— Да знаш, како си лепа!

Небо је било ведро са ластама у висини. Зелено лишће дрхтало је страсно у јутарњој светлости. Под стрејом су цело то јутро гукали голуби. Доле у башти са зелених гранчица виселе су мокре црвене и беле руже, а жути сунцокрети гледали су својим крупним смеђим очима у сунце.

Брзо сам обукао капут и, закопчавајући маншете, стрчао сам низ степенице на алеју. Мора бити да сам чудно изгледао, јер у први мах кад се нађох пред њих, ни ја, ни моја сестра, нити њена другарица не умедосмо ни речи једно другом рећи. То је оно ћутање где се очи сретну сувише нагло и одбију се као два штита.

Пружих јој руку и нисам знао да ли да јој честитам, што је у овај леп дан пун сунца збацила своју црнину. Руковали смо се ћутећи. Моја сестра отрча до ружичњака и стаде тражити руже у бокору.

— Ви сте нам спремили јутрос једно лепо, велико изненађење, — прекинуо сам ћутање и осећао сам да треба још што да јој кажем — и ја се радујем, — наставих — јер ви сте још млади . . . врло млади... и тако лепи... и грех би био... — ту оста не довршена моја реченица.

Мало даље од нас моја је сестра савијала гранчице и кидала руже са којих је капљала роса. За неколико секунада настало је понова ћутање. Ја опет наставих исту мисао и истим тоном. Говорио сам јој о животу који је „променљив“ и који има „своје црне облаке и своје велико сунце.“ Она је мирно слушала док сам говорио, повила главу мало у страну, а у крупним и широко отвореним очима имала је опет нешто преплашено и дубоко тужног.

Моја сестра, дође с пуно осмеха и речи, носећи с лишћем и гранчицама три руже, две црвене и једну белу. Све три руже наслони јој као мали букет на прса.

— Не треба ми све три — рече и, издвојивши две црвене, задржа само белу ружу.

— Што не узмеш и ове две црвене, — рече моја сестре — оне су много лепше и још како миришу.

— Хвала . . . Доста ми је ова једна. — Одговори Марија и ућута се.

Ја сам разумео зашто није хтела да узме и оне две црвене руже.

(Наставиће се).

Виолина.

Поручнику Цети.

У тренутцима када тако клоне
И бол и нада, и младост и цвеће,
Кад страх и очај и судбина звоне
Самрт која се неумитно креће.

На моју љубав, на све жеље моје,
На моје небо, моју башту крина —
У тим часима нађу се нас двоје,
И тад плачемо ја и виолина.

У тренутцима када ветар мука
Оде нечујно преко моје главе,
И остави ми сан, дубине звука
И мелодија — тад пријатне јаве

Наиђу свуда; тада моје око
Не види више предео од сплина:
Ја се осећам подигнут високо,
И тад певамо ја и виолина.

Мрачан и срећан ја идем животом
До неких црних и светлих обала
Где дише пустош и мир са лепотом,
Где ропац живи и где нема зала.

Где нема зала. Са заносом неким
Ја често идем из тужних долина,
Негде далеко, са звуцима неким,
И ту смо срећни ја и виолина.

Dis.

Рикард Николић, Кистање,

Као звијезда.

Гледам сиње море сам на нијемом жалу,
у дубину модру тоне мисô пуста;
мислим: ту сам стиснô њену руку малу,
ту пољубих једном њена мила уста.

Сипао је сребро мјесец са висока;
ћутали смо оба, ал' су мени за то
казивала много њена црна ока,
док јој шаптах страсно: „Ја те љубим злато".

Ње већ нема више; у ноћној самоћи
гледам како звијезда падајућ' засину,
за час; па ју сакри бездан црне ноћи....
Тако љубав мене обасја и мину.

С. Д. Петровић, Београд.

У крчми.

Било је
У дан смрти љубичица.
Пили смо
Лудо, страсно и безумно,
И наша бледа,
Испијена лица,
У облацима дуванскога дима,
Изгледала су
Чађава и мрка
Ко около слике по зидовима.

И док је
Једна стара мандолина,
У руци
Црног, дремљивог свирача,
Јецала болно,
Ми смо поред вина
Певали посмртни марш од Бетовена,
Ко да смо били
На погребу наше
Младости, среће и успомена.

Те када,
Приђе пун страсти и жара,
Понизно свирач
Са тасом у руци,
И дадоше му
Сви по десет пара,
На тас му бацих сав новац из шпага,
И рекох болно:
У песми и вину
Утеха је свију пропалих због драга,

А он ме
Дуго, болно и очајно
Гледо, па оде,
Узе мандолину,
И певао је тако осећајно
Те плаках
Ко што месеца априла
Плаках над гробом
У коме је моја
Вера, Љубав сахрањена била.

Влад. Станимировић, Београд.

Сонет.

Колико ме бола потајнога стаје
Сурови притисак живота банална, —
Ипак волим што је борба тако стална,
Волим што вечито искушење траје.

Јер да позна младост почне да се сећа
На часове што их њен почетак роди,
Видео бих куд ме пут промашен води,
И своја бих слаба осетио плећа.

Ал не дај ми, Боже, да заморен стајем,
Да се више никад не раздрагам ничим,
Да душу наличјем илузија̂ трујем.

Дај ми да се оним у животу дичим,
Рад чега сам некад хтео да се кајем,
Дај ми да глас моћи своје Вере чујем!

А. К. Толсти.

Кроз небеса....

Кроз небеса је дањна блудила душа тихо,
Тужан је поглед спустила на земљу недогледом,
Из крупних очију њених капале су сузе
И у пространству се од њих звезде створаху редом.

А светови што је сретаху, питаху је тихо:
Душо, зашто си тужна? Што у оку сузе ти сада?
Душа збори: Не могу још да заборавим земљу,
Доле, на земљи, оставих много патње и јада.

Ту сусрећем само весела и блажена лица,
Праведне душе не знаду за тугу ни за јад. —
О Саздатељу мој, пусти ме опет на земљу,
Тамо бих имала кога да тјешим и жалим сад.

Превео: 2-ги.

Фр. Прешерн.

Храст што га ветар у зиму обара.

Храст што га ветар у зиму обара,
Кад га пролетње топло сунце згрева,
У зеленило опет се одева,
Не губи му се намах снага стара.

Ипак му спаса ни са које стране.
Кад опет дођу снежни зимски данци,
Мало шта вреде његови изданци,
У пролеће је без зелене гране.

Тако сиромах кад се храбро бори,
Стоји, докле га са сјајне висине
Твоја громовска моћ доле не скине.

Све јаснија је свест му смрти црне,
Свећа живота све му више гори,
Гаси се, затим лагано утрне.

В. С.

Ј. П. Полоњски.

На гробу.

Сто ће љета проћи; гроб заборављени
Што је зарит јуче, травом ће се скрити
И плуг туда проће, и на трошном праху
Дуб широки гране своје ће развити.
Он ће гордо шумит' густим врхом својим
И мамиће себи љубавнике младе,
Ту ће сједит они у вечери касне —
Замишљено гледат у звјездице јасне
И шум пуста лишћа разумјеће таде....

Превео: —s.

Одломци из Веда.

Превео из Deussen-а Дим. Митриновић.

(Свршетак).

Разговор Yâjnavalkya са Maitreyî.

Mit Erkenntnis des Atman ist alles erkannt; er ist das objektlose Subjekt des Erkennens.

Brihadâranyaka -- Upanishad 2, 4.

1. »Maitreyî! хоћу да напустим овај положај домаћина; хајде да подијелим теби и Katyâyanî«. Тако рече Yâjnavalkya.
2. Тада рече Maitreyî: „Кад би ми пропала цијела ова земља са свим својим богатством, да ли бих ја, господару, постао бесмртан?" „Нипошто!" рече Yâjnavalkya, „него ће ти живот бити као живот богњташа, а богатство не даје никакве наде на бесмртност.
3. Тада рече Maitreyî: „Кад не могу бити бесмртан, шта онда да радим? Господару, саопћи ми своје знање".
4. Yâjnavalkya рече: „Ти си нам заиста мио, а и говориш мило; дођи и сједи, а ја ћу ти то разјаснити, само пази што ти говорим.
5. И он говораше: „Доиста, муж није драг ради мужа, него је муж драг ради себе; доиста, жена није драга ради жене, него је жена драга ради себе; доиста синови нијесу драги ради синова, него су синови драги ради себе; доиста, богатство није драго ради богатства, него је богатство драго ради себе; доиста, сталеж брамански није драг ради браманског сталежа, него је брамански сталеж драг ради себе; доиста, војнички сталеж није драг ради војничког сталежа, него је војнички сталеж драг ради себе; доиста, свјетски простор није драг ради свјетског простора, него је свјетски простор драг ради себе; доиста, богови нијесу драги ради богова, него су богови драги ради себе; доиста, биће није драго ради бића, него је биће драго ради себе; доиста, свемир није драг ради свемира, него је свемир драг ради себе.

   Доиста, треба видјети Ја, треба га чути, треба разумјети, треба проникнути, о Maitreyî; доиста, ко је Ја видио, чуо, разумио, проникнуо, он је сазнао читав овај свијет.
6. Брамански сталеж величаће онога, који брамански сталеж познаје изван себе; војнички сталеж величаће онога, ко војнички сталеж познаје изван себе; свјетски простор величаће онога ко свјетски простор познаје изван себе; богови ће величати онога ко богове познаје изван себе; свемир ће величати онога ко свемир познаје изван себе. Ово је брамански сталеж, ово је војнички сталеж, ово су свјетски простори, ово су богови, ово су бића, ово је свемир, што је твоје Ја, твоја душа.
7. Са овим је као кад се удара у бубањ, па се тонови не могу ухватити; ухвати ли се бубањ или бубњар, ухватио се и тон.
8. Са овим је као кад ко пуше у школьку па се тонови не могу ухватити; ухвати ли се школька или онај што у њу пуха, ухватио се и тон.
9. Са овим је као кад ко свира у лиру, па се тонови не могу ухватити; ухвати ли се лира или свирач, ухватио се и тон.
10. Са овим је као кад се облаци дима распростру кад се на ватру наложи мокро дрво; из тога великог бића исто тако издахнуте су Ригведе, Вајурведе, Самаведе, Атараване, Ангирас, приче, историја, науке, чаролије, стихови, изреке расправе и тумачења — све је то из њега издахнуто.
11. То је као што је оцеан заједничко мјесто свих вода, исто као што је кожа заједничко мјесто свих опних осјета, као што је језик заједничко мјесто свих осјета укуса, као што је нос заједничко мјесто свих мириса, као што је око заједничко мјесто свих облика, као што је ухо заједничко мјесто свих тонова, као што је манас заједничко мјесто свих тежња, као што је срце заједничко мјесто свих сјећања, као што су руке заједничко мјесто свих дјела, као што је задњица заједничко мјесто свих испражњивања, као што су ноге заједничко

мјесто свих кретања, као што је говор заједничко мјесто свих наука.

12. Са овим је као груменом соли који се, бачен у воду, растопи, тако да га није могуће опет извадити, а слано је свугдје, гдје год се покуша црпсти; — доиста се, дакле, догађа да ово велико биће без краја и без обале, састављено из ових елемената: вода, земља, ватра, ваздух, етер, настаје из њих и опет се у њих претвара са тијелом; иза смрти нема никакве свијести, ја то одлучно тврдим.

Тако говораше Yâjnavalkya,

13. Тада рече Maitreyî: „Господару, тиме си ме збунио, кад кажеш да иза смрти нема никакве свијести“. Али Yâjnavalkya рече: Ја доиста не говорим збркано; што рекох довољно је да се разумије:

14. јер гдје истовремено има двојство, ту види једно друго, ту мирише једно друго, ту чује једно друго, ту говори једно другом, ту разумије једно друго, ту познаје једно друго; али гдје је све постало једним јединственим Ја, како би неко могао икога намирисати, икога видјети, икога чути, и с ким говорити, икога разумјети, икога познати? Како би могао оно чим познаје све друго, како би могао познаватеља познати?“

Тако говораше Yâjnavalkija.[1])

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак).

А крвнички херцег дочека Грдоја. Навукао мрње на обрве, каоно ти увријеђен муж, натуштио чело зломисаоно попут облака градоносног, подбочио се на балчак крстати, па, сједећи на клупи сребрној, само стао па мјери очима закрвављенијем пред собом оптуженика пронађеног и доведеног, погнутог и преплашеног. И запита га гласом, од кога претрну и срж у костима Грдојевијем:

— А, ти ли си онај што протураш гласове против мене и херцегиње моје и части дома мог? Зар ми је то захвала на добру које сам учинио теби и породици ти пострадолој? Давно се казало: храни сироту за своју срамоту — те и то. А мислио си, да те сила и вјештина моја неће пронаћ' и докучити, је л'? Казуј, шта си мислио, на што ли си нишанио, кад си казао; да се нешто крупно крије под скутовима моје краљице?!..

А црни се Грдоје скаменио, језик му се смрзао, па нити говори нити ромори, као кад не зна шта ће ни како.

Гледа га херцег, гледа, па мисли а мисли; и прасну му на памет: да се збиља ту и крије нешто крупно. И рече:

— Прије но ти запну ребра о ченђеле на стијенама, како си и заслужио, сине несрећи, хоћу да те пустим да мозгаш и да размишљаш и о ситнијем и о крупнијем стварима под овом капом небеском. Рок ти је до сјутра у ова доба, да се домислиш, снађеш, приберeш — те се опереш или заглавиш. А хоћу да ми сјутра дођеш на диван ни на коњу ни пјешке. Не учиниш ли као што ти заповиједам, оде ти луда глава с рамена.

И погну главу Руђеровић млади, поклони се и два и три пута, пољуби херцега у скут и у руку, измаче се и отиште, каран, дому свом. А дошав тамо, запита га бабо из бачбе; шта је ново и како је прошао код херцега. Грдоје му исприча од ријечи до ријечи све, и завапи: „Како ћу му, бабо, сјутра отићи ни пјешке нити на коњу? Савјетуј ме, ако бога знаш!“

Стари се Руђо на то насмија и рече:

— Та то је барем лако, сине мој. Нађи магаре, оседлај га, узјаши, и иди херцегу — ето тако ћеш!“

И син послуша мудрог оца свог, и сјутра у заказано доба дође пред дворе свијетлог херцега „ни на коњу ни пјешке“ но на магарцу. Видјевши га, херцег нареди перјаницима својим да га сјашу и преда н, изведу; па му, кроз смјех, рече поново:

— Е, међер нијесам погријешио кад сам промислио да се под ћулавом твојијем крије нешто може бити исто тако крупно као под

[1]) Из дјела: Die Geheimlehre des Veda. Ausgewählte Tekste der Upanishad's. Aus dem Sanskrit übersetzt von Dr. Paul Deussen, ordentlichem Professor der Philosophie an der Universität Kiel. Zveite Auflage. Leipzig. F. A. Brockhaus. 1907.
Д. М.

скутовима моје госпође, Виђу да си ми доскочио сад; али ни још своју главу искупио нијеси. Зато иди, и да ми дођеш сјутра у иста доба ни бос ни обувен, ни го ни ођевен!

Замисли се, црни јунак, шта ће и како ће; и у тој мисли и думану дође дому свом, и стаде пред бачву очину. И каза бабу све шта је било код херцега. На то се стари прота насмија, и посавјетова брзоплета сина:

— Лако ћемо, синко, и том карара нађ'. На голе ноге обуј нануле — и ето те нити си бос нити обувен; по голом тијелу огрни мрежу плетену — и ето те ни гола ни ођевена!...

И, сјутра-дан у доба одређено, млади Грдоје у нанулама и мрежи за рибе предстаде херцегу. А он, видећи га, ма да му не би мио појав тај, рече му кроза смијех усиљен:

— Мудра си глава, ваља ти признати. И добро си се досјетио и мозгом испекао да сачуваш на раменима чутуру ту. Али и још мораш играти преда мном, да ти остане глава читава. Зато ћеш ми и сјутра доћи поново и довести собом у једној узици највећег ти пријатеља и најгоред душманина твог!...

И опет се, замишљен и забринут, Руђеровић нађе пред бачвом бабовом, и исприча му о свему танко-потанко.

— Не брини се, сино!... рече му стари протопоп: — И томе ћемо одгонетнути. Нареди сјутра своју невјесту што можеш боље и богатије, узми је за руку и изведи пред херцега. Покажи му је као најбољег пријатеља свог. Вјероваће ти. Наједном, кад се нико не нада, удри канџијом по жени што боље мо'ш, — и у њој ћеш истог часа тог најгорега душманина наћи.

(Наставиће се).

Ант. Чехов:

Шумски звијер.

(Наставак).

II.

Други дан ни гласа од дјевојчице. Кнезу је већ било тешко и почео се кајати, што је употребио силу. Но кроз два дана она је дошла и сакривши се за стабло дрвета гледала га је за све време док је радио.

— А, ти си Поља! — поздрави је Владимир Николајевић. — Ходи, ја ћу ти још донијети дарова.

Но она није пришла него је стајала право и гледала га испод руке. Тако је прошло три дана. При првом покрету кнежевом звијер је бјежала и није се више враћала. Тада се кнез ријешио на крајње средство. Када се дијете појавило четвртог јутра и издалека га почело посматрати, он је извадио из шпага лијепу, сјајну, ишарану лутку, најљепшу што је могао наћи у сеоској продавници.

— Погледај шта имам, говорио је он, подигнувши високо лутку, да би дјевојчица могла видјети ову љепоту. Пољино срце није се уздржало — она је заборавила и страх и одвратност, потрчала је кнезу и тако је мислила о до сад невиђеној љепоти.

— Слушај, Поља, проговори кнез љубећи са усхићењем дијете: — ако лутка буде твоја, хоћеш ли бјегати од мене.

Дијете је климнуло главом, не одвајајући очију од лутке.

— Ево сједи овде на траву рече кнез посадивши се и сам с лутком.

Поља је одмах сјела поред њега. Кнез је метнуо лутку на њена кољена. Она није ни мрднула и смјерно је гледала на испупчене стаклене очи и на лијепо цицано одијело луткино, оно је занијело.

Одједанпут јој се лице намршти.

— Миша ће ми је отети — једва проговори дјевојче.

— А ти не дај!

— Ако не дам бићу бијена.

— Ко ће те бити?

— Тетка Настасија и Акулина, тетка Мишина брзо одговори ова.

Кнез је охоло погледао на лудо, њежно дијете, које је било дебелих руку.

— Шта и пријатељи твоји, — сеоска дјеца тебе бију?

— Не . . . она се са мном не играју.

— Зашто?

— Са мном нико не може да се игра, рече дијете са убјеђењем.

— Ах, ти луда дјевојчице, са осмијехом рече кнез. — Зашто не може?

Ја нијесам лијепа ... ја сам Јеврејка.

Кнез гледајући на ову жалост, не могаше да се не насмијеши на то, с каквим је убјеђењем Пољa говорила.

— Јевреја има врло мало на свијету, јест Јевреја, — када је она њега погледала у двоумици, не разумијући шта он говори. Он с убјеђењем рече: — Ти нијеси Јеврејка, погледај, ти имаш крст на врату.

— Не ... ја Јеврејка, са убјеђењем понови она гледајући само у лутку.

— А како јој је име?

Мало после са блаженим осмијехом упита Пољa, учтиво указујући палцем на лутку.

— Ката ... да ли ћеш је вољети?

— Много је волим ... Знаш, ја ћу је овдје сакрити, тамо ће ми Миша отети.

— Са свим сакрити рече кнез — упадајући у њен говор. А зар те неће код куће деда заштитити?

Шумски звијер махнуо је својом маленом ручицом.

— Деда је болестан и не силази са постеље ... и израз се лица дјетињег намршти.

— Док је баба била жива — проговори дијете — било је добро. Она је вољела Пољу ... Дјетиње лице окупа се у сузама.

— Како те баба могла заштитити, она је сигурно била стара — упита кнез, желећи је откинути од суморних мисли.

Дјевојчица обриса очи рукавом од кошуље, замисли се и рече:

— Баба је домаћица била ... а шта деда ... и опет равнодушно махну руком.

III.

Кроз неколико дана они су постали пријатељи. Истина, још му није трчала при сусрету, није ласкала као што је ласкала Кати, коју је обожавала, поступајући са њом брижљиво и учтиво као са каквом важном особом.

— Очи, ах очи — говорила је Пољa, велико су достојанство лутки: — руке мале и врло бијеле.

Кнез је осјећао како га је вукло срце шумском звијеру, који му је сад случајно дошао. Када се растајао с Пољом, на крају шуме, он је у души носио њен нејасан облик, опомињао се њених дјетињих ријечи, њене невоље, суза, а главно што је осјећао самоћу, ма да му је обрекла живот мала дивљакиња.

Кнез се ријешио да иде породици у којој је расла дјевојчица, да би дознао њен живот и да би јој помогао колико се може.

Он чак и у данима свога уживања није толико мислио о љубљеној жени, колико је сад мислио о Пољи. Он је написао њој причу, правио јој играчке, резао коњиће, и с неким блаженством посматрао како је личило његовој љубимици, која је горела у усхићењу, а очи, оне одавно злобне очи, постале су кротке и умиљате.

Једно јутро дође она к њему с разбијеним челом, зла и снуждена.

— Шта је с тобом? — уплаши се Владимир Николајевић, кад је угледа.

— Били су ме — лаконски одговори Пољa, хватајући земичку, коју јој даде кнез.

— Зашто?

— Нијесам чувала Мишу.

— Зашто га не чуваш?

— Теби бјегам. Код тебе је добро, ти си добар — и дијете се у први мах осјехну широким дјетињским осмијехом.

— Тако, значи ти мене волиш, упита кнез, бацајући четку и сједајући на траву.

Дијете умјесто одговора обухвати нечистим рукама његов врат и поче тихо јецати.

— Ну доста, дјевојчице, доста мала, говорио је раздражен кнез, мећући дијете на кољена и ласкајући му.

Он је јасно разумио шта је било у души дјевојчице, и осјећање жалости свега је више и више обухватало.

— Хајдемо, — одсјечно проговори он, устајући и хватајући дијете за руку.

Дјевојчица обриса очи и зачуђено упита:

— Куда?

— Тетки Настасији.

Пољa се устезаше.

— Не ћу да идем, биће ме.

— Не бој се, ја као и твоја баба не дам, да те увриједе. Покажи пут и видјећеш да те више неће бити.

С охолошћу ишла је Пољa кроз село, држећи за руку свога друга. Одрасли и дјеца заустављаху се и дуго гледаху за њима, не знајући, шта је могло везати овог великог господина са дјететом, кога су сви презирали.

Кад је Пољa са достојанством увела кнеза у кућу, тетка Настасија је уздахнула, а стари се деда подигао на постељи.

Кнез се поклони и сједе на клупу. Пољa је била уз њега.

— Ја сам дошао да дознам — поче он — ко је ова дјевојчица и како је она допала вама?

Газдарица се збуни и ћуташе и испод очију посматраше кнеза.

— Ја вас питам, ко је ова дјевојчица?

— А ти си тај, што ћеш јој отац бити? — презрено упита газдарица, сјетивши се ране на челу дјетињем.

— Кад бих јој ја био отац, одговори кнез, ја не бих питао, ко је она.

— Она је дата нама на васпитање, умиривши се мало, одговори газдарица — шест година како је код

нас. Није ли то при нашој сиротињи велики расход.

— Зашто је бијете? — сурово упита кнез. Зар је она крива. Зашто сте је одбацили?

Газдарица се одједанпут наљути.

— Гледај ти свој посао! У нас нема хљеба за лијенштине, она неће чак ни мог сина да чува.

— Нема она довољно снаге. Погледајте како је малена, говорио је кнез, указујући на малу, слабу дјевојчицу.

— Нико је не бије, и лијенштина је и лопов.

— Није — зачу се старачки глас са постеље. Не гријеши душе!

— А здраво деда, поздрави старца Владимир Николајевић. — Ја тебе познајем по причању моје мале другарице — Поље.

— Здраво господине! — Бог ти дао здравље! Немој јој вјеровати. (Он је указивао на своју ћерку Настасију). Поља је добра, само је жалосна и напуштена, зато је бију.

— Ах, ти стари гаде, ко њу бије?

— Бију, господине, бију, продужи старац: — много је бију, већ ти заштити сиротињу — ја не могу.

— Ну, причекај ти, стари прождрљивко, — у љутини проговори Настасија — доћи ће домаћин па ће ти показати, како нас опадаш код туђих људи.

— Зашто, ја истину . . . . мало увредљиво правдао се старац.

— Буди спокојан, деда, све ћу добро урадити — охрабри га кнез. — А реците ми, домаћице ко вам је довео Пољу? Само говорите истину, не бојте се, вама ће боље бити.

— Овдје ништа није сакривено, све село зна и жали нас. Ову је девојчицу довела једна госпођа, црна исто тако као она сад, — жена је показала на Пољу. Ја, говорила је госпођа, плаћаћу вам 15 рубаља мјесечно, само да чувате моје дијете. Она је платила за три мјесеца унапријед 45 рубаља, дала је разног веша, и пет рубља поклонила је мојој матери, која је онда била домаћица. И од то доба је нестало, ево скоро ће бити шест година.

Кнез је погледао на Пољу, — она је с преблиједјелим лицем и са страхом слушала ријечи, којима се газдарица бојажљиво жалила кнезу.

— У чем си ти криво, бједно дијете, несвјесно изусти кнез.

— Тако је господине, проговори као у двоумици Настасија. Ну без тога би несрећа одољела, али овдје су још два пса. Ево и овај болесник, — и она је додирнула старца палцем. — А ту је зимус и крава липсала. Као што видите, господине, невоља са свију страна.

— А зашто је називате Јеврејком? — та она је хришћанка.

— Тако су је дјечурлија прозвала. Зато што је црномањаста и кудрава.

— Слушајте, Настасија, проговори кнез послије неколико минути размишљања, вадећи новчаник. Ја ћу вам дати за краву. Ево за вашег оца, да га не би корили, што једе ваш хљеб. Он пружи 25 рубаља збуњеној жени од радости. — А Пољу ћу са собом повести, кад пођем одавде. А сад ћу платити за њу. Не смијете је бити. Обуците је лијепо и чисто и разумите, да је она сад моје дијете. Дајући новац рече, да ће још дати, само ако пази да је не увриједи.

— Смилујте се господине, за сироту, та она је божје дијете, — говорила је Настасија са свим узбуђена од радости.

Кнез устаде.

— Збогом, дада, чувајте Пољу!

— Бог ти дао здравља! — молићу се за тебе, говорио је деда.

Поља је чврсто држала за руку свога друга, намјеравајући отићи с њим, но на прагу га заустави.

— Погледај, ево Мише!

Кнез је погледао на патос. Оно је четвороношке брзо пузило к њима, несрећно голо дијете. На лицу и глави огледала му се болест. Кнез је брзо изишао из куће, напустивши тетка Настасију са разним жељама и узев Пољу за руку упути се шуми, гдје је оставио започети посао.

(Свршиће се).

Српске народне умотворине.

Јован беђар и сирота ђевојка.

(Свршетак).

У лијепо доба долазио
Међу акшам и међу јацију,
Па задрма алком на вратима:
„Вјера моја, тако ми помогла!
Ако јамим бријаткињу ћорду,
Посјећу му са два рама главу.“
Јави му се књигоношче младо:
„Господине, Јоване беђаре,
Књигоноши не с'јече се глава;
Ти отвори од дворова врата,
Да ти предам листак књиге бјеле.“
Кад је Јован њега разумио,
Одмах му је врата отворио,
Тад уљезе лаган књигоноша,
Пред њиме се смјерно поклонио,
Предаде му листак књиге б'јеле
Па с' измаче крока неколика
Сави руке, постави се дупке.
А кад Јован књигу привати
Низ јазију очи оборио,
Књигу штије, а на њу се смије;
Па кад Јован књигу проучио

Ону тури, одма другу пише
А на руке сироти ђевојци,
Овако јој у њој одгова:
„Грехота је, сирото ђевојко,
Да ти скочиш у воду Дунава,
Јер ти н'јеси одгојила лице,
Да га кљују рибе у Дунаву,
Већ да љубе млађани јунаци;
Ти се удај за кога ти драго
Бирај млада себи господара,
А не чекај Јована бећара,
Јер ти Јован никад доћи неће,
Ни довести киту и сватове;
Он се јесте скоро оженио
Са Будимком зенђилом ђевојком;
Још чу ли ме, Дунајко ђевојко,
Ти не куни Јована бећара,
Јер ту теби фајде не имаде."
Па кад Јован књигу накитио
И на књигу печат ударио,
Предаде је лаком књигоноши,
Још му даде маџарију путну
Ако млада умор га савлада,
Да с одмори и напије вина
У механи крај царева пута.
Кад дјевојци књига долазила
На њојци је печат разломила,
Кад виђела што јој ситна пише,
Проли сузе низ бијело лице,
Онда заће вако бесједити:
„Проклет да си, Јоване бећаре,
Којно си ме преварио младу,
На вјеру ми обљубио лишце,
Обљубио, пак ме оставио;
Тебе свака срећа оставила:
У брду ти јагње не блејало,
А у двору чедо не плакало,
Од руке ти ништа не родило,
Још да Бог да, који свашто даје,
Тешкијем се болом разболио.
С тебе жива отпадало месо,
Не мого се с душом раставити
За пунијех за десет година."
Па када се сита наплакала
Она иде на воду Дунава,
У мараму очи завезала,
На Дунав је лице нагињала
И Дунаву бесједила млада:
„О Дунаве, тија водо ладна,
Кад је мене Јово преварио
Ја се с тобом хоћу заручити."
То изусти у Дунав се спусти,
Брзица је занијела рјека.
А да видиш Јована бећара,
Мало вр'јеме затим постајало,
Тешке њега сустигоше клетве:
У брду му јагње не блејаше,
У бешици чедо не плакаше,
Од руке му ништа не рађаше,
Ни под двором бјелица шеница,
Ни над двором винова лозица,
Још се јесте разболио Јово,
Он болов'о за девет година,
Не мого се с душом раставити;
А кад прошло девет годиница,
Једва се је душом раставио;
Закопаше, Јована бећара,
Закопаше и ожаловаше,
На гробу му цв'јеће засадише,
Ал ђе њему цвјеће засадили
Онђе расте трње и коприве.

Из нештампане збирке
Р. Шуковић-Вујачића
богослова.

Капам-паша.

Српска народна приповетка из Битоља.

Био неки човек, па имао луду жену. Дуго је живео с њом и трпео њене лудорије; а кад му се већ досадило, науми да пође мало по свету, не би ли нашао паметније жене од своје, те да ову отера. Али кад ја видео, да има и луђих, реши се да је задржи.

Тако једнога дана прохте се жени да тка платно, па рече мужу: — Цео свет изатка толико силно платно, а ти мени никако не купи памука, да и ја што год источам.

Муж се обрадова, мислећи да му се жена опаметила, те је поведе у варош и купи јој памука. Кад су се враћали кући, наиђу на неку бару, у којој је било пуно жаба. Жабе почну крекетати, а она ће мужу:

— Види, види, како ми снахе траже памук да ткају, баш ћу им дати!

И док је муж гледао на другу страну она баци памук у бару и почне говорити:

— Јесте чуле, снахе, да ми лепо и брзо откате то платно, јер ће вас ђаво однети.

Жабе почну: — кре, кре, кре.

— Добро, добро, — одговори им жена — знам ја, да сте ви вредне! И тако продуже пут. Муж се није ни освртао на њен разговор са жабама, јер је знао, да је луда, па није ни видео, шта је све учинила.

Прође тако неко време, а муж виде, да му жена још и не започиње ткати, па је упита: — Шта би, жено, са платном, је ли већ готово?

— Ништа не знам шта су снахе учиниле; добро те ме подсети, баш ћу сад ићи, да видим. Сигурно су већ откале, па ме чекају.

Диже се жена право оној бари па повика: — Еј снахе, снахе!...

А жабе: — Кре, кре, кре!

— А шта би, откасте ли платно, а?...

Жабе опет крекећу.

— А, нисте, одговори жена, кад ће бити готово?...

Жабе настављају вику.

— Е, добро, добро, — сутра, сутра ћу опет доћи, па доста немојте се клети, знам и ја, по мало, што се не може. Али сутра да је сигурно, јер ми је муж почео приговарати за платно!

Завршивши тако разговор, оде кући. Кад сутра дан, опет оде бари, а жабе стале крекетати, што се њој учинило, да јој кажу, „дођи сутра". Врати се натраг и рече мужу: — Баш су лење ове наше снахе, одем по платно, оне све веле сутра па сутра. А ако и сутра не буде готово, поштено ћу их изгрдити и узети платно.

Види муж да ће и са тим платном бити нека лудорија, али ћути, ко вели: има и горих.

Трећи дан спреми се жена да изгрди добро своје лење и лажљиве снахе, ако јој опет платно не буду откале. Тако наоштрена дође до баре, а жабе као и прошлих дана крекећу.

— Шта, зар опет није готово?... Како сутра?.., Све сутра па сутра, па кад мислите?... Ви не знате, да ми муж нема кошуље. — А жабе крекећу. — Имате још образа да говорите, ћутите срам вас било!... Нећу више чекати, вратите ми памук. — Жабе непрестано вичу. — Шта ме молите? А не дате?!... Ја ћу узети сама!

Загрне се те загази, да им узме памук. Брчкајући по бари, да нађе памук, наиђе на лончић пун дуката, диже га, и изиђе говорећи:

— Да видите сад, ко сам ја, па да ме признате, узех вам лончић, у коме кувате пасуљ, шта ћете сад радити?... Безобразнице једне, ућутале сте се сад, је ли? Боље да сте раније ћутале, па би израдиле платно до сада, а не што сте дигли читаву вику од песме и хвале, а ништа не радите!...

Затим оде кући, да се похвали мужу, како је изгрдила снахе, и узела им за инат и лончић у коме кувају пасуљ.

Муж је био у вароши својим послом, а жена га нестрпељиво очекиваше. Кад га спази још издалека, отрча му у сусрет са лончићем пуним дуката, те му све потанко исприча, како је било и како их је изгрдила, и уз то узела лончић. Кад виде муж лончић са дукатима, узе га од жене и метну на врх полице, па се врати натраг у чаршију, а запрети жени, да никоме не казује нити показује то лонче. Не потраја дуго прође туда неки лончар, гонећи свог магарца натовареног новим лонцима. Спази га жена, па ће му рећи — Еј, мајсторе, чекај мало, да те нешто питам!... Ја код куће имам једно старо лонче, а како би било да ми даш једно ново за њега, ти имаш доста нових?

Овај је погледа зачуђено, али опет заиште да види то старо лонче. Она отрча у кућу, скиде лончић са дукатима са полице и донесе га лончару. Лончар узе то старо лонче, а њој скиде са магарца све оне нове лонце, узјаха свог магарца и трком оде са лончићем дуката. Насмеја се жена лудорији лончаревој па ће рећи. — Како га преварих, за један стари лончић, даде ми толике нове лонце!...

Покупи оне лонце и однесе кући. Али их нема гдје наместити. Напослетку намисли их метнути на плот, али да их не би ветар оборио и полупао, провали сваком лонцу дно и окачи о плот. Кад се увече вратио муж, виде пуно нових лонаца, а ниједан читав, па упита жену:

— Откуда оволики лонци?

— Прође једна будала туда, — одговара жена смејући се — пронесе на магарцу ове лонце; ја му дадох оно старо лонче, а он мени све ове лонце!

Наљути се муж на жену и отера је од себе. Жена оде. Ишла је тако дуго путем до једне ливаде поред царског друма и ту седе. Седела је неколико дана. Једнога дана прође друмом царска азна (благо) на камилама Случајно је једна камила мало изостала, па се заустави на тој ливади да пасе, док су остале далеко одмицале. Камила је једући час спуштала, час подизала главу. А жена, која је гледала, мислила је, да је њу послао њен муж, да је зове натраг па рече.

— Што се клањаш, Капам-пашо, што се само мориш, ја нећу натраг, кад ме је већ једном истерао: Немој, немој да се само мучиш!

Камила је опет тако исто чинила, а жена је гледала, па јој паде жао што се јадна животиња тако мучи молећи је, реши се, да иде мужу. Узе камилу за узду, па хајд кући. Кад је спази муж викну на њу: — Шта си ми дошла, ко ти рече, да дођеш?

— Зар ниси послао и овог Капам-пашу, да ме зове, — рече жена, — а сад ко ме је звао?

Виде муж, да не може лако изићи с њом на крај па је прими. Камилу закоље, начини пастрму, а азну закопа и жени запрети, да никоме ништа не прича. Тако прође неко време, али се размилеше царски телали по царевини, да траже камилу са царском азном. Дочује то човек ове жене, поплаши се, да га жена не изда па јој рече: — Знаш ли жено шта је ново?

— Шта?!

— Говори се по вароши, да ће скоро падати црвени снег, и онда ће стари људи узимати младе жене, а млади људи старе жене. А ја не бих био рад, да тебе променим, него да те сакријем, док то не прође.

— Хоћу, хоћу, — рече жена, — сакрићу се, јер и ја нећу тебе да мењам.

Узе је муж, метну у један кош, на кош намести тепсију, по њој посу жито и пусти кокош да једе. Кокош једући лупаше кљуном и ногама, а жена мишљаше, да то пада црвени снег. Прође тако неколико дана, преста се тражити царска азна, а муж упита жену из коша: — Чу ли, како пада црвени снег?

— Како да нисам чула!?

Муж је мислио, да је све сад прошло, а да се о азни више неће ни чути. Али луда жена, говорила је међу осталим женама о Капам-паши, а тако од уха до уха, дође и до царевих ушију, и цар позове мужа на суд и затвори га до суђења. Кад је дошао дан суђења, позову и жену као сведока на суд. А муж поручи жени, да добро затвори кућу, и да кључ од спољних врата, кад их затвори, узме и понесе са собом. Жена послуша мужа, затвори све прозоре и врата на кући, а спољна врата затвори, па их онда извади сасвим и упрти их на леђа и пође на суд. Кад је спази муж, стаде се чудити и крстити, али нема куда... Уведоше их обоје пред царског везира, да их испита, али жена никако врата не оставља. Он упита.

— Је ли код вас царска азна?...

Муж се поклони и рече: — Није.

А жена рече: Је ли Капам-паша, свети везире? — при том се поклони, а врата се са њених леђа превրнуше и ударише везира по глави. Везир виде, да са лудима има посла, па их више не хтеде испитивати, већ их отпусти.

Они се врате кући, а путем је муж непрестано мислио и говорио самом себи: „Добро је по који пут имати и луду жену!...

Делиград. Прибиљежио: **Лаз. К. Мишковић.**

Књижевна хроника.

Војислав Илић у издању С. К. Задруге.

Српска Књижевна Задруга обрадовала нас је ове године књигом, каквих је она до сада мало под својом фирмом издала. Ми смо збиља, у потоњем колу задругиних књига добили и ново издање Војислављевих пјесама, издање које је не само потпуније и критичније од пређашњих, него је управо таково, да ће нам оно — судећи бар по предговору уредникову — изнијети у двије књиге (за сад је објављена само прва) све што је пјесник у свом кратком, али плодном вијеку написао за јавност.

Симпатишући не од јуче са Војислављевом музом — нарочито кад је вољна да нам се јавља у својој рођеној нагости, и без псевдо-класичног накита — ми смо ову књигу с великим интересом растворили, и радујемо се што нас наде о њој нијесу обмануле. Према ранијим гласовима у новинама и према обећању издавачке задруге, ми смо у овој књизи нашли једног Војислава, који је много потпунији и кудикамо разноструанији од онога што смо дојако познавали; али морамо одмах изјавити да нам за то опет не изгледа е је укупна слика пјесникова, на основу овог новог издања, испала знатно друкчија.

И стога бисмо рекли да се главне карактеристике Војислављеве поезије, које је критика раније уочила, неће овим издањем битно предругојачити, те да је, према томе, малко претјерано тврђење г. Јована Скерлића у уводном есеју, као да су ранији пјесникови оцјењивачи редом без основа судили, јер да су они пред собом имали само један дио његове поезије и да је тек сада могуће било изрећи правилан и дефинитиван суд о пјесниковој вриједности. Апстрахујући од чињенице да је онај дио Војислављевих пјесама, што смо га до сад из збирака познавали, много обилнији и много важнији (тако нам се бар чини) од потоњег надометка, не стоји нипошто претпоставка, као да су тобоже сви ранији критичари пјесника оцјењивали само према познатим зборницима његових пјесама. Ми знамо међутим да су неки од њих о Војиславу писали доста времена након издања његове друге збирке (Стефановић, Беговић, Ћоровић), а није ничим доказано да и они ранији нијесу пред собом имали макар и један дио данашњег надопуњдбеног материјала. Положај тих цензора неће дакле бити био тако „парадоксалан", као што га себи представља г. Скерлић.

Било како било, не изгледа е је биоградски критичар у својој студији довољно повукао консеквенције своје премисе, јер у његовом, иначе марљиво израђеном есеју, не налазимо готово ништа што би се у главном одмицало од неких старијих валутација Војислављева дјела, било то у процјењивању одлика, било у истицању пјесникових недостатака. Напротив, цијела аргументација г. Скерлића, као и коначни резултат његова трагања, своде се на то: да је Војислав нетемељито извикан за великог пјесника (у европском и критичком значењу тог епитета); већ да је то био само један деликатан умјетник, са јаким осјећањем љепоте, који је „много учинио за савршенство наше песничке форме, за богаћење нашега песничкога језика, за подизање нашег певања на ступањ чисте уметности". А то је исто објективнија српска критика могла и морала казати, па је фактички и казала, много раније, на основу првих пјесникових зборника, још у доба кад су они критичари, које г. Скерлић с разлогом куди, Војислава проглашавали за највећег живог пјесника и највећег умјетника цијеле српске поезије.

Сведавши дакле у праве границе важност дослије не-едиктованих, или први пут на част књиге узнесених састава овог новог издања, готови смо признати како међу њима има и ствари које по својој литерарној вриједности не заостају ни најмање за пјесмама узетим у оба ранија издања. Лака јасноћа и звучна грација — одлике на које нас је Војислав зарана навикао — и овдје се читаоцу познатим облицима јављају, маркирајући безмало сваку стопу пјесникову. Неке од ових пјесама дају нам оно живо, отмјено и потпуно задовољство, што га могу да даду само мала ремек-дјела. Споменућемо тако, између осталог, саставе: Моме Милораду, Последња ружа, Двадесетог јулија 1881., Смрт Катонова и стихове под ознаком *** на 225. страници. Ова је пошљедња пјесма први пут објављена у Јавору, у очи самога прољећа 1891., и од скорога прољећа налазимо у њој ону неизмјерну чежњу и оно живо нестрпљење што понекад обузима сензитивне душе, жељне радости и топлоте. Пјесник који је, оним познатим својим елегијским нагласком, описао суморно лице природе у оно мутно и трзаво доба што дијели зиму од прољећа, има на крају своје пјесме ове три носталгичне строфе:

Тако вече пада, тако зора стиже
И тако се страшно, као мртвац, диже
Омрачени дан.
Али песма моја под тежином јада
Још пролеће чека, весељу се нада
И развија лет —
Као жива клица под лавином снежном,
Што лагано клија са стабљиком нежном
И постаје цвет.

Красан завршетак, у којему Војислав срећно упоређује своју рођену осјетљивост са уздрхталом клицом, што под хладним покровом клија и постаје цвијет!

Међу овим disjecta membra pōetae, с којима је ново издање обогаћено, упада у очи релативно знатан број оних описних пјесама у класичном стиху, и онда оних познатих огледа декоративне лирике са античким мотивом, што их је Војислав у своје вријеме код нас одомаћио. Споменуо сам већ Смрт Катонову, једну од најбољих композиција ове врсте, а заслужује нарочитог помена и красна елегија Запуштени источник, једна прегршт римованих хексаметара војислављевског кова, у којима живо трепери пјесникова душа. Као риједак примјер срећне фузије описног елемента са лирско-индивидуалним у овој врсти Војислављеве поезије, нек послуже ови завршни стихови:

Некад је на ово место, по стази зараслој давно,
С крчагом на рамену слазила пастирка млада;
И пастир певаше песме у вече, тихо и тавно,
Гонећи весела стада.
Ту сам некада и ја замишљен слазио често
У мајске вечери јасне. Ту беше за мене место
Тајних и слатких жеља. Лисје је шумило тада,
Док бистра и хладна вода у урну мраморну пада
И прелива се тихо.... И вали животних сила
Преливаху се тада из моје млађане душе
Простране, широко, вољно, кроз места бескрајно мила,
Где ветрић, премируј' чисто, топлином љубави [душе!
Ко забораву мрачном предаде источник живи,
Да плодоносни талас не шуми весело сада?
Где су дријаде нежне са кривим и оштрим српом?
Где су питома стада?
Сува кржљава крушка, кô црна огромна рука,
Суморно нада мном стоји. И криве њезине гране
Наказно пружене стрше с изразом паклених мука,
Кô да ме последњом снагом од мисли очајних бране.

Остале композиције ове врсте пате, безмало, од исте болести као и њихове старије друге: оне су, наиме, одвећ књижеван, одвећ вјештачки посао, да би нас могле да загрију као ствар искрена и непосредна. Тајна сваког пјесничког успјеха лежи у природности, у наивној експанзији одушевљена срца, у оном неком акценту истине, по ком се одмах види е пјесник није глумац који приказује, него човјек који прича. А такав је Војислав у овим својим псеудокласичним pastiches био посве ријетко. Посредан познавалац класичне старине, он није ни могао да себи присвоји оно осјећање античког свијета, онај култ за грандиозну једноставност, што су га неки модерни пјесници (као на пр. Леопарди, Гете, Свинберн) знали да присвоје директним саобраћајем са класичним писцима. Дивимо се дакле српском пјеснику као виртуозном стихотворцу, али не преузносимо сувише његову класичну митологију од истриженог папира.

Дивимо се, напротив, и узносимо све више и више његов модернизам и универзални карактер његове поезије, и признајмо у том погледу савршену темељитост примједбе његова потоњег критичара (г. Скерлића), да је т. ј. Војислав Илић нашу стару, у узаном национализму спутану поезију, приближио великој поезији човјечанства. И, уистину, његове пјесме не само да обиљежавају једно доба у историји нашег пјесничког језика, који су оне углачале и знатно обогатиле, него су оне српској умјетној поезији указале и нове путове, путове до тада незнане, ма да ти путови не воде право на висове духа људскога.

Војислав Илић — казаћемо још једаред — није био велики пјесник, али је био један од наших најбољих пјесника. Он је био пјесник по својој природи, по јачини импресија што је примао из живота и по сили и рељефу којим је те импресије фиксирао ријечју и ритмом. Хвала тим особинама својим, он је заувео мјесто међу класицима српске поезије, и то му мјесто доликује сасвим. Има пјесника за које је пое-

зија чаробан инструменат, нека врста Паганинијевих гусала, са којих они вјештом руком изводе најсуптилније и најсложеније мелодије. Свијет вели да то нијесу умјетници првога реда, умјетници творци, већ само богодани virtuosi.

Војислав Илић припадао је том колу умјетника, али као такав, као виртуоз на Аполовој лири, он је остао збиља јединствен. **Марко Цар.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Мићун М. Павићевић: Брђанке, на Цетињу 1908. Од како је гавран поцрнио нијесу се сигурно нашла заједно у једној књизи два страшнија књижевна топа, као пјесник ове збирке Мићун М. Павићевић, са два ордена и једним револвером, и његов критичар Р. М. Чупић, писац предговора. Ми ћемо — мјесто сваког другог излагања — да изнесемо овдје из те књиге два три јединствена примјера за једну хрестоматију књижевних немогућности, најдрскијег и најлошијег књижевног дилетантизма. Најприје из критичког предговора г. Чупића:

„К теби срце болно очајнички жуди!...

„Колико ли је са ово неколико ријечи изказао: бола, муке, жудње, невоље, јада и горчила несрећног љубавника; а са опет овим стиховима:

Жеље ме море и без надежде крећу.

— — — — — — — — — —

К теби дух мој носе невидљива крила,

како ли је живо пластички и језгровито насликао јадовити положај несрећних љубавника, којима се је заљуљао, пореметио и чак порушио трон чисте младићске љубави. Зар неће ови стихови свакога, ко је игда срећан или ти несрећан био да се попне на том несталном и лабавом трону љубави, — ганути до у живац искрене и жарке, невине љубави!... која је бујала под окриљем вјечитог бога Амора". (стр. VI.—VII.) И завршетак: „Павићевић је младић од својих 25 година, који нам обећаје пуно из поезије. Он је управо тек почео пјевати, премда и ово што је и досад испјевао, могло би му задржати име на завидну мјесту међу нашим млађим живим пјесницима, јер за три четири године он је доста стварне вриједности испјевао, дакле он је врло и плодан." (стр. XIX.—XX.). Он налази да су све патриотске пјесме Мићунове: „лијепе, снажне, мисаоне, истините." (VIII.).

Ево, на примјер, Мићунове љепоте, снаге, мисли, и истине, из пјесме Црногорцу:

»Похвалан је позив твога дичног рада,
Племените жеље што носиш у срцу,
За уједињење раштрканог стада
Ти нећеш поштеђет' своју врелу крвцу.

Или из пјесме о Србима и Хрватима:

„Разумни: кајали су се и стали сузе лити,
И ако један другом жене не бјеху познат' дали —
Душе су им се у неком миљу стале грлити.
И они се у великом чуду љупко гледали."

Па стихови:

Ко да ме мач распорио,
Изгубљен сам задрхтао,
Крваве сам сузе лио,
Душом, срцем уздисао —
Сав изнурен, јецајући,
Враћ'о сам се пустој кући.

И не само те и такве стихове даје Мићун; он, као човјек од љепоте, снаге, мисли и истине има и својих мисли, својих великих и дубоких, које ће, без сумње, извадити покој чак и афоризмима Војислава Росића. Ево само двије из низа њихових сентенција:

Ко у сан вјерује — тај често и снива;
Патњама се најбоља храброст добива.

и

„Људи су без мара — црква без олтара
Свака пријевара — достојна је кара.

»Slavenska Misao« и званичан „Глас Црногорца" сматрали су за потребно, да нарочито препоруче ову збирку. То је свакако доказ више, како мало укуса, здраве памети и потребне искрености има у њиховим редакцијама. **В. Ћ.**

Књижевне и културне биљешке.

Предаја Порт-Артура. Црногорски капетан и учасник у руско-јапанском рату А. В. Саичић јавља, да је дао у штампу пријевод са руског „Предаја Порт-Артура". У тој књизи написјето је до потанкости стање тврђаве од објаве рата, па све до предаје Јапанцима. Књига ће износити преко 15 табак , а стајаће за претплатнике само круну. Новац се шаље преводиоцу на Цетиње. Неки одломци овог дјела изашли су у подлиску „Цетињског Вјесника".

Споменик Луки Ботићу. Хрвати подижу у Ђакову споменик своме пјеснику Луки Ботићу. Споменик ће се осветити 1. децембра.

Седмо издање Јазавца. Већ је изашло седмо издање Кочићева „Јазавца пред судом", које је издала његова жена Милка П. Кочић. Цијена је само 50 пара. Свакоме Србину, без разлике вјере и земље у којој живи, препоручујемо ову лијепу књигу из садашњег нашег живота. Тим ће уједно помоћи Кочићевој породици, која је остала без ичије помоћи.

Двадесетпетогодишњица. Управитељ српских школа у Сарајеву Стево Калуђерић прославио је почетком септембра двадесетпетогодишњицу учитељевања у Сарајеву. У тој значајној прослави узела су учешћа готово сва овдашња српска друштва. Српска општина приредила је управитељу нарочити банкет. И ми му са наше стране срдачно честитамо.

Беловић-Краљић: „Хрватске јелице". Под тим насловом издала је родољубна и подузетна књижара г. Ивана Новака у Пазину (Истра) омладинску књижицу, те преузела цијелу накладу у своје власништво уз обвезу обилног приноса за спас омладинског листа „Млади Истран" и за „Ђачко припомоћно друштво у Пазину". »Хрватске јелице« написала је неуморна хрватска и српска списатељица Јелица Беловић-Бернаџиковска, а уредио заслужни хрв. пјесник надучитељ дружбе св. Ћирила и Метода у у Малом Лошињу, госп. Јосип А. Краљић.

»Хрватске јелице« су у вел. осмини, на фином папиру, са преко 80 страница, сликом и животописом Беловићеве, 26 прича и 30 слика у тексту опремљена на три начина: сликовито брошираиа К. 1.60, увезана 2.20 и сјајно увезана са златорезом К 3.20. Наруџбине уз новац, а за књигу и поштарину, треба слати на: Књижару Ив. Новака. Пазин — Истра. Критика примила је ту књигу врло лијепо, па и страни листови писали су о њој са признањем и занимањем. Miss G. Perter превела је велик дио тих прича на енглески језик, и Dr. Fr. Khun на свјетски језик «Esperanto«.

Задруга за очување и унапређење домаће народне текстилне индустрије. Ово је прва задруга ове врсте, а постала је у Петрињи у Хрватској, те ће настојати око тога, да се и у Баковштини оснује таково друштво.

Већ до сада је пријављено 6 утемељача, овећи број повјереница, помагачица и радница, као и редовних чланова. Чиновничка задруга дала је већ у ту сврху 80 круна.

Тако ће доскора и ово друштво започети свој рад, а наде је поуздане, да ће красно просперирати, па му и ми желимо добар успјех. И код нас у Босни требала би овака задруга, јер и овдје пропадају народни везови. Како би било да Сарајевска Женска Задруга узме то у свој програм?

Студија о Чеди Мијатовићу. У »Српском књижевном Гласнику« у Биограду налази врло лијепа и исцрпна студија Николе Антуле: Чеда Мијатовић као приповједач. Скрећемо пажњу наших читалаца, који су у могућности, да прочитају ту расправу.

Књига за свештенике. Међународна књижарница А. Шенфелда у Задру дала је у штампу ново дјело Љубе Н. Влачића, проте у Метковићу „Аустријско брачно (женидбено и удадбено) право". Књига је у првом реду намијењена свештенству у Аустрији, а њом ће се користити још адвокати и чиновници судских и политичких власти. Осим аустријског грађанског законика, који служи као основ свој радњи, у књигу су унијета и сва односна ријешења врховног судишта, која се тичу брака, а гдје тога нема, о неријешеним питањима доноси се мишљење разних научењака-правника свјетског гласа. Књига ће бити велика 15—20 табака, а цијена јој је 5 К.

Нови лист Вардар. У Скопљу у Турској почео је од 1. септембра излазити нови српски политички лист »Вардар«. Лист излази сваке недјеље, а цијена му је 40 гроша годишње. Власник и одговорни уредник потписује се Давид Димитријевић, а као што видимо на листу постоји нарочити уређивачки одбор. Лист се добро уређује. Штампа и хартија, као и сам натпис особито нам се свиђа. „Вардару" желимо срећан и дуг живот, као и успјешан рад за српске светиње.

Двадесетпетогодишњица. Августа 22. навршило се управо двадесет и пет година како је умро прослављени руски приповједач Иван Сергијевић Тургењев. Тај дан, као успомена на Тургењева, прослављен је свечано у цијелој Русији.

Српска књижевна Задруга. Седамнаесто коло ове честите српске установе у Биограду доштампава се и биће готово до краја септембра. У њему су ове књиге. 1. Пјесме Јована Дучића; 2. Један разорен ум и Записник једног покојника, приповијетке Лазе Комарчића; 3. Ђидо, слика у 5 чинова с пјевањем од Ј. М. Веселиновића и Д. Брзака, с партитурама од Д. Јенка; 4. Хаџи Диша, роман из живота старога Биограда, од Драгутина Ј. Илића; 5. Енејида, спјев Вергилија (друга половина), превео с латинскога и коментаре написао др. Никола Вулић. 6. Ловчеви записи (прва половина), од И. С. Тургењева, превео Јован Максимовић; 7. Историја савремене образованости, књига III., од Шарла Сењобоса, превели Владимир Радојевић и Миливоје Анастасијевић. Задруга растури годишње 7.000 комплета или 51.000 књига. Код нас је слабо продрла, те је најтоплије препоручујемо. За 6 К добије редовни члан сваке године тврдо укоричених и у платно повезаних 7 књига.

Српски музички календар. Душан Шамбек, хоровођа у Т. Ковину спрема музички календар, гдје ће бити шематизам свију српских пјевачких друштава. Зато моли све управе тих друштава да му што прије пошаљу извјештај кад је друштво основано? Име пресједника и хоровође, које зборове има и друге значајне примједбе.

Српска читаоница у Коњицу. Заузимањем честитог српског свештеника Марка С. Поповића отворена је и у Коњицу српска читаоница. Поред књига и листова, којима ће се служити њезини чланови, управа ће одржавати и аналфабетске курсеве. Управа моли све имућније Србе, књижевнике и новинаре, да се сјете ове читаонице, пошто је у Коњицу мањина Срба, па ће је тешко моћи сами издржавати.

Стогодишњица. Биоградска Велика школа односно Универзитет навршио је равно сто година од оснивања. Велику Школу основао је Доситије Обрадовић 1808. г. У њој је био наставник неко вријеме и наш прослављени Сима Милутиновић, а као ђак био је и Вук Караџић. Универзитет је прославио ту значајну стогодишњицу, а на прослави је био и сам краљ Петар I.

Нове књиге и листови.

Говор Димитрија Руварца, говорен у Митровачкој цркви 14. августа 1908. при опелу Ћире пл. Милекића, бившег градоначеоника митровачког. Штампарија Јанковић Карловци 1908.

Гут-Темплерски ред у Србији и његов досадашњи рад на сузбијању алкохолизма. Друго издање. Бр. 2. издање друштва »Трезвености«, Београд, штампарија Д. Димитријевића 1908. Цијена 20 пара дин.

Како смо бирали патријархе кроз 200 година. Написао Јаша Томић. У Новом Саду, српска штампарија дра Светозара Милетића 1908. Цијена 40 потура.

Десет проповеди од Јована Д. Илића свештеника. Књ. II. — Београд 1908.

Библијске поуке: за ученике и ученице школа Мојсијеве вере. I. део израдила Естира Ш. Русо, учитељица, — Беогр. 1908.

Поуке ђачким родитељима, два говора са родитељских састанака, од Дим. Ј. Стојановића, (I. књ. издање основне школе обреновачке). Београд 1908.

Spomen-spis Silviju Strahimiru Kranjčeviću prigodom dvadesetpetogodišnjice njegovog pjesnikovanja. Preštampano iz „Behara". Sa tri slike. Sarajevo, Islamska dionička štamparija 1908. Cijena 1 K.

Српско-краљевско-народно позориште: *Позоришни годишњак* сезоне 1906.—1907. и 1907.—1908. Службено издање Београд, штампарија »Призренац« Сретена Ј. Ђорђевића 1908.

„Босанска Вила" излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 27. **САРАЈЕВО, за октобар 1908.** **Год. XXIII.**

Лав Н. Толстој.

Шта је уметност.

— Одломци. —

(Свршетак).

Услед осиромашавања у градиву и нејасности у форми, уметност привилегованих класа дошла је данас дотле, да оскудева чак и у елементарним одликама уметности и није ништа више но проста извитопереност уметности.

Ако се жели видети, до кога су степена људи из нашег времена и нашег друштва изгубили способност да осете праву уметност, и како су навикли да као уметност примају ствари које ничег заједничког немају с њоме, довољно је размотрити Вагнеров рад у коме се не само по мишљењу целе данашње Немачке, него и Француске и Енглеске, обелодањује највиша и новим хоризонтима најбогатија уметност.

Као што се зна, нарочита је особина Вагнерове музике да се ова уједињава са поезијом, тако да изражава све нијансе једног поетског дела.

Но, свака уметност има своју одређену домену, а другу само додирује, не мешајући се с њоме, тако да, ако се манифестације од повише уметности нађу часком сједињене у једном једином делу, или у два као н. пр. од драмске уметности и музичке уметности, тада захтеви једне не допуштају да се покори захтевима друге. То се дешава с опером. Али Вагнер је хтео и да музички део буде потчињен драмском и да се обадва испоље у свој својој јачини. Но то је немогућно, један од њих двају неминовно мора бити жртвован другом.

Сједињење драме и музике, које је замишљано у XV. веку, у Италији, под изговором да се оживи стара грчка драма, представља један вештачки крој, који је могао имати успеха само код виших класа, па и то само кад би се какав музичар талента Моцартовог, Веберовог, Росини-евог, итд., инспирисан драмским сиже-ом, предао, при том, слободно својој инспирацији, и потчинио текст музици; тако да, у операма ових мајстора, једина важна ствар за слушаоца то је била **музика**, писана за извесан текст, а нипошто сам тај текст; овај последњи могао је чак бити и апсурдан, као, на пример, у **Чаробној флаути**, а да тиме не смета музици, да ова произведе уметнички утисак.

Вагнер је томе хтео наћи лека, сједињујући на један приснији начин музику и поезију. Али свако уметничко дело, ако је добро, јесте израз интимног осећања уметниковог, једног осећања потпуно изузетног, које не наличи ни на које друго. Тако је и с једним музичким и с драмским делом, ако су ова истински уметничка дела. Отуда излази, да је потпуно немогућан онај захтев да творевина једне извесне уметности улази у састав творевине друге неке уметности. То би збиља значило што и захтевати, да два дела из двају различних области уметности, буду, с једне стране, изузетна, немајући сличности ни с чим, а с друге, да се подударају и да могу и да се сједине те да образују целину.

То је толико исто немогућно као и наћи два човека, или, шта више, два листа на једном дрвету, која би савршено личила један на други. Још мање могу бити идентична два дела, која припадају двема

различним уметничким доменама, музичкој и вербалној. И, ако се два уметничка дела подударају једно с другим, то онда или је једно истинско уметничко дело а друго лажно, или су обадва лажна Два природна листа не могу бити савршено једнака, али два вештачка могу. Исто је тако и с уметничким делима; она се могу подударати кад ни једно ни друго не представља праву уметност, већ привидну.

Ако се музика дâ спојити са поезијом, као што је то случај у химнама, песмама, романцама (па и то не на тај начин што би музика пратила сваки стих текста, као што то Вагнер хоће, већ на тај начин што ће и музика и поезија производити исти утисак) томе је разлог што лирска поезија и музика имају један исти циљ, да изазову извесну импресију. Па још ни у то сједињење оне не улазе у равној мери, увек припада превага једној од њих двају, тако да само једна од њих двају и производи уметнички утисак, а друга остаје у засенку. У толико је јачи разлог који говори за немогућност сличног сједињења између епске или драмске поезије и музике.

Али тих немогућности има повише. Један од главних услова за уметничко стварање то је апсолутна слобода уметникова, његово ослобођење од сваког спољног присиљавања; а потреба да се музичко дело удеси за поетско, или обратно, представља једну врсту спољног присиљавања које је довољно па да уништи сваку могућност уметничког стварања. То чини, те дела ове врсте, прилагођавана једно другом, никад нису права уметничка дела, већ само њихова подражавања: на пример, музика у мелодијама, легенде испод табло-а, илустрације, књижице оперског текста. Таква су Вагнерова дела.

За то имамо потврду у тој чињеници, што нова Вагнерова музика оскудева у карактеру, који је есенцијалан у сваком одистински уметничком делу; оскудева у оном јединству и оној целокупности, која чини, те је најмања промена у форми довољна да поремети смисао целине. У истинском уметничком делу поеми, драми, слици, песми или симфонији немогућно је да се истисне или измени ма једна линија, један стих, једна сцена, фигура, такт, а да због тога не страда смисао целога дела, — онако исто као што би било немогућно да се промени место макар једном једином органу неког органског бића, а да тиме његов живот не дође у опасност. Али, у последњим Вагнеровим делима, изузимајући неколико мање значајних партија, које имају самосталан музички смисао, могућно је чинити све врсте премештања, а да музички смисао тиме не буде измењен. А томе је разлог тај што смисао у Вагнеровој музици, лежи у речима, а не у самој музици.

Но Вагнер није само музичар, он је у исто време песник; да би се о њему стекло мишљење,ваља исто тако познавати и његову поезију, ону поезију којој он жели да потчини музику.

Главно његово дело то је Нибелуншки прстен.

То дело ужива у данашње дане такав значај, и оно има тако велики уплив на све оно што се сад ствара у уметности, да сваки треба о њему да има појма. Ја сам пажљиво прочитао четири књижице које садржавају ту песму и немам довољно речи којима бих приволео читаоца да их прочита, те да тако створи себи идеју о једном у истину чудноватом делу. То је модел уметничког подражавања, и то модел груб у толикој мери да постаје смешан.

Веле, да је немогућно судити о Вагнеровим делима, ако се ова не гледају на позорници. Други дан Трилогије баш се имао представљати у Москви, ове зиме. Рекоше ми, да је то најбољи одељак из његовог дела, те одох да видим како ће се играти.

Кад сам приспео, огромна сала била је дупке пуна. Беше у њој сав цвет аристокрације, цвет трговачког, научног и административног сталежа, цвет буржоазије. Већи део гледалаца држаше у руци књижицу текста, усиљавајући се, да му проникне у смисао. Музичари — неки од њих у годинама, седих власи — пратијаху музику према партитури. Очевидно то бејаше један од најинтересантнијих призора.

Био сам мало закаснио, али ме увери́ше, да кратки прелудијум, којим се комад отвара, није ни имао никаквог значаја, те да сам мало изгубио тиме што сам га пропустио. Кад сам ушао, један је глумац седео на позорници, на једној фигури (украсу) која је имала да представља подрум Глумац је имао на себи плетене гаће, кожни огртач, перику и лажну браду; својим рукама белим и финим, које су одавале глумца, ковао је један невероватан мач помоћу необичног чекића, и то на такав начин на какав никад нико чекићем не рукује; а, у исто време, отварајући уста не мање чудновато, певао је нешто неразумљиво.

За то се време цео оркестар утишао да прати чудне звуке који су излазили из глумчевих уста.

Из књижице дознадох, да је тај глумац представљао силнога гнома, који је живео у једном подруму и ковао мач за Сигфрида, дете које је сам одгојио; и, одиста, погодио сам, да је глумац представљао гнома, јер, корачајући, он се непрестано смањивао, савијајући ноге, прикривене гаћама.

Увек отварајући уста истим чудноватим начином гном је још задуго продужавао певање или викање. За све то време музика је ишла чудноватим током: остављала је утисак започињања која су одмах прекидана.

Књижица ме обавести, да тај гном приповедаше самом себи причу о некаквом прстену, који је присвојио некакав див, и који је гном желео добавити помоћу Сигфрида. За то му је био потребан мач, и он се сав предао послу да га сакује.

После овог врло дугог монолога, зачух из оркестра друге звуке, сасвим друкчије но прве, само што и они даваху утисак почетака који се не свршавају. И, збиља, убрзо за тим појави се други глумац који је носио рог о рамену; за њим је ишао четвероношке један човек, прерушен у медведа. Тај се медвед бацао на гнома, а овај је бежао, не пропуштајући чак ни тада прегибање ногу у коленима. Онај други глумац који је носио рог, представљао је јунака драме, Сигфрида. Звуци, које је, пред његов улазак, изражавао оркестар, имали су за задатак, да представе његов карактер.

Они се називају Сигфридовим Leit-motiv-ом. Кадгод се појави Сигфрид, ти се звуци понављају. Исто тако има сталне комбинације звукова, или Leit-motiv-а за сваку од осталих личности; и сваки пут, кад се на позорници појави личност коју овај (Leit-motiv) представља, оркестар понавља њен Leit-motiv, а сваки пут, кад се само помене која од личности, оркестар понавља Leit-motiv те личности. Тако, и сви предмети имају свој Leit-motiv или акорд. Има мотив-а за прстен, за шљем, за дршку, за ватру, за копље, за мач, за воду, итд., и оркестар понавља те мотиве чим се помене ма који од тих разних предмета.

Глумац који носи рог почиње отварати уста онако исто неприродно као и гном и задуго продужава, певајућим гласом, викање којекаквих речи. А гном, Мим, одговара му истим начином. Читање књижице једино може просути светлости на смисао ове конверзације: отуда дознајемо, да је гном одгајио Сигфрида, због чега га овај презире и тражи згодну прилику да га убије! Гном је сковао мач за Сигфрида, али овај њиме није задовољан. Разговор траје једно добро пола сата, и заузима десет страна књижице. Из тога разговора дознајемо још, да је Сигфрида родила мати у шуми; о његову оцу дознаје се само једно: да је имао мач који је скрхан, и од чијег комађа покушава Мим да сакује други. Осим тога, дознајемо, да Мим жели да спречи младоме човеку излазак из шуме, али да Сигфрид не зна шта је то страх. И за време тог разговора, при најмањем помену оца, мача итд., музика не пропушта а да не произведе Leit-motiv тих лица и тих предмета. Разговор стане. Тада се зачује сасвим друкчија музика — Leit-motiv бога Вотан-а — и појављује се једно страно лице. То је бог Вотан. Носећи и сам власуљу и гаће, а држећи се у смешној пози, с копљем у руци, бог, не зна се зашто, стане да прича читаву историју, за коју је Мим морао савршено знати, али је писац мислио да је потребно упознати слушаоце с њоме.

При свем том, он ову историју не приповеда просто, већ у форми загонетака које себи поставља, обвезујући се, да ће дати своју главу ако их не одгонетне. И сваког пута, кад он копљем удари у земљу види се како искаче ватра, а из оркестра се зачује Leit-motiv копља и ватре. Међутим, оркестар прати разговор једном музиком у којој су увек вешто смешани Leit-motiv-и лица и предмета о којима се говори. Поред осталог, музика најнаивнијим начином изражава осећања: страховитог (грозног), звуцима бас-а, — фриволног, брзим трилером сопрана итд.

Једини је задатак тих загонетака, да нас обавесте о томе шта су то Нибелунзи, шта су дивови, шта су богови, и шта се одиграло у ранијим комадима. То разговарање са прекомерно разјапљеним устима, испуњава осам страна књижице, и, сразмерно томе, траје и на позорници. После тога Вотан одлази; враћа се Сигфрид и још разговара с Мим-ом кроз тринаест страна књижице.

За све то време човек не чује ни једну потпуно развијену мелодију: чује се само непрекидно укрштање Leit-motiv-а лица и помињаних ствари. Мим каже, да жели научити Сигфрида страху, а Сигфрид одговара, да он не зна шта је то страх. Кад се једном сврши тај разговор, Сигфрид шчепа један комад од онога што представља изложен мач, меће га на оно што је намењено да представља наковањ и огњиште, и пева:

„Хохохо, хохохо, хохо, хохо, хохо!“ — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

И ту је крај првог чина.

Питање, због кога сам био дошао у позориште, за мене је било решено. О уметничкој вредности Вагнерових драма одсад сам био стално начисто.... И противу своје воље помислих тада на оног паметног, просвећеног, поштовања достојног сељака, једнога од оних у истини побожних људи, каквих сам познавао међу нашим сељацима, па представих себи ону страховиту забуну, која би обузела таквог једног човека кад би морао присуствовати ономе што сам ја мало час видео. Шта би помислио он, кад би дознао колико је рада било утрошено на ову представу, када би видео овај скуп слушалаца, кад би видео тај отмени свет — људе у годинама, ћелаве, седих брада, људе које се навикнуо поштовати — кад би их видео како седе непомични, те, кроз читавих шест часова, слушају ту хрпу од будалаштина. Тешко је замислити и једно дете од преко седам година старости које би се могло заинтересовати за ову будаласту причу, а о каквом одраслијем раднику да и не говоримо. А, међутим, један многобројан аудиторијум, елита изображених класа, присуствује за време од шест узастопних часова тој глупој представи, и цео тај свет одлази с убеђењем, да, пошто је платио свој данак тим смешним елукубрацијама, сад може с новим правом да се сматра као напредан и просвећен.

Ја то говорим о публици у Москви. Каква је та публика? То је најнижи део оне публике, која, сматрајући се за светску интелектуалну елиту, приписује себи у заслугу, што је у толико пуној мери изгубила способност за уметничке емоције, да може, не само без

противљења (не бунећи се) присуствовати овој глупој представи, него чак налазити у њој и живог задовољства.

Посматрао сам ту публику, пажљиво. Било је у њој људи који су давали правац и тон другима: Бејаху то људи који су још прије подлегли сугестији вагнеризма, па му се сад поново подају. Налазећи се у ненормалном душевном стању, ти су људи осећали потпуно задовољство. Покрај њих, било је ту и критичара уметности, људи апсолутно лишених могућности да буду узбуђени уметношћу, и који су, следствено, увек готови да хвале дела као што су ова Вагнерова, где је сва ствар у досетљивости, и они не пропуштају да употребе сву дубину којом су располагали, те да осете једно дело које их је снабдевало тако обилним материјалом за ноћне елукубрације.

За овим двема групама долажаше гомила варошана, људи равнодушних према уметности, или чија је способност за узбуђивање била изопачена или делимично атрофирана, они понизно пристајаху уз мишљење принчева, финансијера и других дилетаната, који, са своје стране, увек пристајаху уз мишљење оних који свој суд изражаваху најгласније и најпоузданијим тоном.

Можда се ту налазило неколико лица која су се осећала вређана апсурдношћу и вулгарношћу представе, али она плашљиво ћутаху, као што човек, који је на ште срца, бива ћутљив и плашљив усред гомиле пијаница.

И, тако, једно грубо, лажно, без икаквог смисла дело, захваљујући праву свог мајстора, да може фалсификовати уметност, бива повлађивамо од целог света, стаје својим представљањем милијоне рубаља, и све више и више доприноси изопачавању укуса виших класа, удаљавајући их све то већма од истинске уметности.

* * *

Уметност није уживање, задовољсто, нити забављање, уметност је једна велика ствар. То је животни орган човечанства који замишљаје разума преноси у домену осећања. Средишња тачка религиозног схватања људског, у наше време, то је опће (светско) братство и срећа у сједињењу: то схватање наша уметност мора да пренесе у област осећања.

Права уметност има огромну задаћу пред собом: помоћу науке, а под вођством религије, она мора радити тако, да се ово мирно људско сједињење, које се данас одржава само спољним средствима: судовима, полицијом, јавном принудом, надзором над радом итд. узмогне остварити слободним и веселим пристанком свију.

Уметност мора да сруши насиље. А једина она може то учинити.

Превео **Вој. Ј. Илић.**

Никола Т. Јанковић:

За слобода.

Комитска прича.

Киша је непрекидно падала прскајући нам у лице, а око нас, кроз ноћ, губио се њен шум у кркљању потока, који се ломљаху кроз пукотине стена и преко оборених, трулих дрва. Ишли смо посрћући, држећи се један за другог, док нисмо стигли уморни, малаксали и скроз покисли у село, које сакривено тамом и кишом одаваше лавеж паса промукло и пригушено, као јаук из рањених прсију.

Куће све мале, чађаве и напрсле, готово неповерљиве као и сељани који нас дочекујући гледају с пуно љубави и страха, мислећи, да ће им наша прва реч донети слободу, за коју толико желе и пате.

На средини собе огњиште, плам се разбуктао, прште сува буковина, бацајући жуту светлост по мемљивим зидовима на којима се оцртаваху грубе, развучене сенке наших тромих покрета.

— Добре ми дошли! — говоре сељани, прилазећи бојажљиво, један по један. — Здраво!... — Живо!... питају нас, љубећи се с нами, па стидљиво, бојећи се да нас не увреде или не понизе, ваде пагурче са ракијом, пружајући га војводи, који после здравице, пружа осталима.

— Добро ве нашли! одговори војвода. Како сте? Арно? Убаво?... Да нема што лоше?... пита их.

— Арно!... Убаво!... говоре више њих у један мах. — Нема ништа лоше?.... А ви, како сте?..... питају они.

После њих долазе жене. Редом једна за другом, оборених очију, стидљиво али отсечно, као са страхом од нечега, изговарају.

— Добре дошли?! Како сте?... љубећи нас у руку, па окрећући се брзо, одлазе, румене од стида. И онда приђе једна с дететом у руци. Дете љупко, пуно снаге и живота, погледа на све стране, па спазивши четника Михајла, осмехну се викнувши:

— Татко!... и пружи му своје мале пуне ручице. Михајло се насмеја, устаде са асуре на којој је лежао завањен, узе га и метну на крило. Гладећи га по лицу и милујући погледом, избегавши наше погледе, као да их се стиди.

У утегнутим бечвама које мокре шуштаху, опкољен око паса и прсију реденицима пуним меткова, закићен цвећем са кога капаше роса накупљена од кише, цедећи се низ копаран који затегнут преко испупчених, широких прсију дрхташе над снагом и младошћу, Михајло изгледаше поносит детињом љубављу и горд својом храброшћу која сипаше из очију.

Дете му глађаше лице, чупаше бркове, гњураше се у његова мокра прса, тресући главицом и смејући

се. И Михајлова снага и она чудна срчаност којој смо се сви дивили сакри се сада у детињој безазлености. Његов, увек укочен, строг поглед и његови одлучни покрети изгубише претећу моћ, постадоше меки, покорни вољи овог детета, које Михајло још никако не пољуби, а нагињаше се толико пути и трзаше нагло, увек црвен од стида.

Киша је непрестано падала и сливала се са крова, прскајући по жару и нама. У соби је ватра горела, о веригама се крчкала вечера, а ми смо лежећи на простртим асурама замишљали изненадну појаву нечега из даљине, свима нејасне и непознате, не мрдајући од умора са мокрих асура.

Сељани згрчени у сакнама, наслоњени на зид, изгледаху преплашени, чудећи се овом ћутању.

— Да нема што лошо? — упита домаћин, полако, бојажљиво.

— Нема ништа — одговори војвода. Како сељанити? Слушат ли?.... пита домаћина.

— До сега арно — одговори домаћин. Од сега ће још боље да бидне? —

— Све ће ве отепам!... викну војвода — кога чујем да не слушате.

Сељаци задрхташе у ћошковима.

— Све ће ве отепам!... понови он јаче. Да предоват чета на аскер? Стидно ли је? Срамно ли је? викну он. Што лошо чини чета у село? Арат ли? Глоби ли?... Што лошо праватъ? Што не јадит!... не спи!... што гинат за ваше добро!... за ваша слобода!... Зато ли предавате на аскер!... Све ће ве отам!... рикну војвода — а после ће се сите и четници и војводе отепамо!...

А сељаци дрхте и гледају га укочени од страха.

— Ко предават? — упита домаћин грцајући.

— Јутре ће чујете. А сега да вечерамо. Уморни смо от пут, от киша, от јед због вас....

Зидови се затресу од изненадног удара ветра који наносаше читав талас кише, пробијајући кроз трошни леп, кроз напукле прозоре шибајући са писком у собу прштећи по огњишту.

Сељаци се све више грче и стежу сакме, гледајући кришом један у другог па у нас.

Тресак врата све нас тrже. Мишљасмо да их је ветар нагло отворио сручивши млаз кише преко нас и огњишта, које заклони дим утуљених дрва и облак прашине коју с пепела ветар подиже и развеја по соби, А за овим опет нагло, као да га је ветар завитлао и бацио с поља на сред собе, упаде стражар, кога од дима и праха нисмо видели. само смо чули његов пригушен глас:

— Аскер идат! —

— Нек идат!... рече Михајло, грлећи дете, које дремаше у његовом наручју. — Сега ће да јадиме и спијеме!... А јутре ће се тепаме!...

— А што ће се љупче да пројаш? — упита га војвода, показујући на дете.

Михајло га пригрли јаче и ништа му не одговори.

— Тргајте!... викну војвода. Поскакасмо и докопасмо оружје. И Михајло скочи заједно с нами, држећи дете у левој руци, а десном докопа пушку и пође. Код врата сачека да сви изађемо, па спусти дете, саже се, пољуби га у оба ока, па се нагло отрже од детета, које врискаше за њим.

А напољу ноћ, страшна, тешка, кишовита ноћ. Све одише на претњу и пркос. И онај жубор потока и сливање кишних капи и довикивање четника и они узвици незадовољства и јарости; све се то слило и утонуло у ноћ, појачало њену тајанственост, дало дивљег израза њеној суровости, која се не опажаше, али се појимаше и схваћаше, скривајући у себи тајанственост, која се титраше са тим страшним, отурајући га од себе нами, а ми смо га немилостиво бацали у њено окриље, да нам га она после још силније добаци.

Михајло прекиде ово ћутање; он запева:

— Ја ћу моје чизмице лагират

— Ал ти мораш замном фантазират!

Ми се погледасмо и ма да се кроз мрак нисмо видели знајући један другога појимасмо као да се видимо, и тад отпоче смејање јако, силно, раздражено, пуно неког јада и огорчења. Таква је била песма, такав је био смех. И тај смех и одјек песме сукобише се са оним страшним, носећи се кроз звиждање ветра, кркљање потока и у потмулој лупи одроњеног камења.

Муња сену и ми се сви спазисмо. Сви смо ми гледали у једну страну готово у једну тачку и чинило нам се да нешто видимо и желели смо да то видимо. То су казивали они укочени, малаксали од глади и напора погледи, то је казивало свачије бледо лице, коме је свака кишна кап брисала са лица румен, а резала неке бразде, које беху страшне према светлости муње. Изгледаше да се то страшно отпочело у њима да утискује; да ли је може бити хтјело у нами да се сакрије од нас?!.....

— Лепши сомот нег зелена свила!

— Лепша Јела него бела вила!...

запева опет Михајло, а ми се раздрагасмо; оно страшно беше побеђено, уништено; ми га више нисмо видели.

И све је било страшно, а страх није постојао. Он се појављиваше некако далеко, врло далеко, тако да смо га морали уображавати; далеко, може бити иза оне планине, коју од мрака не видимо али знамо да постоји; или у кршењу речних таласа поред којих смо ми пролазили; или се онда појави код нас, кад се чује пригушено „Пс!“ — те сви застанемо, а не знамо зашто; гледамо а не видимо ништа; чекамо а не знамо кога! И то страшно лети као на крилима

кроз ову тамну ноћ, кроз коју се ништа не види; оно одскаче од шума таласа, до оне стене која се сад појављује онако бела, па онда дотрчи до чела наше колоне и као да се разбије о прса четника, нестане, ишчезне; а ми сви гледамо, тражимо нешто кроз ову таму, желећи да нађемо оно што тражимо и ишчекујемо.

Огртачи скроз покисли, па тешки, опанци пуни воде, па кретање све спорије и теже. Већ се осећа нека малаксалост, оно страшно и гадно долази нам све ближе и ближе, али не изазива страх већ огорчење и мржњу, хватајући се с нама у коштац, бесомучно, дивље, док нас напослетку не савлада и онда полежемо на земљу, утонемо у мокру траву, пригрлимо пушку, не мислећи и не желећи ништа.

Лежимо и ћутимо а киша једнако пада, сливајући се на нас из ваздуха и са мокрог лишћа.

— Тргајте!... викну војвода и пође, а ми за њим, тромо и усиљено, смејући се песми Михајловој која одјекиваше грубо кроз ноћ. Са том смо песмом извлачили тугу из прсију, осећајући неко задовољство, које сам ја видео кад је муња засијала, јер је опет било крви у нашим образима, а у браздама беше ишчезао страх. Он се није могао сакрити у нами!...

И отпоче да свиће. Све што видимо чини нам се некако обаљено, сломљено, изумрло. Овај прелом између дана и ноћи изгледа најбогатији у тајнама, које су пуне претња нашим сањивим погледима. У природи изгледа као да је нешто стало и чека, те и ми стасмо и чекамо. Или као да изгледа да се нешто изгубило, нестало, утонуло у нечему непознатом. Киша и даље пада, још већом жестином, али се не чује; ветар и даље дува, али нема никаквих трагова више; поток и даље јури, ломи се и пада, али нема жубора, нема гласа; нигде нема одзива на оно што се догађа, нестало га је, утекло је заједно с т мом да нам се ноћас опет појави....

Малаксали стигосмо селу које је због издајства требало казнити. Четворица одоше у село, остали га опколише. Време пролазаше споро, а ми смо чекајући дремали наслоњени на мокро камење, које расуто лежаше свуд око нас. Већ нас сан ухвати кад се ова четворица вратише гонећи пред собом једног старца, који на сваком кораку посрташе и клецаше.

Михајло рикну скочивши пред-а-њ. Старац је био његов деда.

— Оти предаваш? Не ли те срам?! — викну заманувши пушком.

А старац дрхти, клеца и гледа у земљу.

— Оти не збориш?! викаше Михајло раздражено, откачивши пушку. Лице му постаде грубо, развучено, поглед мутан, крвав, утонуо у гњеву, у помами од срама, што је то његов деда.

Војвода му приђе, дохвати га за пушку и повуче за собом, говорећи му:

— Остави га Михајло!.... Ће се поправат! —

— Ће се поправат?! понови огорчено. Кога ће се поправат?!...

Старац се збунио и као смушен гледа око себе, укочен од страха, па онда скиде капу и поћизно, поче:

— Хвала ти синко!... гледајући војводу. Хвала! Ја сум царска раја!... Хвала ти синко!... и пође.

— Кога си царска раја, нека те сега цар сачува!... викну Михајло, па пре но што је војвода могао да притрчи, докопа пушку и окиде.

— Деда се претури низ брдо.

Војвода дотрча Михајлу.

— Оти та работа? — упита га.

— За слобода! — одговори поносито, па понова погледа деду, који кркљаше, преврћући очима, сав обливен крвљу; заусти нешто да каже, па му се лице нагло скупи, приђе му ближе и пљуну на њ; па се онда нагло окрене, приђе нами, седе и запали цигару, вадећи из њедара слику детињу, вративши се с гурбета; загледа се у њу и до поласка не погледа ни деду ни нас.

Dis.

Измирење.

Нема више дана, ни ноћи, ни ствари
Где не видим тебе, твој усамљен лик,
И поглед што мирно ни за чим не мари.

Свако јутро, вече, тишина и крик
Доносе ми тајну, коју носиш сама;
И док небо, земља, са̑м тичији клик

Причају о нади што ти крије тама,
Јављају се мисли, где си увек ти —
Мисли, и још борба с небом и жељама.

Отићиће борба, и доћиће сни
И радост и љубав под твоја окриља —
Мој завичај неге, где ми одмор спи.

Још нам душе могу да дрхте од миља,
Лепоте, што пружа даљина и сан:
Да се заборави и живот без циља,

И кућа под небом, овај стари стан,
И бол који живи, немо срећу скрива,
Као сутон сунце, као звезду дан.

Још имамо снаге да се лепо снива,
Покрета за шапат и пољупца глас,
И страсти у којој загрљај почива.

Још нам срца крију измирење спас
И љубав што пришта и јаде односи
Ко̑ пролеће зиму, као мир талас.

И док руке срећне стануjу у коси,
И док глава сања уз лице и груд,
Ми нећемо чути ветар што све носи.

Тако ћемо проћи овај живот худ
И погледом каткад, као цвет у роси,
Гледати у сутон што осваја свуд.

Влад. Станимировић, Београд.

Песма.

Кад весели синоћ писмо,
Ветар прво лишће расу,
Ми први пут осетисмо
Дах јесењи у том часу.

У колико ноћ падаше,
Ноћ дубока, мрачна, студна,
Склапаше се очи наше,
Умираше душа будна.

Стизао је сан и умор
И сликô нам старост гнусну,
После свуда: мир, јад, сумор....
Један само јеца у сну.

А. С. Пушкин.

Кавказ.

Кавказ пода мном. Сâм сам на висини;
Над снегом стојим: испод мене стење,
Јаким се крилима сури орô пење
Изравнô се са мном, лебди у даљини.
Ја одавде видим извор бистрих вала
И гомилу снега што се скотрљала.

А над главом мирно облаци ми лете,
Водопад се шумно преко стена слива,
А дубоке кланце сива магла скрива.
И зимзелен венце око стене плете;
Тамо доле шуме и лузи зелени,
Где цвркућу птице, где скачу јелени.

По горама доле већ се људи стане,
Свилоруно стадо пасе по планини,
И силази пастир веселој долини
Где Арагва тече кроз кланце узане
Где се ајдук смело преко крша вере
У дивљем беснилу где се Терек дере,

Разбацује вале, и кô звер завија,
Кад опази месо кроз шипке гвоздене,
О обалу бије, баца беле пене,
И таласом хладним стену обавија.
Узалуд су муке, нема њему хране.....
Згњечен бесно јури кроз кланце узане.

(Превео: **Мита Димитријевић**).

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак).

И учини Грдоје по савјету очину. И не зачуди се херцег нимало, кад му Грдоје показа вјенчаног друга свог као највећег пријатеља свог. Али се чуду не могa досјетити, кад син Руђеров пред њим изненада стаде канцијати, своју љубу ни криву ни дужну. Цикну жена од бола, и уви се до земљице црне; обли се сузама и плачем загрца — и за невољу јој је; и рокну пут свога мужа богоданога:

— А што ме бијеш ни с те ни с ове, крвниче један и отпадниче,... и то баш овдје пред лицем господара свијетлог?! А није ти то преступати наредбу његову и крити оца жива у бачву испод суда и испред очију херцеговијех, те од њега тајно примати савјете и одгонетати господару — не!..

А на то Грдоје приђе руци херцеговој и рече му:

— Ето, господару, сам си сад чуо и видио у којој ми мјешини и највећи пријатељ и најгори душманин дише.

А херцег се подиже из стола сребрна, и рече: — А је л' истина, зло те смело — не, то о чему те жена биједи?

— Истина је, господару,... није фајде крити. Отац ми је,.. родио ме, отхранио ме, с људима помијешао — не могох дићи руке на њега. Вољех прекршити твоју, него божију. Твоја је воља, воља цара мог; роб твој пред тобом стоји и казну очекује. Тек молим те од земље до неба; не тичи ми старог баба мученика; моја глава за његову, а моја ти богом проста крв!...

И забуни се херцег и зачуди веома. Текну га толика љубав синовска, јача од смрти и од живота. И попостаја дупке, наслоњен једном руком на сребрени прислон од стола, а другом на златни балчак од сабље; а мисли му чудне засијеваше по умљу и разумљу старачком, као вите муње по облацима. На једном махну руком слугама, и викну:

— Коња ми!...

А, кад му перјаници приведоше хата четвртака, орахћена и опусаћена, те га с биљекташ-камена попеше и узјахаше на њ, херцег нареди Грдоју Руђову:

— Хајде преда мном, калаузи ми дому оца твог: да се ја и он видимо око у око.

И Руђеровић са женом својом пред њим, а за њим челници и перјаници његови, отиснуше се са Шћепањ-града Жупи питомој. А, дошав оџаку синова Љешевијех, заповједи херцег да му изведу Руђа из бачве и таквог какав је преда њ доведу.

И, једва се држећи нога претрнулих, мршав и чупав као каква авет поноћна над ријекама бјесовитијем, појави се стари протопоп. Чисто га бјеше погледати страх. До кукова му коса панула, сужањ лица има, а нема га он, сиједа му брада прошла мимо пас, а нокти му као коре од бритве чобанске.

И ражали се грозном херцегу; и, иако ће бити и тиранин, стид га подузе пред савјешћу његовом и оштрицама погледа потуљенога, а без бојазни и пријекорно упртога на њ из очију Руђеровијех. . . . .

— Чуо сам... херцег Руђу:... да си у животу још. Род смо, а сој смо, и, мислим, не стидимо се један другога. А колико је сила и господство моје чувено по свијету, толико се прича и слави и мудрост твоја и срећа и нафака оџака твог. И ти ме гласови и нађераше, да се и ја, старац, бар једном потежим до дворова ти честитијех, те те још за живота видим и чујем и на тенани с тобом попричам.

— Пријатељима, па ми били они својат или не, моја су врата вазда отворена, а моја добра воља на услузи. Чим могу служити господара свог?... рече Руђо, правећи се као да ништа неповољнога није ни било доба овога између њега и сусилнога херцега.

А, како бијаше савило сунце на отпочинак, а вече лака почела разапињати кадифли-мрежу своју с брда на брдо и сјенчити доље и увале, то и Руђо понуди херцега и тевабију његову: да му укажу ту високу част и не одбију хљеб и со из рука његовијех, а под кровом му кућевнијем. И херцег се одазва радо жељи протопоповој, и остаде на вечеру у двору му гостољубивом.

А за вечером, богатом и обилатом ђаконијама разноврснијем и вином црничкијем и медовином голијском, херцег се не мога чуду ишчудити видећи девет синова Руђовијех ђе послужују херцега и оца и госте остале за пуном трпезом, а девет им невјеста прикладнијех ђе стоје уоколо — голе голцате као од мајке рођене — и свака држи по палицу луча у рукама те свијетли софри и господи за њом. Мучно би херцегу гледати то што никад прије није виђао; али, досјећајући се да се и ту „нешто крупно крије", учини се као да ништа ни видио није; и продужи јести, пити и причати с домаћином Руђом уз десно му кољено.

И говораше херцег протопопу:

—Кад сам био преко мора међу Латинима мудријем, питаше ме и кушаше свашто на свијету. И на све им умједох отповиђети, али на неколике загонетке остадох им одговора дужан. Три сам од њих већ и ријешио, хвала ми га буди случају шкакљивом који ми приказа пиле од сокола, твога Грдоја. Али кључ од осталијех морам тражити, прото од тебе. А, увјерен сам, што у твојој глави стати не може то на свијету и не постоји. Дакле смијем ли се надати успјеху жеље и ове ми молбе пред тобом?

— Од оца и предака сам својијех научио и наслиједио, да госту све што до мене стоји у границама части, а по гласу правде учиним. На услузи сам, колико сам могао, увијек био господару свом, па ћу и сад бити... одговори му мирно протопоп.

— Кажи ми, рече херцег затијем, када је човјек ни сит ни гладан?

— Кад не једе ништа друго него салату.

— А кад је нити пјан нити тријезан?

— Кад је дремован.

— А кад је ни напит ни жедан?

— Кад пије расо.

— А кад је ни здрав ни манит?

— Кад је љут.

— А кад је човјек ни жена ни човјек?

— Који слуша жену или тазбину, а од жене је гори домазет.

Чувши ријечи те, забоље херцега у души за много штошта што је урадио у доба потоње, признаде сам у себи пред својом савјешћу, да није добро чинио, и некуд му мило дође што је случај сачувао мудрог Руђа од луде поплаве непоштене обавезе и ћудљивости и сујете му.

— А, пошто вечераше, херцег позва Руђа, да му сјутра вече са свијех девет синова својијех врати посјету и буде гост на вечери на Шћепан-граду у дворовима му владалачкијем. Руђо обећа, и испрати херцега и пратњу његову до врата авлијскијех у само поноћи.

И сјутра-вече дочекали су раскошни двори херцегови оца са девет синова под токама и у доламама, а богата их и препуна пивом и јестивом софра његова примила за се с десне и лијеве стране господара свог. Али како се зачуди херцег, кад ни на трећу понуду ни протопоп Руђо ни девет му синова, по угледу на њ, не хтједоше се прихватити ничега нити ишта окусити с трпезе господареве. А, кад запита херцег пола срдито: шта му је, чему манише у двору његову, Руђо устаде и у три пута се поклони пред њим и рече:

— Свијетли господару, ти си видио гозбу моју и дочек мој у дворовима ми скромнијем. Пред обиљем софре твоје царске, софра је моја била као лучев пламен пред сунчаном огријом. Али дочеку моме и услузи синова и снаха мојијех не одговара дворба слуга твојијех около трпезе. Тебе и твоју тевабију у кући мојој дворили су синови моји гологлави, а снахе ти моје голе голцате лучем свијетлиле. Царска работа ни у чему не смије заостати испред оне слуге његова; а тако се ни твоја софра и гозба постиђети пред мојом непотпуношћу. Хоћу да наредиш да ме вечерас, док једем за твојом трпезом, послужује твоја херцегиња млада а девет дворкиња њенијех да ми свијетле лучем голе голцате попут девет снаха мојијех. Не учиниш ли тако, херцеже, ево ти моје главе сиједе и глава младијех синова мојијех, и чини од нас што је теби драго, тек залогаја једног циглога од соли и хљеба с твоје трпезе ни у уста наша метнути нећемо.

И чудо снађе силног херцега и властелу сву на те чудесне ријечи старчеве. Али, држећи да је то нека мудролија Руђева и слутећи у њој наћи кључ за оно „нешто“ што се „крупно“ крије око жене његове, херцегу се не мога на ино, па нареди да се пошто пото испуни жеља гостова. А ново чудо преврши чуда сва, кад, и поред све вике и негодовања херцегињина, перјаници свукоше младе „дворкиње“ и, мјесто ђевојака у руху Евину, нађоше ђетиће с особинама Адамовијем.

На то се диже Руђо протопоп, и поклони херцегу и свој господи редом, и, горд и свечан као светитиљ, рече:

— Ето, господару и господо честита, видите сад и ви очима својијем шта се то крупно крије око сукања Латинке херцегиње. Преко ње је дужде владао херцегом и млетачка сињорија земљом нам патницом. А, да им не би имао ко сметати и сјетити им се марифетлуцима, зато је дужде и обавезао господара нам, да све старе и искусне главе на грозан начин лиши живота; зато сам и ја, старац, тавновао за пет мјесеца у бачви стржевој. Ето зашто је и младој херцегињи било баш сведно вјенчати се или за оца или за сина: девет језуита прерушенијех и пођевојченијех, као девет нечастивијех около вјештице, у свако доба и на сваком мјесту скровитом од очи херцеговијех и људи његових, било је уза њу и на расположењу јој по вољи њезиној а по обавези господаревој пред таст[ч]ином — пред тазбином дуждевском и Латинима лукавијем и нечаснијем.

А на то херцег, гњеван као громовник, предаде џелатима и дуждеву кћер и девет јарана њезиних; пусти из тамнице Влајка сина свог; а протопопа Руђа обдари баштинама и добретима неоцијењенијем, припаса му о бедру златни мач, а на главу му устаче шлем од сребра са орљим грбом војводскијем, именовавши га тако војводом од Пиве обадвије, да у њима у име његово суди и управља. И издаде му златном јазијом с херцешкијем печатом исписату повељу: да је војводство над

Пивом стално и непромјенито на њему и дому његову и потомству му, докле год трага тече од њега и икога од крви и кољена му.

А, гоњен грижом савјести за срам и недјела под старост почињена, херцег се разбоље самртно; и на постељи с које се већ и не диже у присуству свије владика, војвода, кнезова, и протопопа, написа у опоруци вољу пошљедњу; и по њој раздијели благо и власт и државу своју на троје по броју синова својијех. Свакоме од њих даде дио подједнак, а првијенцу Владиславу и херцешку круну старјешинства; и, препоручивши им да живе у слози и у љубави, халаливши се са сабором велможнијем, и причестивши се за пошљедњи пут, издахну херцег Шћепан страшни у Благају свом.

Марселин Деборд-Валмор.

Саадијеве руже.

Хтела сам ти овог јутра донети ружа, али сам их толико набрала у појас, да их ни онако чврсте везе не могоше одржати.

Везе су попуцале. Руже су одлетеле у ветар, у море су отишле. Отишле су водом, да се више никад не врате.

Талас је од њих био црвен и као у пламену. И вечерас моје хаљине још целе миришу ружама.... Надиши се на мени миришљаве успомене.

Превео с француског: **Н. Х. Илић.**

Марселин Деборд-Валмор.

Успомена.

Кад је побледео једне вечери, и кад се његов задрхтали глас изгубио наједаред у започетој речи; кад су ме његове очи, подигнувши своје вреле капке, раниле бољком, којом сам мислила да сам ја њега ранила; кад су се његове дирљиве црте, осветљене пламеном, који се никад не гаси, урезале живе у дну моје душе; — он више није волео, ја сам волела.

Превео с француског: **Н. Х. Илић.**

Ант. Чехов:

Шумски звијер.

(Свршетак).

IV.

Други дан Пољa се јавила Кнезу у новој хаљини са исплетеном косом, али немирна коса бијеше се разбарушила и изгледала је као ореол око њеног чела. Он се искрено смијао њеном неприродном, озбиљном изгледу, јер не бијеше навикла на ово одијело, које јој је било и пријатно и тешко.

— Ја — Ката — говорила је Поља, вртећи се пред њим, погледај како је лијепа.

Потом се заустави и проговори:

— Поља није Јеврејка.

— Како то? рече поздрављајући је. Откуд та промјена.

— Тетка је рекла — понови охоло дјевојчица, мислећи да има довољно доказа.

По том приђе Кнезу и шапну му на ухо.

— А ти — отац.

— Чији?

— Пољин.

— То ти је тетка казала, насмија се Владимир Николајевић. Дјевојчица је климнула главом.

— Врло добро.... Али само слушај, мила кћери, ти ћеш поћи с оцем јесенас.

— С тобом? радосно крикну она — како сам радосна, како сам радосна! А хоћемо ли и Кату узети? — са страхом упита Поља.

— Без Кате не можемо.

— А Мишу? — још је тише проговорила Поља.

— Ти ћеш још казати дједу, тетку и све остало.

— Да узмемо Мишу! — понови она.

— Не, Миша ће остати са својом мамом.

— Ко ће њега чувати?

— Поља, осмејкујући се проговори дјевојчица.

— У Поље ће бити Ката, а Миша ће остати овдје.

Све је ућутало. Кнез је продужио писати. Поља се учинила као мртва. На пошљетку почео је посматрати шта ради. Дјевојче је једнако стајало у тој позитури, и по огорченом лицу њеном текле су крупне сузе. Кнез пришавши дјетету, завољео га је због ових особитих појава, посадио је на кољена и почео тјешити. Но то ништа није помогло, она је и даље пла-кала, и само обећање, да ће узети са собом Мишу [illegible] звао је у ње осмијех.

Сада, када Пољи није било потребно бје[illegible] би се видјела са оцем, како га је називала [illegible] више није требало бојати глади код кућ[illegible] почела напредовати. Дивљи, злобни изра[illegible] јенио је дјетињски осмијех иласкања [illegible]

Када се Владимир Николајевић јутром будио — прво на шта је бацио поглед — била је Поља, која је мирно сједила у постељи, чекајући док се он пробуди.

— А, шумски звијере — говорио је Кнез и дијете тапкајући у дланове, журило га је да устане, позивајући га у шуму, у њену шуму, гдје јој је свака стазица била позната.

— Причекај да попијемо чај, па ћемо онда ићи.

Поља је сједила подаље од њега и пила с њим чај, а по том наметнувши се на његова кољена или руке обасипала га је пољупцима и често је погледала на њега уплашеним очима и шаптала му је ласкаве ријечи.

Чудновато осјећање изазивало је код њега ласкање и љубав малог звијера. Он се скептички понашао као у свакој љубави, био је срећан од овог особитог ласкања и поред њеног искреног срца, које је тако силно куцало. И Кнез размажен и егоистичан, почео је озбиљно мислити о том, како ће се премјестити с Пољом у Петроград, како ће је дати на васпитање и како ће се бринути за њу.

V.

Вративши се једно јутро уморан из шуме, Кнез је добио писмо од сестре која га је псовала што се тако запустио, не оставив никоме своје адресе; она му ово пише по казивању његовог лакеја, и зове га да што прије дође кући, јер је мати врло болесна.

Владимир Николајевић много је волио своју матер, њега је дубоко потресла вијест о њеној болести а највише се бојао да ли је још у животу.

— Данас ћу ићи — ријешио се он и с некаквим сажаљењем гледао је на своје започете нацрте и на своје импровизирано станиште.

— А Поља!.... сијевну му у глави. Повести је са собом у Кијево — немогуће је, оставити је овдје било би немилостиво и жалосно.

Он је у овом тренутку више него икад осјећао колико му је мио шумски звијер.

Кроз по ча[illegible] је био код тетка Настасије објаснивши јој [illegible]ити овдје двије недјеље, и да [illegible] њу за с[illegible]тавити овдје и да ће по[illegible] по [illegible]им јој је[illegible]новаца, нару[illegible] је [illegible]и, обе[illegible] ће је за то [illegible] и [illegible] У д[illegible] је нашла

[illegible] тат[illegible] она [illegible]њем, хвата[illegible]

[illegible] рече [illegible]ватајући је [illegible] ти [illegible]он је повео

[illegible] рећи Пољи [illegible]чај [illegible]ице правили [illegible] јој је рекао [illegible] отићи, сва [illegible]тити“ обухва

тила је рукама његов врат и тако је на грудима заспала. Но када је он ласкајући јој, рекао да ће ипак ићи, да ће она остати овдје и да ће доћи брзо по њу, дјевојчица је пала на патос, и сакривши лице рукама, горко је плакала. Ни тјешење ни ласкање није помогло. Кад је пришао њој она је узвикнула:

— Остави ме, ти нијеси добар, — и још је више плакала обливајући се сузама.

Кнез је био у очајању.

— Ну не плачи, ја нећу ићи, напошљетку рече он, подижући је са патоса и мећући је себи на кољена.

Поља је била усплахирена и ћутала је.

— Престани, ја ти кажем да нећу сад. Зашто сад плачеш?

— Обмањујеш ме, проговори дјевојчица кроз сузе и опет зајеца.

Много је труда требало Владимиру Николајевићу да је умири. Поља је измучена и потресена невољом и сузама задријемала у његовим рукама. Кнез је пажљиво положи на кревет и одмах поче спремати ствари. Погођена кола чекала су у дворишту. Потребно је било поћи још вечерас, а имао је да пређе 15 врста. Он се журио. Пред полазак пришао је кревету, да би се погледом опростио са својом љубимицом. Она је лежала са раширеним, сухим ручицама, црни праменови окруживали су њено блиједо и прозрачно лице и велике спуштене трепавице правиле су сјену до половине лица. Кнез је пољубио Пољу са великом њежношћу, која је тако јако била урезана у његову срцу.

— Доћи ћу, узећу своју Пољу, васпитаћу је... неће бити сама.... и нека нејасна мисао пролетила је кроз главу Владимира Николајевића.

При поласку наручи газдарици:

— У име Бога, одведите дјевојчицу кући, када се пробуди, а сад је не будите.

Он је сјео у кола.

— Збогом, кроз двије недјеље вратићу се. Чувајте слике!

Газдарица се на прагу до појаса клањала.

Кочијаш сједе на своје мјесто, повуче дизгине и коњи потрчаше крупним касом.

Одједаред се остраг зачу врисак. Кнез се окрену. — Поља као да је полудила, пруживши руке, трчала је за њим.

— Врати се, — викао је Кнез у очајању, мислећи ако се заустави, да ће му то омести пут, а плашила га је и бојазан да ли ће застати своју матер у животу.

— Брже! — журио је он кочијаша: — узмите је! — викао је он људима, поред којих је трчала. И Кнез виђе како су је ухватили, но она се неком надмоћном силом отела и трчала даље. На пошљетку спотакнувши се, пала је. Кола су се изгубила из вида. Кнез је покрио лице рукама.

VI.

За све вријеме вожње појављивала му се мала, жалосна прилика, испуњена очајањем, која је трчала за њима раширених руку.

Кнез је затекао своју матер у животу. Он је дошао у дан кад је била криза болести, па или радост што је видјела свога сина, или је природа учинила своје, тек је старици тога дана било много боље. Кроз недјељу дана она је већ сједила на столици међу цвијећем миришљавог врта.

Владимир је био најмлађи у породици, васпитао се у престоници, отуда је често долазио матери не остављајући је по неколико дана. Зато је Ана Лвовна била врло срећна, када је по цио дан гледала сина поред себе. Он јој је давао лијекове читао новине, а када је она уморна дријемала у наслоњачи, он је цртао писаљком у свом албуму, — управо он се по цио дан није одвајао од ње. И старица није хтјела дуго устати са наслоњаче да би поред себе сачувала и свога љубимца.

Кроз двије недјеље Ана се Лвовна са свим опоравила, осјећајући се задовољном, а Владимир Николајевић поче говорити о свом одласку.

Ана се Лвовна уплашила, и хтела је поново да се разболи, и он је морао остати код ње још недјељу дана. Тек кад је опасност прешла, кренуо се на сјевер својим шумама, својим недовршеним сликама и малој Пољи. Више пута писао је Владимир Николајевић Настасији, слао јој новаца и питао за дјевојчицу. Добивао је одговоре, у којима осим захвале на поклонима ништа више није било, и само је на крају писма било дописано да је Пољa жива и здрава и да га очекује. Ово му је било најпотребније и он, умирен, поклањао је дан за даном својој старици.

Напошљетку дошао је дан одласка. Ана Лвовна је много суза пролила при праштању, мислећи да је ово пошљедњи пут што га види. И тек га је тада отпустила кад је обећао да ће доћи о Божићу и довести Пољу.

Старица је сама метнула дарове и играчке у путничку торбу, које је послала дјевојчици, — и она је већ успјела завољети маленог шумског звијера, по осјетљивом причању Владимира Николајевића, о својој љубимици.

Дај ти њу мени, говорила је сину Ана Лвовна, шта ће теби мушком да се занимаш са дјевојчицом, а мени је на пошљетку то и посао, а ти ћеш је чешће виђати.

Он је умјесто одговора само пољубио руку добре старице.

VII.

Био је крај августа када се Кнез једног јутра вратио у село. Бацив торбу у двориште свога стана, Кнез се одмах упути Пољи, да би што прије уживао у њеној радости.

Отворивши врата од дворишта пошао је у кућу. Осим Мише и болесног деде никога више није било. У рукама Мишиним била је Ката сва изломљена.

— Гдје су остали? — питао је он малишу.

Он је ћутао и уплашено звјерао очима.

Старац познавши глас Кнежев брзо се подиже на лакту.

— Нека је с нама Господ! — проговори он са плашњом. Никога нема, господине.

— А, здраво, деда, — весело проговори Владимир Николајевић: — ну како живиш?

— Рђаво. Још по мало дишем, ништа од мене, и он махну руком.... А Пољa, наше дијете...

— А шта? — дрхћућим гласом упита млади човјек.

Тек што је старац хтио нешто проговорити, зачу се за леђима Настасијин глас.

— Добродјетељу наш, соколе наш, Владимире Николајевићу, гласно проговори она клањајући му се.

— Гдје је Пољa? — Зови је! Ја сам јој донио дарове.

Настасија се бојажљиво упути вратима.

— Да, гдје је она? — Зашто ћутиш? — растројено рече Кнез, посматрајући уплашену жену.

— Нећу је, нећу, — говорио је деда са постеље.

— Како нећеш? Гдје је она? — тихо упита Кнез и спусти се на клупу.

— Ћути ти, стари ђаволе, викну Настасија на дједу, није ово твоје дјело, сама сам крива господину.

— Ну! — отрже се у Кнеза.

Но Настасија је ћутала и гледала на врата.

— Па зашто ћутиш? — повика Кнез.

Настасија му паде пред ноге.

— Ни у чему ја овдје нијесам крива...

— Шта се догодило, Господе!

— Она је много тужила за тобом.

Настасија је опет заћутала.

— Та говори! — Не мучи ме!

Кнез се поново спусти на клупу.

— Она је са свим изгубљена за двије недјеље. Није хтјела ништа јести. Ми смо је тјешили, но она није ништа говорила и само је плакала. Почела се туђити од нас. Ми смо је чували као очи у глави. Пођемо, нађемо је у шуми и силом је доведемо, а она гладна опет побјегне. Много смо се измучили са њом.

— Шта, зар је она пропала? — дрхћућим гласом упита Владимир Николајевић.

— Не, господине, тако је Богу било угодно, то је била његова света воља.

— Све говори — срдито проговори Кнез.

Једно вече журили смо се из поља, јер смо се надали великом пљуску, а толико смо се били уморили да смо одмах легли чим смо дошли кући. Нијесмо имали кад да видимо да ли је ту Пољка....

Она је ћутала.

— Ну?

— А ње, христова анђела, није било. Како је отишла у шуму, тако је тамо и остала. Киша је падала сву ноћ. У јутру кад смо устали видјели смо да је нема и одмах смо пошли да је тражимо.

— И нијесте је нашли?

— Не, господине, нашли смо је. На тој пољани гдје си ти радио, тамо у трави спава загрливши своју Кату. Узели смо је на руке и није се пробудила, глава јој је горела. Положили смо је испод икона. На пошљетку је отворила очи и само је бленула, сва је била у ватри и све је тебе, господине, спомињала. Покрили смо је и утоплили, мислећи да ће само одлежати....

— Та говори! — викну Владимир Николајевић.

— Та она, голубица наша, два дана је лежала — и умрла. По љекара нијесмо ни могли послати.

Кнез покривши лице рукама, пресједио је тако 10 минута. — У соби је била мртва тишина.

На пошљетку је устао. Настасија је ћутала и са страхом гледала на њега.

— Води ме њеном гробу — одсјечно проговори Кнез — и од једанпут угледа Мишу са лутком на кољенима.

Владимир Николајевић дохвати лутку, зави је у мараму и метну је у џеп. Ово му је било све што му је остало од шумског звијера.

Они су ћутали и полако ишли.

У једном усамљеном крају сеоског гробља био је гроб Пољин. Људи су јој овдје одредили пошљедње мјесто, но природа је са особитом љубави окитила њен гроб: сунце је по цио дан гријало, загријевајући малено узвишење с простим крстом и расцвјетаним пољским цвијећем.

Угледавши узвишење Кнез се заустави и не подигнувши главу проговори:

— Иди!

Настасија није чекала да јој се два пут каже.

А Кнез оставши сам, спусти се на земљу.

— Пољa, мила моја, шумски звијере мој. Ето ја сам крив што тебе нема.

И лице малене дјевојчице, која је трчала са пруженим рукама, у очајању за његовим колима, појављивало се у његовој души, као живо....

Сунце је зашло. Кнез је сједио на гробу и покривши лице рукама мислио је о свом дјелу.

Љутовница. С руског: **Добривоје С. Васиљевић.**

Српске народне умотворине.

Српске народне пјесме из Херцеговине.

37.

Да су дани сви од једног сата,
А нећеља да је од три дана,
Опет би ми прошла, ко по сата,
Кад сам близу покрај свога злата.
Још да панем злату око врата,
И пољубим усташца му слатка,
Шта би била и три дана така?

38.

Шта ће мени дукати и благо,
Што ли свила, што л' камење драго,
Кад ја имам своје мило драго,
Које волим више, нег' све благо,
Нег' све благо и камење драго.
Та прије ће нестат' свега блага,
Свега блага и камења драга,
Нег' љубави у два срца драга.
Моја драга, то је моје благо.
Њене очи, камење су драго,
Из којих се мени ув'јек сјаји
Чиста љубав, вјерност и доброта.
Вјерност снажи, а доброта блажи,
Права љубав, рај на земљи ствара.
Ето пара, колик' у свих цара!

39.

Љељен горо, љељенова!
Разви гране љељенове,
Да проведем шећер-коло,
И у колу шећер-Мару.
Ја каква је шећер-Мара!
Сунцем главу повезала,
Мјесецом се опасала,
Звијездама окитила.

40.

Чуј, драгане, у селу јаране!
Јеси л' чуо, јеси л' разумио?
Синоћ сам ти млада испрошена,
Испрошена и прстенована.
Је л' ти жао? жалосна ти мајка!
Кад ти сјутра испред двора прођем.
Искаћу ти, шта у двору немаш.
Искаћу ти вина из Видина,
И ракије из Нове Чаршије.

41.

Пјевни, пјевни, драга душо моја!
У моме га двору запјевала,
У мом двору, а на крилу моме.
Није среће, божји несретниче,
Да ти 'вако злато у двор дође,
Да ти стане међу пенџерима,
Кано снаша међу ђеверима.

42.

Везак везле варошке ђе:ојке
У китици варош Подгорици.
Пред њима је Новљанка ђевојка,
У руци јој грана бејтурана.
Граном маше испред ђевојака:

Не турајте оке на јунаке!
Колико је ведра на облаку,
Он'лико је вјере у јунаку.

43.

Вјеран друже, не вјеруј ђевојци!
Ни у руци руменој јабуци.
Јабука ће свака савенути,
А ђевојка свака преварити.
Мене моја и тебе ће твоја.
Трипут ми је вјеру задавала,
Па ме опет млада преварила.
Кам' ти вјера, она те сапела?

44.

О, ђевојко, цице моја!
Цицала те мајка твоја.
Кад је тебе нацицала,
Онда тебе мени дала.
Самном цице издерала
У мом двору бијеломе,
На мом крилу лијепоме,

Тримир.

Књижевна хроника.

Бранине приче.

П. С. Талетов. — Београд.

Г. Брана једна је од најинтересантнијих појава у нашем јавном животу. Он је сликар, глумац, песник и приповедач. И све те четири особине његова опсежна талента потпуно су једнаке, мада он те своје особине не развија у подједнакој мери. Према томе и неједнак је резултат тих његових особина: он је, у овај мах, глумац по позиву и, као такав, он нема прилике на једној малој позорници, чији је циљ искључиво забава, да развије свој несумњиво велики глумачки таленат, свој сликарски таленат ставио је у службу декоративној уметности на којој ради из потребе и из љубави: из потребе за своју рођену позорницу, и онда су то дела махом без икакве уметничке вредности; из љубави за наше народно позориште, и онда су то савршено уметничка дела; као песник јавља се само у својим пакосним и жучним епиграмима махом посвећеним политичком животу и политичарима у којима се духовитост увек утркује са извештаченим цинизмом, који његову темпераменту апсолутно није својствен, али, упркос томе, воли да афектира урођени цинизам; његов приповедачки таленат, без сумње, да је најјачи, јер за приповетку, мислим, да има највише љубави и што је приповетка најподеснији литерарни облик за његов хумор и за његову, може се рећи, епиграмску духовитост.

Г. Бранин хумор у директној је вези са хумором Сремчевим и г. Нушићевим. Незграпни, тешко сварљиви, нелитерарни, буржоаски и, често пута простачки хумор Сремчев био је тако да речем, више физиолошки: телесна асиметрија и човечја спољашност, готово искључиво, изазивали су смех Сремчев. То је био примитиван хумор, хумор једног примитивног буржоа. Г. Нушићев хумор има такође врло мало тога физиолошкога, (нарочито његове Бенакибијаде, које, већим делом немају ничег заједничког са књижевношћу), али он је тај свој хумор интелигенцијом, уметничким осећањем и духовитим инстиктом, а не културом, умео култивисати и постао је знатно психички: асиметрија тела и смешност човечје спољашности и даље га привлаче и даље изазивају његов смех, али га, можда у равној мери привлаче и смешне психичке особине људи. Г. Брана у свом хумору спојио је оба начина, али захваљујући својој духовитости, више експлоатише смешне психичке особине људи сиромашних духом. Сремац, који је био више једна врста литерарне шаљивчине него духовит литератор, није имао смисла за ту уметничку страну хумора.

Као сатирик опет г. Брана потсећа на Домановића и Чеду Поповића — али не својим стихом, који је ретко када литераран, као што, уосталом, сви наши сатиричари потсећају и личе један на другога. Све њихове сатире, ма како то невероватно изгледало писане су истим начином, по некад новинарским, по некад литерарним стилом и са истим опажањем (као по неком конвенционалном рецепту); објекат њихове сатире, махом је исти, исте мане, којима се ругају и које, до невероватности потенцирају, исти типови, исте ситуације, чак сличне фразе и готово увек исте антитезе, у којима је по некад поента њихове духовитости. Али, како изгледа, г. Брана и сам не полаже много на сатиру; она је у њега увек пригодна, увек има тренутну политичку тенденцију, увек је срачуната на извесан, пролазан ефекат и више је писана ради какве новинарске сензације, него ради литерарне претензије.

Г. Брана, као хумориста, располаже јаком и невероватном бујном фантазијом. Његова приповетка С т р а ш н е н о ћ и у т е л а л н и ц и доказује то боље него и једна приповетка у целокупној његовој досадашњој збирци (три књиге), боље него расплинута Д о р а т о в а и с п о в е с т, чији литерарни ефекат, који би она неминовно морала изазвати, квари партизанска и отужна тенденција, непотребно ишчаурена из опште сатиричне тенденције, посвећене целокупном нашем буржоаском животу. Одела из свих сталежа, окачена у једној јеврејској телалници, говоре језиком и стилом, као што би говорили појединци из тих сталежа, као да су та одела стварни представници тих сталежа. Старо и дезинфиковано одело (отуда и неукусан поднаслов д е з и н ф и к о в а н а п р и ч а) има исте покрете, исту психологију, као и бића, чија су та одела пређе била. Као човек од талента и као човек, који познаје све наше сталеже и њихове карактерне

и физичке особине, г. Брана је, у најлепшем значењу тих речи, једна врста литерарних комичара, који, у облику живог и карактеристичног дијалога, с много уметности приказује појединце од тих сталежа. У тој приповеци, занимљивој и пуној здравог хумора, може се рећи, збијен је цео хаотички Београд са својим наказним, ћифтинским и антикултурним погледима, са својим лицемерним моралом, са својим фразерским патриотизмом, са својим патолошким амбицијама, са двосмисленим и ласцивним шалама, у којима се махом манифестује сва улична досетљивост у сваком погледу, облапорних Београђана. Занимљивост те приповетке, као готово свих његових приповедака, знатно увећава и његова духовитост, која се огледа у невероватно комичним ситуацијама и погодним поређењима, ма да он врло често ради те своје духовитости, занемарује економију тако потребну у једној приповеци; он ради какве духовите напомене, коју не може и не ће да угуши, врло често претоварује стих (страна 20.: „Добра страна тих заробљених пушака још је та, што се цеви згодно могу употребити за ограду баште.") напоменама које су, у извесном моменту, савршено излишне. Та приповетка, свакојако, да би била једна од његових најбољих приповедака, кад би човек могао да се помири са нелогичним нелитерарним и савршено неочекиваним свршетком; фантазија о нереалном свету брутално се разбија, на штету уметничког утиска, трезвеном реалношћу, један сан, једна тренутна илузија разорава се једним неукусним и неуметничким незграпним буђењем.

Приповетка Мачка без сумње да је најбоља у овој збирци у пркос свеколиког претеривања, да се изазове једна ванредно комична ситуација (Цела породица пење се на кров, да ухвати мачку од које јој зависи велика срећа). У њој је у минијатури изнет живот душевног пролетера, чију ситну душу покреће безазлена љубав према наслеђеној мачки. У пркос свеколиком хумору, ова приповетка оставља тужан утисак, утисак пун милосрђа према ситним људима убогим духом као већина чеховљевих прича.

Слобода би могла бити једна јака сатира на наш живот, разривен и корумпиран бесомучним партизанством да није сувише провидна и да је није инспирисала једна врста партизанства, које је г. Бранину темпераменту исто тако мало својствено као и цинизам.

Кроз Београд, један циклус од двадесет и две приче, нема, по мом мишљењу, никакве литерарне вредности. То су фељтони, по некад духовити (Куда ово води?, Затворено стање, Болесан савет) писани за новине, везани за дан и срачунати на дневни ефекат.

Читајући Бранине приче, ја сам обележио поређења, напомене и карактеристике, које су ми се допале: „Сељаци из околине журе да претворе патлиџан, паприку, кромпир и шљиву у порез." — „У чему се наш парламенат разликује од овакве телалнице? Ни у чему. И тамо као и овде, цапају се — хаљине. Тамо не трпе човека, овде га бар слушају." — „Жакет извиканога адвоката попео се на стару фуруну и почео је говор: У славу народне свести, коју је увек обожавао, за коју се борио и пролевао — сузе." — „Његова Цака, да је срећом „шпаркаса," коштала би на хиљаде, колико је г. Гојко на њу бацио." — „Као какав стари наредник, који има све спољне изгледе за пуковника, ал је ипак наредник, тако је и она испуњавала све услове за старију жену, али је опет за то — госпођица." — „Али која вајда кад је без занимања — скитница, на расположењу начелства." — „Оборени кукурузи изгледају као прострта постеља, на којој се башкари глад." — „Народ иде ни сам не знајући за ким и зашто? Иде кукајући, а кад се сурва, онда на развалини среће и прошлости седне и пева уз гусле." — „Ипак, ја поштујем српске посланике. То су људи, који ипак заштићавају коње — не маре да се возе." — „Да, да, протекција данас вреди. Ето, да сте којом срећом коњ каквог народног посланика, ви би упали у државну службу и ако сте штрупирани." — »Прогутаће ме стране звери. А зар ви мислите да остале српске коње чека боља будућност? И њих ће разнети такви странци."

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Темељи психологије. Написао Људевит Дворниковић: (Knjižnica za učitelje, izdaje Hrvatski pedagogijsko-književni zbor, knjiga XLIX. U Zagrebu. Štamparija C. Albrechta. 1908.)

Ова књига познатог хрватског писца Г. Дворниковића није неко дјело кардиналног значаја по развитак психолошке науке, и њом се не може много користити читалац, коме је приступачна страна научна литература. Она и нема тих претензија: њен писац дао је баш оно и онолико, што је и колико је хтио дати. То је добра књига за увод у психологију, и то је, уједно, најбоља психологија што је написана српским или хрватским језиком. Жалосно је казати, али је ружно не признати, да ми, Срби и Хрвати, још немамо ни најелементарнијих књига, којима би се интелигентан лајик могао увести у филозофију. Ми имамо неколика дјела капиталне важности и за цјелокупни развој филозофских дисциплина; тако, на примјер, Космологију Руђера Бошковића, Филозофију Историје Боже Кнежевића, Метафизику и Метагеометрију Бранислава Петронијевића, а немамо никакву историју филозофије, ни честиту психологију, ни етику, ни естетику, ни увод у филозофију. И оно што имамо, то је површно и компилирано; слабо компилирано, што је најжалосније. И, поврх свега тога, те компилације се темеље на застарјелим назорима и несавременим писцима, тако да смо и у том погледу изван модерног свијета европског. Послије компилаторских и мање више, неуспјелих радова Радуловића, Басаричека, Вуковића, Петровића и још неколицине, долази вријеме да се

почне добрим компилацијама и да се пређе на самосталан филозофски рад. Књига г. Дворниковића оплођена је савременим, модерним духом генетичкобиолошким, те за нас, отуда има своје пуне важности. Дух напретка и либерализма почиње јаче продирати и у нашу идеологију и наш морал, и томе се можемо само радовати.

Сама садржина књиге г. Дворниковића изложена је, згуснута, у пошљедњем чланку Zaglavak. Писац је све главне појаве људског душевног живота приказао према савременом стању психологије и антропологије уопће. Спенсер и Вунт чине главне изворе ауторових назора у погледу психолошких питања, те се читава књига креће у области емпиричке, биолошке, еволуционистичке идеологије тих ступова модерне психологије и филозофије. Зато су коначна питања психолошка, која граниче с метафизиком и која спадају у метафизику, напуштена, и ограничило се само на вјеродостојност искуственог сазнања. Тако раде, мање више, и страни савремени психолози: стављају проблем бића душиног на страну, и обрађују само душевне појаве. Ту онда остају да се прикажу и протумаче, генетички и биолошки, душевне појаве какве се показују непосредном искуству и психолошким експериментима. Везаност тријују темељних облика душевног живота, појава ума, чувства и воље, тако је фина и јака да се они не дају одвојити; то су три облика појава истог бића, која стоје у њрисној узајамној узрочној везаности. Може се само указати на часовиту премоћ појединих облика и на прве ступње њиховог развоја. Али се не може ићи даље од тих првих ступања душевног развоја, не може се питати о пошљедњим узроцима свијести и других душевних манифестација. На искуственој подлози могу се душевне појаве само проучавати и упознавати у свом течају и међусобним одношајима, као и у одношајима са тјелесним устројством, а коначни узрок душе и њених појава јесте предмет метафизике и религије. Искуствено психологија не противурјечи ни емпирији ни метафизици, чак ни религији.

Распоред и обрада грађе у главном, обична је, уз нарочито наглашавање биолошко еволуционих момената. Увод је сувише сумаран и недостатан за опћу информацију. Методе и задаћу психологије нужно је било прецизније обрадити, тако исто помагала и одношаје психологије у систему цјелокупног знања и живота људског. Поред извјесног броја ситних приговора, који се мање тичу саме ствари, а више стила и мјеста приказивања, и који не спадају у обим приказа једног књижевног листа, има се од важнијег, примијетити, да је сасвим сумарно обрађено опажање простора и времена; тако и развој говора и кретања, тако и важни психофизички Вебер-Фехнеров закон, тако значај непосредне свијести и појам јаства, тако и проблем слободне воље. Од нарочито добро обрађених партија треба истакнути: кретање представа (predodžaba), биолошки карактер осјећања и развој осјећања, а посебно могу похвалити обраду естетичке свијести и естетичког осјећања. Ту је изложена Спенсерова психолошка естетика. Г. Дворниковић је први од наших писаца, који су одлучно и својски прихватили фину спенсерску анализу психолошких и биолошких основа естетичког осјећања. Он је и иначе одлучан спенсеровац, и то га издваја од групе полуозбиљних наших компилатора у областима филозофских дисциплина, и то га чини нарочито симтатичним. Читав књижевни рад г. Дворниковића носи на себи печат озбиљности и савремености, (његови Есеји и други чланци нарочито по „Шк. Вјеснику“ и осталим педагошким листовима) и његов труд да нам даде темељни нацрт једне емпиријске психологије на модерној основи биолошко-еволуционој треба озбиљно цијенити. Књига је његова недостатна, чешће сумарна, уска. Али каква је да је, она је најбоља психологија, која се досад у нас појавила. Жељети би било да се г. Дворниковић одлучи на рад око једне обилније и савршеније психологије, јер ова може задовољити само елементарне, најелементарније потребе, каквог елементарног почетника у психологији. У ту сврху нека је топло препоручена.

Мостар. **Дим. Митриновић.**

Читаоцима. Са највећим одушевљењем, почели смо ове године издавати лист три пута мјесечно, не повисивши претплату, а трудећи се, да читаоцима дамо што одабранији и бољи садржај. Но и поред најбоље воље не можемо, да издржимо тако до краја године, јер се већина претплатника не сјећа своје дужности, те тако имамо око 30.000 круна вересије. Како лист живи и издржава се само од претплате, то због толике нетачности нећемо моћи издати за ову годину 36 бројева, него само 30. Да би могли издржати ове године, а наставити издавање и идуће године, најучтивије молимо све претплатнике, да што прије шаљу дужну претплату, а нарочито молимо управе основних школа у краљевини Србији, да не дозволе, да због нетачне претплате морадне „Вила“ престати послије 23 године живота.

УРЕДНИШТВО.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 29. САРАЈЕВО, 10. децембра 1908. Год. XXIII.

† Милан Ђ. Милићевић.

Један од најстаријих и најплоднијих српских књижевника у цијелом раскомаданом Српству, један од највреднијих и најсавјеснијих радника на књижевном пољу, један од најпознатијих српских књижевника, чије је име свуда чувено, свуда популарно и свуда поштовано — Милан Ђ. Милићевић — испустио је своју старачку и родољубиву душу у Биограду 4. новембра, у дубокој старости, у седамдесет и осмој години живота.

Риједак је то човјек, риједак дар, који је са мало школовања достигао тако велики глас. Милићевић је свршио само нижу гимназију и богословију. С почетка је био сеоски учитељ, али својим трудом и својим даром достигао је доцније највише положаје у земљи. Био је секретар кнежев, министарства просвјете, начелник министра унутрашњих дјела и најпослије државни савјетник.

Сав углед, част и поштовање стекао је покојник сам, истичући се на књижевном пољу. Најприје се јавио као педагог и уређивао је педагошки лист „Школа“. Затим је писао приповијетке, које су се врло радо читале, а што је најглавније и што му је прибавило највише славе у књижевности јесте прикупљање историјско-биографске и географско-етнолошке грађе у српском народу. Његова „Кнежевина Србија“, „Краљевина Србија“, „Живот Срба Сељака“, „Помевик знаменитих Срба“ и др. јесу дјела од велике и трајне вриједности. Био је члан „Српског Ученог Друштва“, а доцније и „Српске Академије“ којој је био и пресједник.

Као ријетко који књижевник издао је за живота сто и два дјела и растурио неколико стотина хиљада својих књига. Зато је тако чувен и популаран у свима српским земљама, у свима словенским крајевима, па је познат и у туђем свијету.

Као дугогодишњем сараднику нашега листа ми му засад чинимо помен овим малим некрологом, док му се не одужимо читавим бројем „Босанске Виле“ иза нове године.

Слава Милану Ђ. Милићевићу!

Пјесник Миховил Николић.

Чиновник банке и лирски пјесник живи на раскршћу: или слаб умјетник а добар беамтер, или добар умјетник а никакав беамтер. Удес је нашао за потребно да баш Миховила Николића загњури у цифре и банкарске рачуне! Тај човјек има богату душу, сјетну и чежњиву за љепотом, а немогуће је наћи љепоте у рубрикама банкарских рачуна. И зато се, у овом случају, жудња за љепотом претвара у жудњу за миром и пензијом. Тада би се опет наставиле слободне шетње по шумама и сутонима, опет би се могло прислушкивати дисање мирног и дубоког живота природног. А дотле треба патити и ћутати. Богатство је душе Николићеве у тузи, и љепота је његових пјесама у љепоти његове мирне, али дубоке и непролазне, туге.

Свјетски проблеми, изгледа, за Николића не постоје. За њ су најважнији проблеми и парадокси његове рођене душе, и они се редовно рјешавају законима срца. Оно тражи своје, непрестано трепери и осјећа, радосно у својим срећама, болно у својим несрећама.. Живећи претежно срцем, Николић није приступачан оним страхотним загонеткама што проузрокују филозофске бесанице и карактеришу модерног мисаоног човјека. Он нема систем мисли у својој поезији, и узалуд је у његовим стиховима тражити изложену његову идеологију, његов Weltanschauung, опћи назор о свијету и животу. Николић није филозоф који догађаје посматра системски, у њиховој узрочној вези; он није ни пјесник-филозоф чија се осјећања рађају поводом филозофског посматрања. Он је само пјесник, и није пјесник ничега с поља, него пјесник самога себе, чисти и непоправљиви лиричар. Он је пјесник реалист, који пјева само оно што сам стварно осјећа, он не пројицира своја осјећања у друге личности и не замишља посебне свјетове у којима би живио и осјећао. Он живи само ондје гдје живи, и оно што непосредно осјећа, он у својим стиховима, непосредно и приказује. Не идући у својој умјетности за програмима и не стављајући себи задатке, Николић је пјевао о хладноћи и топлини живота, и његове су пјесме непосредни одјек његових болова и радости. И то је што је њега онако преко ноћи изнијело на глас. Од свих млађих пјесника хрватских Николић се чита најчешће и најрадије, и, мада је у оно доба, кад је изишло прво издање његове прве књиге Pjesama, бјеснио рат између Старих и Младих, он је са свих страна обасут честим и одушевљеним похвалама. У свим безбројним оцјенама истицана је интимност и искреност његових нежних и сјетних стихова, и, доиста, то је, што одмах пада у очи код његове поезије. Миховил Николић нема импулзивности снаге Крањчевићеве, ни ведре ни хармоничне мисаоности Тресићеве, ни суптилне слаткоће Беговићеве. Па ипак је он један од најбољих пјесника што су их Хрвати уопће имали: то може показати непосредност и узбудљивост његових меких и сањалачких строфа.

„Моја лирика, то је моја повјест“, вели Николић у (непотребном) прологу својих пјесама. „Слободан, високо над свим пролазним везама, ја сам вазда пјевао како сам осјећао: у догађајима моје душе леже узроци мојих пјесама.« То није било потребно напоминати. Наше саосјећање пјесмама Николићевим довољно је да нас увјери о њиховим мотивима и изворима. Лиричар нас не може ни чим тако дирнути као тачним приказивањем својих осјећања, и, ако хоће да и ми осјетимо оно што се у пјесми приказује, треба да је и он сам то прије осјетио, још финије и дубље. Отуда нам је гадна лаж стихотвораца који се пренемажу и аче, говорећи неистину, отуда и долази симпатија према искреним пјесницима. Николић није волио да лаже. Он се доиста напио из горке купе бола, опћег и појединачног. Он је осјећања тога бола искрено изнио пред нас, и успио је. У његовим пјесмама има нешто што непосредно говори од срца срцу, што вам неодољиво испуњује душу неком тужном њежношћу, што осваја и натура вам увјерење да је он рођени пјесник, човјек са много душе.

Ја бих, додуше, волио да је Николић, на си-начин, приказао увјерење да живот, и ако је, често болан, има своје вриједности, и да сва ова хука од животних борба, срећа и несрећа, ипак, некако, слути на добро, као што је то слутио најбоље од свих људи, божанствени цар-филозоф Марко Аурелије. Николићев старији пјевидруг, Тресић покушао је тако нешто и покушај му је, у основи, успио: али и Николићева тужна пјесма о бесмислу и пролазности свега много привлачи! Бадава! Поезија је ствар срца, и нема смисла пјесницима правити рецепте. Није главно каква је филозофија једног пјесника: његово гледиште на свијет не може ни штогод допринијети ни штогод одузети независној вриједности његових продуката: Главно је то, дали нам је живот, свој, туђи, или опћи, сад свеједно, изнио приказујући га и оцјењујући са свога гледишта. Треба само да је он дао умјетнички продукат који има услова за живот, те у нама може произвести илузију реалности. Гледање, (слушање, перципирање уопће) таког умјетничког продукта задовољава функцију нашег животног суфицита, оно ослобађа једну латентну и напету душевну снагу. Издвајање тога нашег суфицита, поводом једног естетичког објекта, представља, асоцијативно, често и сасвим нејасно, бесвјесно, и издвајање суфицита умјетника — створитеља, и обратно. Наша душа затрепери од животних дрхтаја душе умјетникове, ми саосјећамо умјетничком узбуђају, осјећамо љепоту датог продукта. Оно што је апсолутно нужно у естетичком

објекту, то је репрезентација живота, душе осјећања. Сви су други услови небитни, релативни. Тако је, на примјер, у пјесми главно да се у њој осјећа извјесна манифестација животне снаге, да је једна осјећајна цјелина. Тада је она способна да у нама изазове емоцију: под тим условом, разумије се, да она, цјелокупним својим склопом, као и појединим дијеловима, у основи не премашује нашу умну и опажајну моћ. Својом етичком бојом, опет, она нам не смије бити страна, бар не сасвим страна, јер је онда опет изван и опажајне моћи наше. А пошто је читав морал релативан, промјењљив, као што је промјењљива и умна опажајна моћ и естетичког продуцента и консумента, током природног и друштвеног, онтогенетског и филогенетског, развоја, то је јасно да етичка боја умјетничког продукта није сакросантно непромјењљива и свуда једнака. Поетска филозофија, умјетничка тенденција, нема одсудног значаја по успјех умјетничког продукта. **Главно је да унутра има могућности да се произведе она емоција, коју је умјетник хтио да из себе излучи и улије у своје дјело.** Кад Миховил Николић хоће да нам прикаже своја болна душевна стања, произведена увјерењем о бесмислу и таштини живота, и кад нам он та стања доиста и прикаже својим стиховима, **онда је ту постигнут успјех, без обзира на то да ли се нама та његова филозофија туге свиђа, или не.** Него, коме не долазе часови моралних депресија кад осјећамо сву безвриједност своје и опће егзистенције? У тим часовима ништа није угодније, него се предати болном уживању у тужним хармонијама звукова или ријечи... Миховил Николић може обилно пружити таког уживања. Ја нијесам само једном тако уживао у његовим меланхоличним строфама.

О, и ја сам плако... У живота мају
Сâм сам осто тужан на овом свијету,
А сви ми отишли оном бољем крају
Куд ми ишла душа у првом полету —
Сад тек стојим ондје, гдје се чемпрес њише
И спомињем оне, којих нема више...

Око мене гробље; мртво цв'јеће мири
Свуда само гледам пустош и страхоту,
А нада мном вјетрић, сунце и лептири
И зову ме пјесми и новом животу.
А не знаду тугу кад се срећа губи
И кад се изгуби оно што се љуби!

Ја сам као птица, што на сухој грани,
Болна остављена од својијех друга,
Растужена плаче с крила подрезаних
А поглед јој лети до топлога југа.
И с болом се сјећа својих прошлих днева,
И да јој олакша уздише и пјева...

или сјетно чезнуће у овим стиховима:

Шта ћеш да ти рекнем јоште?... Гледај мог живота
путе:
На сваком је пјесма једне чежње моје утрнуте.
За мном лежи старо гробље с порушеним младим
снима,
А ти дођи и поравнај, гдје још који хумак има...
Ја не марим! Свенуо је многи пупољ што је цвао,
Гле: у мојој бл'једој руци пепео се сачувао!
И ја сад разум'јем живот.... Дођи, круно мојих снова,
У твом крилу нека умре пјесма моја јадикова.
А кад дођу тешки дани и туга ми смрачи чело.
Ја ћу тихо уздигнути са прошлости своје вело:
Скупа ћемо, замишљени, гледат мог живота путе
А ја ћу ти причат повјест сваке чежње утрнуте....

Надајући се да ћу вам учинити задовољство, ја ћу се показати издашан у навођењу меких и мелодиозних стихова Николићевих. Колико болне и меке љепоте у овим завршним строфама!

Ја ћу клекнут и вјероват: љубав никад не умире —
И сад ћутим око мене да се давни звуци шире;
Видим твоју б'јелу руку... И на груд ми пада глава:
Ја ти пјевам нујну пјесму прегора и заборава...
— — — — — — — — — — — — — — — — —

А ти тако красна спушташ своју главу ближе к мени.
Гледаш ово мило јутро, бл'једо небо и мир снени,
И из даљи драге ждрале како тихо зраком плове,
Носећи нам с југа пролет и љубавне сласти нове....
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Ја те гледам и зовем те... Дођи, сједи ту уз мене,
Гледаћу ти празне очи од невоље исушене,
У мојој ће почивати твоја дуга бл'једа рука,
А ти немој прекидати мрач их мисли, плачног мука:
Све без р'јечи и без гласа врх срушених давно нада
Нека само вјетар дува и уморно киша пада — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Поћи ћемо оној р'јеци која мирним током тече,
Водена се над њу птица тужно крили и узлеће,
А у р'јеци висока је трава давно већ свенута
И из воде укочено стрши у вис замрзнута...
Живота ни ондје нема, туробно је небо б'јело
Оловнатим својим сјајем мирно се је над нас свело,
А тишина без гибања, без пјесама и без сунца,
Тек се тужно снијег б'јели тамо с онога врхунца.
Поћи ћемо, душо, тамо и у мирне гледат вале,
Што се тешким током губе широм р'јеке уздрхтале.
Причаћу ти како тако и сни, што нам живот злате,
Одилазе ко ти вали да се више не поврате...

И тако стално. Од почетка до краја обију књига Николићевих не излази се из те сањалачке и чезнутљиве атмосфере. Николић није песимист који хоће негацију читаве егзистенције, а није ни немоћни биједник који страховито, ничеовски, жуди за импулзивношћу и интензивношћу живота. Он није филозоф да би се разумијевао у те контемплације. Он јасно и не зна за чим тужи, ни зашто тужи, тек, заиста се пати. То је безузрочна туга која је прожела сву душу

дубока носталгија, вјечна као и душа, која дрхти у сјетном осмијеху и плине у болећивом сјају погледа. Николић није дао ни једне блиставе и живосне слике јасних и радосних боја, какве, покаткад, умију дати Дучић и Беговић. Његова је меланхолија природјена предиспозиција душе, и његове пјесме су спонтан израз те меланхолије. Душа је патила, и постале су пјесме.

Ја пјевам кад ме гане тугаљив звук без ријечи
Што тек у души звони и не да се изрећи,
И слушајући мислим, да давну слушам јеку
Неостварених снова — а стихови ми теку...
И нико не зна онда шта у мени се збива
Да л' ниче прољет ведра ил' пада магла сива.
Ја ћутим само тугу што на срцу се леди
И руку како дршће и лице гдје блиједи —
Тад око себе тражим бар једно око мило
И њежне, топле прси и једно драго крило.
И уништених снова све даље слушам јеку
И пуштам као суве стихови да ми теку.

Приказујући, тако, само себе, и то искрено, Николић је, разумије се и оригиналан пјесник, са својом личном, посебном, моралном физиономијом. Само на два три мјеста осјећа се доста јак утјецај Крањчевичев и те пјесме — од хрватске критике много хваљене — не вриједе много, и није их требао уносити у друго издање своје прве књиге. Друга му књига пјесама сразмјерно је слабија од прве (јер је доцнија а ипак није боља) и у њој се опажа извјесно прилагођавање новијем духу Домјанића и млађих модерниста. У тој књизи приступа неко тихо и прегушивано сладострашће као нови биљег Николићеве индивидуалности, и оно је, чешће приказивано, без богатства ријечи и нових осјећања, постало хипертрофно и једнолико. Поред тога, друга је књига слабија од прве и због више техничке недотјераности, због већег броја недозвољених ствари у граматици, синтакси, стилу, римама, метафорици. Иначе је, у том погледу, Николић измакао испред свих пјесника, и има неколико строфа којима се формалној страни не да приговорити, што је код хрватских пјесника очајно ријетко.

Г. Милан Беговић је у својој студији о Војиславу тачно опазио да српски пјесници много боље владају језиком од хрватских. Ако ништа друго не би хтјели чинити да се усаврше у нашем језику, хрватски пјесници (и писци уопће) могли би се интимније упознати с производима млађе српске белестристике. Наши би се пјесници такођер окористили познавањем млађе хрватске белетристике, те би узајамно познавање могло бити за обје стране плодоносно. И онда, вријеме је да српски критичари поклоне више пажње хрватским писцима, јер Хрвати још нијесу имали модерних и солидних књижевних критичара. Они су имали понеког старовремског догматичког естетичара и понеког догматичког рецензента, али честите и организоване критике нијесу имали, а то би им било пријеко потребно. Шта би шкодило кад би се гг. Слободан Јовановић, Јован Скерлић, Богдан Поповић и Павле Поповић мало позабавили угледнијим млађим хрватским писцима, приказали их српској публици и прокритиковали их мјерилом којим су измјерили вриједност прокритикованих српских писаца? Ако би, за тај посао, требало, са српске стране нешто труда, а ако би, на хрватској страни, можда, било неугодности и спознања погрешака, то није разлог да се томе послу не приступи.

Најзад, да се ресимује. Поезија Миховиха Николића, то је једна сјетна и чезнутљива филозофија срца. То су њежни стихови у почаст минулих снова и неостварених идеала, који миришу тугом и одају непосредну близину пјесничке душе. Николић живи од љубави и од љепоте којих нема и које оставља само жудњу и сањање. Једним својим животом он живи у илузијама, а другим у природи: уз варљивост илузија, њега боле апатични јесени сутони и опћа бесмисленост ствари. Он је достојан друг најбољих хрватских пјесника гг. Крањчевића, Тресића, Беговића и Назора, и његова топла, искрена и тужна пјесма чини част хрватској литератури.

Мостар. **Дим. Митриновић.**

Пјесме Миховила Николића.

Прољетње јутро.

У самоћи и љубави ми смо стали замишљени,
Док око нас тихо дршће блиједо јутро и мир снени.
Отимље се тмина свјетлу, мрачне сјене зраком лете,
А прозирни облачићи већ се рујем сунца свијете....
Загрљене нас оставља ноћ и њена црна тмуша,
Слатке чежње и ужитци и заборав наших душа,
А ти тако красна спушташ своју главу ближе к мени,
Гледаш ово тихо јутро, блиједо небо и мир снени,
И из даљи драге ждрале, како тихо зраком плове,
Носећи нам с југа прољет и љубавне сласти нове!...

Ја лијетам по свијету.

Ја лијетам по том свијету и на сунчаном траку
Лепршам као лептир, огријевам душу своју,
Ја носим топло срце, у њему пјесму јаку,
Приповиједам ју људству нек чује повјест моју.
Па видим каткад посмијех а каткад сузу врућу
И многи снени поглед и чар у њему мио —
Ја љубио бих, пјевô и шаптô у чезнућу,
У болу бих прегарô, тек умријет не бих хтио!
Ал' вјековима гледам гдје црна авет лети,
У пепео руши сне са сунчанога трака,
Кô звијезда разарања над свијетом црна свијети

А суза јој је и бол и шапат и ријеч свака.
Па вапим тужан милост, ко биједна душа срећу,
У бескрајних небеса и стољетних времена,
За нечим силним чезнем, што никад сазнат нећу
А нада мном се смије тек хлада васељена....
И даље лијетам свијетом и на сунчаном траку
Лепршам као лептир, огријевам душу своју,
Ја носим топло срце, у њему пјесму јаку,
Приповиједам ју људству да чује повјест моју.
Па духне л' једном тамо са прекогробне стране
Дах сверазорног вјетра и сруши младост моју.
Ја кликнућу ко птица кад захвати ју тане
И бол и бијес и љубав: пошљедњу пјесму своју.

Јануар.

Око нас је зимска вечер пуна тешке магле пала,
А на небу туробноме нема звијезде, да би сјала:
Ја ти љубим маглу ову што се тако сива стере
Васељеном недохитном без искони и без мјере....
И замишљен пуштам главу да на твоје груди пада,
Спомињем се својих сања, разрушених давно нада.
Ах и моја прошлост тужна тек је маглен вео био,
Што ме својом кратком срећом само једном загрлио,
А онда је духно вјетар и покидо младо цвијеће
И стресо је пелуд цвјетни са дрвета моје среће,
А на мој је живот пао вео сјете недосежни
И грли га ко та магла, што загрља крај тај сњежни...

* * *

И ја знађах у животу срећу, душо, кад се љуби,
Али сам и сузу знао с бола кад се она губи.
Ми смо ти се сада нашли као двије звијезде сјетне,
Што но дуго није могла једна другу да сусретне,
Већ л'јетаху васељеном без сврхе и изгубљене,
Тражећи се бесвијесно као двије успомене......
Сад ти тако мила скидаш тужан вео с чела мога,
А ја тонем у погледу твога ока сањарскога.
И причаш ми како и нам прољеће ће једном доћи,
Кад окопни овај снијег да ће зимске магле проћи,
Топло сунце да ће синут на брегове наше родне,
Да ће згријат лист и цвијет а и наше душе сродне.

Сни.

...Ви острва сте тиха на пучини
Живота мога, што но стоје мирно,
Ко зв'језде тамо на оној ведрини.
Олује дах још у вас није дирно:
И чисти сте ко капља прве сузе
И млади мирис што је с руже пирно...
Св'јет многу сласт ми овдје већ одузе,
Ал' вас ми јоште помутио није,
Ни илузије ваше ми не узе —
У доба кад се души срећа смије
И кад се зиђу куле красних снова
Ја снивах вас, ко небо што се сније.
Ко д'јете гледах к зв'јездам и маштовах
Живота срећу и мир својих днева;
Ја мишљах рај да носи земља ова.
И ко што мала у прозорје шева,
Кад заносна се крили спрам висота
И своју пјесму миљеницу пјева:
И ја сам пјево земаљска слабота;
И чисте душе по св'јету сам л'јето
Свеђ тражећ срећу својега живота — —
О санци моји, како мине све то!
И драга срећа брво се изгуби:
Цв'јет свене каткад прије но је цвјето.
А ипак вас ми срце јоште љуби:
Ко облаци сте прозирни и б'јели,
Што сунчана их румен златом руби....
Животу мому што сте донијели?
Око њег сте се ко фантоми вили
И св'јетлили му сунцем пут цијели.
Ко магла сад сте преда мном се свили,
У вама гледам исток својих дана,
Дјетињства свога траг прозирем мили.
И доба видим, доба проплакана
И љубав врелу ружичастих нада,
Па онда печал мирна покопана —
О санци моји! Пусти ви сте сада,
А облак збиље животне вас мути
И вапи к вама врело мојих јада....
Ал' једном ћете и ви ишчезнути
У океану тужне заборави,
Гдје смртника се свију стичу пути,
И пламен топле згаснуте љубави,
Што даје овдје човјеку да дише;
А нас ће покрит вело заборави,
Ни мене ни вас неће бити више...

Ланци.

И слушам вам звекет и гледам вам рђу,
И осјећам рану како крвари,
А нада мном дршће слободно небо
И слободан оро зраком крстари.
И ја сам оро и силан сам душом
Што се је често под небо вила,
Титан сам био — слабић сам пао
Скршених својих поносних крила....
Природе тајно, ко људска си душа,
Од искони трајеш и бићеш до краја,
Често те кушо прозрети смртник,
Ал' заслијепљен падо од твојега сјаја.
Па би се враћо на земљу к ланцим
И стиско их себи ко ево и ја,
Гледо би над собом слободно небо,
Чезно за зв'јездом што на њему сија — —
О ланци и рђо и звекете нујни,
Туробна пјесмо патничке душе,
Кроз карике ваше осјећам б'један,
Као да вјетар ништавила пуше —

И кô да хлади ознојено чело
И суши сузу с образа оба —
О ланци и рђо и звекете нујни
Туробна пјесмо од зипке до гроба!
Гле падам к вама и љубим вам рђу.
Трагове тужне људских тегоба,
И слушам вам звекет и цјелујем лед ваш
И пјевам вам суморну пјесму роба — —
Ал' једном ћу дић се.... Силеном снагом.
Кô да је у мене демон дахно,
Ја ћу вас скинут и треснут о земљу,
Па с вама и ја тај час издахнô!...

Кô звијезде.

Гле, ноћ је вани тиха, мирна
Кô наше што су мирне душе,
А крај нас сјетни снију бори
И топли ноћни вјетар пуше.

У ноћ је моја пошла душа.
И свемиром се сјајним вије,
О пођи са мном... Двије душе
Нек буду гори звијезде двије....

Одозгор сретни ћемо сјати
А њежна зора кад засвијети,
Кô звијезде ћемо тихо блиједнут,
Кô звијезде, љубећ се, умријети...

Пред јутро.

Пред јутро... А гај сиви спава
Нит лист се гибље нити грана,
Сухаљак само стрши у вис
И чека блиједо свјетло дана.

А небо озгор мрачно виси,
Тек зв'језда сјаји му с висота,
И шума шути као гробље
Без уздаха и без живота.

Наједноћ као тајна јек'а
Однекуд болни крик се јави —
То закашњели глас је ноћи
Ил' птић је умро од љубави...

Сутон.

О немој скидат вело с кипа
У слатком чару заборави
Нек сплину усне од ужитка
И вјечност буде — час љубави.

Кад раставе се усне вруће
На руку њежну спусти главу,
И не гледајућ једно друго
Утонимо у заборављу.

На запад сунце нујно слази,
Октобар жуто лишће сипа,
Пред пролазношћу срце дршће,
О немој скидат вело с кипа....

Дуж ријеке.

Дуж ријеке врбе заспале су,
На поља мир је пао дуга,
И шаш већ дријемље — само живи
И бдије тајна, тиха туга.

На наша лица роса пада.
Над нама мјесец небом плови,
И као сан га облак један
У своју мутну маглу ови.

Од жудње дршћу наше усне
Кô ситне звијезде у висини,
Крај нас кô глас из другог свијета
Вал један плаче у тишини....

Саво П. Вулетић, Цетиње:

Једног јутра.

Било је то оне године, коју наши зову „милетска и „Милет“, кад нам напуjдана арбанашка лига не даваше ни они вај, што нам га бјеху бездушници на берлинском конгресу „уступили“ за ријеке наше проливене крви, те настао нови рат без рата. Тек смо се повратили били из збјегова и поникли кукори на згариштима по нашој лијепој равници те ју руже као кад красте попану лице згодне дјевојке. Наша војска одбија непријатељске нападе један за другим, а нејач стрijепи у кукорима, очекујући страшну уру! У нашим душама се бораху: нада да ће слобода обасјати и онај дио Зете, који на њу узаман и данас очекује и бојазан, да ће се Црногорци повратити у горе, с којих бјеху мало прије тога к нама сишли, па да и нас са собом повуку, ако не би поново над главу примили врући сач, који је вијековима пржио тјемена зетских мученика. И Скадар се надаше, да ће се црногорски барјаци залепршати на његовијем бедемима и Подгорица се бојаше да их не изгуби прије но јој је прошло и прво миловање с њима!

Освитаху уставци Петровадне. Пред цик зоре тръже ме грмеж пушака из тврдог дјечачког сна и бунован пренух на постељи, која бјеше разастрта по врхом заравњеној рпи од изломљенијех ћерамида и угарака од недогорјеле јапије, што бјеше скоро једино „покутство“ међу опаљенијем зидинама наше куће. Пипнух рукама десно и лијево, е да бих нашао мајку код које бјех омркао, али чега није — није!.... Сјеновито све што видим, страшно што чујем, а ја сам без иког!... Поглед ми утече горје. На ведром небу само још по која звијезда жмирка као очи сањива човјека, које тек што се нијесу затвориле. Опет бацих уне-

звијерен поглед по пустом кућишту и опет ништа, да га срете до језовита полутама!.... А пушка непрестано грохти и то, како ми се чињаше близу..... Сасвијем ме растријезни хладни јутарњи ваздух, који ме скоро нага облијеваше, те уздрхтах и заплаках очајно!... Мајка ми — душа јој царовала! — на мој глас утрча одизван и стаде ме тјешити, а глас јој, а ријечи њене све некако и чудно и страшно, да се још више збуних мјесто да се утјешим!... Ех, ко ће се сад послије толико доба свега тога баш тачно сјетити?!!... Та и сјећам се, да речем, и као да покојницу сад гледам и чујем; али не могу да искажем: како ми се она тад представљала. Не знам чим бих то сравнио, ако не онијем, кад птица каквом напашћу изгуби сву своју пилад до једног јединог, па цириком у исто вријеме и то једно слободи и тугује за изгубљенијема.

— Бије се бој, срећо моја!.... Брато и сви тамо су!.... Бог и његови угодници сачуваће мој дом!... Ђецо моја, кућо моја!... Лези ти, срце, заспи, да мајци порастеш!... — испрекидано и као изнемогло збори она завијајући ме у губицу, па се загрцну и окрену се од мене нагло, те пође онамо одакле бјеше дошла. Ја се притајио и гледам испод губице њену силуету док промаче између вратница!....

Кроз пуцњаву чујем на махове жагор пред нашим кућиштем. Не могох даље лежати. Навукох брагешице па без капе, бос и гологњат прокићах онамо куд мајка бјеше отишла. Кад бих на излазу из зидине, опази ме она иза камене лубуре, што бјеше на нашем ублу и за којом се бјеше ушанчила с неколико наших комшиница те ту слушаху.

— Кућеш?!... Посагни се, црнко! — викну јадница очајно и полеће к мени, те ме згрмуши, а у толико једно зрно жестоко пљесну о камену вратницу поред саме њене главе, на што комшинице завришташе и гркнуше се као овце кад им курјак ускочи у торину!.... Ја сам се био збунио да управо не знам како се који трен доцније нађох за лубуром међу њима, гдје сам час — по добијао њихове строге наредбе, да се не смијем подизати, а на то ме опомињаху и пушчана зрна, која фијукаху извише наших глава. — — — — — — — — — — — — —

Пуцање све више утажаваше док сасвијем не престаде. Дан већ освојио и исток руди. Поље пред нама притискао дим и чује се отуд потмула граја. Женске промичу друмом поред нас натоварене водом и понудама. И мајка заврже једно буриоце и торбу па оде, а мени запријети да останем. Пропустих ју мало, па и ја отумарах онамо куд сви иђаху.

Тек што изиђох ван села, почех сретати људе из боја. Скупило се по неколико њих у глоту као да су један при другом прирасли и тако иду, котрљају се рекао би, једна за другом гомиле од живијех створења!... Мори ме радозналост помишљам на своју браћу. — Шта је с њима! — питам себе... Питах нешто и непознате ми пролазнике, а они ништа. Ко ће још и мени одговарати?.... Душу ми све више обузимају страх и туга, а срце све јаче боли!.... Идем даље, савлађујући се, каскам бос по утапканом путу и час по застанем, те се окренем тамо и тамо те прислушам, а не знам управо зашто то чиним! Бленем који тренут тако, па опет јурнем напријед изгубљен, преплашен као јагње кад се од свог стада издвоји. У заносном јурењу снажно ударих десном ногом о један камен валутак и тежак бол савлада ме те сједох и ручицама стискох убијени прст, а сузе узаврјеше!.... Примакох уста убијеном мјесту и дувах у њ, е да би ми било лакше и кроз сузе угледах крв!... Обрисах очи, па прсте боље загледах. Крв није била моја! Бацих очи на земљу, кад ал' ја сједим — на крвавијем траговима!!... Погледах пред собом и за собом. Сунце бјеше иза Проклетије тек прве зраке пустило на нашу равницу и тле синуло те се путем тамо и тамо као кроз дурбин виде капи крви нахерене на струковима сухе траве и румене се као рубини. Било ми је јасно. И страх и ужас и туга.... Све се то мијеша у мојој души!... Гомила људи, која ме бјеше пошљедња разминула одмараше се недалеко од мене. Потрчах к њој, али људи устадоше прије но до њих дођох и одоше даље истом у глоти. Примакох им се и загледах међ њих. Између цјеваница, које се, хоћаше човјек рећи, у ходу заплијећу, угледах здрубљени врат, који трескаше како људи корачаху, као кад сте гледали шију у закланог кокота!.... Премријех од ужаса и застадох! Постајах тако скоро без свијести и кроз душевну тмуру присјећам се: колико сам тог јутра оваквих гомила срио. Прође ми преко умена да која од њих није и ког мог пронијела, помислих да и овај што га сад посјечена видјех није који од мојих!!.....

Као без срца наставих пут за носачима. Убрзо смо стигли пред цркву, која је насред нашег села. Оног посјеченог ставише на ледину под један велики бријест, гдје бјеше повише мртвијех с главама и без глава, а између њих и около сједе људи, да издаље човјек не би ни слутио што је ту. Под другијем су бријестом рањеници. Леже мирно као да им није ништа, изузев једног младића, који бјеше подлегао боловима без узмака. Једва га на својим прсима уздржаваше један средовијечан човјек. Час — по савије се као црв и јекне да се све разлијеже, а како се покрене на прсима му се разјапи грозна јама и покуља из ње сукрвица! Окрећу се људи на њега као на какво чудовиште.

— Немој, сине, немој, голубе мој! Сад ће то проћи, сад ћеш преболети, само се за мало претрпи! — тихо збори рањенику онај што га држи и стидљиво се обрће око себе. — Узе ми образ, осрамоти ми и живо и мртво, а да је просто при томе јаду што остајем без њега, — прошапта за себе и уздахну, а младић се у толико сави, да му се готово отрже из руку.

мет намјера опака; и он је похита у дјело привести.

Зато, дознавши једнога дана ђе се Борило с друштвом на данику налази, оде к њему и пред њим и друштвом му цијелим скине капу и закуне им се свачим на овоме и ономе свијету, да ће прекинути све везе и сваки посао посад и с Демир-бегом и са Махмут-пашом и са свијем Турцима; замоли га да се одљути на њ и кућу његову, ако ничега друго ради, а оно жене и дјеце Кривачине, а његове снахе и синовца ради; и позове га да о идућој јесени са фамилијом својом дође у Стабна у дом његов, ђе ће му, увјераваше га, бити сигурније но игдје наокрст свијета бијелога.

И превари се Борило, јер повјерова ријечима брата лукавога, придворице турске. И, кад би о јесени те подијели с дружином шићар задобивени и опрости се с њима до прољећа наступајућега, прихвати чељад своју из Пивске Планине и оде на зимовиште у дом Криваче, обор-кнеза пивскога.

А у то вријеме дође наредба из Цариграда од цара турскога у Травник на везира босанскога: да се по свој Босни и Херцеговини бирају и купе најугледнији и најотреситији младићи и шаљу у Стамбол за чете јаничарске. Проплака Херцеговина, препаде се Пива на Херцеговини.

А обор-кнез Кривача, кад чу глас тај узјаше хата па спучи те у Грдојевиће Демир-бегу, а од њега у Мостар Махмут-паши, а од овог у Травник везиру; поклони се, приступи им руци, и углави с њима: да Турци не долазе у Пиву каловиту нити да купе јаничаре по њој, а он да им за то даје осијеком с куће на кућу по фижлин више но што им је с Пивом давао отприје.

Али се Пивљани узбунише, говорећи: „Шта? Зар ми и још данка да дајемо кнезу и везиру, као да нам је мало на врату?! Та узеше нам и црно испод ноката и спреташе у своје праће незајазне шуше и рогуше, па зар још и то? А овај је осијек обор-кнез уговорио из страха за свој дом и ђецу своју; а, да смо ми ту у питању сами, био би нам исти онај, који је и досле. Не дамо му ништа до камена, а ето њега, а ето му Турака, па, ако му се даје, нека им даје он из хазне своје — има окле!“....

И скупише се Пивљани на „зборну главицу“, и послаше улаке по обор-кнеза Кривачу: да им дође на збор. А Кривача се досјети јаду својему; па дозва брата Борила, и рече му:

— Ја сам, брате, данас у веома велику послу, а и уморан сам од пута још, не могу ти никуд. А народ ми спреми поклисаре, да му идем на састанак на „главицу зборну“, и да собом поведем и тебе: да те виде од живе жеље послије времена толикога. Но, пошто ја не могу оставити посла никако нити се маћи никуд од куће и кревета, молим те, брате, припаши свијетло оружје и узми мој шлем и перјаницу и црвени плашт и обор-кнешку палицу, па иди међу народ те се види с њим и охрабри га како умијеш, и извиди му потребе и саслушај га мјесто мене! Заступи ме, брате, као што бих ја тебе, да си на мјесту мојему!“

А Борило бијаше праведан човјек и честита душа. Ко о злу не мисли, злу се и не нада. Превари се, уједе га гуја: и послуша старијега брата — небрата. Узе братов шлем и челенке, и устаче; обуче златоткани кафтан од свиле зелене и чакшире од чохе мавене; обу дугачке чизме од црна сахтијана са златајли пуцима и потковицама и мамузама сребрнијем; припаса зелени мач и лук са стријелама; зађеде са сребром напулати бенсилах, срмјали леденицу и ноже повлаћене; затури се бистријем џефердаром; пригрну дугачку и наборату братинску багреницу од дибе; узе у десницу обор-кнешки филдишли штап; појаха хата четвртака, и оде на зборно мјесто к племеницима својијем.

А, кад би близу сабора, те га народ опази ђе иде, промисли да је Кривача, и повика гомила једногрлице:

— Ето ископатеља! Ето нашег горег зулумћара и од икаквога паше ја л' везира! Под гомилу га! Под проклету гомилу с њим!...

И свак дохити по камен, и баци се на несретног Борила харамбашу; и засуше га под гомилу ни крива ни дужна. И, што не

мога сва турска царевина у то вријеме, учини необавијештена гомила Пивљана; и својом сопственом руком лиши себе и племе своје и земљу своју и вјеру своју најбољега и најомиљенијега бранича и осветника својега.

А и дан дањи стоји та проклета хрњага од камења, под којом луда маса у незнању лудом сахрани жива ни дужна ни крива Бора харамбашу; а народ је зове „Борова Гомила“.

А, кад народ дознаде да је преварен и да то не би обор-кнез Кривача но Борило харамбаша, разјари се као мећава и, шакетајући се у прси и кукајући сви у један глас, појури као вјетар к дворима кнезовскијем: да Кривачи сад истекар суди сам по себи, а једном за вазда. Али се он, стари лисац, надајући се такоме колачу од Пивљана, са свијем благом и стоком и драгоцијеностима и чељади својом бијаше благовремено склонуо испред гнијева народнога, прекрхао Тару валовиту и пребјегао у Грдојевиће Демир-бегу, грдноме рођаку. Гњеван му народ попали куле и чардаке, катуне и пашњаке, и сламе и сијена; млијеко и триста му карлица скорупа просу низа стијене и врхлети у ријеку; побуца му мјешине масла и сира и кајмака и просу псима; а жито му из хамбара просу по ледини свињама, коњима и птицама небескијем. Нити се и до чега што се његовијем називаше дотаче рука људска, да се тобож користи; нити ичека његовога окусише уста човјечија, да се не би отровала душа хришћанска, јер је и мед ђаволов проклет и горак. А игуман из Пивскога Манастира, разабравши шта учини Кривача с братом Борилом, добави оружје покојнога харамбаше и објеси га наузнак у олтару манастирскоме; и запаливши и изврнувши свијеће наопако, за седам дана узастопце на јутрењу и вечерњу држа „проклета бденија“ на Кривачу и срећу његову.

Пивљани пак, да би загладили тешки гријех свој и пред Богом и пред људима, изаслаше к Мари, Бориловој удовици, и ђеци њезиној дванаест најврснијих и најпробранијех домаћина, те с њом у здоговору сазваше „крвни суд“ од двадесет и четири најистакнутија главара народска од Дробњака, Затарја, Гацка и Подриња. Пред њим исповиједише грозну, а нехотичну кривицу своју, и понудише увријеђеној и за увијек уцвиљеној удовици и ђеци њезиној „јабуку“ од сто цекина главодужнијех и кумство над дванаест колијевака с ђецом још некрштеном у њима.

И суд добријех људи измири стране обадвије с тијем: да Пивљани пазе жену и ђецу покојнога Борила-харамбаше као очи у глави и да обезглављеној чељади његовој поправе стару им кулу у Стабнима за стојницу за унапријед, а сву им љетину обраде и зимницу саберу.

На то пристадоше стране обадвије, и на умиру, а за измир „прекидоше пару“; а крводужни Пивљани извршише дословце пресуду добријех људи за главу Бора харамбаше, а за хајтер сјени његове и успомене на витешка дјела његова.

А на мјесто Криваче отпадника Пивљани закнежише Страхила, Руђова унука.

IV.

Те тако судбина одапе лук свој на Борила и кућу његову. Али, о, кад би се на томе све свршило.

У покојног Бора остаде жена Мара још у снази и четверо ђечице, двоје мушко и двоје женско. Прво је двоје, Петра и Петрану, у једно бреме носила и у један час родила; и било им је по петнаест година онда кад им је отац погинуо од руку браће своје и племена својега. И тужећи и ридајући за вјенчанијем другом својијем, као рањена голубица за голубом или ластавица над разоренијем гнијездом својијем, Мара сави руке око порода свога као грлица око грличића жутокљунијех. За њих се само Богу молила, око њих устајала и поскакивала, набљудавала их као природа звијезде небеске на путу васељенскоме; дража су јој дјеца била но оба ока у глави, но обје зенице у очима и крви би из свог срца пролила, само да њих напита, само да њих узгоји.

А Бог, који гледа и на сиротињу као и на цареве очима истијем, благословио љубав мајчину и украсио труд матерински здрав-

њем лијепијем, љепотом обилатом, бистрином и чедношћу, и ваљаношћу и поштењем завиднијем сирочади њезине. Као миомир од ћубе цвијећа планинскога, тако те запаја мирис њихове једнолике и чисте душе ђетиње; и, као што ти за златни и алемни часни путијер и дарохранионицу очи приону, тако не можеш ни од дјеце ове, сирочића јунаковијех, и од њихове красоте и сојли им нарави одвојити очију својијех.

А, као да си јабуку преполовио, тако не можеш разликовати браца од сестрице, близанца од близнице, Петра од Петране. Петар је био првијенац и заклетва очина, а Петрана миљеница матере своје. Петар је пуна кућа, а Петрана дивна башта око дома родитељскога. Петар је био узданица очина и стуб кутњи, а Петран гиздавица материна и прилика за пријатеља према роду и господству своме.

Покојни је Борило харамбаша Петра, још од десете године његове, почео водити собом у чету своју, и привикавати га муци и крви, зноју и умору, пушци и стријелама, бјегству и поћери, крвопролићу и паљевинама, кланцу и мегдану и бусијама тврдијем. Желио је од њега истесати правога сина свога и по дјелима и начину живота као и по крви што му је био; створити у њему достојнога себи замјеника и на кланцу тијесноме и при окршају бијесноме; распалити у души његовој мржњу на све што је туђе и душманско поробоћеноме народу српскоме и правди божијој; и ужећи срце његово племенитошћу и саосјећајном болећивошћу на муке и сузе потиштенијех и угњетенијех, па ма које они вјере и закона били.

И свакога љета од Ђурђева до Митрова дана жељела би мајка Мара Петра сина свога, с чијега би чела млађанога грозне грашке зноја кропиле сигаво стијење и зелену траву планинску саврх Пиве до дно Посавине равне, тамо и овамо и од Дрине па до Имоцкога и ријеке Уне на Крајини тамо и овамо. И обикну Петар, момче младо, животу хајдучкоме и извјешти се оружју јуначкоме, као да су му — не дванаест, не петнаест — но двадесет и пет годиница, и као да није лудо дијете са још материнскијем ликом и обликом, него да је момак у најбољој снази.

И у то вријеме не бијаше његова врсника што је земље на четири стране, ни Влаха ни Турчина, ни потурице ни Латина, па да му се смије испријечити на пут и рећи; бољи сам од тебе! А и од старијих ратника и бињаџија, ловаца и серхатлија, мало би се могао наћи који да за облак устријели орла као он: да погоди кроз прстен јабуку као он; да узјаше и поигра коња као он; да пушком нанишани и погоди као он; или да мимо њ когод на цилиту однесе поштење, или да вјештије рукује мачем оштријем и копљем дугачкијем, или да даље добаци од њега шестоперцем позлаћенијем, или да му прескочи, или да му претури каменом с рамена, или да се похрве с њим кости у кости.

(Наставиће се.)

Максимилиан Берн:

Азра.

(Свршетак.)

У то уђе нагло у пивницу један крупан младић, грубо сједе за један сто и поручи пиће. Када му Лујза донесе поручено пиће, он је позва да му прави друштво. Пошто се она устезала, то је тај груби младић гурну тако, да је сјела на столицу и остала неколико тренутака не противећи се, док јој је младић нешто говорио. За тим устаде и пође од тога стола, а Теодор је позва к нама. Лујза, мало сјетна, сједе поред њега ништа не говорећи. Теодор, који је одмах хтио планути на грубо поступање онога младића, запита је: „Како сте дозволили, да онај онако грубо поступа с Вама.“ Лујза је ћутала са спуштеном главом, за тим подиже главу и погледа Теодора као да би њезине очи хтјеле да проникну у дубину његове душе. Тек послије неког времена одговорила је на његово питање.

»Шта да радим“, рећи ће, „ако хоћу да не останем без хљеба, не смијем растјеривати госте ове пивнице својом претјераном кичељивошћу.“

Теодор је погледа пола болећиво, пола презриво.

Лујза то примијети и рече: „Не појимам како можете, с обзиром на моје прилике, да нешто налазите у сличним стварима.“

„А мени је опет загонетно, да и сами не уви-

ћате, да Вас тако што компромитује и мрља Вашу душу."

„Ама, шта Ви то мислите," одговори келнерица, „ако се човјек сам не обрука, нико га други не може обрукати. Ја, бар, тако мислим."

„Што се тога тиче, ја сам другога мишљења," узвикну Теодор у уочљиву узбуђењу. „ја држим" —

„Али Ви сте велики ситничар", прекиде га Лујза, „међутим биједа чини човјека широких груди."

У тај мах подиже страшни момак капу са пода и, пошто је бацио на сто неколико новчића, похита у кишовиту јесењу ноћ. Крчмарица даде знак да се затвори пивница у којој је, прије краткога времена, звучала лијепа арија Рубинштајнова; те се тако кретосмо и ми, нерасположени, на пут.

Теодор и Лујза, која је становала у крчми, расташе се, сјетни обоје. Дан потом, изјасни ми се пријатељ да ће се, да би Лујзу избавио од положаја једне келнерице, за неко вријеме одрећи својих високих идеала и примијенити свој таленат више занатлијски, али тим корисније. Узалуд сам покушавао да употребим сав свој утјецај на њега, да бих га одвратио од ове намјере: он оста при своме, и закле се да ће Лујзу посведневно посјећивати, бдити на њом и увијек се извјештавати, је ли здрава и како је расположена. Задржаће се само од посјета док ускоро не дође час, да јој узмогне рећи како је намјеран да је усрећи.

Док је пређе талентирани, али још непрослављени умјетник за своје лијепо изведене духовите производе своје музе био лишен купаца, имале су сада необичну прођу слике израђене летимично, више по укусу публике. Његов се положај побољшавао с дана на дан на уочљив начин. Ну пошто је радио цијелог дана, кад се сутон почео спуштати, осјећао се у души незадовољан и биједан. Живот му је био на досаду, и само помисао, да ће му, ускоро, Лујза све надокнадити, чинило му је живот сношљивим.

Најзад дође дан, када је Лујзу опет потражио, да јој призна своју љубав и да је упозна са својим смјеровима о будућности. У грозничаву узбуђењу слушала је Лујза његове ријечи, и бризну у плач кад бијаше сазнала, да се одрекао своје чисто умјетничке каријере, својих снова, признања, славе, да би је само спасао садањих прилика и њезину судбу занавијек скопчао са својом. Пошто се опет прибрала, рећи ће: „Хтјели сте да сахраните своју будућност. Једна жена није никада у стању да трајно испуни живот даровита човјека, који се одриче умјетности ње ради. Сан љубави одлети брзо и што нам остаје није ништа друго до болан осјећај незадовољства и разочарања."

„Хоћете, дакле, да ме ужасно унесрећите и да не прихватите руку. која Вам се пружа из љубави и у помоћ?" запита Теодор.

„Не смијем то да учиним", одврати Лујза, кратко и одлучно, „Ваша приврженост, жртва коју сте хтјели да ми поднесете, јако ме потресају, али ја ипак морам ту незаслужну наклоност да одбијем са захвалношћу. Ја сам већ учинила избор и љубим свом душом неког другог."

Теодор скочи са сједишта. „Никада се више не ћемо видјети!" узвикнуће са изразом напрасне снаге и поноса, оставивши нагло собу. Како се, веселник, био радовао овом разговору, који се тако жалосно свршио! Никада више није с Лујзом ни ријечи проговорио, па сам му и ја морао обећати, да је нећу више потражити, пошто ништа више о њој није хтио чути, да би је само могао заборавити. Узаман је тражио утјехе у умјетничком раду, који је опет пригрлио. Недостајало му је потребне мирноће, која, једино, омогућава владање градивом, оваплоћење идеја. Почео је губити критеријум о свом таленту и стајао је цијелог боговетног дана пред сликарским ногарима, као да је изглед започетих слика хтио да разагна туробне мисли, које су му дух помрачавале.

Међутим, магле су бивале све гушће и дани све мутнији. Теодор је још увијек очајно лутао. Узалуд сам му причао погдјекоју жалосну главу из историје моје душе. Најзад отпочеше зимна карневалска весеља, која више подижу шума но што освјежавају и ведре. Теодор се баци у шуман вртлог уживања. И ако иначе није у маскарадама и ноћним теревенкама могао наћи стварног допадања, поред свију мојих опомена проводио је распусан, безуман живот, који је морао, убрзо, да му упропасти здравље. Често је изгледао тако ведар, да се сам плашио свога претјеранога смијеха, који је жалосно одјекивао у дну његова срца. Пошљедице разуздана живота не изостадоше дуго. Сломљена духа и тијела, паде одједном у болест, која се поче веома брзо развијати. Прије но што протекоше двије недјеље, стајао сам поред његове самртничке постеље. Осјећао је дах анђела смрти, који се већ над њега нагнуо; па ипак био је он миран и прибран.

„У мојој заоставштини наћи ћеш слику, која прдставља чесму и Лујзу, која је на њој заспала, онако како сам је онда видио под блиједом сутонском свјетлошћу. То је једино дјело, које сам, у пошљедње доба, могао довршити. Сачувај је за успомену. Разумије се, радије бих је Лујзи поклонио, да ју је заслужила". Ускоро затим, пошто је ове ријечи на ме управио, био је леш.

Од тада су минуле године.

Прије неколико дана, проструја ми кроз душу живо сјећање на све то, кад сам — као што сам то раније напоменуо — враћајући се касно из поља, прошао улицом, која је личила на неко друго предграђе, у којем се налази источник, код кога смо ја и мој пок. пријатељ упознали Лујзу. Као да сам се налазио баш у истој улици, моје очи несвјесно тражаху крчму, у којој је некада зазвучала лијепа пјесма о Азри из њезиних уста. Али шта то би?! Зар не

прекинуше свету ноћну тишину каденце једне сјетне пјесме? Ослушнух боље, „Племе ми се зове Азра, што умире када љуби“, звучало је кроз отворен прозор једне мрачне приземне сале, кроз мирну поноћ; потом одједном наста тишина. Приближим се прозору. Једна пудлица отпоче лајати у богато украшеној сали; тада дође на прозор једна лијепа женска прилика. Склопих руке од чуда: била је то Лујза. Одмах ме познаде и позва ме к себи. Наслоних се на ивицу од прозора и гледах укочено у њене тужне очи. Обавијести се врло опширно о судби мога пријатеља и изгледала је дубоко тронута, кад је чула за његову прерану смрт.

„Удала сам се прије три године за богата човјека“, рећи ће ми, „али сам се, у ствари, осјећала срећном само у оно доба, кад сам се упознала са Теодором, којега сам једино и истински љубила из све душе. Нијесам тада хтјела да станем између њега и његових идеала, његових снова о слави и величини. Слагала сам га да другог љубим — и ако сам тада била страшно осамљена — и жртвовах се, њега самог ради и његове умјетности. Дуго сам трагала за њим, али увијек узаман. Да, ипак, нијесам заборавила ни њега ни лијепе минуле часове доказује то, што сам увела стан у овој улици, која је тако јако слична оној, у којој сам сањала некада дивотни сан о љубави и срећи.“

„Па и лијепа пјесма о Азри изгледа да Вам је још мила и драга?“ рекох јој.

Она климну сјетно главом, затим се распита за гроб мога пријатеља и замоли ме да је сјутра посијетим. Кад оставих прозор, повуче се она у мрачан собни кут. Чинило ми се, да чујем како јеца. Duже вријеме ишао сам улицом горе-доље. А кад сам хтио заћи за угао, допријеше опет до мога уха звуци дивне пјесме о Азри... Сјутра дан посијетих гроб свога пријатеља и нађох га украшена свјежим вијенцем, који је, мора бити, Лујза положила. Пожурих се, да јој пошаљем још истог дана Теодорову слику, коју би најрадије њојзи поклонио, „да ју је заслужила.“

Превео **С. Д. Мијалковић.**

Српске народне умотворине.

Женске пјесме.

I.

Три јунака просише ђевојку.
Сваки цури обиљежје даје:
Први даје стотину дуката,
Други даје јабуку од злата,
Трећи даје златан прстен с руке.
Сва тројица свате доведоше:
Сваки каже: „моја је ђевојка!“
И у томе заметнуше кавгу.
Један другог даву учинише,
Изађоше на мешћему царску.
Питао их с мешћеме кадија:
„Казујте ми, што сте који дали,
Обиљежја лијепој ђевојци?“
Све казаше, што је који дао. —
Проговара с мешћеме кадија:
„Ко је дао стотину дуката;
Дукати се рад богатства дају.
Ко је дао јабуку од злата;
Јабука се од пешкеша даје.
Ко је дао златан прстен с руке;
Прстење се по закону даје,
По закону и по обичају:
Чији прстен тога и ђевојка.“ —

II.

Полетјела два голуба бијела,
И падоше на два бора зелена.
Питала их два пашића с пенџера:
„Ој, Бога вам, два голуба бијела!
Нијесте ли од те Босне поносне?
Виђесте ли злато Мару у мајке?
Да, је ли се злато Мара удала?
Носи л' Мара ћерећели кошуљу,
По кошуљи ђул-ђерчерму злаћену
А паше ли златне павте с бисером;
Носи л, Мара Стамбол-фесић над оком,
По фесићу маџарије злаћане;
Носи л' Мара од седефа налуне;
Носи л' Мара дуге косе низ бедре,
Носи л' Мара ситан ђердан на груди?“
Говорила два голуба бијела:
„Још се није злато Мара удала,
А све носи као што је носила.“ —

III.

Ој, језеро све зелено,
Наоколо оплетено,
По сриједи позлаћено,
На позлати коло игра,
И у колу два дилбера.
Гледа паша са пенџера,
И овако говорио:
„Што ли би им дара дао?“
Пашиница говорила:
„Лако ћеш их даровати:
Подај сарук ожењену,
А ђевојку нежењену!“ —

IV.

„Шта мислите, госпоодо сватови,
Шта мислите, што не вечерате?
Зар мислите каква је ђевојка,
Је ли снаха према сватовима?
Не мислите, него вечерајте,
Биће снаха према сватовима.“

V.

„Што су ово свати невесели,
Баш к'о да су нешто изгубили?
Или су се свати уморили?
Па не троше пиво и једиво,
Нити пију каву из филџана,
Нити пуше нашега духана?“
Одговара сватски старјешина:
„Нису свати ништа изгубили,
Нити су се свати уморили,
Нити ћемо пива ни једива,
Ни шећерли каву из филџана,
Ни вашега питомог духана;
Већ хоћемо нашу снаху драгу,
Нек' нам снаха пред ђевере дође,
Да видимо нашу снаху драгу:
А зашто смо дуго путовали,
За кога ли пртење ковали,
И зашто смо кадифу кројили,
Зашто ли смо коње уморили?“ —

(Свршиће се.)

Побратим ђаво.

Српска народна бајка.

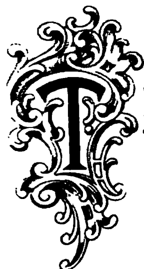

Тако били човек и жена, који су имали јединца сина. Људи имућни, па и син имао од чега да живи, али се син — пошто одрасте — даде на крађе, без нужде. Данас придигне јаје, сутра кокош, после овцу, док дотера и до краве и волова!...

Отац да пресвисне од муке. Шта није радио с њим: тукао га је: претио му је да ће га сам оптужити власти, да га отера на робију; али све то није помогло ништа.

Призове га отац једнога дана себи и озбиљно га запита: каква му је нужда да краде туђе, кад има свега и свачега свога?! Син му рече: како он не би то радио, него има једнога побратима, који га увек на то гони претећи му, да мора да слуша њега, иначе ће пропасти.

— Мени се и не иде у крађу, јер ме је страх да туђе узмем, али чим видим побратима, одмах некако добијем вољу да га слушам, и морам радити све оно што он хоће! — говораше син оцу.

— Е, па добро, — рече отац — кад будеш други пут ишао ти понеси палидрвца, па кад се састанеш са својим побратимом кресни, те добро загледај какав је то човек, и колики је.

Син послуша, и првом приликом, када му је побратим јавио да се нађу под криву крушку изван села, да опет у крађу иду, син, понев палидрвца, кресну и виде, сада први пут на светлости, лице свога побратима.

Човек мали, једва средњега раста, на глави с преда мало косе, а све остало голо; ноге и руке преко мере дугачке према осталом телу; завршаваху се као неким канџама; очи живе и непрестано у кретању; уста дубоко расечена; нос велики!

Те ноћи украду једну краву и син је одведе кући.

Кад отац сутра дан виде, познаде краву свога рођеног кума из истог села! Ухвати краву за поводник и одведе кумовој кући, где му у поверењу исприча, од чега пати.

По договору са кумом врати се кући и дозва себи сина, и каза му ово:

— Довече кад будеш ишао побратиму, ти отиди пре њега под крушку. Узми своје одело и испуни га сламом да изгледа као човек, и једним конопчетом обеси га за крушку, а ти узми овај нож, па се попни високо на крушку, и гледај шта ће бити али се ни за живу главу не јављај никако. —

Син тако и уради. У одређено време ево побратима, који још из далека поче викати:

— Побратиме, побратиме, ту ли си? — Али му се нико не одазиваше!

Кад приђе ђаво, јер то он беше, крушци и виде свога побратима обешеног рече:

— Еј побратиме, па што ме изневери, ја рекох да те обесимо по дану, о Видову-дне, те да те сваки види, а ти ме превари, те се обеси ноћу, кад нико не види?! —

Тада се скупише и остали нечастиви, анатема их било, те певаху и играху око обешенога, све док први петли не закукурекаше на својим седалима оглашујући зору. Тада се сви нечастиви растурише куд који, а њихов дотадањи побратим сиђе с крушке жив и здрав и оде својој кући, где срећно, као поштен човек, дуго поживе.

Од своје баке чуо и прибележио
М. С. Петровић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

С пута у Солун и Свету Гору, написао г. Душан Синобад, цена 1 динар; Београд, штампарија Бранко Радичевић; 1908. године.

Књижица, чији смо скромни наслов исписали, појавила се скоро нечујно, у скромном, али укусном издању штампарије „Бранко Радичевић“, а у времену, к да је интересовање за крајеве које описује, почело узимати већи мах. За то је и вриједно проговорити о њој коју ријеч.

Скопље, Велес, Солун, Света Гора!... Колико успомена из давне прошлости, тако драгих души

српској!... — И држимо да се нећемо преварити ако кажемо, да је и ова књижица потекла из племенитих осјећаја такве српске душе...

Сам тај факт требао би да буде довољан, да скрене нарочиту пажњу наше читалачке публике. Јер, ма да се може очекивати, да се, на оваквом излету, код кога се већина утисака добија посматрањем кроз прозоре од вагона, не може Бог зна шта опазити, и ма да се, у таквим приликама, не може очекивати неко особито богатство у утисцима — ипак је писац овога дјела успио да буде занимљив, да изнесе приличан број утисака, да их лијепо среди и изложи, и да њима, не само забави, него, и научи оне, који се интересују крајевима кроз које је пропутовао, то јест, масу наше читалачке публике.

То би већ биле довољне одлике за препоруку овога дјела нашој читалачкој публици, али има и других.

Писци путописа, који желе да њихова дјела имају трајну вриједност, ради потпунијег обавјештења својих читалаца, — а по неки богме и за то, што неће сву вриједност дјела које намјеравају писати да поставе само на снагу своје маште и моћ примања утисака, — обично улазе, прије путовања у студије, које би им дале махом да исцрпније говоре о крајевима, кроз које ће проћи. Та паметна опрезност, наравно, иде само у прилог озбиљности, којом писац приступа свом послу.

У томе погледу, писац овога дјела заслужује нарочито признање што је, описујући Свету Гору, употребио и масу сазнања, до којих је дошао читањем, те је успио, да читаоцима о Св. Гори створи много потпунију слику, него о Скопљу, Солуну, и т. д. Нарочито је добро урадио, што је истакао везу Свете Горе са животом нашега народа из доба Немањића, и изнио прилике те религиозне републике скоро до потпуних појединости.

Лак и занимљив стил, чистоћа језика а нарочита топлина, којом писац описује та, за Српство драга и света мјеста — све су то одлике, које дају озбиљну вриједност овој књизи. Читалац, кад је прочита, осјетиће се пријатно освјежен, као послије шетње кроз какав диван врт. За то је жељети, да ту књижицу има свака српска кућа, да је да на читање нарочито млађим члановима својим, те да им појача пијетет према славној прошлости нашега народа.*)

Сам.

*) О овој књизи донијеле су врло повољне оцјене ови српски листови: „Самоуправа“, „Трговински Гласник“, „Браник“, „Биоградске Новине“ „Бока“ „Дјело“, „Мали Журнал“ и „Труба“.

Књижевне и културне биљешке.

Награда из задужбине Пере К. Јанковића. Српска краљевска академија расписује награду од 1000 динара из задужбине Пере К. Јанковића за најбоље дјело из области природних наука, или из њихове историје, методике и филозофије. Награђују се у првом реду оригинална дјела, за тим научни изводи и преводи. Искључују се дјела, која су на српском језику већ наштампана. Коме дјелу буде досуђена награда, или ће се она издати писцу награђеног дјела, или ће се мјесто давања награде дјело штампати о трошку ове задужбине. О својини награђеног списа у случају и да се награда изда и да се дјело и штампа о трошку задужбине, рјешава предсједништво у споразуму с академијом природних наука. На насловном мјесту награђеног дјела штампаће се: „Награђено из фонда Пере К. Јанковића, бив. крагујевачког апотекара, а из поштовања према своме оцу Кости Јанковићу, бив. окр. начелнику“. Списе за награду ваља поднијети Српској Краљевској Академији најдаље до 1. фебруара 1909. године. Писци могу своја имена назначити у засебном завоју спроводног писма: али се и на завој и на спис мора ставити исти знак.

Нове књиге и листови.

Руско-Јапански рат 1904.—1905. год., спјевао М. Издање књижаре Душана Поповића и друга у Чикагу, 1908. Цијена 15 центима

Dvie nauke naš ga Gospodina Isusa Krista na svitlu slobodnog razmatranja, napisao Pavao Kulundžić, s dopuštenjem kalačkog nadbiskupa. Pučka knjižnica br. 4. Tisak i naklada subotičke tiskarne zadruge. Cina 20 fil.

Српске народне пјесме, скупио их из српског народа по Босни Љубомир С. Васиљевић из Срп. Шикуља. Штампарија Јосефа Шнирмахера у Д. Тузли. Цијена 40 хел.

Subotička Danica ili bunjevačko-šokaški kalendar (sa slikama) XXVI. godina za prostu godinu 1909. Štampano u štampariji Lajoša Santo u Subotici. Cina 50 filera.

Извјештај о раду Епархијског управног и просвјетног савјета епархије захумско-херцеговачке од 13. децембра 1905. до 26. јануара 1908. Издање Епарх. управн. и просвјет. савјета. Штампарија „Народа“ у Мостару 1908.

Буквар, написао Милан Косановић, учитељ. Београд. Штампа Д. Димитријевића. Цена 50 п. дин.

Упуство за рад с фонетичким букваром, написао Милан Косановић, учитељ. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1908. Цена 70 п. дин.

Pactum antichreticum у сјеверној Далмацији од Dr. iur. Александра Митровића. Прештампано из Архива за правне и друштвене науке. Београд, Штампарија Аце М. Станојевића 1908.

ИСПРАВАК. У прошлом 28. броју у чланку „Политика и књижевност“ на стр. 243. у другом ступцу на завршетки поткрала се погрешка, те стоји: мали пјесници и мали писци живе од „Политике“, а треба: мали пјесници и мали писци живе од политика.

Уредништво.

САРАДНИЦИМА. Многи пријатељи и поштоваоци пок. Милана Ђ. Милићевића желе, да „Босанска Вила“ посвети један број великом покојнику. Ми смо уважили њихову жељу, те молимо све наше сараднике и пријатеље и наше и покојникове, да рукописе за тај број шаљу дру Сими Трojановићу, кустосу Етнографског Музеја у Биоград.

Уредништво.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић.** Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 30. **САРАЈЕВО, 30. децембра 1908.** **Год. XXIII.**

Милан Вукасовић, Ниш.

Басне.

Ћуре.

Видло ћуре како лете многе птице, па одмах закључи да ће то исто моћи и оно учинити. Али проба показа да се није могло ни с места помаћи. Тада стаде премишљати како то могу птице летети а оно не, кад међу њима нема тако велике разлике, још шта више оно је од многих веће.

У том долете чавка на једно дрво, гракну неколико пута, па опет одлете, а ћуре које је то спазило, одмах је било готово са размишљањем. Оно изведе, да је чавка одлетела само зато што није била на земљи, већ на висини. Не размишљајући даље и не питајући никога за савет, реши се да и оно тако исто полети. Како су била прислоњена дрва уз житницу, то је полако скакало с дрвета на дрво, док се не испе на саму стреху.

Пуно радости разгледало је неко време унаоколо, мислећи: „Ала ће ми се сад сви дивити кад виде како летим!“ — залепрша крилима и полете — преврћући се кроз ваздух — к земљи, лупи о шиљак једног дрвета, и тако рањено, још више се разби о тврду земљу.

Цео његов род дојури к њему, а оно једва изусти:

„Зар ми нисмо могли летети!?“

Шта неуком смета.

Млада се лисица прикрадаше птици, која је стајала на грани, али чим би ближе дошла, птица би прхнула на околни жбун. У том је ловљењу затече и вук, па видевши како се мучи, упитаће је:

„Зашто се толико мучиш, млада лијо, око те птичице?“

„Гледам, вуче, да је ухватим, одврати лисица, али овај проклети, гадни реп све ми смета.“

„Е, моја лисичице, док се твоји стари њиме хвале и поносе, а ти га проклињеш, рећи ће вук. Боље би било да си право рекла, да неуком много штошта смета, па је остави да се и надаље мучи и учи.

Човек и магарац.

Недалеко од нас, у сенци дрвета, товарио је неки човек пуне џакове на свога магарца. Терет се на његовим леђима полако пењао у вис, и он га је трпљиво примао. Али одједном се магарац нешто узнемири, и тек што му приђе господар с теретом, а он потеже обема стражњим ногама, и на земљу га обори. Господар се полако диже јаучући, отресе прашину са одела, узе заостала два-три џака на своја леђа, одвеза магарца и пође.

Нисам оклевао. Притрчим му, и с чуђењем га упитам:

— А магарца, зар нећете добро излемати?!

— Зашто? упита овај.

— Како зашто! још с већим чуђењем узвикнем, па зато што вас је подобро лупио.

— А, не, господине, одврати он, то није човек као ми, но само магарац, па као такав он на други начин и не уме показати своје негодовање, па се обрну, трже поводник, и магарац се лагано крену за њим.

Свет.

Врло сам радо одлазио код једне добро познате госпође, која је у највишим друштвима уживала први

глас, и која је с највећим задовољством пратила тадању књижевност.

Чешће би се пута повела реч о овоме свету, у којој би прилици ја увек испадао или као песимиста или као мизантроп.

Она је увек хвалила свет: он је за њу био и добар, и леп, и великодушан, и милостив.

— Али он је такође пун порока, рекао бих често пута.

— Ах, пороци! Замислите само каквих великих људи имамо данас, и они сви раде за нас. Па позоришта, концерте, балове. Шта желите више, ха... ха... па ви сте још млади, ви ћете тек у њему уживати. Какав изгледа прави свет ви ћете тек доцније видети, сад још све површно посматрате.

— Али, опет....

— Ах, ви господине, и то ваше опет. Добро, добро, пазите што сам вам казала. Ви сте још млади, неискусни, праву ћете сласт тек осетити, ви ми још не верујете, смејте се, смејте што кажем да је овај свет тако добар, милостив.

И тако у објашњавању испрати ме једном приликом до самих вратница.

Таман што смо изашли, а к нама се беше упутио један просјак.

— Ух, молим вас, рећи ће нагло, и намршти се, будите тако добри те кажите да нисам код куће, тај ми човек непрекидно досађује својом прошњом, а кад га видим по цео дан сам нерасположена, молим вас, и отрча натраг.

Слобода.

Са старе куле по читаве часове, наслоњен на велики камен обрастао густом маховином, гледао сам како се вију два орла над стеновитим горама.

— Сине, рећи ће ми једном отац, и лагано спусти руку на моје раме. Ја га и не спазих кад је пришао. — Шта гледаш?

— Орлове!

— Орлове! Па, то су птице! И ти свакога боговетног дана жртвујеш њима толико слободна времена! То је баш велика штета.

— Али ја не гледам њих.

— Не гледаш њих! зачуђено узвикну отац.

— Не!

— Па шта онда гледаш, сине!

— Ах, слободу, оче!

Сима Пандуровић, Ваљево:

У пола седам.

Пробудише ме кô рубин црвени
Зраци вечерњег сунца. Пола седам....
Час одласка твога дошао је мени,
Тужан кô ова јесен коју гледам.

Преспавао сам последње тренутке
Боравка твога овде. Пола седам...
Замрачио сам и собу и кутке
Душе, јер слаб сам био да се предам

Мислима које дубе, као пијук,
Несрећно срце сећањем, из мрака.
Скоро ћу чути и последњи фијук
Гломазног, црног и димљивог влака,

Што ће те вући у далеке краје,
Равници снега и пределу ледном,
Где као земља заборава да је,
Што ће нас вечно раставити једном.

Испратићу те, моја душо лепа,
С немарном мином и осмехом лажним,
Док се у мени старо срце цепа,
С погледом, можда неприметно влажним.

Ми увијамо шеретски и глупо
Поворку мисли надања далеког,
Сву љубав, чежњу, надахнуће скупо
У форме простог пријатељства неког.

Немиле тако слутње, као зраци
Заранком, бледе и жуте, јаве се
— Суморних дана невесели знаци —
Кроз тамно зелене завесе.

Нечији коњиц на улици рже.
Сунчане зраке у магли даве се.

*

Јоване! Кола — за станицу — брже!

М. Симић, Београд:

Пртљаг.

Мој завичају, збогом! Живот крут
Отискује ме на далеки пут.

Губе се твоје слике премиле,
Увија магла пределе у прах,
Спреда се стене свуд устремиле,
Поднебља другог осећа се дах.

Како си простран, завичају мој!
Па ипак за ме немаш више кут!
Ја напред морам у неслућен бој,
Из мирне среће у окршај љут.

За мало, па ћу у загушљив мрак,
У хладне стране, у непознат свет,
Где душу не ће загревати зрак,
Нити ће око забављати цвет.

Остај ми збогом, завичају мој!
У теби жудно предузимах рад;
Тобом и даље ориће се пој,
Док будем срећô суровости млад.

Мајке и даље ићи ће у срет
Синов'ма што се живећ' живот лак,
Мирно, без мара за туђу удес клет,
Враћају с посла певушећи свак.

Оне и даље, уживајућ' глас,
Водиће живо свуд разговор хол;
Моји ће седу дочекати влас,
Плачући тајно претрпљени бол...

Вај! Никад, никад нећу видет' свод,
Под којим гајих свој љубавни над;
Одмиче брзо немилостив брод,
Носећи мене и мој тешки јад.

М. Димитријевић, Мостар.

Предосјећање.

Доћи ће жалост и јесен. Видим је из далека:
Досадна, мутна и силна, влажна, блатна и мека
Иде, злобна и мирна кô тамна слутња нека,
Пред њом замире живот и пјесме радосне јека;

Иде, с вјетрима хладним, у киши, с болесном тмом
У агонији душу да испуни ледом и чамом;

У њој ће свршити живот и пјесме радосне јека —
Иде, злобна и мирна, кô тамна слутња нека.
Досадна, мутна и силна, хладна, глибава, мека
Ближи се јесен, ближи.... Видим је из далека.

М. Димитријевић, Мостар:

Пред сунцем.

Кроз плаву тмину просјајкује зора,
Звијезде гасну, прелите ведрином;
Мирише ваздух влагом и свјежином,
Ври жагор птица и шумори гора.

Изнад гребена још Даница бљеска,
Бљеска и чека сјај младога сунца.
Обзор свијетли, док испод врхунца
Пламен захвата кубета небеска.

Трепери земља здрављем, жудњом бујном.
Гледам љепоту. Кô и ја, све чека —
Излази сунце у блистању рујном

А ноћ у сјају замире, немирна.
Нов живот Бог нам носи из далека;
Пламте! Свуд пламте просторја етирна!...

Paul Verlaine.

Дует.

У староме парку кров самотне стазе
Двоје старих тихо сњежни покров газе....

Око им је мутно, а усне блиједе,
Уморне им р'јечи дâси вјетра леде.

У староме парку, скоре смрти жртве,
Двоје старих сами буде дане мртве:

„Сјећаш ли се јоште љубави и слада?"
— Пусти прошлост нашу, у гробу је сада —

„Да л' још срце бије само за мене?
Да л' сам и сад само слика твога сна?" — Не

Алфред де Мисе:

Никад.

Никад, ви сте рекли, док је око нас звонила тужна музика Шубертова. Никад, ви сте рекли, док је, и против ваше воље, у очима вам сијало сетно небеско плаветнило.

Никад, ви сте поновили, бледи и лица тако блага, да би човек помислио: то се осмејкује нека античка медаља. Али из трезора ваших тајни инстикат, охол и стидљив, облио вас је руменилом као љубоморни вео.

Какву реч изговарате, маркизо! какав пораз! Вај! ја нисам видео ни то дивно лице, ни тај божански осмејак кад сам вам говорио да вас волим.

Лепша је ваша душа него што су слатке ваше плаве очи. Па чак и кад их гледам, ја жалим само за њом, и жудим да у њеном сјају видим такво једно сунце.

С француског Н. Х. Илић.

Алфред де Мисе

Песма о Фортунији.

Ако мислите да ћу вам ја сад рећи коју волим, царство да ми дате, ја вам њено име не бих могао рећи.

Сад ћемо певати сви овако редом, само ако хоћете, како је обожавам, и како је плава као жито.

Ја чиним штогод ми заповеди њена воља, и ако јој је потребно, ја јој могу дати и живот.

До гроба ћу носити раздерану душу од бољке коју нам је незнана љубав нанела да трпимо.

Ох, како бих волео да могу исказати коју ја волим! И ја ћу умрети за своју драгу, а нећу је исказати.

С француског Н. Х. Илић.

„О слађане зраке влаћанијех дана,
Кад ти љубих уста!“ — Да, било је дана —

„Нада бјеше жарка, пуна среће чаша“.
— Покојна је нада, ноћ је бливу наша —

И ишли су тако испод грана голи'
И само је нојца њине чула боли...

Душан Таминџић.

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак.*)

А како је у потоње вријеме, откако се био завадио с обор-кнезом Кривачом, Борило харамбаша проводио зими у Пивском Манастиру у ћелијама тајнијем, то је ту и млади Петар поред старца игумана и књигу изучио, и хришћанску вјеру утубио, да није било попа ни калуђера који би га могао надмудрити у доба то. Умио је пјевати за пијевницом црквеном на свијех осам гласова и одговарати при јектенијама на литурђији господњој; Свето је Писмо читао с таком лакоћом као кад говори; познавао је ток свијех седам кола небеснијех, и по звијездама и божијим по небу приликама умио је тумачити: шта све има бити до пошљетка; а из књига старославнијех дознао је за стару славу и величину земље Србинове, и за мудрост и вјештине мудраца и вјештака старинскијех.

Мушка је судбина исписата на челу и срцу човјекову, а женска на лицу и очима жениниjем. Те и ту. У колико се Борило харамбаша дичио првијенцем својијем, у толико се Мара Борилова поносила Петраном приспијенком својом. У њој је гледала саму себе и рану младост своју; и, као што се сита кошута врти око потока горскијех, тако је и душа мајчина лебдјела око шипарице Петране, огледала материна и радости душе материне.

А и бијаше ђевојче, не било јој завидости, да се два ока од ње одвојити не могаху. Висока као јелић; витка као дренов шибут; свјежа као роса на бехару; румена као зрела јабука — и чини ти се да ће јој сад крв потећи с усана и с јагодица; бијела као јомужа; једра и опуна, да је само фрњоком такнеш по једном образу други би јој прскао; и прикладна, да

Ко ј' видио на планини вилу —
Ни вила јој није није друга.

Подвољак јој овалан и гојнат, а на њему јој с лијеве стране мадеж као алем црни а колико зрно бисера. Двије јој очи катранасте сијевају испод трепавица гаравијех, бутум као двије звијезде између облака градоноснијех: а из њих час сијева нешто попут муње, час пак пљушти нека опијајућа влага као киша с једног краја неба док на другом и још грије сунце и обасјава и свијет и млазове њене. Гармазли јој веђе у повијама дебеле као глава у пијавице, а по крајевима постепено истањене као криоца у ластавице покућарке. Уста јој тако слатка и тако румена као кутија стамболскога рахатлокума црвенога или плоска рујног вина мостарскога с медовином помијешанога. Нос и уши да је и с најбољом вољом и с највећом вјештином најљепшијем длијетом сама за себе градила од мермера бијелога, не би љепше могла начинити. Црне као зифт а кудраве као рашчешљан лан косе јој се развасуле око мермерли врата и рамена облијех; и рекао би, да је судбина од њих начинила мрежу да момачка срца лови у њу. А испод снијежног јој грла набубриле тврде као орах а колико два ораха дојке, мађијско лоно које те као магнет привлачи себи, а као муња одбаца од себе.

А што опет бијаше руката и кутњица, друге јој се равне не нађе до мора у доба то. Плела је, везла на ђерђеф, прела, прала, кухала, музла стоку, сирила, купила скоруп, мела масло, и помагала мајци око ђеце, као да јој има двадесет и пет година. Још година, двије, и месо из кошева, пшеница-бјелица из хамбара, и зоб и сијено из ахара јој родитељскијех би хоћеш-нећеш почело страдати од просаца њенијех и коња њиховијех.

Али, једну мисли пијаница, а другу крчмарица; једну људи а другу судбина. Сињу

*) Пошто је изостало за ову годину 6 бројева, то се није могла ова прича свршити, па ћемо је у новој години продужити.
Уредништво.

муња из неба ведрога, и погибе славни и честити Борило харамбаша, и у црно зави удовицу своју и сирочад њену. И проплака за њим и старо и младо што се крстом крсти, да је кабил, и птице у горама кроз које је он с четом проходио; али општа туга не ублажи жалости дома његова обезглављенога и по срцу покошенога му остатка у дому ојађеноме. И куку мајци! Куд ће губа но на јаре, куд ли куга но на баре, а куд напаст поганска и освета душманска но на црну удовицу Бора харамбаше и њезину сирочад нејаку.

А то је било о прољећу на пола године иза смрти Борила харамбаше. И снијева Мара, удовица Борилова, за три ноћи почев од вечери уочи Ђурђева дне до на измак Марковог дана; и у сну гледа утваре чудне и прилике чудновате. И снијева прву вече Мара:

...Као по „Боровој Гомили“, ђе оно трухну кости затрпане њенога Борила, помилио и размилио се по камењу и између камења грдан сплет гуја пепељуга; шикћу и плазају језицима по гомили и око гомиле. А изнад њих се вије јато врана и гаврана црнијех; гачу и грачу; час падају на проклету гомилу, час узлијећу да опет пану; и бију се горе по ваздуху. Док одједном духну вјетар страшан, обарајући дрвље и стогове; и нанесе црн облак градоносан, и подухвати у прашини и откинутом лишћу са земљиног грежбавога лица и вране и гавране и гује отровнице с „Борове Гомиле“; и све то нанесе и с градом крупнијем и громовима страхотнијем просу на кућу сирочади Борилове. Вране и гаврани с граком злослутнијем попадаше по прозорима од куће, гује помилеше око прагова и довратника кутњијех, а камење се и мраморје сасу с праском ужаснијем по крову од шинде на кући тој. У толико сијну муња једна за другом и пуче гром један за другим из облака и мрчаве његове, и удари посред шљемена и стрјелицу веза за огњиште унутра — и запали кућу ту. Црна мајка зграби двоје дјеце млађе под два пазуха и, бјежећи из куће од пожара, повика на Петра и Петрану: да бјеже и спасавају се. И, обревши се ван, осврну се на дом у пламену, кад али има шта виђети: љуте гује опасале Петра и Петрану, као уже двије бале виша. Мати цикну и полеће у помоћ ђеци својој, док у толико духну вихор грозан, помијешан с гари и прахом крвавијем, и њу обори земљи у прашину а однесе Петра и Петрану преко брда каменијех и увала стравичнијех у далеке и незнане стране, да их мајчине очи никад више не виде....

И писну Мара као рањена вила, и скочи у страху с одра својега. И сва дрхтећи као шибљика, протрља очи своје, и, једва дошавши себи и освијестивши се да је то само сан, прекрсти се и два и три пута, склопи руке и паде пред икону Свете Богомајке.

А другу вече снијева Мара поново:

....Као попела се на врх Дурмитора. Нешто јој се даде погледати пут истока и врата сунчанијех, и угледа и познаде исти облак онај који јој је Петра и Петрану однио И виђе, како се он, кад би на по пута идући к истоку, предвоји на два прамена подједнака, а један од њих однесе Петра пут страна сјевернијех, а други Петрану пут ливада и ђулистана зоринијех. И јасно распознаде, како јој чудни вјетар занесе миљеницу кћерку тамо кроз неке ружичне перивоје до у накве дивне дворе од мерџана на стубовима од филдиша а златом прекривене. А ту је дочека огњевити змај, господар дворова тијех; сагледавши је, обрадова јој се веома; узе је на крило своје и посади себи уз десно кољено. А затијем, ижљубивши јој и чело и очи и уста и подвољак и јагодице и груди и ибришим-косе њезине, скиде са свога прста бурму златну с три камена драга и натаче је на домали њезин, метну јој на главу вијенац од златнога лишћа а над чело полумјесец од дијаманата, објеси јој о врат и грло лабудасто дванаест ђердана бисернијех, поклони јој се до земљице црне у три пута и показа јој руком на срце своје па на дворе и све у дворима што је — знак, да је она посад домаћица и господарица над свијем тијем. Али јој у исто вријеме опредијели границе шеталишта њезина, опколи је с мноштво орфана и бајадера разнијех — баш као пауницу голубицама, огради је дебелијем

шипкама гвозденијем на по триста корачаји уоколо, и постави јој стражу од ушкопљенијех и црнијех грдова на сваки ћошак у дивостану том. — И виђе Мара у сну том Петра сина свога, ђе га онај други прам облачни занесе у једну велику и шумовиту и пуну звјериња свакојакога планину. Док му наједном долеће црни двоглави орао са сјевера, и, спустивши се преда њ, предаде му из кљуна о свом грлу објешену златну икону Светитељ'-Ђорђија како бије аждају копљем коштуницом и гази је крилатицом хатом својијем. И, примив и пољубив свету икону, узјаха Петар на орла крилаша. А орао се изви небу под облаке и однесе бињаџију млада у земљу сјеверну. А тамо бијаше један дио од неба пануо на земљу; и изашла млада царица ђевојка од земље те с војском и народом, и нашла се на живе муке и големе јаде трудећи се да ослободи терета царство своје и дигне небо гдје је и било. А Петар, приступивши царици ђевојци, обећа да ће он с помоћу божијом скинути бригу с чела њезинога. И помоли се Богу пред чудотворном иконом Ђорђија Светога, и, узјахав орла двоглавога, полеће у висине, и диже небо ђе је било и прије и разапе га за диреке његове. На то му се поклони царица ђевојка, и сав народ из земље те. А царици се Петар допаде веома; и скиде круну с главе и порфиру с леђа, и окруни Петра за цара; и даде му царски жезао да царује; и скиде прстен са своје руке и даде га њему; и вјенча се с њим пред Богом и народом. А, док Петар сјеђаше на златном пријестолу с десне стране од царице љубе своје, грдне гомиле свијета с крстовима и са чирацима и рипидама сребрнијем иђаху испред њих двоје, и клицаху им и поздрављаху их и весељаху се. А од поклича њихова разлијегаху се брда и долине; и така бијаше вика та, да се и Мара трже иза сна и ђипи са своје постеље.

И, подузео је страх и од страха дрхат као да је хвата грозница, чињаше јој се да јој се око срца крави лед а да јој мозак гори у глави и мисли у њему вру. И паде ничице на земљу под онијем углом у ком кандило горијаше; и ту се топло и свеусрдно помоли Богу и Светом Јовану Крститељу, крсном имену дјеце њезине, да од ње и порода њена не одврате лица својега.

А трећу вече угледа Мара оваки сан:

....Као полећеле двије звијезде у један мах — једна од Петра из земље сјеверне, а друга од Петране из земље источне, и прелећеше преко цијелога неба, и савише се више Пиве те падоше обје њојзи у криоце. И проговори Петрова звијезда, баш као дијете од пет годиница: „Петар је цар у земљи сјеверној. Поздравља те, стара мајко, и пита: шта је с Петраном“. А настави звијезда Петранина: „Петрана је царица у земљи источној. Поздравља те, мила мати, и пита: знаш ли што за Петра.“ И тога часа како звијезде ту на материном крилу дознадоше једна од друге оно за што су се и потежиле са неба на земљу, полећеше са њезина крила Петрова у источну к Петрани, а Петранина к Петру у сјеверну земљу. Разабравши, да му је сестра, у сужањству у рукама некрштенијем, Петар диже хрку и хордију с пушкама и топовима, колима убојнијем и лађама ратнијем; појаха истог онакога коња под крилима, коме из ноздрва жива ватра лиже, какав је у икони под Светитељ'-Ђорђијем насликан; и удари на земљу источну. Покори је и прегази уздуж и попријеко, и опсједе дивостан-пријестоницу земље те, ђе див страшни цареваше, љубећи му сестри на срамоту лице. И изазва Петар дива на мегдан јуначки, и уби га и прегази коњем, и ослободи сестру своју из рука некрштенијех. А дворове цара дива претвори у цркву, и, на мјесто полулуне на њих, поби часне крсте од сухога злата; задобивено пак благо, рухо и оружје раздијели војсци својој, а претек сиротињи по цијелом царству; и постави ред и даде законе у земљу ту, као што Господ вели и милује. И прогласи се Петар царем од истока до запада. А трубачи и свирачи и пјевачи из свега свијета и од језика свијех засвираше уз трубе и тимпане и запјеваше што их грло служи: живио цар Петар и кољено његово! Осана цару православном, цару равноправном, цару ослободиоцу, цару спасиоцу!

И силан бијаше поклич тај; лишће са

горе опаде од зора његова, воде стадоше у току својему, а звијезде се помакоше са боравишта својијех. А од њега се прену и скочи с одра свога Мара удовица, тресући се од страха и узбуђења као го на цичи зими. И, запаливши свијећу погледа на ложницу дјеце своје; и, видећи их да мирно спавају и дишу на постељама својијем, дохвати с рафа боцу освјештане водице те покропи ђецу у креветима. А затијем метнувши тамјана на жераву по маши, окади цијелу кућу и све што је у кући; и клече пред иконе светијех, и помоли се Богу и угодницима његовијем ципанцијелу ноћ. А сјутра-дан заслаби и обнемога, и паде болна логом у постељу, и одлежа три недјеље дана; и једва се опорави.

А једнога дана прољетнога, тек што се Мара с одра болесничког попридигла бијаше, прије зоре око трећијех пијеваца зазвечаше ланци и синџири и разлеже се тапат коња и звекет оружја пред кућом њезином. Зачу се граја као оргање греда, стаде лупа кундака о врата, зачекета звекир са каната, и раздрије се нечија крупна дерла крупнијом гласином: „Удовице Бора харамбаше, отвори нам на кули капију!“

Скочи Мара, запали свијећу, и, боса и у доњој одјећи, отвори врата од куће своје, и не слутећи јаду големом. А у тај час зграби је из мрака неколико рука, јакијех као клијешта жељезна, и она се за трен ока обре коњ'ма под копитама. А у кући наста колеж и вардања, стењање и хрвање, псовка и вика с узвицима дивљијем. И тек сјутра дан кад се под цјеливом освјежљивијем лахора јутрашњега и росе бисерасте изломљена и прегажена Мара у ранама и локви сопствене крви освијестила, вијела је кулу своју у огорелишту, добро своје у рушевинама, свуд уоколо ров и разбојиште, а над њиме вране и гавране. И погледа поред себе, тужна; и угледа двоје дјеце посопчади луде, сина Мирка од седам година и Милицу кћерку мјезимицу од љета четири; сјела ђеца поред мајке измрцварене, плачући јој ране завијају, пољупцима лице умивају, и зову је: да се дигне и хране им даде.

— Боже, Боже! је л' и ово сан?! простења изломљена жена, долазећи себи: — Петре! Петро! Мирко и Милице... ђе сте!...

— Ево мене и Милице, мати моја!... одазва јој се ђетић Мирко, сузе просипљући: — А Пека су и Петру у гвоздене ланце опасали и одвели собом некуд, мајко, они црни људи под оружјем и саруцима шаренијем што нас ноћас поробише и кућу нам изгореше и тебе коњима прегазише, мати наша... мати наша!!...

И тада тек на те ријечи дође на ум мајци рањеној: шта се то све десило с њом и дјецом њезином и кућом њиховом; и цикну од бола и туге и очаја као гуја у пожару, и и пренеможе се и поново изгуби свијест своју; и павши главом крвавом на камен студени, оста тако лежећи у гару и крви и калу крвавом.

А за то вријеме кроз вале камените и путање превојите низ Пиву ријеку к Тари ријеци влачаху се три синџира робља, као три блахора испретуцана. А у синџирима бијаше повезано мушко и женско све по двоје и двоје уједно. а све момчад до своје шеснаесте и ђевојке до двадесет друге годинице младеж пробрана по здрављу и узрасту и стасу и љепоти по свој Босни и Херцеговини. И звечаху клети ланци на рукама и вратовима њиховијем, и упијаху се у кости и месо заробљеничко, и запињаху о дрвље и камење путем ногостопицом, и вијугаху се један за другијем као опуштена ужета за натовареније коњем по пртини. И пљуштаху грозне сузе из очију ђевојачкијех, као дажд по ливадама покошенијем; и разлијегаху се пивске стране од којевитезања и запијевке момачке, као зидови од тамнице хладне од цвилежа осуђеничког.

Др. Алекса Ивић.

Једна епизода из устанка српског под Карађорђем.

Добротом једнога пријатеља из Љубљане дознао сам за ову интересатну епизоду из устанка српског под Карађорђем. За време устанка била је у Крањској чувена тополивница кнеза Ауерсперга, у месту Хофу. Устаници су српски трпели велику оску-

дицу у артиљерији па разабравши за ту тополивницу, наруче у њој неких 60 топова и мерзерових пушака. Писмо о овој поруџбини стигло је у Хоф првих дана јануара 1806. године, али надзорник тополивнице Черин не смеде сам одлучивати о овом предмету, већ 20. јануара т. г. саопшти читаву ствар двору аустријском. Међутим на двору нису радо гледали напредовање српских усташа, а нису хтели ни да изазивају Турке против себе, те 14. фебруара наложи дворска комора Черину, да Србима не сме продавати топове. Идућег месеца, 19. марта, стигло је дефинитивно решење, да се из политичких обзира ускраћује продавање оружја и муниције српским усташима. (Акта о овоме налазе се у крањском земаљском архиву, Sitzungsberichte des k. k. Revierbergamtes, бр. 10., 57. и 93. за 1806 годину).

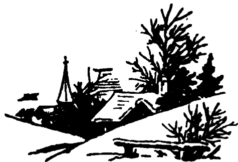

Српске народне умотворине.

Женске пјесме.

VI.

Ђевере, златни прстене?
Изведи сна'у у коло,
Нека је виде свекрови,
Зашто су сина родили?
Нека је виде свекрве,
Зашто су сина гојиле?
Нека је виде ђевери,
Зашто су злато ковали?
Нека је виде заове,
Зашто су брата имале?
Нека је виде сватови,
Зашто су коње морили?
Нека је види и војно,
Зашто је дибу кројио? —

VII.

Ђевере, златан прстене!
Златан ти цвијет дадосмо.
Ако ти цвијет увене,
Ђевере, све је до тебе. —
Уз поље ружа процвала,
Све поље листом покрила,
А једног краја не могла.
Туда ми иду сватови;
Добри се коњи играју,
Барјаци златни вијају,
Злаћане узде тргају,
Бојна се седла ломљаху,
Сјајне се сабље блистају,
А гласне пушке пуцају,
Кићени свати пјевају! —

VIII.

Који су оно сватови,
Што но су зашли у гору?
Коме ће свати на конак,
Коме ли двору бијелом,
Које ли злато водити? —
Оно су наши сватови.
Нашем ће двору на конак,
И наше злато водити.
Зашли су свати у гору,
А наши двори на крају
Не знају доћи сватови,
Спремајте слуге у поље,
Нека нам свате доведу;
Да нам се злато не брине,
Да свати коње не море,
Да бојна седла не ломе,
Да нову чоху не деру,
Да златне ћурке не губе,
Да скупи касек не праше.
Да златне токе не праше. —

IX.

У овом двору бијелом,
Одавно коло не игра.
Данас је дошло вријеме,
Да коло игра и пјева.

X.

Сад се злато сватовима нада,
Начинила од цвијећа лада:
Од шембоја и од алкатмера,
Од босиља и од ђул-беара.

XI.

Полећела два б'јела голуба,
И падоше на пенџер ђевојци.
Донесоше два зрна бисера,
Бацише јој у злаћане скуте.
То не била два б'јела голуба,
Нит' дон'јеше два зрна бисера,
Нит' метнуше на злаћене скуте,
Већ то била два ђевера млада,
Донесоше два златна прстена,
Међу сна'и на бијеле руке.

XII.

Шта се сјаји на сред Сарајева?
Ил' је диба међу терзијама,
Или чаша међу бекријама,
Или свила међу везиљама,
Или злато међ' кујунџијама? —
Није диба међу терзијама,
Нити чаша међу бекријама,
Нити свила међу везиљама,
Нити злато међ' кујунџијама,
Веће сна'а међу ђеверима.

XIII.

Младо момче испред двора прође,
И пропјева јуначкијем гласом:

»Чије злато на води заспало?
Да ме није срећа нанијела,
Злато би му вода однијела. —
Ја љубио, ја је избавио,
Па ће злато бити мени дато.“
Дочула је ђевојачка мајка,
Тражи шћерцу по бијелу двору,
Ал' је шћерка већ допала војну.

XIV.

Устани злато невјесто,
Ето ти иду сватови,
Опремај брже дарове:
Староме свату кошуљу.
Ђеверу златну мараму,
А милом куму бошчалук,
Младоме војну најљепши
Бошчалук златом везени,
И златан југлук с гранама,
И твоје лице бијело,
А сваком свату по јаглук.
Свати ће сна'у дароват':
Од старог свата јабука,
И жути дукат за дара,
Од кума златно прстење,
Од војна диба злаћена,
Од сваког свата по рубља.

XV.

Чији су оно дворови,
У њима златни столови?
Мариног војна дворови.
Што кажу златни столови,
То су јој мили ђевери.
Спремају свилу скројену,
Да Мари сна'и донесу,
Да милу сна'у обуку
У златну свилу и дибу.

XVI.

Стари свате, дико наша,
Даруј нама коло наше,
И у колу коловођу,
Честита ти кеса била,
И у кеси десна рука! —
Ој, ђевере, дико наша,
Даруј нама коло наше,
И у колу коловођу.
Весела ти сна'а била,
И у двору поиграла,
И до в'јека сретна била! —
Ђувегијо, дико наша,
Даруј нама коло наше,
И у колу коловођу.
Сретна теби драга била,
На руци ти сан заспала,
У лице те пољубила,
А у зору пробудила,
Своје лице теби дала,
С тобом рухо подерала,
До вијека сретна била!

XVII.

Одви се златна жица од ведра неба.
То не била златна жица од ведра неба,
Већ то била лепа Мара од добра рода,
Сави се своме војну у златна њедра.

XVIII.

„Злато Маро, је л, ти жао мајке?“
„А што ће ми жао бити мајке,
У мог' војна бољу мајку кажу.“

XIX.

„Отвори дворе, ђевојко Мејрушо, Мејрушо!“
„Који си јунак, да т' отворим дворове, дворове?“
„Ја сам јунак дели-дервиш Алија, Алија.“
„Нут у мене сјајне токе Мејрушо, Мејрушо!“
„Нут у мене ситан ђердан Алија, Алија!“
„Уватићу, потргаћу Мејруше, Мејрушо!“
„Ак' уватиш и потргај Алија, Алија!“
„Нут у мене мур-доламе Мејрушо, Мејрушо!“
„Нут у мене мур-димије Алија, Алија!“
„Уватићу, подераћу Мејрушо, Мејрушо!“
„Ак' уватиш и подери Алија, Алија!“
„Нут' у мене сјајни' ножа Мејрушо, Мејрушо!“
„Нут у мене сјајне павте Алија, Алија!“
„Уватићу, отпасаћу Мејрушо, Мејрушо!“
„Ак' уватиш и отпаши Алија, Алија!“
„Нут у мене мрке брке Мејрушо, Мејрушо!“
„Нут у мене солупчића Алија, Алија!“
„Уватићу, почупаћу Мејрушо, Мејрушо!“
„Ак' уватиш и почупај Алија, Алија!“
»Нут у мене ведро чело, Мејрушо, Мејрушо!“
„Нут у мене б'јело лице, Алија, Алија!“
„Уватићу, обљубићу Мејрушо, Мејрушо!“
„Ак' уватиш и обљуби Алија, Алија!“ —

Сарајево,

Прибиљежио: **Грујица.**

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Гете и госпођа Штајн, од Милана Ђурчина. Београд, 1908. изд. књиж. С. Б. Цвијановића: Прештампано из „Срп. Књиж. Гласника“. Стр. 26. — Жена у Гетеовој поезији од Милоша Трифунца. Господин аутор написао је ову занимљиву и лијепу радњу како сам вели из ове побуде: „не тиче ме се, да ли је Гетеова љубав, која је трајала од 1776—1789. била платонска, него сам покушао да покажем, да је та љубав зато што је била платонска трајала од 1776.—1789., дакле читавих тринаест година, не би трајала толико, по моме мишљењу, да није платонска.“ Љубавна психологија мучнија је него свака друга и то је разлог, да се

неће **с в и** читаоци сложити са г. аутором и његовим мишљењем. Опће је познато, а из многих љубавних односа знаменитих људи знамо, да и **н е п л а т о н с к е л ю б а в и м о г у в р л о д у г о т р а ј а т и**. А напротив мало ће бити жена, које не би знале причати о томе, како су кратка вијека били многи велики љубавни пламенови, баш за то, јер „он" није хтио, да се дуго игра »Ritter Toggenburga"«

Да је велики Гете, који иначе није љубио платонски, — овај пут духовиту и слатку игру са госпођом Штајн тако продуљио, па да је **б и л а п л а т о н с к а**, томе се лако нађу разлози:

I. Гете је онда још био врло млад: 26 година! „Она" старија за седам година и мајка седмеро дјеце! Већ сама та околност даје замислити, да на жену у тим приликама човјек добра укуса није могао јуришати н. пр. на исти онај начин, како је могао на дјевојке и жене млађе и слободније.

II. Гђа Штајн била је жена високог образовања и још веће рафинерије, и тиме је везала младог Гетеа трајније, него д уге жене. То је била жена из виших социјалних кругова, елегантна и по томе већ мање приступна за нагла освајања.

Да један те исти мушкарац може наћи уживања једанпут у љубави платонској, а други пут (код других жена) у посве неплатонској, то је психолошки и физиолошки оправдано и **м о г у ћ е**, па је било могуће и код Гетеа. Њему (**и н а ч е н е о б у з д а н у**) било је угодно имати и један одношај финије врсте, „**п о з и р а т и**" у театралним призорима неуслишане љубави — за промјену. Његово је доба било доба таквих романтичних љубави, пуних сентименталних и умишљених мука; а за то је г. Штајн била веома добар објекат и „модел" за његове пјесме и прозу ове врсте.

Гетеову платонску љубав са гђом Штајн морамо ипак замишљати у најширем смислу те ријечи, т. ј. са великим концесијама — са њезине стране.

То се види из његових писама.

Да је на трајност те љубави утјецало и то, што госпођа Штајн бијаше само до извјесне границе приступна не може се порећи али та околност није била **ј е д и н и** основ ове велике и изнимне трајности, него један од многих момената, који су се овдје у сретном складу нашли.

* * *

У исто вријеме изашла је у Београду и друга књига „**Ж е н а у Г е т е о в о ј п о е з и ј и**" од Милоша **Т р и ф у н ц а**; прештампана из „Српског Књиж. Гласника", а обрађена (на 136 стр.) такође на врло занимљив начин. У огромној литератури о Гетеу има врло много дјела, која обрађују тему ове књиге, али, систематски рад о жени у Гетеовој поезији дао нам је госп. аутор **п р в и п у т**. Та ће књига у велике заинтересовати и нашу публику, нарочито жене наше. Из ње се види, да је жена у Гетеовој поезији заступљена и у својим најбитнијим представницама и у својим најважнијим односима у животу. Гете је умио да створи сасвим конкретне, понекад до ситница дошљедне женске типове, који никако не застаријевају, јер су истинити, реални, који су стално занимљиви јер су разнолики. И ако су то Њемице, оне нијесу **ј е д и н о** Њемице. нијесу чак ни прије свега Њемице, њихова се народност осјећа узгред, а оно што и поред све њихове индивидуалне разноликости необично јако избија, оно што им је свима заједничко јесте: женство, »das ewig Weibliche«.За то ће ову књигу са уживањем читати и српска жена и било је лијепо и добро, да је изашла и у засебном издању. Аутор ју је писао са финим психолошким опажањима и са великим симпатијама спрам жене као човјека — уопће.

Јел. Беловићева.

С. Тројановић, Тур и зубар у српским земљама и у народној успомени. Отиск из Сборника статей въ честъ В. И. Ламанскаго. Санктпетербург 1906. — У овој расправи говори о туру и зубру, изумрлим дивљим воловима, гдје су њихове кости у српским земљама нађене, за тим историјске белешке о њима, и на послетку све доводи у везу с традицијом народном.

Dr. Sima Trojanović, Eine Ahnung von dem Befruchtungsvorgange bei den Pflanzen, im serbischen Volke. Globus, Nr. 24. Bd. XCIII, 1908, доказује да српски прост народ има неки појам о оплођавању код биљака, јер у време цветања краставаца, бундева и бостана Подринци турају међу вреже и по стазама поред леја многе ките маце, која својим мирисом и бојом цвасти привлачи бумбаре и друге двокрилце да сисају мед, па успут свраћају и у цветове краставаца и других поменутих биљака, те полене преносе из цвета у цвет, који заплођавање изврше. За то народ ово кићење мацом зове „**ж е н и т и к р а с т а в ц е, б у н д е в е и т д.**" Досад је било познато у науци да само Арапи умеју да помогну заплођавању код урме, што на брзим коњима пренесу грану од процветале мушке урме и задену је у грање женске урме своје оазе — а сад ево и српског интересног примера. Ово је истина код народа само слутња, али ипак врло значајна, јер је без сумње много старија од Линеова проналаска оплођавања код биљака тек у 18 веку.

Књижевне и културне биљешке.

Slovansky Prehled о Крањчевићу. У Златном Прагу излази већ једанаеста година свесловенски лист под уредништвом Адолфа Черног и доноси преводе и оригиналне чланке из свих словенских књижевности и то све на чешком језику. У 3. бр. тога листа за децембар доноси на челу листа слику чувеног хрватског пјесника Силвија Страхимира Крањчевића и двије његове пјесме „Монолог" и „Сјен" у преводу Јури Рубина. Затим доноси подужу биографију пјесникову, од Јосипа Милаковића (у 2 броја).

Нови позоришни комад. Познати драмски писац и одлични српски књижевник Бранислав Ђ. Нушић написао је и трећи позоришни комад из босанског живота. Први је „Кнез Иво од Семберије", други „Данак у крви", а овај нови зове се »Хаџи Лојо" Сиже је узет из историје окупације Босне и Херцеговине. Радња се догађа у Сарајеву, у најљепшој сарајевској Гази Усрефбеговој џамији. Биоградски листови хвале овај најновији Нушићев комад и сви се слажу у томе, да и овај рад ни мало не заостаје иза пређашња два комада. Приказао се на биоградској позорници први пут 4. децембра.

Три знаменита Херцеговца. Овако се зове књига Тома. П. Ораховца, која је скоро изишла из штампе. У њој се говори о знаменитим војводама херцеговачким Мићу Љубибратићу, Мехмед-Али Паши Ризванбеговићу и дон Ивану Мусићу. Књига је